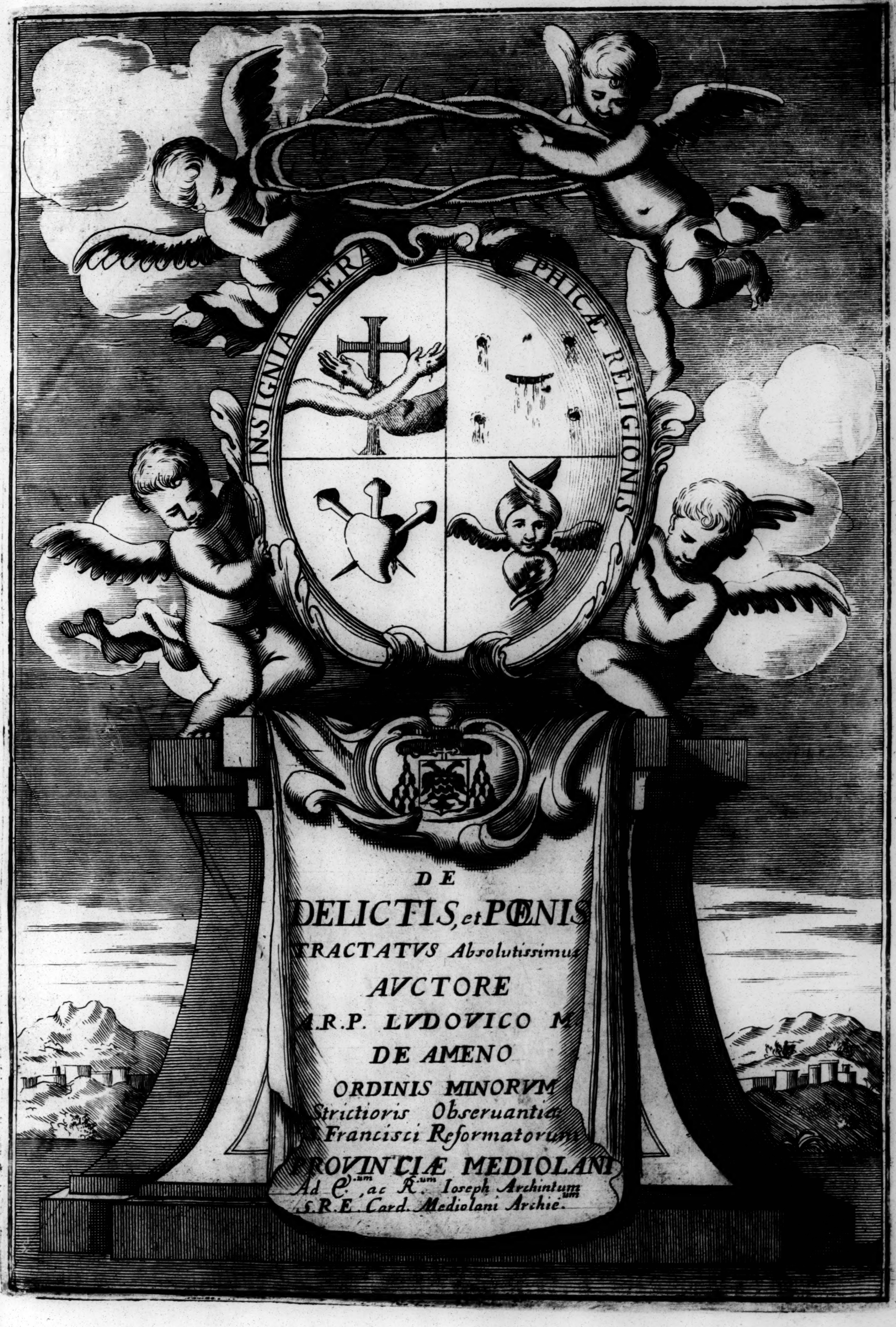
INSIGNIA SERAPHICAE RELIGIONIS
DE
DELICTIS, et POENIS
TRACTATVS Absolutissimus
AVCTORE
A.R.P. LVDOVICO M.
DE AMENO
ORDINIS MINORVM
Strictioris Obseruantiae
S. Francisci Reformatorum
PROVINCIAE MEDIOLANI
Ad E.um ac R.um Ioseph Archintum
S.R.E. Card. Mediolani Archie.um

7522 G. 1

A. R. P.
LUDOVICI M. SINISTRARI
DE AMENO
RIPARIÆ S. IULII DIOECESIS NOVARIEN.
Strictioris Observantiæ Minorum Mediolanensis Provinciæ
Sac. Theolog. Lect. Emeriti, & Sancti Officii Consultoris

DE DELICTIS, ET POENIS
TRACTATUS ABSOLUTISSIMUS

JUDICIBUS, ET ADVOCATIS FORI ECCLESIASTICI,
Et Laici commodissimus, cùm universa Criminalis Materia juxtà Canonici, ac
Cæsarei juris præscripta in eo exactè pertractetur.

PRÆLATIS REGULARIBUS TUM PROVINCIALIBUS, TUM LOCALIBUS
Utilissimus, cùm plerique casus intrà Claustra frequentiores ad normam Apostolicarum Sanctionum, & Sac. Congregationis decreta examinentur.

SUPERIORIBUS ORD. MIN. REGULARIS, ET STRICTIORIS
Observantiæ Generalibus, & Subalternis necessarius, cùm omnes pœnales Constitutiones, in Generalibus Statutis Ordinis contentæ, exactissimè discutiantur.

CONFESSARIIS TANDEM OMNIBUS PROFICUUS, CUM QUAMPLURES
Fori pœnitentialis casus, ad quotidianam praxim pertinentes, in eo resolvantur.

AD EMINENTISS. ET REVERENDISS.

IOSEPH ARCHINTUM
S. R. E. CARDINALEM
MEDIOLANI ARCHIEPISCOPUM.

VENETIIS, M. D. CC.

Apud Hieronymum Albriccium.
SUPERIORUM PERMISSU AC PRIVILEGIO.

CORNELL UNIVERSITY.
The
President White
Library
RECEIVED 1891.

A. 3752

EM.me ac REV.me PRINCEPS.

MIrari fortasse poterit Amplitudo Tua, quòd eidem ignotus audeam nomini Tuo Opusculum istud consecrare: Sed cessabit admiratio, si recensebis, Athenienses aram, & vota *Ignoto Deo* solvisse: (✠) unde è converso valeat cognitum toti Orbi Numen ignotum sibi nancisci adoratorem. Me Tibi minimè agnitum facit mea pusillitas; Te autem Vniverso notissimum reddit, ut cætera omittam, Tua dignitas purpurata. Solis ea natura est, ut quidquid terrenæ incubat superficiei, ejus pateat radijs; subterranea tamen vegetantia, quàmvis Soli minimè exposita, æqué tamen ejusdem virtute

(✠) Act. Apost cap. 23.

tute foveantur, dum *Non est, qui se abscondat à calore eius*. (✠) Tua in Tuos beneficentia Tuum prævenit adventum. Priusquam subditi Te exciperent rectorem, experti sunt munificum. Antequam se objecerit conspiciendum vultus, laxata est ad largiendum manus. Ad Tuę promotionis famam, fugatam viderunt plebis Tibi commissæ pauperes à Tua liberalitate miseriam. Rivus hic est earum virtutum, cujus indeficiens scaturigo ARCHINTEA stirps omni sęculo exuberantes effluxit in latices.

Qui viret in folijs, venit à radicibus humor,
Et Patrum in Natos veniunt cum semine mores,

Illa Regio prognata sanguine (✠) in sui stemmatis fastigio coronatam exhibet fœminam, addita epigraphe, ARCHINTEA LAVS. Regali syrmate decoratam hæc exprimit Charitatem, quæ una gloriosæ hujus Stirpis consilijs præest, votaque moderatur. Triumphales licét lauros bellica strenuitate compararit: emeritas quàmvis laureolas suorum temporibus sapientia composuerit: esto, quòd ARCHINTEI HEROES pro Ecclesia, pro Principe, pro Patria studijs, consilijs, lingua, manu desudarint, nil sibi ad sinceram laudem promerendam iudicarunt conducibilius, quàm unius Charitatis genio dirigi, & cum virtutum omnium pręclarissima gloriosam ęternitatem promereri. Innumera propemodùm mitto exempla, quibus emicat ARCHINTEA LAVS, unum, aut aliud seligo, in quibus profusissima præ cæteris eius Charitas eluxit. Pacatis melliflua S. Bernardi eloquentia dissidijs, quæ inter Apostolicam Sedem, ac Mediolanenses efferbuerant, ANSELMVS ARCHINTVS, donatis amplissimis latifundijs Claravallensem insignem Abbatiam extra Romanam Mediolani portam dotavit: (✠) *Manfredus* verò illius Filius paternæ pietatis non minùs quàm substantiæ hæres vineam eidem Monasterio obtulit, cujus fructus ea feracitas, ut ex illo singulis anni diebus (dum per Cistercienses Monachos administraretur) metreta vini Christi pauperibus distribuebatur, (†) & ad nostra usqué tempora servatur dolium enarratæ quantitatis ad stuporem capax, cui quàmvis sine effectu) adhuc perdurat titulus cum *Vinea pauperum*. Ad omnium Antistitum exemplar Romulus ARCHINTVS Novariensis Episcopus, ac Ripariæ S. Iulij Comes opulentos eius Ecclesiæ reditus non convertit in copiosi ultrà fas famulitij, aut vanæ supellectilis pompas, sed, sibi retenta pro se, suisque frugallissima congrua, quidquid supererat, in suæ Diœcesis pascendis mendicis religiosissimè erogavit. (†) Philippus Romuli Frater Episcopus Comensis an illius charitatem æmulatus, an potiùs Divi Caroli heroicas virtutes (quas tanquàm Apostolicus ad parandam ejusdem solemnem apotheosim Delegatus examinaverat) imitatus, in Oppido Canturij copiosissimis expensis, suo ære magnificum eidem D. Carolo in al-

bum

(✠) Act. Apost cap. 2.

(✠) Psal. 18. ℣. 7.

(✠) Diamas Marinonus de Famil. Mediol. Illust. in Biblioth. Ambros. Salvator Vitalis in Triumph. Urb. Med. ad Sexaginta Dęcur. nu. 57. Raphael Fanianus in Comm. de Ill. Fam. Mediol. Ill. Morigius in Hist. antiquitat. Med. lib. 3. c. 24

(✠) Aubertus Miræus in Chronic. Cistercien. anno 1133. Io: de Deis in successoribus S. Barnab. agens de Anselmo Pusterla.

(✠) Corius in Hist. Mediol. an. 1172.

(✠) Cotta Musę Novar.

bum Sanctorum iàm relato fanum extruxit, sacra supellectili ornavit, copiosis reditibus dotavit, illumque *in suum, ac Familiæ* ARCHINTORUM *Patronum adoptavit*. (†) At quonam consilio, nisi ut ingenitam propriæ Stirpis charitatem tanti Præsulis patrocinio confirmaret? Præclarissima quidèm omnium Pastoralium virtutum specimina in D. Carolo effulsere, magnanima tamen super omnes eius emicuit charitas, dum Auritano divendito Principatu, ejus pretium ad quadraginta aureorum millia in pauperes una die erogavit.

(†) Inscrip. ad templ. D. Carol. Cantur.

Exultet ergò Mediolanensis Ecclesia, cuius Tu, Eminentissime Princeps inauguratus es Pastor. Pietatem habes in Te cum sanguine derivatam; eam cum lacte suxisti; hanc exercendam in pauperes dictat Tuæ Familiæ Protector, Tui Præsulatus antecessor D. Carolus.

Ad tantæ dignitatis, qua coruscas, meritum tot illustrium Avorum virtutes quidèm præluxere; sed, quia, (ut sapienter cecinit ille)

Quæ non fecimus ipsi (†)
Vix ea nostra puto.

(†) Iuvenal.

indulgeat modestia Tua calamo, ut per Te gesta leviter percurrat, quibus purpuratas infulas omni Tibi debitas iure convincatur. Laudans Theodosium in panegyrico suo Pacatus (✠) ethnica fortasse abusus phrasi illum alloquens, ait: *Te fortuna pluribus bellis, & difficillimis Reipublicæ temporibus exercuit, dum aptat Imperio*: at veriori titulo de Te dicere mihi fas, Dei O. M. providentiam Te pluribus, & difficillimis Catholicę Reipublicę exercuisse negotijs, dum Purpurato aptavit Principatui, & Apostolico idoneum efformat Imperio; Philosophicis nàmque, Theologicisque in Patria emensis studijs Canonici, Cęsareique iuris in Ingolstadiensi Vniversitate scientiam adeptus, Laureaque donatus, ad rimandos Europęarum Nationum mores non vanam, at sapientem peregrinationem instituisti, universamque Germaniam, Hungariam, Poloniam, Sueciam, Daniam, Bataviam, Belgium, Angliam, Galliam, Hispaniasque perlustrasti, politicusque Censor, varia tot populorum ingenia, studia, mores, politiam medullitùs penetrasti, ut scires, quid pro Fide, pro Ecclesia, pro Principe, pro Patria in casuum amphractibus á Te esset rectè consulendum. Peregrinatum in Aegyptum, ex Hieronymo, (✠) discimus Platonem; ad Gymnosophistas, ac Brachmanes Thianęum; ad Memphiticos Vates Pythagoram, *ut eos, quos ex libris noverant, coram quoque viderent*. Novisti mancam quandòque Historicorum fidem, unde laboriosi Tui itineris causa non fuit peregrinarum doctrinarum desiderium; ad omnigenam enim capessendam eruditionem exuberabat tot Academiarum copia, quibus ad aliarum Nationum invidiam superbit Italia. Noluisti fidere corruptis aliquandò Scriptorum nar-

(✠) Latin. Pacat in Panegyr.

(✠) D. Hieronym. in Prolog. Galeat.

a ratio-

rationibus, doctus propria autopsia sinceram, desęcatamque de rebus haberi scientiam. Te natum ad maxima Christianę Reipublicæ negotia Tibi vaticinabatur Prosapię Tuæ genius, fervens spiritus, præclara indoles, animi magnitudo. Ad ea tyrocynium politicum subijsti noscendo penitiùs eorum mores, ac ingenia, quibuscum sequentibus temporibus Tibi esset agendum, nè imparatus congrederis cum ignotis, de quibus falsa Tibi possent imponi. Sic morali exterorum imbutus cognitione Vrbem Vniversi epitomem petiisti; de Te hanc ingresso mihi dicere licet, quæ de Agricola suo, Britanniam adeunte, scribit Tacitus (✠) *Noscere Curiam, nosci Curialibus, discere à peritis, sequi optimos, nihil appetere objactationem, nihil ob formidinem recusare, simulque anxius, & intentus agere.* Ità Te in Prælatorum Ordinem cooptatus gessisti, ut brevissimo intervallo Tuarum virtutum fama ad Petri thronum pervenerit, & in eo sedens immortalis memorię *Innocentius XI.* Prothonariorum participantium gradu decoraverit; nec mora ad Vicelegationis Bononiensis munus destinaverit. Ibì regendarum Provinciarum tyrocinium vix ingressus brevi consummatè emeritum Te probasti, ut proinde Apostolici Nuncij dignitatem apud Magnum Hetrurię Ducem idem Pontifex Tibi contulerit. In eo munere impar sum explicando Tuam in propugnanda Ecclesiastica libertate constantiam, in arduis eventibus providentiam, dexteritatem in expugnandis difficultatibus, comitatem in excipiendo supplices, celeritatem in expeditionibus, sanctimoniam in familia, largitatem in pauperes, in moribus exemplaritatem. Perfectum ità virtutum omnium, ad tale munus requisitarum in Te apparatum explicasti, ut eidem theatrum magìs amplum iure merito deberi summa eiusdem Pontificis prudentia iudicarit. Ad Principem ergò, Rempublicamque Venetam destinatus Nuncius cùm fueris, impossibile mihi est pro dignitate recensere, quanto encomiorum tuorum incremento in præclarissimo illo Senatu tùm prudentiæ, tùm aliarum Tuarum virtutum iubar emicuerit; unde, cùm sim effatui impar, silens prætereo, quæ eloquentior fama, cùm Tui nominis celebritate undique decantavit. At Te ad Hispaniarum Monarcham Nuncium renunciatum, quo qualique desiderio Catholica Regalis excepit Curia? Iam dotium (quas in animo Tuo natura sevit, educatio fovit; disciplina exclusit, maturavit experientia, perfecit ætas) notitia longè, latèque diffusa tùm Regis, tùm Aulæ Magnatum aures pervaserat; unde incredibili æstuabant desiderio coram experiri virum, cujus unum nomen tantam apud ipsos existimationem comparaverat. Pervenisti tandem, Teque Matriti populus, Proceres, Rex majorem fama sunt experti. Non hoc fuit apparatus familiæ, quam pro decore muneris, quo fungebaris, & numero, & splendore auctam exhibuisti, sed Tuarum per-

(✠) Cornel. Tac. in Vit. Iul. Agricol.

sonalium

ſonalium qualitatum rara, mirabiliſque harmonia. Majeſtatem ſpirans oris decor, ſtaturæ proceritas, inceſsus gravitas, motus compoſitio magna de Te tantum intuentes fecit coniicere; non tamen tanta, quanta experti ſunt, quibus colloquio, & converſatione Tua frui licuit. Mirati ſunt copioſam quidém, non tamen redundantem eloquentiam; rationum firmum, non cavilloſum robur; in conſilijs non tardam, non præcipitem maturitatem; in oppoſitionibus conſtantem, non tamen cervicoſam ſententiam; in arduis alacrem quidèm, non tamen pericoloſum auſum: uno verbo, in Te omnia congruentia homini ad maxima nato non ſine ſtupore, non ſine fructu conſpexere. Non ſine fructu, inquam, nàm conſilijs, prudentia, dexteritate Tua, (compoſita ſententiarum diverſitate, quibus Regale fluctuabat Conſilium) factum eſt, ut cruentiſſimum inter Galliam, Hiſpaniaſque, quod per tot annos damnabiliter bellum efferbuerat, inita inſperata pace, finem invenerit. Tibi ergò magna ex parte debet Italia, debet Belgium, debet Hiſpania, quòd longo fugata poſtliminio quiete perfruatur. Securitatem Tibi debet Catholicus Orbis, dum roboratis tali pace Chriſtianorum Principum viribus Turcarum Tyrannus ſibi metuens, (parùm pro ſe æquis conditionibus) pacem ſit coactus à ſacri fœderis victoribus Principibus impetrare.

Tot ergò, tantiſque meritorum ſubnixo ſuffragijs poſtulavit æquitas, ut temporibus Tuis Archiepiſcopalis Patriæ aptaretur Thiara, ac ſacro decoratus murice Apoſtolici Senatus Eminentiſſimo conſeſſu dignareris. Præluſit Tibi quidèm in Inſula Mediolanenſi magnus ille Philippus ARCHINTUS (✠), qui in Caroli V. Cæſaris, ac in Pauli III, ac Iulij pariter III. Pontificum aula graviſſima obijt munera; & Gubernatoris Urbis, Vice Camerarij Apoſtolici, Nuncijque ad Venetos cum poteſtate Legati à latere ſub Marcello II. ac Paulo IV. dignitates præclariſſimé geſſit Cardinalitia jam jam donandus purpura. Sed Mediolanenſis Eccleſiæ felicitati fortuna inviſit, nè ſuaviſſimo talis Præſulis regimine frueretur; nàm, antequàm in D. Ambroſij cathedra ſederet, Bergomi mortalis vitæ glorioſum curſum abſolvit.

(✠) Io: Petrus Gluſſianus in ejus Vita, Philippus Picinellus in Athenæo pag. 189. Io: Franciſcus Beſutius Hiſt. Pontif. Mediol. Marcus Litta de Urbe Mediolanenſi.

Tibi ergò Eminentiſſime Princeps ſervabatur, ut Eccleſiaſticum Patriæ moderareris clavum: Tibi, ut primus Illuſtriſſimos Familiæ Tuæ ſplendores Cardinalitia purpura redderes micantiores: Tibi, ut mærentis Mediolanenſis Metropolis ſuſpiria ſolareris. Hæc viduata inopino caſu ſui Præſulis memoriæ nunquàm interituræ Cardinalis Federici Caccia inconſolabiles ſolvebatur in luctus, illiuſque ſtupendæ charitatis ſupremis etiam tabulis conteſtatæ recordatio deſperatum ejus inter egenos reliquerat deſiderium. Sed ſtatìm ac Pontificia Innocentii XII. providentia (quem dotes Tuæ non latebant, dum ſub ipſo Bononienſi tunc Legato Vicelegationem tàm commendabiliter adminiſtraveras) Te Archiepiſcopum inauguravit, revixit mærentis ſpiritus Diœceſis, dum eleemo-

ſyna-

synarum in pauperes largitate comprobasti demortui Pastoris in Te reflоruisse charitatem, cujus surculus ad illius felicitatem.

Vno auulso non deficit alter
Aureus, & simili frondescit virga metallo. (†)

(† Virgil. 6. Æneid.)

Tota ergò soluta est in plausus, tota in vota pro Te, & incredibili exæstuans desiderio prosperum Tui præstolatur adventum.

Gaudeas ergò Eminentissime Pastor, qui in ovium Tuarum corde nunquàm interiturus vivis, quas amoris imperio à Te fore regendas charitativæ Tuæ indolis genius vaticinatur. Quocunque considerationis firmabis intuitum, invenies, in quo innocenter læteris. Si Te ipsum disquiris, tot donorum à D. O. M. datorum tàm exuberantem reperies animum, ut de his in Deo exultans eorum largitori juges à Te gratiæ sint reddendę. Si Avorum tuorum Illustrissimam Stirpem contemplaris, gaudebis profectò, eorum heroica gesta ad sublimissimum, ad quod provectus es, subsellium gradus Tibi præparasse. Si quos Te circumstant, censes; & unde iusta magìs causa lætitiæ? Quibus nàm magìs, quàm fratribus Tuis concessa, quæ ad continuandum Familiæ splendorem & saga, et togæ conserre queunt? Nonne germanus Tuus Ludovicus postquam per omnes artis bellicæ gradus in Germania Superiori, ac Inferiori, et Hungaria in Leopoldi Cæsaris exercitu ad Generalis dignitatem fuit provectus, fortissimè pro fide contra Turcas dimicans in obsidio Albæ Grecę mortalem vitam victricibus palmis laureatam cum immortali commutavit? Philippus alius frater Senatorię in Patria dignitatem abollę gravissimis perfunctus muneribus in tantum auxit, ut meritó ambigi possit, an Amplissimo Ordini plus dignitatis debeat, aut contulerit. Is enim à Catholico Rege Carolo II. Legatus ad Cæsarem destinatus arduissima Austriacæ Monarchię negotia trienniò tractavit, et incredibili, qua posset prudentia, & dexteritate, felicissimé absolvit. Missus dehinc sub nomine Consiliarij in Belgium universum earum Provinciarum regimen pari maturitate administrans, subjectorum Populorum amorem, suique desiderium etiam finitimis Nationibus conciliavit. Si tandem Nepotes spectes, jugem lętitię spem nutrire Tibi fas ex illis es. Nam ambo Maiorum vestigiis insistentes alter Patriæ invigilat negotiis, alter in Romana Curia ad Ecclesiastica aptatur munera, & sic Eminentissimi Patrui, Illustrissimique Patris virtutes ęmulantur pares aliquandò dignitates consecuturi.

Inter tot ergò, quæ Tuę, Eminentissime Princeps, plaudunt glorię, audeo & ego in humilimi obsequii tesseram hoc Opusculum nomini Tuo consecrare. Carpar fortasse, quòd Tractatum de DELICTIS, & POENIS Tibi offeram, cùm Cleri Tui Mediolanensis ea sit morum compositio, conversationis exemplaritas, ac sanctimonia vitæ, ut non Delicta in eo cognoscere, sed merita; non Pœnas, sed præmia, iustitia requirente, Tibi occurrent distribuenda. Sed, quia *Necesse est de mundano pulvere re-*

re re-

re religiosa corda sordescere, (✠) Deus ipse in Angelis suis reperit pravitatem, (✠) dabitur fortassè aliquando, quod non incongrua reddetur oblata Tractatio; attento maximè quòd ex divino mandato ad Principum eruditionem in Arca fœderis non tantùm mannæ dulcor, sed cum eo Virgæ Sacerdotalis rigor, pro temporum opportunitate administranda servabantur. (✠) Digneris ergò Eminentissime Princeps, benigno vultu hocqualecunque munusculum de paupere penu excipere, meque in numero familiarium tuorum servorum cooptare, cùm nil magìs in votis habeam, quàm ut declaretur esse Eminentiæ Tuæ.

(✠) D. Leo Papa Serm. 4. de Quadrag.

(✠) Iob. cap. 4.

(✠) Hebræ cap. 9.

Mediolani 6. Ianuarii anni 1700. e Conventu S. M. Giardini

Humillimus, & Obsequentiss. Servus
Fr. Ludovicus M. de Ameno.

Ad Lectorem Benevolum.

IN secundò, Amice Lector, in scenam prodeo, ut oppignoratam fidem meam redimam. Promiseram in prima Parte Practicę Criminalis Illustratæ titulum quartum de Delictorum differentijs (quem sobriè attigeram), & sextum de Applicatione pœnarum singulis delictis (quem explanare ob causas ibidem expressus affatim distuleram, exactiùs examinare, & integrum absolutumque Tractatum de Delictis, & Pœnis publici juris facere. Sponsionem ergò meam, licèt tardiusculè quàm debuissem, solvo, & promissum, ac à multis desideratum Tractatum tibi offero. Culpabor fortasse de tarditate, & me pigri in solvendo debitoris notà confinget præpoperus exactor. Cogor propterea, ut censuram evadam, moræ causas aperire. Vt me expedirem à negotiorum molestijs, quibus Romæ manens opprimebar, & incœpti Operis prosecutione turbabar, me contuli ad Patriæ meæ Conventum, ut otio aliarum occupationum fruerer, & totus meditato Tractatui incumberem. Opportunior huic intentioni locus ægrè dari potest. Semotus à sæcularium habitatione situs, ab eorundem molestijs liber est. Cœli salubritate, aerisque temperie ad miraculum gaudet. Collis molliter acclivis est, cujus jugo, quod muralis clausuræ corona cingit, incubat Conventus, qui mirabili andique gaudet prospectu. Ab Oriente Aconia piscosus fluvius collis oram alluit. A Meridie protensa Longobardiæ planities eidem limitropha intuentibus objectat Mediolanum, Novariam, Vercellas, ac Oppida, Villasque penè innumeras, quibus occupatur feracissimum illud solum. Ab Occasu lacus S. Iulij (cujus Insula, totius Ripariæ caput, quamplurium Pagorum, Castellorum que situatione circumcirca decoratur) iucundissimum prospectantibus exhibet proscenium. A Septentrione curvati in arcum visuntur colliculi, vitibus, frutetisque consiti, quibus subjecta planitics pratis, campis, sylvisque distincta in gremio excipit Oppidum, cui ex situs amænitate Ameni vocabulum inditum est. In eo loci totus prosequendo Operi incumbebam, cùm immortalis memoriæ Eminentissimus Federicus Caccia Mediolanensis Archiepiscopus me ad se accessivit, ac familiaris sui Theologi munere decoratum voluit. Tanti Patroni coactus fui voluntati obsecundare, & de ejus mandato calamum à suscepto Tractatu abstractum in frequentibus casibus ad alia conscribenda convertere. Erepto è vivis summo omnium bonorum damno, & luctu Cardinali prædicto, me invasit mortalis ægritudo, ob quam, anno penè integro, decumbere coactus fui. Deo tandem dante, aliqualiter reparata valetudine, opusculum interruptum absolvi, & post taliter occasionatas moras terminatum coram te, Amice lector, statuo castigandum.

Priores Practicę Criminalis Illustratæ partes probavit mea Religio, quæ in nupero Capitulo Generali Victoriæ, in Cantabria celebrato eius observantiam in iudicijs forensibus indixit sequenti Decreto, quod legere est in ejusdem Capituli Tabula Matriti impressa fol. 39. num. 73. ac ità sonat. Relata per gravissimos Patres Vltramontanæ Familiæ doctrina, qualitate, atque utilitate novæ Practicæ Criminalis typis datæ à R. P. Fr. Ludovico de Ameno Reformatæ Provincię S. Didaci Lectore Emerito, decernit Diffinitorium Generale, ut Prelati Ordinis, & Provinciarum illa in utraque Familia utantur: ideoque Officiales Curię sufficientia illius exemplaria ad singulas Provincias ab interesse habentibus in impressione exmitti curabunt. Simili genio prædictum opus exceptum à quampluribus Iudicibus Regularibus, sæcularibusq. utriusq. fori Ecclesiastici nempè, ac laici, & Advocatis, ut proinde jam distractis mille quingentisque exemplaribus primò impressis, a multis incassum cùm perquiratur, novam erit necesse ejusdem impressionem adoriri. Videns proinde publico etiam usui aliorum cessisse, quòd pro privato Religionis meæ commodo elaboraveram, in hoc Tractatu volui extensiori methodo examinare dicendorum materiam; ità ut, sicut satis mihi fuisset Statutarias Ordinis mei dispositiones perpendere, (si pro eo tantùm scripsissem) ita ad hoc, quòd omnibus æquè prodessem, debui Canonica, Civiliaque iura ad delicta, & eorum pœnas spectantia, contracta, quantum licuit, laxitate expendere. Talem igitur scribendi Ordinem institui. Primò specialia delicta sub diversis Titulis, quasi cathegorijs, ad quas reducibilia sunt, examinanda ordinavi, ut de Delictis contra Obedientiam statuto Titulo, sub hoc discussi Apostasiam, Contumaciam, Rebellionem, Hæresim &c. & pari modo cæteros Titulos disposui, sub quibus per speciales paragraphos singulas criminum species pertractavi. Ad hoc me compulit inordinata Textus, quem illustrare adorsus fueram, dispositio. Non enim inter se affines delictorum materias coniunxit, sed confusa serie, disparata omninò inter se crimina, eorumque pœnas, quasi per satyram, & ordine tumultuario promiscuè interposuit; ita ut, si eius dispositionem sequi debuissem, necessium fuisset incæptam materiam minimè absolvere, sed de sequenti omninò priori incongrua tractare; mox iterum de priori scribe-

re,

re, & denuò eandem interrumpere; tandemque post interjecti alterius delicti tractationem, reassumere interruptam, & hoc pacto fatigare Lectorem, cuius naturale est genium absolutam de semel incœpta materia explanationem habere. Secundò sub discretis paragraphis speciale quodlibet crimen examinando mihi hunc prefixi ordinem, ut initio, eius tradita, & expensa diffinitione, difficultates circa eam occurrentes, quantum potui, enodavi; postmodùm specialia circa illius probationem adnotavi; tandemque de eius pœnis plenè tractavi. In hoc tradendo pœnas de jure Cæsareo sancitas primò recensui: mox easdem præscriptas à jure Canonico tùm veteri, tùm novo tractavi: tandem Statutarias Religionis meæ Constitutiones liberiori calamo expendi, & sub forma dubitationis quæstiones usu frequentiores ad enodandas praxis difficultates pertractavi. Commodius, fateor, fuisset Opus, si pœnales cujusque Religionis, & Vrbis sanctiones tradidissem; sed in immensum crevisset labor, cui impares meas vires agnosco. Vnde satis erit Lectori exemplariter deducere in particularibus casibus, quæ pro Ordine meo discussi. Vno tantùm te monitum volo, Amice Lector, in quo forte hærere poteris, si aliquando offendes quandam meam allegationem impressam Genevæ post Tractatum Bartholomei Bersani *de Privilegijs Viduarum, in qua eruditus Auctor me inscribit de Ameno Ripariæ Hortę, cùm talis denominatio in diplomatis Imperialibus, ac Pontificijs non habeatur, sed vocetur Riparia S. Iulij, nec ejusdem metrocomia gaudere queat Horta, quæ & ipsa Ripariæ membrum (& quidem ex minoribus) est, paretque Insulæ S. Iulij, in qua totius Ripariæ residet cum Gubernatore publica potestas. Scias ergò eam denominationem in ore vulgi tantùm versari, qua uti non debuit Auctor laudatus, qui verborum proprietate, non vulgarium hominum idiotismo, ut doctum decet hominem & I. C. delectari debuerat. Hoc volui te monere, ne aliam, & aliam meam Patriam suspiceris, dum ergo me de Ameno Ripariæ S. Iulij inscribit; alius autem Ripariæ Hortæ, inconsideratè forsan & oscitanter nuncupat. Vale.*

Ter Reverendum Patrem
Ludovicum Mariam Sinistrarium
Inter Leucophaeatos Strictioris Observantiæ asseclas
Theorhetorem, Theoglossum, & Theosophum
Inter nomocanonum Professores
Consultissimum nomodidactem
Novum Anacrisis Volumen
Typis mandantem
Hoc Anagrammatismo
Obsequenter salutabat
Inter Pheroponos, *l' Infaticabile.*

Programma

LUDOVICUS MARIA SINISTRARIUS.

Onomatrophia

VIR CLARISSIMUS IURIS DAT NOVA

Distichon.

Cæsarei, IVRIS que sacri CLARISSIMVS hic VIR,
Qui NOVA anhelanti DAT documenta foro.

Mediolani Idibus Decembribus
MDCXCVIII.

Fran-

Lazarus Augustinus Cotta I. C.
pro hisce lucubrationibus
à suo PATRUO, & AVUNCULO
editis.

Priusquam, avide lector, hunc librum revolvas,
Authorem noscito.
Quis est?
LUDOVICUS DE SINISTRARIIS.
Quid sibi vult?
ISTE VIR CANDIDUS, SOL IURIS.
Extende, precor, elogium, Calliope.
CANDIDUS ISTE VIR est, SOL IURIS; gaudeat Orbis,
Sorde carere VIRUM, nube carere forum.

Idem
Admodum R. Patrem
Ludovicum Mariam de Ameno
Virum chalcenterum,
Literarum bono natum,
Legalia documenta illustrantem
Hoc Anagrammatismo venerabatur.
Programma
LUDOVICUS MARIA DE AMENO.
Trajectio
MUSA MEA, IN LUDO IURA DOCE.
Tetrastichon
Post infinitos in Religione labores
Encyclopediæ perficiatur opus.
MUSA MEA, IN LUDO pœnæ, delicta supersunt
Excutienda; moras excute, IURA DOCE

Franciscus Honuphrius Cotta I. C.
Lazari Augustini Cottæ I. C. fil.
Patruum magnum, & Avunculum
Harum lucubrationum authorem
Venerabundus salutat
Hoc Epigrammate

Iudice si merito librantur munera dextra,
Corripiet meliùs non nisi læva nefas.
Ergo SINISTRARI, si pœnam, & præmia tanquam,
Immotos mundi Iura dedere polos,
Cardineos inter postes numeraberis alter.
Hæc meritis solvit dextera dona tuis

AD IUDICES CLAUSTRALES.
Petrus Martyr Cardolus Doctor Physicus.
Auctoris Pronepos.

PRoh dolor? invasit fatale ut pectora crimen,
Queis scelus, & dolus est jussus abesse malus:
Illico non vibret Zelus, pietasque flagellum,
Ceu furor insanus, sive noverca ferox.
Vindice ab Excelso discat cognoscere causas,
Discat ab AMENO, quid sibi iura velint.
Primævum ille patrem sontem in jus namque vocavit,
Fassum, defensum perculit exilio.
Quomodo pensandum crimen, solvendaque pœna,
Cultores Themidis commonet iste liber.
Pœna minùs gravis est, quàm ritus destinat. Ictus
Ergo ritus, quem sentis, amœnus erit.

OPus, cui inscribitur *Praxis Criminalis Illustrata Pars tertia. De Delictis, & Pœnis.* Authore Admodum Reverendo Patre Ludovico Maria de Sinistrariis ab Ameno, Scientiarum omnium Viro, Reformatæ Provinciæ Mediolani Concionatore Generali, Lectore Emerito, Provinciæque Patre, jussu Reverendissimi Patris Matthæi à Sancto Stephano totius Ordinis Sancti Francisci Ministri Generalis, accuratè perlegi; in quo non solùm omnia fidei ortodoxæ, bonisque moribus consona reperi, verùm Opus Judicibus Sęcularibus, & Regularibus utile, Seraphicæ verò Religionis Superioribus omninò necessarium censui; cùm ea, quæ apud cæteros sparsim, confusè, ac dubiè habentur, ibidem eruditè collecta, clarissimè explicata, atque in defectuosis mirabiliter suppleta (ut tanti Viri mos est) passim conspiciantur; quapropter dignissimum censeo, ut ad omnium utilitatem, nostræque Religionis decorem prelo mandetur.

Dat. in Cœnobio Sacri Montis Varalli die 10. *Mensis Novembris an.* 1698.

Frater Fabricius ab Ameno Reformatæ
Provinciæ Mediolani Lector Emeritus.

SUdantia pręla ad AMENI nominis gloriam, Ipsumque ubique gentium, totoque Orbe Seraphico venerabonda fama diffundens, profondissimi ingegnii augent fęlicitatem, dum inexplebilem ejus capacitatem pręsaminantur: Jamdudùm Typographio Romano ejus volumina testante, id unum Mediolanensi ad splendorem supererat, Cujus Epigraphe: *TRACTATVS DE DELISTIS, & POENIS* Practicæ Criminalis illustratæ Pars Tertia, qua, Reverendiss. Patris Mattęi à Sancto Stephano Ministri Generalis Ordinis imperato, diligenti ponderata lectione, nec ad Fidei jacturam, & Morum, vel si quę alia ęquitati incongrua apparere non intellexi; immò omnia tàm lucido explanata vestigio, ut quantùmvis inexpertis Iudicibus Cacocrisiæ, & Cacodiciæ omnimoda auferatur occasio: nec tàm AMENA scribendi fęlicitas Pœnis, & Delictis censeri debet inofficiosa, dum id unum nescivit arbitrium Pœnas Delictis auctandi, vel Delicta Pœnis; ita ut, an ejus intelligentia, vel æquitas Reis, & Justitiæ amplificatam, & geminam providentiam derivaverit, haud fas sit judicare, ex quo Typis necessarium, quantum inexperientia mea tenet, consummatum hoc opus censeo.

Dat: in Conventu Sanctæ Crucis Papiæ die 26. *Novembris* 1698.

Ego Fr. Carolus à Mediol: ejusdem Ord: ex Deffinit: & Sacræ Theologię Lector Emeritus.

FR. MATTHAEVS à Sancto Stephano Sacræ Theol. Lector Iubilatus, ac Totius Ordinis Minorum S. P. N. Francisci Minister Generalis, & servus Dilecto Nobis plurimum in Christo Rever. Patri Fr. Ludovico ab Ameno nostræ Reformatæ Provincię Mediolani Conc. Generali, Lectori Emerito, ac Patri omnem fęlicitatem.

ORdini Nostro ęqualem decori utilitatem tuum Opus jàm impressum, ac promulgatum, Practica nempè Criminalis, afferendo in dies, debitum attentione non inferius ab ipso exigit. Quapropter cùm pręfato Operi complementum, à Te pariter compositum, cui titulus est: *TRACTATVS DE DELICTIS, ac POENIS*, nunc in lucem dari desideres, illudque jàm à duobus Nostris Religiosis in Sacra Teologia Lectoribus Emeritis sit revisum, & approbatum; Nos tuis laboribus gloriosis pręmium a' Deo implorantes, tuamque virtutem gustari cupientes, harum serie, ad salutaris obedientię meritum Tibi concedimus, quatenus tàm Mediolani, quàm ubicumque volueris, & opus fuerit, illud Typis mandare valeas; servatis tamen in reliquo servandis. Vale ad Tui, ac Religionis fęlicitatem, Nostri semper apud Altissimum memor.

Dat. Romæ ex Aracæli die 6. Ottobris 1698.

Fr. Matthæus à S. Stephano Minister Generalis.

Reg. Tit. Prov.

De mandato S. P. Reverendiss.

Fr. Petrus ab Urbino Secretarius Generalis.

Noi Refformatori dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la fede di revisione, & approbatione del R. P. F. Raimondo Asperto Inquisitore nel libro intitolato *Tractatus de Delictis, & Pœnis illustratus ab A. R. P. Ludovico Maria d'Ameno*, non esservi cosa alcuna contro la Santa fede Cattolica, & parimente per attestato del Segretario nostro niente contro Prencipi, & buoni costumi concedemo licenza à Gerolamo Albrizzi, che possi essere stampato osservando gl'ordini in materia di stampe, presentando le solite copie alle publiche librarie di Venetia, & di Padova.

Dat. 21. Aprile 1700.

(*Alvise da Mosto Proc. Refor.*

(*Ferigo Marcello Proc. Reform.*

(

Agostino Gadaldini Segretario.

INDEX GENERALIS

Titulus I. Proemialis pag. 1.

Parag. 1. TExtus pagina 3
parag. 2. De Delictis in genere. p. 7
parag. 3. Probationes delictorum. 15
parag. 4. Pœnę in genere. pag. 16

TITVLVS II.

De Delictis, & Pœnis inobedientium pag. 22.

Parag. 1. Apostasia. pag. 22
parag. 2. Inobedientia, Contumacia, Rebellio. pag. 48
parag. 3. Appellatio mala. pag. 63
parag. 4. Conspiratio. pag. 70
parag. 5. Schisma. pag. 76
parag. 6 Læsæ Majestatis crimen. pag. 82
parag. 7. Hæresis. pag. 91

TITULUS III.

De Delictis contrà paupertatem pag. 103.

Parag. 1. Proprietas. pag. 104
parag. 2. Pecuniæ contrectatio. pag. 116
parag. 3. Redituum procuratio. pag. 128
parag. 4 Alienatio bonorum Ecclesiasticorum. pag. 132
parag. 5. Donatio. pag. 140
parag. 6. Furtum. pag. 143
parag. 7. Dilapidatio. pag. 156
parag. 8. Usura. pag. 165

TITULUS IV.

De Delictis contrà castitatem pag. 169.

Parag. 1. Consortium suspectum pag 170
parag. 2. Sollecitatio ad turpia. pag. 188
parag. 3. Fornicatio. pag. 197
parag. 4. Adulterium. pag. 201
parag. 5. Stuprum. pag. 215
parag. 6. Incestus. pag. 219
parag. 7. Raptus. pag. 224
parag. 8. Clausuræ violatio. pag. 231
parag. 9. Sacrilegiũ cum Moniali. pag. 245
parag. 10. Mollities. pag. 250
parag. 11. Sodomia. pag. 254
parag. 12. Bestialitas. pag. 269
parag. 13. Dæmonialitas. pag. 273

TITULUS V.

De Delictis verbalibus pag. 278.

Parag. 1. Omissio Confessionis, Officii, & Orationis. pag. 279
parag. 2. Blasphemia. pag. 285
parag. 3. Infamatio. pag. 297
parag. 4. Calumniatio. pag. 305
parag. 5. Libellus famosus. pag. 309
parag. 6. Revellatio secretorum. pag. 321
parag. 7. Periurium. pag. 329
parag. 8. Subornatio. pag. 336
parag. 9. Suasio mala Novitiis facta. pag. 346

TITULUS VI.

De Crimine falsi pag. 352.

Parag. 1. Literarum falsificatio. pag. 356
parag. 2. Literarum aperitio. pag. 366
parag. 3. Falsificatio monetæ. pag. 374
parag. 4. Alchimiæ exercitium. pag. 382
parag. 5. Astrologiæ judiciariæ professio. 386

TITULUS VII.

De Injuriis facti pag. 391.

Parag. 1. Armorum delatio. pag. 392
parag. 2. Minæ. pag. 399
parag. 3. Provocatio, & percussio. 404. (leges pag. 400. sed corrig. pag. 404
parag. 4. Duellum. pag. 417
parag. 5. Homicidium. pag. 426
parag. 6. Assassinium. pag. 446
parag. 7. Proditoriũ homicidium. pag. 455
parag. 8. Paricidium. pag. 461
parag. 9. Veneficium. pag. 469
parag. 10. Abortus procuratio. pag. 478

T I.

TITULUS VIII.

De Crimine sacri legii pag. 495.

Parag. 1. Abusus in Baptismo. pag. 495
parag. 2. Abusus in Eucharistia. pag. 499
parag. 3. Abusus in Ordine. pag. 501
parag. 4. Abusus in Confessione. pag. 509
parag. 5. Abusus in Matrimonio. pag. 517
parag. 6. Sortilegium. pag. 527
parag. 7. Simonia. pag. 536

TITULUS IX.

Miscellaneus pag. 549.

Parag. 1. Jejuniorum violatio. pag. 549
parag. 2. Itinerantium delicta. pag. 560
parag. 3. Hospitalitatis Læsio. pag. 565
parag. 4. Lenocinium. pag. 568
parag. 5. Incendii procuratio. pag. 573.
parag. 6. Latrocinium. pag. 580
parag. 7. Carcerum violatio. pag. 586
parag. 8. Artium prohibitarũ exercitiũ. 597
parag. 9. Residentiæ neglectus. pag. 605

FINIS TITULORUM.

Decretum Capituli Generalis Ordinis Minorum celebrati Victoriæ in Cantabria anno 1694. circa usum Practicæ Criminalis Illustratæ pro toto Ordine Regularis, & Strictioris Observantiæ in utraque Familia, prout habetur inter Statuta ejusdem Capituli fol. 39. num. 73.

RElata per gravissimos Patres Vltramontanæ Familiæ doctrina, qualitate, atquè utilitate novæ Practicæ Criminalis, typis datæ a R. P. Fr. Ludovico de Ameno Reformatæ Provinciæ S. Didaci Lectore Emerito, decernit Diffinitorium Generale, ut Prelati Ordinis, & Provinciarum illa in utraque Familia utantur: ideoque Officiales Curiæ sufficientia illius exemplaria ad singulas Provincias, ab interesse habentibus in impressione, exmitti curabunt.

DE DELICTIS, ET PŒNIS.

TITULUS PROEMIALIS.

SUMMARIUM.

1 *Iurisprudentia criminalis excellentior civili.*
Probatur ab origine.
2 *Angelus, ac homo æquali crimine rebellionis contrà Deum peccaverunt.*
Iustitia Civilis incæpit post divisionem bonorum inter homines.
3 *Essentialia judicii criminalis expressa à Deo in damnando Adamo.*
4 *Iustitiam criminalem sibi reservavit Deus; civilem dedit hominibus.*
5 *Probatur aliis mediis excellentia Iurisprudentiæ criminalis suprà civilem.*
Punitio sontium necessaria in Republica.
Criminalis scientia màgis necessaria, utilior, & dignior.
6 *In Religionibus transgressiones seminat Sathan.*
Si punitionibus crimina non coerceantur, Religio relaxatur.
7 *Prælatus connivens ad delicta subditorum peccat mortaliter.*
Tenetur ex justitia subditos delinquentes corrigere.
8 *Prælati Regulares tenentur scire doctrinam Canonicam, & Criminalem.*
Arbitrium Iudicis regulandum à jure.
Regulas juris debet servare Iudex, cuius arbitrio aliquid est commissum.
9 *Monitum ad Superiores Regulares.*
Severitatem temperatam benignitate debent servare Superiores.
Æquitas quid sit.
Parvis peccatis venia; magnis sceleribus punitio debetur.

I.

DE Delictis, eorumq; pœnis acturi, arduam sanè provinciam suscipimus, & quæ, ut pro dignitate tractetur, pluribus est difficultatibus involuta. Post Theologicas disciplinas, per quas eruditur homo, quomodò ergà Deum se gerat, in illum credendo, amando, & sperando; primum inter cæteras scientias occupat locum Jurisprudentia, cujus preceptis instruimur, quomodò ergà proximum actiones nostras moderemur, facemque antefert populorum rectoribus, quomodò per administrationem justitiæ pacatam, tranquillamque Rempublicam custodiant. Cum autem Jurisprudentia duas habeat partes, unam quidem, quæ rectum judicium in civilibus controversiis ferre docet; aliam verò, quæ in criminalibus litibus absolutionem, aut condemnationem proferre, secundùm justitiam, demonstrat, hæc secunda priorem longè antecellit. Si enim originem spectemus, profectò delictorum coercitio multo intervallo bonorum divisionem, circà quam versatur civilis justitia, præcedit. Conditâ siquidem in temporis initio creaturâ rationali intellectuali, emersit statim perduellionis delictum in *Lucifero*, ac contestatâ contrà eum, ac ejus asseclas, lite criminali, confiscatis omnibus ipsius bonis gratuitis, æterni ignis justissimo supplicio damnatus fuit.

2 Simile facinus statim à creatione patravit homo, uxoriis nempè delinitus blanditiis, dum contrà Dei præceptum de fructu vetito gustavit, *Luciferi* contrà factorem suum rebellionem est æmulatus. Sicqué duæ priores omnium creaturarum excellentissimæ eodem divinæ majestatis læsæ crimine deliquere; dum una Dei çqualitatem, alia Dei similitudinem in scientiâ est æmulata; æqualique vindictâ contrà eas animadvertit æterna justitia, dum utramque de paradiso expulit, & ad æternæ mortis supplicium adiudicavit. Justitia autem Civilis, quæ docet unicuique tribuere, quod suum est, civilesque hominum discordias componere longè post hominem conditum fuit in mundo necessaria; terrarum enim, ac bonorum divisionem, ad quam pacificè tuendam, tendit civilis justitia, post diluvium tantùm factam legimus in Scriptura, (1) antè enim sicut *terra erat labii unius*, (2) ità una omnium hominum erat ipsius possessio.

3 Si pariter justitiæ criminalis exercitium, ac substantialia spectemus, hanc à *Deo optimo Maximo* exemplariter traditam habemus in sacra pagina; dum enim legimus Deum vocasse ad se *Adam*, qui primus hominum fuit, non minùs reatu, quàm naturâ, dicens *Adam ubi es?* (3) dum ipsius nuditatis causam, quæ vestigium delicti commissi, nempè esus pomi, erat, examinavit, dicens *Quis indicavit tibi, quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, comedisti?* (4) dum ab eo confessionem delicti expressit, dum ait (5) *Mulier dedit mihi de ligno, & comedi*; dum contrà Reum pœnam laboris, ærumnarum, & mortis fulminavit, profectò essentialium ad judicia criminalia normam expressit, nempè constantiam corporis delicti, Rei citationem, ejusdem confessionem, & tandem judicis sententiam.

4 Puniendorum autem Reorum, ac vindictæ delictorum, nè dum contrà se, sed etiam contrà homines, exercitium sibi reservavit Deus, dum ait *Mihi vindictam, & ego retribuam*, (6) ut proindè vocetur à Psalmographo *Deus ultionum*, (7) dum ex alia parte *terram dedit filiis hominum*, (8) & de terrenis judicia civilia exercenda illis commisit.

5 Si ulteriùs criminalis judicii in Republica fructus, & pondus libretur, profectò hujus præ civili necessitas ac dignitas apparebit; experientiâ enìm magistrâ discimus, quomodò à facinorosis, perversisque hominibus turbetur, concutiaturque Respublica; & nisi criminalis justitia gladium vindictæ vibret in sontes, innumera inundant mala, per quæ socialis vitæ commoda in ærumnas commutantur: undè dicebat Sapiens. (9) *Quià non profertur citò contrà malos sententia, absquè timore ullo filii hominum perpetrant mala*, & à Divo *Bernardo* (10) vocatur *Impunitas scelerum mater, radix impudentiæ, transgressionum nutrix*. Et viceversa, si justitiæ punitricis rigor vigeat, pœnarum metu subsident, qui alioquin ad maleficia manus haberent expeditas. Nec tamen concessum quibus-

(1) *Gen. cap. 10. ℣. 5. 25.* (2) *Gen. cap. 11. ℣. 1.*
(3) *Gen. cap. 3. ℣. 9.* (4) *Gen. cap. 3. ℣. 11.* (5) *Gen. cap. 3. ℣. 12.*
(6) *Hebr. cap. 10. ℣. 30.* (7) *Psal. 93. ℣. 1.* (8) *Psal. 113. ℣. 16.*
(9) *Eccles. cap. 8. ℣. 11.* (10) *D. Bernard. apud Lancellot. Regul. jur. Pontific. lib. 2. Regul. Inferiorum culpæ.*

vis Judicibus, qui civilia tractant contrà corpus sontium suppliciis animadvertere; sed hoc supremis reservatur Magistratibus; Nec item probationes, quæ in causis Civilibus admittuntur, in Criminalibus prosunt, cum in his agatur de vita hominis, quæ omnibus ejusdem fortunis præstat; quibus omnibus convincitur præstantia Jurisprudentiæ Criminalis præ Civili, ut proindè concludat jure merito *Tiberius Decianus*, (11) quod *De Criminibus tractatio, cæteris omnibus partibus juris Civilis sit magis necessaria, & utilior, & dignior, ut potè, quæ antiquior sit omnibus, & eâ neglectâ, totam humanam societatem nedùm perturbari, sed & funditùs tolli necesse sit.*

6 Quæ autem hucusquè dicta sunt, quadrant, non tantùm in sæculari, sed etiam in claustrali Republica; Nec enim, aut loci, aut professionis sanctitas impervia delictis unquàm conspecta fuit; In Cœlis enim *Lucifer*, in horto *Eden Protoplastæ* peccavere; & in Collegio Apostolico non defuit, qui aut proditione, aut incredulitate, aut abnegatione Magistri delinqueret. Mirum proindè non est, si etiam in Religione scelera tentationibus suis invehat ille *Sathanas*, qui in cœlesti multos Angelos, in terrestri Paradiso omnes homines in sanctitate creatos impulit ad ruinam. Necessaria proindè præ cæteris in Superiore claustrali est delictorum charitativa quidèm, accurata tamen delictorum coercitio; Nàm, ut dicebat *Beatus Cardinalis Petrus Damiani* (12) *Enervato rigore justitiæ, status evertitur disciplinæ: & dum ultoriæ severitatis censura reprimitur, temeraria delinquendi licentia relaxatur; Inordinata sanè pietas nutrit impietatem, & timida manus Medici vulnus auget ægroti.*

7 Undè, si *Prælatus* ad delicta Subditorum connivet, & impunita relinquit, mortaliter peccat; (13) tum quià incorrectum relinquit, quem ex justitia corrigere tenetur; (14) tum quià Religionem, relaxatione inductâ in eam, labi sinit ad ruinam; Ab hoc enim, juxtà *D. Bonaventuram* dignoscitur relaxata Religio, si in ea malefactoribus ad emendationem flagella disciplinæ non adhibeantur. Conquærebatur proindè *D. Bernardus*, (15) quod aliquotiès Religiosi sontes, qui à Superioribus suis prò delictis ad pœnas Canonicas sententiantur, ad *Romanam Curiam* accedant, & ab eâ, ut plurimùm, impuniti recedant, & quod plus est, incorrecti; & sic *Ordinem Regularem* labefactent, & Ecclesiæ hostibus risum moveant hoc modo *Ecclesiæ Prælati*. Eccè ejus verba. *Qui flagitiosi ex Monasterio currunt ad vos* (scribit ad *Papam Innocentium Secundum*) *pulsati redeuntes jactant, & gestiunt se obtinere tutores, quos magis rectores sentire debuerant. Proh pudor? Quos cachinnos res ista movet Ecclesiæ inimicis?*

8 Sequitur igitur, quod *Regulares Prælati*, præ cæteris, quæ scire tenentur ad rectum subditorum regimen, scientiam Canonicam, ac Regularem puniendorum criminum habere debent; tenentur enim pœnas à Legibus inflictas præcisè adhibere, ità ut, nec mitiores, nec severiores Legibus ipsis esse videantur. Verum est, quod, cum non possint jure in universùm, & singillatim malefactis pœnas sancire, multa sunt Judicis Regularis arbitrio commissa; non tamen tali casu potest ille pro libito flagellis ultoribus uti, distat enim arbitrium à beneplacito, hoc siquidem voluntatem propriam habet pro lege, undè dicere potest illud *Satyrici*. (16) *Hoc volo, sic jubeo: sit pro ratione voluntas.* Arbitrium autem placitum est boni viri, illius nempè, qui regulatur à jure, (17) proindè, quandò in Lege, aut Statuto est aliquid commissum arbitrio boni viri, ille tenetur servare omnes regulas communis juris. (18) Undè concludendum est, quod necessaria sit communis juris regularum notitia Superiori claustrali, ut in facti contingentiâ sciat, quomodò in delinquentibus coercendis, proprium debeat arbitrium regulare. Ut autem circà hoc Superioribus labor minuatur in evolvendis *Canonistarum* placitis circà crimina, in hoc opere pœnas à sacris *Canonibus* determinatas cuilibet delicto, de quo tractatur, apposuimus. Insupèr, ut labor noster etiam Iudicibus Laicis prosit, pœnas juris *Cæsarei* recitamus, quo non solùm laici sontes corripiuntur, sed etiam, in defectum dispositionis *Canonicæ*, uti potest *Ecclesiasticus Iudex*. Ubi vero utraque pagina, *Pontificia* nempè, ac *Imperatoria* religioni Judicis pœnarum committit arbitrium, frequenter facem præferimus, quo pacto, regulare debet Judex arbitrium in illo casu, ut communium legum cohæreat dispositioni.

9 Hoc uno monitum desidero *Iudicem Regularem*, prò quo principaliter scribo, ut, in puniendis subditorum delictis, piissimum illum *Samaritanum* imitetur, qui curandis vulneribus sauciati à latronibus adhibuit *oleum, & vinum*, (19) temperet nempè oleo misericordiæ rigorem justitiæ; & perniciosam aliquandò olei lenitatem, vini mordacitate, nempè zeli ardore norit acuere. Audiant Prælati universi *D. Augustini* verba ad *Marcellinum*, (20) eàquè tanquàm sibi scripta, custodiant. *Imple* (ait ille) *Christiane Iudex pij Patris officium: sic succensa iniquitati, ut consulere humanitati memineris: nec peccatorum atrocitatibus exerceas ulciscendi libidinem: sed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem.* Audiant tandem *Seraphici Minorum Ordinis Superiores*, cujus Statutaria jura Criminalia expendimus *Seraphicum Patrem* nostrum loquentem. (21) *Cum misericordiâ injungant pœnitentiam*; & rigorem justitiæ dulcore misericordiæ temperantes, nec nimis rigidos, (nè rigor in crudelitatem degeneret) nec nimis lenes (nè indulgentia in incuriam abeat) se præbeant, ac se custodire ostendant æquitatem, quæ, ut ex *Cypriano* ait *Abbas*, (22) aliud non est, quàm rigor misericors, aut misericordia rigorosa. Tandemquè, ut benè Religioni, sibi commissæ, prospiciant, monitum *Taciti* in *Vita Agricolæ*, amplexentur, *Omnia scire, non omnia prosequi: parvis peccatis veniam, magnis severitatem accommodare: nec pœnâ semper, sed sæpius pœnitentiâ contentus esse.* (23)

(11) *Tiber. Decian. Tract. Crimin. lib. 2. cap. 1. num. 4. in fin.*
(12) *Petr. Damian. lib. 7. Epist. 11. ad Gotifr.* (13) *D. Thom. 2. 2. quæst. 67. art. 4. Aragon. quæst. 62. art. 7. 10. 16. Peyrin. de Prælat. quæst. 2. cap. 2. num. 139.*
(14) *Cap. Quis nos. cap. Si quos. cap. Si ea. 23. quæst. 4.*
(15) *D. Bernard. Epist. 178. ad Innoc. Pap.*

(16) *Iuvenal. Satyr. 6. V. 223.* (17) *Rot. Decis. 326. num. 6. & Decis. 669. nu. 1. & Decis. 608. n. 1. apud Barbos. Axiom. 32. nu. 2.*
(18) *Alex. Cons. 33. nu. 3. lib. 1. Socin. iun. Cons. 49. num. 16. lib. 2. Cravet. Menoch. apud Tusc. lit. A. Concl. 470. num. 2.*
(19) *Luc. cap. 10. V. 34.* (20) *August. Epist. 159. ad Marcellin. & habetur cap. Circumcelliones. 23. quæst. 5.*
(21) *Regul. Minor. cap. 7.* (22) *Abb. in cap. Magnæ num. 3. de Vot. & vot. redempt.* (23) *Cornel. Tacit. in Vit. Agric.*

§. I. In-

§. I.

In cœptum jàm diù opus prosequentes, ac assumpti Textus illustrationem continuantes, necessarium fuerat aggredi explicationem *Tituli sexti*, quam, in *Parte primâ*, promisimus, & ad particularem hanc tractationem rejecimus: sed quià *Textus* ipse, non satìs ordinatus est; quià materias affines, quas semel incœptas continuare debuisset, dispersit; & aliis disparatis interseruit, ideò necessarium fuit, diversum à *Textu* ordinem instituere, & facilitatis gratiâ, ab illius serie divertere. Titulos igitur quodammodò genericos delictorum congessimus, sub quibus delicta in specie, aut formaliter, aut reductivè ad illos spectantia, simul, cum eorum pœnis, expendimus, & suis quibusquè locis damus explicationem *Textus*, tangentis delictum, & pœnas, de quibus, ex professò in singulis paragraphis, tractamus. Ut igitur sciat Lector, quo loco habeatur desiderata explicatio, damus affixum cuilibet paragrapho locum, in quo iste, more servato hucusquè, illustratur.

TEXTVS

TITVLVS SEXTVS

Applicatio singularum pœnarum singulis delictis.

§. 1.

Qui, statutis jejuniorum diebus, absque necessitate, Superiori probatâ, non jejunaverit, præceptum, non solùm in qualitate, vel etiam in quantitate ciborum transgrediendo, suffragiorum jure privandus est, Provincialis arbitratu; à quo etiam graviùs arceri debet, pròut violationis ratio suaserit. Videatur *Tit. Miscellaneus* §. Jejunii violatio. Tit. *9.* Miscellan. §. 1.

§. 2.

Qui Officio Divino non interfuerit, à Guardiano secundùm consuetudinem Religionis, puniri debet. Qui autem illud aliquoties non recitasse, convictus fuerit, omni suffragiorum jure triennio, carere debet, & graviùs etiam puniri, Provincialis arbitratu. Videatur *Tit. 5. de Delict. verbal* §. 1. *Omissio Confessionis. nu. 17. & 33.*

§. 3.

Qui Sacræ Scripturæ verba, vel sensum, in prophanos usus detorserit, eisque in familiaribus colloquiis ab usus fuerit, voce activa, & passiva, triennio, privandus erit, & menstruo Carceri mancipandus. Videatur. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. nu. 50. 67. & seqq.*

§. 4.

Qui sinè causâ Confessionem Sacramentalem facere, & Sacram Eucharistiam sumere, vel Missam celebrare, juxtà probatam Ordinis consuetudinem notabiliter neglexerit, pane, & aqua, in publico refectionis loco jejunare debet, Provincialis arbitratu, vel etiam graviùs, prò indevotionis modo, puniri. Videatur. *Tit. 5. §. 1. Omissio Confessionis. num. 16. 28. & seqq.*

§. 5.

Qui Inventi fuerint notabiliter otiosi, suffragiorum jure priventur; & gravioribus pœnis, etiam corporalibus arcendi sunt, Provincialium, & Superiorum localium abitratu, prò negligentiæ modo, & contumaciæ ratione. Videatur. Tit. *5.* §. 1. *Omissio Confessionis, &c. nu. 15. 20. & seqq.*

§. 6.

Obscœna verba coràm aliis, vel cum scandalo proferens, si graviter monitus, se non correxerit, in eum animadvertatur, prò qualitate delicti, etiam cum pœnâ Carceris, aut graviori Superiorum arbitratu, quousque resipiscat, ut cæteri timorem habeant. Videatur. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. nu. 51. 70. & seqq.*

§. 7.

Qui sinè habitu, caputio, chordâ, & femoralibus, extrà infirmitatis articulum dormire deprehensus fuerit, humi, sinè caputio genuflexus in pane, & aqua jejunet, & recidivus graviùs puniendus est, Provincialis arbitratu. Videatur. *Tit. 2. Apostasia. nu. 175. & seqq.*

§. 8.

Sienter aliquem infamans, Sacramentaliter absolvi non potest, nisi à Provinciali, & convictus in judicio subire debet pœnam criminis, de quo alterum infamavit; nec nisi priùs restitutâ famâ. Videatur. *Tit. 5. §. 3. Infamatio. num. 19. 22. & seqq.*

§. 9.

Qui in Prælatum improperij, & convitij verba protulerit, genuflexus in publico debet pane, & aqua jejunare, & omni suffragiorum jure carere biennio. Provocans autem aliquem factis, aut verbis, prò primâ vice probationis caputium deferre; prò secundâ bimestri Carceri mancipari, ac activâ, & passivâ voce decennio privari debet. Videatur. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. nu. 52. 74. & seqq. & Tit. 7. §. 3. Provocatio. nu. 8. 13. & seqq.*

§. 10.

Qui Frater alteri, vel in Ordine, vel extrà, minabitur in persona, per mensem, caputium probationis deferat. Si manû levaverit, vel aliquid acceperit, ut percutiat, per tres menses. Si leviter percusserit, per annum. Si graviter percusserit, vel quodlibet instrumentum, ad graviter percutiendum, arripuerit, semestri Carceri mancipandus venit: quâ pœnâ puniendus erit, qui arma offensiva portaverit, vel in Cella, vel alibi retinuerit. Videatur *Tit. 7. §. 2. Mina. n. 17. & seqq. & §. 3. Provocatio. nu. 9. 40. & seqq. & Tit. 7. §. 1. Armorum delatio. nu. 14. & seqq.*

§. 11.

Qui in judicio, quidquam falsò, scienterque deposuerit, vel deponi fecerit; Aut verum revocaverit, vel revocari procuraverit, ipso facto, est Excommunicatus; Cuius absolutio Provinciali est reservata; semestri, Carceri mancipandus; satisfaciat parti, & perpetuò infamis existat. Videatur. *Tit. 5. §. 7. Periurium. nu. 38. & seqq.*

§. 12.

Contumax, (idest, qui trinâ monitione, eodem die, congruis intervallis præmissâ, inobediens perseverat: vel, qui ità pertinaciter obedire recusat, ut de Discretorum consilio

Carceribus mancipari mereretur) *est Carcerationis pœna puniendus, & consequenter actibus legitimis privandus.* Videatur. *Tit.2.§. 2. Inobedientia,&c.nu.40.96. & seqq.*

§. 13.

Proprietariorum pœna est Carceratio, actuum legitimorum privatio, nec non Ecclesiastica sepulturæ, si quis proprietarius moriatur: cum pœnarum augmento, ubi culpa replicata fuerit. Videatur. *Tit. 3. §.1. Proprietas. numer.35.*

§. 14.

Revelans extrà Ordinem Religionis secreta, quibus fama, & candor ipsius Ordinis maculatur, incidit in Excommunicationem maiorem Generali, vel Provinciali reservatam, & perpetuò est privandus actibus legitimis. Videatur. *Tit.5.§.6.nu.44.& 49.& seqq.*

§. 15.

Qui libellos famosos quomodolibet ediderit, vel publicaverit, ipsofacto, Excommunicationis sententiam incurrit; à quâ si in Generalis, vel Provincialis infamiam cedunt, nisi à Generali absolvi non potest; vel á Provinciali si in aliorum infamiam vergant debitâ satisfactione præmissâ; & convictus semestri Carcere maceretur, vel ampliùs, Superiorum arbitratu. Videatur. *Tit.5.§.5.Libellus famosus. nu.53.56.& seqq.*

§. 16.

Libros imprimi faciens, vel publicans, sinè licentia Ordinarij, & Generalis scripta facultate est, eo ipso, privatus actibus legitimis. Videatur. *Tit.5.§.5. Libellus famosus. nu. 54.73.& seqq.*

§. 17.

In suspecto consortio deprehensus, si monitus se non correxerit, Superior ab Officio suspenditur, vel privatur: Subditus actibus legitimis, triennio, careat; vel gravioribus pœnis uterque mulctetur, Superiorum arbitratu, nimirùm actuum legitimorum privatione; probationis delatione; arctationis reclusione; exilio ab illo Conventu, prò clariori, vel obscuriori suspicionis indicio, secundùm Ordinis sanctiones. Videatur. *Tit.4. §. 1. Consortium suspectum. numer. 44. 46. & seqq.*

§. 18.

Qui convictus fuerit suspectam domum intrasse, actumve carnalem sollicitasse, mox ab eo loco perpetuò exulare debet, & bimestri Carceri, mancipari: negans graviter arctandus. Videatur. *§.1. Consortium suspectum.nu. 45.87. & seqq.*

§. 19.

Furtum committens suffragiorum jure, biennio, est privandus. Proprietariorum pœnam luere tenetur, & si furtum fuerit notabile, aut iteratum, vel ex sacro loco, aut sæcularium domibus, aut bonis, crescente sceleris turpitudine, crescere etiam debet severitatis districtio, Superiorum arbitrio. Videatur. *Tit.3. §. 6. Furtum. nu.53. & seqq.*

§. 20.

Generalium, Provincialium, aut sæcularium Principum, & notabilium personarum literas, sivè ab ipsis, sivè ad ipsos missas intercipientes, aperientes, impedientes, aut malitiosè retardantes ipso facto actibus legitimis destituendi sunt: & huius pœnæ incapaces probationis caputium deferant, Generalium, vel Provincialium arbitratu, quibus respectivè condonatio reservatur. Videatur. Tit. 6. §.2. *Literarum aperitio.nu.40.& seqq.*

§. 21.

Qui Provinciali, Guardiano, aut Vicario rebellaverit, omnium suffragiorum jure, trienuio, carere debet. Videatur. *Tit.2.§.2. Inobedientia &c.nu.41.*

§. 22.

Apostatarum pœna est Excommunicatio latæ sententiæ; Carceratio, & juris suffragiorum privatio juxta Apostasiæ maioris, vel minoris excessum, prout in Statutis Ordinis ampliùs continetur. Videatur. *Tit.2.§. 1. Apostasia. num. 55.& seqq.*

§. 23.

Impudenter obloquentes de Eminentissimis Protectore, & S. R. E. Cardinalibus, deque Reverendissimis Ecclesiarum Prælatis cum scandalo, Carceribus sunt mancipandi; vel graviùs etiam prò oblocutionis excessu puniendi, Superioris arbitratu. Videatur. *Tit. 5. §.2.Blasphemia. nu.48. & seqq.*

§. 24.

Recipientes, vel ad professionem Novitios admittentes, Apostolicis Constitutionibus, & Ordinis Statutis non servatis, Officio statim privandi, & omnium suffragiorum jure perpetuò destituendi sunt. Videatur. *Tit.5.§.9.Suasio mala. nu.31.*

§. 25.

A Novitijs aliquid, vel minimum recipientes, vel eis ad sibi, vel alijs aliquid relinquendum suadentes, præter pœnas in Sacro Tridentino Concilio decretas, Superiores privari debent Officio; alij ut proprietarij publicari. Videatur. *Tit. 3.§.1.Proprietas.nu.36.& Tit.8.§.Simonia.*

§. 26.

Camisciarum, & lineorum indumentorum, linteaminum, & anaclynteriorum usus, sinè necessicate, vetitus est, sub privatione juris suffragiorum per triennium, etiam carceris per duos menses, & ampliùs, si monitus se non correxerit. Videatur. *Tit.2.§. 1.Apostasia.nu.180.& seqq.*

§. 27.

Qui super habitum Regularem, vel (eo dimisso) sæculares, vel alias quascumque vestes induerit, ad recitandas comœdias, vel alias tales larvatas repræsentationes, quacunque ex causâ, vel occasione, & quocunque in loco, est eo ipso suspensus, & graviùs Carcere, privatione Officij, vel suffragiorum jure á Superioribus puniendus. Videatur. *Tit.2.§.1. Apostasia.nu.171.& seqq.*

§. 28.

Equitantes, bigantes, quadrigantes sinè licentia, & necessitate bimestri Carcere macerari mereretur, & si in hoc defectuosi fuerint, omnium suffragiorum jure sexennio carere. Videatur. *Tit. Miscell. §.Itinerantium &c.*

§. 29.

Notabiliter orationi deficientes Guardiani Officio privandi; Subditi suffragiorum jure triennio mulctandi, ac etiam carcerandi, Superiorum arbitratu. Videatur. Tit. 5.§.1. *Omissio &c.nu.18.36.& 37.*

§. 30.

Qui negotia Principum acceptaverit, egerit, procuraverit sinè licentia Superioris, privari debet Officijs Ordinis. Videatur. *Tit.Miscellan.§.Artium prohibitorum &c.num. 34.45. & seqq.*

§. 31.

Superiores, qui charitatem circa hospites, & infirmos neglexerint, Officio destituantur: Officiales ad id destinati suffragiorum jure carere triennio debent. Videatur. *Tit.Miscellan.§.Hospitalitas læsa.*

§. 32.

Qui Confessiones sinè licentiâ auscultaverit, vel à reservatis absolverit, est, ipso facto, Excommunicatus, & ad excipiendas Confessiones perpetuò inhabilis; carcerandus, & graviùs puniendus, si in hoc crimine vitiosus repertus fuerit. Videatur. *Tit.8.§.Delicta in Sacram.Confess.*

§. 33.

§. 33.

Qui in morbum Gallicum ex delicto inciderit, declarandus est perpetuò inhabilis ad omnia Officia, & suffragia Ordinis; ac etiam ad audiendas Confessiones. Videatur. *Tit.4.§.1. Consortium suspectum.nu.97.& seqq.*

§. 34.

Provincialis concedens dimissoriales literas ordinandis Fratribus, non servatis Sacris Canonibus, & Ordinis sanctionibus, suspendendus, vel etiam privandus venit Officio, Superiorum arbitrio. Videatur. *Tit.8.§.3.Abusus in Ordine. num.37.*

§. 35.

Provinciales, & Guardiani in suis Provincijs, & Conventibus notabiliter, & sinè legitimâ causà, non residentes, præter culpæ reatum, & pœnas Canonicas, quas incurrunt, Officio suspendi, vel etiam privari debent Superiorum judicio. Videatur. *Tit. Miscell. §.10. Residentia neglectus.*

§. 36.

Convictus, & confessus in fornicationem lapsum fuisse, prò prima vice semestri Carceri mancipetur, & omnium suffragiorum jure triennio, carere debet. Secunda vice, carcer duplicandus, & omnibus Ordinis Officijs decennio privandus est. Tertia vice, carcer longiùs protrahi, & perpetuò ad Officia Ordinis inhabilis existere; vel etiam ad triremes mitti debet, Superiorum arbitratu. Videatur. *Tit.4. §.3. Fornicatio. & §.4. Adulterium.nu.43.& seqq.*

§. 37.

Sacrilegium committens, vel ad triremes mittendus, vel in perpetuum carcerem detrudendus. Videatur. *Tit.4. §.9. Sacrilegium cum Moniali.nu.21.& seqq.*

§. 38.

Qui de innominabili scelere confessus, vel convictus fuerit, nudus cum solis fœmoralibus in cœtu Fratrum, ligatis manibus, ac recitans Psalmum Miserere mei Deus &c. *durissimè flagellari, ac leviusculis flammis hinc indè circumpositis quodammodò comburi, & ad perpetuos carceres irrevocabiliter damnari debet; ubi in pane, & aqua, tribus saltem in hebdomada diebus, ieiunet. Si autem in idem scelus relapsus fuerit ad triremes perpetuò destinari.* Videatur. *Tit.4.§.11. Sodomia num.75.& seqq.*

§. 39.

Qui gladio, baculo, vel pugillo Fratrem, aut Sæcularem percusserit in carceris unius anni pœnam incidit: omnium suffragiorum iure, & actibus legitimis perpetuò privari, ac per mensem ter in qualibet hebdomada cor âm Fratribus capitulariter congregatis, genuflexus comedere, ipsisque instrumentis, quibus ferire, vel percutere ausus est, ei de collo pendentibus, debet. Videatur. *Tit.7.§.3. Provocatio. & Percussio. num. 10. 36. & seqq.*

§. 40.

Quod, si mors secuta fuerit, vel atrox mutilatio, ad triremes omninò condemnandus est. Videatur. *Tit.7.§.5.Homicidium.*

§. 41.

Qui aliquem enormiter vulneraverit, vel ei venenum dederit per se, vel per alium, hæc, vel similia delicta machinans eisdem pœnis subiacere tenetur. Videatur. *Tit.7. §.5. Homicidium. & §.7.Veneficium.*

§. 42.

Prælatum localem gladio occidens ad triremes perpetuò condemnari; vulnerans, non secuta morte, ad eosdem mitti, Superiorum arbitrio debet. Videatur. *Tit. 7. §. 5. Homicidium.*

§. 43.

Provincialem, vel leviter percutiens ad triremes, Generalis arbitratu mitti: si id gladio molitus fuerit, siuè secutâ, siue non secutâ morte, ad eosdem triremes perpetuò damnari debet. Videatur. *Tit.7.§.3.Provocatio.nu.11.78.& seqq.*

§. 44.

Generalem quoquomodo, vel leuissimè, percutere ausus, ad triremes perpetuò, & omninò damnandus est. Videatur. *Tit. 7.§.3. Provocatio.nu.12.78.& seqq.*

§. 45.

Falsificantes per se, vel per alium literas, aut sigilla Prælatorum, Principum, Generalium, Provincialium, aut notabilium Personarum, sunt, ipso facto, excommunicati, carceri mancipandi, Generalis arbitrio; atque ad omnia Officia, & Dignitates Ordinis perpetuò inhabilitandi. Videatur. *Tit. 6.§.1.Literarum Falsificatio.*

§. 46.

Introducentes mulieres intrà claustra ad malum finem, in pœnas à Pio V. sancitas incidunt, & carceribus conuenit mancipari, Superiorum arbitratu: quas pœnas incurrunt, qui easdem in hospitia Confessariorum Monialium, quouis colore, introducunt. Videatur. *Tit.4.§.Clausuræ violatio. nu.58.*

§. 47.

Conspirantes aduersùs Fratrem aliquem, & maximè Superiorem omnibus Ordinis Officiis priuati sint, Superiorum arbitrio. Videatur. *Tit.2.§.4. Conspiratio. num. 12.27. & seqq.*

§. 48.

Ordinis diuisionem tentans est, ipso facto, excommunicatus, & carceri est mancipandus, Generalis arbitrio, cui & absolutio reseruatur. Videatur. *Tit. 2. §.5. Schisma.nu. 17. & seqq.*

§. 49.

Ad Sæcularium Aduocatos, Procuratores, Iudices, ac Tribunalia quæcunque, prætextu iniustitiæ sibi factæ, siuè prò consilio, siuè prò fauore recurrens, actibus legitimis priuandus est, & grauiùs etiam puniendus, Superioris arbitratu. Si verò ad locorum Ordinarios recursum habuerit, etiam à Superioribus puniendus. Appellantes autem ad eadem Tribunalia sunt excommunicati, & à solo Summo Pontifice absoluendi, atqui perpetuò priuari debent iure suffragiorum, omnibus Ordinis Officiis, & in perpetuum ad illa inhabilitari. Videatur. *Tit.2.§.3. Appellatio mala.nu.16.*

§. 50.

Confessionis Sacramentalis reuelatio puniri debet priuatione perpetua actuum legitimorum, & facultatis audiendi Confessiones, ac carceratione, vel arctatione Prouincialis arbitrio. Videatur. *Tit.5.§.6.nu.47.57.& seqq.*

§. 51.

Qui in grauissimam Apostasiam primò inciderit, trimestri, Carceri mancipari, triennio integro, probationis capu-

tium

tium deferre; quo tempore in Communitate Fratrum singulis sextis feriis, & disciplinam facere, & pane, & aqua sine caputio genuflexus jejunare; suffragiorum jure decennio carere, in suo ordine ultimum locum tenere; utensilia lavare; & è Conventu, (nisi publica utilitatis causâ) nunquam egredi, debet. Relapso in eamdem, supradictæ pœnæ duplicantur. Tertiò reiterans, tanquàm incorrigibilis, expellitur ab ordine servatâ formâ nuperrimi Decreti de Eiectis, & Apostatis; vel ad triremes decennio, condemnetur: qui, si supervixerit, si fuerit in Sacris constitutus, omnium Sacrorum Ordinum executione perpetuò est suspensus. Videatur. *Tit.2.§.1. Apostasia.nu.55. & seqq.*

§. 52.

Qui Generali, vel Commissario ab eo misso ad visitandam Provinciam rebellauerit Excommunicationis, Sanctissimo reservata, pœnam statim incurrit; Ac priuationem suffragiorum, Officiorum Ordinis, & perpetuam inhabilitatem ad illa. Videatur. *Tit.2.§.2. Inobedientia &c. num. 42. 106. & seqq.*

§. 53.

Subornatores sunt Excommunicatione *Papali, ipso facto, ligati, actibusque legitimis priuati.* Videatur. *Tit.5.§.8. Subornatio. nu.39.42. & seqq.*

§. 54.

Alchimia studentes, vacantes, eam voce, vel scripto docentes; Instrumenta, libros, qui ad illam pertinent, Retinentes sunt, ipso facto, excommunicati, atque omnium suffragiorum jure perpetuò priuati, & Carceribus, vel arctatione, Prouincialis arbitrio, macerari debent. Videatur. *Tit. 6.§.4. Alchimia exercitium.nu.14.& seqq.*

§. 55.

Monetarum adulteratores, quoquomodò id faciant, ad perpetuos triremes condemnentur. In Italia verò, obseruetur Constitutio Apostolica. Videatur. *Tit.6. §. Falsificatio monetæ. nu.31.*

§. 56.

De Summo Pontifice Maximo Christi in terris Vicario, deque illius dignitate, ac Decretis, & Constitutionibus, qui impudenter, vel minùs, quam decet, reuenter obloqui ausus fuerit, trimestri, Carceris pœnâ, vel grauiori etiam puniendus est, juxtà delicti mensuram. Videatur. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. num. 47. 53. & seqq.*

§. 57.

Promoti per saltum, vel sinè litteris dimissorialibus, vel furtiuè, quique in non susceptis Ordinibus, ministrauerint, juxtà pœnas Canonicas puniantur. Videatur. *Tit. 8. §.3. Abusus in Ordine. nu.37.*

§. 58.

Ingredientes sinè causâ legitimâ Clausuram Monialium, sunt eo ipso Excommunicati, aliisque Canonicis pœnis plectendi; Priuandi insuper Officijs, & Dignitatibus, & inhabilitandi in perpetuum, unà cum Monialibus consentientibus. Videatur. Tit. 4. §. *Clausura violatio. num.* 81.

§. 59.

Simoniaci, qui dona dederint, aut promiserint, per se, vel per alios, ut gradus, Dignitates, Officia, vel in sui fauorem sententiam consequantur, Canonicarum pœnarum animaduersione feriantur: atquè in Constitutionem de largitione munerum incidisse, declarandi veniunt. Videatur. Tit. 8. *§. Simonia. nu.49.*

§. 60.

Has pœnas enumerasse sufficiat: alias videre poterit Iudex in Statutis Generalibus Ordinis, vel ex Sacris Canonibus, & probatis Legibus, prout ratio suaserit.

COMMENTARIVS.

SVMMARIVM.

1 *Leges Civiles servandæ, ubi Canonicæ deficiunt.*
Et ubi Leges Canonicæ non sunt contrariæ Civilibus.
Et quandò non sunt contrariæ Ecclesiis, ac personis Ecclesiasticis.
Attendenda sunt Statuta generalia magis, quàm Textus.
2 *Instantia contrà ultimam conclusionem.*
Posteriora derogant prioribus.
3 *In ordinatoriis attendendus est Textus, in Decisoriis Statuta Ordinis.*
4 *Confirmatur idem.*
Pœna sancita debetur, quandò circumstantia non aggravat, aut minuit delictum.

1 PRofitetur hìc *Textus*, non omnes, neque omnium delictorum pœnas Recensuisse, cum Judices ableget ad *Generalia Ordinis Statuta, ad Sacros Canones, & probatas Leges*, nempè Civiles, quæ etiam ipsæ servari debent in casibus, super quibus Lex Canonica nihil disposuit, & in quibus, hæc illis non refragatur, ut textualiter habetur in jure, (1) sivè quandò non sunt damnosæ Ecclesiis, sivè Ecclesiasticis personis, ut fusè probat *Abbas*. (2) Sequitur proindè, quòd Judices nostri in ferendis sententiis debent recurrere ad Generalia Statuta primò, mox ad communia jura, in eorum defectum. Pariter debent attendere ad dispositiones Statutorum Generalium potiùs, quàm ad ea, quæ circà pœnarum applicationem, in hoc Titulo habet *Textus*; Et ratio est, quià *Textus*, in hoc Titulo decurtatè, & aliquoties confusè recitat pœnas delictorum, quas Religio sanxit, & in Statutis dilucidè recenset, (ut in progressu huius Operis passim videbitur) undè hic Titulus est potiùs quidam indiculus Statutorum, in ordine ad pœnas, quàm pragmatica Religionis sanctio, quò ad criminum pœnas. Hinc nostræ curæ fuit, in iis recensendis, inhærere potiùs textui Statutorum Ordinis Generalium, (quæ vitiata non sunt) illustrando, quàm insistere verbis

(1) *Text. in cap. 1. junct. gloss. 112. V. Adiuvantur. de Nov. oper. nuncia. cap. Lege. 10. Dist. cap. Historia. 54. Dist. cap. Si in adiutorium. 33. quæst. 2.*
(2) *Abb. in cap. Non minus. nu. 20. de Immun. Eccles.*

verbis huius *Textus*, in quo Compilator, aut potius amanuenses frequenter decepti sunt, non satis fideliter recensendo, quæ circà pœnas in Statutis disposita fuerunt.

2 Nec dicendum contrà hæc, nos alibì (3) docuisse *Textum* hunc nostrum esse partem Statutorum Generalium Ordinis in re Criminali, ut proindè inferri possit, quod potiùs à Judice nostro in sententia ferendâ arbitrium regulandum sit juxtà dispositionem huius *Textus*, quàm juxtà Statuta; Cum hæc sit antiquiora illo, & posteriora derogent prioribus. (4)

3 Respondetur enim *Textum* præcipuè versari circà methodum formandi processus, non autem circà pœnas taxandas prò delictis: siquidem circà hoc Statuta Ordinis satis providerant, nec ulteriori directione Judices nostri, indigebant. Necesse autem fuit universalem pro toto Ordine regulam procedendi in causis Criminalibus præscribere, cum antè *Textus* huius sanctionem Judices nostri aut pro libito telas judiciales texerent; aut non rarò ex inexperientiâ in Re Canonicâ in graves errores, ac nullitates procedendo impingerent: Oportuit proindè regulam fixam, stabilem, communemque statuere, juxtà quam omnes, & singuli Judices acta sua dirigerent, nè, aut diversitas, aut error in causis actitandis irreperet. Undè concludendum est, in ordinatoriis, iis nempè, quæ spectant ad methodum formandi Processus, adamussim, omninòquè servandum esse *Textum*: In decisoriis verò, puta in moderandis pœnis, ac ferendi sententias diffinitivas, attendendam esse dispositionem Statutorum, & Titulum hunc, in quo agitur de *Applicatione pœnarum singulis delictis* esse potiùs Indicem locorum, in quibus Statuta pœnas sanciunt, quàm normam illas determinantem; & ideò Statuta ipsa, non verò eorum Indicem esse attendendum.

§. 61.

Et licèt pœnas has per Statuta Generalia impositas Iudex commutare, & alterare, seù moderari Regulariter non possit; tamen, ut in aliquo casu, mutatis circumstantiis, & qualitatibus delictorum, cum consilio Patrum, qui ad ferendam sententiam concurrunt, poterit vel augere, vel minuere lenitatem, vel rigorem pœnarum, pròut excessus, vel defectus criminis, sivè scandalum, aut peccandi fragilitas, & consuetudo suaserint. Item locus, persona, modus, & alia huiusmodi. Nullum tamen ei relinquitur arbitrium circà moderationem pœnarum, ubì delicta, pròut recensita sunt, committi contigerit.

COMMENTARIUS.

4 In hoc Textu confirmatur id, quod superiùs adnotavimus; Nempè in ferendis sententialiter pœnis attendendum esse tenorem Statutorum, non autem verba *Textus* huius Tituli, dum ait *pœnas has per Statuta Generalia impositas*, innuendo qualitatem pœnarum, dimetiendam esse à dispositione Statutorum, per quæ impositæ sunt, non verò *Textus* istius, qui conditus non fuit prò pœnis statuendis, sed prò actis processualibus dirigendis. In reliquis *Textus* clarus est, dum ait pœnas Statutarias ad unguem esse iniungendas, quandò delictum perfectum in suo genere commissum est, nec circumstantia ulla adest, per quam illud aggravetur, aut allevietur: quod tamen rarissimè accidit, ità, ut quasi moraliter impossibilis censeatur casus, in quo arbitrium non habeat Judex augendi, aut minuendi pœnas ratione qualitatum, quibus circumstantionatur delictum. Quæ nam verò sint, per quæ crimen graviùs, aut leviùs redditur, dicemus paragrapho sequenti in genere; & de iisdem in specie agemus, dum de unoquoquè delicto singillatim loquemur.

(3) *Par. 1. Titul. Proemial. Quæst. 1. numer. 8.*
(4) *L. Sed & posteriores. ff. de Legi. l. Cum in plures. §. Locator horrei. ff. loca. l. Pacta novissima. C. de Pact. Alex. Consf. 122. lib. 4. Barbos. Axiom. 183.*

§. II.

De Delictis in genere.

SUMMARIUM.

1 *Iniquitas operatrix culpa.*
Iniquitatis proles quot.
2 *Maleficium consistit in committendo.*
3 *Excessus quid sit.*
Peccatum est excedere licitum.
4 *Facinus simpliciter prolatum accipitur in malam partem.*
Significat malè factum atrox.
Importat delictum, quo quis alteri nocet.
5 *Scelus significat quodvis improbè factum.*
6 *Flagitium significat delictum insigni gravitate qualificatum.*
7 *Noxa quot significata habeat.*
8 *Iniuria est omne non jure factum.*
Iniuriam nequeunt facere bruta.
Iniuria multa habet significata.
9 *Peccatum quid sit.*
Quomodò differat à delicto.
10 *Dolus accipitur tàm in bonum, quàm in malum.*
Dolus malus requiritur in omnibus delictis, ut qualitas.
Dolus, quandò importat actum, dicitur Stellionatus.
11 *Crimen differt à delicto, ut species à genere.*
Quid in se importet.
12 *Delictum quid sit.*
Delicta omnia continentur verbis, aut factis.
Actus humanus, & actus hominis quomodò differant.
13 *Dubitationes proponenda de delictis in genere.*
14 *Prima dubitatio.*
15 *De eà remissivè.*
16 *Secunda dubitatio.*
17 *Delicta aggravantur ex dignitate status delinquentis.*
18 *Item à dignitate obiecti, in quod tendunt.*
19 *Item à debilitate causæ.*
20 *Item à deliberatione delinquentis.*
Blasphemans cum advertentiâ, peccat in Spiritum Sanctum.
21 *Delictum aggravatur ex consuetudine delinquendi.*
22 *Item ob frequentiam.*
Ob frequentiam delictorum, pœna augenda.
23 *Delicta aggravantur ex concursu plurium qualitatum.*

24 *Item*

24 *Item ratione dignitatis loci, in quo delinquitur.*
Loca, ob quæ gravius delinquit, qui in illis peccat.
Domus propria est cuique securum refugium.
25 *Delicta aggravantur ratione modi, quo committuntur.*
Blasphemare facto, gravius est, quàm verbo.
Gravius est homicidium per venenum, quàm per ferrum.
26 *Delicta aggravantur ratione temporis.*
Tempus nocturnum auget delictum.
Furtum nocturnum gravius diurno.
27 *Delicta aggravantur ratione instrumenti, quo patrantur.*
Homicidium factum sclopo comparatur assassinio.
28 *Delicta aggravantur ratione scandali.*
Scandalum ex se crimen est.
Scandala nè sequantur, jura permittunt multa.
29 *Delictum aggravatur in inducente alios ad delinquendum.*
30 *Dubitatio tertia.*
31 *Delicta ob quæ minorentur.*
Aetas minuit delictum, & pœnam.
Senibus parva pœna datur.
32 *Dubitatio quarta.*
33 *Quibus casibus aptetur dubitatio proposita.*
34 *Delicti gravitas cognoscitur ab eius pœna.*
35 *Regula generalis mensurandi gravitatem delicti.*
36 *Delictorum gravitas deducitur á qualitate sententiæ.*
37 *Dubitatio quinta.*
38 *De eâ remissivè.*
Præscriptio delictorum currit in inquisitione, sicut in accusatione.
Exceptio præscriptionis delicti salvat Reum.
39 *Contrà delicta præscripta potest procedi per exceptionem.*
Temporalia ad agendum perpetua sunt ad excipiendum.
40 *Sexta dubitatio.*
41 *Abolitio criminum quid sit, & quotuplex.*
42 *Abolitio criminum antiqua quomodò fiebat.*
43 *Abolitiones criminum generales nostris temporibus fiunt.*
Factæ à Principe Laico non suffragantur Clericis.
Cuius est ligare, eius est solvere.
44 *Abolitio criminum specialis, quæ sit, & à quo petatur.*
Accusator eam petit à Iudice.
Iudex quomodò eam debet concedere.
Iniuriam suam, aut suorum prosequens potest semper abolitionem petere.
45 *Abolitio petenda à Reo, & quomodò concedenda à Principe.*
Abolitio criminum legalis, quæ sit.
46 *Dubitatio septima.*
47 *De eâ remissivè.*
48 *Octava dubitatio.*
49 *In delictis privatis Iudex laicus de jure non procedit ex Officio.*
De jure Canonico omnia delicta sunt publica, & in omnibus Iudex potest ex officio procedere.
50 *Nona dubitatio.*
51 *Forum quotupliciter quis sortiatur.*
Vxor Clerici subditur Iudici Ecclesiastico.
52 *Forum domicilii est cæteris generalius.*
Iudex loci delicti præfertur Iudicibus cæteris.
53 *Decima dubitatio.*
54 *Iudex originis, aut domicilii potest procedere contra Subditum, qui deliquit in territorio alieno.*
An possit ex officio inquirere de delicto alibi commisso.
Concluditur affirmativè.
55 *Vndecima dubitatio.*
56 *Punitus à Iudice loci delicti non potest molestari ab aliis Iudicibus.*
Condemnatus à Iudice laico adhùc puniri potest ab Ecclesiastico.
In delicto unius hominis sæpiùs quæri non debet.
57 *Qui nullam pœnam subiit in uno foro, potest in alio puniri.*
Gratiatus à Principe non potest super illo delicto molestari.
58 *Duodecima dubitatio.*
59 *Multa delicta impunibilia in uno foro, puniuntur in alio.*
Delicta, quæ magìs conturbant Rempublicam, magìs punienda.

1 DElictorum mater est iniquitas, quæ ut ait *Divus Ambrosius*, (1) est *operatrix culpæ, aut delicti*. Mala enim mentis habitudo, quæ, iniquitas dicitur, quasi terra in pœnam primi peccati maledicta spinas, & tribulos criminum producit, nec mala germina vegetare desistit, nisi sarculo pœnitentiæ, & duro virtutis labore exerceatur. Fœcunda igitur malorum parens iniquitas copiosam fœtat prolem, maternæ malitiæ hæredem, quæ proles multis indigitatur nominibus, puta, *maleficii, excessus, facinoris, sceleris, flagitii, noxæ, iniuriæ, peccati, doli, criminis, ac delicti*.

2 Septem priora, nempè *maleficium*, excessus, facinus, scelus, flagitium, noxa, & iniuria, quamvìs videantur esse diversa in speciali significatione, in generali tamen idem important, ac delictum. *Maleficium* enim ex nominis etymologia *malè* factum sonat, malum autem nihil est, nisi quod crimen sonat, ut dicitur in quodam capitulo, (2) undè *maleficium* generali vocabulo delictum importabit. Si verò specialiter consideretur, ex hoc, quod *maleficium* deducitur à verbo *facere*, concludendum est *maleficium* propriè dici delictum, non qualecunque, sed quod consistit in faciendo, hoc est committendo, non autem in omittendo, aut negligendo, ut ex jure (3) deducitur.

3 *Excessus* vocabulum neque apud antiquos Jurisconsultos, neque apud bonæ notæ Latinos Scriptores traditum, in sacris Canonibus (4) frequenter usurpatur, undè & habetur integer *Titulus de Excessibus Prælatorum in Decretalibus, Sexto, & Clementinis*. Appellatione autem *excessus*, prout scribit *Baldus*, (5) omne maleficium comprehenditur; & hoc rationabiliter quidèm; siquidèm, ut ait *Cicero in Paradoxis Peccatum est excedere licitum*; *excessus* autem derivat à verbo *excedere*, puta metam liciti, aut justi; & *excessus* quivis vitiosus habetur, illo enim à virtute, quæ in medio consistit, receditur, & ad extrema, quæ vitiosa sunt, pervenitur.

4 *Facinus* solitariè, & sinè adiuncto prolatum in malam partem accipi ex jure (6) deducitur; undè pro delicto, & crimine indifferenter usurpari scribit *Decianus*. (7) Si

(1) *D. Ambros. Apolog. David. cap. 13. & habetur in cap. Ille Rex. §. Peccatum. V. tamen de Pœn. dist. 3.* (2) *tex. in cap. Illa cavenda. 15. q. 1.* (3) *arg. l. Iniuriarum actio. §. Si quis de honoribus. ff. de Iniur.* (4) *cap. Cum illorum. de sent. excom. cap. final. de Sepult. cap. 2. de Calumniat. cap. Olim. de Rescr.* (5) *Bald. in l. Si quis in hoc. C. de Epi. & Cler. apud Alex. apostil. ad Bart. in l. Aut facta. in V. Importat delict. ff. de Pœn.* (6) *text. in l. Quoniam multa. C. ad leg. Iul. de vi pub.*

(7) Si autem addatur aliquid, quod leniat ipsius significatum, exprimit aliquod factum excellens, ac ægregium virtutis; proindè dicitur *Praclarum facinus*, ut scripsit *Salustius*; *Facinus pulcherrimum*, ut ait Cicero, (8) & centum alia. Videtur autem, quod sicut non quicunque actus virtutis dicitur pulchrum, præclarum, laudabile, aut illustre *facinus*, sed tantùm actus ille, qui in tali virtute excellit; ità etiam *facinus* solitariè sumptum non significet delictum qualecunque, sed illud, quod atrox, & enorme est; & hoc etiam confirmari potest ex jure (9) in quo *Imperatores Leo*, & *Anthemius* legem sancientes contrà Episcopos simoniacos dixerunt *Quos par facinus coinquinat, & aquat, utrosque similis pœna comitetur*; & cum simonia enormissimum crimen sit, ut potè prima hæresis in Christianismo audita, & inibì ab Imperatoribus æquetur delicto læsæ Maiestatis, & talem simoniam textus ille vocet *facinus*, liquet hoc vocabulo sola magna, ac enormia delicta importari. Ut verò *D. Augustinus* (10) scribit, *Quod agit alteri nocens, facinus dicitur*; posset ex hac tanti Auctoris sententiâ concludi, quod *facinus* sit delictum quidèm enorme, non qualecunque, sed quod proximo nocivum est. Ut exempli gratia Blasphemia hæreticalis, hæresis formalis &c. delicta quidèm gravissima, ac enormissima dicantur, non tamen *facinora*, quià non proximi, sed peccantis tantùm læsiva sunt, & videtur favere nominis etymologia, si facinus à faciendo deducatur; facere autem importat actum, non quidèm in operante immanentem, sed in aliud transeuntem, & proindè etiam facinus delictum exprimat, quod ad alterius noxam extendatur, non verò, quod soli delinquenti nocivum sit.

5 *Scelus* pariter omne delictum, ac quodvis improbè factum significat; quod arguitur ex verbis cuiusdam legis (11) dicentis, quod *alios suadendo iuvisse, sceleris est instar*; Et cum mala suasio ad quodcunque delictum possit extendi, liquet nomen *sceleris* ibi prò quocunque delicto accipi.

6 *Flagitium* ibidem prò omni crimine accipi, perspicuum est ex lege Codicis, (12) in quâ sancitur, quod *militibus ob flagitium militare damnatis, non aliarum, quàm castrensium rerum testamentum facere permittitur*; ubi advertit *Gothofredus*, (13) nomine flagitii militaris importari delictum quodvis circà militiam commissum. Et ideò synonima esse *flagitium*, ac delictum, perspicuum est. *Putavit Archidiaconus*, & *Turrecremata* ad quoddam capitulum, (14) *flagitia* esse delicta consistentia in cogitatione, sicut facinora in factis; Sed tali expositioni resistit capitulum illud, intitulans nomine *flagitii* crimina carnalia contrà naturam, quæ, ut patet, non in solâ cogitatione consistunt. Ex hoc autem deduci potest, quod, sicut delicta carnis contrà naturam enormissima sunt, sic *flagitium*, quo vocabuló illa efferuntur, importare delictum, non qualecunque, sed insigni gravitate qualificatum.

7 *Noxa* similiter, sivè *noxia*, quod idem est, ut advertit *Gothofredus*, (15) omne delictum significat, ut textualiter ex *Caij* sententiâ continetur in jure. (16) Advertit autem *Decianus*, (17) latiorem hanc significationem restrictionem pati, juxtà subiectam materiam; Ità ut aliquandò importat tantùm delicta privata, aliquandò autem, tum publica, tum privata; aliquandò autem damnum, quod alicui ex delicto resultat, ut apparet ex quodam Digesto. (18)

8 *Iniuria* tandem, si in sua generali significatione accipiatur, omne delictum significat, quod ex animo à volente fit; *Iniuria* enim est, *omne, quod non ex jure fit*, (19) subaudi *ab eo, qui iure uti debet*: & proindè bruta, cum nec quidquam jure possint facere, quià ratione non utuntur, ex consequenti, neque iniuriam facere possunt, ut textualiter dicitur in jure. (20) Si autem in speciali significato accipiatur iniuria, delictum speciale est, quæ aliquandò vocatur *contumelia*; aliquandò prò *dolo* accipitur, argumento eorum, quæ dicuntur in Digestis, (21) aliquandò etiam interpretatur iniuria *damnum culpâ datum*, ut scribit *Ulpianus*. (22)

9 Hâc acceptione generali præmissâ circà actus humanos, ab iniquitate prodeuntes, speciali significato efferuntur *peccatum*, *dolus*, *crimen*, & *delictum*, quæ licèt communiter prò eodem accipiantur, tamen inter se diversificantur. Siquidem *peccatum* generaliter diffinitur ab *Augustino*, (23) quod sit *dictum*, *vel factum*, *vel concupitum contrà legem*, & in hoc *peccatum* non distinguitur ab aliis nominatis. Differt tamen peccatum à delicto in multis, nam juxtà quosdam Doctores, (24) *peccatum* faciendo, delictum ommittendo fit. Pariter juxtà quandam *Glossam*. (25) *Peccatum* est, quod scienter fit; delictum autem, quod ignoranter committitur. Itidem peccatum est, quod divinam tantùm ultionem expectat; Delictum autem, sive Crimen, est grave peccatum accusatione, & damnatione dignissimum, quod in foro etiam humano vindicatur, ut ait *Augustinus*. (26)

10 *Dolus* pariter, (non quidèm absolutè, siquidem ità acceptum, potest usurpari, tàm in bono, quàm in malo, ut habet textus. (27) In bono quidèm, ut importat solertiam, aut industriam circà opus licitum; In malo autem, quandò significat pravam, & determinatam peccandi voluntatem,) quandò in malo accipitur, & regulariter vocatur in jure *dolus malus*, vel potest accipi, ut qualitas, vel ut actus; ut qualitas reperitur in omnibus delictis, in quibus, ad hoc, quod puniantur, requiritur dolus malus, tanquàm qualitas, per quam delictum punibile fit, ut deduci potest à pluribus juribus, (28) & secundùm istam acceptionem differt *dolus* à delicto, ut qualitas ab actu. Quandò verò accipitur *dolus* tanquàm actus, signifi-

 cat

(7) *Tiber. Decian. Tract. crim. lib. 1. cap. 11. num. 1.*
(8) *Cicer. orat. pro C. Rabir.*
(9) *text. in l. si quenquam. in fin. C. de Episc. & Cler.*
(10) *D. August. lib. 3. de Doctr. Christ. cap. 10.*
(11) *L. Aut facta. ff. de Pœn. init.*
(12) *Text. in l. Et militibus. C. de Testam. milit.*
(13) *Gothofr. ad l. Et militibus lit. M. C. de Test. milit.*
(14) *Cap. Flagitia. & ibi. Archidiac. & Turrecrem. 32. qu. 7.*
(15) *Gothofr. ad l. 238. §. 3. lit. E. ff. de Verb. sign.*
(16) *L. Plebs. §. final. ff. de Verb. sign.*
(17) *Decian. Tract. crim. lib. 1. cap. 15. num. 3.*
(18) *L. 1. §. Cum arietes. ff. Si quadr. paup. feci. dica.*
(19) *Text. in l. 1. init. ff. de Iniur. & fama. lib.*
(20) *Text. in l. 1. §. Ait Prætor. ff. Si quadr. paup. feci. dica.*
(21) *Arg. l. 1. init. ff. de Iniur. l. Sed & si quemcunque. in princip. ff. Ad leg. Aquil.*
(23) *D. Augustin. lib. 22. contr. Faust.*
(22) *Text. in d. l. 1. init. ff. de Iniur.*
(24) *Archidiac. in cap. Ita nos. 25. quæst. final. Glos. & Alberic. in l. 1. C. Si adver. delict.*
(25) *Cap. Si peccatum David. de Pœn. dist. 1. & ibi Gloss. 1. in fin.*
(26) *D. Aug. Tract. 41. in Io: & habetur in cap. Apostolus 81. dist.*
(27) *Text. in l. 1. §. Non fuit. ff. de Dolo.*
(28) *Arg. l. 1. ff. Ad leg. Iul. Maiest. §. 1. l. Cuiusque dolo. eo. tit. l. Qui dolo. ff. Ad leg. Iul. de vi pub. l. In lege. ff. Ad l. Cornel. de Sicar.*

at speciale crimen, quod tamen non est sortitum proprium nomen à iure, sed vocatur *Stellionatus*, ut habetur ex Textu. (29)

11 *Crimen* itidem; pròut scribit *Gratianus*, (30) in lato suo significato *complectitur omne peccatum, quod ex deliberatione procedit*; Et hoc modo non videretur distingui à delicto, tamen differentia est, inter crimen, & delictum, si quidem, ut aliàs (31) diximus, *Crimen* significat quodvis maleficium dolosum, commissum contrà Rempublicam; Delictum verò importat maleficium quodvis, pariter dolosum contrà privatam personam. Pariter differt *Crimen* à delicto, (pròut scribit *Glossa* (32), quam sequitur *Cynus*, *Bartolus*, *Archidiaconus*, *& Io: Andrea*,) sicut species à genere, cum delictum tanquàm genus generalissimum importet omne maleficium, tàm culposum, quàm dolosum, tàm voluntarium, quàm non; *Crimen* autem, tanquàm species, sivè potiùs genus subalternum comprehendit ea, quæ à voluntate dolosâ procedunt. Tandem differt Crimen à delicto, pròut egregiè probat more suo *Decianus*, (33) quià Crimen illud propriè dicitur, quod in publicis judiciis deduci potest, & prò quo criminaliter tantùm, non autem civiliter agi potest; quod autem privati est judicii, & potest etiam civili judicio prosequi, delictum potiùs, quàm Crimen censeatur.

12 Quæ autem hucusque diximus, procedunt de rigorosâ Legistarum subtilitate; Cæterùm *Delictum*, *Crimen*, *Maleficium*, *Scelus &c.* tanquàm sinonima communiter usurpantur; Nomen autem *Delicti*, potiùs quàm reliqua, Criminalistis in usu est, & hoc etiam nos in præsenti Tractatu utimur. Huius autem notionem habemus ex ipsius diffinitione, quæ potest esse talis. *Delictum est factum, vel dictum humanum, à lege vigente sub pœnâ prohibitum, quod nullâ justâ ratione excusari potest.* Dixi *factum, vel dictum*, ut comprehendantur omnia, quæ manibus exercentur, ut furta, homicidia, scripturæ falsæ, libelli famosi &c. & quæ *dicto*, sivè linguâ patrantur, ut coniurationes, contumeliæ, blasphemiæ, periuria &c. his enim modis delicta omnia continentur; (34) dixi *humanum*, hoc est, factum, aut dictum, ab homine rationis compote, sciente, & volente procedens; differentia enim juxtà *Theologos Morales* est inter actum hominis, & actum humanum, actus enim hominis est actus quivis prodiens ab homine *specificative* sumpto; Actus autem humanus est procedens ab homine *reduplicativè*, in quantùm scilicèt homo, qui ratione utitur. *Factum* ergò, aut *dictum humanum* intelligitur factum ab homine utente ratione, & voluntate, illo nempè, qui sciens, & volens facit, aut dicit; proindè excluduntur facta à brutis, qui ratione non utuntur, (35) item facta à pueris, usum rationis adhùc non habentibus, aut à fatuis, furiosis, phreneticis, & ebriis, qui rationem habent impeditam; & comprehenduntur facta procedentia à voluntate dolosa. Dixi à *Lege vigente sub pœna prohibitum*; Si enim quid fiat contrà legem quidèm, sed abrogatam, aut præscriptâ consuetudine. aut per contrariam Constitutionem, illud tale factum, aut dictum *delictum* non est.

13 Sic igitur explicatâ *delicti* quidditate, considerandæ, ac resolvendæ sunt nonnullæ dubitationes de delictis in genere; Siquidem de singulis in specie suis locis infrà dicemus.

14 Prima igitur dubitatio est, quotupliciter dividantur delicta?

15 Respondeo, quod de divisione delictorum diximus in Prima Parte (36) Videatur ibi.

16 Secunda dubitatio est, per quæ nam accidentia aggraventur delicta?

17 Respondeo, quod, ultrà quæ diximus circà hoc Par. Pr. Tit. Sententia. num. 85. plures sunt circumstantiæ, per quas *delicta* aggravantur. Prima autem est circumstantia personæ delinquentis; si enim hæc ratione sui status obligatur maximè ad elonganda à se delicta, & tamen delinquat, graviùs redditur eius Crimen: & ideò peccata carnalia Religiosorum, qui voto obligantur ad castitatem, graviora sunt iisdem peccatis, si committantur à Laicis. Pariter, si in ore Clerici, qui tenetur ex Officio ad divinas laudes, audiatur blasphemia, ipsa longè atrocior evadit, ut scribit *Decianus*, (37) & à pari de aliis *delictis* dicitur.

18 Secundò aggravatur *delictum* ratione obiecti, in quod tendit, aut personæ, quæ offenditur; Et ideò gravius est offendere Deum, quàm hominem; (38) & gravitas delicti contrà hominem commissi mensuratur à dignitate personæ offensæ, ut ait *Clementina*. (39) Undè gravior est iniuria, quæ fit personæ Ecclesiasticæ, quàm Laicæ; graviorque illa, quæ fit parentibus, ac consanguineis, & senibus, eâ, quæ committitur in extraneum, aut juvenem respectivè; Et à simili de omnibus statibus est dicendum.

19 Tertiò aggravatur ratione causæ, si enim, aut nulla, aut debilis *delicti* causa est, eo gravius redditur Crimen; Undè homicidium atrocius censetur illud, cui nulla justa causa occasionem præbuit. (40) Et ratio esse potest, quià tali casu tota, aut fortior causa delicti est perversitas voluntatis in delinquente, per quam solam Crimen recipit incrementum gravitatis intrinsecæ.

20 Quartò aggravatur ratione advertentiæ, nempè quandò quis appensatè, & ex electione delinquit, & non ex perturbatione mentis ab irâ, amore, furore, & aliis pathematis animi; Hìnc est, quod (ut suo loco (41) dicimus.) Homicidium appensatum gravius est casuali, & blasphemans cum advertentiâ, blasphemat in Spiritum Sanctum, & incidit in hæresim, pròut ex *Grammatico Decianus*. (42)

21 Quintò aggravatur ratione consuetudinis delinquendi, siquidem ex hâc delictum, quod semel patratum, capitale non est, redditur capitale ex consuetudine. (43)

22 Sextò aggravatur ratione plurium, qui in illa Regione similiter delinquunt, tali enim casu licet jura transgredi, & condere Statuta contrà jus commune, & pœnas gravissimas imponere, etiam ultimi supplicii, ut

---

(29) *L. 3. §. 1. ff. de Crimin. Stellion.* (30) *Cap. Unum orarium §. Criminis. 25. dist.* (31) *Par. 1. Tit. Denunciatio. nu. 10.*

(32) *Gloss. in l. 1. in V. Delictum. C. Si aduer. delict. & ibi Cyn. & Bartol. Archidiac. in cap. 1. de Cleric. coniug. in fin. num. 5. Io: Andr. in cap. Peccatum. in glos. 1. de Reg. iur. in 6.*

(33) *Decian. Tract. crim. lib. 1. cap. 9. num. 5.*

(34) *Text. in l. Aut facta. init. ff. de Pœn.*

(35) *L. 1. §. 1. ff. Si quadr. pauper. feci. dica.*

(36) *Par. Pr. Tit. Delictorum. num. 1.*

(37) *Decian. lib. 6. cap. 3. num. 25. Tract. crim.*

(38) *Text. in cap. Sicut qui Ecclesiam. 17. q. 4. cap. Vergentis. de Hæret. Authent. Gazaros. eo. tit.* (39) *Text. in Clem. 1. §. Nec super. de Pœn.*

(40) *Gulielm. de Benedict. Repet. in cap. Raynutius. qu. de Homic. n. 27. de Testam. Foller. cap. 22. nu. 3. Iuli. Chart. decis. 66. nu. 18.*

(41) *§. Homicidium.* (42) *Grammat. in Constit. regn. Blasphemantes, num. 8. apud Decian. lib. 6. cap. 3. num. 28.*

(43) *Iuli. Chart. decis. 2. n. 296. & ibi. Luc. de Penn. Ang. & Alex. in l. Unic. C. de superexact. lib. 10. Bart. Roman. Marsil. Vulpel. & Mascard.*

ut diffusè ostendit *Grammaticus*, (44) apud *Caballum*, qui ex *Menochio* ait, quod ob frequentiam delicti Judex potest pœnas augere.

23 Septimò aggravatur ex concursu plurium qualitatum, quarum unaquæque ex se majorem gravitatem importat. (45) Sicut enim validior est effectus, ad quem plures concurrunt causæ, & maius est Theologicè peccatum, quod pluribus virtutibus opponitur, aut contrà plura præcepta pugnat, ità etiam gravius evadit illud crimen, ad quod plures aggravantes circumstantiæ concurrunt.

24 Octavò aggravatur ratione loci, in quo committitur; Undè gravius evadit sacrilegium commissum in Ecclesiâ, in quâ asservatur Sanctissima Eucharistia, quàm, si in aliâ committatur; pariter maius est crimen delinquere in Palatio, aut præsentiâ Principis, quàm alibi, & universaliter locus majori reverentiâ dignus auget peccatum, si ibi delinquatur, argumento eorum, qui dicuntur in jure. (46) Proindè major est etiam offensa, quæ fit alicui existenti in propriâ domo, quàm, si fiat extrà; Cum propria domus debeat cuique esse securissimum refugium, ut dicitur in *l. Plerique ff. de in jus vocan.*

25 Nonò aggravatur delictum ratione modi, quo committitur; proindè maius delictum est blasphemare facto sacras imagines in vituperium, conspuendo, delendo, frangendo, aut percutiendo, quàm ore blasphemando. (47) Pariterque gravius crimen est hominem tormentis, ac lenta morte perimere, aut post mortem eius corpus ad explendam ferinam rabiem in frustà concidere, quàm simpliciter necare, & maius est homicidium proditoriè, quàm apertâ agressione commissum; Et ut habetur ex jure, (48) *plus est hominem extinguere veneno, quàm occidere gladio.*

26 Decimò aggravatur ratione temporis, proindè omnia delicta commissa, tempore nocturno graviora evadunt ex tempore, ut dicunt Doctores. (49) Undè in furto tale tempus prò qualitate aggravante reputatur ab omni jure (50) Divino, Ecclesiastico, Civili, & etiam naturali; siquidem, ut optimè observat *Raynaldus*, (51) nocte hominibus, ac ânimantibus cæteris quies, & tranquillitas parata existit; & ideò plusquàm in die debent esse tuti, ac securi ab insidiis hominum, & etiam, quià ut dicebat *Demosthenes*, quem affert *Gebrardus Feltman*, (52) *Interdiù aliquos auxilio implorat aliquis: noctu autem frustrà,* undè gravius evadit homini damnum, cui reparando, cum auxilium habere non possit, impar est: proindè ex eâdem ratione atrocius reputari debet homicidium, quod de nocte committitur: pariterque, si tempore pœnitentiæ, solemniumque jejuniorum, aut festivitatum, quis vacaret impudicis, choreis, scortationibus, aut ebrietatibus; major enim iniuria fieret Deo, cui illud tempus specialiter consecratum est; majorque proditur in delinquente vitiosa malitia, quàm temporis sanctitas minuere non valuit.

27 Undecimò aggravatur Crimen ratione instrumenti, quo committitur; Undè manu vacuâ, & apertâ aliquem (dando ei alapam) percutiens, maximè si percussus sit nobilis, atrocem iniuriam, juxtà Farinacium, (53) infert; Quod etiam dicendum est, si percuteret fuste, quod ignominiosissimum reputatur; Hoc âutem non esset, si percussio fieret ferro. Pariterque si quis vulnerat alium sclopo, magìs delinquit, quàm si feriat ense; Delictum enim patratum sclopo atrox est, & assassinio æquiparatur juxtà Doctores. (54) Et hoc magìs verificatur, si fiat armis, ex se portari prohibitis, ut sunt sclopi brevioris mensuræ, qui vulgò vocantur *pistoletti*; Tali enim casu concurrunt duo delicta, nempè delatio, ac abusus armorum prohibitorum. Et sic philosophandum est de instrumentis aliorum delictorum.

28 Duodecimò aggravatur ratione scandali; quià enim scandalum ex se crimen est, juxtà illud. (55) *Qui scandalizaverit unum ex his pusillis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius.* Sequitur, quod, si alicui delicto adiungatur, ex tali adiectione maius fiat Crimen. Proindè leges tùm Civiles, tùm Canonicæ maximè scandala aversantur, (56) & multa permittunt contrà jus, nè scandala sequantur, ut ait *Caballus* post *Felinum*, (57) qui colligit triginta tria specialia inducta contrà regulas juris propter scandalum evitandum.

29 Tertiodecimò aggravatur delictum, quandò quis in delicto habet socios, quos ipse consilio, præmio, suasione, exemplo, impulsu, aut aliâ ratione ad illud delictum pertraxit, aut impulit; *Delictum enim ipsius maius evadit ex hoc, quod alios inducendo ad Crimen,* ipse virtualem influxum habet in Crimen singulorum. Undè quantùmvis omnes ad idem Crimen in specie commiserint, majus tamen evadit Crimen in inducente alios ad delinquendum; proindè, ut habet textus, (58) idem excessus magìs in illo, quàm in aliis corrigendus est.

30 Tertia dubitatio est, ob quas circumstantias gravitas delictorum minuatur?

31 Respondeo, quod sicuti Superiori solutione adducta sunt ea, quæ faciunt ad maiorationem Criminis, ità supradicta, si absint, delictum minorant in gravitate, & pœna legis. Et præter prædicta, Crimen, & eius punitionem multùm diminuit Rei ætas, ut textualiter habet quoddam capitulum. (59) Habemus enim ex jure, (60) quòd valdè senibus, aut nulla, aut parva pœna datur, maximè si ob gravem ætatem repuerascunt: Et hoc idem practicatur cum pueris, (61) quibus perfectus rationis usus non est.

32 Quarta dubitatio est, à quo desumenda sit æqualitas delictorum inter se comparatorum, casu nempè quod Statutum ordinet, quod occidens bannitum liberet se de æquali delicto respectu illius, cuius causâ bannitus fuit ille, qui occisus est?

(44) *Grammat. decis. 36. nu. 2. & seqq. Cabal. Cent. 1. cas. 97. num. 9. & ibi Menoch. de Arbit. cas. 375. n. 1. & 3.* (45) *Decian. lib. 6. cap. 32. nu. fin. & ibi Bald. in Auth. sed novo iure. C. de Epi. & Cler.*

(46) *Arg cap. 1. de Pœnit. dist. 5. l. Sed est quæstionis. in princip. ff. de Iniur. §. Atrox. Inst. eo. tit. l. Aut facta. §. 4. ff. de Pœn. l. Prætor edixit. ff. Atrocem. ff. de Iniur.* (47) *Boer. decis. 301. nu. 17. Decian. lib. 6. cap. 3. nu. 27.* (48) *Text. in l. 1. C. de Malef. & Mathemat.*

(49) *Io: Otto Tabor. Analyt. expo. ad Const. Carol. tit. de Furt. art. 167. nu. 6. Clud. de Condict. furti. cap. 49. num. 57. Ripa de Noctur. temp. cap. 17. nu. 10. Raynal. tom. 2. cap. 14. §. 13. nu. 1. & 2.*

(50) *Exod. cap. 22. ℣. 2. cap. 3. de Homicid. l. 4. §. 1. ff. Ad leg. Aquil. l. 9. ff. Ad leg. Corn. de Sica. l. Sacrileg. §. Cæterùm. ff. ad leg. Iul. pecul.*

(51) *Raynal. loc. cit. num. 2. in fin.*

(52) *Gerhard. Feltman. de Inclus. anim. cap. 44 sect. 9. n. 3.*

(53) *Farinac. quæst. 105. num. 207. & seqq.*

(54) *Riminal. iun. cons. 327. num. 18. Muscatell. de Cogn. delict. Tit. de Ictu sclop. num. 30. Muta. ad Pragmat. Titul. 41. de Arm. prohib. num. 92.* (55) *Matt. cap. 18. ℣. 6.*

(56) *L. penult. ff. Ad leg. Corn. de Sica. l. si quis filio. §. Hi autem. ff. de Iniu. rup. & irrit. arg. cap. Consideravimus: de Elect. capit. Super eo. de Sent. Excommun.* (57) *Caball. cent. 1. Resol. 149. nu. 14. Felin. in cap. Nihil. nu. 2. & seqq. ℣. Tu verò. de Præscript.*

(58) *Text. in capit. Sicut dignum. in fin. principii. Extrà de Homicid.* (59) *Capit. Hoc sit. 26. quæst. 7.*

(60) *Cap. Fraternitatis. 34. dist. cap. Tanta nequitia. 86. dist.*

(61) *Capit. 1. & 2. de Delict. puer. l. Aut facta. §. 3. in fin. ff. de Pœn.*

33 Respondeo, quod soluti o huius dubii usu venire potest non solum in casu, de quo in propositione, sed etiam quandò accusatus de Crimine, qui adhùc inter Reos receptus non est, vult reaccusare accusatorem suum de Crimine graviore, quàm sit illud, de quo ipse accusatus est, ut enim aliàs (62) circà hoc diximus, tali casu debet Judex priùs terminare Causam accusatoris reaccusati, quàm accusati reaccusantis.

34 Dico igitur, quod quamvis à gravitate pœnæ cognosci possit gravitas delicti in genere, puta, ex gravi pœnâ per legem impositâ, grave delictum esse; Non tamen conjici potest gradus præcisus gravitatis delicti; Siquidem, ut optimè observat *Raynaldus* (63) pœnâ ultimi supplicii punitur adulterium cum incestu, & homicidium, & tamen hoc gravius est illo, ut probat egregiè *Caball.* (64) Verum igitùr est, pœnam declarare delictum, cum major pœna inflicta declaret majus altero fuisse delictum; (65) Non tamen specificat gradum gravitatis, quià eadem pœna mortis in jure diversis in gravitate delictis adaptetur.

35 Regula igitur generalis est, gravitatem delicti mensurandam esse à quidditate, & qualitate, sivè circumstantiis ipsiu, de quibus locuti sumus suprà dubitatione secundâ à numero 17. Cum autem delictum delicto comparatur, considerandæ sunt circumstantiæ unius præ alio, & observandum, quæ nàm sint graviores circumstantiæ, quibus afficitur unum, aut aliud. Potest enim dari, quod unum delictum, pensatis nonnullis circumstantiis, vincat aliud, sed secundùm alias vincatur ab alio. Tali casu spectanda est gravitas circumstantiarum, & secundùm eam judicandum: Graduātur siquidem circumstantiæ inter se in delictis; Nam primò pensanda est qualitas substantialis delicti, puta, si fuit committendo, an omittendo, illa enim gravior est secundâ. Deindè obiectum delicti, puta, persona offensa. Mox, modus, quo commissum est. Indè causa finalis delicti! Pòst, instrumenta, socii, locus, tempus, consuetudo, numerus delinquentium, damnum, scandalum datum, & cætera eiusmodi, & ex his rationabiliter moveri Judex ad pronunciandum prò æqualitate, aut inæqualitate delictorum, in omni casu, in quo de hàc judicandum sit.

36 Quandò autem comparanda sunt delicta, de quibus nondùm inquisitio formata est; Regulâ datâ uti possumus: Sed si agatur de delictis, super quibus jàm pronunciata fuit sententia, illo omninò spectanda, & consideranda est, & juxtà gravitatem pœnæ, sententialiter inflictæ, pronunciandum est de maioritate, aut æqualitate delicti; Et iste stylus servatur in omnibus Tribunalibus, ut refert *Raynaldus*, (66) & omninò attendi debet, ut scribit *Osaschus*. (67)

37 Quinta dubitatio est, quanto tempore delicta præscribantur, ità ut de illis nequeat institui accusatio?

38 Respondeo, quod de hàc materia aliàs (68) dictum est. Tamen, ultrà ibi dicta, addimus, quod sicut generaliter spatio viginti annorum de omni delicto (demptis exceptuatis, de quibus ibidem diximus) finitur præscriptio quò ad accusationem, idem est etiam quò ad inquisitionem, quæ accusationi æquiparatur, ac in ejus locum succedit, ut est communis Doctorum opinio, de quâ, pluribus citatis, testatur Decianus.

(62) *Par.1. Tit. Accusatio. num.6. in fin.* (63) *Raynald. observ. crim. Tom.1. cap.7. §.9. nu.15.* (64) *Caball. Resolut. crim. cent.3. Cas.244. num.29.* (65) *arg. l. Metrodorum. ff. de Pœn.*
(66) *Raynal. Tom.1. cap.7. §. 9. num.16.*
(67) *Osasch. Pedemont. decis.22. num. 6. & 7.*
(68) *Par.1. Tit. Patronus num.91. & seqq.*

(69) Et prædicta conclusio valet, etiamsi Statutum extaret, quod daret liberam potestatem Magistratui procedendi contrà delinquentes quoscumque; quià debet intelligi, quod possit procedere, & punire de iis maleficiis, quæ præscriptione finita non sunt, ut post *Baldum* tenuit *Imola*, & *Boerius*, (70) Et ampliatur dicta Regula, ità ut verificetur, etiam si Reus, quem quis intendit accusare, confessus esset crimen, tum judicialiter, tum extrajudicialiter; si enim ostendit super tali crimine cucurisse præscriptionem, non potest de illo molestari. (71)

39 Quamvis autem præscriptio delictorum impediat, ne contrà Reos procedi queat, nec ex officio per inquisitionem, nec ad instantiam partis per accusationem, aut denunciationem; non tamen tollitur per eam, quin proponi possit per viam exceptionis; nam regula generalis est, quod, quæ sunt temporalia ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum, ut textualiter habetur ex jure. (72) Pariter fallit dicta prima conclusio, quandò sumus in casu delicti, per quod impeditur perpetuò executio Ordinis, aut retentio beneficii; si quidem de tali crimine potest institui accusatio, ut dicunt Doctores, (73) intellige autem, quod accusatio tendat non ad punitionem criminis, quod jàm præscripsit, sed ad impediendam ulteriorem executionem Ordinis, aut beneficii retentionem.

40 Sexta dubitatio est, quomodò, & quotupliciter crimina aboleantur?

41 Respondeo, quod abolitio criminum, quæ juxtà *Tiberium Decianum*, (74) est *Accusationis, vel delicti, vel pœna peremptio*, est triplex, nempè generalis, specialis, vel privata, & legalis. Generalis, quæ in jure (75) & *publica*, & *indulgentia* appellatur, illa est, quæ à solo Principe conceditur ob publicam lætitiam ex magna victoriâ reportatâ, aut ob nuptias Principis, aut natale primogeniti illius, (76) aut ob adventum alterius magni Principis, aut ex alia causâ publicæ lætitiæ Principi bene visâ; sivè prò utilitate Reipublicæ ratione multitudinis delinquentium, (77) quibus convenit parcere, ne morte tot hominum Respublica labefactetur,

42 Antiquitùs autem generalis, & publica abolitio fieri solebat, quæ tamen non erat perpetua, neque pariebat hunc effectum, ut Reus perpetuò tutus esset, ne posset de suis delictis contrà eum procedi; sed hàc abolitione inducebantur veluti feriæ quædam repentinæ, ut inquit textus, (78) quibus finitis, Accusator intrà trigintà dies utiles poterat Reum eadem accusatione, & instantiâ repetere; Talisque abolitio aliquoties fiebat de nonnullis delictis tantùm, aliquoties, etiam de omnibus generaliter, licèt nonnulla graviora, & in quibusdam casibus nonnulla crimina non comprehenderentur, quæ eruditissimè loco suprà citato à num.11. ad 27. recenset *Decianus*.

43 Fiunt etiam temporibus nostris generales delictorum

(69) *Decian. Tract. crim. lib.3. cap.37. nu.2. & ibi. Bart. Bald. Salycet. Marsil. Angel. Anchar. Imol. Alex. & Boer.*
(70) *Bald. in l. Lucius Titius. §. Quæ marito. & ibi Io: de Imola. ff. de leg.2. Boer. decis.25. num.9.* (71) *arg. l. Sed si unius §. Sed si antè ff. de Iniur. Rom. in l.1. §. Occisorum. ff. Ad S.C. Syllan.*
(72) *Text. in l. Purè. §. final. de Dol. mal. & met. exce. l. licet. C. de Except. iunct. gloss.* (73) *Felin. in cap. licet. Col.18. V. Tertium remedium. de Probat. ubi Abb. Butr. Imol. & Andræ. Sicul. Aufrer. ad Capel. Tholos. decis.188. in fin. Boer. decis.26. num.7.*
(74) *Decian. Tract. crim. lib.3. cap.35. init.* (75) *L. Cum eo l. final. C. de Gen. abolit. l. Si quis repetere, init. ff. Ad S. C. Turpill.*
(76) *Arg. l. Abolitio. l. Vel ob rem. ff. Ad S.C. Turpill. l.1. lib.9. Tit. 38. C. Theodosiam.* (77) *Cap. Vt constitueretur. in fin. iunct. glos. in V. Detrahendum. 50. dist. cap. Dispensationes. 1. q.7.*
(78) *Text. in l. Ant privatim. §. Triginta. ff. Ad S.C. Turpill.*

rum abolitiones ob publicam lætitiam, ob nuptias Principum, aut pacem initam, (prout legimus eam, quæ de voto Excellentissimi Mediolanensis Senatus publicata fuit à *Marchione Alphonso de Avalo Capitaneo Generali Imperatoris Caroli Quinti* Anno 1544. ob fœdera pacis inita inter *Cæsarem, & Gallorum Regem*, cuius diploma brevibus annotationibus illustravit *Franciscus Crassus*, & habetur in calce *Constitutionum Mediolanensis Dominij*, & de alia mentionem facit Clarus (a) concessa in eodem Dominio ob pacem initam inter Reges Catholicum, ac Christianissimum, cuius diploma se compilasse scribit,) aut ob publicum beneficium, & animarum salutem, prout nostro tempore fecit *Sanctissimus D. N. Innocentius XII.* qui omnes Regulares Apostatas indultavit, & eorum delicta, & pœnas abolevit, dummodò intrà præscriptum tempus ad propria claustra reverterentur. Dicit autem loco citato ℣. *Scias autem*, præmemoratus Clarus, literas Principis continentes generalem abolitionem criminum vocari Decretum gratiosum, quandò autem Princeps rogatus à particulari Reo, sibi facit gratiam, & abolitionem concedit suorum criminum, appellari *literas gratiæ*. Ad quæ autem tales abolitiones extendantur, ut sciatur, ponderandæ sunt clausulæ, juxtà quas eas indulgent Principes in suis diplomatibus, & circà hoc non immoror. Hoc unum tantùm adnoto cum *Iulivo Chartario*, (79) quod licèt Princeps laicus generalem criminum indulgentiam, & abolitionem respectu quorumcumque degentium in suo Dominio, illa non comprehendit Ecclesiasticos, ut probat *Martha*, (80) & præcipua ratio est, quià isti eius subditi non sunt, undè si eos nequit punire, eosdem nequit indultare, cum juris (81) regula sit, quod eius est solvere, cuius est ligare.

44 Specialis autem, aut privata abolitio est, quæ petitur à Judice, vel à Principe, illa quidèm ab Accusatore, hæc verò à Reo. Accusator enim, qui accusatorio libello se inscripsit, & consequenter se ad pœnam talionis obligavit, potest ab accusatione desistere, si tamen Judex hoc sibi concedat. Hæc autem concedi debet juxtà textum, (82) non à Principe, neque ab ejus Delegato, sed à Judice ordinario Causæ, qui cognoscat de causâ petitionis abolitionis, & sedens prò tribunali, non autem de plano pronunciet de eâ; & continere debet tot abolitiones, quot sunt crimina, de quibus instituta est accusatio; debetque intervenire causa legitima concessionis, talis nempè si accusavit per errorem, temeritatem, inconsiderationem, aut calorem iracundiæ. Judex autem talem abolitionem denegare tenetur, si cognoverit, accusatorem illam petere ob pecuniam acceptam à Reo, ut ab accusatione desisteret; (83) Peti verò potest abolitio talis, dummodò Reus non fuerit carceratus, aut vinculatus, & non fuerint torti Testes, & non fuerint lapsi trigintà dies ab institutâ accusatione; Et quod crimina delata non sint de exceptis; Quæ omnia habentur *ex l. finali, C. de Abolit.* Verum est, quod qui suam, aut suorum iniuriam prosequitur; vel qui cognatos in accusationem deducunt, omnimodò abolitionem petere, non prohibentur, ut textualiter habetur in jure. (84)

45 Principaliùs porrò, ac frequentiùs impetratur ab ipso Reo abolitio, quæ aliquandò est à delicto, aliquandò à pœnâ, ut elicitur ex textu, (85) civili, qui canonizatus est *in cap. Rescripta. 25. qu. 2.* Ut autem abolitio subsistat, & prosit indulgentia à Principe concessa, (solius quippè Principis est eam largiri) oportet, quod Rescriptum, quo illa conceditur, contineat delictum commissum, & qualitatem ipsius, & pœnam, si est imposita, & etiam qualitatem pœnæ, aliàs dicetur obreptitium; (86) perpendendus autem diligenter est tenor Rescripti, & quibus verbis sit conceptum, siquidem extendi non potest ultrà expressa, ac specificata. (87) De effectibus verò huius abolitionis, ac nonnullis specialibus ad eam spectantibus disputant Doctores, qui videndi sunt specialiter Decianus loco citato à numero 52. & *Clarus Quæst. 59. per totam. ac Boss. Titulo de Remed. ex clemen. Princip.* Ultima abolitio dicitur *Legalis*, & est per mortem Rei. Mors enim omnia delicta solvit, exceptis nonnullis, de quibus potest etiam post mortem inquiri, ut hæresis, & crimen læsæ Maiestatis, ac aliis, de quibus suo loco dicetur.

46 Septima dubitatio est, quæ nam delicta dicantur publica, & quæ privata?

47 Respondeo, quod huic dubitationi in prima Parte satisfactum est. Videatur ibi. (88)

48 Octava dubitatio est, an de omnibus delictis Judex quivis laicus, Ecclesiasticus sæcularis, sivè Regularis possit ex officio cognoscere?

49 Respondeo, quod juxtà dispositionem juris Civilis, Judex in puniendis criminibus privatis nequit procedere ex Officio; quià in privatis delictis non admittitur ad accusandum, nisi, qui suam, aut suorum iniuriam prosequitur, ut habetur ex jure; (89) Et regula generalis in illo jure est, quod ex officio, sinè accusatore Judex non potest de crimine cognoscere, ut vult quædam Glossa. (90) Secùs est de jure Canonico, nàm juxtà hoc omnia criminà publica sunt, (91) & ideò jure Canonum in quibuscumque criminibus potest Judex procedere per inquisitionem, ut communiter sentiunt Doctores, quos cumulat, *Iulivus Chartarius*. (92) Undè Judex Ecclesiasticus quivis de omni crimine, attentâ dispositione juris Pontificii, per inquisitionem valet procedere. Licèt verò, ut dictum est, de jure Judices laici absque accusatione non procedant, de consuetudine contrarium servatur, prout pluribus in locis testatur *Clarus*, (93) qui ait hoc communiter servari.

50 Nona dubitatio est, à quo nàm Judice propriè sint vindicanda delicta?

51 Respondeo, quod quilibet forum sortitur ratione delicti, aut domicilii, aut originis, ut argumento textus, (94) scribit *Gandinus*. Pariter status personæ facit eum subdi uni, aut alteri Judici; Puta, laicus laico, Clericus Ecclesiastico, & Regularis Regulari Judici subjicitur; Undè libertus sortitur forum Patroni, qui manumisit, (95) & uxor sequitur forum Mariti, (96) proindè si Mari-

(a) *Clar. Quæst. 59. ℣. Sunt tamen. numer. 4.*
(79) *Iulius Chart. Crim. Decis. 1. numer. 138.*
(80) *Mart. de Jurisd. Par. 4. Cas. 15. per tot.*
(81) *L. Nihil tam naturale. ff. de Reg. iur.* (82) *Tex. in l. 1. §. Abolitio. ff. Ad S. C. Turpill. l. 2. C. de Abolit.*
(83) *Text. in l. 2. §. 1. l. Fallaciter. C. de Abolis.* (84) *L. 2. ff. final. C. de Abolit. text. in l. Quamvis la 2. C. Ad leg. Iuli. de Adult.*

(85) *Text. in l. escript. C. de Præci. Imper. offer.*
(86) *Bald. in l. Præscriptione. nn. 20. C. Si contra ius Oldra. Cons. 22. Alex. cons. 29. Col. 2. lib. 1. apud Decian. lib. 3. cap. 25. nu. 51.*
(87) *Tex. in l. 2. C. de sent. poss* (88) *Par. 1. Tit. Delict. n. 10. & seqq.*
(89) *L. final. & ibi Gloss. & Bart. ff. de Priva delict. l. Manifestissimè, & ibi. D. D. C. de Furt. Clar. Pract. crim. § 1. ℣. Privata autem.*
(90) *Gloß. in l. 2. § Si publico. in V. Sine accusatore. ff Ad leg. Iul. de Adult. Clar. qu. 3. ℣. Debes autem & qu 5. ℣. Quæro in quibus.*
(91) *Gloss. in cap. Infames. in V. Fures. 6 q. 1. & in cap. 1. in V. Gratiam. De Collus Detegen.* (92) *Chart. decis. 69. nu. 7. & ibi. Bald. & Iaco. de Penn Gandin. Dec. Barbat. Maran. Novel. Mon icel. Scap. Decian. & M. A. Genuen.* (93) *Clar. qu. 3. ℣. Sed certe. & quæst. 5. ℣. Quæro in quibus. & qu. 14. ℣ Scias tamen. & quæst. 58. ℣. Punctus est.*
(94) *Text. in c. 1. C. Vbi de crim. agi oper. Gand. tract. de Malef. Tit. Vbi puniat. delinq.* (95) *L. Adsumpt. §. fin. ff. Ad Municip. l. Si quis. ff. eo.*
(96) *L. Cum quædam. ff. de Iurisd. omn. Iud. l. final. C. de Incol. lib. 10.*

Maritus est Clericus, uxor iudicabitur à Judice Ecclesiastico, ut docent duæ *Glossæ*, (97) & hoc maximè, si de crimine civiliter agatur, ut probat *Marianus*, (98) Item qualitas causæ facit, quod quis sortiatur hoc, aut illud forum, puta, Ecclesiasticum, aut laicum; vel, si causa mixti fori sit, detur locus Judici prævenienti. Sed quià de his latè disputant Doctores ad *Titulum de Foro competenti*; & circà quodlibet eorum multa essent dicenda, quæ specialem Tractatum requirerent, ideò Lectorem remittimus ad scribentes de his ex instituto, maximè ad *Decianum*, qui Tract. Crimin. lib. 4. à cap. 4. ad finem omnes materias examinat.

52 Considerando autem forum, comparatum delicto, domicilio, & origini, dicitur forum domicilii, esse cæteris duobus generalius; & ideò, sicut quis conveniri potest de re alibi existente, (99) ità poterit conveniri de delicto alibì commisso, ut arguit Abbas, ac Felinus, (100) neque enim quis potest dici subditus jurisdictioni alicuius, nisi eius, sub quâ retinetur domicilium, ut ait *Glossa Clementinæ* cujusdam. (101) Hæc autem conclusio vera est in Civilibus; secùs autem est in Criminalibus, in his enim forum delicti, nempè loci, in quo commissum est delictum, superat omnia alia, argumento eorum, quæ in jure, tum Pontificio, tum Cæsareo (102) habentur. Undè resolvendo dubitationem, dico, quod delictum propriè puniendum est à Judice, in cuius territorio commissum fuit, cum eius forum, quo ad hoc, principalius reputetur, ut dictum est.

53 Decima dubitatio est, an Judex originis, sivè domicilii ipsius Rei, procedere possit contrà Subditum, suum delinquentem in territorio alieno, ac eum de delicto punire.

54 Respondeo affirmativè, & ratio est, quià delinquens potest, ab accusatore conveniri in loco originis, sivè domicilii de delicto, alibi commisso, ut ex jure utroque (103) habetur. Maior difficultas est, an Judices dictorum locorum possint procedere ex officio super delicto alibi commisso. In hoc puncto divisi sunt Doctores; etenim antiqui omnes tenuerunt partem negativam, ut scripsit *Baldus* relatus à *Deciano*, (104) affirmativam autem tenent multi (105) aliis, quos ibidem idem recitat; ipse verò inclinat in partem negativam. (106) Sed praxis est in contrarium, Judices enim domicilii, ac originis, de facto procedunt per inquisitionem de Criminibus, alibi commissis, & præsertim quandò offensus est subditus eiusdem Judicis. Et profectò rationabiliter; nàm, cum ex consuetudine inductâ, (ut dictum fuit suprà num. 49.) Judices etiam in delictis privatis procedunt ex officio, patet quod, si apud Judicem originis, & domicilii potest quis accusari de privato delicto, poterit iste super eodem per inquisitionem procedere, & à fortiori, si delictum sit publicum. Nec limitanda est conclusio ad casum, quandò offensus est etiam Subditus Judicis inquirentis, quià delictum ex se, quoquomodo commissum sit, infamat ipsum delinquentem, & locum originis, & domicilii, ut patet, (nam vulgò dicitur, ibi nasci, aut morari facinorosos homines, ex quibus loca malum nomen sortiuntur) expedit proindè Judici, prò indemnitate loci suæ jurisdictionis, delicta quævis vindicare.

55 Undecima dubitatio est, an punitus in loco delicti, puniri etiam possit à Judice originis, aut domicilii?

56 Respondeo negativè, nàm licèt quis possit in pluribus locis sortiri forum, tamen si in uno facta est præventio, in alio non potest molestari, (107) non enim quis debet, prò uno delicto, pluribus pœnis integris puniri, maximè in diversis foris. (108) Nec facit contrà, quod condemnatus, aut absolutus in foro laico, adhuc possit condemnari, aut absolvi in foro Ecclesiastico, juxtà *Abbatem, Felinum, Bartolum, & Baldum*. (109) Nàm delicta mixti fori puniuntur duplici pœnâ, nempè spirituali, & temporali, quarum una aliam non impedit, & à diversis Judicibus infliguntur; proindè, quamvis laicus temporalem pœnam dederit, ahuc locus est Judici Ecclesiastico, spiritualem imponere; hoc autem non est in Judicibus delicti, domicilii, ac originis, nàm quilibet eorum temporalem tantùm pœnam infligit, quàm, si Reus luit in uno tribunali, nequit in alio de eodem delicto judicari; Nàm, neque Deus judicat bis in idipsum, & de delicto unius hominis sæpiùs quæri non debet, ut habet textus. (110)

57 Non desunt tamen Doctores, qui distinguunt; nempè, si Reus in uno foro pœnam solvit, non debet ampliùs in alio molestari; sed, si in illo condemnationem non solvit, possit in alio condemnari, ob multa jura, quæ citat *Decianus*, (111) Ad concordiam autem reduci possunt istæ duæ opiniones; puta, quod secunda sententia loquatur, quandò Reus condemnatus fuit in primo foro in contumacia, nullamque pœnam corporalem, aut pecuniariam subiit; ex hoc enim, quod nihil damni, aut pœnæ passus est, perindè est, ac si contrà eum non fuisset processum, & in hoc sensu non procedit, neque prima opinio, quæ supponit Reum in foro loci delicti fuisse molestatum, & ad pœnam convenientem sententiatum. Qui autem & clementiâ Principis obtinuit indulgentiam, ac criminisque, ac pœnæ abolitionem, licèt nihil damni, aut pœnæ passus sit, non tamen ab alio Judice molestari potest, ut plures *Glossæ* (112) tenent. Et ratio est, quià quantum est ex se, Judex delicti eum condemnavit ad pœnam legitimam, & completum, contrà eum, judicium exercuit. Accidit autem, quod à Principe indulgentiam obtinuit, & per hanc non vitiatur judicium, jàm factum contrà eum, per quod ulteriori judicio via præcluditur.

58 Duodecima dubitatio est, quæ nàm delicta debeat Judex majori diligentiâ indagare, & accuratiùs prosequi.

58 Res-

(97) *Gloss. in cap. Eos. 32. dist. cap. Clericum. & ibi Glos. p. 11. q. 1.*
(98) *Marian. Socin. in cap. 1. num. 20. de For. compet.*
(99) *arg. l. final. C. Vbi in rem acti.* (100) *Abb. Cons. 24. num. 2. lib. 1. Felin. in cap. Licet Coll. 9. de For. compet.*
(101) *Gloss. in Clement. 1. in V. Subditos. de For. compet.*
(102) *cap. Statutum. §. Cum verò. de Rescr. in 6. Authen. Vt nulli Iudic. §. Si verò quis. cap. 5. Coll. 9. Novel. 134.*
(103) *Arg. cap. Cum contingat. Extrà. de For. compet. l. final. ff. de Decre. ab Ord. fac. l. Si quis in hoc. C. de Epis. & Cler.*
(104) *Bald. cons. 124. in fin. Vol. 1. apud Dec. lib. 4. c. 16. n. 2. ant. med.*
(105) *Cyn. Bart. Bald. Angel. Butr. Abb. Aug. de Arimin. Bolognin. Ruin. & Alciat. apud Decian. l. cit. ℣. Contrariam.*
(106) *Decian. loc. cit. ℣. Ego puto.*

(107) *arg. l. Si quis posteaquam. ff. de Iudic. l. Cum quædam. §. final. ff. de Iurisd. omn. Iud.* (108) *text. in l. Senatus. ff. de Accus.*
(109) *Abb. in cap. Tuæ. col. final. de Procur. Felin. in cap. De his. ℣. 12. respondetur de Accusat. Bart. in l. Nemo Martyres. C. de Sacr. Eccl. & Bald. in l. Placet. C. eo.*
(110) *Text. in l. licet. §. final. ff. Nav. cau. stab. Glos. in cap. De his. Extra. de accusat.* (111) *Decian. lib. 4. cap. 16. num. 7.*
(112) *Gloss. in cap. De his. De Accusat. Glos. penult. in cap. final. de Temp. ord. & Glos. 1. in cap. 2. de Schismat. Decian. lib. 3. cap. 30. nu. 7. Passerin. Prax. Crim. qu. 26. nu. 136. Eugen. Cons. 64. numer. 38. lib. 1. Sperel. Decis. 134. num. 69. Raynal. Tom. 1. cap. 1. §. 10. num. 60. ℣. Quid dicendum.*

59 Respondeo, quod multa delicta impunita relinquuntur in jure Civili, quæ tamen in Canonico puniuntur, ut fornicatio, & multa alia etiam non vindicantur in foro humano, & relinquuntur Divino judicio punienda, (113) & hoc præcipuè, quandò deficiunt claræ delicti probationes, aut quandò punitio infligi non potest, ob multitudinem delinquentium; vel cum ex publicâ pœnâ maius est damnum, quod eveniret Reipublicæ ex scandalo, quàm utilitas ex sontis punitione. Quandò tamen ista cessant, Judex non debet delicta impunita relinquere, sed maximè vindicanda sunt ea, quæ magis Rempublicam conturbant, & societatem humanam corrumpunt, ut scribit *Decianus*, (114) quandòquidem videmus etiam leges metiri pœnas delictorum, non à gravitate Theologicâ criminis, sed à graviori damno, quod per ea infertur Reipublicæ, ut aliàs (115) diximus.

§. III.

Probationes delictorum.

SVMMARIVM.

1 *De Probationibus remissivè.*
Probatio plena quid sit juxtà Mascardum.
Probatio plena delicti quæ dicatur.
Probatio semiplena quæ.
2 *Species subalternæ probationum.*
3 *De probatione delicti plenâ, ac semiplenâ remissivè.*
4 *Dubitatio prima.*
5 *Delicta non præsumuntur.*
Quomodò delicta probentur præsumptionibus.
6 *Factum non præsumitur, nisi probetur.*
Qualitas delicti non probatur præsumptione.
7 *In delictis difficilis probationis præsumptiones probant.*
Item in his, quæ sunt de genere prohibitorum.
Item quandò in facto apparet maior species delicti, quàm non.
Item quandò delictum est favorabile delinquenti.
De aliis præsumptionibus remissivè.
8 *Dubitatio secunda.*
9 *De eâ remissivè.*
10 *Dubitatio tertia.*
11 *Probatio Rei contraria Accusatori, aut fisco quid operetur.*
12 *De aliis probationibus remissivè.*

1 PLura diximus aliàs (1) de Probationibus, explicando graduationem valoris earum, & ad ibi dicta Lectorem ablegamus. In præsentiarum, quantùm ad probationem delictorum considerandæ sunt duæ species probationum nempè plena, & semiplena, juxtà has enim tota praxis sententiandi in Judiciis Criminalibus regulatur. Probatio quidem plena, Teste *Mascardo* (2) communiter diffinitur illa, *quæ tantam fidem facit, quantùm ad finiendam controversiam sufficiat*. Sed quià hæc definitio quadrat tùm in Civilibus, quàm in Criminalibus, & facit etiam, tàm prò absolutione, quàm prò condemnatione Rei, non restringitur ad *probationem* plenam *delicti*, de quâ hìc agere intendimus. Dico proindè, quod probatio plena delicti est ea, *per quam infligitur Reo ordinaria pœna delicti*, illa nempè, quæ Lege, aut Statuto sancita est; Semiplena autem illa est, per quam aliquis tanquàm Reus sistitur in Judicio, & torturæ subjici potest.

2 Communiter autem aliæ species subalternæ probationis plenæ assignantur; nempè per Testes, Instrumenta, Confessionem, Facti evidentiam, Juramentum, Præsumptionem, & Famam, sub quibus *Mascardus*, (3) comprehendit alias plures, assignatas à *Baldo, Hostiensi, & Speculatore*, sed Reverâ tales species inserviunt, tàm prò probatione plenâ, quàm semiplenâ: etenim, si Testes patiantur defectum; aut instrumenta non habeantur authentica; aut confessio probetur erronea, vel vi tormentorum emanata, aut evidentia facti, possit interpretari, tàm prò delicto, quàm prò non delicto; profectò non plenè probabunt, sed tantùm semiplenè. Juramentum verò, præsumptio, & fama (quidquid sit in Civilibus), in Criminalibus nunquàm possunt plenè, hoc est, ad pœnam ordinariam infligendam probare. Dicendum ergò, quòd Testes, instrumenta, confessio &c. non constituunt speciem probationis aliam, & aliam, (cum æquè convenire possint utique probationi plenæ, & semiplenæ) sed sint tantùm instrumenta, quibus paratur probatio, & proindè non constituant probationum differentiam specificam, sed tantùm modalem.

3 Diximus in Parte Prima passim, quomodò delicta probentur, tùm plenè, tùm semiplenè, proindè hìc non repetimus, sed nonnullas tantùm dubitationes circà materiam probationis delictorum solvemus.

4 Prima dubitatio est, an aliquandò delicta præsumptionibus probentur?

5 Respondeo, quod licèt juris regula sit, quod delicta non præsumantur, ut habet Textus, (5) tamen aliquandò solâ præsumptione probantur. Advertendum autem, quod dupliciter contingit delictum probari præsumptione; uno modo, quò ad factum totale; alio modo, quò ad qualitatem, quæ actui inest, in quâ formalis ratio delicti consistit. Explico. *Caius* itinerans, cum *Seio*, sibi deesse crumenam, auro plenam, advertit; præsumi potest, quod eam per viam inadvertenter perdiderit; præsumi etiam potest, quod *Seius* eam sibi surripuerit; In hoc casu præsumptio diceretur probare factum; Si autem constet, *Seium* crumenam quidèm sustulisse, & ità præsumi potest, quod joco, quàm quod dolo malo sustulerit; in hoc casu diceretur, præsumptione probari qualitas, quæ inest facto, sivè actui (puta dolus malus) in quâ consistit formalis ratio delicti, nempè furti.

6 Dico igitur, quod præsumptione delictum non probatur, quò ad factum; Axioma enim famosum Juris est, quod factum non præsumitur, nisi probetur. (6) Undè in actione criminali, antè omnia probandum est factum, sivè maleficium, & non præsumptivè, sed plenè,

(113) *D. August. lib. 1. de liber. arbit. D. Thom. 2. 2. quæst. 96. art. 2. in fin. Io. Andr. in Reg. Peccatum. de Reg. iur. in 6.*
(114) *Decian lib. 2. cap. 19. numer. 1.*
(115) *Par. 1. Tit. Denunciatio. numer. 14.*
(1) *Part. Pr. Tit. Probationes. per tot.*
(2) *Mascard. de Probat. quæst. 4. nu. 15. volum. 1.*
(3) *Mascard. l. cit. nu. 16.* (4) *Bald. in Rubr. de Probat. Hostien. Summ. eo. Tit. Speculat. eo Tit. §. Videndum.*
(5) *Text. in l. Merito. ubi DD. communiter. ff. Pro socio.*
(6) *L. In bello. §. facta. ff. de Capti. & postlim. rever. l. Si emancipati. C. de Collat. l. 1. C. de Probat.*

plenè, ac concludenter: nec ullo modo inquiri potest contrà malefactorem, nisi priùs constiterit Judici de maleficio; ut aliàs (7) dictum est. Pariter neque probatur qualitas inexistens facto, per quam hoc redditur delictum formaliter; siquidem, ut non semel aliàs (8) dictum est, talis qualitas non probatur præsumptione, quià hæc debet semper esse potiùs prò non delicto, quàm prò eo: undè Accusatori, aut fisco incumbit onus plenè probandi talem qualitatem, pròut diximus in Prima Parte. (9)

7 Fallit tamen prima regula in delictis, quæ sunt difficilis probationis, ut sunt omnia delicta carnis, & alia quædam; Nàm in his, quæ suaptè naturâ sunt difficilis probationis, præsumptiones inducunt plenam, & legitimam probationem, ut multis citatis scribit Sgroi. (10) Fallit etiam in his, quæ sunt de genere prohibitorum; Nàm in his præsumitur delictum, puta, præsumitur dolus in facto; proindè, si homicidium committatur, præsumitur in dubio fuisse dolosè commissum, licèt potuerit esse ad defensam, aut ex solâ culpâ, aut fortuitò accidisse. (11) Fallit pariter, quandò in actu primâ fronte inest maior species delicti, quàm non, quià tunc magis præsumitur delictum, argumento eorum, quæ dicuntur in Jure. (12) Fallit insuper, quandò delictum est favorabile delinquenti; aut eidem ex eo commodum resultat, nam eo casu præsumitur prò delicto, ut, post multos, (13) tenet *Mascardus*. De aliis autem viribus præsumptionis in probando sufficienter diximus in Parte prima, ad quam Lectorem remittimus.

8 Secunda dubitatio est, per quos Testes, quomodò, & quandò probandum sit delictum?

9 Respondeo; quod de hoc sufficienter tractatum est, in Prima Parte *Titul. Testes*, passimque per totum opus.

10 Tertia dubitatio est, quid operetur imperfecta probatio Rei, contraria perfectæ probationi Accusatoris, sivè fisci?

11 Respondeo distinguendo; nàm aut probatio Rei, de directo pugnat contrà probationem fisci, aut non. Si sic, probatio Rei non admittitur; ex hoc enim, quod delictum plenè, & concludenter probatum est, ità ut contrà Testes non militet exceptio, quæ plenam probationem vitiet, dari non potest contraria probatio, & maximè imperfecta; contrà naturam enim rerum est, quod imperfectum sit validius perfecto; Nec possunt contraria simul circà idem admitti. (14) Si verò probatio Rei non militat directè contrà probationem fisci; sed contrà aliud; (ut e. g. si *Caius* plenè probatus Reus de homicidio *Sei*, imperfectè probet, se occidisse ad defensionem propriam) optimè admittitur, & operatur, quod Reus non potest ad pœnam ordinariam damnari; ad hanc enim condemnari nemo potest, quandò res redditur dubia, ut docet *Bossius*. (15) Hinc etiam infertur, quod, si Reus habet contrà se Testem omni exceptione majorem, & prò se Testem, etiam inhabilem, aut patientem defectum, nullo modo potest torqueri; (nisi contrà se aliud indicium, aut adminiculum vigeat, quo expugnetur contraria vis Testis defectuosi,) ex tali enim conflictu res redditur dubia, & delictum non manet semiplenè probatum sufficienter ad torturam.

12 Alia, quæ faciunt ad probationem delicti in genere, (puta, confessio rei extrajudicialis, ac judicialis; facti notorietas; rei evidentia; scriptura publica, aut privata, indicia, coniecturæ &c.) passim docuimus in *Par. Pr.* & maximè *Tit. Indicia*. Quæ verò faciunt ad probationem in specie dantur infrà singillatim tractando de quolibet delicto.

§. IV.

Pœnæ in genere.

SUMMARIUM.

1 *De pœnis remissivè.*
2 *Dubitatio Prima.*
3 *Pœna ordinaria quid sit.*
Ex præsumptionibus non datur.
Nec etiam ex indiciis violentis.
4 *Dubitatio secunda.*
5 *Pœna, & mulcta quomodò differant.*
Pœna à pœnitentia quomodò distinguatur.
Pœnitentia requirit acceptationem.
6 *Dubitatio tertia.*
7 *Pœna extraordinaria quid sit.*
8 *Dubitatio quarta.*
9 *Pœna est merx delicti, & huic est proportionanda.*
Augenda, ubi plurificantur delicta.
Pœna maioris delicti absorbet alias.
Vulnerans, & ex intervallo occidens, punitur duplici pœna.
10 *Dubitatio quinta.*
11 *Pœna gravior, quæ sit.*
12 *Dubitatio sexta.*
13 *Arbitrio Iudicis quandò sit locus in dandis pœnis.*
14 *Iudex à quo regulare debet arbitrium.*
15 *Pœna augenda ad gradum proximiorem.*
Arbitrium Iudicis extenditur etiam ad mortem.
16 *Pœna quomodò minuenda.*
Gradus diminutionis pœnæ.
17 *Dubitatio septima.*
18 *Gradus pœnarum Canonicarum.*
Suspensio ad tempus est infimus gradus pœnarum Ecclesiasticarum.
Depositio est secundus gradus.
Detrusio in Monasterium est tertius gradus.
Perpetuus Carcer quandò detur Clerico.
Traditio in manus Curiæ sæcularis est supremus gradus.
19 *Gradus pœnarum de jure Civili.*
20 *Dubitatio octava.*
21 *Reo non debet dari iuramentum de veritate dicendâ contrà se.*
22 *Ratione periurii in negandâ veritate non augetur pœna Reo.*
23 *Dubitatio nona.*
24 *Pœna capitalis, quæ dicatur.*
Libertatem amittens dicitur capite minutus.
Membri mutilatio non est pœna capitalis.
Capitalis pœna est pœna sanguinis.
25 *Dubitatio decima.*
26 *Pœna capitalis in lege dubiâ intelligatur de pœna exilii.*
In gravioribus delictis accipitur prò pœna mortis.
27 *Dubitatio undecima.*
28 *Pœna Statuti tollit pœnam iuris communis.*

Quan-

(9) *Part. Pr. Tit. Corpus. numer. 13.*
(10) *Sgroi Lux Prælat. par. 5. cap. 4. num. 3.*
(11) *Deci. in cap. In præsentia. nu. 14. de Probat. Bart. in l. Si quis ex argentar. §. An verò. ℣. Breviter. ff. de Eden.*
(12) *Arg. cap. Estote. cap. Cum dilecti. & ibi DD. de Accus.*
(13) *Alex. Marsil. Alberic. Bart. Crau. apud Masc. de Probat. Concl. 495. n. 10.* (14) *l. Mutuis. ff. Pro socio. l. Si pecunia. in fin. C. de Furt.*
(15) *Aegid. Boss. Tit. de Defens. Reo. nu. 12. & Tit. de Convict. in fin. Sgroi Par. 6. cap. 2. num. 109.*

Quandò pœna Statuti est cumulativa cum jure communi, utraque pœna est iniungenda.

29 *Dubitatio duodecima.*

30 *Pœnæ legalis complementum non potest dare Iudex Reo, qui mitiùs fuit punitus ab alio Iudice.*

Iudex laicus potest punire Reum, non sufficienter punitum ab Ecclesiastico.

In delictis mixti fori non practicatur pœnarum suppletio.

31 *Dubitatio tertiadecima.*

32 *Pœna latæ sententiæ, quæ sit.*

Quænam sint clausulæ importantes pœnam latæ sententiæ.

33 *Dubitatio quartadecima.*

34 *Quandò pœna latæ sententiæ retrotrahitur.*

35 *Retrotractio quos actus invalidet.*

Titulus coloratus, cum errore communi validat actum invalidum.

36 *Dubitatio quintadecima.*

37 *Subditus, quo casu possit denegare obedientiam Superiori ob crimen, quo ipso facto privatur Officio.*

38 *Dubitatio sextadecima.*

39 *Optio pœnarum, quandò tribuenda Iudici, & quandò Reo.*

40 *Pœna impersonaliter importata confert opinionem Iudici.*

41 *Iudex quam pœnam magis eligere debeat.*

42 *Dubitatio decimaseptima.*

43 *Pœna incursa, quandò pronuncianda sit.*

Prò securitate animæ, semper pronunciandum in deteriorem partem.

In foro fori præsumendum est prò mitiori pœnâ.

1 DE pœnis delictorum in genere; de earum divisione, augmentatione, restrictione, extensione, ac aliis earum passionibus, generibus, & speciebus pœnarum multa passim tradidimus in *Prima Parte*, & specialiter toto *Titulo Pœnarum*. De pœnis in specie singulis delictis infligendis tractamus infrà singillatim. In præsenti paragrapho nonnulla generalia trademus, de quibus aliàs non diximus.

2 Prima dubitatio est, quid sit, & quandò danda est pœna ordinaria?

3 Respondeo, quod pœna ordinaria criminis est illa, quam leges sanxerunt; aut Princeps constituit, aut certâ, & longâ consuetudine introducta est. (1) Hæc autem solummodò dari potest, quandò constito de corpore delicti Reus plenè convictus est; aut confessus. Cęterùm ex præsumptionibus, & multò minùs ex suspicionibus nemo potest ad pœnam ordinariam damnari, argumento eorum, quæ dicuntur in Jure. (2) Imò neque ex indiciis violentis, maximè si pœna ordinaria sit ultimi supplicii, ut pluribus probat *Caballus*. (3)

4 Secunda dubitatio est, quomodò pœna differat à multâ, sivè mulctâ, & à pœnitentiâ.

5 Respondeo, quod, ut textualiter in iure (4) habetur, pœna nomen generale est, & convenit cuilibet criminis coercitionis mulcta verò convenit tantùm pœnæ pecuniariæ, & pœna quidem à lege decernitur, mulcta verò arbitrariè à Judice datur. Differt autem pœna à pœnitentiâ, quia hæc imponitur, ut Deo satisfiat in foro animæ, pœna autem, ut satisfiat Reipublicæ, & ideò pœnitentia non excusat à pœnâ, ut scribit *Abbas*. (5) Hinc est, quod excommunicatus denunciatus, ut absolvatur à censurâ, debet subire pœnitentiam, sibi iniunctam ab absolvente prò emendâ fiendâ Ecclesiæ, contrà quam deliquit, & pœnam inflictam à Judice ad satisfaciendum prò crimine admisso, ut transeat cæteris in exemplum, ut ex *Vitalino Chartarius*. (6) Itemque pœna infligitur invitò, & independenter, & contrà Rei voluntatem: pœnitentia verò indiget acceptatione, ac consensu pœnitentis, ut notat *Thesaurus*. (7)

6 Tertia dubitatio est, quæ nam sit, & dicatur pœna extraordinaria?

7 Respondeo, quod est illa, quam Judex ipse, non legum sanctione, vel Principis constitutione, aut ex inolita consuetudine, sed ex proprio arbitrio infert, ac imponit. (8)

8 Quarta dubitatio est, ex quibus causis pœnæ sint augendæ, aut minuendæ?

9 Respondeo, quod cum pœna sit merx delicti, ut habet quædam *Glossa*; (9) & proindè proportionanda illi sit, (10) ex consequenti quoties aggravatur delictum, augendæ etiam sunt pœnæ, & vice versa. Undè quandò in uno facto plura delicta concurrunt, regula generalis est, quod prò singulis omnibus danda sit pœna, ut dicunt Doctores. (11) Advertendum autem, quod, si facta sunt eodem tempore, & ad eundem finem tendunt, punitur delinquens solâ pœna maioris delicti, ut scribit *Clarus*, (12) communiter receptus; & ità licèt unum delictum sit delatio armorum; aliud insultus contrà aliquem; aliud vulnerare illum, & aliud occidere; delinquens, qui armis insultavit, vulneravit priùs leviter, & pòst, aucto impetu, occidit, non punitur, nisi pœnâ homicidii. Secùs si facta sint diversis temporibus; nàm vulnerans unum, & posteà ex intervallo eundem occidens, totaliter puniendus venit, & de vulneribus, & de occisione, tanquàm plura committens delicta separata, ut habetur ex textu formali. (13)

10 Quinta dubitatio est, quomodò pœna censeatur gravior?

11 Respondeo, quod illa pœna gravior censenda est, per quam aliquis privatur re, quæ comparatione alterius sibi charior est, ut eleganter ait *Chartarius*. (14) Proindè, cum cuilibet charior sit propria vita, quàm bona externa, ut pecunia &c. quælibet pœna afflictiva corporis gravior censetur amissione bonorum; pariterque gravior est pœna, quâ privatur homo membro, quod præ cæteris diligitur, ut si privetur oculis, qui, teste Philosopho, (15) præ aliis membris diliguntur, quàm si privetur aure, naso, aut manu. Verum est, quod levis pœna corporalis, ut elevatio in equuleo, aut fustigatio, potest esse aliquandò minùs gravis, quàm amissio omnium bonorum;

(1) *l. 1. §. Calumniatoribus. ff. Ad Turpill. l. 2. §. Constat. ff. de Pœn. Iuli. Chartar. decis. 49. nu. 65. & decis. 90. num. 71. & ibi. Iodoc. Pract. crimin. cap. 55. num. 2.*

(2) *text. in l. Absente. ff. de Pœn. & in l. final. C. de Probat. & in cap. In præsentia. eo. tit. Raynal. tom. 2. cap. 18. Rubric. nu. 50.*

(3) *Cabal. Cent. 2. Cas. 288. num. 7. 11. 12. & 15.*

(4) *text. in l. Aliud fraus. §. 1. ff. de Verb. sign.*

(5) *Abb. in cap. De his. num. 3. de Accus.*

(6) *Bonifac. Vitalin. in Clement. 1. num. 67. & seqq. de Pœn. apud Iuli. Chartar. Decis. 72. num. 27.*

(7) *Thesaur. de Pœn. Par. 1. cap. 2. V. Secundò pœna.*

(8) *arg. cap. De causis. §. Illis. de off. Deleg. cap. Super his. de Accus. l. 1. circ. med. ff. de Effract. Chartar. decis. 49. nu. 67.*

(9) *Gloss. in Rubr. ff. de Pœn.*

(10) *Dec. in cap. Ecclef. S. M. nu. 1. de Constit. Covaru. Var. lib. 2. cap. 8. init. Barbos. in cap. Quæsivit. nu. 4. Ut Eccles. benef.*

(11) *Bart. in l. Nunquam plura. sub n. 4. V. Item oppono. ff. de Priv. delict. Cabal. Cas. 158. nu. 11. Chartar. decis. 54. num. 11. & ibi Butr. in l. Si adulterium cum incestu. ff. de Adult.*

(12) *Clar. Quæst. 84. V. Alius est casus. num. 4.*

(13) *text. in l. Illud. §. Si idem. ff. Ad leg. Aquil.*

(14) *Iuli. Chartar. decis. 30. num. 32.*

(15) *Aristot. Proem. Metaphis. text. 2.*

Ideò regula intelligenda est sic, quod comparentur pœnæ leves corporales cum levibus pecuniariis; aut graves cum gravibus; non verò gravissima pecuniaria, (quæ est amissio omnium bonorum) cum levi corporali, ut dictum est.

12 Sexta dubitatio est, quomodò se continere debeat Judex in infligendâ pœnâ arbitrariâ?

13 Respondeo, quod arbitrium Judicis in pœnis decernendis non est liberum, sed intelligitur esse arbitrium boni viri, quod jure, & ratione moderandum est; (16) & quandò delicto, sancita à lege, Statuto, aut consuetudine, pœna, (quæ tunc dicitur ordinaria, ut suprà numer. 7. dictum est) reperitur, & in casu nulla intervenit qualitas, ob quam pœna legis, nec augenda, nec minuenda veniat, tunc non est locus arbitrio Judicis, sed pœnam sancitam præcisè infligere tenetur; nàm non debet Judex esse, aut severior, aut clementior lege.

14 Quod, si in jure pœna sancita non reperitur, tunc intrat Judicis arbitrium, & tunc debet pœnam dandam investigare per comparationem ad alia delicta, quibus ordinaria pœna assignata reperitur; itemque regulare sententiam suam, exemplis aliorum illustrium Tribunalium in casu simili; & doctrinis Criminalistarum, quorum tanta est copia, ut nullus ferè dabilis sit casus, tàm inauditus, qui ab Auctoribus descriptus non reperiatur.

15 Si verò delictum tales habeat qualitates, ut meritò varianda sit pœna à lege data, aut augèndo, aut minuendo, tunc, si agatur de pœnâ augendâ, modus servandus est, ut augeatur pœna ad gradum proximiorem, (17) non verò ad remotiorem. Quod, si pœna ordinaria delicti sit extrema in unâ specie, & in facto adest qualitas insigniter aggravans, arbitrium Judicis extendi potest ad gradum infimum alterius speciei superioris, quià gradus supremus pœnæ speciei inferioris, in gravitate proximus est gradui infimo speciei superioris; ideò si delicto debetur privatio omnium bonorum, quæ est suprema pœnarum pœcuniariarum; si interveniat qualitas aggravans, augetur pœna ad infimum gradum pœnæ corporalis, quæ est species superior pœnæ pecuniariæ. Pariter, si ob delictum ordinaria pœna est damnatio perpetua ad triremes; ob qualitatem aggravantem, augetur pœna ad ultimum supplicium; nàm perpetuæ triremes sunt gradus supremus pœnarum corporalium citrà mortem. Quod autem arbitrium Judicis, etiam ad vltimum supplicium extendi possit, tenent communiter Doctores. (18)

16 Si verò pœna minuenda sit, spectanda est qualitas minuens delictum, & pari modo, pròut dictum est, attendi debet gradus proximior in levitate. Universaliter autem pensandæ sunt omnes facti circumstantiæ, puta, si omnes augent, aut minuunt; aut si una auget, & altera minuat, & juxtà earum valorem, proportione geometricâ pœnas temperare, ut docuit *Tholosanus*, & *Matthæus*; (19) & illas extendere ad gradus proximiores, aut remotiores, augendo, aut minuendo, juxtà gradationem à qualitatibus in facto intervenientibus requisitam. Undè docet *Thesaurus*, (20) quod, si in casu homicidii recedendum sit à pœnâ ordinariâ, diminuendo, solet Reus damnari ad perpetuas triremes prò primo gradu, importato nempè ab unicâ qualitate minuente delictum, ut si occidit sinè dolo. Si duæ interveniunt qualitates, nempè occidit sinè dolo, & unum prò alio, descenditur ad secundum gradum, puta, ad damnationem per decennium ad triremes. Si interveniant tres qualitatas, nempè, si ultrà duas prædictas, adsit in Reo sanguinis nobilitas, aut meritum Patris apud Principem, descenditur ad tertium gradum, puta, damnationis per septennium; & sic deinceps, si aliæ qualitates intervenirent, gradatìm debet fieri diminutio; ità ut tòt possent in facto intervenire circumstantiæ, quod homicidium exilio, aut etiam mulctâ pecuniariâ puniri posset.

17 Septima dubitatio est, quis ordo sit graduum pœnalium in utroque iure?

18 Respondeo, quod in iure Canonico juxtà doctrinam ***Abbatis***, (21) infimus gradus pœnæ prò levibus delictis est suspensio ad tempus, aut aliud, arbitrio Judicis. (22) Secundus gradus dandus prò gravibus est depositio, seù privatio beneficii: Tertius est ultrà prædictas pœnas detrusio in Monasterium prò gravioribus, quanquàm non publicis. (23) Quartus est prò gravissimis depositio cum damnatione ad perpetuum carcerem, qui tunc adhibetur, cum Clericus committit delictum, prò quo in iure civili punitur Reus pœnâ mortis, (24) ut enim notat *Innocentius*, (25) dicitur talem detrusionem in perpetuum carcerem, post depositionem, æquiparari pœnæ mortis naturalis. Supremus verò gradus, qui datur prò gravissimis sceleribus, affectis aliquà insigni qualitate, aut juxtà sanctiones Summorum Pontificum, est, post degradationem, traditio in manus Judicis laici, ut fit cùm hæretico relapso, Clerico in minoribus Missam celebrante, & aliis similibus delictis.

19 In iure autem Civili, infimus gradus est pœna pecuniaria, quæ potest intendi, & remitti juxtà maiorem, aut minorem quantitatem pecuniæ solvendæ. Succedunt pœnæ incorporales, quæ varios habent gradus, qui juxtà conditionem personarum, locorum, temporis, consuetudinis in gravitate variantur, ut infamia, privatio Magistratus, repulsio à testificando, auxilium, relegatio &c. Subsequuntur pœnæ corporales citrà mortem, ut damnatio ad publicam ignominiam (vulgò la ***Berlina***) fustigatio, elevatio in equuleum (***tratti di corda***,) stigmatizatio ferro candenti, triremes, membri detruncatio &c. Suprema autem pœna est ultimi supplicii, quæ tamen etiam ipsa gradus maiores, & maiores in atrocitate habet; ut suprà truncationem capitis est suspendium in furcis, raptatio per caudam equi ad patibulum; dilaceratio carnis candentibus forcipibus; ossium comminutio per rotam; viventis combustio, ac cinerum dispersio &c.

20 Octava dubitatio est, an ex eo quod Reus negat delictum, & hoc posteà confitetur, & proindè in judicio periurum se prodit, debet graviori pœnâ puniri, quàm ordinariâ, quæ prò delicto debetur?

21 Respondeo primò, quod aliàs, *(26)* cum *Claro* improbavimus consuetudinem Tribunalium, in quibus Reo examinando juramentum datur; & ultrà rationes ibi adductas, addo quod textualiter in quodã Canone (27) habetur, quod

(16) *Menoch.de Arbitr.Cas.77.nu 1.& 5.Bict.quæst.133.nu.3.*
(17) *Arg.l.Capitalium.§ Incendiarii.ff.de Pœn. Flamin. Chartar. post decis.66 Iul.Chart.nu.117.& seqq.Raynal.tom.1.c.7.§.1.n.152.*
(18) *Bart.& Angel. in l. Sacrilegii.ff.Ad leg.Iul.pecu. Abb. & Felin. in cap. Cum te. de Sent. & re indic. Marant. Aretin. & Bald. apud Farinac. quæst.17. num.34.*
(19) *Gregor.Tholos.Syntagm.iur.Par.3.lib.30.cap.5. num.2. Ant. Matth.Tit.de Pœn.cap.4.nu.6.& 7.Raynal.l.cit.nu.155.in fin.*
(20) *Thesaur. Forens. quæst. 13. num.11. lib.1.*

(21) *Abb. in cap.Tuæ discretionis. n 4.de Pœn.* (22) *Arg. cap.Cum dilecti.de Accusa.* (23) *Arg. cap. Tuæ discretionis.de Pœn.*
(24) *arg.c.Novimus.de Verb.sign.cap.penul.de Hæret.c.1.eo.tit.lib.6*
(25) *Innocen.in cap.Qualiter, & quandò. il 2. de Accusa.*
(26) *Par. Pr. Tit. Reus. numer.16.*
(27) *cap.Clerico.juncta Glos.in V.Abiurantes.de Cobab.Cler.& mul.*

quod Clerici publici concubinarii non debent ab Episcopis compelli *abiurare* suas concubinas; & hoc, nè ipsi easdem ex suggestione Diaboli reassumentes, fiant periuri. Si igitur ob periculum perjurii non possunt sub juramento adstringi Clerici ad admittendas concubinas, & quomodò adstringi debebunt inutiliter sub juramento Rei, ad dicendam contrà se veritatem, dum regulariter præsumi, ac naturaliter judicari possit; quod illi sint periuraturi? Profectò talis praxis, ut potè peccati nutritiva, deberet à Tribunalibus eliminari.

22 Respondeo secundò, quod, quantùmvis Reus negando factum, sit periurus, & ratione periurii novum delictum commiserit aliud ab eo, de quo constitutus est, non tamen sibi ex hoc aggravatur pœna, sed datur illa, quæ præcisè competit delicto, ut dicunt Doctores. (28)

23 Nona dubitatio est, quænam dicatur esse pœna capitalis?

24 Respondeo, quod, cum quilibet homo censeatur habere triplex caput; primumque sit naturale, quo amisso, amittitur vita; secundum verò libertas, sinè quâ quis mortuus reputatur, ut proindè etiam minutus capite in jure (29) dicatur. Tertium verò Civitas, quâ amissâ, quis separatur à corpore mistico suæ Civitatis, sequitur, quod pœna capitalis consistat in tribus, videlicet in amissione vitæ naturalis per ultimum supplicium; in perditione libertatis, ut si in servitutem venderetur, aut in metallum, aut ad triremes damnetur, & in amissione suæ Civitatis, & Patriæ per exilium; ut docet *Baldus*. (30) Et hìnc sequitur, quod pœna mutilationis membri, ut censent Doctores, (31) non potest dici pœna capitalis, quamvìs gravis sit, quià per eam nullo ex tribus dictis capitibus privatur. Scribit verò, post quandam *Glossam Clarus*, (32) quod propriè, & strictè loquendo pœna capitalis accipitur prò pœnâ sanguinis, & secundùm hanc acceptionem oporteret dicere, quod amputatio membri sit pœna capitalis, eò quià, sinè sanguinis effusione non exequitur.

25 Decima dubitatio est, de quâ pœnâ capitali, in casu dubio legis, aut Statuti, facienda sit interpretatio?

26 Respondeo, quod secundùm communem sententiam Doctorum, quos cumulat Clarus, (33) in dubio pœna capitalis debet intelligi de exilio, & non de morte, & ratio potissima est, quod in pœnis debemus semper sequi mitiorem interpretationem. Fallit autem hæc regula in gravioribus delictis, nàm in his, ut ait textus, (34) debemus *pœnis legum severitatem subsequi*, & sic post *Nevizzarum*, firmat *Baiardus*. (35)

27 Undecima dubitatio est, quam pœnam teneatur Judex infligere prò delicto, prò quo, in jure communi una, alia verò pœna Statuto municipali sancita est?

28 Respondeo, quod regula generalis est, quod per pœnam Statutariam sit pœnitùs sublata pœna juris communis, & hanc probat *Caballus*, (36) auctoritate viginti Doctorum, quos citat; quibus addo *Giurbam*, *Solam*; ac *Raynaldum*. (37) Et ratio esse potest, quià, si jus commune corrigitur in civilibus per jus municipale (dummodò legitimè tamen introductum sit,) idem debet etiam esse in criminalibus. Et quantùmvis pœna statutaria esset minor, quàm pœna juris communis, illa tamen, & non hæc esset inferenda, ut docet *Clarus* (38) Excipitur tamen dicta regula, quandò pœna Statuti expresè esset cumulativè sancita cum pœnâ juris communis, tunc enim utraque pœna ferenda esset; argumento textus cuiusdam Decretalis. (39)

29 Duodecima dubitatio est, an, si unus Judex Reo minorem pœnam imponat eâ, quæ debetur, possit alius Judex competens in eâdem causâ pœnam supplere, Reum condemnando ad residuum pœnæ, quam subire debuisset?

30 Respondeo, quod suprà (40) dictum est, quod licèt quis prò eodem delicto pluribus Judicibus possit subjici, tamen factâ præventione ab uno, nequit Reus ab altero Judice molestari. Ex hoc fundamento resolvitur dubitatio proposita negativè; si enim ex præventione factâ ab uno ligantur manus alii Judici, ut non possit procedere, sequitur, quod secundus Judex non potest damnare Reum ad supplementum pœnæ, quod de rigore juris à primo Judice debuit imponi. Verum est, quod ut ex famosâ Decretali, (41) observat *Farinacius*, si Reus non est sufficienter punitus, potest Judex sæcularis supplere defectum Ecclesiastici, & hoc maximè propter horrorem criminis, ut habet ibi Glossa; (42) Sed ad hoc potest dici, quod aliud est loqui de pœnis spiritualibus, & temporalibus, quarum una aliam non impedit, pròut suprà loco citato diximus; aliud verò de pœnis eiusdem generis. In citatâ autem Decretali, Papa pœnas, ibì latas, quæ sunt spirituales, ac incorporeæ, cumulat cum pœnis corporalibus, quas jus civile illi crimini sanxit; hinc est, quod utraque pœna Reo debet infligi; Undè postquàm Judex Ecclesiasticus suas pœnas in Reum exercuit, adhuc locus est Laico, ut suas infligat. Non sic autem est, quandò pœnæ sunt temporales. Quantumvis enim delictum sit mixti fori, non practicatur pœnarum suppletio, ut dicunt Doctores, (43) & hoc ad tollendas dissensiones, quæ possent inter Judices oriri, nàm alter alterius sententiam maculare vellet; Undè firmatur conclusio, quod absolutus, aut condemnatus ab Ecclesiastico, sivè sæculari Judice, qualitercumque fuerit condemnatus, aut absolutus, non potest ab alio molestari.

C 2 31 Ter-

(28) *Caball. Centur. 1. Resolut. 56. numer. 147. & ibi Alex. Bart. Bald. Angel. August. & Repert. Inquis.*

(29) *l. Pertinet. init. ff. de Capit. diminu. l. Tutelas. §. Si libertate. eo. ff.*

(30) *Bald. in l. Reos. num. 1. & 2. C. de Accusat.*

(31) *Bart. in l. 2. nu. 12. & 15. ff. de Pub. Iudic. Castr. in Auth. Sed novo. C. de Servu. fug. Aretin. in l. Qui manus post. init. ff. de Testam.*

(32) *Gloss. in l. Transigere. in V. Capitali. de Transact. Clar. Quæst. 77. init.*

(33) *Clar. d. quæst. 77. post init. & ibi Marsil. Didac. Duenn. Decian. Felin. Padill. Marc. Cyn. August. Mantua, & Angel.*

(34) *l. Perspiciendum. init. ff. de Pæn.*

(35) *Neviz. Sylv. Nupt. V. Quomodo iudicandum pro communi, Baiard. ad Clar. qu. 77, num. 5.*

(36) *Cabal. Cent. 1. Cas. 2. num. 3. & seqq.*

(37) *Giurb. cons. 25. nu. 5. Sola ad Stat. Sabaud. Tit. de Edict. annonæ. gloss. 11. nu. 6. Raynal. Tom. 3. cap. 34. §. 7. nu. 3.*

(38) *Clar. Quæst. 85. numer. 5. in fin.*

(39 *cap. 1. §. final. de Sent. & re indic. lib. 6.*

(40) *Tit. eo. §. 1. numer. 56.*

(41) *Text. in cap. Felicis. §. Per hoc. de Pæn. in 6. Farinac. Quæst. 4. numer. 10.*

(42) *Gloss. in cap. Felicis. §. Per hoc. in V. Adimimus. de Pæn.*

(43) *Ricciul. de Person. reprob. lib. 1. capit. 24. num. 21. & ibi Io: de Plate. Bald. Boer. Avenda. & Baiard. Salzed. ad Diaz cap. 110. V. Blasphemia. Sperel. Decis. 134. numer. 61. Crisp. Theor. & pract. crimin. Tract. 3. de Blasph. cap. 2. numer. 2. & ibi Iodoc. pract. cap. 61. num. 20. apud Raynal. Tom. 1. cap. 1. §. 1. num. 96.*

31 Tertiadecima dubitatio est, quæ nam sit pœna *latæ sententiæ*, & quis eius effectus?

32 Respondetur, quod est pœna, quæ suum effectum sortitur, & Reum afficit ex *ipso iure*, sivè Canone disponente, nec eget ministerio Judicis, qui condemnet, aut exequatur, nàm talis pœna secum trahit executionem: Undè quantumvis delictum occultum sit, talis pœna incurritur, ut cum communi docet *Abbas*, (44) & ligat in foro animæ. Hinc est, quod, si ad forum contentiosum deducatur delictum, cui in lege apposita sit pœna *latæ sententiæ*, Judex non fert super delicto tali sententiam condemnatoriam, sed solùm declaratoriam facti, in quâ juxtà eundem *Abbatem*, (45) non est necessariò iniungenda, aut specificanda talis pœna, & ratio est, quià illa jàm lata est per sententiam legislatoris; & Reus de facto eam incurrit à momento commissi delicti; proindè Judex nil aliud facit, nisi declarare, delictum fuisse commissum à Reo in terminis legis, illud vetantis; & sic pœna, quæ usque ad illud tempus Reum ligavit in foro animæ, amodò liget in foro fori. Quænam autem sint verba, per quæ in jure importetur pœna latæ sententiæ, longum esset eorum catalogum texere, & qui vult ea scire, adeat *Alexandrum, Andræam, Siculum, & Felinum*, (46) qui diligentissimè de hoc tractarunt. Regulariter autem pœnæ, quæ importantur in lege per verba directa, ut potè *damnamus, sancimus, decernimus*, & similia, quæ ex naturâ suâ non requirunt factum, sivè opus hominis; aut quæ importantur per verba obliqua cum clausulâ *ipso jure, ipso facto*, sunt pœnæ latæ sententiæ. (47) Eas autem adnotabimus, quandò de unoquoque delicto in specie loquemur.

33 Quartadecima dubitatio est, an pœna latæ sententiæ declaratoria retrahatur?

34 Respondeo, quod in casibus, in quibus à jure pœna latæ sententiæ incurritur, & in foro fori non liget antè sententiam declaratoriam, talis sententia retrotrahitur ad momentum commissi criminis, seù pœnæ incursæ, & hæc est omnium scribentium in utroque jure sententia, ut ait *Sanchez*; (48) Undè, si quis commiserit crimen, prò quo Reus ipso jure incurrit confiscationem omnium bonorum, aut privationem beneficii, si aliquid alienet, aut beneficium resignet; postmodùm sequatur sententia Judicis, declaratoria criminis, alienatio rei, aut resignatio beneficii rescinditur, ut dicunt Doctores. (49) Ex hoc enim, quod Reus ob delictum amisit illorum dominium in foro interno; secutâ sententiâ declaratoriâ, retrotrahitur ad tempus commissi delicti, & sic invalidatur alienatio, seu resignatio.

35 Advertendum autem, quod talis retrotractio invalidat tantùm actus, quos Reus exercet, tanquàm privata persona, non verò illos, quos facit, ut persona publica. Ratio est, quià quandiù delictum manet occultum, acta per Reum sunt valida, nàm durante occultatione criminis, Reus retinet possessionem, & titulum coloratum, & accedente communi errore facit, quod factum non vitiatur, argumento cuiusdam legis. (50) Undè Superior Regularis Reus, ut præfertur, adhùc validè exercet suos actus jurisdictionales in foro externo, ac interno, ut dando facultatem absolvendi à reservatis, recipiendo ad habitum, aut ad professionem &c.

36 Quintadecima dubitatio est, An Subditus, antè sententiam declaratoriam Judicis, teneatur obedire Superiori, qui est Reus criminis, cui in jure apposita est pœnâ latæ sententiæ privatio Officii?

37 Respondeo, quod nonnullorum (51) sententia est, quod, si Prælatus incurrit privationem Officii, possint, ac debeant Subditi ab eius obedientiâ se subtrahere. Alii (52) volunt, quod debeat præcedere sententia declaratoria, ut subditus non teneatur Prælato parere. Conciliantur autem hæ duæ sententiæ distinguendo. Vel enim delictum publicum, & notorium est; sivè licèt occultum sit, potest tamen Subditus illud probare. Vel Subditus scit delictum à Prælato commissum, quod tamen judicialiter probare nequit. In primo casu vera est prima sententia; nàm notorietas facti supplet vicem declaratoriæ; & dum Subditus scit, & probare potest crimen commissum, ipse in foro animæ solutus est à vinculo obedientiæ, & in foro fori potest, probando crimen, demonstrare, se jure denegare obedientiam illi, qui ob privationem Officii caret jurisdictione, & carenti jurisdictione non paretur impunè; & sic cum Sylvestro, Bann. Valent. & Farinacio resolvit *Thesaurus*, (53) In secundo casu procedit, & vera est secunda sententia.

38 Sextadecima dubitatio est, si in lege, aut Statuto diversæ pœnæ alternativè ponantur prò uno delicto, cui nam competit optio, & quæ pœna infligenda?

39 Respondeo distinguendo; aut enim verba Statuti diriguntur ad Judicem, ut, si dicatur, *Iudex damnet Reum ad hoc, aut hoc*, sivè *Iudex puniat, vel hanc, aut illam pœnam infligat*, & hoc casu dubium non est, quòd optio datur Judici, ut quam malit, pœnam infligat. Aut verba expressè diriguntur ad Reum, ut, si dicat Statutum, *Reus tantam pecuniam solvat, vel hoc, aut illud præstet*; & tunc pariter dubium non est, quod in libertate Rei est, alteram ex pœnis sibi eligere, nàm mens Statuti est adimplenda, & cum eius verba clarè referuntur sivè ad Judicem, sivè ad Reum, huic, aut illi respectivè conceditur pœnæ optio.

40 Dubium est, quandò verba legis, aut Statuti impersonaliter efferuntur, ut in quadam lege, (54) in quâ dicitur, *pede amputato debilitentur; aut metallo dentur, aut quâlibet alia pœna afficiantur*, an scilicet optio danda sit Reo, aut Iudici. *Bartolus* (55) de hâc quæstione fuit dubius, & videtur inclinare in favorem Rei, ità ut huius libertati optio pœnæ permittatur, ut sic pars mitior, quæ semper eligenda est, (56) eligatur. Sed Abbas pluribus in locis (57) sustinet contrarium, quod nempè optio Iudici tribuatur, & hoc firmat auctoritate trium *Glossarum* (58)

(44) *Abb. in cap. final. num. 2. de Heret.*
(45) *Abb. in cap. Inter dilectos. num. 12. de Excess. Prælat.*
(46) *Alex. Add. ad Bart. in l. Imperator. ff. de Iur. fisc. Andr. Sicul. in cap. Si diligenti. col. 37. & seqq. de For. comp. Felin. in cap. Rodulphus. numer. 24. de Rescr.*
(47) *Thesaur. de Pœn. Eccles. Par. 1. cap. 3. V. Cognoscitur.*
(48) *Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 22. nu. 48.* (49) *Gonzal. Gloß. 15. nu. 146. Farin. quæst. 189. nu. 79. Paris. de Resign. lib. 3. q. 1. nu. 21.*
(50) *l. Barbarius. ff. de off. Præt. Felin. in c. Rodulphus. n. 43. de Rescr.*
(51) *Tiraquell. in l. Si unquam. in V. Revertatur. num. 354. 355. & 366. & ibi Anani. Lap. & Bart.*
(52) *Sanch. Decal. lib. 2. cap. 24. nu. 6. & 8. & ibi Azor. & Simanc. Filiuc. Tr. 22. numer. 233. & 234.*
(53) *Thesaur. de Pœn. Par. 1. cap. 7. V. Sed tertia.*
(54) *L. Si fugitivi. C. de Serv. fugi. & liber. manci.*
(55) *Bart. in l. final. ff. de Effract.*
(56) *Arg. l. Interpretatione. ff. de Pœn. cap. odia. de Reg. iur. in 6.*
(57) *Abb. in cap. Inter cæteras. num. 5. de Rescr. & in cap. A crapula nu. 4. de Vit. & hone. & in cap. Cum tu. nu. 8. de Usur. & in cap. 2. nu. 7. de Cohabit. Cler. & in cap. Sicut. nu. 4. de Iudæ. & alibi.*

(58) (quibus addi possent aliæ duæ, quas, simul cum pluribus Doctoribus idem sentientibus, citat Sapia, (59) & ratione, nàm jura præsertim canonica, ut plurimum loquuntur impersonaliter, & tamen *Glossæ* communiter sentiunt, quod optio datur Judici, nam huic à jure imponitur, quod juxtà circumstantiam facti, loci, personæ &c. pœnam applicare, quæ, attentis circumstantiis, magìs judicaverit convenire.

41 Sed quæri potest quamnam pœnam, præ aliâ Judex eligere debeat? Posset dici, quod ab illo eligenda esset pœna minor, (60) argumento quorundam capitulorum. Quædam *Glossa* (61) vult, quod sit locus gratificationi Judicis, ut liberè possit benè visam eligere. *Abbas* (62) vult, quod eligenda sit ea pœna, quæ magìs timetur. Sed melius dicitur decidendo, quod eligi debeat ea, per quam magìs Reus corrigatur, & cæteri à delinquendo deterreantur, ratio est, quià pœnæ ideò à legibus excogitatæ sunt, ut per eas corrigatur delinquens, & cæteri exemplo pœnarum à delictis arceantur; proindè illa pœna seligi debet, quæ ad tales effectus, à lege principaliter intentos, conducit.

42 Decimaseptima dubitatio est, si in lege, aut Statuto dubium appareat de pœnâ incursâ, de quâ pœnâ dubium sit resolvendum?

43 Respondeo, quod distinguendum est de foro, puta, vel loquimur de foro animæ interno; vel loquimur de foro fori externo. Si primum, & ex textu legis dubium appareat, an quis pœnam incurrerit, ipso jure latam, debet in favorem animæ pronunciari, & in deteriorem partem inclinari, judicando, quod pœna sit incursa, ut ad securitatem absolutio quæratur. Ratio est, quià, ut argumento quorundam jurium habet una *Glossa*, (63) & *Innocentius*, regula generalis est, quod ubi periculum animæ vertitur, præsumendum sit in deteriorem partem, ut ad securitatem animæ consulatur per absolutionem. Si verò loquamur de foro fori, præsumendum est prò mitiori parte, & pronunciandum, quod pœna non sit incursa, ut decidit *Abbas*. (64)

---

(58) *Gloss. in cap. Sicut. de Iudæ. & in A crapula. de Vit. & hone. Cler. & in cap. Fraternitatis. 34. dist.*

(59) *Gloss. 21. qu. 2. in summa. & in cap. Sicut dignum. in V. Quinquennio. de Homic. Anani. Imol. Hosti. Bald. Angel. Salyc. & Dominic. apud Sap. Add. ad Abb. in cap. 4. nu. 5. lit. G. de Rescr.*

(60) *arg. cap. Si quis voluntate. cap. Si qua fæmina. 50. dist.*

(61) *Gloss. in cap. de causis. in V. Certa de off. Iud. deleg.*

(62) *Abb. in cap. Quærenti. num. 3. de Verb. sign.*

(63) *Gloss. in cap. unic. in V. Aestimare. in fin. de Scrut. in ord. cap. Iuvenis. de Sponsa. cap. Presbyter. 68. Dist. Innoc. in cap. Cum tu. de Test.*

(64) *Abb. in cap. 1. num. 35. de Iudic.*

TITVLVS SECVNDVS DE Delictis, & Pœnis inobedientium.

SVMMARIVM.

1 *Obedientia est fundamentum vitæ Regularis.*
Papa non potest dispensare in voto solemni paupertatis, ac castitatis.
Nulla Religio est absque præcepto obedientiæ.
2 *Obedientia virtutum moralium maxima.*
Rationes ex D. Thoma.
3 *De laudibus obedientiæ remissivè.*
Delicta contrà obedientiam, quæ.

1 Expedito Tractatu præambulo, in quo generaliter de Delictis, & pœnis sumus locuti, aggredimur tractationem de Delictis in particulari; & quià prò Religiosis, & maximè Minoritis hunc laborum suscepimus, (quamvis etiam prò Laicis, ac Clericis sæcularibus inservire possit;) Ideò incipiendum putamus à delictis, quæ sunt contrà *Obedientiam*, quæ est Regularis ædificii lapis angularis, ac fundamentalis. Quantùmvis enim, & paupertas, & castitas ità sint de essentia status Religiosi, ut super illis, neque à Papa dispensari possit, ut textualiter habetur in quodam *Canone*, (1) tamen constat *Ordines* nonnullos, nempè *Militares*, sub Regulâ quidem degere, ità ut, & Regulares dici queant, tamen ad paupertatem, & castitatem non arctantur, cum ex aliâ parte ad obedientiam teneantur, ut proindè concludendum veniat, quod, sinè obedientiâ, nulla omninò Religio valeat esse.

2 Est autem *obedientia* virtutum moralium maxima, nam, ut habet *D. Thomas*, (2) Inter virtutes morales, tantò aliqua potior est, quantò aliquis maius aliquid contemnit, ut Deo inhæreat; constat verò, quod bona externa, ut divitiæ, sunt infima; bona corporis sunt media, bona animi sunt suprema, & per virtutem paupertatis contemnuntur divitiæ; Per castitatem spernitur corporis delectatio, per *obedientiam* autem privat se homo usu propriæ voluntatis, ac arbitrii, & se constituit in statu servitutis propter Deum; undè concludundum est, *obedientiam*, inter vota Religiosorum, nobiliorem locum tenere.

3 Infinita penè sunt elogia, quæ huic virtuti tribuunt *Ascetici Patres*, quæ faciunt ad instructionem Religiosorum; multa itidem disputant Theologi morales de necessitate obedientiæ; quotuplex sit; quale eius obiectum; ad quæ ipsa obliget, & centum huiusmodi, quæ faciunt prò foro animæ. Nos ipsa omittimus, & solùm quærimus de delictis, quæ contrà *obedientiam*, aut formaliter, aut reductivè militant, & hæc sunt, *Apostasia, Inobedientia, Contumacia, Rebellio, Appellatio mala, Conspiratio, Schisma*, Crimen læsæ majestatis, & Hæresis, de quibus omnibus singilatim tractabimus.

§. I. Apostasia.

SVMMARIVM.

1 *Apostasiæ etymologia.*
2 *Apostasia triplex.*
3 *Apostasia perfidiæ alia realis, alia præsumpta.*
4 *Apostasia perfidiæ præsumpta, quæ.*
5 *Apostasia inobedientiæ largo modo, quæ.*
6 *Apostasia inobedientiæ stricto modo.*
7 *Apostasia irregularitatis, quæ.*
Clericus in Sacris, et Regularis ducens uxorem est suspectus de fide.
8 *Recedens à Religione animo revertendi dicitur fugitivus, non Apostata.*
Habitus non facit Monachum.
Apostata est, qui non vult reverti ad Religionem, etiam retento habitu.
9 *Manens extrà claustra sinè obedientia Superioris est Apostata.*

Probatio.

10 *Apostasia perfidiæ quomodò probanda.*
11 *Verbis animus manifestatur.*
Verba sunt signa passionum animi.
12 *Animus vivendi perpetuò laicaliter, quomodò probandus.*
13 *Apostasia inter Regulares, quomodò probetur.*
Literæ formatæ *antiquitùs, quomodò concederentur.*
Literarum formatarum *species.*
Vocabantur commendatitiæ, *aut* Canonicæ.
14 *De modo probandi Apostasiam remissivè.*
15 *Malus dolus probandus in Apostasiâ.*
Licentia Superioris quotuplex.
Expressa, tacita, præsumpta, aut interpretativa quæ.
16 *Licentiæ interpretativæ quidditas, et exempla.*
17 *Requisita ad licentiam præsumptam, et interpretativam.*
18 *Parvitas materiæ in quibus detur.*
Per modicam distantiam potest sinè apostasia Religiosus exire à claustro.
19 *Modica distantia diversimodè censetur juxtà diversitatem locorum.*
20 *Nomine Monasterii, ac domus, quid veniat.*
Captus in limine domus, non dicitur captus in domo.
Immu-

(1) *Cap. Cum ad Monaster. §. fin. Extra. de Stat. Monach.*

(2) *D. Thom. 2. 2. quæst. 104. Art. 3. in corp.*

Immunitas localis Ecclesiarum ad quantum spatium extendatur.

Apostata non est, qui manet intrà limites Monasterii immunes.

21 *Difficultas ex Decreto de Casibus reservatis.*

22 *Monasterii septa strictè sumpta, quæ dicantur.*

Urbis nomine, quæ veniant.

Resolvitur difficultas.

23 *Proponitur dubium.*

24 *Resolvitur dubium.*

Clausuræ limites designant Superiores.

Nomine Monasterii veniunt officinæ interiores.

25 *Temporis diuturnitas attendenda in apostasia.*

Gravitas materiæ in foro animæ, aliquandò non sufficit in foro iudiciali.

Brevitas temporis excusat ab apostasiâ.

26 *Variæ sententiæ de eo, quod dicitur tempus breve.*

Arbitrio Iudicis committitur decernere quod sit breve tempus.

27 *Apostata non est, qui gravatus recurrit ad Superiorem.*

Recurrere de facto ad Superiorem plus est, quàm appellare verbo.

Leges de Servis transferuntur ad Monachos.

28 *Recurrens ad Superiorem si timet molestari in via potest mutare habitum.*

29 *Subditus, qui appellavit coràm Testibus, non tenetur petere licentiam à Superiore, qui non detulit appellationi.*

Qui appellavit coràm honestis personis debet ab eis obtinere Apostolos. testimoniales.

30 *Appellatio potest fieri per edictum.*

31 *Instantia contrà prædicta, & eius solutio.*

Prætextus quid sit.

32 *Religiosus, gravatus à Prælato inferiori potest absque huius licentia adire Superiorem.*

33 *Apostata non est, qui gravatus fugit à carcere.*

34 *Dubium proponitur.*

35 *Religiosus debet iugiter portare habitum suæ Religionis.*

Aliter peccat mortaliter, & est excommunicatus.

36 *Quando dicatur habitum* temerè *dimitti.*

Cessante fine legis, cessat lex in particulari.

37 Temerè *aliquid facere, quandò quis dicatur.*

38 *Exuens temerè habitum non autem exiens extrà claustra, non incurrit excommunicationem.*

39 *Resolvitur dubium propositum.*

1 Apostasia etymologiam tradunt *Canonistæ* communiter, dicuntque sonare *post statum*, nempè *statum retrogradatum*, ut scribit *Hostiensis*, (2) quem cæteri sequuntur; proindè *Apostatam*, *idest retrò abeuntem*, dicit quoddam *Capitulum*. (2) Undè in *Evangelio D. Ioannis* (3) legitur, quod *multi discipulorum abierunt retrò, & jam, non cum illo ambulabant*, idest apostataverunt à sequelâ *Christi Iesu*, ut ex *D. Thoma* explicat *Donatus*. (4) Et ex hoc assignatur diffinitio *Apostasiæ*, quæ est *Temerarius recessus à statu fidei, obedientiæ, vel Religionis*, ut scribit *Hostiensis* ubi suprà, juxtà tres modos, secundùm alterum, quorum homo jungitur Deo, ut loco præalegato scribit *D. Thomas*, nempè per fidem, obedientiam, & Religionem.

2 Sequitur igitur ex hoc, quod tripliciter potest dici aliquis *Apostata*, & triplex fit *Apostasia*, ut habet *Glossa* quædam, (5) nempè *perfidiæ*, quandò scilicet aliquis relinquit Christianam fidem; & fit *Hebræus*, *Mahumetanus*, seù alterius sectæ damnatæ: *inobedientiæ*, quandò quis transgreditur præceptum Superioris; seù se ab illius regimine subducit; & *irregularitatis*, cum quis recedit ab Ordine suscepto; sivè à Religionè, quam fuit professus; & in hoc concordant Doctores omnes communiter.

3 Quantùm ad *Apostasiam perfidiæ*, potest dividi in *realem*, & *præsumptam*. *Realis* quidèm est recessus totalis à fide Christianâ, & contradistinguitur ab Hæresi per hoc, quod Hæreticus recedit à fide Christianâ orthodoxâ, in uno, sivè pluribus articulis; tamen in reliquis fidem Christi amplectitur; *Apostata* verò *perfidus* abnegat totaliter fidem Christi, & aliam fidem amplectitur, sivè nullam, & fit Atheista. (6) Sequitur hinc, quod omnis *Apostata* est hæreticus, quià, qui negat totaliter fidem, negat etiam aliquos ejus articulos: non omnis verò hæreticus est *Apostata*, quià per hoc, quod negat partem, non negat totaliter fidem Christi. An verò *apostasia*, & hæresis sint duæ species infidelitatis distinctæ est quæstio, quæ plùs subtilitatis, quàm utilitatis habet, & de eâ copiosè agit *Melchior Cano*; (7) potest tamen dici, quod non sint species infidelitatis distinctæ, sed una in plùs se habet, & alia in minùs, cum illa totaliter, hæc autem partialiter à fide Christi recedat, ut ex *D. Thoma* scribit *Pegna*. (8)

4 *Præsumpta* verò est, quandò quis aliquod externum signum dat, per quod argui possit, quod à fide recesserit, licèt re verâ non recesserit; ut evenit S. Marcellino, qui incensum idolis obtulit; in iis, qui deserunt habitum Christianorum, & alterius sectę induunt, quandò habitus externus est protestativus fidei; & in illis, qui metu tormentorum fidem Christi verbaliter tantùm negant, ipsâ interìm in corde retentâ. Omnes isti, licèt realiter *Apostatæ* non sint, tamen *præsumptivè* tales sunt: si quidèm Ecclesia, quæ de externis tantùm judicat, & interna non potest scrutari, eos tanquàm *Apostatas* veros habet, ac in illos animadvertit. (9)

5 Quò verò ad *apostasiam inobedientiæ*, ipsa potest accipi, vel largo modo, vel proprio, sivè stricto. Largo modo, quandò quis voluntariè transgreditur mandatum sui Superioris, ut *Adam*, & *Eva*, qui præceptum Dei transgressi sunt, possunt hoc modo dici *Apostatæ* (10), & talis *apostasia* reperitur in omni, qui peccat mortaliter, ut docet *D. Thomas*. (11) quià, ut dicitur in *Ecclesiastico* (22) *Initium superbiæ hominis apostatare a Deo, quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor ejus, quoniam initium omnis peccati est superbia.*

6 Stricto autem modo est, quandò quis recedit à mandato Superioris, non quidèm, ut hìc est persona privata, sed ut repræsentat Ecclesiam, à quâ habet auctoritatem mandandi, & hoc procedere ex infidelitate, & Schismate innuit quædam *Glossa*, & *Sylvester*. (13) Sed hoc non est uni-

---

(1) *Hostien. Summ in Rubr. de Apost. §. Quid sit.* (2) *cap. non observetis. 26. quæst. final.* (3) *Io. cap. 6. ℣. 67.* (4) *D. Thom. 2. 2. q. 12. ar. 1. §. Sed contrà. Donat. Rer. Regul. Prax. To. 1. P. 2. Tr. 6. q. 1. n. 1*

(5) *Gloss. in cap. 1. in ℣. Apostasia. Extra. de Apostat.*

(6) *Melchior Can. de lo. Theol. lib. 12. cap. 9. Hugolin. de Censur. Pont. reserva. Par. 2. cap. 1. §. 1. n. 7. apud Lezan. V. Apostasia. num. 2.*

(7) *Cano de loc. Theol. loc. cit.*

(8) *D. Thom. 2. 2. q. 12. art. 1. in resp. ad 3. apud Pegn. in direct. Inquis. Par. 2. Comm. 74. ℣. Qui verò tertio.*

(9) *Eymeric. direct. Inquis. Par. 2. Quæst. 49. n. 5.*

(10) *Hostien. Rubr. de Apostat. §. Quot species.*

(11) *D. Thom. 2. 2. q. 12. art. 1. ad 1.*

(12) *Ecclesi. cap. 10. ℣. 14.*

(13) *Gloss. in cap. Alieni. in V. non obedientem. 2. q. 7. arg. cap. Nulli. 19. dist. cap. Violatores. 25. q. 1. Sylvest. summ. V. Apostata n. 3*

universaliter verum; sed solummodò, quandò habet errorem in intellectu, credendo scilicet, quod ille, nec Ecclesia habeat jus mandandi id, quod à Superiore præcipitur, proindè, nec illi, nec alii Superiori, sibi dato per Ecclesiam, vult obedire. Siquidèm schisma nullum non aliquam sibi confingit hæresim, ut rectè ab Ecclesiâ discessisse videatur, ut scripsit *D. Hieronymus*. (14) Potest autem quis esse inobediens mandato Superioris, & Ecclesiæ, licèt credat posse, tùm Superiorem, tùm Ecclesiam, illud sibi præcipere, cui tamen non ex infidelitate, aut Schismate, sed ex alio motivo, ab obedientiâ se subducat; & hic verè erit *apostata* inobediens, non verò Schismaticus, vel infidelis. Verum est, quod præsumptivè talis habebitur, & ut talis, potest ab Ecclesiâ de ipsius fide inquiri; ut de inobediente, insordescente ultrà annum in excommunicatione, præcipitur in quodam capitulo. (15)

7 Quò autem ad *apostasiam* irregularitatis, ipsa est, quandò quis à statu professæ Religionis, aut à Sacris Ordinibus recedit, & tanquàm laicus conversatur in habitu sæculari, ut dicunt Canones, (26) dupliciter autem potest contingere, quod quis recedat, ut præfertur, ab Ordine, seù Religione; primò, si abiecto habitu Clericali, sivè Regulari ducat uxorem; secundò verò, si in cœlibatu vivat solummodò in veste sæculari inter laicos. Si primùm, juxtà antiquos Canones, (17) matrimonio separato, deponebantur, qui sic apostatabant; matrimoniumque irritum, & nullum esse per plura capitula (18) determinatur; si nempè Clericus erat in Sacris, & Regularis solemniter professus. Sed postquàm insurrexerunt *Novatores*, docentes, quod possit in sacris constitutus, aut solemniter castitatem professus, validè contrahere matrimonium, (quæ doctrina hæretica per *Tridentinum* (29) anathemate percutitur,) sic ducens uxorem redditur suspectus de fide, & contrà eum possunt procedere Inquisitores. (20)

8 Si autem secundùm, adhùc distinguendum est, vel enim habet animum redeundi ad statum, & habitum Clericatus, sivè suæ professionis, licèt per aliquod tempus maneat in sæculari veste; vel non. Si sic, non erit ille verus *Apostata*, quandò quidèm *apostasia* est perpetuus recessus à Religione; undè, cùm iste non habeat animum, ità perdurandi, non erit verè, & realiter *Apostata*, sed dicendus est fugitivus, & ità pòst nonnullos firmat *Lezana*. (21) Si non; quantùmvis retineat habitum Religionis, si habet animum firmum non revertendi ad obedientiam Superioris, semper erit verus *Apostata*. Quià, sicùt habitus non facit Monachum, ut dicunt Canones, (22) ità gestatio solius habitus, cum voluntate perpetuâ non manendi sub obedientiâ Prælati, non tollit aliquem esse *apostatam*. (23) Et *Clemens VIII.* inter casus reservabiles à Prælatis Regularibus connumerat *Apostasiam habitu retento, sivè dimisso*: ex quo conjicitur, dari *Apostasiam* veram, etiam retento habitu.

(14) *D. Hieronym. in Epist. ad Tit. cap. 3. & habetur. cap. Inter hæresim. 24. q. 3.* (15) *cap. final. Extrà de Pæn.*
(16) *c. Quantumlibet. 47. dist. c. Fin. 50. dist. c. Beatus. 3. q. 4. c. legi. 16. q. 1*
(17) *cap. Erubescant. 32. dist. c. 1. de Cleric. coniug. cap. A multis. de Aetat. & qual. Hostien. Rubr. Qui Cleric. vel voven. §. Quis Clericus.*
(18) *cap. 1. cap. Ex literarum. cap. Meminimus. Qui Cler. vel voven.*
(19) *Concil. Trid. sess. 24. Canon. 9.*
(20) *Anania in cap. Ad abolendum de Hæret. n. 27. Calderin. Consil. 5. de Hæret. Simanc. in Enchirid. Tit. 12. num. 1. Campeg. in addit. ad Zanchin. cap. 35. ℣. Idem quoque apud Pegn. Par. 2. Comment. 74. §. Quia verò. ℣. Iam apostatæ.*
(21) *Aragon. 2. 2. q. 12. art. 1. Bannes. ibid. Valent. 2. 2. disp. 1. q. 12. Pun. 1. Sanch. in Decal. lib. 6. c. 8. n. 5. apud Lezan. Tom. 1. c. 16. n. 7.*
(22) *cap. Porrectum. de Regular. cap. Ex parte. eo. tit.*
(23) *Azor. Instit. moral. Tom. 1. lib. 12. cap. 17. qu. 6. Sanch. Angel. Sylvestr. Caietan. Roderic. apud Lezan. loc. cit.*

9 Sed quò ad praxim, prò Regularibus parùm facit allata distinctio; si quidem communiter præsumuntur veri *Apostatæ*, qui per aliquod tempus extrà Claustra, absque licentiâ Superiorum vadunt, habitu retento etiam, & cum proposito revertendi ad Religionem, & quamvis isti, ut dicebamus, propriè essent vocandi fugitivi, tamen communiter nomine *Apostatarum* veniunt.

Probatio.

10 PRobatur autem *Apostasia perfidia*, sicut, & quævis alia, præsumptionibus; cum enim, ut dictum est suprà, hæc consistat in temerario, & perpetuo recessu à fide, obedientiâ, ac religione, & hoc dependeat ab internâ voluntate recedentis, non poterit de directo probari, sed tantùm coniecturis, ac præsumptionibus, sicut universaliter probantur ea, quæ in animo latent. (24) Porrò coniecturæ desumi possunt ab operibus; siquidem opera testificantur de personâ; undè dicebat *Christus in Evangelio Ioannis.* (25) *Opera, quæ ego facio, ipsa testimonium perhibent de me.* Si ergo aliquis Christianus faciat opera, quæ sunt superstitionis, idololatriæ, ut coràm idolo genuflectere, thus adolere &c. præsumeretur, apostatasse à fide, ut evenit *S. Marcellino*, qui thus coràm idolis incendit.

11 Fortiùs probaretur per verba, quibus animus dicitur niti, ut facies in speculo. (26) Proindè, si aliquis extraiudicialiter diceret, *se nolle Religionem, obedientiam, aut fidem à se desertam ampliùs repetere*; profectò probatus in eo remaneret animus ad *apostasiam* deliberatus. Itidem, si de fide Catholicâ, de divinitate *Iesu Christi*, de statu Clericali, aut Religiosis votis perversè loqueretur, & vice versa fidem *Hebraicam*, personam *Mahumetis*, statum sæcularem, & laicorum libertatem celebraret, datâ operâ, asseveranter, & ex instituto, utique se proderet, etiam animo *apostatam*; verba enim signa sunt earum, quæ sunt in animo passionum, & ad animum explicandum inventa. (27) Proindè his accedente mutatione habitus, per quam principaliter probatur in Clerico, vel Regulari *apostasia* à Clericatu, seù Religione, ut habet quædam *Glossa*, (28) illa concludenter probata remaneret.

12 Probatur itidem animus, laicaliter vivendi perpetuò ad veram *apostasiam* requisitus ex dimissione habitus; quià habitus est peculiare signum Religionis. (x) Proindè, qui illum dimittit, præsumitur omninò, velle abjicere Religionem. (z) Hoc tamen limitandum est, quandò Religiosus per multum tempus mansit extrà obedientiam, vagando in habitu sæculari, & in eo captus est, vel à Judice laico ob aliud delictum; ut non rarò accidit; vel à Superiore Regulari: tunc enim legitimè potest præsumi à tàm longâ vagatione, & habitus dimissione, in eo perpetuitas animi, sic manendi. Si verò spontè ad Claustrum revertetur, cessaret talis præsumptio; quià facto monstrat animum talem perpetuò relinquendi Religionem, aut non *infuisse*,

aut

(24) *Alexand. Cons. 15. n. 10. lib. 1. Mascard. concl. 159. nu. 14.*
(25) *Ioann. cap. 5. ℣. 36.*
(26) *Cravet. Cons. 20. n. 52. & Cons. 35. nu. 6.*
(27) *Alciat. lib. 1. in princip. Tract. de Verb. sign. Mascard. Conclus. 94. numer. 17,*
(28) *Gloss. in Clement. Quoniam. V. Extrinseci. ubi Ioan. Imol. nu. 31. & Bonif. de Vital. in V. Dignitatem. de Vit. & honest. Cler. Io. Andr. in Reg. Certum. de Reg. iur. lib. 6.*
(x) *Cap. Clerici officia de Vit. & honest. Cler. cap. In nonnullis. eo. tit. in 6.*
(z) *Ricc. Prax. Part. 3. de Crim. Apost. Resol. 11. nu. 6. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. q. 3. nu. 4.*

aut fuisse retractatum. Quantum autem tempus possit dici multum, ut ex eo præsumi valeat animus perpetuò apostatandi, *Ricciullus* ex quibusdam juribus (a) assignat triduum integrum, cuius tamen termini non sunt computandi, ut observat *Donatus*. (b) Sed hoc non existimo universaliter verum; sed dico, hoc determinare, spectare ad arbitrium Judicis, qui cõsideratâ causâ motivâ *apostasiæ*, determinare poterit, an animus ad *apostasiam* fuerit perpetuus. Quia causa finalis est prima, quæ movet agens à proposito. Proindè durante fine, potest dici, quod duret actio, & sicut, habito fine, cessat motus; ità cessante causa finali agendi, cessat etiam actio. Si ergò quis fugit, quià dicit, *se fuisse malè professum*; vel *non posse sufferre rigores Religionis*; vel *se fuisse deceptum à fratribus, qui sibi repræsentarunt, aliter vivi intrà claustra eò, quod expertus est*, & similia; patet, quod animus illius fuit perpetuus, quià perpetuò durat causa finalis, & motiva suæ fugæ. Si verò ait, *fugisse à persecutione talis Superioris, potentis in Provincia*; vel *ob curiositatem peragrandi Vrbes, & videndum Mundum*; vel *ad potiendum amplexu amasiæ, qua non poterat frui in habitu Religioso, &c.* sivè alia ex causa, quæ non duret perpetuò; non poterit concludi perpetuitas animi; imò præsumi potest, quod ea cessante, cessasset etiam animus manendi extrà claustra.

13 Quantùm autem ad *Apostasiam*, quæ frequentiùs accidit inter Regulares, quæ consistit in vagatione extrà claustra, sivè exitu à Conventu, absquè licentia expressa, sivè tacita, sivè præsumpta, sivè interpretativa Prælati, facilis est probatio, si vagatio eius, qui dicitur *Apostata*, fuit per distantiam considerabilem à Monasterio, tempusque longum. Distantia autem hæc, & diuturnitas non potest prò omnibus universaliter determinari, sed variatur juxtà varias consuetudines, ac Statuta Religionum. Hoc quidèm consuetum apud Nos est, quod Superior localis non potest licentiare Fratres, ad eundum ultrà terminos suæ quæstuationis, extrà Conventum; & proindè, si ultrà illos vult ire Frater, necessaria est licentia Provincialis, aut Generalis, quam ipse scripto concedit. Si igitur Religiosus tales literas obedientiales non habet, vel (nisi probet concludenter, eas habuisse, sed casu fuisse à se deperditas) ipse probatur *Apostata*. Scripto autem concedendi licentiam peregrinãdi Clericis, ac Monachis mos fuit à temporibus Apostolorum in Ecclesia Catholica. Episcopi namquè illi concedebant literas, quæ appellabantur *Formatæ*, quarũ vigore recipiebantur ad hospitium, & fidelium communionem peregrinantes; non verò, si istis carebant, & de talibus literis *Formatis* mentio fit, in *Concilio Arelatensi primo, ab Optato Milevitano, & à S. Augustino*. (m) Talium porrò formatarũ variæ erant species, puta, *Dimissoria, Paschales, Encyclicæ, Commonitoria, Tractoria, & Commendatitia*; quarũ diversum usum recenset eruditissimè *Ioannes Cabassutius*. (n) Formatæ ergò, quæ concedebantur Clericis, Monachis, & fidelibus peregrinis, à proprio Diœcesano vocabantur Commẽdatitiæ; & ipsis ostensis, recipiebantur ad hospitium, mensam, & sacramentorum communionem; dicebantur etiam Canonicæ, & de his fit mentio in quodam Capitulo, ac etiã *Novella Iustiniani*; (o) & à *Tertulliano* vocantur *Contesserationes hospitalitatis*. (p) Proindè antiquus iste Ecclesiæ mos servatur indifferenter à Regularibus, apud quos Canonicarum, Apostolicarumque sanctionum conservatur Oeconomia; literæque tales communi vocabulo vocantur *obedientiales*.

14 Difficilior est probatio *apostasiæ*, quandò Religiosus exit à Conventu, & vagatur per loca, & tempus, ad quæ licentiari solent Regulares à propriis ipsorum Prælatis localibus. Cum enim tales licentiæ tradantur oretenùs, & non scripto, non posset Subditus probare, ipsi fuisse concessam, nec Superior è contrà probare, illam fuisse à se denegatam, nisi per Testes. Hoc verò moraliter impossibile est, nisi semper deberent Testes assistere Subdito petenti, & Prælato concedenti, aut neganti petitam facultatẽ exeundi; quod non est practicabile. Incumbit quidèm Prælato probare, se non dedisse licentiam, quià in hoc cõsistit formale delicti, quod concludenter probare, incumbit Fisco, ut aliàs (29) demonstravimus; sed quomodò sit, in facti contingentia, probandum, ibidẽ diximus, ideò non repetimus.

15 Verum est, quod cum dolus probari debeat, quandò quis in aliquam pœnam corporalem condemnandus est, ut Doctores (30) firmant, non potest puniri aliquis de *Apostasia*, nisi probetur, malo dolo ipsum, sinè licentia exiisse è Conventu, ultrà spatium consuetum. Porrò licentia debet esse *expressa*, aut *tacita*, aut *præsumpta*, aut *interpratativa*. *Expressa* est, quandò expressis verbis Superior, assignato socio, facultatem exeundi tribuit. *Tacita* est, quandò Subdito, petenti licentiam Superior nihil respondet, censetur, enim tunc consentire, cum non deneget, (31) & multò fortiùs, si Prælatus videret Subditum, petitâ licentiâ exeũtem, & nihil diceret, tunc enim facto consentiret, quod fortius est, quam dare consensum verbis. (32) *Præsumpta* verò, quæ ab aliquibus etiam *interpretativa* vocatur, ut docet *Peyrinus*, (33) licèt à *D. Thoma* (34) confundatur cum *tacita*, differt tamen in hoc, quod *tacita* supponit Prælatum præsentem, & vel taciturnitate, vel facto, pròut dictum est, consentientem. *Præsumpta* verò sivè *interpretativa* est etiam in absentiâ Prælati, & hæc est, quandò non habetur licentia, nec expresse, nec tacitè, verbis, taciturnitate, aut facto, sed præsumitur, quod concederetur, si peteretur; vel interpretatur voluntas Prælati, qui aliquo alio mãdato, sivè facto manifestat, se illam esse concessurum. Multipliciter autem potest rectè præsumi talis licentia, puta, à necessitate, sivè convenientiâ, aut equitate actus; ut si quis in articulo mortis petat Confessariũ; sivè in vicinâ domo, vel agro incipit incendium, & nullus est, qui extinguat; vel Princeps, Cardinalis, aut alia persona conspicua alloquendo de gravi negotio Religiosum ipsum è Conventu abducit, nec tempus est adeundi Superiorem, ad licentiam petendam, aliter æger moritur inconfessus; ignis irreparabiliter prævalebit; & Princeps relictus à Religioso, malè habebit, ità derelinqui. Pariter præsumi posset à consuetudine; ut si consuetudo sit, quod petentibus Subditis licentiam similem, Superior concedit. Insuper à qualitate personæ, ut si sit Pater gravis, cui ob dignitatem gradus nunquam licentia denegetur &c. In omnibus his, & similibus casibus, absente Superiore, sivè eius præsentiâ difficulter non potente haberi, potest licentia *præsumpta* interpretari.

(a) *cap. Ad nostram. iunct. gloss. in V. Triduum de Regular. l. 3. C. de Err. advo. l. final. C. de Iudic. Ricciull. de Iur. person. lib. 8. cap. 2. n. 31.* (b) *Donat. loc. cit. q. 4. num. 4.*

(m) *Concil. Arelaten. 1. Can. 7. Optat. Milevit. lib. 2. contr. Parmenian. D. August. Ep. 163. ad Eleusium.*

(n) *Cabassut. Notit. Concil. cap. 45. fol. m. 275.*

(o) *cap. Non oportet. il 1. ubi Glos. in V. Sine canonicis. de Consecr. dist. 5. Authen. de Sanctiss. Epis. §. Interdicimus. Coll. 9. Novel. 125.*

(p) *Tertullian. de Præscript. cap. 20.*

(29) *Par. 1. Tit. Deus. num. 87.*

(30) *Boss. Tit. de Convict. nu. 56. Art. Cons. 89. Bursat. cons. 77. nu. 13. & 14. Mascard. Concl. 531. num. 6.*

(31) *cap. Nonne. iunct. Gloss. in V. Tacendo. de Præsumpt. cap. Si Servus. 54. dist. cap. Diaconus. 25. dist.*

(32) *Gloss. in cap. Dilecti. il 2. V. Facto provocare. de Appell. cap. Per tuas. de Condit. app. cap. Sit rector. 43. dist.*

(33) *Peyrin. de Subd. quæst. 2. cap. 2. §. 3. Not. 1.*

(34) *Thom. 2. 2. qu. 32. art. 8. ad 1.*

16 *Interpretativa* autem potest esse, quandò mandato, seu facto, Superior quid præcipit, ad quod talis licentia aliquandò requiritur; ut si quis in Sacristia raperet calicem, & statim fugit, Sacrista verò furem, currendo post ipsum, persequitur, nec eum potest apprehendere, nisi per multum spatii extrà Conventum; sivè, si in sylva Convêtus audiuntur strepitus secantium ligna, & damnificātium, & nisi maturè arceantur, damnum nequit reparari; si quis currat extrà Conventum ad impediendum damnum, absquè Prælati licentiâ expressâ, non erit *Apostata*, intervenit enim ibi interpretativa, quià mandatum, & voluntas Prælati est, ut bona Monasterii conserventur; undè in tali exitu à Conventu, sinè quo ipsa non conservarentur, intervenit *interpretativè* voluntas Prælati; Quandò verò intervenit aliqua licentia, ex itâ expressis, nunquàm erit *Apostata* Religiosus, exiens à Conventu. (35)

17 Advertendum tamen est, quod ad hoc, quod Subditus legitimè tali licentia *præsumpta*, aut *interpretativa* utatur, oportet, quod in casu, quod tempus adeundi Superiorem non suppetat, ut dictum est; vel ipse Subditus diligentiam præstiterit, ut Superiorem inveniat; quibus deficientibus, locus est præsumendi dolum in Subdito, & talis licentia sibi non suffragaretur. Exemplum est, si quis velit exire à Conventu, ad videndam aliquam functionem, puta, disputationem thesium, & similia, quæ statutâ horâ, fiunt; & potest, statim à prandio, aut immediatè post Vesperas, petere licentiam; & eam petere differt, quandò scit Prælatum non facilè inveniri, & sub prætextu, quod ipsum non invenerit, exit; profectò hìc intraret præsumptio doli in Subdito, quod probari posset, si iste exiret cum socio, quem Prælatus non concessisset; si Subditus ex aliqua aversione, quā habet à Prælato, nunquam à se petit licentiam exeundi, si probaretur, quod nullam diligentiam fecit inveniendi Prelatum, & similia; ex his enim appareret, Subditum, datâ operâ, talem necessitatem sibi quæsivisse; non succurritur autem illi, qui ipse sibi necessitatem imposuit, (36) proindè nequè suffragari ipsi deberet licentia *præsumpta*, quià ipse necessitatem ea utendi sibi imposuisset.

18 Præter hæc, ad probandam *apostasiam*, non sufficit probare, quod Subditus exierit extrà januam Conventus absquè licentia, sed etiam oportet, quod elongatus sit à Conventu per tantum spatii, quod sibi rationabiliter possit ad delictum imputari. Quià enim parvitas materiæ (exceptâ causâ fidei, & castitatis) datur in omnibus, ut docet *D.Thomas*, (q) *apostata* non potest pronunciari, nec pęnis *apostatarum*, quæ sunt graves, subdi, nisi graviter, hoc est mortaliter peccaverit, recedendo per tantum spatii à Monasterio, quod sufficiat ad peccatū mortale, ut dicunt Doctores. (r) Circà hoc verò non est assignabilis determinata distantia ob varietatem Conventuum. Licèt enim Religiosus jugiter manere debeat intrà claustra, ut dicunt Canones. (37) quià sicut piscis sinè aqua caret vita, ita sinè Monasterio Monachus; tamen hoc, non ità severè accipiendum est, ut in Monasterio, ità perpetuò cōsistere teneatur, velut in ergastulo inclusus, quin aliquotiès, ad animum sublevādum, per modicam distantiam, sibi egredi non liceat.

19 Variatur autem distantia juxtà varietatem locorum, & consuetudinem Religionum, & Monasteriorum. In quibusdam enim Conventibus mos est, quod Religiosi, nō petitâ etiam licentiâ Superioris possint ire usque ad atrium exterius Ecclesiæ; in aliis, ire per plateam Ecclesiæ, in aliis, per tot passus distanter à Conventu; in aliis, deambulare per sylvam, Monasterio contiguam, licèt minimè circumseptam clausurâ &c. Præscindendo autem à tali usu, & facto, præcepto à Superiore, ne ullus, absquè sua licentia, extrà Conventum vadat sub pœna Apostasiæ, quamnam distantiam assignare rationabiliter possumus, ultrà quam egrediendo, reus apostasiæ possit declarari Regularis?

20 Dico, quod nomine licèt *Monasterii*, aut Conventus veniat præcisè spatium comprǣhensum intrà clausurā, sicut nomine domus venit id, quod est contentum à parietibus domus; & ideò captus in limine domus non dicitur captus in domo, ut scripsit *Signorolus*. (38) tamen etiam spatium illud, quod est de possessione *Monasterii*, & illi cōtiguum, venit etiam nomine *Monasterii*. Ducor, quià Ecclesiarum immunitas extenditur in maioribus ad 40. in minoribus ad trigintà passus geometricos, ut dicunt multi Canones, (39) undè manens intrà illud spatium dicitur manere moraliter in Ecclesia, & ex consequenti gaudere immunitate illius. Similiter ergò spatium contiguum Monasterio, & de eius juribus sacrum censetur, sicuti Monasteriū, & proindè juxtà Canones (40) non potest laicis ad usus sordidos tradi, vel nisi alteri Ecclesiæ, seu Monasterio tribui; & manens in eo gaudet immunitate, ut docet *Sanchez*, & *Bonacina*, (41) & approbat consuetudo; undè, qui se continet intrà illud spatium, dicitur moraliter contineri in Monasterio. Sequitur igitur, quod non potest dici, aut puniri, ut apostata Religiosus, qui absquè licentia extrà januam Conventus exiret, & in tali spatio maneret.

21 Nec facienda est vis contrà hæc ex verbis Decreti *Clementis Octavi*, circà casuum reservationem, ubi dicitur *Apostasia à Religione, sivè habitu dimisso, sivè retento, quando eo pervenit, ut extrà septa Monasterii, seu Conventus egressio fiat*; & proindè habendus sit prò apostata, qui extrà januam, sivè materialem Clausuram Monasterii, absquè licentia egreditur.

22 Nàmque, non accipienda sunt præcisè septa Monasterii materialiter; hæc namque sunt parietes, ambiētes præcisè dormitoria, internasque officinas, & hortos cinctos aut muro, aut sepe, ut docet *Graffius*, (42) & nomine Monasterii non venit in odiosis eius Ecclesia; alitèr Mulieres, quę prohibentur ingredi Monasteria virorum, nequè possent ingredi eorum Ecclesias, quod falsum est, & hoc etiam modo esset apostata Religiosus, qui absque licentia egressus à Claustro, ingrederetur Ecclesiam sui Monasterii, quod est ridiculum. Sequitur ergò, quod septa Monasterii accipienda sunt formaliter, puta, totum illud spatium, quod coniunctum spectat ad Monasterium, certis limitibus, designatum, in quo, tanquàm loco sacro confugientes gaudent immunitate; & religiosus, ibi manens, optimè dici potest manere intrà septa formalia Monasterii, (✠) sicut etiam, licèt nomine urbis veniat tantùm spatium mænibus

(35) *Suar. Tom. 4. de Relig. Tract. 8. lib. 1. cap. 6. numer. 11. apud Lezan. Tom. 1 cap. 16. num. 4.*
(36) *l. si fideiussor. §. Si necessaria. ff. Qui satisd. cogan.*
(q) *D.Thom. 2. 2. q. 59. art. 4. ad secund.*
(r) *Navar. lib. 5. Consil. 11. de Apost. num. 8. Roderic. Tom. 1. qu. 30. art. 1. Graff. lib. 3. de cas. reserv. cap. 2. numer. 46. apud Peyrin. de Subd. qu. 1. cap. 26. V. Ex quibus.*
(37) *cap. Placuit. il 2. cap. Iuxta. 16. quæst. 1.*
(38) *Signorol. Consil. 16. arg. text. in l. Cum ancillis in fin. C. de Incest. nupt.*
(39) *cap. Sicut antiquitus. iunct. glos. in V. Passus. 17. quæst. 4. cap. Quisquis. cap. diffinivit. ex. cau. & quest.*
(40) *cap. Nomini. cap. Si quis vult. 16. q. 7. cap. Quæ semel. 19. q. 3.*
(41) *Sanch. Consil. moral. Tom. 3. lib. 6. cap. 1. dub. 7. num. 2. Bonac. de leg. disp. 3. qu. 7. de Immunit. Eccles. §. 2. nu. 7. apud Lezan. Sum. V. Immunitas Ecclesiar. num. 3.*
(42) *Graff. Pract. quinq. cas. cap. 5. de Violat. Claus. num. 18. apud Donat Tom. 1. Par. 2. Tract. 3. quæst. 1. num. 3.*
(✠) *Moron. Respons. 86. num. 19.*

bus urbis compræhensum, (43) tamen, quæ etiam in suburbiis usquè ad centesimum lapidem habentur, tanquàm in urbe essent, urbana dicuntur, ut textualiter dicitur, in quodam Digesto. (44)

23 Quid autem, si Prælatus sub pœnâ *Apostasiæ* præciperet, nè aliquis è Claustro exiret intrà dictum spatium, nequè in hortum Monasterii, muro circumseptum, Religiosus dicendus nè esset *Apostata*?

24 Dico, quod, licèt possit Prælatus ex iustâ causâ, ac rationabili vetare, nè Subditi, absque licentiâ, usque ad dictum spatium, exeant, aut hortum ingrediatur; & Subditus transgrediens mandatum puniendus sit pœnâ inobedientium; tamen non esset dicendus *Apostata*, nec ut talis posset puniri. Ratio est, quià, quamvis spectet ad Superiores diffinire metas clausuræ, (45) tamen in hoc regulari debent, juxtà legum Apostolicarum placita. Porrò, cum per Canones decretum sit, quod Religiosi maneant in suis Monasteriis, & nomine Monasteriorum veniant omnes officinæ interiores, (46) in quibus computatur hortus, muro septus, ad quem, ut potè intrà clausuram, non possunt intrare mulieres, ac etiam pars Monasterii censeatur spatium sacrum, ut dictum est; non potest Prælatus hortum extrà clausuram rejicere, & illum non esse partem clausuræ, declarare; tum quià illum esse partem clausuræ, per Summos Pontifices declaratum est; tum quià, si sua declaratio posset efficere, quod hortus clausura non esset, ad illum ingredi possent mulieres, quod falsum est; nec pariter potest declarare spatium illud partem Monasterii non esse, cum talis communiter habeatur, dum gaudet immunitate. Si ergò Religiosus contrà mandatum ingreditur hortum &c. licèt sit inobediens, non tamen exit extrà clausuram Monasterii, & ità nullo modo posset puniri, ut apostata.

25 Habenda insuper est ratio temporis ad hoc, ut quis in foro fori subeat pœnas apostasiæ, quià parvitas materiæ distantiæ à Conventu, quæ excusat ab *apostasia*, ut dictum est, debet etiam quadrare, prò duratione temporis; imò, quià videmus, quod crescit gravitas pœnæ in hoc crimine, juxtà diuturnitatem temporis, & non distantiæ à Conventu, concludendum est, quod magìs attẽdi debet tempus absentiæ Religiosi à Monasterio, quàm loci distantia. Si ergò breve sit tempus durationis *apostasiæ*, ità ut contineatur in parvitate materiæ, licèt *apostata* in foro interno incurrat excommunicationem, tamen in foro fori non potest dici *apostata*, & gravibus pœnis, & infamiæ *apostasiæ* subdi. Et hoc probatur ex naturâ parvitatis materiæ, de quâ licèt aliquandò habeatur ratio in foro animæ, non tamen de ea curatur in foro fori. Si enim Regularis committat furtũ unius aurei, & apud se retineat, peccat quidèm theologicè duplici peccato mortali, furti, & proprietatis, sed civiliter non potest dici crimen, ratione parvitatis materiæ; aut contrà eum procedi judicialiter, nisi excedat duos aureos, ut ex quâdam lege observat de *Bictis*, & nos alibì (c) docuimus. Et ità dicendum venit in casu parvitatis durationis absentiæ à Conventu. Undè cohærenter ad hanc doctrinam habetur declaratio Constitutionum *Sacri Ord. Prædicatorum*, (d) quæ sic sonat. *Qui per se Ordinem egreditur, & subitò revertitur, non est iudicandus apostata, nec incidit in pœnas nostrarum Constitutionum; quid tamen actum apostasiæ commisit; idest, quià discessit sinè licentiâ Prælati, debet ab Excommunicatione absolvi.*

26 Tota difficultas est, in assignando, quantum tempus possit dici modicum, ad hoc, quod pœna apostatarum non incurratur. *Graffius* ex *Caietano*, pròut eum refert *Donatus*, (e) opinatur, spatium unius horæ esse tempus modicum. *Bonacina*, (f) extendit ad spatium trium horarum. *Ledesma* apud *Peyrinum* (g) vult, quod non sit apostata Religiosus, qui gratiâ lasciviendi liberiùs, de nocte exit Monasterium, habitu dimisso, si eâdem nocte revertatur, licèt incurrat excommunicationem. Huic sententiæ videntur adstipulari alii Doctores, (h) qui loquentes de contractu simulato, probando dicunt, quod præsumitur talis contractus, quandò venditor modico tempore tenet pecuniam, & eam restituit emptori. Querendo autem, quod nam tempus possit dici modicum, dicunt, esse spatium unius diei, pròut deduci potest ex quodam responso *Venulei*. (i) Reverâ modicitas temporis relinquitur determinanda arbitrio Judicis, juxtà exigentiam materiæ de qua agitur, ità firmant duæ *Glossæ*, (l) & ideò non est assignare tempus ullum, quod absolutè possit dici modicum. Tamen, quià Judex debet temperare arbitrium suum, illud regulando per rationem prò hac materia difficili, & maximè practicabili, dicemus inferiùs, ad quod possit extendi modicitas temporis in *apostasia*, ad fugiendam pœnam ordinariam.

27 Non esset pariter *apostata*, qui de facto, & contrà jus gravatus à Superiore, (qui legitimam appellationem interpositam non vult admittere,) timensquè carcerari, rectâ viâ pergens, recurrit ad Generalem, absquè licentia Superioris gravantis; & hoc firmant multi Doctores communiter, quos dat *Donatus*. (47) Ratio potissima est, quià de supremo jure naturæ est, fugere, & ità, se tueri ab iniusto gravamine; nulla autem lex humana juri naturali prævalere potest; proindè licèt hæc caveat, nè Religiosus exeat à Claustro, sinè Superioris licentiâ; tamen lex naturalis dispensat, ut vadat, sinè illa, quam Superior, qui gravat, & qui appellationi legitimæ non vult deferre, absque dubio, etiam rogatus non concedet. Imò, si Religiosus ex metu reverentiali non audet, coràm Superiore appellationem proponere; aut ignoret, quod eam facere potest coràm honestis viris, sivè per edictum; aut scit certò, quod, si aliquo modo Superior sciet se velle appellare, aut ad maiorem Superiorem recurrere, statim ab eo incarcerabitur: potest, nullâ facta appellatione, aut petitâ licentia, ire ad pedes Superioris maioris, nec erit *apostata*. Quià adire Superiorem ex causa recursus ob gravamen, plus est, quàm appellare verbo, ut habetur textualiter in quâdam *Decretali*. (f) Aditio ergò Superioris supplet neces-

(43) *l. 2. ff. de Verb. sign.*
(44) *text. in l. 1. §. Cum Vrbem. ff. de off. Præs. Vrban.*
(45) *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 3. q. 5. n. 2. & 3. & q. 3. ubi Confect. V. Monialium Clausura. c. 4. Suar. Tom. 4. de Rel. Tract. 1. lib. 1. c. 7. n. 2.*
(46) *cap. Exiit. §. Deniquè V. Nos utique. de Verb. sign. in 6.*
(c) *L. si oleum iunct. gloss. ff. de dolo. Bict. quæst. 123. numer. 14. Par. 2. sect. 3. num. 11.*
(d) *Declarat. Constit. Prædicat. cap. 2. col. 4. in V. Quicunque. fol. 88. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. q. 11. nu. 3.*

(e) *Graff. decis. lib. 3. c. 5. nu. 76. Caietan. Sum. V. Excommunicatio. c. 61. apud Donat. loc. cit. n. 1.* (f) *Bonac. de Clausur. q. 2. Pun. 2. n. 21.*
(g) *Ledesm. de Statut. Religios. in commun. cap. 4. Concl. 18. diffic. 1. V. Digolo. 2. apud Peyr. de Subd. q. 1. c. 26. V. Neque esse Apostatam.*
(h) *Bart. in l. 1. § 1. ff. de Verb. oblig. Cæpoll. Tract. de Simula. contract. in 2. Cas. princip. n 12. apud Mascard. Concl. 438. nu. 19.*
(i) *l. Si ex duobus. ff. de Duo. rei. Paul. de Castr. Cons. 332. n. 2. lib. 2.*
(l) *Glos. final. in Clement. 1. de Reb. Eccl. non alien. Gloss. in l. 1. §. Quod ait. ff. de Superfic.*
(47) *Bald. in cap. Ad nostram. de Appellat. Navar. Comm. 2. de Regular. num. 62. Sanch. Decal. lib. 6. cap. 8. num. 17. Roderic. Tom. 1. qu. 30. art. 3. Riccciul. de Iur. person. lib. 8. num. 24. Coriolan. de Cas. reserv. P. 2. Cas. 2. de Apost. num. 13. Meroll. Tom. 2. de leg. disp. 4. dub. 6. num. 127. Dian. Par. 3. Tr. 2. Resol. 56. & 115. Peyrin. de Subd. quæst. 1. cap. 20. Barbos. Bellarmin. Megal. Bonacin. Sayr. Bordon. à S. Faust. Novar. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 7. q. 11. n. 1.*
(f) *text. in cap. Dilecti filii. il 2. de Appellat.*

necessitatem appellationis, quæ in dato casu rationabiliter potest omitti. Neque petenda est licentia ab illo Superiore, ad quem accusandum apud maiorem Prælatum de iniusto gravamine, quod infert, & se ab eo liberandum Subditus arripit, ut habet *Glossa (t)* quædam, quæ ait, *non esse licentiam habendam ab Abbate, si Monachus vult eum accusare*, prout ex *Rota*, & *Riccio* docet *Donatus*. (*u*) Pariterque, licèt servus contrà voluntatem domini non potest de domo egredi, tamen de iure communi est, ut habetur in quodam *Digesto*, (48) quod, si nimiâ crudelitate Dominus sæviat in Servos, isti possint recurrere ad Principem, sivè alium Magistratum, qui servorum indemnitati provideat, à pari ergò dicendum est de Religioso Subdito, quæ enim de servis sanciunt leges, optimè transferuntur ad Monachos ex Doctorum (49) sententiâ.

28 Et ità vera est posita conclusio, quod *Portellus*, quem sequitur *Diana, Peyrinus*, & *Donatus* (49) doceat, quod, si Subditus timeat, quod in itinere capietur, & reducetur per vim, adhùc in manus Superioris gravantis, aut incarcerabitur, nè possit ad Generalem pertingere, & illi iniustitiam sibi factam repræsentare, (ut non raro accidit) si Subditus est de tali periculo, sibi imminente, moraliter certus, possit habitum dimittere, & alium induere; & hoc modo manus persequentium eludere. Ratio autem est, quià quædam *Glossa* (50) habet, quod ex causâ licèt Religiosis habitum transformare, si justa sit, puta, timor; quis autèm timor iste sit, explicat alia *Glossa*, (51) quæ habet, quod ob timorem, nè aliquid patiantur à latronibus, possint Clerici arma portare. Timor ergò, nè aliquid patiatur à Superiore, gravante, est causa sufficiens Religioso, ut, adeundo maiorem Superiorem, possit habitum mutare, & sic etiam intellexit *Azorius*. (52)

29 Verum est, quod, si Subditus appellavit coràm Testibus, & Superior noluit deferre appellationi, imò minatur carcerem, non tenetur ille, petere licentiam eundi ad Superiorem, ut dicunt Doctores. (53) Si enim non vult admittere appellationem, quam debet de jure admittere, fortiùs denegabit licentiam exeundi, quæ sibi est arbitraria, non tenetur proindè illam inutiliter petere. Debet tamen Subditus ab iis, coràm quibus appellavit, petere *apostolos testimoniales*, de quibus locuti sumus, & formam dedimus alibì, (54) & tenetur illi tales concedere, quià indebitè gravato debitum charitatis est, succurrere. (55) Et hoc præscripsit *Sixtus V.* in quâdam suâ Constitutione. (56)

30 Quod, si tutum sibi non sit, aut ex metu reverentiali non audet appellare coràm Prælato, & Testibus, potest appellare per edictum, pròut aliàs (57) docuimus, & formam dedimus. Oportet verò, quod de tali appellatione à notorio, ac manifesto gravamine, secùm habeat opportunas attestationes; aliter sibi non crederetur à Superiore, ad quem recurrit, & tanquàm verus *Apostata* tractaretur.

31 Nec facit, contrà prædictam resolutionem, decretum *Tridentini*, (58) quod improbat recessum Regularis à suo Monasterio, etiam prætextu ad Superiores suos accedendi, sub pœnis ibì sancitis. Quià Concilium ait *prætextu ad Superiorem &c.* prætextus autem est color quæsitus, non vera causa, ut argumento cuiusdam legis, (59) ex *Budæo* scribit *Calvinus*. Prohibetur ergò à Concilio recessus ex causâ coloratâ, levi, fictâ, non verò ex causa reali, & in casu realis gravaminis præsentis, sivè imminentis, ut communiter jura, & Doctores cumulati per *Barbosam* (60) concludunt.

32 Nec limitanda sunt, quæ diximus ad forum internum tantummodò, dicendo, quod prædicta conclusio prò foro externo non militet; & proindè Subditus, quantùmvis gravatus à Superiore, à quo appellavit, si recurrit, absquè illius licentiâ, ad Superiorem maiorem, debeat in foro externo, tanquàm verus *apostata* puniri, ut opinantur nonnulli apud *Donatum*. (61) Quià, constito de gravitate, ac veritate gravaminis præsentis, sivè imminentis, ac appellatione interpositâ, talis recursus, etiam in judicio, debet pronunciari legitimus, & nullo modo, recurrens sic debet reputari *apostata*, & ità concludit *Donatus*, citans *Rodericum*, & *Sanchez*, cui & ego subscribo. (62)

33 Ex eodem pariter fundamento est, quod *Apostata* non est censendus, qui fugit è carcere, in quo detinetur injustè, suffert enim gravamen injustum, & ad se liberandum ab eo, potest licitè ad Superiorem confugere. (63) Insuper, etiam ille, qui justè fuit carceratus, (sed ob nequitiam custodis, aut ad mandatum Superioris, sibi aversi crudeliter tractatur; puta, denegando, quæ ad victum, vestitum, aut alia, quæ faciunt ad vitæ sustentationem,) potest fugere, sinè metu incurrendæ *apostasiæ*; naturale enim jus, quod habet ad sustentandam vitam, reddit legitimam ipsius fugam, ut dicunt Doctores. (64)

34 Dubium autem est, an *apostata* censendus sit ille, qui, obtentis literis obedientialibus eundi ad locum valdè distantem extrà Provinciam, ut cum maiori libertate possit evagari, dimittit habitum, & incedit in veste sæculari?

35 Res-

(t) *Gloss. in cap. Cum Pastoris. 2. quæst. 7. arg. cap. Ex parte de Recusat.*

(u) *Rota Roman. apud Ricc. Prax. Par. 4. Resol. 329. apud Donat. Tom. I. Par. 2. Tr. 7. qu. 15. num. 2.*

(48) *l. 2. ff. de His qui sunt sui. §. Sed maior. Instit. ex tit.*

(49) *Bald. in l. Quis sit fugitivus. ff. de Aedilit. edict. Ricciul. de Iur. person. lib. 8. num. 26. cap. 2.*

(49) *Portel. Addit. ad dub. Regul. V. Habitus. num. 3. Dian. Par. 3. Tract. 2. Resol. 115. apud Peyrin. de Subd. Quæst. 1. cap. 20. ℣. Addunt Navarrus. Donat. Tom. I. Par. 2. Tr. 7. q. 11. n. 13.*

(50) *Gloss. in cap. Ut periculosa in V. Temerè. ne Cler. vel Monach. in 6.*

(51) *Gloss. 1. in cap. Clerici arma. Extra. de Vit. & honest. Cleric.*

(52) *Azor. Tom. 1. lib. 12. cap. 12. quæst. 8.*

(53) *Navar. Commen. 3. de Regul. numer. 51. ad 4. in fin. Sayr. Clav. Reg. lib. 12. cap. 17. num. 40. Peyrin. de Subd. qu. 1. cap. 20. ℣. Addunt Navarrus.*

(54) *Par. 1. Tit. Canones. n. 35. & 40. & Par. 2. sect. 9. nu. 15.*

(55) *Peyrin. de Subd. q. 1. cap. 20. ℣. Si autem Superior. & ibi Suar. Tom. 4. de Relig. Tr. 1. lib. 3. cap. 1. nu. 7.*

(56) *Sixt. V. Const. 71. Ad Romanum. §. 20. Bull. Cherubin. Tom. 2.*

(57) *Par. Pr. Tit. Canones. num. 13. Tit. Sententia. num. 109. & Par. 2. sect. 9. num. 16.*

(58) *Concil. Tridentin. sess. 25. de Regular. cap. 4.*

(59) *l. Illicitas. ff. de offic. Præsid. Calvin. Lexic. V. Prætextus.*

(60) *text. in cap. de Priore. de Appell. & in cap. licet de offic. ordin. Navar. Com. 2. de Regul. n. 61. Roderic. Tom. 1. q. 29. art. 2. & q. 30. art. 3. & Tom. 2. q. 53. art. 10. Quarant. V. Archiep. auctorit. Auctor. 18. n. 20. Azor. Par. 1. lib. 12. cap. 11. q. 8. Sayr. clav. lib. 12. cap. 17. n. 38. Coriolan. par. 2. Cas. 3. n. 19. Scacc. de Appell. q. 17. limit. 26. nu. 22. Bonac. de Claus. q. 2. par. 11. n. 9. Cened. Var. Q. Q. lib. 1. q. 26. nu. 22. Spatar. Tract. 3. Par. 4. cap. 2. num. 4. Sanch. Tamburin. Fagundez. Aragon. Peyrin. apud Barbos. in Trident. sess. 25. de Regul. cap. 4. num. 9. & 10.*

(61) *Mirand. Manuel. Prælat. quest. 51. art. 1. Concl. 2. Bannez. 2. 2. quæst. 12. art. 1. post Concl. 6. Portel. Addit. ad V. Apostata nu. 6. Roderic. Resol. 11. num. 27. de Apostat.*

(62) *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 7. q. 12. n. 5. & ibi Roderic. Summ. Par. 1. c. 43. n. 1. & Sanch. de Matr. lib. 7. disp. 37. n. 17. in fin.*

(63) *Hieronym. Roderic. Resol. 48. n. 6. à S. Faust. de Vot. solemn. lib. 6. q. 241. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 7. q. 18. nu. 4.*

(64) *Sanchez. lib. 6. in Decal. cap. 8. n. 12. apud Peyrin. de Subd. qu. 1. cap. 26. ℣. Esse etiam fugitivum. Donat. loc. cit.*

35 Respondetur, quod Religiosus debet jugiter portare habitum suæ professionis, argumento quorundam Canonum (65) proindè, qui ad longum tempus illum temerè dimittis, vel gestat, ita absconditum sub aliis vestibus, aut gestans non possit cognosci, tanquàm Religiosus, peccat mortaliter, & incidit in excommunicationem, ut multi Doctores (66) affirmant. Hæc autem excommunicatio lata est in quâdam Decretali, (67) in quâ sub pœna Excommunicationis, ipso facto, incurrendâ prohibetur Religiosis tacitè, vel expresse professis temerè habitum Religionis suæ dimittere, & hoc ità sancitur, ut periculosa Religiosis evagandi materia subtrahatur.

36 Ex hâc autem Decretali habetur, primò, quod ad hoc, quod talis censura incurratur, oportet, quod habitus dimittatur *temerè*, hoc est, absque ulla causa rationabili. Proindè, qui ad molliùs dormiendum; ad fugiendum æstum aeris; ad se lavandum in flumine; ad expeditiùs currendum, ludendum, saltandum, laborandum &c. ad tempus non longum, habitum dimitteret, illam non incurreret, quià hoc non esset temerè factum. (68) Pariter, qui per totam etiam diem clausus in Camera, vel etiam intrà septa Conventus, (non tamen visus à sæcularibus,) absque habitu maneret, non incurreret talem Censuram, ut vult *Caietanus*, (69) quià non esset ad finem vagandi. Prohibitio autem talis facta est ad finem tollendi occasionem evagandi; & ideò in casu particulari, cessante fine legis, etiam cessat lex, maximè si sit pœnalis. (70)

37 Habetur tertiò, quod, qui ignorat talem excommunicationem esse ob hoc latam, non incurrit eam, si habitum dimittat, quià non dimittit *temerè*, quià hoc facit ignoranter, *temerè* autem aliquid vetitum facere, est scienter contravenire, ut dicunt *Suarez*, & *Sanchez*, (71) aut in contemptum legis facere, ut vult *Caietanus*. (72)

38 Habetur tertiò, quod, si exuat habitum quoquomodò, etiam *temerè*, non tamen exeat claustra, peccat quidèm mortaliter, si facit ex contemptu legis, & per tempus ità longum maneat exuto habitu, ut sufficiat ad mortale; non tamen incurrit Excommunicationem; quià non est factum ad finem evagandi, quod est ratio motiva legis, propter quam infligitur censura, ut docet *Donatus*. (73)

39 His observatis dico ad dubium propositum, quod ille est quidèm excommunicatus ob dimissionem habitus, non tamen est *Apostata*, aut fugitivus. Ratio est, quià habitum dimittit ad vagandum cum maiori libertate; & ità innodatur Censura, latâ in terminis præcisis. Non est verò *apostata*, quià non habet animum, perpetuò manendi extrà claustra, quod est necessarium ad *apostasiam*, ut ostendimus suprà *num.* 8. Et tandem non est fugitivus, quià hic recessit à Conventu cum licentiâ Superioris.

(65) *cap Sanctimonialis.* 23. *dist. cap. Vidua.* 20. *qu.* 1.
(66) *Caiet. Summ. V.* Excommunicatio. *cap.* 61. *Navar. Manual. cap.* 27. *n.* 131. *Roderic. T.* 1. *q.* 30. *art.* 2. *Megal. Instit. Confess. Par.* 3. *lib.* 5. *cap.* 6. *n.* 53. *apud Donat. Par.* 2. *Tract.* 6. *q.* 8. *Tom.* 1.
(67) *cap. Vt periculosa Ne Cleric. vel Monach. in* 6.
(68) *Suar. Tom.* 5. *de Censur. disp.* 23. *sect.* 4. *numer.* 29. *Peyr. de Subd. qu.* 1. *cap.* 26. §. 1. *per tot.*
(69) *Caietan. Summ. V. Excommunicatio. cap.* 61.
(70) *Donat. Tom.* 1. *Par.* 2. *Tr.* 6. *qu.* 9. *num.* 1.
(71) *Suar. de Cens. disp.* 23. *sect.* 22. *numer.* 3. *Tom.* 5. *Sanch. de Matr. lib.* 9. *disp.* 32. *num.* 36.
(72) *Caiet. in* 2. 2. *quæst.* 53. *art.* 3.
(73) *Donat. Tom.* 1. *Par.* 2. *Tr.* 6. *qu.* 9. *per tot.*

Pœnæ.

SVMMARIVM.

40 *Pœna Apostatarum perfidia, quæ.*
41 *Pœna Apostatarum irregularitatis quæ, & quandò incurrantur.*
Clericus dimittens habitum quas pœnas incurrat.
42 *Pœna Religiosi Apostatæ fugitivi.*
Apostata Regularis incurrit excommunicationem.
43 *Item infamiam, & irregularitatem.*
44 *Item suspensionem.*
45 *Item inhabilitationem ad Ordinis dignitates, nisi fuerit dispensatus.*
Statutum Ordinis Minorum circà rehabilitationem Apostatarum.
46 *Rehabilitatio Apostatarum facienda à Capitulo Provinciali.*
47 *Et per vota secreta.*
Forma præscripta à lege, quandò sit de necessitate servanda.
Electio Canonica est invalida, si vota non sint secreta.
Testium depositiones, si non sint secreta, sunt nulla.
Libertas suffragantium læditur, quandò suffragia non sunt secreta.
48 *Decennium requisitum ad rehabilitationem, quomodò computandum.*
49 *Opinio Sanctori.*
50 *Impugnatur.*
Dictio nulla *quid importet.*
Dictio aliquandò *quid significet.*
Dictio aliqua *quid importet.*
51 *Opinio Sanctori magis impugnatur.*
52 *Resolutio dubii.*
53 *Dispensatio inhabilitatum, quas contrahunt Apostatæ, conceditur à Prælatis.*
54 *Pœna apostatarum, quæ possunt illis competere, dantur etiam Monialibus.*
55 *Constitutiones Ordinis in ordine ad Apostatas.*
56 *Primum Statutum.*
57 *Secundum Statutum.*
58 *Tertium Statutum.*
59 *Quartum Statutum.*
60 *Quintum Statutum.*
61 *Sextum Statutum.*
62 *Septimum Statutum.*
63 *Octavum Statutum.*
64 *Dubitatio Prima.*
65 *Dies naturalis, & artificialis, qui.*
Dies artificialis longitudo varia.
66 *Dictio* per *quid importet.*
67 *Dubitatio secunda.*
68 Pernoctare *quid importet.*
69 *Necessitas significat quodlibet justum impedimentum.*
70 *Dubitatio tertia.*
71 *Statutum intelligitur de die artificiali.*
72 *Dubitatio quarta.*
73 *Apostata potest reverti ad alium Conventum ab eo, à quo apostatavit.*
74 *Dubitatio quinta.*
75 *Apostata Regularis Observantiæ potest se præsentare Prælato strictioris Observantiæ, & vice versa.*
76 *Confirmatur eadem conclusio.*
77 *Dubitatio sexta.*

78 *Mo*

78 Morans in loco, distante à Conventu per plus quàm dimidium milliaris, non est Apostata.
Conventus, quandò dicatur esse in loco.
Regulares distantes ultrà dimidium milliaris à Civitate non tenentur accedere ad processiones.
79 Dubitatio septima.
80 Pœna apostatarum intelligitur minima, quandò non exprimitur alia in Statuto.
Pœna maior est rigor; minor est æquitas.
Æquitas scripta præfertur rigori scripto.
81 Dubitatio octava.
82 Parvitas materiæ salvat ab incurrendis pœnis fori externi.
Apostasia venialis datur, ob quam non incurritur Censura.
83 Ad apostasiam levissimam requiritur mansio extrà Conventum prò maiori parte diei artificialis.
84 Fundamentum resolutionis.
85 Opponitur resolutioni.
86 Resolvitur oppositio.
Usus loquendi præfertur significato vocabuli.
87 Statuta sunt interpretanda, ut minùs quàm possit, lædatur ius commune.
Et nè à Sapientibus reprehendantur.
88 Pars intelligitur de dimidio totius.
Nomine rei venit tota res.
Confirmatur conclusio ex Evangelio.
89 Confirmatur conclusio, quod absens citrà dimidium diei non est apostata in foro externo.
90 Instantia contrà conclusionem.
Parvitas materiæ non est ultrà quartam partem.
91 Resolvitur instantia.
92 Dubitatio nona.
93 Quomodò puniendus apostata, qui neque per naturalem abest à Conventu, nequè intrà diem artificialem revertitur.
94 Continuatur solutio.
95 Instantia contrà solutionem.
96 Resolvitur instantia.
97 Dubitatio decima.
98 Pœnæ recidivantium in apostasiam, quomodò regulandæ.
99 Dubitatio undecima.
100 Quotupliciter recidivanti in apostasiam varientur pœnæ.
101 Dubitatio duodecima.
102 Pœna quomodò commutanda, remissivè.
103 Privatio suffragiorum quando locum non habeat.
104 Commutatio pœnæ privationis suffragiorum quomodo regulanda.
105 Dubitatio tertiadecima.
106 Recurrens ad Superiorem ex causa probabili gravaminis non est apostata.
Dolus est anima delicti.
Monitum ad Superiores.
107 Ignorantia, aut credulitas quævis excusat à pœna ordinaria.
108 Dissonantia Statutorum à quo fuerit.
109 Pœnæ apostasiæ quæ, & quando debeantur, qui exit à Conventu prætextu adeundi Superiorem.
110 Dubitatio quartadecima.
111 Pœna apostatan di plùs biduo, & minùs triduo.
Legum omnium non est ratio reddenda.
112 Dubitatio quintadecima.
113 Pœna quomodò regulanda in replicante apostasiam.
114 Dubitatio sextadecima.
115 Resolvitur ostendendo textum fuisse vitiatum.
116 Proponitur; & solvitur difficultas.
Committens tria furta datur neci, licèt per duo priora mortem non meruerit.
117 Dubitatio decimaseptima.
118 Antinomia Statutorum.
119 Resolvitur dubitatio, ostendens Statutum Vallisoletanum esse servandum.
Dictio prò quid importet.
120 Proponitur, & resolvitur difficultas.
121 Statuta Reformata alias habent pœnas in triplicante apostasiam graviorem.
122 Dubitatio decimaoctava.
123 Delatio signi probationis non confunditur cum tempore carcerationis formalis.
124 Flagellatio, & ieiunia debentur prò tempore carcerationis.
125 Dubitatio decimanona.
126 Arbitrium diffinitorii circa pœnam triremium, dandam apostatis est in ordine ad eius durationem.
Pœnæ alternativæ, positæ in lege committuntur arbitrio Iudicis.
127 Dubitatio vigesima.
128 Publicæ utilitatis privilegia remissivè.
129 Publica utilitas copulanda cum necessitate.
Interstitiorum dispensatio requirit utilitatem, & necessitatem.
Episcopus nequit super illis dispensare, nisi prò utilitate, ac necessitate.
Damnatus ad carcerem claustralem nequit egredi, nisi prò publica utilitate, ac necessitate.
Declaratur, quandò dicatur necessitatem adesse.
130 Dubitatio vigesimaprima.
131 Arbitrio Superioris committitur dare pœnæ triremium quadruplicanti apostasiam.
132 Dubitatio vigesima secunda.
133 Labor Sanctori inutilis.
134 Apostasia gravissima, quandò incurratur.
135 Proponitur dubium.
136 Apostasiam gravissimam committit, qui abest per bimestre habitu retento, sivè dimisso Apostata cum habitu vagans plus delinquit, quàm illum dimittendo.
137 Dubitatio vigesimatertia.
138 Pœnæ apostatarum intrà triduum, ac inter octiduum, & bimestre.
139 Pœna carceris, quomodo in hoc casu regulanda.
140 Continuatur eadem materia.
141 Pœnæ sunt mollienda.
Benigniora in dubio sunt præferenda.
142 Dubitatio vigesima quarta.
143 Dictio intrà quid significet.
Dictio post & ultrà quid importent.
Apostasia gravissima apud Reformatos, quando committitur.
144 Pœnæ apostasiæ ultrà gravissimam remittuntur arbitrio Iudicis.
145 Dubitatio vigesima quinta.
146 Ad contrahendam apostasiam requiritur gravis culpa contrà obedientiam.
147 A quo desumenda parvitas materiæ in Apostasia.
Deflectens à recta via quo pergit, per sextam partem itineris non est Apostata.
148 Qui excedit tempus obedientiæ obtentæ, per sextam solùm partem, non est Apostata.

149

149 *Ambulantes sinè socio, quandò puniendi ut apostatæ.*
150 *Venientes ad Conventum sinè socio, quando excusandi.*
151 *Lex nulla obligat ad impossibile.*
152 *Dubium proponitur.*
153 *Si duo fratres separatim veniunt ad Conventum, an puniendi ut Apostatæ.*
154 *Quando ambobus ignoscendum, & quando illis danda pœna extraordinaria.*
155 *Dubitatio vigesima sexta.*
156 *Quandò Superior localis, aut Provincialis, si mittant Fratres extra limites sibi præscriptos incurrant pœnas tum ipsi, tum Fratres missi.*
Mittentes ex licentia præsumpta non delinquunt.
157 *Subditus missus nullam pœnam debet subire.*
Subditus tenetur obedire Superiori in casu dubio de sua auctoritate.
158 *Quandò sit locus pœnæ contrà Subditum in casu proposito.*
159 *Dubitatio vigesima octava.*
160 *Ad quos spectet monere Superiores, & quos de fuga Apostatarum.*
Apostata post absolutionem non possunt retineri.
161 *Opinio Sanctori circà formam absolvendi apostatas.*
162 *Impugnatur talis opinio.*
Carcer non est dandus apostatæ, antè absolutionem.
163 *Carcer ad custodiam, quandò dandus apostatæ.*
Apostata quivis, statim ac est in Conventu, est absolvendus.
164 *Objectio contrà prædictam resolutionem.*
165 *Praxis Procuratoris Generalis non extendenda ad alios Prælatos.*
Consuetudo non inducitur in merè facultativis.
166 *Error, qui irrepsit, debet corrigi.*
167 *Dubitatio vigesima nona.*
168 *Datur textus Statuti Reformati.*
169 *Refertur textus Statuti Generalis Ordinis.*
Demonstratur ipsius adimpletio impossibilis, nisi per accidens.
170 *Cum apostata emendato, dispensatur in medietate temporis privationis suffragiorum.*
171 *Dobitatio trigesima.*
172 *Antiqua jura prohibent Clericis spectacula repræsentare.*
173 *Talia jura sunt antiquata.*
174 *Spectacula sacra, aut moralia repræsentare, Regularibus utile.*
Contrariæ pœnæ abrogatæ sunt contrario usu.
175 *Quandò locus sit pœna statutariæ, contrà repræsentantes comœdias.*
176 *Dubitatio trigesima prima.*
177 *An dormire sinè habitu sit peccatum.*
Ad fugienda peccata oportet largè opinari, & strictè operari.
178 *Pœna data in Statuto dormienti sinè habitu est levis.*
179 *Quandò sit locus pœnæ Statuti.*
180 *Dubitatio ultima.*
181 *Quandò liceat linea deferre.*
Usus, *quid importet.*
182 *Quandò sit locus pœnæ statutariæ contrà utentes lineis indumentis.*
183 *Confirmatur conclusio ex Statuto Vallisoletano.*

40 Pœnæ autem *Apostatarum* perfidiæ sunt eædem, quæ Hæreticorum: cum enim *apostasia* à fide includat hæresim, ut diximus suprà num. 3. sequitur, quod iisdem pœnis vindicetur.

41 *Apostasiæ* autem à Clericatu, sivè irregularitatis pœnæ sunt, quod ipsi, tanquàm infames prohibentur accusare, (74) debent incarcerari, & ità compelli, ut habitum reassumant; (75) & si nec sic resipiscant, & in aliquod delictum cadant, à Judice laico possunt apprehendi, & perdunt privilegium Canonis, (76) & hæc de jure antiquo. De iure autem novo sancito per *Tridentinum*, (77) habetur, quod, si sint in Sacris, & beneficium Ecclesiasticum obtinuerint (isti enim tantùm possunt dici *apostatæ* à Clericatu, prout ex *Anania* scribit *Clarus*, (78) si enim Clericus in minoribus habitum Clericalem dimittat, dicitur tantùm sæcularizatus, & non *apostata*, & moniti per Episcopum, ut habitum reassumant, non paruerint, suspendantur ab officio, & beneficio; & si semel correpti, denuò recidivent, iisdem beneficiis priventur; per quam dispositionem ampliata est similis sanctio, quam tulerat *Clemens Quintus in Concilio Viennensi*. (79) Addit autem *Riccius* (80) ex *Bulla Sixti Quinti*, quod, si Clerici beneficiati non deferunt habitum, & tonsuram, privantur, ipso iure, beneficiis, quæ intelliguntur vacare: proindè, si Clericus tempore delicti deprehendatur in habitu laicali (si tamen est tanta perseverantia eius in dimissione habitus, ut reputetur laicus, ut ex *Rota Lipsiensi*, & *Farinacio*, (81) scribit ibidem idem *Riccius*,) non gaudet privilegio fori, ut refert *Faber*, (82) & *Papo* ab eo relati.

42 Quantùm autem ad *apostasiam* Regularium fugitivorum à Claustro, habitu, sivè retento, sivè dimisso, plures sunt pœnæ. Prima est Excommunicatio, ut habetur ex quadam Decretali, (83) & firmant Doctores (84) quamplures. Contendunt alii (85) non inferiores numero, in vim dictæ Decretalis non esse excommunicatos veros *apostatas*, qui nempè habent animum firmum relinquendi Religionem, sed eos, qui ad vagandum dimittunt habitum, & sunt purè fugitivi. Sed hæc quæstio nullam habet utilitatem; si quidem, si non de iure communi, saltem ex Apostolicis Constitutionibus, latis in favorem Religionum, *apostatæ* omnes Regulares sunt excommunicati, ut patet ex multis Bullis, latis à diversis Pontificibus, quæ recensentur à *Peyrino*, *Donato*, (86) & *Sanctoro*. Et Nos in Constitutionibus Generalibus Ordinis (87) sic habemus, *Omnes & singulos Apostatas nostri Ordinis, authoritate Apostolica nobis in hac parte concessâ, vi præsentis Statuti, excommunicamus, & anathematis vinculo innodamus.*

43 Se-

(74) *cap. Beatus. cap. Si quis. 3. q. 4.* (75) *cap. A nobis. de Apostat.*
(76) *cap. 1. de Apost. ubi Abb. n. 1.* (77) *Conc. Trid. sess. 14. de Ref. c. 6.*
(78) *Clar. q. 78. ℣. Apostata. in fin. Anani. in cap. Tuæ. n. 11. de Apost.*
(79) *Clement. Quoniam. de Vit. & honest. Cleric.*
(80) *Aloys. Ricc. Par. 4. decis. 956.*
(81) *Rota Lipsicn. decis. 339. Par. 2. Farin. q. 8. nn. 69.*
(82) *Faber. Decis. 44. C. de Iurisd. omn. Iud. Pap. lib. 3. Arrest. 4. apud Ricc. loc. cit.* (83) *cap. Vt periculosa. iunct. Gloss. in V. Ipso facto. Ne Cler. vel Monach. in 6.*
(84) *Rosell. V. Excommunicatio. 1. cas. 16. n. 1. Tabien. eo. v. 5. Cas. 23. num. 1. Armill. V. Apostasia. num. 12. Henriq. Azor. Mirand. apud Peyrin. de Subd. Quæst. 1. cap. 26. ℣. Dico primò.*
(85) *Suar. de Relig. lib. 3. Tr. 8. c. 1. nu. 9. Navar. Comment. 2. de Regular. Lezan. T. 1. c. 16. n. 11. Gloss. in cap. 1. de Temp. Ordin. in 6. Hostien. Sum. Rubr. de Apost. n. 4. Sylv. q. 6. nu. 11. Sanch. in Decal. lib. 6. c. 8. n. 20. à S. Faust. de Stat. Relig. lib. 6. q. 186.*
(86) *Peyrin. de Subd. q. 1. cap. 26. ℣. Secundò probatur. Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. q. 14. num. 4. & 5. Sanctor. Comment. cap. 2. Stat. 63. ℣. Authoritas Apostolica. f. m. 179.*
(87) *Stat. General. Ord. cap. 2. §. 8. num. 2.*

43 Secunda pœna est, quod antequàm sint reversi ad Religionem, & reconciliati, ipso jure, sunt infames, & repelluntur à ferendo testimonio, & ab accusatione, & hoc patet ex aliquibus Capitulis, (88) quià digni non sunt, ut ipsis adhibeatur fides, dum fugiendo, visi sunt abhominari virtutes, quæ vigent in Religione, quam deseruerunt, & ità firmant communiter Doctores; (89) Et advertit *Peyrinus*, (90) quod, quantùmvis reversi ad Ordinem, & absoluti ab Excommunicatione non poterunt ministrare in Ordinibus, jàm susceptis, & multò minùs ad Ordines promoveri, nisi fuerint dispensati super irregularitate contractâ, ob infamiam incursam.

44 Tertia pœna est, quod suscipiens, durante *apostasia*, Ordines, sivè sacros, sivè minores, remanet ab illis, ipso facto, suspensus, ac irregularis, ut habetur textualiter in quodam Capitulo, (91) in quo dicitur, quod *quantùmvis sit reconciliatus suo Abbati, non tamen sinè dispensatione Papa, poterit in suscepto Ordine ministrare.* Quamvis verò illud Capitulum loquatur de Ordine sacro, advertit tamen, ibi *Abbas*, (92) quod, cum hodie Religiosi *Apostata* sint, ipso facto, excommunicati, pròut suprà *num.42.* dictum est, si recipiunt Ordines, etiam minores in Excommunicatione, manent suspensi, iuxtà Decretalem *Innocentii Tertii*. (93) Et ità firmant communiter Doctores. (94)

45 Quarta pœna est, quod *Apostata*, quamvìs ad Religionem reversus, non potest ad Ordinis dignitates promoveri, nisi fuerit rehabilitatus per Superiores, postquàm exemplo vitæ laudabilis errata priora correxerit. (95) Et prò *Ordine Minimorum* habetur declaratio *Cardinalis Alexandrini*, qui fuit posteà *B. Pius V.* missa ad *Capitulum Generale Minimorũ* prò intelligentiâ Bullæ *Pauli IV.* circà receptionem *Apostatarum*, quam per extensum dat *Donatus*, (96) in quâ habetur, illos non esse per Generale, seù Provinciale Capitulum rehabilitandos, donec ad minùs per quadriennium, benè & laudabiliter, sub correctionis, & disciplinæ ferulâ patienter, & humiliter vixerint. Prò nobis verò habemus Statuta Generalia, tum Ordinis, tum Reformationis, (97) in quibus sancitur, quod *apostatæ* reversi nequeant ad dignitates promoveri, nisi obtentâ dispensatione Capituli Provincialis, pòst decennium vitæ laudabilis elapsum à reversione; quod tamen tempus potest abbreviari à pluralitate suffragiorum Capituli Provincialis in aliquo Patre qualificato, qui signa dederit emendationis, ut infrà dicemus.

46 Ad quod Statutum illustrandum adverto, quod talis dispensatio facienda est à suffragiis omnium Capitularium, hoc est, habentium votum in Capitulo; dicit enim Statutum Capitulum Provinciale, quod nempè aliud non est, nisi Collegium Vocalium totius Provinciæ. (98) Undè, si talis dispensatio fieret per sola vota Diffinitorii in loco, & actu etiam Capituli, nihil valeret, quià in Diffinitorio solo non consistit authoritas totius Capituli Provincialis.

47 Adverto secundò, quod dispensatio debet fieri per vota secreta; quià Statutum habet per suffragiorum secretorum maiorem partem, quod facile fit, proponente Præside Capituli, & cæteris suffragantibus per calculos albos, & nigros in urnâ, quod vulgò dicitur *ballotatio*. Sequitur hinc, quod si fieret per suffragia publica oretenùs data, ut aliquandò vidi, dispensatio est nulla; tùm quià nullus est actus, ubi non servatur forma præscripta à lege, per quam datur facultas agendi; ut aliàs (99) diximus; tum quià, sicut suffragia, si non sint secreta, invalidant electionem, (100) & depositiones Testium, si non sint secretæ, sunt nullæ, (101) ità nulla evaderet talis dispensatio; læditur enim libertas suffragantium, si publicè suffragentur, ut notat quædam Glossa; (102) & multotiès ob auctoritatem petentis, aut importunas præces concederentur tales dispensationes aliquibus, qui eas non meruissent.

48 Adverto tertiò, quod decennium, de quo loquitur Statutum, debet incipere à die reversionis ad Religionem, non verò à peractâ pœnitentiâ *apostasia*. Ratio est, quià Statutum dicit, *postquam redierint per decem annos post apostasiam laudabiliter, & religiosè vixerint*; patet autem quod laudabiliter vivit, qui pœnam prò commisso delicto, patienter suffert; undè etiam illud tempus computari debet in assignato decennio, pròut sensit etiam *Sanctorus*. (103)

49 Adverto quartò, quod Statutum hoc debet accipi universaliter de omnibus *Apostatis*. *Sanctorus* (104) opinatur debere intelligi de delinquentibus, tantùm *apostasiâ* gravi, ac gravissimâ; non verò de levi, & infrà; tum quià culpa dispar non debet æquali pœnâ vindicari; tum quià in Statutis *Vallisoletanis* 1565. habetur, *Ut qui Apostasiæ culpam, intrà duos menses coràm suo Prælato non agnoverit publicè voce activâ, ac passivâ ad decennium privetur*; quod Statutum tenendum est, quod fuerit renovatum in *Congregatione Generali Romanâ* 1615.

50 At doctissimi viri pace, talis opinio non subsistit, militat enim de directo contrà verba, & tenorem expressum Statuti. Siquidem Statutum dictæ *Congregationis Romanæ* (105) sic habet, *Nullus, qui Apostata aliquandò fuerit, vel in propriâ Provinciâ remaneat, vel ad alienam transierit, promoveri poterit ad aliquod Officium, nisi per decem annos &c.* Non ergò limitari potest dispositio Statutaria ad *apostatas* graves, & gravissimos. Etenim duæ sunt in Statuto dictiones observabiles, puta, *Nullus*, & *aliquandò*. Patet verò, quod per primam importatur dispositio Statuti negativa, quæ cum omnia, etiam minima èxcludat, (106) & comprehendat omnes casus, in quibus potest verificari, (107) & præponatur verbo *poterit*, & ideò inducat omnem necessitatem, & privet omnem potentiam,

(88) *cap. Alieni. 2. q. 7. c. Beatus. cap. Si quis. 3. q. 4. cap. Infames. 6. q. 1.*
(89) *Ledesm. de stat. Relig. in comm. cap. 8. Concl. 1. dub. 1. Chapeavill. de Cas. reservat. P. 2. cap. 2. ℣. Apostasia ab Ordine. Graff. de Cas. reserv. cap. 2. §. Qualiter puniantur. Diaz. Pract. crim. cap. 114. n. 2. Coriolan. Par. 2. Cas. 2. num. 14. ℣. Sed in illa.*
(90) *Peyrin. de Subd. Q. 1. cap. 26. ℣. Undè etiam.*
(91) *cap. final. Extrà de Apost.* (92) *Abb. in cap. final. n. 2 de Apost.*
(93) *text. in Cap. Cum illorum. de Sent. Excomm.*
(94) *Angel. V. Apostasia. nu. 6. Armill. eo. V. nu. 12. Azor. Tom. p. lib. 12. cap. 17. q. 5. Sylv. V. ordo 5. q. 5. num. 6. Henriq. lib. 13. cap. 39. 40. nu. 1. Sanchez, lib. 6. in Decal. cap. 8. nu. 25. apud Peyrin. de subd. Q. 1. cap. 26 ℣. Neque solùm.* (95) *Sylvestr. V. Excommunicatio. 9. Cas. 24. nu. 52. S. Antonin. 3. Par. Tit. 24. cap. 58. Graff. lib. 3. de Cas. reserv. cap. 2. nu. 25. apud Peyrin. l. cit. ℣. Imo nec poterit.*
(96) *Donat. Tom. p. Par. 2. Tr. 16. Quæst. 18. num. 2.*
(97) *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. nu. 34. Stat. Gen. Refor. cap. 2. nu. 25.*
(98) *arg. cap. Cum, in cunctis. de Iis quæ fi. à maio. Sylv. V. Capitulum. num. 1. Roderic. Tom. 1. q. 45. art. 1. lezan. Tom. 2. cap. 12. nu. 1. Sanctor. de Pan. cap. 9. Q. 13. ℣. Respondeo secundò. fol. 425.*

(99) *Par. p. Tit. Teste. num. 84.*
(100) *cap. Quià propter. §. Aliter. de Electione.*
(101) *cap. Venerabili. de Test. cap. Inquisitionis. §. Tertiæ de Accusat. l. Nullum. C. de Testam.*
(102) *Gloss. in cap. Quià propter. in V. secretè. de Elect.*
(103) *Sanctor. Comm. cap. 2 stat. 69. ℣. Respondeo cum. fol. m. 587.*
(104) *Sanctor. loc. cit. ℣. dubium tamen.*
(105) *Congr. Gen. Roman. 1615. Orb. seraph. Tom. 3. fol. 615. col. p. ℣. Nullus qui Apostata.*
(106) *Cravet. cons. 294. num. 5. & 6. & Cons. 146. num. 4. apud Tusc. Conclus. 26. num. 8. lit. N.*
(107) *Dec. Cons. 490. num 6. apud Tusc. loc. cit. nu. 16.*

tiam, (108) concludit de quocumque *Apostata*, etiam levissimo. Quòd ampliùs probatur per secundam dictionem *aliquandò*. Hæc enim est adverbium temporis, & comprehendit quamcumque partem temporis, quàmvis modicam, sicut dictio *aliqua* verificatur in quàvis minimâ parte ejus, de quo dicitur. (109) Sensus igitur Statuti est, quòd quivis, qui prò aliquo tempore, licèt modico habetur *Apostata*, non possit promoveri, &c. & ità comprehenduntur omnes *Apostatæ*, etiam levissimi, hoc est, qui egressi revertuntur intrà eundem diem, ut infrà explicabimus; si enim esset absentia per horas à Conventu, non curreret dicta dispositio; taliter enim discendentes, licèt sint excommunicati, ut suprà dictum est *num. 25*, non tamen pœnis apostatarum debent subdi, ut infrà probabimus.

51 Et verum non est assumptum *Sanctori*, quòd in *Congregatione Romanâ* renovata sint Statuta *Vallisoletana*, & *Aquilana*, quæ, cum loquantur de *Apostatâ* per bimestre, faciunt, quòd dispositio hujus Statuti debeat accipi de *Apostatâ* gravi tantùm, & gravissimo, non verò de levi. Etenim hoc destruit suam positionem. *Apostata* enim per bimestre, est *apostata* gravissimus, ut habetur ex Statutis (110), Si ergò Statutum *Romanum* debet accipi ad mentem, & tenorem *Vallisoletani*, debebit intelligi tantùm de *apostatis* gravissimis: quomodò ergò *Sanctorus* illud extendit ad *apostatas* graves, eos scilicet, qui per triduum tantùm absunt à Conventu? (111)

52 Dicendum igitur est, quòd in *Congregatione Romanâ* non renovatum, ut vult *Sanctorus*, sed extensum, sivè ampliatum fuerit *Vallisoletanum* Statutum. Hoc enim limitabatur ad *apostatas* per bimestre, (nempè gravissimos,) ut patet ex illius tenore, dato suprà. *num. 47.* sed *Congregatio Romana* ampliavit ad omnes *Apostatas* indifferenter; cum usa sit universali dictione, *Nullus*, & *aliquandò*; & proindè etiam de *Apostatis* levissimis, etiam accipi debeat. Nec per hoc dispares culpæ eâdem pœnâ puniuntur; quià pœnæ *Apostatarum* corporales, ut carcerario, disciplinæ, jejunia variantur juxtà graduationem Criminis, licèt spirituales eædem sint, quòd sufficere debet ad justitiam statutariæ dispositionis.

53 Quò autem ad infamiam, Suspensionem, Irregularitatem, & inhabilitatem ad Ordines contractam ab *Apostatis*, qui, durante eorum delicto, Ordines suscipiunt, licèt de jure communi non possint dispensari, nisi à Romano Pontifice, ut textualiter habent Decretales; (112) tamen de jure privilegiato dispensari possunt à propriis Prælatis, ut cõmuniter dicũt Doctores, (113) & praxis approbat.

54 Aliæ autem sunt pœnæ de jure municipali Religionum, & de istis consuli debent Constitutiones, quas quælibet Religio sibi statuit; & Nos examinabimus eas, quæ sunt in Ordine nostro. Advertimus intereà pœnas supradictas, quæ afficere possunt Moniales, etiam de ipsis accipi debere, si à propriis Monasteriis fugerint, sivè ad tempus, sivè perpetuò, habitu dimisso, aut retento; illæ enim revocandæ sunt ad Monasterium, (114) & quià eadem ratio est de illis, sicùt de viris Religiosis, ideò eisdem pœnis, quæ sibi possunt convenire, sunt puniendæ, ut multi (115) scribunt.

(108) *Arg Gloss. in cap. p. V. Nota quod Iudex. de Sent. & re. Iud. in 6.*
(109) *Abb. in cap. Pastoralis. num. 9. in fin. de Off. Iud. delegat.*
(110) *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. num. 15.*
(111) *Stat. Gen. Ord. l. cit. num. 10.*
(112) *cap. Consultationi. de Apost. cap. Cum illorum. de Sent. Exco.*
(113) *S. Antonin. 3. Par. Tit. 28. cap. 6. §. final. Passarel. formul. de Form. recip. Apost. n. 5. Miran. Tom. 2. Manual. q. 8. art. final. Concl. ult. Casarub. V. dispensatio. nu. 21. Rod. Tom. 1. q. 24. ar. 8. apud Pey. de Subd. Q. 1. cap. 26. V. dixi de Iure.*
(114) *cap. Pervenit. 27. q. 2.* (115) *Farinac. de Hæres. q. 183. n. 68. Tamburin. de Iur. Abbatiss. Disp. 21. q. 5. Lezan. V. Apostata num. 5.*

55 Porrò Cõstitutiones Ordinis nostri in ordine ad *Apostatas* ultrà Textũ; *Tit. Applicatio. §. 22. & 51.* sunt sequentes.

56 Primò. *Quandò aliquis è Conventu egressus, sinè Superioris licentiâ tacitâ, vel expressâ, & per diem naturalem tantùm extrà moratus fuerit; is in levem Apostasiam incidit, cujus pœna est trium dierum Carcer, & suffragiorum juris per triennium privatio* (116)

57 Secundò. *Qui, cum licentiâ exiens extrà Conventum, in aliquo loco, etiamsi Ordinis nostri fuerit, sinè licentiâ, aut necessitate pernoctaverit, leviorem contrahit Apostasiam, prò quâ biduo est carcerandus, & biennio, jure suffragiorum privandus.* (117)

58 Tertiò. *Qui, sinè licentia egrediens, eâdem die ad Conventum revertitur, quod est levissimum Apostasiæ genus, per diem carceretur, & per annum voce activâ, & passivâ privetur. Cùm recidivis autem, & supradictos Apostasiæ gradus multiplicantibus duplicari, & multiplicari debent pœnæ. Cui autem privatio suffragiorum non conveniret, prò quolibet anno privationis, deferat signum probationis per mensem.* (118)

59 Quartò. *Morans triduo extrà Conventum, etiamsi ad Superiorem accessum prætendens, si sinè licentiâ egressus fuerit, in gravem incidat Apostasiam: ad quam puniendam prò primâ vice, triduo, est carcerandus; coràm Fratribus capitulariter congregatis semel in pane, & aquâ jejunare debet; ac per triennium suffragiorum jure destitui. Secunda vice, duplicatâ hac pœnâ, caparonem etiam per tres menses deferat, ultimumque locum in suo Ordine habeat. Si tertiò, & quartò in idipsum prolapsus fuerit, in graviorem, vel gravissimam pœnam incurrat. Et si illi privatio voti non conveniat, teneatur quotidiè dicere culpam in Refectorio, spatio unius anni, vel longiori tempore prò modo Apostasiæ.*

60 Quintò. *Si autem extrà Conventum per octo dies moram traxerit, gravioris Apostasiæ Reus declaratur, & per tres menses Carceribus mancipari debet: quo tempore per tres dies in quâlibet hebdomadâ in publico Refectorio in pane, & aquâ, sextâ feriâ, spatio unius Miserere, sibi flagella disciplinæ infligat: ac suffragiorum jure, sexennio, destituatur. Relapso duplicentur pœnæ: probationis signum per annum; & ultimus locus in suo Ordine adiungatur. Triplicantem verò suffragiorum jure perpetuò destituimus: & ad Carcerem annalem, vel triennalem, probationisque signi delationem condemnamus: quo tempore singulis quibusque ferijs sextis disciplinam faciat; in pane, & aquâ jejunet coràm Fratribus: ultimum locum in suo Ordine teneat: utensilia lavet: & Conventum prò Carcere habeat; ex quo nisi in processionibus, & prò publicis utilitatibus exire non possit. Quartâ vice autem Apostasiam hanc iterans, ad Triremes, arbitrio Superioris, condemnetur.* (120)

61 Sextò. *Qui ultrà hæc, etiam habitum dimiserit, & intrà duorum mensium spatium reversus non fuerit; vel etiam non dimisso habitu, ultrà duos menses in Apostasiâ perseveraverit; hunc gravissimæ Apostasiæ Reum judicamus. Qui prò primâ vice puniri debet Carcere trium mensium: delatione caparonis per triennium: (& hoc tempore, singulis sextis ferijs, in publico Refectorio, sine caputio, in pane, & aquâ jejunare debet), privatione vocis activæ, & passivæ per decennium: retentione ultimi loci in suo Ordine: lotione utensilium per illud tempus: ac carceratione per Conventum; undè nisi ad processiones, & publicas utilitates exire non possit. Si secundò, in hanc Apostasiam inciderit, supradictas*

(116) *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. n. 4. Stat. Gen. Ref. cap. 2. delli Apost. 4.*
(117) *Stat. Gen. Ord. l. cit. nu. 6. Stat. Gen. Refor. l. cit. nu. 5.*
(118) *Stat. Gen. Ord. l. cit. nu. 7. 8. & 9. Stat. Gen. Refor. l. cit. nu. 7.*
(120) *Stat. Gen. Ord. l. cit. num. 11. 12. 13. & 14. Stat. Gen. Ref. l. cit. n. 9.*

pœnas duplicamus, & aggravamus. Tertiò vel extrà Ordinem, ut incorrigibilis expellatur, vel ad Triremes per decennium condemnetur;(121) *Et hoc idem habet Textus.* (✠)

62 Septimò. *Qui, sinè necessitate aliò; vel aliâ viâ vadit, quam sibi per facultatem liceat; quique tempus in facultate præscriptum excedit; quiquè sinè socio de loco, ad locum proficiscitur; In Apostasiam gravem, vel levem, & in earum pœnas, judicio Superiorum, incidat.* (122)

63 Octavò. *Obedientiales litteræ Superiorum Generalium vigorem non habeant, nisi obtento in scriptis Superioris Provincialis consensu; quem in itinere ostendere, simul cum obedientialibus itinerantes teneantur; aliter habeantur, tanquàm illegitimæ, & puniantur, ut Apostatæ graves. Et si quis sinè præfato consensu discesserit, ultrà pœnas in Apostatas latas, rediens ad propriam, tanto tempore ultimum locum teneat, quanto tempore absuit à Provincia.* (123) *Hæc quidem satis prolixa, ac multis difficultatibus implexa, quæ animos Iudicum non rarò torquent. Vndè prò viribus dilucidare conabimur, solutione sequentium dubiorum.*

64 Prima dubitatio est circà primum Statutum; & est, quomodò accipi debeant verba illa *per diem naturalem tantùm extrà moratus fuerit?*

65 Respondeo, quod dies dividitur in naturalem, & artificialem. Artificialis accipitur prò tempore, quo sol manet suprà horizontem, vocaturque ab Astronomis *arcus diurnus*; hic porrò dies variatur in longitudine durationis juxtà diversitatem obliquitatis Zodiaci ad horizontem, (sivè elevationem poli suprà horizontem, quòd perindè est.) & locum solis in signifero; ità ut, si sol existat in solstitio hyemali, dies est minimus; in æstivo autem maximus; in equinoctio autem medius. Et in Italia minimus dies est novem horarum plùs, minùs; medius duodecim; & maximus quindecim plùs, minùs, juxtà poli regionis variationem. Naturalis verò est spatium, in quo sol revertitur ad idem punctum horizontis occidui, sivè ortivi, sivè meridiani, aut imi Cœli, secundùm varium modum computandi dies. Nàm *Itali* computant horas diei ab occasu solis; *Babilonii* ab ortu; *Germani*, *Hispani*, *Galli*, *Angli*, sicut & Astronomi à Meridie; dies verò Ecclesiasticus ab imo Cœlo, sivè mediâ nocte. Hic autem dies naturalis perpetuò est vigintiquatuor horarum, & constat ex unâ die, ac nocte artificiali, ut communiter docent Astronomi, & scripsit *Alexander*. (124)

66 Debet autem accipi dies completus, & integer horarum vigintiquatuor, in quo maneat extrà Conventum Religiosus, ut levem *Apostasiam* committat. Nàm dicit Statutum per diem naturalem; dictio autem *per* perfectionem importat; undè Testes deponentes, quod quis possedit *per annum*, intelligitur per annum perfectum, & completum, ut argumento cujusdam Digesti scripsit *Ioannes de Imola*. (125) Nec tempus termini debet computari in termino, in hoc casu; tum quià, si computaretur, non esset perfectus terminus assignatus prò absentia, qui est diei naturalis; tum quià dies termini non computantur in termino hìc, cum simus in pœnalibus, & odiosis. (126)

(121) *Stat.Gen.Ord. l.cit.nu.15.Stat.Gen.Ref.l.cit.n.10.& 11.*
(✠) *Test. Tit. Applicatio, §. 51.*
(122) *Stat.Gen.Ord.l.cit.nu.17.Stat.Gen.Ref.l.cit.nu.12.*
(123) *Stat Capit.Roman.1688. Prò Cismont.famil.nu.1.& 43.*
(124) *Alexand.Cons.190.nu.20.lib.6. Tusc.Concl.407.n.2.lit.D.*
(125) *l.Vrbana familia.§.final.ff.de Verb.sign.Io.de Imol.Cons.* 101. *num.1.apud Tusc.Concl.324. num.2. lit.D.*
(125) *Tiraquel. de Retract. lignag. §.1. num. 17. & 21. apud I. B. Nicola. Reg. iur. Tom. p. lib.4. fol.323. l.p. ff. Si qui causis. Glos.in cap. Quisquis. in V. Ex ea.4.q.5.*

67 Secunda dubitatio est super secundo Statuto, & est quidnam importet illud verbum *pernoctaverit sinè licentia, & necessitate*, ad hoc quod incidat in Apostasiâ leviorê.

68 Respondeo, quod pernoctare extrà Conventum, est per totam noctem manere extrà Conventum; undè habetur in quâdam lege (127) *Pernoctare* extrà Vrbem intelligendus est, *qui, nullâ parte noctis in Vrbe est*. *Per* enim totam noctem significat. Sequitur ergo, quod, qui antèquam sol oriatur, in Conventum redit, nullam pœnam incurrit, quià, cum aliqua parte noctis in Conventu fuerit, non potest dici, quod extrà pernoctaverit; nomine enim noctis venit tempus, quo sol non est super terram. Quòd, si quæras, de quâ licentiâ intelligatur hoc Statutum; dico, quod de omni licentiâ, nempè, expressâ, tacitâ, præsumptâ, & interpretativâ, prout suprà *num.* 14. explicuimus. Proindè, ad incurrendam pœnam Statutariam oportet, quod non sit locus alicui ex quatuor speciebus assignatis licentiæ, & hoc non potest esse, nisi Prælatus, concedendo licentiam exeundi, expresè ordinaverit, nè ullo modo Subditus extrà Conventum pernoctet; aliter semper esset locus licentiæ, saltem præsumptæ, aut interpretativæ.

69 Adverto autem, quòd Statutum addit aut necessitate, & sensus est, quòd, ad hoc, quòd aliquis possit puniri, ut *Apostata* de leviori, oportet, quòd pernoctaverit, absquè ullâ licentiâ, ut suprà explicatum est; aut absquè necessitate;hoc est, casu, quo non intervenerit licentia; si tamen aderit necessitas pernoctandi, *apostasia* non incurratur; ità ut, aut licentia, aut necessitas alternativè requiratur. Nomine autem necessitatis venit quodlibet justum impedimentum; ut notat *Sanctorus* (128), aut etiam utilitas proximi, vel propria; eò quià in jure necessitas, & utilitas parificantur. (129) Judicare autem de tali necessitate, aut utilitate, aut impedimento spectat ad Superiorem, qui tamen, circà hoc debet in mitiorem partem inclinare, ut delictum excludatur; nisi tamen necessitas esset colorata, & verus dolus sub tegmine impedimenti, ut non rarò evenit.

70 Tertia dubitatio est circà tertium Statutum, & est, de quo die debeat intelligi, àn de naturali, àn de artificiali.

71 Respondeo, quòd de artificiali. Ratio est, quià in primo Statuto apertè ponitur absentia à Conventu per diê integrum naturalem ad *apostasiam* levem; & in secundo, absentia per integram noctem (quę est dimidium diei naturalis) ad *apostasiam* leviorem; ad levissimam ergò *apostasiam* oportet, quod assignetur adhùc minor absentia, ut decrescat crimen, & pœna, & ideò assignetur pars diei artificialis. Si enim intelligeretur dies naturalis, posset esse majus tempus absentię, & minor pœna delicti, quòd est contrà rationem. Quià posset quis horâ vigesimâ diei primæ mensis exire à Conventu, & redire horâ decimâ octavâ diei secundi mensis, & prætendere, non commisisse *apostasiam*, nisi levissimam, quià esset reversus eâdem die naturali; & hoc modo pernoctasset extrà Conventum, & ampliùs, & minùs deberet puniri, quàm, si simpliciter pernoctasset; quod esset absurdum. Ideò debet accipi Statutum de die artificiali, & ità etiam, & benè sensit Sanctorus. (130)

72 Quarta dubitatio circà idem Statutum est, àn, ut *apostasia* censeatur levissima, teneatur *apostata* reverti ad eundem Conventum, à quò discessit?

73 Res-

(127) *l. Vrbana familia. §. final. ff. de Verb. sign.*
(128) *Sanctor, de Pœn, cap.9. q. 3. fol.* 391. *init.*
(129) 12.*q.2. in Summ. Innoc. in cap. Cum omnes. de Const. Abb. in cap. Vt super. num.* 15. *de Reb.Eccl.non alien.*
(130) *Sanctor. de Pœn. cap.9. Q. p. V. Respondeo secundò. fol.*387.

73 Respondeo, quod licèt Statutum videatur dicere, quod debeat reverti ad Monasterium, à quo discessit, cum sic habeat, ***eâdem die ad Conventum revertitur***; & hoc etiã rationabile videatur, ut Subditus fugitivus revertatur ad obedientiam Superioris, in quem fugiendo peccavit; tamẽ hoc necessarium non est; sed sufficit, quod intrà diem naturalem ad aliquem Conventum Religionis, & ad obedientiã illius revertatur; sicque approbat Consuetudo. Et hoc quidèm rationabiliter; quià crimen ***apostasiæ*** non incurritur ex hoc, quod Subditus fugiat ab obedientia unius Superioris particularis, & signati, sed ipsius, in quantùm Prælatus est, & repræsentat officium, & non personam. In eo autem, quod repræsentant, omnes Prælati respectivè sunt idem, & cum eâdem polleant facultate; proindè, si revertantur ad obedientiã alicuius Prælati Religionis, idem est, ac si ad proprium Conventum reverterentur. Quod, si præcisè deberent reverti ad eundem Conventum, daretur casus, quod coacti essent, in maiorem ***Apostasiam*** incidere, & contrà propriam voluntatem delinquere, quod est contrà rationem; Etenim potest quis, se elongasse per decem milliaria à suo Conventu, ad quem, si vult reverti eâdem die, non sufficit sibi hora, cadente iam sole, & cogeretur sic reverti die sequenti, & fieri Reus maioris ***Apostasiæ***; tempus autem habet se præsentandi in Conventu viciniori, ad quem pertingere potest, antè solis occasum; & sic levissimè tantùm deliquisse. Et hæc resolutio quadrat non tantùm in hoc, sed in omnibus gradibus ***apostasiæ***, in quibus limitandis iuxtà tempus absentiæ, non præscribitur reversio ad Conventum, à quo fuit ***Apostatatum***, sed sufficit ad aliquem Conventum Religionis.

74 Quinta dubitatio circà idem est; An suprà data resolutio quadret, si ***Apostata de Strictiori Observantiã***, se præsentet coràm Superiore locali Conventus ***Regularis Observantiæ***, & vice versa?

75 Respondeo affirmativè, etenim quamvis ista duo membra ***Ordinis Minorum*** diversos habeant Superiores Provinciales, & locales, diversas Constitutiones particulares, diversumque modum vivendi, putà strictiorem, & mitiorem; tamen sunt unus, & idem Ordo, tum quià militant sub eodem capite, tum quià reguntur iisdem Constitutionibus, puta, Generalibus totius Ordinis; tum quià eandem omninò Regulam profitentur. Undè, sicut professio Regulæ facit Monachum, (131) ità eiusdem Regulæ, ac earundem Constitutionum Observantia faciunt Monachũ eiusdem instituti. Nec diversitas vocabuli inducit diversitatem in re, quandò id, quod apponitur vocabulo, exprimit potiùs, quàm diversificet significatum vocabuli. Ut si dico vinum generosum, hoc adiectivum non inducit diversitatẽ in re, significatã per vocabulum vini, ac si diversa res esset vinum, & vinum generosum; Sed exprimit qualitatem, quæ ex natura vini sibi competit. Ità in casu: *Regularis Observantia*, & *Strictior Observantia* non importat diversitatem, quià *Observantia Regularis* importat statum Fratris Minoris observantis Regulam, absquè privilegio temperante; & per hoc distinguitur ab Ordine *Minorum Conventualium*, qui profitentur quidèm eandem Minorum Regulã, sed per privilegia mitigatam; & ideò diminutè. Frater autem *Strictioris Observantiæ* importat quidèm eandem Observantiam Regulæ; & ideò per hanc distinguitur à Conventuali; non distinguitur verò ab Observante per hoc, quod sit *Strictior Observans*, quandòquidem strictiùs observare non diversificat, imò convenit, & magìs exprimit naturam, & conditionem Observantiæ.

(131) *Text. in cap. Porrectum de Regular. cap. Vt Clerici. cap. Ex parte. eo. tit. cap. Consuluit. Qui Cler. v. vove.*

76 Proindè, cum membra eiusdem corporis sint, eundem Generalem, & Caput Totius Ordinis sibi statuant, & iisdem Legibus Generalibus vivant, ad quas tenentur recurrere, quandò occurrunt casus, non expressi in propriis Constitutionibus. (132) Sequitur, quod ***apostata***, se præsentans Superiori Conventus, sivè ***Regularis***, sivè ***Strictioris Observantiæ***, semper dicitur reverti ad Religionem suam. Quod magìs patet ex dispositione Statutorum Ordinis renovatã in Capitulo Generali ***Vallisoletano*** anno 1670 (133) per quam decernitur, quod Fratres ***Observantiæ***, tum ***Regularis***, tum ***Strictioris***, si perveniant ad Civitatem, aut locum, in quo sit Conventus Ordinis, sub pœna ***Apostasiæ***, antèquã ad sua negotia inibi divertant, debeant petere benedictionem à Superiore Conventus. Ex quo deducitur reciproca obligatio hospitandi in Conventu; recognitio Superioris, tanquàm Prælati proprii, à quo petenda sit benedictio ad manendum extrà Conventum, & tandèm facultas recipiendi, puniendi, & absolvendi ***apostatas***, sivè ex ***Regulari***, sivè ex ***Strictiori Observantia*** sint.

77 Sexta dubitatio est circà Statutum, numero Superiori tactum, & est, an tanquàm ***Apostata*** possit puniri Frater ex alieno Conventu, vel Provincia, qui non petitã benedictione Superioris, ut præfertur, manet etiam pernoctando in loco, à quo Conventus aliqualiter distat.

78 Respondeo, quod distinguendus est casus, secundũ varietatem distantiæ loci à Conventu. Si enim Conventus non abest à loco ultrà dimidium milliarii Italici, tenetur Frater parere Statuto, & si negligit ex contemptu, & puniri debet tanquàm ***Apostata***. Si verò distat per plus, nec tenetur Statuto, nec in ullam pœnam incidit. Ratio est, quià obligatio Statuti est, quandò ***in loco, in quo moratur Frater, Conventus Religionis extat***. Quod, si extet distanter à loco, ultrà dimidium milliaris, non dicitur *esse in loco*, nec intrat dispositio Statuti. Quià ex vigore *Tridentini*, (134) Regulares, qui sunt in aliqua Civitate, vel loco, vocati, compelli possunt ab Episcopo, ad accedendum ad publicas processiones; si verò distent, ultrà dimidium milliaris, accedere nõ tenentur, ut declaravit *Sacra Congregatio*, multis (135) hoc referentibus. Sequitur igitur, quod distantes, ultrà dimidiũ milliaris, non dicuntur ***extare in loco***, & proindè, si per tale spatium distat Conventus, non incurritur Apostasia.

79 Septima dubitatio est ad idem Statutum, & est, cum dicat Statutum illud *sub pœna Apostasiæ*, de quã nam debeat intelligi, de gravi, an de levi?

80 Respondeo, quod non solùm in hoc, sed etiam in quovis alio Statuto, in quo apponatur pœna ***apostatarum*** absolutè, non determinando gradum delicti, puta, ***apostasiæ*** gravis, aut levis, semper debet intelligi ***apostasia*** levissima. Quià, quandò in Statuto pœna non est determinatè expressa, semper debet intelligi pœna mitior in tali specie pœnæ. (136) Et ratio est, quam eleganter expressit ***Baldus***, (137) quià pœna maior est rigor; minor verò est æquitas; sed æquitas scripta præfertur rigori scripto, undè concluditur, quod mitior pœna semper eligi debet.

 81 Octa-

(132) *Stat. Gen. Refor. cap. 12. num. 3.*
(133) *Stat. Gen. Ord. cap. 3. §. 7. n. 7. Capit. Gen. Vallisolet.* 1670. *pro Vltram. famil. n. 3. Orb. Seraph. T. 4. fol. 193. n. 3.*
(134) *Concil. Trid. sess. 25. de Regul. cap. 8.*
(135) *Flau. Cherubin. 2. Tom. Bull. 41. B. Pii V. apud Lezan. Tom. 1. cap. 9. n. 47. & V. Processio. n. 3. & ibi Portel. eo. V. n. 2. in Addit. Barbos. in Conc. Sess. 25. de Reg. cap. 8. nu. 20. & ibi. Ricc. Piasec. Vgolin. Armendar. & Salgad.*
(136) *arg. l. Respiciendum. ff. de Pæn. Fulgos. Cons. 157. V. Rectissimè in fin. Innoc. in cap. Cum tu. de Test. apud Abb in c. 1. n. 35. de Iudic.*,
(137) *Bald. Cons. 250. n. 12. V. Quædam alia lib. 1. & Cons. 382. nu. 16. lib. 2. apud Tusc. lit. P. Concl. 219. nu. 8.*

81 Octava dubitatio est, cum dicat Statutum tertium, supracitatum num. 58. *qui sine licentiâ egressus eâdem die ad Conventum revertitur, &c.* an debeat intelligi de quâvis parte diei, etiam minimâ, per quam maneat extrà Conventum; itàut, si exeat absquè licentiâ, & maneat per tres, vel quatuor horas tantùm extrà Monasterium, debeat plecti pœnâ *apostatarum* levissimâ.

82 Respondeo, quod pœnæ *apostatarum* aliæ sunt de iure communi inflictæ, de quibus suprà diximus à *num.* 42. aliæ verò de iure municipali Religionum, & quæ de iure communi sunt, spirituales sunt, ut vidimus; quæ autem de iure nostro Statutario sunt, ut plurimùm corporales, ut carceratio, flagellatio, ieiunia, lotio utensilium, delatio caparonis, & privatio caputii; licèt nonnullæ etiam sint incorporales, ut privatio suffragiorum, & præcedentiæ &c. Ab istis autem pœnis incurrendis salvat parvitas materiæ, ut ostendimus suprà *num.* 18. & in subiectâ materiâ dari *apostasiam* venialem docet *Sanctorus*, (138) etiam post alios, quos citat: Et quià Excommunicatio, & aliæ pœnæ spirituales, quæ *apostasiam* subsequuntur, supponunt peccatum mortale, ex notis iuribus sequitur, quod datur *apostasia*, ità levis, & venialis, quod in ea nulla incurratur Excommunicatio; ut si per tres, aut quatuor passus, aut etiam decem, quis exiret septa Monasterii, & per brevissimam partem temporis ibi moraretur, ut omnes concedunt.

83 Vt autem dicebamus suprà *num.* 25. pœnæ, quæ infliguntur in foro externo, graviorem requirunt materiam, quàm in interno; proindè, licèt furtum unius aurei sit peccatum mortale, & si furanti apposita esset excommunicatio, furans aureum esset Excommunicatus, tamen fur non posset puniri in foro fori pœnis corporalibus sancitis contrà fures, quià materia illa, quæ sufficit prò pœna spirituali, non est sufficiens prò subeunda corporali in foro contentioso. Quidquid ergò sit de materiâ sufficienti, tum in ratione distantiæ à Conventu, per quam elongatur *Apostata*; tum in ratione temporis, per quod moratur extrà Claustra prò incurrendâ Censurâ, de qua nolo disputare, cum hoc spectet ad Casuistas, dico quod ad incurrendam *Apostasiam* levissimam in foro iudiciali requiritur, quod Religiosus, qui absque licentiâ exiit, maneat extrà Conventum prò maiori parte diei artificialis.

84 Fundamentum istius resolutionis est tenor Statutorum; in quibus statuuntur gradus *Apostasiæ*, iudicialiter punibiles; puta, gravissima, gravior, gravis, levis, levior, & levissima. Cum igitur prò levissima *apostasia* assignetur dies artificialis prò discessu, & reditu; & ultrà superlativum non detur excessus; sequitur, quod Statutum non iudicet punibilem *apostasiam*, quæ sit minor assignato spatio, puta, *apostasiam* horarum; si enim hanc voluisset esse punibilem, hanc statuisset prò termino minimo.

85 Dicetur fortè contrà hoc, quod Statutum determinat spatium *apostasiæ* levissimæ, ut consistit in horis; quandòquidem vult discessum, & reditum intrà diem artificialem; quod non potest esse, nisi *apostata* sit absens per horas tantùm. Undè, si aliquis exit è Conventu, & post horam revertitur, revertitur eâdem die, prout dicit Statutum, & sic erit locus pœnæ statutariæ.

86 Respondeo negando assumptum. Quià omne spatium temporis, licèt componatur ex horis, non tamen effertur nomine horarum, sed nomine imposito ad illud significandum; dies siquidem artificialis, & naturalis, nox hebdomada, mensis, annus, lustrum, sæculum sunt spatia temporis, quæ ex horis componuntur, sicut etiam horæ ex minutis; tamen, si efferuntur ex communi vocabulo non significant multas horas, ex quibus constant, sed spatium illud, quasi unum. Ut, si dico hebdomadam unam, non intelligo septem dies, nequè horas 168. ex quibus illa constat; sed intelligo spatium illud temporis, tanquàm unum totum; & sic habet communis usus loquendi, iuxtà quem verba, & vocabula legis sunt accipienda; attento maximè, quod usus loquendi significato vocabuli est præferendus. (139)

87 In proposito autem dies artificialis, quàmvis reverà ex horis constet, non tamen significat horas, sed spatium determinatum tantæ durationis. Proindè, si Statutum dicit *eadem die revertitur*, non potest significare horas, ac si revertens post tres, aut quatuor horas, iuxtà communem usum loquendi, dicatur *reversus eadem die*. Præterquamquod exponendum est Statutum, ut iuri communi, & rationi cohæreat, cum Statuta sint ità interpretanda, ut minùs, quàm possit, ius commune lædatur, (140) & nè à Sapientibus reprehendantur. (141) Esset autem contrà rationem, si de horis deberet intelligi, quià tolleret parvitatem materiæ in foro iudiciali in casu *apostasiæ*, quod tamen debet concedi, tum suadente ratione, tum ità firmantibus Doctoribus, quos suprà dedimus.

88 Dies igitur artificialis expressus in Statuto, intrà quod debet reverti *apostata*, ut subeat pœnas carceris &c. debet constare ad minus ultrà dimidium horarum, ex quibus constat, iuxtà differentiam temporis, ità ut, si *apostata* revertatur infrà tot horas, quæ integrant dimidium diei, non debeat dici revertisse eadem die, & sic esse locum Carceri &c. sed dicatur revertisse pòst tot horas, ob quod pœna Carceris non possit dari. Ratio est, quià dies, ut dicebamus importat unum totum, reversio ergo in eadem die, importat reversionem in illo toto. Dimidium autem totius est pars, & quandò in iure absolutè ponitur pars, intelligitur de dimidio totius; (142) sequitur proindè, quod revertens intrà dimidium diei, non potest dici, iuxtà usum loquendi, esse reversum in die; quià nomine rei (prout est dies) venit totum, (143) non verò pars. Et hoc confirmatur ex *Evangelio Matthæi*, ubi, qui laboraverunt in vinea, conqueruntur, se portasse *pondus diei*, (144) cum tamen non per integrum diem laboraverint, cum ingressi vineam sint horâ primâ; sed quia per maiorem partem diei laboraverunt, dicuntur laborasse in die. Qui verò horâ sextâ, (quæ est dimidium diei) ingressi sunt, non conquesti sunt, quod laboraverint *in die*, sex enim horæ laboris non sufficiebant ad dicendum, quod *per diem* laboraverint.

89 Resolvitur ergò, quod in facti contingentia obser-
van-

(138) *Sanctor. Comment. cap. 2. Itaut. 65. ℣. Respondeo cum Apostasia. fol. m. 182. & ibi Navar. Roderic. Graff. Peyrin. Lezan. D. Tho. 2. 2. qu. 59. art. 4. ad 2.*

(139) *Bart. in Proem. ff. & in l. Instrumentorum. ff. de Fid. instr. & in Authènt. Sacramenta. C. si adv. vend. Abb. in Proem. Decretal. num. 8.*

(140) *DD. in l. Omnes populi. ff. de Iust. & iur. & in l. final. §. In computatione. C. de Iur. deliber. Mascard. de Stat. Interpret. Concl. 12. n. 1. & seqq Ciriac. Contr. 25. nu. 13.*

(141) *l. Si Salvius. 6. de leg. præst. Rota. decis. 708. num. 5. Par. 1. divers. Merlin. decis. 564. num. 14. apud Conciol. ad Stat. Eugub. Prælud. num. 27.*

(142) *cap. 2. §. Statuimus. iunct. glos. in V. Vltrà medies. de Decim. in 6. l. Nomen. filiar. §. Portiones. ff. de Verb. sign. Abb. in cap. Super eo. nu. 3. De eo. qui cogn. cons. Coruet singul. 203. ℣. Pars Zachari. Add. ad Abb. l. cit. lit. E.*

(143) *Bart. & DD. in l. de pupill. §. Qui nunciat. ff. de Nov. oper. nunciat.*

(144) *Matth. cap. 20. ℣. 12.*

vandum est, quo tempore anni acciderit *Apostasia*, & si quidem dies artificialis est quindecim, aut novem horarum, revertens intrà septem horas cum dimidia; aut intrà quatuor, cum dimidia respectivè, licèt sit absolvendus ab *apostasia*, puta, ab Excommunicatione, prout diximus suprà *num.* 25. & etiam mulctandus disciplinis, aut ieiuniis, arbitrio Superioris localis, iuxtà maiorem, aut minorem diurnitatem absentiæ intrà illum terminum, tamen non est locus Carcerationi, aut privationi suffragiorum, quæ datur prò *Apostasia* levissima.

90 Dicetur fortè contrà hæc, quod dimidium diei artificialis non est parvitas materiæ, ratione cuius *apostata* statutariis pœnis non sit percellendus; quià parvitas materiæ non est ultrà quartam partem, ut patet de non recitante quartam partem Officii. (145)

91 Respondeo, quod non est parvitas materiæ respectu pœnarum spiritualium, & proindè incurritur excommunicatio, prout diximus. Sed respectu pœnæ statutariæ inferendæ, cum sit infrà minimum terminum assignatum à Statuto ad punibilitatem iudicialem, ut suprà dictum est, censetur modica pars.

92 Nona dubitatio est, quomodò puniendus sit, qui nequè per integrum diem naturalem abest à Conventu, nequè intrà diem artificialem revertitur.

93 Respondeo, quod si per totam noctem, & partem diei abest à Conventu, sumus in claris, quod scilicèt iste debet carcerari per biduum, & privari suffragiis per biennium, ità enim cantat in terminis secundum Statutum; in quo disponitur de pernoctatione extrà Conventum absque licentia. Si verò per partem noctis, & integrum diem abest; (ut si egressus pòst Matutinas non reverteretur nisi ad occasum solis,) difficilior est resolutio. Dicerem tamen, quod si abest per spatium diei artificialis cum dimidio tantùm; (ut si tempore solstitii æstivalis, in quo dies sunt horarum quindecim, iste abesset per horas viginti-duas cum dimidia; aut si tempore solstitii hyemalis abesset per horas tredecim cum dimidia) iste deberet carcerari per diem, ut in *Apostasia* levissima, & privari suffragiis per annum; sed ratione maioris absentiæ, ultrà assignatam in Statuto ad talem *Apostasiam*, deberet puniri flagellationibus, ac ieiuniis prò quantitate absentiæ. Ratio istorum est. Quià spatium illud, per quod abest ultrà diem artificialem, non est tantum, quod superet dimidium diei artificialis, proindè non potest prò altera die computari, & ità non ei convenit, nisi carcer diurnus debitus ob absentiam unius diei artificialis. Quià verò intrat maior absentia, quàm diei artificialis, iste puniri meretur, ut dictum est.

94 Si verò abest per tantum temporis, quod superet diem artificialem cum dimidio, dico, quod debet carcerari per biduum, & privari suffragiis per biennium. Ratio est, quià per triduum carcerari non potest, quià non abfuit per diem naturalem integrum; nec carceratio diurna sufficit, quià abfuit per plus, quam sit dies artificialis. Porrò absentia, quæ ultrà diem artificialem superest, superat dimidium diei, qui moraliter computatur prò uno, ergò sibi debetur carcer duorum dierum &c.

95 Dicitur fortè, hanc resolutionem esse irrationabilem, quandòque potest dari casus, quod aliquis maneat extrà Conventum per plus temporis, & tamen minùs puniatur, quàm alius, qui per minus tempus abfuerit. Nàm potest quis in solstitio æstivo abesse à Conventu per viginti duas horas cum dimidia, & non debebit puniri, nisi Carcere diurno, ut dictum est; cum tamen alius, qui in hyemali absit per quatuordecim horas tantùm, puniri debeat Carcere biduano.

96 Respondeo hoc esse quid accidentale, de quo lex non curat, & quod nequit legem reddere irrationabilem. Ipsa enim considerat proportionem absentiæ, comparando eam cum quantitate diei, & ista est perpetua. Quod postèa hæc aliquandò sit maior, aliquandò minor prò quantitate dierum, quæ variatur, lex non considerat. Fateor, quod si nostræ leges Statutariæ fixarent pœnas ad proportionem perpetuam eiusdem temporis, posset servari pœnarum æqualitas; sed quià circà hoc non procedunt regulariter, sed ad arbitrium eorum, qui eas dictarunt, necesse est ad dictamen earundem conformare resolutiones, quæ, si non essent ad exemplum legum Statutariarum datæ, essent reprehensibiles, ut potè à legibus discordantes.

97 Decima dubitatio super eodem tertio Statuto est, quidnam intelligatur per illa verba, *cum recidivis, & supradictos apostasiæ gradus multiplicantibus multiplicari debent pœnæ?*

98 Respondeo, quod Statutum hoc meliùs intelligitur per verba Statuti *Vallisoletani*, à quo desumptum est, & sic sonat. (146) *Prò levissimâ Apostasiâ, prima vice uno die, Carceri mancipetur, & suffragiorum iure per annum careat: prò secunda vice eiusmodi pœna duplicetur. Et sic deinceps aggravatis vicibus puniatur. Prò leviori verò, biduo, Carceri prò prima vice carcerari debeat, ac biennio, activâ, & passiva voce privatus existat: prò secunda vice pœna duplicetur: ac deindè aggravetur pœna, ut suprà. Prò levi autem, prò prima vice, triduo incarceretur, ac suffragiorum iure triennio careat: prò secunda, & tertia vice multiplicetur pœna; ità ut, si in hoc frequentiùs incidet, de graviori, vel gravissima etiam quandoque puniatur.* Sensus autem horum Statutorum est, quod pœnæ latæ, prò quoquo gradu *apostasiæ* levis, levioris, ac levissimæ duplicentur, si bis in eundem gradum inciderit; triplicentur, si ter; quadruplicentur, si quater, & deinceps inciderit. Excipitur tamen reincidentia *apostasiæ* levis, ultrà tres vices. Quià, si in hoc frequentiùs incidet, non quadruplicari, aut quintuplicari debet pœna, prout in leviori, ac levissima, sed de graviori, vel gravissima etiam quandòque debet puniri; ut concludit citatum Statutum, quod in Statutis Ordinis, compilatis per *Sambucam Generalem* deest, & ideò apponere volui, ne Judices decepti remaneant per talia *Sambucana*, quæ corrigi debent, ut aliàs dictum fuit.

99 Undecima dubitatio est, dato casu, quod quis prima vice in levem, secundâ in leviorem, & tertiâ in levissimam lapsus sit, quomodò regulandæ sint pœnæ?

100 Respondeo, quod proposita dubitatio sex modis variari potest, & frequentiùs accidere potest talis promiscua mutatio, quàm quod idem gradus duplicetur, aut triplicetur. Potest enim primò committi levis; secundò levior; tertiò levissima: vel primò levior; secundò levissima; tertiò levis: vel primò levissima; secundò levior; tertiò levis: vel primò levis; secundò levissima; tertiò levior: vel primò levior; secundò levis; tertiò levissima: vel primò levissima; secundò levis; tertiò levior. Quoquo ergò modo istæ accidant, duplicari, aut triplicari debet pœna iuxtà id, quod importat ex se illa *Apostasia*, quæ secundò, vel tertiò committitur. Hoc est, si secunda, vel tertia *Apostasia* sit ex se levis, levior, aut levissima, duplicari, aut triplicari

(145) *Lezan. Tom. 1. cap. 12. n. 10. & ibi Petr. Anell. Tract. de Hor. canon. c. 8. dub. 2. n. 5. Sot. Navar. Azor. Less. & Sanch.*

(146) *Stat. Vallisolet. 1593. Tit. de Apostat. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 426. col. 2.*

plicari debet pœna illa, quæ esset ex se sibi debita. Demus casum, quod quis primò committat *Apostasiam* levem, cui debetur triduana carceratio, si secundò incidat in leviorem, sibi debetur carceratio quatriduana; ratio est, quià sibi debet duplicari pœna, cum secundò deliquerit; prò *apostasia* autem leviori ex se debetur Carcer biduanus; ergò, quià debet duplicari, dandus est Carcer quatriduanus; si tertiò committit *apostasiam* levissimam, dandus est Carcer triduanus, quià triplicanda est illa pœna, quæ ex se sibi deberetur; & ità, si tertiò esset *apostasia* levior, deberetur Carcer sex dierum; & si esset levis, conveniret Carcer novem dierum, & quod dicitur de Carcere, accipiendum est etiam de privatione suffragiorum, cum pari passu ambulent.

101 Duodecima dubitatio est circà citatum Statutum tertium, & est, quidnam significent, & quomodò accipienda sint illa verba, *cui autem privatio suffragiorum non convenit, prò quolibet annò privationis, deferat signum probationis per mensem.*

102 Respondeo, quod commutatio pœnarum semper facienda est, quandò pœnam à lege taxatam, ob aliquod impedimentum Reus non potest subire. Cum enim ratio dictet, delicta non debere impunita relinqui, & in facti contingentiâ non sit locus illi pœnæ, quam lex determinat, rationabile est, quod pœna ordinaria in æquivalentem commutetur; de quo aliàs diximus; (147) Commutatio autem talis, ut plurimùm committitur arbitrio Judicis; sed Statutum in hoc casu voluit providere.

103 Multis autem de causis potest privatio suffragiorum alicui non convenire; putà, si delinquens esset Clericus, sivè laicus; cum enim privatio suffragiorum concernat vocem ad electionem activam, & passivam, pròut habetur ex Statutis Ordinis, (148) & isti ex se sint incapaces ad Prælaturam, non est ex consequenti locus in ipsis privationi suffragiorum. Pariter, si esset Sacerdos, affectus autem irregularitate aliquâ ex defectu, ob quam ad Superioritatem non posset eligi iuxtà alibi (149) dicta, neque in hoc posset convenire pœna privationis suffragiorum, quià ratione irregularitatis, iam ipsâ est affectus. Insuper, si commisisset aliàs delictum, ob quod esset pari modo privatus perpetuò, vel temporaliter; ità ut nova privatio, novâ pœnâ sibi non adderet, pariter in hoc non posset esse locus tali privationi, pròut suprà (150) demonstravimus, quià tempora privationum non possunt confundi. In istis ergò casibus, loco cuiuslibet anni privationis, debet per mensem deferre habitum Novitiorum, quod Italicè dicitur, *portare le pezzette*.

104 Advertendum autem, quod commutatio pœnæ suffragiorum in *apostasia* graviori, & gravissimâ, differens est, ac sit prò gradibus infrà gravem. Nàm, pròut habetur in Statutis Ordinis *Sambucanis*, (p) commutatur in pœnam dicendi quotidiè culpam in Refectorio, & se disciplinandi singulis sextis feriis, iuxtà stylum Novitiorum, & hoc in *apostasia* graviori per duos annos; in gravissimâ verò per quatuor. Hoc tamen Statutum non habetur in *Vallisoletano*, à quo desumpta est series pœnarum prò *Apostatis*; sed mutuatum est à *Reformatis*, (q) & ibì insertum prò toto Ordine. An hoc legitimè factum sit, & obliget Superiores *Regularis Observantiæ*, quibus ligatur arbitrium, quod habent à iure commutandi pœnas, quæ applicari non possunt, iudicent viri docti.

105 Tertiadecima dubitatio est circà illa verba quarti Statuti, in quo dicitur, *Morans triduò extrà Conventum, etiamsi ad Superiorem accessum prætendens, si sinè licentiâ egressus fuerit, in gravem incidat apostasiam*; nàm in iisdem Statutis Ordinis (151) alibì dicitur *Eiusmodi Apostasiæ* (hoc est levis) *Reus decernitur, qui prætextu accedendi ad Superiores, sinè licentiâ egressus rectâ, coràm Superiore se sistit*; est enim contradictio, quod eadem *apostasia*, ut gravis, & levis simul puniatur.

106 Respondeo, quod ut probavimus suprà *num. 27. & seqq.* qui ex legitimâ causâ, & ad fugiendum gravamen notabile, sivè illatum, sivè inferendum, confugit ad Superiorem maiorem, absquè licentia, & etiam contrà voluntatem Prælati inferioris, gravantis, nullam prorsùs incurrit *apostasiam*. Et etiam addo, quod, si causa, ob quam sic confugit ad Superiorem, iudicetur, aut sit probabiliter tantùm legitima, adhùc nulla debetur pœna *Apostasiæ*, sic confugienti. Ratio est, quià Judex malè carcerans, aut malè torquens Reum, evadit pœnas malè carcerantium, aut torquentium, putà, Excommunicationem, privationem &c. ut aliàs (153) diximus, si hoc facit cum opinione probabili; hæc enim excludit dolum, sinè quo ex communi sententiâ non datur delictum, cum dolus sit anima illius, pròut ex *Bossio* alibì (152) adnotavimus. A pari ergò, Subditus confugiens ad maiorem Prælatum ex causâ probabiliter legitima, nullâ debebit percelli pœnâ, quià non intervenit in tali casu malus dolus. Et ad hoc punctum benè advertant Superiores maiores in talibus casibus; licèt enim favore disciplinæ Regularis, arbitria sua debeant dare favori Superiorum subalternorum, non possunt tamen contrà rationem gravare pauperculum Subditum, ad eos confugientem, & calamum quassatum confringere. Proindè, si vident illum recurrisse ad eos ex causâ probabili, non subiicere possunt pœnis *Apostatarum*, qui fugiunt *prætextu* illos adeundi; quià probabilitas causæ elidit rationem *prætextus*, sinè quo, non est locus pœnæ Statutariæ.

107 Dico ampliùs, quod, si Subditus sit vir idiota, (ut censetur laicus simplex, Clericus juvenis, seù Sacerdos parùm literatus) & credens sibi licere fugere ex quâvis causâ ad Superiorem maiorem, sinè licentiâ subalterni, licèt iste delinqueret culpabiliter, & deberet puniri, non tamen esset puniendus ordinariâ pœnâ *Apostatarum*, sed aliâ extraordinaria. Ratio est, quià ut ex *Farinacio*, & *Elisæo* probat *Passerinus*, (154) & Nos etiam alibì (155) diximus, ignorantia etiamsi sit crassa; dum tamen excludat dolum, semper excusat à pœna ordinaria, & dat locum tantùm extraordinariæ. Et credulitas operantis, & opinantis se iustè agere, etiamsi sit levis, temeraria, & bestialis, & iniusta, excludit dolum; non excludit tamen à temeritate, & latâ culpâ, ob quam extraordinariè tantùm puniendus est Reus. Judicis autem sagacitati, & conscientiæ committitur in facti contingentia examinare, & cognoscere, an ex vera ignorantia, & credulitate, an potiùs ex dolo palliato peccatum sit; & pròut viderit, punire.

108 Cir-

(147) *Par. 1. Tit. Sententia. num. 58.*
(148) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 1.*
(149) *Tit. Quales. num. 3. & seqq.*
(150) *Par. 1. Tit. Pœnarum. num. 15.*
(p) *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. numer. 16.*
(q) *Stat. Gen. Refor. cap. 2. Tit. delli Apostati. num. 11.*

(151) *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. num. 5.*
(152) *Par. 1. Tit. Pœnarum. n. 95. & Tit. Tortura. num. 28.*
(153) *Par. 1. Tit. Patronus. numer. 78.*
(154) *Farinac. quæst. 90. nu. 56. & 58. Elisæo. Tr. 4. l. 18. nu. 12. apud Passerin. Trib. Reg. quæst. 28. art. 2. nu. 48.*
(155) *Par. 1. Tit. Patronus. num. 126.*

108 Circà propositum dubium autem advertendum est, quod allata contradictio inducta est à Collectore statutorum, qui malè compilavit *Vallisoletana*, ex quibus Statuta hæc de *Apostatis* desumpta sunt. Tolletur ergò contradictio, si fideliter referatur *Vallisoletanum*, quod sic habet. (156) *Porrò gravem Apostasiam dicimus; si quis sinè Superioris sui licentiâ, & contrà obedientiam ejusdem, expressam, vel tacitam, (etiam sub prætextu ad Superiores accedendi) exierit; sed tamen non jerit; & extrà obedientiam, vel triduo permanserit; si verò ad Superiorem, rectâ quidèm accesserit, de levi saltèm Apostasiâ notetur*. Sensus ergò Statuti est, quòd, qui *sub prætextu* recursus exit, nec tamen vadit ad Superiorem, si per integrum triduum abest ab obedientia, fit Reus *apostasiæ* gravis: si autem vadit, & per triduum abest, incurrat tantùm levem.

109 Sed quid juris, si non per triduum abest, sed per integrum diem naturalem, nec tamen Superiorem adit? dico, quod puniendus est de levi; perindè enim est, quod exierit sub illo prætextu invalido, ac si absolutè, sinè licentia abfuisset per diem naturalem; undè etiam puniendus est pœnâ *apostasiæ* levis; sicut etiam puniendus esset de leviori, & levissimâ; si Superiorem non adeundo, pernoctasset; vel intrà diem artificialem ad Conventum revertisset. Sed si Superiorem adeundo, coràm illo se sistit intrà diem artificialem; sivè pernoctando extrà Conventum intra diem naturalem; sivè manendo extrà obedientiam per integrum diem naturalem tantùm, quænam pœna debetur? Dico, quòd pœna levis; levior; aut levissima respectivè ad mansionem extrà Conventum; nàm totum fundamentum dispositionis illius Statuti est absentia à Conventu per triduum, quæ in utroque casu supponitur, putà, sivè jerit, sivè non jerit ad Superiorem; & attentâ eâdem absentiâ tridui ponit eandem pœnam, puta, carcerationem per triduum, & privationem per triennium, quæ æquè debetur in gravi, ac levi. Verum est, quòd, si adit Superiorem, quià ostendit aliqualem actum obedientiæ, punitur de levi; quæ tamen in carceratione, & privatione eadem est cum gravi; nec importat pœnam minorem, quàm simplex jejunium, ut videbimus. Cæterùm, si non intervenit triduana absentia à Conventu, non incurritur determinata pœna *apostasiæ* levis, aut gravis; sed illa, quæ præcisè sibi debetur, ratione absentiæ independenter à *prætextu* eundi ad Superiores.

110 Quartadecima dubitatio est super eodem quarto Statuto, & quænam pœnâ puniendus sit, qui abest à Conventu apostatando, non integro triduo, sed per biduum, & ampliùs?

111 Respondeo, quòd debet carcerari per tres dies, & privari suffragiis per tres annos. Ratio est, quià, quò ad carcerationem, & privationem eadem est pœna in levi, ac in gravi, ut patet. Porrò absentia à Conventu, in levi est per completum diem naturalem, & in gravi per tres; ergò, sivè absit per unum, sivè per duos dies, & ampliùs, non aliud sibi debetur, quàm Carcer triduanus, & privatio triennalis. Non debetur autem jejunium, quod præscribitur in gravi; etenim ad incurrendam pœnam integram, & ordinariam prò gravi, requiritur, quòd absentia fuerit per triduum integrum, & completum, ut scribit etiam *Sanctorus*. (157) Nec dicendum, quòd pœna non proportionatur culpæ, cum major, & minor absentia eàdem pœnâ percellantur. Quià lex ità præscribit, nec debemus à lege rationem quærere, nec omnium, quæ à majoribus constituta sunt, ratio reddi potest, ut ait Julianus. (158) Non oportet proindè leges cavillari, sed est ipsis humiliter obsequendum.

112 Quintadecima dubitatio super eodem quarto Statuto est; ex quo in replicante *apostasiam* gravem duplicatur pariter pœna Carceris, & privationis, & jejunii; & additur delatio caparonis per tres menses, & privatio præcedentiæ; in triplicante verò, ultrà prædictas pœnas, cadit etiam ea, quæ debetur graviori *Apostasiæ*, quæritur, àn talis multiplicatio pœnarum requirat, quòd *apostasia* fuerit replicata, aut triplicata in eodem gradu gravis, àn potiùs sufficiat quævis alia *apostasia* levis, aut levior, aut levissima?

113 Respondeo cohærenter ad ea, quæ diximus suprà *num.* 100. quòd nempè attendendus est gradus *apostasiæ*, quæ secundò, aut tertiò committitur, & juxtà pœnas, quæ taxatæ sunt per eam, quandò prima vice committitur, debet duplicari, aut triplicari punitio. Proindè, si primò apostatavit levissimè, secundò graviter, & tertiò leviori *apostasiâ* deliquit; sibi debetur duplicata pœna *apostasiæ* gravis; & triplicata levioris. Ratio est, quià intantùm crescere, aut decrescere debet pœna, inquantùm crescit, aut decrescit malitia. Si ergò prima vice quis delinquit graviter, secundò leviter, tertiò levissimè, duplicanda quidèm sibi est pœna levis, & triplicanda levissimæ, quià in crimen *apostasiæ* bis, & iterùm cadit; tamen, quià minori *apostasiâ* delinquendo ostendit aliqualem emendationem, ideò multiplicatio pœnæ debet esse præcisè secundùm gradum debitum crimini, secundò, aut tertiò commisso. Sed si vice versa incipit delinquere levissimè; secundò leviter, & tertiò graviter, justè sibi duplicatur pœna levis, & triplicatur gravis, quià procedendo in gravitate delinquendi, augeri sibi pœnam meretur; & hoc debet pariter procedere, si primò graviter, secundò leviter, & tertiò gravissimè apostatasset, deberet enim sibi triplicari pœna gravissimæ, ob rationem datam.

114 Sextadecima dubitatio est, circà illa verba ejusdem Statuti *si tertiò, & quartò in idipsum prolapsus fuerit, in graviorem, vel gravissimam pœnam incurrat*, & est, àn in arbitrio Superioris sit, graviorem, vel gravissimam pœnam infligere triplicanti, aut quadruplicanti *apostasiam* gravem?

115 Respondeo, quòd iste textus est vitiatus à Collectore, & discordat à *Vallisoletano*, à quo est desumptus, proindè confusionem, & dubietatem in mente legentis generat. Damus proindè textum genuinum, & est (159) *Prò tertia vice, præter prædictas pœnas, de graviori puniatur. Si autem frequenter in idipsum incidere consueverit, de gravissima puniendus erit*; ex quibus luculenter apparet solutio propositæ dubitationis; si quidèm tertia vice cadens in *apostasiam* gravem, debet subire pœnas gravioris, nec potest Superior alias imponere ad libitum. Si autem ultrà tres vices similiter deliquerit, danda est sibi pœna *apostasiæ* gravissimæ.

116 Dicetur fortè, quòd dispositio hujus Statuti contradicit resolutioni, positæ suprà *num.* 113, in qua diximus, quòd tertiò cadens in *apostasiam*, si tertiò commissa sit gravis, debeat puniri triplicatis pœnis *apostasiæ* gravis; & tamen, ex hoc Statuto puniendus esset pœnis gravioris, quæ longè superant pœnas triplicatas gravis. Ad hoc dico,

(156) *Stat. Vallisolet. ann. 1593. Tit. de Apostat. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 424. ℣. Porrò gravem.*
(157) *Sanctor. de pœn. cap. 9. q. 1. ℣. Respondeo in iure fol. 388.*
(158) *l. Non omnium. ff. de legi. & S. C.*
(159) *Stat. Vallisolet. Tit. de Apost. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 427. Col. 1. init.*

co, quòd suprà supposuimus primam, ac secundam *Apostasiam* in genere levium, proindè ad normam tertii Statuti diximus esse tantùm triplicandas pœnas gravis. Sed in hoc quarto supponitur, quòd omnes tres *Apostasiæ* sint in genere gravium, & ideò tertiò peccans punitur pœnâ gravioris, quæ longè major est; ità enim peccans ostendit consuetudinem in peccando, quæ inducitur per tres actus (160), imò per duos interpolatos. Et sicut per tria furta commissa fit quis latro famosus, & ob tertium furtum suspenditur, licèt per duo præcedentia mortem non mercatur, ut dicit *Clarus*, (161) & hoc ideò, quià in tertio furto punitur consuetudo delinquendi, ità est in casu nostro, ubi per pœnam graviorem punitur consuetudo apostatandi.

117 Decima septima dubitatio est circà quintum Statutum, in quo triplicans *Apostasiam* graviorem privatur perpetuò jure suffragiorum, & ad Carcerem annalem, vel triennalem, probationisque signi delationem condemnatur. Quæritur ergò, àn in potestate Superioris sit, carcerare talem *Apostatam* ad annum, vel ad triennium?

118 Respondeo, hoc pariter Statutum esse corruptum à Collectore, sivè ab Impressore, ut notavit etiam *Sanctorus*. (162) ideò restitui debet, juxtà *Vallisoletanum*, à quo desumptum fuit; & sic habet. (163) *Prò tertiâ vice omni suffragiorum jure perpetuò careat, probationisque caputium triennio integro deferat, quo tempore singulis sextis feriis disciplinam faciat, ac humi genuflexus in Communitate pane, & aquâ jejunet, ultimum locum inter omnes teneat: utensilia lavet, & prò Carceribus Conventum habeat, ut, vel sic Conventui adiutorio sit, & non gravamini: nec unquàm egredi permittatur, nisi publicæ processionis, vel utilitatis causâ*. *Sanctorus* loco citato dicit, in autographo suo Statuti *Vallisoletani cap.2.fol.35*, sic habero, *& ad Carcerem annualem, vel ad triennalem probationis signi delationem condemnamus*. Hoc autem, suprà, per Nos datum, jacet in *Orbe Seraphico*, in quo genuina *Vallisoletana* ex integro sunt inserta. In Statutis Ordinis, collectis sub Generali *Sambuca*, in margine ad præsens Statutum adnotatur sic. *Roman.1565.* indicans, hoc esse desumptum à Statutis illius Capituli; sed hoc mendum est, nàm anno 1565 Capitulum Generale fuit celebratum *Vallisoleti*, ut patet *Tom.3. Orbis Seraphici fol.351.*, nec in illius Statutis aliquid de hoc reperitur: & dato etiam, quòd repeniretur ità, prò ut dicitur in *Sambucanis*, illud fuisset correctum per *Vallisoletana* posteriora de *anno 1593*. Prætereà in Statutis *Vallisoletanis* (impressis *Venetijs 1598. Typis Io. Anton. Rampazetti*, quibus usquè ad *Sambucana* citata, usa est *familia Cismontana*) *cap. 2. Tit. de Apost. fol. 35.* ✝. *Prò graviori* habetur præcisè, prò ut sonat *Vallisoletanum*, suprà datum; & huic idem concordat *Chronologia Seraphica* ad unguem.

119 Quid igitur resolvendum in hâc varietate? Dico, quòd servari debet dispositio Statuti *Vallisoletani*, tanquàm legitimi; & triplicanti *Apostasiam* graviorem non debent dari aliæ pœnæ, quàm in eo expressæ. Non habetur autem Carcer, nec semestris, ut in reiterante Crimen idem, ut ibidem exprimitur; nec Carcer annualis, ut vult *Sanctorus* ex authographo suo; nec annalis, ut sonant *Sambucana*; proindè Carceri formali locus non est. Ratio autem est, quià *Vallisoletanum* noluit in triplicante *Apostasiam* graviorem, triplicare Carcerem; sicut illum duplicat prò co, qui prò secundâ vice deliquit, sed ait *prò Carceribus Conventum habeat, ut, vel sic Conventui adiutorio sit*. Animadvertit quidèm, quod ex diuturnâ carceratione Rei, non minùs gravatur Religio, quæ alere tenetur Fratrem inutilem in ergastulo, quàm Reus ipse, qui ibì manens vacuus ab oneribus Religionis comedit, sicut cæteri, non laborat, sed dormit; ità ut aliquibus inertibus Carcer possit esse saltem in commoditate, si non in deliciis. Ut ergò Reus ex suo delicto non reportet commodum, sed laboret, & ut, vel sic Conventui adiutorio sit, prò Carceribus Conventum habeat, hoc est loco Carceris formalis, novem mensium, (qui sibi deberetur ad proportionem aliorum graduum *Apostasiæ*) Conventum habeat. Dictio enim *prò*, quæ juxtà Doctores (164) varios recipit intellectus, importat quandòque compensationem, sivè commutationem, ut scribunt *Ruinus*, & *Hippolytus Riminaldus* (165), ut si Testator dicat *relinquo tantum Titio prò legitimâ; aut prò toto eo, quod prætendere potest à me*; hoc est loco legitimæ, sivè &c., & sic capi debet in hoc Statuto, in quo *prò* Carcere Conventus datur.

120 Nec dicendum, quòd talis commutatio non sit justa, quià non proportionatur Carcer claustralis cum formali; ideò teneri debet dispositio Statuti *Sambucani*, sivè *Vallisoletani* allati per *Sanctorum*. Negamus enim assumptum, tum quià justum est, quod juri consonat; & in jure maximè positivo, ut est hoc, non est semper quærenda ratio, ut suprà dicebamus: tum quià in eodem Statuto exprimitur ratio talis commutationis, putà utilitas Religionis, dicendo, *ut, vel sic Conventui adiutorio sit*: tum quià optimè proportionatur Carcer claustralis perpetuus, cum obligatione succumbendi oneribus Religionis, Carceri novem mensium formali, cum exemptione à laboribus, qui sunt cæteris Religiosis communes; imò gravior est hujusmodi Carcer claustralis perpetuus formali novem mensium.

121 Advertendum tamen, quòd *Reformati* habent Statutum cum pœnis majoribus prò hoc gradu *Apostasiæ*. Apostatanti enim graviori prò secundâ vice datur perpetua privatio suffragiorum: Carcer annalis: trimestre signum probationis: flagellatio: & amissio præcedentiæ: lotio utensilium: & tandem perpetuus Carcer claustralis. Prò tertiâ autem vice dantur triremes, arbitrio Diffinitorii, ut patet ex Statutis ipsorum, (166) juxtà quos ipsi tenentur ferre sententiam.

122 Decima octava dubitatio est circà intelligentiam Statuti *Reformati*, modò citati, ubi dicit. *La seconda volta sia perpetuamente privo di voce attiva, e passiva; stia prigione per un anno; e per trè mesi porti la probatione; nel qual tempo ogni Venerdì faccia la disciplina &c.* quæritur igitur, àn trimestre signi probationis confundatur cum annuâ Carceratione; & de quo tempore intelligat Statutum, dum ait, *nel qual tempo ogni Venerdì &c.*, àn scilicet appellat tempus carcerationis, àn delationis signi probationis.

123 Respondeo, quòd delatio signi probationis non confunditur cum anno Carcerationis; sed intelligitur subeunda post completum annum. Ratio est, quià signum probationis defertur pendens à parte anticâ, & posticâ caputij,

(160) *l.Si triennio.ff.de Stat. liber. D.D. In l. De quibus. ff. de legib. Gloss.in cap.lotharius. in V. Appellavit. 31.q.2.*

(161) *Clar.§.Furtum. V.Scias.tamen.& ibi Cassane.Bald. Iason, Igne. Anani. Cæpoll.*

(162) *Sanctor.de Pæn.cap.9. Quæst.5. V. Respondeo secundò. ant.fin. fol. 397.*

(163) *Vallisolet.1593. Tit. de Apost. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 427. V. Prò graviori autem.*

(164) *Dec. in l.1.num.15. C.de Sent.quæ prò eo, quod inter. Salycet. in l.ea.nu.15. Corn.Cons.187. col penult, lib.2.*

(165) *Ruin.Cons.60.nu.6. lib.2. Hippol.Riminald. Cons.157. nu. 14. V.Tertiò accedit. apud Tusc.lit. D.Concl. 342. num. 20.*

(166) *Stat.Gen. Refor.cap. 2. delli Apostati. num. 9.*

putii, ut notum est; porrò Carcer annalis, cum sit ad pœnam, debet esse formalis; hic verò importat privationem caputii, & chordæ, ut habet *Textus* (167), qui ergò non defert caputium, non potest ex consequenti deferre signum probationis. Lex autem non fertur de casu impossibili; nec illius dispositio debet esse futilis, aut frustatoria; proindè oportet eam exponere, ut locus sit adimplendæ dispositioni, & sic dicere, quòd delatio signi probationis per trimestre debeat intelligi, postquàm completus fuerit annus Carcerationis.

124 Quò ad secundam partem dubitationis dico, quòd tempus appellatum ibi, *nel qual tempo &c.*, licèt videatur referri ad tempus trium mensium, quod immediatè præcedit; tamen referri debet ad annum Carcerationis. Ratio est, quià Carcer, pròut dicebam, debet esse formalis; hic verò importat flagellationem, & jejunium prò quâlibet sextâ feriâ, ut patet ex Statutis Ordinis. (168) ergò prò toto tempore, quo manet carceratus, talis pœna debetur.

125 Decimanona dubitatio est circà idem Statutum *Reformatum*, ubi dicit *la terza volta sia mandato in galera ad arbitrio del Diffinitorio*, & quæritur ad quid se extendat tale arbitrium?

126 Respondeo, quòd non se extendit ad alias pœnas dandas vice Triremium; sed tantùm ad durationem pœnæ triremium omninò dandæ. Ratio est, quià si Statutum loqueretur alternativè dicendo v. g. *mittatur ad Triremes, vel talis pœna sibi detur*, utiquè esset arbitrio Judicis, ut pœnam, sibi meliùs visam in casu congruere, imponeret; quandò enim in jure, seù Statuto pœnæ alternativæ ponuntur, maximè si lex loquatur per verba impersonalia passivè, Judicis arbitrio stat, unam præ aliâ imponere, pròut ex nonnullis *Glossis* probat *Abbas*. (196) Sed non loquitur ità, sed absolutè dicit, *sia mandato alla Galera*, & cum Judex noster non possit alterare pœnas Statutarias, sivè immutare, sed teneatur præcisè pœnam à Statuto impositam dare, quandò delictum est in suo genere perfectum, ut habetur ex *Textu*; (170) sequitur, quòd omninò talis *Apostata* mittendus sit ad triremes. Sed quià commoratio in triremibus potest esse longa, aut brevis, committitur Judicis arbitrio, pensatis delicti circumstantiis, brevem, aut diuturnam infligere; & sic etiam tenuit *Sanctorus*. (171)

127 Vigesima dubitatio est circà clausulam quinti Statuti, ubi dicitur, quòd condemnatus ad Carcerem claustralem ob triplicatam Apostasiam graviorem, non possit exire à Conventu, nisi in processionibus, & prò publicis utilitatibus. Quæritur igitur, quæ nàm sint publicæ utilitates, ob quas carceratus claustraliter possit à Conventu exire?

128 Respondeo, quòd utilitas publica dicitur esse illa, quæ bonum, & commodum Ecclesiæ, sivè Reipublicæ concernit, & hoc intelligitur, sivè spiritualiter, sivè temporaliter. Porrò hæc multa habet privilegia, quæ satis diffusè colligit, multis more suo citatis, *Cardinalis Tuscus*, & *Io. Baptista Nicolaus*. (172) Sed in casu nostro non credo, quòd accipiatur in totâ suâ latitudine, aliter sententia, lata contrà Reum evaderet elusoria, & ipse posset facili negotio pœnam Statutariam elidere. Si quidem exire de mandato Superioris ad quæstuandum; ad celebrandam missam; concionandum; ministrandum Sacramentum pœnitentiæ; assistendum infirmo moribundo, & alia similia concernunt publicam utilitatem; sicut etiam esse socius, & comitari aliquem Religiosum extrà Conventum, si quidèm interest Religioni, quòd fratres non incedant absquè socio ad plura mala cavenda, & antevertendum scandalum, quòd oritur apud sæculares, si viderent fratrem absquè socio. Posset ergò hoc modo semper exire à Conventu damnatus ad Carcerem claustralem, si exiret ob aliquod ex recensitis muneribus, & solùm maneret impeditus, quandò prò suo negotio particulari peteret exire à Conventu. Hoc verò esset omninò elidere pœnam delicti; nec hoc potest esse de mente Statuti.

129 Dico igitur, quòd in nostro casu intelligenda est *necessitas* copulata cum *publica utilitate*, ità ut, si militet sola *utilitas*, non verò adsit simùl *necessitas*, non est locus dispensationi ad exeundum à Conventu prò Carcerato claustrali. Moveor à simili; disposuit *Tridentinum* (173) quòd Diaconus non possit promoveri ad Præsbiteratum, nisi per annum ministraverit laudabiliter in officio Diaconatus; concedit tamen Episcopis dispensare super tali interstitio, *ob Ecclesiæ utilitatem, ac necessitatem*. Undè advertunt plures Doctores (174), non licere Episcopo dispensare; nisi hæc duo simùl concurrant, puta, *utilitas*, & *necessitas*. Verum est, quòd non requiritur *necessitas* physica, & absoluta, sed moralis tantùm, & examinanda committitur judicio Episcopi. Pari modo dicendum est in casu nostro; & licèt in *Tridentino* exprimatur *necessitas*, quæ non ponitur in Statuto, tamen dictat ratio, quòd hæc debeat subaudiri, alitèr, ut dicebam, si deberet intelligi pura *utilitas publica*, pœna lata evanesceret. Attento maximè, quod *publica utilitas*, etiam est, quòd criminosi ad aliorum metum debitas pœnas luant; undè, si ratione *publicæ utilitatis* aliquandò dispensantur in pœnis, hæc debet esse talis, quæ vincat aliam *publicam utilitatem*, quæ vult, quòd pœnæ subeantur; non potest autem illa esse talis, quæ hanc vincat, nisi sibi copuletur *necessitas*, pròut dixi. Puto autem, quòd *necessitas* potest esse, non solùm, quandò in Conventu non sunt absolutè alii, qui tale munus possent præstare; sed etiam, quandò non sunt alii, qui æquè benè possent, sicut ille, qui dispensatur. Ut E. g., si deberet fieri magna solemnitas, & habenda concio, seù sermo panegyricus, & essent quidèm in Conventu alii Concionatores, sed gregarii; excelleret autem, qui est carceratus claustralis; tali casu militaret *utilitas publica* Religionis, & *necessitas*. Sed talis dispensatio commissa est prudentiæ Superioris, qui tenetur in cosscientiâ, cum sit de re gravi, examinare circumstantias, & pensare, si habeatur justa causa dispensandi; & etiam rarò hoc concedere; ut carceratus sic pœnam sentiat, & de malo facto resipiscat; alitèr, *dispensatio* pasŝim data, & absquè causâ *utilitatis*, & *necessitatis*, esset Prælato culpabilis *dissipatio*.

130 Vigesimaprima dubitatio est circà clausulam finalem ejusdem Statuti, in quâ dicitur, *quartâ vice autem Apostasiam hanc iterantes, ad Triremes, ac arbitrio Superioris condemnentur*, & quæritur, utrùm

F. in

(167) *Pract. Crim. Tit. Pœnarum. §.4.*
(158) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 15.*
(169) *Abb. in cap. Inter cæteras. num. 5. de Reser. & ibi Gloss. in cap. Sicut de Iudæ. & in cap. A crapula. de Vit. & honest. Cler. & in cap. Fraternitatis. 34. dist.*
(170) *Pract. Crim. Tit. Applicatio. §. 61. in fin.*
(171) *Sanctor. de Pœn. cap. 2. Quæst. 5. ℣. Ex quibus omnibus. fol. 72.*
(172) *Tusc. lit. P. Conclus. 960. per tot. I. B. Nicola. Reg. Iur. Tom. 2. lib. 14. fol. 219. ℣. Publica utilitas.*

(173) *Concil. Trident. Sess. 23. de Refor. cap. 14.*
(174) *Roderic. Tom. 3. q. 24. art. 6. Vgolin. de Offi. Ep. cap. 26. §. 27. nu. 3. Mirand. Tom. 1. q. 38. art. 8. Concl. 4. Bonac. de Sacr. disp. 8. q. un. Pun. 6. num. 2. Villalob. Sum. Par. 1. Tr. 11. diffic. 12. nu. 3. Hieron. Roderic. Resol. 106. num. 22. apud Barbos. in Trident. sess. 23. de Refor. cap. 14. nu. 2.*

in arbitrio Superioris sit, ejusmodi Reum ad Triremes damnare?

131 Respondeo affirmativè; nec hoc contradicit resolutioni datæ suprà *num.* 126, in quâ similem dubitationem negativè resoluimus ex *Statutis Reformatis.* Quià Statutum hoc Ordinis, quod examinamus, pròut jacet in *Sambucanis*, est vitiatum, nec concordat cum *Vallisoletano*, à quo fuit desumptum; hoc enim sic habet. (175) *Quòd, si quis adeò petulans fuerit, ut in idipsum rursum incidere non vereatur, prò modo culpæ augeantur & pœnæ; ità ut (si videbitur) ad Triremes etiam mittatur.* En ergò diversus manifestè sensus. Etenim in *Sambucano* non ponuntur pœnæ iterùm auctæ, aut Triremes alternativè, pròut dicitur in *Vallisoletano*, sed dicitur absolutè, *ad Triremes arbitrio Superioris condemnentur.* Loquendo sub hâc formâ, in quâ non est alternativâ locutio, deberet dari absolutè pœna Triremium, nec esset locus arbitrio Superioris, ut diximus suprà *num.* 226. At non sic habet Statutum genuinum, sed loquitur alternativè, proindè in arbitrio Superioris est, consideratâ conditione quartæ gravioris *Apostasiæ* ad Triremes damnare, sivè pœnas adaugere suprà assignatas prò tertiò similiter Apostatante.

132 Vigesima secunda dubitatio est super sexto Statuto, & est, quomodò intelligenda sit prima clausula. *Qui ultrà hæc, etiam habitum dimiserit, & intrà duorum mensium spatium reversus non fuerit, vel etiam, non dimisso habitu, ultrà duos menses in apostasiâ perseveraverit &c.*

133 Respondeo, quòd *Sanctorus* (176) laborat in explicando illam dictionem *ultrà hæc*; sed inanis planè labor, cum talis dictio in Statuto genuino *Vallisoletano* non habeatur; & si haberetur, non tamen importaret gravem, ac graviorem *Apostasiam*; ità ut non posset quis delinquere *Apostasiâ* gravissimâ, nisi priùs gravem, & graviorem commisisset, ut videtur ibi dicere *Sanctorus*, qui satìs intricatè loquitur; & de hâc dictione dicemus infrà, exponendo Statutum *Reformatum*.

134 Pariter, neque habentur in *Vallisoletano* illæ duæ dictiones *intrà*, & *ultrà duos menses*, neque in ullo legitimo Statuto prò toto Ordine reperiuntur, ut facili negotio experiri poterit, quicunque omnia Statuta Ordinis, ab anno 1593. ad hæc tempora lustraverit, sicut fecimus Nos attentè legendo illa omnia collecta in *Chronologia Seraphicâ*, & in tertiò, ac quarto *Tomo Orbis* pariter *Seraphici*. Undè nescio, quomodò Collector Statutorum, aut undè prædicta desumpserit, nisi fortè mutuaverit à *Reformatis*, in quibus tales dictiones, & clausulæ reperiuntur; miror proindè, *Sanctorum* eruditissimum pariter, & oculatissimum hoc non advertisse. En ergò legitimum *Vallisoletanum* (177) *Prò gravissimâ verò Apostasiâ, nota, qui primò inciderit, is trimestri Carceri mancipetur &c.* determinando autem paulò suprà (178) gradum gravissimè *Apostasiæ* ait, *Gravissima verò erit, quando quis timore Dei pospositо, ac suæ salutis oblitus, Religionis habitum temerè deposuerit; & extrà obedientiam perseverans, infrà duos menses culpam suam coràm Prælato non agnoverit.* Ex quo contextu habetur, quòd gravissima tunc sit *Apostasiâ*, quandò quis *temerè*, deposito habitu, per duos integros menses manet extrà obedientiam, sicquè cessat omnis ratio dubitandi.

135 Sed quid juris, si quis non *temerè*, sed bono fine ductus, puta, nè scandalizaret sæculares; sivè, nè, ut *Apostata* cognosceretur à Fratribus, incarceraretur, habitum dimiserit? seù quid juris, si habitum non dimiserit, per bimestre tamen extrà obedientiam manserit.

136 Dico quòd æquali modo erit gravissimus *Apostata*. Ratio est, quià fundamentum gravitatis in hoc casu est mansio bimestris extrà obedientiam; dimissio verò, aut retentio habitus non facit ad punctum. Quià, si habitus dimittatur ex fine bono, non dimittitur *temerè*; & ità non augetur malitia in delicto; & dato etiam, quòd absolutè dimitteretur, non cresceret adhuc gravitas Criminis, imò minueretur: nàm, ut benè scribit *Peyrinus* (179), magìs perniciosa est vagatio cum habitu, & magìs scandalosa, quàm eo dimisso. Quià cum habitu nocet sibi, & Religioni, eam suis malis actibus infamando; sinè illo autem *Apostata* non nocet, nisi sibi ipsi, cum non cognoscatur ab omnibus. Et sic sivè dimittat, sivè retineat habitum, si abest per bimestre, erit *Apostata* gravissimus. Undè attentendus non est *Sanctorus* (180), qui vult, quòd non simus in casu gravissimæ *Apostasiæ*, si egressus, sinè licentiâ, non dimiserit habitum, nàm, ut probavimus, dimissio habitus non auget, imò minuit crimen.

137 Vigesimatertia dubitatio est, ex quo per allata Statuta præfigitur triduum prò gravi, octiduum prò graviori, & bimestre prò gravissimâ *Apostasiâ*; quid juris, si quis abest per dies intrà triduum, & octiduum; vel intrà hoc, & bimestre?

138 Respondeo, quòd hoc, cum non sit expressum in Statuto, remissum remanet arbitrio Judicis, qui, non solùm argumento juris communis (181), sed ejus, quod habetur ex *Textu* (182), debet ex Sacris Canonibus, & probatis legibus regulare arbitrium suum. Prò casu autem proposito luculentum habemus exemplum in *Statutis Barchinonensibus*, quibus Regitur *Familia Vltramontana*, quæ in materia pœnarum contrà *Apostatas*, breviori, clariori, & universaliori methodo procedunt, quàm *Vallisoletana*, quæ servat *Cismontana*. Hæc ergò, prò *Apostasiâ* infrà tres menses, decernunt, (183) quòd *Apostatæ*, postquàm fuerint absoluti, pœnâ Carceris puniantur, secundùm qualitatem fugæ, & quantitatem dierum, per quos in *Apostasiâ* steterunt: ità ut, prò primâ vice tot diebus in Carcere permaneant, quot extrà obedientiam fuerunt, & per annum actibus legitimis privati. Prò secundâ tempus *Apostasiæ* in Carcere duplicetur, & biennio privati existant, & sinè caputio, pane, & aqua tribus diebus jejunent. Prò tertiâ verò triplicato tempore in Carcere jaceant, & quadriennio privationem sustineant; & idem jejunium subeant tribus diebus, in hebdomadâ quâlibet Carceris; & feriis sextis coràm Communitate flagellentur.

139 Ex his igitur habetur, quòd pœna Carceris, quæ sensibilior, & principalior est, regulatur juxtà durationem *Apostasiæ*, ità ut primâ vice, quot diebus fuit Frater fugitivus, totidèm maneat Carceratus: secundâ vice duplicetur, & tertiâ triplicetur Carcer ad proportio-

(175) *Vallisolet. Tit. de Apostat. Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 427. ℣. *Prò graviori. in fin.*

(176) *Sanctor. de Pœn. cap.* 9. *Quæst.* 4. ℣. *Respondeo ultrà hæc fol.* 393.

(177) *Stat. Vallisolet.* 1593. *Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 427. ℣. *Prò gravissima.*

(178) *Orb. Seraph. T.* 3. *fol.* 424. ℣. *Gravissima verò.*

(179) *Peyrin. de Subd. Quæst.* 1. *cap.* 26. ℣. *Probatur primò ex d. c. Vt periculosa.*

(180) *Sanctor. de Pœn. cap.* 9. *Quæst.* 4. ℣. *Respondeo quartò. fol.* 394.

(181) *l. Non est. l. Ideo ff. de legi.*

(182) *Prac. Crim. Tit. Applicatio.* §. 60.

(183) *Statut. Barchinonen. cap.* 6. *Tit. de Apostat. Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 662. *col.* 2. ℣. *Ordinatur.*

tionem durationis fugæ. Pari ergò modo potest regulare Judex arbitrium, si fuga fuerit plùs tribus, & minùs octo diebus, & dare Carcerem, juxtà suprà dictam proportionem, si secundò, aut tertiò deliquerit.

140 Sed hæc regula quadrare non potest, si fuga fuerit major octo diebus, & minor duobus mensibus. Quià prò octo diebus debetur Carcer trimestris ex Statuto *Vallisoletano*; si autem fuga esset quindecim dierum, juxtà *Barchinonem* non deberentur sibi, nisi quindecim dies Carceris; & si secundâ vice delinqueret, triginta: & si tertiâ quadragintà quinque tantùm; & hoc modo, qui per plus temporis delinqueret, minori pœnâ plecteretur, quod esset maximè irrationabile.

141 Sed dicendum, quòd circà Carcerem trimestrem, qui datur *Apostatæ* per octo dies, non debet augeri per hoc, quòd ipse vagaverit per plures dies, neque per mensem, aut plùs. Quià idem Carcer trimestris, ità datur in graviori, sicut in gravissimâ *Apostasiâ*: proindè indifferenter competit prò omni casu, in quo vagaverit ultrà octo dies, & citrà duos menses. Et ità censendum est de aliis pœnis, quamvis hæc differant in *Apostasiâ* gravissimâ à graviori; tum quià, si non aggravatur Carcer, qui est principalior, benè possunt præsumi cæteræ non aggravandæ, cum censeantur, quasi accessoriæ; tum quià pœnæ ipsæ *Apostasiæ* gravioris sunt satìs rigorosæ, ità ut possint optimè quadrare, etiam in majori *Apostasiâ*: tum tertiò, quià interpretatione legum pœnæ molliendæ sunt, potiùs quàm exasperandæ (184), & in dubio semper benigniora sunt præferenda. (185)

142 Vigesimaquarta dubitatio est circà Statutum *Reformatum* in ordine ad gravissimam *Apostasiam*, in quo dicitur; *Chi oltre ciò, lasciato l'habito, non ritornasse nello spatio di due mesi; ò con l'habito, non ritornasse dopò detti due mesi, come quello, che commette Apostasia gravissima, deve per la prima volta &c.*, quæritur igitur, quomodò sit intelligendum hoc Statutum?

143 Respondeo, quòd clausula illa, *nello spatio di due mesi*, hoc est *intrà* duos menses, verificatur in quocunque tempore, quòd sit antè duos menses completos, & proindè comprehendit diem ultimum, imò horam secundi mensis, tanquàm terminum, hæc siquidèm dictio includit sua extrema, & excludit ea, quæ sunt *extrà*. (186) Alia verò dictio *dopò detti due mesi*, hoc est *post*, sivè *ultrà* dictos duos menses, licèt verificetur in quocunque tempore post duos menses completos, tamen non ità in jure accipitur, sed importat modicum tempus, putà sex, aut decem dies, ut ex Barbosa scribit *Sanctorus*. (187) Sensus ergò Statuti est, quòd, si *Apostata*, dimisso habitu, non revertatur, antequàm duo menses à sua fuga sint completi; sivè retento habitu, per sex, aut octò, aut decem dies, post duos menses exactos, non redierit, judicetur commisisse *Apostasiam* gravissimam.

144 Quid autem, si, habitu non dimisso, non rediret intrà bimestre? Dico, quòd nil minùs eandem *Apostasiam* incurreret; si quidèm non redeundo, habitu non dimisso, intrà duos menses; & redeundo, habitu non dimisso, post duos menses, perindè est. Sed si per plures, quàm decem dies post duos menses, (putà, per quatuor, seù sex menses, aut annum, vel annos) reversus fuerit, quid juris? Dico; quòd nil minùs est *Apostasia* gravissima, & extraordinaria, cui Statuta nostra non assignant pœnam, sed relinquunt arbitrio Judicis, qui in hoc casu potest regulare Carcerem juxtà dispositionem Statuti *Barchinonen.* de quo diximus suprà *num.* 136. alias verò pœnas proportionabiliter.

145 Vigesimaquinta dubitatio est circà septimum Statutum, positum suprà *num.*62; & est quandò nàm *Apostasia* gravis, aut levis contrahatur, per hoc, quòd aliquis vadit ad alium locum; vel per aliam viam, quam sibi liceat per obedientiam, vel excedit tempus sibi præscriptum; vel itineratur sinè socio.

146 Respondeo, quòd ad contrahendam in propositis casibus *Apostasiam*, pròut benè advertit *Sanctorus*, requiritur, quòd Religiosus peccet mortaliter. (188) Peccatum autem mortale esse non potest, nisi transgressio obedientiæ sit gravis; interveniat dolus; & non habeatur licentia tacita, præsumpta, sivè interpretativa; sivè non adsit necessitas, quæ locum faciat Epichejæ. Omnia hæc suprà explicata sunt; superest solùm declarare, quandò nàm interveniat transgressio gravis in suprà propositis casibus.

147 Dico igitur, quòd parva distantia loci, ad quem se confert Religiosus, ab illo loco, ad quem pergit ex obedientiâ; itemquè directi itineris, à quo detorquet, eundo per aliam viam, mensurari debet à quantitate itineris, sibi indulti ab obedientiâ; ità ut, si iret ad locum, distantem à loco, ad quem ex obedientiâ vadit; sivè divertat à rectâ viâ, per sextam tantùm partem itineris, *super quo habet licentiam Superioris, dicenda esset parva distantia*, ratione cujus non incurritur *Apostasia*, ut tenet etiam *Sanctorus*, (189) & ità, qui haberet obedientiam eundi ad locum, distantem per 18. milliaria à Conventu, & hìc pergeret ad alium locum, distantem à primo per tria milliaria; aut per idem spatium deflecteret à rectâ viâ, non posset ut *Apostata* condemnari. Ratio est, quià talis distantia in comparatione itineris, quod peragit cum obedientiâ, est parvitas materiæ.

148 Pari modo, & ex eodem principio resolvitur tertium membrum dubitationis; quantitas enim excessus temporis ab obedientiâ indulti est relativè ad quantitatem ejusdem temporis; proindè censenda erit levis, aut gravis per comparationem ad tempus ipsum. Si ergò excessus non sit suprà sextam partem temporis assignati, erit censendus excessus modicus, & parvitas materiæ, & non culpabilis; ut si obedientia esset quindecim dierum, esset excessus duorum, cum dimidio modicus, pròut etiam habet *Sanctorus*, (190) qui etiam, & benè addit, quòd talis modicitas excessus non debet censeri, ità præcisa, ut non sit locus discretæ ampliationi, perpendendæ à prudentis Judicis arbitrio.

149 Quantùm verò ad ultimum membrum dubitationis, hoc concernit alias dispositiones Statutarias, quæ habentur in Statutis Generalibus Ordinis, (191) in quibus cavetur, nè fratres exeant à Conventu sinè socio, & hoc sub pœnâ gravi, etiàm Carceris; nè per Civitates, & loca, ubi sunt nostri Conventus vadant, nisi associati, sub pœnâ pariter *Apostasiæ*; & nè sinè socio iter faciant, absquè Generalis indulto, non dando, nisi rarissimè, & ex magnâ necessitate, & hoc itidem sub pœnâ *Apostasiæ*, ipso facto incurrendâ. Dico igitur, quod prima, & secunda dispositio

(184) *l. Interpretatione. ff. de Pæn.*
(185) *l. Semper. ff. de Reg. iur. Glos. in Regul. 49. lib. 6.*
(186) *Socin. Consil. 211. init. lib. 2. Gemin. Cons. 121. nu. 3. ℣. Et hoc importat. apud Tusc. lit. D. Concl. 299. num. 1. & 2. arg. cap. 1. de Rest. spoliat. in 5.*
(187) *Barbos. dict. 428. apud Sanctor. de Pæn. cap. 9. Quæst. 4. ℣. Respondeo secundò. fol. 394.*
(188) *Sanctor. de Pæn. cap. 9. Quæst. 3. ℣. Respondeo ubi. fol. 390.*
(189) *Sanctor. loc. cit. circ. med. fol. 391.*
(190) *Sanctor. l. cit. in fin. fol. 393.*
(191) *Stat. Gen. Ord. cap. 3. §. 7. num. 1. 4. & 5.*

sitio ex recensitis reincidunt in idem; & ad hoc, quòd fiat locus pœnæ gravi, etiam Carceris, oportet, quòd culpa itidem sit mortalis; pœna enim, & culpa debent commensurari, & gravia in Religione censentur delicta, quæ culpam mortalem continent, ut alibì habet *Textus*. (192) quòd pariter dicendum est de penâ *Apostasiæ*. Excusare ergò debet à pœnâ tali omne id, quod excusat à gravitate delicti; putà, parvitas distantiæ à Conventu, temporis brevitas; urgentia negotii, quæ exigit celeritatem; paucitas fratrum in Conventu; aut difficultas inveniendi socium; necessitas; & similia, quæ discutere debet prudens Superior, qui non potest pronunciare de Crimine, nisi evidenter constet de dolo, aut latâ culpâ, aut manifesto contemptu legis, ex vulgatis juribus.

150 Circà itinerantes autem, & venientes ad Conventum sinè socio, habetur etiam Statutum *Reformatum* (193), ità sonans, *Siano dichiarati Apostati quelli, che camineranno senza compagno; e se non mostreranno la fede autentica dove, e come l'habbiano lasciato, siano dalli Guardiani, dove arrivano, assoluti per Apostati*. Multas rationes, & eruditiones cumulat *Sanctorus*. (194) quarè Fratres debent incedere associati. Tamen à penâ Statuti excusat omne id, quod excusat à gravitate delicti, pròut diximus numero Superiori. Major autem est difficultas ex Statuto *Reformato* citato. Dantur enim frequenter casus, quòd hospites veniant ad Conventum, cum literis quidèm obedientialibus legitimis, & in illis assignato socio nominato, sivè occurrente, sed tamen veniunt soli, nec habent attestationes authenticas separationis à Socio, quas præscribit Statutum. In casu ergò, quid agendum à Guardiano?

151 Respondeo, quòd in omni casu possunt occurrere circumstantiæ impossibiles cum observatione Statuti; & tùnc, si hospes absolveretur ab *Apostasiâ*, gravaretur, & fieret maxima iniustitia. Si enim in obedientialibus assignatur socius nominatus, potuit hic divertere à socio, sinè culpâ suâ, & quià separavit se ab illo in viâ, campo, sylvâ, transitu fluminis, & hujusmodi locis, (in quibus, cum desint testes, non potest haberi præscripta attestatio) per hoc gravi pœnâ *Apostatarum* debeat plecti? hoc iniquum est. Si verò obedientiales sint, cum Socio occurrente, & tempore assignato; & iste non habet socium, quià nullus sibi occurrit, nullo modo est in culpâ, si solus ambulat. Etenim, si vult occurrentem socium expectare, expirat tempus assignatum, & si ambulat ultrà tempus limitatum, punitur, ut *Apostata*, ut dictum est suprà *num.* 148. Quò quò ergò se vertat, erit plectendus, & hoc absquè culpâ, quod est intolerabile, & contrà rationem, si quidèm nulla lex potest obligare ad impossibile. (195) Et ideò tale Statutum in desuetudinè abiit, videntibus, & tacentibus Superioribus.

152 Quid autem, si vellet Guardianus rigorem Statuti servare, ex eo quòd duo hospites veniunt ad Conventum separati; mediante, inter adventum unius, & alterius, uno, aut pluribus diebus? posset nè ambos ab *Apostasiâ* absolvere, àn unum tantùm, & quemnam?

153 Respondeo, quod resolutio est implexa difficultatibus, ob varias circumstantias, quæ possunt accidere. *Sanctorus* (196) opinatur, posse ambos puniri, ùt *Apostatas*, quià uterque transgreditur Statutum, & præsumptio stat prò Statuto contrà utrosque. Sed hoc non est verum, nam pœna ordinaria non potest imponi, ob probationem præsumptivam, sed requiritur plena probatio, ut (197) aliàs probavimus. Ad plùs ergò deberet esse pœna extraordinaria, quæ in hoc casu deberet esse minor carceratione.

154 Tamen supposito, tanquàm vero principio hoc, quòd nempè Religiosus inferior debet se conformare in itinere Religioso majori Socio suo, apud quem debent servari litteræ obedientiales, & qui debet dirigere iter, potest tamen inferior rationabiliter, & inculpabiliter non obedire illi, & separare se ab illo: nàm potest hic velle deflectere à rectitudine itineris ultrà licitum; sivè pernoctare in domo meretricis ad scortandum; aut aliud prohibitum intentare, in quo non tenetur socius ipsi obsequi. Casu ergò, quòd unus post alium, ut præfertur, ad Conventum veniret; & quisque illorum culpam separationis in socium reciprocè refunderet, nec esset locus ullæ probationi, præter illorum assertionem; non posset Guardianus (salvâ justitiâ) aliquem illorum ordinariâ penâ punire. Quià licèt de necessitate unus sit Reus, qui non debet esse impunitus; tamen alius erit innocens, qui non debet ullo modo puniri; & melius est, quòd Reus vadat impunitus, (qui tamen aliquandò punietur à Deo) quàm quòd innocens condemnetur (198) Quòd, si ex propriis dictis cognosceretur, neminem esse totaliter culpabilem, nec totaliter innocentem, posset infligi pœna extraordinaria ambobus; ratione criminis, de quo essent partialiter culpabiles, si tandem legitimis documentis plenè probaretur in aliquo causa iniusta separationis, deberet pœnâ Statutariâ percuti.

155 Vigesima sexta dubitatio est circà Statutum Generale Ordinis, quo decernitur, nè Guardiani extrà limites sui Conventus possint mittere, sinè speciali licentiâ Provincialis, sub pœnâ privationis Superiori mittenti, & Subdito de pœnâ levis *Apostasiæ*; nevè Provinciales possint mittere, nisi ad viciniores Provincias, & hoc ex causâ publicæ, vel gravis necessitatis; sub pœnâ Provinciali suspensionis ab officio, Subdito autē *Apostasiæ* gravis (199), quæritur igitur, utrū talis dispositio sit servāda universaliter?

156 Respondeo, quòd non. Quià dari potest casus necessitatis, sivè publicæ, sivè privatæ, ratione cujus potest Superior legitimè præsumere, quòd, si Provincialis, aut Generalis essent præsentes, concederent facultatem mittendi extrà limites suæ quæstuationis; sivè ultrà Provincias contiguas Guardiano, & Provinciali respectivè. Undè ex tali licentiâ præsumptâ non dicerentur mittere fratres cum malo dolo, sicquè non esset locus pœnæ, cum non sit locus delicto.

157 Pariter nullo modo esset puniendus Subditus, qui simpliciter obediret Superiori mittenti. Ipse enim tenetur ex præcepto Regulæ obedire Superiori in omnibus, quæ non sunt contrà Deum, & animam; nec tenetur ipse scire, àn Superior habeat authoritatem mittendì, nec nè; sed debet præsumere de Superiore; quòd non jubeat, nisi justa: imò quàmvis esset dubius de authoritate Superioris, adhùc illi tenetur obedire, prò ut dicunt communiter Doctores (200), si ergò non peccaret, ità obediendo, sequitur, quòd nullo modo potest luere pœnas *Apostasiæ*, quæ, ut diximus, debet esse cum culpâ mortali, ad hoc, quòd possit ordinariâ pœnâ puniri.

158 Re-

(192) *Pract. crim. Tit. delictorum. §. 2.*
(193) *Stat. Gen. Reform. cap. 8. num. 34.*
(194) *Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 20. fol. m. 269.*
(195) *l. Ea quæ. l. Culpa. ff. de Reg. iur. l. Impossibilium. ff. eo. cap. Nemo. eo. tit. in 6.*
(196) *Sanctor. de Pœn. cap. 9. Quæst. 3. ℣. Respondeo ubi. circ. med. fol. 392.*
(197) *Par. p. Tit. Sententia. num. 75.*
(198) *l. final. §. 2. C. de His qui latro.*
(199) *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 8. num. 19. & 20.*
(200) *Sanchez in Decal. lib. 6. cap 3. nu. 4. Miranda; Manual. Tom. p. q. 26. art. 6. Roderic. Tom. 3. Quæst. 19. art. 4. apud Peyrin. de Subd. Q. 1. cap. 7. ℣. Dico quartò.*

158 Relinquitur ergò, quòd tunc est locus pœnæ à Statuto sancitæ, quandò nullâ extante legitimâ causâ mittendi; neque ullâ militante licentiâ præsumptâ, sivè interpretativâ, Superior sivè localis, sivè Provincialis mittit ultrà terminos, sibi præscriptos. Pœna quidèm Superiori mittenti, non autem Subdito misso, si iste merè passivè se habuit, & simpliciter obedivit. Si verò Subditus causa est talis missionis; & licèt sciat, Superiorem mittere non posse, tamen precibus importunis, sivè interpositâ authoritate potentium, maximè sæcularium, extorserit potiùs, quàm obtinuerit licentiam, tunc debet ipse puniri, quià scienter transgressus est Statutum, & in dolo fuit, ità eundo. Sed etiam puniri debet Superior, qui strenuè non se gessit in munere suo, sed ob privatos fines, sivè ad captandam benevolentiam potentium, commisit contrà leges. Et ità debet accipi Statutum, ut rationi cohæreat.

159 Vigesima octava dubitatio est circà aliud Statutum Ordinis concernens *Apostatas*, in quo ordinatur, quòd Superiores Provinciales, ac locales moneant Generalem, ac Officiales Curiæ de *Apostasiâ* commissâ à propriis Subditis;& non retineant *Apostatas* exteros; sed absolutos, datisquè testimonialibus datæ absolutionis ad proprias Provincias remittant; & hoc sub pœnâ privationis officiorum suorum, (201) quæritur ergò, quomodò intelligendum sit hoc Statutum?

160 Respondeo; quòd commonere Provincialem de fugâ *Apostatæ* de sui familiâ, spectat ad Superiorem localem: monere autem Generalem, & Officiales Curiæ, incumbit Provinciali. *Apostatæ* autem ad longum tempus non possunt retineri, neque à Guardiano in suo Conventu, neque à Provinciali in Provincia, sed cum litteris testimonialibus suæ absolutionis debent ad suas Provincias dirigi; & hæc omnia *Sanctorus*. (202)

161 Sed difficultas est circà modum absolutionis dandæ à Superiore locali. *Sanctorus* loco citato (203) vult, quòd, postquàm advenerit *Apostata*, coniiciatur in Carcerem per tres dies; posteà absolvatur in Communitate Fratrum, juxtà formam in Statutis præscriptam; & posteà dimittatur ad propriam Provinciam, in quâ luere debet reliquum pœnitentiæ juxtà gradum Apostasiæ; dicitque talem Carcerationem esse prò levissimâ *Apostasiâ*, quæ supponitur omnibus aliis gradibus.

162 Sed, salvâ tanti viri reverentiâ, talis doctrina universaliter, & prò omnibus *Apostatis* accepta est falsa. Quià tres dies Carceris non sunt prò *Apostasiâ* levissimâ, ut ipse dicit, sed prò levi, ut patet ex Statuto dato suprà *num.* 58. Si ergò advenerit *Apostata* Reus de levissimâ, aut leviori, non poterit sibi dari illa triduana Carceratio. Præterea hæc, vel sibi datur in pœnam *Apostasiæ*; vel, ut quid essentiale ad formam absolutionis præscriptam à Statuto. Non primùm, quià, ut habetur ex *Vallisoletano* (204) pœna debet imponi, postquàm absolutio fuerit data. Non secundùm, quià in Statutis, nec Ordinis, nec *Reformationis* habetur talis Carceratio prævia ad absolutionem; sed tantùm præscribitur, quòd *Apostata*, sinè chordâ, & caputio, post flagellationem per integrum *Miserere* coràm fratribus, capitulariter congregatis, absolvatur, ut patet ex Statutis *Neapolitanis* 1590., *Vallisoletanis* 1593. *Roman.* 1603. *&* *Sambucanis* 1658. (205) Præterea carcerare formaliter, & ad pœnam, spectat ad totum Diffinitorium, ut probavimus aliàs. (206) non ergò hoc poterit Guardianus cum *Apostatâ*; neque poterit carcerare ad custodiam, nisi adsit suspicio fugæ in Reo; & ità cum in *Apostatâ* spontè revertente non possit militare suspicio fugæ, sequitur, quòd nèc ad custodiam possit illum carcerare. Ob istas rationes cogimur retractare, quòd scripsimus *Par.* 2. *Sect. final. num.* 60, *& sequentibus* circà absolutionem *Apostatarum* dandam à Guardianis, in quâ inconsideratè sequentes *Sanctorum*, loco proximè citato, & observantes praxim *Procuratoris Generalis*, præscripsimus triduanam Carcerationem formalem. Sed re meliùs pensatâ, ac funditùs examinatâ, cogimur mutare sententiam.

163 Dico ergò, quòd, aut *Apostata* spontè revertitur ad Conventum, & petit absolui; aut ipse, habitu sivè dimisso, sivè retento, vagatur, scandalizando Religionem, & sæculum, & captus à Superiore locali ad Conventum ducitur. Si primùm, Guardianus nullo modo potest eum incarcerare; quià non ad Custodiam; cum enim spontè, & pœnitens reversus sit, non intrat in eo suspicio fugæ, ob quam solam potest dari Carcer ad custodiam, ut aliàs diximus. Non ad pœnam, quià hanc infligere spectat ad totum Diffinitorium, procedendo per sententiam declaratoriam. Si secundùm, habent quidèm Guardiani, cæterique Superiores obligationem carcerandi hujusmodi *Apostatas* & in casu necessitatis, pròut sonant Statuta, tum Ordinis, tum *Reformationis* (207), etiam cæteri fratres hoc possunt; sed ista est Carceratio ad custodiam, quæ non limitatur ad triduum, nec est in ordine ad absolutionem; si quidem debet Superior localis tenere Reum carceratum, donèc Provincialem admoneat, sicut de cæteris, qui carcerantur ad custodiam, diximus in primâ Parte. Absolutio verò publica debet dari, juxtà formam à Statuto præscriptam, & hoc quamprimùm, postquàm captus fuerit; nè diutiùs maneat in malo statu extrà gremium Ecclesiæ; ut habetur expressè in Statuto *Romano* 1603. *in Orbe Seraph. Tom.* 3. *fol.* 590. *col. p.* sic cantante. *Cum Apostata quamprimùm appulerit ad Conventum quempiam, absque morâ absolvatur ab excommunicatione in formâ Canonicâ &c.* Et ex his concluditur, quòd Carceratio non debet esse indifferenter cum omnibus *Apostatis*, sed tantùm cum actualiter fugitivis, & per vim deprehensis: & non debet esse formalis, & ad pœnam, sed ad puram custodiam.

164 Dicetur contrà hæc, quòd consuetudo *Procuratoris Generalis*, sivè *Ordinis*, sivè *Reformationis* est, quòd *Apostata* quivis, sivè revertantur spontè, sivè per vim capiantur, carcerentur formaliter per triduum, & posteà absolvantur; ergò allata praxis *Sanctori* habet fundamentum, si non in Statutis, saltem in consuetudine *Procuratoris Generalis*, qui est Iudex Ordinarius *Apostatarum*, (208) & ad ejus instàr procedere debent cæteri Superiores.

265 Respondeo, quòd tempus Carcerationis *Apostatarum* est arbitrarium *Procuratori Generali*, ut patet ex Statuto *Reformato*; (209) vndè potest, vel nulliter, vel citrà, vel ultrà triduum incarcerare; porrò in actibus voluntariis, & merè facultativis non inducitur consuetudo, (210) & dato etiam, quòd illa existeret, non tamen sequeretur, quòd cæteri Superiores tenerentur eam sequi, cum Officium *Procuratoris Generalis* longè sit diversum ab aliis Prælaturis, maximè localibus, quâ diversitate stante,

(201) *Stat. Gen. Ord. cap.* 2. §. 8. *nu.* 23.
(202) *Sanctor. de Pœn. cap.* 9. *Quæst.* 10. *per*
(203) *Sanctor. loc. cit.* ℣. *Respondeo tertiò. fol.* 409.
(204) *Stat. Vallisolet. cap.* 2. *Tit. de Apost.* ℣. *Quibus peractis.*
(205) *Stat. Neapolit.* 1590. *cap.* 29. *Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 389. *Vallisolet. Tit. de Apost. Sambucan. cap.* 2. §. 8. *num.* 38.
(206) *Par. p. Tit. Pœnarum. nu.* 75.
(207) *Stat. Gen. Ord. cap.* 2. §. 8. *n.* 20. *Stat. Ge. Ref. cap.* 2. *delli Apost. n.* 22.
(208) *Stat. Gen. Refor. cap.* 8. *num.* 66.
(209) *Stat. Gen. Refor. loc. cit.*
(210) *dec. Con.* 214. *col.* 3. *in prin. & Cons.* 437. *Tu. lit. C. Conc.* 812 *per tot.*

te, non potest fieri legitima illatio. Quòd, si *Procuratores Generales* talem Carcerationem premittunt absolutioni, hoc non faciunt eo, quòd spectet ad formam absolutionis, ut quid essentiale; (etenim sibi benè visos absolvunt, absquè eâ, & etiam non publicè, sed inter privatos Cellæ Procuratoriæ parietes), sed quià, ut plurimùm *Apostatæ* petentes Urbem, sunt gravissimi, aut graviores, ac impetrare solent à *Sacrâ Pœnitentiariâ* condonationem pœnarum; ideò optimo consilio *Procurator* illos formaliter incarcerat, ut tales scandalosi, delinquentes non evadant totaliter impuniti. Ex his ergò concluditur, quòd talis practica carcerandi antè absolutionem, nec potest quadrare universaliter prò omni *Apostasiâ*; nec valet ad alios Superiores extendi.

166 Quòd, si fortè ab aliquibus Superioribus talis Carceratio fuit practicata, quià sequuti sunt doctrinam *Sanctori*, hoc non debet inducere consuetudinem contrà rationem, & legem; nec enim unius Doctoris lapsus potiùs, quàm doctrina potest statuere jus, quod debeat ab aliis observari. Erravit *Sanctorus* in assignanda Carceratione ad Arctationem, dum hæc, ut ex Statutis Ordinis aliàs (211) probavimus, illam minimè includit; & errorem illius multi sunt sequuti. Erravit pariter in hâc triduanâ Carceratione, antè absolutionem ab *Apostasiâ*, dum in nullâ Constitutione Ordinis præscribitur; & habuit fortè in hoc multos sequaces, quorum unus etiam ego fui. Sed modò indagatâ veritate, ac errore detecto, corrigi debet, quod malè factum, scriptumvè fuit.

167 Vigesimanona dubitatio est circà aliud Statutum Ordinis, in quo decernitur, quòd Capitulum Provinciale possit dispensare, medietate pœnitentiæ jàm peractâ, cum *Apostatâ, ubi personæ qualitas, & emendationis signa suadeant*. (212) Quæritur quomodò debeat intelligi tale Statutum?

168 Respondeo, quòd hoc Statutum Ordinis reperitur solùm in *Sambucanis*; & ibi ad marginem citatur *Romanum* 1632; sed hoc est mendum, nè dicam mendacium, siquidem in Statutis, in citato Capitulo, quæ per extensum sunt inserta in *Orbe Seraphico* (213), nec verbum de hoc habetur. Suspicor desumptum fuisse à *Reformatis*, in quibus simile reperitur; sed etiam adulteratum est hoc in sensu, juxtà quem loquitur *Reformatum*, quod sic cantat (214) *Finalmente per reprimere l'audacia delli Apostati, ordinamo, che niuno stato Apostata possa essere assonto ad officii dell'Ordine, se non sarà lodevolmente vissuto, dieci anni, dopò l'Apostasia. Che se in qualche Padre di qualità, dopò la metà della penitenza, paresse usarli misericordia, si concede potervi dispensare il Capitolo Provinciale con la maggior parte delli voti segreti*. Ex quo contextu habetur manifestè, quòd Statutum loquitur præcisè de privatione vocis passivæ ad Prælaturas, quam debet subire per decennium; non verò respectu Carceris, aut aliarum pœnarum corporalium.

169 Sed *Statutum* Ordinis *Sambucanum*, postquàm cæteras pœnas *Apostatarum*, de quibus hucùsque dictum est, recensuit, ità habet. *Tandem Apostatas omnes, etiam postquàm redierint: ad aliquod officium, nisi per decem annos, pòst Apostasiam, laudabiliter, & religiosè vixerint, promoveri non possint. Possit tamen in his pœnarum generibus, ubi personæ qualitas, & emendationis signa suadeant, medietate pœnitentiæ jam peractâ, Capitulum Provinciale per suffragiorum secretorum majorem partem dispensare*. Ex quo patet, quòd hoc Statutum, toto Cœlo differt à *Reformato*, suprà notato; illud siquidem loquitur manifestè de dispensando *Apostatâ* super privatione decennali vocis passivæ, *dopò la metà della penitenza*, hoc est post adimpletum dimidium durationis talis privationis; hoc verò comprehendit omnes universaliter pœnas, *Apostasiæ* debitas, dum dicit, *in his pœnarum generibus* innuens, posse Capitulum Provinciale illas omnes prò medietate dimittere. Sed hoc falsum esse, manifestè patet ex hoc, quòd Capitula regulariter non fiunt, nisi de triennio, in triennium; dum ergò ordinat Statutum, dimissionem pœnæ faciendam à Capitulo, peractâ mediâ pœnitentiâ, supponit, quòd pœnâ, quæ debet dispensari, tantùm duret, quòd, illius medietate peractâ, Capitulum fiat; aliter non erit locus dispensationi. Sed, si *Apostasia* fuerit levissima, aut levior, tum quò ad Carcerationem, tum quò ad privationem suffragii, transibit integrum tempus pœnæ, antequàm tempus Capitulare adveniat, & ità tales *Apostatæ*, minùs culpabiles cæteris, non poterunt frui hoc beneficio legis. Pariter quò ad Carcerem, etiam in *Apostasiâ* gravissimâ, non potest dari casus, nisi per accidens, quòd celebretur Capitulum, medietate pœnitentiæ Carceris jam peractâ; & absurdum est, quòd feratur lex, quæ possit habere locum in casu accidentali tantùm, & ut in pluribus evadat inutilis. Et tandèm medietas pœnitentiæ debet esse medietas omnium pœnarum, puta, Carceris, privationis suffragiorum, delationis caparonis, privationis præcedentiæ &c. juxtà gradum *Apostasiæ*. Si ergò ad hoc, quòd Capitulum possit dispensare, oportet, quòd jàm peracta sit medietas pœnitentiæ, necesse est, quod expleta sit etiam medietas temporis privationis suffragiorum, quæ longior est cæteris pœnis; sed medietas hujus longè superat integram durationem aliarum, ut patet consideranti; igitur medietas aliarum non erit dispensabilis per Capitulum.

170 Relinquitur ergò, quòd verus sensus citati Statuti est, quòd, transacto quinquennio, ab absolutione ab *Apostasia*, si fuerit Reus Pater qualificatus, putà, ob excellentiam doctrinæ, sivè ob publicam existimationem, maximè apud sæculares; sivè ob gradus honorificos, aut Prælaturas administratas: & ultrà hoc dederit signa emendationis, puta, devotè, ac Religiosè vivendo, humiliter, & patienter supportando privationem, nec quærendo dispensationem, ut benè adnotat *Sanctorus*, (215) poterit Capitulum Provinciale dispensare, ea servando, quæ diximus, circà hoc, suprà à *num.* 46.

171 Trigesima dubitatio est circà id, quòd spectans ad hanc materiam habetur in Textu, (216) qui ità disponit. *Qui super habitum Regularem, vel (eo dimisso) sæculares, vel alias quascunque vestes induerit, ad recitandas comœdias, vel alias tales larvatas repræsentationes, quâcunque ex causâ, vel occasione, & quocunque in loco, est eo ipso suspensus; & graviùs, Carcere, privatione officii, vel suffragiorum jure à Superioribus puniendus*. Quæritur igitur, quandò pœnis, hìc contentis, locus sit?

172 Respondeo, quòd de jure communi (217) prohibitum est, repræsentationes, etiam sacras intrà Ecclesias permittere, maximè, si per Clericos, ac alios Ecclesiasticos fiant. A' fortiori ergò dicendum est de scænicis spectaculis prophanis. Quòd, si Clerici per plures Canones

(211) *Par. p. Tit. Tortura. num.* 13.
(212) *Stat. Gen. Ord. cap.* 2. §. 8. *num.* 35.
(213) *Orb. Seraph. Tom.* 4. *à fol.* 42. *& seqq.*
(214) *Stat. Gen. Refor. cap.* 2. *num.* 29.
(215) *Sanctor. de Pœn. cap.* 9. *Quæst.* 13. ℣. *Respondeo primò. fol.* 415.
(216) *Pract. crim. Tit. Applicatio.* § 27.
(217) *cap. Cum decorem. de Vit. & honest. Cler. Concil. Toletan.* 22. *cap.* 19. *Concil. Mediolan.* 1. *Tit. de Actio. & rapræsentatio.*

nes (218) vetantur interesse, ubi illa fiunt, à fortiori vetitum illis est, mimum agere, & histrionicam artem, quæ etiam juxtà leges (219) sæculares infamis est, exercere. Cohærenter ergò canonicæ dispositioni sancitum est hoc Statutum.

173 Verum est. quòd antiqua hæc ordinatio per subsequentes abusus immutata est; quibus conniventes, ac propriâ præsentiâ quodammodò approbantes Prælati majores Ecclesiastici effecerunt, quòd illa abrogata sit. Passim enim videmus, Clericos, ac etiam Sacerdotes in Scænâ repræsentare spectacula, non tantùm sacra, sed etiam prophana: adstantibus, & videntibus Episcopis, & etiam in ipsâ Vrbe, in quâ hæc scribimus, in facie *Pontificis Summi*, hæc scientis, & non prohibentis; ac interessentibus ex Majoribus Ecclesiæ Prælatis violaceis, ac purpuratis. Et hinc puto, factum esse, quòd etiam inter Regulares talis abusus irrepserit. Scientibus enim, permittentibus, & quandòque promoventibus Superioribus Generalibus, tempore bacchanalium, per Religiosos repræsentationes fiunt, etiam prophanæ, (non tamen inhonestæ) nec ob hoc quisquam pœnis Statutariis vapulavit.

174 Talia spectacula exhibere, maximè, si sacra sint, aut saltem moralia, & ab iis absit scurrilitas, satyricus, & inhonestus sermo; & (si commodè fieri potest) retentâ sub vestibus sæcularibus formâ habitus Religiosi, non est malum; hoc enim fit ad honestam spectantium recreationem; ad exercitium virtutis, ad incitandos animos in amorem Dei, repræsentando historiam aliquam sacram; sivè alicujus *S. Martyris* passionem; seù alicujus magni peccatoris pœnitentiam, ac conversionem; & summoperè confert juventuti, quòd ad exercitium prædicationis anhælat; nihil enim magis confert ad familiariter concionandum, & aptè sociandum gestum manus, ac corporis cum verbis, quàm exercitium recitandi in talibus repræsentationibus. Si ergò aliquis Religiosus, ut præfertur, recitet intrà Claustra, & non interveniant sæculares, nullam debet pœnam incurrere, cum in hoc sensu Statutum abrogatum sit per contrarium usum; & sic etiam tenet *Passerinus de Stat. hom. q. 187. art. 2. num. 356. circà med.*

175 Dicendum ergò, tunc committi contrà legem, & locum esse pœnæ Statutariæ, quandò Religiosus extrà Claustra, maximè tempore bacchanalium, dimisso habitu, larvatus incederet per Vrbem, sivè locum, saltando, cantando, aut ineptias, aut scurrilitates, vel inhonesta, obscænaquè verba dicendo: vel prodiret in Scænam ad recitandam comœdiam, maximè turpem: sivè hoc faceret intrà Claustra, invitatis ad hoc specialiter sæcularibus. Ratio est, quià prædicta sunt ex se aliundè prohibita; nullo fine bono sunt cohonestata, scandalum generant inter sæculares, ac Religiosum, & ipsius Ordinem reddunt contemptibilem. Pœnæ quidèm supradictæ graves sunt; proindè applicari non possunt, nisi delictum sit grave, peccatumquè sit mortaliter; & cum recitando sacras, aut morales repræsentationes modo, quo dictum est *numero superiori*, non interveniat culpa lethalis, consequenter non est locus prædictis pœnis Statuti. Secùs est, si delinquatur mortaliter in recitando, prout paulò suprà diximus; tunc enim sunt infligendæ pœnæ ad exigentiam, & gravitatem scandali dati.

176 Trigesimaprima dubitatio est spectans ad eandem materiam dimissionis habitus, & habetur ex *Textu*, sic cantante; *Qui sinè habitu; caputio, chordâ & fœmoralibus, extrà infirmitatis articulum, dormire deprehensus fuerit; humi sinè caputio genuflexus in pane, & aqua jejunet: & recidiuus graviùs puniendus est, Provincialis arbitratu* (220). Quæritur ergo, quandò tali pœnæ locus sit.

177 Respondeo, quòd resolutio dubitationis dependet à solutione quæstionis, quæ inter scriptores controvertitur, nùm scilicèt Regulares teneantur sub mortali dormire cum habitu suæ Religionis? *Sanctorus* (221) respondet negativè, & citat prò se *Sylvestrum, Archidiaconum, Cordubam, Mirandam, Ioann. Rousserium, Portellum, Lezanam, Suarez, & Sayrum*; quibus ego addo *Donatum*, & *Bartholomeum à S. Fausto*; (222) *Bonagratia de Roma*, Addens ad *Sanctorum*, (223) contrarium tuetur, & prò se citat *Dianam, Manipulum Minorum, Pacti, Monzam, Graffium, & Moronum*; & rationes nonnullas affert, quas tamen solvere nullo negotio quisque potest. An argumenta impugnantis contrariam sententiam expugnent, judicent pii, ac docti, nolo enim in hoc sedere Judex, & prò alterâ opinionum pronunciare. Zelum approbo scribentis, & strictè legemininterpretantis; an ille sit secundùm scientiam, discernant cæteri, qui fortè non probabunt ponere conscientiis offendiculum. Stricta observantia Regulæ non consistit in strictè opinando, sed in strictè operando, nec semper verior, aut tutior est opinio, quæ strictior. Mihi ad securitatem maximè arridet doctrina *Caramuelis* in sua *Theologia Fundamentali*, & est, quòd, ad fugienda peccata, oportet largè opinari (quandò adest probabilitas in ratione, & authoritate fundatâ, ut in casu), sed strictè operari; ità enim fiet, quòd nec contrà conscientiam, nec contrà veritatem peccabitur.

178 Quòd, si attendatur pœnâ, quæ in hoc Statuto apponitur dormientibus absquè habitu, certè hæc non est gravis absolutè, & in se; sed levis, imò inter levissimas, quæ in *Textu* apponantur, ut patet consideranti; & miror, quomodò *Bonagratia* (224) appellat illam gravem comparativè, cum etiam simplex disciplina, quæ in se est pœna levissima, viro graduato gravis evadat. Sed gravis ex se debet esse pœnâ, quæ gravem arguat culpam; undè, cum hæc levis sit, dicendum est, *Textum* stare prò *Sanctoro*.

179 Locus ergò erit pœnæ Statutariæ, quandò nullâ adhibitâ cautelâ; nullâ extante causâ legitimâ; scandalo interveniente; sivè ex contemptu legis; Religiosus dormire nudus consuesceret; non enim dubium est, talibus circumstantiis intervenientibus, gravem esse transgressionem, quæ proindè meretur pœnis coerceri. Sed, si ex magno æstu, ex molestiâ pulicum, (quibus ab habitu excu-

(218) *cap. Non oportet. il 2. de Consecr. dist. 5. cap. Concil. laodicen. cap. 54. Concil. lucen. 2. cap. 60. laurc. Epit. V. Spectacula.*

(219) *l. 3. C. de Re milit. l. 1. ff. de His. qui not. infam.*

(220) *Pract. crim. Tit. Applicatio §. 7.*

(221) *Sanctor. Comment. cap. 2. Stat. 73. Quæst. p. per tot. & ibi Sylvest. V. Excommunicatio. 9. nu. 53. & 54 Cordub. in cap. 2. Reg. q. 22. Mirand. in ea. cap. 56. diffic. 2. Io: Rousser. in ea. cap. 2. p. 6. Lezan. T. p. cap. 13. num. 7. Suar. de Relig. Tom. 4. lib. 1. cap. 5. n. 28. Sayr. Thesaur. cas. lib. 5. cap. 30. n. 13.*

(222) *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 6. q. 10. nu. 6. & ibi. num. 4. Barthol. à S. Faust. de Vot. obedient. lib. 6. Quæst. 191.*

(223) *Bonagr. add. ad Sanct. cap. 2. Stat. 73. V. Quare P. Diana. fol. 201. & ibi Dian. Summ. V. Regulares. Manipul. Minor. cap. 15. num. 41. p. 2. Pacti in Reg. Min. Par. 1. cap. 2. præcept. 8. Monz. in ea. cap. 2. p. 17. Graff. lib. 3. Decis. cap. 5. n. 75. Moron. biga. Seraph. Controv. 4. pag. 59. num. 28.*

(224) *Bonagr. loc. cit. V. Consulant. Observ. & Refor. fol. 202.*

excutiendis locus non fuit) clausâ camerâ, & adhibitâ cautelâ, nè nudus videatur, aliquandò ex accidenti Religiosus dormit absquè habitu, non debet pœnâ Statutariâ percuti. Ratio est, quià abest culpa, proindè nequit pœna intervenire.

180 Ultima dubitatio spectans ad hanc materiam est circà *Textum*, ità sonantem, *Camisiarum, & lineorum indumentorum, linteaminum, anaclynteriorum usus, sinè necessitate vetitus est, sub privatione juris suffragiorum per triennium, etiam Carceris pœnâ per duos menses, & ampliùs, si monitus, se non correxerit* (225). Quæritur ergò, quandò sit locus talibus pœnis.

181 Respondeo, quòd ex legitimâ causâ infirmitatis, seù necessitatis, accedente tamen Superioris licentiâ tacitâ, vel expressâ, possunt Fratres uti lineis, ut probat *Sanctorus* (226). Verum est, quòd taliter dispensati, ut potè non potentes servare vitam communem, arceantur à Prælaturis ex dispositione Statuti Generalis Ordinis. (227) Tamen sinè necessitate usus est vetitus. Quià verò hìc sumus in lege pœnali, quæ strictam tantùm administrationem admittit, non puto, quòd in omni casu, indifferenter quis deberet subire pœnas Statuti, qui lineis indumentis uteretur, etiam absquè necessitate sed sub tali districtione pœnali prohibetur usus, ut loquitur *Textus*. *Usus* in jure tria habet significata; uno modo importat jus utendi re, salvâ ipsius substantiâ, & differt à fructu, ut minus à majore, quandòquidem fructui usus inest, usui fructus deest. (228) Secundo modo accipitur prò servitute loci alicujus prò transitu, ut tradit *Servius* ad illud Æned. *lib*. 2.

Limen erat cæcæquè fores, & pervius usus
Tectorum Priami.

Tertio modo intelligitur prò consuetudine, ut ex *Pratejo Calvinus in lexico*, & ità dicitur *usus* Urbis, Patriæ, Regionis, hæc est consuetudo.

182 In proposito autem, dum dicitur usus lineorum indumentorum &c. *usus* accipitur in primo & tertio significato; puta, qui penès se retinet camisias, sudaria &c. linea, & sibi vindicat jus utendi illis; & de facto *usum*, nempè consuetudinem illis utendi habet, debet pœnis Statuti subiici. Hinc deducitur contrà Regulam, aut Constitutiones non peccare, qui fatigatus ex itinere, Concione habitâ, exercitio, laborevè violento sudat, sudario lineo se abstergit, postmodum, sudore perseverante emanare ex apertis poris cutis, ad illum excipiendum subtùs habitum duo sudaria linea deferret ad quatuor, vel sex horas; maximè illa abscondendo, ità ut forinsecùs non videantur, ad fugiendum scandalum sæcularium. Non solùm, quià ex legitimâ causâ, & ex necessitate hoc faceret; sed etiam, quià deferre illa, ut præfertur ex occasione, & ad modicum tempus horarum, non potest dici *usus* lineorum.

183 Hocque magìs patet ex Statuto *Vallisoletano* (229) quod ità habet *Decernimus, ut quicunque fratrum inventus fuerit camisiis uti, aut almutiis, aut linteaminibus, anaclynteriis, crepidis, caligis, calceis sinè scriptâ Provincialis facultate, is omni suffragiorum jure, triennio, careat. Et si monitus, non se correxerit, duobus mensibus Carceri mancipetur, vel graviùs etiam puniatur, Provincialis arbitratu*. Ex quo apparet, quòd *Textus* non integrè, & confusè affert antiquam Ordinis Constitutionem circà hoc, dum non apponit scriptam lincentiam Provincialis, quæ in *Vallisoletano* exprimitur; confunditque provationem suffragiorum, & Carcerem. Quòd etiam vitium est in Statuto Ordinis *Sambucano*, (230) in quo pœnæ prædictæ, per Statutum taxatæ, remittuntur arbitrio Superioris, quòd falsum est. Apparet etiam principale intentum nostrum, puta, quòd nomine *usus*, venit consuetudo deferendi linea; dicit enim *inventus fuerit camisiis uti*, dicimur enim *uti palio libro &c.* quæ frequenter, & ex consuetudine à nobis deferuntur, leguntur &c. Et magìs patet ex pœnis; quià talis defectuosus primò debet puniri per privationem suffragiorum; pòstmodum, si ex tali pœnâ monitus ad pœnitentiam non est, sed in suâ malâ consuetudine perseverat, bimestri Carceri est mancipandus; vel exigente criminis gravitate, etiam graviùs, Provincialis arbitratu, est puniendus.

§. II.

Inobedientia, Contumacia, Rebellio.

SUMMARIUM.

1 *Tria hæc delicta complicata sunt.*
2 *Inobedientiæ diffinitio.*
Obedientia, quid sit.
3 *Inobedientiæ motivum est contemptus.*
4 *Quæ requirantur ad incurrendum crimen inobedientiæ.*
Præceptum formale, quomodò faciendum à Prælato.
Obedientia perfectionis, quæ.
Obedientia necessitatis, quæ.
5 *Subditus ad quæ Præcepta Prælati non tenetur.*
6 *Contumacia, quid sit, & quot modis præstetur.*
7 *Differentia inter inobedientiam, & contumaciam.*
8 *Contumacia supponit inobedientiam.*
9 *Rebellio, quid sit.*
10 *Superiores Ecclesiastici habent jurisdictionem de jure divino.*
11 *Rebellio, contrà quos possit committi.*
Rebellare, quandò quis dicatur.
12 *Rebellio potest committi etiam contrà Superiores locales ordinarios, & etiam delegatos.*
13 *Rebellionis divisio.*
14 *Rebellio quotupliciter committatur.*
15 *Exemplis clarificanda materia de inobedientiâ, contumaciâ, ac rebellione.*
16 *Exemplum practicum.*

1 Quià tria hæc delicta inter se complicata sunt, de his tribus, præsenti paragrapho agimus, nè cogamur semèl dicta de uno, inutiliter de alio repetere.

2 Incipiendo igitur ab Inobedientiâ dico, quòd *inobedien-*

(225) *Pract. crim. Tit. Applicatio* §. 26.
(226) *Sanctor. Comment. cap.* 2. *Stat.* 74. ℣. *Respondeo requiritur fol.* 208.
(227) *Stat. Gen. Ord. cap.* 2. § 9. *num.* 15.
(228) *l. Si habitatio.* §. *Sed si sic. l. Per. Servum. ff. de Usu. & habit.*
(229) *Stat. Vallisolet. cap.* 2. *Tit. de Vest. ratio. & qualit.* ℣. *Quamobrem Sanctorum.*
(230) *Stat. Gen. Ord. cap.* 2. §. 9. *num.* 14.

bedientia est studiosa voluntas non faciendi illud, quod iustè præcipitur, in quantùm præcipitur à Prælato. Fundatur autem diffinitio hæc in doctrinâ *D.Thomæ* (1), communiter receptâ, puta, quòd, cùm obedientia sit virtus specialis, inclinans à faciendum id, quod præcipitur, in quantùm præcipitur ad Superiore; sequitur ex opposito, quòd *inobedientia* sit vitium, inclinans ad non faciendum, quod jubetur, inquantùm à Prælato jubetur.

3 Hinc sequitur, quòd motiuum *inobedientiæ* est contemptus mandati Superioris præcipientis: Qui enim formaliter est inobediens, ideò non vult exequi, quod sibi præceptum est à Superiore, non quià molestum, grave, laboriosum, vel pœnale; sed solùm, quià sibi præceptum est. Et ità contemnendo mandatum ejus sub hâc præviâ ratione, ***quià mandatum est***, est formaliter inobediens.

4 Verum est, quòd ad incurrendum formale crimen inobedientiæ, aliquod requiritur ex parte præcipientis, & aliquod ex parte rei præceptæ. Ex parte quidèm præcipientis est, quòd Prælatus præcipiendo, vel expresè, vel interpretativè mentum suam aperiat, puta, quòd præcipere intendit subdito actionem injunctam sub formali præcepto obedientiæ, ut cum *D.Thoma* scribunt multi Doctores (2) Subditus enim non subditur voluntati Prælati, nisi ipse exteriùs humano more suam voluntatem prodat; nec enim omnia, quæ jubent Prælati, jubere intendunt sub formali præcepto obedientiæ; aliter periculosa, & infinitis peccatis esset obnoxia vita Religiosorum, & Tyrannus esset Superior, qui vellet Subditorum conscientias taliter illaqueare. Quandò ergò Prælatus intendit jubere per formale præceptum, oportet, quòd aùt verbis, aut signis exprimat talem esse ipsius voluntatem. Hinc sequitur, quòd si Prælatus, in præcipiendo utatur verbis, quæ sonant potiùs directionem, quàm præceptum; ut si dicat, ***nemo carpat viridarii fructus, ne ex eorum acerbitate contrahat ægritudinem***; vel si usurpet, præcipiendo verba consultiva, aut deprecativa, si Subditus illud; quod injunctum est, non exequitur, non erit formaliter inobediens, ut benè probat *Peyrinus*, (3) nàm Prælatus non expressit, se præcipere sub formali mandato obedientiæ. Peccabit quidèm contrà obedientiam, quæ est perfectionis, illam nempè, de quâ *S. Bernardus* (4) ait, ***Perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur, neque contenta angustiis professionis, largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis, & ad omne, quod injungitur, spontanea, vigore liberalis, alacrisque animi modum non considerans, in infinitam libertatem extenditur.*** & ideò culpa erit tantùm venialis; non tamen contrà obedientiam necessitatis, illam nempè, quæ terminis Regulæ, & votorum coarctatur, (5) & quæ per verba, aut signa, formaliter præceptiva à Superiore debet exprimi.

5 Ex parte autem rei præceptæ est, quòd ipsa talis sit, quòd cadat sub obedientiâ, & quòd ad illam possit Superior Subditum cogere. Non enim ad omnia, quæ præcipiuntur à Prælatis, subditus tenetur; siquidem non tenetur, quandò præceptum est contrà rationem, aut contrà mandatum alterius Superioris, mandante majoris; aut est actus merè internus; aut est suprà proprias vires; aut est contrà, vel suprà Regulam, pròut scribunt communiter Moralistæ. Posito igitur formali præcepto de re, ad quam Subditus obligatur, si iste non obtemperat, Reus fit *inobedientiæ*.

6 *Contumacia* autem est ***inobedientia voluntaria, quâ quis monitionem, aut præceptum Iudicis implere contemnit***, ut elicitur ex quodam capitulo, (6) & multis modis committi potest, nempè, si Reus citatus per tria edicta, vel uno prò omnibus peremptorio non venit; vel non obedivit, sed illicentiatus recessit; vel latitat, ut citari non possit; vèl si venit, non tamen se exhibet coràm Judice, sed stat retrò columnas; vel non vult respondere; vel obscurè respondet; vel non restituit ad præceptum Judicis; vel non jurat, & multis aliis modis, quos recitat quædam *Glossa*, & *Hostiensis*. (7) Omnes autem isti modi reducuntur ad unicam radicem, puta, ad inobedientiam factam Judici.

7 Et ex hoc colligitur differentia, quæ est inter Crimen *inobedientiæ*, & *contumaciæ*, quæ apud Nos, ut infrà videbimus, diversis pœnis coercentur. Quià *inobedientia* est, ut dicebamus, studiosa voluntas non faciendi, quod præcipitur à Superiore ùt Prælato; *Contumacia* autem est voluntas non faciendi id, quod præcipitur à Superiore, ùt Judice. Quià enim nolens adimplere mandatum Superioris ùt Patris fit Reus *inobedientiæ*; si Prælatus contrà eum procedit per monitiones Canonicas, induit personam Judicis, cui resistens Reus, qui priùs erat inobediens, fit contumax.

8 Alia autem differentia est, quòd ad *inobedientiam* sufficit actus simplex voluntatis nolentis parere præcepto; ad *contumaciam* autem requiritur animus obfirmatus. Pariter ad unum simpliciter actum Superioris mandantis potest quis se prodere, & esse inobedientem: sed ad hoc, quòd sit, & se manifestet contumacem, requiritur triplex actus, puta, trina monitio; nisi in resistentiâ factâ primæ monitioni adsit aliqua specialis circumstantia contemptus, ùt infrà dicemus. Et his apparet, quòd *contumacia* supponit *inobedientiam*.

9 Circà *rebellionem* autem non invenio Doctorem, qui eam diffiniat: sed ex his, quæ scripsit *Bartolus*, (8) & ex ea *Glossa* cujusdam Extravagantis Imperialis hanc descriptionem colligere possumus. ***Rebellio est dolosa voluntas, expressa factis Subditi resistentis mandatis Principis, contrà ipsius honorem, & fidelitatem.*** Ex hâc autem descriptione apparet differentia, quæ est inter *inobedientiam*, *contumaciam*, & *rebellionem*. Si quidèm duæ priores consistunt in omissione, quià sic delinquens peccat tantùm non adimplendo præceptum Superioris, sivè Judicis: qui verò *rebellionem* committit, delinquit crimine commissionis; non enim contentus est contemnere mandatum Superioris: sivè Principis, sed factis sibi resistit, se armando; milites conscribendo; socios quærendo; Principis Officiales offendendo; ad ipsius hostes confugiendo; cum ipsis ligas faciendo; seditiones, seù conventicula, ad inducendos Vassallos ad defectionem, struendo; & plura hujusmodi, quæ videri possunt apud Jureconsultos.

10 Pariter *inobedientia* respicit Superiorem, ut Patrem; *contumacia*, ut Judicem; *rebellio* autem formaliter, ut haben-

G

(1) *D.Thom.2.2.Quæst.104.Art.2.in corp.*

(2) *D.Thom.Quæst.23.de Veritat.Art.8.ad tert.Sylvestr.V.Obedient. 9.12.Tolet.Summ.lib.8.cap.15.nu.3.Sanch.in Decal.lib.6.cap. 2.nu.5.Vasq.Reginal. Mirand.apud Peyrin.de Subd.Quæst. 1. cap.4. V. Dico tertiò.*

(3) *Peyrin.de Subd.loc.cit.V.Ex quibus sequitur.*

(4) *D.Bernard.lib.de dispens.& præcept.*

(5) *Peyrin.de Subd.Quæst.9. cap.2. V. Obedientia verò.*

(6) *cap.Ex literis. iunct.glos. in V. Contumaciter.de Dol.& contum. Sanct.de Pœn.cap.6.quæst.p. fol.236.*

(7) *Glos.in cap.2.de Dol. & contum. Hostien. Summ.Rubr. eo.tit. 9. Qualiter deprehendatur.*

(8) *Bart.ad Extravag. Ad reprimendam ubi Glos. in V. faciant. & in V. Rebellando.*

bentem jurisdictionem, seù de jure Divino, ut *Papa*, & Superiores Generales, & Provinciales Ordinum, qui, & ipsi de jure divino potestatem habent, ut dicunt Doctores, (9) sivè de jure gentium, vel humano, ut Principes, & Domini sæculares.

11 Quamvis autem strictè accepto nomine *rebellionis*, ipsa non possit committi, nisi contrà *Imperatorem*, ut scribit *Bartolus* (10), vel *Papam*, ut docuit *Ancharanus*, & *Alexander* (11), non verò contrà Reges, vel alios inferiores Principes, ut alibi scripsit idem *Alexander*, (12) tamen latè sumpto vocabulo, omnis defectio à suo Superiore potest dici *rebellio*. Vndè omnis, qui sub alterius imperio, de jure constitutus, ab eodem *deficit*, idest desinit esse ex seipso sub imperio illius, & hostis Domini constituitur, dicitur rebellare, ut ex textu, & *Glossâ* cujusdam legis probat *Sanctorus*. (13)

12 Ex his sequitur, quòd rebellio committi potest contrà Superiorem quemvis, etiam localem; Subditus enim de jure divino, (loquendo de Regularibus) subest Superiori, etiam locali, ratione voti obedientiæ, emisi in professione, per quam Subditus obligatur imperio, non tantùm Superioris Generalis, sed etiam Provincialis, ac localis. Imò, cum in quâdam Decretali (14), nomine *rebellis* veniat, qui Apostolico Delegato cōtumaciter non obedit; & in aliâ Decretali Conciliari (15), eodem nomine sugillentur refractarii Monachis Visitatoribus; convincitur, *rebellionem* committi posse, non tantùm contrà Superiores Ordinarios; sed etiam contrà Delegatos.

13 Porrò *rebellio* dupliciter sumitur, nempè largè, sivè impropriè, & strictè, sivè propriè. largè, & impropriè est, quandò aliquis simpliciter mandato Principis non obedit, (16) strictè verò, & propriè est, quandò quis facto doloso machinatur aliquid contrà honorem, & fidelitatem, Principi debitam. Nàm, prout optimè scribunt Doctores post *Bartholum*, (17) *rebellare* aliud non est, quàm *resistere*, & ex etimologiâ nominis est quasi *contrà bellare*. Resistentia autem potest consistere in faciendo aliquid, contrarium Principi; & in non faciendo id, quod Princeps jubet; vndè, & *rebellio* deducitur propria, quæ consistit in facto positivo, & impropria, quæ consistit in negativo.

14 Multis autem modis committitur *rebellio* propriè dicta; nàm rebellis propriè dicitur, qui quocumque modo aliquid machinatur contrà honorem Principis. (18) Et qui jurisdictioni, & potestati Imperii suppositus ab ejus obedientiâ se realiter subtrahit, hostis animum assumit, & se Domino suo adversarium parat. (19) Et qui subtrahit se ab habitatione in dominio sui Principis, & se confert ad inhabitandum in locis hostium Principis. (20) Et qui dolo malo facit, ut aliquis Vassallus, se subtrahat à Principis obedientiâ. (21) Et qui procurat, ut Castrum suo Principi subiectum alteri subiiciatur, & hoc dolo malo. (22) Et qui tractat, ut Principe adveniente, illi obedientia non præstetur. (23) Et qui impedit, quominùs Subditi recursum habeant ad proprium Principem. (24) Et qui supradicta perpetrat, non solùm publicè, sed etiam occultè. (25) Et qui contumaciter resistit, aut aliquid machinatur contrà Rectores Provinciarum, ac alios Officiales *Imperatoris*, *Papæ*, aut Principis. (26) Et multis aliis modis hoc crimen committitur, quos qui videre vult, adeat *Farinacium*, (27) qui more suo copiosissimè materiam tractat.

15 Ut autem prò praxi Regularium personarum, prò quibus principaliter hæc scribimus, materiam istam clarificemus, exemplum demus de *inobedientiâ* simplici, *inobedientiâ* formali, quæ etiam dicitur *rebellio* largè, sivè impropriè sumpta; *Contumaciâ*; & *Rebellione* strictâ, seù propriè dictâ.

16 Sit exempli gratia Guardianus, qui simpliciter, & purè directivè dicat laico; *vade ad abluendas scutellas*; laicus autem non vadat, erit simpliciter inobediens, & venialiter tantùm peccabit; Superior enim non intendit injungere formale præceptum; & materia injuncta est levis, proindè etiam culpa transgressionis levis est. Si autem Guardianus ait, *præcipio tibi per obedientiam, ut abluas scutellas*; & Guardianus mox abit, laicus verò non obediat, tunc iste præceptum formale Superioris transgrediens dicitur formaliter *inobediens*; sivè lato modo *rebellis*. Si autem Guardianus videns istius *inobedientiam*, in Capitulo culparum, sivè in Refectorio coràm fratrum communitate renovat ibi idem præceptum, datis, ac servatis Canonicis intervallis; & laicus perseverat in suâ *inobedientiâ*; tunc incidit in *contumaciam*. Si autem laicus iste, ex odio contrà Superiorem concepto, & dolo malo, alios laicos Conversos adit, eos contrà Prælatum accendit, dicendo *illum esse laicorum inimicum, & velle illos ultrà fas gravare; proindè optimum esse, quòd omnes uniantur, & Coquus coquinæ, Quæstor quæstuationi, vestiariæ officinæ Sartor, ac cæteri propriis officiis renuncient; nec Superiori obediant, imò scribant contrà ipsum memorialia ad Superiores majores, & publicè intereà dicant, se nolle illum tanquàm Superiorem agnoscere*, ista erit

(9) *Roderic.Q.Q.Regul.Tom.1.Quæst.17.art.1.& 2. Sanctor.Comment.cap.1.Stat.6.§.1.Bordon.Tom.2. Resolut.80. nu.1.*

(10) *Bart.ad d.Extravag.Ad reprimendum.§.Rebellando.nu. 3.*

(11) *Ancharan.Cons.277.nu.6.& Cons.349.nu.7. Alexand.Cons.13. nu.41.lib. 6.*

(12) *Alexand. Cons. 103. in fin. ℣. Non obstat. Tusc.Concl.44. num. 43. lit.* R.

(13) *l.Amissione iunct. Gloss.in V.Conferant. ff. de Cap.dimin. Sanct. de Pœn.cap.6. Quæst. 1. ℣.Respondeo.Bartolus. fol. 239.*

(14) *cap.Sanè.§. Ideoque. de Offi. & pot. Iud. Deleg.*

(15) *cap.final. Extra. de Stat. Monach.*

(16) *Abb. in cap. Sanè.* 11. *de Offic. Iud. Deleg, Dec. Consil. 604. init. Guid.Pap.decis. 589. Ancharan.Præpos. Alexandrin. Decian. Natta apud Farinac.Quæst.113. nu.72. & 73.*

(17) *Bart.in Extravag.Qui sint rebell.in V.Tenore.nu.1.3.& 4.Anchar.in Clement.Pastoral.num.4. Præpos. Alexandrin.in cap.In primis.§.De persona.nu.19 in fin.2. q.1.Socin.Cons.121.num. 2. lib.4.*

(18) *Præpos.Alexandrin.in cap.In primis.§.De persona.nu.19.in fin. 2.q.p.Capyc.decis.130.nu.15.Iason.Consil.86.nu.3.lib.3.Deciā. Tract.crim.lib.7.cap.32.num.2.*

(19) *Oltrad.Cons.43.nu.8.Grammat.decis.6.Boer.Tract.de Sedit.q.6. num.15. Cæpoll.Consil.crim.17.nu.30.*

(20) *Alex.Cons.13. nu.6.&7. lib.6. Barbat.Cons.70. nu.29. lib. 4. Masil.Tract.de Bannit.in V. læsæ maiestatis. num. 27. Decian. Tract.crim.lib.7. cap.33. nu.10.*

(21) *Afflict.in Titul. Quæ sint regal.in V.Et bona committentium.n. 92.text.in l.4. ff. Ad leg.Iul.maiest.Capyc.decis.130.n.9. Paris de Puteo de Syndic.Rubr.de Excess.Baron.cap.2. nu.1.*

(22) *Foller.Pract.crimin.V.Item, quod commisit crimen læsæ &c. n. 55. 56. & 76.*

(23) *Montel.Pract.Par.4.nu.339. Corrad.Rubr.de Crim.læs.maiest. nu.2.Cas.34.& 35.Decian.Tract.crim.lib.7.cap.33.nu.8. Natta Cons.596.nu.6.Baiard.ad Clar.§.læsæ maiest.nu.2.℣.31.*

(24) *Io.de Plate.in §.Publica autem.Col.1.℣. Vel tractat ut obedientes. Instit. de Publ.iudic.*

(25) *Text.in Extravag.Qui sint rebell.& ibi Bart.in V.Occultè. Præpos.Alexandrin.in cap.In primis.§.de persona.nu.19.in fin.2.q. 1.Capyc.decis.130.nu.15.*

(26) *Text.in Extravag. Qui sint rebell. ubi Bart.in V.Tenore. Alex. Cons.13.nu.4.lib.6.Barbat.Cons.70.nu.29.Iason Cons.86.nu.4. Ancharan.in Clement.Pastoralis.nu.7.de Sent.& re iudicat.*

(27) *Farinac.Quæst.113.per totam.& Quæst.112.nu.140.& 142.*

erit *rebellio* strictè, ac propriè dicta, quæ de directo impugnat Superioris honorem; ac jurisdictionem, & secùm involuit *conspirationem*, seù *coniurationem*, de quibus suo loco dicemus.

Probatio.

SVMMARIVM.

17 *Superior in quàvis parte sui Monasterii potest exercere suam jurisdictionem.*
18 *Inobedientia, quomodo, probetur in præcepto, cadente super commissione.*
19 *Quomodò, & à quo probanda in præcepto prohibitivo.*
20 *Probatio contumaciæ facilis.*
21 *De probatione Rebellionis, remissive.*

17 Facilis est probatio criminis *inobedientiæ*, ac *contumaciæ*; nam licèt Prælatus in quacunque parte, sivè loco sui Monasterii possit suam jurisdictionem exercere, ut probat *Abbas* (28), tamen consuetudo obtinuit, quòd Superior, sivè localis, sivè Provincialis, sivè etiam Generalis coràm Fratribus congregatis in Capitulo, seù Refectorio suam jurisdictionem exerceat, pœnitentiando, aut formale præceptum obedientiæ iniungendo. Si igitur Superior formale præceptum iniungit, cum hoc regulariter, ut dictum est, fiat coràm Fratribus congregatis, erit notorium facti, quod probatione non eget.

18 Potest autem præceptum cadere, aut super commissione, aut super omissione; nempè potest Superior præcipere Subdito, ut aliquid faciat; puta, ut in pœnam defectus commissi, se publicè flagellet; aut scutellas lavatum vadat: & potest præcipere, ut aliquid omittat, ut nè noctu per viridarium vadat. In primo casu, si Subditus inobediens est, ejus crimen consistit in negativo, puta, in non faciendo, quod præceptum fuit fieri; undè probatio istius delicti, cum consistat in simplici negatione, non facienda est à Superiore, negativa enim simplex improbabilis est, ut diximus aliàs (29); & Superior habet prò sè præceptum publicè intimatum; proindè spectat ad Subditum probare factum à se, ad executionem præcepti; quod si non probet, jàm constat de *inobedientiâ*.

19 Si autem præceptum cadat super omissione, crimen probandum est à Prælati fisco; nàm quià, cum negativa vaga improbabilis sit, ut dictum est, non debet Subditus probare, se non fecisse, quod jussus fuit non facere; sed viceversà debet Superior probare Subditum fecisse, quod prohibitus fuit facere.

20 Facilis porrò evadit *contumaciæ* probatio, sivè judicialiter, & scripto procedatur; sivè, ut assolet inter Regulares in præceptis ferendis, Superior sinè scripto procedat. Si enim in *contumaciam* quis incidit, eò quià Judici præcipienti parere non vult, aut non comparendo, aut aliquid, sibi iniunctum non præstando in tempore sibi præscripto; tempore elapso, accusatur *contumacia*, quæ ex actis concludenter remanet probata. Si verò est *contumacia* in non obediendo Superiori, qui, vel pœnitentiam, vel aliud opus Subdito imposuit, *contumacia* est notoria, eò quià præceptum, coràm totâ Religiosorum Communitate à Superiore iniungitur, & coràm eâdem Subditus pertinaciter obedire renuens contumaciam prodit.

(28) *Abb. in cap. Si quis contra. nu. 54. de For. compet. & in cap. Cum contingat. nu. 33. eo. tit.*
(29) *Par. p. Tit. Accusatio. num. 27.*

21 Quò ad probationem *rebellionis*, de hâc tractabimus infrà, cum loquemur de crimine *læsæ majestatis*, cujus rebellio est species.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

22 *Ecclesiasticæ potestati quilibet homo est subiectus.*
Præcepta in re gravi transgrediens peccat mortaliter.
Inobediens Episcopo de jure antiquo erat infamis, & interdictus.
Et aliquandò à Dæmone obsidebatur.
23 *Contumaces Iudici Ecclesiastico excommunicantur.*
Censuræ sunt introductæ, ad compellendos fideles ad obedientiam Ecclesiæ.
24 *In causâ criminali, in ordine ad contumaciam specialia habentur.*
25 *Contumacia in foro laico Mediolanensi, quomodò puniatur.*
26 *Contumax condemnatur ad pœnam criminis, de quo est inquisitus.*
Contumax habetur prò confesso.
Contumacia Rei potest ab aliis causis provenire, quàm à delicto commisso.
27 *Reus non condemnatur in contumaciâ, nisi præcesserint delicti indicia legitima.*
28 *Quæ requirantur, ut aliquis possit sententiari, ut contumax.*
Terminus competens ad comparendum, quis sit.
Terminus legalis ad comparendum est 20. milliarium prò quâlibet die.
Terminus nimis brevis invalidat citationem.
Locus, quomodò non dicatur tutus.
Delegatus in libello citationis debet docere de suâ delegatione.
Iudice, qui citavit, mortuo, novus Iudex debet citare Reum, aliter non potest eum sententiare ut contumacem.
29 *De jure Canonico, quid requiratur, ad hoc, quod aliquis damnetur ut contumax.*
30 *De consuetudine aliter servatur.*
31 *De pœnis rebellium, remissivè.*
32 *De pœnis Regularium inobedientium, contumacium, ac rebellium, remissivè.*
33 *Statutum primum Ordinis Minorum de observantiâ contrà inobedientes.*
34 *Statutum secundum.*
35 *Statutum tertium.*
36 *Statutum quartum.*
37 *Statutum quintum.*
38 *Statutum sextum.*
39 *Statutum septimum.*
40 *Statutum octavum.*
41 *Statutum nonum.*
42 *Statutum decimum.*
43 *Statutum vndecimum.*
44 *Statutum duodecimum.*
45 *Dubitatio prima.*
46 *Præceptum formale Superioris, quamvis videatur esse de re levi, debet sub mortali exequi.*
Præceptum formale latum per modum ordinationis transgrediens est carcerandus.
47 *Dubitatio secunda.*

48 Statutum secundum est intelligendum de rebellione strictè sumptâ.
Semel disposita in Statuto, aliquandò ad majorem declarationem repetuntur.
49 Dubitatio tertia.
50 Modi, quibus potest quis Superiori Generali esse rebellis, & ut talis puniri.
Generalis Superior in Religione est Princeps.
51 Rebellio in Generalem est, quæ attentatur per viam facti, non autem juris.
52 Contrà Generalem potest haberi recursus ad Papam.
53 Modi quibus facto attentatur contrà Generalem rebellio.
54 Dubitatio quarta.
55 Pœna non acceptantium Commissarios, missos à Generali.
56 Dubitatio quinta.
57 Opinio Sanctori.
Dictio qui, vel quibus, quid importent.
58 Impugnatur opinio Sanctori.
Religio non renunciavit privilegio absolvendi à Censuris Papalibus, nisi in casibus expressis in Statutis.
59 Prælati Ordinis Minorum de Observantiâ possunt absolvere à Censurâ contrà rebellantes Generali.
60 Dubitatio sexta.
61 Dictio ejusmodi, quid importet.
Solvitur dubitatio.
62 Concordantur Statuta.
63 Ostenditur Statuta non esse superflua.
64 Error Sanctori circà pœnam inobedientiæ.
65 Refellitur opinio Sanctori.
Obedientia fundamentum vitæ Regularis.
66 Ostenduntur in Statutis pœnæ contrà inobedientiam largè, & strictè sumptam.
67 Dubitatio septima.
68 Eâdem pœnâ puniuntur rebelles Commissariis Provincialium, sicut Provincialibus ipsis.
69 Dubitatio octava.
70 Pœnæ antiquorum Statutorum aucta sunt contrà rebelles in Generalem, & Provinciales.
71 Dubitatio nona.
72 De quibus Vicariis Statutum intelligatur.
73 Dubitatio decima.
74 De intelligentiâ Statuti, remissivè.
75 Contumax ità est renuens impositam pœnitentiam, sicut quodvis aliud præceptum.
76 Statutum contrà renuentem pœnitentiam latum est exemplariter.
77 Opinio Sanctori.
78 Impugnatur talis opinio.
Iudex suam jurisdictionem exercet in quocunque loco Provinciæ sibi commissæ.
Superior localis suam auctoritatem exercet in quocunque loco sui Conventus.
79 Confirmatur conclusio ab absurdo.
80 Roboratur itidem ex Statuto.
81 Colorata excusatio prò Sanctoro.
82 Reiicitur excusatio.
83 Dubium proponitur.
84 De hoc, remissivè.
85 Dubium undecimum.
86 Opinio Sanctori.
87 Reiicitur Sanctorus.
Trina monitio semper necessaria antè declarationem contumaciæ.
88 Contumacia non datur sinè citatione, & monitione Canonica.
89 Omnes Prælati inferiores Generali debent sequi consilium Discretorum in carcerando contumaci.
Generalis, quarè non alligatur tali consilio petendo.
Iudex potest punire injuriam sibi factam ratione officii.
90 Sententia semper est ferenda in judicio, etiam summaryssimo, & facto notorio.
Carcer ob contumaciam non potest dari à Provinciali sinè consensu Diffinitorum.
91 Possunt ad talem carcerationem adhiberi prò consilio alii Patres.
92 Dubitatio duodecima.
93 Contumax est, qui per diem naturalem perseverat inobediens.
94 Dies naturalis prò inobedientiâ contumaci computandus est de momento ad momentum.
Non observans tempus legis non observat formam legis.
Actus est nullus, non servato tempore, & formâ legis.
Recedere à formâ legis est recedere à lege.
95 Dubitatio tertiadecima.
96 Contumacia, quomodò ex uno solo actu possit colligi.
97 Dubitatio quartadecima.
98 Si Discreti non consulunt carcerationem contumacis, deveniendum est ad Excommunicationem.
99 Dubitatio quintadecima.
100 Resipiscens intrà 24. horas ab inobedientia nequit carcerari ut contumax.
101 Debet tamen prò inobedientia puniri à Provinciali.
102 Dubitatio sextadecima.
103 Clausula apposita in lege, si non est exemplificativa, restringit legem.
Excommunicatio contrà resistentes Commissariis, est contrà eos, qui se opponunt, nè recipiantur.
104 Dubitatio decimaseptima.
105 Conciliantur Statuta.
106 Commissarii, quibusnam Prælatis comparentur.
107 Delegatus comparatur personæ Delegantis.
108 Dubitatio decima octava.
109 Rebelles, qui sint.
Insidiari, quandò quis dicatur.
110 Rebellio in Commissarium publica, quandò sit.
111 Rebellio in eundem occulta, quomodò committatur.
112 Dubitatio decimanona.
113 Opinio Sanctori.
114 Pœnæ contrà mutantes disposita à Commissariys tangunt solos Ministros Provinciales.
115 Dictio quisquis, & quisquam quid importet.
116 Dictio quisquis posita in Brevi Gregorii XIII. refertur ad Provinciales.
117 Confirmatur posita conclusio.
118 Dubitatio vigesima.
119 Peyrini opinio, quòd Superior quivis Ordinarius, aut delegatus possit recusari, ut suspectus.
120 In visitatione pastorali, seu foro paterno nullus Superior potest recusari ut suspectus.

22 Quià Ecclesiasticæ potestati, juxtà Canones (29), omnes fideles subjecti sunt; hinc est, quòd etiam omnes quavis dignitate fulgentes, tenentur Ecclesiasticis Superioribus obedire. Speciali autem vinculo tenentur Clerici Episcopis obedire, maximè dùm in sacris Ordinibus sunt constituti; in eorum enim ordinatione Episcopo suo promittunt obedientiam, ac reverentiam. Hinc est, quòd transgredientes in re gravi præcepta Ecclesiastica peccant mortaliter, (30) & juxtà Canones antiquos (31), inobedientes Episcopis, tàm Clerici, quàm laici Principes erant infames, & interdicti ab ingressu Ecclesiæ. Imò aliquandò à Dæmone obsidebantur, ut habetur in alio Capitulo. (32) Hæc autem accipienda sunt de inobedientibus simpliciter præceptis Ecclesiasticis.

23 *Contumacia* autem, quià inobedientiæ aliquid addit, puta, contemptum mandati Superioris, graviori pœnâ vapulat. Si enim aliquis, sivè Clericus, sivè Laicus, post canonicam monitionem, puta, aut trinam, aut unam, prò tribus, non adimplet Superioris Ecclesiastici mandatum, præstando, quòd ipse jussit, aut omittendo, quod vetuit, mucrone excommunicationis, quo in Ecclesiâ nihil est terribilius, percellitur; imò censuræ Ecclesiasticæ, ad hoc solùm inventæ sunt, ut inobedientium fidelium *contumacia* compescatur. (33)

24 Quadrant autem modò dicta, in *contumaciâ* in causâ, tùm civili tùm criminali. Sed in criminali aliud specialius habetur in ordine ad *contumaciam* in quibusvis foris Laicis, Ecclesiasticis sæcularibus, ac Regularibus.

25 In foro enim laico (quidquid sit de jure communi), de generali consuetudine, Reus citatus solemniter, & non comparens, in pœnam contumaciæ bannitur, & condemnatur pœnâ debitâ delicto, de quo fuit inquisitus. Quòd, si delictum fuerit ex illis, prò quibus veniat bonorum confiscatio; transmissâ inquisitione, describuntur bona, & apud idoneum virum deponuntur; & damnato Reo in *contumaciâ*, pròut dictum est, si ipse infrà annum à latâ sententiâ compareat, solet per Senatum admitti ad defensiones, quibus si se probet innocentem, absoluitur à condemnatione, & bona sua recuperat, non obstante horum descriptione, & sententiâ latâ. Si verò compareat post annum, & admissus, ut præfertur, per Senatum se defenderit, ac innocentiam probaverit, liberatur quidèm à pœnâ corporali, non tamen recuperat bona descripta, quæ remanserit confiscata; & hoc in pœnam *contumaciæ*. Hæc autem consuetudo servatur in dominio *Mediolanensi* juxta dispositionem municipalem *Navarum Constitutionum*, de quibus videndus *Clarus* (34)

26 Porrò generalis consuetudo totius Italiæ est, quòd in quovis Crimine Reus contumax condemnetur pœnâ debitâ crimini, de quo imputetur; (35) Quantumvis enim crimen non plenè probatum sit; tamen contumax habetur prò confesso; (36) & sic ex contumaciâ videtur probatum, Rei confessione, delictum. Benè autem dicit *Clarus* (37), quòd hæc conclusio, quòd contumax habeatur prò confesso, subsistat per auctoritatem Statutorum, ità disponentium, quæ velint hoc modo punire *contumaciam*; ceterùm rationabiliter non potest ex solâ *contumaciâ* in non comparendo concludi, quòd aliquis se Reum confiteatur; nàm, ut aliàs (38) diximus, *contumacia* potest oriri, non ex conscientiâ admissi criminis, ac metu pœnarum; sed ex potentiâ Accusatoris, aut falsitate Testium; aut inimicitiâ Judicis, ob quæ sibi timens, inquisitus comparere noluit, nè contrà fas gravaretur.

27 Notandum tamen, quòd non ex solâ, & purâ *contumaciâ* in non comparendo, fertur sententia contrà Reum; sed requiritur, quòd præcesserint indicia legitima delicti, juxtà Doctores. (39) Et si quæretur, quæ nam in hoc casu dicenda sint indicia legitima, respondet *Clarus* (40), esse ea, quæ sufficiunt ad trasmittendam contrà Reum inquisitionem, & eum constituendum in examine.

28 Porrò multa requiruntur, ut aliquis verè declarari possit contumax, & contrà eum proferri sententia. Primò oportet, quòd Judex committat citationem, (41) & hoc, die juridico, nàm in festivo non tenet. (42) Secundò requiritur, quòd fiat relatio per Nuncium, qui citationem affixit, aut præsentavit. (43) Tertiò requiritur, quòd forma tradita à Judice in commissione servetur. (44) Quartò; debet in citatione assignari terminus præfixus, ad comparendum, qui terminus debet esse competens; competens autem dicitur terminus assignatus à Statutis, aut consuetudine tribunalis, dum Reus est in Civitate, in quâ judicium exercetur; si autem distat à loco judicii terminus, competens erit terminus legalis, nempè unius diei; prò vigesimo quoque milliari juxtà legum (45) præscriptum. Quod, si terminus nimis angustus, (attentâ loci distantiâ) esset assignatus, citatio esset, ipso jure nulla, & consequenter *contumacia* inefficax ad sustinendum actus desuper fundatos, ut multi (46) scribunt. Quintò; requiritur, quòd locus, ad quem citatur, sit Reo tutus; (47) dicitur autem non tutus locus, vel propter inimicitiam; aut bellum; pestem; aut aeris intemperiem, (48) aut insidias latronum in viâ, & similium. Sextò; requiritur, quòd, si ille, qui citationem committit, sit Judex delegatus, in citatione inserat tenorem suæ delegationis, aliàs citatus comparere non tenetur, & *contumacia* non contrahitur. (49) Et quatenùs Judex, qui citavit, moriatur, aut decedat ab officio, & novus Judex velit ad sententiam contrà contumacem procedere, oportet, quòd de novo ipsum citet, datis debitis intervallis ad comparendum. (50)

29 De

(29) *cap. Duo sunt. 96. dist. Gloss. in cap. Si autem. 11. cau. 11. q. 3.*

(30) *Tolet. Tract. de Sept. peccat. mortal. cap. 20. nu. 2. in fin.*

(31) *text. in cap. Si autem. & in cap. Si quis verò. 11. quest. 3.*

(32) *text. in cap. Absit. 11. q. 3. juncta glos. final. in V. Dæmonum.*

(33) *arg. cap. Corripiantur. 24. q. 3.*

(34) *Nov. Constit. Mediolanen. lib. 4. de Accusat. V. Rei carceribus. §. Pari modo. Clar. Quæst. 44. V. Sed hodie.*

(35) *Gandin. Alberic. Vital. apud Clar. l. cit. V. licet autem. Flamin. Chartar. de Execut. sentent. cap. 1. nu. 9. 10. & 11.*

(36) *Bald. in l. licet. C. de Procurat. Menoc. Cons. 68. num. 16. Barbos. Repert. iur. V. Contumacia*

(37) *Clar d. Quæst. 44. V. Dictum est*

(38) *Par. p. Tit. Reus. num. 46.*

(39) *Plot. Afflict. Farinac. Flamin. Chartar. Scaccia. Matthæu. apud Raynald. Obser. crim. lib. 3. cap. 33. §. 1. nu. 23.*

(40) *Clar. Quæst. 44. V. Quæro nunquid*

(41) *l. final. C. de Exhib. re.*

(52) *Muta sup. rit. 259. nu. 44. Sanfælic. decis. 141. nu. 2.*

(43) *Bald. in l. 2. in 5. notab. C. de Sportul. Franch. in cap. Cum parati. col. penult. de Appell.*

(44) *Farinac. Foller. apud Petra. Magn. Cur. Rit. 94. nu. 7.*

(45) *text. in l. p. ff. Si quis caut. Gloss. in cap. Nonnulli. in V. Ultra duas dict. de Descript.*

(46) *Odd. Rolan. Burset. Aym. Bald. Peregrin. Caravit. Vant. Sanfælic. apud Raynal. lib. 3. cap. 34. §. 19. nu. 24.*

(47) *Farinac. Quæst. 11. n. 55 Antonel. de loc. legal. lib. 2. cap. p. n. 112.*

(48) *Clar. Quæst. 34. V. Allegatur. Baiard. ibi. num. 31.*

(49) *arg. text. in cap. Præterea. de dilation. Authen. Qui semel. C. Quomodo, & quando Iud. Raynal. lib. 3. cap. 32. § 4. nn. 53.*

(50) *Salgad. de Reg. prot. Par. 3. cap. 9. nu. 206. & Par. 4. cap. 5. n. 8. Solorzan. de Iur. India. Tom. 2. lib. 2. cap. 29. nu. 73. Ricc. Par. 7. Collect. 3182.*

29 De jure autem Canonico, in causis criminalibus non potest contrà contumacem proferri sententia diffinitiva damnationis; nec haberi prò convicto in absentiâ, nisi citatus, & non comparens, Excommunicatus denuncietur, & per annum in excommunicatione insorduerit, ut ex *Abbate*, *Claro*, & *Diaz* scribit *Thesaurus*. (51)

30 Licèt autem hoc sit de jure, tamen de consuetudine contrarium servatur, non minùs enim, ac in foro laico, in tribunalibus Ecclesiasticis contrà contumacem, expiratis terminis fatalibus, citatur denuò Reus ad audiendam sententiam, & contrà eum diffinitivè sententiatur.

31 Quantùm ad pœnas contrà Rebelles, cum illæ eædem sint cum illis, quæ feruntur contrà Reos de crimine læsæ majestatis, de illis loquemur infrà, cum de illo delicto agemus.

32 Quantùm verò ad pœnas, quæ incutiuntur Regularibus, delinquentibus *inobedientiâ*, *contumaciâ*, *ac rebellione*, videndæ sunt peculiares Ordinum Constitutiones; Nobis *Minoribus de Observantiâ*, tùm *Regulari*, tùm *Strictiori*, sequentia præscribuntur Statuta.

33 1 *Qui Generali Minorum, aut Commissario item Generali non obedierit, trimestri carceris pœnâ; vel graviori etiam puniatur.* (52)

34 2 *Qui verò eisdem rebellaverit, aut verbis iniuriosis, vel irreverentibus illos, aut eorum alterum publicè affecerit; is quocunque suffragiorum jure, sexennio, careat; ac semestris carceris pœnâ, vel graviori etiam, prò qualitate delicti puniatur.* (53)

35 3 *Qui in Provincialem Ministrum, vel Commissarium crimina ejusmodi admiserit, & carceris pœnâ, & suffragiorum privatione puniatur, Generalis arbitratu.* (54)

36 4 *Qui verò in Guardianum, vel Vicarium, aut quempiam graviorem Patrem, ut supra, deliquerit, Provincialis arbitratu puniatur, prò delicti qualitate.* (55)

37 5 *Qui autem pœnitentiam per locorum Superiores sibi impositam, & iniunctam agere, vel subire renuerit, de Discretorum consilio, & assensu, etiam trinâ monitione non præmissâ, carceri mancipetur, prout opportuniùs videbitur.* (56)

38 6 *Auctoritate Apostolicâ etiam cavetur sub excommunicationis latæ sententiæ pœnâ, à qua, præter quàm in mortis articulo absolui non potest, nisi à Romano Pontifice; nec non sub privationis perpetuæ omnium officiorum Ordinis, & inhabilitatis ad illa, & alia quæcunque in posterum obtinenda, vocisquè, tàm activæ, quàm passivæ, eo ipso, incurrendis pœnis, nè quis Provincialis, aut Guardianus, vel cujuscunque alteriùs gradus Religiosus, aut Religiosa nostri Ordinis Commissariis à Generali Ministro ad visitandas Provincias missis resistere, nec eis se opponere, aut contradicere, seu se rebellem exhibere, ipsos quâcunque de causâ, vel quæsito colore non recipiendo, audeat, vel præsumat.* (57)

39 7 *Pœna, contrà inobedientes statuta est carceratio, & consequenter actuum legitimorum privatio, si inobediens, debitè monitus in contumaciâ perseverat. Dicitur autem contumax, quandò trinâ monitione eodem die, congruis intervallis præmissâ, per diem naturalem inobediens existit: vel quandò, ità pertinaciter recusaverit, ut de Discretorum consilio, carceribus mancipari debere videatur.* (58)

40 8 *Contumax, (idest, qui trinâ monitione, eodem die, congruis intervallis præmissâ, inobediens perseverat, vel qui, ità pertinaciter obedire recusat, ut de Discretorum consilio carceribus mancipari mereretur) est carcerationis pœnâ plectendus, & consequenter actibus legitimis privandus.* (59)

41 9 *Qui Provinciali, Guardiano, aut Vicario rebellaverit, omni suffragiorum iure carere, triennio, debet.* (60)

42 10 *Qui Generali, vel Commissario, ab eo misso ad visitandam Provinciam rebellaverit, Excommunicationis, Sanctissimo reservatæ pœnam statim incurrit, ac privationem suffragiorum, officiorum Ordinis, & perpetuam inhabilitatem ad illa.* (61)

43 11 *Quicunque Provinciali Ministro, Guardiano, aut Vicario rebellaverit omni suffragiorum iure triennio careat. Qui Commissario à Generali misso resistere, opponere, aut contradicere, seu se rebellem exhibere auserit, vel præsumpserit, ipso facto Excommunicationis pœnam incurrat, à qua non nisi à Sanctissimo Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo absolui possit: nec non privationis perpetuæ Officiorum Ordinis, & inhabilitatis ad illa, & alia quæcunque in Ordine exercenda, ac vocis tàm activæ, quàm passivæ, eò ipso incurrendis pœnis Constitutione Apostolica illatis afficiatur. Quibus etiam & omnibus, & singulis subiaceat, ac prætereà semestri carceri mancipetur, qui Generali ipsi rebellaverit.* (a)

44 12 *Quòd si quis ausu temerario Commissario Visitatori contradicere, non obedire, aut se rebellem exhibere tentaverit, aut ejus mandata, ordinationes, & decreta exequi neglexerit, aut etiam contempserit, is pœnas supraùs contra rebellantes statutas, eo ipso, incurrat.* (b)

45 Circà primum Statutum, positum suprà *num.* 33, dubitatur primò, an pœna Carceris debetur, quandò Religiosus est inobediens Generali Ministro, Vicario, aut Commissario, non servando præceptum illius positiuum, aut negativum, publicatum per modum ordinationis?

46 Respondeo, quòd, quandò Prælatus, ex justo motivo, ac fine rationabili, & sub formali præcepto obedientiæ aliquid præcipit, quamvis sit de re, quæ videatur Subdito levis; tamen iste tenetur sub mortali obedire, prout dicunt Doctores post *D. Thomam* (62). Quod autem præceptum intimetur universaliter omnibus, & quibuscumque per modum ordinationis, & scripto, perindè est, ac quandò idem oretenùs, ac alicui, in particulari intimetur. Sequitur igitur, quòd, si Prælatus in tenore ordinationis exprimat, se illud jubere in virtute obedientiæ; transgrediens mortaliter peccat, quià verè inobediens est; ut proindè pœna statutaria Carceris ipsi veniat infligenda.

47 Secunda dubitatio, circà secundum Statutum, posi-

(51) *Abb. in cap. Veritatis. num. 21. de Dolo. & contum. Clar. Quæst. 44. §. licet autem. Diaz cap. 118. nu. 4. apud Thesaur. Verb. Insordescentia. num. 3.*
(52) *Vallisolet. 1593. Tit. De obedient. ℣. Qui Generali.*
(53) *Vallisolet. loc. cit. ℣. Qui verò.*
(54) *Vallisolet. loc. cit. ℣. Qui Provinciali.*
(55) *Vallisolet. loc. cit. ℣. Qui verò.*
(56) *Vallisolet. loc. cit. ℣. Qui autem*
(57) *Vallisolet. loc. cit. ℣. final.*
(58) *Vallisolet. Tit. de Pœna contr. inobedien. & contum.*
(59) *Text. Tit. Applicatio. §. 12.*
(60) *Text. loc. cit §. 21.*
(61) *Text. loc. cit. §. 52.*
(a) *Vallisolet. Tit. de Rebellantibus.*
(b) *Vallisolet. Tit. De Fratrib. coram Commiss. Visitat.*
(62) *D. Thom. 2. 2. quæst. 186. art. 9. in corp. Valent. Caietan. Sanchez. less. Azor. Panormit. apud Peyrin. de Subd. Quæst. 1. cap. 5. §. 3. ℣. Dico primo.*

positum suprà *num.* 34. est, de quâ rebellione sit intelligendum Statutum, puta, àn de rebellione largè, aut strictè acceptâ?

48 Respondeo, quòd, ut diximus suprà *num.* 13, *rebellio*, lato modo accepta idem est, ac *inobedientia*. Cum autem de pœnis *inobedientiæ* disponatur in primo Statuto, ut visum est, otiosa esset, & superflua repetitio in hoc secundo Statuto, quod in lege non admittitur. Proindè Statutum intelligendum est de *rebellione* strictè, & propriè sumptâ. Et quamvis, aliquandò in lege, vel Statuto, semel dispositum, etiam per verba inculcata, idem importantia, disponatur ad majorem declarationem, ut habet quædam *Glossa* (63), in hoc casu tamen talis conclusio non potest habere locum; si quidèm in primo Statuto datur pœna carceris trimestris; in secundo autem carcerationis semestris; & cum idem crimen diversis pœnis non vindicetur; hinc est, quòd in primo Statuto decernatur pœna *inobedientiæ*, sivè *rebellionis* latè sumptæ, quod idem est; in secundo autem pœna *rebellionis* strictè sumptæ.

49 Tertia dubitatio ad idem Statutum est, quomodò, aut quandò Subditus contrà Generalem rebellare dicatur, ut locus sit pœnæ, in Statuto prædicto latæ?

50 Respondeo, quòd in quodam Canone (f) puniendus excommunicatione dicitur quidam Archidiaconus, qui *contrà fidem homagii præstiti, ac debitam reverentiam, Episcopum suum esse Dominum, negasse, vel in foro sæculari deposuisse contrà eum super rebus spiritualibus quæstionem; aut tàm invasori Episcopi, & sociorum ejus, quàm fratri ejus, vel complicibus suis causam, vel consilium præbuisse dicebatur*. Ex quo Canone elicere debemus modos, quibus Subditus, Generali resistens potest declarari rebellis, & ut talis puniri. Nàm quandò Subditus Religiosus facit actus contrà personam, jurisdictionem, honorem, ac Officium sui Generalis, tunc contrà ipsum rebellat, & est locus pœnæ statutariæ. Generalis enim in Religione est Princeps, ut aliàs (64) diximus, & quantùmvis ejus Subditi non sint ipsius Vassalli, nec illi præstiterint juramentum fidelitatis; nec feudum ab eo habeant; nec propriè ad hostes confugiant; aut in Generalem arma capiant; in quibus actibus, rigorosè loquendo consistit *rebellio*, tamen, ut optimè advertit *Sanctorus*, (65) quià voverunt obedientiam, quæ est major fidelitate; & proprium arbitrium voluntati illius alligarunt, optimè attentando aliquid, contrà personam, honorem, Officium, aut jurisdictionem Generalis, contrà illum dicuntur rebellare. Undè ex analogiâ delictorum Archidiaconi in proprium Episcopum, quæ recitantur in supradicto Canone, à quo haberi pœnas, contrà Clericos rebellantes in proprium Episcopum, scribit *Cardinalis de Lauræa* (g) venari possumus modos, quibus Subditus Religiosus possit esse in proprium Generalem rebellis.

51 Tamen advertendum est, quòd actus isti, per quos inducitur contrà Generalem *rebellio*, sunt, qui attentantur per viam facti, non autem juris. Non enim parificatur Generalis *Papæ*, *Imperatori*, aut Principi, non recognoscenti alium temporalem superiorem; ille enim habet suprà se Superiorem, à quo potest puniri, exauctorari, suspendi &c. Sequitur ergò, quòd, si contrà *Papam*, *Imperatorem &c.* incurritur *rebellio*, quovis modo attentando contrà ipsius dignitatem, dominium &c. non tamen esset *rebellio*, si contrà Generalem quis ageret, curando, ut à *Papa* deponeretur ab officio, agendo per viam juris, accusando eum de aliquo crimine, quòd verè comisisset.

52 Quàmvis Princeps, Superiorem non agnoscens, sit aut ineptus regimini, aut Reipublicæ parùm utilis, vel etiam positivè perniciosus, non tamen potest Subditus agere, ut Principatu privetur, aut quid contrà ejus dignitatem fiat, aut de medio tollatur; cum enim Superiorem in terris non habeat, nisi Deum; à Deo tantùm petendum est remedium; & interim, ut dicebat *Tacitus ferenda sunt Regum ingenia*. Undè quidquid & quovis modo attentatur, contrà talem Principem, constituit attentantem rebellem. Non sic autem est, cum Generali, qui *Papam*, ac *Sacram Cardinalium Congregationem* suprà se habet: si enim Generalis esset Ordini perniciosus, & quis recurreret ad *Papam*, ut ille officio privaretur, iste nullo modo esset rebellis. Similiter si aliqua Provincia, Conventus, aut Frater particularis esset positus in oculis Generalis, à quo rationabiliter timerentur injustæ oppressiones, potest quilibet habens interesse in Provinciâ, Conventu, aut personâ, curare apud *Sac. Congregationem*, aut *Papam*, ut Generali, respectu illorum, coarctaretur jurisdictio, nè posset liberè in illa desævire; hoc enim non excedit modum naturalis defensionis, quo præcaventur damna, quæ probabiliter timentur futura.

53 Sequitur ex his, quòd *rebellionem* concludant actus illi tantùm, qui sunt per viam facti, & contrà Generalis auctoritatem &c. ut potè, si quis seditiosa scripta contrà Generalem componeret, in quibus probaretur, eum fuisse simoniacè electum, & proindè non esse illi obediendum: si aliquis conspirationem, aut coniurationem contrà illius vitam, aut famam machinaretur: si recursus haberetur ad Principem laicum, curando, ut sub colorato prætextu rationis status, mandata Generalis, ut potè ex Natione inimicâ Principi, non reciperentur; aut nè Commissarii, ab eo quoquomodo destinati, admittantur, nisi patentes sint priùs à Regiis Ministris approbatæ; aut absolutè repellantur, ut optimè habet *Sanctorus*. (66) & centum similia.

54 Quarta dubitatio circà idem Statutum est, An aliæ pœnæ, ultrà carcerem semestrem, sancitæ sint contrà rebellantes Superiori Generali?

55 Respondeo, quòd, ut constat ex *Textu* recensito suprà *num.* 42. & Statuto *Vallisoletano*, dato suprà *num.* 43. rebellantibus contrà Generalem, ultrà carcerem semestrem, apposita est pœna Excommunicationis, reservatæ Summo Pontifici; privationis omnium Officiorum Ordinis; perpetuæque inhabilitatis ad illa; & insuper privationis vocis activæ, ac passivæ ad instar pœnarum, quas *Gregorius XIII.* in suo Brevi incip. *Quoniam nostro* (67) sancivit contrà rebellantes Commissariis, à Generali missis ad visitandas Provincias. Cum enim experimento didicisset Religio, leves esse pœnas latas in Statutis antiquis contrà Rebellantes, & obedientiam labefactantes, quæ est fundamentum Reipublicæ Religiosæ, voluit eas augere prò tuendâ pœnis appositis dignitate Superiorum tùm Generalium, tùm Provincialium, tùm localium.

56 Quin-

(63) *Gloss. in l. lecta. in Verb. Inculcatio. ff. Si cert. petat. Barbos. Axiom.* 216. *num.* 6.
(f) *cap. Grauem. Extra de Excess. Prælat.*
(64) *Par. p. Tit. Quid. num.* 29.
(65) *Sanctor. de Pœn. cap.* 6. *Quæst.* 1. *V. Respondeo affirmativè fol.* 239.
(g) *Lauræ. Epitom. Canon. V. Rebellio.*
(66) *Sanctor. de Pœn. cap.* 6. *Quæst. p. V. Respondeo ex Bartol. fol.* 241.
(67) *Gregor. XIII.* 8. *April.* 1575.

56 Quinta dubitatio ad eadem Statuta est, An excommunicatus, ob *rebellionem* contrà Generalem, possit absolvi à Superioribus Generalibus, aut Provincialibus, juxtà privilegia?

57 Respondeo, quòd *Sanctorus* (68) examinando eandem quæstionem, circà excommunicationem similem latam contrà Rebellantes Commissariis Visitatoribus, dicit, quòd quàmvis Prælati Ordinis, ex privilegiis sibi concessis, possint suos Subditos absolvere ab omnibus casibus, *Papæ* reservatis, exceptis contentis in *Bulla cænæ*; tamen non possunt à tali excommunicatione absolvere; quià ex hoc, quod Religio in suis Statutis recenset talem excommunicationem, ut *Papæ* reservatam, censetur renunciare in hàc parte privilegio, quòd habet absolvendi ab hujusmodi reservatis. Et quià Statutum, suprà *num.* 43, datum in fine dicit *Quibus etiam, & omnibus, & singulis subiaceat, ac prætereà semestri carceri mancipetur, qui Generali ipsi Rebellaverit*, ad hanc dubitationem responderet, quòd Prælati Ordinis, in hoc casu, nequeunt absolvere à tali excommunicatione, attento maximè, quòd relativa dictio *Quibus*, posita in Statuto, refert præcedentia cum omnibus suis qualitatibus, ut ex jure deducitur, (69) & ità sefert, in casu, excommunicationem, Papæ reservatam, & à Prælatis Ordinis inabsoluibilem.

58 Sed doctissimi viri pace, aliter est dicendum; nàm in citato Statuto, nec umbra habetur, quòd Religio circà illam excommunicationem renunciaverit privilegiis, per quæ potest à censuris, Papæ reservatis absolvere; sed purè, & simpliciter refert dispositionem Brevis *Gregorii XIII*, quod etiam citat ad marginem, ut patet intuenti. Profectò, quandò Religio voluit aliquibus privilegiis, sibi concessis renunciare, claris, & patentibus verbis hoc expressit, ut patet in Ordinationibus, factis in *Generali Congregatione Romana anno* 1629, (70) Constitutionibus *Capituli Generalis Romani* 1658. *cap.* 1. §. 1. *num.* 1., (71) Statutis Ordinis Generalibus *Sambucanis cap.* 4. §. 1.; in quibus omnibus Religio expressè renunciavit omnibus privilegiis, mitigativis rigoris Regularis observantiæ. Cum igitur de tali renunciatione, in Statuto prædicto nec verbum habeatur, sequitur, quòd generali privilegio absolvendi à reservatis Papæ, in hoc casu, non renunciavit. Addo, quòd facultas Generalis est super Statuta, cum possit super iis dispensare, si tamen in Statuto aliquo particulari non disponitur, *quòd illud indispensabile sit*; quæ clausula in tali Statuto non reperitur. Proindè, concesso etiam, quòd Religio per tale Statutum renunciasset privilegio absolvendi ab illa Excommunicatione, (quod tamen negamus), adhuc Generalis posset super tali Statuto renunciativo dispensare, & concedere, quòd privilegiis concessis Prælati inferiores uterentur; & etiam ipse illis posset uti, & à tali Excommunicatione absolvere.

59 Quòd si hæc conclusio locum habet prò absolutione ab Excommunicatione, latà contrà rebellantes Commissario Visitatori, à fortiori subsistit de absolutione ab Excommunicatione, contrà rebellantes Ministro, aut aliis Prælatis Generalibus. Si quidem talis reservatio non est facta à Papa, (qui taliter excommunicavit solùm rebellantes Commissariis), sed à Religione, quæ extendit pœnas Papales, etiam ad rebellantes contrà Generales, in tali autem extensione, non ità potuit, se privare facultate absolvendi ab illis pœnis, quin Generalis; & de ipsius concessione Prælati inferiores possint absolvere, eò quià ipse super Statutariis dispositionibus, ut dictum est, potest dispensare.

60 Sexta dubitatio est circà tertium Stutum, positum suprà *num.* 35. & est; Quomodò hoc intelligendum sit, ut superfluitatem non sapit, & cohæreat cum *Textu*, posito suprà *num.* 41. & Statuto, dato suprà *num.* 43. cum enim carceratio formalis importet privationem actuum legitimorum, ut habetur ex Statutis Ordinis (72), & hæc involuat privationem suffragiorum, ut aliàs dictum est, (73) superfluum videtur, quòd in statuto hoc disponatur, quòd *rebelli contrà Provincialem, arbitratu Generalis infligatur carceratio, & privatio suffragiorum*, cum hæc illam consequatur. Pariter, quomodò cohærere debeat hoc Statutum, præscribens Carcerem, & privationem suffragiorum arbitrio Generalis, cum *Textu*, & alio Statuto, suprà citato, in quibus nullâ factâ mentione de Carcere, infligitur rebellibus in Provincialem privatio suffragiorum, limitata ad triennium.

61 Respondeo; quòd dictio *ejusmodi* posita in Statuto est relativa præcedentium, cum suis qualitatibus; (74) & cum in duobus præcedentibus Statutis dictum sit de *rebellione* largè, & strictè sumptâ, sivè *inobedientiâ*, & *rebellione* propriâ, dispositumque sit, quòd Generali inobediens, (puta, largo modo rebellans, ut explicuimus suprà *num.* 13.) Carcere trimestri; strictè verò rebellis, semestri Carcere, ac quorumvis suffragiorum privatione percellatur; ità hìc pari modo disponit de committente in Provincialem *crimina ejusmodi*, nempè *inobedientiam*, sivè *rebellionem* lato modo; & *rebellionem* strictè sumptam; Ordinat autem, quòd taliter rebellis puniatur, Generalis arbitratu, *& Carceris pœnâ, & suffragiorum privatione*; non quidèm, quòd in quocumque casu, ambæ pœnæ, nempè Carceris, & privationis adhibeantur; sed in casu *rebellionis* latæ sumptæ, quæ est delictum minus minori pœnâ, puta, solâ privatione; in casu verò *rebellionis* propriæ, quæ est gravior majori pœnâ, nempè carceratione sit vtendum: & hoc modo in Statuto nulla cadit superfluitas, & pœnæ rebelliũ in Provinciales correspondẽt pœnis rebelliũ in Generales.

62 Pariter respondeo ad secundam partem dubitationis, quòd tùm in *Textu* dato suprà *num.* 41. tùm in Statuto relato *num.* 43. accipitur *rebellio* latè sumpta, puta. *inobedientia*, quæ punienda est privatione omnis juris suffragiorum solâ, non autem Carcere; & in hoc concordant ambo cum Statuto, posito *num.* 35. in quo, pròut explicatum est suprà, ponitur pœna rebellantium, tùm latè, tùm strictè; puta, quod in Provincialem rebelles latè, hoc est, præcepto formali Provincialis inobedientes, suffragiorum privatione puniantur, & ità circà hoc *Textus*, & duo hæc Statuta concordant circà *inobedientiam* puniendam.

63 Nec ideò in Statutis prædictis invenitur vitiosa supergerfluitas; nempè, quòd, cum in Statuto, *num.* 35. dato, (quod ponitur *in cap. primo Statutorum Vallisoletan. tit. de obedientiâ*) sancita sit pœna contrà inobedientes Provincialibus, quæ est privatio suffragiorum, videatur proindè superfluè repetita in alio Statuto, dato *num.* 43. quod ponitur in *Vallisoletanis* iisdem, *cap.* 7. *Tit. de Rebellibus*. Quià, cum in hoc Statuto auctæ sint pœnæ in rebelles Generali, voluit Religio augere quoquè pœnas contrà

(68) *Sanctor. de Pæn. cap. 6. Quæst. 4. V. Respondeo negativè. fol.* 254
(69) *arg. l. Filio. §. Testator. ff. de Alimen. l. 1. §. Sed cum plures. & ibi Bart. ff. si fam. furt. fecer. Surd. Cons.* 352. *nu.* 22.
(70) *Orb. Seraph. Tom. 4. fol. 11. col. 2. init.*
(71) *Orb. Seraph. loc. cit. fol.* 127.

(72) *Statut. Gen. Ordin. cap. 7. §. 6. num. 5.*
(73) *Par. p. Tit. Quales. num.* 30.
(74) *arg. l. final. ff. de offic. Præs.*

contrà rebelles latè, hoc est inobedientes Provinciali; augmentum autem pœnæ est, quòd sicut in primo Statuto dicitur, quòd in Provincialem rebellis *suffragiorum privatione puniatur* simpliciter, in secundo dicitur, *omni suffragiorum jure triennio careat*; & hìc advertendum est, quòd ponitur dictio *omne*, per quam importatur privatio suffragiorum, non solùm ad electiones, sed etiam ad omnes alios actus Capitulares, quæ privatio, ut patet, amplior est eâ, quæ posita est in primo Statuto, quod cum sit ex antiquissimis Ordinis, *placuit Religioni servare indemnem antiquitatem, venerabilem* illius, ut scripsit Sanctorus. (75)

64 Hic autem advertere libet, quòd non pauci viri, aliòquin docti carpunt quasi manca Statuta pœnalia Ordinis nostri, ex eo, quòd in ipsis non reperitur pœna *inobedientiæ*; & taliter opinantibus facem prætulit *Sanctorus*, qui(76) docuit in nostris Statutis *inobedientiam*, ut talem non puniri, sed tantùm, ut perseverantem in contumaciâ, *quia*(ait), *non est artis omnes defectus emendare, sed illos, qui communitatem maximè incommodant*.

65 Sed, doctissimi viri pace, ipse dupliciter deficit, nempè in conclusione, & in ipsius fundamento. Si quidèm nil magis Religiosam Rempublicam incommodat, perturbatque, quàm inobedientia, quæ Regularis vitæ quatit fundamentum, puta, obedientiam. *Tota Monachorum Religio ab obedientiâ est*, dicebat *S. Bruno Cartusianorum* Pater, (77) & ex doctrinâ *D. Thomæ*; *Alvarez*, *& Valentia* (78) optimè concludit *Peyrinus*, quòd *necessaria est obedientia in Religionibus, ità ut, sinè eâ, consistere non possit Religio. Consistet suo modo Religio, si ablegetur paupertas, quilibetque suo statui, sua accomodet commoda; stabit quoque Religio descìscente castitate, modò vivendi ratio in reliquis non omittatur*, (ùt apparet in Ordinibus militaribus, in quibus, nec paupertas, nec castitas, nisi coniugalis habetur.) *At si obedientiam auferas; si membra Capiti non subiiciantur, totum concidere Religionis corpus, necesse est*. Artis igitur, sivè Religiosæ politiæ, erit emendare, maximè delicta *inobedientiæ*, quantumvis minimè contumacis, cum subductâ obedientiâ Religioni, sit pereundum.

66 Conclusio etiam *Sanctori* falsa est; nàm in Statutis Ordinis, quæ suprà dedimus, habetur pœna *inobedientiæ* (quamvis sinè *contumaciâ*) contrà Generales. Statuto primo, suprà *num. 33.* Habetur pœna ejusdem contrà Provincialem, ac ejus Commissarium. Statuto, suprà *num. 35.* Habetur ipsiusmet contrà Guardianos, ac Vicarios pœna. Statuto quarto, suprà *num. 36.* & eædem pœnæ repetuntur. Statuto undecimo, suprà *num. 43.* contrà eandem, ibì expressam nomine *rebellionis*, puta, latè sumptæ, quæ aliud non est, quàm *inobedientia* simplex, (hoc est, minimè contumax), ùt explicuimus suprà *num. 13.* Vndè concludendum, manca non esse Statuta nostra.

67 Septima dubitatio est, circà idem Statutum, & est, de quo Commissario loquatur, qui parificatur cum Provinciali; ità ut inobediens in illum, eâdem pœnâ puniatur, cum inobediente, aut rebelle in Provincialem?

68 Respondeo, quòd intelligitur de Commissario delegato à Ministro Provinciali, sivè ad regendam Provinciam in sui absentiâ; sivè ad visitandum Conventum; sivè ad faciendam inquisitionem criminalem. Ratio est, quià de Commissariis Visitatoribus, missis à Generali, habetur in Statutis sexto, & vndecimo; vndè superfluè hìc poneretur dispositio; imò etiam absurdè: nàm longè major pœna est rebellium in Commissarios, à Generali missos, quàm in deputatos à Provinciali, & major, ac minor pœna in Statutis poneretur prò eodem crimine, quod est absurdum. Puniuntur autem taliter rebelles, ut rebellantes in Provincialem, quià, cum eadem sit dignitas, ac jurisdictio Ordinarii committentis, ac Commissarii, æquum est, ut rebelles, in eosdem, eâdem pœnâ coerceantur.

69 Octava dubitatio est, circà quartum Statutum, positum suprà *num. 36.* & est, cum in hoc pœna rebellium in Guardianum, sit arbitraria Provinciali; & in Statuto vndecimo, dato suprà *num. 43.* sanciatur, quod sit privatio triennalis *omnis suffragiorum juris*, ambiguum est, in facti contingentiâ, cui pœnæ sit standum?

70 Respondeo, quòd standum est secundo Statuto, quià, ut optimè dicit *Sanctorus*, (79) Statutum, infligens pœnam, arbitrariam Provincialibus, est ex antiquis Ordinis, & reperitur in Statutis *Alexandrinis*, factis *anno* 1500. aliud verò, sanciens privationem suffragiorum triennalem, conditum est in *Vallisoletano* Capitulo, *anno* 1593. in quâ sicut auctæ sunt pœnæ, contrà rebelles in Generalem, ità auctæ sunt, contrà rebellantes in Superiores Provinciales, ac locales.

71 Nona dubitatio circà idem Statutum est, cum Vicarii, pròut aliàs (80) diximus, Prælati non sint, & ideò nequeant per obedientiam jubere; quod pariter dicendum est de quolibet alio graviore Patre, quomodò possit, contrà istos, committi inobedientia, aut rebellio?

72 Respondeo, quòd Statutum secundum, positum suprà *num. 34.*, à quo dependent Statuta sequentia, continet crimina rebellium, & injuriantium, seù publicè irreverentium in Superiores, ut patet legenti. Statutum igitur quartum, tangens Vicarios, & graviores Patres, non debet accipi in eâ parte, quæ respicit *inobedientiam*, ac *rebellionem*; cum enim isti Prælati non sint, non possunt dicta crimina contrà eos committi. Sequitur ergo, quòd debet accipi in eâ parte, quæ spectat ad injuriam, & publicam irreverentiam, quæ possunt contrà illos committi. Hoc verò intelligendum est de Vicariis Conventuum, qui sunt sub Guardiano: cæterum, si sunt Vicarii in capite, qui alio modo vocantur Præsidentes, isti, cum veri Prælati sint, ut aliàs (81) diximus, considerari debent tanquàm Guardiani, & inobedientes, aut rebelles in eos pari pœnâ puniri debent, sicut rebellantes Guardianis.

73 Decima dubitatio est, circà intelligentiam Statuti quinti, dati suprà *num. 37.* & quæritur, an renuens subire injunctam pœnitentiam, tantùm debeat carcerari, ut ordinatur in Statuto; an verò eâdem pœnâ puniri debeat quivis, qui formale præceptum Superioris exequi renuit?

74 Respondeo, quòd circà intelligentiam Statuti, aliàs (82) dedimus illius explanationem, cum resolutione omnium emergentium, quæ possunt occurrere; & ideò, nè semel dicta inutiliter repetamus, ad ibì scripta, lectorem ablegamus.

(75) *Sanct. de Pæn. cap. 6. qu. 7. V. Respondeo 2. ad secund. fol. 260.*
(76) *Sanct. de Pæn. cap. 6. qu. 2. §. Respondeo secund. fol. 243.*
(77) *S. Bruno Cartusien. lib. de Orna. Eccles. cap. 10.*
(78) *D. Thom. 2-2. q. 186. art 8. in corp. Alvar. de Vit. spir. Tom. 2. lib. 5. Par. 3. cap. 3. Valent. Tom. 2. disp. 10. qu. 3. Pun. 2. Assert. 4. apud Peyrin. de Subd. quæst. 1. cap. 3. V. final.*
(79) *Sanctor. de Pæn. cap. 6. quæst. 7. V. Respondeo 2. ad secundam. fol. 259.*
(80) *Par. p. Tit. Delictorum. num. 42. circ. med.*
(81) *Part. p. Tit. Delictorum. num. 41.*
(82) *Par. p. Tit. Delictorum. à num. 26. ad 40.*

75 Quantùm autem ad propositam dubitationem dico, quòd dispositio hujus *Textus*, licèt videatur limitata ad renuentem subire pœnitentiam salutarem, sibi per Superiorem localem impositam, eò quià, cum versemur in pœnalibus, lex non patitur extensionem de casu ad casum; tamen ità non est, quià pœna de renuente pœnitentiam, posita est exemplariter, non autem præcisè prò tali casu. Si quidèm ab hoc Statuto incipit tradi pœna contumacium, de quâ loquuntur Statuta septimum, & octavum, data suprà *num. 39.* & 40. respectivè. Cum igitur, ità possit esse contumax in inobedientiâ aliquis, qui aliam rem, sibi à Superiore præceptam, exequi contemnit, sicut qui pœnitentiam subire renuit; sequitur, quòd eodem modo est puniendus contumax, in non parendo in quovis alio casu, sicut in non exequendâ pœnitentiâ.

76 Sequitur igitur, quòd casus de renuendâ pœnitentiâ ponitur exemplariter, eò quòd frequentiùs accidit, quàm alii, non enim tàm frequenter evenit occasio, quòd Superior aliam rem sub formali præcepto iniungat, sicùt in casu pœnitentiæ salutaris impositæ, quam sæpè sæpiùs subire recusant nonnulli, qui sibi probrosas, ac infamatorias eas pœnitentias esse præstituunt, (quæ tamen, re verâ, non sunt) ut proindè obedire renuant. Exemplariter etiam casum hunc, non autem taxativè, esse expressum, convincitur ex alio capite, nempè, quia dicit; *Qui pœnitentiam, per locorum Superiores sibi impositam subire renuerit*, quibus verbis videtur limitata dispositio ad Superiores locales, cùm tamen hoc verum non sit; nàm æquè carcerari debet contumax in renuendâ pœnitentiâ impositâ à Provinciali, (imò fortiori jure, ratione majoris dignitatis, contemptæ in Provinciali, quàm in Guardiano,) sicut si est imposita à Guardiano, ùt patet ex criminis identitate.

77 Contrà hanc conclusionem videtur tenere *Sanctorus* (83), docens, quòd hæc dispositio Statutaria est ità limitata ad pœnitentias, quæ imponi solent à Superioribus localibus in Capitulo culparum, aut Refectorio, quòd, *si pœnitentia imponatur extrà hæc loca; vel in iis extrà Communitatis præsentiam, non inferet carcerationem inobedientia, quià Statutum pœnale sic disponit*. Et addit, quòd non est par ratio de Guardiano, & de Provinciali, ac Generali, quià isti non habent suum tribunal limitatum ad unum Conventum, sed in omnibus sibi subiectis, ità ut possint ubiquè locorum sibi subiectorum pœnitentiare; non sic autem Superior localis, qui limitatur in pœnitentiando ad locum Capituli culparum, aut Refectorii communitate præsente.

78 Miror doctissimum virum abiisse in hanc sententiam, cui tam patenter refragantur Statuta. Quæro enim, an extrà Capitulum culparum Superior localis possit Subdito aliquid iniungere sub formali præcepto, nec nè? Ineptum esset dicere, quòd non, cum juxtà jura (84) in Provinciâ sibi commissâ possit Judex, quæ sui juris sunt exercere, ac tantam jurisdictionem in casibus sibi per Statuta permissis habet Superior localis in toto Conventu, quantam habet Provincialis in suâ Provinciâ, ac Generalis in Ordine universo; undè sequitur, quòd in quâvis parte Conventus reperiatur, potest suam auctoritatem exercere. Par autem ratio est, quòd Superior per obedientiam jubeat Subdito, quòd vasa coquinæ abluat, & quòd in pœnam defectus, seù delicti, se flagellis cædat, cum utròbiquè interveniat eadem auctoritas in Prælato; eadem forma in præcipiendo; eadem obligatio Subditi ad obediendum, si ergò illud potest præcipere in quâcunque parte Conventus, idem erit de isto.

79 Accedit, quòd, si vera esset opinio *Sanctori*, posset dari casus, quòd subditus in contumaciâ perseveraret, nec posset Superior illum carceribus demandare; si enim Subditus ad Refectorium nollet convenire, aut ad Capitulum culparum, non posset Prælatus illi pœnitentiam demandare, nequè monitoria necessaria facere; cum juxtà *Sanctorum*, Superior localis, extrà illa loca, nequeat suam auctoritatem exercere pœnitentiando; quod tamen absurdum est.

80 Quæ omnia confirmantur à Statutis septimo, & octavo, datis suprà *num. 39. & 40.*, in quibus pœna contrà inobedientes contumaces sancitur; pœnaque illa, puta, formalis carceratio non arctatur ad inobedientes in recusandâ pœnitentiâ impositâ; sed Statuta loquuntur generaliter, & absolutè de inobediente quomodòlibet; undè, si Prælato, formaliter præcipienti extrà Refectorium, potest Subditus esse contumaciter inobediens, sequitur, quòd Prælatus extrà illa loca potest præceptum de pœnitentiâ subeundâ ferre.

81 Potest autem opinio *Sanctori* in parte colorari, intelligendo, quòd ipse taliter asseruerit, non posse Superiorem localem, pœnitentiantem, extrà Refectorium, aut Capitulũ, subditũ cõtumacẽ incarcerare, quià regulariter in Capitulo coràm Fratribus pœnitentiæ iniunguntur, & cum carceratio non iniungatur, nisi contumacia sit notoria facti, aut juris, nequeatque Superior localis scripto procedere, neque ferre sententiam, quâ declaretur Subditus esse contumax, necessarium proindè sit, quòd præceptum coràm Fratrum communitate in Capitulo, aut Refectorio fiat.

82 Bona taliter, qualiter esset hæc expositio, non tamen semper vera; nàm, si coràm majori parte Fratrum, ut evenire potest faciliùs in parvis Conventibus, ad ignem communem, aut in aliâ parte Conventus Superior localis, aut pœnitentiam, aut aliud Subdito formaliter præciperet, & hic contumaciter adimplere renueret, utique esset carcerandus.

83 Sed quomodò gerere se deberet Guardianus, si, facto extrà Refectorium, aut Capitulum tali præcepto, Subditus inobediens nollet ad Refectorium convenire, nè posset Superior juridicas monitiones illi intimare?

84 Respondeo, quòd de hoc casu aliàs (85) locuti fuimus, & formam procedendi dedimus per extensum, & illùc lectorem remittimus.

85 Undecima dubitatio est, An Subdito, contumaciter renuente pœnitentiam salutarem, à Provinciali iniunctam, teneatur iste, prò illo carcerando, habere consilium, & assensum Discretorum?

86 Respondeo, quòd *Sanctorus* (86) examinando hoc dubium, puta, àn contumax in Provincialem, aut Generalem, antequàm incarceretur, debeat canonicè moneri, sicut decernitur de contumace in Superiorem localem; resoluit, quòd non, *quià talis cautio non ponitur, nisi in nolente acceptare pœnitentiam, à Guardiano mandatam; ergò ad alios, tanquam odiosa extendi non debet, hæc Sanctorus*. Ex quibus deduci potest, quòd

(83) *Sanctor. de Pœn. Cap. 6. Quæst. 2. ℣. De illis enim fol. 245.*
(84) *arg. l. p. l. Observare. §. final. l. Nec quicquam. ff. de Off. Procons. l. 4. ff. de Off. Præsid.*

(85) *Par. 2. Sect. XI. num. LXXV.*
(86) *Sanctor. de Pœn. cap. 6. Quæst. 2. Difficultat. 2. ℣. Respondeo negative. fol. 244.*

quòd ex eodem fundamento propositæ dubitationi respondehead negativè; attento maximè, quòd cum major sit auctoritas aliorum Superiorum, quàm Prælati localis, possint illi independenter ab aliis procedere, quod non potest iste vinculatus consilio, ac assensui Discretorum.

87 Sed, cùm ipsius bonâ veniâ, dormitavit in hoc casu *Sanctorus*. Nàm in Statuto septimo, & octavo, datis suprà *num. 39.* & 40.; in quibus statuitur pœna Carceris in contumaces, apertè ponitur, quòd contumax dicitur ille, qui trinâ monitione, sibi factâ, adhùc perseverat in suâ *inobedientiâ*; & cum illa Statuta non distinguant de Prælatis, contrà quos committitur *inobedientia*, convincitur, quòd universaliter, & respectu cujusvis Superioris localis, Provincialis, Generalis, Ordinarii, ac Delegati, si inobediens, declarandus sit contumax, & proindè carcerandus, oportet, quòd præcedat de jure trina monitio.

88 Verum est, quòd, ut habetur Statuto primo, dato sup. *num. 33*; Carcer debetur illi, qui in Generalem simpliciter est inobediens; ad hoc tamen, ut possit declarari contumax, & sibi dari *pœna gravior*, hoc est carcer diuturnior, ut ordinat idem Statutum, oportet, quòd præcedat trina, & canonica monitio; siquidèm de jure communi est, quòd contumacia non detur sinè citatione, ac trinâ monitione, ut dicunt Doctores (87)

89 Pariter respondendum est, quòd dempto Generali, omnes alii Superiores obligati sunt ad petendum consilium, ac assensum Discretorum, ad carcerandum inobedientem contumacem. Siquidèm Religio in re gravissimâ, prout est punire judicialiter delinquentes, quæ est res etiam periculosissima, tùm ratione ignorantiæ, tùm ratione aut amoris, aut odii in Reum, quæ possunt cadere in Judice, ob quæ posset perverti judicium, voluit, quòd nullus Prælatus ex se solo sententiam contrà Reum ferat, sed alligatus sit consilio Diffinitorum, aut Discretorum, ut patet ex *Textu*, (88) & Statuto, quod exponimus. Generalis solus habet liberam potestatem sententiandi, siquidèm censuit Ordo, supremam ipsius auctoritatem non vinculare, ex eminentiâ enim dignitatis supponit, in Superiore Generali cadere non posse ignorantiam, nequè odium contrà Subditum, ob quæ judicium pervertatur. Proindè, si in facti contingentiâ Generalis sententiare debet, ut in gradu appellationis, licèt ad bonum finem exquirat consilium Sapientis, committendo Consultoribus, ut Causam videant, & cum voto referant, non tamen alligatur eorum consilio, neque ipsi sententiæ subscribunt, ut faciunt Diffinitores. Omnes alii autem Prælati alligati sunt consilio, & assensui Discretorum, maximè in hoc delicto contumaciæ, in quo Superiores (exardentes iracundiâ in Reum, qui suâ inobedientiâ, eorum dignitatem, & personam contemnendo offendunt) possunt ex irâ, & passione perversè judicare; undè necessum fuit malum antevertere, eorum facultatem in vindicandam iniuriam, sibi factam (prout de jure (89) ordinario possunt Superiores, & Judices) vinculando consilio, & assensui Discretorum, à quibus propria illarum passio compescatur.

90 Quod magìs convalidatur ex hoc, quod in casu contumaciæ, quæ delictum, & quidèm gravissimum est, ferenda est sententia declaratoria; nàm hæc semper ferenda est, etiam in judicio summariissimo, & facto notorio. (90) Ex Textu (91) autem nostro habetur, quòd nullus Judex, tùm Ordinarius, tùm Delegatus sententiam ferre, nisi cum consilio, & voto Diffinitorum Provinciæ, possit. Pariter in *Textu*, & *Statutis Ordinis* (92) habetur, quòd, nec tortura, nec carcer, qui ad arctationem (quæ est species torturæ) datur, dari possit absque consilio Diffinitorum; ergò à fortiori nequibit, sinè consilio, & consensu Diffinitorum, dari Carcer in pœnam contumaciæ, ob quem, juxtà *Textum*, (93) carceratus incurrit privationem actuum legitimorum.

91 Quià verò incommodum, & fortè perniciosum esset, semper requirere consilium Diffinitorii in quocunque casu contumaciæ; poterunt tùm Provinciales, tùm Commissarii, sivè ab iis, sivè à Generali Delegati, uti doctrinâ, quam alibì (94) tradidimus. Potest enim dari casus, quòd in aliquo ex parvis Conventibus Provinciæ Ministro, aut Commissario aliquis contumax sit ad præceptum, sibi aut paternè, aut judicialiter factum; congregare autem Diffinitorium, dispersum in varios, ac distantes Conventus, incommodum est; Reusque ex dilatione pœnæ in suâ malitiâ magìs firmatur, & majestas Prælati, cum Religiosæ disciplinæ jacturâ contemnitur. Tali casu poterunt supradicti petere consilium proborum Patrum, puta, aut Discretorum illius Conventus, aut aliorum graviorum, qui sint in Conventibus proximis, ob rationes, quas dedimus, cum locis supracitatis locuti fuimus de cogendis ad respondendum Testibus, ac Reo, quæ quadrant, etiam in hoc casu.

92 Duodecima dubitatio, continuando materiam de contumaciâ est circà septimum Statutum, datum suprà *num. 39.* & octavum, datum suprà *num.* 40. & est, quomodò intelligendum sit, quòd *contumax dicatur qui trinâ monitione, eâdem die congruis intervallis præmissâ, per diem naturalem inobediens existit*; ân scilicet debeat præcedere trina monitio, & hâc præmisâ, expectandus sit adhùc dies naturalis, & toto hoc spatio, Reo perseverante in suâ *inobedientiâ*, contumax sit, ut proindè carcerandus veniat.

93 Respondeo, quòd sensus Statuti est, quòd monitiones per congrua intervalla fiant *eodem die*, puta, naturali, scilicet viginti quatuor horarum; praxis autem esse potest, quòd in prandio unius diei, horâ v. g. quintadecimâ fiat prima monitio; mox in cœnâ ejusdem diei fiat secunda; tandèm in prandio diei sequentis fieret tertia peremptoria. Dies autem naturalis assignata est prò minimo termino ad faciendas monitiones, & probandam inobedientiam; non quòd tribus differentibus diebus factis monitionibus, & perseverante Reo in suâ inobedientiâ, ipse non esset declarandus contumax. Quià, cum haberet majus spatium recogitandi de se, si toto illo tempore manet inobediens, prodit animum magìs obfirmatum in malitiâ. Facto autem

H 2 præ-

(87) *Marant. de Ord. iudic. Tit. de Contumac. pag. 6. num. 1. Barb. Repert. iur. V. Contumacia. in fin.*

(88) *Text. Tit. Sententia. §. 3.*

(89) *cap. Quanto. 2. q. 5. Abb. in cap. 1. de Postul. Prælat. Gloss. in cap. Quod sicut §. Super eo. & in cap. Ex litteris. de Offi. Deleg. Panormit. in cap. 1. de Maled. Alex. Consil. 35. lib. 2.*

(90) *Gloss. in Clement. Præsenti. in V. Constiterit. de Cens. Ripa in l. Is cui bonis. num. 27. ff. de Verb. oblig. Dec. in cap. Reprehensibilis. num. 2. de Appell. Clar. q. 31. ℣. Item adde.*

(91) *Text. Tit. Sententia. num. 3.*

(92) *Text. Tit. Tortura. §. 3. & Tit. Carcer. §. unic. Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. nu. 20.*

(93) *Text. Tit. Applicatio. §. 12.*

(94) *Par. p. Tit. Tortura. num. 24. & num. 124. & Tit. Reus. num. 8.*

præcepto peremptorio, non est ulteriùs expectandum; sed carcerari potest, quià verè contumax est; nàm iste *per diem naturalem inobediens existit*; Statutum autem non dicit, *per diem naturalem contumax existit*, sed *inobediens existit*: quòd, si diceret *contumax*, oporteret, post peremptoriam monitionem, expectare diem naturalem, ut posset carcerari; nàm *contumacia* prærequirit tres monitiones, & tempus monitionum non posset computari in probatione diurnâ *contumaciæ*. Sed dicit *inobediens*; & cum suâ *inobedientiâ* cœperit antè primam monitionem, & perdurarit usquè ad tertiam peremptoriam, liquet, quòd per diem naturalem *inobediens existit*; proindè contumax est, qui potest de jurè carcerari.

94 Advertendum verò prò praxi est, quòd, dicente Statuto, *per diem naturalem inobediens existit*, oportet servare terminos de momento ad momentum; quià, cum simus in materiâ pœnali, quæ est strictæ interpretationis, ac odiosa, non potest dies incœpta haberi prò completâ, ex vulgatis juribus. Debet igitur servari hora, quâ fit prima monitio, & hora, quâ fit peremptoria, & si inter unam, & aliam intercesserint viginti quatuor horæ, benè quidèm; sin minùs expectandum est, ut compleatur hora vigesima quarta, à primâ monitione factâ, ut possit dici, quòd Reus per *diem naturalem*, puta, completum, *inobediens extitit*, ut proindè potuerit carcerari. Aliter possunt oriri inconvenientia; nàm qui non observat tempus legis, dicitur formam legis non observare (95), & recedere à lege est recedere à formâ (96); undè ex non servato tempore, & formâ legis actus est nullus. (97) Si ergò Prælatus Provincialis, aut localis antè completam 24 horam carceraret, formam Statuti non servaret; & sic carceratio esset nulla, & Superior pœnas malè carcerantium incurreret, de quibus aliàs *Parte primâ* (98) diximus. Proindè benè advertant ad hoc punctum tùm Judices, tùm Advocati, in facti enim contingentiâ multum poterit obesse, & prodesse.

95 Tertiadecima dubitatio est, quomodò, & quandò dabilis sit casus, quòd etiam trinâ monitione non præmissâ, renuens subire pœnitentiam iniunctam, possit carcerari?

96 Respondeo, quòd, quandò Subditus tantum contemptum, & animum, ità ob firmatum in suâ *inobedientiâ* prodit, dum primo mandato resistit, ut ex illo solo actu possit dici contumax, tunc possunt Discreti consulere carcerationem. Explicat autem *Hostiensis* (99) dicendo, quòd trina citatio requiritur, antequàm quis dici debeat contumax; *hoc autem verum esse, nisi citatus in primâ citatione respondeat, quòd non veniret prò Iudice plusquàm prò Asino*. Et ratio est, quià in tali casu non opus esset aliquâ ulteriori præsumptione, de obstinatione Rei, quià evidenter apparet de contemptu Judicis, & de pervicaciâ Rei, in resistendo. Hoc ergò similiter accidere potest, si nempè, dum Superior aliquid præcipit sub formali præcepto, diceret Subditus, *Nolo hoc facere, & ità æstimo mandatum tuum, sicut mea calepodia*; vel *Te considero, ut soleam sandalii mei*; vel *Te æstimo, sicut hoc*, & incontinenti spueret in terram: in his, & similibus casibus evidentissima apparet *contumacia*, & possent optimè consulere Discreti, ut Reus carceraretur absquè ulteriori monitione. Quantumvis verò videatur, quòd dispositio hujus Statuti, nempè, quòd in casibus supradictis non sit necessaria trina monitio, limitetur ad casum *inobedientiæ*, in recusandâ pœnitentiâ, tamen ità non est, sed extenditur ad quemcunque casum præcepti formalis, ut demonstravimus suprà *num.* 75; attento maximè *Textu* (100), quem dedimus suprà *num.* 40., in quo absolutè eadem clausula repetitur, nec limitatur ad casum recusatæ pœnitentiæ, & proindè universaliter ad omnes casus inobedientiæ extenditur.

97 Quartadecima dubitatio est, quid agere debeat Superior; si Discreti considerantes, ex carceratione Contumacis, scandalum, aut aliquod magnum inconveniens esse secuturum, consilium ferant, non esse in tali casu deveniendum ad carcerationem, proindè ad eam negent assensum?

98 Respondeo, quòd in hoc casu devenire potest ad Excommunicationem Contumacis, pròut diximus *Par. 2. Sect.* 11. *num.* 96. Videatur ibi. & etiam *Par.p.* (101)

99 Quintadecima dubitatio est, quid agendum, dùm factâ tertiâ monitione, non tamen adhùc lapsâ horâ 24, Reus resipiscit, & ad obediendum, se promptum exhibet?

100 Respondeo, quòd aliàs (102) ad hanc quæstionem respondimus, quòd de rigore juris, talis Reus posset carcerari. Sed hoc sobriè accipiendum est, puta, quandò, juxtà *Textum* (103), *ità pertinaciter obedire recusat, ut de Discretorum consilio Carceribus mancipari meretur*; sed extrà hunc casum dico, quòd carcerari tanquàm contumax non potest. Ratio est, quià, ut habetur ex Statuto, & *Textu*, datis suprà *num.* 39. & 40., ut quis carceretur ob inobedientiam, oportet, quòd sit contumax; contumax verò nequit regulariter esse, nisi per diem naturalem, (completum, ut exposuimus suprà numero 94) perseveret in inobedientiâ; & cum hic per tale tempus integrum inobediens non fuerit, carcerari de jure non potest.

101 Dices; deberet nè in prædicto casu, pòst ostensam inobedientiam, Reus ab omni pœnâ esse immunis, ex eo quòd promptum ad obediendum se exhibet? Respondeo, quòd luere debet pœnam inobedientiæ; sed hæc non potest infligi à Guardiano, sed à Provinciali, ut enim habet Statutum sup. *num.* 36., hæc est reservata arbitrio Provincialis, undè Guardianus nequit in eâ se immiscere.

102 Decima sexta dubitatio est circà Statutum sextum, datum suprà *num.* 38.; & est, àn, ex eo quòd aliquis Religiosus universaliter seù quomodolibet *resistit, se opponit, contradicit, seù se rebellem exhibet* Commissario, misso à Generali ad visitandam Provinciam, incurrat excommunicationem, ac alias pœnas, in Statuto contentas?

103 Respondeo, quòd clausula apposita in dispositione legis, dummodò non sit exemplificativa, restringit, & limitat legem; ità ut lex, maximè si pœnalis sit, intelligi debeat, non absolutè, sed modificata per clausulam, quæ, si ponatur in fine, pròut est in nostro casu, modificat, & restringit omnia præcedentia, ad quæ potest referri, ut post *Alexandrum*, docet *Tuscus*, (104) & *Barbosa*. Cum igitur Excommunicatio

(95) *Bald. Cons.* 169. *V.* 3. *lib. p. l. Observare. §. Post hac. ff. de Off. Procons.*
(96) *l. Qui Romæ. §. Augenius. ff. de Verb. obligat.*
(97) *Rebuff. Tract. de Nomin. Quæst.* 14. *num.* 6. *Sesse Aragon. decis.* 161. *num.* 13. *apud Barbos. Repert. iur. V. Tempus.*
(98) *Par.p. Titul. Pœnarum. nu.* 94. *& seqq.*
(99) *Hostien. Summ. lib.* 2. *Tit. de Dol. & contumac. §. Item tertio. V. Item intelligas.*

(100) *Text. Tit. Applicatio. §.* 12.
(101) *Par.p. Tit. Delictorum. num.* 38. *circ. med.*
(102) *Par.p. Tit. Delictorum. num.* 33.
(103) *Text. Tit. Applicatio. §.* 12.
(104) *Alex. Cons.* 212. *num.* 6. *lib.* 6. *Tusc. lit. G. Concl.* 291. *num.* 16. *Barbos. Clausul.* 70. *nu.* 4.

tio, aliæquè pœnæ sancitæ sint prò iis, qui audent Commissariis Visitatoribus *resistere, se opponere*; *contradicere, aut se rebelles exhibere*, non quidèm simpliciter universaliter, aut quocumque modo, sed *ipsos quâcumque causâ non recipiendo*; sequitur, quòd pœnæ illæ ligant tantummodò, quandò resistentia, oppositio, contradictio, aut rebellio dirigitur ad exclusionem Commissarii, nè recipiatur in Provinciâ.

104 Decimaseptima dubitatio est, quòd modò datæ resolutioni opponatur Statutum duodecimum, datum suprà *num.* 44. videtur enim ex illo concludi, quamlibet rebellionem, contrà Commissarium factam, iisdem pœnis percelli, quibus afficiuntur rebellantes ad hoc quòd Commissarius non recipiatur; quod est, tùm contrà superiùs datam solutionem, tùm contrà rationem; quòd nempè diversa in gravitate crimina æqualiter puniantur.

105 Respondeo, quòd resolutioni datæ non contrariatur citatum Statutum. Siquidèm cum in Statuto sexto, quod dedimus suprà *num.* 38. & quod ponitur in *Vallisoletanis cap.* 1. *Tit. de Obedientiâ*. ℣. *final.* & in Statuto vndecimo, dato suprà *num.* 43. quòd ponitur in iisdem *Vallisoletanis cap.* 7. *Tit. de Rebellant.* decretæ sint pœnæ Excommunicationis &c. iis, qui ad exclusionem Commissarii Visitatoris rebellant, esset superflua repetitio, (quæ in Statutis non admittitur) si de eodem casu rebellionis loqueretur in hoc Statuto, quod est in *Vallisoletanis cap.* 52. *Tit. de Fratr. cor. Commiss. Visitat.* Pariter in hoc Statuto dicitur, *is pœnas, superiùs contrà rebellantes statutas, eò ipso incurrat*, non dicit, *contrà rebellantes Commissariis statutas*, sed absolutè, & indeterminatè ait, *pœnas, contrà rebellantes statutas*. Advertendum autem, quòd, vt in superioribus visum est, diversæ pœnæ dantur in Statutis, tùm juxtà diversitatem criminum contrà obedientiam; ut *rebellionis* latè; *contumaciæ*; & *Rebellionis strictè sumptæ*; tùm ratione personarum, ut Ordinarii, Superioris Generalis, Provincialis, & localis; aut Delegati à Generali, vel à Provinciali. Sensus igitur Statuti hujus est, quòd juxtà criminis qualitatem, peccans contrà *obedientiam*, Commissario Visitatori debitam, *pœnis contrà rebellantes, superiùs statutis* puniatur, nempè, si fuerit sola *inobedientia*, seù *rebellio latè sumpta*; aùt *contumacia*; aùt *rebellio strictè sumpta*, pœnis aut primi, aut secundi, aut tertii criminis percellatur; si verò fuer it *rebellio* propriè, directa ad ejus exclusionem, nè decipiatur; tunc adhibeatur pœna Excommunicationis Papalis, privationis &c. quæ in hoc sexto, & undecimo Statuto sunt sancitæ.

106 Sed quià dictorum crim inum variantur pœnæ, prò varietate personarum, in quas committuntur; difficultas est, quibusnam personis comparantur Commissarii, ut in casu contumaciæ, aut rebellionis, quoquomodo commissæ in eos, sciatur, quomodò sit procedendum.

107 Respondeo, quòd Commissarius, seù Delegatus, cum gerat vices Delegantis, debet honorari; tanquàm persona ipsius Delegantis. (105) Hinc est, quòd Commissarius delegatus à Generali, tanquàm delegatus à Principe, censetur ut Ordinarius; (106) cum non judicet jure proprio, sed jure Generalis delegantis. (107) Si ergò iste iniurietur per inobedientiam, aut rebellionem debet Reus puniri pœnâ inobedientis, aut rebellis in Generalem; & hoc magìs suadetur, cum in Statuto vndecimo, dato suprà *num.* 43. Generalis, & Commissarius, ab eo missus parificentur in pœnâ datâ eorum rebellibus. & Provincialis, & Commissarius, ab eo missus, eodem Statuto, dato suprà *num.* 35. comprehendantur.

108 Decimaoctava dubitatio est, quotupliciter possit committi *rebellio* in Commissarium Visitatorem?

109 Respondeo, quòd in Extravaganti (108) Imperatoris *Henrici Septimi*, in quâ declaratur, qui sint rebelles, dicitur, eos tales esse, qui contrà honorem, fidelitatem, vel prosperitatem Imperii faciunt quomodòcunquè; *publicè, vel occultè*. Quid sit autem *occultè rebellare*, explicat *Gothofredus*, (109) quòd sit per insidias. Porrò insidiare est dolosè technis, arte, vel fallaciis aliquem oppugnare, absquè eo, quòd in propatulo fiat, qui sic insidietur; ità ut duo concurrant, ut possit aliquis dici, quòd insidietur, primum est animus nocendi, ut post *Prateium Hottomannum*, ac *Brissonium*, scribit *Calvinus*. (110) Secundum est astus, sivè ars, quâ se occultat ille, qui damnum tentat inferre. Qui ergò rebellat occultè, ea struit, per quæ honor, fidelitas, vel prosperitas Principis, vel ipsius Imperii læditur; sed rebellans non se prodit, sed artibus occultis, ceù cuniculis Principis auctoritatem, sivè jus labefactat: & ità, sicut ex *Bartolo* firmat *Sanctorus*, (111) fingit se non esse hostem. & velle obedire, attamen in occulto facit opera contraria.

110 Ad rem ergò nostram prædicta applicando, dico, quòd potest esse rebellio *publica* in Commissarium, ipsius personam, publicè excludendo à Conventu, ac Provinciâ; sivè impediendo, nè ipsius patentes commissionales legantur; nevè ipse tanquàm Superior legitimus agnoscatur; & quandò delinquitur uno ex recensitis modis, incurruntur pœnæ Excommunicationis, privationis &c. enunciatæ in Statuto. Potest etiam esse rebellio publica juxtà modos *rebellionis*, quæ contrà Generalem committi potest, ut dèdimus suprà *num.* 50. & tunc similiter delinquentibus in Commissarium eædem pœnæ debentur, sicut rebellantes in Generalem.

111 Rebellio autem *occulta* est, quandò aliquis apud Ministros Principis, Senatum, vel Parlamentum repræsentaret, non congruere rationi status, ut admittatur Commissarius, qui est ex natione inimicâ Principi, quià posset aliquid machinari in præjudicium Status. Pariter si consilio occulto curaret, quòd alius Frater actus rebellionis publicè faceret, ad eundē effectum ordinatos, ipse autem ore profiteretur, se esse Generalis, ac Commissarii amicum, & de illâ rebellione dolere. Itidem si scriberet, allegando in favorem rebellantis, & sustinendo, ipsum posse legitimè rebellare. ac Commissarium impedire; vel exarando litteras commendatitias Magnatibus, in recommendationem rebellantis. Ulteriùs si in familiaribus colloquiis cum Fratribus disseminaret, rebellantem habere justum titulum rebellandi, & se quidèm nolle prò sui quiete in tali facto immiscere; cæterùm benè facere eos, qui, prò tuendo interesse Provinciæ, talem Commissarium ab illâ elongant; aut scripturis cæcis, idem probantibus, & per Provinciam, seù Conventum disseminatis, idem procuraret, iste re verâ diceretur

(105) *cap. final.* 93. *Dist. cap. Sanè quia. vbi Abb. notab. p. Extrà. de Off. Deleg. l. fin.* ℣. *de Off. ej. cui mand. e. iurisd.*
(106) *Abb. in cap. Pastoralis num.* 3. *de Off. Deleg.*
(107) *arg. cap. Significasti ubi Panormit. num.* 25. *Extra. de For. compet.*

(108) *Extrav. Ad reprimendum.*
(109) *Dionys. Gothofred. ad Extrav. Qui sint rebell.*
(110) *Calvin. lexic. V. Insidiari.*
(111) *Sanctor. de Pœn. cap.* 6. *Quæst.* 1. ℣. *Respondeo ex Bartolo fol.* 24

tur rebellis, licèt occultus, & veniret puniendus pœnis strictè rebellantium contrà Commissarios Visitatores.

112 Decima nona dubitatio est, àn recepto Commissario in Provinciâ, si iste aliquas ordinationes fecerit, quibus non obediatur, aut apertè contradicatur, inobedientes easdem pœnas incurrant, quas subeunt rebellantes Commissariis, procurando, nè in Provinciam admittatur?

113 Respondeo, quòd *Sanctorus* (112) hanc quæstionem resolvit affirmativè. Adnotat tamen, quòd pœnæ ipsæ, quæ latæ fuerunt in Constitutione (113) *Gregorii XIII.* emanatâ ad instantiam Ministri Generalis *Christofori de Capite fontium*, & exindè insertæ in Statutis *Vallisoletanis*, pœnæ, inquam, illæ non incurruntur, si ordinationes Commissarii, quibus resistitur, ac contradicitur, non fuerint *rectè, & salubriter ordinatæ*.

114 Sed cautè legendus est *Sanctorus*, qui videtur loqui universaliter, & de omnibus Religiosis, non servantibus ordinationes Commissarii, quàmvis *rectè, ac salubriter* dispositas. Falsum enim est, quòd quivis non servantes eas incurrant dictas pœnas; sed soli Provinciales, & isti non quomodòlibet, sed solùm, quandò illa audent *mutare, alterare*, aut *pervertere* sinè licentiâ Generalis. Ratio evidentissima petitur ex Textu ejusdem Bullæ, quæ sic habet. *Insuper, quià etiam accepimus, quòd aliquandò nonnulli Ministri ex visitatis Provinciis per Commissarios, ad hoc à Generali Ministro deputatos, quæ à dictis Commissariis rectè, & salubriter ordinata, & gesta fuerint, rescindere, mutare, aut contemnere solent; sub omnibus, & singulis pœnis supradictis expressè prohibemus, nè quisquam ab iisdem Commissariis facta, & ordinata mutare, alterare, aut pervertere, sinè expressâ licentiâ, & permissione ipsius Ministri Generalis, qui solus ea mutare valeat, ullo modo præsumat.*

115 Ad quam Constitutionem adverto, quòd quamvis dictio *quisquam*, quæ æquivalet dictioni *quisquis*, sit collectiva, & distributiva, ut ex *Bartolo*, & *Tusco* docet *Barbosa*, (114) & ità comprehendat omnes, & singulos, tamen limitatur ad illos, de quibus antecedenter loquitur dispositio legis, testamenti, aut Statuti. Si enim aliqua lex dicit, quòd *Cum indecens sit, quòd Sacerdotes in veste brevi celebrent divina*, quisquis *deinceps hoc attentaverit, suspensus à divinis, ipso facto, remaneat*; patet, quòd ly *quisquis*, refertur ad Sacerdotes suprà expressos, & comprehendit omnes, ac singulos eorum.

116 Ità est in casu nostro, in quo Bulla Gregorii loquitur præcedenter de Ministris, qui ordinationes Commissariorum *rescindere, mutare, & contemnere solebant*. Dum ergò vetat, nè in posterum *quisquam* hoc audeat sub pœnâ, &c. certè convincitur, quòd loquatur de omnibus, & singulis Ministris, de quibus anteà dixit.

117 Et hoc magìs convincitur, quià ordinationes Commissariorum non possunt rescindi, aùt mutari, nisi à Provincialibus; quià publicam legem rescindere non potest, nisi, qui publicam auctoritatem habet eam invalidandi, aut per contrariam legem mutandi: porrò perspicuum est, quòd in Provinciis privati Religiosi nequeunt hoc præstare, sed soli Provinciales; igitur tale delictum apud solos Provinciales potest habere locum, ut proindè ad eos solos recensitæ pœnæ extendantur; non autem ad cæteros Religiosos, quod etiam *Sanctorus* (115) ipse alibì ex incidenti fatetur, dicens, quòd in citatâ Bulla Gregorii, Provincialis *solus includitur*.

118 Vigesima dubitato est, àn Commissarius Visitator Provinciæ, aut Conventus, deputatus à Generali, aut Provinciali possit tanquàm suspectus recusari, & ità impediri, quominùs visitet.

119 Respondeo; de hâc quæstione aliàs (116) à nobis fuisse disputatum, eamque negativè resolvisse, ob rationes, quæ ibì videri possunt. Reperio autem, post ibì scripta, *Peyrinum*, (117) qui ex instituto eandem materiam tractans proponit dubium, utrùm Subditus possit suum Prælatum tempore visitationis recusare, & per plures Canones (118) probat Judicem Ordinarium posse recusari, tanquàm suspectum. Probat pariter per alios Canones; (119) quòd simili modo recusari, ut suspectus potest Judex Delegatus, quàmvis etiam esset Delegatus à Papa. Et sic juxtà præjacta fundamenta videtur *Peyrinus*, dicere quòd non solùm Commissarius Delegatus, missus à Generali, possit recusari, tanquàm suspectus, & sic impediri, nè possit visitare; sed etiam impediri hoc modo etiam Provincialis Ordinarius, nè visitet, cujus contrarium aliàs (120) docuimus.

120 Sed si attentè legatur *Peyrinus*, videbitur, quòd mens ejus non est, quòd Superior Ordinarius, aut Delegatus possit recusari, ut suspectus, nè pastoralem, sivè paternam visitationem instituat; sed vult, quòd in visitatione paternâ, si Superior quivis induit personam Judicis in causâ tùm civili, tùm criminali, tanquàm suspectus valeat recusari; nec aliud probant Canones à se adducti; non tamen per hoc subinfertur, quod possint repelli à visitatione paternâ, in quâ nequit timeri gravamen, & si inferatur mutatâ personâ Pastoris, ac Patris in Judicem, appellari potest. Hoc volui monitum lectorem, nè inadvertenter sumat Peyrinum resolutioni dubitationis à nobis propositæ, ac datæ adversantem.

(112) *Sanctor. de Pæn. dict. cap.6. Quæst.9.fol.262.*
(113) *Gregor. XIII. Const. Quoniam nostro. 8. April. 1575. apud Roderic. Tom.1. Quæst.54. Art.1.*
(114) *Bart. in l. Hoc articulo num.5. ff. de Hæred. instit. Tusc. lit. D. Concl.269. num.15. Barbos. dict.324. num.3.*
(115) *Sanctor. de Pæn. cap.6. Quæst.11. ℣. Tertiò si mutet. & ℣. Respondeo peccabunt. fol.266.*
(116) *Part.p. Tit. Canones. Quæst.4. à num.99.*
(117) *Peyrin. de Subd. cap.19. Quæst. p.*
(118) *cap. Si quis contra. de For. compet. cap. Secundò requiris. §. Tertiò postulas. de Appellat. cap. Cum speciali. eq. tit.*
(119) *cap. Secundò requiris. §. Tertiò postulas de Appell. arg. cap. Accedens. il. p. Ut lit. non contest.*
(120) *Par.p. Tit. Canones. Quæst. 3. num.91.*

§. III.

§. III.

Appellatio mala.

SUMMARIUM.

1 *Appellatio mala, quid sit.*
2 *De appellatione, remissivè.*
3 *Appellatio in criminalibus in foro laico non admittitur.*
In causis pecuniariis appellatio admittitur.
De utroque jure communi est admittenda.
Apud Nos datur à diffinitivâ, & interlocutoriâ, habente vim diffinitivæ.
4 *Delicta, quæ oriuntur ex appellatione mala.*
5 *Appellatio à Papa ad Concilium futurum est mala.*
Complices hujus appellationis æquè delinquunt, ut principales.
6 *Appellare à Papa non licet.*
Appellans à Papa, ei rebellat.
Appellare ad futurum Concilium licitum esse, asserens est Hæreticus.
7 *Appellatione trahens causam Ecclesiasticam ad forum laicum, & in hoc complices committunt in Bullam cœnæ.*
An sufficiat simplex appellatio, quæ præfertur, an potius requiratur super eâ ordinatio Iudicis laici, dubium est.
Ut incurrantur pœnæ Bullæ, requiritur ordinatio post appellationem.
Appellans à sententiâ cujusvis Officialis Papæ ad laicum forum incurrit in eandem Bullam.
8 *Regulares prohibentur appellare per saltum.*
Talis prohibitio est prò forò paterno.
Ratio talis prohibitionis.
9 *Peculiares pœnæ prò Religiosis, temerè appellantibus.*

1 NOn abs re *Appellatio mala* sub titulo delictorũ cōtrà obedientiã ponitur; qui enim malè appellat, indebitè renuit obedire Judici, aut interlocutoriè, aut diffinitivè præcipienti. *Appellationem* verò *malam* eam dicimus, quæ nullâ fulcitur causâ legitimâ; aut quæ lege, vel Statuto fieri prohibetur.

2 Quid sit autem *appellatio*; quotuplex; quomodò, & quandò proponenda; & quos effectus pariat, abundè diximus in *Parte primâ*, undè repetere superfluum est.

3 In foris sæcularibus tùm laicalibus, tùm Ecclesiasticis *appellationes* in Causis Civilibus passim admittuntur, in criminalibus autem in foro laico non conceduntur, & hoc ità disponentibus Statutis quorumvis locorum Italiæ, ut pòst *Grammaticum* scribit *Bajardus*, (1) quod pariter servatur in *Consilio Flandriæ*, ut dicit *Practica Iodoci*, relata per *Clarum*, (2) hoc autem intelligitur de causâ criminali capitali; nàm in causis criminalibus pecuniariis, facto deposito ad favorem fisci, admittuntur appellationes, & de tali praxi in Statu Ecclesiastico testatur *Bajardus*; (3) Cæterum de jure communi (4) tùm Canonico, tùm Civili in quàvis causâ criminali, & civili *appellatio* admittitur. Apud Nos autem *Minores de Observantia*, qui in re criminali, nec latum unguem elongamur à dispositione sacrorum Canonum, in criminalibus *appellatio* conceditur tùm à diffinitivâ, tùm ab interlocutoriâ, quæ habeat vim diffinitivæ, aut contineat gravamen, quod non possit per diffinitivam reparari juxtà dispositionem *Tridentini*, (5) quod aliàs (6) dedimus.

4 Porrò delicta, quæ possunt occurrere ex malâ *appellatione*, in triplici differentiâ sunt; uno modo, quandò quis appellat ad Tribunal, seù Judicem incompetentem; ut si quis in Causâ Ecclesiasticâ ad Judicem laicum appellaret. Alio modo, quandò non servatur gradatio in *appellatione*, nullâ hujus extante causâ legitimâ; ut quandò quis, omisso medio, appellat ab infimo ad supremum Judicem. Tertio modo est, quandò absquè probabili causâ gravaminis ab interlocutoriâ, seù diffinitivâ appellat, & de his tribus singillatim est dicendum.

5 Quantùm ad primum delictum malæ *appellationis*, occurrit primò *appellatio* facta à sententiâ, sivè ordinatione, aut mandato *Papæ* ad futurum Concilium, pròut sancitur in *Bulla Cœnæ*, (7) & hoc incurritur non tantùm ab appellantibus principaliter, sed etiam à dantibus circà hoc consilium, auxilium, seù favorem; (8) quod tamen intelligitur, si *appellatio* de facto fuerit interposita, ut scribit *Navarus*. (9)

6 Fundamentum hujus criminis est, quià non licet appellare à sententiâ *Romani Pontificis*, pròut dicitur in jure, (10) cùm enim *appellatio* sit provocatio à Judice inferiori ad Superiorem, nullusque in terris reperiatur superior *Papâ*, ab eo appellans ipsi rebellat, ejus primatum impugnat, & ipsum alterius superioritati submittere procurat; (11) Undè asserens, licitum esse à *Papâ* appellare ad Concilium futurum in sententiâ *D. Antonini*, *Iacobatii*, & *Martæ*, (12) habetur prò hæretico formali.

7 Alio etiam modo incurritur hoc delictum, quandò nempè Causa, pendens coràm Judice Ecclesiastico trahitur ad tribunal sæculare; appellando scilicèt à sententiâ latâ, aut obtinendo à Judicibus laicis prohibitiones, aut mandata, etiam pœnalia contrà Judices Ecclesiasticos Ordinarios, aut Delegatos; aut si procuretur, quòd talia mandata exequantur; & hoc crimine deliquunt non tantùm principales, sed etiam dantes consilium, patrocinium, & favorem, pròut habetur in citatâ *Bullâ Cœnæ*.

(1) *Baiard. ad Clar. Quæst. 94. num. 8. & ibi Grammat. Vot. 2. nu. 8. & 30.*
(2) *Pract. Iodoc. cap. 149. num. 2. apud Clar. d. q. 94. V. Cæterum.*
(3) *Baiard. ad Clar. loc. citat. num. 28.*
(4) *cap. Cum sit Romana. de Appellat. text. in l. litigatoribus C. de Appellat. l. Non tantum ff. eo l. Additos. C. de Episc. audie. Boss. Tit. eo. num. 1.*
(5) *Concil. Trident. Sess. 13. cap. 1. de Reform. & Sess. 24. cap. 20. eo. tit.*
(6) *Part. p. Tit. Canones. num. 26.*
(7) *Bull. Cœn. Excomm. 2. Tolet. Instr. Sacerd. libr. 1. cap. 21. init.*
(8) *Thesaur. de Pæn. Par. 2. V. Appellantes cap. 1. V. Similiter.*
(9) *Navar. Manual. cap. 27. num. 58.*
(10) *cap. Nemo. cap. Aliorum. cap. Facta. cap. Ipsi sunt. cap. Cuncta per Mundum. 9. q. 3.*
(11) *Farinac. Quæst. 113. num. 1. & seqq. Sayr. de Censur. lib. 3. cap. 6. num. 2.*
(12) *D. Antonin. 3. Par. Tit. 24. cap. 2. §. Quoniam. Iacobat. de Concil. lib. 10. nu. 66. & seqq. Marta de Iurisd. Par. 3. cap. 17. in fin.*

na. (13) Controversia autem inter Doctores est, àn ad incurrendum hoc crimen, & ex consequenti adnexam Censuram, requiratur non solùm, quòd recursus habeatur ad Judicem laicum; sed etiam quòd cum effectu obtenta sint, & executioni demandata, prohibitiones, & mandata ad Judicem Ecclesiasticum; àn verò simplex *appellatio*, seù recursus sufficiat. Nonnulli (14) sentiunt, non incurri, nisi mandata, & prohibitiones obtineantur; ac Judici Ecclesiastico intimentur. Alii (15) è contrà sentiunt solum recursum sufficere, quamvis mandata contrà Judicem Ecclesiasticum à laico non impetrentur, aut executioni non demandentur. Utraque opinio est probabilis, sed prima, ut benignior est amplectenda. Alio etiam modo hoc crimen incurritur, nempè quandò aliquis appellat ad tribunal laicum à futura exequutione gratiæ, vel justitiæ quorumcunque decretorum; quæ à *Papa*, & *Sede Apostolica Legatis, Nunciis, Præsidibus Palatii Papæ, & Auditoribus, & Commissariis Cameræ Apostolicæ; aliisquè Iudicibus, & Delegatis Apostolicis* emanaverint; & à laicâ potestate, instante etiam Fisci Procuratore, seù Advocato, appellationes hujusmodi admitti, ac litteras, seù decreta præfata capi, & retineri facit; pròut habetur in dictâ *Bulla Cænæ Canon*. 13.

8 Quantùm ad secundum delictum malæ *appellationis* hoc cadere potest tantùm in iis, qui appellare simpliciter; aut appellare per saltum prohibentur à propriis Judicibus immediatis ad *Papam*; aut alium Superiorem, omisso medio. Et quidèm ex concessione *Sixi IV. Augustiniani*, ac *Carmelitani*; ex privilegio *Iulii II. Prædicatores*; & ex *Bullâ Pauli III. Iesuitæ* appellare prohibentur ab eorum Superioribus, etiam ad *Papam*, pròut ex *Sorbo* scribit *Sanchez*, (16) & nos *Minores de Observantiâ* appellare, per saltum prohibemur, ut infrà dicemus. Talis tamen prohibitio *appellationis* intelligenda est, quandò Superior in foro paterno per pœnitentias salutares juxtà regularia instituta Subditum punit. At si modum in corrigendo excedat, aut judicialiter gravet, licita, (non obstantibus talibus privilegiis) est appellatio, ut communiter sentiunt Doctores (17). Fundamentum verò delicti in *appellatione mala*, quæ fit per saltum, est; quià Superiores intermedii, qui omittuntur, privantur actu judicandi, ad quod habent jus; irrogaturque ipsis injuria, dùm tanquam suspecti quodammodò recusantur, nè judicent: hinc talis injuria gratis illata crimen evadit.

9 Quantùm verò ad tertium modum delinquendi in malâ *appellatione*; hoc peculiare est illis Religiosis, qui ob *appellationem* temerè à Superioribus immediatis, ad alios factam, augmentum pœnæ incurrunt, ex privatis legibus statutariis, ut contingit apud nos *Minores de Observantiâ*. Si quidèm laici, ac Clerici sæculares, quamvis temerè appellent, nullum patiuntur damnum, ultrà expensas pecuniarias, sed tantùm sententiæ Judicis, *à quo* succumbere coguntur.

(13) *Bull. Cœn. Excom.* 16.

(14) *Navar. Consil. 20. de Sent. Excom. Fillinc. Tract. 16. cap. 10. Quæst. 12. num. 284. Vgulonin. in Bull. Cœn.* ℣. *Ac etiam eos. num. 2. Duard. eo. tit. Canon. 16. quæst. 6. num. 3. & seqq.*

(15) *Alter. de Censur. disp. 17. cap. 2. col. 2. & 3.* ℣. *Verùm hic. Reginal. lib. 9. cap. 24. num. 369. notab. 5. Bonac. de Censur. in particul. disp. 1. quæst. 17. pun. 1. num. 28.*

(16) *Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 8. num. 107.*

(17) *Navar. Com. 3. de Regul. num. 51. ad. 1. & lib. 2. Consil. Tit. de Appellat. Cons. 4. num. 5. Azor. lib. 12. cap. 11. q. 8. Roderic. tom. 1. Quæst. 29. art. 2. Sayr. Clav. Reg. lib. 12. cap. 17. num. 38. apud Sanch. loc. cit. num. 110.*

Probatio.

SUMMARIUM.

10 *Probatio appellationis facillima, & quarè.*

10 Quantùm ad probationem hujus delicti nihil facilius est. Cum enim *appellationes* hujusmodi judicialiter fiant, ex actis ipsis probatum remanet delictum. Recursus, pariter habitus ad Judicem laicum, manifestè convincitur ex prohibitione, seù mandato, facto Judici Ecclesiastico, quod resultat, esse factum ad instantiam partis recurrentis: & hoc modo concludenter probatum remanet delictum.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

11 *Pœna appellantium à Papa ad Concilium.*
Item trahentium Causas Ecclesiasticas ad Tribunal laicum.
Item impedientium, per appellationem ad laicos, executionem sententiæ Officialium Papæ.
De talibus pœnis, remissivè.

12 *Pœna Regularium malè appellantium petenda à suis Constitutionibus.*

13 *Primum Statutum prò Minoribus Regularis, ac Strictioris Observantiæ.*

14 *Secundum Statutum.*

15 *Tertium Statutum.*

16 *Quartum Statutum.*

17 *Quintum Statutum.*

18 *Sextum Statutum.*

19 *Septimum Statutum.*

20 *Prima dubitatio.*

21 *Petens consilium, auxilium &c. à sæcularibus sub prætextu injustitiæ, sibi factæ, incurrit pœnas.*
Non sic, qui realiter gravatus est.

22 *Opinio Sanctori.*

23 *Impugnatur.*
Verè gravatus recurrens ad sæculares prò consilio &c. non incurrit pœnas.
Variæ rationes ad hanc conclusionem.
Inimico eo, qui dominatur in Provincia, nullus invenitur amicus.
Superiores Generales causa sunt appellationum, quæ extrà Ordinem passim fiunt.

24 *Etiam prò auxilio potest recurri ad sæculares.*
Iudex laicus potest se intromittere in Causa Religiosi per viam, (ut vulgo dicitur) violentiæ.
Quænam dicatur via violentiæ.
Ministri Regii scribentes litteras hortatorias ad Iudices laicos non violant immunitatem Ecclesiasticam.

25 *Opinio Dianæ contrà prædicta.*
Respondetur Dianæ.
Non potest recurri ad Iudicem laicum, nisi in defectu Ecclesiastici.
Eo deficiente, tutò potest recurri ad laicum.

26 *Injustitia, quandò sit patens & manifesta, ut ob eam possim recurrere.*

Du-

Dubium, àn possit sic recurri ob injustitiam probabilem.
27 *Opinio Sanchez negativa?*
Talis opinio prò alijs Regularibus potest quadrare.
Prò nobis Minoribus non vetatur recursus, nisi prætextu injustitiæ.
28 *Dubitatio secunda:*
29 *Ex defectu justæ rationis recurrendi, & ex scandalo, quod nascitur, aggravatur delictum in recurrente ad sæculares.*
30 *Dubitatio tertia.*
31 *Laici sunt incapaces jurisdictionis Ecclesiasticæ.*
Episcopi de jure antiquo habent jurisdictionem in Monachos.
Monachi sunt exempti à jurisdictione Episcoporum.
Causa, quarè graviùs puniuntur recurrentes ad Episcopos, quàm ad laicos.
32 *Dubitatio quarta.*
33 *Pœnæ, quas incurrunt Regulares appellantes ad Tribunal laicum.*
Quomodòlibet appellantes ad Tribunal laicum, easdem pænas incurrunt.
34 *Dubitatio quinta.*
35 *Nomine Tribunalis sæcularis venit etiam Tribunal Episcopi.*
Appellans ad Tribunal Episcopi incurrit pænas latas à Gregorio XIII.
36 *Appellans ad Tribunal Episcopi Regularis non incurrit pænas Bullæ Cænæ.*
37 *Dubitatio sexta.*
38 *Dictio* quoquomodò, *quid importet.*
Nullo modo potest Regularis appellare ad Tribunal sæculare.
Regularis potest se tueri recurrendo, non autem appellando ad Tribunal sæculare.
39 *Dubitatio septima.*
40 *Fautores, qui dicantur.*
41 *Nec directè, nec indirectè favens malè appellanti non dicitur ejus fautor.*
42 Directè *favere appellanti, aut* indirectè, *quandò succedat.*
43 *Dubitatio octava.*
44 *Ut pœnæ malè appellantium incurrantur, non est necesse, quòd appellatio acceptetur.*
45 *Dubitatio nona.*
46 *Omisso medio, semper appellare licet ad Papam.*
Iuri communi non derogatur, nisi de eo mentio expressa fiat.
Appellare ad Protectorem non licet.
Ad Sacram Congregationem, esse licitam appellationem, omisso medio, praxis probat.
47 *Quandò Superiores intermedii sunt suspecti, appellatio per saltum est licita.*
48 *Dubitatio decima.*
49 *Pœna malè appelanti, quandò sit duplicanda.*

11 QUò ad pœnas appellantium à Papâ ad futurum Concilium; sivè eorum, qui per *appellationem* ad Tribunalia laica, ad illa trahunt Causas Ecclesiasticas, impetrando prohibitiones, seu mandata ad Judicem Ecclesiasticum; aut impediunt exequutionem Decretorum *Romanæ Sedis*, aut quorumcunque ipsius Judicum, ut diximus, suprà *num.* 7., patet per memoratam *Bullam Cænæ*, quòd taliter delinquentes innodantur, ipso facto, Excommunicatione, *Papæ* reservatâ; nec circà hoc multum immoramur, cùm de tali Censurâ exactissimè scripserint *Duardus*, *Vgolinus*, ac *Bonacina*, (18) ad quos lectorem remittimus.

12 Quò verò ad delinquentes in *malâ appellatione* aliis duobus modis, datis suprà *num.* 8. & 9., quilibet Regularis proprias Constitutiones debet consulere; & ab his pœnas venari. Nobis *Minoribus* infrascripta Statuta sunt præscripta.

13 1. *Quicumque sub prætextu injustitiæ, sibi factæ, ad Advocatos, Procuratores, & Iudices sæculares, vel quomodòcumque, vel qualitercumque ad sæculare Tribunal recurrit, aut prò consilio, aut favoris petendi gratiâ; is actibus legitimis privetur; graviùs etiam puniatur, Superioris arbitratu.* (19)

14 2. *Qui verò ad locorum Ordinarios, eisdem de causis, recursum habuerit; graviter etiam, Generalis, vel Provincialis arbitrio, puniri possit; quinimmò debeat, ut Apostolicâ sanctione cautum est.* Sic Vallisoletana. (20) Sed Statuta Generalia Ordinis. *cap.* 7. §. 5. *num.* 57. pròut ea refert *Sanctorus.* (21) *Si quis ad locorum Ordinarios, eisdem de causis, recursum habuerit, graviùs etiam puniatur, Provincialis, vel Generalis arbitrio.*

15 3. *Quià verò nonnulli, timore Dei postposito, & suæ professionis immemores, ad Tribunalia ejusmodi quandoquè appellant, & ad ea temerè confugiunt, eos admonemus, id sibi auctoritate Apostolicâ prohiberi, sub excommunicationis pœnâ, ipso facto, incurrendâ, cujus absolutio à nemine, nisi à Sanctissimo Romano Pontifice, præter quàm in mortis articulo, fieri potest; nec non privationis Officiorum Ordinis, & inhabilitatis perpetuæ ad illa, & alia quæcunque exercenda; vocisquè tàm activæ, quàm passivæ, ipso facto, incurrendis pœnis.* (22)

16 4. *Ad sæcularium Advocatos, Procuratores Iudices, & Tribunalia quæcunquè, prætextu injustitiæ, sibi factæ, sivè prò consilio, sivè pro favore recurrens, actibus legitimis privandus est, & graviùs etiam puniendus, Superioris arbitratu. Si verò ad locorum Ordinarios recursum habuerit, etiam à Superioribus puniendus. Appellantes autem ad eadem Tribunalia sunt excommunicati, & à solo Summo Pontifice absolvendi, atquè perpetuò privari debent jure suffragiorum; omnibus Ordinis Officiis; & in perpetuum ad illa inhabilitari.* (23)

17 5. *Vbi appellationi sit locus; à Provinciali ad Generalem, à Generali ad Protectorem, à Protectore ad Sanctissimum Romanum Pontificem appelletur.* (24) *Qui ordo etiam servetur de recursu.*

18 6. *Qui supradictum recursus ordinem temerè violarit, is omni suffragiorum jure, triennio, careat, & bimestri omninò mancipetur.* (25)

19 7. *Si Reus repertus fuerit indebitè judicatus, vel gravatus, puniatur Iudex, à quo fuit appellatum. Si verò rectè judicatus reperiatur, ei pœna iniuncta duplicetur.* (26)

20 Prima dubitatio est circà primum Statutum, An scilicèt *in omni quomodòlibet casu, & qualitercumque, nempè, aut per se, aut per submissam, vel interpositam personam; vel oretenùs, vel scripto ad Iudices, Advocatos, aut Procuratores recurratur prò consilio, aut favore,* incurratur actuum legitimorum privatio.

I 21 Respon-

(18) *Duard. Explicat. Bull. Cœn. Vgolin. eo. tit. Bonacin. de Cens. in partic. Disp. p. per tot.*
(19) *Vallisol. cap. 7. Tit. de recurrent. ad Trib. sæcul. ℣. 1.*
(20) *Vallisol. loc. cit. ℣. Qui verò.*
(21) *Sanctor. de Pœn. cap. 18. in princip. fol. 218.*
(22) *Vallisolet. loc. cit. ℣. final.* (23) *Text. Tit. Applicatio. §. 48.*
(24) *Vallisolet. cap. 7. Tit. de Appell.*
(25) *Vallisolet. loc. cit. ℣. Qui autem.*
(26) *Vallisolet. loc. cit. ℣. Et si Reus.*

21 Respondeo, quòd, vt aliàs (27) diximus, in Statuto habetur, quòd quicunque recurrerit ad sæculares &c. *sub prætextu injustitiæ, sibi factæ*, hoc est non ex causâ Realis injustitiæ, sibi factæ, sed *prætextu*, nempè causâ falsâ, & coloratâ. Sequitur igitur, quòd si pauper Religiosus; verè, ac realiter gravatur, sibique Realis fit injustitia, deficiuntque sibi alia media in Religione, ad se tuendum, si recurrit ad laicos prò consilio, aut favore, nullo modo delinquit, nec pœnam meretur. Ratio autem est, quià dispositio statutalis est modificata per illam clausulam *sub prætextu*; tum quià tali casu licita, & de jure naturæ est defensio, contrà quod lex humana nequit disponere.

22 *Sanctorus* (28) postquàm circà hoc quæsitum respondit, non esse delictum petere à sæcularibus consilium absolutè, sed solùm *sub prætextu injustitiæ &c.* dicit, quòd, si quis destitueretur officio, & hic recurreret ad sæculares prò consilio, aut favore &c. peccaret mortaliter, & committeret in Statutum; tùm quià secreta Ordinis propalat; tùm quià contrà proprios Judices insurgit; tùm quià potest ad peritos intrà Ordinem recurrere; & casus metaphysicus est, quòd omnes in Ordine sint suspecti.

23 Sed pace doctissimi viri, cum limitatione accipienda est hæc doctrina. Si enim privatio Officii, aut alia pœna est justè inflicta, concedenda est conclusio *Sanctori*. Sed si destitutio Officii est cum verâ, ac Reali, ac patenti injustitiâ, falsum est, quòd taliter recurrens *prò consilio*, delinquat; tùm quià Statutum apertè loquitur de recurrente *sub prætextu*; tùm quià, si tali casu licet à sæculari petere auxilium, ut infrà probabo, licebit etiam petere consilium, cùm ambo ad titulum justæ defensionis reducantur. Neque in tali casu directè propalantur secreta Ordinis, neque intuitu injustè nocendi proximo, ipsius injustitia proditur; sed indirectè tantùm, & ex puro motivo justæ defensionis, quæ vndequaque licita est. Pariter contrà proprium Judicem insurgere, quandò accidenter injustè contrà me procedit, delictum non est, cùm hoc fiat ratione inculpatæ tutelæ, & non ad vindictam. Insuper non semper potest recurri prò consilio intrà Ordinem; tùm quià sæpè sæpiùs, (ut accidit in parvis Conventibus) periti non adsunt, nec tempus, occasio, aut facultas adest scribendi ad longinquos; tùm quià, si is, qui gravamen patitur, est positus in oculis ejus, qui clauum Provinciæ regit, non inveniet, neque qui consiliari velint; omnes enim sibi, & fortunis suis timent à facie persequentis; accidit enim hujusmodi pauperibus Religiosis, qui sunt scopus persecutionis supremi dominantis in Provinciâ, id, quod accidit, & de quo conquerebatur *Ovidius*, qui, cùm esset *Augusto Cæsari* invisus, canebat. (29)

Esse, sed irato, quis te mihi posset amicus?
Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.

Ità isti neminem inveniunt, qui sibi amicitiam, quàmvis antiquam conservent: sibi enim metuunt à Dominante, qui vult omnibus exosum eum, quem ipse persequitur; nec casus iste metaphysicus est, sed frequētissimus, & quem sæpè vidi. Quòd verò ad Superiores majores intrà Ordinem possit recurri, non semper verum est. Nam aliquoties Superior aut localis, aut Provincialis violentissimè procedit, & carceres minatur, & intentat; & tali casu non suppetit tempus recurrendi ad Generalem, aut Provincialem, gravamen enim carceris inevitabiliter imminet. Aliquoties, & ut in pluribus, Provinciales localium, & Generales Provincialium Superiorum partes, quamvis contrà justitiam, tuentur; exuuntque indifferentiam Patris, ac Judicis, ac induunt personam, ac partialitatem collitigantis; & tunc quomodò ab his speranda justitia, aut contrà oppressionem levamen? Frequentissimum hoc est; vndè Regulares Ordinum quorumvis vidi Romæ contrà proprios Provinciales, ac etiam Generales, coràm *Sac. Congregatione Regularium*, ac etiam *Concilii*, litigare; uti Advocatis, ac Procuratoribus laicis; plagas quamplurimas propriarum Religionum nudari in actis; & quod vix credibile est, etiam impressis, & per manus laicorum evolutis; & hoc ideò, quià Superiores Generales justam indifferentiam non servant. Talem autem recursum ad laicos Advocatos, Procuratores puniri apud vllam Religionem, nec vidi, nec audivi, ut proindè concludere liceat, ab insolitâ etiam consuetudine talem recursum, in casu, ut præfertur, justificari.

24 Pariter non tantùm prò consilio, & favore, sed etiā prò auxilio in casu injustæ, ac inevitabilis violentiæ, ac gravaminis, recursus haberi potest ad quodvis Tribunal sæculare, absquè eo, quod committatur in legem. Quià in sententiâ gravium Doctorum (30) possunt Judices laici, se intromittere in causis Ecclesiasticorum *per viam*, ut vulgò dicitur, *violentiæ*. hoc est, impendere auxilium personæ Ecclesiasticæ, quæ violenter, & contrà patentem justitiam à proprio Judice opprimeretur, vel esset inevitabiliter opprimenda. Et profectò, si mihi licet petere auxilium contrà prædonem, qui vult me captivare, & à me recaptum pecuniarium extorquere, & qui vis laicus, non solùm publicam potestatem exercens, sed etiam, si sit privata persona, non solùm potest, sed etiam tenetur, saltem ex charitate mihi tali casu opem ferre; videre nescio, quomodò mihi sit interdictum, petere auxilium à Judice laico; (quandò aliundè mihi succurri nequit), aut prohibitum illi sit, brachium suum mihi impendere contrà Superiorem meum, qui patentissimâ cum injustitiâ vult me carcerare. Et si licet Judici laico, tali casu, manu etiam armatâ, opem ferre; & quarè non licebit eidem hortatorias litteras dare ad Judicem Ecclesiasticum, ut ab injustitiâ desistat? Et quarè non licebit mihi recurrere, tali casu, ad illum, ut tales hortatorias impetrem? Profectò Judices, ac alii Regii Ministri tales hortatorias scribentes non violant Ecclesiasticam immunitatem, nec ullam incurrunt censuram, ut scribunt *Coriolanus*, *Megala*, & *Diana* (31) & ex consequenti, neque delinquit ille, qui in casu necessitatis ad eos recurrit, ut sibi per tales litteras subveniatur.

25 Scio duodecim Doctores, cumulati per *Dianam*, (32) quibus & ipse subscribit, impugnare supradictam sententiam, quòd nempè possint Judices laici, se immiscere in causis Ecclesiasticorum per viam violentiæ, quià, ut habetur ex sacris Canonibus, (33) Clericus conveniri debet coràm *Episcopo*; & hic coràm *Archiepiscopo*; iste autem coràm *Primate*, & *Primas* coràm *Papa*. Sed hoc minimè officit; quià vera est doctrina istorum, quod nempè ad Judicem laicum nequit recurri, neque hic potest se immiscere in nego-

(27) *Par. p. Tit. Patronus num. 33.*
(28) *Sanctor. de Pæn. cap. 18. qu. 2. V. Respondeo non fol. 223.*
(29) *Ovid. Eleg. ad August.*

(30) *Salgad. Pereira. Cevall. Segura. Calist. Auendagn. Azeved. Sesse. Cened. Bobadill. Io. de Hevia. Gras. Roder. Valer. Io. de la Cruz. Llamas Henriq. Anguian. apud Dian. par. 1. Tract. 2. Resol. 13. Rot. in Tarraconen. 14 Decemb. 1592. & in Salmant. 4. Maii 1595. apud Farinac. Decis crim. 103. num. 3. Sanctor. de Pæn. cap. 18. qu. 2. V. Respondeo in loco. fol. 224.*
(31) *Coriolan. in Bull. Cœnæ Can. 16. Megal. in 3. Part. lib. 3. cap. 19. num. 6. Dian. Par. p. Tract. 2. Resol. 54.*
(32) *Dian. d. Par. p. Tract. 2. Resolut. 13. V. Sed hanc.*
(33) *cap. Sacrosanct. de Sent. Excomm. cap. Ad redimendum. de Off. Ordin. cap. Antiqua. de Privil.*

negotio Ecclesiastico, quandò habetur copia Judicis majoris Ecclesiastici, ad quem potest recurri, & qui potest, & vult gravamen impedire, vel tollere. Sed si natura negotii non patitur, ut recurri possit ad Ecclesiasticum, qui longè distat; vel causam meam non cognoscet ipse, sed cognoscendam committet Ministris, qui pecuniâ Superioris mei, me gravantis, corrupti me non sublevabunt; aut nolet se ingerere in Causâ, nè amico suo, me gravanti, rem non gratam faciat, tùnc, cum nullum mihi auxilium aliundè suppetat, optimè prò auxilio recurrere possum ad Judicem laicum sinè delicto; & iste mihi potest de facto subvenire, pròvt docent *Malderus*, *Portellus*, & *Sousa*, (34) quibus adstipulatur *Diana*; & Nos etiam alibì (35) cum *Antonio à Spiritu Sancto* insinuavimus.

26 Taliter verò me posse recurrere ad Judicem laicum casu, quo injustitia sit patens, & manifesta, extrà omnem aleam est. Sed difficultàs est, quandò nam injustitia, seu gravamen, quod mihi fit à Superiore, patens est, & ideò possum recurrere? Dico, quòd gravamen tunc est patens, quandò Superior euidenter procedit contrà essentialem ordinem juris. Exempli gratia si vult me carcerare ad arctationem qualificatam, aut alio modo torquere antè concessas mihi defensiones. Si mihi denegat Advocatum, quem juridicè petii ad me defendendum. Si mihi denegat copiam actorum cum nominibus Testium, ut contrà earum personas possim excipere. Si non vult admittere recusationem, à me propositam contrà eum, tanquam mihi suspectum, &, pròut de jure, cognitionem justitiæ recusationis, à me factæ, Arbitris committere; Si appellationi interlocutoriæ, habenti vim diffinitivæ non vult deferre. Si tandem mihi vult inferre gravamen irreparabile per diffinitivam, & alia hujusmodi, quæ patenter sunt contrà jus, aut commune, aut Statutarium. Sed quid juris, quandò gravamen non est ità evidens, & ego causam probabilem tantùm appellandi, aut recurrendi habeo? possumnè ego, mihi deficiente copiâ Superioris intrà Ordinem, ad quem reccurram, ad Tribunal sæculare recurrere prò auxilio?

27 Respondeo. *Thomas Sanchez* (36) opinatur, quòd Religiosis sit interdictum, appellare etiam ad proprios Prælatos intrà Ordinem, & multò fortiùs extrà Ordinem, quandò gravamen, quod sibi infertur, non est evidens. Et ex consequenti, in ipsius sententiâ, ad dubium propositum oporteret respondere, quòd in casu gravaminis, tantùm probabilis, etiamsi Superiores intrà Ordinem, ad quos posset recurri, non suppeterent, non possit quis prò auxilio recurrere ad Judices, aut alias personas sæculares prò consilio, favore &c. Sed quidquid sit de opinione *Sanchez*, quæ prò aliis Religionibus potest habere probabilitatem; in nostrâ Religione locum non habet. Nàm apud Nos vetitum est, *temerè*, hoc est nullâ causâ, neque etiam probabili, existente, *appellare*; vetitum pariter est ad sæculares recurrere prò consilio, aut favore, *prætextu injustitiæ, sibi factæ*, nempè ex causâ coloratâ, aut fictâ; non tamen quandò causa probabilis extat; tunc enim dici non potest, quòd recurratur, *prætextu*, sed ex causâ verâ, licèt tantùm probabili.

28 Secunda dubitatio circà idem Statutum est, quomodò, & quandò debeat, *Superioris arbitratu*, puniri, qui in hoc delictum impingit?

29 Respondeo. Major gravitas hujus criminis pendere potest à duabus causis; una est à defectu rationis recurrendi; alia est à scandalo, orto à tali recursu, vel ob turpitudinem criminis, quo maculatur Religio; vel ob diffamationem dispersam in populo. Ratio est, quià quidditas hujus criminis consistit in defectu causæ rationabilis recurrendi. Si enim causa etiam probabilis recurrendi viget, licitus est, cæteris paribus, recursus, ut suprà dictum est. Si verò causa Judicetur non realiter, sed apparenter tantùm probabilis; tùnc intervenit delictum, nàm tunc verè recurritur, *sub prætextu* injustitiæ, quod est contrà Statutum. Si autem nulla, nequè etiam apparens extat ratio probabilis, tunc evidens est malitia recurrentis, qui proindè debet etiam graviùs mulctari. Pariter ratione scandali aggrauatur delictum, ex notis juribus; vndè gravari debet etiam pœna. Et quomodò? Dico, quòd, sicut sinè justâ causâ appellans sivè ab interlocutoriâ, sivè à diffinitivâ, duplicationem pœnæ mereretur, ut habetur *Statuto* 7., dato suprà *num.* 19., ità duplicari sibi debet pœna, ad quam evadendam ipse prò consilio, aut favore recurrit ad sæculares.

30 Tertia dubitatio est circà Statutum secundum, datum suprà *num.* 14. & est quarè recurrentes pari modo ad Ordinarios locorum, *graviùs* debeant puniri, quàm recurrentes ad Tribunalia laica prò favore, consilio &c.?

31 Respondeo, quòd, cum laici sint incapaces jurisdictionis suprà Regulares, (nisi Privilegia tenerent,) (37) cum Ecclesiastici sint, ex recursu ad ipsos habito nequeunt prętendere acquisitionem jurisdictionis super Regulares; proindè non tantum damni imminet Religioni ex recursu ad ipsos. Episcopi autem antiquitùs habuerunt plenam jurisdictionem in Monachos, (38) qui posteà ab eorum jurisdictione fuere exempti (39). Proindè omnibus viis, & mediis procurant Regulares quaquàversum suæ jurisdictioni iterùm subdere; undè dietìm tot controversiæ jurisdictionales inter Episcopos, ac Regulares insurgunt. Occasione ergò recursus ab ipsis Regularibus ad eos habiti, ansam arriperent Episcopi acriùs impugnandi immunitatem Regularium, & ampliandæ jurisdictionis super eos, undè etiam graviora præjudicia Ordini adveniret; proindè graviùs punitur indebitus recursus ad Episcopos, quàm ad alios, ut benè sensit *Sanctorus*. (40)

32 Quarta dubitatio est circà tertium Statutum, relatum suprà *num.* 15., & est, quas pœnas reportent Regulares appellantes ad Tribunalia sæcularia?

33 Respondeo, quòd vltrà excommunicationem, latam in *Bulla Cœnæ* contrà trahentes Causas Ecclesiasticas ad Tribunalia laica, ut dictum fuit suprà *num.* 12. Regulares taliter appellantes incurrunt particulares Excommunicationes Pontificum, qui Ordinibus specialibus sub simili censurâ, ac aliis pœnis vetuerunt hujusmodi appellationes. Hoc enim prohibuit prò *Prædicatoribus Iulius II.*; prò *Heremitanis Bonifacius IX. Leo X. & Clemens VIII.*, (41) & cum hoc sit favorabile Religioni, ad omnes Ordines, qui participant in privilegiis Mendicantium extenditur, pròut benè firmat *Sanctorus*. (42) Nos Minores specialem habemus prohibitionem, la-

(34) *Malder. in 2. Par. q. 96. Art. 4. Portel. Dub. Regular. V. Appellare. num. 3. Sousa in Bull. Cœn. cap. 15. Disp. 78. num. 2. & seqq. Diana. Par. p. Tract. 2. Resol. 13. V. Sed ego.*

(35) *Par. p. Tit. Canones. num. 38.*

(36) *Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 8. nu. 110. sub fin.*

(37) *cap. Nemo. cap. Nullus. cap. Clericum. cap. Fratris. 11. q. 1. ex Consulendum. 28. Dist. Concil. lateran. 3. cap. 14 & 19.*

(38) *cap. Qui verè. 16. q. 1. cap. Statuendum. caus. ead. q. 2.*

(39) *cap. Quam sit necessarium. 18. q. 2.*

(40) *Sanct. de Pœn. cap. 18. q. 3. V. Respondeo II. fol. 226.*

(41) *Conf ect. Comp. priuil. fol. 21. & 120. Barbos. Apost. Constit. Collect. 325. num. 22.*

(42) *Sanctor. de Pœn. cap. 18. quæst. 4. V. Quod autem. fol. 232.*

tam in *Brevi Gregorii XIII. Quoniàm nostro &c.* qui sub pœnâ Excommunicationis, Papæ reservatæ, ipso facto incurrendâ, nec non privationis omnium Officiorum Ordinis, & perpetuæ inhabilitatis ad illa; itemquè destitutionis vocis activæ, ac passivæ vetat Nobis talem *appellationem* ad laica Tribunalia, pròut innuitur in hoc Statuto, in quas pœnas incurrunt, non solùm principales taliter appellantes, *verùm etiam quomodòlibet directè, vel indirectè fautores, & consultores*, pròut sonat Breve.

34 Quinta dubitatio circà idem Statutum est, àn nomine Tribunalium sæcularium veniant Tribunalia Ordinariorum locorum?

35 Respondet huic dubitationi *Sanctorus* (43) affirmativè, ob notam distinctionem Clericorum sæcularium, ac Regularium; Tribunal enim Episcoporum est Tribunal Clericorum sæcularium; & cum Breve *Gregorii* loquatur de *Tribunalibus sæcularibus*, liquet, quòd comprehenditur etiam Tribunal Episcoporum, quod non est Regulare, sed sæculare. Clerici enim in hoc, quòd Ecclesiastici sunt, non differunt à Regularibus, sed differunt à laicis; tamen in hoc, quòd *sæculares* sunt, non differunt à laicis, sed à Regularibus distinguuntur; & proindè eorum Tribunal venit nomine Tribunalis sæcularis.

36 Advertendum tamen, quòd Regularis appellans ad Tribunal Episcopale incurrit quidèm pœnas, latas à Pontificibus vetantibus Regularibus appellare ad Tribunalia laica; non tamen incurrit Excommunicationem, latam in *Bulla Cœnæ* contrà trahentes Causas Ecclesiasticas ad Tribunalia, ac Judices laicos. Si quidem Tribunal Episcopi, quàmvis sæculare sit, non tamen laicum est.

37 Sexta dubitatio ad idem Statutum est, àn etiam in casu veræ, ac Realis iniustitiæ, seù gravaminis appellans ad Tribunal sæculare, illas pœnas incurrat?

38 Respondeo affirmativè, nàm in dicto Brevi *Gregorii* puniuntur, qui causâ *appellationis* Tribunalia sæcularia, *Quovis prætextu, aut quæsito colore, & quoquomodò adire audeant.* Dictio autem *quoquomodò* comprehendit quemvis modum, & casum etiam improprium. (44) Undè licèt prohibitio alienationis bonorum non comprehendat necessariam alienationem, tamèn secùs erit, si adsit hæc dictio *quoquomodò*, ut post quandam Glossam, (45) tenent Doctores. Et si Statutum puniat homicidium, *quoquomodò* commissum, debet puniri, etiamsi homicidium justam causam habuerit. (46) Quàmvis igitur videatur licitum, ad tollendum gravamen, evidenter injustum, appellare ad sæculare Tribunal, tamèn etiam sub hoc titulo justæ defensionis prohibetur. Nec contrà rationem, aut jus naturalis defensionis est hujusmodi dispositio; si quidèm potest gravatus se tueri alio modo, quàm per *appellationem*; si enim evidenter gravatur, nec alius modus se tuendi sibi suppetit, potest quidèm ad Tribunal sæculare, non appellando ad illud, sed ejus auxilium implorando, recurrere, ut de facto gravamen tollat, non ut de jure de justitiâ Causæ cognoscat; illud enim licitum est, & potest Judex sæcularis quivis in defectu cujusvis alterius auxilii, per *viam violentiæ*, ut diximus, suprà *num.* 24. in Causâ Ecclesiastici se miscere, non verò de meritis Causæ cognoscere, nisi de patenti injustitiâ gravaminis, cui succurrit. Et intereà potest Regularis *appellationem* ad suos Judices dirigere, sublevatus de facto ab injusto gravamine, auxilio sibi præstito à Judice sæculari.

39 Septima dubitatio circà idem Statutum est, quomodò intelligenda sit illa clausula *directè, vel indirectè fautores, & consultores concurrentes ad appellationem* ad Tribunalia sæcularia?

40 Respondeo, quòd quidam Canon (47) textualiter declarat, qui sint alicujus delicti *fautores*, dicendo, *eos delinquentibus favere interpratamur, qui, cum possint, manifesto facinori desinunt obviare*. Obviare autem, & delictum impedire ex officio, & possunt, & debent Superiores; & proindè, si isti non prohibent egressum à Conventu, aut scripturam, aut missionem epistolæ illius, qui vult ad Tribunal sæculare appellare, profectò, non impediendo, erunt *fautores*. Subditus pariter, si est socius ejus, qui vult adire palatium Judicis sæcularis, ut appellet, & ipse hoc novit, & impedire potest, nè illùc vadat, protestando, se nolle ipsum illùc associare, non tamen impedit, *fautor* ipsius dicendus est; sicut etiam si deferret ad Judicem sæcularem litteras appellantis, per quas *appellationem* interponeret, aut alio modo illi cooperaretur.

41 Si verò non impedit, & non ex dolo, puta, quod non gratum, nec ratum habet, quòd hujusmodi appellatio fiat; sed vel ex incuriâ; vel quià non vult displicere amico, sic appellanti; vel quià non vult se ingerere in negotiis alienis, Subditus non incurrit tales pœnas, quià nec directè, nec indirectè favet appellanti, ut vult *Abbas*, quem sequitur *Laurentius de Peyrinis*. (48)

42 *Directè* verò *favere*, aut *consulere* est, quandò favens, aut consulens, immediatè favore, aut consilio negotium attingit; ut in casu esset, si quis formulam *appellationis* dictaret, scriberet, ad Judicem deferret, faciendam consuleret, laudaret, aut ad eam accenderet; & similibus. *Indirectè* verò est, quandò ex obliquo negotium attingitur, nempè cum aliquid fit, ad quod ex consequentiâ oritur id, quod dicitur indirectè fieri. Ut, si quis Judici sæculari appellantem commendaret; si iter ad Judicem ostenderet; viaticum prò itinere tribueret; laudaret animum appellare volentis; diceret majorem justitiam inveniri apud sæculares, quàm Regulares, & similia, ex his enim promovetur per indirectum appellatio.

43 Octava dubitatio circà idem Statutum est, àn hujusmodi pœnæ tùm à principalibus, tùm à fautoribus, & consultoribus incurrantur, si factâ *appellatione*, hæc reiiciatur à Judice sæculari, & nullus effectus ex ipsâ resultaret contrà Judicem Regularem?

44 Respondeo, quòd tùm in *Bulla Cœnæ*, tùm in Brevi *Gregorii XIII.* aliorumque Pontificum infliguntur pœnæ, ac censura supradicta contrà appellantes, ut præfertur; nec loquuntur de *appellatione* acceptatâ, nec nè; nec de aliquo Decreto Judicis sæcularis secuto, vel non. Sequitur ergò, quòd, factâ appellatione, delictum est con-

(43) *Sanctor. de Pæn. D. cap.* 18. *Quæst.* 3. *℣. Respondeo* 3. *fol.* 226.

(44) *l.* 1. *℣. Quoquomodò. ff. de Testam. l. Quidam.* §. 1. *ubi Gloss. ff. de Fideicom.*

(45) *Gloß. in l. Quidam.* §. *final. in V. Quoquomodò. ff. de Fideicom. liber. Ruin. Cons.* 31. *num.* 7. *lib.* 2. *Roland. à Val. Cons.* 80. *num.* 37. *lib.* 3. *apud Tusc. lit. D. Concl.* 359. *num.* 8.

(46) *Ruin. Cons.* 32. *num.* 7. *lib.* 2. *Menoch. Recuper. poss. .. emed.* 5. *nu.* 63. *apud Tusc. loc. cit. num.* 9.

(47) *cap. Quantæ præsumptionis. Extra de sent. Excom.*

(48) *Abb. in cap. Quantæ præsumptionis. num.* 7. *de Sent. Excomm. Peyrin. ad Const.* 2. *Gregor. XIII.* §. 5. *num.* 5.

consummatum, & pœnæ incurruntur, quantùmvis *appellatio* acceptata non fuerit. Et in facti contingentiâ fuit à *Rota Romana apud Farinacium* (49) declaratus incurrisse Excommunicationem quemdam Clericum, qui ad Consilium Regium recurrerat, quantùmvis ab eodem Consilio nullum Decretum præjudiciale prodiisset, & recurrens remissus ad *Nuncium Apostolicum*.

45 Nona dubitatio est circà quintum Statutum, datum suprà *num.* 17. & est An, & quandò liceat non servare gradum in faciendâ *appellatione* à Superiore locali ad Provincialem, ab isto ad Generalem, ab hoc ad Protectorem, & deinceps?

46 Respondeo primò, quòd, omisso quolibet intermedio appellari potest ad *Sedem Apostolicam*, ut volunt Doctores. (50) Nec obstat Decretum S. Congregationis, quod refert per extensum *Peyrinus*, (51) per quod vetatur appellare per saltum apud Regulares; nàm hoc verum est respectu aliorum Judicum, non autem *Sedis Apostolicæ*; tùm quià tale Decretum juri communi non derogat, quod tamen exprimere, necessarium fuisset, ut ex jure (52) deducitur; tùm quià verisimile non est, quòd *Papa* voluerit propriam *Sedem* tali privilegio privare; at ità firmant *Portellus*, & *Diana*. (53) Omisso autem Provinciali, appellare immediatè ad Protectorem juxtà *Sanctorum* (54) ân quis possit, dubium fuit in jure, & in facto; in jure quidèm, quià de tali jure nullibi constat; in facto autem, quià tales *appellationes* aliquandò sustinebantur, aliquandò non. Sed modò nullum dubium ampliùs viget; certum enim est, quòd tales *appellationes* non subsistunt, cum per Bullam *Sanctissimi D. Innocentii XII.* quem Deus diù servet incolumem, Protectoribus sit adempta facultas cognoscendi de Causis particularium Religiosorum. Quò autem ad *Sac. Cardinalium Congregationem* dicendum esset, quòd *appellatio*, per saltum ad ipsam facta, non deberet sustineri, cum hoc ordinetur ab ipsàmet *Congregatione* in suo Decreto, quod suprà diximus, referri à *Peyrino* per extensum. Praxis tamen contraria est; vidi enim Romæ, vbi commoratus sum per duodecim annos, appellationes Regularium, quoquomodò ad *Sac. Congregationem* factas admitti, ac sustineri.

47. Respondeo secundò, quòd, si Superiores intermedii sunt aliquo modo suspecti Religioso appellanti, potest iste illos omittere, & per saltum appellare; nàm, pròut optimè habet *Peyrinus*, (55) ille, qui est suspectus, non est legitimus Superior, aut Judex, coràm quo litigare per appellationem interpositam quis tutò possit; vndè etiam omitti securè potest; attento maximè, quòd in Statuto sexto, quem dedimus suprà *num.* 18. punitur, non qui simpliciter ordinem gradatæ appellationis violat; sed qui *temerè*, hoc est, absquè causâ rationabili, saltem probabili, talem ordinem non servat. Undè sequitur, quòd, qui omittit ex rationabili suspicione, *non omittit temerè*; & ità puniendus non sit.

48 Decima dubitatio est circà septimum Statutum, quod dedimus suprà *num.* 19. & est, ân in quolibet casu, in quo à Judice *ad quem* sententiarum sit, *malè esse appellatum, & benè judicatum*, debeatur Reo appellanti duplicatio pœnæ?

49 Respondet *Sanctorus* (56) negativè; non enim dignus est, cui pœna duplicetur, nisi qui appellat absquè vllâ ratione, etiam probabili gravaminis incussi. Qui verò probabiliter causam appellandi habet, non debet succumbere duplicationi pœnæ, si contrà eum judicetur; sicut etiam accusator deficiens in probatione criminis non punitur pœnâ talionis, si semiplenè probavit, aut ex formâ probatâ accusavit. Hæc *Sanctorus*, cui & ego subscribo.

---

(49) *Rot. Roman. Decis.* 179. *num.* 1 *apud Farinac. Decis. crimin.*

(50) *Navar. lib. 2. de Appellat. cons. 2. num. 1. Pegn. Direct. Inquis. par. 3. Com. 31. V. Quod si. Vant. Barbos. Covaru. Bobadill. apud Peyrin. Addit. ad Const. Leo X. cap. 4. num. 14.*

(51) *Peyrin. loc. cit. num. 15.*

(52) *arg. cap. Nonnulli. ubi Abb. num. 10. & Felin. num. 9. de Rescript.*

(53) *Portell. Dub. Regul. V. Appellare. num. 3. Diana. Part. 3. Tract. 2. Resol. 54.*

(54) *Sanctor. de Pœn. cap. 18. Quæst. 4. V. Respondeo quoad Sedem fol. 235.*

(55) *Peyrin. Addit. ad Constit. Leo X. cap. 4. num. 18.*

(56) *Sanctor. de Pœn. cap. 26. Quæst. 5. V. Respondeo secundò. fol. 344.*

§. IV.

§. IV.

Conspiratio.

SVMMARIVM.

1 *Conspiratio militat contrà obedientiam.*
2 *Conspirationis diffinitio, & quomodò differat à coniuratione.*
3 *Conspiratio, ac coniuratio aliquando benè sonans.*
In dubio conspiratio sumitur in malam partem.
4 *Conspirationis varia vocabula.*
5 *Conspiratio aliquando fit contrà privatam personam.*

1 IN serie delictorum contrà obedientiam, jure merito etiàm *Conspiratio* numeratur; dùm enim ad invadendam, ac labefactandam dignitatem Superioris hæc dirigitur, pròut infrà dicemus, liquet, quòd hoc fit ad se subtrahendum ab obedientiâ illius.

2 *Conspiratio* autem, pròut eam optimè diffinit *Decianus* (1) sivè etiàm *coniuratio* est *plurium contrà aliquem facta pactio, seu coitio, vel concordatum.* Sivè, ut *Archidiacono* (2) placet, & habent Glossæ quædam; (3) *Conspiratio est multorum conventio ad subversionem status, seu dignitatis alterius.* Porrò differunt *conspiratio*, & *coniuratio* inter se in hoc, quòd *conspiratio* importat nudum consensum aliquorum contrà dignitatem alterius, ob eam scilicet labefactandam; sed *coniuratio* importat etiàm iuramentum, quo consensus conspirantium magis roboratur. (4)

3 Hæc duo vocabula aliquandò in bonam partem accipiuntur, quandò nempè illi, qui *conspirant*, seu *coniurant*, conveniunt ad aliquod opus bonum; ut si multi convenirent ad liberandam Patriam à tyrannide, ut fecit *Iojada Sacerdos* contrà *Reginam Athaliam tyrannam Hebræorum*, quæ clamabat in templo *Coniuratio, coniuratio*, ut habetur in lib. *Regum*. (5) & *Honorius III.* ut habetur in quodam capitulo, (6) absolvit quosdam Clericos, qui juraverant, se non conspiraturos contrà *Principem Antiochenum*, suadendo ipsis, ut prò viribus stent contrà ipsum ad defensionem Ecclesiæ; ex quo deducit Abbas *conspirationem* aliquandò esse licitam, nempè quandò ordinatur ad destruendum malum. Tamen in dubio *conspiratio*, & *coniuratio* sumuntur in malam partem, quià, ut habetur ex quodam capitulo (7) apud *Decianum*, affectatæ colligationes, & præter omnem consuetudinem, suspicionem mali inducunt; cum charitas amet simplicitatem. Undè sequitur, quòd probatâ insolitâ vnione, aut colligatione aliquorum, ipsis (ratione præsumptionis malæ, quam habent contrà se) incumbit onus probandi, illam non fuisse ad malum finem, ut delictum evadatur.

4 Varia etiam *conspiratio*, & *coniuratio* sortiuntur vocabula, quæ tamen tendunt in idem; puta, quòd sint vniones in præjudicium dignitatis, aut status alicujus. Et ità aliquandò vocantur à Doctoribus *confœderationes* (8) aliquandò *Cætus*, ut ex jure (9) habetur, nùnc *Concilia*; nùnc *Congregationes*; modò *Conventicula*, modò *Factiones*; *Partialitates*, *Partes*, *Secta*, & aliis etiam vocabulis censentur, quæ refert, & eruditissimè more suo illustrat *Decianus*. (10)

5 Committitur etiam delictum *conspirationis*, seu coniurationis contrà privatam personam, ejus vitæ, dignitati, aut fortunis insidiando. Undè textualiter habetur in quodam digesto, (11) quòd, cùm *Iulius Tarentinus repræsentasset Imperatori Hadriano, conspiratione adversariorum, Testibus pecuniâ corruptis, Religionem Iudicis circumventam esse* in ipsius præjudicium, Imperator rescripsit, quòd, probatâ conspiratione, ipsa esset *severè vindicanda*, &, circumscribenda ea, quæ malè à Iudice decreta fuere; ex quâ lege *Oldendorpius*, ac *Prateius*, apud *Calvinum* (16) eliciunt conclusionem, quòd punibilis conspiratio, etiam contrà privatam personam datur.

Probatio.

SVMMARIVM.

6 *De Probatione conspirationis, remissivè.*

6 QUià *conspiratio*, aut *coniuratio* contrà Principem, aut Superiorem est species criminis *læsæ majestatis*, nè cogamur inutiliter aliquid repetere, ibì dicemus, quomodò probandum sit tale crimen in genere, & ipsius regulæ adaptari possunt ad probandas ipsius species.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

7 *De pœnis conspirantium contrà Principem, remissivè.*
8 *Pœna laici conspirantis contrà privatam personam est arbitraria.*

9 Pœna

(1) *Decian. Tract. criminal. lib. 7. cap. 7. num. 1. & 2.*
(2) *Archidiac. in cap. Coniurationum. 11. q. 1.*
(3) *Gloss. in cap. Per tuas. in V. Conspiratio de Simon. & in cap. Petitio. de Iureiur.*
(4) *Abb. in cap. Venerabilis num. 1. de Test. cogen. Sanctor. de Pœn. cap. 16. Quæ. V. Dicitur autem. fol. 170.*
(5) *Reg. lib. 4. cap. 11. V. 14.*
(6) *cap. Petitio vestra. vbi Abb. num. 2. de Iureiur. Innoc. in cap. Cum I. & A. de Sent. & re indic.*
(7) *cap. Si quis Clericorum. 11. quæst. 1. Præpos. in cap. Conspirationum num. 2. & 3. Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 7. num. 3.*
(8) *Io. Andr. in cap. Exhibita. de Iudic. Imol. in cap. Petitio vestra de Iureiu. Martin. de laud. de Crim. læs. maiest. quæst. 16. Decian. loc. cit. num. 5.*
(9) *text. in l. p. ff. Ad leg. Iul. maiest. l. Qui cœtu. ff. Ad leg. Iul. de vi pub.*
(10) *Decian. d. Tract. crim. lib. 7. cap. 7. num. 6. & seqq.*
(15) *l. Diuus. 33. ff. de Re iudic.*
(16) *Calvin. lexic. V. Conspiratio.*

9 *Pœnæ Clericorum, ac Monachorum conspirantium contrà Episcopum.*

10 *De pænis Regularium conspirantium in Superiores suos remissivè.*

11 *Statutum primum Minoribus de Observantiâ.*

12 *Statutum secundum.*

13 *Statutum tertium.*

14 *Dubitatio prima.*

15 Concordia malitiosa, *quandò sit.*

16 *Dubitatio secunda.*

17 *Conspiratio semper præsefert rationem mali.*

Conspirantibus incumbit onus probandi, se in bonum conspirasse.

Opinio Sanctori, circà hoc.

18 *Congregationes nocturnæ, etiàm antiquitùs vetitæ.*

Factæ sinè licentiâ Superiorum præsumuntur malæ.

In Religione pessimos effectus producunt.

19 *Concordiâ malitiosâ præsumptivè probatâ, non per hoc est probata conspiratio.*

Acta, quæ probant concordiam malitiosam.

20 *Vera intelligentia Statuti, dati* num. 12.

21 *Malitiosa concordia est, quandò multi congregantur ad manifestandos ex malo animo Superiori alicujus defectus, quàmvis veros.*

22 *Difficilis est probatio malæ intentionis in concordiâ initâ.*

23 *Hoc cognoscitur ex modo factæ delationis.*

24 *Quæ requirantur de lege Divinâ, & humanâ, ut ritè Superiori manifestentur defectus proximi.*

25 *Superior, quandò teneatur de conspiratione inquirere.*

26 *Superior detegens conspirationem, & delicta delata esse vera, debet punire tùm conspiratores, tùm eum, cujus delicta, ipsi delata sunt.*

27 *Dubitatio tertia.*

28 *Caput conspirationis, plùs cæteris debet puniri.*

29 *Quomodò detegatur caput conspirationis.*

30 *Continuatur eadem materia.*

31 *Dubitatio quarta.*

32 *Conspiratio fit, ut plurimùm contrà Religiosos egregios, & quomodò fiat.*

33 *Dubitatio quinta.*

34 *Contrà Novitios, & Tertiarios potest fieri conspiratio.*

Conspirantes contrà Novitium incurrunt excommunicationem.

Plus delinquit, qui injustè suffragium Novitio denegat, quàm qui ei dissuadet professionem emittere.

35 *Dubitatio sexta.*

36 *Conspirantes in sæculares puniendi sunt pœnâ arbitrariâ.*

Conspirantes in Episcopum sunt deponendi.

Et si sunt incorrigibiles, tradendi sunt Curiæ sæculari.

Tumultum faciens contrà aliquem, capitaliter punitur.

37 *Dubitatio septima.*

38 *Relevatio à pænis contrà conspirantes, quandò, & quomodò facienda.*

39 *Arbitrium Superioris, quomodò in hoc regulandum.*

40 *Dubitatio octava.*

41 *Conspiratio, ut evitetur, quomodò facienda est significatio Superiori de alicujus defectibus.*

42 *Dubitatio nona.*

43 *Si una Pars gravatur indebitè à Superiore, possunt omnes convenire ad petendum à Generali liberatio à gravamine.*

Homines sunt civiliter congregati, ad præstandum sibi invicem auxilium.

7 Quò ad pœnas laicorum ob *Conspirationem*, seù *Coniurationem* contrà Principem, de iis tractabimus, quandò loquemur de crimine *læsæ majestatis*, cujus species, ut suprà dictum est, est *Coniuratio*. Adnotare modò libet, quòd auctor, seù caput conspirationis, ille nempè, qui alios sollicitavit, ad secum conspirandum, graviùs cæteris puniri debet, cum gravior sit culpa illius, qui nempè, non solùm deliquit ipse, sed operâ suâ influxit in omnium aliorum delicta; & ità sentiunt communiter Doctores. (17)

8 Si verò laicus conspiret cum aliis contrà privatam personam, pœna non est à jure taxata, sed remittitur arbitrio Judicis. (18) Quàmvis verò non rarò similia delicta accidunt, nunquàm tamen illud vidi punitum; & hoc fortè, quià quantùmvis tale delictum extrajudicialiter sciatur, tamen illud concludenter probare summè difficile est.

9 Quò verò ad pœnas Clericorum, Monachorum, ac laicorum, *conspirationem*, aut *coniurationem* struentium contrà Episcopum, aut Clericum, Clerici quidèm, & Monachi debent deponi, laici autem excommunicari, ac omnes declarari infames, ut ex Decretis *Concilii Chalcedonensis*, ac *Calixti Papæ* in jure (19) habetur.

10 Regulares autem Mendicantes, qui in odiosis non veniunt nomine Monachorum, scrutari debent proprias Constitutiones, ut hoc delictum pœnâ debitâ vindicent. Nos *Minores de Observantiâ* sequentia habemus Statuta.

11 1. *Qui per malitiosam concordiam, seù conspirationem adversùs alium, & Superiorem maximè insurrexerint, omnibus Ordinis Officiis privati sint, quovsque per condignam satisfactionem à Generali, vel Provinciali Ministro releventur.* (20)

12 2. *Conspiratio tamen non intelligitur, ubi Subditi Superioribus aliquid intimare, aut significare prætendunt.* (21)

13 3. *Conspirantes adversùs fratrem aliquem, & maximè Superiorem, omnibus Ordinis Officiis privati sint, Superiorum arbitrio.* (22)

14 Circà quæ Statuta; prima dubitatio est circà primum Statutum, & est quid veniat nomine *malitiosæ concordiæ*?

15 Respondeo, quòd, cum actus humani circà bonitatem, aut malitiam specificentur à fine, sivè intentione, quâ fiunt, nunquàm dicetur *concordia malitiosa*, nisi malo fine, ac pravâ intentione ad nocendum proximo fiat. Quandòcunque ergò probari poterit, factam esse

(17) *Cravett. Cons. 224. num. 4. & 5. Guid. Pap. Decis. 423. Farinac. Quæst. 113. num. 140. apud Raynal. Observ. crim. lib. 3. cap. 25. §. 1. num. 7.*
(18) *l. Hodiè. ff. de Pœn.*
(19) *Concil. Chalcedon. cap. 18. relat. in cap. Coniurationum. 11. qu. 1. Calixt. PP. Episc. Gell. Epist. 2. relat. in cap. Conspirationum. d. cau. 11. q. 1.*
(20) *Stat. Gen. Vallisolet. 1593. cap. 7. Tit. de Conspiratoribus. Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 54.*
(21) *Vallisolit. & Stat. Ord. loc. cit.*
(22) *Text. Tit. Applicatio. §. 47.*

esse *conspirationem* ad finem nocendi alicui, constabit de concordiâ malitiosâ, & locus erit pœnæ Statutariæ.

16 Secunda dubitatio est circà idem Statutum, quomodò probari possit, aliquos ex *malitiosâ concordiâ* conspirasse?

17 Respondeo, quòd, vt suprà *num.3. in fin.* dictum est, insolitæ vniones, concordiæ, ac *conspirationes* de se inducunt semper suspicionem mali, ac proindè præsumptionem inducunt contrà eos, qui sic congregantur, quòd malo fine sint congregati; vndè ipsis incumbit onus probandi, se ad bonum finem insimul congregasse, aut saltem ad actionem indifferentem; quod si non probent, jam præsumptivè probata remanet malitiosa congregatio. Et circà hoc punctum non subscribo doctrinæ *Sanctori* (23) opinantis, quòd ad punitionem hujus criminis debeat *constare de malitiâ, dolo, ac fraudulentiâ conspirantium, nàm quoties non probaretur, essemus in conspiratione bonâ*. & paulò pòst. *Non enim sumus in casu, quo malitia esset de naturâ delicti &c.* Nàm insolita Fratrum congregatio, & maximè facta nocturno tempore in Cellâ alicujus factionarii, aut alterius Religiosi turbidi, ac inquieti, suspicionem mali, non autem specimen boni præfert.

18 Profectò congregationes nocturnæ, etiam *lege duodecim Tabularum* apud Romanos, ut refert ex oratione *Portii latronis* contrà *Catilinam Manutius*, (24) erant prohibitæ; sicut etiam prohibentur congregationes multorum hominum absquè licentiâ Superioris, quià in dubio præsumuntur malæ, ut dicunt Doctores. (25) Pariter ex textu *Codicis* (26) inhibentur congregationes illicitæ; ac in *Digestis* (27) habetur mandatum Præsidibus Provinciarum, *nè patiantur milites, collegia in castris habere*, talia enim collegia, aut congregationes origines, & fomentum erant rebellionis militaris contrà Imperatores, aut Duces. Non aliter accidit in castris Regularis militiæ, puta, in Conventibus; nàm si turbidus aliquis, aut seditiosus Religiosus in suâ Cellâ, maximè nocturno tempore, alios præsertim simplices congregat; ibì ineuntur colloquia, ut plurimùm contrà Superiorem, quòd durè tractet Religiosos, qui sibi non adhærent; quòd tenuis sit victus, qui datur in refectorio; quòd fraudet eleemosynas, ut sibi, suisque obsonia particularia, aliasquè commoditates parat; & aliæ hujusmodi murmurationes: post quas initur consilium de observandis attentè actis Superioris suorumque amicorum; de non parendo illius mandatis in utilitatem Conventus sub prætextu infirmitatis, aut impotentiæ. de non acceptandis, aut subeundis officiis Conventus sub specie occupationis alterius. De scribendo ad Superiores majores contrà Prælatum localem; de mittendis memorialibus, aut dandis articulis contrà illum in visitatione, & centum hujusmodi; ità ut in Conventu, (& nescitur quomodò,) ex improvisò appareat seditio, inter Religiosos schisma, & à Superiore defectio. Aut saltem in his cætibus nocturnis Religiosorum interveniunt commessationes, aut ludi, aut ad minimum otiosa temporis consumptio contrà Regularia instituta. Undè ex his concluditur tales congregationes ex se præferre malum; & ex consequenti, non esse probandum ab Accusatore, seù fisco, talem congregationem factam esse in malum; sed vice versâ probatâ congregatione, incumbere Reo onus probandi factam fuisse ad finem bonum.

19 Licèt verò præsumptiuè appareat probata *concordia malitiosa* ex hoc, quòd cōstet de cōgregatione habitâ, & Rei non potuerint probare, ipsam ad bonum finem habitam fuisse; non tamen concludenter probatum remanet delictum *conspirationis*, ut possit ad incutiendam pœnam Statutariam deveniri; sed requiruntur alia acta, quæ prodant hujusmodi malitiam; Hæc autem sunt, si illi Religiosi, qui ad talem congregationem convenerunt, inter se solos confabulantur, aliorum verò conversationum, ac colloquia aversantur; maximè eorum, qui Superiori magis adhærent; si omnes quasi uno labio contrà Prælatum loquuntur, & de eo mala & dicunt, & scribunt; si ad utilitatem Conventus imperata à Superiore omnes, ac singuli sub variis prætextibus subire recusant; si memorialia, ab omnibus, ac singulis subsignata, ad Superiores Generales, aut ad Sacram Congregationem miserint; si tempore visitationis singuli, quasi agmine facto, eosdem articulos, sivè notas contrà Superiorem, ad Provincialem detulerint, præsertim quandò de articulorum falsitate, aut in toto, aut in tanto constat. Hæc, & similia si apparuerint, concludenter probata remanet *malitiosa concordia*, & conspiratio. Quià verò vulpeculæ istæ, quæ Religiosam vineam demoliuntur conspirationibus, se tuentur secundo Statuto, dato suprà *num.12.*, in quo declaratur conspirationem non esse, quandò *Subditi Superioribus aliqui intimare, aut significare prætendunt*. ità ut, licèt plures viderim hujusmodi *conspirationes*, nullam tamen punitam audierim; ideò, nè hujusmodi pestes Religionis impunè amodò grassentur; & ut Prælati armati zelo possint, si non totaliter, evellere ab agro Claustrali, saltem retundere radices malignitatis, quæ hujusmodi *conspirationes* erumpunt, demus veram intelligētiam talis Statuti, ità ut eo nequeat ampliùs, ad suæ perversitatis tutamen, malignitas uti.

20 Sensus Statuti est, quòd, si Subditi viderint, Superiorem localem, aut alium Religiosum malè, & perversè se gerere; nullaque suppetit via ipsum reducendi ad bonam frugem; possint inter se vniri, ac consiliari, quomodò malum à Religione avertant, intimando, seù significando Superioribus majoribus inconvenientia, quæ vigent; & hoc ex motivo justitiæ, & charitatis ergà bonum publicum Religionis, & servatâ formâ à Statutis præscriptâ. Quòd, si aut intentio mala sit, (puta, quòd talis intimatio, vel significatio Superioribus fiat ex livore contrà proximum, non ex charitate ergà Religionem), aut non servatur forma, statuta à legibus, in tali significatione faciendâ, non evaditur per tale Statutum reatus veræ *conspirationis*.

21 Et quantùm ad intentionem, puta, quòd, qui, ex malâ intentione contrà proximum, ipsius defectus deferunt Superiori, delinquant *conspiratione* in eum, probatur. Nam notum apud Moralistas, quòd intentio mala vitiat actum, etiam ex suo genere bonum, vndè vulgatum illud; *Quidquid agunt homines, intentio judicat omnes*; proindè qui eleemosynam tribuit pauperi puellæ, cum intentione ipsam inducendi ad turpitudines, mortaliter peccat &c; Qui ergò vult deferre ad Superiorem defectus proximi, ut illum castiget, quantumvis veros defectus deferat, & in nullo augeat; & proindè actionem non tantùm licitam, sed etiam laudabilem exerceat; tamen si hoc facit ex livore, aut aversione contrà proximum, talis delatio mala est, & malitiosa; & si ad

(23) *Sanctor. de Pæn. cap. 16. Quæst. 1. ¶. Verùm si absit. fol. 170.*
(24) *Manut. lib. de leg. Roma.*
(25) *Alex. in Apostil. ad Bart. in l. final. ff. de Colleg. illicit. & ibi Abb. in cap. ultim. de Test. cog. Bald. in cap. 1. §. Conventiculas. de Pac. iura. firm. & in l. Conventiculam. C. de Epis. & Cler.*
(26) *text. in l. 2. C. de Summ. Trinit.*
(27) *text. in l. 9. ff. de Colleg. illicit.*

si ad faciendam talem delationem, congregantur multi tali pacto, talis congregatio fit cum *malitiosâ concordiâ*, & proindè evadit vera *conspiratio* in Statuto punita.

22 Quià autem intentio, cùm sit quid latens in animo, probari non potest, sequitur, quòd in praxi probari non poterit, quandò *concordia malitiosa* fuerit ex solâ, & purâ intentione malâ, quam habuerunt illi, qui alicujus defectus ad Superiores detulerunt. Tamen, quià malitia humana nequit esse ità sagax, in se occultando, quod aliquâ ex parte non se prodat, si attentè examinetur modus, & forma delationis factæ, semper emerget aliquod indicium, quo probabitur ipsam fuisse ex malo animo contrà accusatum.

23 Hoc autem habebitur facillimè, si examinetur attentè forma, seù modus factæ delationis, àn scilicet cohæreat legibus divinæ, ac humanæ; quòd, si in aliquâ parte deficiat, patebit mala intentio delatorum, & ex consequenti *conspiratio*.

24 Quantùm ad legem divinam est, quòd, si aliquis Superiori ut Patri defectus proximi, prò ipsius emendatione, deferre vult, debet præmittere correctionem fraternam; si defectus occultus est, quem probare non possit, nullo modo prodat; si de defectu semel commisso proximus jàm emendatus est, eius famam non lædat, illius memoriam refricando; & tandèm, quòd purè, & simpliciter malè facta Superiori indicet, non amplificando, non exaggerando illa, sed nudam facti veritatem exponendo. Quantùm ad legem humanam est, quòd, si quis vult Superiori, tanquàm Judici, per viam denunciationis, sivè accusationis, crimina proximi deferre, debet mala ipsius facta, non in genere, sed in specie, & in individuo cum circumstantiis loci, temporis, personæ &c. explicare; debet Judici immediato, cujus cognitioni à lege commissa est talium criminum punitio, ea deferre; & debet intrà tempus, à jure statutum, denunciationem facere. Si ergò aut nullâ factâ correctione fraternâ, (cùm tamen spes emendationis ex eâ sperari posset), delatum est Superiori proximi crimen, aut defectus; vel si hic occultus est, qui probari nequit; vel si de eo, olim commisso, proximus jam emendatus est; vel si delatio de illo fiat cum exaggeratione, aut amplificatione, maximè cumulando aliqua, de quibus emendatus, aut punitus est cum novis; vel si accusatio fiat de criminibus in genere dicendo, quòd *Caius est relaxatus, scandalosus, malus frater, sæcularizans &c.*, vel si ommisso(sinè causâ) Provinciali, accusatio fit ad Generalem; aut (hoc præterito) ad *Sac. Congregationem*, aut *Papam*; vel si, transacto tempore congruo, in quo potuit fieri accusatio, expectetur tempus instantis Capituli, & hujusmodi denunciatio, aut accusatio fiat per unum memoriale ab omnibus subsignatum; aut per plures literas eiusdem tenoris; aut per easdem depositiones, unâ methodo factas, in actu visitationis; evidenter constat *concordiam* factam fuisse *malitiosam*, & sic *conspirationem* initam.

25 Tenetur igitur tunc in conscientiâ Superior, cui tales delationes fiunt, ex officio procedere, & de *conspiratione* formiter inquirere, & ad normam legis Reos punire; quòd, si ab omnibus Prælatis in usu poneretur talis inquisitio, maximum Religiosæ quieti præsidium pararetur. Potest etiam inquirere de *conspiratione*, quandò in visitatione sibi constat, quatuor, aut sex plùs minùs Religiosos, simul conglobatos vitare aliorum conversationem, ac colloquia, & solùm inter se consuetudinem, ac congregationem habere, maximè nocturno tempore; talis enim unio quid mali portendit.

26 Unum addo, & est, quòd, quamvis Superior, cui delata sunt alicujus crimina à pluribus, ut præfertur conspirantibus, reperit illa esse vera, nihilominùs, si ex indiciis, datis suprà *num.* 24. cognoscit *conspirationem* esse secutam, debet pœnâ Statutariâ percutere conspiratores. Ratio est, quià statutum punit eos, qui per *malitiosam concordiam* insurrexerint contrà alium; quòd autem iste sit Reus, nec nè, Statutum non requirit, sed ei sufficit *concordia malitiosa* facta ex malâ intentione, & puro studio nocendi proximo; proindè, cum hæc probata remanet, debet sequi pœna legalis.

27 Tertia dubitatio circà idem Statutum est, An omnes, qui in conspiratione interveniunt, debeant eâdem pœnâ puniri?

28 Respondeo, quòd, qui delinquunt eodem crimine, eâdem pœnâ mulctari debent; undè, si omnes ex æquali malitiâ, ac studio nocendi conspirarunt, statutariam pœnam subire debent. Tamen quantùm ad praxim vix dari potest casus, quòd in hujusmodi *conspirationibus* omnes æquali modo se habeant. Nam, ut plurimum unus, vel alter est, qui alios seducunt. Sicut enim in zelo bono unus, aut pauci opus bonum incipiunt, ac exemplo suo, ac verbis ad eadem benè facta promovent, sicut *Mathathias* zelando prò lege Dei dixit ad alios (28), *Omnis, qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me*; ità etiam in malè factis unus, vel duo sunt, qui alios seducunt, & socios in propriâ iniquitate venantur. Hi autem sunt homines turbidi, inquieti, ac loquaces, qui cæteris maximè simplicibus, & bonæ mentis imponunt, quidquid volunt.

29 Si igitur in *conspiratione* detectâ, aliqui inveniantur Religiosi spectatæ probitatis, qui seducti persuasionibus Auctoris *conspirationis* sub larvâ zeli, & putantes benè facere, in eam consenserunt, & vera Superiori contrà accusatum repræsentarunt; isti re verâ nullam debent pænam subire; nàm in ipsis cessat ratio constitutiva criminis, puta, *malitiosa concordia*, & abest dolus, sinè quo crimen non datur. Si autem falsa cum aliis repræsentarunt, decepti ab Auctore *conspirationis*, qui sibi falsa prò veris obtrudit, & ipsi, nullâ factâ discussione, crediderunt, & ea tanquàm vera Superiori detulerunt, debent, pròut benè habet *Sanctorus*, (29) arbitrariè puniri à Superiore, nè assuescant tàm iniquè, & bestialiter in suos Superiores, aut fratres se erigere, & eos accusare de crimine, quod nescierunt, & falsum fuit. Pœna autem, quæ istis deberetur, debet Auctori conspirationis incuti, eo quòd iste influxum habuit in crimen aliorum omnium; undè, & ampliùs cæteris debet vapulare.

30 Quomodò autem detegetur, probabiturque Auctor conspirationis? Dico, quòd depositio aliorum, cùm sint socii criminis, non potest concludenter ex se probare intentum; tamen cum aliis indiciis, ac adminiculis probari potest. Indicia possunt esse, natura inquieta illius; consuetudo subvertendi familias Conventuum, in quibus fuit; vafrities illius comparata cum simplicitate aliorum consortium; major ipsius auctori-

K tas

---

(28) *lib. p. Machab. cap. 2. ℣. 27.*
(29) *Sanctor. de Pæn. cap. 16. Quæst. 1. ℣. Dico puniendum. fol. 171.*

tas comparatione cæterorum, non enim credibile est, minùs dignum in suam sententiam trahere magìs dignum, sed vice versâ, & alia hujusmodi, quibus potest sagax Judex venari circà hoc veritatem.

31 Quarta dubitatio est, contrà quos Fratres particulares, & quomodò possit fieri *conspiratio*?

32 Respondeo, quòd contrà quemvis Religiosum potest fieri *conspiratio*, ut vel à Superioribus malè audiat: aut à Conventu, aut Officio arceatur; aut, nè ad Prælaturam pertingat, & alia hujusmodi. Raro autem contingit, quòd contrà gregarium Fratrem tales *conspirationes* struantur, nisi iste ità validus sit in amicitiâ Prælati, aut in opinione Fratrum, ut ipsius æmulus desperet, se solo, posse illi nocere, & ideò socios conquirat ad ei nocendum; & hoc modo ab ipsius adversario *conspiratio* formatur. Regulariter verò *conspirationes* ordiuntur contrà Religiosos egregios, qui magnam de se ipsis spem præferunt evadendi in Religione conspicuos, & hoc præsertim in locis, in quibus sævit insana factionum rabies. Ut enim aliàs (30) diximus, ubi grassatur hæc pestis Religionis, si aliquis Religiosus juvenis, dotatus peculiari quâdam habilitate ad studia, præferat de se spem evadendi in virum spectabilem, & peculiaris auctoritatis in Religione, iste statim ponitur in oculis eorum omnium, qui sunt factionis adversæ, qui proindè non cessant quaquaversùm illius religiosos profectus impedire. Quod si, non obstantibus istorum impugnationibus, ille magìs in virtute proficit, ac in Religione eminere incipit, & jàm, jàm maturus dignitati, periculum imminet, nè clavus Provinciæ illi committatur, ac eorum factio cadat à dominatione, ab externo periculo sibi metuentes in *conspirationem* conveniunt, & occultis cuniculis surgentem contrà se fabricam subvertunt. Et quomodò? Eo modo, quo fortè expertus, & ipse damno suo scripsit *Sanctorus* (31), Instante maximè tempore Capituli componunt memoriale, in quo, (cum nullum crimen in specie habeant contrà illum obiiciendum), repræsentant, illum esse Religiosum relaxatum, ex facultate literariâ, quâ pollet, tumidum; pauperculos Fratres contemnentem; choro nunquàm interessentem; ab oratione mentali fugientem; sæcularizantem plùs æquo, maximè cum mulieribus; quotidiè extrà Conventum vagantem; communi refectioni non intervenientem; relaxatis fratribus faventem; suspectas inimicitias nutrientem, ac centùm hujusmodi; missoque memoriali, ab omnibus subsignato, (in quo non rarò apponunt etiam falsam subsignationem alicujus Religiosi spectatæ probitatis ad majorem fidem comparandam) mittunt Romam ad *Cardinalem Protectorem*, aut *Sac. Congregationem*, apud quos habent, qui pecuniâ emptus, vivâ voce, expressa in memoriali exageret, & amplificet, sicque emanat Decretum, nè accusatus possit ad Provincialatum concurrere. Seù memoriali remisso, prò informatione, ad Generalem, seù Procuratorem Curiæ, fortè etiam muneribus captos, differtur informatio, donèc Capitulum fiat, ipso interim impedito, nè concurrat; aut etiam tali verborum ambiguitate concipitur, ut nihilominùs Decretum contrà accusatum indefensum prodeat; expertoque credat lector. Pares à conspiratoribus struuntur insidiæ, quandò aliquem volunt aut à Conventu, aut officio dimovere; nec tamen contrà pestilentissimos hujusmodi homines ulla urgetur animadversio; & ideò cum extremâ religiosæ quietis jacturâ impunè grassantur.

33 Quinta dubitatio est, àn pœnis conspirantium puniendus sit, qui conspirat contrà Novitium, aut Tertiarium?

34 Respondeo cum *Sanctoro* (32) affirmativè, licèt enim isti non sint permanenter, & fixè Religiosi, tamen, dùm permanent in Conventu, & sub obedientiâ Superioris, sunt etiam ipsi pars familiæ Conventus, & gaudent privilegiis professorum; proindè, qui contrà eos strueret *conspirationem*, puniri debet, ac si contrà alium professum struxisset. Imò adverto, quòd si, ut non rarò accidit, *conspiratio* ineatur, nè Novitius ad professionem admittatur, sic conspirantes, denegando ei suffragium, non solùm peccant mortaliter contrà justitiam, ut dicunt Doctores, (33) sed etiam, me judice, incurrunt excommunicationem, latam in Constitutionibus Ordinis (34), in quibus habetur, quòd, *Qui quoquomodò Novitij voluntatem impedierit, quominùs professionem emittat, anathema sit.* Quamvis enim *Sanctorus* (35) opinetur, quòd denegantes vota debita Novitio non incurrant excommunicationem, *quià non faciunt verbribus, violentiis, iniuriis, aut molestiis ab extrinseco incussis, ut Pontifex requirit*; tamen hoc verificari potest tantùm de excommunicatione, latâ ab *Eugenio IV* contrà eos, qui *minis, violentiis, iniuriis, molestiis &c.* impediunt aliquem volentem intrare *Religionem S. Benedicti*, de quo privilegio, relato ab eodem *Sanctoro* ibidem, ut potè lato ad favorem Religionis, etiam nos participamus; verum enim est, quòd denegans secretò votum non impedit violentiis profiteri volentem. Sed non idem est de excommunicatione, per Statutum latâ, quâ percutitur, qui *quoquomodò* impedierit voluntatem Novitii, quominùs profiteatur, si enim eam incurreret, qui suasionibus impedit Novitium, nè profiteatur, à fortiori incurrit, qui, denegando suffragium, impedit professionem; in primo enim casu seducit tantùm Novitium, sed in secundo violentiam facit ipsius voluntati, & ut optimè scribit *Laurentius Peyrinus* (36), plùs peccat, eiiciendo à Religione per denegationem suffragii debiti, quàm suadendo, & sic impediendo, nè in Religione persistat.

35 Sexta dubitatio est, An, & quâ pœnâ puniri debeant conspirantes in sæcularem.

36 Respondeo pariter cum *Sanctoro* (37), quòd puniendus quidèm est, non tamen pœnâ Statutariâ; si quidèm hæc respicit Superiores, & alios Religiosos tantùm, & ad sæculares non debet extendi, cum simus in odiosis. Tamen puniendus est pœnis, latis à jure communi juxtà qualitatem personæ, contrà quam facta est *conspiratio*. Ratio est, quià ubi deficit lex statutaria, recurrendum est ad jus commune, tùm Canonicum, tùm Cæsareum; in defectu enim legis Ecclesiasticæ in judiciis etiam Clericorum, recurrendum est ad jus commune. Et hoc maximè apud Nos, qui in Textu (38) habemus, quòd, si prò aliquo crimine non habeatur ibì pœna, ea venanda sit à *Sac. Canonibus, aut probatis*

(30) *Par. p. Tit. Testes. nu. 14. & 15.*

(31) *Sanctor. de Pœn. cap. 16. Quæst. 2. ℣ Quartus si existens. fol. 175.*

(32) *Sanctor. de Pœn. loc. cit. Quæst. p. ℣. Si quæras. fol. 174.*

(33) *Portel. Dub. Regul. V. Novitius. nu. 54. & in Addit. nu. 16. Vecch. Disp. 12. dub. 2 nu. 1. Mirand. Tom. p. Manual. q. 25. art. 12. Concl. 1. Rebell. lib. 4. q. 17. nu. 3. A 8. Faust. lib. 5. q. 214.*

(34) *Stat. Gen. Vallisol. Cap. 2. Tit. de Convent. ad Novit. educa.*

(35) *Sanctor. Comment. cap. 2. Statut. 35. ℣ Respondeo si id faciat. fol. m. 146.*

(36) *Peyrin. de Prælat. Quæst. 2. cap. 5. nu. 112.*

(37) *Sanctor. de Pœn. cap. 16. Quæst. 2. ℣. Respondeo gravior. fol. 173.*

(38) *Text. Tit. Applicatio. §. 58.*

batis legibus. Cum autem de jure communi conspirantes in Episcopos deponendi sint, ut habet glossa quædam, (39) & etiam Curiæ laicæ tradendi, si tamen in hoc sint incorrigibiles, ut explicat *Abbas* (40), & deponendi pariter qui conspirant in Clericos, aut Monachos. (41) tali pæna sunt percellendi Fratres, si contrà Ecclesiasticos sæculares, aut alios Regulares conspirarent. Quià verò Statutum nostrum hanc legem communem moderatur prò conspirantibus contrà Superiores, ac Fratres nostros, qui censendi sunt tanquam Episcopi, Clerici, ac Monachi respectivè, & eam reducit ad privationem officiorum Ordinis, crederem pari modo puniendos eos, qui in Ecclesiasticos tàm sæculares, quàm Ordinis alterius Regulares conspirarent, additâ aliâ pænâ arbitrariâ etiam carceris ratione scandali, & eo maximè, si Reus esset artifex conspirationis. Quod pariter esset dicendum, si *conspiratio* esset contrà laicum conspicuum, ut contrà Feudatarium. Si enim de jure capitalem sententiam subire debet (42) qui tumultum contrà aliquem excitaverit, aut vocem seditiosam emiserit; cætusuè, aut conventicula congregaverit; parem profectò pænam mortis, non quidèm naturalis, sed civilis, per privationem nempè officiorum, Ordinis, subire debet; & ampliùs etiam aliquam pœnam corporalem, ob incredibile damnum, quo ex tali crimine afficitur Religio, quæ malè apud Sæculares audiret, quasi nutrix hominum seditiosorum, quibus nihil perniciosius habet Respublica.

37 *Septima* dubitatio est circà idem Statutum, in quo dicitur, quòd conspirato *omnibus Officij, Ordinis priventur, quousque per condignam satisfactionem à Generali, vel Provinciali relevetur*. Dubitatur igitur quomodò, & quandò talis relevatio fieri possit?

38 Respondet *Sanctorus* (43), quòd condigna satisfactio prærequiritur antè relevationem, illa autem censetur adesse, quandò per aliquod tempus, benè visum Superiori, damnatus mansit sub pœnâ privationis; & quòd Superior sine tali condignâ satisfactione nequit damnatum à tali pænâ liberare. Et quòd tunc constabit de satisfactione condignâ, si parti læsæ satisfecerit; & per bonam conversationem, infamiam absterserit; & præcipuè, quòd in Conventibus pacificè vixerit, nec consuetis murmurationibus, ac seditiosis colloquiis quietem Religiosorum perturbaverit: hæc autem debent ex depositione Testium constare, nec Superiori, in litteris dispensatoriis asserenti ex se de tali satisfactione, & absque Testibus, esset credendum; sed de eâ debet apparere in actis per dicta Testium; aliter poterit à successore Causa revideri, & relevatio secuta declarari nulla, ut potè facta, non servatâ formâ statuti; Imò si etiam relevatio esset facta à Generali, non præcedente condignâ satisfactione, Provincialis potest juxtà Statuta (44) per seipsum summariè cognoscere de subreptione gratiæ obtentæ à Generali contrà formam Statuti, & ejus effectum suspendere. Et tandem, quòd talis relevatio licèt videatur soli Generali, & Provinciali concessa, tamen respectu Provincialis non sic est intelligendum Statutum, sed quòd simul cum Provinciali Diffinitorum interveniat. Hæc omnia, & benè *Sanctorus*.

39 Supradictis unum tantùm hebeo addendum, & est, quòd quamvis tempus cognoscendi, àn damnatus de *conspiratione* condignam satisfactionem præstiterit, arbitrarium sit Superiori; tamen, cùm arbitrium hoc sit regulandum à jure, convenit, quòd etiam Superior rationabiliter moveatur ad ità judicandum; quòd si absque motivo rationis, & cum hoc solo *sic volo*, judicaret, judicium esset perversum, & relevatio non teneret. Motivum verò rationabile subesset, si damnatus signa magna pœnitentie, ac mutationis vitæ daret, se colligendo ab antiquis cætibus, colloquiis, dicteriis, murmurationibus; vacando orationi, choro, silentio, solitudini &c. ità ut ex his conici possit, quòd ex pænitentiâ alter homo evaserit. Si hæc signa desint, oportet expectare longum tempus, & observare, àn in simile delictum incidat; hoc autem tempus potest esse triennii, nàm, ut aliàs (45) de mente Doctorum diximus, rationabiliter emendatus supponitur, qui per triennium, pòst peractam delicti pænitentiam benè vivit, non recidivando in antiquum crimen.

40 Octava dubitatio est circà secundum Statutum, datum suprà *num.* 12., & est, Quomodò facienda sit à pluribus alicujus delicti contrà proximum Superiori intimatio, aut significatio, ut censuram *conspirationis* evadat.

41 Respondeo, quòd suprà, dubitatione secundâ *num.* 20. & *seqq.* apervimus sensum Statuti, & quid servandum sit, nè delatio à pluribus concordatis insimul facta Superiori dicatur *conspiratio*. Unum tamen dictis addo, & est; quod, si aliquod inconveniens in Conventu, aut Provinciâ viget, cui si non celeriter obvietur, grave aliquod scandalum in præjudicium Religionis secuturum est, & bono zelo ductus aliquis ad Superiorem scripserit prò remedio, manifestando delictum proximi; Superior autem ad unius denunciationem non movetur ad remedium, quià fortè illi non credit; iste verò alios congregat, illis aperit imminens periculum scandali, & eos movet, aut ad subsignandum unum, & idem memoriale, aut ad scribendas plures epistolas ad Superiorem ejusdem tenoris, (servatis tamen circumstantiis aliis, quas diximus suprà *num.* 24.) illa non poterit dici *conspiratio*. Ratio est, quià duplex tali casu viget motivum plures congregandi, & uno agmine facto Superiorem movendi ad remedium. Unum est periculum imminentis scandali, quod non patitur dilatationem remedii. Si enim res potest commodè differi, & expectari consueta visitatio Conventus, seù Provinciæ, in quâ deferuntur Superiori inconvenientia, quæ vigent, nec prudentia, nec charitas dictat, quòd hujusmodi depositiones intempestivè fiant, quibus maximè turbatur religiosa quies. Similiter, si Superior moveri speratur à significatione, sibi factâ ab uno, non convenit, quod ea à pluribus fiat. Si igitur nec negotium urget, nec Superior, quamvis commonitus, remedium adhibuit; tamen aliquis congregat multos ad scribendum &c., talis significatio facta Superiori non est ad mentem Statuti, & non evadit reatum *conspirationis*.

 42 Nona

(39) *Gloss. in cap. Venerabilis in V. Coniurationem. Extrà. de Test. cogen.*
(40) *Abb. in cap. final. nu.* 4. *de Test. cogen.*
(41) *cap. Coniurationum.* 11. *q.* 1.
(42) *l. Denunciamus. C. de His qui ad Eccl. confu. l. p. & fin. C. de seditio. l. Conventiculum. l. Qui cætu. ff de Vi publ.*
(43) *Sanctor. de Pæn. cap.* 16. *Quæst.* 3. *fol.* 175. *& seqq.*
(44) *Stat. Gen. Ord. cap.* 7. §. 4. *nu. final.*
(45) *Par. p. Tit. Pænarum. num.* 38. *V. Dico ergò. & ibi. Dyn. in cap. Semel. de Reg. iur. in* 6. *Roman. Cons.* 236. *nu.* 5. *&* 6 *Clar. q.* 21. *V. Benè verum.*

42 Nona dubitatio est circà idem Statutum, & est, in locis, in quibus vigent factiones ex distinctione nationum, seù Patriæ, non raro à Superioribus factionis adversæ fiunt gravamina; dubitatur igitur, an si omnes gravati, ut præfertur, congregantur in unum, & scribunt ad Superiorem majorem memoriale, ab omnibus subsignatum contrà Superiorem gravantem, dicenda sit *conspiratio*?

43 Respondeo distinguendo; si in memoriali repræsententur sola gravamina, sibi illata, & quæratur à Superiore majori levamen prò præsentibus, & remedium præservatiuum prò futuris; nullo modo *conspiratio* est, quià non inuenitur in hoc casu *malitiosa concordia*, in quâ, ut suprà dictum fuit, consistit formalitas *conspirationis*; nàm talis congregatio ostenditur facta ad propriam defensam, quæ est de jure naturæ, quæ docuit homines insimul congregari ad mutuum auxilium, & ut elegantissimè cecinit *Satyricus*, (46) Deus nobis hominibus animam rationalem dedit.

. . . . mutuus, ut nos
Affectus petere auxilium, & præstare juberet.
Dispersos trahere in populum, migrare vetusto
De nemore, & proavis habitatas linquere sylvas.
Aedificare domos, laribus coniungere nostris
Tectum aliud: tutos vicino limine somnos
Ut collata daret fiducia: protegere armis
Lapsum, aut ingenti nutantem vulnere Civem.
Communi dare signa tubâ; defendier iisdem
Turribus, atque una portarum clave teneri.

Si autem in memoriali continerentur tantùm delationes criminum Superioris gravantis, ut de ipsis puniretur, esset vera *conspiratio*, quià esset congregatio ad vindictam, & ità *malitiosa concordia* constituens Realem conspirationem.

§. V.

Schisma.

SVMMARIVM.

1 *Schisma est delictum contrà obedientiam.*
Significat separationem.
2 *Schismatis diffinitio.*
3 *Separatio à Capite, & à membris Ecclesiæ potest esse cum, vel sinè errore in intellectu.*
4 *Schisma datur in quovis corpore morali.*
Græcum nomen est, quod latinè sonat scissuram.
5 *Frequentiùs accidit in electionibus.*
Samaritani erant Schismatici Iudæorum.

1 AD crimina contrà obedientiam, etiam *Schisma* reduci, nulli dubium est, cùm per separationem à capite, & membris, quibus aliquis unitus esse debet, obedientiam Capiti, cui subesse debet, denegat. Prò famosiori autem significato *Schisma* accipitur prò separatione ab Ecclesiâ universali, ut infrà dicemus; sed absolutè, & in se potest dici *Schisma* quælibet divisio, sivè separatio, undè legimus in Evangelio, (1) *Schisma erat* inter Phariseos, quià nonnulli volebant Christum peccasse in curando cœcum in die Sabbati; alii verò ex magnitudine miraculi asserebant, illum non esse peccatorem in tali opere.

2 Accipiendo autem *Schisma* in suo principali, & magis usurpato significato, à Doctoribus (2) diffinitur, quòd sit *separatio ab unitate Ecclesiæ Catholicæ, quatenùs est corpus mysticum, & morale constans ex Romano Pontifice, quatenùs Capite visibili, & universis fidelibus tanquàm membris.*

3 Potest autem talis separatio esse purè voluntaria, absquè errore in intellectu; & potest esse cum errore in intellectu. Primo modo esset, si aliquis nollet recognoscere *Summum Pontificem*, tanquàm Caput Ecclesiæ; aut cæteris fidelibus nollet communicare, non quidèm quod non crederet, unam esse *Ecclesiam Catholicam*, cujus visibile Caput est *Papa*; sed quià diceret, illum non esse canonicè electum, proindè verum Papam non esse; nolle proindè illi subesse. Tali casu iste esset purus *Schismaticus*, quià errorem non haberet in intellectu. Secundo modo est, cùm aliquis non vult subesse *Papæ*, quià negat esse Caput totius Ecclesiæ, & dicit esse tantùm Episcopum Romæ, aut negat unam tantùm esse Ecclesiam Catholicam, sed tot esse Ecclesias, quot Diœceses; nolle proindè, nisi illis, qui sunt de suâ Diœcesi, communicare. Jste non tantùm esset Schismaticus, sed etiam hæreticus; ut post *D. Hieronimum*, & *Thomam* docet *Pegna*. (3)

4 *Schisma* autem potest esse etiam in quolibet corpore morali, puta, in Universitate, Collegio, Religione, & similibus, in quibus multi viventes sub uno Capite, à quo reguntur, integrant, quasi membra unum corpus. Si enim unitatem corporis aliquis vult scindere, & dividere, iste Schismaticus dicitur; *schisma* enim Græcum nomen est, quod latinè interpretatur *scissura*. (4) Consistit porrò talis scissura in hoc, quòd schismaticus non tantùm de facto non obedit Capiti, cui debet subesse, sed etiam ei rebellat, asserens, & contumaciter nolens illi obedire, tanquàm de jure ità faciendum, rebellio enim est, quæ distinguit *schisma* ab aliis peccatis contrà obedientiam, Superiori debitam. (5)

5 Contingere autem *schisma* frequentiùs accidit, quandò electiones Superiorum quorumvis fiunt in discordiâ, ex hoc, quòd una pars Electorum unum, alia verò alium eligit; & hoc tùm in electione *Papæ*, tùm in electione Episcoporum, Generalium, ac Provincialium; ac aliorum Superiorum; & hoc quidèm, in quantùm *schisma* est separatio à proprio Capite. Sed, in quantùm est separatio ab aliis membris ejusdem corporis, evenit, quandò per

(1) *Io. cap. 9. V. 16.*
(2) *D. Thom. 22. q. 38. art. 1. Sanch. in Decak. lib. 2. cap. 36. nu. 1. Suar. Tract. de Fide disp. 12. sect. 1. num. 1.*

(46) *Iuvenal. Satyr. 15. V. 150.*
(3) *D. Hieronym. in Epi. ad Tit. cap. 3. relat. in cap. Inter hæresim. 24. qu. 3. D. Thom. 22. art. 1. quæst. 39. Pegn. in Direct. Inquis. lib. 2. Comm. 34. num. 1.*
(4) *cap. Schisma. 24. qu. 1. Glos. in cap. Quià diligent. de Elect. Innoc. in Rubr. de Schismat.*
(5) *arg. cap. Advocavit. 24. qu. 1. Iacobat. de Concil. lib. 4. Art. 1. Decia. Tract. crim. lib. 5. cap. 60. num. 2.*

per factiones, partialitates ex nationalitate, adhærentiâ, sivè aliâ causâ multi separantur à communicatione aliorum, qui sunt membra ejusdem corporis; & ità erant *Samaritani*, qui nolebant communicare Iudæis, & nolebant ire ad templum in *Ierusalem*, ad adorandum Deum, asserentes, illum adorari debere in quodam monte *Samariæ*, ut habetur ex Evangelio. (6)

Probatio.

SUMMARIUM.

6 *De schismate constare nequit, nisi constet de causâ illius.*
7 *Schismatici non sunt, qui se separant à malè viventibus.*
8 *Inobedientia, ac rebellio constituunt Schisma.*

6 Constare nequit de hoc crimine, nisi priùs constet de legitimâ personâ Superioris, cui per inobedientiam, & rebellionem quis se subducit. Et si est separatio ab aliis membris ejusdem corporis, crimen declarari nequit, nisi constet de causâ injustâ talis separationis. Ratio est, quià, si in discordiâ *Cardinalium*, duo essent electi *Summi Pontifices*, ac quilibet eorum se legitimè electum teneret, ac quisquis prò se haberet Doctores, Consiliarios, cordatosque viros prò legitimitate suæ electionis pugnantes, nullus eorum Schismaticus esset, nec pariter tales essent, qui eorum partes tuerentur; dummodò isti non ducerentur carnali aliquo affectu ad ejus obedientiam; sed quià crederent, eum esse legitimum *Papam*, ut scribit *Decianus*, (7) Hoc item esset, si in discordiâ Electorum remanerent electi duo Episcopi, Generales, Provinciales, seu locales Superiores, nec sciretur, quis canonicè esset electus, sed quisquis eorum se talem crederet, & quisquis sequaces in suâ sententiâ, ac obedientiâ haberet; non possent ullo modo isti dici Schismatici.

7 Pariter, si nonnulli habitantes cum aliis, ex eorum consortio, ad peccandum inducerentur, ex præcepto, exemplo, consilio, aut aliâ viâ; & illi, nè ad peccandum inducerentur, nollent ampliùs cum cæteris cohabitare, sed se ab illis separarent, & eorum consortium totaliter respuerent; non possunt profectò vocari Schismatici; ratio est, quià talis divisio non est criminalis, tenetur enim quilibet in conscientiâ vitare occasionem peccandi, & se subtrahere ab eâ, ut notum est.

8 Oportet ergò, ut si quis pronunciandus sit schismaticus per separationem ipsius à Capite, quòd non solùm de facto mandatis ipsius non obtemperet; sed etiam, quòd rebellis ei sit; asseratque eum nullo modo habere prò Superiore; nec ut talem illum agnoscere; siquidem, ut suprà dictum est, non sola inobedientia, sed hæc, & rebellio constituat *schisma*. Si autem talis dicendus sit per separationem à membris ejusdem corporis, non ex hoc quòd separatus est, statim pronunciari potest, aut damnari tanquàm Schismaticus, sed debet ipse citari, & audiri, quare non debeat pœnis Schismaticorum percuti: si enim legitimam causam separationis probaverit, nempè, quòd manendo in consortio aliorum, ad peccandum inducebatur, non potest pronunciari Schismaticus; si autem nihil probaverit, de *schismate* tenetur.

(6) *Io. cap. 4. V. 20.*
(7) *Decian. D. lib. 5. cap. 61. num. 9.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

9 *Schisma crimen atrox.*
Unitatem Ecclesiæ non tenens non potest habere Deum Patrem.
Gravior pœna arguit gravius crimen.
Pœna data schismaticis in Sacrâ Scripturâ.
Iudices laici, quandò procedant contrà schismaticos.
10 *Pœnæ hæresis communes sunt schismaticis.*
11 *Schismatici contrà Papam sunt excommunicati* ipso jure
Contrà Episcopos sunt excommunicandi.
12 *Schismatici notorii sunt infames, ac irregulares.*
Ecclesiastici quivis cadentes in schisma, sunt ipso jure depositi, ac inhabiles ad alios Ordines.
13 *Schismatici incurrunt privationem beneficiorum, & inhabilitatem ad ea.*
14 *Pœna contrà fautores schismaticorum.*
15 *De pœnis Regularium schismaticorum, remissivè.*
16 *Statutum primum Ordinis Minorum de Observantiâ.*
17 *Statutum secundum.*
18 *Dubitatio prima; quis nam dicatur procurare divisionem Ordinis.*
19 *Actus interpretatur juxtà intentionem agentis.*
20 *Ut quis dicatur procurare Ordinis divisionem requiratur.*
Agere ex deliberatione, quid sit.
Deliberare *quid significet.*
21 *Religio Minorum à quo desumat suam unitatem.*
21 *Ponderatur locutio statuti.*
23 *Opponitur contrà prædicta.*
24 *Respondetur oppositioni.*
Novitates quæ sint damnabiles
Fulciens ædificium vetus non attentat novitatem.
25 *Statutum vetat novitates damnabiles.*
26 *Clausola posita in fine legis determinat omnia præcedentia, quæ ex se determinata non sunt.*
Expositio statuti.
27 *Dubitatio secunda, quandò novitates dici possint laudabiles.*
28 *Novitas laudabilis est, quæ benè est circumstantionata.*
29 *Novitas laudabilis debet esse necessaria ad observantiam Regulæ.*
30 *Ob leves transgressiones Regulæ non debent fieri novitates.*
31 *Multùm difficile accipitur prò impossibili.*
Novitas quandò dicatur necessaria.
32 *Novitas ordinatè procuranda.*
33 *Tentans inducere novitatem, non servato ordine, est punibilis.*
34 *Novitas debet antiquam formam restituere.*
Reformare *quid importet.*
Religiones novæ nequeunt institui.
35 *Licet forma nova esset perfectior antiquâ, adhuc hæc non est immutanda.*
Termini Patrum antiquorum non transgrediendi.
36 *Carpuntur tentantes novam Reformationem inducere ultrà jam stabilitam.*
37 *Novitates ut sint luadabiles, debent esse ad bonum finem.*

38 Du-

38 *Dubitatio tertia*
39 *Procuratio remotionis alicujus ab aliquo loco debet esse benè circumstantionata.*
Praeceptum de iure positivo cessat in concursu cum praecepto de iure naturæ, vel divino.
40 *Volens habitare in loco contrà expressam voluntatem superioris reddit proprietarium.*
Quandò peccatur recurrendo ad saecullares prò remotione alicuius à Conventu.

9 Atrox profectò crimen *Schismatis* est, & de eo dicit *S. Cyprianus*(8) *Alienus est, hostis est, habere non potest Deum Patrem, qui universalis Ecclesiæ non tenet unitatem.* gravitas porrò hujus criminis cognosci potest à gravitate pœnæ, quâ percutitur, nàm, ut scripsit *D. Hieronymus* (9) *Nemo dubitat, hoc esse sceleratius admissum, quod est gravius vindicatum.* Patet autem ex Sacrâ Scripturâ (10) in *Core*, *Dathan*, *Abiron*, quænam fuerint pœnæ datæ Schismaticis, quorum alios ignis absumpsit, alios vivos terra deglutiit; & ideò contrà tale crimen armantur leges tùm Canonicæ, tùm Civiles; nàm tùm laici, tùm Ecclesiastici Judices contrà *Schisma* procedunt, ut habent multi Canones, (11) Intelligitur autem, quòd procedant Judices laici, quandò Ecclesiastici negligerent, vel Ecclesiasticis, nempè spiritualibus pœnis Rei non resipiscerent, ut ait *Decianus* (12), tùm quià sic habent proximè citati Canones; tùm quià *Schisma* crimen Ecclesiasticum est.

10 Quià verò *Schisma* via est ad hæresim, vel hæresim habet adiunctam, pœnis etiam hæresis percutitur; (13) vndè non solùm juxtà Canones antiquos, sed etiam in *Bullâ Cœna* (14) Excommunicationi *Papæ* reservatæ, sicut etiâm hæresis, subiicitur; imò anathemate, & maledictionibus terribilibus feritur in quodam Canone, (15) qui etsi videatur talia maledicta imprecari contrà non servanter formam, ibi traditam prò electione *Papæ*; tamen etiam contrà Schismaticos convenire scribit *Decianus*. (16)

11 Excommunicatos esse autem Schismaticos *ipso jure* eos, qui *Summo Pontifici* rebellant, aut ab Ecclesiæ unitate se separant, intelligendum est: sed, si schismatici sint contrà proprium Episcopum, non sunt excommunicati *ipso jure*, sed sunt excommunicandi, ut scribunt *Butrius*, & *Franciscus de Platea* (17) licèt, *ipso jure*, sint suspensi. Hoc verò intelligendum est, si isti erigunt altare contrà altare; hoc est, si extentate legitimo Episcopo, alium sibi eligunt. Si verò ab illius tantùm obedientiâ se subducunt, suspendendi tantùm sunt. (18)

12 Ultrà hoc Schismatici omnes incurrunt infamiam. ac irregularitatem, si notoriè in *schismatis* crimen inciderint, quià est crimen depositione dignum, quod notariam inducit infamiam juris, *ipso facto*, & consequenter irregularitatem secundùm magis communem opinionem Canonistarum, de quâ testantur *Azorius*, & *Sayrus*. (19) Si autem schismaticus occultus sit, tenent multi, (20), quòd non sit infamis, aut irregularis; & quòd, si crimen notorium sit, sit infamis, & irregularis impropriè, scilicèt ob infamiam facti; quæ tollitur per pænitentiam; sed non est recedendum à primâ sententiâ, ut optimè dicit *Thesaurus* (21), qui etiam addit, quòd ex Bulla *Pauli IV.* (22) habetur, quòd si Cardinales, Episcopi, legati, & Domini temporales deprehensi, convicti, aut confessi fuerint incidisse in *schisma*, *ipso facto*, sunt Ordinibus privati, i dest *ipso jure* depositi, & ad Ordines inhabiles; & fautores istorum sunt, *ipso jure*, infames, & ex consequenti isti omnes sunt, eo ipso, irregulares.

13 Prætereà privationem beneficiorum, & inhabilitatem ad illa, juxtà aliquos, *ipso facto*, incurrunt Shismatici, tamen sentiunt alii apud *Sanchez*, & *Garziam* (23) esse tantùm inhabiles ad acquirenda, & privandos quidèm, non tamen, *ipso jure*, privatos acquisitis. Super illâ inhabilitate verò, si crimen est publicum, solus *Papa* dispensat: si verò est occultum, potest Episcopus in vim *Tridentini* (24) dispensare.

14 Ex Bulla autem *Pauli IV. Cum ex Apostolatus* supracitatâ, (quæ licèt non reperiatur publicata, tamen, pròut advertit *Cherubinus*, (25) fuit cõfirmata à *B. Pio V.* in suâ Constitutione *Inter multiplices*, §. 3.) habetur, quòd Cardinales, Episcopi, Legati, ac Domini temporales deprehensi in *schismate*, non solùm sint, ipso jure, suis Officiis privati, depositi, ac irregulares, & infames, ut suprà *num.* 12. dictum est; sed etiam eorum sectatores, seù fautores sint, *eo ipso*, ineligibiles activè, & passivè; intestabiles; & hæreditatum, ac successionum incapaces; & omni actione judiciali, & omnibus beneficiis, ac Ecclesiis privati, omnibusque Dominiis publicis, vel privatis, & primò occupanti bona istorum temporalia sunt concessa.

15 Hæc quidèm de jure communi de pœnis Schismacorum tùm laicorum, tùm Ecclesiasticorum. De jure autem municipali Ordinum Regularium spectandæ sunt Constitutiones eorum; quas tamen nihil puto peculiare statuere circà *schisma* proprium, puta, ab *Ecclesiâ Romanâ*, cùm sufficientes pœnæ latæ sint à Summis Pontificibus, pròut suprà dictum est. Sed possunt esse dispositiones circà *schisma*, alio modo acceptum; puta, separationis à suo Superiore legitimo; sivè ab unitate corporis Ordinis proprii. Nostra Minorum de Observantiâ Religio habet sequens Statutum.

16 1. *Ordinis divisionum quoquomodò procurans Excommunicationis sententiam, Generali reservatam, ipso facto, incurrat; & legitimè convictus carceri mancipetur, ejusdem Generalis arbitrio. Quas pænas, & insuper privationem actuum legitimorum incurrat, qui ejusdem Ordinis,*

(8) D. Cyprian. lib. de Vnitat. Eccl. relat. in capit. Alienus. 24. quæst. 1.
(9) D. Hieronym. relat. in cap. Non afferamus. 24. q. 1.
(10) Numer. cap. 16.
(11) cap. Non vos. 23. q. 5. cap. De liguribus cap. Relegantes. 1. ea. cap. Non afferamus. cap. Omnis, qui. 24. q. 1.
(12) Decian. Tract. crim. lib. 5. cap. 64. nu. 1. circ. med.
(13) cap. si quis. §. final. 1. q. 1.
(14) cap. 2. de Schismat. cap. De liguribus. 23. q. 5. Bull. Cæn. cap. 1.
(15) cap. In nomine Domini. §. final. 23. Dist.
(16) Decian. cit. lib. 5. cap. 67. nu. 2. in fin.
(17) Butr. in cap. 1. de Schism. Franc. de Plate. Tract. de Excomm. §. 27. nu. 25. apud Decian. loc. cit. nu. 3.
(18) Innoc. Hostien. & alii in cap. 1. de Schism. Decian. loc. cit. nu. 4.
(19) Azor. Tom. p. lib. 8. cap. 20. Quæst. 8. Sayr. lib. 7. cap. 12. nu. 15. & 16.
(20) Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 36. nu. 20. Bonacin. sup. cap. 1. Bull. Cæn. pun. 5. nu. 13. Sanctarel. de Hæres. cap. 43. nu. 13. Suar. de Irregular. disp. 43. Sect. 2. nu. 7.
(21) Thesaur. de Pæn. Part. 2. V. Schisma. nu. II. V Item contrà.
(22) Bull. 19. Paul. IV. Cum ex Apostolatus. Bullar. Cherubin. Tom. 2.
(23) Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 36. nu. 19. Garzia de Benef. Par. 11. cap. 10. nu. 161. arg. cap. Quia diligentia. de Elect.
(24) Concil. Trident. sess. 24. cap. 6. Garzia. Par. 11. cap. 10. nu. 164. Sanctarell. de Hæres. cap. 43. num. 12. Henriq. Roderic. Vgolin. Sanch. apud Thesaur. Par. 1. cap. 30. Quæst. 3.
(25) Cherubin. Bullar. Tom. 2. in Apostilla Bull. 19. Paul. IV.

dinis, vel Provinciæ novitatem, divisionem, unionem, ordinationem, vel Fratrum amotionem, vel non amotionem per Prælatos, Principes, Reges, Communitates, vel alios quoscunque extrà Ordinem suaserit, vel procuraverit. (26)

17 2. *Ordinis divisionem tentans est, ipso facto, excommunicatus, & carceri est mancipandus, Generalis arbitrio, cui & absolutio reservatur.* (27)

18 Circà quod Statutum prima dubitatio est, quisnam dicatur procurare divisionem Ordinis?

19 Respondeo, quòd actus semper judicatur secundùm principalem intentionem agentis, argumento quorundam jurium, (28) proindè aliquid propriè agere quis dicitur, qui propriè illud intendit, & ad illud obtinendum, tanquàm finem, & rationem motivam agendi, principaliter agit; proindè non dicitur chirurgus, qui secat brachium, aut incidit pectus, propriè vulnerare, aut mutilare, quamvis reverà vulneret, & mutilet, quià ejus intentum non est vulnus, aut mutilatio, sed sanitas hominis, ad quam necessaria est mutilatio membri corrupti, & incisio apostematis.

20 Sumus ergò in pari casu, ad hoc, quòd aliquis dici possit criminaliter procurare divisionem Ordinis, oportet, quòd principaliter intendat Ordinem dividere, quòd, si aliquem finem commendabilem aliquis intenderet, ad quod sequeretur Ordinis divisio, iste nullo modo esset culpabilis. Et hoc confirmatur ex Textu Statuti *Vallisoletani*, à quo desumptum est citatum Statutum Ordinis, quod sic habet. (29) *Prohibemus, nè quis quoquomodo verbo, vel facto ad divisionem Ordinis laborare præsumat. Quod, si quis ex deliberatione contrarium attentarit, Excommunicationem &c.* Ex deliberatione autem agere est agere prævià discussione rei, circumspectione, & maturatione negotii, & cum ratio totum agit, & nihil sibi vindicat ira, furor, aut præcipitatio, (30) cum *deliberare*, (undè deliberatio) sit factum mente provoluere, & diligenter tractare, argumento cujusdam legis. (31) Ut ergò quis hoc crimine deliquisse judicandum sit, oportet, quòd *ex deliberatione*, puta, maturo consilio, principaliter divisionem Ordinis attentaverit, non quòd inconsideratè aliquid sit aggressus, ad quod Ordinis divisio sequi possit.

21 Respondeo secundò, quòd cum divisio adversetur unitati, non potest dici alicujus divisio, nisi illud tale lædatur in eo, in quo ejus unitas consistit; cùm enim simus in moralibus, non facilè discernere est, velut in physicis, in quo corporis moralis, pròut est Collegium, Universitas, Religio, unitas consistit. Dico ergo, quòd (ut aliàs probavimus in *Allegatione, Matriti impressâ* prò defensione supremæ auctoritatis Ministri Generalis in Ordine universo contrà Commissarium Generalem Indiarum, ex adverso pugnantem), sicut Ecclesia Catholica est una, ex eo, quòd unam, ac eandem fidem profitetur, ac gubernatur ab uno Capite, nempè *Summo Romano Pontifice*, ità Religio Minorum, (quæ ut ibidem probavi (32) fundata est juxtà idæam Ecclesiæ universalis) una est, quià unam, & eandem Regulam à *Seraphico Patre*, *Iesu Christo* dictante, traditam, absquè ullo privilegio dispensativo profitetur; & sub uno, & eodem Capite, qui dicitur *Minister Generalis Totius Ordinis Fratrum Minorum*, regitur. Sequitur igitur ex hoc, quòd non potest dici aliquis *procurare divisionem Ordinis*, nisi procuraret, aut mutationem Regulæ per privilegia relaxativa illius; aut se subducere ab obedientiâ Ministri Generalis, & alteri Superiori subdi. Si quid aliud attentaret, firmis manentibus duobus supradictis, non posset dici *procurare divisionem Ordinis*, quià illis stantibus, stat Ordinis unitas, quamvis iste plura, & diversa membra in se contineat.

22 Et ad hoc magìs firmandum adverto, quòd Statutum non ait, *divisionem in Ordine quoquomodò procurans*, sed dicit *Ordinis divisionem*. Diversa porrò est istorum significatio; primum enim importat divisionem membri à membro, servatâ tamen ejusdem Regulæ professione, & obedientiâ ergà Ministrum Generalem, in quibus Ordinis unitas consistit. Secundum verò infert læsionem unitatis Ordinis modo suprà exposito. Undè sequitur, quòd, si Regula in aliquâ Provinciâ non servaretur communiter, plures autem zelantes observantiam suæ professionis se retraherent, ad convivendum seiuncti à relaxatis, & sub obedientiâ Ministri Generalis isti nullo modo dicerentur culpabiles, nec possent plecti pœnis, latis contrà procurantes Ordinis divisionem.

23 Sed contrà prædicta potest opponi, quòd Statutum supradictum habet duas partes; & quamvis in primâ parte importetur tantùm pœna contrà *procurantes divisionem Ordinis*; tamen in secundâ puniuntur, qui *ejusdem Ordinis, seù Provinciæ novitatem, divisionem, unionem, ordinationem &c. procuraverit*. Igitur, qui tali modo ab aliis separati conviverent, *novitatem*, & *divisionem ejusdem Provinciæ* procurarent; proindè puniendi.

24 Respondeo, quòd licèt in jure utroque (33) damnentur *novitates*, ut potè parientes discordiam, & conturbationem in Republicâ, non tamen omnis *novitas* damnabilis est, sed illa tantùm, quæ rationabilem, ac laudabilem consuetudinem immutat; nec tamen meliores mores inducit. Quòd, si quis abusum aliquem contrà antiquas Reipublicæ leges, quamvis tempore inolitum, & à multitudine practicatum tollere nitatur, & pristinarum legum observantiam introducere, ut hoc medio labentem Rempublicam reparet, iste damnabilem *novitatem* non inducit, cum hæc sit ad profectum Reipublicæ; imò nec *novitatem* propriè attentare dici potest, quià ut habetur in quodam Digesto, (34) *si quis ædificium vetus fulciat, non novum opus facit, sed veteri sustinendo remedium adhibet*; fulcire autem videtur ruinosam Rempublicam, qui novâ legum observantiâ, tanquàm firmo fulcro labentem firmat.

25 In proposito ergò, non intendit Statutum damnare quascumque *novitates, divisiones, uniones, ordinationes &c.* sed eas tantùm, quæ damnabiles, ac malæ sunt; si enim omnes, & quascunque damnare intenderet, irrationabile Statutum esset, & contineret errorem intolerabilem; nàm puniret *novitates &c.* bonas eodem modo, quo puniendæ sunt malæ; & proindè servandum non esset.

26 Præ-

(26) *Stat.Gen.Ord.cap.7.§.5.num.55. Vallisolet.1593.cap.7. Tit.De procur.Ord.divi.*

(27) *Text.Tit.Applicatio* §.47.

(28) *l.Si quis nec causam. in princip. & ibi Bald. ff Si cert. petat. l. Qui exceptionem. ff de Condict.indeb. l.1. C. Ad leg.Corn.de Sicar. Covaru.lib.2.variar.cap.4.n.5.*

(29) *Stat.Vallisol.cap.7.Tit.de procu. Ord. divisio.*

(30) *arg.cap.Illa Præpositorum.11.qu.3.*

(31) *arg. l. Aristo. ff. de Iur. deliber.*

(32) *Allegat. pro Min. Gen. Art. p. num.5.fol.6.*

(33) *cap.Cum consuetudinis. Extra.de Consuet. l.In rebus. ff.de Const. Princip.*

(34) *l. p. §.Si quis ædificium. ff. de Nov.ope.nunci.*

26 Præterea communis Doctorum (35) conclusio est, quòd clausula, posita in fine legis, seù Statuti, refertur ad omnia præcedentia; dummodò tamen præcedentia non habeant propriam determinationem, (36) aut aliquod absurdum non sequatur. (37) In citato verò Statuto apponitur clausula, quæ, cùm sit posita in fine, afficit omnia præcedentia, ex eo, quòd ista ex se determinata non sunt, nec absurdum sequitur ex eorum modificatione per talem clausulam. Clausula porrò est *per Prælatos, Principes, Reges, Communitates, vel alios quoscumque extrà Ordinem suaserit, seù procuraverit*. Sensus ergò Statuti est, non universaliter, & absolutè, seù indifferenter puniendi omnes, ac quoscumque simpliciter procurantes *novitates, divisiones, uniones &c.*, sed cum modificatione, quòd scilicèt istæ procurentur *per Prælatos &c. extrà Ordinem*. Et hoc ex duplici motivo; nàm, si novitates fiunt cum scientiâ, & approbatione Prælatorum Ordinis, non possunt esse malæ, proindè non sunt punitione dignæ. Si verò à solis Fratribus privatis attentantur, neque habeant isti favorem personarum potentium extrà Ordinem, quæ illos sustentent contrà Prælato, Ordinis, facili negotio ab istis dissipantur. Undè voluit Statutum eos solos punire, qui per favores Sæcularium *novitates &c.* procurant.

27 Secunda dubitatio est, quænam, & quandò dici possint *novitates &c.* laudabiles, & ex consequenti licitæ minimè punibiles?

28 Respondeo, esse illas, quæ debitis servatis circumstantiis inducuntur ad puram Regulæ observantiam; quod suadetur ex hoc, quòd *novitas* nequit esse laudabilis, nisi sit actus virtutis, ad actum autem virtutis concurrere debent circumstantiæ omnes, nempè modi, loci, temporis, personæ &c. prout de actu moraliter bono statuunt communiter Theologi. Ad hoc ergò, quòd *novitas* in Ordine commendabilis sit; oportet, quòd sit perfectè circumstantionata.

29 Prima autem circumstantia est, quòd & *novitas* sit necessaria ad observantiam Regulæ; quòd, si necessaria non sit, sed tantùm aliqualiter commoda, damnabilis est. Ratio est, quia duo incumbunt Religioso, nempè observantia Regulæ, & conservatio unitatis Ordinis, ac Fraternitatis; illa quidèm potior est, proindè, si illa stare non potest simul cum secundâ, hæc potiùs, quàm illa violanda est: sed si potest stare, licèt cum aliquali incommodo, ambæ servandæ sunt. Proindè, si ego sum in Communi, aut Provinciâ, in quo non possim Regulam observare, quià communiter ab omnibus violatur; non mihi per hoc licet *novitatem* intentare, nàm Regula jubet mihi ad Superiores recurrere, qui vel tollent inobservantiam, vel me destinabunt ad Conventum, vel Provinciam, in quâ Regulâ observatur; sic enim habet Regula. (38) *Ubicumque sunt Fratres, qui scirent, & cognoscerent, se non posse Regulam spiritualiter observare, ad suos Ministros possint, & debeant recurrere. Ministri verò charitativè, & benignè eos recipiant &c.*

30 Pariter, si præcepta quidèm, & vota Regulæ esent; aliter observantur, vigent tamen nonnullæ transgressiones, quæ mortales non sunt, ut silentii violatio; negligentia ad chorum; festinatio nimia in recitando divino officio, & similia, non licet ob hæc, novitatem in Ordine inducere, prout etiam sensit *Sanctorus*, (39) tum quià hæc gravia non sunt; & gravior est plaga, quæ inducitur Religioni ex tali novitate, quàm utile sit remedium, quod minutis illis transgressionibus adhibetur; tum quià per Ordinarios Superiores facili negotio, & absque perturbatione novitatis tolli possunt.

31 Nolo autem, quòd, quandò dico damnabilem esse *novitatem*, quæ necessaria ad observantiam Regulæ non sit, accipiatur pressè, & strictè necessitas; sed moraliter. Esset quidèm simpliciter, & strictè necessaria novitas, quandò non possent absolutè, & simpliciter Regulæ vota, & præcepta observari. Sed sicut multùm difficile in jure accipitur prò impossibili, ut multis citatis probat *Sanctorus* (40) ità dicemus necessariam tunc etiam dici posse *novitatem*, quandò Regulæ observatio multùm difficilis est; tunc enim parificatur impossibili. Porrò difficultas oritur, tùm ex diversitate morum inter eos, qui Regulam non observant, ab eam observantibus: tum ob persecutiones, quas isti ab illis patiuntur; tum ob impedimenta, quæ observantes experiuntur, dùm inobservantibus conviuunt; tùm ob malum, exemplum aliorum, ob quod ad similes inobservantias isti sollicitantur; tùm tandem quià viventes sub regimine inobservantium summum periculum est, ut ad eorum inobservantiam boni pertrahantur juxtà illud Psalmi. (41) *Non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum, ut non extendant iusti ad iniquitates manus suas.* Et ista fuere fundamenta, quibus innixi Patres illi, qui *Reformationem* in Ordine primam stabilierunt, petierunt à *Concilio Constantiensi* remedium, ut observat *Sanctorus*. (42) Concilium autem nihil ad observantiæ promotionem utilius duxit, quàm Superiores locales, ac Provinciales ab aliis distinctos *Reformatè* vivere volentibus assignare.

32 Secunda circumstantia est, quòd *novitas* ordinatè procuretur. Ordo autem in hoc casu est similis illi, qui juxtà Statuta (43) servandus est in appellatione, ac recursu, qui gradatim faciendus est, à Superiore nempè locali ad Provincialem; ab hoc ad Generalem, indè Protectorem, *Sac. Congregationem*; & tandèm ad Papam. Si quidem, ut suprà dictum est, habetur ex Regulâ, quòd casu, quo Regula ab aliquo nequeat spiritualiter observari, iste *teneatur recurrere ad suos Ministros Provinciales*; Dictat autem tùm ratio, tùm Statutum, quòd, si Provincialis remedium non adhibeat, recurratur ad Generalem, subindè ad majores; cum enim hic verus recursus sit, & ex Statutis habeamus, recursus tali ordine esse faciendos, liquet eandem gradationem in hoc casu servandam.

33 Sequitur ex hoc, quòd, si quis, omissis mediis, nempè Superioribus intrà Ordinem, recursum haberet ad *Sedem Apostolicam*, ut aliqua *novitas* in Ordine fieret, quantumvis esset ad tollendos reales abusus, & ad in-

(35) *arg. cap. Extirpandæ. §. Qui verò. ubbi Abb. num. 11. de Præben. Bart. in l. Si ità. §. Chrysogonus. ff. de Verb. sign. & in l. Sicuti. la 2. ff. de leg. 1. Ang. in §. Hinc nobis. Authen. de Hæred. & falc. Butr. in cap. 1. de Pact. Ant. Franc. ad Abbat. in cap. 18. nu. 5. lit. A. de Rescript.*

(36) *arg. cap. Cum dilectus de Donat. Abb. in cap. Secundò requiris de Appell. & in cap. Causam quæ, num. 5. de Rescr.*

(37) *Abb. in cap. Ecclesia vestra. il 2. nu. 5. de Elect.*

(38) *Regular. Minor. cap. 10.*

(39) *Sanctor. de Pæn. cap. 17. Qu. 3. ℣. Respondeo tertiò. fol. 204.*

(40) *Felin. Speculat. Caball. Marsil. apud Sanctor. loc. cit. Quæst. 2. ℣ Verùm ut hæc materia. fol. 196.*

(41) *Psal. 124. ℣. 3.*

(42) *Sanctor. loc. prox. citat.*

(43) *Stat. Gen. Ord. Cap. 7.*

ad inducendam perfectam observantiam, iste revera esset punibilis, tùm quià non servaret ordinem præscriptum in Statutis, circà recursus gradatìm faciendos; tùm quià ex alio Statuto, (44) sub pœnâ privationis actuum legitimorum, ac etiam graviori prohibetur. *Nè alius cujusvis gradus, vel conditionis existat, in negotijs Ordinis se ingerat, vel in Curiâ Romanâ, in consultis Procuratore, & Commissario Generalibus; procurare audeat aliquod negotium, nisi de expresso consensu ipsorum, vel Generalis facultate.*

34 Tertia circumstantia est, quod novitas fit in restituendâ simpliciter antiquâ formâ regulariter vivendi, juxtà modum à primoque Institutore Ordinis per Regulam, ac ipsius exemplum præscriptum, non autem in novam, & ab antiquâ primitivâ differentem formam inducendo, quantumvis etiam novitas, quæ induceretur, esset perfectior formâ primitivâ. Ratio est, intantùm laudabilis hæc novitas est, in quantùm sistitur in restituendâ antiquâ, ac primitivâ Ordinis observantiâ, quæ nomine *Reformationis* effertur. Si quidèm *Reformare* ut, *Budæo* (45) placet, est *ad esse pristinum revocare*. Sequitur igitur, quòd, qui aliam formam ab antiquâ introducère vult, iste non diceretur *reformare*, sed *transformare* Ordinem; & sicùt primum laudabile est, ità secundum est damnabile, & vetitum à jure; Siquidèm ex prohibitione Conciliari (46) habetur, quòd novæ Religiones, aliæ ab approbatis, nequeunt institui; si autem nova forma vivendi, ab antiquâ servata, in Ordine primitùs induceretur, posset dici quodammodò nova Religio. Ordines Monachales instituti sunt adexercitium virtutum Monasticarum, ordinantium hominem se, in segregatione à sæculo, contemplatione &c., & hoc pacto vixerunt antiqui Monachi. Si quis ergò, ad aliquem Ordinem Monachalem relaxatum reformandum, vellet novam formam inducere, instituendo ut nudipedes incederent, conversionibus peccatorum vacarent; prædicationibus insisterent; rudes cathechizarent; infirmis inservirent; moribundis assisterent, in summâ vitam activam exercerent, omissâ contemplativâ, juxtâ quam vixerunt antiqui Monachi, iste Ordinem damnabiliter trasnformaret.

35 Dixi autem *quantùmvis etiam forma, quæ induceretur, esset perfectior formâ antiquâ ptimitivâ*. Nàm Sancti, Ordinum Institutores amplexati sunt formam vivendi, quam illis suggessit Spiritus Sanctus ad exigentiam Ecclesiæ Catholicæ, in cujus subsidium instituti sunt Ordines Regulares. Hinc alios videmus institutos ad redimendos captivos, ut *Mercenarij, ac Trinitatis*; alios ad curandos ægros, ut *Fratres S. Ioannis Dei*; alios ad assistendum agonizantibus, ut *Clerici Ministrantes infirmis*; alios ad erudiendos pueros, ut *Clerici Scolarum piarum*; alios ad vitam heremiticam ut *Camaldulenses*; alios ad Cænobiticam solitariam, ut *Cartusianos &c.* Volens ergò Ordinem proprium reformare, debet præcisè primitivam vivendi formam restituere, & vivere juxtà modum, quem prò utilitate Ecclesiæ suæ, Spiritus Sanctus Ordinis Iustitutori suggessit; tentans autem novam aliam formam inducere, præsumit plùs scire, quàm ipsius Institutor à Spiritu Sancto illuminatus, & operatur contrà mandatum divinum dicens (47) Nè trasgrediaris terminos antiquos; quos posuerunt Patres tui.

36 Ex hoc apparet quàm malè, & quàm irrationabiliter tentent nonnulli novam *Reformationem*, super jàm stabilitâ Ordinis nostri *Reformatione* inducere habitus, adhùc strictiores mensurâ à legibus nostris stabilitâ gerentes; nudis omninò pedibus absque calepodijs incedentes, contrà primitivum tùm Ordinis, tùm *Strictioris Observantiæ* morem; orationes mentales duplicantes ultra Statuta; et segregatos ab omni sæcularium consortio vivere profitentes sub nomine *Secessus* (Italicè Ritiro), quamvis hoc sit voce tenus; nàm et Conventum in meditullio Romæ construxerunt, et eorum proceres magìs proterunt Principum aulas, quàm cellam, aut Claustrum incolant. Nàm ut habetur ex Chronicis Ordinis, *Seraphicus P. N. Franciscus*, habitâ per *Sedem Apostolicam* confirmatione suæ Regulæ anceps erat; An Conventus pro fratrum habitatione in montibus, sylvis, ac nemoribus, à secularibus semotos construeret; àn verò intra Urbes, & oppida. Rogavit ideò *B. Angelum de Assisio*, ut in peculiari oratione, super hoc Dominum consuleret. Oravit *B. Angelus*, & responsum accepit à Domino, se *Religionem Minorum* instituisse, ut doctrinâ, prædicatione, & exemplis vitæ sæculares, peccatores à vitijs, hæreticos ad fidem orthodoxam, & infideles ad agnitionem veritatis perducerent; velle proindè, ut non remoti à consortio sæcularium, sed in medio eorum viverent quatenùs sanctæ Fratrum Minorum conversationis exemplo, ad meliorem vitam illi provucarentur. Si ergò isti ex divinâ institutione in exercitijs vitæ activæ, & complativæ, ad conversionem eorum inter sæculares degere debent, & à temporibus Seraphici Institutoris ità factum est, illi qui tentant Ordinem ampliùs reformare, segregando fratres à sæcularibus, Ordinem non reformant sed transformant, & ut verius dicam, deformant, tali enim novitate illaudabili Ordinem ponunt in derisum.

37 Quarta circumstantia est, quòd tales *novitates* intendantur ad bonum finem, & ad verùm animarum profectum. Quòd si fiat ad finem privatum; ad aucupandum nomen viri zelantis; ad venandam protectionem Magnatum; ad protelandam dominationem, ut insatiabili cupiditati proprij ambitus satisfiat, ut absque periculo judicij temerarij censeri potuit de nonnullis, qui jam obierunt, & dominationem per tales *novitates* protelarunt usquè ad vitæ extremum, profectò talis novitas damnabilis est, & contrà eam omnimodò legum rigore est procedendum.

38 Tertia dubitatio est, An sit Reus Statuti, qui vel prò se, vel prò alio amotionem ab aliquo loco, aùt permanentiam in aliquo Conventu per personas extrà Ordinem procuraverit.

39 Respondeo distinguendo. Vel enim remotio procurata est, bonis alijs conditionibus circumstantionata, vel non. Explico. Est in Conventu Religiosus, qui cum scandalo sæcularium, suspectam domum frequentet; & moniti Superiores, nimis ergà ipsum benevoli, nolunt à loco dimovere, & scandalum nutriunt. Tunc, si ego zelo Religionis ductus per personas extrà Ordinem, illius amotionem à Conventu procuro, in nullnm pecco, mea enim operatio benè est circumstantionata; nàm à bono fine moveor, & debitis mediis utor; curavi enim, ut malum è medio tolleretur per Superiores Ordinis; & illis negligentibus ad me-

L

(44) Stat. Gen. Ord. cap. 8. §. 58. nu. 6.
(45) Budæ. in l. Vectigalia. ff. de Publica. l. Iuris gentium. §. A Deo autem. ff. de Pact.
(46) cap. Vnic. de Relig. dom. in 6.
(47) Proverb. cap. 22. ṽ. 28.

ad media externa confugi, quod licitum est; nàm in hoc casu magis urget præceptum de scandalo tollendo, quod est de jure naturæ, ac divino, quàm, nè medio personarum sæcularium vtar, quod est præceptum merè positiuum, quod in concursu aliarum desinit esse præceptum, ut scribunt Doctores. (47) Si autem ex æmulatione, quàm nutrio contrà alium, per sæculares procuro, ut amoveatur, dupliciter pecco, nempè contrà charitatem, & contrà Statutum.

40 Pariter distinguendum est de procurante permanentiam in eodem Conventu prò se, vel alio. Vel enim expressa est Superioris voluntas ob bonum finem, ut ego, vel alius removear ab eo Conventu, & contrà ejus voluntatem utor mediis externis ad permanendum; vel Superioris voluntas expressa non est; aut, si expressa est, ille ad hoc movetur, aut à malo fine, aut à malà informatione. In primo casu, pròut docet *D. Bernardinus*, (48) ego pecco mortaliter peccato proprietatis contrà Regulam, dicentem, (49) *Fratres nihil sibi appropient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem*, pecco pariter contrà obedientiam, quià voluntati Prælati resistere procuro, & pecco item contrà Statutum vetans, nè mediis sæcularibus utar ad hoc procurandum. In secundo casu adhuc est distinguendum. Vel enim Superioris voluntas expressa non est, ut ego removear, sed hoc tantùm suspicor, & per media sæcularia illum prævenio, nè removear; & tali casu pecco tantùm contrà Statutum, quià medio vetito utor, & pecco vitio proprietatis, quià volo mihi Conventum appropriare. Vel Superioris voluntas expressa quidèm est, ut removear, sed vel est malè informatus de me; vel movetur ab animositate, quam habet contrà me, & remotio est cum detrimento meæ famæ, vel vitæ; tali casu, si mihi desint media intrà Ordinem ad procurandum, ut mea remotio impediatur, & proindè utor externis, in nullo pecco. Nàm tueri meam famam, ac vitam de jure naturæ possum, & cum hoc non queam, nisi per media externa, iis utendo, inculpata est tutela mea, ac cessat lex statutaria. Hoc pariter ego possum in simili casu prò alio, qui proficuus est Conventui; aut ex ejus amotione scandalum sequeretur, ob rationes similes, ut patet.

§. VI.

Læsæ Majestatis.

SVMMARIVM.

1 *Crimen læsæ majestatis est genus ad alia crimina.*
2 *Variæ diffinitiones hujus criminis, datæ à Cicerone.*
Allatæ descriptiones sunt insufficientes.
3 *Majestas, quid sit.*
4 *Majestatis etymologia.*
5 *Suprema potestas est in solo Deo.*
6 *Potestas divina in homines communicata Papæ, ac Imperatori.*
Auctoritas Papæ, ac Imperatoris sacræ sunt.
7 *Quis dicatur potiri majestate.*
Princeps non habens in terrà Superiorem habet majestatem.
Augusta fruitur privilegiis Imperatoris.
Sed non habet majestatem, quià subest marito.
Magistratus habens merum, ac mixtum imperium habet majestatem.
Princeps habens plena regalia potitur majestate.
8 *Dubium, àn Princeps infidelis habeat majestatem.*
9 *Si est Princeps declinans à fide Catholicà ad hæresim perdit majestatem.*
10 *Sed si Natus hæreticus, & toleratus ab Ecclesià, si non habet Superiorem, habet majestatem.*
11 *Turca, ac alii Infideles non habentes Superiorem potiuntur majestate.*
Principi etiam Infideli obediendum.
12 *Criminis læsæ maiestatis divisio.*
Læsæ maiestatis humanæ criminis divisio, data à Bartolo.
Crimen læsæ majestatis in primo, & secundo capite dividitur.
13 *Soli Subditi possunt committere crimen læsæ maiestatis.*
14 *Quivis Christianus, etiam Imperator potest committere hoc crimen contrà Papam.*
15 *An Clericus possit hoc crimen committere contrà proprium Principem, dubium est.*
Clericus potest delinquere hoc crimine.
Clericus est pars Reipublicæ.
Character Ordinis non est validior charactere Baptismi.
Per Baptismum non eximitur homo à potestate Principis Infidelis.
In concessione Generali non veniunt specialia, quæ verisimiliter non fuerunt concedenda.
Omnes laici dant iuramentum fidelitatis Principi, nèc hoc revocatur ab eo, qui fit Clericus.
Præsbiter quidam punitus à Senatu Veneto pœnis rebellium.
16 *Crimen læsæ majestatis potest committi ab Vniversitate, & quomodò.*
17 *Fœmina potest hoc crimine delinquere.*
18 *Crimen læsæ maiestatis committitur in S. R. E. Card.*
Item in Vicarios, ac Legatos Papæ.
Item in Rectores, ac Gubernatores vrbium Status Ecclesiastici.
Cardinales sunt Consiliarii, & pars corporis Papæ dicuntur.
19 *Contra Officiales Imperatoris potest committi delictum maiestatis læsæ.*
Item contrà Electores Imperii qui dicuntur pars corporis Imperatoris.
20 *Habentes relationem ad Imperatorem possunt offendi hoc crimine.*
Incurrit hoc crimen, qui offendit aliquem de consistorio Imperatoris.

Item

(47) *Azor. Tom. 1. lib. 2. cap. 18. Quest. 4. Vasq. in 22. Disp. 66. cap. 1. init. Sanch. de Matr. lib. 2. Disp. 41. nu. 45.*
(48) *D. Bernardin. Senen. lib. de Propriet. volunt.*
(49) *Regul. Minor. cap. 6.*

Item milites.

Item Confœderatos cum Papa, aut Imperatore.

Subditus Papæ in temporalibus offendens Imperatorem est Reus læsæ maiestatis.

21 *Offendens eum, qui habet securitatem à Papa, seù Imperatore, quandò committat in majestatem.*

22 *Item offendens Ambasciatores destinatos ab alio ad proprium Principem.*

Ambasciatores habent securitatem à jure Gentium.

23 *Ambasciatores de jure Gentium, àn possint puniri, quandò ipsi in idem jus committuntur, controversum est.*

Opinio affirmantium, eosdem posse puniri à Principe, ad quem missi sunt, melior est.

24 *Limitatio eorum, quæ dicta sunt* num. 18. & seqq.

Offendens Officialem Papæ, ac Imperatoris, ob causam privatam, non committit in maiestatem.

25 *Quid debeat probare Accusator, ut quis puniatur de læsâ maiestate, ob offensam factam Officialibus Papæ, aut Imperatoris.*

26 *Quomodò probanda intentio offendentis.*

27 *Modi, quibus læditur maiestas divina.*

28 *Modi, quibus læditur maiestas humana.*

29 *Continuatur materia.*

30 *Perduellio quotupliciter committatur in primo capite.*

31 *Quotupliciter committatur in secundo capite.*

1 CRimen *læsæ maiestatis*, supremo loco inter crimina contrà obedientiam collocamus. hoc enim, ut infrà videbimus, non solùm obedientiam, ac submissionem Principi debitam violat, sed etiam contrà ipsum insurgit. Re verâ autem hoc non est unum crimen in specie, sed est crimen in genere, tot continens sub se species, quot sunt modi, quibus committi potest, quos summariè infrà trademus.

2 Diffinitio autem hujus criminis, prout etiam scripsit *Tullius* (1) ob varios modos, quibus committi potest, valdè difficilis est, in tantùm, quòd ipsemet *Cicero* variis in locis varias de ipso diffinitiones dederit. In uno enim loco (2) ait, quòd lædere majestatem est *de dignitate, aut amplitudine, aut potestate Populi Romani, aut eorum, quibus potestatem Populus dederit derogare*. In alio autem loco (3) ait, quòd ille dicitur lædere majestatem, *qui exercitum hostibus Popul. Roman. tradidit*. Alibì (4) dixit, quòd sit *aliquid de Republicâ, cùm potestatem non habeas, administrare*. Et alibì (5) voluit, quòd crimen læsæ majestatis committere dicatur is, *qui per vim multitudinem ad seditionem vocavit*.

3 Omnes autem suprà allatæ descriptiones potiùs quàm diffinitiones sunt insufficientes, non enim comprehendunt personam, aut Principis, aut relatorum ad Principem, contrà quos, vt paulò pòst dicemus, *læsæ maiestatis* crimen committitur. Potest ergò diffiniri sic, nempè quòd sit *offensio facta contrà eum, qui maiestate potitur*; hâc siquidèm genericâ diffinitione comprehenduntur omnes modi, quibus delictum hoc committi potest.

(1) *Cicer. lib. 2. de Orator.*
(2) *Cicer. lib. 2. de Invent.*
(3) *Cicer. lib. 2. de Orator.*
(4) *Cicer. lib. de Invent.*
(5) *Cicer. lib. de Partit. orator.*

4 Ut verò intelligatur diffinitio, inquirendum est, quid veniat nomine *maiestatis*, & quis dicatur *potiri majestate*, aut habere *majestatem*. Omissâ diffinitione aliquorum, qui dixerunt, quòd *maiestas sit virtutis, probitatis, ac dignitatis quædam summa excellentia* hæc siquidèm potest esse in personâ privatâ, in quâ tamen *maiestas* non est; dico cum *Deciano* (6), qui hoc deducit ex quâdam *Authenticâ*, (7) quòd *maiestas sit potestas, sivè authoritas sacra, quæ vel suprema sit, vel post supremum honorem, secundo loco posita habetur*.

5 *Maiestas* enim, ex nominis etymologiâ dicitur à *maiore*, quemadmodùm honestas ab honore, & sic *maiestas* importat *maiorem statum*, sivè *maiorem potestatem*, ut dicunt Doctores passim. (8) Quià verò duplex est *maiestas*, nempè divina, & humana, (9) ideò in datâ diffinitione posui, quòd vel *suprema sit*, ut *maiestatem* divinam complecterer, quæ simpliciter suprema est, & cui debetur supremus honor; & dixi, *vel post supremum honorem, secundo loco posita habetur*; ut majestatem humanam complecterer.

6 Et hìc advertendum, quòd in Deo habetur simpliciter suprema potestas, quæ vires suas exercet, tùm contrà animam immortalem, tùm contrà corpus; dicitur enim (10) in Evangelio, *timete eum, qui animam, & corpus potest perdere in gehennam*; in hominibus autem talis potestas divisa est, in uno enim homine, ut potè in Summo Pontifice, est potestas spiritualis, quæ super animas exercetur, & hæc post supremum honorem, soli Deo debitum, secundo loco posita habetur. In alio autem homine, nempè Imperatore, aut Rege, aut Principe, non recognoscente in temporalibus Superiorem in terrâ, reperitur potestas suprà corpora, quæ pariter, post supremum honorem, secundum locum habere dicitur; quamvis enim Imperator, ac quisquis alius supremus Princeps *Papæ* subdatur, quò ad regimen spirituale, tamen quò ad dominium temporale soli Deo subiectus est. Ambæ autem istæ authoritates humanæ sacræ sunt, ambæ siquidèm sacro chrismate consecrantur. (11)

7 Ex dictis apparet, quisnam dicendus sit, qui *maiestate potitur* post Deum, talis enim dicendus est omnis sivè Rex, Dux, Princeps, Comes, Marchio &c. qui superiorem in temporalibus non agnoscit, ut dicunt Doctores, (12) proindè Respublicæ etiam, ut *Veneta, Ianuensis, Lucensis &c.*, ac etiam Civitates liberæ, quæ Superiorem non habent, (si quæ sunt) *maiestate* potiuntur, ipsarum enim est publica potestas, quæ venit sub nomine Principis. An verò *Augusta*, sivè *Regina* dicatur *maiestate* potiri, ità ut eam lædens crimen *maiestatis læsæ* committat, res dubia est. Verùm est, quòd in una lege (13) Augustæ

 eadem

(6) *Tiber. Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 2. num. 1. in fin.*
(7) *Authen. Vt omn. obed. Iud. Prov. §. Arripiat. Coll. 5. Tit. 24. Novell. 69.*
(8) *D.D. in cap. Felicis. de Pæn. in 6. & in Clement. 1. eo. tit. & in cap. Pastoralis de sent. & re iudic.*
(9) *cap. Duo sunt. 91. Dist. Authen. Gazaros. C. de Hæret. Bald. Cons. 59. init. lib. 1.*
(10) *Luc. cap. 12. V. 5.*
(11) *cap. Vnic. de Sacr. unctio.*
(12) *Gloss. in l. final. in V. Maiestatis. ubi D.D. C. de Abolit. Salycet. in l. 2. C. de Fals. mone. Bart. in l. lex duodecim. ff. Ad leg. Iul. maiest. Paul. de Castr. in l. 2. C. de Epi. audien.*
(13) *text. in l. Princeps. ff. de legib.*

eadem privilegia concessa sunt, quæ habet Princeps; & in aliâ (14) habetur, quod factum Reginæ est factum Regis; tamen non omnia privilegia, quæ habet Imperator, habet Augusta, ut notant duæ Glossæ (15) & non habet ipsa imperium, neque dignitatem, sed coruscat radiis mariti, ut dicitur in quâdam Novellâ, (16) & cùm ipsa subsit Imperatori, ut uxor marito, non potest ejus, aut horitas dici, quòd post supremum, nempè divinum honorem, secundo loco posita sit; ut proindè nequeat propriè dici, quòd *majestate* potiatur. Tamen dici non potest, scribit *Decianus* (17) quin Reginam offendens, aliquo modo *majestatem* non lædat, maximè si in vitam Augustæ conspiret; undè existimat, quòd mitioribus pœnis, & ad arbitrium Imperatoris esset puniendus. Magistratus etiam habens merum, ac mixtum imperium à *Papa*, aut Imperatore sivè alio Principe, non agnoscente Superiorem, dicitur habere *majestatem*, ut textualiter in jure (h) dicitur. Itemque Principes habentes plena regalia, & qui in propriis dominiis sunt, sicut Imperator in suo, licèt Superiorem recognoscant, ut plures sunt in Germania, licèt *majestate* propriè non potiantur, tamen eos lædens fit Reus majestatis, ut post multos tenet *Farinacius*. (i) Et idem secundùm eum dicendum est de quovis, qui habeat merum, ac mixtum imperium (l)

8 Sed quid de Principe hæretico, Turcâ, aut Idololatrâ non agnoscente Superiorem, dicetur nè is potiri *majestate*, ad effectum incurrendi crimen hoc, si quis eum lædere attentat?

9 Respondendum puto cum distinctione quò ad Principem Hæreticum. Vel enim iste natus, ac educatus est Catholicus, & ex pòst lapsus est, & contumaciter versatur in hæresi, propter quod à *Summo Pontifice* nominatim declaratus est hæreticus formalis, & ex consequenti excommunicatus vitandus; Vel est natus, ac educatus in hæresi, & Patri hæretico successit in Dominio, & est ab Ecclesiâ ad majora damna vitanda toleratus. In primo casu dico, quòd Princeps hæreticus *majestate* non potitur; nàm per sententiam declaratoriam quivis hæreticus ipso jure est privatus omnibus suis bonis, (18) & spoliatur omnibus suis dignitatibus, per crimen enim hæresis redditur minor, ac inferior quolibet Catholico, ut dicitur in jure, (19) & omnibus privilegiis, occasione Religionis concessis privatur (20) & si est miles, seù nobilis cingulo militiæ, ac nobilitate spoliatur, (21) ob infamiam, quam ipso jure in currit; & hoc quantumvis excellens sit dignitas, quâ pollebat; etiamsi esset *Summus Pontifex*, ob hæresim enim deponitur, (22) & similiter Imperator Imperium, & Rex regnum amittit, & vasalli, & subditi solvuntur juramento fidelitatis, nec illi tenentur obedire; & ipsius Regnum vel dabitur successori Catholico, ut vult *Alphonsus de Castro* (23), vel à *Summo Pontifice* concedetur primò occupanti, quemadmodùm factum fuit cum *Rege Navarra* hæretico, cujus Regni pars à *Rege Hispania*, pars à *Rege Francia* occupata fuit, & adhuc possidetur.

10 Si autem hæreticus natus est, & ab Ecclesiâ toleratur, cum nullo jure privetur Dominio suo, & ejus authoritas non recognoscat superiorem, dicetur *potiri majestate*. Et quamvis ipsius authoritas sacra non sit per sacram unctionem, quemadmodùm est authoritas *Regum Catholicorum*, qui sunt chrismate inuncti, tamen sacra dici potest eo modo, quo in jure (24) dicuntur *sacra* loca, quæ publica sunt.

11 Pariter Turca, ac alii Principes Infideles, qui Superiorem in propriis dominiis non habent, *majestate* potiuntur. Nam licèt Imperium Turcarum componatur ex regnis jure belli, ac vi armorum occupatis Principibus Catholicis, ut proindè primi occupatores eorum censerentur, ea iniustè possidere; tamèn longi temporis præscriptione, successores justo titulo possident, ac Christiani Principes treugas, aut pacem cum illis ineuntes, eos agnoscunt tamquàm legitimos possessores locorum, quorum dominia sibi cesserunt, & juramento firmarunt cessionem. Nec infidelitas in Principe, qui infidelis natus est, ipsum privat *majestate*; nèc Catholici in ejus dominio viventes possunt hoc titulo sibi obedientiam, ac fidelitatem denegare, in concernentibus vitam civilem, ac politicam, quæ in nullo lædant veram fidem, ac ejus præcepta, nam *D. Paulus* (25) scripsit, fidelibus obediendum esse, *Sivè Regi, sivè Principi*, cum tamen tempore Apostoli ità scribentis, nullus in toto Orbe Rex, aut Princeps esset, qui infidelis non esset.

12 Dividitur autem primò crimen *læsæ majestatis*, eo modo, quo duplex, prout suprà dictum est, datur *majestas*, nempè divina, & humana; & sic primò dividitur in crimen *læsæ majestatis* divinæ, & humanæ. Secundùm autem usum communem loquendi, crimen hoc non dicitur, nisi de *læsa majestate* humanâ; siquidèm casus, seù delicta *læsâ majestatis* divinæ propris nominibus efferuntur, ut Blasphemiæ, Hæresis, Schismatis, Apostasiæ à fide &c. Secunda porrò divisio criminis *læsæ majestatis* humanæ trimembris traditur à *Bartolo* (26), nempè primò quandò læditur Imperium. Secundò, cùm læditur Imperatoris, aut ipsius Consiliariorum persona; & tertiò, cùm læduntur Magistratus. Sed alii Doctores communiter, prout ex *Farinacio* scribit *Philippus de Bictis* (27) dividunt hoc crimen in primum, ac secundum caput, ità ut ea, quæ spectant ad personam Principis comprehendantur in primo capite; quæ autem pertinent ad inferiores à Principe, aut in eum principaliter non tendunt, sub secundo capite contineantur. Verùm est, quòd cum Princeps possit considerari, ut supremus in Populo moderator, vel ut homo particularis; dupliciter quòque ejus persona potest lædi. Nàmque posset attentari spoliatio ipsius à dominio per bellum, ac rebellionem; vel eum vitâ privare veneno, vel ferro; primo modo læderetur Imperium, secundo modo Imperator; & sic videretur hæc secunda divisio coincidere cum divisione *Bartoli*, prius data.

13 Vi-

(14) *l. final. ℣ Eodemque modo C. de Quadrien. præscript.*
(15) *Glos. in l. Quod Principi. & in l. sequen. ff de leg. 2.*
(16) *Novell. 105. Coll. 8. cap. 2. §. Si verò.*
(17) *Decian. lib. 7. cap. 5. nu. 1. circ. fin.*
(h) *l. 1. ff Ad leg. Iul. maiest. l. penult. ff. de Iust. & iur. l. Si familia. ff. de Iurisdic. omn. Iud.*
(i) *Angel. Bald. Castrem. Felyn. Iason Boss. Conrad. Gig. Gamez apud Farinac. Quæst.* 112. *nu.* 184.
(l) *Farinac. loc. cit. nu.* 178, *& nu.* 181.
(18) *cap. Cum secundùm leges, de Hæret. lib. 6.*
(19) *cap. Achatius 24. q. 1. cap. Anastasius. cap. Sumus. 19. Dist.*
(20) *l. 1. C. de Hæret.*
(21) *l. 3. in fin. C. de Summ. Trin. l. Quicunque. §. Nullum. C. de Hæret.*
(22) *cap. Si Papa. 40. Dist.*
(23) *Alphon. de Castr. de Iust. Hæret. punit. lib. 2. cap. 7.*
(24) *l. 6. §. 2. ff de Divisio. rer. l. final. ff Vt in poss. legat.*
(25) *Roman. cap. 13. ℣. 4.*
(26) *Bart. in Extravag. Ad reprimendum. in V. In quocunque crimine.*
(27) *Farinac. Quæst. 112. nu. 9. apud Bict. Quæst. 110. n. 1. & 2.*

13 Videndum nunc quinam possint hoc crimen committere. Prò hoc statuo firmam conclusionem, quòd soli subditi possunt committere crimen *læsæ majestatis*, aliquid attentando contrà proprium Principem, proindè Doctores (28) post quandam *Clementinam* communiter concludunt, quòd non subditus Imperatori, aliquid machinans contrà eum, non incidit in delictum *læsæ majestatis*; & ad hoc incurrendum, necessarium esse quod Reus sit subditus, docet *Iason*, (29) & alii.

14 Sequitur ex hâc conclusione, quòd, cùm authoritas *Summi Pontificis* in foro animæ, post Deum suprema sit, nullusque Christianus ab ejusdem subiectione sit exemptus, quilibet Christianus cõtrà *Papam* potest committere *crimen læsæ majestatis*, & hoc machinando vel contrà ejus supremum spirituale dominium, contendendo de æqualitate, ut fecerunt multi *Patriarchæ Constantinopolitani*; vel contrà eum, Antipapam creando, ut fecit *Ludovicus Bavarus* contrà *Ioannem XXII.*, vel contrà ejus vitam, aliquid attentando. Nec eminentia status quantumvis sublimis salvat, quìn crimen *læsæ majestatis* committat, qui quoquomodò contrà *Papam* machinatur; proindè etiam Imperator potest esse Reus hujus criminis, argumento eorum, quæ dicuntur in jure. (30)

15 Sequitur pariter, quòd Clericus, cùm non sit Subditus Principis laici, non potest in eum hoc crimen committere. Sed circà hanc conclusionem divisæ sunt Doctorum sententiæ, aliis affirmantibus, aliis negantibus, quos recenset *Pignatellus*, (31) loquendo de jure Canonico vera est sententia negãtium, Clericum esse posse Reum hujus criminis contrà proprium Principem; & consequenter posse puniri per Judicem laicum. Sed loquendo de jure civili, ac de facto prævalet opinio affirmantium. Credibile enim non est, quòd Imperatores, qui privilegia exemptionis Clericorum à laicâ potestate indulserunt, ità eos à propriâ jurisdictione liberaverint, quòd si contrà eorum imperium, aut vitam machinaverint, voluerint eos non censeri posse Reos *majestatis*, & à se, vel ab eorum Judicibus puniri non posse. Quantumvis enim Clericus, ratione Ordinis Judici Ecclesiastico pleno jure subdatur, tamen ratione personæ non desinit esse pars Reipublicæ, quæ subest Principi, ac esse de districtu, aut Provinciâ sui Principis, ut dicitur in jure. (32) Et profectò longè perfectior est character Baptismi, per quem transferimur à peccato ad gratiam, à statu hostium ad gradum filiorum Dei, & ad capacitatem divinæ hæreditatis, quàm sit character Ordinis, qui gradum dignitatis tantùm in Ecclesia militante importat. Porrò primus character non eximit à potestate Principis naturalis; natus enim sub dominio Principis infidelis, si baptizetur, non eximitur per characterem baptismi à potestate illius; undè inferri potest, quòd nequè per characterem Ordinis, subjectionem ad proprium Principem amittat; sed in tantum sit ab eo exemptus, inquantùm ipse voluerit, Clericum per privilegia exemptuare. Generale autem privilegium exemptionis Clericorum à potestate laici Principis non videtur comprehendere hunc casum, attentâ Regulâ juris (33) quòd in generali concessione non veniunt ea, quæ quis in specie verisimiliter non esset concessurus, nequè enim, ut dicebam, verisimile est, Imperatores, qui generalem Clericorum exemptionem concesserunt, voluisse eos pariter esse à se exemptos in casu, tàm atroci, in quo agitur de Dominio, ac vitâ Principis. Præter quam quod notum est, quòd natus Subditus Principis jurat illi homagium, ac fidelitatem, siquidem in inthronizatione Regis publici Magistratus nomine omnium, ac singulorum subditorum, ac ab eis descendentium jurant Regi fidelitatem; videre autem nescio ullam legem, nec Canonicam, nec Civilem, quæ tale juramentum relaxet assumenti habitum Clericalem. Manente autem adhuc tali juramento, si Clericus machinatur contrà Regem, & quomodò Reus *majestatis* non erit? Et fortè hæc sunt fundamenta, ob quæ in similibus casibus Principes procedunt de facto, ut scribit *Decianus*, (34) qui narrat Præsbyterum quendam, qui *Opidum Marani* hostibus prodiderat, jubente *Senatu Veneto*, fuisse capite deorsum verso, per pedem furcis ad modum rebellium suspensum.

16 Potest pariter delictum hoc committi ab *Universitate*, ut dicunt Doctores, (35) dummodò tamen factum nomine *Universitatis* gestum sit; nempè quòd *Universitas* fuerit convocata per solitum sonum campanæ, tubæ, aut alterius instrumenti juxtà morem Patriæ; & quòd fuerit propositum partitum, discussum, maturatum, & resolutum per ballottationem, aut alio modo solito, quo concluduntur actus *Universitatis*, ut scribunt Juristæ. (36)

17 Potest tandèm committi etiam à fœminâ, licèt hæc viris sit minùs audax, ut ait quædam *Glossa*, (37) communiter approbata, ut ait *Angelus*, & ex historiis discimus, non semel fœminas simul cum viris in necem Principum conspirasse.

18 Nùnc videndum contrà quos committatur hoc crimen, non solùm enim committitur contrà personas, quæ habent *majestatem*, quemadmodum diximus suprà *num. 7. & seqq.*, sed etiam alios, qui tamen habent relationem ad eum, qui *majestate* potitur. Et sic incidunt in crimen *læsæ majestatis*, qui offendunt *S.R.E. Cardinales*, ut dicitur in jure, (38) pariter *Vicarios*, seù *Legatos Papæ* (39) & itidem *Rectores*, seù *Gubernatores* præpositos à *Papa* Civitatibus de ditione *Romanæ Sedis*. (40) Et ratio horum est, quia omnes prædicti ad *Papam* referuntur; Cardinales enim, eò quià ejus Consiliari sunt, argumento quarundam legum (41) dicuntur esse *pars corporis*

(28) *Clemen. Pastoralis. ubi Gloss. in V. Non subfuit. de Sent. & re iudic. Bald. Alex. Felin. Aegid. Cæpol. Andr. Sicul. Ruin. Angel. Marsil. Corn. Dec. Grammat. Cæphalu. apud Decian. lib. 7. cap. 8. nu. 5.*

(29) *Iason. in §. Rursus. nu. 45. Instit. de Action. Bocr. Mart. laud. Giga. Carer. Clar. Farinac. apud Pignatell. Tom. 1. Consult. 24. nu. 1. V. Hinc communi.*

(30) *cap. Ad Apostolicæ. de sent. & re iudic. in 6.*

(31) *Iacob. Pignatel. Tom. 1. Consult. 124. per tot.*

(32) *cap. final. §. 1. de offic. Iud. deleg. lib. 6.*

(33) *cap. 81. de Reg. iur. in 6.*

(34) *Decian. Tract. crim. Par. 2. lib. 7. cap. 8. nu. 6.*

(35) *Giga. de Crim. læs. maie. Tit. de Rebell. Quæst. 12. Bart. in l. Aut facta §. delinquunt ff. de Pæn. Abb., & Io. de Anani. in cap. Dilectus. de Simon.*

(36) *Bald. Cons. 283. nu. 1. lib. 1. Iason in l. Ciuitas. Col. 1. ff. Si cert. petat. Hippol. Pract. crim. in §. Constante. nu. 47. Decian. loc. cit. nu. 9.*

(37) *Gloss. in l. Quisquis §. Ad filias. in V. Vsuras. C. Ad leg. Iul. maje. Angel. in §. Interdum. Instit. de Hæred. quæ ab intest.*

(38) *text. in cap. Felicis. de Pæn. in 6. arg. cap. Ad Apostolicæ. §. Perpetravit. de Sent. & re iudicat.*

(39) *Bart. in Extrau. Ad reprimendum. in V. Rebellando. nu. 4. Zabarel. in Clemen. Pastoralis. Col. 3. init. de sent. & re iudic. Præpos. sis. Cuman. apud Decian. lib. 7. cap. 5. nu. 10.*

(40) *Bart. loc. cit. V. Sed quid si quis rebellat. Giga. de Crim. læs. maiest. Tit. de Rebell. q. 18. nu. 4. Decian. l. cit. nu. 10. in fin.*

(41) *l. Quisquis. C. Ad leg. Iuli. maie. l. Humanum. C. de leg.*

poris Papa, & dicuntur ei inhærere, ſicut ſtellæ in firmamento cœli, ut ſcripſit *Baldus*. (42) *Vicarii* autem, *Legati*, ac *Rectores*, ſivè *Gubernatores* Urbium *Papam* ipſum repræſentant.

19 Pari modo, ſicut de *Cardinalibus*, ac aliis Officialibus *Papa* dictum eſt, de Officialibus Imperatoris accipiendum eſt; undè in crimen *majeſtatis* incidunt, qui *Electores Imperatoris*, (qui antiquitùs erant tantùm ſeptem, mox additus eſt octavus *Dux Bavariæ*, & poſtremò nonus *Dux de Hannover*) aliquo modo lædunt; & hoc, non tantùm eò quòd iſti Principes in propriis ditionibus ſuperiorem non agnoſcant, *majeſtate* potiuntur; ſed etiam quià hoc ſanxit *Carolus Quartus Imperator* in ſuâ Bullâ aureâ, cujus fragmentum ad hoc refert *Decianus*, (43) & etiam quià ipſi quoque dicuntur pars corporis Imperatoris, ut dicitur in citatâ *l. Quisquis. C. Ad leg. Iuli. maieſt.*

20 Committunt pariter idem delictum, qui offendunt *Conſiliarios*, *Senatores*, aut alios, qui ſunt de Conſiſtorio Imperatoris, aut qui Imperatori militant, (44) omnes enim iſti relationem immediatam habent ad Imperatorem, undè etiam iniuria, ipſis facta tangit etiam Imperatorem. Itidem qui offendunt confœderatos cum *Papa*, ſivè Imperatore; qui enim offendit confœderatum, aut exiſtentem ſub protectione alicujus Principis, Principem ipſum offendit, & ideò incurrit crimen *læſæ maieſtatis*, ac ſi in Principem ipſum deliquiſſet argumento cujuſdam legis. (45) Undè ſubditus *Papa* in temporalibus, ſi offendit Imperatorem, committit crimen majeſtatis reſpectu *Papa*, non Imperatoris, ut Imperatoris, ſed utì confœderati cum *Papa*, & in ejus patrocinium recepti, ut dicunt Doctores (46)

21 Incidunt etiam in hoc delictum, qui offendunt habentem ſecuritatem ab Imperatore, *Papa*, aut alio Principe non recognoſcente Superiorem, ut expreſsè habet lex (47) ſupracitata cum ſuâ *Gloſsâ* primâ. Verùm eſt, quòd offendens ad hoc, quòd talem reatum incurrat, oportet, quòd habeat notitiam de tali ſecuritate præſtitâ à Principe, ut docet *Paulus de Caſtro*, & *Felinus* (48) & *Boerius*.

22 Conſequenter ad hæc, incidit in dictum crimen, qui Legatos (qui vulgò *Ambaſciatores* vocantur) offendit, & hoc ſivè offendens ſit ſubditus Principis, ad quem ab alio Principe Legati ſunt miſſi; ſivè ſit ſubditus Principis, mittentis Legatos ad alium. Ratio autem in primo caſu eſt, quià Legati habent publicam ſecuritatem à jure gentium, (49) & qui publicam ſecuritatem violant criminis *maieſtatis* Rei ſunt. (50) In ſecundo autem caſu eſt, quia legatus repræſentat perſonam Principis, qui eum mittit, ut ex jure (51) deducunt Doctores; & ideò lædens ipſius Legatos lædit Principem.

23 Controverſum autem valdè eſt inter Doctores, num inter alias limitationes, quas tradit *Gigas* (52) relatus à *Deciano* circà datam concluſionem, admittenda ſit hæc, nempè Legatos, ſivè Oratores Principum de jure gentium non poſſe offendi, dummodò tamen ipſi ius gentium, aut naturale non violent; quòd, ſi contrà hæc delinquant, poſſe à Principe, ad quem miſſi fuerint puniri, *Pignatellus* (53) integram de hoc Conſultationem ſcripſit; in quâ Doctorum hinc indè placita adducit, & in fine affert Diſſertationem *Lucæ Holſtenii* contrà libellum *Chriſtofori Ronconii*, qui ſuſtinet Legatos peccantes in jus gentium poſſe puniri à Principe, in cujus ditione deliquerunt, ipſe autem ſequitur plures Doctores, (54) qui tenent partem affirmativam limitationis, & cum his puto etiam ego, eſſe ſentiendum; & fundamentum principale eſt, quià, (ut ius (55) utrumque habet) dignitas, vel officium non debet tueri eum, qui illis abutitur; & Princeps ſecuritatem Legatis de jure gentium tribuit, dummodò etiam Legati ipſi ius gentium, aut ius naturæ, quod iuri gentium prævalet, non violent quòd, ſi ipſi ex parte ſuâ pactum (ſivè contractum hunc) violent, non tenetur Princeps ad eum ſervandum ex parte ſuâ, & ità etiam concludit *Decianus*. (56)

24 Quod autem diximus ſuprà de offendentibus *Cardinales*, *Vicarios*, *Legatos*, *Rectores*, ſeù *Gubernatores*, *Conſiliarios*, *Senatores &c. Papa*, ac Imperatoris, quòd nempè in crimen *maieſtatis* incidant, accipiendum eſt cum limitatione, puta, quòd læſio fiat principaliter; ut *Papa*, ſivè Imperatori noceatur in ſuo Miniſtro, & ratio eſt, quià lex videtur conſiderare principaliter animum infenſum, & hoſtilem ergà Principem, quem habet; qui intuitu Principis, ejus Miniſtrum lædit; aliter ſi offendit Miniſtrum ob inimicitiam privatam, & non contemplatione Principis, non fit Reus *maieſtatis læſæ*; & ſic tenent Doctores (57) communiter. Pariter ſi *Cardinalis* eſſet rebellis *Papa*, aut meus inimicus, qui mihi inſidiaretur, aut repertus in flagranti crimine adulterii, aut fornicationis cum uxore, aut filiâ meâ, ac illum occiderem, non incurrerem reatum *læſæ maieſtatis*, neque pœnas *cap. Felicis, de Pen.* ut ſcribunt *Calderinus*, *Aretinus*, & *Decianus* (58)

25 Sequitur igitur ex hoc, quòd ſi quis Miniſtrum Principis offendit, ad hoc quòd Judex poſſit delinquentem punire, tanquàm Reum *maieſtatis*, oportet, quòd Accuſator, ſeù fiſcus probet, quòd offenderit animo, ac intuitu offendendi Principem, & ratio eſt, quià quandò interpretatur lex pænalis, quòd requirat aliquam qualitatem in crimine ille, qui dicit, diſpoſitionem legis locum debere habere in aliquo caſu, debet probare, illam qualitatem interveniſſe, aliàs non habebit locum illa diſpoſitio, ut dicunt *Doctores*. (59)

26 Sed quomodò probari poterit intentio, cùm ſit quòd

(42) *Bald. in l. Cum multa. C. de Bon. quæ liber.*

(43) *Decian. lib. 7. cap. 5. nu. 2. Tract. crimin.*

(44) *Luc. de Penn. in l. Nihil. C. de Palat. ſac. largit. lib. 12. Decian. l. cit. num. 3.*

(45) *l. 1. init. ff. Ad leg. Iul. maie. Bart. in Extravag. Ad reprimendum. in V. Rebellando. nu. 8.*

(46) *Anchar. in Clement. Paſtoralis. de Sent. & re iudic. Giga. de Crim. læſ. maie. tit. Qualiter. q. 8. & Tit. de Rebel. q. 21. Decian. loc. cit. cap. 5. nu. 19.*

(47) *d. l. 1. junct. gloſſ. 1. ff. Ad leg. Iul. maie. Afflict. in cap. 1. §. & bona. nu. 18. Tit. Quæ ſint regal. Giga. d. Tit. Qualiter. q. 18. & 33. Decian. loc. cit. nu. 20.*

(48) *Paul. de Caſtr. Conſ. 33. lib. 1. Felin. in cap. Ego. N. nu. 11. de Iureiu. Boer. Deciſ. 179. nu. 2.*

(49) *l. final. ff. de legation. l. Sanctum ff. de Rer. divi.*

(50) *l. 2. ff. Ad leg. Iul. maie.*

(51) *arg. cap. 1. de Offic. Iud. Deleg. ubi Bald. & Felin. cap. Sanè. eo. ti. text. in cap. Nobiliſſimus. 97. Diſt. Boſs. Tit. de Crim. læſ. maie. nu. 36.*

(52) *Giga. apud Decian. lib. 7. cap. 5. nu. 12. & ſeqq.*

(53) *Jacob. Pignatell. Tom. 1. Conſult. 111.*

(54) *Delbene. Paſqualig. Farinac. Arumæ. Tholoſan. Contzen. Brun. Germon. Paſchal. & alii apud Pignatel. d. Conſ. 111. nu. 8.*

(55) *cap. Tuarum nos. §. Verum de Privil. l. Judices. C. de dignit. lib. 12. l. Quotienſ. eo. tit. Gloſſ. in l. Per id tempus. C. de Curio. lib. 12*

(56) *Decian. Part. 2. lib. 7. cap. 5. nu. 17. Tract. crim.*

(57) *Andr. de Iſern. Afflict. Bart. Mart. lauden. Cravet. Giga. Salycet. Bald. Brun. Bel. lamer. Angel. Capyc. Alciat. Valla. apud Decian. l. c. nu. 4.*

(58) *Calderin. Conſ. ultim. ſub Tit. de Accuſat. Aretin. Conſ. 163. Col. penult. Decian. loc. citat. nu. 8.*

(59) *Bart. in l. 1. ff Ne quid in flum. pub. Jo. Andr. in cap. 1. de Homicid. in 6. Deci. Conſ. 434. nu. 3.*

quòd latens animo, & *profundum sit cor hominis, & inscrutabile?* Respondent *Doctores* (60) quòd ad cognoscendum, an quis odio Principis, aut ob inimicitiam privatam, Ministrum illius offenderit, utendum est coniecturis; si enim offendens fuerit aliàs amicus, & potiatur gratiâ Principis, cum Ministro autem habuerit causam inimicitiæ, concludendum est, quòd ex hâc, & non contemplatione Principis offenderit; & vice versâ.

27 Multi autem modi sunt, quibus crimen *læsæ maiestatis* incurritur. Et quidem quantùm ad læsionem *maiestatis* divinæ, ad hoc reducuntur omnia delicta contrà præcepta divina primæ tabulæ, hæc enim habent Deum ipsum prò suo immediato obiecto. Et sic *Apostasia à fide, hæresis, schisma, Blasphemia Festorum violatio, furta sacrilega*, & alia similia, quæ ad Deum, aut ipsius Ecclesiam, ac Res sacras sicut ad obiectum delicti referuntur, delicta *maiestatis* divinæ sunt, & de his sub aliis titulis scripsimus, nempè *de Apostasiâ, & Schismate* in hoc Titulo, de *Blasphemiâ*, in Tit. de delictis verbalibus; de *furto sacrilego* in Tit. de Furtis, & de aliis alibi.

28 Quantùm autem ad modos, quibus læditur maiestas humana, eos summatim perstringemus, & qui eos vult dilatato stilo videre, adeat *Farinacium, Decianum, Gigantem* ac Doctores scribentes super, Titulo Ad legem Juliam maiestatis tum in Digestis, tum in Codice; & specialiter super l.1.2.3.& 4., in quibus continentur implicitè omnes modi, ac qui exactè materiam istam pertractant, & nos de istis tùm in isto, tùm in aliis titulis tractamus.

29 Primus ergo, & principalis modus, quo incurritur Reatus majestatis est *perduellio*, nempè cùm quis animo hostili aliquid de directo contrà Rempublicam, sivè Principis authoritatem, ut eam subvertat, machinetur; sivè cùm quis supremum dominium affectat, ut ait *Decianus*. (61) Gravissimum hoc est omnium *maiestatis* delictorum, nàm impugnat de directo personam Principis, non solùm quà Princeps homo est, sed quâ sacram authoritatem habet, in quâ consistit ratio *maiestatis*, pròut supra dictum est.

30 Perduellionis autem crimen plures sub se habet modos, quibus potest committi; nempè se subtrahendo ab obedientiâ Principis, & se illi hostem parando, ut ait *Oldradus*. (62) Usurpando iurisdictionem Principis, dum hoc faciat dolo malo, ut ea Principem spoliet, ut ait Farinacius q. 113. nu. 12. At si non habeat animum spoliandi Principem, tenetur tantùm lege Julia de Vi publica. Conspirationem, coniurationem, sivè confœderationem cum pluribus ad labefactendam auctoritatem Principis ineundo. Factiones, sectas, aut partes instituendo ad resistendum mandatis Principis. Seditiones, tumultus, acclamationes, plebis adunationem struendo contrà regimen Principis ad eum alterandum. Rebellionem tandem suscitando, ut non solùm ipse, sed & alii obedientiam mandatis Principis denegent; sivè si quis amico suo rebelli contrà Principem pecuniam mitteret. (63) Concitando hostes contrà Rempublicam, sivè Principem; vel opem hostibus ferendo, ut habet textus in l.3. init. ff Ad l. Jul. maiest. Tandem qui in vitam Principis insurgeret palàm percutiendo, sivè ferro aggrediendo; aut clàm insidias contrà eum struendo, ut veneno, aut maleficio diabolico necaretur, reatum *Maiestatis* in primo capite incurreret.

31 Pluribus pariter modis committitur crimen *læsæ maiestatis* in secundo capite. Primò, cùm quis se facit Magistratum, cùm talis non sit, ac in causis gravioribus se ingerit, ut hominem damnando ad mortem (64) Secundò, cùm quis cudit falsam monetam, (65) ac etiam si eam fabricaretur ex metallo probato, ac iusti ponderis idem crimen incurreret; (66) & de hoc ex professo dicemus *Tit. de Crimine Falsi*. Tertiò, si Officialis, adveniente successore cum legitimis documentis suæ institutionis, non resignet sibi officium, ut expresè habet lex, (67) & hoc pariter dicendum de illo, qui exercitum, seù fortalitium sibi commissum successori, legitimis patentibus munito non traderet, ut tenet *Farinacius*. (68) Quartò, si dolo malo, ac animo iniuriam inferendi Principi ipsius statuam, sivè imaginem frangit, lacerat, deturpat, (69) & idem dicendum est de nomine, seù insigniis Principis. Quintò, si quis in publicis scripturis dolosè, & in damnum alicujus falsum committeret, (70) & de hoc delicto loquimur *Tit. de Crim. fals.* Sextò, si aliquis Princeps, sivè Magistratus inferior impedit, ac prohibet, nè subditus ad Principem sibi superiorem recurrat (71) hoc enim modo adimitur Principi Superiori facultas exercendi eius imperium, quod etiam labefactatur. Septimò, si quis sciens tractatum, conspirationem, seù rebellionem contrà suum Principem, & non revelat dum eam probare potest; verùm est, quòd, ut scribit *Bossius* (72) non esset iste morte puniendus, sed arbitrio Judicis tantùm castigandus. Octavò, si quis detinet hominem liberum in carcere privato, ultrà 20 horas, testandæ rei causâ, ut dicitur in iure, (73) quod crimen incurritur etiam à Magistratu, qui sciens detinentem tolerat, ut dicitur in citatâ lege Codicis. Excipitur ab hoc crimine Pater qui filium discolum in camerâ domesticâ carceratum tenet; item Maritus, qui gratiâ correctionis uxorem in adulterio deprehensam carceraret; item debitor captus à creditore de licentiâ Judicis, dummodò tamen ille eligat potiùs in privato, quàm in publico carcere detineri; item consanguineus, qui consanguineum furiosum, vinculatum, & clausum tenet; item ille, qui detinet aliquem privatim carceratum, non animo iniuriandi, sivè jurisdictionem exercendi, sed ex aliqua alia, causa coloratâ, puta, si quis domi clausam Meretricem, causâ libidinis, retineret. Quas exceptiones probat *Decianus*. (74) Nonò, si quis Reum in judicio confessum, aut convictum, & ideò publicè carceratum emittat, aut per vim eximat, vel vinculatum è manu familiæ prætoriæ eripiat, crimen maiestatis incurrit, ut textualiter habet quædam lex (75) & ratio est, quia turbat *maiestatem* Principis, & sibi

(60) *Paris de Pute. Tract. de Syndic. in V. Iniuria official. cap. 3. nu. 4. Andr. de Isern. Capyc. Valla. Bald. apud Decian. loc. sup. cit. num. 5.*
(61) *Decian. loc. supr. citat. cap. 6. num. 20 & 23.*
(62) *Oldrad. Cons. 43. num. 8. in fin.*
(63) *l. 4. ff Ad leg. Jul. maie.*

(64) *Farinac. apud Bict. Quæst. 110. nu. 15.*
(65) *l. 2. C. de Fals. monet.*
(66) *Bict. cit. quæst. 110. n. 16.*
(67) *l. 2. ff Ad leg. Iul. maiest.*
(68) *Farinac. Quæst. 113. nu. 44.*
(69) *l. Famosi. in fin. ff. Ad leg. Iul. maiest.*
(70) *l. 2. ff Ad leg. Iul. maiest.*
(71) *Sfor. Odd. Farinac. Quæst. 113. nu. 62. & 63. Bict. Quæst. 110. n. 21.*
(72) *Boss. Tract. de Crim. læs. maiest. nu. 48.*
(73) *l. Capite. ff. Ad leg. Iul. de Adult. l. 1. C. de Priv. carcer.*
(74) *Decian. lib. 7. cap. 10 nu. 5. 6. 8. 10. & 11.*
(75) *l. Cuiusque. circ. fin. in V. Item qui confessum ff. Ad leg. Iul. maiest.*

& sibi arrogat majorem potestatem, quàm habeat Magistratus, qui eum volebat carceratum. Decimo, si quis ad hostes transfugiat sivè civis, sivè miles sit, Reus est *maiestatis*. (76) Undecimò; eodem crimine tenetur qui publicam securitatem frangit offendendo eum, quem Princeps in suo dominio assecuravit. (77) Duodecimò; pariter Rei *maiestatis* fiunt, qui dant operam, aut consilium, ut obsides iniussu Principis aufugiant, ut dicitur in citatâ lege primâ.

Probatio.

SVMMARIVM.

32 *Cognitio criminis maiestatis in primo capite reservatur Principi.*
De privilegiis hujus criminis, remissivè.
33 *In hoc crimine proceditur per inquisitionem.*
Sufficit Iudici ad inquirendum occultâ notitiâ.
Fama de hoc, orta ab inimico, non sufficit ad inquirendum.
Hoc delictum non præscribitur.
34 *Accusatio de hoc potest fieri, etiam post 20. annos.*
Admittunturque ad accusandum, qui accusare prohibentur.
Opinio Deciani affertur, & impugnatur.
Accusator non probans, nec semiplenè, hoc crimen, torquendus est cum Reo.
35 *In hoc crimine, si notorium est, proceditur summariè.*
Iudices debent in hoc cautè procedere.
36 *Hoc crimen est difficilis probationis.*
Vehementiora cæteris indicia requiruntur.
Quantò atrocius est crimen, vehementiores desiderantur præsumptiones.
37 *Testes inhabiles ad hoc admittuntur, & qui.*
Dummodò adhibeantur ad probandam substantiam criminis, non autem adminicula.
38 *Qui aliàs torqueri non possunt, in hoc crimine torquentur.*

32 CRriminis *læsæ maiestatis* tanta est gravitas, quòd eius cognitio, saltem in primo capite soli Principi reservatur, ut dicunt Doctores. (78) Et quamvis regulariter concessâ iurisdictione cum mero, & mixto imperio Vicario Principis, intelligantur concessa omnia Principi reservata, attamen nunquàm censetur concessa cognitio hujus criminis, nisi de eâ expressa mentio sit facta in concessione (79) Habet insuper crimen hoc multa alia privilegia, quæ, qui vult videre, adeat *Decianum Tract. crim. Par. 2. lib. 7. cap. 27. à num. 13. ad finem*.

33 Procedi autem potest in hoc crimine, non solùm per viam Accusationis, Denunciationis, aut querelæ pròut in aliis, sed etiam per viam Inquisitionis, ut deducitur ex jure. (80) Et quamvis regulariter inquisitio, non præcedente infamiâ nihil valeat, ut notum est, tamen fallit in hoc crimine; non requiritur enim, quòd fama præcesserit, sed sufficit, quòd etiam occultè sit Judici per aliquem intimatum, ut docet *Bartolus*. (81) Verum est, quòd inquisitio facta de hoc delicto ex famâ, si reperiatur, quòd hæc ortum habuerit ab inimico, inquisitio ipsa corruit, sicùt etiam in aliis criminibus, in quibus proceditur ex famâ, quæ non debet oriri à malevolis, aut inimicis, ut dicunt *Doctores*. (82) Et quamvis alia delicta tempus habeant ad præscribendum, ut aliàs (83) diximus; tamen contrà hoc post quemcunque lapsum temporis potest inquiri, ut post *Gigantem*, tenet *Decianus* (84)

34 Quandò pariter proceditur in hoc delicto per accusationem, hæc potest institui etiam ultrà annos viginti à commisso crimine, pròut fit in delictis *Apostasiæ, partus suppositi*, ac *parricidii*, ut volunt supracitati *Doctores*, (85) & admittuntur ad accusandum hoc crimen, qui aliàs accusare prohibentur. Et sic Forensis, Mulier, Frater ad accusandum fratrem; Infamis, Socius criminis, Pupillus cum auctoritate Tutoris; filius ad accusandum Patrem, & vice versâ, Servus, ac Vasallus, Uxor ad accusandum Maritum, & è contrà, laicus ad accusandum Clericum admittuntur, ut diffusè probat *Decianus* (86) Non placet autem, quòd ipse infert ex *Cyno in l. 1. C. de Fals. monet.* & tenet cum *Igneo* in sua Disputat. *An Rex Franciæ recognoscat Imperatorem num.* 121. nempè quòd conscius criminis *læsæ maiestatis* si accusat, & non probet, non incidet in *Turpilianum*, & condemnabitur, sed excusabitur à calumniâ. Si enim hoc esset absolutè verum, sterneretur via cuiuis nocendi impunè proprio inimico. Cùm enim, ut suprà dictum est, inimicus admittatur ad accusandum inimicum, posset quisquis inimicum accusare falsò, ipsumque in maximas angustias, ac vitæ discrimen coniicere, accusatore existente securo, quòd non damnabitur de calumniâ. Dico igitur, quòd accipi debet dicta conclusio in casu quo accusator semiplenè probet, aut saltem subministret indicia, quæ ad semiplenam probationem accedant; tunc si plenè non probet, excusari poterit à calumniâ: sicùt etiam apud Nos, si accusator probet delictum per unum Testem solùm, vel infamiam, vel se audivisse à viris fide dignis, talionis pœnam evadit, ut habetur in *Textu*. (87) Si enim accusat, & nequè indicium Curiæ subministrare potest ad probandum, ipse subiici debet torturæ simùl cum Reo, ut ex *Carrerio* alibi dicit (88) idem *Decianus*: & si accusans in torturâ deficit, utique puniendus est de calumniâ.

35 Proceditur porrò in hoc crimine summariè breviter, de plano, sinè strepitu, & figurâ iudicii, ut dicitur in *Extravaganti Imperiali*, (89) hoc autem intelligendum, quandò sumus in crimine notorio, in quo omnis

(76) *text. in l. 2. ff. Ad leg. Iul. maiest.*
(77) *l. 1. ff Ad leg. Iul. maiest. l. Relegati. & ibi Bart. & Alberic. ff. de Pæn.*
(78) *Isern. & Afflict. in Tit. Quæ sint regal. cap. 1. §. Et bona committentium. nu. 18. Boer. & Gig. apud Decian. lib. 7. cap. 38. nu. 5.*
(79) *Luc. de Penn. in l. 1. de Privil. Schol. C. lib. 12. Afflict. Socin. Capyc. Gig. Par. de Put. apud Decian. loc. cit. num. 6. & cap. 37. num. 31.*
(80) *l. 2. & 3. C. ad leg. Jul. maiest.*
(81) *Bartol. in Extrav. Ad. reprimendum. in §. Imquisitionem. nu. 29.*
(82) *Abb. in cap. Qualiter & quandò il 2. num. 29. de Accu. & ibid. Anani. Col. fin. Catald. de Syndic. nu. 142.*
(83) *Par. p. Tit.*
(84) *Giga. de Crim. læs. maiest. Tit. Qualit. in crim. læs. maiest. proce. quæst. 14. Decan. lib. 7. cap. 43. nu. 8.*
(85) *Giga. loc. cit. quæst. 29. Decian. loc. cit. cap. 44. nu. 7.*
(86) *Decian. loc. prox. ciota. à num. 8. ad 24.*
(87) *Text. Tit. Accusatio. §.*
(88) *Carrer. de Hæret. Comil. 117. in fin. apud Dec. P. 1. l. 5. c. 36. n. 20.*
(89) *Extravag. Ad reprimendum. ubi Bart. in §. Summariæ. &c.*

omnis solemnitas juris remissa videtur, ut dicunt duo *Angeli* (90). Debet autem in tali casu Judex, antè omnia, facere constare de notorietate, & pronunciare, quod de eà constet, ut dicunt *Doctores*. (91) & sic posteà summariè procedere. In hoc tamen modo procedendi servanda sunt omnia, quæ de jure naturali, ac divino servanda sunt, remissis tantùm ijs, quæ sunt juris civilis, ut scribit *Bartolus*. (92) Advertant tamen Judices, quòd, licèt ipsis sit facta facultas procedendi de plano, ac summariè, non tamen debent præcipitanter, & levato velo procedere, sed lento gradu progredi, & diligenter factum investigare, ut veritatem attingant, cùm in hoc crimine agatur de summâ rerum, puta, vitâ, famâ, & fortunis hominis.

36 Inter delicta probationis difficilis, ob sui gravitatem, & pænas, ob quas homines maximè sibi cavent, recensetur crimen *majestatis*; sequitur proindè, quòd indicijs, præsumptionibus, ac conjecturis probetur, sicùt probantur alia delicta difficilis probationis. (93) Tamen quià gravissimum est, & severioribus pænis vindicatur, ad ipsius probationem vehementioribus indicjis, ac præsumptionibus opus est, ut probatur textualiter in quàdam lege. (94) Et regula generalis est, quòd quantò atrocius est crimen, & graviorribus pænis punitur, tantò magìs urgere, & vehementiores debent esse præsumptiones. 95.

37 Et quià privilegiatissimum delictum est, ad sui probationem admittuntur etiam Testes, aliàs inhabiles, puta, infames, (96) item accusati de crimine; Mulieres, socij criminis, modò verisimilia deponant, & infames non sint; fratres contrà fratres; Judæi contrà Christianos; pariter Periuri, dummodò verisimilitudine coadiuventur; Minores quoque, qui poterunt etiam torqueri: Pupilli pariter; & laici contrà Clericos, ac vice versa, ut pluribus probat *Decianus*. (97) Testesque singulares in hoc crimine probant. (98) Probant pariter Testes cortinati, nempè ij, qui existentes pòst cortinam audierunt tractatum contrà Principem. (99) Soli tandem inimici repelluntur ad testificandum in hoc delicto; isti enim, ut diximus *Par. p. Tit. Testes*, de jure naturæ à ferendo testimonio arcentur. Verum est, quòd supradicti Testes inhabiles admittuntur ad probandum factum principale, non autem adminicula. (100) Et quàmvis in reliquis delictis, accusatore non probante, Reus sit absolvendus, (101) tamen regula fallit in crimine *læsæ majestatis*, in quo quantùmvis accusator non probaverit, Reus tenetur probare suam innocentiam, ut habetur argumento cujusdam legis. (102)

38 Sicùt autem in alijs probationibus hoc crimen privilegiatum, ità etiam est in torturâ, quæ est species probationis, Undè illi, qui in cæteris delictis torqueri non possunt, in hoc indifferenter torquentur, ut Doctores, & Milites, ut dicunt jura (103), & idem dicendum est de quibuscumque in dignitate constitutis, nulla enim dignitas in hoc crimine excusat à tormentis. (104) Clericus etiam in Sacris constitutus poterit in Causâ hujus criminis torqueri, (105) si de eo crimine esset diffamatus: (106) moderata tamen debet esse tortura, & non debet per laicum Judicem infligi. (107) Minor itidem pariformiter potest torqueri, ut scribunt *Grammaticus*, & *Capycius*. (108) & omnes supradicti non solùm, si sint Rei torquentur, sed etiam si sint accusatores, aùt Testes, ut post *Gigantem* scripsit *Decianus*. (109)

Pœnæ.

SVMMARIVM.

39 *Pœna Rei de læsâ majestate.*
Vltimo supplicio sunt afficiendi.
Quilibet potest eos impunè occidere.
Etiamsì pòst mortem probaretur eorum crimen.
Pater Reus de hoc potest occidi â filio, & vice versâ, absquè pœnâ paricidij.
40 *Infames sunt, & eorum stemmata gentilitia tolli debent.*
Eorum memoria pòst mortem damnatur.
41 *Confiscantur eorum bona*
Amittunt omnia, quæ sunt de jure Civili.
42 *Eorum filij privantur hæreditate paternâ*
Non possunt succedere in bonis exterorum.
Heredes sunt paternæ infamiæ.
43 *Excipiuntur ab hâc pœnâ filij emancipati antè Crimen Patris.*
Item adoptivi.
Filij emancipati non sunt de familiâ.
Excipiuntur pariter Nepotes; & filij Clerici, & filiæ.
44 *Amittunt Rei de læsâ majestate omnes feudos.*
Si crimen est in primo capite, etiam Reorum agnati amittunt feudos.
Ipsi, ac eorum filij amittunt jus sepulcrorum, munera publica &c.
Supradictæ pœnæ, quæ sunt de jure, nùnc regulantur ad nutum Principis offensi.
45 *In hoc Crimine punitur affectus prò effectu.*
Complices eâdem pœnâ puniuntur, ut principales.
46 *De jure Canonico Rei hujusmodi sunt excommunicandi.*
47 *Clericus Reus de læsâ majestate, ân amittat privilegium fori, & Canonis, controvertitur.*

M 48 Me-

(90) *Angel. in. l. Si vacantia. C. de Bon. vacan. lib. 10. Angel. de Malel. ℣. Etiam per viam notor.*
(91) *Abb. in cap. Ad nostram. col. final. de Jureju. Card. in Clement. Pastoralis. not. 17. de Re jud. Dec. Cons. 606. nu. 13. & seqq.*
(92) *Bart. in Extra. Ad reprimendum. in V. Et figura.*
(93) *arg. l. Si quis ex argentarijs. §. penul. ff. de Eden. l. Si quando. C. Unde vi. ubi Bart.*
(94) *text. in l. Famosi ff. Ad leg. Jul. majest.*
(95) *cap. literas. junct. Gloss. ubi Abb. in V. Nota quod suspicio. de Præsumpt.*
(96) *tex. in l. Famosi. ff. Ad leg. Jul. majest. l. In quæstione eo. tit. arg. Cap. Per tuas de Simon.*
(97) *Deciam lib. 7. cap. 45. à nu. 4. ad 17.*
(98) *Giga. de Crim. læs. maiest. Tit. Quomod. & per quos prob. Quæst. 8. Boss. eo. tit. nu. 117. apud Decian. l. cit. nu. 8.*
(99) *Decian. l. cit. nu. 23.*
(100) *arg. Authen. Si dicatur. in fin. ubi Bald. C. de Test.*
(101) *argum. cap. final. de Calumn.*
(102) *l. Si quis. C. Ad leg. Jul. majest.*
(103) *l. Nullus. C. Ad leg. Jul. majest. l. Si quenquam. C. de Epi. & Cler. l. Decisiones. C. de Quest.*
(104) *l. 3. & 4. C. Ad leg. Jul. majest.*
(105) *Card. in cap. Cum in contemplatione. de Reg. jur. Præpos. in cap Præsbiteri il 1. ℣. In ead. gloss. 6. q. 1.*
(106) *tex. in cap. Nullus. 6. q. 1.*
(107) *Gloss. in cap. Illi. cap. Præsbiteri. 5. q. 5.*
(108) *Grammat. Cons. 60. nu. 14. Capyc. Decis. 130. nu. 55.*
(109) *Giga. Tract. de Crim. læs. majest. Tit. Quam. & per quos probet Quest. 28. nu. 7. apud Decian. lib. 7. cap. 46. n. 4.*

48 *Melior sententia est, quòd amittat utrumque, & probatur.*

49 *Quidquid sit de jure, Iudices laici de facto procedunt in Clericos Reos de hoc,*

39 QVò ad pœnas hujus criminis, multiplices, & gravissimæ in vitam, bona, & famam sancitæ sunt. Prima autem est mors corporalis delinquentis, ut textualiter habetur in *l. Quisquis. C. Ad leg. Iul. maiestatis*. Mortis porrò genus est per ignem, vel per dissectionem in quatuor partes; vel per aliam atrociorem formam, ut testatur Farinacius. (110) lege *Romanorum* affectans Principatum, & ideò Reus *maiestatis* in Remp. Romanam poterat à quovis impunè occidi, ut ex *Livio, Dione, Plutarcho, ac Valerio Maximo* notat *Decianus*. (111) Et pœna hæc, prout scripsit *Bartolus* (112) adhuc est in usu; & procedit ista conclusio, etiamsi rebellis esset occultus; in tantùm quòd, si pòst mortem probaretur fuisse talis delicti Reum, occidens evaderet impunitus, ut dicunt *Doctores*. (113) Ac ampliatur eadem doctrina etiam ad Patrem, *læsæ maiestatis* Reum, qui potest à filio occidi, absque eo quòd crimine parricidii delinquat, argumento eorum, qui dicuntur in jure. (114) Hæc autem procedunt in foro fori, non verò in foro animæ; sic enim occidens mortaliter peccaret.

40 Pariter infames redduntur Rei *læsæ maiestatis*, ità ut eorum gentilitia insignia, quæ vulgo *arma* vocantur, ac eorum nomina à locis publicis dejeri, & tolli debent, (115) & eorumdē effigies debent pingi, capite ad terram verso, ac per pedem furcis suspensæ, & qui tales imagines delet, pœnâ quingentorum aureorum tenetur. (116) Omnesque alias pœnas subeunt, quibus juxtà leges percelluntur infames, nempè consecutione honorum, munere ferendi testimonii &c. Insuper eorum memoria etiam pòst mortem damnatur, ut dicunt plures leges; (117) verum est, quòd non proceditur contrà memoriam defuncti; sed tantùm quandò crimen est contrà Rempublicam, aut contrà personam Principis, ut vult quædam *Glossa*, (118) nempè quandò crimen est in primo capite *læsæ maiestatis*. Quàmvis autem damnetur memoria pòst mortem ità delinquentis, non tamen in eius cadaver infertur molestia, ut argumento quarumdam legum (119) deducitur.

41 Pariter bona delinquentis crimine *læsæ maiestatis* confiscantur, ut dicitur in jure, (120) & ipse amittit omnia, quæ sunt de jure civili, quæ etiam ipsa nomine bonorum veniunt; & sic, cum jus præscribendi sit de jure civili, (121) ipse amittit tale jus: Patitur pariter mediam capitis diminutionem, quâ Civitas, & omnia, quæ de jure civili competunt, amittuntur: (122) itidem perdit omnia beneficia sibi competentia jure municipali, sivè statutario, nam & hæc sunt de jure civili: amittit insuper omnem jurisdictionem activam, si quam habet, jurisdictiones enim sunt iuris civilis, & iure publico introducta (123). In summa omnia bona amittit, ità ut dicatur, quòd rebellis nihil habet in bonis, ut scripsit *Abbas* (124) Perdit etiam actiones omnes, sibi civiliter competentes, quas sigillatim recensere prolixum esset; & qui eas vult videre, adeat *Decianum*, ac *Farinacium* (125) qui de illis abundè loquuntur.

42 Insuper filii illius, qui Reus est huius criminis, à materna, auitâ, & omnium proximorum hæreditate arcentur, de testamentis extraneorum nihil capere possunt, infamiæque paternæ sunt hæredes, ut dicunt iura; (126) & hoc non solùm de iure civili in crimine *læsæ maiestatis* humanæ, sed etiam de iure Canonico (127) in casu hæresis, in quâ læditur divina *maiestas*. Et quamvis dura, ac severa nimis visa sit aliquibus hæc animaduersio tamen iustissima convincitur per ea, quæ fusè scribit *Pignatellus*, (128) qui materiam ad partes disputat, & contrarias rationes evertit,

43 Excipiuntur verò à supradictâ pœnâ filii emancipati antè delictum *maiestatis*, ut tenuit *Glossa* quædam, (129) communiter approbata; & ratio est, quià emancipatus desinit esse de familiâ. (130) Excipiuntur pariter filii adoptivi, quià non sunt coniuncti sanguine, ut pòst *Cinum*, *Salycetum*, & *Gigantem*, tenet *Decianus*. (131) Itidem excipiuntur Nepotes, qui in odiosis non veniunt nomine filiorum, ut ibidem probat idem *Decianus. num.* 7. Insuper excipiuntur filii delinquentis, qui sint Clerici, isti enim non subiacent dictis pœnis, ut volunt Doctores, (132) eò quòd legibus imperialibus non ligantur. Ulteriùs filiæ Rei *maiestatis* excipiuntur etiam ipsæ: in odiosis enim sexus fæmineus non comprehenditur cum masculino. (133)

44 Privantur itidem filii omnibus, ac quibuscunque feudis tàm paternis, quàm antiquis, & ex pacto, & providentiâ devoluendis, ut sentiunt Doctores (134) communiter. Et si crimen *maiestatis* fuerit in personam Principis, etiam agnati delinquentis privantur feudis, ad quos vocantur. (135) Pariter filii Reorum, ut præfertur, privantur omni beneficio iuris; amittunt ideò etiam iura sepulchrorum; (136) item insignia gen-

(110) *Farinac. Quæst.* 116. *nu.* 2.
(111) *Decian. lib.* 7. *cap.* 39. *num.* 4.
(112) *Bart. in Extravag. Ad reprimendum. in V. Rebellando. num.* 13. *arg. l.* 3. *§. Transfugas. ff de Sicar.*
(113) *Ruin. Bart. Giga. Ancharan. Boss. & Gramm. apud Decian. loc. cit. nu.* 6.
(114) *arg. l. Minimè. iunct. glos. ff. de Relig. & Sumpt. fun.*
(115) *arg. l. Eorum. ubi D.D. communiter ff. de Pæn.*
(116) *l. Si quis idquod. ff. de Iurisd. omn. Iud.*
(117) *l. penult. & ultim. C. Ad leg. Iul. maiest. l. fin. ff. eo. tit. l. Ex indiciorum. ubi glos. in V. Maiestatis. ff. de Accu. cap. in Summa.* 14. *quæst.* 1.
(118) *Gloss. in l. penult. in V. Meminisse. C. Ad leg. Iul. maie. Vlpian. in l. fin. ff. eo. tit.*
(119) *l. Si quis. C. Si Reus vel accu. ubi Angel. in V. in text. l.* 1. *ff. de Pub. indic. ubi Imol. Giga. Tit. de Pæn. com. crim. læs. maie. quæ.* 33. *Decian. lib.* 7. *cap.* 39. *nu.* 39.
(120) *l. Eorum. ff. Ad leg. Iul. maiest. l. Quisquis. C. eo. tit.*
(121) *l.* 1. *&* 3. *ff. de Vsucapio.*
(122) *l. Amissione. §.* 1. *ff. de Capit. dimin. §. Minor. Inst. eo.*
(123) *l.* 1. *ff. de Iurisd. omn. Iud.*
(124) *Abb. Cons.* 29. *n.* 3. *lib.* 2.
(125) *Decian. lib.* 7. *cap.* 40. *à nu.* 14. *usq. ad* 46. *Farinac. q.* 116. *à num.* 2. *usq. ad* 146.
(126) *l. Quisquis. §. Filiis. C. Ad l. Iul. maiest. l. Quando. C. de Bon. pros. Novel.* 134. *cap. final.*
(127) *text. in cap. Vergentis. de Hæres. cap. Quicunque §. Hæretic. cap. Cum secundum. cap. Vt commissi. §. Privandi. eo. tit. in* 6. *cap. Felicis. de Pæn. eo. lib.*
(128) *Iacob. Pignatel. Consult.* 54. *Tom. p.*
(129) *Gloss. in cap. si quis cum militibus. in V. Filii verò.* 6. *q.* 1.
(130) *L. Quin etiam. §. final. ff. de Rit. nuptiar.*
(131) *Cin. Salycet. Giga. apud Decian. lib.* 7. *cap.* 41. *nu.* 6.
(132) *Archid. Turrecremat. Afflict. Imola Giga. apud Decian. loc. cit. num.* 11.
(133) *l. Si quis id, quod. ubi Iason. & Dec. ff. de Iurisd. omn. Iud.*
(134) *Isern. Afflict. Giga. apud Decian. l. cit. num.* 24.
(135) *cap.* 1. *An ille qui interf. fratr. Dom. su. Bald. Alex. Anani. Dec. Grat. Paris. Decian. loc. cit. nu.* 25.
(136) *l.* 1. *§. Interdum. ff. de suis & legit.*

gentilia, quæ vulgo vocantur *arma Domus*, ut vult *Cassanæus*. (137) Insuper paternâ infamiâ ipsos afficit, (138) undè nec publica munera, nec honores, nec dignitates consequi possunt. Hæc quidèm sunt, quæ de jure civili habentur ex *l. Quisquis. C. Ad leg. Iul. majest.* toties citatâ; tamen hodiè de consuetudine non servantur, ut post *Socinum* scribit *Decianus* (139) attento maximè, quòd in casibus *læsæ majestatis*, in primo capite Principes procedunt ad libitum, independenter à legibus Imperialibus, cùm Superiorem non agnoscant.

45 Tandem sciendum est, quòd, cùm in aliis criminibus, quàmvis atrocibus non eâdem pœnâ puniatur affectus prò effectu; in hoc delicto diversa est ratio, nàm tum de jure, tum de consuetudine, ut testatur post multos *Farinacius*, (140) punitur affectus prò effectu. Itemque pari pœnâ, quâ principàlis delinquens, punitur consulens, auxilians, aut quoquomodò participans in hoc crimine, (141) ut habetur in jure.

46 Supradicta quidèm de jure civili sunt; de jure autem Canonico rebelles, perduelles in Principem, sivè Rei *læsæ majestatis* humanæ, sunt excommunicandi, ac bonis omnibus spoliandi juxtà *Concilia Toletanum sextum, & Vormatiense* (142) *primum*; sed quò ad pœnarum executionem, pœnæ laicæ absorbent pœnas canonicas; ideò de his satis dictum.

47 Quid autem de Clericis, aut aliis Religiosis Reis de hoc delicto in suum Principem temporalem. Eos non esse propriè Reos de crimine *læsæ majestatis* autumat post *Clarum Farinacius*, (143) sed tantùm proditionis; tamen privari, ipso facto, omni privilegio fori, & Canonis docet *Bossius*, & idem *Clarus* citati à *Pignatello*, (144) moti à *cap. Perpendimus. de sent. Excom.* Undè inferri possit, quòd à Judice laico possint puniri. Negant alii (145) volentes, quòd ex tali capitulo Clericus Reus *majestatis* (ibi enim dicitur, quòd Sacerdos ille se jactabat filium Regis, & seditionem fecit, ac bellum movit, fortè ad Regnum occupandum, quæ omnia sunt delicta *majestatis*) probatur, quòd solummodò amiserit privilegium Canonis, non verò fori: proindè ab Ecclesiastico Judice erat judicandus.

48 Sed meo videri, huic sententiæ repugnat manifestè *textus* illius *capituli*. Siquidèm dicit ibi *Papa*, quòd, si Sacerdos ille verè commiserat illa crimina, *Comes*, qui eum fustigare, & suspendio necare fecerat, nòn habebat necessitatem adeundi *Papam* prò absolutione ab Excommunicatione. Noto autem, quòd *Comes* ille faciendo Reum fustigari, & suspendi processit, ut Judex, qui fustigationem antè suspendium præceperat, judicialiter procedendo. Noto pariter, quòd duæ sunt Excommunicationes latæ contrà offendentem Clericum in hoc casu; una est lata contrà injicientes manus violentas in Clericum; alia est in violantes immunitatem Ecclesiasticam, & ambæ excommunicationes sunt *Papæ* reservatæ. Si ergò in illo capitulo *Papa* dicit, *Comitem* illum non habere necessitatem adeundi *Sedem Apostolicam*, prò absolutione, signum est, in nullam censuram incidisse; & hoc non aliâ de causâ, nisi quià Sacerdos ille privilegium Canonis, & fori amiserat.

49 Quidquid verò sit de jure, scio Principes de facto in casus contingentiâ, maximè si læditur *Majestas* in primo capite, procedere per suos Judices, & ultimo supplicio Reos afficere. An benè, àn malè procedant, judicent, non homines quàmvis docti, nàm horum quivis proprio studio in Principem, aut Ecclesiasticum, aut laicum præoccupatur. Sed judicet Deus.

§. VII.

Hæresis.

SUMMARIUM.

1 *Hæresis diffinitio.*
2 *Pertinacia est de ratione essentiali hæresis.*
3 *Ad hæresim incurrendam debet præcedere Baptismus.*
Cathecumenus non potest esse hæreticus.
4 *Hæresis est contrà solos articulos fidei.*
5 *Hæresis non est contrà omnes articulos, sed circà aliquos tantùm.*
6 *Hæreticus est triplex mentalis, extraneus, & mixtus.*
7 *Hæreticus manifestus, & occultus, qui.*
Occultum est, quod quinque tantùm sciunt.
8 *Hæreticus formalis, & suspectus de hæresi quis dicatur.*
Hæresis formalis requirit expressam declarationem hæretici, quòd ità credat, ut dicit.
Et quòd articulus ab eo negatus sit diffinitus de fide.
9 *Suspectus de hæresi, quis dicatur.*
Suspicio levis, vehemens, ac violenta.
Suspectus de levi, quis sit.
Suspectus de vehementi quis dicatur, & quomodò differat à suspecto de levi.
Suspicio violenta, quæ?
Habet necessariam connexionem cum hæresi.
Gradus præsumptionis pendent ab arbitrio Iudicis.
Testibus dare fidem est Iudici arbitrarium.
10 *Hæreticus lapsus, & quis relapsus dicatur.*
11 *Relapsus propriè, & impropriè, quis sit.*
12 *Relapsus impropriè dicitur quatuor modis, qui explicantur.*
13 *Hæretici principales, fautores, ac credentes hæreticis, qui sint.*
14 *Magis declaratur, qui sint credentes hæreticis.*
15 *Hæretici affirmativi, ac negativi, qui sint.*
16 *Hæretici pœnitentes, ac impœnitentes.*
17 *Hæretici Magistri, & discipuli, qui.*

(137) *Cassanæ. Catalog. glor. mundi Par. 1. Consid. 42.*
(138) *l. Quisquis. C. Ad leg. Iul. maiest. cap. Quæro. §. Vtrum. 6. q. 1.*
(139) *Socin. Consil. 275. col. 2. ℣. Confirmatur. Decian. lib. 7. c. 41. n. 48.*
(140) *l. Quisquis in princip. C. Ad leg. Iul. maiest. Buti. Cyn. Salycet. Angel. Castren. Covaru. Iaso. Menoch. apud Farinac. Quæst. 116. nu. 147. Bict. Quæst. 110. nu. 7.*
(141) *Farinac. Quæst. 113. nu. 258. l. 1. ff. Ad leg. Iul. maiest.*
(142) *Consil. Toletan. 6. cap. 14. Concil. Vormat. 1. cap. 43. lauræ. Epitom. Cano. Verb. Rebellis.*
(143) *Clar. quæst. 36. nu. 27. Farinac. Quæst. 111. nu. 261.*
(144) *Boss. tit. de For. compet. nu. 139. Clar. q. 36. nu. 27. apud Pignatel. Cons. 124. nu. 3. lib. 1.*
(145) *Coninch. Disp. 14. nu. 159. Layman. Sayr. Suar. Dian. apud Pignatel. loc. cit.*

Dogmatistæ, qui vocentur.
Quandò hi tradantur Curiæ sæculari.

1 QUià *hæresis* crimen læsæ Majestatis divinæ est pòst tractationem de læsâ Majestate humanâ, de *Hæresi* loquendum est, *Hæresis* igitur potest diffiniri, quòd sit *error intellectus voluntariè assertus ab homine Baptizato, ex parte contrarius Catholicæ fidei*. Dicitur notanter *error*, (1) nàm, juxtà Canones, *hæresis* vocatur *error*, & sanè *intellectus*, nàm, sicùt vera fides consistit in actu intellectus asserentis veritatem, ità *hæresis*, huic contraria, erit actus ejusdem potentiæ.

2 Dicitur secundò *voluntariè assertus*, cùm enim *hæresis* peccatum atrocissimum sit, nec peccatum detur sinè actu voluntatis, (2) sequitur, quòd *error* iste, qui dicitur *hæresis*, sit voluntarius. Voluntas autem ad eam se habet, non quoquomodò, sed cum pertinaciâ, ac obstinatione, actu nempè voluntatis, fixantis intellectum, in assentiendo errori, quem scit, aùt dubitat opponi veritati, quæ traditur ab Ecclesiâ; siquidèm, juxtà *S. Augustinum*, & *Thomam*, (3) communiter receptos, pertinacia in errore est de ratione essentiali *hæresis*.

3 Dicitur tertiò *ab homine Baptizato*, nàm, sicùt per Baptismum suscipit homo veram fidem, & fit membrum Ecclesiæ, ità non potest per *hæresim*, esse contrarius Ecclesiæ, nisi Baptismum susceperit. Hinc sequitur Cathecumenum, aùt alium, non ritè baptizatum, si haberet pertinacem errorem, contrà aliquem articulum fidei, non posse dici hæreticum in foro externo, quo ad incurrendas pœnas, ut cum communi docet *Antonius à Spiritu Sancto*. (4)

4 Dicitur quartò *contrarius Catholicæ fidei*, quià dantur alii errores, contrarii aliis veritatibus, tùm in scientiis naturalibus, tùm in moralibus: *hæresis* autem est error, contrà fidem Ecclesiæ Catholicæ, à Deo revelatam; & sicùt quodlibet vitium alicui virtuti opponitur, sic virtuti fidei opponitur vitium *hæresis*.

5 Dicitur quintò *ex parte*, nàm, si omnem fidem in Baptismo susceptam aliquis negaret, iste incideret in Apostasiam, quæ in plùs se habet, quàm *hæresis*: ambæ quidèm sunt species infidelitatis, sed Apostasia negat universaliter omnes articulos fidei; *hæresis* autem nonnullos tantùm; & sic opponitur fidei, non totaliter, sed tantùm *ex parte*.

6 A vitio *hæresis* denominatur homo hæreticus, qui plures patitur divisiones, alius enim est hæreticus mentalis, alius externus, alius mixtus. Mentalis dicitur ille, qui suum errorem in mente retinet, nec illum, nutu, verbis, aùt actibus, ullo modo exteriùs indicat. Externus est, si aùt verbis, aùt factis, se hæreticum demonstrat, non tamen credit internè id, quod per verba, aùt facta exerna indicat, se credere. Mixtus autem est, qui internè credit contrà veram fidem, & cum hoc per verba, aùt facta indicat, & manifestat errorem, quem nutrit internè.

7 Secunda divisio est inter hæreticum manifestum, & occultum, sivè secretum. Manifestus, ut habet Canon, (5) est, *qui contrà fidem Catholicam publicè prædicat, aùt profitetur, seù defendit errorem, vel, qui coràm Prælatis suis convictus est, vel confessus, vel ab eis sententialiter condemnatus super hæreticâ pravitate*. Publicè autem quis dicitur prædicare, qui prædicat coràm pluribus, quàm quinque personis, nàm, juxtà quandam *Glossam*, (6) *occultum dicitur, quod quinque sciunt*; vndè infertur à contrario, quòd, si sciunt plures, quàm quinque, erit manifestum, & hoc tenet *Bordonus*, (7) cum quo sentio. Oportet autem, quòd audientes intellexerint ea, quæ prædicando docuit; si enim essent centum audientes, & tantùm duo intelligerent idioma prædicantis, non posset dici, quòd publicè prædicasset, nàm qui ejus idioma non intelligunt, perindè est, ac si non adessent: illi autem duo soli, qui intelligunt, non sufficiunt ad reddendam prædicationem manifestam. Occultus autem dicitur, qui non habet conditiones manifesti suprà expressas.

8 Tertia divisio est in hæreticum formalem, & suspectum *de hæresi*. Hæreticus formalis est, qui negat firmiter, & ex corde aliquem articulum fidei certum, & expressè ab Ecclesiâ diffinitum, quem scit esse talem, & ab Ecclesiâ omnibus propositum, tanquàm credendum, exprimendo se illum non credere. Ubi notandum est, quòd negatio de articulo debet esse copulata cum expressâ declaratione, credendi ejus oppositum. (8) Ratio est, quià, sicùt verus fidelis corde credit, & verbis profitetur, se credere veritatibus Catholicis, juxtà illud *Apostoli* (9) *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, ità formalis hæreticus hæc duo debet copulare ad constituendam suam infidelitatem, puta, quòd verbis neget veritatem Catholicam, & quòd asserat, se ità firmiter credere, prout negat. Notandum etiam, quòd articulus negatus, oportet, quòd sit clarè diffinitus, & propositus ab Ecclesiâ omnibus fidelibus credendum; si enim negaret, quòd in opinione hominum, etiam Sanctorum est, sed nondùm ab Ecclesiâ de fide diffinitum, hæreticus non esset censendus, quià non negaret articulum certum de fide, sed tantùm, quod est in opinione hominum.

9 Suspectus autem *de hæresi* est ille, qui probatur dixisse, aùt fecisse aliquid, ex quo Judex rationabiliter movetur ad præsumendum, aùt suspicandum, illum esse hæreticum. Porrò talis suspicio est triplex, nempè levis, vehemens, & violenta. Leuis est, quæ oritur ex coniecturis levibus, ut potè non habentibus magnam connexionem cum *hæresi*, ut qui frequenter blasphemat, dicitur esse leviter suspectus de *hæresi*, ut dicunt *Decianus*, & *Menochius*. (10) Vehemens est, quæ oritur ex verbis, vel factis, ex quibus frequenter, & ut plurimùm deducitur, eum, qui talia facit, vel dicit, esse hæreticum, ut dicunt Doctores. (11) Hæc autem differt à levi, non ex frequentiâ eorundem specie actuum, ut putat *Bordonus*, (12) sed ex frequentiâ actuum specie diversorum, ut potè, si quis Missam in diebus festis ra-

rò, aùt

(1) *cap. 1. cap. Maiores. cap. Achatius. il 2. 24. Quæst. 1. cap. Qui, il 2. 24. q. 3.*
(2) *text. in cap. Sicut crim. 32. q. 5.*
(3) *D. August. relat. in cap. Dixit. & in cap. Qui in Ecclesia. 24. qu. 3. D. Thom. 2. 2. Qu. 5. art. 3.*
(4) *Anton. à Spir. Sanct. de Iur. & iur. Tract. 2. Disp. 2. sect. 3. nu. 45. & 46.*

(5) *text. in cap. Super quibusdam. Extrà. de Verb. sign.*
(6) *Gloss. in cap. Manifesta. 2 q. 1.*
(7) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 9. Qu. 16. nu. 93.*
(8) *Albertin. de Agnosc. Quæst. 8. num. 8. Carena Par. 2. Tit. 1. nu. 49.*
(9) *Roman. cap. 10. V. 10.*
(10) *Decian. Tract. crim. lib. 5. cap. 35. num. 47. Menoch. de Præsumpt. lib. p. Qu. 100. num. 1.*
(11) *Farinac. quæst. 187. Sousa. lib. 1. cap. 10.*
(12) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 10. qu. 3. num. 36.*

rò, aùt nunquàm audiret, diebus abstinentiæ, ac jejuniorum carnes comederet; nec coronam, nec alia signa, quæ plerumquè solent super se ferre Fideles, portaret, ut chordam *B. P. Francisci* aùt zonam *S. Augustini*, aùt habitum *B. V. M. de Monte Carmelo*; imò irrideret talia portantes; sacras imagines domi suæ, aùt in Camerâ nollet tenere, & Idolalatras vocaret, eas adorantes; confessionem auricularem, nec in Paschate, nisi adactus comminatione Censurarum, faceret &c. Profectò, cumulatis his omnibus indiciis, vehementer redditur iste suspectus de *hæresi*. Violenta suspicio est, quæ oritur ex verbis, aùt factis, ex quibus ferè semper colligitur, quòd illa dicens, seù faciens sit hæreticus, ex eò quòd necessariam connexionem cum *hæresi*, ut Doctores (13) firmant. Talis esset, si quis sacras imagines frangeret, ac pedibus conculcaret; diceret meliùs sentire de illis *Turcas*, ac *Iudæos*, quàm Christiani, diceret Christianos, illas colentes, antiquam idololatriam continuare; non curandam doctrinam, quam de his tradunt *Concilia Oecumenica*, quæ facta sunt ab hominibus, qui potuerunt vendere falsa prò veris, cum, juxtà dictum *Psalmographi*, (14) *omnis homo mendax*; & ideò non aliud attendendum, nisi, quòd manifestè traditur in sacrâ scripturâ, in quâ expresè vetatur adoratio imaginum, quæ est idololatria &c. His dictis, & factis, certè iste violenter, suspectum se redderet de *hæresi Iconoclastarum*. Dicendum tamen, quòd graduatio præsumptionis, nempè levis, vehementis, ac violentæ pendet etiam à judicio, quod ex verbis, aùt factis format Judex. Sicùti enim à mente Judicis pendet, Testibus dare fidem debilem, fortem, aut indubitatam, (15) ità etiam arbitrii sui est (à ratione tamen regulati) ex dictis, ac factis Rei, (quæ sunt tanquàm Testes internæ suæ fidei) formare de illâ præsumptionem vehementem, aùt violentam.

10 Quarta divisio hæreticorum est, quòd alius dicitur simpliciter *lapsus* in *hæresim*, alius autem *relapsus* vocatur, *lapsus* simpliciter in hæresim dicitur, qui à fide Catholicâ semel descivit, & aliquod falsum dogma professus est; vel qui inter hæreticos natus, à parentibus in fide hæreticali educatus est. *Relapsus* verò est, qui abiuratâ semel hæresi, denuò à fide Catholicâ desciscit.

11 Dupliciter autem quis dicitur hæreticus *relapsus*, nempè propriè, & impropriè. *Relapsus* propriè ille dicitur, qui post abiuratam semel *hæresim* de formali, de quâ fuerat convictus, aut confessus, in eandem specie *hæresim* iterùm relabitur, ut textualiter habetur in iure. (16) Pariter, quàmvis non præcesserit abiuratio de formali, sed tantùm purgatio Canonica circà aliquam *hæresim*, si pòst factam purgationem, in eandem *hæresim* formaliter inciderit, *relapsus* dicitur juxtà alium Canonem. (17)

12 Impropriè *relapsus* dicitur multis modis. Primò, qui in uno judicio abiuravit de vehementi aliquam *hæresim*, si posteà in secundo judicio probatur, (aùt convinctus per Testes, aùt per suam confessionem) quòd in eandem specie *hæresim* formaliter inciderit, per fictionem juris, ut habet textus, (18) dicitur *relapsus*. Secundò, dicitur *relapsus* ordine inversò à primo, nempè, quandò, quis in primo judicio abiuravit de formali aliquam *hæresim*, & pòst, in alio judicio probatur de eâdem specie *hæresi* vehementer suspectus, ut dicunt Doctores. (19) Tertiò est, cùm quis, abiuratâ aliquâ *hæresi* in specie, ac omnibus aliis *hæresibus* in genere, denuò incidit in *hæresim* diversam, tamen specie ab eâ, quam primò abiuravit, ut habetur in jure. (20) Intelligitur autem, quòd abiuratio de *hæresi* in specie fuerit de formali, sed de aliis *hæresibus* in genere sit abiuratio, non quidèm de formali, ac si abiurans omnes universaliter *hæreses* esset professus, sed per modum adiuncti. Quartò est, cum quis, qui abiuravit de formali, probatur concludenter esse fautor hæreticorum, ut habetur in proximè citatâ Decretali, (21) quis autem dicatur esse fautor hæreticorum, infrà dicetur.

13 Quinta divisio est in hæreticos principales, fautores, & credentes hæreticis. Hæreticus principalis est, qui *hæresim* profitetur, & non differt ab hæretico formali. Fautor hæretici est, qui commissione, vel omissione facit aliquòd servitium hæretico, in causâ *hæresis*, defendendo, receptando, consulendo, ut dicunt Doctores. (22) Oportet autem, ad hoc, quòd quis dicatur fautor hæretici, quòd ipse favens sciat eum, cui favet, esse hæreticum: & quòd faveat præcisè in causâ *hæresis*, quàmvis non intendat illius *hæresim* defendere, ut pòst *Suarez*, ait *Carena* (23). Exemplum est, si *Caius* hæreticus, quæsitus ad capturam à familiâ Inquisitoris, occultaretur à sero in domo propriâ, & adiuvaretur ad fugam: seius diceretur fautor Hæretici, quià illi auxiliaretur in causâ *hæresis*, ob quàm, ad capturam quæreretur. Talis fautor est suspectus de *hæresi*, ut colligitur ex multis capitulis (24) àn autem sit suspectus de levi, aùt de vehementi, relinquitur arbitrio Judicis, jutà circumstantias facti, ut optimè scribit *Bordonus* (25)

14 Credentes Hæreticis sunt, qui distinctè, vel confusè credunt erroribus, seù doctrinis hæreticorum. Distinctè quidèm, quandò aliquis credit articulum hæreticalem, quem hæreticus prædicat, aùt docet. Confusè autem, quandò aliquis credit esse verum, quidquid hæreticus dicit. Sivè distinctè autem, sivè confusè quis credat hæretico, patet, quod credens est verè, ac formaliter hæreticus. Ratio est, quià sivè implicitè, sivè explicitè credit, contrà veritatem fidei, articulum hæreticalem, ab hæretico prædicatum.

15 Sexta divisio est in hæreticos affirmativos, ac hæreticos negativos. Hæreticus affirmativus est, qui coràm Judice fatetur falsam fidem, quam habuit, & eam paratus est detestari, ac abiurare; & cum hoc temperantur pœnæ. Negatiuus autem est, qui per integros Testes

(13) *Ricciul. de Iur. personar. lib. 5. cap. 11. nu. 14. Sousa lib. 1. cap. 10. nu. 7. Farinac. Q. 181. num. 45. apud Bordon. loc. citat. num. 37.*
(14) *Psalm. 115. ℣. 11.*
(15) *text. in l. Testium. §. Ideoquè ff. de Testi.*
(16) *text. in cap. Ad abolendam. §. Illos. quoquè. de Hæret.*
(17) *text in cap. Excommunicamus. §. Adiicimus. de Hæret.*

(18) *text. in cap. Accusatus. §. 1. de Hæret. in 6.*
(19) *Menoch. Alphons. de Castro. Bursat. Farinac. Castro Pal. apud Bordon. Sacr. Tribun. cap. 9. Quæst. 28. nu. 105.*
(20) *text. in cap. Accusatus. §. Eum verò de Hæret. in 6.*
(21) *text. in d. cap. Accusatus. §. Ille quoque. de Hæret. in 6.*
(22) *Pegna. Par. 2. Comment. 78. ℣. Trifariam. Carena Par. 2. Tit. 4. init. Farinac. Sayr. Salelles apud Bordon. loc. cit. cap. 10. Quæst. 16. num. 69.*
(23) *Suar. de Fide Disp. 24. sect. 1. nu. 7. Carena Par. 2. Tit. 4. nu. 40.*
(24) *cap. si quis. cap. In eos. cap. Sicut. cap. Si aduentus. cap. Excommunicamus. §. Credentes. de Hæret. cap. 2. cap. Accusatus. eo. tit. in 6.*
(25) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 10. Quæst. 16. nu. 74. in fin.*

Testes, plenè convictus de malâ fide, quam tenuit, persistit in negatione criminis, protestando, se semper retinuisse fidem Ecclesiæ Catholicæ, iste autem traditur brachio sæculari, ultimo supplicio plectendus, dummodò convictus sit de formali *hæresi* per Testes, nullam penitùs patientes exceptionem, qui deponant, Reum asservisse, *se credere illum falsum articulum*, & hoc non ioco, aùt inconsideratè, sed scienter, ac volenter. Addit *Bordonus* (26) aliam conditionem, nempè, quòd delictum, super quo convictus fuit, sit recens, non antiquum, ità ut verisimiliter credatur illius oblitus, oblivio autem præsumitur spatio decennii.

16 Septima divisio est in hæreticos pœnitentes, ac impœnitentes. Pœnitentes sunt, qui antè, vel post sententiam, eos pœnitet de suo errore, ac *hæresim* abiurant; & quidèm, si antè sententiam pœniteant, quàmvis omnem pœnam non effugiant, cum iis tamen mitiùs agitur; si autem post, sera est pœnitentia, quæ metu pœnarum expressa præsumitur; proindè in nullo relevat, ac eâ non obstante, ad ordinariam pœnam devenitur. Impœnitens verò est, qui nullo modo vult à suo errore recedere, & pertinaciter persistit in *hæresi*; & hic traditur brachio sæculari.

17 Octava divisio est in hæreticos discipulos, aùt Magistros. Hæretici discipuli sunt, qui hæreticam doctrinam, sibi traditam, profitentur, non curant autem illam ampliare docendo. Magistri autem sunt, qui voce, ac calamo *hæresim* prædicant, & scriptis divulgant, aliosque in eâ instruere procurant. *Bordonus* (27) tales Magistros vocat Hæresiarchas, sed malè; Hæresiarcha enim dicitur, qui novæ hæresis inventor est; aùt antiquæ, jàmque sepultæ suscitator. Porrò Magistri hæresum, jàm institutarum, doctores, prædicatores, ac defensores, (ut sunt Prædicantes in terris Hæreticorum, qui ab ipsis vocantur Pastores,) rectiùs vocantur Dogmatistæ, ut eos intitulat *Decianus*. (28) Isti graviùs sunt castigandi, quàm discipuli, quià magìs delinquunt; & irremissibiliter brachio sæculari sunt relaxandi, quandò nempè justitia eorum pœnitentiam prævenit, & sunt in carceribus S. Officii; & in hoc sensu accipiendus est *Simanca* (29), quando scripsit, quòd ad pœnitentiam non sunt admittendi seminantes, docentes, ac persuadentes *hæreses*, sed omninò esse morte plectendos. Sed si spontè comparent, & corde detestentur, ac abiurent errores suos, sunt gratiosè amplexandi.

Probatio.

SUMMARIUM.

18 *Hæreticum aliquem esse, non potest realiter plenè probari.*
19 *Probatio, quòd aliquis sit hæreticus, est tantùm præsumptiva.*
20 *Ad hæreticum convincendum, quot Testes requirantur, controversum est.*
21 *Probatur, requiruntur tres Testes.*
22 *Dignitas Testium non assecurat à falsitate.*
23 *Opinio, quòd Testes debeant esse contestes.*
24 *Impugnatur dicta opinio.*
25 *Probatur, quòd sufficiunt Testes singulares.*
28 *Testes inhabiles admittuntur ad probandum hæreticũ.*
Non admittuntur tamen sinè torturâ.
Non admittuntur ad probanda indicia, sed substantiam criminis.
Numerus Testium debet supplere eorum inhabilitatem.
Quatuor Testes inhabiles ad minùs requiruntur, ad planè probandum.
27 *Consanguinei possunt cogi ad testificandum contrà consanguineum in causâ hæresis.*
28 *Indicia, quæ faciunt ad probandum suspectum de hæresi.*
Primum indicium est, si Catholicus ducat Hæreticam in uxorem.
29 *Secundum est favor impensus in hæreticum ex causâ hæresis.*
Suspicio deducta ab hoc indicio, àn sit levis, aut vehemens, petendum à circumstantiis.
30 *Tertium est defensio hæretici; & qualis esse debeat.*
31 *Defensio præstita hæretico, ut inducat suspicionem debet esse extrajudicialis per viam facti.*
32 *Quartum indicium est nimia familiaritas, ac conversatio cum hæreticis.*
33 *Quintum est institutio hæretici in hæredem.*
Clerici relinquentes hæreticos hæredes excommunicabuntur, etiam post mortem.
Etiam si eis faciant donationem inter vivos.
Laicis Catholicis prohibitum est ditare ex legato, donatione, aut hæreditate hæreticos.
Contrà facientes fiunt de levi suspecti de hæresi.
34 *Sextum indicium est impedimentum præstitum, nè hæreticus puniatur.*
Hoc indicium facit præsumptionem de vehementi.
Coniunctio sanguinis cum hæretico minuit gradum hujus præsumptionis.
35 *Septimum indicium est retentio librorum hæreticorum*
Controversia inter Doctores, àn tales libri inducant suspicionem hæresis.
36 *Traduntur casus, in quibus libri inducant suspicionem hæresis.*
Per scripturam potest probari formaliter hæreticus.
37 *Alia indicia, venanda ex circumstantiis facti; committuntur arbitrio Iudicis.*

18 Circà probationem criminis *hæresis*, quantumvis communiter dicatur, quòd possit fieri probatio plena, & concludens de formali hæretico, Ego, salvâ Doctorum reverentiâ, dicerem, quòd non realiter; sed tamen, quià leges tradunt, aliquem posse dici convictum per Testes de *hæresi* formali, captivandus est intellectus in obsequium legis, & illi obsequi, non autem de illâ disputare. Ratio autem, quià dico, non posse fieri probationem realem de formali hæretico, est; quià formalis hæreticus, ut suprà vidimus, est, qui pertinaciter credit, & negat articulum, quem scit, esse traditum ab Ecclesiâ Catholicâ credendum. Undè quidditas hujus criminis consistit in voluntario errore intellectus; porrò isti actus sunt interni, qui non cadunt sub sensu; Testes autem non possunt testificari, nisi de eo, quod sensu perceperunt; sequitur proindè, quòd de tali falsâ credulitate, Hæretici nequeunt testificari, & ideò nec plenè probare.

19 Nec dicendum, Testes posse deponere de dictis, scriptis, & factis, ex quibus *hæresis* arguitur in sic affirmante, se credere. Quià non raro tùm dicta, tùm facta sunt contraria intentioni; ità ut, quis possit aliquid

(26) *Bordon. loc. cit. cap. 9. Quæst. 30. nu. 125.*
(27) *Bordon. loc. cit. Quæst. 27. nu. 97.*
(28) *Decian. Tract. crim. lib. 5. cap. 54. nu. 47.*
(29) *Simanch. Enchirid. Tit. 59.*

quid dicere, & docere alios, quòd tamen ipse non credit; sed ad sic docendum moveatur timore, spe, aùt aliâ internâ passione, cujus non do exempla, nè nimius sim. Possunt ergò ad plùs Testes deponere de actibus, tantùm externis, quæ sunt indicia quidèm actus interni, non tamen de necessitate concludentes, & sic probatio hæretici formalis non erit realiter plena, sed tantùm præsumptiva. Sed quià, ut dicebam, lex determinat, quòd talis probatio habeatur, tanquàm plena, & per eam possit dici Reus convictus, legi obediendum est.

20 Prima igitur probatio est, quæ fit per Testes, qui audierunt, Reum profitentem articulum hæreticum, ac dicentem, *se ita credere*, aùt viderunt factum hæreticale, ut spuere in imaginem Crucifixi, pedibus crucem conculcare &c. Quæstio hìc intrat, quot Testes requirantur ad probandum. Et quidèm omnes Doctores conveniunt, quòd ad probandum quodvis indicium, sivè leve, sivè vehemens, duo Testes requiruntur, & sufficiunt, & circà hoc difficultas non est. Controversia est, quot Testes requirantur ad hoc, quòd quis dicatur convictus de hæresi. Dissentiunt in hoc Doctores, & *Mascardus* (30) recenset 18, qui asserunt, duos Testes sufficere, fundati super illo dicto Salvatoris, *in ore duorum, vel trium Testium stat omne verbum*. Alii autem ab eodem relati, *num.3.* dicunt, durum sibi videri hominem bonæ opinionis, & famæ, ad dictum duorum Testium, de tanto crimine condemnari; volunt proindè, quòd tres Testes integri requirantur, ut quis possit dici convictus.

21 Ego in secuudâ sum sententiâ, quæ fundatur in famosâ Decretali, (31) in quâ *Papa* jubet omnibus Episcopis, ut per se, aùt alios idoneos bis, aùt saltem semel in anno visitent suam Diœcesim, præsertim in locis, in quibus fama sit, hæreticos habitare, *& ibì tres, aùt plures boni testimonii viros, vel etiam (si expedire videbitur) totam viciniam jurare compellat*. Ex hoc textu ità arguo. Planè stat, tres, aùt plures Testes, quos in citatâ Decretali jubet *Papa* examinari, esse in ordine ad faciendam inquisitionem, ut patet, & concedit *Simanca*, & *Pegna*, (32) qui sunt opinionis contrariæ, & putant evadere vim argumenti, dicendo, quòd *Papa* ibì loquitur de faciendâ inquisitione, non autem de probando hæretico; & quidèm ex hâc Decretali haberi, quòd tres Testes requiruntur ad inquisitionem, sed ad convincendũ hæreticum sufficiunt duo. Sed quid ineptius tali responsione, quæ ità convellitur? Sic arguo. Communis sententia Doctorum est, quòd minores probationes requiruntur ad inquisitionem, maximè generalem faciendam, quàm ad constituendum, & fortiùs ad convincendum Reum; ità ut quodlibet indicium leve, solaque fama sufficiat, ut possit ad inquisitionem deveniri; sed prò hâc in citatâ Decretali, *Papa* vult tres Testes examinari ad minùs, quomodò igitur debent, ad convincendum hæreticum, sufficere duo? Quomodò in causâ tàm gravi, in quâ agitur de vitâ hominis; & truncata, & diminuta Reorum est defensio, vt scribit *Ioannes à Royas*, (33) fidendum est duobus tantùm Testibus; quorum nec dantur nomina Reo ad defensionem?

22 Nec valet respondere, quòd exacta diligentia, quàm faciunt Inquisitores, in indagandis exceptionibus, quas possent contrà Testes proponere ipsi Rei; ac status, dignitas, & gravitas Testium, qui majores omni exceptione, in hoc casu adhibentur, assecurat Reum, nè ipsi fiat injustitia. Quià dignitas, gradus, ac publica existimatio Testium non assecurat, quìn possint aliquandò calumniari, ut patet in Testibus contrà *Susannam*, qui erant Judices populi; nec diligentia Inquisitoris potest indagare exceptiones personales inimicitiæ, quæ aliquandò secreta est, & quas solus Reus potest facere, & probare. Undè concludendum, plures Testes, quàm duos, requiri ad Reum convincendum.

23 Non minor est controversia, àn, in probando aliquem esse formalem Hæreticum, requirantur de necessitate Testes contestes, àn potiùs sufficiant Testes singulares, singularitate adminiculativâ. Multi enim graves Doctores volunt, requiri omninò contestes, alii autem, tùm numero, tùm auctoritate pares sustinent, sufficere Testes singulares, & hos omnes recenset *Mascardus*. (34) In hâc controversiâ Ego firmiter teneo, quòd per Testes singulares, possit aliquis probari Reus; & contraria sententia est in damnum Catholicæ fidei periculosa.

24 Probavimus aliàs, (35) & non semel in hoc Opusculo repetivimus, quòd in delictis iterabilibus, Testes singulares probant, tempusque, ac locus, per quæ Testes redduntur contestes, esse quid accidentale, nec facere ad substantiam probationis; & rationes, ad hæc allatas non repetimus. Hoc solùm considero, quòd, si vera esset contraria opinio, Hæreticus dogmatista posset perversis doctrinis impunè totam Civitatem inficere; nàm sciens, nihil posse contrà eum probari, nisi per contestes, sua falsa dogmata singillatim, & secretò suis discipulis instillaret. Tali casu, omnes discipuli essent singulares; nihil ergò probabunt, nisi indicia ad torturam? Et quis concedet hoc?

25 Concludendum ergò, quòd, si eadem in specie *hæresis* est repetita, ut si quis diceret, *purgatorium nullum dari*; aùt si est hæresis in genere, ut potè, si quis accusaretur ut *hæreticus Calvinista*, & probaretur, quòd modò dixerit, *se non credere purgatorium dari*; modò *sub panis, ac vini speciebus contineri tantummodò figuram Corporis Christi*; modò *inutilem esse Confessionem auricularem*; modò *nihil proficere intercessionem Sanctorum*; modò *solam fidem absque operibus justificare hominem &c.* & de his soli adessent Testes singulares adminiculativi, qui deponerent de eâdem in specie repetitâ *hæresi*, aùt de diversis, ad unum tamen finem tendentibus, puta, ad *Calvinismum*, tales Testes deberent copulari, & concludenter probare *hæresim*, pròut etiam sentit *Bordonus*, (36) ratio est, quià omnes istæ propositiones hæreticales essent ab uno principio, puta, à sectâ *Calvini* omnia ista tradentes, & una aliam adjvvat.

26 In favorem autem fidei, etiam Testes aliàs inhabiles ad testificandum admittuntur, (37) vt excommunicati,

(30) *Mascard. de Probat. Conclus. 855. num. 2.*
(31) *text. in cap. Excommunicamus. il 1. §. Adiicimus. Extrà. de Hæret.*
(32) *Simanch. Cathol. institut. Tit. 51. nu. 8. Pegn. ad 3. par. Direct. Inquis. quæst. 71. Comm. 126. V. Horum omnium.*
(33) *Io. à Roy. de Hæret. par. 2. Assert. 4. num. 103. V. Neque erit temerarium.*
(34) *Mascard. de Probat. Conclus. 856. num. 1. & 3.*
(35) *Par. p. Tit. Probationes. num. 3. 4. & 5.*
(36) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 33. qu. 39. nu. 45. V. Notandum est.*
(37) *arg. cap. In fidei. cap. Accusatus. §. licet. de Hæret. lib. 6.*

nicati, periuri, socii criminis; hæretici etiam, ac Judæi, ut multis, more suo, cumulatis probat *Joseph Mascardus*. (38) Tamen tales Testes, ut potè infames, non debent admitti sinè torturâ; (39) & non admittuntur ad probanda indicia, sed tantùm substantiam criminis, argumento eorum, quæ traduntur in iure, (40) pariterque non admittuntur, quandò proceditur per viam accusationis, sed quandò tantùm Judex ex officio inquirit, ut habet quædam *Glossa* (41), non enim ità privilegiata est accusatio, velùt inquisitio. Tales porrò Testes si tantùm duo sunt, non faciunt plenam probationem, sed tantùm præsumptionem, quæ sufficit solummodò ad torturam, aut ad pœnam extraordinariam. Oportet proindè, quòd defectus inhabilitatis suppleatur, tùm à numero maiori Testium, tùm à verosimilibus coniecturis, tùm à conditionibus Reorum inquisitorum, si nempè sint malæ famæ, quæ omnia liquent ex textu Decretalis (42), quæ sic habet, *si ex verisimilibus coniecturis, & ex numero Testium, aùt personarum (tàm deponentium, quàm eorum, contrà quos deponitur) qualitate, ac aliis circumstantiis, sic testificantes, falsa non dicere præsumantur*. Si autem quæratur, quot numero Testas huiusmodi requirantur ad plenè probandum, ac convincendum: dico, quòd debent esse ad minùs quatuor. Ratio est, quià, ut probavimus suprà *num.* 21., ad convincendum hæreticum tres requiruntur Testes contestes omni exceptione maiores. Dùm igitur inhabiles huiusmodi patiuntur exceptionem, oportet, quòd per numerum eorum inhabilitas suppleatur, & sic oportet, quòd sint plures, quàm tres; & si unus, aùt plures sint inhabiles pluribus titulis; oporteret ad hùc, quòd essent plures, quàm quatuor, ut tali pacto vincerent omnem inhabilitatem.

27 Privilegium etiam aliud habet hoc delictum, ut nempè, deficientibus aliis probationibus, cogi possunt consanguinei ad ferendum testimonium contrà consanguineum. Undè deducit *Glosa* quædam, quam sequuntur *Speculator*, *& Abbas* (43), fratrem cogi posse ad testificandum aduersùs fratrem; & pariter filium contrà Patrem, ut docet *Navarus* (44), & *Royas*; uxorem contrà Maritum, familiares tandem contrà Dominum, & horum omnium ratio est, quià magìs defendum est Religioni, quàm sanguini, & magis Deo quàm parentibus obediendum est (45), undè dicebat S. Ambrosius, *præferenda est Religio necessitudini; pietas propinquitati*.

28 Ad probandum autem aliquem suspectum de *hæresi*, multa sunt indicia, quæ singillatìm expendemus. Primum indicium est, si quis Catholicus ducat in matrimonium mulierem hæreticam; Undè *Clemens Octavus* per suam Bullam (46) vetuit Italis habitare extrà Italiam in locis, in quibus publicus cultus Catholicæ Religionis non exercetur; & inter alia vetuit, §. 2. nè Itali incant matrimonium cum Mulieribus hæreticis; & concludit, quòd in contrafacientes *possit per locorum Ordinarios, & Inquisitores hæreticæ pravitatis, uti de hæresi suspectos, procedi*. Concluditur igitur, quòd per matrimonium cum fæminâ hæreticâ, redditur quis suspectus *de hæresi*.

29 Secundum indicium est favor impensus in hæreticos ex causâ *hæresis*, ut deducitur ex multis capitulis (47), in quibus fautores hæreticorum subduntur Inquisitoribus. Cum autem isti procedere non possint, nisi contrà hæreticos formales, aùt de *hæresi* suspectos, sequitur, quòd ex favore præstito hæreticis, quis reddatur suspectus de *hæresi*. An autem hæc suspicio sit levis, aùt vehemens, coniectandum est ex circumstantiis facti, quo impensus est favor. (48)

30 Tertium indicium est defensio hæretici, quæ potest tripliciter contingere; nempè aùt defendendo doctrinam, aùt protegendo armis; aùt prò illis advocando in iudicio. Quantùm ad primum modum, oportet, quòd defensio sit de articulo, continente expressam *hæresim*, non autem, quòd sit de aliis disciplinis, ut physicis, metaphysicis &c. nàm defensio hæretici sumitur reduplicativè, hoc est, ut defendatur hæreticus, quâ talis, & cōtemplatione *hæresis* suæ; qui autem defenderet hæreticum circà suam doctrinam Physicam, non defenderet hæreticum reduplicativè, sed specificativè sumptum, nempè non in eâ assertione, in quâ hæreticus est, sed in aliâ, secundùm quam hæreticus non est. Quòd, si defenderet quis articulum hæreticum, (non gratiâ disputationis, sed asseveranter), iste esset hæreticus formalis, quià nemo asseveranter defendit id, quod non credit; defendens autem alio modo, puta, in aliis opinionibus, non spectantibus ad fidem, nulla incurritur suspicio *hæresis*. Si secundo modo, defendatur hæreticus armis, nè capiatur, nè contrà eum exequatur sententia lata, *occasione* hæresis &c. incurritur suspicio levis, aùt vehemens juxtà facti circumstantiam; ut *Simanca* (49) ait. Si tertio modo, distinguit *Bordonus*, (50) dicendo, quòd, si Advocatus patrocinatur sine licentiâ Inquisitoris, est suspectus vehementer de *hæresi*; si verò adest licentia, & patrocinium non sit æquum, est suspectus de levi. Sed videre nescio, quomodò licentia Inquisitoris minuat suspicionem, si Advocatus, ultrà fas, defensionem Hæretici paret.

31 Dico ergò, quòd defensio, quæ inducit suspicionem *hæresis*, est quæ fit per viam facti extrà judicium, quæque illa sit; non autem, quæ per viam juris judicialiter fit. Nàm potest Advocatus, imò tenetur intrà limites justitiæ præstare Reo inquisito de *hæresi* patrocinium; aùt impugnando dicta Testium, per quæ non probatum remanet concludenter delictum; aùt modum procedendi, quià non sunt servatæ in eo regulæ Canonicæ; aùt dicendo de nullitate processus, quià in eo pleræque interrogationes sunt suggestivæ; aùt excipiendo contrà Testes, quià non reddunt causam sui dicti, vel sunt inimici, animosè deponentes, singulares obstativè &c. Nec tamen rationabiliter potest formari in Advocato suspicio, quòd malè per hoc sentiat de fide, & compar sit Reo in delicto *hæresis*, aliter posset dici, quòd

(38) *Mascard. de Probat. Conclus.* 857. *num.* 3. *& seqq.*
(39) *Gloss. in l.* 3. *§. lege Iulia. in V. Palam. de Test. text. in l. Ob carmen. §. In ea. ff. eo tit.*
(40) *arg. cap. Per tuas- il* 1. *de Simo.*
(41) *Gloss. in cap. In fidei. in V. Inquisitionis. de Hæret. lib.* 6.
(42) *text. in cap. In fidei iunct. Gloss. in V. Deponitur. de Hæret. in* 6.
(43) *Gloss. in cap. literas. in V. De fratre ubi Abb. nu.* 8. *de Præsumpt. Speculat. Tit. de Test. §. de Test. compulsio. V. sed nunquid frater.*
(44) *Navar. in cap. Inter verba si. q.* 3. *Roya. Singul.* 5. *Ampliat.* 6. *nu.* 29. *&* 30.
(45) *arg. cap. Relatum. de Sent. excommu. cap. Quisquis me u.* 11. *quæst.* 3.
(46) *Clem. VIII. Bull. Cum sicut.* 26. *Julii.* 1596.

(47) *cap. Si quis. cap. In eos. cap. Sicut. cap. Si aduentus. de Hæret. cap. Accusatus. eo. tit. in* 6.
(48) *Castro Pal. Par.* 1. *Tract.* 4. *Disp.* 7. *Salell. Regul.* 101. *Bordon. cap.* 10. *nu*, 74. *in fin.*
(49) *Simanca de Cathol. institut. Tit.* 15. *nu.* 9.
(50) *Bordon. loc. cit. nu.* 85. *V. Tertii generis.*

quòd omnes Advocati criminales essent suspecti de furto latrocinio, lenocinio &c. quià defendunt fures, latrones, lenones, quod esset ridiculum asserere.

32 Quartum indicium est nimia conversatio cum hæreticis, commorando cum ipsis; eorum prædicationibus interessendo, non ex curiositate, sed ex studio; intimam confidentiam cum ipsis habendo; munera reciprocè mittendo; cum ipsis negotiando &c. Talis autem conversatio non inducit vehementem suspicionem *hæresis*, quià potest provenire, aùt à naturali simpatiâ, aùt ab utilitate temporali, quam Catholico ex tali conversatione advenit, absque hoc, quòd in eius maculatam fidem consentiat, aùt inclinetur. Sed, ut dicunt Doctores, (51) considerandæ sunt qualitates personarum, circumstantiæ conversationis, & allia accidentia, ex quibus fieri possit præsumptio levis, aùt vehemens de consensu in errores hæreticorum.

33 Quintum indicium est, si Catholicus instituat hæreticum suum hæredem, legatarium, aùt donatarium. In iure (52) quidèm interdicitur omnibus Ecclesiasticis sub pœnâ excommunicationis, etiam pòst mortem ferendâ, nè hæreticos, quamvis consanguineos instituant hæredes; *Glossa* (53) autem ampliat dispositionem textus, etiam ad largitionem inter vivos, ex quo, textus ipse absolutè ait. *Nihil conferant*, (puta, Ecclesiastici hæreticis) non restringendo ad institutionem ex testamento pòst mortem; undè deducit, quòd intelligendum etiam sit de donatione inter vivos. Extendunt autem Doctores dictam dispositionem ad laicos; non quidèm, quò ad incurrendam dictam excommunicationem, sed tantùm, quò ad substantiam conclusionis, quòd nempè non liceat Catholico ditare hæreticum, neque per institutionem in testamento, neque per viam legati, aùt donationis inter vivos. Fundamentum est, quià ob *hæresim*, privatus est quis successione hæreditariâ, (54) undè deducitur, quòd pari modo prohibitum sit, hæreticos instituere hæredes: & quià quis ditari potest, ità ex legato, aùt donatione inter vivos, sicut ex hæreditate, ideò in odium *hæresis* prohibetur Catholicis quoquomodò, bona sua in hæreticos conferre; & si quis hoc faciat, cum esse de *hæresi* suspectum, ut concludunt Doctores. (55) sed profectò debilis est talis suspicio, nàm plerumque tales institutiones, aùt legata fiunt contemplatione agnationis; undè non potest ex hoc capite induci præsumptio vehemens.

34 Sextum indicium est impedimentum præstitum, nè hæretici debitis pœnis coerceantur, nevè officiales Inquisitionis possint liberè, contrà eos procedere ad punitionem; & quidèm hoc potest multipliciter contingere, iuxtà modos varios impediendi, expressos in Constitutione (56) *B. Pii V.* Isti porrò sunt de *hæresi* vehementer suspecti, ut scribit *Eymericus*, ac *Farinacius* (57), nisi coniuntio sanguinis cum hæretico illos salvet; quanquàm hæc non sufficiat ad elidendam totaliter suspicionem, sed tantùm ad transferendam de vehementi ad levem, ut observat *Pegna* (58)

35 Septimum indicium est inventio librorum hæreticorum, de fide tractantium. Circà hoc verò controversia est inter Doctores, àn talis inventio inducat suspicionem *hæresis*. *Mascardus* (59), postquàm multos Auctores prò, & contrà retulit, concludit *num.6.*, hoc remitti arbitrio Iudicis, qui ex aliis indiciis venari potest, àn in casu locum habeat talis præsumptio. Realiter, si libri reperiantur in domo alicuius, qui literas nescit; aut libros ipse non comparavit, sed cum bibliothecâ ex hæreditate eos habuit; aùt libri non tractant ex professò de fide; aùt ex situ, pulvere, carie, quâ abundant in pluteis, cognoscitur eos minimè fuisse lectos, ac aliis similibus indiciis, profectò nulla potest ex his deduci maculatæ fidei suspicio.

36 Sed si libri sunt multi, & ex professò impugnant Catholicam fidem, & apparent esse frequenter lecti, & eò fortiùs, si sunt manu retinentis marginati, & glossæ, ibi appositæ continent laudes, aùt commendationes talis doctrinæ, ex quibus apparet, lectorem ibi approbasse talia dogmata, esset suspicio vehementissima, quòd scriptor cum hæreticis sensisset. Quòd, si aliquis tractatus inveniretur manuscriptus, in quo retinens libros hæreticos, doctrinam illorum approbasset, & novis rationibus eam roborasset, ex tali scripturâ convinceretur hæreticus de *formali*, ut cum *Pegna*, *Arnaldo*, *& Royas* (60), firmat *Mascardus*. Ratio est, quià non minùs aperit mentem hominis scriptura, quàm locutio; imò magis, quià scriptura procedit cum ponderatione, cum aliquandò sermo inadvertenter de ore fugiat; sicut ergò *hæresis*, verbo prolata declarat hominem hæreticum, ità pariter operabitur *hæresis* scripta, etiam nemine accusante, nàm scriptura seipsam prodit. Hoc autem debet accipi, quandò in tali scripturâ non adsunt clausulæ salutares. Sed si istæ adessent, puta, *me submitto censuræ S. M. Ecclesiæ*; aùt *hoc merè opinando asserro*; sivè *salvo meliori iudicio* &c. non esset locus tali censuræ. Ratio est, quià ex illis deducitur, in Scriptore non fuisse pertinaciam, sinè quâ *hæresis* non datur.

37 Multa alia possunt indicia, quæ concludenter per duos Testes probata possunt causare in mente Judicis præsumptionem de *Hæresi*, quæ tamen arbitrio Judicis sunt commissa. Unum concludo cum *Claro* (61) quòd indicia, quæ de sui naturâ præseferunt aliquid, quod manifesta est *hæresis*, dicuntur sapere manifestam *hæresim*, ut baptizare imagines, rebaptizare pueros, & hujusmodi; & hæc inducunt suspicionem vehementem. Quæ verò non sapiunt manifestam *hæresim*, levem tantùm inducunt.

N Pœnæ

(51) *Farinac. Quæst. 182. num. 166. Carena Par. 2. Tit. 4. nu. 68. Simanca Cathol. Instit. Tit. 11. nu. 9.*
(52) *text. in cap. Si quis. & in cap. In eos. Extra. de Hæret.*
(53) *Gloss. in cap. In eos. in V. Nihil conferant. de Hæret.*
(54) *text. in cap. Excommunicamus. il 1. §. Credentes. de Heret.*
(55) *Socin. Sen. in cap. Si quis. nu. 1. de Hæret. Farinac. Quæst. 190. nu. 108. Menoch. lib. 5. Præsum. 6. nu. 33. Carena. Par. 2. Tit. 4. n. 71.*
(56) *Constit. B. Pii V. Si de protegendis. Cal. April. 1569.*
(57) *Eymeric. Direct. Inquisit. Par. 2. Quæst. 56. num. 2. Farinac. Quæst. 182. nu. 70.*

(58) *Pegna ad direct. Inquisit. Par. 2. Comm. 79. lit. B.*
(59) *Mascard. de Probat. Conclus. 863. per tot.*
(60) *Mascard. loc. cit. nu. 3.*
(61) *Clar. Pract. crimin. §. Hæresis. V. Sed hic incidenter.*

Pœnæ.

SVMMARIVM.

38 *Prima pœna Hæreticorum est abjuratio hæresis.*
39 *Abjuratio quid sit, & ad eam requisita.*
40 *Abjurationis qualitas pendet à valore indiciorum.*
41 *Qui damnatus ad abjurandum de formali, & abjurare non vult, traditur brachio sæculari.*
Opinio Bordoni impugnatur.
Debens abjurare, & nolens, tradendus morti.
42 *Citatus ad comparendum ab Inquisitore, & non comparens, excommunicatur.*
Insordescens in Excommunicatione per annum, damnatur ut hæreticus præsumptus.
43 *Paratus ad abiurandum privatè, sed renuens ex verecundiâ abjurare publicè, àn sit præsumendus hæreticus?*
44 *Non est hæreticus, nec tradendus Curiæ sæculari, sed arbitrariè puniendus.*
45 *Suspectis de levi dantur pœnitentiæ salutares.*
46 *Reo torto juxtà valorem indiciorum, & neganti factum, nullæ pœnæ sunt dandæ.*
47 *Secunda pœna Hæreticorum est Excommunicatio, Papæ reservata.*
Quid requiratur ad eam incurrendam.
48 *Eandem censuram incurrunt fautores, defensores &c. Hæreticorum.*
Quid requiratur, ut fautores &c. eam contrahant.
49 *Suspecti tantùm de hæresi non incurrunt excommunicationem.*
50 *Tertia pœna est irregularitas, quam contrahunt Hæretici, & eorum fautores &c.*
Publica Officia important etiam Ordines Ecclesiasticos.
51 *Quarta pœna hæreticorum, fautorum &c. est infamia.*
Talis infamia est iuris, ac etiam facti, si hæresis est notoria.
52 *Quinta pœna est amissio nobilitatis ex privilegio; & quandò eam incurrunt filii, & Nepotes.*
53 *Sexta pœna est privatio Beneficiorum,* ipso facto, *quò ad titulum.*
Quò ad privationem possessionis, requiritur sententia Iudicis.
Inhabilitatem ad Beneficia incurrunt hæretici, & eorum filii, & Nepotes.
54 *Septima pœna est, quòd Hæretici, ac fautores &c.* ipso facto, *privantur titulo; & pòst sententiam, possessione Officiorum publicorum.*
55 *Octava pœna est, quòd hæretici privantur patriâ potestate.*
56 *Nona pæna est, quòd hæretici pòst sententiam privantur omni jure in personas.*
Privantur societate uxoris.
Fidelitate vasallorum.
Iure exigendi credita à suis debitoribus.
57 *Decima pæna est, quòd privantur successione ex testamento.*
58 *Vndecima pæna, quòd omnia bona hæreticorum confiscantur.*
Ius in bonis perdunt, ipso facto, *à puncto commissi criminis.*
Possessione bonorum privantur per sententiam.
Pendente Causâ, potest hæreticus donare de bonis suis.
Pòst contractum capitale crimen, quis potest disponere de bonis suis; non autem in fraudem fisci.
59 *Duodecima pæna est, quòd Hæretici, fautores &c. non possunt testari.*
Quæstio inutilis est, àn hæc pæna incurratur, ipso facto.
60 *Tertiadecima pæna est ultimi supplicii.*
Pæna hæreticorum formalium est combustio.
61 *In quibus casibus hæretici, ac violenter suspecti tradantur brachio sæculari.*
62 *Quartadecima pæna est, quæ traditur pòst mortem, & est multiplex.*
Hæretici privantur sepulturâ Ecclesiasticâ.
Contrà eos fit inquisitio pòst mortem.
Eorum crimen nunquàm præscribitur.
Statuæ eorum comburuntur.
63 *Pæna suspectorum de hæresi, quæ.*
64 *Regulares pænitentiati à S. Officio, quas pænas incurrant.*
65 *Statutum prò Minoribus de observantiâ.*
66 *Quomodò se gerere debet Superior in executione Statuti.*
67 *Abjuratio crimen non est, sed purgat à crimine.*
68 *Non ideò, quià Religiosus detentus fuit ob Inquisitore, subit privationem, sed debet abjurasse, & pænitentiatum fuisse.*
69 *Si abjuratio fuit publica, quid agendum à Superiore.*
70 *Quomodò sciendum, àn abjuratio fuerit de levi, vel de gravi.*
71 *Si abjuratio fuit secreta, non potest Statutum exequi.*
72 *Responsum Sac. Congregationis ad dubium, quid agendum à Superiore, si abjuratio fuit secreta.*

38 Quià prima omnium pœnarum, quas hæretici incurrunt, est abiuratio, ut scribit *Farinacius*, (62) dum Reus in facie Ecclesiæ cum maximo rubore, ac ignominiâ cogitur, suos errores fateri; ideò ab abiuratione incipiemus.

39 Abiuratio, ut eam diffinit *Bordonus*, (63) est *detestatio hæresis, iuramento firmata, cum confessione fidei Catholicæ, & promissione permanendi in eâ, & nunquàm reincidendi in errores abiuratos facta de præcepto Inquisitoris, & coràm ipso, ac Vicario Episcopi, Testibus præsentibus, & in scriptis redigenda.* Ex quâ diffinitione colliguntur, quæ sunt de illius substantiâ. Unum est iuramentum, quod involuitur in ejus etymologiâ. Secundum est revocatio erroris. Tertium est promissio non recidivandi in errores revocatos. Quartum est confessio fidei Catholicæ. Quintum est promissio, perpetuò permanendi in eâ. Sextum est, quòd fiat de mandato, & ad præsentiam Inquisitoris. Septimum, quòd de eâ constet in scriptis, cùm fiat coràm Testibus, ad hoc rogatis.

40 Variatur autem abiuratio juxtà varietatem probationum, quæ sunt contrà Reum; quià si Reus con-

(62) Farinac. Quæst. 194. nu. 11.
(63) Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 11. nu. 1.

convictus, & confessus est, se fuisse in errore hæreticali, abiurat de formali, & in abiuratione confitetur, se credidisse hæreticaliter. Si verò probationes tales fuerunt, quòd Reus fuerit violenter, aùt vehementer suspectus, & ipse in tormentis, iuxtà valorem indiciorum, sustinet, se nunquàm discredidisse, abiurat quidèm, sed in abiuratione non revocat errorem, quià sustinuit, se non errasse in fide, sed tali actu purgat suspicionem erroris, ortam ex indiciis; quòd etiam fit in abiuratione de levi, sed antè hanc non datur Reo tortura, ob debilitatem indiciorum.

41 Quid autem iuris, si Reus, nolens tantam confusionem sustinere, nollet abiurare? Respondeo, distinguendo. Aut Reus debet abiurare de formali, aut de vehementi, seù levi. Si primum; debet tradi brachio sæculari, extremo supplicio plectendus, ut habet textus (64) Si verò secundum, vult *Bordonus*, (65) quòd renuens abiurare, ut præfertur, debet excommunicari, & si per annum perseverat in excommunicatione debet condemnari de hæresi, ut habetur ex textu, (66) & tradendus est Curiæ sæculari. Sed, pace huius Doctoris, talis conclusio falsa est, nàm aliter cantat textus, sic enim habet. (67) *Qui verò inventi fuerint solà suspicione notabiles, nisi ad arbitrium Episcopi, iuxtà considerationem suspicionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congruá purgatione monstraverint, simili sæntentiæ* (traditionis nempè bracchio sæculari) *subiacebunt*. Ex quà clarissimà dispositione apparet, quomodòlibet probatos suspectos de *hæresi*, si abiurare renuerint, tradendos Curiæ sæculari.

42 Et circà hoc distinguendus est casus, nam vel suspectus de *Hæresi* est in fortiis Inquisitionis, vel adhuc captus non est. Si primum, & sententiatus ad abiurationem, abiurare recusat, tradendus est brachio sæculari, ut habet citatus Textus, nàm ex tali recusatione se manifestat hæreticum formalem, cui debetur ultimum supplicium; nàm, si non vult abiurare *hæreses*, indicium clarum est, quòd illis credat. Si autem citatus ad comparendum obedire non vult, debet tunc excommunicari, & si per annum in tali censurâ insorduerit, damnatur ut hæreticus; nàm sicut contumax in quovis crimine habetur prò confesso per fictionem juris, sic etiam contumax in hâc causâ habetur prò hæretico confesso, & damnatur tanquàm hæreticus non quidèm formalis (nàm potest eius contumacia oriri non ex fide maculatâ, sed ab inimicitiâ, quam habet cum Judice, aùt potentià Accusatoris, metu tormentorum &c.), sed præsumptus. Et hoc manifestè patet ex textu, qui sic habet; (68) *Si suspectus de hæresi, vocatus à vobis, ut de fide respondeat, excommunicationis vinculo* (*prò eo, quod parere subterfugit, aùt contumaciter se absentat*) *per vos fuerit innodatus, quam si per annum animo sustineat pertinaci, ex tunc velùt hæreticus condemnetur*. Ex quo textu manifestè apparet, eum esse excommunicandum, qui citatus comparere recusat, non autem, qui in fortiis est, & abiurare non vult.

43 Ponamus autem, quòd damnatus ad abiurandum publicè in Ecclesiâ, coràm copiosa multitudine per sonum campanæ abiurare recuset, paratus alioquìn coràm Testibus pluribus in Aulâ Inquisitoris abiurare, posset nè iste tanquam hæreticus formalis, brachio sæculari relaxari?

44 Respondeo, quòd non. Ratio est, quià in tantùm suspectus de *hæresi*, ac abiurare nolens, morte est puniendus, in quantùm ex denegatâ abiuratione iste censetur, velle permanere in falsa fide, de quâ suspectus est; undè formalem hæreticum se prodit. Qui autem abiurare errores coràm Testibus, & in loco non tàm patenti (pròut est Ecclesia), paratus est, ostendit se dictos errores minimè tenere, & si renuit abiurare in Ecclesia, hoc esse non ex malâ fide, quam retineat, sed solùm ut evadat tantum ruborem, ac ignominiam coràm toto populo. Cùm igitur formalem hæreticum se non prodat, non est locus traditioni Curiæ sæcularis; sed aliâ pœnâ esset percellendus, ob denegatam Judici obedientiam.

45 Suspectis de levi, juxtà *Bordonum*, (69) leves dantur pœnæ, puta, pœnitentiæ salutares, aut mulctæ pecuniariæ, sivè etiam carceres, quià delicta, ex quibus oritur suspicio levis regulariter sunt parvi momenti, undè & illis modica pœna correspondet. Hoc quidèm rationabiliter dicitur. Sed quid iuris, quandò suspicio levis est, & non ex delicto deducta, sed ab aliâ causa, quæ delictum ex se minimè involuit; aùt levitas deducitur à debilitate, varietate, aùt aliâ exceptione, quam patiuntur Testes, est nè locus pœnæ?

46 Dico, quòd, si in torturâ competenti sustinuit Reus, quod non dixit, non fecit, aùt aliquo modo operatus est illud, à quo talis suspicio deduci possit, non est locus alicui penæ. Ratio est, quià in tormentis destruxit omne fundamentum suspicionis. Ex quo enim per tormenta evacuavit id, ex quo suspicio poterat oriri, evanescit suspicio ipsa, ità ut neque abiurationi locus sit; & hoc etiam quadrare debet in casu, ex quo deduci posset suspicio vehemens. Nàm, si sustineo in tormentis me non dixisse, aùt fecisse illud, ex quo, si illud commisissem, deduci posset suspicio vehemens, non possum damnari de suspecto, neque ad ullam penam obligari; quià illud dictum, aùt factum, de quo fui imputatus, est fundamentum suspicionis, ex quâ oriebatur in me obligatio ad abiurationem, ac alias penas; non subsistente igitur fundamento, consequenter neque locus est ædificio, quod super eo construitur, & destructo fundamento corruit ædificatum (70)

47 Alia pena contrà hæreticos formales est Excommunicatio latæ sententiæ, reservata Apostolicæ Sedi. (71) Ad hanc incurrendam requiritur, (ultrà errorem pertinacem in intellectu, per quem fit quis hæreticus formalis) quòd aliquo externo signo, connexionem habente cum actu interno hæresis, illam manifestet. Ad hanc autem manifestationem nō requiritur præsentia alicujus, sed sufficit illud signum exterius, coniunctum cum internâ malitiâ. Undè, si esset quis solus in remotissimo loco, qui crederet, Christum non esse Deum, & submississimâ etiam voce proferret, *Christus non est Deus*, esset hæreticus externus, & hanc Censuram incurreret, ut cum communi docet *Sanchez* (72)

N 2 Et mi-

(64) *text.in cap.Ad ablendam.de Hæret.*
(65) *Bordon. loc.cit. nu. 19.*
(66) *text.in cap.Cum contumacia.de Heret.lib.6.*
(67) *text.in d.cap.Ad abolendam.* ℣. *Qui verò.de Hæret.*
(68) *teyt.in cap.Cum contumacia.de Hæret.in 6.*
(69) *Bordon.cap.10.nu.49.*
(70) *arg.cap.Cum Paulus q.1.l.Nam origo.ff.Quod vi, aut clam.l.Egi tecum.ff.de Except.rei iudicat.*
(71) *text.in cap.Ad abolendam.cap.Excommunicamus.de Hæret.ca.Noverit.de Sent.Excom.Bull.Cænæ.cap.1.*
(72) *Sanch.in Decal.lib.2.cap.8.nu.6.*

Et mirum hoc non est, quòd talis hæreticus externus, qui non posset in foro humano puniri, talem tamen Censuram incurrat. Ratio est, quià tale signum externum sufficit quidem, quòd Reus in foro animæ possit ab Ecclesiâ puniri, cùm tamen non sufficiat in foro humano.

48 Eandem censuram penitùs incurrunt fautores, defensores, receptoresque hæreticorum (73) quamvis hæreticus non esset denunciatus, ut firmat *Sanchez* (74) sufficit autem, quòd fautor sciat illum esse hæreticum. Tamen necessarium est, quòd favor præstetur, contemplatione *hæresis*, ut deducitur ex textu, (75) non autem alterius causæ. Hoc autem esset, si fautor impediret, nè ille denunciaretur de *hæresi*, aut nè incidat in manus Judicis; sivè ut evadat pœnas, & similia. Quòd, si favet in aliâ causâ, aùt motivo agnationis, amicitiæ &c. non incurrit, quià non intendit favere *hæresi*, ob cujus solam causam talis pœna subitur.

49 Dictam pœnam excommunicationis non incurrunt illi, qui sunt tantùm suspecti de *Hæresi*; nam non infertur expressè in Canonibus, ac *Bulla cænæ*, nisi contrà formaliter hæreticos, ac eorum fautores, & pœnæ contrà hos latæ, ut potè odiosæ, non extenduntur ad simpliciter suspectos, ut firmat *Abbas* (76) & ex consequenti nequè ad fautores istorum, ut scribit *Carena*. (77)

50 Tertia pœna Hæreticorum est irregularitas, ex quo enim in jure (78) prohibentur admitti ad officia, ac Beneficia Ecclesiastica, irregulares declarantur; & hanc pariter pœnam incurrunt *credentes, receptatores, defensores, fautores, & eorum filii usquè ad secundam generationem*, dum præcipitur, quòd tales *ad nullum Ecclesiasticum Beneficium, seù Officium publicum admittantur* (79) Nomine autem Officii publici Ordines Ecclesiasticos comprehendi docet *Navarus* (80)

51 Quarta pœna hæreticorum formalium, sicut etiam fautorum, defensorum &c. est infamia sibì delata per Imperatorem, (81) & etiam firmata per Canones, dum hi, tanquàm infames habent omnes, qui in jure Cæsareo infamiâ notantur. (82) Talis in famia non tantùm est juris, nempè post judicialiter declaratum eorum crimen, sed etiam facti, si ad publicam notitiam devenit, ut firmant Doctores (83)

52 Quinta pœna est amissio nobilitatis non tamen illius, quæ est à sanguinis claritate, sed quæ habetur ex privilegio Principis; & si talis nobilitas privilegiata incæpit ab eo, qui de *hæresi* damnatus est, eandem pœnam incurrunt ejusdem filii, ac Nepotes; si autem nobilitas ex privilegio fuit collata Avo, Abavo &c. eam non subeunt filii. Ratio est, quià sicut ad eos non derivavit ex facto Patris, ità eàdem privari non debent ob delictum Patris; solus ergo Pater delinquens eam pœnam subit, ut cum *Tiraquello, Simanca, & Azevedo* firmat *Sanchez* (84)

53 Sexta pœna est privatio Beneficiorum, lata in jure. (85) Et circà hanc advertendum est, quòd aùt loquimur de titulo, aùt loquimur de possessione Beneficii. Si primum, statim à commisso crimine Rei amittunt titulum, absquè ullâ declaratione Judicis, sic enim constat à Decreto *Congregationis Universalis Inquisitionis*, emanato 18 *Iulii* 1556. pròut refert *Bordonus*, (86) in quo declaratur, *hæreticorum Beneficia vacare à die commissi criminis*; undè talia sibi reservat *Papa*, ut vacantia in Curia. Si verò loquamur de possessione, ad eam amittendam requiritur Judicis declaratio de crimine *hæresis* patrato. Ratio est, quià in textu (87) sic habetur, *si Clericus est, totius Ecclesiastici Ordinis prærogativâ nudetur; & sic omni Officio, & Beneficio spoliatus Ecclesiastico sæcularis relinquatur arbitrio potestatis*. Porrò verba illa *spolietur, deponatur*, quià sunt futuri temporis, indicant factum Judicis, qui debet spoliare, ac deponere, non autem præteriti, ac si facto ipso essent spoliati. Non solùm autem privantur Beneficiis, quæ possident, sed incurrunt inhabilitatem tùm ipsi, tùm eorum filii, ad ea consequenda, quòd exprimitur in alio textu, (88) qui sic habet. *Hæretici, credentes, receptatores, ac fautores eorum, ipsorumque filii usquè ad secundam generationem, ad nullum Ecclesiasticum Beneficium, seù officium publicum admittantur*.

54 Septima pœna est, quòd hæretici formales, ac eorum fautores priventur, *ipso facto*, titulo, pòst sententiam autem, possessione omnium officiorum publicorum, ut habent plures textus (89) Quænam autem sint talia officia, dicitur in aliâ *Decretali* (90) ex quo habetur, quòd sint esse publicum Consiliarium, ferre suffragium in publicis comitiis, aùt electionibus; testificari in judicio; fungi officio Judicis, Advocati, Procuratoris, & Tabellionis, sivè Notarii &c.

55 Octava pœna est, quòd, ut habetur ex textu, (91) hæretici formales, à puncto commissi criminis, amittunt patriam potestatem, & filii eorum, ipso facto, emancipati censentur, & facti sui juris.

56 Nona pœna est, quòd Hæreticj formales, pòst condemnationem, perdunt jus, quod habebant in personis, sibi quoquomodò obligatis, ità ut istæ sunt absolutæ ab omni vinculo obligationis ergà tales, ut habetur in jure. (92) Proindè privatur hæreticus societate uxoris, si non revertatur ad fidem, ut scribit *Clarus* (93). Pariter fidelitate vassalorum; dominio servorum; obsequio famulorum, & quovis alio titulo, cujus respectu aliquis sit sibi obligatus. Sed quid de Servis (*Italicè schiavi*) qui pecuniâ sunt empti, aùt in bello capti, ut *Turcæ, Mauri, Guinenses &c.* qui sunt peculium domini? Et quid de debitoribus, qui hæretico, ex contractu sunt obligati? Soluuntur nè illi servitute, & isti obligatione solvendi

(73) *text. in cap. Excommunicamus. 14. §. Credentes. de Hæret. Bull. Cænæ. cap. 1.*
(74) *Sanch. Decalog. lib. 2. cap. 10. nu. 6.*
(75) *cap. Accusatus. §. final. de Hæret. lib. 6.*
(76) *Abb. in cap. Inter sollicitudines. nu. 6. de Purg. cano.*
(77) *Carena. Part. 2. Tit. 4. nu. 9.*
(78) *cap. Nos consuetudine. 12. Dist. cap. Maximum. & cap. sequent. 1. q. 7. cap. 2 §. Hæretici. de Hæret. in 6.*
(79) *text. in cap. Quicunque. §. 2. de Hæret. in 6.*
(80) *Navar. Manual. cap. 27. nu. 205. §. Tertio.*
(81) *text. in Authent. Gazarcs. C. de Hæret.*
(82) *text. in cap. Omnes. 6. q. 1.*
(83) *Farinac. Quæst. 189. nu. 54. Sanch. Decal. lib. 2. cap. 26. nu. 2. & 3. Sousa lib. 3. cap. 7. nu. 3.*
(84) *Sanch. Decal. lib. 2. cap. 29. nu. 4.*
(85) *text. in cap. Ad abolendam. de Hæret. cap. Vt commissionis. eo. tit. in 6.*
(86) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 12 nu. 78.*
(87) *text. in cap. Ad abolendam. Extra. de Hæret.*
(88) *text. in cap. Quicunque. §. Hæretici. de Hæret. in 6.*
(89) *text. in cap. 2. § Hæretic. cap. Ut commissi. de Hæret. in 6.*
(90) *cap. Excommunicamus. §. Credentes. Extra. de Hæret.*
(91) *text. in cap. Quicunque. §. Illorum junct. Gloss. final. de Hæret. in 6*
(92) *text. in cap. Absolutos. Extra. de Hæret.*
(93) *Clar. §. Hæresis. V. Item propter.*

vendi debitum? Dico, quòd non; sed servi transeunt in potestatem, ac dominium fisci, & debitor, qui antè sententiam poterat solvere creditori hæretico, pòst ejus damnationem tenetur solvere fisco. (94) Ratio est, quia, ut modò dicam, omnia bona hæretici confiscantur, cùm autem inter bona computentur servi, & iura exigendi credita, hinc est, quòd & servi, & creditores maneant fisco obligata.

57 Decima pœna est, quòd, pòst sententiam, hæreticus non potest succedere ex testamento, nec aliquid acquirere ex legato, donatione &c. ut cavetur utroque jure (95)

58 Vndecima est, quòd omnia bona hæretici formalis, post sententiam condemnationis, actu confiscantur, ut utroque jure (96) cavetur. Distinguitur aut de dominio, & possessione bonorum. Nàm Dominium, sivè propietas bonorum deperditur, *ipso facto*, à puncto commissi criminis, ut textualiter (97) declaravit Bonifacius VIII. Possessio autem non, sed requiritur declaratio Judicis Ecclesiastici, quòd crimen fuerit commissum, ut fiscus laicus possit ad actualem apprehensionem devenire, ut in eàdem *Decretali* habetur. Pendente verò causâ, Reus validè facit suos bonorum suorum fructus, (98) nàm, lite pendente, possessor facit fructus suos (99) vndè & ex bonis ipsis potest facere donationes, & alienationes, dummodò non faciat in fraudem fisci, donationes enim factæ post contractum capitale crimen, sed antè sententiam valent, dummodò in fraudem fisci non fiant. (100)

59 Duodecima pœna est, quòd hæretici, ac illorum fautores, defensores &c. prohibentur testari, ut habent utraque jura. (101) An autem talis pœna incurratur, *ipso facto*, post commissum crimen, àn tantùm post sententiam, controvertunt Doctores. *Farinacius* (102) opinatur incurri, ipso facto. Sed *Sanchez*, (103) cum aliis vult, quòd requiratur sententia. Profectò inutilis est talis quæstio. Nàm si hæreticus testetur antè sententiam, cum statim, post eam, sua bona fisco applicentur, testamentum ejus nullum est, quià hæredes, ab eo instituti nihil capere possunt ex bonis suis confiscatis. Melior certè est sententia, quòd, ipso facto, privetur jure testandi. Ratio est, quià, si ipso facto privatur proprietate suorum bonorum, ut numero superiori dictum est, non habet ipse bona propria, de quibus testari possit.

60 Tertiadecima pœna est ultimi supplicii, non quidem universaliter, & clarè expressa in jure Cæsareo, (nam in hoc explicitè pœna capitalis lata est tantùm contrà hæreticos Manichæos (104) sed implicitè reperitur in aliâ lege, (105) in quâ dicitur, quòd *longè gravius sit æternam, quàm temporalem offendere Maiestatem*; & cum contrà lædentes Maiestatem terrenam sancita sit pœna ultimi supplicii, hæretici autem Rei sint de læsâ Maiestate divinâ, consequens est, quòd contrà istos Decreta sit pœna mortis. Undè de universali consuetudine scribit *Clarus*, (106) quòd pœna hæreticorum sit combustio, quòd tamen intelligitur pòst strangulationem. Quià tamen in iure Canonico nulla sancitur pœna mortis, & hæretici condemnantur solùm à Judice Ecclesiastico, ultima pœna est, quòd ab Ecclesiâ relaxantur brachio sæculari.

61 Traduntur porrò hæretici, aut suspecti violenter de *hæresi* in decem casibus, quos recitat *Bordonus* (107) Primò. Hæreticus relapsus. Secundò hæreticus formalis impænitens. Tertiò hæresiarcha, aùt hæreticus Dogmatista. Quartò non Sacerdos celebrans Missam. Quintò non Sacerdos audiens Confessiones Sacramentales. Sextò abutens sacrâ Eucharistiâ. Septimò negans unitatem, ac Trinitatem Dei. Octavò negans conceptionem Jesu Christi de Spiritu Sancto. Nonò negans perpetuam virginitatem Beatissimæ Virginis Mariæ. Decimò negans passionem, & mortem D. N. J. C. propter humanam redemptionem. Supradicti omnes clausum habent sinum Ecclesiasticæ misericordiæ, & irremissibiliter dantur neci.

62 Quartadecima pœna est, quæ datur post mortem, & est multiplex, nã decedentes in *hæresi* privantur sepulturâ Ecclesiasticâ; (108) insuper prò illis orandum non est, (109) præterea contrà eos inquiritur etiam post mortem, (110) ulteriùs numquàm præscribitur eorum crimen, ità ut eorum nomina damnantur, & statuæ comburuntur, ut dicunt multi Doctores. (111)

63 Supradictæ quidèm pœnæ latæ sunt cõt rà cvictos, aùt confessos de *Hæresi*. Pęnæ autẽ de hæresi suspectorum tantùm præter illas, quæ sibi dantur ab Inquisitoribus iuxtà graduationem criminis, si tales suspecti laici sint, nullæ habentur præter infamiam facti, ac iuris, ut scribit *Thæsaurus* (112)

64 Si autem Regulares sint pænitentiati à S. Officio per pœnitentias quasvis, quæ non sint simpliciter salutares, eo ipso sunt inhabiles ad omnes gradus, ac officia suæ Religionis, etiamsi compleverint tempus pœnitentiæ, vel receperint gratiam: & si ipsi promoveantur, tàm promoventes, quàm promoti incurrunt privationem officiorum, ac vocis activæ, ac passivæ, ad quæ non possunt restitui, nisi à Papa, aùt Congregatione S. Officii: & ad eosdem spectat rehabilitatio illorum, qui fuerunt ab Inquisitoribus, ut præfertur, pœnitentiati; ut cõstat ex Decreto, super hoc emanato à *Congregatione Inquisitionis*, quod per extensum refertur à multis (113)

65 Nos Minores de observantiâ vtràque habemus vlteriorem, strictioremque pœnam, expressam in Statutis Generalibus Ordinis, quæ sic habent, *Qui in Sanctæ Inquisitionis officio dè levi abjuraverit, ad actus legitimos, qui verò de gravi, ad omnia Ordinis officia, inhabilis existat.* (114)

66 Circà quod Statutum dubitandum venit, quomodò gerere se debeat Superior in executione ejus?

67 Re-

(94) *Sanch. Decal. lib. 2. cap. 24. nu. 8.*
(95) *text. in l. Manichæos §. I. in fin. C. de Hæret. & in cap. Excommunicamus. il 1. §. Credentes. Extra. de Hæret.*
(96) *text. in cap. Manichæos. §. I. Auth. Gazaros. C. de Hæret. cap. Vergentis. cap. Ad abolendam. cap. Excommunicamus. il 1. §. Damnati. eo. tit.*
(97) *text. in cap. cum secundùm. de Hæret. lib. 6.*
(98) *arg. l. Fructus. ff. de Rei vindi.*
(99) *Gloss. in cap. Hæc in V. Debeant. 3. q. 6. & in cap. Non liceat. in V. & cum fructibus. 12. q. 2.*
(100) *text. in l. Post contractum. ubi Gothofr. lit. B. ff. de Donat.*
(101) *text. in l. Manichæos §. Præterea. C. de Hæret. & in cap. Excommunicamus. il 1. §. Credentes. eo. tot.*
(102) *Farinac. Quæst. 190. nu. 89.*
(103) *Sanch. Decal. lib. 2. cap. 24. nu. 3.*
(104) *l. Vbicunque. l. Manichæo. C. de Hæret.*
(105) *l. Gazaros. C. de Hæret.*

(106) *Clar. §. Hæresis. V. sed quæro.*
(107) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 12. Quæst. 19. nu. 133.*
(108) *cap. sicut. cap. Excommunicamus. il 1. §. Credentes de Hæret. cap. 2. eo. tit. in 6.*
(109) *cap. Firmissimè. cap. Sicut. de Hæret.*
(110) *cap. Sanè. 24. q. 2. init.*
(111) *Simanca. Graff. Sanch. Sousa Diana apud Bordon. loc. cit. n. 137.*
(112) *Thæsaur. de Pæn. V. Hæretici. suspect. cap. 4.*
(113) *Diana Par. 4. in fin. Bullarum. Peyrin. ad Const. 9. Paul. V. nu. 29. Bordon. Sacr. Tribu. cap. 27. nu. 36. Trimarch. de Sollicit. Disp. ult. nu. 49. Sanctor. de Pæn. cap. 22. fol. 298.*
(114) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. nu. 73.*

67 Respondeo primò, quòd antequã Prælatus privare valeat Subditum *actibus legitimis*, aut *omnibus Officiis Ordinis*, eò quià abjuraverit de levi, aut de vehementi respectivè, debet sibi authenticè constare de secutâ abjuratione. Ratio est, quià talis privatio pœna gravis est, & ideò judicialiter infligenda. Porrò sententia judicialis supponit crimen probatum. Quàmvis autem abjuratio crimen non sit neque infamet, imò purget, argumēto juris (115) tamen pœna est, quià ex indicijs criminis præcedentis procedit; si nulla enim indicia hæresis, aùt levia, aùt gravia præcessissent, nulla injungeretur abjuratio. Hæc quidèm inquantùm probat, abjurantem non esse infectum hæresi, quam abjurat, non potest propriè vocari pœna, at inquantùm habet originem ab indiciis pœna est; sicut & tortura in cæteris criminibus, per quam purgantur indicia, pœna est, non quidèm probati criminis, sed illorum indiciorum, quæ delicti præsumptionem arguunt. Cùm igitur abjuratio pœna sit, quæ crimen (hoc est indicia criminis) supponit, ut locus sit privationi supradictæ, debet de abjuratione constare.

68 Sequitur igitur ex his, quòd non ex hoc, quòd aliquis fuerit detentus in carceribus Inquisitionis, possit privatione aliquâ percelli; nàm potuit quidèm fuisse accusatum de indiciis, inducentibus suspicionem hæresis, & ob ea captum, & detentum, ipsum autem per legitimas exceptiones se defendisse, ac probasse, se minimè commisisse illud factum, ex quo deducta sunt illa indicia, ob quæ Inquisitor illum detinere fecit. Probando enim eum non comisisse factum tale, non est locus ulli abjurationi, vt docuimus sup. *n. 46.* Debet igitur, ut dicebamus, de secutâ abiuratione cōstare, ut privatio supradicta infligatur.

69 In casu ergò, quòd abjuratio publicè facta sit, & hoc sivè in Ecclesiâ coràm toto, populo, sivè in Aulâ Inquisitoris, aut alibi coràm aliquibus vocatis ultrà duo consuetos Testes, qui regulariter adhibentur cum Notario ad publicationem sententiæ, debet Provincialis formiter examinare duos Testes, qui deponant, se fuisse præsentes abjurationi factæ, postmodùm proferre contrà Reum sententiam privationis ad normam Statuti.

70 Quià verò in sententiâ, quam ferunt Inquisitores, non exprimitur, àn sententiatus abjurare teneatur de levi, àn de vehementi, talis enim qualificatio secretò fit à Consultoribus prò veritate indiciorum, ideò, ut sciatur à Prælato, àn Reo infligenda sit privatio actuum legitimorum, àn potiùs Officiorum Ordinis, observandæ sunt pœnæ, Reo indictæ, ultrà abjurationem. Si enim sunt pœnæ graves, ut carceratio formalis, sivè claustralis; privatio audiendi Confessiones Sacramentales, aùt concionandi, legendi &c. intrat tùnc argumentum, abjurationem fuisse *de gravi*; pœnæ enim graves, gravia, arguunt, fuisse indicia, & ob ea etiam de gravi fuisse abjurationem. Si autem fuerint pœnæ leves, ut potè orationes, frequentia Sacramentorum, jejunia &c., quæ dicuntur pœnitentiæ salutares, convincunt abjurationem de levi. Quàmvis autem ob istas non incurrantur pœnæ fulminatæ in Decreto Vrbani Octavi, de quo meminimus suprà *num.64.* (quià in eo Decreto exprimitur, quòd pœnæ, inflictæ à S.Officio, quæ inferre debent privationem Officiorum, ac vocis activæ, & passivæ, sunt pœnæ propriè dictæ, nempè graves, non autem illæ, *quæ sunt simpliciter salutares*) tamen incurritur pœna Statuti, nempè privatio suffragiorum.

71 Dico secundò, quòd, si abjuratio secreta tantùm secuta fuerit, non est locus executioni hujus Statuti. Ratio est, quià Inquisitores non dant copiam authenticam sententiæ, contrà Reum latæ, nec eam dare possunt ex stylo sui Tribunalis, ut à pluribus Inquisitoribus didici; sequitur proindè, quòd Prælati, qui judicialiter tantùm possunt pœnam Statutariam prædictam infligere, eam dare nequeant, eò quià carent authentico fundamento judicii, nempè probatione, quòd Reus fuerit à S.Officio pœnitentiatus.

72 Durum mihi hoc videbatur, quòd nempè daretur Statutum in Ordine, quod ut in pluribus esset inobservabile, nàm rarò fiunt publicæ abjurationes, cùm tamen frequenter accidant casus, quòd Religiosi ab Inquitoribus puniantur secretò. Super hoc consului *Reverendissimum P.Carolum Franciscum de Varisio nostrum Generalem Excommissarium, ac Supremæ Romanæ Inquisitionis Qualificatorem*; hic verò, meo nomine, dato memoriali, petiit à Congregatione S.Officii, quomodò posset Superior noster executioni demandare dispositionem præsati Statuti, in casu abjurationis secretæ, cùm de eâ constare facere impossibile sit. Eminentissimi autem Patres per subsequens Rescriptum responderunt *Feriâ Quartâ, die 26. Novemb.* 1698. *Eminentissimi dixerunt, quòd observetur Decretum Vrbani Octavi, emanatum de anno 1626 contrà Regulares pœnitentiatos à S.Officio.* Ex tali responsione liquidò apparet intentum Eminentissimorum Patrum esse, quòd tale Statutum servetur tantùm in casu abjurationis publicæ, seù in terminis Decreti Urbani Octavi, puta, in casu gravis, ac veræ pœnitentiæ, quæ supponit abjurationem de gravi; non autem pœnitentiæ salutaris, quæ datur post abjurationem de levi.

(15) *cap. Inter sollicitud. de Purgæ. cano. in fin. cap. Accusatus. cap. ad abolendam. §. Qui verò de Hæret. in 6.*

TITVLVS TERTIVS
DE
Delictis contrà Paupertatem.

SVMMARIVM.

1 *Paupertas est de essentiâ status Religiosi.*
Super paupertatis voto nequit Papa dispensare.
Examinata à Moralistis faciunt ad forum animæ.
2 *Quilibet Pistor suum panem laudat.*
Aequè damnanda aviditas in augendis divitiis, ut in quærendis eleemosynis.
De his vitiis non damnandus Ordo, sed ejus professores.
3 *Religio quævis, ab Ecclesiâ approbata, perfecta est.*
Earum varietate ornatur Ecclesia.
Dives Abraham Sanctus fuit, Lazarus mendicus in Paradisum evectus.
4 *Dubium, àn damnabilior sit Religiosus cupidus augendarum divitiarum; àn qui professam paupertatem violat importunâ mendicatione.*
5 *Agendorum in hoc Titulo enumeratio.*

PAupertatis votum ità de status Religiosi essentiâ esse, ut neque super eâ possit per Summum Pontificem dispensari, textualiter habet *Decretalis Innocentii Tertii.* (1) De hâc communiter scribunt, qui de rebus Regularibus loquuntur, & quamplures quæstiones examinant; quæ faciunt ad forum animæ, nec quadrant prò nobis, qui judicia forensia, & de rebus tantùm criminalibus agimus. Examinent porrò illi vota solemnia, & simplicia *paupertatis*; item statum *paupertatis*, tùm in communi, tùm in particulari; agitentquè, nùm ad perfectionem acquirendam magis conducat, nec nè, *paupertas* etiam in communi; & centum alias quæstiones; Nos de illis non tractabimus.

2 Hoc unum adverto, in controvertendis illis quæstionibus, quemlibet scribentem prò statu proprio pugnare, ac variè ad ejus exaltationem sentire; ac verificari illud Adagium. *Quilibet Pistor panem suum laudat.* In omni statu invenitur, quid carpatur; & æquè damnanda est auiditas augendi divitias in iis Ordinibus, qui bona possident in communi, & in iis in immensum extendendis, nunquàm dicunt, *sufficit*; sicut eorum, qui nihil habentes in communi, in eleemosynis conquirendis nimìs soliciti sunt, & ad improprietates deflectunt, dùm communis bonorum proprietas ipsis denegatur. Culpa hæc non est *Status* eorum; nec culpandus Ordo, nec ejus Institutor, Regula, aùt Constitutiones.

3 Parentes enim Religionum, Spiritu Sancto afflati optimo consilio, ac politiâ Ordines suos instituerunt; & quælibet Religio perfecta est, licèt diversa sint cujuslibet instituta; quarum diversitate ornatur Ecclesia Catholica, quæ juxtà dictum Psalmographi (2) Astat à dextris Dei *In vestitu deaurato* charitatis, *circumdata varietate* Institutorum. Si quid carpendum in his reperitur, culpa est hominum, non eorum status; nàm, ut aiebat Chrysostomus, *Non sunt carpenda hominum exercitia, sed voluntates. Abraham* dives sic perfectus fuit, & Deo placuit, sicùt *Lazarus* mendicus, qui ad *Abrahæ* sinum mortuus convolavit; ac ità potest Deo famulari divitis Ordinis professor, si tamen divitiis *cor non apponat*, sicùt Mendicantis Ordinis Religiosus prò Christo pauper effectus. At si ille ditiorem fieri vult Ordinem proprium, & centùm modis, quos non licet explicare, in augendo censu insudat; & hic importunâ quæstuatione fideles inquietat, ut nomine pauper, dives vivat, uterque contrà sui Ordinis Parentem, Regulam, Constitutiones, & Instituti fidem peccat; & utraque solicitudo habendi est perfectionis Christianæ impeditiva.

4 Nã àn turpior, & damnabilior sit prima filia avaritię, ambitus, ac superbiæ; ac mater scandalorum; àn secunda, quæ est effectus necessitatis, ac desiderii commodiùs, quàm par sit, vivendi, iudicent alii: nobis hæc disquirendi, nec otium, nec mens est. Intereà in hoc *Titulo* examinabimus Delicta, quæ fiunt contrà *paupertatem* à privatis Religiosis, & externo foro subjiciuntur, & sunt *Proprietas; Pecuniæ* (seù denariorum) *contrectatio. Annuorum redituum procuratio; Bonorum Ecclesiæ alienatio; Munerum largitio; Furtum, & Usura.*

(1) *text. in cap. Cum ad Monasterium. de Stat. Monac.*

(2) *Psalm. 44. V. 9.*

S. I. Pro-

§. I.

Proprietas.

SUMMARIUM.

1 *Proprietas diversa significat.*
2 *Antè diffinitionem proprietatis, tradenda diffinitio paupertatis Religiosæ.*
3 *Paupertas Religiosa, quid sit.*
4 *Opinio circà gradus paupertatis Religiosæ.*
5 *Paupertas Religiosa est ea, quam Christus verbo, & exemplo docuit.*
Renunciatio temporalium, quid importet in paupertate Religiosâ.
6 *Paupertas, quam professi sunt Apostoli, in quo consistat.*
7 *Gradus paupertatis, suprà recensiti deviant à paupertate Evangelicâ.*
8 *Proprietatis delictum, quid sit.*
9 *Delictum proprietatis, juxtà varias Religiones variatur.*

1 PRoprietatis vocabulum æquivocum est, & diversa prò subiectâ materiâ significat. Aliquandò enim *proprietas* vsurpatur prò dominio rei, sivè mobilis, sivè immobilis, vt voluit *Abbas*. (1) Aliquandò accipitur prò *nudo jure*, quod quis habet in re, quam potest prò libito distrahere, ac perdere, quod *jus* distinguitur ab usufructu ejusdem rei, (2) & hæc est propria acceptio hujus vocabuli apud Iurisperitos: siquidèm dominiũ secum vehit usumfructũ illius rei, super quâ dominiũ cadit, ususfructus etenim dicitur in jure, (3) aliquandò pars dominii esse; proindè, quandò volunt *proprietatem* accipere prò dominio, dicũt *proprietatem plenam*, importantem scilicèt, & jus in re, & rei ejusdem usumfructum, seù jus utendi eâdem re. Quandò verò dicitur *propietas* absolutè, seù *proprietas nuda*, accipitur, ut dixi, prò nudo *jure in re*. Accipitur aliquandò *proprietas*, ut contradistinguitur à dominio, ac possessione, prout scripsit *Gilbertus Nicolai*, (4) & importat independentiam ab alio quovis in dominio, ac possessione rei, cuius habet *proprietatem*. A Theologis autem moralibus, ac Criminalistis Regularibus accipitur prò *crimine, quo quis contrà votum paupertatis delinquit*.

2 Secundùm ultimam acceptionem, in præsentiarum de *proprietate* tractamus: & quià ipsam benè diffinire difficile est, nisi priùs de Religiosâ paupertate, cui *proprietas* diametraliter opponitur, aliquid compendiosè dixerimus, ideò istius diffinitionem trademus.

3 *Paupertas Religiosa* igitur, ut eam optimè diffinit *Fr. Petrus Marchantius* in suo celeberrimo *Tribunali Sacramentali*, (5) *est voluntaria abdicatio omnis possessionis, dominii, & cujuscumque juris civilis, & politici, sivè actualis, sivè possibilis, ac etiam usus proprii ad rem quamcumque temporalem propter Deum, & Christi sequelam.* Ex quâ diffinitione colligitur, quòd de essentiâ paupertatis Religiosæ perfectæ, quam Christus suo exemplo, & Apostoli Christum sequentes imitati sunt, sit, quòd pauper Religiosus prò Christo abdicet à se omne jus actuale, quod habet, & quod ex successione habere posset in re, & ad rem quamlibet temporalem; ac etiam jus civile, seù politicum vtendi re temporali, retento sibi jure tantùm naturali utendi re necessariâ ad vitam, quod importat nudum usum facti.

4 Scio quidèm alios Doctores (6) constituere quatuor gradus Religiosæ paupertatis; nempè primum, quo quis nèc licitè, nèc validè potest habere dominium rei temporalis, nèc eâ vti tanquàm propriâ. Secundum, quo quis non potest licitè habere dominium proprium Rei, nec eâ uti tanquàm propriâ, quàmvis sit capax dominii. Tertium, quo quis incapax dominii non est, neque vi voti paupertatis tenetur statim illud à se abdicare, sed solùm tenetur nullâ re, ut propriâ uti. Quartum, quò quis ex voto non obligaretur ad carentiam dominii, vel omnis usus rei, ut propriæ, sed solùm ad non habenda, nè acquirenda bona temporalia, ultrà certam mensuram, quæ sit necessaria ad sustentationem vitæ, juxtà proprium statum.

5 Sed profectò moralis hujus metaphysicæ speculationes, examinatæ ad pondus sanctuarii, inveniuntur minus habentes. Non negarim, paupertatis votum regulari non posse juxtà suprà datas graduationes paupertatis; & etiam Religiosa nonnulla sodalitia, auctoritate Ecclesiæ roborata, secundùm easdem, instituta vigere; tamen perspicuum est, ea non profiteri presse, ac propriè Religiosam paupertatem, eam nempè, quam Christus, & Apostoli consilio, & exemplo docuerunt; sed modo diminuto, laudabili tamen, ac meritorio. Etenim *Fundamentum* Religiosæ vitæ, ut dixit Apostolus, (6) *aliud nemo ponere potest, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus*. Sequitur igitur, quòd vera vita, & paupertas Religiosa est illa, quam Christus verbo, & exemplo docuit, ad perfectionem acquirendam, ac Apostoli sunt professi, & in primitivâ Ecclesiâ omnes fideles sequebantur. Consilium porrò Christi circà curam temporalium consistit in renunciatione *omnium* rerum temporalium. *Nisi quis renunciaverit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus*. (7) *Qui non renunciat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus*. (8) Ubi advertendum, quòd volentibus sequi Christum in vitâ Religiosâ præcipitur renunciatio non aliquarum, sed *omnium* rerum temporalium; hæc porrò nihil aliud est, ut optimè scribit *Marchantius*, (9) quàm abdicatio omnis juris politici tùm in possessione, tùm in usu temporalium, ac omnis civilis, & juridicæ administrationis.

6 Hinc

(1) *Abb. in cap. 1. Notab. 2. Extrà. De Cau. poss. & propr.*
(2) *arg. l. 1. ff. Qui mod. usu. amit. Instit. lib. 2. tit. 4 §. 1.*
(3) *l. 4. ff. de Vsufruct. arg l. 8. de Reb. auct. Iudic.*
(4) *Gilb. Nicola. Tract. de Dec. plag. F F. Min. apud Marchant. Tribu. Sacr. Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Concl. 2. Append. notab. Tit. 1.*
(5) *Petr. Marchant. Tribu. Sacram. Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Tit. 1. Conclus. 2. init.*
[6] *Suar. Tom. 3. de Relig. lib. 8. cap. 7. num. 7. Pellizzar. Manual. Regular. Tom. p. Tract. 4. cap. 2. sect. p. qu. 2. nu. 2.*
(6) *P. Corinth. cap. 3. V. 11.*
(7)
(8) *Luc. cap. 14. V. 33.*
(9) *Marchant. loc. cit. quæst. 4. Dub. 1. Resol. 2. §. Renunciare.*

6 Hinc sequitur, quòd, cùm inter bona temporalia connumeretur etiam jus, quod quis habet ad rem, ut jus succedendi in possessione bonorum, ad paupertatis Religiosæ statum pertinet non tantùm renunciatio juris proprietatis, ac vsufructus rei, quam actualiter habet, quandò vitam init Religiosam; sed etiam juris, quod aliquandò sibi ex successione, sivè ab institutione de eo in hæredem, aùt legatarium factâ, aùt alio modo potest obvenire. Et hæc vera paupertas Religiosa est, quam professi sunt Apostoli, qui dicebant: *Ecce nos relinquimus omnia*, (10) vbi advertit *D. Gregorius*, (11) quòd *Petrus*, *& Andræas* (primi inter Apostolos) *Etiam desideria habendi dereliquit*. Non solùm nempè ea, quæ possidebant, quandò Christus eos vocavit, quæ erant valdè parva, & pauca; sed etiam desiderium, aùt spem habendi ab alio, qui aliquo modò jus proprietarium temporalium in eos transferre voluisset.

7 Ex his habetur, quòd gradus Religiosæ paupertatis, quos suprà ex Auctoribus recensuimus, declinant à paupertate Evangelicâ, ac Apostolicâ, quàmvis non negem, eam esse Religiosam, ac meritoriam paupertatem ab Ecclesiâ approbatam, non tamen esse totaliter eam, quam Christus ad acquisitionem perfectionis instituit; sed aliam ab hominibus, (Deo tamen inspirante, & humanæ imbecillitati consulente) adinventam. Plura super hoc essent dicenda, sed quià ad nostram rem strictè non faciunt, ea relinquimus Moralistis discutienda.

8 Sic ergò intellectâ Religiosâ paupertate facile erit diffinire, quid sit *proprietas*. *Proprietas igitur est dolosa retentio juris dominii, seù possessionis, aùt vsusfructus rei temporalis actualis, aùt possibilis.* In hâc autem diffinitione continetur *jus*, quod quis in re, tanquàm suâ in actu primo retinet, eam possidendo; & in actu secundo exercet, eam donando, vendêdo, commutando, aùt quomodòlibet alienando; aùt in eâ fruêdo utendo independenter à volûtate alterius; pariterque *jus*, quod quis habet ad rem, quæ ex successione, aùt alio modo sibi potest obvenire. Proprietarius proindè erit Religiosus, qui rem mobilem, aùt immobilem, aùt pecuniam, tanquàm suam possidet, servat, custodit, defendit &c. sive qui eâ vtitur; & vti vult, ut habens *jus* eâ vtendi independenter, & inimpedibiliter à Superiore: aùt prætendit *jus* habere talibus modis ad rem, quæ sibi possit obvenire.

9 Verum est, quòd non æquali modo delictum *proprietas* in quolibet Religioso evenire potest. Cùm enim, vt suprà dictum fuit, quatuor gradus sint paupertatis Religiosæ, alia, & alia erit *proprietas*, paupertatis voto contraria; in vno, ac in alio, ut patet; & hoc modo, qui retinent *jus* succedendi in hæreditate, non sunt proprietari, illud *jus* retinendo, quod tamen esset, qui etiam *jus* ad rem ex professione strictæ paupertatis Evangelicæ, ad quam ex suâ Regulâ *Fratres Minores* tenentur, à se abdicasset. Proindè, prò judicando crimine proprietatis in Regularibus, observandæ sunt singulorum Ordinum Constitutiones, & juxtà eas judicandum.

(10) Matt. cap. 19. V. 27.
(11) D. Gregor. Hom. 5. in Evangel.

Probatio.

SVMMARIVM.

10 *In probandâ proprietate probandus est animus possidendi.*
Animus probatur verbis.
Facto magìs, quàm verbis animus declaratur.
Facto, & verbis voluntas declaratur concludenter.
11 *Modi, quibus aliquis se ostendit proprietarium.*

10 Nihil peculiaris habet hoc crimen, quò ad probationem; proindè probandum est velut alia delicta, quæ relinquunt indicia post se; nempè per constantiam corporis delicti ejusdem per *visum, & repertum*. Testes, indicia &c. Verum est, quòd, cùm *proprietas* vitium sit in animo consistens, & in eo latens (siquidèm proprietarius non est, nisi is, qui rem, ut propriam habere intendit; & si eam modo naturali tenet absquè voluntate possidendi eam, ut propriam, proprietarius non est), sequitur, quòd non potest concludenter probari aliquis Reus de *proprietate*, nisi probetur, rem animo malo, & doloso, tanquàm propriam habendi, tenuisse. Probare autem ea, quæ animo latent, per se impossibile est, cùm solus *Deus intueatur cor*, (12) proindè animus probatur verbis; verbum enim, quod foris patet, signum est ejus, quod intùs latet, & demonstrat animi voluntatem, (13) imò magìs probatur factis, siquidèm facto magis declaratur voluntas, quàm verbis, (14) quandò tamen factum determinatum est, ad quid præsumendum, ut certum, (16) & concludenter voluntas declaratur facto, & verbis. (17)

11 Sequitur ex his, quòd si Religiosus verbo, factis, aùt utrisque rem propriam dicat, aut ut propriam custodiat, iste re verà animo proprietarius pronunciandus sit. Proindè, si in iudicio rem suam dicat, ac illam ab occupante recuperare tentat; si eam donet, vendat, permutet, aut quovis alio modo distrahat; si Prælato eam occultat, nè ille ipsi eam auferat; si contrà voluntatem Prælati, rem auferre volentis eam defendat, quominùs auferat; si alteri Religioso volenti eâ re vti, absquè incommodo habentis, eam deneget, & centum huiusmodi, talis profectò Reus *proprietatis* dicendus est.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

12 *Proprietarius, ipso jure, est privatus voce activâ, ac passivâ.*
13 *Opinio, quòd sit de facto excommunicatus.*
Refellitur, quià est tantùm excommunicandus.
14 *Proprietarius mortuus sepeliri debet extrà locum sacrum.*

O Et

(12) P. Reg. cap. 16. V. 7.
(13) Tiraquell. in l. Si unquam. in V. libertis. nu. 17. & 18. C. de Revocan. donat. Mascard. de Probat. Concl. 1415. nu. 24.
(14) arg. l. Paulus ff. Rem ratam hab. l. Pro hærede. ff. de Acquiren. hæred.
(16) Mascard. Concl. 45. nu. 5. de Probat.
(17) Stephan. Gratian. discept. For. cap. 624. nu. 14. Barbos. Repert. iur. V. Factum. V. Factum magis. in fin.

Et cum eo pecunia sua.

Fallit hæc pœna, si antè mortem dedit signa contritionis.

Non tota pecunia sepelienda est cum mortuo proprietario, sed sufficit pars.

Inventus proprietarius de re levi sepeliendus est in sacro.

15 *Quantitas constituens proprietarium judicialiter punibilem, quæ sit.*

Variæ de hoc Doctorum sententiæ.

16 *Distinctio de proprietate in foro animæ, & de eâdem punibili in foro fori.*

17 *Minor quantitas facit proprietarium tàm in foro animæ, quàm in externo.*

18 *Minor quantitas rei furatæ, quàm alterius non furatæ, facit punibilem in foro fori.*

19 *Minor quantitas rei furatæ extrà Monasterium, quam in Monasterio, reddit punibilem.*

20 *Impugnatur opinio, quòd Religiosi comparentur filiisfamilias, aut Sociis in negotio.*

Abbas cum Monachis non est dominus rerum Monasterii.

Papa non est dominus, sed administrator bonorum Ecclesiæ.

Dominium bonorum Ecclesiæ nulli homini competit, sed soli Deo, cui consecrata sunt.

21 *Concluditur, quòd Religiosi nequeunt comparari filiisfamilias, nec Sociis in negotio.*

22 *Minor quãtitas numeratæ pecuniæ, quàm alterius rei, sufficit ad faciendum proprietarium Fr. Minorem.*

23 *Iudicis arbitrio stat determinare quantitatem, ad reddendum Religiosum proprietarium.*

Quantitas denariorum, ad faciendum in conscientiâ proprietarium Fratem Minorem, est 4. Iuliorum.

Prò foro judiciali est ultrà duos aureos.

24 *Propietatis, aliæ pænæ prò aliis Regularibus desumendæ ex ipsorum Statutis.*

25 *Primum Statutum prò Minoribus de observantiâ.*

26 *Secundum Statutum.*

27 *Tertium Statutum.*

28 *Quartum Statutum.*

29 *Quintum Statutum.*

30 *Sextum Statutum.*

31 *Septimum Statutum.*

32 *Octavum Statutum.*

33 *Nonum Statutum.*

34 *Decimum Statutum.*

35 *Vndecimum Statutum.*

36 *Duodecimum Statutum.*

37 *Dubitatio prima circà sepulturam proprietarii in loco sacro.*

38 *Mortuus, proprietarius alterius rei à pecuniâ numeratâ sepeliendus est in loco profano.*

39 *Dubitatio secunda.*

40 *Sola pecunia numerata, non verò alia res, sepelienda est cum mortuo proprietario.*

41 *Dubitatio tertia.*

42 *Superior, non sepeliens pecuniam cum mortuo proprietario, nullam pænam incurrit.*

43 *Dubitatio quarta.*

44 *Superior, sepeliens proprietarium in sacro, ad vitandum scandalum, non est puniendus.*

Ad vitandum scandalum multa omitti debent, si non involuunt peccatum.

Cessante scandalo, sepeliens in sacro proprietarium, excommunicatur juxtà aliquos.

Impugnatur talis opinio.

Sepeliens usurarium manifestum in sacro temerè *incurrit excommunicationem.*

Superior, sepeliens proprietarium in loco sacro, privatur Officio.

Opinio Sanctori contraria impugnatur.

Clausula, posita in fine dispositionis, afficit omnia præcedentia.

45 *Dubitatio quinta.*

46 *Quomodò sepeliendus publicè repertus proprietarius.*

47 *Disquisitio facienda a Superiore, antè sepulturam, ut constet de proprietate.*

48 *Opinio Sanctori de sepolturâ privatâ, in casu proprietatis secretæ, dat cautelam inutilem.*

49 *Quid agendum a* Superiore *in casu proprietatis secretæ circà sepulturam.*

50 *Dubitatio sexta.*

51 *Repertus proprietarius de rebus pretiosis, aliis à pecuniâ, sepeliendus extrà sacrum.*

52 *Dubitatio septima.*

53 *Repertus cum summâ denariorum, sufficienti ad peccatum mortale, sepeliendus in loco profano.*

54 *Dubitatio octava.*

55 *Opinio Thesauri, & Sanctori impugnatur.*

Deprehensus post mortem proprietarius, ob donationem &c. in vita factam, si inconfessus post eam obiit, sepeliendus est extrà sacrum.

56 *Dubitatio nona.*

57 *Tempus, & quantitas denariorum non faciunt ad augendas pœnas proprietario.*

58 *Dubitatio decima.*

59 *Nolens ad mandatum Superioris migrare a Conventu, in quo est, peccat contrà obedientiam.*

60 *Potest etiã esse Reus inobediẽtiæ, & propietatis localis.*

Quomodò est hoc in facto cognoscendum a Iudice.

61 *Quandò talis se prodit proprietarium localem.*

62 *Quandò effugiatur pœna Statuti, interponendo officia, nè removeatur a Conuentu.*

63 *Dubitatio vndecima.*

64 *Quid sit, rem Superiori celare* ex animo.

Ad possessionem rei requiritur animus possidendi rem.

65 *Consensus* Superioris *est triplex.*

Possidens rem, absquè aliquo consensu Superioris, est proprietarius.

66 *Oportet autem, quòd* Subditus *habeat animum possidendi illam rem.*

67 *Dubitatio duodecima.*

68 *Quandò censeatur proprietarius, qui in discessu claves cellæ non resignat Superiori, aut alteri.*

69 *Dubitatio tertiadecima.*

70 *Quandò sit locus pœnis proprietariorum contrà deponentem aliquid apud sæculares.*

71 *Dubitatio quartadecima.*

72 *Crimen contrahendi debita, in quo consistat.*

73 Superior localis, *quandò delinquat contrahendo debita.*

74 Subditus *quomodò delinquit, se obligando debitis.*

75 *Quæ requirantur, ut Subditus puniatur ob debita contracta.*

76 *Decoctores, qui dicantur.*

Debita contracta a Religioso, ut sint punibilia, debent esse ob turpem causam.

77 *Actuum frequentia in debitis contrahendis requiritur, ut sit locus pœnæ.*

78 *Pœna privationis Officiorum, danda contrahentibus debita, quæ officia respiciat.*

79 *Dubitatio quintadecima.*

80 *Quo-*

80 *Quomodò potest Religiosus rem pignori supponere?*
81 *Explicatur Statutum.*
82 *Alia explicatio Statuti.*
Res potest dari pignori in obligatione honorariâ, ac naturali.
83 *Dubitatio sextadecima.*
84 *Quandò delinquat proprietate Religiosus, comutando rem cum re.*

12 Religiosorum proprietariorum pœnæ juxtà jus commune sunt, Primò, privatio, ipso facto, vocis activæ, ac passivæ per biennium, quæ pœna lata est in *Tridentino*, (18) proindè pœna hæc requirit tantùm sententiam declaratoriam criminis, non verò condemnatoriam ad pœnam, cùm hæc jàm lata à jure sit, ut dicit *Layman*. (19)

13 Secundò; opinantur nonnulli, quòd Religiosus proprietarius sit, ipso jure, excommunicatus; sed illos meritò reijcit *Sanchez*, (20) hoc enim nequè in *Tridentino*, nequè in corpore juris, nequè in Bullâ aliquâ reperitur; Capitulum autem *Monachi* (21) super quo innituntur Doctores, ità opinantes, non importat excommunicationem latæ, sed ferendæ sententiæ, ut patet textum legenti

14 Tertiò. Si Religiosus repertus sit mortuus propietarius, sepeliri debet in loco non sacro, simùl cum pecuniâ, per eum possessâ cum illâ maledictione; *Pecunia tua tecum sit in perditionem*, ut sancitur in pluribus capitulis, (22) & hæc pœna posita est, juxtà antiqua instituta Monachorum, ut testantur *D. Hieronymus*, *Gregorius*, & *Augustinus*. (23) Pœna autem hæc locum non habet, si antè mortem signa contritionis dederit, ut pòst quandam *Glossam* scribit *Abbas*. (24) Et quàmvis, juxtà vetera Patrum instituta, de quibus testantur tres Patres Sancti suprà citati, tota pecunia reperta esset cum proprietario sepelienda, & ejus nihil à Monasterio retinendam, pròut etiam sensit *Cardinalis*, & *Graffius*, (25) tamen sufficit pars ad ostendendam hujus criminis detestationem, & ità cum Canonistis communiter sentiunt *Sanchez*, & *Layman*. (26) Supradictas porrò pęnas non incurreret ille, qui proprietarius esset levis rei, cujus materia non sufficeret ad peccatum mortale, ut dicunt Doctores, (27) tales enim pęnæ, cùm graves sint, rationabiliter, nisi prò gravi culpâ sunt adhibēdę. Pariter, ut Religiosus repertus cum pecuniâ privetur pòst mortē Ecclesiasticâ sepulurâ, oportet, quòd fuerit monitus à Superiore ad consignandum peculium, & consignare noluerit: aliter præsumendum est, fuisse paratum ad illud consignandum, & quòd pecuniam retinebat cum licentiâ saltem interpretativâ Superioris, qui poterat eam dare, ut pòst nonnullos, (a) firmat *Sgroi*. (Hoc autem potest quadrare apud eos Religiosos, qui cum licentiâ Prælatorum habent peculium ad proprium usum; Fallit autem apud *Minores*, quibus pecunia per Regulam omninò interdicitur.) Porrò *Sanctorus*, (b) pòst *Panormitanum* cōtrarium tenent, quià dicunt sufficere *decessisse in peccato mortali*. Sed prima sententia tenēda est, quæ innititur probabilitati exclusivę peccati. Ut verò quis privetur sepulturâ Ecclesiasticâ, oportet, quòd accidenter constat in mortali decessisse; nàm talis privatio pęna est, & quidèm gravissima: ad pęnam autem adhibendam requiritur, quòd delictum sit plenè probatum, aùt per Testes, aùt confessione Rei, aùt evidentiâ facti, quæ concludat per necesse.

15 Quærendum hìc est, quænàm sit quantitas, seù pecuniæ, seù valoris rei, pretio æstimabilis, quæ sufficiat ad constituendum aliquem proprietarium, judicialiter punibilem, & privandum sepulturâ Ecclesiasticâ, si talis decedat? Nonnulli Doctores (28) circà hoc dubium voluerunt, quòd Religiosus comparandus sit filio familias; & sic ea quantitas, quæ in furto domestico facto à filiofamilias excusat à culpâ gravi, eadem excuset Religiosum à delicto *proprietatis* mortali, & consequenter, ut præfertur, punibili. Sed in assignandâ quantitate valoris Rei discrepāt; nàm unus (29) voluit, ad mortaliter peccandum vitio *proprietatis*, requiri ad minùs in Monasteriis ditissimis tres argēteos, in mediocribus duos; in egentibus unum. Alii (30) sustinent, ad hoc requiri quatuor ad minùs argenteos. Alii (31) opinantur, non peccare mortaliter Religiosum, qui de bonis Conventus surriperet octo, aùt novem Reales. *Rodericus* noster (32) vult, in præsenti materiâ peccari mortaliter, quandò ascēditur ad summam duorum aureorum. *Io. de Lugo* (33) impugnat comparationem filiorumfamilias, ac Religiosorum, proindè quantitas eadem in peccato proprietatis non potest militare, ac in furto filijfamilias.

16 Inter tot Doctorum sententias, puto esse multipliciter distinguendum. Primò, distinguo de *proprietate*, quæ sit peccatū mortale in solo foro animæ, nō verò punibili in foro exteriori; & de *proprietate*, etiā judicialiter vindicandâ. Secundò, de *proprietate* coniunctâ cum furto Conventus domestico; aùt conjuncta cum furto externo; aùt separatâ à furto. Tertiò, de *proprietate* rei, prætio æstimabilis, & *proprietate* pecuniæ numeratæ. Ducor ad taliter distinguendum, quià, sicùt culpa venialis juncta cum circumstantiâ, in infinitum aggravante, potest evadere gravis in sententiâ communi Moralistarū, ità delictum in suo genere leve, si plures in se contineat transgressiones contrà varia præcepta, evadit grave. Pariter, non omnia peccata mortalia, in foro animæ judicialiter, puniri notū est; sed ea tantùm, quæ Rempublicam lædunt; imò aliquoties, plùs punitur delictum minus, quod tamen valdè nocet Communitati, quàm peccatum, majus, quod soli animæ commitentis officit. Tandemquè majus evadere vnum crimen in unâ Religione, attentâ ejus Regulâ, vel Constitutionibus; quàm idem crimen in aliâ Religione.

17 His positis; dico primò, quòd minor quantitas, seù pecuniæ, seù valoris rei, pretio æstimabilis sufficit ad cun-

(18) *Concil. Trident. Sess. 25. de Regular. cap. 2. in fin.*
(19) *Layman. lib. 4. Tract. de Stat. Relig. cap. 7. nu. 22.*
(20) *Sanch. in Decal. lib. 7. cap. 19. num. 14.*
(21) *cap Monachi. de Stat. Monach.*
(22) *cap. Monachi. cap. Cum ad Monasterium. cap. Super quodam. de stat. Monach.*
(23) *D. Hieronym. Epist. ad Eustoch. S. Gregor. lib. 4. Dial. cap. 55. D. August. Ser. 5. ad Fratr. in Erem.*
(24) *Gloss. in cap. Cum ad Monaster. in V. In sterquilinio. & ibid. Abb. nu. 15. de Stat. Monach.*
(25) *Cardin. in d. cap. Cum ad Monaster. §. Prohibemus. nu. 2. de Stat. Monach. Graf. Par. 2. lib. 3. cap. 19. nu. 5.*
(26) *c. Cum ad Monasterium. & ibi Io. And. n. 4. Hostien. n. 7. Anchar. 10. Abb. nu. 15. Barbos. nu. 5. Sanchez. Op. moral. lib. 7. cap. 20. nu. 11. Layman. lib. 4. Tr. de Stat. Relig. cap. 7. nu. 22.*
(27) *Sanch loc. cit. nu. 1. 2. & 3. Navar. Cons. 5. n. 13. 14. & 17. de Stat. Monach. Roderic. Tom. 3. Q. Q. Regul. 29. art. 10.*
(a) *Castropal. Tambur. Lezan. Boss. Roderic. apud Sgroi. lux Prælat. Par. 7. cap. 4. num. 4. 8.*

(b) *Sanct. de Pœn. cap. 7. Quæst. p. V. Respondeo affirmativè fol. 274. & ibi Panormit. in cap. Super quodam. de Stat. Monach.*
(28) *Sanch. Decalog. lib. 7. cap. 21. nu. 31. Rebell. de Obligat. Par. 1. lib. 3. q. 15. Sect. 3. nu. 22. Fagund. lib. 7. in Dacal. cap. 5. nu. 2.*
(29) *Barthol. à S. Faust. Thesaur. lib. 8. Quæst. 193. nu. 25.*
(30) *Suar. Tom. 3. de Relig. lib. 8. cap. 6. nu. 10. Sanch. Decal. loc. cit. nu. 2. & 5. Castropal. Tr. 16. Disp. 3. P. 20. nu. 3.*
(31) *Petr. Ledesm. Cened. & alii apud Dian. Par. 6. Tr. 6. Resol. 58.*
(32) *Roderit. Sum. Tom. 4. cap. 118. nu. 27. & 29.*
(33) *Lugo de Inst. & iur. Disp. 3. nu. 172. & seqq.*

ad constituendum aliquem Reum *proprietatis* gravis in foro animæ, quàm sit ea, quæ requiritur ad similem reatum in foro externo. Ratio est, quià Judex animæ, nempè Confessarius perpendit iniuriam factam Deo, ac eam per pœnitentiam inflictam vindicat; Judex verò forensis punit delictum, contrà Rempublicam, sivè homines commissum. Patet autem, quòd ratione obiecti offensi gravis erit culpa, contrà Deum commissa, quæ tamen considerata, ut læsiva humanæ societatis, gravis non erit; proindè culpa eadem gravis à Confessario judicabitur, ac ille pœnam gravem infliget, quæ tamen à Judice forensi gravis nèc judicabitur, nèc punietur; & sic minor quantitas pecuniæ sufficiet ad constituendum Reum *proprietatis* tàm in foro interno, quàm externo, ut alibi (34) advertimus.

18 Dico secundò, quòd minor quantitas sufficit ad constituendum aliquem proprietarium de pecuniâ, aùt re furatâ, quàm alio modo non criminali habitâ; intelligo autem proprietarium, ut punibilem in foro externo; siquidem ità est proprietarius in foro animæ Religiosus, si tanquàm suos possidet decem aureos, sibi donatos, sicùt si eosdem furto acquisivisset. Ratio positæ conclusionis est, quià furtum ex se delictum est; & quàmvis furtum de re modici valoris leve sit, ac *proprietas* etiam de eâdem leve crimen censeatur, tamen si in eâdem re ambo concurrunt, grave, & punibile delictum constituunt, quòd tamen non esset, si ambo in eâdem re non reperirentur. Sequitur igitur, quòd minor quantitas pecuniæ furatæ reddet quem proprietarium, externè punibilem, quæ tamen talem non faciet, si ille aùt dono, aùt aliâ viâ licitâ pecuniam acquisierit.

19 Dico tertiò, quòd minor quantitas pecuniæ, furatæ alicui extrà Monasterium, faciet Religiosum proprietarium punibilem, quàm si esset de pecuniâ Monasterij, & ideò de hâc majorem quantitatem requiri. Ratio est, quià in communi sententiâ major quantitas ad constituendum delictum grave requiritur in furto domestico, quàm in externo. Religiosi autem secundùm Auctores citatos suprà *num. 15.* comparantur filijs familias; aùt secundùm *de Lugo* (35) comparantur Sociis in aliquâ possessione, sunt enim partes Conventus, quibus in solidum competit bonorum Conventus possessio: Sequitur igitur, quòd major quantitas rei furatæ requiratur in furto Conventus, quàm extrà.

20 Tamen salvâ Doctorum reverentiâ, talem doctrinam non puto veram, quòd nempè Religiosi filijsfamilias, aùt socijs, communem proprietatem possidentibus comparentur, nec possint comparari circà possessionem. Nàm filius familias habet jus in patrimonio, nempè jus legitimæ, & Paterfamilias habet dominium, & proprietatem totius assis domestici; & Socius habet prò ratâ jus in re communi; proindè omnes in rerum divisione habent suam contingentem portionem. Non sic autem est in Religiosis; siquidèm nèc Prælatus est dominus bonorum Monasterij; sed purus administrator; nèc Religiosi in iis habent aliquòd jus *proprietatis*, nèc in communi nèc in particulari. Nàm bona Monasteriorum non pertinent ad Abbatem, nèc ad Monachos tanquàm veros Dominos, nèc divisim, nèc conjunctim, ut acerrimè probat *Marchantius* (36) quià simul consistere nequeunt abdicare jus, & dominium politicum ad omnes res temporales, & illud jus retinere, quò ad res Monasterij. Nèc valet dicere, quòd Monachus vovit paupertatē in particulari, nō verò in communi; proindè possit in communi bona habere, & sic ea possidere. Quià habere bona in communi ad usum, sustentationem, conservationem, dispensationem, administrationem &c. (quæ competunt Abbati cum Capitulo) Monachis quidèm licet; sed habere eadem bona, quò ad dominium, aùt proprietatem, attento voto nèc in communi licet. Proindè bona Monasteriorum nèc Capitulariter distrahi possunt, & tamen posset Capitulum illa prò libito distrahere, si illud esset eorum dominus proprietarius. Pariter, si Religiosi haberent jus dominii rerum Monasterij, tanquàm Socij communiter eas possidentes, destructo Monasterio, ac Religione, deberent illæ res tanquam propriæ dividi inter eos, quod tamen non fit; sed proviso unoquoque Religioso de necessarijs ad victum, *Papa* illas res, & bona ad alios usus Ecclesiasticos convertit. Nec *Papa* quidèm est dominus illorum bonorum, sed simplex administrator, ac dispensator, ut dicitur in jure. (37) Si esset eorum Dominus proprietarius, posset de illis liberè disponere, donando, vendendo &c. quod tamen non est, ut dicunt communiter Canonistæ, & quòd dispensator simpliciter sit, profitetur *Apostolus primâ Corinthiorum*, dicens *sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei*, (38) & si ibì propriè loquitur de rebus spiritualibus, ut Sacramentis, indulgentijs &c. hoc idem censendum est de temporalibus, quæ sunt spiritualibus adnexa, prout sunt omnia bona Ecclesiastica; cum accessorium sequatur naturam principalis. (39) Undè concludendum est, ut *Marchantius* (40) solidissimè probat, quòd bona Monasteriorum stricto dominio ad nullum purum hominem pertinent, sed Deo consecrata, & addicta sunt; sunt autem concredita Abbatibus ad dispensandum Religiosis, ad quorum sustentationem, à donantibus oblata Deo sunt, & Apostolico Dominio, tanquam universali Ecclesiæ, & ejus bonorum dispensatori subiecta. Et hoc docuit Gratianus. §. *His ità.* 14. q. 1. dicens. *Canonici non possident sua, quia res Deo oblatæ non sunt alicujus. Utuntur enim rebus Ecclesiæ non ut suis, sed tanquàm ad dispensandum sibi creditis.* Quòd etiam firmavit Imperator in §. Nullius. Instit. de Rer. divis. ubi ait, *Nullius sunt res sacræ, & Religiosæ, & sāctæ; quod enim divini juris est, id nullius in bonis est.*

21 Sequitur igitur ex hucusque probatis, quòd Religiosi nullo modo possunt comparari filijsfamilias, nequè socijs in re communis, ut proindè major quantitas de rebus Monasterij requiratur ad constituendum aliquem proprietarium, quàm si res esset ex furto externo; si quidèm utrobiquè intervenit eadem ratio, nempè iniusta possessio rei, cujus dominium alterius est. Non negaverim tamen, quòd minus delictum evadat proprietas de re communi Monasterij, quàm de re, furto externo sublatâ; hoc autem non est ratione dominij, quod in communi habetur; sed ratione scandali, quod inter sæculares resultat, audiendo Religiosum furem; & etiam quià, licèt rerum Monasterij Religiosus non habeat dominium, tamen in illis habet usum, & jus utendi cum voluntate Prælati, & proindè levius evadit delictum

(34) *Pract. crim in. Par 2. Sect. 3. nu. XI.*
(35) *lugo de Iust. & iur. Dis.*
(36) *Marchant. Trib. Sacrament. Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Titul. 1. Quæst. 3. Concl. 1.*

(37) *cap. Non liceat Papæ 12. q. 2. cap. Quisquis Episcopus. ea. cau. & q. Abb. in cap. Dudum. 53. nu. 27. de Elect. & ibi Archidiac. ind. cap. Non liceat. Abb. in cap. Constitutus nu. 13. de Relig. dom. & apud eum Archidiac. & Bernard. in cap. Non decet. 12. Dist.*
(38) *P. Corint. cap. 4. V. 1.*
(39) *cap. Accessorium. Extra. de reg. iur. l. Etiam. C. de Iur. dot.*
(40) *Marchant. Trib. Sacrament. Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Tit. 1. Quæst. 3. Concl. 2. §. 1. 2. 3. 4. & 5.*

delictum appropriatio harum, quàm aliarum extrà jus Monasterij. Et ex hoc sequitur, quòd minor quantitas rei, externo furto comparatæ, constituat aliquem proprietarium, ut diximus *num.* 19. quæ non sufficit si furtum sit de rebus Monasterij.

22 Dico quintò, quòd minor quantitas pecuniæ numeratæ sufficit ad constituendum *Fratrem Minorem* proprietarium, quàm valor alterius Rei, pretio æstimabilis, quæ contrà voluntatem Prælati, tanquàm propria retineatur; ità ut, licèt numus aureus sufficiat ad declarandum aliquem proprietarium, non tamen sufficiat ad idem liber retentus à Religioso, ut proprius, valoris unius aurei. Ratio est, quià pecunia numerata ex Regulâ *Minoribus* interdicitur; unde in *proprietate* pecuniariâ duplex delictum intervenit, & ex accessione alterius aggravatur ità delictum *proprietatis*, ut minor materia ad crimen sufficiat, quæ non sufficeret absque illo.

23 His igitur longiusculè quidem, necessariò tamen præjactis, dico, non unam, ac eamdem quantitatem stabiliri posse prò omnibus casibus, ex quâ declarari possit Religiosus in foro judiciali proprietarius, sed hoc pendere debet à Judicis arbitrio, pròut etiam sensit pòst *de Lugo Pellizzarius.* (41) Judex ergo pensare debet circumstantias personarum, actionis, loci, consuetudinis, regionis, conditionis, Rei, Monasterii, scandali &c. & ex his prudenter resolvere justà advertentias, suprà datas de majori, & minori quantitate sufficienti, aut non, ad reatum *proprietatis*. Prò Nobis *Minoribus de observantiâ* quantitas sufficiens ad proprietatem in foro animæ communiter existimantur quatuor, & ad minùs tres *July Romani*, pròut etiam sensit *Marcantius*. (42) In foro autem judiciali debet esse suprà duos aureos (puta, julios trigintà) siquidem tantam quantitatem assignavit prò sua Religione *Frater Philippus de Bictis Capuccinus.* (43) Et cum Nos *Minores de Observantiâ* eamdem Regulam profiteamur cum *Capuccinis*, quantitas requisita ad proprietatem prò foro externo apud illos, militare in pari Causâ potest apud Nos, quod etiam supponit Sanctorus de Pænis *capite 7. Quæst. 4. Casu decimoquinto, Difficultate sexta fol. 343. ℣. Difficultas sexta.*

24 Quantùm verò ad alias pænas Statutarias, debent attendi peculiares cujusque Ordinis Constitutiones. Nos *Minores* sequentia habemus Statuta.

25 *Primum Proprietariorum pæna est carceratio, & actuum legitimorum privatio, nec non Ecclesiastica sepulturæ, si (quod absit) ab hac luce proprietarius quis migraverit.* (44)

26 2. *Loci appropriator judicetur, ac violatæ paupertatis Reus sit, qui acceptam de loco recedendi Superioris licentiam, sæcularium medio revocandam procurarit. In hoc qui deliquerit ultrà proprietatis pænam, ab eo loco statim amoveatur.* (45)

27 3. *Rei proprietarius sit quicunque Superiori quicquam ex animo celaverit; vel sinè ejus expresso, vel tacito concessu habuerit.* (46)

28 4. *Ubi contigerit Fratrum quempiam Superioris concessu, aliquò ire, & cellæ, & arculæ, si quam habeat loci Superiori, aut de ejus licentiâ alicui alteri Fratri claves semper consignet; alioquin proprietarij pænam subeat, Provincialis arbitratu.* (47)

29 5. *Quâ pœnâ etiam puniatur, quicunque libros, aut res alias quascumque, suo usui, Superioris concessu deputatas, apud sæculares personas quascunque extrà locum, deposuerit absque Provincialis, vel localis Superioris licentia.* (48)

30 6. *Si quis proprij quicquam habere deprehensus fuerit, is ex Sacrâ Tridentinâ Synodo, suffragiorum jure biennio privatus, graviùs etiam puniatur, Superioris arbitratu, prò delicti modo Multoque magis, qui ex communi, aut ex eo, quòd alicujus usui tributum sit, furtim sibi quicquam vindicaverit.* (49)

31 7. *Nemini cuiquam eleemosynam dare, largiri, aut res esculentas, poculentas, vestes, aut bona, cujusvis sint, vendere, distrahere, alienare, aut etiam commutare liceat, etiam si ad usum ei concessa sint. Contrà qui fecerit, proprietatis pænam subeat.* (50)

32 8. *Simili quoque pœnâ puniatur, qui prò se vel prò alio debita contraxerit; & similiter qui libros, aut res alias, sibi ad usum concessas, pignori supposuerit; non impetratâ priùs Superioris scriptâ facultate.* (51)

33 9. *Qui vestimenti rationem, Provincialis jussu sibi assignatam, in aliud commutarit, vel etiam vendiderit, sequentis anni portione privetur, & propriotarij pœnâ puniatur.* (52)

34 10. *Prò vestimento pecuniam dare, vel accipere nemini liceat, sub pœnâ contrà proprietarios constituta dantibus, & recipientibus omninò subeundâ.* (53)

35 11. *Proprietarium pœnâ est Carceratio: actuum legitimorum privatio; nec non Ecclesiasticæ sepulturæ, si quis proprietarius moriatur, cum pœnarum augmento, ubi culpa replicata fuerit.* (54)

36 12. *A Novitijs aliquid, vel minimum recipientes &c. Superiores privari debent officio, alij ut proprietarij publicari.* (55)

37 Circà quæ Statuta, specialiter circà primum, est undecimum, quæ idem sonant Prima dubitatio est, ân sepeliendum esset in sterquilinio repertus post mortem proprietarius non pecuniæ numeratę, sed alterius rei mobilis, aut immobilis?

38 Rerpondeo affirmativè, quià sufficit esse mortuum in mortali peccato absque signo contritionis, ut quis debeat privari sepulturâ Ecclesiasticâ, (56) ut patet de publicis meretricibus, duelantibus, ac cæteris decedentibus in mortali, qui traduntur sepulturæ asinorum. Deberet tamen constare de animò possidendi rem illam; & quòd in eo animo decesserit; nam proprietas non datur sinè animo possidendi, ut dictum est suprà, nu. 10.

39 Secunda dubitatio est, ân res illa, in quâ fuit proprietarius repertus, debeat cum eo sepeliri, ut sancitur de pecuniâ?

40 Res-

(41) *Lugo de Just. & jur. Disp. 3. nu. 172. apud Pelizzar. Manual. Reguiar. Tom. 1. Tract. 4. cap. 2. nu. 255.*
(42) *Marchant, Exposit. in Regul. Minor. cap. 7. Dub. 4. & Tribun. Sacram. Tom. 3. Par. 2. Tract. 2. Tit. 1. Quæst. 4. Dub. 7. Resol. 1.*
(43) *Bict. Quæst. 123. nu. 14.*
(44) *Stat, Gen. Vallisolet. 1593. cap. 7. Tit. De pæn. propriet.*
(45) *Statut. Vellisolet. cit. cap. 6. ℣. Nemo præterea.*
(46) *Statut. Vallissolet. loc. cit. ℣. rei proprietarius.*
(47) *Statut. Vallisolet. loc. cit. ℣. Et quià.*
(48) *Statut. Vallisol. loc. cit. ℣. Qua pæna.*
(49) *Stat. Vallisolet. loc. cit. ℣. Quod si quis.*
(50) *Stat. Vallisolet. loc. cit. ℣. Nemini etiam.*
(51) *Vallisolet. loc. cit. ℣. simili quoque.*
(52) *Stat. Vallisolet. loc. cit. ℣. Qui vestimenti.*
(53) *Stat. Vallisolet. loc. cit. ℣. Pro vestimento.*
(54) *Text. Tit. Applicatiò. §. 13.*
(55) *Test. loc. cit. §. 24.*
(56) *Abb. in cap. Super quodam de Stat. Monach. Gloss. in cap. Cum ad Monasterium in V. In sterquilinio. de Stat Monach. arg. cap. 1. de Torneam. cap. 2. de Rapt.*

40 Reſpondeo negativè, tùm quià poteſt quis mori proprietarius de re immobili, ut fundo, cenſu &c. quæ ſecum ſepeliri nequeat. Tùm quià Canones non loquuntur, niſi de pecunia numerata, in quâ facilius eſt Religioſos fieri proprietarios, quàm in aliis rebus, & ad eos deterrendos à tali crimine, ordinatur ſepelitio cum pecuniâ, quæ pęna gravis; ut potè contumelioſa, proprietario eſt, non poteſt ergò extendi, ut odioſa, ad res, quæ pecunia numerata non ſunt.

41 Tertia dubitatio eſt, An puniendus eſſet; & quâ pœnâ, Superior localis, qui Religioſum proprietarium in loco immundo ſepeliret, non ſecum ſepulta pecunia, nec in tota, nec in parte?

42 Reſpondeo, non delinquere, & ex conſequenti nullâ pœnâ eſſe punibilem. Ratio eſt, quià in Canonibus (57) nulla apponitur pęna illis, qui contrafecerint, ſepeliendo abſque pecuniâ, ſicut regulariter fit in aliis Eccleſiaſticis legibus, in quibus ſanciuntur pœnę contraventoribus; & ex pęna appoſita, maximè ſi gravis ſit, colligitur mens legiſlatoris, àn fuerit graviter obligandi, an potiùs ſimpliciter dirigendi. Sepelitio autem pecuniæ cum proprietario ceremonialis eſt, ut vult *Sanctorus* (58) qui ſentit nobiſcum in concluſione; ſed non in ratione, Undè cum materia, nec ex ſe gravis ſit, nec lex pænam apponat, dicendum eſt, legem eſſe purè directivam, & ex conſequenti, nec ad culpam, nec ad pęnam obligare.

43 Quarta dubitatio eſt; àn puniendus eſſet Superior, Qui, repertum mortuum in proprietate, in loco ſacro ſepeliret.

44 Reſpondeo, quòd, ſi ſcandalum ſæcularium excitaretur, niſi ille ſepeliretur in loco ſacro, aut ſi, poſt datam ſepulturam in ſacro, exhumaretur, & ſepeliretur in loco profano, ad ſcandalum vitandum debet ſepeliri in loco ſacro, & ibi etiam relinqui, ſi, poſt datam ſepulturam, exhumando, & alibi ſepeliendo, ſcandalum oriretur, aut oriri poſſe prudenter dubitaretur; & hujus reſolutionis eſt expreſſè diſpoſitio textus cujuſdam Decretalis, (59) nam, ut ait ibidem *Gloſſa* (60), ad ſcandalum vitandum, multa debent omitti, dummodò ſinè peccato id fiat. Advertendum tamen eſt, quòd ſcandalum, quod timetur ſecuturum, ſit maximum, textus enim citatus ait, *ſi ſinè maximo ſcandalo potuit fieri*, aliter diſpoſitio non curreret. In facti autem contingentia, ut Superior maturè procedat, debet adhibere conſilium ſeniorum, àn maximum ſcandalum oriri poſſit, & ſecundùm eorum conſilium operari: & ad ſe ponendum in tuto, conſulo Superiorem, ut conſilium accipiat, ſcripto mandatum, ut in facti contingentia poſſit demonſtrare, ſe operaſſe cum conſilio prudentum, nec temerè proceſſiſſe. Ceſſante autem ſcandali periculo, ſepeliens in ſacro loco proprietarium, eſt, ipſo facto, excommunicatus, ut cum *Roderico* juniore vult *Sanctorus*. (61) Sed ſalvâ horum reverentiâ, hoc non poteſt deduci à *Clementina* illa, (62) quam ipſi aſſumunt prò fundamento; nàm licèt verum ſit, quòd etiam in pænalibus extenſio detur de caſu ad caſum, quandò utrobique eadem militet ratio, non tamen in caſu noſtro eadem ratio militat; nam peculiare eſt, & in deteſtationem uſurę; quòd uſurarius manifeſtus (qui nempè vivens notoriè uſuras exercuit, ut ait Gloſſa (63) cujuſdam Capituli), privetur ſepultura Eccleſiaſtica, eò quià crimen eſt maximè nocivum Communitati, ut ait *Gregorius Decimus* (64) in *Concilio Lugdunenſi*; & ut talis pæna effectum habeat, contrafacientes excommunicatione percelluntur. Proprietas autem licèt, peccatum mortale ſit, non tamen tantùm nocet Reipublicæ, ſicut uſura; nec publicè exercetur, ut ſupponit Canon uſuram manifeſtè exercitam ad hoc, ut ſepeliens uſurarium in ſacro, excommunicatus ſit. Nec enim ſepeliens in ſacro publicam meretricem, aut eum, qui in duello deceſſit, aùt in quovis alio peccato læthali mortuum, eſt excommunicatus, non enim hoc ulla lege cavetur; peculiare ergò hoc eſt in ſepeliente manifeſtè uſurarium; ſicut in alia *Decretali* (65) peculiaris eſt depoſitio Clericis aſſiſtentibus ſepulturæ *Raptorum*, quæ tamen pæna trahi non poteſt ad omnes, qui ſepeliunt in ſacro mortuos in peccato. Additur, quòd *Clementina* excommunicat ſepelientes uſurarios manifeſtos non quomodòlibet, ſed *temerè, cum contemptu clavium*, & *ſcienter*, ut patet ex textu ipſius in principio; ſequitur igitur, quòd ſi abſit temeritas, contemptus, & ſcientia, talis cenſura non ligabit, quod etiam dicendum eſſet de ſepeliente proprietarium; Non evaderet autem ille privationem Officij, quâ debet inuri juxtà textum Decretalis. (66) Verum eſt, quod *Sanctorus* (c) videtur tenere contrarium, quia pæna privationis officij in illo capitulo decernitur infligenda Abbati, negligenti in permittendo Monachis habere peculium proprium; vagari per villas; aliquid dare prò ſua redemptione: & ſepelienti Monachum mortuum in proprietate. Putat proindè privationem referri ad negligentiam, in ſupradictis, non verò in ſepultura proprietarij. At talis ſententia nequit ſuſtineri: quià in textu dicit *Abbas*, *qui diligenter iſta non caverit officij ſui jacturam noverit incurſurum*. Notum autem in jure eſt (d), quòd clauſula poſita in fine diſpoſicionis afficit omnia præcedentia, etiam ſi clauſula ſit oneroſa, ut ſcribit *Abbas* (e) & pronomen *iſta* afficit demonſtrativè omnia præcedentia, non quidèm collectivè, ſed diſtributivè in noſtro caſu, aliter oporteret, quòd Abbas, privatione puniendus in omnibus, ibi enumeratis negligens eſſet, aliter puniri non deberet, & ſic eluſoria redderetur legis diſpoſitio, quod non eſt dicendum. Sequitur igitur, quòd privatio officij debetur Superiori negligenti in quolibet ex ibi ſuprà enumeratis; & ſic etiam ſepelienti proprietarium in loco ſacro.

45 Quinta dubitatio eſt, quomodò ſe gerere debeat Superior in dàda ſepultura reperto poſt mortē proprietario?

46 Reſpondeo diſtinguendo; vel enim publicè depreſſus proprietarius, quià pluribus videntibus, burſa cum nummis reperta apud eum eſt; vel ſecretò ab uno, aut duobus detecta eſt *proprietas*. Pariter diſtinguo puta, vel maximum ſcandalum ſequuturum probabiliter eſt, ſi ſepeliatur extrà cæmeterium; vel non. His præmiſſis, dico, quòd, ſi nullum ſcandalum ſecuturum ſit, & pluribus videntibus, detecta eſt *proprietas*, debet ille ſepeliri publicè reſpectu fratrum, quorum communitas debet ad ſepulturam convenire, ut ex tali ſepultura aſinorum deterreantur cæteri à crimine *proprietatis*; proùt etiàm ſenſit *Sanctorus*. (67)

(57) *cap. Monach. cap. Cum ad Monaſterium. de Stat, Monach.*
(58) *Sanctor. de Pæn. cap. 7. Queſt. 1. ℣. Reſpondeo affirmativè. in fin. fol. 273.*
(59) *cap. Super quodam. de Stat. Monach.*
(60) *Gloſſ. in d. cap. Super quodam. in V. Maximo ſcandalo. de Stat Monach. arg. cap. Cum ex injunct. de Nov. oper. nunci.*
(61) *Sanctor. de Pæn. cap. 7. Quæ. 1. ℣. Reſpondeo negando. fol. 273. & ibi Hieronym. Roderic. Reſol. 128. nu. 23.*
(62) *Clement. 1. de Vſur.*
(63) *Gloſſ. in cap. 1. in V. Manifeſt. de Vſur. in 6.*
(64) *cap. 1. de Vſur. in 6.*
(65) *text. in cap. Super eo. de Raptor.*
(66) *cap. Monach. §. Qui verò in fin. de Stat. Monach.*
(c) *Sanctor. de Pæn. cap. 7. Quæſt. p. ℣. Reſpondeo primò. fol. 279.*
(d) *text. in cap. Inquiſitioni. Extra. de Appell.*
(e) *Abb. in cap. Cum dilecti. 6. nu. 7. Extra. de Donat.*
(67) *Sanctor. de Pæn. c. 7. Quæſt. p. ℣. Reſpond. & dico multa fol. 276.*

47 Advertendum tamen, quòd antè sepulturam debet præcedere summaria discussio inter Provincialem, si adest; vel inter Superiorem localem & Discretos Conventus super *proprietate*; de qua debet constare ex facti evidentia inexcusabili, & non per simplices coniecturas; cum enim agatur de pœna inferenda, debet priùs constare de culpa. Evidentiam verò facti in hoc casu dico non eam solùm, quæ oculis patet, ut quòd homo truncatus capite occisus sit, sed eam, quæ ex violentis pluribus præsumptionibus emergit, ut, si dum viveret, contrectare pecuniam solitus esset; si cupidus, & avarus erat; si moneta inventa in cella, nulla apud se indicia habebat, quòd esset depositum alicujus sæcularis; si ante mortẽ monitus, ut se expropriaret, dixit *se non esse in eo casu*; & alia hujusmodi, quæ prudentum iudicio relinquuntur. Quòd, si talis evidentia non adfuerit, sed sola pecunia, quæ fortè potuit esse aut depositum sæcularis alicujus; aut restitutio, facienda nomine pœnitentis; & super omnia, si ille bonam famam habebat, nèc unquàm habita est de eo suspicio de *proprietate*, dum viveret; inclinare debent Discreti in favorem defuncti, & consulere ejus sepulturam in loco sacro. Si autem maximum scandalum timeretur, debet publicè sepeliri in sacro, pòst modum ex humari, & sepeliri in profano. Quòd, si scandalum par posset oriri ab exhumatione, in sacro relinquendum est, ut ex jure (68) diximus suprà *num.* 44.

48 Si autem *proprietas* non fuerit publica, sed unus tantùm, aùt duo pecuniam invenerunt; vel si solus Superior, ut moris est in faciendo spolium cameræ, crumenam cum nummis reperit, dicit *Sanctorus* (69) *non debere sepeliri palàm*, nempè sepultura asinorum, *quià defuncti fama non minùs curari debet, quam vivi.* Sed talis cautela clanculùm sepeliendi nulla est. Si quidem, ad sepulturam Fratris mortui, omnes de familia Conventus conveniunt; si igitur sepeliretur occultè proprietarius in loco profano, inquirerent Fratres, quid actum sit de cadavere fratris mortui, quod sepulturæ, ut moris est, publicè traditum non est; & impossibile est, quòd non sciatur veritas facti, (nihil enim intrà claustra siletur, & maximè de malè factis Fratrum,) & fama proximi prodatur.

49 Dico igitur cum *Sanctoro*, quòd curari debet fama proximi defuncti, sicut viventis; & ideò, si solus Superior pecuniam in spolio cellæ defuncti deprehendit, aùt Infirmarius cum socio eam subtùs lectum invenerunt, & Superiorem de hoc monuerunt, debet Superior factum secretum tenere; Infirmariis formale præceptum de silentio servando circà hoc factum iniungere; & in consueta Fratrum sepultura recondere, & hoc maximè si defunctus decessit cum bonâ famâ. Ratio est, quià in tali casu probari nequit concludenter *proprietas*, quia Testes desunt; & non probato crimine, pœna sepulturæ asinorum infligi non potest; & eò maximè, quòd etiam non adsunt indicia, nèc adminicula, juvantia probationem criminis, cum ille obierit cum fama integra. Si autem ille malæ famæ circà hoc vitium fuit, & licèt unus tantùm, aùt alter bursam invenerunt, factum tamen inter fratres vulgatum est, debet Superior audire super hoc Discretos. Qui si judicaverint ad aliorum terrorem in profano sepeliendum; debet Superior coràm illis, sinè scripto procedendo, summariè interrogare eos fratres, qui essent interrogandi, si processus contrà viventem de proprietate esset formandus, exindè pronunciare, quòd *Fr. N. mortuus fuerit proprietarius*, & in loco profano sepelire. Ratio est, quià oportet, quòd de crimine constet per notorietatem aùt facti, aùt juris, si pœna infligenda est. Cùm igitur in hoc facto non reperiatur notorietas facti; debet induci notorietas juris, quæ fit per sententiam Prælati in judicio summariissimo ad, quod necessarium est testimonium eorum, qui sufficiant ad concludendum delictum.

50 Sexta dubitatio est, àn sepeliendus esset extrà locum sacrum ille, cui pòst mortem inuentæ sunt multæ res prætiosæ, quorum usus est religiosis interdictus, ut annulus cum adamante, torques aureus inaures, ac alia fæminea jocalia?

51 Respondeo affirmativè, si evidenter constet, quòd vivens illa tanquàm propria possidebat. Ratio est, quià *proprietas* non est de solâ pecuniâ, sed etiam de re quâvis, quæ sit communi hominum judicio, pretio æstimabilis. Hoc dico, quià multæ sunt res, quæ aùt ob raritatem, aùt ob insigne artificium, ab aliquibus plurimum æxistimantur, venduntur, ac emuntur magno pretio; ut bulbus *Tulpi*, sivè *Tulipani* perfectè nigri, qui veniit Romæ duodecim duplis, nempè 24 aureis scutis. Tantum pretium, prò flore nullius utilitatis, communiter non approbatur, ut exorbitantissimum; ideò quantùmvis talis bulbus repertus esset in camerâ defuncti, qui eum tanquàm proprium possidebat, non tamen posset dici proprietarius, quià talis res non est communiter pretio æstimabilis, sicut etiam si haberet instrumenta mathematica insolitæ inventionis, & artificii, quæ à solis peritis artis æstimantur, sed communiter venduntur prò cupro, aùt auricalco ordinario.

52 Septima dubitatio est, quid juris de eo, cui reperti sunt pòst mortem duodecim tantùm Julii, quos ut proprios tenebat; esset nè iste sepeliendus in sacro loco?

53 Respondeo, quòd quamvis proprietarius citrà duos aureos non posset puniri in foro externo pœnis privationis suffragiorum, & carceris, juxtà dicta sup. *num.* 23. tamen repertus cum summâ sufficienti ad peccatum mortale *proprietatis*, debet sepeliri in loco profano. Nam privatio sæpulturæ Ecclesiasticæ præcisè infertur ob peccatum mortale, in quo defunctus decessit.

54 Octava dubitatio est, àn privandus sepulturâ Ecclesiasticâ qui peccavit crimine *proprietatis*, alienando bona Monasterii, donando magnam vim pecuniæ, aùt aliam rem maximi valoris?

55 Respondet cum *Thesauro Sanctorus* (70) negativè; quià tum Canones, tùm *Tridentinum* (71) privant sepulturâ Ecclesiasticâ, & suffragiorum jure deprehensos tantùm in actuali proprietate, & in eâ morientes; Infert proindè eum, qui alienavit, donavit, &c. sufficiẽter ad proprietatem, non debere privari sepulturâ Ecclesiastica. Sed talis resolutio nutat. Si quidem, si pòst talem alienationem inconfessus, aùt non contritus, aùt absque ullo signo pœnitentiæ obiit, patet, quòd, quià alienando peccavit mortaliter, in peccato mortali decessit; & sic ex dictis suprà *nu.* 38. debet privari sepultura Ecclesiastica. Adde, quòd, licèt qui alienavit, nihil proprii possidere actualiter deprehendatur, tamen vivens pœnis propritariorum, ob talem alienationem, puniretur pœnis, viventi competentibus, puta, privatione vocis, & carcere; ergò dum probatur mortuus in *proprietate*, dum sinè pœnitentia decessit, pœna mortuorum in *proprietate* puniri debet, & sic privare Sepultura Ecclesiastica.

56 Nona

(68) *cap. Super. quodam. in fin. de Stat. Monach.*
(69) *Sanctor. loc. cit.*

(70) *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Religiosus. cap. 11. in fin. Sanctor. de Pœn. d. cap. 7. Quæst. p. V. Dixi hoc dictum. fol. 275.*
(71) *cap. Monachi. cap. Cum ad Monasterium. cap. Super quodam. de Stat. Monach. Concil. Triden. sess. 25. cap. 2. de Regul.*

56 Nona dubitatio est, àn, & ob quas causas augendæ sint pœnæ proprietariorum?

57 Respondeo, Statutarias pœnas præcisè esse incutiendas, quandò delictum perfectè in suo genere consummatum est; hoc enim in Textu (72) sancitur; augeri autem ex circumstantiis, aùt minui posse à Judice pœnam, ibidem habetur, & hoc universaliter est in omnibus delictis; nec quid peculiare habet hoc crimen proprietatis. Solummodò inquirendum videtur, àn tempus, & quantitas in hoc delicto faciant ad majorationem, & minorationem pœnæ. *Sanctorus* (73) respondet, quòd sic, volens, quòd augenda sit pœna carceris, & privationis suffragiorum ei, *qui insorduit in proprietatem per annum, vel annos, ingentem pecuniæ summam corrasit &c.* Sed hoc non puto verum, nàm ex diuturnitate temporis non multiplicatur malitia in delicto; & idem crimen *proprietatis* est in eo, qui per diem, ac in illo, qui per annum in illa moratus est. Quòd si tempus unius anni transfert delictum inobedientiæ contrà Ecclesiam in suspicionem hæresis, ut patet de eo, qui per annum insordescit in excommunicatione; hoc est quid peculiare, de quo est, habetur dispositio Statuti, pròut est in materia Apostasiæ, quæ, à temporis diuturnitate, aliam, & aliam pœnam sortitur, pròut *Tit. Secundo §. Apostasia* dictum fuit. At respectu aliorum criminum, de quibus nulla lex est, quòd magis puniantur diutiùs in eis manentes, nil facit prò augenda pœna major duratio temporis, ut patet in concubinario, usurario, monetario falso, grassatore, & similibus, in quibus ità punitur unus actus, sicut plures ejusdem delicti; & sic eum, qui per mensem, ut eum, qui per annos in eo versatus est. Pariter nil facit major, aùt minor summa pecuniæ possessæ ad incrementum, vel decrementum pœnæ; sicùt nèc culpæ; par enim culpa est ejus, qui in tempore vetito comedit solam carnem bubalinam, sicùt ejus, qui capones, columbas, pernices, phasianos &c., & pari pœna punitur, qui per plures noctes, & pluribus vicibus adulteratus est, aùt fornicatus; sicùt ejus, qui semel, licèt coràm Deo pluries peccaverit ille, quàm iste.

58 Decima dubitatio est circà Statutum secundum, datum suprà *num.* 26., & est. Quandò nàm, & quo casu declarandus sit proprietarius loci, qui medio sæcularium procurat revocationem obedientiæ, per quam ad habitationem in alio Conventu destinatur?

59 Respondeo, quòd duplex malitia potest in hoc casu militare, una quidèm malitia est inobedientiæ contrà mandatum Superioris; alia verò *proprietatis* loci, quam prodit, qui non vult loci habitatione spoliari, contrà præceptum Regulæ. *Fratres nihil sibi approprient, nèc domum, nèc locum, nèc aliquam rem.* (75) Potest igitur moveri Religiosus ad procurandam revocationem obedientiæ non ex effectu, aùt voluntate manendi in eo Conventu, cujus habitationem, tanquàm propriam affectet; sed ex pravo motivo resistendi Superiori. Tali casu non puniendus esset pœna proprietariorum, sed inobedientium; nàm patet quo motivo ductus revocationem procuret; puta, ut non obediat.

60 Potest pariter moveri ex effectu suo ergà Conventum, quem ut proprium considerat, cujus habitationem, tanquam illius possessionem vult tenere, & sæcularium interventu defendere; & in hoc casu est Reus *proprietatis*, & fit locus pœnæ Statutariæ contrà proprietarios; prodit enim tali pacto animum proprietarium. Prò praxi autem, ut sciatur quo motivo ducatur ad procurandam obedientiæ revocationem, observandæ sunt circumstantiæ. Si enim Religiosus est duræ cervicis, solitus param promptè obedire; animo parùm æquo ergà Provincialem; manet autem in Conventu, in quo aliàs moratus non est de familia, aut nihil peculiaris commodi habet in eo; nèc habet ibi amicos sæculares; in summa nullum motivum apparet, ob quod persuaderi, aùt præsumi rationabiliter possit in Religioso affectus ergà eum locum, ut inducatur ad utendum medio sæcularium, nè indè amoveatur; tunc potest concludi, quòd non proprietarius loci sit, sed inobediens, & pœna inobedientium puniendus.

61 Si verò Religiosus est in Conventu suæ Patriæ; sivè in alio, in quo habet amicitias sæcularium, maximè muliercularum, à quibus pietatis obtentu, & tuendæ sanitatis causâ, habet particularia obsonia, & quæcunque sibi non tantùm necessaria sunt, sed etiam voluptuaria; ac per plures annos inibi moratus est, & dum alii Superiores voluerunt eum indè amovere, precibus, muneribus, intercessione aliquorum Patrum gravium, permanentiam ibidem procuravit, & nunc per sæculares, maximè potentes revocationem obedientiæ sollicitat, apparet manifestè ejus *proprietas* localis, & est puniendus pœna Statuti.

62 Quid autem, si per fratres, nempè per Patrem aliquem graduatum, prò eo intercedentem, aùt per recursum ad Superiorem Generalem, permanentiam in eodem loco procuraret? Dico, quòd non est locus Statuti, quod requirit recursum ad sæculares, licèt re verà sit *proprietarius*, ut tenet etiam *Sanctorus*. (76) Ratio autem, quare Religio non puniat eum, qui per media fratrum etiam revocationem procurat, est, vel quià judicat, non adhuc sibi locum appropriasse; ut tenet *Sanctorus* ibidem: vel quià non ità inquietatur per rogationes fratrum, sicut per preces sæcularium, maximè potentium, quibus aliquandò non expedit contradicere: vel quià recursus ad sæculares prò impedienda obedientia, & resistendo mandatis Prælatorum, species rebellionis est, ut aliàs diximus, & *Sanctorus* (77) ipse docet; non autem ità est, si per media ordinata in Religione, puta, per Superiores majores, mandata inferioris declinare studeat. Quæ autem dicta sunt de procurante permanentiam in Conventu, contrà obedientiam; quadrant etiam prò eo, qui contrà voluntatem Superioris nollet exire de cella, in qua habitat; & ad sæcularium favorem recurreret prò eâ defendendâ; cùm eadem militet utrobique ratio.

63 Undecima dubitatio est circà Statutum *tertium*, datum suprà *num.* 27. & est, quomodò intelligatur, rem Superiori cælare *exanimo* aùt eam habere *sinè ejusdem expresso, aùt tacito concessu?*

64 Respondeo, quòd in jure *animus* accipitur prò voluntate, & in acquirenda rerum possessiòne requiritur non solùm corporalis rei possidendæ apprehensio, sed

---

(72) *Text. Tit. Applicatio §. fin.*

(73) *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. p. ℣. Respondeo sepultura. fol. 272.*

(74) *cap. Cum contumacia. d. Hæres. in 6. Tridentin. sess. 25. de Refor. cap. 3. in fin.*

(75) *Regul. Minor. cap. 6. init.*

(76) *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. 9. Difficult. 3. ℣. Respondeo negativè. in fin. fol. 307.*

(77) *Sanctor. lib. cit. cap. 6. Quæst. p. ℣. Respondeo ex Bart. fol. 241.*

sed etiam *animi* motus, sivè intentio, ut dicitur in *Digestis* (78) Dico igitur, quòd cælare rem *ex animo*, est eam cælare ex animo eam, ut propriam possidendi; sivè illius usum, tanquàm proprium sibi firmandi; & in hoc *animi*, puta, voluntatis motu, consistit *proprietas*. Sienim Religiosus rem sibi à sæculari commodatam, (ut e. g. horologium) Superiori Cellas visitanti, ac fratribus jubenti, ut ipsi ostendant omnia, quæ tenent in Camerâ, cælaret, ad effectum eâ re utendi, aùt ipsam Domino restituendi, non esset proprietarius, sed solùm contrà obedientiam peccaret.

65 Porrò consensus triplex statuitur, puta, expressus, tacitus, & interpretativus. Expressus est, qui datur verbis, aùt scripto, ut subdito, petenti licentiam eundi ad aliquem locum, Superior oretenus, aùt scripto consensum dat dicendo, aùt scribendo, *vade*. Tacitus est, quando Superior consensum quidem internè præbet, illum tamen non prodit verbis, sed facto; ut si petenti Subdito licentiam exeundi à Conventu nil respondet Superior, qui tamen dum Subditum exeuntem extrà Conventum videt, nèc eum prohibet, aùt revocat, tali facto suum consensum manifestat. Interpretativus est quandò absente Superiore, & ideò non potente Subdito ab illo consensum circà aliquid peteræ subditus interpretatur voluntatem Prælati talem esse, quòd si præsens esset consensum præberet ad illud præstandum. Ad hoc igitur, quòd Religiosus rem habeat licitè, & in *proprietatem* non incidat, oportet, quòd aliquo horum trium consensuum Superioris habeat. Quantumvis enim Statutum nihil habeat de interpretativo, tamen hic comprehenditur sub nomine consensus taciti.

66 Advertendum autem, quòd ad incurrendam *proprietatem* oportet, quòd Religiosus rem habet sinè aliquo Superioris consensu, & ejus possessionem, aùt usum sibi *ex animo* vindicet. Si enim deficit animus sibi appropriandi rem, aùt usum, *proprietas* non erit, sed inobedientia. Ut si quis speculum à sæculari commodatum acciperet, & absque ullo consensu Prælati, imò contrà ipsius voluntatem in Camera absconditum teneret, iste proprietarius non esset, quia nihil proprietatis sibi in speculo asseret, cùm ipsius usus etiam penderet à voluntate commodantis, sed esset inobediens.

67 Duodecima dubitatio est circà quartum Statutum, datum supra *num.* 28., & est, quo nam casu arbitrari possit Provincialis, fuisse proprietarium eum, qui abscedens à Conventu, clavem Cellæ, aùt arculæ Superiori non resignat.

68 Respondeo, quòd tritissima doctrina est, quòd nunquàm pronunciandum est constare de delicto, nisi constet de dolo, qui dicitur anima delicti. Dolus autem in hoc casu dicitur animus deliberatus possidendi rem, aùt ejus usum, tanquàm proprium; ex quo oritur, quòd Religiosus nolens resignare clavem prodit animum custodiendi, & etiam defendẽdi res, sub clave positas, tãquàm suas, nè Superior eas auferat. Quandòcunque ergò Provincialis de tali dolo constare non faciat, non potest justè arbitrari crimen *proprietatis*. Indicia doli possunt esse multa; nempè mala vita Religiosi, tenacitas rerum, quas habet, quarum nullam, nèc ad momentum vult proximo, eâ indigenti, commodare; nimia cura abundandi rebus superfluis, quas Superiori solitus est occultare; negatio relinquendi Superiori, aùt alteri de ipsius consensu clavem Cellæ, quam relinquere in discessu monitus est, ac aliæ similes prudentis judicio. Quòd, si hæc absint, non potest pronunciari de *proprietate*. Nàm potuit esse oblivio; aùt præsumpta Superioris facultas; aùt timor, nè scripta sua concionum &c. auferantur, aùt transcribantur; aùt epistolæ continentes secretum sibi sub sigillo naturali de re gravi commissum legantur; & centum hujusmodi, quas Religiosus allegare potest prò se, ad evadendum crimen *proprietatis* ob clavem non relictam. Provincialis autem, ut etiam vult *Sanctorus* (79) debet inclinare in partem magìs piam, nempè exclusivam delicti; maximè si aliàs constet de bonâ vitâ Religiosi.

69 Tertiadecima dubitatio est circà quintum Statutum, datum suprà *num.* 29. est, quandò nam sit locus pœnæ contrà deponentem libros, aùt res apud sæculares?

70 Respondeo, quòd eadem, quæ, vel includunt, vel excludunt dolum in eo, qui non relinquit clavem arcæ, seù Cellæ, ut superiori dubitatione dictum est, quadrant prò resolutione hujus quæsiti, & eodem modo pronunciandum est prò crimine, vel non juxtà diversitatem indiciorum. Quòd, si dicatur in Superiori Statuto committi decisio criminis arbitrio Provincialis, in hoc verò apponi absolutè pœnam; undè concludatur, quòd quælibet depositio rei apud sæculares, inscio Superiore, concludat *proprietatem*. Respondeo, negando consequentiam; Statutum enim supponit veram *proprietatem* in sic deponente, tanquàm eum, qui rem deponit ad custodiam sæcularis, tanquàm propriam deponentis; deponere enim civiliter, seù politicè rem, est actus dominii in re. Quòd, si deponeret rem merè naturaliter, & absque ullo actu, inducente suspitionem *proprietatis*, non esset locus Statuto.

71 Quartadecima dubitatio est circà octavuum Statutum, datum suprà *num.* 32., & est, àn omnibus contrahentibus debita eadem pœna adhibenda sit?

72 Respondeo, quòd in hoc casu Reus vel est Superior, vel Subditus, & juxtà status diversitatem sunt regulandæ pœnæ. Priùs autem dicendum est, in quo consistat crimen, quod incurritur, faciendo debita. Sciendum ergò, quod *debitum* dicitur id, ad quod dandum, seù præstandum, & naturali, & civili obligatione quis tenetur, quod & ab invito exigi potest, prout ex jure (80) deducitur. Cùm autem *Frater Minor* nequeat se civiliter obligare, tùm quià non habet velle, nèc nolle; tùm quià incapax *proprietatis*; tùm rei, tùm usus illius; hinc est, quòd, si ex emptione, aùt alio contractu, in quo rei dominium transferatur, se civiliter obligat, & sic debitum contrahit, ipse peccat crimine *proprietatis*. Ministris quidèm Provincialibus, ac Custodibus, seù Guardianis, ex Regulâ (81) committitur prò indigentiis fratrum præsentibus, aùt imminentibus, recurrere ad amicos spirituales, (quandò, nempè res in propriâ specie mendicando haberi nequit) qui pecuniâ numeratâ emant ea, quibus fratres indigent. Talis recursus, etiam de Superioris obtentâ licentiâ, prò necessitate propriâ potest à quolibet Fratre haberi. Ut, e. g. si Frater libro eget, quem mendicando in spe-

P

(78) *l. p. §. Furiosus. de Acquir. possess. l. Possideri §. Et apiscimur. eo. ti.*

(79) *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 4. Casu 10. V. Decimus casus fol. 308.*

(80) *cap. Quod debetur. 14. q. 1. l. Debitor. ff. de Verb. signif.*

(81) *Regul. Minor. cap. 4.*

in ſpecie propriâ obtinere non poteſt, de Superioris licentiâ adit amicum ſpiritualem, & ab eo petit, ut prò amore Dei ſatisfaciat Bibliopolæ prò pretio libri, quem ab illo habuit. Dùm igitur frater, ſivè Superior ſit, ſivè Subditus, rem, quæcunque illa ſit, ſibi neceſſariam obtinet à Mercatore, & paciſcitur de tanto pretio, perſolvendo prò illâ, non celebrat verum contractum emptionis; nàm in emptione transfertur à vendente in ementem dominium rei emptæ; Frater autem ex ſuâ profeſſione incapax eſt dominii. Sequitur igitur, quòd tali caſu dominium rei datæ Fratri remanet penès Mercatorem, donec pretium ſibi ſolutum fuerit; & ſoluto pretio, dominium rei tranſit ad *Sedem Apoſtolicam*, dominam proprietariam rerum mobilium, ac immobilium, quarum uſus Fratribus eſt permiſſus, ſequitur etiam, quòd Frater non poteſt paciſci de pretio rei, quam obtinet à Mercatore, nequè ſe civiliter obligare; ſed prout habet *Decretalis Nicolai III*, (82) debent Fratres *citrà cujuslibet obligationis vinculum dicere, quòd per eleemoſynas, & alios amicos Fratrum, ad ſolutionem hujuſmodi faciendam, intendant fideliter adlaborare*. Si igitur Frater, aliquid emendo à Mercatore, ſe illi civiliter obligat, tùnc debitum contrahit, & proprietatis fit Reus.

73 His præmiſſis, dico, quòd de Superioribus localibus, facientibus, ſeù (quòd melius dictum eſt) ſubeuntibus debita, habetur Statutum, (83) quo ipſis prohibetur, *nè gravioribus debitis Conventus onerent, niſi cum licentiâ Provincialis, & Diſcretorum conſenſu, ſub privatione officiorum, & inhabilitate in poſterum*. Graviora porrò debita cenſentur, ut optimè dicit *Sanctorus*, (84) ea, quibus ſolvendis, vires Conventus ſint impares, niſi cum magnâ difficultate, querimoniis creditorum, diminutione victus, ac aliorum neceſſariorum Religioſis &c.; Judicis autem prudentis, & charitativi arbitrio committitur determinare, àn debita *graviora ſint*, ut locus ſit pœnæ. Circà hoc tamen, peculiariter advertere debet Judex, àn Superior localis bonam rationem reddat de contractis debitis; quòd, ſi congruam reddat, ſi ſumptus prò rebus neceſſariis victus, veſtitus, medicinalium ſuæ familiæ, aùt prò inevitabili reparatione fabricæ, inclinantis ad ruinam, fuerint; aùt ſi debita ſubierit ſub ſpe probabili eleemoſynæ, ſibi promiſſæ, in eâ quantitate, quæ ſufficiebat ad ſatisfaciendum iis, quâ à ſæculari promittente fraudatus fuit; tali caſu cenſeo, non eſſe locum pœnæ Statutariæ punienti in Superiore, aùt infidelitatem, in diſpenſandis eleemoſynis; aùt imprudentiam, in iis diſperdendis in res non neceſſarias; aùt commeſſationes; compotationes &c., ob quæ, debita contracta fuere; & ideò præſcribit Statutum licentiam Provincialis, & Diſcretorum, nempè, ut per hos examinetur, àn adſit neceſſitas debita contrahendi. Quòd, ſi contractis debitis, conſtet de verâ neceſſitate, quæ adfuit, & ſola deficiat licentia Provincialis, non erit locus pœnæ Statuti, quià in caſu deficeret vera ratio, ob quam illa infligitur, ſed alteri mitiori, ob non ſervatam formam Statuti in licentiâ petendâ.

74 Si autem contrahens debita ſit Subditus, habetur aliud Statutum ità ſonans (85): *Qui notabili infamiâ laboraverit ob debita, de quibus apud Prælatos convictus fuerit, ad omnia Ordinis Officia, ultrà pœnas ſibi ob delicta, perpetuò inhabilis exiſtat*. Circà hoc Statutum dubitare non leviter contingit, tùm de ipſius ſubſiſtentiâ; tùm de pœnæ rationabilitate. *Sanctorus* (86) autumat, hoc eſſe mutuatum à *Neapolitanis cap. 17. Salmanticenſibus cap. 6. & Valliſoletanis Tit. de Debitis non contrahendis*; quæ omnia loquuntur de debitis, quibus à Superioribus localibus Conventus gravantur, quibus infligitur pœna privationis omnium Officiorum, & inhabilitatis ad ea. Collectorem autem Statutorum de ſuo cerebro hoc Statutum, tangens Subditos, fabricatum fuiſſe conſtat; nàm in omnibus Statutis Capitulorum, ac Congregationum Generalium, pòſt *Valliſoletana* 1594, talis diſpoſitio de Subditis contrahentibus debita non reperitur. Convincitur proindè, hoc fuiſſe conflatum à Collectore. Pariter inhabilitas *ad omnia Officia Ordinis*, hìc ſancita, nimis exorbitans pœna eſt prò crimine, quod de toto rigore non excedit delictum *proprietatis*; imò quod etiam, abſque verâ *proprietate*, poteſt committi. Tamen, quià inter Ordinis Statuta inſertum eſt, & à Religione receptum, ipſum taliter interpretabimur, ut rationabile evadat, aliter nec recipiendum, nec ſervandum eſſet.

75 Dico igitur, quòd *notabilis infamia*, quâ debet laborare taliter puniendus, aùt hæc ſit apud Fratres tantùm, aùt etiam apud ſæculares, aùt ob multa debita cum multis contracta, aùt cum uno ſolo creditore inita, ex quibus malè apud ſæculares audiunt cæteri fratres, & tota conſequenter Religio, ut optimè, citato loco, *Sanctorus*, talis, dico, *infamia*, ut punibilis evadat, non concernit ſimpliciter, & univerſaliter omnia debita, quoquomodò contracta; ſed requirit, tùm conſuetudinem in hoc delinquendi; tùm materiam, ob quam debita ſunt contracta. Ratio eſt, quià Statutum dicit, *notabili infamiâ laboraverit*, porrò *infamia notabilis*, non ſolùm dicitur ea, quæ publica eſt, ſed ea, quæ ex delicto eſt; non omnis enim infamia in jure civili, talis eſt in jure canonico, ut aliàs (87) diximus, ſi quidèm vidua, nubens intrà annum luctus, infamis in jure civili eſt, non ſic in canonico. *Notabilis* igitur *infamia* in hoc Statuto accipienda eſt ea, quæ eſt ex causâ peccaminoſâ; & quantùmvis decoctores, qui Italicè vocantur *falliti*, in jure (88) civili cenſeantur infames, (ità ut licèt *Decuriones* ob dignitatem torqueri non poſſint (89), tamen, ſi *Decoctores* pecuniæ publicæ ſint, ictibus plumbatarum torqueri poſſunt non ſolùm à Præfecto Prætorio, ſed etiam à quolibet Judice Ordinario, ut habet textus cujuſdam legis (90) Codicis) tamen in jure canonico tales non ſunt, niſi decoxerint ob turpam cauſam; prout etiam ſimiliter cenſendum eſt de iis, qui ære alieno gravati, ut carcerem affugiant, ad ceſſionem bonorum admittuntur, maximè, ſi fiat in formâ pudendâ.

76 Et

(82) *cap. Exiit. §. Cæterùm cum in eadem. ℣. Articulum iſtum. de Verb. ſignif. lib. 6.*
(83) *Stat. Gen. Ord. cap. 6. §. 1. num. 14.*
(84) *Sanct. de Pœn. cap. 7. Quæſt. 4. Caſu 4 Difficult. 3. ℣. Dico id fol. 297.*
(85) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 5. num. 69.*
(86) *Sanct. loc. cit. ℣. Dico id coniici. fol. 299.*
(87) *Par. p. Tit. Tortura n. 35.*
(88) *l. Quilibet. C. de Decurio. lib. 10.*
(89) *l. omnes Judice. C. de Decurio. lib. 10.*
(90) *l. 40. C. de Decurio. lib. 10.*

76 Et re verâ, infamia illa, quæ de jure, etiam Cæsareo *decoctores*, & eos, qui bonis cesserunt, afficit, fundatur in culpâ theologicâ; nàm, ut observat ex *Budæo Calvinus*, (91) *decoctores* dicti sunt id genus hominum, qui luxu, & popinatione res suas, ac aliorum, sibi creditas consumpserunt; & qui bonis cedunt, in fraudem Creditorum plerumque hoc faciunt, luxus enim, & fraus peccata sunt. Sequitur igitur ex dictis, quòd *infamia*, quæ resultat ex debitorum contrectione, ad hoc, quòd *notabilis* sit, oportet, quòd debita sint contracta, ob turpem causam, puta, ob luxum, crapulam, popinam &c. Ideò, si quis Religiosus debitis oneratus est, ob sibi necessaria, de quibus, juxtà Regulam, & Statuta, à Superiore provisus non est, & licentiam habuerit à Superiore, ea sibi aliquomodò comparandi, nullo modo est punibilis, tùm quià non laborat *infamiâ notabili*, quià non ex turpi causâ debita contraxit; tùm quià ad debita contrahenda habuit licentiam Superioris; statutum autem, de quo loquimur, supponit prò delicto non obtentam licentiam Superioris.

77 Pariter, ad *notabilem infamiam* comparandam, non sufficit parvitas materiæ, aùt unus, vel alter actus; sed debet esse actuum frequentia, quæ constituat Religiosum, *quasi* consuetum, debita contrahere; ità ut parvitas materiæ debitorum, licèt distributivè considerata, parva sit, tamen collectivè sumpta, magna evadat. Ratio est, quià privatio, ac inhabilitas omnium Officiorum Ordinis, gravis pœna est, quæ proindè gravem culpam supponit. Non esset autem gravis culpa, quòd Religiosus unum, aùt duo debita, levis quidèm materiæ ex se, ut potè non excedentis duos aureos, sed tamen à se non solvi possibilia, contraheret, licèt creditor vir linguosus, per totam viciniam conquestus fuisset de debitis, & de Fratre, ac Religione oblocutus, & ideò gravatus in famâ ille remaneret; nàm illa *infamia* non possit dici in jure *notabilis*, tùm ratione parvitatis materiæ, tùm ob actuum infrequentiam, ob quam non posset rationabiliter ille dici consuetus debita contrahere; & ex consequenti, *notabili infamiâ* laborare.

78 Adverto insuper ad idem Statutum, quòd pœna privationis, & inhabilitatis ad omnia Officia Ordinis, irrationabilis est, si accipiantur ea omnia, quæ veniunt nomine Officiorũ Ordinis, puta, non solùm Prælaturæ, sed etiam munera Confessionis, Lecturæ, Prædicationis, Paternitatis, & Visitationis, ut habent *Uallisoletana*. (92) Nàm in eodem Statuto habetur, quòd contrahens debita, dùm solvendo non est, tali pœnâ privationis, & inhabilitatis ad omnia Officia Ordinis, *ultrà pœnas sibi ob delicta inflictas*, puniatur. Quòd idem est dicere, quòd, si contraxit debita, ob numeratam pecuniam, mutuò acceptam; aùt ob emptionem jocalium, quæ prostitutæ donavit &c. debet de proprietate, denariorum contrectatione; illicitâ donatione; ac fornicatione puniri; & prò mantissâ addi privatio, & inhabilitas ad omnia officia Ordinis, quod irrationabile prorsùs est. Undè ad evadendam hanc irrationabilitatem in Statuto, debent intelligi Officia Ordinis, quæ sunt conjuncta cum dignitate, ut Prælaturæ, Provinciales, aùt locales, Diffinitoriatus &c. Hoc autem suadetur, non solùm ob allatam rationem, sed etiam, quià in Statuto Vallisoletano, à quo juxtà *Sanctorum*, ut suprà diximus, mutuatum est Statutum hoc, habetur sic. *Sub pœnis privationis Officii, & inhabilitatis perpetuæ ad omnia Ordinis Officia, dignitatesque in posterum obtinenda*. (93) Patet autem, quòd ly *Officia, dignitatesque* debet exponi sic, puta, *Officia, quæ sunt dignitates*, nàm, cùm Dignitates veniant in Statutis nomine Officiorum, si sumerentur *Officia*, & *Dignitates*, tanquàm duo distincta, ly *Dignitates*, superfluè repeterentur; & cùm, ex vulgatis juribus in lege, aùt Statuto, nihil superflui admittendum sit, oportet dicere, quòd collectivè sumantur *Officia*, & *Dignitates*, puta, illa Officia, quæ Dignitates sunt.

79 Quintadecima dubitatio est circà supradictum octavum Statutum, & est, quomodò possit quis libros, aùt res alias, sibi ad usum concessas pignori supponere, impetratâ facultate Superioris scripto?

80 Respondeo, quòd, cum *proprietas* opponatur voto solemni paupertatis; & constans, ac communis Theologorum sententia sit, quòd non potest Prælatus dispensare in votis essentialibus, puta, obedientiæ, paupertatis, & castitatis, non potest Superior dare licentiam Religioso, ut aliquam rem, sivè communem Monasterii, aùt suo usui privato concessam, posset pignori supponere. Ratio est, quià ille solus potest rem oppignorare, in quo cadere potest civilis obligatio aliquid dandi alteri, ut dicitur in jure, (94) & prò securitate illud solvendi, altera res majoris pretii pignori supponitur: dùm autem, ut suprà dictum fuit, in Religioso, sinè violatione voti paupertatis, cadere non potest civilis obligatio, liquet, quòd neque Superior licentiam concedere possit Religioso rem oppignorandi.

81 Quià verò in Statuto hoc videtur concedi, quòd Superior talem licentiam dare possit, cùm ei soli decernatur pœna, qui rem oppignorat absquè licentiâ, dicendum est, quomodò sit Statutum intelligendum, ut absurdum non sequatur. Dico igitur, quòd in eo continentur duo casus, primus est de contrahente debita; alius verò de rem suo usui concessam oppignorante. In primo casu, delictum intervenit, si desit licentia scripta Superioris; in secundo casu, semper intervenit delictum, nec talis licentia suffragatur; illa igitur clausula, *non impetratâ priùs Superioris scriptâ facultate*, refertur ad primum casum, quandoquidèm, cum licentiâ Superioris, debita (naturali tamen, non civili obligatione) contrahi possunt. Proindè, me judice, oporteret secundum casum intercipere per parenthesim, hoc modo; *Simili quoque pœnâ puniatur, qui prò se, vel prò alio debita contraxerit (& similiter, qui libros, aùt res alias, sibi ad usum concessas pignori supposuerit) non impetratâ priùs Superioris scriptâ facultate*, ut clausula illa evidenter ad primum casum solummodò refereretur.

82 Potest etiam alio modo Statutum interpretari, dicendo, quòd ex sententiâ *Marcelli I. C.* in lege supracitatâ de Pignoribus, & hypothecis, res potest dari pignori, non solùm *in civili, sed etiam in honorariâ, & naturali obligatione*. Sicut igitur Superior concedere potest Subdito facultatem contrahendi debita, in quibus tamen sola naturalis obligatio interveniat; ità prò talibus debitis potest dare licentiam, ut res prò tali obligatione detur pignori. Eligat lector, quam malverit interpretationem.

P 2 83 Sex-

(91) *Calvin. lexic. V. Decoctores. & V. Bonis cedere*
(92) *Stat. Vallisolet. cap. 7. Tit. de Pœn. privat. Offic. Ordin.*
(93) *Stat. Vallisolet. cap. 6. Tit. De debit. non contrahen.*
(94) *l. Res hypothecæ. ff. de Pignor. & hypoth.*

83 Sextadecima dubitatio est circà novum Statutum, datum suprà *num.* 33. & est, An Statutum intelligendum sit de quâvis commutatione panni, ad proprium indumentum assignati; àn verò de illâ tantùm, quæ fieret extrà Ordinem?

84 Respondeo, quòd, si Religiosus commutans pannum pro telâ, sivè aliâ re, sibi magìs necessariâ, quàm pannus, init, aùt inire intendit contractum commutationis cum obligatione civili hinc indè, nempè intelligendo, quòd panni dominium, tanquàm suum, vult transferre in alium; cum quo init contractum commutationis; & ipse vice versâ vult acquirere dominium telæ, semper est proprietarius, sivè commutatio fiat intrà, sivè extrà Ordinem. Et ratio evidens est, quià animum proprietarium habet in re, quam, & prò quâ commutat. Si autem nullum dominium in panno sibi asserit, sed solùm usum facti; & pannum sibi parùm necessarium dat alteri Religioso, à quo recipit, aùt telam, aùt alias res licitas, sibi magìs necessarias; delinquit quidèm, quià hoc facit sinè licentiâ Superioris; non tamen est proprietarius, nec talium pœnâ pulsandus est; in nullo enim deliquit, nisi in concedendâ re, suo usui assignatâ alteri fratri absquè licentiâ. Si verò extrà Ordinem pannum prò aliâ re commutaret; quantùmvis intenderet contractum merè naturalem, nullo modo civiliter obligatorium inire, tamen esset puniendus, tanquàm proprietarius in foro fori. Ratio est, quià legem habemus, quòd res parùm necessariæ fratribus debent commutari per Syndicum Apostolicum; & rem commutare sonat dominium in illâ re. Quamvis igitur Religiosus dominium in re commutatâ habere non prætendat, & coràm Deo, re verâ proprietarius non sit; tamen in foro fori ex tali commutatione proprietarius convincitur, & sic puniendus. Aliæ dubitationes, concernentes Statutum decimum, ac duodecimum, examinabuntur, partìm paragrapho sequenti, partìm cum de Simoniâ agetur.

§. II.

Pecuniæ contrectatio.

SUMMARIUM.

1 *Crimen contrectationis pecuniæ est peculiare Fratrum Minorum.*
2 *Pecunia quid significet.*
3 *Res, nisi possideatur, nequit dici pecunia.*
Contrectatio *quid importet.*
Ex assiduâ contrectatione rei furatæ non augetur actio furti.
5 *Contrectatio alia naturalis, alia civilis.*
6 *Textus Regulæ Minorum circà pecuniam recipiendam*
7 *Pecuniæ nomine venit quævis res, prætio æstimabilis,*
8 *Differentia inter Minores, ac alios Regulares circà possessionem temporalium.*
9 *Alia differentia circà pecuniam numeratam.*
10 *Probatur contrectationem civilem pecuniæ, etiam seclusâ proprietate, Minoribus interdictam.*
Dictio nec *quid significet.*
Dictio seù *quid importet.*
11 *Probatur eadem conclusio ex Clementinâ.*
12 *Probatur iterùm ex eadem Clementinâ.*
Minores, quarè nequeant esse executores testamentarii.
13 *Delictum proprietatis est distinctum à delicto contrectationis pecuniæ.*
14 *Fratres Minores nequeunt celebrare contractum depositi.*
15 *Depositum etiam merè naturale pecuniæ, Minoribus interdictum.*
16 *Probatur ex Regulâ, proximè data conclusio.*
Recipere, *&* capere, *quomodò differant inter se.*
17 *Clausula* nullo modo *quid importet.*
18 *Probatur ex Clementinâ, suprà data conclusio.*
Dictio totaliter *quid significet.*
19 *Frater Minor alienam pecuniam tenere, custodire, portare &c. non potest.*

1 Proprium Minoritici Ordinis delictum est *Pecuniæ contrectatio*, cùm enim, ut aiebat Apostolus (1) *Peccatum non cognoscatur, nisi per legem*, nullusque alius Christianus, sivè laicus, sivè Ecclesiasticus, sivè Clericus sæcularis, sivè Regularis sit, prohibitionem habeat de non *contrectandâ pecuniâ*, nisi profitentes Regulam Minorum in suâ puritate, & absquè dispensatione; sequitur proindè, quòd hoc delictum in solis *Fratribus Minoribus Observantibus Reformatis, Discalceatis, Recollectis, & Capuccinis*, qui vovent observantiam Regulæ Minorum absquè ullo privilegio relaxativo, possit reperiri.

2 Ut autem sciatur, quid nam fit, & quale, & in quo consistat hoc delictum, sciendum est; primò, *pecuniæ* nomen latissimo vocabulo acceptum importare omnes res sivè mobiles, sivè immobiles, quæ possideantur. *Pecuniæ verbum* (ait *Gianus* (2) libro quadragesimo nono ad *Sabinum*) *non solùm numeratam pecuniam complectitur; verùm omnem omninò pecuniam, hoc est, omnia corpora quoque pecuniæ appellatione contineri, nemo est, qui ambigat*, & hoc idem habet *D. Augustinus*, (3) apud Calvinum aiens. *Totum quidquid homines habent in terra; omnia, quorum domini sunt, pecunia vocatur*, & in hac acceptione comprehenduntur non solùm corpora, & eorum species, sed etiam jura, quæ incorporalia sunt; ut habet textus. (4) Minùs lato vocabulo pecunia importat id, quod est materia mutui, nempè ea mobilia sola, quæ in numero, pondere, & mensurâ consistunt, ut argumento cujusdam legis (5) deducitur. Stricto autem nomine importat id, quod est instrumentum peculiare commercii civilis, & specialiter emptionis, ac venditionis, ut ait *Paulus I. C.* (8) & convertitur, cum *nummo*, & *denario*; ad majorem autem expressionem additur hoc affixum *numerata*; & dicendo *pecuniam numeratam*, eam dicimus in strictissimâ significatione, ut idem est ac *nummus*, seù *denarius*, seù *moneta*.

3 Ad-

(1)
(2) *l. Pecuniæ. 178. ff. de Verb. signif.*
(3) *D. August. lib. 2. de Doctrin. Christ. apud Calvin. lexic. V. Pecunia. 1.*
(4) *text. in l. Pecuniæ. 222. de Verb. sign.*
(5) *l. Mutuum. 2. §. Creditum. ff. de Reb. credit. si cert. petat.*
(6) *Paul. in l. p. ff. de Contrahen. emptio.*

3 Advertendum autem, quòd res quævis tùm stabilis, tùm mobilis, in se considerata, non potest dici *pecunia*, nèc in primâ, nèc in secundâ acceptione vocabuli *pecuniæ* suprà expressa; sed res in tantùm evadit *pecunia*, in quantùm est in alicujus possessione; & hoc manifestè habet textus cujusdam legis, (7) quæ sic cantat; *Rei appellatio latior est, quàm pecuniæ, quià etiam ea, quæ extrà computationem patrimonii nostri sunt, continet: cùm pecuniæ significatio ad ea referatur, quæ in patrimonio sunt*. Aliter autem est de *pecuniâ numeratâ*, quià etiam independenter à dominio *pecunia* est. Undè gemmæ, aurum, & argentum, & æs, non signata, apud me deposita, sunt quidem *pecunia* deponenti, sed mihi, qui nèc jus dominii, nèc usus in iis habeo, *pecunia* non sunt; quòd tamen non est de signatâ *pecuniâ*, quæ semper *pecunia* cuivis est, etiam absquè illius dominio, & usu. Et hoc benè advertendum est prò explicatione eorum, quæ dicenda sunt infrà, circà prohibitionem, quam ex Regula habent Fratres Minores recipiendi denarios, vel *pecuniam*.

4 Sciendum secundò, quòd *contrectare*, etiam grammaticaliter loquendo, non importat purum tactum rei, quandòquidem res potest per instans, seù brevissimo tempore, sivè momento tangi, & hoc etiamsi res loco non moveatur; *contrectare* autem importat tactum rei per aliquod tempus continuatum; quòdque res moveatur, & de manu ad manum transeat, si res de facili mobilis sit; sìn minùs, aùt replicato unius, aùt alterno manuum tactu exerceatur. Hoc pariter in jure verificatur, nàm *contrectatio* alienæ rei fraudolosa furtum dicitur; (8) & ex assiduâ *contrectatione* rei furatæ non augetur actio furti, (9) & si res aliena *contrectetur* animo furandi, non tamen Dominus illius desinit esse possessor, nèc ex consequenti furtum factum est, nisi cum *contrectatione* jungatur dimotio rei de loco ad locum, ut ait quædam lex. (10)

5 Sciendum insuper, quòd duplex potest esse alicuius rei *contrectatio*, una quidèm merè naturalis, alia autem civilis; naturalis quidèm, quandò simplici tactu physico *contrectatur* res, tanquàm res purè physica: civilis autem, quandò eandem rem in actione civili tracto, tanquàm illius actionis instrumentum. Exempli gratiâ, si nummum aureum, sivè argenteum præ manibus habeo, & illum nùnc ex unâ, nunc ex alterâ parte vertendo, ut imaginem, ac literas inibì impressas; sivè, ut metalli ligam, observem, sivè ob aliam causam naturalem *contrecto*, talis contrectatio purè physica est; nàm illum nummum, tanquàm metallum substantialiter; aùt qualiter figuratum, examino actu merè immanenti, & ad solam cognitionem ordinato. Si autem nummum tracto in emptione, permutatione, donatione, mutuo, pignore, deposito, solutione, compensatione, sivè alio contractu civili, in quo pecunia signata intervenit, tanquàm ipsius instrumentum, talis *contrectatio* erit civilis.

6 Porrò Regula Fratrum Minorum, circà receptionem denariorum, sic habet. (11) *Præcipio firmiter Fratribus universis, ut nullo modo denarios, vel pecuniam recipiant per se, vel per interpositam personam*; & in finem ejusdem capituli; *Eo semper salvo, ut (sicùt dictum est) denarios, vel pecuniam non recipiant*. In alio pariter capitulo, (12) sic dicit. *De mercede verò laboris prò se, & suis Fratribus, corporis necessaria recipiant, præter denarios, vel pecuniam*. Et circà citatos Regulæ textus non parva inter Expositores est controversia, àn nomine *pecuniæ*, hìc veniat tantummodò *pecunia signata*; seù denarii; àn verò veniat quæcunque res, pretio æstimabilis, & quilibet prò suâ sententiâ habet rationes fundatas, quas consultò omitto, & qui vult eas videre adeat *Sanctorum* (13)

7 Circà hoc dico, quòd quidquid sit de *Clementinâ* (14), in quâ *Papam* evidenter, nomine *pecuniæ* denarios accipere constat; sicùt etiam aliquandò *Nicolaum III.* in suâ Decretali (15). Dico, quòd in Regula, nomine *pecuniæ* venit res quæcunque, pretio æstimabilis, quæ *pecunia* sit. *Pecunia* autem non est, nisi approprietur, ut probavimus suprà *num.* 3. prohibitio igitur facta Fratribus Minoribus in Regulâ, dicendo, quòd *pecuniam non recipiant*, est, quòd rem, pretio æstimabilem, tanquàm propriam, nèc in communi, nèc in particulari recipiant. Et in hoc Frater Minor nihil habet particulare suprà cæteros Religiosos; quandòquidèm nullius Ordinis, sivè Monachalis, sivè Mendicantis Religiosus, nèc in communi, nèc in particulari potest rem aliquam, pretio æstimabilem, tanquàm propriam recipere, nequè tenere; ut probavimus suprà. (16) Proindè multas res, pretio æstimabiles, sivè gratis datas; sivè ex devotione oblatas; sivè tanquàm pretium laboris, fratres recipiunt, ut illis utantur, ut sunt libri, aliaque Conventus utensilia, sivè fundi prò viridario, aùt sylvâ, & hæ pecunia non sunt, quià eorum dominium non acquirunt (cùm, ut declaravit *Nicolaus III* (17), sint de proprietate *Sedis Apostolicæ*) & sic recipiendo non peccant. Si autem eas recipiant, non ut iis in propriâ specie utantur, sed earum dominium acquirere intendant, eas recipiendo, & de eis disponant, vendendo, donando, permutando, locando, aùt alium quemlibet contractum civilem celebrando, tales res evadunt *pecunia* prohibita recipi, & mortaliter peccant, eam recipiendo.

8 Illud, quod peculiare est in Minoribus, circà *pecuniam* sic intellectam, est, quòd cæteri Ordines possunt in communi habere dominium ministeriale *pecuniæ* suæ, & ex ipsius reditibus sustentari, nèc cogi ad propriam sustentationem, sibi dietìm comparandam; quod tamen non est in Fratre Minore, qui nèc in communi *pecuniam* tali pacto potest habere, nanciscendo sibi dominium ministeriale rerum, pretio æstimabilium, nèc in temporaneo actu, nèc in perpetuo, ut potè ex earum reditu sibi sustentationem necessariam assecuret; sed tanquàm omninò pauper debet aùt ex labore proprio, aùt ex eleemosynis, aùt per recursum ad amicos spirituales, sibi victum providere dietìm.

9 Similiter quò ad denarios, nummos, monetam, seù *numeratam pecuniam*, si consideretur eorum proprietas, omnes Religiosi æquales sunt, nullus enim eorum potest *pecuniæ* dominium habere. (18) Sed prò Fratribus Minoribus peculiare est, quòd cæteri Religiosi de suorum Supe-

(7) *l. Rei appellatione. 5. ff. de Verb. signif.*
(8) *l. p. §. final. ff. de Furt.*
(9) *l. Ei qui. ff. de Fur.*
(10) *l. Possideri. §. Si rem apud te. ff. de Acquir. poss.*
(11) *Regul. Minor. cap. 4.*
(12) *Regul. Minor. cap. 5.*
(13) *Sanctor. Comment. in Stat. cap. 4. Stat. 2. init.*
(14) *Clement. Exivi. de Verb. signif. §. Porrò. & §. Quià igitur.*
(15) *cap. Exiit. §. Cæterùm. de Verb. signif. in 6.*
(16) *Tit. eo. §. Proprietas. num. 20.*
(17) *cap. Exiit. §. Ad hæc. de Verb. signif. in 6.*
(18) *c. Monachi. c. Super. c. Cum ad Monasterium. de Stat. Monach.*

Superiorum licentia habent usum denariorum, quo possint ipsi, tùm per se, tùm per alios, sibi necessaria providere, Frater autem Minor sibi interdictum habet usum denarionum, sivè per se, sivè per interpositam personam sivè prò necessitate suâ, sivè prò necessitate aliorum; & quamvis sibi interdicta non sit *contrectatio* naturalis, seù physica denariorum, (scandalo cessante) prohibita tamen sibi est *contrectatio civilis* eorundem, etiam secluso scandalo, ablegatâ proprietate, & etiam simplici illorum usu, prò se non interveniente.

10 Quòd verò in hoc sensu debeat *pecuniæ contrectatio* prohibita intelligi, probatur, primò ex Decretali Nicolai, in quâ (19) sic habetur. *In peccuniâ Fratres nihil juris habeant, nec administrationem, seù dispensationem*; & paulò infrà. *Ità tamen, quòd ab omni ejusdem pecuniæ administratione, seù dispensatione Fratres omninò abstineant*; in quibus verbis, denariorum *administratio*, seù *dispensatio*, ut quid contradistinctum à *jure*, quod primò inibi enunciatur, imò ut quid eidem contrarium, non aliud importat, quàm *contrectationem civilem*, siquidèm ibì agitur de solutione pretii rerum emptarum prò Fratrum necessitatibus. Et notandum, quòd *Papa* ibì dicit, quòd fratres in *pecuniâ* datâ ab amico spirituali, prò emendâ re, illis necessariâ, *nihil juris, nec administrationem, seù dispensationem habeant*. Porrò dictio *nec* est implicativa casus contrarii, ac ideò distincti ad expressum, ut ex jure (20) deducitur, & dictio seù ponitur declarativè, & expositivè, præcipuè quandò stat inter diversa, idem importantia, seù parùm distantia. (21) Dùm ergò dicitur, quòd Fratres nequeunt in *pecuniâ* habere *jus*, nèc *administrationem*, intelligenda est *administratio* pura, tanquàm contrà distincta à *jure*. Et dùm subiungit *administrationem, seù dispensationem*, importat pariter *dipensationem*, ut à *jure* distinctam. Sensus igitur Decretalis est, quòd Fratres in *pecuniâ nil juris* habere possunt; pariter, nequè ejusdem *pecuniæ* (licèt sit *juris* alterius Domini) *administrationem*, *sivè distributionem*, puta, *pecuniam* nomine alterius exbursando, numerando, ponderando, cambiendo, donando, distribuendo, exhibendo, aùt quovis alio modo imaginabili, in quo *pecunia* intervenit, ut instrumentum contractus civilis *contrectando*.

11 Probatur secundò per textum *Clementinæ*, (22) quæ sic habet; *Sanctus* (Franciscus) *volens, Fratres suos super omnia à denariis, seù pecuniâ esse totaliter alienos, &c.* ubi *Glossa*, explicans sensum hujus affixi *totaliter*, ait, pecuniam *Fratres ipsi non recipiant*, ipsius nempè dominium sibi asserendo, *nèc administrent*, puta, alienam pecuniam, nomine sivè proprio, sivè alterius *civiliter contrectando*.

12 Probatur tertiò clariùs ex eâdem *Clementinâ* (23), ubi declarans inter, dictum esse Fratribus esse executores testamentarios, sivè ultimarum voluntatum, ait, *Cùm dicti Ordinis Fratres, non solùm à receptione, proprietate, dominio, sivè usu ipsius pecuniæ, verùm etiam à contrectatione quâlibet ipsius, & ab eâ sint penitùs alieni : : : debent scire sibi interdictum, quòd hujusmodi executionibus, & dispositionibus se exponant*; & reddens causam sui dicti, subdit, *cùm hac sæpiùs absquè litigio, & contrectatione, & administratione pecuniæ nequeant expediri*. In distributione autem *pecuniæ*, quæ fit per Executores testamentarios, clarum est, quòd ipsi nec jus, nèc dominium habent *pecuniæ*, quam distribuunt, tamen quià in tali distributione intervenit *pecuniæ contrectatio civilis*, nempè solvendo debita; satisfaciendo operariis; donando pauperibus &c. Fratres Minores, quià nequeunt *civiliter contrectare pecuniam*, nequeunt pariter esse Executores testamentarii. Et quamvis possent ín tali munere *contrectare pecuniam civiliter* manu alienâ, scilicet distribuendo, donando, solvendo, &c. pecuniam per manus alterius ministri laici; tamen quià talis *contrectatio civilis pecuniæ* (licèt physicè exerceretur à laico), moraliter tamen exerceretur à Fratribus, qui *contrectarent* per interpositam personam, ideò etiam sic ipsis prohibitum est exercitium Executoris testamentarii. Et ex eodem principio nequit frater Minor esse Eleemosiynarius Principis; aùt ex crumenâ alterius, etiam ad ejus mandatum, seù preces, pecuniam extrahere, & numerare, & eâ mercedem operario dare; aùt debitum illius solvere; sivè eam cambire, & similes contractus civiles, quamvis purè ministerialiter celebrare, quià in eis intervenit *pecuniæ* civilis *contrectatio*.

13 His præmissis apparet delictum *contrectationis pecuniæ* esse totaliter distinctum à delicto proprietatis; & Fratrem Minorem si *pecuniam* non numeratam, aùt numeratam, ejus dominium sibi asserendo, acceptet per se, vel interpositam personam, esse verè, & realiter proprietarium. Si verò numeratam *pecuniam civiliter contrectet*, juxtà sensum suprà expressum, ejusdem dominium etiam à se ablegando, quamvis proprietarius verè non sit, est tamen talis fictè; proindè juxtà Statuta, quæ infrà dabimus pęnis verè proprietatiorum punitur, & hoc ob delictum *contrectationis pecuniæ*, quæ in Regula prohibetur juxtà Apostolicas declarationes, ad quas adamussim servandas *Fratres Minores*, tum *Regularis* tum *Strictioris Observantiæ* obligantur.

14 Quid autem de tenente, & conservante apud se denarios, quamvis eos minimè civiliter contrectet, nèc eorum habeat proprietatem? Respondeo, quòd quò ad conservandam, seù custodiendam *pecuniam*, nequit cum Fratre Minore celebrari contractus depositi; cùm enim iste incapax sit obligationis civilis contrahendi, & in depositario sit obligatio restituendi depositum, ultrà ejusdem fidelem custodiam, sequitur quòd non possit fieri contractus depositi. Difficultas est de deposito naturali per tempus breve, aùt longum; an scilicet delinquat Frater recipiendo alienam *pecuniam*, merè naturaliter custodiendam, transferendam, consignandam, aùt alio modo naturali habendam, absque ullâ *contrectatione*.

15 Ad hoc dico, quòd spectato textu Regulæ, & declarationibus Pontificiis *Nicolai*, & *Clementis*, videtur primâ facie talem naturalem receptionem denariorum ad custodiendum &c. non esse prohibitum; sed illam prohiberi tantummodò ex dispositione Statutorum, quæ dabimus infrà; sed benè, & medullitùs perpensâ materiâ, aliud est dicendum, nàm, ut suprà dictum est, receptio, & *contrectatio pecuniæ* est delictum totaliter separatum à proprietate; quandòquidem hoc militat contrà votum essentiale paupertatis, illud autem contrà præceptum Regulæ de non recipiendis denariis; & quamvis prohibita videatur sola *contrectatio civilis eorundem*, ut suprà probatum est, non verò pura *contrectatio* naturalis, seu physica; tamen dicendum est, quòd per Regu-

(19) *cap. Exiit. § Cæterùm. ℣. Si tamen. ipse. de Verb. sign. in 6.*
(20) *l. Milites ità. §. Mulier. ff. de Milit. testam. l. Sacra loca. §. penult. de Rer. divis. l. Nec ejus. C. de Emanc. liber. Barbos. Dict. 208. n. 2.*
(21) *cap. licet in princip. de Elect. cap. Bonæ. 1. & ibi Gloss. 1. de Postul. Prælat. Barbos. dictio. 363. num. 7.*
(22) *Clement. Exivi. §. Porrò cum dictus. & ibid. Gloss. in V. Modi.*
(23) *Clement. Exivi. §. Proindè ℣. Verum etiam.*

Regulam, & Pontificias Decretales interdicta etiam est receptio denariorum merè naturalis.

16 Hoc autem demonstratur primò ex textu Regulæ, dicentis (24) *Præcipio firmiter Fratribus universis, ut nullo modo denarios vel pecuniam recipiant*. Ubi perpendenda sunt illa duo verba *nullo modo recipiant*. Porrò *recipere*, sivè *accipere*, (quod idem est) dicitur, quandò quis *accipit*, seù *recipit* rem, quam tanquàm suam non habet, sed aut danti, aùt alteri dandam; cùm verò quis rem *accipit*, seù *recipit*, ut eam tanquam suam habeat, dicitur eam *capere*, ut textualiter dicitur in jure. (25) Dum igitur Regula *firmiter præcipit* Fratribus, ut pecuniam non *recipiant*, tali verbo declarat sibi interdictam etiam eam *pecuniam*, quam alteri reddendam *recipiunt*, nec aliquam proprietatem in eâ habent; præceptum enim de non habendo rem propriam, non solùm includitur in voto essentiali paupertatis, sed etiam in Regula (26) habetur separatum à præcepto de non recipiendâ *pecunia*.

17 Pariter observanda est illa clausula *nullo modo*, quæ otiosè in Regula non ponitur. Porrò talis clausula excludit omnem modum, qui aliàs esset permissus, ut ait *Seraphinus*, (27) & vim habet præcisæ prohibitionis, prout dictio *nullatenus*, ut ex *Cephalo* ait *Barbosa*, (28) ambos referens, & idem est, ac si diceretur, *nullo tempore, nulla ratione*, ut ex jure (29) deducit *Albericus*. Sensus ergo est, quòd Fratres sub quovis modo, formâ, tempore, ac ratione imaginabili, (quàmvis aliter essent licita, ac permissa) denarios recipiant.

18 Et hoc idem astruitur ex *Clementina* supracitatâ, in quâ (30) dicitur, *Sanctus* (Franciscus) *volens Fratres suos super omnia à denariis, seù pecunia esse totaliter alienos &c.* Ubi ponderanda est illa dictio *totaliter*, quæ universalis est, (31) comprehendens collectivè, ac distributivè omnes, ac quoscumque modos excogitabiles, juxtà quos possunt Fratres *pecuniam* recipere, ac eos omnes excludens. Et quàmvis *Glossa* ejusdem Clementinæ, quam dedimus suprà *num.* 11. per talem dictionem *totaliter* intelligat ablegatam à Fratribus proprietatem, & administrationem *pecuniæ*; tamen intelligendum non èst, quòd *Glossa* prædicta ibì loquatur taxativè, restrictivè, restringendo prohibitionem habendi *pecuniam* ad illos duos modos; sed loquitur exemplariter; attento maximè, quòd dictio illa *totaliter* posita in Decretali, est ad declarationem sensus Regulæ, in quâ cùm ponatur clausula supradicta *nullo modo*, importans negativè omnem modum imaginabilem habendi *pecuniam*, ut dictum est, consequens est, quòd talis dictio *totaliter* appellet omnes, & quoslibet modos habendi *pecuniam*, & illos excludat.

19 Sequitur igitur ex his, quòd nullo modo potest Frater Minor alienam *pecuniam* recipere, ad eam custodiendam, restituendam, transportandam, aut alio quovis modo, quantumvis merè naturali tractandam; hoc enim sibi vetitum est ex Regulæ præcepto.

(24) *Regul. Minor. cap* 4.
(25) *text. in l. Aliud est.* 71. *de Verb. sign. & in l. Non videtur.* 51. *ff. de Reg. iur.*
(26) *Regul. Minor. cap.* 6.
(27) *Seraphin. de Privil. iuram. privil.* 98. *num.* 95.
(28) *Cephalu. Consil.* 497. *nu.* 25. *lib.* 4. *apud Barbos. Clausul.* 92. *nu.* 1.
(29) *l. penult. C. de Postul. l.* 1. *ff. de Negot. gest. l. Omnes §. Si vir. ff. Quæ in frau. credit. Alberic. Diction.* Nullo modo.
(30) *Clement. Exivi. §. Porrò cum dictus, de Verb. signif.*
(31) *Barbos. Dictio.* 407. *num.* 1.

Probatio.

SUMMARIUM.

20 *Distinctio facienda circà probationem hujus criminis.*
21 *Quandò constare debeat de corpore delicti in hoc crimine.*
In crimine falsæ monetæ debet constare de corpore delicti.
Moneta probanda judicio Peritorum.
22 *Diligentia servanda à Iudice in casu accusationis de pecuniâ retentâ.*
23 *Pecuniæ contrectatio probatur etiam per Testes absquè corpore delicti.*
24 *Confirmatur conclusio.*
25 *Dubium proponitur.*
26 *Parvitas materiæ in contrectatione pecuniæ non datur.*
In delictis, in quibus consideratur sola qualitas, non datur parvitas materiæ.

20 QUò ad probationem hujus criminis, mihi videtur esse distinguendum juxtà casus, qui possunt occurrere in hâc materiâ. Quàmvis enim casus omnes eodem modo sint delicta contrà præceptum Regulæ de *pecunia* non recipiendâ, non tamen eodem modo probanda sunt; aliud enim est, quod Cajus *pecuniam* receperit, & apud se retineat; aliud verò, quod *pecuniam* contrectaverit; in primo enim casu delictum habet permanentiam; in secundo verò nullum vestigium post se relinquit.

21 Dico igitur, quòd, si accusatur Cajus pecuniam à sæculari accepisse, & eam in camerâ suâ habere, necessarium est, quòd constet de corpore delicti per *visum, & repertum*, aliàs non erit locus punitioni. Ratio est, quià in delictis facti permanentis antè omnia constare debet de corpore delicti, quo non subsistente, omnis inquisitio ruit. Porrò casus hìc totaliter aptatur delicto de cusâ falsâ monetâ, in quo juxtà Doctores, (32) ut suo loco dicimus, debet constare de delicto per ipsius evidentiam, in tantùm, quòd si de eo non constaret, quantumvis Reus confiteretur se falsam monetam cudisse, non tamen posset contrà eum procedi; & quandò dicitur, quòd in probatione hujus criminis uti possumus etiam præsumptionibus, ac conjecturis, hoc debet accipi, supposito quòd priùs constiterit de corpore delicti, & non aliàs, nec aliter, ut ex *Vermigliolo* loco citato, concludit *Raynaldus*. (33) Et ratio quidèm esse potest, quià falsitas monetæ est qualitas, quæ probanda est judicio Peritorum, non autem Testium, (34) Periti autem judicium ferre nequeunt, nisi moneta coràm ipsis examinanda statuatur. Alia etiam ratio addi potest, quòd nempè possint ab aliquo cudi numismata illa, quibus nobiles viri vtuntur in ludis, maximè tabularum, prò tessera; quæ licèt speciem præseferant veræ monetæ, moneta tamen non sunt, non enim signata sunt sigillo monetario vllius Principis; & ex consequenti talia cudere delictum non est.

22 Pari

(32) *Bursat. Cons.* 166. *n.* 4. *lib.* 2. *Farin. pu.* 2. *nu.* 22. *Matheu. lauret. de Franch. Pasqualig. de Franc. Honded. Cons.* 92 *num.* 11. *lib.* 2. *apud Raynald. obseru. Crim. Tom.* 1. *cap.* 5. *§.* 1. *ad* 3. *nu.* 34.
(33) *Vermigliol. Cons. Crim.* 218. *n.* 1. *& seqq. Raynal. loc. cit. num.* 35.
(34) *Guazzin. Reor. defens.* 4. *cap.* 9. *num.* 4. *Concial. Resolut. crim. V. Monet. Resol.* 1. *num.* 2.

22 Pari modo accidere potest, quòd similia numismata, aùt etiam medaleas, maximè si sint papyro involutæ, receperit Frater, & ab adstantibus judicatum sit illas esse veram monetam, & accusatio deferatur ad Superiorem parùm benevolum ergà illum, qui Superior processum instituat, cumque tanquàm Reum constituat cum gravi jacturâ famæ suæ; quòd nullo modò, aùt rationi, aùt justitiæ congruit. Si igitur talis accusatio deferatur, antequàm ad Rei constitutionem, & contestationem litis criminalis contrà eum deveniatur, debet Judex facere perquisitionem diligentem in Cellâ Rei suppositi, sivè in Officinâ suæ curæ commissâ, & pecuniam reperire, & in judicio statuere, quòd, si hoc non facit non est ulteriùs procedendum, juxtà communem Doctorum opinionem.

23 Quià tamen periculosa in praxi hæc opinio est, nàm receptio *pecuniæ*, quantùmvis separata à proprietate, nimìs dedecorat Minorum Religionem, quæ sanctè superbit de altissimæ paupertatis, & totalis fugæ à *pecuniæ* professione; ac vaferrimi hujusmodi *pecuniæ* receptores habent non vestigabilia latibula, in quibus eam recondant, & Superiorum zelo insultent, fidentes, quòd, si *pecunia* non reperiatur, ipsi minimè pœnis Statutariis vapulabunt, ideò salvâ Doctorum reverentiâ aliter puto dicendum. Aliàs (35) probavimus, quòd in delictis facti permanentis corpus delicti, si fuerit occultatum, aùt destructum, possit per Testes integros concludenter probari; ut de cadavere occisi in mare, seù in puteum projecto, aùt combusto. Pari igitur modo dicendum est in casu receptæ pecuniæ; licèt enim ipsa non reperiatur, vel quià eam Reus occultavit, aut quià expendit, si duo Testes integri receptionem probant, (maximè si deponant de qualitate monetæ, quià eam optimè viderunt, & cognoverunt eam esse veram, ac vsualem *pecuniam* auream, argenteam, æream; & potissimè si accedant alia adminicula malæ famæ Rei &c.) dico, quòd optimè deveniri potest ad constitutionem, & torturam Rei.

24 Et hoc magìs suadeo; quià par delictum est alienam *pecuniam* recipere, & ad custodiam tenere; sicut eandem contrectare civiliter distribuendo, donando, cambiendo &c. prout suprà dictum fuit. In hoc autem secundo delicto nullum manet vestigium, quod possit à Judice recognosci, & corpus delicti probari per *visum, & repertum*; tunc ergò, (prout Regulariter fit in delictis facti transeuntis) probatur delictum simul cum Delinquente per Testes; sequitur igitur, quòd etiam in primo casu corpus delicti etiam per solos Testes sufficienter probetur.

25 Est autem circà hoc difficultas, An scilicet probato, quòd Cajus aùt receperit, aùt contrectaverit *pecuniam* in quantitate, non pertingente ad peccatum mortale proprietatis, possit judicialiter puniri de contrectatione *pecuniæ*? quod idem est ac dicere, àn in hoc delicto detur parvitas materiæ?

26 Respondeo, quòd parvitas materiæ in delictis tunc habet locum, quandò crimen contingit secundùm materiam, ità ut ipsa materia sit objectum delicti, prout in furto, aut proprietate, quæ habent prò objecto respectivè rem alienam, sibi appropriatam. Non datur verò parvitas materiæ in delictis, in quibus consideratur qualitas, & non quantitas, aùt materia; ut est in fabricante venenum, aùt in cudente falsam monetam; aut tondente veram quantùmvis enim paucos nummos quiscudat, aut tondeat, nihilominùs incidit in crimen læsæ majestatis, ut ex jure (36) probant *Decianus*, ac *Raynaldus*. Proindè pœnâ inducentium falsos Testes in judicio; aùt sollicitantium in confessione, ità percellitur ille, qui inducit, aùt sollicitat unum, sicut multos; quià crimen consistit in qualitate. Ità ergò dicendum in nostro casu; siquidèm non prohibetur Fratribus contrectatio auri, aùt argenti, sivè æris, prout materia, sivè metalla sunt, sed prohibetur forma, sivè qualitas; puta, materia signata, quæ *pecunia* dicitur. Proindè resolvendum, quòd quantùmvis recepta *pecunia* non sufficiat ad concludendum crimen proprietatis, sufficit tamen ad delictum receptionis, seù *contrectationis pecuniæ*.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

27 *Soli Minores possunt puniri de contrectatione pecuniæ.*
28 *Primum Statutum prò Minoribus de observantiâ.*
29 *Secundum Statutum.*
30 *Tertium Statutum.*
31 *Quartum Statutum.*
32 *Quintum Statutum.*
33 *Sextum Statutum.*
34 *Septimum Statutum.*
35 *Octavum Statutum.*
36 *Nonum Statutum.*
37 *Decimum Statutum, & dubitatio prima.*
38 *Dictio* tanquàm *quot significata habeat.*
39 *Aliquandò importat similitudinem, aliquandò veritatem.*
40 *Opinio Sanctori impugnatur.*
41 *Ab identitate pœnæ non benè deducitur identitas delicti.*
42 *Dubitatio secunda.*
43 *In facto importante plura delicta, dantur pœnæ prò quolibet delicto, si sunt compatibiles.*
44 *Dubitatio tertia.*
45 *Delinquit contrectatione pecuniæ Frater, qui quoquomodo eam portet, quamvis illa sit alterius.*
46 *Dubitatio quarta.*
47 *Opinio Sanctori.*
48 *Impugnatur.*
Pœna Statuti, danda contrectanti pecuniam, etiam absquè ejus proprietate.
Quandò dispositio Statuti est clara, non recurrendum ad coniecturas.
49 *Dubitatio quinta.*
50 *Confessarius recipiens pecuniam, ut alteri restituat, delinquit hoc crimine.*
51 *Cautela adhibenda à Confessario, nè incurrat pœnam contrectantium pecuniam.*
Superior ex causâ potest dispensare in præceptis Regulæ.
52 *Dispensatio sinè causâ legitimâ est invalida.*
53 *Prælatus potest dispensare prò se, quod dispensat prò aliis.*

54 *Supe-*

(35) *Par. P. Tit. Corpus. num. 12. & seqq.*

(36) *l. p. C. de Veter. numism. pote. in fin. l. p. Tit. 22. lib. 9. Cod. Theodosian. Decian. Tract. Crim. lib. 7. cap. 23. nu. 25. Raynald. Obser. crim. Tom. p. cap. 5. §. 1. ad 3. num. 85. & seqq.*

54 *Superior retinens in Cellâ denarios restituendos delinquit, & quarè.*
55 *Dubitatio sexta.*
56 *Præsentia Syndici, aut ab eo Delegati est necessaria in emptione, aut venditione prò Fratribus.*
Fratres ad hæc nequeunt delegari.
57 *Dubitatio septima*
58 *Præsentia Syndici non ità necessaria in emptione, sicut in venditione.*
Quomodò Fratres possunt emere sibi necessaria.
De relativis idem est judicium.
59 *Emere, aut vendere absquè Syndico Apostolico Fratribus vetitum.*
60 *Dubitatio ottava.*
61 *Commutatio mobilium potest fieri per Fratres.*
62 *Dubitatio nona.*
63 *Superior Regularis Observantiæ, quâ pœnâ puniendus, si deponere faciat pecuniam non apud Syndicum.*
Pœnâ Superioris Strictioris Observantiæ prò eodem crimine.
Opinio Sanctori.
64 *Impugnatur.*
Eleemosynas indifferentes non possunt recipere Fratres Minores.
65 *Causæ adducta à Sanctoro ad excusandum crimen facientis deponere pecunias extrà manus Syndici nullæ sunt & periculosæ.*
66 *Dubitatio decima*
67 *Quomodò facienda à Superiore confessio de recepto legato pecuniario.*
68 *Dubitatio undecima.*
69 *Quomodò possit Superior licentiare Subditum, ut pecuniam quærat.*
70 *Dubitatio duodecima.*
71 *Quo casu possit Superior indulgere, ut Subditus pecuniam deponere prò se faciat in manu Syndici.*
72 *Dubitatio tertiadecima*
73 *Explicatio Statuti de faciente debita.*
74 *Casus, in quo locus sit pœnis contrà debita contrahentes.*
75 *Continuatur materia*
76 *Quibus casibus puniendi Superiores se obligantes debitis.*
77 *Dubitatio quartadecima.*
78 *Exponitur casus*
79 *Superior faciens recipere à Syndico eleemosynam pecuniariam obtentu oblationis ceræ, puniendus pœnis Statuti.*
80 *Dubitatio quintadecima.*
81 *Sola quæstuationes, quæ cedunt in beneficium Fratrum, sunt prohibitæ in eorum Ecclesijs*
82 *Dubitatio sextadecima.*
83 *Faciens ex accidenti recipere eleemosynam prò Missis Superior non comittit in Statutum.*
84 *Dubitatio decimaseptima.*
85 *Quæstuatio pecuniæ quævis, etiam non signata, Fratribus interdicta.*
86 *Dubitatio decima octava.*
87 *Merces laboris non potest à Fratribus judicialiter peti*

27 Quià ut diximus suprà, *contrectatio pecuniæ* apud nullos vetita est, nisi apud *Minores de Observantia*, ac *Capuccinos*, non habentur alibi, quàm apud eos, leges punientes hujusmodi crimen, proindè eorundem Constitutiones sunt inspiciendæ. Prò nobis *Minoribus de Observantiâ* sunt Statuta sequentia.

28 Primum. *Tanquàm proprietarium puniri præcipimus, qui denarios, vel pecuniam receperit; vel eo propriâ auctoritate ad recipiendum, & in proprios usus convertendum, quempiam substituerit; vel eosdem suprà se, vel in perâ, vel suprà jumentum portaverit; aut eos propriâ manu contrectaverit vel apud se; vel in Cellâ; vel alibi, vel in sæcularium manibus depositos habuerit* (37)

29 2. *Sinè Procuratore nihil emi, nihil vendi, aùt de eleemosynis prædictis* (pecuniarijs) *sub quocunq; prætextu disponi possit sub pœnâ proprietatis: sub quâ etiam pœnâ prohibemus, nè Guardianus, nisi in manu Syndici, vel substituti de ejusdem licentiâ, eleemosynas pecuniarias teneat, vel per manus aliorum expendat.* (38)

30 3. *Contractus, instrumenta, aut cujusvis generis scripturæ, in quibus Fratres se recepisse pecunias testentur. nullatenùs fiant sub pœnâ proprietarij.* (39)

31 4. *Nemo sinè sui Superioris licentiâ eleemosynam pecuniariam prò se, vel prò alijs Fratribus quærere, aut accipere audeat, sub pœnâ proprietarij: qua etiam puniatur, qui sinè Superioris licentia eleemosynam pecuniariam in manu Syndici Apostolici tenuerit; nec non qui quovis modo debita contraxerint.* (40)

32. 5. *Sub excommunicationis pœna contrafacientibus, ipso facto, incurrenda, ultrà pœnas in proprietarios sancitas, ut omnes, & singulæ capsulæ, vel arculæ, seù cippi, sivè disci, vel alia vasa quocunque nomine appellentur, etiamsi Confraternitatum, sint disposita ad colligendas, inferrendas, vel asservandas pecuniarias fidelium eleemosynas, sub quocunque prætextu, à nostris Ecclesijs, Sacristijs, vel Conventibus auferantur, & nullo unquàm tempore collocentur, præcipimus, & mandamus.* (41)

33 6. *Neque sit licitum Syndico, aut Procuratori in ijsdem Ecclesijs, Sacristijs, vel alio aliquo Conventus loco, denarios, vel pecunias recipere sub quovis prætextu. Guardianus verò, Vicarius, vel Sacrista, qui id permiserint, vel si pecunias per Tertiarium, aut Servitorem in Conventu receperint, & ad Syndicum deferri jusserint, suis Officijs priventur.* (42)

34 7 *Assignatam iàm pœnam subeant ijdem, qui intrà nostras Ecclesias quovis prætextu, aut titulo, sivè inter prædicandum, sivè alio quovis tempore eleemosynas pecuniarias peti aut fecerint, aut permiserint.* (43)

35 8 *Si qui in plateis, vel vicis steterint, ad eleemosynas petendas à prætereuntibus, ut prò herbis, vel fructibus, aut alijs venalibus, quæ apud se empta habent, pretium solvant; nulla interposita appellatione, carceri mancipentur per mensem; & Guardianus, qui id jusserit, vel consenserit, officio privetur.* (44)

36 9. *Laboris merces si pecunia fuerit, per ipsos solventes Apostolico Syndico consignetur: sin minùs Superioribus integrè assignetur; contraveniens ut proprietarius puniatur.* (45)

37 10. *Nec liceat Superioribus prò vestimento pecuniam dare, sub pœna proprietatis dantibus, ac recipientibus.* (46)

(37) *Stat. gen. Ord. cap. 4. §. 1. nu. 1. in fin.*
(38) *Stat. gen. Ord. l. cit. nu. 5.*
(39) *Stat. gen. Ord. l. cit. nu. 6.*
(40) *Stat. gen. Ord. l. cit. nu. 8.*
(41) *Stat. gen. Ord. l. cit. nu. 10.*
(42) *Stat. gen. Ord. l. cit. nu. 11.*
(43) *Stat. gen. Ord. l. cit. nu. 12.*
(44) *Stat. gen. Ord. l. cit. nu. 13.*
(45) *Stat. gen. Ord. cap. 5. §. 1. nu. 3.*
(46) *Stat. gen. Ord. cap. 6. §. 1. nu. 3.*

Circà quæ Statuta, occurrit prima dubitatio circà primum, datum suprà *num.* 28. & est, quid importet clausola illa *Tanquàm proprietarium*, in quâ importatur ratio, quarè proprietariorum pœnis percellatur, *qui denarios, vel pecuniam receperit &c.* proùt dicitur in Statuto?

38 Rerspondeo, quòd, ut advertit *Albericus* (47) dictio *tanquàm* duo habet significata; aliquotiès enim importat veritatem; aliquoties autem similitudinem; ut habetur ex utrâque juris paginâ Dicitur autem significare veritatem, quandò importat rationem dispositionis, tùm in lege, tùm in contractibus &c. Ut si dicatur, *Cajus tanquàm filius Titij debet in hæreditate ei succedere ab intestato*; lij *tanquàm* enim importat rationem, quarè *Cajus* succedat *Titio*, & facit hunc sensum, *Cajus debet Titio succedere ab intestato, quià est filius ipsius*; & hujus acceptionis plura in jure (48) habemus exempla?

39 Significat autem aliquotiès similitutinem tantùm, & tùnc tantùm v alet, ut dictio *sicùt*, aùt *quemmadmodum*, quæ similitudinem important. (49) In primo autèm sensu accipitur hæc dictio in citato statuto, in primâ ejus parte. Nàm qui *denarios, vel pecuniam recipit, aut eos propriâ authoritate ad recipiendum, & in proprios usus convertendum, quempiam substituit*, hic *tanquàm proprietarius*, hoc est, *quià verè est proprietarius*, est puniendus.

40 Putat autèm *Sanctorus* (50), quòd hic puniatur proprietas ficta, & consequenter lij *tanquàm* importet tantùm similitudinem, dùm dicitur absolutè, qui *denarios vel pecuniam receperit*, & non additur *propriâ authoritate*, (quod tamen ponitur in clausulâ sequenti, quæ habet, *aùt eos propriâ authoritate ad recipiendum, & in proprios usus convertendum, quempiam substituerit*) cùm certum sit, quòd recipiens propriâ authoritate denarios, ad eos convertendos in proprium usum, sit verè proprietarius. Sed ejus opinio non subsistit, quandòquidèm tritum in jure (51) est, quòd clausula posita in lege, aùt Statuto, (maximè si sit in medio, aùt fine dispositionis) refertur ad omnia referibilia; & sic ità verè est proprietarius, qui *propriâ authoritate*, ad convertendum in proprios usus, *denarios recipit*, sicut qui *ad recipiendum alios substituit*. Undè concludendum, quòd prima pars Statuti loquitur de proprietate verâ, & lii *tanquàm* non importet similitudinem, sed veritatem, ac rationem dispositionis.

41 Consequenter autumat ibidem Doctor, quòd in totâ dispositione Statuti hujus, ac sequentjum, lii *tanquàm* importet similitudinem delicti; ut potè censeatur proprietarius similitudinarius, & delinquat proprietate fictâ, qui denarios recipit per se, vel alium, etiam secluso quovis eorundem dominio; & hoc arguit à similitudine, seù potiùs identitate pœnæ, quæ datur recipienti denarios, absquè eorum proprietate, quæ pena est realiter proprietariorum. Sed etiam in hoc fallitur, nàm à similitudine, aut identitate pœnæ ineptè deducitur similitudo delicti, cùm eadem prorsùs pœna applicetur delictis, toto Cælo diversis, ut combustio pòst transgulationem æquè applicatur Monetario falso, ac Sodomitæ, cùm tamen eorum delicta nec umbram habeant similitudinis. Dicendum igitur, quòd, cùm in Regulâ distinctum sit præceptum de non recipiendâ pecuniâ, ab eo de non aliquid sibi appropriando, distincta etiam dentur contrà prædicta præcepta delicta, quæ non habent inter se similitudinem, quàmvis in eodem facto ambo delicta possint convenire, & ambo eâdem penâ puniantur. Et proindè similitudo, importata per lij *tanquàm*, sit tantùm similitudo pœnæ, seù potiùs identitas, quâ percutiuntur contrectator denariorum, & proprietarius; nullo autem modo sit similitudo, seù fictio delicti.

42 Secunda dubitatio est, An, ex quo distincta delicta sunt proprietas, & *contrectatio pecuniæ*, si ambo concurrant in eodem facto, punienda sint eâdem prorsùs penâ, quâ puniretur quodlibet eorum, ab alio separatum?

43 Respondeo negativè, quià, quandò in unâ actione concurrunt diversæ circumstantiæ, quarum quælibet separatum, diversumque delictum importat, plures penæ locum habent, nempè illæ, quæ correspondent singulis delictis. (52) Undè sepelliens aliquem usurarium manifestum, publicè excommunicatum, nominatim interdictum; ac tempore interdicti incurrit quatuor excommunicationes, ut ex Clementinâ quâdam (53) multi docent. Quòd, si una pena tantùm infligi possit (ut nempè ultimum supplicium, quod, licèt prò diversis delictis debitum, ultrà unam vicem tamen adhiberi nequit) tunc pœna illa cum alijs, quæ secum sunt compatibiles, cumulatur; undè qui occidit Sacerdotem, & sibi pecuniam surripuit, cùm non possit bis ultimo supplicio affligi, pròut ob furtum, & homicidium separatim mereretur, qualificato ultrà consuetum supplicio punitur. Non enim simpliciter furcis per collum suspenditur; sed priùs aùt sibi amputatur dextera, aùt caudâ equorum reptatur; aùt candentibus forcipibus torquetur antè mortem; aùt post mortem in frustâ ejus cadaver secatur. Cùm igitur recipiens *pecuniam* ad proprium usum committat duplex crimen, proprietatis nempè, & receptionis *pecuniæ*, quorum quodlibet pœnam carceris mensurni, ac privationem actuum legitimorum &c. meretur, liquet, quòd talis pœna prò quolibet delicto infligenda est, & ità per bimestre carcerari debet, & per quadriennium privari actibus legitimis.

44 Tertia dubitario est circà secundam partem ejusdem Statuti, & est, àn intelligenda sit de *contrectatione*, sivè receptione *pecuniæ*, conjunctâ cum proprietate; àn verò etiam de eâ, quæ à proprietate separata est?

45 Respondeo, quòd, cùm, (ut supra à *num.* 14 probatum est) receptio pecuniæ, etiam quomodolibet separata à proprietate per Regulam, juxtà Pontificias declarationes, sit prohibita, Statutum intelligendum sit de receptione denariorum tùm conjunctâ, tùm separatâ à proprietate. Undè sequitur, cum, qui receptam à sæculari pecuniam *vel in pœrâ, vel suprà jumentum portaverit, vel apud se in Cellâ,*

vel alibi

(47) *Alberic. Diction. Verb. Tanquàm.*
(48) *Proem. Decretal. §. Sacra. cap. Cum pro causa. & ibi Gloss. de Sent. Excom. cap. 1. de Homicid. lib. 6. l. p. q. C. de Hæred. instit.*
(49) *cap. Cum dudum. de Elect. cap. Solita. & ibi. Gloss. in V.* Tam*quam. & Felin. nu. 3. de Major. & obed. l. Si pecunia. ff. Si cert. pet. L. Iubemus §.* Sanè *2. C. de* Sacr. *Eccles.*
(50) *Sanctor. de Pœn. cap. 7. Quæst. 2. §. In cap. 4. fol. 280.*
(51) *text. in cap. Secundò requiris.*
(52) *cap. literis. ubi Abb. nu. 2. & Felin. nu. p. de Præsumpt. L. Si adulterium. & ibi Bart. nu. 3. ff. Ad leg. Iul. de Adult. Thesaur. de Pœn. Par. p. cap. 8. V. Secundus modus.*
(53) *Clem. 1. de Sepult., ubi Cardinal. nu. 29. Ugolin. de Censur. Tab. 1. cap. 16. §. 3. nu. 4. Sayr eo. tit. lib. 1. cap. 10. nu. 10. Suar. eo. tit. Disp. 5. Sect. 3. nu. 14. apud Thesaur. loc. cit.*

vel alibi custodiendam, & sæculari reddendam receperit, reum esse hujus Statuti, prout etiam sensit *Sanctorus*. (54) Addit tamen iste Auctor, quòd cessante scandalo, si in periculo latronum, aut ob aliam causam frater pecuniam transferendam, aut custodiendam reciperet à sæculari, cui frater protestatus esset, quòd licèt hoc sibi prohibitum sit ex Regulâ, tamen ex charitate facit, non deberet puniri ut Statuti transgressor. Sed hoc non facilè admiserim; siquidem prohibitio hæc non est Statutaria, sed ex Regulâ; nec culpa ejusdem transgressionis est ratione scandali, quo cessante, cesset culpa, sed est ex merâ dispositione Regulæ vetantis, quòd Fratres *nullo modo* pecuniam recipiant. Undè si Statutum tali pænâ vindicat transgressionem præcepti Regulæ, quandocunque intervenit transgressio, Statutaria pæna integraliter debetur. Patet autem, quòd culpa intervenit, (nec excusat periculum latronum, aut alia causa) quoties Frater pecuniam recipit, dùm enim Regula exprimit, quòd *nullo modo* recipiatur pecunia, excluduntur quilibet, casus, quantùmvis aliàs liciti, ut suprà *num.* 17. explicuimus. Nec ex charitate ergà proximum licet fratri Regulam transgredi cùm hìc non agatur de salvandâ vitâ proximi, aùt impediendo ejus damno spirituali, ob quæ sola epicheya regulatæ charitatis dispensaret in præcepto Regulæ, ut notùm est. Undè allatam sententiam Sanctori non credo amplectendam.

46 Quarta dubitatio est, àn eadem prorsùs pæna, quæ ex Statuto debetur proprietarijs, debeatur *pecuniam* simpliciter, & absque proprietate recipienti.

47 Respondeo, quòd *Sanctorus* (55) vult tales esse mitiùs puniendos; minoratio autem pœnæ consistat, in non negandâ hujusmodi Reis sepulturâ Ecclesiasticâ; in minorandâ duratione privationis actuum legitimorum; & in non irrogandâ privatione suffragiorum per *Tridentinum* inflictâ. Et fundamentum ipsius est quià dictat ratio, quòd tanta pęna non debeatur proprietario ficto, sicut verò, tales autem Rei sunt proprietarij ficti, & non veri.

48 Sed talis opinio, ut potè falso fundamento innixa vera non est. Siquidem suprà *num.* 40. *&* 41. probavimus, quòd Statutum punit receptores *pecuniæ*, etiam absquè proprietate, non quià tales sint fictè proprietarij, sed quià controveniunt præcepto Regulæ de *nullo modo* recipiendâ pecuniâ: nec ex similitudine, seù potiùs identitate pęnæ, quam Statutum incutit taliter delinquentibus, potest inferri similitudo eorum delicti cum crimine proprietatis, ut proindè dici possint proprietarij ficti. Dicendum igitur, quòd eadem prorsùs pęna danda sit *pecuniam* recipientibus, quæ datur proprietarijs. Nàm, quandò verba Statuti sunt clara, non est recurrendum ad coniecturas, nec de Statuti rationabilitate, aùt intelligentiâ disputandum argumento eorum, quæ dicuntur in quâdam lege (56). Statuta autem disertissimis verbis disponunt Reos hujusmodi puniendos pęnâ proprietariorum, undè hæc ex integro est illis danda. Et quàmvis privatio sepulturæ Ecclesiasticæ, & privatio suffragiorum sit inflicta à Canonibus, & *Tridentino*, respectivè proprietarijs veris, undè sequitur, quòd illæ non incutiendæ sint proprietarijs fictis; non tamen per hoc infertur, quòd eædem pęnæ non sint dandæ recipienti denarios, nàm istæ non dantur ex dispositione Canonum, aùt ratione fictæ proprietatis, sed ex sanctione Statutariâ parificante in pęnâ, non autem in culpâ recipientem *pecuniam* cum proprietario.

49 Quinta dubitatio est, An Confessarius recipiens à pęnitente denarios, alicui restituendos reus sit delicti receptionis *pecuniæ*; & consequenter deprehensus cum denarijs in camerâ esset puniendus pęnâ Statutaria.

50 Respondeo, quòd cùm in Regulâ præcipiatur, quòd fratres *nullo modo* pecuniam recipiant, neque Confessario licet *pecuniam* recipere à pænitente alteri restituendam, pròut enim optimè dicit *Sanctorus* (57), quòd vetitum est absolutè per viam Regulæ, & Statutorum, non potest esse licitum gratiâ confessionis; aliter contrà regulam juris (58) admitteretur per aliam viam id, quod per unam est prohibitum. Additur quòd non tenetur ex officio Confessarius esse minister pænitentis in faciendâ restititutione, quià multi alij modi suppetunt eam secretò faciendi; & si nullus suppeteret, & periclitaretur pati gravem jacturam famæ pęnitens per se restituendo, dispensatur prò tunc juxtà Theologos Morales, (59) Si igitur ipse Confessarius se immiscet in re, quæ ad eum non pertinet, non est sinè culpâ, pròut dicit alia juris regula. (60)

51 Quià verò potest dari casus, quòd pænitens incapax nostræ Regulæ, nolit credere Confessario asserenti, se non posse denarios restituendos recipere, contrà confessarium irascatur, & sic scandalizetur, quasi nolit cooperari saluti animæ illius, quæ est obnoxia restitutioni; ut projiciat in sede confessionali pecuniam, & habeat, optimum duco, consulere quid tali casu faciendum sit à Confessario, ut culpam in foro animæ evitet, & pænam in foro fori evadat. Stat planè, quòd Superiores omnes, etiam locales, nisi peculiaribus Constitutionibus suorum Ordinum impediantur, possint in præceptis propriæ Regulæ dispensare cum suis Subditis ex causa legitimâ, & hoc de jure communi, ut ex *Suarez Pellizzarius*. (61) tùm quià talis dispensatio frequenter est necessaria ad bonum regimen Religionis; tùm quià, sicut Episcopus potest dispensare cum Clerico sæculari, in obligationibus pertinentibus ad Statum Clericalem, vel ad Officium, sivè beneficium ejus, sic & Prælatus localis potest dispensare cum suis Subditis in præceptis suæ Regulæ. Nàm Prælati Regulares, potestatem dispensandi cum proprijs Suditis habent æqualem potestati quam habent Episcopi in Clericos, ut probat idem Pellizzarius alibi. (62)

52 Debet igitur Confessarius in facti contingentiâ, adire secretò proprium Prælatum, & illi negotium aperire, & petere ab eo dispensationem ut possit tales denarios recipere; & Prælatus non debet esse tàm facilis in impertienda dispensatione, sed benè examinare, àn vigeat in casu causa sufficiens dispensandi; si enim causa legitima, aut judicata à Prælato ut legitima, non interveniat, dispensatio est invalida ex vulgatis. (63) Si verò Cōfessarius copiam Prælati habere nequeat, vel quià à Confessionali exire non de facili potest, vel quià periclum est, quòd persona pænitentis cognoscatur à Prælato curioso si Con-

(54) *Sanctor. de Pæn. cap. 7. Quest. 3. ℣. Respondeo præter dicta. fol. 285. & ℣. Respondeo si simul. fol. eo.*
(55) *Sanctor. de Pæn. loc. cit. Quæst. 3, ℣. His tamen non. fol. 283.*
(56) *l. Ille §. Cum in verbis. ff. de legat. 3.*

(57) *Sanctor. de Pæn. cap. 7. Quest. 4. ℣. Respondeo negativè. fol. 285.*
(58) *cap. Cum quid. de Reg. jur. lib. 6.*
(59) *Rebell. de Obligat. just. lib. 2. Quæst. 17. Sect. 4. nu. 27. Navar. Manual. cap. 17. nu. 57. Less. de Iust. & jur. lib. 2. cap. 16. nu. 21.*
(60) *cap. Non est. de Reg. jur. in 6.*
(61) *Suar. Tom. 4. de Relig. Tract. 8. lib. 2. cap. 12. nu. 28. Pellizzar. Manual. Regular. Tom. 2. Tract. 9. cap 3. Sect. 4. nu. 183.*
(62) *Pellizzar. loc. cit. nu. 109.*
(63) *D. Thom. 2. 2. q. 88. art. 12. ad 2. Baldell. lib. 5. Disput. 52. nu. 9. Pellizzar loc. cit. nu. 97.*

si Confessarius, qui ad Confessionale pœnitentem reliquit, ad eum revertatur, potest interpraetari mentem Praelati, & ex interpraetativâ dispensatione denarios restituendos recipere. Ad se verò ponendum in tutò in foro fori debet factum quantocyùs Praelato aperire; & statim ac potuerit, debet restitutionem facere. Quòd si is, cui facienda est restitutio, longè absit, nec potest tàm brevi tempore reverti, consulo, quòd Confessarius vel denarios Prelato, aut de ejus licentiâ, Syndico custodiendos tradat, accepto chirographo cautionis; vel licentiam eos custodiendi in suâ Cellâ, in scriptis obtineat, & eam cum denariis ipsis diligenter custodiat, sic enim fiet, quòd, si à Superiore majori deprehendatur cum tali pecuniâ, nullâ pœnâ possit affici.

53 Quòd si Confessarius ipse Praelatus sit, potest ipse uti tali dispensatione, quam posset Subdito indulgere, cùm non debeat esse conditionis inferioris, quàm Subditus. Hoc verò est prò foro animae; sed quid juris prò foro fori? Dato casu, quòd Provincialis denariorum summam in Cellâ Guardiani reperiret, deberet nè credere ipsi, asserenti eos esse denarios, qui sibi obvenerunt in confessione, restituendos?

54 Dico, quòd si hoc admitteretur, quòd talis nempè excusatio liberaret Reum ab impetitione justitiae pessimae, ac damnabiles consequentiae possent contrà Regulae observantiam introduci in Religione. Putat *Sanctorus*, (64) quòd, si Confessarius esset vir probatae vitae, & famae integrae, qui talem excusationem afferret, posset excusari, & contrà eum non procedi; & hoc idem dicendum esset de Guardiano. Sed talem opinionem non puto veram, tùm quià receptio *pecuniae*, quoquomodò fiat independenter à proprietate, crimen est, nec crimen tollit, quòd talis *pecunia* sit prò restitutione, quià etiam sub tali colore *pecunia* recipi nequit; ut suprà probatum est. Tùm quià, prò casu necessitatis inevitabilis, remedium habet Confessarius, petendo dispensationem à Praelato, aut ei factum ex interpretativâ dispensatione manifestando. Nec Guardianus, cui reperti essent nummi, tali excusatione posset se tueri, quae nullo modo deberet admitti, quantùmvis integerrimae esset famae; quià per Statuta, & maximè *Reformata* (65) cavetur, nè ullo modo quis denarios in Cellâ retineat. Dato igitur, quòd quàmvis integrae famae esset Guardianus; quòd denarii reperti essent ad restitutionem faciendam; & quòd Guardianus non potuerit, eos non recipere à pænitente, tamen reatum non evadit, quià debuit Syndico custodiendos tradere, casu, quo ob absentiam ejus, cui facienda erat restitutio, esset differenda; nec potuit ille, cùm nulla necessitas in contrarium subsit, contrà prohibitionem Statutorum in propriâ Cellâ conservare.

55 Sexta dubitatio est circà secundum Statutum, datum suprà *num.* 29. & est, An in emptione, vel venditione necessaria sit physica praesentia Syndici Apostolici, sivè potiùs sufficiat moralis, nempè per Delegatum suum.

56 Respondeo, quòd, cùm Syndicus sit Delegatus Apostolicus ad universitatem causarum, tangentium contractus emptionis, ac venditionis favore Religionis, ipse in casu particulari potest alium subdelegare, pròut textualiter dicitur in jure. (66) Subdelegatus autem ab ipso non potest esse Frater, ad hoc enim ipse institutus est, (quià per regulam vetitum est fratribus, tùm pecuniam contrectare, tùm contractus civiles celebrare, quae omnia interveniunt in emptione, ac venditione,) ut fratrum vice per tales contractus eorum necessitatibus provideatur, cùm ipsi hoc praestare nequeant. Quòd, si hoc possent fratres ex delegatione Syndici, à fortiori potuissent ex delegatione *Papae*, qui ordinasset, quòd ex quo omnia, quae usibus Fratrum sunt deputata, sunt de proprietate *Sedis Apostolicae*, possent Fratres vendere, & emere sibi necessaria, tanquàm Delegati *Sedis Apostolicae*, Hoc autem minimè sanxerunt Pontifices, cognoscentes talem delegationem ex Regulâ Fratribus repugnare, ob contrectationem pecuniae, quae regulariter in talibus contractibus intervenit. A fortiori ergò ipsis repugnat esse Delegati Syndici.

57 Septima dubitatio circà idem Statutum est, An pari modo prohibitum sit Fratribus emere sinè Syndico, sicùt vendere sinè eodem.

58 Respondeo, quòd, attentâ declaratione *Nicolai Tertij* in suâ Decretali (67), videtur respondendum, quòd non. Nàm dictus *Papa* disertissimis verbis ordinavit (68), quòd, si res aliqua, praetio aestimabilis, cujus usus fratribus non competit, vendi oporteat, hoc fiat *per Procuratorem, à praefatâ Sede deputandum*. In alio autem loco (69) videtur determinare, quòd licitum sit, emptione sibi necessariâ, Fratribus providere; & hoc non quidèm civili contractu, obligando se ad pretium solvendum prò re emptâ, sed dicendo, *quòd per eleemosynas, & alios amicos Fratrum, ad solutionem hujusmodi faciendam intendant fideliter laborare*. Hinc apparet ex Papali declaratione, posse quidèm modo praexposito Fratres sibi necessaria emere, non verò inutilia vendere, & sic etiam intellexit *Sanctorus*. (70) Ratio autem talis declarationis esse potest, quòd quàmvis vendere, & emere sint relativa, de quibus idem judicium est, (71) tamen in emptione non ità evidenter apparet acquisitio dominij in re emptâ; neque dè necessitate intervenit contrectatio *pecuniae*, sicùt in venditione; nàm rem vendere nequit, nisi ejus dominus; & venditio fieri nequit absque contrectatione *pecuniae*, quod non est in emptione factâ, ut praescribitur, in quâ *pecuniae contrectatio* non intervenit, nec rei emptae dominium transfertur in ementem, sed ad *Sedem Apostolicam*; ideò vetita reddatur venditio, non emptio.

59 Tamen, attentâ dispositione Statutorum, dicendum est, quòd Fratribus ità prohibetur emere, sicùt vendere absque praesentiâ Syndici. Manifesta enim sunt verba Statuti, *Sine Procuratore nihil emi, nihil vendi quovis praetextu possit*. Et benè attendenda est clausula, *quovis praetextu*, quae excludit omnem, & quàmvis clausulam coloratam, nempè ob utilitatem Conventus, quià nempè Procurator non erit ità accuratus in conveniendo de pretio minori, aùt in faciendâ diligentiâ, ut res inveniatur apùd Mercatorem, qui viliori praetio rem dabit; aùt quià non ità expertus est in cognoscendâ qualitate, seù perfectione rei emendae, & centum hujus modi. Non excluditur autem causa vera, puta, quòd urget necessitas, & praesentia Procuratoris haberi tunc non potest. Hàc

(64) *Sanctor. de Pæn. cap. 7. Quaest. 4. V. Respondeo negativè. in fin. fol. 285.*
(65) *Stat. Gen. Reform. cap. 4. nu. 1.*
(66) *cap. Si prò debilitate. cap. Quoniam. de Off. & pot. Iudic. Deleg. Clement. unic. eo. tit.*
(67) *cap. Exiijt. de Verb. Signif. in 6.*
(68) *citat. cap. Exiijt. §. Quia verò.*
(69) *citat. cap. Exiijt. §. Caeterùm.*
(70) *Sanctor. de Pæn. cap. 7. Quaest. 4. V. Dices. idem. Nicolaus fol. 288.*
(71) *cap. Si quis obiecerit. cap. Si quis probandus. 1. q. 3. cap. Praetereà. de Off. Iud. Delegat. Pignatel. Consult. p. nu. 27. Tom. 3.*

test. Hâc exceptâ, cæteræ non juvant; nàm peritia bonitatis, aùt justi valoris rei emendæ, ut nempè rerum simplicium prò conficiendis pharmacis, libri alicujus &c. quæ non potest esse in Procuratore, non justificat emptionem, si possit commodè haberi illius præsentia, potest enim Frater cum illo ad venditorem accedere, & rei emendæ perfectionem examinare, & illius justum prætium Procuratori revelare, ut ultrà non solvat. Cæterùm pacisci de prætio, ac solutionem promittere, & debitum contrahere militant contrà Statuta, ac Regulam, & sic operans fit reus Statuti.

60 Ottava dubitatio est, An sicùt in emptione, & venditione requiritur Syndici præsentia, ut visum est, ità requiratur in commutatione rerum Conventui inutilium prò aliis utilibus?

61 Respondeo negativè, si loquamur de rebus mobilibus; nàm *Nicolaus III.* in citatâ suâ Decretali (72) concedit, *ut commutatio rerum mobilium, quibus Fratres utuntur, & ad eas res, quarum usum Fratribus licet habere, de Generalium, & Provincialium conjunctim, vel divisim authoritate procedat*. Et quamvis videatur, quòd eadem sit ratio de commutatione, & venditione, quià commutatio supponit in commutante dominium rei commutatæ, ut supponit venditio in re venditâ; tamen concedit *Papa*, ut cum authoritate Generalis, aùt Provincialis Fratres possint commutare res mobiles sibi inutiles, quarum dominium est *Sedis Apostolicæ*, ità ut Fratres sint simpliciter ministri illius, & talis commutatio sit tantùm ministerialiter, non verò dominativè per eos facta; vetat tamen, eosdem esse ministros in venditione earundem rerum; & ratio tangitur ibidèm, & est, quià in venditis, *pecunia contrectatio* intervenit, quæ tamen non intervenit in commutatione; ideò permissa est ministerialis commutatio, non autem ministerialis venditio.

62 Nona dubitatio est, quâ pœnâ puniendus sit Guardianus, qui eleemosinas pecuniarias extrà manus Syndici, aut illius Substituti deponi faceret?

63 Respondeo distinguendo de Guardiano; vel enim iste est *Regularis Observantiæ*, vel est *Strictioris*. Si primum, dico puniendum esse pænis proprietariorum, pròut sonant præcisè verba Statuti, quòd commentamur ibi, *sub quâ panâ* (nempè proprietatis) *prohibemus, nè Guardianus, nisi in manu Syndici, vel substituti de ejusdem licentiâ, eleemosynas pecuniarias teneat*. Si verò secundum, Guardianus puniendus est privatione Officij, sic enim disponunt *Statuta Reformata* (73). *Ogni Convento habbia il Sindico Apostolico, ò al più un'altro Sostituto: e questi, e non altri siano nominati dal P. Generale, ò Provinciale per haver cura delle limosine pecuniarie, caso, ch'il dante non volesse tenerle lui; e chi le farà depositar altrove, s'è Guardiano, sia privo dell'Officio*. Et quàmvis pœnâ privationis officij minor sit pœnâ proprietariorum, tamen illa prò *Reformatis* adhibenda est, licèt Statuta Generalia Ordinis sint etiam cum *Observantibus* communia *Reformatis*; Sicùt enim Statutum imponens novam pœnam videtur recedere à jure communi, & attenditur pœna Statuti, & non juris communis, ut vult *Baldus* (74), ità per Statuta *Reformata* recessum videtur à Statutis Ordinis, & illa, non hæc sunt à *Reformatis* servanda.

Excusat autem *Sanctorus* (75) crimen, si pecuniaria eleemosyna deferatur extrà manus Syndici, vel quià ipse longè abest, si ipse jàm existens creditor Conventus timeretur velle, illam retinere prò satisfactione antiqui debiti, & nolle expendere prò imminente fratrum necessitate; & concludit Statutum ajens, quòd talis eleemosyna à Guardianis non teneatur, *Nisi in manu Syndici, aut Substituti*, debet accipi *de eleemosynis indifferentibus, & indeterminatis, non autem de depositis iussu dominorum*. Fundamentum verò hujus asserti nequit ab ipsius contextu expiscari.

64 Excusationem proindè recitatàm non facilè admiserim, eam nempè puto falsam, & periculosam. Falsum enim est, quòd Statutum loquatur de eleemosynis *indifferentibus, & indeterminatis*; quià juxtà Decretales *Nicolai, & Clementis*, quas solas amplectitur totum corpus *Regularis, & Strictioris Observantiæ*, eleemosynæ *indifferentes, & indeterminatæ* non possunt à Fratribus recipi, nequè apùd Syndicum conservari, debent enim eleemosynæ esse prò necessitatibus præsentibus, aut imminentibus ad hoc, quòd recipi possint, ut notum est: sequitur igitur, quòd Statutum non potest loqui de illis, quæ recipi non possunt. Periculosum etiam esset, quià posset quilibet Guardianus Reus hujus delicti, unam ex supracitatis, aut aliam similem clausulam prætexere, & sic eludere dispositionem gravissimi Statuti, quod est, prout agnovit etiam idem *Sanctorus* (76) *magnæ considerationis, á quo præcepti de non recipiendis pecunijs proba observantia dependet*; & ego addo, quòd ejus praxis difficultat furta, quæ à malis Superioribus, ac fraudationes eleemosynarum fiunt; ob quæ, Religiosi sibi necessaria non recipiunt à talibus nebulonibus, qui petentibus illa denegant, sub prætextu paupertatis Conventus; undè coguntur aliundè ea sibi comparare cum læsione voti paupertatis, & religiosæ observantiæ jacturâ. Siquidèm non ex alio fonte emanavit introductio proprietatis, violata paupertas, & cum his totius Ordinis relaxatio, nisi ex hoc, quòd Superiores locales, ut communes eleemosynas sibi possent copiosiùs applicare, Subditis necessaria denegarunt, cogentes eos sibi extrà ordinem illa providere; & tali pacto, ac occasione fieri proprietarij. Introductâ autem in Religione proprietate; de Religione actum est,

65 Concludendum igitur est, causas, ad excusandum hoc crimen suprà adductas, nullas esse. Si enim Syndicus longè abest casualiter (non enim Syndici, regulariter habitant valdè distantes à Conventu), potest expectari ejus reditus, modicum enim tempus, quo eleemosyna detinetur extrà manus Syndici, animo quantocyùs eam curandi deponi in ejusdem manibus, non concludit crimen contrà Statutum; nec pariter est continuum periculum, quòd in itinere pecunia surripiatur; & benè potest, eo cessante, illa ad Syndicum deferri. Pariter, si Conventus cum Syndico habet debita, & proindè timetur, quòd iste sibi velit retinere pecuniam prò satisfactione debiti, potest eleemosyna deponi apud Substitutum Syndici, aut relinqui in manu dantis; aut alterius Substituti, nominati à dante, non enim de facili omnia hæc occurrere possunt, ut nempè Syndicus, & ejus Substitutus velint sibi eleemosynam retinere prò satisfactione debiti Conventus; & dans eleemosynam nolit eam retinere apùd se; & nolit pariter deputare alium à se substitutum, ut eam

(72) *cap. Exij. §. Quià verò libros de Verb. sign. in 6.*
(73) *Stat. Reform. cap. 4. nu. 3.*
(74) *Bald. in l. Data opera. C. Qui accusa. & in l. 2. C. de Reb. credit. apud Gabr. Commun. opin. Tit. 30. nu. 126.*

(75) *Sanctor. de Pæn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. 2. Difficult. 4. V. Respondeo affirmative. circ. finem. fol. 292.*
(76) *Sanctor. loco cit. initio.*

ut eam conservet. Et proindè tales excusationes, dico excusationes in peccatis.

66 Decima dubitatio est circà tertium Statutum, datum supra *num.* 30, quomodò se gerere debeat Superior, à quo Tutor, aut Executor testamentarius, aut loci pij administrator, non vult legatam *pecuniam* Fratribus in manu Syndici solvere, nisi Superior ipse confessionem ipsam, de receptâ per Syndicum *pecuni* in satisfactionem illius legati, in scriptis faciat?

67 Respondeo, quòd huic incommodo obviaverunt Statuta Generalia Ordinis (77) ordinando, quòd in similibus casibus syngrapha confessionis contineat *tantam quantitatem pecuniæ numeratæ per N. de N. ordinatam, relictam, seu legatam prò Fratrum necessitatibus à N. de N. Syndico Apostolico Conventus N. esse receptam, & solutam ab N. de N. &c.* Hâc enim formâ non confitentur Fratres contrà regulam, *pecuniam* recepisse, & consequenter in Statutum non committunt.

68 Undecima dubitatio circà quartum Statutum datum suprà *num.* 31. est, quomodò possit Superior licentiam dare Subdito, pecuniam prò se, vel prò alio quærendi, sivè accipiendi, cùm hoc in Regulâ simpliciter sit prohibitum?

69 Respondeo, quòd, ut habetur in Regulâ (78), possunt Ministri, Custodes, & Guardiani, qui nomine Custodum veniunt, *prò necessitatibus infirmorum, ac Fratribus induendis*, recursum habere ad *amicos spirituales*, ut nempè isti *numeratâ pecuniâ* solvant Fratribus necessaria, quæ, nec mercede proprij laboris, nec eleemosynariter ab ipsis parari potuerunt. Quòd igitur Superioribus licitum est per se; hoc etiam licet per delegatum, nempè Fratrem illum, qui in necessitate est, ob quàm recurri possit ad amicum spiritualem, suppositâ licentiâ Superioris. Frater igitur recurrens prò suâ necessitate, & de licentiâ Guardiani ad amicum spiritualem licitè recurrit, & in hoc casu Superior licitè dat Suddito *pecuniam* quærendi licentiam.

70 Duodecima dubitatio circà idem Statutum est, quo casu possit Superior licentiare Subditum, ut in manu Syndici eleemosynam pecuniariam conservet?

71 Respondeo, quòd potest dari casus, quòd Religiosus valetudinarius indigeat frequentissimè, aùt medicamentis, aùt cibis particularibus, quibus comparandis impares sint vires Conventus, & ideò habitâ licentiâ recurrendi ad amicos spirituales, aliquem inveniat, qui sibi eleemosynam octo, aut decem aureorum prò imminentibus necessitatibus suis largiatur. Tali casu potest Superior dare facultatem Subdito, ut in manu Syndici talis pecunia deponatur, ut implicetur prò necessitatibus illius, quæ, attentâ malâ ejus valetudine, sunt aùt præsentes, aùt imminentes.

72 Tertiadecima dubitatio circà idemmet Statutum est, quomodò prohibeatur contractio debitorum, si aliquis in necessitate sit, ut debita cogatur contrahere?

73 Respondeo, debita contrahere ideò prohiberi, quià ex Regulâ prohibetur Fratribus, civiliter se in aliquo contractu obligare, & civilis obligatio in contractu emptionis vocatur *debitum*. Porrò prohibitio debitorum contrahendorum afficit tùm Subditos, tùm Superiores, de quibus singulis circà hanc materiam distincta habentur Statuta. Prò Subditis quidem sequens habemus Statutum (79) *Quia notabili infamiâ laboraverit ob debita, de quibus apùd Prælatos convictus fuerit ad omnia Ordinis Officia, ultrà pœnas sibi ob debita inflictas perpetuò inhabilis existat*. Et advertendum, quòd in Sambucanis mendum est impressoris; nàm ubi dicendum est *ob debita*, posuit *ob delicta*.

74 Hoc autem Statutum, pròut optimè Sanctorus (80) explicat, accipiendum est de illâ *infamia*, quæ dicitur *notabilis* ratione publicitatis, tùm inter Fratres, tùm inter sæculares, & ortum habet non ex eo, quòd unus tantùm sæcularis linguosus, qui unius rei creditor Fratris, si de illo publicè conqueratur, quòd ille debitum sibi non solvat, sed quòd de multis rebus debitor sit cum uno, vel cum multis creditoribus, qui conqueruntur de Fratre illo, & maculatur Religio ex malâ illius fama; Statutum enim ait *ob debita* nempè plura, non ob unum tantùm. Et addo etiam, quòd debita debent esse de rebus non Fratri necessarijs, sed superfluis; potest enim dari casus quòd Superior avarus nolit necessaria tribuere, ut telam prò brachis, corium prò sandalijs, oleum prò lucernâ, chartam, encaustum, calamos ad studium, & scriptionem necsaria; & Frater à sæcularibus ea quærat, sperans reperire amicum spiritualem, qui prætium illorum solvat, nec inveniat. Tali casu contrà justitiam esset, quòd ob talia debita, ad quæ necessitatur, cogeretur subire gravissimam pœnam, quæ potiùs deberetur avaro Superiori, qui noluit necessaria tribuere, pròut tenetur. Ut ergò criminale sit debitum, oportet, quòd sit ob res superfluas; ut ob jocalia, coronas, medaleas argenteas &c. sæcularibus, maximè fœminis donandas; sivè ob poculenta, & esculenta, quibus incumbunt gulosi quidèm lurcones, & ventro dediti, qui immemores professæ paupertatis non acquiescunt communi victui, quem frugalis Religionis mensa impartiri potest, sed volunt in Camerâ habere pretiosa vina, aquam vitæ, chioccolatam, omnis generis bellaria; non raro capones, turdos, perdices. & hujusmodi delicata obsonia, ob quæ debita contrahunt cum coquis, cauponibus, œnopolis, aromatarijs, cupedinarijs &c., & cùm solvendo non sint aggravantur in fama, & deturpatur per eos Religio.

75 Pariter existimo locum esse Statuto, si Frater solitus sit in quovis Conventu, ubi habitat aliquod debitum, licèt non notabile contrahere; non minùs enim iste infamatur apud Fratres de hoc, quàm si multa debita in uno loco contraxisset, ob quæ notabili infamiâ laboraret. Nàm eo modo, quo plura parva furta conjunguntur, & constituunt furem famosum furcis suspendendum, (81) ità multa parva debita in hoc casu debent cumulari ad punitionem. Verum est, quòd, ut benè advertit citato loco *Sanctorus*, quòd ad hoc, quòd possit Reus puniri, oportet, quòd per Testes judicialiter convincatur in inquisitione institutâ, aut ex Officio Judicis, aut ad instantiam partis accusantis, & tùm punitur pœnâ proprietariorum ob debita contracta; & pœnâ inhabilitatis ad Officia Ordinis, ob *infamiam notabilem* contractam. De hoc autem diximus paragrapho superiori.

76 Prò Superioribus autem localibus, contrahentibus debita habetur aliud Statutum, ità sonans. (82) *Caveant Guardiani, nè gravioribus debitis Conventus onerent, nisi cum licentia Provincialis, & Discretorum consensu sub privatione Officiorum, & inhabilitate in posterum.*

(77) *Stat. Gen. Ord. cap.* 4. §. 1. *nu.* 8.
(78) *Regul. Min. cap.* 4.
(79) *Stat. Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *nu.* 70.

(80) *Sanctor. de Pæn. cap.* 7. *Quæst.* 4. *Cas.* 4. ℣. *Dico id coniici. fol.* 299.
(81) *Clar. Pract. criminal.* §. *Furtum.* ℣. *Scias tamen. nu.* 8.
(82) *Stat. Gen. Ord. cap.* 6. §. 6. *num.* 16.

rùm. Circà quod Statutum advertendum est, quòd nomine *graviorum debitorum* veniunt ea, quæ consideratis ordinarijs obventionibus, quæ ex eleemosynis quæstuatis, aut prò stipendio Missarum, aut prò mercede laborum, solent Conventui evenire, judicio virorum prudentum solui non poterunt, nisi cum magnâ difficultate, & post longum tempus. Qui ergo hujusmodi debitis Conventum gravat, non impetratâ priùs licentiâ Provincialis, (quæ ut optimè *Sanctorus* (83) advertit, debet esse expressa, & non sufficit tacita, vel interpretativa), & non habito consensu Discretorum, obnoxius redditur pænæ Statutariæ. Exciperem casum inevitabilis, ac minimè prævisæ necessitatis, cui absquè dilatione sit providendum, ut v. g. si ex terræ motu concussi ità reperirentur muri Ecclesiæ, aut Conventus, ut ruina sit secutura, nisi statim reparentur, & Provincialis longè abest, tali casu posset contrahi debitum, habito solo consensu Discretorum; si enim expectanda esset licentia Provincialis, possent muri totaliter corruere, & damnum Conventus in decuplum aggravari; talis autem non est mens Statuti, ordinati ad conservationem indemnitatis Conventuum.

77 Quartadecima dubitatio est circà quintum Statutum, datum suprà *num.* 32. & est, A'n incurrantur pœnæ *hujus* Statuti, si extrà clausuram Conventus, propè autem ipsum Syndicus Apostolicus de intelligentiâ Guardiani, sub prætextu oblationis candelarum, eleemosynam pecuniariam exciperet?

78 Respondeo, explicando priùs casum, (quem vidi in praxi) prò exactâ dubitationis propositæ intelligentiâ. In quodam Conventu celebratur cum magnâ solemnitate festum gloriosissimi Sancti *Antonij de Padua*, cujus Statua processionaliter defertur, & post processionem ad ejusdem Altare fit oblatio cereorum. Et quià nonnulli pauperes vellent etiam ipsi cereos conspicui ponderis ad pompam offerre, sed ex tenuitate crumenæ hoc assequi nequeunt, Syndicus Apostolicus de consensu, & intelligentiâ Guardiani extrà fines Conventus in viâ publicâ sedet ad mensam, super quâ sunt diversi ponderis cerei, & intorticia. Venit unus & dat Julium Romanum Syndico, (qui illum ponit in patinâ, ad hoc paratâ ad formam earum, in quibus in Ecclesijs sæcularibus eleemosynæ recipiuntur in solemnitatibus), iste autem dat offerenti cereum valoris duorum, & ampliùs Juliorum; quem posteà ille offert ad Altare *S. Antonij*; & sic prò qualitate monetæ oblatæ, Syndicus dat offerentibus cereos varij ponderis; omnes tamen superant valorem monetæ datæ. Terminatâ autem solemnitate, Guardianus restituit Syndico tantam ceram, quantam importat eleemosyna pecuniaria accepta; & ista cedit in beneficium Conventus. Dubitatur igitur, àn hoc modo Guardianus sit Reus contrà dispositionem Regulæ, & præsentis Statuti?

79 Respondeo affirmativè. Ratio est petenda ab intentione Guardiani; tritum siquidem est carmen.

Quidquid agunt homines, intentio judicat omnes,

Intentio enim, sivè animus Guardiani, (de cujus intelligentiâ, & consilio Syndicus operatur, pròut dictum fuit), est, ùt copiosa fiat oblatio ceræ, cujus majorem partem ipse alienare facit per Syndicum, ut potè usui Ecclesiæ superfluam. Diligentia igitur illa quæ fit per Syndicum pàrandi diversos cereos, & recipiendi in patinâ oblatam pecuniam, est quæstuatio implicita, sivè palliata. Notandum verò, quòd realis oblatio fit, quandò pecunia projicitur ab offerente in patinam, cereus enim, qui sibi datur, ut ad Altare *S. Antonij* offerat, est tantummodò testimonium oblatæ pecuniæ, siquidèm cereus ille non est offerentis, non enim iste emit à Syndico, nec Syndicus illum vendidit, sed prò oblatâ *pecuniâ* quodammodò commodavit ad pompam. Sequitur igitur, quòd illa est oblatio pecuniaria, quæ, cùm sit studio Guardiani procurata, est palliata quæstuatio *pecuniæ*: & accidit, quòd non fiat realiter intrà fines Conventus; cùm enim parùm distanter fiat, & sit contemplatione utilitatis illius, perindè est, ac si fieret in Conventu. Quòd, si contendatur, Syndicum vendere realiter partem cerei, correspondentem quantitati pecuniæ oblatæ; & oblationem, quæ fit in Ecclesiâ, quàmvis apparenter, & ad pompam, sit totius cerei, realiter tamen non esse nisi partis illius, quæ empta est, & proindè non esse oblatam monetam, sed ceram, quam recipere, quæstuare, aut procurare non est contrà Regulam. Respondeo, quòd, cùm major pars ceræ, ut potè superflua usui Ecclesiæ à Guardiano alienari fiat, talis ceræ quantitas, cùm sit prætio æstimabilis, est vera pecunia, quæ per Regulam prohibetur; ex ipsâ enim alienatâ recipitur à Guardiano per interpositam Syndici personam, *pecunia numerata*, quæ fuit primò intenta a Guardiano, qui proindè mulctandus est, ac si capsulam, aut cippum in suâ Ecclesiâ statuisset ad colligendos eleemosynaliter denarios.

80 Quintadecima dubitatio est, An quæstuatio *pecuniæ* universaliter, & quomodòlibet accepta sit prohibita in nostris Ecclesijs?

81 Respondeo, illas solas quæstuationes prohiberi, quæ cedunt in beneficium Fratrum, non verò aliæ, quæ Superiorum authoritate prò aliis fiunt, non quidèm à Fratribus, sed sæcularibus, quemadmodùm sunt eleemosynæ, quæ tempore Quadragesimæ inter concionandum, ad postulationem Epicopi prò hospitalibus, aut aliis locis pijs, per sæculares ad hoc deputatos in nostris Ecclesijs conquæruntur; sicut etiam illæ, quæ juxtà mandatum *Papæ* eodem modo, loco, & tempore colliguntur prò locis *Terræ Sanctæ*. Et in hâc resolutione convenit etiam *Sanctorus*. (84)

82 Sextadecima dubitatio est circà statutum sextum, datum suprà *num.* 33., & est, An, si ex accidenti quòd sæcularis advena, qui, auditâ Missâ, vult iter suum prosequi, vellet tribuere eleemosynam prò Missis celebrandis, nullusque alius adesset, cui posset ille illam Syndico deferendam dare, nisi Tertiarius, aut Servitor Conventus, Guardianus, id permittens, committeret in Statutum?

83 Respondeo negativè. Ratio est, quià mens Statuti est tollere à Religione tùm malum, tùm speciem mali, puta, receptionem *pecuniæ* tùm per Fratres ipsos, tùm per interpositam personam. Vetat igitur, nè Syndici, aut eorum substituti, datâ operâ, in Conventu maneant ad hoc, quòd denarios ab offerentibus oblatos recipiant; nevè Guardianus committat Tertiario, aut Servitori domus, ut illas acceptet, & per alios dantis Substitutos possint ad Syndicum defferri,

(83) *Sanctor. de Pæn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. 4. V. Dico Debere esse. fol.* 298.

(84) *Sanctor. de Pæn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. 6. Difficul. 3 fol.* 301.

deferri, ac si in Conventu illi manerent tanquàm interpositæ à Guardiano personæ, prò *pecunia* recipiendâ. Sed in casu accidentali, nè fraudentur piâ mens offerentis, nèc aliter fieri potest, non intendit Statutum prohibere, quòd aut Syndicus in Conventu recipiat, seù Tertiarius, aut Servitor acceptet eleemosynam pecuniariam Missarum, quam ad Syndicum deferat, necessitas enim, & epichæia in hoc casu dispensant.

84 Decimaseptima dubitatio est circà nonum Statutum, datum suprà *num.* 36. (cætera enim clara sunt) & est, quid nomine *pecuniæ* veniat in citato Statuto?

85 Respondeo, quod, licèt primâ facie videatur importare tantùm *pecuniam signatam*, tamen importat omne id, quod est prætio æstimabile, juxtà significatum nominis *pecuniæ*, quod dedimus suprà *num.* 2. Ratio est, quià mens Statuti est elongare à Fratribus proprietatem, proindè non vult, quòd merces laboris, quæcunque illa sit *pecunia* nempè *numerata*, aut non, ad Syndicum deferatur. Et circà hoc minùs benè opinatus est *Sanctorus*, (85) qui Statutum interpretatus est de solâ *pecunia numerata*. Si quidem, tùm esset proprietarius Frater, qui à se receptam rem, prætio æstimabilem, tanquàm proprij laboris mercedem servaret non minùs, ac si numeratam *pecuniam* reciperet; tùm quià nequè Superiori licet *pecuniam* non numeratam, alienandam à se, acceptare; sed illam oportet ad Syndicum deferre. Convincitur ergò, Statutum intelligi de *pecunia* universaliter, puta, *numerata*, & non. Merces verò laboris Fratrum, quæ *pecunia* non est, nempè res cujus usus Fratribus est licitus, Superiori est consignanda, ut communibus indigentijs ab ipso applicetur.

86 Decimaoctava dubitatio est, An merces laboris à Fratribus, impetrato Judicis officio, postulari possit?

87 Respondeo negativè; ratio est, quià, ut optimè *Sanctorus* (86) ex S. *Bonaventura*, *Hugone de Dina*, & *Petro Ioannis* scribit, Frater in laboris sui mercede, quomodòlibet pactâ, aut conventâ, nihil juris habet. Sequitur igitur, quòd non potest implorare officium Iudicis, ut obtineat mercedem laboris ab eo, cui laboravit. Ex hoc deducitur, quòd, quàmvis cęteri Regulares possint convenire coràm Iudice Ecclesiastico debitores stipendij Missarum, quas celebrarunt, hoc tamen non possunt nostri Superiores locales; & si hoc faciunt, (ut non rarò vidi) sivè per se, sivè per Syndicum in judicio comparendo, peccant mortaliter, & tanquàm proprietarij puniendi sunt; nàm ostendunt, se habere velle jus in mercede laboris Missarum celebratarum, quod tamen juxtà Regulam habere non possunt. Sed si merces laboris sibi non detur, debent mendicando sibi victum comparare, ut habetur in Regulâ.

§. III.

Redituum procuratio.

SVMMARIVM.

1 *Redituum procuratio, ut crimen non potest cadere, nisi in Fratre Minore.*

2 *Annui reditus, quæ dicantur.*
Differentia inter usufructum, & reditum.
Differentia inter reditum, *ac* redditum.
Reditus dicitur, quidquid ex re aliqua obvenit.
Omne emolumentum, proveniens à quavis re, dicitur reditus

3 *Crimen procurationis redituum, quomodò incurratur.*

4 *Alius modus, quo potest hoc crimine delinqui.*

1 QUemadmodùm superiori paragrapho, *pecuniæ contrectationem* diximus, alijs Ordinibus Regularibus crimen non esse, sed hoc esse peculiare delictum *Fratrum Minorum de Regulari, & Strictiori Observantia*; idem pariter est de *redituum procuratione*. Siquidèm in alijs Religionibus, bona in communi habentibus, qui Monasterij censum augere procuraret, nèc crimen, nèc pænam incurreret; imò laudem, & præmium à suis Superioribus reportaret: in Religione autem nostrâ, ubi summè pauperem esse summus est honor, gravissimum crimen est profusam paupertatem, *redituum* annualium *procuratione* lædere. *Seraphicus* enim *Pater Franciscus*, qui noluit *gloriari*, *nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi*, qui prò nobis factus est pauper, ejusdem paupertatem super omnia æmulatus, filijs suis altissimam paupertatem, prò tesserâ legitimæ suæ filiationis, legavit. Voluit proindè in Regulâ suâ, ut tanquàm pauperes de labore suo viverent; & quandò laboris merces sibi non daretur, dietìm mendicarent; & si eleemosynæ non suppeterent, ad Amicos spirituales recurrerent; nullo autem modo *reditus* sibi compararent, aut acciperent, per quos professa mendicitas ablegaretur.

2. Nomine autem *redituum annuorum* veniunt ea omnia, quæ æmolumentum, sivè in numeratâ pecuniâ, sivè in aliâ re, prætio æstimabili, sonant, & hoc vel in perpetuum, vel in tempus longum; & ità intellexit, & benè *Cardinalis* super quâdam *Clementina* (1.) Differentia autem est, (pròut ex quibusdam legibus (2) coligunt Iureconsulti) inter *reditum*, & usufructum; nàm ei, cui usufructus legatus est, prædium ipsum, quo utatur, fruatur, liberum relinquitur. Ei verò, cui prædii *reditus* legatur, satis est afferri annuam quantitatem, quam fundus largitur, nec ad habitationem præstandam hæres obstringitur, ut textualiter deducitur ex quâdam lege (3) Alia etiam differentia observatur à legistis inter *reditum* scriptum simplici, & *redditum* exaratum duplici D. Quæ enim obventiones, & fructus adventitii ex re quâcunque quotannis redeunt, à redeundo *reditus* dicuntur. Fru-

(85) *Sanctor. de Pæn. cap. 7. quæst. 4. Cas. 8. ℣. Respondeo intelligit statut. fol.* 303.

(86) *Sanctor de Pæn. loc. cit. ℣. Respondeo sensus Regulæ. fol.* 304.
(1) *Card. in Clement. unic. de excess. Prælat.*
(2) *l. Patrimonii. ff de Ven, & usufruct. l. Fundi. ff. eo.*
(3) *text. in l. 38. §. final. ff. de Vsu, & usufr.*

Fructus autem, qui ex terrâ cultâ radduntur domino in annos singulos, à reddendo *reditus* appellantur, & sic senserunt *Brechæus*, & *Connanus* apud *Calvinum*. (4) Scrupulosa autem nimis, & purè grammaticalis est differentia hæc, quandoquidem *reditus* dicitur quidquid ex re aliquâ obvenit, ut colligitur ex quâdam lege; (5) & *redituum* nomine importantur omnia emolumenta, quæ ex quâvis re proveniunt, ut ex jure (6) deducitur.

3 Crimen autem *procurationis redituum* est, quandò aliquo modo Frater Minor influit in eam dispositionem, quâ vel ex donatione, vel ex legato, sæcularis aliquid sivè in pecuniâ, sivè in aliâ re, ad victum, aùt ad vestitum Fratrum pertinente, quod annuatim in perpetuum, aùt longum tempus præstetur, Conventui donat, vel relinquit. Porrò influxus in dictam dispositionem potest esse vel exorando, vel consulendo, vel instruendo, vel suadendo, vel colaudando sæcularem, ut ad talem dispositionem deveniat, per quam *annuus reditus* in Fratrum vtilitatem deveniat; omnes enim prædicti modi influendi implicitè includuntur in Statuto, quod infrà dabimus, & exponemus.

4 Alio pariter modo committi potest hoc crimen; si nempè Superior localis rem aliquam Conventus seù mobilem, seù stabilem ità disponeret, ut Conventus ex eâ *reditum* aliquem reciperet; ut exempli gratiâ, si pratum, sylvam, aùt Cameram, sivè aliam partem Conventus locaret; si supellectilem ejusdem, maximè Ecclesiasticam, ut aulæa, tabula, conopæa &c. convento prætio commodaret. Quantùmvis enim per manus Syndici hæc fieri Guardianus procuraret, nil minùs delinqueret, *reditum* etenim verè Conventui *procuraret*.

Probatio.

SVMMARIVM.

5 *Bulla est specialis in probando hoc crimine.*

6 Hujus delicti probatio nihil habet peculiare; & cum ut plurimùm solis verbis perficitur, nempè suadendo, consulendo, aùt conveniendo &c. eodem modo, quo probantur delicta verbalia, etiam ipsum probandum est.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

5 *Ex solis Constitutionibus Minorum de observantia indagandæ sunt pœnæ.*
7 *Primum Statutum.*
8 *Secundum Statutum.*
9 *Tertium Statutum.*
10 *Quartum Statutum.*
11 *Dubitatio prima.*
12 Suadere, *seù* persuadere *quid importet.*
Modi, quibus suadere *possunt reditus procurari.*
13 Procurare *quid importet.*
14 *Dubitatio secunda.*
15 *Nec prò communi, nec prò particulari Religioso possunt reditus procurari.*
16 *Dubitatio tertia.*
17 *Ecclesiæ Minorum, àn possint habere reditus.*
18 *Ecclesiæ Minorum possunt habere reditus prò sibi necessariis.*
19 *Sunt capaces hæreditatis, & legatorum.*
Casus practicus.
20 *Procurare legatum prò Ecclesiis non est Minoribus vetitum.*
Observanda circà hoc.
Melius est illud non procurare.
21 *Dubitatio quarta.*
22 *Legatum factum Minoribus, ut ipsi celebrent Missas prò animâ Testatoris, & vt mercedem laboris recipiant ab hæredibus sibi necessaria, valet.*
Fratres Minores debent potiùs vivere de suo labore, quàm ex eleemosynis.
23 *Dubitatio quinta.*
24 *Frater procurans legatum relinqui sibi, aùt alteri, est Reus Statuti.*
25 *Cætera Statuta non habent difficultatem.*

6 Quià, ut suprà dictum est, hoc crimen in nostro Ordine tantùm locum habet, ex solis nostris Constitutionibus ipsius pœna venanda est; sic ergò habet primum Statutum.

7 1. *Universi, & singulis Fratribus per sanctam obedientiam præcipimus, nè per se, vel interpositam personam faciendam, vel ordinandam aliquam eleemosynam ad tempus, vel in perpetuum sibi, vel alteri ex Fratribus, vel Ordini, vel Conventui exhibendam suadeant, vel procurent; & si ordinata fuerit, nullo modo exigatur à Fratribus, vel ab alio, nomine eorum in judicio. nec exigi, aùt recipi possit, nisi per modum eleemosynæ: Contraveniens sit, ipso facto, excommunicatus, nec extrà mortis articulum ab alio, quàm à Provinciali absolvi possit, & omnibus Ordinis officiis privatus, carceribus mancipetur, Provincialis arbitrio.* (6)

8 2. *Cùm juxtà Pontificias declarationes locare aliquod in Ordine nobis non liceat, sub pœnis, in proprietarios sancitis, decernimus, nè Terrulæ, Prata, Uiridaria, Domus præsertim Conventuum, qui extrà Civitates, & Terras, ex quâvis causâ destructi sunt, etiam per Syndicos Apostolicos locentur; & si, quæ fuerint jàm locata, non persistant; sed omninò dissolvantur, & rescindantur, firmiter præcipimus, & jubemus: quibus pœnis Provinciales subjaceant, si quid horum scienter admiserint, vel permiserint.* (7)

9 3. *Si qua autem domus, aùt vinea ad vinum faciendum, etiamsi sit vnita Conventui, vel aliud simile, quod proprietatem redoleat, ob negligentiam, aùt inadvertentiam in aliquo Conventu reservatur; si ei aliqua Missarum obligatio adnexa fuerit, Hæredibus statim relinquatur: si verò absquè vllo onere sit per Syndicum*

 Apo-

(4) Brechæ. in l. Frugem. ff. de Verb sign. Connan. lib. 4. cap. 3. num. 5. apud Calvin. lexic. V. Reditus a Græcis.
(5) l. Magis puto. §. Non passim. ff. de Rebus eor. qui sub tutel.
(6) l. Si reditus. ff. de Fund. instruct. l. Tilia. ff. de Solut. l. Æquissimum, §. Et si forte ff. de Vsufruct.

(6) Stat. Gen. Ord. cap. 6. §. 5. num. 1.
(7) Stat. Gen. Ord. cap. 6. §. 2. num. 1.

Apostolicum vendatur, & pretium in communem Fratrum utilitatem convertatur, sub privatione Officii Superioribus, & pœnâ proprietatis Subditis. Vinea autem Conventibus unita, ad fructus, non ad vinum deservientes permittantur. (8)

10 4. *Prohibemus etiam, nè intrà locorum nostrorum septa frumentum, vel aliud alicujus generis triticum seminetur, sed tantùm olera, fructus, & fœnum prò jumentis, in usus Fratrum colligenda, nec ex iis aliquid venale exponatur, etiam per manus Syndicorum, sub pœnâ proprietatis, tàm Subditis, quàm Superioribus contrà facientibus.* (9)

11 Circà quæ Statuta, & specialiter circà primum, datum suprà *num.* 8. prima difficultas est, quid importet *suadere*, aùt *procurare* per se, vel alium, *reditus*?

12 Respondeo, quòd *suadere*, sivè *persuadere*, quod perindè est, significat suavibus verbis aliquem hortari ad id, quod intendimus, & hoc sivè bonum, siuè malum sit, argumento cujusdam legis, (9) suadetur autem ratione, præcibus, exemplis, laude, vituperio, aliisque artibus; nempè, si quis suaderet alicui diviti legatum perpetuum Fratribus in testamento relinquere, nec ex integro pinguem ejus hæreditatem legare extraneo hæredi, qui ingratus, ut regulariter evenit, ergà benefactorem, nunquàm prò ejus animâ suffragium aliquod fieri curabit, cùm vice versâ Fratres annuales præces prò ipso fundent, sivè, si eum exoret, ut Fratrum inopiam miseratus, aliquo legato eorum indigentiis prospiciat: sivè narret plura exempla eorum, quo similia legata fecerunt, ac exaggeret laudes, quas illi ob talia opera reportarunt, & vice versâ vituperia, quibus confixi sunt, qui nulla pia legata reliquerunt: sivè consilium requirenti super dispositione sui testamenti consulat, ut tale legatum ordinet, pariterque instruat, quibus clausulis suam dispositionem muniat, nè ab hæredibus suâ voluntate frustretur; hæc inquam, & similia importantur per verbum *suadere*.

13 *Procurare* autem importat factum, sivè per se, sivè per alium, quo Frater perpetuum legatum Conventui pararet; ut puta, si Frater rogatus ab Amico, ut sibi benè ordinatum scriberet testamentum, ille scriberet perpetuam eleemosynam Conventui faciendam; sivè, si Notario, aùt Confessario Testatoris suggereret, ut illi consulerent talem eleemosynam legare; sivè quovis alio facto, quo *reditus* [illegible]rpetuus, sivè ad tempus longum Monasterio parar[illegible].

14 Secund[illegible] dubitatio super eodem Statuto est, respectu quorumnam prohibita sit talium *redituum procuratio*.

15 Respondeo, quòd in citato Statuto habentur clausulæ *sibi, vel alteri ex Fratribus, vel Ordini, vel Conventui exhibendum*, quibus clausulis importantur tùm personæ particulares *ipsius* Fratris procurantis, sivè *alterius*, prò quo procuraret; tùm *Ordo* totus, si nempè in commodum ipsius, prò Comitiis Generalibus legatum fieret; tùm *Conventus*, ut patet; & ex eodem principio, (puta, incompetentiæ *redituum* Fratribus Minoribus) intelligenda venit etiam *Custodia*, *Provincia*, *ac Hospitium* à Fratribus habitatum; contrà Statutum enim delinqueret, qui procuraret eleemosynam perpetuam talibus locis applicandam.

16 Tertia dubitatio est, An Reus hujus criminis evaderet, qui procuraret legatum perpetuum, tot librarum olei, sivè ceræ, seù tantæ quantitatis vini prò Missis, & Communionibus, favore Ecclesiæ, Fratrum Minorum?

17 Respondeo, quòd resolutio difficultatis hujus pendet à resolutione, nùm liceat Ecclesiis Minorum *reditus* habere; in tantùm enim crimen est *reditus* procurare prò Fratribus, in quantùm Fratres sinè delicto nequeunt eos recipere: quòd, si Ecclesia capax illorum sit, crimen non erit illos procurare.

18 Dico igitur, distinguendum esse de quantitate olei, ceræ, & vini, & de reali illorum usu. Si enim præcisa quantitas illorum legetur, quæ insumenda sit prò luminaribus in cultum Dei, Missis celebrandis, & prò purificatione pòst Communionem, prò Fratribus, & sæcularibus, (si nempè his etiam, vice aquæ, vinum daretur, ut in quibusdam locis fit) & in alios Fratrum usus non cederet, talis *reditus* non esset incompetens Ecclesiæ; sicùt etiam, si legaretur pecunia prò restauratione fabricæ, paramentis, aùt alia supellectili sacrâ; dummodò talis pecunia præcisè talibus usibus, non autem aliter, applicaretur; & etiam cum hoc, quòd ex tali pecuniâ non fierent sumptuosa ultrà fas paramenta, quæ Ecclesias Minorum dedeceret. Secùs autem esset, si legata illorum quantitas superaret usum illorum in cultu Ecclesiæ, & ad alias Conventus indigentias detorqueretur.

19 Ratio resolutionis est, quià (ut habet in suâ *Minoricâ Bartolus*, (10), & Nos aliàs (11) probavimus) *Ecclesiæ Fratrum Minorum*, cùm sint pleno jure in dominio, & proprietate Sedis Apostolicæ, sunt capaces legatorum, ac etiam hæreditatis. Proindè legata etiam pecuniaria, relicta prò paramentis, calicibus, cerâ, oleo, tobaleis, luminaribus, ac aliis, quæ cedunt in immediatum cultum Dei, Ecclesiæ, seù Sacristiæ, Minorum subsistunt, ut ex *Bartolo*, *Navarro*, & *Sylvestro* probat *Rodericus*. (12) Nec valet argumentum à Fratribus ad eorum Ecclesias, illi enim incapaces legatorum sunt, Ecclesiæ verò capaces, ut loco supracitato probat *Bartolus*. Et in facti contingentiâ, *D Laura de Maximis* reliquisset viginti barilia vini prò usu Ecclesiæ *S.Petri in Monte Aureo Romæ*, & quendam reditum pecuniarium prò utensilibus Ecclesiæ durante vitâ sui hæredis, & hic nollet solvere legatum, sub prætextu incapacitatis Fratrum, introductâ per Syndicum Apostolicum lite, nomine Ecclesiæ Romanæ, (ad quam spectat dicta Ecclesia) coràm *Sac.Congregatione Ven. Fabricæ S.Petri*, sententiatum fuit, Ecclesiam illam esse capacem talis legati, & coactus fuit Hæres illi satisfacere.

20 Cum igitur Ecclesiæ Fratrum capaces sint talium legatorum, non delinqueret, qui simile legatum procuraret. Verum est, quòd multa sunt circà hoc observanda. Primum est, quòd legatum non sit tale, quod

(8) *Stat.Gen.Ord.loc.cita.num.2.*
(9) *Stat.Gen.Ord.loc.cit.nu.3.*
(9) *l.1.§.Persuadere ff.de Serv.corr.*

(10) *Bart.Minoric.lib.p.Dist.4.cap.1.circ.med.*
(11) *Allegat.canonic.22.n.3.*
(12) *Roderic.Q.Q.Regular.Tom.2.Quæst.126.art.5.Bart.Minorc.lib.p.Dist.4.cap.1.& in l.Civitatibus.ff.de leg.1.& in l.Servis.ff.de Adim.legat.Navar.de Reg.Cons.13.lib.3.Sylvest.Sum.V.legatum.2.num.4.*

quod superet indigentias Ecclesiæ. Secundum est, quòd, si Ecclesia habet jàm alia similia legata, quibus sufficienter provisum sit ejus manutentioni, alterius legati capax non est. Tertium, quòd per tale legatum non fiant paramenta, & aliæ supellectiles ultrà fas prætiosæ contrà statum Fratrum Minorum, pròut habet *Clementina*. (13) Quartum est, quòd mens Testatoris exprimatur, quòd tale legatum sit præcisè prò rebus ad cultum divinum, & reparationem Ecclesiæ pertinentibus, nèc aliàs, nèc aliter, nèc alio modo; ità ut prò quàvis aliâ Fratrum necessitate non teneatur Hæres legatum solvere, nèc Fratres in suos profanos usus valeant illud convertere. Tamen, quià proclivis est ad malum natura humana, & occasione similium legatorum possent Fratres ex iis providere propriis indigentiis, & hoc modo *reditus* indirectè habere, ac ex hoc scandalizari sæculares, cum læsione professæ paupertatis, censeo ab hujusmodi legatis, quàmvis de jure licitis, esse totaliter abstinendum.

21 Quarta dubitatio est, àn esset ejusdem Statuti Reus, qui procuraret à Testatore fieri dispositionem, quòd Hæredes tenerentur facere celebrare, de anno in annum in perpetuum, per Sacerdotes omnes unius Conventus quotidiè Missas prò animâ suâ, & ipsi Hæredes tenerentur ad subministranda omnia necessaria ad victum, vestitum, libros, medicinalia &c. illorum Sacerdotum, seù etiam Fratrum aliorum ejusdem Conventus.

22 Respondeo negativè; ratio est, quià, pròut habetur ex *Testamento Seraphici Patris*. (14) Decretalibus Pontificum, & Doctrinâ Expositorum Regulæ, primus modus, quo Fratres juxtà Regulam debent sibi de victu providere, est, quòd *vivant de laboritio, quod pertinet ad honestatem*. (15) & quòd *de mercede laboris corporis necessaria recipiant*. Undè infertur, quòd, si de proprio labore possent Fratres totaliter sustentari, nòn possent tutâ conscientiâ mendicare, tùm quià non essent indigentes, quià ex labore sibi necessaria suppeterent; & mendicando superfluè, aliorum mendicorum indigentiis nocerent. Tùm quià in Regulâ non sit nobis absoluta facultas mendicandi, sed tantùm conditionata, puta, casu, quo *non daretur nobis prætium laboris*; undè non purificatâ conditione, nòn subsistit forma, nèc dispositio Regulæ, ut ex jure (16) deducitur. Pariter prò labore spirituali Missarum, Divinorum Officiorum, Lectionum, Concionum, &c. licet Fratribus recipere mercedem, hoc est corporis necessaria, ut probat cum communi Expositorum Regulæ *Marchantius*. (17) In casu autem supposito Fratres viverent de proprio labore, ad cujus mercedem tamen non haberent jus, nèc dominium; & Hæres tantùm gravaretur obligatione injungendi laborem Fratribus, & iis necessaria ad vitam subministrandi, quod licitissimum est; & consequenter non delinqueret, qui tale legatum procuraret.

23 Quinta dubitatio est ad idem Statutum, & est, dato, quòd Fratres nullum jus ad legatum sibi relictum habere prætendant, & ipsum purè eleemosynaliter recipiant, pròut ordinatur in Statutis, àn Frater procurans, quòd relinquatur à Testatore, sivè alio in testamento, aùt alio modo, pœnam Statuti incurrat?

24 Respondeo affirmativè; ratio est, quià Statutum loquitur in genere *de eleemosynâ ad tempus, vel in perpetuum*; nec se arctat ad legatum, aùt ad casum, quo Fratres illud, ut sibi debitum vindicarent, aùt in judicio prosequerentur. Sed quantùmvis illam eleemosynam perpetuam, sivè ad tempus longum, tanquàm eleemosynam reciperent, non minùs Frater, qui eam relinqui procuraffet, Statutariâ pœnâ teneretur.

25 Circà alia Statuta nulla est difficultas, proindè ad alia properamus.

(13) *Clement. Exivi.* §.
(14) *Testam. S.P. Francisci circ. med.*
(15) *Regul. Minor. cap.* 5.

(16) *l. Mævius. l. Qui hæredi. ff. de Condit. & demo. l. Si quis sub conditione. ff. de Verb. sign. l. Si quis fundum. ff. de Contra empt.*
(17) *Marchant. Exposit. Regul. cap. 5. Quæst. 4. Concl. unic.*

§. IV.

Alienatio bonorum Ecclesiasticorum.

SUMMARIUM.

1 *Alienatio bonorum Ecclesiasticorum militat contrà votum paupertatis.*
2 *Alienatio quid sit.*
3 *Divisio alienationis.*
4 *Prohibitio alienationis simpliciter intelligitur de alienatione largè sumptâ.*
Quandò est in odium alicujus restringitur.
Alienatio bonorum Ecclesiæ sumitur largè.
Alienationis species.
5 *Bona quæ dicantur, & eorum divisio.*
Quæ bona Ecclesiastica alienari prohibentur.
Bona modica non veniunt sub prohibitione alienationis.
Modica non curantur.
6 *Modica bona, quæ censeantur, variæ opiniones.*
7 *Conditiones, ut bona modica Ecclesiæ possint alienari.*
De conditionibus istis non tenetur Prælatus juridicè facere constare; sufficit extrà judicialiter.
Si bona sint de mensâ Capituli, ad alienationem requiritur ejus consensus.
8 *Arbores connumerantur inter bona immobilia.*
Tales non sunt sylvæ caduæ.
9 *Omnia deputata ad culturam fundi censentur pars fundi: & alienari nequeunt.*
10 *Iura, & actiones censentur inter immobilia.*
Census, loca Montium, credita ad longum tempus sunt bona immobilia.
Tempus longum, quod dicatur.
Iuspatronatus Ecclesiasticum nequit alienari.
Laicale quale sit, & quomodò transferri possit.
11 *Omnia habentia adnexam spiritualitatem sunt inalienabilia.*
12 *Mobilia prætiosa, quæ servando servari possunt, nequeunt alienari, & quæ sint.*
13 *Fructus fundi, quamvis pretiosi sint, possunt alienari.*
14 *Mobilia, quæ servando servari non possunt, queunt alienari.*
15 *Mobilia prætiosa etiam sunt, quorum copia supplet vilitatem materiæ.*
16 *Pecunia Ecclesiæ, quomodò alienabilis.*
17 *Inalienabilis est pecunia, applicata à donante ad aliquem determinatum effectum.*
18 *Opinio, quòd pecunia Ecclesiæ sit inalienabilis, confutatur à Passerino.*
19 *Bona Ecclesiastica, quæ sint, & eorum diversitas.*
Bona loci pii, fundati auctoritate Episcopi, sunt Ecclesiastica.
Loca pia, fundata à laicis, quandò censeantur Ecclesiastica.
20 *Bona Confraternitatum laicarum, àn sint Ecclesiastica, dubium*
21 *Decisio dubii cum distinctione.*
22 *Alienatio bonorum Ecclesiasticorum, quomodò licita.*
Causæ, ob quas licet illa alienare.
23 *Necessitas, ob quam bona Ecclesiæ possunt alienari, & ejus exempla.*
Sufficit necessitas gravis, nec requiritur extrema.
Pauperes facti etiam ex ipsorum culpâ, sunt juvandi.
24 *Ex necessitate urgenti, alienatio potest fieri antè beneplacitum Apostolicum.*
Hoc requiritur ex post.
25 *Si necessitati potest provideri alienando fructus, non potest alienari fundus.*
Ex modicâ indigentiâ non potest alienari quid magnum.
Priùs alienanda mobilia, quàm immobilia.
26 *Causâ utilitatis Ecclesiæ potest fieri alienatio, & quæ illa sit.*
27 *Solemnitas requiritur ad alienationem, & quæ illa sit de jure antiquo, & novo.*
28 *Cessante verâ causâ, alienatio non valet.*
Papa est bonorum Ecclesiæ dispensator, non dominus.
29 *Alienatio bonorum Ecclesiæ, quandò crimen sit.*

1 AD crimina contrà paupertatem, reductivè saltem spectat *Alienatio bonorum Ecclesiasticorum*, cum aliquoties fieri contingat ob privatam alienantis utilitatem, quod in Prælato Regulari importat delictum proprietatis, quod militat contrà solemne votum paupertatis; ideò sub hoc Titulo ipsius tractationem instituimus.

2 Incipiendo igitur à quidditate delicti, explicandi veniunt tres termini, puta, *Alienatio*, secundus, quæ veniant nomine *bonorum*, & tertius, quid importetur appellatione *Ecclesiasticorum*. Dico igitur, quòd, ut ex jure (1) deducitur, *alienatio* est omnis actus, per quem in alium alicujus rei dominium, sivè aliud ad dominium spectans transfertur. Dicitur autem notanter *aliud ad dominium spectans*, ob species alienationis, in quibus non transfertur rei dominium, sed ejus usus tantùm, ut in locatione, emphyteusi &c. quæ tamen ad dominium referuntur, uti enim absolutè de re aliquâ dependet à dominio, quo utens habet in re suâ.

3 Solet autem dividi *alienatio* in largè, & propriè, & proprijssimè sumptam, largè sumpta dicitur illa, per quam in alium transfertur quodcunque jus in re, argumento ejus, quod in jure (2) dicitur. Propriè est, per quam transfertur dominium utile tantùm, non autem directum, ut in locatione emphyteusi, feudo &c. Nolunt autem nonnulli Doctores (3) nomine *alienationis* posse venire translationem solius usus rei, quià non potest dici alienatum, quod in dominio nostro *remanet*. (4) Tamen adverten-

(1) *l.1.C.de Fund.dotal.l.Alienationes.ff.de Verb.sign.*
(2) *l.Sancimus.C.de Reb.alienis non alienan.*
(3) *Alciat.in l.Alienationus.notab. 1.ff.de Verb.sign. Salycet. in l. 1. nu.1.C de Iur.conphyt.Castropal.Par.2. Tr.12. Disp.un.prop. 15.num.1.*
(3) *text.in l. Alienatum.ff.de Verb. sign.*

vertendum est, optimè distingui posse substantiam rei ab illius fructu, sivè usu, ut distinguitur causa ab affectu; proindè posse esse distinctum dominium substantiæ rei à dominio fructus, sivè usus; & ex consequenti transferri hoc, illo minimè translato. Propriissimè autem *alienatio* est, per quam transfertur dominium, tàm directum, quàm utile, ut fit per venditionem, permutationem, donationem &c.

4 Suppositâ autem hàc divisione, regula generalis est, quòd prohibitâ simpliciter *alienatione*, hæc intelligatur largè sumpta, & proindè prohibitus censeatur quivis actus, per quem alteri adquiritur aliquod jus in re, quodcunque sit illud, ut quàm pluribus de more suo citatis tradit *Barbosa* (5). Verum est, hoc intelligendum, quandò prohibitio *alienationis* est inducta favore alicujus principaliter; si enim esset inducta in odium, cum odia sint restringenda, (6) accipi debet *alienatio* propriissimè sumpta, ut dicunt Doctores. (7) Infertur proindè, quòd, cùm *alienationis* bonorum Ecclesiasticorum prohibitio inducta sit ad favorem Ecclesiæ, debet accipi alienatio largè, pròut comprehendit omnes actus, per quos dominium, aùt usus rei transfertur; & sic prohibita intelligatur bonorum Ecclesiasticorum *Donatio*, *Venditio*, *Permutatio*, *Possessionis traditio*, *Dismembratio*, *Renunciatio*, *Infeudatio*, *Emphyteusis*, *Precarium*, *locatio*, *Datio in solutum*, *Cessio*, *Transactio*, *Pignoratio*, *Mutuum*, *Fideiussio*, *Impositio census* &c., de quibus omnibus diffusissimè tractat *Passerinus* (8)

5 Secundus terminus est *bona*; *Bonorum* verò multiplex est differentia, alia enim sunt corporalia, alia incorporalia; alia mobilia, alia immobilia; mobilium, alia sunt prætiosa, & durabilia, quæ nec veterascunt, nec usu consumuntur, & magnò æstimantur, ut gemmæ, aurum &c, alia verò non prætiosa, quæ vel parvi æstimantur; vel non fructificant, vel veterascunt, aùt usu consumuntur, ut vestes &c. Dicitur ergò primò, quòd *bona* prohibita alienari sunt *bona* immobilia, sivè stabilia, ut agri, vineæ, domus &c. quæ dicuntur habere radicem fixam, ut habetur in jure, tùm antiquo, tùm novo. (9) Excipiuntur stabilia exigua, & modici valoris, ista enim possunt per Prælatum alienari, absque solemnitate, requisitâ in aliis alienationibus, ut dicit quoddam capitulum; (10) & ratio talis dispositionis est, quià in generali prohibitione alienationis, modica non veniunt, ut scripsit *Baldus* (11), & de modicis non curatur. (12) Undè deducitur, quòd, quàmvis non adesset exprefsè citatum capitulum, quod est *Concilii Agathensis*, adhùc ex dispositione juris communis, *bona Ecclesiastica* parvi valoris possent licitè, absque solemnitate alienari, ut benè observat *Passerinus* (13)

6 Difficultas est, quinam dici possit modicus valor in hoc casu, ut *alienatio* justificata in utroque foro, nempè poli, & fori institui possit. Nonnulli Auctores cum *Glossâ* (14) illius capituli volunt, fundum dici modici valoris, si non superat viginti solidos, hoc est scuta 25 monetæ Romanæ, valor enim solidi antiqui, pròut scribit *Phyrrus Corradus* (15), est tredecim Juliorum ferè. Alii (16) opinantur valorem modicum illum, qui non excedit vigintiquinque aureos de Camerâ. Alii verò, (17) quos dat *Thesaurus*, æquiùs existimant, quòd arbitrio viri prudentis committantur diffinire, quis, spectatâ Ecclesiæ opulentiâ, aùt paupartate, modicus valor dici posset; & hæc est sententia tenenda.

7 Porrò *alienatio* talium terrularum, ultrà allatam conditionem de ipsarum modico valore, ut sit licita, oportet, quòd sit Ecclesiæ, tùm utilis, tùm necessaria; istæ autem duæ conditiones pensandæ sunt per Prælatum, qui tamen juxtà Doctores (18) non cogitur facere juridicè de illis constare; sed sufficit informatio extrajudicialis prò suâ conscientiâ. Advertendum autem, quòd, si tales terrulæ sint de mensâ Prælati, potest iste, juxtà dispositionem dicti capitis, illas alienare, consilio Capituli minimè requisito. Sed, si pertinent ad mensam Capituli, requiritur consensus Capituli, saltem tacitus, ut vult *Abbas* (19), cùm agatur de ipsius interesse.

8 Inter immobilia bona connumerantur etiam arbores, quæ solo cohærent, & affixæ sunt, proindè censentur esse pars fundi argumento eorum, quæ dicuntur in jure (20) hoc autem accipiendum est de arboribus fructiferis, ut pomum, olea, vitis &c. item, quæ ad ornatum, sivè ad umbram plantatæ sunt; paritèrquè illæ, quæ recisæ non renascuntur, & earum trunco utimur ad ædificia prò trabe, tigno &c. Hoc autem nomine non veniunt sylvæ cæduæ, illæ nempè, quarum ligna cædi quolibet quadriennio, quinquennio, sivè alio tempore ad usum parandi ignem, cæduntur. Ratio est, quià per talem incisionem non deterioratur fundus, cujus fructus consistit in cæsione talium lignorum. Undè Ecclesiasticus, quàmvis dominus fundi non sit, si est illius usufructuarius, potest talem sylvam cædere, ac ejus ligna licitè alienare, ut ex jure (21) deducunt Doctores apud *Passerinum*, qui exactè hanc materiam examinat.

9 Recensentur pariter inter immobilia Servi, seù mancipia, deputata ad culturam fundi, quià censentur esse ejusdem fundi portiones, cùm sint eidem fundo adscripti, proindè tales Servi, ad fundum Ecclesiasticum pertinentes, alienari non possunt. (22) Et à simili dicendum est de bobus, sivè aliis animalibus, quæ ad agrorum culturam pertinent; nàm etiam ista, cùm sint fundo colendo deputata, considerantur tanquàm pars illius; undè etiam alienari prohibentur, ut dicunt Doctores (23)

10 Si-

(5) *Barbos. in l. Sancimus. nu. 2. ff. de Reb. alien. non alien.*
(6) *cap. odia. de Reg. iur. lib. 6.*
(7) *Sylu. Tab. in V. Alienatio nu. 1.*
(8) *Passerin. de Stat. homin. Tom. p. Quæst. 185. Art. 7. à num. 241. ad 306.*
(9) *cap. Sinè exceptione. 12. q. 2. ca. Nulli. Extrà de Reb. Eccl. non alien. Extrav. Ambitiosæ eo. tit. int. com. Clem. 1. eo. tit.*
(10) *cap. Terrulas. 12. q. 2.*
(11) *Bald. in cap. Si proponente. nu. 4. & seqq. de Rescript.*
(12) *l. Scio. de In integr. restit.*
(13) *Passerin. Tom. 1. de Stat. hom. Quæst. 185. art. 7. nu. 310.*
(14) *Gloss. in cap. Terrulas. 12. qu. 2. Archid. in cap. Si quos. ea. cau. & quæst. Alciat. Cons. 23. nu. 6. Donat. par. 2. Tract. 14. quæst. 36.*
(15) *Pyrr. Corrad. de Dispensat. lib. 9. cap. 4. n. 45. apud Donat. loc. cit.*
[16] *Nald. Sum. V. Prælatu. nu. 7. lezan. V. Alienatio. nu. 7. Gavant. Manual. Epi. V. Alienat. nu. 24.*
(17) *Lezan. Filliut. Quarant. Peyrin. Barbos. Genuen. apud Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Alienatio cap. 1. nu. III.*
(18) *Donat. Par. 2. Tract. 14. quæst. 36. in fin. Passerin. Tom. 1. de Stat. hom. Quæst. 185. art. 7. n. 317.*
(19) *Abb. in cap. Vt super. nu. 14. de Reb. Eccl. non aliena.*
(20) *l. Acquissimam. §. Fructuarius. ff. de Vsufr. & quem. l. In fraudem §. Conductor. de Iur. fisc. l. Divortio. §. si fundum. ff. solut. mat*
(21) *l. Sylva cædua. ff. de Verb. sign. Ricc. Gratian. Barbos. Donat. Quarant. Redoan. Boss. apud Passerin. l. cit. nu. 347.*
(22) *l. Iubemus. C. de Sacr. Eccl. Auth. de Non alien. Coll. 2. cap. Nulli & ibi Abb. Notab. 2. de Reb. Eccl. non alien.*
(23) *Passerin. de Stat. hom. Tom. 1. Quæst. 185. art. 7. nu. 372.*

10 Similiter, nomine rerum immobilium veniunt jura, & actiones ad *bona* immobilia; comprehenduntur enim etiam hæc sub vocabulo *bonorum* (24), & nomine rei veniunt jura, & actiones, (25) sequitur igitur, quòd etiam ista non possunt alienari. Hæc autem, descendendo ad eorum specificationem, sunt Census activi, sivè jura censualia; loca montium, seù annui reditus, qui percipiuntur annuatim ex Montibus *Romæ*, *Genuæ*, *Mediolani &c.* Credita perpetua, quæ ex publico, sivè ex certis publicis reditibus, & bonis assignantur; credita etiam, seù jus aliquod exigendi ad longum tempus, inter immobilia computantur, ut dicitur in *Clementinâ* (26), longum autem tempus in hoc casu dicitur tempus decem annorum, proindè jus alicujus Ecclesiæ exigendi per decennium, certam pecuniam alienari non potest, ut dicunt Doctores. (27) Computatur pariter inter immobilia, juspatronatus simpliciter Ecclesiasticum, quod alienabile non est: siquidèm juspatronatus laicale alicujus beneficii, quàmvis Ecclesiasticum sit objectivè, nempè respectu rei Ecclesiasticæ, ad quam tale jus se extendit; tamen formaliter laicale est, cùm in bonis laici censeatur, & ideò cum licentiâ Episcopi potest à laico, in laicum transferri, ut dicitur in jure (28), & etiam sinè ejusdem consensu, à Patrono alicui compatrono renunciari (29) &, aùt loco Religioso, & Ecclesiastico donari, ut habetur in Decretalibus, & Sexto. (30)

11 Pariter recensentur, inter immobilia, alienari prohibita omnia illa, quæ habent adnexam aliquam spiritualitatem, ut sunt Ecclesiæ, Capellæ, Oratoria, Sepulchra &c. & non solùm non possunt distrahi, sed super illis aliquòd passivum jus, aùt servitus imponi non potest, ut habetur ex utroque jure (31)

12 Dicitur secundò, quòd alienari etiam minimè possunt *bona Ecclesiastica* mobilia prætiosa, quæ servando servari possunt, & non sunt fructus Ecclesiastici fundi. Dicitur autem mobile prætiosum illud, quod quàmvis fixas radices in terrâ non habeat, nèc fundamentum stabile, tamen res magni valoris est, & diuturno tempore, absquè sui detrimento servari potest, ut sunt vasa aurea, argentea, gemmæ &c. Non conveniunt verò Auctores in determinandâ quantitate valoris rei, ut possit dici *prætiosa*, proindè, sicut dictum est suprà de modico valore Terrularum, quæ possunt alienari, ità dicendum est nunc de magno valore rei prætiosæ; quòd, nempè arbitrio prudentis viri committatur determinare, pensatis circumstantiis loci, temporis, occasionis, &c. quantus debeat esse valor, per quem res debeat reddi, & dici prætiosa, & sic tenuit *Passerinus* (32)

13 Notanter autem dixi mobilia prætiosa inalienabilia esse ea, quæ non sunt fructus Ecclesiastici fundi. Siquidèm magna frumenti vis, ut puta, mille modii tritici, res quidèm prætiosa est, nàm regulariter æstimabitur ter mille ducatis Romanis apud Nos; non tamen dici potest mobile prætiosum prohibitum alienari, quià est fructus fundi Ecclesiastici, quod non prohibetur alienari, ut dicitur in *Extravaganti* (33)

14 Dixi pariter mobilia prætiosa inalienabilia esse quæ servando servari possunt; sequitur ergò, quòd, si res mobilis sit, quæ servando non possit servari, sed tempore consumitur, aut in valore deterioratur, licèt magno prætio æstimetur, non tamen prætiosa potest dici, ut inalienabilis reddatur; & in hoc casu esse possent multæ vestes laneæ, donatæ Ecclesiæ, quarũ simul sumptarum valor magnus judicaretur, ex eo enim, quòd talis materia facilè à tineis deterioratur, longo tempore sinè detrimento servari non potest, & proindè non venit nomine mobilis prætiosi inalienabilis.

15 Nomine autem mobilis prætiosi non veniunt sola ea, quorum materia ex se magni æstimatur, ut aurum, argentum, margaritum, adamas &c., sed etiam alia, quæ licèt vilis prætii sint, tamen cùm sint in magno numero, constituunt quantitatem magni valoris. Hoc modo sunt vota non tantùm aurea, aùt argentea, oblata à fidelibus alicui imagini, in testimonium gratiæ à Sanctis acceptæ; sed etiam cerea, si in tanto numero sunt, ut ex iis divenditis, magna vis pecuniæ haberetur, ut quinquaginta, aùt centum aureorum. Sicùt etiam grex ovium, caprarum, equorum &c. sivè etiam bibliotheca, aùt vasa alicujus aromatariæ, & similia. Quàmvis enim singillatim unum, aùt alterum votum, animal, vas, liber, modico veniret prætio, tamen simul hæ unita magni æstimantur: & hæc pariter mobilia hòc modo prætiosa, & inalienabilia esse probat *Passerinus* (34)

16 Quid autem de pecuniâ in magnâ quantitate? Debet nè hæc computari inter mobilia prætiosa, inalienabilia? Profectò pecunia, de se *bonum* mobile est, quod servando servari non potest; quià, cùm ipsa sit instrumentum civile alienationis, cujus alius usus non est, nisi ut per eam, quæ sunt vitæ necessaria comparentur, sequitur, quòd de se alienabilis sit. Si ergo magna pecuniæ vis alicui Ecclesiæ, aùt prò loco relinquatur, potest hæc alienari, ut ex eâ vel fundus, vel census, vel necessaria mobilia emantur, vel fabrica construatur. Fallit autem hoc, primò, si pecunia retracta sit ex venditione rei immobilis, aùt mobilis prætiosæ, quæ sinè solemnitate alienata sit, tunc enim pecunia mobile prætiosum, seù immobile evadit, juxtà naturam rei alienatæ. Cùm enim in ejus locum succedat, ejusdem conditionem sortitur. Si autem res immobilis, aùt mobilis prætiosa cum solemnitate, hoc est, cum beneplacito Apostolico divendita sit, pecunia retracta non est inalienabilis, succedit enim in locum ejus, quod licitè alienatum est, ut ex eo aliud utile, aùt necessarium Ecclesiæ comparetur.

17 Fallit secundò, si ab eo, cui pecunia Ecclesiæ donata, aùt legata est, apposita sit conditio, ut ex tali pecuniâ quid determinatum immobile, (cujus ex fructu provideantur necessaria prò usibus Ecclesiæ, fabricæ, Ministrorum, aùt pauperum) comparetur. Talis ergò pecunia immobile censetur, nèc alienabile, nisi prò emendo fundo, juxtà dispositionem donantis, aùt legantis; ad quam alienationem non est necessaria solemnitas, quià pecunia determinata jàm est ad talem effectum à donante, & transit in jus Ecclesiæ affectâ tali conditione, quæ debet omninò adimpleri. Quòd si Ministri Ecclesiæ velint talem pecuniam in alias res necessarias qui-

(24) *l. Bonorum. in fin. ff. de Verb. sign.*
(25) *l. Rei appellatione. ff. de Verb. sign.*
(26) *Clement. Exivi. §. Annui. reditus. junct. gloss. in V. Cumque annui. de Verb. sign.*
(27) Redoan. *Quaran.* Ricc. Barbos. *Boss. apud Passerin. loc. cit. num. 379.*
(28) *text. in cap. Illud. Extra. de Iurepatr.*
(29) Barbos. *ad d. cap. Illud. nu. 4. de Iurepatr.*
(30) *text. in cap. 8. Extra. de Iurepatr. cap. unic. eo. tit. in 6.*
(31) *Authent. Multò magis. C. de Sacr. Eccl. cap. Ad hæc. Extra. de Relig. domib. Donat. Par. 2. Tract. 14. quæst. 78. à n. 2.*
(32) *Passerin. de Stat. hom. Tom. 1. quæst. 185. Art. 7. num. 403.*
(33) *Extravag. Ambitiosæ. int. commun. de Reb. Eccles. non alien.*
(34) *Passerin. loc sup. citat. à num. 409. ad 415.*

quidèm, aùt utiles, alienas tamen ab eo, prò quo donator pecuniam dedit, distrahere, necessarium omninò est beneplacitum Apostolicum, tùm quià solus *Papa* potest voluntatem Testatorum commutare, (35) tùm quià, cùm talis pecunia inter immobilia censeatur, ex quo prò certâ re determinata est, non potest absque solemnitate alienari.

18 Putant autem aliqui Doctores, pecuniam censeri inter immobilia inalienabilia, si multa sit, ac destinata, & reservata ad hoc, ut Ecclesia habeat, undè in contingenti sibi aliquâ necessitate succurrat: pariter, si posita sit ad fructum in aliquo banco mercatorio, ut *Genuæ*, *Venetiis*, *Mediolani &c.*: itidemque, si illa sit in proprietate Ecclesiæ, sibi relicta à Prælato prædecessore. Sed illos confutat, & benè *Passerinus* (36) ostendens validissimis rationibus, pecuniam in his tribus casibus recensitis esse *bonum* mobile, & alienabile sinè solemnitate; & tunc solùm inter immobilia censeri, quandò sumus in casibusdatis suprà *num. 16. & 17.*

19 Tertius terminus explicandus est *Ecclesiasticorum*, quid nempè veniat horum appellatione. Dico igitur, nomine *bonorum Ecclesiasticorum* venire bona Ecclesiarum, ac Monasteriorum; quorum alia dicuntur esse de mensâ Episcopi, sivè Prælati, eò quià principaliter ad ipsius sustentationem sunt deputata, (37) alia sunt de mensâ Ecclesiæ, quià perpetuò unita fuerunt Ecclesiæ, ità ut nunquàm alteri ab Ecclesiâ, pòst à se quæsitum dominium, concessa fuerunt; aùt ad eam reversa, vel ei sunt incorporata, ut pòst *Menochium*, ait *Barbosa*. (38) Alia autem de mensâ Capituli, quià ad sustentationem Canonicorum sunt destinata. Pariter Ecclesiastica dicuntur bona Capellarum, Altarium, Oratoriorum, quæ sunt in aliquâ Ecclesiâ, aùt Monasterio; & etiam Capellarum, aùt Oratoriorum publicorum, quæ de licentiâ, aùt auctoritate Episcopi constructa sunt; secùs est de Capellis privatis, quæ de licentiâ *Papæ* habentur in palatiis Nobilium, ut volunt Doctores. (39) Itidem eodem vocabulo veniunt bona locorum piorum, quæ tamen auctoritate Episcopi fundata sunt; nàm istis competit privilegium restitutionis in integrum, ut dicitur in jure, (40) aliaque Ecclesiarum privilegia. An verò loca à laicis instituta sinè authoritate *Papæ*, aùt Episcopi, & ordinata ad pia opera, ut ad hospitandos peregrinos, curandos ægrotos, alendos orphanos &c. sint loca pia, & gaudeant privilegio Ecclesiarum, controvertunt Doctores; nàm multi, quos citat *Passerinus* (41) negant; ipse verò cum *Panormitano* (42) distinguit. Puta, si fundator talis loci adhuc vivit, qui potest voluntatem suam mutare, & locum illum ad alios usus convertere; locus ille privatus nec ullo modo Religiosus est. Si verò fundator mortuus est, & in testamento disposuit dè illo loco, quòd in perpetuum sit deputatus ad usus pios, quantùmvis locus fuerit erectus absque auctoritate Episcopi, est tamen religiosus, ratione pii operis, ad quod deputatus est; & ejus, bonorumque illius cura demandatur Episcopis ab utroque jure; (43) undè, & privilegiis Ecclesiasticorum bonorum frui debet.

20 Sequitur autem ex eodem principio, quòd etiam Confraternitates laicorum, quæ subsunt visitationi Episcopi, ac earum bona censeantur Ecclesiastica, & pari modo inalienabilia, & sic tenet *Passerinus*. (44) Contrarium tamen tenent plures, (45) quos dat *Barbosa*. Posito enim tanquàm certo, quòd Episcopus possit tales Confraternitates visitare, ad cognoscendum si piæ voluntates testatorum adimpleantur, non tamen per hoc sequitur, quòd eorum bona Ecclesiastica sunt; siquidèm potest Episcopus, imò debet quemlibet laicum hæredem compellere, ut piis legatis à testatore relictis satisfaciat, nèc tamen sequitur, quòd ejus bona Ecclesiastica sint.

21 Inter has sententias mediat decisio *Barbosæ*, quæ distinguit; aùt enim Confraternitates sunt erectæ sinè licentia Episcopi, aùt cum eâ. Si primum, illæ non sunt Ecclesiasticæ, quià secundùm jus Canonicum (46) privati absquè Episcopi auctoritate nequeunt talem titulum illis conferre. Sequitur igitur, quòd eorum bona laicalia sunt, quamvis piis causis deputata, licèt ea subsint visitationi Episcopi, cui cura legatorum ad pias causas commissa est. Et proindè talium Confraternitatum *bona* poterunt sinè solemnitate alienari. Si verò in earum fundatione accessit Episcopi consensus, tunc censendæ sunt Ecclesiasticæ; ità ut, si talium corpora conveniantur, ad forum Ecclesiæ pertineat cognitio, ùt ex jure (47) deducitur; & ex consequenti earum bona, ut potè Ecclesiastica, non posse absquè solemnitate alienari, concludit *Barbosa*; (48) cujus opinio in puncto juris verior est, & in praxi in dictione *Status Mediolani* servatur.

22 Non evadit autem crimen *alienatio bonorum Ecclesiasticorum*, si fiat cum solemnitatibus, à jure præscriptis Istæ autem sunt, quòd alienatio fiat ex causâ juxtâ; & quòd ad eam accedat consensus eorum, qui de jure consentire debent. Causas autem justas ad quatuor reducit *Abbas*, (49) nempè utilitatem, necessitatem, pietatem in pauperes, & incommoditatem; sed re verâ ad duas tantùm valent reduci; puta, pietas ergà pauperes, (ad quorum necessitatibus subveniendum alienari queunt bona Ecclesiæ) reducitur ad necessitatem; & incommoditas, (quæ resultat Ecclesiæ, eò quòd bona sint ab ea longinqua, & remota) reducitur ad utilitatem.

23 Ex necessitate igitur primò Ecclesiæ, ac Ministrorum

(35) *Clement. Quia contingit. de Relig. dom. Trident. Sess. 22. cap. 6. de Refor. Barbos. de Off. & Pot. Epi. Alleg. 81. nu. 1.*

(36) *Passerin. Tom. p. de Stat. hom. Quæst. 185. Art. 7. à nu. 442. ad 445.*

(37) *Gloss. in Clement. 1. in V. Ad mensam. de Excess. Prælat. Abb. in cap. Vt super. nu. 9. de Reb. Eccl. non alien.*

(38) *Menoch. de Arbitr. Iudic. Cas. 433. à nu. 2. & Cons. 79. num. 10. & 11. Barbos. de Offic. & pot. Epi. Alleg. 95. nu. 68.*

(39) *Innoc. in cap. Inter. dilect. de Donat. Abb. in cap. Nulli. de Reb. Eccl. non alien. Quaran. Sum. Bullar. V. Aienatio. nu. 28. Ricc. Prax. Eccl. P. p. Resolut. 37.*

(40) *Cap. Requisivisti. § Secùs. Extra. de Testam. cap. Ad hæc. de Relig. dom. cap. 2. de For. compet.*

(41) *Redoan. Quaran. Borell. Flugolin. Barbos. Ricc. Bonac. Donat. Gratian. Felin. Bald. & alii apud Passerin. Tom. 1. de Stat. hom. quæst. 185. art. 7. nu. 451.*

(42) *Panormit. in cap. De Xenodochiis. nu. 3. de Relig. domi. & in cap. Ad hæc. nu. 4. eo. tit. Passerin. l. cit. nu 453.*

(43) *cap. Nos quidem. de Testam. cap. Si hæredes. cap. Ioannes. eo. tit. Novel. de Eccles. titul. cap. 11. Collat. 9. Concil. Trident. sess. 22. cap 8. & 9. de Refor.*

(44) *Passerin. loc. cit. nu. 454.*

(45) *Bald. Apostil. ad Abb. Paul. de Castr. Azo. Gabriel. Gutier. Petr. Gregor. Tusc. Valasc. Perez. de lara. Paris. lambert. Azeved. apud Barbos. de Offic. & pot. Epi. Alleg. 75. nu. 24.*

(46) *text. in cap. Ad hæc. Extrà de Relig. dom.*

(47) *cap. De Xenodochiis. Extrà. de Relig. dom.*

(48) *Barbos. de Off. & pot. Epi. Allegat. 75. à nu. 25. ad 33.*

(49) *Abb. in cap. Nulli. nu. 4. de Reb. Eccl. non alien.*

rum ejus habetur justa causa faciendæ *alienationis*; & sic si Ecclesia urgetur debitis, vel indiget reparatione, quià minatur ruinam; sivè restauratione, quià nimis antiqua est; aùt Clerici ipsi inservientes sunt in indigentiâ victus, vestitus, medicinalium &c. sivè si bellum ab infidelibus ingruat contrà Patriam, & necessè est, milites subsidiarios stipendiare; in his, & similibus necessitatibus potest fieri *alienatio*. (50) Alia necessitas est pauperum, ac miserabilium personarum; nàm prò iis infirmis curandis, alendis, induendis, aut à captivitate liberandis, bona Ecclesiarum, ac etiam sacra vasa divendi possunt, ut habent multi Canones, (51) & hoc quàmvis necessitas non sit extrema, sed etiam tamtummodò gravis, ut docet *Passerinus*. (52) Istud autem intelligendum est nedum de pauperibus, qui redacti sunt ad egestatem absque propriâ ipsorum culpâ; sed etiam si ex ipsorum malefactis ad talem statum devenerunt; ut pauperes, qui vivendo luxuriosè decoxerunt bona sua; carcerati, qui ob maleficia habentur in custodiâ, & similes &c. nam eorum culpa præcedens non tollit obligationem charitatis, ut optimè ait *Covaruvias* (53)

24 Advertendum autem, quòd necessitas vel potest esse talis, quòd nullam patiatur moram, aut quòd tantam patiatur, ut tempus exquirendi beneplaciti Apostolici suppetat. Si primum, potest *alienatio* fieri non exquisito tali beneplacito, necessitas enim non habet legem, & sic, casu, quo Regulares victu egeant, nec habent, qui credito ipsis tradant, possunt bona sua alienare, ut sibi provideant, pròut multi scribunt. (54) Tamen tali casu, post factum, debet *alienatio* ratificari per Pontificem: necesse quippè est ei negotium repræsentare, ut videre possit, àn necessitas fuerit vera, & fraudibus via præcludatur, ut volunt Doctores. (55) Si verò necessitas moram patitur habendi beneplacitum Apostolicum hoc debet omninò exquiri, ut inferiùs magìs patebit.

25 Quià verò concessum ex necessitate in tantùm est validum, inquantùm urget necessitas, (56) advertendum est, quod si necessitati provideri potest ex fructibus non possunt alienari immobilia. Quamvis enim fructus sint Prælati, hoc tamen verum est, quandò non urget necessitas alienandi; aliàs debet, si potest, ex fructibus providere, & non bona alienare, ut scribit *Abbas* (57) apud *Riccium*, quos dat *Donatus*. Quandò autem ex necessitate omninò fieri debet *alienatio*, advertendum est, quòd ex parvâ indigentiâ non potest alienari res magna, quæ multo superet indigentiam. Pariter si alienando rem mobilem potest provideri, non debet alienari res immobilis. Itidem si ex mobilibus fiat alienatio, potiùs distrahenda sunt mobilia superflua, seù non omninò necessaria, quàm necessaria; & potiùs profana, quàm sacra; & potiùs oppignorari, quàm vendi. (58)

26 Alia causa, quæ justificat alienationem bonorum Ecclesiæ, est ejusdem utilitas, ut habetur ex utroque jure (59) Utilitas autem debet esse certa, & indubitata, nàm textus in citato *cap. Sinè exceptione 12. quæst. 2.* habetur, *quòd non sit dubium Ecclesiæ profuturum*. Consistit verò utilitas in hoc, quòd conditio Ecclesiæ melioretur, non quidem, quòd ipsa distrahat res suas, plus justo earum prætio, cùm enim ipsa sit cultrix justitiæ non auctrix iniustitiæ (60) non convenit, quòd justitiam violet, plus justo ejus prætio rem vendendo. Sed melioratur, si non patiatur detrimentum, & tantum recipiat, quantum dimittit, ut ex jure deducit *Abbas* (61) & insuper commoditatem recipit à re alienatâ, puta, vel quià ad usum ejus apta non est; vel quià ex pecuniâ quam recipit ex ejus alienatione, aliud sibi magìs utile, aut commodum parat.

27 Ultrà causas verò prædictas ad justificandam *alienationem*, requiritur solemnitas. Ista porrò juxtà Canones antiquos, & secundùm *Extravagantem Pauli secundi* variatur. Nàm juxtà illos, quatuor requiruntur, puta, consensus Capituli, consensus Prælatj, tractatus habitus in Capitulo, & subscriptio eorum, qui sunt de Capitulo, ut ex jure textualiter habetur. (62) Sed juxtà dispositionem *Extravagantis Ambitiosæ*, *de Reb. Eccl. non alien. int. commun.* requiritur beneplacitum, seù consensus *Papæ*, qui ad supplicationem Ecclesiæ, alienare volentis, decernit, ac delegat Commissarium, qui cognoscat, an interveniat justa causa *alienationis*, & illâ existente, facultatem alienandi indulget.

28 Hoc modo autem habito beneplacito Apostolico necessariæ minimè sunt solemnitates de jure antiquo, sed hoc sufficit, quià omnes illas supplet; non supplet autem defectum causæ; ita ut hoc nullo modo reddit *alienationem* legitimam, si causa repræsentata necessitatis, vel utilitatis falsa sit, ut volunt Doctores (63) cum Rota. Et ratio est, tum quià *Papa* est bonorum Ecclesiæ dispensator, & non dominus, qui possit prò libito eas alienare, vel alienandi licentiam tribuere; bonorum enim Ecclesiæ dominium, cùm illa sint Deo consecrata, ad nullum purum hominem spectat, ut probat *Marchatius*. (64) Tum quià non censetur *Papa* in *alienationem* consentire, si justa causa non interveniat. Undè concludendum, quòd si *alienatio* etiam cum beneplacito Apostolico facta, probetur, quòd fuerit absquè justâ causâ, venit rescindenda, ut potè deficiens in re necessariâ ad ejus legitimationem. An verò sit ipso jure nulla, àn annullanda, nostri instituti examinare non est, & qui de hâc materiâ legere voluerit, adeat *Passerinum* (65) qui de eâ ad satietatem tractat.

29 His igitur longiusculè quidem, necessariò tamen præmissis, apparebit quid, & quale sit crimen *Alienationis bonorum Ecclesiasticorum*, est enim alienatio aliquo illorum modorum, quos recensuimus supra *num.* 4. facta

(50) *Authen. Sancimus. Auth. Hoc ius porrectum. C. de Sacr. Eccl.*
(51) *cap. Sancrorum. cap. Aurum. cap. Gloria.* 12. *q.* 2.
(52) *Passerin. de Stat. hom. Tom. p. Quæst.* 185. *Art.* 7. *num.* 462.
(53) *Covarvu. Variar. lib.* 2. *cap.* 16. *a nu.* 9.
(54) *Peyrin. Formul. lit. A. cap.* 11. *nu.* 3. *Megal. Promptu. V. Aliena. nu.* 15. *Donat. Par.* 2. *Tract.* 14. *Q.* 21. *nu.* 5.
(55) *Redoan. de Alienat. Quæst.* 19. *nu.* 128. *ubi Bald. in cap.* 1. *Qui feud. dar. Boss. Tit.* 18. *nu.* 60. *ubi Hugolin. de off. Epi. Ciarlin. Contro. for. cap.* 183. *nu.* 55. *apud Passerin. loc. cit. num.* 471.
(56) *Bartol. in l.* 1. § *finàl. nu.* 1. *ff. de Fer.*
(57) *Abb. in cap. Nulli. de Reb. Eccl. non alie. Ricc. Prax. Par.* 1. *in princip. nu.* 2. *Donat. Par.* 2. *Tr.* 14. *q.* 9. *num.* 3.
(58) *D. Thom.* 2. 2. *Quæst.* 100. *Art.* 4. *ad* 2.
(59) *cap. Sine exceptione.* 12. *q.* 2. *cap. Nulli de Reb. Eccl. non alien. cap.* 1. *eo tit. lib.* 6. *Clem.* 1. *eo. tit. l. Iubemus. C. de Sacr. Eccles.*
(60) *cap. Consultationibus. Extra. de Donatio.*
(61) *Cap. Si quis qualibet.* 12. *q.* 2. *cap. Si Episcopus,* 12. *quæst.* 5. *Abb. Cons.* 41. *nu.* 3. *lib. p.*
(62) *cap. Sinè exceptione.* 12. *q.* 2. *cap.* 1. *Extra. de His quæ. fiunt. à Prælat. cap. Tua. cap. Cum Apastolica. cap. Nulli. de Reb. Eccl. non alien.*
(63) *Quaranta Sum. Bullar. V. Alienatio. num.* 7. *Boss. Tit.* 18. *num.* 94. & 191. *Rot. Decis.* 181. *num.* 4. *Par.* 1. & *Dec.* 178. *nu.* 2. *Par.* 2. *divers.* & *Decis.* 96. *nu.* 3. *Par.* 2. *recent.*
(64) *Marchant. Tribun. Sacrament. Tom.* 3. *par.* 2. *Tr.* 2. *Tit.* 1. *Quæst.* 3. *Concil.* 2. § 1.
(65) *Passerin. de Stat. hom. Quæst.* 185. *Art.* 7. *à n.* 615. *ad* 631. *Tom.* 1.

facta de bonis Ecclesiæ, quæ enumeravimus *num.* 5. *& seqq.* absquè solemnitate suprà explicatâ. Crimen porrò hoc cadere potest in Clericis sæcularibus, ac etiam Regularibus illis, qui bona possident in communi; sic enim alienantes Ecclesiastica bona absque præscriptâ solemnitate delinquunt. In Fratribus autem Minoribus tale crimen incidere nequit ex eo, quòd absque tali solemnitate per Syndicum Apostolicum eorundem alienari tali modo possunt ipsis legata, quorum usum retinere nequeunt, ut vineas, agros, prata ad fructum colligendum, aùt domos ad locandum, ut habetur ex *Clementinâ* (66) pariterque possunt eorum Prælati Generales, ac Provinciales concedere facultatem commutandi res immobiles inutiles, in alias utiles, licèt commutatio sit species *alienationis*, ut habetur ex aliâ Decretali. (67) Delictum autem, quod in ipsis cadere potest, taliter alienando, ut infrà dicemus, est, si ipsi in alienata re dominium sibi asserent, & ostendant

Probatio.

SUMMARIUM.

30 *Nullum speciale habet probatio hujus criminis, quæ facilis est.*

30 NIhil peculiare requirit probatio hujus criminis, in quo procedere potest Judex, tùm ex officio, tùm ad instantiam partis. Facilis autem probatio ipsius est; specialiter si stabilia alienata sint; horum enim distractio non fit, nisi per publica instrumenta, per quæ facili negotio probatur crimen. Si verò alienata sint mobilia prætiosa, tunc vel scitur, qui ea emit, vel non. Si sic, ab eo probanda est venditio, aliter præsumi potest, quòd furto abstulerit, Si non, tenetur ille, penès quem talia custodiebantur, de illis rationem reddere, aliter contrà eum procedi potest. Probato igitur concludenter per Testes, quòd in Sacristiâ, v.g. illius Ecclesiæ, custodiebatur tale vas aureum, gemmis ornatum &c., quod modò non apparet; incipi potest inquisitio contrà Sacristam, si nesciatur ubi vas reperiatur; si autem sciatur apud quem sit, ab eo probandum est, quo pacto ad eum pervenerit, & sic alienatio remanebit probata.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

31 *Pœna antiqua contrà alienantes bona Ecclesiæ.*
32 *Pœna contrà eosdem de jure novo.*
Contractus alienationis sinè justâ causâ, & solemnitate, àn ipso jure nullus, dubium.
33 *Sunt excommunicati alienantes bona Ecclesiæ.*
Requiritur tamen actus perfectus.
34 *Talis Excommunicatio non est reservata.*
35 *Sunt interdicti alienantes bona Ecclesiæ, & suspensi ab ejus administratione.*
36 *Sunt privati etiam illis Beneficiis, de cujus bonis aliquid est alienatum.*
Ad talem privationem requiritur sententia.
In foro animæ tenentur ad restitutionem fructuum à puncto commissi delicti.
37 *Pœna contrà Regulares alienantes bona Monasterii.*
38 *Decretum Sac. Congregationis super hoc casu.*
Pœna in illo Decreto expressa.
39 *Primum Statutum prò Minoribus de Observantiâ.*
40 *Secundum Statutum.*
41 *Dubitatio prima.*
42 *Tàm Superiores, quàm Subditi delinquunt, vendentes libros Bibliothecæ.*
Superiores commutantes libros, parùm utiles cum aliis utilioribus, non delinquunt.
43 *Dubitatio secunda.*
44 *Distrahens librum Bibliothecæ, quandò sit puniendus, etiam pœnis proprietariorum.*
45 *Dubitatio tertia.*
46 *Alienatio libri Bibliothecæ tantùm importat pœnam Statutariam.*
47 *Bibliotheca formalis, quæ sit.*
48 *Dubitatio quarta.*
49 *Furantes libros à Bibliothecis nostris quas pœnas incurrant.*
Qui cum scientiâ Superioris tollit de Bibliotheca librum, non incurrit eas pœnas.
50 *Dubitatio quinta.*
51 *Concedentes Capitulariter Capellam, aùt Sepulturam in Ecclesiâ nostrâ, non incurrunt pœnas alienantium bona Ecclesiastica.*
52 *Incurrunt tamen pœnas Statuti.*

31 IUxtà Canones antiquos pœna alienantis bona Ecclesiastica erat depositio. Nàm in aliquibus capitulis (68) Episcopus deponendus sancitur, si absque necessitate alienat res Ecclesiæ. In alio autem Canone (69) eâdem pœnâ percellitur, si eas alienat sinè licentia *Primatis*, *Metropolitani*, *& Suffraganeorum*. In alio (70) verò deponuntur pariter Abbates, & Clerici bona Ecclesiastica distrahentes absque licentiâ Episcopi.

32 Tales autem pœnæ de jure novo, inducto per Extravagantem *Ambitiosæ de Reb. Eccles. non alien. int. communic.* abolitæ sunt, & aliæ sancitæ. Prima ergò pœna est, quòd contractus alienationis, factus sinè justâ causâ, & beneplacito Apostolico, est *ipso jure* nullus. Putat autem *Thesaurus* (71) talem nullitatem intervenire, quàmvis contractus esset bonâ fide celebratus. Contrarium sentit, & benè *Passerinus*, (72) qui vult, quòd talis contractus si fiat nè dum bonâ fide, sed etiam ex ignorantiâ juris, vel facti culpabili, & etiam crassâ, absque præscriptâ solemnitate, non est *ipso jure* nullus, sed venit annullandus. Et ratio est, quià dispositio dictæ Extravagantis requirit præsumptionem, quæ juxtà Doctores (73) importat temeritatem, malitiam, & dolum, quibus non existentibus nèc crimen, nèc pœna incurritur.

33 Secunda pœna est Excommunicatio latæ sententiæ, quæ comprehendit non solùm Episcopos, Abbates, ac Cle-

(66) *Clement. Exivi §. Proinde, de Verb. signif.*
(67) *cap. Exivi. §. Quia verò, de Verb. sign. in 6.*

(68) *cap. Si quis Episcopus. 10. q. 2. cap. Apostolicos 12. q. 2.*
(69) *cap. Nullus res. 17. q. 4.*
(70) *cap. Abbatibus. 12. q. 2.*
(71) *Thesaur. de Pæn. Par. 2. V. Alienatio. cap. 1. num. 11.*
(72) *Passerin. Tom. 1. de Stat. homin. q. 185. art. 7. nu. 665.*
(73) *Card. Zabarel. in Clem. 1. de Privil. Navar. Manuel. cap. 27. num. 74. Quaranta. V. Alienatio. nu. 9.*

ac Clericos inferiores; sed etiam laicos administrantes bona Hospitalium, ac aliorum locorum Ecclesiasticorum, pròut contrà *Sayrum*, & *Bonacinam* (74) pluribus secum vectis docet *Thesaurus*, (75) cui concordat *Paserinus.* (76) Advertendum autem, quòd ad talem censuram incurrendam requiritur præsumptio, ut numero superiori de nullitate contractus dictum est, insuper non sufficit, quòd alienatio sit tentata, sed non perfecta; pariter, quòd sit perfecta verbis, ac rogitu instrumentorum, non autem tradita possessio rei alienatæ; sed requiritur traditum dominium, & possessio rei, ut ipsa possit dici alienata, & pœna incurratur; nàm ad incurrendam pœnam, requiritur crimen in suo genere perfectum, ut cum *Covaruvia*, *Quaranta*, *Riccio*, *Peregrino*, & *Bossio* docet ibìdem *Paserinus* (77)

34 Porrò talis Excommunicatio reservata non est, ut patet intuenti Extravagantem, potest proinde à quolibet Confessario absolui, cum hoc tamen, ut benè advertit *Pirrhus Corradus*, (78) quòd nèc Clericis, nèc laicis absolutio tribuatur, nisi promittant curare, quamprimùm rescindi instrumentum alienationis.

35 Tertia pœna est interdictum ab ingressu Ecclesiæ, & successivè suspensionis ab omni administratione Ecclesiæ, aùt Monasterii, tàm in spiritualibus, quàm in temporalibus, si interdictus per sex menses, animo indurato in interdicto, perseveraverit. Ista autem pœna non est universalis, nèc ligat omnes, sed tantùm Episcopos, ac Abbates, ut patet ex textu ejusdem Extravagantis.

36 Quarta pœna est privatio beneficiorum, & administrationum Ecclesiarum; & hæc afficit solos Prælatos, & Administratores, qui sunt inferiores Episcopis; est verò latæ sententiæ, ità ut vacare censeantur, & possint absque aliâ declaratione, à legitimo collatore alteri conferri. Sed advertendum, quòd beneficia, quorum privatio incurritur non sunt omnia, quæ possidet alienans, sed ea sola, quorum bona sunt alienata, ait enim Extravagans (79), *quorum bona, & res alienarunt duntaxat*. Insuper advertendum, quòd quamvis pœna hæc sit latæ sententiæ, quæ incurritur absque declaratione, ità ut beneficia, ac Ecclesiæ vacare dicantur; tamen in foro conscientiæ, antè declaratoriam, locum non habet: ut universaliter de omnibus pœnis, ipso jure inductis pòst quandam *Glossam* (80) scribunt *Felinus*, & *Navarrus*. Et ratio est, quia, licèt in foro conscientiæ sic incurrantur tales pœnæ, ut privent absoluto dominio beneficiorum, quorum fructus tenentur restituere à tempore commissi delicti, ut ex jure (81) habetur, tamen non privant possessione, ac jure possidendi, nisi superveniat Judicis declaratio.

37 Quinta pœna est lata in *Clementinâ* (82) contrà Regulares administrantes bona Religionis; qui, si alienent jura, reditus, aùt possessiones ad vitam recipientis, aùt ad aliud certum tempus (ultrà triennium), nisi ob necessitatem, aùt utilitatem Monasterii, seù Religionis cum consensu Capituli, aùt si Capitulum non habent, cum consensu sui Prælati, incurrunt suspensionem ab Officio, & alienatio est nulla. Intelligitur verò talis suspensio ab officio divino, jurisdictione, & administratione etiam temporali, ut multi (83) docent; insuper ipsa non est sublata per pœnas, latas à *Paulo Secundo* in *Extravaganti Ambitiosæ*, suprà datâ, ut post *Rodericum* (84) advertit *Thesaurus*, siquidèm lex posterior loquens generaliter, non derogat legi antiquæ, loquenti in casu particulari. (85)

38 Quia verò plures Religiones habebant privilegia derogantia tum *Extravaganti* supradictæ, tum citatæ *Clementinæ*, & non rarò talibus privilegiis abutebantur, *Sacra Congregat. Concili* de mandato *Urbani VIII.* anno 1624. die 7. Septembr. promulgavit Decretum, per multos (86) relatum, quo prohibuit Generalibus, ac Provincialibus, Capitulis, Congregationibus, Abbatibus, & quibusvis aliis Superioribus intrà fines Europæ, alienationem omnium rerum, & bonorum immobilium, ac prætiosorum mobilium, & omne pactum, per quod ipsorum dominium transfertur, census perpetuos, seù vitalitios, hypothecam, locationem, & conductionem ultrà triennium, concessionem in feudum, seù emphyteusim, prætterquàm in casibus, à jure permissis. Aliter si fiat, contractus sunt nulli, & Alienantes incurrunt pœnas privationis omnium officiorum, & vocis activæ, ac passivæ; perpetuam inhabilitatem ad illa, (quæ per solum *Papam*, aùt *Sac. Congregationem* dispensari potest), & tàm alienantes, quàm recipientes, ipso facto contrahunt excommunicationem, latam in supracitatâ *Extravaganti Ambitiosæ*. Ac eadem *Sac. Congregratio* anno 1626 die 21. Maii, eodem *Papa* mandante, extendit prædictas pœnas ad contractus, quibus Regulares recipiunt pecunias ad cambium, vel mutuo sub lucro cessante, quod Decretum refert *Navarus*. (87)

39 Supradictæ quidèm pœnæ sunt de jure communi, de municipali autem quælibet Religio suas consulat leges. Prò nobis Minoribus sequentia sunt Statuta. Primum. *In virtute Sanctæ Obedientiæ, & sub pœnâ suspensionis, ipso facto incurrendâ, mandamus, ut nemini liceat per se, vel per alios quoscunque libros (Bibliothecæ Conventus incorporatos) sub quovis prætextu vendere, alienare, commutare, donare, aùt quovis modo distrahere: sed omnes libros, ad quos spectat, cum è Conventu recesserint, reddere teneantur. Noverint etiam contrafacientes incurrere pœnam Excommunicationis in Bullâ B. Pii Quinti*. (88)

40 2. *Nulla deinceps instrumenta publica fiant à Fratribus, capitulariter congregatis, nec quocunque alio modo se habentibus, in quibus alicujus Capellæ, seù Sepulturæ domi-*

(74) *Sayr. de Censur. lib. 3. cap. 32. nu. 22. Bonac. de Alienation. disp. 2. q. vnic. p. 5. num. 1.*

75 *Thesaur. loc. cit. ℣. Primò enim. & ibì. Caietan. Navar. Tolet. & Leo. Thesaur. for. Eccl. part. 1. cap. 15. num. 54.*

(76) *Passerin. loc. cit. num. 668.*

(77) *Passerin. loc. cit. nu. 669. & 670.*

(78) *Pyrrh. Corrad. de Dispens. lib. 9. cap. 6. nu. 36.*

(79) *Extravag. Ambitiosæ. §. Si quis autem. ℣. Inferiores. de Reb. Eccl. non alien.*

(80) *Gloss. in V. Fraternitas. in V. Cum augmento. 12. q. 2. Felin. in cap. 1. num. 41. de Constit. Navar. Manual. cap. 23. n. 56.*

(81) *cap. Si quis Præsbiterorum. de Reb. Eccl. non alien.*

(82) *Clement. 1. de Reb. Eccl. non alien.*

(83) *Suar. de Censur. Disp. 31. Sec. 6. nu. 8. Alter. eo. tit. Tom. 2. Disp. 27. §. Quinta. Boss. Tit. 18. nu. 567. apud Passerin. Tom. 1. de Stat. hom. q. 185. Art. 7. num. 674.*

[84) *Roderic. Q. Q. Regul. Tom. 1. Q. 27. Art. 13. Thesaur. V. Alienatio. cap. 5. ℣. Declara secundò.*

(85) *Fulgos. Cons. 215. Angel. Cons. 60. Alex. Cons. 107. lib. 3. Bart. Cons. 100. nu. 7. lib. 1. Io. de Imola Cons. 140. nu. 3.*

(86) *Ciarlin. Controv. foren. cap. 105. nu. 119. Navar. Sum. Bul. Tit. de Alien. rer. Regul. n. 13. lezan. Tom. 1. cap. 10. & Tom. 3. V. Alienare nu. 4. Barbos. Collect. Apost. decis. V. Alienare num. 8. & seqq.*

(87) *Navar. lucer. Regular. V. Alienare. nu. 1. in fin.*

(88) *Stat. Gen. Ord. cap. 6. §. 1. num. 14.*

***dominium transferatur*; *cùm hoc sit contrà Regulam*: *Si tamen se se occasio obtulerit*, *in quâ fidelium pietati satisfieri oporteat*; *id per modos nostro Instituto congruentes fiat*.**

41 Circà quæ Statuta, signanter contrà primum est prima dubitatio, àn prædictum Statutum comprehendat æqualiter Superiores, ac Subditos?

42 Respondeo, distinguendo de actis, quæ ibì prohibentur, & de intentione, secundùm quam talia acta fiant. Si enim loquamur dè venditione, donatione, aùt aliâ distractione librorum, quæ fiat à Superioribus, prætendentibus dominium in libris, quos distrahunt, patet, quòd comprehenduntur etiam ipsi in Statuto; nàm tali pacto dominium ostentantes proprietarios se produnt; bona Conventus alienant; & contrà Statutum, latum prò conservatione Bibliothecarum, committunt. Si verò loquamur de commutatione librorum parùm utilium, in alios utiliores, aùt alia necessaria Conventui; resolvendum est, quòd non comprehendantur, Ratio autem est, quià ex dispositione Decretalis (90) *Nicolai Tertii*, *Superiores* Generales, & Provinciales possunt commutare mobilia parùm utilia, in alia utilia, aùt necessaria, ità tamen, quòd in rebus commutatis sibi nullum dominium asserant; & non est major ratio de libris, quàm de aliâ supellectili parùm utili. Possunt igitur Superiores locales libros parùm utiles Religiosis, aùt superfluos (ut v. g. si fuisset incorporata Bibliothecæ Conventus alia Bibliotheca juris Civilis, sivè Medicinæ &c. cujus libri parùm sunt usui Fratrum) commutare per se, aùt per Syndicum Conventus alio modo distrahere, ut ex iis vel libri utiliores, vel alia Fratribus necessaria comparentur, & sic etiam tenet *Sanctorus*. (91)

43 Secunda dubitatio est, An distrahens librum aliquem, ut præfertur, ex formali Bibliotheca, incurrat tantùm pœnas contentas in hoc Statuto, àn etiam latas contrà proprietarios.

44 Respondeo, distinguendo; vel enim valor libri distracti pertingit ad constituendum peccatum mortale ratione materiæ; vel non. Si sic, dico, quòd Reus puniendus est tùm pœnâ proprietariorum, tùm pœnis hujus Statuti. Ratio est, quià generalis prohibitio ostendendi, ac exercendi actus proprietatis, & eorum pœnæ, non confunditur cùm prohibitione, & pœnis hujus Statuti; & ratio est, quià illa concernit substantiam rei, hoc verò Statutum spectat ad qualitatem rei. Spectatur hoc in furto sacrilego; nàm generalis lex, quòd non furetur; & furti pœnæ non confunduntur cum sacrilegio, ac ejus pœnâ, sed qui furatur cum sacrilegio, & furti, & sacrilegii pœnis mulctatur. Sicut ergo qui rem sacram furatur, si res modici valoris sit, committit quidèm sacrilegium, non verò furtum; si verò magni valoris sit, committit & furtum, & sacrilegium; & in primo casu punitur pœnâ solius sacrilegii; in secundo verò, & sacrilegii, & furti; ità alienans librum parvi valoris puniendus est solâ pęnâ hujus statuti; alienās verò in sufficienti quantitate ad crimen proprietatis, puniri debet pœnis tùm hujus Statuti, tùm proprietatis.

45 Tertia dubitatio est, An alienans quoquomodò librum alicujus Conventus, Reus reddatur hujus Statuti?

46 Respondeo, negativè; nàm Statutum loquitur de libris, Bibliothecæ Conventus incorporatis, ad quorum conservationem illud conditum est; non potest ergo accipi de quolibet libro, spectante quidem ad Conventum; non tamen Bibliothecæ incorporato, aliter daretur pœnæ extensio, quæ ex vulgatis non datur. Et hìc advertendum, quòd juxtà dispositionem Statutorum *Vallisoletan.* (92) non omnes Fratrum Defunctorum libri sunt Bibliothecis applicandi, sed ii tantùm, qui, (ut loquitur dictum Statutum) *publicæ utilitati magìs opportuni* videntur; cæteri autem Fratrum usui concedendi, quamvis Conventus suppellectili incorporati. Hinc patet, quàm malè faciant illi Superiores, qui libros quosvis decedentium applicant Bibliothecis, in quibus crescunt inutiliter unius, & ejusdem Auctoris exemplaria, pluteos occupantia, ità ut multi quidèm appareant libri, quæ copiosam apparenter reddant Bibliothecam, quæ tamen re verà tenuis est ex paucitate Auctorum. Prò Bibliotheca sufficit unum, aùt aliud ejusdem Auctoris exemplar; cætera debent separatim haberi, ut iis possint Fratres uti; si ergò quis alienat aliquem librum ex his, qui in inventario Bibliothecæ registrati non sunt, non committit in hoc Statutum; sed ad incurrendas illius pœnas oportet, quòd sit ex libris Bibliothecæ formalis.

47 Quamvis autem *Sanctorus* (93) dicat, difficile esse assignare differentiam Bibliothecæ formalis à non formali, tamen notio Bibliothecæ formalis est, quòd sit locus, in quo Conventus libri asservantur, ordinati juxtà materiarum exigentiam, & in propriis pluteis collocati; quorum regestum habetur, & ad eorum custodiam præficitur juxtà *Statuta Reformatorum* Bibliothecarius; (94) quæ Bibliotheca visitari debet à Provinciali Ministro semel in suo triennio; & pariter à Commissario Visitatore (95) in visitatione generali Conventus; & illius inventarium, juxtà Statuta Ordinis (96) asservandum est in Archivio Conventus. Non formalis autem potest dici locus, in quo quidèm libri spectantes ad Conventum reponuntur, non quidèm certo ordine, aùt sub peculiari custodiâ, sed cum cæteris Conventus supellectilibus, usui Fratrum accommodantur.

48 Quarta dubitatio est, quæ, quomodò, & quandò incurrantur pœnæ, latæ à *B. Pio V.* de quibus loquitur Statutum.

49 Respondeo, quòd pœna est Excommunicatio latæ sententiæ, reservata Summo Pontifici, & incurritur ab illis Religiosis, ac Clericis sæcularibus cujusvis status, gradus, ordinis, vel conditionis, etiamsi Pontificali dignitate præfulgeant, qui *furto subtrahunt* librum, aùt quaternum à Bibliotheca Conventus Ordinis nostri, pròut refert *Sanctorus*. (97) Sequitur ex hoc, quòd, qui non furto, sed cum scientiâ, & permissione Superioris (qui tamen licitè hoc permittere nequit) librum tolleret, ut præfertur, non incurreret dictam censuram, latam contrà furantes. Pariter nèc incurreret Superior, qui libros parùm utilès commutaret, aùt alienari curraret per Syndicum, ut vel libros utiliores, vel Conventui necessaria pararet, non enim furaretur. Scio quidèm *Senctorum* (98) tenere, quòd Superior alicui

(89) *Stat.Gen.Ord.cap.6.§.5.num.6.*
(90) *cap.Exiit.§.Quia verò libros.de Verb.sign.in 6.*
(91) *Sanctor.de Pæn. cap. 7. Quæst. 4. Cas. 11. ℣. Respondeo tertiò Superiores.fol.314.*
(92) *Stat.Vallisol.1593.c.6.Tit.de Omni.rer.abdicat.℣.Fratrum verò*
(93) *Sanctor.de Pæn.cap.7.Quæst.4.Cas.Vndecim.℣.Difficultas prima.fol.311.*
(94) *Stat.Reform.cap.6.nu.12.*
(95) *Stat.Reform.cap.8.nu.7.*
(96) *Stat.Gen.Ord.cap.12.§23.num.2.*
(97) *Sanctor.loc.cit.℣.Circà tertium sciendum.fol.310.*
(98) *Sanctor.loc.cit.℣.Respondeo quinto.fol.314.*

alicui permittens tolli librum à nostris Bibliothecis incurret dictam censuram; & illum inniti doctrinæ *Peyrini*, (99) qui hoc tradit de Custode Bibliothecæ sui Conventus Ianuensis, prò quâ habetur Excommunicatio lata ab *Vrbano Octavo* contrà auferentes libros ab eâ. Sed pace suâ errat *Sanctorus*, nàm excommunicatio lata ab *Vrbano* non valdè differt à latâ à *B. Pio*, hæc siquidem est latæ sententiæ; illa verò est ferendæ, ut notat *Peyrinus* ibidem *num.* 1. Insuper Constitutio Pii est contrà eos, qui *furto subtrahunt* libros, non qui tollere permittunt; Breve autem *Vrbani* excommunicat eos, *qui extrahere, sivè, ut extrahantur, vel removeantur, permittere quoquomodo audent*, ut ibì habetur apud *Peyrinum*. Proindè illius doctrina nostro casui non applicatur.

50 Quinta dubitatio circà secundum Statutum, datum suprà *num.* 40. est. An Fratres per in instrumentum Capitulariter rogatum, aùt à singulis conscriptum, concedentes dominium Capellæ, seù sepulturæ alicui laico, inciderent in pœnas latas contrà *alienantes bona Ecclesiastica*.

51 Respondeo negativè. Ratio est, quià quàmvis vulgo censeatur quis dominus Capellæ, aùt sepulturæ, si illius ornandæ, restaurandæ, aut illuminandæ curam gerat; ac respectivè ibì mortuos suæ familiæ tumulandi jus habeat; tamen illius dominus nullo modo est, sed ejus simplicem usum habet; dominium enim *Ecclesiarum Fratrum Minorum*, sicut etiam cœmeterii, ità sibi asserit *Apostolica Sedes*, quòd, si laicus Ecclesiam, ac Conventum conderet ad Fratrum habitationem, & sibi eorundem dominium reservaret, hoc quidem sibi esset reservatum respectu Conventus, dominium tamen Ecclesiæ, & Monasterii, ex quo à Fratribus officiata fuit, spectat ad Apostolicam Sedem, ut textualiter habet Decretalis *Nicolai*. (100) Dum ergò dominium nullo modo transferatur in laicum, non potest dici Capella, aùt sepultura alienata; & ex consequenti Fratres non incurrunt pœnas *alienantium*; & sic etiam docuit *Bonacina*. (101)

52 Incurrunt benè pœnas Statutarias, non quidèm ex eo, quòd per talem concessionem proprietarii realiter sint, cum enim Fratres sciant, se non esse dominos Capellæ; & per talem concessionem illius dominium laico non acquiri, realiter actum dominii non exercent ità concedendo; & proindè realiter proprietarii non sunt. Sunt tamen tales apparenter, cum exerceant actum convenientem vero dominio; undè & meritò Statutariis pœnis subduntur. Si ergo usum Capellæ, ac sepulturæ concedere alicui devoto sæculari volverint Fratres capitulariter congregati hoc sibi non prohibetur à Statuto, vetante tantùm translationem dominii. Quæ autem circà talem concessionem servanda sint, videri possunt apud *Sanctorum*, (102) qui egregiè de more suo scribit.

§. V.

Donatio.

SVMMARIVM.

1 *Donatio est actus virtutis.*
Quæ uni virtutem sonant, in alio vitia sunt.
2 *Donatio quid sit.*
Donatio remuneratoria non est donatio.
Agens ex liberalitate non agit sub spe remunerationis.
3 *Donatio quomodò in viro Religioso crimen sit.*
4 *Quandò Religiosus, aliquid dando, non dicatur donare.*
5 *Largitio quomodò veniat sub nomine doni.*
Largitio quandò evadat duplex crimen.
6 *Largitio quotuplici jure Regularibus vetita.*
Bullæ Papales super hac emanatæ.
7 *Bullæ prædictæ per non usum non obligant.*
8 *Bullæ antiquæ, & modernæ contrà dantes aliquid in Curiâ Romanâ, prò gratiâ, vel justitiâ per non usum non obligant.*
9 *Omnis obligatio circà hoc crimen est juxtà jus antiquum.*

1 Inter delicta contrà religiosam paupertatem recensetur etiam *donatio*: licèt enim secundùm se sit actus virtutis, quià, ut infrà dicemus, est actus liberalitatis, quæ virtus est, (1) tamen respectu status Religiosi vitium est. Sunt enim quædam, quæ homini alicujus professionis virtutes sunt, quæ alteri statui minimè conveniunt, sed in vitia degenerant; ut audacia in milite, ut pars fortitudinis (2) laudatur; quæ tamen in Monacho tanquàm vitium condemnatur.

2 Diffinitur autem *donum*, sivè *donatio* ab *Hostiensi*, (3) quòd sit *rei licita, nullo jure cogente, sed merâ liberalitate facta collatio*. Dicitur autem *rei licita*, nàm in re illicitâ, & inhonestâ non contrahitur *donatio*, sicut nec venditio, argumento cujusdam *Digesti*. (4) Dicitur pariter *nullo jure cogente*, nàm si aliquod jus aùt naturale, aùt civile obligat ad aliquod alicui tribuendum, illud tale *donum*, nec *collatio donatio est*. Sequitur hinc, quòd *donatio*, quæ fit causâ remunerationis, non est vera *donatio*: nàm, pròut habetur in textu, (5) ille dicitur *donare*, qui *propter nullam aliam causam facit, quàm ut liberalitatem, & munificentiam exerceat*. *Et hac propriè donatio appellatur*. Quià verò, ut scripsit *Augustinus* (6) *liberalitas est motus quidam animi faciens, & approbans liberas largitiones sinè spe remunerationis*; & agens liberale juxtà *Scotum* ex *Avicenna* (7) est, quòd *ex actione non*

(99) *Peyrin. ad Const. 4. Urbani VIII. num. 3.*
(1) *Aristotel. Moral. Eudem. lib. 3. cap. 6. D. Thom. 2. 2. Quæst. 117. Art. 1. in corp.*

(100) *text. in cap. Exiit. §. Præterea loca de Verb. sign. in 6.*
(101) *Bonacin. de Alien. rer. Eccl. disp. 2. Q. un. §. 2. n. 12.*
(102) *Sanctor. loc. sup. cit. ℣. Respondeo non negat. fol. 341.*
(2) *Aristotel. lib. de Virtut. Tit. de Fortitud.*
(3) *Hostien. Summ. Rubr. de Donat. init.*
(4) *l. Quod sæpe. §. Veneni. ff. de Contr. empt.*
(5) *text. in l. p. init. ff. de Donat.*
(6) *D. Augustin. lib. de Diffinit. apud lang. Polyanth. V. liberalitas. Tit. Patr. senent.*
(7) *Scot. in p. Dist. 2. Quæst. 7. §. Quia sicut ℣. Ex hoc patet. Avicen. lib. 6. Metaph. cap. ultim.*

ne non expectat perfici, sequitur, quòd, si quis *donat* eo animo, vt à donatario aliquid recipiat, ille nullo modo *donare* dici possit, quià sic dando non agit ex liberalitate.

3 Ex dictâ diffinitione habemus, quomodò *donatio* in Religioso viro crimen sit; & quomodò etiam nonnullæ largitiones, quæ à Religiosis quandòque fiunt, *donationes* criminales minimè sunt. Nàm, cùm Religiosus proprium habere nequeat, & ad *donationem* requiratur, quòd donans dominium rei donatæ habeat, & *licitè donet*; sequitur, quòd, si Religiosus absque dominio rei rem tradat, *illicitè tradit*; proindè talis traditio donum esse nequit, cum hoc debeat esse traditio *rei licitæ*; undè non donatio actus virtutis liberalitatis, sed crimen ex vitio proprietatis evadit.

4 Pariter, si Religiosus ex gratitudine movetur ad remunerandum aliquem, qui aùt ipsi in particulari, aùt ipsius Ordini in communi bona contulit; & illi aliquod largitur, quod communiter *donum* æstimatur: itidem si largiatur eo animo, ut donatarius sibi, aùt Religioni ampliora retribuat; reverâ Religiosus donare non dicitur; nàm in primo casu dat quidèm, sed *cogente iure naturali* gratitudinis; donum autem debet conferri *nullo iure cogente*: in secundo casu dat profectò, sed non ex liberalitate, quæ *largitur sinè spe remunerationis*, donum autem debet esse *merâ liberalitate facta collatio*. Hinc est, quòd, ut habent Doctores, (8) si Religiosus aliquid largiatur ex gratitudine; sivè ut moveat animum donatarii ad honestam actionem, seù benevolentiam ergà se, aùt Ordinem suum, (adhibitâ tamen debitâ moderatione) non delinquit, nèc pœnas incurrit latas contrà largitionem munerum, de quibus infrà dicemus.

5 Solet tamen nomine doni, aùt muneris venire illa largitio, non quæ solùm datur ex liberalitate, pròut dictum est, sed etiam omnis illa, quæ datur ex aliquâ causâ finali, quam largiens non deducit in pactum, ùt fit in aliis contractibus, sed eam animo abscondit, palliando largitionem extrinsecùs veste liberalitatis; ùt v. g. quandò quis munus largitur Judici, coràm quo habet Causam; aùt Prælato, à quo potest ad dignitatem promoveri &c. Quamvis enim videatur liberaliter donare, non tamen ità est, nàm finem habet demulcendi Judicem in favorem sui, seù aucupandi gratiam Prælati, ut illum ad sperata promoveat. Talis autem largitio in Religioso evadit crimen ex duplici capite aliquandò; aliquandò ex uno tantùm. Ex uno quidèm tantùm, quandò largitio fit sinè debitâ licentiâ Prælati expressâ, aùt interpretativâ, aùt tacitâ, taciturnitate quidem approbativâ, non autem permissivâ tantùm, hæc enim non sufficit, ut optimè habet *Sanchez*. (9) Et ratio est, quià, ùt cum *D. Thoma*, & *Navarro* (10) dicunt communiter scribentes, Religiosus non potest sine licentiâ Prælati accipere aliquid, donare, commutare, aùt distrahere etiam de peculio, ad proprium usum concesso; & hoc quantùmvis etiam distractio esset ad usus honestos, ac licitos. Ex duplici autem, quandò largitio contrà voluntatem Superioris fit ad finem ex se malum; intrat enim tunc duplex malitia, puta, contrà votum paupertatis, quià usurpat dominium rei, quod non habet, & contrà præceptum, cui opponitur malitia finis, quem in largiendo intendit.

6 Advertendum autem, quòd circà finem largitionis munerum, Regularibus prohibitæ, ultrà jus divinum, naturale, ac Ecclesiasticum antiquum (11) vetans, ne ob fines vanos, inutiles, ac illicitos fiat; duæ sunt speciales leges, quæ respectu quorundam finium speciales prohibitiones, & pœnas habent. Una est lata à *Clemente Octavo*, (12) in quâ Religiosis omnibus (Militaribus exceptis) prohibuit erogare munera in honorem, aùt lautam exceptionem cujuscunque personæ quantùmvis eminentis dignitatis Ecclesiasticæ, aùt laicæ; sivè ob aliam quamcunquè causam ex ibì à se expressis: pariter largiri munera Superioribus, & etiam aliis Religiosis ejusdem Ordinis, ad aucupandam gratiam, aùt benevolentiam prò consequendis gradibus in Religione; quam prohibitionem vallavit severissimis pœnis; Post illam autem emanavit alia Bulla (13) *Urbani VIII.* quæ ad tollendos scrupulos animarum declaravit munera tribui posse à Regularibus ex causis gratitudinis, conciliationis, benevolentiæ, ejusque conservationis ergà Religionem, vel Conventum, & alijs causis, ex sui naturâ actum virtutis, & meriti continentibus; ultrà nonnullas alias declarationes, quæ videri possunt in illâ Bulla, & à *Thesauro*. (14)

7 Sed citata Constitutio *Clementis* non fuit usu recepta, & proindè in conscientiâ non obligare, scribunt Doctores multi apud *Dianam*. (15) nàm leges Pontificiæ non obligant, nisi acceptentur à Subditis, ut ex *Becano Azorio, & Lessio* (16) ibidem idem docet. Et licèt *Pellizzarius* (17) dicat eam fuisse innovatam per supracitatam Bullam Urbani VIII. quæ quotannis de mense Januario legitur in quovis Ordine capitulariter; tamen ejus innovatio, & observantia consistit in purâ lecturâ illius, eò quià talis lecturæ negligentia privationem officii Superioribus localibus importat. Cæterùm nullo modo à Regularibus tùm Superioribus, tùm subditis observatur; nèc unquam auditum fuit, quòd prò muneribus factis, aùt Cardinali Protectori, seù Superioribus Generalibus, aùt Provincialibus, ullus Religiosus punitus fuerit ad normam Bullæ; & multò minùs, quòd magnates, qui munera receperunt, sivè Ecclesiastici illi fuerint, sivè sæculares accepta Religioni restituerint, juxtà id, quod clausulis ità severis ordinatur in dictâ Bulla. Concludendum porrò talem Bullam minimè obligare.

8 Alia lex lata fuit olim per *Bonifacium VIII.* (18) per quam excommunicatione majori reservatâ *Papæ* percellebantur dantes, seu donantes, aùt dare paciscentes; & recipientes aliquid prò gratiâ, vel justitiâ in Curiâ Romanâ &c., & cum talis Constitutio tractu temporis ex usu contrario obligare desiisset, *Gregorius XIII.* per aliam Constitutionem (19) suam ipsam innovavit, & extendit ipsius pœnas ad dantes auxilium, consilium, aùt favorem hujusmodi dantibus, donantibus, seu paciscentibus.

(8) *Homobon. Exam. Eccl. Par. 1. Tr. 1. cap. 6. q. 28. Valer. V. Donatio. Diff. 2. nu. 2. Cruz. Azor.* Molin. Cenedo. Ricc. Bonacin. Bert. Roderic. Scortia Peyrin. Soura. apud Dian. Par. 1. Tr. 6. Resol. 19.
(9) *Sanch. in Decal. lib. 7. cap. 19. nu. 12.*
(10) D. Thom. 2. 2. q. 32. art. 8. ad prim. Navar. Comm. 2. de Regul. n. 8

(11) *cap. Monachi. cap. Cum. ad Monasterium. de Stat. Monach.*
(12) *Constit. 28. Clemen. VIII. Religiosæ. Bull. Cherub. T. 3.*
(13) Constit. Vrban. VIII. Nuper a Congr. 16. Octob. 1640.
(14) *Thesaur. de Pæn. Par. 2. V. Munera. cap. 10. ℣. Sed post hæc.*
(15) *Gratian. Megala, Io. Valer. Homobon. Victorel. Tanner. Scort. Peyrin. apud Dian. Par. 1. Tract. 6. Resol. 1.*
(16) Becan. Sum. Theol. Par. 2. Tom. 1. Tract. 3. cap. 6. q. 8. n. 3. Azor. Par. 1. lib. 5. cap. 4. q. 1. Less. lib. 2. cap. 22. Dub. 13. n. 98.
(17) Pellizzar. Manual. Regular. Tom. 2. Tract. 6. cap. 9. n. 4.
(18) Extravag. Excommunicamus. de Sent. Excommu. int. commun.
(19) Constit. Ab ipso Pontificatus. Nonis Novemb. 1574. Cherubin. Tom. 2. Bull.

bus. Tandem cum etiam talis Constitutio minimè servaretur, *Alexander Septimus* aliam formidabilem Bullam (20) publicavit, in quâ *Bonifacii*, & *Gregorii* prædictas Constitutiones innovavit, & ad alios casus, in illis non expressos, (eandem tamen materiam concernentes) extendit, quos tamen referre inutiliter piget, & qui eos scire vellit, Bullam ipsam adeat. Sed nec talem Bullam, usu receptam audivi; & per tredecim annos, quibus Romæ versatus sum, in praxi didici à Curialibus etiam scrupulosis, & timoratis de tali Bulla nihil curari, & hoc cum scientiâ, patientiâ, ac etiam approbatione eorum, quorum erat illius observantiam promovere, & contrafacientes castigare. Undè concludendum etiam, hanc, propter non usum obligare desiisse.

9 Sequitur igitur; quòd gravitas hujus criminis debet mensurari præcisè à juris antiqui dispositione, attento maximè, quòd juxtà multos Doctores (21) *Clemens VIII.* in dictâ Constitutione nihil de jure antiquo, quò ad istam materiam, immutavit; solùm addidit novam formam, juxtà quam tenebatur Religiosus obtinere approbationem, seù facultatem donandi; nàm juxtà Canones antiquos sufficiebat licentia solius Prælati; sed *Clemens* voluit, illam obtineri debere à Capitulo, seù Congregatione.

Probatio,

SUMMARIUM.

10 *Probatur hoc delictum, sicut quodvis aliud contrà paupertatem.*

10 Quantùm ad probationem huius delicti nihil adverto, quod peculiare sit; proindè ipsius probatio regulanda est, sicut delictum furti, aùt alterius speciei contrà paupertatem probatur.

(20) *Constit. Inter gravissimas. 2. Maii. 1656. Bullar. Roman. Tom. 6.*

(21) *Pellizzar. Manual. Regul. Tom. 2. Tract. 6. cap. 9. num. 2. Sousa. Ortiz, Valer. Io. de la Cruz, Berti apud Dian. Par. p. Tranct. 6. Resol. 2. Thesaur. de Pœn. V. Munera cap. 10. V. Advertendum, & ibi. Suar. Scort. & Cenedo.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

11 *Pœna Regularium, donationem de rebus Monasterii facientium, sunt eadem cum pœnis alienantium bona Ecclesiastica.*

Quandò ad malum finem fit donatio, dupliciter delinquitur.

12 *Statutum Minorum de Observantiâ.*

Ut incurrantur pœna, in eo expressa, requiritur; quòd res donata superet valorem duorum aureorum.

Requiritur etiam præsumptio, ac dolus.

11 Cum donatio sit species alienationis, de jure communi pœnæ contrà donantes de bonis Monasterii debent esse eædem cum pœnis illa alienantium, de quibus superiori paragrapho dictum est. Hoc autem intelligendum est, quandò cum *donatione* non intervenit aliud crimen, sed illa est pura largitio facta ex liberalitate. At si aliud crimen sibi adiungitur, ut Ambitus dignitatis, Votorum subornatio; Simonia, confidentia beneficialis, carnalis lapsus, &c. quandò nempè dona fiunt ad illum finem, tunc complicari debent pœnæ, utrique delicto debitæ, prout aliàs dictum fuit; & spectari debent tunc peculiares Ordinum Constitutiones.

12 Prò nobis Minoribus adest sequens Statutum. *Nullus eleemosynas largiri, esculenta, vel pocùlenta, vestes, vel cujusvis Conventus bona dare, donare, distrahere sub pœnâ proprietatis audeat, vel præsumat.* (22) Circà quod Statutum nulla difficultas est; advertere solummodò libet, quòd ad incurrendam proprietatis pœnam requiritur non solùm materia sufficiens ad hoc crimen in foro fori constituendum, quæ prout dicunt Doctores, (23) non debet esse minor duobus aureis; requiritur ausus, & præsumptio, puta, quòd contrà expressam voluntatem Prælati, & apertam dispositionem Statuti, & nullâ justâ interveniente aùt causâ, aùt Superioris licentiâ expressâ, tacitâ, aùt interpretativâ muneris largitio facta fuerit.

(22) *Stat. Gen. Ord. cap. 6. §. 1. num. 16.*

(23) *Valer. de Different. utri. for. V. Munera. nu. 65. Filliuc. Tr. 34. n. 65. Bonacin. de larg. muner. P. 5. num. 6. apud Pellizz. Tract. 6 cap. 9. nu. 7.*

§. VI.

Furtum.

SUMMARIUM.

1 *Furtum quid sit.*
2 *Furti divisio in manifestum, & non manifestum.*
3 *Alia divisio furti in simplex, & qualificatum.*
4 *Qualitates aggravantes furtum recensentur.*

1 OPtimè inter crimina contrà paupertatem adnumeratur *Furtum*, cùm enim fur abreptam ab alio rem sibi appropriat, profectò peccat contrà paupertatis votum, quòd, ut suprà visum est, cujusvis rei proprietatem ablegat. *Furtum* ergo, pròut definit Iureconsultus, (1) *est contrectatio rei fraudulosa, lucri faciendi gratiâ, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus, possessionisvè, quod lege naturali prohibitum est admittere.* In quâ definitione, quæ tamen per se clara est, notanda est illa clausula *vel etiam usus ejus*, quæ optimè facit ad declarandum, quòd *furtum* etiam est subreptio rei, quam exercet Religiosus, ex iis, quæ usui alterius Religiosi deputata sunt; quàmvis enim surripiens dominium, aùt possessionem rei subreptæ sibi asserere non intendat, sed simplicem illius usum; tamen furtum propriè committere convincitur.

2 Dividitur autem *furtum* dupliciter, primò ratione actionis; secundò ratione rei furatæ. Juxtà actionem dividitur *furtum* in manifestum, & non manifestum. Manifestum est, quandò fur deprehenditur cum re furatâ, *priusquàm eo loco rem pertulerit, quo destinaverat*, ut habetur textualiter in jure. (2) Perindè autem est, quòd ità deprehendatur à domino rei, sivè ab aliâ, aùt publicâ, aùt privatâ personâ; tamen advertendum, quòd locus, ad quem fur rem furatam perferre destinaverat, accipi debet prò loco, quo fur *destinaverit eo die manere cum furto*, ut explicat *Paulus*, (3) quantùmvis non sit locus vltimatus, ad quem rem furatam perferre destinaverit; ità ut concludendum sit, *furtum* tunc esse manifestum, quandò fur reperitur cum re furatâ, dum est in itinere, quo vadit ad eum locum, quo die illo morari destinaverit; dicetur proindè in itinere sivè deprehendatur in viâ publicâ; sivè reperiatur in cauponâ, aùt domo amici, ad quam divertit pransurus, & ex pòst iter suum prosecuturus. Non manifestum autem est, quandò cum re furatâ fur non deprehenditur, ut præfertur suprà.

3 Juxtà rationem verò rei furatæ dividitur *furtum* in simplex, & qualificatum. Simplex diffinitur à *Raynaldo*, (4) quòd sit *illud, quod clàm committitur, & vestigium post se non relinquit.* Sed, pace sua, talis diffinitio non quadrat; siquidèm *furtum* calicis consecrati, subrepti à Sacristiâ, dum esset ostium apertum, & calix super banco, esset *furtum* simplex, quod falsum est, cùm sit *furtum* sacrilegum, & qualificatum; pròut etiam ipse ibidem *num. 26.* docet. *Furtum* igitur simplex dicetur illud, quod *nulla qualitate aggravante afficitur*: qualificatum verò vice versâ.

4 Porrò qualitates, *furtum* aggravantes, multæ sunt inter se specie differentes; siquidèm aliæ sunt qualitates rei furatæ; aliæ loci; aliæ temporis; aliæ modi, quibus *furtum* committitur. Quò ad rem furatam *furtum* aggravatur, si res furata sit magni valoris notabiliter (ob quod derobatus cogatur statum mutare, ut infrà dicemus); aùt si fuerit sacra. Quò ad locum, qualificatur *furtum*, si fiat in Ecclesiâ, aut in via publicâ. Quò ad tempus, aggravatur *furtum*, si patretur de nocte. Quò tandem ad modum, qualificatum redditur *furtum*, si fiat cum fracturâ muri, ostii, armarii, arcæ &c. pariter si fur utatur scalis, (maximè de nocte) aùt grimaldellis, seù clavibus adulterinis: itidem si palàm fiat *furtum*, cum armis, incussis vulneribus, aùt percussionibus; aùt metu; item si fur, se fingens Officialem Curiæ, sibi aperire facit ostia domus, quam expoliat: pariter si se fingit publicanum, & pecuniam extorquet nomine gabellæ; aùt si aliquem recaptat, vel concutit; de quibus omnibus dicemus infrà, cùm de pœnis agemus.

Probatio.

SUMMARIUM.

5 *Furtum difficilis est probationis.*
6 *Probatur per conjecturas.*
Conjecturæ variæ, quibus furtum probatur.
7 *Conjecturæ, quibus probatur Fur.*
8 *Dubium duplex proponitur.*
9 *Is, qui furtum apud se habet, probare debet, à quo habuerit.*
Vtens falso rescripto probare debet, à quo habuerit.
10 *Quandò torqueri debeat is, apud quem reperitur furtum, an is, qui negat illud dedisse.*
11 *Passus furtum, quomodò illud probare debeat.*
12 *In furtis qualificatis, probanda est qualitas.*
13 *Quid agendum, cùm probari nequit, rem furatam præextitisse in loco, vbi furata est.*
14 *Fur confessus debet indicare, vbi furtum reperiatur.*
15 *Dictio* paulò antè *quid importet.*
Dictio incontinenti *ad quid extenditur.*
Cautela adhibenda in recognitione, furti facienda à Testibus.

5 FVrti crimen difficilis esse probationis, pòst *Accursium* (5) *Glossatorem* communis est scribentium opinio; quæ conclusio maximè probatur ex hoc, quòd *furtum* per conjecturas, & indicia probatur, ut ex textu cujusdam Digesti (6) observat *Bartolus* communiter re-

(1) *l. 1. §. final. ff. de Furt.*
(2) *l. 3. §. Sed utrum. ff. de Furt.*
(3) *Paul. I.C. in l. Quo destinaverit. ff. de Furt.*
(4) *Raynal. Observ. crim. Tom. 2. cap. 14. Rubr. num. 2.*

(5) *Accurs. in l. In actionibus. in V. Planè. in fin. ff. de In lit. jura. Clar. Quæst. 66. circ. init.*
(6) *text. in l. Non omnes. §. A barbaris. ff. de Re milit. Bart. in l. si quis ex argentariis. §. An verò nu. 3. ff. de Edem.*

ter receptus. Conjecturæ autem plures esse possunt, & primò, quandò ostium, aùt paries loci, aùt arca, in quâ res furata custodiebatur, fracta inveniuntur, (7) Secundò, si scalæ, ad fenestras domus, in quâ dicitur factum *furtū*, inventæ fuerint; ut scribit *Alexander*. (8) Tertiò, si à vicinis loci, in quo dicitur commissum *furtum*, auditus est strepitus, maximè horâ intempestivâ. (9) Quartò, si dominus rei furatæ, videns eam fuisse subtractam, conquestus est cum sociis, amicis, seù vicinis, (10) maximè si magnis vocibus, & repentino clamore conquestus est de rebus subreptis; & hoc indicium probetur per duos Testes, qui vocem audierunt, ut volunt duæ *Glossæ*. (11) Sextò, si Camera, arca, valisia, sporta &c. quæ clausa erat, & cujus clavis unica est, & apud dominum semper asservatur, inventa est aperta; undè. si hospes valisiam signatam cauponi asservandam dedit, & caupo resignatam, sivè apertam restituit, & hospes advertit sibi deesse, quod priùs erat in valisiâ, indicium est *furti* commissi, & potest Judex, ad quærelam hospitis, agere contrà familiam cauponis, & eam torturæ subiicere, ut notant Doctores; (12) Quòd si agat civiliter ille, cui res probata est fuisse furatam, apud Judicem, ut damnum sibi compensetur; & ex eo, quòd res aùt fuit per furem consumpta, aùt alio modo periit, non possit de ejus valore constare in judicio; valor ejusdem rei probatur, (si aliter non possit probari) juramento querelantis, ut post multos docet *Bossius*. (f) Furtum autem ipsius rei probandum est per alias probationes, quàm per juramentum; ut est communis Doctorum (g) opinio. Speciale verò est, quòd talis probatio fieri possit per Testes, aliàs inhabiles; puta, per famulos, familiares, ac domesticos, ut scribunt *Bartolus*, *Castrensis*, *Alexander*, & *Angelus Aretinus*. (h) Cùm verò rei furatæ valor juramento probatur, hoc accipi debet, quandò agitur contrà eum, qui rem subripuit. Sed quandò agitur contrà aliquam Villam, aùt Communitatem ex dispositione Statutariâ, quâ ausum sit, Villam de furto commisso in suo Territorio teneri ei, cujus bonis manus est illata, tunc de æstimatione rei non statur juramento ejus, qui furtum passus est; quià in hoc casu, Villa convenitur non ex suo delicto, sed ex quasi delicto, juramentum autem probatorium admittitur, non tantùm propter difficultatem probationis, sed etiam ob odium delinquentis. (i) Pariter adverti debet, quòd supradictum juramentum, prout suprà dicebamus, admittitur contrà furem, si agatur civiliter ad compensationem damnorum. Sed si agatur criminaliter, ut pœna corporalis furi incutiatur, tale juramentum non valet, nèc accusatori creditur, in criminalibus enim Reus non condemnari potest, nisi ex probationibus, luce meridianâ clarioribus contrà eum; ut dicitur in jure (l)

7 Indicia supradicta quadrant ad probandum delictum, non autem delinquentem. Porrò alia indicia sunt, quæ probant, à quo *furtum* fuit commissum. Primum est, si in loco *furti* reperta fuerit res, ut clavis, cultellus, sudariolum, aùt alia quævis res, quæ probetur esse illius, de quo *furti* suspicio habetur. (13) Secundum est vestigium pedis *furis*, impressum in loco *furti*, prout *Daniel* ex vestigiis pedum demonstravit Regi, (14) qui nam essent, qui comederent cibos, appositos *Babyloniorum* idolo *Bel*. Tertium, si ille, qui fur præsumitur, visus fuerit nocte exire domum illam, in quâ factum fuit *furtum*; & hoc maximè, si ille habebat aliquod sub pallio absconditum, quod gerebat. (15) Quartum, si *furtum* fuerit pecuniæ numeratæ, ille verò, de quo suspicatur, quòd *furti* sit auctor, cùm pauper sit, & nunquam anteà visus sit nummos habere, post *furtum*, monetam prodigè expendit, & maximè illius speciei, quæ furata fuit; & hoc indicium est vehemens, ut scripsit *Bartolus*. (16) Quintum est fuga famuli illius, cui, & in cujus domo factum est *furtum*; ex hâc enim famulus indiciatur tanquàm fur, & torturæ de consuetudine subiicitur. (17) Sextum est mala fama alicujus, quòd fur sit, & furari solitus: immò nonnulli Doctores (18) volunt, quòd etiam hoc indicium subsistat, si probetur, quòd ille semel *furatus* sit, argumento Regulæ *Semel malus &c.* Septimum est, si res furata talis sit, ut ille solus ex eâ possit emolumentum recipere, ut exempli gratiâ, instrumentum illius, jura continens; liber computorum, in quo contrà furem erant partitæ, quæ non poterunt liquidari absquè libro &c. ratio est, quià rectè præsumitur, quòd nullus, nisi ob sui utilitatem, furetur. Octavum est vicinitas habitationis domui in quâ *furtum* commissum est, vicini enim, maximè si malâ famâ laborent, faciliùs præsumi possunt Rei, quàm remoti; undè potest contrà eos etiam ad torturam procedi, ut volunt Doctores. (19) Nonum, & certè vehemens indicium est res furata, reperta apud aliquem, qui non vult, aùt potest docere, à quo, sivè quomodò talem rem habuerit, talis enim, si malâ famâ laborat, fur præsumitur, & contrà ipsum per torturam proceditur, ut docet *Clarus*, (20) qui testatur de communi. Advertendum autem, quòd qui habet rem furatam apud se, licèt sit vir bonæ famæ, potest Officio Judicis compelli ad dicendum, à quonam talem rem habuerit argumento quorundam jurium, (21) Spectat enim ad Judices generaliter contrà latrones inquirere, & malis hominibus Provinciam sibi commissam purgare. Et quamvis de jure civili videatur, quòd quis nō teneatur ad indicandum furem, (22) contrarium tamen est de jure Canonico, nàm non solùm Judici inquirenti ex officio, sed

(7) *Bart. Alex. Angel. Iaso. Marsil. Dec. Grat. Specul. & alii apud Mascard. de Probat. Concl. 830. n. 8.*
(8) *Alexan. Cons. 5. colum. 2 p. nu. 5. ℣. Et licèt deponat. lib. 1.*
(9) *Bart. in l. Si quando. C. Vnde vi. num. 5.*
(10) *Marsil. Pract. crim. §. Principium. p. num. 7. ℣. Nam statim. Clar. Quæst. 66. circ. nit.*
(11) *Gloss. in l. final. in V. Vel indiciis. C. Famil. erciscum. & in l. final. in V. Excepto. C. de Caduc. tollen.*
(12) *DD. in l. p. §. Si cista. ff. Deposit. & in l. Si sacculum. ff. eo.*
(f) *Boss. Tract. crim. Tit. de Rapin. num. 40. & ibi Alex. Bart. Bald. Abb. Gandin. & Specul.*
(g) *Mascard. Concl. 832. num. 6. & ibi Bart. Iaso. Paris. Ancharan. Angel. & Plot.*
(h) *Bart. in l. Si quando. nu. 4. & 5. C. Vnde vi. Castren. in l. Si creditor. nu. 6. C. de Pignor. act. Alex. in l. Prætor. ait. nu. 10. ff. de Eden. Ang. Aretin. Tr. malef. in V. Vestem cælestem. in fin. ℣. Advertas.*
(i) *Bart. in d. l. Si quando. n. 4. C. Vnde vi. arg. text. in l. 1. C. Quand. ex facto. tuto.*

(l) *l. Sciant. C. de Probat. l. Vbi. C. de Fals.*
(13) *Blanc. Tract. de indic. num. 427. ℣. Rel. aliqua. Grat. & Marsil. apud Maschard. Concl. 830. num. 10.*
(14) *Daniel. cap. 16.*
(15) *Mascard. Concl. 831. nu. 1. & 2.*
(16) *Bart. in l. final. post. nu. 5. ℣. Et post furt. ff. de Quæst.*
(17) *Menoch. de Arbitr. Iudic. lib. 2. Cent. 5 Cas. 474. num. 48. ℣. Fuga ipsius.*
(18) *Zabarell. Bart. & Roman. apud Mascard. d. Concl. 831. num. 11.*
(19) *Bart. in l. Dominus horreorum. nu. 3. ff. locati. Iason. in l. Si quando nu. 38. C. Vnde vi. & in l. In actionibus. nu. 42. ff. de In lit. iur.*
(20) *Clar. Quæst. 21. nu. 41. ℣. si res furata.*
(21) *arg. l. i Præses. l. a 2. ff. de Offiic. Præsid. l. Congruit. ff. eo.*
(22) *text. in l. Qui vas. §. Qui furem. ff. de Furt. & in l. Idem. §. Si tibi. ubi. Dionys. Gothofr. lit. N. ff. de Condic. ob turp. cau.*

ed etiam domino rei ablatæ fur à sciente revelandus est, ut expressè habet quoddam capitulum (23)

8 Posito autem, quòd *furtum* reperiatur apud Cajum, qui interrogatus, à quo illud habuerit, indicat Sejum, qui negat se illi talem rem dedisse; duo vigent dubia, unum est, àn Cajus satisfacerit indicando Sejum; aliud est, quis eorum torqueri debeat ad habendam veritatem?

9 Respondeo ad primum negativè; non enim sufficit ad ablegandam à se *furti* suspicionem, ut is simpliciter enunciet, à quo rem furatam habuerit; possent enim flagitiosi hujusmodi homines nominare peregrinos, ignotos, longè absentes, à quibus veritas haberi nequiret; & hoc modo *furti* suspicionem, & pœnas abigere. Sed requiritur, quòd plenè probet, & convincat eum, à quo rem habuit; & hoc probatur utroque jure, nàm, (ut habetur ex quâdam lege *Codicis* (24) junctâ duplici *Glossâ* ibidem) qui utitur falso rescripto, si à se crimen falsi abigere debet, debet concludenter probare, ac in judicio exhibere eum, à quo falsum rescriptum habuit; undè & idem dicendum erit de re furatâ. Pariter in **cap. Qùi cum fure. Extrà de Furt.** dicitur, ***Reus tenetur, qui furti conscius, quærenti possessores non indicat***. Ubi ponderandum est verbum ***indicat***, si quidem hoc non solùm importat *ostendere*, sed etiam *accusare*, & *convincere*, pròut textualiter dicitur in jure. (25) Ex his ergò concluditur, illum, penès quem reperta est res furata, teneri ***indicare*** (hoc est *convincere* plenè, aut saltem semiplenè probando) eum, à quo rem habuit; aliter iste Reus *furti* præsumendus est.

10 Ad secundum autem dubium dico, quòd, si Cajus est famæ undequaquè integræ, Sejus autem laborat infamiâ, aut alio indicio contrà se, iste torturæ subiici debet. Ratio est, quià contrà se stat Testis integer cum indicio; hæc autem sufficere ad torturam, aliàs (26) docuimus. Si autem vicè versâ, torquendus est Cajus ex adductâ ratione. Si verò ambo aut bonâ, aut malâ famâ æqualiter laborent, torquendus pariter est Cajus, cum enim res apud ipsum reperiatur, ut suppono, habet indicium contrà se, præscindendo à famâ, juxtà quàm sivè in bono, sivè in malo alius est sibi æqualis.

11 Prò praxi verò; cum quis querelam Judici porrigit, aliquid sibi furatum fuisse, duo per eum probanda sunt concludenter; puta, quòd res, quæ supponitur furata, fuerit in loco, undè abrepta est de tempore, vel per dies antè tempus commissi delicti. Aliud est, quòd de præsenti talis res ibidem non reperitur. (27) ex his autem duobus resultat in crimine *furti* probatio corporis delicti, quam in quovis crimine exigit lex (28)

12 In *furtis* porrò qualificatis necesse est probare qualitatem, per quam unum ***furtum*** distinguitur ab alio; ut enim alio loco (29) diximus, qualitas constitutiva, (& proindè etiam distinctiva) delicti, probanda est. Qualitas autem *furti* potest esse facti transeuntis, aut permanentis. Transeuntis probanda est per Testes etiam domesticos, ut suprà dictum est, si alii non habentur. Permanentis autem probatur per *Visum*, & *repertum*, ut aliàs diximus (30)

13 Quià verò multoties in *furtis* facti transeuntis, non habentur Testes, præsertim qui deponant super præexistentiâ pecuniarum, quæ occultæ asservantur; præmissâ querelâ à derobato cum juramento suppletorio, ut suprà dictum est, suppletur defectus plenæ probationis, probando, quòd derobatus statim acclamavit, & conquestus est de tali *furto*, à se cognito: quòd ex eo, quòd habetur vir probus, & integer, non est verisimile, quòd mentiatur in suppositione dicti *furti*: quòd, quià dives est, & reputatur talis communiter, verisimile est, quòd tantam pecuniam haberet in arcâ, quantam ipse asserit sibi subreptam: quòd in loco commissi *furti*, nocturno tempore auditus est strepitus, & in vicinia statim orta est fama de *furto*. Si autem pecunia furata est cum fracturâ; visitatâ per Curiam fracturâ, quantitas pecuniæ furatæ, probatur solo juramento derobati, concurrente tamen ejusdem bonâ famâ; & verisimilitudine, quòd jurans tantam vim pecuniarum potuit habere, ut docuit ***Abbas*** (31), citatus à *Raynaldo*.

14 Advertendum autem, quòd taliter probatâ delicti existentiâ, dicitur probata non plenè, ac concludenter, sed tantùm præsumptivè: proindè sufficit tantùm ad instituendam inquisitionem, & constituendum, & etiam torquendum illum, qui ex indiciis dictis suprà potest præsumi Reus, non autem ad illum condemnandum. Undè, si Reus examinatus confiteatur *furtum*, Judex debet antè condemnationem exigere à Reo confesso, ut verificet confessionem, ostendendo res furatas, vel indicando locum, aut personam, penès quam existunt, ut cum communi docet *Clarus*. (32) Quòd, si Reus talem verificationem exhibere nequit, quià res furata fuit consumpta, perdita, aut incognito, & absenti vendita, tunc confessio Rei, junctâ querelâ partis, sufficit ad condemnationem, ut cum *Bossio* (33) tenet *Clarus* loco citato.

15 Advertendum pariter, quòd, cùm præexistentia rei furatæ in loco, in quo dicitur *furtum* commissum, probari debeat, ut suprà dictum est, Testes debent deponere, quòd viderint, rem fuisse ibì, ***paulo antè furtum*** commissum. Dictio autem hæc *paulò antè* debet accipi in eâ significatione, in quâ accipitur dictio ***incontinenti***, quæ, ut ex jure (34) deducit *Barbosa*, extenditur ad tres dies, & etiam ad mensem, sivè importat breve temporis spatium, de quo judicare committitur arbitrio Judicis, ut scribunt ***Menochius***, & ***Sanchez***. (35), & quòd talis præexistentia debeat, ut præfertur, concludenter probari docet pòst alios ***Matthæù***. (36) Advertendum tandem, quòd etiam identitas rei furatæ, debet in judicio constare per dicta Testium, qui eam positam coràm Judice, inter alias res similes recognoscant, & deponant, eam esse, quam viderunt in eo loco extitisse; & talis recognitio debet fieri coràm Testibus, ad hoc specialiter adhibitis, ut advertit *Raynaldus*. (37)

(23) *text. in cap. Qui cum fure. junct. glos. in fin. Extrà de Furt.*
(24) *l. Maiorem. junct. gloss. in V. probat. & in V. exhibet. C. Ad leg. Corn. de fals.*
(25) *l. Indicasse. ff. de Verb. sign.*
(26) *Par. p. Tit. Tortura. nu. 58.*
(27) *Farinac. Quæst. 2. num. 14. & Quæst. 176. num. 16. & seqq. Clar. Bajard. Mascard. Menoc. Cospi Matthæù Conciol. apud Sabell. Sum. divers. tract. §. Furtum. num. 5.*
(28) *text. in l. p. §. Item illud ff. Ad S.C. Syllanian.*
(29) *Par. p. Tit.*
(30) *Par. p. Tit. Corpus.*
(31) *Abb. in cap. Bona fides. Extra. de Deposit. apud Raynal. Observ. crim. Tom. 2. cap. 14. Rubric. num. 308.*
(32) *Clar. Quæst. 55. V. Quomodo autem. num. 11.*
(33) *Boss. Tract. crim. Tit. de Delict. num. 21.*
(34) *l. final. §. Illicò. ubi Jason. C. de Iudic. l. lecta. num. 19. ff. Si cert. peta. l. Divortio. ubi Alex. num. 10. ff. Solu. matr. Barb. dict. 155. num. 16.*
(35) *Menoch. de Arbitr. cap. 12. num. 4. Sanch. de Matr. lib. 10. Disp. 12. num. 23. apud Barbos. loc. cit. num. 11.*
(36) *Matthæù de Re criminal. Controv. 35. nu. 20. & seqq.*
(37) *Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubr. num. 322. & seqq.*

Pœnæ.

SVMMARIVM.

16 Pœna furti est Iudici arbitraria.
Furta reiterata plectuntur, etiam morte.
Furta reiterata, ut morte vindicentur, debent esse gravia.
17 Casus, in quibus, prò furto simplici, mors inducitur.
18 Tria furta, quid requirunt, ut mortem inferant.
Furtum quandò dicatur unum, aut reiteratum.
Opinio Raynaldi explosa.
Furtum quandò dicatur continuatum.
19 Vt tria Furta dicantur, oportet, quod talia à facto commissa sint.
20 Vt fur prò tribus furtis moriatur, non requiritur, quod de duobus primis fuerit punitus.
21 Prò uno furto gravi, àn quis morti tradi debeat, controversum est.
22 Probatur, quòd prò uno furto gravi potest quis damnari ad mortem.
Dubium de furto magno, non qualificato, àn prò eo intret mors.
23 Prò furto non qualificato, magno tamen in quantitate, potest quis damnari ad mortem.
Arbitrio Iudicis stat pronunciare, àn furtum magnum, àn parvum sit.
Vita hominis est inæstimabilis.
24 Furtum, ob quod cogitur quis mutare statum, est magnum.
Statum mutare quis dicatur.
25 Datur ratio positæ conclusionis.
26 Species Furti qualificati, respectu rei furatæ.
Sacrilegum furtum quid, & quotuplex.
27 Plagium quid sit.
Abigeatus quid sit.
28 Pœnarum gradus in furto sacrilego.
Furtum Eucharistiæ plectitur morte.
29 Fur Eucharistiæ ad malum finem, quisquis ille sit, morte punitur.
30 Eadem pœna debetur, quandò quis servat particulam consecratam, acceptam in sacrâ communione.
31 Vt talis fur moriatur, requiritur malus finis ad tale Furtum.
32 Reliquiæ SS. venerandæ præ omnibus, post Eucharistiã.
Vendi non possunt, absquè simoniâ.
Fur istarum, àn debeat mori, controversum est.
33 In furto Reliquiarum, quandò debeatur mors, & quandò non.
34 Pœna contrà fures de jure Canonico.
35 Plagii pœna, quæ sit, & quandò intret.
36 Fraude inducentes iuvenes, ad militandum, delinquunt crimine plagii.
37 Crescit crimen, quandò quis illos inducit ad militandum, stipendiis Principis inimici.
38 Nutrix, rapiens infantem vivum, supponens huic alium mortuum, quomodò punienda.
39 Ad incurrendum abigeatum, quæ requirantur.
Eius pœna quæ.
40 Furtum, aggravatum ex parte loci, quale sit.
Distinctio rerum, quæ sunt in Ecclesiâ.
Thesaurarius habet Dignitatem Ecclesiasticam.
Sacculari, qui sint.
41 Furans depositum, factum in Ecclesiâ ad securitatem, quandò puniendum morte.
42 Furtum rerum, quæ sunt per accidens in Ecclesiâ, non est propriè sacrilegum.
Talia furta, quibus casibus, morte punienda.
43 Furtum, factum in domo derobati aggravatur.
Factum à famulis magis grave, quàm factum ab exteris.
Est species proditionis.
44 Furtum leve, factum ab uxore, seù filio, punitur à Patre.
Grave punitur à Iudice ad instantiam partis, agentis actione rerum amotarum.
Quod dicitur de Marito respectu uxoris, quadrat prò Socero agente contrà Nurum.
45 Pœna furti, facti à domesticis, Iudici est arbitraria.
46 Furtum, factum in viâ publicâ, aggravatur.
Via publica est sub protectione Principis.
Princeps tenetur assecurare viam publicam.
Furtum in viâ publicâ vocatur grassatio.
47 Pœna furti, etiam sinè armis in viâ publicâ triplicati est mors.
48 Furtum nocturnum aggravatur à tempore.
Nox aggravat delicta.
Pœna, arbitrio Iudicis, aggravanda in furto, ratione temporis.
49 Pœnæ, quæ debentur in furtis, adhibitis scalis, clavibus adulterinis, grimaldellis &c.
50 Pœnæ prò furtis cum fracturâ.
51 Furtum per vim, cum armis, aut sinè, cum sociis, aut sinè eis quomodò puniatur.
Rapina, quid sit, & quomodò puniatur.
52 Pœna furti, aut rapinæ de jure Canonico, quæ.
Clerico furi, quæ pœna debeatur.
53 Statutum prò Minoribus de observantiâ.
54 Dubitatio prima.
55 Furtum non semper infert proprietatis crimen; & quandò illud importet.
56 Dubitatio secunda.
57 Fur propriè est, qui furatur rem, concessam usui alterius Religiosi.
58 Dubitatio tertia.
59 Pœna furti coniuncti cum proprietate, & separati ab eâ.
Fur Religiosus, non proprietarius, mitiùs puniendus.
60 Quomodò dignoscendum, àn in fure fuerit animus proprietarius.
61 Dubitatio quarta.
62 Furtum, quandònam dicatur notabile, ostenditur.
63 An gravius sit furtum de rebus Monasterii, quàm de externis.
Probatur, quod gravius est furtum de rebus externis.
64 Dubitatio quinta.
65 Opinio Raynaldi circà furtum iteratum.
66 Furtum est iteratum, quàmvis fur de furtis præcedentibus non fuerit punitus.
67 Volens Superior eiicere à Religione incorrigibilem, ob tria furta commissa, oportet, quod iste de singulis furtis fuerit punitus.
68 Dubitatio sexta.

69 Sur-

69 *Surripiens esculenta, aut poculenta in magnâ quantitate, puniendus ut fur.*

70 *Casus, in quo Subditus Religiosus, surripiendo esculenta, non est puniendus ut fur*

Non potens exigere à debitore creditum, si ad compensationem ei aliquid surripit, non tenetur de furto.

71 *Furtum ex verâ necessitate nullam pœnam importat.*

72 *Causæ excusantes Subditum, qui furatur ex necessitate, si non ob eas recurrit ad Superiores.*

73 *Dubitatio septima.*

74 *Methodus procedendi in casu furti inter Religiosos.*

75 *Dubitatio octava.*

76 *Iudex noster quomodò debet regulare arbitrium in casu furti.*

16 CUm suprà dictum sit, *Furtum* in plures dividi species, consequenter in punitione hujus delicti variè sunt pœnæ temperandæ. Incipiendo igitur à *Furto* simplici, sciendum, quòd ipsius pœna est Judici arbitraria, & aliquandò pœna pecuniaria, aliquandò pœna etiam corporalis (citrà mortem tamen) adhibetur, ut dicunt Doctores (39), fundati in juris (40) dispositione. Quià verò, ut ait *Iason* (41), *Furta* magìs aggravantur ex frequentiâ, quàm ex valore rei furatæ, si *Furta* reiterentur, punitur Reus etiam pœnâ mortis. Quapropter committens tria *Furta*, furcis suspenditur, ut scribit *Clarus* (42), qui testatur de communi. Controvertunt autem Doctores, àn hæc conclusio locum habeat, etiam si tria *Furta* sint levia; & multi sunt Doctores, quos recenset *Caballus*, (43) qui volunt affirmativè. Contrarium tamen est verius, nam, si furta sint de rebus levibus, (quantùmvis pœna major esse debeat, quàm si esset unum, aut duo) non exceditur pœna extraordinaria corporalis, quæ sit citrà mortem; & ità servatur in praxi, ut pòst multos, quos dant, firmant *Farinacius*, *Chartarius*, & *Caballus*. (44) Quandonàm autem furtum dicendum sit leve, aut non, est arbitrium Judici, qui pensatâ qualitate personæ derobatæ, ac quantitate, seu valore rerum sublatarum, pronunciare debet, & ità de furto domestico scribunt *Bartolus*, & *Aretinus* (m)

17 Verum est, quòd etiam prò *Furto* simplici, & etiam de re modici valoris, aliquandò pœna mortis infligitur; ut nempè, si Rex sibi nemus ad venandum reservans, pœnam mortis sancit contrà occidentem quodvis animal in dicto nemore; aut Imperator exercitus sub pœnâ suspendii vetat, nè milites quid minimum, non gallinam, non pullum gallinaceum, non uvam, aut pomum rapiant; aliquis verò leporem occidat; seù gallinam, vel pomum carpat, certè is morti tradetur. Sed in hoc casu, tale *Furtum* non censetur leve; nàm quàmvis res furata modici valoris sit, tamen gravis redditur ex gravi pœnâ, quæ per latam Principis, & Imperatoris legem sancita est; & tali casu magìs punitur inobedientia Rei, quàm *Furtum*; sicut pœna mortis lata fuit à Deo contrà *Adam*, si pomum vetitum comedisset; & raptum pomum mors est subsequuta, & hoc non ratione furti pomi illius, cujus valor vitâ hominis longè erat inferior; sed ratione inobedientiæ.

18 Tria autem *Furta*, ad hoc, quòd pœnam mortis importent, oportet, quòd non sint non solùm re, sed etiam loco, tempore, & intentione distincta, ut cum communi ait *Clarus*. (45) Undè, si fur horreum tritico evacuare intendit, aut domum supellectili spoliare, & per plures distinctas noctes, in transferendo tritico, aut mobilibus, laboret, unum *Furtum* committet; si quidèm una res censetur triticum, contentum in tali horreo: & una pariter res censetur tota supellex illius domus; & unum pariter reputabitur tempus, quià continuatur, & fit unum ab intentione furis perseverantis in semel fixâ intentione. Non sic autem est, quandò *Furta* non possunt talem unitatem moralem nancisci à re, & loco; quantùmvis enim intentio posset multos dies, menses, ac annos unum tempus constituere; non tamen posset illa sola unitatem parere in actione furtivâ: ut nempè, si fur continuam, ac jugem voluntatem furandi, per plures annos in se nutriret, & diversas res in pluribus locis furaretur, profectò plura *Furta* distincta committeret; si quidèm intentio benè potest continuare tempus, non tamen unire res, substantiâ, & loco differentes, & plurificatas. Hinc cautè legendus est *Raynaldus* (46), qui ait, *Furta ex intervallo diversis temporibus, & tot vicibus, continuatis tamen commissa, prò uno furto sunt habenda, veluti ejusdem generis, & ad unicum finem tendentia*; ex quibus verbis posset deduci, quòd qui per plures annos quotidiè modò in uno, modò in alio loco, alias, ac alias res esset furatus, unum solum *Furtum* commisisset, ex hoc, quòd tempus, & actiones furtivæ essent continuatæ. Et hoc modo iste, in furtis habituatus per annos, captus à birruariis, ut potè deprehensus in primo *Furto*, mortem evaderet; dùm ille, qui tria furta distincta (ob interruptam intentionem inter unum, & aliud *Furtum* per actum pœnitentiæ) intrà hebdomadam, aut mensem commisisset, furcis esset suspendendus. Et quid absurdius poterit excogitari? *Et quid tàm ridiculum est* (ait lex (47) *à Raynaldo* ipso citata) *quàm meliorem furis conditionem esse, propter continuationem furti existimare?* Oportet ergò, ad hoc, ut unum *Furtum* censeatur, quàmvis actiones furtivæ multiplicentur, quòd ad constituendam hujusmodi unitatem conveniant res, locus, tempus, & intentio, ut dictum est.

19 Advertendum insuper, quòd, ad hoc quòd prò tribus *Furtis* quis suspendatur, oportet, quòd sint *Furta* propriè, nempè ea, quæ à principio sui *Furta* fuere; non verò ea, quæ evadunt *Furta* ex hoc, quòd quis rem acceptam à Domino, pròut in commodato, deposito, pignore &c. contrà ipsius voluntatem contractat, & illi eam reddere denegat. Talia enim licèt *propè Furtum sint*, ut de negante depositum ait textus (48), non tamen propriè *Furta* dicuntur, habent enim & nomen aliud, & diversis à *Furto* pœnis arbitrariis coercentur:

 Undè

(39) *Gomez de Delict. cap. 5. Rubr. de Furt. num. 4. V. Item ultrà Menoch. de Arbitr. Cas. 295. num. 8. Cabal. Resol. crim. Cas. 99. num. 42.*

(40) *text. in Authen. Sed novo jure. C. de Serv. fugit. l. final. ff. de Furt. Novel. Ut nulli Iudic. §. Pro furto autem.*

(41) *Jason in §. Ex maleficiis. col. 2. Inst. de Vi bon. rapt.*

(42) *Clar. §. Furtum. num. 9. V. Scias tamen. Gloss. in Auth. Sed novo. in V. Castigabatur. C. de Serv. fug.*

(43) *Cabal. Resol. crim. Cent. 1. Cas. 19. nu. 2.*

(44) *Farinac. Quæst. 167. num. 79. & 80. & Quæst. 50: Iuli. Chart. Decis. crim. 89. nu. 17. Cabal. d. Cas. 19. nu. 6. & seqq.*

(m) *Bart. in l. Respiciendum. §. Furta domestica. num. 2. ff. de Pœn. Aret. Tract. de Malef. in Glos. Etiam vest. cælest. nu. 33. V. Aliquando è contra. apud Caball. Cas. 204. num. 16. & 17.*

(45) *Clar. §. Furtum. num. 14. V. V. num tamen. & ibi Bajar. num. 68. & apud eum Boer. & Menoch.*

(46) *Raynal. Obser. crim. Tom. 2. cap. 14. Rubr. nu. 9.*

(47) *l. Inficiando. §. Infans. in fin. de Furt.*

(48) *text. in l. Inficiando. ff. de Furt.*

Undè hæc quàmvis plurièsſint commiſſa, non tamen prò illis ſuſpendium adhibetur, ut dicunt *Doctores*. (49)

20 Non levis autem inter Doctores eſt difficultas, an, ut ex tribus *furtis* poſſit Reus furcis ſuſpendi requiratur, quòd de primo, & ſecundo fuerit punitus, an autem ſufficiat, quòd de jis conſtet in proceſſu. Tamen verior ſententia, quam confirmat praxis, eſt, quòd ſufficit, quòd ſint probata in eo proceſſu, in quo de tertio *furto* inquiritur (50) Vndè, ſi accuſatur quis de *furto*, & in inquiſitione conſtet, & plenè probetur, quòd tria *furta* diverſis temporibus, & locis fecerit, utique ſuſpendio necatur.

21 Quæſtio ad hæc non levis eſt, ac controverſa, quæ validos hinc indè habet propugnatores. An prò uno *furto* gravi poſſit quis morti tradi? *Baldus* (51) conſiderans, unum magnum furtum æquivalere tribus parvis, & quòd prò his fur ſuſpenditur, voluit, poſſe furem prò uno magno *furto* furcis addici; & *Baldi* ſententiam ſequuntur plures, quos citat *Caballus*. (52) Alii autem quamplures (53) ab eodem citati, conſiderantes textum, (54) quo decernitur neminem prò *furto* mori debere, in oppoſitâ ſunt ſententiâ. *Caballus* priori adhæret opinioni, & vult furem prò uno *furto* ſuſpendi poſſe, dummodò hoc ſit *grave, & enorme ratione loci, temporis, quantitatis, vel alterius qualitatis, aut circumſtantiæ*. Et rationes ipſius ſunt, quià tùm ob criminis qualitatem: tùm ad furum copiam, quibus damnificatur Reſpublica, compeſcendam; tùm, ſi ad impediendum frequentiam *furtorum* ordinariæ pœnæ non ſufficiunt; tùm propter criminis immanitatem licet, Judici jura tranſgredi, & pęnas à lege taxatas excedere; ut multi Doctores (55) volunt, quos ipſe citat.

22 Mihi videtur ſententia *Caballi* optimè fundata, & ipſi adhæreo, negari enim non poteſt, arbitrarium Judici eſſe, pęnas augere, aut minuere juxtà qualitates, ſeù potiùs circumſtantias, delictum aggravantes, aut diminuentes, ut ex jure (56) deducitur. Si ergò *furtum* aggravatum ſit aliquâ circumſtantiâ, per quam reddatur qualificatum, ut puta, quià fuit cum fracturâ, de nocte, cum armis, in loco ſacro &c. dubium non eſt, quòd etiam prò primo hujuſmodi *furto*, fur ſuſpenditur, ut infrà dicemus, & in hoc non credo eſſe diſſentientes etiam Auctores ſecundæ ſententiæ. Sed difficultas eſt de primo *furto*, magno quidem, ſed ſimplici, puta abſque aggravante circumſtantiâ, quod ſortitur denominationem magnitudinis à quantitate, ſeù valore rei furatæ: ut potè ſi furtum eſſet valoris decem millium aureorum &c. Et de hoc concludere minimè poſſunt adductæ à *Caballo* rationes, quæ innituntur qualitatibus, quæ ratione aut loci, aut modi, aut temporis, aut qualitatis rei furatæ, aut frequentiæ *furtorum* &c. delictum reddunt qualificatum. Quid ergò dicendum de hoc?

23 Reſpondeo, quòd etiam prò uno *furto*, gravi hujuſmodi poſſit fur ſuſpendi. Tota difficultas eſt, in ſtatuendâ quantitate ſufficientis valoris ad conſtituendum *furtum* magnum, vel enorme, & poſt quàm ſtatuerimus regulam determinandę hujus quantitatis, dabimus rationem poſitæ concluſionis. Scio Doctores (57) ſentire, quòd arbitrio Judicis commiſſum ſit judicare, quandònam *furtum* dici poſſit magnum, vel enorme; ſed non dant regulam, quæ ſervanda ſit per Judicem, ut rectè ſuper hoc pronunciet. Dico igitur quòd non ob quantitatem valoris *furti* mors ſit furi incutienda, cùm enim vita hominis ſit res inæſtimabilis, & nihil illi coęquetur, ut ex jure habetur, (58) incongruum eſt, quòd ipſa tradatur in mortem ob rem quàmvis pretio æſtimabilem. Si ergò mori debet, hoc ideò eſt, quià ejus proximus graviter, ac enormiter damnificatur, & ipſius damnum tale eſt, quòd mereatur, & debeat vitâ damnificantis compenſari: non quidèm, quòd ex morte furis damnificatus rem ſuam recuperet, ſed quià ex illius morte alii deterreantur, ad inferenda ſimilia damna: & hoc confert rectæ Reipublicæ gubernationi, quæ à talibus ſceleſtis hominibus inquietatur.

24 Tota ergò difficultas eſt, quomodò nam poſſit Judex, (cujus arbitrio commiſſum eſt judicare, quandò damnum à fure illatum ſit grave, & enorme, argumento eorum, quæ dicuntur in jure (59) decernere in facti contingentiâ, eſſe tale, quòd morte furis debeat compenſari. Dico igitur, quòd, ſi ex *furto* ſibi facto ſtatus hominis mutatur, nec à fure ſibi poteſt aliter fieri compenſatio, iſte debet mori. Mutatio ſtatus non accipitur quidèm ſtricto modo, ea nempè, quæ in jure (60) dicitur *capitis diminutio*, ſed lato, & civili modo; ſicùt nempè vir nobilis, qui juxtà conditionem ſuam, famulatu copioſo, & pompâ domeſticâ gaudebat, ob quæ conſpicuus, & ſpectabilis erat in Civitate; declinatus ad paupertatem vix habet, quo veſcatur, & contemptibilis redditur. Mercator, qui negotiando convenienter familiam alebat, ſi amiſſo capitali, aut in alieno negotio ſervire, aut emendicare cogitur, ut vivat &c. Iſti, ac ſimiles dicuntur ex neceſſitate ſuperveniente ſtatum mutare. Quandò igitur ex *furto* ſibi facto cogitur homo ſtatum ſuum mutare, profectò damnum grave, & enorme ſibi illatum eſt, & arbitrari juſtè poteſt Judex, *furtum* tale eſſe, quòd ob illud mori fur debeat, ſi compenſare nequit damnum; tritum enim dicterium eſt. *Qui non habet in ære, luat in corpore.*

25 Ratio autem eſt, quià ut dicebam, damnum grave proximo illatum magis, quàm valor rei ſpectandum eſt; ſi ergò fur per compenſationem poteſt damnum illatum reſarcire, non debet prò *furto* mori, tùm quià de jure ità eſt; tùm quià ceſſat ratio, nempè damnum proximi, quod ſupponitur compenſatum, & ſolùm

(49) *Farinac. Quæſt. 167. nu. 84. Covaru. Gomez Ayllon. Vela. apud Matthæu. de Re crim. Controv. 37. nu. 19.*

(50) *Clar. §. Furtum. V. Quæro etiam ubi Bajard. nu. 63. & apud eum Bald. Conſ. 247. vol. 5. Farinc. q. 23. nu. 9. & 10. q. 167. nu. 68. & 69.*

(51) *Bald. in Authen. ſed noua. nu. 5. C. de Serv. fugit. & in cap. 1. §. Iniuria num. 8. de Pac. juram. firm. In uſi feud.*

(52) *Io. de Anani. Abb. Igne. Aretin. Angel. Peruſ. Marſil. Alciat. Covaru. Menoch. Diaz. Padill. Peguer. Canter. Alex. de Nevo apud Caball. Reſol. crim. Cent. 5. Caſ. 18. nu. 6.*

(53) *Clar. Salis & Caſtren. Cæphal. Guid. Pap. Jaſon. Add. ad Diaz. Gomez. Suarez. Cepol. apud Caball. loc. cit. nu. 2. & 3.*

(54) *Text. in Authen. Sed novo jure. C. de Serv. fugit. Novell. Ut nulli Judic. cap. final. §. Pro furt. autem Coll. 9.*

(55) *Clar. lib. 5. Sentent. §. 1. nu. 9. V. Sunt etiam. circ. med. Jaſon. Paris de Put. & Marſil. apud Caball. loc. cit. nu. 8.*

(56) *Arg. Quid ergo. §. pœna gravior. ff. de His qui nota. infam. l. Reſpiciendum l. Hodie. ff. de Pœn.*

(57) *Marſil. Menoch. Peguer. Gomez apud Caball. l. cit. n. 11.*

(58) *l. p. §. Sed cum homo ff. de His, qui effude, vel deiec. l. Si laborante. §. Cum in eadem ff. Ad leg. Rhodi. de jact. l. Ex hac ff. ſi quadr. pauper feci.*

[59] *Text. in l. 1. C. de Adver. vendit. cap. Pervenit, de Sent. Excom. Alberic. Diction. V. Enorme vide.*

[60] *l. p. ff. de Capit. minus.*

lum debet subire penam ordinariam legis, vindicantis *furtum*, ut Reipublicæ turbativum. In facti igitur contingentiâ penset Judex quantitatem *furti*, & qualitatem personæ derobatæ, & si viderit damnum irreparabiliter ità datum, ut cogatur derobatus, ob illud, statum mutare, poterit justè furem furcis adjudicare. Quià non minùs gravis circumstantia est, quòd homo cogatur, ob *furtum* sibi factum, statum suum mutare, & declinare à divitiis ad paupertatem, & de dominio ad famulatum &c. quàm si ad pecuniam, sibi violenter rapiendam, armis terreatur; sed *furtum* factum cum violentiâ armorum, morte vindicatur, ut infrà videbimus, igitur pari modo puniendum est illud, ob quod homo statum suum mutare cogitur, si quidèm ex tali circumstantiâ transit *furtum* à simplici ad qualificatum, ob quod, sicut prò aliis qualificatis, mors incutitur.

26 Si verò loquamur de *furtis* qualificatis, aliter debemus dicere, ac dictum est de simplicibus. Sed priùs repetenda est distinctio, quam tradidimus suprà *num.* 4. ubi diximus, circumstantias qualificantes *furtum*, alias esse rei furatæ, alias loci, alias temporis, & alias modi. Quò ad circumstantias rei, quadruplex est species furti, puta, *sacrilegium*, *Plagium*, *Abigeatus*, quibus posset addi etiam quarta, nempè *peculatus*, sed de hoc erit specialis locus §. *sequenti* Sacrilegium est *furtum* rei sacræ, quod tamen diversificatur juxtà rem, & locum; nempè cùm res sacra furatur, ubicumque illa sit; seù quandò à loco sacro aufertur res, quæcunque illa sit, & ad hec duo membra reducuntur tria illa, quæ ex jure (61) communiter colliguntur, nempè *furtum* sacri de sacro, & sacri de non sacro, ac non sacri de sacro.

27 *Plagium* autem est, cùm quis hominem liberum, aut alienum servum rapit, invitum cœlat, vendit, aut sciens dolo malo emit, aut in eâ re socius fuit, argumento eorum, quæ in jure (62) dicuntur. *Abigeatus* est furtum pecorum, aut jumentorum. (†)

28 Quò ad pænas sacrilegii, dicendum, quòd ipsa diversos habet gradus, juxtà diversitatem rerum sacrarum. Inter istas autem, primum locum tenet *Eucharistia*; exindè *Reliquiæ Sanctorum*; postmodùm *Chrisma, ac alia Olea sancta*, & iis consecrata, aut benedicta ab Episcopo, ut Altare, nempè petra sacra, calilices, patenæ, pixides, acqua baptismalis, campanæ &c. exinde, quæ pertinent ad ornatum Ecclesiæ, ac Ministrorum, ut tobaleæ Altaris tabulæ pictæ, aulæa candelabra, paramenta sacerdotalia &c. ut ex *D. Thom.* observant Doctores. (63) De jure porrò Civili (64) statutum est, quòd pæna sacrilegii *prò qualitate personæ, & conditione rei, temporis, ætatis, & sexus, vel severiùs, vel clementiùs statuatur*, ità ut prò tali crimine, etiam mors incuti possit. Cùm igitur inter sacras res nihil sanctius possit excogitari *Sanctissimo D. N. I. C. Corpore*, meritò furtum Eucharistiæ morte debet plecti, ut *ex Boerio* firmat *Chartarius* (65)

29 Hæc autem conclusio magis firmatur ex Pontificiâ Constitutione *S. memoriæ Innocentii XI.* latâ Quartò idus Martii 1676. ut refert *Raynaldus* (66) In tali autem Constitutione sancitur, ut omnes, & singuli utriusque sexus, qui de *furto* sacræ Hostiæ, vel unius, aut plurium particularum consecratarum cum sacrâ Pixide, vel sinè illâ, confessi, aut convicti fuerint, quique propriâ malitiâ, vel de alterius ordine, seù mandato, Hostiam, aut particulam, ut præfertur, apud se retinuerint, vel aliò transferre, seù asportare præsumpserint, condignis pænis prò facinoris atrocitate, puniantur, & nisi constiterit non fuisse ad malum finem, etiam prò primâ vice, Curiæ sæculari tradantur, non obstante minori ætate, dummodò vigesimum attingant annum, quibus pænis etiam mandantes subjaceant: & hujus criminis cognitionem, quià vehementem ingerit hæresis suspicionem, ad Inquisitores fidei sanxit pertinere.

30 Adverto autem in hâc constitutione importari non solùm *furtum*, propriè dictum, quandò, nempè furtìm à sacro Ciborio cum fracturâ, aut sine eâ, surripitur sacra Eucharistia; sed etiam improprium, ut esset, qui accedens ad sacram communionem, acceptam ore de manu Sacerdotis, particulam consecratam non deglutiret, sed ab ore extractam conservaret, ut non rarò accidit factum à sagis ad sua malefici a perpetranda; & etiam à scelestis hominibus, qui horrendo hujusmodi sacrilegio sortilega amuleta sibi parant, ut sint ab armis impenetrabiles. Et ratiò est, quià dicta Constitutio non solùm prohibet *furtum* propriè dictum *Eucharistiæ*; sed etiam ejusdem retentionem, quæ est *furtum* improprium; ut est, quandò res ab initio justè ab alio accepta, (ut in commodato, deposito, aut pignore) injustè, & contrà voluntatem domini retinetur, & contrectatur.

31 Itidem adverto, quòd ad traditionem Curiæ sæculari, oportet, quòd tùm principaliter delinquens, tùm mandans, in hujusmodi *furto*, malum finem habeant. Si enim esset ad conservandum Corpus Christi Domini in propriâ domo ob devotionem (quæ tamen esset punibilis) aut prò curandâ infirmitate aliquâ, aut alio fine non pravo, (ut aliquandò faciunt mulierculæ simplices, instructæ à Sagis, quæ, Dæmone magistro, hujusmodi superstitiosa, ac sortilega infirmitatum remedia docent) tanta pæna non intraret; sed alia pæna citrà mortem esset indigenda. Quòd, si mandans pravum finem intenderet, furans autem talem finem ignoraret, & eò maximè, si mandans diceret furi, se vellle uti Eucharistiâ ad aliquem finem bonum, solus mandans, secuto effectu, tradi Curiæ sæculari deberet, fure tantùm arbitrariè punito. Sicut, si quis per alium emi faceret arsenicum, illi imponendo, vellet eo mures intoxicare, & postmodùm illo uteretur ad mortem alicujus, principaliter à mandante intentam, mandans quidèm morte deberet puniri non sic autem exequens mandatum, in quo talem finem exequens non intendit: ità furans *Eucharistiam*, sibi prælinito fine licito usus illius, aut saltem evidenter, ac inexcusabiliter non malo, non debet tradi Curię sęculari, sicut mandans ex fine pravo illius *furtum*: nàm lex requirit dolum malum, qui nascitur ex fine malo evidenter, ut talis pęna adhibeatur.

32 Pòst sacram *Eucharistiam*, digniores censentur *Reliquiæ Sanctorum*, quæ sunt adorandæ, maximè *eorum Corpora*, ut ait *D. Thom.* (67) *quæ fuerunt templa, & organa Spiritus Sancti, in eis habitantis, & operantis.*

Pro-

(61) *Cap. Si quis contumax. cap. Quisquis 17. q. 4.*
(62) *l. penult. §. final. ff. Ad leg. Fab. de plagi.*
(†) *l. 1. l. 3. ff. de Abige.*
(63) *Syl. summ. V. Sacrilegium Tabien. eo. V. nu. 3. Boer. Decis. 254. p. n. 15. Chartar. Decis. crim. 66. nu. 85.*
(64) *l. Sacrilegium. ff. Ad leg. Iul. pecul.*
(65) *Boer. Decis. 254. p. num. 12. Iul. Chartar. loc. cit.*
(66) *Raynald. Observa. crimina. Tom. 2. cap. 14. Rubr. num. 34.*
(67) *D. Thom. 3. Part. quæst. 25. art. 6. in Corp. apud Ghet. Thesaur. anim Tom. p. V. Adoratio num. 26.*

Proindè, juxtà Sanctiones utriusque juris (68), vendi minimè possunt absquè labe simoniæ, ut habet quædam *Glossa*. (69) An autem surripiens istas morte deberet plecti, non invenio Doctorem expressè decidentem. Scribentes enim communiter distinguunt res sacras in tres classes, in quorum primâ statuunt solam *Eucharistiam*: in secundâ *Reliquias*, ac omnia vasa, quæ per Episcopum consecrantur; in tertiâ verò cætera paramenta, vota argentea Deo, & Sanctis oblata, & ea quæ ad ornatum Ecclesiæ, & Ministrorum pertinent. Circà res autem secundæ classis, variant Doctores; nàm *Raynaldus* (70) vult, quòd furantes illas morte plectantur; & in eàdem sententiâ fuit *Gomez, Iodocus, Bertachinus*, (71) & *Ludovicus à Peguer*. Minori pœnâ, quàm mortis illos plectendos vult *Chartarius*, (72) Et *Clarus* refert *Senatum Mediolanensem* circà hoc penas variasse, juxtà rei, ac personæ qualitates (73)

33 Tutior sanè videtur sententia, quam in praxi sequitur amplissimus *Senatus Mediolanensis Ordo*, ut nempè juxtà qualitates rei furatæ, & personæ furantis, pęnæ temperentur. Proindè, si *furtum* Reliquiæ esset tantùm ad finem vendendi argenteum vas, intrà quod Reliquia est collocata: aut si esset ex motivo devotionis, (sicùt illi *Veneti* nautæ furati sunt *Alexandriæ* Corpus *D. Marci Evangelistæ*,) non deberet prò primo *furto* dari pęna mortis, quià ultrà circumstantiam loci Sacri, in quo supponitur *furtum* factum, quæ tamen de se pęnam mortis non infert, altera aggravans delictum non intervenit. Si autem *furtum* huiusmodi esset ad alium malum finem, puta, ad sortilegium faciendum; sivè esset associatum graviori circumstantiâ, nempè, quià fur Reliquias pessumdedit, & in spretum Sanctorum combussit &c., tali casu mors utiquè esset inferenda ratione aggravantis circumstantiæ. Et quià de similibus idem est judicium, sicut dictum est de *furto Reliquiarum*, ità concludendum de furto vasorum consecratorum; in quo, si nulla, præter locum, aggravans circumstantia intervenit, mors non debetur; quæ tamen inferri potest ob alias qualitates, crimen augentes. Prò *furto* autem rerum sacrarum tertii generis, conveniunt omnes Doctores, quòd alia pęna extraordinaria, non autem mortis sit inferenda.

34 De jure autem Canonico *furti* sacrilegi, pęna est excommunicatio latæ sententiæ, pròut habetur ex duobus capitulis (74), dùmmodo interveniat fractura muri, portæ, aut seræ Ecclesiæ, ut ex textu explicant Doctores, (75) aut valor *furti* attingat materiam sufficientem ad peccatum mortale, ut scribunt *Suarez*, & *Filliucius*. (76) Episcopi autem tenentur illos denunciare excommunicatos, ut præfertur, & post denunciationem absolvi non possunt nisi à *Papâ*, ut textualiter habet capitulum (77) supracitatum.

35 *Plagii* pęna juxtà jura *Codicis* (78) capitalis est: Advertit autem *Clarus* (79), quòd pęna mortis non est danda nisi illis, qui soliti sunt hoc crimen committere, furando pueros, aut Servos; & hoc modo morti tradendi essent soli latrones illi, qui turmatim vagantur, & se origine *Aegyptios* jactant, & *Italicè* vocantur *Zingani*, *Hispanicè* verò *Gitanos*, *Gallicè* autem *Egyptiens*, isti nempè frequenter pueros rapiunt, ipsosque suæ addicunt militiæ. Videtur autem, quòd hoc crimine teneatur tantùm, qui alienos servos sollicitat ad fugam, cælat, aut vendit; & circà homines liberos hoc delictum committi, quandò isti rapiuntur inviti, cælantur, vinculantur, & in servos venduntur, pròut à jure elicitur. (80)

36 Non dubium est hoc crimine teneri eos, qui, datâ modicâ pecuniâ, ac fraudulentis secretis suasionibus, incautos juvenes alliciunt, ad se adscribendum militiæ ad favorem alieni Principis; & maximè, si pòstquam, sub specie recreationis, ad compotandum in aliquam domum induxerint, in eâ carceratos tenent: ut vidi factum aliquandò Romæ, ubi per aliquot Emissarios hujusmodi, quamplures juvenes, dolo fuere ad diversos domos perducti, in quibus inclusi violenter custodiebantur, ad effectum eos noctu transmittendi ad *Venetos*, quorum militiæ censebantur adscripti: ob quod facinus facta est Romanæ plebis seditio, ad quam sopiendam necessum fuit captos, ut præfertur, pristinæ libertati restituere. Ratio est, quià, licèt jura disponant contrà eos, qui homines liberos vendunt in Servos; & illi, qui ad supradictum finem capiuntur, venduntur ut milites, & non ut Servi; tamen eadem est ratio, nàm hujusmodi milites perdunt libertatem, cùm inviti militare cogantur, & nunquàm à militiâ dimittantur; & infælicior est eorum vita, quàm servorum; nàm Servi commodè aluntur à Dominis suis, ut conservetur eorum vita, quæ, cùm sit ab illis prætio comparata, prætiosa eisdem est. Non sic est de hujusmodi militibus, qui, ut in pluribus clausi, intrà marina fortalitia seminudi, ac famelici, absquè stipendio, (nàm hoc vorant Officiales) vix habent mucidum panem, quo vitam in ærumnis sustentent.

37 Et hujusmodi *plagiariorum* delictum crescit, si Princeps, prò quo talis invita militia conscribitur, inimicus est Principis, in cujus ditione *plagium* hoc committitur; nàm illi adnectitur crimen læsæ majestatis; siquidèm talibus militibus juvatur hostis Principis, quòd, ut textualiter habetur in jure, (81) est delictum majestatis læsæ.

39 Quid autem juris, si, ut aliquandò accidisse legi, nutrix aliqua, quæ infantem oppressisset, alienum, cui mortuum proprium supposuisset, raperet? Casum hunc habemus in scripturâ sacrâ in litigio duorum meretricium, ut refertur in libro *Regum*; (82) vult autem *Alexander* (83), qui citat ad hoc quædam jura (84), quòd, si *Salomon* potuisset habere plenam probationem de *furto* filii, facto ab illâ meretrice, debuisset ad mortem damnare; sed quià habuit tantùm probationem præsumpti-

(68) *l. Nemo. la 2. C. de Sacr. Eccl. cap. final. de Reliq. & vener. SS.*
(69) *Gloss. in cap. 2. in V. Venales. de Reliq. & vener. SS.*
(70) *Raynald. Tom. 2. cap. 14. nu. 34. V. Furans verò.*
(71) *Gomez Epitom. delict. cap. 5. num. 11. Iodoc. Practic. cap. 111. num. 6. Bertachin apud Clar. §. Sacrileg. V. Sed quæro. Peguer. apud Bajard. ad Clar. ibi. num. 9.*
(72) *Juli. Chartar. Decis. 66. num. 85. in fin.*
(73) *Clar. §. Sacrilegium. num. 3. in fin.*
(74) *cap. Quisquis. 17. q. 4. cap. Conquesti. 22. de Sent. Excom.*
(75) *Abb. in d. cap. Conquestus. de Sent. Excom. Tolet. lib. p cap. 36. nu. 7. Instr. Sacerd. Sayr. de Cens. lib. 3. cap. 29. nu. 6.*
(76) *Suar. de Censur. Disp. 22. Sec. 2. num. 11. Filliuc. Tract. 15. num. 55.*
(77) *text. in d. cap. Conquestus. de Sent. excom.*
(78) *l. Quoniam. C. Ad leg. Fabi. de Plagiar. l. final. C. eo.*
(79) *Clar. Quæst. 68. num. 31.*
(80) *l. Favia. l. Non statim. §. final. ff. Ad leg. Fab. de Plagia.*
(81) *l. Cujusque. ff. Ad leg. Iul. maiest.*
(82) *lib. 3. Reg. cap. 3.*
(83) *Alex. Cons. 15. num. 3. V. Tertiò per id. Vol. 1.*
[84] *l. Quoniam. l. final. C. Ad leg. Fabi. de plagi. l. 1. l. penult. ff. eo. tit.*

ptivam, ideò judicavit solummodò, infantem matri esse restituendum. *Bossius* (85) ait, *Mediolani* esse Statutum imponens *plagiariis* pœnam capitalem; puto autem, quòd intelligi debeat de consuetis in hoc delicto, ut dicit *Clarus*, quem dedimus suprà *num.* 35., non ità autem primò tale crimen committenti; & de facto ibidem dicit *Bossius*, quòd obstetrix, cuius operâ fuerat venditus infans, fuit *Mediolani* fustigata, & posita ad catenam infamem. (*Berlina*). Undè resoluo, quòd citrà mortem puniri deberet nutrix, quæ infantem, ut præmissum est, surriperet.

39 Quantùm ad crimen *abigeatus*, dicitur, quòd sit furtum animalium, sivè potius pecoris domiti à pascuis, sivè à stabulo. Ad hoc autem crimen incurrendum, requiritur, quòd Reus, prout dicit textus (86), *abigendi studium quasi artem exerceat*, puta, quòd consuetus sit pecora furari; & gravius evadit hoc crimen, si cum armis patretur (87), & si pecus à stabulo abigatur. (88) Ad proprium autem crimen *abigeatus* requiritur, quòd, si furtum est ovium, hæ sint ad minùs decem, (porrò sub nomine ovium veniunt alia pecora minuta, puta, capræ, hirci, verveces, hædi, agni, & similia) ut observat *Raynaldus*, (89) si sues, aut majalas furentur, sint ad minùs quatuor: Si autem equi, aut boves, aut animalia, ut dicunt, grossa, nempè asini, tauri, bubali, muli &c., sufficit unum. Si minor numerus pecorum furetur, Reus non dicetur *abigeus*, sed fur; sicùt etiam, si animalia non sint furata à pascuis, aut stabulo, sed dùm reperta sunt ab aliis separata, aut per sylvas errantia, ut dicunt leges. (90) Verum est, quòd quàmvis aliquis furetur unam ovem, capram, aut porcum, si sæpiùs hoc fecerit, reatum *abigeatus* incurret. (91) Pœna autem hujus delicti, si accidat in locis, in quibus frequenter committatur, etiam prò primâ vice, est mortis naturalis, ut dicit textus expressus. (92) aliter mitiori pœnâ vindicatur; & in hoc attendendæ etiam sunt locorum consuetudines.

40 Alia species *furti* qualificati est, quandò intervenit circumstantia aggravans ex parte loci; & primò venit furtum factum in Ecclesiâ; & hoc sacrilegium esse, ambigendum non est, eò quià tale crimen est, non solùm, quandò furatur res sacra in loco sacro, aut non: sed etiam si furetur res sacra, aut non, in loco sacro. (93) Distinguendum tamen est de re, quæ in Ecclesiâ furatur; vel enim est res commissa protectioni Ecclesiæ, ut sunt deposita, quæ ad custodiam tutam committuntur fidei Ecclesiæ; aut est peculium ipsius Ecclesiæ, quod servit prò necessitatibus Ecclesiæ, & stipendiis Ministrorum, aut sacrificiorum, ut pecunia, quæ est in capsulis eleemosynarum, & venit nomine thesauri Ecclesiastici, cuius custodia in jure (94), committitur *Sacristæ*, quàmvis in aliquibus Ecclesiis, ad hoc institutus sit specialis Officialis, qui vocatur *Thesaurarius*, & est Dignitas, ut notat *Abbas*, (95) quæ tamen, ut vult *Barbosa* (96), ex consuetudine in Ecclesiis inferioribus, confunditur cum officio *Sacristæ*. Vel est res, quæ per accidens est in Ecclesiâ, nihilque ad eam spectat; velùt, si alicui in Ecclesiâ sacris interessenti, bursa aut alia pretiosa res surripiatur ab aliquo ex iis furibus, qui Italicè vocantur *Tagliaborse*, & latinè dici possunt *Crumenisecæ*, veriùs autem vocari debent *Saccularii*, & tales dicuntur in *l. 7. ff. de Extraord. crim. & in l. 1. §. Simili ff. de Effractor. carcer.*

41 Quò ad primum, videretur dicendum, quòd absolutè fur rerum primi generis, factum in Ecclesiâ, deberet ultimo supplicio affici, exemplo *Heliodori*, qui, ut habetur in libro *Machabæorum*, (97) volens ærarium templi, in quo custodiebantur deposita viduarum, ac pupillorum, fuit ab Angelis flagellatus, nec mortem evasisset, nisi *Onias Summus Pontifex* prò eo hostiam salutarem obtulisset. Si tamen benè advertatur, *furtum* intentatum ab *Heliodoro* non fuit simplex, sed fuit qualificatum, venit enim ad Civitatem cum exercitu, manu armatâ, & ingressus est violenter cum satellitibus ærarium, ut pecuniam raperet. Ex hoc ergò habemus, quòd morte plectendus esset, qui simile furtum qualificatum aliis circumstantiis in Ecclesiâ faceret; puta, si fieret de nocte, cum armis, per vim, cum fracturâ &c.; Sed si nulla alia interveniat qualitas aggravans, debet puniri citrà mortem, sicùt de rebus Ecclesiæ tertii generis dictum est suprà *num.* 33. in fine.

42 Quò verò ad *furtum* rerum, per accidens existentium in Ecclesiâ, dico, quòd non potest dici sacrilegium, nisi impropriè; tamen dignitas loci sacri qualitas est, quæ *furtum* aggravat, ut scribit *Alphonsus de Castro*, (98) (qui multa enumerat, ex quibus delicta regulariter aggravantur,) sequitur proindè, quòd aggravari etiam debeat pœna. Refert ex *Papone Clarus* (99) quendam, qui crumenam cum sexaginta solidis furatus fuerat in *Aulâ Parlamenti Parisiensis*, fuisse suspensum; & *Clarus* ipse tenet, posse ratione loci taliter furtum aggravari, ut deberet morte puniri, quantùmvis furtum esset primum. Cui sententiæ lubens subscribo, non quidèm ratione loci præcisè, sed ratione frequentiæ in loco. Posset enim dari casus, quòd in aliquâ Civitate, tàm frequenter in Ecclesiis fierent furta bursarum, ut prò bono Reipublicæ, ad terrorem aliorum, Rei deprehensi, etiam prò primo furto, furcis addicerentur; ut fecit hodiernus *Franciæ Rex Ludovicus XIV.*, qui, ut expurgaret *Lutetiam Parisiorum* nocturnis furibus, qui auferentes pallia, & alias vestes ambulantibus noctu per Civitatem, vocantur Expilatores, ut post multos, quos citat, dicit *Raynaldus* (100), quibus coercendis impar erat consueta furcarum pœna, statuit, (prò illâ tantùm Civitate,) ut furibus adhùc viventibus, rota eorum ossa comminuerentur, atrocissimo sanè & supplicio, & spectaculo; quod tamen efficacissimum fuisse ad intentum, probavit eventus. Si autem similia *furta* fiant absquè aggravante qualitate, solent extraordinariè tantùm, & citrà mortem vindicari.

43 *Furtum* pariter aggravatur ratione loci, si fiat in domo, undè *furtum* domesticum redditur qualificatum non

(85) *Boss. Tract. crim. Tit. de Plagiar.*
(86) *l. p. §. Abigei. ff. de Abige.*
(87) *text. in l. p. §. Quanquam. in fin. ff. de Abige.*
(88) *l. final. §. Eum quoque. ff. de Abige.*
(89) *Raynal. Tom. 2. cap. 14. in Rubric. num.* 100.
(90) *l. De abigeis §. p. in fin. l. 3. ff. de Abige.*
[91] *text. in l. Oves. §. Qui sæpiùs ff. de Abige.*
(92) *text. in l. p. ff. de Abige.*
(93) *cap. Si quis contumax. cap. Quisquis 17. q. 4.*
(94) *cap. unic. Extra de Offic. Sacrist.*
(95) *Abb. in cap. De multa num. 23. de Præben.*
(96) *Barbos. Iur. Eccles. univ. lib. 1. cap. 27. num.* 11.

(97) *lib. 2. Machabæ. cap. 3.*
(98) *Alphons. de Castr. de Potest. leg. pœnal. lib. 1. cap. 6. fol. m. 57. à terg.*
(99) *Clar. §. Furtum, V. Scias tamen. num. 8. in fin. ubi Papo. lib. 23 Tit. 6. Arrest. 1.*
[100] *Fulgos. Castren. Menoch. Farinac. Piccard. Carpzou. Gothofr. Matthæ. Cortiad. apud Raynal. Tom. 2. cap. 14. §. 7. nu. 1.*

non quidèm, si filius Patri, aut uxor Marito furetur, (quià isti habent prò se præsumptionem, quòd Pater, aut Vir tali furto consentiant, cùm supponatur de re modicâ, ut *Farinacius* (101) vult;) sed si furtum committatur à famulo, aut alio familiari. Et ratiò est, quià domesticitas aggravat delictum propter fidem, quam Dominus domesticis habet, & quam domestici Domino servare tenentur. Undè *Tholosanus* (102) voluit, quòd *furtum* commissum à domesticis, & famulis, quibus omnia committuntur, & fiduntur, habeat in se speciem proditionis.

44 *Furtum* factum à filio Patri, aut ab uxore marito, si leve sit, puniri potest à Patre, & Marito; & hoc sonant jura. (103), Si verò grave sit, punitur à Judice, ad instantiam Patris, ac Mariti, qui tamen non agit contrà uxorem actione *furti*, sed actione rerum amotarum, nàm in reverentiam matrimonii, turpis actio illi denegatur; (104) & quod dicitur de *Marito* respectu *Uxoris*, accipi etiam debet de *Socero* respectu *Nurus*. (105)

45 *Furtum* autem domesticorum, si leve sit, punitur à Domino; si grave, punitur à Judice, & aliquandò ultimo supplicio, ut tàm de viris, quàm de ancillis, exemplis comprobat *Clarus*. (106) Hodie tamen furta domesticorum sivè levia, sivè gravia sint, puniuntur arbitrariè à Judicibus, de quâ consuetudine testantur *Clarus* idem, ac *Farinacius*, (107), & debent Judices perpendere gravitatem, quæ in delicto resultat, ratione domesticitatis, & juxtà illam augere pœnam.

46 Itidem ratione loci aggravatur *furtum*, si fiat in viâ publicâ; nàm via publica est sub Protectione Principis, ut optimè ait *Raynaldus* (108), & tenetur Princeps securitatem in viis publicis præstare, ut qui obligatur ex officio suo, subditos defendere contrà omnem adversæ potestatis iniuriam, & infestationem, ut docet *Marchantius* (109), undè & hàc de causâ justè tributa à Subditis exigit. Vocatur autem hujusmodi *furtum grassatio*, & secundùm *Muscatellum* (110), ad hoc, ut sit tale, non sufficit, quòd committatur in viâ publicâ, sed etiam requiritur, quòd fiat cum armis. Undè, si fiat sinè armis, non dicetur *grassatio*, nec Reus, juxtà aliquos recensitos à *Raynaldo* (111), debet capite plecti, quàmvis hoc crimen ter commiserit.

47 Sed quidquid sit de jure communi, certum est, quòd de jure Statutario quorumcumque ferè locorum, & de consuetudine, toto Orbe receptâ, de quâ testatur *Raynaldus* loc. cit. *num. 76. in fin.* quicumque tria furta in viâ publicâ, etiam sinè armis committit, ultimo supplicio afficitur. Quòd, si, ut diximus supra *num.* 16. comittens tria *furta* etiam non qualificata, morte plectitur, à fortiori dicendum est de eo, qui aggravat delictum circumstantiâ loci, puta, viâ publicâ; & eò maximè, quòd, licèt arma non adhibeantur, intervenit tamen vis, & robur furis, qui à viatore, si non armis, vi tamen pecuniam excutit, & ejus robur nativum sibi prò armis est; quæ omnia *furtum* aggravant. Censeo proindè, quòd, si in *furto*, etiam facto sinè armis in viâ publicâ, interveniat alia qualitas aggravans, ut esset, si viator omnibus suis bonis, quæ consisterent in pecuniâ, quam habet, expoliaretur; aut grassator arbori expoliatum alligaret, & alligatum sic relinqueret &c.. Censeo, inquam, quòd etiam prò primo furto ultimum supplicium esset adhibendum. De hoc autem ampliùs dicemus, §. *Latrocinium*.

48 Sequitur qualitas aggravans ratione temporis, & hoc est tempus nocturnum, à quo delicta omnia graviora reddi, ait *Ripa* (112), plures citans; undè furem nocturnum occidi posse, constat ex *Sacrâ Scripturâ*, jure Canonico, ac Civili. (113) Quodnam autem pœnæ augmentum importet hujusmodi circumstantia, non reperitur in jure determinatum; undè arbitrio Judicis relinquitur.

49 Ultrà hucùsque dicta, aliæ circumstantiæ *furtum* qualificantes, sunt modi, quibus *furtum* committitur; hi autem aut concernunt instrumenta; aut concernunt locum; aut spectant ad actionem *furti*. Quò ad instrumenta, qualificatur *furtum*, si fiat, utendo scalis, grimaldellis, limis surdis, aut clavibus adulterinis; & de scalis quòd istæ delictum aggravent, testatur *Caballus*; (114) verum est, quòd, quàmvis etiam pœna sit per Judicem augenda, non tamen prò *furto* commisso cum scalis, adhibetur pena mortis, ut vult ibidem *Caballus*, & post quosdam docet *Raynaldus* (115), sed gravior quidèm, tamen citrà mortem. Hoc autem intelligendum est, si alia qualitas aggravans non interveniat. Sed si alia intervenit, potest ità aggravari delictum, quòd mors inferri debeat; puta, si interveniret tempus nocturnum, usus armorum, &c. De grimaldellis verò, limis surdis, ac clavibus adulterinis, communis est Doctorum opinio apud *Raynaldum* (116), quòd aggravent delictum, & proindè requirant etiam graviorem penam; non tamen tantam, quòd præcisè ex usu talium instrumentorum mors sit inferenda, nisi aliæ circumstantiæ concurrant; aut dispositio Statutaria locorum sanciat, quòd ob usum talium mors inferatur.

50 Quò ad locum autem, aggravatur crimen, si fiat cum fracturâ, ut puta, ostii, aut muri domus, aut scrinii, aut arcæ, armarii &c. & ista circumstantia est ex frequentioribus, quæ accidant in *furto*; ex hâc autem ità aggravatur *furtum*, ut ob ipsam licere jura transgredi, scribant Doctores, (117) & ratio est, quià cùm propria domus censeatur esse cuique tutissimum refugium, qui illam rumpit, videtur tuto habitatori maximam offensionē proditoriè irrogarè. Scribit autem *Raynaldus*, *fur-*

(101) *Farinac. Quæst. 174. num. 98.*
(102) *Petr. Gregor. Tholos. Syntagm. jur. lib. 37. cap. 12. Rubr. de Furt. domest. num. 5.*
(103) *l. Si filius. l. Congruentiùs. C. de Patr. potest. l. Servi, & filii ff. de Furt. l. p. ff. de Actio. rer. amota.*
(104) *text. in l. Nam in honorem ff. de Actio. rer. amota.*
(105) *l. Contra nurum ff. de Actio. rer. amota.*
(106) *Clar. §. Furtum. V. Posset etiam.*
(107) *Clar. d. §. Furtum. num. 23. Farinac. Quæst. 174. nu. 96.*
(108) *Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubric. num. 76. V. Cadit aliud. in fin.*
(109) *Marchant. Trib. sacrament. Tom. 3. Par. 3. Tract. 2. Tit. 6. quæst. 2. Conclus. 1.*
(110) *Muscatell. Tit. de Furt. num. 16. l. Capitalium. §. Grassatores. ff. de Pœnis.*
(111) *Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubric. num. 69.*

(112) *Ripa de Noctur. temp. cap. 17. num. 10. & ibi Bald. Novel. Mantu. & alii Caball. Resol. 97. nu. 9.*
(113) *Exod. cap. 22. V. 2. cap. 3. Extra de Homicid. l. Itaque. §. 1. ff. Ad l. Aquil. l. Furem. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.*
(114) *Caball. Resol. 97. num. 19. Conciol. ad Stat. Eugub. lib. 4. Rubr. 53. Annot. nu. 6.*
(115) *Mantua. Clar. Menoch. Peguer. Vinc. de Franc. apud Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubr. num. 48*
(116) *Raynal. loc. cit. num. 58. & ibi Muta, Thor. Gizzarell. Narbon. Cortiad. S. Fælic. Cabal. Vincent. de Franc.*
(117) *Boer. Decis. 173. num. 5. Cæpoll. in Authen. Sed novo C. de Serv. fugit. Vela de Pœn. delict. cap. 19. num. 3. Narbon. apud Raynal. loc. cit. num. 37.*

furtum tali qualitate admixtum debere ultimo supplicio vindicari; & citat ad hoc *l. Qui ædes alienas. ff. ad leg. Iul. de via publ.* sed talem textum in libro meo non reperi; & alia pariter jura, quæ ibi adducit ad hoc, non concludunt intentum. Undè melior est sententia *Farinacij* (118), qui vult de jure communi, ex hâc solâ circumstantiâ mortem non deberi, nisi cum illâ adsint aliæ qualitates aggravantes. Arbitrio proindè Iudicis committitur pœnam ob fracturam augere.

51 Quò ad actionem modificatur *furtum*, si fiat per vim cum armis, aut sinè armis; & cum sociis, aut sinè eis, & hoc dicitur *rapina*, cùm fiat palàm coràm domino rei nolente, & per vim res auferatur, & delictum hoc majus crimen esse, quàm *furtum*, scribunt concorditer Doctores. (119) & volunt nonnulli, quòd, si *rapina* est cum armis, punienda sit pęnâ *legis Iuliæ de vi publicâ*, quæ ordinat, damnato de tali crimine *interdici aquâ, & igni*, (120) si autem est sinè armis, plectenda sit pœnâ *legis Iuliæ de vi privatâ*, quæ est omissio tertiæ partis bonorum. (221) Alii autem volunt, quòd delictum *rapinæ*, si fiat cum armis, etiam unâ vice commissum, suspendio puniatur. Sed hoc improbat *Farinacius* (122), si in crimine hæc præcisè circumstantia interveniat. Ubi verò *rapina* fit cum sociis, ad hoc quæsitis, cum armis, & cum fracturâ, concedit, quòd mors inferri possit etiam prò unico actu; & *Farinacium* sequuntur multi, cumulati per *Raynaldum* (123)

52 Quantùm ad pęnas de jure Canonico, ob crimen *furti*, aut *rapinæ*, sciendum, quòd damnatus de *furto*, aut de vi bonorum raptorum, vel qui accusatus transegit super hoc crimine, efficitur infamis, ipso jure, ut habent textualiter duo Capitula (124), ex quibus habetur, quòd omnis infamis de jure Civili, est etiam infamis de jure Canonico, ut præter *Glossam* adnotarunt *Diaz*, & *Garzia* (125), nisi ubi in Canonibus contrarium sit expressum. In jure autem Civili textualiter (126) habetur, quòd damnatus de *furto*, aut vi bonorum raptorum, sivè pactus super iis, est infamis; undè sequitur, quòd etiam hoc sit de jure Canonico. Advertunt verò *Baldus*, & *Felinus* apud *Thesaurum*, (127) quòd prædicta procedunt, sivè damnatus quis sit in judicio Civili, sivè in Criminali. Ultrà pęnam autem infamiæ, Clericus captus in furto est deponendus, ut ex *Canone Apostolorum* textualiter (n) habetur; & secundùm *Innocentium III.* (o) deprehensus in latrocinio debet degradari, & ad agendam pænitentiam detrudi in Monasterium; ut autem ex *Diaz* advertit *Pellizzarius*, (p) degradatio debet intelligi verbalis, non autem actualis. Sed istæ pœnæ Canonicæ antiquatæ sunt; & fora Ecclesiastica sæcularia arbitrariè puniunt furta, rapinas, ac latrocinia.

53 Quò ad pœnas Regularibus prò *furto* inflictas, consulendæ sunt à Iudicibus municipales Ordinis cujusque Constitutiones. Prò nobis *Minoribus de Observantiâ* adest sequens dispositio *Textus*. (128) *Furtum committens, suffragiorum jure, biennio, est privandus. Proprietariorum pœnam luere tenetur: & si furtum fuerit notabile; aut iteratum; vel ex sacro loco; aut sæcularium domibus; aut bonis, crescente sceleris turpedine, crescere etiam debet severitatis districtio. Superiorum arbitrio.*

54 Circà hunc Textum. Prima dubitatio est, An furtum inter Religiosos, semper inferat proprietatem?

55 Respondeo, negativè. Ratio est, quià, ut aliàs (129) diximus, proprietas consistit in animo possidendi, & retinendi rem, ac ejus dominium, tanquàm suum; potest autem Religiosus aliquid furari sæcularibus, animo incorporandi *furtum* bonis Monasterii; aut illud perdendi; potest itèm furari aliquid destinatum usui alterius Religiosi, non tamen cum animo illud possidendi, sed illo tantùm utendi, dependenter à voluntate Superioris, de cujus consensu tacito, espresso, aut interpretativo, illud furatus est. Et sic à proprietate *furtum* separatum quandòque dari, post nonnullos, docet *Bordonus*. (130)

56 Secunda dubitatio est, An is, qui furatur aliquod, quod non est de bonis communibus Monasterii, sed destinatum usui particulari alicujs Religiosi, dicatur propriè *furtum* committere?

57 Respondeo, affirmativè. Ratio est, quià nullus Religiosus potest aliquid, tanquàm proprium possidere; & apud Nos, neque ullâ re, tanquàm propriâ uti. Sequitur igitur, quòd quantùmvis aliqua res concessa sit particulari Religioso ad ejus, usum, non cessat tamen illa res spectare ad Religiosam communitatem; & ideo *furtum* illius rei est verè *furtum* rei communis Monasterii; imò censeo, tale *furtum* esse gravius, quàm si res esset inter bona Monasterii, communi usui destinata. Et ratio est, ratione peculiaris offensæ, ac injuriæ, & ex consequenti etiam displicentiæ, ac odii contrà furem, quod regulariter sequitur in eo, cui *furtum* factum est. Quòd autem ablatio rei, destinatæ usui particularis Religiosi, *furtum* punibile sit, ac si esset de bonis communibus Conventus, habemus ex *Statutis Vallisoletanis*. (131)

58 Tertia dubitatio est, Quomodò possit stare privatio juris suffragiorum per biennium, cum pęnâ proprietariorum in eo, qui *furtum* committit, cum pęna proprietariorum privationem suffragiorum absorbeat?

59 Respondeo; quòd cùm *furtum* separabile aliquandò sit à proprietate; & aliquandò cum eâ uniatur, Statutum pœnam continet *furti* separati à proprietate, & ejusdē conjuncti cum eâdem. Si ergò detur *furtum* in primò casu, debetur tantùm privatio juris suffragiorū, si verò

V sit in

(118) Farinac. *Quæst.* 167. *nu.* 47.
(119) Boss. *Tit. de Furt. nu.* 4. *Bajard. ad Clar.* §. *Furtū. nu.* 30. *Vinc. de Franc. Decis.* 315. *nu.* 4. *Muscatel. Tit. de Furt.* §. *de Pœn. nu.* 29.
(120) *text. in l. Qui dolo.* §. *final. ff. Ad l. Iul. de vi public.*
(121) *text. in l. p. ff. Ad leg. Iul. de vi priva.*
(122) *Farinac. Quæst.* 167. *nu.* 22.
(123) *Vela de Pœn. delict. cap.* 19. *nu.* 7. *Franc. de Plate. de Excomm.* §. 29. *nu.* 5. *Florent. eo tit. cap.* 12. *nu.* 2. *Aufrer. de Pot. sæcul. in Eccl. nu.* 39. *apud Raynal. Tom.* 2. *cap.* 14. *Rubr. nu.* 53.
(124) *cap. Infames. cap. Nos sequentes.* 6. *q.* 1. *cap. Final. de Furt.*
(125) *Diaz Prax. cap.* 93. *nu. final. Garz. de Benef. Par.* 7. *cap.* 8. *nu.* 11. *Gloss. in cap. Nos sequentes.* 6. *q.* 1.
(126) *l. p. junct. gloss. in V. Pacti. de His qui nota. infam.*
(127) *Bald. in cap. At si Clerici. nu.* 15. *de. Iudic. Felin. in cap. Qualiter. il* 2. *nu.* 23. *de Accus. apud. Thesaur. de Pœn. V. Furtum amplia.*
(n) *text. in cap. Præsbiter.* 81. *Dist.*
(o) *Innoc. III. in cap. Tuę discretioni. Extrà de Pœn.*
(p) *Pellizzar. Manual. Regul. Tom.* 2. *Tract.* 9. *cap.* 4. *nu.* 191. *& ibi Diaz Pract. crim. canon. cap.* 9.

(128 *Text Tit. Applicatio.* §. 19.
(129) *Tit.* 3. §. *Proprietas. nu.* 10.
(130) *Bordon. Variar. Resol.* 43. *nu.* 61. *& ibi Navar. Consil.* 3. *nu.* 40. *de Stat. Monac. Sanch. Moral. lib.* 7. *cap.* 19. *nu.* 55. *Lezan. Tom.* 1. *cap.* 6. *nu.* 33. *Bordon. d. Resol.* 43. *nu.* 77. *& Resol.* 47. *nu.* 9.
(131) *Stat. Vallisoletan.* 1593. *cap.* 6. *Tit. de omnimo. rer. omn. abdica.* *V. Quod si quis..*

sit in secundo casu, infligitur pęna proprietariorum; & ità intelligenda est *Textus* dispositio, *ne* in illo superfluitas admittatur, quæ in omni interpretatione, & dispositione est vitanda (132), & non admittenda, etiam in quâcunque materiâ odiosâ, & in dispensatione. (133) Et incongruum est, prout docet *Bordonus*, (q) iuxtà rectam rationem, quòd fur, qui non est etiam proprietarius, pęnâ proprietariorum puniatur.

60 Difficultas tantùm est ad discernendum in praxi, quandònam in facto intervenerit proprietas, aut non: cùm enim proprietas consistat in animo, & quæ animo latent, probari nequeant, consequenter nequè etiam probari poterit, quandò intervenerit in facto proprietas cùm *furto*. Dico igitur, quòd, cùm animus ex facto cognoscatur, ac facta sint fortiora ad demonstrandum animum, quàm verba, (134) si, qui furatus est, actus præstitit, qui proprietatem indicent; ut, puta, si rem furatam vendidit, permutavit, donavit &c., liquidò apparet, proprietatem in facto intervenire. Si verò nullum actum talem præstitit, res tamen talis est, quæ in usu talis furis venire non possit, (ut si legere nesciens furatus esset librum) proprietas nihilominus manifestatur: ratio est, quià intrat vehemens præsumptio, quòd, si ipse re furatâ uti nequit, animum habuit eam distrahendi, ad effectum reportandi ex *furto* utilitatem, ob quam solam regulariter *furta* committuntur. Si autem res usui furis venire possit, & circà eam, nullum actum inferentem necessariò proprietatem, exercuit; sed eam apud se retinet, profiteturque, eam tenuisse ad simplicem usum facti, ac animum possidendi non habuisse, (quantùmvis in animo contrarium esse possit) non potest dici, quòd intervenerit cum *furto* proprietas; & proindè sola tunc intrat privatio juris suffragiorum.

61 Quarta dubitatio est, Quid sit, & quandò dicatur *furtum* notabile?

62 Respondeo, quòd *notabile* dicitur illud *furtum*, quod est magni valoris, seù res furata sit pecunia numerata, sivè aliud pretio æstimabile; ut *notabilis* dicitur illa *paupertas*, quæ est magna. (135) Quantus autem debeat esse valor rei furatæ, ut ex eo *furtum* reddatur notabile, non est facile assignare generaliter; sed hoc remittitur judicio prudentis viri, sivè arbitrio Judicis. Potest etiam dici *furtum* notabile illud, quod *notam*, sivè *infamiam* Religioni inferret; ut exempli gratiâ, si esset furata res alicujus sæcularis, quæ deposita esset prò custodiâ in Conventu. Cùm enim ex ipsius *furto* plurimæ fierent à sæcularibus oblocutiones de Religione, tanquàm eâ, quæ in sinu suo fures nutriat, & ideò ipsa infamaretur, *notabile*, hoc est infamiæ notam inferens, tale *furtum* dici posset, sicùt aliàs (136) diximus, *notabilem* dici pęnitentiam, quæ infamiam parit.

63 Hujus difficultatis occasione, examinandum venit; ân magis grave, aut notabilius dici debeat *furtum* de rebus communibus Conventus, ân verò de rebus alicujus sæcularis. *Pellizzarius* (137) vult, Regularem furantem de rebus Monasterii graviùs peccare, & graviori pęnâ debere puniri, quàm si furetur de bonis externorum; & hoc, tùm quià *furtum* factum à domesticis censetur gravius, quàm patratum ab exteris: tùm quià hujusmodi *furta* magnam perturbationem causant in Monasteriis, tùm quià major facilitas continuandi in crimine ob commoditatem, est in *furto* domestico, quàm in extero. Sed oppositum verius censeo, Si quidèm *furtum* domesticum externo gravius censetur in famulis, ac aliis famillaribus, non autem in filiis respectu quorum Pater, & dominus censetur minùs invitus, ut dicunt communiter scribentes. Religiosi autem à Doctoribus, ut diximus suprà, (138) comparantur in furto filiis familias, prò quibus major quantitas requiritur ad constituendum grave *furtum*, quàm prò servis; nec *furtum* filiorum dicitur *furtum* domesticum, quò ad aggravandum ipsum prò extero. Itidem, quàmvis in rebus Monasterii Religiosus jus non habeat, dominii, aut ususfructus (saltem apud Nos) tamen cùm res Monasterii sint deputatæ usui Religiosorum censetur dominus illarum rerum, (qui est *Papa*) minùs invitus, quòd talis res usurpetur à Religioso, quàm si sæcularis quivis, cui ab eodem res esset surrepta, ad quam nec jus proprietatis, nec usus deputationem habet: unde ex majori repugnantiâ domini rei furatæ gravius evadit crimen. Prætereà incredibile est damnum, quod advenit Religioni, si ejus Alumnus *furto* rem sæculari surripit, ex eo enim Laycorum oblocutionibus fit obnoxia, ità ut longè magis perturbantur Religiosi, quàm si delictum intrà Claustra contineretur. Et tandem facilitas continuandi *furta* non facit *furtum* Claustrale majus externo; talis enim facilitas peccandi, non reddit peccatum gravius, nisi peccatum ipsum iteretur.

64 Quinta dubitatio est, quandònam dici possit *furtum* iteratum, ut ex hoc pęna veniat augenda?

65 Respondeo, quòd, ut diximus suprà *num.* 20. non levis controversia inter Doctores est, nùm ad hoc, quòd dici possit *furtum* replicatum, oportet, quòd quis de primis *furtis* fuerit punitus. Et nonnulli Doctores relati à *Raynaldo* (139) tuentur, quòd cùm regulariter nemo prò reiteratione delicti puniri debeat, nisi sit incorrigibilis, & talis dici non possit, nisi sit aliàs punitus, consequenter, nèc delictum censebitur iteratum quò ad augumentum pęnæ, nisi priùs furit aliàs punitum. Sed *Gomez*, (140) quem sequitur *Farinacius*, tenet oppositum, cujus sententiæ & Ego adhæreo, ductus hâc potissimùm ratione, quià verùm non est, quòd pęnæ augeantur præcisè ob incorrigibilitatem, sed augentur etiam ob consuetudinem delinquendi. (141) Ad hoc autem, quòd per plures actus dicatur quis consuetus delinquere, non est necesse, quòd de primis actibus fuerit punitus.

66 In proposito igitur dico, quòd *furtum* dicetur iteratum, si probatum remanet in processu, quòd plura à Reo sint *furta* commissa, quàmvis de primis nec punitus, nèc processatus fuerit. Accidit hoc aliquandò,

(132) *Barbos. Axiom. 216. nu. 1. & ibi Rota Decis. 702. apud Farinac. Part. 2. recent.*

(133) *Rot. Decis. 357. nu. 1. Part. 2. recent. apud. Barbos. ibi.*

(q) *Bordon. Variar. Resol. 47. Quæst. 9. nu. 11.*

(134) *arg. l. Certum. ff. Si cert. pet. l. final. ff. de Divort. cap. Existimant. 12. q. 2. cap. Dilect. de Appellat.*

(135) *arg. cap. Statuimus. §. Insuper. in fin. de Rescr. in 6.*

(136) *Par. p. Tit. Delictorum. nu. 19.*

(137) *Pellizzar. Manual. Regular. Tom. 2. Tract. 9. quæst. 12. nu. 191. V. R. Quod cum Diaz.*

(138) *Tit. tert. §. Proprietas. nu. 15.*

(139) *Raynal. Tom. I. Obser. crim. cap. 1. §. 1. nu. 20. & ibi Farinac. Parlador. Gratian. Boer. & Avendan.*

(140) *Gomez. Variar. lib. 3. cap. 5. nu. 9. Farinac. Quæst. 23. nu. 9. apud Raynal. loc. cit.*

(141) *Iuli. Chartar. Decis. 66. nu. 100. & ibi Grammat. & Carer.*

aliquandò; quòd aliquis modò in uno, modò in alio Conventu *furta* commiserit, de quibus inter Religiosos orta est infamia: Prælati autem ergà Reum amore præventi, surdi fuerunt ad clamorosam insinuationem delictorum; neque super his ad inquisitionem processerunt. Si sub alio Superiore Reus denuò delinquit, & de hoc fit processus, & in eo Testes deponant, & probent priora *furta* sub alio Prælato commissa, profectò *furta* dici debent *iterata*, quià consuetudo delinquendi probata remanet, ob quam pœna augeri potest.

67 Quòd si Superior aliquis vellet aliquem è Religione eijcere, tanquàm furem famosum, ex eo quòd convictus manet, quòd tria furta commiserit, & ob id incorrigibilis censeatur, & ità expelli hâc de causâ, ab Ordine possit, ut scribit *Rodericus*, (142) tali casu non sufficit furta præcedentia fuisse in processu probata in ordine ad espulsionem: sed requiritur, quòd de illis etiam punitus sit, ut aliàs (143) docuimus.

68 Sexta dubitatio est, An surreptio esculentorum sit propriè *furtum*.

69 Respondeo affirmativè, cùm enim osculenta sint pretio æstimabilia, surripiens ea ex communi Officinâ, *furtum* propriè committit; & scribit *Bordonus*, (144) quòd consumendo ea contrà voluntatem Superioris, peccat delicto proprietatis; & hæc opinio satis dura videtur; non tamen vacat prò nunc eam refellere. Oportet autem, quòd quantitas esculentorum sit valdè notabilis, judicio prudentis viri, ut crimen *furti* incurratur; *furtum* enim Religiosorum circà esculenta considerandum est, ut *furtum* factum à Filijs familias de cibariis paternæ domus, ut ex *Suarez*, & *Sanchez* scribit *Diana*, (145) & ad constituendum grave *furtum* in his (si tamen cibaria per eos consumuntur, & extrà domum non venduntur) major quantitas requiritur, quàm in aliis rebus, ut pecuniâ, &c.

70 Unum autem advertere libet, quòd casu, quo Superior separatìm à Communitate, cum adhærentibus suis cibos, & vina particularia absumere soleat, & lautè vivere, in Refectorio verò communi, avarè familiam tractet; ità ut vix ad strictam necessitatem, fratres victum habeant; si Religiosus surripit è penu pernas, salsamenta, caseum, ova &c. & è Cellâ vinariâ vinum in eâ quantitate, quæ sibi potest per multos dies sufficere, non auderem istum pœnâ ordinariâ *furti* percutere, sed tantùm extraordinariâ, & quidèm valdè levi, & fortè nullâ. Ducor, quià excusatur à pœnâ, prò *furto* impositâ, si ille, cui aliquid furatur, est debitor furis, nec alio modo potest rem debitam consequi, et hæc est communis opinio Doctorum, (146) et fortiùs si tolleret eam rem in specie, quæ sibi deberetur. Superior autem tenetur Subditos suos æqualiter tractare; et ipse uti in comunitate debet, eodem pane, vino, et obsoniis, quibus omnes ejus subditi utuntur; ut sonat *Decretum Clementis Ottavi de Reformatione Regularium*, debitor proindè est Superior illorum Cibariorum, quæ Subditus surripit, quę alio modo obtinere nequit, nisi furtivè: sequitur igitur, quòd pęnâ *furti* non tenetur.

71 Pariter propter necessitatem excusatur quis à pęnâ *furti*; & sicùt in extremâ necessitate licitum est furari absque eo, quòd ulla pœna incurratur (147), ità, si necessitas sit aliqualis, licèt non extrema, aliqualem pęnæ temperationem meretur. Suppono autem in casu, quòd Superior avarè tractet Communitatem, ità ut, quàmvis Religiosi non sint in exstremâ necessitate victus; sunt tamen in aliquali necessitate, dùm consequi non possunt victum ilum convenientem, qui solet in Religione tribui; & quem in Novitiatus sunt experti.

72 Nec dicendum, quòd, cùm possit ad Provincialem habere recursum, ipse non evadit reatum, sicùt *furti* teneretur furans debitori suo, à quo posset, implorato officio Iudicis, debitum obtinere. Nàm, si Superior localis est factionarius Prælati Provincialis, contrà illum non acceptantur quærelæ; proindè tali casu nil suffragaret recursus ad Provincialem. Quòd, si Provincialis vir integer est, & Subditus ab eo intentum obtinere potest, non licet huic tali modo furari. In facti autem contingentiâ, desidero rectum, zelantem, & charithativum Iudicem, qui spoliatus omni propensione ergâ actorem, aut Reum, investiget, àn mala ministratio Superioris, àn verò gulositas Subditi causam dederint delicto; & secundùm circumstantias facti, pęnas temperare velit.

73 Septima dubtatio. Quomodò procedere debeat Iudex noster in casu furti?

74 Respondeo, quòd habitâ à Superiore notitiâ *furti* per accusationem, quærelam, aut alio modo, debet priùs facere constare de corpore delicti. Hìc verò distinguendum; aut *furtum* reliquit vestigium post se, quià facta fuit fractura &c., aut non. Si primum, examinatis Testibus, qui deponant, rem furatam vidisse antè paucos dies in tali loco, pròut suprà *nu.* 11. dictum fuit, debet accedere ad visitandam fracturam, & facere constare de corpore delicti per *Visum*, *& repertum*, pròut docuimus aliàs. (148) Si verò nullum remanet vestigium, corpus delicti remanet probatum per dicta Testium, qui deponant, quòd tali loco existentem viderint rem furatam, quam modò viderunt ibi non esse, pròut diximus *Formularij Sect.* 3. *num. XI.* Pronunciare tùm debet Iudex constare de delicto *furti*. Postmodùm debet inquirere de delinquente. Hìc denuò distinguendum; aut per dicta Testium habetur aliquod indicium contrà Fratrem particularem; aut non: si non, & *furtum* est magni valoris, & plurimùm expedit illud recuperare, potest Iudex præmittere monitoria prò eo detegendo; & si nihil per monitoria proficit, potest procedere ad Excommunicationem, solemniter fulminatam; quorum omnium formam dedimus (149). *Parte secundâ*. Si verò habetur aliquod indicium contrà Fratrem particularem, debet fieri perquisitio *furti* in ejus Cellâ, aut loco existenti sub ejus curâ, ut coquina, officina sutoria, tonstrina &c. Si invenitur res furata apud eum, et ipse non probet, undè habuerit, ipse censetur fur, ut suprà dictum est. Si cum re furatâ inveniantur alia *furta*, super eorum valore habendum est judicium Periti æstimatoris, & procedendû; sicùt docuimus loco supracitato *nu. undecimo Sect. tert.* Et advertat Super. Provincialis, quòd habitâ

(142) Roderic. *Quæst. Regul.* Tom. 2. *Quæst.* 39. *art.* 1. *post. med.*
(143) *Part. p. Tit. Pænarum. nu.* 25.
(144) *Bordon. Variar. Resolut.* 43. *Quæst.* 27. *nu.* 62.
(145) *Suar. & Sanch. apud Dian. Reso.* 3. *Ttract. de Paupert. Religios. Par. p.*
(146) *Clar. §. Furtum. V. Excusatur. nu.* 20. *& ibi Didac. lib. p. Resol. cap.* 2. *p. nu.* 15. *V. Quarto in eodem. Cæpoll. Cons.* 26. *Alexandr. Cons.* 135. *lib.* 1. *apud Giachar. ad Clar. loc. cit.*

(147) *Marian. Socin. in cap. Si quis propter. nu.* 13. *de Furt. Cagnol. in l. Quæ propter. nu.* 3. *ff. de Reg. jur. Benincas. de Paupert. fol.* 105. *nu.* 22. *apud Clar. loc. cit. nu.* 24.
(148) *Par.* 2. *Sect.* 3. *num. I.*
(149) *Par.* 2. *Sect. final. à nu. CX. & seqq.*

querelâ, aut accusatione de *furto* alicujus rei, non debet processum instituere, nisi valor rei furatæ superet duos aureos, prout ibidem diximus; aliquandò verò potest quis diffamatus de pluribus *furtis* minutis, accusari de *furto* itidem minuto, & factâ perquisitione, omnia, seu aliqua *furta* reperiri, quæ simul juncta sufficiant ad talem summam constituendam; tali casu poterit fieri processus, præmissâ æstimatione *furtorum*, ut dictum est. Si tandem apud diffamatum non invenitur *furtum*, & indicia talia sunt, quòd possit ille constitui in examine rigoroso, procedat Iudex ad examen, & torturam juxtà formam traditam, dictâ Parte secundâ.

75 Ottava dubitatio est, quomodò Iudex noster regulare debeat arbitrium suum in casu furti notabilis, iterati, sacri, in domibus sæcularium &c. juxta dispositionem Textus?

76 Respondeo, quòd observare debet Iureconsultos criminalistas, qui de pœnis contrà fures laicos exercendis scribunt; & eas prò modulo applicare furibus Religiosis; cùm enim deficiunt Statuta municipalia, recurrendum est ad jus commune: & deficiente Iure Canonico, utendum est Civili, quod tamen Canonico non adversetur. Attento maximè, quòd in Textu (153) circà qualitatem pœnarum infligendarum sit potestas Iudicibus nostris utendi *probatis legibus, ac consuetudinibus, prout ratio suaserit.*

§. VII.

Dilapidatio.

SUMMARIUM.

1 *Dilapidatio in se, quid sit.*
Ejus etymologia.
2 *Opinio Panormitani rejicitur*
Dictio quasi, *quid importet.*
3 *Dilapidatio importat consumptionem vitiosam rei propriæ, aut alienæ, stabilis, aut mobilis.*
Prodigus, quis dicatur.
Prodigo interdicitur suorum bonorum administratio;
4 *Dilapidatio alienorum bonorum, est fraus,*
5 *Peculatus quid sit, & cujus respectu committi possit.*
6 *Consumptio bonorum Ecclesiæ assimilatur peculatui.*
Illa variat nomen, respectu personarum, quæ illam committunt.
Fraus semper importat damnum,
7 *Substantia* Ecclesiastica, *quæ censeatur.*
Administratio substantiæ Ecclesiastica *est duplex.*
8 *Dilapidationis diffinitio.*
9 *De quâ culpâ teneatur administrator bonorum Ecclesiasticorum.*

1 Post furtum, examinanda venit *Dilapidatio*, quæ, si fiat de substantiâ communi Reipublicæ Religiosæ, species furti est, sed furto simplici gravior; undè jure merito inter crimina contrà paupertatem recensetur. *Dilapidatio* autem ut sic importat, ut *Alberico* (1) placet, *prodigam substantiæ sivè propriæ, sivè alienæ consumptionem*, ut ex jure (2) deducitur; ejusque etymologia, si *Hotomano* (3) credimus, deducitur à *lapide*, in quo præcones, qui auctione, (*hoc est ad hastam*) vendebant, stabant clamantes! Et quià communiter bona Reorum, quæ confiscantur, ad hastam venduntur, festivò dixit *Abbas* (4) prout eum refert *Albericus*, quòd nullus magìs dicitur *dilapidare* bona sua, quàm ille, qui committit delictum, propter quod bona confiscantur; talia enim verè *dilapidantur*.

2 Vult autem idem *Panormitanus* (5), quòd *dilapidatio* propriè sit rerum immobilium, consumptio autem mobilium dicatur *quasi dilapidatio*. Sed, tanti Doctoris pace, talis distinctio nullum habet fundamentum, nèc invenio Doctorem, qui ejus, circà hoc, opinionem sequatur; nec textus capituli, ex quo illam deducit, talem distinctionem infert. Dùm enim ait (6) *Nos eum* [Abbatem, *quasi dilapidatione suspectum ab administratione Abbatiæ duximus suspendendum*, infert, quòd, quià ille erat suspectus de *dilapidatione*, suspensus à *Papa* fuit ab administratione; siquidèm dictio *quasi* non importat de necessitate, similitudinem, sed importat etiam veritatem, ut *Abbas* ipse alibi (7) fatetur; in hoc autem loco si debuisset importare similitudinem, oportuisset, quòd talis dictio afficeret ly *dilapidationem*, dicendo *Nos eum de quasi dilapidatione suspectum &c.*, dùm autem aliter dicit, ly *quasi* refertur ad *suspectum*, & facit sensum, quòd *Papa* amoverat ab administratione Abbatem, *quasi suspectum* de dilapidatione; ubi talis dictio non potest importare similitudinem, & consequenter impropriètatem, ex quo enim *Papa* intulit suspensionem ab administratione, quæ, ut dicemus infrà, infertur realiter, & verè suspectis de *dilapidatione* infert, quòd dictio illa importat ibi veritatem, & non similitudinem; aliter *Papa* contrà justitiam intulisset impropriè suspecto suspensionem, debitam propriè suspecto de *dilapidatione*.

3 Stat ergò, quòd *dilapidatio* est vitiosa consumptio substantiæ sivè propriæ, sivè alienæ, sivè substantia sit rei mobilis, sive immobilis. Dum autem consumitur substantia propria; *dilapidatio* sortitur nomen *prodigalitatis*, & prodigus dicitur, (prout ex diversis juribus (8) elicitur) qui neque modum, neque finem expensarum habet, sed bona sua dilapidando, & dissipando profundit, undè ex lege duodecim tabularum prodigo interdicitur bonorum suorum administratio; & ut scribit *Paulus* I. C. (9) hoc interdictum fiebat à *Prætore Urbano* per hæc verba *Quando tua bona paterna, avitaque nequitiâ tuâ disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi eâ re, commercioque interdico.*

4 Si autem dilapidantur alterius bona, curæ suæ commissa,

(1) *Alberic Diction. V. dilapidant.*
(2) *l. p. ff. de legit. tuto. l. Si pro ea. C. Manda. l. Verum. §. penult. ff. de Minor.*
(3) *Hotoman. apud Spiegel. & Calvin. lexic. V. Dilapidare.*
(4) *Abb. in cap. Ex litteris. de Pignor. apud Alberic Dictio. V. Dilapidare nullus.*
(5) *Panormit. in cap. licet Heli. nu. 9. V. Nota ibi. de Simon.*
(153) *Tit. Appolicatio. §. 59.*
(6) *text. in cap. licet. Heli. V. Nos eum. de Simon.*
(7) *Abb. in cap. Parochianos nu. 2. ubi Gloss. in V. Quasi debita de Decim. & in cap. Prout. nu. 15. de Dol. & contum.*
(8) *l. 1. ff. de Cura. furios. & ali. l. Is cui bonis ff. de Verb. obl. l. Is cui bonit ff. Qui testam. fac. poss.*
(9) *Paul. lib. 3. Sentent. Tit. 1. & 4.*

missa, ut accidit in *Tutore*, *Curatore*, *Procuratore* &c. & *dilapidatio* fiat cum dolo, vocatur *fraus*; undè in jure *fraudolenta Tutoris conversatio* dicitur, (10) quæ potest esse, quandò Tutor substantiam pupilli sibi dolo usurpat; aut illam prodigendo consumit. Si autem bona sunt alicujus Communitatis; ut Urbis, aut Collegij, Monasterij &c. in jure quidem Civili vocatur *Peculatus*, in Canonico verò appellatur *Fraus*, sivè *Dilapidatio*.

5 Quod autem attinet ad crimen *peculatus*, hoc à *Labeone* (11) diffinitur, quòd sit *pecuniæ publicæ, aut sacræ furtum*; & pròut scribit *Decianus* (12), judicium *peculatus* in eos datur, qui fraudem ærario faciunt, & publicam pecuniam intervertunt. Disputant autem Doctores, àn crimine *peculatus* teneatur, qui surripit pecuniam publicam alterius Civitatis à Romana; & *Paulus de Castro*, ac *Cæpola*, relati à *Deciano* (13), scribunt absolutè, quòd non, secuti auctoritatem *Glossæ*. (14) *Decianus* autem distinguit, dicens, aut Civitas, cujus publica pecunia surripitur, agnoscit Superiorem, aut non: si sic, sicut contrà eam non committitur crimen Majestatis, ità nec committitur peculatus; si non, vice versâ. Mihi videtur aliter distinguendum, nempè, quòd vel loquimur de *peculatu*, quò ad speciem culpæ, & hæc eadem est respectu cujusvis Civitatis, quæ publicum ærarium possideat, [cùm, ut dictum est, *peculatus* non sit aliud, quàm publicæ pecuniæ furtum], vel loquimur, quò ad speciem pęnæ, & hæc convenit tantùm Civitati Romanæ, aliisque Superiorem non agnoscentibus, de illâ enim, ac similibus loquuntur jura circà pęnam hujus criminis; cæteræ autem Civitates propriis legibus municipalibus circà eandem regulantur. Pluritariàm quidèm deliquens circà publicam pecuniam, idem crimen committit, & eâdem pęnâ *peculatus* tenetur, & qui vult omnes casus, quibus taliter delinquitur ex jure, & Doctoribus congestos, videre, adeat *Decianum* (15), qui more suo eruditissimè illos recitat.

6 Quantùm verò attinet ad Ecclesiasticos, & maximè Regulares, prò quibus præsertìm scribimus, vitiosa consumptio bonorum Ecclesiæ, seù Monasteriorum, aliorumque piorum locorum, imitatur quodammodò peculatum laicorum ex eo, quòd, quemadmodùm isti publicam Civitatis pecuniam intervertunt, sic illi communia Ecclesiæ bona disperdunt. Quò ad nomen autem hujus criminis, in communi usu loquendi, videtur, quòd justà qualitatem personarum delinquentium variatur. Si enim communes pecuniæ Ecclesiæ surripiantur ab eo, cujus administrationi, & fidei non sunt commistæ; hoc vocatur *furtum*: si autem intervertantur ab Officiali, qui eas habeat administrare, ut est *Thesaurarius*, *Oeconomus*, *Syndicus*, *Procurator*, *Cellerarius* &c. vocatur *fraus*: si verò dissipentur à Prælato, vocatur *dilapidatio*, argumento ejus, quod dicitur in jure. (16) Nos tamen nomen *dilapidationis* assumemus tàm in Subdito, quàm in Prælato; attento maximè, quòd *dilapidatio*, & *fraus* optimè possunt converti, si quidem, ut infrà dicemus, *dilapidatio* potest esse cum dolo, & sinè dolo, nunquàm tamen sinè damno, quod etiam convenit *fraudi*, quæ, ut optimè àdvertit ex jure *Albericus*, (17) contradistinguitur à dolo, cum quo tamen dari potest; importat autem semper damnum, ut ex jure (18) deducitur.

7 *Dilapidatio* igitur delictum est, quod convenit omnibus, qui Ecclesiasticam communem substantiam sivè, sit in pecuniâ, sivè in rebus mobilibus, sivè in bonis immobilibus, administrant. Nomine autem Ecclesiasticæ substantiæ, venit non solùm ea, quæ cædit in immediatum cultum Dei, aut in sustentationem Ecclesiasticarum personarum; (ut potè ex quâ parantur luminaria, ac ornamenta, & paramenta Ecclesiæ, & Ministrorum; seù reparatur fabrica Templi, ac Capellarum, seù dantur Canonicis distributiones, & Sacerdotibus Missarum stipendia) sed omnis illa, quæ ad usum pium est destinata; ut sunt Collegia Viduarum, Virginum, Orphanorum, Xenodochia infirmorum invalidorum, expositorum, & centum alia; ut docent communiter scribentes ad ornatum Extravagantis *Ambitiosæ*. (19) Et quià administratio bonorum Ecclesiæ duplex est, nempè auctoritativa, quæ residet in Prælato, & ministerialis, quę reperitur in Officiali deputato; hinc est, quòd *dilapidationis* crimen tùm in Prælato, tùm in Subdito Officiali reperiri potest.

8 Commodè autem diffiniri potest *dilapidatio*, quòd sit *Communium Ecclesiæ bonorum vitiosa consumptio*. Dicimus autem *vitiosa consumptio*, ut comprehẽdamus omnẽ modum *dilapidationis*. Siquidem hæc duplex est, puta, *ex culpâ*, & *ex dolo*, potest enim tùm Prælatus, tùm Officialis *dilapidare* bona Ecclesiæ *ex culpâ* negligentiæ, aut imprudentiæ, non custodiendo vigilanter: & non expendendo prudenter &c. & *ex dolo* sibi ea appropriando; aut furari scienter permittendo; aùt in res peccaminosas impendendo &c. Dùm igitur dicimus *vitiosa consumptio*, comprehendimus utrumque vitium nempè *culpæ*, & *doli*. Dicimus pariter *bonorum*, *Ecclesiæ communium*, ad differentiam *bonorum Ecclesiæ particularium*, pròut sunt fructus beneficiorum, qui, licèt Ecclesiæ sint, non tamen communia sunt, ex quo facta sunt propria Beneficiati.

9 Intrat hìc quæstio, de quânam culpâ teneatur is, qui ex culpâ tantùm Ecclesiæ bona dilapidat; & quæstio tàm movetur de Subdito, quàm de Prælato. Ad hoc puto, distinguendum, vel enim Prælatus, aut Subditus Prælaturam, sivè Officium respæctivè ad proprium commodum procurarunt, & sunt adepti; aut in eorum electione, seù deputatione merè passivè se habuerunt, & munus acceptarunt ad ministrandum simpliciter ad commodum publicum. Si primum, tenentur de culpâ latâ, & levi, & ratio est, quià eorum munus est ad commodum tùm Reipublicæ Religiosæ, tùm ipsorum, ut post quandam magnam *Glossam* dicunt Doctores (20) Si autem in utilitatem solam Religionis, munus administrandum acceperunt, non tenentur, nisi de culpâ latâ. Sed, si loquamur de Prælaturis, profectò corruptis his temporibus, pauci sunt, qui reluctantes promoveantur, & qui in dignitate positi commune Ecclesiæ bonum prò scopo habeant; sed plerique quaquaversùm, (& faxit Deus quòd non etiam simoniacè) Prælaturas invadunt,

in quâ

(10) *l. Si creditores. §. sed suspectus. ff. de. Reb. auctor. Iudic.*

(11) *Labeo in l. Sacrilegi. §. 1. ff. Ad leg. Iul. pecul.*

(12) *Decian. Tract. crim. lib. 8. cap. 28. nu. 2.*

(13) *Paul de Castr. Consil. 141. n. 4. lib. 1. Cæpol. Consil. 36. nu. 35. apud Decian. loc. cit. nu.* 11.

(14) *Gloss. in l. 1. in V. Publicas. C. Ad leg. Iul. pecul. & in l. 4. § final. ff. eo. tit.*

(15) *Decian. d. lib. 8. cap. 28. à nu. 12. ad 32.*

(16) *cap. licet. Heli. §. Cum igitur. V. Nos eum. junct. glos. in V. Dilapidatione. Extrà. de Simon. cap. final. de Accus. cap. Venerabili de Offic. & pot. Iud. deleg.*

(17) *Alberic. Dictio. V. Fraus quandoque. arg. l. Iurisgentium. §. Dolo ff. de Pact. cap. Cæterùm de Rescr.*

(18) *arg. l. Incertos. ff. Ex qui. cau. maio. l. Sed etsi per Prætor. § 2. ff. eo. l. Qui accusare ff. de Accusa. l. 1. §. Si quis. ff. Si quid in fraud. l. 2. C. de Sponsal.*

(19) *Extrau. Ambitiosæ. de Rebus Eccl. non alien. inter commun.*

(20) *Glos. in cap. unic. in V. de levissim. Extr. de Commod. [illegible] lib. 2. de Iust. cap. 41. Dub. 9. V. Decim. Peyrin. de Præl. [illegible] cap. 5. §. 1. nu. 47. & ibi Petr. Navar. Nald. Ilamas. & Sylvest.*

in quâ positi *quærunt, quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi.* Hi ergò, si bona Ecclesiæ culpabiliter, etiam de levi dilapidant, sunt puniendi: & attentâ penè communi corruptelâ, dico, præsumi posse omnem, & quemlibet Prælatum studiosè sibi Prælaturam procurasse; proindè in facti contingentiâ, quo quis ob culpam de levi, de dilapidatione esset puniendus, ipsi incumberet onus probandi, se suæ electioni minimè cooperasse, sufficienter probando, se illi reluctasse. Et quod de Prælatis dicitur, pariformiter dici debet de Officialibus, nempè Syndico, Procuratore, Cellerario, Oeconomo &c. ob rationem suprà datam.

Probatio.

SUMMARIUM.

10 *Peculatus quomodò probetur.*
De Officialibus publicis benè præsumendum.
Probationes plenæ requiruntur contrà Officiales publicos.
De Iudice, qui malâ famâ laborat, malè præsumitur.
Si Officialis est malæ famæ, peculatus contrà eum probatur præsumptionibus.

11 *Indicia multiplicia malæ administrationis.*
Officialis pauper, repentè ditescens, vehementer est suspectus.
Fallentia talis conclusionis
Concordia ejusdem cum distinctione.

12 *Officialis emens Officium est suspectus de læsione Reipublicæ.*
Peculatus, quomodò probetur concludenter.

13 *Quomodò probetur suspicio dilapidationis, aut dolus.*

14 *Alii modi procedendi in eâ probatione, dati per Abbatem.*

15 *Modi diversi probandi, quandò agitur civiliter, & quandò criminaliter.*

16 *Quomodò probanda suspicio dilapidationis, ut quis ab administratione removeatur.*

17 *Si proceditur civiliter, aliud faciendum cum Officiali Clerico sæculari, aliud cum Regulari.*

10 QQuantùm ad probationem criminis *peculatus*, cùm hoc sit species furti, quòd, ut diximus paragrapho superiori, difficilis probationis est, dicendum, quòd etiam delictum hoc difficulter sit probabile; undè sequitur, quòd præsumptionibus probetur, Solemnis conclusio est, & in jure (21) fundata, quòd prò Officialibus publicis semper sit præsumendum; ità ut, si contrà eos criminis suspicio oritur, in illâ probandâ, claræ, veræ, manifestæ, & legitimæ probationes requirantur, (22) ac Testes omni exceptione majores (23); nec sufficit probatio privilegiata, ut est ea, quæ fit per juramentum (24). Tamen, si quis debitum ordinem, à legibus præscriptum in suo munere non servat, & malum nomen ex hoc sortitur, non potest prò eo præsumi, undè argumento cujusdam legis (25) optimè scripsit *Lucas de Pennâ*, de malo Iudice malè esse præsumendum. Sequitur igitur ex his, quòd in hoc crimine *peculatus* difficulter probabili, facile admitti debent præsumptiones, si Officialis malâ famâ laboret. (26) Distinguendum tamen est, nempè, quòd si agatur ad condemnationem prò crimine, concludentes, & plenæ debeant esse probationes: sin autem ad eum constituendum, & torquendum, probationes præsumptivæ debeant admitti.

11 Præsumptiones autem, seù potiùs indicia esse possunt vox communis, seù mala fama, quòd Officialis aut ex imprudentiâ, incuriâ, ignorantiâ &c. bona publica disperdat, inter quæ censenda sunt jura, & actiones, quæ publico conveniunt: aut ex malitiâ usurpet, & malè vertat publicam, seù fiscalem pecuniam. Mala fama fundamentum habere potest, si Officialis, otio, & ventri deditus, incurius vivat, recreationibus tantùm, ac luxui vacet, & ea, quæ Officij sui sunt perfunctoriè agat, aut per ministros sui similes ea tractet. Fraus in eo, aut saltem fraudis suspicio, & quòd pecuniam publicam corradat, oritur, si quandò adeptus est Officium, tenuis erat rei familiaris; & de repente, aut saltem post parvum tempus apparuit dives, nec salarium Officij tantum est, ut ex eo potuerit tàm citò ditescere; & hoc maximè, si nullum aliud habet negotium præter Officium; nec aliquid acquisivit ex donatione, hæreditate, successione fidei commissariâ, aut alio modo. Hoc autem indicium est ità vehemens, ut *Accursius*, & *Baldus*, quibus videtur consentire *Paris de Puteo* (27), firmaverint conclusionem, quòd in dubio præsumitur, quòd Officialis fisci, (& eadem ratio est de quocunque alio publico Administratore) quidquid habet, acquisierit ex bonis fisci. Et quàmvis non desint Doctores oppositum sentientes, quià in dubio nunquàm præsumendum sit delictum (28), tamen dissentientes optimè concordat *Mascardus* (29), dicens, procedere conclusionem negativam, quandò Officialis est diligens, industrius, & dives ex patrimonio, & maximè, si Officium est parvæ administrationis; addo ego, si communiter reputatur homo integer, & justus; tunc enim præsumitur, quòd ex industriâ suâ ditatus sit: Sed si in statu paupertatis adeptus est Officium magnum, & diurno tempore ipsum administravit, & concurrant aliæ circumstantiæ supradictæ, firma debet manere conclusio affirmativa.

12 Augentur autem indicia contrà Officialem, si ipse emit Officium, præsumitur enim, tunc omnia mala agere, ut gravet Rempublicam, & ut sibi prosit, ut habet quædam *Novella* (30). Optimè proindè dicebat *Bartolus* apud *Mascardum* (31), quòd qui dat pecuniam propter Officium, præsumitur habere animum indebitè lucrandi, & malefaciendi: & datur materia, obtinentibus Officia per pecuniam, furandi impunè. Probatur autem concludenter crimen *peculatus* in Officiali, quandò consocij, sivè ejus Ministri in Officio deponerent contrà eum

(21) *arg.l.2.C.de Offic.civil.Iud.l.Cum precibus.C.de Probat.l.final.C.de Fideicom.liber.l.1.C.de suscept.lib.10.Mascard.de Probat.Concl.1132.init.*

(22) *l.Iudices.C.de Dignit.lib.10.Authent.Novo jure C. de Pæn.Iud. qui mal.judica.*

(23) *Gloss.in cap.At si Clerici.in V.legitima probatione de Iudic.*

(24) *Gloss.in cap.Pia. in V.Apertissimis docum.de Excep. in 6.& in l.Cum indebito.in V.legitimis.ff.de Probat.*

(25) *arg.l.Si per impressionem.C.Quod met.cau.Lucas de Penn.in l.Si coloni.C.de Agric.& cens.lib.11.*

(26) *arg.l.Si cui §.Iisdem.ff.de Accus.l.3.§.Sin autem.ff. de Suspect.tuto.*

(27 *Accurs.in l.Defensionis.in Gloss.ult.in fin.C.de Iur.fiscal.lib.10.Bald.in l.Etiamsi.C.de.Dona.int.vir.& in l. 1.nu.7.V.Item ut Official.C.de Hæred.& actio.Par.de Pute.Tract.de Syndic.in V.Officialis.cap.1.nu.10.*

(28 *arg.l.Merito ff.Pro Socio.*

(29) *Mascard.de Prob.Concl.1134.nu.4.& seqq.*

(30) *Novell.Vt Iudic.sin.quo.suffrag.§.Cogitandum.Coll.2.Angel.in l.final.C.de Ambi.*

(31) *Bart.in l.Procuratores.C.de Murileg.lib.11.apud Mascard.Conclus.1132.nu.42.*

traeum, testificando de casibus particularibus, in quibus, ille pecuniam surripuit publicam, ut argumento cujusdam legis (32), tradunt Doctores. Pariter, si in libro rationali Officij appareret, ipsum in opere publico construendo tantam pecuniam implicasse, & probaretur ex depositione artificum, & libris Mercatorum, qui materiam ad opus vendiderunt, minorem quantitatem fuisse expensam. Itidèm, si in tabulis publicis minorem pecuniæ quantitatem, quàm quâ venierit, aut locata fuerit res aliqua publica, scripserit, juxtà textum (33). Insuper, si probaretur illum repulisse Artificem, qui se obtulit opus publicum minori prætio, ac æquè benè cum alio facere; & operis curam dedisse alteri, cui majorem prò opere pecuniam dedit: præsumi enim legitimè potest, illum habuisse ab hoc Artifice pecuniam, ut sibi opus faciendum daretur; sivè pactum esse cum Artifice, ut etiam Officialis ipse ex lucro exorbitanti publicæ pecuniæ aliquid participaret. E alijs similibus argumentis, seù indicijs probari potest aut iusta suspicio, aut reale crimen *peculatus*.

13 Quantùm verò ad probationem criminis *dilapidationis*, distinguendum est; quià in hoc vel procedendum est civiliter ad probandam suspicionem dilapidationis, ob quam removendus est Officialis, aut Prælatus ab administratione ob solam culpam: vel puniendus est de dolo, & ad hoc proceditur criminaliter. In primo casu, si ex famâ communi Monasterii audit Prælatus Provincialis Superiorem localem, aut alium publicum Officialem esse *dilapidatorem*; debet Provincialis, ut habet quædam Glossa, (34) prohibere accusato denunciato, aut diffamato omne genus alienationis, dùm intereà construitur processus ad probandam suspicionem *dilapidationis*; quâ probatâ, debet ei dari in administratione Coadiutor.

14 Hunc modum procedendi carpit *Abbas* (35), dicens, illam *Glosam* non concordare textui Decretalis; proindè suggerit duos modos procedendi in hoc casu; unum quidèm assignatum à Doctoribus, qui dicunt, quòd duæ debent fieri inquisitiones; in primâ, quæ fieri debet summariè, tantùm discutitur, àn sit suspectus de *dilapidatione*; quo cognito, suspenditur Reus ab administratione, & ex pòst fit inquisitio super veritate delicti, de quo si plenè constet, removeatur totaliter ab administratione. Alius modus assignatus ab *Archidiacono*. (36) est, quòd, cùm initiatur inquisitio super, *dilapidatione*, interdicitur inquisito omnis potestas alienandi; & pòstmodum proceditur super inquisitione, & si de eâ constiterit, deputabitur Coadiutor? & pòst fiet inquisitio super veritate, quâ constitâ, removebitur in totum ab administratione. Dicit tamen Abbas, quòd omnes prædicti modi assignati à *Glossâ*, *Doctoribus*, & *Archidiacono*, non plenè concordant dispositionibus variorum Canonum, à quibus non habetur certa regula pocedendi in crimine *dilapidationis*; & ideò commissum esse Iudicis arbitrio, secundùm quem modum procedere debeat.

15 In hâc opinionum varietate censerem, ut suprà dixi, esse distinguendum, nempè, aut accusatio, vel inquisitio civilis est, aut criminalis. Si civilis, præcedente famâ, aut testimonio, summariè recepto, (& absque scripturâ, ut notat *Rodericus* (37) noster) à viris integris, & fide dignis, non malevolis &c. quòd Superior, aut alius Officialis non rectè disponat de bonis Ecclesiæ, aut Monasterii, debet Iudex illi interdicere, nè aliquid de ipsis alienare possit, donec de Causâ plenè cognoscatur. Post instituì debet formiter, & scriptò procedendo per juris Regulas, inquisitio, ad probandam suspicionem *dilapidationis*; & si probata remanet suspicio, [quià re verâ debitis gravata reperitur Ecclesia, aut Conventus, quàmvis non appareat, àn culpâ tantùm, àn dolo Officialis debita sint contracta) suspendi debet Reus ab administratione. Et quidèm hic modus procedendi servatus est ab *Innocentio Tertio* contrà *Abbatem Pomposianum*, contrà quem procedendo civiliter, ut habetur in quodam capitulo, (38) ipsum ab administratione Abbatiæ suspendit, quià contrà eum probata remansit suspicio dilapidationis, ex hoc, quòd Abbas ipse confessus fuerat, quòd *non modicam summam pecuniæ, relictam à Prædecessore suo, expenderat; & in aliâ summâ majori Monasterium obligarat*. (39) Verum est, quòd ex tali capitulo non apparet, Abbati, ad solam accusationem Monachorum, fuisse interdictam alienationem bonorum Abbatiæ, hoc tamen debere fieri, pparet ex antiquis Canonibus (40), & textu alterius Decretalis. Comperto autem, quòd dilapidatio secuta est absquè dolo, puta, ob incuriam, imprudentiam, aut inhabilitatem Officialis, aut Prælati, ipsi dandus est Coadiutor, sinè quo nihil agere possit, ut habet textus proximæ citatæ Decretalis. Si autem procedatur criminaliter, aliæ pœnæ, de quibus infrà, infligendæ sunt, & probandus est concludenter dolus; Et advertendum, quòd, si procedatur criminaliter per accusationem, non est necesse constituere duplicem processum, in quorum primo probetur suspicio, & in secundo inquiratur super veritate; sed datâ, & receptâ à Iudice accusatione cum debitâ Accusatoris inscriptione, debet accusato inhiberi alienatio, & institui processus super veritate, ut quorundam jurium (r) argumento docet *Abbas*. Et ad accusandum de hoc crimine quilibet admitti debet, ut docet ibidem paulò infra idem *Panormitanus*.

16 Difficultas autem est, quomodò probanda sit suspicio ad effectum, quòd quis à suâ administratione suspendatur. Et dico, quòd sicut per solam famam non probatur quis esse dilapidator proprij patrimonij, ut multis probat *Mascardus*, (41) sic nèc per Testes de solâ famâ probatur suspicio *dilapidationis*, publicæ substantiæ, sed debent rationem convenientem reddere de suspicione, de quâ deponunt, & quarè Reus sit *dilapidatione* suspectus. Causæ autem non requiruntur demonstrativæ commissæ *dilapidationis*, quià talibus magis probatur crimen, quàm suspicio criminis, sed sufficiunt indicia. Inter indicia autem, juxtà quandam *Glossam*, (42) sunt mores, sivè conditiones personæ; puta, si est homo negligens, incurius, imprudens, non attendens ad ea, quæ sui muneris sunt. Itèm si cum luxu vivat in cibo, vestibus,

(32) *l. Non omnes. §. A. Barbaris. ff. de Re milit. Cæpoll. Consil. 39. nu. 38. & seqq. Mascard. Concl. 1134. nu. 7. Decian. Tract. crim. lib. 8. cap. 29. nu 6.*
(33) *l. Hac lege. ff. Ad leg. Iul. pecula.*
(34) *Gloss. in cap. licet Heli in V. Dilapidatione. de Simon.*
(35) *Abb. in cap. licet Heli nu. 17. & 18. de Simon.*
(36) *Archid. in cap. Vulteranæ. 12. quæst. 2. apud Abb. loc. cit.*
(37) *Roderic Tom. 2. Quæst. 35. art. 1.*
(38) *cap. Per tuas. 31. §. Tales. Extra de Simon.*
(39) *text. in cap. licet Heli. §. Cum igitur. V. Quia verò. de Simon.*
(40) *cap. quia ea. junct. Glos. in V. Donec caus. 3. q. 2. text. in cap. Venerabili. de Off. & pot. Iud. deleg.*
(r) *arg. cap. Veritatis. de Dol. & contum. cap. Veniens de Accus. Abb. in cap. Venerabili. nu. 8. V. Et per hoc. de Off. & pot. Iud. deleg.*
(41) *Mascard. de Probat. Conclus. 515. nu. 3.*
(42) *Gloss. in cap. final. 3. q. 2. arg. l. Suspectum ff. de Suspect. tutor.*

stibus, famulatu, ludo, scortis &c. nec ex patrimonio, labore, aut industriâ suâ habeat, undè taliter possit vivere. Paritèr, si nimìs largus sit in alendis hospitibus; in donando, in ædificiis magìs voluptuariis quàm necessariis, ad quæ non sufficere credantur communes ordinarii reditus. Similiter, si Ecclesiâ, seù Conventus, cujus indigentiis Præcessor convenientem pecuniæ provisionem reliquerat, ipsâ consumptâ, novis debitis oneretur (qui est casus in terminis *Pomposiani Abbatis*, de quo suprà,) si Subditis consuetus victus minuatur, quàmvis non minutæ sint consuetæ obventiones; si ipsorum necessitatibus, etiam pòst multas instantias, non provideatur, maximè si sub alio Prælato, aut Officiali, etiam temporibus non ità abundantibus, provisum fuit &c. Hæc, & similia sunt indicia, quæ probata per Testes, sufficere debent ad suspendendum ab administratione.

17 Advertendum autem, quòd, si procedatur civiliter, dispar est ratio in Superiore, seù Officiali Clerico sæculari, & in Prælato, aut Officiali Regulari. Nàm illis, quandò suspecti sunt de dilapidatione, dandus est Coadiutor, ut diximus suprà *nu.* 15. & ordinatur in Decretali. (43) Regulares autem debent ab Officio removeri, quià, ut habent multi Canones, (44) levioribus de causis, & faciliùs à suis administrationibus removentur. Si autem procedatur criminaliter, debet concludenter probari dilapidatio, & in illis nullum debet esse discrimen inter Reum sæcularem, ac Regularem, ut aliàs, (45) probavimus, demonstrando, quòd causæ criminales si tractantur civiliter, juris ordo cum Regularibus *non usquequàque servandus est*, sed si tractentur criminaliter, aliter est dicendum.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

18 *Suspectum de peculatu removendum ordinant utraque jura.*
Corpora publica fruuntur privilegio Minorum.
29 *Pœna peculatus de jure communi, quæ.*
Spectandæ circà eas constitutiones municipales.
20 *Pœna dilapidationis respectu laicorum,*
Isti tenentur de culpâ, etiam levissimâ.
21 *Laici dilapidantes ex dolo, tenentur pœnâ peculatus.*
22 *Pœna dilapidationis, respectu Prælati sæcularis.*
23 *Quò ad pœnas Regularium, spectandæ illorum leges.*
24 *Statutum Ordinis Minorum de Observantiâ.*
25 *Prima dubitatio.*
26 *Pœnæ hujus Statuti competunt tantùm in dilapidatione dolosâ.*
27 Extrà *necessaria victus, Superior localis, absque licentiâ, nequit de eleemosynis expendere ultrà decem scuta.*
Lex extenditur ex identitate rationis
In Statutis, in casu omisso, lex extenditur ex majoritate rationis.
Prælatus in gravibus negotijs exquirere debet consensum Capituli.
28 *Consideratio ponderanda à Superioribus localibus.*
29 *Pœna debita Superioribus, malè expendentibus eleemosynas.*
30 *Secunda dubitatio.*
31 *In Statuto non cõprehenduntur nisi Superiores locales.*
32 *Subditi comprehenduntur in citato Statuto.*
Subditi Officiales, sub quâ culpâ tenentur ad administrationem bonorum Conventus.
Subditus tenetur de culpâ etiam levissimâ, si dissipat res, suo usui concessas.
33 *Pœna debita Subdito Officiali, aut non, si dissipat bona Conventus.*
34 *Tertia dubitatio*
35 *Personæ, quibus fieri donationes de rebus Conventus prohibetur, sunt omnes intrà, & extrà Ordinem*
Dictio alius *quid importet, & varia ejus significata*
36 *Quarta dubitatio.*
37 *Opinio Sanctori circà quantitatem donationis, quam possunt largiri Prælati locales.*
38 *Esplicatur quid, & ex quâ causâ possit Superior localis facere donationes.*
39 Ex *magnâ causâ, potest etiàm ultrà decem Scuta donare.*
40 *Circà donationes faciendas, iysdem legibus ligatur Prælatus, & Subditus.*
41 *Quinta dubitatio.*
42 *Clausula* quovis modo *posita in Statuto, quod verbum afficiat.*
43 *Quomodò judicialiter, donationem ultrà fas fuisse factam, probetur.*
44 *Redditio computorum in Ordinen Minorum de Observantiâ, aut perfunctoriè, aut nulliter fit.*
45 *Sexta dubitatio.*
46 Fraus *Superioris, ità fit in multis parvis donationibus repetitis, sicut in unâ magnâ.*
47 *Septima dubitatio.*
48 Excommunicatio, *lata in Statuto non incurritur, nisi post sententiam Iudicis.*
49 *Octava dubitatio.*
50 *Diversitas pœnarum, lata in Statuto, quomodò regulanda.*

18 Officialem de crimine *peculatus* suspectum, esse ab administratione removendum, constat non solùm argumento ejus, quod in jure Canonico disponitur, juxtà quod, ut suprà dictum est, suspectus de dilapidatione bonorum Ecclesiasticorum removendus est ab administratione: sed etiam argumento juris Civilis. Si quidèm de hoc jure, (46) suspecti Tutores removentur ab administratione bonorum pupilli; corpora autem publica, ut *Civitas*, *Universitas*, *Collegium* &c. comparantur Minoribus; undè etiam Ecclesia, quæ corpus publicum est, ut dicunt Canones, *fungitur jure Minoris*. Proindè Prælati Ecclesiarum comparantur Tutoribus, ac Curatoribus, (48) & ex eàdem ratione omnes publici Officiales administrantes publica bona, eodem titulo possunt censeri; Sequitur ergò, quòd sicut suspectus Tutor ab administratione removetur, ab eàdem removeri debeat Officialis publicus, si de eâ probata remaneat suspicio, quòd malè vertat publica bona.

19 Pœnæ

(43) *text. in cap. Venerabili junct. Gloss. in V. Coadiutorem. de Offic. & pot. Iud. deleg.*
(44) *text. in cap. Qualiter, & quando. §. Hunc quoque. in fin. ubi gloss. in V. faciliùs. de Accus. & in cap. Per tuas. §. Tales. junct. gloss. in V. levioribus. 3 1. de Simon. Gloss. in cap. Quià ea. in V. Donec causa. 3. q. 2.*
(45) *Par. P. Tit. Patronus. nu. 43.*

(46) *l. Tutor. §. Nunc. videamus. & §. Is tutor. ff. de Susp. tutor. l. Impuberibus. ff. eo. l. Eum. C. eo. tit.*
(47) *text. in c. 1. & in c. Auditis. §. Iure. minoris. de In integr. restit.*
(48) *Authen. de Eccl. titul. §. final. Coll. 9. Gloss. magna in cap. 3. in V. Iure minoris. de In integr. restit.*

19 Pœnæ autem *peculatus*, juxtà commune antiquum jus, variæ sunt, nàm hujus criminis Reos pœnâ deportationis puniri, & amissione omnium bonorum, sancit una lex, (49) alia verò statuit, Reum *peculatus* teneri pœnâ quadrupli tantùm, (50) & hæc de jure *Digestorum*. At juxtà jus *Codicis* (51) Judices, qui in hoc crimen incidunt, & privati, qui ipsis cooperantur in subtractione publicæ pecuniæ, pœnâ capitali feriuntur. Hodiè tamen juxtà municipalia jura, crimen hoc vindicatur. In *Ducatu Mediolanensi* pœna quadrupli statuta est, ut habetur in *Novis Constitutionibus*, (52) quam etiam pœnam deberi, scripserat *Paulus* (53) *Iureconsultus*, in Galliâ, ut testatur *Gothofredus*; (54) peculatus crimen confiscatione corporum, & bonorum punitur; ac aliis locis aliæ pœnæ sunt statutæ; quas servare oportet, juxtà locorum delicti diversitatem.

20 *Dilapidationis* autem crimen, prò varietate personarum, diversas pœnas sortitur. Vel enim loquimur de laico, vel de Clerico sæculari; vel de Regulari. Quò a 'l laicum, qui administrationem communis pecuniæ, ac bonorum alicujus *Collegii*, *Societatis*, *Hospitalis*, aùt alterius loci pii, nanciscitur; si bona, sibi commissa dilapidat, ob negligentiam, incuriam &c. tenetur ad damni resarcitionem, si deliquit ex latâ culpâ; hæc enim dolo æquiparatur, civiliter procedendo; proindè, si delapidans ex dolo, ex justitiâ tenetur ad compensationem damni, ad idem tenebitur, delinquendo ex culpâ latâ. Quià tamen, ut in pluribus, hujusmodi Officiales ut Agentes, Factores, Procuratores &c. hujusmodi locorum, sunt salariati, & eorum officium est, ad commodum potiùs ipsorum, quàm loci pii, cujus substantiam administrant, & ad procuranda talia officia, omnem movent lapidem, ideò dico, quòd tenentur ad idem, etiam prò culpâ levi, & levissimâ, ut dicitur in jure. (55)

21 Si verò contrà tales, tanquàm dolo malo delinquentes in dilapidatione, procedatur, dico, puniendos esse pœnâ *peculatus*. Ratio est, quià ex parte delinquentis, eadem est malitia in usurpando, seu dolosè tractando aliena bona, suæ fidei commissa: & ex parte obiecti idem est crimen, utròbique enim surripiuntur bona publica: & quantùmvis non videatur tanta iniuria illa, quæ est facta peculiari Collegio in *dilapidatione*, quanta ea, quæ fit contrà Commune Civitatis, cùm hæc dignior Collegio, & censeatur, & sit; tamen, quià, ut in pluribus talia Collegia sunt deputata ad opera pia, per hæc dignificantur Collegia illa, ità ut non incongruè dignitati Civitatis queant comparari; undè sequitur, quòd, cùm idem cum *peculatu*, aùt simile crimen committatur, eadem etiam, seù similis pœna debeatur.

22 Si autem loquimur de Prælato sæculari, delinquente in dilapidatione bonorum Ecclesiæ ex culpâ, ipsi dandus est Coadiutor, pròut diximus suprà *num.* 15. cum hoc tamen, quòd tàm ipsi, quàm Coadiutori prohibita remanet omnis alienatio, ut notavit *Abbas*. (56) Si verò constet, quòd deliquerit ex dolo, debet deponi, ut constat ex duobus Conciliis, (57) & notam perpetuam infamiæ subit, ut scribit Rodericus. (58) Et quod dicitur de Prælato, accipiendum est etiam de quolibet alio Clerico beneficiato, bona beneficii sui dilapidante, ut docet *Bernardus Diaz*. (59) Si autem sit Clericus Officialis amovibilis, ut Syndicus, aùt Procurator Capituli &c. suspectus de dilapidatione, totaliter amovetur ab Officio: sed probatus Reus, dolosus pœnâ *peculatus*, arbitrio Judicis, est puniendus.

23 Quò verò ad Regulares, censet *Rodericus*, (60) quem per omnia sequitur *Pellizzarius*, (61) ipsos debere puniri ad instar Clericorum; & hoc quidèm verum est, quandò desint peculiares super hoc crimine Statutariæ dispositiones; quæ si extent, ad unguem servandæ sunt. Consulat proindè in facti contingentiâ quilibet Judex, sui Ordinis municipales leges. Nobis Minoribus de Observantiâ sequens Statutum præscriptum est.

24 *Si* (Superior localis) *eleemosynas defraudasse, vel in Prælatorum, aùt aliarum personarum dona, quovis modo erogasse, constiterit, ipso facto sit excommunicatus, reservatâ absolutione Provinciali, nisi in mortis articulo: suffragiorum item jure, ac omnibus Religionis Officiis perpetuò privetur, & carceribus mancipetur, Superiorum arbitrio, prò fraudis, & dilapidationis qualitate.* (62)

25 Circà quod Statutum prima dubitatio est, An in hoc Statuto comprehendatur non solùm *dilapidatio* dolosa, sed etiam illa, quæ est ex solâ culpâ.

26 Respondeo, solam dolosam comprehendi, & ratio est, quià Statutum utitur verbo *defraudasse*; porrò *fraus*, à quâ derivat verbum *defraudare*, importat dolum, cum quo copulatur; (63) non autem solam culpam. Quòd si dicatur, mancum ex hoc Statutum reddi, cùm non provideat indemnitati Conventûs completè, sanciendo pœnam prò his, qui Conventum damnificant, dilapidando ex culpâ; respondeo, quòd circà hoc, Statuta alibi provident, quòd Superiores locorum prohibentur *aliquid novi, quod scutorum decem expensas superet, sinè scriptâ Provincialis facultate, in Conventibus ædificare, aùt destruere; & nihil construi, aùt destrui permittant, quod peritorum sententia non sit probatum*, (64) & hujus dispositionis rationem assignant *Statuta Vallisoletana* (65) dicendo, quòd inconsulta hujusmodi ædificatio, & destructio *præter damna, quæ exindè necessariò proveniunt, multorum etiam animum adeò offendit, ut propterea nobis eleemosynas quandoque subtrahant, aùt saltem facere desinant, quas antea piæ devotionis affectu, facere consueverant.*

27 Ex assignatâ igitur ratione deducitur, quòd exceptâ consuetâ provisione rerum, necessariorum ad usum vitæ, ac vestitus Fratrum, quæ Superioribus localibus absolutè est commissa; aliæ expensæ eleemosynarum fieri nequeunt, (si summam decem scutorum excedant), nisi requisito aùt Superiore Provinciali, aùt *sententiâ peritorum*, nempè Discretorum Conventus. Ratio est,

X mani-

(49) *l.3.ff.Ad leg.Jul.peculat.*
(50) *l.Sacrilegii.§ Si quis ex metall.in fin.ff.Ad leg.Iul.pecul.*
(51) *l.Vnic.C.de crimin.pecul.*
(52) *Nov.Constit.Mediolan.Tit.De jur.& Privil.fisc.℣.Nemini liceat.fol.m.116.*
(53) *Paul.I.C.lib.5.sent.cap.27.§.unic.*
(54) *Dionys.Gothofred.Ad leg.3.lit.R ff.Ad l.Iul.pecul.*
(55) *cap.Vnic.iunct.gloss.magn.in V. de levissima. Extra.de Commod.*
(56) *Abb.in cap.Venerabili.p.n.4.& num.11.de Off.& pot.Iud.deleg.*
(57) *Synod.Octav.univers.cap.15.relat.in cap.Apostolicos.12.q.2.Concil.Roman.sub Leo.IV.relat.in cap. Monemus.ea.cau.& q.Abb. in d.cap.Venerabili.nu.8.℣. Sed in contrarium.de Off.delegat.*
(58) *Roderic.Tom.2 Quæst.35.Art.1.*
(59) *Bernard.Diaz.Pract.crimin.canon.cap.71.*
(60) *Roderic.loc sup.cit.*
(61) *Pellizzar.Manual.Regular.Tom.2.Tract.9.cap.4.nu.190.*
(62) *Statut.Gen.Ord.cap.6.§.4.num.2.*
(63) *arg.l.Eum qui.ff.de Inoffic.testam.l.Si culpa.ff.de Rei vindic.l.Ea verò.§.final.ff.Pro sac.Goeddæ.ad l.181.n.6.ff.de Verb.sign.*
(64) *Stat.Gen.Ord.cap.6.§.6.n.5.*
(65) *Stat.Gen.Vallisolet.1593.Tit.De loc.de nov.neq.recip.℣.Cum etiam.*

manifesta, nàm ideò Statuta prohibent fabricam suprà decem scuta, ut præfertur, ad præcavenda damna Conventus, quæ emergunt à malè considerata fabricâ, & scandalo sæcularium, qui ob id, eleemosynas dare consuetas, subtrahunt. Sed hæc eadem damna eveniunt, si fiant expensæ inconsideratæ, inutiles, aut statui nostro incompetentes; ut v. g. si emerentur paramenta Ecclesiastica, prætiosa, statum pauperum Fratrum excedentia: si picturis inutilibus ornare, ultrà convenientiam Superior faceret Claustra; si in mobilia superflua sumptus fierent &c., ex his enim damnificatur Conventus, & non rarò sæculares de talibus superfluitatibus, quibus læditur paupertas Religiosa, obmurmurant, ut circà curiositatem fabricæ, & prætiositatem paramentorum Ecclesiæ, dicitur in *Clementina*, (66) & eleemosynas subtrahunt, sequitur igitur, quòd pari modo tales expensæ (non exquisito consilio Discretorum ad minus) sint prohibitæ, nàm ex identitate rationis extenditur lex, (67) & in Statutis ad casum omissum, etiam odiosum extensio fit ex majoritate rationis, (68) ut docet *Felinus*, major autem ratio est de expensis inutilibus, quæ fiunt à Superioribus in res mobiles, quàm in fabricis, quià illæ frequentiùs succedunt, quàm istæ; undè, licèt talem casum expressum Statutum amiserit, eadem tamen dispositio, etiam prò hoc omisso, debet intelligi; attento maximè, quod etiam de jure communi est, quòd Prælatus in gravibus negotiis suæ Ecclesiæ exquirat, & habeat consensum sui Capituli, (69) in Religione autem pauperrimâ, ut est nostra Minorum, grave negotiosum est expensa ultrà decem aureos; undè non debet illa fieri, nisi habito consilio, ac consensu Discretorum.

28 Hinc apparet, quàm turpiter errent illi, qui statim, ac Superioritatem sunt nacti, se dominos, non autem puros administratores eleemosynarum Conventus, reputant; has prò libito in res, ut frequentiùs accidit, superfluas, & per quas possint sibi comparare nomen maximè apud sæculares, insumunt. Talibus ordinarius mos est victum, & vestitum Subditis minuere, ut parent peculium, quòd profundere possint juxtà ventosam suam idæam. Seniorum spernunt consilia; Subditorum querelas de miseriâ victus aspernantur; nec se reputant Superiores, nisi omnia Conventus negotia de suo cerebro solo pendeant. O quantùm tales merentur puniri, si tali pacto bona Conventus inutiliter dispendunt. Dum enim, (ut plus parent, quod expendant vanè, & inutiliter) consuetum victum Religiosis diminuunt, nec ipsis religiosa commoda provident, fit, ut quemadmodum, scribit *Humbertus*, (70) *Religiosis detur occasio, ut proprietarii esse velint*, & videndus est super hoc *Peyrinus*, (71) qui acriter invehitur in hujusmodi Superiores, avaros in Subditos, prodigos autem in expensis ad vanitatem. Multas tales videmus, nullum tamen, ut deberet fieri, punitum perspicimus.

29 Et quæ pœna ipsius deberetur? Respondeo, quòd illa præcisè, quod Statutum inurit expendentibus ultrà decem scuta in fabricâ; nàm cum militet in utroque casu eadem ratio prohibitionis; eadem etiam erit contravenientibus ratio delicti, vndè etiam eadem debet aptari pœna, & sic officio Reus privari; & utinam hoc curent ad aliorum exemplum Provinciales Prælati.

30 Secunda dubitatio est, An dispositione hujus Statuti veniant tantùm Superiores locales, dilapidantes bona Conventus, àn etiam Superiores Provinciales, ac Subditi?

31 Respondeo primò, quòd hoc Statuto non comprehenduntur nisi Superiores locales, de quibus ipsum apertè loquitur; & dum clara est mens Statuti, non est, vndè illud ad non expresa trahatur, stante maximè majori dignitate Provincialis super Superiore locali, ob quam ineptè deduceretur argumentum à minori ad maius, quod construendo non tenet. Quià tamen æquè faciliter potest Provincialis bona Provincia, sicut Superior localis, bona Conventus dilapidare, dum Statuta de illo non loquuntur, in facti contingentiâ recurrendum est ad jus commune, & illas pœnas infligere, quas recensuimus suprà *num.* 22. Sed hoc quod scribimus, inutiliter certò certiùs scribimus, non enim adhibere flagella punitionis Provincialibus in usu est; imò nec contrà eos volunt Subditorum querelas excipere Visitatores, qui tamen ad illos syndicandos sunt destinati. Proindè securi de impunitate, sinè metu legum, omnia ad libitum versant.

32 Respondeo secundò, quòd Subditus tenetur prò modulo bona Conventus conservare; & quidèm quò ad conservationem dispar est ratio in Subditis juxtà disparitatem suæ conditionis. Si enim Officialis Conventus, cui rerum cura commissa est, vt potè *Sacrista*, *Procurator*, *Cellerarius*, *Sartor*, *Coquinarius* &c. iste tenetur ad conservationem rerum sibi commissarum ex justitiâ. Si autem Officialis non est, obligatur tantùm ex charitate, & nè peccet contrà votum paupertatis, ut ex *Suarez*, (72) scribit *Peyrinus*. Hoc autem intelligendum est de bonis communibus Conventus, nullius usui particulari deputatis. Quòd, si loquamur de rebus, quas Prælatus concedit alicui Religioso ad usum suum, quilibet Religiosus tenetur ex justitiâ ad illarum conservationem; undè, si eas dissipet, tenetur de culpâ non solùm latâ, sed etiam levi, & fortè etiam levissimâ, quod *Peyrinus* (73) tamen negat. Et ratio est, quòd (maximè apud Nos, qui rerum simplicem usum facti habemus) Religiosus utitur re sibi concessâ, tanquàm commodatarius re, sibi commodatâ, in quâ nullum habet dominium, sed tantùm usum dependenter à voluntate Superioris commodantis; commodatarius verò, ex eo, quòd contractus commodati est in ipsius favorem tantùm, tenetur de culpâ etiam levissimâ, ut cum communi Doctorum, scribit *Navarrus*. (74)

33 Se-

(66) *Clement. Exivi. §. Proinde cum vir. ℣. Item. quòd* Ecclesias. *de Verb. signif.*
(67) *arg. cap. 2. § Sicut enim. ℣. Sicut ergo. de Translat. Epi. Gutier. Practic. lib. 3. q 17. nu. 75. Surd. Cald. Rebell. apud Barbos. Reper. Iur. ℣. legem. licèt.*
(68) *Felin. in cap. Translato. num. 8. ℣. Et de ista materia. col. 74. de Const.*
(69) *cap. Novit. cap. Quanto. de His quæ fi. à Prælat.*
(70] *Humbert. Specul. Relig. Par. 2. lib. 5. cap. 7.*
(71) *Peyrin. de Prælat. Quæst. 1. cap. 5. §. 1. num. 58.*
(72) *Suar. de Relig. Tom. 4. Tract. 1. lib. 2. cap. 26. nu. 7. Peyrin. de Prælat. Q. 1. cap. 5. nu. 48.*
(73) *Peyrin. de Subd. Quæst. 2. cap. 2. § 9. Quæst. 6.*
(74) *Navar. Manual. cap. 17. num. 179. & 183. arg. cap. unic. de Commod.*

33 Sequitur igitur, quòd si Subditus res sibi concessas ex culpâ dissipet, contrà justitiam peccat, & prò modulo culpæ puniendus est. Et si ex dolo largiendo, donando, vendendo &c. pœnâ proprietariorum puniri debeat, cum taliter distrahendo, actus proprietarios exerceat. Si autem Officialis est, & dilapidet ex culpâ res curæ suæ commissas, privandus officii administratione est, & juxtà gravitatem culpæ etiam puniendus. At si lata culpa sit, quæ dolo æquiparetur, aùt si formalis dolus interveniat, ex eo, quòd res communes sibi appropriet, aut distrahat, tenetur de furto; siquidem de Juda, qui Officialis Collegii Apostolici, & Thesaurarius erat, & communes pecunias usurpabat, dicit Evangelium,(75) quòd *fur erat*, censendus proindè nomine, & crimine *furis* venit ille, qui communes res usurpando, delictum Judæ renovat in Religione.

34 Tertia dubitatio est, An nomine Prælatorum, quibus donationes fieri de bonis Conventuum, maximè pecuniariis, prohibetur, veniant tantùm Prælati Ordinis, àn etiam Prælati extrà Ordinem?

35 Respondeo, quòd Statutum, dicens *Prælatorum, aùt aliarum personarum &c.* comprehendit omnes, & quascunque personas, tùm intrà, tùm extrà Ordinem, quibus donare prohibetur; siquidèm dictio *Alius* non solùm importat similitudinem, & relationem qualitatum præcedentium, ut pluribus probat *Barbosa*, (76) sed etiam denotat diversitatem à suprà expressis, & ab iis diversa includit, ut argumento cujusdam legis observat pòst multos *Giurba*, (77) & cum sit dictio indefinita, ut scribit *Escobar*, (78) & clausula indefinita æquipolleat universali,(79) comprehendit omnia generaliter, maximè quandò non jungitur termino restrictivo præcedenti, (80) ut est in nostro casu. Sequitur igitur, quòd hoc Statuto continentur non solùm Prælati Ordinis, de quibus expressè loquitur, sed etiam Prælati, & aliæ quævis personæ, tùm extrà, tùm intrà Ordinem; omnes enim importantur per dictionem *alia*. Exprimuntur autem Prælati Ordinis, quià tùm frequentiùs, tùm faciliùs munera his tribuuntur à Superioribus localibus, qui aspirant ad altiora, & proindè muneribus eorum amicitiam aucupantur, & simoniacè dignitates venantur. Et nomine Prælatorum intelligendi non solùm, qui actu Prælaturam possident, sed etiam, qui habitu, ut Discreti; seù Patres Ordinis, aùt Provinciæ; ab his enim promotionem ad majora dùm sperant ambitiosi, eorum spem fructuosam reddunt per copiosas largitiones, in quas Conventus eleemosynas profundunt. De his autem redire debet sermo, quandò loquemur de Simoniâ; & tunc ampliùs de hoc dicemus.

36 Quarta dubitatio est, quæ quantitas valoris, doni faciendi à Superiore locali, tum intrà, tum extrà Ordinem, requiratur, ut incurrat pœnas hujus Statuti?

37 Respondeo, quòd *Sanctorus* (81) pòst *Cordubam* opinatur, posse Superiorem localem ob rationabiles causas, puta, gratitudinis; aùt aucupandæ benevolentiæ Potentis ad favorem Religionis; aùt redimendæ vexationis; aùt litis impediendæ, & similium actuum virtutis, posse donare munera, accedentia ad valorem decem scutorum; & etiam denarios, qui reperiuntur in manibus Syndici; & secundam partem hujus conclusionis, quæ *Corduba* ibì citati non probatur, validis rationibus probat.

38 Non satis tamen mihi arridet conclusio *Sanctori*, quæ potest ansam præbere, si benè non intelligatur, impunè delinquendi. Nàm si accipiamus *donum* in sui verâ, ac genuinâ significatione, de quâ diximus suprà §. *Donum. num. 2. & seqq.*, hoc debet esse collatio ex mera liberalitate, & non ex aliâ causâ, quæ, licèt contractum explicitè non sonet, tamen implicitè illum importat, ut si detur aliquid potenti, ut protegat Religionem, litem dirimat, aùt impediat auctoritate suâ, &c. licèt illud, quod datur non deducatur in pactum rei, prò quâ datur, re verâ tamen pactum tacitum respicit, ac contractum innominatum *do ut facias &c* Si ergò interveniat causa rationabilis ex suprà expressis, & aliquid detur, talis tributio, seù largitio *donum* propriè non est; & ex consequenti Superior localis, qui largiretur etiam majorem summam decem aureis, non impingeret in Statutum, nec esset punibilis; quià Statutum accipi debet in propriâ significatione *doni*, & largitio tali casu facta, *donum* non esset, & proindè reatus non interveniret; & si reatus posset dari, hic esset ex solâ culpâ, nempè si imprudenter, & inconsideratè procederet, largiendo magnum donum ex levissima causâ; aùt si fingeretur magna causa, ubi nulla est, & tunc intraret etiam dolus. Quandò ergò talis causa interveniat, quæ verè magna sit, potest Superior non solùm decem, sed ultrà etiam decem aureos largiri, tunc enim non donat, sed bona Conventus in sui utilitatem impendit, quod crimen non est; & hoc concedere tenetur *Sanctorus ipse*, qui (82) ex *Statutis Iulii II.* quæ citat, deducit, quòd *grandis causa talis esse potest, ut cogat ad magna dona recurrere*.

39 Sequitur igitur, quòd verum non est, quod communiter dicitur, quòd Superior localis potest donare usquè ad decem scuta, & quòd ità docet *Sanctorus*, cujus doctrina maximè existimatur in Religione; nàm falsum est, quòd Superior verè possit donare usquè ad eam summam; & *Sanctorus* hoc non docet, sed dicit donare ex rationabili causâ, quod, ut diximus, donare non est. Verum est, quòd, si magna interveniat causa, potest etiam ultrà decem scuta donare, nec ad illam summam limitatur; sed tali casu censerem, quòd ipse deberet exquirere, & habere consensum Discretorum, ob causam, quam expressimus suprà *num.* 28. in fine.

40 Respondeo secundò, quod Superior localis prò se, non habet majorem auctoritatem, quàm prò aliis, nec potest sibi assumere majorem facultatem donandi, quàm possit ipse concedere licentiam Subdito, aliquid dandi intrà, aùt extrà Ordinem: nàm ipse ligatur circa votum paupertatis iisdem legibus, quibus ligantur Subditi; undèusquè ad eam summam, prò quâ licentiare potest Subditum, ut donare possit etiam ipse donare potest, & si ultrà donet, proprietarius est. Proprietatis autem peccatum incurrit prò foro animæ Subditus, qui ultrà tres Iulios, & prò foro fori,

(75) *Io.cap.12.V.6.*
(76) *Barbos.Dict.26.nu.1.& seqq.*
(77) *arg.l.Si fundum.81.§.Si libertus.ff. de leg.1. Giurba Consil. criminal.99.nu.7.*
(78) *Escobar.Tract.de Ratiocin.cap.18.num.2.*
(79) *arg.l.Si servitus.24.ff.de Servi. urban. præd.l. Si ita relictum. l.Pluribus.44.ff.de leg.2.*
(80) *Staphil.de liter.grat.pag.252.nu.10.*
(81) *Sanctor.Comment.cap.7.Stat.5.Cas.13.V.Tangitur tertiò fol.m. 408.Cordub.in Reg.Minor.cap.6.quæst.6.§.& concordat Serena*
(82) *Sanctor.loc.cit.V.Diana Par.1.fol.m. 407.& V. Attamen consideratis-fol.408.*

qui ultrà duos aureos possidet; donat, &c., ut aliàs diximus, ergò etiã Superior, si donat de bonis Conventus ultrà duos aureos, proprietarius est, & tanquàm dilapidator bonorum Conventus puniri debet.

41 Quinta dubitatio est, dum Statutum sic habet, *quovis modo erogasse constiterit,* àn intret ejus dispositio, si constet, aùt extrajudicialiter, aùt judicialiter; aùt per probationes plenas, aùt præsumptivas tantùm, de *dilapidatione*?

42 Respondeo, quòd clausula illa *quovis modo* afficit verbum *erogasse*, non autem verbum *constiterit*; ità ut sensus sit, quòd locus sit pœnæ statutariæ, si *constiterit*, Superiorem localem eleemosynas *erogasse quovis modo*, (puta, per se, vel per alium; in pecuniâ numeratâ, aùt rebus in propriâ specie; per magnum donum semel factum, aùt per parva frequenter repetita, publicè, vel secretò, &c.) in dona Prælatorum, aùt aliarum personarum. Et ratio est, quià, nunquàm intrat pœna ordinaria, nisi de delicto, perfectè consummato in suo genere, per plenas probationes constet. (83)

43 Quòd, si quæratur, quomodò constare possit judicialiter. Dico, quòd, ultrà ea, quæ dedimus suprà *num.* 16. *dilapidatio* constare potest in redditione computorum: siquidèm Statutum habemus, ità sonans. *Singulis mensibus per Superiores locorum, coràm Fratribus capitulariter congregatis, eleemosynarum receptarum, & expensarum, computa reddantur: Negligentes à Provincialibus destituantur officio, & graviùs etiam puniantur* (84) ad quod observat *Sanctorus*, (85) talem redditionem computorum, statutam esse vel ut ex eâ bona opinio Subditis accedat de rectâ administratione sui Superioris; vel ut illi habeant, undè possint Superiorem localem, apud Provincialem de fraude, aùt dilapidatione accusare; si nempè observent, aliquas partitas esse falsas, aùt alias expensas non legitimè esse factas, aùt eleemosynas Missarum, ac alias aùt pecuniarias, aùt reales obventiones non fuisse legitimè adnotatas. Undè optimè docet, & probat ibìdem *Sanctorus*. (86) Subditos peccare mortaliter, si non attendant ad computorum redditionem, & conniveant, aùt dissimulent fraudes, & furta Superioris, cùm tali pacto frustretur mens gravissimi, & antiquissimi Statuti, lati in Ordinis vtilitatem, & attendere negligentes, aùt tacentes *dilapidationes* Superioris, ejus crimini communicant. Si ergò Subditi accusent coràm Provinciali Superiorem localem, & ipse nequit justificare expensas factas, nec computa sua, optimè constat de defraudatione.

44 Verum est, quòd tale Statutum apud Observantes (perfunctoriè computos reddendo,) non ut debet, observatur; & apud Reformatos non est in usu, ajentes fidendum esse integritati Guardianorum. Sed quàm nociva Communitati in temporalibus, & Superioribus ipsis in spiritualibus, hujusmodi fiducia sit, loquitur experientia.

45 Sexta dubitatio est; posito, quod suprà *num.* 40. dictum est, quòd Superior fraudans ultrà duos aureos, committit in Statutum, ut etiam *Sanctorus*, (87) supponit, quæritur, utrùm sit locus pœnæ, si Superior in unâ redditione computorum, deprehendatur intervertisse duos Julios; in aliâ quatuor; in aliâ octo, & sic deinceps, ità ut in quâlibet redditione fraus appareat quantitatis infrà duos aureos; sed computatis fraudibus singulorum mensium, in fine anni deprehendatur excessus super duos aureos.

46 Respondeo cum *Sanctoro* (88) loco citato, affirmativè; & ratio potissima est, quià mens Statuti est servare Conventum indemnem, & punire ob hoc Superiorem, qui ejus bona diripit ultrà duos aureos. Quòd autem tale damnum adveniat Conventui ex direptione, semel in magnâ quantitate, aùt per replicatas vices, factâ in parvâ, hoc quid accidentale est, ex eo, quòd in fine anni idem damnum utroque modo ipsi evenit.

47 Septima dubitatio est, àn incurratur Excommunicatio lata in Statuto, antè declarationem, ac sententiam Judicis, coràm quo constet de defraudatione?

48 Respondeo, negativè. Ratio est, quòd in Statuto dicitur, quòd prius *constet legitimè*, quòd quis fraudaverit, aùt donaverit, & pòst subjungit, *excommunicatus sit ipso facto*; non constat autem legitimè, nisi probato concludenter delicto, & pronunciatâ à Judice sententiâ, quæ declaret crimen commissum, & decernat, pœnam à Reo subeundam; sequitur igitur, quòd à prolatione sententiæ, & non antè, talis censura incurratur; & proindè ly *ipso facto* accipiendum sit *de facto* sententiæ latæ, non verò de facto fraudis commissæ; & sic etiam tenuit *Sanctorus*. (89)

49 Octava dubitatio est, quomodò in Statuto ponatur privatio juris suffragiorum, distincta à privatione Officiorum Ordinis, cùm hæc illam includat, ut aliàs (90) probavimus?

50 Respondeo, in Statuto assignari tres pœnas, nempè privationem suffragiorum; privationem Officiorum Ordinis; & pœnam carceris, & istæ tres pœnæ infligendæ sunt, non quidem in omni casu defraudationis, & universaliter, sed *arbitrio Superioris pro fraudis, & dilapidationis qualitate*. Pròut autem suprà dictum est, potest esse *dilapidatio* ex solâ culpâ; & potest esse ex dolo, & potest esse dilapidatio gravis, gravior, ac gravissima. Sensus ergò Statuti est, quòd Superior regulare debet arbitrium suum in puniendo, juxtà *qualitatem fraudis, & dilapidationis*; puta, si dilapidatio sit ex solâ culpâ, detur privatio suffragiorum, & remotio ab Officio etiam juxtà gravitatem dilapidationis; si verò sit ex dolo, juxtà graduationem gravitatis, infligatur privatio Officiorum Ordinis, & etiam carceratio; & sic apparet quòd non superfluè ponitur privatio suffragiorum, distincta à privatione Officiorum Ordinis.

(83) *Sgroi lux Prælat. Par. 7. cap. 2. nu. 1. & ibì Farinac. & Tusc. lit. C. Concl.* 574.
(84) *Stat. Gen. Ord. cap. 6. §. 4. n. 1.*
(85) *Sanctor. de Pœn. cap. 7. qu. 4. Cas. 15. Difficult. 2. ℣. Respondeo multa. fol.* 330.
(86) *Sanctor. loc. cit. ℣. Respondeo affirmativè.*
(87) *Sanctor. loc. cit. difficult. 6. fol.* 333.
(88) *Sanctor. loc. cit. ℣. Respondeo affimativè.*
(89) *Sanctor. loc. cit. Difficult. 4. fol.* 332.
(90) *Par. 1. Tit. Quales. num.* 30.

§. VIII.

§. VIII.

Usura.

SUMMARIUM.

1 *Ex ercens usuram, furtum, aut rapinam committit.*

2 *Usuræ diffinitio.*

3 *Usura prohibita omni jure naturali, Divino, ac humano.*

4 *Est crimen mixti fori.*
Usurarius, punitus ab Episcopo, potest puniri iterùm à Iudice laico.
Si agatur, àn contractus sit usurarius, solus Episcopus cognoscit.

5 *In iudicio usuræ, prò foro animæ Theologi judicare debent; prò foro fori Canonistæ.*
Scientia Canonica, quid respicit.
Prò animâ pronunciandum est, prò peccato ad illud præcavendum.
Quandò circà usuram prævalere debeat sententia Theologorum Canonistis.

6 *Usura directè committitur in mutuo: indirectè in aliis contractibus.*

7 *Usurarii manifesti, qui sint.*

1 NOn incongruè inter delicta contrà votum paupertatis recensetur *usura*; sicut enim læditur promissa Deo voluntaria paupertas per proprietatem, alienationem, furtum, dilapidationem, pari modo violatur per *usuram*, per quam aliena res contrà justitiam usurpatur; &, ut ex jure (1) ait *Abbas*, qui *usuram*, exercet rapinam, & quodammodò furtum committit; undè jure meritò, in corpore juris Canonici post furtum cōtinuatur *Titulus de Usuris*, ut potè materiæ affines.

2 Diffinitur autem *usura* ab *Hostiense*, (2) quòd sit *Quodcunque, quod solutioni rei mutuatæ accedit ipsius rei, usus gratiâ, pactione interpositâ, vel hâc intentione habitâ in contractu, vel exactione habitâ ex post facto*. In quâ diffinitione importatur *quodcunque* lucrum sivè pecuniarium, sivè alterius rei, aùt actionis, aùt juris, quod sit prætio æstimabile, (3) quidquid enim tale accedit sorti, usura est, dummodò, aùt expresso pacto in contractu mutui; aùt intentione mentali; aùt exactione ex post facto, percipiatur. Si enim mutuatarius ex merâ, & minimè speratâ à mutuante gratitudine, reddendo mutuum, aliquid mutuanti largiretur, illud non esset lucrum usurarium, quià nèc pacto, nèc intentione, nèc exactione mutuanti obveniret.

3 Omni autem jure est proscripta *usura*. (4) Primò quidèm jure naturæ, nàm contrà naturam est, quòd mihi fructificet id, quod meum, nèc quò ad possessionem, nèc quò ad usum est; res autem mutuata, quò ad utrumque transit in jus mutuatarii, ex illâ ergò non potest absque injustitia naturali aliquid mutuanti acquiri. Pariter jure Divino prohibetur usura, ut patet in sacrâ Scripturâ *Ezechiel.* ubi dicitur homo justus, qui *Ad usuram non commodaverit, & ampliùs non acceperit*, (5) & idèm dicitur in *Psalmo* (6) *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*. Item à jure Canonico vetatur, ut patet ex *Decreto*, *Decretalibus*, & *Clementin.* (7) Tandemque de jure Civili, etiam est interdicta, ut ex nonnullis juribus (8) colligunt Doctores aliqui, licèt non desint, qui contrarium existiment, quos recenset, non tamen cum iis sentit *Clarus* (9)

4 Crimen hoc est mixti fori, undè in eo procedit Judex Ecclesiasticus, ac laicus, quandò agitur de quæstione facti, & datur locus præventioni. (10) Usurarius tamen punitus per Episcopum, potest adhuc puniri per Judicem laicum, ut post nonnullos tenuit *Bajardus*. (11) Undè infertur, verùm esse positam conclusionem, quandò agitur Criminaliter. Sed, si agitur Civiliter, distinguendum est, nàm vel agitur de quæstione juris, puta, utrùm contractus sit usurarius nèc nè; & in hoc casu, solus Judex Ecclesiasticus procedit, neque Judex laicus potest se immiscere in hoc, sed debet expectare decisionem articuli à Judice Ecclesiastico, quandò scilicet articulus esset dubius; secùs est, quandò essemus in claris. (12) Si autem agatur super facto Civiliter, datur locus præventioni, ut suprà dictum est.

5 Difficultas est, an in casu dubio circà usuram potiùs standum sit decisioni Theologorum, quàm Canonistarum. Videretur dicendùm, quòd potiùs standum sit Theologis, quàm Canonistis, cùm enim Theologi sint interpretes juris Divini, & etiam de hoc jure, usura pròut diximus, prohibita sit, videtur eorum sententiæ standum esse. Sed adductum fundamentum quadrat etiam prò Canonistis, siquidèm *usura* etiam à Sacris Canonibus vetatur, & de illâ habetur specialis Titulus; undè concludendum videtur, quòd standum sit Canonistis. Tamen conciliantur sententiæ in hoc, quòd, si agatur in foro animæ, standum est, sententiæ Theologorum, in foro autem fori, judicandum sit juxtà decisionem Canonistarum, pròut dicunt Doctores. (13) Et ratio est, quià, ut optimè habet *Marquardus*, (14) scientia Canonica principaliter tendit ad interpretandum jus Divinum, in dubiis pertinentibus ad philosophiam moralem Christianam, concernentem convictum civilem, & proindè ipsa dirigere habet actus fori externi. Scientia autem Thelogica tendit ad explicationem juris Divini in pertinentibus ad virtutes morales, concernentes animæ sanctitatem, & salutem. Proindè

(1) *arg. cap. Si quis usuram. 14. q. 4. Abb. Rubr. de Usuris.*
(2) *Hostien. summ. Rubr. de Usur §. Quid sit.*
(3) *cap. Si feneraveris. cap. Putant. cap. Plerique. 14. q. 3. Abb. in c. final. num. 2. de Usur.*
(4) *Clar. §. Usura. num. 3. ubi Bajerd. n. 12. & ibi Corset. Cons. 25. init. inter Consil. crim. divers. Tom. 2.*
(5) *Ezechiel. cap. 18. ℣. 8.*
(6) *Psalm. 14. ℣. 6.*
(7) *Decret. 14. q. 3. & 4 per tot. Decrét. li. 5 tit. de Usur. Clement. eo. tit.*
(8) *Castropal. Oper. moral. Par. 7. de Iust. commutat. Disp. 4. Punct. 8. Fenzon. ad Stat. Urb. cap. 137. nu. 1. apud Raynal. Observ. crim. Tom. 2 cap. 16. §. 1. nu. 27.*
(9) *Clar. §. Usura. num. 4.*
(10) *Bonacoss. Commun. opin. crimin. V. Usuræ sunt. P. 1. Sanfelic. Decis. 63. n. 8. Covarru. Variar. lib. 3. cap. 3. ℣. Quartò non est.*
(11) *Baiard. ad Clar. §. Usura. nu. 13. & ibi Decis. Pelemon. 137. n. 11. & Riminal. inui. 369. nu. 19 & Cons. 218 nu 72.*
(12) *Raynal. Observ. crim. Tom. 2. cap. 16. § 1. nu. 95. & seqq. & ibi Menoch. Sanfelic. Dian. Matthæ. & Gutierr.*
(13) *Alex. Cons. 1. nu. 8. & seqq. lib. 2. Paris. Cons. 67. nu. 13. & seqq. lib. 4. Cavalcan. Decis. 2. nu. 33. Par. 2. Raynal. loc. cit. § 12. nu. 9.*
(14) *Marquard. de Iudæ. Par. 1. cap. 11. nu. 11. ℣. Et sciendum.*

indè idem dubium contrario modo circà usuras resolvitur à Canonistis, ac Theologis; nàm Theologus in dubio ad favorem animæ pronunciare debet prò usurâ, (15) & ratio est, quam adducit *Cravetta*, (16) quià in foro conscientiæ eligi debet opinio, quæ prò animâ sit tutior, & ideò pronunciandum est prò peccato, ad illud præcavendum. Canonista autem contrario modo sententiare debet; nàm cum usura quid facti sit, quod non præsumitur; in dubio pronunciare debet, quòd usura non sit. Quæ autem dicta sunt, intelligi debent de jure, quod tangit factum præteritum; puta, àn in contractu jàm facto, intervenerit usuraria pravitas. Sed si loquamur de concernente actum futurum, nempè an fieri possit talis contractus, dico, quòd attendenda est decisio Theologi, potiùs, quàm Canonistæ; hæc enim salvare solummodò potest hominem à sententiâ Judicii humani, si pronunciet non esse in foro fori crimen, quod in foro interno crimen est; sed judicium Divinum non evadet; undè circà hoc tutius est, sentire cum Theologo, quàm cum Canonistâ.

6 Committitur porrò *usura* directè in mutuo; indirectè autẽ in cæteris contractibus, (17) quorũ modi multiplices sunt, nã subtilitas avaritiæ humanæ infinitas invenit vias, quibus legi illudat, & ad optata lucra perveniat; illas autẽ in universũ recensere nostri instituti nõ est, & adeundi sunt Theologi Morales, qui dè Justitiâ, & jure ex professo scribunt, apud quos casus expressi inveniuntur; solidum intereà teneatur fundamentum hoc, quòd quotiescunque quis prò pecuniâ mutuatâ, vel quâcunque aliâ re, quæ ipso usu consumitur, commodatâ, accipit ultrà sortem, interveniente pacto tacito, aùt expresso, aliquid prætio æstimabile, semper intervenit usura, ut Doctores communiter cum *D. Thoma* (18)

7 Quià verò, ut infrà dicemus, Usurarii manifesti multas incurrunt pœnas, dicendum est, qui nam sint Usurarii manifesti. Dico igitur, cum *Glossa*, (19) quòd Usurarii manifesti sunt, qui tales notoriè sunt, aut notorietate juris, nempè, quandò judicialiter convicti, aùt confessi, & ut tales sententiati; aùt notorietate facti, *quià tenet bancum publicum ad fænerandum, & paratus semper est, cuilibet volenti accipere pecuniam sub usuris, eam mutuare*; & etiam si domi secretò *usuras* exercet, dummodò interveniat qualitas assiduitatis, ac frequentiæ dandi ad *usuram*, prout placuit *Archidiacono*, relato per *Menochium*, (20) desideratur tamen ad hoc sententia Episcopi, seù Judicis laici, qui pronunciet super tali qualitate, ut pòst *Hostiensem* docuit *Abbas*, (21) sed interveniente tali sententiâ fit notorium juris, ut suprà dictum est. Redditur etiam usurarius manifestus, si coràm Sacerdote, (aùt Notario) & Testibus quis extrajudicialiter confiteatur, se usuras exercuisse, ut vult *Glossa* quædam, (22) quod intelligendum est, sivè talis confessio facta sit in testamento, sivè extrà testamentum, dummodò confiteatur, se usurarium esse, ut proindè mandet hæredibus, sivè testamentariis Executoribus, malè acquisita restituere, (23) oportet tamen, quòd ultrà talem confessionem verè appareat de extortis usuris, ut post quosdam, docet *Mascardus* (24)

Probatio,

SUMMARIUM.

8 *Usura est difficilis probationis*
Duæ verisimilitudines, se juvantes, faciunt vehementem præsumptionem usuræ ad pœnam extraordinariam.
Probationes imperfectæ in crimine usuræ debent iungi.
9 *Testes singulares probant usurarium in genere.*
10 *Usura probari potest ex libris computorum Usurarii, qui potest compelli ad eos exhibendos.*
11 *Fama cum adminiculis probat usuram.*

8 Crimen *usuræ* est difficilis probationis propter cavillationes fæneratorum, & quià contractus usurarii velatè, & clandestinè fieri solent, ut post *Alexandrum*, & *Cravettam* tenet *Bajardus*, (25) sequitur proindè, quòd in hoc probando, possit procedi per coniecturas etiam diversæ speciei, & quàmvis probationes non essent necessariò concludentes, tamen, quandò intervenirent saltem duæ verisimilitudines se juvantes, inducerent vehementem præsumptionem, etiam sufficientem ad condemnationem ad pœnam extraordinariam; (26) & aliæ imperfectæ probationes junguntur ad effectum plenæ probationis, ut post *Parisium*, *Butrium*, *Decium*, *Alexandrum*, & *Tiraquellum tenet Mascardus* (27)

9 Disputant autem Doctores, àn in hoc crimine Testes singulares probent, & nonnullis affirmantibus, & aliis negantibus, eos concordat *Mascardus*, post quosdam, (28) dicendo, quòd per Testes singulares probatur, quòd aliquis sit usurarius in genere, & sic procedit sententia affirmantium: sed ad probandum de aliquo contractu usurario in specie, singulares Testes non prosunt, & hoc modo procedit opinio negantium. Ampliatur autem conclusio, quòd Testes singulares probant usuram in genere, quàmvis ipsi essent participes criminis, & deponerent solvisse usuras, ac contractus usurarios cum Usurario iniisse, dummodò tamen hujusmodi Testes deponerent ad favorem tertii, ut post multos, quos citat, scribit *Menochius*, (29 qui testatur de magis communi; debent tamen tales Testes protestari, quòd ex eorum testimonio non intendunt aliquod jus sibi quæri ad repetendas *usuras* solutas, ut apud *Baiardum* (30) plures scribunt. Non desunt temerè, qui volunt, quòd nullo modo probetur *usura* per supradictos Testes; undè scribunt, in facti contingentiâ, esse potiùs Reum torturæ subiiciendum, ut scribit *Natta*. (31) Sed discordantes Doctores conciliat *Mas-*

(15) *Cassan.e. Bero. Bursat. apud Baiard. ad Clar. §. Usura. num. 5.*
(16) *Cravet. Consil. 48. nu. 8.*
(17) *Decis. Pedemont. 65. num. 36. Bero Cons. 168. vol. 1. Menoch. Cons. 108. nu. 28.*
(18) *D. Thom. 2. 2. Quæst. 78. Art. 2. Panimol. Decis. 44. num. 1.*
(19) *Gloss. in cap. p. in figur. cas. V. Sed quæri. de Usur. in 6.*
(20) *Archidiac. in cap. 1. de Usur. lib. 6. apud Menoch. de Arbitr. Iudic. Cas. 235. nu. 10.*
(21) *Hostien. apud Abbat. in cap. Cum in Diœcesi num. 5. de Usur.*
(22) *Gloss. in cap. Quanquam. in V. Manifest. de Usur. lib. 6.*
(23) *Bald. Cons. 447. nu. 11. vol. 5. Iaso. Cons. 78. in fin. lib. 3.*
(24) *Mascard. Concl. 1420. nu. 13. & ibi Castren. Cravet. & Io. Bap lup. de Usur. Comment. 4. in Præfat. nu. 31.*
(25) *Alex. Cons. 46. col. 1. vol. 3. & Cons. 54. col. 1. vol. 1. Cravet. Cons. 73. nu. 7. apud Baiard. ad Clar. §. Usura. nu. 22.*
(26) *Corne. & Cravet. apud Mascard. Concl. 1419. nu. 8. Baiard. loc. cit. & ibi Bald. Novel. & Plot.*
(27) *Marscard. d. Concl. 1419. nu. 10. & ibi Paris. Butr. Dec. Alex. & Tiraquel.*
(28) *Mascard. loc. cit. n. 13. & ibi Innoc. Bald. Abb. Covaru: & Lup.*
(29) *Menoch. de Arbitr. Iudic. Cas. 235. nu. 23.*
(30) *Baiard. ad Clar. § Usura. num. 23. & ibi Bald. Dec. Iason I. B. Lup. & Cravet.*
(31) *Natta Cons. 369. nu. 11. apud Baiard. l. cit. num. 25.*

Mascardus (32) dicens, quòd prima opinio procedit, quandò contrà Usurarium proceditur civiliter; secunda verò, quandò agitur criminaliter.

10 Quià autem summè difficilis est probatio hujusmodi usurariæ pravitatis, licèt, pròut dicunt jura, (33) non sint sumenda arma de domo adversarii, nihilominus possunt hujusmodi fæneratores compelli, ut eorum libros rationum exhibeant, ad probandas per eosdem libros usuras exercitas, ut textualiter habet *Clementina*. (34) Hoc autem intelligendum est de libris, qui tenentur in publico, in quibus partitæ debitorum adnotantur, quemadmodùm sunt libri matriculati Mercatorum, non verò de libris privatis, quos quilibet cordatus paterfamilias domi reclusos retinet, & in iis domesticorum negotiorum memorias adnotat, ut advertit *Glossa*. (35)

11 Insuper delictum usuræ probari potest per famam, ac communem opinionem, dummodò tamen Testes, qui ad hoc adhibentur, deponant, quòd audierunt apud omnes, aùt majorem partem populi, ut scribit *Mascardus*. (36) Stantibus verò talibus adminiculis, potest Episcopus, talem esse Usurarium pronunciare, & per talem sententiam ille evadit publicus Usurarius, ut ex jure deducit *Abbas*. (37)

Pœnæ.

SUMMARIUM.

12 *Pœnæ usuræ de jure Civili.*
13 *Pœnæ usuræ de jure Canonico, & quid requiratur, ut incurrantur.*
14 *Usurarius manifestus, quas pœnas subit.*
15 *Non est permittendus assistere, nèc ministrare Sacrificio Missæ.*
16 *Usurarii oblationes non recipiuntur in Ecclesiâ, nisi datâ cautione de restituendo.*
17 *Privantur Ecclesiasticâ sepulturâ.*
18 *Nisi factâ restitutione usurarum non possunt condere testamentum.*
19 *Incurrunt infamiam juris, ac sunt irregulares.*
20 *Pœna Clericorum exercentium usuras.*
21 *Regularis usurarius, quomodò puniendus.*

12 QUantùm ad pœnas Usurariorum, de jure Civili, arbitrio Judicis committi voluit *Clarus*. (38) earum tamen seriem ex eodem jure compulsatâ, recitat *Menochius*, (39) & ex sententiâ *Molinæi*, & *Paponis* scribit *Gothofredus*, (40) quòd, quàmvis in jure Civili de pœnis Usurariorum nihil expressè habeatur, nisi, quòd infamiam incurrant, (41) tamen possint per Judicem conveniri, torqueri, & extraordinariè puniri, argumento cujusdam Digesti, (42) in quo sancitur, quòd Publicani extraordinariè puniantur, si ultrà debitum aliquid à privatis exigant; pròut faciunt Usurarii, ultrà debitum sortis principalis, exigentes usuras.

13 Quò verò ad pœnas Canonicas, distinguendum est, nàm vel loquimur de usurâ occultâ, seu secretâ, vel de publicâ, sivè notoriâ. Quò ad primam, nullæ pœnæ latæ sententiæ reperiuntur in iurè contrà usurarios occultos, ut testatur *Toletus*. (43) proindè Confessarii circà tales gerere se debent, sicùt cum cæteris, qui obnoxii sunt restitutioni. Quò verò ad secundam, plures sunt pœnæ, dummodò tamen delictum fuerit plenè consummatum (non solùm paciscendo, sed etiam exigendo usuras,) & sit etiam cum exercitio, & consuetudine fænerandi, quæ requiritur ad hoc, quòd quis dicatur usurarius manifestus, ut dictum est suprà *num.* 7, aliter non incurruntur, ut dicunt *Doctores*. (44)

14 Prima pœna est, quòd Usurario manifesto omnia Sacramenta deneganda sunt, donèc usuras realiter restituerit, aùt idoneam cautionem præstet de restituendo juxtà vires sui patrimonii, ut textualiter dicitur in jure. (45) Cautio autem debet esse pignoratitia, aùt fideiussoria, ut cum communi vult Covaruvias; (46) dummodò possit Usurarius pignore, aùt fideiussione congruâ cavere; sed si solvendo non sit, nèc fideiussorem reperit, debet dare cautionem juratoriam de restituendo, quandò poterit; ac etiam jurare, quòd tunc aliam cautionem meliorem, quàm juramentum, præstare non potest, ut habet *Glossa*. (47)

15 Secunda pœna est, quòd Usurarius manifestus ante restitutionem, sivè cautionem de restituendo, ut dictum est, non est permittendus ministrare, neque assistere Sacrificio Missæ, cum enim publicè, & notoriè criminosi sint, ut supponimus, sacro Altari ministrare, ac Divinis mysteriis interesse prohibentur, ut sanxit *Tridentinum*. (48)

16 Tertia pœna est, quòd antè satisfactionem, aùt cautionem, ut suprà dictum est, usurarius manifestus non est admittendus ad oblationes, non solùm illas, quæ fiunt inter Missarum solemnia, sed etiam eas, quæ absolutè Deo fiunt. (49) intelligendæ autem sunt oblationes gratuitæ, non autem onerosæ, ut sunt decimæ, primitiæ &c. quas solvere obligatus est, ut habet quædam *Glossa*, (50) & insuper accipiendæ sunt oblationes propriæ, non autem impropriæ, quales sunt, quæ dantur prò Missis celebrandis, aùt quæ pauperi in eleemosynam offeruntur, ut scribit Suarez. (51)

17 Quarta pœna est, quòd supradicti admitti non possunt ad Ecclesiasticam sepulturam, etiamsi pænitentes decesserint, nisi prævià restitutione reali, aùt cautione supradictâ de restituendo, (52) & in odium usurariorum apposita est pœna suspensionis, (53) & excommunicatio-

(32) *Mascard. de Probat. Conclus.* 1419. *num.* 18.
(33) *l. Nimis grave. C. de Testi. l. final. C. de Eden.*
(34) *text. in Clement. unic. §. Cæterùm. de Usur.*
(35) *Gloss. in cit. Clement. V. Rationum.*
(36) *Mascard. de Probat. d. conclus.* 1419. *nu.* 28. 29. & 30.
(37) *arg. cap. Cum in Diæcesi de Usur. & Glos. in cap. 2. eo. tit. in 6. Abb. in cap. Quia in omnibus eo. tit. in fin.*
(38) *Clar. §. Usura. V. Sed quæro. nu.* 10.
(39) *Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cont. 4. Cas.* 390. *per tot. apud Baiard. ad Clar. l. cit. num.* 17. *lit. H.*
(40) *Gothofr. ad l. 20. lit. K. C. Ex qui. caus. infa. irrog. & ibi Molinæ. & Papo. lib. 2. Arrest. 7. nu.* 24.
(41) *text. in l. Improbum. C. Ex qui. cau. inf. irrog.*
(42) *l. locatio. §. Quod illicite. ff. de Public.*
(43) *Tolet. Instr. Sacerdot. lib. 5. cap. 36. §. final.*
[44) *Sylvest. Sum. V. Usura 9. Quæst. 4. & 8. Turrian. de Just. Disp. 63. Dub. 3. nu. 6. Ugolin. de Usur. cap. 24 § 5. nu. 3.*
(45) *text. in cap. Quia in omnibus. Extra. de Usur. cap. Quanquam. eo. tit. in 6.*
(46) *Covarru. Variar lib. 3. cap. 3. nu. 6.*
(47) *Gloss. in cap. Quanquam in V. Idoneè. de Usur. in 6.*
[48) *Tridentin. Sess. 22. Decret. de Obser. & evit. in celebr. Miss.*
(49) *text. in cap. Quia in omnibus. de Usur.*
(50) *Gloss. in cap. 2. in V. Oblationes. 90. Dist.*
(51) *Suar. de Censur. Disp. 31. Sect. 2. num. 6.*
(52] *text. in cap. 3. Extra. de Usur. cap. Quanquam. eo. tit. in 6. Gloss. in Clement. unic. in V. Manifest. eo. tit.*
(53) *text. in d. cap. 3. de Usur.*

cationis ipsofacto(54)Clericis, admittentibus eos ad Ecclesiasticam sepulturam.

18 Quinta pœna est, quòd manifesti Usurarii non possunt condere Testamentum, neque Codicilla; neque facere donationes causâ mortis, (55) nisi priùs realiter restituerint, aùt de restituendo caverint, pròut suprà; & quàmvis testamentum factum sit antè usuram commissam, tamen irritatur, si ex pòst Usurarius manifestus reddatur Testator. (56)

19 Sexta pœna est infamia juris, & ex consequenti inhabilitas ad beneficia, & irregularitas ad Ordines, ut ex jure (57) elicitur. Verum est, quòd multi Doctores tenent, quòd supradictæ pœnæ contrà usurarios afficiant tantùm Usurarios, nominatim declaratos tales, ut refert *Thesaurus*, (58) non verò alios.

20 Quò autem ad Clericos exercentes usurariam pravitatem, multas pœnas ingerunt sacri Canones; nàm in uno (59) repelluntur à beneficiis obtinendis; in alio (60) suspenduntur ab obtentis; in alio (61) dejiciuntur à gradu, & alienantur à Clero; & in quodam Concilio (62) sancitur, quòd, *Si quis Clericorum detectus fuerit usuras accipere, degradetur*; sicut priùs in Concilio Nicæno (63) Statuta fuerat Clerici usurarii dejectio à Clericatu.

Ex citatis Canonibus concludunt Doctores, (64) quòd Clerici usurarii, primò suspendi debent ab officio, ac beneficio, si habeant utrumque, vel alterum; & si per hoc non corriguntur, debent degradari, & quià infames de jure Civili ex delicto, tales etiam sunt de Canonico, ex notis juribus; & Usurarii manifesti in jure Civili infames sunt, ut suprà dictum est; sequitur, quòd etiam Clerici tales infames sint: infamia autem talis tolli potest per Episcopum, si Clericus pœnitentiam agat, ac acceptas usuras restituat, ut scribit loco proximè citato Diaz.

21 Quid verò juris, si Regularis usuras exerceat? Rarum hoc quidèm, imò rarissimum est; & unum tantùm de hoc crimine Reum audivi, cùm tamen plures Clericos sæculares usurarios notorios viderim; tamen evenire potest. Dico igitur, quòd proportionaliter puniendus est penis Clericorum, si desint municipales Ordinum leges. Dixi *proportionaliter*, non enim Regularis privari potest beneficiis, quorum incapax est; nec degradari, aut à Clericatu dejici, cùm inamovibiliter maneat per votu Deo mancipatus. Sed debet Officiis Ordinis sui, Prælaturis, & dignitatibus spoliari; & insuper penis proprietariorum percuti, cùm delinquat contrà votum paupertatis.

(54) *Clement. 1. iunct. glos. in V. Manifestos de Sepul.*
(55) *Barbos. in cap. Quanquam. nu. 8. & 9. Clar. §. Testamentum q. 26 init. & §. Donatio. quæst. 7.*
(56) *Surd. Lup. Geminian. Anchar Covar. & Vgolin. apud Thesaur. de Pœn. par. 2. V. Vsura. cap. 1. V. Amplia tertiò.*
(57) *text in cap. Inter dilectos. de Excess. Prælat. cap. Infames. 3. q. 7. & 6. q. 1. Improbum C. Ex qui. cau. infam. irrog.*
(58) *Thesaur. V. Vsura. cap. 1. V. limitant. secundò. & ibi Suar. Less. Salas. Filliuc. Bonac. & Vgolin.*
(59) *text. in cap. Inter dilectos. de Excess. Prælat.*
(60) *cap. Præterea iunct. Glos. in V. Suspendas. de Vsur.*
(61) *text. in cap. Si quis oblitus. 14. q. 4.*
(62) *Concil. Eliberin. cap. 20. relat. in cap. Si quis 47. Dist.*
(63) *Concil. Nicæn. cap. 17. relat. in cap. Quoniam. 14. q. 4.*
(64) *Diaz Pract. crim. Canon. cap. 88. Hostien. Sum. Rubr. de Vsur. §. final V. Alia à Iudice. Pellizzar. Manual. regul. Tract. 9. cap. 4. num. 193.*

TITV

TITVLVS QVARTVS
DE
Delictis contrà Castitatem.

SVMMARIVM.

1 *Castitatis descriptio.*
2 *Ejus elogia remissivè.*
3 *Est ad statum Religiosum requisita.*
4 *Non potest dispensari à Papa.*
5 *Hoc intelligendum, sinè magna causa.*
6 *Hoc idem docuit D.Thomas.*
7 *Mutavit posteà sententiam.*
8 *Castitas non admittit parvitatem materia.*

Post crimina contrà obedientiam, & paupertatem, ad ea descendimus, quæ labefactant *Castitatem*. Est autem hæc, ut scribit *Climacus*, (2) *Incorporea natura familiaritas; Christi jucundum diversorium; terrestris clypeus cordis, excessiva natura abnegatio;* Hujus plura elogia, præsertim ex *S. Ephrem Syro* contexit *Alvarez*, (2) quæ expendere *Ascetici* potiùs, quàm *Criminalista* est. Unum dicam, & est, quòd *Castitas*, ità est statui Religioso adnexa, & ad ejus perfectionem requisita, ut probat *D. Thomas*, (3) quòd super ea, nequè *Summus Pontifex* possit dispensare, prout textualiter habetur in quodam Canone, (4) quod tamen intelligendum est, sinè magnâ causâ, ut communiter censent Canonistæ, (5) & docuit *D.Thomas*, (6) licèt posteà sententiam mutaverit in *Summa*, (7) Censetur proindè ità propria Religioso Claustrali, vt de nullo vitio personæ Regularis magis scandalizentur Sæculares, nec illa majus damnum in existimatione patiatur, quàm ex læsâ quovis modo, vel leviter *Castitate*, quæ tamen levitatem non admittit, quià parvitatem materiæ à mortali excusantem non habet, ut docent Theologi, (8) labefactatur *Castitas* per plura Crimina, tùm *secundùm*, tùm *contrà naturam*, ea autem enumerare superfluum est, cùm singillatim omnia inferiùs suo ordine expendantur.

(1) *Io.Climac.Schal.profect.grad.15.*
(2) *Alvarez.de Vit.Spirit.Tom.2.lib.5.Par.2.cap.1.*

(3) *D.Thom.22.q.186.art.4.*
(4) *cap.Cum ad Monaster.de Stat.Monach.*
(5) *Panormit.in cap.Cum ad Monaster.num.22.& ibi Innoc. Fælin. & alii de Stat.Monach.*
(6) *D.Thom.in 4.Dist.38.q.1.art.4.*
(7) *2.2.q.88.art.final.*
(8) *D.Thom.2.2.q.154.art.4.D. Antonin.Par.2.Tit.5. cap.1.num.9. Sylv.V.Delectatio q.5.Less.lib.4. cap.3.nu. 59.Azor.par.3. lib 3.cap.25.Rebel.Par.2.lib.3.q.19.sect.3.Sanch.Moral.lib.6.cap. 6.nu.12.Baldel.lib.3. Sum. Dist.14.n.3.apud Pelliz. Manual. Tom.p.Tract.4.cap.3.n.56.*

§. I.

Consortium suspectum.

SUMMARIUM.

1 *Ecclesiastici cavere debent à quâvis specie mali.*
Familiaritatem cum mulieribus debent fugere.
Nimia familiaritas cum fœminis etiam consanguineis vetita Clericis sub censuris.
Familiaritas quid propriè sit, & quid largo modo.

2 *Suspicio legitima mali circà incontinentiam, à quo deducenda.*
Clerici non possunt cohabitare cum mulieribus, etiam sibi conjunctissimis, si ista sint suspecta.
Quidam Episcopi malam famam contraxerunt ex nimiâ familiaritate eorum cum propriâ filiâ, & Nepte.

3 *Suspicio rationabilis evadit, si ad eam concurrant duo fundamenta.*

4 *Canonica monitio, & post eam reincidentia in nimiam familiaritatem cum fœminis, necessaria ad crimen suspecti consortii.*
Facta monitione de crimine vitando, reincidentia probat crimen.

5 *Actiones, ex quibus emergit suspectum consortium.*

6 *Plures actus requiruntur ad generandam suspicionem mali consortii.*

7 *Monitio Canonica qualiter fiat.*

8 *Quatuor actus familiaritatis requiruntur ad consortium suspectum.*

9 *Indicia suspecti consortii remota, proxima, & violenta.*

10 *Opinio Sgroi circà recidivantem post monitionem Canonicam.*
Quid faciendum à Marito suspicante de adulterio Uxoris.
Opinio Bartoli de punitione adulterii præsumpti.

11 *Maritus percutiens Clericum adulterantem cum propriâ Uxore, non incurrit Excommunicationem.*

12 *Laici, absquè licentiâ Episcopi, loquentes cum Monialibus non sibi conjunctis, olim excommunicabantur.*
Laicis, & Clericis vetitum frequentare Monasteria Monialium sub pœnâ excommunicationis, & depositionis respectivè.
Regulares in pœnis Clericorum continebantur.
Lex pœnalis extenditur ob identitatem rationis; vel favore animæ; vel ad evitanda peccata.

13 *Regulares de jure novo arctius prohibentur loqui cum Monialibus.*
Decretum Sac. Congreg. circà hoc.
Declaratio Sac. Congregationis, quòd in locutione cum Monialibus non detur parvitas materiæ, non reperitur.

14 *Regularis loquens Moniali absquè licentiâ, àn peccet venialiter, àn mortaliter.*
Opinio, quòd lex humana pœnalis ex se non obliget ad mortale.
Lex pœnalis obligat in conscientiâ juxtà qualitatem materiæ.

15 *Regularis alloquens Monialem absquè licentiâ, non peccat mortaliter.*
De disputantibus de valore Decretorum Sac. Congreg. remissivè.
Lex absquè publicatione non ligat.
Lex humana per non usum cessat obligare.
Lex vetans collocutionem, & frequentiam cum Monialibus, non servatur.

16 *Decretum Sac. Congr. ob non usum desinit obligare in conscientiâ.*

17 *Quæsita varia circà locutionem cum Monialibus.*

18 *Soluuntur unico principio.*
Lex pœnalis extenditur, quandò aliàs redderetur inutilis.

19 *Vox valida est ad suscitandam incontinentiam.*
Scribens ad Monialem puniendus sicut alloquens.
Qui doceant, quòd scribentes ad Moniales pari modo delinquant, sicut loquentes absquè licentiâ.

1 QUià juxtà *Apostolum*, (1) cavendum ab omnibus, & maximè Ecclesiasticis est non solùm ab omni malo, sed etiam à *quâcumque specie malâ*; hinc est, quòd in viro mancipato divino famulatui, & maximè *Regulari*, ipsa etiam species mali crimen evadit. Hinc fit, quòd sola familiaritas immoderata cum mulieribus, aut aliis personis, ex quibus suspicio incontinentiæ oriri possit, quamvis in facto non involvat crimen, de quo ab alijs suspicatur, tamen delictum est se punibile evadit; Undè antiqui *Canones* (2) omnibus Clericis familiaritatem cum fœminis sub Censuris vetuerunt; & hoc non solùm cum extraneis, sed etiam cum consanguineis, *si sit nimia*, ut patet ex pluribus Capitulis, (3) quæ familiaritas non solùm sistitur in convivendo sub eodem tecto, & eâdem familiâ (familiaritas enim propriè significat conviventiam in unâ domo, sub uno patre familias; undè *familiares* dicuntur personæ, sivè res ad familiam spectantes, ut *servi*; (4) *familiaris res*, quæ publicæ opponitur; (5) *familiaria sepulcra* alicujus familiæ personis constituta; (6) *familiaria vestimenta*, (7) quæ ad familiam vestiendam parata sunt &c.); sed ampliori, & usitato Vocabulo accipitur etiam prò *amicitiâ*, *conversatione*, *collocutione*, & *domesticitate*.

2 Porrò justæ *suspicionis* fundamentum ex duplici principio deducitur, puta, à personis, & actionibus, & quodlibet illorum sufficit ad statuendam legitimam *suspicionem*. A personis quidèm, si illæ talis sint qualitatis

quòd

(1) 1. *Thessalonic. cap. 5. ℣. 22.*
(2) *Concil. Nicæn. cap. 3. relat. in cap. Interdixit 32. Dist. cap. Quorundam. 34. dist. cap. Clericos. cap. Sed si fortè. cap. Si quispiam cap. Volumus. cap. In omnibus. cap. Clerico 81. Dist. Concil. Mogunt. cap. 10. cap. Si quisquam Extrà de Cohab. Cler. & Mul.*
(3) *cap. 1. cap. Omnibus, cap. Episcop. 34. Dist. Lauræ, Epi. V. Cleric. quò ad convers.*
(4] *arg. l. 1. ff. de Vi, & vi arm.*
(5) *arg. l. Iurisgentium. § 14. ff. de Pact. l. 4. ff. de Pub. iudic.*
(6) *text. in l. Familiaria. ff de Relig. & sump. fun.*
(7) *text. in l. Vestis. ff. de Aur. erga legat.*
(8) *l. Qui iure ff de Acquir. poss.*

quòd possint generare *suspicionem*, quòd Ecclesiasticus possit ab illis ad peccatum provocari; Proindè licèt Sacri *Canones* (9) permiserint Clericis cohabitare cum Matre, Aviâ, Materterâ, Amitâ, Sorore, & Nepte, tamen si istæ tales sint *suspectæ*, nempè malâ famâ laborent, non possunt cum illis habitare, ut ex *Concilio Moguntino* habet quidam *Canon*. (10) Sic ajens. *Inhibendum est, ut nullus Sacerdos fœminas, de quibus suspicio esse potest, retineat; sed neque illas, quas Canones concedunt, Matrem, Amitam, & Sororem; quia instigante Diabolo, & in illis scelus perpetratum esse reperitur*. Ab actionibus autem, si tales sint, quæ generare *suspicionem* legitimam possint, ut secreta colloquia, nimia frequentia, sequestratio &c. Undè quantùmvis coniunctissimæ sanguine personæ sint, tamen per tales actus redduntur *suspectæ de incontinentia*. Proindè legimus in quodam *Canone*, (11) quòd quidam Episcopus ob immoderatam familiaritatem cum propria filiâ, malam famam contraxerat, vbi ait *Glossa*. *Non quòd aliquod ibi sævi criminis existimaretur, propter fœdus naturale; sed quia coràm omnibus eam nimis osculabatur, & ponebat manum in gremium ejus &c.*, & hoc idem accidisse cum quodam *Episcopo Quinqueeclesiensi* cum Nepte suâ, observat alia *Glossa* (12) cujusdam Decretalis.

Sequitur igitur ex his, quòd eò major, & rationabilior evadat *suspicio*. Si duo hæc fundamenta in facti contingentiâ copulentur; puta, si Ecclesiasticus conversationem nimìs familiarem habeat cum personâ, quæ malæ famæ sit; vel Ecclesiasticus ipse malâ famâ ex se laboret; licèt persona, cum quâ familiariùs conversatur, honestæ sit existimationis; legitimè enim suspicari potest, quòd hæc ab illo pervertatur.

4 Verùm ad statuendum crimen *suspecti consortii* non sufficit nimia familiaritas, aliique actus, de quibus mox dicemus, sed requiritur *Canonica monitio*, & pòst hanc, reincidentia. Et hoc apertè convincunt plures *Canones*, (13) qui statuunt hujusmodi suspectos debere *moneri Canonicè*; & si post monitionem, in priori conversatione involuantur, tunc excommunicentur. Et quantùm ad necessitatem præviæ hujus trinæ monitionis, Canones imitatur lex Civilis; (14) quæ statuit, quòd, *si quis suspicionem habeat de alio familiariter colloquente cum Vxore sua, debet per tres vices illum monere, ut abstineat; & si post hoc adhuc colloquentem invenerit, possit in eum animadvertere, vel Iudici puniendum tradere*. Ex quo habemus, quòd positâ monitione, noua reincidentia sufficienter probat crimen ad pœnam.

5 Diximus autem suprà, *suspectum consortium* oriri ex qualitate personæ, & actionis. Prima quidèm, si sit malæ famæ &c. Actiones verò, ait S. *Bonaventura*, (15) si tales sint, quòd *suspicionem immunditiæ generare solent; Puta, si prò colloquiis habendis, queratur locus solitarius, & obscurus: tempus nocturnum, aut aliàs importunum, nempè, quandò Fratres omnes sunt in Choro, vel Refectorio*. *Si gestus sit dissolutus; puta, nimia appropinquatio ad mulierem, vel nimia affixio occulorum ad faciem ejus: vel manuum contactus. Item si talia colloquia fiant, excluso aliorum auditu, licèt non visu; & sunt cum persona frequentata, absquè ullâ manifestâ, piâ, seù rationabili causâ*. His possunt addi litteræ, sivè salutationes frequentes per internuncios missæ; munuscula, aut per se tradita, aut per interpositam personam missa; laudatio pulchritudinis affectata, reciproci occulorum nictus, quæsitæ occasiones se videndi, & sexcenta hujusmodi, quibus proditur sensualis passio ergà personã *suspectam*; & quæ juxtà consuetudinem Patriæ à viro cordato, & prudenti interpræ tari possunt, tanquàm incentiva libidinis, & non ceremoniæ *urbanitatis*.

6 Omnia autem supradicta accipi debent non de uno, sed de pluribus actibus, per quos possit dici inducta frequentia. Existimat autem *Sanctorus*, (16) pòst *Baldum*, *Decium*, *Iasonem*, *Curtium*, & *Barbosam*, duos ad minus actus requiri, (licèt ipse plures desideret) ad hoc, quòd dicatur inducta frequentia, sed rem altiùs emedullando, dico, quòd multò plures debent esse actus, ut ex iis possit resultare *Consortium suspectum* punibile.

7 Ad hoc autem demonstrandum, adverto, quòd, ut suprà *num*. 4. dictum est, punitionem hujus criminis præcedere debet *monitio Canonica*, quæ, ut textualiter habetur in quâdam *Constitutione Gregorii Decimi*. (17) consistit in *trinâ monitione, sivè unâ prò tribus*. Adverto autem, quòd in tantùm fit secunda, & tertia monitio; in quantùm monitus, pòst primam monitionem, non obedit mandatis; sed dupliciter hoc contingere potest; uno modo, quandò monitus tenetur in termino assignato aliquid præstare; ut si aliquis citetur, ad comparendum termino sex dierum coràm Judice: alio modo, quandò monitus intrà terminum definitum, tenetur ab aliquo abstinere. Licèt autem in praxi judiciali possit, tùm in primo, tùm in secundo casu fieri una tantùm monitio, quæ specificetur facta prò tribus; si nempè in eâ assignentur tres termini congruentes, puta, *monitorius* primus, & secundus; & tertius *peremptorius*, tamen non ità est in *monitione Canonicâ* extrajudiciali, & quæ non fit scriptò, prout in casu. Fundatur autem hæc assertio in *Evangelio*. *Si peccaverit in te frater tuus vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. Si te non audierit adhibe tecum adhuc unum, vel duos. Si non audierit eos, dic Ecclesiæ*, (18) ex quo habetur trina, & distincta monitio, non autem una facta prò tribus; si quidèm prima est Secreta, & solitaria. Secunda secreta, sed Testibus adhibitis, tertia verò publica; necessitas autem harum trium est, eò quia peccans monitus non resipiscit, sed per novos actus prodit se in pristino peccato permanere.

8 Ex hoc autem habetur, quòd plures actus peccaminosi, quàm duo, debent intervenire ad hoc, quòd publica monitio fieri queat. Etenim, qui primò videt actum familiaritatis excedentis alicujus cum fœminâ, ex illo unico non potest rectè formare suspicionem mali, neque ex hoc proximum monere, ut in posterùm caveat. Oportet proindè, ut ad minùs duo sint. Ut autem locus sit secundæ monitioni coràm Testibus, requiritur nouus actus, quo prodatur, illum ex primâ monitione non profecisse; & sic erunt tres. Et tandèm ad hoc quòd possit deveniri ad tertiam publicam monitionem oportet, quòd per alium actum manifestetur, quòd nihi

(9) *cap. Cum omnibus. cap. Fœminas. 81. dist. l. Eum qui. C. de Epi. & Cler.*
(10) *cap. Inhibendum. Extrà. de Cohab. Cler. & Mul.*
(11) *cap. Quorundam. iunct. gloss. in V. Fama. 34. dist.*
(12) *Gloss. in cap. Cum in iuventute. in figur. cas. de Purgat. canon.*
(13) *cap. Quorundam. 34. Dist. cap. Si quispiam. 81. Dist. cap. Si quisquam. Extrà. de Cohab. Cler. & Mul.*
(14) *Authent. Si quis. C. Ad leg. Iul. de Adult. Nouel. Vt liceat Mat. & Aui. §. His quoque Coll. 8.*
(15) *S. Bonavent. Exposit. in Regul. Minor. cap. 11.*
(16) *Sanctor. Comment. cap. 11. Stat. 4. V. Declarandum. fol. m. 576. & de Pœn. cap. 8. q. 1. V. Neque sola. fol. 347.*
(17) *cap. Constitutionem. §. Statuimus. de Sent. excom. in 6.*
(18) *Matthæ. cap. 18. n. 15. 16. & 17.*

profuerunt primæ duæ monitiones; & hoc modo erunt quatuor actus. Fateor quidèm, quòd primus actus possit in se habere aliquandò tales circumstantias, quòd illam videns, legitimam queat formare suspicionem; tamen tales actus extremè familiares regulariter supponunt alios præcedentes; cùm *Nemo de repentè fuit turpissimus*; (19) proindè actus ille plures præcedentes virtualiter includit.

9 Advertendum autem, quòd actus inducentes *suspectum consortium* possunt esse aut indicia *remota*, aut *proxima*; aut *violenta*. *Remota* quidèm, si sint ea, quæ enumeravimus infrà §. *Adulterium num.* 15. *& seqq.*, *proxima* autem, pròut ibidèm diximus *à num.* 3. *& seqq. Violenta* verò, si ex illis potest Judex devenire ad pœnam extraordinariam (quippè ad pœnam ordinariam ex indiciis etiam violentissimis deveniri non posse in delictis carnis, probavissimus, loco supracitato post *num.*22.) delicti, de quo est suspicio.

10 Opinatur autem *Sgroi*, (20) quòd ex *monitione Canonicâ* factâ alicui in casu *suspecti consortii*, si is in eosdem actus recideret, oriatur præsumptio juris, & de jure, ob quam possit Judex condemnare Reum, & quidèm pœnâ ordinariâ, ut videtur ipse intelligere, licèt de hoc clarè non se explicet; & suam sententiam fundat *in l.final. C.de Adult.*; sed fallitur in hoc, nàm in lege ab eo citatâ nihil habetur ad intentum. Prò se facit *Authentic. Si quis ei C. ad leg.Iul. de Adulter.* in quâ sancitur, quòd *Maritus suspectum habens aliquem de adulterio cum propriâ Vxore, debet per tres vices ipsum monere, nè cum Vxore suâ colloquatur. Quòd, si post hæc, eos colloquentes repererit in domo suâ, aut adulteri, vel in popinis, vel in suburbanis, potest Maritus impunè suspectum adulterum occidere. Si alibi inveniet, & hoc probet per tres Testes, tradet eum Iudici, qui, nullâ aliâ ratione quæsitâ, habet licentiam puniendi*. Et ex hâc colligit *Sgroi*, quòd ex tali præsumptione juris, & de jure possit Judex ad pœnam ordinariam devenire; cui potest addi etiam *Bartolus* (21) ad illam *Authenticam* ubi vult, quòd adulterium præsumptum, juris præsumptione probatum, punitur sicut verum.

11 Sed contrarium tenet *Abbas*, (22) qui vult, quòd illa lex permittat soli Marito occidere, quià non alio modo potuit compescere justum dolorem ipsius; & proindè etiam lex Canonica, pròut habetur in quâdam *Decretali*, (23) definit, quòd Maritus percutiens Clericum repertum in adulterio cum Uxore, Matre, Sorore, aut Filiâ, evadit Excommunicationem; Non tamen ultrà personam Mariti extenditur talis lex; nec vult, quòd Judex ex tali præsumptione procedat ad pœnam ordinariam adulterii. Licèt enim lex illa dicat, quòd Judex habeat *puniendi licentiam*; punitio hìc tacta accipienda est, vel prò pœnâ extraordinariâ, vel prò gravissimâ torturâ, (quæ etiam ipsa pœna est) juxtà violentiam indicii ad habendam plenam confessionem. Et hæc expositio deducitur ex ventre ejusdem legis, quæ sequitur, quòd *si Maritus reperit Adulterum suspectum colloquentem &c.* in loco Sacro, tradat illum, & Uxorem foro Ecclesiastico, ut ipsos servet, donec Judex *cognoscens hoc, mittat Episcopo Civitatis, quatenùs ei isti tradantur, ut debeant subire tormentum, ut nuncietur per eum ad Præsidem Provinciæ, qui secundùm leges, pœnam imponet legitimam*. Ex quo textu evidenter deducitur, quòd punitio, de quâ priùs loquitur, accipi debet de torturâ, de quâ apertè ex pòst loquitur, reservato jure Præsidi Provinciæ, imponendi pœnam legitimam juxtà id, quod deponent Rei in tormentis; puta, pœnam ordinariam, si fuerint confessi crimen; sin minùs extraordinariam.

12 Ad speciem criminis *suspecti consortii*, spectat non solùm nimia familiaritas, sed etiam accessus ad Monasteria, & collocutio cum *Monialibus*. Et quidèm diverso modo respectu personarum statuum diversorum. Etenim per plura *Concilia* (24) vetitum fuit laicis alloqui *Moniales*, quæ non essent illorum consanguineæ; & si ad eas accederent absque licentiâ Episcopi, anathemati subjiciebant juxtà Sanctionem *Concilii Ravennatensis tertii*. (25) Clerici autem accedere ad Monasteria non poterant sinè licentiâ Episcopi, nec Episcopi ipsi, vel Presbyteri, nisi præsentibus aliis, (26) & hæc quidèm juxtà Canones antiquos. Sed ex sanctione *Concilii Lateranensis sub Alexandro III.* (27) Clericis, & laicis vetitum est frequentare Monasteria *Monialium*, & si moniti Canonicè per Episcopum non desistunt, Clerici depositione, laici excommunicatione debent mulctari; Regulares autem nè dum recensitis legibus etiam ipsi tenebantur, sed arctioribus; nàm etiam obtentâ Superiorum licentiâ accedendi, & colloquendi cum *Monialibus*, eas alloqui non poterant nisi in præsentiâ *Abbatissæ*, ut notat *Glossa* quædam. (28) Undè non subsistit opinio illorum, (29) qui dicunt, quòd cum *cap. Monasteria de Vit. & hone. Cler.* loquatur de Clericis, & laicis, frequentantibus Monasteria *Monialium*, non autem de Regularibus, ad hos talis lex, cùm sit pœnalis, non possit extendi. Si quidèm lex pœnalis extenditur ad non expressa ob identitatem rationis in favorem animæ, & ad evitanda peccata, ut docent *Suarez*, & *Sanchez* (30) apud *Donatum*. Et cum hæc faveat animæ, ac Religioso non observantiæ, & pericula incontinentiæ antevertat, utiquè ad Regulares extendenda est; attentò maximè, quòd ipsi perfectiori vitæ addicuntur, & majoribus periculis tentationum sunt obnoxii.

13 Arctior de jure novo facta Regularibus est prohibitio alloquendi *Moniales* non solùm, sed etiam quamlibet aliam personam degentem in Monasteriis *Monialium* à *Sac. Congreg. Regularium* de mandato *Sixti V.* Decretum ejus dant per extensum *Quaranta*, *Donatus*, & *Peyrinus*, (31) memorantque communiter scribentes de *Monialibus*. In hoc autem non solùm prohibetur allocutio simplex, & non frequentata. Et quantùmvis tale Decretum fuerit posteà moderatum per *Sac. Congregationem*

(19) *Iuvenal. Satyr.* 2. *V.* 83.
(20] *Sgroi Par.* 5. *cap.* 4. *n.* 29.
(21) *Bart. in Authentic. Vt biceat. Matri, & Auiæ. §. His quoque.*
(22) *Abb. in cap. Si quisquam. n.* 3. *de Cohab. Cleric. & Mul.*
(23) *cap. Si verò. il* 1. *Extrà de sent. Excom.*
(24) *Concil. Arelaten.* 4. *cap.* 7. *Concil. Parisien.* 6 *lib.* 1. *cap.* 46. *Concil. Mariscon.* 1. *cap.* 2. *Concil. Nicæn.* 2. *cap.* 20. *Lauræ. Epi. V. monial circ. collocutio.*
(25) *Concil. Ravennat.* 3 *post Clem. V. cap.* 11.
(26) *Concil. Carthag.* 3. *cap.* 25. *Concil. African. c.* 5. *Lauræ. V. Virgini circà alia.*
(27) *Concil. Lateran.* 3. *relat. in cap. Monasteria. Extrà de Vit. & hone. Cleric.*
(28) *Glos. in cap. Periculoso. in V. Honeræ de Stat. Regular. l.* 6. *cap. Dissinimus.* 18. *q.* 2.
(29) *Sanch. Panormit. & Tambur. de Iur. Abbatiss. disp.* 25. *q.* 23. *n.* 3.
(30) *Suar. de leg. lib.* 5. *cap.* 2. *nu.* 12. *& lib.* 6. *cap.* 4. *n.* 2. *Sanch. de Matr. lib.* 3. *disp.* 42. *n.* 4. *& lib.* 7. *disp.* 9. *num.* 8. *apud Donat. Tom.* 3. *Tract.* 6. *qu.* 4. *num.* 3.
(31) *Stephan. Quarant. Sum. Bull. V. Monasteria Monial. fol. m.* 349. *Donat. tom.* 3. *tr.* 6. *q.* 5. *Peyr. ad Contr.* 6. *B. Pii V. §.* 1. *num.* 6.

tionem de mādato *Urbani VIII.12.Cal.Decemb.1623.*, quod per extensum recitatur à *Peyrino*, (32) & concessum Episcopis, ut licentia loquendi cum *Monialibus*, quæ poterat solùm concedi ab ipsâ *Sacra Congregatione*, amodò possit dari ab Episcopis quater in anno Regularibus, cum tamen, quòd *Moniales* alloquendæ sint coniunctæ Regularis in primo, aut secundo gradu; tamen substantiale prohibitioni respectu cæterarum *Monialium* adhuc persistit. Et quià multi Doctores (33) non sinè optimo fundamento negabant, committere in illam prohibitionem eum, qui ad breve tempus *Monialem* alloqueretur, audio, prodiisse aliquandò aliud Decretum à *Sacra Congregatione*, per quod declarabatur non dari parvitatem materiæ in tali allocutione. Tale autem Decretum authenticum mihi videre non licuit, nec apud ullum Auctorem reperi. Nec *Nicolius*, aut *Lantusca* nuperrimi talium Decretorum Collectores, ipsum referunt: *Thesaurus* autem de *Pæn.V.Monialis cap.4.in fin.* illud innuit, & per extensum non dat. Suspicor, proindè fuisse clanculùm impressum, vulgatum, & postmodum optimo consilio suppressum.

14 Controvertunt autem Doctores, àn talis allocutio Regularis cum *Moniali* absquè licentiâ, involuat etiam culpam Theologicam, àn verò solam legalem, sivè pœnalem. Sententia fuit aliquorum, (34) quòd non incurratur culpa nisi venialis; eò quià lex humana pœnalis, seclusis circumstantiis extrinsecis, puta, Scandali, malæ intentionis, & similium, non obligat sub mortali, pròut docuit *Martinus Navarrus*. (35) Alii autem communiter (36) tenent, quòd peccetur mortaliter; tùm quià falsum est, quòd lex pœnalis non obliget in conscientiâ, nàm obligat ad veniale, vel ad mortale juxtà gravitatem materiæ, pròut, post multos, (37) quos citat, probat *Donatus*; porrò materia allocutionis gravis est, cùm sit prò honore *Sanctimonialium*, & prò salute animæ ad vitanda pericula incontinentiæ; Tùm quià, cùm hoc declaratum sit à *Sacrâ Congregatione* sub primâ Julii 1608. cujus Decretum refert ex *Longo Peyrinus*, (38) non est amplius locus opinandi in contrarium.

15 Mihi autem (Salvo meliori judicio) probabilior apparet prima Sententia, non quidèm ex suo, sed ex alio fundamento. Non controvertendo enim de valore declarationis *Sacræ Congregationis*, de cujus Decretorum validitati (àn nempè habeant vim legis obligantis; àn verò auctoritatem tantùm doctrinalem) disputant ad partes multi, quos dat *Diana*, & *Lezana*. (39) Pariter non controvertendo, àn dicta declaratio, tanquàm lex obliget, cùm non fuerit solemniter publicata; cùm tamen publicatio ità de ratione legis, ut obliget ad observantiam, sit, ut absquè publicatione non liget, ut docent communiter Theologi post *D.Thomam*; Adverto, quòd omnis lex humana, sivè Canonica sit, sivè Civilis, quantùmvis justa, moderata, & rationabilis per contrariam consuetudinem, aùt præscriptionem tollitur, & abrogatur, ità ut per non usum illius desinat obligare, ut communiter *Theologi*, *Canonistæ*, & *Iurisperiti* profitentur. (41) Porrò talis lex prohibitiva, ut video, communiter non servatur. Etenim contrà Clericos, & laicos frequentantes Monasteria *Monialium*, extant leges latæ, quas suprà retulimus, nèc tamen servantur, aut Episcopi eas servare faciunt per punitionem transgressorum. Si quidèm laicis frequentantibus Monasteria *Monialium*, ut habetur ex citato *cap.Monasteria.de Vit.& honest.Cleric.* debetur excommunicatio, & Clericis depositio, nec tamen ullibi locorum vidi hoc in usu positum. Benè vidi laicos pauperes, ac Clericos tenues depræhensos à birruariis, ad Monasteria ad carceres duci, eò quià licentiam in scruptis non habebant; nèc tamen excommunicatos, aut depositos audivi; sed tantùm pecuniâ mulctatos; Undè facile est agnoscere, talem capturam factam esse non studio tuendæ legis, sed aviditate aucupandæ monetæ, quandò quidem non rarò videntur in nonnullis Curiis, mediante pecuniâ, concessæ licentiæ tùm mensurnæ, tùm annuales, accedendi ad Monasteria, nullâ interveniente *rationabili causâ*, quam exquirit citatus Canon. Pariter laici nobiles, seù divitiis spectabiles, & Ecclesiastici copiosi passim frequentant Monasteria, & non rarò cumscandalo nutriunt amicitias, ac familiaritates cum *Monialibus*, & contrà hos per dictas pœnas spirituales non procedunt Episcopi, quàmvis sciant; & hæc communiter in totâ Italiâ fit. Concludendum proindè dictam legem prohibitivam per contrarium usum abrogatam.

16 Pari modo dicendum est de prædictâ inhibitione Regularibus factâ per citatum Decretum *Congregationis*. Si enim unus, vel alter Regularis timoratæ, seù potiùs scrupolosæ conscientiæ cavet ab allocutione *Monialium*, cæteri omnes docti, & spirituales de hoc non curant (loquor tamen de colloquio brevi, & indifferenti, & occasionato, non autem de frequenti, & ad pravum finem,) & de illo sibi conscientiam non faciunt. Concludendum proindè, talem legem, quò ad peccatum mortale incurrendum, abrogatam ex contrario usu esse. Nec tamen intendo relaxare habenas, & ansam præbere cuivis, ut huic sententiæ fisus, accedat indifferenter ad *Moniales*, & occasione quæsitâ longos, aut frequentes cum illis misceat sermones. Si quidèm qui sic ageret, ratione periculi, non esset immunis à culpâ mortali; sed loquor de occasione accidentali, in quâ, interveniente causâ aliquâ rationabili, puta, urbanitatis; curiositatis non improbandæ; instructionis dandæ, seù recipiendæ, & similium, brevem sermonem haberi contingit. Talibus enim casibus Regularem non peccare, firmiter teneo.

17 Occasione hujus materiæ multa quærunt Doctores, puta, àn pari modo delinquat, qui loquitur *Moniali*, illâ minimè respondente: & qui loquitur per nutus, non

(32) *Peyrin.lòc.sup.cit.num.7.*
(33) *Suar.Tom.4.de Relig lib.1.cap.10.n.27.Sanch.& Bonacin.apud Donat.Tom.3.Sr.6.q.12.n 8.*
[34) *Sanch.in Decal.lib.6.ca.16.n.120.Dian.Par.1.Tr.10.Resol.22.& Par.3.Tr.2.Resol.7.apud Donat.Tom. 3.Tr. 6.q.5.n.4.Lezan.Tom.p. cap.25.n.36.Roderic.Tom.p.Q.45.art.4.ant.fin.*
(35] *Navarr.Manual.cap.23.n.57.*
(36) *Homobon.Casu.5.V.4.ad fin.Bonacin.de Clausur.q.3 Pun.4.num.4 Pellizz.de Monial.cap.5.sect.5.q.5.n.199.Verricell.Q.Q.Moral. Tr.8 Miscell.q.66.n.15.apud Donat.loc.cit.n.5.Peyrin.ad Const. 6.B.Pii num.36.& ibi long.Par.2.Cas.3.n.29.Barbos.Iur.Eccl. cap.44.n.156.in fin.*
(37) *Sot.lib.1.de Iust.q.6.art.4.& 5.Medin.1.2.q.96.art.4.Sylvest. V.Obedientia.in fin.Covar.in Regul.Peccatum 2.Par.§.5.n.3. Sayr.Clau.Reg.lib.3.cap.9.n.9.apud Donat.Tom.1.Par.1.Tr.1 Quest.31.n.20.*
(38) *Long.de Cas.reser.Par.2.Cas.3.n.29. Peyrin.ad Const.6.B.Pii V.n.36.*
(39) *Dian.Par.1.Tr.10.Resol.29.& Par.5.Tract.2.Resol.96.Barbos. Iur.Eccl.lib.1.cap.4.n.81.apud Lezan.V.Sac.Congr.n.8.*

(40) *D.Thom.1.2.q.90.art.4.*
(41) *D.Thom.1.2.q.97.art.3.Scot.in.4.Dist.25.q.2.§ Ad argu.V. Ad aliud potest dici F.6.§.leges. ubi Gloss.in V. Abrogatæ.4. Dist. cap.final-Extrà de Consuet.l.de quibus ff.de leg.l.1.& 2.C.Quæ sit long.Consuet.*

non autem verbis articulatis, & qui loquitur absquè accessu ad Monasterium, sed stans in domo, viciná Monasterio: & qui mittit epistolam ad *Monialem*. Ad istas quæstiones, pròut communiter accidit, in omni materiâ dubitabili, sunt nonnulli, qui negant, & alii, qui affirmant. Nos eorum fundamenta non examinamus; sed quià ex unico principio omnes illas solvimus, hoc tantummodò tractamus.

18 Dico igitur, pari modo delinquere eum, qui datâ operâ, sinè causâ rationabili, ac licentiâ requisitâ, alloquitur *Monialem*, & illum, qui ad eam scribit; vel per nutus mentalem conceptum aperit, vel loquitur, ipsâ non respondente, vel illo minimè accedente ad Monasterium. Ratio est; quià verba legis extendi debent ultrà propriam significationem, ut voluntas legislatoris locum habeat, quandò aliàs lex redderetur inutilis, & ejus finis frustraretur, ut argumento cujusdam *Glossæ* (42), quam reputat singularem, scripsit *Baldus*. (43) Certum porrò est, mentem *Summorum Pontificum*, & *Concilii* in prohibendo accessu, & collucutione cum *Monialibus*, eam fuisse, ut interdicerentur ea omnia, per quæ possit violari virginalis integritas, ac pudicitia *Monialium*, quæ frequentissimè vitiatur ex conversatione cum viris. Licèt autem in promulgandâ lege prohibitivâ, utantur his verbis, puta, *accessu*, & *allocutione*; tamen ad hæc duo non præcisè limitatur eorum intentio (alioquin ipsa posset frustrari fine ab eo, qui non loqueretur, sed ea practicaret, ob quæ non minùs, ac per verba potest accendi incontinentia,) sed nomine horum, quæ fræquentiùs accidunt, & regulariter committuntur, veniunt ea omnia, per quæ hujusmodi pericula incontinentiæ possunt suscitari. Patet autem, quòd homo conceptum suum potest pandere ità per nutus; aut per verba, in competenti distantiâ prolata; aùt per scripturam, sicùt per actualem locutionem, & potest accendi fomes concupiscentiæ in *Moniali* ex verbis viri loquentis, licèt illa minimè respondeat, sicut si responderet. Sequitur igitur hæc quatuor ità vetita esse per eandem legem, sicut frequens *accessus*, & *allocutio*.

19 Imò dico, quòd validior est, Epistola scripta ad suscitandum, ac fovendum ignem concupiscentiæ, quàm sint verba. Concedo quidèm, quòd vox, ac verba valida sunt ad ciendam libidinem, juxtà illud *Satyrici*. (44)

. . . . . *Quod enim non excitat inguen.*
Vox blanda, & nequam.

tamen cùm raptim transeat, non habent illam vim nocendi permanentem, quam habet scriptura. Potuit aliquandò quis amatoria verba dicere *Moniali*; quæ tamen in animo illius aditum non invenerunt, vel quià ob aliqualem erubescentiam, non apertis, sed æquivocis verbis, sensualis animus proditus est. Sed in Epistolâ, quæ non erubescit, potest quis apertiùs obscænum sensum aperire, & voluntas legentis, quæ primò expugnata non fuit, ex replicatâ lectione succumbere. Concludo igitur, quòd pari modo delinquit familiarem habens communicationem per Epistolas cum *Moniali*, sicut, qui frequentat *accessum*, *ac colloquium*. Proindè non assentio doctrinæ *Roderici* (45) dicentis, quòd licèt jure communi prohibeatur frequentatio, & accessus ad Monasteria *Monialium*, non tamen uetatur missio Epistolarum ad ipsas. Etenim uerum est, quòd non habetur in jure explicita talis prohibitio; habetur tamen implicitè, & per extensionem prohibitionis, ad rationem tactam numero superiori. Scio quidèm ultrà citatum *Rodericum*, etiam alios *Doctores* apud *Pignatellum* (46) sentire, quòd non pari modo delinquat, qui scribit, & qui alloquitur *Moniales*; & illis possunt addi alii, quos cumulat, & sequitur *Barbosa*; (47) qui docet scribentem ad *Moniales* non incurrere Censuram positam ab Episcopo contrà alloquentes illas. Non tamen recedo à sententiâ meâ ob rationes suprà assignatas, quibus addo *Abbatem*, (48) qui plura jura cumulat ad demonstrandum, quòd dispositio pœnalis ex identitate rationis extenditur etiam ad non expressa. Nec valet communis responsio, quam etiam citat, & adducit *Raynaldus*, (49) qui cum supracitatis sentit, quòd Constitutiones pœnales strictè intelligendæ sunt, nec est par ratio scribendi, & alloquendi, quià allocutio magìs movet, quàm scriptura. Etenim contrarium verius est, pròut diximus; & opinio hæc posset ad plus verificari de unâ Epistolâ, obiter ad *Moniales* scriptâ; sed non de frequentante litteras, & maximè amatorias; istæ si quidem in præjudicium puritatis sacrarum Virginum, tantum mali, imò plus causant, quàm *allocutio*.

Probatio.

SVMMARIVM.

20 *In crimine suspecti consortii non potest procedi per viam inquisitionis.*
Repertus cum armis non dicitur, nisi cum illis capiatur.
21 *Hoc fallit inter Regulares.*
In crimine adulterii, Iudex Ecclesiasticus potest procedere per inquisitionem.
22 *Suspectum consortium quomodo probandum.*
Delicta iterabilia per Testes singulares probantur.
Suspectum consortium probatur per Testes singulares.
23 *Probatur etiam per corpus delicti permanentis cum adminiculis.*
24 *Probatur à qualitate personæ viri, aut fæminæ.*
Iuvenes aliquandò casti, & senes luxuriosi.
25 *Qualitas delicti, omnino probanda, quandò sinè ea delictum non est.*
Probandum, quòd Reus fuerit canonicè monitus, ut probetur suspectum consortium.
26 *Monitio Canonica hoc casu non requiritur, quòd sit judicialis.*
27 *Monitio non requiritur, quòd sit semper de eadem persona, specie aut numero.*
28 *Quomodò probentur monitiones factæ.*

20 PRobatio autem criminis *Suspecti consortii* videtur, quòd per Testes fieri non possit, nequè

(42) *Gloss. in l. Et puto. in V. Non communicari. ff. Famil. ercisc.*
(43) *Bald. in cap. final. de Translat. Epi. Angel. in §. 1. Inst. de Act. 8. col.*
(44) *Iuvenal. Satyr. 6. V. 196.*
(45) *Roderic. Tom. 1. Quæst. 45. art. 3. init.*
(46) *Navar. Com. 16. de Sent. Excom. Sanch. lib. 6. Moral. cap. 6. num. 117. Tambur. Dian. Pellizz. apud* Iacob. *Pignatell. Canon. consult. 21. n. 1. Tom. 2.*
(47) *Ricc. Homobon. Roderic. à Cunha apud Barbos. Collect. in Trident. sess. 25. cap. 9. n. 111. de Regul. & Monial.*
(48) *Abb. in Clem. 1. de Rescript. init.*
(49) *Raynald. Syntax. crim. lib. p. cap. 1. §. 15. n. 15. & 16.*

què in eo procedi per inquisitionem; ex eo, quòd nec ità procedatur in crimine adulterii; quod deduci potest non solùm ex juribus, quæ citavimus (46) suprà (in quibus apparet, quòd ad hoc, quòd sit locus punitioni, dandæ manu mariti, sivè auctoritate Judicis, requiritur, quòd Adulter post secundam monitionem inveniatur à Marito loquens cum Uxore,) sed etiam ex aliâ lege, (47) ex quâ habetur, quòd promittens invenire latronem, non satisfacit, nisi eum capiat. Ex quâ lege deducit *Bartolus*, quòd non potest dici bannitus inventus, nec aliquis repertus cum armis, nisi isti sint capti, & in fortias Curiæ deducti. Similiter igitur dicendum videtur, quòd probari non possit quis adulter, aut deprehensus in suspecto consortio in ordine ad punitionem, nisi in flagranti crimine inventus sit. Et posset huic opinioni favere praxis Curiarum Ecclesiasticarum; quæ Clericos fornicarios, aut ad Monasteria *Monialium* accedentes, non apprehendunt per Birruarios, nisi eos actu in lupanari, aut in eorum domibus suspectas focarias, vel eosdem ad Monasteria *Monialium* loquentes deprehenderint.

21 Si tamen hæc sententia subsisteret respectu Regularium, actum esset de probando *suspecto consortio* extrà Claustra; aut saltem multa scandala evaderent impunita; aut longo tempore nutrita. Quandòquidem non est illis commodum, sicut Curiæ sæculari per suos Ministros per se deprehendere in facto taliter scandalizantes sæculum, ac infamiam comparantes Religioni per mala eorum exempla. Falsum est, quòd in crimine adulterii procedi non possit per inquisitionem; cùm hoc, & possit, & debeat Judex Ecclesiasticus ex officio suo nobili, licèt laicus de jure Civili non procedat, nisi ad instantiam eorum, qui de adulterio accusare possunt; (48) Si quidèm Judex Ecclesiasticus principaliter debet moveri ad tollenda scandala, quæ plures possunt imitatores habere in Christianâ Republicâ; nec principaliter intendit vindictam criminis, & satisfactionem partis. Proindè ex officio tenetur eradicare vitia, quæ malo exemplo plures perdere possunt. Non sic Judex laicus, cujus principale officium est, rogatus à parte, justitiam sibi ministrare; & ideò iste in crimine adulterii, nisi pulsatus per accusationem, & in publico etiam concubinatu nullo modo procedit; cùm tamen procedere ex officio suo in hoc casu teneatur Judex Ecclesiasticus, ut sibi præscribitur à *Tridentino*. (†)

22 Dico igitur, quòd probari debet per Testes, & etiam singulares, dummodò integri sint, & sint plures, quàm duo. Aliàs (49) Diximus per Testes singulares probari delicta iterabilia, ità ut quatuor Testes singulares sufficiant ad pœnam etiam ordinariam. Hoc item quadrat in casu. Nam gestus, risus, ioci, tactus, sequestratio, & cætera, per quæ diximus habere indicia suspecti consortii, actus iterabiles sunt; & licèt inter se diversi, tamen ad eundem finem tendunt, consequenter probari poterunt per Testes etiam singulares. Imò dico, quòd regulariter hoc solo modo probari potest tale delictum. Si quidèm *suspectum consortium* induit naturam delicti carnalis, proindè sicut in hoc delinquens fugit, quantùm potest præsentiam Testium; & ideò redditur ex hâc cautellâ delictum difficilis probationis; ità sequitur in dictis actibus, præparativis ad delictum carnale, & indicativis *suspecti consortii*; proindè regulariter nisi per Testes singulares probandum non est; nisi essemus in delinquenti, aùt effronte; aùt imprudenti, aùt dementato, qui, nullâ habitâ consideratione, aut pudore, etiam coràm pluribus Testibus talia frequentaret.

23 Potest etiam probari ex corpore delicti permanente hoc crimen; puta, si in judicio sisteretur epistola amatoria, vel ipsius delinquentis ad amasiam, vel amasiæ ad ipsum; ipsorum reciproca effigies, maximè in secreto servata, crines muliebres, vittæ sericæ, dono ab amasiâ datæ, & alia hujusmodi, quæ solent sarvari tanquàm tesseræ amoris reciproci. Hæc tamen non possunt ex se sufficienter probare delictum, nisi accedant alia adminicula concludentia arbitrio prudentis Judicis. Quandòquidem *consortium* cum mulieribus ad hoc, quòd evadat criminale, & punibile, oportet, quòd *suspectum* sit, puta, quòd ità pluribus pateat, quòd ii, qui ipsius signa viderint, adducantur in *suspicionem* flagitii carnalis commissi, aut committendi, in hanc autem *suspicionem* nemo induci potest, si secretò servetur amasiæ Epistola, aut effigies, quæ tamen à Judice deprehenduntur; oportet proindè, quòd talis *consortii* aliundè habeatur *suspicio*, per quæ adminiculetur littera, seù effigies amasiæ.

24 Facilior porrò probatio hujus delicti evadere potest, sivè viri Religiosi, sivè mulieris. Si enim aliquis ipsorum malæ famæ est, quià de delicto carnali punitus est, aut communiter malæ vitæ existimatur, leviora sufficere debent indicia ex eo, quòd mala fama in hoc crimine multum valet. Communiter Doctores multum tribuunt ætati; ità ut dicant fortiùs præsumi tale crimen de juvene, quàm de sene; hoc autem non indifferenter admittendum probat castitas *Ioseph Patriarcha* adolescentis, & luxuria *Seniorum*, qui *Susannam* accusarunt. Spectanda est ergò vita Religiosi, & si hic aliàs de crimine legitimè punitus est; aut vehementer diffamatus, & mulierum conversationes affectat, quantùmvis senex sit, culpabilis præsumi potest; quod faciliùs concesserim, quàm de Religioso adolescente aliàs compositæ vitæ, nec indiscriminatim affectante muliebres conversationes. Quod pariter dicendum est de muliere.

25 Quià verò, ut dictum est suprà *num.* 4. hoc crimen requirit trinam monitionem cum reincidentiâ post eam, ut possit de eo constare, ad illud probandum, necessarium est probare, quòd Reus fuerit, ut præfertur monitus, & post monitionem iterùm reversus sit ad vomitum. Nàm qualitas delicti, & maximè illa, sinè quâ delictum non est, venit omninò probanda, ut argumento cujusdam legis, vult *Bossius*. (50) communiter receptus. Et ità probandum est, quòd Caius fuit charitativè, & fraternè monitus à Fratribus, sivè à Prælato iussus, nè familiaritatem nutriret cum Bertâ, & tamen post tales monitiones, sivè præceptum, perseveraverit in eâdem conversatione; & sic sentit. *S. Ioannes de Capistranos*, relatus à *Politio* (51)

26 Dico autem hic adverto; unum est, quòd monitiones

(46) *Authentic. si quis. C. Ad leg. Iul. de Adult. Novell. Vt lit. matr. & aui §. His quoque. Coll. 8.*
(47) *l. si Barsatorem C. de Fideiuss.*
(48) *l. Quamvis. la. 2. C. Ad leg. Iul. de Adult. Caball. Resol. crim. Cas. 114. n. 2 Cent. 2. Farinac. Q. 141. n. 42.*
(†) *Trident. sess. 24. de Refor. matr. cap. 8. & cap. 8. de Refor. sess. ea.*
(49) *Par. p. Tit. Probationes. nu. 3. 4. & 5.*

(50) *Bossius. Tit. de Delict. n. 4. arg. l. Si per alium §. Decore ff. Ne quis eum qui.*
(51) *Constitut. S. Io. de Capist. cap. 11. apud Polit. Expos. tr. Reg. Min. cap. 11. n. 4. & 5.*

tiones prædictæ necessariæ ad constituendum crimen, non debent de necessitate esse judiciales, sed sufficit, quòd fuerint fraternæ: vel paternæ, neque enim illæ censendæ sunt, ut pari passu ambulent cum monitionibus Canonicis, quæ judicialiter sunt faciendæ antè ferendam Excommunicationem, Quià prout ex jure (52) diximus suprà *num.* 4. Maritus potens occidere suspectum adulterum suæ Uxoris post tertiam monitionem, nè cum eâdem loqueretur, non tenebatur monuisse judicialiter, sed sufficiebat hoc fecisse extrà judicium. Ex hoc ergò deduci potest, quòd ad hoc, quòd possit infligi pœna debita delicto *consortii suspecti*, non est necessarium, quòd Reus fuerit ter judicialiter monitus, ut desisteret, sed sufficit extrajudicialis monitio.

27 Aliud est, quod non est necessarium, quòd monitiones fuerint respectu unius, & ejusdem personæ, puta, nè *Caius* nimis familiariter cum *Bertâ* conversaretur; sed sufficit, quòd fuerint etiam respectu diversarum personarum etiam diversi sexus. Nàm dari potest quis oestro libidinis ità percitus, ut indifferenter in omnem spurcitiam se immergere proclivis sit, nulla ratione habitâ ætatis, pulchritudinis, sivè sexus; si ergò iste, ut talium mos est, ergà quascumque personas familiaritatem habere procurat; serit ex instituto negotia; se ingerit in illarum domos; occasiones se à socio sequestrandi, ac colloquia secreta cum illis habendi, procurat, & nanciscitur, & centum hujusmodi; & monitus, & correctus de tali modo conversandi, non tamen abstinet; profectò probatum remanet *Suspectum consortium*. Ratio est, quià ex parte ipsius facilior est lapsus carnalis tali modo conversando, cum multis fœminis, inter quas aliqua invenietur, cum quâ sibi ex voto succedat, quàm cum unâ solâ, quæ quamvis sollicitata, non succumbet. Ex parte autem fœminarum, ac sæcularium faciliùs nascitur scandalum, admiratio, & suspicio incontinentiæ in Religioso, sic nutriendo familiaritatem cum omnibus, quod non potest teneri occultum; quàm si sit cum unâ solâ; quià hoc potest faciliùs cælari, aut cautiùs agi, ex his duobus perfectè completur ratio *Suspecti consortii*; Undè sicut infamis ex impudicitiâ magis redditur mulier, quæ cuicumque volenti parata est obsequi, quàm ea, quæ cum uno solo impudicè vivit; sic magis Reus *suspecti consortii* redditur, qui cum omnibus mulieribus signa propriæ incontinentiæ prodit, quàm si cum unâ solâ *suspicionem* facinoris ingereret.

28 Probatio autem, quòd prædictæ monitiones factæ fuerint, fieri potest à Testibus etiam singularibus, dummodò aliàs integri sint; tùm quià de illis (si secretò fuerint factæ inter te, & ipsum solùm, ut habetur in *Evangelio*) veritas aliter haberi non potest; tùm quià sunt actus iterabiles, ad quos probandos, sufficiunt Testes singulares idonei, prout aliàs non semel diximus.

---

(52) *Auth. si quis. C. Ad leg. Iul. de Adulter.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

29 *Pœnæ suspecti consortii contrà Clericos antiquè antiquata; moderna parùm in usu.*

30 *Textus Concilii Tridentini dilucidatur.*
Concubina propriè, quæ dicatur in jure.
Ex proemio legis mens legislatoris venanda.

31 *Mens Concilii aperitur.*
Clericis prohibetur detinere suspectas fœminas non solùm domi, sed extrà.
Concilium prohibet Clericis suspectum consortium.

32 *Suspectum consortium in Clerico ità est ex nimia familiaritate cum multis, sicut cum una.*
Lex pœnalis extenditur ex identitate rationis.
Clericus exercens concubitum vagum, punitur pœna concubinariorum.

33 *Concilium prohibere intendit Clericis suspectum consortium, etiam cum fœminis propinquis.*
Pœnæ Clericorum prò suspecto consortio.

34 *Monitio facienda Clerico debet esse personalis.*

35 *Clericus concubinarius debet ter personaliter moneri, antequàm privetur beneficio.*
Prò minori pœna infligenda non est necessaria trina monitio.
Quomodò monendus Clericus concubinarius.

36 *Farinacius impugnatur.*

37 *Clericus concubinarius non beneficiatus, qua pœna puniendus.*

38 *Pœna Laicorum, Clericorum, & Regularium frequentantium, aut loquentium sinè licentia cum Monialibus de jure communi.*

39 *De pœnis municipalibus remissivè.*

40 *Pœna suspecti consortii in Ordine Minorum de Observantia ex Statutis.*

41 *Pœnæ ingredientium aliorum cellas, aut admittentium juvenes in proprijs.*

42 *Pœna se à socio sequestrantium cum mulieribus.*

43 *Pœna intrantium domus suspectas.*

44 *Pœna suspecti consortij ex Textu.*

45 *Pœna intrantium domus suspectas ex Textu.*

46 *Quid significet esse notatus de suspectis consortijs?*

47 *Non est necesse, quid de tali notatione judicialiter constet.*

48 *Admonitio facienda à quovis Superiore, & etiam à Subdito.*

49 *Praxis monitionis faciendæ.*
Admonere in jure quid importet.

50 *Superiorum error.*

51 *Monitio facta, ut aliquis desistat à familiaritate cum unâ personâ, an sufficiat ad punitionem, si ille recideret cum aliâ personâ.*

52 *Responsio ad dubium affirmativè.*

53 *Clerici concubinarij admoniti, dicuntur non recipiscere, si cum eâdem, vel aliâ fœminâ in peccato perseverent.*

54 *Probatur data responsio ex Textu.*

55 *Diversitas personarum non facit, quandò idem committitur crimen.*

56 *Emendatus de suspecto consortio non potest, si reincidat, statim puniri, sed requiritur nova monitio.*

57 *Quisnam sit modus delicti prò pœnâ augendâ.*

58 Mo-

58 *Modus delicti, per quæ varietur.*
59 *Iudex non potest regulare arbitrium ultrà dispositionem statutariam.*
60 *Aliquandò indicia superant rationem consortii suspecti.*
61 *Tali casu arctandus est Reus.*
62 *An in quolibet ingressu Cellarum; crimen committatur.*
63 *Lex etiam dura servanda est.*
Quandò tamen verba legis sunt clara.
Lex lata prò commodo populi, itá explicanda, ut non reddatur incommoda.
64 *Ingressus in Cellas vetitus est, qui habet adminicula suspecti consortii.*
65 *Quid, si Religiosus deprehenderetur clausus in Cellâ cum juvene, aut fœminâ?*
66 Si *nullum adest adminiculum de suspecto consortio, est monendus.*
67 *Si militant adminicula, arctandus est Reus.*
68 *Adminicula, & indicia, quæ possunt militare in casu.*
69 *An sufficiat Canonica monitio sola, ut puniatur, qui se sequestrat cum mulieribus.*
70 *Ultrà monitionem requiritur, quòd præcesserit aliqua pœnitentia.*
71 *Pœnitentia infligenda à Superiore ut Patre.*
72 *Quot actus sequestrationis cum fœminis, requirantur, ut sit locus pœnæ statutariæ?*
73 *Solitum ex unâ vice, quandò inducatur.*
Solitum inducitur per duas vices juxtà aliquos.
Secundùm alios solitum requirit plures vices, & longum tempus.
74 *Tres actus ad minus requiruntur ad constituendum solitum.*
Per tria furta dicitur latro solitus furari.
75 *Quæ requiruntur, ad hoc, quòd quis dicatur solitus sequestrare se cum fœminis.*
Quot actus requirantur, ut quis dicatur consuetus blasphemare.
76 *Nulla debet adesse causa sequestrationis, ut hæc evadat criminosa.*
77 *Quomodò probetur aliquis solitus sequestrare se?*
78 *Per Testes singulares plures quàm tres probatur.*
79 *Canonica monitio, & correctio in hoc casu, àn debeat esse judicialis?*
80 *Dictio* Canonicum *quot significata habeat.*
81 *Trina monitio necessaria ad ferendam excommunicationem.*
Excommunicans *non præmissâ monitione Canonicâ, interdicitur.*
Monitio Canonica judicialis præscribitur solùm, quandò ferenda est Excommunicatio.
Monitio Canonica accipitur prò fraternâ, aut paternâ, quandò eam non sequitur excommunicatio.
82 *Monitio in hoc casu accipienda est de paternâ.*
83 *De quâ arctatione loquatur Statutum?*
84 *De Arctatione remissivè.*
Arctare in jure quid importet?
85 *Arctatio in casu significat torturam.*
86 *Qualitas torturæ pendet à qualitate delicti.*
87 *Domus suspecta quæ dici possit?*
88 *Dictio* suspectus *in jure connotat crimen.*
89 *Domus suspecta dupliciter.*
90 *Ingressus in domos suspectas, ut sit crimen, quid requirat.*
91 *An requiratur suspectum consortium cum fœminâ, ut puniatur quis de ingressu in domum suspectam.*
92 *Ingressus in domum publicæ Meretricis, puniendus etiam sinè suspecto consortio.*
93 *Ingressus in domum aliarum suspectarum mulierum, requirit suspectum consortium, ut sit punibilis.*
94 *Quo casu removendus sit, & exulare debeat Religiosus à Conventu.*
Quandò arctandus ob ingressum in domos suspectas,
95 *Ingressus in domos suspectas, quomodò probandus.*
96 *Per quatuor Testes singulares probatur.*
97 *Statutum de laborantibus morbo Gallico.*
98 *Morbus gallicus contrahi potest absqué coitu, & quomodò.*
Alopetia *quid sit.*
99 *Causa morbi gallici per contactum.*
100 *Statutum loquitur de infectis morbo gallico ex coitu.*
101 *Difficultas probandi, morbum fuisse contractum ex coitu.*
102 *Delictum nunquàm præsumitur.*
Præsumptio prò non delicto vincit præsumptionem prò delicto.
Probandum ab accusatore, seù fisco, Reum contraxisse morbum ex coitu.
Confessio Rei extraiudicialis facit solùm indicium ad torturam.
103 *Infecti tali morbo, quomodo pallient propriam culpam.*
104 *Forma præscribitur puniendi taliter criminosos.*
105 *Delicta difficilis probationis probantur indiciis, conjecturis, & præsumptionibus.*
Medici adhibendi ad probandum morbum gallicum.
106 *Unicus Testis integer cum adminiculis probat morbum contractum ex coitu.*
Si morbum gallicum præcessit copula cum fœminâ, concluditur esse contractum ex coitu.
107 *Confirmatur, quòd unus Testis in hoc casu probet.*
108 *Probatur item ex Statuto.*
109 *Adminicula, quæ possunt in hoc casu militare.*
110 *Alius modus procedendi.*
111 *In Statuto est præsumptio juris, & de jure.*
Contrà præsumptionem juris, & de jure, datur probatio.
112 *Quæ signa morbi gallici sufficiant ad pœnam Statuti.*
113 *Valdè deformatur à morbo gallico, est notoriè infamis, & irregularis.*

29 Pœnæ autem *suspecti consortii*, in antiquis Canonibus contrà Clericos sancitæ, in desuetudinem abierunt, & aliæ sunt Statutæ in *Triden.* (53) quæ etiam, ut infrà dicam, parùm sunt in usu. Sed quia *Trident.* loquitur de Clericis concubinariis, & plerique Auctores nimìs arctant intellectum hujus vocis *Concubinarius*, & eludunt sanctam mentem Concilii, laxando habenas luxuriæ Clericorum, ideò enucleanda est ex ventre

 textus

(53) *Concil. Trident. sess. 25. cap. 14. de Reform.*

textus Conciliaris vera ipſius mens, omiſſis opinionibus *Doctorum*, excogitatis *ad excuſandas excuſationes in peccatis*.

30 Dico igitur, quòd Concilium prohibet Clericis, *nè concubinas, aut alias mulieres, de quibus poſſit haberi ſuſpicio, in domo, vel extrà detinere, aut cum illis ullam conſuetudinem habere audeant*, licèt autem, prout ex jure (54) deducitur, Concubina propriè ſit, quæ, *carnalis conſuetudinis non matrimonii causâ, domi retinetur*, & talis dicatur mulier, quæ *cum uxor non ſit, cùm aliquo tamen vivit, & ſinè nuptiijs in domo eſt*, (55) tamen Concilii textum non arctandum eſſe ad ſolam ſtrictam ſignificationem hujus nominis, convincitur ex principio illius capituli, quod ſe habet tanquàm proemium, ex quo venanda eſt mens legis, ut communiter dicunt Doctores. (56)

31 Sic ergò habet Concilium. *Quàm turpe, ac Clericorum nomine, qui ſe divino cultui addixerunt, ſit indignum, in impudicitiæ ſordibus, immundoquè concubinatu verſari, ſatis res ipſa communi fidelium omnium offenſione, ſummoquè Clericalis militiæ dedecore, teſtatur. Vt igitur ad eam, quam decet continentiam, ac vitæ integritatem, Miniſtri Eccleſiæ revocentur; populusque hinc eos magis diſcat revereri, quæ illos vitâ honeſtiores cognoverit, prohibet ſancta ſynodus &c.* Ex his autem verbis conicitur, ſenſum Concilii eſſe; promovere in Clericis obſervantiam continentiæ; & amovere à populo ſcandala, quæ apud eum ſunt ex eorum lubricitate, ob quam, contemptibiles laicis redduntur. Sequitur igitur, quòd per Concilium non ſolùm prohibentur Clericis *Concubinæ*, illæ nempè, quæ ſub titulo famularum in domo retinentur; ſed etiam aliæ, quæ inſervirent Matri, aut ſorori ejuſdem Clerici. (57) ſivè in propriâ, ſivè in alienâ domo retineat; ait enim *Concilium, in domo, vel extrà detinere*. Sequitur etiam comprehendi non ſolùm eas, quæ aluntur expenſis Clerici, & corpore ſuo quæſtum faciunt, cum eo converſando; ſed etiam illæ, quæ ex luxuriâ liberali cum illo commiſcentur. Ratio eſt, quià ità incontinens eſt Clericus, & ità populum ſcandalizat, qui gratìs fornicatur, ſicut qui prætio. Undè, ſi ſtudium Concilii eſt, hæc duo removere, utrumque caſum debet comprehendere. Imò nec ſupponit Concilium, aut vetat ſolum *concubinatum*, qui ſit cum actuali lapſu carnali; ſed vetat etiam converſationem cum fœminis, *de quibus poſſit haberi ſuſpicio domi, vel extrà*, quibus verbis clarè demonſtratur, Concilium inibi damnare etiam *ſuſpectum conſortium* tantùm ſub lato nomine *concubinatus*.

32 Sequitur igitur ex allegatâ doctrinâ, quòd Conciliaribus pœnis obnoxius debet eſſe non ſolùm Clericus, qui unam tantùm ſuſpectam fœminam aut in propriâ, aut in alienâ domo frequentat cum *ſuſpicione* fornicationis, ſed etiam ſi cùm multis promiſcuè ità verſatur, ut legitimè malam populo ſuſpicionem de ſe ità converſando, ingerat. Scio *Garziam*, apud *Theſaurum* (58) docere, tales pœnas locum non habere in Clerico, qui vagum concubitum exercet; & dicit, taliter declaraſſe *Sacr. Congregationem Concilii*; ſed de tali declaratione non conſtat, nec eam ullibì reperire Mihi licuit; fabuloſam proindè eam exiſtimo: nec conceſſerim *Eminentiſſimos P. P.* contrarium decreviſſe contrà apertam mentem Concilii. Quià, licèt in lege pœnali non detur extenſio regulariter de caſu ad caſum, datur tamen, quandò militat non ſolum ſimilitudo, ſed etiam identitas rationis (59) Ratio autem, ob quam, prædictas pœnas ſtatuit Concilium, eſt, quam ſuprà tetigi, puta, reprimere incontinentiam Clericorum, & removere ſcandala à populo. Hæc porrò ità vigent in concubitu vago, & in ſcandaloſâ, aut ſuſpicabili converſatione cum multis fœminis, ſicut cum unâ tantùm; imò major proditur incontinentia ex concubitu vago; & majus ſcandalum naſcitur ex eo, quòd Clericus promiſcuè meretricetur, quàm ſi unum tantùm pellicem nutriat: quià hoc poteſt evenire ex amoris paſſione vehementi, & commiſerandâ; illud verò procedit ex brutali, & non compatibili luxuriâ. Sequitur ergò, quòd etiam Conciliaribus pœnis obnoxius eſſe debet, qui cum multis converſando, ingerit ſuſpicionem incontinentiæ, ſicut ſi unam tantùm fœminam ſuſpectam frequentet, aut teneat; aliter poſſet Clericus impunè ſcortari ſæpiùs cum multis, ac ſi vagatio concubitus minueret malitiam fornicationis, aut ſcandalum minoraret, quod quàm falſum ſit, prudens conſideret. Et ſic Teneo cum *Navarro*, & *Sayro* (60) contrà nonnullos, quos dat *Barboſa*. (61)

33 Et confirmatur, quod ſuprà dictum eſt, puta, quòd Concilium non ſupponit de neceſſitate in Clerico actualem fornicationem, ità ut, ſi iſta deſit, pœnæ impoſitæ non afficiant; ſed vult impedire *ſuſpectam* omninò, & ideò ſcandaloſam *converſationem* cum mulieribus. Quià prædicta converſatio ſibi prohibita *eſt* cum mulieribus, in quovis gradu propinquo ſibi coniunctis, ſi talis converſatio *ſuſpicionem* ſcandaloſam gignat, ut dicunt Doctores, (62) cum ex Diaboli ſuggeſtione, & carnis fragilitate, etiam inter conſanguineos carnale flagitium non raro ſit perpetratum. Quæ ſententia optimè fundatur in *Textu Concillii*, quod habet, *aut alias mulieres, de quibus poſſit haberi ſuſpicio*; per quam clauſulam, generaliter latam, importantur etiam mulieres propinquæ, ſi tamen *ſuſpicionem* gignant, fundatam nempè in qualitate, & conditione illarum, aut Clerici.

34 Pœnæ autem ſunt, quòd, ſi moniti à ſuperioribus, non deſiſtunt à tali *ſuſpecto conſortio*, prò primâ vice privantur *tertiâ parte fructuum, obventionum, ac proventuum beneficiorum ſuorum quorumcumque, & penſionum, ipſo facto*. Si ſecundæ monitioni

non

(54) *arg. l. Stuprum. 34. ff. ad leg. Iul. de Adult. l. 1. 4. & 5. de Concubin.*

(55) *l. Maſſarius ff. de Verb. ſignif. l. Etiamſi ff. de Rit. Nupt.*

(56) *Oldrad. lap. Bart. Alex. Anchar. Socin. Roman. Bald. Barbat. Cravet. apud Thuſc. lit. P. Concl. 892. n. 2. & ſ. qq.*

(57) *Franc. Leo. Theſaur. for. Eccleſ. Par. 1. cap. 4. ſub. n. 27. Ricc. Reſolut. 307. in 2. edit. M. A. Gennen. Prax. Archiep. cap. 30. num. 4. Bellet. Diſq. cleric. Par. 1. Tit. de Diſciplin. cleric. §. 15. num. 56. apud Barboſ. Coll. in Trident. ſeſſ. 25. de Refor. cap. 14. n. 3.*

(58) *Garz. de Benef. Par. 11. cap. 10. num. 186. apud Theſaur. de Pen. V. Concubinatus ỹ. Advertendum ſecundò poſt. n. IV.*

(59) *arg. cap. Cum dilect. de Confir. uti. vel inuti Gloſſ. notab. in l. p. C. de Cond. indeb. Abb. in cap. 1. n. 15. de His, quæ fi. à maio. & in cap. Raynutius. n. 5. de Teſta.*

(60) *Navarr. Conſ. 4. de Adult. in antiq. aliàs Conſ. 1. de Cohab. Cleric. in novis. Sayr. in Horib. Deciſ. Tit. de Adult. Deciſ. 4.*

(61) *Ricc. Garz. Farinac. Armendar. ſanct. apud Barboſ. Coll. in Trident. ſeſſ. 25. cap. 14. n. 6. de Reform.*

(62) *Menoch. de Præſumpt. lib. 5. Præſumpt. 17. num. 9. Reginald. Tr. 3. n. 18. Bellet. Tit. de Diſcipl. Cleric. §. 25. n. 16. & 17. apud Barboſ. l. 1. n. 5.*

non parturerint, (in delicto eodem cum eâdem, aut aliâ fœminâ perseverantes) omnes fructus beneficiorum ex integro amittunt, & ab administratione beneficiorum suspendantur. Si post hæc nihilominus suspectas hujusmodi mulieres non expellant, **aut cum iis etiam vescantur**, privantur beneficiis, portionibus, Officiis, ac pensionibus, & inhabilitentur ad alia consequenda, donec pænituerint. *Sed, si postquàm eas dimiserint, semel intermissum consortium repetere, aut alias scandalosas mulieres sibi adiungere ausi fuerint, præter prædictas pœnas, excommunicentur.*

35 Adverto autem, quòd monitio facienda à superiore debet esse personalis, nec sufficit facta per edictum generale, ut argumento quorumdam jurium (63) scribunt *Doctores* (64). Non amplector autem sententiam *Nicolai Garziæ*, cui subscribit *Thesaurus*, (65) quòd nempè debeat esse trina monitio Canonica antè inflictionem singularum pœnarum ex supradictis. Etenim verum est, quòd ad hoc, quòd Clericus Concubinarius priveter beneficiis, debet ter personaliter moneri, ut habetur in *Decretalibus*, (66) non tamen necessarium est, quòd tali modo moneatur, si infligenda sit minor pœna, quàm sit privatio beneficii. Etenim Concilium apertè ait, quòd, *si moniti primò non resipiscant, amittant tertiam partem fructuum*; si pòst secundam monitionem, adhuc perseverent, *fructus ex integro amittant*; & pòst tertiam, *priventur beneficiis*. Somnium autem est, quòd singulæ monitiones debeant esse trinæ, quià hoc modo secunda monitio evaderet quarta; & tertia esset septima, quod est inauditum. Sensus ergò est, quòd, si Clericus redditus est suspectus notoriè, & famâ deferente, de *consortio scandaloso*, debet judicialiter moneri ab Episcopo; & si post eam monitionem non destiterit, tertiâ parte fructuum puniatur, & sic deinceps.

36 Quod autem ex quibusdam juribus (67) astruit *Farinacius*, (68) Clericum, ut præfertur, monitum, & punitum, non desistentem à vitâ scandalosâ, tradi debere Curiæ sæculari per verbalem, non autem actualem degradationem, non approbo, licèt enim in citatâ *Novella de sanctiss. Episcopis* textualiter ità habeatur; tamen lex illa, ut potè laicalis non potest ligare Clericum & in *cap. final. 27. Dist.* à *Farinacio* citato nec verbum habet de tali traditione. Traditio autem Clerici Curiæ seculari fieri nequit, nisi ob enormissima delicta (inter quæ non est simplex fornicatio, vel *consortium suspectum*) & nisi prævià degradatione, ut notum est. Per nullam autem legem Ecclesiasticam habetur, quòd Clericus criminosus, ut præfertur, degradetur.

37 De Clericis autem, qui nec beneficia, nec pensiones possident, & in hoc crimine versantur, disponit, loco supra citato, *Concilium*, ut Episcopi ad eos coercendos utantur carceris pęnâ, suspensione ab Ordine, ac *inhabilitate ad beneficia obtinenda*, aliisque Canonicis pœnis, sed ut benè advertit *Decianus* (69), Deficiente in Clericis fervore charitatis, & in Episcopis antiquo zelo, auctâque horum indulgentiâ, ob auctam carnis fragilitatem, antiquæ pœnæ Canonicæ sunt exoletæ, & modernæ Conciliares non servantur regulariter in Curiis Episcoporum; sed ut plurimùm commutantur in pecuniarias, quæ reverà validiores sunt, quàm spirituales ad compescendos hujusmodi incontinentes.

38 Quò autem ad frequentantes Monasteria *Monialium*, pœna lata prò Clericis, est depositio, prò laicis, Excommunicatio. (Si tamen ter de hoc moniti, non desistant, ut diximus suprà *num.* 12. ex *Concilio Lateranensi*. Prò Regularibus autem non tantùm frequentantibus, sed simpliciter alloquentibus, sinè licentiâ, *Moniales*, aut alias fæmas, intrà Monasteria degentes, lata est pœna privationis vocis *activæ*, & *passivæ* ex *Decreto sac. Cong. Non. Maij* 1590, quod per extensum dat *Peyrinus*, & alii (70), sed nec tales pœnas in usu positas video. Pròut enim suprà **num. 14.** dixi, nec laici excommunicatione, nec Clerici depositione; sed carceratione tantùm, aut pecuniâ ab Episcopis mulctantur. Nèc unquàm vidi Regularem voce activâ, & passivâ privatum, sed tantùm aliquâ levi mortificatione punitum.

39 Supradicta autem de jure communi sunt. De municipali verò, consulenda sunt *Statuta Synodalia* prò Clericis, & *Regularia* prò Religiosis Ordinibus. Prò nostro *Ordine Minorum Regularis Observantiæ*, ac *Strictioris*, sequentia habemus Statuta.

40 *Si quispiam de suspectis consortiis, & colloquiis ejusmodi notatus fuerit, charitativè, & paternè admoneatur, & corrigatur. Admonitus verò, si non se correxerit, & emendaverit, superior suspendatur ab officio, vel etiam privetur, superiorem arbitratu, prò delicti modo. Subditus verò actibus legitimis triennio careat; vel gravius etiam puniatur, superioris arbitratu. Et quibus hæc pœna non competat, probationis caputio, vel aliâ graviori etiam, superiorum arbitrio, puniatur prò delicti qualitate.*

41 *Quibus pœnis Clericos, ac alios Fratres juvenes, ætate annorum vigintiquinque minores, omninò afficiendos esse decernimus, qui in aliorum, præterquam Magistrorum, aut superiorum, Cellas ingredi præsumpserint; ac item qui eos, vel sæculares similiter juvenes, & presertim pueros, in proprias admiserint; ac propterea, si in ipsorum Clericorum, vel Fratrum juvenum ipsi Cellas intrare auserint.*

42 *Qui etiam solitus fuerit, se à socio sequestrare cum Mulieribus, de quibus, superioris judicio, meritò suspicio oriri possit, si canonicè monitus, & correctus non se emendaverit, tanquàm de suspecto consortio Reus, actibus legitimis privetur, ac probationis caputio puniatur, superiorum arbitratu. Et si iterato punitus, de sequestratione hujusmodi duobus Testibus fide dignis convincatur ad veritatem dicendam, graviter arctetur. Si vero de sequestratione præfatâ unus tantùm Testis fide dignùs fuerit, & alius de lapsu carnis adversus eundem, gravius arctandum decernimus.*

---

(63) *cap. final. ubi Gloss. in V. Tertio de Vit. & honest. Cleric. Clem. V. iunct. gloss. in V. Nominatim. eo. tit. cap. statutum. de sent. Exc. in 6.*

(64) *M. A. Genuen. Prax. Archiep. cap. 30. n. 4. Ricc. Prax. for. Eccl. Decis. 359. in p. edit. aliàs. Resolut. 307. n. 3. in 2. edit. apud Barbos. Collect. l. cit. num. 9. Thesaur. de Pœn. V. Concubinatus sub. num. 4.*

(65) *Grazi. de Benef. Par. 11. cap. 10. n. 186. apud Thesaur. de Pœnis. V. Concubinatus. V. Advertendum secundò.*

(66) *cap. sicut. ad extirpanda. cap. Si quisquam. cap. Si autem V. Vel tertiam. de Cohab. Cler. & mul.*

(67) *Auth. de Sanctiss. Episc. §. Præsbiteros. Collat. 9. cap. Præsbiteris. 27. Dist.*

(68) *Farinac. Quæst. 138. n. 41.*

(69) *Decian. Tr. crim. lib. 6. cap. 21. n. 30. apud Barbos. Coll. in Tridens sess. 25. cap. 14. n. 18. de Refor*

(70) *Peyrin. ad Const. 8. B. Pii V. num. 6. Quarant. summ. Bull. V. monasteria monial. pag. m. 451.*

43 *Præterea qui ore proprio, aut legitimis Testibus convictus fuerit, domos suspectas intrasse; mox ab eo loco removeatur; ac perpetuo exulet; & amplius puniatur, Superiorum arbitratu, personarum, locorum, & temporum qualitate pensatâ. Quod si negaverit, arctetur, & contrà eum procedatur juxta Ordinis Statuta. Hæc omnia ex Statutis Vallisoletanis.* (71)

44 *Ex Textu* autem (72) Sic habemus. *In suspecto consortio deprehensus, si monitus non se correxerit, Superior ab Officio suspenditur, vel privatur; Subditus actibus legitimis triennio careat, vel gravioribus pœnis uterque mulctetur, Superiorum arbitratu, nimirùm actuum legitimorum privatione, probationis delatione; arctationis reclusione; exilio ab illo Conventu, prò clariori, vel obscuriori suspicionis indicio secundùm Ordinis sanctiones.*

45 *Qui convictus fuerit domum suspectam intrasse, actumve carnalem sollicitasse, mox ab eo loco perpetuo exulare debet, & bimestri Carcere mancipari: negans graviter arctandus.*

45 Circà quæ Statuta, plura dubitare contingit, & primò circà primum sub *num.* 40. dubitatur, quid importent illa verba *de suspectis consortijs, & colloquijs eiusmodi notatus fuerit*; àn scilicèt oportet, quòd de tali *notatione* judicialiter constet?

47 Respondeo, quòd non est necessarium, quòd de eâ *notatione* constet in judicio. Quià, si deberet de eâ constare, oporteret telam judicialem ordiri; hoc autem fieri non debet ex duplici causâ; quià Superior instruens processum scriptò, procedit ut Judex, & non ut Pater, omnesque actus, qui subindè fiunt, sunt in foro judiciali, & non paterno. Sancitur autem, quòd præcedente *notatione de suspecto consortio. Reus charitativè, & paternè admoneatur*, sequitur igitur, quòd non judicialiter facienda est admonitio; quòd, si non hæc, nec consequenter debebit constare judicialiter *notatio de suspecto consortio*, quæ requiritur prævia ad talem admonitionem.

48 Præterea non habetur à Statutis determinatio, quòd admonitio fiat à Superiore Provinciali solo, ad quem privativè, quò ad inferiores, spectat scriptò procedere, ut habetur *ex Textu* (73) sed absolutè dicit *charitativè, & paternè admoneatur*; innuens, quòd charitativè monendus est à Fratribus per fraternam correctionem; *paternè* verò à Prælato locali, qui scriptò procedere non potest, sivè à Provinciali procedente *paternè*, non verò *judicialiter*.

49 Praxis ergò esse debet, quòd, si Frater suspicionem de malo *consortio* ingerit, socius, aut alius Frater, qui ipsum vidit, sivè Superior localis, aut Provincialis, qui hoc novit à Fratribus, seù Sæcularibus, *charitativè*, puta, secretò admoneat, ut desistat; quòd, si perseveret, admoneatur *paternè*, hoc est à Superiore, tanquàm Patre, in publico, & hoc non solùm verbis, sed etiam, si casus id requirat, aliquâ pœnitentiâ paternâ, & mortificativâ; etenim *admonere* in jure importat non solùm *in memoriam adducere*, sed etiam *castigare, corrigere, & percutere*, ut ex quibusdam legibus (74) deducitur, proindè *admonitionem fustium* prò coercitione, & castigatione dixisse *Calistratum* in quâdam lege (75) pòst *Iulium Pollucem* (76) observant *Pratejus, Brissonius, Calvinus*. (77)

50 Et circà hoc errant illi Superiores, qui instruunt processum, ut probetur *suspectum consortium*; quo probato, prò primâ vice monent in publico judicialiter; & si exindè reincidat, pœnam statutariam infligunt. Etenim, vt diximus, monitio facienda est prius fraterna, & paterna extrajudicialiter, & sufficit facta à Superiore locali, nec requiritur, quòd sit à Provinciali, & si post hanc, denuò delinquat, possit Provincialis ut Judex securè procedere ad pœnam ordinariam judicialiter. Et ad hoc magis firmandum, notari debet, quòd Statutum requirit monitionem *charitativam, & paternam*, non autem *Canonicam*. Ista enim judicialiter fit, & trina esse debet ex vulgatis juribus. Illa autem non sic, proindè sufficit, quòd semel, aut bis fiat, & hoc à Superiore ut Patre, non autem ut Judice; Nèc facessit negotium, quòd in quodam *Canone* (†) præscribitur, quòd *Canonicè moneri* deberet quidam Clericus, qui jocando cum mulieribus, suspicionem malam ingerebat; undè inferri posset, quòd monitio præscripta in Statuto, ex quo circà eamdem materiam versatur; debeat esse *Canonica*, nempè trina, & judicialis. Quià in illo *Canone* ferenda erat excommunicatio contrà Clericum, si monitus non resipuisset; proindè debuit præcedere talem Censuram trina monitio judicialis, ut sanciunt alii Canones (a), in hoc autem Statuto non apponitur Reo, non resipiscenti pòst admonitionem, talis Censura, sed alia pœna; proindè necessarium non est, quòd illam præcedat monitio trina judicialis.

51 Dubitatur secundò ad idem Statutum àn monitio facta, ut frater desistat à *suspecto consortio* cum unâ personâ, sufficiat ad ipsum puniendum ordinariè, si expòst inditia *suspecti consortii*, ingeret cum aliâ fœminâ, seu aliâ personâ, diversâ sexu; seù in alio loco?

52 Casus hic est maximè practicabilis, & maximè in aliquibus, qui naturaliter sunt in quamcumque Venerem proclives, nec se ab illâ spiritualibus exercitiis temperant, sed tanquàm bruta, quamvis occasionem peccandi non tàm arripiunt, quàm procurent. Et ad dubium respondeo affirmativè; nec enim necesse est, quòd, ut possit Prælatus hujusmodi Reum judicialiter punire, *de consortio suspecto* cum *Bertâ*, ipsum paternè præmonuerit de eodem cum eâdem.

53 Moveor ad hoc, quià *Tridentinum*, (78) puniendo *suspectum consortium* Clericorum, vult, quòd, si admoniti per subtractionem partis fructuum beneficialium non resipiscant, *sed cum eâdem, vel aliâ fœminâ perseverent*; vel si postquàm unam dimiserint, *alias hujusmodi scandalosas mulieres* sibi adiunxerint, puniantur &c. ex quo evidenter apparet, quòd Concilium in augendâ pœnâ hujusmodi Reis, considerat reincidentiam tantùm in idem crimen, non habitâ ratione, àn repetatur cum eâdem, aut aliâ personâ.

54 Similiter ex *Textu*) 39 habemus, quòd fornicarius *prò primâ vice, Semestri carcere mancipetur; prò secundâ verò, per annum carceretur*; nec tamen requiritur, quòd secunda

(71) *Stat. Vallisolet. 1593. cap. 11. Tit. de suspect. consort. &c.*
[72) *Text. Tit. Applicatio. §. 17.*
[73) *Pract. crim. Tit. Delictorum. § 3. in fin. & §. 4. init.*
(74) *l. Alimenta ff de Agnosc. liber. l. 1. ff. de Inrepatr.*
(75) *l. Veluti ff. de Pœn.*
(76) *Iul. Pollux. lib. 9. Onomast.*
(77) *Calvin. lexic. V. Admonitio fustium.*
(†) *cap. 2. de Cohab. Cler. & Mul.*
(a) *cap. de Excõmunicationis. 24. quæ. Concil. Lateran. 3. cap. 6. & Lateran. 4. cap. 47. cap. Reprehensibilis. de Appell. cap. Sacro de sent. Excomm.*
(78) *Concil. Trident. sess. 25. cap. 14. de Reform.*
(79) *Pract. crim. Tit. Applicatio §. 36.*

cunda fornicatio sit cum eâdem personâ; sed spectatur idem crimen in substantiâ, quàmvis accidentaliter respectu personæ differat.

55 Sic ergò applicando ad nostrum casum, dico, quòd nihil facit diversitas personarum, quandò idem est crimen. Undè sicut factâ primâ monitione, Reus de *suspecto consortio*, punitur pœnâ statutariâ, si recidivat cum eâdem personâ, ità puniendus est, si in idem crimen labitur cum diversâ, & quod dicitur de personâ, accipi debet etiam de sexu, & de loco, quià hæc duo non diversificant crimen, quò ad substantiam, *suspectum enim consortium* æque cadit cum masculis, sicùt cum fœminis, pròut habetur in statutis, (80) & locus accidit crimini. Si ergò quis publicè, & paternè monitus de *suspecto consortio*, migret in alium Conventum, & ibi denuò de se ingerat suspicionem, Provincialis debet aggredi processum, faciendo constare, quòd Reus fuit de hoc publicè, & paternè monitus à Prælato Provinciali, aut locali in tali Conventu, tali tempore; ex post probare nova inditia præstita, & prò illorum modo, ad pœnam devenire.

56 Hìc autem advertendum est, quòd ad hoc, quòd quis monitus, & paternè correctus de uno *suspecto consortio*, possit puniri pœnâ statutariâ de novo *suspecto consortio*, sivè cum eâdem, sivè cum diversâ sexu, aut loco personâ, non debet inter unum, & alium actum cricriminalem mediare tantum tempus, ut possit præsumi de primo actu emendatus. Diximus alibi, (x) quòd delicta trina requisita ad expulsionem incorrigibilis ab Ordine, debent habere moralem quandam continuationem inter se, & emendatum in jure (a) præsumi illum, qui, post delictum commissum, benè vixit per tres annos. Hoc pariter quadrat in nostro casu. Undè qui monitus de suspecto consortio, se corrigit, & per trienium benè vivit, si ex post labitur ex fragilitate in simile crimen, maximè si sit cum diversâ sexu, aut loco personâ, non potest pœnâ statutariâ statim percuti; sed debet moneri; ac si hic secundus lapsus esset primum crimen. Ratio est, quià Statutum punit eum, qui monitus de suspecto consortio non resipiscit, sed denuò in idem reincidit. Qui verò per triennium benè vixit; se correctum demonstrat de illo crimine per talem admonitionem. Quòd, si ex post denuò labitur, præsumendum est, quòd hoc sit ex fragilitate novâ, non autem ex malitiâ perseverante, ob quam solam Statutum ordinat talem pœnam post admonitionem. Proindè, si de hoc novo debet puniri, de novo debet moneri.

57 Dubitatur tertiò ad idem Statutum, cùm pœna augenda relinquatur arbitrio Superioris *pro delicti modo*; quisnam censendus sit *modus delicti*, per quem pœna sit augenda?

58 Respondeo, quòd *modus delicti* potest variari, & reddere crimen gravius ex qualitate personæ, frequentiæ, seù reiterationis loci; scandali sequuti, indiciorum, & similiū, licèt enim *suspectum consortium* idē censeatur, quā visi sit cum personis diversi sexus; tamen gravius evaderet, si indiciaret affectatam masculam venerem. Gravius item est, si pluries, & cum pluribus ostensura sit, quàm cum unâ personâ, & semel, aut bis. Pariter, si scandalum sæcularium sequutum est, aggravat *suspicionem consortii* magis, quàm si solis Fratribus esset ingesta. Itidem quandò indicia essent ex vehementioribus, quæ possent etiam sufficere ad constituendum in rigoroso examine Reum suspectum de lapsu consummato.

59 Pensatis igitur istis omnibus, potest Superior pœnam augere, juxtà potestatem sibi à statuto factam. Circà quod adverto; quòd arbitrium Judicis sistitur in dandâ *pœnâ suspensionis*, aut *privationis officii* Reo de *suspecto consortio*, si iste sit superior: & in dandâ *privatione actuum legitimorum per triennium, aut amplius*, si Reus fuerit subditus. Cum enim statutum ipsum pœnam statuat, quandò *delicti* modus augetur, non est licitum Judici regulare arbitrium ultrà statutariam dispositionem, ut dicunt Doctores. (81)

60 Hic porrò advertendum, quòd *delicti modus*, qui augeri potest juxtà variationem plurium, aut vehementiorum indiciorum, potest ità crescere, quòd superet rationem *consortii suspecti*, & ideò non pœna debita huic, sed major debeatur. Exemplum do, si *Caius* visus fuisset cum *Bertâ* in loco remoto iocari; actusque, per quos suspicio consortii inducitur, exercere; ab alio autem Teste visus est, alio tempore, & loco, manum in ejus signum ponere, ipsâ minimè reluctante; socius autem Caii deponit, se fuisse cum illo ad domum *Bertæ*, & ambos ex condicto se ab eo sequestrasse, & in cubiculum intrasse, postmodumque reversos rubente facie &c. profectò hæc tria indicia delata ad Judicem excedunt rationem *suspecti consortii* simplicis; & quàmvis Testes sint singulares, (si tamen sint integri) nihilominùs probat delictum carnis, si non consummatum, & perfectum, saltem attentatum; quià, ut habetur ex *Textu*, (82) illi deponunt de diversis circumstantiis, ad eundem finem tendentibus; & ideò cumulandi, & coniungendi sunt, & proindè non sunt singulares.

61 In tali ergò casu Judex non debet infligere ordinariam pœnam *suspecti consortii* probati, sed debet Reum arctare, ut dicitur in statuto, citato suprà *num.* 42. nempè per torturam adstringere ad fatendam veritatem de consummato opere carnis, ut infrà exponemus. Et benè ad hunc punctum advertant Judices; solent enim plerùmque simplicem pœnam *consortii suspecti* aptari quibusvis indiciis, etiam vehementibus ulterioris lapsus: quod tamen juxtà statuta faciendum non est, sed adhibenda est tortura acris ad proportionem indiciorum, & quandò aliud non emergat, *privatio officii* superiori; & *actuum legitimorum* ultrà triennium subdito iniungenda est in pœnam *suspecti consortii*.

62 Dubitatur quartò, circà secundum statutum, datum suprà *num.* 45. An in quolibet ingressu Cellarum respectu juvenum, aut puerorum, & vice versâ locus sit pœnæ statutariæ, ut prefertur?

63 Respondeo, quòd simplex ingressus in Cellam juvenis, sivè Fratris minoris vigintiquinque annis, sivè pueri sæcularis in Cellam adultioris, ex se crimen non est grave, nec tantam pœnam importat; cùm multi casus sint dabiles, in quibus nulla prorsùs interveniat culpa Theologica, nec legalis. Nec statutum sic debet accipi; etenim quantùmvis verum sit, quòd lex etiam dura, servanda sit. (83) Hoc tamen verum est, quandò lex, aut

(80) *Stat. Vallisolet. cap. 11. Tit. de suspect. consort. init.*
(x) *Par. p. Tit. Pœnarum n. 38.*
(a) *text. Novell. de Monach. §. Et dum triennio, Coll. 1.*

(81) *Passerin. Trib. Regul. q. 27. art. 1. n. 5. & ibi Scac. de Judic. lib. 1. cap. 12. n. 98. & Guazzin. Defen. 33. cap. 16. n. 2.*
(82) *Pract. crim. Tit. Testes. §. 6.*
(83) *l. Prospexit ff. Qui & à quibus. Bald. Cons. 76. V. Dicendum. lib. 2. Rolan. à Vall. Cons. 99. n. 47. lib. 2. Tusc. litt. L. Concl. 261. n. 2. & Concl. 262. n. 1.*

aut statutum est clarum, & certum, secùs, quandò tale non est. (84) Non loquitur autem clarè statutum, quòd quilibet etiam simplex ingressus in Cellam alicujus, ut præfertur, ità puniatur, proindè interpretationem admittere debet, per quam Statutum appareat rationabiliter latum, & quòd lex lata prò commodo boni publici per duriorem interpretationem, non reddatur incommoda, pròut textualiter habet quoddam *Digestum* (85) esset autem contrà rationem, quòd tanta pœna adhiberetur, ubi nulla intervenit culpa; & lex lata contrà *suspectum consortium* ob bonum publicæ honestatis, evaderet summa incommoda convictui civili, & Religioso, in quo intervenit licitè, nec culpabiliter ingressus alicujus in Cellam alterius, qui ingressus literaliter repugnat tali Statuto.

64 Dico igitur, quòd ingressus vetitus, ut præfertur, est, qui habet adminicula *consortij suspecti*; nec habet rationabilem, aut legitimam causam, per quam excusetur. Ratio est; quià tale Statutum inseritur inter ea, quæ de *suspecto consortio* disponunt; vndè apparet, quòd loquatur de *ingressu* non simplici, sed *suspecto*; Sicut etiam Statuto sequenti tractat de sequestratione cum mulieribus à Socio, non quidèm universaliter, sed *suspectâ*, ut infrà dicemus.

65 Dubitatur quintò circà idem Statutum; quid juris, si duo Religiosi juvenes, aut maturus cum adolescente clausi essent in Cellâ; pulsantibus respondere nollent; nec Superiori intrare volenti aperirent; ità ut ostium necesse fuisset prosternere: & idem est, si extrà Conventum pari modo inclusus deprehenderetur Religiosus cum fœminâ, aut aliâ personâ suspectâ.

66 Respondeo cum distinctione. Vel enim nullum militat adminiculum, per quod augeri possit præsumptio criminis in casu; vel intervenit aliquod, vel aliqua. Si primum, dico, quòd non est locus nisi charitativæ, ac paternæ monitioni, ratio est; quià plures possunt intervenire causæ honestæ, ac licitæ, ut suprà dictum est, ob quas Religiosus in Cellam alterius vadat; & possunt etiam assignari causæ rationabiles, ob quas maneat in eâ, ostio clauso, & pulsanti nolit aperire; puta, nè ibì reperiatur à Fratribus, qui Superiori referant, & ipse mulctetur penitentiâ; pulsanti autem non aperiat, ut inquirenti suadeat nullum esse in Cellâ. Si igitur nullum penitùs intervenit adminiculum, ob quod præsumi possit, quòd ad inhonestum finem Cellam ingressus sit, & Cellam clauserit, & aperire noluerit, æquum est, ut credatur ipsi assignanti aliquam, aut aliquas causas indifferentes, vel non graviter culposas, ob quas ibì taliter versatus sit. Quià verò ipse peccavit in legem Statutariam, prohibentem sub notâ *suspecti consortii*, talem ingressum; ideò sibi adaptanda est coercitio legis; nempè, quòd de tali ingressu (cum primò supponatur commissus) *charitativè, & paternè moneatur*.

67 Si autem contraria militent adminicula, dico, quòd non simplici pœnâ *suspecti consortii* puniendi sunt transgressores; sed sunt graviter, aut gravissimè arctandi juxtà valorem adminiculorum, & inditiorum. Ratio est; quià sicut primum *consortium suspectum* se habet tanquàm adminiculum, ob quod Reus arctandus est, juxtà Statuta superiùs recitata, qui secundò in idem decidit; ità adminicula alia (maximè se habent coniuncta indicia, de quibus mox dicemus) inserviunt loco probationem, ob quas persuasus maneat Judex, ut Rei taliter ibì convenerint, aut convenire potuerint ad perversum finem, & ideò sit per arctationem, & torturam exquirenda veritas facti.

68 Advertendum autem, quòd in hoc casu intervenire possunt tùm adminicula, tùm indicia gravioris culpæ, quàm sit simplex ingressus in Cellam juvenis. Adminicula possunt esse multa; puta, tempus quietis meridianæ, seù nocturnæ; affectata amicitia, aut conversatio, aut allocutio cum adolescente: contemplatio vultus illius observata, aut laus pulchritudinis: munuscula ipsi data, mala fama alterutrius, & similia. Indicia autem possunt esse ea, quæ observanda veniunt in casu, in quo deprehenduntur. Puta, si inventi essent sinè habitu, jacentes, aut apparerent signa, quòd jacuerint; & alia, quæ recensere non expedit; Sagax verò Judex observare poterit. Cumulanda sunt igitur adminicula cum indiciis, & juxtà vim præsumptionis, quæ ab illis haberi potest, regulanda est arctatio.

69 Dubitatur sextò circà tertium Statutum, recitatum suprà *num*. 42. An sufficiat prima Canonica monitio cum eo, qui solitus est se cum mulieribus sequestrare, ut ipsi possit infligi privatio actuum legitimorum, & delatio caputii probationis; àn verò aliud requiratur.

70 Respondeo, quòd non sufficit prima Canonica monitio verbalis, paternè facta; sed requiritur, quòd adhibita etiam sit aliqua penitentia mortificativa, & publica, ex eo quòd Reus primæ fraternæ correctioni secretæ non obsecundavit. Ratio est, quià (sicut suprà *num*. 42. tetigimus) quemadmodùm *admonere* importat monitionem, non tantùm verbalem, sed etiam penalem, ità ut *monitus* dicatur etiam ille, qui penis pulsatus est, pari modo intelligi etiam debet *corrigere*, sive *corripere*, quòd nempè importet non tantùm correctionem factam verbis, sed etiam illam, quæ adhibetur factis. Loculenta de hoc habemus testimonia in Scripturâ Sacrâ (86) *Corripiam vos septem plagis*. In Psalmis (87) *Neque in irâ tuâ corripias me*. In Evangelio (88) *Corripiam ergò illum, & dimittam*. Prima Corinthiorum. (89) *Cùm judicamur, à Domino corripimur*. In alio Psalmo, (90) *Disciplina tua correxit me*, & alibi in centum locis, in quibus loquitur Scriptura *de correptione, seù correctione* factâ non verbis, sed penis, & plagis. Ex hoc igitur habemus, quòd *correptus, seù correctus* dicatur etiam, qui per flagella disciplinæ exercitatus est.

71 Porrò citatum Statutum habet, quòd solitus sequestrare se cum Mulieribus, privetur actibus legitimis *si Canonicè monitus, & correctus, non se emendaverit*: non sufficit ergò *Canonica monitio* verbalis: sed requiritur, quòd Reus salutari aliquâ penitentiâ fuerit *correctus*, & hoc à Superiore tanquàm Patre, antequàm ab eodem, vt Judice, penâ privationis actuum legitimorum puniatur.

72 Dubitatur septimò ad idem Statutum, quot actus requirantur sequestrationis à socio cum Mulieribus ad hoc, quòd quis possit dici *solitus sequestrare se*, & locus sit penæ Statutariæ?

73 Respondeo, quòd variæ sunt sententiæ Doctorum juxtà varietatem subiectæ materiæ, circà id, quòd *solitum* voca-

(84) *Aegid. Bellarmu. Cons*. 9. *nu*. 3. *Tusc. loc. cit. Con. l*. 262. *n*. 16.
(85) *l. Nulla iuris. ff. de leg*.

(86) *Levit. cap*. 26. ℣. 28.
(87) *Psalm*. 6. ℣. 2. & *Psalm*. 37. ℣. 2.
(88) *Luc. cap*. 23. ℣. 22.
(89) *P. Corinth. cap*. 11. ℣. 32.
(90) *Psalm*. 19. ℣. 37.

[..]catur; Si quidèm nonnulli (91) post quandam *Glossam* statuunt communem esse conclusionem, quòd *solitum* etiam ex unicâ vice inducatur; undè ex unicâ concessione rei datæ in feudum, res dicatur *solita* infeudari. Et cohærenter ad hanc sententiam alii (92) docent, quòd *solitus* aliquid facere, verificatur ex vnicâ vice in Privilegio Principis. Et *solitum* fieri intelligunt alii (93) esse id, quod ultimò, licèt vnicâ vice factum est. Alii volunt, quòd *solitum* inducatur per duas vices, undè res Ecclesiastica dicatur *solita* locari, ut scripsere *Cravetta*, & *Decianus*. (94) Alii, inter quos *Fidericus de Senis* (95) volunt, quod *solitum* dicatur, quod pluribus vicibus, & longo tempore sit, & hoc videtur confundi cum *consueto*.

74 Prædictæ autem Conclusiones non quadrant, nisi in civilibus, sed aliud est in criminalibus; in his enim non indicitur consuetudo, per quam aliquis dicatur *solitus* delinquere, nisi per tres actus adminus, ut habet expressè quædam *Glossa*, (96) quæ plura jura citat. Proindè latro non dicitur *solitus*, seù convictus furari; ità ut furcis veniat suspendendus, nisi ad minus tria furta commiserit, ut post *Corradum* testatur *Iulius Clarus*. (97) Hinc *Sanctorus* (98) etiam scribens ad hoc Statutum, vult, nec unum, nec duos actus sufficere ad constituendum *solitum*, sed plures requiri, ex quibus moraliter coniectari possit in Reo malus animus delinquere volentis in lapsu carnis.

75 Dico igitur, quòd in nostro casu non possit dici Religiosus *solitus* sequestrare se à Socio cum Mulieribus, nisi duo concurrant, puta, frequentia actuum, qui excedant numerum ternarium, & defectus rationabilis causæ talium sequestrationum. Ducor, quià juxtà Doctores (99) accusans aliquem *solitum*, seù consuetum blasphemare, debet probare consuetudinem blasphemandi per plures Testes singulares; & non sufficerent Testes deponentes, quòd bis, aut ter blasphemaverit: Imò volunt alii, quos dat *Raynaldus*, (100) quòd consuetudo, ob quam aliquis dici possit *solitus* blaspemare; non inducitur per tres actus, sed per plures; undè *Lazarius* apud *Carenam* (101) vult, quòd actus sint ad minus quinque; & *Zanardus* apud eundem tenet, quòd debeantur actus decem in anno, ut quis possit dici *solitus* blasphemare, Similiter igitur dicendum est, quòd non per tres tantùm, sed per plures actus frequentatos sequestrationis dici debeat quis *solitus* se à socio cum Mulieribus sequestrare.

76 Aliud autem necessarium est, quòd nulla subsit causa legitima sequestrationis. Ratio evidens est. Si quidèm non sequestratio ut sic, culpabilis est; sed sequestratio, quæ ingerit *suspicionem consortii*. Porrò talis dici non potest, quandò rationabilis subest causa, ob quam Religiosus à socio sequestrat se, ut de negotio secreto cum fœminâ loquatur. Proindè Confessarius senex, aut alius vir gravis, à quo multa geruntur negotia, si sequestrat se à socio, ut præfertur, non potest rationabillter præsumi Reus: etenim si interrogabitur à Superiore de causis talium sequestrationum, eas adducet, ob quas istæ judicabuntur legitimæ, non autem criminales.

77 Dubitatur octavò ad idem Statutum quomodò probare debeat, quòd *aliquis sit solitus sequestrare si à socio cum Mulieribus*.

78 Respondeo, quòd ut aliàs diximus, (102) delicta iterabilia, & maximè eorum actus, qui frequentantur, probantur concludenter per Testes singulares, qui tamen aliàs sint integri, & excedant numerum trium, sivè ergò, quis *solitus* sit se à socio sequestrare cum unâ solâ Muliere; sivè hoc agat cum diversis mulieribus. Si quatuor, aut quinque ex iis, qui fuerint socii, testificentur de tali sequestratione, probatum remanet concludenter crimen.

79 Dubitatur nonò circà idem Statutum. An *Canonica monitio*, & *correctio*, de quâ loquitur statutum, debeat accipi de trinâ monitione, judicialiter factâ.

80 Respondeo, quòd hoc denominatiuum *Canonicum*, seù *Canonica*, varias in jure significationes recipit. Si quidèm aliquandò importat idem, ac *ordinarium*; undè in quâdam lege Codicis (103) habetur *Canonica illatio*, nempè *ordinaria* functio, *ordinarium munus*, quod habet certam præstationem à lege impositam; ut explicat *Calvinus*, (104) & in hoc sensu accipitur *Canonica pensitatio*, quæ habetur in aliâ lege ejusdem *Codicis*, (105) in quâ Advocati prohibentur postulare à Judicibus provincialibus aliquid præter *Canonicas*, hoc est *ordinarias* pensiones. Aliquandò importat aliquod *Sancitum Decretum*, seù *Regulam* à Sacris Canonibus datam, & in hoc sensu, dicitur *Canonica institutio*, (106) hoc est legitima, & facta juxtà regulas *Canonum canonica portio*, (107) quæ à Canonibus decernitur debita Parochiali de relictis à Parochiano. *Canonica* præscriptio; *canonicè* procedere; hoc est tempus, seù modus procedendi, à Canonibus determinatus &c. *Canonica monitio* igitur accipi potest, vel prò monitione *canonicè*, hoc est *ordinariè*, aut *Regulariter* factâ, aut prò monitione *Canonicâ*, presè sumptâ; quæ debet, vel tribus, vel vnâ prò tribus judicialiter fieri, antequàm contrà inobedientem mandatis Ecclesiæ Judex procedat.

81 Dico igitur, quòd antequam feratur sententia excommunicationis juxtà Canones, (108) fieri debet trina monitio. & illa ferri non potest, nisi servato ordine judiciali, ut Sancitum fuit in *Concilio Lateranensi Tertio*, (109) & qui excommunicat, omissâ tali moni-

(91) *Gloss. in Clement. 1. in V. Ad mensam. de Excess. Prælat. Gozad. Cons. 23. num. 5. Decian. Cons. 124. n. 8. lib. 3. Cephalu. cons. 155. nu. 31. apud Tusc. lit. S. concl. 334. n. 10.*

(92) *Castr. cons. 187. num. 4. in fin. lib. 2. & cons. 243. n. 2. lib. 2. Alex. cons. 5. n. 23. ubi Apostill. in V. Vice. lib. 2. plures citat.*

(93) *Bart. & Gothefr. ad l. Mala. §. Sed si alimenta lit. K. ff. de Alim. & cibo. legat.*

(94) *Cravet. cons. 767. num. 6. Decian. cons. 73. nu. 47. & seqq. apud Tusc. cons 334. n. 9. lit. S.*

(95) *Federic. de sent. Cons. 91. n. 5.*

(96) *Glos. in cap. Cum Ecclesia. in Verbo tertio de Cau. pos. & propr.*

(97) *Iul. Clar. §. Furtum. V. Scias tamen; & ibi Pract. Corrad. fol. 357. n 1*

(98) *Sanctor. Comment. cap. 11. Stat. 4. V. Declarandum tamen in fin. fol. m. 576.*

(99) *Alex. cons. 72. n. 8. lib. p. Gozad. cons. 23. nu. 5. & seqq. apud Tusc. d. concl 334. n 22. lit. S.*

(100) *Farinac. q. 20. nu. 4. Calà de mod. articul. in Glost. magn. num. 769. Colu. Decis. 172. nu. 1. Merlin. Pignat. Discept. foren. 97. n. 10. apud Raynald. Syntax. cap. 1. §. 1. num. 18.*

(101) *Lazar. de Blasph. apud Caren. Par. 2. Tit. 7. §. 1. n. 22. & seqq.*

(102) *Par. p. Tit. Probatio num. 5. 6.*

(103) *l. Plaut. C. de Sacr. Eccl.*

(104) *Calvin lexic. V. Cauonica illatio.*

(105) *l. Præser. C. de Lucr. Advocat. lib. 12.*

(106) *cap. Beneficium. dc reg. Iur. lib. 6.*

(107) *cap. De his Extrà. de sepult.*

(108) *cap. de Excommunicationis articulo 24 q. 3. De illicita. ea. cau. & quæst. cap. Reprehensibil. cap. Sacr. de sent. Excom.*

(109) *Concil. Lateran. 3. cap. 7. in Appendic. de Simon.*

monitione, per mensem interdicitur ab ingressu Ecclesiæ, (110) & si ità celebret, fit irregularis. (111) Monitio autem trina illa judicialiter facta, quæ præcedit Censuram, dicitur *Canonica*, & numquàm in sacris Canonibus præfertur; nisi quandò eam subsequi debet sententia excommunicationis, ut ex multis capitulis (112) elicitur. Quòd, si talem monitionem non debet sequi Censura, sed alia pœna, monitio *Canonica* accipi debet prò monitione fraternâ, paternâ, aut pastorali, quæ in sacris *Canonibus* (113) facienda præscribitur à Prælatis, curam animarum habentibus.

82 Dùm igitur in hoc Statuto post monitionem *Canonicam*, non præscribatur ferenda excommunicatio, sed tantùm privatio actuum legitimorum, liquet, quòd ipsa non accipienda est de trinâ judicialiter factâ. Sed de monitione *Canonicâ*, hoc est regulari, & *ordinariè* factâ à Prælato ut Patre, qui juxtà Canones tenetur subditum corrigere, & à malo revocare.

83 Dubitatur decimò super eodem Statuto, de quâ *arctatione* intelligi debeant illa verba. *Et si iteratò puniatur de sequestratione hujusmodi duobus testibus fide dignis, convincatur ad veritatem dicendam, graviter arctetur.*

84 Respondeo, quòd aliàs (114) ex Statutis demonstravimus *arctationem* importare solumodò triplex jejunium in pane, & aquâ, ac trinam flagellationem in singulis hebdomadis: sed posse Judicem indicere *arctationem qualificatam*; puta, (additis prædictis pœnis) reclusionem in domo disciplinæ, pròut usus invaluit. Adverto tamen, quòd in jure (115) *arctare*, pròut etiam explicat *Albericus*, (116) importat *constringere*, vel *ligare*; undè etiam dicitur *arcta districtio* (117) puta, pœnalitas constringens.

85 Dico igitur, quòd Statutum non restringitur ad *arctationem* sivè simplicem, sivè qualificatam per domum disciplinæ, sed importat omnem torturam, quæ spectatâ naturâ criminis; & valore indiciorum arbitrio Judicis, in casu requiritur. Ratio est, quia præscripta *arctatio* (ut patet ex Statuto) est ordinata ad *veritatem dicendam* à Reo; hæc autem veritas non est circà sequestrationem, quià præsupponit Statutum, quòd Reus à *duobus Testibus, fide dignis de eâ convincatur*; qui autem convictus est de crimine, potest absolutè damnari, quamùis confessus non sit, ut pòst *Felinum*, tanquàm conclusionem notabilem docet *Aegidius Bossius*; (118) undè superfluit confessio Rei convicti. *Veritas* autem, quæ in casu exquiritur, est lapsus carnalis, de quo præsumitur violenter ex recidivatione in sequestrationem, post eam punitam. Sequitur igitur, quòd præscripta *arctatio* sit tortura quævis ad habendam veritatem de ulteriori crimine.

86 Possunt autem induci violentissima indicia in casu de lapsu carnis; puta, si sequestratio semper fuisset cum unâ, & eâdem fæminâ: aut si fœmina est malæ, & perditæ vitæ: aut si mora fuisset longa; aut si sequestrasset se in Camerâ &c. Potest item augeri crimen, plusquàm sit simplex fornicatio; puta, si fœmina esset maritata, sivè consanguinea, sivè haberet votum castitatis, ut Tertiaria: vel si sequestratio esset cum notabili scandalo &c. Tali casu tortura augenda esset intensivè, juxtà valorem indiciorum: & etiam mutanda esset specificè, puta, adhibenda ea, quæ atrocioribus delictis adhibetur, (cum torturæ qualitas, ut aliàs (119) monuimus, pendeat à gravitate criminis, ejus verò intensio à valore indiciorum) & tunc non sufficeret *arctatio* sivè simplex, sivè qualificata, sed alia inferenda esset tortura.

87 Dubitatur undecimò super quarto Statuto, dato suprà *num.* 43. Quænam dici possit *domus suspecta*, ad hoc, quòd quis in eam ingrediens, puniri possit pænâ Statutariâ.

88 Respondeo, quòd in jure, hoc verbum *suspectum* connotat semper crimen, quod afficit personam, vel rem quæ dicitur *suspecta*, tàm dicitur *suspectus tutor*, (120) qui nempè fraudolenter tutelam administrat, *suspectus Curator*, (125) qui segniter, aut cum fraude rem gerit: *suspectus Iudex*, (122) à quo timetur iniusta sententia; *suspecta vita*, (123) suspecta mors, sivè *decessus*, (124) puta, ea quæ fuit cum scelere &c. *Suspecta* igitur erit dicenda *domus*, in quâ patrandi criminis habetur occasio, ratione cujus *suspicio* oriatur.

89 Porro dupliciter dici potest *suspecta domus*, nempè absolutè, & simpliciter; secundò relativè, & secundùm quid. Primò, quandò domus aliqua universaliter malè audit, vel ratione situs, ut si est in publico lupanari; vel ratione incolarum, puta, fœminarum prostitutarum, sivè lenonis, qui commoditatem flagitio præbet sub proprio tecto. Secundo modo, quandò in tali domo habitat fœmina, quæ malam consuetudinem habet cum uno tantùm viro, hæc enim non est absolutè, & universaliter *suspecta*, sed relativè tantùm ad personam, quæ malam amicitiam in eâ nutrit, quandòquidem supponitur, fœminam cum aliis peccare non esse paratam.

90 Non tamen adhùc per supradicta completa est perfectè ratio *domus suspectæ*, nisi ad prædictas conditiones accedat, quòd ingressus illius nulla sit assignabilis causa legitima, ac honesta. Ratio est, quià in ipsummet lupanar potest Religiosus ingredi non tantùm non culpabiliter, sed etiam laudabiliter; puta, si illuc intraret, ut fœminas à malâ vitâ abstraheret; ut ægrotantes ibi inviseret; ut Sacramentales confessiones exciperet &c. ex unâ autem recensitarum causarum ingrediens quamvis domum, quantùmcumquè à malis fœminis inhabitatam, non tamen ille posset culpari, tanquàm committens in Statutum; quià legitima causa ingressus reddit prò illo

casu

(110) *cap. Sacro. de sent. Excom. cap. 1. eo. tit. in 6. Concil. Lateranen. 4. cap. 47. Conc. Mogunt. 3. cap. 103.*

(111) *text. in cap. Romana de sent. Excom. lib. 6.*

(112) *cap. 2. de Cohab. Cleric. & Mul. cap. Nemo Episcoporum 11. q. 3. cap. Fortè. 23. q. 4.*

(113) *cap. Quid autem. 8. q. 1. cap. sicut non est 23. q. 4. Constit. Apostol. lib. 2. cap. 20. Innoc. V. Epist. 25. Clement. 1. de offic. Jud. Ord. Trident. sess 13. cap. 1. de Refor.*

(114) *Par. p. Tit. Tortura. n.*

(115) *Clement. Pastoralis. §. Vt illud. de sent. & re judic. cap. 1. de Offic. Vicar. in 6. ubi Archidiac.*

(116) *Alberic. Diction. V. Arctantur.*

(117) *Clement. Quia contingit. § Præmissa. in fin. de Relig.*

(118) *Felin. in cap. Ad nostram. col. p. de Probat. apud. Boss. Tit. de Convict. n. 4.*

(119) *Par. P. Tit. Tortura.*

(120) *§. Suspectum. Instit. de suspect. tuto. l. si creditores. § sed suspect. ff. de Re. auct. Jud. poss. l. scire. oportet. ff. de Tuto. & cura. dat. ab his*

(121) *§. Impuberes. Inst. de suspect. tuto. vel cura l. 1. §. Primum l. Tutor. §. Non tantùm ff. de suspect. tuto. & cura. l. In postulando. C. eo. tit.*

(122) *l. Apertissimi. C. de Iudic. l. Cum specialis. C. eo. tit.*

(123) *l. filius Familias. §. sedet. filia. ff. de Procurat.*

(124) *l. Portionesq. ff. de his, quæ ut indi. aufer.*

casu *domum non suspectam*; Undè concludendum; quòd crimen ingressus in *domum suspectam*, Sit, quandò ex nullâ assignabili causâ legitimâ, Religiosus ingreditur domum, in quâ habetur occasio propinqua carnaliter peccandi

91 Dubitatur duodecimò ad idem Statutum; An ad inflictionem pęnarum, ob ingressum in *domos suspectas*, requiratur, quòd simul adsit *suspectum consorcium* cum fœminâ, ibi habitante.

92 Respondeo, distinguendo; vel enim *domus illa* est suspecta, quià inhabitatur à publicâ meretrice, paratâ peccare cum quocumque, & quæstum ex corpore suo faciente; & in hoc casu, dico, quòd solus ingressus in talem domum absque ullâ legitimâ causâ, ut suprà dictum est, est punibilis; & ratio est; Quià in tali casu, omnia disposita sunt, & in actu propinquo ad peccandum. Ingrediens quidèm, quià non habet causam legitimam ingressus; mulier parata ad flagitium, *oblatâ* pecuniâ; & locus ad peccatum *idoneus*. Ideò talis ingressus, licèt unicus, vehementer *persuadet* Iudici, peccatum potuisse committi, nec prærequisitum esse *suspectum consortium* ex eo; quòd mulier ex se parata est peccare etiam cum illo, quem nunquàm novit, dummodò pecuniam offerat. Et cum hoc unico actu delicti materia compleatur, ut optimè scribit *Sanctorus*, (125) locus est pęnæ statutariæ.

93 Vel domus illa est suspecta, quià in eâ habitant Mulieres juvenes, vanæ, indevotæ; non quidèm promptæ peccare indifferenter cum omnibus, tamen tales, quòd apud vicinas malè audiunt ob nimiam familiaritatem, quam cum quibusvis habent; & etiam fama est, quòd alicui, seù aliquibus, qui cum illis conversati sunt, fuerint obsecutæ. Tali casu, dico, quòd solus, & unicus ingressus, si non præexistunt indicia *suspecti consortii*, non sufficit ad pœnam statutariam, quantùmvis nulla esset rationabilis causa talis ingressus. Ratio est; quià tunc non est in tali *domo* ultima dispositio, nec propinqua occasio ad peccandum cum omnibus; & si peccaverunt cum illis, hoc fuit, quià per longum tempus, & frequenti conversatione; munusculis; precibus, obsequio, ac aliis artibus amasiorum, flexæ sunt ad culpam. Si ergò in casu, desint supradicta, quæ sunt indicia *suspecti consortii*, desunt illa, per quæ compleri potest ultima dispositio; & ità solus ingressus non potest ingerere gravem præsumptionem criminis perfecti, ob quam incuti possit pęna statutaria.

94 Consuetum quidèm in Religione est, quòd, si in Civitate, vel Oppido reperiatur aliqua ex talibus *domibus suspectis*, ad quam divertant Religiosi cum admiratione, aut scandalo sæcularium, Superiores vetent, nè aliquis ad eas vadat. Quòd, si contrà præceptum Superioris, Religiosus eam frequentet; tunc intrat dispositio Statuti, nempè, quòd Reus *ab eo loco removeatur*, *& perpetuò exulet*. In casu autem, quòd validiora urgeant indicia peccati consumati, tunc intrat sequens dispositio Statuti; nempè, quòd *ampliùs puniatur*, *Superioris arbitratu*, *personarum*, *locorum*, *& temporum qualitate pensatâ*; ut etiam docuit *Sanctorus* (126). Etenìm potest esse talis ingressus ad finem indulgendi comessationibus, ludis, recreationibus illicitis quidem Religioso, non tamen extremè criminalibus, & tùnc prò pęnâ sufficit remotio à loco. At, si pensatâ conditione personarum, locorum, ac temporum subit in mente Superioris præsumptio legitima de ulteriori crimine, amplior punitio ahibenda est. Et quænam? Arctatio quidèm & talis, quòd proportionetur indicio, ut per eam hauriat Superior confessionem de crimine, si patratum fuit, ut ad normam juris possit vindicari.

95 Dubitatur tertiodecimò, quomodò probari & convinci possit, aliquem intrasse in *domos suspectas*.

96 Respondeo, quòd, ut aliàs (127) diximus, nemo potest dici per Testes convictus, nisi isti sint ad minùs duo, & quidèm majores quâcumque exceptione, ut scribunt Doctores (128) communiter. Porrò examinare Testes sæculares ad probandum crimen Religiosi, non expedit. Perniciosior enìm Ordini evaderet medicina, quàm morbus, ut prudenter advertit *Sanctorus*. (129) Per socios ergò Religiosi delinquentis in hoc ipse esset convincendus. Non possunt autem regulariter esse plures socii contestes; sed omnes essent singulares. Proindè deberent esse ad minùs quatuor integri, qui deponerent de diversis numero ingressibus, quià, ut aliàs (130) probavimus, quatuor Testes singulares de delicto iterabili probant ad pęnam ordinariam.

97 Prò coronide autem hujus materiæ de *suspecto consortio*, declarandum venit aliud Statutum, in quo punitur præsumptio de crimine carnis consummato; sic autem habet. *Qui morbo gallico, vel alopetiâ affecti fuerint, aut in carnis illecebras, & errores prolapsi; ad nulla Ordinis Officia promoveri possint: ac præterea omni suffragiorum jure, perpetuò, careant: atquì ab audiendis confessionibus, si Confessarij fuerint, perpetuò suspendantur.* (131)

98 Ad hoc autem Statutum, adverto, quòd *morbus gallicus*, & *alopetia* (hoc est decidentia capillorum) potest esse etiam sinè scelere. Si quidèm *morbus gallicus* contrahi potest etiam sinè commixtione venereâ, ut docent communiter Medici, (132) *sed per solam conversationem cum personâ infectâ, contagium hauriri potest ab halitu, compotatione, condormitione in eodem Lecto, vel usu vestium, quibus infectus fuit indutus; vel quocumque modo nuda corporis caro sana tale quid attingat, quod odore, vel transpiratione infecti imbutum sit; uti etiam sit in sedilibus latrinarum, vel scamnis balneorum, quibus gallicâ lue inquinatus, nudatis natibus insedit. Propagatur etiam hereditario jure, atquè cum lacte materno imbibitur*; hæc *Cardilucius in Commentario Hartmani*.

(125) *Sanctor de Pæn. cap. 8. Quæst. 2. ℣. Respondeo Statutum fol. 348.*

(126) *Sanctor loc. citat. quæst. 3. ℣. Respondeo negativè fol. 351.*

(127) *Par. p. Tit. Inquisitio nu. 14. & Tit. Sententia nu. 67.*

(128) *Clar. Quæst. 46. ℣. Debes etiam. Farinac. quæst 63. num. 240. Guazz. Defens. 33. cap. 14. nu. 5. Giurb. Cons. 71. nu. 2. Tusc. Zuff. Crispol. apud Conc'ol. V. Testium miscell. Resol. q. n. 2.*

(129) *Sanctor de Pæn. cap 8. quæst. 2. ℣. Dices tertio fol. 349.*

(130) *Par. P. Tit. Probatio nu. 3.*

(131) *Statut. Vallisolet. 1593. cap. 11. ℣. Ampliùs qui.*

(132) *Cardiluc. Commentar. in Prax-Hartman. cap. 168. ℣. Causa huius fol. 1841. **Fernell.** lib. de luis Vener. curat. cap. 4. fol. 1499.*

99 Quorum causa est, prout scribit doctissimus *Michael Etmyllerus*, (133) sal volatile accidum, quod per effluvia, seù miasmata diffunditur à corpore infecto lue venereâ, & per contactum, sivè halitum inficiuntur res tactæ animatæ, sivè inanimatæ, sivè aer, per quæ vis fermentativa morbosa communicatur massæ humorali alterius sani; & sic venerea hæc pestis ab homine, alioquin concubitus experto, contrahi potest. Similiterque *alopetia*, licèt sit unus ex effectibus *morbi gallici*, potest tamen etiam ab aliâ causâ originari, nempè à diuturnâ, ac periculosâ febri pestilentiali, ut passim accidit.

100 His adnotatis, patet evidenter, quòd Statutum loquitur de infectis *morbo gallico* ex culpâ tantùm incontinentiæ; non verò indifferenter, & universaliter de omnibus, & singulis, qui tali morbo laborant. Quià, si quis ex contagio alterius talem morbum innocenter contraheret, non posset, nisi cum inexcusabili injustitiâ, pœnis appositis affici; siquidèm adhiberetur gravissima pœna, ubi nulla esset culpa; & lex, ipsam sanciens, esset prorsùs injusta; quod cùm præsumi non possit de tali Statuto, concludendum est, quòd ipsum loquatur tantùm de morbosis, ex lue venereâ, per commercium carnale contractâ.

101 Adverto secundò, quòd difficillima evadit probatio in hoc casu, ad hoc, quòd locus sit pœnæ statutariæ. Posito enim tanquàm certo, quòd Medici adhibiti ad judicium de eo, qui diffamatur, sivè accusatur de *morbo gallico* ex simptomatibus, signisque diagnosticis, possint juxtà præcepta artis suæ pronunciare, illum verò *morbo gallico* laborare; non tamen certò pronunciare possunt, quòd aut ex contactu alterius morbosi; aut ex commixtione cum fœmina infectâ contractus sit; nullum enim intervenit signum, indicans diversitatem morbi, unâ, aut alterâ viâ contracti.

102 Prætereà cùm regula generalissima sit, quòd delictum nunquàm præsumitur, ut jura (134) volunt; ideò plenè probandum sit, ut pœna ordinaria infligi possit: pariterque præsumptio prò non delicto, cæteris paribus vincat præsumptionem prò delicto, ut aliàs (135) docuimus; videtur, quòd nunquàm dabilis sit casus, quòd pœna, lata in hoc Statuto, possit usuvenire. Siquidèm non præsumptivè, sed evidenter probandum est ab Accusatore, sivè à Fisco, morbum fuisse contractum ex incontinentiâ: hoc verò quomodò probabitur? Non judicio Medicorum, tùm quià illud est præsumptivum, præsumptio verò stat prò non delicto: tùm quià nulla est differentia symptomatum in morbo tali, contracto culpabiliter, à contracto sinè culpâ; proindè nequit Medicus judicare, quomodò contractus sit. Non confessione extrajudiciali ipsius Rei, tùm quià hæc ad plus facit indicium solùm ad torturam, ut aliàs (136) diximus, non verò plenè probat. Tùm quià Reus confitens, se contraxisse morbum ex coitu, confiteretur de re, quæ non pendet à nudo facto, sed à consequentiâ facti, de quâ, non ad ipsum, sed ad Peritos spectat iudicare; proindè sicut non probat mortem ex veneno Reus confitens, Cajum ex. g., cui ipse venenum propinavit, ex veneno obiisse, ut aliàs probavimus, (137) sic nèc probabit morbum, tali viâ contractum, qui confiteretur, se talem morbum ex copulâ carnali contraxisse. Sequitur ergò, quòd casus nunquàm probari possit, & otiosam esse dispositionem Statuti.

103 Et re verâ, quantùmvis aliquos Viderim tali peste contaminatos, non tamen ullum Vidi, prout debebatur, puniri juxtà hoc Statutum, Quià hujusmodi nebulones pallіant sub nomine catarrhi salsi crustas, & bullas, quæ videntur in cute; effectus artrhitidis esse dicunt tormina, & dolores articulares, maximè circà phases lunares persentiuntur; decidentiam capillorum asserunt oriri ex calore capitis, & omnes effectus hujus morbi tribuunt aliis causis; extorquent attestationem circà hoc à Medicis piis, qui libenter ad eam faciendam inclinant, ad avertendam à viro Religioso infamiam, quæ ex tali causâ resultat, & hoc modo superioribus imponunt, ac impuniti evadunt.

104 Nè igitur cum tanto Religionis damno inulta remaneat scandolosa, & perdita talium libido, qui posthabitâ in Deum, in Religionem fide castitatis, quam voverunt, cum putidissimis scortis se commaculant, damus formam, quâ procedere debet Iudex Regularis.

105 Præsuppositâ igitur doctrinâ communi, quòd delicta difficilis probationis probentur per indicia, & præsumptiones, & conjecturas, ut dicunt Doctores; (138) & quòd casus, de quo loquimur, sit difficillimæ probationis, ut diximus suprà *num.* 100., sequitur, quòd ad hujus probationem sit procedendum per conjecturas, ac præsumptiones. Dato ergò, quòd sivè ex officio, sivè ad istantiam partis Superior velit procedere, antè omnia debet adhibere judicium Medicorum, qui asserere debent juxtà præcepta Artis suæ, quòd talis &c. laboret *morbo gallico*; & hoc modo constare debet de corpore delicti. Sed quià Medici, prout dictum est, asserere certò non possunt, àn illud fuerit cum scelere quæsitum, àn potiùs innocenter contractum; & præsumptio cæteris paribus stat prò non delicto, ad plenè probandum corpus Criminis, debet examinare Testes, ad habenda indicia, & adminicula, quibus probari possit, saltèm præsumptivè, talem morbum ortum habuisse a malo concubitu.

106 Porrò indicia possunt esse, primò, mala fama in specie circà luxuriam; & secundò, ea omnia, per quæ probari diximus *suspectum consortium*, aut Rei confessio extrajudicialis. Concludenter autem probaret inducendo vehementem præsumptionem unius Testis, dummodò esset plenè integer, qui deponeret de commixtione carnali cum feminâ suspectâ de tali morbo. Ratio est, quià symptomata *morbi gallici*, (de quo ambigitur, àn fuerit quæsitum cum culpâ, aut non) probant, ipsum fuisse contractum ex copulâ, si ipsa præcesserit, ut firmat tanquàm canonem medicinæ *Ioannes Hartmannus* in suâ *Officinâ Sanitatis* (139). Non dico autem, quòd probet ex integro crimen; cùm enim

(133) *Etmiller Instit. Medic. Phatolog. cap. p. Thes. 22.; & Physiolog. cap. 4 Thes. 6.*

(134) *l. Quoties §. Qui dolo. ff. de probat, l. Dolum ff. de Dol. I. B. Nicola. Reg. iur Tom. 2. fol. 184. col. 2.*

(135) *Par. P. Tit. Patronus. nu. 101.*

(136) *Par. P. Tit. Testes. n. 111.; & Tit Tortura. n. 70.*

(137) *Par. P. Tit. Reus. n. 49.*

(138) *Bartol. in l. Si quis ex argentariis. ff. & an hæredi. ff. de Edenubi Iason, & in l. Post. contractum, ff. de Donat. Ias. in l. Cum ea. col. 2. C. de Transact. Boss. Tit de Par. Suppos. nu. 13. & 34.*

(139) *Io. Hartman. Officin. Sanit. cap. 168. ℣. Accurato. fol. 1843. col. p.*

enim Testis unicus sit, non potest solus illud probare; sed cùm integer sit, & ideò semiplenè probet, ut notum est; inducit præsumptionem, ità validam, quòd per eam inferri possit pęna Statuti.

107 Hoc durum fortassè videbitur Criminalistis, quòd nempè ex unico Teste, quàmvis integro, pœna ordinaria feratur. Sed advertere debemus, quòd hìc non agimus de inferendâ pęnâ prò fornicatione; quæ esset carceratio, sed agimus de pęnâ debitâ laboranti *morbo gallico*, quæ, cùm consistat in solâ privatione Officiorum &c. ac sit incorporalis, longè minor est illâ. Testis unicus non probat quidèm copulam, sed facit præsumptionem talem contrà Reum, quòd in ipsum transfert onus probandi, se morbum sinè culpâ contraxisse. Sicut enim non est locus pęnæ statutariæ, quandò nullæ urgent præsumptiones, quòd morbus sit ex scelere, ità locus illi fit, quandò contrà Reum militat præsumptio, quòd morbus sit cum crimine contractus. Requireretur quidèm plena probatio per duos Testes, si agendum esset de dandâ pęnâ fornicationis; sed quià agitur tantùm de probatione *præsumptivâ*, faciente locum pęnæ statutariæ prò morboso, unus Testis de concubitu viso, sufficere debet.

108 Quod magìs suadetur ex Statuto, dato suprà *n.*40., ubi habetur, quòd *Si de sequestratione* (Fratris à socio cũ Muliere) *unus tantùm Testis fide dignus fuerit, & alius de lapsu carnis adversus eundem, graviùs arctandum esse, decernitur*. Ex quo argui potest, quòd, sicut arctatio gravior est pęna lata, à Statuto contrà sequestrantem se à socio; pari modo privatio officiorum est pœna ab eodem Statuto contrà laborantem *morbo gallico*. Sicut ergò illa infertur ex dicto unius Testis de lapsu, adminiculato ab alio Teste de sequestratione; ità pariter inferri debet hæc ex testimonio unius Testis integri de copulâ, quandòquidèm ipsius dictum adminiculatur à sensibili existentiâ morbi.

109 Adminicula autem possunt esse multa: puta, vita parùm composita Rei; ætas; vagationes extrà Conventum; colloquia de venereis, & sexcenta hujusmodi. Constito autem de indiciis, & adminiculis talibus, quòd præsumptionem criminis faciant, incumbit Reo in suis defensionibus, præsumptionem inductam destruere, probando, quòd morbum contraxerit aliundè, quàm per scelus; quod si non fecerit, tutissimè potest pronunciare Iudex sententiam pęnalem in statuto latam.

110 Nèc tamem suprà datus modus procedendi securissimus quidèm, sed non ità necessarius dixerim, quìn alius æquè securus, minusque Iudici difficilis, practicari possit, nempè constito Iudici de corpore delicti, per judicium Medicorum, prout dictum est suprà *nu.* 105., potest statim Judex citare Reum ad dicendum, quarè non debeat pęnâ statutariâ percuti, & si iste non adducat validas rationes, quibus concludenter probet, morbum contractum fuisse sinè scelere, potest, & debet Iudex illum condemnare.

111 Ratio & quidèm solidissima est, quià in dicto statuto est præsumptio juris, & de jure; dùm ex præsumptione, quòd omnis *morbus gallicus* contrahatur ex coitu, disponit, quòd Religiosus, illo laborans, taliter puniatur. Non ignorabat Auctor Statuti dari aliquandò talem *morbum* contractum innocenter, & ex consequenti præsumptionem, super quâ cadit dispositio pęnalis, in aliquo casu particulari aliquandò futuram esse falsam; tamen, quià frequentiùs, & magis ordinariâ contrahitur ille morbus ex coitu, quàm alio modo, tulit legem pęnalem, innixus ei, quod ordinariè accidit; non excludendo quidèm probationem contrariam, destructivam præsumptionis in casu particulari, sed trasnferendo in Reum onus probandi contrarium. Contrà præsumptionem juris, & de jure, dari probationem, alibi (140) docuimus, quæ tamen ad hoc, quòd sit valida, debet esse evidentissima. Iudex igitur Regularis non indiget probatione, quòd Reus contraxerit morbum cum scelere, ut pęnam illi infligat, quià habet Statutum prò se, quod præsumit scelus, sed onus probandi contrarium incumbit Reo, qui, si non concludenter probet, pœnam cogitur subire. Et hæc quidèm est facilior via procedendi, quàm servare potest inter Nos Iudex, & eò tutiùs, si contrà Reum militant indicia, adminicula, & conjecturæ incontinentiæ.

112 Adverto tertiò; quòd ad incurrendam pęnam Statuti, non requiritur, quòd ex *morbo gallico*, tabidum totum corpus factum sit; ità ut sentiat magnos dolores in artubus; serpiginem, aut pustulosam scabiem in cute; condylomata, mariscas, ac hæmorroides cæcas in ano; verrucas informes in manibus, pedibus, labiis, bubones in inguine, scabiem in pudendis, crustas purulentas in facie &c., sed sufficit, quòd habeat unum ex his signis, quæ Medicorum judicio, *morbum gallicum* arguant. Ratio est, quià Statutum dicit. *Qui morbo gallico affecti fuerint*; tales ità sunt ij, qui morbum uno signo produnt, sicut qui multis. Proindè, si quis in inguine bubonem, aut ulcus in glande veretri habeat, & judicio Chirurgi, hæc procedant à morbo gallico, inquisitus ex officio, seù ad instantiam partis, potest ad pęnam Statuti condemnari. Quod etiam intelligendum est, si solâ *alopetiâ* laboraret, si quidèm Statutum non requirit copulativè utrumque morbum, sed sufficit ad pęnam quilibet eorum, nàm disjunctivè loquitur, ut patet intuenti.

113 Adverto postremò, quòd prædictæ pęnæ statutariæ non sufficiunt, casu, quo, laborans *morbo gallico*, in aspectu sit valdè abhominabilis cum pustulis, sanie manantibus in cute, & maximè in facie, cum decidentiâ pilorum, & capillorum non tantùm capitis, sed barbæ, & superciliorum; & aliis notis, extraordinariam turpitudinem inducentibus, Quià de jure communi, Clerici tali pacto morbosi, tanquàm publici peccatores, & notoriè infames, incurrunt Irregularitatem, ut ex quodam Capitulo (141) deducunt communiter Doctores.

Aa 2 §. 2. sol-

(140) *Par.P.Tit.Probatio.nu.*12.*&* 13.

(141) *Cap.Sacerdotes.*40.*Dist.Majol.de Irregular.lib.*2.*cap.* 19.*nu.* 1.*Borgas.eo tit.Par.*5.*Tit.de Cler.ægrot.nu.*1.*Sayr.de Censf.lib.* 6.*cap.*9.*nu.*5.*Parisf.Reginald.Avila.Henriq. apud Peyrin. de. Prǣl.Quæst.*2.*cap.*4.*nu.*7.

§. II.

Sollicitatio ad turpia.

SUMMARIUM.

1 *Sollicitare in jure quid importet.*
2 *Sollicitatio ad impudicitiam, quomodò diversificetur in gravitate.*
3 *Sollicitationis divisio.*
4 *Sollicitationis extrà confessionem gradus.*
5 *Sollicitationis in confessione diffinitio.*
6 *Laudans pulcritudinem mulieris in confessione, ipsam sollicitat.*
Alii contrarium sentiunt, sed malè.
Historiam impudicam recitans in actu, seù loco confessionis, sollicitat.
Habens tractatum de loco, & tempore peccandi in confessione, simulatâ sollicitat.
Dictiones conjunctivæ &, ac, que *&c. requirunt verumque copulatum verificari, quandò agitur de pœnâ inferendâ.*
Dictio sivè *alternativa est.*
Stimulans pœnitentem ad lenocinium, pœnas sollicitantium in confessione incurrit.
7 *Tradens in confessione chartam, inducentem ad turpia, legendam à pœnitente post confessionem, sollicitat.*
8 *Sollicitatio etiam signis fieri potest.*
9 *Sollicitatio factis etiam exercetur.*
10 *Sacerdos non habens jurisditionem, sollicitans in confessione, non incurrit pœnas sollicitantium.*
Fictus Sacerdos sollicitans non incurrit easdem pœnas.
Sacerdos non deputatus ad confessiones, si absoluit à venialibus, non conficit Sacramentum, sed quid sacramentale.
11 *Sollicitatio comprehendit masculos, & fœminas.*
Persona *significat masculos, & fœminas.*
Dictio quæcumque *est universalis, & distributiva.*
Persona quid sit.
12 *Sollicitatio ad alia crimina præter luxuriam, non incurrit pœnas sollicitantium.*
13 *Sollicitans ad lenocinium, incurrit in pœnas supradictas.*
Confessarius exercens lenocinium in confessione, incurrit pœnas &c.
14 *Dictio* quomodòlibet *quid importet.*
Dans pecuniam, deferendam Meretrici, ei, qui confitetur, incurrit &c.
Rogans pœnitentem, ut commodet domum ad colloquendum cum fœminâ suspectâ, sollicitat.
Opinio tenentium sollicitatum ad sola peccata venialia, non teneri denunciare sollicitantem, refellitur.
15 *Dictio* immediatè *quid importet.*
Confessionis actus, quandò incipiat, & duret.
16 *Sollicitans ubilibet, simulando confessionem, incurrit pœnas &c.*
Loquens familiariter in confessionali, tali modo, quo aspicientes cognoscerent, ibi mulierem non confiteri, & tali occasione sollicitans non incurrit.
Confessarius simulando confessionem, in locutorio communi sollicitans Monialem, incurrit pœnas &c.
Exercens impudicitias cum muliere, quæ se fingit ægrotam, & confessionem simulat, incurrit &c.
17 *Sollicitans intuitu confessionis, licèt post eam, incurrit &c.*
18 *Sollicitatio intrat in confessione, etiam simulatâ.*
19 *Sollicitans in confessione est suspectus de Hæresi.*
An sit suspectus de levi, àn de vehementi; remissivè.
20 *Ex voluntate, & proposito maleficia distinguntur.*
Sollicitans est suspectus de levi tantùm.
21 *Sollicitans in confessione etiam simulatâ, injuriam facit Sacramento.*
22 Sousa, & Carena *confutantur.*
Offendens statuam Principis fit Reus læsæ majestatis.
23 *Suspecti vehementer de fide, qui sint.*
24 *Simoniaci dicuntur primi, & principales Hæretici.*

1 PRoxima suspecto Consortio, de quo §. Superiori actum est, in delictis carnis succedit *sollicitatio*. Porrò hæc derivat à verbo *sollicitare*, quod in jure, prout ex multis legibus (1) deducitur, significat *instigare*, *consiliare*, *persuadere*, *instare*, & *allicere*; & sic dicimus *sollicitare* servum ad furtum: militem ad seditionem, feminam ad stuprum &c. significat etiam *curare*, sivè *gerere*, undè *sollicitator* dicitur, qui alienam causam, seù negotium *gerit*. In ordine autem ad crimina, *sollicitatio* accipitur in primo sensu, puta, *consilium*, *instigatio*, *persuasio*, & *instantia* ad crimen; & hæc desumit specificationem, & consequenter gravitatem à delicto, circà quod versatur; ut *sollicitatio*, facta Testi ad mentiendum, dicitur *subornatio*, & continetur sub *crimine falsi*; facta servo ad rapiendam pecuniam Domino, inducit rationem *furti*; facta militi ad desertionem, habet gravitatem delicti *Majestatis læsæ*, & sic per cætera discurrendo.

2 In nostrò casu autèm sumitur prò quâcumque formâ, quâ aliquis aliam personam marem, aut feminam ad impudicitiam stimulat. Diversificatur autem tùm ratione personæ, cujus contemplatione fit *sollicitatio*; tùm ratione criminis, ad quod intenditur, tùm ratione formæ

(1) *l. 1. §. final l. Neratius. §. Quamvis. ff. de servu. corru. l. Ut tantum §. 6. & 9. ff. eo tit. l. 1. in fin ff. ad leg. Iul. majest.*

formæ, secundùm quam perficitur. Primum est, quandò quis aliam personam, ad peccandum secum actu carnali, *Sollicitat*; aùt *sollicitat* ad peccandum cum alio, quod vocatur ***Lenocinium***, sed non est præsentis considerationis. Secundum est, si *sollicitatio* fiat ad fornicationem simplicem; aut adulterium; aut incestum; aut sacrilegium; aut, quod pessimum est, ad innominabile crimen. Tertium est, si fiat verbis tantùm, aut factis, cum vi, aut sinè illâ &c. de quibus infrà singillatim.

3 Solemnior autem divisio huius criminis, quæ maximè attendenda est, tùm ob gravitatem pœnarum, tùm ob atrocitatem delicti, est attendenda à loco, & actu in quo fit; nempè si in loco, & actu *Sacramentalis Confessionis*; vel extrà illam. Et hanc divisionem ex instituto prosequemur.

4 Gradatio gravitatis huius delicti extrà Confessionem, est juxtà variationem modi, juxtà quam fit *sollicitatio*. Si enim fit epistolâ amatoriâ, vel verbis tantùm, aùt laudatoriis pulchritudinis; aùt exaggerativis amoris intensi; aùt depræcatoriis, ut petentis desiderio sollicitata satisfaciat; infimus gradus in gravitate sollicitationis est. Gravior est, si oblatâ pecuniâ, ac muneribus, tentat *sollicitans* extorquere à personâ tentatâ consensum ad crimen. Adhùc gravior est. Si minis illam terreat, nisi acquiescat; ità ut ex metu gravis damni obtemperare cogatur. Gravissimus tandèm, si factis violentiam infert, osculando, amplexando, prosternendo. &c.

5 Occasione autèm Sacramentalis Confessionis multipliciter committi potest *sollicitatio*; quæ quidèm variari potest quò ad modos, magìs, aut minùs ad intentum efficaces; Possunt autem commodè omnes hujusmodi indicari, si huius criminis exacta assignetur diffinitio; quæ potest esse hæc. ***Sollicitatio est tentatio facta explicitis sive implicitis verbis, vel scriptò, sivè signis, aut factis à Confessario legitimo adversùs quamvis personam pœnitentem, provocando ipsam ad committendos actus venereos, sivè cum se, sivè cum alio, quomodòlibet in actu, sivè immediatè antè, vel post, aut loco, aut intuitu Confessionis sivè realis, sivè simulatæ.***

6 Dixi notanter ***verbis explicitis, sivè implicitis***, etenim non solùm cadit in hoc delictum ille, qui disertis, & explicitis verbis, petit, & rogat pœnitentem, ut ad turpia sivè cum se, sivè cum alio committenda, acquiescat; sed etiam qui implicitis, seù interpretativis verbis hoc faceret. Proindè secundùm Doctores; (2) qui laudaret pulchritudinem mulieris pœnitentis, & venustatem commendaret, incideret in hoc delictum. Ratio est, quià ad conciliandum sibi amorem mulieris (pòst pecuniam) nullum efficacius medium est, quàm ipsius pulchritudinem commendare, eamque venustissimam asserere; undè amantes, ad sibi magìs conciliandum amorem, non alio modo utuntur, quàm laude pulchritudinis, asserentes, se amore, causato ab excessivâ ipsius formâ, exæstuare. Præterquàm quòd talis laus, ut potè nullo fine bono cohonestata, impertinens, & iniuriosa est Sacramento; quo, tali pacto abutitur Confessarius; licèt contrarium teneant alii, quos citat, & sequitur ***Philippus de Bictis Quæst. 122. num. 22.***, quibus non assentior; nisi laus pulchritudinis esset fine bono cohonestata, ut si Confessarius diceret. ***Obstupesco, quomodò maritus tuus concubinam teneat, cum te uxorem habeat juvenem, venustam, & de quâ alius maritus gloriari posset***, hæc autem diceret ad consolandam penitentem, illi commiserando. Itidèmque commiteret hoc delictum, qui de rebus inhonestis, sivè narrando historiam impudicam, sivè alio modo in Confessionis actu vero, aut simulato, cum penitente loqueretur. Tùm quià in ***Bullâ Gregorii XV.*** (3) disertè habetur, quòd hoc reatu teneantur Confessarii, qui cum pœnitentibus ***illicitos, aut inhonestos sermones, sivè tractatus habuerint***. Tùm quià colloquia de rebus venereis accendunt maximè sensum, & acuunt concupiscentiam; proindè censenda sunt sollicitatoria, & incentiva libidinis. Teneo etiam, quòd pari modo delinqueret, si Confessarius cum muliere, etiam aliundè paratâ sibi obsequi, simulando Confessionem, condicerent locum, tempus, aut formam, juxtà quæ possint simul convenire ad copulam. Ratio est, quià in citatâ Bullâ comprehenduntur habentes non solùm ***illicitos, aut inhonestos sermones***, sed subiungitur ***sivè tractatus***. Ubi adverto, quòd non ponitur dictio coniunctiva aliqua, puta, ***&***, ***ac***, ***que***, &c. per quas requiritur utrumque copulatum verificari, & maximè, quandò agitur de penâ incurrendâ; ut scripsit ***Alexander***, (4) sed ponitur ***sivè***, quæ est dictio alternativa, quæ facit, quòd dispositio legis verificetur in altero tantùm de alternatis, ut communiter sentiunt Doctores (5); proindè, non requiritur, quòd coniungantur ***Sermones illiciti, inhonesti, & tractatus***, ut committatur in legem; sed alterum istorum sufficit. Ulteriùs. Pari modo delinqueret, qui sollicitaret penitentem ad prostituendum, vel sibi, vel alteri tertiam personam: ità ut penitens officium *lenonis* aut *lenæ* assumeret. Ratio est, quià, licet tales sermones non sint ***inhonesti*** respectu penitentis, de cuius honestate vitiandâ non agitur: sunt tamen ***illiciti***, tàm in se, (& maximè in actu Sacramentali) tùm obiectivè. Bulla autem alternativè loquitur de sermonibus illicitis, aut inhonestis, & ità firmat post alios ***Bordonus*** (6), quibus subscribo.

7 Dixi, ***vel scriptò***: nam incidit in hoc crimen non ille tantùm, qui apertis verbis penitentem stimulat ad venerem, sed etiam, qui in confessione traderet illi legendam, post confessionem, etiam cartam, in quâ scripta est ***sollicitatio***, ut declaravit *Alexander VII.* (7)

8 Dixi ***sivè signis***, nàm *sollicitare* pariter dicitur, qui fixis in vultum penitentis occulis, suspiria emitteret, qui manus, aut digitos eius vellicaret; qui pedem premeret: qui labia ad formam osculandi componeret: qui genu leviter, & repetitis

(2) *Cunha. Sanctarel. Peyrin. Bonacin. Homobon. Barbos. Diana illos citans Resolut. 18. de Confeß. solicit. Trimarch. Disp. Sect. 5. apud Bordon. Sacr. Tribun. cap. 23. numer. 59.*

(3) *Gregor. XV. Const. Univers. §. 9.*

(4) *Alex. Cons. 110. num. 15. & seqq. V. & tantò magis apud Tusc. lit. D. Concl. 274. nu. 7.*

(5) *Gemin. Cons. 8. num. 7. V. Vel dicit. Aegid. Cons. 2. num. 7. Io. de Anani. Cons. 46. num. 5. Roman. Cons. 273. apud Tusc. lit. A. Concl. 317. nu. p.*

(6) *Bordon. Sacr. Tribun. cap. 23. num. 59. & ibi Sanci. Disp. 11. num. 44. & Dian. Tract. de Denunc. par. 1. Resolut. 19.*

(7) *Alexand. VII. Propos. 6. Damnat.*

petitis vicibus ventrem pulsaret; qui vultum, aut genas faciei pœnitentis approximaret, & similia. Ratio est, quià per hæc signa non minùs, quàm per verba proditur animus libidinosus Confessarii, & penitens incitatur ad culpam, quod est principale intentum, contrà quod militant Bullæ Papales.

9 Dixi *aut factis*, nàm incurret pariter Confessarius, qui genas penitentis quasi blandiendo attrectaret; Si illius manum oscularetur; Si illam amplexaretur, si secretas proprias partes, ut à penitente viderentur (nudaret; Si actus proderet, per quos penitens cognosceret Confessarium actu in mollitiem labi, aut labi paratum, & alia hujusmodi. Quià hæc pariter omnia commovere possunt animum penitentis ad libidinem, quod est effectus sollicitationis (8)

10 Dixi *à Confessario legitimo*; Si quidèm Sacerdos non deputatus ad audiendas confessiones, & non habens jurisdictionem, si de facto Confessionem exciperet, & in eâ penitentem sollicitaret, non incurreret penas, contrà Confessarios sollicitantes, ut multi scribunt. (9) Ratio potissima est, quià Bullæ *Pauli, & Pii IV.* loquuntur de Sacerdotibus, *audiendis confessionibus pœnitentium deputatis*: & Bulla *Gregorii XV.* habet. *Ut aliquis Sacerdos ad sacras audiendas Confessiones deputatus*; proindè, si non est deputatus, nec habet jurisdictionem, comparatur ei, qui Sacerdos non est; Sicut ergò laicus se fingens Confessarium, & sollicitans penitentem, non incidit in Bullas dictas, ut communiter sentiunt Doctores (10), ità etiam Sacerdos, qui caret jurisdictione absolvendi. Scio quidèm, nonnullos (11) tenere contrarium, quià ille Sacerdos est, & Confessiones audire simulat, qui est casus expressus in Bullâ *Gregorii XV.*; ergò in illam committit; & si non habet jurisdictionem absolvendi à mortalibus, de novo commissis, habet tamen absolvendi ab illis, jàm confessis, & à venialibus; Sed istæ rationes non stringunt, quià Bulla *Gregorii* apertè loquitur de Sacerdote, *ad Sacras audiendas confessiones deputato*, sollicitante in Confessione etiam simulatâ; non verò de Sacerdote simplici. Falsum est autem, quòd iste absolvat Sacramentaliter à venialibus, & mortalibus, aliàs confessis, quià caret jurisdictione; & ad prædicta à nullo Canone sibi tribuitur jurisdictio. Proindè excipiendo Confessionem venialium &c., & absoluens, non conficit Sacramentum, sed quid Sacramentale tantùm, ut optimè docet *Lauræa* (12)

11 Dixi *quàmvis personam pœnitentem*, ut comprehenderem tàm masculos, quàm feminas, sic enim incurrit hoc delictum, sollicitando pueros, sicut feminas, ut sentiunt Doctores (13): Quià *Bulla Gregorii* disertè habet *personas, quæcumque illæ sint*. Nomine autem, & appellatione *personæ*, tùm masculos, tùm feminas venire ex jure (14) deducitur: & vim addit clausula apposita, *quæcumque illæ sint*, si quidèm dictio illa *quæcumque* est universalis, & distributiva (15), complectens omnes, & singulos, quibus nomen *personæ* competere potest; proindè comprehendit masculos, & feminas; pueros, puellas; adultos, & adultas; usum rationis habentes, & non habentes. Si quidèm omnibus istis convenit nomen *personæ*; hoc est *intellectualis naturæ incommunicabilis existentia*, ut dicunt Theologi (16)

12 Dixi ad *committendum actus venereos*, non enim incideret in Bullam Confessarius, sollicitans ad furtum, rapinam, homicidium, aut aliud quodvis peccatum, diversum ab impudicitiâ, prout sentiunt universaliter Doctores. (17) Ratio est, quià in Bullâ *Gregorii*, quæ inter cæteras est amplissima, habet solùm ad *inhonesta perpetranda*, & cùm simus in materiâ penali, & odiosâ, quæ non patitur extensionem, non potest ampliari ad peccata, specie diversa ab *inhonestate*. Verum est, quòd illo verbo, indefinitè prolato, comprehenduntur omnes actus inhonesti; ut revelatio nuditatis, oscula, & tactus, sivè activi tantùm, sivè passivi tantùm, sivè reciproci; & alia quævis gravior culpa contrà honestatem; omnia enim comprehenduntur illo vocabulo *inhonesta*, quod omnibus, & singulis æquè convenit.

13 Dixi, *sivè inter se, sivè cum alio*, istæ autem clausulæ multiplicem habent sensum; primò, quòd vera *sollicitatio* est, quandò Confessarius instigat penitentem ad actus inhonestos, secum committendos: secundò, quandò illam sollicitat ad peccandum cum alio; ut si sollicitaret feminam ad indulgendum amico suo; sivè adolescentem castum, ut morem gereret sivè feminæ, sivè masculo, amore illius capto; & tali casu Confessarius *lenocinium* exerceret, ut advertit *Bordonus*. (18) Ratio est, quià in dictâ Bullâ *Gregorianâ* habetur, *sivè inter se, sivè cum alio*, per quæ verba exprimitur manifestè expositio, modò data. Tertiò, quandò penitentem sollicitat, ut ipsa *mediatrix*, sivè *Lana* fiat ad inducendam aliam personam, ut sibi, seù alteri amico suo morem gerat, ut multi (19) scribunt. Et ratio est, tùm quià talis *sollicitatio* fit per *Sermones illicitos, & inhonestos*, in citatâ Bullâ expressos: tùm quià inducitur penitens per talem *sollicitationem* ad *perpetranda inhonesta*, puta, *Lenocinium*, quod pariter in eâdem Bullâ cavetur, & de hoc diximus suprà *num.6.* in fine.

14 Dixi *quomodòlibet*; quià dictio hæc ponitur in citatâ *Gregorianâ*, & secundùm Doctores (20) est universalis,

(8) *Peyrin. ad Constit.4. Gregor.XV. §.6. nu.2.*

(9) *Sousa lib.1. Aphorism.cap. 34.nu.16. & 17. Fagund.de Præcept.Eccl.lib.4. Præcept.2.cap.79. Portell.V.Sollicitatio.nu.13 apud Bordon.Sacr.Trib.cap.23.q.13.num.64.*

(10) *Sanctarell.de Hæres.cap.46. nu.9. Portel. V. Sollicitatio.num. 14.Sanc.Select.Disp.11.num.36. Trimarc.Disp.7.num.3. apud Bordon.l.cit.num.63: Bict.q.122. nu.28., & ibi Lezan. V. Denunciatio. nu. 6. in fin.*

(11) *Peyrin.Tom.3. privil.cap.11. nu.3. Acugna. Sanc. Lezan. Palao.Diana apud Bict.q.122. nu. 24.*

(12) *Card. Lauræ. de Pœnit.*

(13) *Bict.Quæst.122. num.25., & ibi Belloch. Nald. Peyrin.Vener. Hieron.Roderic.& Diana par.1.Tr.4. Resol.12. & par.4.Tr.5. Resol. 33.*

(14) *cap.Muliebres de Iudic.in 6. cap. Cum personæ de Privil.eo.lib. cap.Mulieres.Extrà de Sent.Excom.*

(15) *cap.solita.de Maio. & obed.Iason.in l.Quodcumque num. 4.ff. de Verb.oblig. Apostil.ad Roman.Cons. 31. ℣. Quæcunque l. Si pluribus in princ. ubi Gloss. in V. Sed omnes ff. de leg. 2.*

(16) *Scot. in 3. Dist. p. q. p.*

(17) *lezan.Tom.p.cap.19.nu.34. Bonac.Tract.var.Disp.6.p.3.n.9. Peyr. Sanc Sanctarel.Vener.apud Dian.par.p.Tr.4. Resol.20. Bict.Quæst.122.nu.27.*

(18) *Bordon.Sacr.Tribun.cap.23.nu.27.*

(19) *Peyrin.ad Const.4.Gregor.XV.§.5.num.16.& ibi à Cunha.de confess.solic. q.17. num.5. ubi Freita num. 13. Graff. de cogn. Spir. Tom.1.Concil. lib. 4. Cons.1. num.41. & 42. Sanctarel. de Hæres.cap. 44. num.19. Castr.Tract. 4. Disput. 9. part. 5. num.1.*

(20) *Soccin. Sentent. in l.Quidam. num. 5. ff.de Reb. dub. Gozad. Cons. 1. num. 9. Natta. Cons.435. num. 19. M.Anton. lib.1. Resol.ult.Cas.42.*

(21) *Alex.cons.155. num.3.lib.2. Roland Cons.2. num.23.lib.4.Paris.de Resignat.benef. lib.9. quæst.25.nu.4.*

alissima, & comprehendit ea, quæ aliàs non comprehenderentur; & includit quemcumque modum, seù formam agendi; (21) imò comprehendit etiam minima, ut vult *Seraphinus* (22) & alii; & tandèm nullum respuit casum, ut post alios scripsit *Barbosa* (23), per hanc ergò comprobantur supradicta; quià per hanc in dictâ Bullâ comprehenditur *Lenocinium*, quod aliàs non comprehenderetur, cùm in eâ non exprimatur, & simus in materiâ odiosâ, extensionem nòn admittente. Comprehenditur etiam, si quis in Confessione daret pęnitenti pecuniam, aut munus, dandum meretrici, aut alteri fœminæ, cognito à pęnitente, illud esse instrumentum ad peccandum cum Confessario, aut cum alio; si rogaret pœnitentem ad concedendam sibi, aut Amico commoditatem in suâ domo alloquendi in secreto cum personâ suspectâ: Quià isti duo casus sunt verum *Lenocinium*, licèt palliatum; & miror, *Bordonum* (24) qui admittit spectare ad hoc crimen *sollicitationem* ad *Lenocinium*, negare traditionem pecuniæ, dandæ feminæ suspectæ; & petitionem domus, ut præfertur comprehendi in hoc casu. Pariter comprehenduntur omnes modi sollicitandi, ut dictum est, verbis, scripto, nutu, signis, factis, personas quascumque, & cuiusvis sexus. Itidèm comprehendit etiam minimos actus *sollicitationis*; undè refellitur sententia eorum (25), qui sentiunt non incidere in hunc casum, & proindè pęnitentem, non esse obligatum ad eum denunciandum, Confessarium sollicitantem ad actus tantùm venialiter inhonestos, tangendo manum, vel mamillas, aut gænas fœminæ, digitos intorquendo, & vellicando ob solam delectationem, absquè ulteriori fine, vel periculo pollutionis, quià in genere castitatis sunt peccata venialia. Bulla autem *Gregorii* non prohibet nisi mortalia. Quià falsissima est hæc opinio, tùm quià in genere luxuriæ nulla datur parvitas materiæ; tùm quià, ut dicebamus per illam dictionem *quomodòlibet* comprehenditur materia quævis etiam minima; tùm quià, ut optimè docet *Peyrinus*, (26) dictam opinionem referens, & refellens, posset Confessarius fingere, se habere intentionem non ulteriùs prò tunc progrediendi, sed in effectu aliud ardenter affectare, & paulatim sic procedere ad videndum, àn pęnitens inclinet, & cum ipso descendat in actum; quem animum, cùm sit quid latens, pęnitens cognoscere non potest.

15 Dixi *in actu, sivè immediatè antè, vel post confessionem*; talis enim clausula expressè ponitur in Bullâ. Dicendum autem est, quid importet *immediatè antè, vel post*. Dictio *immediatè*, pròut hauritur ex ejus etymologiâ, significat *sinè medio*, ut multi scribunt. (27) *Immediatè* igitur *antè, vel post confessionem*, importat, quòd, post *sollicitationem* factam, nullâ aliâ interpositâ actione, sequatur Confessio, aut simili modo præmissâ Confessione, subsequatur *sollicitatio*. Actio autem debet esse talis, quæ judicio prudentis viri sufficiens sit ad discontinuandum illa duo, nempè *sollicitationem*, & *Confessionem*. Si enim feminam ad se venientem Confessarius sollicitaret; ipsique verba indifferentia, & generalia dedisset; mox ab eo consilium super negotio domestico petiisset; aut longâ tussi, vel reiteratâ sternutatione, intercepta fuisset; quâ cessatâ, Confessionem inciperet; illæ actiones breves non possent dici tales, quòd per eas ità discontinuatæ dicerentur *sollicitatio*, & *confessio*, ut una non eset *immediatè* post aliam. Spatium autem, seù duratio Confessionis dicitur illud, quod incipit, dùm genuflectit pœnitens, ut confiteatur, usquè dùm Confessarius absolutionis verba pronunciavit, ut dicunt Doctores (28). Itaquè qui *immediatè* antè, vel post illud tempus sollicitat, in crimen incidit.

16 Dixi *aut in loco confessionis*, nàm in citatâ Bullâ habetur, Reum *Sollicitationis* fieri Confessarium, qui pęnitentem sollicitat, etiam *extrà occasionem confessionis in Confessionario, vel alio quocumque loco, ubi Sacramentales confessiones audiuntur, seù ad confessiones audiendas electo, simulantes ibidem confessiones*. Quivis igitur Confessarius sollicitat Mulierem ad se venientem, dùm est in Confessionario, quantùmvis illa accedat, non animo confitendi, sed alloquendi Confessarium de re indifferenti, fingit tamen confiteri; sivè ex condicto alium locum eligant, ut familiariter loquantur, simulant autem Confessionem mulier quidèm genuflectendo, & manus jungendo, Confessarius autem benedicendo; semper impingit in Bullam. (29) Ratio autem motiva hujus est iniuria, quæ fit Sacramento per ipsius simulationem. Proindè existimant nonnulli, (30) quòd, si ex condicto, nullo modo simulantes confessionem, Confessarius, & Mulier accederent ad locum deputatum prò confessionibus audiendis, & ibì colloquerentur in tali dispositione, quòd, qui viderent ipsos, cognoscerent illos familiariter loqui, non autem confiteri. Confessarius verò in tali occasione sollicitaret, non incurreret pęnas. Vice versâ, si Confessarius Monialium in particulari locutorio, (in quo Moniales secum alloquuntur, tùm prò Confessione, tùm prò aliis negotiis) cùm Moniali de turpibus loqueretur, simulando tamen Confessionem, incurreret, ut contrà *Sancium* (31) optimè sentit *Bordonus*. Et idem eset, si ex condicto Monialis, seù alia mulier fingeret infirmitatem periculosam, & Confessarium accerseret, ut confiteretur; & ità simulando Confessionem, impudicitias committerent; quià par iniuria fit Sacramento, quo tanquàm lenone abuterentur; & in eo haberentur non tantùm *Sermones*, & *tractatus*, sed etiam opera *illicita*, & *inhonesta* contrà Bullam.

17 Dixi autem *intuitu confessionis*, quià qui sollicitat cum aliquo motivo, ad Confessionem spectante, aut depen-

(22) *Seraphin. Decis. 1082. nu. 2. Clem. 2. ubi Gloss. in V. Quomodolibet de Sent. Excom. cap. Indemnitatibus. de Elect. in 6. Menoch. Flamin. Velasq. Mandos. Cened. apud Barbos. Dict. 330. num. 7.*

(23) *Barbos. cit. Dict. 330. n. final., & ibi Molin. de B rach. Secular. cap. 4. num. 48. Rot. Decis. 338. num. 3. Par. 4. recent. Modern. de suppl. ad Sanct. Par. 2. cap. 20. nu. 32. & 33.*

(24) *Bordon. Sacr. Tribun. cap. 33. quæst. 11. nu. 62.*

(25) *Sanch. de Matrim. lib. 9. Disp. 46. num. 15. Castr. Tract. 4. Disp 9. p. 3. num. 3.*

(26) *Peyrin. Tom. 3. cap. 11. nu. 6.*

(27) *Barbos. Diction. 150. & ibi Rota. Decis. 166. num. 2. Par. 7. recent. Tiraquell. in l. Si unquam. V. Reuertatur. num. 125. C. de Revoc. Donat. Rebel. de Obligat. just. p. 1. lib. 1. quæst. 6. num. 37.*

(28) *Bict. quæst. 122. num. 4. & ibi Diana Par. 4. Tr. 5. Resol. 46. Lezan. Tom. 3. V. Denunciatio. nu 6. Bordon. Sacr. Tribun. cap. 23. nu. 35.*

(29) *Bordon. loc. cit. num. 43. Palao. Tom. I. Tract. 4. Disp. 9. Pun. 8. num. 4. Lezan. Tom. p. cap. 19. num. 34. apud Bict. q. 122. num. 7.*

(30) *Sousa & Sanc. rolat. à Diana Par. 4. Tr. 5. Resol. 38*

(31) *Sanc. Disput. 11. prope fin. §. Hinc fit. Bordon. Sacr. Tribun. 23. num. 45.*

dependentia à Confessione, quamvis inter hanc, & sollicitationem mediet aliquod tempus, committit in Bullam. Undè, si auditâ Confessione mulieris, Confessarius dicat, *de hoc casu, volo tibi loqui extrà Confessionem, proindè da mihi licentiam opportuno tempore loquendi*, quâ acceptâ, post unum, aut plures dies adiret mulierem, & acceptâ occasione loquendi de casu in Confessione audito, sollicitaret; utiquè incurreret, quià talis *sollicitatio* refertur ad Confessionem, & ab eâ pendet; quià occasionatur à casu, in Confessione audito; sicut etiam, qui diceret puero, qui confessus est, *venies hodiè ad Cubiculum meum, & dabo tibi chyrographum Confessionis, & hâc occasione sollicitaret, ut post Sousam, & Dianam, docet Bordonus*. (32)

18 Dixi tandèm, sivè *realis, sive simulata*, quià in Bullâ habetur, *sive occasione, sive prætextu Confessionis hujusmodi*; per quam clausulam importatur omnis, & quævis *sollicitatio*, quæ fit in actu, aut ex motivo, & occasione, & intuitu, seù contemplatione Confessionis *realis*, sivè *simulatæ* juxtà casus suprà expressos.

19 Delictum hoc, ratione iniuriæ, quæ Sacramento fit, atrocissimum est, & Reus de hoc crimine est suspectus de hæresi, prònt habet *Pius IV.* (33) in suo Brevi ad *Archiepiscopum Hiispalensem*; in quo dicit. *Nos in animum inducere nequeuntes, quòd qui de fide Catholicâ rectè sentiunt, Sacramentis in Ecclesiâ Dei institutis abutantur, aut illis iniuriam faciant &c.* An autem sit suspectus *de levi*, aut *de vehementi*, controvertunt Doctores, quorum plures hinc indè recenset *Diana* (34)

20 Salvo tamen meliori judicio, dicerem esse suspectum tantummodò *de levi*; nàm ex voluntate, & proposito maleficia distinguuntur, ut dicunt jura (35) proindè, si quis sollicitat libidine percitus, ejus delictum specificatur à fine, quem intendit, puta, carnalem delectationem; & sic peccat contrà castitatem, accidit verò, quòd *sollicitatio* fiat in Confessione; proindè non sollicitat, ut offendat Sacramentum, neque quià credat in Confessione peccata deleri (quod est solidius fundamentum sentientium oppositum,) sed arreptâ sollicitandi occasione, quam fortè alibì habere non potest, quàm in actu Confessionis, per accidens, vel ex consequenti tantùm offendit Sacramentum; & sic malè non sentit de eo, licèt eo abutatur; & ex consequenti est suspectus *de levi* tantùm, sicut omnis, qui non Christianè vivit, & præcepta Dei transgreditur, *leviter est* suspectus, quòd non credat, & non ex motivo infidelitatis, sed à motu passionis irascibilis, & concupiscibilis inducatur ad operandum contrà id, quod faciendum docet vera fides.

21 Prætereà, qui sollicitat in Confessione simulatâ, si non formaliter, saltem reductivè iniuriam facit Sacramento Confessionis; & proindè pari modo denunciandus est, sicut, qui sollicitat in actu Confessionis realis. Talis autem juxtà Auctores contrariæ sententiæ est suspectus tantùm *de levi*; dicendum ergò, quòd etiam *de levi* tantùm suspectus sit ille, qui sollicitat in actu, aut immediatè antè, vel post Confessionem.

22 Frigida autem est responsio *Sousæ*, & *Carenæ* (36) qui dicunt in primo casu non intervenire Sacramentum, quià tunc non fit; in secundo verò intervenire; proindè in illo oriri suspicionem *de levi*, in hoc verò *de vehementi*. Quià, si non intervenit Sacramentum verum, intervenit tamen simulatum, seù representatum; & sollicitans utitur ad delinquendum illâ imagine, seù fictione Sacramenti; & per accidens est, quòd sollicitata prò tunc nolit confiteri; cùm tamen quò ad locum, & formam extrinsecam ità se habeat, sicut si verè confiteretur. Par ergò utrobique fit iniuria Sacramento, sicut pari modo Reus lesæ majestatis est, qui offendit Statuam Principis (37), quæ est ejus representatio, sicuti qui personam Principis.

23 Ulteriùs de fide *vehementer* suspecti illi tantùm sunt, qui in materiâ fidei, aut ad fidem pertinente, delinquunt, & cum hoc gravia indicia exhibent fidei læsæ. Et ità, qui citatus ad respondendum de fide, contumaciter se absentat, vel qui impediens Officium Inquisitionis contrà Hæreticos, aut auxilium, aut favorem impedientibus præstando, excommunicatur, si per annum in excommunicatione insordescat; vel qui instruit in causâ fidei Hæreticum, ut veritatem sui criminis celet; vel qui Hæreticos receptat, defendit, non revelat, aut denunciat, cum eis familiariùs vivit, eorum conversationem approbat, obsequium, quod magìs fit in favorem culpæ, quàm personæ, eis impendit, vel, qui in causâ fidei convincitur se negare, quod antè asseruit, censetur suspectus *vehementer* de hæresi, ut multis probat *Eymeric.* (38) Et ità indicia, ex quibus præsumi potest, quòd, qui operatur, id faciat potiùs ex læsâ fide, quàm ex alio motivo vitioso, probant *vehementem* causam præsumptionis.

24 In casu autem nostro non sic est; quandòquidem causa *sollicitationis* est appetitus venereæ delectationis, ratione cujus, salvâ fide circà Sacramenta, & alia credibilia, potest quis perversè operari, ut illi satisfaciat. Profectò *simoniaci* dicuntur in jure (39) non tantùm Hæretici, sed *primi, & principales Hæretici*, & tamen si quis in administratione Sacramentorum simoniam etiam realem commiserit, quantùmvis abutatur Sacramento, & de hoc crimine puniatur, non tamen unquàm abiurare de *vehementi* cogitur: & ratio est, quià non movetur principaliter ab errore, quem habeat in intellectu circà venalitatem Sacramentorum, sed à motivo cupiditatis, & avaritiæ. Ità est in casu nostro, in quo sollicitans movetur ab appetitu venereo, non ab errore circà fidem; proindè non est censendus suspectus de hæresi, nisi *leviter*, & eo modo, quo suspecti censentur cæteri Christiani, qui optimè sentientes de fide, malè vivendo, pessimè peccant contrà charitatem, ac si minimè crederent, quæ fides docet.

(32) *Sousa lib. 1. cap. 34. num. 39. Diana par. 4. Tr. 5. Resol. 11. apud Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 23. q. 6. num. 57.*
(33) *Pius IV. Cum sicut 16. April. 1561.*
(34) *Dian. par. 4. Tr. de Confess. solicit. Resol. 51.*
(35) *cap. Cum voluntate de Sent. Excom. l. Verum ff. de Furt.*
(36) *Sousa Aphor. Inquisit. lib. p. cap. 34. num. 64. Carena part. 2. T. t. 6. num. 76.*
(37) *l. qui Statuas ff. Ad leg. Iul. majest.*
(38) *Eymeric. Direct. Inquisit. par. 2. quæst. 56. per tot.*
(39) *cap. final. 1. quæst. 7. cap. Quoties extra de Simon.*

Pro-

Probatio.

SVMMARIVM.

25 *Sollicitatio extrà confessionem probari potest per Testes singulares.*

26 *Reus non potest constitui, nisi semiplenè probato delicto.*

27 *Quid agendum, quandò adest sola querela sollicitatæ absquè indiciis.*

28 *Testes singulares, plusquàm tres, sufficiunt ad pœnam ordinariam.*

29 *Sollicitans in confessione ad dictum unius Testis, non Carceratur, Consultandi sunt Cardinales in quolibet casu.*

30 *Dubium, àn ad depositionem unius viri gravis, possit Inquisitor contrà Confessarium sollicitantem procedere?*

31 *Ad dubium, negativè.*

Ad denunciationem masculi sollicitati, extantibus adminiculis, potest Inquisitor procedere.

Depositio pueri, proximi pubertati, cum adminiculis, aut præsumptionibus, sufficit ad inquisitionem, & torturam.

32 *Denunciatio duarum fœminarum integrarum, probat ad capturam, & torturam.*

33 *Bordonus reiicitur.*

34 *Sollicitans convincitur per quatuor fœminas integras.*

Mulieres admittuntur in Testes in delictis difficilis probationis.

In delictis capitalibus tres fœminæ non convincunt.

Testes singulares, ut convincant, debent esse quatuor.

25 PRobatur autem hoc delictum, cùm sit difficillimæ probationis per Testes etiam singulares, sed primò dicamus de probatione *sollicitationis* extrà Confessionem, & mox dicemus de eâ in Confessione. Quò ad primum, dico, quòd, quià hoc est delictum jterabile, probari potest per Testes singulares; & ad constituendum Reum duo sufficiunt, maximè si sint adminiculati à malâ famâ, tùm in specie de hoc delicto, tùm in genere de malâ vitâ; & procacitate Rei, undè poterit etiam torqueri: posito tamen, quòd Testes non patiantur exceptionem. Quòd, si aliquam patiantur, deberet addi tertius, ut per numerum Testium reparetur eorum defectus; hoc autem dico, sivè Testes deponerent de unâ, & eâdem personâ, ac sexu, sicut de diversâ. Quòd, si unus tantùm esset Testis de visu integer, & unum grave indicium legitimè probatum cum adminiculis: vel duo indicia gravia probata, adhùc posset Reus constitui, & torqueri. Exempla do, si *Caius* visus fuisset ab uno Teste, sollicitare *Bertam*; ab alio, *Seiam*, sivè *Cletum* puerum, sivè eandem *Bertam* diverso loco, & tempore; & fama est inter Fratres, quòd *Caius* vitio luxuriæ peccet, aut irreligiosè vivat: aut si adsit tertius Testis, casu, quo duo priores patiantur defectum; vel desint adminicula, potest Judex constituere, & torquere Reum. Pariter si deponit unus Testis integer, quòd *Caius* sollicitavit *Bertam*, eam per vim osculando, & tentando vestes elevare &c. & alii duo probarent, vidisse eodem contextu, *Bertam*, discompositis crinibus, fugientem à loco, in quo cum *Caio* fuerat. Et *Caium* ipsum exeuntem post, pallidum ultrà solitum in facie; & extarent supradicta adminicula: vel si alii duo deponerent de audito clamare *Berta*, tanquàm renuentis, lamentantis, seù auxilium petentis; & de fugâ ejusdem, & pallore *Caii*, ut præfertur, etiamsi prædicta adminicula non extarent, posset *Caius* examini rigoroso subiici.

26 Ratio dictorum est, quià, ut aliàs (42) diximus, nequit constitui Reus, nisi semiplenè probato delicto; omnibus autem recensitis modis, semiplenè probatum remanet delictum, sufficiens ad constitutionem, & torturam Rei.

27 Quid autem juris, si nullus adesset Testis, sed tantùm querela, delata ad Judicem à sollicitatâ ipsâ, seù ab ejus parentibus, seù coniunctis (Dico, quòd non sufficit ad constituendum, & multò minùs ad torquendum Reum, licèt militarent adminicula, puta, bona fama querelantis, & mala Accusati. Quòd, si aliquod adesset indicium grave, valdè conferens ad delictum probatum per Testes, junctis adminiculis, posset procedi, quià unum indicium grave, valdè conferens ad delictum probatum per duos Testes, junctis adminiculis, semiplenè probat, ut docuimus loco proximè citato. Quandò ergò ad Superiorem deferuntur hujusmodi querelæ, destitutæ Testibus, & indiciis, & vigentibus solis adminiculis, debet Superior secretò, & graviter monere, & corripere subditum, ab eo Conventu movere; hoc enim modo quærelanti satisfit, & famæ subditi parcitur. Quòd, si nequè adminicula vigeant, non potest superior ullo modo moveri contra subditum bonæ famæ, & multotiès mulierculæ ex privatâ in Religiosum simultate, aut aliorum suggestione moventur ad ejusmodi accusationes, quas de facili recipere non debent Prælati, ut aliàs monuimus. (43)

28 Quid verò, si essent plùsquam tres Testes singulares, aliàs integri, qui deponerent de diversis etiam sexu, & numero personis sollicitatis? Aut quid juris, si quatuor querelæ à diversis pariter sollicitatis ad Judicem essent delatæ? Dico, quòd posset, & deberet Reus pœnâ ordinariâ puniri, quià, ut aliàs (44) diximus, Testes singulares plùsquam tres in delictis jterabilibus concludenter probant ad pœnam ordinariam, maximè si jungantur adminicula.

29 Si autem loquamur de *sollicitatione in Confessione*, certum est, quòd nec unus Testis singularis, quàmvis integerrimus, nèc dictum Mulieris sollicitatæ, etiam honestæ, & optimæ famæ, quantùmvis etiam Reus esset famæ diminutæ, sufficit ad hoc, quòd Inquisitor possit eum incarcerare. Si quidèm supremum *sacræ Inquisitionis Romanæ Tribunal* hoc sanxit in suo ad *Vicarium Generalem Genuæ* rescripto, quod per extensum referunt *Peyrinus* & *Bordonus*. (45) Et in eo supremi Inquisitores Purpurati reservarunt sibi jus decernendi, àn locus sit carcerationi in casu particulari, receptâ ab Inquisitore notitiâ de qualitatibus denunciantis, ac denunciati; & hoc modo ad dictum unius Testis *singularis carcerandi*.

Bb 30 Dis-

(42) *Par. p. Tit. Reus n. 10. & seqq.*
(43) *Par. p. Tit. Accusatio. Quæst. 2. n. 55.*
(44) *Par. p. Tit. Probatio. n. 3.*
(45) *Peyrin. Tom. 3. cap. 11. n. 4. Bordon. sacr. Tribunal. cap. 23. quæst. 30. n. 104.*

30 Difficultas autem esse posset, àn scilicet vir gravis, qui ad dictum sollicitatæ, denunciaret ad Inquisitorem, sufficeret cum adminiculis bonæ famæ Mulieris, & mala Confessarii; sivè, àn dictum unius masculi sollicitati cum prædictis adminiculis, posset Inquisitor procedere? Ratio autem dubitandi est, quià in memorato rescripto habetur, *per il detto d'una sola Donna, V. S. non faccia constituire, nè carcerare il preteso Reo*; & sic rescriptum restringitur ad testimonium unius Mulieris, non potest ergò extendi ad depositionem viri gravis, sivè masculi sollicitati cum adminiculis; quià de jure communi est, quòd Judex procedere possit ad dictum Testis unius integri, maximè si est adminiculatum; proindè tale rescriptum, tanquàm correctorium juris communis, non patitur extensionem à mulieribus ad masculos.

31 Dico ad hæc, quòd si vir, qui audivit à Muliere, se fuisse sollicitatam, denunciat, non potest Inquisitor procedere, etiam si essent decem viri, hoc idem denunciantes, quià ab eâdem fœminâ in eodem, aut diversis temporibus audierunt. Ratio est, quià tota vis probandi pendet à solâ relatione mulieris, cujus dicto cùm non possit Inquisitor deferre in judicio, multò minùs extraiudicialiter divulgato. Si verò masculus sollicitatus denunciet, & vigeant adminicula, ut præfertur. Dico, posse Inquisitorem procedere, tùm quià illud rescriptum loquens de unâ Muliere, non potest extendi ad unum Marem, tùm quià, licèt ratione iniuriæs factæ Sacramento, æqualiter delinquat sollicitans fœminam, sicut marem, tamen ratione impudicitiæ attentatæ, gravior est *sollicitatio* ad venerem masculam, quàm ad fœmineam; undè immanitas criminis majorem auctoritatem procedendi dat Judici; ut notum est, tùm quià in masculo maximè puero, non præsumitur tanta malitia regulariter ad nocendum Confessario, deferendo ad Inquisitorem crimen falsum prò vero, quod fuit unicum motivum Cardinalibus ità rescribendi, sicut periculum est in Muliere. Proindè Inquisitor, si videt in puero simplicitatem; timorem Dei, & quòd adstrictus ab alio Confessario, comparet ad denunciandum; nec ostendit desiderium, quòd Confessarius, qui sollicitavit, puniatur; potest procedere, quià hæc adminicula augent vim dicto illius. Intelligo autem de puero ingresso pubertatem, hoc est majore 14. annis, sivè proximo pubertati, ut duodecim, aut tredecim annorum; dictum enim istius cum adminiculis, aut præsumptionibus, facit indicium ad inquisitionem, & torturam, ut dicunt Doctores, (46) maximè in casibus exceptis, ac difficilis probationis.

32 Per duas autem fœminas probari delictum, sufficienter ad capturam, & torturam, scribit *Bordonus*, (47) intelligendum tamen est, si illæ sint integræ famæ & moveantur ad denuntiandum, zelo fidei, & honoris Dei. (48) Si enim essent famæ diminutæ, aut coniiceret Inquisitor, quòd ex condicto veniunt ad denunciandum; & desiderium proderent, quòd Confessarius puniretur, suspectum nimìs redderetur earum dictum; maximè si Confessarius esset vitæ aliundè spectabilis; nec deberet illis Inquisitor deferre; & luctuosas, deplorandasque historias Audivi de talibus fœminis ex condicto falsò accusantibus. Proindè caveant DD. Inquisitores, & denunciantium hujusmodi *spiritum* probent, *si ex Deo sit*.

33 Porrò, quod inibi habet idem *Bordonus*, quòd, nempè dictum unius feminæ honestæ adminiculatum indiciis contrà Confessarium, *si nimirùm probetur deditus peccatis carnalibus, sit mala fama &c.* sufficiat ad carcerandum, non puto verum. Quià rescriptum suprà memoratum *Sac. Congregationis*, vult, *non esset capiendum Confessarium sivè bonæ, sivè malæ famæ à quâvis muliere denunciatus, sivè honestâ, sivè inhonestâ, & bonæ famæ*, pròut idem *Bordonus, n.105.* expressis verbis habet. Undè nihil potest juvare bona fama Mulieris &c. & mala Confessarii, ut una sufficiat ad capturam, ut suprà dictum est.

34 Probatum verò remanet delictum plenè, ità ut possit dici cōvictus Reus per quatruor Mulieres, non patientes exceptionem de malâ famâ, pròut ex *Cunha* tenet *Peyrinus*. (49) Ratio est, quià, licèt testimonium muliebre admittatur in delictis probationis difficilis, pròut docet *Mascardus*, (50) tamen infirmum censetur ad convincendum; undè tres feminæ, Testes in capitalibus delictis non convincunt, pròut scribit *Freitas*, (51) necesse proindè est, quòd sint ad minùs quatuor, & earum numerus suppleat defectum sexus. Alia etiam suppetit ratio, & est, quòd ipsæ non possunt esse nisi Testes singulares, ut verò isti probent, debent esse ad minùs quatuor, ut aliàs (52) scripsimus.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

35 *Pœna sollicitantis extrà confessionem est Judici arbitraria.*

36 *Pensanda à Iudice prò moderando arbitrio.*

37 *Sollicitatio facta solis verbis, minimam pœnam incurrit.*

38 *Sollicitatio factis attentata, graviùs punienda.*

Conatus ad crimen, quando puniatur ut crimen consummatum.

39 *Osculum datum fœminæ consentienti, si absit intentio ulteriùs progrediendi, non punitur à Iudice.*

Si adsit intentio ulteriùs progrediendi, punitur extraordinariè.

40 *Si datur fœminæ invitæ osculum, punitur extraordinariè.*

Gravatur hoc crimen à qualitate osculatæ, & à loco.

Gallus quidam ultimò supplicio affectus ob osculum violenter datum fœminæ illustri in loco publico.

Gotho-

(46) *Farinac.q.58 n.52.Pereg.Cons.2.n.78.Carena.Par.4.Tit.5.nu.49.Ricc.Decis.85.Par.2.Boss.Tit.de Indic.n.160.& Tit.de stup. decest.in fin.ultra.Plat.Trivis.Ball.Riminald.Bertazz.Honded Chartar. quos omnes dat sgro. lux. Prælat. Part. 5. cap. 3. num.7.*

(47) *Bordon.sacr.Tribunal.cap.23.quæst.51.n.106.*

(48) *Acugna de Confess. sollicit. quæst. 23. num. 9. apud Bict. q.122.n.17.*

(49) *Roderic.à Cunha.Tract. de Confes.solicit. Quæst.23.n.24. apud Peyrin.ad Const.IV.Gregor.XV.§.7.num.23.*

(50) *Mascard. de Probat. Concl. 462. num. 6. & Concl. 762.nu.16. & 22.*

(51) *Freita. Addit. ad A. Cunha. quæst. 23.num. 24. luci. apud Freit.ibi.n.22.*

(52) *Par.p.Tit.Probatio.n.3.*

Gothofredus emendatus.

41 *Osculans puellam ob amorem, punitur exilio, aut pœnâ pecuniariâ.*

Si occultè consentit puella, dissentientibus Parentibus in matrimonium osculantis, nulla pœna incurritur.

42 *Osculans invitam puellam in publico ad impediendum matrimonium cum alio, tenetur pœnâ extraordinaria.*

Ex osculo invitè sibi dato, non infamatur puella.

43 *Quomodò probetur, quòd Mulieri invitæ datum sit osculum.*

Præsumptio stat prò muliere, quòd fuerit invita.

Sanfelicius *reiicitur.*

Violentum quid sit.

Osculum, quandò dicatur violenter datum.

44 *Alii actus sollicitationis violentæ, recensentur.*

Tales actus important extremum conatum.

Pœna prò talibus actibus, quæ sit.

45 *Ex qualitate personæ sollicitatæ aggravatur crimen sollicitationis.*

Si Monialis etiam solis verbis sollicitetur ad fugam à Monasterio, debetur sollicitanti ultimum supplicium.

Si tamen fuga non sequitur, Reus mitiùs puniendus.

Sollicitans puerum, severiùs puniendus, quàm sollicitans fœminam.

46 *Gravitas sollicitationis mensuratur ab opere, ad quod quis sollicitat.*

47 *Quæ pœnæ datæ sollicitantibus in jure Civili.*

48 *Quò ad pœnas inter Regulares, remissivè.*

49 *De pœnis sollicitantium in confessione, pariter remissivè.*

35 QUò ad pœnas *sollicitantium* ad turpia extrà actum Confessionis, dico, nullam esse in jure, sivè *Cæsareo*, sivè *Pontificio*, pęnam ordinariam, sancitam, ut textualiter patet in *Digestis* (53) *de Pœnitentiâ*, ubi inseritur verbatim lex *Pauli I. C.* quæ habetur in *Digestis*; proindè esse extraordinariè infligendam ad arbitrium Judicis, & exigentiam casus.

36 Prò moderandâ ergò sententiâ in casu hujusmodi *sollicitationis*, ut Judex arbitrium possit prudentialiter regulare, puto, esse distinguendum gravitatem criminis ex triplici distinctione; & primò, quidèm ratione modi; nempè, àn *sollicitatio* fuerit simplicibus verbis, aut scriptò; àn potiùs etiam factis: secundò de personâ, puto, àn sollicitata sit conditionis spectabilis, quæ consentiendo, magnum dedecus, & infamiam esset allatura familiæ, àn potiùs vilis, & abiectæ, àn puella, vel nupta; àn sacra, vel laica, àn consanguinea, vel extranea. Tertiò de crimine intento, puta, àn *sollicitatio* fuerit ad tactus tantùm, àn ad copulam perfectam; àn ad naturalem, àn verò ad innominabilem congressum. Et hæc quidèm in specie spectanda sunt à Judice, ultrà generalia, quæ solent crimen aggravare, ut *scandalum secutum, consuetudo delinquendi &c.*

37 Quò ad primam divisionem; *sollicitatio*, quæ fit simplicibus verbis, minimam importat in hoc crimine culpam, & proindè minimam etiam pœnam meretur. Quàmvis enim in *Digestis* proximè citatis habeatur, quòd de portatione in insulam mulctatur, qui mulierem, puellamvè interpellaverit, ut proindè deduci possit, quòd *sollicitatio*, etiam solis verbis facta, sit graviter punienda, tamen lex ista, ut rationabilis appareat, exponenda est, quòd non intelligat de simplici, ac solitariâ *interpellatione* verbali, sed de eâ, quæ vel habet facta adjuncta, puta, oscula, tactus &c. vel ità iterata, seù continuata est, quæ quasi vim inferat sollicitatæ. Non enim videtur magnum crimen, & ex consequenti gravi punitione dignum, si quis captus amore puellæ, aut mulieris, illi revelaret passionem, quam prò eâ habet, ad quam mitigandam, illius congressum rogaret. Et hæc *sollicitatio*, quæ in jure (54) dicitur *appellatio*, pertinet ad crimen iniuriæ tantùm.

38 Si autem *sollicitatio* sit etiam factis, tùnc gravius intrat crimen, ut si sollicitatam verbis, & renuentem obsequi, sollicitans amplexaretur; per vim oscularetur; pudenda tangere attentaret; prosterneret &c. & eò gravius evaderet delictum, quò magis accederet ad copulam consummatam. Et ratio istorum est, quià ista impropriè dicenda esset *sollicitatio*. Sed est verus conatus ad crimen, & iste puniendus est vel pœnâ ordinariâ criminis (si tamen res deducta sit ad actum proximum, & in lege expressè habeatur, quòd tale crimen, etiam effectu non secuto, pęnâ ordinariâ punitur, ut ex quâdam lege (55) communiter deducunt Doctores), vel pęnâ paulò minore, juxtà majorem, vel minorem proximitatem ad actum perfectum criminis.

39 In specie autem circà facta, quæ in *sollicitatione* occurrere possunt, primò occurrunt *oscula*. Et sciendum est, quòd diversa ferenda est pęna, juxtà quod, diverso fine, & modo datur *osculum*. Nàm, si quis osculatur puerum, aut puellam volentem, ac consentientem, dummodò non sit intentio ulteriùs progrediendi, non debet arbitrariâ Judicum pęnâ puniri, juxtà Doctores, (56) qui asserunt, se neminem vidisse de hoc punitum. Dixi autem, si absit ulterior intentio; quæ si adesset, cùm *osculum* tunc esset præparatorium ad gravius crimen, puniendum esset extraordinariâ, pròut puniuntur crimina attentata.

40 Si autem *osculum* datur invitæ, tunc pęnâ extraordinariâ punitur, ut scribit *Farinacius* (57) qui plures Doctores, & jura ad hoc citat, sed circà hoc, duo attendenda sunt, nempè qualitas personæ osculatæ, & iocus; cui addi potest etiam intentio; si persona est conditionis spectabilis; *osculum* fiat in publico, & fiat ad finem iniuriandi osculatam, vel ejus familiam, aut aliæ adsint circumstantiæ, per quas crimen reddatur causa mali exempli. potest extendi pęna etiam ad ultimum supplicium, quo damnatum fuisse quemdam nobilem *Gallum*, qui osculum rapuerat *Susannæ Trivultiæ Illustri fœminæ nuptæ*, refert *Bossius*

(53) *l. 2. §. 1. & final. ff. de Extrà. crim. sollicitatores. de Pæn. Dist. ubi Gloss. unic.*

(54) *l Item. apud §. 20. & 22. ff. de Iniur. & fam. lib.*

(55] *l. Is. qui cum telo. C. Ad leg. Corn. de sicar. ubi Salycet. Alberic. Cyn. & Bart. Clar. quæst. 92. init. Farinac. q. 124. num. 4. ibi. Afflict. Felyn. Gandin. Menoc. Bict. q. 130. n. 3. & 17. & 18.*

(56) *Boss. Tit. de Extraord. crim. num. 3. Clar. q. 83. V. Osculum Caball. Cas. 96. numer. 10. Farinac. quæst. 142: num 156*

(57) *Farinac. quæst. 142. n. 160.*

(57) Et deficiente publicitate loci, ac malo exemplo, temperatur pœna in hoc casu. Undè in jure *Longobardico* habetur, quòd Vassallus amissione feudi percellitur ob *osculum* datum Uxori Domini, ut, refert *Gothofredus*,(58) sed malè, quià in textu illius Tituli (59) non habetur de *osculo*, sed de adulterio, dicit enim. *Si Valvasores seniorum uxores adulteraverint*, quod longè diversum est.

41 Si autem quis æstro amoris percitus, puellam etiam in publico oscularetur, puniendus veniret exilio, & pęnâ pecuniariâ, pròut scribunt multi, quos dat *Giurba.* (60) Et re verâ magnitudo amoris, quæ est species insaniæ diminutæ, meretur temperamentum pœnæ. Et si ex occulto consensu puellæ hoc eveniret, ut hoc modo flecterentur parentes ad consentiendum Matrimonio cùm Amasio, quòd aliàs abnuerant, putat *Caballus*, (61) nullam pœnam incurri; si exindè parentes consentientes essent in Matrimonium, quod sequeretur; nàm tunc videntur iniuriam remittere. Sed hoc non valuit apud severam justitiam *Sixti V.* qui decapitare fecit adolescentem in casu simili, ut habetur in ejus vitâ.

42 Si verò quis oscularetur in publico puellam invitam, ut duceret in Uxorem, contemplatione dotis pinguis, & ut hoc modo impediretur matrimonium cum aliâ? Quid juris in hoc casu? Dico, quòd ex tali *osculo* nullam re verâ infamiam incurreret puella; non præstando enim consensum, nullum crimen contrahit, ratione cujus solummodò infamia incurritur; sicut etiam si per vim stupraretur. Undè per tale *osculum* apud viros cordatos, non posset impediri matrimonium; stante lepidâ sententiâ Poetæ Italici. (62)

Boca baciata à forza.
S'il bacio sputa, ogni vergogna ammorza.

sed rapiens hoc modo *osculum*, teneretur pœnâ extraordinariâ triremium, ut ex multis docet *Raynaldus*, (63) plures casus referens circà hoc.

43 Quomodò autem probandum est, quòd mulieri invitæ raptum sit *osculum*, & non potiùs in illud consenserit? *Raynaldus*,(64) loco citato, tenet, quòd præsumptio stat prò muliere, quòd non consenserit; undè incumbit osculanti onus probandi, quòd consenserit. Ratio autem esse potest, quòd ex parte mulieris crimen non est, nisi in *osculo* consentiat; crimen autem non præsumitur, nisi probetur. Raptum autem semper censetur *osculum*, & cum violentiâ factum, quandò abest consensus osculatæ. Non enim subscribo sententiæ *Sanfelicii*,(65) relati à *Raynaldo*, tenentis violentiam debere esse cum armis, ut possit dici, mulierem fuisse osculatam per violentiam. Si quidèm in naturalibus à Phylosopho dicitur violentum illud, cujus principium est extrâ non conferente vim passo. Undè transferendo ad moralia, pariter dici debet *osculum* raptum cum violentiâ, *cujus principium est extrà*, puta, factum à solo osculante, *non conferente vim*, puta, non recipiente voluntariè, nequè illud reciprocante *passo*, personâ scilicèt deosculatâ.

44 Alii actus violentæ sollicitationis sunt amplexus, tactus partium verendarum; prostratio; incubatio &c. Ad hos autem actus, si deventum est, sumus in casu extremi conatus, nàm inter hos, & perfectum flagitium nihil mediat. Pœna autem prò istis debet esse paulò minùs, quàm sit lata prò crimine consummato; dùm enim parùm absfuit culpa à delicto perfecto, parùm distare debet pœna ab ordinariâ, latâ prò crimine.

45 Quò ad secundum membrum distinctionis, datæ suprà *num. 36.*, dico, quòd aggravatur crimen *sollicitationis* ex qualitate personæ sollicitatæ. Si enim sit persona conspicua ob nobilitatem, majus redditur delictum, quàm si esset vilis, aut plebea: pariter, si esset Virgo, plus est, quàm si tentaretur Vidua; itidem, si esset consanguinea, seù nupta, quàm si extranea, vel soluta; Undè etiam, si verbis tantùm sollicitaretur Monialis ad fugam à Monasterio, sub promissione Matrimonii, intrat contrà sollicitantem juxtà leges Canonicas, & Civiles, (66) pœna ultimi supplicii: licèt quò ad hoc, si non sequatur effectus, teneant nonnulli cum *Bartolo*,(67) minorem ordinariâ pęnam imponendam. Pariter, si sollicitaretur puer ad stuprum nefandum, major debet esse pęna, quàm si ad congressum naturalem sollicitaretur fęmina (68)

46 Quò ad tertium verò membrum supradictæ distinctionis, dico, quòd etiam spectatâ qualitate criminis attentati, major, aut minor redditur gravitas *sollicitationis*. Undè, qui affectaret tantùm *oscula*, tactus, aùt mollitiem, non tantam pęnam mereretur, sicut sollicitans ad copulam; quià ex majori perversitate finis, aggravantùr media, ad illum tendentia.

47 Quòd, si quæras, quodnam genus pęnæ extraordinariæ sit sollicitantibus infligendum? dico, quòd in jure Civili (69) sancitur, quòd servi, de iniuriâ illatâ Rei, fustibus subiiciuntur, cæteri autem vel exilio temporali, vel interdictione cert. Rei coercentur. Cum autem *sollicitatio ad turpia*, respectu personæ sollicitatæ, ad crimen illatæ iniuriæ referatur, Reus de hujusmodi delicto humilioris conditionis fustigari deberet, alius autem pęnâ pecuniariâ, aut exilio (Si laicus est) posset mulctari. Si autem Clericus, à susceptione, aut administratione ordinum, arbitrio Judicis, & ad exigentiam criminis, ad tempus posset arceri.

48 Quantùm autem ad Regulares, spectare quisque debet proprias Constitutiones; in quibus, si huic delicto sancita, est propria pęna, ipsa applicanda est. Si verò lata non habeatur, pròut est inter nos *Minores de observantia*, nec pariter in jure *Canonico* præscribatur pęna determinata, sequi debet Judex præscripta à jure *Cæsareo*. Et quià *Regulares*, ratione subiectionis proprio Prælato; privationis libertatis ex voto obediētiæ; ac privationis proprii pecul ij ob votum paupertatis (ultrà multa alia) servis

(57) *Boss. Tit. de Extraordin. crim. n. 3.*
(58) *Dionys. Gothofr. ad leg. si à sponso. C. de donat. ant. nupt. lit. I. circ med.*
(59) *Consuet. Feudal. lib. 1. Tit. 17. Qui mod. feud. amit.*
(60) *Giub. Cons. crim. 47. n. 16. & ibi. Afflict. Peguer. Farinac. Decian. Menoch. & Caball.*
(61) *Caball. Cas. 96. n. 15.*
(62) *Gio. Battist. Guarin. nel Past. fid.*
(63) *Raynald. Syntax. crimin. lib. p. cap. 11. §. 6. n. 3. & ibi Bartol. Boss. Farinac. muta. & Basilio.*
(64] *Raynald. loc. cit. n. 17. in fin.*
(65) *Sanfelic. Decis. 245. num. 7. Tom. 2. apud Raynald. loc. cit. num. 6.*
(66] *cap. si quis rapuerit. ubi Gloss. in V. solicitaverit. 27. q. 1. text. in l. si quis non dicam. ubi Odofred. n. 1. & 4. C. de Epist. & Cler. Novel. 123.*
(67) *Bart. in l. 1. init. ff. de Extra. crim. Farinac. q. 145. n. 5. Afflict. & Menoch. apud Farinac. q. 124. n. 44. & seqq. Bict. q. 116. n. 38.*
(68) *Bict. Quæst. 125. num. 7.*
(65) *l. final. ff. de Iniur. & fam. libel.*

ſervis comparantur, pœnæ corporales flagellationis, jejuniorum, & etiam carceris ſunt indicendę. Pariter exilium à Conventu, in quo commiſſum eſt crimen, maximè ſi fuerit cum ſcandalo Sæcularium, & privatio ſuffragiorum; aut actuum legitimorum, ſeù Officiorum Ordinis ad tempus, ſeù perpetua juxtà gravitatem delicti.

49 Pœnæ autem ſollicitantium in Confeſſione juxtà Bullam ſupracitatam *Gregorii XV.* extenduntur uſquè ad traditionem Rei brachio Sæculari, ut patet ex §. *xi*. citatæ Bullæ. Sed quià tales infliguntur à *Supremis Iudicibus Eminentiſſimis Tribunalis Fidei*, quos inſtruere velle, temeritatem ſaperet; ideò de his in ſingulari loqui congruum eſſe non exiſtimamus.

§. III.

Fornicatio.

SVMMARIVM.

1 *Diviſio criminis carnis conſummati.*

2 *Fornicationis diffinitio.*
Copula Coniugati cum ſoluta in jure Civili non habetur prò adulterio.
Criminaliſtæ volunt copulam fœminæ cum Presbytero non eſſe ſacrilegium.

3 *In jure* Canonico *copula Coniugati cum ſoluta, eſt adulterium.*
Ex mœchia viri coinquinatur Vxor.
Viri Coniugati adulterantes ſunt magis puniendi, quam fœminæ.

4 *Explicatur diffinitio fornicationis.*
Omnis carnalis pollutio venit nomine fornicationis lato vocabulo.
Ex diverſitate vinculi, quo alligatur perſona, cum qua habetur copula, diverſificantur delicta carnis.

5 *Viri perſona, Deo Sacra, non committere dicitur ſacrilegium in foro fori, niſi habens copulam cum fœmina ſacra.*

6 *Copulam habens cum ſoluta, quotupliciter diverſificatur.*

7 *Concubina, quæ dicatur.*
Concubere, quid ſignificet.
Concubina poteſt eſſe, quæ etiam habitat extrà domum Concubini.
Concubina eſt, quæ ſemper eſt parata concubino obſequi etiam ſinè pretio.

8 *Stuprum latè acceptum, quid importet.*
Strictè acceptum, quid ſignificet.
Stuprum dicitur à Stupore mentis oeſtro libidinis percitæ.

1 POſt ſollicitationem ad turpia. ordine doctrinæ ſequitur conſummatum per copulam carnalem flagitium, quod, ut diximus ab initio, in duo genera dividitur, puta, naturale, & contrà naturam; illud dividitur in plures ſpecies; puta, *Fornicationem*, *Stuprum*, *Inceſtum*, *Raptum*, *Adulterium*, & *Sacrilegium*, deſumendo principium ſpecificatiuum à qualitate perſonæ, cum quâ committitur; ſecundum verò diſtinguitur in *mollitiem*, *Sodomiam*, & *Beſtialitatem*; & Dœmonialitatem, attento tùm modo copulæ, tùm obiecto, cum quo eſt. De his porrò omnibus in diſtinctis paragraphis agemus, incipiendo à *Fornicatione*.

2 *Fornicatio* igitur diffinitur, quòd ſit *copula carnalis totaliter ſoluti cum ſimiliter ſoluta*. Prò explicandâ autem diffinitione hujuſmodi, advertendum eſt, quòd, cùm ego ſcribam ſpecialiter prò *Eccleſiaſticis*, & maximè *Regularibus perſonis*, materiam tracto, ut par eſt, juxtà jus Canonicum, & ſecundùm illud, datam diffinitionem aſſignavi. Nàm in jure Civili, copula viri coniugati cum muliere ſolutâ, non habetur prò adulterio, nec ut taliter punitur, ut ſcribit *Clarus*, (1) proindè habetur prò *fornicatione*. Pariter copula ſolutæ cum Presbytero, aut alio, ſolemne votum caſtitatis habente, volunt Criminaliſtæ, (2) quòd non ſit ſacrilegium, metientes à Statu ſolius fœminæ, cum quâ concumbitur, qualitatem criminis, non attentâ conditione viri.

3 Non ſic autem eſt juxtà principia *Canonica* ad ſervandam enim thori fidelitatem coniugi ſuæ, ità tenetur vir, ſicut vxor Marito, & ità per ſuſceptionem Ordinis Sacri, vel ſolemne votum caſtitatis ità conſecratur Chriſto corpus viri, ſicut ſacrata redditur Chriſto puella per ſacri veli ſumptionem in Religioſâ profeſſione. Proindè, ſi copula cum nuptâ, habita à viro ſoluto, eſt verum adulterium, & cum Moniali Sacrilegium: idem erit, ſi ſoluta concumbet cum marito alterius; aut vir Sacer polluatur cum fœminâ liberâ; hoc enim *Sacri Canones* (3) apertè firmant, decernentes, quòd habens vxorem mæchatur ſe cum quâvis feminâ commiſcendo; imò ex mœchiâ viri coinquinetur Vxor, (4) itàut ab eâ nequeat licitè vir debitum exigere coniugale; ac in tantùm tenent, habentem vxorem committere adulterium, cum fœminâ quâvis ſe iungendo, quòd dicant de tali crimine viros ſeveriùs puniendos eſſe, quàm fœminas, (5) cum tamen contrarium ſtatuatur in jure Civili. Quod etiam de perſonâ viri ſacri accipiendum eſt, quòd, puta, ſacrilegium committat ſe commiſcens cum fœminâ quâvis, ſicut fit, quandò vir quivis polluit ſacram Virginem.

4 Hoc ergò adnotato. Explicanda venit data diffinitio, in quâ notanter dixi, *Fornicationem eſſe copulam totaliter ſoluti cum ſimiliter ſolutâ*; ad hoc enim, quòd ſimplex *fornicatio* ſit, (nempè ſpecies ſpecialiſſima luxuriæ, quandòquidem, pròut habetur textualiter ex quodam Capitulo, (6) omnis carnalis pollutio venit nomine *fornicationis*, nempè, ut hæc accipitur genericè prò vitio carnis) neceſſe eſt, quòd coeuntes liberi ſint, ac ſoluti à quovis vinculo legali. Hoc autem multiplex eſt; & ſecundùm diverſitatem vinculi diverſificantur ſpecies peccatorum luxuriæ naturalis. Siquidèm vinculum

(1) *Clar. §. Adulterium. init.*
(2) *Caccialup. in Repet. in l. Si qua illuſtriſ. C. ad S. C Orſitia. apud Boſſ. Tit. de Coit. damn. num. 15. Menchiac. de Teſtam. lib. 3 § 22. n. 50. apud Clar. §. Fornicatio. V. Cum Presbytero. & §. Inceſtus. V. Sed nunquid in fin.*
(3) *cap. Qui viderit. cap. Puto. 32. q. 5. Innocent. I. epiſt. 8. cap. 6.*
(4) *cap. In Coniugio. 32. q. 1.*
(5) *cap. Indignantur. cap. non mæchaberis. 32. q. 6.*
(6) *cap. Non ſolùm. 32. q. 7.*

lum *Matrimonij* inducit Adulterium; vinculum *Consanguinitatis* Incestum; vinculum *Voti* explicitum, aut implicitum causat Sacrilegium. Ut igitur *fornicatio* dicatur commissa, debent tùm mas, tùm fœmina esse absoluti ab omni, & quocumque vinculo ex suprà memoratis; aliter non *fornicatio*, sed aliud specie crimen erit.

5 Verum tamen est, quòd, licèt prò foro animæ, quò ad gravitatem culpæ, viri persona Deo sacra per votum solemne, & Ordines, carnaliter peccans, sacrilegium committat, (cùm polluat propria membra, Deo consecrata) tamen in foro fori, etiam in *jure Canonico*, non dicitur committere sacrilegium, nec ut taliter punitur; nisi peccet cum fœminâ sacrâ, de quâ suo tempore (Deo dante) dicemus.

6 Copula tamen cum solutâ diversitatem vocabuli sortitur, etiam ab actu, aut semel commisso, aut frequentato; aut à qualitate personæ, cum quâ committitur, aut à modo, quo exercetur. Si enim semel, aut etiam pluriès (sinè tamen morali continuatione) fiat, vovabulum habet *fornicationis*; si verò consuetudinaria est, (ut infrà explicabo) vocatur *concubinatus*. Quò ad personam; si mulier aliàs fuit corrupta, copula cum eâ dicitur pariter *fornicatio*; Si autem fuerit virgo, appellatur defloratio; Quò ad modum verò, si fiat *per vim*, vocatur *stuprum*; si verò *sinè vi*, dicitur vel *fornicatio*, vel *defloratio* juxtà qualitatem fœminæ integræ, vel non.

7 Quò ad *concubinatum* adverto, quòd *concubina*, à quâ *concubinatus* denominatur, dicitur propriè fœmina, quæ *consuetudinis, non matrimonii causâ retinetur*, argumento cujusdam legis. (7) *Concubere* enim, à quâ voce derivat nomen *concubinæ*, non aliud significat, quàm carnaliter commisceri, ut *concumbere cum Uxore, concumbere cum Patrono*, ut ex *Brissonio* observat *Calvinus*. (8) Proindè ex actus carnalis frequentiâ; aut ex dispositione fœminæ, semper dispositæ obsequi viro in actu venereo, dicitur mulier illius *concubina*. Accidit autem, quòd hæc in eâdem domo, & sub eodem tecto cum viro habitet, quandòquidem potest esse *concubina*, & in alterâ domo, quàm Concubini habitare, argumento cujusdam legis; (9) Accidit pariter, quòd actuali frequentiâ copula exerceatur; sufficit autem, quòd mulier sit semper parata viro circà illam obtemperare. Accidit tandem, quòd mulier prò prætio corporis sui, copiam illi faciat; potest enim gratìs, & ob spontaneam libidinem illius esse *concubina*. Concluditur igitur, verum concubinatum esse, quandò vir habet solutam fœminam, quæ semper disposita sit cum illo commisceri.

8 Quantùm verò ad *deflorationem*, de eâ habebitur inferiùs sermo. Sed de *stupro*, sciendum, quòd acceptum generaliter, significat quemvis congressum damnabilem, sivè secundùm, sivè contrà naturam; (10) sivè cum nuptâ, sivè cum solutâ, sivè cum corruptâ, sivè cum Virgine; sed acceptum in strictâ significatione, importat congressum quidèm, pròut dictum est, sed illum, qui fit vi illatâ personæ, argumento cujusdam legis, (11) pròut scribit *Goeddæus*, (12) itâ violentiâ adhibitâ, cognoscens carnaliter solutam, etiam corruptam, stuprum committere dicendus est, si quidèm *stuprum*, ut optimè ad rem dicebat *Calvinus*, (m) dictum videtur quasi *stupor turpis*, cùm *stupidus* bruto similis sit, qui in Venerem ruit, ex nimio enim Veneris æstu cerebrum, pròut in phreneticis, & maniacis evenit, calore alteratur, itâ ut homo tunc usu rationis abdicato, (non secùs ac faciunt *stupidi*, non illâ uti nequeunt) tanquàm brutum omni ratione carens, violento, licèt naturali impetu, in coitum fertur; nullâque ratione habitâ legis, aut virtutis, quam prò tunc non apprehendit, vim facit ei, cujus congressum appetit.

Probatio.

SUMMARIUM.

9 *De probatione fornicationis, ac concubinatus, remissivè.*
Concubinatus, quomodò probetur.

9 PRobationes autem, tùm *Fornicationis*, tùm *Concubinatus* eædem prorsùs sunt cum illis, quibus probatur *Adulterium*, de quibus abundè tractamus infrà *§. Adulterium à num. 2. & seqq.* Videantur ibì. Advertendum verò, quòd ad probationem *concubinatus*, sufficit probare, quòd Reus habet, vel habere creditur fornicariam consuetudinem cum Muliere, & quòd de tali consuetudine sit diffamatus in viciniâ suâ, sivè mulieris, sivè eam in domo propriâ detineat, sivè alibi, sivè quòd habeat in domo suâ fœminam suspectam, & post debitàm monitionem Parochi non dimiserit; sivè si probetur, quòd vigeat fama de concubinatu cum muliere suspectâ, quam domi retinet, quàmvis verè non peccent simul, ut pluribus citatis, probat *Thesaurus*. (14)

Pœnæ.

SUMMARIUM.

10 *Fornicatio in jure Civili non habet pœnam.*
Potest à Iudice laico prohiberi sub pœnâ pecuniariâ.
11 *De jure Divino fornicatio est prohibita.*
Dicere contrarium est hæresis.
12 *In jure Canonico pœna laici fornicantis est arbitraria.*
De pœnâ Clerici fornicantis variæ sententiæ.
Clericus notoriè fornicarius est ipso jure suspensus.
13 *De praxi Curiarum, pœna Clerici fornicarii est arbitraria.*
14 *Controversia Doctorum circà pœnam concubinatus laici de jure Civili.*
De consuetudine talis concubinatus non punitur.
Concubinatus est crimen mixti fori.
Punitus de hoc crimine à Iudice laico, potest iterùm ab Ecclesiastico, & vice versâ puniri.
15 *Concubinarij moniti, nec resipiscentes, excommunicandi.*
16 *Episcopus potest Synodali pœnâ punire Concubinarium etiam absquè trinâ monitione prævià.*

Potest

(7) *l. Stuprum. 34 ff. Ad leg. Jul. de Adulter.*
(8) *Calvin. lexic. V. Concumbere.*
(9) *l. penult. § final. ff. Ad municip.*
(10) *l. 2. ff. de Serv. corru. l. 1. §. Removet. ff. de Postul. lib. 8. ff. Quod met. cau. l. final. ff. de off. Præsid. l. Inter. §. lex. ff. de Adult.*
(11) *l. Hunc titulum §. Removet. ff. de Postul.*
(12) *Goedd. Comment. in l. Inter. stuprum. n. 6. 7. & 9. ff. de Verb. sign.*
(m) *Calvin. lexic. V. stuprum.*
(14) *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Concubinatus n. VI. V. Sed quæ res. & ibi Genuen. prax. cap. 30. n. 4. Diaz. in Prax. cap. 82. n. 1. noviss. Bonac. de Matr. Pun. 14. n. 12.*

Potest etiam pœnam pecuniariam eidem incutere.

17 *Pœnæ, quibus potest uti Episcopus contrà publicos Concubinarios.*

Concubinarii sunt infames.

Repellantur à testificando.

18 *Concubinarius moriens absquè pœnitentiâ, caret Sepulturâ Ecclesiasticâ.*

Si aliquod signum pœnitudinis dat, potest in sacro loco sepeliri.

Unus tantùm Testis sufficit ad testificandum, quòd concubinarius signum dederit contritionis.

Concubinarius mortuus absquè signo pœnitentiæ, sepultus in loco sacro, est exhumandus.

19 *Donatio, seù legatum factum à milite armata militiæ suæ concubinæ, non valet.*

Hæc lex favore publicæ honestatis amplianda ad quemvis concubinarium.

20 *Eadem lex afficit etiam Clericos in utroque foro, nempè fori, & poli.*

21 *Pœnæ Clericorum concubinariorum juxtà Canones antiquos.*

22 *Nunc vigent solæ pœnæ, latæ in Tridentino.*

De illis, remissivè.

23 *Pœna fornicarii apud Nos, quæ sit remissivè.*

24 *Frater ob concubinatum graviùs puniendus, quàm ob fornicationem.*

Concubinatum facit animus semper paratus ad crimen.

Religiosus, quomodò esse possit concubinarius.

25 *Religiosus alens concubinam de bonis Monasterii, puniendus etiam de furto.*

10 QUantùm verò ad pœnam, *fornicatio* simplex in jure *Civili* non est prohibita, & ex consequenti nulla pœna reperitur sancita prò eâ, ut scribit *Clarus.* (15) Verum tamen est, quòd à Judice prohiberi potest sub pęnâ, tamen non corporali, sed pecuniariâ, pròut pluribus secum vectis, probat *Raynaldus.* (16)

11 De jure autem Divino prohibita est fornicatio, sicut, & quivis alius coitus, qui matrimonialis non sit. Proindè illa subit reatum peccati mortalis, & contrarium asserere esset hæresis, damnata in quâdam *Clementina.* (13)

12 Prohibetur proindè etiam in jure *Canonico*, in quo pęna laici fornicantis arbitraria est, ut scribit *Clarus.* (18) Quantùm verò ad Clericos, juxtà *Canones* antiquos, quænam fuerint pœnæ, controvertunt Doctores; nonnulli enim volunt, quòd Clericus fornicarius sit deponendus; alii volunt, quòd sit simpliciter suspendendus; sed isti concedunt, quòd, si fornicatio habet insignem deformitatem, possit ille deponi, & qui vult istos Doctores habere, adeat *Clarum* loco proximè citato. Tamen, si Clericus sit notoriè fornicarius, ipso jure, suspensus est, ut notat *Abbas*, (19) qui testatur de communi opinione.

13 Sed antiquorum Canonum placita jàm in desuetudinem abierunt, & ex omnium Curiarum fori Ecclesiastici praxi; pęna Clerici fornicatoris est arbitraria, & ad pecuniariam tantùm, majorem, aut minorem extenditur. An hoc disciplinæ Ecclesiasticæ, & Sanctorum Patrum, & Conciliorum menti magis conducat, quàm pęnæ antiquæ Canonicæ, judicent alii.

14 Quantùm verò ad pęnam *concubinatus*, respectu laicorum de jure Civili, controvertunt inter se Doctores, quos cumulat *Clarus*, (20) àn de dicto jure sit prohibitus, ità ut punibilis reddatur. Et ipse dicit, quòd in puncto juris verior est opinio eorum, qui negant, *concubinatum* à jure Imperatorio damnari, quòd etiam alibi (21) confirmat, & subdit, quòd, quidquid sit de jure, de consuetudine non punitur à Judice laico, nisi quatenus hic requiritur ab Ecclesiastico; sed esse hoc crimen mixti fori, tenent alii, (22) & posse à Judice laico procedi. Imò addit *Gabriel Pereira*, (23) quòd de hoc crimine punitus à Judice Sæculari, potest de eodem puniri ab Ecclesiastico, & vice versâ; quià Judex laicus procedit ad solam punitionem mali exempli, nè quis audeat licentiosè vivere. Ecclesiasticus autem procedit ad correctionem morum: prò salute animæ. Undè, cùm diversa sint motiva Judicum in ferendâ pęnâ; unus post alium potest procere, & punire.

15 Sed loquendo de jure *Pontificio*; *concubinatus*, etiam simplex, puta, inter totaliter solutum, & pariter solutam punibilis est, ut disertè habetur in *Tridentino*, (24) ubi ordinatur, quòd *concubinarii* non resipiscentes post trinam monitionem, ab Episcopis excommunicentur. Quòd, si per annum non emendati, in excommunicatione insorduerint, contrà eos ab Ordinario severè prò qualitate criminis, procedatur. Mulieres autem *concubinæ*, si ter itidem monitæ, non destiterint, debent prò modo culpæ ab Episcopo puniri, & in exilium pelli, advocato ad hoc etiam brachio Sæculari.

16 Adverto autem, quòd trina monitio necessaria est, si Episcopus vellit *concubinarium* excommunicare; sed, si velit eum pęnâ pecuniariâ, aut aliâ Synodali percutere, non est necessaria talis monitio, sed probato concludenter crimine, potest pęnam infligere; ut declaravit *Sacra Congregatio Concilii*, pròut ex *Pereira*, refert *Barbosa*, (25) qui ex *Valasco* (26) addit, qnòd Episcopus, si vult per monitiones procedere, potest in primâ monitione, pęnâ pecuniariâ *concubinarium* punire; & ait ex eodem ità fuisse judicatum in supremo *Senatu Portugalliæ*. Sed potest, ut dictum est, etiam sinè aliâ monitione pecuniariam pęnam exigere à *concubinario*.

17 Et quænam sint aliæ pęnæ, quibus juxtà *Concilium* potest severè uti Episcopus contrà viros, & feminas, scandalosè *concubinarias*? Dico, quòd possunt esse (ultrà pecuniariam) corporales, purà, Carceris, & etiam fustigationes, maximè si sint personæ viles, & infimæ plebis; quià ratione talis delicti redduntur infames, & ut tales ab accusando repelluntur, argumento cujusdam capituli, (27) proindè tali dehonestamento non patiuntur

(15) *Clar. §. Fornicatio. in princip.*

(16) *Raynald. Sintax. crim. lib. p. cap. 5. §. 3. num. 59. & ibi Girland. de Pœn. omni. coit. q. 9. n. 3. Intrigh. cons. 24. n. 2. Baron. de Corpo. Tit. de Concubin. n. 225. & seqq.*

(17) *Clem. Ad nostrum. ubi gloss. in V. Non est. de Hæret. cap. Ea demum. §. Alias 35. dist. cap. Prædicandum. 22. q. 9. cap. Meretrices. 32. q. 4.*

(18) *Clar. §. Fornicatio. V. sed quæro.*

(19) *Abb. in cap. Cum non liceat. n. 4. de Præscrip.*

(20) *Clar. §. Fornicatio. V. & in primis.*

(21) *Clar. quæst. 37. V. Quæro etiam.*

(22) *Ordin. Regia. lusitan. Gregor. Lopez. Auendan. Azeved. suar. de Par. Azor. Brobad. Thom. Valasc. Valenz. Ioseph. Vela. Mich. Agea. Mend. de Castr. Farinac. q. 8. n. 131. apud Barbos. in Tridentin. sess. 24. cap. 8. n. 5. de Reform.*

(23) *Gabr. Pereira de Manu Reg. Par. 2. cap. 34. n. 22. apud Barbos. in Trident. loc. cit.*

(24) *Tridentin. sess. 24. cap. 8. de Ref.*

(25) *Gabr. Pereir. de Manu. Reg. Par. 2. cap. 34. nu. 11. apud Barbos. in Trident. loc. cit. n. 3.*

(26) *Thom. Valasc. Allegat. iur. 34. n. 11. & 12. apud Barbos. loc. cit. V. Unde posse.*

(27) *cap. Cum dilectus. iunct. glos. in V. Concubinarius. de Accusa.*

tiuntur in famâ, & justum est, vt dolore corporis justo, injusta corporis delectatio puniatur.

18 Ultrà hæc, si *Concubinarius* moritur in tali peccato, carere debet Ecclesiasticâ sepulturâ, ut dicunt Doctores, (28) dummodò tamen nullum dederit signum pœnitentiæ, quòd, si aliquod dederit; ut tundendo pectus, invocando nomen *Iesù*, dicendo *Miserere mei Deus &c.* poterit in sacro sepeliri, (29) & de his sufficit, quòd unus tantùm testificetur, argumento cujusdam Canonis; (30) Quòd, si sepeliatur, qui nullo ex his signis dato, obiit, in loco sacro, debet ex humari, & in loco profano sepeliri, (31) ut dicitur in jure.

19 Inter cæteras etiam pœnas recensetur, quòd donatio, vel legatum factum *concubinæ* à milite armatæ militiæ, non valet, prout textualiter habetur in *Codice Iustiniani*, (32) quæ lex, cùm sit lata in odium *concubinatus*, & tàm dantis, quàm recipientis: & ad publicam honestatem conservandam, ut observat *Cravetta*, (33) amplianda est ad quemcumque *Concubinarium*, licèt miles armatæ militiæ non sit, ut docet *Seraphinus*, (34) motiva enim talis legis, cadunt in non militibus, sicut in militibus; attento maximè, quòd *concubinatus* de jure Canonico prohibetur.

20 Extenditur autem talis lex etiam ad Clericos, prout post *Glossam* illius legis, (35) multi scribunt, quià Clerici sunt milites militiæ cælestis, quos decet bono exemplo aliis prælucere; & addit *Thesaurus* post *Cravettam*, (36) quòd neque prò foro conscientiæ valeat talis Clerici donatio, vel legatum; neque posset morte; etiam re traditâ, confirmare juramento, aut renunciatione talis juris dispositioni; quià hæc lex prohibitiva non est ob privatam Clerici, sed ob publicam utilitatem, & ad dignitatem totius Ordinis Clericalis principaliter, & ob publicam honestatem conservandam.

21 Pœnæ verò Clerici *concubinarii* secundùm antiquos Canones erant, quòd à Sacerdotibus *concubinariis* nullus Missam audire, aut Sacramenta recipere debebat, excepto *Baptismo*, *Pœnitentiâ*, *& Sacro Viatico*, ut à pluribus Capitulis (37) habetur. Pariter Clericos *concubinarios* notorios, ipso jure, esse suspensos ab Officio, & Beneficio, innuunt alii *Canones*, (38) & nonnulli Doctores (39) volunt, quòd etiam sint irregulares.

22 Sed antiqui *Canones* desuëverunt, & nunc solæ vigent pœnæ, latæ per *Tridentinum*, (40) quas suprà §. *Consortium suspectum à num. 29.* explicuimus; proindè non repetimus.

23 Quantùm ad Regulares, consulat quisque proprias Constitutiones, tùm circà *fornicationem*, tùm circà *concubinatum*. Prò Nobis *Minoribus de Observantiâ Regulari* habetur Statutum, quod affero infrà §. *Adulterium num. 34.* & abundè examinatur. Videatur ibi.

24 Quià verò in citato Statuto habetur. *Si Frater confessus fuerit, in fornicationem, vel graviorem culpam incidisse &c.* & Nos in citato paragrapho à *nu. 35.* exposuimus, quænam censenda sit *gravior culpa*, in ordine ad augmentum pœnæ; ultrà ibi dicta, addimus, quòd *gravior culpa*, quàm sit *fornicatio*, censeri debet *concubinatus*. Proindè, si aliquis convictus, aut confessus esset, concubinariam consuetudinem habuisse cum solutâ, graviori pœnâ esset percutiendus, quàm si simpliciter esset fornicatus, ratione reiterationis lapsuum, & consuetudine delinquendi. Adverto autem, quòd, ut dicebamus, de ratione veri *concubinatus*, est, quòd mulier semper sit parata obsequi Concubino, quantùm est ex se. Undè, si mulier, aut ex liberali libidine, aut interveniente prætio, muneribus, seù alimentis præstitis, semper est prompta, quantùm est ex parte, sui obtemperare ad congressum Religioso, est verus *concubinatus*, quantùmvis non tàm frequentes sint actus *fornicationis*. Etenim, si rari sunt actus, hoc non provenit à pœnitentiâ, aut moderamine paccantium, qui voluntariè, & ex motivo virtutis se cohibeant; quià, si quotidiè possent, quotidiè peccirent, sed evenit, quià Religiosus non habet libertatem, quandò vult, exeundi à Conventu, nec potest *concubinam* apud se retinere; tamen animus, & promptitudo ad peccandum ex parte ipsorum, est; & in hoc est vera ratio concubinariæ consuetudinis, accedente copulâ, toties quoties occasio, & commoditas habetur.

25 Adverto tandem, quòd, si Religiosus, aut pecuniâ, aut de bonis Monasterii, (ut plerùmque accidit) mulierem alat, & sustentet, & eâ fruatur, ultrà pœnas prò *fornicatione*, & *concubinatu*, debet puniri de *furtivâ proprietate*. Et ultrà hoc, videantur, quæ scripsimus §. *Adulterium num. 50.*

---

(28) *Bermon. de publ. concub. V. Notorium n. 17. Decian. Tr. crim. lib. 6. cap. 21. n. 26. apud Farinac. q. 138. n. 68. apud Thesaur. V. Concubinatus. n. V.*
(29) *Sylvest. Layman. Navar. Tolet. apud Thesaur. l. cit.*
(30) *Qui recedunt. in fin. 26. q. 6.*
(31) *cap. Sacris extrà. de sepult.*
(32) *l. si Ancillam C. de donat. in vir. & uxor.*
(33) *Cravett. Consil. 229. n. 4. 6. & 12.*
(34) *Seraph. Decis. 46. n. 1. & 6.*
(35) *Gloss. in l. 2. C. de Donat. int. vir. & uxo. & ibi Alberic. Salycet. & Dionys. Gothofr. lit. K. Rolan. à Vall. Cons. 98. lib. 1. Bart. in l. Affectionis. ff. de Donat. Capyc. Decis. 102. Thesaur. de Pœn. V. Concubinatus. n. VI.*
(36) *Thesaur. loc. cit. & ibi Cravet. Cons. 229. n. 3. & Capyc. Decis. 102. n. 2.*
(37) *cap. Nullus. cap. Præter. 32. Dist.*
(38) *c. Quæsitum. de Cohab. Cler. & mul. c Præter. 32-Dist. cap. Vestræ. de Cohab. Cler. & mul. cap. cum non liceat. ubi Abb. n. 4. de Praescript.*
(39) *Tabiena. V. Irregularitas. 4. num. 1. Tolet. lib. 1. cap. 47. §. Adverte Sext. Nauar. Manual. cap. 25. n. 77. Glos. in cap. cum dilectus de Accusat.*
(40) *Trident. sess. 25. cap. 14. de Reform.*

§. IV.

Adulterium.

SUMMARIUM.

1 Diffinitio adulterii.
Quotupliciter committatur.
Quandò dicatur adulterium in viro, & quandò in fœminâ.

1 Adulterium proximè Fornicationem intèr carnis crimina in gravitate superans, communiter diffinitur post Hostiensem (1) *alieni thori violatio*. Tribus verò modis committitur, ut observat *Clarus* (2), puta, inter virum coniugatum, & fœminam solutam; secundò inter virum solutum, & fœminam coniugatam; tertiò inter virum, & fœminam ambos coniugatos, & hoc vocatur *Adulterium* duplex, cum uterque delinquens proprium thorum violet. Quandò autem vir, licèt solutus, jungitur coniugatæ, dicitur *Adulterium* in viro, quià violat thorum alienum; Quandò verò mulier coniugata jungitur viro, etiam soluto, dicitur *Adulterium* in fœminâ, quià ipsa violat thorum proprium; ità ut (juxtà Civiles leges) tunc solùm *Adulterium* sit, quandò fœmina coniugata est. Si enim coniugatus ad solutam accedit, secundùm Civile jus, non committitur *adulterium*, nec incurruntur pœnæ civiles in *Adulteros* sancitæ. Secùs autem est de jure Canonico; ad hoc quippè crimen sufficit alterum delinquentium esse coniugatum.

Probatio.

SUMMARIUM.

2 *Delicta carnis sunt difficilis probationis.*
Testes deponentes, se vidisse pudenda in pudendis, sunt suspecti de falso.
3 *Non probat actum venereum deponens, se vidisse virum suprà fœminam, nisi testificetur de actibus venereis.*
Aliquam adulterasse, & cum eâ iacuisse, paria sunt.
Deponens, se vidisse nudum cum nudâ in eodem lecto, probat copulam secundùm aliquos. Oppositum sentiunt alii.
Concordantur inter se contrariæ sententiæ prædictæ.
4 *Ad probandam copulam non est necesse, quòd Testes eodem contextu actum viderint: diversitas in tempore quò ad actus continuos, vel successivos, non reddit Testes singulares.*
5 *Probationes de visu actuum venereorum non concludunt de necesse copulam consummatam.*
Testes de visu, aut de auditu immediato probantes ea, quæ copulam sequuntur, probant concludenter copulam.
Quæ copulam comitantur, quæ sint.
Alia signa secutæ copulæ.
6 *Effectus univocè prodeuntes ab unâ causâ, ipsam probant.*
7 *Copula secuta magìs probatur per consequentia eam, quàm per præparatoria*
Morbus gallicus non probat de necesse copulam secutam. Effectus quidam, qui copulam sequuntur.
8 *Indicia probantia copulam præsumptivè.*
Proxima indicia copulæ sunt ingressus, sivè egressus nocturnus è domo mulieris, si causa rationabilis non assignetur.
Inventio viri, & mulieris in lòcis secretis de nocte.
Debent tamē adverti circumstantiæ loci, ac personarū.
Oscula, & tactus probant copulam.
Mulier dicitur convicta civiliter de adulterio, ac dotem amittit, si probetur consensisse in oscula, & tactus verendorum.
9 *Amplexus quandò faciat copulæ indicium proximum, aut violentum.*
10 *Monitio facta à Marito, & spreta ab uxore facit indicium proximum copulæ.*
11 *Litteræ amatoriæ reciprocæ sunt indicia copulæ.*
Earum varius tenor variat indicia.
12 *Adminicula indiciorum proximorum copulæ, quæ?*
Iuventus, & pulchritudo sunt propria adminicula.
Ingressus juvenis in domum mulieris juvenis, & pulchræ, est indicium copulæ.
Non item si Mulier sit deformis.
13 *Vetuli, & deformes etiam luxuriantur.*
fœminæ vetulæ munerantur secum luxuriantes viros.
Viri quandoque ex Venere maculatâ diligunt mulieres vetulas, & deformes.
14 *Præsumptiones copulæ magìs desumuntur ex famâ, & moribus mulieris, quàm alibì.*
15 *Unum indicium proximum copulæ secutæ, sufficit ad torturam.*
Testis unus super uno indicio, & alius super alio indicio, sufficienter ad torturam probant.
16 *Casus, in quibus indicia copulæ possunt elidi.*
17 *Socii criminis in copulâ venereâ, quandò probent.*
Clausula salutaris apponenda à Iudice in Decreto torturæ super copulâ.
18 *An mulieris dictum, se fuisse per vim cognitam, sufficiat ad torturam.*
19 *Dictum fœminæ per vim cognitæ, junctis adminiculis, sufficit ad torturam.*
Socius criminis, cum adminiculis facit indicium ad torturam.
Adminicula quæ possint esse in hoc casu.
Adulterium est crimen privilegiatum.
20 *Duo indicia remota, adminiculata sufficiunt ad torturam.*
Determinare quæ indicia remota sufficiant, arbitrarium est judici.
21 *Nimia familiaritas cum Muliere facit indicium.*
De hoc remissivè.
22 *Secreta allocutio cùm Muliere est aliud indicium remotum.*
Facit etiam præsumptionem copulæ.
Sed requiritur aliquod adminiculum.
23 *Risus, & jocus quandò sint indicia copulæ, & quandò non.*

(1) *Hostien. Sum. Rubr. de Adult. & stupr. §. Quid sit cap. Non moechaberis 32. 45.*
(2) *Iul. Clar. lib. 5 sent. §. Adulterium V. Tribus autem.*

24 *Munera quandò sint indicia copulæ secutæ, aut secuturæ.*

Iuventus, pulchritudo, & paupertas sunt adminicula in probandâ copulâ.

25 *Mala fama est indicium remotum copulæ.*

Sola tamen non sufficit ad torturam.

Probationes imperfectæ, tendentes ad unum finem coniunguntur.

26 *Iudex quomodò gerere se debeat in causâ adulterii.*

27 *Confessio delinquentis sanat ineptitudinem processus.*

Quid agendum, quandò crimen probatur præsumptionibus tantùm?

Sanctori Opinio.

28 *Refellitur.*

Ex quibusvis præsumptionibus non potest quis damnari ad pœnam ordinariam

Hoc fallit in Hæresi, Simoniâ, & Assassinio.

Violenta præsumptio non sufficit ad pœnam ordinariam.

29 *Nunquam punitur affectus prò effectu pœnâ pari.*

Fallit hoc in crimine lesæ Maiestatis.

30 *Reo existente negativo, quid agendum?*

31 *Quid agendum, si complex in adulterio neget crimen, altero complice confitente?*

32 *Quid iuris, si adulter confitetur crimen qualificatè.*

33 *Impedimentum affinitatis non incurritur, nisi copula sit perfecta per seminationem intrà vas.*

Ad perfectionem adulterii requiritur seminatio.

Copula spadonis cum Muliere non importat impedimentum affinitatis.

Confessio qualificata, quandò acceptetur in parte tantùm fisco favorabili.

Resolutio dubii.

34 *Coiens cum Sponsâ, an committat adulterium.*

35 *Copula cum Sponsâ per verba de præsenti est adulterium.*

Secùs est de Sponsâ per verba de futuro.

Vir iure Mariti potest sponsam per verba de præsenti accusare.

Vir, si inveniat Clericum turpia committentem cum suâ Sponsâ de præsenti, potest eum percutere sinè incursu excommunicationis.

36 *Copula cum nuptâ, artem meretriciam exercente, àn sit adulterium?*

37 *De iure Civili talis copula adulterium non est, nec est punibilis.*

Alter est de iure Canonico.

Religiosus cum eâ coiens pœnam adulterii meretur; imò maiorem, ratione scandali.

2 PRobare autem hoc crimen directè, sicut etiam quodvis aliud delictum carnis, impossibile est, cùm enim consistat in partibus corporis secretioribus, ut quæ in actu delicti, magìs sensui visus subducuntur, & occultantur per rerum naturam, verè probari non potest. Hinc est, quòd omnia delicta carnis dicuntur à Doctoribus (3) crimina difficilis probationis; & per

(3) *Bart. in l. 2. §. final. in fin. de Adulter. Soccin. jun. Cons. 32. V. Quinimo. Vol. 2. Menoch. de Arbitr. Cas. 116. num. 11. V. Septimus. apud Sgroi. lux. Prælator. Par. 5. cap. 4. nu. 1.*

hoc de necessitate recurrendum est ad coniecturas; Quòd, si Testes aliqui, aùt ex officio assumpti, aut à parte producti, directè, & concludenter probare tentarent adulterium, dicendo, se vidisse pudenda in pudendis, & obscena in obscenis, quià deponerent de re, quæ non subiacet oculis, essent suspecti de falso. (4) Hoc autem intelligi debet, nisi per tactum partium certificati fuissent de copulâ actuali; quod tamen moraliter impossibile censeo, cùm actus talis (nisi coeuntes essent perditissimi, qui gauderent in tali scelere viderì) nunquàm coràm aliis exerceatur. Sed nec sic directè, ac concludenter copula perfecta probaretur; siquidèm, ut dicemus infrà, hæc requirit emissionem seminis intrà vas, quæ oculos intuentium absolutè effugit.

3 Probatur autem primò per Testes, si isti deponerent, se conspexisse adulterantes, complexu venereo inter se junctos, (5) quòd, si deponerent solùm, *se vidisse virum suprà fœminam*, nec dicerent, *eos conspexisse in actibus venereis*, non probarent copulam, ut dicunt Doctores. (6) Tamen probarent, si dicerent, *se vidisse mulierem iacentem cum viro*; sive *virum dormivisse cum Muliere*; quià paria sunt, aliquam adulterasse, & cum eâ jacuisse, ut ex *Alexandro* scripsit *Bossius*. (7) Itidèm si deponant *vidisse nudum cum nudâ in eodem lecto iacentes*, secundùm non nullos, quos citat *Mascardus* (8) probatur *adulterium* tùm civiliter, tùm criminaliter; quià talis presumptio est nimìs vehemens, & violenta. Sed in sententiâ aliorum ibidem, per tale dictum non probatur concludenter copula, sed ad plus conatus ad eam, cum vir potuerit esse frigidus, aut fœmina nimis arcta. (9) Proindè optima est ad hoc distinctio, & est. Quòd, si agatur civiliter, ut ad impediendum matrimonium, vera est prima sententia: si verò criminaliter, & ad pœnam ordinariam, tenenda est secunda, quam post plures (10) amplectitur *Mascardus*.

4 Non est autem necesse, quòd Testes insimul, & eodem contextu probent vidisse actum venereum, sed etiamsi unus introspiciat per foramen ostii, mox alius observet, tamen probatur copula; nàm diversitas in tempore, quò ad actus continuos, & successivos, non reddit Testes singulares (11); proindè illi optimè probant, ut multis citatis probat *Philippus de Bictis* (12), qui testatur de communi.

5 Ut autem dictum est suprà, probationes de visu, respectũ actuũ supradictorũ, nõ cõcludũt de necesse copulã perfe-

(4) *Hect. Aemil. de Test. in V. Testis adulterium num. 9. Roland. à Vall. Cons. 7. num 7. lib. 1. Farinac. q. 136. nu. 36. Scac. de sent. Glos. 14. Q. 21. nu. 16. apud Sgroi loc. cit.*

(5) *cap. Præterea ubi Abb. nu. 1. & Io: Andræ. col. 4. de Test. D.D. in cap. litteris de Præsum. & in cap. 1. & cap. significasti de Adulter*

(6) *Marsil. Consil. 1. nu. 47. & Cons. 28. col. 2. Roland. à Vall. Cons. 7. n. 19. Vol. . Grat. Cons 50. nu. 2. Campeg. Tract. de Test. Reg. 383. apud Mascard. de Probat Concl. 19. num. 4. 5. & 5.*

(7) *Boss. Tit. de coit. damn. nu. 58. & ibi Alexand. Cons. 77. num. 2. Vol. 2.*

(8) *Mascard. de Probat. Concl. 59 nu. 9.*

(9) *Felin. in cap. Præterea de Test. Grat. Cons. 50. nu. 2. & seq. l. 2. sap. Alleg. 53. nu. 2. Gran lin. Tr. de Malefic. Tit. de Præsump. & indic. marsil. in Repetit. Rubr. C. de Probat. nu. 257. quos dat Mascard. Concl. 17. nu. 5.*

(10) *Mascard. de Probat Concl. 57. num. 5., & ibi Philip. Cor. cons. 142. num. 11., & 12. Vol. 5 & concl. 59. num. 10. & ibi Bald. cons. 6. in fin. lib. 5. Menoch. cons 31. num. 25.*

(11) *cap. Nihilominus ubi Gloss. in V. simul & Præposit. num. 7. Cau. 3. 4. 9.*

(12) *Bict. Quæst. 44. num. 45.*

perfectam, sed præparatoria, sivè conatum ad eam; undè, licèt violentissimæ sint, & civiliter probent; non tamen factum plenè concludunt, aut criminaliter convincunt. Tamen dico, quòd, si per Testes aut de visu, aut de auditu immediato, probarentur motus, aut voces, aut soni, qui actum illum comitantur, esset etiem probata concludenter copula secuta. Motus quidem totius corporis, & præsertim clunium; frontis corrugatio, oris diductio, faciei pallor, aut rubor, & oculorum tremor, ut ait Satyricus. (13)

. . . . *oculosque in fine trementes*; . . .

per quæ omnia seminalis humoris decisio probatur, velut per effectum causa naturalis univoca demonstratur. Voces verò, aut sonus, ut suspiria, anhelitus, fremitus, gannitus, lecti concussio &c., & alia, quæ recensere non expedit, sed poterit prudens Judex animadvertere. Signa itidem alia, utpotè maculæ sanguinis, aut seminis, repertæ in linteis &c. omnia ergò ista, si per visum, aut immediatum auditum constent Testibus, erit concludenter, etiam criminaliter probata copula. (a)

6 *Ducor*, quià intantùm Doctores negant, quòd concludenter probetur copula per Testes, qui deponunt ea, quæ supra *num.* 3. memoravimus, inquantùm dicunt, quòd naturalia, per quæ perficitur coniunctio, effugiunt oculos intuentium; & dato, quòd Testes per tactum essent de copulâ certificati, tamen minimè possent scire, aut videre, eam esse perfectam, cùm hoc consistat in emissione seminis, quæ ipsos latet. Sed motus, voces, soni, & vestigia, de quibus diximus *num.* 4. sunt signa univoca copulæ perfectæ, ut notum est; igitur per tales effectus, non minùs probari debet ipsorum causa, quàm regulariter probetur per lac, quod infanti præbet mulier, ipsam peperisse, & consequenter fuisse corruptam; ac per cicatricem vulnus inflictum. Sequitur igitur ex hoc, quòd, si Testes, quantùmvis non potuissent videre delinquentes, applicatis auribus ad ostium Cubiculi, audirent voces, suspiria, lecti concussionem &c. optimè, & concludenter probarent copulam; & hoc Vidi in praxi in quodam processu, in quo plures Testes deposuerunt ex prædictis super copulâ perfectâ, quæ quater fuit reiterata; quod etiam Reus, primò negativus, tandèm confessus est. Et ratio potissima prædictorum est, quià tales effectus non possunt esse, nisi ex tali causâ, proindè eam perfectè concludunt.

7 Et re verâ magis probare potest copulam effectus secutus, seù concomitantia illam, quæ sint univoca, quàm præparatoria ad illam, quià hæc benè possunt poni in esse, absquè eo, quòd illa de necesse sequatur, non tamen ea, quæ sequuntur, aut concomitantur copulam, possunt esse sinè copulâ. Hoc tamen intelligo, dummodò tales effectus habeant copulam prò causâ univocâ, idest quòd non possint esse, nisi ab eâ. Hinc est, quòd non possunt subscribere illis, (a) qui volunt copulam carnalem concludenter probari per *morbum gallicum*. Siquidem *morbus gallicus* non est effectus univocus copulæ; quià, cùm sit morbus contagiosus, potest, aut per inspirationem aeris, vel per contactum rei inanimatæ participari absquè copulâ cum infecto tali morbo, pròut de morbis contagiosis firmàt *Zachia* (b), docet quotidiana experientia, & Nos suprà *§. Consortium suspectum num.*98. *&* 99. docuimus. Inter effectus autem, qui copulam sequuntur, sunt color accensus ultrà solitum in facie ex effervescentiâ sanguinis, agitati ex motu spirituum; crines in muliere discompositi, & vestes rugosæ ultrà consuetum, ut cecinit Satyricus (c) . . . . *uxor*

Humida suspectis referens multitia rugis.

Vexatasque comas, & vultum, aurem que calentē.

Proindè Doctores (d) firmant conclusionem, quòd præsumptio copulæ oriatur, si postquàm vir, & mulier Cubiculum ingredi visi sunt, mulier posteà egredi visa fuerit, crinibus incompositis, veste corrugatâ, ac facie ultrà suum consuetum rubicundâ, quòd etiam de feminâ consulari è triclinio viri in Cubiculum abducta, & rursùs reducta in convivium, rubentibus auriculis, incomptiore capillo, tanquàm ab *Octaviano Augusto* adulterata, scribit *Suetonius* in ejus vitâ. Hoc verò intelligendum est, si ex condicto Cameram sunt ingressi, si in eâ per tantum temporis manserint, ut copula potuerit perfici, aut aliud adminiculum interveniat. Cæterum accidentia illa æquè possunt esse indicia copulæ, à viro attentatæ, & à muliere repugnante repulsæ. Sed hoc venari ex qualitate personarum, Judicis stat arbitrio.

8 Porrò alia sunt indicia, per quæ potest probari copula carnalis, non quidèm realiter, sed tantùm præsumptivè, & hæc vel sunt proxima, vel sunt remota. Proximum quidèm indicium est ingressio, vel egressio viri à domo mulieris, aut vice versâ, tempore suspecto, & maximè nocturno, ut dicunt Doctores; (14) hoc autem debet intelligi, quandò nulla potest assignari causa rationabilis talis ingressus, sivè egressus; ut scribit *Farinacius*. (15) Pariter inducitur præsumptio copulæ si vir, & mulier inventi sunt in locis secretis tempore nocturno, (16) sed ad hoc debent concurrere aliæ circumstantiæ, puta, mala qualitas personarum, præsertim feminæ; locus clausus; situs, in quo visi sunt &c. pròut advertunt *Navarrus*, *& Sanchez*, quos dat *Bictus* (17)

Insuper indicium proximum facit osculum, si tamen sit voluntarium, & secretum, puta, quòd mulier se permittat de osculari, & fortiùs si oscula visa sit reddere, per talia enim oscula, sicut etiam per tactum mamillarum, & fortiùs per tactum partium secretarum cum consensu, mulier civiliter convicta dicitur de adulterio, & dotem amittit, ut apud *Clarum* (18) dicunt multi, qui testantur de Communi. Sequitur proindè, quòd indicium prædictum civiliter concludens, erit indicium tantummodò proximum, si agatur Criminaliter, & ad pœnam ordinariam.

 9 Am-

(13) *Juuenal. Satyr.7. ℣. 241.*

(a) *lap. Alleg.3. num. 5. Federic.SchencK.Tract.de Test. nu. 44. Tom.13.fol.38.Campeg.eo.tit.Regul.385. ℣. Quartò probat. Abb.Bart.Corset.Ruin.apud Mascard.Concl.62.n.1.& 2.*

(a) *Cavalc. de Test. Par. 3. num. 185. Sgroi. Par. 5. cap. 4. num. 19.*

(b) *Paul.Zachi.Q. Q.Medico . . leg. To.p.lib.3.Tit.3.q.5.n.p.& seq.*

(c) *Iuvenal. Satyr.XI. ℣. 188.*

(d) *Ferret.Cons.389.n.11.Hippol.Rimin.Cons.274.n.48.& seq.Hector.Aemil.Farinac.Q.136.nu.169. apud Bictum.Q.120.n.17.*

(14) *Sgroi.par.5.cap.4 nu.31.& ibi Gras.Cons.30.nu.4. lib.2. Fontan.Cons.Crim.divers.57.nu.35. lib.2.in parv.Soccin.iun.Cons.32.n.16.lib.2.Crot.I.B.Turret.Burs. Rimin.iun.Menoch.& alii*

(15) *Farinac.q.136.n.118.apud Bict.q.120.nu.6.*

(16] *arg.cap.litteris.ubi D.D.de Presumpt.Menoch.lib.5.Presumpt.41.n.11.Bald,Mascard.relat.à Farinac.loc.cit.n.148.apud Bict. loc.cit.nu.13.*

(17) *Bict.q.120.nu.14.*

(18) *Clar.lib.5.§.Adulteriū ℣.Scias etiam & ibi Bald.in cap. Tuæ. de Procur.Bellon.in Rubr.C.de Eden.nu.81.Didac.sup.4.Decretal.fol. 135 nu.3 Gomez. ad l.Tauri 80 nu.50.*

9 Amplexus pariter mutuus viri, ac mulieris, maximè accedente sequestratione, & multò magìs, si non sit obiter, quasi causâ salutationis, sed ex instituto, & per actum continuatum, faciunt proximum indicium; & licèt solus amplexus non faciat indicium violentum copulæ, nisi vir, & mulier per tantum temporis steterint sic sequestrati, quòd fornicationem complere potuerint; tamen ad faciendum indicium proximum tales circumstantiæ minimè requiruntur; ut ait post *Navarrum Sanchez* (19)

10 Magna etiam præsumptio copulæ oritur, si factâ trinâ monitione, sivè mulieri, sive viro, ab iis, qui auctoritativè monere possunt, (ut Maritus, Judex, Superior), nè loquatur cum illâ, vel illo, tamen quæsitâ occasione, ac spretâ monitione in loco maximè secreto, ac tempore inoportuno, simul cum alio loquatur, ut dicunt *Doctores*. (e) Universaliter tandèm per quemlibet actum inhonestum, qui intercedat inter virum, & mulierem, si hæc illum non respuit, ut debet, sed in illo consentit, copulam aut secutam, aut secuturam ostendit, ut communiter statuunt Jurisperiti (f)

11 Tandèm etiam litteræ amatoriæ reciprocæ inter virum, & mulierem, sunt indicium proximum copulæ, ut dicunt Doctores cumulati per *Sgroi* (g), qui tamen optimè advertit, quòd observandus est tenor litterarum. Si enim in illis non habetur indicium de copulâ secutâ, sed tantùm continentur patheticæ narrationes, ut fieri solet inter amasios, copulam non probant. Si habetur incitatio ad correspondentiam amoris, ut mulier amanti consentiat, hæc erit sollicitatio ad copulam, & est crimen de se punibile, maximè in personâ Religiosâ, ut suo loco dicemus. Si verò in litteris mentio expressa fiat de copulâ jàm secuta; & probatum fuerit, eas fuisse scriptas à Reo prætenso, istæ non faciunt quidèm plenam probationem criminis, sed tantùm indicium ad torturam, sicut quælibet alia confessio extrajudicialis, & sic concludunt *Sanchez, & Farinacius.* (h)

12 Prò adminiculis verò supradictorum indiciorum, communiter assignatur juventus, & pulchritudo; cùm enim juventus calore, fervidoque sanguine abundet, magìs pronum ad copulam reddit: pulchritudo verò allicit intuentes ad concupiscentiam, & ad sollicitationem, cui, cùm rari sint, qui resistant, concludit, quòd ubi adest pulchritudo, sæpè intervenit impudicitia, juxta illud Satyrici (i)

. . . . *rara adeò concordia formæ* . . . .
. . . . *atque pudicitiæ* . . . . & aliud *Paridis* apud *Ovidium* (l) . . . .
. . . . . *lis est cum formâ magnâ pudicitiæ* . . . . . .

Proindè statuit *Bartolus*, & alii, (m) quòd ingressus viri, aut ejus inventio in domo mulieris juvenis, & pulchræ, sit indicium fornicationis, aut *adulterii*; quæ tamen conclusio non haberet locum, si mulier esset deformis, ut voluit *Tiraquellus*. (n)

13 Tamen, ut optimè advertit *Mascardus* (o) ex usu, & experientiâ comperimus tùm ex parte viri, tùm ex parte mulieris, tùm juventutem, tùm pulchritudinem non esse præcisam causam lapsus carnalis. Si quidèm vetuli, ac deformes tùm viri, tum mulieres concupiscuntur, & concupiscunt, & foede contaminantur. Multæ sunt mulieres in juventute aversantes coitum, quæ in ætate consistente, & etiam inclinatâ, libidine furunt; & cùm ob deformitatem non sollicitentur à viris, aut rarò querantur, ipsæ se ultrò viris offerunt, & muneribus, & pecuniâ ad stuprum sollicitant, & ut dicebat ille *Græcus* apud *Stobæum* (p)

multas verò est mulieres videre
non pulchras aspectu, coeuntes insatiabiliter,
Et his, qui eis utuntur, multa gratìs offerentes.

Quod etiam evenit in viris, quorum aliqui etiam in extremo senio luxuriantur, ut patet in senibus, qui *castam Susannam* solicitarunt: alii verò (fortè, ex eo quòd eorum Venus est maculata in domibus Saturni, ut *dicunt* Astrologi) inclinantur ad amorem mulierum deformium, vetularum, & pauperum, quæ tamen sibi videntur pulcherrimæ, juxta illud vulgatum.

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.

14 Sequitur ergò ex his, quòd juventus, & pulchritudo debile dant fundamentum præsumptionis copulæ; ideò magìs fidendum est moribus, & qualitatibus moralibus viri, ac mulieris, ac famæ, quæ ex eorum conversatione habetur in viciniâ; & ab his potissimum eruendum est fundamentum legitimæ præsumptionis, prout etiam docuit *Decius* (q)

15 Recitata verò indicia proxima, talia sunt, quòd alterum illorum, legitimè probatum per Testes integros, faciat indicium ad torturam, ut communiter sentiunt Doctores. (20) Et licèt unus Testis deponat de uno indicio in unâ die, & tali loco, alius verò Testis de alio indicio, diversâ die, & alio loco, & per hoc videantur singulares circà factum, tempus, & locum, tamen probant, quià quodlibet ex illis indiciis tendit ad unum, nempè copulam; & locus, & tempus accidunt, proindè non desinunt esse contestes, ut sentiunt multi. (21)

16 Prædicta verò debent accipi, quandò Rei prætensi nullam possent legitimam excusationem afferre contrà allata indicia; quòd, si aliquam producant, puta, cubasse in eodem lecto, quià unus tantùm ibi erat, & frigus hybernum rigidissimum, & inopia operimen-

(19) *Navar. Rubr. de Iudic. num. 10. Sanchez de matr. Tom. 3. lib. 10. disp. 12. q. 3. num. 45. & 46. apud Sgroi. par. 5. cap. 4. num. 31. circ. med.*

(e) *Iason. in l. Transigere num. 5. & 6. C. de Transact. Abb in cap. Tertio loco. col. penult. de Probat. Angel. Aret. Tract. malef. in V. Che hai adulterato. col. 5. Alex. in Auth. si quis C. de Adulter. luc. de Penn. in l. Quemadmodum ℣. 51. C. de Agric. & cens. lib. 11. speculat. & Roman. apud Mascard. Concl. 64. nu. 11.*

(f) *Mascard. Concl. 64. num. 5. & ibi dec. in Rubr. de Indic. col. 2. Didac. Epitom. par. 2. cap. 7. §. 6. nu. 3. abb. Ancharan. Butr. Hostien. in cap. Preterea de Test. Bart. Paris. Farinac. q. 136. nu 14. apud Bictum q. 120. nu. 11.*

(g) *Sgroi. Par. 5. cap. 4. nu. 31. & ibi præterea ubi Hostien. num. 5. Io: Andre. nu. 4. Ancharan. nu. 3. Butr. nu. 9. abb. nu. 7. Felin. nu. 3. de Test. & alii.*

(h) *Sanch. de Matr. lib. 10. disp. 12 q. 3. num. 48. Farinac. q. 138. num 127. apud Sgroi. loc. cit. Bict. q. 120. nu. 7.*

(i) *Juvenal. Satyr. 10.*

(l) *Ovid. Epist. Heroid. Parid. ad Oenon.*

(m) *Bart. in l. 2. de Furt. in princip. abb. in cap. Preterea de Test. & in cap. litteris de præsumpt. & in cap. Cum non abhom. col. 5. ℣. Imò plùs de Indic. luc. de Penn. Paris. de put. Campeg. Soccin. jun. & alii apud Mascard. Concl. 61. nu. 1.*

(n) *Tiraquel. de leg. connubial. l. 2. nu. 9.*

(o) *Mascard. de Probat. Concl. 61. nu. 5.*

(p) *Io: Stobæ. Serm. 5.*

(q) *Dec. in cap. Tertio loco. num. 59 de Probat.*

(20) *Bald. Cons. 427. Vol. 5. Roman. Cons. 451. quos dat Mascard. Concl. 59. n. final.*

(21) *Mascard. Concl. 59. nu. 19. & ibi speculat. Tit. de Test. §. Iam de interrogat. ℣. Quid si comis Iasone Cons. 11. lib. 2. Cravet. Cons. 73. num. 3. Soccin. jun. Cons. 99. num. 5. & 7. vol. 2. Capell. Tholosan. decis. 11. & 30. apud Mascard. Concl. 65. num. 1.*

mentorum, vel amplexatos invicem fuisse ob affinitatem, sivè cognationem; aut ob excessum benevolentiæ honestæ; stetisse clausos in Camerâ ob timorem furum, aut alterius inimici, qui alteri illorum minatus est, proindè noluisse aperire Hostium, quià timebant violentiam, vel alias excusationes proponant, & probent, (quarum tamen valor examinandus, & admittendus arbitrio Iudicis committitur) tali inquam casu, torturam possunt evadere prò modo probationis excusationum, ut plures asserunt. (22)

17 Faciunt etiam indicium ad torturam duo socii criminis, etiamsi fuerint singulares; torqueri tamen debent, si spontè ad delictum consenserint, ut probent, aliter, quia sunt infames ex delicto, non probant ex notis juribus. Si verò per vim, & coactè consummatum fuisse crimen, asseruerint, probant sinè torturâ, dummodò de vi, & metu constet, & cætera cohæreant, puta, bona ipsorum fama, ac alia adminicula, ut pluribus, more suo, congestis probat *Sgroi* (23). Qui ibidèm optimè advertit, quòd, si probatum sit concludenter suspectum consortium, & prò habendâ ulteriori veritate per confessionem Rei super copulâ, ipse debet torqueri, Iudex in Decreto torturæ apponat clausulam salutarem, puta, quòd *torquere intendit citrà præjudicium probatorum de suspecto consortio*: & nihil debet super hoc Reum interrogare, nè videatur Iudex à protestatione recedere; sed purè interrogare super copulâ ipsâ. Quià, si absque tali clausulâ torqueretur, videretur tortus super omni delicto; & si esset negativus, per torturam purgaret contraria indicia, & non esset locus pænæ ordinariæ prò suspeto consortio, licèt probato, quod est, saltem apud Nos *Fratres Minores*, delictum ex se punibile.

18 Quid autem de feminâ solâ, quæ accusaret se fuisse per vim cognitam? sufficeret nè dictum ipsius ad torquendum accusatum?

19 Respondeo, quòd circà hoc divisæ sunt Doctorum sententiæ, aliis negantibus, aliis verò affirmantibus, & qui vult eos scire, adeat *Sgroi*, loco proximè citato *nu.34*. Tamen melior est sententia dicentium, quòd depositio feminæ per vim cognitæ, facta cum juramento, & concurrentibus adminiculis, sufficiens indicium sit ad torturam; & ità post *Brun.* & *Salicet.* docet *Bossius*. (24) Si enim dictum socii criminis, (si est roboratum præsumptione, & aliis adminiculis) facit indicium ad torturam, ut scribit *Clarus*, (25) quantùmvis iste sciens, & volens, ad delictum concurrerit, quantò magis mulier, quæ coacta, vim passa est, concurrente præsumptione, ac aliis adminiculis, debebit sufficere? Porrò adminicula possunt esse honesta vita, & bona fama mulieris, malum nomen Rei; quesita occasio sequestrationis à socio; strepitus auditus à socio Rei, sivè ab alio domestico causatus à muliere repugnante, & centum hujusmodi. Nec est necessaria ad hoc tortura mulieris (ut est in aliis sociis criminis), ut sufficienter probet, tùm quià cùm passa supponatur per vim, non est complex in crimine, & ideò non est infamis; tùm quià abundantia adminiculorum potest supplere defectum torturæ; tùm quià delictum hoc est privilegiatum, non solùm ob enormitatem criminis, sed etiam ob difficultatem probationis, ut benè ponderat *Bossius* loco citato. Sed in tali casu debet Iudex pensare accuratè qualitatem mulieris accusantis, & observare ea, quæ tradidimus circà hoc in Parte primâ (26)

20 Alia autem sunt indicia remota copulæ, unum quorum per se sumptum non facit indicium ad torturam, sed, si sint duo, aut saltem unum, roboratum tamen pluribus adminiculis, sufficit ad torturam. Quià verò à jure non habemus determinata indicia proxima, aut remota, ideò hoc determinare spectat ad Iudicem, qui de bono, æquo, recto judicio suo, circà judiciorum qualitatem determinet. (27)

21 Primum indicium ponitur à nonnullis nimia, & exquisita familiaritas cum Muliere, & affectata sequestratio cum eâ. Sed quià hoc spectat ad materiam suspecti consortii, quod aliquandò potest esse etiam indicium proximum; & de hoc, (quod apud *Fratres Minores* est delictum seperatum à copulâ, & ex se punibi[l]e) specialiter jam diximus, ideò illùc (28) lectorem remittimus.

22 Aliud indicium remotum est secreta allocutio cum muliere, maximè pulchrâ, & juvene, in loco, & tempore suspecto, ex hoc enim, ut ex quibusdam juribus deducit *Abbas*, (29) causatur suspicio, sivè præsumptio probabilis in mente Iudicis, per quam potest legitimè procedere ad inquirendum super delicto. Imò secretum colloquium solius cum solâ, inducit præsumptionem copulæ, ut firmat quædam *Glossa* (30), hoc autem accipi debet cum aliquo alio adminiculo; ex se enim vix importare potest umbram indicii, alitèr, quandò Confessarius, aut alius vir gravis, de negotio secreto segregatus ab aliis, mulierem alloquitur, intraret indicium copulæ, quod tamen temerarium esset.

23 Aliud est risus, & jocus inter virum & mulierem, ut multi (31) docent. Hoc etiam debet sobriè accipi, puta, quòd ista fiant latenter, & specialiter inter suspectos de fornicatione. Si enim ex suâ ipsorum naturâ joviali, facetâ, ac jocosâ vir, & Mulier inter se rident, ac jocantur, & hoc pulicè idemque faciunt cum omnibus, cùm quibus similis intervenit cognitio, aut amicitia, non posset aliquo modo hoc accipi prò indicio copulæ. Si quidèm potiùs debet dici effectus genii, ac inclinationis naturalis, quàm signum delicti voluntarii.

24 Aliud indicium est donatio munerum, maximè jocalium, & præsertìm si Mulier sit pauper, & tamen velit incedere ornata ad modum divitum. Munera quidèm (si non sint ex gratitudine, ob honestum servitium præstitum) facta mulieri, indicant secundùm *Doctores* (32) copulam, si non secutam, saltem secuturam; quià animos mulierum devinciunt, & expugnant. Si verò munera spectent ad ornatum muliebrem, aggravatur indicium; produnt enim mulierem, ea acceptantem, essè vanam, ultrà, & suprà consuetum mulieris honestæ.

(22) *Iacob. de Belvis. Practic. crim. Tit. de lenon. n. 45. Io. de. Amic. Cons. 127. col. fin. Luc. de Pæn. in l. Quemadmodum. C. de Agric. & cens. lib. 11. V. 80. apud Mascard. l. C. n. 12.*

(23) *Sgroi. Par. 5. cap. 4. n. 32.*

(24) *Brun. Tract. de Indic fol. 4. V. Item adde. Salycet. in l. fin. col. final. C. de Accusat. apud Boss. Tit. de Indic. n. 160. & 166.*

(25) *Clar. Quæst. 21. V. sed quid in crimin.*

(26) *Par. p. Tit. Accusatio. nu. 55.*

(27) *Sgroi. Par 5. cap. 4. n. 26. in fin. Abb. in cap. 8. n. 3. V. ex quibus. de Præsumpt.*

(28) *ff. Consortium Suspectum. Tit. eo.*

(29) *Abb. in cap. quarto. n. 3. V. si vero conject. de Præsumpt. arg. cap. Clericus 81. dist. cap. 2. de Cohab. Cler. & Mulie.*

(30) *Gloss. in l. Quod ait in V. In ipsis. ff. Ad leg. Iul. de adult. Chartar. Decis. 79. n. 14. & 15.*

(31) *arg. cap. Præterea. de Test. ubi Abb. n. 7. Io. Andræ. n. 2. Hostien. n. 5. Felin. n. 3.*

(32) *Riminal. jun. Cons. 274. n. 9. & 28. Farinac. q. 136. n. 125. apud Sgroi. Par. 5. cap. 4. n. 30. circa. Med. Abb. in cap. Præterea n. 7. de Test.*

honestæ. Et tandèm, si accedat ipsius paupertas, quæ tamen pompam ambit in vestibus, & ornatu, additur aliud adminiculum, secundùm *Gulielmum de Cuneo*, (33) qui recenset inter adminicula copulæ, *juventutem*, *pulchritudinem*, & *paupertatem*.

25 Tandèm aliud indicium remotum facit mala fama mulieris, & etiam viri. (34) Ista enim sola non est sufficiens ad torturam ex se; sed, si copuletur cum alliis adminiculis, est sufficiens ad torquendum, ut scribit *Abbas*. (35) Etenim imperfectæ probationes conjunguntur, quandò tendunt ad unum finem; (36) & quæ singulæ non operantur, simul collectæ juvant. Undè fama copulæ ex se non sufficit; si verò alia indicia, & adminicula remota, famæ copulentur, evadunt in probationem sufficientem ad torturam.

26 Ex his igitur habetur, quomodò se gerere debeat Iudex in causâ *adulterij*, aut alterius lapsus carnalis, si enim unum tantummodò sit, & solitarium indicium remotum, sufficit quidèm ad inquirendum, non verò ad Reum constituendum, & examinandum. Si verò duo, aut tria indicia remota; sivè unum pluribus adminiculis suffultum, per quæ moveatur mens Iudicis rationabiliter ad credulitatem, [ut loco supra citato docet *Abbas*] (37) quòd delictum fuerit commissum, sufficit ad constituendum, & pro modo indiciorum, etiam torquendum Reum; sicut etiam si probatum sit aliquod ex indicij proximis, ut diximus suprà *nu.* 15.

27 Sequitur igitur, quòd *Adulterium* perfectè probatum remanet, aut per Testes de auditu immediato, prout diximus suprà *nu.* 5. *&* 6., aut per Rei confessionem, per quam, si præcesserint debita indicia delicti, & delinquentis, sanatur quævis ineptitudo processus, ut dicunt *Doctores*, (38) & in tali casu potest Iudex pœnam ordinariam imponere. Sed, si remaneat probatum crimen præsumptionibus tantùm, de quibus suprà dictum est, quid agendum. *Sanctorus* (a) multis secum vectis sentit, quòd possit condemnari ad pœnam ordinariam, quià concludenter probatis indiciis proximis, potest puniri Reus, vel de effectu, quandò nempè actus est ità proximus, quòd inter ipsum, & delictum nihil mediet.

28 Sed, salvâ viri doctissimi reverentiâ, hoc falsum est, quià præsumptiones, quàmvis violentissimæ, ac urgentissimæ, seù indicia indubitata non sufficiunt ad imponendam pœnam ordinariam in causâ Criminali, etiam in casu difficilis probationis, & quod de sui naturâ non potest concludenter probari; ut tenet caterva Doctorum, quos allegat *Sgroi*. (b) Et peculiare est in crimine Hæresis, *Simoniæ*, & *Assassinij*, ob eorum enormitatem, ut in ipsis procedatur ad pœnam ordinariam ex indiciis violentis, prout scribit *Clarus*. (c) in cæteris verò non sic, ut idem *Clarus*, multis secum vectis, firmat, & de consuetudine testatur. Non enim ad pęnam ordinariam potest deveniri, nisi delicto concludenter probato, aut per Testes, aut per confessionem Rei, nec sufficiunt violentæ præsũptiones, ut firmat *Bossius*, (d) cum aliis multis.

29 Pariter verum non est, quòd ità puniatur affectus, sicut effectus universaliter in omni crimine; quià, quidquid sit de jure communi, de generali consuetudine nunquam punitur affectus, seù conatus ad crimen, sicut crimen ipsum perfectum, quantùmvis deventum sit ad actum proximum; de quâ consuetudine infinitis propèmodum secum vectis, testatur *Clarus*, (e) & hoc solùm conceditur in crimine *læsæ Majestatis divinæ*, *aut humanæ*, *oppugnatæ Patriæ*, *Simoniæ*, *&* *homicidio venefico*, ut probat ibidem idem *Clarus*. (f) Proindè, cùm *adulterium* non comprehendatur in hujusmodi atrocissimis, non est, undè puniri possit pęnâ ordinariâ in eo affectus, aut conatus, quantùmvis sit deventum ad actum quantùmvis proximum, sicut sit effectu secuto.

30 In facti igitur contingentiâ, Iudex Regularis, Reo, existente negativo, debet adhibere torturam prò modo indiciorum, puta; si sunt violenta tantùm, vel violentissima, aut indubitata, debet similiter dare gravem, aut graviorem, aut gravissimam torturam: vel, si hanc minimè expedire judicaverit, debet condemnare ad pęnam extraordinariam, nunquàm tamen ordinariam, ut concludit *Sgroi*. (g)

31 Dubium tamen est, àn confessio unius complicis sufficiat ad condemnandum alium complicem, qui delictum neget? Sed respondemus, quòd non; siquidèm confessio socii criminis, tùm de delicto, tùm de complice, non facit plenam probationem, sed ad plus facit purum indicium ad torturam, si sibi jungatur aliqua alia præsumptio, vel indicium, ut dicunt communiter *Iurisperiti* apud *Bossium*. (39) In casu ergò, esset confitens condemnandus, & negans absolvendus. Verùm tamen est, quòd, cùm per confessionem socii præcedentibus addatur novum indicium contrà negantem, ipse debet acriùs torqueri eò, quòd fuisset tortus si simpliciter pręcessissent alia indicia absquè tali confessione.

32 Quid verò, si Adulter confiteretur qualificatè, puta, dicendo, se quidèm, animo consumandi copulam, fœminam inisse; sed vel frigiditate, sivè ex strepitu super venien-

(33) *Gulielm. de Cuneo. lib. p. de Inoff. dot. apud Mascard. Concl. 61. nu. 9.*

(34) *arg. Præterea de Test.*

(35) *Abb. in d. cap. Præterea. n. 3. de Testibus.*

(36) *arg. l. 3. ff. de Test. Abb. in cap. Cum causam. n. 2. de Probat., & in capitol. Præterea. in princip. V. Nota quod per solam. de Test.*

(37) *Abb. in cap. d. Præterea. n. 1. de Test.*

(38) *Boss. Tit. de Confes. n. 40. & ibi Bart. in l. si confessus. ff. de Cust. & exhib. Reo. Dec. in cap. At si Clerici. in p. Col. 2. de Iudic. Felin. in cap. Qualiter & quando il 2. §. debet. de Accusa. Hippol. in l. 1. §. Divus Antonin. ff. de Quæst.*

(a) *Sanctor. de Pęn. cap. 8. Quæst. 10. V. cui doctrinæ: & ibi Fontanell. Boer. Salycet. Cyn. Bald. & Cæpoll.*

(b) *Sgroi par. 5. cap. 4. n. 23. & ibi Aret. in cap. Præterea. n. 5. de Test. Campeg. de Test. Reg. 385. La p. Alleg. 53. Menoch. de præsumpt. lib. 5. Præsu. 45. n. 55. Farina. q. 148. n. 64. Innoc. in cap. Quià verisimile de Præsumpt. Alex. Cons. 105. n. 8. lib. 3. Marsil. Pra. §. diligenter. à n. 21. Gram. Decis. 164. n. 6. Tiraquel. de Pæn. temp. Caus. 27. Gabr. Cons. 180. n. 20.*

(c) *Clar. Quæst. 20. V. scias etiam.*

(d) *Boss. Tit. de Convict. n. 40. & 41 & ibi Innocent. Hippol. Bald. Ant. Nicola. de Matar. & Abb. in cap. Afferte. col. 3. de Præsumpt.*

(e) *Clar. Quæst. 92. n. 1. & seqq. & ibi Alex. Corset. Abb. Iason. Boer. Carer. Bertrand. Gandin. Bald. Bolenc. Angel. Maran. Fulgos. Catald. August. ad Angel. Gram. Petr. de Soncin. Marsil. Boer. Riminal. Gomez. Afflict. Didac. Foller. Mantu. Michel. Fontanel. Marant. Bart. Mille. Bart. dec.*

(f) *Clar. loc. cit. V. Scias tamen.*

(g) *Sgroi. d. Par. 5. cap. 4. n. 23. & seqq.*

(39) *Salycet. in l. fin. C. de Accusat. Hippol. in l. 1. §. divus Anton. ff. de Quæst. & singular. 219. apud Boss. Tit. de Indic. & consi. ant. tort.*

venientium fuisse impeditum, quò minùs eam perficeret, esset nè locus penæ ordinariæ.

33 Respondeo, quòd ad perfectionem *adulterii*, requiritur seminatio viri intrà vas femineum; & absquè hâc, non perficitur *adulterium*, sicuti nec inducitur impedimentum affinitatis, ut cômmuniter scribunt *Theologi Morales*. (40) Proindè congressus Spadonis cum Muliere tale impedimentum non affert [ut firmant *Sanchez*, & *Ledesma* (41) apud *Bonacinam*,] quià, cùm careat spermate, seminare non potest. Dicendum igitur, quòd *adulterium* fuerit attentatum, non verò consummatum; sed hoc non proficere deberet confitenti; quià, ut aliàs (42) diximus, confessio qualificata in actibus, per legem prohibitis, acceptatur in parte favorabili fisco, & non acceptatur in qualitate, quæ est contrà fiscum; sed tenetur Reus, asserens qualitatem diminuentem, delictum probare. Quomodò autem probabit Reus, se non seminasse? hoc improbabile est omninò. Proindè puto, quòd ordinariam penam non evaderet. Verum est, quòd, si Mulier etiàm deponeret, illum minimè seminasse, & hanc depositionem fortificarent alia adminicula, posset rationabiliter induci Iudex ad penam ordinariam temperandam.

34 Quid autem, si mulier cognita nondum est alicui nupta, sed tantùm sponsa, copula habita cum hâc, erit nè adulterium?

35 Respondeo cum distinctione; vel enim sponsa est per verba de præsenti, [intellige cum requisitis, puta, præsentià Parochi, ac Testium] non tamen adhùc à Marito cognita; vel est sponsa per verba de futuro. In primo casu committitur *adulterium*, & est textualiter in *jure*, (43) expressum, ut habet ibi *Glossa* communiter approbata. In secundo autem casu non, quià sponsa de futuro uxor non est, sicut est sponsa per verba de præsenti; hanc quippè potest vir jure mariti accusare, ut dicitur in quodam *digesto*, (43) & si vir inveniat cum eâ Clericum, turpia committentem, potest sinè incursu excommunicationis, illum percutere, ut habetur ex quâdam Decretali; (45) non sic verò uxor est illa, quæ est sponsa per verba de futuro; undè etiàm copula cum eà non potest dici adulterium: & ità post *Antonium Gomez* firmat *Clarus*. (46)

36 Quid tandèm, si adulterium commissum sit cum eà, quæ nupta quidèm est, tamen artem meretriciam publicè exercet; poterit nè tale *adulterium* ità puniri, sicut si esset commissum cum aliâ maritatâ honestà?

37 Respondeo, quòd de jure Civili non dicitur committi *adulterium* cùm eâ, quæ, licèt nupta, publica tamèn est meretrix, & ità sanxerunt Imperatores *Diocletianus*, & *Maximianus*. (47) Proindè coitus cum tali de jure Civili, nullo modo est punibilis, ut communiter dicunt Doctores. (48) Sed hoc non est verum de jure *Canonico*, quandòquidèm peccato ità gravi delinquit peccans cum eâ, sicut cum aliâ maritatâ, quæ reputatur honesta. Hinc est, quòd si Religiosus, qui judicandus est secundùm *Canones*, esset Reus de hoc crimine, non deberet evadere pœnam ordinariam adulterii. Imò quià majus generatur scandalum, quo magis publicè delinquitur; & accessus ad tales meretrices magis publicus est, quàm si cum aliâ secretò committatur crimen. Teneo, quòd etiam magis esset puniendus, qui tali scandalo bonam Religionis existimationem perderet.

Pœnæ.

SUMMARIUM

38 *Adulterium crimen est ignominiosissimum, ac Reip. exitiosum.*

Pœna mortis de jure divino antiquo debita adulteris.

Hoc item est de jure antiquo Codicis.

De jure Digestorum pœna adulteri erat deportatio.

Pœna mortis mitigata fuit à Iustiniano *prò mulieribus.*

39 *Pœna corporalis redacta est ad pecuniariam cum adulteris.*

In Galliâ adulteri non puniuntur ex consuetudine.

Iudex non procedens ex officio contrà adulteros, graviter peccat.

Accusatio de adulterio, quibusdam tantùm est permissa.

In adulterio notorio Iudex debet procedere ex officio.

Adulterium est crimen mixti fori; quandò proceditur Civiliter.

40 *Opinio Clari, quòd adulterij pœna sit excommunicatio, exploditur.*

Episcopus potest per censuras procedere contrà adulteros, ut resipiscant.

41 *Fœmina adultera detrudenda in Monasterium.*

42 *Pœna Clericorum adulterorum est depositio.*

Lepidum dictum Alciati

Clericis adulteris datur pœna pecuniaria.

43 *De jure antiquo graves erant pœnæ Religiosorum adulterorum.*

Nunc redactæ sunt ad pœnas statutarias

Statutum prò Minoribus de Observantiâ contrà adulros.

44 *Pri-*

---

(40) *Eman.Sa.Ledesm.Sanch.Specul.Henriq.Reginald. Coninh. Gutier.sat.Filiucc.apud* Bonacin.*de Matr.Quæst.3.Pun.12. Prop. 3.n.11.℣.Respondeo requiri.*

(41) *Sanch.de Matr.disp.64.n.11.Ledesm.Quæst.55.n.5.apud* Bonoc.*loc.cit.nu.15.*

(42) *Par.p.Tit.Reus.n.88.*

[43) *cap.discretionem.ubi Gloss.in V.Reatum adulterij.de eo qui cogn. Cons.uxor.5.*

(44) *l.Si uxor.§.1.ff.Ab leg.Iul.de Adult.*

(45) *cap.si vero.junct.glos.in V.cum uxore de sent.excom.*

[46) *Anton.Gomez.ad leg.80.Tauri.p.n.47.℣.Dubium.Clar. §. Adulterium ℣.sed quæro in fin.*

(47) *text.in l.Si ea.ubi* Gothofr.*lit.M.C.Ad leg.Iul.de Adult. arg. l. Quæ adulter.c.eo.*

(48) *Angel.in.l.Si uxor.§.sed, & in ea n.1.ff.de Adult.& in l.si ea* C.*eo.Anani.in cap.1.n.6.de adult* Riminald.Cons.*17.n.20 Amadæ. de* Synd.*num.174.apud* Clar.*§.Adulterium ℣.Quæro nunquid.*

44 *Prima difficultas movetur.*

45 *Recensentur crimina carnis graviora fornicatione.*
Quid veniat nomine coitus damnati.
Fornicatio non punitur de jure Civili.

46 *Secunda difficultas proponitur*

47 *Quomodò augenda pœna in adulterio præ fornicatione.*
Canones antiqui graviùs puniebant Clericum adulterum, quàm fornicarium.
Statuta municipalia exponi debent per jus commune.

48 *Quæ attendenda prò augendâ pœnâ Religiosi adulteri præ fornicario.*
Coitus cum nuptâ, exercente meretricium, in jure Civili censetur ut fornicatio.

49 *Quotupliciter alliciatur mulier ad adulterium.*
Gravius est crimen in complice sollicitante, quàm in solicitato.
Provocatus à muliere ad adulterium, non est ordinariâ pœnâ puniendus.

50 *Quandò duo crimina interveniunt in eodem facto, punitur illud solum, quod gravius est.*
Si ad unum crimen concurrant plura facta, quæ diversis legibus puniantur, una lex aliam non tollit.
Religiosus proprietarius in procurando adulterio graviùs puniendus, quàm simplex adulter.

51 *Si delicta, quàmvis diversi generis fiunt in eodem tempore, & ad eundem finem tendant, delinquens punitur solâ pœnâ majoris delicti.*
Exponitur data regula.
Plura delicta concurrentia non faciunt, quòd ullius detur impunitas.

52 *Occidens hominem in Ecclesiâ, duplici pœnâ percutitur.*
Committens eodem tempore plura crimina disparata, multiplici pœnâ punitur.

53 *Recidivus in delictum quis dicatur.*
Pœna adulterij aggrauanda est, ob frequentiam criminis.

54 *Tertia difficultas exhibetur*

55 *Quandò dicatur quis lapsus in crimen, primâ, secundâ, aut tertiâ vice.*

56 *Constare legitimè de delicto, quandò dicatur.*

57 *Quandò dari possit pœna recidivantis in adulterium.*
Relapsus in hæresim non dicitur, qui postquàm abiuravit de levi, accusatur de hæresi.

58 *Quarta difficultas movetur.*

59 *Recidivus censetur, qui denuò labitur in crimen carnale, licèt diversum à primo.*
Relapsus est, qui accusatur de unâ hæresi, postquàm abiuravit de aliâ.
Hæreses omnes sunt connexæ, ac tendunt ad deceptionem.

60 *Quinta difficultas excitatur.*

61 *Officia Ordinis, quibus carere debet recidivans in crimen carnis, quæ sint.*

62 *Sexta difficultas tangitur.*

63 *Arbitrium Superioris, quandò extendi debet ad pœnam carceris diuturnioris, aut triremium ob delictum carnis.*
In Lege, aut Statuto non admittenda superfluitas.

64 *Stuprum in Virgine non viripotente, vindicatur pœnâ capitali.*
Adolescens 18. annorum, ob stuprum illatum puellæ quadriennij, furcis fuit suspensus.
Notabile Senatus Mediolanensis rescriptum.

65 *Ob recidivationem in lapsum carnis, potest quis damnari ad triremes, aut carcerem diuturniorem.*

66 *Motiva, ob quæ Religiosus sit expellendus ab Ordine.*

67 *Impugnatur Sanctorus.*
Reiteratio criminis in Ordine ad expulsionem ab Ordine, debet habere moralem continuationem in malâ vitâ.

68 *Septima difficultas proponitur.*

69 *Quomodò regulare debeat Iudex arbitrium in dandâ pœnâ carceris, potiùs quàm triremium.*

70 *Continuatur doctrina de moderando arbitrio in dicto casu.*

71 *Octava difficultas affertur.*

72 *Quomodò reguletur proportio durationis carceris ad durationem triremium.*
Carcer perpetuus æquivalet decennio triremium.

73 *Mors hominis post quinquaginta annos, rationabiliter timetur.*
Proportio durationis carceris ad triremes est dupla.

74 *Nona difficultas tangitur.*

75 *Quas cautelas adhibere debeat Prælatus, in procedendo contrà Reum de delicto carnis.*

76 *Continuatur materia.*

77 *Resolutio finalis.*

38 POenam criminis *adulterii*, [eò, quòd gravissimum sit, ignominiosum, ac Reipublicæ exitiosissimum, ut, multis eruditionibus cumulatis ad hoc, probat *Mascardus* (49) plures citans] leges antiquæ *tùm* Divinæ, tùm homanæ, mortem Reorum talis *delicti* esse statuerunt: divinæ quidèm, ut habetur in veteri *Testamento*; (50) humanæ autem juxtà santiones Imperiales, contentas in *Codice Iustiniani*. (51) An autem mors deberetur *Adulteris* de jure antiquo *Romano*, quod continetur in *Digestis*, altercantur inter se Iurisperiti; communior autem opinio eorum est, ut scribit *Clarus* (52), quòd Rei de *adulterio* deportarentur. Pęna autem mortis utrique Adultero per *Constantinum Magnum* sancita, fuit temperata, quò ad Mulieres ob sexus fragilitatem, à *Iustiniano* in quâdam *Novellâ* (53), in quâ sanxit, quòd *mulier adultera, post flagellationem, detruderetur in Monasterium*

39 Sed, quidquid sit de dispositione legum, pęnæ prædictæ, per eos sancitæ, recesserunt ab aulâ, & redactæ fuerunt ad pęnam pecuniariam, ut dicunt *Doctores* (54), & maximè *Farinacius*, qui conglomerat plura Statuta *Civitatũ Italiæ*, in qui-

(49) *Mascard. concl. 57. n. 1. 2. & 3.*
(50) *Levit. cap. 20. ℣. 10. Deuteronom. cap. 22. ℣. 22.*
(51) *leg. Quamvis. la 2. C. ad leg. Iul. de Adult. arg. l. castitati. C. eo.*
(52) *Clar. §. Adulterium. ℣ sed quęro paul. post. init.*
(53) *Novell. 134. Vt nullo Iud. lic. cap. 10. Authent. sed hodie. C. Ad leg. Iul de Adult.*
(54) *Tiraquel de leg. connub. Gloss. 1. par. 13. n. 23. Clar. §. Adulterium. num. 7. Farinac. de delict. carn. Quæst. 141 num. 69. & seqq. apud Conciol. ad Statut. Eugub. lib. 4. capit. 22. num. 3.*

in quibus pœnæ adulterorum ſunt pecuniariæ. Imò ex conſuetudine adulteri in *Gallia* non puniuntur, ut ex *Io. Fabro* recitant multi apud *Clarum*, (55) ſed mihi videtur talis conſuetudo ubivis locorum modò extenſa, præſertim cum viris nobilibus, & apud Judices laicos; plura enim quidèm paſſim videntur ***adulteria***, & publica, & ſcandaloſa, nec tamen Rei quæruntur ad pœnam. Nec Judices, non curantes ex officio punitionem hujus graviſſimi criminis, immunes ſunt à gravi culpâ, ut ſcribit *Clarus*. (56) Quià, licèt de jure communi in crimine ***adulterii*** non poſſit procedi per Inquiſitionem, & *ex officio*, cùm ejus accuſatio ſolis certis perſonis permittatur in quâdam *lege*, (57) tamen hoc debet limitari ad ***adulterium*** occultum. Sed, quandò eſt notorium in Viciniâ, Judex *ex officio* tùm poteſt, tùm debet procedere, ut amoveat maximam occaſionem ſcandali, ut docet *Antonellus*. (58) Et cùm hoc delictum ſit mixti fori, & detur præventio inter Judicem laicum, & Eccleſiaſticum, ut multi Doctores (59) docent (quandò nempè in eo proceditur Civiliter, (60) nàm, ſi procederetur ad pœnam mortis, ſpectat privativè, quòad cæteros, ad Judicem laicum), ſi Judices laici ſunt in tanto crimine negligentes, deberent armari zelo Judices Eccleſiaſtici, & avertere tantum malum à *Republicâ Chriſtianâ*, quæ pròut ſcribit *Clarus*, loco proxime citato, magnâ, circà hoc crimen compeſcendum, indiget reformatione.

40 Quò verò ad pœnas de jure *Canonico*, dicit *Clarus* (61), quòd adulter tàm maſculus, quàm fœmina excommunicatur, ut ex quodam Capitulo (62) ipſe deducit. Sed, ſalvâ tanti viri reverentiâ, ex tali Capitulo non poteſt haberi, quòd ex ordinatione *Canonicâ* pęna ***adulterii*** ſit excommunicatio, nec ullus ***Canoniſtarum*** hoc colligit. Si enim hoc eſſet, talis excommunicatio deberet dici lata à jure. In illo autem Capitulo non habetur hoc, ſed tantùm quòd quidam Epiſcopus excommunicavit quoſdam in concubinatu adultero viventes, ut reſipiſcerent; & ex hoc *Abbas* (63) deducit, quòd Epiſcopus *ex officio* procedens, ut ſuprà dicebamus, poteſt contrà adulteros inquirere, ac ipſos excommunicare, non quidèm per modum pœnæ, ut puniat, ſed per modum medicinalis cenſuræ, quod longe diſpar eſt. Et hoc idem renovavit *Concilium Tridentinum* (64) contrà adulteros Concubinarios ſtatuendo, quòd poſt trinam monitionem ab Epiſcopis excommunicentur, niſi ab ***adulterio*** deſiſtant. Ex quo magis convincitur, excommunicationem non eſſe pœnam ***adulterii***, ſed cenſuram medicinalem, ut viventes in ***adulterio***, à malo ſtatu reſipiſcant; & talem cenſuram non eſſe à jure, ſed ab homine.

41 Quantùm ad fæminam adulteram, juxtà *Canones*, ipſa debet in monaſterium detrudi, & ſi Maritus illi iniuriam non remittat, & (licèt converſa ſit ad meliorem vitam) eam noluerit repetere, aut recipere, ipſa in Clauſtro cum religioſis Mulieribus maneat, ut perpetuam agat pœnitentiam, pròut textualiter habetur in quâdam *Decretali*, (65) quæ concordat cum *jure Cæſareo*, (66) de quo diximus ſuprà *num.* 38.

42 Quò verò ad Clericos, ***adulterium*** perpetrantes, pœna *Canonica* eſt, quòd deponantur, & in Monaſterio detrudantur, ut dicunt antiqui *Canones*, (67) ſed antiquorum iſtorum *Canonum* rigor antiquatus eſt, & ut aiebat *Alciatus* apud *Clarum* (68), *ſi hodie Clerici, in pœnam adulterii, detruderentur in Monaſteria, non tot, ut modo ambularent per vias*. Undè ſicut invaleſcente conſuetudine ſeveritas legum mitigata eſt cum laicis, ut ſuprà dictum fuit, hoc pariter factum eſt Clericis, qui ſolent pęnâ tantummodò pecuniariâ mulctari inter Clericos ſeculares.

43 Sed, quò ad Regulares, qui carnaliter delinqunt, graviſſimis pęnis de antiquo jure coercebantur, ut habetur in quodam *Concilio*, (*h*) & ſignanter in ergaſtulis includebantur ad pęnitentiam, ut ex *Concilio Triburienſi* habet quidam Canon, (*i*) & multò antè idem ſanxit in quâdam ſuâ Decretali *Syricius Papa*. (*l*) Sed de jure novo unumquodque Inſtitutum ſuas habet ſpeciales Conſtitutiones, juxtà quas debet moderari Judex ſententiam ſuam, relictis iis, quæ per jus commune ſanciuntur, ut, multis citatis, probat egregiè *Sanctorus*. (69) Religio autem noſtra Statutum habet ſequentis tenoris. *Si* (*Frater confeſſus fuerit in fornicationem, vel graviorem culpam incidiſſe, vel de eo legitimé conſtiterit; prò primâ vice, ſemeſtri carceri mancipetur, & voce activâ, & paſſivâ triennio careat. Prò ſecundâ carceretur per annum, & omnibus Ordinis Officiis, decennio careat. Pro tertiâ, ad omnia Ordinis officia inhabilis exiſtat, longiori carcere maceretur; vel etiam ad triremes, ſuperiorum judicio, prò qualitate delicti, ac ſcandali ratione, mittatur*. (70) & huic cohærenter loquitur *Textus*. (71)

44 Ad hujus declarationem, prima movetur difficultas, & eſt, quænam ſint graviores culpæ contrà caſtitatem, eò, quòd ſit fornicatio?

45 Reſpondetur, quòd ſunt omnia alia peccata carnalia quæ opere complentur, puta, *Dæmonialitas*

(55) *Io. Fabr. in l. Conſuetudinis. col. fin. C. Quæ ſit lon. conſu. Boer. Tiraq. Igne Guliel. de Benedict. apud Clar. §. Adulterium n. 7.*
(56) *Clar. d. §. Adulterium. ℣. Sed quæro. paul. ant. fin.*
(57) *l. Quamvis. la 2. C. Ad leg. Iul. de Adult. Cabali. Reſol. crim. Caſ. 214. n. 2. Cent. 2. Farinac. Q. 141. n. 42.*
(58) *Antonell de Tempor. legal. lib. 2. cap. 82. nu. 13. apud Conciol. ad ſtat. Eugub. lib. 4. cap. 22. n. 7.*
(59) *Altimar. de nullit. Rubr. 9. Q. 17. nu. 8. Carpzou. Prat. crim. Par. 2. quæſt. 63. num. 1. Sabell. V. Adulterium. num. 2. Antonel. Juſtinian. Novar. Theſaur. Rota. Fragos. Borgia Conciol. Reſol. crim. V. delictum. Reſol. 2. numer. 4. apud Romaguer. Ad ſtat. Eugub. libr. 4. capitol. 22. num. 15.*
(60) *Guazzin. Ad defenſ. animæ. lib. 2. defen. 1. cap. 13. n. 40. Antonel. de Regim. Eccl. Ep. lib. 6. cap. 33. num. 1. ℣. E contra. Theſaur. de Pæn. V. Adulterium. cap. 1. Fragoſ. Borgia. Conciol. apud Romaguer. loc. cit. n. 16.*
(61] *Clar. d. §. Adulterium. ℣. ſed quæro. paul. poſt. init.*
(62) *cap. Intelleximus. Extra de Adult. & ſtupr.*
(63) *Abb. in d. cap. Intelleximus. num. p. de Adult. & ſtupr.*
(64) *Trident. ſeſſ. 24. de Reformat. cap. 8.*
(65) *cap. Gaudemus. Extrà de Converſ. coniugat.*
(66) *Auth. ſed hodie. C. ad leg. Jul. de Adulter.*
(67) *cap. ſi quis Clericus. 81 diſt. cap. non debet. 30. q. 1. Gloſſ. in cap. lator. in V. In corporali. 2. q. 7.*
(68) *Clar §. Adulterium. ℣. ſed quæro. poſt Init.*
(*h*) *Concil. Colonien. 3. Tit. Cenſuræ. cap. 3.*
[*i*) *Concil. Tribur. cap. 6: & habetur. cap. Impudicas 27. quæſt. 1.*
(*l*) *Syric. Epiſt. 1. cap. 6.*
(69) *Bald. in l. Data opera. C. Qui accu. Maſcard. Pract. crim. §. Quæritur. n. 3. dec. Alberic. Clar. q. 85. ℣. debet etiam Carer. Gandin. Alciat. Burſat. Hippol. & alii apud Sanctor. de Pæn. cap. 2. q. 9. ℣. Attamen cum commun. fol. 89.*
(70) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 21.*
(71) *Pract. Crimin. Tit. Applicatio. §. 36.*

(nempè coitus cum Dæmone succubo , aut incubo) *bestialitas, crimen nefandum, coitus cum cadavere, mollities, sacrilegium cum Moniali, incestus, adulterium, & stuprum cum Virgine,* maximè non viri potente , si quidèm omnia hæc , tanquàm graviora de jure Civili puniuntur , & importantur nomine *coitus damnati* , ut docet *Clarus.* (72) fornicatio verò de jure Civili non punitur , ut scribit *Angelus de Perusio* , (73) qui testatur de communi, licèt de jure Divino sit prohibita . In citato igitur Statuto præfigitur certa pęna Fornicationi, tanquàm delicto infimo , relicto augmento pęnali arbitrio Diffinitorii juxtà augmentum gravitatis delicti.

46 Secunda difficultas est , quomodò deberet Diffinitorium regulare arbitrium suum circà pœnam Religiosi adulteri suprà assignatam fornicatori?

47 Respondetur , quòd augmentum pœnæ *adulterii* debet regulari non proportionabiliter tantùm ad gravitatem scandali, reiterationem delicti , & majoritatem malitiæ , aut doli; si quidèm hæc quadrant universaliter prò augendis pœnis in omnibus delictis , ut aliàs (74) diximus, sed etiam considerata gravitate *adulterii* in se præ fornicatione . Videmus siquidèm , quòd jus *Canonicum* graviorem pœnam sanxit contrà Clericos adulteros , quàm contrà fornicarios; nàm prò istis habetur in antiquis *Canonibus* tantùm suspensio , ut habet quædam *Glossa* (75) communiter recepta; prò *adulterio* autem habetur depositio , & detrusio in Monasterium, ut dictum est supra *n.42.* Conveniens igitur etiam est , quòd in Religione augeatur prò *adulterio* pœna suprà fornicationem, quemadmodùm illud præ istâ addit gravitatem ; attento maximè , quòd etiam Statuta municipalia Ordinis exponi debent per jura Communia, (76) à quibus Statutum omne decipit interpretationem , ampliationem , & restrictionem etiam in odiosis. (77)

48 Dico igitur , quòd duo attendenda sunt , puta , persona, cum quâ commissum est *adulterium* , & modus ipsius. Quò ad personam, spectari debet, àn mulier famæ honestæ aliàs sit ; àn verò pluribus se prostituat , ità ut publicè meretricium exerceat . Si hoc ; non est augenda pœna Religioso adulteranti præ fornicario. Ratio est, quià , ut suprà *num.* 37. docuimus , coitus cum tali meretrice habetur , ut simplex fornicatio in jure Civili , & licèt de Canonico habeat rationem veri *adulterii* , & proindè etiam gravitatem majorem Fornicatione , tamen talis gravitas major est Theologica , non legalis , & cùm in punitione Forensi magìs attendatur gravitas criminis legalis , quàm Theologica, ut diximus aliàs, (78) & secundùm illam æqualia sint simplex fornicatio , & *adulterium* cum meretrice , ideò æquali pœnâ judiciali sunt vindicanda. Quòd, si ratione scandali (utpotè Religiosi publicè scortantis in lupanari) major pęna adulteranti debetur , ut citato numero, diximus , hoc non est ratione criminis in se , sed scandali adiuncti . Si verò mulier aliàs honesta est , & à malo Religioso depravatur per *adulterium* , tùnc augenda est pęna suprà fornicationis punitionem, aut diuturnitate carceris, aut multiplicatione jejunii , & flagellationis .

49 Quod magìs probatur ex diversitate , quæ potest accidere in modo inducendi Mulierem ad *adulterium*; siquidèm vel litteris amatoriis , vel muneribus , aut pecuniâ, potest sollicitari ad crimen ; vel mulier ex se esset disposita , & illud idem concupiscere . Si primum, aggravatur *adulterium* ex sollicitatione juxtà communem doctrinam *Theologorum Moralium* (79) , qui volunt longè gravius esse peccatum complicis sollicitantis , quàm sollicitati ; & proindè graviùs est puniendus *adulter* , qui mulierem imparatam ad crimen , in quo est complex , incitavit. Quòd , si ipsa nutibus , gestu , aut ornatu lascivo, Religiosum alliceret ; vel hic (ut bis accidit *Seraphico P. Francisco* , & semel cum *S. Bernardino Senensi*) à muliere apertis verbis invitaretur ad crimen , minor esset culpa Religiosi , *adulterio* consentientis , & fortè non deberet esse locus neque pęnæ ordinariæ fornicationis , pròut etiam dixit *Bossius*. (80) Quià nimìs gravis , & violenta est tentatio mulieris , maximè si tentatur juvenis , & maximè indiget tunc auxilio gratiæ divinæ , ut possit resistere , ut fecerunt Sancti supradicti. Undè meretur in tali casu minorationem pœnæ, quæ deberet esse extraordinaria.

50 Pariter, si sollicitatio facta esset à Religioso per munera, jocalia , sivè pecuniam numeratam , aggravaretur ex hoc etiam *adulterium* ; quià, licèt in puniendo crimine , quod aliud involuit , puniatur id , quod est principale , & ad quod aliud inservit , tanquàm unum crimen ; (81) tamen, si in uno delicto concurrant plura facta , quæ diversis legibus puniantur , una lex non tollit aliam , ut voluit *Bartolus*, (82) nec una pœna aliam impedit ; & si pœna ejusdem generis utrique delicto debetur, ipsa augetur intensivè . Ut , si fraudanti gabellas imposita est tanta pęna pecuniaria , & introducenti merces exteras, alia pęna pecuniara apponitur ; introducenti merces exteras, fraudatâ gabellâ , pęna pecuniaria sibi datur major , quàm cuivis ex dictis delictis debeatur . Ità sumus in casu, crimini enim proprietatis, contrectationis pecuniæ, & *adulterii* , pęna carceris debetur sejunctim ; si ergò quis donando proprietarius est , aut nummos contrectat , & his utitur ad *adulterium* , pęna carceris debet sibi augeri ultrà id , quod simplici *adulterio* deberetur , & juxtà extensionem debitam crimini proprietatis, aut pecuniæ .

51 Nec facit contrà hoc illud , quod dicit *Clarus* (r), quòd nempè , si delicta, etiam diversi generis, facta sint eodem tempore, & ad eundem finem tendant , punitur dęlinquens solummodò pęnâ majoris delicti ; & proindè , si delatio armorum sola , insultus solus , vel solum vulnus, puniatur in centum ille, qui , sumptis armis , insurgit contrà inimicum , & illum vulnerat , non puniatur nisi in centum prò vulnere , & ideò videatur ex hoc dicendum, quòd contrectans pecunias ad adulterandum

punìri

(72) *Clar. §. Fornicat. ℣. Frequenter dubitari.*
(73) *Angel. in l. si uxor §. sed & in ea. ff. Ad leg. Jul. de Adult.*
(74) *Par. p. Tit. sententia. n. 21. & 85.*
(75) *Gloss. in cap. Massimianus . in V. Removeantur. Abb. in cap. Ex parte. num. 1. in fin. & in cap. At si Clerici. nu. 35. de Iudic. Boss. Tit. de Coit. damnat. n. 10.*
(76) *Mascard. de Gen Stat. interpr. Concl. 1. n. 1. & seqq. Giurb. ad Consuetud. Messan. Cap. 3. gl. 9. n. 4. Ciriac. Controver. 703. num. 6. Honded. Rube. Rota Roman. apud Conciol. ad Stat. Engub. Pralud. num. 13.*
(77) *Conciol. l. cit. num. 14. & ibi plur. D.D.*
(78) *Par. p. Tit. denunciatio. num. 14.*

(79) *Bonacin. de leg. Disp. 2. Q. 4. Pun. 2. §. unic. num. 15. & 16. & ibi Vasq. disp. 102. cap. 7. n. 23. & seqq. Ualent. & Sanch.*
(80) *Boss. Tit. de Coit-damn. num. 10. in fin.*
(81) *Boss. Tit. de Pœn. num. 6.*
(82) *Bart. in l. Senatus. ff. de Accusat.*
(r) *Clar. Quæst. 84. ℣. Alius est Casus.*

puniri debeat solâ pęnâ *adulterii*, quod est delictum majus, & non etiam pęnâ proprietariorum cum pecuniâ. Quia prædicta conclusio potest verificari, quandò minora delicta, quorum singula per se puniuntur, licèt diversificentur specie, tendunt tamèn univocè ad unum delictum, quod est majus; ut in exemplo, dato de delatione armorum, insultu, & vulneratione, quorum duo prima univocè dependent ad tertium, ad quod ordinantur; & cum hoc etiam, quòd pęna singulis debita sit ejusdem speciei. Sed quandò non est talis dependentia unius ab alio delicto, puta, quòd primum præcisè sit propter secundum, cumulandæ sunt pœnæ utriusque delicti, & hoc textualiter habet quædam lex, (s) quæ sic cantat. *Nunquàm plura delicta concurrentia faciunt, ut ullius impunitas detur, neque enim delictum, ob aliud delictum, minuit pœnam*.

52 In proposito autem pecuniæ retentio apud nos delictum ex se est; & hoc non ordinatur precisè ad crimen carnale, ut arma, & insultus ad percutiendum, sed & plurium aliorum instrumentum est; si ergò, datâ pecuniâ, quis fornicetur, pœnâ propietatis pecuniariæ, & fornicationis puniendus est. Et in praxi videmus, quòd, si cultri delatio prohibita sit sub pęnâ triremium, & vulnus leve inflictum puniatur pęnâ pecuniariâ, si aliquis leviter vulneret cultro, ipsi datur pęna pecuniaria, & etiam triremium, & duplici pœnâ duplex delictum vindicatur. Et si quis occidit hominem in Ecclesiâ, duplicem pęnam incurrit, ob duplex delictum, puta, sacrilegium, & homicidium, & à Judice Ecclesiastico, ac sæculari, duplici pœnâ punitur, ut scribit *Chartarius*. (t) Et si quis concitat populum, & eodem tempore hominem occidit: aut si facit resistentiam Officialibus Curiæ, & eodem contextu aliquem mutilat: aut si mulierem rapit, & furtum eodem tempore committit: aut si in rixâ Deum blasphemat, & simul hominem percutit, in omnibus his casibus duplex incurritur pęna, pròut firmat *Caballus*, (u) qui testatur de communi. Insupèr occidens duos, dùm intenderet occidere unum tantùm, tenetur de duplici homicidio, pròut probat idem *Caballus*, (x) & percutiens plures Clericos, etiam uno actu, plures excommunicationes incurrit, ut multis, more suo, citatis, probat *Sgroi*. (z)

53 Ultrà hoc, aggravatur etiam *adulterium* ex frequentiâ criminis, quæ diversa est à recidiuatione. Siquidèm recidivus in crimine est is, qui semel de delicto punitus, in novum ejusdem speciei incidit, sicut *relapsus* dicitur in jure, (83) qui abiuratâ semel hæresi, in eam denuò incidit. Frequens verò in crimine dicitur is, qui pluries crimen committit, de quo nunquàm punitus fuit. Si ergo ex fragilitate, & unicâ occasione captâ, quis semel, aut ad summum bis, *adulterium* commisit, non est ex hoc pęna ipsi augenda, si verò pluries, vel cum unâ, vel cum diversis mulieribus mœchatus est, ex tali frequentiâ, poena adulterii sibi augenda est. Quandòquidèm, ut optimè observat *Abbas*, (84) si Clericus in fornicationem simpliciter incidit, suspensione tantùm castigatur, argumento quorundam jurium, (85) si verò ipsam frequentet, ut accidit in Clerico concubinario, tunc, quià aggravatur ex frequentiâ crimen, deponitur, ut dicunt alii *Canones*. (86) Ità debet esse in proposito, si *adulterium* frequentetur.

54 Tertia difficultas est, quomodò regulandum sit judicium in decernendo, ân aliquis dicendus sit *primâ secundâ, aut tertiâ vice in fornicationem, aut aliud crimen carnis lapsus*, ut ibi possit augeri pęna ad normam Statuti predicti.

55 Respondetur, quòd, ad hoc, quòd alicui multiplicetur poena lapsus carnalis juxtà Statutum, non sufficit, quòd illum pluriès cum unâ, aut diversis personis, diversisque locis, & temporibus commiserit; sed requiritur, quòd semel, bis, aut ter, in judicio deductum fuerit crimen, & de illo delinquens punitus. Si enim quis pluriès cum unâ muliere adulterium commiserit, & unâ vice tantùm fuerit de *adulterio* accusatus, punitur, tanquàm unum crimen *adulterii* commiserit, quàmvis pluriès fuerit adulteratus; nequè ex hoc sibi multiplicatur poena, ut post quandam *Glossam* (87), & alios Doctores scripsit *Clarus*, quem sequuntur alii Criminalistæ communiter. Pari igitur modo dicendum est, & idem de Religioso judicandum. Quàmvis enim pluriès, & fortè etiam ex consuetudine in peccata carnis sit lapsus, quàmvis sibi aliqualiter sit augenda poena ob frequentiam delinquendi, & hoc arbitrio Judicis, ut dictum est. *num.* 53. tamen non poterit sibi dari pęna ordinaria, contenta in prædicto Statuto contrà reiterantes bis, aut ter idem delictum, nisi semel, bis, aut ter fuerit de illo judicialiter punitus; omnia enim delicta præcedentia inquisitionem, licèt pluriès commissa, puniuntur tanquàm unum, ut dictum est.

56 Quod magis apparet ex contextu prenarrati Statuti dicentis, *vel de eo legitimè constiterit*: constare enim legitimè dicitur id, quod sit Judici manifestum ex probatione plenâ, & non summariâ, ut argumento cujusdam Decretalis (88) docet *Covaruvias*. Si ergò Judex debet pęnam Statutariam dare recidivanti bis, aut ter, oportet, quòd sibi priùs *legitimè constiterit*, quòd semel bis, aut ter, deliquerit: nequit autem constare legitimè, nisi plenè probatum fuerit crimen in judicio, instituto sivè ex officio, sivè ad instantiam partis, & super eo lata sententia condemnatoria, de quâ etiam per authentica documenta constare debet, antequàm pęna recidivantis ordinaria possit applicari, pròut benè etiam *Sanctorus* scripsit (89)

57 Hinc sequitur, quòd, licèt quis fuerit diffamatus quòd tali tempore, in tali Conventu fornicatus sit; in alio adulteraverit; in alio meretricatus sit &c. non autem processit super his inquisitio, seù accusatio; aut licèt judicialiter semel punitus fuerit, non

(s) *Text. in l. 2. ff. de Delict. priv.*
(t) *Chartar. Decis. 54. n. 11. & Decis. 72. n. 54. apud Sgroi. Par. 7. cap. 3. n. 129.*
(u) *Cabal. Cas. 158. n. 8. 12. 16. & 25. apud Sgroi loc. cit.*
(x) *Cabal. Cas. 158. per tot. apud Sgroi. loc. cit.*
(z) *Sgroi Par. 7. cap 3. n. 129. & ibi zerol. de Pœnit. cap. 12. q. 48. Suar Tom. 5. sect. 3. n. 12. Bonac. de Cens. in gen. Disp. 1. § 1. Pun. 5. n. 7. squilan de Privil. Cler. cap. 6. n. 3. Filliuc. Tract. 21. n. 331. & Tract. 11. n. 144. Castropal. Tom. 1. Tr. 2. disp. 3. P. 3. n. 8.*
(83) *cap. Accusatus. §. Eum verò. de Heret. lib. 6.*

(84) *Abb. in cap. At si Clerici. num. 35. Extrà de Iudic.*
(85) *cap. Præsbiter. 82. Dist. cap. lator. 2. q. 7.*
(86) *cap. Quàm sit. de Excus. Prelat. cap. Ex parte Adæ. de Test.*
(87) *Gloss. in l. Vulgaris. in V. Fuerit. ff. de Furt. Didac. lib. 2. Resol. cap 10. n. 8. Bart. Cons. 222. apud Clar. §. Adulterium V. sed pone*
(88) *cap. Venerabilius. §. sed si ex. & § final. de sent. Excom. in 6. Covaru. in cap. Alma Mater. §. 12. num. 7. V. Primum non sub fin.*
(89) *Sanctor. de Pœn. cap. 8. Quæst. 7. V. Respondeo negativè. fol. 356.*

tamen reperitur authenticum transumptum, aut aliud legitimum monumentum sententiæ condemnatoriæ, quià fortè à libro Provinciæ sublata fuit, aut libri ex incendio, vel furto perierunt; & nequè per legitimos Testes probari concludenter possit; his, inquam, in casibus non potest applicari pœna recidivantis, eò quià non *constat legitimè* de recidivatione. Et adverto, quòd, si semel accusatus fuisset de copulâ carnali, at istâ minimè concludenter probatâ, punitus esset tantum pœnâ suspecti consortii, si posteà secundò accusatur, & plenè probatâ copulâ, condemnatur, non potest ipsi dari pœna ordinaria recidivantis. Quià, sicut non dicitur *relapsus* in hæresim, qui semel abiuravit ob levem suspicionem, & post denuò accusatur de hæresi, ut textualiter habet quædam Decretalis; (90) ità nequè potest dici recidivus in Fornicationem, cujus probata fuit tantùm suspicio, & juxtà eam tantùm fuit punitus.

58 Quarta difficultas est, an præcisè requiratur *relapsus* in idem crimen specie, ad hoc, quòd aliquis possit dici *recidivus*, & ipsi possit applicari pœna statutaria, lata contrà illum, qui prò secundâ, vel tertiâ vice in crimen carnale ceciderit; àn potiùs sufficiat nova commissio cujuslibet criminis carnalis, specie diversi?

59 Respondetur, quòd non requiritur reiteratio ejusdem criminis specie, sed sufficit quodcumque delictum carnale replicatum; ità ut, si aliquis semel sit punitus de mollitie, procuratâ cum muliere; ex pòst punitus de fornicatione; si tertiò probetur cecidisse in *adulterium*, sibi optimè aptatur pœna ejus, qui tertiâ vice deliquit. Hoc probatur manifestè à simili; siquidèm, si aliquis in unam speciem hæresis lapsus sit, atque judicialiter abiuraverit, si posteà cadat in aliam hæresim, specie diversam à primâ, judicatur *relapsus*, ut habet textualiter quædam Decretalis, (91) & hoc ideò, ut habet ibi *Glossa*, quià omnes hæreses sunt connexæ, quià habent caudas invicem colligatas, & *de vanitate conveniunt in idipsum*, ut alibi (92) habet textus; quià ad eundem finem tendunt, puta, deceptionis, ut alia *Glossa* (93) dicit. Sic est in casu nostro, omnia enim crimina carnis sunt inter se invicem conexa, ab unâ enim radice prodeunt, puta, incontinentiâ, & uni virtuti opponuntur, puta, castitati. Qui ergò in unâ specie delinquit, & punitur; & denuò in aliam speciem incidit, debet judicari *relapsus*, cùm utroque modo votum solemne castitatis transgrediatur.

60 Quinta difficultas est, quænam sint officia Ordinis, quibus omnibus decennio carere debet, qui prò secundâ vice carnaliter peccat; & ad quæ inhabilis redditur, qui prò tertiâ vice, condemnatur?

61 Respondetur, quòd sunt illa Officia, quæ secundùm Statuta Generalia (94) importantur in pœnâ privationis Officiorum Ordinis, & sunt omnes *Prælaturæ*, quocunque nomine veniant, *Magisterium Novitiorum*, munus *Confessarii*, *Lectoris*, *Prædicatoris*, *& Commissarii Visitatoris*. Eadem ergò sancita est pœna prò illo, qui prò secundâ vice cadit in delictum carnale, & prò illo, qui reincidit tertiâ vice, si spectetur obiectum, super quo cadit privatio. Sed differentia est tantùm in duratione privationis; siquidèm, qui prò secundâ vice peccat, privandus est Officiis omnibus Ordinis solummodò per decennium; qui verò tertiâ vice delinquit, inhabilis ad illa redditur, hoc est privatione perpetuâ percutitur, ut etiam habet *Sanctorus*. (95)

62 Sexta difficultas est, quidnam requiritur, ut peccans hoc modo contrà castitatem longiori carcere possit macerari, aut *ad Triremes mitti*, ad arbitrium superioris, juxtà supradictum Statutum.

63 Respondetur, quòd hoc dependet à circumstantiis, aggravantibus crimen, & à periculo, quod ex consortio talis criminosi imminet Religioni. Opinatur *Sanctorus*, (96) hoc debere mensurari à qualitate, sivè specie criminis, puta, si esset coitus sacrilegus, aut innominabilis. Sed istud, pace suâ, minimè verum est, quandòquidem de carcere perpetuo, & Triremibus, debitis prò his delictis, habetur specialis dispositio tùm in Statutis Ordinis, tùm in *Textu Practicæ criminalis*. (97) Undè, si de illis criminibus deberet accipi hoc Statutum, convinceretur in eo superfluitas, quæ in lege, vel Statuto non est admittenda (98) Proindè tùm carcer diuturnior, tùm triremes dari possunt arbitrio Superioris, sistendo in delictis carnis, aliis à copulâ nefandâ, & sacrilegâ. Hoc autem posset esse, non tantùm ratione recidivationis, sed etiam ex qualitate, sivè circumstantiâ criminis, etiam semel admissi. Si enim aliquis libidine percitus honestam nuptam, sivè virginem reluctantem per vim constupraret; sivè puellam, nullo modo viripotentem, vitiat: & cum laceratione partium &c. maximè si accedat scandalum ex publicitate facti, iste delinquens deberet ad perpetuos carceres, sivè triremes damnari.

64 Ratio est, quià ex Statutis Generalibus Ordinis (99) habemus, quòd, Qui crimen commiserit, *propter* quod in sæculo mereretur mortem, ad perpetuos carceres, aut ad triremes perpetuò damnetur. Stat autem, quòd per leges Civiles (100) stuprum cum violentiâ in virgine, maximè non viripotente, punitur pœnâ capitali, & quàmvis *Clarus* (101) referat quosdam dicentes, quòd aliâ pœnâ citrà mortem puniatur; ipse tamen recenset duos casus, in quibus ex delinquentibus alius capite truncatus, alius furcis suspensus fuit. Et ego vidi *Papiæ* alium pariter suspensum, ob stuprum, illatum puellæ quadrienni cum fracturâ &c. & cum delinquens esset ætatis 19. annorum, ac ejus Advocatus allegaret minoritatem ætatis ad illum salvandum à pœnâ mortis, rescripsit *Senatus Mediolanensis*, sic *Qui nullo habito respectu ætatis contrà ætatem, peccavit, non debet ætatis privilegio frui*, & sic fuit suspensus. Oportet igitur concludere, quòd eâ dispositione Sratutariâ, stuprum, cum tali vio-

(90) *cap. Accusatus. de Hæret. lib. 6.*
(91) *cap. Accusatus. §. Eum verò. de Hæret. lib. 6. ubi Gloss. in V. Iudicari.*
(92) *cap. Excommunicamus. il p. & il 2. Extrà de Hæres.*
(93) *Gloss. in cap. final. in V. Conveniunt. de Hæret.*
(94) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 4.*
(95) *Sanctor. de Pæn. cap. 8. Quæst. 5. fol. 354.*
(96) *Sanctor. de Pæn. cap. 8. Quæst. 7. fol. 355.*
[97) *Stat. Gen. Ord. cap. 7 §. 6. n. 22. 23. & 24. Pract. Crimin. Tit. Applicatio §. 37. & 38.*
(98) *Federic. de senis. Consil. 145. col. penult. V. Item si nomine. Rolan. à Vall. Consil 61. num. 16. lib. 3. Roman. Cons. 16. apud Tusc. lit. S. Concl. 895. num. 1. & 8.*
[99) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6: n. 69*
(100) *§: Item lex Iulia. Instit. de Pub: iudic. l. 1. §. final. ff. de Extraord. crim. Boss. de Coit. damn. num. 64.*
(101) *Clar. §. Stuprum. V. Fuit adiqnando.*

violentiâ commissum; etiam semel, carcere, aut triremibus perpetuis esset vindicandum.

65 Potest pariter, ratione recidivationis in delictum carnale, ad triremes, aut perpetuum carcerem damnari, quantùmvis infimâ specie libidinis, puta, fornicatione simplici, deliquisset; & hoc etiam absquè scandalo sæcularium; quando nempè iste aut exemplo, aut persuasionibus alios ad similiter peccandum induxisset. Talium enim *Satyrorum* perversus mos est, ut socios sibi benevisos variis artibus à Superioribus impetrent, maximè juvenes, ac dissolutos; ad hoc, quòd, postquam illos complices in scelere reddiderint, securi sint, quòd de commisso crimine non accusabuntur. Pariter etiam aliis immunditiis, etiam citrà crimen innominabile, juventutem commaculant, & alios ad peccandum pertrahunt. Quandò igitur talis conditio intervenit, optimè convenit carcer perpetuus, & triremes.

66 Ratio petiturà motivo, quod habent **Canones**, ad expellendos ab Ordine suo incorrigibiles. Motiva, aut ratio est, quià tales, qui minimè correcti delinquunt, alios exemplo suo corrumpunt, ut textualiter habet quidam **Canon**, (102) proindè, ***nè contagione suâ cæteros perdat***, vt habet ***Decretum Sac. Congregationis de Apostatis, & ejectis***, incorrigibilis à Religione eiici debet. Quod etiam docuit ***Seraphicus. Bonaventura***, (103) & antè eum ***D. Augustinus, Hieronymus, & Prosper***, relati in quibusdam Capitulis (104). Si ergò simus in casu, quòd luxuriosus recidiuus cæteris Religiosis sit occasio cadendi in similia crimina, optimè habebitur ratio, propter quam à cæterorum consortio debeat sejungi, vel per carrem, vel per triremes.

67 Et advertendum est, quòd ***Sanctorus*** (105) videtur fundare dictam pœnam triremium in ratione incorrigibilitatis, quæ censetur in illo, qui ter deliquit, ob quam de jure à Religione expellitur, dùm ad Triremes damnatur: Sed pace suâ hoc verum non est; siquidèm reiteratio criminis in ordine ad incorrigibilitatem, & expulsionem, debet habere moralem quandam continuitatem, quâ non interveniente, non est locus expulsioni, ut aliàs (105) fusè probavimus. Proindè punitus de crimine, & per triennium benè vivens; si pòst, aliud crimen grave committat, iterùmque per triennium religiosè conversetur; & tandèm denuò peccet, licèt sibi debeat augeri pœna ob recidivationem, tamèn illa delicta discontinuata per emendationem, non possunt conjungi ad constituendam incorrigibilitatê. In casu autem nostro pœna carceris, aut triremium non requirit talem continuationem in recidivante carnaliter: quantùmvis enim, post pœnam adimpletam, moraliter benè vixerit per triennium, tamen, si ter delinquat, debebit carcere, vel triremibus puniri.

68 Septima difficultas est, ex quo arbitrarium Iudici est taliter recidivanti vel carcerem, vel Triremes adhibere, quomodò regulare debeat arbitrium Iudex in arbitrando unum præ alio?

69 Respondetur, quòd pensare accuratè debet qualitatem personæ delinquentis; damnum Religionis, quod ex damnatione tali emerget; & proportionem pœnæ cum delicto; Si enim sit Religiosus, gravis ætate, Sacerdos, Concionator, Theologus, aut qui Magistratum in Religiosâ Republicâ gesserit; debetur huic carcer præ Triremibus; & hoc ob honorem Sacerdotii, ætatis, sivè Magistratus gesti; sicut enim isti non debent subiici quæstioni, (ut ex lege Civili, ac nostrâ Statutariâ alibì (106) demonstravimus) ità etiam debent pœnâ minus notabili, ac infamatoriâ percelli. Si autem sit laicus juvenis, robustus, nataliumque vilium, huic potiùs Triremes, quàm carcer sunt dandæ; tùm quià cessat consideratio personæ; tùm quià magis per istas, quàm per carcerem castigatur immunditia carnis, cùm in triremibus quotidianis laboribus subiiciantur damnati, quod non est in carcere; si verò delinquens (sivè Sacerdos, siuè laicus sit) apud sæculares bonâ polleat famâ, & opinione virtutis, (ut non raro accidit cum nonnullis hypocritis, qui se vendunt Sanctos apud plebem credulam, intùs verò sunt pleni omni spurcitiâ), aut apud Magnates habeatur in existimatione; triremibus præferendus est secretus carcer; incredibile enim damnum emergit Religioni ex tali publicâ damnatione. Quià non potest cælari causa, nempè delictum, ob quod ipsa infligitur. Non est autem crimen, per quod magis malè audiat Religio, quàm per vitia carnis: undè arguunt sæculares, si iste, qui existimabatur Sanctus, tàm turpis erat, quid erit de cæteris, qui non dant exempla virtutis, quæ in eo vidimus? Et ità bona fama Religionis, cum extremo damno proditur. Quòd, si crimen publicum, & scandalosum jàm fuerit, præstat ad Triremes damnare, ut sæculum scandalizatum ex culpâ, ædificetur ex pœnâ, justè datâ.

70 Tandèm, quià pœna debet commensurari culpæ (107), debet Judex benè pensare ex circumstantiis modi, loci, temporis, personæ, finis, doli, damni secuti &c. gravitatem delicti, & ab illis pronunciare, & regulare arbitrium: dando Triremes, ubi circumstantiæ aggravant factum: aut carcerem, quandò illud minuunt; & de singulis casibus nequit dari certa regula.

71 Octava difficultas est, ex quo Statutum dicit, quòd recidivans longiori carcere maceretur, aut ad triremes mittatur, quomodò regulanda sit proportio durationis carceris ad durationem penæ, in triremibus, ut Judex, arbitrando, justè procedat in dando unum præ alio.

72 Respondetur, quòd Statuta Generalia, (108) loquendo de recidivantibus in apostasiam gravissimam per tres vices, ordinant, quòd tales vel expellantur ab Ordine, vel per decennium damnentur ad triremes. Sed alibi loquendo de recidivante in idem delictum grave, determinant, quòd expellatur ab Ordine, aut perpetuò carceretur. Ex quibus locis colligere licet, quòd Statutum comparat, ac æqualem existimat carcerem perpetuum cum penâ triremium per decennium: quandòquidèm expulsionem ab Ordine vult esse æqualem modò carceri perpetuo, modò decennio in triremibus: proindè concludendum venit, quòd hæc duo, æqualia illi tertio, æqualia sint inter se ex communi Pronunciato geometrico.

73 Ex istâ igitur venari licet proportionem inter durationem carceris, & penæ triremium. Quià enim, ut habet

(102) *cap. Relatum. Ne Cler. vel Monach.*
(103) *D. Bonavent. Tom. 1. Opusc. Q. Q. in Regul. S. Franc. q. 14.*
(104) *D. August. lib. de Corrept. & grat. cap. 15. D. Hieronym. in Epist. ad Galat. cap. 15. D. Prosper. de Vit. contemplat. lib 2. cap. 7. relati in cap. corripiantur. cap. Resecandæ. cap. Ecce autem. 24. q. 3.*
(105) *Par. p. Tit. Pœnarum. n. 38.*
(106) *l. Nullus. C. ad leg. Iul. Maiest. l. Decuriones. l. Milites C. de Quæst. Text. Pract. crim. Par. p. §. final. n. 112.*
(107) *cap. Sane. il. 2. de Off. deleg. cap. final. de Transact. cap. sicut de Homicid. Par. p. Tit. sei tent. n. 38.*
(108) *Stat. Gen. Refor. cap. 2 de Apostat. num. 11. & cap. 7. num. 10.*

habet *Abbas*(109) post quinquagesimum annum vitæ hominis, potest rationabilitèr timeri de morte hominis, maximè viventis in squallore, & marcore carceris; & regulariter Regularis, damnandus ad perpetuos carceres ex triplicato delicto, attingere potest, aut solet trigesimum annum (rarò enim, & non nisi ex vitâ totaliter perditâ, punitus semel, & bis de delicto, non abstinet per aliquod tempus à delinquendo, & ità rarum est, quòd ad illam ætatem, vel circùm circà non perveniat) fit, quòd, si triginta annis addantur viginti carceris, complebuntur quinquaginta, post quos mors semper est timenda, ut dictum est suprà. Sequitur igitur ex hoc, quòd carcer viginti annorum possit dici perpetuus. Concedo quidèm hoc non esse ità firmum, quin possit vita in carcere diutiùs protrahi, aut etiam anticipari; sed Ego loquor, pròut communiùs accidit ex consueto cursu vitæ humanæ. Quòd, si, ut suprà dicebam, perpetuus carcer (hoc est vità durante carcerati) æquiparatur decennio triremium, carcer 20. annorum decennio triremium æquabitur. Proindè prò regulandâ proportionabiliter duratione carceris ad triremes, servanda est proportio dupla, ità vt uni, vel tribus annis damnationis ad triremes, duo, aut sex anni carceris, correspondeant; & secundùm hanc proportionem regulare poterit Iudex arbitrium suum decernendo unam præ aliâ pœnâ.

74 Nona difficultas est, quomodò Superior Regularis procedere debeat in construendo processu de *adulterio*, sivè alio delicto carnis?

75 Respondetur, distinguendo; vel enim agitur de delictis commissis intrà Claustra, vel si extrà, eorum tamen non habetur notitia inter sæculares: vel agitur de crimine commisso extrà Claustra, ad quod probandum necessariæ sunt depositiones laicorum, vel est in populo diffamatum. Si agatur de primo, certum est, quòd, cùm Prælatus teneatur sub mortali castigare delinquentes subditos, (110) & omnia peccata mortalia juxtà jus *Canonicum*, sint crimina publica, de quibus potest quilibet, qui à lege non prohibeatur, accusationem instituere, (111) debet Prælatus tùm ex officio per inquisitionem, tùm ad instantiam partis per accusationem, sivè denunciationem, procedere ad castiganda hujusmodi crimina; ut jura (112) dicunt. Tamen, quià crimina hæc difficilis sunt probationis, & per Testes rarò probari possunt concludenter; & si processus de his instruitur, debilibus existentibus indiciis, quantùmvis crimen verè commissum sit, Reus convinci non potest, & in suâ malitiâ induratur, imò gloriatur, quòd Prælatus non potuit contrà eum prævalere, suadeo, quòd prò meliori fruge subditi, Prælatus à publicitate processus abstineat, & secretâ, & magìs profuturâ correptione ipsum emendet. Verissima namquè est sententia *D. Gregorii* (114) *Plerùmque plus virium habet discreta in correctione remissio, quàm in exequendâ ultione districtio; adeòut nonnumquam illa fideliorem, atquè subiectum, hæc verò obstinatum faciat, & æmulum.* Si autem potest crimen per legitimos Testes concludenter probari, armetur zelo Prælatus, & strenuè inquirat, & severè puniat; Nullum enim delictum est exitiosius Religionibus, vitio carnali, quod ob summam proclivitatem naturæ, si non resecetur condignis pœnis, facillimè serpit, velùt cancer, & totam Religionem commaculat.

76 Si verò commissum sit crimen extrà Claustra, maximè si fœmina sit honestæ familiæ, & à tribus, aut quatuor tantùm scitur, & ad hoc probandum necessarium est testimonium laicorum, nullo modo expedit, quòd Superior, judicialiter procedat neque per inquisitionem ex officio; neque ad instantiam partis, sivè Religiosus, sivè Sæcularis sit Accusator. Experientiâ enim quotidianâ compertum est, verissimum esse monitum *Bernardi Diaz* apud *Sanctorum*, (114) nè scilicet *Prælati nimìs diligentes, aut anxii sint ad inquirendum de hujusmodi delictis carnalibus occultis*; quià periclitatur sic fama mulieris, & familiæ, & fortè Pater, aut Frater, aut Maritus (ad quos fama proprii dedecoris serò pertingit, juxtà illud *Satyrici* (115) *Dedecus ille domus sciet ultimus*: & non pervenisset, nisi instituta fuisset judicialis inquisitio, ac Testes sæculares requisiti) ad mortem mulieris armabitur; tota cognatio mulieris, totus populus movetur ad aversionem contrà Religionem; & sæpissimè tanto tumultu excitato, nihil contrà Reum legitimè probatur. hic insultat Judici, & de malo exultat, & solùm cuditur damnum in perniciem Religiosæ Reipublicæ. Satiùs igitur est, quod Superior occultè informationes capiat à Testibus Religiosis extrajudicialiter; (caveat tamen versutias malignorum sub pelle ovinâ; & benè libret qualitates Testium; modum deponendi, circumstantias, ac verisimilitudinem facti; factionis diversitatem; & tandèm omnia alia, quæ fidem Testibus minuunt (tùm secretò, ac paternaliter vocet Reum, illiquè audita obiiciat: Si plenè illa diluet, & ex bonâ illius famâ, cæterisquè, coniici possit, illum esse innocentem, benè quidèm. Si verò negatiuus est, & verba verbis reddit, & mendicatis, fictisquè prætextibus vult excusare factum; & Testes integros dicit mendaces, inimicos &c. & ipse malâ aliundè famâ laborat, Superior sub prætextu mortificationis in genere, ob ejus conversationem parùm compositam, in Domum Disciplinæ detrudat, & ità puniat absquè ullo processu; quod posse Provincialem se solo facere, alibì (116) probavimus.

77 Si tandèm crimen publicum est in populo, & magna diffamatio: removeat Prælatus, statim ac sibi constiterit legitimè de famâ, Reum suspectum à Conventu; hoc enim saluberrimum est ad sedandas turbas: perdunt enim sæculares faciliter memoriam delicti, nisi sibi refricetur per præsentiam delinquentis. Procedat exindè viriliter ad debitam pœnam: & super omnia caveat, nè Reus (nisi multis annis interiectis) ad eum Conventum accedat, nè antiqui delicti fama; cum novo damno Religionis, reviviscat.

(109) *Abb. Consil. 63. nu. 5. ℣. Secunda limitatio. lib. 2. arg. cap. Quoniam frequenter. de Restit. spoliat.*
(110) *D. Thom. 2. 2. q. 67. art. 4. Aragon. q. 62. art. 7. col. 16. apud Peyrin. de Prælat. qu. 2. cap. 3. §. 15. nu. 189.*
(111) *Gloss. in cap Infames. 6. q. 1.*
(112) *cap. Qualiter, & quando. il 2. de Accusat. cap. licet Heli de Simon.*
(113) *D. Greg. PP. Registr. lib. 8. Epist. 6. Indict. 3.*
(114) *Diaz. Pract. crimin. cap. 88. num. 8. num. 8. apud Sanctor. de Pæn. cap. 8. qu. 12. ℣. Placet. fol. 399.*
(115) *Iuvenal. Satyr. 10. ℣. 342.*
(116) *Par. p. Tit. Carcer. n. 6. & 7.*

§. V.

§. V.

Stuprum.

SUMMARIUM.

1 *Stuprum largè acceptum significat omnem damnatum coitum, etiam contrà naturam.*
Propriè accipitur prò coitu violento cum fœminâ solutâ.
2 *Plura consideranda circà stuprum.*
Defloratio est coitus cum virgine sinè vi.

1 ADdit ulteriorem gradum malitiæ suprà fornicationem, & concubinatum, & aliquandò etiam suprà adulterium, de quibus, superiori paragrapho, dictum est *Defloratio, & stuprum*; licèt autem in jure *stuprum* vocetur omnis illicitus, seù damnatus coitus, ut proindè etiam ad nefandum extendatur, tamen, pròut ostendimus *§. Fornicatio sub num.* 8. propriè accipitur de coitu, qui cum vi, habetur cum fœminâ Virgine, aut non; dummodò totaliter soluta sit; aliter diversum à *stupro* vocabulum sortitur.

2 Plura autem circà hoc consideranda sunt, nempè si habeatur cum Virgine, aut corruptâ. Itidem si cum Virgine habitus sit, àn hæc fuerit viripotens, aut non. Tandemquè, àn copula fuerit consummata, àn verò solùm attentata. Et quidèm, si non intervenit vis, sed adsit consensus fœminæ, & hæc Virgo fuerit, vocatur *defloratio*; si verò fuerit aliàs cognita, aut Vidua, est *simplex fornicatio*. Si autem intervenit vis utrobique *stuprum* vocatur. licèt autem violentia facta puellæ non viripotenti, atrocior sit, quàm, facta puberi; non tamen excedit & vocabulum, & qualitatem *stupri*; sicut pariter, si accedente consensu ipsius, quæ capax doli sit, licèt ad pubertatem non pervenerit.

Probatio.

SUMMARIUM.

3 *Probatur stuprum Virginis per corpus delicti.*
Querela mulieris stupratæ, juncta cum indiciis, ac adminiculis, semiplenè probat stuprum.
4 *Violentia incussa mulieri, quomodo probetur in genere.*
Quomodò probetur concludenter.
Nota vox Mulieris clamantis, probat violentiam, sibi incussam.
Stuprum est delictum difficilis probationis.
Testes domestici admittuntur ad probandum stuprum.
Stuprum præsumptivè tantùm probatur.
5 *Opinio, quòd stuprum non probatum sit, si Mulier evasit pregnans; aut si accessit ad domum viri, qui accusatur ut stuprator, impugnatur.*
Mulier, ùt concipiat, non est necesse, quòd simul cum viro seminet.
Seminatio evenit, etiam reluctante voluntate.
6 *Probationes concludentiores, undè petendæ.*
7 *Stuprum cum virgine, probandum per visitationem corporis delicti.*
De signis deflorationis, remissivè.
8 *Cautela servanda à Iudicibus, antequàm pronuncient de violatâ constare in defloratione.*
9 *Difficultas cognoscendi completè fœminam, si verè reluctetur.*
Historia ad hoc Ezellini Tyranni Patavini.
10 *Si stuprator asserat non reperisse puellam virginem debet concludenter probare, eam fuisse ab alio defloratam.*
Factum non præsumitur, nisi probetur.
Præsumptio Virginitatis stat prò muliere.

3 PRobatio autem hujus criminis juxtà diversitatem personarum, variari potest juxtà quod, de illo potest constare de corpore delicti, ut in *stupro* Virginis; vel non pròut incorrupta. Si non potest constare de corpore delicti, *stuprum* semiplenè probatur, & sufficienter ad Rei constitutionem, & torturam dictum, sivè querela mulieris stupratæ, non tamen simpliciter, sed junctis adminiculis, jndiciis, aut præsumptione aliquâ, ut Doctores (1) communiter asserunt.

4 Ad probandam verò violentiam in genere, sufficit clamor Mulieris, sivè etiam stræpitus factus in Camerâ, causatus à nisu viri anhelantis ad copulam, & renisu mulieris ipsam aversantis. Dixi autem, probari in genere ex clamore, & stræpitu, quià ex illis non potest concludi in specie contrà *Titium*, quòd violentiam fecerit. Sed, si alia indicia interveniant, puta, si *Titius* solus cum solâ erant in Camerâ; sivè est visus exire de domo, mutatus in facie, & fugere, probatur concludenter, si de hoc sint duo contestes. (2) Et si Testes deponant, se cognovisse ad vocem Mulierem clamantem, quià sibi nota est, in sententiâ *Baldi* (3) probant; Hæc autem accipienda sunt, si cætera constent; puta, si Mulier sit incorruptæ honestatis, & famæ, ac Testes integri; aliter supradicta indicia essent suspecta, & non probarent concludenter. Quià verò delictum hoc est difficilis probationis, ratione cujus, etiam inhabiles admittuntur in Testes, ut multis probat *Bossius*, (4) ideò ad probandam talem violentiam, quæ saltem præsumptivè probat consequenter *stuprum*, admittuntur etiam domestici, ut argumento cujusdam legis, (5) scribit *Felinus*. Dixi autem præsumptivè *stuprum* probari, non autem concludenter, quandòquidem per Testes non probari *stuprum*, sed tantùm indicium facere, scribit *Clarus*. §. *stuprum.* ℣. *Quæro nunquid*.

5 Dicunt autem nonnulli Doctores, (6) non probari violen-

(1) *Boss. Tit. de Indic. n.* 160. *Marsil. cons.* 28. *Ricc. Par* 2. *decis.* 236. *Sgroi. Par.* 7. *cap.* 4. *n. final. circ. med.* & *ibi Boer. Castren. la.* o. *Faber. Thesau. Mastrill. Castil. Maceraten.*
(2) *Vivian. decis.* 247. *Ricc. Par.* 2. *decis.* 308. *n.* 9. *apud Sgroi. loc. cit.*
(3) *Bald. in l. Conventiculum C. de Episc. & Cler.*
(4) *Boss. cit. Tit. de. Indic. n.* 163. *circ. med.*
(5) *l. Consensu. §. seruus. C. de Repud. Felin. in cap. Tertio loco. col* 3. *de Probat. & ibi But. & Inola.*
(6) *Boer. decis.* 241. *Bald. Anchar. & Grammat. apud Ricc. Part.* 2. *decis.* 399. *num.* 1.

violentiam, si mulier evasit prægnans; aut si accessit ad domum stuprantis, ducti fortè ex ratione, quòd, si mulier non consensisset ad copulam, non accessisset ad domum viri, nequè concepisset. Sed hæc profectò non cogunt ad destruenda suprà data indicia, si adsint. Quià potuit esse, quòd ex indigentiâ alicujus Rei accesserit mulier ad domum viri, petitura auxilium, aut favorem prò lite, aut aliâ honestâ causâ; vir autem, arreptâ occasione, vim illi intulerit, & quàmvis reluctantem compresserit; & conceperit. Pròut enim docent Medici, necessarium non est, quòd eodem tempore seminet mulier cum viro, ut concipiat; sed sufficit, quòd in matrice dispositâ semen viri recipiatur, subministrante naturâ sinè sensu mulieris id, quod ex parte sui requiritur ad formationem fœtus. Et quantùmvis necessaria esset eodem tempore seminatio mulieris; non tamen ex conceptione convincitur ipsam consensisse; nàm seminatio non est actus humanus, pendens à voluntate; hâc siquidèm repugnante, sequi potest ex merâ passione sensitivâ, aut sensibili partium muliebrium, & violenter attrectatarum.

6 Tota ergò, aùt saltèm major vis indiciorum petenda est ab integritate mulieris; & eò maximè si accedat mala circà hoc fama viri; & in hâc indagandâ maximè incumbant Judices. Vix enim credi, aut dari potest, quòd honesta, & prudens mulier, etiam per vim oppressa, vulget, quod passa est, aut apud Judicem moveat de hoc querelam; quià semper hoc est cum jacturâ propriæ famæ; nec quod evenit, retractari potest; undè satiùs ducit propriam ignominiam sepelire. Quòd, si de hâc non curet, vilis est, & ejus vilitas, sicut minuit gravitatem criminis, ita demit de credibilitate ejus dictis, & eò magìs, si vtero gerit, paupertate præmitur, aut aliam causam habet cum eo, aut contrà eum, quem de violentiâ accusat. Frequenter enim ab alio compressæ, à quo prætium pudoris hujusmodi mulierculæ non possunt habere, accusant alium pinguioris fortunæ (à quo possint aliquid expiscari) de violentiâ illatâ, cum tamen concubitus fuerit ex consensu: aut prætexunt Causam hujusmodi, ut vir in aliâ causâ cesset ab actione contrà eam: & frequentissimos Vidi casus, in quibus hoc evenit. Proindè circumspecti sint Judices circà hoc, & benè librent in facti contingentiâ hujusmodi criminantium querelas, nè ab ipsis cum læsione justitiæ decipiantur.

7 Si autem agatur de virgine violatâ, ad probationem necessarium simpliciter est, quòd de corpore delicti constet; hoc enim habet permanentiam. De modo autem tenendi in hoc, sicuti etiam de signis *deflorationis* abundè egimus *Parte primâ*, (7) ad quam omninò videndam, lectorem remittimus. Ad probandam verò vim incussam in hoc casu proceditur, sicut de vi illatâ Mulieri corruptæ, ut suprà dictum est.

8 Cavendum tamen Judici est, quòd non sit ità facilis ad pronunciandum constare de *vi illatâ*: maximè quandò puella habet Matrem, aut Amitam pauperem, cum quâ puella vivit, & quæ querelam defert apud Judicem, quòd filia, seù Neptis fuerit stuprata. Etenim frequentissimè evenit, quòd tales mulierculæ lenæ sint propriarum filiarum, aut ad recipiendum prætium lenocinii; aut ad cogendum stupratorem, ut violatam aut dotet, aut ducat in uxorem; & non raró scortum vendunt prò virgine; & si prò voto illis non succedat, accusant de illatâ vi illum, cum quo ex condicto habita est res. Proindè omni sedulitate incumbat Judex, ut sciat de famâ talium querelantium; quomodò vixerint in juventute; quomodò se sustentent; quomodò paupertatem propriam tolerent in victu, & vestitu; àn laboris, àn otii sint amicæ. Si enim illæ in adolescentiâ propriæ famæ prodigæ fuerunt, non curabunt in senio honestatem filiæ vendere: si paupertatis incommoda aversantur in victu, & vestitu, nec laboribus manuum incumbunt, sed plerumque otio indulgent, intrat maxima præsumptio, quòd filias prostituerint, & ad magìs emungendum aurum ab amasio, ipsum de vi illatâ accusent.

9 Et profectò vix credi potest, quòd adhibitâ vi, ac violentiâ præcisâ, puella maximè pubertatem egressa, possit à viro cognosci, ipsâ reluctante prò viribus, nisi aliqualis ipsius consensus accedat, saltèm extortus blanditiis, mixtis cum aliquali vi, & ægrè hoc posse evenire concederem, nisi exemplum haberemus ex Scripturâ Sacrâ in *Thamar*, & *Dinâ*, (8) & à nonnullis viris, qui viribus pollebant, audivi, se fuisse spe frustratos, dùm omni violentiâ nisuque adhibitis, tentarunt puellas vitiare auro, & precibus inexpugnabiles: dicebant proindè impossibile esse, non tantùm virginem, sed mulierem etiam verè constantem, vi præcisâ, completè cognoscere: & hoc verum esse persuasum habeo ex historiâ *Ezellini de Romano Tyranni Patavii*, qui, cùm esset philo captus uxoris cujusdam Medici, quæ honestissima erat, nec oblatâ pecuniâ, nec precibus, nec cede viri, per Sicarios Tyranni patratâ, flecti potuisset: ad ejus cubiculum rapta, per vim nudata, cubans in eodem lecto cum *Ezellino*, quàmvis, vi ipsius adhibitâ, vinci non potuit. Undè Tyrannus actus in rabiem, crucem parare fecit ad formam illius, quâ pingitur crucifixus *S. Andraas Apostolus*, mulieremquè brachiis, cruribusquè diductis, super eâ ligare fortiter fecit, sicquè ferinâ rabie expletâ, ità alligatam, satellitibus suis illudendam, tradidit, & postremò jugulare fecit. Proindè faciliùs in puellâ non viripotente, quàm in adultâ, admitti potest, quòd ex vi præcisâ fuerit stuprata. licèt non abnuam posse succedere etiam in pubertatem egressâ, si ultrà modum, & ultrà consuetum sexus fœminei fuerit debilis, & pusilanimis,

10 Quid autem juris, si probetur congressus cum puellâ, & etiam vis illata, stuprans autem dicat, se minimè reperisse eam virginem? Respondeo, quòd ipse concludenter debet probare alium habuisse anteà congressum cum eà. Ratio est, quià puella nascitur cum virginitate, quæ expirare non potest, nisi ex facto turpi, quià verò regula juris est, quòd factú non præsumitur, nisi probetur, (9) ideò probari debet tale factum, cum præsumptio stet prò puellâ, ut argumento quorundam jurium, (10) dicunt Doctores.

---

(7) *Part. p. Tit. Corpus num. 14. & seqq. & eo. tit. Quæst. 2. per tot. num. 38.*

(8) *2. Reg. cap. 13. ℣. 14. Genes. cap. 34 ℣. 2.*
(9) *l. in bello. §. Factæ. ff. de Captiv. S. Mancipati. C. de Colla.*
(10) *Cap. Vnic. Vt Eccl. benef. sin. dim. n. conf. cap. Continebatur. de Despon. impub. Abb. in cap. si seduxerit. n. 5. de Adult. Clar. §. Stuprum. ℣. sed pone, & ibi Bermond. Tr. de Concub. post. n. 9.*

Pœnæ

Pœnæ.

SUMMARIUM.

11 *Pœna cognoscentis per vim mulierem solutam, aliàs cognitam, est arbitraria Iudici.*
Est pœna iniuriarum.
Si plebeus stupraret mulierem nobilem, mittendus esset ad triremes.

12 *Pœna laicorum adaptanda Clerico, stupranti honestam fœminam.*

13 *Pœna stuprantis virginem sinè vi, de jure Civili, est capitalis.*
Stuprans virginem, de jure Canonico, tenetur eam dotare, & ducere in uxorem.

14 *Clericus ordinatus in Minoribus, stuprans virginem, tenetur eam dotare, non autem ducere in uxorem.*

15 *Pœna stuprantis, & nolentis, (cum possit) eam ducere in uxorem.*
Virginitas in puellâ maritandâ, habetur prò secundâ dote.

16 *Ius Canonicum servandum est cum laicis in terris, Papæ subiectis.*
Ius Civile servandum, quandò ex eius observantiâ nullum imminet peccatum.

17 *Stuprator de consuetudine non damnatur, nisi ad dotandam puellam, & eam ducendam in uxorem.*
Si dotare eam nequit, neque ducere in uxorem corporaliter punitur, arbitrio Iudicis.

18 *Pœna stuprantis virginem cum violentiâ.*

19 *Clericus stuprans virginem cum vi, aùt sinè, de jure deponendus est, & eam dotare tenetur.*
Clericus stuprans virginem, fit infamis, & irregularis.
Lex nova mitigans pœnam antiquæ, non tamèn aufert infamiam, illatam per eam.

20 *Pubertas in fœminis est desumenda ab habitudine corporis.*

21 *Pœna stuprantis puellam intrà duodennium, habentem tamèn corpus habile ad copulam.*

22 *Stuprum cum puellâ septenni, & infrà, quâ pœnâ puniatur.*
Si intervenit fractura partium muliebrium, debetur ultimum supplicium; secùs pœna triremium.

23 *Stuprum attentatum, sed non perfectum, variè punitum est.*
Iudex potest ex causâ temperare pœnas Statuti, punientis stuprum attentatum, tanquàm consummatum.

24 *Pœna committentis stuprum inter Minores de Observantiâ, quomodò regulandæ.*

11 QVantùm autèm ad pęnam *stupri*, si committatur cum Muliere, aliàs cognitâ, *Clarus*(11) ait se nunquàm vidisse aliquem puniri, & refert *Antonium Gomez*(12), scribentem, pęnam prò tali crimine fuisse in *Hispaniâ* ex consuetudine abolitam. Sed aliud est loqui de jure, & aliud de consuetudine. De jure enim Civili, prout ex Institutionibus (*p*) patet, capitali pęnâ punitur stuprans honestam Viduam. Præter quàm quòd pęna in genere huic crimini sancitur, ratione iniuriæ. Siquidèm non tantùm corruptio pudicitiæ, sed etiam simplex ejus attentatio est iniuria illata honestæ mulieri, ut textualiter habetur in jure. (13) Proindè pęnâ iniuriarum tenetur, qui violentèr hoc modo honestam mulierem stupratur. Pęna autem iniuriarum arbitraria est Judici, ut habetur in *l. final. ff. de Iniuriis.* Debet ergò Judex, (si ex consuetudine introductâ, cessat antiqua pęna capitalis) pensatâ qualitate Mulieris, & viri, pęnam arbitrari: Et quidèm, si mulier esset nobilis, licèt pauper; stuprator autem plebeus, censerem posse pęnam etiam ad triremes extendi; atrocissima enim iniuriarum, quæ honestæ fęminæ fieri potest, est ejus pudicitiæ violatio; undè etiam corporalium pęnarum citrà mortem, mulcta (ut sunt Triremes) vindicanda est.

12 Quæ autem dicta sunt de laico, stuprante mulierem honestam, pariter adaptanda sunt Clerico; cùm enim in jure Canonico nihil expresè habeatur, servandæ sunt etiam prò Ecclesiasticis leges Civiles, ut aliàs (14) docuimus. Proindè arbitrio Judicis committitur, qui carcerem, vel pęnam pecuniariam infligere potest; ut communiter in praxi omnium Curiarum est.

13 Quantùm autem ad pęnam *stupri* sinè vi cum virgine pubertatem egresâ, de jure Civili (15) apponitur pęna capitalis. Sed hujus severitatem temperavit lex Canonica (16), condemnans stupratorem ad dotandam, ac ducendam in uxorem puellam, quam stupravit. Quòd, si vel ipsa, vel ejus pater in matrimonium non consentit; vel stuprator alteri matrimonio ligatus, eam ducere nequibit, nihilominùs eam dotare iuxtà illius conditionem, (puta, juxtà facultates stupratoris, & dignitatem puellæ, ut argumento plurium legum (17) observat *Glossa*, obligatur.

14 Quid autem, si stuprator sit Clericus in Minoribus Ordinibus, tenetur nè illam ducere, si cætera constant? Dico, quòd non, quàmvis hoc posset; præferri enim debet famulatus Dei in vitâ Clericali cuivis matrimonio, & sic sentiunt Doctores apud *Thesaurum*. (18)

15 Quid verò, si stuprator nullo justo impedimento detentus, (puta, qui est paris conditionis cum puellâ, nec est ligatus impedimento Ordinum, aut alterius matrimonii), sed ex solâ ipsius voluntate, & arbitrio, ducere non vult, ad quid tenetur? Dico, quòd tenetur augere dotem puellæ: & debet excommunicari; corporaliter castigari, & in Monasterium ad pęnitentiam detrudi. Ratio primi dicti est; quià in puellâ maritandâ virginitas habetur prò secundâ dote, ut eleganter scripsit *Abbas*; (19) cùm autem in casu virginitas sit amissa, non poterit puella marito tantam dotem portare, sicut habuisset, si non fuisset compressa; debet ergò augmento pecuniario stuprator reparare diminutionem dotis.

16 Ratio secundi dicti est, quià illa pœna est textualiter sancita in quodam Capitulo (20), sed advertendum prout bene notat ibidè *Abbas*, quòd hoc Capitulū est correctorium juris Civilis, (21) per quod, ut suprà dictum est, decernitur prò hujusmodi stupro pęna capitalis. Jus porrò

(11) *Clar. d §. stuprum. ṽ. Cæterum.*
(12) *Ant. Gomez in l. 80. Tauri. n. 14.*
(p) *Inst. de Publ. indic. §. Item lex Iulia.*

(13) *l. p §. 2. in fin. ff. de Iniur. & fam. lib. Inst. eo. tit. §. 1. l. sed est. §. final. ff. eo. tit.*
(14) *Par. p. Tit. sententia n. 58. & n. 140.*
(15) *Inst. de Publ. Iudic. §. Item. lex Iulia.*
(16) *Cap. si seduxerit. cap Pervenit. Extrà de Adulter. & stupr.*
(17) *l. penult. C. de Epi. Audie Auth. unic. C. de Rei uxori. actio. l. sive generalis. ff. de Iur. Tot. Gloss final in cap. p. de Adulter.*
(18) *Abb. Farinac. Diaz. Salzed. apud Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. St uprum. ṽ. limita secundò.*
(19) *Abb. in cap. 1. num. 4. de Adult. & stupr.*
(20) *cap. Pervenit. 2. de Adult. & stupr. ubi Abb. n. 1.*
(21) *§. Item lex Iulia Inst. de Pub. Iudic. lib. 4.*

civile servandum est, quandò ex illius observantiâ nullum imminet peccatum, ut luculenter habet quædam *Glossa* (22); Undè per leges suas non intendit *Papa* corrigere jura Imperatoris, quæ sinè periculo animæ servari possunt. Concludendum porrò est, quòd in terris *Papæ* subiectis in foro fori servanda est dispositio dicti Capituli. Sed in aliis locis dari de jure debet pęna capitalis juxtà legem Cæsaream.

17 At quidquid sit de jure antiquo; de consuetudine jàm insolitâ etiam in foro sæculari non punitur stuprator virginis, nisi ad eam ducendam in uxorem, sivè dotandam, ut scribit *Clarus*, (23) qui testatur de universali observantiâ. Difficultas autem esse posset; si stuprator habeat uxorem, ut vitiatam puellam ducere nequeat; pariterquè pauper esset, ità ut dotare non posset. Tali tamen casu intrare posset pęna corporalis citrà mortem, nè crimen evaderet impunitum, & juxtà commune dictorium Criminalistarum *Qui non habet in ære, luat in corpore*: arbitrio tamen Judicis totum esset regulandum.

18 Si autem *Stuprum* commissum fuit cum violentiâ, quæ concludenter sit probata, de jure Civili intrat pęna mortis juxtà textum (24), interveniente autem offensæ remissione, aut minùs concludenter probatâ violentiâ, temperatur etiam pęna mortis, & commutatur in damnationem ad triremes, & hoc arbitrio Judicis.

19 Clericus autem stuprans virginem, sivè consentientem, sivè illatâ vi, debet deponi, ut Doctores, (25) communiter scribunt. Teneturquè ipsam dotare non minùs ac laicus; juxtà ea, quæ superiùs à *num.* 13. dicta sunt. Quià verò *stuprum* est crimen publicum *leges Iuliæ*, ut ex textu (26) suprà citato apparet, Reus hujus criminis, (quoquomodò, puta, aut cum, aut sinè vi fuerit commissum) redditur infamis infamiâ juris, & consequenter est irregularis, ità ut promoveri non possit, maximè si crimen notorium fuerit, ut post *Maiolum* (27) scribit *Thesaurus*; qui optimè addit ex eodem, quòd, licèt hodie facta sit mitigatio pęnarum prò *stupro* virginis consentientis; tamen quò ad incurrendam infamiam, & irregularitatem, nulla est differentia. Et ratio est, quià, quandò lex nova mitigat pęnam ordinariam legis antiquæ, commutando graviorem in leviorem, non censetur per hoc sublata pęna infamiæ, pròut docet *Bartolus*. (28)

20 Supradictæ autem pęnæ sunt, quandò *stuprum* commissum est cum virgine, pubertatem egressâ. Sed quid juris, quandò puella est infrà pubertatem, & viripotens non est? Ad hoc Dico, quòd, licet communiter pubertas in fęminâ desumatur à numero duodecim annorum, ità ut infrà tale tempus non viripotens censeatur, tamen realiter pubertas existimanda est ab habitu corporis, ob quem puella habere appareat capacitatem ad onera matrimonii, ut disertè habet quædam *Glossa*, (29) argumento textus duorum Capitulorum. (30) Proindè in quibusdam puellis, adhuc non attingentibus annos duodecim, malitia supplet ætatem, & doli capacitas est; ità ut non tantùm congressum virilem, & admittant, & patiantur; sed & non rarò ex poscant, & sollicitent.

21 Si *stuprum* cum aliquâ istarum committatur, perindè est, ac si fuisset cum puellâ pubere, sivè fiat cum consensu illius, sive cum vi; & ratio est, quià ex corporis habitu, & doli capacitate, puberes judicantur, licèt pubertatis ætas non adsit. Proindè pęna deberet esse talis, qualis, si jam viro matura stuprata fuisset. Profectò tamen de jure communi est, ut habetur textualiter, (31) quòd Reus de tali crimine humilioris fortunæ, damnetur ad metalla; honestior autem in Insulam deportetur. Et secundùm hanc legem, regulandam esse pęnam ex *Signorolo*, *Grammatico*, & *Guido Papâ* astruit *Clarus*. (32)

22 Si verò fuerit cum puellâ infrà septennium, tali casu non præsumitur in puellâ consensus, quià doli capax non est, ut ait *Bossius*, (33) sed habetur, quòd intervenerit sola vis. Tunc aut intervenit fractura vasorum muliebrium, quæ ex incapacitate disrupta sunt, ità ut egeant curatione, & tunc irremissibiliter intrat pęna ultimi supplicii, perfecto flagitio, ut *Bossius* ibidem, & post eum *Clarus*. (34) Aut enim non intervenit fractura, & tali casu infligitur pęna corporalis quidèm, sed tamen citrà mortem, ut Triremes; & ità pluries practicatum ab *Amplissimo Senatu Mediolanensi*, scribit loco citato *Clarus*.

23 Quæ autem dicta sunt circà pęnas inferendas, intelligenda sunt de delicto consummato, & perfecto, si enim *stuprum* est attentatum tantummodò, pęnæ mitiores, arbitrio Judicis, sunt inferendæ. Undè aliquandò *stuprum* attentatum punitum fuit exilio per quinquennium, ut ex *Peguer.* decisum refert *Fontanella* (35), aliquandò fustigatione, & relegatione, pròut scribit *Carpzovius*. (36) Aliquandò privatione officii, ut adnotat *Riccius*. (37) Arbitrari autem poterit Judex pęnam majorem, aut minorem prò conatu, aut proximitate majori, vel minori ad actum consummatum; & etiam prò gravitate criminis attentati, ut potè si fuerit cum puellâ immaturâ, vel pubere. Et adverto, quòd, quamvis aliquod Statutum adsit, quod expresè puniat conatum ad stuprum, sicuti punitur actus consummatus; tamen licitum est Judici ex causâ, in facti contingentiâ, pœnas temperare, ut post quosdam docet *Raynaldus*. (38)

24 In ordine ad pęnas Regularium prò hoc flagitio inspiciendæ sunt municipales eorum Constitutiones. Prò nobis *Minoribus de Regulari Observantiâ*, de hoc crimine in individuo non habetur pena taxata, sed tantummodò Statutum puniens actum carnis, in genere consummatum, quòd expendimus suprà §. *Adulterium. num.* 34. & *seq.* Non est autē, pròut benè advertit *Sanctorus* (39), quòd Statutū intēdit omnia crimina in genere luxuriæ etiā naturalis eâdē pęnâ æqualiter vindicari; cùm enim inæqualia sint

(22) *Gloss. in cap. Possessor. ℣. sed utrum leges. & in V. Possess. circ. med. de Reg. iur. in 6.*

(23) *Clar. § Stuprum. ℣. sed quæro. Thesaur. Decis. Pedemon. 3. n. 3. Farinac. q. 147. n. 101. & 122.*

(24) *Instit. de Publ. Iudic. §. Item lex Julia.*

(25) *Grilland. de Diver. crim. lib. 4. q. 7. 10. n. 2. Diaz Pract. crim. Cano. cap. 77. Bermon. de Concub. fol. 104. nu. 18. Pract. Conrad. fol. 389. n. 15. apud Clar §. Stuprum. ℣. sed quæro. Farin. q. 147. n. 62.*

(26) *§. Item lex Julia. Instit. de Publ. Judic.*

(27) *Maiol. de Irregular. lib. 5 cap. 40. n. 1. apud Thesaur. de Pœn. Eccl. Par. 2. V. Stuprum. in princip.*

(28) *Bartol. in l. Quid ergò §. Pœna gravior. col. penult. ff. de His qui not. infam.*

(29) *Gloss. in cap. Puberes in V. osten. lit. de despon. impub.*

(30) *text. in cap. de illis il 2. & cap. Tua nobis. de Despon. impu.*

(31) *l. si quis aliquid l. a 2. §. Qui nondum viripotentes. ff. de Pœn.*

(32) *Signorol. Cons. 207. Grammat. Decis. 22. Guid. Pap. decis. 555. apud Clar. §. stuprum. ℣. fuit aliquandò.*

(33) *Boss. Tit. de Coit. damn. & pun. n. 68. Caball. Cas. 28. apud Sgroi. Par. 7. cap. 4. post. n. 68.*

(34) *Clar. d. § stuprum. in fin.*

(35) *Peguer. Decis. crim. n. 7. Fontanell. de Pact. nupt. Claus. 5. Gloss. 5 Par. 2. n. 20*

(36) *Carpzou. Pract. crim. Par 2. Quæst. 75 n. 57. & 62.*

(37) *Ricc. Par. 2. Decis. 289. per tot.*

(38) *Tiraquell. de Pœn. temper. Caus. 20. n. 2. Carpan ad nov. Const. Mediolan. Tit. de Homicid. n. 1. fol. 239. Raynald. Synta c. 3. § 7. n. 12.*

(39) *Sanctor. de Pœn. cap. 8. Quæst. 6. ℣. Respondeo fol. 354.*

sint in gravitate culpæ,, non est undè possint esse æqualia in inflictione pœnæ. Sed in illo Statuto habetur, pœnam prò fornicatione appositam esse augendam prò qualitate delicti, & Superiorum arbitrio. Sicut ergò suprà simplicem fornicationem, & aliquandò adulterium, malitia aggravat *Stuprum*, ità & hâc qualitate, in *stupro* puniendo, augeri debet pœna carceris semestris, apposita prò fornicatione. Arbitrium autem Superioris regulari debet adinstar pęnarum; quas explicuimus suprà, latas contrà stupratores, de jure communi. Ratio est, quià ex Textu *Pract.crim.tit.applicat.*§.60. habemus, quòd pęnæ non expressæ prò determinatis delictis in Statutis Ordinis venandæ sunt ex Sacris Canonibus, probatis legibus, ac consuetudinibus, prò ut ratio suaserit. Undè latæ prò Clericis sæcularibus, aut laicis debent à Judice nostro, in facti contingentiâ, Reo ex nostris applicari.

§. VI.

Incestus.

SUMMARIUM.

1 *Incestus gravior est adulterio.*
Incestus, & Incestum dicitur.
Incestus, quid sit.
2 *Incestus propriè non est inter coniunctos cognatione legali, aut Spirituali.*
Coiens cum Commatre, aut filiâ adoptatâ, extraordinariè punitur.
3 *Cum personâ, habente impedimentum publicæ honestatis, non dicitur committi incestus.*
Contrarium sentiunt multi Doctores, & quarè.
Sustinetur prima opinio.
4 *Incestus varia etymologia*
Nomen Incestus impositum est ad placitum.
5 *Incestus gravitas, quomodò varietur.*
Matrimonium inter ascendentes, & descendentes in lineâ rectâ, omni jure prohibitum.
Matrimoninm inter transuersales, quo jure vetitum.

1 CUm gravius Adulterio sit *Incestus*, prò ut dicitur in jure (†), & etiam majus sit stupro, post illud, de hoc agimus. *Incestus*, sivè *Incestum* (utrumquè enim dici potest, ut adnotat *Calvinus*, (1) *est coitus inter personas, quæ nequeunt ex prohibitione juris inter se matrimonium contrahere*, prout ex utroquè jure dicunt Doctores(2) Advertendum autem, quòd non quævis juris prohibitio circà nuptias, inducit incestum in personis taliter prohibitis, quæ inter se commiscentur; aliter coitus Presbyteri, sivè alterius, habentis votum solemne castitatis, qui à jure prohibentur nubere, esset *incestus*, quod tamen nullo modo est; sed prohibitio juris accipitur præcisè de illâ, quæ impedit nuptias inter consanguineos, sivè affines in gradu prohibito, ut observat *Covaruvias*. (3)

2 Porrò hæc coniunctio per consanguinitatem, seù affinitatem accipitur de verâ, ac naturali, non autem de legali cognatione. Proindè, licèt per *Sacramenta Baptismi*, seù *Confirmationis* inducatur parentela spiritualis, (4) ratione cujus nuptiæ prohiberentur, quod etiam est inter adoptatem, & adoptatam, (5) tamen coitus inter personas tali cognatione coniunctas, strictè, & propriè *incestus* non est; undè Rei de hoc crimine, non sunt puniendi ordinariâ pœnâ veri *incestus*, nempè commissi cum personâ naturaliter consanguineâ, seù affine, ut volunt Doctores (6) sed extraordinariâ, arbitrio Judicis.

3 Difficultas esse potest, àn possit dici verus *incestus* copula habita cum personâ, cum quâ intervenit impedimentum publicæ honestatis: & *Covaruvias* (7) tenet, quòd non; vult proindè in hoc casu non intrare pęnam ordinariam veri *incestus*, sicut juxtà quandam *Glossam*(8) non incurreret excommunicationem, latam contrà eos, qui contrahunt nuptias cum consanguineis, vel affinibus, ille, qui contraheret, cum personâ impedictâ, ex publicâ honestate. Contrarium videtur verius aliis Doctoribus, (9) qui docent dispensationem obtentam super impedimento matrimonii ex consanguinitate, sivè affinitate, sivè cognatione spirituali, sivè publicâ honestate, esse nullam, si copula præcesserit, & ipsa non fuerit expressa in supplicatione, quià, licèt *Tridentinum* (10) videatur loqui de gradibus tantùm prohibitis consanguinitatis, sivè affinitatis, inducentibus impedimentum; tamèn universaliter accipi debere de quibusvis aliis impedimentis, sustinent Doctores, (11) undè concludunt copulam ità evadere incestuosam ex impedimento publicæ honestatis, sicut ex alio impedimento quovis consanguinitatis. Quidquid autem sit circà hanc varietatem opinionum certum est, quòd cùm pęnæ ordinariè non applicentur nisi delicto verè, & propriè sumpto, & pęna ordinaria *Incestus* non inferatur illi, qui coivit cum cognatâ spirituali, pròut suprà dictum est; concludendum est quòd nequè tali pęnâ puniendus esset, qui rem haberet cum personâ impeditâ ex publicâ honestate; & sic ejus crimen non esset propriè *incenstus*: speciale proindè est, quòd in petitione dispensationis exprimenda sit copula habita, sicut exprimenda etiam est in petitione ex impedimento cognationis spiritualis.

4 Hujus vocis ætymologiam Auctores variè tradunt, nàm *Isidorus* (12) vult vocari *incestum*, quasi *incastum*: alii autem, ut *Baldus*, *Covaruvias*, & *Moronus* (13) volunt dici *incestum*, hoc est sinè cestu, nempè aut cingulo Veneris, de quo fabulantur Poetæ, quòd per eum amor

(†) *l.si adulterium.§. Nonnumquam.ff.ad leg.Iul.de Adult.*
(1] *Calvin.lexic.V.Incestus, vel Incestum.*
(2) *cap.lex illa §.Incestus. 36. q.1.l.si adulterium.ff. ad leg. Iul.de adult.Abb.in c.1.& in c.Veniens. de eo qui cogn.con. uxor.glos.in Rubr.C.de Adult.text.in §.Ergò.Just.de nupt.Clar.§.Incest.init.*
(3) *Covaru.de matrim.Par.2 cap.6.§.8.n.p.*
(4) *cap.1.de cogn.spirit.l.siquis alumnam.C.de Nupt.*
(5) *text.in l.Quin etiam.ff.de Rit.nupt.*
(6) *Salycet.in Auth.Incestas. C. de Incest. & inut. nupt.n. 4.dec. cons. 148.p.n.1.℣.Et hoc confirmatur.Boer.Decis.264.num.15 apud Clar.§.Incestus.℣.item quæro.Farinac.q.149.n.50.Caball.Resol. crim.200.n.60.gloss.in l.Incestæ ff de Rit.nupt. apud Bict.Que. 116.n.20.& 21.*
(7) *Covaru.de matrim.Par 2.cp.6.§ 8.n.4.*
(8) *Gloss.in Clement.unic.in V.Eos.de consang.& affin-*
(9) *Galleg.Tract.de cognat.spirit. cap 24.Gutier. Q.Q. Canon.lib.1. cap.23. nu. 15.Menoch.de Arbit.cas.502.à n. 1.Garc.de Benef. Par.8.cap.3.n.64.& 66.apud Barbos in Trident.sess.24.de Refor.matr.cap.5 n.7.Thesaur.de Pœn.V.Incestus.℣.VI.Incestum.*
(10) *Concil.Trident.sess.24.cap.5. de Refor.matrim.*
(11) *Philiarc.Ledesma.Tolet.Sanch. Sanctarel. apud Barbos.Collect. in Concil.sess.24.cap.5.num.2.de Refor.matrim.*
(12) *Isidor.Ætimol.lib.5.cap.26.*
(13) *Bald.ad.Titul.de nupt.Covaruu.de matrim. Par.2.cap.6.§.8.à n.1.Moron.Respon.96.num.5.*

gestanti conciliabatur; vel prò zonâ, quâ præcinctæ in die nuptiarum sponsæ incedebant, & vocabatur *cestum* ad imitationem *cesti Venerei*, quo superstitiosa Gentilitas credebat, amorem reciprocum conciliari coniugibus, beneficio Veneris, quam nuptiarum Deam prædicabant. Alii volunt *incestum* dici quasi pollutum, aut maculatum, à verbo, *incestare*, quod significat polluere, sivè maculare; undè *Plinius* dixit *Incestas noctes*, & *Tacitus* (14) loquens de Judæis, ait. *Profana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta*. Sed re verâ supradictæ opiniones non concludunt, siquidèm ità non *castum*, & sine *cestu*, & pollutum est adulterium, sicut *incestus*; nec tamen tali vocabulo effertur. Dicendum porrò, hoc nomen fuisse inventum, seù invectum ad merum placitum eorum, qui primi tale crimen nomine *incestus* intitularunt.

5 Majores autem, aut minores gradus malitiæ obtinet hoc crimen, juxtà quod committitur cum personâ, quæ duci in uxorem prohibeatur à lege magìs, aut minùs obligante. Siquidèm jure naturali, Divino, ac Gentium prohibentur nuptiæ inter ascendentes, & descendentes in lineâ rectâ; ut proindè tales nuptiæ in utroque jure (15) vocentur *nefariæ*. Sequitur ergò, quòd talis etiam dicendus sit *incestus* cum similibus personis, & proindè cæteris delictis in hâc specie gravior evadet. Nuptiæ, etenim cùm transuersalibus consanguineis vetitæ tantùm sunt de jure Civili, (16) & Ecclesiastico, cum affinibus autem, solo jure Ecclesiastico; hinc est, quòd in gravitate minor censeatur *incestus* cum his, quàm cum illis; ex eo, quòd validiores censeantur leges naturæ, Divinæ, & Gentium, lege Civili, ac Ecclesiasticâ, quæ nuptias cum transuersalibus, & affinibus prohibent. Tamen ulterior gravitatis gradus attenditur à proximitate personæ, cum quâ copula habetur; ut proindè atrocius crimen sit *incestus* cum filiâ, quàm cum Nepte; & gravius cum hâc, quàm cum pronepte: pariter *incestus* cum sorore magis est gravis, quàm cum filiâ, aut Nepte sororis; & juxtà hanc gravitatem majorem, aut minorem, temperandæ sunt pœnæ, ut infrà dicemus.

Probatio.

SUMMARIUM.

6 *De probatione incestus remissivè.*
Qualitas substantialis delicti, probanda ab Accusatore, seù fisco.
7 *Testes, qui probent solum coitum, & alii, qui probent parentelam solam, possunt coniungi ad probandum incestum.*
8 *Proponitur dubium.*
Affinitas non contrahitur, nisi ex commixtione seminum.
9 *Resolvitur dubium.*
Accusans incestum non tenetur probare commixtionem seminum.
Reus tenetur probare, se non seminasse intrá vas.
Probatur hoc juramento ipsius, ac mulieris, & tenetur Judex credere juramento.
10 *Contrarium statuitur, quò ad probationem per juramentum.*

Posset probari per aspectum corporis viri, aut mulieris.

6 Probatio hujus delicti fit, sicùt probantur alia delicta carnis, proindè videnda sunt ad hoc quæ scripsimus §. *Adulterium à num.* 2. Circà probationem autem plenam hujus criminis advertendum, quòd Accusatori, sivè fisco incumbit onus probandi parentelam, sivè ex consanguinitate, sivè ex affinitate, quæ intervenit inter Reum, & personam, quam incestavit, ac ejus gradum, dummodò notoria non sint. Et ratio est, quià qualitas, aggravans delictum, est omninò probanda ab Actore, aut concludenter, aut præsumptivè, ut aliàs (17) docuimus; substantia autem hujus criminis fundatur in parentelâ, & augetur in gravitate juxtà proximitatem gradus consanguinitatis, sivè affinitatis: sequitur proindè, quòd talis qualitas probari debet ab eo, qui agit in judicio sivè Accusator, sivè Fiscus sit. Verum est, quòd, si talis persona communiter reputatur coniuncta Reo, quæ tamen re verâ non sit, ex probatione præsumptivâ, quæ habetur à communi existimatione, transfertur in Reum onus probandi contrarium.

7 Ad probandum autem *incestum*, possunt dividi testimonia, ad hoc necessaria, nèpè probando concludenter per Testes idoneos, coitum Caii cum *Bertâ*, & per alios *Testes* consanguinitatem, seù affinitatem eorundem; ut ait *Baldus* (a), & *Imola* ad quandam legem, ex quâ deducunt, quòd, si licitum est arguere ex coniunctione duarum legum, ità licitum est probare ex coniunctione diversorum Testium.

8 Occurrit autem hìc dubitatio circà probationem hujus criminis. Datâ communi doctrinâ, quòd non contrahitur affinitas, nisi copula sit perfecta ex hoc, quòd seminatio fiat in vase naturali, & fiat vir, & mulier una caro ex seminum commixtione, ut deducitur ex jure, (q) ex quo pariter principio habetur, quòd *incestus* cum consanguineâ, non committitur, nisi copula sit perfecta; *neque* cum affine, nisi facta sit seminum mixtio cum fœminâ sivè licitè, sivè illicitè; & pari modo cum consanguineâ illius; quid juris, si accusatus de *incestu*, & probato præsumptivè crimine ab Actore, Reus negaret seminationem intrà vas?

9 Dico, quòd non teneretur Actor ad illam probandam concludenter, sufficit enim prò se probatio indiciorum, ex quibus oriatur violenta præsumptio; sed teneretur Reus talem negativam probare. Sed, quomodò probabit? Dico, quòd, cùm improbabile aliter sit, quàm per juramentum ipsius, & mulieris, cum quâ concubuit, per illud probare debet. Sed tenetur nè Judex tali juramento credere? Dico videri, quòd sic; ex hoc, quòd habetur ex quodam Canone (r), in quo *Urbanus secundus* rescribit, quòd si per juramentum Reorum probetur, quòd inter eos habitæ tantùm sint extraordinariæ pollutiones; non adest impedimentum, propter quod non possit celebrari matrimonium cum consanguineâ illius, cum quâ tales immunditiæ habitæ sunt; ubi advertit *Glossa*, quòd hoc sit mirabile, quòd contrà præsumptionem ità vehementem admittatur probatio, & advertit, quòd hoc ideò fit, quià factum aliter probari nequit.

10 Tamen

(14) *Tacit. Histor. lib. 5. paul. post ini.*
(15) *Novello 12. Coll. 2. c. 1. cap. Cum secundùm leges. de Hæret. lib. 6.*
(16) *l. final. ff. de Rit. nupt. l. 38. §. 1. ff. ad leg. Iul. de Adult.*

(17) *Par. p. Tit. Corpus. n. 3.*
(a) *Bald. in l. Gallus. §. Ille casus. col. 2. nu. 1. & ibi Imola col. 2. V. Item nota. quod licitum ff. de liber. & posthum. Iason. in repet. l. admonendi col. 84. n. 261. ff. de Iurejiu. apud Masc. concl. 893. n. 2. & 3*
(q) *arg. cap. Nullum iunct. glos. final. 35. q. 3. Glos. in cap. Extraordinaria. in V. Impedire. 35. q. 3.*
(r) *cap. Extraordinaria pollutio. ubi Gloss. in V. Sacramentis 35. q. 3.*

10 Tamendico hoc, nonconcludere intentum, siquidèm quivis incestuosus posset tali excusatione se tueri, & leges, pœnamque criminis eludere. Casus, super quo rescripsit *Papa*, nonconvincitur, quòd fuerit in Foro contentioso, sed potiùs tenendum est, quòd fuerit in Foro secreto,& fortè pænitentiali, in quo creditur Reo tàm prò se, quàm contrà se; aut ad minùs fuerit Res delata ad Episcopum, tanquàm Pastorem, aut Patrem, non autem tanquàm Judicem. Sed longè diversa est res, si accusatio criminalis sit instituta, velintque rei tali juramento se tueri; ibi enim semper agitur de commodo proprio, aut suorum, proindè nequit alter ex Coreis esse Testis. Si enim *incestus* est cum consanguineâ, ambo Corei testificarentur prò se; sicut etiam esset, si interveniret *incestus* ob affinitatem ex copulâ licitâ; si autem esset ob affinitatem ex copulâ illicitâ, mulier, quæ juraret, intervenisse tantùm pollutiones extrà vas, vel testificaretur ad proprium commodum (si nempè esset ea, cum quâ dicitur commissus *incestus*, vel esset ad commodum consanguineæ suæ, cujus crimen intenderet excusare; & ità esset inepta. Posset quidèm aliundè expugnari violenta præsumptio *incestus*, puta, per aspectum corporis alterutrius ex Coreis, puta, viri, si ostendat, se esse cui ratum, seù castratum, ex quo verum semen emittere nequivit, nec fieri cum muliere una caro: aut mulieris, si probaret se virginem per inspectionem septem matronarum, ut dicitur in jure. (f)

Pœnæ.

SVMMARIVM.

11 *Pœna de jure Civili contrà eum, qui sub colore matrimonii, commisit incestum.*
Cingulum militare, & ejus privatio, quid importet.
Contrahentes incestas nuptias, ipso jure, privantur propriis bonis de jure Civili.
Nati ex talibus nuptiis sunt spurii.
De jure Canonico tales sunt excommunicati.
12 *Prædictæ pœnæ non afficiunt, nisi interveniat dolus.*
13 *Pœnæ committentis incestum absquè figurâ matrimonii.*
Variæ circà eas sententiæ.
14 *Si concurrat aliud crimen carnale cum incestu, augenda est pœna usquè ad mortem.*
Augmentum pœnæ, undè desumendum.
15 *Pœna incestus cum affine ex copulâ illicitâ.*
Incestus cum affine ex copulâ illicitâ, non extenditur ultrà secundum gradum.
16 *Sixtus V. sancivit ultimum supplicium contrà committentes incestum cum affine ex copulâ illicitâ in primo gradu.*
Talis Constitutio non est in usu.
17 *Laicus incestuosus de jure Canonico est infamis ipso jure, & facto.*
Nec requiritur sententia declaratoria, si crimen incestus est notorium.
18 *Incestuosus est irregularis.*
19 *Incestum committens sub figurâ matrimonii est, ipso facto, excommunicatus.*
Sed excommunicatio non est reservata.
Incestuosus non sub figurâ matrimonii, non reperitur, quòd sit excommunicatus
20 *Clerico incestuoso major pœna debetur, quàm depositio.*
21 *Pœnæ Canonicæ antiquæ, redactæ circà crimina carnis, sunt ad pœnas pecuniarias.*

11 QUantùm verò ad pœnas hujus criminis, præmittenda est distinctio, nempè, àn committatur *incestus* sub colore matrimonii, nempè quòd aliquis duxerit in matrimonium feminam consanguineam, seù affinem in gradu prohibito: àn vero committatur absolutè. Si loquamur de primo, de jure Civili, pròut habetur textualiter in quadam *Authenticâ*, (18) pœna est confiscatio omnium bonorum tàm dotalium, quàm patrimonialium; exilium, spoliatio *cinguli militaris* (hoc est privatio dignitatis, & administrationis, *cingulum* enim transumptivè sumitur prò administratione, ut ex quibusdam juribus (19) deducit *Dionysius Gotofredus*, (20) verberatio etiam, si Reus vilis conditionis sit. Et circà confiscationem omnium bonorum, quæ non censetur in hoc casu revocata per dispositionem alterius Authenticæ, (21) in quâ statuitur, quòd bona damnatorum nec Judicibus, nec eorum Officiis, nec fisco applicentur, sed tribuantur ascendentibus, descendentibus, vel lateralibus, pròut communiter opinantur Doctores, sicut ex *Boerio* testatur *Clarus*. (22) Et advertendum est, quòd, qui nuptias incestas contraxit, ipso jure, absquè vllâ Judicis sententiâ, aut declaratione, amittit dominium bonorum suorum, ut post *Glossam* quandam (23) tenet ibidem *Clarus*, qui post *Bermondum*, testatur de communi. Ampliusquè filii nati ex talibus nuptiis, tanquàm spurii, omni paternâ substantiâ privantur, ut textualiter habet alia Authentica. (24) De jure autem Canonico contrahentes hujusmodi nuptias prohibitas, excommunicati sunt, ipso jure, ut habetur ex textu cujusdam *Clementinæ*. (25)

12 Verum tamen est, quòd pœnæ istæ non ligant, nisi adsit scientia impedimenti in taliter contrahentibus, qui nihilominùs, eo spreto, nuptias celebrarunt; tùm quià non punitur factum, nisi dolus malus interveniat, ut notum est; tùm quià citata *Clementina* percutit anathemate eos, qui scienter tales nuptias contrahunt; ut proindè ignorantes impedimentum, tali pœnâ non percellantur, pròut habet ibi *Glossa*. (26) Undè, si matrimonium contractum fuerit in facie Ecclesiæ cum solemnitatibus præscriptis in *Tridentino*, puta, denunciationibus præcedentibus; si accedat juramentum coniugum, quòd bonâ fide contraxerint, præsumeretur ignorantia in ipsis, ut docet *Thesaurus*, (27) & ità pœnas evadere deberent.

13 Quòd, si absquè figurâ matrimonii committatur *incestus*, ipsius pœnæ diversificantur juxtà gradus rectos, aut

(f) *cap. Proposuisti. Extrà. de Probat.*

(18) *text. in Auth. Incestas nuptias. C. de Incest. & inuti. nupt. Novell. 12. Coll. 2. cap. 1.*
(19) *l. final. C. Vt dignit. ord. lib. 12. Novell. 8. cap. 7. init. Collat. 2. l. omnes. C. de metat. & Epidem. lib. 12.*
(20) *Gotofr. ad Novell. Vt Iudic. sine quo. suffr. cap. 6. lit. Z.*
(21) *Auth. Bona damnat. C. de Bon. proscript.*
[22) *Clar. §. Incestus. V. Et scias. & ibi. Boer. decis. 264. n. 12.*
(23) *Gloss. in Authent. Incestas. in V. Mox. C. de Incest. & inutil.*
(24) *Authent. Ex complexu. C. de Incest. & inut. nupt.*
(25) *Clement. Eos de Consang. & affinit.*
(26) *Gloss. in Clement. unic in V. scienter. de Consang. & affin.*
(27) *Thesaur. de Pæn. Eccl. Par. 2. V. Incestus. n. 1. in fin.*

aut transuersales, & eorum majorem, aut minorem propinquitatem cum personâ, cum quâ committitur *incestus*. Siquidèm *incestus* cum personâ coniunctâ in lineâ rectâ ascendente, sivè descentente, punitur pœnâ mortis, ut post quandam *Glossam* tenent communiter Doctores, (28) & de praxi talis pœnæ testatur *Clarus* ex *Papone*, (29) sed cum personâ coniunctâ ex lineâ transversali, distinguunt: vel enim cum *incestu* concurrit alia species illiciti coitus, puta, adulterium, aut stuprum, vel non. Si sic, dicunt nonnulli, quòd de Iure Civili intrat pœnâ mortis, ut post *Grillandum*, & *Conradum* scribit *Clarus*. Si non; volunt, quòd adhibeatur pœna arbitraria. *Farinacius* verò (31) cum multis aliis tenet absolutè, pœnam *incestus* cum aliâ personâ, quàm in lineâ rectâ, esse arbitrariam; ità ut etiam dubitet loco citato *num.68.& 71.* àn debeat morte puniri *incestus* privigni cum novercâ, & vitrici cum privignâ, qui secundùm *Bernardum*, *Boerium*, *Girlandum*, & *Caballum*, quos ipse citat, debent morte puniri.

14 Mihi autem magìs arridet sententia prior, quòd nempè, si aliud flagitium carnale concurrat cum *incestu*, intret pœna mortis; aut saltem pœna major, quàm si esset *incestus* solus. Ratio est, quià duplex intervenit crimen, ut adnotat quædam lex, (32) proindè vtrumque debet vindicari; quòd, si *incestus*, maximè pœnâ arbitrariâ citrà mortem ex se puniendus esset; liquet, quòd alia pœna, ratione adulterii, addenda esset, (†) hæc autem non posset addi extraordinaria, quià supponitur, quòd sit inter extraordinarias maxima, cui proindè nihil ejusdem generis addi possit; sequitur igitur, quòd extendi deberet ad aliud genus pœnæ, puta, ad pęnam mortis. Quòd, si prò solo *incestu*, pœna non maxima inter extraordinarias deberet dari; vtiquè prò adulterio copulato ipsa esset augenda. Augmentum verò, prò ut suprà dictum est, dependet à proximitate gradus personæ, cum quâ peccatur. Undè, si quis incestaret sororem, maximâ profectò corporalium pęnarum citrà mortem esset puniendus; si autem soror esset nupta, aut virgo, & eò maximè, si interveniret vis, videre nescio, quomodò hic deberet mortem evadere: & in judicando ab hâc sententiâ non recederem.

15 Quò verò ad *incestum* cum affine ex copulâ illicitâ, duplex est opinio; unà vult, quòd extendatur usque ad quartum gradum; ità ut committatur *incestus*, si quis coeat cum duabus feminis, inter se coniunctis usquè ad quartum gradum consanguinitatis, & hanc opinionem magìs communem, post *Sanchez*, vocat *Thesaurus*, (33) Alia opinio est, quòd *incestus* non sit, nisi copula interveniat inter duas personas coniunctas, ut præfertur, in primo, vel secundo gradu. Et hæc secunda opinio verior est. Siquidèm *incestus* non committitur, nisi per copulam eorum, qui per aliquam legem prohibentur matrimonialiter coniungi, prout dictum est suprà *num.5.* Constat autem, quòd copula fornicaria habita non impedit matrimonium cum personâ consanguineâ complicis, ultrà secundum gradum, ut statuit *Tridentinum*, (34) sequitur igitur, quòd nec etiam committi possit *incestus* cum eâ, & ità tenent multi Doctores apud *Barbosam*. (35)

16 Cæterùm, quantùm ad pęnam hujusmodi *incestus* cum affine ex copulâ illicitâ in primo gradu, sciendum, quòd *Sixtus V.* in suâ Constitutione 55. statuit pœnam mortis, ità ut cognoscens carnaliter Matrem, & filiam, aut duas sorores etiam meretrices; sivè mulier habens rem cum Patre, & filio, sivè cum duobus fratribus, debeat morte puniri, prout observant *Farinacius*, & *Bictus*; (36) Sed talis constitutio cum fuerit lata à *Sixto*, tanquàm Principe, non autem tanquàm *Papâ* (siquidem Ecclesia in pęnis imponendis prò crimine, quantùmvis atrocissimo, non se extendit ad pęnam mortis) non servanda est, nisi in terris subiectis temporali dominio Ecclesiæ. Imò talis lex nequè in usu est in statu Ecclesiastico, prout didici à viris consummatis in judiciis criminalibus: & re verâ nimìs rigorosa est talis pęna.

17 De jure autem Canonico, laicus committens *incestum*, & de eo condemnatus, efficitur infamis, ut in quodam Capitulo (37) textualiter dicitur. Et quàmvis Doctores nonnulli (38) requirant, quòd ad talem infamiam incurrendam, requiratur sententia Judicis damnantis, tamen constat ex textu, tales esse, ipso jure, & facto, infames. In uno enim Capitulo (39) sic habetur, loquendo de incestuosis. *Nos verò sequentes Patres nostros, & eorum vestigiis inhærentes, infamiâ Reos notamus, & infames eos censemus*. Et in alio textualiter dicitur, *omnis, incesti maculâ pollutus, infamis est*. Undè ad talem infamiam incurrendam, non requiritur sententia Judicis condemnatoria ad talem pęnam, *hæc siquidèm* jàm ex lege lata est, sed simpliciter declaratoria criminis, ex quo, illa incurritur. Sequitur proindè, quòd, si *incestus* notorius sit, non requiritur ad incurrendam infamiam; nàm notorietas facti supplet declaratoriam Judicis: undè ex facto notorio sequitur infamia juris, sicut ex declaratione Judicis de tali facto, sequeretur infamia facti. Et advertendum, quòd, licèt videantur citata Capitula loqui de *incestu* sub colore matrimonii, tamen intelligenda sunt de crimine *incesti*, quoquomodò commissi, vt disertè apparet ex secundo capitulo, dicendo enim, omnis *incesti maculâ pollutus, infamis est*, comprehendit absolutè omnes Reos de *incestu*, & sic sivè interveniat matrimonium, sivè non.

18 Sequitur proindè, quòd ratione talis infamiæ, *ince-*

(28) *Gloss. in l. Quamvis la 2. C. de Adult. Baiard. ad Clar. §. Incestus. num.4. Boer. decis.318. Farinac. qu.149. n.61. apud Bict. q.116. n.23. Boss. Tit. de Coit. damn. n.6.*

(29) *Clar. §. Incestus. ℣. Sed quæro. circ. fin. & ibi Papo lib.22. Tit.9. Arrest.7.*

(30) *Clar. loc. cit. init. & ibi Grilland. de diver. crim. lib.3. qu.3. n.5. Conrad. Pract. fol.376. num.15. Gloss.1. ff. de Adult. Ber mon. de concub. fol.87. ℣. Sum modo.*

(31) *Farinac. qu 149. nu.12. & 14. apud quem multi.*

(22) *text. in l. si Adulterium. §.1. ff. ad leg. Iul. de Adulter.*

(†) *arg. text. in l. unic. C. de Raptor.*

(33) *Sanch. de Matrim. lib.7. disp.'5. num.4. Thesaur. de Pœn. Par.2. V. Incestus. nu. V. ℣. limita, trina.*

(34) *Trident. sess.24. cap.4. de Refor. matr.*

(35) *Salzed. ad Diaz. Prac. c.84. in fin. Emman. Sà in Aphor. Confess. V. luxuria. num.2. Gutier. Q. Q. Canon. lib.1. cap.23. num.3. Roderic. Sum. Tom.1. cap.209 num.2. concl.2. Sanctarel. Var. resol. qu.67. num.3. apud Barbos. in Trident. sess.24. cap.4. num.12. de Refor. Matrim.*

(36) *Farin. q.149. à n.108. usq. ad 115. apud Bict. qu.116. nu.18.*

(37) *text. in cap. Consanguineorum. 3. q.4.*

(38) *Conrad. de Incest. nupt. num.13. & 14. Turrecrem. in d. cap. Coniunctiones. 35. quæst.2. Laurent. Archidiac. & Menoch. de Arbitr. lib.2. Cas.502. num.54. apud Thesaur. V. Matrimonium cap.5. num.11.*

(39) *cap. Coniunctiones. 35. q.2.*

inceſtum committens irregularis efficitur, prout dicunt Doctores. (40)

19 Inſuper committens *inceſtum* ſub figurâ matrimonii, incurrit excommunicationem, ipſo facto, prout dicitur in quâdam *Clementinâ*, (41) quæ tamen cenſura reſervata non eſt, ut obſervat *Salzedo*. (42) ſi verò inceſtuoſus, non ſub figurâ matrimonii, excommunicatus, ipſo facto ſit, an potiùs ſit excommunicandus, controvertunt Doctores. Nàm aliqui (43) volunt, quòd ex inceſtu incurratur excommunicatio latæ ſententiæ ex *cap. ſi quis cum Matre* 33. *quæſt.* 2. Alii (44) volunt, quod excommunicatio ſit ferendæ ſententiæ, & ſe fundant in *cap. De his*. 35. *quæſt.* 3., & in auctoritate *Gloſſæ* in dicto *cap. ſi quis cum Matre*. 33. *quæſt.* 2. & in *Clementinâ* citatâ *in V. Matrimonialiter de conſang. & affin.* Ego autem ſalvâ tot Doctorum reverentiâ, dico, quòd ex juribus citatis nulla habetur excommunicatio nec latæ, nec ferendæ ſententiæ contrà ſimpliciter inceſtuoſos. Siquidèm dictum *cap. ſi quis cum Matre* apertè loquitur de habente in coniugium propriam matrinam; & ſic eſſet *inceſtus* ſub figurâ matrimonii, de quo non eſt quæſtio: idem etiam eſt de alio capitulo, in eo enim agitur de matrimonio inceſtuoſo, ut evidenter conſtat ex omnibus capitulis illius Quæſtinnis: *Gloſſa* autem prima citata concludit de *inceſtu* cum matrimonio, pròut de eo loquitur textus ipſius: de inceſtu abſoluto nihil dicit: *Gloſſa* pariter *Clementinæ*, nec verbum habet de hoc. Concludendum porrò, quòd ex dictis juribus nulla concluditur excommunicatio; nec alios Canones reperire mihi licuit, per quos talis Cenſura lata, aut ferenda ſit. Siquidèm *cap. Inceſtuoſi*. 35. *quæſt.* 8. ubi dicitur, quòd inceſtuoſi non debent à fidelibus ſalutari, nec oſculari, & ex conſequenti, tanquàm excommunicati haberi, loquitur de iis, qui nuptias inceſtas contrahunt, ut habet ibi *Gloſſa* in figuratione caſus. Quòd, ſi *inceſtus* eſſet coniunctus cum concubinatu, & Reus, Canonicè monitus, non deſiſteret, utiquè poſſet excommunicari; hoc tamen non eſſet ratione *inceſtus*, ſed ratione concubinatus.

20 Quantùm autem ad pœnam Clerici, *inceſtum* committentis, communis ſententia Doctorum (45) eſt, quòd ſit depoſitio, quandò tamen crimen in conſcientiam Populi devenerit; puta, vel ex ſe notorium ſit, & publicum facti; vel fiat publicum juris per ſententiam Judicis, ut dicitur in quodam Canone. (46) Sed re verâ ille Canon non loquitur de vero, & proprio *inceſtu*, ſed loquitur de coitu cum filiâ ſpirituali ex baptiſmo (ſeù collato, ſeù ab eodem levato) aut ex pœnitentiâ juxtà alios *Canones*. (47) Proindè cum talis coitus mitiùs puniendus ſit, quàm verus *inceſtus*, ut probavimus ſuprà *num.* 2., & prò illo ſancita habeatur in jure dicta pœna depoſitionis, ſequitur, quòd major pœna, quàm ſit depoſitio, *inceſtui* vero debeatur. Quod magìs ſuadetur ex hoc, quòd, ut diximus initio hujus paragraphi, *inceſtus* gravior eſt Adulterio, huic verò debetur depoſitio, ut probavimus §. *Adulterium num.* 33., ſequitur, quòd gravior pęna, quàm ſit depoſitio debeatur: & hoc maximè, ſi inceſtus inſignem haberet deformitatem, ut ſi eſſet cum ſorore, aut cum Nepte virgine.

21 Uſus tamen, & conſuetudo Curiarum eſt, quòd, ut alias diximus, crimina carnis puniantur pœnâ pecuniariâ, arbitrio Judicis, & pœnæ Canonicæ circà illa ſunt non tantùm mitigatæ, ſed etiam antiquatæ. Quò ad Regulares verò conſulere debet quiſquis proprias municipales Conſtitutiones. Nos nihil habemus peculiare de *inceſtu*; proindè Judex noſter in facti contingentiâ, ſuprà carcerem ſemeſtrem, debitum prò Fornicatione ſimplici, deberet aliam pœnam graviorem prò *inceſtu* iniungere: puta, aut carcerem magìs diuturnum, aut jejunia, & flagellationes ter in hebdomadâ prò aliquo, ſivè prò toto tempore, quo manet carceratus.

(40) *Turrecrem. in cap. Nec eam* 35. *quæſt.* 2. *num.* 3. *Farinac. quæſt.* 149. *num.* 136. *Sayr. de Cenſur. lib.* 7. *cap.* 12. *Theſaur. V. Inceſtus. num.* 11. *init.*

(41) *Clement. unic. de Conſang. & affin.*

(42) *Salzed. ad Diaz. Pract. cap.* 87. *§. laicus.*

(43) *Duena Regul.* 150. *Ampliat.* 1. *Farinac. quæſt.* 149. *num.* 16. *Paul. Grillan. de Pæn. omn. coit. quæſt.* 2. *num.* 4. *apud Theſaur. l. ſup. cit. num.* 111.

(44) *Theſaur. V. Inceſtus ℣. ſed contraria & ibi. Vitalin. in Clement. unic. num.* 28. *de conſang. & affin. Faber. in §. Si adverſus. in fin. Inſt. de Inceſt. nupt. Angel. Tr. malef. ℣. Che hai Adult. n.* 68. *Sanch. de Matr. lib.* 7. *diſ.* 48. *n.* 5. *Salzed. ad Diaz. cap.* 87. *§. laicus.*

(45) *Clar. lib.* 5. *§. Inceſtus. ℣. Sed quæro quæ. & ibi Didac. ſup.* 4. *Decret. fol.* 91. *num.* 3. *Theſaur. V. nIceſtus. nu.* 11. *& ibi Diaz. Pract. cap.* 87. *Barboſ. de Offie. & Pot. Epiſc. Alleg.* 110. *num.* 10.

(46) *cap. non debet. iunct. Gloß. final.* 30. *q.* 1.

(47) *cap. Omnes quos cap. Si quis Sacerdos* 30. *q.* 1.

§. VII.

Raptus.

SUMMARIUM.

1 Raptus dici potest tàm de hominibus, quàm de rebus.

Raptus hominis ad servitutem, aut venditionem dicitur Plagium.

2 Diffinitio raptus.

Abductio fœminæ ad tempus breve, ob commoditatem coitus, non est raptus.

Distantia loci non est necessaria ad raptum.

Nisi abductio fœminæ interveniat, raptus non est.

3 Abductio violenta, quorum respectu, accipi debeat.

4 Varia sententia circà dissensum voluntatis raptæ.

5 Lex Civilis contrà raptores, lata est favore tùm raptæ, tùm ejus Parentum, Tutorum, seù Curatorum.

6 Ius Civile vetat, matrimonium iniri posse inter raptorem, & raptam.

Lex Canonica corrigit in hoc jus Civile.

Tridentinum non immutat antiquos Canones circà hoc, addit solùm, quòd rapta, antè matrimonium ineundum, reddatur loco tuto.

De jure Canonico, raptus non est, si fœmina liberè consentit in raptum.

7 Pœna raptus non evaditur etiam juxtà Tridentinum quàmvis mulier consentiat.

Dictio nihilominùs, quid significet.

Opinio Henriquez, Roderici, & Ledesmæ explosa.

8 Improbatur opinio, quòd per matrimonium pœnæ raptus evadantur.

9 Ecclesia non sustulit pœnas temporales, latas à jure Civili contrà raptores.

Lex Canonica non corrigit Civilem, nisi in ordine ad spiritualia.

10 Examinatur violentia in raptu juxtà varios modos, quibus infertur.

Opinio, quòd mulier etiam volens, dicatur rapta.

11 Impugnatur dicta opinio.

Atrox vis, quæ dicatur in jure.

Violentia duplici modo infertur.

Novella de lenonibus exponitur.

12 Quandò in persuasione ad raptum, intrat dolus, tùnc adhibetur violentia.

Gutierrez, & Sanchez impugnantur.

Rapiens mulierem, dolosè seductam, incurrit pœnas raptus.

13 Mulier flexa suasionibus absquè dolo, si amasium sequitur, non dicitur rapta.

14 Quandonam dicatur suasionibus facta violentia.

Suasa à viro armato, dicitur potiùs consentire per metum, quàm persuasione.

15 Rapi potest ità puer ad turpe flagitium, sicut fœmina.

Quid, si fœmina raperet virum?

Gravior est raptus pueri, quàm fœminæ.

Mulier rapiens virum, juxtà aliquos incurrit pœnas raptus.

Alii negant.

16 Equior sententia est, quòd extraordinariè esset punienda.

Si fœmina rapiat virum, & ipse liberè consentiat in ejus matrimonium, non est necesse, quòd vir anteponatur in locum tutum.

Si raptus reservatur, ità reservatur prò fœminâ rapiente virum, sicut è contrà.

17 Rapiens puellam, & non ad explendam libidinem, non incurrit pœnas raptus.

Examinatur tamèn posita conclusio.

18 Raptum non committit abducens propriam uxorem per vim ad suos lares.

Vxor est de jure mariti, & eum sequi debet.

Mulier intrà bimestre à celebrato, & non consummato matrimonio, invito marito, potest ingredi Monasterium.

Consummato matrimonio, vir jus habet in corpus uxoris.

19 Sponsa de futuro consentiens, si dissentientibus Parentibus, abducitur, de jure Civili raptus committitur, dummodò copula sequatur.

Secùs, si copula non sequetur.

20 Raptus quoquomodò fiat, semper incurruntur pœnæ Canonicæ.

21 Quandò præcedunt sponsalia, puella consentit, de jure Canonico raptus, non est.

22 Tali casu puella non est reddenda in loco tuto, ad contrahendum matrimonium, si constet, eam consensisse plenè ad fugam.

1 Post Incestum in genere luxuriæ, sequitur *Raptus*. Sciendum autem, quòd *raptus* secundùm *Goffredum*(1) dicitur tàm de hominibus, quàm de rebus; sed secùdùm proprietatem verborum, *raptus* rerum d*icitur rapina*; sed hominum vocatur *Raptus* absolutè. Contingit autem hominem, sivè mas fuerit, sivè fœmina, posse rapi ad finem explendæ libidinis; sivè ad redigendum eum in servitutem, seù vendendum &c. primo modo, dicitur *Raptus*; secundo autem vocatur in jure (2)*Plagium*, & de hoc crimine habetur *Titulus in Digestis*.

2 Hìc autem loquimur de crimine *Raptus*, quòd potest diffiniri, quòd sit *violenta Abductio hominis de loco ad locum, ad finem retinendi in ordine ad copulam carnalem*. Notanter autem dixi *abductio de loco ad locum, ad finem retinendi*, nàm, si causâ commodioris coitus, quis abduceret feminam de Camerâ ad Cameram, & etiam de domo ad domum, aut de agro ad sylvam, & habitâ copulâ, dimitteretur, non posset tali abductio, quàmvis violenta, dici *raptus*, ut communiter dicunt Doctores. Siquidèm *raptus* non importat quamvis abductionem, etiam momentaneam, aut ad breve tempus, sed requirit retentionem, ac occultationem personæ per aliquod tempus longum prudentis viri judicio. Et in tali retentione, & occultatione potiùs, quàm in abductione de loco ad locum, consistit principaliter ratio *raptus*. Si enim quis raperet puellam de domo Vicini, contiguâ propriæ domui, & occultatam in hàc

(1) *Goffred. Summ. Rubr. de Rapt. nu. 1.*
(2) *Tit. ad leg. Fab. de Plagia. ff. lib. 48.*
(3) *Bald. & Alex. in l. sed eximendi. ff. Ne quis eum qui. Boss. Tit. de Rapt. mul. num. 3. Clar. lib. 5. §. Raptus V. Et dixi. Bicl. qu. 115. num. 24. & ibi Cuman. Cons. 95.*

hàc retineret, profectò esset raptor, nèc tamèn rapta abducta fuisset de loco ad locum, valdè longinquum. Similiter, si quis raptam abduceret ad locum, etiam distantem ad duo, vel tria milliaria à propriâ domo, & constupratam statim paternis laribus restitueret, tenetur quidèm de stupro, ac illatâ violentiâ, minimè tamen crimine *raptus* deliquisset. Nec audiendus est circà hoc *Moronus*, (2) qui vult, quòd *raptus* sit, quotiescumque vis infertur feminæ ad copulam, sivè amoveatur, sivè non, de loco, in quo est; nisi enim interveniat abductio extrà proprios lares, non erit *raptus*, sed stuprum, ut in superioribus §. *stuprum* dictum est.

3 Dixi autem *Abductio violenta*. Porrò violentia hæc radicaliter consistit in dissensu voluntatis ipsius raptæ, aut illorum in quorum potestate est, vel utrorùque; quòd autem violentia inferatur armis, aut non, actu, seu metu ejusdem, perindè est, ut Doctores (4) testantur.

4 Circà talem dissensum autem contrariæ sunt sententiæ Auctorum; nàm nonnulli (5) volunt, quòd, si fœmina liberè consentit se abduci à domo, quàmvis ignorent, aut dissentiant ii, sub quorum est potestate, non tamen est verus *raptus*; nec intrat ordinaria pœna hujus criminis, sed alia extraordinaria. Alii è contrà volunt, quòd etiam, si ipsa *raptui* consentiat, sivè ab initio, sivè ex post facto, si parentes, Tutores, aut Curatores dissentiant, aut ignorent; esse verum *raptum*, (6) & se fundant in quâdam lege (7) Codicis, in quâ habetur, *raptus pœnæ omnes subiaceant sivè volentibus, sivè nolentibus virginibus, sivè aliis mulieribus, tale facinus fuerit perpetratum* (7) nonnulli tentant has sententias concordare, dicendo, quòd secunda debet intelligi de consensu obtento muneribus, prætio, aut dolo, si quidèm omnia hæc causant involuntarium Cæterùm, si consensus raptæ omninò liber interveniat, nunquam *raptum* committi, & sic tenent multi, quos dat Bictus, (8) qui inter hos recenset *Clarum*, sed immeritò, nàm in libro meo, *Clarus* non habet hoc: idem tamen sensit *Marsilius*. (9)

5 Ego puto, in hoc casu esse distinguendum. Vel enim loquimur de hoc crimine in ordine ad pœnas de jure Civili; aut ad easdem de Canonico. Si de primo, verior est secunda opinio, ipsa enim fundata est in expressis verbis textus; & nisi velint Doctores esse destructores legum, non possunt contrà apertam ipsarum dispositionem opinari, lex autem illa unica de *Raptoribus*, si attentè legatur, apparebit, latam fuisse non simpliciter favore fœminarum sed etiam favore parentum, nè ipsis invitis, filiæ ad ipsarum placitum nubant. Nihil igitur facit ad minuendam malitiam *raptus* consensus raptæ. Si quidèm ista benè potest cedere juri suo, & proprio consensu minuere de malitiâ raptoris; nequit tamen vitare per talem consensum, quin parentes ex raptu offendantur; & iniuria parentum vindicari debet pœnis sancitis: & hoc modo locum habet dicta lex, quantùmvis fœmina consentiat in *raptum*, ut vult secunda opinio.

6 Si autem loquamur de pœnis sancitis in jure Canonico, vera est prima opinio. Si quidèm lex Canonica in materiâ, tangente Sacramentum matrimonii, corrigit jus Civile; & ità dùm hoc vetuit consistere posse matrimonium inter raptorem, & raptam, quantùmvis interveniat consensus non solùm istius, sed etiam ejus parentum; ut pluribus in locis in jure (10) habetur, lex Canonica vult, quòd, quantùmvis interveniat dissensus parentum, si tamen fœmina consenserit (vel antè, vel post *raptum*) in matrimonium raptoris, matrimonium perfici possit, ut habent duæ Decretales (11), nèc circà hoc aliquid innovavit *Tridentinum*, (12) nisi quòd noluit esse validum matrimonium, nisi fœmina posita fuerit in loco tuto, in quo plenâ gaudeat libertate, & denuò in matrimonium consentiat; vel primò in ipsum assentiat. Hinc ergò est, quòd, cùm jus Canonicum habeat tantùm prò obiecto libertatem fœminæ, nè illi inferatur violentia, lædens contractum Sacramentalem, si hæc cesset, consentiendo in *raptum* sui, decernit *raptum* non committi, nec raptum dici, ubi mulier consentit, ut dicit *Glossa* notabilis, (13) quantùmvis parentes dissentiant; & ex consequenti non intret pœna *raptus* in tali casu, ut voluit prima opinio.

7 Tamen attentè legendo textum Concilii, apparet, quòd nec verum sit, quòd ex consensu, etiam pleno, mulieris, pœna *raptus* evadatur. Siquidem ità habet, *si rapta à raptore separata, & in loco tuto, ac libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat, & nihilominùs raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, perpetuò infames &c.* Perpendenda est illa dictio *nihilominùs*, quæ secundùm Doctores, (14) dispositionem auget, & eam præcisam reddit; & ut ex diversis juribus (15) colligit *Albericus*, idem importat, ac *non minùs*. Si ergò vult Concilium, quòd raptor incurrat pœnas excommunicationis infamiæ &c., non minùs, si mulier in matrimonium sentit, idem est, quòd absolutè tales pœnas subeat, iisque præcisè mulctetur, tanquàm verus raptor, quàmvis in *raptum*, & subindè in matrimonium rapta consenserit, & sic concludunt plures. (16) Et nulla prorsus est consideratio *Henriquez, Roderici, & Ledesmæ* (17) opinantium contrarium, ex eo, quòd mulier cogeretur ducere virum infamem; tùm quià in ejus potestate est ducere, aut non; tùm quià infamia viri ipsam non afficit; tùm quià, si ipsa ab initio in *raptum* consensit, ipsa etiam est Rea.

8 Nescio porrò, quomodò nonnulli Auctores, quos citat *Barbosa*, (18) opinari possint, raptorem contrahentem matrimonium cum raptâ, esse omninò liberandum à pęnis *raptus*. Si enim loquantur de jure Civili, resistit manifestè textus, improbans absolutè tale matrimonium;

Ff pro-

(2) *Moron Respons. 96. nu. 14.*
(4) *Sanch. de Matr. lib. 7. dis. 12. nu. 5. Decian. lib. 8. cap. 7. n. 6. Farinac q. 145. n. 130. apud Bict. q. 115. n. 19. in fin.*
(5) *Alberic. Bald. Cyn. Marsi. Salyc. in l. Vnic. C. de Rapt. Decian. lib 8 cap. 7. n. 19. Sanch. loc. cit. n. 8. & 9. Baiard. Menoch. Farinac. loc. cit. nu. 131. apud Bict. d. q. 115. nu. 17. Thesaur. V. Raptus V. nota quarto.*
(6) *Clar. §. Raptus V. Adde quod poena. & ibi Alberic. in l. Raptores n. 7. C. de Epi. & Cler. Boss. Tit. de Rapt. n. 15. Dionys. Gothofr. ad l. Vnic. litt. E. C. de Raptor. Gutier. de matrim. cap. 86. n. 17.*
(7) *l. Vnic. C. de Raptor. §. Pœnas. in fin.*
(8) *Bict. d. q. 115. n. 16. & ibi Berber. Baiard. menoch. Farin. & Clar.*
(9) *Marsil. Cons. 61. num. 23.*
(10) *l. Vnic. §. Nec sit C. de Rapt. Novell. de mulie. rapi. pass. Coll. 9. Novell. de ea quæ rapi. nub. Imperat. leo Const. 35.*
(11) *Cap. Cum causam. cap final. de Raptor.*
(12) *Trident. sess. 24. cap. 6. de Refor. matrim.*
(13) *Gloss. notab. in cap. Cum causam extrà. de Raptor.*
(14) *arg. l. Qui in poestati? in fin. ff. Qui testa. fac. poss Gonzal. ad Reg 8. Cancell. § 7. Proemial. n. 124. apud Barbos. dict. 215.*
(15) *cap. fundamenta. § Quod si secus. V. At nihilominus. de Elect. in 6. l. Isqui §. Postea. iunct. Glos. ff. Quod vi aut clam. Alberic. diction. V. nihilominùs.*
(16) *Sanch de Matr. lib. 7. Disp. 13. n. 1. V. Ab hac. se?. de Inst. lib. 4. cap. 3. dub. 9. nu. 69. Farinac. q. 145. n. 14. & 102 apud Barbos. in Tr. sess. 24. cap. 6. de Matr. num. 10.*
(27) *Henriq. summ. lib. 12. cap. 14. §. 4. V. si ducat. Roderic. summ. Tom. p. cap. 232. V. lo sexto. Ledesm. summ. de sacram. matrim. cap. 16. vel 26. dub. final. apud Barbos. loc cit*
[18) *Marsi. Cæpol. Bors. Gomez. Baiard. Decian. Cancer. apud Barbos. loc cit. num. 11*

proindè dici non potest, quòd hoc, si sequatur, tollat pœnas *raptus*, de illo jure latas. Si intelligant de Canonico, nec minùs, tùm quia hoc etiam in tali casu afficit pœnis infamiæ, excommunicationis &c. raptorem, ut dictum est; tùm quia, ut infrà dicam, lex Ecclesiastica, quantùmvis validet matrimonium, improbatum à jure Civili, non tamen per hoc tollit pœnas prò bono Reipublicæ, à se latas contrà raptores. Ad plus possent talem conclusionem firmare, si præcessisset matrimonium consummatum, aut ratum, vel saltem legitima sponsalia, & interveniret plenus consensus mulieris, quæ fortè, dissentientibus parentibus in matrimonium, ex novâ causâ, consentiret, se rapi. Sed hæc potiùs dicenda esset fuga puellæ, non autem *raptus*; & in his terminis loquitur capitulum *Cum causa. Extrà de Raptor.* & tenet etiam *Paulus de Castro*. (19) Cæterùm iis non præcedentibus, quantùmvis post *raptum*, mulier consentiat plenè, & liberè in matrimonium, etiam posita in loco tuto, & libero, juxtà dispositionem *Tridentini*, tamen raptor subire debet pœnam *raptus*, ut multi (20) scribunt. Et ità declaratum fuisse à præclarissimo *Senatu Mediolanen.* scribit *Clarus*. (21)

9 Non assentio autem opinioni *Sanchez*, & *Pauli de Castro* (22), quòd circà pœnas *raptus*, & signanter circà amissionem bonorum, latam contrà raptorem de jure Civili, hoc sit correctum à *Tridentino*; & ex consequenti Judex laicus in facti contingentiâ debeat regulare sententiam juxtà jus Canonicum, non verò Civile. Si quidèm Ecclesia nec limitat, nec modificat, nec tollit leges Civiles, nisi in ordine ad res spirituales: in materiâ *raptus* statuit, contrà jus Cæsareum, matrimonium validum inter raptorem, & raptam; cùm enim hoc sit Sacramentum, ad Ecclesiam spectat leges ferre circà illud, & proprias pœnas decernere Sed quò ad pœnas, quas raptoribus apposuit jus Civile, nihil statuit contrarium Ecclesia, tale enim delictum nihil habet affine cum re spirituali, maximè si fiat solummodò ad libidinem explendam; & ideò Reus non debet evadere pœnas Civiles, saltèm moderatas, ut post *Peguer. Decis. crimin. 45. per tot. tenet Guttierrez de matrim. c. 86. n. 25.* Et juxtà superiorem conclusionem tenet apertè *Glossa in c. Cum secundùm leges in V. Certoque casu. de Hæret. in 6. & in cap. Possessor. V. sed utrum leges. & in V. Possess. circ. med. de Reg. iur. in 6.* Benè verum est, quòd Ecclesia correxit jus Civile in ordine ad lucrum substantiæ raptoris, quod fiebat à raptâ, si hæc minimè in matrimonium raptoris consensisset. Siquidèm Imperator (qui statuerat, omnia bona raptoris danda esse mulieri raptæ in pœnam delicti, & compensationem offensæ) in aliâ Novellâ (t) decrevit, quòd, si contrà prohibitionem legis Civilis, rapta consensisset in matrimonium *raptoris*, *bona nullo modo tribuerentur mulieri, sed ipsius parentibus viventibus, si tamen nuptiis huiusmodi minime consenserint. Quòd, si etiam isti consenserint in tale matrimonium, sivè mortui fuerint, bona raptoris fisco applicentur.* Quià verò talis dispositio retrahere poterat mulierem à nuptiis cum raptore, & sic ex indirecto læsa remanebat libertas ad Sacramentum matrimonii, plenariè requisita, *Tridentinum* (u) hanc legem correxit, & voluit, quod teneatur raptor mulierem raptam (sivè eam duxerit in uxorem, sivè non duxerit) decenter, arbitrio Judicis, dotare, & sic de bonis raptoris aliquid consequi etiam illi nubendo.

10 Examinanda autem venit adhùc *violentia* in raptu in ordine ad modum, & formam, secundùm quam adhibetur. In citatâ *l. unicâ C. de Raptoribus* habetur sic. *Hoc ipsum velle mulierum ab insidiis nequissimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur. Nisi enim eam sollicitaverit, nisi odiosis artibus circumvenerit, non faciet eam velle, in tantum dedecus se prodere.* Ex quo textu deducitur ab aliquibus conclusio, quòd de jure Communi rapi etiam dicatur mulier volens, pròut scribit *Bossius*, (23) qui ait mirabilè esse rationè, quâ circà hoc tangit citatus textus; puta, quòd mulierum velle obtinetur sollicitationibus, & artibus, ob quæ inductâ esse *violentiam* dici possit. Statuunt proindè conclusionem, quòd *violentia* etiam dicitur fieri, dùm quis pertrahit animum mulieris ad votum suum, donis, & sollicitationibus; & quòd mulier, quæ inducitur ad adulterium, dato sibi auro, licèt contenta fuerit, tamen invita habetur; & ille, qui aurum dedit, punitur pœnâ Statuti contrà inferentes *violentiam*; hæcque fuit opinio *Angeli*, quem secutus est *Decius* apud citatum *Bossium*. (24)

11 Sed hæc conclusio falsa absolutè est, nec sustineri potest, quòd *violentia* dicatur illata mulieri per preces, suasiones, & dona, nisi dolus interveniat. *Violentum* enim à Philosopho dicitur (ut aliàs tetigimus) *cuius principium est extrà non conferente vim passo*; & sic *violentia* dici debet inducta, aut facta mulieri, quandò ad actum, ad quem per *violentiam* ipsa inducitur, nullo modo concurrit per actum voluntatis suæ aut plenè liberum; aut conditionatè saltem volitum. *Violentia* primo modo fieret, si mulier nolens paternam domum deserere, raperetur *per vim*, nempè illâ ligatâ, & extrà paternos lares deportatâ; *aut metum*, puta, apposito ad jugulum pugione, illicò jugulanda, ni raptorem sequatur; & hæc in jure (25) vocatur atrox vis, quæ tantùm criminaliter punitur, ut scripsit *Baldus*. (26) secundo modo est, quandò dolosis suasionibus mulier induceretur ad consensum in *raptu*, puta, quià raptor promittit nuptias legitimas; vel consentit in matrimonium, quià raptor jactat se divitem, nobilem &c. cùm contrarium sit, vel consentit ire cum raptore, quià promisit ducere eam in unum locum, & tamen in diversum locum abducit. Et ratio est, quià consensus in hoc casu est conditionatus, & in tantùm est volitus *raptus*, in quantùm est volita conditio, apposita *raptui*; quâ deficiente, nullus est consensus in *raptum*. Deficiente autem consensu in *raptum*, sequitur, quòd mulieri tali casu dicatur facta *violentia*, & hic est verus sensus citatæ legis Vnicæ de *Rapt. virg.* & in eodem etiam sensu loquitur *Novella* 14. *de lenonibus Collatione* 3. in quâ se fundat *Angelus*, & *Decius*; in hâc siquidèm damnantur lenones, qui ad proprium quæstum solebant *invenculas miserandas decipere promittentes calceamenta, & vestimenta, & his venari eas, & deducere ad Civitatem, & habere constitutas in suis habitationibus, & cibum eis miserandum dare, & vestem, & deinceps tradere ad luxuriam*; & infrà, *cum arte, & dolo, & necessitate ad luxuriam deducebant*; videbantur enim miserandæ tales puellæ *voluntariæ* se committere lenonibus ad meretricium exercendum, eò quòd sequebantur voluntariè lenonem persuadentem ipsis, ut illum sequerentur perducendæ

à villis

(19) *Paul. de Castr. in l. Raptores. V. Item Quæro C. de Epi. & Cler.*
(20) *Matt. de Aflict. in Constitut. si quis rapere q. 6. Carrer. Pratic. cri. §. circa tertium. nu. 14. Aflict. sup. Const. Par. 1. Rubr. 19. nu. 15. Molin. de Iur. nupt. lib. 1 comp. 10. n. 40. & seqq apud Barbos. in Trident. sess. 24. cap. 6. de Matr. n. 11. V Contra Andr.*
(21) *Clar. lib. 5. §. Raptus. V Adde quod pena.*
(22) *Sanchez. de matr. lib. 7. disp. 12. n. 15. & 27. Paul. de Castr. in l. Raptores. V. Item quæro si raptor. C. de Epi. & Cler. apud Boss. Tit. de rapt. mul. n 18.*
(t) *Novell. de Mulie. rapt. 143. Coll. 9* (u) *Trid. sess. 24. de matr. c. 6.*

(23) *Boss. Tit. de Rapt. muli. num. 15.*
(24) *Angel. in Auth. de lenon. in fin. arg. l. 1. §. Persuadere. ff. de serv. corr. Dec. Cons. 170. col. 2 apud Boss. l. c. Sayr. apud Ricc. Colle. 911*
(25) *text. in l. 1. §. Hoc interdictum. ff. de Vi & vi armæ.*
(26) *Bald. Cons. 177. circ. fin. lib. 3.*

villis in Civitatem, & domum ipsorum. Tamen voluntaria, & spontanea non erat vita meretricia ipsarum, sed ad eam erant coactæ, siquidèm ex dolosâ promissione vestium, calceamentorum, victus, & honesti famulatus consentiebant in sequelam lenonis, non quidèm absolutè, sed conditionatè; puta, si promissa, & repræsentata sibi, vera fuissent. At quià conditiones deficiebant, sequebatur, quòd ad meretricium dicebantur *violenter* adductæ, quàmvis voluntariè lenoni se commisissent. Concluditur igitur, quòd tunc solùm intret in muliere consentiente se rapi, *violentia*, quandò raptor per dolosas promissiones ab eâ extorquet consensum. Et hoc apertè patet, ponderando verba textus in dictâ *l.Vnic.§.Pœnas. in fin.C.de Rapt.virgi.* ubi ait. *Nisi* (raptor) *odiosis artibus circumvenerit, non faciet eam velle &c.* Porrò suasiones, preces, munera oblata, promissiones &c. non possunt dici ex se *odiosæ artes*, sunt imò *amabiles*, cùm naturaliter mulieres ament, sibi amasii suasionibus, ac precibus correspondentiam in amore persuaderi; munera conferri; ac promissionibus melioris status ad illius sequelam allici. Sed tales *artes* tunc solùm evadunt *odiosæ*, cùm factas promissiones, effectu vacuas, & dolosè fictas deprehendunt. Undè fit, quòd, deficiente (tali casu) voluntatis consensu libero, intret *violentia*.

12 Deducitur hinc, quòd, quandò in persuasione, quæ fit mulieri ad *raptum*, seù adulterium, intrat dolus, dici potest, quòd ipsi fit *violentia*; non quidèm vis ab externo adhibita; sed *violentia*, puta, quià ad actum illum mulier perducitur non volens; si quidèm illa voluit potiùs condictionem appositam actui, quam actum ipsum; undè, si deficiat conditio, sibi dolosè insinuata, remanet actus nudus, simpliciter ab eâ nolitus. Ut, si dolosè nauclerus suadeat mercatori proiectionem mercium in mare, ad vitandam submersionem, mercator vult proiectionem liberè ex parte potentiæ, sed ex parte actus vult conditionatè; puta, si periculum submersionis adest, & per proiectionem vitetur: quòd, si talis conditio desit, nec periculum adsit, proiectio est simpliciter nolita: & sic est in casu nostro. Undè assentiri non possum opinioni *Ioannis Gutierrez*, & *Thomæ Sanchez* apud eundem, (26) qui volunt, quòd, si dolis circumventa virgo rapitur, non sit locus pęnis *raptus*, quià, ex quo non intervenit *violentia*, non est propriè *raptus*. Contrarium enim verius est; concedo enim, quòd nō intervenit vis; sed, cùm adsit dolus, ut probatum est, intervenit nolitio, & ex consequenti *violentia*. Et videre nescio, quomodò rapiens hoc modo puellam cum dolo, non committat verū *raptum*. Si quidèm quidditas delicti determinatur à jure Civili, sanciente, *raptum* esse etiam, quandò mulier dolosis precibus circumventa consentit in *raptum*, nec *Tridentinum* in qualificādo delicto se ingerit, sed supponit delictum tale esse, quale à jure Civili determinatum est; & corrigit jus Civile tantùm, quò ad validitatem matrimonii; nec pęnas à jure Civili sancitas tollit, ut suprà *n.* 9. dictum est. Undè concluditur, quòd raptori mulieris, dolo circumventæ, debentur pęnæ *raptus*, non quidèm tantæ, & tales, sicùt quandò simpliciter mulier non consentit, & absolutâ vi rapitur, sed paulò minores, ut inferius dicetur. Etenim, si illi non infertur plena vis, sivè violentia atrox, infertur tamen aliqualis violentia, quæ punibilis est, ut ex jure deducitur (*x*), & dicunt Doctores.

13 Deducitur etiam à contrario, quòd, quandò abest dolus, & mulier, precibus flexa, consentit in *raptum*; ut si raptoris, & raptæ sit par conditio, aut melior conditio raptoris, quàm raptæ, nullo modo dici potest, quòd *violentia* interveniat; sicut etiā, quandò precibus amasii puella flectitur ad eam sequendam; sivè auro, aut muneribus inducitur. Si quidèm talis dicenda est *voluntaria* fuga, nō *raptus violentus*. Quià, quàmvis vel prece, vel prætio, vel muneribus, inducatur ad consensum, aliàs non consensura, tamen cōsensus ille est plenè voluntarius, nec ulla violentia adhibetur, arbitrio mulieris; potest quippè & auro & precibus reniti; quòd, si non facit, liberè cōsentit in id, quod muneribus illi suadetur. Scio, quòd communis opinio est, (ut testatur *Clarus* §. *Raptus.* ℣. *Adde quod pœna*) quòd etiam, si mulier se rapi consentiat, *raptus* committatur, & intret ejus pęna ordinaria, quià ex tali rapinâ, licèt ipsa sit contenta rapi, tamen iniuriantur parentes, & affines; tamen, ut optimè advertit *Mascardus Conclus.* 1254. *n.*28. *de Probat.* talis opinio militat, quandò mulier consensit ex dolosis suasionibus, sibi factis, & non aliter, si enim liberè consensit, aut ex se, aut ex tentationibus non dolosis, *raptus* nullo modo est.

14 Verum est, quòd etiam solæ preces importunæ, juxtà quosdam Auctores (27), quos sequitur *Gutierrez*, violentiæ aliquandò æquiparantur: hoc autem est, quandò à formâ, & dispositione deprecantis, mulier coniicit, quòd, si precibus non acquiescat, vir ad vim, atrocèque violentiam se convertet; hoc autem præcipuè esset, si vir armatus mulierem rogaret auctoritativâ quâdam formâ, ità ut ab eâ induci possit mulier in metum, quòd mutilabitur, aut occidetur, nisi consentiat. Quod etiam spectavit *Imperator Leo*, in quâdam Constitutione (28) post Novellas, & Edicta Justiniani, in quâ sancivit, quòd, si ad raptum virginis homo armatus incederet, gladio irremissibiliter feriretur. Si autem absquè armis, pœnâ mitiori plecteretur; & rationem dispositionis reddit dicens; *Vt potè, qui eò quòd cum armis ad id factum processerit, nequè ab homicidio immunis sit*, innuens, quòd, qui armatus vadit ad *raptum*, quàmvis precibus tantùm mulierem pulset, tamen ostendit animum occidendi, aut mulierem, nisi consentiat, aut alios qui *raptui* volent obsistere. Tamen consensus mulieris per tales preces obtentus, esset per veram violentiā absolutamque; & impropriè dicenda esset mulier consentiens precibus importunis; sed dicenda esset violentata per metum etiam cadentem in virum constantem.

15 Dixi autem suprà *num.* 2. quòd *raptus* est *abductio hominis*, pròut homo est generis communis. Nàm ità potest esse, quòd rapiatur puer ad libidinem, sicut puella, & tali casu ambigendum non est, quòd raptor puniendus esset pęnâ *raptus* feminæ, imò majori, quò majus est flagitium innominabile congressu naturali, quod videtur innuere *Clarus*. (29) Et quàmvis de hoc casu, ut potè de rarò contingenti non habeatur lex, hoc tamen dictat naturalis ratio, adiuta etiam argumēto legis. (30) Quid, si raptus pueri non esset ad abusum nefandum, sed esset ad usū naturalem; nempè, si femina potens, rapi faceret adolescētē, teneretur nè femina pęnâ raptoris? Ambigunt circà hoc Doctores, nonnulli enim, post quandā *Glossam*, (31) tenent quòd sic, ūdè *Marsilius* dicit hanc cōmunē opinionē Doct. *Angel.* testatur se vidisse eā usu positā, dùm meretrix quędā, quæ adolescentē rapuerat, fuit combusta *Florentiæ*, &

(26) *Gutierr.de Matr.c.*86.*n.*15.*& ibi Sanch.eo.tit.lib.*7.*disp.*13.*n.*12

(*x*) *arg.l.*1 *§.final.ubi Bart.ff.de extrao.crim.Ripa in l. Rem quæ nobis.col.*1.*ff.de Acqui poss.Paul.de Castr. in l.sed eximendi.ff. nequis eum qui Boss.Tit.de Rapt.mul.nu.*15.*in fin.*

(27) *M.Ant.Cuch.Instit.major.lib.* 5. *Tit.* 12.*n.*120. *Alphons.a Veracruc.Append.ad specul.coniug.fol.* 82. *Sanch. de Matrim.lib.*7. *disp.*13.*n* 11.*apud Gutierr.loc.sup.cit.num.*14.*in fin.*

(28] *Leo Imperat.Const.*35.*de Raptor. virg.*

(29) *Clar.§.Raptus.* ℣. *Vnum tamen.Goffred.in sum.Rubr.de Rapt.n.*9

(30) *l.Cum vir.C.Ad leg.Iul.de Adult.*

(31) *Gloss.in l.Vnic.in V.sponsam.C.de Rapt.ubi Marsil. n.* 223. *Ant. Gomez.ad l.*80.*Taur.n.*37.*Angel.in cit.l.Vnic.in fin. Papo lib.* 22.*Tit.*6.*Arrest.*3.*apud Clar.l.citat.* ℣ *sed pone.*

Papo confirmat, eam practicari in *Galliâ*. Alii verò (32) volunt, quòd, cùm pœna legis *Unicæ.C.de Raptor.vir.* sit valdè rigorosa, & ipsa loquatur expressè de *Raptoribus* fœminarum à viris facta, & non è contrà, non veniat proindè ad fœminas raptrices masculorum extendenda, juxtà vulgatum Doctorum axioma, *pœnales leges extensionem non admittere*.

16 *Clarus*, in secundam inclinans, dicit, se Ream talis delicti esse puniturum pœnâ extraordinariâ gravi, & citrà mortem. Et hæc sententia æquior est; quià non currit omninò paritas inter adolescentem, & puellam. Hæc siquidèm, licèt cum difficultate, invita tamen simpliciter potest vitiari; & amissâ virginitate, labefactatur in famâ irremediabiliter; quòd non est in viro, qui nolens nullâ vi ad congressum potest impelli; & per actum carnalem non periclitatur in famâ: hoc autem dico regulariter. Cæterùm possunt dari in casu particulari tales circumstantiæ raptus, quæ sufficiant ad movendum rationabiliter animum Iudicis ad sequendam primam opinionem. Accedit, quòd pœnæ Canonicæ latæ à Concilio in viros raptores, non possunt convenire raptricibus, (demptâ excommunicatione) ut proindè validum esse matrimonium inter fœminam raptricem, & virum raptum (si tamen hic consentiat post *raptum*,) etiamsi vir non sit positus in loco libero, & tuto, scribunt communiter Auctores (33) eò quià Decretum Concilij, cùm sit odiosum, nolunt posse extendi ad fœminas. Uerum est, quòd, si *raptus* simpliciter reservetur ab Episcopis, ità incidet in casum reservatum mulier rapiens virum; sicut vir incidit rapiendo fœminam; est enim verus *raptus* etiam ille, proindè sub reservatione comprehenditur, ut innuit *Moronus*. (34)

17 Dixi tandem suprà *num. 2.* quòd raptus sit *in ordine ad copulam carnalem*; nàm, si esset ad alium finem, non veniret sub crimine *raptus*. Firmant proindè Doctores conclusionem, quòd, si rapiatur puella, non gratiâ libidinis, sed causâ contrahendi cum eâ matrimonium, aut si matrimonium sit jàm contractum, non incurratur reatus *raptus*. Tamen, talis conclusio cum sobrietate accipienda est, & examinanda secundùm jus Civile, & secundùm Canonicum. Supposito enim, quod suprà dicebamus, quòd nec antiqui Canones, nec Concilium correxerit jus Civile, nisi tantùm circà validitatem matrimonii inter raptorem, & raptam, relictâ alioquin qualificatione criminis, & ejus pœnis antiquæ dispositioni juris Cæsarei; ab hoc petenda est ratio vera criminis *raptus*. Et quià Concilium ulteriores addidit pęnas spirituales contrà raptores, libranda erit adhuc res de jure Conciliari

18 *Raptum* non esse (spectato omni jure) quandò, qui contraxit per verba de præsenti cum puellâ in facie Ecclesiæ, & elapso bimestri, eam reluctantem etiam, ac parentibus invitis, abducit per vim ad proprios lares, manifestum est. Cùm enim vxor sit de jure mariti, & cum eo vivere debeat, ut habetur in jure, (35) & elapsum supponatur bimestre deliberationis (intrà quod invito coniuge potest alius ingredi Monasterium) (36) vir cogens vxorem suam ad secum cohabitandum, & sibi reddendum matrimoniale obsequium proprio utitur jure, nec in aliquam legem peccat. Et hoc etiam esset, si bimestre elapsum non esset, dummodò matrimonium fuisset consummatum; tali enim facto acquirit vir plenum jus in corpus vxoris, ut notum est. (37)

19 Si verò matrimonium contractum non est, sed de matrimonio præcesserunt sponsalia, & rapitur mulier ad matrimonium contrahendum, quantùmvis ipsa consentiat, si tamen dissentiant Parentes, & sequatur copula, de jure Civili verus *raptus* est. Conclusio manifesta est ex Textu legis *Unicæ.C. de Raptu Virginum*. Sic enim habet, *Raptores Virginum honestarum, vel ingenuarum, sivè jam desponsatæ fuerint, sivè non &c.* & concludit *maximè, cùm virginitas, vel castitas corrupta restitui non possit*; quæ ultima clausula includit rationem dispositionis legis. In tantùm enim vult lex, *raptum* committi, in quantùm mulier rapta uitiatur, sivè præcesserint sponsalia, sivè non; sivè ipsa consentiat, sivè non; dummodò parentes dissentiant. Undè sequitur, quòd, si copula non sequatur, & raptus sit ad solum finem matrimonii, de jure Civili *raptus* non committatur, nec intrent illius pęnæ, quidquid dicat *Peguera Decis.* 42. *Rotæ Cathalon.* Et secundùm istam limitationem accipi debet suprà data conclusio, quam docet *Bossius*, (38) & accipi etiam debet *Antonius Faber*, (39) dum vult, quòd raptus non committatur in virginem abductam causâ matrimonii, consentientibus agnatis, licèt inscio, aut invito curatore. Si enim eam cognoscit, quàmvis cætera constent, intrat dispositio juris Civilis, & pęnæ veri *raptus*.

20 De jure porrò Canonico, *raptus* etiam ad finem matrimonii, sivè fęmina vitietur, sivè non, semper infert pęnas Ecclesiasticas, & proindè verus *raptus* est. Ratio est, quòd pęna raptoribus apposita est, quòd matrimonium contractum cum raptâ, non subsistat, nisi illa loco tuto restituatur; & hæc pæna semper incurritur, tàm si mulier rapta sit ad libidinem, quàm si fuerit ad matrimonium; tàm si mulier fuerit à raptore cognita, *quàm* non; sequitur igitur, quòd etiam aliæ pęnæ, puta, excommunicationis, infamiæ &c. quæ per eandem legem Conciliarem sunt sancitæ, incurrantur; non enim ulla habetur ratio, quarè hæc tantùm pęna, non autem reliquæ etiam incurrantur.

21 Quid autem, si præcesserint sponsalia, & puella consentit in *raptum*; ex eo, quòd causa *raptus* est tantùm dissensus parentum, aut consanguineorum, non autem ipsiusmet fęminæ. Dico, quòd *raptus* non committitur de jure Ecclesiastico; Siquidèm, loquendo de hoc, *raptus non dicitur admitti, quandò antè de nuptiis agitur*, ut habet Canon, (40) & cùm hìc præcesserint sponsalia, malitia illius criminis evaditur; & ità nec pœnæ Ecclesiasticæ intrabunt.

22 Quòd, si dicatur, quòd etiam tali casu matrimonium erit nullum, nisi fęmina loco tuto reddatur, quòd, ut diximus, pęna Raptoris est; Undè, si pęna hæc tali casu incurritur, etiam reliquæ incurri debent. Respondeo, quòd nec illa pęna intervenit, si constet, *raptum* fuisse cum pleno consensu mulieris; siquidèm hæc tantùm fuit introducta, favore libertatis contractus, ad Sacramentum requisiti; quæ, cùm supponatur adesse, non potest aptari talis pæna, sicut nec reliquæ.

(32) *Grilland. de Diver. crim. lib. 3 q 10. n. 23. Conrad. Pract. fol. 370. n 3. Iodoc. Pract. cap. 95. n. 17 Clar. loc. cit.*

(33) *Gutier. de Matrim. cap. 86. n. final. Barbos in Trident. sess. 24. de Refor. Matr. c. 6 n. 5. & ibi Farinac. Sanch. Basil. Rebell. Molfes Reginal. Ledesm. Bonacin. Ricc. & Hurtad.*

(34) *Moron. Respon. 96. num. 25. in fin.*

(35) *arg. text. in cap. Non est nobis. Extra de spons.*

(36) *text. in cap. Commissum. Extra de Sponsal.*

(37) *cap. Cum Causam. de Raptor.*

(38) *Ægid. Boss. Tit. de Rapt. Mulier. n. 17.*

(39) *Ant. Faber. decis. 1. C. de Rapt. Virg. apud Ricc. Collect. 911.*

(40) *text. in cap. Cum causam. iunct. Gloss. in V. dicatur.*

Pro-

Probatio.

SUMMARIUM.

23 *Raptus requirit plenam probationem.*
Duo probanda in raptu.
Si rapta est formosa, juvenis &c. præsumitur, quòd fuerit ad explendam libidinem.

24 *Quòd raptus fuerit, muliere invitâ, & ex dolosâ persuasione, præsumitur juxtà nonnullos.*
Raptor tenetur probare, mulierem consensisse.

25 *Accusator tenetur probare, raptam esse honestâ vita, & fama.*
Item fuisse raptam, causâ eam retinendi, non verò ob commodiorem coitum.
Raptus meretricis non est verus raptus.
Si volebat converti à meretricio ad honestam vitam, est raptus.

23 PRobatio autem hujus criminis, quæ concludens requiritur, pròut textualiter habetur in jure, (41) attendi principaliter debet à duobus; puta, quòd mulier sit rapta causâ libidinis; & quòd fuerit, eâ invitâ. Primum probatur concludenter, si raptum copula fuerit secuta; probatur autem præsumptivè juxtà Doctores, (42) si mulier rapta fuerit juvenis, formosa, vel de eâ raptor fuerit philocaptus; undè incumberet raptori onus probandi concludenter contrarium, puta, quòd eam nec cognovit, nec cognoscere tentavit, licèt & tempus, & locum opportunum habuerit.

24 Quòd autem *raptus* fuerit, illâ invitâ, & dolosâ persuasione, presumitur juxtà nonnullos, (43) & hoc maximè, si puella, vel mulier sit famæ incontaminatæ; proindè necesse est, quòd raptor probet, quòd ipsa consenserit; & quomodò hoc probetur, videatur *Farinacius*, (44) qui per sex conclusiones tradit doctrinam, quomodò consensus raptæ probetur. In facti autem contingentiâ, caveant Iudices in pronunciando, quòd invita fuerit mulier. Nàm non raró vidi tales consensisse in fugam cum Amasiis, & postquàm in fortiis justitiæ fuerunt, ad tuendam propriam famam, dicunt, per vim fuisse abductas, & onerant Amasium. Ideò benè librent omnes circumstantias facti, quibus facilè poterunt coniicere, àn vi, & dolo, àn potiùs volentes, cum Amasio à propriâ domo fugerint; nèc fidant famæ, aut publicæ apparentiæ, nàm aliquoties de die incedunt modestæ, ut videantur castæ *Lucretiæ*; sed in tenebris, & cum Amasiis sunt veræ *Phrines*.

25 Juxtà *Mascardum* (a) autè, alia duo requiruntur; quæ probare tenetur accusator, sivè fiscus. Unum est, quòd mulier rapta sit honestæ vitæ, ac famæ; aliud est, quòd fuerit conducta de loco ad locum, causâ eam abducendi, non verò causâ coitus commodioris. Ratio autem est, quià in sententiâ multorum, (b) *raptus* meretricis non est verus *raptus*, nec incurruntur ex hoc ordinariæ pœnæ contrà raptores; (nisi illa volens deinceps honestè vivere, contradixisset *raptui*, ut optimè ibidem (c) observat *Mascardus*, ut proindè necessarium fuerit raptori uti violentiâ,) & ideò qualitas vitæ honestæ, quæ requiritur, ad constituendum crimen *raptus*, omninò probari debet. Paritèr, quià, ut diximus, suprà *num.* 2. abductio de loco ad locum, causâ commodioris coitus, raptus non est; ideò, ut raptus probetur, requiritur, quòd etiam probetur hæc alia circumstantia, nempè, quòd abducta fuerit fœmina, non ob coitum commodiorem; sed ad eam retinendam extrà propriam domum, causâ libidinis.

(41) *l. Vnic. de Rapt. Virg §. sin autem in fin.*
(42) *Baiard. ad Clar. §. Raptus init. Deci. Mascard. Farinac. qu. 145. num 78. apud Bict. qu. 115. num. 24.*
(43) *Marian. Socin in cap. 1. ubi Abb & Ancharan. de Adulter. Bald. Boss. Mascard. Menoch. apud Farinac. qu. 145. n. 117.*
(44) *Farinac. qu. 145. num. 130. & seqq.*
(a) *Mascard. de Probat. concl. 1254. num. 20.*
(b) *Gloss. in l. 1. in V. Virginem honestam. C de Raptor. & in Verum. ff. de Fur. Carer. Gramm. Cæphal. Marsil. Alberic. apud Mascard. loc. cit. num. 20.* (c) *Mascard. loc. cit. num. 14.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

26 *Pœnæ raptus de jure Civili.*
Extenduntur ad sodales, comites, & sequentes.
Iudex loci, in quo moratur raptor, procedit, quàmvis raptus sit alibi commissus.
Si mulier in raptum consensit, dissentientibus parentibus, intrat pœna extraordinaria.

27 *De circumstantiis aggravantibus delictum, & pœnas, remissivè.*

28 *Puellâ sollicitante Amasium ad fugam, temperanda est pœna extraordinaria.*
Historia cujusdam Religiosi sollicitati à fœminâ.

29 *Pœna extraordinaria intrat in rapiente publicam meretricem.*
Aut si rapta pluribus se prostituat.
Pœna ordinaria intrat, si raptus est mulieris, quæ reputetur honesta, licèt uni, aut alteri indulgeat.

30 *Raptores incurrunt excommunicationem ipso facto, licèt nen reservatam.*

31 *Pœna Ecclesiastica non afficit, nisi veros raptores honestæ fœminæ.*

32 *Ecclesiastici, raptum committentes, de jure sunt deponendi.*
Pœnæ Canonicæ nunc commutantur in pecuniarias.
Clericus rapiens, & vitians puellam, tenetur eam dotare.
Episcopus nequit pecuniam, dandam puellæ prò dote, suo fisco applicare.
Pœna Tridentini de dotandâ, per raptorem puellâ raptâ, solis Clericis potest aptari.

33 *Raptus in personâ Regulari inauditus.*
Fuga Regularis cum fœminâ, est apostasia, juncta delicto carnis prò qualitate fœminæ.
Atrox est tale delictum, & graviter puniendum.

26 POenæ autem raptus de jure Civili est mors, & applicatio omnium bonorum raptoris, mulieri raptæ, & hoc non solùm respectu raptoris principalis, sed etiam eorum, qui ad raptum fuerunt sodales, comites, vel sequentes, & textualiter habetur in *Codice* (45) nec possunt tales delinquentes opponere præscriptionem Fori, quià, si *raptus* commissus sit in alieno Territorio, Judex loci, in quo Raptor invenitur, potest, & debet de tali crimine cognoscere, quàmvis intrà fines suæ jurisdictionis non fuerit commissum. Tales autem pœnæ locum habent, quandò aut vis simpliciter adhibita est, aut fœmina fuit dolosâ persuasione in consensum abducta, pròut suprà *num.* 11. dictum est. Quòd, si ipsa volens, & libens consensit in *raptum*, invitis tantùm parentibus, Tutore, seù conjunctis, quantùmvis juxtà citatas leges, eædem pœnæ locum habe-

(45) *l. Vnic §. Et si quidem. C. de Rapt. Virg. l. Raptor. C. de Epi. & Cler*

habere viderentur; tamen juxtà Doctores (46) non intrat nisi pœna extraordinaria.

27 Diversificant autem penas *raptus* Auctores juxtà circumstantias aggravantes delictum, ut potè, si fuerit cõmissum cum armis, aut magnâ copiâ hominum armatorum; si persona rapta fuerit nobilis, aut ingenua; aut in potestate parentum, aut in Conservatorio Virginum, aut in Monasterio Monialium ad educationem, aut virgo, aut coniugata, de quibus videri possunt *Decianus*, & *Farinacius*. (47) Sed quò ad penam ordinariam talis consideratio inutilis est; cum enim sit mortis, & amissionis omnium bonorum, quò ad penam, perindè est, sivè adsint, sivè nõn, tales circumstantię aggravantes. Benè tamen possent facere ad augmentum, vel decrementum penæ extraordinarię, quæ, ut diximus, intrat, quãdo intervenit raptæ consẽsus.

28 Mihi autem videtur ratio potior temperandæ penæ, consideratio casus, secundùm quam *raptus* accidit; nùm scilicèt intervenerit voluntas mulieris seductæ, aut inductæ precibus Amasii; àn ex æquo concurrerint ad *raptum*; àn potiùs ipsa Amasiũ sollicitaverit. Si enim mulier æquè ac Amasius conspiraverint in fugam; & multò fortiùs si mulier ipsa Amasium sollicitaverit ad congressum, & ex post, ad fugam à domo, ut irent ad locum, in quo liberiùs possent genio ipsorum indulgere; profectò non posset talis fuga dici *raptus*; & pœna extraordinaria tali casu deberet esse modica; & ratio est, quià viro, præsertim juveni maxima est tentatio sollicitari à puellâ procaci, & pulchrâ; nec est, qui invitanti mulieri ad copulam (si vir potens ad eam sit) possit resistere sinè speciali Dei auxilio; undè illius crimen minimum habens de dolo, & maximum de fragilitate, debet à Judice cum maximâ misericordiâ corripi. Casum vidi paucis ab hinc annis, quidam enim Religiosus simul cum quâdam puellâ nobili fugam arripuerat. Captus ab insequentibus, & in manus Curiæ Ecclesiasticę sæcularis traditus, fuit ab eâ damnatus ad triremes. Interposita ab eo appellatione, ductus in catenis fuit *Romam*, & Causâ revisâ, cum constitisset per Epistolas scriptas ab eâdem puellâ, Religiosum fuisse sollicitatum ab eâdem ad fugã, ut possent in loco, in quo cogniti non essent, liberiùs luxuriari, Sac. Congreg. maximè compatiens fragilitati, damnationem ad triremes per decennium commutavit in carcerem claustralem semestrem.

29 Pena item extraordinaria solummodò intrat, quandò rapta est meretrix publica, quæstum corpore faciens; & etiam (si meretrix non sit causâ lucri se prostituens) si inhonesta sit, & ex libidine pluribus copiam sui faciat, ut post multos, quos citat, docet *Sanchez*, (48) & *Gomez*. Non sic autem esset, si quis raperet feminam, quæ licèt cum uno, aut altero ex libidine rem habuit, tamen reputatur communiter honesta; tunc enim intrat pena ordinaria, ut post *Decianum* tenet *Farinacius*. (49) Adhibetur etiam pena extraordinaria, quãdo raptor rem non habuit cum raptâ, licèt & locum, & tempus, & vires habuerit; & ideò non fecit, quià ipsum de *raptu* penituit. Sed, si fecit quantum potuit, nec tamen obtinuit, quià vel puella se defendit; vel quià arcta fuit; vel quià ipse frigidus est &c. intrat pena ordinaria, cum ipse devenerit ad actum proximum, ut post quandam *Glossam*, docent communiter Doctores. (50)

(46) *Salyc. in l. Vnic. C. de Rapt. virg. Decian. lib. 8. c. 7. n. 19. Sanch. de matr. li. 6. disp. 12. n. 8. & 9. apud Bict. q. 115. n. 17.*

(47) *Decian. l. 8. c. 7. n. 6. Farinac. qu. 145. n. 60. & seqq.*

(48) *Sanch. de matr. lib. 7. disp. 7. n. 22. & 23. Alberic. Angel. Bald. Cyn. Marsil. & Salycet. apud Gomez in l. Tauri. 80. n. 45.*

(49) *Decian. lib. 8. c. 7. n. 11. & 12. Farin. q. 143. n. 60.*

(50) *Gloss. in l. Si quis non dicam. Vbi* Bald. *Bellapertic. Butr. Castren. C. de Epi. & Cler. Sanch. de matr. lib. 7. disp. 12. n. 18. Bermond. de Publ. Concub. Rubr. de Stup. n. 32. Farinc. apud Bict. q. 115. n. 28.*

30 De jure autem Canonico, ut patet ex pluribus Capitulis, (51) tùm Raptoribus, tùm auxilium, aut favorem illis dantibus sancita est excommunicatio, quæ à *Tridentino* (52) innovata est, quæ Censura est latæ sententiæ, licèt non sit reservata, ut observat *Thesaurus*, (53) & etiam sunt perpetuò infames, & omnium dignitatum privationem, & ad eas inhabilitatem incurrunt; & ultrà hoc, si raptor non ducat raptam in vxorem, tenetur eam convenienter dotare.

31 Circà has penas, scribit *Farinacius*, & post eum *Thesaurus*, (54) eas incurri, quàmvis rapta sit meretrix, aut mulier inhonesta. Sed, salvâ talium Doctorum reverentiâ, hoc non potest de jure sustineri: Ratio est, quià penæ appositæ à Concilio, sunt contrà veros raptores, eos nempè, quos jus Civile decernit Reos de *raptu*; non enim Concilium aliquid stabilit circà crimen, sed supponit illud jàm determinatum à lege Cæsareâ, quæ non corrigitur ab Ecclesiasticâ, nisi in ordine ad matrimonium, ut suprà *n. 9.* dictum est. Cùm igitur jus Civile determinet *Raptum* tùnc committi, quandò honesta mulier rapitur, nec *Raptus* sit, quandò rapitur inhonesta, sequitur, quòd pœnæ Conciliares, quæ afficiunt veros raptores, non possunt convenire violenter abducenti meretricem, qui *Raptum* non committit; & cùm simus in odiosis, non possunt extendi penæ ultrà casum expressum.

32 Quò ad Ecclesiasticos, *raptum* committentes, à Concilio *Calcedonensi* (55) apposita est pœna depositionis, quæ renovata est à *Tridentino*, loco suprà citato, quod quidèm in praxi non servatur; ut plurimum enim pœnæ Canonicæ, quæ plerùnquè spirituales sunt, à Judicibus Ecclesiasticis commutantur in pœnas pecuniarias, ut potè Reo magìs favorabiles, & fisco Ordinariorũ utiliores. An benè in hoc agant, & àn judicent secundùm intentionem Ecclesiæ, ac *Sanctorum Patrum*, ipsi viderint. Certum autẽ est, quòd, si Clericus rapit puellam, & eam vitiat, tenetur juxtà Concilium, eam dotare, nec hoc jus quæsitum puellæ potest Ordin. lædere in præjudicium ipsius, dãdo Reo pœnam pecuniariã, solummodò applicandam fisco Episcopali, seù locis piis; nequit enim Judex, in sententiâ, juri, quod competit tertio, præjudicare, ut notum est. Jmò adverto, quòd talis pœna dotandi puellam, potest competere solummodò Clericis; minimè autem laicis. Ratio est, quià, vt suprà dictum est, Concilium non correxit circà pœnas *raptus* jus Civile; proindè illæ sunt in uigore; & cùm ex hoc omnia bona raptoris sint adjudicata puellæ raptæ; nõ est, undè raptor, si laicus sit, possit de bonis suis raptam dotare, cùm illis spoliatus sit. Sequitur igitur, quòd talis pœna dotationis possit soli Clerico competere; & hanc legem pœnalem suprà antiquos Canones contrà proprios Subditos, sanxit Ecclesia, & hanc, invertere nullo modo possunt Episcopi.

33 Quò autem ad Regulares inauditum hoc crimen est: nec enim apud Auctores reperi, neque à consummatis Judicibus Romæ, ad quam totius Christiani Orbis crimina deferuntur, audivi, verum *raptus* crimen ab ullo Regulari patratum. Benè frequenter accidit, quòd nonnulli pessimi, & habitu externo tantùm, non verò vitâ Religiosi, in hoc scelus prorumpunt, ut aut mulieris seductas de domo abducant consentientes: vel ex condicto, aut sollicitati ab eisdem, cum illis fugiant ad liberiùs luxurian-

(51) *cap. Raptores. c. de Puellis. cap. Si quis Virginem. c. Nullus 36. q. 2.*

[52) *Trident. sess. 24 de Reform. matr. cap. 6.*

(53) *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Raptus. ℣. Nota quinto.*

(54) *Far. n. qu 145. n. 153. apud Thesaur. loc. cit. ℣. Nota tertio.*

(55) *Concil. Calcedonen. cap. 27. & habetur in cap. Eos qui rapiunt. 36. quæst. 2.*

xuriandum. Sed tale crimen *raptus* non est, nec dici potest, ut post *Sayrum* scribit *Riccius*,(56) sed est apostasia, copulata cum fornicatione, defloratione, aut adulterio, & qualificata ab iniuriâ, quæ fit coniunctis fœminæ abductæ, & scandalo. Incredibile enim est, quantum scandali pariat in populo tale facinus, & quantum detrahatur honoris, & famæ Religioni ob similes excessus. Undè ex talibus criminibus complicatis, ac specie diversis resultare debet reatus, vindicandus omnibus, & singulis pœnis, debitis singulis delictis, adaptandis arbitrio Judicis, pensatâ in casu particulari, aut plenâ malitiâ, aut fragilitate delinquentis, & magnitudine, seù parvitate scandali resultantis à publicitate facti, & conditione personæ, de quibus firma regula dari non potest.

34 Quò autem ad pœnam rapientis Monialem, prò laicis quidèm habetur pœna ultimi supplicii, pròut in pluribus legibus (57) textualiter dicitur, & hoc etiam, si interveniat consensus illius, pròut ex iisdem textibus scribunt communiter Doctores apud *Farinacium*,(58) & respectu reverentiæ debitæ Monasteriis Sanctimonialium, aggravatur etiam *raptus* mulieris, seù Virginis sæcularis, quæ causâ custodiæ, aut educationis, in iis degit, ut proindè morte sit absolutè vindicandum tale crimen, ut post *Decianum*, & *Farinacium* scribit *de Bictis*.(59)

§. VIII.

Clausuræ Violatio.

SUMMARIUM.

1 *Clausuræ violatio quotupliciter contingat.*
2 *Clausura virorum non est de jure naturali, ac Divino, juxtà aliquos.*
Reprobatur hæc opinio, quò ad jus Divinum.
Levitæ vivebant separati, à populo.
Elias habuit Monasteria, à se instituta.
Quomodò possit dici, clausuram esse de jure naturali Religiosorum Cænobitarum.
3 *A tempore Apostolorum omnes Ecclesiastici vivebant Collegialiter.*
Clausura habet fundamentum in jure Divino, ac Ecclesiastico primitivo.
4 *Religiosus exiens absquè debitâ facultate à Claustro, est Apostata.*
5 *De jure antiquo, Clericis vetitum erat admittere fœminas intrà eorum Claustra.*
Pariter nequè in Sacristiam.
Hoc pariter severiùs Monachis interdictum.
6 *B. Pius V. & Gregorius XIII. interdixerunt Religiosis, fœminas admittere intrà Claustra prætextu privilegiorum.*
Declaratio, quòd talis prohibitio extenditur ad omnes fœminas absolutè.
7 *Gregorius XIII. ampliavit pœnas Religiosis introducentibus, ac fœminis ingredientibus Claustra.*
8 *Nomine fœminarum prohibitarum ingredi Claustra, non veniunt puellæ.*
Nequè Imperatrix, Reginæ, ac Principissæ, quæ non agnoscunt Superiorem temporalem.
Nequè fundatrices Monasteriorum.
Fundatores possunt sibi reservare dominium directum Conventuum.
Fundus potest alienari sibi à venditore reservatâ servitute fundi.
Mulieres domesticæ, associantes nobiles prædictas, possunt secum ingredi Claustra.
Concessum Primatibus conceditur etiam iis, qui sub illis sunt.
Tempore interdicti, si conceditur Domino audire Missam, concessio extenditur ad ejus famulos.
Jus precario, aut ex stipulatu ab aliquo quæsitum quæritur etiam suis.
9 *Fœminæ habentes legitimam causam possunt ingredi Claustra.*
Causa ad hoc legitimæ, quæ?
10 *Fœminæ possunt ingredi Claustra, dùm ibi celebrantur Divina Officia.*
Nomine Divinorum Officiorum, quæ veniant in hoc casu.
Lantusca reprobatus.
11 *Superior instituens insolitam processionem, ut mulieres intrà Claustra admittat, àn puniendus?*
12 *Talis Superior non incurrit pœnas Bullarum.*
Dubium, àn peccet.
Variæ sententiæ circà hoc.
13 *Resolvitur, illum non peccare.*
Abuti potestate quis dicatur.
14 *Fœminæ possunt ingredi Claustra, quandò ibi insolita Missa celebratur.*
15 *Oppositio contrà supradicta.*
16 *Satisfit difficultati.*
Cooperans materialiter tantùm peccato, non peccat.
17 *Nomine Claustri, quid veniat?*
Partes Monasterii, quæ?
Ad Clausuram formalem sufficit seps, seù fossa designata.
Remus transiliens sulcum, quò mœnia Urbis fuere designata, occisus est à Romulo fratre.
18 *Licet paries Clausuræ Monasterii corruat, manet Clausura formalis.*
19 *Ad quales hortos Monasteriorum possint ingredi fœminæ.*
20 *Ad quas Sacristias admitti possint fœminæ.*
21 *Si in Sacristiâ celebretur Missa, ad eam possunt ingredi fœminæ.*
22 *Quomodò delinquant Religiosi introducentes, & admittentes fœminas intrà Claustra.*
23 *Præsumere importat scientiâ, advertentiam, & dolum.*
Qui delinquit cum ignorantiâ, aut opinione probabili, non præsumit delictum.
24 Introducere, *quid importet.*
Prohibitio de introducendis fœminis intrà Claustra, extenditur ad mandantes, consulentes, adjuvantes &c.

25 Ad-

(56) *Sayr. decis. 1. de Raptor. apud Ricc. Collect. 911.*

(57) *l. Raptores. C. de Epi. & Cler. l. Si quis non dica C. eo. Novell. 123 cap. 43. Coll 9.*

[58) *Alberic. Butrigr. Salyc. in l. Unic. C. de Rapt. Farinac. q. 145. n. 220 Gloss. in cap. Raptores. 26. q. 2. Bict. 116. n. 33.*

(59) *Bict q. 116. nu 36. & ibi Decian. lib. 9. cap. 11. num. 12. & Farinac. q. 145. num. 230.*

25 Admittere *quot interpretationes sortiatur*;
26 Admittere *importat recipere, & concedere*.
Admissionales, qui dicantur.
27 *Quis dicatur auctoritativè fœminas admittere*.
28 *Introducere fœminas quivis Religiosus delinquendo potest; admittere verò solus Superior, & Officiales custodientes Monasterium*.
Quomodò Ianitores debeant impedire fœminabus ingressum in Clausuram?
29 *Quid juris, si Religiosus ingressam mulierem comitatur per Monasterium?*
30 *Donatus impugnatur*.
Quo pacto Religiosus associans fœminam, ut præfertur, non peccet?
31 *Quomodò aliter faciens delinquat?*
Opinio Sancti, Pellizzarii, Delbene, & Antonii à Spiritu Sancto Impugnata.
32 *Detinens diutiùs fœminam, ingressam Claustra, incurrit pœnas contrà introducentes*.
Proemium continet causam finalem legis.
33 *Ità delinquit influens in permanentiam mulieris intrà Claustra, sicut qui influit in ejus ingressum*.
34 *Mulieres Religiosæ claustraliter viventes in veteri lege*.
35 *Sanctimoniales in lege Evangelicâ claustraliter viventes, cæperunt à S. Marthâ*.
Clausura Monialium per plura Concilia fuit ordinata.
36 *De Moniali peccante contrà Clausuram per egressum, remissivè*.
Prohibitio, quæ est prò fœminis, quò ad ingressum intrà Claustra Religiosorum, est prò viris, ac fœminis quò ad Clausuram Monialium.

1 QUià sequenti paragrapho locuturi sumus de *sacrilegio* cum *Moniali*, quod regulariter non perficitur sinè *violatione Clausuræ*; quæ ex se delictum est, quod in pluribus fit causâ libidinis; ideò de eâ tractamus hìc. *Clausuræ violatio* criminalis sub duplici membro consideratur, nempè respectu Claustri virorum Regularium; & respectu Monasterii Sanctimonialium; & in utroque distinctionis membro adhùc dupliciter contingere potest; puta, vel per egressum personæ Religiosæ à proprio Claustro; vel per ingressum alterius personæ prohibitæ ad idem: & juxtà datam divisionem singula membra consideramus.

2 Respectu igitur virorum Religiosorum, *Clausuram* non esse de jure naturali, aut Divino, scribunt multi Doctores; (1) sed de naturali quidèm hoc concedo; de Divino autem non tàm faciliter admitterem. Siquidèm habemus in veteri testamento, (2) quòd *Levitæ*, Religiosi, nempè viri famulatui, cultuique Dei mancipati, vrbes separatas à laicis de mandato Dei acceperunt, & hoc, ut scribit *Andræas Masius*, (3) *Nè populi vitiis assuescerent*. Pariterque *Elias Propheta* Monastici instituti Antesignanus habuit Monasteria, à Sæcularium habitationibus discreta in *Bethel*, *Carmelo*, & alibi. Undè conijci potest, quòd Clausura hominum, Deo dicatorum, puta, eorundem domicilia à laicis sejuncta, ad jus Divinũ reducitur. Potest autẽ dici, *Clausuram* esse de jure naturali, suppositâ institutione *Religionis Cœnobiticæ*; quę consistit in Cõgregatione plurium viventium sub unâ Regulâ, & Superiore, segregatim à Sæculo; proindè *Clausura*, est ex connaturali lege intrinsecâ vitæ *Cœnobiticæ Religiosæ*: undè suppositâ professione, de jure naturali est, quòd Religiosus separatus à sæculo vivat, & nullibi sit, nisi sciente, & volente Superiore, ut post alios scribit *Passerinus*. (m)

3 Pariter in lege Evangelicâ à tempore *Apostolorum* non solùm Monachi, sed Ecclesiastici omnes Collegialiter vivebant, ut dicunt multi Canones, & separati à Laicis, in propriis Claustris, circà Ecclesias cõstitutis, habitabãt. (4) Refrigescente posteà charitate in Clericis, qui abdicatâ vitâ communi, & inductâ proprietate, in propriis domibus promiscuè cum laicis incæperunt vivere, remansit in solis Religiosis vita claustralis, & in his conservata fuit, & iugiter permanet conversatio Ecclesiastica, quam *Apostoli* præceptis, & exemplo in primitivâ Ecclesiâ firmaverunt. Et ex hoc patet, quòd *Clausura* in Religiosis fundamentum habet in jure Divino, ac Ecclesiastico primitivo.

4 Contingit igitur Religioso viro circà *Clausuram* delinquere, exeundo ab eâ, absquè debitâ facultate; hocquè crimen Apostasia est, seù fuga à Claustro; & de hoc abundè diximus sub *Titulo de Apostasiâ*, undè non repetimus inutiliter.

5 Alio modo delinquit Regularis introducendo, sivè admittendo fœminas intrà Claustra. Et circà hoc sciendum, quòd de antiquo jure Clericis vetitum erat, fœminas admittere intrà Claustrum suum, & ad hoc Custos ad januam apponebatur, juxtà Concilij Statuta *Aquigranensis* sub *Ludovico I.* pròut refertur à *Trullo* apud *Donatum*. (5) Imò nec poterant easdem admittere intrà *Ecclesiæ Secretarium*, puta, Sacristiam, pròut sancitur in secundo Concilio *Arelatensi*. (6) Monachis verò, Regularibusque viris severiori sub censurâ hoc itidem præceptum fuit, pròut constat ex Concilio *Lateranen.* I. *sub S. Gregorio*, (7) & etiam ex Sanctione Cæsareâ *Iustiniani*. (8)

6 De jure autem novo Ecclesiastico, duæ adsunt Constitutiones, nempè *B. Pij V. & Gregorii XIII.*, (9) in quarum primâ, sub pœnâ excommunicationis, *latæ sententiæ, sibi reservatâ*, prohibetur Mulieribus ingredi Monasteria, aut domos Regularium sub pretextu privilegiorum: Superioribus autem, & subditis Regularibus vetatur easdem introducere, vel admittere, sub pœnâ suspensionis à Divinis, privationis Officiorum, & inhabilitatis ad ea. Et licèt prædicta Constitutio expresſè loquatur de Mulieribus ingredientibus, & de eas introducentibus *sub prætextu privilegiorum*; Tamen idem Pontifex per suũ vivæ vocis Oraculum, attestatum à *Cardinalli Cribello*, declaravit ejus mentis fuisse comprehendere in dictâ Constitutione universaliter omnes Mulieres, eas etiam, quæ ingredi, aut introduci contingeret, etiam absquè *prætextu privilegiorum*. Quod vivæ vocis Oraculum fuit insertum in Constitutionibus *Sacri Ordinis Prædicatorum*, pròut refert *Donatus*. (10) Et aliam ejusdem Pontificis declarationem prædicto Oraculo, cohærentem authenticæ Missam à *Fr. Ioanne de Aguilera Ord. Minor. de Observantia Commissario Generali Curiæ* ad Ministrum Provinciæ *Bethicæ*

(1) *Navar. Com. 4. de Regul. n. 29. & consi. 65. eo. nu. 2. Alirand. Man. Prælat. tom. 1. q. 32. art. 1. concl. 1. & de Monial. q. 1. art. 1. Caiet. 22. q. 38. art. 11. apud Donat. tom p. Par. 2. Tr. 3. q 9.*
(2) *Iosue. cap. 14. ℣. 4.*
(3) *Andr. Mas. in Iosue.*

(m) *Suar. tom. 4. Tr. 8. lib. 1. cap. 6. n. 8. de Relig. Ant. à Spir. S. Tract. 3. disp. 6. n. 1384. Palao. Tract. 16. disp. 4 Pun. 7. n. 2. apud Passer. de Stat. hom. q. 189. art. 8. nu. 387. in fin.*
(4) *cap. Præter. § Præcipientes. 32. dist. cap. Omnis ætas. cap. Dilectissimis. cap. Necessaria. 12. q. 1. cap. In omnibus de Consecr. dist. 5.*
(5) *Trull. lib. 2. c. 1. apud Donat. tom. p. Par. 2. Tract. 3. q. 4. n. 1.*
(6) *Concil. 2. Arelat. c. 4. ap. Lauræ. Epito. V. Clerici quò ad Conversatio*
(7) *Concil. Lateranen. 1. S. Gregor. Registr. lib. 4. Ep. 43. & lib. 3. Ep. 40. cap. luminoso. cap. Pervenit. il p. 18. q 2.*
(8) *l. Sanctissimarum. C. de Episc. & Cleric.*
(9) *B. Pius V. Const. Regulariũ. 23. Octob. 1566. Greg. XIII. Idib. Iun. 1575*
(10) *Donat. Tom. p. Par. 2. Tr. 4. qu. 3. num. 3.*

Bethicæ refert *Rodericus*. (11) Et cum tali oraculo transeunt communiter Doctores. (12)

7 In aliâ verò *Gregorij XIII.* inhibetur mulieribus ingredi Monasteria tùm Religiosorum, tùm Monialium; & eorundem Monasteriorum Superioribus, & Subditis mulieres ingredi facere, vel permittere *sub prætestu privilegiorum*; & hoc sub pœnâ excommunicationis, *Papæ* reservatæ; privationis Officiorum, & inhabilitatis perpetuæ ad illa.

8 Observandum est circa istas Bullas, quòd nomine Mulierum non veniunt *puellæ* infrà septennium, cùm non habeant usum rationis; & cùm prædictæ Constitutiones sint pœnales, non extenduntur ad non expressa, ut communiter dicunt Doctores. (13) Non veniunt pariter *Imperatrices, Reginæ*, ac *Principissæ*, quæ Superiorem in propriis dominiis non agnoscunt, ac earundem *filiæ* ingredientes cum honesto comitatu suarum domicellarum; tùm quia Bullæ loquuntur de *Comitissis, Marchionissis, ac Ducissis*, puta, Feudatariis, seù Baronalibus; & ideò non extenduntur ad *Reginas* &c. quæ, ob eminentiam status, sunt speciali notâ dignæ: tùm quia in personis tàm altæ dignitatis non cadit *scandalum*, aut suspicio incontinentiæ: tùm quia ità interpretatur cotidiana consuetudo, ut firmant Doctores. (14) Itidem non veniunt *Fundatrices Monasteriorum*, saltem apud eas Religiones, in quarum Regulâ habetur, quòd tales ingredi possint, pròut est in *Religione Minimorum*; (15) imò *Antonius à Spiritu Sancto* (15) post *Delbene*, vult hoc esse commune omnibus Religionibus, ut in Conventibus, à se fundatis, possint ingredi *Fundatrices*; & hoc licere de jure communi contendit *Pellizzarius* (17) apud *An. à Sp. Sancto*. Et re verâ, si possunt Fundatores sibi reservare dominium Monasteriorum, & concedere Religiosis simplicem usum facti, ut patet in jure; (18) non viddeo, quomodò non possint concedere etiam dominium, & sibi reservare jus intrandi in illud Monasterium; sicut potest vendi, aut alio contractu distrahi fundus, sibi reservatâ viâ, aut ingressu illius, aut aliâ servitute, pròut ex jure Civili (19) deducitur. Pariter non veniunt *Mulieres de familiâ*, & quæ associant *Fundatrices*, quarum respectu indecens est, quòd solæ ingrediantur; & cùm hoc privilegium sit concessum Primatibus, intelligitur concessũ etiam illis, qui sub eis sunt, ut deducitur ex jure; (20) quemadmodùm enim, si tempore Interdicti conceditur alicui ingredi Ecclesiam, & Sacrum audire, hoc etiam intelligitur concessum prò *familiaribus*, & *domesticis*, ipsum associantibus, pròut textualiter habet quædam Decretalis, (21) pari modo intelligendum est hoc privilegium, ut dicunt Doctores; (22) attento maximè, quòd jus, quod aut precario, aut ex stipulatione alicui acquiritur, acquisitum censeatur etiam suis, ùt dicunt plures leges. (23)

9 Non veniunt pariter *Mulieres*, habentes causam legitimam ingrediendi Monasteria; hæc autem multiplex esse potest; puta, aut ratione ægritudinis alicujus Religiosi, qui moveri non possit, & cui sit medendum per mulierem, quæ sola novit mederi, ut luxatum brachium, aut crus componere; aut lac ægrotanti calidum præbere: aut tempore pestis, vel multitudinis infirmorũ, nec adesset vir idoneus ad illorum servitium; aut ratione utilitatis Monasterii, puta, portando materialia ad ædificandum, sivè aquam ad extinguendum incendium: aut ratione ponendi se in securitate tempore bellorum; incursionis hostium; persecutionis Curiæ; aut alterius volentis eam occidere, aut mutilare, & similium occasionum, in quibus præceptum purè Ecclesiasticum non obligat cum tanto incommodo, pròut dicunt Doctores. (24)

10 Non veniunt itidem *Mulieres*, quæ (juxtà Bullam *B. Pij V.*, de quâ multi Doctores (25) mentionem faciunt] Claustra ingrediuntur, ut divinis Officiis intersint. Hæc autem censentur esse *Missæ celebratio*; Sacramentorum administratio; recitatio horarum Canonicarum, Psalmorum Gradualium, seù pœnitentialium; concio habita, vel sepultura data alicui intrà Claustra; benedictio, seù consecratio Ecclesiæ; processiones omnes; solemnis benedictio aquæ in Sabbato Sancto; aspersio solemnis in die Dominico; recitatio litaniarum; lotio pedum, feriâ quintâ in Cœnâ Domini; adoratio Crucis in *Parasceve*; vestitio, aut professio Novitii; solemniter facta in Capitulo; delatio Eucharistiæ ad Fratrem ægrotum in Valetudinario; Sacramentum Extremæ unctionis, solemniter datum moribundo, & similia, ut pluribus citatis docet *Antonius à Spiritu Sancto* (26). Scio *Lantuscam* in suo *Theatro* (n) velle, quòd non liceat Mulieri ingredi in Claustrum, & ejus interiores Officinas, si ibi daretur habitus Novitio; nec quandò fit solemnis pedum lotio *fer. 5. in Cœnâ Domini*; & citat prò se *Hieronymum Rodericum* & *Peyrinum*. (o) sed *Peyrinus* ad Constitutionem *6. Iulij 2. §. 3. n. 14.* dicit totũ oppositum; postquàm enim numero superiori firmavit contrà Rodericum, quòd Superior indicens processionem extraordinariam, ut mulieris intrent in Conventum non est delinquens; numero sequenti probat, quòd ingredi possunt, quandò datur habitus Novitio, [tunc enim proponitur verbum Dei de contemptu Mundi] & quandò fit lotio solemnis pedum, ad quam juxtà rubricas Missalis intervenit processio cum Cruce, cantatur Evangelium, & aliæ divinæ laudes, quæ veniunt nomine *Officiorum divinorum*, quorum ratione, juxtà Bullam *B. Pij*, possunt Mulieres admitti, ut dicunt Doctores (p] communiter.

11 Dubium autem est, àn delinquat Superior, qui rogatus à Muliere nobili, instituit processionem insolitam, ut ipsa

(11) Roder. *Tom. p. Quæst. 48. Art. 3.*

[12) *Quarant. summ. Bullar. V. Monaster. & Convent. Pag. m. 305. Io. Crux. de Stat. Relig. lib. 1. cap. 5. Dub. 1. Concl. 2. Lezan. Tom. 1. cap. 10. n. 9. & ibi Navar. Azor. & Suar. Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Clausur. cap. 2. init. Ant. à Sp. S. Tr. 3. disp. 6. n. 674. & ibi Delben. Tom. p. cap. 19. Dub. 76. n. 10.*

(13) *Sanch. lib. 6 in Decal. cap. 17. n. 4. Roderic. in Exp. Mot. Pij V. n. 12. apud Lezan. Tom. p. cap. 10. n. 10.*

(14) *Roderic. Tom. p. Quæst. 48 art. 1. Bonac. de Clausf. Q. 5. Pun. 2. n. 6.*

(15) *Peyrin. ad Const. 6. Iul. II. §. 3. n. 7. & seqq.*

(16) *Ant. à Sp. S. direct. Regul. Tr. 3. Disp. 6. Sect. 5. §. 4. num. Delben. de Immu. Eccl. Tom. p. cap. 19. dub. 75. n. 2.*

(17) *Pelizar. Manual. Reg. Tr. 5. cap. 6. n. 44.*

(18) *cap. Exiit. § Præterea loca de Verb. sign. in 6.*

(19) *ff. de servit. Urban. & rust. præd.*

(20) *l. Restituendæ. §. Ad hæc. C. de Advocat. divers. Iudic.*

(21) *cap. licet vobis de Privil. lib. 6.*

(22] *Suar. lib. 8. de leg. cap. 11. n. 8. Sanch. lib. 5. Decal. cap. 17. n. 6. apud Peyr. ad const. 6. Iul. II. n. 7.*

(24) *Roderic. Lezan. Bonac. Sorb. apud Delbene Tom. 1. cap. 19. Dub. 74. n. 13. Ant. à Sp. S. Tr. 3. disp. 6. a n. 661. & ibi Bordon. Tom. 2. Resol. 76. n. 27. & 33. & Pelliz. Tr. 10 cap. 5. n. 56.*

(25) *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 4. q. 3. Roderic. Tom. 1. q. 48. art. 3. Lezan. Tom. 1. cap. 10. n. 12. Confect. Comp. Privil. Mendic. fol. 147. Sanchez. lib. 6. in Decal. cap. 17. n. 22. B. Pius V. Const. decet. Romanũ. 1570. Bullar. Roderic. Tom. 2. fol. m. 427.*

(26) *Bordon. Sorb. Peyrin. Roder. Lezan. Bona. Delben. Peliz. Portel. apud Ant. a Sp. S. Tr. 3. à n. 566. & inde.*

(n) *Lantusc. Theatr. Regul. V. Claustrum. n. 4.*

(o) *Hieronym. Roder. Resolut. 27. n. 3. & 4. Peyrin. Tom. 2. fol. 91. n. 14. apud Lantusc. loc. cit.*

(p) *Donat. Tom. p. Par. 2. Tr. 4 Quæst. 20. Roderic. Tom. 1. q. 48. Art. 3. V. Tertio notandum. Taxeda Controv. Moral. Tom. p. lib. 2. Tr. p. Controv. 17. n. 8.*

(23) *l. cum precario. l. a. 2. ff. de Precar. l. cui usus. §. 1. & 2. l. Et Clientes ff. de Usu & habit. l. final. ff. de Verb. Oblig.*

ut ipsa queat ingredi Claustrum ad satisfaciendum suæ curiositati; ut communiter accidit, quandò aliqua puella, assumptura habitum Religiosum, antequàm ingrediatur Monasterium, à Matre, seù propinquis ad spatiandum ducitur ad visenda loca conspicua Civitatis.

12 In hoc puncto concordant Doctores, (27) quòd Superior non delinquit, ità ut incurrat pœnas Pontificias, latas contrà introducentes; sed variant, àn delinquat mortaliter, venialiter, vel nulliter. *Rodericus, Io. Crux, & Villalob.* citati à *Donato* (28) tenent, quòd ex abusu suæ facultatis Superior peccet mortaliter. *Portellus*, & *Pellizzarius* apud *Antonium à Spiritu Sancto* (29) volunt, quòd, si absit intentio mali finis, nullo modo peccet. *Coriollanus* verò, & *Delbene* apud eundē loco citato volunt, quòd peccet venialiter, & ideò aliquâ pęnâ sit dignus, & hoc etiam vult *Donatus*. (30)

13 Mihi videtur autem æquior opinio *Portelli*, & *Pellizzarij*, à quâ non dissentit *Antonius à Spiritu Sancto*. Etenim multiplicare peccata, ubi evidenter de illis non constat, est potiorem reddere partem Diaboli, quàm Christi, & gravius reddere jugum, & onus Christi, quod *suave, & leve est*. In casu enim proposito nullam video rationem, per quam concludi possit peccatum in Superiore. Siquidèm abusus potestatis suæ [quod est fundamentum unicum contrariæ sententiæ], tunc esset, quandò Superior uteretur suâ potestate ad alium usum ab eo, ratione cujus sibi est collata potestas; cùm *abuti* propriè sit *uti re ad alium usum, quàm in quem ea comparata est, ut* vult *Calvinus* in *Lexico*. (31) Potestas autem Superioribus data est in edificationem tùm Religiosorum, tùm Sæcularium, ipsis obsequia licita præstando, & illa indulgendo, quæ legibus de directo non repugnant; ut etiam ipsi benevolos se præstent ergà Religionem. Undè sequitur, quòd, si Superior rogatus à spectabili benefatrice, ut sibi complaceat, & magis benevolam ergà Religionem reddat, extraordinariam processionem instituat; nullo modo potest dici, quòd *suâ abutatur potestate*.

14 Quòd, si in Capellâ, sitâ intrà Claustra, in quâ non solet Missa celebrari, potest hæc extraordinariè celebrari ad petitionem alicujus, habentis devotionē ad imaginem illius Capellæ, & possunt tali casu Mulieres Claustrum ingredi, ut docet *Lezana*, (32) nec peccat tali casu Superior, sic extraordinariè faciens celebrari; videre nescio, quomodò peccabit Superior ordinādo extraordinariam processionē, in quâ divinæ laudes canuntur ad petitionem secularis.

15 Dicetur fortè, quòd nō currit paritas; quià devotio, quæ est ex se bona, est finis celebrationis Missæ; & ingresus mulierum tali casu est occasionatus; sed processio non est principaliter intenta; imò est medium ad ingressū Mulieris in Claustrū ob merā curiositatē, quæ de se peccatū est.

16 Respondeo [quidquid sit de hâc curiositate, quæ fortè posset sustineri esse actum purè indifferentem], quòd Superior cooperaretur illi tantùm materialiter; nullo modo formaliter; siquidèm finis Superioris bonus est; nempè ut magis benevolam ergà Religionem reddat mulierem illam; cooporans autem materialiter tantùm peccato, non peccat, ut volunt Doctores, (33) sicùt non peccat, pecuniā recipiens mutuo, & solvens usuras Usurario; & confitens Parocho suo, licèt sciat, quòd ipse sit in peccato, & audiendo confessionem, commitat sacrilegium. Proindè concludo, quòd Superior nec venialiter peccet. Et tandem dato, quòd peccaret venialiter, nulla pęna gravis jure posset ibi infligi, cùm gravem culpam non commiserit.

17 Nomine autem Claustri, à quo mulieres arcentur, venit *Monasterium*, ut docet *Spiegelius*; (34) partes autem Monasterii explicat *Nicolaus III.* in quâdam Decretali (35), sanciens sic. *Et nomine Monasterij volumus Claustrum* [nempè porticus, aut ambulacrum] *Domos*, [puta, Cellas] *& Officinas interiores*, (puta, Refectorium, coquinam, Valetudinarium &c.) *intelligi*. Sed ab hâc acceptione non excluduntur Uiridaria, horti, prata, aut sylvæ; quę usui *Monasterij*, & recreationi Religiosorum inserviunt; hæc omnia enim veniunt nomine *Monasterij*, & ut plurimùm Clausurâ materiali, puta, muro sunt circumsepta. Putavit autem *Donatus* (36), murum ità essę de necessitatę Clausuræ, ut si hortus, seù sylva solâ sepe circumdetur, non possit dici *Clausura*, & ad ęam possint ingredi Mulieres. Sed eum jure merito carpit *Passerinus*, secutus *Coriolanum*, (37) qui docet non solùm *sepem*, sed etiam *fossam*, aut quodvis aliud signum, positum ad denotandam *Clausuram*, ab habente facultatem, puta, à Superiore, determinare ejus limites. Et profectò, *Romulus* in condendâ Urbe, sulco ejus ambitum designavit, nullo constructo muro; cùmque *Remus*, frater illius sulcū fuisset trasugressus, tanquàm violator murorum, ab illo interemptus est; ut refert *Livius* (38). Pari modo, si Superior, ad quem spectat limites Clausuræ determinare, juxtà Doctores, (39) eam designet per fossam, sepem, seù circumpositas perticas, vel alia signa, si tales limites violentur, incurritur delictum Clausuræ violatæ, pròut declaravit *Sacra Congregat. Episcoporum, & Regularium 13. Septemb.* 1583, ut refertur à *Lantuscâ* (40) in suo *Theatro*.

18 Hinc apparet, quàm falsa sit opinio illorum, qui putant, quòd, si corruat ex accidenti, aut diruatur murus, ità ut pateat aditus ad hortum, possint ideò introduci Mulieres. Quandòquidem, licèt ceciderit murus, manent fundamenta, quæ sunt limites *Clausuræ*, jàm positæ, quos, non potest variare Superior localis: & quàmvis per accidens desierit *Clausura* materialis, remanet tamen formalis, quæ pendet à designatione Superiorum jàm factâ; & sicut designatis limitibus per solam fossam stabilita est *Clausura*, ut probatum est, ità eadem adhuc formaliter permanet, licèt ejus pars materialis diruta sit.

19 Quid autem dicendum de hortis, ad quos patet aditus per viam publicam, sunt tamen *Monasterio* contigui? Respondeo, quòd, si tales horti inserviunt prò recreatione Religiosorum, & ad eos possunt intrare nullâ petitâ licentiâ à Superiore, sunt pars *Clausuræ*, nec possunt ingredi fœminæ. Si verò ad illos non possunt accedere Religiosi, nisi petitâ benedictione, & socio sibi assignato, pròut solent, quandò exeunt extrà Conventum, Dico, quòd, quantùmvis ad tales hortos esset accessus à Conventu per aliū aditū ab eo, qui est per viā publicā, posse ad illos Mulieres intrare. Ratio est; quià tales horti nō sūt *Clausura*, ex eò, quòd

(27) *Ant. à Sp. S. loc. cit. n. 670. & ibi Coriolan. Bonac. Sanch. Roderic. Sorb. Portel. Bord. Tom. 2. Res. 76. n. 25. Delb. Tom. 1. cap. 19. Dub. 74. n. 19. Pelliz. Tr. 10. cap. 5. n. 47. Donat. T. 1. P. 2. Tr. 4. q. 21. n. 6. Alphons. de Leon. de Cens. Verb. Mulier. recoll. 4. pag. 361.*

(28) *Roder. Crux. Villalob. apud Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 4. q. 21. n. 7.*

(29) *Port. Peliz. apud Aut. à Sp. S. Direct. reg. Tr. 3. disp. 6. n. 670.*

(30) *Donat. Tom. o. Par. 2. Tr. 4. Quæst. 21. n. final.*

(31) *Calv. Lexic. V. Abuti proprie*

(32) *Lezan. Tom. p. cap. x. n. 12.*

(33) *Major. Adr. Caiet. Nav. Azor. apud. Laim. lib. 2. Tr. 3. cap 12. n. 4.*

(34) *Spieg. Lexic. V. Claustrum.*

(35) *cap. Exiit. §. Denique de Verb. sign. in 6.*

(36) *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 3. q. 5. n. 2. & 3.*

(37) *Passer. de Stat. hom. Quæst. 189. n. 376. Coriol. de Cas. reseru. Par 2. Cas. 3. n. 7.*

(38) *Tit. liv. lib. 1. ad Urb. Condit.*

(39) *Suar. Tom. 4. de Relig. Tr. 8. lib. 1. cap. 7. n. 2. Confer. Thes. Nald. Lezan. Donat. apud. Passerin. loc. cit. n. 379.*

(40) *Lantusc. Theatr. Regul. V. Clausura Conventuum.*

eo quòd Religiosus absquè licentiâ, ad illos non potest ingredi [quandòquidem, nisi adsit specialis prohibitio, potest Religiosus sinè licentiâ Prælati, per ambitum propriè *Clausuræ* spatiari], si ergò *Clausuræ* non sunt, nulla est prohibitio, ob quam Mulieres arceantur.

20 Quò ad *Sacristiam* diximus suprà *nu.* 5. ex Concilio *Arelatensi* prohibitum fuisse Clericis Mulieres admittere; sed hoc apud Clericos sæculares desuevit. Quò ad Regulares, distinguunt Doctores de *Sacristiâ*, habente ingressum à solâ Ecclesiâ; & de habente à solo Claustro; & de habente accessum ab Ecclesiâ, & à Claustro. De primâ conveniunt omnes, quòd sit pars Ecclesiæ, & sicut in Ecclesiâ, ità & in *Sacristiam* possint intrare Mulieres. De secundâ conveniunt pariter, quòd absquè violatione *Clausuræ* ingredi non possunt. (41) De primâ tamèn *Sanchez*, à quo nõ videtur dissentire *Lezana*, (42) tenet absolutè; quòd, si non est usus in contrariũ, & cesset scandalũ, Mulieres non possunt intrà *Sacristiam* admitti. De tertiâ verò variant Doctores. Et Ego absolutè dico, quòd admitti non possunt, Ratio est, quià mens Pontificum, qui statuerunt Clausuram Regularibus, fuit ad liberandos eos ab inquietudine, molestiâ, & periculo Mulierum, permisso eo, quod ad salutem spiritualem earundem conducit; hinc permittuntur ingredi, quandò *verbum Dei* proponitur, & *divina Officia* celebrantur &c. ut dictum est. Sed ingressus in *Sacristias*, solam molestiam, & periculum potest afferre Religiosis, ac nullum profectum spiritualem Mulieribus; quià in illis divina non celebrantur; & solùm inserviunt prò sacrâ Officinâ Religiosorum; undè sicut ad cæteras Officinas ingredi non possunt, ità neque ad *Sacristiam*. Nec facit, quòd, cùm sint contiguæ cum Ecclesiâ, censeatur partes Ecclesiæ: quià etiam Cæmeterium, quod continetur Claustro, contiguum Ecclesiæ, ad quod patet aditus per Ecclesiam, potest dici, quòd sit pars Ecclesiæ, nec tamen conceditur, quòd possint ingredi Cæmeterium, nisi casu, quo sepeliatur cadaver aliquod. Quòd, si ingrediantur, dùm Sacerdotes se præparant ad sacrum, infinitas turbationes mentales illis causant. Si extrà tempus divinorum Officiorum, infinita pericula, & fortè casus, & præcipitia Religiosorum producunt. Proindè ablegandæ omninò sunt à *Sacristijs* Mulieres.

21 Concedo quidèm, quòd, si *Sacristia* sit ampla, & in eâ adsit Altare, aut Capella, in quâ consuetè celebretur, & sepulturæ, confessionalia, in illam possint ingredi fęminæ, pròut cum *Sanchez*, & *Roderico* firmat *Donatus*. (43) Tamen hoc limito, quandò divina ibi celebrantur, & Sacramenta ministrantur. Sicut enim ad hæc possunt ingredi intrà Claustrum, ità & ratione istorum possunt ingredi ad talem *Sacristiam*. Sed tali ratione, & tempore cessante, absolutè dico, quòd ingredi, aut admitti nõ possunt.

22 Delinquunt autem Religiosi, qui Fęminas, *introducere*, vel *admittere præsumunt* intrà Claustra, prout sonat Motus proprius *B. Pij V.* Et hæc bene sunt explicanda, nàm ab his dependet resolutio, ut plurium casuum circà hanc materiam.

23 Primum autem est, quid imporret *præsumere*: & dico, quòd importat scientiam, advertentiam, & dolum; ità ut idem sit, quòd audere, vel tentare, ut argumento cujusdam Canonis, (44) interpretatur *Calvinus*. Undè univesaliter, quandò in Bullis insertur aliqua pęna contrà eos, qui aliquod facere *præsumpserint*, intelligitur de illis, qui voluntariæ, appensatè, plenè, directè cum scientiâ præcepti, pœnæ, & ex dolo, delinquunt, ut post *Bonacinam*, & alios à se citatos firmat *Sanctorus*; (45) Proindè, qui cum ignorantiâ juris, aut facti, aut cum opinione probabili; aut cum credulitate, quæ dolum excludat, ut aliàs probavimus, (46) delinquit, non dicitur *præsumere delictum*, & ità non est locus pęnæ ordinariæ. Si ergò Superior aliquis introduceret Mulieres in hortum, solâ sepe cinctum, aut in *Sacristiam*, quæ habeat etiam aditum ad Claustrum, fultus auctoritate Doctorum, qui scribunt, *hoc licere*, non diceretur *præsumpsisse introducere*, quià operatus esset cum opinione probabili, & sic non deberet puniri pęnâ ordinariâ. Et hoc quidèm verissimum est in puncto juris, & in foro conscientiæ suffragatur; sed in foro fori puto, difficulter inveniret Judices, qui hoc admitterent, nisi amicitiâ ergà illum essent præventi.

24 Secundum autem est *introducere*. Hoc autem verbo comprehenditur omnis actio, quæ activè influit in ingressum Mulierum in Conventum; ut invitare, consulere, approbare, hortari, monstrare iter, auferre impedimenta, aperire januam fęminabus, ut intrent; & hoc non solùm per se faciendo, sed consulendo, hortando, mandando alteri, ut introducat. Et licèt lex pęnalis jubens aliquid contrà facientes, non comprehendat mandantes, consulentes, aut adiuvantes, nisi hoc in eâ exprimatur, tamen hæc lex posset eludi (quià posset Prelatus mandare Laico, in quem non potest cadere suspensio à divinis, nec privatio Officij, ut Fęminas introduceret), ideò etiam de consulentibus, & mandantibus debet accipi prohibitio, ut optimè *probat Donatus* (47), isti enim, verè dicuntur *introducere*; nempè habere influxum activum in ingressu mulierum, facto, aut verbis. Proindè, qui diceret fęminæ, *pęnas appositas contrà mulieres ingredientes, esse comminatorias tantùm aut quòd multæ aliæ mulieres aliàs sunt ingressæ*; *aut laudaret pulchritudinem Conventus, Viridarij* &c., ut mulieribus augeretur curiositas intrandi ad videndum; aut quòd *intrans ex purâ curiositate non peccat nisi venialiter &c.* in summa si aliquis, datâ operâ, ità loquitur, quòd à tali sermone disponitur mulier ad intrandum, iste optimè diceretur fęminas *introduxisse*, ad earum enim ingressum influxisset.

25 Tertium est *admittere*. Hoc autem varias recipit interpretationes in jure, secundùm varietatem locutionum, in quibus reperitur. Aliquandò enim significat *assumere*, & sic dicimus *admittere socium*. Aliquandò *probare*; ut *admittere excusationem*. Aliquandò *tolerare*; ut *admittere querelam*. Aliquandò *adgnoscere*, & *accipere*, ut *admittere possessionem bonorum*. Aliquandò applicare; ut *admittere asinum in equas*, ut habetur in quâdam lege (48). Aliquandò *comittere*, ut *admittere scelus*, *admittere homicidium* (49). Aliquandò *inferre*, vel *facere*; ut *admittere vim*. (50)

26 In proprio autem significato *admittere* idem est, quod *recipere*, ut missum in possessionem, *admittere* hoc est *recipere*, ut habetur in digestis: (51) & etiam significat

Gg 3 *concedere*,

(41) *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tract. 4. Quæst. 12. & ibi Sorb. Add. V. ingredi Monaster. Peyrin. ad Const. 6. Iul. 2. n. 12. & ibi Crux. de Stat. Relig. cap. 5. dub. 1. Lătusc. loc. cit. n. 2. & ibi Bonac. de Claus. q. 5. Pun. 1. A. Sp. S. Tr. 3. disp. 6. n. 699. & ibi Delben. Tom. 1. cap. 19. dub. 77. Bordon. Tom. 2. Resol. 76. n. 6. & 36.*

(42) *Sanch. in Decal. lib. 6 cap. 17. n. 17. Lezan. Tom. f. cap. 10. n. 11.*

(43) *Sanch. Roder. apud. Don. Tom. 1. Par. 2. Tr. 4. q. 12. n. 2. & seqq.*

(44) *cap. sed nec. Ne Cler. vel Monachi. Calvin. lexic.*

(45) *Sanctor. de Pęn. cap. 6. Quæst. 2 difficult. 3. V. Respondeo secundo. fol. 246. & ibi Suar. Molin. Filliuc. apud Bonacin. de Censur. in Commun. disp. 1. q. 1. Pun. 3. n. 18. in fin.*

(46) *Par. p. Tit. Patronus n. 126.*

(47) *Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 4. Quæst. 5.*

(48) *l. Si quis uxori. §. Si quis Asinum. ff. de Furt.*

(49) *l. Divus ff. de Offic. Præsid. l. spurij in princip. ff. de Decur.*

(50) *l. Item si eum. §. 2. ff. Quod met. caus.*

concedere, aut *permittere*, proindè adstantes, & custodientes cubiculum Principis, qui januam reserabant cubiculi, & *admittebant* eos, qui volebant salutare, aut adorare Principem, vocabantur *admissionales*, de quibus loquitur *Lampridxius in Alexandro*, *Notitia Romani Imperij*,& quædam lex (52) Codicis; & eorum officium vocabatur *Officium admissionum*, ut ex quâdam lege observat *Brissonius*. (53)

27 Ex his ergò duobus postremis significatis habetur, in quo sensu accipiatur in prædictâ Bullâ *admittere fœminas*; importat enim *recipere*, *concedere*, aut *permittere* auctoritativè, ut mulieres intrent. Porrò nullus potest sic auctoritativè *admittere*, nisi qui ex officio tenetur prohibere: puto *Prælatus*, & *Ianitor*; *Prælatus* quidèm, quià ad eum spectat, ut in suo Conventu Constitutiones Apostolicæ serventur: *Ianitor* autem, quià ad eum spectat januam custodire, nè intrent, qui intrare non possunt, & ejicere eos, si intraverint; & sicut Ostiarius hæc præstare tenetur respectu Ecclesiæ, ut dicunt Canones (54), ità idem faciendum est à *Ianitore* respectu Conventus; ad hoc enim institutus est ex Decreto *Clementis VIII. de Reform. Regular.*

28 Deducitur igitur ex his, quòd *introducere* feminas potest competere tùm Superiori, tùm subditis, qui positivè influunt in earum ingressum; *admittere* autem non cadat nisi in *Superiore*, *Ianitore*, sivè *Sacristâ*, cujus etiam est ostium Sacristiæ custodire. Porrò hi delinquunt omittendo, quod præstare debent, puta, non claudendo januam; aut non resistendo, nè intrent; aut non expellendo, si jam intraverunt. At quomodò resistere, aut expellere debent? Dico, quòd non tenentur resistere, aut expellere, nisi verbis, non autem facto violento; quià non est modo militari, aut castrensi custodiendum *Monasterium*; sed modo Religioso, puta, rogando, nè intrent; intimando illis excommunicationem, repræsentando offensam Dei; claudendo ostia, quæ ducunt ad Dormitoria, interius Claustrum, hortum, aut officinas. Si enim vellet cum impetu trudere, aut apprehensas per brachia foràs trahere jàm ingressas; aut arrepto baculo percutere, ut exeant, pessimè faceret; & non rarò orta sunt ex tali indiscreto zelo accidentia funesta; & Religionibus valdè nociva. Sufficit, verbis, ut diximus, resistere, & januam claudere, si hoc potest absquè violentiâ, ut dici verè possit, quòd non *admiserit*.

29 Quid autem, si Religiosus aliquis, qui nec *introduxit*, nec *admisit* feminam, ex improviso eam obviam habet, salutat illam ex urbanitate; eamque comitatur ex decentiâ status illius per Conventum, incideret nè in crimen *introductionis*, aut *admissionis*?

30 *Donatus* (55) tenet affirmativè, quià dicit, quòd ex *Calepino* habetur, quòd inter cætera significata, *admittere* importat associare; & prò suâ sententiâ citat *Navarrum*, *Sorbum*, & *Rodericum*; sed immeritò, nequè enim *Calepinus*; nec citati Auctores hoc habent. Dico ergo, quòd si salutat tantùm, & comitatur ob urbanitatem, non incurrit; quià, cùm non habeat influxum activum in ingressum illius; nec ex officio spectet ad eum impedire, aut expellere, dici non potest, quòd *introducat*, seù *admittat* feminam, proindè non delinquit.

31 Si autem monstrat iter eundi per Conventum feminæ, jam ingressæ; reserat ostia clausa, ut possit intrare ad officinas; detinet in observandis picturis; parat cibos, aut potum prò illâ; in summa, si aliquod facit, ob quod femina diutiùs maneat in Conventu, quàm aliàs fecisset sinè talibus actibus, circà se præstitis, Dico, quòd ille delinquit. Ratio est, quià improbabilis prorsùs est opinio *Sanctij*, *Pelizarij*, & *Delbene*, quam recitat, & sequitur *Antonius à spiritu Sancto* (56), qui dicunt, quòd, si Religiosus causa sit, quòd femina ingressa licitè, detineatur diutiùs intra Claustra, absolutâ processione, occasione cujus ingressa est; peccet quidèm mortaliter, sed non incidat in Bullam; quià hæc tantùm vetat ingressum, sed non permanentiam in Claustro.

32 Etenim, si peccat mortaliter, ut concedis, rogo, contrà quam legem facit? Certè debes dicere, quòd contrà prohibitionem Bullæ, non enim invenietur alia lex, quæ vetet Religiosis admittere feminas intrà Claustra, ultrà Bullam *Pij*, & *Gregorij*; sed hæc per te, vetat solùm ingressum, & non permanentiam, ergò aut non peccat mortaliter; aut peccat contrà Bullam, & est illius Reus incurrendo censuras. Sed peccat mortaliter, quià Bulla principaliùs intendit vetare tàm permanentiam, quàm ingressum in Monasterium. Notum enim in jure est, quod ex proemio legis colligitur ejus causa finalis, & principalis intentio legislatoris, ut Doctores (57) communiter firmant. Videamus nunc intentionem *B. Pij V.* in proemio Bulllæ *Regularium personarum &c.* sic enim ait, *Religiosarum personarum quieti consulere cupientes, ad ea removenda, quæ religiosum earum propositum impedire possunt, curam nostram intendimus; ut nullâ re, quæ ea à divino cultu avocet prædicta Regularia instituta, tranquillis mentibus gratum Altissimo impendere possint famulatum.* Mens ergò illius fuit providere quieti Religiosorum, vetando ingressum feminarum intrà earum Claustra; sed religiosa quies non turbatur per momentaneum ingressum in *Clausuram*, sed per feminarum in eâ permanentiam; *ergò prohibitio non est solùm in ingressu, nec consistit in indivisibili, sed potiùs est in permanentiâ, & commoratione.* Et re verâ, si posset sustineri supradicta opinio, posset Regularis mulierem ingressam occasione processionis, in aliquâ Camerâ retinere, & cum eâ cubare, absquè eò, quòd incurret cēsuras Bullæ. Et quis sanæ mentis concederet hoc?

33 Sequitur igitur ex allatâ doctrinâ, quòd ità delinquit, qui actualem influxum habet in permanentiâ Mulieris intrà Claustra, sicut qui influit in ingressum; undè concludendum, quòd faciens aliquod ex supradictis actibus, ob quod femina, ingressa aut licitè, aut illicitè, diutiùs moretur in Conventu, quàm aliàs fuisset commorata, re verâ incidit in crimen contrà introducentes. Excipio tamen si esset mora ità brevis, quæ judicio viri prudentis posset dici parva; tunc enim ratione parvitatis materiæ excusaretur à peccato, & Censurâ, prout tenet cum supradictis *Antonius à Spiritu Sancto*, loco citato.

34 Nunc dicendum de *Clausurâ Sanctimonialium*, & ejus violatione. *Clausuram Monialium* non esse de jure naturali, aut divino, contendit *Rodericus*, (58) sed hoc non tàm faciliter admitterem, attentâ doctrinâ, quam circà *Clausuram* Religiosorum tetigimus suprà *nu.* 2. in fine. Et in veteri lege reperimus mulieres Religiosas Clau-

(52) *l final. §. Et est notitia. C. de diver. Offic. & Apparit. lib.* 12.
(53) *l. de Cubiculis. C. de Privil. eo. qui in sacr. palat. Brission. apud Calvin. Lexic. V. Admissionum Officium.*
(54) *cap. Cleros. in fin. dist.* 21. *cap. Perlectis.* 25. *dist. Conc. Tolet.* 8. *Conc. Aquisgran. sub Ludovic. Pio. cap.* 2.
(55) *Donat. Tom.* 1. *Par.* 2. *Tr.* 4. *Quæst.* 6. *n.* 2 *& seqq.*

(56) *Ant. à Sp. S. direct. Regul. Tr.* 3. *disp.* 6 *sect.* 5. *§.* 4. *n.* 674.
(57) *Bart. in l. Cum ij. n.* 4. *ff. de Transact. Bald. Oldrad. Lap. Alex. Anchar. Bero. Barb. Soc. Roman. Abb. apud Tosc. lib. P. Concl.* 892. *n.* 2.
(58) *Roderic. Q. Q. Regular. Tom. p. Quæst.* 44. *Art. p. init.*

claustraliter viventes circà Tabernaculum Domini, ut habetur ex libro *Exodi*, & primo *Regum* (59), quæ erant, ut nostro tempore sanctimoniales, ut observat *Cornelius*, quas pollutas sacrilegè à Sacerdotibus *Ophni*, & *Phinees* fuisse, scriptura commemorat; ob quod nefandissimum scelus fuerunt unâ die ambo occisi. Itemque ex libro ***Iudith***, ***quarto Regum***, & secundo ***Machabæorum*** (r) idem colligitur, ut scribunt multi Doctores (s), quidquid in contrarium scribat, post nonnullos Doctores, (t) ***Donatus***.

35 Quidquid autem sit de hoc, constat, ***Clausuram Monialium*** à tempore primitivæ Ecclesiæ fuisse institutam; Etenim ***S. Martha***, quæ Dominum suscepit hospitio ***in locum à viris remotum*** (scilicèt Monasterium) ***cum aliquot honestissimis fœminis se recepit apud Tarascum*** in *Galliâ*, ut habetur in Breviario Romano (60), Anno 348. in primo Concilio ***Carthaginiensi*** sub ***Iulio I. Papâ***, fuit per Patres decreta ***Clausura Monialium***: & denuò innovata in Concilio ***Carthaginiensi*** tertio, anno Christi 390. sub *Syricio Papâ*: ut habetur in primo Tomo Conciliorum: & sæpiùs postindè à ***S. Gregorio Papâ*** (61) decreta fuit circà annos 600. iterumque innovata in Concilio *Cabilonensi tertio cap.62. anno* 813. ex post à ***Bonifacio VIII.*** per suam Decretalem (62) sub gravibus censuris sancita: sed, cùm prædicta Decretalis non fuisset usu recepta, (63) ut multi scribunt, tandèm Concilium ***Tridentinum*** (64) supramemoratam Decretalem ***Bonifacii*** innovavit, & perpetuam Clausuram Sanctimonialibus indixit; quam posteà ***B. Pius V.***, ***Gregorius XIII.***, & ***Paulus V.*** per suas Bullas (q) confirmarunt.

36 Porrò contrà hanc potest dupliciter delinqui, puta, per exitum Monialium, & per introitum personarum prohibitarum. Quò ad primum, non multum immoror, cùm communiter scribentes ad satietatem materiam hanc pertractent, ad quos lectorem ablego. Quò ad secundum, prohibitio, quæ est prò fœminis, ut ingredi non possint in Monasteria virorum, eadem est prò viris, & Mulieribus, nè valeant ingredi in Monasteria Monialium; & eo modo, quo delinquunt Religiosi introducendo, sivè admittendo fœminas, eodem prorsùs delinquunt Moniales respectu quorumcumque, ut dicunt jura, & ***Doctores*** (65), quod autem suffragatur prò licito ingressu mulierum intrà Claustra Religiosorum, ut quandò divina officia ibi celebrantur; non valet, ut personæ prohibitæ intrent Monasteria Sanctimonialium; sed hoc permittitur tantùm personis necessariis juxtà indigentiam Monialium, de quibus passim Doctores de *Clausurâ* scribentes, apud quos cuique obvium est invenire qualitates personarum, casuum, licentiarum, & formæ, juxtà quam permittitur ingressus.

Probatio.

SUMMARIUM.

37 *Probatio huius delicti pendet à Testibus, ut in delictis facti transeuntis.*
38 ***Dubium practicabile.***
39 *Opinio Sanctori.*
40 ***Impugnatur Sanctorus.***
Religiosus meditans fugam, potest capi à Fratribus.
Pariter ad impediendos ulteriores actus carnales cum fœminâ introductâ.
41 *Superior monitus, fœminam introductam detineri in Camerâ Religiosi, tenetur ad recognoscendum corpus delicti per visum, & repertum.*
42 *Instructio charitativa prò Superioribus in tali casu.*
43 *Si Reus talis delicti est malè diffamatus de spurcitiis carnalibus, debet omninò deprehendi.*
44 *Si introductio fœminæ est pluribus nota, quid agendum à Superiore?*
45 *Quid juris, si Superior ipse esset Reus de introductione?*
Succedens de jure Superiori in regimine Conventus, præstare tenetur ea, quæ Superior tali casu facere deberet.
Papa hæreticus judicandus à Concilio.
46 ***Subditi conglobati non possunt tali casu irrumpere in Cameram Superioris, ut fœminam introductam deprehendant.***
Exercens aliquid, ad quod non habet facultatem, est usurpator alienæ jurisdictionis.
Usurpatio rei alienæ censetur furtiva.
Usurpans jus Superioris, committit crimen læsæ Majestatis.
Subditi aliquandò possunt supplere negligentiam Prælati.
47 ***Sanctorus denuò impugnatur.***

37 PRobatio autem hujus delicti, eò quòd est facti transeuntis, pendet à Testibus, prout de delictis, non relinquentibus vestigium post se, aliàs diximus. Potest tamen dari casus, quòd Judici etiam de corpore delicti constare possit; prout esset, si *Caius* accusaretur habere mulierem occultatam in suâ Camerâ, & Judex, accusatione receptâ, pergeret ad recognoscendum corpus delicti.

38 Dubitatio autem non levis circà hunc casum, de facili practicabilem esse potest; àn casu, quo aliquis Religiosus Mulierem in Conventum introduxisset, & in suâ Camerâ, aut alio loco Conventus reconditam haberet, Superior localis teneretur cum Discretis Conventus se conferre ad visitandum corpus delicti? Et quid juris, si Superior ipse esset Reus de hoc? An sibi succedens in officio, deberet monitus de hoc, talem visitationem inire?

39 Res-

---

(59) *Exod.cap.34.* ℣*.8. P.Reg.cap.2.* ℣*.22. ubi Cornel.à lapid.*
(r) *Iudit.cap.8.* ℣*.5. lib.4. Reg.cap.11.* ℣*.2. lib.2. Machab.cap.3.* ℣*.19.*
(s) *Tostat.in lib.1. Reg.cap.2. q.12. Canis de Deipar.lib.2. cap.12. Baron. in Apparat. ad Annal. Eccl. §. si fidem Tamburin. de Iur. Abbatiss. Disp.18. q 2. apud Lezan. Summ. V. Clausura num. 5.*
(t) *Navar.Roderic. Mirand. Suar.Sanch. Gibal.apud Donat.Tom.3. Tract.3.q.2.num.2.& 28.*
(60) *Breviar.Rom.in offic.S.Marthæ lect.6.*
(61) *Gregor.Papa Registr.lib.3. Epist.9. & lib.7. Epist.9.*
(62) *cap.Periculoso de Stat.Regular.lib. 6.*
(63) *Gabriel in 4. dist. 38. Caietan. in Summ.V. Monachi, & Moniales Io.Andræ.in cap.Periculoso de Stat.Regular.in 6.apud Roderic. Tom.1. Quæst.44. art. 2. init.*
(64) *Concil.Trident.sess.25.de Regular.cap.5.*
(q) *B.Pius V.Constit.circa Pastoraiis.Calend.Iunii 1566. & Const. Decori, & honestati aan.1570. Gregor.XIII. Constit.Ubi gratiæ. Paul.V.Const.Monialium Bullar. Cherub.Tom.2. & 3.*
(65) *cap.Periculoso de Stat.Regular.Trident sess.25.cap.5.B.Pius V.Gregor.XIII. Paul.U. Bull supracit. Suar.Tom.4.de Relig. Tr.8.lib.1.cap.10. Sanchez lib.6. Decal.cap.16. per tot.apud Lezan.Tom.1. cap.25. nu. 24. Alexand.VII. Const. Felici.13. Cal.Novemb.1664.Lantusc.V.Moniales num. 3.*

39 Respondeo. *Sanctorus (66)*, loquens de habente feminam in Camerâ, quam secretò vellet emittere, aut ipse fugam arripere, dicit, quòd non potest capi à Fratribus, quià delictum est jam consummatum, & fratres non habent jus, nisi impediendi accinctum ad delinquendum; & hoc multò fortiùs, si Superior esset in hoc delinquens. Et coherenter ad ea, quæ circà hoc scribit, haberet respondere ad propositam dubitationem, quòd Superior localis non potest, & multò fortiùs non tenetur inquirere per occularem inspectionem de constantiâ corporis delicti hujusmodi: & multò minùs hoc possent subditi, si Superior haberet feminam in Camerâ.

40 Sed tanti viri pace, talis resolutio non est probabilis. Concedo enim, quòd, si delictum irreparabiliter commissum est, non possunt fratres delinquentem apprehendere, si non adsit justus timor fugæ; sed nego, quòd, si frater, qui detectus est feminam habere, meditatur fugere, non possit à fratribus carcerari; fuga enim ipsius novum delictum est, ad quod impediendum, possunt fratres Reum carcerare ex doctrinâ ipsius *Sanctori*, & ex eo, quòd circà hoc aliàs (67) abundè scripsimus. Imò si in primâ, vel secundâ horâ noctis introduxit mulierem, & etiam cum eâ cubat, licèt sit consummatum delictum quò ad introductionem; & fortè etiam ad unum, aut alium actum adulterii; non tamen est consummatum respectu aliorum actuum, qui probabilissimè judicantur secuturi in progressu noctis, nisi impediatur.

41 Dico igitur, quòd, si Superior est admonitus à pluribus fratribus, quòd *Caius* habet feminam introductam, non solùm potest, sed tenetur ire cum Discretis ad recognoscendum, & probandum corpus delicti. Ratio invincibilis est (saltem apud Nos), quòd Superior tenetur describere corpus delicti, præsentandum Provinciali, quandò, nisi in instanti caperetur informatio, ejus cognitio deperiret, vel non ità clarè appareret, pròut habet Textus (68), & Nos ibi explicuimus. Patet autem, quòd non ità clarè constat per Testes corpus delicti, & maximè de nocte, sicut per actualem, & juridicam visitationem per Visum, & repertum. Militant enim multæ exceptiones contrà personas, & dicta Testium, & modum, quo potuerint certò scire, in tali Camerâ fuisse feminam, & non potiùs virum in habitu feminæ &c. ob quas exceptiones obnubilatur claritas probationis corporis delicti, ob quam aut totaliter destruitur processus; aut Reus penam ordinariam evadit. Hoc periculum autem cessat, si Superior localis, qui habet, & jus, & obligationem describendi corpus delicti, ipsum juridicè visitat, Testibus necessariis adhibitis. Tenetur pariter ex alio principio suprafacto, puta, ad impediendos actus fornicarios, qui sequentur in nocte, si sinatur Reus quietè cubare cum feminâ.

42 Verum circà hunc casum practicabilem, Superiorem desidero charitativum, & prudentem. Charitatem in hoc habeat, ut honori fratris, & etiam feminæ, qui fortè ex fragilitate deliquerunt, prospiciat. Proindè, si ab uno solo fratre, & secretò admonetur, quòd femina in Conventu est, non excitet, aut convocet fratres dormientes, ut secum conveniant ad deprehendendum Reum in flagranti, ut faciunt nonnulli Superiores fatui, & impetuosi, maximè quandò Reus est ex oppositâ factione, aut ex aliâ causâ sibi incursus. Sed pallio charitatis vulnus proximi protegat. Præcipiat fratri, qui eum admonuit, ut vadat cubitum; nec hoc ulli alteri pandat; dicendo se circà hoc præstaturum, quæ sui muneris sunt. Tunc solus vadat ad Cameram, in quâ est mulier; admoneat fratrem, ut illicò expellat. Si hoc non potest, quià januæ Conventus sunt clausæ, avocet fratrem à tali Camerâ, & in eâ claudat solam feminam, & fratrem secum abducat, nè detur novo peccato locus; & ità secretò in manè dimittat.

43 Hoc autem suadeo casu, quo Reus aliàs esset homo bonæ famæ, de quo aliàs malum auditum non est; & ex fragilitate peccavit. Sed, si frater relaxatus est, mali nominis, & de eo multa in hâc materiâ audita sunt, sed ex summâ vafritie suâ, quâ delicta texit, non potuit castigari, tali casu impietas est esse pium, & crudelitas est esse charitativum. Contrà tales pestes Religionis, summa charitas ergà Ordinem est justâ animadversione procedere, & arripere oblatam occasionem, ut penas, quas prò tot aliàs malefactis effugit, luat.

44 Si autem duo, aut tres fratres deferant Superiori feminam esse in Conventu; non est ampliùs locus tegendo delicto; sed debet Superior de veritate inquirere, & factum describere. Vocare faciat Discretos Conventus, coràm quibus renovetur delatio Accusatorum; tùm consilium ineant, àn actus prudentialis sit, Cameram delinquentis visitare, & in casu, quòd nolit aperire, *violenter* ostium aperire. Potest enim esse, quòd Reus arma habeat, & ingredi volentem mutilet, aut occidat; aut ex eo, quòd videt se deprehensum in fragranti, actus in rabiem, aut desperationem, arma ministrante furore, mortaliter aliquem percutiat, aut vulneret. Si hoc probabiliter sequi potest, satiùs est prò tunc dissimulare, donec dies illucescat; interimque ostia Conventus, custodibus appositis, custodire; & orto sole, visitationem debitam facere, eamque describere, juxtà formam aliàs (69) datam circà descriptionem corporis delicti.

45 Quòd, si Superior ipse Reus sit, eadem *præstare* debet, qui sibi succedit in Regimine. Superior *enim* tali casu excommunicatus est ipso facto, & privatus officio; & quàmvis requiratur prò foro externo sententia, tamen evidentia delicti supplet declaratoriam Judicis; proindè, cùm de Superiore factus sit subditus, succedit alius, qui debet idem præstare, quod facere tenetur Superior respectu subditi. Neque hoc sapit rebellionem, ut autumat *Sanctorus*. Etenim *Summus Pontifex* caput est, & Superior totius Ecclesiæ, & ipse omnes judicat, à nemine autem judicatur; tamen, si esset notoriè contumax in hæresi, pròut habet quoddam capitulum, (70) & dicunt Canonistæ, (71) posset judicari à Concilio, quod tali casu non posset dici rebelle in *Papam*; & ratio ad hoc tacta per quandam *Glossam* (72) est, quià ipse delicto suo deiicit à culmine potestatis, & deficiens à fide per hæresim, desinit esse caput totius Ecclesiæ, & ideò judicari, & puniri potest, sicut quivis alius subditus Ecclesiæ. Ità est in casu. Superior enim (ex quo notoriè committit crimen, cui ipso facto adnexa est maior excommunicatio, & privatio officii) ipse facto suo se deponit, & notorietas criminis supplet declaratoriam Judicis; nèc ampliùs

(66) *Sanctor. de Pœn. cap. 8. Quæst. 8. fol. 360.*
(67) *Par. p. Tit. Delictorum num. 13.*
(68) *Pract. crim. Par. p. Tit. delictorum § final. in fin.*

(69) *Par. 2. Sect. 3.*
(70) *cap. Si Papa. 40. Dist.*
(71) *Abbas. in cap. Quanto nu. 10. de Translat. Episcop. ubi Zachar. Add. lit. A, & ibi Archidiacon. in cap. Qui contra pacem 24. q. 1. Felin. in cap. Cum quidam Col. 2. V. Secunda declaratio. de Iure ju. Panormit. in cap. significasti nu. 3. de Elect.*
(72) *Gloss. in cap. Si Papa in V. A fide devius. in fin. 40. Dist.*

pliùs est Superior, subditi autem qui sciunt evidenter, illum esse excommunicatum, possunt non communicare sibi, prout scribit *Suarez de Censuris*, & alii (u); proindè non tenentur illi obedire; undè contrà ipsum non committitur tali casu rebellio. Quòd si concedit *Sanctorus*, posse subditos impedire Superiorem, peccare volentem, & etiam ipsum carcerare, si eò amentiæ deveniret, ut vellet res Conventus perdere, nec dicerentur rebelles; quomodò dici debebunt tales, si deprehendendo ipsum in flagranti crimine, curant, nè ulteriùs peccet fornicando, & ut juridica capiatur informatio de constantiâ corporis delicti?

46 Verum est, quòd hoc spectat ad Vicarium Conventus, sivè alium, qui Superiori locali succedit in regimine; etenim ipsius debitum est corpus delicti describere, & crimina fratrum impedire, quandò quidèm ad ipsum devoluitur potestas directiva Conventus. Undè non possunt subditi ex se conglobati pergere ad Cameram Superioris, & ejus ostium per vim deiicere, ut intrent ad videndum corpus delicti, aut ulteriores fornicationes prohibendum. Etenim hoc spectat ad Superiorem; & contrafaciendo, subditi delinquunt, tanquàm usurpatores alienæ facultatis, & jurisdictionis; exercerent enim id, ad quod non habent potestatem; (73) undè censerentur fures alienæ auctoritatis, omnis enim illicita usurpatio rei alienæ censetur furtiva, ut ex jure (74) deducit *Antonius Franciscus*, addens ad *Abbatem* (75), & quemadmodùm qui bona etiam temporalia Ecclesiæ invadit, sacrilegus est, (76) ità, qui usurpat jus Superioris, fit Reus læsæ Majestatis; quià præripit id, quod solius Principis est. Debent ergò convenire ad Superiorem, ut hoc agat, quod leges volunt; quòd, si ipse negligat facere, quod tenetur præstare, tunc ejus negligentia suppleri potest per subditos; (77) sicut negligente *Sacerdote*, & *Levitâ*, curare vulnera sauciati à latronibus, *Samaritanus* ea allegavit, ut dicitur in *Evangelio S. Lucæ cap.* 10.

47 Quod autem ibì in fine concludit *Sanctorus* (78), quòd, si fratres omnes Conventus Superiorem deprehensum in flagranti illo delicto accusarent, ex tali accusatione nequiret ille constitui, nec ordinariâ pœnâ puniri à Provinciali, caret prorsùs probabilitate; & miror hoc à calamo doctissimi viri excidisse. Quoniàm, quandò crimen notorium est, nullâ indiget probatione per Testes; & tunc notorium est respectu Conventus; quandò omnes de Conventu hoc sciunt, quià viderunt. Ad quid ergò ulteriores probationes requiruntur? Quià omnes accusatores sunt? Nego hoc; primus enim tantùm censendus est accusator, & cæteri Testes. Sanè in Inquisitione Generali juridicâ, si omnes examinati deponunt uniformiter de crimine *Caii*, omnes erunt accusatores, sivè denunciatores, proindè secundùm te, aliundè petendæ sunt probationes, illi nempè, cùm denuntiatores sint, non probant; & sic crimen notorium erit, & probatum non erit. Quis concedet hoc? Dico igitur, quòd optimè tali casu, potest Provincialis pęnâ ordinariâ Reum punire, & ille non deberet constitui, nisi ut producat jura sua, ob quæ pęnam ordinariam subire non debeat, sicut in notoriis fit, ut aliàs diximus. Quòd, si Reus obnubilet notorietatem per aliquam legitimam exceptionem, debet Judex telam ordinariam judicii ordiri; in quâ primus, qui oretenus, aut scripto accusavit censendus est accusator, seù denunciator, cæteri autem Testes; sicut succedit in denunciantibus Confessarium de sollicitatione; primus enim habetur ut accusator, & reliqui ut Testes, licèt sint de actibus diversis. Quòd, si Reus excipiat de conspiratione subditorum, hæc, cum sit quid facti, non præsumitur, sed debet ab ipso probari.

Pęnæ.

SUMMARIUM.

48 *Pœna mulierum, ingredientium Claustra virorum, est Excommunicatio, Papæ reservata.*
Multi Doctores opinantur non excommunicari nisi præsumentes intrare prætextu privilegiorum.
Declaratoria non publicata non ligat, quàmvis legislator dicat se ità intellexisse,
Ius Prætorium non ligat nisi in proprio Tribunali.
49 *Improbatur dicta opinio.*
Declaratio asserta publicata fuit per Breve.
Stylus Curiæ Romanæ servatur prò lege in Bullis interpretandis.
50 *Pœnæ Regularibus introducentibus Mulieres intrà Claustra, apposita.*
51 *Sanctorus, & nonnulli Doctores opinantur, excommunicationem à Regularibus non incurri hoc casu.*
52 *Talis opinio est falsa.*
Praxis Sac. Pœnitentiariæ habenda prò lege.
53 *Præsumptio non requiritur in Regulari, introducente fœminas, ut pœnas incurrat*
54 *Opinio tenentium, subditos introducentes fœminas, non incurrere pœnas, latas in Bullâ Gregorii.*
Reprobatur, & quarè.
55 *Novitius, aut Tertiarius, introducentes fœminam, non afficiuntur pœnis supradictis.*
Novitius gaudet privilegio fori, & Canonis.
Tertiarius, vivens in Conventu, censetur persona Ecclesiastica.
Nec Novitius, nec Tertiarius sunt veræ personæ religiosæ.
56 *Dubium de admittente fęminas in Conventu, dùm nullus religiosus in eo est.*
57 *Probabile est, quod tali casu admittens fœminas, non incurrat.*
Causâ prohibitionis cessante, cessat prohibitio.
Causâ cessante, finitur auctoritas Statuti.
Cùm causa reducitur ad non causam, perindè est, ac si in principio non fuisset.
Causa motiva, expressa in proemio legis, est vera causa finalis legislatoris.
58 *Statutum in Ordine Minorum de Observantiâ.*
59 *Finis introductionis alius, & alius variat gravitatem delicti.*
Sac. Pœnitentiaria cum Religioso, qui fœminam introduxit ad malum finem, dispensat super solâ irregulari-

(u) *Suar. de Censur. Sylvest. V. Hæresi* 1. *nu.* 14. *V.* 11. *Bannes Valent. & alii apud Farinac. q.* 189. *num.* 66. *Thesaur. de Pœn. Par.* 1. *cap.* 7. *V. Sed tertia.*
(73) *D. Thom.* 2. 2. *q.* 60. *art.* 6. *Navar. comment. Rubr. de Iudic. nu.* 68. & 69.
(74) *§. Item obiicitur. cap. Pœnale* 14. *q.* 5. *cap. Meretrices* 32. *q.* 4.
(75) *Anton. Francisc. Add. ad Abbat. in cap. Conquestus V. Quid sit de For. compet.*
(76) *text. in cap. Prædia* 12. *q.* 2.
(77) *arg. cap. Sicut inquit.* 2. *q.* 7. *cap. Nulla. ubi Abb. num.* 6. *de Concess. præben. Host. Rubr. de suppl. negl Præl. §. & per quem*
(78) *Sanctor. de Pœn. cap.* 8. *quæst.* 8. *V. An autem fol.* 363.

laritate, contractâ ex celebratione cum Censuris; non in aliis pœnis.

60 *Qui introducit fœminam ad meram curiositatem, ultrà Papales, non incurrit ulteriorem pœnam Statuti.*

61 *Opinio Sanctori, quòd fornicans cum Muliere, introductâ intrà Claustra, non maiorem pœnam mereatur, quàm si fornicaretur extrà.*

62 *Impugnatur validè talis opinio.*

63 *Pœnæ introducentium fœminas in ædiculas Confessariorum Monialium.*

Dictio relativa, quæ importat præcedentia cum omnibus suis qualitatibus.

Locutio indefinita æquipollet universali.

Maximè, quandò in omnibus eadem subest ratio.

64 *Dubium, ân Censuræ, & pœnæ introducentium fœminas in ædiculas Confessariorum, sint reservatæ.*

65 *Dubium resoluitur negativè.*

Eius est solvere, cuius est & ligare:

Aliquandò quis potest absolvere, qui non potest ligare.

Inobediens Delegato Papæ, ab illo ligatur excommunicatione, à quâ solus Papa absoluit.

Episcopus potest excommunicare incendiarium, qui tamen à solo Papâ absolui potest.

66 *Pœnæ violantium Clausuram Monialium.*

67 *Licèt Bullæ videantur afficere intrantes Clausuram Monialium, prætextu licentiarum, tamen afficiunt omnes absolutè, & indifferenter.*

68 *Impetrantes ingredi Clausuram Monialium ex causâ falsâ, incurrunt censuram.*

Licentia ingrediendi, ut præfertur, sufficit oretenus data.

Non sufficit licentia tacita, sed requiritur expressa.

Per epichejam aliquandò licitum est ingredi sinè licentiâ.

69 *Dubium, ân ingrediens Claustra Monialium ad solam curiositatem, aut finem furandi, vel occidendi, incurrat pœnas intrantis ad sacrilegium.*

70 *Pœnæ spirituales eadem incurruntur temporales prò varietate criminis, & conatus ad illud.*

71 *In bannimentis status Ecclesiastici ingrediens noctu Clausuram Monialium, punitur ultimo supplicio.*

Nocturnum tempus aggravat delictum.

Ascendens per fenestras ad tentandam mulierem honestam, afficitur ultimo supplicio.

Intrans Clausuram Monialium per subterraneos cuniculos, morte plectendus.

72 *Pœnæ Monialium introducentium, aut admittentium quosvis utriusque sexus intrà sua Claustra.*

73 *Pœnæ Monialium exeuntium è Monasterio.*

74 *Pœnæ Superiorum Regularium intrantium, absque legitimâ causâ, Claustra Monialium, sibi subiectarum.*

75 *Pœna lata in Bullâ Gregorii, non sunt reservatæ.*

76 *A censuris, & pœnis violantium Clausuram Religiosorum, aut Monialium, quis absoluat.*

77 *Religiosi sic delinquentes, à quo absolvendi*

78 *Moniales delinquentes circà Clausuram quis absolvere possit.*

79 *Episcopi possunt absolvere ingredientes Claustra Monialium ad malum finem; non sic confessarii Regulares.*

80 *Superiores Regulares absoluunt suos subditos ob ingressum prædictum, etiam ad malum finem.*

Quinque casus, ob quos recurrendum est prò absolutione ad Papam.

48 Poena autem violantium Clausuram Religiosorum, respectu mulierum ingredientium, est Excommunicatio maior, Papæ reservata, pròut ex citatis Constitutionibus (79) *B. Pij V.*, & *Gregor. XIII.* expressè habetur. Verum est, quòd non desunt Doctores multi, (80) qui dicunt, quòd (non obstante declaratione Motus proprii, factâ à *B. Pio V.*, quòd nempè Mulieres omnes ingredientes Monasteria Religiosorum, incurrant excommunicationem, quantùmvis ingrediantur absquè prætextu licentiarum, de quâ declaratione diximus suprà *num.6.*), si mulieres, ob solam curiositatem, & non sub prætextu licentiæ habitæ, aut privilegii, intrent Claustra virorum, non incurrunt censuram; quià in citatis Constitutionibus expresè excommunicantur illę solæ, quę præsumunt intrare, prætextu licentiarũ: declaratio autem illa non afficit, quià, ut dicunt *Innocentius*, & *Io: Andreæ*; (81) declaratoria non publicata non ligat, quantùmvis legislator dicat, se ità intellexisse. Et licèt stylus *Sacræ Pœnitentiariæ* sit concedere absolutionem ab Excommunicatione omnibus Mulieribus, indifferenter ingredientibus Claustra virorum; & ex hoc appareat, quòd quoquomodò fiat ingressus, semper incurratur censura; respondent, quòd stylus Curiæ non ligat extrà Curiam. Quià est tanquàm *jus Prætorium*, quod non ligat, nisi in suo Tribunali, ut dicunt Doctores (82).

49 Sententia hæc, licèt non careat probabilitate ob rationes, & Doctores eam tuentes, non est sequenda; sed tenenda est contraria, quæ magìs communis est, & tutior. Tùm quià declaratoria supradicta publicata fuit in formâ Brevis ab eodem *B. Pio V.* incipit *Decet Romanum 24. Octob. 1566.*, & habetur in Bullario *Cherubini* post *Bullam 20.* ejusdem *Papæ*, & apud *Confectium*, ut *observat Donatus* (83). Tùm quià stylus Curiæ prò lege servatur, & maximè, quandò agitur de interpretatione Constitutionum Apostolicarum, (84) & ità cessant fundamenta oppositæ opinionis. Tùm quià consuetudo totius Christiani orbis est, quòd in talibus casibus recurratur ad sedem Apostolicam prò absolutione, ut testatur *Thesaurus*. (85) Tùm tandèm, quià plures Doctores (86) hanc docent, quam oppositam.

50 Ref-

(79) *B. Pius V. Const. Regularium personarum. 23. Octob. 1566. & Gregor. XIII. Const. Ubi gratiæ. Idib. Iunii 1575.*

(80) *Roderic. Tom. p. q. 48. art. 2. Philiarch. lib. 3. de offic. Sacerd. cap. 30. nu. 31. Sayr. lib. 3. cap. 31. n. 11. Sà V. Excom. Papæ reserv. num. 15. Suar. de Cens. Disp. 22. sect. 6. nu. 11. & de Relig. lib. 1. cap. 7 nu. 9. Filiuc. Tract. 15. nu. 119. Layman cap. 5. nu. 12. lib. 4 Tr. 5. apud Thesaur. Par. 2. V. Clausura. cap. . V. limitant secundo.*

(81) *Innoc. in cap. Per tuas de Simon. Io: Andreæ in cap. Solet. nu. 4. in fin. de Sent. excom. in 6.*

(82) *Belluga in specul. Rubr. 11. nu. 8 & 9 Camill. Borel. lit. F. Capell. Tholos. decis. 115. nu. 3. Diana par. 1. Tract. 10. Resol. 42. Cevall. q. 737. nu. 200. apud Thesaur. de Pæn. V. Clausura cap. 2. V. Ad stylum.*

(83) *Donat. Par. 2 Tract. 4 Quæst. 3 nu. 6 & 7 Tom. p.*

(84) *Rota. decis. 55. nu. 2. de Concess. Præben. in antiq. & decis. 196. nu. 2. Par. 1. recent. Berya. Respons. moral. Par. 1. Cas. 30. apud Donat. loc. cit. nu. 11.*

(85) *Thesaur. Par. 2. V. Clausura cap. 2. in fin. de Pæn.*

(86) *Navar. Comm. 4. de Regular. n. 62. & in Manual. cap. 27. nu. 150. §. Excom. 61. Cathech. neapol. lib. 3. cap. 21. Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 16. n. 79. & cap. 17. n. 33. Crux de Stat. Relig. lib. 1. cap. 5. dub. 1. Concl. 2. Suar. Tom. 4. de Relig. Tr. 8. lib. 1. cap. 7. n. 9. Diana, Bonac. Thesaur. Alph. de Leon. Remig. Seroph. quos citat, & sequit. Dona. loc. cit. n. 10. Lezan. Sum. T. p. cap. 10. n. 9.*

50 Respectu autem Regularium introducentium, sivè admittentium (eo modo, quo explicuimus suprà *num.* 27.) mulieres intrà Claustra, ultrà excommunicationem, *Papæ* reservatam, habetur pœna privationis dignitatum, beneficiorum, & officiorũ suorum, ac inhabilitatis ad illa, & alia in posterũ obtinenda, ut cantat citata Cõstitutio *Gregorii*.

51 Scio, non paucos Doctores tenere, pœnam Excommunicationis non incurri à Regularibus, nisi admittant Mulieres prætextu licentiarum. Et *Sanctorus* (87), citans prò hàc *Michaelem Ferro*, & *Filiucium*, arguit *Dianam*, eò quòd dicat, hanc sententiam esse improbabilem, & respondet ad ejus argumenta contraria; licètque ℣. sequenti amplectatur cum *Dianâ* contrariam sententiam, tamen in *Tractatu de pœnis* (88) inclinat in hanc, volens, quòd stante varietate opinionum, possit Judex alteram partem probabilitatis amplecti, & potiùs in misericordiam, quàm in rigorem declinare.

52 Sed talis opinio in praxi, præsertim in foro fori, sequenda non est, attentò, quòd ultrà declarationem *Gregorii XIII.* (quam ex *Villaguta* recitat *Lezana* (89), per quam declaravit, velle, *Motum suum citatis pœnis afficere indifferenter Mulieres, & Regulares, eas introducentes intrà Claustra*) adest continuata praxis Sac. Pœnitentiariæ, quæ, ut bene dicit ibidem *Lezana* prò lege haberi debet; & sic concludunt communiter Doctores. (90)

53 Notandum autem, quòd ad incurrendas pœnas positas à *Gregorio*, non requiritur præsumptio in Regulari, introducente, seù admittente, sed sufficit quæcunque culpa, puta, ignorantia crassa, & culpabilis. Ità ut quicumque introducit, eas incurrit; ut benè ex *Sanchez* observat *Peyrinus*. (91) Et licèt dicat, quòd ignorantia, quàmvis culpabilis, & vincibilis, etiamsi mortalis sit, dummodò non sit crassa, & supina, excuset; hoc tamen theoricè verificari potest, non tamen practicè; quià nullus est claustralis, ità ignorans has pœnas contrà introducentes, quæ famosissimæ sunt, ut nullus possit se tueri, allegando earum ignorantiam.

54 Pariter advertendum, quòd nonnulli Doctores (92) tenent, quòd Bulla *Gregorii* afficiat tantùm Superiores Regulares, ex eo quòd ibi nominat *Abbatissas, Abbates, & alios Monasteriorum, utriusque sexus Superiores*. Undè inferunt, has pœnas non incurri à Subditis introducentibus. Sed ista opinio non subsistit; nàm Bulla ait *Monasteriorum utriusque sexus Superioribus, & personis, quocunque nomine vocentur, districtè præcipimus &c.* Nomine autem personarum veniunt indifferenter Subditi, sivè Clerici sint, sivè laici, dummodò professi sint, & sic etiam isti incurrunt; prout post multos docet *Sgroi*, (93) & praxis confirmat.

55 Sed quid juris, si *Novitius*, aut *Tertiarius* introduceret fœminam; incurreret nè tales pœnas? Respondeo, quòd non. Ratio est, quià, licèt Novitius gaudeat privilegio fori, & Canonis, ut habetur in jure; (94) & Tertiarius convivens Religiosis intrà Claustra, largè possit dici persona Ecclesiastica, ut post *Rodericum*, & *Mirandam* firmat *Donatus*; (95) tamen quià adhuc non habet stabilem permanentiam in Religione, non possunt dici propriè Religiosi. Verum est, quòd gaudent privilegiis professorum ex gratiosâ, & favorabili extensione factâ; *Novitiis* quidèm ex citatâ Decretali *Bonifacii Octavi*; *Tertiariis* verò à Concilio *Lateranensi* sub *Leone Decimo*, (96) non tamen dici possunt verè, & strictè Religiosi, cum solemnem professionem in manibus Prælati non emiserint; stabilemque permanentiam in statu religioso non voverint. Proindè Constitutio Papalis, quæ ligat Religiosos professos, ad eos non extenditur; cum materia odiosa ampliationem non patiatur.

56 Dubitatur autem, àn prædictæ pœnæ incurrantur à Religioso, qui admittit fœminas in Conventu, quandò nullus in Conventu reperitur. Exempli gratiâ; omnes Religiosi Conventus exierunt ad processionem, & intrà tres horas non sunt reversuri, ac remanet ad custodiam unus tantùm senex plusquàm sexagenarius. Veniunt ad Conventum quædam fœminæ Nobiles, &, captatâ fratrum absentiâ, ex curiositate volunt videre Conventum. Senex ex industriâ, sciens omnes officinas Conventus esse clausas, nec posse ab illis aliquid surripi, relinquit apertam januam Conventus, & vadit ad videndum processionem pertranseuntem non longè, extrà limites tamen Conventus; & sic fœminæ intrant, & exeunt antè reditum fratrum. Nunquid in hoc casu tùm feminæ, tùm Religiosus incurrerent prædictas pęnas?

57 Respondeo, probabile esse, quòd non incurrant. Ratio est, quià, causâ prohibitionis cessante, cessat prohibitio, ut ex utroque jure (97) deducitur: Dùm enim cessat causa prohibitionis, finitur auctoritas Statuti; (98) & cùm causa reducitur ad non causam, perindè est, ac si à principio causa non fuisset, (99) intelligendo de causâ verâ, per se motivâ, & finali, non autem de impulsivâ, ut Doctores (100) communiter illam regulam limitant. Causam verò, quæ à legislatore, in Proemio legis exprimitur, esse per se motivam, & finalem legis, affirmant communiter Doctores. (101) Patet autem legenti utrasque Constitutiones *B. Pii*, ac *Gregorii*, sæpiùs citatas, quòd motivum, quod habuerunt in ferendâ tali lege prohibitivâ; fuit, nè per ingressum mulierum intrà Claustra, quies, & tranquillitas Religiosorum turbaretur. In casu autem nostro cessat ista causa; cum enim in Conventu Religiosi non sint, impossibile est, quòd à mulieri-

(87) *Sanctor. Comment. cap. 11. Stat. 5. ℣. Pœnæ fol. m. 578. & ibi Mich. Ferr. Quæst. Moral. Par. 2. q. 91. Filiuc. de Cens. Tract. 5. cap. 5. num. 119.*

(88) *Sanct. de Pœn. cap. 8. Quæst. 7. ℣. Respondeo de introducentibus fol. 359.*

(89) *Lezan. Tom. p. cap. 10. nu. 9. & ibi Villagut. Tract. de Usur. q. 35. num. final.*

(90) *Navar. Sum. cap. 27. num. 105. Excom. 51. Azor. Tom. 1. lib. 13. cap. 8. Suar. Tom. 4 de Relig. Tr. 8. lib. 1. cap. 7. n. 9. apud Lezan. loc. cit. Beja. Resp. Par. 1. Cas. 30. apud Thesau. V. Clausura cap. 3. ℣. Amplia Sgroi. Par. 7. cap. 4. n. 10. Peyrin. ad Const. 6. Iulii II. num. 15.*

(91) *Sanch. Decal. lib. 6. cap. 16. nu. 96. & lib. 9. de Matrim. Disp. 32. nu. 31. apud Peyrin. ad Const. 6. Iul. II. num. 17.*

(92) *Sanch. lib. 6. Sum. cap. 16. nu. 84. Cherub. ad Bull. Gregor. XIII. Roderic. Tom. 1. q. 47. art. 3. Cruz. lib. 1. cap. 5. Dub. 2. concl. 1. Diana Par. 1. Tr. 16. Miscell. 2; Resol. 33. Donat. Tom. 1. Par. 2. Tr. 4. q. 26. in fin.*

(93) *Sgroi. Par. 7. cap. 4. n. 10. & apud eum. Suar. Filiuc. Quarant. Azor. Scort. Lezan. & Bonacin. de Claus. Quæst. 4. pun. 6. nu. 3.*

(94) *cap. Religioso de Sent. Excom. in 6.*

(95) *Roderic. Tom. 2. q. 65. art. 5. & Tom. 3. q. 72. art. 1. & q. 73. ar. 1. Mirand. Manual. Prælat. q. 36. apud Donat. Tom. 2. Par. 4. Tr. 15. Quæst. 3. nu. 1.*

(96) *Concil. Lateran. V. Sect. II. in fin.*

(97) *cap. Et si Christus & ibi Bald. ℣. dicit Glos. de Iure ju. cap. Non debet. §. Cum ergò cap. Neophytus junct. glos. in V. causa 61. Dist. cap. Ex litteris 7. q. 2. l. 1. & ibi Bald. ℣. Nota quod cessat. C. si rect. Provinc. I. B. Nicola. Reg. jur. To. p. lib. 3. fol. 145. col. 2.*

(98) *Andr. de Isern. in Rubr. Quæ sunt regal. ℣. Hæc pedagia; & ibi Afflict. l. Quod ait. §. Ait lex. ff. de Reput. l. 2. C. Qui ad liber. peru. non poss.*

(99) *l. 1. in fin. ff. de Conditio. sin. cau.*

(100) *Bart. Bald. Panormit. Archid. Card. Florent. Hostien. & alii apud I. B. Nicola. loc. sup. cit. fol. 147. col. 2.*

(101) *Bart. Bald. Angel. Imol. Ad l. final. in fin de Hæred. just. Card. Flore. in cap. Ex parte in fin. de Cler. coniug. Rom. Alex Aug. Ar. Frãch. Socin. Curt. Sen. apud I. B. Nic. l. sup. cit. fol. 154. col p.*

bus ingredientibus eorum quies turbari possit; proindè probabile est, prohibitionem in illo casu etiam cessare; & ità nullam pęnam incurri, pròut idem sentit *Pellizzarius*, & *Antonius à Spiritu Sancto* (102)

58 Ultrà pœnas autem supradictas, de jurę communi inductas, quælibet Religio suas habet particulares, à municipalibus Constitutionibus inflictas; & quilibet debet consulere proprias leges. Apud *Nos Minores* habetur Statutum ità sonans. *Quæ verò Pius V., & Gregorius XIII. de Mulieribus in Monasteria, Conventusque Regularium non admittendis statuit, inviolatè serventur: & qui contrà fecerit, ultrà pœnas Apostolicas, Carceribus etiam mancipetur, Superiorum arbitrio, Quas pęnas etiam subeant, qui mulieres intrà ædiculas prò Confessariis Monialium deputatas, quovis prætextu admiserint* (103)

59 Circà quod Statutum, adverto primò, quòd introductio intrà Claustra, variatur in gravitate, juxtà varietatem finis introducentium. Si enim est ad purum effectum satisfaciendi curiositati muliebri, minùs grave crimen est, quàm si esset ad intentum fornicandi; & proindè graviorem pœnam meretur criminosus in secundo, quàm in primo casu. Hinc est, quòd praxis *Sacræ Pœnitentiariæ* est, pròut advertit *Thesaurus*, (104) quòd, quando absolutionem, vel dispensationem concedit Regularibus super introductione mulierum ad malum finem, solet decernere, quòd maneant privati officiis, & dignitatibus sui Ordinis, & inhabiles in futurum ad similia; quià non intendit dispensare in omnibus; sed super solâ irregularitate, si celebrarunt in talibus censuris. Quandò verò introductio non fuit ad malum finem; tùnc solet in integrum eos restituere, & rehabilitare.

60 Ex hoc ergò fundamento habetur, quandò locus sit arbitrio Superioris addere Carcerem, ultrà pęnas Apostolicas in puniendo Reum hujus criminis. Si enim introductio fuit ad meram curiositatem; non est locus ulteriori pœnæ, ab eâ, quam sanciunt *Bullæ Papales*. Si verò fuit ad malum finem, tunc intrat Carcer. Namque à majori gravitate delicti regulari debet arbitrium Superioris, ut pœnam augeat.

61 Opinatur ad hoc *Sanctorus* (105), quòd Carcer arbitrarius non deberetur ei, qui scortatus fuisset cum Muliere intrà Claustra, ultrà Carcerem semestrem, quem deberet subire ob fornicationem. Eò quià in hoc casu delicta confunduntur; & majus, (quod est fornicatio) confunditur cum minori, puta, cum introductione in Conventum: proindè sola pœna delicti majoris, puta, Carcer semester, & non ultrà debeatur.

62 Sed Ego in oppositâ sum sententiâ. Ratio est, quià negari non potest, quòd crimen aggravatum majori circumstantiâ, graviorem non exigat pœnam; maximè quandò circumstantia addita militat contrà diversam legem ab eâ, à quâ substantia criminis dependet. Constat autem, quòd fornicatio intrà Claustra magis gravis est, dùm cum eâ copulatur introductio fœminæ in Monasterium, quæ militat contrà legem Ecclesiasticam, quæ diversa est à lege Divinâ, per quam vetatur fornicatio. Sequitur igitur, quòd major illi pœna debetur eâ, quæ deberetur simplici fornicationi; & sic Carcer diuturnior, quàm semestris. Accedit, quòd dispositio statutaria esset futilis, si introductio ad malum finem ulteriori Carcere, quàm semestri, non puniretur; non enim esset dabilis casus, quòd Carcer hic arbitrarius posset dari, si introducens, præciso Carcere semestri, ob fornicationem, esset puniendus. Et nutat fundamentum *Sanctori* quod semper minus crimen cum majori confundatur. Si quidèm majus crimen est in nostro casu fornicatio, quæ est prohibita à jure Divino, quàm introductio, vetita de jure Ecclesiastico. Deberet ergò Reus de utroquè puniri præcisâ pœnâ fornicationis; & sic carcerari per semestre, & privari suffragiis per triennium tantùm (hæc enim pœna est prò primâ vice fornicantis), & non excommunicari, privari Officio, & perpetuò inhabilitari, quod tamen fit ratione introductionis. Igitur non solâ pœnâ fornicationis, sed & pœnis introducentium, puniendus est; & ideò, cùm Carcer arbitrarius ex Statuto debeatur ob introductionem solam, iste debet infligi ultrà semestrem. Intelligo autem, quòd Religiosus introduxisset causâ fornicandi. Quòd si mulier ex causâ licitâ introisset Claustrum, & ex hâc occasione, & non ex condicto, sed merè accidentaliter quis cum eâ fornicaretur, non deberetur alia, quàm pœna fornicationis; quià tunc non interveniret delictum introductionis.

63 Adverto secundò, quòd easdem pœnas incurrunt, qui *Mulieres intrà ædiculas, sivè hospitia prò Confessariis Monialium deputatas quovis prætextu admiserint*, ut sonat secunda pars recitati Statuti. Prò quo noto, quòd dictio relativa *quas*, quæ ponitur in Statuto, importat præcedentia cum omnibus suis qualitatibus, (106) undè intelligendum est, quòd omnes, & quotæ, & quantæ, & quales pœnæ, quæ suprà enunciatæ sunt contrà admittentes fœminas in Conventu, eædem sunt contrà introducentes in hospitia Confessariorum Monialium. Pariter noto, quòd ista dispositio non restringitur ad Confessarium, aut ejus socium, sed generaliter extenditur ad omnes Fratres; nàm Statutum loquitur indefinitè, *qui admiserint*; in jure (107) autem locutio indefinita æquipollet universali, & hoc maximè, quandò subest eadem ratio in omnibus, quæ continentur sub ratione definitâ, ut dicunt Doctores. (108) In casu autem eadem ratio prohibitionis, puta, periculum incontinentiæ, scandali &c., subest in omnibus Fratribus, sicut in *Confessario*, ac socio, proindè de omnibus, & singulis Fratribus indifferenter lex Statutaria pœnalis est accipienda. Et sic graviùs, puta, addito Carcere arbitrario, puniendus esset, qui introduceret ad malum finem, sicut graviùs punitur, qui cum eodem motivo introducit in Conventum.

64 Difficultas autem est circà hoc. Utrùm excommunicatio, privatio, & inhabilitas, quæ incurruntur ab admittente fœminas intrà Claustra, & sunt *Papæ reservatæ*, censeantur pari modo reservatæ *Sedi Apostolicæ*, casu, quo quis admittat Mulierem intrà hospitium *Confessarii Monialium*?

65 Resolutivè dico, quòd non sunt reservatæ, nisi Prælatis Ordinis. Ratio est, quià illius est absolvere, cujus est ligare, ut ex utroq; jure (109) habetur. Et quàmvis hæc regula non dicatur convertibiliter quià aliquis potest aliquandò absolvere, qui tamen ligare non potest, ut advertit quædam *Glossa*, (110) tamen universaliter ille, qui per

modum

(102) *Pellizzar. Manual. Regul. Tract. 5. cap. 7. nu. 64 apud Ant. à Sp. S. Direct. Regul. Tract. 3. Disp. 6. Sect. 5. §. 4. num. 682.*

(103) *Stat. Gen. Ord. cap. 11. §. 1. nu. 8. Vallisolet. ibi. V. Quæ verò.*

(104) *Thesaur. de Pœn. V. Clausura cap. 3. in fin.*

(105) *Sanctor. de Pœn. cap. 8. Quæst. 7. V. Respondeo de introducentibus fol. 359.*

(106) *Alex. Cons. 29 n. 4. lib. 1. & Cons. 23. in fin n. 13. lib. 5. & Cons. 112. nu. 2. & seq. lib. 6.*

(107) *l. Si pluribus ff. de leg. 2.*

(108) *Dyn. Cons. 41. n. 7. Corn. Cons. 106. n. 5. & seq. lib. 3. Socin. jun. Cons. 118. n. 3. lib. 3. Rol. à Vall. Cons. 61. n. 28. lib. 3. Dec. Cons. 17 n. 20. & seq. lib. 1. apud Trasc. lit. I. Concl. 83. nu. 17.*

(109) *text. in cap. Si Petrus 24. q. 1. cap. Verbum de Pœnit. Dist. 1. l. Qui condemnare ff. de Re judicat. l. Nemo. 37. ff. de Reg.*

(110) *Gloss. in cap. Si Petrus in V. Condemnat. in fin. 24. q. 1. l. Quoties. C. Ubi Senat. vel Clarist.*

modum legis ligare potest, potest etiam absolvere à pœnâ, latâ per propriam legem; si quidèm ex facto hominis aliquandò quis potest ligari, qui tamen ab eo, qui ligavit, absolvi nequit, ut patet in inobediente *Delegato Papæ*, qui excommunicari potest à *Delegato*, cui fuit inobediens, sed absolui ab eo non potest, sed à *Papa*, ut ex quodam Capitulo (111) voluit *Innocentius*; Pariterque potest Episcopus excommunicare incendiarium, sed post denunciationem nequit illum absolvere, ut textualiter habetur in quâdam Decretali. (112) Cùm igitur pœnæ supradictæ latæ sint per modum legis, quæ lata fuit à Capitulo Generali, hoc est à Prælatis Ordinis, liquet, quòd isti possunt pari modo à dictis pœnis absolvere, nec sunt *Papæ* reservatæ.

66 Nunc dicendum de pœnis *violantium Clausuram Monialium*. Ad hoc sciendum, quòd de jure antiquo (113), innovato in *Tridentino* (114) puniuntur pœnâ excommunicationis, ipso facto incurrendâ, *qui audent ingredi intrà septa Monasterii (Monialium) cujuscumque generis, aut conditionis, sexus, vel ætatis fuerint, sinè Episcopi, vel Superioris licentiâ, in scriptis obtentâ*. Hæc autem excommunicatio non est reservata, ut observat *Sanchez*, & *Toletus*. (115) Ex post *Gregorius XIII.* in supràcitatâ Bullâ (116) apposuit excommunicationem, *Papæ* reservatam contrà intrantes Monasteria *Monialium prætextu licentiarum*; ut de fœminis, & eas admittentibus intrà Claustra Religiosorum, ut suprà dictum est; ac Superiorissis permittentibus inflixit privationem Officii, & inhabilitatem ad illud. Tandem *Paulus V.* (117) censuras, & pœnas, latas à *Gregorio* contrà ingredientes, ac admittentes, renovavit contrà mulieres, ut præfertur, ingredientes *sub prætextu licentiarum*.

67 Hic autem advertendum est, quòd licèt Bullæ *Papales* afficiant intrantes, ac admittentes *sub prætextu licentiarum*, ut proindè videantur non affici illis, qui sinè tali prætextu ingrediuntur, ut non pauci Doctores (118) tenent, & Nos suprà *num.* 48. tetigimus; tamen contrarium est verius, & est de stylo Curiæ, & praxi *Sac. Pœnitentiariæ*, quod vim legis habet, ut suprà *num.* 49. diximus, & tenet communior sententia Doctorum, quos dat *Donatus*, (119) qui plures rationes ad hoc congerit.

68 Licèt autem in casibus necessariis (de quibus loquitur passìm, quilibet Doctor, qui scribat de *Clausurâ Monialium*) possit cum licentiâ, in scriptis obtentâ, ingredi ab iis, qui necessarii sunt; tamen advertendum est, quòd, si licentia fuerit surrepta per falsi repræsentationem, & necessitas non fuerit vera, non evaduntur Censura, & pœnæ. (120) Ratio est, quià pœnæ, latæ contrà à *Gregorio*, & *Paulo V.* sunt contrà ingredientes *sub prætextu licentiæ*; si autem licentia sit surrepta, & necessitas ingrediendi sit præstituta, & non vera, qui intrat, intrat *sub prætextu licentiæ*, & ità incurrit. Licèt autem Concilium ordinet quòd licentia debeat esse in scriptis, tamen si oretenùs detur, sufficit, ut contrà *Sanchez*, & *Suarez* tenet *Diana* cum *Homobono*, & *Bellochio* (121). Verum est, quòd non sufficit licentia tacita, aut interpretativa, seù præsumpta, sed est necessaria expressa. Ratio est, quià in tantùm præscripsit *Tridentinum* licentiam scriptam, in quantùm voluit, ut circà eam concedendam, major esset Superioris scribentis deliberatio, & favore ingredientis certior posset reddi probatio licentiæ obtentæ, ut multi relati à *Barbosâ* (122) scribunt. Hæc autem duo motiva cessant in licentiâ tacitâ, aut præsumptâ, in quâ, nec Superior maturitatem in eâ concedendâ ostendit, nec ingrediens habet, quomodò se tueatur, si de ingressu, tanquàm de maleficio, accusetur. Non tollitur tamen, quìn locus sit epicheiæ in casu repentinæ necessitatis, ut incendii, & similium, ità ut aliquis sinè expressâ licentiâ, & metu pœnarum ingredi non valeat, ut passìm Doctores (123)

69 Cum autem prædictæ Bullæ prohibitivæ non distinguant ingressum intrà Claustra *Monialium*, ob solam curiositatem, aut ad malum finem, puta, furandi, occidendi, aut fornicandi, dubium esse potest, àn easdem præcisè pœnas incurreret, qui ad malum finem ingrederetur, velùt qui ingreditur ob solam curiositatem.

70 Respondeo, quòd, quò ad pœnas spirituales, & incorporales eædem penitùs debentur; ratio est, quià istæ latæ sunt, præcisè contrà *ingredientes sinè licentiâ*. & cum hoc crimine, æquo modo delinquat tàm ille, qui ad malum finem, quàm is, qui absquè eo intrat; hinc est, quòd eædem pœnæ omnibus æqualiter debentur. Quantùm verò ad alias pœnas corporales majores, aut minores, debentur juxtà gravitatem criminis; conatus ad illud; & majorem proximitatem ad actum consummatum, si crimen perfectum non fuit. Quòd, si perfectum fuerit, ultrà pœnas spirituales ratione ingressus, debentur pœnæ ordinariæ crimini debitæ, ut patet.

71 Signanter autem in *Bannimentis generalibus Status Ecclesiastici §. 5.* lata est pœna ultimi supplicii contrà ingredientem de nocte *Clausuram Monialium*; non solùm, quià qualitas nocturni temporis, ad pœnam aggravandam attenditur in delictis juxtà jura, (a) & Doctores; sed etiam, quià qui tenebras expectat ad operandum, præsefert animum ad maleficium, juxtà illud Evangelii *Jo: cap. 3. v. 20. Omnis, qui malè agit, odit lucem*. ut benè observat *Raynaldus*. (b) Et magis aggravatur delictum, si Reus scalis utatur ad ingrediendum. Nàm ascendens nocturno tempore ad domum privatam ad furandum, aut tentandam pudicitiam Mulieris honestæ, pœnâ ultimi supplicii puniedus venit, ut volunt Doctores, (c) à fortiori hoc idem erit de attentante ingredi scalis *Monasterium Sanctimonialium*, cui magis, quàm privatæ domui est reverentia custodienda, & in praxi esse servandum post *Sperellum*, *Thoro*, *& de Lucâ ad Vincentium de Franchis* scribit *Ray-*

(111) *cap. Quærenti ubi Innocent. de offic. Iud. delegat.*
(112) *cap. Tua nos. de Sent. Excom.*
(113) *cap. 1. de Stat. Regul. in 6.*
(114) *Concil. Trident Seß. 25. de Regul. cap. 5.*
(115) *Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 16. nu. 71. Tolet. lib. 1. cap. 41. §. 8.*
(116) *Gregor. XIII. Const. Ubi gratiæ.*
(117) *Paul. V. Const. Monialium 10 Jul. 16 2.*
(118) *Suar. Sanch. Styr. Mirand. Barbos. Dian. Zerol. Portel. Tamburin. Pelizzar. Bonac. de Clausur. q. 4. p. 5. num. 5. in fin. & p. 6. num. 16. V. Dixi.*
(119) *Navar. Quarant. Beila Villagut. Azor. Roderic. Zecch. Graf. Comitol. Filiuc. Peyrin. M rol. Thesaur. Cherub. Homobon. Reyner. Ricc. Megal. Coriol. apud Donat. Tom 3. Tr. 5. quæst. 2. n. 6.*
(120) *Sanch. Decal. lib. 6. cap. 15. nu. 76. Bonac. de Claus. Quæst. 1. Pun. 5. nu. 1. apud Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Clausura cap. 4. V. Item secundum.*
(121) *Dian. Par. 3. Tract. 2. Resolut. 129.*
(122) *Barbos. in Trident. seß. 25. de Regul. cap. 5. nu. 70. & ibi. Victorell. Stephan. Uveyms Tamburin. & Dian.*
(123) *Navar. comm. 4. de Regul. nu. 60. V. Quarto Azor. Par. 1. lib. 13. cap. 8. q. 8. Roderic. Tom. 1. q. 46. art. 2. in fin. Sanch. Summ. lib. 6. cap. 16. nu. 34. Bonacin. de claus. q. 4. Pun. 3. num. 2. apud Barbos. loc. cit. nu. 72.*
(a) *text. in l. Gracchus ff. Ad l. Jul. de Adult. l. 2. & 4. ff. de Furt. Bart. & Bald. in l. Non minorem C. de Transact. Ripa de nocturn. temp. cap. 17. per tot.*
[b) *Raynald. Syntax. crim. cap. 1. §. 14. num. 3.*
(c) *Bald. arct. Gramat. apud Sperell. decis. 137. n. 36. P. 2. Farinac. q. 20. n. 145. Cabal. Crimin. Resol. 97. n. 3. & seqq. Franc. decis. 333. nu. 4.*

naldus. (d) Quod etiam dicendum est, si quis, perforato pariete, aut subterraneis cuniculis, (ut non semel accidit) intrà Clausuram penetraret; tales enim sacri parietes, sicut non debent sinè tali pœnâ transcendi, ità nec dirui, perforari, aut suffodi, quod magìs est, ut ex *Myler* observat eruditissimus Dominus, & mei amicissimus *D. Io: Baptista Pacichellus* (e)

72 Pœnæ autem *Monialium* introducentium, aut admittentium quosvis, & cujusvis sexus, sunt, respectu Superiorissarum, privatio officii, & inhabilitas ad illud, ultrà excommunicationem, *Papæ* reservatam juxtà Bullas recitatas *Gregorii*, & *Pauli*; respectu verò aliarum Monialium, lata est eadem excommunicatio, si illæ influant aliquo modo positivo ad ingressum, sicut de admittentibus fœminas intrà Claustra Religiosorum diximus suprà *num.* 27.; si verò negativè se habent, puta, non obstando, aut non repellendo ingredi tentantem, distinguendum est; si enim Monialis ex Officio habet hoc præstare, & omittit facere, quod sui muneris est (ut potè Janitrix, cujus curæ commissa est janua Monasterii), incurrit excommunicationem, quià non resistendo, ut tenetur, participat in crimine. Si autem est Monialis, quæ talem curam non habet, & non impedit, nullam censuram incurrit, quià in nullam legem delinquit, ut post *Sanchez* docet *Pellizzarius*. (124)

73 Porrò *Monialis* violans Clausuram suam, exeundo sinè legitimâ, & necessariâ causâ, & absquè debitâ licentiâ, ac extrà casus, expressos in Bullâ *B. Pii V.* (125), de quibus passim, & exactè loquuntur omnes tractantes de materiâ *Clausuræ*, incurrit excommunicationem, *Papæ* reservatam; & non solùm illa, sed etiam eam comitantes, aut recipientes, vel licentiam exeundi concedentes &c. à quâ excommunicatione (si tamen casus sit occultus) potest absolvere Episcopus in vim *Tridentini*, ut dicunt Doctores. (126) Et hoc etiam respectu suorum subditorum possunt Superiores Regulares per se ipsos, non autem delegando alteri facultatem absolvendi, ut post nonnullos scribit *Donnatus*. (127) Non ponimus autem casus, in quibus dicitur Monialis *Clausuram violare*, quià tritissimè, & ad nauseam eos explicant passim Casuistæ.

74 Pœnæ tandèm Superiorum Regularium, sinè necessitate ingredientium *Monasteria Monialium*, sunt excommunicatio, & officii privatio, pròut habetur ex quâdam Bullâ (128) *Gregorii XIII.* Respectu verò Cardinalium, & Episcoporum, isti prò primâ vice incurrunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ: prò secundâ, suspensionem à munere Pontificali, & à Divinis: prò tertiâ, verò excommunicationem, sicut Prælati Regulares. Sed ex post *Alexander VII.* per alium *Motum proprium*, (129) quem per extensum refert *Lantusca*, ultrà novam excommunicationem, ac privationem officii, apposuit perpetuam inhabilitatem, ac privationem vocis activæ, & passivæ omnibus Prælatis Regularibus, si ultrà unam vicem in quolibet anno, gratiâ visitationis, ingressi fuerint *Monasteria Monialium*: aut si ex necessitate reparandæ Clausuræ necessarium fuerit pluries ingredi, ingrediantur absquè præsentiâ Episcopi, aut alterius personæ Ecclesiasticæ, ab Episcopo ad hoc deputatæ: & si visitationem antè solis ortum incipiant, vel post occasum protrahant: & si ipsi, aut eorum socii refectionem sumant in Monasteriis: & si eorum socii ab ipsis separentur; ità ut se invicem aspicere non possint: & si non separaverint habitationes Confessariorum à Monasterio, ità ut disiunctæ sint non solùm per parietes, sed etiam per tecta.

75 Advertendum autem, quòd pœnæ supradictæ, latæ in Bullâ *Gregorii*, non sunt reservatæ, ut ex *Sanchez*, & *Filiucio* docet *Thesaurus*. (130) Proindè Episcopus, seù Prælatus, qui istas incurrerit, potest delegare cuivis Sacerdoti, aut Confessario facultatem, à quo ab istis absolvatur, ut ex *Sanchez* dicit idem ibidem. Pari modo nec pœnæ, latę in *motu proprio Alexandri septimi*, reservatæ sunt; proindè de istis, sicut de illis dicendum est.

76 A prædictis autem censuris, & pœnis ob *violationem Clausuræ*, sivè mulierum intrantium, sivè Religiosorum admittentium in propria Claustra: sivè aliarum personarum, *violantium Clausuram Monialium*, si casus notorius sit, aut publicus, nemo absolvere potest, aut dispensare, cum sint Summo Pontifici reservatæ. Si verò casus occultus sit, Mulieres, intrantes Claustra Religiosorum, possunt absolui ab Episcopo, & etiam à Confessario Regulari, approbato ab Ordinario, & in diebus, in quibus Ecclesiis Regularium concessæ sunt indulgentiæ, ut ex privilegio *Pauli III.* probat *Peyrinus*. (131) Imò tenet *Sanchez* apud eundem, (132) quòd etiam, si res sit deducta ad forum contentiosum, aut factum sit notorium, quòd Mulieres possint adhùc tempore prædicto absolvi, prò foro tamen conscientiæ, non autem prò foro fori.

77 Quò verò ad Religiosos introducentes, & admittentes, possunt Prælati Regulares absolvere suos subditos, imò etiam, si casus deductus sit in judicium, possunt secundùm nonnullos Doctores, (133) in foro tamen conscientiæ tantùm, absolvere: quod congruentissimum est, nè diutiùs in malo statu permaneant.

78 Quò autem ad pœnas *Monialium, violantium* propriam *Clausuram* exeundo, aut extraneos admittentium; & aliorum intrantium, possunt Episcopi absolvere, & etiam Confessarii Regulares, tempore indulgentiarum, sicut suprà dictum est *num.* 75. Episcopi quidèm vigore *Tridentini*, (134) Confessarii autem Regulares, virtute privilegii supracitati, concessi à *Paulo III.* (135)

79 Si autem *violetur Clausura* Monialium ad malum finem, putat *Peyrinus* (136) contrà *Grassium*, posse supradictos absolvere, vigore *Tridentini*. Et opinio *Peyrini* fundamentum habet, cum inibi Concilium nullum casum excipiat ex reservatis Sedi Apostolicæ; undè non est,

undè

(d) *Sperell. decis. 137. nu. 37. Par. 2. Thor. Comp. decis. V. Pœna dischalceantis Par. 3 de Luca ad Vincent. de Franc. decis. 333. nu. 3. Raynald. Syntax. cap. 1. §. 14. nu. 7.*

(e) *Myler. Metrolog. cap. 25. §. 9. nu. 3. apud Io: Bapt. Pacichell. de Distant. cap. 4. Memb. 5. nu. 23.*

(124) *Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 16. nu. 93. Pelliz. de Monial. cap. 5. Sect. 3. q. 3. nu. 86.*

(125) *B. Pius V. Const. 8. circa pastoralis. Cherub. Tom. 2.*

(126) *Suar. de Cens. T. 5. Disp. 41 sect. 2. nu. 10. & 12. Bonac. disp. 1. q. 22. p. 2. nu. 2. de Cens. & q. 1. p. 5. num. 2. de Claus. Thesaur. de Pœn. par. 2. V. Clausura q. 8. ℣. Absolvere.*

(127) *Donat. tom. 3. Tract. 4. quæst. 8. nu. 10. & ibi Roderic. Portel. Bonacin. Barbos. Lezan. Tambur.*

(128) *Gregor. XIII. Const. dubiis apud Cherub. Tom 2. post Const. 28. ejusd. Gregor.*

(129) *Alexand. VII. Const. Felici. 13. Cal. Novemb. 1664. Lantusc. Theatr. Regul. V. Moniales nu. 3.*

(130) *Sanch. Decal. lib. 6. cap. 16. nu. 98. Filiuc. Tract. 15. nu. 113. in fin. Thesaur. V. Clausura cap. 6. ℣. Nota primò.*

(131) *Peyrin. ad Const. 6. Iulii II. n. 21. & ad Const. 2 Paul. III. §. 5.*

(132) *Sanch. Decal. lib. 6. cap. 17. nu. 43.*

(133) *Sanch. l. cit. Cruz. lib. 1. de Stat. Relig. cap. 6. Dub. 1., Conclus. 6. Dian. par. 2. Tract. 2. Resol. 26. apud Peyrin. ad Const. 5. Iulii II nu. 22.*

(134) *Conc. Trident. Sess. 24. de Refor. cap. 6.*

(135) *Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 15. nu. 76. apud Peyrin. ad Const. 6. B. Pii V. num. 41.*

(136) *Peyrin. loc. cit. & ibi Graff. de Cas. reserv. lib. p. cap. 5. nu. 17. Homobon. Tom. 1. Exam. Tract. 7 cap. 26. q. 110*

undè hìc debeat excipi. Confessarij verò Regulares non possunt absolvere, vigore supracitati privilegii; hoc enim fuit revocatum in specie respectu septem casuum, quorum tertius est *violatio Clausuræ Monialium ad malum finem*, pròut habetur ex Decreto Sacræ Congregationis, quod refert *Naldus*, & *Peyrinus* alibi. (137)

80 Superiores tamen Regulares possunt absolvere subditum suum, ingressum Clausuram Monialium, etiam ad malum finem. Quantùmvis enìm absolvere ab hoc casu prohibeantur Regulares in citato Decreto, tamen hoc est respectu extraneorum. Sed respectu Subditorum non item, nàm ex privilegio *Sixti IV.* (138), possunt Superiores Minorum *absolvere Subditos suos ab omnibus censuris, & casibus quantùmvis gravibus, nisi adeò graves essent, quòd meritò essent ad Sedem Apostolicam destinandi*. Hos autem casus recenset *Iulius II.* (139) dicens, esse hæreticum relapsum; Schismaticum; Falsificatorem literarum Apostolicarum; deferentem prohibita ad infideles; & conspirantem in personam Summi Pontificis non verò habetur mentio de hoc. Præter quàm quòd; quinque casus reservati à *Clemente VIII.*, non afficiunt Regulares, & hoc fuisse decisum à Sac. Cong. Regularium, refert *Naldus* apud *Peyrinum* (140) Undè possunt Subditos absolvere. Et si deductum sit delictum ad forum judiciale, posse Regulares (in foro tamen conscientiæ, & quò ad culpam tantùm, non autem quò ad pænam) à suo Prælato absolui, ex *Sanchez* probat idem *Peyrinus*, alibi. (141)

§. IX.

Sacrilegium Cum Moniali.

SUMMARIUM.

1 *Nomen generis adaptatur aliquandò speciei.*
Sacrilegii nomen convenit multis criminibus.
2 *Sacrilegium cum Moniali, quid propriè sit.*
Copula habentis votum castitatis cum fœminâ solutâ, est simplex fornicatio, juxtà Iureconsultos.
Iuxtà Theologos est sacrilegium.
Sacrilegium dicitur quasi sacrum lædens.
Conditio personæ, cum quâ habetur copula, est exprimendâ in confessione.
3 *Sacrilegium Theologicum, & sacrilegiũ legale, quæ sint.*
4 *Non omnis immunditia cum fœminâ sacrâ, est sacrilegium.*
5 *Copulam habens cum Tertiariâ, committit sacrilegium, sicùt cum Moniali.*
6 *Quomodò intelligenda hæc conclusio.*
7 *Tertiariæ, solemne votum castitatis habentes, fuere obligatæ ad clausuram, & nolentes clausurari fuerunt sæcularizatæ.*
8 *Tertiariæ cælibes, viventes in propriis domibus sinè viris, dubium est, ân sint personæ Religiosæ.*
Rationes facientes prò sententiâ affirmativâ.
Legatum factum puellæ, si monachabitur, *debetur, si illa fiat* Tertiaria.
9 *Rationes facientes prò sententiâ negativâ.*
Semel Deo Sacratum profanari non potest.
10 *Tertiariæ non sunt personæ sacræ.*
Copulam habens cum Tertiariâ non comittit sacrilegium.
Copulam habens cum Moniali novitiâ non committit sacrilegium.
11 *Oppositio ad prædicta ex Novellâ.*
12 *Satisfit oppositioni.*

1 SUper cætera naturalis coitus delicta, hucusquè recensita, crescit *sacrilegiũ*, nempè coitus cũ personâ, Deo dicatâ per votum castitatis. Licèt autẽ nomen *sacrilegium* genericum sit, & possit convenire multis delictis specie distinctis, (ut furtum rei sacræ, pollutio Ecclesiæ, rei sacræ venditio, & alia, de quibus suo loco Dicemus; tamen hìc usurpatur prò specie particularis delicti; nec incongruum est, quòd nomen generis alicui speciei adaptatur, siquidèm etiam *inquisitio* quid genericum est, interveniens in omni specie judicii criminalis; & tamen significat etiam determinatam speciem, quandò nempè Judex procedit ex officio, ad differentiam ejus, quandò procedit ad instantiam partis, pròut aliàs (1) diximus.

2 *Sacrilegium* ergò, de quo loquimur hìc, est *copula carnalis, habita cum fœminâ, Deo Dicatâ per votum continentiæ Religiosæ*. Et hìc advertendum est, quòd, quàmvis *sacrilegium* sit quodvis peccatum contrà castitatem, commissum à personâ, Deo dicatâ per votum solemne; tamen nomine usitato *sacrilegii* venit sola *copula, habita cum fœminâ sacrâ*. Scio quidèm Doctores (2) communiter tenere, quòd copula, habita à Præsbitero, aut alio, habente votum castitatis solemne cum fœminâ solutâ, non sit *sacrilegium*, sed fornicatio. Verius tamen est, quod sit verum *sacrilegium*, pròut docent Theologi, (3) quià *sacrilegium* dicitur quasi *sacrum lædens*, ut vult *Albericus* (4), lædit autem tùm votum, tùm corpus proprium, quod Deo consecratum est per solemnem professionem, quiquis per carnis immunditiam ipsum polluit; & proindè in confessione necessariò debet exprimi status personæ, cum quâ habetur copula, ân scilicet sit persona sacra, sivè illa fuerit mas, vel fœmina, talis enim qualitas mutat speciem peccati; & proindè dè necessitate exprimenda est, ut docent *Summistæ*. (5)

sivè

(137) *Nald.Summ.V.Casus.in fin.Peyrin.in Appendic.de Subd. V. Nota 4 fol.m.174.col.1.*
(138) *Sixt.IV.Const.Regimini apud Roderic. Bullar. Sixt. IV. Bull. 14.§.*
(139) *Iul.II.Const.Virtute conspicuos.5. Calend. August. 2506. §. 29.*
(140) *Peyrin.ad Const.6.B.Pii V.n.42.in fin.& ibi Nald.V. Reservatio.V.Et preter.*
(141) *Peyrin.ad Const.6.Iulii II.n.21.& ibi Sanch.Decal.lib.6.cap. 15.n.76.*
(1) *Par.1.Tit.Inquisitio.n.3.*
(2) *Felin.in cap.At si Clerici.& ibi Dec.& Butrig. de Iudic.Boss de Coit.damn.n.15.& 16.Clar.§.Fornicatio.V. Cum Presbitero. Decian.Menoch.apud Farinac.q.146.n.30.*
(3) *D.Th.& Riccard.in 4.Dist.23.Azor.3.P. lib.3. cap.27.q.7.apud Bict.q.116.n.41*
(4) *Alberic.Diction.V.sacrilegium.*
(5 *Villalob Henriq.Fagundez.Filiuc.Sanch.apud Dian.Part.1.Tr.7. Resol.4.*

3 Sequitur hinc, quòd non tantùm copula sivè naturalis, seù contrà naturam cum mare, aut fœminâ; sed etiam mollities, seù aliud quodvis peccatum contrà votum solemne castitatis, *sacrilegium* est. Tamen est dicendum *sacrilegium* Theologicum omne aliud delictum carnis, commissum à personâ sacrâ; *sacrilegium* autem legale, sola *copula, quæ habetur cum fœminâ sacrâ*, & de hoc hic loquimur; taliquè pacto concordari possunt diversæ sententiæ *Theologorum*, ac *Iuristarum*.

4 Dixi autem in suprà datâ diffinitione, quòd sit *copula carnalis*, & hoc ad distinguendum, quòd non omnis actus immunditiæ cum fœminâ sacrâ *sacrilegium legale est*, sed requiritur *copula perfecta*, quæ consistit non solùm in penetratione intrà vasa pudoris, sed etiam in seminatione. Ad hoc enim, quòd intret pœna ordinaria, oportet, quòd delictum quodvis perfectum in suo genere sit ex vulgatis juribus. Sequitur hinc, quòd oscula, & cæteri tactus impudici, & etiam penetratio intrà vas, habita cum fœminâ sacrâ, non puniuntur pœnâ ordinariâ *sacrilegij*, ut infrà dicam, sed tantùm extraordinariâ: quæ tamen augenda est prò vicinitate ad actum completum, & consummatum.

5 Dixi *habita cum fœminâ, Deo dicatâ*, nempè per votum castitatis, nàm sententia multorum (6) est, quòd eodem crimine delinquat; & eâdem pœnâ puniendus sit, qui cognoscit carnaliter Monialem, & qui rem habet cum sorore *Tertij Ordinis* S. *P. Francisci, Dominici, sivè Augustini &c.* quas *Pinzocoras, Bizoccas, Beguinas*, seù *Beatas* vulgus nuncupat prò varietate locorum, quàmvis istæ *Monachæ*, seù *Sanctimoniales* minimè sint.

6 Sed prædictorum Doctorum conclusio non videtur admittenda, nisi cum distinctione. Aliæ siquidèm erant *Tertiariæ*, quæ collegialiter vivebant, & tria vota emittebant in manibus Prælati, alicujus ex quatuor *Ordinibus Mendicantibus*, sub quo vivebant, non tamen erant ad clausuram adstrictæ, de quibus abundè loquitur *Donatus*, (7) qui varias Constitutiones Pontificum de his citat. Istæ autem erant veræ Religiosæ, Regulam approbatam professæ, & Deo dicatæ per vota. Et de his dubium non est, quòd carnaliter eas cognoscens, *sacrilegium* legale committebat, & ordinariam pœnam merebatur, tanquàm personam sacram violans: & in hoc sensu debent accipi præcitati Doctores.

7 Sed *Tertiarias* prædictas sustulit *B. Pius V.* per suam Constitutionem, (8) quâ jussit, ut prædictæ ad votum quartum Clausuræ perpetuæ obligarentur; sin minùs ad proprias domos reverterentur, quod etiam postmodùm anno 1569. confirmavit Sacra Congregatio per suum Decretum, quod recitat *Piasecius*, & *Peyrinus*. (9) Et hoc innovatum fuit à Sac. Congregatione Concilii 20. *Decemb.* 1616 per suum Decretum, quod post alios, quos citat, dat per extensum *Donatus*. (10). Porrò per hoc ultimum Decretum concessa est facultas Mulieribus tùm Viduis, tùm Virginibus, ut in domo propriâ sinè viris nisi in primo sint gradu affinitatis, aut consaguinei) (cum habitu, recepto à Superiore Regulari, emisso voto continentiæ, licentiâque, ab Episcopo impetratâ, vivere possint: & gaudere privilegiis *Tertij Ordinis*, cujus habitum assumpsere, & exemptionem à Jurisditione *Ordinariorum*.

8 An autem istæ vere sint personæ Religiosæ, quæstio est valdè implexa, & nubilosa, prout eam, loco supracitato, vocat *Donatus*, habet siquidèm multas rationes, & jura hinc indè contraria, & Doctores, & numero, & auctoritate pares. Negant *Rodericus, Sanfelicius, Bolognetus, Gratianus, Barbosa, Belletus, Crassus, Giurba, Capiblancus, Borellus, Cevalos, Vivius, & Toro* quos citat *Donatus* loc. cit. *num.* 16. Affirmant *Cochier, Riccius, Ciarlinus, Squillante, Portell., Peyrinus, Diana, Hieronym. Rodericus, Novarius, Barbosa, Bordonus, Naldus, & Pellizzarius* apud supracitatum *nu.* 17. Urget prò affirmativa maximè Decretum Congregationis suprà tactum, per quod tales *Tertiariæ* gaudent omnibus privilegiis sui Ordinis: proindè personæ ipsarum, quò ad privilegium, censendæ sunt sacræ; & sic contaminantes easdem per impudicitiam, eundem reatum *sacrilegii* committunt, ac si peccassent cum Moniali Ordinis ejusdem; attento etiam, quòd ipsæ prò Monialibus habentur, undè legatum factum puellæ cum hâc conditione, *si monachabitur*, debetur eidem, si ipsa fiat *Tertiaria*, prout resolvunt multi Doctores. (11)

9 Prò negativâ facit aliud validum argumentum, quòd nempè votum istarum non est solemne, sed simplex, quod non inducit invaliditatem matrimonii, nec comprehendit alia duo vota Religionis: undè possunt prò libito sæcularizari. Sequitur hinc, quòd non possunt dici personæ, Deo consecratæ, quod enim semel Deo sacratum est, nequit ampliùs in profanos usus converti. (12)

10 In hâc opinionum varietate, salvâ meliori sententiâ, puto concedendum cum secundâ opinione, tales *Tertiarias* non esse personas sacras; tamen dicendum cum primâ, quòd ipsæ gaudent omnibus privilegiis Ordinum suorum, juxtà supracitatum Decretum Congregationis, nec tamen sequi; quòd coitus cum illis habitus sit *sacrilegium* punibile eo modo, quo punitur habitus cum verâ *Moniali*. Ratio est, quià privilegium, sibi concessum ab Ecclesiâ, concernit solùm ea, quæ per legem Ecclesiasticam ordinantur: ut potè indulgentias, facultates, exemptiones &c. concernit etiam pœnas, à lege Ecclesiasticâ latas contrà facientes illis iniuriam: non tamen sequitur per hoc, quòd abutens eis incurrat illud delictum, cui ab Imperatore pœna mortis lata est. Si quidèm jus Civile feriens gladio coitum cum *Moniali*, intendit punire facientem iniuriam personæ sacræ; quòd autem *Tertiariæ* personæ sacræ sint ex privilegio Ecclesiæ, non facit, quòd tales evadant in jure Cæsareo, quod talem pœnam sanxit tantùm contrà personas sacras, de jure communi, & proprio, non verò de privilegiato. Proindè videmus, quòd, quò ad Ecclesiam, Novitii gaudent privilegiis professorum, (13) tamen, qui rem habet cum Moniali *Novitiâ*, non committit sacrilegium, morte vindicandum, prout docet *Ricius* (14) post Trivisanum,

(6) *Carer. Giachar. Baiar. d. ad Clar. Decian. Farinac. q.* 146. *nu.* 19. *apud Ricc. q.* 116. *n.* 31.

(7) *Donat. Tom.* 2. *Par.* 4. *Tr.* 17. *quæst.* 1. *per tot.*

(8) *B. Pius V. Const. Circa pastoralis.* 1566. *Cherub. Bullar. Tom.* 2. *Bull.* 8. *Pii. V.*

(9) *Piasec. Prax. Par.* 2. *cap.* 3. *n.* 57. *Peyrin. ad Const.* 4. *Sixt. IV.* §. 7. *n.* 35.

(10) *Donat. Tom.* 2. *Par.* 4. *Tr.* 17. *q.* 3. *n.* 21. *& ibi Cochier. Barbos. Peyrin. & Novar.*

(11) *Rota Sicil. Decis.* 88. *Mastrill. Decis.* 8. *apud Ricc Collect.* 1050. *Par.* 4. *Novar. Par. p. de elect. variat. for. sect.* 6. *q.* 66. *n.* 16. *Thor. Tom.* 3. *comp. sect.* 2. *V. legatum dotis. Add. ad Duard. in Bull. Can. lib.* 2. *can.* 15. *q.* 3. *lit. D. Donat. Tom.* 2. *Par.* 4. *Tr.* 17. *q. final. n.* 23.

(12) *cap. semel. de Reg. jur. in* 6.

(13) *cap. Religioso.* §. *Quamvis de Sent. Excom. in* 6.

(14) *Ricc. Collect.* 795. *Par.* 3. *Tom. Trivisan. Decis. Rot. Venet.* 57. *Balb. Decis.* 29.

visanum, & *Balbum*, quià adhùc sacrata non est, quàmvis privilegio sacratæ gaudeat. Et sic in casu nostro.

11 Quòd, si contrà hoc dicatur, quòd *Iustinianus* in suâ *Novellâ*, (15) quæ refertur in *Decreto*, habet, quòd, *si quis rapuerit, aut sollicitaverit, aut corruperit Ascetriam, aut Diaconissam, aut Monasteriam, aut aliam quamlibet fœminam venerabilem habitum habentem, capitale periculum sustineat*: & ex hoc apparet, quòd par sit delictum in jure Civili violantis quamlibet fœminam venerabilem, hoc est religiosum habitum habentem, sicùt corrumpentis *Monialem*; undè etiam ad *Tertiarias* talis lex extendatur.

12 Respondeo, negando consequentiam. *Ascetriæ* enim, prout notat *Glossa*, (16) quæ eas vocat *Assisterias*, erant Mulieres Religiosæ reclusæ, quæ, sicut etiam *Diaconissæ*, & *Monasteriæ*, seù *Moniales*, stabilem permanentiam in vitâ religiosâ, emissis votis, habebant. Undè etiam *fœminæ, venerabilem habitum habentes*, de quibus loquitur citata *Novella*, erant eæ, quæ cum veste, & professione religiosâ, erant famulatui divino stabiliter mancipatæ, licèt in nomine, & formâ vivendi, à prædictis discreparent. Tales autem *Tertiariæ* non sunt, cùm possint, ut dicebam, sæcularizari: proindè ad eas talis lex extendenda non venit.

Probatio.

SVMMARIVM.

13 *In casu imputati sacrilegii cum Moniali, ipsa non est visitanda.*

14 *Repertus in lecto cum Moniali, ex solâ præsumptione sacrilegii commissi, non potest damnari ad mortem.*

Ex præsumptione probatur copula cum fœminâ, quandò agitur civiliter

Reo, qui cubavit cum Moniali, negante copulam habuisse cum eâ, debet ipsa ad mandatum Iudicis visitari.

13 PRobatio istius delicti non differt ab aliis delictis carnis, & circà hoc nihil peculiare habetur. Hoc solùm modo noto, quòd *Raynaldus* post *Sperellum*, (17) & contrà *Lapum* tenet, quòd *Monialis*, suspecta de stupro, non sit visitanda per obstetrices, & hoc ob quandam reverentiam; & testatur sic fuisse resolutum per Sac. Congr. Episcoporum in unâ *Terracinen.* ipso referente; quià ad imponendam pœnam ordinariam viro, sufficiebat, juxtà Bannimenta status Ecclesiastici, ingressus illius, & permanentia in *Monasterio Monialium*.

14 Tamen talis ratio decidendi valere debet in casu simili, quòd nempè vir ingressus sit in Monasterium, non tamen ità est, si *Monialis*, egressa Monasterium, reperta esset in domo viri; undè talis conclusio universaliter vera non est. Si enìm repertus esset vir, etiam cubans cum *Moniali*, & iste esset negativus circà copulam completam, non posset ex tali præsumptione, quàmvis juris, & de jure ad pœnam mortis condemnari. Licèt enìm in quâdam Decretali, (18) latâ inveniatur sententia divortii prò viro contrà Mulierem, quæ visa fuerat jacuisse nudam cum consanguineo Mariti; ex quo deducitur, quòd ex præsumptione violentâ probata remaneat copula. Tamen hoc verum fuit, quandò agebatur tantùm *civiliter*, puta, ad solum divortium, & privationem mutuæ servitutis, prout habet ibi *Glossa*, & etiam, quià cùm fœmina jàm esset corrupta, nulla remanebat via ulterior probandi non factum concludenter. Sed in casu nostro, in quo ageretur *criminaliter*, & de vitâ hominis, & posset probari per inspectionem corporis, crimen non esse commissum, Dico, quòd, si vir neget delictum copulæ, & instet, ut visitetur *Monialis*, debet Judex decernere, quod inspiciatur. Ex quo enim *Monialis* esset corea, teneretur ipsa subire ignominiam visitationis; sicut particeps fuit in culpâ cum viro; & Judex debet ad defensionem Rei, & ejusdem petitionem concedere, & decernere illius visitationem, per quam expugnari potest contraria præsumptio; præterquamquod ità esset favorabilis *Moniali*, sicùt viro talis visitatio, per quam probaretur concludenter non admissum crimen atrocius; & ideò absolutè facienda; putoque tali casu, *Monialem* ex se perituram esse, ut inspiceretur, ad vertendam à se talem culpam, sicùt probare alia voluit, se non fuisse à Marito cognitam, prout habetur in jure. (19) Quòd, si ipsa aliàs fuisset corrupta, concedo, quod ex supradictâ præsumptione ad pœnam ordinariam posset condemnari, maximè, si ipso existente negativo, *Monialis* confiteretur crimen.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

15 *Copula cum Moniali triplicem continet malitiam.*

Punitur pœnâ mortis naturalis.

Etiamsi Monialis fuisset anteà deflorata.

16 *De jure novo non infertur mors, nisi interveniat violentia, quæ fit in raptu, aut violentur Claustra cum aliquali vi.*

17 *Prò aliis impudicitiis cum* Moniali, *datur pœna extraordinaria.*

18 *Alia crimina, servientia huic impudicitiæ, extraordinariè vindicanda.*

19 *Pœna de jure Canonico vitiantis Monialem.*

Ingressus licitè intrà Claustra, ac vitians Monialem, non incurrit Excommunicationem latæ sententiæ, sed ferendæ.

20 *Pœna Clerici, committentis sacrilegium cum Moniali, de jure antiquo.*

De jure novo pœna est extraordinaria.

Clericus damnatus de hoc crimine est infamis.

Etiamsi crimen fuerit semel tantùm commissum.

21 *Apud Minores de Observantiâ Reus de hoc damnandus ad Triremes.*

Dictio omninò *quid importet.*

22 *In quocunquè casu talis pœna est irroganda.*

23 *Pœna Statutaria nunquàm incurritur, nisi crimen fuerit in suo genere perfectum.*

Sive, nisi in Statuto ponatur, quòd ordinariâ pœnâ puniatur conatus ad crimen.

24 *Opinio Sanctori in oppositum.*

25 *Refellitur Sanctorus.*

26 *Pœna Monialis passæ stuprum.*

Delicto-

(15) *Novell. 123. de Sanctiss. Episc. cap. 43. Coll. 9. cap. Si quis rapuerit 27. q. 1.*

(16) *Gloss. in cap. Si quis rapuerit in V. Assisteriam. 27. q. 1.*

(17) *Raynald. Syntax. cap. 1. §. 14. n. 17. & ibi Sperell. Decis. 136. n. 8. & seqq. Lap. Allegat. 53. n. 5.*

(18) *cap. litteris. Extra de Præsumpt. junct. gloss. in V. divortii.*

(19) *text. in cap. Proposuisti 4. de Probat.*

15 DElictorum carnalium in serie naturali hoc gravissimum est, prout enim habet *Glossa* quædam, cui concordant *Doctor Angelicus*, & illius Magister *Irrefragabilis*, (16) triplicem habet malitiam; puta, *Adulteriȷ*, ex quo violatur sponsa Christi; *Incestus*, ex eo, quòd Christus Pater noster est, undè ejus sponsa spirituali affinitate nobis conjuncta est; & *Sacrilegiȷ*, quià persona Deo dicata temeratur. Leges proindè Imperiales extremâ ultione mortis naturalis in illud animadvertunt, prout habetur in *Codice*, & *Authenticis*, (17) & communiter scribunt Doctores, (18) & hoc etiamsi *Monialis* fuisset anteà ab alio deflorata, seu corrupta, ut pòst *Bossium*, & *Caballum*, scribit *Raynaldus*. (f)

16 Hoc tamen licèt de jure verum, nihilhominùs in praxi non servatur, nisi interveniat aliqua vis, prout in raptu vero; aut sit cum penetratione nocturnâ, intrà Clausuram, cum aliquali violentiâ, illatâ *Moniali*; (✠) si enim ex condicto *sacrilegium* committitur, sivè intrà, sivè extrà Claustra sit, non exceditur pœna triremium ad vitam prò viro; & prò *Moniali* privatio veli, & aut longa, aut perpetua reclusio in Carcere, justâ circumstantias delicti; & sic Vidi sæpiùs practicatum.

17 Quid autem, si non *sacrilegium* perfectum, sed interveniant oscula, tactus, aut mollities, hinc indè procurata? Dico, quòd non intrat nisi pœna extraordinaria; quæ tamen variari debet juxtà qualitatem graviorem delicti, & frequentiam actus. Osculum enim datum Moniali, maximè si sit obiter, extraordinariam solùm pœnam meretur, ut dicunt Auctores, (19) & meo quidèm judicio levissimam comparatione cæterorum actuum, qui atrociores osculo sunt. Crescere proindè debet gravitas pœnæ extraordinariæ in tactu, maximè impudico præ osculo; & etiam augeri debet pœna procuratæ mollitiei suprà tactum.

18 Accedunt ad parem pœnam alia extraordinaria crimina, quæ *sacrilegio* reductivè famulantur; ut imago Amasii, ad *Monialem* missa; epistolæ spurcissimis narrationibus plenæ; capilli, & etiam pili impudici; mollities procurata in viro ex se coràm *Moniali*, & cen um hujusmodi fœtidissimæ libidinis adinventa, ad flectandam *Monialem* ad *sacrilegium*. Omnia hæc extraordinariè sunt punienda: sed magnam severitatem exercere debet Judex Ecclesiasticus in vindicandâ iniuriâ, factâ *Christo Iesu* in Sponsâ suâ, tot artibus tentatâ.

19 Quantùm ad Clericos, pœnas de jure Canonico inflictas, respectu Laicorum habetur Excommunicatio, ut dicitur in jure. (20) An verò censura hæc sit latæ, vel ferendæ sententiæ, controvertunt Doctores. *Aloysius de Leo*; & *Menochius* (21) tenent, quòd sit sententiæ latæ; alii verò communiter volunt, quòd sit ferendæ, ut scribit *Thesaurus*, (22) & re verâ citati Canones loquuntur de ferendâ, non verò de latâ. Tamen advertendum est, quòd, si *sacrilegium* committatur cum violatione Clausuræ ad malum. nem, Excommunicatio est latæ sententiæ, & *Papæ* reservata per totam Italiam extrà Urbem, (25) non quidèm ratione *sacrilegii*, sed ratione ingressus ad malum finem. Cæterum, si quis legitimè ingressus Clausuram, coeat cum *Moniali*, non incurrit hanc excommunicationem, ut pòst *Dianam* scribit *Thesaurus*, (24) sed aliam ferendæ sententiæ, prout suprà dictum est.

20 Respectu autem Clericorum, qui in tantum scelus prorumpunt, variæ pœnæ reperiuntur in antiquis Canonibus inflictæ; Rei enim talis criminis maledictione æternâ, tanquâ filii perdictionis, percutiuntur. (25) Cõmunione, & Convivii privatione mulctantur (26). Detrudi in Ergastulis jubentur. (27) Et ab Ordinibus, & gradibus deponuntur. (28) Hodiè verò loco detrusionis in Ergastulũ, seu Monasteriũ, succedit pœna arbitraria Judici, ut ex *Menochio* vult *Thesaurus*. (29) Deponendus tamen est Reus ob hoc crimen, & de eo condemnatus efficitur infamis, ac irregularis iuxtà *Diaz*, & *Farinacium*, quos sequitur *Sanctorus*. (30) Et hoc procedit quatumvis crimen non fuerit continuatum, & scandalosum, sed semel tantùm commissum, ut pòst *Decianum*, qui testatur de communi, cum *Anania*, & *Farinacio* scribit de *Bictis*. (31)

21 Quò autem ad Regulares, inspiciendæ sunt eorum Constitutiones, si quid ultrà jus commune disponunt, aliter pœnis Clericorum afficiendi sunt. Prò Nobis *Minoribus de Observantiâ*, habetur tale Statutum Ordinis. (32) *Si quis sacrilegium cum Moniali admiserit, ad Triremes omninò damnetur, aut perpetuo Carceri, Superiorum arbitrio, mancipetur*, quod etiam recitatur in *Textu*. (33) Circà hoc Statutum adverto, quòd apponitur dictio *omninò*, quæ prout ex jure (34) habetur, idem significat, quod *indistinctè*; significat enim *sinè dispensatione*, prout scribit *Abbas*, (35) proindè excludit omnem gratiam, & misericordiam, & dispensati nem, ut pòst *Felinum*, & alios docet *Barbosa* (36): sensus igitur Statuti est, quòd *indistinctè*, puta, nullâ habitâ discretione personarum: hoc est sivè Laicus, sivè Clericus, sivè Sacerdos ordinarius, sivè Pater gravis, aut graduatus Reus sit: nullâ interveniente dispensatione, gratiâ, aut misericordiâ, aut ad Triremes, aut ad carceres perpetuos damnetur.

22 Hinc

(16) *Gloss. in cap. Virginibus. 27. q. 1. D. Th. 2. 2. q. 99. & 154. Art. 10. ad 2. Alex. de Ales Par. 2. Quæst. 152. init. apud Sanct. de Pœn. Par. 1. cap. 8. q. 9. V. Respondeo secundo. fol. 365.*

(17) *text. in l. Raptores C. de Epi. & Cler. Authen. de Sanct. Episc. cap. 43. Coll. 9.*

(18) *Clar. §. Fornicatio. V. Cum Moniali. Marsil. in l. Unica. n. 40. C. de Rapt. Boss. de Coit. damnat. n. 8.*

(f) *Boss. Tit. de Coit. damn. n. 79 Caball. Crim. Resol. 200. n. 72. apud Raynald. Syntax. lib. p. §. 14. n. 15.*

(✠) *Thesaur. de Pœn. V. Clausura cap. 7. V. II. Peccatum. & ibi Farin. q. 145. n. 1.*

[19) *Afflict. apud Decian. Tr. crim. lib. 6. cap. 20. n. 16. Farinac. q. 146. n. 33. apud Raynald. Syntax. cap. 1. §. 14. n. 18. Bict. q. 116. n. 39.*

(20) *cap. Virginibus. cap. si quà Monacharum. 27. q. 1.*

[21) *Aloys. de Leo. Rubr. de Rapt. Virg. Menoch. de Arbitr. Cas. 389. n. 24.*

(22] *Thesaur. de pœn. Par. 2. V. Clausura. cap. 7. in fin.*

(23) *Greg. 13. Bull. 8. §. 4. Filiuc. Tr. 15. n. 119. Thesaur. For. Eccl. Par. 3. cap. 38. n. 171. Barb. de Offi. & pot. Epi. 50. n. 186.*

(24) *Dian. Par. 2. Tr. 2. Resol. 67. Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Clausura cap. 7. V. Intellige ad malum.*

(25) *cap. Sciendum est. 27. q. 1.*

(26) *cap. de Viduis. il p. 27. q. 1.*

(27) *cap. Impudicas cap. si quis Sacro. § Velate. 27. q. 1.*

(28) *cap. si quis Episcopus. 27. q. 1.*

(29) *Menoch. de Arbitr. l. b. 2. Cas. 360. n. 58. Thesaur. de Pœn. V. Clausura cap. 7. V. II Peccatum.*

(30) *Diaz. Prat. Crim. cap. 84. Farinac. q. 146. n. 26. Sanctor. de Pœn. cap. 8. quæst. 9. V. Respondeo secundo. fol. 366.*

(31) *Decian. tract. crim. lib. 6. cap. 20. n. 6. Anani. Farinac. q. 146. nu. 27. apud Bict. Quæst. 116. n. 32.*

(32) *Statut. gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 22.*

(33) *Tit. Applicatio. §. 37.*

(34) *l. Si cum exceptione. §. Quatenùs. junct. gloss. ff. Quod met. cau. l. Ubi autem. §. fin. ff. de Verb. obl. Clem. 1. ubi Glos. in V. omnino. de Vit. & hone. Cler.*

(35) *Abb. in cap. Qualiter, & Quando. il 2. de Accu. n. 18. V. sed contrà.*

(36) *Felin. in cap. Ex parte il p. de Off. Delegat. Matien. & Sanchez. apud Barbos. Diction. 249. n. 11.*

22 Hinc prò nobis suffragari non debet consideratio, quòd *sacrilegium* commissum fuerit ex condicto; sivè quòd *Monialis* blanditiis illexerit Religiosum ad crimen; sivè quòd *Monialis* ipsa egressa Clausuram, ierit ad pertrahendum Religiosum ad scelus. Hæc siquidèm secundùm se, & respectu aliorum, temperationem pœnæ mererentur; tamen, respectu nostri, hoc non est, talis enim pœna *omninò* danda est; hæc enim dictio indistinctè comprehendit omnes casus, nec dicere possumus, quòd magis comprehendat unum casum, quàm alium, ut dicunt Doctores, (37) proindè in omni, & quocumque casu talis pœna irroganda est, & Judex noster habet manus ligatas, ità ut contrà, infrà, aut præter dictam pœnam, arbitrari non possit.

23 Verum est, quòd oportet, quòd *sacrilegium* in suo genere completum, & perfectum fuerit; puta, quòd carnalis copula perfecta fuerit in suo genere, nec sufficiat attentata, & etiam inchoata, nisi seminatio sit intrà vas. Notum enim est, in jure est, pròut multi Doctores (38) scribunt, quòd pœna statutaria, etiam in atrocissimis, non incurritur, nisi delictum in suo genere fuerit perfectum, & consummatum; nisi in Statuto expressis, & claris verbis ponatur, quòd crimen, etiam effectu non secuto, sed tantùm attentatum, tali pœnâ puniatur; aliter, quàmvis deventum sit ad actum proximum, extraordinariè punitur, vt pòst *Baldum*, *Bossium*, & alios, scribit *Farinacius*. (39) In Statuto autem citato nec verbum habetur de conatu, aut affectu ad crimen, sed loquitur *Textus* de *sacrilegio*, quod proindè accipiendum est de completo.

24 In oppositâ sententiâ videtur esse *Sanctorus*, (40) dùm ait, quòd nomine *sacrilegii* veniat cubare in eodem lecto, ruere in amplexus, tactus, & oscula, & se polluere cum personâ, Deo dicatâ, quod firmat auctoritate *S. Cypriani lib. de Virginit. ad Pomponium*, quod refert *in cap. Nec aliqua. 27. qu. 1.*

25 Sed doctissimi viri pace, hoc non admiserim, concessâ enim auctoritate *S. Cypriani*, quòd etiam absquè concubitu naturali pollui possit corpus Virginis, Deo dicatæ; non tamen sequitur, quod omnis talis immunditia dici possit *sacrilegium legale*, quod supradictâ pœnâ veniat puniendum. De copulâ nefandâ quidèm concedendum est, hoc enim verum *sacrilegium* esset, imò atrocius naturali congressu: De cæteris autem, ut osculis, amplexu, mollitieque, quovis modo, aut simpliciter, aut reciprocè procuratâ, non sic: quantùmvis enim hæc dici possint *sacrilegia Theologica*, per quæ res, Deo sacra, læditur, non tamen sunt *sacrilegium* verum, & completum *legale*, quod tali pœnâ Statutariâ percutitur. Sed pœnâ tantùm extraordinariâ vindicatur, pròut suprà *num.* 17. dictum est. Quod etiam concedere videtur *Sanctorus* ipse, dùm paulò pòst (41) concludit, quòd in quâcunque parte corporis committatur actus, erit *sacrilegium* punibile secundùm magis, & minùs, prò actus peccaminosi qualitate. Si enim crescere, aut decrescere debet pœna prò qualitate actus peccaminosi, sequitur, quòd omnes tales actus non veniant nomine *sacrilegii*, quod punitur tali pœnâ Statutariâ indispensabili, pròut suprà *numer.* 21. & 22. dictum est.

26 Quid autem de pœnâ *Monialis*, stuprum passæ? In Statutis Ordinis nihil determinatum habetur; proindè ad communem praxim est recurrendum. Hæc autem est, ut Carceri formali, aut perpetuò, aut ad tempus longum, juxtà graviores qualitates delicti, mancipetur; velo privetur, & amissione vocis activæ, & passivæ, ac loci antianitate inter eas, quæ sui Ordinis sunt, mulctetur, pròut resolutum fuisse à Sacrâ Congregatione Episcoporum, & Regularium, testatur *Sperellus*. (42)

---

(37) *Socin. iun. Roland. Glorit. Seraphin. Tusc. Iason. apud Barbos. loc. cit. num. 3.*

(38) *Vivi. Comm. opin. 882. num. 1. & seqq. Claud. ad Bertaz. Cons. 123. num. 1. Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cas. 360. num. 108. & sequ. Bald. Dec. Felin. cit. à Farinac. q. 124. num. 117. apud Bict. q. 132. num. 14.*

(39) *Bald. in l. 1. §. Hæc autem. ff Quod quis. iur. Boss. Tit. de Extraord. crim. num. 2. ℣. Sed tamen. Angel. Alex. Bologn: Alberic. Castr. apud Farinac. qu. 124. nu. 57. & 38.*

(40) *Sanctor. de Pœn. c. 8. q. 9. ℣. Respondeo, Thesaurus fol. 367.*

(41) *Sanctor. loc. cit. ℣. Respondeo affirmativè in fin. fol. 368.*

(42) *Sperell. decis. 136. num. 53. par. 2.*

§. X.

Mollities.

SUMMARIUM.

1 *Delictum carnis, cur aliquandò dicatur contrà naturam.*
2 *Opiniones Doctorum, circà assignandam differentiam specificam criminum carnalium contrà naturam.*
3 *Aliorum opiniones de eâdem materiâ.*
4 *Alia opiniones circà idem refelluntur.*
5 *Generatio naturalis, ut sequatur, quot circumstantiæ, & quæ requiruntur.*
6 *Sex modi peccati contrà naturam.*
7 *Crimen contrà naturam, quomodò evadat gravius in suo Ordine.*
A totâ specie gravius est quolibet crimine secundùm naturam.
8 *Mollities, quid sit.*
9 *Gradus gravitatis in crimine mollitiei.*
Mollities ab aliquibus sodomia vocatur, sed malè.
10 *Aliquandò cumulanda pœna masturpatorum cum pœnâ sollicitantium.*
11 *Major est gravitas mollitiei, per aliam personam procuratæ.*
Talis Mollities gravior sodomiâ censetur à Caballo, sed malè.
12 *Peccatum Onan filii Iudæ, quale fuerit.*
Coiens cum Muliere, & seminans extrà vas, ad impediendam generationem, ab Hebræis comparatur homicidæ.
13 *Coitus cum fœminâ mortuâ, est mollities.*
Quò ad culpam legalem dici potest sacrilegium.
Violare cadavera mortuorum, sacrilegium est.
Coire cum cadavere gravius est, quàm illud expoliare.
14 *Excommunicantur exenterantes, concidentes, aut elixantes cadavera mortuorum.*
Corpus humanum æstimationem non recipit.
Gravius abutitur cadavere humano, coiens cum eo, quàm illud concidens, aut elixans ad effectum sepeliendi.

1 CRimina carnis contrà naturā prosequimur, absolutis iis, quæ secundùm naturam sunt. Dicuntur autem contrà naturam, non quòd ad illa non habeatur naturalis inclinatio (siquidèm videmus, quòd in quibusdā brutis, in quibus non habetur natura per peccatum depravata, viget inclinatio ad actus similes immunditiæ carnalis; ut in Cercopitheco ad mollitiem, in cervo, cane, & asino ad sodomiam; in tauro, equo, & cæteris coeuntibus cum bruto diversæ speciei ad bestialitatem,) sed quià tales sunt actus, quòd ad eos non potest sequi generatio, prout scribit Armilla, (1) Hoc autem accipiendum est non absolutè, sed regulariter: namque etiam in coitu bestiali potest sequi generatio, & frequenter fit in generatione muli, burdonis, & hinni, qui generantur ex coitu animalium speciei diversæ; & mihi in sacramentali confessione cōstat, mulierē ex cane concepisse, & peperisse puerum, qui baptizatus fuit (omnia enim membra humana habuit, ac si ab homine fuisset genitus, & duobus tantùm mensibus vixit: & audivi à viro, fide dignissimo, in quodam Monasterio, cujus nomen, (ut famæ illius parcam, taceo, fuisse Monialem filiam cujusdam Principis, susceptam ex Equâ, & naturæ equinæ nihil habebat, nisi quosdam pilos oblongos suprà collum ad modum jubæ equinæ; & dum ex improvisò, & absquè advertentiâ rideret hinnire videbatur. Nec etiam dicuntur contrà naturam, ex eò quòd sint contrà dictamen rectæ rationis naturalis, siquidèm hoc modo omnia peccata contrà præcepta Decalogi essent contrà naturam, cùm præcepta, quibus opponuntur de jure rationalis naturæ sint, ut communiter tradunt Teologi: sed quià, vt dicebam, sunt contrà ordinem, quem natura etiam in aliis animantibus instituit, ut speciei conservatio individuorum, generationē sequi posset, cum *Pereira, Raynaldus.* (2)

2 Differentiam specierum, quibus talia crimina committuntur diversimodè excogitant Auctores; nàm nonnulli (3) dicunt, quòd talia crimina alia sunt *contrà naturam humanæ societatis*; ut si quis coeat cum Matre, Filiâ, aut Nepte in lineâ rectâ: alia sunt *contrà naturam sexus humani*, vt coeundo masculus cum masculo, aut fœmina, cum fœminâ: alia *contrà naturam generis humani*, ut coeundo cum brutis. Sed talium Doctorum pace, hæc divisio minùs apta convincitur. Siquidèm coitus cum Matre, & filiâ &c. incestus quidèm est, non tamen sub crimine *contrà naturam* continetur; siquidèm ex tali coitu optimè, & regulariter sequi potest generatio; crimen autem *contrà naturam* est, si ad illud sequi nequit generatio, ut dicebam; præterquam quod insufficiens est talis divisio, quià non comprehendit *mollitiem*, & coitum cum Dæmone, quæ delictā contrà naturam sunt.

3 Alii (4) distinctionem petunt à commixtione viri cum proprio sexu, nempè masculi, cum masculo: secundò à coitu fœminæ cum fœminâ: tertiò à concubitu præpostero masculi cum fœminâ: quartò à coniunctione masculi, seù fœminæ cum bruto. Sed etiam talis divisio vitiosa est, tùm quià *mollitiem* non comprehendit nec dœmonialitatem, proindè insufficiens est; tùm quià ejusdem speciei crimen est coitus masculi cum masculo, ac fœminæ cum fœminâ, (quià mas, & fœmina homines sunt, & ambo speciei ejusdem) licet differant accidentaliter.

4 Alii dicunt, (6) quòd crimen contrà naturam, aliud est, quod fit *contrà naturam humani moris*, & hoc est grave, ut polluendo se propriis manibus: aliud, quod est *contrà naturam humani generis*, & hoc est gravius: ut coeundo cum brutis: aliud autem *contrà naturam humani sexus*, & hoc est gravissimum: ut coeundo masculus cum masculo: seù fœmina cum fœminâ. Sed etiam hic modus dicendi vitiosus est, tum quià ponit

(1) *Sum. Armil. V. Luxuria §. 4. V. Contra naturam.*

(2) *Pereir. Elucid. 24. sect. 5. V. Luxuria n. 1151. apud Raynald. tom. 2 observ. crim cap 21. § 1 num. 5.*

(3) *Azeved. Recopil. lib. 8. Tit 21. Rubr. n. 9. Farinac. qu. 148. num. 2. Basilico. crim. decis. 4 num. 13.*

(4) *Pet. Gregor. Tholos. Syntag. Iur. Par. 3. lib. 36. cap 12. Sapia de Iur. Regn. lib. 5. tit. 20. de Sodom. in Rubric.*

(5) *Ioseph. Ricc. de Publ. Iudic. in spec. Quæst. 41 num. 1.*

ponit sodomiam graviorem bestialitate, quod est contrà communem omnium Doctorum sententiam: tùm quià non comprehendit coitum præposterum cum fœminâ, neque *mollitiem* cum secundâ personâ, neque coitum cum Dæmone.

5 Posset igitur meliùs dici, ponendo, quòd generatio regulariter sequitur ex coniunctione maris, & fœminæ, viventis ejusdem speciei per vasa naturalia, in quâ semen prolificum defertur ad locum à naturâ determinatum: proindè sequitur, quòd, qui deficit in pluribus, aut aliquâ ex qualitatibus suprà requisitis ad generationem, semen autem ex instituto profundit, contrà naturam peccat. Porrò coniunctio fit per immissionem, & admissionem veretri in vase antico, aut postico: & ideò ille, vel illa, quæ aut manibus propriis, aut alio instrumento inanimi se polluit; aut pollutionem alienâ manu, aut membro ex confricatione procurat, peccat *contrà naturam* profundendo semen absquè coniunctione, ad generationem requisitâ. Quòd, si quis fœminæ quidèm, & in vase naturali coniungeretur, fœmina autem vivens non esset, non minùs contrà naturam peccaret. Quòd, si fœminæ etiam viventi copularetur, non verò per vas naturale, simili modo contrà naturam delinqueret. Si verò fœminæ viventi, & per vas naturale jungeretur aliquis, exindè semen non deferret ad locum, à naturâ determinatum, sed extrà vas profunderet, pariter delicto *contrà naturam* peccaret. Si autem mas mari coniungeretur, sivè fœmina fœminæ, etiam *contrà naturam* delinqueret, quià talis coniunctio maris, & fœminæ non esset. Si tandem homo mas, aut fœmina cum bruto, quoquomodò in vase naturali, aut præpostero coeat, gravissimo *contrà naturam* delicto se maculat, quià jungitur alteri speciei diversæ; quod etiam evenit, si coniungatur Dæmoni incubo, aut succubo, à quo plus quàm specie differt.

6 Ex dictis eliciuntur sex modi, sivè species peccati carnalis *contrà naturam*; primum est *mollities*, quandò nempè quis ex confricatione pudendi manu propriâ, sivè alienâ; sivè cum alio corpore vivente, seù inanimi, semen provocat. Secundum peculiare nomen non habet, quandò inceptam copulam non perficit, sed semen extrà vas profundit. Tertium pariter nomen proprium non habet, sed est, quandò quis cum cadavere copulatur. Quartum est sodomia, cùm quis cum proprio sexu coniungitur, sivè cum diverso sexu, non tamen in vase naturali. Quintum est bestialitas, cùm quis coit cum bruto. Sextum Dæmonialitas, quandò nempè cum Dæmone fœmina, aut masculus coniungitur.

7 Simplicia hæc crimina sunt, si, pròut suprà effertur, committantur; tamen talis, & tanta est humana malitia, & sensus ab immunditiâ libidinis depravatus, ut in uno, & eodem actu malitiæ contrà naturam, possunt multiplicari; velùt si homo cum asino sodomiticè jungeretur, aut fœmina fœminam præposterè cognosceret, quod fieri potest, ut in § *Sodomia.* demonstrabo. Gravitas autem hujus criminis metienda est à majori, aut minori elongatione à modo, per naturam instituto, juxtà quem sequi possit generatio. Cùm enim, ut suprà dictum est, ratio peccati *contrà naturam* sit, quòd humanum semen profundatur modo, quo recta generatio sequi non possit; sequitur, quòd quò magìs elongatur actus carnalis à tali modo naturali, eò gravius evadat crimen. Universaliter verò, & à toto genere vitia, & crimina *contrà naturam* graviora sunt quolibet peccato carnali naturali, ut textualiter habent duo Canones (*g*), hoc tamen accipiendum est de gravitate *Theologicâ*, non vero *legali*. Siquidèm sacrilegium cum Moniali, & incestus cum propriâ matre, aut Filiâ, morte vindicantur, cùm tamen hoc non fiat cum *Mollitie*, aut imperfectâ sodomiâ, ut infrà dicetur, quàmvis in citatis Canonibus hæc duo dicantur illis esse graviora. Gravius porrò legaliter judicatur crimen, quod graviori pœnâ à legibus vindicatur.

8 Satis explicatâ naturâ peccati contrà naturam in genere, examinandæ sunt juxtà ordinem, hucusque servatum, singillatim ejus species. Primo loco autem venit *mollities*, hæc autem diffiniri potest, quòd sit *profusio humani seminis, procurata absquè coniunctione cum alio vivente*. Hoc autem dico, supponendo, quòd propriè tunc dicatur coniunctio, quandò semen effunditur intrà viscera alterius, sivè sit in vase naturali, sivè sit in præpostero, licèt enim quis jungatur fœminæ, immittendo virgam intrà vas, si ibi non seminet, sed extrà semen effundat, non dicitur sequuta copula, nec consummatum est matrimonium, ut communiter dicunt Theologi Morales. (6) Dixi autem *cum alio vivente*, nàm quis potest coire cum mortua, & intrà vas semen effundere, & in hoc casu semen profunderetur ex coniunctione cum alio. Sed, quià iste non esset vivens, sequitur, quòd talis profusio non excedit naturam *mollitiei*, licèt gravissimè qualificatam, ut infrà dicemus.

9 *Mollities* igitur semper dicetur, quotiès semen profunditur absquè coniunctione, modo præexposito; verùm tamen est, quòd ex circumstantiis ità notabiliter aggravatur, quòd, quàmvis nomen, aut naturam suam non mutet, tamen aliam, & aliam pœnam sortiri debeat. Prima, & infima in gravitate legali est pollutio, quæ propriis manibus exercetur, & proprio vocabulo appellatur *Mollities, immunditia*, seù *Mastupratio*; & hoc idem est, si corpore alio inanimi pollutio procuretur ad verendorum confricationem illo adhibito; & hoc modo ità possunt peccare masculi, sicùt fœminæ. Tale crimen patrantes dici *sodomitas*, non nulli (7) sunt arbitrati, sed malè, hoc enim crimen cum sodomiâ nullo modo computatur, nec comparatur in gravitate Theologicâ, aut legali, ut infrà videbimus.

10 Aggravari autem potest hoc crimen, si coràm virginibus, aut aliis honestis fœminis patraretur, ad illas pelliciendas ad concubitum, ut non rarò evenit cum perditissimis viris; talis autem publicitas reducenda esset ad sollicitationem ad turpia, de quâ suprà diximus, & in casu, cumulanda esset pœna *sollicitantium* cum pœnâ *Mastrupatorum*.

11 Gravior adhùc redditur, quandò quis alium inducit, ut pollutionem sibi procuret; universaliter enim inductio alterius ad peccandum, peccatum aggravat, ut patet. Aggravatur autem crimen tùm ratione personæ ad tale crimen inductæ; tùm ratione modi, quo talis fœditas procuratur. Si enim esset persona sacra, aut puer, sivè puella nondùm doli capaces, patet, quòd crimen hoc propriæ adderet malitiam sacrilegii, sivè scandali respectivè. Ratione autem modi crescit gravitas, si, nempè veretro in anum immisso, quis procuraret pollutionem extrà vas consummandam, sivè mentulam in os alterius, ab eo sugendam, poneret, quæ abominabilis immunditiæ metho-

[g] *cap. Adulterii. cap. Usus. 32. q. 7.*

(6) *Bonacin. de Matr. Quæst. 3. Punct. 12. Prop. 3. nu. 11. & ibi Emma. Sa. Ledesm. Henriq. Reginal. Coninch. Gutier. Sot. & Medin.*

(7) *Severin. ad Sanfelic. Decis. 334. V. Qui propriis. Sylvest. summ. V. Luxuria. § 11. n. 3. Bonacoss. Quæ. crim. V. Sodomia. in fin. Caball. Cent. 1. Resol. 16. n. 7. apud Raynal. Tom. 2. cap. 21. § 1. n. 104.*

methodus *fellatio* nominatur; quod pariter est, quandò fœmina verenda sua ab alio lambenda, curaret ad ciendam immunditiam, ut ab impudicissimis fœminis Romanis factum legitur apud *Satyricum* (8) dicentem.

Quid sibi cum vultu, qualem deprensus habebat
Ravola dum Rhodopes udâ terit inguina barbâ?

Tale autem crimen sodomiam esse, nonnulli (9) opinati sunt, sed malè; quià tale crimen, ut suo loco dicemus, requirit coniunctionem per anum cum aliâ personâ, quod non est in casu nostro. Existimat autem *Caballus*, (10) hoc crimen gravius esse sodomiâ propriè dictâ, ratione abusus membri nobilioris in hoc, quàm in scelere sodomitico; cum os nobilius membrum sit ano. Tamen gravitate, tùm *Theologicâ*, tùm *legali*, sodomia longè superat vitium hoc: hoc siquidèm non excedit malitiam *mollitiei*, nec circumstãtia, quòd pollutio sit secuta in ore, aut clunibus, fœmoribus, aut manibus alterius procurata, variat speciem peccati, & ideò non necessariò est explicanda in confessione. Porrò Sodomia per leges morte puniturі (11) pœnâ autem extraordinariâ tantum plectendum esset tale delictum, ut *Caballus* ipse consuluit loco citato *num.* 38.

12 Accedit huic crimini aliud, quo nempè vir cum fœminâ in vase naturali incæptam copulam ex instituto extrà vas consummat, nè mulier concipiat, sicut faciebat *Onan* filius *Iudæ*, nè *Her* fratri suo defuncto semen suscitaret, ut tenebatur, pròut habetur in libro Genesis. (12) licèt verò crimen hoc *mollities* censeatur, tamen maximâ malitiâ afficitur, dè necessitate exprimendâ in confessione, nempè de impedimento, posito generationi humanæ ex instituto. Proindè ab Hebræis hoc crimen comparatur homicidio, pròut recitat *Cornelius*. (13) & à sacrâ scripturâ vocatur *crimen Detestabile*, ob quod tàm *Her*, quàm *Onan* frater ejus à Deo puniti sunt morte, sibi per Dæmonem *Asmodeum* illatâ, ut ibidem opinatur *Cornelius*.

13 Computatur pariter cum crimine *mollitiei* coitus, qui habetur cum fœminâ mortuâ, pròut scribit *Diana* (14), & quò ad culpam *Theologicam*, in eàdem sum sententiâ, pròut aliàs (15) scripsi. Sed quò ad culpam *legalem*, sacrilegium censeo; ratio est eadem, quam citato loco tetigi, siquidèm *Imperator* (16) exprimens, à Majoribus proximum sacrilegio habitum fuisse, lapidem movere, terram evertere, cespitem evellere, & ornamenta auferre de sepulchris; prohibet sub pœnâ sacrilegii *violare busta defunctorum, & aggeres consecratos sepulchrorum*. Concesso autem, quòd inibì *Imperator* intenderit, sacrilegorum pœnâ punire eos, qui violant busta (scilicet cadavera) defunctorum, ea expoliando; aut truncando, aut eorum ossa dispergendo; tamen eàdèm pœnâ censeri eos, qui cum Cadavere coirent, statuendum est; si quidèm & hæc violatio est Cadaveris, imò iniuria multò gravior, & enormiùs læsa defunctorum Religio, quàm eorum vestes diripere, membra, aut ossa divellere.

14 Quòd fortiùs suadetur ex dispositione Canonicâ. Siquidèm excommunicatione *Papæ* reservatâ percelluntur ii, qui defunctorum corpora (ad ea deferenda ad partes longinquas ad tumulandum) exenterant membratim, vel in frustâ concidentes, aut elixant, (17) & *Papa*, hoc vetans, vetat abusum hujusmodi *horribilem*, & *sævum*; & *improbandæ consuetudinis vitium*; Quià enim, ut notat ibi *Glossa*, (18) corpora humana, propter eorum excellentiam, æstimationem non recipiunt, ut habetur ex jure, (19) ideò reprobatur factum, quod tendit ad eorum abusum, pròut est illa membratim discerpere, aut ossa carnibus nudare ipsa elixando. Quòd, si hoc verificatur etiàm quandò fit intuitu pietatis, quid dicendum de abusu humani cadaveris, quod immani luxuriæ brutalitate pol uitur? Scio quidèm pœnarum extensionem non dari, & pari excommunicatione non esse perculsum, qui cum cadavere coiret, sicùt qui cadaver, ut præfertur in frustrâ secaret, &c. tamen ducto argumento à ratione legis, gravitatem hujus criminis præ simplici *mollitie*, licet inferre, & pœnam sibi debitam venari, cùm de eo in nullo jure sanctio pœnalis determinata reperiatur.

Probatio.

SUMMARIUM.

15 *Delicta carnis difficilis sunt probationis.*
Hoc delictum potest probari concludenter, debet tamen visitari corpus delicti, & adhiberi Peritus.

15 DElictorum carnis difficilem esse probationem est Doctorum (20) conclusio, proindè sufficiunt præsumptiones, & coniecturæ ad pœnam saltem extraodinariam, ut non semel dictum est. Quià tamen inter alia delicta carnis hoc solùm potest concludenter probari, & relinquit vestigium post se, ideò per Accusatorem probanda esset directè *mollities*, procurata per emissionem seminis, & per Judicem visitandum esset corpus delicti, puta, maculæ relictæ, & adhibendum eset judicium periti, àn illæ essent maculæ seminis humani, ut dictum est *Par.p Tit.Corpus.nu.*51.*& seqq.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

16 *Pœna hujus delicti est arbitraria.*
Mundus vapulat tot flagellis à Deo ob hoc peccatum.
Assueti ad hoc vitium per tot annos, quot Christus vixit, desperatæ quasi sunt salutis.
Fustigatio deberetur in pœnam hujus criminis.
17 *Quo casu cumulanda esset pœna sollicitantium, & mastupratorum.*
18 *Mollities procurata cum secundâ personâ, gravius punienda.*
Violenter compellens Monialem ad sibi procurandam pollutionem, damnari debet ad triremes.

19 *Hoc*

(8) *Juvenal.Satyr.*9.*V* 3.
(9) *Homobon.de Cas.reserv.Par.*2.*cap.*4.*Severin.ad Sanfelic.decis.*354 *V Qui polluit.& V An in hoc apud Raynal obser.crim.Tom.*2.*cap* 21.§.1.*nu.*116.*Caball.Cent.*1.*Cas.*16.*n.*13.
(10) *Caball.Centur.* 1 *Cas.*16.*nu.*17.
(11) *l.Cum vir.C.Ad leg.Jul.de Adulter.*
(12) *Gen.cap.*38.
(13) *Cornel.à lapid.in Gen.*38.*V* 7.
(14) *Dian.Par.*9.*Tract.*9.*Miscell.Resol.*1.
(15) *Tit.Pœnarum nu.*122.
(16) *l.Pergit.C.de sepul.viol.*
[17) *Extrav.Detestandæ.de sepult.init.commun.*
(18) *Gloss.ad citat.Extrav.in V.Improbandæ.*
(19) *l.Ex hac ff.si quadr.pau.fec.dic.l.* 1. § *sed cum homo.ff.de His qui deie.vel.effu.*
(20) *Avendagn.Conciol.Azeved.Marssin.Basilico.Garon.Plot.Sanfelic Baldaxar.de Angel.Sarno.Ricc.Narbon.apud Raynal.Obser.Tom.*2.*cap.*21.§.4.*&* 5.*nu.*3.

19 *Hoc delictum aggravatur à diversitate etiam modi, quo committitur.*
Iteratio ejusdem delicti culpam aggravat.
20 *Pœna ejus, qui habens copulam cum fœminâ, extrà vas semen profunderet.*
Fœtus in vtero Matris à Iuristis antiquis dictus spes animantis.
21 *Pœna coeuntis cum cadauere.*
22 *Nulla diversitas est pœnarum, respectu personarum hoc crimen committentium.*

16 IN nullo jure sancitam invenio pœnam prò crimine *mollitiei*, & ex consequenti ejus vindicta pendet ab arbitrio Judicis. licèt autem raro, aut fortè nunquàm deductum sit ad forum contentiosum, quod aliquis manibus propriis se polluerit, non ideò tamen tale crimen, Judici delatum, debet pœnam evadere. Siquidèm crimen hoc gravissimum est, & à Divinâ Justitiâ tot flagellis mundus vapulat ob tale vitium, ut ex vitâ *S. Christina Mirabilis* recitat *Cornelius*, (21) qui etiam ex *Ioanne Benedicto in Summâ Casuum* ad sextum præceptum Decalogi, referente Conradum Clingium, subiungit rem ponderatione dignam; nempè *eos, qui tot annis, quot vixit Christus, puta, triginta tribus, in hoc pollutionis peccato perseverant, sint incurabiles, & quasi desperatæ salutis, nimira, rara, & extraordinaria Dei gratia eis succurrat, eosque convertat.* Talium mastupratorum pęnam exilium, aut aliam extraordinariam esse, pòst *Bonacossam*, autumat *Caballus.* (22) Potiùs autem adhibendam censerem fustigationem, aut aliam pœnam corporalem. Cùm enim Reus deliquerit ob spurcam, infamemque carnis delectationem; justum est, ut ignominioso cruciatu eiusdem carnis puniatur.

17 Quòd, si aliquis ex talibus effrontibus, ac impudicis, talem spurcitiam committeret coràm honestis fœminis, ad eas pelliciendas ad concubitum, cumulanda, pròut suprà diximus, cùm antedicta, esset pœna sollicitantium; sicut etiam augenda esset hujusmodi pœna, si tale crimen patraret coràm impuberibus, ac doli minimè capacibus, qui tali exemplo ad similem malitiam erudirentur; ratione enim scandali dati, augenda esset pœna, ut notum est.

18 Diximus autem suprà *num.* 11. aggravari crimen *mollitiei*, si procuretur consummari cum secundâ personâ; dignum ergò est, ut tali casu pœna augeatur. Augmentum porrò pendere debet à qualitate personæ; & à modo, quo immunditia procuratur. Si enim persona esset sacra; ut Monialis, precibus inducta ad tale flagitium; pœnâ extraordinariâ plectendus esset Reus, habitâ quidèm à Judice consideratione jnjuriæ, quæ *Christo Domino* infertur, dùm tali pacto ejus sponsa contaminatur; pròut aliàs (23) diximus. Quòd, si esset vi ad hoc compulsa, (ut ex porrectâ extrà crates ejus manu, sub specie honesti alterius facti, impudicus mastuprator Monialis brachium vi retineret, & ad crimen consummandum, reluctantem compelleret) proculdubio ad majorem pœnam, ratione violentiæ Reus esset deputandus. Habetur enim in quâdam *Novellâ*, (24) capitaliter esse damnandos eos, qui rapuerint, vel corruperint, aut sollicitaverint Sacras Virgines, seu Mulieres: & quàmvis pœnam mortis non adhiberi, nisi ubi interveniat simul cum completo sacrilegio violentia, docuerimus; (25) tamē ratione violentiæ, in casu illatæ, quantùmvis copula secuta non sit, proximam supplicio extremo pœnam extraordinariam (nempè ad triremes) adhibendam censerem. Talis enim violentia adhibita ad dictum crimen, sollicitatio, & quidèm vehemens ad ulterius crimen est, & proindè vindictam morti proximam meretur.

19 Ulteriùs aggravatur delictum à modo criminis consummati, maximè accedente violentiâ; puta, si puer minis, aut verberibus adigeretur (ut non semel accidisse audivi) *molllitiem* ore procurare, aut alio insolito immunditiæ adinvento, quod explicare non expedit: & eo amplius, si Reus solitus esset hoc modo pueros depravare; cùm delicti iteratio majorationem pœnæ importet; (26) Tali casu censuit *Caballus*, (27) Reum mulctandum pœnâ pecuniariâ, & damnandum ad triremes, arbitrio Judicis: tale autem votū fuit, attento *Statuto Florentiæ*, ubi consuluit, per quod receditur à pęnâ mortis contrà Sodomitas de jure communi inflictâ. Quòd, si juxtà jus commune consulvisset, graviorem profectò pœnam extraordinariam censuisset; sicùt, & ego in facti contingentiâ ob criminis infamem enormitatem interrogatus consulvi. Quid, si talis pollutio per immissionem męntulæ in anum pueri procuretur (quod Sodomiam sapio, licèt copula perfecta non sit, & extrà vas seminetur,) quâ pœnâ puniendus esset Reus, ità delinquens? dicam paragrapho sequenti.

20 Pœna autem illius, qui inceptam copulam cum muliere, sivè propriâ, sivè alienâ, consummaret ex instituto extrà vas naturale, ut generationem impediret, similis deberet esse pœnis, latis de antiquo jure communi contrà *Mulieres, fœtum pharmacis abigentes*. Ratio est, quià vtrobique par est delictum; si quidèm à priscis illis legibus fœtus existens in vtero matris, vocabatur *spes animatis*, (28) non enim agnoscebant *Gentiles*, quemadmodum nos *Christiani* per fidem illuminati, fœtum in vtero matris verum hominem esse, animâ rationali præditum; *spes* autem *animantis* vocari potest semen in concubitu excretum, ex eo enim hominem gigni spes est; proindè pari pœnâ mulctandum, qui hoc crimen patraret, censerem, cum eâ, quæ *fœtum abigit ex instituto.* Quæ autem pœna debeatur mulieri, sic abortum procuranti, dicimus in *§. Abortus num.* 26.

21 Quæ tandem sit pœna coeuntis cum cadavere, difficile est determinare, non enim habemus legem, de hoc crimine expresè loquentem; proindè arbitrio Judicis temperanda est. Dicerem tamen maximam pœnarum inter extraordinarias citrà mortem, deberi, ob immanitatem sceleris, quod, ut dixi suprà, sacrilegium legale est.

22 Circà pœnas universaliter supradicti criminis *mollitiei*, nulla diversitas est inter laicos, & Clericos sæculares, aut Regulares, nisi fortè habeantur municipales leges Diœcesis, aut dispositiones Statutariæ Religionis, quod tamen, vix credo, inveniri. Proindè arbitrio Judicis omnes moderandas esse concludi.

(21) *Cornel. à lapid. in Genes. c.* 38. *V.* 7. *§. Vidit S. Christina.*
(22) *Caball. cent.* 1. *cas.* 16. *& ibi Bonacoss. Tract. quæst. crim. V. Sodomia ad fin.*
(23) *Tit. eo. §. Sacrilegium num.* 17. *&* 18.
(24) *Novell.* 123. *de Sanct. Episc. cap.* 43. *Collat.* 9.
(25) *Tract.* 3. *§. Sacrilegium num.* 16.
(26) *arg. l.* 3. *ubi Castrens. sub num.* 7. *V. Nota etiam. C. de Epis. audi. Neviæ. Sylu. nupt. lib.* 2. *num.* 150.
(27) *Caball. cent.* 1. *cas.* 16. *num.* 38.
(28) *l. Nept. ff. de Mort. infer.*

§. XI.

Sodomia.

SVMMARIVM.

1 *Sodomia vocatur peccatum mutum, & quare.*
Clamat tamen vindictam à Deo.
2 *Regulariter est coitus in vase præpostero.*
Idem crimen committitur cum fœminâ, sicut cum mare.
3 *Perfectio hujus criminis consistit in seminatione intrà vas.*
4 *Iuxtà aliquos est species homicidii.*
Opinio Marci, quòd semen sit animatum animâ rationali, damnata.
Platonis doctrina contrà hoc vitium.
Philosophi, Cæsares, ac Nobiles Romani antiqui infames de hoc vitio.
5 *Sodomia exercita cum coniuncto in gradu, ad matrimonium prohibito, an mutet speciem.*
Varia de hoc opiniones.
Opinio negativa prævalet, & quarè.
Incestus cum affine inductus de jure positivo Divino respectu certarum personarum.
Potest super gradibus nonnullis à Papâ dispensari.
Nulla lex Canonica sancit, quòd copula Sodomitica cum coniuncto, sit incestuosa.
6 *Sodomia juxtà aliquos inventa à fœminis.*
Sappho Poetria diffamata de hoc vitio.
Sodomiæ fœminarum inventrix quædam Philæne.
7 *Moralistarum nullus tradit, quomodò hoc crimen à fœminis patretur, quod tamen Confessarius scire oportet.*
8 *Ad Sodomiam requiritur concubitus in vase non naturali.*
Concubitus carnalis in quo consistat.
9 *Opinio quorundam de Sodomiâ fœminarum.*
10 *Impugnatur allata opinio.*
Impetus seminis fœminei terminatur ad vterum.
Semen fœminæ incubæ non potest intrare in vas succubæ.
11 *Aliorum opinio de eâdem materiâ.*
Auctores nonnulli tenentes, Sodomiam fœminarum esse, cùm vna init aliam, mediante aliquo instrumento.
12 *Tribades, quænam dicerentur.*
13 *Refellitur talis opinio.*
Praxis cujusdam, nè gravem redderet amasiam, cum quâ coibat.
14 *Sodomia datur propria inter fœminas; non tamen activè possibilis in omnibus fœminabus.*
Antiquæ Romanæ inibant mares.
15 *Clytoris membrum fœminarum, quibus vasis constet.*
16 *In Ethiopiâ, & Aegypto Clytoris insigniter apparet.*
In Europâ rariùs apparet; & in quibus fœminis.
17 *Clytoris in juventute potest erumpere.*
Ex improvisâ eruptione Clytoridis, nonnullas fœminas conversas in mares, creditum est
18 *Fœminæ, quæ dicuntur esse mutatas in mares, & filios generasse, fuerunt Hermaphroditæ.*
In fœminâ, cui tantùm erumpit Clytoris, vox non mutatur, nec barba nascitur.
Casus Monialis, super quo consulvit Barbosa.
19 *Fœminæ, præditæ Clytoride, Sodomiam possunt exercere.*
Historia fœminæ nobilis, ineuntis puerum.
20 *Tiberij Deciani confirmatio de Clytoride fœmineo.*
Sappho Poetria ancillis abusa.
21 *Confirmatur, fœminam cum utroque sexu Sodomiam committere.*
Historia cujusdam Monialis, cui Clytoris erupit.
22 *Quandò nam fœminæ solam mollitiem, & quandò veram Sodomiam exerceant.*
23 *Praxis prò Confessarijs, ad discernendum in fœminis Sodomiam à simplici mollitie.*
Digitus non est membrum, sed ejus pars.
24 *Si fœmina accusetur de Sodomiâ, ipsa visitanda est.*
Si in fœminâ appareat Clytoris, præsumptio est contrà eam, ut eo deliquerit.

1 POst Mollitiem sub genere *vitij contrà naturam*, sequitur major in gravitate *Sodomia*. Vocatur hoc delictum à *Gregorio Lopez* (1) *peccatum mutum*, cò quòd percellat aures honestas, ut de illo loqui nefas sit; undè dicitur communiter *vitium nefandum*; & *vitium innominabile*; & *Sodoma* (undè deductum est nomen *Sodomia*) interpretatur *muta*, ut scribit *Nicolaus Gorranus* (h). Proindè Imperator in lege (2), damnante scelus hujusmodi, vtitur verbis elegantissimis quidèm, sed ità obscuris, ut penè legis sensus percipi possit; malens fortè legem ipsam ab imperitis non intelligi, quàm de spurcissimo facinore apertè loqui: licèt autem crimen hoc in sensu recitato *mutum* sit; vocalissimum tamen ex se est, cujus vox ità valida, ut ad Cœlum usquè pertingat, & Divinæ Iustitiæ aures sollicitet ad vindictam. *Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum venit ad me*; professus est Deus in *Genesi* (3), *descendam, & videbo, vtrùm clamorem, qui venit ad me, opere compleverint*.

2 Est autem, *regulariter* loquendo, crimen hoc *coitus in vase præpostero*. Dixi verò *regulariter*, quià *Sodomia* datur etiam inter fœminas, se invicèm commiscentes in vase antco, ut infrà dicam; sed hoc rariùs evenire potest, quàm *Sodomia*, quæ committitur à viris, quæ frequentiùs accidit; proindè dixi *regulariter*. Nullum autem discrimen est, quòd talis coitus fit cum fœminâ, aut masculo, siquidèm etiam cum fœminâ, verâ *Sodomia* est, ut dicunt Doctores. (4) Undè refert *Clarus* ex *Gomez*, quendam

(1) *Lopez ad Diaz. Pract. crim. Canon. c. 88. lit. A.*
(h) *Nicola. Gorran. Apostill. in Epist. ad Roman. cap. 1. V. 26.*
(2) *l. Cum vir. C. ad leg. Jul. de Adult.*
(3) *Genes. cap. 18. V. 20.*
(4) *Novar. Franc. Marci. Han. Tort. Muta. Farinac. apud Severin. ad Sanfelic. decis. 354. Less. de Iust. & iur. lib. 4. c. 3. dub. 13 nu. 89. V. Quæ si coniunctio. Raynal. observ. crim. tom. 2. cap. 21. §. 1. n. 113. Clar. §. Sodomia num. 2. & ibi Dec. in l. Si qua mulier. num. 9. C. de secund. nupt. Viul. Com. opin. V. Sodomiæ delict. Gomez. ad leg. 80. Tauri n. 33.*

dam cum ſuâ uxore, quàm ſodomiticè cognoverat, fuiſſe combuſtum.

3 Perfectio, hujus criminis conſiſtit in ſeminatione intrà vas præpoſterum, non enim ſufficit immiſſio membri in anum, niſi ſeminetur, pròut argumento cujuſdam capituli ſcribunt Doctores. (5) Hoc autem dico, quò ad eſſentiam delicti; ſi quidèm, àn ad incurrendam pœnam ordinariam ſufficiat ſola immiſſio, abſque ſeminatione, examinabimus infrà.

4 Atrociſſimum eſt crimen hoc, & in ſententiâ quorundam, eſt ſpecies homicidii, ut ex *Marſilio Ticino* ſcribit *Bonacoſſa* (6), non quidèm, quòd ſemen, quod effunditur, animatum ſit, ut eroneè opinatus eſt *Ioannes Marci* (7), relatus à *Caramuele*, cujus opinio damnata eſt à Congregatione S. Officii, ut recitat *Raynaldus*. (8) Sed, quià impeditur hominis generatio, dùm ſemen in loco ſterili profunditur, ubi naſci minimè poteſt, pròut eleganter ſcrpſit *Plato* (9) in libro de legibus, aiens, *abſtinendum à maribus jubeo, nàm, qui iſtis utuntur, genus hominum deditâ operâ interficiunt, in lapidèm ſeminantes, ubi radices agere, quod ſeritur, nunquàm poterit*. Ex quâ auctoritate convincitur, *Platonem* non laboraſſe infami hoc vitio, quo turpiſſimè maculati ſunt cæteri Philoſophi, ut ſcribit *Emmanuel de Valle*, relatus à *Barboſa* (10), & quâ pice coinquinati ſunt omnes Cæſares, quorum vitas ſcribit *Suetonius*; & univerſaliter nobiles Romani, qui in tantam amentiam infamis hujus libidinis proruperunt, ut nuptias maſculorum celebrarent, ut habetur ex *Iuuenali* (11), qui in *Gracchum*, qui tubicini nupſerat, acriter invehitur; & *Martiali in Epigram. lib.12. de Calliſtrato, & Aphro ſponſis*.

5 Dubium autem eſt, àn hoc ſcelus, patratum inter conſanguineos, aut affines, intrà gradus, ad matrimonium prohibitos, malitiam augeat, in confeſſione neceſſariò aperiendam. Affirmant *Azorius*, & *Graffius* (12) apud *Dianam*, & in eâdem ſententiâ videtur fuiſſe *Caietanus*, (13) & *Sylvius*. Negant *Floronus*, *Tinellus*, & *Diana* (14) quibus adhæreo, ductus potiſſimâ hâc ratione; quòd nempè vitium inceſtus inductum eſt per legem poſitivam divinam, inter virum, & ejus privignam, hujus filias, illius ſorores, neptes ex filio, aut Fratre, ſeù ſorore, amitas ex parte Patris, ſeù Matris, Nurus, & ſorores uxoris, ut conſtat ex *levitico* (15). Qui tamen gradus non ſunt ità de jure naturæ vetiti, quin ſuper iis poſſit ex cauſâ legitimâ à *Summo Pontifice* diſpenſari, ut de fide à *Tridentino* diffinitum eſt (16) Alii autem gradus prohibiti inducti ſunt ſolâ authoritate Eccleſiæ, ſinè cujus lege non induceretur inceſtus. Cùm igitur in ullâ lege Canonicâ ſancitum non reperiatur, quòd copula ſodomitica inter propinquos inceſtuoſa ſit; non eſt, undè induci poſſit peccatum, ſpecie differens, quod debeat neceſſariò in confeſſione explicari.

6 *Sodomiticum* ſcelus à fœminis fuiſſe in Orbem invectum, nonnulli ſenſerunt, moti fortè à textu *D. Pauli ad Romanos*, (17) qui loquens de punitionibus, datis à Deo Philoſophis, *Quia, cùm cognoviſſent Deum, non ſicùt Deum glorificaverunt*, ait, *Fæmina eorum immutaverunt naturalem uſum, qui eſt contrà naturam*; taliſque libidinis inventricem primam fuiſſe quandam *Philænem*, & de illâ diffamatam *Sappho Poetriam* ſapphicorum carminum inventricem, recitat *Cornelius*. (28) Hoc autem verum non exiſtimo, ſi quidèm antè tempus, quò vixiſſe ſcribitur *Philænis*, habemus; ex ſcripturâ ſubverſionem Pentapolis, infamis ex hoc vitio, ut patet *Geneſis cap. 19*. Benè verùm eſt, quòd ibi non habetur, niſi de peccato nefando cum maſculis; undè potuit eſſe, quòd *ſodomia* fœminarum inceperit longè poſt à *Græca Philæne*.

7 De hoc infami vitio inter fœminas, Moraliſtæ omnes tractant, docentquè, veram *ſodomiam* inter fœminas dari. Quomodò autem hoc fiat, nullus rem explicat, quem viderim; nèc hoc ſcire, aut ignorare, leve putandum eſt, aùt ex motivo illaudandæ curioſitatis: ſiquidèm ad praxim neceſſarium prò Confeſſariis eſt, ut queant diſcernere, quandònàm mulieres tactibus tantùm inter ſe voluntariam *mollitiem* procuraverint, & quandò in crimen *ſodomiticum* inciderint, tùm ut de gravitate peccati judicium debitum queant ferre, tùm ut noſcant, quandò eas abſolvere poſſint, aùt non, in locis, in quibus *ſodomia* eſt reſervata. Conſului non ſemel viros doctiſſimos, & in adminiſtratione ſacramenti Pœnitentiæ conſummatos; & omnes mihi ſincerè reſponderunt ſe quidèm tenere, cùm communi Moraliſtarum, dari *ſodomiam* inter fœminas, quomodò autem hoc poſſit eſſe differenter à pollutione, procuratâ per mutuam pudendorum confricationem, ſe penitùs ignorare.

8 *Vincentius Fillincius* (19) cum *D. Thoma*, & *Caietano*, ait ad ſodomiam, ut differt à Mollitie, requiri concubitum in vaſe non naturali, eccè eius verba. *Tertiò dixi*, concumbit *ad diſtinctionem mollitiei, quam mutuò mas cum mare, vel fœmina cum fœminâ haberet. Si enim extrà concubitum, ex affectu tantùm venereæ delectationis, procuraretur, mollities eſſet, non ſodomia, ut Caietanus dicit art. 11. ad 2. dub. Eſt autem concubitus copula carnalis conſummata, naturalis quidèm, ſi fiat in vaſe debito: innaturalis in vaſe non debito*. Et paulò pòſt carpit *Angelum*, (20) & *Graffium*, dicentes, *ſodomiam eſſe turpitudinem factam in maſculum*, talis enim diffinitio diminuta eſt, *nàm etiam poteſt contingere inter fœminas*, ut probatum eſt *ex D. Thoma*, ad locum citatum communiter recepto.

9 Ex hoc igitur habemus, quòd vera *ſodomia* inter fœminas datur, & quòd illa eſſe non poteſt, niſi per concubitum. Quomodò autem concumbere poſſit fœmina cum fœminâ, ità ut tali pacto ſe invicem confricantes, dicantur *ſodomiam* committere; alio verò modo itidèm ſe fricantes, *mollitiem* tantùm procurare concludantur, explicare, nodus difficultatis eſt. Opinantur nonnulli, quòd ſi ſuccubæ incubet fœmina, ſeque invicem ſubagi-

(5) *Navar. Diaz. Campanil. Ricc. apud Novar. ſum. Bullar § ſodomia. n.6. Scortia. ad ſelect. Pontif. Conſtit. Thedrem. 255. V. Quid ſi etiam arg. cap. final. de ſponſali.*

(6) *Bonacoſſa Quæſt. criminal. V. ſodomia.*

(7) *Jo. Marci. apud Caramuel Theol. Fundamental. Tom. 1. Fundam. 55. de Homicid. à nu. 1622.*

(8) *Raynal. Obſervat. criminal. lib. p. cap. 6. §. 5. n. 31.*

(9) *Plato. lib. 34. de legibus Dialog. 8. fol. m. 851.*

(10) *Emmanuel. de Valle de Incant. Euſal. ſect. 3. cap. 4. n. 14. apud Barboſ. de Poteſt. Epi. Par. 2. Allegat. 44. nu. 3.*

(11] *Iuvenal. Satyr. 2. à V. 117.*

(12) *Azor. Par. 3. lib 3. cap. 18. q. 5. Graff. de Arbitr. Confeſſar. lib. 2. cap. 34. nu. 3. apud Dian. Par. 3. Tract. 4. Reſol. 101.*

(13) *Caietan. in 2. 2. Quæſt. 154. art. XI. V. Ad tertium dubium. Sylvius ad citat Quæſt. art. 12.*

(14) *Diana. Par. 3. Reſol. 101. & ibi Floron. de Caſ. reſervat. Par. 2. cap. 6. nu. 31. Tinell. eo. tit. Caſ. 10. nu. 10.*

(15) *Leuit. cap. 13. V. 7. & inde.*

(16) *Tridentin. ſeſſ. 24. Can. 3.*

(17) *Roman. cap. 1. V. 26.*

(18) *Cornel. à Lapid. in Epiſt. ad Roman. cap. 1. V. 26. §. Fœminæ.*

(19) *Filliuc. Tom. 2. Tract. 30. cap. 8. Quæſt. 10. D. Thom. 2. 2. q. 154. art. 11. & ibi Caietan. ad ſecund. dub.*

(20) *Angel. ſumm. V. ſodomia. n. 1. Graph. Deciſ. lib. 2. cap. 90. n. 1.*

bagitando eveniat, quòd ſemen incubantis iniiciatur in vas naturale ſuccubæ, tunc *ſodomia* perficiatur: cæterùm, ſi ſemen non recipiatur in illud vas, ſit tantùm *mollities*.

10 Sed hæc opinio nullam habet probabilitatem; notum enim eſt apud omnes, qui vel ſuperficialem lecturam librorum *Anathomiæ* habent, impoſſibile eſſe, ſemen incubæ poſſe in vas ſuccubæ mulieris ejaculari. Nàm Deciſio ſeminis muliebris, facta à teſtibus, à ſpiritibus ſeminalibus ejaculatur intrà uterum, tanquàm ad locum, à naturâ determinatum ad ibi manendum, & cum ſemine maris ad progignendum fœtum. Quòd ſi mulier utero gerat, & obſtructus undequàque ſit uterus; ſemen per canales, exiſtentes in cervice uteri, deducitur ad ejus collum, & ſimul cum urinâ excernitur. Sequitur igitur, quòd impetus ſpirituum ſeminalium deſinit, ſtatìm ac ſemen, à teſtibus deciſum intrà uterum, aut ad ejus vaginam deductum eſt; & ſi extrà collum uteri, & ſinum pudoris deferri debeat, hoc ſit tantummodò à proprio ſeminis pondere, & fœminâ ſtante; ſpiritus enim ipſius, ut diximus, ſemen movere, deſierunt. Si igitur ambæ fœminæ jaceant, una quidèm incubando, alia ſuccubando, impoſſibile eſt, quòd ſemen incubæ poſſit iniici, nequè intrare vas ſuccubæ. Et qui benè perpendet à naturæ Auctore maribus fabricatum traducem, quo poſſent ad locum congrum ſemen deferre ad generationem, quo carent fœminæ, concludet, ſomniatam eſſe prædictam opinionem de ſeminis fœminei transfuſione.

11 Alii non pauci, imò communiter tenent, quòd talis concubitus fiat per aliquod inſtrumentum vitreum, ligneum, aut coriaceum, ſivè ex aliâ materiâ fabrefactum, ad modum penis virilis, quo alligato inter fœmora, fœmina incuba init ſuccubam. Hujus opinionis fuit *Antonius Gomez*, relatus à *Claro* (21), qui ab eo non diſſentit. Dicit autem, quòd pœna mortis, quæ de jure Communi hujuſmodi mulieribus fricatricibus (quæ antiquo Græco vocabulo vocabantur *Tribades*, pròut *Lubinus*, & *Cornelius* (22) ſcribunt) debetur, juxtà *l. fœdiſſimam C. de Adulter.* procedat, quandò ſimul coeunt, non ſimpliciter ſe fricando, ſed imponendo aliquod inſtrumentum materiale, puta, ligneum, vel vitreum, ac refert multos caſus circà hoc, & ſpecialiter ſe audiviſſe duas moniales, Reas hujus criminis, fuiſſe combuſtas.

12 In eâdem ſententiâ eſt etiam *Raynaldus*, (23) qui citat plures (24), hoc pariter tenentes; & *Eilhardus Lubinus* (in Commentario Satyræ ſextæ *Iuvennalis*, mordentis impudiciſſimas cæremonias ſacrorum Deæ Bonæ, inter quas interveniebat fœminarum ſodomitica turpido) ait, *Hæ Tribades, vel Frictrices utebantur* ὀλίβϐῳ *Oliſbo, hoc eſt, mentulâ coriaceâ, quâ ſe invicem ſubigebant, tanquàm viri fœminas*; quod etiam tenuit *Vericellus*, (†) & alii.

13 Hæc pariter opinio falſa eſt, & indigna, ut à cordatis viris ſuſtineatur. Admiſſo ſiquidèm, quòd (humanâ malitiâ obſcænâq; libidine inſtigante, ac Dæmone ſuggerente) adinventa ſint, ac uſurpata hujuſmodi inſtrumenta ad indulgendum efferatæ quarundam ſalacitati, non tamen ſequitur, quòd tali modo ſe ſubagitantes fœminæ *Sodomiam* committere dicantur. Ratio, & quidèm ineluctabilis eſt, quià, ut ex *D. Thoma*, *Caietano*, & *Filliuccio* ſuprà *num.* 8. docuimus, *Sodomia* contradiſtinguitur à *Mollitie* per hoc, quòd in hâc non intevenit concubitus, qui tamen intervenit in illâ; qui concubitus eſt coniunctio maris cum mare, aut fœminâ in vaſe præpoſtero; ſeù fœminæ cum fœminâ in vaſe naturali, aut innaturali, quam coniunctionem poſſibilem, & de facto dari in fœminis inter ſe, & etiam cum maſculo ſuccubo, infrà oſtendam. Talis autem coniunctio fit per ea corporis membra, per quæ mas, & fœmina fiunt duo in carne unâ, licèt enim quis, vel quæ digitum inferat in vas anticum, vel poſticum fœminæ, aut maris, hi duo nullo modo dicentur ſic coniuncti, ut copulam habere, ſivè carnaliter concumbere dici poſſint; quàmvis digitus, ſit pars membri corporis viventis, & ipſe vivens; & etiam quàmvis ex tali immiſſione ſequatur ſeminis deciſio, ſivè in uno tantum, ſivè in ambobus. Quomodò igitur poterunt dici concumbere, ſivè copulam inter ſe habere fœminæ, ſic utentes inſtrumento inanimi, quod non eſt pars ſui, nec ſibi ullatenùs coniunctum? Quòd, ſi tali caſu concubitus, ſeù copula deeſt, nullo modo poterit adeſſe *ſodomia*, quæ *concubitum* neceſſariò exigit, ſed erit ſimplex *mollities*, affecta tamen qualitate aggravante, ac minimè mutante ſpeciem ab eâ, quæ per immiſſionem digiti fieret. Diceretur nè copulam habere cum fœminâ vir, qui membranâ ſuillâ obductam mentulam inferret vaſi muliebri (quem caſum excepi in Sacramentali Confeſſione, practicatum à quodam, qui cum Amaſiâ frequenter dormiebat & tali utebatur adinvento, nè illa gravida efficeretur) ſemine excepto à membranâ, impediente, nè intrà uterum reciperetur? Profectò, non, ſiquidèm membrana illa diſterminat corpora, & mediat inter ea, quæ proptereà minimè copulata poſſunt dici. Pari ergò modo, nullo pacto poterit dici fœmina, fœminæ copulata, quàmvis coriaceâ mentulâ altera ſuccubæ vas naturale, aut præpoſterum inierit. Prætereà, ſi mulieres inveniuntur, quæ ſubagitant pueros, ut multi Doctores (*l*) ſcribunt, relati à *Farinacio*, & nos ex *Senecâ* infrà referemus, utentur nè iſtæ mentulâ vitreâ, aur coriaceâ in tali ſcelere? Et hoc dato, poſſet nè dici, eas *ſodomiam* tunc patrare, penetrando tali inſtrumento vas maſculi? Et quæ nam voluptas ipſis poteſt advenire, propter quam in ſcelus, tàm enorme prorumpant? Sequitur ergò, quòd alio modo, diverſo à prænarratis fœminarum *ſodomia* perficiatur.

14 Dico igitur veram, ac propriam *ſodomiam* inter fœminas dari; non tamen in omnibus eſſe activè poſſibilem, ſed in aliquibus tantùm; & in tãtam libidinem fœminas Romanas ex otio, & opulentiâ exarſiſſe, ſcribit *Seneca* (25), ut non ſolùm ſeipſas, ſed & maſculos inirent, ait enim. *Fœminæ cum virorum licentiam æquaverint, corporum quoque virilium vitia æquaverunt. Non minùs pervigilant, non minùs potant: oleo, & mero viros provocant; libidine verò nec maribus cedunt, pati natæ. Dii illas, Deæque malè perdant; adeò commentæ genus impudicitiæ viros ineunt* Quomodò verò hoc ſit, & eſſe poſſit, dicam.

15 In

(21) *Gomez ſup. l. 80. Tauri. nu. 34. apud. Clar. lib. 5 ſentent. §. Fornicatio. n. 29.*

(22) *Lubin. Comment. ad Iuvenal. Satyr. 6. ℣. 321. §. Lenonum ancillas Cornel. in Epiſt. ad Roman. cap. p. ℣. 26.*

(23) *Raynald. Tom. 2. obſervat. criminal. cap. 21. §. 1. n. 112. & 120.*

(24) *Armendar. ad leg. Navarr. libr. 2. Tit. 21. l. un. de ſodomia. n. 27. Severin. ad Sanfelic. Deciſ. 354. ℣. poteſt etiam Peguer. Deciſ. 72 n. 4. Muta in Pragmat. 1. Tit. de nefando n. 13. Homobon. de Caſ. reſerv. Par. 2. cap. 4. Except. 2. Franc. Marci. Deciſ. 895. nu. 2. Sabell. Sum. diverſ. Tractat V. ſodomia. nu. 1*

(†) *Vericell. Queſt. Moral. Tract. 4. quæſt. 9. poſt n. 2. & ſeqq. & ibi Peguer. Boer. Gomez, & Farinac.*

(*l*) *Alex. in addit. ad Bart. in l. Cum vir. C. Ad l. Iul. de Adult. Gloſ. in l. Fœdiſſimam. ℣. Alii dicunt. C. eo. & ibi Salycet. nu. 1. Io. Faber. Angel. Auguſt. ad Angel. Bermon. & Conrad. apud Farinac. q. 148. n. 43.*

[25] *Senec. Epiſt. 95.*

31 *Opinio, quòd dictum sodomitati sufficiat ad torturam.*

32 *Ista opinio vera est, dummodò cum dicto sodomitati cumulentur alia indicia, aut adminicula.*

33 *Dubium, an dictum stuprati admitti possit absquè torturâ.*

34 *Stupratus per vim, non est infamis.*

Ideò ejus dictum est admittendum sinè torturâ.

Violentia non præsumitur incussa, ideò probanda ab eam allegante.

35 *In probandâ sodomiâ recipiuntur Testes, non citatâ parte.*

In torturâ prò hoc crimine, nullum privilegium personale servatur.

Sodomita perdit privilegium nobilitatis.

Sodomia judicatur, ut crimen læsæ Maiestatis.

25 SOdomiam crimen esse mixti fori, èst communis sententia Doctorum, (41) undè locus est præventioni inter Iudices laicos, ac Ecclesiasticos; imò in *Regnis Aragoniæ, & Valentiæ*, ex speciali deputatione, de eo cognoscunt Inquisitores fidei, & justissimum esset, quòd universi hæreticæ pravitatis Inquisitores ad punitionem nefandi hujus delicti procederent, pròut scribit *Ioannes Vela*, à *Raynaldo* (42) relatus, tùm quià *Sodomia* habet quandam connexionem cum hæresi, ut ex *Salzedo* scripsit *Armendario*, (43) tùm quià ex accuratâ ipsorum vigilantiâ punirentur frequentiùs pedicones, ac pederastæ hujusmodi infames, ac tàm enorme vitium à Christianâ Republicâ radicitùs extirparetur.

26 In hoc crimine, ob ipsius atrocitatem, Judices etiam laici procedere possunt per inquisitionem, ut post nonnullos, quos citat, scribit *Massin.* (44) quod est peculiare hujus criminis; si quidèm in fornicatione, adulterio, & aliis delictis carnis naturalibus de jure Civili non proceditur, nisi ad instantiam partis; secùs de jure Canonico, ut aliàs dictum fuit. Spatium autem temporis decursi, à quo crimen fuit commissum, non tollit, quin accusari possint Rei; hoc enim crimen nunquàm præscribitur, ut dicunt Doctores, (i) quod valdè notandum est.

27 Quià verò hoc delictum, sicut & omnia alia crimina carnis sunt difficilis probationis, ut non semel dictum est, probatur præsumptionibus, & coniecturis, ut dicunt Doctores. (45) Hinc deducuntur plures conclusiones, facientes ad rem, quas recenset *Farinacius*. (46) Sunt autem, quòd probatur crimen fuisse commissum, primò per Testes, qui audierint tergiversationes, quassationes, cõcussiones lecti, in quo cubavit vir cum masculo suspectæ ætatis, &c. secundò, si auditus fuerit clamor, seù vociferatio pueri ob dolorem, aut vim sibi illatam. Tertiò, quandò quis malâ famâ laborans circà hoc, dormierit cum puero. quandò nulla extitit legitima causa talis cubationis. Quartò, quandò camiscia pueri fuit reperta maculata. Quintò, quando puer major decennio visus fuit fuisse amplexatum, ac osculatum ab alio malæ famæ, maximè, si iste pueri posteriora etiam forinsecùs femoralibus tetigit. Sextò, quòd famâ malâ accusati, aut diffamati de hoc crimine, multum confert ad illius probationem, ut plurium Doctorum authoritate probat, loco supra citato, *Farinacius*.

28 Advertendum autem, quòd per indicia, ac præsumptiones prædictas non probatur crimen, nisi quò ad torturam, aut ad piùs, nisi ad pœnam extraordinariam inferendam, arbitrio Judicis, & juxtà indiciorum valorem; pròut optimè scribit *Raynaldus*. (47) Ad pœnam enim ordinariam incutiendam, requiritur concludens, & plena probatio, nisi fortè per Statutum disponeretur, quòd in aliquo casu ex indiciis indubitatis, pœna ordinaria ferri possit; licèt & hoc maximam difficultatem haberet, attentâ magnâ Doctorum Controversiâ circà decisionem, quæ nã sint, aut dici possint indicia indubitata, de quâ ad partes, doctè disputat *Raynald.* loco citato à *n.* 31. ad 37.

29 Quòd, si judicium instituatur ad querelam, eò quià dicatur stupratus puer cum fractura ani, antè omnia per Chirurgos, ac Medicos visitari debet, & per eorum juratam depositionem probari debet corpus delicti, ut firmant Doctores: (48) Si verò non agatur de fracturâ, sufficiunt indicia, ac præsumptiones, ut dictum est. Si etiam agatur de *Sodomiâ fœminarum*, debet visitari per obstetrices, aut Matronas, fide dignas, corpus Mulieris accusatæ, ad videndum, àn habeat *Clytoridem*, sinè cujus usu, nullo modo posse dari *sodomiam* inter fœminas, suprà demonstravimus.

30 Quod nam verò indicium faciat dictum sodomitati, controvertunt Doctores. Nonnulli (49) volunt, quòd nullum indicium faciat, neque ad solam torturam. Firmant proindè non esse credendum dicto minoris attestantis, se fuisse ab aliquo attentatum de hoc crimine, aut fuisse passum vim. Nec creditur uxori dicenti, maritum voluisse illam cognoscere præposterè, aut de facto cognitam fuisse. Et multò minùs non esse credendum meretrici, deponenti, se fuisse innominabiliter stupratam. Fundamentum istorum est, quià vni tantùm Testi, & maximè socio criminis, & proindè infami, fides non est adhibenda argumento eorum, quæ habentur in utroque jure. (50)

31 Alii (51) sustinent, dictum sodomitati sufficere ad torturam; fundamentum est, quià in delictis carnis atrocissimis Testes, etiam inhabiles admittuntur, maximè in delictis difficilis probationis, (52) ut in delictis factis de nocte; aut in domo; aut in crimine stupri.

32 Inter has extremas intrat media opinio, quæ conciliat illas; puta, quòd accedentibus aliis indiciis, ac adminiculis, dictum stuprati sufficiat ad torturam; & sic procedit secunda opinio; defficiẽtibus autem aliis indiciis, nullo modo sit sufficiens, & sic procedit prima opinio; hãc porrò

(41) *Clar § sodomia. n 3. & §. final. Quæst. 27. V Item quæro. Decian. Tract. crim. lib. 4. cap. 26. n. 11 Farinac. quæst 148. n. 55. Abb. in c. Cler. de Excess. Prælat. Berm. Guaz. Massin Novar, & ali apud Sabell. in sum. divers. tract. § sodomia. num. 3. Conciol. ad Statut. Eugub. lib. 4 Rubr. 25. nu. 1.*

(42) *Io: Vela de Pœn. delict. cap. 33. n. 14 apud Raynald. Observat. crim. Tom. 2 cap. 21 §. 1 num. 48.*

(43) *Salzed. ad Diaz. apud Armendar. ad leg. Navarr. lib. 2 Tit. 25. leg unic. de sodomia nu. 23.*

(44) *Bellet. Ball. Maur. Burg. apud Massin. de Confiscat. bonor. qq. n. 14.*

(i) *Hippolit. in l. Qui falsam §. 1. n. 4. & 5. ff Ad leg. Corn. de fals. Gregor. Lop. in l. 4. V. Fasta trenta annos. Tit. 7. Valasc. Allegat. 13. n. 24. quos sequitur Barbos. de Pot. Epi. Allegat. 44. nu. 9.*

(45) *Mascard. de Probat. lib. 3. Con. 1313. n 3. Corn. Anani. Socin. apud Monticell. Reg. crim. 11. nu. 16. Dec. Consil. 83. n. 3. & 11. lib. 3.*

(46) *Farinac. Quæst. 148. num. 67. & seqq.*

(47) *Raynald. observ. crim. tom. 2. cap. 21 §. 4. & 5*

(48) *Zacchi. quæst. Medico legal. lib. 4. tit. 1 1. q. 5. tom. 1. Giag. Consil. 3. n. 77. Farin. Cons. 155. n. 3. to. 2. apu. Sarno. Pract. crim. c. 12. n. 31*

(49) *Baiard. ad Clar. § Sodomia n. 3. & ibi Gramm decis. 40. num. 14. Dec. Cons. 83. Volu 3. & Cravet. cons 41. init. Barb. de Offic. Epi. Alleg. 44. n. 15. & seqq. & ibi Trevis. Mar. a. Thesaur. Vini. M. A Genuen. & Ricc.*

(50) *arg. cap. significasti. de Adulter. text. in l. Maritus ff. de Quæstio.*

(51) *Muscatell. de Cognit. delict. Tit. de Adulter. § de Dict. delict privil. & pæn. n. 25. Boss. Tit. de Indic. n. 160. Gomez. variar. Resol. Tom. 3. c. 12. Rubr. de Probat. delict. nu. 16. Farinac. Quæst. 148. n. 75.*

(52) *Alex. Consil. 156. nu. 20. lib. 5 Cravet. Cons. 178. n. 2. vol. 1. Ruin. Cons. 158. n. 12. vol. 2. Baiard. Ad Clar. Quæst. 24. n. 120.*

bagitando eveniat, quòd semen incubantis iniiciatur in vas naturale succubæ, tunc *sodomia* perficiatur: cæterùm, si semen non recipiatur in illud vas, sit tantùm ***mollities***.

10 Sed hæc opinio nullam habet probabilitatem; notum enim est apud omnes, qui vel superficialem lecturam librorum *Anathomiæ* habent, impossibile esse, semen incubæ posse in vas succubæ mulieris ejaculari. Nàm Decisio seminis muliebris, facta à testibus, à spiritibus seminalibus ejaculatur intrà uterum, tanquàm ad locum, à naturâ determinatum ad ibi manendum, & cum semine maris ad progignendum fœtum. Quòd si mulier utero gerat, & obstructus undequàque sit uterus; semen per canales, existentes in cervice uteri, deducitur ad ejus collum, & simul cum urinâ excernitur. Sequitur igitur, quòd impetus spirituum seminalium desinit, statìm ac semen, à testibus decisum intrà uterum, aut ad ejus vaginam deductum est; & si extrà collum uteri, & sinum pudoris deferri debeat, hoc fit tantummodò à proprio seminis pondere, & fœminâ stante; spiritus enim ipsius, ut diximus, semen movere, desierunt. Si igitur ambæ fœminæ jaceant, una quidèm incubando, alia succubando, impossibile est, quòd semen incubæ possit iniici, neque intrare vas succubæ. Et qui benè perpendet à naturæ Auctore maribus fabricatum traducem, quo possent ad locum congrum semen deferre ad generationem, quo carent fœminæ, concludet, somniatam esse prædictam opinionem de seminis fœminei transfusione.

11 Alii non pauci, imò communiter tenent, quòd talis concubitus fiat per aliquod instrumentum vitreum, ligneum, aut coriaceum, sivè ex aliâ materiâ fabrefactum, ad modum penis virilis, quo alligato inter fœmora, fœmina incuba init succubam. Hujus opinionis fuit *Antonius Gomez*, relatus à *Claro* (21), qui ab eo non dissentit. Dicit autem, quòd pœna mortis, quæ de jure Communi hujusmodi mulieribus fricatricibus (quæ antiquo Græco vocabulo vocabantur *Tribades* prout *Lubinus*, & *Cornelius* (22) scribunt) debetur, juxtà ***l. fœdissimam C. de Adulter.*** procedat, quandò simul coeunt, non simpliciter se fricando, sed imponendo aliquod instrumentum materiale, puta, ligneum, vel vitreum, ac refert multos casus circà hoc, & specialiter se audivisse duas moniales, Reas hujus criminis, fuisse combustas.

12 In eâdem sententiâ est etiam ***Raynaldus***, (23) qui citat plures (24), hoc pariter tenentes; & ***Eilhardus Lubinus*** (in Commentario Satyræ sextæ ***Iuvennalis***, mordentis impudicissimas cæremonias sacrorum Deæ Bonæ, inter quas interveniebat fœminarum sodomitica turpido) ait, ***Hæ Tribades, vel Frictrices utebantur*** ὀλίσβῳ ***Olisbo, hoc est, mentulâ coriaceâ, quâ se invicem subigebant, tanquàm viri fœminas***; quod etiam tenuit ***Vericellus***, (†) & alii.

13 Hæc pariter opinio falsa est, & indigna, ut à cordatis viris sustineatur. Admisso siquidèm, quòd (humanâ malitiâ obscænâq; libidine instigante, ac Dæmone suggerente) adinventa sint, ac usurpata hujusmodi instrumenta ad indulgendum efferatæ quarundam salacitati, non tamen sequitur, quòd tali modo se subagitantes fœminæ ***Sodomiam*** committere dicantur. Ratio, & quidèm ineluctabilis est, quià, ut ex ***D. Thoma***, ***Caietano***, & ***Filliuccio*** suprà ***num.*** 8. docuimus, ***Sodomia*** contradistinguitur à ***Mollitie*** per hoc, quòd in hâc non intervenit concubitus, qui tamen intervenit in illâ; qui concubitus est coniunctio maris cum mare, aut fœminâ in vase præpostero; seù fœminæ cum fœminâ in vase naturali, aut innaturali, quam coniunctionem possibilem, & de facto dari in fœminis inter se, & etiam cum masculo succubo, infrà ostendam. Talis autem coniunctio fit per ea corporis membra, per quæ mas, & fœmina fiunt duo in carne unâ, licèt enim quis, vel quæ digitum inferat in vas anticum, vel posticum fœminæ, aut maris, hi duo nullo modo dicentur sic coniuncti, ut copulam habere, sivè carnaliter concumbere dici possint; quàmvis digitus, sit pars membri corporis viventis, & ipse vivens; & etiam quàmvis ex tali immissione sequatur seminis decisio, sivè in uno tantum, sivè in ambobus. Quomodò igitur poterunt dici concumbere, sivè copulam inter se habere fœminæ, sic utentes instrumento inanimi, quod non est pars sui, nec sibi ullatenus coniunctum? Quòd, si tali casu concubitus, seù copula deest, nullo modo poterit adesse *sodomia*, quæ *concubitum* necessariò exigit, sed erit simplex ***mollities***, affecta tamen qualitate aggravante, ac minimè mutante speciem ab eâ, quæ per immissionem digiti fieret. Diceretur nè copulam habere cum fœminâ vir, qui membranâ suillâ obductam mentulam inferret vasi muliebri (quem casum excepi in Sacramentali Confessione, practicatum à quodam, qui cum Amasiâ frequenter dormiebat & tali utebatur adinvento, nè illa gravida efficeretur) semine excepto à membranâ, impediente, nè intrà uterum reciperetur? Profectò, non, siquidèm membrana illa disterminat corpora, & mediat inter ea, quæ proptereà minimè copulata possunt dici. Pari ergò modo, nullo pacto poterit dici fœmina, fœminæ copulata, quàm vis coriaceâ mentulâ altera succubæ vas naturale, aut præposterum inierit. Prætereà, si mulieres inveniuntur, quæ subagitant pueros, ut multi Doctores (*l*) scribunt, relati à ***Farinacio***, & nos ex ***Senecâ*** infrà referemus, utentur nè istæ mentulâ vitreâ, aur coriaceâ in tali scelere? Et hoc dato, posset nè dici, eas ***sodomiam*** tunc patrare, penetrando tali instrumento vas masculi? Et quæ nam voluptas ipsis potest advenire, propter quam in scelus, tàm enorme prorumpant? Sequitur ergò, quòd alio modo, diverso à prænarratis fœminarum ***sodomia*** perficiatur.

14 Dico igitur veram, ac propriam ***sodomiam*** inter fœminas dari; non tamen in omnibus esse activè possibilem, sed in aliquibus tantùm; & in tãtam libidinem fœminas Romanas ex otio, & opulentiâ exarsisse, scribit ***Seneca*** (25), ut non solùm seipsas, sed & masculos inirent, ait enim. ***Fœminæ cum virorum licentiam æquaverint, corporum quoque virilium vitia æquaverunt. Non minùs pervigilant, non minùs potant; oleo, & mero viros provocant; libidine verò nec maribus cedunt, pati natæ. Dii illas, Deæque malè perdant; adeò commentæ genus impudicitiæ viros ineunt.*** Quomodò verò hoc sit, & esse possit, dicam.

15 In

(21) *Gomez sup. l. 80. Tauri. nu. 34. apud. Clar. lib. 5 sent ent. §. Fornicatio. n. 29.*

(22) *Lubin. Comment. ad Iuvenal. Satyr. 6. ℣. 321. §.* ***Lenonum ancillas*** *Cornel. in Epist. ad Roman. cap. p. ℣. 26.*

(23) *Raynald. Tom. 2. observat. criminal. cap. 21. §. 1. n. 112. & 120.*

(24) *Armendar. ad leg. Navarr. libr. 2. Tit. 21. l. un. de sodomia. n. 27. Severin. ad Sanfelic. Decis. 354. ℣. potest etiam Peguer. Decis. 72 n. 4. Muta in Pragmat. 1. Tit. de nefando n. 13. Homobon. de Cas. reserv. Par. 2. cap. 4. Excep. 2. Franc. Marci. Decis. 895. nu. 2. Sabell. Sum. divers. Tractat V. sodomia. nu. 1*

(†) *Vericell. Quest. Moral. Tract. 4. quæst. 9. post n. 2. & seqq. & ibi Peguer. Boer. Gomez. & Farinac.*

(*l*) *Alex. in addit. ad Bart. in l. Cum vir. C. Ad l. Iul. de Adult. Glos. in l. Fœdissimam. ℣. Alii dicunt. C. eo. & ibi Salycet. nu. 1. Io. Faber. Angel. August. ad Angel. Bermon. & Conrad. apud Farinac. q. 148. n. 43.*

(25] *Senec. Epist. 95.*

15 In muliebri corpore reperitur quædam pars, quam Anathomistæ *Clytoridem* appellant. Constat talis pars ex iisdem vasis, quibus constat penis virilis, puta nervis, venis, arteriis, carne &c. habet itidem figuram penis, quandò turget; ex motu enim spirituum seminalium inflatur, & glande, ceù penis, præditus est *clytoris*, habetque in summitate glandis foramen, quod tamen pervium non est, nisi usquè ad dimidium corporis *clytoridis*; nihilque aut lotii, aut seminis, aut alterius humoris exercernitur per tale foramen. Situs *clytoridis* est intrà pudendum fœmineum suprà meatum vrinarium, & tegitur nymphis, corpusculis, nempè duobus, quæ cooperiunt dictum meatum, & angustant transitum lotii, ut ex angustiâ longiùs eiaculetur. Est autem *clytoris* organum delectationis venereæ in fœminis; dicitur proindè ab aliquibus *Dulcedo Amoris*, & *Oestrum Veneris*, pròut scribit *Thomas Bartholinus*, (26) à cujus accuratissimis Tabulis Anathomicis hæc, & sequentia hausimus.

16 Jn omnibus, & singulis mulieribus *clytoris* reperitur, sed non in omnibus exeritur, aut prodit extrà vas pudoris; sed parvâ quâdam eminentiâ attollitur in dicto fœminei corporis situ, sub quo *clytoris* latet; & tunc maximè circumstantes partes eminet, quandò ex venereâ tentigine intùs tale membrum turget. In *Ethiopiâ*, ac *Aegypto* (scribit *Bartholinus*) fœminæ omnes illum habent forinsecùs, & propendet ad modum penis; & solent obstetrices, natis infantulis, candenti ferro *clytoridem* adurere, nè nimìs excrescat, & virilem congressum impediat; & in tali membro cæremonialem fieri ab *Abyssinis* circumcisionem fœminarum, idem Auctor opinatur. In Europâ verò in nonnullis fœminis tantùm erumpit *clytoris*, iis nempè, qui ex abundantiâ caloris, & seminis, validos habent spiritus seminales, *clytoridem* inflantes, & illud vltrà nymphas extendentes; & etiam iis, qui in puellari ætate verenda attrectant ex præcoquâ, ac pruriente libidine. In aliquibus autem fœminis *clytoris* æquat magnitudinem digiti medii manus; in aliis grossior est, in tantùm, quòd (scribit citato loco, in exemplari secundæ editionis *Bartholinus*) Venetiis fuerit scortum, cui erat Clytoris æquans magnitudinem colli anserini.

17 Exeri etiam potest *clytoris* extrà ætatem puellarem, puta, in juventute, & hoc ex impetu spirituum seminalium, tantâ vi implentium nervos *clytoridis*, ut disruptâ tenuissimâ, quâ tegitur, membranâ, foràs erumpat; & hoc credo accidisse iis fœminis, quas in mares esse conversas s nonnulli scriptores retulerunt; ut de *Spoletanâ* muliere *Livius*, (27) de Virgine adhuc sub parentibus, in puerum conversâ Casini, *Plinius*, (28) de duabus filiabus *Ludovici Guarna Salernitani*, mutatis in mares, *Fulgosius*, (29) de *Mariâ Pachecâ*, cui erupit mentula tempore, quo solent fœminæ dispungere menses, *Amatus Lusitanus* (30) scripsere; non enim fieri potest ullo modo sexus mutatio, cum organa generationis, tàm diversa sint formâ, figurâ, substantiâ, ac situ in maribus, ab organis fœminarum, ut notum est etiam levissimè imbutis anathomicis experimentis. Puellæ igitur habitæ prò mutatis in mares, tales fuerunt, qui i-bus *clytoris*, ut dicebamus erupit, & ab imperitis in re anathomicâ, creditæ sunt in mares evasisse, mutato sexu. Quod euidenter patet ex hoc, quòd supradictis, nec scrotum cum testibus, nec barba cum voce virili apparuit; nec rima cunni fœminei disparuit, at, hâc jugiter perseverante, solus *clytoris* erupit, creditus, ob similitudinem cum eâ, esse mentulam virilem ex sexus metamorphosi.

18 Quòd, si nonnullæ, quæ referuntur ex fœminis, in viros mutatæ, vxores duxisse, ac filios procreasse dicantur, ac barbam, vocem, corpusquè virile adeptæ, ut de *Phætusâ*, *Pythei* uxore, *Hypppocrates*, (31) & de *Arescusâ*, in *Arecontem* mutatâ, ex *Mutiano Plinius* scribit, (32) hoc evenit, quià tales *Androgyna* erant, in quibus in puellari ætate sexus fœmineus prævalens apparuit, mox roborato, ac aucto in adolescentiâ calore, prævaluit sexus virilis, ac mentula, intùs latens cum scroto, & testibus, permanente tamen rimâ muliebri, erupit; in *Androgynis* enim, siuè *Hermaphroditis* sexus uterque patet, prout vidi in infanti anniculo Papiæ, anno 1669. cujus mater mihi retulit, à tali infanti reddi lotium per traducem utriusque sexus. Tales enim, vt præfertur, mutatas in mares *Androgynos*, pròut diximus, extitisse, ex *Phlegone Tralliano, Imperatoris Adriani Liberto, lib. de Mirabilibus, & longæuis* scribit *Laurentius Beyerlinck*, (33) Quibus autem *clytoris* tantùm exeritur, nullo modo mutatur vox, nascitur barba, aut scrotum apparet, sed tantùm propendet *clytoris* intrà rimam fœmineam, ad modum parvi penis, ut fuit in Moniali, à quatuordecim annis professâ, in Conventu Passionis Oppidi *S. Felicis de los Galegos*, Diœcesis *Civitatensis*, super quo casu consulvit *Barbosa*, (34) qui tamen hanc de *clytoride* doctrinam non legisse judico; quià, si, quæ scribunt circà hoc moderni Anathomistæ, lustrasset, intrepidè asseruisset talem Monialem nullo modo sexum mutasse, proindè ad vota, & Clausuram teneri, proviso tamen, nè cum Monialibus, attentatas obscænitates posset exercere.

19 Tali ergò *clytoride* mulieres nonnullæ præditæ, fœminas alias, & maximè puellas insectantur, & non desunt, quæ etiam masculos ineunt; ut ait *Seneca* loco, suprà à nobis *num.* 14. citato; & habui à Confessario fide dignissimo, sibi occurrisse casum in Confessione, in quo Mulier quædam nobilis ephebum quendam, quæ prò acersecome domi retinebat, habuit in deliciis, ipsumque præposterè cognoscebat, & enixissimè deperibat; mulierque talis, quæ tres filios viro pepererat, viri congressum aversabatur, libidinemque suam exercebat cum puero illo, circumcircà duodenni; crediditque Confessarius ille, talem Mulierem fuisse *Androgynam*, pròut mihi dixit, non enim sciebat ille doctrinam de *clytoride*, quam hucusque tradidimus.

20 Cohærenter ad hæc se habent ea, quæ scribit *Tiberius Decianus*, (35) cujus verba per extensum damus. Ait ergò, *Mulier à muliere deflorari non potest, nequè corrumpi, nisi fortè ea, quæ rapuit, nymphium magnum haberet in Vulvâ; ut plures habent; idest caruncalam quandam excrescentem aliquando, adeò ut erigatur ad modum virga, eâquè ad coitum incitentur, ut i*

 mares,

(26) *Thom. Bartholin. Tab. Anathom. lib. p cap. 34. de clytoride.*
(27) *Livius Histor. lib. 24. apud Barbos. Vot. decis. 100. n. 8.*
(28) *Plin. natural. Histor. lib. 7 cap. 4.*
(29) *Fulgos. lib. 1. cap. 6. apud Theatrum. Vit. human. lit. M fol. 439.*
(30) *Amat. Lusitan. Consult. Medic. Centur. 2. curat. 39.*
(31) *Hippocrat. Ep. dem. lib. 6. Part. 8. Aphor. 45.*
(32) *Plin. natural. Histor. lib. 7 cap. 4.*
(33) *Laurent. Beyerlinc. Theatr. Vit. human. V. Metamorphosis V. Antiochiæ quæ est.*
(34) *Barbosa. Vot. decisiu. 100. per tot.*
(35) *Decian. Tract. crimin. lib. 8. c. 7. n. 28 fol. 1303.*

mares, ut auctor est Paulus Aegineta: & refert Galenus, Aegyptios omnibus virginibus caranculam illam praecidere, nè excrescat, atque ideò cum aliis mulieribus coeant; quas refert Coelius lection. antiquas lib. decimo octavo cap. 8. circà finem & Sappho libidinosa mulier, quae plures coeundi modos adinvenit Amithena, Thelesippa, Megara, Atthei, & Cidno suis ancillis ad libidinem utebatur, undè Ovidius in ejus Epistolâ ad Phaonem.

Vilis Amithone, vilis mihi candida Cidno,
Non oculis grata est Atthis, ut antè, meis.

hæc *Decianus*, quem secuti sunt *Menochius*, & *Sanchez*, (36) apud *Farinacium*, qui, postquam in *quæstione de crimine Raptus*, recitatæ doctrinæ adhæsit, posteà *Quæst.* 148. *de Sodomiâ num.* 41. cum communi falsâ opinione, putat, *Sodomiam* fœminarum committi aliquo instrumento materiali, scribens *limitam hanc ampliationem*, (puta, si fœmina agat, aut vir in aliam fœminam patientem, tunc etiam intrat pœna *sodomiæ*, & mortis) *non procedere, quandò mulier se corrumpit cum aliâ fœminâ, solâ fricatione: secùs, quandò agit aliquo instrumento materiali ligno, aut vitreo.*

21 In citatâ autem sententiâ, & textu *Deciani*, pars fœminei corporis, quam nos *Clytoridem* cum *Anathomistis*, & *Michaele Emulleo* (37) appellamus, *nymphum* dicitur, quo tamen fœminas, ad infamem libidinem explendam, uti, prout diximus, ultrà experientiam, Auctor ipse cum Medicis, à se citatis, testatur; ut proindè ampliùs ambigendum non sit crimen infame, ac innominabile à fœminis, cum sexu utroque committi; licèt hoc rariùs *Sodomiâ* masculorum eveniat; tùm quià in Europâ non tàm frequenter accidit eruptio *Clytoridis*; tùm quià non omnes fœminæ, quibus *Clytoris* exeritur infami illa passione laborant; & sensus titillationi, virtute continentiæ, gratiâ Dei roboratâ, resistunt. In cujus confirmationem casum do, qui *Papiæ* accidit *anno* 1671. In insigni quodam Conventu ejus Civitatis, cuidam honestissimæ Moniali erupit *Clytoris* improviso, quæ perculsâ tali accidenti, sibi molestissimo, utpotè graves tentationes carnis, ei causanti, accersivit Chirurgum optimum practicum, sed in re anatomicâ parùm versatum. Hic inutiliter tentatis emollientibus, ut *Clytoridis* duritiem flecteret, cùm jugiter turgentem videret, ipsum secuit, gravissimo Monialis periculo, nàm ex tali mutilatione, penè mortua est, & non convaluit, nisi pòst multos menses. Chirurgus ipse mihi hoc confidenter aperuit, & ingenuè est confessus, se ad talem mutilationem devenire, quià tunc nesciebat doctrinam de *Clytoride*, quam posteà didicerat in *Tabulis Anatomicis Bartolini.*

22 His ergò, longiusculè quidèm, necessariò tamen præmissis, resolutum apparet, quandò fœminæ se invicem subagitantes *mollitiem*, & quandò veram *sodomiam* committunt. Si enim *Clytoride*, ut præfertur, utuntur in quovis fœmineo vase, perfectam *sodomiam* committunt, quàmvis enim nullo modo semen incubæ succubam intret, tamen in suo genere perfectum evadit crimen; nàm concubitus inter ipsas intervenit, & in formâ, quòd nequit sequi generatio, quæ duo constituunt veram *sodomiam*, prout docuimus suprà *num.* 8.

23 Poterunt ergò Confessarii ex hâc doctrinâ nosse speciem criminis, quod commiserunt fœminæ, quæ tamen præ verecundiâ illud clarè non explicant, sed se accusant solùm dicentes, se alias fœminas fuisse supergressas cum delectatione; aut se aliis fœminis pari modo succubuisse; nec pudicus, ac prudens Confessarius ulterius interrogare audet, nec rei tàm turpis circumstanstantias inquirere, maximè, si pænitentes sint virgines, aut innuptæ; undè confusa, & anxia mens Confessarii est, in discernendo crimine, puta, àn *mollities* fuerit, cui possit manum apponere; àn *sodomia*, cujus absolutio sit reservata. Si igitur mulier se incubam in tali opere dixerit, poterit Confessarius eam interrogare, àn aliquâ sui corporis parte, vas succubæ penetraverit. (partem voco *Clytoridem*, non membrum, est enim illa pars membri fœminei, ad generationem destinati, sicut juxtà *Abbatem* (38), digitus non est membrum, sed pars membri), & si affirmat; palàm est, quòd *Sodomiam* commiserit; si negat, sola erit *mollities*. Pariter à succubâ poterit percontari, àn ipsis vas fuerit ab incubâ aliqualiter penetratum, & quomodò, & ab ipsius responsione judicium regulare.

24 Itidèm, si fœminæ de huiusmodi crimine fuerint accusatæ, Iudex tenetur ad corporis fœminei visitationem per obstetrices faciendam, sicut factum fuit cum Moniali, super quâ consulvit *Barbosam*. (39) Etenim, si *Clytoris* fuerit inventus, probatumque sit, fœminas simul cubasse, & adminicula adsint, crimen suadentia, militat contrà fœminas præsumptio, quòd illo fuerint usæ ad delictum nefandum, sicut ex condormitione viri cum fœminâ, præsumitur de jure, (40) quòd fuerint fornicati; undè ad torturam deveniendum est, ut sciat Judex, àn delictum innominabile fuerit commissum; & casus hic succedere de facili potest in Collegiis fœminarum; licèt etiam inter laicas mulieres, & in sæculo conversantes, non semel constat accidisse.

Probatio.

SUMMARIUM.

25 *Sodomia est crimen mixti fori.*
In Hispaniâ spectat ad Inquisitores.
Habet connexionem cum Hæresi.

26 *Iudex etiam laicus in hoc crimine potest procedere per inquisitionem.*
Sodomia nunquàm præscribitur.

27 *Probatur præsumptionibus, ac conjecturis.*
Indicia varia, probantia, commissam fuisse Sodomiam.

28 *Per indicia non probatur crimen, nisi in ordine ad torturam, aut pœnam extraordinariam.*
Indicia indubitata, quæ? Remissivè.

29 *Visitandum corpus delicti, & adhibendum judicium peritorum, in casu fracturæ in hoc crimine.*
Si agatur de Sodomiâ inter fœminas; visitandæ, an Clytoridem habeant.

30 *Quid operetur dictum sodomitati.*
Socio criminis fides non adhibenda.

31 Opi-

(36) *Menoch. de Arbitr. Iudic. quæst. lib. 2. cap. 29. in Addit. num. 33. Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 12. quæst. 2. num. 34. & seqq. apud Farinac. quæst. 144. num. 44.*

(37) *Mich. Emull. de Morb. mulier. cap. 2. V. Testes hic. fol. m. 563. coll. 2.*

(38) *Abb. in cap. Significasti. nu. 20. de Elect. & in cap. 1. nu. 10. Qui Cler. vel voven. arg. cap. singula. 88. dist.*

(39) *Barbos. Vot. decis. n. 100. init.*

(40) *cap. litteris. Extrà de Præsumpt.*

31 Opinio, quòd dictum sodomitati sufficiat ad torturam.
32 Ista opinio vera est, dummodò cum dicto sodomitati cumulentur alia indicia, aut adminicula.
33 Dubium, ân dictum stuprati admitti possit absquè torturâ.
34 Stupratus per vim, non est infamis.
Ideò ejus dictum est admittendum sinè torturâ.
Violentia non præsumitur incussa, ideò probanda ab eam allegante.
35 In probandâ sodomiâ recipiuntur Testes, non citatâ parte.
In torturâ prò hoc crimine, nullum privilegium personale servatur.
Sodomita perdit privilegium nobilitatis.
Sodomia judicatur, ut crimen læsæ Maiestatis.

25 Sodomiam crimen esse mixti fori, êst communis sententia Doctorum, (41) undè locus est præventioni inter Iudices laicos, ac Ecclesiasticos; imò in *Regnis Aragoniæ, & Valentiæ*, ex speciali deputatione, de eo cognoscunt Inquisitores fidei, & justissimum esset, quòd universi hæreticæ pravitatis Inquisitores ad punitionem nefandi hujus delicti procederent, pròut scribit *Ioannes Vela*, à *Raynaldo* (42) relatus, tùm quiâ *Sodomia* habet quandam connexionem cum hæresi, ut ex *Salzedo* scripsit *Armendario*, (43) tùm quiâ ex accuratâ ipsorum vigilantiâ punirentur frequentiùs pedicones, ac pederastæ hujusmodi infames, ac tàm enorme vitium à Christianâ Republicâ radicitùs extirparetur.

26 In hoc crimine, ob ipsius atrocitatem, Judices etiam laici procedere possunt per inquisitionem, ut post nonnullos, quos citat, scribit *Massin.* (44) quod est peculiare hujus criminis; si quidèm in fornicatione, adulterio, & aliis delictis carnis naturalibus de jure Civili non proceditur, nisi ad instantiam partis; secùs de jure Canonico, ut aliàs dictum fuit. Spatium autem temporis decursi, à quo crimen fuit commissum, non tollit, quin accusari possint Rei; hoc enim crimen nunquàm præscribitur, ut dicunt Doctores, (i) quod valdè notandum est.

27 Quià verò hoc delictum, sicut & omnia alia crimina carnis sunt difficilis probationis, ut non semel dictum est, probatur præsumptionibus, & coniecturis, ut dicunt Doctores. (45) Hinc deducuntur plures conclusiones, facientes ad rem, quas recenset *Farinacius*. (46) Sunt autem, quòd probatur crimen fuisse commissum, primò per Testes, qui audierint tergiversationes, quassationes, cõcussiones lecti, in quo cubavit vir cum masculo suspectæ ætatis, &c. secundò, si auditus fuerit clamor, seù vociferatio pueri ob dolorem, aut vim sibi illatam. Tertiò, quandò quis malâ famâ laborans circà hoc, dormierit cum puero. quandò nulla extitit legitima causa talis cubationis. Quartò, quandò camiscia pueri fuit reperta maculata. Quintò, quandò puer major decennio visus fuit fuisse amplexatum, ac osculatum ab alio malæ famæ, maximè, si iste pueri posteriora etiam forinsecùs femoralibus tetigit. Sextò, quòd famâ malâ accusati, aut diffamati de hoc crimine, multum confert ad illius probationem, ut plurium Doctorum authoritate probat, loco supra citato, *Farinacius*.

28 Advertendum autem, quòd per indicia, ac præsumptiones prædictas non probatur crimen, nisi quò ad torturam, aut ad piùs, nisi ad pœnam extraordinariam inferendam, arbitrio Judicis, & juxtà indiciorum valorem; pròut optimè scribit *Raynaldus*. (47) Ad pœnam enim ordinariam incutiendam, requiritur concludens, & plena probatio, nisi fortè per Statutum disponeretur, quòd in aliquo casu ex indiciis indubitatis, pœna ordinaria ferri possit; licèt & hoc maximam difficultatem haberet, attentâ magnâ Doctorum Controversiâ circà decisionem, quæ nã sint, aut dici possint indicia indubitata, de quâ ad partes, doctè disputat *Raynald.* loco citato à *n.* 31. ad 37.

29 Quòd, si judicium instituatur ad querelam, eò quià dicatur stupratus puer cum fractura ani, antè omnia per Chirurgos, ac Medicos visitari debet, & per eorum juratam depositionem probari debet corpus delicti, ut firmant Doctores; (48) Si verò non agatur de fracturâ, sufficiunt indicia, ac præsumptiones, ut dictum est. Si etiam agatur de *Sodomiâ fœminarum*, debet visitari per obstetrices, aut Matronas, fide dignas, corpus Mulieris accusatæ, ad videndum, àn habeat *Clytoridem*, sinè cujus usu, nullo modo posse dari *sodomiam* inter fœminas, suprà demonstravimus.

30 Quod nam verò indicium faciat dictum sodomitati, controvertunt Doctores. Nonnulli (49) volunt, quòd nullum indicium faciat, nequè ad solam torturam. Firmant proindè non esse credendum dicto minoris attestantis, se fuisse ab aliquo attentatum de hoc crimine, aut fuisse passum vim. Nec creditur uxori dicenti, maritum voluisse illam cognoscere præposterè, aut de facto cognitam fuisse. Et multò minùs non esse credendum meretrici, deponenti, se fuisse innominabiliter stupratam. Fundamentum istorum est, quià uni tantùm Testi, & maximè socio criminis, & proindè infami, fides non est adhibenda argumento eorum, quæ habentur in utroque jure. (50)

31 Alii (51) sustinent, dictum sodomitati sufficere ad torturam; fundamentum est, quià in delictis carnis atrocissimis Testes, etiam inhabiles admittuntur, maximè in delictis difficilis probationis, (52) ut in delictis factis de nocte; aut in domo; aut in crimine stupri.

32 Inter has extremas intrat media opinio, quæ conciliat illas; puta, quòd accedentibus aliis indiciis, ac adminiculis, dictum stuprati sufficiat ad torturam; & sic procedit secunda opinio; defficiẽtibus autem aliis indiciis, nullo modo sit sufficiens, & sic procedit prima opinio; hâc porrò

(41) *Clar § sodomia. n 3. & §. final. Quæst. 27. ꝟ Item quæro. Decian. Tract. crim. lib. 4. cap. 26. n. 11 Farinac. quæst 148. n. 55. Abb. in c. Cler. de Excess. Prælat. Berm. Guaz. Massin Novar, & ali apud Sabell. in sum. divers. tract. § sodomia. num. 3. Conciol. ad Statut. Eugub. lib. 4. Rubr. 25. nu. 1.*

(42) *Io: Vela de Pœn. delict. cap. 33. n. 14 apud Raynald. Observat. crim. Tom. 2. cap. 21 §. 1. num. 48.*

(43) *Salzed. ad Diaz. apud Armendar. ad leg. Navarr. lib. 2 Tit. 25. leg unic. de sodomia nu. 23.*

(44) *Bellet. Ball. Maur. Burg. apud Massin. de Confiscat. bonor. qq. n. 14.*

(i) *Hippolit. in l. Qui falsam §. 1. n. 4. & 5. ff Ad leg. Corn. de fals. Gregor. Lop. in l. 4. V. Fasta trenta annos. Tit. 7. Valasc. Allegat. 13. n. 24. quos sequitur Barbos. de Pot. Epi. Allegat. 44. nu. 9.*

(45) *Mascard. de Probat. lib. 3. Con. 1313. n 3. Corn. Anani. Socin. apud Monticell. Reg. crim. 11. nu. 16. Dec. Consil. 83. n. 3. & 11. lib. 3.*

(46) *Farinac. Quæst. 148. num. 67. & seqq.*

(47) *Raynald. observ. crim. tom. 2. cap. 21 §. 4. & 5*

(48) *Zacchi. quæst. Medico legal. lib. 4. tit. 1 1. q. 5. tom. 1. Giag. Consil. 3. n. 77. Farin. Cons. 155. n. 3. to. 2. apu. Sarno. Pract. crim. c. 12. n. 31*

(49) *Baiard. ad Clar. § Sodomia n. 3. & ibi Gramm decis. 40. num. 14. Dec. Cons. 83. Volu 3. & Cravet. cons 41. init. Barb. de Offic. Epi. Alleg. 44. n. 15. & seqq. & ibi Trevis. Maria. Thesaur. Vini. M. A Genuen. & Ricc.*

(50) *arg. cap. significasti. de Adulter. text. in l. Maritus ff. de Quæstio.*

(51) *Muscatell. de Cognit. delict. Tit. de Adulter. § de Dict. delict privil. & pæn. n. 25. Boss. Tit. de Indic. n. 160. Gomez. variar. Resol. Tom. 3. c. 12. Rubr. de Probat. delict. nu. 16. Farinac. Quæst. 148. n. 75.*

(52) *Alex. Consil. 156. nu. 20. lib. 5 Cravet. Cons. 178. n. 2. vol. 1. Ruin. Cons. 158. n. 12. vol. 2. Baiard. Ad Clar. Quæst. 24. n. 120.*

conclusionem, à quâ in praxi recedendum non est, plerique Doctores (53) classici amplectuntur.

33 Controvertunt pariter Doctores, àn dictum stuprati admitti possit absquè torturâ, cùm enim ex complicitate criminis evaserit infamis, ad testimonium ferendum, absq; torturâ admitti non debet, vt per eam infamiæ macula tollatur. (54) Distinguunt autem inter impuberem, & puberem, & inter passum per vim, & spontè complicem. Impubes quidèm vim passus torqueri non debet, quià ob ętatem infamiam non incurrit. Pubes autem, & major etiam violentiam passus omninò torqueri debet, juxtà multos, quos dat *Raynaldus*, (55) quià non ex eo, quòd passus est per violentiam, ideò habilitatus censeretur ad testificandum. Spontè autem complices omninò sunt torquendi.

34 Salvâ tamen illorum reverentiâ, non video, quomodò stuprum passus violenter infamis evadat, contrà patentem dispositionem textus in *l. primâ. §. Removet. ff. de Postulan.* in quâ ità habetur. *Removet autem à postulando prò aliis eum, qui corpore suo muliebria passus est: si quis tamen vi prædonum, vel hostium stupratus est, non debet notari*, & in *l. Fœdissimam C. Ad leg. Jul. de Adulter.* habetur, quòd *mulier per vim compressa est inviolatæ existimationis*, hoc est, nullam incurrit infamiam, ut ibi adnotat *Gothofredus*. Dicendum igitur absolutè, quòd stupratus per vim, sivè major, sivè impubes, admitti debet ad testimonium sinè torturâ. Adverti tamen debet, quòd juxtà Doctores, (56) violentia in *Sodomiâ* non præsumitur incursa, ideò probanda est per eum, qui asserit sibi fuisse vim illatam; vel nisi concurrant circumstantiæ loci, temporis, ac personarum, ob quas credi possit taliter testificanti, aliter quivis, etiam consentiens spontè allegare posset, se fuisse per vim stupratum.

35 Testes in judicio hujus criminis recipi possunt absquè citatione partis, (57) quod est peculiare in hoc delicto, siquidèm testes recepti, parte non citatâ, nihil probant regulariter loquendo. Privilegium pariter hujus causæ est, quòd inquisiti de hoc scelere nullo gaudent privilegio personali circà torturam, ut dicunt nonnulli, (58) & ratio est, quià, ut dicam inferiùs, loquendo de pœnis *sodomitæ*, infames sunt, amittunt proindè privilegium nobilitatis. Undè in Hispaniâ ex dispositione legis particularis, (59) nobiles, ac plebei indifferenter quæstioni subjiciuntur, nullâ habitâ ratione claritatis sanguinis; ibi enim crimen hoc judicatur, sicut crimen læsæ Majestatis, ut scribunt plures Doctores Hispani. (60) Alia verò privilegia Testium, ob quæ torqueri non possunt, ut ætas, virium imbecillitas, infirmitas &c. in hoc crimine servantur, cessant enim solum ea, quæ ob infamiam amittuntur.

(53) *Caball. Resolut. crimin cent. 1. cas. 84 n. 6. & 9. & ibi Clar. q. 21. nu. 8 Farinac. q. 43. nu. 27. Boss. Tit. de Indic. n. 160. & Plot. in t. Consil. crim. divers. lib. 1. Consil. 252. n. 23. Raynald. Tom. 2. observ. crim. cap. 21. § 4. & 5. nu. 12. & qui citat Alexand. Muta. Basil. Mastrill. Azeved Peguer. Calcan. Sperel. Genuen & alios*

(54) *Boss. Clar. Plot. Farin. Gandin. Guid. de Suzar. apud Caball. d. Cas. 84 num. 11.*

(55) *Raynal. Tom. 2. observ. crim. cap. 21. § 4. & 5. num. 21. & ibi Thesaur. Farinac Paris. & Riminal.*

(56) *Farinac. qu. 43 n. 96 & 101. Boer. decis. 31. n. 7. Bertazzol. cons. 71. num. 64 & seqq. lib. 1 apud Raynal. loc. cit. n. 19.*

(57) *Barbos. de Offic. Epi Part. 2. Allegat. 44. n. 19. & ibi Suar. de Pace in Praxi. tom. p. temp. 8. n. 55. Salzed. ad Diaz cap. 88. al. 89. V. Et in Sodomia.*

(58) *Sabell. Sum. divers. tract. § Sodomia n. 9. Massin. de Confisc. bonor qu. 9. n. 37. quos dat Reynal. d. cap. 21. §. nu. 262.*

(59) *l. p. Tit. 21. lib. 8. Nov. recopil.*

(60) *Gregor. Lop. l. 2. V. Cavallero. Tit. 30. Par. 7. Otalora de nobilit. Par. 5. cap. Final. num. 4. Gutier. Pract. lib. 4. q. 15. nu. 18. Barbos. d. Allegat. 44. num. 20.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

36 *Pœna sodomitarum de jure Divino, ac Cæsareo, est ultimum supplicium.*
Sodomitæ furcis suspendendi, & comburendi.
Amittunt nobilitatem; & sunt infames.

37 *Opinio eorum, qui volunt actum esse plenè consummatum, ut detur pœna ordinaria.*

38 *Opinio, quòd sufficit esse deventum ad actum proximum.*

39 *Opinio Raynaldi, quòd immissio veretri in anum sit stuprum.*
Et Virgo dicatur stuprata, si Claustrum virginale mentulâ frangatur, licèt semen extrà fundatur.
Et quòd sit sodomia perfecta, licèt extrà vas seminetur.

40 *Impugnatur Raynaldus.*
Stuprum importat congressum quemvis illicitum cum quovis sexu.

41 *Stuprum fœminæ virginis non potest comparari cum stupro pueri.*
Maritus potest, juxtà quosdam, penetrare vas posticum vxoris, ad se excitandum, dùm absit periculum ibidem seminandi.

42 *Consuetus immittere veretrum in ano, quàmvis ibi non seminet, puniendus ut sodomita.*
Si non est consuetus ad hoc, & extrà vas seminet, extraordinariè tantùm est puniendus.

43 *Fraus non debet patrocinari delinquenti.*

44 *Qui immisit in anum virgam, & extrà seminavit, torquendus est, tùm super intentione, tùm suprà secutâ seminatione.*

45 *Copulam præposteram habens cum fœminâ, juxtà aliquos, non committit sodomiam.*

46 *In foro fori habetur pro sodomitâ, & comburitur tàm ille, quàm fœmina.*
Sodomia execrabiliter committitur cum Meretrice, sed execrabiliùs cum vxore.
Gravior censenda est sodomia cum fœminâ, quam cum mare.

47 *Fœmina subagitans fœminam, aut marem comburenda est.*
In hoc crimine puniendo, non admittitur distinctio agentis, aut patientis.
In correlativis dispositum in uno, est etiam dispositum in altero, quò ad pœnas, quandò illa se habent vniformiter.

48 *Sodomitæ fiunt infames, etiam si sint impuberes.*
Non possunt exercere munus Advocati.
Infamia eorum est declaranda per Iudicem.

49 *Sodomitis bona non confiscantur.*

50 *Numerus delinquentium hoc crimine, minimè debet pœnas impedire.*
Ob multitudinem peccantium, pœna relaxandæ.
Super hoc crimine nequit fieri compositio, nec gratiari Reus.

51 *Tentatus de sodomiâ, si aliter nequit evadere impunè, potest occidere tentantem.*

52 *Sodomita nequit esse Testis.*
Est incapax beneficiorum.
Patitur separationem thori, ut Adulter.
Et impeditur, nè contrahat matrimonium.

Et

Et excommunicatur.

53 *Pœna Clerici Sodomitæ de jure antiquo, & novo.*
Lex, quandò dicatur favorabilis.
Bulla B. Pii V. contrà Clericos sodomitas, est favorabilis, ideò amplianda.
54 *Textus Bullæ B. Pii V.*
55 *Textus secundæ Bullæ ejusdem Pontificis.*
56 *Doctores circà dictas Bullas excogitarunt subtilitates, quibus eluditur mens Sanctissimi Pontificis.*
57 *Constitutiones supradictæ tangunt solùm Clericos, exercentes sodomiam juxtà quosdam.*
Verbum exercere importat frequentiam actus.
58 *Ad incurrendas pœnas dictarum Constitutionum, requiritur copula perfecta.*
59 *Et quòd delictum sit notorium, juxtà alioquos Doctores.*
60 *Impugnantur adductæ opiniones.*
61 *Verbum exercere, multa significat.*
In materiâ pœnali exercere importat etiam unicum actum.
62 *Probatur iterùm, verbum exercere importare unicum actum.*
In foro laico sodomitans semel comburitur.
In Constitutione, Horrendum exercere, *etiam unicum actum importat.*
63 *Secunda Constitutio B. Pii fortior primâ.*
64 *Ubi habetur declaratio legislatoris, non est desputandum de verbis legis.*
Declaratio Gregorii XIII, quòd verbum exercere in dictis Bullis, importat frequentiam actuum.
65 *Declaratio Greg. XIII. concernit pœnas solas spirituales.*
66 *Aperitur mens Navarri, & Roderici.*
Clerici, sodomiam exercentis, plures pœnæ spirituales.
Clericus sodomita, etiam prò unico actu Curiæ sæculari tradendus.
67 *Abusus quorundam Tribunalium, non debent ab aliis servari.*
68 *Pœnas secundæ Constitutionis, debet incurrere, qui est consuetus huic crimini, licet extrà vas seminet.*
69 *Declaratio Papalis, quòd pœna dictarum Constitutionum, sunt prò utroque foro.*
70 *Clericus sodomita occultus non incurrat supradictarum Constitutionum pœnas,*
71 *Infamatus de hoc crimine, est irregularis.*
Nec potest eum dispensare Episcopus, nec Prælatus Regularis.
Prælatus Regularis dispensat, casu, quo irregularitas hæc esset contracta antè ingressum Religionis.
Prælati Regulares dispensare possunt cum venientibus ad Ordinem, super omni irregularitate, exceptâ bigamiâ, & homicidio voluntario.
72 *Pœnæ Papales contrà Clericos sodomitas, comprehendunt tàm patientes, quàm agentes.*
73 *Regulares servare debent proprias Constitutiones.*
74 *Statutum primum apud Minores de Observantiâ.*
75 *Statutum secundum.*
76 *Textus Tit. Tortura. §. 2. adducitur.*
77 *Prima dubitatio proponitur.*
78 Notare, *aut* notari *significat infamiâ afficere, aut affici.*
79 *Convictus, quotupliciter quis dicatur.*
Statutum disponens de convicto, non habet locum in confesso.
Confessio non est propriè probatio.
Notorium inducitur per Confessionem.
80 *Dubitatio secunda.*
81 *Dictio omninò, quid importet.*
82 *Gravis flagellatio, quæ*
Flagellatio, à quo facienda.
Ad torturam Religiosorum, non est utendum laicis sæcularibus, excepto tormento funis.
83 *Ignis, quarè adhibeatur in torquendo sodomitâ.*
Flamma, quibus torquendus est Reus Religiosus, ex quâ materiâ parandæ.
84 *Dubitatio tertia.*
85 *Pœnæ statutariæ, quandò augeri possint.*
In delictis complicatis pœnæ augendæ.
Ob grave delictum Religiosi, publicatum extrà Claustra, potest ille mitti ad triremes.
86 *Dubitatio tertia.*
87 *Pœnitentia Presbiteri fornicarii, erat septennis.*
Carceratus ob sodomiam, post triennium laudabilis pœnitentiæ, potest liberari.
88 *Dubitatio quarta.*
89 *Damnatus de sodomiâ restitui nequit ad jus suffragiorum, & Ordinis officia.*
90 *Dubitatio sexta.*
91 *Tortura ignis contrà sodomitam, omninò practicanda apud Nos.*
92 *Indiciatus de sodomiâ, aliâ torturâ quàm ignis torquendus non est.*

36 Contrà sodomitas voluit Imperator (61) *consurgere leges, armari iura, ut gladio ultore, exquisitis pœnis subdantur infames, qui tàm enormis sunt, vel futuri sunt Rei.* Antè legem autem Imperatoriam tàm extabat lex divina (62), ità habens. *Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, uterque operatus est nefas, morte moriantur: sit sanguis eorum super eos.* Secutæ sunt posteà leges Imperiales (63), ultimum supplicium taliter Reis inferentes. Quàmvis autem in citatâ lege videatur lata *pœna gladii*, nempè obtruncationis capitis, tamen usus obtinuit, accedentibus etiam Statutorum municipalium dispositionibus, ut sodomitæ furcis suspendantur. Undè scribunt Doctores, (64) quòd indiscriminatim supplicium furcarum adhibendum est cum sodomitis, nullâ habitâ ratione nobilitatis; quià ob enormitatem tanti criminis amittunt nobilitatem, & evadunt infames, ut suprà dictum est; & in criminibus atrocissimis, ut ait *Tiraquellus* (65), etiam ob merita delinquentis, & suorum in Rempublicam, non est pęna remittenda. Tamen de consuetudine Nobilibus caput amputatur; & ità practicari, se vidisse firmat *Farinacius* (66) Ultrà pęnam autem furcarum, comburi debent post mortem, ut volunt infiniti propèmodum Authores, quos cumulant *Clarus*, *Farinacius*, & *Raynaldus*, (67) quæ pęna fuit lata per Imperatores *Theodosium*, *Valentinianum*, & *Arcadium*, ut habetur *lib. 9 Tit. 7. Codicis Theodosiani* per hæc verba, quæ rescripserunt *Orontio Vicario Urbis*. *Omnes, quibus flagitii usus est virile corpus, muliebriter constitutum alieni sexus damnare, patientiâ spectante populo flamma vindices expiabunt*, quâ lege videtur hujusmodi,

Réos

(61) *l Cùm. vir. C. Ad leg. Iul. de Adulter.*
(62) *levitic. cap. 20. V 13.*
(63) *l. 31. l Foedissimam. C. Ad leg. Iul. de Adulter §. Item lex Gulia Instit. de Publ. iudic. Novell. Ut non luxur. contr. natur. Collat. 6. Constit. 77.*
(64) *Azecred. l. 8. Recopil. Tit. 21. lib. 1. n. 17. & ibi Avend. Rep. 31. n. 9*
(65) *Tiraquell. de Pæn. temperan. Caus. 49. nu. 13. & seqq.*
(66) *Farinac. Quæst. 148. n. 8.*
(67) *Clar. §. sodomia nu. 4. Farinac. d Quæst. 148. n. 7. Raynal. Tom. 2. Observ. crim. cap. 21 §. 1. num. 207. & seqq.*

Reos esse vivos comburendos; usus tamen obtinuit prius laqueo eos enecare, & mox comburere.

37 Controvertunt autem inter se Doctores, utrum pœna ordinaria in hoc delicto exigat perfectionem actus, ità ut qui vas præposterum penetravit quidèm, sed extrà illud seminavit, puniri non debeat pœnâ sodomitarum? Nonnulli (68) sunt in sententiâ, quòd actus debeat esse consumatus, & copula perfecta ex seminatione intrà vas, cum constans sit, & communis doctrina, quòd ad pœnam ordinariam, requiratur delictum in suo genere perfectum.

38 Viceversâ alij quamplures (69) sustinent, quòd in hoc crimine super cætera carnis atrocissimo, pœna ordinaria detur, quandò deventum fuerit ad actum proximum; proindè, qui vas præposterum penetravit, & extrà seminavit sivè ex instituto; sivè ex accidenti, debeat pœnâ ordinariâ plecti.

39 *Dominicus Raynaldus* (70) mediat inter has sententias, postquàm ad partes contrà ambas disputavit; & dicit, quòd per solam penetrationem vasis absquè seminatione, quàmvis non committatur perfecta *sodomia*, committitur tamen *stuprum* in puerum, quià *stuprum* nihil aliudest, quàm corruptio pueri, patrata ex solâ penetratione; sicut & *stupratio* virginis non est juxtà Doctores (71) ibi citatos, nisi fractura claustri virginalis, causata per congressum viri, licèt iste minimè seminet intrà vas; quòd etiam confirmat auctoritate *Antonij Mariæ Vericcelli* (72), cujus textum dat per extensum, probando, quòd sola penetratio absquè seminatione est vera *sodomia*. Concludit proindè eum, qui sic penetravit, licèt minimè intrà vas seminaverit, ultimo supplicio affici debere, licèt minimè post mortem comburi, ut firmat *num.* 178.

40 Sed, doctissimi viri pace, ejus fundamentum nutat. Siquidèm nomen *stupri* commune est cuicumque illicito congressui carnali, sivè cum fœminâ, sivè cum masculo fiat, & lex *stuprum*, & adulterium promiscuvè appellat, ut habet textualiter *Papinianus*. (73) Propriè autem, subiungit idem, *stuprun in virginem, viduamque committitur, quod Græci ftoran, idest corruptionem appellant*; extenditur autem nomen *stupri* etiam ad puerum, ut ultrà *Glossam* citatæ legis, habet *Modestinus* (74), dicens *Adulterium in nuptâ admittitur: stuprum in viduâ, vel virgine, vel puero*. Ex his igitur habetur, quòd *stuprum* ex se non importat nisi corruptionem, puta, illicitum usum alieni corporis in actu venereo; vocari verò adulterium in nuptâ, sicut incestum in affine; sed in cæteris, puta viduâ, virgine puero, aut fœminâ nomen *stupri* retinere. Undè in hoc sensu non potest contradistingui à *sodomiâ*, per hoc, quòd hæc sit penetratio vasis cum seminatione; *stuprum* verò penetratio absquè seminatione.

41 Nec applicatur ad intentum *stuprum* virginis, quod perficitur per solam fracturam claustri, cum *stupro* pueri; concesso enim, quòd ex accidenti possit causari disruptio intestini recti, cum relaxatione musculi sphyncteris, non tamen hoc necessariò intervenit in omni congressu innominabili; quandò succubus adultus est; aut incubus draucus non est; pariterque, si stuprum æquè est cum viduâ, sicut cum virgine, ut sonat textus citatæ legis; patet, quòd in viduâ nullum claustrum est, quod sit disrumpendum. Vndè concludendum est, quòd aut stuprum cum masculo idem sit cum sodomiâ, aut sola penetratio absquè seminatione nullo modo stuprum sit, maximè quandò fixa est in agente intentio, nullo modo ibi seminandi. Quod confirmatur ex doctrinâ non nullorum gravium Auctorum, (75) quos tamen confutat Diana, qui volunt, posse maritum penetrare vas posticum uxoris, ad se excitandum &c., dummodò absit & intentio, & periculum ibi seminandi; quod non esset, si ex solâ penetratione præposterâ stuprum committeretur, ut vult Raynaldus, quià tali modo maritus stuprum committeret.

42 Dico igitur, æquiorem in hoc conflictu opinionum, esse sententiam *Antonii de Sousâ*, quam per extensum refert *Diana* (76) in hæc verba. *Si quis posuit membrum intus anum, quàmvis extrà semen effundat, probabile est esse puniendum pœnâ ordinariâ sodomita. Hoc tamen non intelligo prò uno actu; sed prò actibus hujusmodi repetitis: quia quod deficit ad complementum actus sodomitici, suppletur ex repetitione actus in fraudem legis*. Si enim oestro libidinis percitus penetrat vas maris cum intentione non seminandi, & de facto ibi non seminat; aut si à principio intentionem habuit seminandi, sed dùm copulam exercet, sibi obviat in cogitatione magnitudo sceleris, & ex pœnitentiâ facti semen extrà vas profundit; & hic actus semel, aut bis ab ipsos est exercitus, iste temperationem pœnæ meretur, & extraordinariè tantùm est sumendus, juxtà sententiam Doctorum, quos dedimus *num.* 37.

43 Si verò Reus consuetus est tales spurcitias exercere, & ad fraudem legis penetrat, ibiquè vsquè ad extremum delectatur, & vix non seminat intrà; iste puniendus est tamquàm verus Sodomita, juxtà sententiam aliorum, quos dedimus *n.* 38. quam sequuntur in praxi Tribunalia, præscripta *Mediolani, Neapolis, Siciliæ, Sabaudiæ, Germaniæ, &c.* prout recenset *Raynaldus.* (77) Siquidèm fraus sua non debet sibi patrocinari, & pœnam debitâ minuere.

44 In casu autem primo, torquendus est Reus, tùm suprà intentione, quam asserit, non seminandi, aut habita à principio, aut sibi nata ex pœnitentiâ facti; tùm super seminatione non secutâ intrà vas, quià cum hæ duæ sint qualitates intrinsecæ, quæ sciri nequeunt, nisi ex confessione ipsius Rei, ut advertunt Doctores, (78) ideò torqueri debet ad ervendam facti veritatem.

45 Con-

(68) *Navar. Diaz. Campanil. Ricc. apud Navar. summ. Bullar. §. Sodomia. nu. 6. Scortia ad select. Pontif. Constit. Theor. 255. V Quid si etiam Sanfelic. Decis 354. n. 7. lib. 3. Basilic. Deci. crimin. 4. n. 24. Barbos. Allegat. 44. n. 24. & ibi Vgolin. Suar. Bonac. Alter. Chapevil. Coriolan. Garc. Zech. Roderic. Mar. hin. & Diana.*

(69) *Clar. §. sodemia nu. 8. & ibi Afflict. Par. 3. Const. Regni Rub. 42. n. 15. Caball. Cas. 26. nu. 11. Farinac. Quæst. 48. nu. 62. & ibi Peguer. Decis. 75. n. 4. Sarn. Prax. crim. cap. 12. n. 43. & ibi Gramm. Const Asperitatem. & Muscatell. Pract. crim. Tit. de Adult. & stupr. nu. 33. Sgroi. Par. 5. cap. 4. nu. 25. & ibi Tusc. Bertach. Muta. Roderic. Meno. Gomez. Plot. Artaman. Mere. Bomb. & Ricc.*

(70) *Raynald. Tom. 2. Observ. crim. cap. 21. §. 1. n. 140. & seqq.*

(71) *Cospi. Indic. crim. Par. 3. cap. 38. nu. 2. & seqq. Horat. Græc. Medic. Fiscal. sect. 2. cap. final. circ. fin. Zachi. Q Q. Medicolegal. lib. 4. Ti. 2. quæst. 3. & 5. apud Raynald. loc. cit. n. 145.*

(72) *Vericell. Quæst. Moral. Tract. 4. quæst. 9. nu. 2. & seqq.*

(73) *l. Inter liberas §. 1. ff Ad leg. Iul. de Adulter.*

(74) *l. stuprum. 34. ff Ad leg. Jul. de Adult.*

(75) *Navar. de Pænit. & remiss. Cons. 7. Angel. V. Debitum. n. 25. Zerol. Prax. cap. 12. q. 25. Graff. Tom. 1. lib. 5. de Adul. Cons. 3. nu. 11. Gambacurt. de Cas. reserv. Cas. 2. n. 5. Zanard. Direct. Par. 1. Tr. de Matrim cap. 41. §. 10. apud Dian. Coordinat. Tom. 2. Tract. 6. Resol 288.*

(76) *Ant. de Sousa Aphorism. Inquisit. lib. p. c. 59. n. 8. apud Dianam Resol. Moral. Par. 4. Tract. 7. Resol. 20. V notandum est. circ. fin.*

(77) *Raynald. Tom. 2. Observ. crim. cap. 21. §. 1. num 158.*

(78) *Ball. de liter. dispens. lib. 3. Cas. 15. n 16. Ricc. de Publ. indic. q. 41. n. 5. Par. 2. Muscatel. Tit. de Adult. n. 33. Sgroi. Par. 5. c. 4. n. 26.*

45 Controversia pariter Doctorum est, an supradicta pœna furcarum, & ignis debeatur, quandò infamis copula habita est cum fœminâ? Non desunt Doctores, (79) qui nolunt, copulam præposteram cum fœminâ esse *sodomiam*, dicuntquè esse solùm actum sodomiticum: docent proindè, abutentem fœminâ tali pacto, non incidere in casum reservatum; & hoc etiam negant de fœminâ subagitante aliam fœminam, sivè masculum; nolunt enim extendere hoc crimen ultrà nefandum congressum inter mares.

46 Sed quidquid sit de culpâ theologicâ, & de ejus reservatione prò foro animæ; certum est, quòd, quò ad culpam legalem, & ejus pœnam in foro fori, par, & idem censetur delictum, aversâ Venere rinire fœminam, sicut marem, & hæc est communis sententia omnium Criminalistarum, (80) quam in praxi sequuntur Tribunalia omnia: in casu enim combustæ fuerunt tàm mulieres, quàm viri, ut referunt *Clarus*, & *Gomez*, locis suprà citatis; & *Farinacius*, ibidem dicit, se, dùm puer esset, vidisse Romæ, in plateâ *Campi Floræ*, comburi plures viros, & plures fœminas, qui taliter deliquerant; & gravior etiam censetur culpâ, siquis tali modo contaminet propriam uxorem, quàm aliam, ut ex textu cujusdam Capituli (81) eliciunt Doctores; dicit enim ibì *D. Augustinus lib. de Adulterin. coniug.* quòd tale crimen *execrabiliter fit in meretrice, sed execrabiliùs in uxore*. Et tandem gravius est, rem tali modo habere cum fœminâ, quàm cum mare, ut cum *Caballo* (82) sentit Farinacius ibidem *num. 36.*, siquidèm fœmina habet vas, destinatum à naturâ ad usum copulæ; proindè, qui hoc relicto, aliud aggreditur, indicat plusquàm ferinâ brutalitate agitari, & sic deterius delinquere.

47 Pariter, si fœmina fœminam, sivè masculum, modo suprà exposito, ineat, debet morte, & incendio plecti, ut post multos (83) docet *Farinacius*. Et quàmvis non defuerint, qui tuentur patientem in actu innominabili non tàm graviter peccare, sicut agentem, proindèque illum non incurrere in casum reservatum, pròut refert *Diana* (84). Tamen in foro fori non dari discrimen inter agentem, & patientem in hoc delicto, & proindè pari pœnâ plecti debere, dicunt communiter Doctores, (85) siquidèm in correlativis dispositum in uno, censetur dispositum in altero, etiam in pœnalibus, quandò correlativa se habent uniformiter, ut in casu, pròut docent communiter Doctores. (86) Verum est, quòd, si patiens est minor ætate annorum decem octo, mitiùs debet puniri, & citrà mortem, puta, vel flagellari in carcere, vel ibi diutiùs retineri, vel debet trahi transitoriè per flammas ignis, ut scribit *Raynaldus*. (s) Minor autem quatuordecim annis, si doli capax non est, impunè debet dimitti. (t) Si verò capax doli est, quales sunt, qui decimum annum attigerunt (u), debent, intùs carceres, ferulâ cœdi, aut etiam per aulam carcerum fustigari. (x)

48 Ultrà pœnam ultimi supplicii, ut suprà dictum est, sodomitæ sunt infames; proindè privilegia nobilitatis amittunt, & prò aliis postulare non possunt, hoc est, Advocati officium exercere, pròut dicitur in jure (87) Infamia autem hæc non incurritur ipso facto, sed indiget declaratoriâ Judicis, ut optimè contrà *Farinacium* sentit *Raynaldus* (88), cui & Ego subscribo, non enim quis efficitur infamis, nisi priùs cognoscatur Reus; Reus verò non cognoscitur, nisi per Judicis sententiam. Infamia autem hæc incurritur etiam ab impubere, usum tamen rationis habente, ut scribit *Thesaurus* (n), licèt pœnam ordinariam minor ætas etiam minui faciat, tanquàm causa minuens culpam (q); pròut enim post *Bartolum* scribit *Abbas* (o), ubi pœna ipso jure, à jure imponitur, committens delictum prohibitum incidit in illam pœnâm, licèt aliquo respectu aliundè veniat mitiùs puniendus; infamia autem à sodomitis ipso jure incurritur, undè etiam impuberes illam subeunt; quod est valdè notandum. Incurritur autem non tantùm per declaratoriam Judicis, sed etiam si crimen notorium facti sit, ut plures Doctores dicunt de infamiâ, proveniente ipso jure, quandò crimen notorium facti est. (p)

49 Fuit autem sententia nonnullarum *Glossarum* (89) quas quidam Doctores sunt sequuti, quòd sodomitæ perdant dominium suorum bonorum, quæ fisco adiudicantur; & proindè sint intestabiles. Sed hanc conclusionem, pluribus secum vectis confutat *Raynaldus*, (90) ex eo præcipuè, quòd talis sententia nullo jure Civili, aut Canonico fulcitur, & in contrarium facit praxis *Senatus Mediolanensis*, de quâ testatur *Clarus* (91), & *Tribunalis Vrbis*, pròut refert *Guazzinus*. (92)

50 Pœnæ porrò prædictæ infligi irremissibiliter debent, etiamsi major pars populi huic delicto esset obnoxia,

(79) *Azo.Par.3.lib.3.cap.19.quæst.3.Floron.de Cas.reseru.Par.2.Cas.7.§.1.nu.9.Bellech.eo.tit.Par.2.Quæst.1.nu.219.apud Mazucchel.de Cas.reserv.Disp.2.cap.22.nu.29.*

(80) *Clar.§ Sodomia.nu.2.& ibi Dec.in l.si qua Mulier.nu.9.C.de secur.nupt.Vitui.commun.opin.V.sodom.delict.& Ant.Gomez sup.l.80 Tauri n.33.Boss.Tit.de stupr.detestab.n.2.Farinac.quæst.148.nu.35.& ibi Butrigar.Cyn.Corta.Angel Bermon.& alios.Bict.q.117.nu.6.& ibi Menoch.de Arbitr.lib.2.Cas.286.n.5.*

(81) *cap.Adulterii.32.quæst.7.Plot.de in lit.iuran.§ 6.n.42.Gomez in l.80.Taur.nu.33.Menoch.de Arbitr.lib.2.Cas.86.nu.41.Peguer.Decis 72.nu.3.apud Farinac.q.148.nu.37.*

(82) *Caball.cas.16.nu.16*

(83) *Salycet Cyn.Odofred.Angel.Boer.Conrad.Menoch Caball.Sanch.Alex.Faber.August.Bermon.apud Farin.d.q.148.n.40.& 43.*

(84) *Bordon.Consil.Regular.Resolut.48.q.5.n.22.Alphon.de Leon.de Censur.Recollect.5.nu.73.Dian.par.7.Tr.7.Resol.13.§.Quæro secundò.*

(85) *Menoch.de Arbitr.Cas.286.n.1.& 19.Azevedo Basilic.Thesaur.Ricc.& scappa apud Raynald.Tom.2.Obser.crimin.cap.21.§.1.nu.180.*

(86) *Abb.in Proem.Decretal.nu.20.Felin.ibid.col.11.nu.4.& 5.Anchar.Repet.in cap.1.de Const.Bart.in l.nemo.C.de sacro.Eccles.*

(s) *Raynald.Tom.2.cap.21.§.1.num.184.& seqq.*

(t) *text.in l.Pupillum.ff.de Reg.iur.Clar.quæst.60.nu.1.*

(u) *Bart.in l.1.nu.6.ff de Novat. Cavalcan.de Test.Par.1.Tit.de Qualit.Test.nu.27.*

(x) *Cortiad.Decis.89.nu.78.Cavalcan.Decis.13.nu 16.Par.5.*

(87) *l.1 § Removet.& ibi Gloss ff de Postul.l.Cum vir.C.Ad l.Jul.de Adulter.cap.Infames 3.q.9.*

(88) *Farinac.q.148.nu.11.Raynald.observ.crim.Tom.2.cap.21.§.1.num.221.& 222.*

(n) *Thesaur.de Pœn.V.sodomia V.Amplia quod.*

(q) *Gloss.magn.in l.Quid ergo § Pœna gravior.ff.de His, qui not.infam.ubi Bart.n.11.& Bald.n.13.Gloss.in l.Et si severior.C.Ex qui.cau.infam.irrog.& ibi Bart.& Bald.nu.25.Salycet.num.8.apud Thesaur.Par.1.cap.33.V Advertendum IV.*

(o) *Bart.in l.2.ff de Recepta.Abb.Consil.22.nu.2.*

(p) *Avila.Par.7.Disp.4.Dub.5.V Pro quo.Felin.in cap.Cum non ab homine.nu.20.de Judic.Gargi.Par.11.cap.3.n.110.Sanch.Opus.lib.2.cap.2.n.18.Sayr.de Censur.lib.7.cap.12.n.12.*

(89) *Gloss.in cap.Cum secundum in V.naturæ contrarias.de Hæret.in 6.& in Authen.de Incest.nupt.Bart.Covarun.Menoch.Jo.Vela apud Raynal.Tom.2.d.cap.21.num 224*

(90) *Raynal.d.Tom.2.cap.21.§.1.à nu.230.ad nu.249*

(91) *Clar.§.Sodomia num.6.*

(92) *Guazzin.de Confisc.bonor.Concl.13.limit.45.n.1.apud Raynal.loc.cit.*

xia, ut patet ex textu cujusdam capituli, (93) licèt enim ob multitudinem peccantium, & nè scandala eveniant, pœnæ aliquoties relaxandæ sunt argumento quorundam iurium (94), non tamen hoc fieri debet cum sodomitis; totus enim populus esset delendus, si totus in hoc vitio versaretur, ut fecit Deus cum quinque Vrbibus, quæ ignito sulphure conflagrarunt. Et hinc sequitur, non posse super hoc crimine fieri compositionem, neque Reum nullatenùs gratiari, ut post *Sanfelicium*, *Sabellum*, *Massinum*, *Riccium*, *& Novarium* scribit *Raynaldus*. (95)

51 Quod verò, post non nullos, quos citat, docet *Farinacius*, (96) nempè tentatum de *sodomiâ* posse impunè occidere tentatorem, debet accipi cum sobrietate; nempè si aliâ viâ evadere non potest crimen, nisi per mortem aggressoris, aliter defensio non esset inculpata. Hoc autem speciale non est in hoc crimine, sed in quovis alio casu, in quo aliquis tentatur de peccato committendo; debet enim quis potiùs mortem occumbere, quàm peccare; & magìs curare propriam vitam, quàm alterius; quòd, si aut peccandum est, aut mori necesse sit, fugienda potiùs est mors propria, quàm alterius; & sic legitimè potest mortem inferre illi, qui ad peccatum necessitat.

52 Supradictæ pœnæ sunt de jure Civili; suppetunt verò aliæ de jure Canonico, & sunt. Primò, quòd sodomita non potest esse Testis, ut textualiter habetur in duobus Capitulis. (97) Secundò, quòd est incapax beneficiorum Ecclesiasticorum, ut ex Constitutione *B. Pij V.* eliciunt Doctores. (98) Tertiò, patitur separationem thori, tanquàm adulter (99), & hoc sivè agat, sivè patiatur, quià utroque modo violatur fides matrimonii, per quam quilibet coniux tenetur corpus suum, impollutum à quâcunque specie luxuriæ servare, & nullo modo illud cum quovis, aut quâvis aliâ dividere. Et non solùm fit separatio thori, sed etiam impeditur matrimonium, nè fiat, ut Doctores (100) volunt. Et quartò, ob tale scelus excommunicatur, ut habetur ex quâdam Decretali. (m)

53 Quæ hucusque dicta sunt, quadrant prò laicis: sed, quò ad Clericos sodomitas, aliæ sunt pœnæ, latæ tùm de jure antiquo, tùm de jure novo. De antiquo quidèm est Constitutio *Concilii Lateranensis*, relata in *cap. Clerici. Extrà de Excess. Prælat.* in quâ disponitur, quòd Clericus, deprehensus laborare incontinentiâ contrà naturam, debet deponi, & ad agendam pœnitentiam in Monasterium detrudi. De jure autem novo adsunt duæ Constitutiones *B. Pii V.* quarum data anno 1566 prima Aprilis, incip. *Cum primum*. Et hæc lata est in favorem divinæ Majestatis, ut colligitur ex proemio, ibi *Cùm ad omnia, quæ divinam Maiestatem aliquo modo possent offendere, removenda mentis nostræ aciem intenderimus, ea primùm sinè morâ emendare decrevimus, quæ Deo præter cætera displicere, & iram eius provocare tùm Divinæ Scripturæ, tum gravissima exempla declarant.* Ex quo textu convincitur, hanc Constitutionem non esse penalem, sed favorabilem; quantùmvis enim lex contineat penas in odium alicujus, tamen dicitur favorabilis, si per ipsam primariò favor alicuius intenditur, ut dicunt Doctores (101). Palàm autem ex dicto proemio fit, quòd causa finalis dictæ Constitutionis fuit favor Divinæ Majestatis, nè ipsa offenderetur, maximè delictis, quæ sibi specialiter displicent, undè etiam Constitutio censenda est favorabilis, & proindè non restringenda, sed amplianda ipsius dispositio, juxtà Doctores. (102) Et hoc notandum est.

54 In istâ Constitutione ergò contrà Sodomitas ità habetur §. 11. *Si quis crimen nefandum, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, perpetraverit, Curiæ sæculari puniendus tradatur; & si Clericus fuerit omnibus ordinibus degradatus, simili pœnâ subjiciatur.*

55 In secundâ autem Constitutione, datâ *anno* 1568. *tertio calendas Septembris*, quæ incipit *Horrendum*, in quâ profitetur idem Sanctissimus Pontifex pleniùs, fortiusque prosequi, quod jàm in ipso Pontificatus sui principio decreverat in suprà allegatâ Constitutione, ità habet. *Omnes, & quoscunque Præsbiteros, & alios Clericos sæculares, & Regulares cujuscunque gradus, & dignitatis tàm dirum nefas exercentes, omni privilegio Clericali, omnique Officio, dignitate, & beneficio Ecclesiastico, præsentis Canonis authoritate privamus.*

56 Quamplures Doctores (103), cumulati per *Barbosam*, quorum Antesignanus fuit *Navarrus*, ducti fortè studio defendendi privilegia status Clericalis, tot subtilitates circà secundam Constitutionem adinvenerunt, ut suo fine frustretur mens Sanctissimi Pontificis, nec unquàm Clerici hujusmodi sodomitæ brachio sæculari relaxantur, sicquè non punitum ad normam horum Canonum, tantùm crimen longè, latèque serpit.

57 Aiunt igitur, quòd secunda Constitutio tangit solùm Clericos *exercentes sodomiam*; *exercere* autem est verbum, quod requirit iteratas vices, ac frequentiam, factumque ex usu, quasi continuatum. Sic *Barbosa* (104), qui & subiungit, quòd etiam in terminis, de quibus agimus, probat Imperator in §. *Item lex Iulia. Instit. de Publ. iudic.* ibi *Item lex Iulia de Adulteriis, quæ non solùm temeratores alienarum nuptiarum gladio punit, sed & eos, qui cum masculis nefandam libidinem exercere audent*: ubi omnes, illud verbum *exercere*, intelligunt frequenti usu, & quasi ex consuetudine.

58 Di-

(93) *cap. Flagitia. 32. quæst. 7. & ibi Gloss. in V. Quæ si omnes.*

(94) *cap. Comessationes. 44. Dist. cap. 1. in fin. de Pænit. Dist. 6.*

(95) *Raynal. loc. sup. cit. nu. 260. & seqq.*

(96) *Baiard. ad Clar. § Sodomia n. 15. scappa. de Iur. non script. lib. 5. c. 143. nu. 12. Petr. Gregor. Syntagm. 115. lib. 36. cap. 10. rubr. de præpost. libidin. nu. 2. apud Farinac. Quæst. 148. n. 18.*

(97) *Cap. Super eo. il p. & ibi Gloss. in V. Testimonium. de Test. cap. Constituimus. 3. q. 5.*

(98) *Constit. Horrendum. B. Pii V. Bull. Rom. Tom. 2. Salzed. Armendar. Guazzin. apud Raynal. loc. supr. cit. num. 250.*

[99) *cap. Omnes Causationes. 32. q. 7. Less. de Just. & iur. lib. 4. cap. 3. Dubit. 13. n. 91. V eidem flagitio. Clar. §. Sodomia num. 7. & ibi Lambert. de Iure patro. Par. 1. l. 2. q. 9. ar. 18. Didac. Epitom. super 4. Decretal. fol. 132. n. 6. Abb. in cap. Maritus. in fin. de Adult.*

[100) *Baiard. ad Clar. §. Sodomia num. 19. & ibi Lambert. de Iure patro. Par. 1. lib. 2. art. 18. q. 9. num. 21. & Fab. de Montell. Prax. arbitr. Par. 4. num. 48. & seqq.*

(m) *cap. Clerici. de Excess. Prælat.*

(101) *Gloss. in cap. si propter in V. Primianni de Rescript. in 6. & in cap. Sciant cuncti. in V. Alios de Elect. in 6. Felin. in c. 1. de sponsal. n. 14. Bart. in l. Qui exceptionem n. 2. ff de Cond. in Deo. Castit. & Covar. apud Pignatel. Consult. 179. num. 12. Tom. 1.*

(102) *Suar. de leg. lib. 6. cap. 2. n. 5. salas. eo. tit. Disp. 21. sect. 3. Palaus Par. 1. Tr. 3. Disp. 5. num. 5. Pignatel. Consult. 18. num. 2. Tom. primo.*

(103) *Navar. Roderic. Auil. Henriq Ledesm. Marta. Belloch. Homobon. Floren. Filiuc. Dian. Suar. Genuen. de Valle. Garzia. Aldrete. Azor. Campanil. Coriolan. apud Barbos. Collect. ad ca. Clerici. de Excess. Prælat. Maiol. Alter. Ricc. Leo. Lezan. Marchin. Lotter. Bonac. Novar. apud eundem de offic. Epi. Par. 2. Allegat. 44. num. 25.*

(104) *Barbos. de Offic. Epi. loc. cit.*

58 Dicunt secundò alii, (105) quòd ad incurrendas pęna ejusdem Constitutionis, requiritur copula completa, nempè seminatio in vase; ità ut, qui, datâ operâ, illam immunditiam exercet, dummodò non seminet intrà vas, pœnas illas non incurrat.

59 Dicunt tertiò (106), easdem pœnas non incurri, nisi à Clerico sodomitâ notorio, illasque obligare tantùm in foro exteriori, non verò in interiori.

60 Salvâ tamen tot Doctorum reverentiâ, prædictæ conclusiones non subsistunt, eò quià, & tenori Constitutionum, & menti *Beati* Pontificis adversantur. Præmitto enim, quòd prima Constitutio, ut advertimus suprà *num.* 53. est favorabilis, & proindè extendenda; & cùm Pontifex profiteatur *pleniùs, fortiùsque prosequi ea, quæ in primâ decreverat*; sequitur, quòd etiam secunda Constitutio sit favorabilis, & proindè ejus verba accipienda in omni, & quocunque sensu, in quo possint accipi, & nullo modo per secundam, restrictam fuisse primam Constitutionem.

61 Constat autem, quòd verbum *exercere* plures recipit interpretationes, aliquandò enim significat *lucrum facere* (107) Aliquandò significat *intendere*, & *instituere*, veluti cùm dicimùs *exercere actionem*. (108) Interdùm significat *petere*, ut *exercere hæreditatem*. (109) Interdùm significat *punire*, ut *exercere fame*. (110) Aliquandò significat *fabricare*, seù *cudere*, ut *exercere monetam adulterinam*, (111) & plures alias prò subiectâ materiâ recipit interpretationes, ut post *Brissionium*, ac *Prateium*, observat *Calvinus in lexico*. Vt autem facit ad intentum nostrum, *exercere*, licèt aliquandò importet pluralitatem circà illam actionem, seù artem, quæ *exercetur*, tamen in dispositione pœnali unico actu verificatur; ità ut *exercere* crimen, & *committere*, sivè *patrare* crimen idem sit. Quod manifestè apparet ex hoc, quòd, ut habetur ex quâdam lege (112) *Abigei propriè hi habentur, qui pecora ex pascuis, vel ex armentis subtrahunt, & quodammodò deprædantur, & abigendi studium, quasi artem exercent*, tamen unico actu *equus, aut bos unus abactus, abigeatus, crimen facit*, ut textualiter habet alia lex ejusdem Digesti. (113)

62 Pariter in quâdam Decretali (114) textualiter bis habetur, quòd *qui exercet vitium falsitatis*, puniatur, ut ibi dicitur, ad incurrendas tamen pœnas, ibi latas, non requiritur actuum frequentia, sed sufficit semel *exercere*, puta, *committere*, ut dicunt Doctores (115), & firmat praxis. Itidèm in duabus legibus Codicis (116) habetur, quòd, qui falsam monetam *exercent*, juxtà ibi constituta, puniantur, & tamen notum est, quòd ex unius monetæ adulterinæ fabricatione pęna lata incurritur. Hoc idem habetur in *§. Institutionum de Publicis iudiciis*, (117) in quo dicitur, quò dicitur, quòd *lege Iuliâ de Adulteriis tenentur, qui cum masculis nefandam libidinem exercent*; nèc tamen in foro laico necessarium est, quòd sodomita, ut pœnam furcarum, & ignis, subeat, quasi per continuum exercitium infame hoc vitium frequentet, sed sufficit illud semel patrasse. Et miror *Barbosam*, ut diximus suprà *num.* 57, asserere, quòd omnes illud verbum *exercere* intelligant frequenti usu, & quasi ex consuetudine, cùm res in oppositum se habeat, ut praxis universalis laicorum Tribunalium confirmat. Sequitur igitur ex his, quòd etiam in citatâ Constitutione, *Horrendum* verbum *exercere*, accipi debeat non solùm prò *frequentare* sed etiam prò semel *committere sodomiam*.

63 Quòd fortiùs convalidatur ex hoc, quòd Papa per secundam Constitutionem non moderavit primam, nec ei ullatenùs derogavit; imò declarat, se per secundam velle *pleniùs, fortiùsque prosequi ea, quæ in primâ sanxerat*. In primâ autem, non requirit in Clerico sodomitâ frequentiam actuum ad hoc, quòd brachio sæculari tradatur, sed sufficit *patrasse*, (ut ibi habetur) quod in uno actu verificatur; sequitur igitur, quòd verbum *exercere*, positum in secundâ, debet accipi cohæreter ad primam, aliter secunda Constitutio, inducta in augmentum, operaretur diminutionem, quod rectæ rationi repugnat.

64 Quòd, si dicatur, non esse controvertendum de mente legislatoris, quandò habetur ipsius declaratio; & quòd in casu habetur Declaratio Papalis, de quâ testatur maximus Canonista *Navarrus*, per hæc verba (118) *Tertiò dico, non includere illam quemcunque Clericum, sed solùm exercentem, quòd verbum dixit mihi S.D.N. Gregorium XIII de industriâ posuisse &c.* & proindè non esse de hoc ampliùs dubitandum.

65 Respondeo, quòd *Navarrus* manifestè ibi loquitur de Irregularitate (& consequenter, de aliis pœnis spiritualibus) ut patet ibi *num.* 249. in quo quærit, nùm Clericus Sodomita sit irregularis? & exponit Bullam *B. Pii V.* quòd, nempè pœnæ spirituales, ibi inductæ, & quæ secundum eum incurruntur ipso jure, afficiunt tantùm Clericum, exercentem per actus frequentes hoc vitium. Declaratio igitur Papalis est tantùm circà illas pœnas spirituales, quod nempè non incurrantur, nisi à frequentante; non potest ergo in illâ Declaratione comprehendi pœna corporalis, lata in primâ Constitutione, & confirmata in secundâ.

66 Advertendum enim est, quòd in primâ Constitutione, quam retulimus suprà *num.* 54. sola pœna corporalis contrà Clericos sodomitas latâ est, in secundâ verò, in quâ voluit Papa pœnas augere, appositæ sunt pœnæ spirituales, nempè amissio privilegii Clericalis; privatio Officii, dignitatis, ac beneficii Ecclesiastici. Esto igitur, quòd istæ pœnæ spirituales non incurrantur nisi à frequentante, non tamen sequitur, quòd idem sit de corporali, & Declaratio Papalis est solùm de illis, & non de istâ. Sequitur igitur, quòd omnes Auctores, qui volunt, Clericum sodomitam tradi debere Curiæ sæculari, tantùm quandò frequentat crimen; & sequuntur *Navarrum*, tanquàm Antesignanum hujus sententiæ, ipsum perperàm accipiant, eò quòd *Navarrus*, nec verbum habeat de pœnâ corporali, sed solùm loquitur de spiritualibus, vt dictum est: undè & falsò pro eâ sententiâ citatur, sicut etiam *Rodericus*, (119) nàm iste amplectitur sententiam *Navarri*

Ll

(105) *Læl. Zech. Roderic. Campanil. Marchin. Diana apud* Barbos. *de Offic. Epi. Allegat. 44. nu. 24.*
(106) *Ugolin. Graff. Lotter. Henriq. Campanil. Auil. Floron. Tinell. Dian. apud Barbos. loc. cit.*
(107) *l. p. §. Exercitorem. ff. de Exercit. actio.*
(108) *l. sine hærede. §. final. ff. de Adminiſt. & peric. tuto.*
(109) *l. Vt verborum. C. Qui admit. ad bono. poss.*
(110) *text. in cap. non Omnis. 5. q. 6.*
(111) *l. Servus qui. C. Pro qui cau. ser. l. p. C. de fals. mone.*
(112) *l. p. §. 1. ff. de Abige.*
(113) *text. in l. final. init, ff de Abigei.*
(114) *cap. Ad falsariorum. Extrà de Crim. fals.*
(115) *Farinac. Quæst. 151. n. 31. & quæst. 138. n. 30. Fagnan. in cap. Ad falsariorum. n. 27. de Crim. fals. Oliva. de for. Eccles. Par. 2. q. 15. nu. 14. Mart. de Jurisd. Par. 2. cap. 26. n. 3.*
(116) *l. p. C. de fals. Monet. l. 2. C. Pro qui. cau. ser. pro prem.*
(117) *§. Item lex Julia il. p. Inst. de Publ. iudic.*

(118) *Navar. Manual. cap. 27. nu. 250. ℣. Tertiò dico.*
(119) *Roderic. Tom. 1. Quæst. 39. art. 19.*

Navarri quò ad pœnas spirituales; non tamen idem dicit de pœnâ corporâli, ait enim. *Illi, qui non exercent hujusmodi actum, licèt pœnâ capitis puniantur, non tamen rigorosâ hujus Constitutionis* (Horrendum) *pœnâ, puta, spirituali afficiuntur*, prout advertit *Navarrus*. Undè concludendum est, Clericum sodomitam, Curiæ sæculari tradendum, quamvis tale crimen non frequentaverit, ut quamplurimi Classici Doctores (120) tuentur. Quòd etiam magis convalidatur ex hoc, quòd, si vigore Constitutionum *B. Pii V.* Clericus per unum, aut aliud crimen *sodomiæ*, Curiæ sæculari tradendus non sit; tradendus tamen est vigore textus in *cap. Clerici. Extrà. de Excess. Prælat.*, ut post *Farinacium* concludit *Thesaurus.* (r)

67 Nec facit in contrarium, quòd apud quædam Tribunalia opposita sententia prævaluerit, ac in praxi recepta sit, prout scribit *Raynaldus.* (121) Siquidèm quorundam abusus, potiùs quàm legitima consuetudo nequit aliis tanquàm lex præscribi; maximè, quandò tùm ratio, tùm lex reclamat. Quòd, si super hoc crimine nequit fieri compositio, nec Reus illo modo gratiari; nèc potest Judex pœnam legum ullo modo minuere, nèc etiam ratione multitudinis delinquentium; prout diximus suprà *nu.* 50. Videre nescio, quomodò illa Tribunalia pœnam, in Papali Constitutione latam, negligant, & adhæreant cavillosis, ac fucatis quorundam Doctorum opinionibus, per quas rigor Ecclesiasticæ districtionis enervatur, & Sanctissimorum Pontificum provisiones prò rectâ Reipubl. Christianæ administratione sancitæ eluduntur.

68 Quòd autem ad incurrendas pœnas, in secundâ Constitutione contentas, requiratur seminatio intrà vas, ut delictum evadat in suo genere perfectum, non abnuo, siquidèm in hanc sententiam omnis Doctores communiter abeunt. Dico tamen, quòd, si Clericus esset huic spurcitiæ assuefactus, & penetrato vase ibidèm fœdissimè delectaretur, & instante seminatione extrahere &c. non minùs incurreret, quàm si actum perficeret; eò quià ipsius fraus non deberet sibi patrocinari; sicut juxtà nonnullos Doctores incidit in casum reservatum incestus, qui cum consanguineâ solitus esset coire, & semen extrà vas profunderet, ad hoc solùm, quòd non incideret in casum reservatum. Proindè, sicut in tali casu non deberet laicus evadere suspendium, & incendium, ut cum *Sousa* diximus suprà *n.* 42, ità nec debet Clericus evadere pœnas Constitutionis.

69 Tandem pœnæ supradictæ tangant solùm forum exteriùs, non autem interiùs, pariter non subsistit, quià contraria adest declaratio *Gregorii XIII.* relata per *Navarrum* (122) in hæc verba. *Quartò dico, quòd cupienti mihi, ut solum forum exteriùs respiceret, idem Sanctissimus respondit, etiam interiùs respicere; cum non fundetur super præsumptione, nec ponat discrimen inter utrumque forum.* Quòd, si Auctores illi sequuntur *Navarrum*, illorum opinionis Antesignanum, debent eundem sequi etiam in hâc sententiâ, per declarationem Papalem roboratâ.

70 Controvertunt autem Doctores, nùm Clericus sodomita occultus, dictas pœnas incurrat, & communiter sententia est negativa, ad illas enim subeundas requiritur, quòd delictum notorium sit aut facti, aut juris, nempè per sententiam Judicis, ut multi (123) scribunt. Inferunt proindè, Clericum ob occultum crimen *sodomiæ* nullam incurrere irregularitatem, aut suspensionem, & proindè non esse pohibitum, sacros Ordines suscipere, & beneficia obtinere, ut post multos à se citatos, docet *Barbosa*. (124) Et quamvis in dictâ Constitutione importetur privatio beneficiorum ipso jure, ità ut antè sententiam possint impetrari; tamen in conscientiâ retineri possunt, quò ad usquè deveniatur à Judice ad sententiã declaratoriam. (125)

71 Post sententiam autem Judicis pœnæ prædictæ incurruntur; & sic sententiati de crimine nefando, nullo modo possunt promoveri ad Ordines, aut in illis ministrare ex eo, quòd infamati de crimine enormi, ipso jure fiunt irregulares, ut ex jure (126) probat *Navarrus*. Hoc autem modo sententiatus, non potest dispensari super irregularitate ab Episcopo Clericus sæcularis, neque Regularis à suo Prælato; sed est summo Pontifici reservata, ut post *Mirandam* (127) scribit *Barbosa* de Regulari verò intelligitur, si is post professionem de nefando crimine damnatus est; quòd, si in sæculo damnatus fuisset, & expost ad Religionem admissus, posset à Superiore Regulari super irregularitate dispensari; eò quòd possunt Prælati Regulares, communicantes cum Minoribus in privilegiis, dispensare venienies ad Ordinem à quâcunque irregularitate, exceptâ illâ, tquæ provenit ab homicidio voluntario, ac bigamiâ, ut probat *Sanctorus*. (128)

72 Quamvis autem nonnulli Auctores apud *Dianam*, (129) teneant, pœnis sodomitarum non ligari eos, qui in tali abhominatione succumbunt, eò quià non possunt dici sodomitæ, sed *molles*, de quibus non loquuntur leges pœnales, tamen talium opinio communiter reiicitur; pœnæ enim supradictæ comprehendunt tàm agentes, quàm patientes, ut communiter tenent Doctores, (130) in terminis Bullæ *B. Pii V.*

73 Regulares verò proprias Constitutiones servare debent, & juxtà eas moderare sententiam, & pœnas prò hoc crimine. Nos *Minores de Observantiâ* sequentia habemus Statuta.

74 *Si quis (quòd Deus avertat) de innominabili crimine, propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ, notatus fuerit, ac legitimè convictus, nudus omninò cum solis fæmoralibus coràm fratribus, capitulariter congregatis, manibus ligatis, graviter flagelletur, ac Psalmum miserere mei Deus &c. recitet, ac leviusculis flammis, igneis hinc indè circumpositis, quodammodò comburatur; & ad perpetuos carceres irrevocabiliter damnetur, ubi pane, & aquâ tribus saltem in hebdomadâ diebus jejunet, & vitam suam in dolore, & amaritudine defleat.*

75 *Dùm*

(120) *Farinac. Quæst. 148. n. 30. Menoch de Arbitr. Cas. 286. n. 50. Lopez ad. ad Diaz. cap. 89. V. Curiæ tradetur. ℣. Unum tamen. Peguer Decis. 72. & 75. Sanfelic. Decis. 354 lib. 3. Vela de Punit. delict. c. 33. ℣ Ho lie autem Ceuall. Com. Cont. com. Qu. 247. n. 4. Fagnan. in cap. Ad falsariorum. n. 28. de crim. fals. Oliva. de for. Eccl. P. 2. q. 15. n. 14. Aldret. de Regul. discipl. lib 2. cap. 15. § 5. nu. 27.*

(r) *Farinac. Quæst. 148. n. 30. apud Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. sodomia. ℣ limita primo.*

(121) *Raynald. Tom. 2. Observ. Crim cap. 21. §. 1. nu. 79.*

(122) *Navarr. Manual. cap. 27. nu. 250. ℣ Quartò dico*

(123) *Ugolin. Graff. Lotter. Henriq. Campanil. Auila. Floron. Tinell. Diana Belloch. Sanctarell. apud Barb. de Pot Epi. Alleg. 44. n. 26*

(124) *Barbos. d. Allegat. 44 nu. 27 & 28.*

(125) *Lap. Alleg. 16. & ibi Mand. Addit. 1. Bonac. de Matri. q. 2. Pun. 11. n. 2. in fin. Rota. Roman. Decis. 728. Par. 3. lib. 3. Divers. Quaranta sum. Bullar. V. sodomia ad fin. Cherubin. ad Const. B. Pii V. Horrendum. schol. 1. apud Barbos loc. cit. nu. 29.*

(126) *text. in cap. final. de Temp. Ordin. Navar. Manu. cap. 27. n. 248*

(127) *Mirand. Manu. Prælat. Tom. p. q 8. Concl. 1. Barbos. loc. cit. n. 30.*

(128) *Sanctor. Comment. cap. 2. Statut. 14. § 5.*

(129) *Diana Par. 1. Tract. 17. Resol. 64.*

(130) *Thom. Hurtad. Resolut. Moral. Tract. 1. cap. 8. Resolut. 33. n. 360 Raynald. Tom. 2 cap. 21. §. 1. nu. 179. & ibi Menoch. Azeved. Basili. Thesaur. & Ricc. Barbos. d. Allegat. 44. n. 25. in fin. & ibi Bonacin. Coriolan. Tinel. & Floron.*

75 *Eum tamen Generalis Minister post aliquot annos à præfatis carceribus liberare poterit, si tanta in eo viderit contritionis indicia, ut illum veniâ, & misericordiâ ejusmodi non indignum existimat, Qui tamen omni suffragiorum jure perpetuò careat, & ad omnia Religionis officia inhabilis existat. Si verò iterùm de eodem vitio nefando notatus, ac legitimè convictus fuerit ad triremes perpetuò damnatus mittatur*. Sic statuta *Vallisoletana cap.8.Tit.de pœna contrà castitatis transgressores*. *℣ si quis autem &c.* & supradicta *num.74.* habentur etiam in *Textu.Tit.Applicatio. §. 38.* quæ proindè inutiliter non repetimus.

76 In Textu pariter *Tit.Tortura*ità habetur post §.2. (quòd in prima Parte consultò omisimus, volentes in hâc Tertiâ, tanquàm in loco proprio hoc explicare) *Ob detestationem nefandi criminis, Reus igne torquendus est, ad cujus conspectum cogatur tenere pedes, lardo inunctos, brevissimo tamen tempore, nè reddatur ad ambulandum inhabilis, idque extendi poterit ad duorum* Miserere *spatium, interpositâ interdùm (nè pedes urantur) tabulâ ligneâ, quæ ignis ardorem attemperet*.

77 Circà primum statutum prima occurrit dubitatio, Quid importetur per illa verba *notatus fuerit, ac legitimè convictus?*

78 Respondeo, quòd *notare*, & *notari* in jure varias recipit significationes, quas congerit ex *Oldendorpio Calvinus*, (131) illæ tamen prò subiectâ materiâ debent accipi. Inter eas una est, quòd *notari* significatâ infami affici; infamis censeri; in existimatione lædi, ut ex pluribus juribus (132) deducitur. Notatus ergò hìc accipitur prò infamato, sivè diffamato de crimine innominabili. Debet autem textus intelligi de quâlibet notitiâ, quæ ad aures Judicis perveniat, sivè sit per famam, aut clamorosam insinuationem, sivè per accusationem; sivè per denunciationem, aut querelam, quovis enim horum modorum Judex hoc sciat, procedere debet.

79 Respondeo secundò, quòd *legitimè convictus* dicitur ille, qui probatus est Reus per Testes; aut per Instrumenta, aut per indicia indubitata; aut per notorietatem facti, uno enim ex assignatis modis perficitur convictio, ut probat *Bossius*. (133) differtque convictus à confesso, in tantùm quòd Statutum, in uno non habeat locum in alio. (134) Tamen in hoc *Textu* accipitur convictus lato modo, pròut se potest ex tendere etiam ad confessionem. Quantùmvis enim confessio non dicatur propriè probatio, ut docet *Bossius* (135) tamen aliquo modo probari crimen per confessionem Rei; Reumque aliquem probari ex propriâ confessione dici potest; nàm per confessionem induci notorium, patet textualiter ex utroque jure (136) una autem ex probationibus, per quas Reus convincitur, est notorium facti, ut suprà dictum est. Hinc sequitur, quòd in hoc textu *legitimè convictus* accipiatur de Reo probato sivè ex propriâ confessione, sivè aliundè convicto,

80 Secunda dubitatio circà idem Statutum est, Quid importet clausula illa *nudus omninò cum solis fæmoralibus. &c.*

81 Respondeo primò, quòd dictio illa *omninò*, quæ idem in hoc casu importat, quòd *ex omni parte*, (137) non otiosè ponitur, cùm in lege, aut Statuto verba non debeant esse otiosa, sed debeant aliquid operari. (138) Significat igitur, quòd Reus totaliter, & *ex omni parte* nudus, præter fæmoralia, debet flagellari; & quàmvis sandalia, aut calepodia vestes non sint propriè; undè non tollitur, quin nudipes dici possit, qui sandaliis, aut calepodiis utitur; tamen aliquo modo vestes dici possunt, eò quòd partem pedis vestiant; ut proindè *omninò*, (hoc est omni in parte sui corporis) nudus dici non possit, qui sic calceatus incedit. Sensus ergò statuti est, vt ad majorem Rei pœnam, & ignominiam ipsi, in carcere existenti, indumenta omnia, præter fæmoralia, detrahantur, & nudis *omninò* pedibus, & manibus, post terga ligatis, in Capitulum producatur.

82 Respondeo secundò, quòd ex quo non ponitur in Statuto simpliciter, quòd flagelletur, sed additur dictio *graviter*, debet intelligi, vel quòd ab uno flagellante, ictus flagelli validè incutiantur, vel quòd sint duo alternatim flagellantes, ut sic evadat flagellatio gravior eâ, quæ communiter usurpatur. Si autem quæras, à quo debeat flagellari? Dico, quòd in Provinciis, in quibus mos est (quòd culpabiles, in foro paterno, à Vicario Conventus flagellentur, pròut est in Provinciis Hispaniarum, poterit Reus ad mandatum Prælati, à Vicario pariter flagellari in hoc casu. In cæteris verò Provinciis talis flagellatio debet fieri à Fratre laico, carceris custode; siquidèm in foris sæcularibus Commentarienses talia ministeria præstant. Et quàmvis alibi dixerim, non teneri Religiosum parere Judici cum propriâ infamiâ, flagellando scilicet Reum, ex quo indigitaretur à cæteris Fratribus, tanquàm carnifex; tamen hoc falli respectu Commentariensis, hoc est Custodis carceris, ex suo enim munere ad parendum in hoc officio obligatur; nec enim inter Nos licet uti laicis sæcularibus ad torturam Religiosorum, excepto tormento funis, ut optimè scribit *Sanctorus* (z)

83 Respondeo tertiò, quòd optimè adhibetur ignis ad expiandam hujus sceleris turpitudinem, ut scribit *Sanctorus* (139) quandòquidem igne etiam, & sulphure de Cœlo Deus infames *Pentapoles* punivit. Flammæ autem debent esse leves, non quidèm ut urant, sed ut meritum adustionis ostendant in Reo, & ei inserviant potiùs ad ignominiam, quam ad tormentum. *Raynaldus* (140) hanc praxim non approbat, quàm ex *Azevedo* recitat, à quibusdam Judicibus adhibitam contrà minores decem octo annis; quià (ait *Raynaldus*) *posset ire in derisum. Vidi enim sæpè sæpiùs in Vrbe, & extrà, quòd pueri accendunt in vijs palcas, & per flammas, per locum saltando, pertranseunt*. Sed cessat ejus ratio in Religione, in quâ tale ludicrum non exercetur; nec Reus per flammas saltat; neque indutus in tali anfractu est; sed circumpositas flammas nudus persentire cogitur, licèt non multum validas; & spectaculum hoc, non risum, sed timorem spectantibus potest incutere. Porrò flammæ, ad hoc, quòd ad mentem Statuti sint leves, parari poterunt ex stuppa, aut paleis, aut aliâ materiâ, de facili inflammabili, ac Reo circumpositâ.

(131) *Calvin.lexic.V.notare accipitur.*
(132) *Tit.de His qui nota infam.l.Honori.ff de Obseq.paren.& patro. l.1.§ secundo loco ff de Postulan.l.Multi.de liber.& posthum.*
(133) *Boss.Tit.de Convict.nu.5.& ibi Dec.in cap.At si Clerici.in 1.notand.Extrà de Iudic.*
(134) *Jason.in l.Quod te.ff si cert.peta.col.11 & in l.Eum qui ff de Iureiur.Cæpoll.Cautel.81.Felin.in Rubr.de Probat.*
(135) *Boss.Tit.de Convict.nu.8.*
(136) *cap.final.Extrà de Cohab.Cler.& Mulier. l:Generaliter. C.de non nume.pecu.*
(137) *l.Si cum exceptione.§.Quatenùs.& ibi Gloss.ff Quod met.cau. Gloss.in Clement.1.in V.Omninò.de Vit.& hone.Cler.*
(138) *Burg.Cons.25.n.21.Gutierr.lib.3.Pratic.q.15.n.39.apud Barbos.Repert.iur.V.Verbum ℣ Verba debent.il p.*
(z) *Sanctor.de Pæn.cap.5.Quæst.2.℣ Respondeo tertio fol.211.*
(139) *Sanctor.de pæn.cap. 8. Quæst.11.℣ Respondeo secundò circ. medium fol.373 Par.1*
(140) *Raynald.Tom.2.cap.21.§.1.num.188.& ibi Azeved. lib.8.Recopil.Tit 21.leg.p.num.50.*

84 Tertia dubitatio circà idem statutum est, Quomodò moderanda sit pœna, quandò aggravatur crimen ex aliquâ circumstantiâ, puta, quòd intervenit ruptura &c. aut magnum scandalum sæcularium secutum sit.

85 Respondeo; quòd, licèt pœna legis non sit augenda, aut minuenda, quià Judex nec mitior, nec severior debet esse lege; tamen, si adsit qualitas, sivè circumstantia, aggravans delictum, pœnæ Statutariæ augeri possunt, ut dicunt Doctores, (141) & multò fortiùs, si delicta sint complicata, pœna enim, quæ prò uno delicto imponi non poterat, imponitur, accedente alio delicto. (142) Juxtà ergò qualitatem, seu circumstantiam delicti, moderandum est augmentum pœnæ. Si enim crimen intrà Claustra fuerit, & scelus commissum sit, factâ vi, aut cum fracturâ; poterunt qualificari jejunia, ità ut non in Carcere panem, & aquam comedat, sed cogatur genuflexus in Refectorio coràm Fratribus, ad majorem sui confusionem, talem pœnitentiam subire, additâ flagellatione semel, bis, aut ter (prò qualitate aggravante delictum) in hebdomadâ. Si verò de delicto fama vulgata est in populo cum magno scandalo, & religiosæ existimationis detrimento, ad sanandum vulnus Religionis, publica deberet esse punitio delinquentis, & ad triremes damnari. Quià, si reiteratio delicti, ut ex Statuto habetur, causa est sufficiens ad commutandum carceres in triremes, sufficere ad idem debet scandali magnitudo; & necessitas reparandi famam Ordinis, & tali delicto maculatam; quandoquidèm ità gravatur delictum ex circumstantiâ scandali, sicut à qualitate recidivationis.

86 Quarta dubitatio est circà secundum Statutum, datum suprà *num.*75., & est Post quos annos carceris patienter, ac exemplariter supportati, possit Reus à Superiore Generali liberari?

87 Respôdeo *Sanctorus*(143) opinatur, quòd requiratur spatium septem annorum, ductâ argumentatione à pœnitentiâ Presbyteri fornicarii, quæ juxtà priscos Canones (144) debebat esse septennis, & post eam poterat Episcopus Præsbiterum in gradum pristinum restituere. Sed hæc sententia nimìs severa est, nec ille Canon potest huic casui applicari. Si quidèm ibì agitur de restituendo eo, qui legalem pænitentiam absoluit; hìc autem agitur de abbreviando tempore pœnæ, à lege latæ, cujus abbreviationis causa sit vitæ emendatio, legitimus arguendi locus habetur in *Authenticâ de Monachis* (145), ubi ità habetur. *Sufficit ad mediocrem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmentum, triennalis temporis testimonium.* Ibi agitur de probatione dandà iis, qui ad Monachatum petebant admitti; quantùmvis enim anteà vitiosi extitissent, si per triennium laudabilem vitam præstitissent, emendationem vitæ sufficientem ad hoc, quòd ad habitum Monasticum admitterentur, præsetulisse decernitur. Sumus ergò in casu; quamtùmvis enim scelestissimum quis se ostenderit, tantum scelus patrando, tamen, si per triennium signa veræ pænitudinis ostenderit, mutationem, ac emendationem vitæ sufficientem prodit, ob quam à Superiore Generali poterit legitimè super perpetuâ carceratione dispensari.

88 Quinta dubitatio circà idem Statutum est, An Superior Generalis possit Reum, ut præfertur, à carcere liberatum, rehabilitare ad jus suffragiorum, & ad Officia Ordinis?

89 Respondeo negativè; & ratio est, quià talis remanet privatus actibus legitimis, infamis, & proindè irregularis, ut patet ex supradictis, & firmat *Sanctorus*. (146) Porrò super tali irregularitate, solus *Papa* potest dispensare, prout probavimus suprà *num.*71. cum *Mirandâ*, & *Barbosâ*.

90 Sexta dubitatio est circà tertium Statutum, imò *Textum*, datum suprà *num.*76. & est; Quandò, & quomodò adhibenda sit tortura ignis cum Reo criminis innominabilis.

91 Respondeo, quòd, licèt tortura per ignem ab omnibus tribunalibus sæcularibus, (prout alias (147) diximus) exulaverit, tamen apud nos debet omnino in hoc casu adhiberi, si enim vehementissimum inter omnia est hoc tormentum, optimè adaptatur inquisitioni hujus criminis inter cætera nefandissimi; nostraque lex, ità sanciens pro detestatione, tàm infamis delicti, debet omninò servari; modumque ipsum adhibendi, compendiosè tradidimus *Parte secundâ*, loco proximè citato.

92 Respondeo secundò, quòd in casu, quòd Reus sit sufficienter ad torturam indiciatus de *sodomiâ*, ad habendam ab eo veritatem. Judex nullo alio genere torturæ uti potest, quàm ignis. Ratio est, quià, ut aliàs (148) probavimus, genus, seu species torturæ, nobis determinata est in Textu, juxtà speciem delictorum; intensio autem, aut duratio torturæ, pendet à majori, vel minori valore indicorum. Quià verò prò hoc crimine, & ad eius detestationem, inunctâ torturâ ignis, non potest Judex noster ab eâ recedere, & eius praxim indigitavimus *Par.* 2. *sect.*7. *num. XXIX.* Quandò igitur Reus sit sufficienter ad torturam indiciatus de hoc delicto; omninò adhibenda est tortura ignis; non tamen semper ad totalem sui extensionem, in *Textu* assignatam, puta, ad duo *Miserere*, sed plùs, vel minùs, juxtà valorem indiciorum intrà illud tempus. Et hæc satìs de hâc turpissimâ iniquitate.

(141) *Farin. Q.* 32. *n.*18. *de Luca Add. ad Vincent. de Franch. Decis.* 442. ℣ *Dic. igitur*

(142) *Garpzou. Pra. cr. Par.* 3. *Q.*132. *n.*80. *& seqq. Cala sup. Prag.* 11. *de Empt, & vendit. c.* 16. *n.* 86. *&* 87. *Raynal. T. p. c.* 5. §. 1. *n.*218.

(143) *Sanctor. de Pœn. cap.* 8. *Quæst.* 12. ℣ *Porrò tempus fol.* 383.

(144) *cap. Præsbiter. si fornicationem.* 82. *Dist.*

(145) *Novell. de Monach. Collat.* 1. *cap.* 2. §. 1. ℣ *nequaquam.*

(146) *Sanctor. de Pœn. loc. cit. in fin. fol.* 384.

(147) *Par.* 2. *sect.* 7. *nu.* XXIX.

(148) *Par.* 1. *Tit. Tortura n.* 19.

§. XII.

Bestialitas.

SVMMARIVM.

1 *Homo per bestialitatem fit vnum cum bestiis.*
2 *Bestialitas, quid sit.*
Coniunctio per seminationem, varia est causa distinctionis specificæ delictorum carnis.
Bestialitas specie differt ab aliis delictis carnis contrà naturam.
3 *Bestialitas ità est, mulier succumbat bruto, sicut si vir incumbat bestiæ fœminæ.*
4 *Criminalistæ confundunt bestialitatem cum Sodomiâ.*
5 *Bestialitas differt specie á Sodomiâ.*
6 *Bestialitatis atrocitas, à quo desumenda.*
7 *An omnis immunditia, commissa cum bruto, sit bestialitas.*
8 *Pollutio, commissa cum bruto, non est bestialitas.*
9 *Opinio Cajetani.*
10 *Recensentur multi nati ex coitu hominum cum brutis.*
11 *Confutatur opinio dicentium, Dæmonem in formâ bruti concurrisse ad generationem supradictorum.*
Licèt Dæmon possit fœcundare mulierem, non tamen potest hominem ipse, in formâ fœminæ concipere, & parere.
Quod homo ex solo semine viri, & mulieris nasci possit, non est conclusio evidens ex terminis, nec per veram, & infallibilem demonstrationem probabilis.
Concluditur, quod homo verus nasci possit ex semine viri in matrice brutali, sicut ex semine bruti in vtero mulieris.
12 *Bestialitas variari specificè potest, coeundo in vase naturali, aut præpostero.*

1 HOmo *cùm in honore esset*, ait *Profeta*, (1) *non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis*; hoc quidèm verificatur in omni mortali peccato, per quod declinat homo à statu gratiæ filiorum Dei, ad vilitatem damnationis, quam per culpam incurrit; tamen per horrendum scelus *bestialitatis*, de quo in hoc paragrapho tractamus, homo non tantùm fit similis brutis, ac jumentis, sed fit cum illis vnum, & idem; siquidèm per sceleratam carnalem coniunctionem fiunt duo in carne unâ.

2 Est autem *bestialitas conjunctio carnalis hominis cum bruto*; coniunctio siquidèm per seminationem, ut optimè scribit *Raynaldus*, (2) causa est distinctionis specificæ delictorum carnalium, nàm seminatio in vas naturale Solutæ, est fornicatio; in vas item naturale Coniugatæ, est adulterium; in vas naturale consanguineæ, est incestus; in vas præposterum maris, aut fœminæ, est sodomia; in vas bruti, est *bestialitas*; quæ proindè specie differt ab aliis peccatis contrà naturam, ut contrà *Caramuelem* probat *Crespinus à Borgiâ*. (3)

3 Dixi autem *hominis*, pròut est generis communis, siquidèm idem crimen est, sivè homo masculus iungatur bestiæ fœminæ, sivè brutum masculum copuletur homini fœminæ, pròut non semel accidisse, infrà referemus.

4 Criminalistæ communiter (4) confundunt delictum carnis *contrà naturam* cum *sodomiâ*, & hoc modo, genus cum specie; & sic volunt, quòd sub appellatione *sodomiæ*, tanquàm in genere generalissimo, etiam *bestialitas* comprehendatur, sicut hæc re verâ continetur sub genere delicti *contrà naturam*, (5) & in hoc videntur favere opinioni *Ioannis Caramuelis*, qui vult, delicta carnis *contrà naturam* distingui non specificè, sed tantùm modaliter.

5 Sed aliter philosophantur Theologi, & Canonistæ, ajunt enim, quòd in Sodomiâ, ultrà pollutionem in vase indebito, includitur dehonestatio proprii sexus; in *bestialitate* verò, dehonestatio propriæ speciei, & cùm species importet quidditatem hominis essentialem, sexus verò qualitatem tantùm accidentalem, hinc est, quòd discrimen, quod intercedit inter speciem, & sexum, causat distinctionem dehonestationis hujus, & illius, & ità distinctionem specificam inter *bestialitatem*, & sodomiam. (6)

6 Immanissimi hujus sceleris gravitas, pròut optimè scribit *Frater Archangelus de Burgonovo Minorita*, (7) patet ex hoc, quòd per hoc vitium cadit homo à suâ dignitate, dùm cum bestiâ, longè ipso inferiori copulatur. Plus enim vilificatur homo, bestiam iniens, quàm si Imperator infimæ plebis, scorto iungeretur: si quidèm inter Imperatorem, & scortum non est essentialis differentia, cùm ambo sint in naturâ humanâ, & differentia tantùm accidentalis est: at inter hominem, & brutum differentia essentialis est, & proindè plùs vilificatur homo cum bestiâ, quàm Imperator cum scorto. Deducitur pariter ipsius immanitas ex hoc, quòd bestia criminis quodammodò complex, ut infrà dicemus, debet occidi, quod tamen non accidit cum instrumentis, cujusvis alterius, licèt enormissimi criminis, contrà quæ nulla fit vindicta. In hoc delicto autem, instrumentum, quo patratum est, puta brutum, simul cum Reo occiditur, & comburitur, ad exagerandam, ac detestandam ipsius immanitatem.

7 Dubi-

(1) *Psalm. 48. V. 13. & 21.*
(2) *Raynald. observ. crim. tom. 2. cap. 21. §. 1. num. 163*
(3) *Crespin. a Borgia quæst. moral. select. contra Caramuel. quæst. 5. per tot. M. A. Sabell Summ. divers. Tract. §. Sodomia. num. 2. V. Qualiter sodomia.*
(4) *Farinac. qu. 148. nu. 2 & ibi Ghirlan. de Pœn omni. coit. quæst. 8. Bermon. de Publ. concub Rubr. de Peccat. sodom. Corrad. Pract. Rubr. eo. tit. Iodoch. Pract. cap. 96 n. 4. & Menoch. de Arbitr. lib. 2. cas. 788 n. 1. Basil. crim in decis. 4. n. 13. Carpzou. Pract. crim. par. 2. q. 76. num. 10. & seqq.*
(5) *Gomez ad l. Tauri l. 80. nu. 35 Azeved. lib. 8. Recopil. tit. 21. leg. 1 n. 43. Raynald. obseru. crim. Tom. 2. §. 1. c. 21. n. 13.*
(6) *Ægyd. Gabriel. Specul. moral. par. 1. §. 33. fol. 66. Barbos. de Offic. & Pot. Epi. Par. 2. Allegat. 44. n. 22. Raynal. loc. cit. nu. 14.*
(7) *Archang. de Burgonovo. de dogmat. Cabal. par. fol. 166.*

7 Dubitari autem contingit, àn quælibet immunditia perpetrata cum bruto, siuè à mare, sivè à fœminâ, veniat nomine ***bestialitatis***, nullaque immunditia cum bruto specie differat ab aliâ?

8 Quò ad primam partem dubitationis, respondeo, negativè; quià, ut suprà *num.* 2. dictum est, *bestialitas* importat carnalem copulam per seminationem hominis cum bruto activè, sivè passivè; Sequitur igitur, quòd, qui pollutionem tantùm procurat cum bruto, impudicitiam quidèm brutalem committit, non tamen *bestialitatem*; & potest quidèm pollutioni jungere intentionem, cum bruto coeundi, quæ esset in confessione aperienda, (8) non tamen per hoc *bestialitatem* commisisse, dicendus est, nec illius pœnâ plecti.

9 Quò ad secundam partem, Respondet *Caietanus*, (9) quòd venereæ ***bestialitatis*** vitium species specialissima est. Nàm nequè sexus, nequè vasis diversitas in bestiâ, diversitatem motivi, in ordine ad rationem habet: sed sub eâdem movendi ratione comprehenditur, quâ bestia ipsa movet, scilicet, ut extraneum à specie humanâ. hæc *Cajetanus*.

10 Sed doctissimi Cardinalis, salvâ reverentiâ, oppositum verius puto; Siquidèm assumptum ipsius falsum est; nàm & sexus, & vasis diversitas in bruto, diversitatem motivi, & habere potest, & habet non secùs, ac in fœminâ humanâ. Nec enim dicere, quòd in hâc unum vas inservit ad generationem hominis, aliud verò non, secùs autem sit in bestiâ, in quâ ambo vasa sunt generationi inepta; non, inquam, hoc dicere, infringit allatam negationem; quià etiam vas naturale bestiæ, quandòque inseruit, (licèt hoc rarum fuerit, & sit) humanæ generationi. Nàmque, ultrà ea, quæ scripsimus §. *Mollities num.* 1. legimus, quòd ex coniunctione viri cum bestiâ, & mulieris cum bruto, non semel nati sunt homines. *Crathis* pastor *Sybarita* suscepit filium ex caprâ, qui nil caprini habebat, nisi crura, ut scribit *Cælius* (10) *Ariston* nobilis Ephesius genuit ex asinâ filiam formosissimam, quæ fuit vocata *Onoscelia* ob rationem matris; asinus enim græcè *Onos* dicitur; & hoc testantur *Aristoteles*; *Plutarchus*; & *Stobæus*. (11) *Fulvius Stellus* ex equâ pariter speciosissimam filiam habuit, quæ fuit vocata à Matre *Hippona* (*Hippos* enim equum significat,) ut scribunt *Plutarchus*, & *Agesilaus* (12) apud *Beyerlinck*. Mulierem quandam cum magno quodam simio in Insulâ desertâ convixisse, & ex eo duos infantes procreasse; & fuisse à navi quâdam Lusitanâ sublatam, & devectam *Vlyssiponem*, ubi à Rege, ob crimen ***bestialitatis*** commissum, ad ignem damnata fuit, sed Procerum precibus liberatam, scribit *Frater Franciscus Maria Guaccius*. (13) Idem refert ex *Joanne de Barros Pegusianos*, ac *Siamitas* conterminos originem ducere à cane, qui cum muliere corpus miscuerat. Compressam ab urso *Succam* virginem filium peperisse, qui strenuissimus evasit bellator, & regali prosapiæ originem præfuit scribunt *Saxo Grammaticus*, ac *Olaus Magnus*. (14).

11 Scio quosdam confugere ad artem diabolicam, dicentes, bruta suprà recitata incuba, seù succuba non fuisse verè bruta, sed tanrùm phantasticè, & apparenter, sed fuisse Dæmones, qui talibus speciebus usi sunt ad hominum illusionem. Sed qui negant possibilitatem generationis hominis, concurrente ad eam bruto mare, aut fœminâ; nec potentes negare tot historias, à viris gravibus recitatas, & excogitant supradatam responsionem de Dæmone in formâ bruti; isti inquam, non minorem, imò majorem difficultatem habent explicandi, quomodò Dæmon possit generare, ut in paragrapho sequenti dicemus; & quàmvis possint asserere, cum communi, quòd Dœmon incubus, sumpto vero semine hominis, mulierem fœcundet, non tamèn probare poterunt, quòd Dæmon succumbens, ut fœmina viro, accepto hominis semine, possit hominem in vtero concipere, & illum parere, ut fecerunt bestiæ supradictæ, quæ concepere, & peperere ex homine. Nec tamen illud effatum, quod tanquam primum principium communiter recipitur, quòd nempè homo verus generari non potest, nisi à muliere ex vili semine, est ità certum, ut ex propriis terminis habens evidentiam, aut veritatem ex necessariâ consequentiâ demonstrationis, quod negari non possit; & hoc non tantùm ex tot historiis recitatis; sed etiam ex hoc quod animalia etiam perfecta, (quinque nempè sensibus prædita) non solùm & nativo ipsorum semine univocè propagantur; sed etiam æquivocè, aut ex putri, aut ex aliorum semine progignuntur, ut patet in muribus, & mustelis &c. Quod si lolium à frumento, & specie, & substantiâ, & figurâ differt, & nihilominus lolium seminatum in terra pingui, & benè subactâ, (ut mihi, experientiâ factâ, constat) perfectum optimumque frumentum gignit: & vice versâ ex frumento nascitur lolium, si ver excessivè pluviosum sit; (ut ordinariè accidit) nescio videre impossibilitatem, quòd etiam humanum corpus organizari non possit ex humano semine in matrice bestiali: aut ex brutali spermate in matrice humanâ. Nec enim philosophia omnia ejus arcana nobis pandit: imò intellectus noster caligat ad ipsius principia; ut patet ex infinitis rebus naturalibus, quæ ignorantur: & maximè circà generationem hominis, de quâ dissident inter se Philosophi, ac Medici in tot, & tantis, quæ piget scribere. Non puto ergò sanæ mentis esse, negare possibilitatem rei, quæ actu videtur, ex hoc quòd [illegible] choæret aridæ, ac curtæ Philosophiæ, quam sc[illegible] dummodò à principiis fidei non discordet. Et ità cum contrarium circà hoc non habeatur in Sacrâ Scripturâ, Conciliis, aut Ecclesiasticis dogmatibus; optimè puto concedendum, quòd ex coniunctione hominis cum bruto, ut præfertur, vera hominis generatio sequi possit, licèt raro, aut ex recitatis historiis constat.

12 Patet igitur ex his, quòd, licèt coniunctio hominis cum bruto contrà naturam humanæ speciei, sit; tamen, si fiat per vas, ex quo generatio sequi posset, naturalis aliquo modo possit dici copula, ità ut in tali coniunctione una tantùm militet ratio innaturalitatis, puta speciei diversitas. Si verò copula fiat [illegible]riter cum bruto, & per vas præposterum, per quod impossibilis est generatio; tum duo sunt, quæ innaturalitatem inducunt: Quantùmvis igitur ***Bestialitas*** sit s[illegible] specialissima luxuriæ innaturalis, spectatâ natura[illegible] tamen variari specificè adhùc potest attento vase

(8) *Tolet. Instruct. Sacerdos. lib. 5. cap 13. num. 12. Caietan. ad 22. qu. 114. art. 11. §. Ad secund. dubium.*
(10) *Cælius Rodigin. Antiqu. lect. lib. 25. cap. 13.*
(11) *Aristotel. Paradox. lib. 2. Plutarch. Paralell. cap. 54. Jo: Stobæ. serm. 62.*
(12) *Plutarch. Paralell. cap. 55. Agesila. Rer. Italic. lib. 3. Beyerlin. Theatr. vit. hum. tom. 4. V. libido bruta. fol. 1180. col. 1. lit. C.*
(13) *Guacc. Compend. Maleficar. lib. p. cap. 11. fol. 1061.*
(15) *Saxo. Grammat. lib. 10. Jo: Olaus Magn. de Reb. Septentrional. lib. 28. cap. 2. Guacc. Comp. Malefic. loc. cit.*

to vase per quod committitur. Sicut igitur sacrilegium cum personâ sacrâ species specialissima luxuriæ est, & tamen, si fiat modo innaturali, diversificatur specie ab eo, quod in vase naturali fit; pari modo etiam *bestialitas* poterit aliquandò dici naturalis, si per vas naturale fiat; & si vice versâ, contrà naturam; & ideò in confessione exprimendus est modus contrà naturam, si fiat.

Probatio.

SVMMARIVM.

13 *Probatio bestialitatis nil habet peculiare præter cætera delicta carnis.*
Indicium commissæ bestialitatis juxtà Anellum de Sarno.
Historia cujusdam militis, qui habebat consuetudinem cum cane fœminâ.

13 QUò ad probationem hujus delicti, ultrà probationem aliorum delictorum carnis, nihil peculiare habetur. Invenio tantùm *Anellum de Sarno*, (15) qui scribit, quòd, si homo *bestialitatem* commisit, si ponas animal illud propè hominem, videbis animal illud curre[illegible]ominem versus. Sed talis probatio nimìs æquivoca est, proindè illi minimè innitendum, nisi alia concurrant, quæ magìs probent. Siquidèm naturale est animalibus domesticis, & maximè canibus, & equis versus dominum currere, à quo cibum longo tempore accepere, quantùmvis nulla talis bestialis copula intervenerit. Verum est, quòd, si tali modo accederet animal, quòd indicium daret consuetudinis vitiosæ; posset ex hoc deduci aliqua probatio. Canem fœminam habebat quidam miles Neapolitanus, cum quâ rem habebat. Hanc alligatam tenebat miles; quam si solvi contingisset, statim currebat ad militem, nec tamen illi abblandiebatur, ut cæteri canes erecti in pedes, caudam agitando &c. facere solent, sed statim ac ad eum accerserat, posteriorem partem illi offerebat, caudam elevabat, & se aptabat ad congressum. Commilitones observarunt hoc, & ex aliis etiam indiciis coniecerunt bestialem consuetudinem illius cum cane. Deducta fuit res ad Iudicem mi-[illegible]tarem, qui facto processu, ac Reo rigorosè exami-[illegible] ipsedelictum fassus est, & simul cum cane fuit [illegible]stus Papiæ anno 1639. cujus Rei sum Testis [illegible]us.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

14 *Pœna bestialitatis erat ultimum supplicium simul cum bruto.*
Iudicialia, & cæremonialia legis Moysaicæ desierunt.
Iudex, deficiente lege Cæsareâ, aut Pontificiâ, potest se conformare antiquæ legi.
15 *Committens bestialitatem comburitur cum bruto, & hoc de consuetudine.*
16 *Bruta, quare comburantur cum homine, qui cum ipsis coivit.*
Bestialitas est delictum contrà naturam humani generis.
17 *Historia cujusdam damnati ad mortem, ob attentatam bestialitatem.*
18 *Attestans bestialitatem, non punitur pœnâ ordinariâ.*
19 *Clerici committentes bestialitatem, quâ pœnâ plectendi.*
Opinio, quòd pœnæ contrà Clericos sodomitas, afficiat eosdem committentes bestialitatem.
Reservatâ sodomiâ, censetur reservata bestialitas.
20 *Contrarium est verius.*
Prò foro conscientiæ lex pœnalis non extenditur, etiam ex identitate rationis.
21 *Graviùs puniendus qui sodomitaret brutum.*

14 REus criminis *bestialitatis* ultimo supplicio affici debet, & brutum pariter, cum quo coivit, occidi mandatur, ut in *Levitico* (16) habetur his verbis. *Qui cum jumento, & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite. Mulier, quæ succubuerit cuilibet jumento simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos.* Quàmvis verò judicialia veteris legis, sicut & cæremonialia, adveniente lege gratiæ, desierint, pròut Doctor noster *Subtilissimus*, (17) cum cæteris Theologis in Tertio sententiarum habet, tamen licuit tùm Ecclesiæ, tùm laicis Principibus, tùm inferioribus Iudicibus ferre prò Christianis eas leges, quas prò *Hebræis* tulit *Moyses*; aut deficiente lege Ecclesiasticâ, seù Cæsareâ contrà Reos ferre sententias conformes antiquæ legi; attento, quòd, si criminibus non reperitur sancita pœna, hæc arbitrio Iudicis committitur, ut dicitur in jure. (18)

15 Non reperitur autem in jure Canonico, aut Civili hujusmodi pœna *bestialitatis* explicitè, sed habetur implicitè, puta sub titulo *luxuriantis contrà naturam*; & vniversaliter, attentâ legis dispositione, pœna debita Reis delicti innominabilis, debetur etiam *bestialitatem* committentibus. Sicque isti debent ultimo supplicio plecti, & comburi. Quòd autem ad præscriptum legis *Moysaicæ* debeat cum illis occidi animal, cum quo patratum est scelus: hoc est ex universali Iudicum consuetudine, de quâ testantur Doctores. (19) Et quamvis *Clarus* dicat de hoc haberi textum in *cap. Mulier. Caus. 15. Quæst. p.* tamen ille est textus *D. Augustini*, qui refert textum *Levitici*, & affertur à *Gratiano* ad probandum, quòd delicta procedunt à solâ voluntate, quæ & proindè punitur, & si aliquandò bruta, quæ voluntate carent, puniuntur, hoc est, quià tali flagitio contaminata indignam refricant facti memoriam: non affertur ergò textus ille, tanquam lex statuens contrà Reos *bestialitatis* pœnam mortis, cum nece bruti, cum quo peccarunt, quià nulla lex pœnalis Ecclesiastica mortem sancit, & sic concludendum, quòd nex bruti infligatur ex universali consuetudine, & non à legis expresâ dispositione.

16 Ratio

(15) *Sarno Pract. criminal. cap. 1. num. 68. fol. 1018.*

(16) *Levit. cap. 20. ℣. 15. & 16.*
(17) *Scot. in 3 Dist. ult. quæst. unic.*
(18) *l. H die ff. de Pœn.*
(19) *Clar §. Fornicatio num. 27. & quæst. 99 ℣. Quæro etiam num. 8. Farinac. quæst. 148. num. 46. & ibi Monteleon. part. 4. fol 200. n. 487. Bermon. Rubr de Peccat. Sodom. n. 28 Cyrill. Sum. crim Par. 2. Rubr. de Publ. iudic. §. 4. Iodoc. Pract. crim. c. 96 nu. 14. & 15. Gomez in l. 80 Tauri n. 35. & Roland. consil. 6. n. 1. & seqq. lib. p.*

16 Ratio autem, quare etiam jumenta, quæ ad crimen concurrerunt, interfici debeant, est non solùm, quià facti memoriam, prout dicit *D. Augustinus*, (20) sed etiam, nè ex aspectu talis animalis aliqui inclinentur ad idem vitium, prout scribit *Nicolaus de Lyrâ*, (21) sed re verâ est ad exaggerandam gravitatem, & detestationem tanti criminis, quod dicitur (a) fieri *contrà naturam humani generis*.

17 Dubitari autem contingit, àn in isto crimine opus attentatum puniatur, etiamsi consummatum non sit; & profectò ex *Boerio*, & *Papone* refert *Clarus*, (22) quendam per *Curiam Burdegalensem* damnatum ad mortem, eò quòd coire cum bruto visus fuerat, licèt impeditus non consumasset delictum.

18 Tamen, (quàmvis in atrocissimis puniatur affectus prò effectu, quandò tamen conatus est actui proximus, ut aliàs dictum fuit) dicendum est, quòd pœna debet esse extraordinaria, non autem ordinaria, ut communiter dicunt Doctores, (23) & firmat praxis. Undè tali casu Reus non esset furcis suspendendus, & comburendus, ut fert pœna ordinaria *bestialistarum*; sed vel ad perpetuas triremes damnandus, vel ad plùs, ultimo quidèm supplicio affligendus; non verò comburendus, ad hoc, quòd de ordinariâ pœnâ sibi minueretur, prout de jure.

19 Quantùm ad Clericos Sæculares, & Regulares, nihil speciale invenitur in ordine ad hoc crimen. Undè pœnæ, impositæ prò sodomitis, possent in casu huic crimini adaptari. An verò jura, loquentia de *sodomitis* expresè, tùm in Decretalibus, tùm in Extravagantibus *B. Pii V.*, (24) comprehendant Clericos, committentes *bestialitatem*, dubium est. Quaranta, quem citat, & sequitur *Farinacius*, (25) opinatur, quòd sic; nullam tamen assignat rationem, sed coniectari possumus, hoc voluisse attentâ enormitate delicti, quod majus adhùc censetur, quàm sodomia. Cùm istis sentiunt alii, (26) qui proindè inferunt, reservatâ sodomiâ, & nullâ factâ mentione *Bestiallitatis*, censeri, reservatam etiam esse *Bestialitatem*, prout dicunt *Riccius*, *Homobonus*, *Bellochius*, (27) & alii, hoc ducti fundamento, quià lex pœnalis extenditùr de casu ad casum, quandò militat eadem ratio, ut notat *Glossa* quædam, quam singularem dicit *Abbas*. (28)

20 In oppositâ sententiâ sunt alii, (29) optimo sanè innixi fundamento, puta, quòd nullo modo, maximè prò foro conscientiæ, lex pœnalis sit de casu ad casum extendenda, quantùmvis in eo militet eadem ratio, ut plures Doctores (40) probant pluribus exemplis, desumptis à *Decretalibus*, *Clementinis*, *Concil. Trident. & Bullis Pontificum*, quæ qui videre vult, adeat *Dianam Par. 1. Tract. 17. Resol. 66.* & huic secundæ sententiæ adstipulantur illi, qui docent, reservatâ sodomiâ, nullâ factâ mentione de *bestialitate*, hanc non esse reservatam, ut *Bonacina*, & alij (31) scribunt.

21 Unum addere libet; quòd nempè coiens cum bruto masculo, sodomiæ deformitatem cum *bestialitate*; & proindè graviùs delinquit, quàm si jungeretur bestiæ fœminæ; prout probavimus suprà à *num.* 10. Sequitur proindè, quòd graviùs etiam puniendus veniat. Quòd, si quæras, quomodò graviùs puniri possit, quàm suspendio necari, & postmodùm comburi? Dico, quòd potest aggravari illi pœna antè mortem, candentibus forcipibus, brachia torquendo, seù raptando ad caudam equi, dùm Reus ducitur ad furcas; & etiam post mortem, secundò nempè cadaver in frustâ, antequam comburatur; aut diutiùs relinquendo pendens in patibulo; hæc enim licèt non addant pœnam sensibilem Reo, jàm exanimi, augent tamen infamiam, & proindè etiam pœnam.

(20) *D. August. Quæst. 74. sup. levit. cap. 20.*
(21) *Lyran. in levit. cap. 20. V. 15.*
(a) *cap. Hoc ipsum §. 1. 33. q. 2.*
(22) *Boer. Decis. 316. n. usq. ad 5. Papo lib. 22. tit. 7. Arrest. 1. apud Clar §. Fornicatio V. Cum animali.*
(23) *Bart. Afflict. Grammat. Giurb. Moral. Caball. Menoch. Bonacoss. Carpzou. Clar. Matthæ. Concioi. apud Raynald. Tom. 2. Observ. crim. cap. 21. §. 1. num. 136.*
(24) *cap. Clerici. de Excess. Prælat. Const. Cum primum. §. 11. B. Pii V. eiusd Constit. Horrendum.*
(25) *Stephan. Quarant. V. sodomia Addit. in princip. in 2. ampliat. Farinac. Quæst. 148. nu. 47.*
(26) *Roderic. sum. Tom. 1. cap. 208. nu. 2. Prosp. de Augustin. Addit. ad sum. Bullar. V. sodomia, Ampliat. 42.*
(27) *Aloys. Ricc. Par. 3. Resol. 59. Homobon. de Exam. Eccles. Par. 2. Tr. 11. cap. 12. nu. 16. Belloch. de cas. reservat. Par. 2. q. 2. nu. 26. Campanil. Roland. à Vall. Ledesma. Vegas & Narbon. apud Dian. Par. 1. Resol. 66. Tract. 17.*
(28) *Gloss. in cap. 1. in V. Italiæ. de temp. ordin. Abb. in cap. nihil de Elect. & in cap. final. de Rescript.*
(29) *Barbos. Collect. in Decretal. lib. 5. Tit. 31. cap. 4. nu. 11. & de Offic. Epi. Par. 2. Allegat. 44. n. 22. Nicola Garz. de Benef. Tom. 2. Par 11. cap. 10. §. 2. n. 205. Rannez. in 2. 2. q. 64. art. 8. Diana. Par. 1. Tract. 17. Resol. 66.*
(30) *Mirand. Tract. de Monial. Quæst. 2. art. 10. Concl. 1. Sanchez de Matrim. Tom. 3. lib. 10. Disp. 4. n. 3. Henriq. sum. lib. 7. cap. 30. n. 4. in Gloss. lit. C. Garz. Par. 11. cap. 10. §. 2. nu. 206. Castr. de leg. lib. 6. cap. 3. nu. 5. apud Diana loc. cit.*
(31) *Bonac. de Matrim. Quæst. 4. Pun. 12. nu. 5. Nald. summ. Cas. nu. 3. Chapeavill. de Cas. reservat. cap. 6. q. 1. Coriolan. eo. tit. P[illegible] sect. 1. art. 5. nu. 4. Homobon. eo. tit. cap. 2. Reginald. T[illegible] 11. sect. 1. n. 127.*

§. XIII.

§. XIII.

Dæmonialitas.

SUMMARIUM.

1 *Dæmonialitatis vocabulum inventum à Io. Caramuele.*
Nomine bestialitatis justà Theologos venit coitus cum re, non ejusdem speciei.
2 *Quomodò intelligenda diffinitio bestialitatis, tradita à D. Thomâ.*
3 *Coitus cum Dæmone, specie differt à bestialitate.*
Peccata contrà naturam, quare specie differant inter se.
4 *Coiens cum Dæmone, juxtà sententiam aliquorum, coit cum cadavere.*
Dæmonialitas specie differt à bestialitate.
5 *Seminatio innaturalis habet in delictis carnis contrà naturam, rationem generis, sed subjecta talis seminationis habet rationem differentiæ.*
6 *Solæ circumstantiæ mutantes speciem aperiendæ in confessione.*
7 *Peccatum contrà Religionem, quotupliciter committatur cum Dæmone.*
8 *Copula cum Dæmone gravior est, quàm cum bruto.*
Gravitas coitus cum Dæmone desumitur ab irreligiositate.
9 *Coitus hominum cum Dæmonibus, ab aliquibus creditur phantasticus.*
Opinio aliquorum, quòd Sagæ non interveniant corpore ludis nocturnis cum Dæmone.
10 *Aliquotiès Sagæ phantasticè tantùm interveniunt ludis cum Dæmone, sed plerunque corporaliter interveniunt, & cum eodem coeunt.*
Confirmatur auctoritate D. Augustini.
11 *Dæmon duplici modo coit cum hominibus.*
12 *Dæmon non coit cum Sagis, nisi post emissam professionem sui famulatus.*
Professionis Sagarum forma, & Ritus.
13 *Primò. fit pactum reciprocum inter Sagam, & Dæmonem.*
14 *Secundò. Saga abnegat fidem Christi.*
15 *Tertiò. proiicit à se Saga coronam B. M. V. &c.*
16 *Quartò. vovet Diabolo obedientiam.*
17 *Quintò. spondet, alios adducere ad illam sectam.*
18 *Sextò. denuò baptizatur à Diabolo.*
19 *Septimò. dat Diabolo partem proprij indumenti.*
20 *Octavò. posita intrà circulum denuò jurat.*
21 *Scribitur ejus nomen in libro Diaboli.*
22 *Promittit Diabolo sacrificia.*
23 *Signatur à Dæmone aliquo charactere, impresso ungue ipsius.*
Renovat Saga promissiones, Diabolo factas.
Diabolus sibi assignat Magistellum, cum quo coit.
24 *Opinio aliquorum circà coitum Dæmonis cum homine.*
25 *Incubi solùm coitum appetunt, non adorationem à fœminis, seu viris.*
Historia de Dæmone succubâ.
26 *Dæmon incubus coitum appetit cum mulieribus, & etiam brutis.*
27 *Tales Dæmones, qui vocantur Folletti, exorcismos, ac res sacras irrident.*
28 *Ponderanda gravitas criminis in coeundo cum Diabolo, aut cum Incubo.*
29 *Coitus Sagarum cum Diabolo, in quo sensu sit maximum criminum carnalium.*
Abstrahendo ab apostasiâ à fide &c. coitus sagarum reducitur ad simplicem pollutionem.
Affectivè autem variatur, & differt à simplici pollutione.
30 *Dæmonialitas cum Incubo non est gravior bestialitate, juxtà unam considerationem.*
31 *Quarè censeatur communiter gravior.*

1 Vocabulum *Dæmonialitatis* primò inventū reperio à *Io. Caramuele* in suâ *Theologiâ fundamētali*; nec antè illum inveni Auctorem, qui de hoc crimine, tanquàm distincto à bestialitate, locutus sit. Omnes, enim Theologi Morales sequuti *D. Thomam*, (1) sub, specie bestialitatis recensent omnem concubitum cum re non ejusdem speciei, ut ibi loquitur *D. Thomas*, & proindè *Caietanus* in Commentario illius Quæstionis, & Articuli (2), coitum cum Dæmone ponit in specie bestialitatis; & *Caietanum* sequitur *Sylvester*, *Bonacina*, (3) & alii.

2 Sed re verâ *D. Thomas* in illo loco considerationem non habuit ad coitum cum Dæmone; ut enim infrà probabimus, hìc coitus non potest in specie specialissimâ bestialitatis comprehendi; & ut veritati cohæreat sententia *S. Doctoris*, dicendum est: quòd in citato loco, quandò ait, quòd peccatum contrà naturam, *Alio modo, si fiat per concubitum ad rem, non ejusdem speciei, vocatur bestialitas*. Sub nomine *rei, non ejusdem speciei*, intellexerit animal vivens, non ejusdem speciei cum homine. Non enim usurpare potuit ibi nomen *rei* prò *re*, puta, ente communi ad animatum, & inanimatum; si enim quis coiret cum cadavere humano, concubitum haberet vim *rei, non ejusdem speciei* cum homine (maximè apud *Thomistas*, qui formam corporeitatis humanæ negant in cadavere), quod etiam esset, si cadaveri bestiali copularetur; & tamen talis coitus non esset bestialitas, sed mollities, prout diximus suprà. (4) Voluit igitur *D. Thomas* præcisè intelligere concubitum cum re vivente, non ejusdem speciei cum homine, hoc est cum bruto, nullo autem modo comprehendere voluit coitum cum Dæmone.

3 Coitus igitur cum Dæmone sivè incubo, sivè succubo,

Mm

(1) *D.Th.2.2.Quæst.154.art.11.in corp.*
(2) *Caietan.ad 22.Quæst.154.art.11.§.Ad tertium dubium.*
(3) *Sylvest.V.luxuria.Bonacin.de Matrim.Q.4.Punct.12.n.2. & ibi Philiarc.de Off.Sacerd.Tom.1.Par.2.lib.3.cap.8.sù V.luxura.n.6.Chapeavill.cap.15.V.Ad hanc speciem Filliuc.Tom.2.Tr.30.cap 8.n.161.*
(4) *§ Mollities.n.13.*

succubo, (qui propriè est *Dæmonialitas*) specie differt à bestialitate, nec cum eâ facit unam speciem specialissimam, prout opinatus est *Cajetanus*. Peccata enìm contrà naturam, specie inter se distingui contrà opinionem nonnullorum antiquorum, & *Caramuelis* (5) post *Filliucium*, & *Crespinum à Borgiâ*, est oppinio communis; & contraria est damnata in *proposit.* 24. ex damnatis ab *Alexandro VIII.*, tùm quià singula continent peculiarem, & distinctam turpitudinem, repugnantem castitati, ac humanæ generationi; tùm quià quodlibet ex iis privat bono aliquo secundùm naturam, & institutionem actus venerei, ordinati ad finem generationis humanæ; tùm quià quodlibet ipsorum habet diversum motivum, per se sufficiens ad privandum eodem bono diversimodè, prout optimè philosophatur *Filliuccius*. (6)

4 Ex his autem infertur, quòd etiam *Dæmonialitas* specie differt à bestialitate; singula enim ipsarum, peculiarem, & distinctam turpitudinem castitati, ac humanæ generationi involuit; siquidèm bestialitas est copula cum bruto vivente, ac sensibus, ac motu proprio prædito; *Dæmonialitas* autem est commixtio cum cadavere (stando in sententiâ communi, quam infrà examinabimus), nec sensum, nec motum vitalem habente; & per accidens est, quòd à Dæmone moveatur; quòd, si immunditia commissa cum cadavere tùm brutali, tùm humano, differt specie à sodomiâ, & bestialitate: ab istâ differt pariter specie, etiâ *Dæmonialitas*, in quâ, juxtà communem, homo cum cadavere concumbit, accidentaliter moto.

5 Et confirmatur, quià in peccatis contrà naturam, seminatio innaturalis (hoc est, ea, ad quam regulariter non potest sequi generatio) habet rationem generis; subiectum verò talis seminationis est differentia, constituens species sub tali genere. Undè, si seminatio fiat in terram, aut corpus inanime, est mollities; si fiat cum homine in vase præpostero, est sodomia; si fiat cum bruto, est bestialitas, quæ absque controversiâ, inter se specie differunt, eò quòd terra, seù cadaver, homo, & brutum, quæ sunt subiecta talis seminationis, specie differunt inter se. Sed Dæmon à bruto non solùm differt specie, sed plusquàm specie, differunt enim per corporeum, & incorporeum, quæ sunt differentiæ genericæ; sequitur ergò, quòd seminationes, factæ cum illis, differunt inter se specie, quod est intentum.

6 Pariter; trita est doctrina Moralistarum, fundata in *Tridentino*, (7) & tradita per Theologos, quòd in confessione manifestandæ sint tantùm circumstantiæ, quæ mutant speciem peccatorum; si igitur *Dæmonialitas*, & bestialitas sunt ejusdem speciei specialissimæ, sufficit in confessione dicere, *bestialitatis peccatum commisi*, quamtumvis confitens cum Dæmone concubuerit. Hoc autem falsum est; igitur non sunt ejusdem speciei specialissimæ.

7 Quòd, si dicatur, aperiendam esse in Confessione circumstantiam concubitus cum Dæmone, ratione peccati contrà Religionem. Contrà. Peccatum contrà Religionem committitur aut ex cultu; aut ex reverentiâ; aut ex deprecatione; aut ex pacto; aut ex societate cum Dæmone; (8) sed ut infrà Dicemus, dantur succubi, & Incubi, quibus nullum prædictorum exibetur, & tamen copula sequitur; igitur respectu istorum nulla intervenit irreligiositas, & commixtio cum istis, nullam habebit rationem ulteriorem, quàm puri, & simplicis coitus, qui, si est ejusdem speciei cum bestialitate, sufficienter exprimetur, dicendo *bestialitatem commisi*, quod falsum est.

8 Ulteriùs; inconfessò est apud omnes Theologos Morales, quòd longè gravior est copula cum Dæmone, quàm cum quolibet bruto; in eâdem autem specie specialissimâ peccati non datur unum peccatum gravius altero; sed omnia æquè gravia sunt; perindè enìm est coire cum cane, aut asinâ, aut equâ &c. Sequitur ergò, quòd, si *Dæmonialitas* est gravior bestialitate, non sint ambo ejusdem speciei. Nec dicendum, gravitatem majorem in *Dæmonialitate*, petendam esse ab irreligiositate, seù superstitione ex societate cum Dæmone, prout scribit *Cajetanus*. Quià hoc fallit in aliquibus Succubis, & Incubis, ut suprà dictum est; tùm quià gravitas major statuitur in *Dæmonialitate* præ bestialitate, in genere vitii contrà naturam; major autem gravitas in illâ suprà istam, ratione irreligiositatis exorbitat ab illo genere; proindè non facit in illo genere, & ex se graviorem.

9 Statutâ igitur differentiâ specificâ *dæmonialitatis* à bestialitate, ut gravitas illius percipiatur in ordine ad pœnam; de quâ principaliter nobis tractandum est, necessarium est inquirere, quotupliciter *dæmonialitas* accidat. Non desunt, qui sibi nimìs scioli negant, quod gravissimi Auctores scripsere, & quod quotidianâ, constat experientiâ, Dæmonem scilicet tùm incubum tùm succubum, non solùm hominibus, sed etiam brutis carnaliter coniungit: ajunt proindè, esse hominum imaginationem, phantasmatibus à Dæmone perturbatis læsam; seù dæmoniaca esse præstigia; sicuti etiam Sagæ, sivè Stryges solâ imaginatione, perturbatâ à Dæmone, sibi videntur assistere ludis, choreis, conviviis, & conventibus nocturnis, & carnaliter Dæmoni commisceri; nullo verò reali modo deferuntur corpore ad ejusmodi loca, , & actiones, prout textualiter dicitur in quodam Capitulo, ac duobus Conciliis. (10)

10 Sed non negatur, quin aliquandò Mulierculæ, illusæ à Dæmonibus, videantur nocturnis Sagarum ludis corporaliter interesse, dùm tamen solâ imaginariâ visione ipsis hoc accidit; sicut etiam in somnis videtur nonnullis cum fœminâ aliquâ concumbere, & semen verè excernitur, non tamen concubitus ille realis est, sed tantùm phantasticus, paratus non rarò per illusionem diabolicam, & in hoc verissimum est, quòd habent citatum Capitulum, & Concilia. Sed hoc non semper est; sed ut in pluribus, corpore deferuntur Sagæ ad ludos nocturnos, & verè carnaliter corpore coniunguntur Dæmoni; & Malefici non minùs Dæmoni succubo miscentur, & hæc est sententia Theologorum, & Jure consultorum Catholicorum, quos abundè citat *Frater Franciscus Maria Guaccius* in suo libro, intitulato *Compendium maleficarum*; (11) quæ sen-

(5) *Summ. Armill. V. luxuria n. 5 Iabien. eo. n. 6. Asten. lib. 2. Tit. 46. art. 7. Caramuel. Theol. Fundament.*

(6) *Filliuc. Tom. 2. cap. 8. Tr. 30. Quest. 3 n. 142 Crespin. à Borg. quest. Moral. Select. Contr. Caramuæl, Quest 5. per tot. Sabell. Summ. divers. tract. §. Sodomia n. 2. V. Qualiter sodomia.*

(7) *Conc. Trid. sess. 14. cap. 5. D. Th. in 4. Dist. 16. q. 3. art. 2 Vasqu. Q. 91. art. 1. Dub. 2. n. 6. Reginal. Valenz. Medin. Zerola. Pesant. Sagr. Sot. Pitigian. Henriquez. apud Bonac. de Sacr. Disp. 5. Q. 5. sect. 2. Punt. 2 §. 3. Difficult. 3. n. 5.*

(8) *D. Th. 22. Quest. 91. art. 2. & Q. 95. art. 4. in corp.*

(9) *Caiet. ad 2. 2. Q. 114. art. 11. §. Ad tertium. in fin.*

(10) *cap. Episcop. 26 q. 5 Concil. Ancyran. cap. 34. Conc. Rom[illegible] Damas. cap. 5. apud Lauræ Epitom. V. Saga.*

(11) *Grilland. Remig. Petr. Damian. Sylvest. Abulen. [illegible]et. Alphons. à Castr. Sixt. Senen. Crespet. Spine. Anani. apud Guacc. Compend. Malefic. cap. 15. V. Altera quam verissimam. fol. m. 59. lib. p.*

confirmatur decem, & octo exemplis, ibidem allatis, relatis per viros doctos, & veridicos, de quorum fide ambigendum non est, quibus probatur, maleficos, & sagas corporaliter ad ludos convenire, & cum Dæmonibus succubis, & incubis corporaliter turpissimè cõmisceri. Et prò omnibus sufficere debet auctoritas *Divi Aug.*, qui loquens de concubitu hominum cum Dæmonibus, sic ait. (12) *Et quoniam creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis, qui experti essent, de quorum fide dubitandum non est, audivisse, confirmant, Sylvanos, & Faunos, quos vulgò Incubos vocant, improbos sæpè extitisse mulieribus, & earum appetisse, & peregisse concubitum : Et quosdam Dæmones, quos Dusios Galli nuncupant, hanc assiduè immunditiam, & tentare, & afficere plures, talesque asseverant : ut hoc negare impudentia videatur.* Hæc Augustinus.

11 Pròut autem, apud diversos Auctores legitur, & pluribus experimentis comprobatur, duplici modo Dæmon homini carnaliter copulatur; uno modo, quo Maleficis, & Sagis jungitur; alio modo, quo aliis hominibus minimè Maleficis miscetur.

12 Quantùm ad primum modum, non copulatur Dæmon sagis, seù Maleficis, nisi præmissâ solemni professione, quâ iniquissimi homines Dæmoni addicuntur, quæ professio, ut ex variis Auctoribus, referentibus confessiones sagarum, judiciales in tormentis factas, collegit *Frãciscus Maria Guaccius*, (13) consistit in undecim ceremoniis.

13 Primò ineunt pactum expressum cum Dæmone, aut alio Mago, seù Malefico, vicem Dæmonis gerente, & Testibus præsentibus, de servitio diabolico suscipiendo; Dæmon verò, vice versâ, honores, divitias, ac carnales delectationes eis pollicetur. (14)

14 2. Abnegant catholicam fidem, subducunt se obedientiæ Dei; renuntiant Christo; & protectioni *B. Virg. Mariæ*, ac Ecclesiæ omnibus Sacramentis. (15)

15 3. Proiiciunt à se Coronam, seù Rosarium *B. M. V.* Chordam *S. P. Franc.*; aut Corrigiam *S. Augustini*; aut Scapulare *Carmelitarum*, sicquod habent; Crucem, Medaleas, Agnos Dei, & quidquid sacri, aut benedicti gestabant, & pedibus ea proculcant. (16)

16 4. Vovent in manibus Diaboli obedientiam, & subiectionem; sibi præstant homagium, & vassallagium, tangendo quoddã volumen nigerrimum. Spondent, quòd nunquàm redibunt ad fidem Christi; nec Dei præcepta servabunt: nec ulla bona opera facient; sed ad sola mandata Dæmonis attendent; & ad conventus nocturnos diligenter accedent. (17)

17 5. Spondent se enixè curaturos, & omni studio, & sedulitate procuraturos, adducere alios mares, seù fœminas, ad suam sectam, & cultum Dæmonis. (18)

18 6. Baptizantur à Diabolo sacrilego quodam baptismo, & abnegatis Patrinis, & Matrinis Baptismi Christi, & Confirmationis; & nomine, quod sibi fuit primò impositum, à Diabolo sibi assignantur Patrinus, & Matrina novi, qui ipsos instruant in arte maleficiorum; & imponitur nomen novum, quod plerunque scurrile est. (19)

19 7. Abscindunt partem propriorum indumentorum, & illam offerunt Diabolo in signum homagii; & Diabolus illam asportat, & servat. (20)

20 8. Format Diabolus circulum super terram, & in eo stantes novitii malefici, & sagæ firmant juramento omnia, quæ ut dictum est, promiserunt. (21)

21 9. Petunt à Diabolo deleri à libro Christi, & describi in libro suo; & profertur liber nigerrimus, quem tetigerunt, præstando homagium, ut dictum est suprà *nu.* 16. & ungue Diaboli in eo exarantur. (22)

22 10. Promittunt Diabolo statis temporibus sacrificia, & oblationes; singulis quindecim diebus, vel singulo mense, saltem necem alicujus infantis, aut mortale veneficium; & singulis hebdomadis alia mala in damnum humani generis, ut grandines, tempestates, incendia, mortem animalium. &c. (23)

23 Ultimò sigillantur à Dæmone aliquo charactere, maximè iis, de quorum constantiâ dubitat. Character verò non est semper ejusdem formæ, aut figuræ; aliquandò enim est simile vestigio leporis; aliquandò pedi bufonis; aliquandò araneæ; vel catello, vel gliri. Imprimitur autem in locis corporis magìs occultis, viris quidèm aliquandò sub palpebris, aliquandò sub axillis; aut labiis, aut humeris; aut sede imâ; aut alibi: mulieribus autem plerunque in mammis, aut locis muliebribus. Porrò sigillum, quo talia signa imprimuntur, est unguis Diaboli. *Quibus* peractis, ad instructionem magistrorum, qui novitios initiarunt, hi promittunt denuò, se nunquàm *Eucharistiam* adoraturos; iniuriosos Sanctis omnibus, & maximè *B. V. M.* futuros, cunculcaturos, ac conspurcaturos sacras Imagines, Crucem, & Sanctorum reliquias, nunquàm usuros Sacramentis, aut sacramentalibus, nisi ad maleficia; integram confessionem sacramentalem Sacerdoti nunquàm facturos; & suum cum Dæmone commercium semper celaturos. Et Diabolus vicissìm pollicetur, se illis semper præstò futurum; in hoc mundo votis eorum satisfacturum; & post mortem illos esse beaturum. Sic peractâ professione solemni, assignatur singulis illorum Diabolus, qui appellatur *Magistellus*, cum quo in partes secedunt, & carnaliter commiscentur, illo quidèm in specie fœminæ, si initiatus est vir; in formâ autem viri, & aliquandò Satyri; aliquandò Hirci, si fœmina est saga professa. (24)

24 Quòd si quæratur ab Auctoribus, quomodò possit Dæmon, qui corpus non habet, corporalem commistionẽ habere cum homine? Respondent communiter, quòd Dæmon aut assumit alterius hominis maris, aut fœminæ (juxtà exigentiam) cadaver; aut ex mixtione aliarum materiarum effingit sibi corpus, quod movet, & mediante quo homini unitur. Et subdunt, quandò fœminæ gaudent impraegnari à Dæmone, quod non fit, nisi in gratiam fœminarum, hoc optantium, Dæmon tunc se transformat in succubam, & juncta homini semen ab eo recipit; aut per illusionem nocturnam, in somnis procurat ab homine pollutionem; & semen prolectum in suo nativo calore, & cum vitali spiritu conservat, & incubando fœminæ infert in ipsius matricem, ex quo sequitur conceptio, ità multis citatis docet *Guaccius*, (25) qui prædicta multis exemplis, desumptis à variis Doctobus, confirmat.

25 Alio modo iungitur Dæmõ tùm incubus tũ succubus

(12) *D. Augustin. lib. 15. de Civit. Dei. cap. 23.*
(13) *Guacc. Compend. Maleficar. cap. 7. per tot. lib. p.*
(14) *Guacc. loc. cit. fol. m. 34.*
(15) *Guac. loc. cit.*
(16) *Guac. loc. cit. fol. 35. V. Grillandus.*
(17) *Guac. loc. cit. fol. 36.*
(18) *Guac. loc. cit.*
(19) *Guac. loc. cit.*
(20) *Guac. loc. cit. fol. 38.*
(21) *Guac. loc. cit.*
(22) *Guacc. loc. cit. fol. 39.*
(23) *Guacc. loc. cit. fol. 40.*
(24) *Guacc. loc. cit. fol. 42. & 43.*
(25) *Guacc. lib. p. cap. 12. per totum.*

hominibus, fœminis, aut maribus, à quibus nec honorem, nec sacrificia, oblationes, maleficia &c. (quæ à sagis, & Maleficis, prout suprà dictum est, prætendit) recipit; sed ostendens deperditè amorem, nil aliud appetit, quàm carnaliter commisceri cum iis, quos amat. Multa sunt de hoc exempla, quæ ab Auctoribus referuntur, ut *Menippi Lycii*, qui fuit sollicitatus à quadam fœminâ, ad sibi nubendum, pòst quàm cum eâ multociès coivit; & detecta fœmina quæ nàm esset à quodam Philosopho, qui convivio nuptiali intererat, & *Menippo*, dixit illam esse ***Empusam***, puta, Dœmonem succubam, statim ejulans evanuit, pròut narrat *Cælius Rodiginus*. (26) Pariter adolescens quidam *Scotus* à Dœmone succubâ, gratissimâ omnium, quas vidisset, formâ, quæ occlusis cubiculi foribus, ad se ventitabat, blanditiis, osculis, amplexibus, per multos menses fuit sollicitatus, ut secum coiret, ut scribit *Hector Boethus*, (27) quod tamen à casto juvene obtinere non potuit. Et quod supremum addit calculum, circà hoc est authoritas Sacræ scripturæ *Tob. 6. v. 14. & 15.* ubi *Tobias* junior *Angelo Raphaeli*, qui ipsi suaserat nuptias cum *Sarâ* Filiâ *Raguelis*, *respondit. Audio, quià tradita est septem viris, & mortui sunt: sed & hoc audivi, quià Dœmonium occidit illos; Timeo ergò, nè fortè, & mihi hæc eveniant.* Hucusque editio vulgata; sed Græca translatio ità addit. *Quoniam Dæmonium amat ipsam, quòd iniuriâ non afficit quenquam, præter accedentes ad eam.* Ex quo textu apparet amor Incubi ergà Saram, qui etiam ex Zelotypiâ, ac rivalitate, accedentes ad eam, ut ipsius amplexu potirentur, enecabat.

26 Similiter multas fœminas legimus, ab Incubo Dæmone expetitas ad coitum; ipsisque repugnantibus facinus admittere; precibus, fletibus, blanditiis, non secùs ac perditissimus am sius, procurasse animum ipsarum demulcere, & ad congressum inclinare; & quàmvis aliquotiès hoc eveniat ob maleficium, ut nempè Dæmon, missus à maleficis, hoc procuret: tamen non rarò Dæmon ex se hoc agit, ut scribit *Guaccius*, (28) & non solùm hoc evenit cum mulieribus, sed etiam cum equabus, cum quibus commiscetur; quæ, si libenter coitum admittant, ab eo curantur optimè, ac ipsarum jubæ variæ artificiosis, & inestricabilibus nodis texuntur; si autem illum aversentur, eas malè tractat, percutit, macras reddit, & tandem necat, ut quotidianâ constat experientiâ.

27 Et quod mirum, & pœnè incapibile est, tales Incubi, (qui Italicè vocantur *Folletti*, Hispanicè *Duendes*, Gallicè *Folet*) nec Exorcistis obediunt; nec ad exorcismos pavent; nec res sacras reverentur, ad earum approximationem timorem ostendendo, sicuti faciunt Dæmones, qui obsessos vexant. Quantùmvis enìm maligni Spiritus sint obstinati, nec parere velint Exorcistæ præcipienti, ut exeant a corporibus, quæ obsident, tamen ad prolationem *S. S.* nominis *Iesu*; aut *Mariæ*, aut aliorum versuum Sacræ Scripturæ; impositionem Reliquiarum, maximè ligni *S. Crucis*; approximationem sacrarum imaginum ad os obsessi, rugiunt, strident; frendent, concutiuntur, & timorem, ac horrorem ostendunt; *Folletti* verò nihil horum, ut dictum est, demonstrant, nec à divexatione, nisi post longum tempus, cessant.

28 Visâ igitur differentiâ Dæmonum spiritualium, qui cum sagis coeunt; & Incuborum, qui cum fœminis minimè sagis rem habent, perpendenda est gravitas hujus criminis in utroque casu.

29 In coitu sagarum cum Dæmonibus, eò quià non fit, nisi cum apostasiâ à fide, & Diaboli cultu, & tot aliis impietatibus, quæ recensuimus suprà à **nu. 12. ad 24.**, est maximum quorumcunque peccatorum, quæ ab hominibus fieri possunt; & ratione tantæ enormitatis contrà Religionem, quæ præsupponitur coitui cum Diabolo, profectò *Dæmonialitas* maximum est criminum carnalium. Sed spectato delicto carnis ut sic, & ut abstrahit à peccatis contrà Religionem, *Dæmonialitas* redigenda est ad simplicem pollutionem. Ratio, & quidèm convincentissima est, quià Diabolus, qui rem habet cum sagis, purus spiritus est, & est in termino, ac damnatus, ut dictum suprà fuit; proindè, si cum sagis coit, hoc facit in corpore assumpto, aut à se formato, ut sentiunt communiter Theologi: porrò corpus illud, quàmvis moveatur, non tamen vivens est; sequitur ergò, quòd cojens cum tali corpore, sivè mas, sivè fœmina fuerit, idem delictum committit, ac si cum corpore inanimato, aut cadavere coiret, quod esset simplex mollities, ut aliàs (29) demonstravimus. Verum est, quod ut observavit etiam *Caietanus* (30), talis coitus affectivè potest habere deformitates aliorum criminum, juxtà corpus à Diabolo assumptum, & vas; si enim assumeret corpus virginis consanguineæ, aut sacræ, affectivè esset tale crimen incestus, aut sacrilegium; & si in figurâ bruti coiret, aut in vase præpostero, evaderet bestialitas aut sodomia.

30 In coitu autem cum Incubo, in quo nulla habetur qualitas, vel minima criminis contrà Religionem, difficile est rationem invenire, per quam tale delictum bestialitate, & sodomiâ gravius esset. Siquidèm gravitas bestialitatis præ sodomiâ, pròut suprà (31) diximus, consistit in hoc, quòd homo vilificat dignitatem suæ speciei, jungendo se cum bruto, quod est speciei longè inferioris suâ. In coitu autem cum *Incubo* diversa est ratio: nàm ***Incubus***, ratione spiritus rationalis, ac immortalis, æqualis est homini; ratione verò corporis nobilioris, nempè subtilioris, est perfectior, ac dignior homine, & hoc modo homo jungens se *Incubo* non vilificat, imò dignificat suam naturam; & ità, juxtà hanc considerationem, *Demonialitas* nequit esse gravior bestialitate.

31 Tamen gravior communiter censetur; & ratio, meo videri, potest esse, quià peccatum contrà Religionem est quævis communicatio cum Diabolo, sivè ex pacto, sivè non; puta, habendo cum eo consuetudinem, aut familiaritatem; seù ab eo petendo auxilium, consilium, favorem; aut ab ipso quærendo revelationem futurorum, relationem præteritorum, absentium, aut aliàs occultorum &c. hujusmodi autem homines, seù mulieres concumbendo cum *Incubis*, quos nesciunt animalia esse, sed putant esse Diabolos, contrà conscientiam erroneam delinquunt; & hoc modo ex conscientiâ erroneâ, ità peccant cum se jungendo, ac si cum Diabolis coirent; undè & gravitatem ejusdem delicti incurrunt.

Probatio.

SUMMARIUM.

32 *De probatione criminis Demonialitatis, distinguẽdũ est.*
33 *Indicia probantia coitum Sagæ cum Diabolo*

34 *Indi-*

(25) *Guacc. lib. p. cap. 12. per totum.*
(26) *Cælius Rodig. Antiq. lectio. lib. 29 cap. 5.*
(27) *Hæct. Boeth. Histor. Scotor. lib. 8.*
(28) *Guacc. Comped. Malefic. lib. 3. cap. 8.*

(29) *Tract. eo. §. Mollities. n. 13.*
(30) *Caiet. ad 2. 2. Quest. 154. Art. 11. §. Ad tertium.*
(31) *§. Bestialitas. n. 6.*

34 *Requiritur confessio ipsius malefici ad plenam probationem.*

Indicia, quæ possunt dare locum torturæ Malefici suspecti.

35 *Historia de Moniali, habente consuetudinem cum Incubo.*

36 *Si adsint indicia visa in recitatâ historiâ, potest ad torturam deveniri*

32 QUantum ad probationem hujus criminis attinet, distinguendum est de Dæmonialitate, puta, vel ejus, quæ à Sagis, seù Maleficis fit cum Diabolis; sivè de eâ, quæ ab aliis fit cum Incubis.

33 Quò ad primam, probato crimine pacti, facti cum Diabolo, probata remanet *Dæmonialitas* ex consequentiâ necessariâ; nàm scopus tùm Sagarum, tùm Maleficorum in ludis nocturnis, ultrà convivia, & choreas, est hujusmodi infamis congressus; aliter illius criminis nullus potest esse Testis, quià Diabolus, qui Sagæ visibilis est, aliorum occulos effugit. Verum est, quòd aliquoties visæ sunt mulieres in sylvis, agris, & nemoribus, supinæ jacentes, ad umbilicum tenùs denudatæ, & juxtà dispositionem actus venerei, divaricatis, & adductis cruribus, clunes agitare, pròut scribit *Guaccius.* (32) Tali casu emergeret suspicio vehemens talis criminis, dùmodò esset aliundè adminiculata, & crederem talem actum, per Testes sufficienter probatum, sufficere Judici ad indagandam tormentis veritatem; & hoc maximè, si post aliqualem moram in illo actu, visus fuisset à muliere elevari quasi fumus niger, & tunc mulierem surgere; pròut ibidem scribit *Guaccius*; talis enim fumus, aut umbra, Dæmonem fuisse concumbentem cum fœminâ, inferre potest. Sicut etiam, si mulier visa fuisset concùbere cum homine, qui post actû de repète evanuit, ut non semel accidisse, idē Auctor ibidē narrat.

34 Cæterùm, ad probandum concludenter aliquem esse Maleficum, seù Maleficam, requiritur propria Confessio, nullus enim haberi potest de hoc Testis, nisi fortè sint alii Malefici, qui in judicio deponunt de complicibus; sed quià socii criminis sunt, eorum dictum non concludit, nec etiam ad torturam sufficit, nisi alia extent indicia, puta, sigillum Diaboli impressum in eorum corpore, pròut diximus suprà *num.* 23., & dicemus *Tit.* 8. *§.* 6. *Sortilegium*; & in eorum domibus, factâ perquisitione, inveniantur signa, ac instrumenta artis diabolicæ, ut ossa mortuorum, præsertim calvariam, crines artificiosè contextos; nodos plumarum intricatos; alas, aut pedes, aut officula vespertilionum, aut bufonum, aut serpentium; ignotas seminum species; figuras cereas; vasculos plenos incognito pulvere; aut oleo, aut unguentis, minimè notis &c., ut ordinariè contingit reperiri à Judicibus, qui, acceptâ accusatione de hujusmodi Sagis, ad capturam, & domus visitationem deveniunt, ut scribit *Delbene.* (33)

35 Quantùm verò ad probationem congressus cum Incubo, par est difficultas; non minùs enim Incubus, ac alii Diaboli effugiunt, quandò volunt, visum aliorum, ut videri se faciunt à solâ amasiâ. Tamen non rarò accidit, quòd etiam, nisi sint Incubi modò sub unâ, modò sub aliâ specie in actu carnali cum mulieribus. In quodam Monasterio (nomen eius, & Vrbis taceo, nè veterem ignominiam memoriæ refricem) quædam fuit Monialis, quæ cum aliâ Moniali, quæ Cellam habebat suæ contiguam, simultatem ex levibus causis, ut assolet inter Mulieres maximè Religiosas, habebat. Hæc sagax in observando quascunque actiones Monialis, sibi adversę, per plures dies vidit, quòd ista in diebus æstivis, statim à prandio non spatiabatur per viridarium cum aliis, sed ab iis sequestra, se retrahebat in Cellam, quam serâ obserabat. Observatrix igitur æmulâ curiositate investigans, quid tali tempore illa facere posset, etiam ipsa in propriam Cellam se recipiebat; cœpit autem audire submissam quasi duorum insimul colloquentium vocem, (quod facile erat, nàm Cella parvo simplicis, scilicet lateris unius, disterminio dividebatur) mox sonitum popysmatum, concussionis lecti, gannitus, ac anhelitus, quasi duorum concumbentium: undè aucta in æmulâ curiositate, accuratiùs stetit in observatione, ut sciret, quinam in illâ Cellâ essent. Postquàm autem per tres vices vidit, nullam aliam Monialem egressam è Cellâ illâ, præter æmulam, dominam Cellæ, suspicata est, Monialem in Camerâ absconditum aliquem virum, clanculùm introductum retinere; undè & rem detulit ad Abbatissam, quæ consilio habito cum Discretis, voluit audire sonitus, & observare indicia, relata ab accusatrice, nè præcipitanter, & inconsideratè ageret. Abbatissa igitur cum Discretis se receperunt in Cellam observatricis, & audierunt strepitus, & voces, quas accusatrix detulerat. Factâ igitur inquisitione, àn ulla Monialium potuisset secum in illâ Cellâ clausa esse, & reperto, quod non; Abbatissa cum Discretis fuit ad ostium Cellæ clausæ, & pulsato frustrà pluriès ostio, cùm Monialis nec respondere, nec aperire vellet; Abbatissa minata est, se velle ostium prosterni facere, & vecte aggredi opus fecit à quadam conversâ. Tunc aperuit ostium Monialis, & factâ perquisitione, nullus inventus est in Camerâ. Interrogata Monialis cum quonam loqueretur, & de causâ concussionis lecti, anhelituum &c. omnia negavit. Cum verò res perseveraret, accuratior, ac curiosior reddita Monialis æmula perforavit tabulas lacunaris, ut posset Cellam introspicere; & vidit elegantem quendam juvenem cum Moniali concumbentem, quem etiam eodem modo ab aliis Monialibus videndum curavit. Delatâ mox accusatione ad Episcopum, ipsâque Moniali omnia negante, tandem metu tormentorum comminatorum adacta, confessa est, se cum Incubo consuetudinem habuisse.

36 Quandò igitur adessent talia indicia, sicut in recitatâ historiâ intervenerunt, posset utique in rigoroso examine Rea constitui; sinè tamen ejus confessione, non censendum est delictum plenè probatum, quantùmvis à Testibus visus fuisset congressus; si quidèm aliquandò accidit, quòd Diabolus ut infamiam alicui innocenti pararet, præstigiosè talem concubitū repræsentaverit. Undè in his casibus debet Judex Ecclesiasticus esse perfectè oculatus.

Pęnæ.

SVMMARIVM.

37 *De pœnis Sagarum, remissive.*

37 QVantùm ad pœnas *Dæmonialitatis*, nulla lex Civilis, aut Canonica, quam legerim, reperitur, quæ pœnam sanciat contrà crimen hujusmodi. Tamen, quià crimen hoc supponit pactum, ac societatem cum Dæmone, ac apostasiam à fide, ultrà veneficia, atque alia infinita propèmodum damna, quæ à Maleficis inferuntur, regulariter extrà Italiam, suspendio, & incendio punitur. In Italiâ autem, rarissimè traduntur hujusmodi Malefici ab Inquisitoribus Curiæ sæculari. Sed quià de delicto *§. Sortilegium* tractabitur, illùc lectorem remittimus.

(32) *Guacc. Compend. Maleficar. lib. p. cap. 12. ℣. sciendum est sæpius. fol. 65.*

(33) *Delben. de Offi. S. Inquis. Par. 2. Dub. 206. nu. 7.*

TITVLVS QVINTVS

DE

Delictis Verbalibus

SUMMARIUM.

1 *Alphabetum de vitiis linguæ traditur*
Homo linguâ peccat in Deum, in proximum, & in seipsum.
Lingua universitas iniquitatis.
D. Basilii sententia de linguâ.
D. Bernardi, & Gregorii Nazianzeni de lingua malis sententiæ.
Linguâ peccatur tùm tacendo, tùm loquendo.
Delicta linguæ judicialiter punibilia enumerantur.

1. ABsolutâ tractatione de Delictis contrà vota essentialia Religionis, aggredimur delicta, quæ à perversitate *Linguæ* oriuntur. Ea autem tàm multa sunt, ut ex iis integrum alphabetum pangi potest, ut scribit *Balthasar Paes lusitanus* (1), qui ait, quòd illa sunt *Adulatio, Blasphemia, Calumnia, Detractio, Excusatio in peccatis, Falsum testimonium, Gloriatio vana, Hæresis, Ineptia, Ludibrium, Murmuratio, Nugæ, Otiosa verba, Periurium, Querela, Rixa, Susurratio, Taciturnitas vitiosa, Vituperatio.* Proindè, profundè quidèm *D. Iacobus Apostolus* in suâ Epistolâ Canonicâ (2) vocavit *Linguam, Universitatem iniquitatis*; nàm, ut ait *D. Thomas* per *Linguam* peccat homo contrà Deum, blasphemando, ac pejerando: contrà proximum detrahendo, conviciando: contrà se ipsum jactando, & in malo gloriando; & sic evacuat omnia bona. Undè *D. Basilius* (3) ait, *Vita nostra referta est lingua delictis. Turpiloquio, inurbanitate, stultiloquio, & quæ non conveniunt; detractione, otioso sermone, periurio, falsis testimoniis. Hæc mala omnia, & adhùc illis plura sunt linguæ opera.* Et mellifluus *Bernardus* (4). *Quis numeret quantas modicum lingua membrũ contrahat sordes? Quàm multiplex in labiis incircũcisis immunditia copuletur? Quàm sit gravis pernicies oris incircumspecti?* Ea omnia eloquentissimè expendit D. Gregorius Nazianzenus *Orat. in Quadrag. jejun. silent.* quæ exscribere nostri instituti non est. Non omnia autem *Linguæ* delicta ad forum contentiosum reducuntur; proindè non de omnibus agere in hoc *Titulo* decrevimus, sed solùm de gravioribus, quæ ex legum placitis judicialiter vindicantur. Et quià dupliciter contingit peccare *Linguâ*, nempè tacendo, quæ loqui debent, & loquendo, quæ tacere convenit, de nonnullis Criminibus, ad has duas species delinquendi, spectantibus loquemur; & quàmvis de aliquibus eorum non fiat regulariter judicialis inquisitio, tamen quià tùm de illis hæc fieri potest, tùm de illis loquitur *Textus* noster, quem illustramus, & t1demus. Hæc autem sunt, *Omissio Confessionis Sacramentalis, Officii Divini, & Orationis publicæ, locutio obscæna. Oblocutio de Prælatis. Depravatio Sacræ Scripturæ. Blasphemia. Provocatio ad rixam. Minæ. Falsum testimonium in judicio. Calumniatio. Periurium. Revelatio secretorum. Sigilli Sacramentalis violatio. Libelli famosi compositio, vulgatio, aut scriptio. Subornatio in electionibus, aut Testium. Suasio mala &c.* Ex his autem nonnulla ad alios *Titulos* etiam referuntur; nonnulla sub uno, eodemque paragrapho tractari possunt. Proindè commodiori, quo possimus, ac breviori modo, de illis trademus.

(1) *Paes in Epist. D. Iacob. cap. 3. ℣. 6. §. 2. init.*
(2) *Epi. Iacob. cap. 3. ℣. 6.*
(3) *D. Basil. in Psal. 33. ℣ 14.*
(4) *D. Bernard. Serm. de Triplic. custod.*

§. I. Omis-

§. I.

Omissio Confessionis, Officii Divini, ac Orationis.

SUMMARIUM.

1 *Ratio connexionis trium delictorum.*
Homo delinquere potest loquendo, & tacendo.
2 *Confessio Sacramentalis quandò cadat sub obligatione.*
Talis obligatio quandò sit de jure Divino, & quandò de Ecclesiastico.
3 *Horæ Canonicæ quos obligent ad recitationem.*
Moniales àn teneantur ad Horas Canonicas sub mortali, controvertitur.
Resolvitur non teneri.
4 *Oratio quandònam obliget sub mortali ad eam faciendam.*
Religiosi ad quas Orationes obligentur.

1 TRia hæc delicta unico paragrapho comprehendimus, ob affinitatem materiæ, quæ tùm Divina cõcernit, tùm consistit in negatione eorũ, quæ loqui debent; siquidèm delicta verbalia committi possunt, non solùm in loquendo, quod non decet, & committendo; sed etiam tacendo, quòd loqui debet, & omittendo. Undè conquerebatur Propheta (1), dicens. *Uæ mihi, quià tacui, quià vir pollutus labiis ego sum;* quem locum illustrans Apostillâ suâ *Nicolaus de Lyrâ*(2) ait, *sicut polluuntur labia loquendo, quod non decet; ità polluuntur tacendo, quod decet.*

2 Primum igitur delictum est *Omissio Confessionis, vocalis, Sacramentalis;* siquidèm cum *Navarro* (3) communis Theologorum Doctrina est, quòd ad *Confessionem Sacramentalem* homo tenetur, de jure quidèm Divino in articulo mortis, & toties, quoties existens in mortali peccato aliquod *Sacramentum* vult suscipere, aut ministrare; de jure autem humano Ecclesiastico, ex dispositione *Concilii Lateranensis* (4) semel in anno. Sequitur proindè, quòd ommittens, absquè rationabili causâ, hoc præceptum, adimplere delinquit, & puniri judicialiter debet.

3 *Recitatio autem Divini Officii* non omnes Christianos tangit, sed ad eam obligantur, juxtà Doctores (5) tantùm tria genera hominum; nempè *Sacris Ordinibus* insigniti; *Beneficia Ecclesiastica* obtinentes; & personæ *Regulares;* & horum quidèm obligatio talis est, quòd, si recitare omittant, mortaliter delinquunt. Hoc quidèm de viris Religiosis difficultatem non habet; de fœminis autem, nempè *Sanctimonialibus*, àn sub mortali obligentur, anceps est res. *Navarrus*, secutus *Turrecrematam* (6), opinatur, ipsas teneri, & opinionem *Navarri* communem dicit *Summa Dianæ.* (7) Contrariam opinionem tuentur alii, & ultrà antiquos, eam defendit strenuissimè *Petrus Marchantius* (8), qui contrà *P. Ludovicum Bertrandum loth in resolut. Belgic. Tract.23. de Monial.q.1.* solidissimis rationibus impugnat consuetudinem, allatam prò unico fundamento oppositæ sententiæ; & duabus Bullis Pontificiis, una quarum est *Eugenii Quarti*, (9) alia verò *Leonis Decimi*, probat, prædictos Pontifices declarasse, *Moniales Clarissas*, & respectivè *Moniales, Tertiarias Clausuratas* non teneri sub mortali ad talem recitationem, licèt in earum Regulis habeatur præceptum de Divino Officio recitando, *secundùm consuetudinem Fratrum Minorum*. Liquet autem, quòd declaratio Pontificia Bullata authentica adigit securim ad radicem difficultatis, & vincit opinionem omnium Doctorum; ut proindè concludendum sit contrariam opinionem, quàmvis communem, falsam esse, saltem prò *Clarissis, ac Tertiariis* prædictis. Quòd, si prò aliis Monialibus adsint speciales rationes, præter prætensam consuetudinem (quam allegare Doctores possunt, at minimè probare) possunt aliter difficultatem resolvere.

4 Quantùm verò ad *Orationes*, (quæ licèt communiter fiant, non tamen inter *Canonicas Orationes* comprehenduntur) non reperitur lex, quæ Christianos obliget ad illas faciendas, aut conveniendum ad eas, dùm in Ecclesiâ fiunt: non obligantur enim fideles, nisi ad Missam audiendam in diebus festis; & quàmvis quilibet Christianus, ut docet *Navarrus* (10), teneatur sub reatu peccati mortalis orationem facere prò se, aut proximo suo, quotiès sibi videtur, non esse aliam rationem consequendi proximi, aut propriam salutem, quàm eam, à Deo orando; tamen talis oratio potest privatim, & ubi vis locorum fieri. Remanet ergò, quòd ad tales Orationes, quæ canonicæ non sunt, & communiter in Ecclesiâ fiunt, prout sunt Orationes mentales &c. obligantur tantùm personæ Religiosæ, quæ circà illas possunt graviter, aut leviter delinquere, prout ipsarum Regula, aut Constitutiones sub mortali, aut veniali illas iniungunt; proindè quilibet proprias leges circà hoc debet consulere.

Probatio.

SUMMARIUM.

5 *Negligentia, sivè Omissio ad aliquid faciendum, quomodò probetur.*
6 *Omissio, seù negligentia probatur indirectè.*
7 *Sacramentalis Confessio, ac Communio Paschalis, cui tempori sit alligata.*
Quomodò probetur omissio Communionis Paschalis prò Laicis.
8 *Omissio Confessionis, & Communionis, quomodò probetur inter Regulares.*
Regulares nequeunt confiteri, nisi Confessariis proprii Ordinis.

9 *Omis-*

(1) *Isai. cap. 6. ℣. 5.*
(2) *Lyran. ad Isai. 6. ℣. 5.*
(3) *Navar. in cap. Inter verba Concl. 6. nu. 324. & de Pænit. Dist. 5 in Summ. num. 28. & seqq.*
(4) *Concil. Lateranen. sub Innoc. 3. cap. 22. cap. Omnis utriusque de Pænit & remiss.*
(5) *Palud. in 4. Dist. 15. q. 5. col. 1. & 2. S. Antonin. Par. 3. Tit. 13. cap. 4. §. 4. Turrecr. in Dist. 91. Abulen. & Major. apud Nava. de orat. cap. 7. num. 1. ℣. Secundò dico.*
(6) *Navar. de Orat. cap. 7. n. 21. & ibi Turrecr. §. 1. 91. Dist. art 10*
(7) *Summ. Dian. V. Horæ Canonicæ nu. 12.*
(8) *Petr. Marchant. Resolut. Cas. 30. post Tom. 3. Tribun Sacram. edit. 3. Colon. fol. 125.*
(9) *Bull. Ord. tui. Non. Febr. 1446. in Bull. Rodric. Eug. 4. Bull. 31.*
(10) *Navarr. de Orat. cap. 3. nu. 8. & 14.*

9 *Omissio recitationis Divini Officii, quomodò probetur.*

10 *Negligentia ad orationem mentalem, probatu facilis.*

5 QUò ad probationem supradictorum delictorum, quæ in omissione, sivè negligentiâ consistunt, regula generalis est, quòd, ad probandam culpabilem negligentiam circà aliquid, duo probanda sunt, nempè, quòd quis obligatus est ad faciendum illud, & quòd illud potuit facere, & non fecit, ut argumento quorundam jurium (11) dicunt Doctores. Nàm in omni casu, qui occurrere potest, probatur quis negligens fuisse per hoc, quià non impeditus non fecit, & non est usus mediis opportunis, quibus, ad satisfaciendum propriæ obligationi, poterat uti. (12)

6 Quià verò negligentia, sivè *omissio*, quæ negatio est, non est quid formatum, quod sub aliquo sensu cadere possit, sequitur, quòd nullo modo directè probari possit per Testes, isti enim, ex vulgatis juribus, testificari directè non possunt, nisi de iis, quæ proprio sensu perceperunt. Hinc est, quòd, si Testis assereret simpliciter, & directè, aliquem fuisse negligentem in non faciendo aliquid, quod facere potuit, & tenebatur, ejus depositio esset vitiosa, pròut docet *Innocentius, Bartolus, & Ruinus*. (13) Non tollitur autem, quòd per Testes indirectè quidèm, concludenter tamen, & plenè non probetur negligentia, allegando prò ratione sui dicti, & deponendo in judicio ea, quæ cadunt sub sensu, ad quæ per intellectum, ex necessariâ consequentiâ sequitur probatio negligentiæ. Et hoc modo, si Testes à me producti contrà Cajum, qui deponerent, illum non audivisse *Missam* die Dominicâ, primâ illius mensis, in probationem hujus dicti assererent Cajum per totam noctem, præcedentem Dominicam, usque ad horam vigesimam secundam illius diei, fuisse cum Sejo, & Titio in cauponâ, vacando aleis, & vino, indirectè quidèm, sed tamen plenè probarent negligentiam Caii in audiendâ *Missâ*; ex necessariâ enim consequentiâ deducitur, quòd, si fuit in cauponâ prò toto illo tempore, in quo potest *Missa* celebrari, Cajus non potuit esse in Ecclesiâ, ubi, & quandò tantummodò *Missa* celebratur. Et advertendum est tùm prò Accusatore, tùm prò Testibus, quòd articulando, sivè deponendo super negligentiâ alicujus circà aliquod, contestandæ simul sunt circumstantiæ loci, & temporis, ut fit in probatione negativæ coarctatè, ut ex jure deducitur. (14)

7 Applicando igitur hanc doctrinam ad negligentiam in supradictis, puta, in *Omissione confessionis, ac communionis tempore Paschali*, recitationis Divini *Officii*, ac *Orationis* communis, liquet, quomodò in his tribus casibus generaliter probanda sit. Difficilior autem evadit probatio respectu *Confessionis, ac Communionis Paschalis* ex eo, quòd ista non limitatur ad diem, sed, ut habet *Diana* (15), comprehenditur à *Dominicâ Palmarum*, usquè ad *Dominicam in Albis*, & in certis locis paulò ampliùs, ità ut usquè ad Sabbatum primum, post *Dominicam Pentecostes* extendatur. Tamen facilior redditur ex hoc, quòd in omnibus ferè Diæcesibus extant Constitutiones Synodales, quòd Parochi communicantibus in Paschate dant schedulam testimonialem communionis, quam, transacto tempore, utili ad communicandum, juxtà morem Diæcesis, recuperant, & in libro adnotant nomen ejus, qui restituit, & hoc modo scitur, qui nam præceptum adimplevit, & qui nòn. Faciliter ergò videri potest, si in libro Reus prætensus reperitur adnotatus, aut non, & si non reperitur descriptus, (dùm tamen omnes alii descripti diligenter reperiuntur) non probatur quidèm concludenter illius negligentia, (talis enim probatio ex inspectione libri negativa est, & non concludit, quià potuit Parochus schedulam recuperasse, & reddentis nomen in libro non adnotasse) tamen tale indicium facit, quòd transfundit in Reum onus probandi, se communicasse. Quòd si non probat, nec itidem probare potest, quòd illo anno, in alio tempore à *Paschate* communicavit, sufficienter probata negligentia remaneret.

8 Quò autem ad Regulares faciliùs probatur *Omissio Confessionis, ac Communionis*, si quidèm isti, manentes in Conventu, confiteri Sacramentaliter nequeunt, nisi Confessariis proprii Ordinis; (16) & ex laudabili Religionum consuetudine, Clerici suis Magistris, aut Vicario, sicut & Laici juvenes confitentur, cæteri verò sibi ordinarium Confessarium seligunt, quem Superiori manifestant; ac quilibet debet quolibet determinato à Constitutionibus tempore ad *Sacramentum pœnitentiæ, ac Eucharistiæ* accedere. Facile ergò est à Confessariis, qui sunt in Conventu, discere, àn Confessiones Rei prætensi audierint; itemque per Testes probare, quòd ad *Sacram Sinaxim*, quæ simul cum cæteris accipere debet, accesserit.

9 Pari modo probari poterit negligentia Divini *Officii*, probando per Testes, quòd Reus in Choro cum Reliquis non convenerit; quòd celebraturus *Missam* percontatus est à Sacristâ, de quonam Sancto illâ die fieret Officium, ex quo apparet, illum Matutinas preces non legisse; moxque, celebratâ *Missâ* exiisse à Conventu ad negotia, in quibus occupatus fuit usquè ad noctem; & reversus ad Conventum, cœnavit, & post cœnam, usquè ultrà mediam noctem in suâ Camerâ, ludo vacavit. Et si ex depositione omnium Fratrum constaret, illum nunquàm ad Chorum ivisse cum cæteris; nunquàm visum fuisse *Officium* legere; ac ejus Breviarium in suâ Camerâ, nunquàm loco motum, imò pulvere, aut situ obsitum, ex quo concluditur à multo tempore non fuisse apertum; profectò probatum remaneret, illum prò toto illo tempore *Officium* non recitasse.

10 Negligentia verò ad orationem, probatu facillima est, dùm enim probatur per Testes, illum cum cæteris Religiosis, tempore orationis ad Ecclesiam non convenisse, probata remanet negligentia, dummodò deponatur per Testes, quòd non potuit convenire ad Ecclesiam, quìn ab ipsis visus esset, redditâ causâ concludente sui dicti.

Pœnæ.

(11) *arg. text. in l. 3. §. Si ad diem ff. de Re milit. l. Quì commeatum ff. eo. Bald. in l. Iuris ignorantia. C. Qui admitt. Felin. in cap. Si autem nu. 3. de Rescr. Io: Andræ. & Cravet. apud Mascard. Concl. 1088. num. 5.*

(12) *arg. text in cap. Licet Episcopus de Præben. in 6.*

(13) *Innoc. in cap. Cum causam de Test. Bart. in l. Qui testamento §. final. ff. de Test Ruin. Consil. 52. nu. 8. vol. 5.*

(14) *arg. cap. cum Ecclesia Sutr. de Cau. poss. & propr. l. Actor. C. de Probat. Gloss. in l. Optimam C. de Contr. & com. stipul. & in §. Si vero absunt. Auth. de Hæred. & falc.*

(15) *Summ. Dian. V. Communionis necessitas nu. 2.*

(16) *Angles in Florib. Quæst. de Confess. Art. de Ministr. ℣. Universi. Roderic. Tom. 1. Quæst. Regul. 62. art. 4. Henriq. lib. 6. de Sacram. Pœnit. cap. 6. nu. 4. apud Peyrin. de Subd. Quæst. 1. cap. 21. ℣. Dico nono.*

Pœnæ.

SVMMARIVM.

11 *Pœna omittentium Sacramentalem Confessionem, ac Communionem in Paschate.*
12 *Verbum* careat, *quid importet.*
Qui est notoriè interdictus, licèt non denunciatus, nequit sepeliri in sacro.
13 *Pœna non recitantis Horas Canonicas, quæ sit.*
14 *Regulares proprias Constitutiones observare debent.*
15 *Primum Statutum prò Minoribus de Observantia.*
16 *Secundum Statutum.*
17 *Tertium Statutum.*
18 *Quartum Statutum. Et prima dubitatio.*
19 *Omissio Confessionis, Officii, ac Orationis, licèt paternè castigetur, potest tamen juridicè puniri.*
20 *Secunda dubitatio.*
21 *Notabilitèr otiosi, qui dicantur.*
22 *Gradationes otiositatis recensentur.*
23 *Quandò contrà otiosos intret pœna Statutaria.*
24 *Tertia dubitatio.*
25 *Notabilis otiositas potest esse etiam circà spiritualia.*
26 *Quarta dubitatio.*
27 *Otiosi notabiliter, quomodò puniendi à Superiore locali, ac Provinciali.*
28 *Quinta dubitatio.*
29 *Quis dicatur notabiliter negligens circà Sacramentalem Confessionem.*
Dictio notabiliter, *quid importet.*
30 *Sexta dubitatio.*
31 *Quomodò puniendus, qui per multos menses sacramentaliter non esset confessus.*
32 *Pœna danda inconfesso, ùt præfertur.*
33 *Septima dubitatio.*
34 *Omissio Divini Officij,* aliquotiès *practicata, quandò dicatur.*
Dictio aliquandiù, *quid importet.*
Dictio aliquotiès, *quid significet.*
Quæ pœna debeatur ei, qui aliquotiès *omisit recitare Officium.*
35 *Quâ pœnâ puniendus omittens recitare Officium Divinum uno die,*
Puniendus pari pœnâ Laicus Conversus, omittens recitare Orationes in Regulâ præscriptas.
Et qui Missam non audiret in die festo.
36 *Octava dubitatio.*
37 *Statutum intelligendum de oratione mentali publicâ.*
Oratio mentalis per quantum temporis fiat in Ordine.
Oratio mentalis necessaria Viro Religioso, ad Regulæ Observantiam.
38 *Nona dubitatio.*
39 *Superior localis, quandò dicatur negligere* notabiliter *circà orationem mentalem, ut sit locus privationi Officii.*
40 *Omnes Religiosi habent majorem obligationem orandi, quàm laici.*
Religiosus, omittens orare, venialiter saltèm peccat, & quarè.
41 *Gradatio pœnarum in Subditos, omittentes orationem mentalem.*

11 Pœnæ sæcularis, sivè Clerici, sivè Laici, omittentis Cõfessionem, ac Communionem in *Paschate*, est interdictum ab ingressu Ecclesiæ, & si in hoc peccato decesserit absquè signo contritionis, est privatio Ecclesiasticæ sepulturæ, prout habet *Canon.* (17) Debet autem adverti, quòd, cùm interdictum in tali Canone sit ferendæ sententiæ, talis Censura non incurritur, nisi à Judice competente per sententiam feratur; undè citari debet Reus ad dicendum, quarè non debeat tali pœnâ plecti, supposito, quòd jàm per Testes probata remaneat concludenter negligentia. Potest autem Reus se tueri, adducendo causam, in dicto Canone expressam, puta, quòd *de consilio proprii Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus à perceptione Sacramenti Eucharistiæ duxerit abstinendum*, quòd, si hoc probet ex depositione Sacerdotis, qui ejus sacramentalem confessionem audivit, non erit locus censuræ.

12 Privatio autem sepulturæ Ecclesiasticæ, est pœna latæ sententiæ, dicit enim Canon, *Christianâ careat sepulturâ*, quod verbum *careat*, cùm sit verbum directum, importat pœnam latæ sententiæ juxtà ea, quæ alibi (18) diximus, & ità etiam post *Tiraquellum* scribit *Thesaurus*, (19) qui testatur de communi. Illud autem, quod de mente quorundam, (quos ibi citat) ipse ait, quòd, si Reus non sit nominatim interdictus, aut signa pœnitentiæ, testificata etiam per unicum Testem, dederit, sepeliri debet in sacro; quò ad primum dictum, non facilè admiserim. licèt enim talis nominatim interdictus non sit, si tamen notorium sit, ipsum dolosè, & culpabiliter negligentem circà Sacramenta fuisse, notorium ex consequenti est, ipsum in mortali decessisse, notorietas enim facti supplet sententiam Judicis, & sic non debebit in loco sacro sepeliri. Nec enim, ut opinantur nonnulli, denegatio sepulturæ Ecclesiasticæ, ità supponit interdictum, ut, si hoc latum non fuerit, non sit locus denegationi sepulturæ; una enim pœna est separata ab aliâ, & una est ferendæ, alia verò latæ sententiæ; & ex consequenti hæc locum habet, licèt illa non fuerit inflicta. Et hoc magìs patet in casu simili, nàm in quâdam Decretali (20) contrà Monachos proprietarios sancitur Excommunicatio ferendæ sententiæ, & pœna privationis sepulturæ Ecclesiasticæ, latæ sententiæ; neque tamen proprietarius repertus, ut privetur sepulturâ in sacro, requirit, quòd fuerit denunciatus excommunicatus, sed sufficit notorietas, quòd in proprietate decesserit; ità est in casu nostro.

13 Pœnæ verò non recitantis *horas Canonicas*, si talis beneficiatus sit, sivè *Officium B. M. V.*, si tantum pensionarius *Ecclesiasticus*, juxtà sancita in *Lateranensi Concilio*, (21) & in Bullâ *B. Pij V.* respectivè, est obligatio ad restituendum, prò ratâ omissionis, fructus beneficii, sivè pensionis; ac talis pœna subiri debet in conscientiâ, antè quamvis Judicis sententiam, est enim pœna conventionalis, cui se adstringit *beneficiatus*, aut *pensionarius* in adeptione beneficii, seù pensionis, vt post *Layman* observat *Thesaurus*. (22)

14 Negligentes circà supradicta, Regulares juxtà speciales propriarum Constitutionum dispositiones puniendi

Nn sunt,

(17) *Cap. Omnis utriusque de Pœnit. & remiss:*
(18) *Par. 3. Tit. Proem §. Pœnæ num. 32.*
(19) *Tiraquell. in l. Si unquam. in V. Revertatur. nu. 161. & 116. de Revoc. donat. Thes. de Pœn p. 2. V. Sacrament. c. 2. V. Nota secundo.*
(20) *text. in cap. Monachi. §. Qui verò de Stat. Monach.*
(21) *Concil. Lateran. sub Leo X sess. 9. § Statuimus. Pius V. Const. Ex primo. apud Navar. Manual. cap. 25. num. 122.*
(22) *Layman. lib. 4. Tract. de Benef. cap. 5 § Tertium. Thesaur. V. Hor. Canonic. cap. 1. in fin.*

sunt, & quilibet proprias leges consulere debet. Nos Minores de Observantia sequentia habemus Statuta.

15 1. *Qui inventi fuerint notabiliter otiosi, suffragiorum jure priventur, & gravioribus pœnis, etiam corporalibus arcendi sunt, Provincialium, & Superiorum Localium arbitratu prò negligentiæ modo, & contumaciæ ratione.* (23)

16 2. *Qui sinè causâ Confessionem sacramentalem facere, & sacram Eucharistiam sumere, vel Missam celebrare, juxtà probatam Ordinis consuetudinem, notabiliter neglexerit, in pane, & aquâ in publico refectionis loco jejunare debet, Provincialis arbitrio, vel etiam graviùs prò indevotionis modo, puniri.* (24)

17 3. *Qui Officio Divino non interfuerit, à Guardiano secundùm consuetudinem Religionis, puniri debet. Qui autem illud aliquotiès non recitasse convictus fuerit, omni suffragiorum jure triennio carere debet, & graviùs etiam puniri, Provincialis arbitratu.* (25)

18 4. *Notabiliter orationi deficientes, Guardiani Officio privandi: Subditi suffragiorum jure triennio mulctandi, ac etiam carcerandi; Superiorum arbitratu* (r). Circà quæ Statuta, prima dubitatio est, àn tales omissiones, ut potè leves, castigari possint judicialiter?

19 Respondeo, quòd, ex quo *Textus* (26) declarat, levia delicta à Superioribus localibus paternaliter tantùm puniri, nec de illis mentionem facit, dùm ex aliâ parte sancit pœnas debitas, recitatis suprà omissionibus convincitur, quòd reputari non debent inter levia, sed inter gravia, & ex consequenti punibilia per sententiam judicialem. Ex consuetudine quidèm puniuntur paternaliter tantùm à Prælato, tùm Locali, tùm Provinciali; non tollitur tamen, quin super his possit etiam judicialiter procedi. Non quidèm, quòd, si quis esset accusatus de unâ, aut omnibus his omissionibus tantùm, formari deberet processus, nàm ex quo consuetudo est, ut paternaliter corripiantur Rei de his, non est cur talis consuetudo non servetur; sed si Reus inquisitus de graviori crimine reperiretur delinquens etiam de his *omissionibus*; tùnc enim in pœnis per sententiam infligendis, posset de illis haberi ratio, & juxtà *Textus* dispositionem talia crimina vindicari.

20 Secunda dubitatio est, quinam dici possint notabiliter otiosi?

21 Respondeo, quòd, quò ad laicos Conversos habetur declaratio Statuti *Reformatorum*, (27) quod sic cantat. *Dichiaramo, li Laici esser trasgressori di questo precetto* (quod nempè habetur in Regula (28) de laborando, & ex consequenti de non essendo notabiliter otiosi) *quandò non attenderanno all'horto, alle Queste, all' infermeria, & alli altri vffici manuali del Convento, quali li saranno imposti dall'vbbidienza.* Quò ad Clericos verò, numero sequenti sic habet; *li Sacerdoti non destinati alli Studij, Prediche, ò Confessioni, siano obligati ad essercitarsi in qualche occupatione, vtile al Convento, come Sacrestia, Caneva, horto, e simili.*

22 Potest ad hæc consequenter dari gradatio otiositatis in utroque statu. Quò ad Laicos, si ægrè, aut oscitanter ille, cui commissa est cura horti, vel coquinæ, officium suum gerit, faciens per Tertiarios, aut servitorem sæcularem opera laboriosa exequi, contentus ipse spatiari per hortum, imperando aliis, quòd ipse facere debet: aut inerti otio, aut loquacitati in coquinâ indulgens, officii sui munus limitaret ad parandos absquè ullâ diligentiâ taliter, & qualiter cibos; Quò ad Sacerdotes, si Missâ festinanter celebratâ, & consuetâ psalmodiâ contentus Sacerdos somno, & ventri tantùm deditus, inertes duceret alias horas, vel girovagus per Conventum de Cellâ ad Cellam, vel Officinâ ad Officinam tanquàm musca (talem enim *S. P. Franciscus* vocare solitus erat Fratrem muscam) discurreret, quærens, quibuscum confabularetur; isti omnes dicerentur simpliciter *otiosi*, & puniendi essent à Superiore locali per flagellationes, & alia opera pœnalia, ut expresè habent in locis supracitatis Statuta *Reformata*.

23 Quò si tales otiosi nihilò meliores per has pœnas effecti, in consuetâ otiositate torpere non destiterint; & Laici quidèm prætextu infirmitatis, vel imbecillitatis virium (dum tamen ex corporis habitu cōtrarium apparet) nullum laboriosum munus exercere volunt; & Sacerdotes demandata exercitia juxtà supradata Statuta subire detrectant, dici possunt *notabiliter otiosi*; quià salutares pœnitentiæ, ob otiosam vitam sibi inflictæ, succedunt loco monitionis, quam adhibendam præscribunt Statuta *Reformata*. (29)

24 Tertia dubitatio circà idem Statutum est, An *notabiliter otiosus* possit dici tantùm, qui supradicta officia corporalia exequi negligit; àn veniat etiam ille, qui spiritualia omittit, ut qui obligatus convenire ad Chorum, ac orationem mentalem communem, hæc negligit?

25 Respondeo affirmativè, magìs enim ad studium sanctæ orationis, quàm ad laborem corporalem obligantur Fratres: in Regulâ (30) enim dicitur *laborent* (Fratres) *fideliter, & devotè, ità quòd, excluso otio, animæ inimico, sanctæ orationis, & devotionis spiritum non extinguant.* Sequitur igitur, quòd, si negligentes in labore corporali, pœnâ statutariâ sunt plectendi, à fortiori puniendi sunt, si ad orationem communem pariter negligentes sint. Et hoc firmatur sāctione *Statuti Generalis Vallisoletani*, (31) quod sic habet. *Si quis suæ salutis ità oblitus fuerit, ut sancto huic Orationis exercitio, & studio interesse, & incumbere neglexerit, singulis vicibus flagella, disciplinæ nomine, coràm Fratribus, capitulariter congregatis, sibi adhibeat. & si negligens fuerit, aut admonitus, in contumaciâ perseveraverit, suffragiorum jure triennio careat, & Carceri etiam mancipetur, Provincialis arbitratu.*

26 Quarta dubitatio est, quomodò intelligendum sit hoc Statutum, dùm ait, quòd *notabiliter otiosi* puniendi sint, *Provincialium, & Superiorum localium arbitratu, prò negligentiæ modo, & contumaciæ ratione.*

27 Respondeo, quòd in hoc Statuto includuntur duo casus, juxtà quos duo Superiores, Localis, nempè, & Provincialis, sua arbitria debent regulare in puniendo Reum negligentiæ, ut præfertur, pœnis corporalibus, & jure suffragiorum. *Modus negligentiæ* unus casus est; alius autem *ratio contumaciæ*; & ille quidèm refertur ad Superiorē Localem, alius verò ad Provincialem. Debet igitur referri membrum membro, & clausula clausulæ; ità ut *modus negligentiæ* in otioso sit punibilis, arbitrio Superioris localis, infligendo delinquenti pœnas corporales graves, aut graviores: *contumaciæ* verò *ratio* spectet, & ad Provincialē, qui privationem juris suffragiorum incutiat. Contumacia autem hìc non accipitur formaliter, & strictè, nempè prò perseverantiâ, obstinatâ in inobedientiâ, sed in latâ significatione, puta, prò perseverantiâ in delicto post adhibitam verbalem, & pœnalem etiam admonitionem, & animadversionem. Et sic concluditur, quòd, si Reus monitus, & pœnis etiam corporalibus, puta, flagellationis jeju-

(23) *Text. Tit. Applicatio. §. 5* (r) *Text. loc. cit. §. 29.*
(24) *Text. loc. cit. §. 4.* (25) *Text. loc. cit. §. 2.* (26) *Text. tit. Delictorū §. 1*
(27) *Statut. Reform. cap. 5. nu. 2.* (28) *Regul. Minor. cap. 5.*
(29) *Stat. Reform. cap. 5. num. 1.* (30) *Reg. Minor. cap. 5.*
(31) *Stat. Gen. Vallisolet. 1593. cap. 5. Tit. de Oratio. ℣. Quod si quis.*

jejuniorum &c. punitus perſeverat in priſtinâ inobedientiâ; Provincialis intrat ad eum priuandum jure ſuffragiorum.

28 Quinta dubitatio eſt circà ſecundum Statutum, ſuprà *num.* 16. & eſt, quinàm dici poſſit *notabiliter negligens circà confeſſionem ſacramentalem, & ſacram communionem*, vt locus pœnæ Statutariæ poſſit eſſe?

29 Reſpondeo, quòd dictio *notabiliter*, argumento eorum, quæ dicuntur in jure, (32) importat exceſſum in qualitàte, ſivè in quantitate, tùm continuâ, tùm diſcretâ; ut proindè dicatur homo *notabiliter pauper*; pondus *notabiliter grave*; populus *notabiliter numeroſus*. Eruitur autem ſignificatum ejus dictionis ab exigentiâ termini, cui affigitur. Cùm igitur in hoc Statuto tractetur de frequentiâ *confeſſionis*, & *communionis*, delinquens circà hæc *notabiliter* dicendus erit is, in quo erit exceſſus negligentiæ in illis frequentandis. Quantus autem numerus *omiſſionum* requiratur ad hoc, quòd dici poſſit aliquis *notabiliter negligere* confeſſionem, difficile eſt determinare. Dicerem tamen, quòd, cùm in Statutis Ordinis (33) jubeatur, quòd omnes Religioſi ſaltem bis in hebdomadâ ſacramentaliter confiteantur, ità ut octo vicibus ſingulo menſe ſit confitendum, qui bis omitteret ſacramentalem confeſſionem in eodem menſe, dici poſſet notabiliter negligens; ratio eſt, quià duæ omiſſiones ſunt quarta pars octo vicium, quibus quivis tenetur in menſe confiteri; ſicut ergò apud omnes Theologos Morales, quarta pars *horæ Canonicæ* eſt pars *notabilis*, ità ut eam omittens mortaliter peccaret, & ſi eſſet beneficiatus, prò ratâ fructuum beneficii ad reſtitutionem teneretur, ità duæ *omiſſiones* in caſu dicendæ eſſent pars notabilis, ob quam, ſic omittens dicendus eſſet *notabiliter negligens*.

30 Sexta dubitatio circà idem Statutum, eſt, àn, & quomodò eſſet puniendus ille, qui per multos menſes ſacramentaliter non eſſet confeſſus?

31 Reſpondeo, quòd ſuppoſito, quòd concludenter ſit probata *omiſſio*, ad aliorum exemplum Reus de hoc ſolo delicto judicialiter puniri poteſt, maximè accedentibus aliis adminiculis indevotionis, vitæ relaxatæ, parùm compoſitæ &c. Dixi *concludenter probato delicto*, nempè examinatis omnibus Confeſſariis Conventus, qui depoſuerint, ſe per totum illud tempus *Sacramentum pœnitentiæ* minimè Reo miniſtraſſe; nec potente Reo probare, ſe Religioſo hoſpiti (ut non rarò accidit) fuiſſe confeſſum. Ratio reſolutionis eſt, quià, quàmvis ipſe aſſerat, ſe peccato gravi per totum illud tempus oneratam non ſenſerit conſcientiam, & proindè ad Confeſſionem non fuiſſe ſub mortali obligatum; hoc tamen illius dictum admittendum non eſt; tùm quià ex parùm religioſâ ipſius vitâ contrarium præſumendum eſt; tùm quià, ſi ceſſat prò illo caſu obligatio de jure Divino, adhùc viget obligatio de jure Statutario, ob quod ſe præſentare coràm Confeſſario tenetur, & de venialibus actualibus confiteri, & in horum defectu (quod tamen vix credibile eſt, dum, ut ait Scriptura (34) *Septiès in die cadit juſtus*) de mortalibus, aut venialibus aliàs confeſſis. Proindè, cùm in Statutum commiſerit, ſtatutariâ plectendus eſt pœnâ.

32 Sed quâ? Dico, quòd ex quò Reus iſte grave ingerit ſcandalum Religioſis, maximè ſi probetur, quòd non ſolùm in eo Conventu, ſed etiam alibì, ità inconfeſſus vixerit, gravi etiam pœnâ puniendus eſt, non ſolùm per jejunia in Statuto præſcripta, ſed etiam per repetitas flagellationes, ac etiam (ſi convinceretur manſiſſe inconfeſſum per annum) per recluſionem in domo diſciplinæ. Quià tunc probatus eſſet Reus non ſolùm ordinationis ſtatutariæ, ſed etiam præcepti Eccleſiaſtici de confitendo ſaltèm ſemel in anno.

33 Septima dubitatio eſt circà tertium Statutum, datum ſuprà *num.* 17. & eſt, quem numerum importet dictio illa *aliquotiès* circà omiſſionem *recitationis Divini Officij*, ut locus ſit privationi omnis juris ſuffragiorum, aut graviori pœnæ?

34 Reſpondeo, quòd, ſicut hæc dictio *aliquandiù* ſignificat indeterminatam temporis durationem argumento eorum, quæ habentur in jure, (35) ut proindè neceſſarium ſit, quòd à Judice, juxtà exigentiam materiæ, talis duratio determinetur, ut ex jure obſervat *Albericus*, (36) & *Barboſa*; ità pariter dictio hæc *aliquotiès* importat indeterminatum numerum; & ideò in caſu, juxtà materiæ exigentiam, arbitrio Judicis committatur determinati numeri præfixio, quæ intelligentiæ legis, ſeù Statuti adaptetur. Dicerem tamen, quòd in noſtro caſu *aliquoties* importat etiam unicam omiſſionem; tùm quià omiſſio *Officij Divini* peccatum mortale eſt, quàmvis unicâ tantùm vice câ delinquatur; & ideò gravi pœnâ eſt Reus percellendus: tùm quià ſi ex Statutis (37) Generalibus Ordinis non conveniens cum cæteris ad Matutinas, punitur, prò primâ vice, recitatione publicâ, diductis brachiis, quinquiès *Pater*, & *Aue Maria*; prò ſecundâ, ultrà dictam pœnam, incutitur publica flagellatio; prò tertiâ, ſupradictis mortificationibus additur jejunium in pane, & aquâ, & ſi vlteriùs quis fuerit in hoc negligens, privatur per triennium jure ſuffragiorum, quantùmvis abſentia à Choro, ob ſomnolentiam, aut deſidiam, ſit tantùm venialis, á fortiori punienda venit negligentia in recitatione *Officii Divini*, quæ gravior eſt.

35 Dicerem ſecundò, probatum concludenter Reum de *omiſſione Officij* unius diei, nullâ juſtâ interveniente excuſatione, puniri poſſe flagellatione publicâ, ac jejunio; & hæc eſſet etiam pœnitentia levis: nàm, ſi hæc eſt pœna lata, ut dictum eſt, à Statuto ob trinam abſentiam à Matutinis, quæ tamen venialis eſt, à fortiori ferri debet prò negligentiâ mortali in recitatione *Officij*. Et hoc dicendum eſt de Laico Converſo, qui preces, ſibi à Regulâ præſcriptas, vice *horarum Canonicarum*, negligentiâ culpabili, ac mortali, omitteret. Et itidem pariter concludendum eſset de illo, qui *Miſſam*, in die feſtivo de præcepto, non audiret: nàm æquè mortaliter peccarent iſti, ſicùt non recitans *Divinum Officium*. Quòd, ſi vltrà vnam vicem probata eſt negligentia, ferenda eſset privatio triennalis juris ſuffragiorum, & ulterius etiam protrahenda, & gravior etiam pœna, (puta, privationis actuum legitimorum) incuti deberet, ſi tàm diuturna eſset negligentia, ut conuinceretur quis per menſem, & ampliùs *Officium* non recitaſse, & ſic ſacrilegè *Miſſam* celebraſse: nàm tali caſu locus evidenter eſset diſpoſitioni Statutariæ.

Nn 2 36 Octava

(32) *cap. Statutum §. Inſuper de Reſcript. in 6.*
(33) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 1. num. 3.*
(34) *Proverb. cap. 24. ℣. 16.*

(35) *text. in cap. Conſtitutus. De eo qui mitt. in poſſ. cap. Cum poſt de Elect. c. vnic. in fin. de Purg. poſt par. cap. final. de Reſt. ſpol. in 6.*
(36) *text. in l. p. §. final. ff. de Iur. delibe. Alber. Dictio. Aliquandiù l. per aliquant. Barboſ. dict. 18. num. 2.*
[37) *Stat. Gen. Ord. cap. 3. §. 1. num. 8.*

36 Octava dubitatio est circà quartum Statutum, datum suprà *num.* 18., & est, de quâ *Oratione* intelligendum sit hoc Statutum?

37 Respondeo, quòd intelligendum est de *Oratione mentali*, quæ ex præscripto Statutorum Generalium apud *Observantes* (38) per horam, apud Reformatos verò per duas, (39) quâlibet die naturali, dimidiatim fit. Circà hanc enim Statuta omnia antiqua ultrà textum Regulæ, (40) validè ad laborarunt, ut ejus exercitium, quod à *S.P.N. Francisco*, & verbis, & exemplo in sui primævâ institutione, in Religione inuectum est, iugiter conservaretur, eò quòd sarta, & tecta apud Religiosos erit Regulæ observantia, quandiù studium sanctæ Orationis mentalis inter eos conservabitur. Ut enim ad hoc intentum habent *Statuta Vallisoletana.* (41) *Nihil ad retinendam regularis vitæ disciplinam, & ad conservandum, vel instaurandum etiam pium Religionis nostræ Institutum, magis necessarium arbitramur, quàm frequens S. Orationis exercitium, quo deficiente, omnia corruant, necesse est:* & pòst pauca subdunt, *Nec sanè religioso nomine verè dignus est, qui singulis diebus sanctæ Orationis, & devotionis studio non incumbit.*

38 Nona dubitatio est, quomodò intelligatur *notabiliter* negligere Superior, ut sit locus pœnæ privationis officii; & Subditus, ut puniri posset privatione suffragiorum, aut Carcere?

39 Respondeo, quòd, ratione mali exempli, gravior est negligentia Prælati, quàm Subditi; si enim ille non assistit orationi, Subditi, ejus exemplo, ad similem negligentiam inducuntur; & si Prælatus abest, perpauci orationem frequentant. Si igitur Superior nullâ legitimâ occupatione præpeditus, ab oratione abest, & tempore, quo in Ecclesiâ orandum est, ipse per Claustrum, aut hortum otiosus vagatur, aut in confabulatione cum sæcularibus detinetur; & quod peius est, si Religiosos ab oratione fugientes vidit, & minimè corripit; & ad hæc consuetus sit, ità vix bis, aut ter in hebdomadâ visus sit, orationi cum cæteris assistere, profectò diceretur notabiliter negligens, & locus esset privationi officii.

40 Nec dicendum, talem negligentiam esse tantùm venialem, imò fortè nec venialem esse, cùm obligatio ad orationem mentalem sit solùm ex dispositione statutariâ, quæ culpam, neque venialem non importat, sed obligat solummodò ad pœnam, ut habetur ex Statutis ipsis. (42) Pœnam autem privationis Officii gravem esse, proindè non convenire in hoc casu. Respondeo enim, quòd Religiosi, ut habet *Navarrus*, (43) majorem obligationem orandi, ratione sui status habent, quàm sæculares; & maximè Mendicantes, & specialissimè Minores, qui de eleemosynis dietìm vivunt; Undè, si ratione status Clericalis, ad horas Canonicas tenentur ex justitiâ, ad alias orationes prò benefactoribus obligantur saltem ex charitate, & gratitudine ob victum, quem ab ipsis recipiunt; undè, si huic obligationi non satisfaciunt, venialiter saltem peccant. Tùm quià, ut aliàs (44) diximus, quàmvis Subditi ad observanciam Statutorum non obligentur sub culpâ, sed tantùm sub pœnâ, tamen Superiores tenentur per media conuenientia curare, ut serventur Statuta, quæ faciunt ad Regulæ observantiam, & hoc sub mortali culpâ, ut ibidem probauimus. Tùm quià, ubi habetur clara dispositio legis, pròut est in casu, non est quærendum de ratione illius, nec de ipsius rationabilitate disputandum; sed illi simpliciter obediendum.

41 Quò verò ad Subditos, aperta habetur declaratio *Statuti Vallisoletani*, quod suprà dedimus, (45) à quo desumptus fuit recitatus Textus, quæ sic cantat. *Si quis ità suæ salutis oblitus fuerit, ut sancto huic Orationis studio, & exercitio incumbere, & interesse neglexerit; singulis vicibus flagella, disciplinæ nomine coràm Fratribus, capitulariter congregatis, sibi adhibeat: Et si negligens fuerit; aut admonitus, in contumaciâ perseveraverit, suffragiorum jure, triennio, careat, & carceri etiam mancipetur, Provincialis arbitratu.* Ex quâ declaratione habetur gradatio pœnarum, quibus compescenda est negligentia Fratrum circà orationem mentalem; arbitrio autem Provincialis commissa est declaratio de negligentiâ notabili; ac pœna privationis suffragiorum triennalis; & etiam domus disciplinæ, quæ venit nomine carceris intelligenda, cùm carcer formalis non detur regulariter, nisi prò atrocioribus delictis. Nàm clausula hæc *Provincialis arbitratu*, cùm ponatur in fine dispositionis, refertur ad omnia præcedentia; cùm clausula in fine posita referatur ad omnia præcendentia, etiam onerosa, & quàmvis sint diversa negotia, ut habetur ex jure. (46)

(38) *Stat. Gen. Ord. cap. 5. §. 2. num. 1.*
(39) *Stat. Refor. cap. 3. num. 11.*
[40) *Reg. Minor. cap. 5. in fin.*
(41) *Stat. Vallisolet. cap. 5. tit. de Oratio ℣. Quapropter vt sancta.*

[42] *Stat. Ref. cap. 12. num. 4.*
(43) *Navarr. de Orat. cap. 7.*
(44) *Par. p. Tit. Delictorum. num. 16.*
(45) *Stat. Vallisolet. cap. 5. Tit. de Oratio ℣. Quod si quis.*
(46) *arg. text. in cap. Inquisitioni. Extra de Appell. Abb. in cap. Cum dilecti. num. 7. de dona. & in cap. Extirpandæ. §. Qui verò n. 18. de Præben. & dign.*

§. II.

§. II.

Blaſphemia.

SUMMARIUM.

1 *Blaſphemiæ diffinitio.*
2 *Blaſphemia propria, ac impropria.*
3 *Diviſio Blaſphemiæ quadruplex reiicitur.*
4 *Blaſphemia ſimplex, & hæreticalis, quæ.*
5 *Contumelia fieri poteſt verbis, & factis.*
Blaſphemare poteſt quis verbis, & factis.
6 *Blaſphemia poteſt eſſe etiam contrà Prælatos Eccleſiæ.*
Epiſcopalis dignitas, major Regali.
7 *Blaſphemia eſt etiam abutendo verbis Sacræ Scripturæ.*
Sacræ Scripturæ encomia.
Statuam Imperatoris conflans ad profanos uſus, eſt Reus læſæ maieſtatis.
Corrumpens edicta Prætoris, delinquit crimine majeſtatis.
8 *Blaſphemia ſimplex eſt mixti fori: hæreticalis ſpectat ad ſolos Inquiſitores.*
Laicus Iudex nequit cognoſcere de hæreſi, nec principaliter, nec ex incidenti.
Et hoc, nec in quæſtione facti, neque in quæſtione juris.
In hæreſi non ſeparatur factum à jure.
9 *Ratio, quare blaſphemia ſimplex ſit mixti fori.*
10 *Et hoc accipiendum ità de blaſphemiâ per facta, ſicut per verba.*
11 *Blaſphemia in Prælatos Eccleſiæ, poteſt eſſe ſimplex, & hæreticalis, & quommodò.*
Tyrannus quis dicatur.
12 *Abuſus Sacræ Scripturæ multiplex.*
13 *Exemplum abuſus illius ad oſtentandum ingenium.*
14 *Exemplum abuſus ad irriſionem phraſis Sac. Scripturæ.*
15 *Exemplum ejuſdem ad ſuadendam hæreſim.*
16 *Exemplum abuſus ejuſdem in facto.*
17 *In duobus primis exemplis talis abuſus eſt mixti fori.*
Quandò in omnibus prædictis exemplis debet procedere ſolus Inquiſitor.
18 *Blaſphemia hæreticalis eſt etiam ea, quæ ſonat Apoſtaſiam à fide.*
19 *Fractio ſacrarum imaginum, àn ſit crimen mixti fori.*
20 *Refelluntur argumenta, quòd tale delictum ſpectet ad Inquiſitorem.*
21 *Diſtinguitur, quandò illud crimen ſit mixti fori, & quandò non.*
22 *In crimini Blaſphemiæ leges pœnales ſunt extendendæ.*
23 *Blaſphemans ex iracundiâ, mitiùs puniendus.*
24 *Advertentiæ duæ circà blaſphemantes ex iracundiâ.*
Solitus blaſphemare ex quâvis causâ levi, puniendus eſt.
25 *Dubium circà blaſphemum ex iracundiâ in exercitio.*
26 *Aliquâ pœnâ eſt puniendus, ſi nullam emendationem procuravit.*
27 *De aliis ſpecialibus hujus criminis, remiſſivè.*
28 *Dubium circa accuſationem blaſphemorum.*
Opinio affirmantium accuſationis obligationem cuique ineſſe, quàmvis crimen nequeat probari.
29 *Auctores contrarium ſentientes, & quarè.*
30 *Conciliantur ſententiæ, diſtinguendo de Blaſphemiâ.*

1 Blaſphemia generaliter in ſe ſumpta diffinitur ab *Hugone de S.Victore* (1) hoc modo. *Blaſphemia eſt cum quâdam probroſâ irreligioſitate, & diminutione honoris divini vituperium, aut convitium.* Et quià in *Sanctis*, & maximè in *Beatiſſimâ, ſemperquè immaculatâ Mariâ Virgine* maximè elucet divina bonitas, & maximè benedicendus eſt Deus, juxtà illud, *Mirabilis Deus in Sanctis ſuis, & laudate Dominum in Sanctis eius*, ideò *blaſphemia* generaliter cenſetur omnis locutio, Deo, ac Sanctis iniurioſa, pròut firmant communiter Doctores. (2)

2 Sub hâc generalitate comprehenditur *blaſphemia* propria, & impropria. Propria quidèm eſt, quâ divinæ majeſtati derogatur, aut eius poteſtati, aut bonitati detrahitur. Impropria autèm blaſphemia eſt omne convitium in Deum, *B.Virginem*, aut *Sanctos* prolatum, ùt pòſt nonnullos (3) docet *Covaruvias.* (4)

3 Propriam autem dividunt communiter Theologi pòſt *D. Thomam*, in attributivam, derogativam, & uſurpativam, quarum decem modos tradit *Lucas de Pœnna*, (6) tamen, ut optimè advertit *Sylveſter*, (7) talis diſtinctio non eſt in diverſas ſpecies; duæ enim primæ non differunt, niſi ſecundùm affirmationem, & negationem, quæ diverſitas habitum non diſtinguit; tertia verò, dùm tribuit creaturæ, quod eſt proprium Dei, confunditur cum primâ, & ſecundâ.

4 Meliùs ergo cum *Eymerico* (8) dividi poteſt *Blaſphemia* propriè in meram, ſivè ſimplicèm, & hæreticalem, *Blaſphemia* ſimplex eſt, quæ articulis fidei non opponitur, ſed magìs charitati, reverentiæ, & cultui, ipſi debito; & iſtâ, vice honoris, & gloriæ *Deo*, ac *Beatiſſimæ Virgini*, mala imprecantur, aut contumelioſis verbis afficiuntur: quorum exempla non damus, cùm propè infinitas, & inter ſe diverſas phraſes blaſphemandi, adinvenerit humana perverſitas, à Diabolo contrà honorem Dei adiuta: imò unaquæque regio proprium blaſphemandi abuſum habeat, *Blaſphemia* autem hæreticalis eſt, quæ de directo alicui articulo fidei opponitur.

5 Cum autèm *contumelia* poſſit inferri alcui verbis, aut

(1) *Hug.de S.Vict.lib de Fruct.carn & ſpirit cap 6.*
(2) *Bart. in l.apud Labeonem §. ſi adiicitur. ff de Iniur. Alex. Conſ. 233.num. 3. lib. 6. Lazar. de Blaſph. quæſt. 7. num. 19 & ſeqq. Clar. §. Blaſphemia. init. Boſſ. Tit. Inquiſitio.n. 131.in fin. Ryn l1.Syntax.cap.1 § 1.num. 124.*
(3) *Anani.in cap.2.de Maledic.Bart.Conſ. 274.Socin. Conſ. 102.lib 1. Afflict.in Conſt.Regn.de Blaſph.col.3. Grammat.deciſ. 50. Bart. Socin.Conſ. 119.lib.4.*
(4) *Covaruui.Relect.in cap.Quamvis.de Pact.Par.1.§.7.n.11.*
(5) *D.Thom.2.2.q.13.art. 1.*
(6) *Luc.de Penn.in l.Omnes.Judices;col.2.C.de Delator.lib.10.*
(7) *Sylveſt ſumm.V.Blaſphemia n.3.*
(8) *Eymeric.Direct.Inquiſit.Par.2.Quæſt.41.n.1.& 2.*

aut factis, (9) dicuntur quippe *contumelia* à contemnendo, & potest quis alium contemnere aut verbis, aut facto; hinc est, quòd, sicùt *contumelia* verbalis, Deo, ac Sanctis illata, est *Blasphemia*, pròut dictum est; ità *contumelia*, quæ factis contrà Deum, & Sanctos factis exprimitur, ad hanc materiam reducitur, pròut esset, si quis contrà sacras Imagines expueret; aùt lapides jaceret; conspurcaret; pessum daret, &c.

6 Quià verò Superiores Ecclesiastici vicem Dei gerunt in terris, & hoc maximè *Summus Pontifex Christi Vicarius*; *Eminentissimi Cardinales*, qui sunt *Catholicæ Reipublicæ Senatores*; & *Episcopi*, quorum dignitas longè superat Regiam Excellentiam, ut aurum, comparatum plumbo, (10) hinc est, quòd contumelia, ipsorum dignitati illata, iniuriâ afficit Deum, quorum locum tenent. Proindè *Blasphemia* etiàm dici potest omne verbum iniuriosum, aùt contumeliosum contrà *Ecclesiæ Prælatos*, & maximè *Summum Pontificem*, ut docet *Sanctorus*. (11) Et hoc maximè dicente scripturâ (12); *Dijs non detrahes, & Principi populi tui non maledices*.

7 Præter hæc, aliud genus *Blasphemiæ*, saltem reductivè, est, quandò quis Sacræ Scripturæ verbis utitur vel in scurrilibus, & impudicis narrationibus; vel in facetiis, aut dicacitatibus contumeliosis, aut in satyricis, famosisquè libellis, contrà expressum Decretum *Concilij Tridentini*; (13) Ratio est, quià, cùm sacra scriptura sit verbum Dei, dux vitæ, semita justitiæ, lumen fidei, ac lucerna, quæ humanæ caliginem ignorantiæ depellit, juxtà illud Psalmi, lucerna pedibus meis verbum tuum; ipsi debetur ea reverentia, quæ Deo debetur; proindè contumeliâ afficiens Diuinam scripturam, est in Deum contumeliosus. Si enim criminis læsæ majestatis redditur Reus, qui Statuam Imperatoris consecratam conflat ad prophanos usus, ut habetur ex quodam *Digesto* (14), & crimine falsi tenetur, qui corrumpit Edicta Principis, aut Prætoris, (15) quomodò divinæ Majestatis læsæ non erit Reus, qui Sacram Scripturam, in quâ divinæ Majestatis imago describitur, & per quam æternæ ipsius voluntatis præcepta, hominibus servanda proponuntur, corrumpit?

8 Crimen *Blasphemiæ* esse mixti fori, Doctores (16) communiter scribunt. Sed Ego puto, quòd hæc conclusio, universaliter sumpta, falsa sit; quandòquidèm *Blasphemia hæreticalis* est vera *Blasphemia*, & tamen ejus cognitio privativè spectat ad Judicem Ecclesiasticum, ut Doctores (17) passim. Dicendum ergò, quòd distinguendum est de *Blasphemiâ* simplici, & de hæreticali; ista siquidèm spectat ad Ordinarios locorum, ac Inquisitores, ut ex Doctoribus, modò citatis, patet; & ratio est, quià in materiâ hæresis Judex laicus nec principaliter, nec ex incidenti potest cognoscere, ut multipliciter cavetur in jure, (18) & hoc nequè in quæstione facti, nequè in quæstione juris, ut probat *Fagnanus* (19), quià in quæstione hæresis non potest separari quæstio facti à quæstione juris, ut scripsit *Petrus Barbosa* (20) nam quæstio facti est, àn dixerit verba hæreticalia; quæstio verò juris est, àn dixerit cum scientiâ, & pertinaciâ, in quibus consistit ratio formalis hæresis.

9 Sed *Blasphemia* simplex, nempè contumeliosa in Deum locutio, absquè errore circà fidem, re verâ, est mixti fori, ut patet textualiter ex quâdam Decretali *Gregorii Noni*, (21) & optimam rationem de hoc affert *Eymericus*, (22) dicens, quòd, ex quo *Papa* voluit, quòd cognitio talis Criminis esset separata à *Blasphemiâ* hæreticali, dictam Decretalem non posuit sub titulo de *Hæreticis*, sed de *Maledicis, ac blasphemis lib.5.* innuens, quòd illa privativè ad Inquisitores spectaret; hæc autem ad Judicem Ecclesiasticum, & laicum communiter pertineret; & ità firmant communiter Doctores, quos cumulat *Raynaldus*. (23)

10 Et hoc accipi debet non tantùm de *Blasphemiâ* verbali, sed etiam de facto contumelioso contrà sacras imagines. Si enim quis ex iracundiâ, aut desperatione in rabiem actus, imaginem *Crucifixi*, aut *B.V.* percuteret, ut multotiès accidit in desperatis Aleatoribus; hoc profectò spectaret ad utrumque forum; est enim simplex contumelia facto illata Deo. Si autem animo pacato, datâ operâ, raderet, rumperet, tolleret, aut deleret sacras imagines, intraret legitima præsumptio, quòd ipse malè sentiret de fide, teneretque cum Hæreticis, sacras imagines non esse colendas; & de hoc cognoscere spectaret privativè ad Inquisitorem.

11 Pariter dici debet de *Blasphemiâ* reductivè, puta, prolatâ contrà Superiores Ecclesiasticos; aut per abusum Sacræ Scripturæ. Si enim *Blasphemia* tendit contrà Dignitatem, hoc crimen spectat ad Inquisitores; si verò contrà personam, mixti fori est. Si enim quis blasphemaret *Papam*, dicendo esse *Tirannum Episcoporum*, aut similes contumelias, de directo militantes contrà dignitatem *Papalem*; iste deberet utiquè à solo Inquisitore puniri. Ratio est, quià dicendo, *Papam* esse *Tyrannum Episcoporum*, negaret directam potestatem, datam à *Christo Petro*, ac successoribus suis; Tyrannus enim censetur, qui non legitimo jure, sed per vim, Reipublicæ dominium invadens ad privatam utilitatem, cum sævitiâ illam administrat, ut elicitur ex doctrinâ *Bartoli*, & *Cujacij*, (24) sicut etiam, si aliquod blasphemum verbum in ipsum effutiretur, per quod in *Papâ* negaretur potestas ferendi censuras; reservandi casus; largiendi indulgentias &c. si verò esset *Blasphemia* convitium, aut maledictum contrà personam, ut dicendo, simoniacum, expilatorem Ecclesiæ &c. tùnc potest à Judice Ecclesiastico, & laico indifferenter procedi.

12 Similiter abusus sacræ scripturæ potest esse multiplex, & secundùm aliam, & aliam formam, potest ad aliud, & aliud forum spectare. Siquidèm vel possunt usurpari verba scripturæ ad ostentandum acumen ingenii in re lubricâ, aut scurrili, aut proximo contumeliosâ. Vel abusus est ad irridendam simplicitatem phrasis sacræ scripturæ, aut mysterium aliquod fidei, aut Ecclesiæ institutionem. Vel abusus est ad docendum, ex verbis scripturæ perversè detor-

(9) *arg.l.1.ff de Iniur.& fam.lib.Senec. lib.de Tranquil.vit. Paul.lib.5.sent.Tit.4.*
(10) *S.Ambros.de Dignit.Sacerd.cap.2.& 3.Gregor.Nazianzen.Orat.17.cap.Solitæ.de Maior.& obed.*
(11) *Sanctor.Comment.cap.1.Stat.1.§.3.fol.m.3.*
(12) *Exod.cap.22.arg.cap.si vos 23.q.5*
(13) *Concil.Trident.seff.4.Decr.de Edit.& usu Sacr.libr.in fin.*
(14) *l.Qui statuas.ff Ad leg.Jul.Maiest.*
(15) *l.Hodie.ff Ad leg.Cornel.de fals.*
(16) *Clar.§.Blasphemia.V.Hoc crimen.Boss.tit.Inquisitio.n.131.in fin. Conciol.ad Statut.Eugub.lib.4.Rubr.20. n.1. ibi Romaguer.n.7*
(17) *Romaguer.ad stat.Eugub.lib.4.Rubr.20. nu.9.& ibi.Parexa de Instr.Edit. Tit.6.Resol.8.nu. 36.Sabell summ.divers. Tract.V. Blasphemia.n.6.Antonel.de Regim.Eccl.lib.6.cap.24.n.1.Bordo. Tom.1.cap.26.n.23.Severin.Fragos.Paserin. in cap.Vt inquisitionis de Heret.in 6.n.224.*
(18) *cap statutum c. Accusat.cap.Vt inquisitionis §.prohibemus.iunct. Glos.in V.Quoquomodo.de Hæret.in 6.*
(19) *Fagnan.in cap.Tuam nu.49.Extrà de Ord.Cognit.*
(20) *Petr.Barbos.in l.Titia.n.37.ff.solut.matr.Castropal.To.1. Tr.4. Disp.8.P.14.n.2.* (21) *cap.Statuimus.*
(22) *Eymeric.Direct.Inquisit.P.2.quæst.41 num.1.*
(23) *Raynald.Syntax.c.1.§.1.n.65 & ibi Sperel.Th.Conci.Vulp.Avend Marc.Anton.Severin.& Fragos.de Rep.Chr.p.1.l.2.disp.4.§.5.n.9.*
(24) *Bart.in l.Decernimus C.de sacr.Eccl.& in Tract.de Tirann. Cujac.lib.3.Observ.cap.19.*

detortis, errorem manifestum in fide, vel moribus. Vel tandèm est ad producendos malos effectus per sortilegia, incantationes, &c.

13 Exemplum primi est. Audivi aliquandò Nebulonem impudicum, qui dicebat scripturam sacram in illis verbis *Genesis* (25) *Adam verò cognovit uxorem suam Evam* duobus verbis, uno scilicet Hispanico, alio verò Gallico, unitis in illo verbo *cognovit* (composito ex duabus primis syllabis Hispanicè intellectis, sed Italicè pronunciatis; & tertiâ syllabâ Gallicè usurpatâ) voluisse exprimere, de quâ cognitione loquebatur. Hoc autem effutivit improbus ille ad ostentādum acumen ingenii. Obscurus fortè videbor iis, qui peritiam Hispanici, & Gallici sermonis non habent; sed satiùs duxi minus clarè, quàm minùs purè, & honestè loqui.

14 Exemplum secundi est. Pedagogus quidam, nauseans omnes alios præter *Ciceronem*, sepè mordebat, ut rusticum stylum *Moysis*, & *Prophetarum*, asserens rudem in eloquentiâ *Salomonem*, sed divinum *Tullium*; hic Amico, à se discedenti, dixit. *Cave, ne cadat aliquid de verbis tuis in terram*, volens in hoc carpere phrasim Sacr. Scripturæ, dicentis de *Samuele* (26) *Et non cecidit de omnibus verbis eius in terram*.

15 Exemplum tertii est, si quis volens suadere hanc hæresim, puta, peccata non esse confitenda Sacerdoti, sed Deo, ad obtinendam illorum remissionem, uteretur hoc versiculo Psalmi (27) *Dixi confitebor adversùm me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatē peccati mei*.

16 Exemplum quarti, si quis uteretur sacris Bibliis, aut Breviario ad sciendùm futurum effectum, (ut fuit usus apud Antiquos in carminibus *Virgilii*, fortuitò aperti, rerum futura prænoscere per *sortes*, quas *Virgilianas* vocabant) quem modum superstitiosum carpit *Augustinus*, & *Concilium Agathense* (28) damnat. Sivè si prò remediis alicujus ægritudinis, aut malum procurandum verbis sacræ Scripturæ, oretenùs pronunciatis, aut scripto mandatis, uteretur.

17 In duobus primis casibus, cognitio criminis esset mixti fori; ratio est, quià in illis nullus proditur error, nec ipsius præsumptio militat contrà fidem. Verum est, quòd in secundo casu, si adesset consuetudo irridendi, & carpendi sacram scripturam, intraret legitima præsumptio latitantis hæresis in sic irridente. *Erasmus*, qui novarum hæresum ova peperit, quæ *Lutherus*, ac *Calvinus* exclusit, totus in hoc fuit, ut iocis, facetiisque satyricis, ac scurrilibus Sacr. Scripturæ simplicitatem, ac Ecclesiasticas Ceremonias in derisionem poneret. Undè ejus exemplo docemur, mutare fidem in talibus, qui ex consuetudine, divina verba, quæ debent revereri, traducunt. Et in hoc casu cognitio spectaret privativè ad Judicem fidei; sicùt etiam in duobus ultimis casibus, in quibus animus hæreticus directè, aùt indirectè, seù interpretativè proditur.

18 Advertendum tamen est, quòd *Blasphemia* hæreticalis non est tantùm illa, quæ militat contrà articulum fidei, negando de Deo, quod habet, & ei attribuendo, quod non habet; sed etiam illa, quæ sonat Apostasiam à fide, ut scribunt *Covaruvias*, *Ròias*, & *Pegna*, (29) ut est, dicendo, *renego Deum*, *non credo in Deum*, *discredo de Deo*, *abnego fidem*, vel *Blaptismum*, vel *chrisma*, vel nego *Virginem Mariam*. De his ergò inquirere spectat ad Inquisitores privativè. Sicut enim suæ privatæ cognitionis est directa Apostasia à fide, ità ejusdem est inquisitio *Blasphemiæ*, quæ illam sonat.

19 Difficultas autem esse potest circà frangentes, aut deturpantes sacras imagines, cujus nempè fori sit tale crimen, multi enim Doctores (30) tenent hoc esse mixti fori, imò *Caballus*, (31) contendit spectare ad solum Judicem laicum. E contrà *Cæsar Carena*, (32) cui consentit *Raynaldus*, (33) vult hoc ad Judicem fidei, privativè ad laicum, spectare, tùm quià, sic violans sacras imagines, videtur fateri, eas non esse adorandas, tùm quià non potest præsumi, quòd eas deturparet, nisi crederet eas non esse colendas; tùm quià apud Græcos effractores imaginum vocantur hæretici; tùm quià duo Rei *Bononiæ*, prò tali crimine, fuerunt ab Inquisitore relaxati brachio sæculari, tùm quià ità in Hispaniâ invaluit consuetudo, quòd in hoc Crimine procedat solus Inquisitor, ut testatur *Sousa*. (34) Et huic opinioni adstipulatur etiam *Bordonus*, (35) ob recitata motiva.

20 Sed meo videri allata motiva non cogunt. Primum enim, & secundum, quæ in idem reincidunt, non concludunt. Quià non minùs esset Hæreticus, qui negaret, aut crederet, non esse observanda mandata Dei, quàm qui negat, colendas esse imagines sacras, si ergò quis præsumitur hoc negare, quià illas deturpat; pariter præsumendus erit, quòd neget præcepta Dei, qui ea non observat, & ità omne delictum ingeret præsumptionem hæresis, & sic spectabit ejus cognitio ad Inquisitores; quod est falsum. Quòd apud Græcos vocentur hæretici effractores imaginum, illi nempè, qui tenent eas non esse colendas, & proindè frangunt, concedo, & hoc est etiam apud latinos, quid tùm? ergò ex fracturâ quâvis, aut iniuriâ, factâ imagini, infertur, quòd frangens eas, censeat, non esse colendas, non sequitur. Quòd aliquotiès hoc delictum punitum sit ab Inquisitoribus, concedo, sed non valet consequentia, ergò ad ipsos solos spectat; tùm quià factum non convincit jus; tùm quià idem delictum fuit etiam punitum pluriès à Judice sæculari, ut ex *Boerio*, *Marco*, & *Angelo* recitat *Clarus* (36) & *Porrus*; & si talis argumentatio, desumpta à facto, valeret, æquè concluderet, tale crimen spectare privativè ad laicum, quod itidem falsum est. Quòd tandem talis sit consuetudo in Hispaniâ, transeat. Sed hæc non concludit jus universaliter observandum.

21 Dico igitur cohærenter ad dicta suprà *n.* 10. quòd, si quis animo pacato sacras imagines frangeret, aut deturparet: & hoc maximè, si pluriès, & cum pluribus imaginibus hoc fecisset, proculdubio suspicionem hæresis illo facto induceret; & tamen hoc etiam ex bono motivo aliquandò potuit pervenire, licèt factum malum sit, ut evenit in *S. Sereno Episcopo Massiliensi*, qui cernens populum adoratione latriæ, quasi idola, adorare imagines, ipsas confregit, quem tamen corripuit *S. Gregorius Papa*, ut habetur in quodam Canone (37). In tali casu, omni procul dubio, Causa spectaret ad Judicem fidei privativè;

(25) *Gens. cap. 4. V. 1.*
(26 *P. Reg. cap 3. V. 19.*
(27) *Psalm. 31. V. 5.*
(28) *S. August. Epist. 119. ad Ianuar. cap. Non statim. 26. q. 2. Concil. Agathen. cap. 42. cap. Aliquanti. 26. q. 5.*
(29) *Covaru Relect. in cap. Quamvis. Par. 1 § 7. V. secundò ut ad p. n 12. Roias Tract. de Haeret. Par. 2. Assert. 12. Pegna. in direct. Inquis. Par. 2. Comment. 66. V. Quoniam verò.*
(30) *Clar. q. 68. V. Imaginem. & apud eum Angel in l. Ex senatus . ff. de Sicar. Boer. Decis. 301. Marc. Decis. 509. & Afflict. Anchar. Cons. 15. Marsil. Baiard. Simanc. Farinac. Cabal. Menoch. Franc. Ric Porr. apud Raynald. Syntax. cap. p §. 1. n 69.*
(31) *Caval crim. Resolut. 91. n. 12.*
(32) *Carena. Par. 2. Tit. 7. de Blasphemia § 7. num. 41.*
(33) *Raynald. Syntax. cap. 1 § 1. n. 71.*
(34) *Sousa Aphorism. Inquisitor. lib. 2. cap 42. n. 14. & seqq.*
(35) *Bordon. Tribunal. sacr. cap. 26. num. 23.*
(36) *Clar quæst. 68. V. Imaginem. Porr. Fascicul. rer. criminal. §. Blasphemia. fol. 45.*
(37) *D. Gregor. Registr. lib. 9. Epis. 9. cap. Perlatum. de Consecr. Dist. 3.*

vativè; & quantùmuis Reus potuisset bono motivo duci, tamen, quià res in se mala est, deberet Inquisitor procedere, & Reo incumberet probare bonum motivum, quod habuit in sic faciendo. Si verò semel in unam imaginem aliquis, irâ percitus, aut rabie dementatus sic procederet; aut ob alias causas frangeret, esset causa mixti fori, prò ut diximus.

22 Speciale autem in crimine Blasphemiæ est, quòd dispositio legum, ac Statutorum, licèt pœnalis sit, & ideò strictè esset interpretanda, tamen, quià est divino honori favorabilis, & concernit publicam utilitatem, (per severam enim punitionem unius cæteri deterrentur à blasphemando) ipsa debet extendi, pròut scribit *Avendagnus*. (38)

23 Speciale itidem est secundùm nonnullos, (39) quòd à crimine *Blasphemia* iracundia non excusat; itá ut debeat non minùs Reus puniri, ac si ex iræ impetu minimè fuisset commotus. Sed hoc non admittendum censeo, resistente jure communi, (40) quo cavetur, quòd delinquentibus non ex dolo malo, non potest irrogari ordinaria pœna; & cùm accensus iracundiâ, mentem habeat perturbatam; idcòque malo dolo delinquens non sit, sequitur, quòd, cùm delinquentibus ex irâ, sint pœnæ temperandæ, ut aliàs (41) probavimus. Hoc autem ità fundatum est in naturali ratione, ut credam, non posse per leges humanas ullo modo determinari, quòd delinquens sinè dolo, & sinè culpâ, punibilis sit; aut qui delinquit ex solâ culpâ, sinè dolo, puniatur æqualiter, ac si ex dolo deliquisset. Quià pœna est delictorum coercitio, (42) proindè ubì delictum non est, non potest intrare pœna. Porrò delictum non est, si non intervenit culpa, & dolus malus, (43) ubì autem plenus usus rationis non est, nequit inveniri dolus; (44) sequitur igitur, quòd ubì est mentis halienatio, sivè perpetua, sivè ex intervallo, non potest habere locum poena; & ità quòd blasphemans ex iracundiâ, punibilis non sit, post *Hostiensem* tenent multi Doctores. (45)

24 Sed, quià doctrina hæc posset esse periculosa, siquidèm Blasphemi possent se tueri hoc brocardico, asserendo se ex irâ blasphemasse, & sic cum damno Christianæ Reipublicæ pœnas evadere, duo sunt advertenda. Primum est, quòd ira fuerit talis, & tanta, quòd mentem totaliter alienaverit, & quòd justa fuerit causa irascendi, tali casu, vera est recitata conclusio, & sic blasphemans nullâ pœnâ debet puniri, ut aliàs probavimus, (46) abest enim, tali casu & dolus, & culpa. Secundum est, quòd Reus non habeat consuetudinem blasphemandi ex causâ iniustâ; puta, si in ebrietate, aut ludo solitus esset blasphemare. Concesso enim, quòd aut ebrietas, aut ira, & desperatio, concepta in ludo, talis fuerit, quòd mentem prò tunc alienaverint, & proindè abfuerit dolus, non tamen abfuit culpa, quià sciens se in tali anfractu in *Blasphemias* erumpere, debuit à vino immoderato, & ludo abstinere, quòd, si volens se posuit in tali statu, culpa non vacat, & ità debet puniri saltem pœnâ extraordinariâ, ut firmant Doctores. (47)

25 Quid autem, si in exercitio licito ex proclivitate naturæ iracundæ dementaretur irâ, & blasphemaret; ut in consuendo sartor, cui abscinditur filus, in fingendo figulus, cui vasa franguntur &c. esset nè locus pœnæ, quantùmvis consuetudo adesset.

26 Respondeo, quòd, si Reus diligentiam adhibuit in se compescendo ab irâ, proponendo, & proposita renovando se cohibendi ab iracundiâ, in casu, quo in suo exercitio consueto, malè sibi res succedat, & ira talis sit, quæ ipsum dementet, non est locus ulli pœnæ, quandòquidèm nec dolus, nec culpa adesset. Si nullam diligentiam, se temperandi ab irâ, adhibuisset, aliqualis culpa adesset, si quidèm tenetur per bona proposita, ac actus contrarios perversam naturæ inclinationem corrigere, ut dicunt Doctores, (48) quòd, si hoc omittit, in culpâ est, & aliquâ pœnâ debet percelli.

27 Multa alia specialia habet hoc delictum, de quibus scribunt *Fab. à Monte Leone*, *Avendagno*, & remissivè ad primum *Farinacius* (49) & qui ea vult videre, prædictos adeat.

28 Dubium autem est, àn in crimine *Blasphemia* teneatur quisquis de necessitate accusare? *Bajardus* ad *Clarum*, cum quo sentit etiam *Raynaldus*, (50) dicit, quòd sic ob multa jura, quæ ibi adducuntur, & maximè per *Constitutionem* 23. §. 8. *Iulii Tertii*, in quâ omnibus iniungitur hujusmodi denunciatio. Addit *Raynaldus*, condemnationem factam ab *Alexandro Septimo* propositionis, quâ asserebatur eum, *qui non potest probare, non teneri ad denunciandum, quamvis sibi constaret evidenter aliquem esse hæreticum, & in hoc casu neque admittendam esse correctionem fraternam*, ut constat ex *Constitutione Alexandri*, (51) quod pariter intelligi debet in crimine *Blasphemiæ*.

29 Sed *Carolus Tapia*, cum *Perez*, & *Azevedo* (52) distinguunt, quòd vel aliquis potest probare delictum, vel non. Si sic, tenetur quisquis denunciare, cùm agatur de crimine læsæ majestatis divinæ. Si enim etiam inhabiles aliàs admittuntur ad accusandum Reũ de læsâ maiestate humanâ, ut disponitur in quodam *Digesto* (53), à fortiori dicendum est de divinâ. Si verò probare non potest, quià inutilis evaderet denunciatio, non tenetur denunciare.

30 Sed aliter puto distinguendum, puta, de *Blasphemiâ* hæreticali, & de merâ, sivè simplici, & hoc modo concordari possunt contrariæ sententiæ. In *Blasphemiâ* quidèm hereticali, quià inducit suspicionẽ hæresis, quilibet denunciare tenetur, quantùmvis denunciationem probare per Testes non possit, pròut disponitur in citatâ Bullâ *Alexandri*, & hoc modo procedit prima opinio. In *Blasphemiâ* autem simplici non sic, explorati enim juris est, quòd nec denunciare, nec accusare tenetur, qui non potest probare, (54) & hoc modo verum dicit secund ao pinio

(38) *Avendagn. de mand. reg. Par. 2. cap. 5. n. 2. apud Raynald. Syntax cap. 1. §. 1. num, 23.*
(39) *Covaruu. in cap. Quamvis. Par. 1. § 7. nu. 17. de Past. in 6. Simanch. Royas. apud Azevedo Recopil. lib. 8. Tit. 4. l. 1. n. 16.*
(40) *Text. in l. Absentem. §. fina. l. perspiciendum. §. Impetu. l. Aut facta §. Eventus. ff. de Pœn.*
(41) *Par. 1. Tit. Patronus. num. 107. & seqq.*
(42) *l. Aliud est fraus. ff. de Verb. sign. l. si poena. ff. de Pœn. l. 1. C. Ad leg. Iul repetud.*
(43) *l. Cum aliter. § Item illud. ff. Ad S. C. Syllan.*
(44) *arg. l. 1. §. Dolum. ff. de dolo.*
(45) *Hostien. Rubr. de Maledic. n. 5. Grammat. Ad Const. Regn. Tit. de Blasph. n. 5. Merlin. Pgnatel. Valenzol. Sanfelic. Severin. Franc. Molin. Tapia. apud Raynal. Synt. cap. 1. §. 1. n. 31.*
(46) *Par. p. Tit. Patronus. in 107.*

(47) *Ric. Variar. Resol. 275. n. 6. & 7. Par. 1. Petra ad Grammat. decis. 11. n. 9. Gratian. discept. 93. n. 96. Chartar. decis. crim. 2. n. 61. & seqq. Cabal. Resol. 296. n. 34. Raynald Synt. d. c. 1. §. 1. n. 40.*
(48) *Bonac. de leg. Disp. 3. q. 8. Pun. 3. n. 3. & ibi Suar. & alii.*
(49) *Fab. a Monteleo. Prax. arbitr. par. 4. n. 741. & seqq. Avendagn. de mand. reg. Par. 2. cap. 5. n. 2. & seqq. Farinac. Quæst, 20. n. 8.*
(50) *Baiard. ad Clar. §. Blasphemia. n. 5. & 6. Raynal. Synt. c. 1. §. 1. n. 50*
(51) *Constit. 96. Alexand. VII. Bullar. Cherub. fol. m. 137. Tom. 6.*
(52) *Carol. Tapia. de Iur. Regn. lib. 5. Tit. 18. de Blasphem. n. 11. & apud eum Perez, & Azeved.* (53) *l. Famosos. ff Ad leg. Iul. maiest.*
(53) *Text. in cap. Plerunque 2. q. 7. cap. Sacerdos. de Pænit. dist. 6. Navar. in cap. Inter verba. Concl. 6. can. 11. q. 3. Sgroi. P. 3. c. 8. n. 30.*
(54) *Text. in cap. Plerunque 2. quæ. 7. cap. Sacerdos. de Pœnit. Dist. 6. Navar. in cap. Inter verba. Concl. 6. can. 11. q. 3. Sgroi. Par. 3. cap. 8. n. 30.*

Probatio.

SVMMARIVM.

31 *Hoc crimen probatur per Testes.*
32 *Caballus opinatur sufficere Testes, qui deponant de Blasphemiâ in genere.*
33 *Confutatur opinio Caballi.*
34 *Probatur, quòd Testes debent deponere de Blasphemiâ præcisâ.*
35 *Non sufficit, quòd Testes deponant per æquipollentia.*
36 *Iudex non debet interrogare super jure, sed super facto. Reus, deponēdo cōtrà se super jure, nil probat cōtrà se.*
37 *Hæresis probari potest per Testes singulares.*
38 *Blasphemia probatur per Testes singulares. In aliquibus locis Accusator, & unus Testis idoneus probat Blasphemiam.*

31 PRobatur autem hoc delictum per Testes, sicut & alia omnia, quæ non relinquunt vestigium post se, eodem enim tempore habetur cognitio facti, & facientis, ut scripsit *Follerius*. (55) Sed difficultas est, àn Testes teneantur exprimere præcisè verba *Blasphemiæ* audita, àn verò sufficiat, quòd deponant, Cajum blasphemasse in genere; aut in specie, per verba æquipollentia?

32 Circà hoc fuit opinio *Caballi* (56), quòd, si Testes sint viri periti, & docti, optimè scientes quid sit *Blasphemiâ*, sufficiat, quòd deponant in genere; quod probari potest per *Sacram Scripturam lib. Tertio Regum*, ubi habetur, quòd duo Testes, summissi à Senioribus *Urbis Iezrael*, de mandato *Iezabel* Reginæ, accusaverunt *Nabot* de *Blasphemiâ* in Deum, & Regem, deponendo in genere, & dicentes. (57) *Benedixit Nabot Deum, & Regem*; ob quod fuit lapidatus.

33 Sed non video, quomodò ex hoc facto deduci possit conclusio *Caballi*; tùm quià Testes illi non dicuntur fuisse homines docti, sed Filii Diaboli, nempè homines ex infimâ plebe, mendaces, & perversi; tùm quià ibi agebatur de Iudicibus, corruptis à mandato iniquissimæ *Jezabelis*; undè non potest ex hoc deduci, quòd pari modo procedi possit à Iudicibus Christianis, & maximè in sacro fidei Tribunali, quod incorruptæ justitiæ, & veritati debet inniti.

34 Contrarium autem ex *Sacrâ Scripturâ* deduci potest, & maximè ex *Actibus Apostolorum*, ubi Testes accusantes, & deponentes contrà *Stephanum* accusatum de *Blasphemiâ*, deposuerunt in spacie, dicentes; (58) *Audivimus eum dicentem, quoniàm Iusus Nazarenus hic destruet locum istum, & mutabit traditiones quas tradidit nobis Moyses*. Et pariter Testes contrà *D. N. I. Christum* deposuerunt pariter in specie, dicendo. (59) *Hic dixit: Possum destruere Templum Dei, & post triduum reædificare illud*. Proindè dicendum est, quòd Testes teneantur referre verba præcisa, prolata à Reo, ad hoc, quòd Iudex illis consideratis, possit decernere, àn constet de Blasphemiâ, nec nè, pròut benè scribit *Guazzinus*; (60) & optimam ad hoc rationē adducit *Raynaldus*, (61) & est, quòd munus Testis est deponere super simplici facto, non autem judicare de illo; si autem deponeret tantum in genere, dicendo Cajum Blasfemasse, & non deponeret verba Caij præcisa, ipse judicaret de crimine, & non deponeret simpliciter de facto: ex quo, àn resultet crimen, nec nè, judicare spectat ad Judicem; sicut etiam Concilum Judeorū non judicavit Blasphemiam fuisse verba Christi. *Possunt destruere Templum* Dei &c. puòut explicat *Cornelius à Lapide*, (62) licèt illi duo falsi Testes eam, tanquàm Blasphemiam, reputassent.

35 Sequitur etiam ex hoc, quòd non sufficit, quòd Testes deponant per æquipollentia; tùm quià possunt alterare gravitatem criminis, nisi verba essent scrupolosissimè synonima; quod difficilimum est; tùm quià, in explicandâ paraphrasi, possunt Testes decipi, & sic gravare Reum. Et præcipua ratio est, (ob quam debent Testes deponere præcisa verba) quià tolleretur Reo validus modus se defendendi, probando, verba illa aut non esse Blasphema, aut non involuere suspicionem hæresis. Et hoc verum est, quantùmvis etiam Reus consiteretur in genere se blasphemasse, non autem diceret præcisè verba prolata.

36 Ratio est, quià tùm Testes, tùm Reus debent super nudo facto proferre depositionem, & confessionem; & ad solum Judicem spectat judicare de jure, resultante ex illo facto. Proindè, sicut Judex non debet interrogare Testes, aut Reum super jure, sed tantùm super facto, ut aliàs (63) docuimus, ità non debet ab ijsdem acceptare responsiones, quæ concernant jus, & factum. Proindè Reus, qui confitetur delictum per verbum, quod sonet jus, ut dicendo *venenavi, occidi, blasphemavi* &c. non probat contrà se, ut scribit *Chartarius*, (64) sed debet dicere *propinavi talem potionem; percussi gladio in tali parte corporis; protuli talia verba*; ad Judicē autem spectat nosse, si ex tali potione; percussione; prolatione constet de morte illatâ, aut *Blasphemiâ* prolatâ, nec nè. Et ex solâ confessione Rei de delicto, non potest ipse damnari, nisi ex probatione facti constet Judici de jure, in quo fundatur delictum, ut textualiter habetur in quodā *Digesto*. (65)

37 Dubium autem est, àn sufficiat probare hoc crimen per Testes singulares? Respondeo, quòd variæ circà hoc sunt Doctorum sententiæ, nōnulli enim (66) volunt, quòd Testes singulares, singularitate diversificativâ, non probent ad pœnam ordinariam, sed ad plùs extraordinariam. Alii (67) tenent, quòd ad probandum crimen in genere, ut potè, quòd aliquis sit Hæreticus, Testes hujusmodi probent, etiam ad pęnam ordinariam. Aliàs (68) probavimus, quòd per Testes singulares probetur tùm crimē in genere, tùm idē in specie, quandò nempè agitur de facto iterabili. Et de facto magnum robur habent rationes *Simanchæ*, (69) qui idem tenet, & est, quòd diversitas Testium in accidentalibus, pròut sunt tempus, locus, & persona, in delictis non inducit in illis singularitatem; ideò concludenter probant; periculosissimumque esset, quòd Hæreticus sua falsa dogmata singillatìm, & secretò ad perversionē pluribus manifestaret

(55) *Foller. Pract. crim. V. Capiat. informat. num. 13.*
(56) *Cabal. Resol. crimin. 180. n 7.*
(57) *Lib. 3. Reg. cap. 21. ℣. 13.*
(58) *Act. cap. 6. ℣. 14.*
(59) *Matthæ. cap. 26. ℣. 61.*
(60) *Guazzin. Defen. 4. cap. 3. n. 7.*
(61) *Syntax. cap. p. §. 1 num 54.*

(62) *Cornel. a Lapid. in Matthæ. cap. 26. ℣. 61. §. Sensum pariter. in fin.*
(63) *Par. p. Tit. Reus. num. 20.*
(64) *Chartar. de Inter. reo. lib. 2. cap. 2. num. 19.*
(65) *Text in L. p. §. Divus Severus. ff. de Quæstion.*
(66) *Eymeric. Direct. Inquis. Par. 3. q. 72. ubi Pegn. Comment. 121. per tot. Carenam. Par. 2. Tit. 7. de Blasph. §. 5. nu. 27. Dian. Par. 4. Tr. 7. Resol. 31.*
(67) *Butrigar. in l. Ariani. Salycet. in l. Quicunque. C. de Hæret. Bald. in l. Actor. C. de Probat. Anani. in cap. 1. n. 7. de Hæret. Alexand. Calcan. Clar. Port. Zanchin. Cravet. & alii apud Pegn. Comment. 121. V. Ergo quantum. Part. 3.*
(68) *Par. p. Tit. Testes. n. 42. & seqq. & Tit. Tortura. n. 71. & seqq. & Tit. Probatio n. 5.*
(69) *Simanch. Cathol. Instit. Tit. 64. n. 75. & 76.*

festaret, & nequiret de hæresi convinci ex hoc, quòd omnes illi essent Testes singulares; & in sententiâ contrariâ non posset unquàm puniri Confessarius sollicitans, cùm impossibile sit de tali crimine alios Testes dari, quàm singulares; & ideò, quandò delictum est iterabile, posse concludenter per Testes singulares probari, ultrà *Simãcham* (qui prò se citat *D. Thomam*, & *Bartolum*) tenuerunt *Salycetus*, *Albertinus*, & *Brunus*, (70) cum quibus teneo.

38 Eo cohærenter ergò ad hæc, dicendum est, quòd etiam *Blasphemia*, maximè hæreticalis, attentâ maximâ criminis atrocitate, concludenter probetur, quandò nempè eadem per verba præcisa replicatur. Siquidèm tempus, locus, persona, ubi, & coràm quibus est prolata, sunt merè accidentalia crimini. Et re verâ incapibile est, quòd Testes singulares, deponentes de diversis indiciis, tendentibus ad unum crimen, (qui dicuntur singulares adminiculativè, seù cumulativè) probent delictũ, in sententiâ omnium Doctorum receptâ; & non debeant probare perversum habitum blasphemandi Testes singulares, qui deponunt de variis actis, dependentibus, & ordinatis ad illum habitum concludendum. Et hoc firmissimè tenendum est, quandò Testes singulares sunt plures, quàm duo, & sunt viri graves, fidei incorruptæ, & non patiantur exceptionem; tùnc enim concludenter probari delictum docent plures, insignesquè Doctores. (71) Et in multis Statutis Italiæ, favore divini honoris sancitur, quòd in hoc delicto credatur Accusatori juranti; & uni Testi idoneo, ut videre est in *Bannimentis Bononiæ*, & *Statutis Eugubii*, (72) quod magis est, quàm quòd pluribus Testibus singularibus fides adhibeatur.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

39 *Pœna Blaspemi de jure Divino, & Cæsareo antiquo est mors.*
Antiquæ pœnæ obsoleverunt: de jure novo, quæ.
40 *Pœna de jure Canonico veteri prò Laicis, & Clericis.*
41 *Pœna lata in Concilio Lateranensi sub Leone Decimo*
42 *Pœna prædictæ moderata ex post prò Laicis.*
Prò Cllericis manent pœnæ Concilij Lateranensis.
43 *Dubiũ, àn aggravandæ sint dictæ pœnæ ob consuetudinem.*
Quis Blasphemus consuetudinarius, & quis relapsus.
Ex consuetudine delinquendi, pœna augenda, arbitrio Iudicis.
44 *Plures actus, quàm tres requiruntur ad faciendum Blasphemum consuetudinarium.*
Quot requirantur; variæ sententiæ: sed arbitrio Iudicis comissa est decisio.
45 *Blaspemia apud Minores de Observantiâ est casus reservatus, & quæ & qualis.*
46 *Pœna Blasphemi in Ordine Minorum de Observantiâ.*
47 *Prò aliis criminibus, quæ reducuntur ad Blasphemiam. Statutum primum.*
48 *Statutum secundum.*
49 *Statutum tertium.*
50 *Statutum quartum.*
51 *Statuum quintum.*
52 *Statutum sextum.*
53 *Repetitur distinctio, data suprà nu. 11.*
54 *Quis dicatur aperire os Blasphemum contrà Papam.*
S. P. Franciscus, primus Patriarcharũ, vovit obedientiam Romanæ Ecclesiæ.
Papa est Pater specialis Fratrum Minorum.
55 *Constitutiones Papales ità venerandæ, ut persona Papæ.*
Iudex, indicans contrà leges Imperiales, tenetur de læsâ Maistate.
Quid Decretum, Constitutio, & Sanctio, remissivè.
56 *Ad incurrendum crimen Blasphemiæ contrà Papam, requiritur deliberatio.*
57 *Locutio contumeliosa contrà Papam, potest esse contrà ejus personam, aut dignitatem.*
Si est contrà dignitatem, Reus denunciandus Inquisitori.
Si contrà personam, procedit Prælatus Regularis.
58 *Dignitas Cardinalium reductivè spectat ad fidem.*
Diversitas delicti in blasphemante dignitatem, aut personam Cardinalium.
59 *Episcoporum dignitas, quanta remissivè.*
Blasphemans dignitatem Episcopi puniendus ab inquisitore.
60 *Prælati, de quibus loquitur Statutum, qui intelligantur.*
61 *Quæ requirantur, ut obloquens de Episcopis, aut Prælatis, subeat pœnas Statuti.*
62 *Delictum obloquentis de Episcopis, & Prælatis, differt à crimine Predicatoris, loquentis contrà eos.*
63 *Præstanda à Iudice Nostro, in punitione obloquentis de Episcopis &c.*
64 *Crescit offensa, ut crescit dignitas personæ offensæ.*
65 *Conciliatur Textus cum Statutis.*
Clausula, posita in fine, refertur ad omnia præcedentia, si non subest ratio diversitatis.
66 *Explanatur dubium ex Vallisoletanis.*
67 *Pœnis abutentium verbis Sacræ Scripturæ, quandò locus sit.*
68 *Usus prophanus quis dicatur.*
69 *Abusus prophanus verborum Sacræ Scripturæ, quandò accidat.*
70 *Obscæna verba, quàm malè sonent ex ore Religiosi.*
71 *Quid requiratur ad punitionem Statutariam loquentis obscæna verba.*
72 *Carcer in hoc Statuto qualis intelligatur.*
73 *Quandò dandus sit carcer formalis loquenti obscenitates.*
74 *Convicium quid sit, & quotuplex.*
75 *Advocati patrocinando non debent conviciari.*
76 *Convicium à contumeliâ quomodò differat.*
77 *Improperium, aut improperari quid significet.*
78 *Ad quid tenetur improperans delictum falsum.*
79 *Quomodò intelligatur improperium, iactatum in Prælatum, & quomodò puniatur.*
80 *Pœna improperantis non Prælato crimen non notorium.*

81 Pœna

---

(70) *Salycet. in l. Testium. n. 16. C. de Test. Albertin. de Agnoscens. Assert. q. 34. num. 12. Conrad. Brun. de Hæret. cap. 9. propè fin. apud Pegn. 3. Par. comm. 121. V. Et Albertinus.*

(71) *Simanc. Cathol. Inst. Tit. 64. n. 77. Caccialup. in l. Admonendi. col. 39. V. Patet. igitur. ff. de Jureju. ubi Paul. de Cast. Francis. Brun. Tr. de Indic. Par. 1. q. 2. n. 6. Socin. Cons. 262. lib. 2. Hippol. Marsili. singul. 114. & in l. 1. §. Ad quæstionem. ff. de quæst. Tiraq. de Pæn. temper. Cau. 51. n. 105. apud Pegn. 3. Par. comm. 121. V. Et quæ hactenus.*

(72) *Banniment. Bonon. cap. 1. Stat. Eugub. lib. 4. Rubric. 20.*

81 *Pęna improperantis crimen, jam punitum.*
82 *An Prælatus convitians, aut improperans Subdito, aliquâ pœnâ teneatur.*
83 *Prælatus ad correctionem poteſt aliquod verbum contumelioſam dicere ſubdito.*
Hoc tamen debet eſſe ex charitate.
84 *Si verbum contumelioſum non facit ad correctionem, redditur injurioſum.*
85 *Prælatus convitians ſubditum, puniri debet, & quâ pœnâ.*

39 POena autem blaſphemantium, de jure divino eſt lapidatio, juxtà vetus teſtamentum, (73) ubi dicitur; *Qui blaſphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo.* De jure item Cęſareo, mors eſt, ut ſancitur in quâdam *Novellâ*, (74) ſed, refrigeſcente zelo Religionis, & cultus Dei, & invalente injuſtitiâ, leges iſtæ jam deſueverunt, pròut poſt multos docet *Clarus*, (75) qui dicit, Judices in hoc graviter peccare connivendo ad tantam injuriam, Deo illatam; Chriſtianamquè Rempublicam circà hoc magnâ indigere reformatione. Proindè de jure municipali regionum, aliæ pęne contrà Blaſphemos ſunt ſancitæ, & juxtà gravitatem criminis majorem, aut minorem, adhibentur quaſſationes funis, Triremes, perforatio, aut amputatio linguæ, & etiàm quandòque ſuſpendium; ut recitat ibidem *Clarus*.

40 De jure autem Eccleſiaſtico antiquo, pęna Laici Blaſphemi erat excommunicatio, & publica pęnitentia præ foribus Eccleſiæ; jejunia, & pœna pecuniaria, pròut conſtat ex duobus Capitulis. (76) Pęna verò Clerici erat depoſitio, ut ſcribit *Covarruvias* (77), ex primo Capitulo citata; quod tamen debet intelligi, ſi Clericus conſuetus ſit blaſphemare, & in hoc non ſe corrigat, ut ex *Hoſtienſi*, & *Alexandro* (78) ibidem ſcribit.

41 *Concilium* autem *Lateranenſe* quintum, (79) pròut etiam ſanxit *Leo Decimus*, (80) ſtatuit pęnas prò foro interno, ac externo. Prò primo injunxit graves pęnas, arbitrio Confeſſarii imponendas antè abſolutionem. Prò ſecundo, blaſphemanti *Deum Chriſtum, aut B.V.* ſi laicus ſit, & convictus, & publicam juriſdictionem gerat, primâ vice, privetur portione per tres menſes; ſecundâ, per alios tres; tertiâ, privetur Officio. Si Clericus, aut Sacerdos, primâ vice, privetur fructibus unius anni; ſecundâ, privetur Beneficiis; tertiâ, fit inhabilis ad ea, & hæc conferri poſſunt. Si Laicus nobilis, primâ vice, mulctandus eſt in 25. ducatis; ſecundâ, 50; tertiâ, privandus nobilitate. Si ſit plebejus, primâ vice, carceretur; ſecundâ, cum mitrâ infami antè fores Eccleſiæ per diem integrum ponatur; tertiâ ad perpetuos Carceres, aut Triremes damnetur. Blaſphemantes autem Sanctos, ſtatuit mitiùs puniri.

42 Predictam autem diſpoſitionem Lateranenſis Concilii moderavit *Julius Tertius* (81) per ſuam Conſtitutionem *In multis*; ſed etiam hanc modificavit *B. Pius V.* (82) & ſtatuit, quòd blaſphemans nomen Jeſu, vel *B.M.* primâ vice, condemnetur in ducatis 25. ſecundâ vice, duplicetur pęna; tertiâ, ſolvat centum ducatos, & exilietur. Si plebejus ſit, & ſolvere non poſſit, primâ vice, manibus religatis poſt terga ſtet antè fores Eccleſię; ſecundâ, flagelletur; tertiâ, ei lingua perforetur; & huic poſtremę Conſtitutioni ſtandum eſt, ſed advertendum eſt, quòd, cùm nec *Julius*, nec *B. Pius* aliquid circà Clericos in Conſtitutionibus ſuis ſtatuerint, ſed ſolùm circà Laicos; manet contrà Clericos, ac Sacerdotes in toto ſuo robore recitata diſpoſitio *Concilii Lateranenſis*.

43 Sed difficultas eſt, an pęnę ſint aggravandæ ex conſuetudine Blaſphemandi; & quot actus requirantur ad hoc, quòd aliquis poſſit dici Blaſphemus conſuetudinarius.

Reſpondeo, quòd diſtinguendum eſt de Blaſphemo recidivo, & conſuetudinario. Recidivus enim dicitur, qui denuò committit crimen, de quo aliàs punitus fuit, qui etiam vocatur *relapſus*. (83) Conſuetudinarius verò eſt, qui pluriès unum, & idem delictum commiſit, licèt de eo non fuerit inquiſitus, aut damnatus. Quantùm ad relapſum, jam ſunt pęnę ſtatutæ contrà Blaſphemos, quas recitavimus. Sed quò ad conſuetudinarium, arbitrio Judicis ſunt commiſſę. Conſuetudo quidèm delinquendi, ſicut aggravat delictum, debet etiam aggravare pęnas, ſecundùm Doctores (84.) Undè committens tria furta, dicitur conſuetus furari, & latro famoſus, qui ſuſpendio necari debet, pròut ſcribit *Clarus*, (85) qui teſtatur de communi.

44 In hoc crimine autem *Blaſfemiæ*, tres actus juxtà Doctores non ſufficiunt ad faciendum aliquem Blaſphemum conſuetudinarium, ſed requiruntur plures. (86) Ratio eſſe poteſt ex facilitate, quâ hoc poteſt committi, quæ non cadit in furto. *Lazarius* determinat requiri quinque actus interpolatos loco, & tempore: *Zanardus* (pròut eos refert *Carena*) (87) vult debere eſſe decem actus in uno anno, ut quis poſſit dici conſuetus blaſphemare. Sed *Menochius* (88) concludit eſſe arbitrarium Judici de hoc determinare; & iſta eſt vera, & æqua ſententia. Debent autem actus eſſe diſcreti, & diſcontinuati moraliter loco, & tempore, licèt enim quis viginti *Blaſphemias* in aliquo caſu protuliſſet, non tamen dicendus eſſet ex illis conſuetus blaſphemare; nec major ſibi pęna deberetur, quàm ſi ſemel tantùm blaſphemaſſet, ut ſcribit *Romaguera* (89) poſt *Faria*.

45 Quantùm ad pęnas Regulariū, inſpiciendæ ſunt peculiares Ordinum Conſtitutiones. Prò Nobis autem Minoribus in ordine ad *Blaſphemiam* propriè, ſivè hæreticalem, ſivè ſimplicem, nulla eſt pęna taxata, ſed eſt tantùm caſus reſervatus, (ut patet ex Statutis *Valliſoletanis*, (90) & Generalibus Ordinis) reſpectu *Blaſphemiæ in Deum, D. N. I. C. & B. Virginem*, non verò reſpectu alio-

(73) *Levit. cap. 24. ℣. 16.*
(74) *Authent. Ut non lux cont. naturam. ꝟ. Final. Collat. 6.*
(75) *Clar. ꝟ. Blasphemia. ℣. Sed quæro. & ibi Luc. de Penn. Bald. Aug. ad Angel. Nun. Conrad. Gramat. Zaſi. Pellon.*
(76) *cap. Si quis per capillum. 22. q. 1. cap. ſtatuimus. de Maled.*
(77) *Covaru. in cap. Quamvis. P. p. ꝟ. 7. ℣. Sed quia p. n. 20. de Pact. in 6.*
(78) *Hoſtien. Summ. Rubric. de Maled. ꝟ. Blaſphemantes. ℣. Gravior etiam. Alex. Conſil. 72. col. 4. lib. 1.*
(79) *Concil. Lateran. ſub Leo. X. Seſſ. 9. Bull. de Refor. cap. 3.*
(80) *Leo. X. Conſt. 7. Supernæ. ꝟ. 33. Bullar. Cherub. Tom. 1.*
(81) *Iul. III. Conſt. 23. In multis. Bullar. Cherub. Tom. 2.*
(82) *B. Pius V. Conſt. 5. Cum primum. Bull. Cherub. Tom. 2.*
(83) *cap. Accuſatus §. 1. & 2. de Hæret. lib 6.*
(84) *Bart. & Alexand. in l. Scire debes. C. de Superexact. lib. 10. Brun. Conſ. crim. diverſ. 115. n. 15. Tom. 2. in fol. Farinac. quæſt. 20. n. 43.*
(85) *Clar. ꝟ. Furtum. ℣. Scias tamen.*
(86) *Farinac. q. 20. n. 4. Cala. de mod. artic. in Gloſſ. magn. n. 789. Coler. Deciſ. 172. n. 1. Merlin. Pignatel. Diſcep. q. 7. n. 10. & ſeqq. Severin. ad Sanfelic. Deciſ. 369. ℣. ſunt quiddam apud Raynald. Syntax. cap. 1. ꝟ. 1. num. 18.*
(87) *Carena. Par. 2. Tit. 7. ꝟ. 5. n. 22. & ſeqq.*
(88) *Menoch. de Arbitr. Judic. Caſ. 375.*
(89) *Romaguer. ad Stat. Eugub. lib. 4. Rubr. 20. num. 11. & ibi Faria ad Covar. lib. 2. cap. 10. n. 93.*
(90) *Stat. Valliſolet. cap. 7. ſtat. Gen. Ord. cap. 7. ꝟ. 3. num. 1.*

aliorum Sanctorum; & ad incurrendam hanc reservationem non requiritur in Blasphemante consuetudo, vitium, aut facti notorietas, ut benè *Sanctorus* (91) scribit; quià *Fratres Minores*, quos Deus in Ecclesiam induxit, ut ejus Sanctum nomen laudarent, non debent censeri cum sæcularibus in hoc crimine; quod in ipsis ex status perfectione, ad quam obligantur, gravius evadit, proindè si ad incurrendam reservationem in cæteris requiritur publicitas, seù consuetudo *Blasphemiæ*, in *Fratre Minore* sufficere debet sola, & simplex prolatio.

46 In facti ergò contingentiâ debet inter Nos *Blasphemia* puniri pœnis, inflictis à jure communi. Sed hoc requirit in Clerico consuetudinem, ut dictum suprà *num.* 39. Quià ergò pœnâ puniendus est Blasphemus inter Nos, qui tamen consuetudinem sic delinquendi non habet? Censerem puniendum esse ad minus pœnâ Carceris per quatuor menses. Quià, cùm Blasphemantes, sivè obloquentes de *Summo Pontifice*, trimestri Carceri macerentur, ut infrà dicemus, æquum est, quòd crescat pœna; sicut in Blasphemante Deum crescit gravitas criminis præ Blasphemante *Papam*. Si autem *Blasphemia* esset hæreticalis, à solo Inquisitore punienda esset. Vndè Judices nostri solam *Blasphemiam* simplicem punire possunt.

47 Prò cæteris verò criminibus, qui ad *Blasphemiam* reducuntur, sequentia habemus Statuta. Primò. *Si quis fratrum ore Blasphemo, aut impudenter, vel minùs reverenter de Personâ Summi Pontificis, vel summâ ejus dignitate, & majestate, in terris supremâ; vel de Apostolicis Constitutionibus, Decretis, aut Sanctionibus obloqui temerè auserit; & de eo legitimè constiterit: trimestri* (& non semestri, ut perperàm dicunt Sambucana) *Carceris pœnâ, vel aliâ graviori etiam, Superiorum arbitratu, omninò puniatur* (92) *de Summo Pontifice, Maximo Christi in terris Vicario, deque illius Dignitate, ac Decretis, & Constitutionibus, qui impudenter, vel minùs, quàm decet reverenter obloqui ausus fuerit, trimestris Carceris pœnâ, vel graviori etiam puniendus est juxtà delicti mensuram*. Ità Textus (a)

48 Secundò. *Quicunque de S. R. E. Cardinalibus, aut eorum Dignitate, vel personâ, in genere, vel in specie, & præsertim de Eminentiss. Protectore, impudenter, vel temere ora laxaverit, Carceribus mancipetur; vel graviùs etiam prò gravitate delicti puniatur, Superiorum arbitratu.* (93) *Impudenter obloquentes de Eminentissimis Protectore, & S. R. E. Cardinalibus, deque Reverendissimis Ecclesiarum Prælatis, cum scandalo. Carceribus sunt mancipandi, vel graviùs etiam, prò oblocutionis excessu, puniendi; Superiorum arbitratu.* Ità Textus noster (b)

49 Tertiò. *Qui de Episcopis, & aliis Ecclesiarum Prælatis oblocutus fuerit; ità ut populo scandalum sit; is, arbitrio Superioris, graviter arceatur, prò gravitate delicti.* (94)

50 Quartò. *Qui Sacræ Scripturæ sensum, vel verba in prophanos usus detorserit; eisque in familiaribus colloquiis usus fuerit; voce activâ, & passivâ triennio privandus erit, & menstruo Carceri mancipandus.* (95)

51 Quintò. *Obscæna verba coràm aliis eum scandalo proferens, si graviter monitus, se non correxerit, in eum animadvertatur prò qualitate delicti; etiam cum pœnâ Carceris; aut graviori, Superiorum arbitratu* (g) *quousque resipiscat, ut cæteri timorem habeant.*

52 Sextò. *Qui in Prælatum improperii, & convicii verba protulerit, genuflexus in publico, debet pane, & aquâ jejunare, ac omni suffragiorum jure, biennio carere.* (u)

53 Circà primum Statutum, notanda est primò distinctio, quam dedimus suprà *num.* 11. puta, de Blasphemante dignitatem Summi Pontificis; aut de Blasphemante illius personam. Pariterquè distinguendum est de *Blasphemiâ* simplicis irreverentiæ circà dignitatem *Papalem*, & de *Blasphemiâ* hæreticali circà eandem; ut si quis diceret, *Papam non esse primum, & universale caput Ecclesiæ militantis*. Et secundùm datas divisiones, exponendum est Statutum.

54 Notandum ergò primò, quòd *os Blasphemum* contrà dignitatem *Summi Pontificis* dicitur *aperire*, qui de illâ malè loquitur; & hoc *impudenter*, puta, nullâ habitâ ratione proprii honoris; pròut benè explicat *Sanctorus*. (96) Proprius autem honor, & magna dignitas *Fratris Minoris*, est, quòd ipsius mater Religio in obedientiâ *Ecclesiæ Romanæ* sit primogenita; *Seraphicus* enim *Pater Franciscus*, ut notat *D. Bonaventura* (97), primus Patriarcharum fuit, qui in Regulâ suâ speciale votum obedientiæ ergà *Romanam Ecclesiam* emiserit. Proindè *Pontifex Romanus*, qui *Pater est omnium*, *est Fratrum Minorum nihilominùs specialis*, ut textualiter habet Canon (98). Dum ergò *Frater Minor*, dignitatis specialis hujus filiationis oblitus, contrà *Apostolicum Patrem* linguam acuit, *impudenter* dicitur procedere.

55 Notandum secundò; quòd in hoc Statuto, eâdem pœnâ percelluntur obloquentes de Constitutionibus, Sanctionibus, ac Decretis, sicut, qui malè loquuntur de personâ, ac dignitate *Domini Apostolici*; & hoc quidèm de jure; nàm Constitutiones Apostolicæ, quandò constat, eas fuisse legitimè emanatas, debent cum reverentiâ recipi, eo modo, quo honorandus, & recipiendus est Pontifex ipse. Sicùt enim Statua Principis, ex eo quòd repræsentat figuram corpoream Principis, reverenda est, & qui ergà Statuam illius irreverenter se habet, committit crimen læsæ Majestatis, ut dicitur in jure (99), ità dicendum est de Edictis, Rescriptis, Sanctionibus, seù Constitutionibus Principis, quæ sunt imagines, in quibus repræsentatur mens, seù voluntas ejusdem Principis. Proindè de antiquo jure fuit, ut deducitur ex quâdam lege *Codicis Iustiniani*, (100) quòd Judex non deferens legibus imperialibus, sed judicans contrà eas, poterat accusari de crimine læsæ majestatis; quam tamen praxim, rescripto suo sustulit *Imperator Alexander Severus*, ut ex citatâ lege apparet. Quid autem importet *Decretum*, *Constitutio*, & *Sanctio*, aliàs (101) diximus.

56 Notandum tertiò, quòd, ad incurrendam pœnam hujus legis statutariæ, requiritur, quòd Reus scienter, advertenter, & deliberatè; & ex contemptu potestatis Pontificiæ, delinquat; ità ut mortaliter peccet; aliter non est locus tali pœnæ, pròut ex illius duabus notabilibus dictionibus, nempè *temerè*, & *auserit*, pluribus doctè cumulatis, probat *Sanctorus*. (102) Itemquè oportet, quòd crimen

(91] *Sanctor. Commentar. cap 7. Stat. 5. Cas. 1. ℣. Ad incidendum fol. m. 396.*
(92) *Stat. Vallisolet. cap. 1. Tit. de Obedientia Orb. Seraph. T. 3. fol. 413. Pract. Crim. Tit. Applicatio §. 56.*
(a) *Text. Tit. Applicatio §. 55.*
(93) *Stat. Vallisolet. loc. cit. ℣. Quià vero Orb. Seraph. loc. cit.*
(b) *Text. Tit. Applicatio §. 23.*
(94) *Stat. Vallisolet. loc. cit. ℣. Qui de Episcopis.*
(95) *Pract. crim. Tit. Applicatio §. 3.*
(g) *Pract. Crimin. Tit. Applicatio §. 6.*
(u] *Pract. Crim. Tit. Applicatio §. 9.*
(96) *Sanctor. Comment cap. 1. Stat. 1. §. 4. in fin.*
(97) *S. Bonavent. Exposit. in Reg. Minor. cap. 5.*
[98] *Cap. exiit. §. Ad hæc de Verb signif. lib. 6.*
(99) *l. Qui Statuas ff. Ad leg. Iul. majest.*
(100) *arg. l. p. C. Ad leg. Iul. majest.*
(101) *Par. P. Tit. Canones nu. 1. & seqq.*
(102) *Sanctor. Comment. cap. 1. Stat. 1. §. 9. 10. & 11 fol. m. 3.*

men judicialiter probatum sit concludenter per Testes, aut Rei legitimam confessionem; hoc enim importat clausula illa, & *de eo legitimè constiterit*, ut ibidem probat *Sanctorus*.

57 Notandum quartò, quòd contumeliosa, ac blasphema locutio contrà *Summi Pontificis* personam, seù Constitutiones potest concernere ejus dignitatem, & potestatem; aut tantùmmodò honorem, obedientiam, seù reverentiam. Primo modo, ut si quis impiè diceret. *Non æstimo Papam, & ejus Papatum, quantùm soleam mei calepodij; ipse enim non est me major; sed est homo ordinarius, sicut ego. Hæc Bulla, ab eo lata, nulla est, nec ipse habet authoritatem majorem leges condendi, quàm Plebanus Arlottus*. In hoc casu blasphemia esset hæreticalis, & deberet Reus denunciari Inquisitoribus; nec ullo modo posset Iudex Regularis se immiscere; aliter incurreret Excommunicationem, Papæ reservatam, privationem, & inhabilitationem ad Officia, juxtà Bullam (104) *Pauli V.* Ratio est, quià talis locutio est contrà articulum fidei de primatu, & potestate *Papæ* suprà omnes fideles. Secundo modo, si diceret, *Diabolus ferat hunc Papam, stirpis Hebrææ, cujus vita non est, nisi accumulare thesauros, per fas, & nefas. Hanc Bullam non æstimo, quià est lata ad proprium interesse; est iniqua; & ad solam oppressionem pauperum*. Tali casu *blasphemia* esset simplex, quià tangeret tantùm individualem personam; & malè carperet facta; non verò dignitatem, & potestatem. Et in hoc casu posset procedere Superior Regularis.

58 Circà Statutum secundum, notandum est, quòd par distinctio, quæ data est suprà de *blasphemiâ* contrà *Papam*, currit etiam de prolatâ contrà *Cardinales*; puta, si tangit dignitatem; aut si sit contrà personam. Primo modo, puto, *blasphemiam*, negantem dignitatem Cardinalitiam, esse de privativâ cognitione Inquisitorum. Nàmquè, si non formaliter, & directè, saltem virtualiter, & reductivè dignitas, & potestas Cardinalium in totâ Ecclesiâ Chatolicâ concernit articulum fidei; *Cardinales* enim sunt pars corporis *Papæ*, (105) & proindè eos quoquomodò offendentes, Rei sunt læsæ Majestatis, pròut dicitur in jure; (106) imò, cum eorum consilio apud *Sanctissimum Romanum Pontificem* universalis Ecclesiæ administratio vitatur, ut textualiter habet *Concilium Tridentinum*, (107) eorum dignitas manet vinculata cum supremâ dignitate *Papali*, & sic spectare ad materiam fidei. Secundo verò modo, posse à Iudice Regulari procedi, perspicuum est.

59 Circà tertium Statutum, notandum primò, quòd *Episcoporum* dignitas summa est in Ecclesiâ Dei, & infinitis propemodum titulis, à Sanctis Patribus, & sacris Canonibus decorata; & qui eos vult collectos ad stuporem videre, adeat *Barbosam*. (108) Et cùm sint de jure divino instituti, & ordinati in *Hjerarchiâ Ecclesiasticâ*, tanquàm Rectores suprà Præsbiteros, & ministros; hinc est, quòd ipsorum auctoritas characteristica sit de jure divino. Quadrat ergò etiam prò ipsis distinctio, suprà data de blasphemante contrà dignitatem, aut con[trà] [p]ersonam *Papæ*, & *Cardinalium*. Si enim aliquis blasphemaret contrà dignitatem, & potestatem *Episcopi*; ut si quis impiè diceret, *renego Episcopum, & ejus Mitram; & quis est ille plùs quàm Præsbiter pilei viridis*? Hic profectò blasphemus deberet à solo Inquisitore puniri. Si quidèm de fide est, quòd *Episcopi* sunt Superiores Præsbiteris, ut cantat *Canon Tridentini*. (109) Si autem obloqueretur de personâ, intraret dispositio huius Statuti.

60 Notandum secundò, quòd, dicente Statuto, *Qui de Episcopis, & alijs Ecclesiarum Prælatis &c.* difficultas esse potest, qui nam hìc veniat nomine *Prælatorum? Sanctorus* (110) opinatur esse omnes, qui censentur in Romanâ Curiâ, nomine *Prælatorum*, nempè *Referendarij; Prothonotarij participantes; Datarius; Secretarij Congregationum; Assessor S. Officij; Clerici Cameræ, & Auditores Rotæ*, ex eo quòd varii Summi Pontifices, ab eo citati in suis Bullis, eos appellent Prælatos. Vult proindè, omnes supradictos comprehendi in hoc Statuto. Sed pace illius, Ego sum in oppositâ sententiâ. Etenim cùm versemur in lege pœnali, debent accipi verba in propriâ, strictâque significatione, ex notis juribus. Porrò prædicti non sunt verè, & realiter *Prælati*, sed nomine tenus; & solummodò quò ad gradum quendam honorificum, non verò jurisdictionalem. Si quidèm *Prælatus* propriè est qui habet jurisdictionem in utroque foro super oves sibi commissas, ut dicitur in jure, (111) & proindè Judices Ordinarii sunt omnes *Prælati*. Supradicti autem à *Sanctoro* nominati, curam animarum non habent, nec jurisdictionem in utroque foro. Quòd si contendatur, ipsos jurisdictionem habere in materiis, sibi commissis, & proindè de stricto jure esse *Prælatos*. Respondeo, jurisdictionem eorum aut esse merè temporalem, ut in *Clericis Cameræ*; aut si sit circà spiritualia etiam, ut in *Secretarijs Sac. Congregationis Episcoporum, Rituum, Indicis &c.* esse purè ministrativam, non verò ordinariam. Præterquàm quod Statutum dicit *Ecclesiarum Prælatis*, puta, de habentibus administrationem Ecclesiarum, pròut sunt quidam Abbates sæculares, jurisdictionem Episcopalem habentes; omnesquè Superiores Regulares, tùm Provinciales, tùm Locales, qui verè, & strictè sunt Prælati Ecclesiarum, quià administrationem cum jurisdictione, & dignitate habent.

61 Notandum tertiò, quòd citatum Statutum duas habet partes, puta, de obloquente de *Episcopis*, & de aliis *Ecclesiarum Prælatis*, & ambæ istæ partes modificantur per clausulam subsequentem; puta, ità *ut populo scandalo sit*. Non incurrit proindè pœnam Statuti, qui in Conventu coràm Fratribus de personâ *Episcopi*, aut alterius *Prælati* obloqueretur. Quià nomine populi non veniunt Clerici, & multò minus Monachi, præsertim in odiosis, ut benè *Sanctorus* (112) ait. Sed requiritur, quòd delinquat *coràm populo*, hoc est coràm multis, qui ad minùs superent decem; & hoc in loco publico, puta, foro, aut viâ publicâ, in quâ multi congregantur; & redditur hoc modo crimen publicum, ac notorium; & ampliùs, quod *populo scandalo sit*. Hoc verò accipiendum non est solummodò actualiter, & de facto; ità ut, si popolus audiens oblocutiones, scandalizatus tamen de illis non sit, locus non sit pœnæ Statutariæ; sed accipiendum

(104) *Paul. V. Romanus Pontifex. Ann. 1606. Calend. Septemb.*
(105) *Eugen. IV. Constit. 1, non mediocri. §. 9. Bullar. Cherub. Tom. p.*
(106) *text. in. cap. Felicis de Pœn. lib. 6.*
(107) *Conc. Trid. sess. 25. de Reformat. cap. 1. in fin.*
(108) *Barb. de Offic. & Pot. Epis. Par. p. Tit. p. cap 2. à n. 3. ad fin.*
(109) *Conc. Trid. sess. 23. Can. 6 & 7.*
(110) *Sanctor. Comment. cap. 1 Stat 2 §. 2 fol. m. 12.*
(111) *cap. Decernimus. iunct. glos. in V. Ecclesiarum Prælati ubi Abb. n. 16 de Iudic. glos. in Clement. Dudum §. In Ecclesiis de Sepultur. Innoc. in cap. Firmiter de Sum. Trin. & in cap. Quoniam Vt lit. non constet.*
(112) *Sanctor. Comment. cap. 1. Stat. 2. § 3 fol. 13.*

piendum sit de possibili etiam; puta, quòd oblocutio talis fuerit, quòd de se potuerit populum scandalizare. Quòd. enim populus non sit passus scandalum, per accidens est; sufficit autem ad delictum, quòd verba, de se generativa scandali, protulerit; & sic sentit etiam *Sanctorus*. (113)

62 Notandum quartò, quod hoc crimen longè diversum est ab eo, quod committitur à Prædicatoribus, loquentibus contrà Prælatos, de quo suo loco Dicemus; licèt enim obiectivè idem crimen sit; formaliter tamen differt, ex eo, quòd hoc, de quo loquimur, committitur in familiaribus, (licèt in publico habitis) colloquiis; illud verò patratur in publico sermone.

63 Notandum quintò, quòd, cùm sic obloquentium pœna sit arbitraria Superioribus, istique arbitrium suum teneantur regulare secundùm jus, & æquitatem, arbitratus enim boni viri, puta, Judicis, nil aliud est, nisi jus, & æquitatem respicere, prout ostendit *Oldradus*, (114) debent Superiores antè omnia damnare Reum ad satisfationem personalem, *Prælato* offenso præstandam, ut textualiter habet quidam Canon, (115) & veniam ab eodem postulandam. Debet pariter damnare eum ad publicam restitutionem famæ, retractando verbum suum, vel quod sibi imposuit, quià aliàs non servat justitiam in reddendo proximo, quod suum est, ut docet *Subtilium Magister*, (116) & communiter Theologi Morales. Debet insuper eum removere ab illo Conventu, in quo manens deliquit; nàm illo præsente semper refricatur in populo memoria scandali cum damno Religionis; imò talis publica remotio, tanquàm pœna delicti illata, ædificabit populum scandalizatum, videndo, quòd criminosi in Religione puniuntur. Et tandem debet jejunia, & flagallationes, & etiam carcerem claustralem iniungere prò dignitate personæ offensæ; & gravitate oblocutionis, ac scandali secuti.

64 Notandum sextò, quod in *Textu* (d) sic habetur. *Impudenter obloquentes de* Eminentissimis, *Protectore, & S. R. E. Cardinalibus, deque Reverendissimis* Ecclesiarum *Prælatis, cum scandalo, carceribus sunt mancipandi: vel graviùs etiam prò oblocutionis excessu, puniendi, Superiorum arbitratu*. Ex hoc videtur, quòd obloquens de *Prælatis* Ecclesiarum, Carcere plectendus sit, quemadmodùm obloquens de *Cardinalibus*. Sed hoc verùm non est, aliter esset iniusta hujusmodi dispositio, ut potè rationi naturali contraria. Siquidem delicta imparia in gravitate non debent æquali penâ vindicari. Cùm ad mensuram delicti esse debeat & plagarum modus. Cùm igitur crescat in gravitate delictum, commissum contrà personam, juxtà quod persona offensa crescit in dignitate, ut in jure (e) habetur, sequitur, quòd major erit culpa obloquentis de *Cardinali*, quàm de inferioribus *Prælatis*, proindè non poterunt hæc delicta eâdem pœnâ percuti.

65 Dico ergò, quòd, cùm *Textus* citet ad marginem Statuta *Vallisoletana*, quæ ipse epilogat, explicari debet juxtà dispositionem, quæ in illis cum maiori distinctione habetur: attento maximè quòd §. 60 ejusdem Tituli *Textus Practica criminalis* se remittit ad Statuta Generalia Ordinis. Clausulæ igitur, quæ in hoc *Textu* habentur confusæ, puta, *cum scandalo*; *Carceribus mancipandi*; *graviùs puniendi*, non debent univesaliter ad suprà enumeratos *Cardinales*, & *Prælatos* referri, sed singulæ singulis reddi. Ratio est, quià communis Doctorum (f) sententia est, quòd clausulæ, positæ in fine, referuntur ad omnia præcedentia, quandò non subest ratio diversitatis; quæ, si subsit, non refertur ad omnia, sed singula singulis.

66 In proposito verò optima ratio diversitatis subest, puta, major, & minor dignitas in *Cardinalibus*, & *Prælatis*, ex quâ oritur major, & minor gravitas in delicto, cui major, & minor pœna debetur. Quomodò ergò singulæ clausulæ sint reddendæ, habemus ex *Vallisoletanis*; hoc est, quòd clausula *Carceribus mancipandi* referatur ad *Cardinales*; clausula *cum scandalo*, & *graviùs puniendi*, referatur ad qualificandum delictum, & ejus pœnam respectu *Prælatorum*. Nec enim ly *graviùs* accipi debet comparativè ad Carcerem, ad si gravior pœna, quàm Carcer, ut potè Trirremes, posset dari prò tali oblocutione; hoc enim iniquum esset, nec pœna esset culpæ proportionata, quià hæc non est atrocissimum delictum, cui atrocissima inter Regulares pœna Trirremium sit iniungenda. Sed debet accipi absolutè, & in se; puta, *graviùs puniendi*, nempè dandæ illæ pœnæ, quæ gravioribus delictis juxtà Statuta incutiuntur. Et hoc modo capiendus est *Textus*, nè appareat correctorius juris *Statuti Generalis*, in quo fundantur.

67 Circà quartum Statutum, notandum, quòd pœna Carceris, inibi iniuncta, supponit delictum grave, & mortale peccatum, & proindè, ubi ipsum non intervenit, non est locus pœnæ prædictæ; & recolendum est ad hoc id, quod diximus suprà *nu.* 12. *& seqq.* Proindè, qui in familiaribus colloquiis frequenter uteretur verbis Sacræ Scripturæ ad eruditionem moralem, seù politicam, hic nullo modo, neque venialiter peccaret. Si autem ad conversationem ridiculam, & jocosam, honestam tamen, hic venialiter peccaret; magis tamen peccaret, si factum turpe narrando, verbis Scripturæ ex incidenti narrationē coloraret. Sed peccabit mortaliter, si Sacræ Scripturæ verba, vel sensū in profanos usus detorserit, eisquè in familiaribus colloquiis abusus fuerit. Et hìc advertendū, quòd ad pœnā Statuti duo copulativè requiruntur; puta, *detorsio verborū*, aut sensus Scripturæ Sacræ in usus profanos; & *abusus*, (puta, eorundem ità detortorum) in colloquiis familiaribus. Ratio est, quià Statutū loquitur per dictionem copulativam, quæ utrumque membrum comprehendit; non autem per disiunctivam, puta, *vel*, sivè, *aut*; undè requiritur ad verificandum Statuti casum, ut in delicto interveniat utrumque copulatum, ut dicunt communiter Doctores, (117) aliter non ligat.

68 Quid autem hic veniat nomine usus profani, explicandum est. Communiter loquendo, profanum, pròut scribit *Agenus Urbicus in Commentario Frontini* (118), est; quòd, cùm Sanctum, sivè sacrum Deo esset, posteà in usum hominum, & extrà fanum venit. Omnis enim res est vel sacra, si nempè cultui divino dicata est; vel profana, si usui humano fuerit deputata. Proindè res sacra, & res profana opponuntur, (119) & profanus locus opponitur

(113) *Sanctor. loc. cit. V. Nec est necessarium.*

(114) *Oldrad. Tr. de Iur. & æquit. l. p. ff. de Usufr. apud Sanctor. Comm. cap. 1. Statut. 2. §. 4.*

(115) *text. in cap. Clericus Maledicus. 46. Dist. Conc. Carthag. 4. cap. 57.*

(116) *Scot in 4. Dist. 15. Q. 4. §. Respondeo. V. In primo. B. 2.*

(d) *Pract. crim. Tit. Applicatio. §. 23.*

(e) *cap. p. de Calumniat. iunct. gloss. in V. Maximè secretis. Inst. de Iniur. §. Atrox. l. Pretor. ff. eo. tit. cap. Cum illorum. de sent. Excom.*

(f) *Cravet. Consil. 149. per. tot. Aegid. Bellamer. Cons. 35 n. 19. & 20. Roman Cons. 480. col. 1. V. Capio nunc. Ubi Apostil. in V. concurri: & a: Cons. 112. in V. Referenda Tusc. Concl. 291. lit. C. n. 7.*

(117) *Alexand. Cons. 110 n. 15. & seqq. lib. 3. Oldrad. Cons. 91. n. 5. V. Præterea. l. Inter omnes. § Recte ff. de Furt. Tusc. S. C. Conclus. 135. n. 14 lit. D. Concl. 274 n. 7.*

(118) *Agen. Urbic. Comment. Trentin. apud Calvin. lexic. V. Profan.*

ponitur loco religioso, (120) sivè sacro. Sed specialiter prosanum accipitur prò peccaminoso; & in hoc sensu homo profanus idem est, ac homo peccator. De istâ autem significatione multa exempla habemus in Scripturâ: in *Levitico* enim, (121) ubi loquitur de comedente contrà mandatum Dei Hostiam pacificam post triduum ab immolatione, dicitur, *prophanus erit*, *& impietatis Reus*. In *Ezechiele*, (122) *Tu profane impie dux Israel*. In secundo *Machabæorum*, (123) *Iudas instabat puniens profanos*. Et *Apostolus ad Hebræos*, (124) *Nè quis fornicarius*, *aut profanus &c.*

69 In proposito autem, abusus prophanùs verborum Sacræ Scripturæ, ut sit punibilis Carcere, pròut dicebam, oportet, quòd intelligatur mortaliter peccaminosus; hoc est, quòd usurpentur verba Sacræ Scripturæ in re, quæ de se mortaliter peccaminosa sit, & hoc independenter à materiâ fidei; pròut esset, si quis clausulis quibusdam *sacrorum Canticorum* uteretur in cantione, sivè Epistolâ impudicâ ad Amasiam, eam sollicitando; sivè verbis Scripturæ uteretur in Satyrâ, aut libello famoso contrà determinatam personam. Hic enim esset verus abusus peccaminosus, cantio enim, Epistola, Satyra, aut libellus famosus ex se sunt peccata mortalia. Verum est, quòd ad complementum delicti, ut dictum est suprà, requiritur, quòd tales compositiones in familiaribus colloquiis publicari debent: proindè Compositor talium scripturarum, si in Cellâ privatim conservaret, & nulli panderet; non committeret in statutum; ex eo quòd deficeret una conditio, ab eo requisita, puta, usus in familiaribus colloquiis.

70 Circà quintum Statutum, datum suprà *num.* 51. desumptum ex *Textu*, Noto primò, quòd jure merito sub hoc paragrapho, in quo de *Blasphemiâ* locuti sumus, ponitur delictum loquendi obscenitates; nàm, juxtà vulgatam *D. Bernardi* sententiam, *otiosa verba in ore Religiosi*, *Blasfemiæ sunt*; & multò magis *Blasphemia* reputanda sunt verba obscena, & maximè in *Fratre Minore*, qui in suâ Regulâ (125) monitum habet à Seraphico Patriarchâ, ut *honestè loquatur omnibus*, *sicut decet*.

71 Noto secundò, quòd *Textus* non debet accipi de eo, qui semel, aut bis ex inadvertentiâ, vel joco, obscenum aliquod verbum protulerit, vel minùs honestam fabulam, ut in familiaribus colloquiis plerùnque evenit, recitaverit. Ratio est, quià *Textus* habet, *Si graviter monitus non se correxerit*, ex quo evidenter deducitur, hìc puniri eum, qui ex pravâ consuetudine obscena loquitur. Præterea pena carceris non datur, nisi mortaliter delinquenti, & talis non est, qui ex inadvertentiâ, & lubricitate linguæ, in talia verba aliquandò prorumpit. Militat ergò hujus Statuti dispositio contrà quosdam nomine tenùs Religiosos, qui sæcularium dyscolorum ad instar, nil aliud, nisi obscænitates, & turpia in sermonibus habent, benè ostendentes ex ructibus impudici sermonis, in quos solvitur pectus, quo cibo interiùs pessimè saginentur. Scandalizantur profectò ex talium conversatione seculares, & eos solo habitu Religiosos jure merito autumant. Talis ergò scandalosus Frater, si graviter monitus, (hoc est confusibiliter à Superiore Provinciali, aut locali publicè correctus per exprobationem suæ obscenæ dicacitatis) non se correxerit; in eum animadvertatur prò qualitate delicti, etiam cũ penâ Carceris, aut graviori, Superiorũ arbitratu.

72 Noto tertiò in hoc *Textu*, nomine Carceris non venire Carcerem formalem, sed domum disciplinæ, aut Carcerem claustralem; sicut etiam vocabulo *pœna gravioris* non venit in hoc casu illa, quæ est gravior comparatione Carceris formalis: ratio est, quià pœna hęc non esset delicto commensurata, & lex irrationabilis esset, quod tamen de lege præsumendum non est; Nàm quò ad Nos nulla penagravior Carcere formali datur, quàm Triremes, & Ejectio ab Ordine, quæ cùm sint omnium penarum gravissimę, incongruè adhiberentur ad vindicandum turpiloquium, quod in gravitate æquale non est tantis penis. Debet ergò accipi hìc pena gravior comparatione pęnę levis, puta, prò unâ ex illis pęnis, quæ, cùm compescendis gravioribus delictis adhibeantur, graviores noncupantur.

73 Non nego tamen, quìn etiam carcer formalis adhiberi possit, si excessivè qualificatum esset turpiloquium, puta, si factum fuisset coràm honestis matronis, seù Virginibus, quę ex auditu talis sermonis fuissent rubore suffusę, & stomachabundę ex impuritate narrationis, scandalizatę abscessissent à loco, in detestationem nefandi illius discursus; & factum, vulgatum in Populo, magnum scandalum peperisset. Aut etiam, si verba obscena non fuissent per simplicem narrationem enunciata, sed tendentia ad sollicitationem ad turpia: & hoc argui potest ex motibus, gestu, & consuetudine loquentis, aliàs diffamati de vitâ parùm compositâ, & turpi. In similibus casibus prudenter librandis per Superiorem, non abnuo Carcerem formalem etiam adhiberi posse; eò maximè, quòd ex *Textu*, eorum arbitratu tota res est commissa.

74 Circà Sextum Statutum, datum suprà *num.* 52. cujus materia affinis est cum *Blasphemiâ*, ut proinde meritò sub eodem paragrapho tractetur (*convicium* enim injuriosa locutio est in homines, ut *Blasphemia* est eadem in Deũ) Noto primò, quòd *convicium* dupliciter capitur; uno modo strictè, & sic, ut dicit *Vlpianus*, (126) *Convicium* dicitur à concitatione, vel à Conventu, hoc est à collatione vocum; cum enim in unum plures voces conferuntur, *convicium*, quasi *convocium* dicitur; & hoc modo nomine *convicii* venit solùm illa injuria, quæ fit, quando plures insimul vociferantur ad aliquem injurandum, vel persequendum, ut fecerunt Judæi, qui injuriantes *Iesum Christum D.N.* ut seductorem clamabant (127). *Tolle tolle crucifige eum*. & hujus criminis Rei sunt, non solùm vociferantes, verùm quoque qui concitavit ad vociferandum alios, vel qui summisit, ut vociferetur, ut ibidem ait *Vlpianus* (128)

75 Alio modo sumitur largè prò quâvis injuriâ verbali, sivè maledicentiâ, illatâ in præsentiâ ejus, cui aliquis conviciatur; & in hoc sensu accipit Imperator in quâdam lege, (129) in quâ monet Advocatos, quomodò se debeant gerere, dùm clientulorum Causas dicunt; ait enim *Antè omnia*, *Advocati ità præbeant patrocinium iurgantibus*, *ut non ultrà*, *quàm litium poscit utilitas*, *in licentiam conviciandi*, *& maledicendi*, *temeritatem prorumpant*.

76 Differt autem *convicium* à contumeliâ, quià *convicium* importat defectum naturalem personæ, ut si aliquis ad injuriam vocetur *gibbus*, *strabo*, *traulus*, *&c.* contumelia autem importat defectum moralem; ut si aliquis vocetur *fur*, *leno*, *falsarius* &c. ut ex *D. Thomâ* docet *Albericus*, (130)

77 Noto secundò, quòd improperium est injuria, in quâ

(120) *l. Si quis. 40 ff. de Relig. & sumpt. fun. l. 37. ff. de Contr. empt. l 4. C. de Relig. & sumpt. fun.*

(121) *Levit. cap. 19. V. 7.*

(122) *Ezech. cap. 21. V. 25.*

(123) *2 Machab. cap. 12. V. 23.*

(124) *Hebræ. cap. 12. V. 16.*

(125) *Regul. Min. cap. 3. post Med.*

(126) *text. in l. Idem apud ʃ. Convitium. ff. de Iniur. & fam. libe.*

(127) *Io. cap. 19. V. 15.*

(128) *text. in d. l. Idem apud ʃ. Fecisse ff. de Iniur. & fam. libe.*

(129) *text. in l. Quisquis. ʃ Antè omnia. C. de Postul.*

(130) *Alberic. Diction. V. Conviciandi. D. Thom. 22. q. 72. art 1. ad 3.*

quâ aliquid vitium sivè verum, sivè falsum obiicitur alteri, cui improperatur; ità ut improperare (ut *Spiegelio* (131) placuit) nihil aliud sit, quàm crimen alicui obiicere; undè contumelia, & improperium differant inter se, ut actus ab habitu, ità ut improperans obiiciat vitium per modum actus, ut dicendo *Lenocinium exercuisti*; contumeliam autem inferens, illud obiiciat per modum habitus; ut dicendo *Tu es leno*. Qui ergò in *Prælatum improperii verba protulerit*; nempè ei obiiciendo, quòd sit latro bonorum Conventus, quòd communes eleemosinas defraudet &c. *& convicii*, puta, dicendo *surdum, sordidum, ignorantem* &c. genuflexus debet pane, & aquâ jejunare, & omni jejuniorum jure bienniò carere.

78 Advertendum autem, quòd, si improperat aliquod delictum falsum, si coràm Testibus improperium tale effutit, improperans tenetur pęnis infamantium, quià fama *Prælati* læsa manet apud eos, qui audierunt, & tale crimen ignorabant, à quibus, ut communiter accidit divulgabitur, & *Prælati* fama periclitabitur. Si autem improperat delictum verum, quod aut notorium sit, aut probare possit, non minùs puniri debet, nàm verba Statuti æquè verificantur in improperante delictum verum, sicut & falsum; & discrimen solùm est, quòd improperando falsum, debet Reus puniri pęnis infamantium etiam, ut dictum est.

79 Noto tertiò, quòd hìc nomen *Prælati* accipi debet reduplicativè, puta, quòd *improperium*, seù *convicium* jactetur contrà eum in loco, aut actu exercitii Prælaturæ, puta, in Refectorio, aut Capitulo culparum, aut alibi, ubi Communitas Fratrum interveniat. Moveor, quià quàmvis persona *Prælati* sit ubique præ cæteris honoranda, tamen ibi magis honorandus est, ubi *Prælati* actus exercet; undè sequitur, quòd gravius evadit crimen, si ibi inhonoretur. Pęna autem privationis suffragiorum satis gravis est, & de æquitate non convenienter adaptabilis ei, qui ex iracundiâ, impetu coràm uno, aut altero Teste aliquod vitium *Prælato* obiiceret in Camerâ, aut Claustro &c. In hoc casu autem censeo, solum jejunium in pane, & aquâ cum disciplinâ, deberi pro pęnâ, non verò privationem; quandòquidem improperans non *Prælatum*, ut infrà dicam, punitur tantùm disciplinâ publicè; improperans verò *Prælato*, ratione dignitatis, majorem pęnam portare debet, nempè jejunium publicum, cum genuflexione in pane, & aquâ, ac disciplinâ, ut dicitur in Statutis *Salmanticensibus cap. 7. V. Quicunque Frater alteri. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 321.* Si verò *improperium* jactetur contrà *Prælatum* coràm Communitate, tunc intrat tota pęna, quæ hìc sancita est.

80 Quâ verò pęna puniri deberet, qui improperaret fratri non *Prælato* crimen, aut ei conviciaretur? Dico, quòd de hoc habetur Statutum Ordinis, (132) ità cantans, *Si quis Fratrum non Prælato verbum improperii, aut convicii dixerit, flagella disciplinæ singulis vicibus in Communitate fratrum sibi adhibeat.* Et si crimen notorium est, aut probari possit, & improperans eodem contextu profiteatur, se illud velle ad *Prælatum* deferre, ut eum puniat, quid juris? Dico, quòd, tali casu, nullam pęnam meretur. Ratio est, quià objectio talis criminis censenda tunc est pars accusationis, quam contrà illum intentare vult; & quemadmodum accusando illum de verò crimine, quod probare intendit, nullam pęnam incurrit, ità nullam meretur, obiiciendo Reo extrajudicialiter crimen, super quo vult eum judicialiter provocare. Si verò nolens accusare, improperat tantùm crimen, quàmvis verum, puniri debet; quià ostendit animum injustum lædendi proximum in famâ; non verò, quòd justitiæ ordine corripiatur; undè & puniendus est.

81 Quid autem dicendum, si obiiciatur crimen, de quo aliàs quis per sententiam, aut paternaliter punitus fuerit? Dico, quòd de hoc habetur Statutum *Salmaticense* (133), sic sonans. *Si autem improperaverit aliquem de delicto ignominioso, prò quo jàm aliàs fuit punitus, disciplinam faciat publicè in Refectorio, & semel jejunet in pane, & aquâ.* Et advertendum, Statuta Ordinis collectionis *Sambucanæ* esse corrupta, dùm ajunt (134) hujusmodi improperantem *puniendum esse pœnâ talionis*, proindè non sunt attendenda, dùm discordât à *Salmanticensibus*, à quibus desumptũ esse tale statutũ, illud inibi in margine adnotatur.

82 Non inutile autem est discutere, An *Prælatus* convicians, aut similiter, ut dictum est, improperans subdito teneatur aliquâ pęnâ, & quâ?

83 Respondeo, quòd gratiâ correctionis potest Superior etiam aliquod verbum contumeliosum dicere Subdito, ut ait *D. Th.* (135) siquidèm *D. N. I. C.* vocavit (136) discipulos euntes in Emmaus *stultos, & tardos corde*; & *D. Paulus* (137) dixit *Galatas insensatos*. Hoc tamen debet fieri, ut advertit *Cajetanus* (138) cum magnâ circumspectione, & non nisi Spiritu Sancto suggerente, puta, quòd ex charitate, & amore emendationis proximi illud verbũ proferatur; undè & *Tullius* ipse *libro de Officiis* ait, *Omnis animadversio, & castigatio contumeliâ vacare* debet. Proindè aliàs (139) dedimus monitum, datum à Statutis Ordinis, (140) Superioribus, ut in corrigendis subditis in Capitulo culparum, à contumeliis, iniuriis, improperiis, & calumniis omninò abstineant.

84 Quandò igitur Superior aliquod verbum contumeliosum ingerit subdito, ad illius correctionem, advertere oportet, quòd tale verbum conferat ad correctionem ipsam; aliter, si verbum ad correctionem minimè facit, tale verbum injuriosum est, non correctorium, nec procedit à charitate, sed à passione, & ut ait, loco supracitato, *Cajetanus*, non promovet in subdito emendationem, sed iram. Ratio est, quià tale verbum de sui naturâ vetitum est proferri contrà proximum, cum sit de sui naturâ læsivum famę illius; quòd si non ex intentione lædendi eum, sed ex charitate, & desiderio promovendi in illo correctionem proferatur, permissum quidem est, tamen debet esse tale, quòd eam promovere idoneum sit; quòd, si ad illam nullo modo facit, signum est, Superiorem non moveri ab amore, sed à passione, odio, animositate &c. & non studio corrigendi, sed injuriandi, tale verbum effutiisse.

85 Dico igitur, quòd superior non minùs ligatur, respectu suorum subditorum, dispositione hujus Statuti, quàm Subditi ipsi respectu eorundem inter se, seù respectu Superiorum, & proindè, si circà hæc delinquit, puniri debet etiam ipse, tanquàm quivis alius de populo Claustrali; Imò, Me judice, graviùs adhuc cęteris, tùm ratione mali exempli, quod subditis subministrat in sæviendo linguâ contrà proximum, sibi invisum, eò quià est diversę factionis; tùm quià in actu, per quem iste corrigi deberet, motivum ei subministrat perseverandi in suo defectu, & contrà Superiorem irascendi, & quem iste

(132) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 5. num. 43.*

(133) *Stat. Salmantic. cap. 7. V. Quicunque Frater alteri. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 32.. col. 1.*
(134) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 50.*
(135) *D. Thom. 2. 2. quæst. 72. Art. 2. ad 2.*
(136) *Luc. cap. 24. V. 25.*
(137) *Ep. ad Galat. cap. 3. V. 1.*
(138) *Cajetan. 2. 2. quæst. 72. Art. 2.*
(139) *Part. p. Tit. Delictorum. nu. 17.*
(140) *Stat. Gen. Ord. cap. 5. §. 3. n. 4.*

iste facere deberet correctiorem, facit pejorem; tùm quià Superior sibi datâ abutitur potestate; non in edificationem, sed in destructionem; & publicâ authoritate vtitur ad privatæ passioni obsequendum. Sequitur proindè, ut aliàs (141) docuimus, quòd, si Superior impingit in publicâ Communitate Subdito delictum grave, & infamatorium falsum; aut si verum, occultum tamen, & tale, quod probari non possit, potest Subditus illum accusare apud majorem *Prælatum*, tanquàm infamatorem, & prætendere, ultrà resarcitionem suæ famæ, (ad quam etiam sinè interventione Officii Judicis in conscientiâ tenetur) ut puniatur pœnis infamantium, de quibus inferiùs dicemus. Si autem Superior solitus est in Subditos convicia effutire, & risum commensalibus ciere, ac illos satyrizare, & in derisum ponere, ac exarcerbare, juxtà Statutum *Vallisoletanum*, quod loco proximè citato explicavimus, corrigendus est.

§. III.

Infamatio.

SUMMARIUM.

1 *Infamare, quid sit.*
Infamatus, quis dicatur.
Fama, quid sit.
Fama, & honor post bona naturæ principalia sunt.
Infamia pœna æquiparatur morti.
2 *Infamatio quotupliciter accidat.*
Contumelia, & detractio, quomodò differant.
Contumelia, convicium, & improperium, quomodò differant.
Infamatio, & calumnia, quomodò distinguantur.
3 *Falsitas est in dicendo falso, & in tacendo vero.*
Litteræ Apostolicæ, quomodò dicantur surreptæ.
Falsum dicere majus crimen est, quàm verum tacere.
4 *Infamans alium de crimine vero, àn teneatur actione iniuriarum.*
5 *Infamatio solo nomine differt ab iniuriâ.*
Iniuriæ gradus, & qui.
6 *Iniuriæ gravitas pendet ab hominum existimatione.*
7 *Existimatio hominum in pensandâ iniuriâ est* popularis, *& juxtà mores Patriæ.*
8 *Iniuriæ ratio pendet ab intentione iniuriantis.*

1 INfamare, à quo derivat *infamatio*, est *famam alicujus dicto, scripto, factovè lacessere, sivè lædere:* undè infamatus propriè dicitur, *cujus opinio est læsa apud viros providos, cordatos, & honestos,* (1) *& graves. Fama* porrò, quæ ex *infamatione* jacturam patitur, *est illæsæ dignitatis status, vitâ, & moribus comprobatus; vel communis loquutio, ex verisimilibus conjecturis consurgens,* ut habet quædam *Glossa*, & Doctores. (2) Est autem gravissimum crimen aliquem infamare, & est homicidio proximum; infamans enim privat hominem famâ, & honore, quæ, post vitam, primum locum inter bona naturalia obtinent, (3) & pœna infamiæ morti æquiparatur. (4)

2 Tribus porrò modis aliquis infamatur. Primò verbis, quæ, si publicè proferuntur, vocantur *contumelia*, ut post *D.Thomam*, *& Bonacinam*, scribit *Sanctorus*, (5) si verò secretò, dicitur *detractio*. Ego autem existimo, *contumeliam* vocari, quandò verba infamatoria proferuntur in præsentiâ; *detractionem* verò, quandò dicuntur in absentiâ infamati; quià, ut habetur ex *D.Thomâ*, loco citato, *contumelia*, *convicium*, ac *improperium* non differunt, nisi penes obiectum defectus proximi, puta, in naturalibus, aut moralibus; *convicium* autem, aut improperium non est, nisi proferantur in præsentiâ ejus, cui conviciatur, aut improperatur; sequitur ergò, quòd idem dicendum est de *contumeliâ*. Secundò infamatur aliquis scriptò; nempè per famosos libellos, de quibus infrà suo loco dicemus. Tertiò autem factis, ut conspurcando fores domus; pingendo, aut appendendo cornua &c. Differt autem *infamatio*, de quâ in hoc paragrapho, à *calumniâ*, de quâ in sequenti dicemus, in hoc, quòd *calumniâ* est, quæ proponitur in judicio; *infamatio* autem extraiudicialiter propalatur. A *diffamatione* verò differt, quià *infamatio* fit, dicendo de proximo aliquid falsum; *diffamatio* autem, dicendo aliquid verum, sed occultum, quod probari non potest.

3 Continetur autem falsitas, tàm in tacendo verum, sicut in exprimendo falsum, utroquè enim modo literæ Apostolicæ impetratæ, dicuntur surreptæ. (6) maior autem, & detestabilior culpa est falsum dicere; quàm verùm tacere, ut ait *Abbas*, (7) sequitur proindè, quòd magis delinquit, qui proximum infamat de delicto absolutè falso, quàm is, qui tacendo aliquam circumstantiam, quæ factum reddit licitum, proximum Reum delicti dicit, ut esset, si quis diceret, *Caium occidisse Titium*, & taceret, quòd hoc fecit ad sui inculpatam tutelam.

4 Si autem delictum, de quo alius infamatur, verum est, dubium est, àn iniurians, sivè infamans delinquat, & teneatur actione iniuriarum. Huic dubitationi respondet *Clarus* (8) distinguendo; nempè, aut interest Reipublicæ, quòd sciatur id, de quo alium infamavit, ut nempè, quod sit homicida, falsarius &c., aut non interest; ut si dicatur cæcus, claudus &c. In primo casu infamans, sivè iniurians, si probet delictum, de quo alium infamavit, nō delinquit,

(141) *Part.p.Tit.Pœnarum num.68.*
(1) *cap.Qualiter, & quandò. il 2.Extrà.de Accusa.*
(2) *Gloss. in cap.Vestra.in V. Notorium. de Cohab.Cler. & mul.l. Cognitionem. ff. de Var.& extra.cogn. Bald. in l. De minore. §. De Quæst.*
(3) *Petr.Navar.lib.2.cap.4.num.6.Filliuc.Tract.40. cap.4. quæst.1. num.87.Rebell.de Restit.lib.4.q.1.*
(4) *arg. l. Iusta. init. iunct. Gloss. ff.de Manumiss. vindic. Add. ad Bertaz.Cons.crim.198.lit A.Menoch.de Arbitr.lib.1. q.80. Cas.16.num.41.*
(5) *D.Thom. 2. 2. quæst. 72 art.1. ad 3. Bonac. de Restit.disp.2.qu.4. Punct.1.n.3.Sanctor.de Pœn.cap.10.q.1. V. Respondeo secundò. fol 418.*
(6) *text, in cap.Cum dilecta.Extrà.de Reser.& in cap.2.de Fil.præsb. in 6.& in cap.6.de Consang.& affin.*
(7) *Abb.in cap.Quia circà.n.5.de Consang.& affin.*
(8) *Cla. §.Iniuria V. Item quæro.num.15.*

nec tenetur ergà iniuriatum ; si autem minimè probet, tenetur. Advertit tamen, quòd talis distinctio procedit tantùm de jure Civili, sed non de Canonico: siquidèm juxtà hoc, nunquàm extrajudicialiter licèt crimen infamans, quàmvis verum sit, & probari possit, ac etiam, si notorium esset, obiicere. Nàmque in locutione iniuriosâ, sivè infamatoriâ, pensandus est animus loquentis, qui cognosci potest ex circumstantiis; & si ad illius iniuriam aliquid contrà proximum effutit, licèt illud verum sit, tamen delinquit, quià illum iniuriat. Hoc tamen delictum intelligitur prò foro animæ tantùm; nàm pro foro externo, nullo modo puniendus esset, qui alteri dixisset, *Tu es latro*, si ejus latrocinium judicialiter probasset.

5 Convertitur *infamatio* cum iniuriâ, nec nisi solo nomine differt, utraque enim tendit ad famæ proximi denigrationem; & utraque verbis, scripto, & factis infertur, & ut notat *Cardinalis de Lugo*, (†) ordinatur contrà vitam, aut honorem, aut famam, aut bona temporalia proximi. De aliis quidèm loquemur alibì; hìc autem solam verbalem iniuriam examinamus, quæ, ut habet *Raynaldus* (9) est in triplici differentiâ, nempè atrox, enormis, & levis, & graduationem accipit, quemadmodum, & aliæ iniuriæ species, à loco, personâ, & verborum significato. Ratione loci gravior est iniuria, quæ fit in publico, eâ, quæ fit in secreto; & gravior illa, quæ fit coràm personis nobilibus, quàm ea, quæ fit coràm vilibus. (10) Ratione personæ tantùm crescit in gravitate iniuria, quò major est in iniuriato dignitas; undè gravior est iniuria, illata Clerico, quàm Laico; & gravior facta Episcopo, quàm simplici Clerico, & gravior facta viro nobili, quàm plebeio. Ratione significati verborum, eò enim crescit iniuria, quò gravior infamiæ nota inuritur iniuriato.

6 Iniuriosum autem verborum significatum, ac illius gravitas magis mensuratur à communi hominum æstimatione, quàm à rei veritate. Nàm secundùm rei veritatem, major censenda esset iniuria, quæ gravius crimen iniuriato obiiceret, homo enim à solo crimine reddi debet infamis; sicut enim bona fama est à virtute, ità infamia, illi contraria, oriri rationabiliter non debet, nisi à vitio; undè juxtà majorem turpitudinem vitii, crescere deberet infamia. Non tamèn ità est; sed pensatur gravitas iniuriæ ab existimatione hominum: cùm enim per iniuriam verbalem infametur homo, & fama consistat in existimatione, sivè opinione Populi de aliquo; sequitur, quòd ex verbo iniurioso, tantùm infamatus dicatur aliquis, quantùm gravis existimatur *populariter* talis iniuria.

7 Dixi *populariter*, seù communiter, non autem solo judicio hominum gravium, ac prudentum. Nàm homo cordatus, & prudens æstimaret graviorem esse iniuriam, si quis alteri diceret, *Tu es atheista*, quàm si diceret, *Tu es fur*, & adhùc majorem, dicendo, *Tu es bestia*, quam dicendo, *Tu es cornutus*; nàm dicere bestiam est negare homini rationalitatem, ac esse humanum simpliciter, quod majus est quâcunque virtute, cùm nobilior, & prior sit substantia quocunque accidenti, qualitate, ut est virtus. Pariter dicere *atheistam*, est asserere gravissimi criminis omnium, quæ ab homine committi possunt, illum esse Reum; negare enim *Deum esse*, quod est atheismus, superat omne aliud, quàmvis gravissimum crimen. Ex aliâ parte *esse furem*, damnificantem, nempè proximum in bonis fortunæ, quæ infima sunt, omninm gravium criminum minimum censendum est; & aliquandò neque crimen est, ut in casu necessitatis. Similiter *esse cornutum*, habere, nempè uxorem infidelem, nullum crimen est; quandòquidèm hoc potest esse sinè illius scientiâ, ac patientiâ, & consequenti absquè omni crimine; & tamen in hominum communi opinione hæ duæ censentur ex majoribus iniuriis, quæ honesto viro inuri possint. Sequitur hinc, quòd juxtà varistatem Regionum, variatur gravitas ejusdem verbalie iniuriæ; undè in *Lombardiâ*, dicere aliquem uxoratum *esse cornutum*, prò gravissimâ iniuriâ reputatur; non sic autem est in *Regno Neapolitano*, ubi passim tale verbum inter familiaria colloquia usurpatur.

8 Advertendum pariter, quòd ratio iniuriæ magìs pendet ab intentione iniuriantis, quàm à tenore verborum; proindè, si quis verbum, aliàs iniuriosum, in alium proferat, non quidèm animo iniuriandi, sed joco, familiaritate, usu loquendi, inadvertentiâ, & similibus casibus, nec iniuria, neque crimen est, (11) & hoc qnàmvis verba, secundùm se iniuriam importent; vice versâ, quàmvis verba in suo significato materiali non sonent iniuriam, si tamen animus iniuriandi adsit, evadunt in iniuriam, ut dicendo, *Tu es bonus homo*, ità enim reputatur, ac si diceretur, *Tu es cornutus*, ut ex *Azevedo* scribit *Raynaldus*. (12)

Probatio.

SUMMARIUM.

9 *Iniuria verbalis, quomodò probanda.*
Opinio, quòd probandus sit animus iniuriantis.
10 *Reiicitur talis opinio.*
Quandò verba ex se sunt iniuriosa, præsumitur de malo animo.
11 *Animus probatur per coniecturas.*
12 *Contrà consanguineum non præsumitur animus iniuriandi.*
Superioritas, respectu iniuriati excludi animum iniuriandi.
13 *Coniecturæ probantes animum iniuriandi.*

9 INiuriæ verbalis delictum, cùm non relinquat vestigium post se, probari debet per Testes, sicut & omnia alia delicta facti transeuntis, & in hoc crimine, si atrox iniuria fuerit, potest Judex ex Officio inquirere: si autem levis; non proceditur, nisi ad querelam partis, ut volunt Doctores. (a)

Cùm

(†) *Lugo de Iust.iur.tom.1.disp.1.sect.2.n.38.& de Pœn.dis.16.n.650.*

(9) *Raynald.Observ.crim.Tom.1.cap.11.§ 7.num.4.*

(10) *l.Prætor edixit.§.Atrocem.ff. de Iniur.Menoch.de Arbitr. lib.2. Cas.263.num.5.*

(11) *text in l.Illud § Sanè.ff.de Iniur. & in l.Si ex plagis. §.final. iunct.gloss.ff.Ad leg.Aquil.l.obligationem.in fin.ff.de Act.& oblig.§.Plane de testament.V.Cæterum Inst.de Testam.milit.*

(12) *Azeved.Recopil.lib.8 Tit.10.leg.2.num.79.apud Raynal.Tom. p.cap.11.§.8.num.26.*

(a) *Muscatel.de Delict.cogn.de Iniur.num.21.& 31.Sanfelic.Decis. 63.num.24.& seqq.Afflict.in Constit.Postquàm citata.Not.3. apud Raynald.Tom.1.cap.11.§.7.num.11.*

Cùm autem, ut dictum est, injuria requirat, ad hoc, quòd talis sit, quòd procedat ab eo, qui animum jniuriandi habet, videretur dicendum, quòd, qui probare intendit, jnjuriam sibi fuisse factam, non sufficit, quòd probet, tale verbum contrà se fuisse prolatum, sed requiratur, quòd etiam probet fuisse prolatum, animo jnjuriandi, cùm, ut aliàs dictum est, semper probanda sit illa qualitas, quæ facit ad constituendum delictum, & sinè quâ delictum non est delictum; & sic tenuit *Iacobus de Belviso*. (13)

10 Contrarium tamen verius est, & recitata opinio potest habere locum, quandò dictum, aut factum de sui naturâ jnjuriam non importat; sed solùm talis evadat, quandò dicatur, aut fiat cum animo jnjuriam inferendi; vndè, qui vult probare, se jnjuriâ fuisse affectum, probare debet, hoc fuisse affectum ab eo, qui animum jnjuriandi habuit, cùm ejus animus malus, ex tali dicto, aut facto evidenter non appareat, & proindè Actoris erit illud probare. Quandò verò dictum, aut factum de sui naturâ jnjuriam importat, probato illo, transfertur in Reum onus probandi, se dixisse, aut fecisse illud tale, non animo jnjuriandi, sed joco. Ratio est, quià non præsumitur, quòd joco fuerit illata jnjuria, quandò aliquid de sui naturâ jnjuriosum fuerit factum, aut dictum; nàm omne verbum jnjuriosum præsumitur prolatum animo jnjuriandi, nisi contrarium probetur. (14) Probabit autem

11 Animus ejus verò, qui jnjuriavit, cùm aliter probari nequeat, per coniecturas probandus est argumento eorum, quæ in jure dicuntur. (15)

12 Quià autem ex personarum qualitate potest quid jnjuriosum, aut non, censeri, consideranda est persona jniuriantis. Si enim, qui dicitur jniuriasse, est consanguineus jnjuriati, non præsumitur, quòd sit facta iniuria animo iniuriandi, ut deducitur ex jure, (16) & in sententiâ *Bartoli in l. Vt vim post. num. 4. ✠. Ad quod etiam facit ff. de Iust. & iur.* animus iniuriandi non presumitur inter coniunctos vsquè ad septimum gradum, ideò tali casu probandum est ab iniuriato, quòd iniurians malo animo illud dixerit, aut fecerit. Extendendam verò puto hanc conclusionem ad illos, qui aliquam superioritatem habent, respectu illius, qui quæritur fuisse iniuriatum, sivè talis superioritas sit Magistratus; sivè Prælaturæ; sivè Magisterii, sivè nobilitatis, sivè dominii; nàm tales, gratiâ correctionis, possunt, respectu suorum inferiorum, aliquid dicere, aut facere, quod tamen dictum, aut factum ab aliis jure meritò iniuria esset censenda. Proindè Præceptor sivè scientiæ, sivè artis, discipulum negligentem, aut errantem, similiterque Dominus famulum cædit; & Prælatus in Subditos, & Nobilis in Plebeios, gratiâ correctionis, verba iniuriosa jacit; nec tunc tamen rationabiliter præsumi potest in loquente animus iniuriandi; & proindè tali casu, oportet, quòd, qui prætendit se fuisse iniuriatum, probet in loquente fuisse animum iniuriandi.

(13) *Iacob. de Belvis. Prax. indiei. Tit. de Iureiur. V. Quod dictus Reus malitiosè. num. 1. & 2.*

(14) *text. in l. Si non convicii. ubi Gloss. in V. Probare. & Bald. n. 1. C. de Iniur. Gloss. in cap. Sicut nobis in V. Exprimantur in fin. de sent. & re indicat. Clar §. Iniuria. ✠. Quæro nunc.*

(15) *arg. l. 1. ff: Ad leg. Cornel. de Sica l. Non omnes. §. A Barbaris. ff. de Re milit.*

(16) *arg. l. Vestem sordidam. ff. de Iniur. l. Item quæritur. §. Item Iulianus ff. locat.*

13 Coniecturæ ad probandum illius animum possunt esse multæ; concludentior tamen illa est, quæ deducitur à consideratione, si verbum iniuriosum prolatum, aptum sit ad promovendam emendationem; àn potiùs sit totaliter ad hoc improportionatum. Si enim hoc, patet manifestè non studio correctionis, sed animo iniuriandi, verba fuisse prolata. Exemplum potest esse in Prælato, qui, si in Capitulo culparum Subditum, negligentem ad surgendum ad horas nocturnas, reprehendat, eum vocet *pigrum, desidiosum, ventri tantum, ac somno deditum &c.* demonstrat se, gratiâ illum incitandi ad excutiendam à se desidiam, protulisse talia verba, ad eum finem ex se tendentia. Si verò eum vocet *bastardum; cerdonis filium; vilissimæ plebis germen; de genere maculato ortum &c.* apparet in eo animus iniuriandi, cum hæc improperia improportionata sint ad promovendam in Subdito correctionem propriæ negligentiæ.

Pœnæ.

S V M M A R I V M.

14 *Pœnæ jnjuriantium de jure communi.*
15 *Damnatus de illatâ iniuriâ, incurrit infamiam.*
16 *Quandò ex iniuriâ, prolatâ in Principem, incurratur crimen læsæ Majestatis.*
17 *Quandò debeatur pœna læsæ Majestatis, ob jniuriam prolatam contra Officiales Principis.*
18 *Regulares circà pœnas iniuriantium, consulant suas Constitutiones.*
19 *Statutum primum prò Minoribus de Observantiâ.*
20 *Statutum secundum.*
21 *Statutum tertium.*
22 *Ob quæ facta Religiosus infametur.*
23 *Transgressio votorum essentialium infamant Religiosum.*
24 *Dubitatio secunda.*
25 *Quomodò dignoscendus, qui scienter infamat.*
26 *Dubitatio tertia.*
27 *Scientia, à quo probanda, quandò intrat delictum, ut ejus qualitas.*
Falsitas, quid sit.
Negativa, non coarctata, est improbabilis.
28 *Probatâ diffamatione, præsumitur contrà diffamantem.*
Reus de diffamatione, quid probare debet, ut evadat reatum.
29 *Dubitatio quarta.*
30 *Diffamatus, non probans diffamationem, reconvenitur ab accusato: & quæ cautela adhibenda.*
31 *Dubitatio quinta.*
32 *Diffamans, probans ex auditu crimen diffamatum evadit pœnas Statuti.*
33 *Dubitatio sexta.*
34 *Quomodò procedendum, si diffamans probat publicam famam criminis diffamati.*
Quid agendum, si auctor famæ negaret, se crimen diffamatum divulgasse.
35 *Quid agendum, si contrà talem negantem, militaret præsumptio.*
Quandò militat contrà aliquem præsumptio de delicto, ipse debet probare se innocentem.
36 *Dubitatio septima.*

37 *Quæ conjecturæ probent in diffamatione animum dolosum.*
38 *Dubitatio octava.*
39 *Inadvertentia, inconsideratio, & levitas animi, minuunt de voluntario.*
Quomodò cognoscendum diffamationem fuisse ex levitate animi.
40 *Dubitatio nona.*
41 *Revelans ex loquacitate, aut sub sigillo secreti, crimen alterius, fit Reus Statuti.*
42 *Dubitatio decima.*
43 *Quid, si, qui audivit crimen sub sigillo secreti, illud divulget.*
44 *Dubitatio undecima.*
45 *Diffamans crimen occultum defuncti, est puniendus de diffamatione.*
46 *Dubitatio duodecima.*
47 *Puniendus est, qui diffamavit crimen, dicens se illud non credere.*
48 *Dubitatio tertiadecima.*
49 *Iniurians alium de criminibus in genere, est Reus Statuti.*
50 *Dubitatio quartadecima.*
51 *Diffamans integrum Conventum, puniendus ut diffamator.*
52 *Dubitatio quintadecima.*
53 *Alium diffamans, & non de crimine, sed alio probro, quâ pœnâ puniendus.*
54 *Ratio data resolutionis.*
55 *Dubitatio sextadecima.*
56 *Clericus se jactans de adulterio, suspensus fuit ab Officio, & Beneficio.*
57 *Revelans de se ipso crimen, sivè verum, sivè falsum, debet puniri, & quomodò.*

14 POenæ iniurias inferentium, de jure communi (17) sunt extraordinariæ; prò diversitate autem iniuriarum indicitur iniurianti satisfactio ergà iniuriatum, quæ mensuranda est juxtà atrocitatem, aut levitatem iniuriæ. In iniuriâ verbali contumeliosâ, conviciosâ, aut detractoriâ, debetur verbalis reparatio honoris, per verba, nempè eodem modo dicta in reparationem honoris, ac famæ illius, cui injustè detractum, aut conviciatum fuit, & pari modo facienda est scriptò, si scriptò illata fuit iniuria. In iniuriâ reali, ac damno dato, sivè in re, sivè in personâ debetur damnorum resarcitio, juxtà æstimationem damnificati, ac Judicis, ut suo loco dicemus.

15 Cæterùm condemnatus actione iniuriarum pœnali, sivè hęc civilis, sivè criminalis sit, incurrit infamiam juris de lege, tùm Canonicâ, tùm Civili, (18) debet tamen iniuria, de quâ condemnatus est, fuisse atrox, ut docet *Clarus*, (19) qui testatur de communi.

16 Prò diversitate verò personarum iniuratarum, à Judice moderandæ sunt pœnæ. Censuerunt nonnulli Doctores, quos tradit, & sequitur *Matthæus*, (20) verbum iniuriosum, prolatum contrà Principem, esse indifferenter crimen læsæ Majestatis; ac puniri debere pœnis, debitis Reo de Majestate læsâ. Sed talem conçlusionem *validissimis* rationibus, & Doctorum auctoritate impugnat *Raynaldus*, (ac demonstrat, quòd ex injuriâ verbali, prolatâ contrà Principem absentem, seù præsentem, non incurritur crimen læsæ Majestatis; hoc autem solùm admitti posse, quandò verba exprimunt non tantùm contemptum in Principem, sed etiam ostendunt animum machinandi contrà ejus vitam, aut dominium. Proindè pœnam obloquentis de Principe, citrà animum machinandi contrà eum, non excedere debere exilium regulariter, prout habetur ex textu. (22) Verum est, quòd, si cum oblocutione concurrit alia qualitas, potest Judex extendere arbitrium etiam ad pœnam corporalem, ut quibusdam citatis probat *Chartarius*, (23) & quandò qualitas esset gravissima, & interveniret consuetudo, quòd in illo loco oblocutio de Principe morte plecteretur, posset arbitrari etiam ultimum supplicium, ut cum *Prato* concludit *Raynaldus*. (24)

17 Quod verò dictum est de iniuriante Principem, consequenter dicendum est de Officialibus Principis; si enim isti offendantur, seù iniurientur ex odio, & in damnum Principis, vel ex causâ Officii sui, tunc debetur pœna criminis læsæ Majestatis, non verò, quandò iniuriantur tanquàm persona particularis ex odio, & causâ privatâ, ut contra contrarium sentientes, scribit *Farinacius.* (25) Præsumitur verò, quòd iniuria procedat à causâ privatâ, nisi contrarium probetur, (26) & probatio non potest esse nisi conjecturalis, nempè spectando originem offensæ, & à quo facto dependeat: aut si offensâ facta est Officiali in actu exercitii officii, ut Judici, sedēti prò Tribunali &c. àn verò alibì, & alio tempore, ac exercitio: ac similibus aliis circumstantiis, præsumendum est de mente offendentis.

18 Hæc quidèm quadrant prò sæcularibus, tùm Clericis, tùm Laicis; prò Regularibus verò spectandæ sunt ipsorum Constitutiones, ut conveniens pœna, in facti contingentiâ, decerni possit. Nos Minores de Observantiâ habemus Statuta sequentia.

19 1. *Scienter aliquem infamans sacramentaliter absolvi non potest, nisi á Provinciali: & convictus in judicio subire debet pœnam criminis, de quo alterum infamavit; nec nisi prius restitutâ famâ.* (27)

20 2. *Qui crimen Fratris, quod legitimè probare non potest, alteri, quàm Prælato revelaverit, pœnâ talionis mulctetur.* (28)

21 3. *Districtè prohibemus, nè quis sub sigillo Confessionis, quidquam dicat, quod in alicujus famam vergat, vel quod inter Fratres dissensionem, vel scandalum generet.* (29)

22 Circà primùm Statutum prima dubitatio est, à quibus factis paretur *infamia* Religioso, ex quorum aliquo, quod ipsi obiiciatur, dicatur Religiosus infamari?

23 Respon-

(17) *text. in l. final. ff. de Iniur.*
(18) *text. in cap. Cum te. de sent. ab re iudic. ubi Abb. n. 1. l. 1. l. Athletas. §. final. de Iis, qui not. infans. Diaz. Prax. crim: c. 69. nu. 6.*
(19) *Clar. § Iniuria. ℣. Item condemnatus.*
(20) *Matthæ. de crimin. Tit. læsæ Maiest. cap. 2. num. 22.*
(21) *Raynald. tom. p. cap. 2 §. 5. num. 4. & seqq.*
(22) *text. in l. final. ff. de Iniur.*
(23) *Juli. Chartar. Decis. crimin. 68. num. 25. & ibi Bald. Laderch. Imol & Ioseph. Ludou. Decis. luce. 4. num. 20.*
(24) *Prat. Respons. crimin. 17. num. 31. Raynald. loc. cit. num. 27. & 53.*
(25) *Farinac. quæst. 112. num. 150. & ibi Brun. Cravet. Berou. Boss. Nevizz. & Giga.*
(26) *Raynald. Tom. p. cap. 2. §. 5. & ibi Farinac. Roland. A mat. & alii.*
(27) *Text. Tit. Applicatio §. 8.*
(28) *Stat. Gen. Ord. cap. 7 § 6. num. 46.*
(28) *Stat. Gen. Ord. loc. cit. num. 3.*
(29) *Sanctor. de Pœn. cap. 10. quæst. 8. ℣. Respondeo negativè fol. 451.*

23 Respondeo, quòd, ut benè habet *Sanctorus*, transgressio votorum essentialium Regulæ, & crimina, quæ in nostrâ hâc *Praxi criminali* (30) recensentur tanquàm gravia, graviora, ac gravissima, hæc inquam, infamant; & hæc non omnia, sed tantùm ea, quæ faciunt Religiosum malè audire communiter, tùm apud Fratres, tùm apud sæculares; non autem ea, quæ crimina quidèm sunt, & puniuntur, tamen famam, aut opinionem non obscurant, ut cùm *Bonacinâ*, ac *Solonio* idem docet. (31) Infamant etiam alia, quæ nullo modo crimina sunt, famam tamen pessimè lædunt, ut, si diceretur, quis esse *Referendarius*, sivè *observator* (Italicè *Spione*), si *Mulus*, aùt *Bastardus*, aùt de *progenie birruariorum*, vulgò *Razza di sbirro*, *&c.* nàm ex iis tanta, imò in communi opinione, major iniuria infertur, quàm si aliquod crimen sibi fuisset impetum.

24 Secunda Dubitatio est, cùm dicit *Textus*, *scienter aliquem infamans*, quomodò intelligendus quis, sit aliquis *scienter infamans*?

25 Respondeo; quòd ille, qui grave crimen committit, ille se infamat *infamiâ facti*, quemadmòdum sententia Judicis, declarantis crimen, ab eo commissum, infamat eundem *infamiâ iuris*, ut notum est. Sequitur ex hoc, quòd, si quis eidem obiicat crimen illud, ob quod sententiatus est, sivè illud sit notorium, aùt saltem in judicio probari possit, quàmvis iniuriam ei afferat, refricando memoriam criminis, non tamen eum infamat, quià jàm ille se facto infamavit. Infamatur autem, si illi obiiciatur crimen falsum; aùt crimen, verum quidèm, sed affectum falsâ qualitate infamante; aùt crimen, verùm quidèm, ità tamen occultum, quod nullo modo probari possit, omnibus enim hisce modis, ille, qui erat in possessione bonæ famæ, in eâ damnificatur. Ex his resolvitur, quis dicatur *scienter infamans*; est enim ille, qui, sciens crimen, quod alteri impingit, esse omninò falsum, vel, si verum, ità occultum, quod non potest probari, tamen illud sibi obiicit; sivè de eo cum cæteris Fratribus illum diffamat.

26 Tertia dubitatio est, quomodò, & à quo probanda sit *scientia* in eo, qui accusatur, quòd *scienter infamaverit*?

27 Respondeo, quòd, quandò in aliquo actu requiritur scientia, ut qualitas, à Statuto requisita, illa debet concludenter probari, ut dicunt Doctores; (32) undè, cùm in hoc Statuto scientia requiratur, & scientia vera, non autem præsumpta in delictis puniatur, ut docet *Abbas in cap. Dilectus. filius. num. 9. de Simon.*, videretur dicendum, ipsam esse probandam ab Accusatore, qui querelam movet contrà eum, qui se infamavit; probando, nempè *illum scivisse esse omninò falsum id, de quo eum diffamavit*. Hoc autem vix probabile est, tùm quià scientia, cùm sit habitus internus, latens animo, probatur tantùm coniecturis; tùm quià scientia in hoc casu, cùm sit de falsitate criminis diffamati, deberet esse de re negativâ, (falsitas enim nil aliud est, quàm negatio veritatis (33), ut ex jure deducitur,) negativa autem, non coarctata tempore, & loco, improbabilis est, (34) tùm quià, dato, quòd in aliquo casu scientia concludenter probari posset, (puta, si probaretur, *Caium*, qui me diffamavit de homicidio *Titii*, fuisse præsentem, & vidisse *Stichum*, qui *Titium* occidit, & ex consequenti scivit, me non occidisse *Titium*, qui ab alio peremptus est) in aliis plerisque hoc nullo modo posset, & sic nostra lex pænalis ad coercendas pessimas hasce diffamantium linguas, esset frustranea, ex quo maximum damnum Religiosæ Reipublicæ proveniret. Ideò aliter est dicendû.

28 Dico igitur, quòd, ut docet *Baldus*, (35) diffamatus de crimine, aut aliâ iniuriâ, ex traiudicialiter, iudicialiter agens, aut civiliter ad recuperandam suam famam, aut criminaliter ad punitionem etiam Rei diffamatoris, debet concludenter probare diffamationem. Hâc probatâ, transfertur in diffamatorem onus probandi, aut crimen, de quo diffamavit esse verum; aut ilum non diffamasse ex scientiâ falsitatis, & dolo; sed ex credulitate, quià nempè de tali crimine, aut iniurioso dicto, est publica vox, & fama, sivè ab aliis audivit. Ratio istius praxis est, quià diffamatio in proximum de delicto, sivè vero, sivè falso, semper criminalis est; peculiare est, quòd in foro fori puniatur, quandò est de delicto scienter falso, aut occulto sic, quod probari non possit. Reus igitur probatus de diffamatione, quæ est crimen, prohibitum jure naturæ, vetantis alteri facere, quod sibi non vis fieri, præsumi tur cum dolo deliquisse, & sic *scienter*, (cùm, ut aliàs dictum est in delictis contrà jus naturale, dolus præsumatur,) & ideò ad sui defensionem excipiendo probare debet vel veritatem criminis; vel famam de eo, vel relationem, sibi factam; & hoc modo probabit, se non *scienter*, & ex consequenti, non ex dolo deliquisse, ut proindè locus non sit pœnæ Statutariæ.

29 Quarta dubitatio est, dum diffamatus tenetur, pròut dictum est, probare diffamationem, quid juris, si non probet?

30 Respondeo, quòd accusatus de diffamatione, debet absolui, *Actore enim non probante, Reus est absolvendus*, pròut hebet noster *Textus*. (36) Accusatus autem potest reconvenire Accusatorem, tanquàm calumniatorem, & petere à Judice, ut pœnâ talionis mulctetur juxtà *Textum*. (37) Caveant proindè, qui volunt accusationem instituere de diffamatione, contrà se factâ, & priùs examinent, an habeant Testes intrepidos, ac constantes, qui à potentiâ Accusati, aut ejus amicorum, subornationes non deterreantur, aut mutentur ad dicendum in judicio contrarium ei, quod extrajudicialiter dixerunt. Et si de Testibus timeat, antequàm libellum accusationis Judici porrigat, procuret ab eis iuratam attestationem de diffamatione, contrà se factâ, scripto mandatam, & à Testibus subsignatam; hoc enim pacto Testes nequibunt aut metu, aut precibus flecti à veritate dicendâ; & mediante tali attestatione Actor se ponit in tuto, nè sibi possit opponi de calumniâ.

31 Quinta dubitatio est, àn puniendus sit pœnâ Statutariâ diffamans, qui non probat quidèm concludenter crimen, de quo alium diffamavit, probat autem se ab aliis audivisse?

32 Respondeo, negativè; nàm *Textus* requirit in diffamante *scientiam*, ac *dolum*, pròut suprà dictum est. Dum ergò probat, se ab alio audivisse, probat, se non ex dolo, sed ex credulitate, dolum excludente, deliquisse, & proindè locum non esse pœnæ ordinariæ Statuti. Advertendum tamen, quòd, intantùm talis exceptio illum salvat à pœnâ, in quantùm illi, à quibus audivit, reputantur fide digni; nàm dictum etiam unius, fide digni, facit semiplenam probationem, & sicut semiplenè probans in judicio crimen, de quo accusavit, non subit pœnas calumniatoris juxtà *Textum*, (38) ità in pari

(30) *Text. Tit. Delictorum. § 2. & 3.*

(31) *Bonacin. de Restitut. Disp. 2. Quæst. 4. Pun. 2. num. 1. Salon. in 2. 2 Quæst. 62. art. 2. Controver. 12.*

(32) *Angel. in l. 1. C. de Nili agger. n. rump.* Bart. *in l. Omnes. C. de Agric. lib. 11. Felin. in cap. Cum vigesimum. de Offi. De leg. init. nu. m. p. Mascard. de Proba Concl. 201. n. 17.*

(33) *arg. l. Quid sit. ff Ad leg. Sonel. de Fals.*

(34) *Glos. in cap. Bonæ. il 1. in V. Per rerum. de Elect. ubi Abb. nu. 14. text. in l. Actor. C. de Proba.*

(35) *Bald. Cons. 261. num. 2. lib. 5.*

(36) *Tit. Accusatio. §§ 4.*

(37) *Tit. Accusatio. §§. 2.*

(38) *Text. Tit. Accusatio. §§. 4.*

pari casu subire non debet pœnas diffamatoris ille, qui diffamavit. Sequitur igitur ex hoc, quòd, si illi, à quibus audivit, non sunt fide digni, quià sunt inimici illius, qui diffamatus est; aùt factionis adversæ; aùt sunt personæ leves, &c. quorum testimonium in judicio esset nullum, aùt infirmum, talis exceptio non valeret ad eum eximendum à pœnâ; nàm scire debuit dicto talium personarum fidem non esse adhibendam, quòd, si adhibuit, voluntariè adhibuit; & voluntariè etiam crimen de proximo vulgavit, quod probare minimè potest, & proindè iuxtà dispositionem Statuti puniendus.

33 Sexta dubitatio est, quid agendum in casu, quòd diffamans probet, quòd de illo delicto est publica fama?

34 Respondeo, quòd probatâ per Testes publicâ famâ, Judex ex officio debet à Testibus scire à quibusnam audierint, & sic deinceps, donèc perveniatur ad unum, qui docere nequeat, aùt probare à quo audierit, & iste habendus est, tanquàm primus Auctor diffamationis, ac puneindus, eò quòd contrà dispositionem Statuti secundi dati sup. ***num.20. alteri, quàm Prælato revelavit crimen, quod probare non potest.*** Fateor, quòd juxtà hanc praxim aliquandò innocens subibit pœnam, quam effugiet culpabilis; quià iste in judicio negabit, se illi id dixisse, quod re verâ dixit, & sic innocens non potens probare, vapulabit. Sed non ideò culpanda est lex, quæ justa est, neque ob hoc non servanda, saluberrima enim est Religioni, & si, prout debet, practicaretur, ac punirentur huiusmodi diffamatores, ac susurrones lacerantes famam proximi, multa odia, dissensiones, ac factiones de medio tollerentur. Si ergò, qui vulgat crimen, aùt aliud infamans de proximo, recogitaret se obligari periculo pœnæ, si non probat, quod vulgat; & periculo etiam, quòd ille, à quo audivit, neget se illud dixisse, profectò illud, quod audivit sileret, nec tantum damnum in Religione causarent huiusmodi perversæ linguæ diffamatrices. Ex aliâ verò parte huic inconvenienti providet lex divina. Quià primus Auctor diffamationis, qui judicialiter negat se dixisse, quod re verâ dixit, est periurus, & cum gravi damno proximi, qui cogitur ad pœnam, quæ de jure debetur sibi neganti, nec absolui potest, nisi à pœnâ relevet innocentem, confitendo judicialiter, quod negavit; aùt per alia media impediendo, nè innocens contrà fas puniatur.

35 Tamen in hoc casu advertendum est, quòd, si militat aliqua præsumptio contrà negantem, se revelasse, in eum transfertur onus probandi negativam. Præsumptio autem esset, si iste communiter censeretur malæ conscientiæ, si aliàs in judicio peierasset; si extrajudicialiter esset solitus mentiri; si hoc idem, quod negat, se huic revelasse, alteri aliàs dixit, & hoc probetur juramento ejus, cui hoc dixit &c. Ratio est, quià nimis durum esset, quòd quis teneretur probare concludenter, sibi fuisse revelatum, quod secretò revelatum fuit: hoc enim ex naturâ rei improbabile est. Sequitur ergò, quòd loco probationis succedat præsumptio. Quià sicut, quæ probari non possunt, probantur coniecturis, ut aliàs (†) diximus, ità in hoc casu, in quo probatio est impossibilis, debet succurrere præsumptio. Manifestum autem ex iure (a) est, quòd quandò militat contrà aliquem præsumptio de delicto; ipse tenetur probare, se illud minimè fecisse. Negans ergò se revelasse, si contrà eum militet præsumptio, (& eò fortiùs, si qui asserit sibi fuisse ab illo revelatum, sit vir integer, & gravis, & bonæ famæ) tenebitur se probare de hoc innocentem. Et ad hoc punctum, ad favorem innocentiæ benè advertent Judices.

36 Septima dubitatio est, ex quo dolus in diffamatione, (quià ut dictum est, est contrà jus naturæ, & illicita (39) præsumptivè tantùm probatur, à quibus nàm circumstantiis concludenter, (quantùm probari possunt, quæ latent animo) probabitur?

37 Respondeo, quòd coniecturæ, & præsumptiones, licèt de sui naturâ concludenter non probent in cæteris factis, tamen in his, quæ occultè fiunt, vel animo continentur, plenè probant, ut volunt Doctores. (40) Verum est, quòd coniecturæ debent esse perspicuæ, & tales, quòd tantummodò in malam partem possint interpretari. (41) Coniecturæ porrò, quæ concludere possent diffamationem dolosè, & ex instituto factam fuisse ad lædendam famam proximi, sunt, si cum pluribus; si palàm, ac publicè, si frequenter, si cum exaggeratione de tali facto loquatur, si aliàs imperfectiones, seu defectus naturales, aùt morales diffamati cumulet, si delicti alicujus, de quo ille fuit punitus, aùt absolutus memoriam refricet, si ille est adversæ factionis; si aliquam simultatem, aùt rivalitatem ad aliquod Officium cum eo habeat, & similia, quæ interpretari tantùm queunt in malam partem, & posse solùm procedere à malo animo contrà eum.

38 Octava dubitatio est, Quid iuris sit, quandò ex quâdam levitate animi, imprudentiâ, inconsideratione, & similibus, quis alium de re criminali, aut iniuriosâ diffamaverit?

39 Respondeo, quòd frequens est casus iste in nonnullis, qui naturaliter sunt linguæ labilis, & ad modum cribri *Belidum* nihil secretum tenere queunt, ac omnia, quæ vident, quæ audiunt, inconsideratè, & non ponderando damnum, quod ex tali narratione proximo sequi potest, effutiunt. Tales autem non posśunt Statutariâ penâ percuti, ratiò est, quià inadvertentia, inconsideratio, ac levitas animi minuunt de voluntario, & excludunt dolum, ac delictum, (42) undè de culpâ tantùm levi tenentur, & extraordinariè debent puniri. Caveant autem circà hoc Judices Regulares, & benè librent naturam talium. Sunt enim intrà claustra aliquandò nonnulli, qui volunt se vendere simplices, ac inconsideratos, & minimè advertentes, cùm tamen sint vaferrimi. Tales dignosci posśunt ex hoc. Si æqualiter tùm sua, tùm aliorum evulgant, si tàm de amicis, quàm de sibi infestis dicunt, si nullus ab ipsis personarum delectus habeatur, nèc distinguunt inter pusillos, & magnos, sed de cunctis, & malum, & bonum, quod audierunt, repetunt, concludi potest ex simplicitate, seu potius imprudentiâ, sive malis fatuitate, peccare. Si verò de se nihil, de aliis malè facta effutiunt; si de inimicis; si de pusillis, à quibus me tuere non posśunt, loquuntur, non verò de Amicis, non de potentibus, à quorum irâ formident; quàmvis simplices censeri gestiant, sunt censendi astutissimi, & licèt se velint excusare dicendo, *se illud iniuriosum de proximo dixisse non studio infamandi, sed ex inadvertentia*, non est illis credendum, sed puniri debent ordinariâ penâ, tanquàm quòd ex dolo diffamarunt.

40 Nona dubitatio est, àn qui non pluribus, non publicè, non ex aliquo bono motivo, sed ex loquacitate naturali

(†) *Par.p.Tit.Corpus.num.33.*

(a) *arg.text.in cap 1.in.ct.Gloss.in V. Actore. Vt Eccl. benef.cap. Ex insinuatione.de Procur.cap.final.de Jurein.l.Quintus.ff.de Dona.int.vir.& mul.*

(39) *arg.l.Si non conuicii.C.de Iniur.Mascard. Concl.531.n.10.& ibi. Corne Gaill.Cæpoll-Paris.& Bursat.Barb.Axiom.76.n.2.*

(40) *Federic. de sen.Consil.119. Ant. de Butr. in cap. Veniens.de Test. Alex.Cons 53 n.1.lib.2.Grat Cons.61 n.15.lib.2.*

(41) *arg.l.Dolum ex indiciis. ubi. Glos.in V.Convenit. & ibi Paul. de Castr.n.1.C.de Dolo.*

(42) *Navar.in cap.Inter.verba 11.q.3. & in Manual. Prælud.9.nu. 11.& cap.11 num.4.*

turali occultum crimen ſibi ſoli notum, ſed amico ſub ſigillo ſecreti naturalis revelaverit, peccet contrà Statutũ?

41 Reſpondeo affirmativè, ratio eſt, quià talis revelatio, licèt facta cum illâ cautelâ, prohibetur à Statuto ſub termino *diſtrictè*, quæ eſt dictio, quæ idem importat, ac *omninò*, *præfractè*, aut *ſeveriter*, ut ex jure explicat *Dionyſius Gothofredus*, (43) & juxtà *Calvinum ex Spiegelio* (44) ſignificat *valdè ſtringendo, ac minitando*, puta pœnas; nàm *diſtrictio* idem ſignificat ac pœnam; undè *diſtrictio Eccleſiaſtica* in jure (45) vocatur pœna Excommunicationis. Dùm ergò Statutum ait *diſtricte præcipimus*, denotat diſpoſitionem ibi latam iniungi ſub præcepto ſtricto, ſevero, ac pœnali, & pœna quidèm non debet eſſe tanta, quanta eſt ejus, qui publicè, aùt nullâ cautelâ adhibitâ revelaret, ſed minor; & iſte quidèm, quàmvis cum tali cautelâ revelet, peccat mortaliter, nàm juxtà multos Doctores, relatos à *Bonacinâ*, cum quibus tenet *Sanctorus*, (46) revelans peccatum grave alicujus uni, vel duobus viris, etiam prudentibus, & taciturnis peccat mortaliter; quià apud ipſos infamatur; & eò peiùs, quò graves viri fuerint illi, quibus revelavit.

42 Decima dubitatio eſt, dato, quòd iſte, cui ſub ſigillo ſecreti, (quod nonnulli imperiti vocant ſigillum confeſſionis) crimen ſibi revelatum divulgaret, quis nàm puniri deberet, divulgans, àn revelans?

43 Reſpondeo, quòd ambo. Revelans quidèm, ſi nullum juſtum motivum revelandi habuit, ſubdi debet pœnæ arbitrariæ, quià peccavit contrà juſtitiam, & contrà diſpoſitionem Statuti, ut dictum eſt. Divulgans autem plecti debet pœnâ ordinariâ, quià vulgavit crimen, quod, ut ſuppono, probare non poteſt, & eò fortiùs, quòd peccavit etiam contrà fidelitatem, violando ſigillum naturales, quod cùm fuerit de materiâ gravi, & in grave damnum proximi, meretur ultrà pœnam ordinariam, aliam pœnam arbitrariam.

44 Undecima dubitatio eſt, àn ſtatutariâ pœnâ deberet puniri, qui revelando crimen occultum defuncti, ipſum infamaret?

45 Reſpondeo, cum *Sanctoro* (47) affirmativè, quià bona fama defunctorum honorat Religionem; & mala eam denigrat; & ſicut bona fama poſt mortem cenſetur inter bona; imò, demptâ beatitudine, ſolum bonum, quod mortui habere poſſint, juxtà illud Poetæ.

Vnica poſt cineres remanet mihi fama ſuperſtes.

ità lædens ipſius famâm ſpoliat defunctum bono ſuo. Quemadmodum autem juxtà textum, (48) ſpolians veſtibus cadavera mortuorum, ſacrilegium committit; gravius certè crimen patratur ab eo, qui ſpoliat hominem mortuum famâ bonâ, ipſum infamando; quàm ab illo, qui eum ſpoliat veſtimentis, quò fama longè magìs præſtat cuique indumento; undè & puniendus eſt, non quidèm tantâ pœnâ, quanta debetur infamanti viventem; (quià infamatio viventis plus nocet, quià viventem conturbat; parvi penſionem illius cauſat; ac eum à dignitatibus conſequendis arcet; quæ omnia non interveniunt in infamatione mortui) ſed aliâ arbitrariâ Judici.

46 Duodecima dubitatio eſt, àn puniendus ſit ut infamans, qui cum uno, aut alio crimen alicuius recitat, dicendo *ſe illud ab aliis audiviſſe, ſe tamen non credere illud eſſe verum?*

47 Reſpondet *Sanctorus* cum *Bonacinâ* (49) affirmativè, quià verè malam opinionem ingerit de Fratre, nequè per illa verba poteſt in tuto ponere famam illius, quìn illi verè detrahat, & bonam exiſtimationem lædat. Imò videtur, quòd talis additio ſit malitioſa ad effectum, ut credatur ab aliis, narrantem eſſe timoratæ conſcientiæ, & hoc dicere, ut conſulatur honori eius, cui verè detrahit; & ità plus ſibi credatur, ut faciunt nonnulli ſimulatores, quorum *ſermones*, ut ait Propheta (50) *molliti ſunt ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula.* Ad quid enim narras, ſi falſum credis? Convinceris ergò, te alium non habere finem, niſi ut te in tuto ponas, & profundiori vulnere proximum ſancies. Et ſæpè ſæpiùs tales audiuntur, contrà quos debent Superiores animadvertere, ut tale genus hominum improborum à Religioſâ Republicâ penitùs eradicetur.

48 Tertiadecima dubitatio eſt, àn pœnâ Statuti puniri debeat, qui alium infamat in genere, dicendo, eſſe hominem *perverſum, malum Religioſum, ſcandaloſum, relaxatum &c.*

49 Reſpondeo, quòd opinio *Ruini*, quem recitat, & ſequitur *Baiardus*, (51) eſt, quòd iniuria illata, ut ſit punibilis, oportet, quòd ſit de crimine in ſpecie, & non ſufficiat in genere. Undè dicit, quòd, ſi unus alium iniuriavit, dicendo, *eum eſſe malum hominem, impium, ingratum &c.*, non poteſt puniri pœnâ Statuti. Sed verior eſt contraria ſententia, quam alii Doctores (52) tradunt, nempè punibilem ſemper eſſe iniuriam latam, tùm in genere, tùm in ſpecie. Ratio eſt, quià non ſubſiſtit genus, niſi in ſpeciebus, & iſtæ niſi in individuis, *deſtructis enim primis ſubſtantiis*, ait Philoſophus (53) *nihil eſt amplius illorum remanere.* Cùm ergò non poſſit eſſe genus, niſi in ſpeciebus, infamans in genere, infamat etiam in ſpecie, non quidèm explicitâ, ſed implicitâ. Dicens enim malum Religioſum in genere, dicit illum in ſpecie aut furem, aut fornicarium, aut proprietarium &c. Imò graviùs infamat, ſi dicit in genere, quàm ſi diceret in ſpecie; quià infamans in ſpecie, lædit famam ejus juxtà malitiam tantùm ſpeciei, de quâ infamat: ſed infamando in genere, lædit ſecundùm omnem malitiam univerſarum ſpecierum, in quibus genus ipſum ſalvatur. Undè ſic iniurians debet ordinariâ pœnâ caſtigari.

50 Quartadecima dubitatio eſt, àn ſit puniendus tanquàm infamans, qui diceret, *in tali Conventu, Provinciâ, Religione, &c. ſunt multi perverſi, ſcandaloſi, & perditi &c.*

51 Reſpondeo cum *Sanctoro* (54) affirmativè. Ratio eſt, quià plus eſt lædere Communitatem, quàm aliquem particularem. Undè furtum pecuniæ publicæ, ex eo quòd lædit Communitatem, gravius eſt furto, quod committitur contrà particularem argumento ejus, quod dicitur in jure. (55) Porrò iniurians Communitatem occaſionem dat audienti reputandi malos quoslibet, qui ſunt de illâ, neſciens enim diſtinguere, qui nàm mali ſint, de omnibus ſiniſtram opinionem habet. & licèt, qui ſic infamat in communi, loqui intendat de aliquibus, qui re verà mali ſunt, tamen

(43) *Dionyſ. Gothofr. ad l. Sed hæc. lit. X ff. de Procur.*
(44) *Calvin. lexic. V. Diſtricte. hoc eſt.*
[45] *text. in cap. 1 de Offic. Vicar lib. 6.*
(46) *Bonacin. de Reſtit. Diſp. 2. quæſt. 4. Pun. 3. nu. 2. & ibi Salon. Bannez Molin. ſot. Rebell. Azor. Suar. Filliuc. Turrian. Aragon. Valent. & Sayr. Sanctor. de Pæn. cap. 10. Quæſt 9. fol. 454.*
(47) *Sanctor. loc. cit. Quæſt. 8. V. Dices ſecundò. fol. 452.*
(48) *text. in l. Prætor ait. § Adverſus. eos. ff. de Sepulch. viola. & in l. Pergit. C. eo. tit.*
(49) *Sanctor. de Pæn. cap. 10. Quæſt. 9. V. Reſpondeo affirmativè. fol. 456. Bonac. de Reſtit. diſp 2. Quæſt. 4. P. 5. n. 1.*
(50) *Pſalm. 54. V. 22.*
(51) *Ruin. Conſ. 162. n. 2 lib. 4. apud Baiard. ad Clar. § Iniuria. n 30.*
(52) *Bart. Bald Jaſo. & alii ad l. Nominatim de l b. & poſth. Felin. Conſil. 46 inter Conſil. crimen. Tom. 2. nu. 46. Angel. Aretin. apud Farinac. Quæſt. 105. n. 12.*
(53) *Ariſt. in Antepredicam.*
(54) *Sanctor. de Pæn. cap 10. Q. 8 V. Reſpondeo affirmativè fol. 453.*
[55] *arg. l. Peculatus. ff Ad leg. Jul peccul.*

tamen ejus verba ab audiente indeterminatè accipiuntur, & sic eodem modo læditur fama innocentis, sicut Rei. Talis igitur tanquàm infamans debet puniri, & ad famæ restitutionem cogi. Hoc verò intelligendum est, quandò ipse non probaret aliquos, ad minùs duos esse Reos criminum, quæ vulgavit in genere. Quià, si dixit, *multi sunt scandalosi*, si ipse probet duos esse tales, evadit pœnam: nàm *duo* veniunt nomine multorum; (56) licèt *plures* non dicantur, qui tantùm *duo* sunt, ut ex jure (57) deducit *Abbas.*

52 Quintadecima dubitatio est, An, & quomodò inferri debeat pœna talionis, quandò aliquis infamatur, sed non de crimine, sed de aliquo alio, per quod ille læditur in famâ, & impeditur ab honorum consecutione?

53 Respondeo, quòd, loquendo de stricto jure Statuti, in eo non sancitur pœna talionis, nisi infamans infamet de crimine; ait enim, *subire debet pœnam criminis, de quo alium infamavit*; undè sequitur, quòd, si infamet quidèm, sed non de crimine, ut puta, si diffamet *eum esse illegitimum*, non intrat talis pœna, nèc intrare potest; non enim potest dari pœna talionis de re, quæ, licèt infamet, tamen crimen non est, cui pœna debeatur. Tali ergò casu distinguendum est; nàm quàmvis pœna talionis universaliter adaptari non possit, aliquandò tamen & potest, & debet inferri. Distinguo igitur casum, si quis divulget laicum Conversum, aut Sacerdotem simplicem, incapacem Prælaturæ, Officii, aut Dignitatis, & qui prò sui tenuitate semper in statu subiectionis mansurus est, divulget, inquam, quòd *ipse est illegitimus*, aut *ortus ex genere maculato*, & hoc falsum sit; tali diffamatori debetur pœna extraordinaria, arbitrio Judicis, post veniam, petitam à diffamato, & factam honoris reparationem, palinodiam recantando. Si verò diffamatus de supradictis, est Clericus, aut Sacerdos, in quo est habilitas ad Prælaturas, & Officia, ad quæ consequenda impeditur ob tales irregularitates, tunc debetur pœna ordinaria talionis.

54 Ratio resolutionis est; quià in primo casu infamatus damnificatur tantùm in famâ, nèc aliud damnum ex tali infamiâ experitur; in secundo verò casu diffamatus, ultrà *infamiam*, damnificatur in hoc, quòd propter eam arcetur ab honoribus, quos consequi potest; & ideò in primo casu arbitraria, in secundo autem ordinaria pœna inferri debet. Nàm quemadmodùm infamato de crimine, ultrà *infamiam* ex crimine, deberetur pœna criminis, si hoc esset verum; sic infamato de illâ irregularitate, ultrà *infamiam*, ex eâ ortam, advenire debet damnum impedimenti à Prælaturis, si talis irregularitas est vera. Sicut autem diffamatori criminis falsi debetur pœna eiusdem criminis, ità diffamatori talis falsæ irregularitatis debetur impedimentum ad Prælaturas, quasi pœna talionis suæ dolosæ diffamationis. Impedimentum autem tale aliud non est, nisi privatio vocis passivæ; & hæc est pœna, quæ tali casu debet inferri.

55 Sextadecima dubitatio est, àn debeat percuti pęnâ infamantium, qui ob jactantiam vulgat crimen de seipso?

56 Respondeo, quòd in quodam Canone (57) suspensus ab Officio, & Beneficio, legitur quidam Clericus, qui publicè gloriatus fuerat, concubuisse cum uxore cuiusdam vicini sui. Et licèt *Glossa* (58) illius capituli notet, talem pœnam fuisse sibi datam, non ratione adulterii, aut criminis, in eo evulgando, sed tantùm ratione scandali, causati in audientibus, tamen Canonistarum proceres, *Innocentius, Hostiensis*, & *Abbas* (59) volunt, illum citatâ pœnâ fuisse percussum ex jactantiâ, & gloriatione de delicto; juxtà illud Psalmi. (60) *Quid gloriaris in malitiâ*, talis quippè iactantia crimen est de te, & indicium perditissimæ vitæ, dicente spiritu Sancto (61) *Qui lætantur, cum malè fecerint, & exulltant in rebus pessimis, quorum viæ perversæ sunt, & infames gressus eorum*; & proindè in tantam amentiam prorumpunt, quòd ab ipsis peccata sua, *non solùm non occultanda, verùm & diffamanda videantur*, ut scripsit D. Augustinus. (62)

57 Hoc supposito, dico, quòd revelans crimen suum, sivè verum, sivè falsum sit illud, semper puniri debet. Quià vel verè crimen commisit, vel non, si sic, debet percuti pœnâ commissi criminis. Suppono enim, quòd accusatus de tali iactantiâ, quæ est confessio extrajudicialis, & sufficit ad torturam (63) constitutus sit in judicio, & coràm Judice per suam confessionem probatum plenè fuerit delictum. Limito tamen hoc, casu, quo delictum ipsum temporis beneficio jàm præscripsisset, juxtà illa, quę de præscriptione delictorum aliàs (64) scripsimus. Si autem in judicio crimen negaverit, puniri debet, non quidèm pęnis infamantium, ut resoluit *Sanctorus* (65), etenim, si crimen ab eo vulgatum verè commisit, non infamauit culpabiliter, quià verum dixit, & quod dixit, per confessionem probauit: pariterque, si cum Fratribus uulgauit, non infamata remanet ex hoc Religio, quæ tantùm patitur iacturam famæ, si de eâ malè dicatur cum exteris: tandèmque pœna Statuti militat contrà infamantem de directo Fratrem, non autè cōtrà infamantem Religionem de obliquo, & ex consequenti. Vndè non est, ut ad illum possit fieri extensio. Sed puniri debet extraordinariè, ad arbitrium Superioris, ut argumento Canonis (66) supracitati probari potest.

(56) *arg. l. Cum aliter. § Hoc rescriptum. iunct. Gloss. ff. ad S.C. Syllan. cap. Si testes § Vbi numerus. 4. q. 3.*

(57) *cap. Christianum. 34. Dist. Abb. in cap. Ad nostram. n. 5. de Reb. Eccl. non alie.*

(57) *text. in cap. Quàm sit. Extra. de Excess. Prælat.*

(58) *Gloss. in d. cap. Quam sit. in V Public e confiteri. de Excess. Prælat*

(59) *Abb. in d. cap. Quam sit. n. 2. V. In glossa. ubi Innoc. & Host. de Excess. Prælat.*

(60) *Psal. 51. V. 1.*

(61) *Proverb cap. 2. V. 14.*

(62] *D. August. Enchirid. cap. 82.*

(63) *arg. l Capite quinto. ff. Ad leg. Jul. de Adult.*

(64) *Par. 1. Tit. Patronus. n. 91. & seqq.*

(65) *Sanctor. de Pœn. cap. 10. Quæst. final. fol. 460.*

(66) *cap. Quàm sit. de Excess. Prælat.*

§. IV.

§. IV.

Calumniatio.

SUMMARIUM.

Calumnia quid sit.
Tres conditiones requirit.
2 *Calumnia propriè, & impropriè, quandò sit.*

1 CAlumnia, pròut ex jure (1) deducitur, *est malitiosa, & mendax imputatio coràm Judice in accusatione proposita*. Hæc autem diffinitio est *calumniæ* verè, & propriè dictæ; quandò nempè aliquis sciens, accusatum esse innocentem, tamen *malitiosè*, puta, dolo malo, & cum advertentiâ illum accusat apud Judicem, ut puniat. Ità ut tria debeant ad hoc crimen constituendum concurrere; puta, falsa accusatio, dolus malus, & propositio facta criminaliter coràm Judice.

2 Alterâ autem harum trium conditionum deficiente, non est propriè *calumnia*, sed impropriè, & largè; tamen etiàm ipsa punibilis est, ut infrà dicemus. Proindè, si aliquis scienter falsum coràm Judice per modum denunciationis proponat; sivè pari modo denunciet Superiori, ut Patri; sivè in judicio proponat per modum exceptionis, ut repellat à ferendo testimonio, judicio, consilio, seù sententiâ; vel ut repellat tantùm à Prælaturâ, seù alio Officio civiliter, non dicetur propriè *calumniator*, sed impropriè. Si verò excipiat contrà eligendum, nè promoveatur; aut contrà electum, nè confirmetur, & proponat exceptionem criminaliter, iste erit verà *calumniator*, quià exceptio criminaliter proposita est verè accusatio, pròut aliàs diximus. (2)

Probatio.

SUMMARIUM.

3 *Calumnia realis, & præsumpta, quæ.*
4 *Accusatus, & absolutus potest fieri Actor contrà Accusatorem, & eum accusare de calumniâ.*
Si proceditur civiliter, talis Actor non tenetur probare calumniam.
5 *Si criminaliter, tenetur probare, quòd calumniosè accusavit.*
6 *Calumnia in quibus Causis præsumatur.*
7 *Nihil salvatâ calumniâ præsumptâ, quandò Actor non probat.*
8 *Calumnia non præsumitur, si Actor probat semiplenè.*
9 *Solitus calumniari non relevatur à calumniâ per semiplenam probationem.*
10 *Calumnia evaditur, si Actor deceptus sit à Testibus.*
Cautela adhibenda ab Actore in ordine ad Testes.

3 PRobatio hujus criminis dupliciter contingere potest pròut etiam *calumnia* ipsa: nàmque hæc propriè accepta duplex est, nempè realis, & præsumpta. Realis, seù vera est, quandò per legitimas probationes convincitur Accusator; quòd sciens innocentiam Accusati, volens nihilominùs illi nocere, falsam accusationem instituit. Præsumpta autem est, quandò Accusator defecit in probatione delicti, de quo accusavit; ex eo enim, quòd non probavit, præsumitur calumniasse.

17 Hìc autem advertendum est, quòd accusatus, & non probatus Reus, potest fieri Actor, & agere contrà illius accusatorem de *calumniâ*; & tunc aut intendit agere civiliter, aut criminaliter. Si civiliter tantùm, hoc est ad compensationem sui damni, & reparationem propriæ famæ, non est necesse, quòd probet eum, à quo fuit accusatus, esse calumniatorem; si quidèm ex hoc solo, quòd in processu formato ad instantiam Accusatoris, non remanet probatum delictum, vel delinquens, Reusque venit absolvendus ab ulteriori inquisitione, Accusator manet Reus *calumniæ* præsumptæ, nec ulteriori probatione opus est, ut de hâc constet; præsumitur enim à lege Accusator calumniosus; & in ipsam transfertur onus probandi, se non fuisse calumniatorem; quod præstare potest per probationes præsumptivas contrarias, ut olim docuimus, (4) aut per alios modos, quos aliàs (5) dedimus.

5 Si verò criminaliter petens à Judice, quòd, ultrà resarcitionem damnorum, condemnetur ad pœnam Statuti, aut consuetudinis, debet per legitimas, ac veras probationes facere constare, quòd Accusator sciebat innocentiam suam de tali delicto, & quòd nihilominùs ex malo animo, contrà eum instituit calumniosam accusationem. Ratio autem dictorum est, quià, ut dicemus infrà, loquendo de penis hujus criminis, calumniator etiam præsumptus tenetur ad damna, & interesse partis, ex hoc solo, quòd is nec semiplenè delictum probavit; nec suis defensionibus potuit se liberare à delicto *calumniæ* præsumptæ: nàm Judex, etjam ex Officio, datâ sententiâ absolutoriâ accusati, debet quærere ab Accusatore, quarè non debeat condemnari, tanqàm præsumptus *calumniator*; & iste debet suas defensiones super hoc facere. Quòd, si nihil ab eo probetur, quòd relevet, damnari debet ad damna, & interesse partis; quæ proindè ad ulteriores probationes non obligatur, quià Accusator, jam ex præsumptione juris habetur prò *calumniatore*, & ex tali præsumptione, quæ est prò se, relevatur accusatus ab ulteriori probatione; siquidèm paria sunt, quòd quis probet, & quòd habeat præsumptionem juris prò se; ut docet *Mascard. de Probat. Quæst. 10. num. 40.* Quandò verò prætenditur, quòd pœna ordinaria Statuti infligatur accusatori, necesse est concludenter, & non præsumptivè tantùm probare

(1) *ff. Ad S.C. Turpil. inict.*
(2) *Par. p. Tit. Exceptio. n. 7. & seqq.*

(3) *cap. 2. iunct. glos. in V. Calumniandi. de Calumniator. cap. Qui non probaverit. 2. q. 3.*
(4) *Par. p. Tit. Denunciatio. n. 30. in fin.*
(5) *Par. p. Tit. Sententia. n. 9.*

bare scientiam, & dolum; nàm, ut non semel dictum est, nunquàm ex præsumptionibus, quàmvis violentis pęna ordinaria ferri potest.

6 Advertendum autem, quòd calumniari præsumitur, qui non probat, non solùm in accusando, sed etiam in excipiendo. (*b*) Ratio est, quià Reus excipiendo fit Actor, undè sicut Actor suam intentionem, ità Reus suam exceptionem probare debet. (c) Si ergò excipiat contrà aliquem de crimine, aut aliâ re iniuriosâ, ut nempè, si repellat Cajum Testem, quià infamis, aut periurus, aut excipiat contrà Titium accusatorem, quòd Testes pecuniâ corruperit, ad falsum testificandum, debet illud probare saltem semiplenè, aliter præsumitur calumniasse, & non ad se defendendum, sed ad illos iniuriandos talem articulum proposuisse.

7 Ampliatur etiam data conclusio, casu, quo accusator esset claris natalibus, accusatus autem vilibus ortus, ut voluit *Iason* (d), aut si ille esset vir bonus, & innocens, iste verò malè audiret, ut multi (e) scribunt; vel si esset vir gravis, ac in dignitate constitutus, accusatus verò homo gregarius, ac plebejus. Et ratio esse debet, quià dignitas natalium non eximit quenquam à vitio, cùm appareant quandòque natalibus clarissimi, vitiis verò infamissimi; undè, si accusant, & minimè probant, præsumendi sunt etiam illi *calumniatores*, cùm inepta sit nobilitas sanguinis ad eos præservandos à præsumptione criminis, in accusando innocentem. Pariter vitæ alicujus integritas non facit, ut sibi credatur in alterius præjudicium; nàm ubi agitur de præjudicio tertii, præsumptio hominis non attenditur, ut scribunt *Abbas*, ac *Decius*. (f) Quòd autem accusator non probans habeatur prò *calumniatore*, præsumptio juris est, (g) quæ vinci non debet à præsumptione hominis, quià illa fortior est. Judices tandèm illi, qui calumniosè castam *Susannam* accusaverunt, exemplo suo probant, nèc Dignitatem, nèc Officium, nèc status eminentiam eximere debere à præsumptione *calumniæ* accusatorem non probantem.

8 Non præsumitur autem *calumnia* in eo, qui semiplenè probavit per unum Testem, omni exceptione majorem; sivè probavit infamiam illius delicti, de quo accusavit; sivè id audivisse à viris, fide dignis, ut habet *Textus*, & nos alibi (h) docuimus. Tamen quantùmvis accusator semiplenè probet, non tamen per hoc excusatur à solutione expensarum, & damnorum, quæ passus est accusatus, pròut docet *Abbas*; (i) nàm in his expensis non sufficit color querelantis, ad eum excusandum, sed ubi succumbat etiam per Rei legitimas defensiones, vel penuriam probationum, vel aliâ causâ tenebitur ad solutionem, ut cum *Cataldo* vult *Bossius*, (l) & ratio, quam iste tangit, est, quià condemnatio ad solvendas expensas, non est pœna propriè; in quâvis enim causâ, qui succumbit in lite, tenetur ad expensas; pœna autem *calumniatoris* illa est, quæ sibi, ultrà solutionem expensarum, infligitur; undè, licèt per probationem semiplenam relevatur à pœnâ calumniæ, non tamen relevatur ab expensis.

9 Notabile autem est circà hoc, quòd, si accusator, qui semiplenè probavit, solitus est calumniari, (ut potè qui aliàs alios accusavit, & defecit) iste non evadit per illam probationem, præsumptionem calumniæ, ut argumento cujusdam legis, (m) dicunt *Speculator*, *Butrius*, *Felinus*. ac *Menochius*; & ratio est, quià illa semiplena probatio, quæ elidebat præsumptionem calumniæ, tollitur à contrariâ præsumptione, nàm semel malus, semper præsumitur malus, & qui aliàs calumniatus est, præsumitur denuò calumniasse.

10 Evadit itidem præsumptionem *calumniæ* accusator, qui deceptus fuit à Testibus, qui promiserunt illi firmiter testificari in judicio; exindè producti nihil dixerunt, ut dicunt multi Doctores (n), & ratio est, quià nemo ex clienâ culpâ vapulare debet. Sed quomodò probabit iste, se fuisse deceptum à Testibus? certè res plena periculi est, nàm regulariter tales promissiones non fiunt coràm aliis Testibus, per quos illa possit probari; undè qui, fultus promissioni Testium, accusationem instituit, derelictus ab eis, cogetur innocenter subire pœnas *calumniantium*. Consulo proindè cuilibet, accusare volenti, nè fidat verbis, ac promissis Testium, sed scriptam attestationem, ab illis subsignatam de facto, super quo debent testificari, habere procuret; nàm scripta manent, & casu, quo Testis, in judicio productus, nihil velit dicere, accusator potest tali attestatione probare se deceptum à Teste, & ità *calumniam* evadere: Judex verò potest ex eâdem procedere contrà Testem ex Officio, & ipsum cogere ad testificandum, pròut diximus aliàs, loquendo de *Testibus cogendis*, *Parte primâ*.

Pęnæ.

SUMMARIUM.

11 *Satisfactio parti, prima pœna est Calumniatoris.*
Quæ satisfactio debeatur inter Sæculares, & quæ inter Regulares.
12 *Calumniator est infamis infamiâ juris, etiam antè sententiam Judicis.*
13 *Aliæ pœnæ Calumniatoris.*
14 *Calumniator obligatur ad pœnam talionis.*
15 *Pœnæ Calumniatoris de jure Civili.*
16 *Pœna talionis in omnibus foris desuevit.*
17 *In Religione Minorum de Observantia omninò servanda est.*
18 *Statutum primum.*
19 *Statutum secundum.*
20 *Dubitatio prima.*

21 *Pœna*

(*b*) *Mascard. de Prob. concl.* 254. *num* 6. *Natta Consil.* 31. *num.* 8. *lib. p.*
(*c*) *text. in l. In exceptionibus. ff. de Probat. arg. l. Quingenta ff. eod. tit.*
(*d*) *Iason. Consil.* 144. *in fin. lib.* 2. *Mascard. loc. cit. numero* 9.
(*e*) *Card. Alban in l.* 1. *ff. Ne quis eum. Mantu. Cons.* 220. *num.* 5. *uol.* 1. *Mascard. Concl.* 36. *nu.* 13.
(*f*) *Abb. in cap. Cum in jure. num.* 2. *de Off. Iud. deleg. Dec. in l. Qui accusare. num.* 6. *C. de Ede.*
(*g*) *Gloss. in l. Athletas. §. Calumniator ff. de His qui not. infam.*
(*h*) *Par. p. Tit. Accusatio. num.* 29.
(*i*) *Abb. Consil.* 78. *col. penult. ℣. Ad tertium.*
(*l*) *Catald. de Syndic. fol.* 7. *col.* 3. *℣. Adde quod quando. Boss. Tract. enim Tit. de Accusat. n.* 28.
(*m*) *arg. l.* 2. *ff. ad S C. Turpill. Butri & Felin. in cap.* 2. *de Calum. Specul. Tit. de Accusat. n.* 22. *Menoch. de Arbitr. Jud. lib.* 2. *Cas.* 321. *Censur.* 4. *n.* 17
(*n*) *Jo. Andr. in cap.* 1. *in fin. de Elect. in* 6. *Abb. in cap.* 2. *nu.* 5. *de Calum. ubi Felin. notab.* 3. *Clar. Quæst.* 62. *℣. Sed pone.*

21 *Pœna talionis debetur, quandò processum per viam denunciationis dè delicto excepto.*
22 *Judex Laicus, formans inquisitionem calumniosam, tenetur ad damna Inquisiti.*
Judex Regularis, calumniosè procedens, extraordinariè est puniendus.
Non servans essentialia judicii privandus est Officio.
23 *Dubitatio secunda.*
24 *Judex non inferens Calumniatori pœnam talionis suspenditur, aut privatur Officio.*
25 *Dubitatio tertia.*
26 *Calumniator apud Nos est* ipso facto *excommunicatus.*

11 Pęna autem primò est satisfactio, quam præstare debet *Calumniator* Accusato; & hæc consistit in restituendo quanti interest ipsi Accusato, pròut dicunt Doctores (6) Hoc autem maximè quadrat in foris sæcularibus, Ecclesiastico, & Laico, in quibus convenit Accusatis, pecuniam impendere, sive in carceribus, sive solvendo Officialibus prætium operarum; ultrà alia damna domestica, quæ subeunt; Sed in foro Regulari, maximè *Fratrum minorum*, in quo nullum intervenit dispendium pecuniarum, nulla potest quadrare restitutio damni temporalis. Restitutio autem, quæ posset intervenire, est restitutio famę; ex quo enim Religiosus accusatus est, & processatus, gravatur in famâ. Sed talis restitutio non est necessariò in foro fori facienda à Reo, ex eo enim, quòd Judex pronunciavit Accusatum absolvendum ab observatione Judicii, jam declaravit illum innocentem de crimine opposito, & proindè sanata est in foro fori ejus fama.

12 Secundò. *Calumniator* redditur infamis infamiâ juris pròut habetur ex utroque jure: (7) imò, si *calumnia* fuerit notoria, erit Calumniator infamis infamiâ juris, juxtà Canones, quantùmvis lata non fuerit sententia super *calumniâ*. Ratio est, quià de jure Canonico omne crimen depositione dignum, secundùm opinionem Doctorum (8) magis communem, si fuerit notorium, reddit infamem infamiâ juris. Hoc autem crimen depositione plectitur, ut infrà dicemus, proindè infamiam parit. Accedit, quòd, cùm in accusatione præstetur juramentum de *calumniâ*, ut dicitur in jure, (9) & convincatur Reus de *calumniâ*, convincitur ex consequenti perjurus, ex eo, quòd contrà proprium juramentum venerit; & proindè de jure Canonico est infamis, juxtà textum (10), quidquid sit de jure Civili (11) ob periurium simpliciter assertorium.

13 Tertiò, Ex tali infamiâ efficitur irregularis, ex regulâ generali, quòd omnis infamis de jure irregularis est, & ideò ad Ordines promoveri nequit. (12 Et etiam privandus est Officio, argumento cujusdam Capituli, (13) sivè saltem suspendendus ab Officio, & beneficio; ut habetur ex alio Capitulo. (13) sivè saltem suspendendus ab Officio, & beneficio, ut habetur ex alio Capitulo. (14) Quòd, si *calumnia* intervenerit in excipiendo contrà formam electionis, sivè personam electi ad *dignitatem Personatum*, seù *Canoniam*; incurrit *calumniator*, ipso facto, suspensionem per triennium à propriis beneficiis: ad quæ, si propria temeritate se ingesserit, irremissibiliter iisdem privatus remanebit, ut habetur textualiter in Decretali *Innocentii Quarti*. (15) limitat *Thesaurus* (16) istam dispositionem non procedere de beneficiis universaliter; sed tantùm de iis, quę Excipiens (qui defecit in probatione exceptionis) possidet in illâ Ecclesiâ, contrà cujus Prælati &c. electionem excepit, & citat prò hâc limitatione quoddam Capitulum. (17) Sed pace doctissimi viri, hoc verum non est; si quidèm Capitulum illud loquitur solùm de *Compromissario*, (qui non sit Episcopus) qui elegerit scienter indignum; debet enim, juxtà dispositionem *Consilii Lateranensis sub Alexandro III.* (18) subire, ipso jure, pęnam suspensionis à beneficiis per triennium; & cùm Concilium illud loquatur de beneficiis indefinitè, clarum est, quòd intendebat de omnibus. Sed *Bonifacius VIII.* in citato Capitulo inducit limitationem, redigendo dictam suspensionem ad ea sola beneficia, quæ obtinebit in illâ Ecclesiâ, prò quâ electionem de indigno fecerit, ut patet legenti Textum illius Capituli §. *Restringitur*. Inepta autem est extensio talis limitationis ad casum nostrum.

14 Quartò. juxtà Canones antiquos (19) *Calumniator* subiicitur pęnæ talionis, ut nempè ille subeat eas pœnas, quas de jure subire debuisset accusatus, si concludenter probatus fuisset delinquens. Verum est, hanc pœnam in desuetudinem abiisse; sed ejus vim innovavit *B. Pius V. ut in Primâ parte* (20) diximus. Vide ibi.

15 De jure autem Civili, controversia est inter Doctores, quânam pęnâ teneatur *Calumniator*. *Bartholus* (21) voluit, illum teneri de crimine falsi, si tamen agatur contrà falsum, quod proposuit accusando; Sed, si agatur de *calumniâ*, tenetur ad similitudinem pęnę, quæ est pęna talionis. Sed contrariam sententiam tenuit *Baldus*, quem alii Doctores (22) communiter sequuntur, voluitque, *Calumniatorem* absolutè teneri similitudine pœnę, ut plures leges (23) apertissimè cantant. Verum est, ut optimè advertit *Clarus*,

 (24) quòd,

(6) *Sylv. V. Accusatio. q.7. V. Primò calumniando. Sayr. Clau. reg. lib.12. cap.15. num.13. Menoch. Boss. Diaz. apud Thesaur. de Pæn. Par.2. V. Accusator. cap.1.*

(7) *cap. Si quis. il p.2. q.3 l. 1. l. Ath. ff. de His qui. not. infam l. Qui non. l. Nostris. C. de Calumnia.*

(8) *Sayr. lib.7. cap.1. num.12. Garc. de Benef. p 11. cap.3. num. 110. Sanch. Consil. lib.2. cap.2. Dub.18. in fin. apud Thesaur. loc. cit. n.11.*

(9) *cap. In pertractandis. cap. Exterum. de Iuram. Calumn.*

(10) *cap. Infames. 6. q.1.*

(11) *Gloss. in l. Lucius. §. Quæro. in V. Debet. ff. de His qui. not. infam. Cagnol. in l. Si quis major. p. num.181. C de Transact. apud Clar. §. Perjurium. init.*

(12) *cap. Infames. 2. q.6. Majol. de Irregular. lib.2. cap.7. num. 26. Garz. de Benef. Par.7. cap.8. num.11. Thesaur. loc. cit. n.111.*

(13) *cap. Cum fortius. de Calumn.*

(14) *cap. Cum dilectus. de Calumn.*

(15) *cap. p §. Qui verò. de Elect. lib.6.*

(16) *Thesaur. de Pæn. Par 2. V. Electio. cap.4. V. nota quod.*

(17) *cap. Si Compromissarius. de elect. lib.6.*

(18) *Concil. Lateran. 3. cap.3.*

(19) *cap. Calumniator. cap. Qui non probaverit. 2. qu.3. Damas. P.P. Epist.4. Adrian. 1. Ep. Decret. cap.24. & 52. apud Laurę. Epit. Vitalio.*

(20) *Par p. Tit. Pænarum. n.41.*

(21) *Bart. in l. Si quis obrepserit. col.1. ff. de Fals.*

(22) *Bald in l. p. in princip. ff. ad S.C. Turpil. Felin. in cap. nonnulli. §.1. col.4. de Rescr. August. de Arim. ad Angel. apud Boss. Tit. Accusatio. n.17.*

(23) *l. Accusationis. C. de Accusat. l. Si quis ad se. C. Ad leg. Iul. de Vi publ. l. final. C. de Calumniat.*

(24) quòd, si accusatus, antequàm pronuncietur sententia super accusatione, quærat ab Accusatore, àn intendat uti querelâ, & probationibus, super eâ factis, eò quia intendit eum querelare de falso, si Accusator annuat, poterit hic puniri de falso, si accusatio tanquàm falsa convincatur; & dicit *Clarus*, hunc modum interrogandi, esse approbatum à jure; & de consuetudine servari; possentque hoc modo conciliari recensitæ opiniones *Bartoli*, & *Baldi*.

16 Verùmtamen, licèt pœna talionis omni juri naturali, Divino ac Cæsareo cohæreat, ut aliàs diximus; hoc non obstante, in foris omnibus in desuetudinem abiit, & in ejus locum pœna arbitraria successit, quæ ùt plurimùm est pecuniaria, ut scripsit *Bossius*. (25)

17 In Foris autem regularibus, unaquæque Religio suas habet leges, quibus Iudices regere se debent. In nostrâ Religione pœna talionis præscripta est, & servari omninò debet, ut aliàs (26) ostendimus. Quò ad alias autem pœnas *calumniantium*, habemus Statuta sequentia.

18 Primò. ***Pœnâ talionis puniri debent Accusatores, qui crimen, objectum legitimè, & sufficienter non probaverint: & qui scienter de crimine aliàs sufficienter punito, quempiam accusaverint; ac item, qui ex malitiâ de illis excessibus accusaverint, à quibus aliàs accusatus judicialiter, ac ritè absolutus fuit.*** (27)

19 Secundò. ***Qui in judicio quidquam falsò, scienterque deposuerit, vel deponi fecerit; aut verum revocavit, aut revocari procuravit; ipso facto, est excommunicatus; cuius absolutio Provinciali est reservata: Semestri carceri mancipetur: satisfaciat parti: & perpetuò infamis existit.*** (28)

20 Ad dilucidanda verò recitata Statuta, sit Prima dubitatio circà primum Statutum. An pœna talionis incurratur tantummodò in accusatione, an verò etiam in denunciatione, inquisitione, ac diffamatione?

21 Respondeo, quòd in Textu (30) habetur, quòd, si falsum denunciaverit, pœnâ extraordinariâ puniri debet Denunciator; & hoc deducitur ex Textu, & *Glossa* cujusdam Capituli (31), pròut aliàs (32) adnotavimus. Verum tamen est, quòd, si denunciatio sit de delicto ex exceptuatis, in quibus eadem pœna infligitur, si procedatur per inquisitionem, sicut per denunciationem, deficiens in probatione Denunciator punitur pœnâ talionis, ut egregiè probat *Abbas*. (33) Quod etiam verificatur, si Denunciator insistit apud Judicem, & illum stimulat ad procedendum, & puniendum, quià tunc personam Actoris, sub titulo Denunciatoris, abscondit, ut habet alibi (34) Textus.

22 Quantùm ad inquisitionem, quam Judex ex Officio facit, fuit opinio *Clari*, *Bartoli*, & *Mariani Socini*, quos refert *Sanctorus* (35), quòd non incurratur pœna talionis; & ratio est, quià Judex ex Officio inquirit, & ideò ad illam pœnam non obligatur; & hæc ratio optimum habet fundamentum. Tamen, si Judex format inquisitionem *calumniosam* in foris sæcularibus, tenetur ad damna, & interesse, & ad pœnam extraordinariam, ut sentiunt nonnulli Doctores. (36) Debet ergò in foris regularibus, in quibus non potest fieri compensatio pecuniaria, aggravari pœna extraordinaria contrà Judicem, *calumniosè* inquirentem. Ratio est, quià non potest ad specialem Inquisitionem devenire, juxtà alibi (37) dicta, sinè legitimis indiciis præcedentibus; si ergò ità procedit, evidenter *calumniosè* procedit, pròut dicunt Doctores. (38) Si enim, non habens sufficientia indicia, specialiter inquirit, hoc facit vel ex ignorantiâ culpabili juris, quæ dolo æquiparatur, vel ex animositate in Reum, quem infamare procurat, ipsum processando. Ergò sivè sic, sivè sic agat, semper peccat, & pœnâ extraordinariâ, puta, privatione Officii puniri debet, juxtà Statuta (39), quæ sic habent. *Prælati caveant, ne crimen aliquod grave suis Subditis imponant: nisi præter denunciationem, vel accusationem, sit unus saltem Testis, fide dignus: aut esset Reus infamiâ, seù indicijs evidenter gravatus: Secùs faciens Prælatus, arbitrio Superioris, officio privetur.*

23 Secunda dubitatio est, An pœna talionis, si à Judice apud Nos non inferatur, in casibus à jure statutis, irroget pœnam, & quem?

24 Respondeo, quòd Judex nullum habet arbitrium circà pœnas moderandas, quandò delictum perfectè consummatum est; tenetur enim tunc integraliter, & præcisè pœnam, à Statutis latam, infligere, ut habetur ex *Textu* (40), quòd, si pœnam, crimini debitam, & à lege taxatam, absquè causâ minuerit, jacturam Officii, bonorum, & famæ, incurrit, juxtà utraque jura. (41) Porrò in Statutis *Vallisoletanis*, de pœnâ talionis infligendâ, ità sancitur, (42) *Ut* (pœna talionis) *ab omnibus Ordinis Superioribus, & Prælatis exactiùs, quàm anteà, servetur, magnopere quidèm cupimus. Atque adeò mandamus sub gravi suspensionis pœnâ, vel privationis etiam, contrafacientibus, aut negligentibus subeundâ.* Et profectò nulla tutior suppetit via exterminandi à Religiosâ Republicâ exitiosissimum genus hominum, pròut sunt *calumniatores*, quàm illos pœnâ talionis justissimè coercendo. Sed quià Judicibus ipsis nō adhibētur punitiones; & hi quandòque, ob privatas simultates in pretio, & protectione habent *calumniatores*; ideò cum summo bonorum virorum mærore,

(24) *Clar. quæst. 62. ℣. Sed quid, si Accusator.*
(25) *Boss. Tit. de Accusat. num. 17. in fin.*
(26) *Par. p. Tit. Pœnarum. num. 41. & Tit. Accusatio. num. 18.*
(27) *Stat. Vallisolet. cap. 7. Tit. de pœn. talion.*
(28) *Pract. criminal. Tit. Applicatio §. 11.*
(30) *Par. p. Tit. Denunciatio. §. 3.*
(31) *cap. final. junct. Gloss. in V. Calumniandi. de Calumniat.*
(32) *Par. p. Denunciat. n. 18.*
(33) *Abb. in cap. Inquisitionis. num. 6. ℣. Sed ego puto. de Accusat.*
(34) *Pract. crim. Tit. Denunciatio. §. 3.*
(35) *Sanctor. de Penit. cap. 10. Quæst. 5. Diff. 2. ℣. Respondeo secundò fol. 444. & ibi Clar. q. 41. num 14. Bart. in l. 2. §. Publico. num. 12. de Adult. Marian. in cap. Qualiter, & quando. il 2. n. 212. de Accusat.*
(36) *Bajard. à Clar. q. 62. num. 29. Farinac. q. 16. n. 25. Guazzin. Defen. 3. cap. 13. num. 9. apud Passerin. Trib. Regul. Q. 7. art. 5. n. 26.*
(37) *Pract. crim. Tit. Inquisitio. §. 7.*
(38) *Passerin. Trib. Reg. Q. 7. art. 2. num. 26. in fin. & ibi Menoch. de Arbitr. Cas. 321. & Farinac. q. 16. n. 27.*
(39) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. num. 37.*
(40) *Pract. crim. Tit. Pœnarum. §. final. in fin.*
(41) *l. Servos. C. Ad leg. Iul. de Vi publ. l 8. C. Theodos. de Appel. Auth. de Iudic. §. Oportet. cap. De causis. De Off. Delegat. Clar. Q. 85. ℣. Ulteriùs.*
(42) *Stat. Vallisolet. cap 7. Tit. de Pœn. talion. ℣. Et quia.*

rore, & damno, malignitas non rarò impunè grassatur.

25 Tertia dubitatio est, An pœna excommunicationis, & carceris semestris, lata in secundo Statuto, citato suprà *num.* 14., quæ videtur loqui tantùm de testificantibus falsò in judicio, afficiat *calumniatores*.

26 Respondeo affirmativè; ratio est, quià Statutum loquitur in genere, & universaliter, puta. *Qui coràm Prælato quocumque* (puta, Provinciali, aut Generali, qui soli habent tribunal fori contentiosi) *in judicio quicquam falsò, ac scienter deposuerit*. (43) Patet autem, quòd verus *calumniator* falsò, ac scienter in judicio deponit; proindè in censuram reservatam incidit, prout etiam docet *Sanctorus*, (44) & pœnam carceris subire debet. De Testibus autem, falsò deponentibus, Dicemus in *crimine falsi*.

§. V.

Libellus, famosus.

SUMMARIUM.

1 *Verbum ore prolatum, aut scriptum, pandit verbum mentale.*

2 *Libellus famosus, quid sit.*

Opinio, quòd ad ejus essentiam spectet reticentia nominis Auctoris.

3 *Confutatur talis opinio.*

4 *Solvuntur rationes oppositæ.*

Libellus famosus ità infamat cum nomine, quàm sinè nomine Auctoris.

2 *In Libello, ut sit famosus, requiritur nomen infamati per eum.*

Aut alia coniectura clara ostendens contrà quem tendit.

Reus convictus de Libello, torquendus, ut aperiat, contrà quem illum composuit.

6 *Dolus requiritur in Libello famoso.*

Componens ex joco non incurrit hoc crimen.

Præsumitur factus joco Libellus, cujus alia mala causa non probatur.

7 *Libello famoso retorquens iniuriam, minorem pœnam meretur.*

8 *Libellus famosus fit solummodò per scripturam, non per alia signa ignominiosa.*

9 *Componens, & vulgans* Pasquinatas, *non est Reus de Libello famoso.*

10 *Allegationes Advocatorum non sunt Libelli famosi; & quomodò reprehensibiles.*

11 *Advocati, quandò oblitium utilitatem, possint scriptò aliquem mordere.*

Dictio ultrà, *quid importet.*

5 *Advocatus, quàmvis in allegatione ultrà fas, in aliquem invehatur, non est Reus Libelli famosi.*

Tituli legum diversi, diversa important crimina.

Pœnæ Advocatorum, iactantium convicia in Partem.

13 *Libellus famosus non est scriptura cæca posita in Camerà Prælati.*

14 *Probatur contrà Sanctorum proxima conclusio supra data.*

15 *Confirmatur conclusio, & respondetur ad argumentum.*

16 *Libelli famosi pœna in Digestis, & Codice.*

17 *Libellus famosus, ut talis sit, debet publicari.*

18 *Libellus famosus est, licèt in eo publicetur crimen verum.*

19 *Non requiritur, quòd in Libello publicetur crimen; sed sufficit, quòd sit quid infamatorium.*

20 *An sit Libellus famosus, qui vulgatur contrà communitatem.*

21 *Respondetur affirmativè.*

Communitas est persona ficta, cujus anima est communis consensus.

Gravior est Libellus contrà Communitatem, quàm contrà privatam personam.

22 *Quid, si Libellus esset contrà mortuum.*

23 *Atrocior Libellus contrà mortuum, quàm contrà viventem.*

Cadaver mortui offendere, est quasi sacrilegium legale.

24 *Libelli famosi debet spargi notitia in populo, ut talis sit.*

25 *Compositor Libelli famosi non tenetur de crimine, si ille non divulgetur.*

26 *Si per Libellum non læditur fama proximi, crimen non est perfectum.*

27 *Libellus, compositus in linguâ incognitâ, non est famosus.*

28 *Publicatus, quandò dicatur Libellus famosus.*

29 *Exemplans Libellum famosum, quandò incurrat crimen, aut non.*

30 *Distinctio de prædicto reatu, aut non.*

31 *Quandò exemplando Libellum, non incurritur reatus.*

32 *Reperiens Libellum famosum, & illum non lacerans, sed publicans, incurrit pœnas.*

33 *Ad incurrendas pœnas requiritur, ut repertor Libelli non corrumpat; & ut eum publicet.*

34 *Sola conservatio Libelli famosi, reperti, est punibilis.*

Ob eam potest deveniri ad torturam.

35 *Quid agendum, quandò duo eodem tempore repererunt Libellum famosum affixum.*

36 *Quid juris, si repertor Libelli laceravit quidèm, tamen eum vulgavit.*

37 *Si repertor, literas nesciens, alteri tradat legendum, & hic divulget, quis tenetur.*

38 *Si qui legit, & vulgavit, impubes est, tenetur solus compositor.*

39 *In delicto Libelli famosi, Complices qui sint, & quomodò puniendi.*

1 Inter

(43) *Stat. Vallisolet. cap. 7. Tit. de deponent. in judic.*

(44) *Sanctor. Comment. cap. 7. Stat. V. Cas. 5. ℣. Quare in hunc casum fol. m 399.*

1 INter delicta verbalia non abs re computamus etiam *Libellum famosum*: parùm enim distat, quòd verba, in quibus delicti ratio consistit, ore proferantur, vel scripto mandentur: verbum enim sivè prolatũ, sivè exarratum, aliud non est, quàm signum exprimens verbum mentale, hoc est homini invisibilem, ac soli Deo cognitum conceptum mentis; à quâ solâ sivè vox, sivè scriptura malitiam accipit, cùm hæc radicetur in dolo malo, quod in solâ mente pravâ consistit, ab eâquè procedit.

2 Est igitur *Libellus famosus*, prout cum *Scortiâ*, ac quibusdam aliis, quos citat, diffinit *Sanctorus* (1), *Scriptura, vel signum alicujus, occultam infamiam continens, publicata, ut nescientibus innotescat*. Opinatur circà hunc *Raynaldus* (2) cum multis, quos citat, ad essentiam *Libelli famosi*, requiri, quòd nomen Auctoris in eo non sit appositum, sed, omninò occultum remaneat; & subscribit sententiæ *Carpzovii*, (3) dicentis, quòd nomen, & pœna *Libelli famosi*, debet cessare, quandò iniuria adversùs Auctorem, qui seipsum publicavit, vindicari potest.

3 Sed doctissimi viri pace, talem opinionem veram, non puto; tùm quià lex (4) unica, quam ipse citat prò suo fundamento, nihil habet de hoc, ut legenti patet; tùm quià quidditas *Libelli famosi* consistit in infamiâ, scriptò in aliquem publicata, quæ ideò differt, & gravior est iniuriâ verbali, voce prolatâ, quià hæc volat cum sono, illa verò scripta manet; & faciliùs publicatur id, quod scriptum est, ac potest à multis legi, quàm quod semel prolatum est, & à paucis semel auditum. Sequitur proindè, quòd nihil facit ad essentiam *Libelli famosi* nomen Auctoris, expressum, aut non.

4 Nec aliquid facit ad stabiliendam suprà allatam opinionem, quòd Imperator in dictâ lege unicâ, dicat, quòd, si Auctor Libelli *nomen suum profiteatur*, præmium reportabit; undè possit inferri, ergò si nomen occultet, penam consequetur, & sic reatus *Libelli famosi* consistat in occultatione nominis Auctoris. Quià lex concludit, quòd, quantùmvis ille nomen suum prodat, si non probat exposita in *Libello famoso*, *capitali pœnâ plectetur*. Stat autem, quòd, si esset Libellus accusatorius, in quo fit nominis inscriptio, & Principi, aut Judici porrigeretur, quantùmvis Accusator non probaret crimen oppositum, non ideò incurreret pœnam capitalem, sed pœnam calumniæ, aut iniuriæ illatæ. Igitur, si hìc nomen suum profitenti, & non probanti crimen, datur pena capitalis; ideò est, quià *Libellus*, continens alterius crimen, si porrigeretur Judici, esset accusatorius, & minimè criminalis; sed quià publicatur affigendo &c. evadit infamatorius, sivè *famosus*, & delictum; undè apositio, aut occultatio nominis non facit, quòd *Libellus* evadat criminalis, aut non; sed probatio criminis tantùm evitat pœnam *Libelli famosi*, & iste talis semper est, sivè apponatur Auctoris nomen, sivè non; & ratio, quam tangit, post *Portellum Sanctorus*, (5) efficacissima est, quià non minùs infamat *Libellus* cum nomine, quàm sinè; & in hoc spectandum est damnum famæ, & effectus malitiæ contrà proximum, quæ utroque modo interveniunt in casu; & si tacendo nomen auctor, prodit plùs malignitatis in proximum, illud explicando, ostentat plùs temeritatis, in non reformidando legum pœnas, & ideò par certè, si non majus crimen præsefert, pandendo, quam occultando nomen, cùm etiam majus censeatur delictum, factum publicè, in quo ostentatur legum contemptus, quàm occultè, in quo ostenditur earundem metus.

5 Nomen autem ejus, contrà quem fabricatus est *Libellus*, de necessitate apponendus est, argumento eorum, quæ in jure (6) dicuntur, nàm personæ incertæ iniuria non fit. Oportet igitur, quòd explicetur nomen; vel alia adsit coniectura clara, in quem tendat talis iniuria, ut dicunt Doctores, (7) aliter non habetur quidditas *famosi Libelli*. Coniectura autem potest haberi in scripturâ ipsâ, (ut potè, si ipsa exprimeret luscum, aut traulum, aut gibbum, & in eo loco unus tantùm esset tali distinctivo præditus) aut extrà; puta, si *Libellus* esset affixus januæ domus alicujus; ex talibus enim circumstantiis appareret, *Libellum* contrà illum fuisse compositum. Advertit autem *Farinacius*, (8) quòd, si constaret de Reo, hic torquendus esset ad habendam confessionem ab eo super personâ, quam iniurare intendit. Sed non per hoc ille esset Reus de *libello famoso*, ut bene ait *Raynaldus*, (9) quià, ut talis sit, debet ex se, independenter à confessione Rei, continere nomen, aut habere claras coniecturas, per quas indicetur nomen iniurati.

6 Præterea necessarium est, quod dolus interveniat in fabricatione *libelli famosi*; non solùm, quià, ut centiès dictum est, iste exigitur in omni crimine; sed quià textualiter requiritur ab utroque jure, (10) Sequitur proindè, quòd qui ioco libellum faceret, non diceretur dolosè fecisse, nec reatum incurreret, ut post *Surdum* scribit *Thoro*. (11) Quotiès autem non apparet de causâ inferrendi iniuriam per *libellum famosum*, præsumendum est, quòd fit factum joco, ut multi, (12) dicunt; maximè, quandò inculpatus, est homo facetus, & aliàs bonæ famæ. (13) Et qui vult scire, quæ sint consideranda in hâc facti specie ad arguendum dolum, adeat *Gargiareum Tract. de libel. famos. cap.4. num.14. & seqq.*

7 Ulteriùs etiam sequitur, quòd qui componit *libellum famosum* prò retorsione iniuriæ, ab alio acceptæ simili *libello*, non incidit in crimen, *libellum famosum* componentis; nàm prout habet Textus, (14) *ignoscendum est ei, si voluit se ulcisci provocatus*. Et si qui, *alium ferro se petentem occiderit, non videtur*

(1) *Sanctor. de Pœn. cap. 12. Q. 1. ℣. Respondeo secundo. fol. 24. & ibi Scort. Theor. 326. Angel. Iusc. Plaza Clar. Graff. Zech.*

(2) *Raynal. Tom. 1. cap. 11. §. 1. num. 7.*

(3) *Carpzou. Pract. crim. Quæst. 98. num. 33. 36. & seqq. apud Raynal. loc cit. num. 9.*

(4) *l. unic. C. de Fam. libel.*

(5) *Portell. Dub. Regul. V. libellus famosus num. 3. in fin. Sanctor. de Pœn. cap. 12. Quæst. 2. ℣. Reducuntur etiam. fol. 26.*

(6) *arg. l. Item apud. §. Cui non sinè. ff. de Iniur. l. Quod Senatusconsult. ff. eo. tit. l. Certum. ff. Si cert. petat.*

(7) *Bajard. ad Clar. Quæst. 68. num. 52. & ibi Vitalin. de Malef. cap. de Famos. Libel. & Bertaz. Cons. 237. num. 5. Sarn. Prax. crim. Part. 2. Formul. 50. ℣. Et primum.*

(8) *Farinac. Quæst. 105. n. 476.*

(9) *Raynal. Tom. p. cap. 11. §. 1. n. 11.*

(10) *text. in l. lex Cornelia. §. Si quis librum. ff. de Iniur. & in l. 1. ff. Ad leg. Iul. Majest. & in cap. Si qui inventi. 5. quæst. 1.*

(11) *Surd. Decis. 89. Thor. Vot. Decis. 50. n. 6. & 7.*

(12) *Cavalcan. Decis. 35. per tot. Par. 5. Io. Bapt. Cavat. Cons. 7. num. 5. Curt. Iuni. Cons. 238. lib. 3.*

(13) *Cephal. Cons 341. n. 33. lib. 3.*

(14) *text. in l. Qui cum major. §. Si libertus. ff. de Bon. libert.*

detur injuriâ occidisse, ut ait *Ulpianus*; (15) nec etiam censendum erit, talem *libellum*, ab eo compositum ad inferendum alicui, sed ad repellendam à se, sibi illatam injuriam: quià tamen talis defensio non est undequâque inculpata; aliquam pęnam meretur, extraordinariam tamen, ut dicunt *Novarius*, *Gargiareus*, & *Muta* (16)

8 Communiter Doctores (17) volunt, quòd *Libellus famosus* non solùm fiat per scripturam, sed etiam per picturam, pingendo nempè figuras obscænas, & affigendo postibus, aut parietibus Domus; itèmque per alia facta ad alicujus injuriam, ut affigendo, aut suspendendo cornua, aut ea spargendo antè limen Domus; aut stercorando repagulum januæ; sivè alia injuriosa patrando; Sed hoc valdè abusivè dicitur, ut notat *Sanctorus*. (18) Siquidem ille Textus, (19) qui communiter assumitur prò fundamento talis sententiæ, habet quidèm, quòd *eàdem pœnâ tenetur, qui aliud sinè scripturâ, in notam aliquorum produsserit*; non tamen dicit, quòd idem crimen committat. Arguere autem ab identitate pęnę ad identitatem culpæ, non valet; nàm eadem pęna ultimi supplicii sancita reperitur prò delictis, toto cęlo diversis.

9 Opinatur *Sanctorus* (20), teneri crimine *Libelli famosi* illum, qui cantiones, sivè *Pasquinatas* componit, & oretenùs spargit in vulgus, ac si essent ab alio compositæ, si illæ sint ad alicujus injuriam. Sed hoc puto non admittendum, si quidèm formalis ratio *Libelli famosi* consistit in scripturâ, ut sonant leges, (21) & quantùmvis cantio vulgata ad alicujus injuriam, eundem effectum, quo ad infamandum, producat, quem producit *Libellus famosus*; tamen non tàm atrox infertur injuria per vocem, quæ raptim transit, velùt per scripturam, quæ quantùm est ex se, perpetuò manet. Et proindè, licèt contrà eum, qui vulgaret hujusmodi *Pasquinatas*, agi possit de crimine injuriarum, non tamen posset prætendi Reus de *Libelli famosi* compositione.

10 Dubium est de Allegationibus, quas scribunt Advocati prò defensione suorum clientulorum, àn veniant nomine *Libelli famosi*, casu, quo aliquod mendax infamatorium, aut injuriosum in ipsis reperiatur contrà personas partis principalis, Testium, & Advocati ex adversò. Ad quod dico, quòd, si Advocatus respondet Allegationi, ex adversò propositæ, in quâ sint scommata mendacia; seu verba contumeliosa contrà se, vel Clientulum suum, eò quià tali casu dicitur *provocatus*, potest & ipse cum injuriis respondere, & injuriis injurias repulsare, ut dicunt Doctores (22), juxta id, quod dicit *Salomon in Proverbiis*. (23) *Responde stulto secundùm stultitiam suam, nè sibi sapiens esse videatur*. Verum est, quòd injuriæ responsivæ non debent excedere illas, quæ ex adversò contrà se propositæ fuerunt, aliter culpabilem se redderet, siquidèm commune Moralistarum, ac Juristarum axioma (24) est, quòd provocatio excedentem in propriâ defensione non excusat; & insuper debet in suâ allegatione responsivâ se declarare, quòd non animo alium injuriandi, sed tantùm se, aut clientulum defendendi ab injuriâ, sibi illatâ, taliter scribere cogitur. Ratio est, quià se tueri, ac famam suam, licitum est; nàm, juxtà quoddam capitulum (25), crudelis est, qui propriam famam negligit: alium verò injuriare crimen est; undè idem verbum prolatum, aut scriptum, si ad propriam defensionem, licitum est; si ad alterius injuriam, criminale; undè debet ille suam intentionem declarare, nè culpabilem in propriâ scripturâ se ostendat.

11 Si autem ipse primus est in scribendo, & cogitur prò utilitate Causæ aliquid probrosum parti principali, Testi, Advocato ex adversò, aut Judici exprimere, dummodò hoc faciat cum circumspectione, & modestis verbis, & ostendat ex necessitate, & utilitate Causæ id facere, nullo modo delinquit, quantùmvis persona, tacta à tali propositione probrosâ, maximè injuriatam se persentiat. Ratio est, quià Imperator (26) jubet, quòd *Advocati ità præbeant patrocinia jurgantibus: ut non ultrà, quàm litium poscit utilitas in licentiam conviciandi, & maledicendi, temeritatem prorumpant*. Ex quo textu elicitur, quòd si prohibentur convicia, *ultra quàm litium poscit utilitas*, igitur permittuntur usque ad litium utilitatem inclusivè: nàm dictio *ultrà*, proùt multis juribus, ac Doctoribus, more suo citatis, probat *Barbosa* (27), inclusiva est, undè, si à lege prohibetur læsio *ultrà* dimidiam, permittitur usquè ad dimidiam inclusivè, ut tenet Rota apud *Rubeum* (28), ibidem citatum.

12 Quòd, si Advocatus metam, à lege præscriptam excedat, & nec ob necessitatem litis, nec ad defensionem, in scripturam contumeliosam, ac infamatoriam prorumpat, tamen puniendus venit pęnâ *libelli famosi*. Ratio est, quià in jure Civili habentur *Tituli* distincti circà delicta inferentium injurias, quià in *Codice* habetur *Titulus*, *Si quis Imperatori maledixerit*; distinctus à *Titulo de Famosis libellis*, & à *Titulo de Postulando*, in quibus omnibus prohibentur injuriæ verbales, & pęnę diversæ, juxtà dispositionem aliam, & aliam legum, apponuntur. Porrò pœnæ, appositæ in uno *Titulo*, non possunt inferri prò delicto expresso in alio titulo, ut ex *Binseldio* optimè argumentatur *Dominicus Ran aldus*, (20) qnantùmvis crimen simbolizet

(15) *text. in l. Sed & si quemcunque ff. Ad leg. Aquil.*

(16) *Novar. Collect.3. Pragmat.2. num.1. de Iniur. Gargiar. de libel. famos. cap.7. num. 11. Muta ad Pragmat. Tit. 40. nu.42.*

(17) *Clar. quæst. 68. num.25. ℣. Libelli famosi. & ibi Paris de Pute. De Syndic. fol.273. num. 6. Scortia Theorem. 326. Molina. Graff. apud Bonacin. de Restit. Disp.2. Quæst. 4. Pun.9. nu.5. & 6.*

(18) *Sanctor. de Pæn. cap.12. Quæst. 2. ℣. Quoad facta. fol. 25.*

(19) *text. in l. lex Cornelia ∬. Eadem pæna. ff. de Iniuri.*

(20) *Sanctor. loc. cit. ∬. In hanc dispositionem. fol.25.*

(21) *text. in l. lex Cornelia. §. Si quis librum. ff. de Iniur. l. Unic. C. de Famo. libel.*

(22) *Guazzin. Præfat. ad Defens. Reo n.6. Specul. Tit. de Advocat. ∬. Iam nunc, n.3. Berlich. Pract. Concl.1. Par. Concl.9. n.25.*

(23) *Proverb. cap.26. ℣ 5.*

(24) *Diana. Par.6. Tr.6. Miscel. Resol.16. Azeved. Recopil. lib. 8. Tit.10. l.2. n.94. Boss. Trac. crim. Tit. de Iniur. n.6. Vela de Pęn. delict. cap.16. num.10.*

(25) *cap. Nolo.12. Quæst.1.*

(26) *text. in l. Quisquis. C. de Postul.*

(27) *Barbos. Diction. 428. nu.1.*

(28) *Rot. Decis. 127. num.1. Par.1. in posthum. Farinac. Decis.62. num.13. apud Paul. de Rube. Tom.2. divers. alias Par.6. recent.*

(29) *Binsfeld. Tract. de Iniur. & damn. dat. cap.1. quæst.4. nu.17. apud Raynal. Tom.2. cap.19. ∬.1. num.88.*

bolizet cum eo, quòd in alio *titulo* exprimitur. Et ità, cùm prò Advocatis, ultrà fas conviciantibus in patrocinio litis, habeatur, sub *Titulo de Postulando*, pœna infamiæ, per quam arceantur à munere Advocati, (30) non potest ipsis inferri pęna componentium *Libellos famosos*.

13 Dubium pariter est, an nomine *Libelli famosi* veniat epistola, seù parva schedula cæca, posita in Camerâ Prælati, continens delictum occultum, ut Prelatus de illo inquirat. Et *Sanctorus* (31) opinatur quòd sic, tùm quià talis scriptura verè infamat, nec per eam poterit Prælatus procedere contrà infamatum, quàmvis in scripturâ nominentur Testes, (32) tum quià habetur Textus (33) expressus, qui cantat, quòd, *Si quis, Libello, dato vel Principi, vel alicui, famam alienam insectatus fuerit, iniuriarum erit agendum*; & prò hâc sententia citat nonnullos. (34)

14 Sed, istorum salvâ reverentiâ, talis sententia non subsistit; quià de quidditate *Libelli famosi*, est, quòd scriptura fiat cum dolo malo, puta, studio ad nocendum, & infamandum, ut suprà *num.6.* probatum est; pariter quòd publicetur, ut infrà demonstrabimus. Qui verò talem epistolam scribit, ut Superior inquirat ad punitionem criminis occulti, quod sibi pandit; non procedit malo dolo, nec studio infamandi, sed ut ob bonum publicum sontes puniantur. Item, si non ponit in loco publico, sed in Camerâ Superioris, non divulgat scripturam, proindè *Libellus famosus* non est. Quòd, si nomen proprium non pandit, hoc potest esse, quià fortè metuit potentiam accusati; vel fratrum dicteria, si ille apertè denunciaret, aut accusaret; undè illud occultando, in nullo peccat. Præterea verum est, quod ex tali scripturâ cecâ non potest institui inquisitio; si tamen in eâ citantur Testes, potest Prælatus illos extrajudicialiter audire, & informari super delicto; quod, si reperit verum quidèm, tale tamen, quòd de eo non habetur fama, sed à duobus tantùm Testibus de visu, & à scriptore, qui nomen celavit, de auditu scitum, debet ad secretam punitionem devenire; prout habent Statuta, & *Textus Tit. Inquisitio num.* 14. ut Part. p. explicuimus; & si reperit à multis, extrajudicialiter singillatim auditis, delictum scitum, quàmvis de eo publicè nemò loquatur, ob metum Rei potentis, debet procedere per Inquisitionem generalem, exindè devenire ad specialem; & sic Reum punire.

15 Nec hìc modus procedendi improbatur in capitulo, supracitato de *Accusatione*. Quià ibi loquitur *Textus* de Inquisitione speciali, ad quam deveniri nequit ad scriptoris occulti denunciationem, quod & ego concedo; sicut etiam dico, non deveniendum ad Inquisitionem generalem judicialem, neque etiam extrajudicialem, si scriptura continet solùm crimen, & nullum Testem; nàm ex hoc apparet, scriptorem, solo animo infamandi apud Prælatum, taliter scripsisse; quià, si punitionem veri criminis ob bonum publicum affectaret, Testes criminis posuisset, sine quibus delictum nec de jure, nec de facto, punibile est.

16 Præterea Textus, qui citatur à *Sanctoro in l. Item apud ff. de Injur.* non concludit intentum suum; non enim ait, quòd taliter scribens sit Reus *Libelli famosi*, sed quòd contrà eum *injuriarum erit agendum*; quod valde diversum est; nàm pęna injuriarum arbitraria est (35), ac extraordinaria; sed pęna *Libelli famosi*, de jure *Digestorum* (36) est, quòd Reus *intestabilis sit*, nempè ut explicat *Gajus* (37), *ne ejus testimonium recipiatur, nevè ipsi dicatur testimonium*; de jure verò *Codicis* (38) pęna est capitalis. Sed neque pœnâ iniuriarum tenetur, qui Prælato, Principi, aut Iudici *Libellum* porrigit, in quo continetur aliquid infamatorium, nisi in casu, quò ipse non probaret contenta in Libello, prout multis citatis probat *Caballus*, quem sequitur *Matthæu*, (38) undè concludendum est, quòd talis, ponens literam cecam in Camerâ Prælati, non veniat puniendus pœnâ *Libelli famosi*, sed pœnâ injuriarum; & hoc tantùm in casu, in quo non probet, saltem semiplenè, contenta in libello; sive ad plùs pęnâ calumniantium, nàm litera, tali modo porrecta Prælato, æquivalet accusationi judiciali, quò ad effectum, si Prælatus ab eâ motus inquirat.

17 Ultrà superiùs dicta ad formalitatem *Libelli famosi*, requiritur, quòd publicetur per eum crimen aliquod, quod notorium non sit; nàm, ut ex *Molinâ* docet *Portellus* (39) si publicum sit, ille, contrà quem est *Libellus*, non gravatur in famâ, quià eam jam perdidit. Notat verò *Sanctorus* (40), quòd, si delictum aliàs fuit publicum, & posteà traditum oblivioni; aut si publicum alibi, non autem in loco, in quo publicatur Libellus, Auctor tenetur de *Famoso libello*. Ratio est, quià hìc, & nunc, diffamatus per *libellum* possidet famam bonam; undè per *famosum libellum* infamatur, qui est effectus, quem intendit Auctor libelli.

18 Volunt nonnulli apud *Farinacium* (41), quòd requiratur, quòd crimen sit falsum; & si ponatur crimen verum, quod probari possit, *Libellus* non evadat *Famosus*. Sed contrarium est verius, ut post multos, quos citat, probat *Farinacius* idem (42), & *Matthæu*. Ratio est, quià, si zelo justitiæ volebat pandere crimen illius, debuit Reus modis licitis Judicem adire, ut eum puniret; si ergò aliam viam publicandi delictum elegit, hoc fecit ad illum infamandum, & proindè Reus sit *libelli famosi*. Verum est, quòd tantam pœnam non meretur, sicut si vulgasset crimen falsum.

19 Opinantur alii, quòd necessarium etiam sit, quòd crimen, de quo quis diffamatur, sit crimen grave; imò juxta Doctores, congestos per Philippum Maresca

(30) *arg. l. 1 ff. Item Senatusconsulto. ff. de Postul.*
(31) *Sanctor. de Pœn. cap. 12. quæst. 2. ỽ. Reducuntur etiam, fol. 26.*
(32) *cap. Inquisitionis. ff. Ad hæc de Accusat.*
(33) *text. in l. Item apud. ff. 29. ff. de Iniur. & fam. libel.*
(34) *Portel. Dub. Regul. V. libellus. num. 3. Molin. Reginal. Bonacin. de Rest. Disput. 2. Quæst. 4. art. 9. num. 5. Finell. contra Filliuc. Tract. 40. cap. 3. quæst. 8. num. 79.*
(35) *text. in l. Qui injuriarum. ff. de Iniur. l. final. ff. eod. tit.*
(36) *l. lex Cornelia. ff. Si quis librum. ff. de Iniur.*
(37) *Cajus in l. Cum lege. ff. qui testam. fac. pos.*
(37) *tex. in l. Unic. C. de Famos. libel.*
(38) *Cabal. Resol. crim. Cas. 271. per tot. & ibi Felin. Soccin. Bertazz. cum Adden. Matth. de Re crim. Contr. 74. num. 59.*
(39) *Molin. de Iust. & jur. Disp. Tract. 4. Disp. 35. num. 2. & 4. apud Portel. V. Libellus nu. 3.*
(40) *Sanctor. de Pęn. cap. 12. quæst. 4. ỽ. Respondeo secundo. fol. 29.*
(41) *Farinac. Consil. 30. nu. 7.*
(42) *Farinac. Quæst. 105. nu. 241.* **Matth. de Re crimin. Controv. 74. nu. 19. Par. 2.**

sca, (43) sit crimen, prò quo, si verum esset, imponeretur pœna mortis naturalis. Hoc autem non puto necessarium; Ratio est, quià jura, ut patet eorum Textus tùm *Digestorum*, tùm *Codicis* legenti, ad quidditatem *libelli famosi* requirunt tantùm, quòd in eo publicetur aliquod occultum, infamans honestam personam, & nullam mentionem faciunt de crimine, sequitur ergò, necessariam non esse publicationem de aliquo crimine, sed esse verum *libellum famosum*, etiamsi nullum occultum crimen pandatur, sed aliquid aliud infamans; ut potè, si publicetur aliquis, qui habetur prò legitimo, esse bastardum, sivè esse ortum ex genere maculato; & sic firmat post *Portellum Sanctorus*. (44)

20 Diximus suprà, ad quidditatem *famosi libelli* requiri, quòd in eo exprimatur, aut nomen, aut aliqua circumstantia, per quam in individuo cognoscatur ille, contrà quem *libellus* est compositus. Dubitari nunc contingit, àn reatum *libelli famosi* incurreret, qui *libellum* talem vulgaret contrà aliquam Communitatem, ut potè contrà integram *Nationem*, seù *Factionem*, seù *Collegium*, seù *Statum*, ut contrà Laicos Conversos &c.

21 Ad quod respondendum est affirmativè; siquidèm *Communitas* est corpus morale, cujus membra sunt singuli homines, qui de eâ sunt; anima autem talis corporis est consensus voluntatis omnium, seù majoris partis, per quem *Communitas* dicitur agere, & ità per fictionem juris *Communitas* consideratur ad modum personæ vnius, ut scribit *Abbas*, (45) quæ judicatur sacra, vel profana, Ecclesiastica, seù Laica, juxtà conditionẽ finis, ad quem talis *Communitas* constituta est; siuè juxtà statum eorum, qui in eâ faciunt majorem numerum, vt docuit idem *Abbas*, (46) & sic *Communitas*, ad modum personæ particularis, potest mereri, & demereri; agere, & pati, laudari, vel vituperari, vt notum est. Sequitur igitur, quòd contrà hujusmodi corpus publicum potest componi *libellus famosus*, & committi gravius crimen, quàm si esset contrà personam particularem, tùm quià non vnus tantùm, sed multi homines, nempè omnes de illâ *Communitate* injuriantur; tùm quià si in eâ sunt aliqui culpabiles, ac vituperatione digni, qui causam dent fabricationi *libelli*, cæteri sunt innocentes de eo, de quo tota Communitas culpatur, vndè aggravatur delictum, quià eodem modo læditur in famâ innocens, sicut culpabilis.

22 Quid autem juris, si *libellus* non esset contrà personam viventem, sed mortuam, incurreretur nè idem reatus, ac si fuisset contrà viventem?

23 Respondeo affirmativè; nàm non minor est injuria, quæ infertur mortuo, quàm viventi, argumento eorum, quæ habentur in jure, (47) imò videtur potior, nàm sævire in mortuum, major est feritas, quàm viventem offendere; & sicut, ut aliàs diximus, injuriam inferre cadaveri mortui sepulto, sacrilegium legale est, (48) quod tamen non est, viventem percutere, ità majus crimen est mortui, quàm viventis, famam lædere, & quàmvis videatur, non tantam turbationem in Republicâ oriri ex diffamatione mortui, sicut ex injuriâ, illatâ viventi, quià hic ultionem de eâ quærendo Rempublicam perturbat; contrarium tamen est verius; nàm iniuria, facta Defuncto, tangit ejus hæredes, consanguineos, ac amicos, qui omnes censentur offensi injuriâ, illatâ mortuo, vndè major nascitur perturbatio. Et ità concludendum est, eundem reatum incurrere vulgans *libellum* ad infamiam defuncti, sicut viventis; & sic firmat, post *Mutan*, etiam *Raynaldus*. (49)

24 Requiritur prætereà ad formalitatem *libelli famosi* publicatio, hoc est, quòd de eo spargatur notitia in populo, undè læsa ramaneat fama ejus, contrà quem compositus est, ut tenent Doctores communiter. (50) Ratio est, quià oportet, quòd delictum sit in suo genere consummatum, ex notis juribus: tale autem non est, nisi obtineatur finis intentus à delinquente: vndè explodens sclopum, aut parans venenum, & etiam propinans, si non sequatur mors, non tenetur pœnâ ordinariâ, quià homicidium non est secutum, ut notum est. Finis verò *libelli famosi* est, ùt aliquis lædatur in famâ ex ipsius actuali, & effectivâ publicatione: quòd, si per accidens hæc minimè sequatur, componens, & affigens *libellum*, erit tantùm Reus de conatu, non verò de crimine perfecto, ut optimè scribit *Sanctorus*. (51)

25 Sequuntur autem multa ex hoc. Primum est, quòd, si quis reperit *libellum*, affixum summo mane, & illum ad Judicem defert, & ille nihil cum aliis loquitur, sed res manet in secretò, compositor non potest puniri ordinariâ pœnâ, quià non essemus, nisi in conatu ad crimen, prò quo nunquam infertur pœna ordinaria, ut non semel dictum est.

26 Infertur secundò, quòd, si *libellus* actu non læderet famam proximi, ex eo quòd notoria est innocentia illius de crimine, de quo diffamatur, sivè impotentia ad crimen: ut potè, si diceretur in *libello*, quòd occiderit *Titium*, dùm notorium est, quòd hic occisus est à *Caio*: sivè culparetur tanquàm fur nocturnus, solitus scalis per fenestras ingredi domos, & furari ille, qui est senex decrepitus, podagrâ debilitatus, cui impossibile est scalas conscendere: in his casibus, quàmvis *libellus* esset pervulgatus, non tamen compositor pœnâ ordinariâ posset puniri, & ratio est, quià læsio famæ debet esse cum effectu, sed nulla, ut suppono, hìc intervenit læsio, & omnes, qui legerunt, aut audierunt *libellum*, nullam malam opinionem conceperunt de diffamato: imò potiùs contrà Auctorem moti sunt, eum vocando mendacem, temerarium, malignum &c.

27 Sequitur tertiò, quòd, si *libellus* compositus est idiomate, quod ignoratur ab omnibus, & singulis illius loci: ità vt ex eo, vt potè non intellecto, nullus passus est in famâ, non sit locus pœnæ ordinariæ ex eodem principio: nàm perindè est, quò ad effectum, ac si non esset expositus, nec publicatus.

28 Publicatus verò dicitur *libellus*, quandò in majore parte populi pervulgatus est: non quidèm, quòd major pars populi illum vidisse, aut legisse debeat; sed quòd vel de visu, vel de auditu illius, notitia, ac tenor ad eum pervenerit, ut optimè probet *Sanctorus*.

(43) *Philip. Maresca apud Sarno Prax. crimin. Part. 2. Form. 10. & ibi Salycet. Gomez. Uincent. de Franch. Foller. Bertaz. Farinac. & alii.*

(44) *Portell. Dub. Regul. V. libellus. num* 4 *Sanctor. loc. cit. V̄. Respondeo tertiò. fol. 29.*

(45) *Abb. in cap. Novit. num. 2. de His quæ fi. à Præl.*

(46] *Abb. in cap. 1. num. 12. de locat.*

(47) *arg. l. C. de His qui. vt indign. l. Sororem. C. eo. tit. l. Nostrorum. C. de Testam. Anani. in cap. 1. num. 2. de Maledic.*

(48] *arg. §. Religiosus. Instit. de Redivi. l. Pergit. C. de Sepul. viol.*

(49) *Muta ad Pragmat. Tit. 40. de Pœn. eden. famo. libell. Raynal. tom. p. cap. 11. §. 5. n. 60.*

(50) *Farinac. quæst. 105. num. 459. Conciol. V. libellus fam. Resol. vni. num. 15. & 16. Raynal. l. cit. §. 1. nu. 13 & ibi Marcabrun. Harprect. Marta. Felic & Borgnin. decis. 35. num. 7 par. 5.*

(51) *Sanctor. de Pœn. cap 12. q. 3. V̄. His tamen. fol. 27.*

ctorus. (52) Sequitur proindè, quòd, si vnus tantùm *libellum* viderit, & vni, aut alteri revelaverit; hi verò aliis communicaverint, donec ad majorem partem populi notitia pervenerit, publicatio erit secuta. Non sic autem, si duo, aut tres viderunt *libellum*, sed de hoc cum nullo alio sunt locuti, sed secretum servaverunt. Ratio est, quià duo, aut tres, vel etiam plures, non faciunt publicum, quod probatur argumento cujusdam Capituli, (53) in quo ex *Concilio Agathens.* sancitur, quòd Presbyter, diffamatus de crimine, ac *seorsùm* ab Episcopo monitus, si non se correxerit, moneatur *sub duobus, aut tribus Testibus*, & si non se emendaverit, Episcopus eum *publicâ* increpatione admoneat; ex quo textu elicit *Abbas*, quod non dicitur factum in publico, quod fit contrà duobus, aut tribus; sed ad hoc, quòd possit dici, quid *publicum*, aut publicè factum, requiritur major pars populi, ut ex *Bertazzolo* firmat *Barbosa*. (54)

29 Si quis autem *libellum*, jàm publicatum transcribit, & alteri copiam faciat transcribendi, dubium est, àn incurrat reatum *libelli famosi*. *Raynaldus* (55) recitatâ opinione nonnullorum, qui volunt, taliter exemplantem non teneri delicto *libelli famosi*; dicit, quòd ex *Carolo Antonio de Lucâ ad Vincent. de Franchis*, habetur, quòd ille impunè illud non deberet facere; mox circà hoc remissivè se habet ad *Gargiareum*. In alio autem loco, (56) eandem dubitationem tangendo, distinguit, docens, quòd, si quis exemplavit delectationis causâ, desiderio videndi auctam compositionem, non autem animo publicandi eam, nullum reatum incurrit, & concordat in hoc cum *Harprecto*, ac *Farinacio*, (57) quos citat. Si verò exemplavit, libidine publicandi, aliis ostendendi, seù vendendi, & lucrum indè faciendi, incurrit.

30 Puto tamen, admissâ tali distinctione, optimè datâ, quòd adhùc distinguendum sit ejus secundum membrum; puta, exemplatio facta ad finem publicandi, vendendi &c. vel est antequàm *libellus*, sufficienter adhùc vulgatus est; ità ut juxtà dictum suprà *num.* 28. non possit dici *publicatum*, & tunc verum est, quòd iste Reus est *libelli famosi*, nàm textus [58] apertè dicit, *Eâdem pœnâ tenetur, qui emendum, vendendumque curaverit*, & quàmvis hoc faciat ad captandum lucrum, non studio infamandi; tamen, si non facit malo dolo ad iniuriandum, facit tamen malo dolo contrà legis prohibitionem, & ex facto suo sequitur publicatio *libelli*, quod de se crimen est, vt infrà dicemus.

31 Si autem *libellus*, jàm publicatus est sufficienter, exemplando, exemplatum ostendendo, vendendo &c. nullum reatum debet incurrere. Ratio est, quià ex quo delictum, aut aliud iniuriosum, jàm perfectè diffamatum publicè est, non potest intrare pœna *libelli famosi*, qui requirit, quòd crimen publicum, aut notorium non sit, ut probavimus suprà *num.* 17. Et juxtà hanc distinctionem resolvitur etiam dubium illud, in quo quæritur, àn hunc reatum incurrant impressores, ac bibliopolæ, qui imprimunt, ac vendunt tales *libellos*. Nàm, si jàm vulgati publicè sint, non incurrunt crimen *libelli famosi*, quià nec Auctores, nec propalatores sunt occulti criminis, in alterius iniuriam, pròut ex *Salyceto*, firmat *Pignatellus*. (59) Sed tantùm incurrunt crimen contrà Regulas Judicis.

32 Incurritur reatus iste, non solùm ex compositione, & expositione, hoc est affixione, aut dispersione in loco publico: sed etiam ex solâ publicatione *libelli famosi*. Ideò de jure (60) tùm Canonico, tùm Civili is, qui reperit hujusmodi *libellum* affixum, ac illum minimè lacerat, aut comburit, sed publicat, *sciat* (ait Imperator) *se*, quasi *Auctorem hujusmodi delicti capitali sententiæ subiugandum*; ubi notanda est dictio illa *quasi*, quæ licèt aliquandò importet similitudinem, improprietatem, fictionem, ac diminutionem, (61) tamen aliquandò etiam importat proprietatem, ac veritatem, pròut multis juribus, ac Doctoribus, more suo cumulatis, probat *Barbosa*. (62) In hâc autem lege, importare proprietatem, ac veritatem, manifestum est; siquidèm læsio famæ, quæ est effectus *libelli*, immediatiùs est à publicatione, quàm à compositione illius, potest enim quis ex libidine ingenii, & non studio vituperandi composuisse *libellum*, & eum apud se retinere, ac nulli ostendere velle; clanculum verò, surreptum ab alio, publicari; & tunc componens culpâ vacat, quæ tota est publicantis. Undè inferri potest, quòd, si non plùs, saltem æqualiter peccat publicans *libellum formosum*, sicut fabricans; & ex consequenti talis dictio *quasi* importet proprietatem, non autem similitudinem. Quod magis confirmatur ex Decreto *Hadriani Papæ*, (63) qui respiciens fortè ad dispositionem legis *Cæsareæ* sancivit, quòd *libellum famosum, qui priùs invenerit rumpat, si non vult Auctoris facti causam incurrere*, vbi apparet verum *facti*, *Auctorem* dici eum, qui *libellum* inventum non rumpit, sed servat ad publicationem.

33 Et circà hoc advertendum est, quòd ad incurrendum hujusmodi crimen, non sufficit, quòd, qui invenit *libellum* affixum, illum non rumpat, quemadmodum opinati sunt multi, quos recitat *Farinacius*, (64) sed requiritur etiam publicatio, & vnum sinè alio non integrat perfectè delictum; nàm in textu supracitato (65) ait Imperator. *Si verò non statim easdem chartulas vel corruperit, vel ipse consumpserit, sed vim eorum manifestaverit*, ex quo apparet, quòd Imperator requirit utrumque copulatum, scilicet *conservationem*, & *manifestationem libelli*, ut delictum perfectum sit; nàm principale intentum legis est, quòd *libellus* non manifestetur; & ideò notantur apponitur illud pronomen *ipse* consumpserit, quod, Me judice, aliud non importat, nisi quòd ipsemet inveniens *ipse* per se, & non per alium, comburat, nè *libellus* ab isto alio videatur, & manifestetur. Sequitur igitur, quòd non in conservatione solâ, sed in manifestatione delictum compleatur.

34 Non

(52) *Sanctor. de Pæn. cap.* 12. *Quæst.* 10. *V. Respondeo cum res. fol.* 43.
(53) *cap. Si quis ubi Abb. n.* 2. *de Purgat canon.*
(54) *Bertazz de Clausul. instrument. Claus.* 31. *gloss.* 2. *nu.* 17. *&* 18. *apud Barbos. Diction.* 298.
(55) *Raynald. Tom. p. cap.* 11. *§.* 4. *nu.* 12. *& seqq.*
(56) *Raynal. Tom.* 2. *cap.* 19. *§.* 1. *nu.* 84. *& seqq.*
(57) *Harprect. in § Iniuria autem. num.* 190. *Instit. Farinac. qu.* 105. *num.* 449.
(58) *tex. in l. lex Cornelia § penult. ff. de Iniur. & famo. libell.*
(59) *Salycet. in l. vnic. in fin. C. de Famo. lib. Iacob. Pignatel. Cons.* 118. *num* 17. *§ Porro nota Tom.* 4.
(60) *text. in l. Vnic. C. de Famo. libell. & in cap. Qui in alterius.* 5. *q.* 1.
(61) *arg. l. Item. Mela. §. Celsus, & §. Quamvis. ff. Ad l. Aquil. l. Item ait § Item, & ibi Gloss. ff. Ex qui. cau. maio. Tusc. lit. D. Concl.* 350. *num.* 9. *&* 10.
(62) *Barbos. Diction.* 411. *num.* 3. 4. *&* 5.
(63) *text. in cap. p.* 5. *qu.* 1.
(64) *Cyn. Archid. Præpos. Turecrem. Clar. & Plach. apud Farinac. qu.* 105. *num.* 464.
(65) *text. in l. Vnic. C. de Famo. libell.*

34 Non nego tamen, quìn solâ conservatio *libelli* inventi, culpa completa non sit, ad incurrendas pœnas Canonicas. Nàm Capitulum, supracitatum, (66) nullam requirit manifestationem, sed solam conservationem; ait enim, ***qui priùs invenerit, rumpat, si non vult Auctoris facti causam incurrere.*** Non nego pariter, quòd, attento etiam jure Civili, delictum initiativè non sit conservare juentum ***libellum***, & hoc tùm ratione periculi, quod ab alio videatur; tùm quià, sic conservans, videtur animum habere, illum aliquandò manifestandi; tùm quià ex inventione talis *libelli* apud se, ipse præsumitur illius Auctor; & ex hàc præsumptione potest deveniri ad torturam contrà retinentem, ut docet *Farinacius*, (67) tùm tandèm quià ipse committit, si non totaliter, saltem partialiter in legem, ob quod aliquam pœnam extraordinariam meretur.

35 At quomodò poterit constare Judici de corpore delicti, si *libellus* ipse ab inventore corrumpatur? Dico, quòd, si *libellus* invenitur eodem tempore à duobus, qui ambulantes per viam, ipsum viderunt affixum, non debet ipse lacerari, sed ad Judicem secretò deferri; & debent isti secretum factum hoc tenere, & tenorem *libelli* nulli pandere: & potest Judex tunc inquisitionem instituere; quià habet corpus delicti, substantiatum per duos Testes. Si verò ***libellus*** invenitur ab uno solo, debet omninò ab hoc lacerari, ac comburi; nàm si deferat ad Judicem, non potest iste ex defectu Testium, qui faciant constare de affixione, procedere, inquirendo contrà alium, quàm contrà eum, qui detulit ***libellum***, ipse enim, eò quià non laceravit, præsumitur illius Auctor, ut dictum est. Cessaret autem præsumptio, si inventor esset notoriè homo, literarum ignarus, tantùmmodò legere, (& malè) sciens, compositio autem libelli acuta, & erudita; tali enim casu non posset rectè præsumi, illum fuisse ab eo compositum; & eò magis cessaret præsumptio, si nulla inveniretur causâ inimicitię inter illum, ac eum, qui in *libello* infamatur.

36 Quid autem juris, si qui invenit *libellum*, lacerat eum quidèm; sed ex nativâ levitate, ac loquacitate, illius tenorem revelat vni, vel alteri, per quos exindè aliis manifestatur, donec publicatus remaneat in majore parte populi? Dico, quòd, si iste statuatur in judicio, & probetur publicator, puniri debet pœnâ ordinariâ, ut suprà ***num.*** 32. dictum est. Si tamen non pleno dolo, sed ex levitate deliquit; mitiùs puniendus est, ex vulgatis.

37 Sed, si ille, qui reperit, legere nesciat, tollat verò de loco, cui affixus erat, & alteri legendum tradit, à quo informatus de contentis in *libello*, alteri contenta narret, & sic publicetur ***libellus***, quisnam tenetur? Dico, quòd ille, qui legit, & libelli ***reperti vim, & sententiam alteri exponit***, (ut dicit ***Gothofredus*** *(68)* ex ***Harmenopulo***) si edoctus est anteà ab inventore, talem chartam fuisse in publico expositam, & ex lecturâ cognoscit, illam esse ***libellum famosum***, non debet manifestare inventori illius sensum; sed chartam lacerare, & tacere: aliter tenetur ipse tanquàm publicator, & sic tenet ***Gothofredus*** loco citato. Ratio est, quià ex quo ille, qui primus invenit, ignoret, quid sit, non delinquit, si illum statim non corrumpit: & si alteri, sibi explicandum, tradit, ignorantia enim facit, quòd dolo malo non peccet. Sequitur igitur, quòd culpa est illius, qui legit, & explicat: perindè enim est, quòd sibi porrectus fuerit ab inventore *libellus* legendus, & quòd libellus ipse, parieti in publico affixus, se ab eodem legendum obtulerit: sicut ergò, in secundo casu debuit ***libellum*** corrumpere, & illum silentio sepelire, idem debuit in primo, quod cùm non fecerit, Reus sit.

38 Si verò ille, cui traditus est ab inventore ***libellus*** legendus, ut præfertur, impubes est, & quàmvis legere sciat, capax tamen adhuc præ ætate doli non est: sivè etiam si est fœmina, sivè rusticus, cui leges ignorare permittitur, ac ***libellus***, ut suprà dictum est, publicetur, solus compositor illius tenetur. Ratio est, quià in legente, & publicante dolus malus abest, sicut & in inventore, & tota delicti ratio residet in solo compositore.

39 Pari autem cum Auctore *libelli famosi* reatui obnoxii sunt ejus delicti complices, puta, ut explicat *Gothofredus* loco citato, qui scribit, ab alio dictata, qui affigit, seù in publico dispergit, qui emit, qui vendit, qui retinet ad illum ostendendum, in summâ, omnis qui influit in illius compositionem, seù publicationem, hàc secutâ, eodem crimine teneantur. Ratio est, quam optimè expendit *Sanctorus* (69) contrà *Portellum*, quià Textus ***Digesti*** (70) non limitat crimen ad eum, qui *scripserit*, ***composuerit, ediderit.*** sed addit, ***dolovè malo fecerit, quo quid eorum fieret.*** facere autem extenditur ad mandantem, consulentem, adjuvantem, aut quocumque modo habentem influxum in effectum, ut idem met probat multis juribus, ac exemplo: nàm facere, seù fabricare domum, dicitur dominus, qui domum fieri mandat; Architectus, qui ejus formam delineat; Fossor, qui terram ad fundamenta excavat; Murarius, qui lapides componit; Cæmentarius, qui calcem arrenâ temperat; Bajulus, qui materiam comportat; lignarius, qui trabes dolat; Ferrarius, qui ferramenta ministrat. Ità est in casu, in quo quis ex libello infamatus evadit. Nàm qui mandat, consulit, hortatur, laudat, ut fiat; qui carmen, aut prosam iniuriosam componit, dictat; qui scribit, pingit, delineat, qui in publico affigit, dispergit per vias, inventum servat, imprimit, seù imprimi curat, transcribit, seù impressum, aut transcriptum emit, vendit, donat, pluribus ostendit, ut publicetur, tenetur eodem crimine dummodò tamen interveniat dolus malus, qui à leg, requiritur.

---

(66) *cap. p. 5. q. I.*
(67) *Farinac. quæst.* 105. *num.* 455.
(68) *Dionys. Gothofr. ad l. 5. §. Si quis. lit. S. in fin. & ibi Harmenop. lib. 8. cap. 9.*

(69) *Sanctor. de Pœn. cap. 12 qu. 6. per tot. fol. 34.*
(70) *text. in l. lex Cornelia. § Si quis. ff. de Iniur.*

Probatio.

SUMMARIUM.

40 *In hoc delicto Iudex potest procedere ex Officio.*
41 *Debet constare de corpore delicti, saltem per Testes.*
42 *Indicia, per quæ probari potest Reus de libello famoso.*
43 *Revelans Auctorem libelli famosi, est præmiandus.* Indicare, *quid importet.*

40 QUò ad processum fabricandum prò substantiando delicto, ac puniendo delinquente, advertendum, quòd, quàmvis videatur Judicem moveri ad procedendũ, non posse, nisi instante parte, per *libellum* infamatã, in cujus arbitrio est accusationẽ instituere actione iniuriarum, aut actione *libelli famosi*, ac *Carpzouius*, ac *Theodoricus* sensere, (71) eò quià *libellus famosus* censeatur inter delicta privata; contrarium tamen verius est; nàm ex tali crimine læditur jus publicum, ut ait *Cavalcanus*, undè Judex potest in hoc procedere ex Officio ad condendum processum, informatiuum ad capturam, & torturam, & hoc etiamsi partes offensæ instarent, nè assumerentur informationes, ut cum citato *Cavalcano*, qui plures concordantes dat, ac *Mutâ* firmat *Raynaldus* (72), qui & addit, quòd Judex partes easdem compellere possit ad manifestandum Auctorem delicti, quod probat auctoritate Doctorum, (73) & quarundam *Glossarum*: & ex consequenti concludendum, quòd partes ipsæ compelli possint ad subministranda Judici indicia, si quæ habent, ut potè inimicitiæ, rivalitatis &c. quorum causâ potuerit fieri *libellus.*

41 Quià verò necessaria est in hoc casu constantia corporis delicti, necessarium est, quòd *libellus* ipse in judicio præsentetur, & de illo fiat *Visum, & repertum* per Notarium, & Testes, quod à *Muscatello* dicitur cognitio delicti in genere. (74) Quòd, si *libellus* fuerit laceratus, aut combustus, probari debet per Testes contestes, qui deponant de tenore *libelli*, ut nonnullis citatis probat *Anellus de Sarno.* (75) Sed profectò probatio hæc per Testes difficillima est; quià, cùm delictum consistat in verbis scriptis, necessarium est, quòd conveniant in iisdem verbis in puncto, aliter non probarent. Ratio autem est, quià, si in aliquo verbo variarent, variarent in substantiâ ipsâ delicti, & proindè non constaret plenè de illo.

Porrò indicia, per quæ probari potest delinquens, multa esse possunt, juxtà casuum varietatem, ac circumstantias; sed potiora, ac magis communia sunt; *inimicitia* quæ vertit inter infamatum, & illum, de quo habetur suspicio. Item *oblocutio frequens*, facta ab aliquo de infamato, præsertim, si sit de materiâ, affine contentis in *libello*. Pariter *phrasis*, sivè elocutio compositionis, aut insulsa, aut erudita, quæ non potest esse, quàm ab homine docto. Itidem *similitudo characterum*, cujus recognitio quomodò facienda sit, aliàs (76) docuimus. Et præ omnibus, est vrgens indicium, si aliquis frequentiùs loquitur, quàm cæteri de tali *libello*; ejus tenorem adamussim callet; & laudat ingenium compositoris; profectò, si de aliquo hæc tria cumulativè reperiuntur probata, potest Judex hunc constituere; & si in interrogando sagax fuerit; & quærat, quarè tàm fræquenter de hoc loquatur; ubi *libellum* viderit; aut à quo audierit; quomodò, & cur illum tàm exactè memoriæ mandaverit; quarè laudet ingenium compositoris &c. profectò confessionem extorquebit; & hoc vidi ex voto successisse Judici in casu, in quo nullum aliud, vel leve indicium de Auctore libelli apparebat, præter supradicta, & super his fatigatus Reus interrogationibus Judicis, captus est in sermone, & delictum confessus est.

43 Habetur autem ex jure, (77) quòd revelans Auctorem *libelli famosi*, debet, arbitrio Judicis, & attentâ qualitate indicantis Reum, remunerari de bonis ipsius Rei. Advertit verò ad hoc *Farinacius*, (78) quòd ad consequendum hujusmodi præmium, non sufficit subministrare secretò indicia Curiæ, sed debet institui formiter accusatio. Et ego addo, quòd neque sufficit Reum accusasse, sed etiam requiritur, quòd Reus convincatur. Ratio est, quià Textus proximè citatus habet, quòd præmium constituitur *Ei, qui indicasset*, *indicare* autem, ut habetur in *Digestis de Regulis juris*, (79) importat *deferre, arguere, accusare, & convincere*. Et quidèm hoc est rationabilissimum. Nàm si de bonis Rei debet accusator præmiari, oportet, quòd Reus damnetur, aliter nequiret justè aliquid de suis bonis minui, & alteri dari; damnari verò nequit, nisi de delicto convincatur; aut ipse delictum confiteatur; nàm, quò ad pœnam, perindè est.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

44 *Pœnæ libelli famosi de jure Cæsareo antiquo; & quæ de nouâ consuetudine.*
45 *Quo casu damnandus ad mortem Auctor libelli famosi contra Principem.*
46 *Auctor libelli famosi est infamis.*
In statu Ecclesiastico intrat etiam mors, & respectu quorum, & quandò.
47 *Excommunicati sunt facientes scripturas infamatorias contrà Prædicatores, & Minores.*
48 *Pœnæ Clericorum Sacularium, ac Regularium, publicantium libellum famosum, contra Episcopum.*
Opinio Raynaldi ex Frances, quod contra Regulares procedendum sit crudeliter.
49 *Impugnatur talis opinio.*
50 *Confirmatur impugnatio.*
51 *Opinio Bajardi, quod pœnæ libelli famosi debeantur in vulgato crimine vero, sicut in falso.*
52 *Impugnatur talis opinio.*

Quan-

(71) *Carpzou. Pract. crim. qu. 98. n. 45. & seqq. par. 2: Theodoric. de Privat. delict. cap. 2. Aphoris. 16 n. 36.*
(72) *Cavalcan. de Brach. reg. par. 5. nu. 261. & ibi Bart. Marsil. Alex. Dec. Gram. Muscatel. Muta. Ad pragmat. Tit. 40. de Pœn. eden. famo. lib. n. 33. apud Raynald. tom. 1. cap. 11. § 4 n. 44.*
(73) *Gomez de Delict. part 3. cap. 12. nu. 24. Bovadil. Politic. cap. 7. num. 54. lib. 3. par. 1. Gloss. in cap. Si duo. de Pace tenen. & in l. Mater. C. de Calumniat.*
(74) *Muscatell. de Cognit. delict. Tit. de Iniur. & libell. famos. num. 8. & 9.*
(75) *Anell. de Sarn. Prax. crim. par. 1. de Prob. in gener. num. 48. & par. 2. formul. 10. & ibi Muscatel. Par. de Pute. Clar. & Cala de Modo articul. §. 2. Gloss. in c. nu 874.*
(76) *Par. 1. Tit. Indicia num. 46.*
(77) *text. in l. ex Cornelia. §. final. ff. de Iniur. & famo. libell.*
(78) *Farinac quæst. 105 num. 480.*
(79) *text. in l. Indicasse. ff. de Reg iur.*

Quandò crimen vulgatum est verum, & aut notorietate, aut ex probatione fit manifestum, non est locus pœnæ libelli famosi.

53 *Statutum primum.*
54 *Statutum secundum.*
55 *Dubitatio prima.*
56 *Carcer semestris non ponitur in Statuto, & mendum est.*
57 *Dubitatio secunda.*
58 *Opinio Sanctori circà arbitrium carcerationis.*
59 *Diversorum diversum est judicium.*
A diversis illatio non fit.
60 *Legum correctio in dubio est evitanda.*
Arbitrium carcerationis in hoc casu pendet à Provinciali cum Diffinitorio.
61 *Arbitrium tale, ad quæ se extendit.*
Prò iniuriâ scriptâ datur tantùm pœna extraordinaria.
62 *Dubitatio tertia.*
63 *Dictio* quomodòlibet *quid importet.*
Edere *quid significet.*
64 *Dubitatio quarta.*
65 *Non est Reus libelli famosi, qui scribit ad amicum delictum alicujus cum clausulâ, nè de hoc ulli loquatur, licèt ex pòst delictum publicetur.*
66 *Quid juris, si quis fingat scribere epistolam familiarem, continentem aliquod probrosum contrà alium, & epistolam proiicit, ubi inveniatur, fingens involuntariè perdidisse.*
67 *Tenetur probare se involuntariè perdidisse, aliter est Reus libelli famosi.*
68 *Dubitatio quinta.*
69 *Quomodò absolvendus Reus libelli famosi ab Excommunicatione.*
70 *Dubitatio sexta.*
71 *Quæ præmittenda sint antè dictam absolutionem.*
72 *Quid præmittendum antè absolutionem judicialem.*
Diffamans aliquem de crimine vero, quomodò debeat famam restituere.
73 *Dubitatio septima.*
74 *Faciens imprimi librum sub alieno nomine, non eget licentiâ Superioris Regularis.*

44 Libelli famosi pœna, quæ ex dispositione Imperatoriâ (80) erat mortis naturalis, ex consuetudine redacta est ad pœnam fustigationis ictuum funis; banni; pecuniariam, & ad summum ad damnationem ad triremes, ut de communi testatur *Clarus*, (81) arbitriumque Judicis, intrà hos cancellos, limitatur, datâ unâ, vel alterâ ex citatis pœnis, juxtà circumstantias plus, vel minùs aggravantes delictum.

45 Scribit ex *Caballo Raynaldus* (82), quòd, si *libellus famosus* est contrà Principem, debetur absolutè pœna ultimi supplicii. Temperandam tamen hanc sententiam puto, & limitandam ad casum, in quo *libellus* tenderet ad diminutionem Majestatis Principis, & obedientiæ, ac fidelitatis subditorum ergà ipsum. Moveor, quòd ex lege *Cæsareâ*, (83) si quis Imperatori maledixerit, tali pœnâ non percellitur, sed ipsa adhibetur, quandò aliquid attentatur in vitam, aut dignitatem Principis; (84) & *Raynaldus* ipse alibi (85) probat, propter oblocutionem, aut iniurias verbales contrà Principem, Reum non debere ultimo supplicio affici; sed hoc deberi, quandò iniuria involuit crimen læsæ Majestatis, quòd tunc est, quandò verba ipsa iniuriosa arguunt in Reo animum machinandi contrà Principem; & talis animus ex contextu verborum elici potest, ut argumento cujusdam legis (86) scribit *Gigas*. Et in facti contingentiâ, quidam cæcus, qui compositam à se cantionem per Compita *Mediolani* cantabat, per quam narrabantur miseriæ militum, qui proficebantur ad expeditionem *lusitanicam*, & sic animabantur ad desertionem militiæ, & damnum Regis, fuit de mandato Gubernatoris captus, & secretò strangulatus; nàm talis cantio crimen læsæ Majestatis sapiebat.

46 Redditur autem damnatus de *libello famoso* infamis, ut habetur ex lege Civili canonizatâ (87), & hanc esse duriorem infamiam, quæ habeatur in jure, scribit *Maiolus*, (88) & ratio est, quià reddit *intestabilem* activè, ac passivè, non enim ipse potest esse Testis prò aliis, nequè alii prò se. Sequitur proindè, quòd talis sit etiam irregularis. (89) Reperitur quædam Bulla (90) *B. Pii V.*, extensiva hujus pœnæ ordinariæ ad varios casus, circà scripturas omnes, editas ad alicujus infamiam, inter quos est, ut contineantur non solùm componentes, dictantes, ac scribentes, sed etiam retinentes; extenditur quòque punitio talis criminis ad pœnas graviores, etiam ultimi supplicii, & confiscationis bonorum. Sed talis extensio ad dictantes, scribentes, ac retinentes, requirit, quòd fiat dolosè, animo iniuriandi, ac nocendi in famâ, nàm ità concludit paragraphus secundus dictæ Bullæ. *Ex hoc equidèm*, (puta dictatione, scripturâ, retentione) *animus deprehenditur pravus iniuriandi, ac nocendi, atquè ideò eos eâdem pœnâ teneri convenit*, undè sequitur, quòd, si dolus absit, talis extensio minimè subsistat. Pœna etiam mortis naturalis non potest extendi ultrà Status temporales *Romanæ Sedis*, nàm circà hanc loquitur *Papa*, ut Princeps temporalis talium Statuum, nàm Ecclesia nunquàm pœnam sanguinis indicit: proindè talis sanctio Status proprios excedere non debet. Et ad incurrendam tantam pœnam, etiam in Statibus Ecclesiasticis, necessariam esse publicationem, nec sufficere puram retentionem cum nonnullis, quos citat, videtur firmare *Raynaldus*. (91)

47 Ultrà supradictas pœnas, de jure Canonico, debent Rei de *libello famoso* excommunicari; (92) talis verò censura latæ sententiæ, apposita est iis, qui scripturas, infamatorias contrà Clarissimos *Ordines Prædicatorum*, vel *Minorum* publicant, ut ex Bullâ quâdam *Alexandri Quarti* scribunt multi; (93) & extenditur talis Censura ad alios Ordines Regulares, qui cum prædictis communicant in privilegiis, ut cum *Sayro*, & *Filiucio* firmat *Bonacina*. (94)

48 Supra-

(80) *text. in l. Vnic. C. de Famo. libel.*
(81) *Clar. Quæst. 68. num. 25.*
(82) *Caball. Cent. 3. Resolut. 235. num. 36. & 27. Raynal. Tom. p. cap. 11. §. 1. num. 41.*
(83) *text. in l. Vnic. C. si quis Imperat. maledi.*
(84) *l. lex duodecim ff Ad leg. Jul. Maiest.*
(85) *Raynal. Tom. p. cap 2. §. 5 num. 10.*
(86) *arg. l. 1. § 1. ff. de Dolo. Gigas. Tract. de Crim. læs. Maiest. l. 3. q. 5. n. 2.*
(87) *tex. in l. Ob carmen. ff. de Test. cap. Si Testes. §. Ob carmen. 4. q. 3.*
(88) *Maiol de Irregular. lib. 3. cap. 1. n. 15.*
(89) *Molin. Tom. 1. Disp. 137. § Damnatus ob libellum.*
(90) *Const. B. Pii V. 147. incip. Romani Pontificis. 1572. 16. Cal. April.*
(91) *Raynald. Tom. p. cap. 11. § 1. nu 49. & ibi. Vinc Parent. Felic Vermigl. apud Conciol V. libell. Resol. unic. n. 15 & 16.*
(92) *text. in cap. final. 5. quæst. 1.*
(93) *Caiet. summ. V. Excommunicatio. cap. 81. § 3. Sylv. eo. V. § 48 Sayr Clav. Reg. lib 12. cap 4 num 9.*
(94) *Bonac. de Restit. Disp. 2. q. 4. P. 1. n. 9. n. 19.*

48 Supradicta quidèm concernunt Laicos, & Clericos, sed quærere libet, quâ pœnâ afficiendus esset Sacerdos Sæcularis, aut Regularis, qui contrà Episcopum publicaret libellum famosum. Circà hoc habetur antiquus Canon (95), sanciens, quòd hujusmodi Reus debet *flagellari*, & imponenda pœna excommunicationis, ut superiori numero dictum est. Quià verò pœna flagellationis, ac verberum, saltè in Foris sæcularibus recessit ab Aulâ, ut scribunt plures Decidentes (96) apud *Raynaldum*, opinatur ipse (97), quòd plectendus esset pœnâ triremium ad tempus. Hoc verò convalidat ex doctrinâ *Didaci Antonii Frances, Episcopi Barbastrensis*, qui (98) refert Decretum quoddam *Sac. Congr.*, confirmatum per Breve *Innocentii Decimi*, in quo habetur, quòd, *si Regularis intrà Claustra degens, extrà ea insurgat contrà Episcopum, in propriâ Diœcesi maledicens eum scripto, vel dicto, ità notoriè deliquerit, ut populo scandalo sit, Episcopo instante, teneatur Superior, infrà tempus, ab Episcopo præfixum, severè illum punire.* Ponderat autem ipse *Frances* illud verbum *severè*, quod exponitur ab eo juxtà intellectum cujusdam *Glossæ* (99), & *Alberici*, qui volunt idem esse *severè*, ac *crudeliter*; undè concludit, hujusmodi Regularem delinquentem, esse *acriter*, ac crudeliter puniendum. Et *Raynaldus* ipse ibidèm *num.* 26. ex *Farinacio* (100) probat idem, exemplo cujusdam Sacerdotis sæcularis, transmissi ad triremes ob quoddam memoriale, fabricatum in detractionem cujusdam *R. P. D. Honuphrii Camaiani*.

49 Sed docti viri pace, non video, quomodò talis sententia possit subsistere. Nàm, si pœnæ antiquorum Canonum, ut potè severiores, quàm modernæ, abierunt in non usum, nunquàm tamen severiores ipsis, in eorum locum successere; ut patet de omnibus pœnis canonicis, antiquatis, & signanter in pœnâ talionis, quæ in arbitrariam, & ut plurimùm pecuniariam, mutata est; ut non semel in hoc opusculo dictum est. Quomodò igitur pœnæ *flagellationis* (quæ Clericis, & præsertim Regularibus, neque gratiâ correctionis exequi debet per Laicos, sed per Clericos, & hoc sub anathemate (101), substitui debet pœna triremium, ad quas infælices condemnati, non semel, sed sæpiùs, & quotidiè gemunt sub verberibus immanis trierarchæ?

50 Præterea *crudelitas* vitium est, juxtà quod homo non solùm attendit culpam in eo, qui punitur, sed excedit modum in puniendo: & differt à sævitiâ, & feritate, sicut malitia humana à bestialitate, ut docet D. Thomas. (102) Quis ergò admittere poterit, *Eminentissimos Patres* velle, quòd in punitione Regularis delinquentis, Superiores vitiosè, nempè *crudeliter* se gerant, puniendo suprà condignum? Severitas profectò est rigorem legis pœnalis totaliter exequi, & nec in minimo temperare. Hoc voluisse *Sacram Congregationem*, ut ad rigorem juris huiusmodi sontes punirentur, non abnuo, sed voluisse, quòd *crudeliter* procedatur contrà omnem credibilitatem est. Vndè infertur, quòd nec triremium pœna, tali

(95) *text. in cap. Qui in alteri us. 5 quæst. 1.*
(96) *Sanfelic. Decis. 63. nu. 11. Par. 1. Thesaur. Decis. 224. n. 2. & 3. in fin. Cortiad. Decis. 100. n. 21.*
(97) *Raynal. Tom. p. cap. 11 §. 4. num. 21.*
(98] *Frances Pastoral. Regul. Par 2. Quæst. 12. n. 26.*
(99) *Gloss. in l. Divus Adrianus in V. Severè. ff. de Re iudic. Alberic. Diction. V. Severitate. V. Appellatione.*
(100) *Farinac. Consil. 30. nu. 19.*
(101) *text. in cap. Vniversitatis. Extrà de sent. excommun.*
(102) *D. Thom. 2. 2. quæst. 159. art. 2. in corp.*

casu possit locum habere; Etenim Canonicus rigor, juxtà suprà datum capitulum, solam flagellationem indicit; &, si flagelatio recessit à Foris Sæcularibus, servatur adhùc in Regularibus, & ideò, si Prælatus Regularis flagellationem in hoc crimine adhibebit, (quæ, juxtà facti circumstantias, potest esse replicata, & diuturnior) puniet ad totam legis severitatem, & justè procedet. Concludendum igitur est, quòd nullo modo potest intrare pœna triremium, sed alia minor, puta, pecuniaria, aut carceris. Nec facit in contrarium casus, relatus à *Farinacio*, adductus à *Raynaldo*; nàm potuit fortè ibi habere locum potentia adversarii, plusquàm justa legum dispositio; *& judicandum est legibus, non exemplis*, nec spectandum est quod fuit factum, sed quod debuit fieri.

51 Addit autem *Baiardus*, ad *Clarum* (103), quòd pœna mortis, quæ de rigore juris Civilis, prout scriptum est, datur prò libello famoso, locum habeat, tàm si crimen, contentum in *libello*, sit verum, sicut, si est falsum: & proindè idèm dicendum videtur, juxtà eum, de aliis pœnis, quæ loco ultimi supplicii dantur.

52 Sed talem sententiam admittendam non esse, patet ex dispositione legis unicæ *C. de Famos. libell.* in quâ habetur, *quòd, si assertionibus suis*, (puta, ejus, qui *libellum* composuit, ac se manifestavit) *veri fides fuerit opitulata, laudem maximam, & præmium à nostrâ clementiâ consequetur.* Quandò igitur constat de veritate criminis diffamati, sivè ex notorietate facti, sivè ex probatione, factâ per Reum *libelli*, nullo modo locus est pœnæ ultimi supplicii, nec etiam pœnæ ordinariæ, quæ illius loco dari solet prò tali delicto. Datur autem minor, ut diximus suprà *num.* 18.

53 Quò ad Regulare, spectandæ sunt cuiusque Ordinis Constitutiones. Prò Nobis Minoribus de Observantiâ ad est Textus (104), ità cantans. *Qui libellos famosos quomodòlibet ediderit, vel publicaverit; ipso facto, excommunicationis sententiam incurrit, à quâ, si in Generalis, vel Provincialis infamiam cedunt, nisi à Generali absolui non potest; vel à Provinciali, si in aliorum infamiam vergant, debitâ satisfactione præmissâ: & convictus, semestri carcere maceretur, vel ampliùs, Superiorum arbitratu.*

54 Quià verò sequens paragraphus, Textus affinitatem cum antecedenti habet, & nullus locus, illum explicandi opportunior isto habetur, illum subnectimus, qui sic sonat, *libros imprimi faciens, vel publicans sinè licentiâ Ordinarii, & Generalis scriptâ facultate, est eo ipso, privatus actibus legitimis.* (105)

55 Circà quæ Statuta prima dubitatio est, àn indifferenter respectu cujuscumque Rei de hoc crimine, vel etiam personæ, per *libellum* diffamatæ, locum habeat carcer semestris?

56 Respondeo, verba *Textus* vel ex Compilatoris inadvertentiâ, vel ex Amanuensis errore, esse corrupta. Nàm in Statutis *Vallisoletanis* anni 1593 (106), quæ citantur ad marginem *Textus*, non habetur *carcer semestris*, sed dicitur absolutè, *carceribus mancipetur, Superiorum arbitratu*. Porrò in *Vallisoletanis*, loco citato, habetur in margine *Statutum Salmanticense*, à quo illud desumptum est, & hoc pariter (107) habet absolutè, *carceri*

(103) *Bajard. ad Clar. Quæst. 68. lit. G. num. 62. & ibi Roman. Covaru. Plaza & Gomez*
(104? *Text. Tit. Applicatio. §. 15.*
(105) *Text loc. cit. § 16.*
(106) *Statut. Vallisolen. cap. 7. Tit. de libell. famos.*
(107) *Statut. Salmantic. 1553. cap. 7. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 322. col. 2. V. Si quis Frater.*

ceri mancipetur. Itidèm Statuta Generalia Ordinis (108) habent, *convictus Superiorum arbitrio carceretur. Sanctorus*, tandèm ipse, qui *Textum* compilavit, commentans Statutum hoc pœnale, (109) ponit *ad Superiorum arbitrium, carcerentur*. Ex his igitur apparet resolutio dubitationis negativa; nàm carcer pendet ab arbitrio Superioris, prout *Sanctorus* ipse alibi (110) habet.

57 Secunda dubitatio ad quem spectat, & ad quòd extendatur arbitrium Superioris circà carcerem?

58 Respondeo, *Sanctorum* (111) opinari, quod, sicut excommunicationem, latam ob *libellum*, factum contrà Generalem, aut Provincialem, non potest relaxari per absolutionem, nisi Generalis ipse, ab eâ verò, quæ incurritur ob libellum, fabricatum contrà cæteros Fratres, absoluit Provincialis; ità pariter spectare in primo casu ad Generalem, arbitrari carcerem in secundo autem ad Provincialem. Dicit tamen paulò suprà citatum locum, quòd non caret probabilitate, quòd Provincialis possit liberare à carcere illum, qui libellavit contrà se, quià potest iuri suo cedere.

59 Sed salvâ illius reverentiâ, non puto talem opinionem posse subsistere. Ratio est, quià diversorum diversum est judicium (112), nàm illatio à diversis non fit. (113) Quàmvis igitur absolutio ab excommunicatione in primo casu Generali reservetur, & in secundo Provinciali permittatur, non tamen ex hoc valet inferri, quòd pari modo, sit reservatum arbitrium carcerationis, cùm illa sit pœna spiritualis, hæc verò corporalis.

60 Quod ampliùs patet ex hoc, quòd Statuta exponenda sunt, ut minùs quàm possint vulnerent jus commune, correctio enim legum in dubio est vitanda (114), de jure autem communi est, quòd Judex, coràm quo ordinariâ potestate actitatur lis seù civilis, seù criminalis, illam terminet per prolationem sententiæ diffinitivæ, per quam Reus, vel absolvatur, vel condemnetur: sequitur igitur, quòd, si processum instruere in casu *libelli famosi*, (sicut etiam in quovis alio delicto) spectat ad Provincialem, ad ejus arbitrium etiam erit per sententiam, delinquentibus pœnas infligere ad normam Statutorum; non enim committenda est uni Judici (de ordinariis loquor) fabricatio processus, alteri verò sententiæ pronunciatio, ac pœnarum arbitrium. Quòd, si aliquandò Statuta ab hâc communi legè, ob justas causas recedere volunt, clarè se explicant, tùm circà ordinatoria, tùm circà decisoria, ut constat ex Statutis Ordinis, (115) & *Textu* in pluribus locis. Concludendum igitur est, quòd arbitrium circà carcerationem, in hoc casu spectat ad Provincialem, cum consilio tamen, & assensu Diffinitorii sui, cùm neque ex Statutis Ordinis, neque ex *Textu* clarè habeatur, quòd in ullo casu tale arbitrium Generali reservetur. Et omnem tandèm dubitationem circà hoc tollit Statutum Generale Ordinis, (c) ità sonans. *Si in statuto expressum non fuerit, à quo pœna imponi, aut infligi debeat, intelligatur ab eo infligi debere, seù declarari, coràm quo legitimè probatur excessus, dummodò ad eundem pertineat ejusdem excessus correctio.*

61 Dico secundò, quòd arbitrium extendi debet, tùm ad dandos carceres nec nè, tùm ad durationem carcerationis, tùm ad qualitatem carceris. Ratio est, quià, sicut aggravari potest in tantum delictum, quòd, ut habet *Sanctorus* (116) arbitrari debeat carcer ad annum, & annos, & ultrà carcerem, adhibendæ etiam sint aliæ pœnæ; ità etiam potest ex circumstantiis, sic minui delictum, quòd neque dandus sit carcer formalis, sed vel domus disciplinæ, vel carcer claustralis, vel nullus omninò. Cum enim arbitrio Superioris hoc sit commissum, & ipse arbitrari debeat, non prò libito, sed prò ratione, dabitur aliquandò casus, quòd ratio recta dictet, neque dandum esse carcerem, vel quià scriptura non habet formalitatem *libelli famosi*, sed est tantùm iniuria scripta, prò quâ non datur nisi pœna extraordinaria, ut docet *Raynaldus*: (117) vel quià delictum, expressum in *libello*, est publicum, & notorium facti: vel quià libellans fuerit ab alio provocatus scriptò, & ipse ad sui defensam composuerit *libellum*, in quo excesserit solummodò moderamen inculpatæ defensionis. Et vice versâ ex circumstantiis ità potest aggravari, quòd etiam ultrà carceris diuturnitatem, aliæ corporales pœnæ sint infligendæ.

62 Tertia dubitatio est, quid importetur per illa verba *quomodòlibet ediderit, vel publicaverit?*

63 Respondeo, quòd dictio *quomodolibet* universalis est, & significat quemcunque modum, qui possit excogitari. (118) *Edere* autem, ut *Spiegelius* (119) ait, significat *exhibere, enunciare, expromere*, aut *proferre*; vel *copiam describendi facere*, vel *exemplar complecti*, & *dare*; vel *dictare*; vel *scriptum proferre*, ut legatur, aut quovis alio modo *insinuare sententiam scripturæ*, cujus tenor desideratur. Sensus igitur supradictæ clausulæ est, quòd ille, qui quovis modo imaginabili influxum habet ad compositionem, sivè publicationem *libelli famosi*, recitatas pœnas incurrat; verum est, quòd, ut probavimus suprà *num. 6.* necessarium est, quòd dolus interveniat.

64 Quarta dubitatio est, àn sit Reus *libelli famosi*, qui ad amicum scribens, illi pandit occultum crimen Fratris, cum clausulâ, *quòd illud nulli communicet*, si casus eveniat, quòd publicetur?

65 Respondeo negativè. Ratio est, quià, ut suprà *nu. 24.* dictum est, ad quidditatem *libelli famosi*, requiritur publicatio, licèt ergò quis scripto commiserit occultum alicujus crimen, & familiariter epistolari communicatione Amico aperverit, non tamen criminandus est, tanquàm *famosus libellator*, eò quià infamiam alterius non affectat, apponendo nempè clausulam salutarem, scilicet, *ut amicus secretum servet*: & sic docent multi apud *Raynaldum*. (120) Imò, neque etiam, si talem clausulam non apposuisset, & crimen vulgaretur, posset ille de crimine famoso, sed tantùm de diffamatione puniri. Quià licèt talis diffamatio fuerit per scripturam, tamen non fuit per scripturam publicatam, scilicet in loco publico affixam, sed per epistolam signatam, & ideò nullo modo potest haberi prò *libello famoso*.

66 Sed quid juris, si quis, fingens epistolam familiarem ad alium confidenter scribere, cum clausulâ, *ut secretum teneret*, venenum maledicentiæ in eâ vomens, occultum crimen de aliquo fingeret, aut vulgaret; mox epistolarem illam scripturam in publico proiiceret, simulans

fuisse

(109) *Stat.Gen.Ord.cap.7.§.6.n.65.* (109] *Sanctor.de* [illegible]
(110) *Sanctor.loc.cit.quæst.7.V.Respondeo III.fol.37.*
(111) *Sanctor.loc.cit.V.Respondeo super.fol.37.*
(112) *l.Inter stipulantem §.Sacram.ff.de Verb.oblig.Grat.March. Decis.38.n.8.& Decis.42.n.10.Barbos.Axiom 74.n.6.*
(113) *l.ultim.in fin.ff.de Calumniat.l.Papinianus exuli.ff.de Minor. l.Naturalem.§.Nihilominus.ff.de Acquir.possess.*
(114) *arg.l.Si quando.C.de Inoffic.testa. l.1. C.de Inoffic.doti.cap. Cum expedict.de Elect.in 6.*
(115) *Statut.Gen.Ord.cap.7 §.6.n.53.61.74.& alibi.Text.Tit.Testes.§13.Tit.Tortura.§.3.& §.final.& Tit.Reus.§.5.*
(c) *Stat.Gen.Ord.cap.7.§.6.n.42.*
(116) *Sanctor.de Pæn.cap.12.Quæst.7.V.Respondeo super fol.37.*
(117) *Raynald.Tom.p.cap.11.§.4.num.36.*
(118) *Barbos.Diction.330.num.final.*
(119) *Spiegel.lexic.V.Edere.*
(120) *Berlich.Maccabr.ab Anguill.Farinac.Vermigl.Marta Chartar. Laderch.& Præt apud Raynald.Tom.1.cap.11 §.1.num.25*

uisse ab eo inadvertenter perditam, antequàm mitterc ad amicum posset; aut ab alio interceptam, & vulgatam?

67 Dico, quòd ille teneretur probare involuntariam amissionem per coniecturas;& si non probaret, puniendus esset ut *famosus libellator*. Ratio est, quià ex quo famam proximi scriptò insectatur, malus illius animus contrà eum apparet; ità ut præsumi possit, quòd animo nocendi, & ex desiderio, quòd talis infamia publicetur, illud scripserit. Præsumi itaquè potest, quòd studiosè projecerit,& amissionem finxerit, & potest fortificari præsumptio per alias coniecturas, puta, inimicitiæ, rivalitatis, consuetudinis delinquendi, in murmurando, detrahendo &c., & ob talem præsumptionem transferretur in eum onus probandi involuntariam amissionem. Puniendus etiam pari modo esset, qui talem epistolam inventam vulgaret, teneretur enim eam lacerare, & secretam tenere, tùm quià ex utroque jure, ut suprà visum est, obligatur inventam infamatoriam scripturam corrumpere; tùm quià ex clausulà, quam legit in epistolà, (*ut secretum teneat* amicus, ad quem illa dirigitur) ad par secretum etiam ipse tenetur, &, sicut, qui chartam, in quâ descripta sunt ab aliquo propria peccata in ordine ad Sacramentalem Confessionem, inventam publicat, Reus est de violato sigillo Sacramentalis Confessionis, ut Doctores communiter apud *Dianam* (121), sic reatum incurrit in casu is, qui non servat secretum, impositum ab eo, qui epistolam scripsit, ad quod obligatus erat ille, ad quem epistola scripta erat; nàm ipse legens succedit in locum illius, & eâdem obligatione gravatur circà silentium.

68 Quinta dubitatio est, ex quo præscribitur, quòd ab excommunicatione Reus *libelli famosi*, non absolvatur, nisi *debitâ satisfactione præmissâ*, de quâ absolutione intelligatur *Textus*, nempè de Sacramentali, àn verò judiciali?

69 Respondeo, quòd prò foro animæ secreto absolutio à tali excommunicatione dari potest à quolibet Pœnitentiario, destinato juxtà *Statuta*, (122) & hoc quandò crimen occultum est; & talis absolutio Sacramentalis esse debet. Si verò res ad forum contentiosum deducta sit, adhùc distinguendum est; nàm dari potest etiam judicialiter prò foro animæ, & prò foro fori publico. Si primum, talis absolutio datur à Judice, qui, si est Delegatus, absoluit cum reincidentiâ, in tantùm enim absoluit, in quantùm Reus possit legitimè stare in judicio, ut aliàs (123) dictum est. Si Judex est Ordinarius, absoluit prò foro animæ complетè: Prò foro autem fori publico, quandò delictum remanet plenè probatum ex confessione Rei, vel quià manet convictus per Testes, talis absolutio judicialis dari non potest nisi à Generali, si *libellus* sit contrà se, aut Provincialem, & nisi à Provinciali, si sit contrà Fratres, se ipso inferiores.

70 Sexta dubitatio est, quænam satisfactio præmittenda sit antè quamlibet ex supradictis absolutionibus?

71 Respondeo, quòd, quò ad absolutionem Sacramentalem, trita est sententia Moralistarum, quam multis citatis tradit *Bonacina* (124), quòd nempè facienda sit famæ restitutio ad æqualitatem offensæ, hoc est, si publicè, aut privatè, oretenùs, aut scriptò infamavit, eodem penitùs modo restituat. Sed quot difficultatibus implexa sit talis completa satisfactio, ac famæ restitutio, optimè expendit *Sanctorus* (125), ità ut penè impossibile sit, quòd fama per hujusmodi vituperationem sauciata, pristinæ sanitati restituatur. Videat proindè providus Confessarius, quòd prò hujusmodi restitutione faciendum pœnitenti imponat, ut fiat, prò resarciendâ famâ proximi, quod à pœnitente magis expediens fieri possit.

72 Quò verò ad absolutionem judicialem, satisfactio, quæ præmitti debet, est, ut ipse decantet palinodiam, retractet, quod divulgavit contrà proximum, & se mendacem fuisse in tali assertione confiteatur, ac à se diffamatum esse totaliter innocentem. Sed, si crimen, à se vulgatum in *libello* verum sit, debet nè ipse mentiri, dicendo illud esse falsum? Respondeo cum *Theologorum Subtilium Principe* (126), & dico, quòd non. *Sed tenetur alio modo licito reddere sibi famam, ut potè per hujusmodi verba. Non credatis, eum* (nempè à me diffamatum) *esse talem: malè enim dixi, & fatuè dixi, quià non servato juris ordine proposui etiam in publico, quod non est verum publicum*. Hæc *Scotus*. Quamvis autem non sanata sit totaliter illius fama, sanata tamen est, quantùm sanabilis est, cùm enim verè ille crimen commiserit, non competit ei totalis famæ restitutio per negationem veri criminis; & cum hoc nullum damnum patitur ille in foro fori, quià propter tale crimen, verum quidèm, non tamen in judicio probatum, ulli pœnæ debet subiici.

73 Septima dubitatio est circà secundum *Textum*, datum suprà *num*. 54., & est, àn pœna privationis actuum legitimorum debeatur, quandò liber compositus traditur imprimendus sub alio nomine, quàm Auctoris, nempè alicuius alterius extrà Ordinem?

74 Respondeo negativè. Nàm ratio, quæ movit *Concilium Tridentinum*, (127) à quo mutuata est *Textus* dispositio, ad prohibendum, nè Regularis sinè suorum Superiorum licentiâ libros edat, est consulere honori, ac dignitati Religionis, hæc autem cessat, dùm sub alieno nomine liber imprimitur, ut cum *Naldo* firmat *Pellizzarius*. (128) Vndè nec pœna incurritur.

(121) *Dian. Par.3. Tract.4. Resol.112. & P.5. Tract.11. Resol.27.*
(122) *Statut. Gen. Ord. cap.7 §.2. n.3.*
(123) *Par. p. Tit, Revs. nu.69. & 70.*

(124) *Bonac. de Restit. Disp.2. Quæst.4. Pun.9. n.7. & ibi Se Gamba-rupt. Petr. Navar Sayr. & Medin.*
(125) *Sanctor. de Pœn. cap.12. Quæst. final. V. Difficilis. fol.44. & 45*
(126) *Scot. in 4. Dist.15. Quæst.4. §. De secundo dico.*
(127) *Trident. sess.4.*
(128) *Pellizzar. Manual. Regul. Tom.2. Tract.6. cap.4. Quæst.18. nu. 26. & ibi Nald. Annotat. practic. pag.115.*

§. VI.

§. VI.

Revelatio Secretorum.

SUMMARIUM.

1 *Secreta non revelanda, quæ sint.*
2 *Revelatio quotupliciter fiat.*
Vultu proditur, quod tacetur.
Revelatio secretorum, quomodò varietur in gravitate.
3 *Secretum non revelandum ex multiplici jure.*
4 *Defectus proximi secretus est tacendus.*
5 *Secretum tegendum, quandòcunque argui potest, quòd illud committit, committat sub secreto.*
6 *Obligatio servandi secretum est etiam de jure Divino.*
Præceptum de servando secreto est negatiuum.
7 *Quænam sint tacenda, seù non revelanda.*
8 *Revelans secretum Amici committit crimen falsi.*
9 *Notarius revelans Parti secretum Iudicis, aut alterius Partis, tenetur de crimine repetundarum.*
10 *Testis prodens suas attestationes antè publicationem processus, quâ pœnâ puniendus.*
Depositiones Testium à Iudice ad Iudicem, debent mitti sigillatæ.
11 *Iudex acta sua secreta tenere debet, donec tempore debito publicentur.*
Locus, in quo acta judicialia fiunt, vocatur Secretarium.
12 *Senatores, ac Præsidentes alicui Universitati si produnt acta facta in Senatu, aut Consilio Universitatis, privandi sunt Officio.*
Crimen Superioris Regularis, revelantis sibi sub secreto tradita in Visitatione.
13 *Perpenditur gravitas hujus criminis.*
Fides publica servanda est.
Fides data habet vim juramenti.
Qui promittit sub fide, videtur promittere sub juramento.
Proditor est, qui datam fidem frangit.
14 *Revelatio peccatorum in Confessione gravissimum crimen.*
De jure Divino obligat sigillum Confessionis Sacramentalis.
Sigillum in Confessione obligat ex justitiâ, & Religione.
15 *Revelans Confessionem quot jura violet.*
16 *Quæ cadant sub sigillo Confessionis.*
17 *Dubium, àn alia secreta, quæ peccata non sunt, obligant ad sigillum Confessionis.*
18 *Opinio, quod ad sigillum obligent sola peccata, & ad ea reducibilia.*
19 *Confessarius obligatur ad tacendum, quidquid in Confessione audivit.*
20 *Confirmatur posita conclusio.*
21 *Auctoritas Marchantij, circà hoc.*
22 *De fractione sigilli Sacramentalis, remissivè.*

1 Inter verbalia delicta jure meritò venit *Revelatio secretorum*, quæ, licèt etiam scripto fieri possit, frequentiùs tamen oretenùs exequitur. *Secretum* igitur, de quo in præsenti paragrapho sumus locuturi, accipitur prò re, *quæ suâptè naturâ, digna est, quæ non multis innotescat*: scilicèt, quæ *mala est, & peccatum*; aut *cujus revelatio est alicui perniciosa*, ut scribit *Dominicus Soto*, (1) sivè etiam, quæ, *licèt de sui naturâ non sit res peccaminosa, aut perniciosa, tamen occulta tenenda est*, quià cum tali obligatione est fidei alicujus commissa; ut ab amico; vel quià de eâ silentium imponitur ab habente auctoritatem, ut à Principe, ut argumento quorundam jurium dicunt *Geminianus*, ac *Tiberius Decianus*. (2)

2 Fit autem *revelatio* non modò voce, & verbis, sed etiam scriptò, signis, aut nutibus, ut notat *Abbas*, (3) imò etiam *vultu proditur, quod tacetur*, quemadmodùm scribit *Cassiodorus*, (4) variaturque in gravitate crimen *revelationis secretorum* tripliciter: uno modo, ex parte prodentis *secretum*, nempè si ad eum servandum obligatur jure humano tantùm: aut humano, ac Divino, ut in auditis in Confessione Sacramentali Sacerdos. (5) Secundo modo, ex parte personæ, in cujus damnum, aut injuriam, seù contrà cujus voluntatem *secretum* panditur, graviùs enim delinquit, qui, *secretum* revelando, prodit Principem, seù Dominum, quàm amicum, & plebejum. (6) Tertio modo ex parte finis & intentione, quâ *revelatio* fit: si enim fiat, datâ operâ, ad nocendum dolo malo, graviùs delinquit, quàm si inadvertenter, aut ex nativâ loquacitate, aut levitate *secretum* publicaretur. (7)

3 Nascitur verò obligatio taceri *secretum* ex multiplici jure, vt infrà ostendemus, & juxtà jus, cui apponitur *revelatio*, specificatur crimen, ac aggravatur. Primùm: jure naturæ tenetur homo ad tegendum *secretum*, vt validissimis rationibus probat *Scotus* (8), quià ex lege naturæ tenetur quis servare promissum licitum, ut est tegere *secretum*, sibi commissum sub promissione tacendi, tùm quià ex eâdem lege naturæ tenetur servare fidelitatem proximo suo, quam vellet, & debet sibi servari: & notat *Soto*, (9) quòd fidelitas hæc est pars justitiæ in eo, qui obligatur ex Officio, aut ex promissione tacere: & ideò *Senator*, aut *Canonicus* ex justitiâ obligatur tacere conclusa in *Senatu*, & *Capitulo*, quæ secreta debent esse: quemadmòdum, & Sacerdos excepta in Confessione: sicut & persona privata, quæ, datâ fide, recipit arcanum amici, tenetur illud abscondere de justitiâ, sicut quis tenetur servare depositum.

4 Si autem neque ex Officio, neque ex promissione obligatur quis ad *secretum* servandum: & per aliquem sensum proprium cognoscit de proximo suo aliquid, quod vergat in ipsius detrimentum in vitâ, famâ, aut bonis, sivè

(1) *Soto de Tegen. secr. Memb. 1. q. 1. §. Sed antè.*
(2) *arg. l. 1. §. Summa. ff. de Iis qui deie. vel effu. l. Si quis in gravi. §. Aperire. ff. Ad S.C. Syllani. Gemin in cap. final. de Hæret. in 6. §. 1. Decian. lib. 7. cap, 17. n. 7. tract. crim.*
(3) *Abb. in cap. Omnis utriusque. Notab. 9. de Pænit. & remiss.*
(4) *Cassiodor. Variar. lib. 6. Form. 16. de For. Notar. Princip.*
(5) *arg. cap. Sacerdos. cap. Clericus 46. dist. cap. Omnis utriusque de Pænit. & remiss.*
(6) *arg. cap. de forma. 22. q. 5.*
(7) *Giga. de Crim. læs. maiest. Tit. de Prodit. qu. 1. n. 4.*
(8) *Scot. in 4. Dist. 21. qu. 2. §. Secunda ratio.*
(9) *Sot. de Tegen. secr. Membr. 1. qu. 1. Concl. 2. fol. m. 13.*

in ipsius displicentiam, si reveletur, debet nihilominùs illud tacere, & hoc ex charitate, ut vult *Scotus*, (10) sivè ex honestate naturali, aut ex fidelitate, quæ est pars potentialis justitiæ, ut loco citato docet *Soto*.

5 Notabile verò quoddam ex *Richardo* (11) docet *Scotus*, nempè, quòd de lege naturæ quisquis tenetur ad *secretum*, *non solùm quandò exprimit committens, se velle committere illud secretum; sed quandòcunque ex modo committendi apparet, quod velit committere ut secretum*. Ex quâ doctrinâ habetur, quòd, qui ab aliis me seiungit, & in locum remotum me abducit, ut me alloquatur; vel mihi susurret ad aures; vel voce, præter ejus morem submisâ, loquitur, nè ab aliis audiatur; actu illo explicat intentum suum esse, ut *secretum* habeam, quod mihi loquitur. Et si ego talem modum loquendi voluntariè excipio, (cum ei dicere possim *loquere publicè*, ut multotiès evenit) implicitè explico me acceptare illud dictum eo animo, quo mihi dicitur, & stipulari ei silentium. Ex eodem pariter principio deducitur; quòd, si ego fortè fortunâ video aliquem aliquid mali operari in loco latenti, quem ex studio elegit ad illud patrandum; teneor ad illud tacendum. Ratio est, quià si ipse sic operatus est, ideò fecit, quià putavit illud committere sinè aliquo arbitrio; & si scivisset, se ab aliquo videri, illud minimè commisisset. Sequitur, quòd quærendo latebras, & operando in abscondito, ipse pandit intentum suum, quòd nempè factum illud *secretum* teneatur; undè, si ego illud detegero, delinquam.

6 Nascitur pariter ex jure Divino positivo obligatio tacendi *secretum*, vt probat *Soto*. (12) Nàm, ideò dando nobis præceptum de correctione fraternâ, ait Christus. (13) *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum*. voluit enim, ut primò fieret correctio secreta, ut *secretum* conservaretur proximi delictum. Et tandèm etiam jure humano tacendum est occultum, ac *secretum* delictum proximi, ut expressè cavetur in lege Cæsareâ, & Pontificiâ. (14) Quàmvis verò præceptum servandi *secretum*, videatur affirmatiuum, tamen negatiuum esse probatur ex hoc, quòd servare *secretum* est illud non revelare, nisi juxtà juris ordinem, & ideò obligat semper, & prò quocumque tempore, donec nempè illud *secretum* est. Itaquè perindè est servare *secretum*, & non diffamare proximum de secretâ re, infamiam irrogante; aut inferre illi damnum si *secretum* est de re, cujus revelatio causa damni est, ut ait *Soto*. (15)

7 Porrò *secreta* tacenda sunt, non tantùm peccata proximi, per quæ infamatur; sed etiam alia, quæ infamiam important, quàmvis non ex ipsius culpâ; ut potè quòd aliquis sit illegitimus, aut ortus de genere maculato. Et non solùm hæc, sed etiam omnia ea, quorum revelatio esset proximo damnosa; ut si quis latentem proximi pecuniam latronibus aperiret; aut hominem, absconditum in loco occulto, proderet hostibus, ut post *Sotum* scribunt alii. (16) Addo ego, quòd tacenda sunt etiam alia, quæ sunt *secretò* commissa, quàmvis nec infamiam, nec damnum revelatione inferant, dummodò tamen voluntariè acceptata sint sub promissione *secreti*. Ratio quidèm est, quià ex fidelitate tenetur homo ad servandum promissum honestum; siquidem, quæ promittuntur verbis, debent opere compleri. (17) Dixi autem, *dummodò voluntariè acceptata sint sub promissione secreti*, nàm posset aliquis committere tanquàm secretum aliquid alteri, qui nollet illud audire; aut nollet sub *secreto* recipere; iste, si revelat, non peccat, quià ad *secretum*, ratione materiæ, non tenetur, cùm non sit de re, alteri infamatoriâ, aut damnosâ: nec ratione formæ, quià ab eo sub promissione *secreti*, non acceptatur; posset solùm esse peccatum in causâ, si nempè is, qui communicavit, moveretur ad iram, aut odium contrà *revelantem*, aut impensiùs turbaretur, & in blasphemias, aut imprecationes prorumperet, nàm horum causa esset ipse *revelans*.

8 Consideranda etiam venit conditio ipsiusmet personæ *revelantis*, nàm ipsa est vel privata, vel publica: & etiam spectanda est persona, cujus *secretum revelatur*. Persona privata, *revelans secretum* amici privati, committit crimen falsi, (18) & vocatur à Spiritu Sancto (19) fraudulentus, dùm ait *Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici commissum*; Et etiam infidelis, juxtà illud *Ecclesiastici*, (20) *Qui denudat arcana amici, fidem perdit: & non inveniet amicum ad animum suum*. Si autem *revelat secreta* Principis, dicitur proditor, (21) & incurit crimen Majestatis læsæ. (22)

9 Gravius autem crimen committunt personæ publicæ, quià, ut scribit (23) *Soto*, magìs quàm privatæ, obligantur ad tegendum *secretum*; undè Notarius, qui secreta Judicis Partibus, vel secreta unius Parti, salteri adversariæ indicaverit, ut secreta Actoris Reo, & vice versâ, ultrà crimen falsi, (24) tenetur de crimine repetundarum, vt post *Paridem de Puteo*, tenet *Decianus*. (25) Et crimine ibidem falsi tenetur Notarius aperiēdo, vel recitando, vel resignando testamentum vivi; ac Causidicus, si instrumentum sibi secretò consignatum adversæ Parti ostendit.

10 Testis, quià in secreto examinari debet, (26) sua dicta celare tenetur post examen in quàvis causâ Civili, aut Criminali; quòd, si antè publicationem processus, proprias attestationes propalaverit, à Judice puniri debet, (27) aut exilio, aut relegatione in insulam, aut summotione à Curiâ, ut ex *Paulo Iureconsulto* supplet *Gothofredus*. (28) Et ad obviandum periculo, quòd intempestivè attestationes Testium publicentur, statuunt utraque jura (29) quòd, quandò transmittuntur ab uno ad alium Judicem, debeant mitti sigillatæ, ut secretæ maneant.

11 Iudex pariter suam sententiam, maximè in Causâ Criminali, *secretam* tenere debet, ut ordinat Imperator (30) &

(10) *Scot. loc. cit. §. Teneo igitur.*
(11) *Richard. in 4 dist. 21. qu. ultima apud Scot. loc. citat. §. De quinta conclusione.*
(12) *Sot. de Tegen secr. Memb. 1. qu. 2. §. Tertia ratio. fol. 22.*
(13) *Matthæ. cap. 18. V. 15.*
(14) *l. Vnic. C. de Famo-libell. cap. si qui. 5. q. 1. l. final. C. de Probat. cap. Sciant. 2. quæst. 8.*
(15) *Sot. loc. cit. §. Secunda conclusio. fol. m. 25.*
(16) *Sot. loc cit. Concl. 1. V. Secunda ratio. fol. 21. Diana par. 5. Tr. 11. Resol. 29. & ibi Granad. de Sacram. contr. 7. Tr. 11. disp. 3. n. 2. Onuphr. Opusc. de sigill sect. 4. q. 7. n. 2.*

(17) *text. in cap. Qualiter de Pact. cap. Psalmista. 23. Disp.*
(18) *l. 1. §. Is qui deposita. ff. Ad leg. Cornel. de Fals.*
(19) *Proverb. cap. 11. V. 13.*
(20) *Eccles. cap. 27. V. 17.*
(21) *arg. l. Omne delictum. §. Exploratores. ff. de Re milit.*
(22) *text. in l. 1. ff. ad leg. Jul. maiest.*
(23) *Sot. de Tegen secr. Memb. 1. quæst. 2. §. Tertia ratio. fol. m. 22.*
(24) *l. Pœna legis § 6. ff. Ad leg. Corn. de Fals.*
(25) *Pari de Pute. Tract. de Syndic. V. Corruptio. n. 11. apud Decian. Tract. crim. lib 8. cap 34. n. 41.*
(26) *text. in l. Nullum. C. de Test.*
(27) *text. in l. Qui falsò. ff. de Test.*
(28) *Dionys. Gothofr. ad l. 16. lit. Q. de Test. & ibi. Paul. I. C. lib. 5. sent. cap. 15.*
(29) *cap. Præsentium. de Test. lib. 6. §. Quoniam Authen. de Test.*

(30) & quià omnia acta judicialia *secretò* tractanda sunt, donec publicentur Testium dicta, & sententia proferatur, advertit *Decianus*, (31) quòd locus, in quo Causæ à Judicibus tractantur, ab Imperatoribus (32) vocatur *Secretarium Iudicum*. Undè, si tacenda propalat Judex, Reus de malâ Officii proprii redditur administratione.

12 Senatores etiam, si quæ in Senatu discussa sunt revelent, grave delictum committunt, pròut probat *Aegidius Bossius*, (33) qui refert, Senatorem quendam *Casalensem* fuisse capite truncatum, eò quòd revelaverat quandam sententiam, conclusam quidèm in Senatu, non tamen adhùc publicatam. Et ex *Baldo*, & aliis probat *Decianus*, (34) quòd Præsidentes alicui Universitati, si produnt aliquid, quod prò bono Universitatis debet *secretum* teneri, privandi statim sunt Officio. Ex quo deduci potest, quòd vtiquè destitui ipsorum Officiis deberent Provinciales, ac Commissarii Visitatores, qui depositiones, sibi factas à Religiosis in Visitationibus paternalibus, manifestant, cum gravi Religionis damno. Nàm ex tali manifestatione retrahuntur Religiosi à dicendis iis, quæ remedio egent; per experientiam scientes, quòd Prælatus totum effutiet in familiaribus colloquiis cum suis adhærentibus. Undè putant nonnulli, quòd, quàmvis Prælatus sub formali præcepto obedientiæ jubeat, vt sibi revelentur in Visitatione omnia, quæ remedio indigent, deobligati ab obediendo remaneant ex hoc, quòd Prælatus revelabit à quo, & quæ sibi dicta sunt, (& ut in pluribus sinè remedio ea relinquet) & ideò revelans nihil prò vtilitate Religionis ex revelatione tali nasci videns; sed tantùm sibi ex eâ parari malevolentias, ac inimicitias, & sic nolunt in Visitatione Prælato dicere, quæ dicenda essent, & dicerentur, si Prælatus secretum teneret. An tales legitimè excusentur à peccato inobedientiæ, judicent docti.

13 Grauissimum est talium Prælatorum delictum, tùm quià privant Religionem fructu, qui nascitur ex Visitationibus, debitè factis, maximumque damnum Religio incurrit, quià, dùm latentia mala non tolluntur; nec puniuntur delicta, nec emendantur imperfectiones, quæ crescendo evadunt in transgressiones, ipsa relaxatur, ac sinè remedio ruit in præceps. Tùm etiam, quià Prælatus promittendo silentium de iis, quæ sibi manifestabuntur in Visitatione, obligat fidem publicam, fides autem data, maximè si publica est, servari debet, vt dicunt Doctores, (35) est enim hoc de jure gentium, & si fides data non servaretur destrueretur vita Civilis, & consortium hominum; & quià fides data habet vim juramenti, argumento eorum, quæ habentur in duabus *Decretalibus*, (36) & qui promittit sub fide, videtur illud sub juramento firmare, ut testantur *Speculator*, & *Surdus*, (37) ideò, si Prælatus, qui promittit servare secretum in Visitationibus, fidem violat, & fit quasi periurus; & absolutè incurrit crimen proditionis; si quidèm communis conclusio est, quam ex jure tradunt *Iurisperiti*, (37) quòd, qui fidem, alicui datam, prodit, & frangit, proditor est.

14 Superat tandèm omnem malitiam, ac gravitatem delictorum, quæ committuntur in *revelatione secretorum*, revelatio peccatorum facta à Sacerdote, ab eo in Confessione Sacramentali auditorum. Quià enim, ut cum communi Theologorum sententiâ probat *Scotus*, (38) de jure Divino positivo tenetur Sacerdos servare *secretum* circà ea, quæ in Confessione excepit; & vt docet *Soto*, (39) ista obligatio nascitur non solùm à virtute justitiæ, sed etiam Religionis; hinc est, quòd, si ipse peccata audita pandit, peccat contrà jus Divinum in materiâ sacrâ, & sic committit sacrilegium.

15 Peccat etiam contrà justitiam, quià, ut optimè ait *Sanctorus*, (40) inter Ecclesiam, ac Pœnitentem intervenit contractus, ut nempè Pœnitens propria peccata integraliter confiteatur, Confessarius verò, vt Dei, ac Ecclesiæ minister, illa teneat *secreta*. Hinc sequitur, quòd, si pacta, & conventa inter partes, ex justitiâ servanda sunt (41), ex justitiâ pariter *secretum* in Confessione servandum est. Et per hoc concludendum, quòd Sacerdos, revelans peccata, audita in Confessione, violat jus naturale, Divinum, ac humanum, quandòquidèm de hoc habetur famosissima sanctio Conciliaris, (42) & peccat delicto injustitiæ, ac sacrilegii, prout cum communi omnium scribentium, docet *Marchantius*. (43)

16 Cadunt autem tacenda sub sigillo Confessionis, commissa non solùm peccata omnia, tùm mortalia etiam in genere, tùm venialia in specie; tùm ipsiusmet Pœnitentis: tùm Complicum; tùm defectus naturales occulti manifestati in Confessione; tùm circumstantiæ peccatorum, quæ ad ea reducuntur; & ut vnico verbo dicam, omnia, per quæ redditur Sacramentum pœnitentiæ odiosum, & per quæ fideles ab eo possunt retrahi, ut cum communi docet *Sanctorus*. (44)

17 Dubium autem non leve est, àn Confessarius sub sigillo teneatur celare etiam alia, quæ nullo modo faciunt ad manifestationē peccati circumstantiarum ejus, tùm pœnitentis, tùm complicum, nec defectuum naturalium &c. sed sunt totaliter aliena à culpâ, secreta tamen sunt, & sibi nota fiunt ex solâ narratione pœnitentis; ut nempè, quòd Titius sit ducturus Bertam in vxorem.

18 Circà hoc est opinio *Merceri*, ac *Suarez*, quos dat *Diana*, (45) qui volunt, non teneri Confessarium tacere sub

(30) *text.in l.Vbi falsi.C.Ad leg.Cornel.de Fal.*
[31) *Decian.lib.7.cap.17.num.25.Tract.crim.*
(32) *text.in l.ult.C.Vbi Senat.vel Claris.& in l.Sciant.C.de off.diver. Iud.& in l.In sacris.C.de Prox.Sacr.scrin.lib.12.*
(33) *Boss.Tract crim. tit.de Carcer: fideiuss. commiss. num.30.31. & 32.*
(34) *Decian.lib.7.cap.17.n.6.Tract.crim.*
(35) *Menoch.Consil.100.n-196.& seqq.Muta ad Pragm.Sicil.tit.12. de sent.Bann.& forindic.Raynald.tom.p.Proem.§.6 n.109.*
(36) *arg.text.in cap.Ad aures. Extrà. Quod met.cau. & in cap.Pervenit.il 2.de Iureiur.*
(37) *arg.l.final.C.de Delat.lib.10: l.Proditores ff.de Re milit.Angel. in l.1.§.Nonfuit. ff.de Dolo.Alex.cons.13.num.9.lib.6.Decian. lib.7.cap.29.num.23.*
(38) *Scot.in 4.dist.21.q.2.§ Secunda conclusio.*
(39) *Sot.de Tegen.secret.Memb.1.q.1.concl.2.col.m.13.*
(40) *Sanctor. de Pœn. cap. 23. Quæst. 2. V. Respondeo primò fol.307.*
(41) *cap. p. Extrà. de Pact.*
(42) *Text.in cap.Omni: utriusq.Extrà. de Pœnit. & remiss.*
(43) *Marchan. Trib.Sacrament. Tom. p. Tract.4. quæst.6. Append.2. Conclus.2.*
(44) *Sanctor.de Pœn.loc.cit.§ Respondeo secundò.fol.308.& ibi Ægid. Sot.Bauni.Granad.Onuph.& Diana.*
(45) *Mercer.in 3.Par.qu.11.art.2.& Suar.in ea.Par. disp.33.sect.3. apud Dian.par.5.Tract.11.Resol.5.num.1.*

ſigillo ea, quæ dicuntur in Confeſſione, niſi aliquo modo inſerviant manifeſtationi peccatorum. Addit verò ibidèm *Diana* cum *Tannero*, (46) talem opinionem eſſe veram, niſi pœnitens talia narret, tanquàm à ſe reputata neceſſaria ad explicationem peccatorum; nàm ſi ex imaginatione pœnitentis (quàmvis erroneâ) ipſe ea narrat, tanquàm conducentia ad manifeſtationem peccati, debent teneri ſub ſigillo; quod confirmat auctoritate *Reginaldi*, & *Fabri*. 47.

19 Ego autem dico, Confeſſarium abſolutè teneri ad tacendum omnia, ac quæcunque audivit in Confeſſione, ſivè pertineant ad peccata, ſiuè non; & de iis minimè loqui poſſe, niſi de eiſdem habeat notitiam extrà Confeſſionem. Ratio eſt, quià communis ſenſus omnium pœnitentium, & maximè ſimplicium eſt, quòd omnia, quæ in Confeſſione dicuntur, quàmvis peccata non ſint, nec ad manifeſtationem peccati faciant, tamen ſub ſigillo teneantur. Proindè commune dictum etiam hominum, alioquin Doctorum, in communicando alicui ſecretum aliquod, eſt, *hoc tibi dico in Confeſſione*. Sequitur ergò, quòd pœnitens, talia revelans in Confeſſione, intendit, quòd ſub ejuſdem ſigillo tectum teneatur; quod ſi manifeſtetur, conqueri poteſt, quòd ſecretum ſuum ſit revelatum ſub fide Confeſſionis, & ſic averti à Sacramento. Ergo tacenda ſunt ſupradicta ſub ſigillo, cum ſub eodem celanda ſint omnia, quæ avertere poſſunt à Confeſſione.

20 Et confirmatur hoc exemplo: dato, quòd *Cajus* in Confeſſione mihi dixerit, quòd *Titius mercator decoxerit*, & hoc à duobus, vel tribus tantùm ſciatur, ſi venit ad me vnus ex his, & dicat *ſcis nè*, *Titium decoxiſſe*? & ego reſpondeam, *jàm novi à Caio*; & ſi is ſubiungat, *quandò nam*? & ego dicam, *hoc manè*, *dùm mihi confeſſus eſt*, profectò ego ſum proditor ſigilli, & hoc, non quòd dixerim, *Cajum* mihi eſſe confeſſum, quià nulla violatio ſigilli eſt, (niſi caſu, quo *Cajus* nollet, quòd ſciretur ſe proprio, ac ordinario ſuo Confeſſario relicto, mihi eſſe confeſſum, ut *Diana* (48) docet), ſequitur ergò, quòd ſit ex hoc, quòd revelaverim illud, à *Cajo* mihi dictum, cujus revelatio aliquam moleſtiam, aut turbationem poteſt illi cauſare, ob quam à Sacramento Confeſſionis avertatur. Et quàmvis nullam moleſtiam, aut turbationem actu cauſet, tamen periculum eſt, quòd cauſet; & Confeſſarius ſcire nequit, quandònam cauſabit, nec nè; undè ſaltem, ratione periculi, ſervare tenetur ſub ſigillo.

21 Facit autem ad corroborationem dictæ concluſionis argumentum *Marchantii*, (49) cujus ſententiam ſequor; ait ergò, *Quià latitudo ſigilli totum Sacramentum. ità munire cenſetur, ut ex eo nulli gravamen contingere poſſit. Ad hunc enim finem conſtitutum eſt ſigillum, ut omnia muniat, quæ ſub ſigilli munimento, etiam ex opinione erroneâ, bonâ fide committuntur in Sacramenti ſuſceptione. Contingere ſanè poſſet, ut impertinentia quædam, in Sacramento dicta, plùs gravaminis, ſi revelentur, inferrent Pœnitenti, quàm propria peccata. Quià verò, occaſione Confeſſionis, illa ſigillo committit pœnitens, ſecundariò, & per accidens ſigillo muniri cenſentur*. Hæc *Marcantius*. Et quàmvis contraria opinio non careat probabilitate, tamen, quià hæc eſt in praxi tutior, & magìs favet Sacramento, ac juri Pœnitentis, magìs hæc, quàm alia eſt ſequenda.

22 Multis autem modis frangitur ſigillum, de quibus adamuſſim loquuntur omnes *Theologi Morales*, & ſpecialiter *Diana* ſparſim in ſuis *Reſolutionibus*, & ex inſtituto per totum *Tract.* 11. *Par.* 5. & in ejus Operibus, coordinatis per *Martinum de Alcolea Tom. p. Tract.* 8. & circà hoc non immoror, cùm à Moraliſtis peti poſſit ſolutio occurrentium difficultatum.

Probatio.

SUMMARIUM.

23 *Probatio revelationis Confeſſionis difficilis, & quarè.*
24 *Probatio hæc regulanda eſt, ſicut probatio ſollicitationis in Confeſſione.*
25 *Per Teſtes ſingulares poteſt probari revelatio.*
26 *Confeſſarius tenetur probare, quod de iis, quæ revelavit, notitiam habuit extrà Confeſſionem.*
27 *Non potens, nec ſemiplenè probare, à quo audierit extrà Confeſſionem, eſt Reus de revelatione.*
28 *Ratio proximè concluſionis.*
29 *Confirmatur ratio.*
30 *Iterùm ſtabilitur prædicta concluſio.*
31 *Confirmatur ratione.*

23 Difficillima probatio hujus criminis evadit ex hoc, quòd Auctori duo copulativè probanda ſunt; nempè, quòd Confeſſarius detexerit crimen, de quo aliquis apud illum confeſſus eſt; & ultrà hoc, quòd ille de tali crimine non habuit, niſi medio Confeſſionis, notitiam aliquam. Ratio eſt, quià ex his duobus conſtat delictum *revelationis* Confeſſionis: nàm ſi Confeſſarius audivit Cajum in Confeſſione, qui ſe accuſavit de furto, & jàm antè Confeſſionem ſivè poſt, notitiam de eodem furto habuerit, & de eo loquatur cum Seio, dicendo, quòd Caius furatus eſt, quantùmvis Caius probet plenè, quòd Confeſſarius illud de ſe dixerit, non tamen probatum remanet concludenter, Confeſſionem eſſe revelatam; quià Confeſſarius, taliter loquendo, uſus eſt notitiâ, habitâ extrà Confeſſionem. Neceſſarium igitur eſt, quòd probetur, quòd Confeſſarius aliam notitiam habere non potuit, niſi in Confeſſione.

24 Quò ad probationem, quòd Actor confeſſus ſit tale, aut tale crimen, impoſſibilis eſt probatio, cùm Confeſſio fiat ſinè Teſtibus. Sed circà hoc regulanda eſſet res, eo modo, quo proceditur in ſollicitatione in Confeſſione. Et ſicut, ſi Confeſſarius tres fœminas probatæ vitæ ſollicitaſſet, & omnes denunciarent ad Sacrum Tribunal ſollicitationem, ſibi factam, prima eſſet ſicuti denuncians, ac aliæ duæ velut Teſtes ſufficientes ad conſtituendum Confeſſarium in examine rigoroſo; ità ſi tres cordati viri, de quorum integritate non ambigitur, apud Judicem accuſarent Confeſſarium, quòd de ſuis peccatis, in Confeſſione auditis, ille locutus eſſet extrà Confeſſionem, primus eſſet velut denunciator, & alii duo velut Teſtes; non quidèm ſufficienter ad probandum delictum, ſed ad probandam tantummodò hanc circumſtantiam neceſſariam, puta, quòd ipſi in Confeſſione illa peccata revelaverint, de quibus extrà Confeſſionem Confeſsarius eſt locutus. Et hoc fortè voluit

(46) *Tanner. Tom. 4. diſp. 6. q. 9. dub. 6. n. 136.*
(47) *Reginald. Prax. Tom. 1. lib. 3. cap 4. num. 39. Faber. de Pœnit in 4. Sent. diſt. 19 q. vnic. diſp. 34. cap. 2. num. 31.*
(48) *Dian. part. 5. Tract. 11. Reſolut. 47.*
(49) *March. Trib. ſacr. Tom. 1. Tract. 4. tit. 6. Quæſt. 6. Append. 2. Petit. 8.*

luit dicere *Diana* (50), quandò ait, quòd plures Testes, quàmvis non contestes, sufficiant ad probandum hoc delictum.

25 Quòd verò Confessarius loquutus sit de illis peccatis, sibi confessis, debet probari concludenter, & hoc vel per duos contestes, vel per quatuor Testes singulares. Cùm enim hoc sit delictum iterabile, probari posse per Testes singulares aliàs (51) probavimus; & aliàs talis concludens probatio in hoc casu difficilis non est, eò quià solent hujusmodi homines lubricæ linguæ in conversationibus, ubi multi sunt Testes, quid quid noverint effutire: proindè circà hoc debet esse concludens probatio, pròut benè dicit *Sanctorus.* (52)

26 Sed adhùc, his probatis, non tamen probatum remanet concludenter crimen; sed, ut diximus suprà, & ex *Lapo* probat *Diaz* (53), oportet, quòd Actor probet, quòd Confessarius notitiam eorum, de quibus locutus est, aliundè non habuit, nisi in Confessione, sibi factâ. Hoc verò quomodò probabit? Dico, quòd non tenetur Actor probare hoc, sed tenetur Confessarius probare, quòd de tali facto notitiam habuerit extrà Confessionem. Si enim asserit Actor, quòd Confessarius, notitiam de aliquâ re habuerit tantùm in Confessione, & Confessarius hoc neget, non creditur Confessario, ut probatur argumento cujusdam Canonis *Concilii Aphricani* (54), in quo habetur, quòd, si Episcopus asserat, aliquem sibi confessum esse aliquod crimen, & ille hoc neget, non sit credendum Episcopo: à simili igitur infertur, quòd, si Actor asserat se confessum crimen Sacerdoti, qui illud revelavit, & Sacerdos hoc neget, & asserat se revelasse id, quod aliundè sciebat; aut quod ipse scivit quidèm ab Actore, non tamen in Confessione; aut quòd, si revelavit, hoc fecit de licentiâ ipsius pœnitentis, non credi debet Sacerdoti, sed pœnitenti, pròut etiam firmat *Abbas* (55), & proindè debet Sacerdos probare, quòd ab aliis, quàm in Confessione illud sciverit.

27 Quamùis autem teneat *Sanctorus* (56), quòd, si Sacerdos non potest probare, quòd extrà Confessionem habuit notitiam de eo, quod revelavit, probetur quidèm delictum *revelationis*, non tamen plenè, sed præsumptivè tantùm; undè non intret tali casu pœna ordinaria, sed arbitraria; contrarium puto dicendum, maximè, quandò alia adsunt adminicula, & Sacerdos nescit non tantùm probare, à quo audierit, sed nec assignare, seù nominare unum, à quo illud sciverit; sivè quandò Sacerdos neque semiplenè probet notitiam, ab eo habitam extrà Confessionem.

28 Ratio est, quià in tantùm transfunditur in Sacerdotem onus probandi se didicisse extrà Confessionem id, quod manifestavit, in quantùm Actor non potest probare contrarium: igitur sub eâdem obligatione tenetur Sacerdos probare scientiam, habitam extrà Confessionem, sub quâ teneretur Actor ad probandam illam, habitam in solâ Confessione, si hoc de sui naturâ probari posset. Sed Actor tenetur ad probandum concludenter delictum, & illius qualitatem, quæ probari per eum potest, ergò Sacerdos tenebitur concludenter probare scientiam, habitam extrà Confessionem, tanquàm id, quod totaliter excludit qualitatem essentialem delicti, de quo accusatur: igitur, sicut Actore non probante concludenter delictum, Reus absolvendus est, ità non probante concludenter Reo id, quod ad evadendam pœnam probare debet, ipse erit condemnandus.

29 Et re verâ futilis esset dispositio legis pœnalis circà hoc delictum *revelationis*, nec unquàm posset dari casus, quòd pœna ordinaria dari posset, si, non probante Sacerdote, quòd audierit extrà Confessionem id, quod illum revelasse probatur ab Actore, delictum remaneret præsumptivè tantùm, & non plenè probatum: siquidèm oporteret dicere, quòd, ad probandum concludenter delictum *revelationis*, *Caius* Actor obligatus esset ad probandum, quòd Sacerdos dixerit *Titio*, quòd *Caius sibi sacramentaliter confessus fuerit se fornicatum cum Bertâ*, aut alio modo tali, per quem Sacerdos ipse demonstret se per Confessionem didicisse, quod alteri revelat. At quis nam Sacerdos ità effrono erit, qui tali modo Confessionem revelabit? Nullus certè ità loquetur, nec simile unquàm auditum est, quàmvis non pauci, ob *revelationem* Confessionis, ordinariâ pœnâ puniti sunt, & hoc non aliter, nisi quià ipsi accusati, probare non potuerunt, quòd extrà Confessionem didicerunt, quod revelarunt.

30 Sequitur ergò, quòd firma debet manere conclusio, quòd, si Sacerdos non probat concludenter notitiam, à se habitam extrà Confessionem, ipse debet puniri pœnâ ordinariâ.

31 Et nè fortè hoc durum videatur, advertendum; quòd, ut in hoc opusculo non semel dictum est, negativa, non coarctata tempore, & loco per rerum naturam, probabilis non est; Actor autem accusans Sacerdotem, quòd iste revelaverit peccatum, sibi detectum in Confessione, probando, quòd ipse confessus sit illi peccatum, & probando pariter, quòd ille peccatum revelavit, probat aliquid positiuum, quod probabile est. Sed quòd notitia de tali peccato non potuerit haberi à Sacerdote, nisi in Confessione, est negativum purum, vagum, & quod probari non potest, ergò tenetur Sacerdos probare positivum contrarium (puta, scientiam, habitam de facto extrà Confessionem), & hoc concludenter, sicut teneretur oppositum concludenter probare Actor, si illud esset de sui naturâ probabile.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

32 *Pœna revelantis secretum, ab Amico commissum.*
33 *Homines Rei de falso debent puniri.*
34 *Pœna revelantis secreta Principis.*
35 *Pœna personæ publicæ, revelantis secreta tacenda.*
36 *Pœnæ de jure Canonico contrà revelantes secreta.*
37 *Auditores, revelantes secreta Rotæ Romanæ, sunt excommunicati.*
38 *Officiales S. Officii eandem Censuram incurunt.*
39 *Cardinales revelantes secreta Consistorii, quas pœnas incurrant.*
40 *Pœnæ Sacerdotis revelantis Sacramentalem Confessionem.*
41 *Perpenditur gravitas hujus criminis, & mala, quæ indè sequuntur.*
42 *Quando hoc crimen spectet ad Inquisitores, & quandò ad Episcopos.*
43 *Statutum primum Ordinis Minorem de Observantia.*

44 Sta-

(50) *Diana Par. 5. Tract. 11. Resol. 52.*
(51) *Par. p. Tit. Probatio. num. 3.*
(52) *Sanctor. de Pan. cap. 23. Q. 2. V. Respondeo quartò fol. 310.*
(53) *Lap. apud Diaz Pract. crimin. cap. 112. num. 4.*
(54) *Concil. Aphrican. cap: 99. & 100. relat. in cap. Placuit. 6. q. 2.*
(55) *Abb. in cap. Omnis utriusque. nu. 26. in fin. de Pœnit. & remis.*
(56) *Sanctor. de Pœn. loc. citat. ant. fin.*

44 *Statutum secundum.*
45 *Statutum tertium.*
46 *Statutum quartum.*
47 *Statutum quintum.*
48 *Circà Statutum primum, remissivè.*
49 *Dubitatio prima.*
50 *Distinctio revelationis secretorum Ordinis.*
51 *Pœnæ Statutariæ quandò incurrantur in directâ revelatione secretorum Ordinis.*
52 *Ex revelatione criminis privati Religiosi puniti non maculatur Ordo.*
53 *Ex revelatione transgressionum impunitarum dehonestatur Religio.*
54 *Dubitatio secunda.*
55 *In Textu non sunt taxatæ pœnæ prò omnibus delictis.*
56 *Disquisitores, revelantes suffragia Electorum, quas pœnas incurrant.*
57 *Dubitatio tertia.*
58 *Quomodò regulandum est arbitrium Provincialis in casu revelationis Confessionis.*
59 *Arbitrium Provincialis circà carcerem in casu prædicto est respectu durationis ipsius.*

32 POena privati alicujus, qui secretum amici, sibi communicatum, revelavit malo dolo ad perniciem amici, juxtà Doctores argumento legis (57) est pœna falsi, hujusmodi enim proditores amicitiæ, falsarii sunt, & juxtà *Scotum* (58) sunt infames, & non quidèm solà infamiâ juris, quâ percelluntur omnes, qui damnati sunt de crimine famoso, sed sunt infames infamiâ facti, quià sunt proditores amicitiæ, & quantùm in ipsis est, perdunt societatem humanam, ac vitam civilem; Nàmque natura rationalis docuit homines, ut cecinit *Satyricus*. (59)

Dispersos trahere in populum, migrare vetusto
De nemore, & proavis habitatas linquere sylvas,
Aedificare domos, laribus coniungere nostris
Tectum aliud, tutos vicino limine somnos.
Vt collata daret fiducia. . . . .

commune enim commodum nancisci ex vitâ sociali crediderunt ex eo, quòd, vigente inter eos fidelitate, unus alteri auxiliaretur, iste viribus, ille consilio; alius arte; alius scientiâ; hic studiis pacis; ille bellicâ fortitudine, &c. Quòd, si homo non charitatem, non fidem, non amicitiam, non auxilium ab aliis experitur, sed odia occulta, perfidiam, simulationem, damna in bonis naturæ, ac fortunæ, infelicissimam ducet vitam civilem, & satiùs ducet vivere in nemoribus cum feris solitarius, quàm in Vrbibus, in quibus passim inveniuntur hujusmodi falsi, ac simulati amici, sed veri, ac perfidi proditores.

33 Deberent sanè Principes, ac Judices, tàm Ecclesiastici, quàm laici, similes falsos homines pœnis legum punire de falso, nempè, ut ordinatur in jure (60), pœnâ deportationis, ac publicatione bonorum percutere, ipsosque extrà Rempublicam ablegare, nè ipsorum perversitate contagiosâ cæteri inficerentur, numquàm tamen Vidi aliquem de hoc punitum; quàmvis horum plurimos Viderim, & proprio damno illorum malitiam sim expertus. Sed pœnas, quas effugiunt ab hominibùs in hoc Mundo, subibunt ab irâ Omnipotentis in alio; Undè dicebat *D. Bernardus*. (61) *Nemo magis iram Dei meretur, quàm amicum simulans inimicus. Non est huic pars in oratione, quâ Christus oravit ad Patrem, Pater ignosce illis, quià nesciunt, quid faciunt.*

34 Privatus autem, revelans secreta Principis, sibi commissa, ut est ipsius Consiliarius, pœnas periurii subire debet, ut scribit *Paris de Puteo* (62), post *Glossam*. Quòd, si illa panderet hostibus Principis, de jure Canonico (63) anathema esset; & si esset Clericus, deberet degradari. De jure verò Civili, tanquàm committens crimen læsæ Majestatis, debet ultimo supplicio affici (64), & ut habet Textus, (65) hujusmodi Rei *vivi exuruntur, aut furcâ suspenduntur*.

35 Personæ publicæ, revelantes, quæ taceri debent, aliis pœnis puniuntur. Nàm Testes, propalantes propria testimonia in judicio, sub juramento deposita, antequàm auctoritate Judicis publicentur, puniendi sunt pœnâ, Judici arbitrariâ, juxtà damnum, quod suâ propalatione causaverint parti, vel Fisco. (66) Notarius, qui secreta Judicis partibus, vel secreta unius partis, alteri adversariæ indicat, incurrit pœnam falsi. (67) eandem pœnam incurrit Causidicus, qui secretum instrumentum unius partis, alteri ostendit, ut ex jure (68) probat *Bossius*. Senatores verò, & Præsidentes alicui Universitati, si pandunt, quod prò bono Universitatis in *Senatu*, aut *Concilio* tractatum est, ac secretum tenendum est, privari debent Officio. (69)

36 Cohærenter ad recitatam dispositionem juris Civilis, procedunt etiam sanctiones Canonicæ per proprias pœnas; nàm in *Bullâ Cænæ* (70) fertur Excommunicatio, *Summo Pontifici* reservata, contrà eos, qui per se, vel per alios, de rebus Christianæ Reipublicæ Turcas, ac Hæreticos certiores faciunt, ac secreta revelant; & hoc jure meritò, nàm tales revelantes sunt veri proditores, ac criminis læsæ Majestatis Rei, dùm hostibus fidei, (quæ debet præ Patriâ diligi) in damnum illius *secreta* manifestant.

37 Pœnam periurii, ac excommunicationem, *Summo Pontifici* reservatam, juxtà Bullam *Vrbani Octavi*, (71) incurrunt *Auditores Rotæ*, ac studii eorundem *Coadiutores*, si revelant vota, seù suffragia in Causis, quæ in eorum Auditorio discutiuntur; aut Suffragantium, aut non Suffragantium nomina.

38 Eandem pœnam periurii, ac Excommunicationis

(57) *arg. l. p. § Is qui aperuerit. & §. Is qui deposita. ff. Ad leg. Corn. de Fals. Hippol. Cons. 1. n. 8. Isernia in cap. 1. n. 4. Qui. ma. feud. am Cæpol. Cons. 39. n. 16. apud Decian. lib. 7. cap. 17. n. 8.*
(58) *Sect. in 4 Dist. 21. Quæst. 2. Art. 1.*
(59) *Juvenal. Satyr. 15. V. 151. & seqq.*
(60) *text. in l. 1. § final. ff. Ad leg. Cornel. de Fals. & in l. final. ff. eo. tit.*
(61) *D. Bernard. Serm. de Convers. ad Cler. cap. 27.*
(62) *Pari. de Pute. Tract. de Syndic. Tit. de Exces. Consiliar. Glos. in cap. Ego N. in V. Nulli pandam. de Iureiu.*
(63) *text. in cap. Si quis laicus. 22. quæst. 5.*
(64) *text. in l. Omne delictum §. Exploratores. ff. de Re militar.*
(65) *text. in l. Si aliquid. la 2. §. 1. ff. de Bon. damna.*
[66) *l. Qui falso. ff. de Test.*
(67) *l. 1 §. Is qui deposita. ff. Ad leg. Corn. de Fals. Bart. in l. 1. ff. de Prævaric. Decian. lib. 7. cap. 17. n. 40.*
(68) *d. l. 1. §. Is qui deposita. ff. Ad leg. Cornel. de Fals. Aegid. Boss. Tit. de Carcer. fideius. com.*
(69) *Bald. in Tit. de Pace Constan. in V. Credentia. Gondis. Tract. de lega. Par. 3. quæst. 1. num. 36. apud Decian. l. cit num. 6.*
(70) *Bull. Cæn. Excom. 7.*
(71) *Vrban. V. Constit. Ann. 1643. Novemb. 19.*

nis subeunt *Officiales S.Officii*, (72) si ullo modo revelant nomina Accusatoris, Testium, Rei, sive quodvis aliud, spectans ad Causas fidei. Et si revelet aliquod, ut præfertur, & ex eo sequatur Accusatori, Testi &c. aliquid damni, tenetur revelans restituere, quanti illius interest; etiamsi præter ipsius revelantis intentionem, damnum sequatur: quià dedit operam rei illicitæ, & ratione talis periculi, prohibitæ, ut cum multis (73) docet *Thesaurus*.

39 Ex *Concilii Lateranensis* (74) sub *Leone Decimo* sanctione (74) cavetur, nè quis *Cardinalium* vota, in *Consistorio* data, & quæcunque ibi gesta, aut dicta, quæ in odium, aut præjudicium, aut scandalum alicujus redundare possint, scripto, aut verbo, aut quovis alio modo revelet, sub pœnâ periurii, & inobedientiæ. Et quotiescunque à *Papâ* specialiter, & expressè ultrà præmissa, indictum fuerit super aliquâ re silentium; si quis contrà fecerit, ultrà pœnas prædictas, excommunicationem latæ sententiæ incurrat, à quâ non possit absolui, nisi à Romano Pontifice, & cum expressione causæ, præterquàm in mortis articulo. De quâ Excommunicatione *Doctores* (75) passim.

40 Porrò pœna Sacerdotis, revelantis Confessionem, juxtà dispositionem *Concilii Lateranensis sub Innocentio Tertio*, (76) est depositio ab Ordine Sacerdotali, & detrusio in Monasterium ad faciendam pœnitentiam; & per hanc sanctionem, ut notat *Glossa*, (77), corrigitur dispositio antiqui Canonis (78), juxtà quem Reus huius delicti debebat deponi, & omnibus diebus vitæ suæ, ignominiosus peregrinari. Et advertendum, quòd citatum Concilium habet, quòd debet cavere Sacerdos ***omninò, nè verbo, aut signo, aut alio quovis modo aliquatenùs prodat peccatorem***, per quæ verba comprehenduntur omnes modi, quibus Sacerdos, seù datâ operâ, seù ex negligentiâ, imprudentiâ, aut aliter facit aliquem devenire in cognitionem peccati, in Confessione excepti, de quibus modis multiplicibus videndi sunt Doctores, qui ex professò loquuntur de sigillo Confessionis, & præcipuè ***Diana***, de quo dixi suprà *num*. 22.

41 Advertit autem cum *Abbate*, *Claro*, & *Diaz Thesaurus* (79), quòd pœna detrusionis in Monasterium jàm obsolevit, & commutata est in pœnam reclusionis in Ergastulo, seù Carcere, vel damnationis ad Triremes ad tempus limitatum, vel in perpetuum, juxtà delicti gravitatem, levis quidèm hæc pœna est, si spectetur hujus flagitii gravitas, & multarum animarum perditio, quæ ex ipso oritur, non quidèm inter Laicos, qui libertatem habent confitendi sua peccata cujuis Confessario, de cuius fidelitate in tacendo non ambigunt, sed inter Religiosas personas, & maximè fœminas, adstrictas uni Confessario. Ex hoc enim, quòd securas se non existimant de secreto Confessarii, quià experientialiter noverunt non semel, quòd ipse scientiâ, habitâ in Confessione, utitur ad informandos Superiores circà regimen exterius Monasterii, Dæmone suspicionem augente, inducuntur ad committenda multa sacrilegia in Confessionibus, non integris, ac Communionibus in peccato; & Superiores ipsi, qui à talibus informantur, & norunt talium Confessariorum consilia non posse provenire nisi à scientiâ, habitâ per Confessionem, eos non puniunt de tanto scelere, imò fovent, & tanquàm zelantes viros, & sibi necessarios ad gubernationem animarum, in tali munere perpetuant cum perditione animarum subditarum, propriâ, ac Confessarii, quem impunitum, ac incorrectum in tanto scelere relinquunt.

42 Punitio hujus Criminis non spectat ad Inquisitores fidei, nisi quandò revelatio est coniuncta cum suspicione hæresis, ut dicunt *Doctores* (80), communiter autem opinatur hunc esse casum *S. Officii*, qui re verâ spectat ad Ordinarios. Sed profectò ipsius cognitio extendenda esset ab Episcopis ad Inquisitores, qui accuratiores sunt ad indagandos Reos. Si enim suspectus de fide habetur Confessarius, qui sollicitando ad turpia pœnitentem, tali impio facto reddit Confessionem odiosam; iniuriam facit Sacramento; & ipso utitur ad animarum perniciem; non minus suspectus pariter de eâdem fide debet esse ille, qui omnia prædicta mala, & majora in animarum ruinam committit, frangendo sigillum Sacramentale.

43 Quò ad pœnas Regularium de revelatione secretorum, spectandæ sunt singulorum Ordinum Constitutiones. Prò nobis *Minoribus de Observantiâ*, sequentia habemus Statuta. Primum. *Qui Fratris crimen, quod legitimé probare non potest, alteri, quàm Prælato revelaverit, pœnâ talionis mulctetur*. (81)

44 2. *Revelans extrâ Ordinem Religionis secreta, quibus fama, & candor ipsius Ordinis maculatur, incidit in excommunicationem maiorem, Generali, vel Provinciali reservatam, & perpetuò est privatus actibus legitimis*. (82)

45 3. *Disquisitores coràm Præside, ac Capitulo genuflexos, ad servandum secretum electionis Præses adstringat, sub excommunicationis pœnâ, ipso facto, incurrendâ: ità ut nec verbo, nec scripto, nec nutu, nec quolibet alio modo, eligentium nomina ullo quovis tempore, publicentur, aut publicari possint*. (83)

46 4. *Qui extrà Diffinitorium manifestaverit, quæ in eo tractantur, undè dissensiones, & odia in Diffinitorium, vel Diffinitorum quempiam oriantur, aut oriri possit; si eâ de re legitimè constiterit, biennio in Diffinitorium ipsum admitti non possit*. (84)

47 5. *Confessionis Sacramentalis revelatio puniri debet privatione perpetuâ actuum legitimorum, & facultatis audiendi Confessiones, ac Carceratione, vel arctatione, Provincialis arbitrio*. (85)

48 Circà primum ex supradictis Statutis, nihil dicendum superest, cum illud exposuerimus §. *Infamatio*. Videatur ibi.

49 Prima

(72) *cap. Statuta. §. Et ut eorundem. ubi Geminian. num. 4. de Hæret. lib. 6.*

(73) *Anchar. in d. cap. Statuta. §. Et ut num. 2. de Hæret. in 6. arg. cap. Sicut nobis. de Test Sylu. V. Secretum num. 1. Petr. Navar. Molina. Azor. cum qui. Thesaur. V. Inquisitio. cap. 6. in fin. de Pœn.*

(74) *Concil. Lateran. V. sess. 9. Tit. de Cardinal. in fin.*

(75) *Navar. Manual. cap. 27. nu. 110. Bonaci. de Censur. in partic. disp. 2. Quæst. 7. punct. 2. nu. 3. Filliuc. Tr. 15. n. 200. Barbos. de Offic. & pot. Epi. Alleg. 50. n. 128.*

(76) *Concil. Lateran. IV. relat. in cap. Omnis utriusq. de Pœnit. & remis*

(77) *Gloss. final. in V. Deponendum. ad d. cap. Omnis. de Pœnit.*

(78) *cap. Sacerdos de Pœnit. Dist. 6.*

(79) *Thesaur. de Pœn. V. Confessio. cap. 4. V. Dicitur & ibi Clar. Quæst. 70. V. sunt etiam Abb. in cap. Tuæ de Pœnit. Diaz Prax. cap. 139*

(80) *Sanctor. de Pœn. cap. 23. q. 1. V. Respondeo nisi fol. 307. & ibi Molfes. Lugo Thesaur. Alphons de Leo & Diana Par. 4 Tra. 8. Resol. 95.*

(81) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 46.*

(82) *Text. Tit. Applicatio § 14.*

(83) *Stat. Gen. Ord. cap. 8 §. 3. nu. 4.*

(84) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. § 6. n. 48.*

(85) *Text. Tit. Applicatio. § 30*

49 Prima dubitatio circà secundum Statutum, datum suprà *num.* 44. est, àn incurrantur pœnæ, latæ in hoc Statuto, quandò extrà Religionem manifestantur transgressiones, aut vitia, quæ sunt in Religione, tacito nomine Religiosorum delinquentium?

50 Respondeo, quòd *manifestatio secretorum*, per quæ Religio maculari potest, & quæ optimè à *Sanctoro* (86) recensentur, potest tendere ad maculandam Religionem primariò, & directè; vel secundariò, & indirectè. Primo modo, quandò manifestantur, aut generaliter, aut indefinitè delicta, quæ tangunt totum corpus Religionis; ut, si diceretur, *Regulam in eâ non servari; peccantibus nullas pœnas adhiberi; solam ambitionem; avaritiam; libidinem; odia, extinctâ charitate, in eâ vigere &c.* Secundo modo, quandò manifestantur delicta particularium Religiosorum. Sicut enim per virtutes, ac sanctitatem Fratrum particularium Religio decoratur, sic per vitia eorundem dehonestatur.

51 Prædictam distinctionem applicando, Dico, quòd, si manifestatio, primo modo fiat, quantùmvis nullius, aut nullorum delicta nominatim pandantur, pœnæ Statutariæ incurruntur; tùm quià, ut optimè dicit *Sanctorus* (87), bonum eò est divinius, quò universalius; ergò à contrario, malum, quò est universalius, eò erit perniciosius; undè sequitur, quòd graviùs delinquitur, dehonestando universalem Religionem, quàm particulares Religiosos. Tùm quià sic manifestando defectus, modo universali, sivè indefinito, qui æquivalet universali, (88) comprehenditur universa Religio, & maculantur innocentes cum noxiis, ac innuitur, nihil in Religione esse, quod corruptum non sit.

52 Quòd, si manifestetur delictum alicuius, qui per sententiam damnatus sit in Religione, & eò fortiùs, si delicti extrà Claustra notitia pervenit; nulla macula infertur Religioni; ratio est, quià jàm delictum notum erat, & manifestatur sola punitio, per quam magìs honoratur, quâm dehonestetur Religio, cùm per hoc sciatur, eam benè per Superiores gubernari, dùm delinquentibus pœnæ adhibentur; & hoc etiam est, si manifestetur delictum, ac ejus punitio, dùm delinquens minimè nominatur; apparet enim in Religione bonum justitiæ vindicativæ vigere; nec ex unius, aut alterius delicto deturpatur, dummodò delinquentes puniantur.

53 Si verò delictum solum sinè punitione vulgatur, & maximè, si est delictum, quod multos tangat, ut factiones, simultates, persecutiones, illegitimæ electiones, & cætera hujusmodi, quantùmvis nullus in particulari nominetur; non desinunt tamen Religionem deturpare, & maximè, si illa, quæ vulgantur, tangant Superiores; manifestatur enim solùm id, quod infamat, & non quod medetur infamiæ, puta, sontium punitio. Gravissimum quidèm, & perniciosissimum Religioni hoc crimen est, nunquàm tamen hoc vidi punitum, & fortè hoc est à difficultate legitimæ probationis, ad quam concludendam, essent de necessitate examinandi sæculares, & maximè viri nobiles, quibus frequentiùs tales revelationes fiunt; & tali casu plùs noceret medicina, quàm morbus; succenserent enim isti Religioni; probro sibi ducerent, quòd aliquis gratiâ sui puniretur; agerent cum Superioribus Generalibus, ut processus sileret, & facilè obtinerent; & Provincialis zelator, nullo remedio efficaciter adhibito, & solâ malevolentiâ, sibi comparatâ à Reo irrideretur. Sed non irridebitur Deus, qui pœnas, quas ab hominibus effugiunt, dare non in tempore, sed in æternitate sciet huic viperarum genimini, quod matris suæ Religionis viscera corrodit.

54 Secunda dubitatio est, àn *Disquisitores*, revelantes aliquo modo nomen alicujus ex eligentibus Capitularibus, aliam pœnam debeant incurrere, præter excommunicationem?

55 Respondeo, quòd nec in omnibus Statutis, nec in *Textu* reperiuntur pœnæ omnibus delictis, singillatìm taxatæ, sed, ut habet *Textus*, (89) quandò nec in eo, nec in Statutis Ordinis sancitæ reperiuntur, recurrendum est ad Sacros Canones; aut probatas leges Civiles, aut ad consuetudinem; *prout ratio suaserit*. Adverto autem, quòd suadet ratio, quòd, si delictum habeat qualitatem ad nexam, quæ in eodem actu multiplicat reatus, adhibenda sit non simplex pena legis, quæ fertur ratione unius reatus, sed alia pœna adiungenda est, quæ alteri reatui convenit, dummodò pœnæ ipsæ sint compatibiles, vel, si non se compatiuntur, augetur pœna, taxata intensivè, aut extensivè, ut non semel in hoc Opusculo dictum fuit.

56 Adverto insuper, quòd in citato Statuto sancitur, quòd Præses adstringat *Disquisitores*, ad servandum secretum sub pœnâ excommunicationis; hoc autem potest fieri, vel per formale præceptum obedientiæ *Disquisitoribus* factum; vel per juramentum, à Præside exactum ab eisdem *Disquisitoribus*; & hoc est, quod magìs practicatur à zelantibus Præsidibus. Respondeo igitur ad dubitationem, distinguendo. Si nempè Præses adstrinxit *Disquisitores*, solo præcepto obedientiæ, revelans non debet puniri aliâ pœnâ, quàm excommunicationis; si autem intervenit juramentum, ultrà excommunicationem debet revelans subire pœnam periurii. Ratio est, quià juramentum præstitum, novum reatum addit, ultrà inobedientiam in revelando; excommunicatio autem est pœna solius inobedientiæ; debetur igitur etiam pœna periurii, quæ nullo modo evadi debet; attentâ maximè gravitate hujus criminis, per quod cum gravi Religionis damno, & propriæ conscientiæ læsione coguntur Electores dare vota indignis, qui proponuntur à Capite factionis, aliter de ipsorum religiosis fortunis actum est; & quibus suffragia non darent, si *Disquisitores* juratum silentium tenerent. Et tamen, (ò bone Deus) licèt talis revelatio passim fiat, & sciatur, quis in Capitulis votum favorabile dederit, & quis non, punitos nunquàm tamen vidi, aut audivi *Disquisitores*, qui nomina eligentium solent amicis suis revelare.

57 Tertia dubitatio est circà quintum Statutum (nàm super quarto, dato suprà *num.* 46. dubitationes proponere superfluum est, tùm quià Statutum de se clarum est, tùm quià communiter hoc minimè servatur cum gravissimo Religionis damno,) & est circà quod, & quomodò Provincialis regulare debeat suum arbitrium in ordine ad carcerationem in casu revelationis Confessionis Sacramentalis.

58 Respon-

[86) *Sanctor. Commentar. cap. 7. Stat. 5. Cas. 3. & 4. fol. m. 397. V. Not. 3.*

(87) *Sanctor. de Pœn. cap. 24. Quæst. 1. fol. 317. V. Respondeo de hac.*

(88) *arg. l. Si servitus. 24. ff. de Serv. urb. præd. l. si ità l. Pluribus ff. de leg. 2.*

[89] *Text. Tit. Applicatio. §. 60.*]

58 Respondeo, quòd tùm in *Textu*, tùm in Statutis passim committuntur pœnæ arbitrio Superioris, non tamen semper sub eâdem clausulâ; sed aliquandò sub dictione *vel*, quæ est dictio, regulariter loquendo, alternativa (90), aliquandò autem absolutè, aut cum particulâ *&*, sivè *ac*, quæ sunt dictiones copulativæ (91), & promiscuè una prò aliâ usurpatur. Ut videre est in Textu *Tit. Applicatio. §§. 6. 34. 35. 36.* & alibi: in Statutis verò Generalibus Ordinis *cap. 7. §. 6. n. 21. 22.* & alibi, quibus in locis ponitur particula alternativa *vel*, ut dicendo Reus illam, *vel* illam pœnam, *arbitrio Superioris*, subeat. In aliis autem locis Statuta aut loquuntur absolutè, dicendo *privetur Reus voce activâ, & passivâ, arbitrio Superioris*: aut utuntur particulâ *&*, ut dicendo, privetur Reus actibus legitimis, *&* carceretur, arbitrio Superioris. Aliud verò, atque aliud importat in his casibus *arbitrium Superioris*; nàm, quandò in Statuto duæ assignantur penæ, importatæ per alternativam particulam *vel*, additâ Clausulâ *arbitrio Superioris* (ut in Textu *Tit. Applicatio* §. 15. ubi dicitur, *Subditus actibus legitimis triennio careat, vel gravioribus pœnis mulctetur, arbitrio Superioris*) hic est sensus, ut in *arbitrio Superioris* sit electio unius, aut alterius pęnę; ac etiam duratio, sivè intensio ejusdem pœnę. Sed, quandò duę assignantur pęnę prò eodem delicto, importatæ per copulam *&*: sivè quandò assignatur una pœna præcisè, additâ tamen utrobiquè clausulâ *arbitrio Superioris*, sensus est, quòd pœnæ illæ absolutè ambæ adhibeantur, intensio autem, sivè extensio illarum *arbitrio Superioris* sit commissa; ità ut in primo casu Superioris arbitrium cadat super quidditate, ac duratione pœnæ, in secundo autem cadat præcisè super intensione, aut duratione solâ pœnæ ejusdem, quam infligere, vel non, minimè dependet ab *arbitrio Superioris*.

59 Ad propositum igitur ista applicando, dico, quòd arbitrium Superioris circà carcerationem, in casu *revelatę Confessionis*, cadit præcisè super duratione, non autem super quidditate ipsius: ità ut liberum quidèm sit Superiori, prò tempore sibi beneviso, carceratum Reum detinere, non verò liberum eidem sit carcerare illum, aut non. Ratio est, quià *Textus*, compulsatus à Statutis Vallisoletanis, quæ citat in margine, confusè, ac decurtatè ipsorum dispositionem recitat; necessè proindè est, Statutum ipsum *Vallisoletanum* audire (92), quòd sic habet. *Qui legitimè convictus fuerit Sacramentalis Confessionis secretum revelasse, sit ipso facto actibus legitimis perpetuò privatus, & ab audiendis Confessionibus suspensus; ac prætereà Carceri etiam mancipetur, Provincialis arbitratu. Si verò non fuerit legitimè convictus, sed tamen adversùs eum habeantur indicia sufficientia, graviter arctetur.* Ex quo Statuto liquidò apparet, quòd ultrà privationem Confessionis, & actuum legitimorum, Reo legitimè convicto dandus est etiam Carcer; sed ipsius duratio arbitrio Provincialis commissa est. Sed Reo, sufficienter indiciato *gravis arctatio*, nempè ad torturam, adhibenda est.

§. VII.

Periurium.

SUMMARIUM.

1 *Periurium, quid sit.*
Alia diffinitio periurij.
2 *Data diffinitio improbatur.*
Transgredi legem, aut iuramentum quid importet.
Alia diffinitio periurij.
3 *Hæc pariter refellitur.*
Diffinitio omnis periculosa est in iure.
Vera diffinitio periurij.
4 *Iniuria dicitur omne, quod iure non fit.*
In periurio quomodò iniurietur Deus.
5 *Periurium dicitur perfecta iniuria.*
6 *Ut periurium puniatur in foro fori, quid requiratur.*
Iuramentum, ut sit solemne, quomodò dandum.
Contrà bonos mores non est obligatorium.
Pariter, si sit contrà leges, non obligat.
Contraria legi, aut bonis moribus habetur prò impossibilibus.
Impossibilium nulla est obligatio.
7 *Periurium sinè dolo nunquàm punitur pœnâ ordinariâ.*
8 *Periurij triplex acceptio.*
Omnis mala iuratio est periurium.
Iuratio mala est, quæ fit cum negligentiâ.
Et quæ fit præcipitanter, aut ex malâ consuetudine, aut erroneè, vel dolosè.
9 *Periurium largè sumptum quandò sit.*
Obligatio nulla inducitur, nisi per consensum voluntatis.
Iuramentum quandò peccet in substantiâ, aut materiâ, aut formâ.
10 *Periurium propriè sumptum dividitur dupliciter.*
11 *Periurij gravitas undè deducatur.*
Iuramentum vocatur Religio; *&* Timor.
Opinio Deciani, quòd periurium promissorium sit gravius assertorio.
12 *Refellitur talis opinio.*
Periurium promissorium, ac assertorium æqualia sunt in gravitate.

1 QUià iuramentum, quod est fundamentum criminis *periurij*, verbis datur, aut signis, præmissis tamen verbis, iure meritò de *periurio* tractamus in classe delictorum verbalium. Diffinitur ergò comuniter cum *D. Thomâ* (1) periurium, quòd sit *mendacium, iuramento firmatum*. Sed talem diffinitionem non approbat *Decianus* (2), quem sequuntur *Azeve-*

(90) *arg. cap. Inter cæteras. de Rescr. l. Hæc verba. ff. Ille, aut ille ff. de Verb. sign. Barbos. Dict. 415. n. 2.*
(91) *arg. l. Si quis ita stipulatus ff. de Verb. obl. l. Si hæredi plur. ff. de Cond. instit. Barb. Dict. 110. n. 3. & Dict. 3. nn. 1.*

(92) *Stat. Vallisolet. 1593. cap. 7. Tit. de Revel. secret.*
(1) *D. Thom. 2. 2. quæst. 18.*
(2) *Decian. Tract. crim. lib. 6. cap. 7. num. 1.*

Azevedo, & *Raynaldus*, (3) & ratio est, quià convenit tantùm *periurio*, per quod violatur iuramentum *assertorium*, non competit autem in violatione iuramenti *promissorij*. Proindè aliam assignat, dicendo; quòd *periurium est trangressio justi iuramenti*.

2 Sed neque ista satisfacit, nàm hæc convenit tantùm in casu juramenti promissorii, *transgressio* enim consistit in facto, contrario ei, quod faciendum est, *transgredi* enim legem, ut argumento juris (4) docet *Albericus*, est facere contrà legem; & *transgressio iuramenti* est factum, contrarium iuramento, quod non potest contingere nisi in iuramento *promissorio*, in quo iuratur aliquid faciendum de futuro; non autem in *assertorio*, in quo nullum factum de futuro, sed purum dictum de præsenti, aut præteritâ re intervenit. Undè videntes huius rationis difficultatem prædicti *Azevedo*, ac *Raynaldus*, loco citato, ambas datas diffinitiones, sub disiunctione amplexati sunt, dicendo, *periurium esse mendacium, iuramento firmatum, vel esse transgressionem iuramenti*.

3 At nec hoc rectè dici convincitur, ex eo, quòd per tales diffinitiones explicatur tantùm una, vel altera species *periurij*, non datur autem diffinitio *periurij* universaliter, & in genere, cuivis speciei *periurij* conveniens. Licèt porrò omnis diffinitio in iure periculosa sit, ut ait *Ulpianus* (5), audebimus tamen magis propriam diffinitionem assignare, dicendo, quod *periurium est iniuria facta Deo, per iustum iuramentum invocato*. Rectam verò esse hanc diffinitionem, probatur ex hoc, quòd convenit omni, ac soli *periurio*; nec communis est alteri delicto; & conversim prædicatur de eo, & indicat *esse* illius; quæ sunt à Philosopho requisita circà bonam diffinitionem.

4 Dico autem *iniuria facta Deo*; & hoc habet rationem generis, nàm quodvis delictum rectè dicitur *iniuria*, nàm, pròut habet Textus (6), *omne quod non iure fit, iniuria fieri dicitur*, & est *iniuria Deo facta*, dùm eius præcepta non servantur; & hoc est omni crimini commune *per iustum iuramentum invocato*; se habet prò differentiâ, distinguente *periurium* à quovis alio delicto, nàm in nullo alio delicto, *invocatur* Deus *per iuramentum*, aut in Testem veritatis, aut in fideiussorem promissionis, sicut in *periurio*. Additur autem dictio *iustum*, nàm ut infrà dicemus, si iuramentum non est iustum, non servans illud non redditur *periurus*.

5 Quàmvis verò in *periurio* interveniat etiam iniuria in proximum, cui peierans mentitur, aut promissum non servat, principalior tamen est *iniuria*, quæ Deo fit; undè in diffinitione ponitur id, quod principalius est sub intellecto minus principali, quòd, si quis velit aliquid exprimere, datæ diffinitioni posset addere, *& homini*, dicendo, *periurium est iniuria facta Deo (& homini), per iustum iuramentum invocato*. Et talis diffinitio optimè congrueret cum doctrinâ traditâ per *Aristotelem ad Theodectem*, (7) dùm ait, quòd *periurium* dicitur quasi *perfecta iniuria*, quòd scilicet facta Deo sit, & homini *iniuria*, nàm duo maximi sunt termini rerum omnium: Deus scilicet superiorum, & homo inferiorum.

6 Ad *periurii* essentiam, ità ut hoc delictum in foro fori punibile sit, duo requiruntur, nempè, quòd *iuramentum* sit *iustum* tùm ex parte formæ, tùm ex parte materiæ, sivè obiecti. Ex parte formæ, quòd sit solemniter datum à Judice per tactum Evangeliorum, Scripturarum, aut alio modo, iuxtà consuetudinem locorum, ut tradunt *Afflictus*, & *Muta* (8), aliter non servans promissa, minimè puniri potest ut periurus, quàmvis in foro animæ talis sit. Ex parte verò materiæ, quòd nempè sit de re, aut facto licito, honesto, iuxtà leges, ac bonos mores ac, possibili ipso juranti. Nàm juramentum contrà bonos mores præstitum, non est obligatorium (9) pariter, si sit contrà leges, (10) nàm quæ contra legem, aut bonos mores sunt, habentur prò impossibilibus (11); impossibilium autem nulla est obligatio. (12)

7 Aliud est, quòd dolo malo falsum iuret, aut iuratam promissionem non adimpleat; nàm regula generalis est, quòd *periurium* sinè dolo, nunquàm punitur pœnâ ordinariâ, (13) Undè, si in iuramento *assertorio* interveniat error ex credulitate; & si in *promissorio* adveniat impotentia adimplendi, *periurium* punibile non est, quià in utroque casu abest dolus.

8 Accipitur autem *periurium* tripliciter, nempè largissimè, largè, & propriè. Largissimè vocatur *periurium* omnis mala iuratio, ut docet *Archidiaconus*. (41) Mala autem iuratio est, quæ fit negligenter, ut fecit *Iosue*, (15) qui iuravit non occidere *Gabaonitas*, quos tamen, juxtà mandatum Dei, perdere debebat; & hoc fuit ex negligentiâ, quià, ut dicit Scriptura (16). *Os Domini non interrogaverunt*. Itèm juratio, quæ fit indiscretè, & præcipitanter, ut *David*, (17) qui ex impetu iracundiæ juravit delere Domum *Nabal*, quod tamen non fecit. Pariter ea, quæ fit ex malâ consuetudine, ut dicitur in *Ecclesiastico* (18). *Jurationi non assuescat os tuum*. Itidèm illa, quæ fit vanè, ac otiosè, juxtà illud *Exodi* (19). *Non assumes nomen Dei tui in vanum*. Insuper ea, quæ fit erroneè, iuxtà illud Evangelii. (20) *Quicumque iuraverit per templum, nihil est*. Amplius illa, quæ dolosè fit, iuxtà quod habet *Psalmus*. (21) *Qui iurat proximo suo, & non decipit*. Omnes ergò recitatæ iurationes malæ vocantur periuria ab *Archidiacono*; faciunt tamen talia crimina ad forum animæ, non verò ad forum exterius.

9 Largè accipitur *periurium*, quandò juramento peccat,

(3) *Azeved. Recopil. lib. 8. Tit. 17. in Rubr. nu. 10. Raynal. Observ. crim. Tom. 2. cap. 20. num. 3. & 4.*
(4) *arg. l. final. §. Divi. ff. de Public. Alberic. Dictionar. V. Transgrediens.*
(5) *text. in l. Omnis diffinitio. ff. de Reg. jur.*
(6) *text. in l. prima, init. ff. de Iniur. & famo. lib.*
(7) *Arist. lib. 1. in fin. Rhetoric. ad Theodect. apud Decian. loc. cit. n. 2.*

(8) *Afflict. Constit. Regn. Rubr. 50. n. 4. Muta. ad Consuetud. Panorm. post cap. 29. in nova declarat. fol. m. 273.*
(9) *cap. Non est. de Reg. jur. in 6.*
(10) *cap. Sæpe contingit. cap. Non alii de Re Eccle. non alie.*
(11) *l. Filius. l. Quidam. ff. de Condit. instit.*
(12) *l. Impossibilium. ff. de Reg. jur.*
(13) *text. in l. Qui jurasse. ff. de Jurejur. Jason. Bald. Paul. de Castr. Alex. Afflict. Gramat. apud Decian. lib. 6. cap. 11. nu. 14.*
(14) *Archidiac. in cap. Animadvertendum. 22. q. 2.*
(15) *Josue cap. 9. ℣. 13.*
(16) *Josue. cap. 9. ℣. 54.*
(17) *P. Reg. cap. 25. ℣. 22.*
(18) *Ecclis. cap. 23. ℣. 9.*
(19) *Exod. cap. 20. ℣. 7.*
(20) *Matt. cap. 23. ℣. 16.*
(21) *Psal. 14. ℣. 4.*

peccat, vel in substantiâ, vel in materiâ, vel in formâ. In substantiâ quidèm, quandò voluntas jurantis discordat à verbis juramenti; nàm voluntas est substantia juramenti, quià juramentum obligat; nulla autem obligatio inducitur, nisi per consensum voluntatis, ut de contractibus dicitur in jure (22), si ergò quis jurat, dare alteri centum, eâ tamen mente, ut non observet; ex quo defficit substantia juramenti, hoc est mens consona verbis, eò ipso *periurium* est. Peccat verò juramentum in formâ, quandò juratur per Deos alienos, aut per capillos, aut membra Christi, aut creaturas, quæ juramenta sunt à jure (23) improbata. Peccat tandèm in materiâ, cùm iuratur aliquid, quod illicitum est adimplere.

10 Propriè autem accipitur *periurium*, ut suprà diffinitum est; & sicut juramentum dividitur in duas species, puta, in *assertorium*, ac *promissorium*, ità pariter *periurium*.

11 Gravitas hujus criminis patet ex eo, quòd per hoc violatur juramentum, quod est res sacra, & in iure (24) vocatur *Religio*; & ideò ab Imperatore dicitur *timor* (25), *quo contentiosa litigantium compescitur audacia*, debent siquidèm homines maximo timore affici, dùm iuramento Deum advocant in Testem, & terribilissimum iudicare crimen esse *periurium*, per quod res ità sacra violatur. Gravius porrò esse *periurium promissorium*, quàm *assertorium*, opinatur *Decianus* (26), ex eo, quòd præterita, & præsentia, de quibus est iuramentum assertorium, non sunt in potestate nostrâ; futura verò, circà quæ est *promissorium*, sunt in potestate nostrâ, & illa præstare possumus, si volumus; undè, si non præstamus, graviùs pejeremus.

12 Sed profectò hæc ratio parùm stringit, nàm ità in potestate nostrâ est verum dicere de præteritis, & præsentibus, sicut promissum servare circà futurum; undè sequitur, quòd ratione hujus considerationis, æquale *promissorio* est *periurium assertorium*, æqualis etiam utrobique fit iniuria Deo, invocato in Testem, ac in fideiussorem; ac æquale damnum potest proximo inferre, fraudando illum circà veritatem non dictam, sicut circà factum promissum non præstitum. Undè concludendum est, quòd in genere *periurium assertorium*, & *promissorium* in gravitate sunt æqualia; in specie autem aggravari potest unum præ alio ratione materiæ, formæ, personarum, occasionis, ac aliarum circumstantiarum, quibus omnia delicta crescunt, aut decrescunt in gravitate, ut frequenter dictum est.

Probatio.

SUMMARIUM.

13 *Periurium quomodò sit crimen mixti fori.*
Iuramentum remittendum à solo Judice Ecclesiastico.
Juramentum, àn fuerit licitum, solus Ecclesiasticus judicat.
14 *In crimine periurij proceditur etiam ex officio.*
Opinio, quòd periurium non puniatur, nisi sit cum damno tertij.
15 *Impugnatur talis opinio.*
Quodvis crimen, quod etiam sit contrà honorem Dei tantùm, punitur ex officio.
Jurans per genium Principis solvere pecuniam, si non soluit, punitur.
Periurium in juramento litis decisorio puniendum à Judice Laico.
16 *Si constat de periurio per viam exceptionis in processu criminali, illud punitur in eodem processu: secùs si processus fuerit civilis.*
17 *Periurium in causâ Civili, aut in Criminali civiliter tractatâ, punitur tantùm civiliter.*
Secùs si periurium sit in causâ criminali.
18 *Quid probandum ab Accusatore, agente de periurio promissorio.*
19 *Probatus præsumptivè, aut plenè calumniator, pariter remanet probatus periurus.*
20 *Periurium Testium quomodò probetur.*
21 *Dubium de Teste, extrajudicialiter dicente contrarium ejus, quod deposuit in judicio.*
22 *Resoluitur, quòd per hoc non sit periurus.*
23 *Si extrajudicialiter cum juramento deposuit contrà dicta in judicio.*
24 *Quàmvis verè periurus sit, non tamen de periurio punitur: & quarè.*
25 *Quid operetur dictum extrajudicialiter cum juramento.*

13 CRimen *periurij* mixti fori esse, quò ad pœnam periuro imponendam, communis sententia est fundata in jure (27). Sed si agatur de imponendâ pœnitentiâ salutari prò foro animæ, aut si agatur de remissione vinculi juramenti, hoc pertinet ad solum Judicem Ecclesiasticum. (28) Pariter, si controvertatur inter Reum excipientem, & Actorem agentem, àn juramentum fuerit licitum, necnè, solus Ecclesiasticus judicabit. (29)

14 Proceditur autem in hoc delicto non solùm ad istantiam partis, & per querelam, aut accusationem, sed etiam ex officio per inquisitionem; sed advertit *Capella Tholosanus* (30) quòd, ut valeat inquisitio, necessarium est, quòd *periurium* fuerit cum damno alicujus; cæterùm, si tantùm fuerit iniuria illata Deo, inquisitio non valeat.

15 Sed contrarium est verius, nàm de jure Canonico *periurium* quodvis, etiamsi cedat in solam iniuriam divinam, punitur etiam per inquisitionem, ut notat *Abbas*, (31) & docent multi apud *Raynaldum*. (32) Et profectò, si puniri debet fustium ictibus, qui juravit per genium Principis, & promissam sub juramento pecu-

(22) *text. in l. Consensus ff. de Actio. & obligat.*
(23) *cap. Monet. cap. Clericum. cap. Si quis per capillum 22. q. 1.*
(24) *l. 1. ff. de Iurejur. l. Quantò. l. sequent. ff. de Iurejur.*
(25) *text. in l. 1. C. de Iureiur. pro. calumn.*
(26) *Decian. Tr. crim. lib. 6. cap. 8. n. 1.*
(27) *text. in cap. Cum. C. Laicus. de For. compet. in 6.*
(28) *Avendan. de Mandat. Reg. Par. 2. cap. 27. init.*
(29) *text. in cap. Venerabilis de Elect. Io. Andræ. in cap. Cum. C. Laicus sup. gloss. final. in 6. Decian. lib. 6. cap. 12. num. 8. & 9.*
(30) *Capell. Tholos. Decis. 17.*
(31) *Abb. in cap. Dilectus. num. 4. de Temp. ordin.*
(32) *Raynald. Tom. 2. cap. 20. num. 15. & ibi Gomes. in §. Si quis postulante. num. 29. Instit. de Actio. Cagno. in l. Si quis maior. num. 127. C. de transact. Portules ad Molin. Repert. §. Periurus nu. 12.*

pecuniam non soluit, ut habet Textus, (33) & talis pœna non datur, nisi in vindictam offensæ Majestatis terreni Principis, quantò magis puniri debet, qui delinquit *periurio*, quo dehonoratur Majestas divina? Profectò in crimine Blasphemiæ solus Deus injuriatur, & non læditur homo; & tamen in tali crimine, quod est mixti fori, procedit ex Officio, etiam per inquisitionem quivis Judex; & juxtà leges Civiles (34), ut observat *Covarruvias*, (35) puniuntur multa delicta, quæ tendunt ad puram Dei offensam, ut *Apostasia à fide, Hæresis &c.* Vndè concludendum est, quòd etiam *periurium* potest, imò debet etiam à Judice Laico puniri, quantùmvis interveniat sola Dei offensa, & nullus sit accusator. Quod etiam dicendum venit de *periurio*, quod committitur in juramento, litis decisorio, de quo licèt innumeri penè Doctores, citati à *Farinacio*, (36) dicant, quòd solum Deum ultorem habeat; contrarium tamen quinque validissimis argumentis, & auctoritate undecim Doctorum probat *Julivus Chartarius*, (37) qui & contraria fundamenta subvertit.

16 Dubium est, àn, si constet de *periurio* per viam exceptionis in processu, puniri debeat Reus ex eodem processu, àn verò alius fabricandus; & divisæ sunt Doctorum sententiæ, nàm *Bartolus*, & *Angelus* (38) volunt, quòd puniatur ex eodem processu. Contrarium sentiunt *Baldus*, *Abbas*, & alii, quos omnes citat *Raynaldus*, (39) qui tamen nihil decidit. Ad concordiam verò reduci possunt, distinguendo de processu Civili, aut Criminali. Nàm, si processus est Civilis, vera est secunda sententia, quòd novus processus debet fabricari, nàm probationes in judicio Civili, non sufficiunt in causâ Criminali, ut aliàs (40) probavimus, undè alius processus est fabricandus. Si verò processus est Criminalis, eâdem sententiâ absolvi potest accusatus de crimine principali, & condamnari de *periurio* Testis, aut Accusator in exceptione probatus falsus, aut calumniosus, respectivè, ut habetur in *Textu*, & nos aliàs (41) diximus, & sic procedit prima opinio.

17 Notandum verò, quòd perjurus in causâ Civili, aut in causâ Criminali, civiliter tractatâ, nunquàm convenitur, aut punitur criminaliter, sed tantùm civiliter, præsertìm si ejus testimonium non nocuerit, ut declarat *Bartholus*, & *Baldus* (42); Si verò causa fuerit Criminalis, conveniri, & puniri debet criminaliter, & pœnas specificabimus infrà.

18 Probandum est autem ab Accusatore in *periurio* promissorio, quòd Reus juramento firmavit sibi factam promissionem; non tenetur autem probare negativam, puta, quòd non adimpleverit eam, & hoc est, quandò accusatoris interest, quòd promissio non fuerit adimpleta, & ideò agit, & prosequitur sibi illatum damnum, ac injuriam. Sed, si accusator extraneus est, & sua non interest de promissione adimpletâ, aut non; debet probare utrumque, nempè, quòd promissio fuit jurata, & quòd dolosè non fuit adimpleta; & hanc distinctionem faciunt *Cynus Innocentius, & Afflictus*, (43) relati à *Deciano*. Ratio autem esse potest, quià, ex quo accusator movetur à proprio damno ad accusandum de *periurio*, sufficienter probat intentum suum, probando promissionem, sibi factam sub juramento; nec adstringitur ad probandam negativam, nempè promissionem non impletam, quià, dùm ipse ostendit fundamentum suæ petitionis, nempè promissionem, transfundit in adversarium onus probandi contrarium, puta, promissionem adimpletam. Non sic est in accusatore extraneo, qui non potest petere à Judice, ut sibi de promissione satisfiat, cùm non habeat interesse in Causâ; sed purè accusat de delicto *periurii*, quæ duo requirit sibi essentialia; scilicèt promissionem, firmatam juramento; & eandem minimè adimpletam; undè sibi asserenti competit utrumque probare.

19 In causâ Criminali accusator deficiens in probationibus, ex ipso processu remanet probatus præsumptivè calumniator; & si accusatus ab eo, & absolutus à Judice, probet, illum dolosè accusasse, quià ei nota erat sua innocentia, pròut diximus suprà §. *Calumniatio*, remanet probatus plenè calumniator; & in his casibus remanet etiam probatum *periurium*, dùm accusator, qui in principio litis juravit, quòd non calumniosè accusat, remanet præsumptivè, aut concludenter probatus Reus de juramento falso, quià probatur, quòd contrà datum juramentum calumniosè accusavit.

20 Testes pariter de *periurio* convincuntur, quandò in procesu defensivo, sivè exceptionibus, plenè ab accusato, sivè inquisito, probatur propria innocentia. Probatur pariter *periurium*. Testis, qui deposuit de visu homicidium *Titii*, patrati à *Caio*, si probetur, Testem, die, quâ occisus est *Titius*, fuisse per longam distantiam absentem à loco delicti; & universaliter probatur Testis plenè periurus, quandò probatur factum diametraliter oppositum suæ depositioni, & quòd Testis ipse sciebat illud factum oppositum, & tamen ex dolo contrà scientiam propriam deposuit, & mentitus est.

21 Sed quid dicemus de eo, quod frequenter accidit, nempè de Teste, qui mentitus est in judicio, & extrajudicialiter veritatem dicit? Dicetur nè iste probatus periurus ex hoc solo, quòd nempè concludenter probetur, quòd ipse extrajudicialiter contrarium dixerit propriæ depositioni, judicialiter factæ?

22 Dico, quòd non. Ratio est, quià, licèt probetur mendax, quià contraria asseruit, quæ simul esse vera non possunt; tamen non probatur periurus, quià potest esse, quòd in judicio dixerit verum; & extrajudicialiter asseruerit falsum; & præsumptio stat prò veritate, & prò eo, quod juramento firmatum est.

23 Quid autem, si etiam extrajudicialiter juraverit

(&

---

(33) *text. in l. Si duo. §. final. ff. de Jureiur.*
(34) *text. in l. 1. in fin. C. de Sum. Trinit. & in l. 1. C. de Apost. & in l. Ariani, & in Auth. Gazaros C. de Haret.*
(35) *Covaruv. Relect. in cap. Quamvis. Par. 1. §. 7. p. num. 12.*
(36) *Farinac. Quæst. 160. n. 55.*
(37) *Juli. Chartar. Decis. 57. à n. 9.*
(38) *Bart. in l. Si quis obrepserit. C. de Fals. Angel. in l. 2. §. Si publico ff. de Adult.*
(39) *Raynal. loc. cit. n. 15.*
(40) *Par. p. Tit. exceptio. n. 3.*
(41) *Text. Tit. Sententia. §. 2. n. 10.*
(42) *Bart. in l. ultim. ff. de Crim. Stellion. Bald. in l. 2. C. de Jurejur.*
(43) *Cyn. in l. 2. quæst. 5. C. de Jur. emphit. Innocen. in cap. Super his, de Accusat. Afflict. in cap. 1. §. final. num. 21. & seqq. de Consuet. apud Decian. Tract. crim. lib. 6. cap. 12. num. 13.*

(& non præcipitanter, ac incosidaratè, sedato) contrarium ei, quod deposuit in judicio, & hoc concludenter probetur, erit nè probatus periurus?

24 Dico iterùm, quòd in ordine ad pœnam ordinariam *periurij*, non est probatum *periurium*, quàmvis ille re verâ & mendax, & periurus de necessitate sit, cum sit inter duo contraria juramenta. Ratio est, quià, ut suprà *num.* 6. dictum est, ad essentiam *periurii*, punibilis in foro fori, requiritur, quòd juramentum, violatum *periurio*, sit solemniter datum à Judice in formâ solemni, non autem sponte factum. Per juramentum autem extrajudiciale, nec expugnatur contrarium, præstatum in judicio, nec redditur peierans punibilis in foro fori. Sequitur igitur, quòd illud, quod dictum est judicialiter, manet in suo vigore, nec destruitur à contrario dicto, licèt iurato extraiudicialiter.

25 Quid ergò operabitur tale dictum, iuratum extraiudicialiter? Dicò, quòd facit semiplenam probationem *periurii*, punibilis in foro fori; nàm ista est confessio extraiudicialis, quæ facit ad constituendum, & interrogandum Reum in examine rigoroso. Ratio est, quià, ut aliàs, (44) diximus, confessio extraiudicialis, facit indicium ad torturam. Cùm igitur quis dicit, & iuramento firmat extraiudicialiter contrarium ei, quod judicialiter juravit, confitetur extraiudicialiter, se pejerasse; undè super hoc torqueri debet. Hoc autem est etiam, quandò simpliciter assereret contraria dictis in judicio, licèt minimè jurasset, quià pari modo se confitetur *periurii* Reum. Sed additio juramenti extrajudicialis, quià facit indicium urgentius, debet operari torturam acriorem.

Pęnæ.

SUMMARIUM.

26 *Quænam sint personæ, & Causæ in quibus periurium non punitur.*

27 *Periurium non punitur, quando non constat plenè de dolo pejerantis.*

28 *Reus qui peieravit in causâ Criminali non punitur de periurio.*

Passerinus *defensus contrà* Raynaldum.

Judex non dat Reo juramentum ad terrorem, sed ad habendam veritatem.

R[illegible] obedientiâ, debitâ Judici, tenetur ei aperire veritatem.

29 *Reus quando punibilis sit de periurio in Causâ Criminali.*

30 *Periurij pęnæ antiqua.*

31 *Aliæ pœnæ ex post data.*

Pœna periurij nunc est arbitraria.

Quæ libranda a Judice, in arbitrandâ pœnâ periurij.

32 *Ratio dictorum.*

33 *Ad quæ teneatur periurus ergà eum, quem periurio damnificavit.*

34 *Pœnæ periurij de iure Canonico.*

35 *Juramentum, quod datur de veritate dicendâ, est promissorium,*

36 *Periurus repellitur à ferendo testimonio.*

37 *Periurus quandò fiat irregularis.*

38 *Statutum prò Minoribus de Observantiâ.*

39 *Prima dubitatio.*

40 *Testes, & Periti tantùm de periurio puniuntur pœnis Statutarijs.*

41 *Dubitatio secunda.*

42 *Testis, aut Peritus quotupliciter dicatur deponere falsum.*

43 *Dubitatio tertia.*

44 *Testes, & Periti subeunt pœnis Statuti, quandò deponunt falsum contrà aliquem.*

45 *Dubitatio quarta.*

46 *Qui falsum in judicio deposuit, quomodò debeat satisfacere parti.*

26 QUò ad pœnas *per iurij*, distinguitur communiter de causâ, & de personâ, nempè, si Causa, in quâ juratur, sit Civilis, aut Criminalis; & àn persona sit principalis in Causâ, puta, Actor, sive Reus, àn verò non principalis ut Testis, Peritus &c. Si agitur de Causâ Civili, & personâ principali, sivè *periurium* committatur in jurando de calumniâ; sivè in respondendo petitionibus, sibi ex adversò propositis; sive in juramento, litis decisorio, sententia penè communis est, quòd tale *periurium* non puniatur in foro fori; & fundamentum talis opinionis est Textus, (45) in quo habetur, quòd *Iusjurandi contempta Religio, satis Deum ultorē habet*, undè inferunt, quòd non sit ab hominibus castigandum. Sed Textus iste multas patitur interpretationes, quarum sex affert, & improbat *Decianus*, (46) qui tamen concludit, illum intelligendum esse de solo *periurio*, commisso in juramento, litis decisorio.

27 Sed talem sententiam explosimus suprà *num.* 15. *in fin*, & optima illius Textus expositio est, quòd, tùnc periurus solum Deum habeat ultorem, quandò deficit plena probatio doli ipsius pejerantis, siquidèm ubi de dolo apparet, & concludenter probatur periurium, ultrà Dei ultionem, etiam in foro humano, condignam pęnam debet reportare periurus, & sic firmant multi. Pœna porrò tali casu conveniens est arbitraria, & periurus non est puniendus criminaliter, sed civiliter, pròut diximus suprà.

28 Si verò loquamur de processu criminali, Reus principalis, qui in multis Constitutis negavit delictum, quod tandem confessus est, quàmvis sit manifestè periurus, ex eo quòd contrà juramentum præstitum de veritate dicendâ, falsum à principio deposuit, dè *periurio* tamen ex consuetudine minimè punitur, ut testatur *Clarus*, (48) præsertim, quandò agitur de pœnâ sanguinis, ut cum *Baldo*, & *Girlando* ibidem addit *Baiardus*. (49) Hujus consuetudinis rationem reddit in suâ Praxi criminali *Passerinus* (50) (pròut à *Raynaldo* (51) refer-

(44) *Par.* 1. *tit. Testes*, *n.* 111.

(45) *text. in l.* 2. *C. de Reb. credit; & jurejur.*

(46) *Decian. lib.* 6. *cap.* 13. *num.* 2.

(47) *Covar. in cap. Quamvis Par.* 1. *§.* 7. *num.* 7. *Burg. de Paz Cons.* 7. *num.* 18. *lib.* 1. *Avendam. cap. Prætor.* 27. *num.* 16. *& seqq. Azeved. Recopil. lib.* 4. *Tit.* 7 *l.* 2. *num.* 100. *& seqq. Raynal. Tom.* 2. *Observat. crimin. cap.* 20. *n.* 23.

(48) *Clar Quæst.* 45. *℣. Quid ergo. nu.* 10. *& ibi Alex. Bero. Boss. & Nuni.*

(49) *Baiard. ad Clar. loc. cit. n.* 5. *& ibi Bald. & Glos. in l. Transigere. C. de Transact. Girlan. de Relax. carcer. ℣. Quæro. num.* 9 *Rubr. de Fug. incarcer.*

(50) *Passerin. Tribunal. Regular. Quæst.* 11. *Art.* 2. *num.* 32.

(51) *Raynal. Tom.* 2. *cap.* 20. *num.* 4. *℣. Sed non est.*

refertur) dicens, quòd hoc ideò est, quià juramentum Reis defertur ad terrendum, non verò ad obligandum in conscientiâ. Sed immeritò *Raynaldus* attribuit *Tasserino* talem conclusionem; nàm ipsam purè recitat ex *Eliseo de Bellegrandis Capucino*, (52) & conclusio falsa est tùm in facto; tùm in jure. In facto quidèm, quià Judex intendit juramento, quod exigit à Reo, magìs illum obligare ad dicendam veritatem ultrà obligationem, quam habet juxtà D. Thomam (53) ex obedientiâ, ex quâ Judici, legitimè interroganti tenetur respondere, ac veritatem deponere: ergò verum non est, quòd Judex tale juramentum exquirat ad solum terrorem. In jure pariter falsum est, quòd tale juramentum non obliget in conscientiâ; nàm Reus sub mortali culpâ tenetur Judici, interroganti legitimè, veritatem dicere, ut dicit *Textus* noster (54), ergò ex juramento major nascitur obligatio, & redditur delictum alterius speciei; negatio enim veritatis simpliciter est purum mendacium contrà octavum præceptum; sed addito juramento, talis negatio evadit in *periurium*, & est contrà secundum præceptum primæ tabulæ.

29 Extenditur autem supradata conclusio (puta, quòd Reus ob *periurium* non punitur in foro humano) ad casum, in quo ipse interrogetur non tanquàm principalis, sed tanquàm Testis, quò ad alios nàm non punitur de *periurio*, ut docet *Baiardus* (55), & rationem assignat *Bertazzolus* (56), ibidem citatus, dicendo, hoc esse, quià Reus habet interesse in tali facto, & sicut non punitur de *periurio*, negando factum quò ad se, ità nec puniri debet de eodem, concernente alios complices. Sequitur igitur, quòd, si factum, super quo Reus interrogatur, quò ad alios tale sit, quòd in eo ipse nullum habeat interesse, & sit separatum à facto, super quo ipse tanquàm principalis interrogatur, sequitur, inquam, quòd convictus de mendacio, debet de *periurio* puniri: ratio est, quià tùnc cessat motivum ipsum, excusans à pœnâ periurii; siquidem dicendo veritatem, in nullâ re sibi præjudicat; & tunc interrogatur ut purus Testis, & ut talis debet puniri de *periurio*, ut mox dicemus.

30 Testes verò, & omnes alii, qui in judicio interveniunt, absolutè puniendi sunt, si *periurio* delinquunt; sed quæ nam pœna debeatur, determinare difficile est; & variè punitum esse *periurium*, ex legibus habemus. Nàm olìm periuri ultimo supplicio afficiebantur, ut argumento cujusdam capituli (57) scribunt *Avendano*, & *Petra*, sivè puniebantur eâdem pęnâ, quâ puniendus erat ille, contrà quem pejeraverant, & sic fieri adhùc debere, scribunt nonnuli (58) Puniebantur etiam crimine lesę Majestatis, si spontè, & deliberatione precedente, non autem furore iracundiæ perciti pejerassent, ut probatur in *l.2. C. Ad leg. Jul. Maiest.* & deducunt communiter scribentes; quòd, si hoc incurrebant Ethnici, jurantes *per venerationem Principis*; à fortiori debebant incurrere Christiani, jurantes per nomen Dei, aut Evangelia Christi.

31 Aliquandò puniti sunt linguæ præcisione, ut testatur *Harmenopolus* (59), & hoc in Statutis multarum Civitatum sancitum reperiri, testatur *Decianus* (60), qui scribit, *Carolum Quintum Imperatorem* sanxisse per suam Constitutionem, commentatam à *Globero*, quòd periuris duo digiti amputentur. Aliquandò puniuntur exilio (61), aliquandò ictibus fustium (cum scripturâ, collo appensâ, exaratâ hâc epigraphe. *Nè temerè juraveris*) tundebantur, maximè si per *Genium Principis* jurassent. (62) Hodiè tamen pęnę supradictæ sunt antiquatæ, & redactæ ad pœnam, Judici arbitrariam, ut scribit *Farinacius* (63), & regulariter imponitur pęna exilii, ut scribit *Portules* ad *Molin.* (64) Sed ego vidi multos ob falsum testimonium mitti ad triremes. Debent proindè Judices eodem arbitrio non omnes periuros censere, sed librare damnum, quod suo *periurio* intulerunt. Si enim quis per illud damnum in bonis tantùm; vel etiam in corpore, citrà mortem, passus, aut passurus erat, iustum est arbitrium exilii, sivè triremium ad tempus. Si verò ob falsum testimonium debebat quis extremo affici supplicio, quod subiisset, nisi ipse plenè probasset propriam innocentiam, & dolum eorum, qui contrà eum dixerunt falsum, profectò nimìs levis esset pœna exilii, & iusto titulo deberentur triremes ad decennium ad minus: & si esset secuta mors innocentis, deberent irremissibiliter furcis suspendi.

32 Ratio istorum est, quià, quàmvis, quò ad Deum, idem reatus sit in quovis *periurio*, variatur tamen, quò ad proximum, illius gravitas, prò varietate maioris, aut minoris damni, quod illi infertur ex *periurio*. Si ergò damnum proximi consistit in solis bonis externis, aut etiam in corpore citrà mortem, potest pariter in bonis mulctari periurus; & etiam puniri in corpore citrà mortem, ut potè exilio, aut triremibus ad tempus, nempè citrà decennium. Si autem damnum fuit in periculo inevitabili mortis, aut in morte ipsâ innocentis, debetur omninò aut damnatio ad triremes ad decennium (nàm hoc spatium, quàmvis temporale sit, tamen ęquiparatur perpetuo, ut aliàs demonstravimus), aut ultimum supplicium. Quià, si ultimum supplicium datur propter homicidium appensatum, secuto effectu; & triremes ad decennium dari debent propter idem, effectu non secuto, quandò tamen sit deventum ad actum proximum; eadem pœna dari debet illis, qui falso testimonio suo scienter, ac dolosè mortem, aut inevitabile periculum mortis causarunt innocenti. Et in hoc puncto Judices, Deum timentes, debent strenuè se agere, ac infame hoc, ac pestiferum hominum genus in suâ malignitate talibus pœnis coercere.

33 Vltrà corporales pœnas prædictas, obligatur periurus ad resarcienda omnia damna illius, quem *periurio* suo

(52) *Bellegrand. Tract.7. quæst.3. n.9.*
(53) *D. Thom. 2.2. quæst.69. art.1. & 2.*
(54) *Text. Tit. Reus. §.6.*
(55) *Baiard. ad Clar. quæst.45. V. Quid ergo. num.8. & ibi Bertazz. cum Adden. Cons.124. num. 1. & 2. Vol.1. Chartar. de Interrog. Reor. lib.3. cap.3. n.16.*
(56) *Bertazz. Cons.323. n.2. Vol.2.*
(57) *cap. Rex debet. 23. q.5. Avenda. de Mand. reg. Par.2. cap. 27. init. Petr. Magn. Cur. rit. 171. n.4.*
(58) *Guid. Pap. Decis. Delphin. qu.44. Jason in §. Si quis il 2. nu. 64. & seqq. Inst. de Act. Barbat. Socin. & Ripa apud Decian. lib.6. cap.53. n.21.*
(59) *Harmenopol. Epitom. Tit. de Iureiur. in fin.*
(60) *Decian. loc. cit. num.22.*
(61) *text. in l. final. ff. de Crim. stellio.*
(62) *text. in l. Si duo §. final. ff. de Iureiur. Gloss. in l. Nam sufficit. ff. de Dolo. & in cap. Rex debet. in V. Periurus. 23. q.5.*
(63) *Farinac. quæst. 160. num.33.*
64 *Portules. ad Molin. Repert. §. Periurus. num.7.*

suo læsit, pròut ex jure (65) deducit *Iason*. Incurrit pariter infamiam, & privatur actione, & proprietate rei, de quâ contendebatur, & omni emolumento contractus, & tenetur ad pœnam conventionalem, ut habet Textus. (66) Insuper, quià periurus in unâ Causâ, præsumitur periurus in omnibus, ideò repellitur in omnibus à ferendo testimonio, ut cavetur utroque jure (67), ità ut nec faciat indicium ad torturam, nec sufficiat ad formandam inquisitionem, ut argumento cujusdam capituli (68) tradunt Doctores; ac talis conclusio vera est in causis tàm Criminalibus, quàm Civilibus, ut *Felinus* (69) notat; & licèt causa ex Statuto sit privilegiata, ità ut etiam inhabiles admittantur ad testificandum in eâ, tamen *periuri* repelluntur, nisi de iiidem admittendis sit specialiter cautum, ut scripsit *Abbas* (70), aut aliquis super hoc fuerit *à Papâ* dispensatus, argumento cujusdam Decretalis (71).

34 Hucusque dicta procedunt de jure Civili, quò ad Laicos, delinquentes crimine *periurii*; de jure autem Canonico, periuri sæpè infamiam juris, & ex consequenti irregularitatem incurrunt, non tamen *ipso jure* tales sunt, pròut dicit *Clarus*, (72) qui testatur de communi. Tres porrò casus dantur, ut probat *Thesaurus*, (73) in quibus periuri *ipso jure* efficiuntur infames. Primus est, quandò quis per sententiam declaratur periurus ex eo, quòd non servavit pacta, vel transactiones, solemni juramento firmatas, dummodò iste maior sit annis viginti quinque juxtà Textum (74), & in pactis initis non interveniat enormissima læsio, ut scribit *Osaschus*. (75) Secundus est, quandò quis condemnatur de calumniâ; cùm enim calumniator sit accusator, qui contrà proprium juramentum datum calumniosè accusavit, & ex consequenti periurus est, si damnatur de calumniâ, efficitur ipso jure infamis, in foro tùm *Pontificio*, tùm *Cæsareo* (76). Tertius est, si condemnetur de testimonio falso, vel producto, vel à se facto, nàm pœna falsi ut suo loco dicemus, secùm importat infamiam (77)

35 Quià verò *Clarus* (78) ait, quòd infamia non incurritur, nisi in *periurio* promissorio, non autem in assertorio, & tamen, ut dictum est, condemnatus de testimonio falso in judicio, infamis est; dubium est, àn iuramentum, quod datur Reo, ac Testibus de veritate dicendâ, sit *assertorium*, àn verò *promissorium*; & communiter existimatur, quòd sit *assertorium*, eò quòd versatur circà facta præterita. Sed verius est, quòd sit *promissorium*; quià promissio de vendendo differt à venditione ipsâ; nàm illa respicit futurum, hæc autem præsens, & ex illâ non adimpletâ datur *actio ex stipulatu*; ex istâ verò *actio empti, & venditi*, ut ait *Vulteius* (79), igitur etiam promissio de dicendâ veritate, differt à dictione veritatis; iurans autem in iudicio promittit quidèm, & iurat tempore futuro, post iuramentum datum, dicere veritatem, non autem tùnc iuramento firmat veritatem dicti, siquidèm, cùm iurat, nondùm à Judice interrogatus est, nec ipse aliquid dicit circà factum. Sequitur igitur, quòd iuramentum ipsius non respicit præteritum, nec præsens, & proindè *assertorium* non est; sed respicit futurum, & proindè *promissorium* est: undè sequitur, quòd peierans contrà tale iuramentum *promissorium*, & de hoc damnatus infamiam incurrit.

36 Periurus pariter de iure Canonico repellitur à testimonio perhibendo, quæ pœna incurritur in omni *periurio*, etiam extrà illos casus, in quibus ille non est infamis ipso iure. (80) Verum est, pròut advertit *Suarez* (81), quòd ista pœna non ligat in utroque foro, nisi Testis repellatur per exceptionem: undè, si admittatur, eius testimonium est validum. Non admittitur itidem periurus ad iurandum in litem: & amittit ius, & actionem ex eâ conventione, seù instrumento, circà quæ fuit periurus, ut reiiciatur à limine iudicii, & amittit omne emolumentum ex dicto pacto, sivè transactione iuratâ; ità ut, etiam illius vigore recepta restituere cogi queat ab adversario; at ipse teneatur observare Adversario illa, quæ promisit, ut ex *Seraphino* docet *Thesaurus* (82)

37 Tandèm in illis casibus, in quibus periurus est ipso iure infamis, est etiam irregularis, & ex consequenti etiam inhabilis ad beneficia, ut docet *Clarus* (83)

38 Quò verò ad pœnam periurii inter Regulares, observandæ sunt municipales ipsorum leges, prò Nobis Minoribus ad est sequens dispositio. *Qui in judicio quidquam falsò, scienterque deposuerit, vel deponi fecerit, aut verum revocavit, vel revocari procuravit, ipso facto est excommunicatus, cuius absolutio Provinciali est reservata. Semestri Carceri mancipandus, satisfaciat Parti, & perpetuò infamis existit*. (84)

39 Prima dubitatio circà citatum *Textum*, est, àn pœnis, in hoc contentis, ligentur omnes indifferenter, qui deponunt in iudicio falsum, ut Accusator, Testes, Periti?

40 Respondeo, quòd hìc comprehenduntur tantùm Testes, ac Periti, non verò Accusator, qui de crimine, falsò alium accusat. Ratio est, quià de Accusatore habetur specialis dispositio, de quâ suprà (85) locuti sumus; nàm falsò deponens in iudicio accusando dicitur calumniator, de quo habetur in Statutis Ordinis (86), quòd pœnâ talionis puniatur. Periti autem comprehenduntur in hâc sanctione, tùm quià ipsi etiam deponunt in iudicio sub iuramento non tantùm credulitatis, sed etiam veritatis, respectu nempè eorum, quæ cadunt sub sensu; nàm respectu istorum Periti sunt veri Testes, & habent dicti sui rationem reddere, ut aliàs (87) probavimus.

41 Se-

(65) *arg. l. final. C. de Reb. credit. Iason in §. Si quis il 2. Instit. de Actio. nu. 59.*
(66) *text. in l. Si quis maior. C. de Transact.*
(67) *cap. Parvuli 20. q. 5. cap. Testimonium de Test. cap. Ex parte eo. tit. l. Lucius. ff. de His qui not. infam.*
(68) *arg. cap. Sicut nobis de Test. Alciat. Dec. Fulgos. Rol. à Vall. Plot. Ruin. Cephal. apud Mascard. Concl. 1168. nu. 5. & 6.*
(69) *Felin. in cap. Testimonium num. 19. V. Tertia conclusio de Test.*
(70) *Abb. in cap. Per tuas num. 12. de Simon.*
(71) *arg. cap. Cum* I. & A. *Extrà de Iudic.*
(72) *Clar. §. Periurium num. 2.*
(73) *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Periurium.*
(74) *text. in l. Si quis maior. C. de Transact.*
(75) *Osasch. Decis. Pedemon. 40. num. 2. apud Thesaur. loc. cit.*
(76) *cap. Si quis circa. 2. q. 3. l. 1. l. Athletas §. Calumniator ff. de His qui not. inf. l. 3. C. de Calumniat.*
(77) *l. 1. ff. de His qui not. inf. l. Infamem ff. de Pub. judic.*
(78) *Clar. §. Periurium num. 3.*
(79) *Vulte. Comment. ad Instit. Tit. de Consens. & obligat. n. 12.*
(80) *Gloss. in l. Lucius in V. Vebeant. in fin. ff. de His qui not. inf.*
(81) *Suar. Tom. 2. de Relig. lib. 3. de Iuram. cap. 10. nu. 16.*
(82) *Seraphin. decis. 1243. in fin. apud Thesaur. de Pœn. V. Periurium V. Quarta pœna.*
(83) *Clar. §. Periurium. V. Item Clericus.*
(84) *Text. Tit. Applicatio §. 11.*
(85) *Tit. eo. §. Calumniatio.*
(86) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. nu. 26.*
(87) *Par. P. Tit. Corpus nu. 55. & seqq.*

41 Secunda dubitatio est, quotupliciter contingat falsum deponi in judicio, ut locus esse possit pœnis in hoc *Textu* sancitis.

42 Respondeo, quòd Testis, sivè Peritus potest esse falsus, negando, sivè occultando veritatem; vel tacendo essentialia; vel detorquendo dicta ad alium sensum; vel truncando depositionem; vel dubia affirmando prò certis, ut habet Textus, quem aliàs (88) explicuimus; & de horum intelligentiâ plenè Scribit *Sanctorus* (89), ad quem Lectorem ablegamus.

43 Tertia dubitatio est, àn Testes, falsum deponentes in quovis judicio, debeant prædictis pœnis coerceri?

44 Respondeo, negativè, sed solùm, quandò deponunt contrà aliquem. Quandò verò deponunt favore alicujus, non puniuntur nisi pœnâ extraordinariâ, si falsum dicunt, ut habet *Textus*, (90) limitandum tamen est hoc dictum, nempè ad casum, in quo Testis deponit ad favorem Rei, contrà Fiscum tantùm; nàm, si esset contrà Accusatorem, pœnâ ordinariâ puniri deberet, ut alibi (91) diximus.

45 Quarta dubitatio est, quomodò satisfacere debeat Parti, qui falsum contrà aliquem deposuit in judicio?

46 Respondeo, quòd, quantumvis ille, contrà quem quis falsò deposuit, per Judicis sententiam absolutoriam sanetur in famâ, læsâ per accusationem; tamen ad majorem falsorum Testium confusionem, debet ab istis, juxtà hunc Textum, exigere reparationem honoris: hoc autem fieri debet vel voce, vel scripto, in quo Testes falsitatem innocenti impictam confiteantur; ipsum innocentem de apposito crimine, & se Reos de *periurio* profiteantur. Talis autem reparatio fieri debet ad mandatum Iudicis, hoc exprimentis in sententiâ, est enim pars pœnæ, sancitæ in Statuto, quam immutare nequit Iudex juxtà dispositionem *Textus* (92), & debet esse, ut dixi oretenùs, aut scriptò, ad arbitrium falsò accusati, nàm, cùm sit *satisfactio* debita Parti, talis esse debet, ut Pars se contentam ex eâ teneat.

§. VIII.

Subornatio.

SVMMARIVM.

1 *Subornationis in genere diffinitio ex Cardinali.*
Subornare quid importet.
2 *Subornationis in specie diffinitio.*
Eius nomen sumitur in malam partem.
3 *Subornationis fines multiplices.*
Ejus magis propria diffinitio.
4 *De speciebus subornationis, remissivè.*
5 *Inducens Testes ad deponendum falsum, tenetur pœnâ falsi.*
Et graviùs delinquit, quàm ipsimet Testes.
6 *Et tenetur de falso, licet falsis depositionibus Testium non utatur.*
7 *Modus, quo fit subornatio, non spectatur, sed factum ipsum.*
8 *Falsitas Testis quotuplex sit.*
Opinio, quod teneatur de falso dans pecuniam Testi, nè se sinat examinari.
Impugnatur talis conclusio.
Testis, renuens examinari, offendit solùm Judicem inobedientiâ suâ.
9 *Opinio, quòd idem crimen sit subornatio attentata, & perfecta.*
Reijcitur, & quarè.
Subornationem attentans extraordinariè puniendus.
10 *Opinio Raynaldi de inducente Testem, qui non fuit præsens facto, ad deponendum, quòd fuit præsens.*
Impugnatur talis opinio, & quarè.
11 *Dans pecuniam ei, qui non vult examinari, ut se examinari sinat, non delinquit.*
Testis deponens veritatem, acceptâ pecuniâ, punitur pœnâ falsi.
Testis deponens veritatem per pecuniam, quo casu dicatur falsus.
12 *Testis, aliquandò accipiens pecuniam prò testificandâ veritate, non delinquit.*
Testis quandò non teneatur deponere in iudicio.
Et quandò possit pecuniam recipere prò ferendo testimonio.
13 *Subornationis, quæ fit Electoribus, varij modi.*
14 *Dubium, àn subornatio, facta ad bonum finem in Electione Canonicâ, sit punibilis.*
15 *Opinio, quòd subornatio ad malum finem tantùm sit vetita.*
16 *Impugnatur talis opinio.*
Subornatio vetita quoquomodò; & hoc ad tollendum ambitum.
17 *Electio simoniaca ità est, si per eam promoveatur dignus, sicut indignus.*
18 *Rationes, ob quas prohibetur subornatio in electionibus.*
Libertas est de substantiâ electionis Canonicæ.
19 *Subornatio crimen perfectum est, quàmvis non sortiatur intentum.*
20 *Finis diversus est legis prohibentis subornationem Testis, à subornatione Electorum.*
21 *Dubium, àn subornatio in Electione sit vetita tantùm*
22 *Officium quid importet in Religionibus.*
in ordine ad Prælaturas.
23 *Alia divisio Officiorum.*
24 *Subornatio vetita in quibusvis electionibus ad Prælaturas, ac Officia.*
25 *Quotupliciter fiat subornatio in electionibus.*
26 *De subornatione, quæ fit à Præsidibus ad electiones.*
27 *Ostenditur, quòd graviùs cæteris delinquunt.*

1 Fecun-

---

(88) *Text. Tit. Testes. §. 2. n. 23. & seqq.*
(89) *Sanctor. de Pœn. cap. 11. Quest. 1. per tot.*
(90) *Text. Tit. Testes. §. 2. in fin.*
(91) *Par. p. Tit. Testes. n. 27. in fin.*
(92) *Text. Tit. Applicatio. §. 61.*

1 FÆcunda delictis lingua *subornatione* proditur, cuius perversitatem in hoc paragrapho detegendam aggredimur. Nomen *subornationis*, in suâ generalitate acceptum, ut ex **Cardinali** super quâdam **Clementinâ** observat *Navarrus*, (1) diffinitur, quòd sit *suasio boni, vel mali, ad malum, seù bonum finem ordinata*, siquidèm *subornare*, ut fert ipsius etymologia, aliud non importat, quàm *clàm ornare, & instruere*, & cum hâc sententiâ transeunt *Sanctorus, & Bictus*. (2)

2 Sed accepta specialiter, pròut delictum est, potest argumento cujusdam legis (3) diffiniri, quòd sit *falsa alicuius instructiò remotis arbitris*, ità ut ad eam concurrant duo, puta, dolus malus, & falsitas, quod autem additur *remotis arbitris*, est ad denotandum id, quod frequentiùs fit; potest enim esse *subornatio*, etiamsi instructio ad falsum dicendum fiat in aliorum præsentiâ. Et ut ex *Catanæo* observat *Calvinus*, (4) nomen *subornationis* in malam partem accipitur, ac delictum sonat.

3 *Subornatio* porrò potest esse respectu diversorum finium; nàm aliquotiès fit, ut quis falsum in judicio dicat; aliquotiès, ut examinari renuat; aliquotiès ut votum in electione Canonicâ indigno conferat, aliquotiès ut idem digno non det; aliquotiès, ut cum aliis contrà Superiorem, aut particularem Religiosum conspiret; aliquotiès, ut suffragium ad munera Ordinis, receptionem ad habitum, aut admissionem ad professionem indigno det, aut digno deneget, & aliis hujusmodi. Undè videtur, quòd diffinitio suprà data, dùm dicitur *falsa alicuius instructiò*, conveniat tantùm *subornationi*, quæ Testibus fit, ut falsum deponant. Meliùs autem diceretur *mala, seù perversa alicuius ad malum persuasio*; talisque diffinitio conveniret cuivis *subornationi*, quæ delictum est; nàm *instructio* convenit quidèm, quandò quis ignorat, quid faciendum sit, & subornans instruit illum, & instruendo persuadet ad malum, sed non convenit, quandò quis sciens malum, quod operatur, illud vult, & operatur ex malâ persuasione, sibi factâ. Meliùs ergò dicitur *mala* alicuius *persuasio*, quàm *instructio*, cùm illa in omni casu verificetur, hæc autem in uno tantùm casu vera sit, in quo etiam *persuasio* reperitur.

4 Quià verò de *subornatione* contrà Superiores iàm egimus (5) suprà; & de illâ, quæ fit contrà Novitios, admittendos ad habitum, aut professionem, suo loco (6) agemus, in hoc paragrapho tractabimus solummodò de *subornatione*, quæ fit personis, testificantibus in judicio; & Vocalibus in Capitulis, aut Congregationibus, ordinatis ad electiones *Canonicas*.

5 Est igitur firma regula, quæ, nonnullorum iurium argumento, (7) ponitur communiter à Doctoribus, quòd subornans Testem ad deponendum falsum, quem cum effectu induxit in judicium; & sic falsitas fuit ad effectum deducta, & consummata, tenetur de crimine, & pœnâ falsi. Imò juxtà quosdam Doctores, congestos per **Carenam** (8) magìs delinquit, & ad majorem pœnam tenetur, quàm ipsimet Testes deponentes, quià majorem malitiam habere videtur. Nomine autem Testium intelligendi sunt etiàm Periti; nàm, sicuti probavimus aliàs, (9) isti respectu eorum, quæ sensu percipiuntur, sunt veri Testes.

6 Ampliatur autem regula ista ad casum, quo aliquis, formatis falsis articulis, & super illis inductis Testibus pariter falsis, non uteretur illis, & sic, ultrà Textum (10) firmant decem Doctores, quos citat, & sequitur **Caballus**, (11) ex eo enim, quòd scienter produxerit articulum falsum, & super eo induxit Testes ad deponendum falsum, dicitur ejus delictum perfectum, ac consummatum: & quàmvis ex tali falsitate nullum damnum alcui sit secutum, sufficit tamen, quòd potuerit sequi, ut tenet *Baldus*. (12)

7 Porrò, quòd Testis *subornetur* pecuniâ, aut muneribus, auctoritate, potentiâ, minis, aut precibus, perindè est, (13) quià spectatur effectus, & non modus, quo intentatur, siquidèm eadem est falsitas, quæ diversis his modis paratur; quàmvis aggravari possit crimen à varietate modi subornandi, ut si subornans uteretur minis, aut vi; aut *Frater Minor*, datâ pecuniâ, aut donis magnis, subornaret; crimini enim *subornationis* novum crimen adderetur, per quod illud gravaretur.

8 Falsitas autem Testis tàm consistit in tacendâ veritate, quàm in dicendâ falsitate; & ità, si non examinetur in judicio, quià fugit, aut se abscondit, sicut, si in judicio interrogatus, falsum dicit, aut verum tacet; Et ideò qui Testem examinandum inducit ad fugam, aut occultationem, nè à Judicè examinari cogatur, *subornationis* crimen incurrit, sicut etiam, si det pecuniam Testi prò non ferendo testimonio, ut scribit *Sgroi* (14), qui adducit ad hoc **Clarum**, quem tamen non invenio in libro meo, hoc dicentem. Sed de veritate hujus conclusionis valdè dubito, & eam falsam existimo. Nàm intantùm subornans incurrit crimen falsi, in quantùm est causa periurii Testium, si autem Testis, pecuniâ corruptus, renuit examinari, non peierat, sed ad plus committit in Judicem, cujus obedientiæ se subtrahit, undè juxtà Textum (15) debet arbitrio Judicis, cui parere recusat, mulctari, & ex hoc infero, quòd pari mulctâ teneri deberet subornator, non autem crimine falsi.

9 Opinantur porrò nonnulli apud **Caballum**, & *Baiardum*, (16) quòd idem crimen committet, qui *subornationem* attentat, sicut, qui eam perficit; undè dicunt, quòd subornator tenetur de *subornatione*, quàmvis Testis recuset falsum dicere; aut si Testis, qui fortè promiserat falsum dicere, in judicio deponit verum; & hoc dictum firmant auctoritate **Baldi** (17), magistraliter determinantis, quòd hujusmodi delictum dicitur esse perfectum, ac consummatum, quàmvis aliud delictum in Teste non sequatur. Sed istorum opinionem veram non puto, ob rationem suprà tactam, quià nempè in adductis

---

(1) *Cardin. in Clement. 2. de Test. not. 2. Navarr. lib. 5. Cons. 21.*
(2) *Sanctor. de Pœn. cap. 15. Quæst. 3. fol. 129. Bict. Prax. crimin. Quæ. 127. nu. 18.*
(3) *arg. in l. Alii propter ff. de Accus.*
(4) *Calvin. lexic. V. Subornare falsum.*
(5) *Tit. 2. § Conspiratio.*
(6) *Tit. eo § 9 Suasio mala.*
(7) *arg. l. Jubemus. C. de Probat. l. final. C. de Fid. instr. Bursat. Azeved. Trivisan. Decian. quos sequit. Raynald. Tom. 2. cap. 18. §. 19. n. 6.*
(8) *Bart. Bald. Simanc. & Farinac. apud Caren. de S. Offc. Par. 2. Tit. 17. § 15. nu. 55. V. Quintò notandum.*
(9) *Par. p. Tit. Corpus. num. 55.*
(10) *text. in l. Si falsos codicillos. C. Ad leg. Corn. de Fals.*
(11) *Bart. Bald. Salycet. Gaspar Cabal. Felyn. Foller. Capyc. Afflict. Boss. & Cravet. apud Babal Cas. 144. n. 1.*
(12) *Bald. in l. Si falsos. in fin. C. Ad leg. Corn. de Fals.*
(13) *Farinac. Quæst. 67. n. 236. Sousa lib. 2. ca. 8. n. 22. apud Sgroi Lux Prælat. Par. 4. cap. 13. n. 1.*
(14) *Sgroi. loc. cit. num. 2.*
(15) *text. in l. Ex quacunque. §. 1. ff. Si quis in jus voca. non ier.*
(16) *Cabal. Centur. 2. Cas. 141. n. 4. & 5. & ibi Boer. Foller. & Afflict. Baiard. ad Clar. §. Falsum. n. 13. & ibi Bertaz. & alii.*
(17) *Bald. in l. Non ideò minùs. n. 5. in fin. V. sed aliquando. C. de Accus. & inser.*

ductis casibus nulla in Teste cadit falsitas, aut periuriũ, per quæ solum modò defectum *subornationis* perfectum redditur, porrò crimina, solummodò attentata, nunquàm purificantur perfectis, nec in culpâ legali, nec in pœnâ ordinariâ. Ideò concludendum censeo cum *Afflicto* (18), quòd in prædictis casibus subornator teneretur tantùm ad pœnam extraordinariam, arbitrio Judicis, ratione criminis attentati.

10 Sed quid dicendum de illo, qui subornat Testem, (qui non fuit præsens facto) ad deponendum verum de tali facto? Opinatur *Raynaldus* (19) cum aliis, quos citat, quòd ille non tenetur nisi de pœnâ extraordinariâ, quià, licèt inducat Testem ad peccandum, & ad falsò deponendum, tamen debet in aliquo excusari ex existentiâ veritatis depositæ. At, me Judice, talis conclusio valdè dubitabilis est, & potius falsam dicerem. Ratio est, quià ratione periurii idem crimen committit Testis, asserens se interfuisse facto, cui non interfuit, sicut, si falsum circà aliud factum, cui interfuit, deposuisset. Ratione falsitatis perindè falsus est, dùm dicit, se fuisse præsentem; dum non fuit, ac si falsum dixisset de eo, cui præsens fuit, nec ideò desinit esse falsus Testis, ex hoc, quòd aliquid verum dixerit, si simul cum vero aliquid falsum deposuerit; ad falsitatem enim non requiritur, quòd omnia dicta Testis falsa sint, sed sufficit unum dictum falsum circà substantiam facti. Quòd autem dicat Testis, se præsentem fuisse facto, quod vidit, spectat ad substantiam facti testificati; nàm est causa, ob quam dicto Testis creditur, quià ipse præsens vidit factum. Undè, si ipse non interfuit facto, & interfuisse jurat, falsus est circà substantiam facti testificati. Quò autem ad damnum, quod infert ei, contrà quem testificatur, idem potest esse, dicendo verum de tali facto, cui non interfuit, sicut, si falsum de alio, cui interfuit, deponeret. Quià, si factum fuit sinè Testibus præsentibus, judicialiter punibile non est, quàmvis illud verum sit, igitur Testis asserens, se fuisse præsentem, dùm non fuit, damnificat Reum, dùm reddit eum dicto suo falso punibilem in judicio, pari modo, ac si de Reo testificaretur factum falsum, ob quod deberet judicialiter puniri. Ideò concludendum censeo, quòd ille sit Reus de verâ *subornatione*.

11 Si autem aliquis dat pecuniam Testi, qui non vult examinari contrà aliquem, ut se examinari patiatur, & veritatem puram confiteatur, non potest dici subornator, nec in ullo delinquit, ut dicunt Doctores (20), non enim alicujus periurii causa est. Verum est, quòd Testis tali casu puniri deberet pœnâ extraordinariâ, tanquàm corruptus, ut argumento eorum, que in jure (21) dicuntur, dicunt multi, & habet apertè Textus (22), quòd testificans, acceptâ pecuniâ, pœnâ falsi puniendus est. Non tamen sequitur ex hoc, quòd ipse falsus sit; nàm ex identitate pœnæ, malè infertur identitas culpæ, quià eadem pœna convenit culpis, specie diversis; & ut benè argumentatur *Decius*, (23) non tenet hæc consequentia, *per pecuniam est corruptus Testis, ergò falsum deposuit*, nisi in casu, quòd juraverit, quòd dicet veritatem purè, & *non prece, nec pretio &c.* & cum tale juramentum regulariter Testibus non detur, sed tantùm de purâ veritate dicendâ, absolutè concludo, quòd talis Testis falsus dici non potest.

12 Fortè etiam in aliquo casu puniri non debet, si pecuniam accipiat prò testificandâ veritate. Reperio, quòd *Raynaldus* (24) scribit, Testem ob acceptam pecuniam puniri debere, *ex quo gratis id facere tenetur*, & citat *cap. Statutum. §. Proferendo de Test. in 6.* quod tamen Capitulum nec in Sexto, nec in Decretalibus reperire minimè potui. Quòd Testis teneatur Judici obedire, & se subiicere examini ad ejus mandatum, verum est, nisi ex tali testimonio grave damnum ipse Testis incurreret. Quòd, si damnum ipse pateretur, non tenetur ille obedire cum tanto incommodo, ex vulgatis. Quòd verò teneatur gratis testificari; hoc etiam universaliter falsum est; verificatur tantùm in casu, quo nec sibi, nec suis damnum ex testificatione proveniat, sicut enim cogi Testes non possunt ad testificandum contrà suos (25), nec cogi pariter possunt *senes, valetudinarii, &c.* (26) ob incommodum; ità nec cogi possunt, quòd gratis testificentur, si damnum, aut incommodum ex eo subeant, undè, si ad compensandum tale damnum, & incommodum, quæ pretio sunt æstimabilia, Testis pretium accipit, in nullo delinquit, nec puniendus est ullo modo.

13 Quatùm verò ad *subornationem*, quæ fit Electoribus, censetur esse illa mala persuasio, quæ prece; pretio; laudibus; vituperationibus, obsequio: vi; metu, imperio; commendationibus aliorum, aut quàvis aliâ malâ arte fit Electori, per quam læditur illius libertas, & inducitur ad dandum suffragium alteri ab eo, quem præ cæteris in propriâ conscientiâ digniorem reputat; & cui illud daret, nisi tali dolosâ persuasione seduceretur. Hujus descriptionis particulæ quædam spectant ad materiam de *Simoniâ*, undè de illis ibi, tanquàm in proprio loco tractabimus: de aliis autem dicemus infrà in explicatione Statutorum.

14 Dubium non leve hìc est, àn *subornatio*, in Electionibus vetita per Extravagantes *B. Pii V. Gregorii XIII.* ac *Clementis VIII.* Decretum (27), intelligenda sit tàm ea, quæ ad bonum fit, puta ad finem eligendi optimum, ac dignissimum inter bonos, ac dignos ad profectum Religionis, quàm *subornatio* mala, quæ tendit ad electionem indigni?

15 Communis opinio multorum, quod dat *Sanctorus* (28), quibus addo *Pellizzarium* (29), est, quòd prohibeatur

(18) *Afflict. lib. 3. Const. Regn. Rubr. 40. Const. Qui falsitatem. p. num. 1.*

(19) *Raynal. Tom. 2. cap. 18 §. 19. num. 8. & ibi Boer. Caball. Guazz & Giurb.*

(20) *Giurb. Paul. de Castr. Boss. Surd. Dec. Zuccar. Bald. Rip. & Rota apud Raynald. loc. cit. num. 11.*

(21) *arg. text. in l. Divus ff. de Re indicat. Vanii. de Nullit. def. proc. n. 138. Cavalc. Farin. Menoch. apud Sgroi. Par. 4. cap. 13. n. 2.*

(22) *text in l. 1. §. 1. ff. Ad leg. Corn. de Fals.*

[23) *Dec. Cons. 89. col. 6. V. Item dicit.*

(24) *Baynal. Tom. 2. cap. 18. §. 16 num. 9.*

(25) *text. in l. lege Julia. ff. de Text.*

(26) *text. in l. Inuiti. ff. de Test.*

(27] *B. Pius. V. Constit. Pastoralis. 28. Maii 1551. Gregor. XIII. Const. Consuevit. 8. Septemb. 1573 Clemen. VIII. Decret. de Refor. Regul. nu. 35.*

(28) *Sanctor. de Pæn. cap. 15. Quæst. 4. V. Respondeo secundò. fol. 138. & ibi Roderic. To. 2. Quæst. 56. art. 1. Cordub. lib p. Quæst. 35. & 36. Soto de Just. lib. p. Quæst. 6. art. 6. Mavar. Manual. cap. 27. nu. 12. Portel. V. Subornatio nu. 1. 2. 3. Suar. de leg. lib. 5. cap. 9. à nu. 2. Roder. iuni. Resol. 58. n. 45. Pasqualig. Nald. V. Religio. n. 42.*

(29) *Pellizz. Manual. Regul. Tom. 2. Tract. 7. cap. 6. Sect. 2. n. 33.*

beatur solùm *subornatio* mala; quià finis Summorum Pontificum tantùm est, ut per *subornationem*, non eligatur indignus, aut minùs dignus, omisso digniore; nec legislator intendit per suam legem aliquem ligari, ultrà id, quod ipse intendit; undè, cùm tales Legislatores intenderint solam utilitatem Religionis, vetando *subornationes*, non intenderunt vetare bonas, quæ tendunt ad utilitatem, sed tantùm malas, quæ sunt ad perniciem Religionis, attento maximè; quòd illæ prohibentur sub gravibus pœnis, quæ debent restringi, juxtà vulgata, & ideò limitari ad *subornationes* malas.

16 Sed contrarium validissimis argumentis probat *Sanctorus*, (30) demonstrando, quòd intentum Summorum Pontificum fuit, exterminare in Religionibus *ambitum Officiorum*, quod apertè habet Decretum *Clementis Octavi*, in quo dicitur. *Vt omnis Officiorum ambitus Occasio præcludatur, caveant omnes à directâ, vel indirectâ vocum procuratione*. Porrò ambitus ità potest intervenire in personâ, quæ vel prò se, vel prò alio digno vota indebitis modis procuret, sicut in personâ indignâ. Undè Summi Pontifices in citatis legibus non spectarunt finem, sivè exitum electionis, ac si prohibuisent *subornationem* in casibus tantùm, in quibus fieret prò indigno, qui electus remaneret, sed prohibuerunt, quantùmvis prò digno fiant, & hic remaneat electus.

17 Et re verâ hoc negari minimè potest, siquidèm ità simoniaca evadit electio dignissimi, sicut indigni, si fiat per media simoniaca, puta, à manu, à linguâ, & ab obsequio; hæc autem media sunt veræ species, quibus committitur *subornatio*; eodem ergò modo ista perficitur, sicut committitur simonia; igitur, si stat crimen simoniæ cum electione dignissimi, sequitur, quòd idem erit de *subornatione*.

18 Ratio autem, quæ movere potuit Summos Pontifices ad prohibendas hujusmodi *subornationes* in Religionibus, duplex esse potuit. Prima est, ut electiones evaderent Canonicæ; tales autem minimè esse possunt, nisi sint liberæ, libertas enim est de essentiâ electionis Canonicæ, (31) per *subornationes* verò, quoquomodò fiant, lligator libertas eligentium. Secunda est, nè perturbetur Religiosa quies, quæ per hujusmodi *subornationes*, instante tempore Capitulari, maximè agitatur, ac etiam *Ad frangendam pessimam corruptelam, quâ de administrationibus, & Officiis per gratiam, & sordes consequendis perperàm inolevit*, quæ sunt verba *B. Pii V.* in Bullà prò *Minoribus Conventualibus*: (†) Sed istæ rationes ità quadrant, quandò *subornationes* fiunt prò eligendo dignissimo, sicut non digno; concludendum igitur erit, quod Apostolicæ prohibitiones, & pœnæ in quàvis *subornatione* locum habeant.

19 Ex his resolvitur dubium, quod proponitur, nùm scilicèt delictum *subornationis*, compleatur, ità ut sit locus pœnis, contrà illud latis, si illa effectum non sit sortita, quià, nempè electus non remansit is, prò quo fuit facta *subornatio Rodericus* (32), pròut eum refert *Portellus* (33), fuit in sententiâ, quòd ad complementum hujus criminis, & pœnas incurrendas, requiratur, quòd effectus electionis intentus sit secutus; sed posteà ab eâ recessit in alio Opere, (34) & cum eo sentit *Portellus*, & benè. Cum hâc ergò sententiâ cohæret, quod suprà dictum est, quòd nempè prohibitio Papalis est, tàm prò *subornatione*, quæ bonum sortitur effectum, quàm prò eâ quæ non sortitur bonum; nàm ea ex se, & independente ab ulteriori effectu, crimen est. Sequitur proindè, quòd, quàmvis ipsa sortiatur effectum, contrarium intentioni subornantis, nil minùs delictum sit, quò ad se ipsam consummatum, & pœnâ dignum.

20 Nec ista resolutio repugnat dictis suprà *num.* 9. ubi ostendimus, *subornationem* Testis non puniri pœnâ ordinariâ, si Testis falsum non deponat. Nàm alia est intentio legis circà *subornationem* in Teste falso, & in Electione. Siquidèm circà primam intentio est, nè ex falsi depositione pervertatur judicium; proindè qui persuadet Testi veritatem deponere, & sic *subornatione* utitur ad bonum, in nullo peccat, ut probatum est suprà *num.* 12. In aliâ autem intentio est, pròut diximus *num.* 18., quòd non violetur libertas eligentium; non perturbetur Religiosa quies; & ambitus inter Claustrales non nutriatur: quæ omnia eveniunt in quàvis, & per quamvis subornationem; quæ proindè, ut diximus, crimen ex se perfectum est.

21 Dubitatio itidem esse potest, àn *subornatio*, vètita per Summos Pontifices, restringatur tantùm ad Prælaturas Regulares, Officia, nempè quæ habent curam animarum adnexam, àn verò sit respectu eorum omnium, quæ veniunt nomine Officii.

22 Ad hoc respondeo, quòd appellatione *Officii*, ut ex multis juribus, tùm *Cæsareis*, tum *Pontificiis* colligit *Barbosa*, (35) veniunt omnia munera, quæ certa sub se continent ministeria, ad quæ *Officium* obtinens deputatur, ac obligatur; & juxtà hanc significationem, in Religionibus nomine *Officiorum* veniunt non tantùm Prælaturæ, quarum ministerium est cura aut Generalis, aut Provincialis, aut Localis animarum, sed etiam alia quæcunque, quibus prædicta *Officii* descriptio convenire potest. Differentia autem *Officiorum*, ut notat *Pellizzarius*, (36) est, quòd illa, quæ habent administrationem cum jurisdictione, vocantur *Prælaturæ*, sivè *Dignitates*, ut *Generalatus*, *Provincialatus*, *Abbatia*, *Præpositura*, *Prioratus*, *Guardiania*, *Correctoratus*, *&c.* alia verò, quæ dicunt administrationem tantùm absquè præeminentiâ, vocantur propriè *Officia*, ut Officium *Sacristæ*, *Procuratoris*, *Subprioris*, *Vicarii*, *&c.* alia autem, quæ important præeminentiam absquè jurisdictione appellantur *personatus*, & veniunt nomine *honorum*, ut *Diffinitoriatus*, *Custodiatus*. *&c.*

23 Alia autem *Officiorum* Regularium divisio est, quòd nonnulla per solam Canonicam electionem conferuntur, quæ, ut aliàs (37) diximus, ad sui essentiam importat, quòd fiat à Collegio, capitulariter congregato; nonnulla verò per solam provisionem Prælati Generalis, Provincialis, aut Localis, juxtà varia Ordinum instituta, ac leges conferuntur.

24 His præmissis, apparet solutio propositæ dubitationis quòd, nempè prohibita sub pœnis, assignatis in Bullis, sit *subornatio* prò consecutione non solùm *Officiorum*, quæ Prælaturæ

(30) *Sanctor. loc. cit. V. Verùm ex hoc. fol.* 138. *& seqq.*
(31) *text. in cap. Cum terra. de Elect. cap. Vbi periculum. §. Cæterum. eo. tit. in* 6.
(†) *B. Pii V. Const. Ad extirpandos. apud Sanctor loc. cit.*
(32) *Roderic. Q. Q. Regul. Tom.* 2. *Quæst.* 56. *Art.* 1. *V. fin.*
(33) *Portel. V. Subornatio. nu.* 5.

(34) *Roderic: Addit. ad Summ. Tom.* 4. *cap.* 141.
(35) *Barbos. Appellat.* 176. *nu.* 1.
(36) *Pellizzar. Manual. Regular. Tom.* 2. *Tract.* 8. *cap.* 6. *n.* 197.
(37) *Par p. Tit. Quales. num.* 32.

laturæ ſunt, ſed etiam aliorum omnium, quæ per Canonicam electionem, ſivè per plurium ſuffragia conferuntur. Ratio evidens eſt, quià, cùm in Bullis *B. Pii*, ac *Gregorii*, & in Decreto *Clementis Octavi* prohibeatur ambitus *Officiorum*, profectò intelligendum eſt de omnibus *Officiis* univerſaliter, juxtà tritum axioma, quòd *lex univerſaliter, ſivè indefinitè loquens, generaliter eſt accipienda*: quià verò ad impediendum ambitum ipſum prohibetur *ſubornatio* per directam, ſivè indirectam votorum procurationem, liquet ambitum, & *ſubornationem* prohibitam verſare circà illa *Officia*, ad quæ obtinenda poſſunt concurrere plura vota; reſpectu enim eorum, quæ pendent à merâ proviſione Prælati, locum habere nequit votorum procuratio.

25 Quòd, ſi quæratur, quotuplex poſſit eſſe malitia in *ſubornatione*. Reſpondeo, quòd aliquandò poteſt in eâ interveniıre perverſitas ſimoniaca, & de hâc ſuo loco dicemus: aliquandò autem intervenit ſola inobedientia mandatis *Summorum Pontificum*, in materiâ gravi, quæ culpam mortalem importat; & multipliciter poteſt contingere, nempè, quandò ambitioſus per ſe obſequio, muneribus, (non tamen interveniente pacto, nàm tunc eſſet ſimonia) laudibus, procuraret ſibi devincere animum Vocalium, & maximè Capitis factionis, à cujus nutu cætera vota regulantur, & obſequium eſſet fædum, & ſervile; munera excedentia ſtatum Religioſum, & Conſtitutiones Apoſtolicas de largitione eorundem; laudes eſſent aut totaliter falſæ, aut ultrà fas, & veritatem exaggeratæ. Quandò ambitioſus utitur emiſſariis ſuis, ad venanda ſuffragia; iſti autem laudant in immenſum illum, prò quo procurant; vituperationibus proſcindunt alios, concurrentes ad illud *Officium*; laudes verò, & vituperationes, aliquandò ex integrò falſæ, aliquandò indebitè magnificatæ ſunt. Utuntur pariter machinâ validiori ad animos movendos, puta, intereſſe privato; depredicant gratitudinem illius, prò quo procurrant; vice verſâ exaggerant ingratitudinem concurrentis; oſtendunt certiſſimam ſpem conſequendi ab illo omnia deſiderata, ſi fiet Provincialis; quòd nullus illo melior prò manutenendâ factione &c. Terrent minis, quòd actum erit de fortunâ ſuâ, ſi in illum non concurret, quòd ignominioſo ſtigmate proditoris ſigillabitur, ſi non conveniet in eum cum amicis, à quibus promotus eſt ad illud officium, quod habet; quòd ille nil minùs evadet Provincialis abſque ſuo ſuffragio, & quandò erit in officio, inquiret contrà eum de delicto, quod modò diſſimulatur. Adhibent repetitas, ac importunas preces, obſecrationeſque; in his impendunt aliorum amicorum ſuaſiones, recommendationes ſæcularium potentium, *Prælatorum*, etiam *Eccleſiaſticorum*, & quod horribilius eſt, etiam fæminabus utuntur, medio (quod apud quoſdam validiſſimum eſt) ad expugnandam Vocalis conſtantiam; & ſexcentis hujuſmodi modis, de quorum aliquibus ſcribit *Sanctorus*, (38) ſed plures ſciet, qui congreſſibus Capitularibus, maximequè generalibus interveniet.

26 Sed hucuſque dicta videntur quadrare prò ſubditis, qui agitantur malo ſpiritu ambitionis, & per ſe, ac amicos ſuos *ſubornationes* inſtituunt, pròut dictum eſt. At quid dicendum de Superioribus, ac directoribus, ac Præſidibus electionum, qui ut plurimum efficaciùs talibus *ſubornationibus* incumbunt, ut electio ad ipſorum genium, ac ingenium ſequatur?

(38) *Sanctor. de Pan. cap. 15. Quæſt. 4. 5. & 6. fol. 126. & ſeq.*

27 Dico, quòd iſti idem crimen, ſed gravius, quàm ſubditi committunt. Ratio eſt, quià atrocius eſt delictum, commiſſum ab illo, à quo debuit delictum ipſum punitione vindicari, & delinquentes compeſci, tum quià ipſum impunitum relinquit in ſubditis; tùm quià Subditos malo exemplo ſuo ad ſimilia ſollicitat. Deberent ideò tales gravioribus pœnis, quàm cæteri, puniri; ſed hoc nunquàm factum vidi; nec de *ſubornatione* aliquem Præſidem Capituli, aut Vocalem caſtigari; & hoc non aliundè eſt, niſi quià crimen hoc potiùs eſt in Superioribus, ac Magnatibus, qui volunt hâc viâ, ſibi dominium protendere, quàm in ſubditis ambitioſis; & ideò crimen hoc Religioſæ Reipublicæ pernicioſiſſimum, ceu malignus cancer vitales partes illius depaſcitur ſinè remedio.

Probatio.

SVMMARIVM.

28 *Subornatio eſt difficilis probationis.*
Indicium ſubornationis Teſtium.
29 *Indicium ſubornationis in uno Teſte.*
30 *De indiciis Teſtium ſubornatorum, remiſſivè.*

28 SVbornatio, quià, ut diximus ſuprà, clàm fieri ſolet, ideò eſt difficilis probationis, & ideò indiciis, ac præſumptionibus probatur, ut volunt Doctores (39). Multa quidèm poſſunt circà hoc indicia haberi, & loquendo de *ſubornatione*, quæ fit Teſtibus, una eſt, quòd, ſi Teſtes adamuſsìm per eadem verba formalia penitùs deponant, præſumuntur ſubornati, & hoc maximè, ſi Teſtes ſint idiotæ, ac ignari, & deponant in formâ, in quâ dent indicium, ex ſe taliter non loqui, ſed ex inſtructione, ſibi ſuggeſtâ; (40) & multò magìs, ſi aliundè habeatur fumus *ſubornationis*.

29 Hoc verò quadrat, quandò multi ſunt Teſtes, qui ſuſpecti habentur de *ſubornatione*: ſed quandò ſuſpicatur tantùm de uno, indicium corruptionis illius eſt, ſi deponens ſuper capitulis, nolit poſteà ſuper interrogatoriis reſpondere in Causâ Civili, ut dicunt Doctores, (41) & in Criminali, ſi poſtquam depoſuit citatus ex officio, aut præſentatus ab Accuſatore, non vult reſpondere ſuper articulis, propoſitis à Patrono Rei, niſi priùs ſibi legatur ſua depoſitio, quæ ut aliàs (42) diximus, non debet ſibi legi, quandò timetur de ejus *ſubornatione*.

30 Alia indicia prò detegendâ Teſtium corruptione aliâs dedimus in Primâ parte (43), ad quam lectorem remittimus, & indicia, quæ inſerviunt ad probandam *ſubornationem* Teſtium, militant etiam ad probandam eam, quæ fit cum Electoribus.

(39) *Maſcard. de Probat. Concl.* 1341. *n.* 1. *& ibi Guid. Papæ. Conſil.* 75 *per tot Sgroi. Par.* 4 *cap.* 13. *n.* 14. *& ibi Marta. Deciſ.* 117.
(40) *arg. text. in l.* 3. *& ibi Bart. in* §. *Ideoque.* ℣. *Nota quod ſi. ff. de teſt. Bero. Conſ.* 95. *nu.* 1. *Vol.* 3. *& Conſ.* 97. *n.* 1. *Vol. eo.*
(41) *Bald. in l.* 2 *in* 1. *Colum.* ℣. *Sed ſi occurrit. C. de Eden. Alex. Conſil.* 45. *lib.* 2. *& Conſ* 98. *lib.* 4. *Abb. in cap. In preſentia de Probat.*
(42) *Par. p. Tit. Patronus. nu.* 152.
(43) *Par. p. Tit. Teſtes. nu.* 112.

Pœ-

Pœnæ.

SVMMARIVM.

31 *Pœna subornantis Testem ad deponendum falsum in variis casibus.*
32 *Testis falsus, & eum subornans, quandò puniendus pœnâ talionis.*
33 *Pœna subornantium in Electionibus.*
34 *Pœnæ latæ contrà tales subornantes, quadrant prò omnibus Regularibus.*
35 *Antiquæ pœnæ contrà prædictos auctæ à Clemente VIII.*
36 *Pœnæ Simoniacorum, quo casu aptentur subornatoribus prædictis.*
37 *Spectandæ sunt peculiares Constitutiones Ordinum.*
38 *Statutum primum prò Minoribus de Observantiâ.*
39 *Statutum secundum.*
40 *Dubitatio prima.*
41 *Faciens deponi falsum in judicio, quandò contrahat pœnas statutarias.*
42 *Dubitatio secunda.*
43 *Textus suppletus ex Vallisoletanis.*
Textus Statutorum comprehendit pœnas Pontificias, latas contrà subornantes.
44 *Dubium, quomodò privatio actuum legitimorum inferat privationem suffragiorum.*
45 *Privatio suffragiorum duplex.*
46 *Strictè accepta privat tantùm voce activâ, & passivâ ad Prælaturas.*
47 *Conciliantur contrarietates.*
48 *Dubitatio tertia, quomodò intelligatur diffinitio subornatoris, data in Statutis.*
49 *Declaratur, qui veniant nomine subornatorum in Statutis.*
50 *Obsecrationes quid importent.*
51 *Obsecrationes importunæ, quæ sint.*
52 *Subornatio, quomodò fiat laudibus, aut vituperationibus, juxtà Sanctorum.*
53 *Impugnatur ejus opinio.*
54 *Sequitur impugnatio Sanctori.*
55 *Iterùm arguitur contrà Sanctorum.*
56 *Laudes, quæ prohibentur in ordine ad subornationem, quæ sint.*
57 *Vera subornatio, quæ fit laudibus, quandò accidet.*
58 *Falsitas in talibus laudibus, quarè apponatur.*
59 *Pœnæ subornantium in electionibus, debentur etiam effectu non secuto.*
Pœna ordinaria criminis non incurritur, nisi effectu secuto.
60 *Colligationes vetitæ, & concessæ, quæ sint.*
61 *Dubitatio quarta, quid agendum, si congregato Capitulo, quis accusetur de subornatione.*
62 *Potest ille summariè condemnari.*
63 *Dubium, si Præses Capituli sit notorius subornator.*
64 *Debet Præses excludi ab electione, & alius à Vocalibus eligi.*
65 *Vocales in Capitulo congregati, quomodo, & quandò sibi possunt eligere Præsidem.*
66 *Corruptela impunita circà subornationes in electionibus.*

31 Quò ad pœnas inducentium *subornatione* Testes ad deponendum falsum, distinguendum est. Vel enim fuit Testis ad offensam, & ejus depositio falsa sortita est effectum suum, & tunc, sicut pœna Testis falsi est pœna talionis, pròut dicitur in jure, (44) ità pœna inducentis ad testificandum falsum, est ad similitudinem ejus, quæ ipsi Testi falso debetur. (45) Quòd, si effectus non fuerit secutus, quià ille, contrà quem falsum deposuit, se defendit, & probavit falsitatem testimonii, tùm Testis, tùm subornans puniuntur pœnâ extraordinariâ, Judicis arbitrio, ut docet *Farinacius*, & *Guazzinus*. (46) Si verò est ad defensam, Testis subornatus punitur pariter pœnâ extraordinariâ; & ex consequenti eâdem pœnâ percellitur subornator. (47)

32 Limitatur autem hoc, quandò falsum testimonium est ad puram defensam Rei contrà fiscum, sed non sic est, quandò est ad defensam Rei contrà Accusatorem; nàm probando Reum innocentem, probat Accusatorem ex consequenti calumniosum; & perindè est, ac si Testis examinaretur ad offensam Accusatoris. Undè tali casu puniendus esset Testis pœnâ talionis, quâ puniendus esset Accusator deficiens in probatione: & *subornator* ultrà pœnam, quæ sibi deberetur ob crimen, de quo accusatus est, deberet subdi pœnæ eidem, cui subiici Testis, ab eo subornatus, debet.

33 Quantum verò ad pœnas subornantium Electores prò consequendis *Officiis Regularibus*, habetur primo loco excommunicàtio latæ sententiæ, summo Pontifici reservata ex *Bullâ B. Pii V.*, quam dat *Rodericus*, (48) & ultrà dictam Censuram privatio perpetua vocis activæ, ac passivæ. Dictis autem pœnis ex eâdem Bullâ ligati manebant ultrà subornantem, subornatus, & ille, prò quo fit subornatio, nisi subornantem Judici detulissent, ut ab eo puniretur. Sed dispositionem supradictam moderavit *Gregorius XIII.* (per aliam Bullam, (49) quam citato loco refert idem *Rodericus*) circà duo; voluit enim, quòd ab excommunicatione supradictâ absolvere possit *Superior Generalis*, nisi subornatio facta sit prò eâ, secundò abstulit dictas pœnas à non revelantibus *subornationem*, pròut ordinaverat *Beatus Pius*.

34 Quàmvis autem dictæ Constitutiones latæ sint prò Religione *Minorum de Observantiâ*, afficiunt tamen omnes Regulares, pròut docet *Pellizzarius*. (50) Nàm, quàmvis illæ afficiunt pœnis particulares Religiosos, tamen favorabiles sunt Religionibus in communi; undè per viam communicationis ad omnes Religiones sunt extensæ, cùm communicatio privilegiorum inter plerosque Ordines sit universalis.

35 Prædictas pœnas innovavit, auxit, & ad omnes Regulares in universum extendit *Clemens Octavus*, (51) sanciens, quòd subornantes *in Capitulis*, *vel Congre-*

---

(44) *l. 1 §. Prætereà ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.*
(45) *Sgroi Par. 4. cap. 14. num. 21. & ibi Clar. Bertazz. Menoch. Farinac. & Caball.*
(46) *Farinac. Quæst. 67. num. 9. 10. 14. 17. & 21. Guazz. Defens. 28. cap. 18. nu. 3.*
(47] *Sgroi loc. cit. cap. 10. nu. 11. in fin. & ibi Clar. Farinac. Bertazz. & Ricc.*
(48) *Roderic tom. 2. quæst. 56. art. 1. init. B. Pii V. Bull. Pastoralis. 28. Maii 1551.*
(49) *Gregor. XIII. Bull. Consuevit. Dat. 8. Septemb. 1573.*
(50) *Pellizzar. Manual Regul. tom. 2. Tract. 9. cap. 2. nu. 181. ℣. Cum autem. & num. 182.*
(51) *Clement. VIII. Decr. de Regular. num 35.*

gregationibus, *seù alibi*, ultrà censuram, & pœnas supradictas, afficiantur privatione *Officiorum*, quæ obtinent, & inhabilitate ad alia obtinenda in perpetuum, super quâ à nemine valeant dispensari, nisi à *Romano Pontifice*.

36 Putat autem *Naldus*, (52) pròut eum refert *Pellizzarius* loco citato, (53) quòd verba illa, posita in supradicto Decreto *Clementis Octavi*, ubi ait *præter alias pœnas, & censura hactenùs, contrà hujusmodi ambientes, & practicantes inflictas &c.* importent eas, quæ in jure (54) communi latæ sunt contrà Simoniacos. Hoc tamen limitandum censeo ad casum, in quo *subornatio* fiat per media simoniaca, nempè dato, promisso, sivè pacto pretio, aut aliâ re pretio estimabili, in quo casu vera intervenit, Simonia. In aliis autem casibus, in quibus *subornatio* fit absquè Simoniâ, debent intelligi pœnæ, latæ contrà subornatores non Simoniacos, puta latæ in citatâ Constitutione *B. Pii*, per *Gregorium* moderatâ.

37 Circà hoc delictum *subornationis* Testium in judicio, ac Vocalium in Electionibus, spectandæ sunt etiam peculiares cujusvis Ordinis Constitutiones. Nos *Minores de Observantiâ* habemus sequentia Statuta.

38 1. *Qui in judicio quidquam falsò, scienterque deposuerit, vel deponi fecerit: aut verum revocavit, aut revocari procuravit, ipso facto, est excommunicatus; cujus absolutio Provinciali est reservata, semestri carceri mancipandus, satisfaciat parti, & perpetuò infamis existat.* (55)

39 2. *Subornatores sunt excommunicatione Papali, ipso facto, ligati, actibusque legitimis privati.* (56)

40 Circà quæ, & primò contrà primum dubitatio prima est, àn in quocunque casu indifferenter ille, qui deponi fecerit aliquid falsum in judicio; aut procuraverit verum revocari, dictas pœnas incurrat?

41 Respondeo, negativè; sed incurrit pœnas supradictas subornator Testium, faciens deponi falsum, aut revocari verum, solummodò, quandò illa tendunt ad offensam alicujus, non verò quandò prædicta fiunt ad defensam contrà fiscum, pròut dictum est suprà *num.* 32. Et hoc (ultrà rationes alibi (57) dictas) apparet ex clausulâ Textus citati, ubi ait, *satisfaciat parti*, ex quâ eruitur verus sensus hujus dispositionis, ut nempè locum habeat, quando ex *subornatione* læditur *Pars*, cui debeat de justitiâ satisfieri, undè, cùm simus in pœnalibus, dispositio extendenda non est ad casum, in quo nulla Partis læsio interveniat. Tunc enim non pœna ordinaria hìc sancita, sed alia arbitraria, ferenda est, pròut aliàs dictum fuit.

42 Secunda dubitatio est circà secundum Statutum, àn scilicet cæteræ pœnæ, latæ à Summis Pontificibus contrà subornantes in electionibus, de quibus dictum est suprà *nu.* 33. & seqq. censeantur restrictæ ad pœnas, enunciatas in hoc *Textu*, puta, ad excommunicationem, & privationem actuum legitimorum?

43 Respondeo, negativè; nàm *Textus* iste decurtatus est, & excerptus à *Statutis Vallisoletanis*, (58) quæ ad illius marginem adnotantur, & in istis clarior habetur, & distinctior dispositio inserta pariter in Statutis Generalibus Ordinis, (59) quæ sic cantant. *Subornatores declaramus, qui donis, & promissis; comminationibus, & obsecrationibus importunis; laudibus, & vituperationibus falsis aliquem inducere conantur, ut sibi, vel alteri suffragium in electionibus ferat: quivè colligationes, aut inductiones fecerint: Non autem illi, qui conferendo, vel consulendo, talem dignum, vel indignum ad officia dixerint, ut ad illud eligatur, vel non eligatur.*

Qui in electionibus, vel antè eas per sex menses prò se, vel prò alio, per se, vel alios subornaverit, excommunicationis sententiam, ipso facto, incurrat, Ministro, aut Commissario Generali reservatam: Si verò Generales ipsi in eâdem damnatione fuerint, à solo Summo Pontifice absolvi poterunt juxtà Constitutionem Gregorii XIII; & insuper eosdem subornatores actibus legitimis, ipso facto privamus. Ex istis igitur apparet, non modificatas fuisse per dispositionem *Textus* pœnas, latas à Summis Pontificibus; imò auctas fuisse privatione actuum legitimorum; quæ non habetur ex *Bullâ Gregorii*, nec ex *Decreto Clementis*. Et meliùs dicetur resolvendo, quòd per pœnam privationis actuum legitimorum satisfit pœnæ privationis perpetuæ vocis activæ, ac passivæ, latæ per *B. Pium*, & privationis officii, ac inhabilitatis ad illa, latæ in *Decreto Clementis*. Si quidèm privatio actuum legitimorum, ut habetur ex Statutis Ordinis, (60) est inhabilitatio ad omnia *Officia* Ordinis, quæ important dignitatem, & superioritatem; & hoc tùm quò ad exercitium, tùm quò ad institutionem, ut aliàs (61) explicuimus. Importat igitur in recto privationem *Officii Prælaturæ*, & etiam inhabilitatem ad illud, quæ sunt pœnæ latæ in *Decreto Clementis*. Pariter infert privationem vocis activæ, ac passivæ, quæ est pœna, lata per *B. Pium*; nàm ista versatur circà ferenda, vel consequenda suffragia ad quodcunque *Officium* Ordinis, vt habent ejus Statuta, (62) quod perindè est ac institui, vel exercere *Officia* Ordinis, quæ sunt coniuncta cum dignitate, & jurisdictione; siquidèm apud Nos ad electionē eorundem vocem habent soli Officiales habentes dignitatem, ac jurisdictionem; & sic dicendum est, quòd nullam novam pœnam, ultrà Pontificias, addat Statutum prædictum, sed illas complectatur in solâ privatione actuum legitimorum.

44 Sed ex istâ solutione emergit difficultas; nàm alibi (63) cum *Sanctoro* diximus, quòd privatio actuum legitimorum non infert privationem vocis activæ, ac passivæ, quià privatus actibus legitimis, adhùc potest suffragari prò Novitiis, ad professionem admittendis, &c. hìc autem docemus, quod privatio actuum legitimorum includat privationem vocis activæ, ac passivæ.

45 Ad hoc dico, quòd privatio vocis activæ, ac passivæ, seù juris suffragiorum, dupliciter sumitur, nempè largè, ac strictè. In acceptione comprehendit actus omnes, ad quos Religiosus habet jus tanquàm membrum Capituli, tùm Localis, tùm Provincialis; & hoc modo comprehendit suffragari in admissione Novitii ad professionem; sivè in electione Discreti Vocalis, ut antiquitùs fiebat; sivè in quovis alio actu spectante ad Capitulum locale, sivè Conventuale; pariter suffragari in Capitulo Provinciali prò electione Ministri, ac Diffinitorum,

(52) *Nald. Sum. V. Religiosus. num. 42.*
(53) *Pellizzar. loc. cit. num. 183.*
(54) *cap. Principatus. 1. q. 1. cap. Si quis deinceps. cap. Si quis Episcopus 16. q. 7. & alibi.*
(55) *Text. Tit. Applicatio. § 11.*
(56) *Text. loc. cit. § 53.*
(57) *Tit. 5 § Periurium.*
(58) *Statut. Vallisolet. cap. 7. Tit. de Subornator.*
(59) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 43. & 44.*
(60) *Stat. Gen. Ord. loc. cit. num. 3.*
(61) *Par. 1. Tit. Pœnarum. num. 9.*
(62) *Stat. Gen. Ord. loc. cit. num 1.*
(63) *Par. p. Tit. Pœnarum num. 12 Sanctor. de Pœn. cap. 3. qu. 2. V: Respondeo primò. Ratio fol. 110.*

torum, & prò aliis actibus, in quibus requiruntur vota Capituli Provincialis; itidem suffragari in Diffinitorio tùm prò electione Prælatorum Localium; tùm prò institutione, aut Electione Magistri Novitiorum, Lectorum, Concionatorum &c. in illis locis, in quibus mos est tales instituere per vota secreta; tùm prò receptione Novitiorum ad habitum, aut alio quovis actu, in quo Diffinitorii vota sivè publica, sivè secreta requiruntur:

46 Strictè verò, privatio juris suffragiorum, sivè *vocis activæ*, ac passivæ, est ad ferenda, & consequenda suffragia; ità vt privatus nec eligere, nec eligi ad quodcunque *Officium* Ordinis possit, ut Statuta Ordinis (64) habent; Undè ut aliàs (65) diximus, sic privatus non potest quidèm dare, nec consequi vota ad Prælaturas; benè tamen potest dare votum, in quibusvis aliis actibus, in quibus non agitur de Electione Prælatorum.

47 Quandò igitur diximus, quòd privatio actuum legitimorum non comprehendit privationem vocis activæ, ac passivæ, intelleximus de hâc, sumptâ in latâ sui significatione; privatus enim actibus legitimis non impeditur ferre votum in omnibus actibus Capituli Conventualis, non concernentibus Electionem Superioris. Undè Statuta, quandò volunt in pœnam alicujus delicti privare Reum jure suffragandi etiam in his, addunt particulam *omni*, dicendo *omni suffragiorum jure* privetur; ut passim in Statutis reperitur. Cùm autem dicimus, quod privatio vocis activæ, ac passivæ comprehenditur in privatione actuum legitimorum, intelligimus de illâ, strictè sumptâ; cùm evidens sit, quòd privatus actibus legitimis non potest eligi in Prælatum: (& sic privatus est voce passivâ) nec actus Prælati exercere, inter quos est ferre votum in Electionibus Superiorum, & hoc modo privatus est etiam voce activâ.

48 Tertia dubitatio est, quomodò intelligenda sit descriptio Subornatoris, quæ ex Statutis data est suprà *num.*43.

49 Respondeo, quòd talis descriptio comprehendit subornatores, tùm Simoniacos, tùm non; proindè dicit eos esse qui *donis, ac promissis* suffragia electiva venantur, quod quadrat solummodo prò Simoniacis, de quibus suo loco dicemus. Sequitur, loquendo de subornatoribus simpliciter, dicendo, esse eos, qui procurant suffragia *Comminationibus*. *Comminationes* sunt minæ, quibus aliquis terretur ad præstandum quid, quod præstare nollet argumento ejus, quod dicitur in jure. (66) Evadit igitur subornator, qui Vocalem nolentem, dare suffragium Caio, ad illud præstandum, terret minis, dicendo, quòd, si in eum non conferat, accusabitur de crimine, ob quod privabitur Officio: sivè perdet suam Religiosam fortunam, nec unquàm ad dignitates promovebitur: sivè incurret inimiciam Generalis, sivè Capitis factionis, seù tyranni Provinciæ, qui omnimodè vult Cajum Provincialem; sivè sibi contrarios reddet omnes amicos suos, qui prò Cajo coniurati sunt: sivè à totâ Provinciâ indigitabitur tanquàm proditor, sivè ingratus, dum votum non vult dare ad nutum ejus, à quo factus est Superior.

50 Alio modo subornator fit, qui Vocales aggreditur *obsecrationibus importunis*. Obsecrare, ut ex *Festo* scribit *Calvinus*, (67) non est simpliciter rogare, sed *per sacra rogare*, hoc est uti eo, quod *sacrum*, & sanctum est, tanquàm medium ad impetrandum id, quod petimus ab illo, quem rogamus; ut quandò dicimus, *per viscera Iesu Christi rogo te, da mihi hoc*; undè *obsecrationes* significant enixissimas preces, quibus utimur, quandò aliquid maximè à nobis desideratum, ab aliquo petimus. Optimè etiam explicat *Sanctorus*, (68) quòd hoc loco *obsecrationes* significant preces efficacissimas, quæ solent Deo fieri; subornatores verò eas adhibent tali modo, *ut sint ferè species cultus, & Latriæ* respectu eorum, quos subornant. Infelicissimi enim ambitiosi etiam se inferioribus submittunt, ut ascendant. In istis renovatur, quod de *Othone*, Imperium affectante scripsit *Tacitus*, (69) *Otho protendens manus, adorare vulgũ, jacere oscula, omnia serviliter prò dominatione*. Non aliter isti nullam artem, quàmvis proprio statui indecentem, omittunt, ut Vocalium animos demulceant ad sibi suffragandum; & impensiori studio, & servilibus affatim obsequiis gratiam gestiunt aucupari præpotentis Capitis factionis, quem adulatione colunt, & tanquàm Numen venerantur, ut ad ambitas dignitates provehantur.

51 Non sufficit autem semel, aut bis sic *obsecrare* Vocalem, ut possit dici *obsecrationibus* subornatus, sed oportet, quòd hoc fiat *obsecrationibus importunis*. *Importunum* varias recipit significationes, aliquandò enim idem est ac *importunum*, sivè *intempestiuum*, ut *importunè*, hoc est *intempestivè repetere*, prout habet quoddam Digestum, (70) aliquandò autem significat *frequens continuatum*, sivè *infestans*, undè in quâdam *Novellâ* (71) dicuntur *quidam importuni*, hoc est, *valdè infestantes*, vt explicat *Albericus*, (73) & in quodam Capitulo dicitur, *exaudita importuna mulier* (73), nempè *Chananea*, quæ, quàmvis repulsam passa, *continuatis*, ac *repetitis* precibus exaudita fuit à Christo Domino: ac in quodam *Decretali* (74) dicitur *importunitas potentium ambitiosa*, nempè *continuata* precum instantia, quæ tendit ad noxam, ut explicat ibi *Glossa* (75) *obsecrationes* igitur *importunæ* dicuntur enixæ preces *frequentes*; *continuatæ*; *repetitæ*; seù *perseverantes*, quibus ambitiosi subornant Vocales ad sibi suffragandum. Cùm simus igitur in lege pœnali, ac gravissimâ, ejus dispositio accipienda est in stricto significato, & ideò concludendum, quòd ad incurrendas pœnas subornantium *obsecratonibus*, istæ debent esse fræquentes, repetitæ, sivè continuatæ &c.

52 Sequitur, *laudibus*, *aut vituperationibus falsis*. Putat *Sanctorus*, (76) *laudes*, ac *vituperationes* hasce de quibus loquitur Statutum, esse munus à linguâ, & proindè, tanquàm media Simoniaca, prohiberi; asserit insuper, (77) quòd, si *laudes* veræ sint, & prò digno adhibentur, simonia non sit talibus laudibus subornare; simonia autem sit, & *subornatio*, si veris etiam vituperationibus suffragium electiuum extorqueatur. Dicit insuper *laudes*, & *vituperationes*, hic expressas, esse illas, quæ dicuntur, adulando eum, qui subornatur; sivè illum terrendo, puta, quòd, si suffragium non conferet subornanti,

(64) *Stat.Gen.Ord.cap.7 §.6.n.1.*
(65) *Par.p.Tit.Pœnarum.num.7.*
(66) *l.1.C.Comminat.epist.progr.*
(67) *Calvin.lexic.V.Obsecrare.*
(68) *Sanctor. de Pœn.cap.15. Quæst.4. V. Respondeo. Obsecrationes. fol.126.*
(69) *Cornel.Tacit.Histor.lib.p.*
(70) *text.in l.17 §.Sicut ff.Commod.vel contr.*
[71) *Novell.de Hæred.& Falcid.in Proem §.1.*
(72) *Alberic.Dictio.V.Importuna valdè.*
(73) *cap.Importuna mulier.de Pœnit.dist.1.*
(74] *cap.final.de Rescr.in 6.*
(75) *Gloss.in cap.final.in V.Importunitas de Rescr.in 6.*
(76) *Sanctor.de Pœn.cap.15.qu.5.init.fol.134.*
(77) *Sanctor.loc.cit.& V.Respondeo tertio.fol.137.*

nanti, ille vituperationibus famam suam proscindet.

53 Sed, salvâ illius reverentiâ, istas conclusiones non puto admittendas; nàm ad hoc, quòd *laudes*, *& vituperationes* istæ essent munus à linguâ, & media simoniaca, deberent in pactum deduci; aliter simonia non sunt, ex communi sententiâ scribentium, qui volunt munus à linguâ tunc esse simoniacum, quandò exhibetur *cum obligatione, vel quasi obligatione, ut laudanti spirituale aliquid, velùt ex pacto implicito, vel explicito, directè, vel indirectè rependatur*. (78) Quomodò ergò simonia esse possunt *laudes*, à subornatore exhibitæ subornato, quæ secretò exhibentur (ut fert quidditas *subornationis*,) & nullum circà eas pactum intervenit, aut conventio? Posito, quòd subornator intenderet laudibus illis mercari à subornato suffragium, hæc simonia tantùm mentalis esset ex parte subornantis, quæ tamen non cadit (eò quòd esset actus purè mentalis, de quibus Ecclesia non judicat) sub pœnis Ecclesiasticis: Simonia quidèm realis esset, si conventio inter subornantem, ac subornatum iniretur, ut illa in publico, aut cum aliis subornatum laudibus extolleret, iste verò alteri suffragium conferret; ac similiter simonia esset, si promitteretur suffragium subornatori, qui se obligasset ad vituperandum alium, qui concurreret ad dignitatem, ad quam aspiraret subornatus.

54 Præterea, si *vituperationes*, de quibus loquitur Statutum, concernerent personam subornati, ut explicat *Sanctorus*, ac si à subornante comminarentur subornato, in Statuto esset superfluitas, nàm suprà disertè expresserat *comminationes*: superfluitas autem in lege, aut Statuto non admittenda est (79) Et quomodò potest intervenire simonia in vituperationibus, comminatis ad extorquendum suffragium?

55 Ulterius, si *Sanctorus* ipse, ut adnotavimus suprà *num.* 16., vult, & benè, quòd crimen *subornationis* committatur, quantumvis ipsa tendat ad bonum finem, eligendi nempè dignissimum inter dignos; quomodò non sibi contradicit nunc asserendo, quòd, *si laudes veræ sint, & prò digno adhibentur, nulla est simonia*, & consequenter, juxtà illum, *subornatio*? Et si nulla est subornatio in *laude verâ*, & quomodò *subornatio* erit in *vituperatione verâ*, cùm laus, ac vituperatio contraria sint, de quibus idem est judicium? (80)

56 Dico igitur, quòd *laudes*, quibus prohibetur hìc fieri *subornatio*, concernere possunt personam subornati, vel subornantis, vel ejus, contemplatione cujus *subornatio* fit. Nàm potest subornari aliquis adulatione, in quâ, laudibus, plerique falsis subornans vtitur ad aucupandam illius benevolentiam, sub spe consequendi ab eo suffragium: sed re verâ ista est *subornatio* remota, quià studium acquirendi gratiam, seù benevolentiam illius, est quid generale ad consequenda ab eo omnia, quæ bona sunt, & is dare potest; nec per laudes, illi tributas specificatur petitio suffragii, in quâ consistit *subornatio*.

57 Propria ergò *subornatio* fit, cùm laudes comitantur petitionem suffragii, & sunt tanquàm medium ad illud consequendum; tales ergò laudes concernunt aliquandò personam subornantis; sicut enim dicebat Absalom. (81) *Quis me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes, qui habent negotium; & justè judicem?* ità nonnulli ambientes dignitates, se ipsos deprædicant zelo plenos, charitate fervidos, providos, justos &c. & si provehantur ad Provincialatum, jactant se extirpaturos abusus; reformaturos Provinciam; necessaria provisuros &c. & hoc modo sollicitant corda Vocalium, ad illos promovendos: si autem *subornatio* sit ad favorem alterius, similes virtutes de illo exagerant, ac *laudibus* extollunt; & aperto marte, suffragium à Vocalibus ad illius favorem expostulant. *Vituperationes* verò sunt contrà concurrentem ad dignitatem; & istæ ut plurimùm sunt instrumenta, quibus apud Vocales utuntur ambientes ipsi, aut ipsorum emissarii, ad expungendos rivales ab animis Vocalium, quos tali pacto subornant.

58 Addit porrò Statutum *falsitatem* hujusmodi *laudibus*, ac *vituperationibus*, subdens, *falsis*; hoc autem additur ad denotandum tantùm id, quod regulariter est; non quòd *falsitas* laudum, aut vituperationum necessaria sit ad committendum contrà Statutum. Ratio est, quià *laudes* tales, aut adulatione, aut jactantiâ, aut perversâ affectione, respectivè fœdantur, & *laudes falsæ* sunt: *vituperationes pariter*, ut plurimùm ex invidiâ, & rivalitate prodeuntes *falsæ* existunt, juxtà paroemiam, *Figulus figulo* nempè *invidet*; & sicut invidia armavit manum *Cain* in vitam fratris; sic acuit linguam invidi contrà famam innocentis, ac virtuosi. Et dato, quòd *laudes*, & *vituperationes* veræ essent, nil minùs illis utens ad venanda suffragia, esset subornator, nàm illis læditur Vocalium libertas, quâ labefactatâ electio Canonica non subsistit, prout dictum est suprà *num.* 18.

59 Sequitur in Statuto, *aliquem inducere conantur, ut sibi, vel alteri suffragium in electionibus ferat*; His verbis, prò Nobis fertur decisio, contraria resolutioni communi cujusdam dubii, quod solet à scribentibus agitari, & est, àn subornatores in electionibus incurrant pœnas Pontificias, contrà eos latas, si electio sequuta non fuerit in personâ illius, prò quo facta fuit *subornatio*, & concludunt, quòd non, ex fundamento hujus regulæ Generalis, *Pœnam, quæ ipso jure delinquenti infligitur, non incurrit is, qui cogitavit, & aliquid egit, sed non perfectè, etiamsi per ipsum non steterit*; quam regulam ex jure (82) deductam, passìm amplectuntur Doctores. Sed apud Nos talis regula in hoc casu fallit, quandòquidem dicente Statuto, aliquem inducere conantur, manifestè apparet, mentem ipsius esse comprehendere subornantes, tàm non secutâ, quàm secutâ electione in personâ intentâ: & ratio esse potest ea, quam dedimus suprà *num.* 18. puta, quòd causa prohibitionis *subornationis* nõ est tantùm, nè sequatur mala electio: sed est, nè perturbetur Religiosa quies, nè lædatur eligentium libertas: nè fiant electiones per sordes: conturbatur autem Religio, ac læditur libertas per hujusmodi *subornationes*, etiam carentes sperato effectu: igitur etiam istæ sunt prohibitæ sub pœnis punientibus alias, quæ sortiuntur intentum.

60 Prosequitur textus, determinando, esse subornatores non tantùm supradictos, sed etiam *qui colligationes, aut inductiones fecerint*. Hìc autem cum *Sanctoro* (83) oportet advertere, quòd *colligationes*, & *inductiones*, quæ fiunt

(78) *Marchant. Tom. 3. Par p. Tit. 6. Quæst. 6. Tribun. Sacram.*
(79) *Barbos. Axiom. 216. num. 6.*
(80) *arg. l. 1. ff. de His, qui sunt sui, vel alie. l. final. ff. de leg. 3. l. In fundo ff. de Rei vindic.*
(81) *Reg. lib. 2. cap. 15. ℣. 4.*
(82) *cap. Perpetuò, iuncta Gloss. p. ubi Io. Andr. nu. 2. de elect. in 6. Navarr. lib. 5. consil. 20 num. 3. de sent. Excommun. Peyrin. de Subd. quæst. 2. cap. 2. §. 11. ℣. Dico primò. Bict. Prax. crim. Quæst. 127. num. 23.*
(83) *Sanct. loc. cit. qu. 10. ℣. Dixi independenter fol. 156.*

fiunt bono zelo, ut ad profectum Religionis perficiatur electio, non sunt prohibitæ, imò necessariæ; si enim multi, nempè major pars Capituli non uniatur ad eligendum unum, electio non sequetur. *Colligationes* vetitæ sunt illæ, quæ suasu unius, aut alterius, qui majori pollent auctoritate, fiunt à multis, qui cuneum (*squadrone* Italicè) componunt, & ab uno dirigitur, vel ad faciendas ad eorum libitum universas electiones Capitulares, vel ad obtinendas, (ut ajunt) proprias satisfactiones. Istę sunt *Colligationes, ac inductiones* prohibitæ, cujus damna latè, & optimè prosequitur, & persequitur loco citato *Sanctorus*, ad quem Lectorem remittimus.

61 Quarta dubitatio est; quid juris, si congregatis Vocalibus, & destinatâ die prò celebrando Capitulo, accusetur aliquis ex Vocalibus de *subornatione*? Posset nè Præses Capituli cognoscere de *subornatione*, & cum pęnâ statutariâ punire?

62 Respondeo cum *Sanctorò* affirmativè (84), poterit enim, ob temporis brevitatem, summariè procedere, examinando Testes, ac Reum; concedere sibi terminum competentem, respectu angustiæ temporis; ad se defendendum, ac ferre sententiam declaratoriam commissi criminis, ac ipsum à Capitulo excludere. Rationes hujus resolutionis videri possunt apud eumdem *Sanctorum*, qui copiosè de hoc scribit.

63 Sed quid dicendum, si Commissarius Visitator ipse, nocte precedente Capitulum, Vocales subornaret, & hoc notorium esset? Dico, quòd non deberet admitti in Capitulo, sed excludi tanquàm excommunicatus declaratus; deberentque Vocales per vota secreta sibi eligere de gremio ipsius Capituli Præsidem, qui actiones Capitulares dirigeret, & ad celebrationem Capituli devenire.

64 Rationes hujus resolutionis sunt; quòd, ex quo Commissarius notoriè subornator est, ipse est excommunicatus vitandus, notorietas enim facti supplet declarationem Judicis; non debet igitur ipse nullo modo admitti, nè per ejus admissionem electio vitiaretur. (85) Nequè deberet differri electio; nàm, si intrà diem, à Capitulo destinatam prò celebrandâ electione, ipsa non celebretur, devolvitur ad Generalem, (86) & ex culpâ alienâ non debent vapulare Vocales, dùm privati remanerent prò tunc jure eligendi. Nequit autem Capitulum celebrari, nisi aliquis sit Præses, qui actiones Capitulares dirigat, & electione factâ, Electum confirmet: nequit pariter Provincialis, qui, antè electionem, debet Officio renunciare, Presidem agere; tùm quià antè electionem ipse renuncians Officio, syndicari debet à Præside super suâ administratione; ergò oportet, quòd alius Præses sit institutus: tùm quià post renunciationem Officii factam, ipsi nullum majus jus remanet, quàm cuilibet alteri Vocali insit; igitur nequit illis jure præsidere. Habet autem Capitulum jus sibi tunc eligendi Præsidem; nàm, si habet jus sibi eligendi Prælatum, à fortiori debet habere jus eligendi Præsidem, (qui non est Prælatus, sed tali casu purus Officialis) aut saltem à pari, debet habere jus eligendi Præsidem, sinè quo non potest fieri electio Prælati; cui enim commissa est jurisdictio ad aliquod, concessa etiam sunt ea, sinè quibus nequit illud commodè expediri. (87)

65 Et talis electio Præsidis fieri deberet, & Capitulum celebrari in omni alio casu, in quo Comissarius aut non posset, aut iniustè nollet Capitulo interesse; nempè, si congregatis Vocalibus in Conventu capitulari, Commissarius moreretur; aut ex Censurâ notoriâ non posset in Capitulum admitti; aut, si ipse recederet à loco Capituli, aut nollet ingredi (quàmvis rogatus nomine omnium Vocalium) in Capitulum ad electionem. Et ratio est, quia ex quo Vocales omnes sunt congregati, Capitulum unitum est prò electione faciendâ; & cum determinata sit dies electionis, ut suppono; nequit non celebrari illâ die ut suprà dictum est; nec pariter prorogari ultrà dies consuetos Capitulum; aut illud dissolvi per Commissarium potest, ratione scandali, quod eveniret inter Sæculares, quibus innotescerent plagæ Religionis ex discordantia Vocalium à Comissario: & etiam, quià non potest juxtà Statuta (88) Commissarius inceptâ electionem suspendere; dicitur autem incepta electio, quando jàm omnes Vocales congregati in Conventu sunt, & inter se tractare cęperunt, nàm tractatus pręvius ad electionem pars electionis est, quæ proindè ex eo dicitur incæpta.

66 Sed quorsùm hæc scribimus? Profectò multa vidi, & plura audivi tùm Generalia, tùm Provincialia Capitula in omnibus fermè Religionibus, in quibus Vocalium *subornationes*; discordiæ; pacta; conventiones; pariter Commissariorum, seù Præsidentium electionibus artes indebitæ; occulta monopolia cum aliquibus Vocalibus, cum cęteris apertæ violentiæ exercitę sunt; nec tamen unquam vidi, aut audivi Vocalem ambientem, alios (à quibus palàm procuravit prò se suffragium) subornantem, de *subornatione* accusari, aut puniri; aut Commissarium, quàmvis pessimè, & dolosè in negotio electionis se gesserit, & Superioribus Generalibus denunciatus fuerit, unquàm castigatum, ad cæterorum exemplum. Quapropter de his scribere ampliùs superfluum est. Dicant *Canones*; clament *Decretales*; vetent *Extravagantes*; prohibeant *Decreta Summorum Pontificum*; ordinent *Statuta Religionum*, quidquid libuerit; ambiens dignitates omnia pessundat, & prò nihilo ducit Censuras, ut optata consequatur. Ex communi autem corruptelâ *Subornationes* palliantur nomine Tractatus; conventiones, & pacta simoniaca intitulantur *convenientia*, seù *satisfactiones*: munera, seù pecuniæ, quibus aut suffragium, aut Officium comparatur, *antidorali* pallio vestiuntur; sicque homines irridentur, aut se irrideri permittunt. Sed non irridebitur Deus. Prò nunc satis.

---

(84) *Sanctor. loc. cit. V. Respondeo si evidenter. fol. 158.*
(85) *text. in cap. Ad probandum. de Sent. & re judic. arg. cap. ult. de Procurat.*
(86) *text. in Clement. Exivi §. Cæterum. de Verb. sign.*
(87) *text. in l. 2. ff. de Jurisd. omn. Judic.*
(88) *Stat. Gen. Ord. cap. 8. §. 2. n. 2.*

§. IX.

Suasio mala Novitiis.

SUMMARIUM.

1 *Textus Tridentini de cogentibus fœminas ad Religionem.*
Dispositio Eugenii Quarti contrà impedientes alicujus ingressum in Ordinem S. Benedicti.
2 *Coactio ad Religionem prohibetur, persuasio permittitur.*
3 *Concessum est cuicunque persuadere Novitio, ut aliquid de bonis suis sibi relinquat.*
Novitius, intrà bimestre, antè professionem tantùm, potest disponere de bonis suis.
4 *Minores non possunt suadere suis Novitiis, ut aliquid sibi relinquant.*
5 *Statutum primum prò Minoribus de Observantiâ.*
6 *Statutum secundum.*
7 *Statutum tertium.*
8 *Dubium, an Excommunicatio, afficiens cogentes ad Religionem fœminas, tangat cogentes mares.*
Opinio negans.
Alia affirmans.
Lex, extendi debet ex ratione finali.
Lex si gratiâ usus frequentioris aliquid decernit, non excludit casum, minùs frequentem.
9 *Dictæ opiniones sunt æquè probabiles.*
10 *Varietas in Statutis in ordine ad censuram, latam in Tridentino.*
11 *Statuta supplentur ex Vallisoletanis, & Reformatis.*
12 *Notabilia octo deducta ex Tridentino circà cogentes fœminas ad Religionem.*
Metus levis non consideratur à lege.
Modus coactionis ad Religionem est mala tractatio puellæ.
Cooperantes quomodòlibet cogenti puellam ad Religionem, ligantur censurâ.
Coactio non dicitur facta, si eius effectus non est secutus.
Casus expressi in jure, in quibus fœmina cogi potest ad Religionem, Remissivè.
Quæ fecit votum Religionis, potest cogi ad illud explendum.
Opinio Sanchez explosa.
Volens antecedens, vult necessariò consequens.
Omnes influentes in coactionem fœminæ ad Religionem, sunt excommunicati.
13 *Statutum Minorum extenditur ultrà dispositionem Concilij.*
14 *Quomodo suffragantium in professione Novitij, libertas potest impediri.*
15 *Novitium impediens, ne possit sæcularizari, ità delinquit, sicut nè possit profiteri.*
Novitio negans suffragium sine causâ, peccat mortaliter.
16 *Superior Regularis sinè legitimâ causâ non potest à suâ Religione repellere ingredi volentem.*
Superior Regularis non est dominus, sed dispensator bonorum Religionis.
17 *Deductio conclusionis.*
18 Inducere *quid importet i*
Differentia inter monitionem, inductionem, ac compulsionem.
19 *Statutum circà libertatem Novitiorum superat dispositionem Tridentini.*
20 *Minores non possunt recipere de bonis Novitiorum.*
Nec inducere eos ad aliquid sibi relinquendum.
Ut censura Tridentini incurratur à recipiente de bonis Novitij, requiritur quantitas notabilis.
21 *Statutum excludit etiam quantitatem minimam.*
22 *Suasio quid importet.*
23 *Hæc ut sit punibilis, requirit effectum secutum.*
Consilium ad malum ordinariâ pœnâ non punitur, nisi effectu secuto.
24 *Minima quantitas, quæ dicatur, variæ sententiæ.*
25 *Minima quantitas est, quæ non infert peccatum mortale.*
26 *Ratio decisionis.*

1 SUasionis malæ, Novitijs factæ, crimen peculiare est *Minorum de Observantiâ*, quibus per eorum Statuta ex prohibitione, delictum nascitur. Respectu quidèm suadendi, seù dissuadendi aliquem ingressum Religionis, seù professionis emissionem, habemus ex *Tridentino* (1) excommunicationem, ipso facto, incurrendam contrà *omnes, & singulares personas, cujuscunquè qualitatis, vel conditionis fuerint, tàm Clericos, quàm Laicos, Sæculares, vel Regulares, atque etiam quâlibet dignitate fulgentes, si quomodòcunquè coegerint aliquam Virginem, vel Viduam, aut aliam quamcunque mulierem invitam, præterquàm in casibus, a jure expressis, ad ingrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscunque Religionis, vel admittendam professionem; & in hoc complices, fautores, præsentes, ac consentientes*. Et par censura ibidèm est, qui fœminis, ut præfertur, quoquomodò sinè justâ causâ impedierit, velum sumere, aut professioné emittere. Habemus pariter excommunicationem, *Papæ* reservatam, latam ab *Eugenio IV.* (2) contrà impedientes verberibus, minis, violentiis, iniuriis, molestiis aliquem, qui ad *Religionem S. Benedicti* transire voluerit; de quo, ut potè privilegio, ad favorem Religionis concesso, communicantes cum *Monachis Benedictinis* participant, pròut participamus *Nos Minores*, ut notat *Sanctorus*.

2 Tamen supradictæ dispositiones comprehendunt tantùm *cogentes*, ut dicunt Doctores (4); Undè prohibitum non censetur puellæ persuadere ingressum Religionis, aut emissionem professionis (5), & idem dicendum est de prohibentibus ingredi *Religionem S. Benedicti*; Conciliũ enim apertè loquitur de cogentibus; & *Bulla Eugenij* disponit de impedientibus *per verbera, minas* &c. quæ sunt media coactiva.

3 Pariter quibusvis aliis tùm sæcularibus, Clericis, ac Lai-

(1) *Concil. Trident. Sess. 25. de Regul. cap. 18.*
(2) *Eugen. IV. Calen. Mart. 1434. apud Roderic. Bullar. fol. 83. n. 14.*
(3) *Sanctor. Comment. cap. 2. Stat. 35. fol. m. 146.*
(4) *Armendar. Addit. ad Recopil. leg. Navar. lib. 1. Tit. 18. leg. 7. de Relig. n. 62. Azor. Par. 1. lib. 13. cap. 9. q. 2. ℣. Quæres. Barbos. de Pot. Epi. Alleg. 104. n. 3.*
(5) *Barbos. in Trident. Sess. 25. de Regul. cap. 18. n. 5. in fin. & ibi Tamburin.*

ac Laicis, tùm Regularibus licitum est Novitiis suadere, ut aliquid de suâ ipsorum hæreditate favore suadentium disponant; ac ipsis Novitiis vetita tantùm est (6), nisi intrà bimestre antè professionem suorum bonorum dispositio; nec Monasteria, in quibus profitentur, possunt possessionem adipisci eorum, quæ sibi à Novitiis relinquuntur, nisi eorumdem secutâ professione.

4 Sed *Fratribus Minoribus de Observantiâ* prohibetur, non tantùm coactio alicuius ad susceptionem habitus, sivè ad impediendam professionem; sed etiam simplex *suasio*: pariterque iisdem vetita est *suasio*, *Novitiis facta*, ut de suis bonis aliquid sivè particulari Religioso, sivè Conventui relinquant. Undè *suasio* talis *mala* est, & evadit delictum, quod sequentibus Statutis, ac pœnis vindicatur.

5 *Primò. Superiores, & Subditi Novitium ullum quovis prætextu impedire non præsumant, quominùs ad Religionem, quam maluerit, transeat, vel etiam ad sæculum revertatur. Neque prætereà quempiam quovis modo ut profiteri velit, inducant; ut liberè, & non coactè professio emittatur. Qui contrafacerit, Superior officio privetur; & alii quicunque suffragiorum jure careant, Superiorum arbitratu.* (7)

6 *Secundò. Qui verò quoquomodo Novitii voluntatem impedierit, quominùs professionē emittat, anathema sit, ut ex Sacrâ Tridentinâ Synodo cautum est: & eisdem censuris subiaceat, nec non Officiorum privationi, & à jure suffragiorum per septennium destitutioni, qui sinè justâ causâ eos impedierit, qui Novitiorum receptioni, vel professioni suffragari volunt* (8)

7 *Tertiò. A' Novitiis aliquid, vel minimum recipientes, vel eis ad sibi, vel Conventui aliquid relinquendum suadentes, præter pœnas, in Sac. Tridentino Concilio decretas; Superiores privari debent Officio; alii, ut proprietarii publicari.* (9)

8 Circà quæ Statuta noto primò, quòd controversia inter Doctores est, àn Excommunicatio, lata à *Tridentino* contrà cogentes fœminas ad habitum, aut professionem Religiosam, aùt impedientes easdem, quominùs velum sacrum assumant, seù Regulam profiteantur, de quâ dictum est suprà *num.* 1., extendatur ad eos, qui parem coactionem in viros exercent. *Sanchez* (10) post *Suarez*, & *Bannes*, sustinet, quòd non; & hæc opinio sequaces habet plerosque, scribentes de hâc materiâ. Affirmativam contrariam sententiam sustinet *Palacios* (11), relatus ab eodem *Sanchez*; & ratio huius opinionis est, quià ratio finalis legis Conciliaris est consulere libertati ingredientium, seù profitentium Religionem; quæ libertas requiritur tàm in viris, quàm in mulieribus. Lex autem, seù Decretum ex ratione finali, quæ eius anima est, extendi debet, ut latè probat *Tiraquellus*. (12) Et quàmvis Concilium loquatur de solis fœminis, tanquàm de eo, quod frequentiùs accidit, non tamen excludere intendit ab hâc dispositione masculos; quià lex, si gratiâ frequentioris usus aliquid decernit, non excludit casum minùs frequentem, ut *Sanchez* ipse alibi (13) demonstrat.

9 Quidquid verò sit de his opinionibus, quæ sunt æquè probabiles, cùm earum fundamenta possint æquè sustineri, & solui; dispositio nostrorum Statutorum lata est juxtà opinionem secundæ sententiæ. Volunt enim, quòd eodem anathemate, lato à *Tridentino* contrà cogentes fœminas, ut præfertur, percutiantur, qui similem coactionem circà Novitios exercebunt.

10 Videtur autem ista conclusio non rectè deduci à citatis Statutis; nàm incursio censuræ *Tridentini* ponitur in Statuto secundo tantùm, quod dedimus suprà *num.* 6., in quo sub tali anathemate prohibetur, Novitios impedire, quominùs profiteantur Religionem; in Statuto verò primo, dato suprà *num.* 5. in quo prohibetur, nè Novitiis impediantur, quominùs reverti possint ad sæculum, talis censura non adest, sed pœna privationis Officii, ac suffragiorum respectivè. Undè sequitur, quòd excommunicatio, lata contrà impedientem professionem Religiosam, non debeat extendi ad impedientem sæcularizationem Novitiis; attento maximè, quòd Statuta ipsa efferuntur sub numeris distinctis; undè dispositio pœnalis, quæ ponitur in uno numero, non debet extendi ultrà illum.

11 Tamen ratio ista nihil relevat, ut potè fundata in errore *Compilatoris Statutorum Ordinis* compilationis *Sambucanæ*. Citata porrò Statuta desumpta sunt ex *Vallisoletanis*, quæ citantur ad marginem, & dùm *Vallisoletana* ipsa sub uno contextu eandem dispositionem comprehendunt, nescio quo spiritu ductus Compilator eam divisit, & de uno duo Statuta fecit. Eccè Textus *Vallisoletanorum* (14). *Et quià etiam anathema ex Sacrâ Tridentinâ Synodo adversùs eos, qui mulieres ad Religionis ingressum coegerint, aut ab eodem, sinè justâ causâ, quoquomodò impedierint illatum, & ii, qui viros quoscunque aut coegerint, aut impedierint, ut suprà, meritò timere possunt; idcircò illud vel in primis cavendum est, & Superioribus quibusvis, & Novitiorum Magistris, & aliis Fratribus omninò omnibus, nè quoquomodo suffragantes impediant, vel importunè moveant, quominùs liberè de Novitiorum receptione suffragia ferant. Neque item Novitiorum quemquam, aut quovis modo inducant, aut sinè justâ causâ impediant, quominùs liberè professionem emittat. Contrafacientibus pœna sit illud ipsum anathema: ac prætereà & Superiores Officio priventur, & alii quicunque omni suffragiorum jure septenniò careant.* Et hoc idem confirmatur à Statutis *Reformatis*, quæ sunt desumpta ab iisdem *Vallisoletanis*, quæ citantur ad marginem illorum, quæ (15) sic habent. *Non ardisca nissuno con preghiere, e promesse indurre Novitii à professare, ò impedirli con subornationi, ò modi illeciti, che non professino; come sarebbe mutarli dà un luogo ad un' altro, violentare li voti &c. Li Superiori, che contraverranno, siano, ipso facto, privi dell' Offitii; & i Sudditi di voto per sei anni; & anco più gravemente puniti, e gl'uni, e gl'altri scommunicati, conforme il Sacro Concilio di Trento determina delle Donne.*

12 Noto secundò, quòd ex quo Statutum *Vallisoletanum*, proximè datum, innititur dispositioni *Tridentini*, examinanda priùs venit talis dispositio, quæ tangit non solummodò *Fratres Minores*, sed etiam quoscunque, loquendo tamen de fœminis. Dico igitur, quòd ex Textu *Tridentini* octo notabilia ex

(6) *Trident. Sess. 25 de Regul. cap. 16.*
(7) *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 3. num. 12.*
(8) *Stat. Gen. Ord. loc. cit. nu. 13.*
(9) *Text. Tit. Applicatio §. 25.*
(10) *Sanch. in Decal. lib. 4. cap. 4. num. 3. Suar. Tom. 5. in 3. Par. Disp. 23. Sect. 5. num. 8. Bann. 2. 2. Quæst. 61. art. 2. Dub. 3. ad fin.*
(11) *Palacios in 4. Dist. 38. Disp. 1. fol. 847. ℣. Rursus anathemat.*
(12) *Tiraquel. Tract. Cessante causa init. à nu. 138.*
(13) *Sanch. de Matrimon. lib. 3. Disp. 20. nu. 3.*
(14) *Statut. Vallisolet. cap. 2. Tit. de Novit. ad profes. admitt. Et quià etiam.*
(15) *Stat. Gen. Reform. cap. 2. nu. 22.*

duodecim eruuntur, quæ *Bordonus* (19) diligenter expendit. Primum est, quòd tali sanctione comprehenduntur personæ omnes, tàm mares, quàm fœminæ, Laici, ac Ecclesiastici, consanguinei, ac extranei, & pollentes quâvis dignitate Laicâ, seù Ecclesiasticâ, exceptis *Regibus*, ac *Imperatore*,(20) ac *S.R.E. Cardinalibus*, tanquàm speciali notâ dignis, ut loco citato probat *Bordonus* (21) Secundò; quòd requiritur coactio gravis, ac metus, cadens in virum constantem, cùm de metu levi leges non disponant (22), inter modos coactionis autem recensetur mala tractatio puellæ in victu, ac vestitu, ut talem vitam pertæsa, Religionem ingrediatur. (23) Tertiò, quod coactivæ actiones concernunt ingressum in Monasterium; sivè susceptionem habitus; sivè emissionem professionis; & ligantur censurâ eâdem dantes auxilium, vel favorem, vel consilium ad talem coactionem; & interponentes præsentiam, vel consensum, aut auctoritatem respectu actuum, ad quos dirigitur talis coactio. (24) Quartò, quòd talis coactionis effectus sequatur, aliter non dicitur facta coactio, nec est locus pœnæ (25) Quintò; quod omnes feminæ tali sanctione comprehenduntur, sivè sint virgines, sivè viduæ, cùm in Textu ponatur dictio *quamcunque*, quæ importat personas cujuscunque status, ac conditionis. (26) Sextò, quòd plures sunt casus expressi in jure (27), juxtà quos potest cogi femina ad ingrediendum Monasterium, ultrà alios, quos ibi recenset *Bordonus*. (28) Septimò, quòd, si aliqua mulier votum fecit Religionis, potest cogi ad illud reddendum, & assumere habitum Religionis, quem vovit, ut observat *Sanchez* (29), qui & addit quòd, qui cogeret ad votum ingrediendi Religionem, non incurreret censuram Concilii, quià loquitur de cogentibus ad ingressum, sed non ad emittendum votum Religionis. Sed talis opinio falsa est, quià Concilium excommunicat cogentes *quomodòcumque*, & hæc est dictio comprehendens omnem modum, (30) sic tàm indirectum, quàm directum; cogens autem ad votum Religionis *indirectè*, imò ex necessariâ consequentiâ cogit ad Religionem, quià vovens Religionem, ad illam tenetur; & qui cogit ad antecedens, cogit ad consequens necessariò ad illud, sicut, qui vult antecedens, vult necessarium consequens ad illud (31). Octavò, quòd in eandem censuram incidunt interponentes præsentiam, consensum, seù auctoritatem ad illum actum, ad quem fœmina cogitur, dùm tamen tales interponentes sciant coactionem, ad quam influunt *præsentiâ*, (ut Notarius, & Testes vocati ad stipulationem instrumenti ingressus, seù professionis) *consensu* (ut Episcopus, vel ejus Vicarius, exploratores voluntatis fœminæ) *seù auctoritate*, ut prædicti, seù Superior Regularis, sivè Abbatissa, & omnes Moniales, qui suis votis concurrunt ad auctorizandum ingressum, seù professionem coactæ. (32)

13 Noto tertiò, quòd dispositio Statuti ampliat censuram Concilii ad omnes, qui *quoquomodò impediant, vel importunè moveant suffragantes, quominùs liberè de Novitiorum receptione suffragia ferant*. Iste autem Textus comprehendit tùm recipientes ad habitum, pròut sunt Diffinitores; tùm recipientes ad professionem, pròut sunt omnes Fratres, qui degunt de familiâ in Conventu Novitiatus, ad quos spectat suffragiis suis approbare, seù reprobare Novitios, ad professionem admittendos: & ratio est, quià Statutum loquitur indefinitè, dicendo *de Novitiorum receptione*, quæ quadrat tùm in receptione ad habitum, quæ fit per Diffinitores; tùm in receptione ad professionem, quæ non fit, nisi per suffragia totius Capituli conventualis.

14 Noto quartò, quòd multipliciter possunt suffragantes impediri, quominùs liberè suffragium ferant, puta, promissionibus, muneribus, pecuniâ, minis &c. & modi isti spectant tùm ad Superiores, tùm ad subditos, pariter mittendo eos extrà Conventum die, quâ recipi debent suffragia prò Novitiis; sivè captando suffragantium absentiam occasionalem ad illa recipienda; sivè *importunè movendo suffragantes*, hoc est amovendo à familiâ illius Conventus, & in alio collocando eos, quos norunt daturos, vel non daturos suffragium; & hæc tangunt Superiores tantùm. Quovis autem modo hoc fiat, committitur in Statutum.

15 Noto quintò, quòd Fratres eodem modo delinquunt, impediendo Novitios, nè liberè possint ad sæculum reverti, sivè ad aliam Religionem transire, sicut impediendo, nè possint professionem emittere; ratio est, quià utrobique læditur Novitii libertas, quæ si vinculetur in professione, professio redditur nulla, & si impediatur ad professionem, (suppono autem nullam legitimam causam existere, legitimè impediendi) injustitia est; siquidèm negando suffragium Novitio absque legitimâ causâ, committitur peccatum mortale, ut dicunt Doctores (33).

16 Noto sextò, quòd controversia inter Doctores est, àn Superior Regularis, nullâ extante causâ legitimâ, sed ex mero beneplacito possit repellere eos, qui volunt suam Religionem ingredi; & *Bordonus* (34) affirmat, tùm quià nulla lex imponit obligationem recipiendi; tùm quià, juxtà *Navarrum* (35), nullum est peccatum impedire bonum alicujus, qui ad illud nullum jus habet; Sed talis opinio falso nititur fundamento; quià arbitrium Superioris in acceptando ad Religionem, sivè ab eâ repellendo secularem, est arbitrium boni viri, qui non puro beneplacito, sed ratione regulari debet, ut aliàs ostendi; (36) undè, si nulla intervenit juxta ratio repulsionis, debet admittere; ad hoc enim obligatur lege justitiæ, non quidèm commutativæ, sed distributivæ; si quidèm Religiones ad hoc institutæ sunt, & ab Ecclesiâ approbatæ, ut sint asyla fugientibus à sæculo, & portus salutis jactari nolentibus à tempestatibus Mundi, & ad talia asyla, & portus quilibet Christianus habet jus, nisi aliquâ lege, aut motivo rationabili impediatur: Superior autem Regularis est tanquàm dispensator, sivè œconomus (pròut benè

Passe-

(19) *Bordon. Variar. Resol.54. Quæst.46. nu.144. & seqq.*
(20) *Sanch. Moral. lib.4. cap.4. nu.*
(21) *Bordon. loc. cit. ℣. Primo excommunicantur. in fin.*
(22) *Ledesm. de Stat. Relig. in commun. cap.5. Conclus.8.*
(23) *Peyrin. de Subd. quæst.1. cap.29. ℣. Noto secundo.*
(24) *Navar. Cons.6. de Regular. Dian. Par.1. Tract.15. Resol.56.*
(25) *Barbos. in Trident sess.25. de Regular. cap.18. n.8. & de Pot. Epi. Alleg.104. n.7.*
(26) *Gloss. in Clem.1. in V. Quibuscunquè. de Judic.*
(27) *cap. p.20. qu.2. cap. licet. de Vot. & vot. redempt. cap. Quidam cap. Placet. de Consang.*
(28) *Bord. Variar. Resol.54. nu.145. ℣. Sexto plures.*
(29) *Sanch. Moralium, lib.4 cap.4. nu.*
(30) *Barbos. Dict.329. n.1. & 2.*
(31) *Barbos. Axiom.30. num.3. & ibi Alex. Cons.157. num.14. lib.2.*
(32) *Sanch. Moral. lib.4. cap.4. n.18.*

(33) *Vecch. Portel. à S. Faust. Mirand. Suar. apud Dian. Par 2. Tr 2. Resol.19. Bordon. de Profes. regul. cap.3. q.22. & Variar. Resol.54. n.135.*
(34) *Bordon. Variar. Resol.54. quæst.44. n.138.*
(35) *Navar. Manual. cap 27. n.97.*
(36) *Allegat. Canon.20. n.19.*

Passerinus (37) considerat) qui debet bona Ordinis, cui præest (nempè locum, & consortium in Religiosâ familiâ) distribuere absquè acceptione personarum, eos nempè recipiendo, quibus nulla obstat ratio : & sicut Rector Ecclesiæ nequit repellere), quin ad eam confugiat), aliquem, qui velit in eâ salvari, quilibet enim habet jus refugii ad Ecclesiam; sic nec Superior nequit repellere à Religione sæcularem, qui vult in eâ salvare animam suam.

17 Deducitur igitur ex hâc conclusione, quòd Superiores, qui asquè legitimâ causâ recipere nolunt aliquos ad habitum ex hoc solo motivo, quòd nolunt factionem adversam augeri numero nationalium, aut dependentium; pariterque tùm Superiores, tùm Subditos de familiâ Novitiatus, qui denegant ex eodem motivo vota Novitiis, profiteri volentibus; pariter omnes, qui subornant vocales hujusmodi, ut suffragentur prò, vel contrà recipi ad Ordinem, aut profiteri volentem, omnes inquam istos incurrere hujusmodi anathema.

18 Noto septimò, quòd dispositio Statuti prædicti extenditur ultrà *Tridentinum* ad hoc, quòd in *Tridentino* inhibetur *coactio* ad habitum, & professionem, in Statuto autem prohibetur *inductio*, *quovis modo* facta. Porrò *inducere*, in jure varias recipit interpretationes, inter quas, ea, quæ facit ad casum nostrum, est, quòd significat *illicere*, sivè *impellere*, ut observat *Calvinus* (38), qui citat *l. 64. ff. de Iur. dot.* quam tamen reperire non potui; & hoc astruitur argumento Textus cujusdam Decretalis, (39) in quâ Papa *Papiensi Electo* iniungit, ut prò quâdam Causâ matrimoniali Testes *moneat*, & *inducat* ad examen; & si noluerint, ad idem Ecclesiasticâ districtione compellat; ubi notat *Abbas*, quòd sic *inducere* non sit præcisè compellere, sed aliquid minus; undè probat *Felinus*, (40) quòd delegatus ad *monendum*, ac *inducendum*, non potest compellere, quià *compulsio* addit suprà *inductionem*. Possumus ergò dicere, quòd *monitio* sit quid spectans ad intellectum, ità ut, qui *monet* aliquem ad quid præstandum, ostendat rationibus id esse ab eo præstandum, ut per rationes convicto intellectu moveatur voluntas ad illud præstandum. *Inductio* augeat suprà monitionem preces, promissiones, prẹmia, minas leves, quibus voluntas expugnatur ad faciẽdum id, quod inducens ab eo vult. *Compulsio* verò sit, quandò minis, cadentibus in virum constantem, tormentis, pẹnis, aut apertâ vi aliquis cogitur ad præstandum aliquid contrà voluntatem. Et concludendo, in *monitione* conservatur integraliter libertas; in *inductione* minuitur aliqualiter de plenè voluntario; tamen, prout optimè habet *Marchantius*, (41) voluntarium absorbet involuntarium; & opus, quod ex tali *inductione* fit, est quidèm voluntarium, mixtum tamen cum involuntario: in *compulsione* verò, sivè coactione pereat libertas voluntatis.

19 Ex istâ declaratione apparet mens Statuti, quæ conformatur cum mente *Tridentini*, & tota est ad propugnandam libertatem Ordinem ingredientium, ac profitentiũ. *Tridentinum* circà fœminas vetuit solam *coactionem* ad habitum, ac professionem; non tamen prohibuit *inductionem* per metum levem; promissionem; denegationem beneficii; preces; ac etiam dolum, ut latè probat *Sanchez*. (42) Sed Statutum, intendens plenam, ac integram Novitiorum libertatem, interdicit etiam *inductionem*; ità ut nec precibus, nec promissis, nec muneribus induci non possunt Novitii ad habitum, seù professionem, nisi sub pẹnis, in eo contentis. Non tollitur tamen *monitio*, quæ licita est; ità ut volente Novitio reverti ad sæculum, potest quivis ipsi ostendere periculum suæ salutis, cui se exponit revertendo: tentationem Diaboli, cui, relinquendo Religionem, indulget: dedecus, quod sibi obveniet inter sæculares, apud quos dicetur *excucullatus*: displicentiam coniunctorum ex suâ inconstantiâ &c. Non tamen precibus, aut promissis illum flectere, quià hæc esset non *monitio*, sed *inductio* vetita.

20 Quantùm ad tertium Statutum, datum suprà *nu. 7.* Notò primò, ipsum esse fundatum in Regulâ, quæ habet (43). *Caveant Fratres, & eorum Ministri, nè soliciti sint de bonis suis tẽporalibus; ut liberè faciant de bonis suis, quidquid Dominus inspiraverit eis*; hoc autem esse præcepto eminenti æquipollens, addnotat *Gundisalvus* (44), & obligare ad mortale, patet ex declaratione *Clementis V.* (45) Duas autem partes habet Statutum; una est, nè Fratres à Novitiis recipiant, vel quid minimum; alia est, nè suadeant eisdem; ad aliquid relinquendum sibi, vel Conventui. Quò ad primam partem, aliquid est fundatum in Regulâ, aliquid est fundatum in *Tridentino*, & aliquid est ex merâ dispositione Statuti. Ex Regulâ quidèm vetatur aliquid accipere à Novitiis in denariis, aut pecuniâ, ut observat *Sanctorus* (46), siquidèm ex eâ non impediuntur Fratres prò suis veris necessitatibus, ut ait *Clementina* (47), aliquid accipere à Novitiis, tanquàm cæteri pauperes, juxtà modum, sibi à Regulâ concessum, qui est, nè *denarios, vel pecuniam recipiant*. Ex *Concilio Tridentino* (48), autẽ prohibetur sub anathemate, nè de bonis Novitii aliquid ab ipso, sivè ab ejus parentibus traditum antè professionem recipiatur; quantitas autem ejus, quod vetatur recipi, ut benè observat *Sanctorus* (49), debet esse notabilis, nè scilicet ex ipsius largitione Novitius depauperatus lædatur in libertate revertendi ad statum primarium suum; & cogatur profiteri.

21 Sed Statutum progreditur ultrà dispositionem Regulæ, & Concilii, vetando scilicèt, *nè aliquid* non solùm in pecuniâ numeratâ, sed etiam, quovis alio modo; non solùm in quantitate, lædente libertatem Novitii, ut dictum est; sed nè *vel minimum* recipiatur. & talis dispositio saluberima est ad tuendam libertatem Fratrum, in suffragando ad receptionem ad professionem. Si enim etiam munusculis obligentur Fratres aut à Novitio, aut ab ejus coniunctis, non sunt in libertate, ità absolutâ ipsi denegandi suffragium, si Religioni parùm idoneus est, sicut si non fuissent muneribus ligati.

22 Alia pars Statuti ut icebamus, vetans *suasionem*, ut aliquid Fratri particulari, aut Conventui relinquatur, cohæret quidèm adamussim Regulæ, superat verò dispositionem *Tridentini*; quià ab hoc, vetatur quidèm *receptio*, sed non prohibetur *suasio*. Porrò *succedere*, ut benè

(37) *Passerin. de Stat. hom. Tom. 3. Quæst. 189. Insp. 5. nu. 137.*
(38) *Calvin. lexic. V. Inducere etiam.*
(39) *text. in cap. 1. ubi Abb. n. 1. de Test. cogen.*
(40) *Felin. in cap. 2. Col. 3. n. 8. de Sponsal.*
(41) *Marchan. Trib. Sacram. Tom. 3. Par. 2. Tract. 1. Tit 3. quæst. 4. Dub. 1. n. 3.*
(42) *Sanch. Moral. lib. 4. cap. 4. n. 4. 6. 7. 8. & 9.*
(43) *Reg. Minor. cap. 2.*
(44) *Gundisal. Tract. de Content. in Regul. cap. 4. init. & cap. 6.*
(45) *text. in Clement. Exivi. §. Item quia. de Verb. sign.*
(46) *Sanctor. Comment. cap. 2. Statut. 23. fol. m. 127.*
(47) *Clement. Exivi. §. Cæterum. il 1. de Verb. sign.*
(48) *Trident. Sess. 25. de Regular. cap. 16.*
(49) *Sanctor. Comment. cap. 2. Stat. 22. §. Tertia quæstio. fol. m. 125.*

ut benè argumento juris (50) observat *Calvinus*, est suavibus verbis aliquem inducere ad aliquid præstandum, vel non; & hoc intelligitur cum effectu, ita ut *persuasus* ille dicatur, qui facit id, ad quod persuadens cum inducere intendit.

23 Sequitur hinc, quòd hoc delictum, ad hoc, quòd punibile sit, oportet, quòd sortiatur effectum suum, puta, quòd Novitius, qui fortè ad hoc dispositus non erat, motus *suasionibus* alicujus, aliquid relinquat aut Conventui, aut Fratri particulari. Sicut enim consilium ad malum, ut potè homicidium, furtum &c. non debet ordinariâ pœnâ puniri; nisi effectu consilii secuto, (51) ità neque *suasio*, quia *consilium*, & *suasio* idem sonant. (52)

24 Noto secundò, quòd, quàmvis Statutum comprehendat omnem quantitatem rei, recipi vetitæ à Novitio, dicendo, *vel quid minimum recipientes*, tamen talis minima quantitas non est accipienda absolutè, sed comparativè. *Miranda* (53) quidèm, de quantitate valoris rei, prohibitæ recipi à Novitio, loquens, vult eam esse determinandam judicio prudentis viri, attentâ Novitii donantis conditione; & *Sanctorus* (54), inquirens, quæ quantitas sufficiat, ut per ejus receptionem pœnâ subeatur, dicit quòd debeat esse pars notabilis bonorum Novitii.

25 Sed isti loquuntur, attentâ dispositione *Tridentini*; & *Sanctorus*, commentans Statutum hoc, non advertit particulam *vel quid minimum*, positam tùm in hoc *Textu*, quem commentamur, tùm in Statutis *Vallisoletanis*. (55) Dicendum igitur, quòd *quid minimum* intelligendum est comparativè ad quantitatem, quæ sufficit ad peccatum mortale; ità ut prohibeatur recipi illud, etiam *minimum*, quod tamen tale sit in serie quantitatis, sufficientis ad peccatum mortale. Ratio est, quià tùm excommunicatio, tùm pœna proprietariorum, sancita contrà transgressores, supponit peccatum mortale, aliter inepta esset earundem applicatio, & Statutum esset irrationabile, & proindè insubsistens; ut igitur cohæreat, intelligendus est *Textus* de quantitate *minimâ*, sufficiente ad peccatum mortale, & non simpliciter tale, & prò foro animæ, sed in quantùm est punibile in foro externo.

26 Ratio istorum est, quià, ut diximus *Tit.2.§. Furtum*, non eadem quantitas, quæ constituit peccatum mortale, sufficit, ut quis in foro fori puniatur aut de furto, aut de proprietate; sed major; & determinavimus, quòd prò furto requiratur ad minùs valor duorum aureorum; & hæc est minima quantitas, citrà quam furtum judicialiter punibile non est. Cùm igitur pœna Statutaria sit prò foro externo, dicendum est, quòd, ut sit illi locus, debet res, à Novitio accepta, esse ad minùs valoris duorum aureorum; & talis valor dici potest *quid minimum*, nempè eorum, quæ constituunt materiam, aptam delicto punibili in foro externo.

(50) *arg. l.1.§. Persuadere. ff. de Serv. corrupt. Calvin. Lexic. V. Suadere.*
(51) *Dec. in Reg. Consilii. Col.2. V. Tertia regula. Boss. Tit. de Mand. ad hom. n.60.*
(52) *arg. l. In furti. §. Consilium. ff. de Furt. Alex. Cons.128. Col.1. Vol.4. & ibi Bart. & Angel. Boss. loc. cit. nu.61.*
(53) *Mirand. Manual. Prael. Tom.2. Quæst.23. art.2.*
(54) *Sanctor. Comment. Stat.22. cap.2. V. Tertia quæstio. fol. m. 125.*
(55) *Stat. Vallisolet. cap.2. init. V. Nemini autem.*

Probatio.

SUMMARIUM.

27 *Mala suasio Novitiis facta, quomodò probetur. Probatur per Testes singulares. De Testibus singularibus, remissivè.*
28 *Circà receptionem de bonis Novitii, & ejus probationem, remissivè.*

27 QUò ad crimen *malæ suasionis*, *factæ* aut *Novitio*, aut aliis tùm in ordine ad receptionem ad habitum, tùm circà professionem emittendam, probationes regulandæ sunt eo modo, quo diximus de *subornatione*, & *conspiratione*; siquidèm ut plurimùm his duobus mediis utuntur hujusmodi Rei. Quià verò clanculùm fieri solent tales subornationes, ad eam probandam sufficere debent Testes singulares, maximè, si *subornatio* fiat de uno, & eodem Novitio; & ratio est, quià delictum hoc iterabile est, & talia delicta probari posse per Testes singulares, non semel probavimus: & fortiùs urgent rationes, si *subornatio* sit respectu ejusdem Novitii; nàm sicut plures Testes, deponentes super diversis circumstantiis, tendentibus ad idem delictum, quàmvis singulares coniunguntur, & probant, ut aliàs (56) dictum est, ad torturam: & Testes singulares, si successivè eundem actum vident, non dicuntur singulares, sed plenè probant, ut habet *Textus* (57), ità in casu, Testes non sunt dicendi singulares, si de eodem Novitio audierunt subornationem factam cum diversis successivè; & in hâc probatione Testes possunt esse illi, quibus facta est *subornatio*, maximè, si *subornationi* minimè consenserunt; tali enim casu, ipsi socii criminis non sunt, ut proindè eorum testimonium non probet; undè integri sunt censendi.

28 Quantùm verò ad receptionem de rebus Novitii, sivè ad malam ejusdem suasionem, ad relinquendum aliquid sibi, aut alteri privato, aut Conventui, nihil peculiare occurrit circà talium probationem.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

29 *De pœnis impedientium libertatem Novitiis, remissivè.*
30 *Excommunicatio Tridentini contrà recipientes de bonis Novitii, est sententiæ ferendæ.*
31 *Statutum Minorum contrà recipientes ad habitum Novitios sinè debitâ inquisitione.*
32 *Textus videtur pœnas cominatas esse sententiæ ferendæ.*
33 *Pœnæ contrà Superiores, malè recipientes Novitios ad habitum, sunt latæ sententiæ. Clemens VIII. in quibus moderaverit Bullam Sixti V. circà Novitios recipiendos.*

29 IAm de pœnâ impedientium Novitios ad susceptionem habitus, secularizationem, aut professionem, suprà dictum est, quòd ultrà privationem Officii, si Reus Superior sit, seu suffragiorum, si Subditus sit, est excommunicatio Conciliaris; undè nil peculiare hìc dicendum

(56) *Par. p. Tit. Tortura. nu.62.*
(57) *Text. Tit. Testes. §.6.*

dum venit; nisi quòd talis excommunicatio est quidèm latæ sententiæ, non tamen est alicui reservata, ut patet ex Textu Concilii, & advertunt communiter Auctores.

30 Alia autẽ xcõmunicatio, sancita ab eodem Concilio contrà dantes, & recipientes de bonis Novitii, est sententiæ ferendæ, quam tamen nunquàm vidi, aut audivi fulminatam. Undè circà hæc non ampliùs censeo esse immorandum, maximè cum de hoc ampliùs dicemus, quando tractabimus de Simoniâ.

31 Occasione loquendi de iis, quæ fieri prohibentur circà Novitios, lubet apponere Textum, cui commodior locus non habetur, cum & ipse de Novitiis loquatur. Sic autẽ cantat. ***Recipientes, vel ad professionem admittentes Novitios, Apostolicis Constitutionibus, & Ordinis Statutis non servatis, Officio statim privandi, & omnium suffragiorum jure perpetuò destituendi sunt.*** (58)

32 Ad hunc Textum illustrandum nulla suppetit difficultas, cùm enim de conditionibus requisitis, ad recipiendos eos, qui volunt Religiosum habitum assumere, de eorumdem probatione per annum Novitiatus, ac de suffragiis sibi dandis, iuxtà Apostolicas sanctiones plenè loquantur, omnes Regularium rerum Scriptores, ac unaquæque Religio peculiares circà hoc habeat Constitutiones, non est, cur in hâc materiâ diutiùs immoremur. Noto tantùm, quàmvis Textus noster videatur loqui de pœnis, inferrendis contrà eos, qui in recipiendis Novitiis non servant præscripta Apostolica, ità ut videantur sententiæ ferendæ, & non jàm latæ, tamen intelligendus est de pœnis jàm latis, & non ferendis, ità ut, ad inferendas'illas sola sententia declaratoria delicti desideretur.

33 Ratio est, quià, ut notat ***Thesaurus*** (59), quàmvis *Clemens Octavus* in suâ Constitutione, (60) moderaverit pęnas, latas à *Sixto Quinto* in duabus Bullis (61), contrà Superiores recipientes Novitios ad habitum, absquè inquisitione ibi præscriptâ, tamen moderatio fuit tantùm circà invaliditatem professionis, & circà pœnas participantium de indebitâ receptione, firmis tamen remanentibus cæteris, ut notavit etiam **Sanchez**. Porrò pœnæ privationis Officii, vocis activæ, ac passivæ &c. latæ contrà Superiores recipientes absquè prærequisitâ informatione, sunt latæ sententiæ, undè in hoc sensu accipiendus est Textus.

(58) *Text.§. Applicatio. n.24.*

(59) *Thesaur. de Pœn. Par.2. V. Criminosi. cap.1.*

(60) *Clem. VIII. Const.83. In suprema Bullar. Cherub. Tom.2.*

(61) *Sixt. V. Const.71. Cum de omnibus, & Const. Ad Romani. Cherub. Tom.2.*

TITVLVS SEXTVS

DE

Crimine falsi.

SVMMARIVM.

1 *Descriptio criminis falsi, traditi in iure.*
Ejusdem diffinitio juxtà Hostiensem.
Mendacium est destructio veritatis.
2 *Diffinitio criminis falsi.*
Crimen falsi requirit dolum.
Fallens in cōputo, aut mensurâ, nō comittit crimen falsi.
Contrà falsum in computo, aut mensurâ, non datur actio, nisi de dolo.
Mensor, aut computatur non est obligatus civiliter ergà utentem operâ suâ.
3 *Falsitas, ut sit punibilis, tria requirit.*
Parvitas materiæ in omni delicto datur.
Falsitas debet esse in scripturâ.
Vsus scripturæ falsæ requiritur.
4 *Falsi species, quot sint.*
5 *Quæ species falsi tractandæ in hoc Titulo.*
6 *Crimen falsi gravissimum, & quarè.*
Est atrocius homicidio.
7 *Criminis falsi specialia.*
Decurio, inquisitus de falso, non gaudet privilegijs Decurionum.
Confirmatio, facta à Principe ex certâ scientiâ, *non validat falsum.*
Sententia, lata ex falsis probationibus, non transit in judicatum.
Attestationibus publicatis, potest contrà eas procedi de falso.
Cardinales, obviantes damnato ad supplicium ob crimen falsi, eum non salvant.
8 *In crimine falsi procedi potest civiliter, & criminaliter, & quomodò.*
Priùs intentanda actio criminalis, quàm civilis.
9 *Civiliter agenti sufficit probare suspicionem falsitatis.*
10 *Quomodò procedendum, quando agitur de falso criminaliter.*
11 *Indicia probantia falsitatem in scripturâ.*
Bullæ, quæ, & quarè dicantur, & quomodò indicientur ut falsæ.
12 *Indicia falsitatis Bullarum quadrant in aliis scripturis.*
13 *Indicia extrinseca, probantia scripturam falsam.*
14 *Probatio falsitatis, quæ potest fieri per Testes necessarios, aut extraneos.*
Testamentum est suspectum de falso, si Testis non vidit Testatorem jacentem in lecto.
Dictum Testis necessarij, reddit testamentum suspectum de falso.
Testis, negans suam esse subscriptionem in scripturâ privatâ, eam invalidat.
15 *Testes extranei quid, & quomodò probent circà scripturam publicam.*
Testis infamis de jure vitiat testamentum.
Testes tùm necessarii, tùm extranei debent esse integri, ut probent falsitatem scripturæ.
16 *Testis unus, sivè necessarius, sivè extraneus non reddit scripturam, quamvìs suspectam de falso, nisi ostendat Judici indicium falsitatis in scripturâ ipsâ.*
17 *Indicium falsitatis intrisecum scripturam facit à Judice annulari, & Reum puniri.*
Extrisecum verò movet Judicem ad declarandum, fidem non esse adhibendam scripturæ, & ad indagandam ulteriorem veritatem.
18 *Testes testamentarij, quo casu redant testamentum nullum.*
19 *Quomodò probandus Reus de falsâ scripturâ.*
20 *Pœnæ criminis falsi variantur iuxtà species falsitatis, ac Statuta locorum.*

1 Diffinitio *falsi criminis* descriptivè potiùs, & per exempla traditur à *Paulo Jure Consulto*, (1) quàm per genus, & differentiam, ut ferunt leges diffinitionis; ad quæsitum enim sibi factum, *quid sit falsum?* respondet, *videtur esse, si quis alienum chirographum imitetur; aut libellum; vel rationes intercidat; vel describat, non qui alios in computatione, vel ratione mentiuntur. Imperator* pariter in quâdam *Novellâ*, decurtatè, & juxtà unam speciem falsitatis, eam diffinivit, dicendo, quòd sit *imitatio veritatis*; nempè in illis, qui, imitantes characteres alienos, instrumenta, chirographa, apochas &c. falsificant. Propiùs ad veram diffinitionem accessit *Hostiensis in Summâ*, (3) dùm ait, quòd sit *immutatio veritatis, ex certâ scientiâ facta*. Sed nec sufficiens est talis diffinitio, si detur de *crimine falsi*, quod judicialiter punitur: desunt enim nonnulla, quæ infrà dabimus, & talis diffinitio competit cuivis mendacio, quod judicialiter minimè punibile sit; siquidèm ut scripsit *Tertullianus*, relatus à *Gothofredo*, (4) *mendacium non potest ædificari sinè demolitione veritatis*.

2 Dico igitur, quòd *falsitas*, quæ judicialiter vindicatur, est *dolosa immutatio veritatis, in grave præjudicium alterius facta*. Dicitur notanter *dolosa*, quià *falsitas*, ut evadat criminalis, debet de necessitate procedere ex dolo (5), proindè de mente Jure Consulti (6) est, quòd *qui in computatione, aut ratione mentiuntur*, falsum non committant, & ratio est, ut optimè notat (7), *Gothofredus* quià falsitas in mensurâ, & calculo potest esse ex errore involuntario, qui dolum excludat. Quòd, in mensore, sivè calculatore dolus interveniat, non intentari tamen potest contrà eum actio de *crimine falsi*, sed alia civilis de dolo, & ratio est, quam dat Vlpianus (9), quià mensor *civiliter obligatus non est* ergà eum, qui ejus operâ utitur, proindè contrà eum sola actio de dolo conceditur.

3 Addi-

(1) *Paul. I.C. in l. Quid sit. ff. Ad leg. Cornel. de fals.*
(2) *Authent. de Instrum. caut. & fid. §. 1. Collat. 6.*
(3) *Host. Summ. Rubr. de Crim. fals. §. Quid sit.*
(4) *Tertull. lib. 2. contr. Marcion. Dionys. Gothofr. ad l. 23. lit. M. ff. Ad leg. Cornel. de fals.*
(5) *arg. cap. Homines. cap. Is autem 12. q. 2. l. Nec exemplum. C. Ad leg. Corn. de Fals. l. Quid sit l. Divus. ff. eod. tit.*
(6) *text. in l. Quid sit. ff. Ad leg. Cornel. de fals.*
(7) *Gothofr. ad l. Quid sit. lit. M. ff. de fals.*

3 Additur in *præiudicium alterius*, quià, si falsitas nulli noceat, aut nocere non possit, punibilis non est, & præjudicium non debet esse quomodòlibet, proindè adiungitur *grave*, quià de modico præjudicio ratio non habetur, & parvitas materiæ in quolibet delicto datur. (10) Undè ex datâ diffinitione elicitur conclusio, quam tradunt *Doctores* (11) communiter, quòd ad falsitatem ut punibilis sit, tria requiruntur, puta mutatio veritatis, dolus, & grave præiudicium. Addit autem *Mascardus* (d) alia duo; unum est, quòd falsitas sit facta in scripturâ, quæ probat, & fidem facit, quià, si non probaret, non diceretur commissum falsum juxtà *Glossam*, & Doctores, quos ibi citat. (e) Aliud est, quòd oportet, quòd Reus hujusmodi falsitate usus sit, aliter punibilis non est, & citat ad hoc multos Doctores, (f) dicens esse conclusionem communem.

4 Species falsi sunt penè infinitæ, ut ait *Matheù* (12), tamen possunt cum *Hostiensi* (13) commodè reduci ad quatuor; nempè ad *scripturam*; *dictum*; *factum*; *& usum*. In *scripturâ* falsum committit, qui instrumenta, testamenta, codicillos, singraphas, chirographos, apachas falsas confingit; qui album Prætoris, libros publicos, seù libros privatos rationum, corrumpit, exarando aliquid falsum in ipsis; Advocatus, seù Doctor, qui falsas leges scribendo allegat; & Notarius, qui sibi aliquid scribit in Testamento &c. *Dicto* falsitatem committit *Testis*, immutando, truncando, tacendo, pervertendo veritatem. *Corrumpens*, instruens Testem, ut falsum dicat; *Iudex* sententiando de directò contrà leges, aut Statuta; *Advocatus*, qui revelat adversæ parti secreta sui clientuli; & qui coràm Judice somniata jura citat; qui mentitur Præsidi, vel Principi, ut per obreptionem aliquid obtineat &c. *Facto* committitur falsitas, delendo, interlineando, cancellando, radendo, immutando scripturam, sivè publicam, sivè privatam; sigilla alicujus, maximè Principis Ecclesiastici, aut Laici, sivè alterius publici Officialis fabricando, mutando, adaptando, &c. monetam falsam cudendo; aurum alchimicum componendo; partum adulterinum supponendo; testamentum legitimum occultando; Testem ad longinqua mittendo, celando, pecuniâ corrumpendo, nè examinetur, seù pecuniam accipiendo, ut in judicio attestationem de facti veritate faciat. Edicta publica corrumpendo, eandem rem mobilem, aut immobilem duobus vendendo; eundem fundum duobus hipothecando, literas publicas, sivè privatas aperiendo &c. *Usu* tandèm falsitatem committit, qui falsis instrumentis, ab alio factis, aut privatis scripturis, sivè Testibus, aut attestationibus pariter falsis in judicio Civili, aùt Criminali scienter ad damnum alterius utitur; qui falsis litteris, sivè Principis Ecclesiastici, aùt laici, sivè alterius publici Officialis ad proprium commodum utitur; qui mutato sibi nomine, alium se gerit ab eo, quod est; qui cùm vilium natalium sit, se jactat prognatum de familiâ nobili, cum quâ in cognomine convenit, & ejus gentilitium stemma, ac insignia usurpat; qui exercet officium, quod verè non habet, sed illud habere probat, usurpatis legitimis patentibus, prò aliis tamen factis, &c.

5 Si de omnibus hujusmodi falsitatibus in individuo tractandum esset, in immensum cresceret Tractatus, qui se solo integrum volumen occuparet; quià ergò pleraque, quæ circà hoc crimen quadrant in uno casu, conveniunt etiam in cæteris tùm in probationibus, tùm in pœnis; & de aliquibus jàm alibi locuti sumus, ut in §. *Calumniatio*, §. *Subornatio*, §. *Periurium*, & incidenter aliis in locis; in hoc Titulo loquemur de nonnullis usu frequentioribus, præsertim intrà Claustra, & sunt *Falsificatio literarum*, seù sigilli Superiorum, *Aperitio literarum* Prælatorum ad Subditos, & vice versâ. *Falsæ monetæ* fabricatio. *Alchimiæ* compositio. *Astrologiæ iudiciariæ* falsa professio.

6 *Crimen falsi* gravissimum, ac atrocissimum est; nec aliud crimen datur, quod ità vituperet famam, ac statum hominis, sicut ipsum, pròut ex *Paulo de Castro*, & *Marsilio* scribit *Baiardus*; (14) & juxtà quosdam Auctores, relatos per *Franciscum Romaguera ad Statuta Eugubii*, (15) est atrocius homicidio, & ratio esse potest, quià, cùm commoda societatis humanæ habeant prò suo fundamento fidelitatem unius ad alterum, quæ sinè veritate consistere non potest, hinc est, quòd falsitas, destruendo veritatem, labefactat ex consequenti fidelitatem, & subvertit commoda societatis humanæ; ut proindè falsum committens, censeatur indignus vitâ civili, & notatus ignominiâ, non in consortio hominum, sed inter feras, quibus imponere falsitatem nequeat, sibi esse vivendum.

7 Plura sunt specialia hujus criminis, quorum duodecim recenset *Monticellus*, (16) in suâ *Practicâ*; insigniora autem sunt, quòd *crimen falsi* in generali indulto minimè comprehendatur, ut textualiter habetur in quodam Digesto. (17) Item *Decurio*, inquisitus de falso, non obstante Decurionatu, carceratur, & torturæ subiicitur, & si *Notarius* falsum commiserit, mox fiat *Decurio*, non tamen hæc nova dignitas, quæ in quibusdam aliis delictis illum salvat, in hoc tamen eum eximit à quæstione, sic sanciente Imperatore. (18) Pariter, quàmvis confirmatio facta à Principe *ex certâ scientiâ*, suppleat omnem defectum rei confirmatæ; non supplet tamen, nequè validat id, qoud falsum est in eâ, pròut testatur *Bossius* (19) cùm aliis. Insuper sententia lata ex falsis probationibus, etiam absque ullâ appellatione retractanda venit, quantùmvis transierit in judicatum, ut habet Textus, (20) intelligendum autem est, ut benè notat loco citato *Bossius*, (21) quòd falsitas debet esse concludenter probata, aut notoria, nec sufficit, quòd sit præsumpta. Prætereà, licèt per utraque jura (22) caveatur, quòd publicatis attestationibus non liceat probare directè contraria capitulis ad eorundem destructionem; tamen agendo de falso potest ità deduci, & probari, quemadmodum etiam, non obstante re judicatâ, potest agi, ut habet Textus, (23) Ulteriùs privilegium, quod habent *Cardinales* præ-

 standi

---

(9) *text. in l. 1. §. Hæc actio. ff. Si mens. fal. mod. di.*
(10) *arg. l. Si oleum. §. final. in fin. ff. de Dol. mal.*
(11] *Farinac. Capic. latr. Ball. Barbos. Felic. apud Conciol. Resol. crim. V. Falsum. Resol 2. init. & ad Stat. Eugub. lib. 4. Rubr. 46. n. 1.*
(d) *Mascard. de Probat. Concl. 739. n. 13. & 15.*
(e] *Gloss. in l. Domus in V. Privatas. C. de Fals. Bart. Paul. de Castr. Bald. Corne. Socin. & Alex. apud Mascard. loc. cit. n. 13.*
(f) *Abb. Bald. Salycet. Bart. Socin. Turz. Alex. & Boss. apud Mascard. loc. cit. nu. 15.*
(12) *Matthæ. de Crimin. Tit. de Falso. cap. 1. num. 1.*
(13) *Hostien. Summ. Rubr. de Crim. fals. §. Qualiter committatur n. 2.*

(14) *Baiard. ad Clar. §. Falsum. num. 1. & ibi Paul. de Castr. Cons. 151. Marsil. Rubr. de Fals. n. 16.*
(15) *Capon. Matthæu. Fontanel. Carpzou. Cortiad. Modern. Manfrell. apud Romaguer. add. ad Statut. Eugub. lib. 4. Rubr. 46. n. 11.*
(16) *Monticell. Pract. crim. Reg. 15. num. 10. & seqq.*
(17) *text in l. Lucius. ff. ad S. C. Turpillian.*
(18) *text. in l. Si quis Decurio. C. Al leg. Cornel. de Fals.*
(19) *Boss. Tract. crim. Tit. de Fals. n. 73. & ibi Abb. & Felin. apud Marsil. Pepertor. Rubr. de Fals. col. 3.*
[20) *text. in l. final. C. si ex fals. instrum.*
(21) *Boss. loc. cit. nu. 75.*
(22) *text. in cap. Faternitatis de Test. Authent. Qui semel. C. de Probat.*
(23) *text. in l. 1. C. Si ex fals. instr.*

ſtandi immunitatem Reis, qui ducuntur ad patibulum, (ſi tamen non datâ operâ eis occurrerint) ut pluribus citatis docet *Cortiada* (24), ceſſat in hoc caſu, nàm, ſi Reus damnatus eſt ob crimen falſi non poteſt *Cardinalis* ei gratiam facere, ut cum eodem *Cortiadâ*, & alijs advertit *Raynaldus.* (25) Multa alia ſpecialia minoris momenti ſunt de hoc crimine, de quibus juxtà exigentiam dicetur.

8 Circà probationem *falſi* advertendum eſt, quòd judicium de eo poteſt intentari tùm civiliter, tùm criminaliter; civiliter quidèm per viam exceptionis, vel replicationis, & quandòque per actionem in factum; nàm, ut ait *Hoſtienſis*, (26) qui nomine Prætoris literas falſas ediderit, vel falſum edictum propoſuerit, actione in factum pœnali tenetur, quæ fortè contingit intereſſe accuſatoris. Criminaliter autem, ſi agatur ad pœnam delicti infligendam: & ſi agatur ad utrumque, juxtà quoſdam, intentandum priùs eſt judicium criminale, quàm civile (27), quià compendioſior eſt via; cùm probationes criminales quadrent etiam prò cauſâ Civili, non vice verſâ: undè, ſi probaretur primò factum civiliter, faciendæ eſſent de novo probationes criminales; cum jacturâ temporis, ac expenſarum, hâc tamen ratione non obſtante, videtur, quòd priùs intentanda ſit actio civilis, quàm criminalis ex apertâ diſpoſitione Textus in *l. Damus. C. Ad leg. Cornel. de falſ.*

9 Procedendo autem civiliter, productio inſtrumenti, de quo ſuſpicio habetur de falſo, facit, quòd prò falſo habeatur, & illud in judicio eſt nullius valoris, niſi à parte producente veritas illius concludenter probetur, & producens ipſe, deficiens in probatione veritatis, tanquàm falſarius punitur ex diſpoſitione Textus. (28) Undè civiliter agenti ſufficit concludenter probare ſuſpicionem falſitatis, ut producens inſtrumentum, teneatur ad probandam ejuſdem veritatem; quâ non probatâ, iſte tenetur de falſo.

10 Sed procedendo criminaliter juxtà mandatum Imperatoris (29), *acerrima* debet fieri *indago*, & probationes debent eſſe claræ, & concludentes. (30) Porrò *nec accuſatori tantùm quæſtio incumbit, nec probationis ei tota neceſſitas indicitur, ſed inter utramque perſonam ſtat Iudex medius*, pròut in ſupracitatâ lege ſanxit Imperator. Accuſanti igitur de crimine falſi debet eſſe diſceptatio cum Reo, convento circà probationem delicti; quià, ſi *Caius* Actor impugnat, ut falſum inſtrumentum, productum à *Seio*, ſufficit *Caio* probare ſuſpicionem falſitatis, & *Seio* incumbit onus probandi è contrà veritatem inſtrumenti; & hoc eſt, quod ait Imperator in lege citatâ dum dicit, *nec probationis ei* (nempè Actori) *tota neceſſitas indicitur*, quià ei ſufficit probare ſuſpicionem falſitatis, ut regerat in accuſato obligationem probandæ veritatis. Si autem Actor intendit probare Reum, conventum tanquàm auctorem falſitatis, tunc ipſi incumbit probare intentum concludenter, & ſic intelligendi ſunt Doctores, quos allegat *Maſcardus*, (31) qui teſtatur de communi, qui volunt, quòd in judicio criminali probatio Auctoris debeat de neceſſitate concludere. Si enim intelligunt tùm de probatione corporis delicti, tùm de delinquente, refragatur ſibi lex citata, quæ apertè loquitur de judicio criminali in examine

(24) *Cortiada Deciſ. 88. nu. 16. & ibi Plach. Farinac Dian. Delben. Tiraquell. Marſil. Menoch. Citel & Peguer.*
(25) *Raynal. Obſer. crim. T. 2. cap. 18. §. 1. n. 4. & ibi Cortiad. l. cit. n 17 Maxill. ad Conſuet. Baren. Proem. n. 213. Capon. Diſcept. 37. n. 31*
(26) *Hoſtien. Sum. Rubr. de Crimin. falſ. §. Qualis probatio.*
(27) *arg. l. 2. C. de Fid. inſtrument.*
(28) *text. in l. Iubemus. C. de Probat.*
(29) *text. in l. Vbi falſi. C. Ad leg. Cornel. de falſ.*
(30) *text. in l. final. C. de Probat.*
(31) *Maſcard. de Probat. Concl. 739. nu. 2. & 3. & ibi Socin. iuni. Alexand. Iaſo. Dec. & Grammat.*

falſi; quæ, ut cohæreat iuri communi, quod ſtatuit obligationem probandi concludenter accuſationem, ipſi Actori incumbere, exponenda eſt de probando corpore delicti, cujus obligatio diviſa eſt inter Actorem, & Reum, pròut dictum eſt; manente integraliter in Actore obligatione probandi plenè reatum in alio.

11 Sciendum porrò, quòd ad probandam falſitatem, ſivè ſuſpicionem falſitatis in ſcripturâ, duplicia ſunt indicia, alia quidèm intrinſeca; alia verò extrinſeca. Intrinſeca vocantur ea, quæ continentur in ſcripturâ ipſâ; extrinſeca autem, quæ extrà eam ſunt. Quantùm ad intrinſeca, ea ſunt in duplici differentia, nempè indicia, quæ percipiuntur mente tantùm; & ea, quæ etiam ad ſenſum patent & de utriſque habetur in quâdam Decretali (32) exemplum in literis Apoſtolicis, (quæ vocantur *Bullæ*, ex eo quòd ſigillum plumbeum Papale, quod dicitur *bulla*, adnexum habent) dè quibus dicit ibi *Innocentius III*, quòd cognoſci poſſunt fuiſſe falſificatas, ſi falſis literis ſigillum pariter falſum appenſum ſit; ſi verum ſigillum, ab aliis literis abſtractum, falſis litteris accomodatur; ſi in veris litteris aliquid ſit raſum, deletum, additum diverſis characteribus à primâ ſcripturâ; ſi dealbatâ totaliter membranâ antiquarum literarum, aut ſuper extenſâ antiquæ novâ membranâ, nova ſcriptura ex integro exeretur; ſi characteres non ſint conformes ſolitis formari in Cancellariâ Papali &c., & hæc ſunt indicia, quæ etiam oculis ſubiiciuntur: quæ verò mente tantùm percipiuntur, ſunt ea, quæ conſiſtunt in ſenſu verborum nempè contrà ſtilum Curiæ; ut ſi in literis nominaretur Epiſcopus *filius*, aut Clericus *frater*: ſivè per tales literas concederentur diſpenſationes, quæ concedi non ſolent, aut nòn poſſunt, ut quòd privignus novercam, aut frater ſororem in matrimonium ducere poſſet, & ſimilia; & quæ dicuntur de literis ſupradictis *Bullatis*, dici poſſunt de aliis, quæ vocantur *Brevia*, & adnexum habent ſigillum *Annuli Piſcatoris* in cerâ rubeâ.

12 Hæc autem omnia intervenire etiam poſſunt in inſtrumentis, aut libris publicis: in ſcripturis, ſivè libris privatis: in tranſumptis ex actibus publicis; in chirographis promſſoriis (vulgo *polizze*) in apochis (Italicè quietanze) in patentibus, ſeù literis Principis, in quibus conferuntur Officia, aùt indulta, aùt gratiæ; in teſſeris, quæ ab Officio publico dantur, ut tempore peſtis illæ, quæ dicuntur *bollette di ſanità*; ſivè aliæ, quæ in ſignum ſolutæ gabellæ dantur à publicanis, & aliis ſimilibus. Pariter ſupradicta intervenire poſſunt in literis Epiſcoporum circà collationes Ordinum, approbationes ad Confeſſionem; deputationes ad pulpita; Dimiſſorias, diſpenſationes; atteſtationes &c. Item intrà Regulares in patentibus Prælaturæ, ſivè Officii alterius; inſtitutionis in gradu Concionatoris, lectoris, aut Confeſſarii; in literis dimiſſoriis ad Ordines; in literis obedientialibus, & alijs hujuſmodi. In omnibus igitur iſtis poſſunt eſſe indicia falſitatis inverſio, perverſio, adulterina appoſitio ſigilli; inconſueta qualitas chartæ, ſeù papyri; diverſitas characterum Principis, Epiſcopi, Superioris, Officialis, Notarii, aut Cancellarii ſubſignantis; lituræ, interlineationes, cancellaturæ, appoſitiones alienâ manu factæ; & tandèm forma verborum inconſueta; clauſulæ impertinentes, ſuperfluæ, defectivæ; diſpenſationes inſolitæ, & alia huiuſmodi, quæ in ſenſu verborum conſiſtunt.

13 Ex-

(32) *cap. licet. Extra. de Crim. falſ.*

13 Extrinseca verò falsitatis indicia, & quæ non continentur in ipsâ scripturâ, ex multis Doctoribus collegit magno labore *Mascardus* (33), & sunt, si transumptum instrumenti contineat plura, quàm protocollum: si producitur instrumentum ferè extrà tempus, cùm potuisset primò produci tempore commodo: si continet negotium, de quo reperiuntur facta alia instrumenta, continentia tenorem, vel effectum diversum: si deficit clausula, quæ de jure, aut consuetudine debet apponi: aut appositæ sint clausulæ insuetæ, aut modus insolitus Notarii in registratione, aut dissimilitudo dictaminis, si scriptura fuerit recenter facta, & in eâ dicantur rogati prò Testibus omnes, qui mortui sunt: si instrumentum sit diversis characteribus exaratum, & Notarius in authenticatione mentionem non faciat, illud manu alienâ fuisse exaratum: si producens instrumentum, interrogatus à parte, ân velit eo uti, respondet, negativè: si scriptura facta sit à Notario, solito falsa scribere; aut producta ab eo, qui aliàs falsa instrumenta produxit: si confrontatum instrumentum cum protocollo, quod sit de re antiquâ, hoc reperiatur scriptum characteribus recentibus: si instrumentum non continet verisimilia, & hoc est etiam de libro rationum, in quo notentur partitæ inverisimiles: si tandem scriptura inventa non sit inter solitas scripturas Notarii. Probatis autem duobus ex suprà recensitis indiciis, dicitur probata suspicio falsitatis; & ex hujusmodi probatione falsitatis, per coniecturas deveniri posse ad torturam, concludit loco citato *Mascardus*. (34)

14 Ultrà recitata indicia, ex quibus falsitatis suspicio probata remanet, adsunt etiam dicta Testium, qui possunt esse in duplici differentiâ, nempè *necessarii*, illi scilicèt, qui dicuntur rogati in instrumento, seu subsignati in scripturâ, & *extranei*. Quantùm ad *necessarios*, firma conclusio est, quam tradit *Bossius* (35) fundatam in jure, & auctoritate Doctorum, quòd unus Testis contradicens Testamento, dicendo non fuisse præsentem; aut dispositionem aliam fuisse ab eo, quod dicitur in Testamento; aut Testatorem non fuisse à se visum, quià faciem habebat linteaminibus opertam; reddit Testamentum suspectum de falso; & ut probat idem Auctor (36) ex dispositione Textus in *l. Iubemus. C. de Probat.* tale dictum Testis sufficit ad capiendum suspectum de falsitate; non sufficit tamen ad annullandum Testamentum; sed benè sufficit ad movendum Judicem ad inquirendum, & ad declarandam fidem, non esse adhibendam tali scripturæ, ut multis adductis probat *Raynaldus*. (37) Si verò esset scriptura privata, quæ sumit vires à recognitione Testium, dictum unius Testis, qui dicitur in eâ subscriptus, negans subscriptionem esse suam, non tantùm inducit suspicionem falsi, sed facit quòd talis scriptura minimè probet, ut loco supracitato scribit *Bossius*, (38) & ratio disparitatis est, quià in hâc non intervenit auctoritas Notarii, ut intervenit in instrumento publico.

15 Quantùm ad Testes *extraneos*, vult *Bossius* (39) quòd isti debent esse omni exceptione majores, ut possint reddere instrumentum suspectum de falso, quæ qualitas non requiritur in Testibus *necessariis*, quià ex hoc, quòd sunt rogati in instrumento, videntur à partibus approbati. Sed hæc ratio, Me judice, nihil valet; nàm quàmvis approbati sint à partibus extraiudicialiter, ac in contractu civili, non sequitur per hoc, quòd censeantur approbati à Judice prò testificando, maximè in causâ Criminali; nec partium approbatio reddit legalem, seu legitimum illum Testem, qui à jure prohibetur testificari: proindè Testis infamis infamiâ juris, adhibitus in Testamento, illud vitiat, pròut cum *Plautio*, & *Bursato* docet *Goveanus* (40), quàmvis Testis ille communiter prò legitimo habeatur. Teneo igitur, quòd tùm Testes *necessarii*, tùm *extranei*, debeant esse integri, ut ex illorum Testimonio possit scriptura quævis reddi suspecta de falsitate.

16 Sed Testis unus *extraneus*, quàmvis omni exceptione maior, reddit nè scripturam quàmvis publicam, seu privatam suspectam de falso? Dico, quòd non, nisi in scripturâ ipsâ ostendat Judici aliquod indicium falsitatis, quæ Judici incognita est; ut potè si in scripturâ subsignati essent *Caius*, & *Seius*, quorum nota manus esset Testis, qui deponeret subsignationes in scripturâ non esse de manu illorum ex diversitate characterum, proindè scripturam esse falsam. Ratio hujus conclusionis est, quià falsum in scripturâ relinquit vestigium ex se, ut patet, &, ut dicemus infrà, indicium, ad hoc, quòd reddat scripturam suspectam, oportet, quòd contineatur in ipsâ scripturâ, puta aut characteribus, rasurâ &c. aut in formâ, seù sensu verborum, ut dictum est suprà. dictum igitur Testis non sufficit, nisi constet de vestigio illo quod constituit corpus delicti, de quo in quovis crimine antè omne aliud constare debet. Undè concludendum, quòd talis depositio Testis extranei inservit tantùm ad movendum Judicem, ad inquirendum de veritate.

17 De indiciis igitur intrinsecis falsitatis, sivè pateant solùm ad mentem, sivè etiam ad sensum, pròut dictum est suprà *num.* 11. Regula firma est, quòd ubi suspicio falsitatis in scripturâ publicâ, seu privatâ oritur ex vitio visibili ad oculum, sivè ad intellectum, tunc per sententiam annullatur scriptura, & prò non scriptâ pronunciatur; & insuper imputatus de hujusmodi falsitate punitur pœnâ extraordinariâ, pecuniariâ, relegationis, seu triremium ad tempus, juxtà gravitatem facti, qualitatem personarum, & urgentiam suspicionis, ut pluribus probat *Raynaldus*. (41) De extrinsecis autem regula est, quòd non sufficiunt ad annullandam scripturam, nec ad condemnandum Reum criminaliter, sed solùm ad movendum Judicem ad declarandum, fidem non adhibendam esse scripturæ, & ad inquisitionem ulterioris veritatis, ut dictum est suprà *num.* 14.

18 Quid autem, si duo Testes instrumentarii contradicerent directè instrumento, seù Testamento, asserendo eos minimè intefuisse tali stipulationi; sivè dicendo dispositionem testamenti, sivè contractus fuisse diversam? Respondet *Bossius*, (42) cùm aliis, quòd instrumentum, sivè Testamentum remanet falsum, nisi coadiuvetur ab aliis, qui vincant numerum illorum, ac deponant, dispositionem talem fuisse, qualis habetur in scripturâ; aùt ultrà illos duos, qui dicunt, non interfuisse in testamento, seù instrumento, annotatus sit aliorum Testium numerus, sufficiens ad illius validitatem, ut ibi latè prosequitur *Bossius*.

(33) *Mascard. de Probat. Concl. 740. nu. 2. & seqq.*
(34) *Mascard. loc. cit. nu. 46. & 47.*
(35) *Boss. Tract. crim. Tit. de Fals. num. 2. & seqq. l. 1. §. Si quis neget. ff. Quemadm. testam. aperi. ubi. Bart. col. 1. & 3. & Imol. col. 1.*
(36) *Boss. loc. cit. nu. 29.*
(37) *Raynal. Tom. 2. cap. 18. Rubr. nu. 67. & ibi Card. Alba, Innocen. & Paul. de Castr.*
(38) *Boss. loc. cit. num. 26.*
(39) *Boss. loc. cit. num. 43.*
(40) *Manfred. Govean ad. Clar §. Testamentum. Quæst. 55. n. 35. in fin. & ibi Plaut. in l. Barbarias. n. 303. de Off. Prætor. Bursat. Cons. 55.*
(41) *Raynal. Tom. 2. cap. 18. Rubr. n. 58. & seqq.*
(42) *Boss. loc. sup. cit. n. 52. & ibi Bart. Imol. Tobin.*

19 Hucusque dictum est de probandâ falsitate scripturæ, superest, ut dicamus de probatione scriptoris falsi. Dico igitur, ad hoc, quòd duo Testes integri, probatâ constantiâ corporis delicti, sufficiunt ad convincendum ad pœnam ordinariam, sicut in quovis alio delicto. Probatur autem corpus delicti, prout suprà dictum est; & etiam concludenter probari potest per eosdemmet Testes, si viderunt Reum prætensum, eam scribentem; scripturam legerunt, ac eius tenorem intellexerunt. Ratio est, quià hoc modo deponunt Testes super re de visu, quâ probatio nulla potest dari concludentior: redduntque causam dicti sui, à quâ pendet robur testimonii; & eodemmet contextu probatum remanet delictum, & ipsius Auctor.

20 Pœnæ verò criminis falsi variantur, sicut variari potest species ipsa falsi; & dicit Clarus, §. *Falsum.* ℣. *Sed quæro. num.* 40. quòd in iis inferendis attendenda sunt Statuta locorum; quibus deficientibus, recurritur ad consuetudinem, quasi hoc arbitrio Judicis relinquatur.

§. I.

Literarum falsificatio.

SUMMARIUM.

1 *Literarum nomine, quæ veniant in hoc paragrapho.*
2 *Literæ falsæ dupliciter dicuntur.*
Falsæ ob subreptionem, aut obreptionem non debent exequi.
3 *Obtinens per subreptionem, aut obreptionem literas Papæ, non delinquit crimine falsi.*
4 *Crimen falsi, quandò propriè committatur in literas Papæ.*
Literæ Papales quomodò, & quandò dicuntur falsificatæ.
5 *An sit falsus, qui immutat aliquid in literis (aliis ab Apostolicis) cum veritate.*
6 *Variæ circà hoc dubium sententiæ.*
Falsum dici nequit, quod iuvatur primordio veritatis.
Scripturâ deperditâ, non potest alia nova fieri, continens factum deperditæ.
7 *Distinguitur dubium.*
Mutatio scripturæ ad damnum alterius, licèt cum veritate, inducit crimen.
Si non est ad damnum alicuius, non committitur crimen.
8 *Circumstantiæ, aggravantes scripturam falsam, triplices sunt.*
9 *Gravitas falsæ scripturæ augetur ex damno, quod per eam alteri infertur.*
Item ex dignitate personæ, cuius scriptura vitiatur.
Falsificans literas publicas incidit in crimen læsæ Maiestatis.
10 *Gravissimè delinquit vitians literas Papæ, aut supremi Principis.*
Falsis literis, si Magistratum arrogans, fit Reus læsæ Maiestatis.

1 NOmine *literarum*, de quibus in hoc paragrapho sumus locuturi, veniunt scripturæ omnes tùm publicæ, tùm privatæ; tùm expeditæ à Romano Pontifice Principibus, Episcopis, Regularibus Prælatis, sivè aliis publicis Officialibus; tùm roboratæ authoritate Notariorum, tùm confectæ inter privatas personas; in quibus omnibus *crimen falsi* comitti contingit.

2 Aduerto autem, quòd de omnibus *literis* potest dari distinctio, quam ex *Goffredo* tradit *Hostiensis*, (1) tractando de literis Apostolicis: nempè, quòd *literæ*, aliæ dicuntur *falsæ*, aliæ *falsatæ*, sivè *falsificatæ*. *Falsæ* sunt duobus modis; primò, quià per falsi suggestionem, aut veri taciturnitatem, sunt impetratæ, quæ in iure largo modo dicuntur *falsæ*, ut habetur ex Digestis, (2) & istæ non debent à Delegatis mādari executioni, sed super illis rescribi ad Pontificem, (3) aut ad Superiorem, cujus sunt *literæ*, ipsum consulendo, quid agendum sit. Secundo modo *falsæ* dicuntur, quandò aliquam similitudinem verarum prætendunt; nihil tamen veritatis habent, quià tùm scripturam, tùm sigillum, tùm subsignationes adulterinas habent. *Falsata* verò, seù *falsificata* dicuntur, quandò illæ quidèm quò ad scripturam, sigillum, ac subscriptionem sunt veræ, tamen in illis habetur aliquod additum, diminutum, seù mutatum, ut habet Textus cuiusdam Decretalis (4), & nos diximus suprà hoc *Tit. num.* 11.

3 In primâ quidèm specie falsitatis impetrans per subreptionem, aut obreptionem tales literas, falsi crimen minimè committit, ob quod pœnis huius criminis debeat coerceri: quià tamen mentiendo Superiori, aliquo modo delinquit, eius pœna est, ut *literæ* impetratæ nullæ sint, & ipse careat beneficio, quod reportare speravit.

4 In secundâ verò propriè committitur *crimen falsi*, & Reus de hoc, ordinariâ legum pœnâ est percellendus. In tertiâ autem distinguendum est. Nàm illud, quod additum, sivè deletum est, variat substantialiter dispositionem, & sensum *literarum*, aut non. Si sic, verum crimen falsi incurritur, nàm perindè est, quòd *falsæ literæ* integraliter confingantur, & quòd per appositionem, sivè detractionem alicuius dictionis verbi, aut clausulæ, *veræ literæ* sonent diversum sensum ab eo, qui fuit intentus à concedente, aut formante *literas*. Si autem apposita esset aliqua dictio, quæ ex errore scribentis defuit in scripturâ; aut aliqua, quæ superflueret, deleta esset, & per talem appositionem, aut deletionem nullo modo immutaretur sensus *literarum*, nulla falsitas committeretur, aut in hoc esset reatus. Fallit autem hoc in literis Apostolicis, in quibus nec minimum quid addi, deleri, aut corrigi potest, (5) sed, si quis error ex inadvertentiâ amanuensis irrepserit, remitti debent ad Cancellariam Papalem, ut per Officiales corrigantur; sivè ut novæ *literæ* concedantur, aut condantur.

5 Du-

(1) *Hostien. Summ. Rubr. de Crim. fals. §. Qualis probatio. num. 6. circà med. Goff. Rubr. eo. tit.*

(2) *arg. l. Si quis obrepserit. ff. Ad leg. Cornel. de Fals.*
(3) *cap. Si quando. Extrà. de Rescr.*
(4) *cap. licet ad regimen. Extrà. de Crim. fals.*
(5) *Felin. in cap. Ex parte il 1. n. 18. de Rescr. Sayr. Tolet. Suar. apud Thesaur. de Pœn. V. Falsum. cap. 4. ℣. An autem.*

5 Dubium porrò non leve est, àn censeatur falsarius ille, qui immutat literas, sed mutatio innititur veritati, & hoc loquendo non de literis Apostolicis, quià, ut dictum est, resolutio est negativa, sed de aliis?

6 Circà hoc dubium variæ fuerunt sententiæ. Nonnulli enim Doctores (6) fulti fundamento axiomatis, quòd *non potest dici falsum illud, quod juvatur primordio veritatis* (7) docuerunt falsarium non esse illum, qui immutat scripturam, illam corrigendo, & veritatem dicti, aut facti apponendo. Ut si Notarius ex errore in Testamento legatum scripsit, relictum *Lucio Nigro*, (dùm *Lucius* talis cognominis non reperitur) alius, deleto nomine *Lucii*, apponeret *Titium*, cui re verà Testator legatum reliquit. Alii aliter opinantur, & re verâ ex allato suprà axiomate sequeretur, quòd, si deperdita esset aliqua scriptura, continens verum contractum factum, licitum esset novam scripturam facere similem deperditæ, quod tamen verum non est, ut post *Naldum*, & alios multos firmat *Diana*. (8)

7 Puto tamen, casum esse distinguendum: nempè vel talis mutatio studiosè fit ad nocendum alteri, cui fortè scriptura immutata fauebat, vel fit ad juvandum aliquem, cui eadem scriptura absquè tali immutatione favere non poterat. In primo casu, incurritur verè crimen falsi: in secundo, non. Ratio resolutionis est, quià, ut dictum fuit hoc eodem Titulo *num.* 3. ad crimen falsi tria requiruntur, nempè mutatio veritatis, dolus, & grave damnum alicujus. In primo autem casu ex hipothesi hæc tria concurrunt: ergo &c. Nec dicendum, quòd immutatio veritatis non interveniat ex hoc, quòd, ut supponimus, talis mutatio veritati innititur: nàm scriptura, maximè authentica, duplicem veritatem importat, nempè veritatem facti, quod per eam enunciatur, & veritatem Auctoris scripturæ ipsius, nempè, quòd manu, & characteribus illius, cujus dicitur esse scriptura, sit exarata. Quàmvis igitur immutans scripturam non vitiet veritatem facti enunciati, vitiat tamen veritatem Auctoris, quià falsum est, quòd Auctor scripturæ, ità exaraverit, sicut habet scriptura immutata: hæc autem falsitas, juncta dolo, & gravi damno proximi, integrat perfectè crimen falsi. Verum tamen est, quòd tale crimen non ità grave est, sicut si etiam veritas facti enunciati immutaretur. In secundo autem casu deficit dolus, & grave damnum; proindè crimen falsi non incurreretur.

8 Aggravatur autem *literarum falsificatio* à pluribus circumstantiis, quarum tamen tres peculiares sunt, nempè materia, circà quam falsificatio committitur, gravitas damni, per eam proximo causati, & qualitas personæ, cujus *literæ* falsificantur, sivè cui damnum infertur. Proindè, qui sibi patentes literas confingeret approbationis audiendi Confessiones Sacramentales: aut veras patentes, jàm expiratas, falsificaret, mutato tempore Datæ ab Ordinario, graviùs delinqueret, quàm si ad suscipiendos sacros Ordines, attestationem Baptismi suscepti vitiaret, adscribendo sibi majorem ætatem eâ, quam de facto habet; aut sibi literas Dimissoriales falsas confingeret. Ratio est, quià in primo casu, redderet Sacramentum pœnitentiæ nullum ex defectu jurisdictionis; in secundo autem, non desineret sacros Ordines suscipere, licèt mortaliter peccaret.

9 Similiter, qui falsam scripturam cuderet, aut veram adulteraret, ob quod grave damnum in vitâ, aut substantiâ proximo causaretur, gravius delictum committeret, quàm si leve tantùm præjudicium ex falsitate resultaret. Pariter ex majoritate, ac dignitate personæ, cui ex falsitate evenit damnum, aggravatur falsitas ipsa; & ideò qui in libris publicis malo dolo, & in damnum publici (quæ est persona ficta quidèm, sed quouis privato dignior) falsum conscribit, simul cum falso incidit in crimen læsæ Majestatis, ut argumento cujusdam legis scribunt Doctores. (9)

10 Itidem, qui summi Principis, ut *Papæ, Imperatoris, Regis &c.* literas, subsignationem, sigillum &c. adulterat, falsificando veras, aut confingendo adulterinas scripturas, gravissimum omnium falsi crimen committit. Undè, si per *falsas*, aut *falsatas* hujusmodi *literas* Magistratum sibi arrogaret, ultrà delictum falsi, violatæ Majestatis delictum subiret. (10)

Probatio.

SUMMARIUM.

11 *De probatione falsarum literarum, remissivè.*
Indicia, probantia scripturam falsam, recapitulantur.
Instrumentum, ut valeat, debet carere omni suspicione falsitatis.
Hoc pariter est de testamento.
Rasura in literis Apostolicis est indicium falsitatis.
12 *Interlineatura in scripturâ, quam suspicionem falsitatis inducat.*
13 *Cancellatio quid, & quotuplex, & quam suspicionem falsitatis inferat.*
14 *Scriptura obducta atramento, est sicut cancelata.*
15 *Charta maculata, quandò inducat suspicionem falsitatis.*
16 *Diversitas characterum, quandò inferat suspicionem falsi.*
17 *Atramentum recens in scripturâ antiquâ parit suspicionem falsitatis.*
18 *Ligatura, diversa ab aliis in prothocollo, reddit scripturam suspectam.*
19 *Impressio sigilli, quando vitiatam scripturam arguat.*
20 *Diversitas signi tabellionatus facit scripturam suspectam.*
21 *Diversitas chartæ, aut papyri, quandò reddat suspicionem in scripturâ.*
22 *Sigilli variatio, quandò importet falsitatem in scripturâ.*
Historia de hoc.
23 *Inverisimilitudo concessionis inducit suspicionem falsi.*
Item diversitas styli Cancellariæ.
24 *De indiciis extrinsecis scripturæ falsæ, remissivè.*

11 Quan-

(6) *Clar. §. Falsum. num. 44. Grama. Vot. 26. num. 12. Cravet. cons. 46. num. 8. Corne. Alciat. & Menoch. apud Dian. par. 5. tract. 14. Resolut. 40. init.*
(7) *arg. l. Cum filius §. Hæres meus. ff. de leg. 2.*
(8) *Nald. Summ. V. Scriptura. num. 7. Dian. par. 3. Tract. 6. Resol. 53.*
(9) *arg. l. 2. ff. Ad leg. Iul. maiest. Afflict. Baiard. Carer. Conrad. Foller. & Farinac. q. 113. n. 61. apud Bici. q 110. n. 20.*
(10) *arg. l. 3. in fin. ff. Ad leg. Jul. maiest. ubi Angel. arg. l. Eos ff. de Fals. Iason. in l. Imperium. num. 30. ff. de Iurisd. omn. Iud. Dian. Tract. crim. lib. 7. cap. 9. nu. 5.*

11 QUantùm ad modum probandæ *falsitatis literarum*, nihil suppetit speciale ultrà ea, quæ diximus hoc eodem Titulo à *num.*8. & seqq. Videatur ibi, libet tamen compendiosè recensere indicia, quæ ex *Farinacio*, & aliis collegit eruditus *Raynaldus*, (11) ex quibus falsitas scripturarum probari potest, & corpus delicti constitui.

Supposita igitur divisione, quam dedimus hoc eodem Titulo *num.*11. circà indicia falsitatis in scripturâ, puta, quod alia sunt, quæ continentur in scripturâ ipsâ, & sensui, aut intelligentiæ subduntur, alia verò, quæ sunt extrà scripturam. Quantùm ad primam speciem, vrgentiora sunt ea, quæ sensui patent. Primum istorum est, si scriptura reperiatur rasa in aliquâ parte sui, ut deducitur ex multis *Decretalibus*. (12) Et licèt Doctores distinguant inter notatum in loco rasuræ, exaratum eâdem, aut diversâ manu, quâ exarata est reliqua scriptura; tamen, ut optimè advertit *Raynaldus* loco citato *num.* 129., talis distinctio non est passim admittenda, sicut nec etiam alia, quæ traditur de rasurâ, factâ in loco substantiali, aut non; puta, in præfatione, vel circà legata. Ratio est, quià rasura etiam in unâ literâ potest esse talis, etiam in re non substantiali, etiam eâdem manu scripta, ut possit inducere animum Judicis sapientis in suspicionem falsitatis, ut ait *Socin.* (13) Et ad hoc, quòd credatur instrumento necesse est, quod illud sit absque ullâ suspicione. (14) Hæc autem, quæ considerantur à Doctoribus, præsertim de rasurâ in litteris Apostolicis, quæ speciali notâ sunt dignæ, quadrare etiam debent in aliis scripturis, in quibus agitur de gravi partium interesse prout in testamentis; nàm prout dicit ibidèm *num.* 136. *Raynaldus*, qui citat multa jura (15) lex, quæ semper dubitavit de fraudibus circà bona defunctorum, nullum admittit testamentum, nisi ab omni suspicione falsitatis sit immune. Et pari modo ratiocinandum est de aliis scripturis magnæ importantiæ tùm publicis, tùm privatis, in quibus eadem ratio militat.

12 Secundum indicium est *interlineatura*, nempè scriptura, quæ interponitur inter unam, & alteram lineam; & hoc habetur ex Textu, (16) ubi ait Papa, *instrumento prædicto nullam fidem esse adhibendam propter superlinearem scripturam*. Circà hoc autem considerant Doctores, àn interlineatio sit in loco suspecto, aut non, puta, circà substantialia, aut non; & dicunt in primo casu oriri suspicionem falsitatis, & hoc quantùmvis interlineatio videatur facta eâdem manu (quià, ut dicunt Doctores, (17) manus potest imitari; & Auctor scripturæ potuit ex post illam falsificasse); in secundo autem non ità. Censeo autem interlineationem habendam esse inter substantialia, si pars litigans se fundat in illa; & suspicio falsitatis cresceret, si talis scriptura interlineata produceretur à parte ipsâ, quæ penès se illam servasset. Et sicut in dubio rasura scripturæ præsumitur facta ab ipsâ parte, ut multis citatis habet *Farinacius*; (18) hoc idem dicendum esset de interlineaturâ, quæ potest esse à parte interessatâ.

13 Tertium est *cancellatio*, nempè quandò calamus decussatìm, hoc est in modum crucis ducitur super quâvis literâ, ut habet textualiter *Decretalis*, (19) sivè quandò calamus ductus quaquâversùm super scripturâ, ità literas occultat, seù confundit, ut discerni nequeat, quid anteà scriptum fuerit. Et ait *Raynaldus*, loco citato *num.*141., quòd hìc non cadit distinctio, nempè àn *cancellatio* sit in loco substantiali, aut non, nisi possit intelligi id, quod cancellatum est. Quòd, si hoc est penitùs inintelligibile, cancellatio est semper indicium falsitatis, ubicumque reperiatur in scripturâ.

14 Sed quid juris, si scriptura in aliquâ sui parte esset non cancellata, sed obducta atramento? Dico, quòd perindè est, ac si fuisset cancellata. Ratio est, quià utrobique militat idem argumentum, quòd nempè intelligi ullo modo non possit id, quod anteà fuerat scriptum.

15 Quartum est, quandò charta in aliquâ sui parte est conspurcata, aut maculata, maximè si scriptura sit in membranâ, seù pergameno, nàm per artes, quasi norunt falsarii, tollitur antiqua scriptura per liquores, qui disparere faciunt, & novas apponunt literas; hoc tamen ità subtiliter fieri non potest, quin ab oculato Judice, ac peritis scriptoribus cognosci nequeat; & hoc ab *Innocentio Tertio* (20) statuitur unum ex indiciis falsificationis *Bullarum*. Talis autem chartæ maculatio inducit suspicionem tantùm falsitatis, non autem falsitatem, ut notat *Farinacius*, (21) nàm potuit ex accidenti maculari charta, & non datâ operâ ad aliquid de novo scribendum; & hoc facile dignosci potest, si macula occupat diversas partes scripturæ, & per eam non tantùm maculata remanet charta, sed etiam immutatus color atramenti, quod ex madefactione regulariter immutatur; & si characteres maculati adamussìm concordant cum non maculatis.

16 Quintum est, quandò scriptura scripta apparet à diversis manibus, nempè in principio, ac fine ab unâ, in medio autem ab aliâ manu, quod indicium, pluribus limitationibus appositis, examinat *Farinacius*. (22) Cessat autem falsitatis suspicio si Notarius in margine scripturæ attestationem faciat, approbando partem scripturæ alienâ manu exaratæ; potest enim dari casus, quòd Notarius (maximè si scriptura longa sit) incæptam scripturam continuare nequiverit, undè per alium scribi fecerit, ac tandem Notarius ipse eam absolverit.

17 Sextum est, si authentica, aut legalitas scripturæ, sit de re antiquâ, sit recenti atramento scripta; ut manifestè conuincitur ex dispositione Textus, (23) ubi ait *litera quoque recentior videbatur*.

18 Septimum est ligatura prothocolli, nàm, si in uno volumine reperiuntur plura instrumenta, ligata in diversis quinternis, quorum unus non est ligatus ad instar aliorum, sed cum diversâ formâ, & filo, maximè si hic sit recens, exurgit legitima suspicio falsitatis, ut

ex jure

(11) *Raynal.tom.2.cap.18.in Rubr.à num.126.ad fin.*
(12) *text.in cap.licèt ad regimen.* §. *Quinta.de crimen fals. cap. Cum olim.de Privil.cap.Cum venerabilis.de Relig.dom. cap Inter dilectos.* §. *Instrumentum.de Fid.instr.*
(13) *Socin.in cap.Ex conscientia.n.16.& 17.arg.cap.licet.de crim.fals cap.Venerabilis de Relig.dom.*
(14) *arg.l.final.C.de Edic.D.Adria.toll.cap.Cum adeò.de Rescrip.& in cap.Ad audientiam.eo.tit*
(15) *text.in l.Iubemus.& in l.Hac consultissima.C.de Testam.§.Sed eum.Inst.eo.tit.*
(16) *text.in cap.Cum Venerabilis.de Relig.dom.*
(17) *Socin.in cap.Ex conscientia.num.23.de crim.fals.Personal.de Adipisc.poss.num.138.& seqq.Farinac.qu.153.num.12.57.& seqq.Raynald.loc.cit.num.138.*
(18) *Bald.Felin.Caputaquen.apud Farinac.qu.153.nu.97.*
(19) *text.in cap.Inter dilectos* §. *Instrumentum.de Fid.instrum.*
(20) *text. in cap. licet ad regimen.* §. *Sexta cum scriptura de crimen.fals.*
(21) *Farinac.qu.153.num.186.& seqq.*
(22) *Farinac.qu.153 num.112.& seqq.*
(23) *text.in cap.Inter dilectos.* §. *Sed contrà.de Fid.instrum.*

ex jure eliciunt Doctores. (24) Et augetur suspicio si cartulatura non convenit numero aliorũ foliorum.(25)

19 Octavum est, si appareat ex alterâ parte chartæ, seù papyri, quòd sigillum non fuit impressum cum percussione, ut fieri solet cum similibus scripturis, ut argumento Textus (26) ait *Hopingk.*

20 Nonum ex diversitate signi, aut stigmatis tabellionatus Notarii, ut pluribus citatis, (27) scribit *Raynaldus.*

21 Decimum, addo ego, ex diversitate chartæ, seù papyri in instrumento, quod continet plura folia; nàm si alia folia habent vnum stigma artificis, seù officinæ, in quâ fabricata est charta, quod Italicè dicitur, (*marca*) sivè si alia folia minimè sint circumcisa; unum autem folium est diversæ officinæ, ut colligitur ex diverso stigmate, aut, si hoc circumcisum est, argumentum falsitatis parit in scripturâ. Et augebitur suspicio, si in illo folio continetur principale fundamentum partis, producentis scripturam. Ratio est, quià de universali consuetudine, Notarii utuntur papyro ejusdem mensuræ, & ejusdem artificis, & contrà rationem est, quòd folium papyri diversæ interserverit aliis.

22 Undecimum est variatio sigilli, non concordans cum tempore, in quo dicitur confecta scriptura. Hoc explico per factum, quod præ manibus habui. Jn quâdam Religione controvertebatur super quibusdam literis patentibus, quæ prætendebantur legitimæ, ac emanatæ à *Cardinali Protectore.* Res in judicium deducta fuit, & variæ Peritorum sententiæ circà confrontationem characterum, tùm *Cardinali*, tùm ejus Secretarii cum aliis eorundem scripturis indubitatis. Observavi accuratè sigillum, & circà stemma *Cardinalitium* nulla penitùs erat variatio, sed verba, (quæ in limbo sigillorum Cardinalium solent apponi) talia erant *Sigill. A Card. N. Epis. Portuen.* ille autem *Cardinalis*, qui transierat per optationem ab Episcopatu *Portuen.* ad *Ostiensem*, aliâ vtebatur inscriptione in sigillis suis, nempè *Episc. Ostien.* Observavi tempus scripturæ datæ, quòd confrontavi cum tempore, quo *Cardinalis* optaverat Episcopatum, & inveni, quòd quindecim menses antè Datam scripturæ ille optaverat; undè pronunciavi patentes illas esse falsas: quià statim ac *Cardinales* taliter optant, mutant sigilla, ac eorum inscriptiones; undè sigillum, appositum illis patentibus, fuit adulterinum, quod falsam reddebat ex se scripturam. (28) Et meum judicium confirmatum fuit à Reo constituto, qui fassus est, tùm sigillum, tùm scripturam omnem fuisse falsam.

23 Duodecimum indicium, quod ex scriptura deducitur, & non sensui, sed menti patet, est, quod deducitur ex inverisimilitudine concessionis gratiæ, aut alterius contractus, quod in scripturâ continetur. (29) Pariter illud, quod habetur ex non servatâ formâ, ac stilo Curiæ, aut alterius Cancellariæ. (30) Et tandem illud, quod deducitur ex non servatâ solemnitate, quæ in similibus scripturis solet adhiberi.

24 Indicia porrò, quæ habentur extrà scripturam sunt ea, quæ habentur per dicta Testium, & alia, quæ tetigimus hoc eodem Titulo à *num.* 13, undè ea non repetimus.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

25 *Pœna criminis falsi sunt Iudici arbitraria.*

26 *Literarum Apostolicarum nomine, antiquitùs quæ veniebant.*

27 *De jure novo, nomine literarum Apostolicarum veniunt Bullæ, & Brevia.*

28 *Pœnæ falsantium literas Apostolicas, ad quæ sint extensæ de jure novissimo.*

29 *Excommunicatio contrà falsantes literas Apostolicas de jure antiquo extenditur ad complices.*

30 *De jure novo talis censura est reservata, sed est tantùm contrà Reos principales.*

31 *Augumentum pœnarum in Bullâ Cœnæ contrà falsantes literas Apostolicas.*

32 *Pœnæ Clericorum falsantium supradictas.*

33 *Iudex falsariorum literarum Apostolicarum olim erat solus Papa.*

Nunc Iudex eorum est Episcopus, nisi Reus sit carceratus ex mandato Papæ.

Si Laicus falsat literas Apostolicas, crimen est mixti fori.

34 *Pœna exercentis jurisdictionem ex falsis literis Principis est mors.*

Idem est, si literæ contineant gratias &c.

Clericus falsificans sigillum Principis, debet degradari.

35 *Idem debetur, si falsificat sigillum Officii Ministri Principis.*

36 *Abutens verò sigillo Principis, quomodò puniendus.*

Mediolani pœna ignis datur quoquomodò falsificanti sigillum Principis.

37 *Pœna falsificantium literas Ordinariorum.*

38 *Continuatur eadem materia.*

Episcopus est Princeps Ecclesiasticus.

Majorem dignitatem Regiâ, ac Imperiali habet Episcopus.

39 *Gravissimè delinquit, qui falsis literis Ordinarii, munus Confessarii, aut Curati occupat.*

40 *Notarii falsarii pœna diversificantur juxtà loca delictorum.*

41 *Notarii, falsantes acta judicialia, quomodò puniendi.*

42 *Testis falsus puniendus à Iudice Causæ.*

Notarius, condens falsum instrumentum, punitur à Iudice, coràm quo istud producitur.

Remissio Rei ad alium Iudicem, quandò fiat.

A quo puniendus Notarius falsificans instrumentum, alibì producendum.

43 *Alius à Notario falsificans instrumentum, quomodò puniendus. Minus punitur, quàm Notarius.*

Album Prætoris corrumpens, quam pœnam meretur.

44 *Producens in judicio instrumentum falsum ex triplici capite potest puniri.*

45 *Producens instrumentum falsum, antequàm puniatur, interrogandus, àn eo uti velit.*

Curia-

---

(24) *cap. licet. V. Tertia, ut filium, & V. Quarta cum à Superiori. de crimen. fals. Oddi Ludovic. Lucens. Sesse. apud Raynal. to. 2 cap. 18. Rubr. n. 155.*

(25) *Menoch. Oddo. Sesse. apud Raynald. loc. cit. nu. 156.*

(26) *arg. text. in cap. Inter dilectos. de Fid. instr. HopingK de sigill. cap. 12. n. 84. & 86.*

(27) *Monticell. Decian. Menoch. Mascard. & Sesse. apud Raynald. loc. cit. num. 159.*

(28) *cap. licet. de crim. fals.*

(29) *arg. cap. Porrecta. de Confir. util. vel inutil.*

(30) *arg cap. Quàm grave. de crim. fals.*

Curiarum usus circà hoc.
46 *Quid agendum, quandò æquales præsumptiones falsificationis militant contrà Notarium, & contrà producentem instrumentum falsum.*
47 *Pœna falsificantis scripturam privatam.*
Scriptura privata debet alicui esse nociua, vt fiat locus pœnæ falsi.
Scriptura privata, falsificata, semper alicui nocibilis esse potest.
48 Lacerans *scripturam publicam, aut privatam, quandò puniendus de falso.*
49 *Quod crimen committit lacerans scripturam.*
Lacerans scripturam ob lucrum, est fur: si, ad celandam veritatem, est falsarius.
Voluntas, & propositum distinguunt maleficia.
Pœna, debita laceranti scripturam, est arbitraria.
Pœna Clerici falsificantis literas Dimissorias &c. Ordinarii.
50 *De pœnis Regularium circà crimen falsi, remissivè.*
51 *Statutum primum prò Minoribus de Observantiâ.*
52 *Statutum secundum.*
53 *Statutum tertium.*
54 *Dubitatio prima, àn mandans falsificationem comprehendatur in Statuto.*
55 *Opinio Sanctori.*
56 *Mandans falsificationem comprehenditur in Statuto.*
Mandans magis delinquit, quàm mandatarius.
Dicitur principalis causa delicti, quando delictum est secutum.
57 *Dubitatio secunda, quotupliciter falsentur literæ Prælatorum Ordinis.*
58 *Quot modis falsificantur literæ Apostolicæ, falsari queunt literæ Prælatorum.*
59 *Dubitatio tertia, àn ex non registratione literarum probetur earum falsitas.*
60 *Si concurrant indicia alia falsitatis, possunt literæ tales haberi falsæ.*
Indicia, quæ sint.
61 *Dubitatio quarta, àn sigillum Generalis, repertum apud aliquem inducat suspicionem falsarii.*
62 *Falsare sigillum gravius est, quam falsare literas.*
63 *Solus cuneus non convincit monetarium falsum.*
Fabricatio sigilli Principis crimen est independens ab ejus usu.
64 *Retinens falsum sigillum Generalis torquendus est.*
65 *Sigillum Generalis retentum facit indicium ad torturam.*
66 *Refutantur excusationes retinentis sigillum Generalis.*
Conservans venenum punitur extraordinariè.
Illud vendens punitur pœnâ legis Corneliæ de Sicariis.
67 *Dubitatio quinta, quænam sint personæ, quarum sigilla nequeunt violari.*
68 *Sunt omnes habentes publicum Officium Ecclesiasticum, aut Laicum.*
Officium Notarii est publicum.
69 *Dubitatio sexta, de servandis à Superioribus Provincialibus circà dimittendos ad Ordines.*
70 *Non potest licentiare, nisi ad Episcopum domicilii Ordinandi.*
Domicilium contrahitur animo, ibi habitandi.
Provincialis dimittens Clericum ad alium, quàm ad Episcopum domicilii, quam pœnam subeat.
71 *Requisita in Statutis, ut Clericus dimitti possit ad Ordines.*

25 Criminis falsi sicuti multæ sunt species, & sicuti una præ aliâ variat in gravitate, sic etiam graviorem, aut leviorem pœnam inferre potest Judex: proindè pœnæ criminis falsi sunt arbitrariæ Judici vsquè ad mortem inclusivè, ut multis secum vectis, scribit *Antoninus Conciolus*. (31)

26 Quò ad falsificantes *literas Apostolicas*, variæ emerserunt sanctiones Apostolicæ circà *literas* ipsas. Nàm juxtà antiquam Decretalem (32) nomine illarum veniebant tantum literæ *bullatæ*, quod patet ex hoc, quòd in aliâ Decretali (33) *Innocentius Tertius* adnotans indicia falsitatis, quæ in talibus literis committi possunt, ea exprimit, quæ *literis bullatis* tantùm cum plumbo possunt convenire.

27 Sed de jure novo in *Bulla Cœnæ* (34), nomine *literarum Apostolicarum* veniunt non tantùm bullatæ cum plumbo, sed etiam sigillatæ *Annulo Piscatoris*, quæ dicuntur *Brevia*. Item supplicationes gratiæ, seù justitiæ signatæ manu *Papæ*, aut Vicecancellarii, aut Regentis, aut alterius de mandato *Papæ*; nàm eâdem pœnâ puniuntur omnes, qui aliquam ex prædictis *literis* falsificant.

28 De jure autem novissimo per Extravagantem *Innocentii X.* (35) extenditur tale nomen, ultrà supradicta, ad supplicationes, ac Cedulas motus proprii, & Mandata *de expediendo*, manu *Papæ*, vel *per concessum* ab ejus Officialibus signata; & hoc quantùmvis de prædictis nullæ *literæ Apostolicæ* in formâ *Brevis*, aut *Bullæ* expediantur, aut soleant expediri. Extenditur pariter ad concessiones, signatas manu *Papæ*, aut Officialium, super quibus expediuntur *Bullæ*, aut *Brevia*; itidem ad Datas prædictarum, appositas ab Officialibus; ac etiam ad registra, & libros originalia, in quibus prædicta omnia registrantur; si quidèm iis pœnis afficiuntur ii, qui falsant prædicta, & veniunt nomine *falsariorum literarum Apostolicarum*.

29 Pœnæ porrò committentis falsitatem in supradictis multæ sunt: & primò est excommunicatio, lata de jure antiquo (36) non solùm contrà *falsantes* per se, vel alios *literas Apostolicas*; sed etiam extenditur ad fautores, & defensores eorum; & ad Laicos, qui talibus literis utuntur; talis autem censura ex illâ Decretali reservata non est, vt patet Textum illius legenti.

30 De jure autem novo, lato in *Bullâ Cœna*, supradicta Excommunicatio est reservata *Papæ*: tamen non comprehendit mandantes, cooperantes, nec illis utentes, ut benè post *Barbosam* observat *Thesaurus*. (37) Tandèm de jure novissimo ex supracitatâ *Bullâ Innocentii Decimi* extenditur talis excommunicatio

(31) *Conciol. ad Statut. Eugub. lib. 4. Rubr. de Fals. num. 13. & 14.*
(32) *cap. Ad falsariorum. de crim. fals.*
(33) *cap. licet ad regimen. de crimen. fals.*
(34) *Bull. Cœn. Excom. 6.*
(35) *Innoc. X. Const. In supremo iust. 8. April. 1653. Cherub. Bullar. Tom. 4.*
(36) *text. in cap. Ad falsariorum. de crim. fals.*
(37) *Barbos. in cap. Ad falsariorum. num. 4. de crim. fals. Thesaur. par. 2. V. Falsum. cap. 4. num. 3.*

catio ad mandantes, complices, auxiliatores, mediatores, fautores &c.

31 Secundò, ex eâdem Bullâ augentur *falsarijs literarum Apostolicarum* pœnæ; & sunt, quòd in hoc crimine procedatur, tanquàm in atrocissimis. Secundò, quòd Rei hujus criminis incurrant, ipso facto, pœnam confiscationis omnium bonorum, etiam devolutionis jurisdictionalium, feudalium, emphiteuticorum, & privationis omnium Officiorum, etiam titulo oneroso collatorum. Tertiò, ut comprehendantur omnes personæ cujuscumque gradus, etiam speciali notâ dignæ, nemine excluso. Porrò pęnæ supradictæ temporales àn afficiant etiam non subditos *Papæ* in temporalibus, dubium est. Ego quidèm inclinarem ad affirmativam, nolo tamen super hoc articulo immorari.

32 Clerici autem *falsarij* dictarum *litterarum* omnibus Officiis, ac Beneficiis Ecclesiasticis sunt ipso jure privati, & sic evadunt ipso jure depositi, ut ex supracitatâ Decretali dicunt Doctores. (38) Insuper debent realiter degradari, ac tradi Potestati sæculari puniendi juxtà Civilia, nempè ultimo suplicio. Hæc verò pęna ex tenore citatæ Decretalis limitatur ad eos, qui per se vitium falsitatis exercuerint, non extenditur tamen ad cooperantes: nihilominùs extendi etiam ad mandantes, scribunt *Farinacius*, ac *Barbosa*. (39)

33 Judex porrò falsitatis commissæ in dictis *literis Apostolicis* de jure antiquo, (ut ex duobus capitulis (40) observat *Thesaurus*) erat solus *Papa*. Tamen hodie falsarius talis judicatur ab Ordinario suo, nec est mittendus ad Curiam Romanam, nisi fuisset carceratus de mandato *Papæ*, ut ex *Felino*, (41) & *Ananiâ* concludit citato loco *Thesaurus*. Sed quò ad Laicos Reos hujus delicti, quis erit Judex? Dico, quòd, cùm falsificatio in *literis Apostolicis* sit Causa mixti fori, ut scribunt Doctores, (42) procedit in eâ Judex tùm Laicus, tùm Ecclesiasticus: undè datur locus præventioni.

34 Pęna verò falsificantis *literas* Principis, faciendo literas falsas commissionis, sivè Officii, concernentis jurisdictionem; merum ac mixtum imperium, & cum dictis literis falsis exercentis jurisdictionem, est pœna mortis naturalis, ut argumento cujusdam legis. (43) ait *Afflictus* apud *Raynaldum*. Quid autem, si literæ falsificatæ Principis continerent aliud, ut concessiones gratiosas titulorum, nobilitatis &c. non verò concernerent jurisdictionem? Dico, quòd non minùs debet falsarius ultimo suplicio affici. Quià *literæ* hujusmodi sigillo Principis muniuntur, nec potest falsarius tales literas condere, nisi etiam sigillum Principis falsificet. Falsificare autem sigillum Principis majus delictum censetur, quàm fabricare fallam monetam, ut loco citato scribit *Afflictus*. Undè, si falsus monetarius pęnâ mortis punitur: pari pœnâ mulctandus est adulterans sigillum Principis. Clericus autem, qui sigillum Principis falsificat, debet degradari, & aliquis character imprimi ipsi debet in signum maleficii, ut ait Textus in *cap. Ad audientiam, de Crim. fals.*

35 Quod autem dicitur de sigillo Principis, extendi debet ad ejus Officiales; ità ut, qui vitiat sigillum Officialis Principis, (sigillum nempè Officii, quo Officialis prò actis publicis utitur, non verò sigillum domesticum, seù familiæ, quo scripturas munit) adulterat, eâdem pœnâ puniendus est. Ratio est, quià sigillum Officii est sigillum Principis, Officialis enim minister est Principis; ejus personam repræsentat, & quidquid ex Officio agit, agit nomimine, & auctoritate Principis.

36 Sed quid dicendum de eo, qui verum sigillum Principis abstrait ab unâ scripturâ verâ, & illud apponit scripturæ falsæ? Respondeo, quòd iste videtur minùs delinquere in falsitate; quàm ille, qui sigillum falsum cudit; sicut etiam ille, qui furtivè utitur verò sigillo Principis ad sigillandam scripturam falsam. Tamen circà hos casus, sicut etiam in cæteris spectandæ sunt municipales Constitutiones, & juxtà eas pœnæ sunt infligendæ. In dominio quidèn *Ducatus Mediolani*, ut patet ex *Novis Constitutionibus*, (44) pęna ignis apponitur ei, qui falsificat, vel falsò mutat sigillum, literas, instrumentum, vel scripturas Principis, ejus Locum tenentis, vel Senatus, vel falsum circà præmissa, vel aliquod præmissorum committit.

37 Quò ad falsantes literas Ordinariorum, distinguendum est de literis; nàm, si sint literæ commendatitiæ, sivè Dimissoriales prò suscipiendis Ordinibus. sivè Minoribus, sivè Sacris, & falsarius tales Ordines susceperit à non suo Episcopo, est posita pœna suspensionis ab executione Ordinum, in quibus ministrans redditur irregularis; & hoc non tantùm de jure (45) antiquo, sed etiam per Extravagantem *Pij II* (46), confirmatam à *Leone X.*, *Paulo III*, & *B. Pio V.*, ut scribit Diaz, & ad eum *Salzedo*, quæ pœna etiam habetur sancita in *Tridentino*. Verum est, quòd in dictâ Extravaganti, sicut etiam in ipsius confirmatoriis non habetur talis censura, nisi contrà suscipientes Ordines Sacros; tamen ex dispositione *Tridenti*, pœnâ tali afficiuntur etiam ii, qui per *falsas literas* suscipiunt à non suo Episcopo etiam Ordines Minores, ac etiam primam tonsuram, ut pluribus citatis docet *Thesaurus*, (48) qui testatur de communi.

38 De cæteris verò literis Ordinariorum, nullam haberi censuram latæ sententiæ contrà illarum falsarios, scribit *Nauarrus*. (49) Tamen debent hujusmodi falsarii, etiam corporalibus

Zz pœnis

(38) *text. in cap. Ad Falsariorum. de Crim. fals. Azor. 2. Part. lib. 7. cap 17. §. Quintum. Garzi. de Benef. Par. II. cap. 10. num. 170. Gonzal. ad Regul. Cancell. Gloss. 15. nu 73.*

(39) *Farinac. Quæst. 151. num. 12. Barb. in cap. Ad falsarior. n. 15. de Crim. fals.*

(41) *cap. In memoriam. 19. Dist. cap. 2. de Rescr. Thæsaur. V. Falsum. cap. 4. num. 2. V. Ex sup. relata.*

(41) *Felin. & Anani. in cap. 2. de Rescrip.*

(42) *Abb. & DD. in cap. Cum sit generale. de For. comp. Anani. in cap. Ad falsariorum. de Crim. fals. Boss. Tit. de Fals. num. 108.*

(43) *arg. l. Maiorum. C. de Fals. Afflict. in Const. Regni lib. 1. Rubr. 46. de Prohib. Offic. nostr. nu. 4. Raynal. Tom. 2. cap. 18. §. 3. nu. 10.*

(44) *Nov. Constit. Mediolan. lib. 4. de Pęn. inst. fol. m. 100.*

(45) *cap. Si quis ausus. 17. Dist.*

(46) *Pius II. Const. 7. Cum ex Sacrorum. Bernard. Diaz. Pract. crim. cap. 26. & ibi. Salzed. §. Extravagans Pii.*

(47) *Concil. Trident. Sess. 5. cap. 5. & Sess. 23. capit. 10. de Refor.*

(48) *Thesaur. de Pæn. Par. 2. V. Ordo. cap. 15. num. III. V. Advertendum secundo, & ibi Majol. Quarant. Suar. Tolet. Filliuc. & Salzed.*

(49) *Navar Cons. 39. n. 3. de Temp. ordinat.*

pœnis affici; sicut etiam illi, qui, viciatis proprii Ordinariis literis, à non proprio Episcopo Ordines suscipiũt, debent, ultrà supradictam censuram, corporaliter mulctari. Ratio est, quià tales *literæ* non possunt falsificari, nisi falsificetur, aut furtivè apponatur sigillum Ordinarii, sinè quo talibus *literis* fides non ahibetur. Sicut ergò falsificanti literas, aut sigillum Principis Laici, pœnæ corporales, etiam ultimi suplicii ahibentur, ut dictum est suprà *num.* 34. & 35., rationabile est, quod similiter fiat in falsificatione literarum Principis Ecclesiastici, ut est Episcopus, qui est spiritualis Princeps (50), qui majorem Regiâ dignitatem obtinet, (51) imò etiam Imperiali Majestati præfulget. (52)

39 Et fortiùs urget ratio, si per *literas* Episcopales *falsificatas*, aliquis munus Curati, aut Confessarii exerceret. Quià, si ex dispositione Apostolicarum Constitutionum, Curiæ sæculari morti tradendus, relaxatur Clericus, qui, cùm Sacerdos non sit, officium Sacerdotis assumit, Missam Celebrando, aut Confessiones audiendo, æquum est, quòd, si non tali, saltem paulo minori pœnâ afficeretur simplex Sacerdos, qui falsatis literis Curam animarum invaderet, aut Confessiones Sacramentales exciperet. Ratio est, quià, sicut nullum est Sacramentum ejus, qui Missam celebrat, (cùm non sit Sacerdos) ex defectu *potestatis Ordinis*, sic nulla est Confessio, quæ fieret ei, qui per *falsas literas* sibi munus Curati, aut Confessarii usurparet, ex defectu *potestatis jurisdictionis*. Undè talis falsarius deberet ad triremes per quinquennium damnari; sivè aliâ gravi, ad arbitrium Episcopi, & scandalum populi, affici.

40 Pœna *Notarij*, condentis publica instrumenta falsa, varia est, prò varietate Statutorum; nàm in aliquibus locis mittuntur Rei ad triremes; in aliis, posita est pœna amputationis dexteræ manus; in aliis, est ultimum supplicium; & hoc signanter practicari in *Sabaudiâ*, *Cathaloniâ*, *Regnis Arragoniæ*, *Valentiæ*, *Neapolitano*, & in *Urbe*, & multis aliis regionibus, scribit *Raynaldus* (53) ex pluribus, per eum citatis, & ut docet *Garonus* ad *Novas Constitutiones Mediolani* (54), ubiquè locorum adaucta est pena contrà hujusmodi *Notarios*, ad deterrendum alios, nè simile facinus audeant; nàm hujusmodi genus hominum, uno ductu calami possunt depauperare familias, ac ipsi soli plùs damni alicui privato inferre, quàm multi fures, imò etiam hostium exercitus: siquidèm hostilis vastitas non potest fundos agrorum præripere, & aliò transferre, *Notarius* verò potest eos legitimo testamento, aut ab intestato uni debitos in alium transferre, fabricato testamento adulterino.

41 Fieri autem extensionem pœnæ contrà *Notarios*, condentes instrumenta falsa, ad eosdem vitiantes acta judicialia sivè civilià, sivè criminalia, perspicuum est, quià, ut, multis citatis, docet *Farinacius* (55), appellatione publici instrumenti veniunt acta judicialia. Album porrò Prætoris inter acta judicialia connumerandum est, quià continet nomina eorum, qui ob delicta commissa judicialiter banniti sunt: undè corrumpens hujusmodi album, delendo jàm scriptum alicujus nomen, vel falso apponendo aliud, eâdem pœnâ teneri debet. Gravior porrò esset falsitas actorum in Causâ Criminali, quàm in Civili; & præsertìm, si ex falsitate resultaret gravamen contrà Reum, nàm majus reputatur, & damnabilius damnum, illatum Reo, quàm fisco. Undè, si ex falsificatis actis Reus fuisset ultimo suplicio affectus, non deberet *Notarius* criminalis ullo pacto mortem evadere.

42 Sed quid dicendum, si *Notarius* falsificat instrumenta in uno loco, quæ alibi sunt producenda, à quo nàm debet iste puniri? Respondeo, quòd, sicut Testis examinatus in uno loco ad istantiam Judicis alterius loci, si falsum deponit, puniri debet à Judice, ad cujus instantiam examinatus est, quià effectus hujus delicti trahitur ad forum causæ, ut argumento quorundam jurium (56) docet *Barbatia*; pari modo *Notarius*, condens falsum instrumentum, debet puniri à Judice, coràm quo illud producitur. Hoc autem debet accipi, quandò ambo Judices essent sub eodem Principe, aut Præside, aliàs non obtineretur remissio Rei ab uno ad alium Judicem, ut docet *Decianus* (56), nisi Princeps, dominus Rei, ordinaret Judici suo, ut Reum remitteret ad alium Judicem, ut pasìm fit.

43 Si verò alius à *Notario*, falsificet instrumentum publicum, aut album Prætoris corrumpat, pœnâ, Judici arbitrariâ, percutiendus est, quæ debet aggravari proportionabiliter ad gravitatem quod damni, falsitate commisâ, alteri intulit, vel illaturus erat. Minor tamen esse debet, quàm si falsificans esset *Notarius*; ratio est, quià hic juramentum præstat fidelitatis, dùm creatur *Tabellio*; undè falsando scripturam, peccat non tantùm contrà fidelitatem, sed etiam contrà juramentum, & per hoc graviorem pœnam meretur.

44 Sciendum porrò, quòd, si instrumentum falsum, aut falsificatum in judicio, producitur, ex triplici capite potest quis puniri; nempè, si illud fecerit; secundò, si fieri fecerit; tertiò, si scienter illo uti voluerit, & actus sit consumatus. In primis duobus casibus Reus punitur ordinariâ pœnâ *legis Corneliæ de falsis*, ut textualiter habetur ex Digestis. (58) In tertiò autem casu non punitur ordinariâ pœnâ, sed tantum relegatione ad tempus, ut ex *Salyceto* scribit *Bossius*. (59)

45 Differentia autem est in prædictis casibus, quià, qui corrumpere fecit, & qui corrupit, seù falsum instrumentum condidit, penam falsi subire debent, quàmvis nullus tali instrumento usus fuerit; nàm delictum eorum in mandato committendæ falsitatis, seù in actu ejusdem comisæ, jàm consumatum est. Non sic in tertiò casu, quià non punitur produ-

(50) *Constit. Apostol. lib. 2. cap. 26.*
(51) *Greg VII. lib. 4. Epist. 2. & lib 11. Ep. 2.*
(52) *cap. sollicitæ. de Major. & obed.*
(53) *Raynald. Obseru. crim. Tom. 2 cap 18. §. 1. n° 14.*
(54) *Garon. ad Nou. Const. Mediol. lib. 4. Tit. 6. de Pæn. art. 1. num. 13.*
(55) *Farinac. Quæst. 155. n. 16. & ibi Bart. Gram. Campeg. Monticel. Crot. & Baiard.*
(56) *argom. text in l. Contraxisse. ff. de Act. & obl. l. Post legatum. ff. de His qui ut indig. Barbat. in cap. licet. Colon. 15. de For. comp*
(57) *Decian. Tr. crim. lib. 4. cap. 19. n. 10.*
(58) *text. in l. 1. §. fin. ff. Ad. l. Cornel. de Fals.*
(59) *Salyc. in l. Si uteris. Col. 3. init. C. de Fid. instr. Boss. Tit. de Fals. n. 115.*

producens; nisi sciat instrumentum esse falsum, & cum hoc eo uti intendat, aut ait Textus; (60) potest enim ab ejus usu abstinere, usque ad sententiam, ut dicitur in citato Textu. Ideò usus Curiarum est, ut factâ publicatione Testium, aut productione instrumenti, fiat interrogatio, àn producens illo uti intendat: hoc enim pacto constat de ipsius voluntate; & cessat in adversario onus probandi scientiam; nàm juxtà Doctores (61), scientia falsitatis scripturæ præsumitur in producente, quandò scriptura est super facto proprio.

46 Quid autem juris, si factâ productione instrumenti falsi, æquales præsumptiones militent contrà producentem, & contrà *Notarium*, quòd illud falsificaverint? Ponatur casus, quòd, producto instrumento falso, Judex procedere velit criminaliter contrà producentem, & iste accuset *Notarium*, anquàm Auctorem falsitatis, & contrà eos æqualia militent indicia; quid agendum à Judice? Dico, quòd juxtà Textum (62), debent ambo subdi torturæ, & ità etiam firmat citatus *Bossius*. (63)

47 Pœna autem falsificantis scripturam privatam (siquidèm iuxtà iura, (64) falsificans etiam scripturam privatam puniendus est de falso) est pœna pecuniaria, ut post *Socinum*, *Gandinum*, & *Augustinum de Arimino*, docet *Bossius*. (65) Advertendum tamen, quòd, ut pœna incurratur, necessarium est, quòd scriptura aut actu nocuerit, aut ad nocendum apta sit, ut habet *Glossa* quædam; (66) nàm cùm falsi crimen, ut sit punibile, oporteat, quòd alicui noceat, ut dictum est suprà, si talis scriptura nullo modo nociva sit actu, aut potentiâ, desinit continere crimen falsi; ut proindè punibilis minimè sit. Sed difficile est condere scripturam privatã, tangentem personam, aut factum alterius, quæ prò aliquo saltem casu nociva esse nequeat, & inservire saltem prò indicio contrà illum, quòd, juxtà *Bartolum*, (67) ad reddendam nocivam scripturam privatam, sufficit.

48 Quià tandèm ità falsum committit, qui supprimit, impedit, aut tacet veritatem, sicut ille, qui eam immutat, ideò lacerans, seù comburens scripturam publicam, sivè privatam, committit *crimen falsi*, ut dicunt Doctores; (68) & ratio est, quià supprimit veritatem, quæ per scripturam combustam apparere potest. Ex hâc ratione sequitur, quòd ad hoc, quòd lacerans scripturam, ut profertur, punibilis sit tàmquam falsarius, oportet, quòd sit scriptura originalis, cujus nullum authenticum habeatur transumptum; si enim originalis non sit, aut per legitima transumpta potest veritas facti comprobari, crimen falsi non patratur. Ratio est, quià tali casu non supprimitur veritas, quæ potest haberi per alias scripturas, undè cessat ratio delicti, & sic etiam delictum.

49 Sic, *Thesaurum* (69) tenere; talem lacerantem scripturam publicam, aut privatam, non esse falsarium; sed validis argumentis *Thesaurum* impugnant *Farinaccius*, & *Genua* de *Sciptura privatâ*. (70) Possent tamen isti Doctores reduci ad concordiam, dicendo, quòd lacerans scripturam, intendit ex tali facto reportare lucrum, (ut si Actuarius laceraret in libro maleficiorum querelas scriptas, ut à querelatis acciperet pecunias, nè contrà eos posset procedi; sivè si privatam syngrapham obligatoriam combureret debitor, nè creditor posset eum iudicialiter convenire) vel intendit tantum supprimere veritatem, quæ per scripturam poterat probari, velut, si quis processum, ab Archivio criminali surreptum, laceraret, nè per eum appareat, quòd aliquis damnatus fuerit de delicto, maculante ejus posteritatem. In primo casu posset locum habere opinio *Thesauri*; in secundo verò verificari contraria sententia. Ratio istorum est, quià, juxtà axioma Philosophi, *á fine specificatur motus*; & voluntas, ac propositum distinguunt maleficia. (71) Qui ergò ex laceratione intendit lucrum, est fur; fur enim in furto solùm lucrum intendit; at qui solam suppressionem veritatis intendit, est falsarius. Sed verius puto, pròut etiam senserunt alii, (72) quòd utrumque crimen committatur. Ratio est, quià potest quis intendere aliquod crimen, & ad illud patrandum uti crimine specificè diverso, ut adulter, qui ad hoc, quòd liberiùs possit frui amasiâ, illius maritum occidit. Qui ergò lacerat scripturam ob lucrum iniustum, hoc quidèm intendit, & sic furto delinquit: tamen delicto falsi utitur prò medio ad illud, & sic utroque delicto peccat. Pœna autem lacerantium scripturam publicam, aut privatam, Judici arbitraria est, ut docuit *Farinacius*. (73) Debet autem aggravari ex gravitate negotii, & causæ, importatæ ex scripturâ. Quò ad pœnas Clericorum, falsificantium literas dimissorias, dico, quòd convictus, aut confessus de hoc crimine, si de eo condemnatus, subit pœnam infamiæ, & ex consequenti est irregularis, quià crimen falsi est crimen publicum, (g) imò secundùm magis communem, sufficit ad hanc pœnam, si hoc crimen sit notorium jure, vel facto absque sententiâ, quià est crimem depositione dignum, ut scribunt *Sayrus*, & *Garzia*. (h) Verum est, quòd adversus talem infamiam potest à proprio Episcopo restitui, & sic indirectè dispensari super tali irregularitate, ut argumento cujusdam capituli, (i) dicunt Doctores, addit *Thesaurus* loco citato, quòd, ratione talis criminis, potest Clericus damnari ad triremes, si processum sit per viam accusationis, & hoc

(60) *text. in l. Si falsos. C. de Fals.*
(61) *Abb. Felin. & Aretin. in cap. Præsentium. de Test. Boss. loc. sup. cit. n. 117.*
(62) *text. in l. Ubi. C. Ad leg. Cornel. de Fals.*
(63) *Boss. Tit. de Fals. n. 91.*
(64) *arg. l. 1. §. Qui in rationibus. ff. Ad leg. Cornel. de Fals. l. Si quis Decurio. l. Qui veluti. l. Damus. C. eo. tit.*
(65) *Boss. loc. sup. cit. n. 86.*
(66) *Gloss. in l. Damus. C. Ad leg. Cornel. de Fals.*
(67) *Bart. in d. l. Damus. C. Ad leg. Cornel. de Fals.*
(68) *Bart. in l. Eum qui. C. Ad leg. Cornel. de Fals. Farinac. Quæst. 150. num. 171. Grat. Cons. 59. num. 8. & seqq. Vol. 1. apud Raynal. Tom. 2. cap. 18. §. 2. n. 3. & 4.*
(69) *Thesaur. Decis. 171. per tot.*
(70) *Farinac. Quæst. 150. nu. 165. in fin. Genua de sump. priva. lib. 1. Quæst. 5. n. 6. & seqq.*
(71) *arg. l. Qui iniuriæ causa init. ff. de Furt. Cæpoll. Cons. crim. 26. nu. 19.*
(72) *Matthæ. de Re crim. Controv. 38. nu. 2. Sabell. Sum. diver. tract. §. Furtum. n. 8. Raynal. l. sup. cit. nu. 9.*
(73) *Farinac. Quæst. 150. n. 171.*
(g) *l. 1. ff. de Publ. iudic. §. Item lex Cornelia. Inst. eo. tit. Clar. §. Falsum. init.*
(h) *Sayr. de Cens. lib. 7. cap. 12. n. 3. & 12. Garzi. de Benef. Par. 11. cap. 3. n. 110.*
(i) *argumen. cap. At si Clerici §. de adulteriis. de Judic. Tolet. lib. 1. cap. 62. §. final. Sayr. Abb. Sylv. apud Thesaurum V. Ordo. cap. 16. n. X.*

probat ex dispositione cujusdam legis (l) sancientis, quòd pœna falsi, viâ accusationis, est *deportatio*, in cujus locum succesit condemnatio ad triremes, ut testatur *Clarus*. (m)

50 Quò ad penas Regularium circà crimen falsi, spectandæ sunt velùt etiam in cæteris delictis ipsorum Constitutiones Nos. Minores de Observantiâ sequentes leges habemus.

51 Primò. *Falsificantes per se, vel per alium literas, aut sigilla Prælatorum, Principum, Generalium, Provincialium, aut Notabilium Personarum, sunt, ipso facto, excommunicati; Carceri mancipandi, Generalis arbitrio: atquè ad omnia Officia, ac dignitates Ordinis perpetuò inhabilitandi.* (74)

52 Secundò. *Qui per se, vel per alium literas, aut sigilla Prælatorum nostri Ordinis, aut alterius Personæ notabilis falsificaverit*, ipso facto, *sententiam excommunicationis incurrat, & carceretur ad Superioris arbitrium. Si verò sigilla, & literæ falsificata fuerint Generalium, sinè eorum assensu, falsarij à Carcere liberari non possint. Ac prætereà ad omnia Ordinis Officia perpetuò sint inhabiles.* (75)

53 Tertiò. *Provincialis, concedens dimissoriales literas ordinandis Fratribus, non servatis sacris Canonibus, & Ordinis sanctionibus, suspendendus, vel etiam privandus venit Officio, Superiorum arbitrio.* (76)

54 Circà quæ Statuta, & signanter contrà primum, prima dubitatio est, An mandans falsificationem, comprehendatur in Statuto?

55 Respondeo, quòd *Sanctorus*, (77) examinando dispositionem præsentis Constitutionis, ait, quòd ipsa comprehendit auxiliantes, & complices falsificationis, eos nempè, qui efficienter, ac instrumentaliter physicè ad falsificationem concurrunt: undè deducit, quòd consulentes non comprehenduntur; nec sunt puniendi pænâ ordinariâ; sed ad arbitrium Judicis: de mandante autem nihil dicit.

56 Dico igitur, quòd mandans comprehenditur in Statuto, ipse enim *per alium* verè falsitatem committit. Regulariter enim in omni delicto plùs delinquit mandans, quàm mandatarius, quià mandando ipse delinquit, & mandatarium corrumpit, (78) & mandans dicitur principalis causa, & ideò plùs punitur. (79) Hoc verò intelligendum est, quandò consideratur simul mandatum, & delictum, ut optimè distinguit, & probat *Decianus*. (80) Cæterùm, si consideretur mandatum, separatum à delicto; hoc censetur majus illo, ut optimè idem ibidem probat. Concluditur ergò, quòd, si aliquis nesciens scripturam falsificare, mandat scienti, ut eam falsificet, æquali pœnâ tenetur cum actualiter falsificante.

57 Secunda dubitatio est, quòt modis possint falsificari literæ Prælatorum Ordinis.

58 Respondeo, quòd tòt modis potest circà illas committi falsum, quòt committi contingit circà *literas Apostolicas*, de quibus diximus suprà hoc *Titulo num.* 11. & hoc eodem paragrafo, loquendo de indiciis commissæ facultatis *num.* 11., *& seqq.* Ex indiciis enim arguuntur modi, quibus contingit committi falsitas.

59 Tertia dubitatio est, An ex hoc solo, quòd *literæ* Generalis obedientiales, aut aliæ patentes, quæ registrari solent, registratæ non reperiuntur, probetur, quòd illæ sint falsificatæ?

60 Respondeo, quòd ex hoc solo, quòd non reperiuntur *literæ* registratæ, non remanet probata illarum falsitas; tùm quià hoc est argumentum negativum, quòd per locum ab auctoritate non tenet; tùm quià potest esse, quòd *literæ* veræ sint, & quòd ex negligentiâ Secretariorum non fuerint registratæ. Quòd, si cum hoc adminiculo concurrant aliæ circumstantiæ, quæ suboleant falsitatem, potest pronunciari de falsitate *literarum*; & tùnc incumbit *literas* producenti onus demostrandi eas esse legitimas. Circumstantiæ indicativæ essent, si in Registro sub die Datæ *literarum* suspectarum, reperirentur adnotatæ omnes aliæ similes: si Generalis tales, seu similes *literas* concedere, etiam ad preces Magnatum, constanter renuerit: si stilus illarum, totaliter diversus sit à stilo consueto, sivè à formulario, quo utitur Secretaria Generalis, & similia. Quòd, si producens *literas*, non probet eas esse legitimas; & si non doceat, à quo illas habuerit, ipse præsumendus est illarum falsarius, & in rigoroso examine constitui potest ad habendam veritatem. Ratio est, quià falsitas talis non potuit committi, nisi ab eo, qui reportaturus erat ex illâ commodum, sivè lucrum; nemo enim peccat ob amorem delicti, sed ob commodum, quod ex delicto reportat; & cùm producens eas *literas*, supponatur ex illis commodum reportare; (aliter enim non produceret) sequitur, quòd ille aut falsaverit, aut falsificari fecerit.

61 Quarta dubitatio est, An puniendus esset tanquàm falsarius ille, apud quem esset repertum sigillum Generalis, seù Provincialis falsificatum; sivè folium album, sigillatum verò sigillo eorundem?

62 Respondeo, quòd, sicut falsificare sigillum Principis, majus delictum est, quàm falsare ejus literas, ut ex *Afflicto* diximus suprà *num.* 34., sic etiam majus crimen erit falsificare sigillum Generalis (qui in Religione est Princeps), sivè Provincialis, quàm eorum literas, prout etiam probat *Sanctorus*. (81)

63 Quàmvis autem videatur, quòd fabricans sigillum Principis puniri non debeat, nisi constet, quòd illo usus sit ad sigillandum patentes falsas; sicut etiam non puniri potest ut monetarius falsus, ille, apud quem solus cuneus imprimendæ monetæ reperitur, ut ait *Bossius*, (82) sed torqueri tantum debeat: tamen contrarium est verius; nàm in solâ fabricatione sigilli delictum in suo genere consumatum est independenter ab usu illius. Et de facto artifices sigillorum, si ad instantiam alicujus privati, (& non ad mandatum Principis, aut ejus Officialium, qui sigillo utuntur) sigillum Principis cudunt, ultimo suplicio afficiuntur, quàmvis artifices ipsi tali sigillo usi non sint.

64 Casu igitur, quòd apud aliquem reperiatur sigillum Generalis, aut Provincialis, adulteratum, & eò maximè, si ille illud tenebat occultatum cum cæteris recculis suis, sibi charioribus, debet iste in examine rigoroso constitui, ad habendam ab eo veritatem de artifice,

qui

(l) *l. 1. §. fin. ff. Ad leg. Cornel. de Fals.*
(m) *Clar. Quæst. 67. §. Deportatio. n. 8.*
(74) *Text. Tit. Applicatio. §. 45.*
(75) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. § 6. n. 61.*
(76) *Text. Tit. Applicatio. §. 34.*
(77) *Sanctor, de Pæn. cap. 11. Quest. 5 init. fol 12.*
(78) *Glos fin. in cap. Gaudemus. de Divortio. Dec. in l. Is damnum n. 2. ff. de Reg. iur. arg. l. 1 §. Persuadere. ff. de Serv. corru.*
(79) *arg. l. Quoniam multa. C. Ad l. Jul. de vi. Capol. Cons. 34. n. 48.*
(80) *Decian. Tr. crim. lib. 9. cap. 32. n. 4. ant. fin.*
(81) *Sanctor. de Pen. cap. 11. Q. 5. V. literas, aut sigilla. fol. 12.*
(82) *Boss. Tit. de Fals. monet. num. 7.*

qui sigillum cudit, & etiam si illo usus sit ad sigillandas literas adulterinas. Ratio est, quià hìc non sumus, ut in casu furti, in quo res furata, reperta apud aliquem, facit indicium ad torturam, si tamen intervenit aliud adminiculum, puta, quòd ille sit malæ famæ, ut docet *Clarus* (83), qui testatur de communi; sed sumus in casu simili cum inventore libelli famosi, qui, ut habetur ex dispositione Imperatoris (84), præsumitur Auctor illius, nisi eum laceret, & comburat. Quià res furata, inventa apud aliquem, ex se indicium delicti non facit respectu ejus, apud quem invenitur, potuit enim justo titulo emptionis cum bonâ fide eam habuisse; ut ergò possit justè præsumi iste Reus principalis, aut complex in furto, requiritur aliquod adminiculum, puta, quòd aliàs convictus fuerit de furto, aut sit homo malæ vitæ &c.

65 Sed in casu sigilli inventi, dispar est ratio, nàm sigillum ex se facit indicium criminis contrà eum, qui illud servat; nempè, quòd vel ipse illud cuderit; vel cudi ab alio fecerit; vel cusum ab alio habuerit; vel ipse eo ad falsitatem usus sit; vel aliis commodaverit ad eundem usum, quæ omnia delicta falsi sunt; & proindè torqueri debet ad habendam veritatem tùm de Auctore, tùm dè usu sigilli.

66 Nec ille se tueri potest, dicendo, sigillum fuisse à se fortuitò inventum in loco publico, proindè non posse docere de artifice; nàm adhuc torquendus est. Ratio est, quià sicut repertor libelli famosi, quià est res criminosa ex se, debet illum corrumpere, aliàs presumitur Auctor illius, & torquetur ex lege supracitatâ, pari modo res criminosa ex se est sigillum illud inventum, & servatum. Aut enim inventor illius cognovit, aut reputavit illud esse adulterinum; aut putavit esse sigillum verum, deperditum fortè ab illo, qui tali sigillo legitimè uti potest. Si primum, debebat illud corrumpere, nè posset alicui esse instrumentum novæ falsitatis. Si secundum, tenebatur restituere illi, qui sigillum perdidit. Ad quid ergò servavit, & occultatum inter chariora custodivit? Evidens ex tali custodiâ emergit præsumptio, quòd eodem ob falsitatem usus sit, aut uti vellet; & sic semper intervenit legitimum indicium ad torturam. Et quandò nihil emergeret circà usum secutum, locus esset pęnę arbitrariæ ex solâ conservatione sigilli, quæ prodit animum, paratum ad usum illicitum illius, ut proindè criminosa res evadat illius conservatio. Ratio est, quià, sicut pœnâ *Legis Corneliæ de Sicariis* tenetur, qui habet venenum, quod non valet ad aliud, quàm ad necandum hominem, (85) sic etiam, qui tale sigillum tenet, quod non valet, quàm ad committendam falsitatem. Verum est, quòd, ut optimè observat *Caballus*, (86) tenens tale venenum, non punitur ordinariâ pœnâ illius legis, nisi illud donaverit, aut vendiderit ad necem hominis; secùs punitur mitiori, & extraordinariâ. Sic etiam dicendum de habente sigillum, quòd non puniatur ordinariâ pœnâ falsi, nisi eo usus sit, vel ad usum alteri commodaverit; ob solam autem retentionem, arbitrio Judicis, veniat puniendus.

67 Quinta dubitatio est circà idem Statutum, & est, quænam intelligantur *Personæ notabiles*, quarum sigilla violantes pœnę statutariæ sint obnoxii?

68 Respondeo, esse eas omnes, quæ publicum officium habent sivè Ecclesiasticum, sivè laicale, propriumque sigillum, sivè signum usurpant, quo munita scriptura quævis redditur legalis, & authentica; & hoc modo veniunt non solùm Prælati Ordinis nostri, sed etiam aliarum quarumcunque Religionum, & Episcopi, prout etiam sensit *Sanctorus*; (87) & veniunt etiam personæ laicæ, quæ, ut præfertur, proprium sigillum habent, quo validitas, ac robur additur scripturę; undè, si *Notarius* utitur signo sui *tabellionatus*, non quidèm delineatus calamo, ut regulariter fit, sed impressus sigillo (ut multotiès vidi), vitians sigillum talis *Notarij* committit in Statutum. Ratio est, quià *Notarij* Officium publicum est, (88) & possunt ratione talis Officii, (cujus ope interveniente, firma manent acta hominum, scriptò mandata, quæ aliàs mutarent cum maximâ perturbatione Reipublicæ) *Notarij* dici *Personæ notabiles*, ut proindè eorum sigilla adulterantes æquali pœnâ puniantur cum iis, qui falsificant sigilla Prælatorum. Quandòquidem non minora damna possunt causare hujusmodi falsarii, roborando scripturas adulterino sigillo Notarii, quàm falsificando sigilla Prælati alicujus.

69 Sexta dubitatio est circà tertium Statutum, datum suprà *num.* 53, & est, quæ nam observanda sint à Ministris Provincialibus circà Clericos, mittendos ad ordinationem, sancita per Sacros Canones, ac Constitutiones Ordinis.

70 Respondeo, quòd vigore Canonum (89) non potest Provincialis licentiare suum Subditum ad Ordines quosvis, nisi mittendo illum ad Episcopum Diæcesis, in quâ est Conventus, ubi ordinandus habet domicilium. Disputant quidèm Doctores, quænam requiruntur, ut aliquis sortiatur domicilium in aliquo loco, & licèt inter eos sit discrepantia circà diuturnitatem temporis, omnes tamen conveniunt in hoc, quòd ad contrahendum domicilium, requiritur animus ibi habitandi, argumento eorum, quæ dicuntur in jure. (90) Sed Regularis, qui vivit sub obedientiâ sui Prælati, non potest habere animum habitandi in ullo Conventu determinato, undè neque potest sortiri domicilium animo habitandi. Domicilium ergò Regularis erit Conventus, in quo ejus Prælatus Provincialis eum collocat de familiâ. (91) Si ergò Provincialis Clericum, degentem in uno Conventu de Diæcesi unius Episcopi, licentiaret ad alium Episcopum prò susceptione ordinum, & in Dimissorialibus suis diceret, talem Clericum esse de familiâ alterius Conventus, qui esset in Diæcesi Episcopi, ad quem illum licentiat, incideret in pęnam privationis Officii, vocis activæ, ac passivæ, ac alias arbitrarias Summo Pontifici, juxtà Decretum *Sac. Congr. Concilij*, quod per extensum dat *Quaranta* (92)

71 Ex

(83) *Clar. lib. 5. §. Furtum. ℣. Sed nunquid, n. 5.*
(84) *text. in l. Vnic. C. de Famo. lib.*
(85) *text. in l. 3. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.*
(86) *Cabal. Tract. de Omn. gener. homicid. n. 565.*

(87) *Sanctor. de Pœn. cap. 11. Quæst. 5. ℣. Prælatorum Ordinis fol. 13.*
(88) *arg. l. 1. C. de Mand. Princi.*
(89) *text. in cap. Cum nullus. de Temp. ordin. lib. 6. Tridentin. Sess. 7. cap. 11. de Refor. & Sess. 23. cap. 8. de Refor.*
(90) *l. Domicilium. ff. Ad municip. l. Cives. iunct. Gloss. C. de Incol. lib. 10. Decian. Tract. crim. lib. 4. cap. 16. n. 8.*
(91) *Capuccin. Piasec. Vgolin. Campanil. Mirand. Roderic. apud Barbos. ad Trident. sess. 7. cap. 11. n. 4. de Reform. & de Pot. Episc. Alleg. 4. n. 69. & Alleg. 7. n. 18.*
(92) *Quarant. Sum. Bullar. V. Ordo. ℣. De mandata fol. m. 392.*

71 Ex dispositione verò Constitutionum Ordinis, non potest Provincialis dimittere Clericum ad Ordines quosvis, nisi iste bonum testimonium probatæ vitæ in scriptis habeat, subsignatum à Guardiano, ac Discretis sui Conventus; (93) pariter, nisi sit approbatus ab Examinatoribus Provincialibus circà doctrinam, ætatem, ac cætera, ad Ordines requisita; (94) itidem, nisi commoretur de familiâ in aliquo Conventu, sibi subjecto; (95) tandèm (si ordinandus sit Subdiaconus) nisi compleverit biennium à professione emisâ, & si ad Sacerdotium sit dimittendus, nisi expleverit quinquennium, similiter pòst emissa vota solemnia. (96) Pœna autem Provincialis, non servantis conditiones priores supradictas, est Superiori arbitraria. (97) Si autem dispositionem ultimi Statuti non observat, Provincialis est ab Officio suspendendus, ut sonat Statutum ipsum. Et de hoc satis.

§. II.

Literarum Aperitio.

SUMMARIUM.

1 *Literarum aperitio, quomodò, & quandò sit crimen.*
Pater, & Maritus habent auctoritatem aperiendi literas filiorum, & uxoris.
Hoc idem potest Superior Regularis respectu Subditi.
Limitatur in casu, quòd literæ scriptæ sint à majori ejus Prælato ad Subditum.

2 *Literarum aperitio communiter existimatur crimen falsi.*
Impugnatur hæc opinio.
Dictio tanquàm *de sui naturâ importat regulariter improprietatem, & fictionem.*
Potest aliquandò importare similitudinem, & veritatem.
Literarum aperitio non importat crimen falsi.

3 *Aliquandò est crimen læsæ Majestatis.*
Aliquandò est crimen furti, & quarè.
Utens re alienâ contrà voluntatem domini, delinquit furto.
Delinquit contrà fidelitatem, qui literas, sibi commissas, dat alteri ab eo, ad quem deferendas accepit.
Quo sensu dicant Doctores, aperitionem literarum esse crimen falsi.

4 *Diversificatur hoc crimen à diversitate finis intenti.*
Propriè est Stellionatus.
Aperiens literas delinquit, non tantùm, si habet animum nocendi, sed etiam si ex hoc emergit periculum alterius nocumenti.

5 *Aperiens literas ex curiositate venialiter tantùm peccat.*
Arbitrariè tantùm punitur de Stellionatu.

6 *Aliquandò aperiens literas tenetur actione injuriarum.*

7 *Ad incurrendum hoc crimen cum aperitione, requiritur lectura literarum.*

8 *Requiritur pariter, quòd interveniat ob eam damnum tertii.*

9 *Licèt malum tertio non accidat, dolosè aperiens literas debet puniri.*

10 *Retardans dolosè literas cum damno alterius, puniendus est de Stellionatu.*

11 *Dolosè occultans, aut destruens literas, delinquit de falso.*

12 *Avellens à literis sigillum publicum, committit falsum, & quarè.*

13 *Dubium de aperiente literas, sibi suspectas de damno proprio.*

14 *Opinio Peyrini improbatur.*

15 *Quæ requirantur, ut quis licitè aperire possit alienas literas, sibi suspectas.*

16 *Damnum, quod timetur, debet esse certum, ut quis suspectas sibi literas aperiat.*

17 *Itèm requiritur, ut metus damni sit rationabilis.*

18 *A quo deducatur gravitas criminis hujus.*
Populi fœlicitas fundatur in publicâ, ac mutuâ fidelitate.

19 *Hoc crimen gravius est in Magistris postarum.*
Graviùs puniendus Tutor, quàm alius, qui stupravit pupillam.
Fides publica semper est servanda.

20 *Offendens confæderatos cum Principe, incurrit crimen læsæ Majestatis.*

1 Literarum aperitio, si fiat absquè sufficienti auctoritate, aut absquè consensu tacito, expresso, aut interpretativo ejus, ad quem *literæ* diriguntur (1), & interveniat dolus, juxtà omnes scribentes, crimen est tùm in foro fori, tùm in foro animæ. (2) Dixi, *si fiat absquè sufficienti auctoritate*, quià tùm Pater respectu filiorum; tùm Maritus respectu Uxoris; tùm Superior respectu Subditorum potest, etiam ipsis invitis, eorum *literas*, ad se datas, sivè à se ad alios missas, aperire: (3) & hoc ex subjectione, & obedientiâ, quam predicti debent Superioribus, Patri, & Marito. Tamen limitandum est hoc ad casum, in quo *Literæ* scribantur ad eum, sivè ab eo, qui non est Superior, especlu eas aperientis: quòd, si is Superior sit, nequit eas aperire. Proindè, si Provincialis scribat ad Subditum, nequit Superior localis eo invito *literas* Provincialis aperire; neque hic *literas* Generalis; & ratio est, quià Superior subalternus respectu talium *literarum* non est Superior, sed subditus, qui nequit, absquè piaculo, secreta sui Prælati rimari; nec Subditus tenetur secreta Provincialis, ad se scripta, pandere; undè Prælatus subalternus non potest cogere Subditum, ut *literas*, ad se datas à Superiore majori, etiam postquàm eas Subditus aperuerit, ei legendas tradat.

2 Quòd autem crimen sit, difficile est statuere generaliter. Communiter Doctores, post quandam *Glossam*(4), scribunt

(93) *Stat. Gen. Ord. cap. 2. §. 7. n. 1.*
(94) *Stat. Gen. Ord. l. cit. n. 2.*
(95) *Stat. Gen. Ord. l. cit. n. 3.*
(96) *Stat. Gen. Ord. l. cit. nu. 9.*
(97) *Stat. Gen. Ord. l. cit. n. 7.*
(1) *Navar. Manual. cap. 18. n. 53.*
(2) *Roderic. Graff. Azor. Navar. Sylv. Vega. & Reginald. apud Peyrin. de Subd. Quæst. 2. cap. 2. §. 13. init.*
(3) *Navar. de Pœnit. Dist. 6. cap. penult. §. Sac. n. 16. 17. 19. Graff. Reginal. & Azor. apud Peyrin. loc. cit. V. Dico quarto.*
(4) *Gloss. in cap. Cum olim. il 2. in V. Sigilla. de Off. Judic. deleg.*

ſcribunt, hoc eſſe crimen falſi: At qui hoc ſuſtineri non poteſt; ſiquidèm falſitas, ut dictum fuit ſuprà hoc *Titulo n.* 2. eſt ***immutatio veritatis***; undè in quovis crimine falſi, tanquàm quid ſubſtantiale requiritur mutatio veritatis, quæ tamen non requiritur in apertione alienarum ***literarum***. Et profectò *Gloſſa* illa non dicit, quòd aperiens ſit ſimpliciter, & abſolutè falſarius, ſed dicit, quòd ***puniri debuit tanquàm falſarius***, (ille nempè, qui ***literas*** Delegatorum, ipſi traditas ad ***Papam*** deferendas, aperuerat) hoc eſt pęnâ ſimili, quâ puniuntur falſarii; dictio enim ***tanquàm***, licèt aliquandò juxtà ſubjectum materiam poſſit importare ſimilitudinem, & veritatem (5), tamen de ſui naturâ, & regulariter denotat improprietatem, ac fictionem (6). Similitudo verò pęnæ non arguit ſimilitudinem delicti, cùm delicta, toto cęlo differentia, ſimili pœnâ aliquandò puniantur, ut patet in Sodomitâ, ac monetario falſo, qui ambo ſuſpendio, & igne caſtigantur, cùm tamen eorum delicta in nullo conveniant. Ex his concluditur, quòd ***aperitio*** alienarum literarum crimen falſi non eſt, quod notavit etiam ***Sanctorus*** (7)

3 Dico igitur, quòd hoc eſt crimen, quod ſpecificatur diverſimodè, puta, vel ratione perſonarum, quarum *literæ* aperiuntur; vel ratione intentionis, ſeù finis, quo violantur. Ratione quidèm perſonarum diverſificatur; nàm aperiens ***literas Papæ***, datas ad Imperatorem, ac vice verſâ; ſivè ad eorum Legatos, ac vice verſâ, incidit in crimen lęſæ ***Majeſtatis***, ut dicunt Doctores; (8) & hoc etiam eſt, ſi aperiantur ***literæ*** Principis, ſivè Reipublicæ, non agnoſcentis ſuperiorem, ut ſcribunt, locis citatis, ***Romanus***, & ***Gigas***, quos dat ***Decianus*** (9). Si autem ***literæ*** ſint alicujus privati, aperiens committit crimen furti, ut ſcribit ***Navarrus***; (10) Ratio eſt, quià furtum committit, qui utitur re alienâ contrà voluntatem domini, (11) ***literæ*** autem, dùm adhuc ſunt apud eum, qui eas ſcripſit, ſunt illius: ſi verò eas miſit, ſunt ejus, ad quem ſunt directæ, & alius uſus ***literarum*** non eſt (prout ***literæ*** ſunt, non ut papyrus characterizata) quàm ad earum lecturam. Pariter, ſi is, qui ***literas*** aperit, accepit eas, fideliter deferendas ad illum, ad quem ſunt directæ, delinquit contrà fidelitatem, & proditor eſt, quià alium ſub fide datâ notabiliter lædit; quod etiam eſt dicendum, ſi iſte non aperit quidèm ***literas*** acceptas, ſed eas non reddit illi, ad quem ſunt directæ, ſed potiùs dolosè dat adverſario illius legendas; quàmvis ***Bartolus***, ***Baldus***, & ***Alexander*** (12) ſcribant, hunc incidere in crimen falſi; & ideò, ut veritati cohæreat horum ſententia, explicandi ſunt de crimine falſi, quò ad pęnam, non verò quò ad quidditatem delicti.

4 Sed reſpectu intentionis, ſeù finis diverſificatur quantùm ad hoc, quòd, ſi quis aperit ***literas Papæ***, Imperatoris, Principis, aut Reipublicæ, ut illis noceat, revelando nempè hoſtibus illorum ſecreta, perficitur in hoc crimen læſæ Majeſtatis, quod eſſe non poteſt ſinè dolo malo, & ſinè damno certo, aut probabili habentis majeſtatem. Si autem aperit ***literas*** publicas, aut privatas, & eas oſtendit adverſario ſcribentis, aut ejus, ad quem ſcribitur; ſivè etiam eas oſtendat alteri non inimico, animo tamen illum lædendi, juxtà ***Bartolum***, locis ſupracitatis, incidit in crimen falſi, nempè quò ad pœnam: ſed quò ad ſubſtantiam criminis, hoc eſt ***Stellionatus***, (quià proprium nomen non habet) ei tamen pœna, aſſignata à lege, eſt pœna falſi. Et advertendum, quòd juxtà ***Navarrum*** (13) tale crimen incurritur, non tantùm, quandò aperiens ***literas*** habet animum explicitum nocendi; ſed etiam ſi advertit, aut advertere debet, quòd damnum notabile poſſit ex tali aperitione proximo provenire.

5 Si verò aperit ob curioſitatem ſciendi novitates, quas putat in talibus ***literis*** contineri, vel captandi riſum ex barbarâ, aut voluptatem ex eleganti compoſitione, juxtà ***Navarum***, & alios (14) non peccat, niſi venialiter, & juxtà ***Bartolum***, locis ſupracitatis, delinquit crimine ***ſtellionatus***, quod eſt mulctandum pœnâ, Judici arbitrariâ, quod aſtruitur argumento cujuſdam capituli. (15)

6 Si autem aperit ***literas*** quidèm ob curioſitatem; ſed ad injuriam ſivè ſcribentis, ſeù illius, ad quem diriguntur, divulgat ea, quæ in ***literis*** continentur, tenetur actione injuriarum, ut argumento cujuſdam legis (16) dicunt Doctores.

7 Supradicta verò intelligenda ſunt cum duplici limitatione. Prima eſt, quòd ad incurrenda ſupradicta crimina, oportet, quòd Reus non tantùm aperiat ***literas***, ſed eas legat, aut aliis legendas tradat; ſecùs eſt, ſi non à ſe, neque ab alio lectæ ſunt, quià argumento eorum, quæ in jure (17) dicuntur, non poteſt dici, quòd aliquis ***literas*** aperuerit, ſi eas aut per ſe, aut per alium minimè legerit.

8 Secunda limitatio eſt, quòd tale crimen non incurritur, quandò nil erat in ***literis*** ſcriptum, quod poſſet ſcribenti præjudicare, juxtà ***Baldum***, & ***Bertachinum*** (18). Et ratio eſſe poteſt, quià crimen falſi, (quod juxtà prędictos committitur, alienas ***literas*** aperiendo) ut punibile ſit, oportet, quòd alicui actu, vel potentia noceat, ut aliàs (19) diximus.

9 Dico tamen, quòd, quàmvis ***aperiens literas*** nihil repererit, quod poſſet alterum lædere, ſi tamen aperuit malo animo, & ſub ſpe inveniendi in ***literis*** aliquid, quo poſſet nocere, aliquam pęnam extraordinariam meretur. Ratio eſt, quià animum nocendi habuit, & quantum fuit in ſe, fecit quod potuit, ut noceret, & per accidens eſt, quòd non nocuerit. Undè, cum devenerit ad actum proximum delicto atroci, puniendus eſt, ſi non pœnâ ordinariâ, ſaltem extraordinariâ.

10 Quid autem juris, ſi quis malo dolo retardat ***literas*** alicujus, ex quo aliquod damnum emergit mittenti, ſivè

(5) *arg. l.* 1. *C. de Hæred. inſtitue. l. Sępè ff. de Verb. ſign.*

(6) *arg. l. Si pecunia. ff. Si cert. petat. l. Jubemus. §. Sanè.* 2. *C. de Sacr. Eccl cap. Solita, & ibi Gloſs. in V. Tanquam, & Felin. n.* 3. *de Majo. & obed.*

(7) *Sanctor. de Pæn. cap* 11. *Quæſt.* 6. *init. fol.* 16.

(8) *arg. l.* 1. *ff. Ad leg. Jul. majeſt.* Roman. *Conſ.* 365. *Giga Tract. de Crim. læſ. majeſt. Tit. Qualiter & quando. Quæſt.* 12. *Boſs. de Crim. læſ. n.* 37. *Decian. Tract. crim. lib.* 7. *cap.* 5. *n.* 18.

(9) *Decian. d. lib.* 7. *cap.* 17 *n.* 46.

(10) *Navar. Manual. cap.* 18. *num.* 53.

(11) *l.* 1. *ff. de Furt. §. Placuit. Inſtit. de Oblig. quæ ex delict.*

(12) *Bart. in l. Qui teſtamentum. ff. de Falſ. & in l. Titio. in princip. ff. Ad municip. Bald. & Alex. in cap. Cum olim.* 33. *de Off. Delegat.*

(13) *Navar. Manual. cap.* 18. *n.* 53.

(14) *Navar. loc. cit & de Pænit. Diſt.* 6. *cap. penult. nu.* 20. *Reginal. Prax. lib.* 24. *n.* 119. *Graff. Azor. apud Peyrin. de ſubd. quęſt.* 2. *cap* 2. *§.* 13. *V. Dico tertio.*

(15) *arg. cap. Cum olim Magiſter il* 2. *de Off. Jud. deleg.*

(16) *arg. l.* 1. *§. Si quis tabulas. ff. Depoſit. Decian. lib* 7. *cap.* 17 *n* 46. *& ibi Gonedis Tract. de leg. Par.* 3. *q.* 1. *n.* 4.

(17) *arg. l. Si quis in gravi. §. Qui tabulas. ff. Ad S.C. Syllan. l* 2. *§. Si binum. ff. de Bon. poſs. ſec. tab. Gloſs. in cap. Nobiliſſimus.* 97. *Diſt.*

(18) *Bald. in l. Si binæ. ff. de Iniu. rup. & irri. teſt. Bertachin. Trac. de Epi. Tit. Qualiter eligatur Par. prima. num.* 38.

(19) *Tit. eo. nu.* 2. *&* 3.

sivè ille, cui *literæ* mittuntur? Dico, quòd hic incurrit crimen *stellionatus*, quià, ex quo alteri nocumentum malo dolo infert, committit crimen, quod, cùm proprium nomen non habeat, venit vocabulo *stellionatus*; (20) Debet autem puniri arbitrariè; sed arbitrium Judicis regulandum est à damno, quod ex retardatione emersit. Retardans enim *literas* dolosè cum damno alterius, tenetur ad interesse illius, ut argumento cujusdam legis, quam ipse dicit singularem, (21) probat **Decianus**.

11 Si verò quis non aperit quidèm *literas*, Sed eas malo dolo occultat, aut destruit, nè ad alium perveniant, quodnam delictum committit? Dico, quòd committit crimen falsi, pròut dicunt Doctores, (22) & hoc non tantùm ratione pœnæ, sed etiam quidditatis ipsius delicti. Ratio est; quià, ut dictum fuit suprà hoc Titulo sub *num.*4. facto falsum committit non solùm is, qui immutat veritatem, sed etiàm, qui malo dolo, & ad alterius damnum impedit, quòminùs veritas patefiat; falsitas enim evadit quælibet læsio veritatis. Si quis verò occultat, seù destruit *literas*, ut præfertur, impedit veritatem, nè per tales *literas* possit probari; undè sequitur, quòd falsum committit. Potest etiam dici, quòd furtum committit, ob rationem, quam dedimus suprà *numer.*3.

12 Et circà hoc advertendum est, quòd *literarum* occultatio, aut destructio dolosa, ut præfertur, concernit *literas* tùm publicas, tùm privatas: tùm epistolas familiares, sigillatas, & etiam apertas, tùm singraphas promissionum contractuum &c. Testamenta, Codicillos, & omnem aliam scripturam, ob cujus carentiam aliquis notabiliter lædatur, aut lædi valeat. Extendi etiam debet dictum crimen falsi ad illum, qui sigillum tantùm à scripturâ amoveret, aut laceraret, ut Doctores (23) affirmant; si tamen sigillum esset alicujus publici Magistratus, ut benè observat Decianus (24), referens prædictos. Ratio dictorum est, quià amotio sigilli inutiles reddit *literas* publicas, quæ ampliùs in judicio non probant; cùm tali pacto desinant esse authenticæ: & hoc pacto impedita remanet probatio veritatis in judcio, & læsus manet is, cuius favore *literæ* emanarunt; quod etiam sequi potest occultando, seù destruendo quamlibet aliam ex scripturis recensitis. Et ideò optimè concluditur, quòd in his duobus casibus verum crimen falsi committitur.

13 Sed dubium est, utrùm in reatum falsi incidat, qui dubitans, aut timens, nè in *literis* contineatur aliquid, quod sibi noceat, eas aperit, legit, occultat, aut destruit?

14 Respondeo, quòd *Peyrinus* (25), qui tres alios Doctores citat, resolvit, quòd non peccat mortaliter, qui aperit *literas*, ex quibus sibi, vel alteri timet periculum alicuius damni notabilis in vitâ temporali, vel spirituali. Sed ista opinio absolutè, sivè (universaliter intellecta, est tùm falsa, tùm in praxi periculosa. Falsa quidèm, quià ità comprehendit damnum iustum, sicut iniustum; & ità timorem irrationabilem, & minimè fundatum; sicut illum, qui ex ratione habet fundamentum. Periculosa autem, quià quilibet ex motivo quovis debili, & fortè præstituto, posset *literas* alienas passim aperire, sub prætextu timoris, quòd in illis contineretur aliquod damnum sibi, vel alteri; & hoc modo fidelitas, servanda circà *literas* missivas periret cum maximâ publicæ quietis, & commodi jacturâ.

15 Dico igitur, quòd prædicta opinio, ut vera sit, debet accipi cum triplici limitatione. Prima est, quòd damnum, quod timetur futurum, sit injustum, si enim justum est, non potest ullo modo repelli, & maximè cum peccato; undè, si quis epistolam, sibi commissam, ut deferat ad Judicem, aperiat, sub timore, nè carceretur à Judice ob maleficium, à se commissum, quod dubitat enunciari in tali epistolâ, profectò mortaliter peccat, quià damnum carcerationis justum est, & debet illud ex justitiâ vindicativâ ob malefactum subire; undè nequit ad effugiendum illud periculum violare fidelitatem, sinè reatu mortali. Quod evidentius patet ex hoc, quòd, prò tuendâ propriâ vitâ cum justo moderamine potest quis occidere injustum aggressorem; non potest autem damnatus ad mortem justè, evadere damnum suæ vitæ interficiendo carnificem, quià mors hujus injusta est; illius autem justa. Concluditur ergò, quòd, ut quis possit, ob timorem damni, sibi, aut alteri imminentis, aperire *literas*; damnum debet esse injustum; & in hoc sensu loquitur *Navarrus*, qui citat *D. Antoninum* (26)

16 Secunda limitatio est, quòd damnum, quod timetur, tale sit, quòd nequeat evadi, nisi epistolæ aperiantur; Ratio deducitur à simili. Nàm, licet quidèm ad tutelam propriæ vitæ occidere injustum aggressorem, si aliundè quis non potest propriam vitam servare, quàm per mortem aggressoris; sed hunc nequeo occidere, si per fugam, aut alio modo, me salvare possum. Ità pariter, si ad fugiendum damnum, quod alio modo vitari nequit, *literas* aperio, non pecco; est enim talis mea defensio inculpata: sed, si aliunde possum evadere damnum, nequeo sinè gravi culpâ *literas aperire*; & talis tutela inculpata non est. Quod comprobatur ex quodam Canone, (27) in quo *Innocentius III.* punivit quendam Magistrum, qui literas *Delegatorum Papalium*, ipsi traditas, ut ad *Apostolicum* deferret, aperuit, ob metum, nè illæ essent *literæ Vriæ*, hoc est aliquid sibi contrarium continerent. Punivit autem, ei denegando ulteriorem audientiam in illâ Causâ, & causa punitionis explicatur in verbis Canonis, ità sonantis. *Si quod expediret meliùs notavisset, vel non recepisset scripta suspecta; vel recepta Nobis fideliter præsentasset, & ostendisset causam suspicionis proposita coràm Nobis*. Quibus verbis innuitur, culpabilem fuisse aperitionem, quià damno, quod ex talibus *literis* timebat, poterat obviare, reddendo literas integras *Papæ*, & coràm eo deducendo rationes, ob quas Delegati, qui eas scripserant, sibi jure meritò essent suspecti.

17 Ter-

(20) *text. in l.3. §. Vbicunque. l.2. ff. Stelliona.*
(21) *l. ult. §. final. C. de Fabricen. lib.11. Decian. lib.7. cap.17. num.46. circ. med.*
(22) *Abb. in cap. Cum olim. & ibi Adden. nu.4. lit.B. ℣. Circà hoc de Offic. Jud. deleg. Bald. in cap. olim. de Refer.*
(23) *Bart. in l. Paulus. in fin. ff. de Fals. Bertach. Tract. de Epist. Tit. Qualiter eligatur. Par.1. num.36.*
(24) *Decian. d. lib.7. cap.17. n.46. post init.*
(25 *Peyrin. de Subd. Quæst.2. cap.2. §.13. ℣. Dico tertiò, & ibi Navar. Roderic. & Reginal.*

(26) *Navar. Manual. cap.18. num.53. & ibi D. Antonin.2. Par. tit.1. cap.22. §.5.*
(27) *text. in capit. Cum olim Magister. de Offic. Jud. delegat.*

17 Tertia limitatio est, quòd metus sit fundatus, ac rationabilis; & ratio est, quià, si ex quâvis levi suspicione imaginariâ nasceretur metus sufficiens, ut posset quilibet alienas *literas aperire*, actum esset de eis; posset enim quilibet hunc reatum evadere, allegando talem metum, qui, cùm sit quid latens animo, non posset, quàm per ipsius juramentum probari. Oportet igitur, quòd causa metus sit legitima, & quòd in facti contingentiâ Reus probet causas, ob quas potuit rationabiliter timere ex *literis* damnum notabile. Quòd, si non probet, crimen non evadit.

18 Crimen hoc dolosæ *aperitionis literarum*, licèt reputetur ab *Innocentio* (28) minùs grave, quàm falsificatio sigilli, aut scripturarum per cancellationem, rasuram &c. quæ sunt vera crimina falsi: tamen gravissimum censetur ex hoc, quòd ex frequentiâ talis criminis violatur fidelitas civilis, quæ est fundamentum humanæ societatis. Nisi enim homo homini mutuam fidem, & auxilium sponderet, melius esset more ferarum vivere in nemoribus, à proditionibus aliorum securum, quàm sociari aliis, quorum consortium ipsi esset perniciosum. Hinc est, quòd sola reciproca fides inter homines ea est, per quam constat Civitatum, ac populorum felicitas, quæ, si non servetur, ruit utilitas civilis vitæ. Patet verò, quòd in aperitione literarum maximè violatur fidelitas, quæ etiam de jure gentium servanda est; undè fit, quòd atrox tale crimen, maximè si frequentetur, evadat.

19 Gravius porrò evadit in illis, qui circà hoc publicam spondent fidem, quàm servare ex Officio tenentur; cùm atrocius semper censendum sit crimen ejus, qui in Officio suo delinquit; ut proindè graviùs puniendus sit tutor, qui stupravit pupillam, quam ex Officio tueri ab injuriâ tenetur. (29) Sunt autem *Magistri, ac Officiales postarum*, qui ex Officio publicam fidem violant dolosè, & oblatâ pecuniâ dando *literas*, sivè epistolas familiares aliis, quàm illis, ad quos diriguntur. Officium enim *postarum* erectum est auctoritate Principis, qui publicam per Officialem, à se deputatum, spondet fidem deferendi, & reddendi *literas* sinè fraude; publica autem fides semper servanda est, & subeâ nemo debet decipi, (30) sequitur proindè, quòd, si hæc à tali Officiali minimè servetur, hic gravissimè delinquit. Puto autem, quòd crimen istius, si non formaliter est delictum læsæ majestatis, ad illud quàm proximè accedat.

20 Ducor, quià in crimen læsæ Majestatis incidit, qui offendit confæderatos cum proprio Principe, (31) & ratio est, quià Princeps iniens fædus cum alio Principe, fidem suam illi oppignorat; si ergò quis offendit confæderatum, proprium Principem offendit, qui fidem spopondit; & proindè offendens redditur Reus Majestatis læsæ. In proposito autem, Princeps erigendo *Officium postarum*, (non tantum ad commodum publicum populi, quàm ad utilitatem propriam, cùm ex tali Officio non leve lucrum recipiat) publicam fidem spopondit de reddendis sinè fraude *literis*: si enim hæc non interveniret, & quis nàm esset ità fatuus,

(28) *Innocent. in cap. Cum olim magister. ubi Abb. num. 4. De Off. Iud. deleg.*

(29) *Gloß. in §. Item lex Iulia. de adulter. Instit. de Publ. judic. Boss. Tit. de Coit. damna.*

(30) *Raynal. Tom. 1. cap. 2. §. 4. nu. 22. & ibi Farinac. Delrio. Scannarol. Rovit. Merlin. Pignatell. & Cancer.*

(31) *Bart. in Extravag. Qui sint. rebell: in V. Rebellando. nu. 4 arg. l. 1. ff. Ad leg. Iul. Maiest. Decian. lib. 7. cap. 5. nu. 19.*

ut scripturas suas de negotiis familiaribus, ac gravibus &c. per viros sibi incognitos, aliò deferendos, committeret, nisi fides, data à Principe, securritatem de fideli redditione spopondisset? Sequitur ergò, quòd *Officialis postarum*, violans talem fidem, datam à proprio Principe, redditur Reus de Majestate læsâ.

Probatio.

SUMMARIUM.

21 *In hoc crimine requiritur probatio corporis delicti per* Visum, & repertum &c.

Verùs modus probandi hoc crimen, est per Testes, qui viderunt literas aperiri.

22 *Quomodò probetur dolus in aperiente literas.*

23 *In Criminalibus non datur juramentum suppletorium.*

24 *Quid juris, si probem epistolam, ad me directam, nec à me, nec à scribente fuisse apertam.*

25 *Si Epistola transivit per manus multorum, non potest probari, quis eam aperuit.*

26 *Quid agendum tali casu.*

27 *An præsumatur Reus, qui vulgavit secreta, contenta in Epistolâ, nec possit docere, undè ea didicerit.*

28 *Concurrentibus aliis indiciis ille potest constitui in examine rigoroso.*

29 *Quid juris, si ille dixerit Epistolam fuisse repertam apertam.*

30 *Diversitas circumstantiarum in hoc casu.*

31 *Si Epistola continet grave damnum alicujus, eam apertam inveniens, & publicans debet puniri, & quarè.*

Legens in epistolâ familiari aliquod, alicui nocivum, & illud publicans, peccat.

32 *Secuto damno ex publicatione Epistolæ, quandò torquendus sit publicans illam.*

33 *Secutâ publicatione Epistolæ, quandò puniendus sit publicator.*

34 *Quid juris, si quis Iudici defert crimen, quod ex solâ aperitione Epistolæ didicit.*

35 *Iudex debet ex Officio punire eum, qui aperuit Epistolam.*

Crimen exaratum in Epistola habet vim confessionis extraiudicialis.

21 HOc delictum, cùm sit facti permanentis, & ideò relinquat vestigium post se, requirit, quòd prò ejus probatione constet antè omnia de corpore delicti per *Visum, & repertum*, ut diximus in *Par. p. Tit. Corpus delicti*. Si ergò mihi reddatur Epistola, cujus sigillum appareat evidenter fuisse fractum, & denuò, quantùm fieri potuit, reaptatum, & ego velim agere contrà eum, qui Epistolam aperuit, necesse est, ut eam minimè aperiam, sed eam coràm Judice Statuam talem, qualem recepi. Nec tamen ex solâ præsentatione, ac recognitione, factâ per peritos (qui debent à Judice adhiberi, & judicium suum proferre circà aperitionem Epistolæ) probatum remanet corpus delicti. Ratio est, quià potuit à me aperiri, sivè ab eo, qui eam scripsit, ut aliquid oblitum à se, in eâ scriberet, exindè

denuò

denuò sigillari (ità tamen remaneat vestigium fracturæ papyri,) & tali casu nullum interveniret delictum. Oportet ergo, quòd probem, quòd nec à me, nec ab eo, qui scripsit Epistolam, illa aperta fuerit. Hoc verò, cùm sit quid negativum vagum, & proindè improbabile, ut aliàs (32)diximus, probari debet positivum contrarium, nempè, quòd, qui scripsit Epistolam, totaliter inviolatam, deferendam tradiderit; & quòd ego talem exhibuerim in judicio, qualem recepi; quæ sanè sunt difficilia ad probandum copulativè. Proindè crimen hoc difficilis esse probationis, est concludendum. Via brevior est, si per Testes probem, Epistolam malo dolo fuisse à Titio reseratam.

22 At quomodò probabo in Titio dolum malum? Dico, quòd probabo, si probaverim, Titium aut ostendisse, aut narasse Seio notorio, adversario meo, secreta, quæ in Epistolâ continebantur; si de iis in publico locutus est; si ex iis famam meam pupugit, si negotia ad mei utilitatem (quæ didicit ex Epistolâ, nec scire aliundè potuit) intervertit, si tàdèm aliquid aliud fecerit, ex quo colligi possit malus animus Titii contrà me. Ratio est, quià dolus quid latens in animo est, & nequit aliundè sciri, quàm per conjecturas.

23 Quid autem juris, si ego per Testes probem Epistolam, mihi redditam, fuisse apertam; sed non possum probare, eam non fuisse apertam à scribente, ut aliquid in eâ adderet, nisi per illius dictum juratum? Dico, quòd tale dictum non sufficit ad probationem. Ratio est, quià in criminalibus non datur juramentum suppletorium, ut docet *Clarus*,(33) qui testatur de communi, in casu autem ageretur de probando corpore delicti, quòd est fundamentum Causæ criminalis.

24 Sed quid agendum, si ego probaverim, nec à me, nec à scribente Epistolam fuisse apertam? Dico, quòd, si is, qui mihi eam reddidit, illam habuit de manu scribentis, præsumitur eam aperuisse; aut saltem in culpâ est, quòd ab alio fuerit aperta, si latâ culpâ peccavit in eâ custodiendâ. Ratio primi dicti est, quòd, si Epistola, sibi credita, fuit jugiter apud se custodita, nec ad manus aliorum pervenit, si violata deprehenditur, consequentia naturalis est, quòd ab ipso vitiata fuerit. Ratio secundi dicti est, quià ex debitâ fidelitate, Epistolam, sibi bonâ fide concreditam, debuit diligenter custodire, maximè si hæc continebat secreta gravia, ratione quorum à scribente fuit sibi enixè commendata, & eò adhuc maximè, si sciebat in eo loco esse venatores alienarum Epistolarum: si ergo non custodivit, ut debuit, sed latâ culpâ peccavit, de hâc puniri debet.

25 Si autem is, qui reddidit, non recepit Epistolam de manu scribentis, sed hæc per manus multorum transivit, non ità potest præsumi contrà reddentem, sicut in priori casu, & dura nimìs esset hominum conditio, & quæ arceret omnes à reciprocis subsidiis deferendi Epistolas cum læsione commodi civilis vitæ, si is subiret periculum reatus, præsumpti de Epistolâ apertâ, ex hoc, quòd eam reddit, ab alio vitiatam, & ad antevertendum tale periculum teneretur adhibere Testes, quandò Epistolam reddendam recipit, quibus ostenderet indicia aperitionis jàm factæ, ut de iis in judicio testificarentur.

26 Dico igitur, quòd tali casu venanda sunt urgentiora indicia, quæ aut roborent præsumptionem contrà eum, qui reddidit Epistolam, aut ex se faciant sufficientem præsumptionem. Urgentiora porrò indicia sunt, si quis loquitur de secretis, in eâ Epistolâ contentis, & assignare, aut probare nequit, à quo illa intellexerit; & hoc roboratur alio indicio, si intervenit inimicitia, animositas, rivalitas inter illum, & scribentem, aut eum, cui reddita est Epistola. Ratio est, quià, si loquitur de secretis, quæ aliundè scire nequivit, Evidens consequentia est, quòd Epistolam aperuit, & si intervenit inimicitia &c., augetur vis præsumptioni, quòd ad alium lædendum, & sic malo dolo, aperuerit.

27 Dubium autem non leve est de eo, quod non rarò evenit; puta, quòd Epistola intercipiatur, & cum damno scribentis, aut ejus, cui illa reddenda erat, vulgantur secreta, contenta in Epistolâ. Dubium igitur est, si casu, quo non possit ille, qui de hujusmodi secretis locutus est, probare, à quibus illa didicerit, possit haberi tanquàm interceptor literarum, & super hoc torqueri?

28 Dico, quòd, si concurrant alia adminicula, potest constitui in examine rigoroso, casu, quo hic assignet quidèm alium, à quo didicit secreta, de quibus locutus est, hoc autem minimè probat, quià alius negat, si verò nullum omninò assignare potest, à quo secreta audierit, potest absolutè torqueri. Ratio dictorum est, quià potest dari casus, quòd re verâ alius sibi revelaverit illa secreta, & tamen in judicio neget, se illi revelasse; & posset iste negans esse verus Reus de aperitione *literarum*; contrà justitiam autem est, quòd ex simplici, licèt juratâ, negatione hujus, talis præsumptio reatus in alium refundatur, ut ad torturam sufficiat. Requiritur ergò aliud adminiculum, quod roboret præsumptionem, quæ oritur ex locutione de secretis, contentis in Epistolâ, quam iste debilitaverat assignando alium, à quo illa audivit. Si verò Reus præsumptus ex locutione de secretis &c. nullum omninò, à quo audierit, assignare valet, potest subiici torturæ, quià concludentissima probatio est, quòd illa secreta, quæ aliundè scire nequivit, didicerit ex Epistolâ, quæ fuerit ab eo intercepta.

29 At si iste dicat, Epistolam fuisse à se repertam apertam in loco publico, ut in viâ, Claustro &c. Quid juris? Respondeo, quòd res multùm est anceps, & in quâ Judex magnam debet circumspectionem habere. Potuit enim inimicus meus intercepisse Epistolam, & eam apertam in publicum locum projicere, ut cum damno meo secreta publicentur, & alius innocens, qui eam invenit, & publicavit, præsumi Reus.

30 Dico igitur, quòd Epistola vel continet aliqua, quorum vulgatio evidenter causabit grave alterius damnum in famâ, aut bonis &c. vel continet alia, quæ non evidenter esse damnificatura apparent, ut potè indifferentia, quàmvis re verâ scribens, seù alius, ad quem scribitur, damnum ex illorum publicatione reportaverit. Pariter ille, qui asserit Epistolam, à se repertam apertam, vel est vir alioquin prudens, & cordatus, & in quo non cadat ignorantia damni, quod causabitur à vulgatione contentorum in Epistolâ, aut est homo simplex, levis linguosus, quæ omnia, quæ novit, imprudenter effutit. Itidem vel in eo militant indicia ex inimicitiâ, animositate, rivalitate, factione contrariâ &c., ut ex his moveri potuerit ad publicandum, ut damnum alteri inferret, aut non.

31 His præmissis, Dico, quòd, si grave damnum evidenter constat ex publicatione Epistolæ esse ori-

(32) *Par.p.Tit.Accusatio.num.27.*
(33) *Clar.Quæst.63.nn.1.*

oriturum; & qui asserit eam invenisse apertam, & publicavit, sit vir alioquin prudens &c. quàmvis in eo minimè cadant indicia inimicitiæ &c. nihilominùs non debet evadere reatum aut Epistolæ interceptæ, aut ejusdem divulgatæ. Ratio est, quià vel ipsam intercepit; vel clausam invenit, & aperuit; vel inventam apertam divulgavit. Si primum, est evidenter Reus de interceptione. Si secundum, nequit evadere reatum de aperitione; tenebatur enim de justitiâ eam reddere; cui directa erat tanquàm res sua, quæ inventa debet reddi domino. Si tertium, debuit ex justitiâ illam lacerare, & nemini pandere contenta in eâ. Ratio deducitur à simili: nàm ex dispositione juris (34) inventor libelli famosi, ex eo, quòd continet evidenter grave damnum in famâ alterius, debet ipsum destruere, & nulli manifestare, alitèr puniendus est tanquàm illius Auctor. Si ergò inventor Epistolæ apertæ publicat contenta in illâ, quæ evidenter sunt causatura grave alterius damnum, fit Reus publicationis, & nisi probet contrarium, puniendus est tanquàm interceptor Epistolæ; aut saltem tanquàm is, qui inventam clausam aperuerit. Et universaliter eum, qui legit in Epistolâ familiari aliquod, quod ad perniciem alicujus tendat, si publicatur, teneri sub mortali ad servandum secretum, docet cum alis *Diana*. (35)

32 Si verò non evidenter apparet, grave damnum ex publicatione secuturum, de facto tamen ex publicatione secutum est; & publicans vir alioquin cordatus sit, in eo tamen cadat animositatis, seù rivalitatis indicium, non evadit publicans præsumptionem, quòd intercepit, aut aperuerit, & ideò torquendus est ad habendam veritatem. Ratio est, quià, quàmvis desit evidentia damni, secuturi ex publicatione, adest tamen indicium inimicitiæ &c., per quod suppletur defectus evidentiæ; & ideò talis, & tanta est præsumptio in hoc secundo, sicut in primo casu; & quemadmodùm in illo indicia sufficiunt ad torturam, ità sufficiunt in hoc.

33 Si autem evidentia damni, secuturi ex publicatione, intervenit, & revelans habeat dissidium cum eo, qui ex publicatione damnum patitur, quàmvis publicans linguosus, ac levis sit, non evadit reatum: quià, quàmvis naturalis, loquacitas possit suadere publicationem non fuisse dolosam, nec eum intercepisse, aut aperuisse Epistolam, tamen evidentia damni, secuturi ex publicatione, & interventus inimicitiæ, superant contrarium indiciens, quod emergit ex nativâ loquacitate; undè præsumi potest in casu dolus in interceptione, vel aperitione, aut publicatione Epistolæ. Quòd, si desit prædicta evidentia, & indicium inimicitiæ; ac publicans sit alioquin bonus homo, licèt levis, ac loquax, præsumptio doli non intervenit, & ideò non erit locus torturæ.

34 Quid verò juris, si inimicus meus, interceptâ meâ Epistolâ, reperit in eâ crimen meum occultum, quod nullo modo aliundè probare potest, quàm per ostensionem Epistolæ, illam judicialiter præsentet Prælato?

35 Respondeo, quòd Prælatus in conscientiâ tenetur punire illum, qui Epistolam præsentat; fatetur enim inexcusabiliter crimen interceptionis; & si hunc minimè punit, fovet in Religiosâ Republicâ hoc infame vitium litterarum intercipiendarum, ex quo tot turbationes inter Claustrales emergunt, & fraterna charitas totaliter perit. Epistola autem illa, si continet crimen, jàm consumatum ab ipso scriptore Epistolæ, & concludenter, probetur, illam fuisse ab eo scriptam, habet vim confessionis extrajudicialis, quæ sufficit, ut aliàs (36) dictum est, ad eum constituendum in examine rigoroso: nàm talis Epistola, recognita ab ipso prò suâ, habet eandem vim, quam haberent duo Testes, qui probarent se extrajudicialiter jactasse de illo crimine, nàm Epistola probat scripturâ suâ crimen; & confessio Rei, quòd illam scripserit, probet Epistolam. Si autem scriptura est de crimine, non consumato, sed consumando, sufficit ad eum interrogandum; sed non ad torquendum, nisi probaretur, eum devenisse ad actum proximum, & essemus in casu criminis, in quo solus conatus punitur extraordinariè; quod tamen est contrà suppositum factum: nempè, quòd de crimine illo nulla notitia habeatur, quàm per Epistolam.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

36 *Pœnæ aperitionis literarum variandæ juxtà casuum exigentiam.*

37 *Circà pœnas Clericorum de hoc crimine opinio reiicitur.*

38 *Clericus, aperiens alienas literas, tenetur pœnâ falsi.*

Impugnatur Glossa, dicens, deberi privationem Beneficii.

39 *Pœna Clerici, Rei de hoc crimine, est Iudici arbitraria.*

40 *De Regularibus, remissivè.*

Statutum primum prò Minoribus de Observantiâ.

41 *Statutum secundum.*

42 *Dubitatio prima, quid sancitum in Statutis circà aperitionem Epistolæ familiaris.*

43 *Differentia inter dicta Statuta.*

Dictio per alios *importat causam instrumentalem, quæ reducitur ad efficientem.*

Qui per alium facit, per seipsum facere videtur, tùm in ijs, quæ sunt juris, tùm in ijs, quæ sunt facti tantum.

44 *Varij modi delinquendi circà literas Prælatorum.*

45 *Dubitatio secunda; quæ sit malitiosa dilatio aperiendi literas Superiorum.*

46 *Est, quandò, ob dilationem, tempus irreparabiliter expirat ad damnum tertii.*

In dilatione aperitionis, quandò interveniat simplex inobedientia.

47 *Dubitatio tertia, quæ sint pœnæ intercipientium, aut aperientium Epistolas Fratrum.*

48 *Statutis deficientibus, recurrendum ad jus commune.*

49 *Pœnâ falsi punitur dolosè aperiens alienas literas ad nocendum.*

50 *Tali pœnâ mulctandus aperiens Epistolas familiares Fratrum.*

51 *Difficultas contrà dictam resolutionem.*

52 *Satisfit difficultati.*

Major perturbatio in Religiosâ Republicâ est ex aperitione Epistolarum Fratrum, quàm ex aperitione &c. literarum Superiorum.

(34) *text in l. Vnic. C. de Famo. libell.*

(35) *Diana Sum. V. Secretum. nu. 3. & Par. 3. Tract. 6. Resol. 55. §. Sed difficultas.*

(36) *Par. p. Tit. Inquisitio. num. 38. in fin.*

36 JAm in superioribus dictum est, quæ crimina contingit committi ab *aperientibus*; *surripientibus*; aut *lacerantibus literas*; variantur siquidèm delicta, ut diximus, juxtà varietatem personarum, quarum *literæ* aperiuntur; pariter secundùm diversitatem finis, quem intendit aperiens. Undè aliquandò evadit crimen *læsæ Maiestatis*; aliquandò *crimen falsi*; aliquandò *stellionatus*; aliquandò parit *actionem iniuriarum*, ut demonstravimus suprà à *num. 3. & seqq.* Quò ad pœnas igitur nihil determinatum universaliter circà hoc crimen assignari potest, sed juxtà casuum exigentiam Reus laicus puniendus est pœnis læsæ Maiestatis, aut falsi, aut stellionatus, aut iniuriarum; & cùm de talibus pœnis simus locuti, quandò de hujusmodi delictis ex professò tractavimus, non est, undè inutiliter repetamus.

37 Quò ad pœnas Clericorum, qui de hoc crimine sunt convicti, *Decianus*, allegatâ quâdam Decretali (37) & *Romano*, ac *Gigante*, ait, quòd Clericus, alienas *literas aperiens*, deponitur. Sed tanti Doctoris pace, ex illâ Decretali non potest firmari talis conclusio; nàm illa loquitur de falsificantibus *literas*, expeditas à *Papâ*, & in eâ sancitur, quòd Clericus Curiæ sæculari tradatur pòst degradationem; quæ duo non quadrant in casu, de quo loquimur, nec quò ad culpam, nec quò ad pœnam, quam statuit *Decianus*.

38 Dicendum igitur, quòd, cùm in sententiâ omnium Canonistarum, post decantatam *Glossam*, (38) *literas aperiens* Clericus falsi teneatur, puniri debeat pœnâ falsi. Verum est, quòd citata *Glossa* ait, quòd prò tali crimine Clericus privandus est Beneficio, & allegat *cap. Olim de Rescr. & cap. Ad audientiam de Crim. fals.*, sed ex dictis capitulis non potest deduci illa conclusio; siquidèm primum capitulum loquitur de eo, qui raserat literas *Papæ*; quod est crimen longè diversum ab aperiente *literas*; secundum verò loquitur de falsificantibus sigillum Principis, quod pariter diversum est à crimine *aperitionis literarum*.

39 Ex his ergò infertur, quòd pœna Clerici in hoc casu debet esse pœna falsi, arbitraria Judici, qui perpendere debet circumstantias aggravantes, puta, personarum, quarum sunt *literæ*; damni per aperitionem, aut interceptionem earundem alteri illati; frequentiam delinquendi in hoc Crimine, tùm respectu delinquentis ipsius, tùm aliorum, inter quos tale crimen frequens est, & tandèm omnia, quæ faciunt ad aggravandum delictum, de quibus aliàs dictum est; & hoc modo pœnas prudenter temperando. Unum verò notandum est, quòd in omni casu damnationis de hoc delicto Clericus evadere non debet pœnam infamiæ, quæ consequitur damnatum de falso, ut suprà dictum fuit.

40 Quò ad Regulares puniendos, spectandæ sunt illorum Constitutiones, & juxtà eas moderandæ sunt pœnæ. Nos *Minores de Observantiâ* sequentia habemus Statuta.

Primum Generalium, Provincialium, Principum, & notabilium Personarum literas sivè ab ipsis, sivè ad ipsos missas intercipientes, impedientes, aut malitiosè retardantes, ipso facto, actibus legitimis destituti sunt: & hujus pœnæ incapaces, probationis capitium deferant, Generalium, vel Provincialium arbitratu; quibus respectivè pœnarum condonatio reservatur. (39)

41. 2. *Qui Prælatorum nostri Ordinis, aut alterius Personæ notabilis literas per se, vel per alium malitiosè destruxerit, impedierit, retinuerit, aperuerit, vel quomodolibet interceperit, ipso facto, actibus legitimis privatus sit: & si talis pœna ei non competeret, probationis capitium deferat, Superioris arbitrio. Hoc autem intelligatur de literis, tàm ab eis, quàm ad eos scriptis; ac etiam de literis, quæ ad eorum Secretarios pertinent: Quibus pœnis subiaceant, qui prædictorum literas, ad ipsos missas, legere, aut aperire malitiosè distulerint: Nec à prædictis pœnis relevari possint, nisi per Generalem, vel Provincialem; prout ad eos respectivè pertinuerit.* (40)

42 Circà quæ Statuta contingit prima dubitatio, & est, quænam circà *literas*, sivè Epistolas familiares in iis sint sancita?

43 Respondeo, quòd ambo Statuta continent substantialiter eadem; tamen secundum primo est clarius, & aliquid plus, quàm habeatur in primo. Nàm primum tangit tantùm *intercipientes*, *aperientes*, *impedientes*, *&c.* nempè auctores principales, qui delinquunt circà literas *Generalium*, *aut Provincialium*; secundum verò extenditur ad quosvis Prælatos Ordinis locales, & etiam ad Secretarios Generalium, aut Provincialium; & ultrà *principales* comprehendit *complices*, eos nempè, qui mandato, suasione, consilio, aut auxilio prædicta circà *literas* operantur. Dictio enim *per alios* importat causam instrumentalem, cujus actio reducitur ad efficientem; proindè axioma juris vulgatum *Qui per alium facit per se ipsum facere videtur*, sic debet accipi, ut propriè, verè, & non per fictionem per se facere dicitur, qui per alium facit in iis, quæ sunt juris, & facti simul, vel facti tantùm, ut ex *Vincentio Caroccio* in singularibus suis docet *Barbosa* (41). Sequitur proindè, quòd qui mandat, suadet, consulit, precatur alterum, ut *literas* prædictorum intercipiat, aperiat &c. tenetur pœnis Statuti iisdem, quibus obnoxius est, qui mandatum, consilium &c. exequitur.

44 Respondeo secundò, quòd punitur qui supradictas literas *destruxerit*, lacerando, comburendo eas, seù ità transformando, ut non ampliùs legi queant. Item qui *impedierit* easdem, ut tempore debito non possint pervenire, & ità suo effectu frustentur. Pariter qui prædicta *retinuerit* penès se conservando, aut alicubi abscondendo. Insuper, qui *aperuerit* quoquomodò, puta, ex malitiâ, aut etiam ex curiositate dolosâ, ad alteri nocendum. Tandèm, qui *quomodòlibet interceperit*, puta, ut benè explicat *Sanctorus* (42), quocunque modo sibi arrogaverit jus disponendi de *literis* Prælatorum.

45 Secunda dubitatio est, quomodò intelligenda sit *malitiosa dilatio* aperendi literas Superioris ad se datas, de quâ loquitur secundum Statutum?

46 Re-

---

(37) *Decian. lib. 7. cap. 17. num. 46. cap. Ad falsariorum de Crim. fals. Roman. Consil. 365 Giga. Tract. de Crim. læs. maie. Tit. Qualiter, & à qui Quæst. 10. nu. 13.*

(38) *Gloss. in cap. Cum olim. magister. in V. Sigilla. de Offic. Iud. deleg.*

(39) *Text. Tit. Applicatio. §. 20.*

(40) *Stat. Gen. Ord. cap. 7 §. 6. n. 62.*

(41) *Barbos. Tract. Var. Axioma. 92. n. 1. sub. fin. & ibi Vincent. Caroc. Singular. 402.*

(42) *Sanctor. de Pæn. cap 11. Quæst. 6. V. Quomodolibet. fol. 19.*

46 Respondeo, quòd intelligenda est de illâ, per quam in damnum alterius tempus irreparabiliter expirat. Explico exemplo. Provincialis mittit Guardiano *literas* cum dimissoriis prò Clerico, ut ad Sacerdotium, instante Ordinationum tempore, vadat. Guardianus, animosus in Clericum, malitiosè retardat *literas* aperire, donec expiret tempus, idoneum ad Ordinationes; iste Guardianus committit in Statutum. Moveor, quià, si nullum damnum, intentum à taliter retardante in præjudicium alterius, emergit, crimen non est, nisi inobedientiæ simplicis, aut qualificatæ, aut contumacis juxtà casuum diversitatem; cui delicto appositæ sunt propriæ pœnæ, ut diximus suo loco. (43) Incongruum autem esset, quòd eidem crimini pœnæ diversæ non alternativæ essent sancitæ. Exemplum do, Provincialis mittit Seio *literas* obedientiales, in quibus ordinat, ut ipse de familiâ vadat ad alium Conventum; hic uerò, qui egrè ab illo Conventu discedit, quià scit illas esse *literas* obedientiales, non ad alium finem, nisi ut in illo Conventu diutiùs maneat. Profectò in tali retardatione reperitur sola inobedientia; & inobedientium pœnis debet Seius mulctari. At si Seius malum habens animum contrà Superiorem illius Conventus, ad quem destinatur, & sciens eum ratione alicujus solemnitatis, aut conspicui funeralis indigere auxilio Fratrum, dolosè retardat *literas* aperire, ad finem damnificandi illum Superiorem, non ferendo illi auxilium in tempore opportuno, profectò committit contrà hoc Statutum, & pœnis hìc sancitis debet puniri.

47 Tertia dubitatio est, quæ nam sint pœnæ dandæ intercipientibus, aperientibus, aut destruentibus *literas* Fratrum privatorum, cùm de illis nihil Statuta nostra disponant?

48 Respondeo, quòd, deficientibus Statutis, recurrendum est ad jus commune; disponit enim *Textus*, (44) quòd, ubi ipse deficit in assignandis pœnis alicujus criminis, possit Judex *ex sacris Canonibus, & probatis legibus, ac consuetudinibus, prout ratio suaserit, elicere pœnas*.

(43) *Tit. 2. §. Inobedientiæ.*
(44) *Tit. Applicatio. §. 60.*

49 Iàm suprà ostensum est, quòd pœnâ falsi puniendus est, qui malo dolo, & ad nocendum, alienas *literas* aperit, & legit; dummodò in *literis* contineatur aliquid, quod possit aliis, quorum sunt *literæ*, præjudicare. Et quàmvis in illis nihil præjudiciale reperiatur, si tamen animo nocendi aperiantur, pœnam extraordinariam deberi, diximus suprà *num.* 7. 8. & 9.

50 In facti igitur contingentiâ, debent falsariorum pœnis percuti hujus criminis Rei; & quàmvis pœna falsi sit arbitraria Judici, ità ut gravior, aut levior juxtà facti circumstantias imponenda sit; pœna, tamen infamiæ consequi debet omnes, ac quosvis, qui de hoc crimine sententiantur, quàmvis pœna alia afflictiva corporis, aut incorporalis, levis sit. Ratio est, quià omnes falsarii, prout dictum est, sunt infames à jure; sufficit ergò, quòd aliquis damnetur de falso, ut infamia incurratur. Undè aperientes *literas*, qui puniri debent pœnis falsariorum, infames de iure sunt censendi.

51 Nec dicendum, hanc esse dispositionem incongruam apud Nos, dum ex Statutis supracitatis Rei de aperitione *literarum* Prælatorum puniuntur tantùm privatione actuum legitimorum, & ideò pœna aperientis *literas* privatorum (cum iste minus grave crimen committat) non debeat esse pœna falsi, nec infamiæ, quæ longè gravior est destitutione actuum legitimorum.

52 Siquidèm, quàmvis ratione dignitatis personæ offensæ graviùs delinquit, qui aperit *literas* Prælati, quàm alterius privati, major tamen evadit, & severiùs vindicanda est culpa aperientium *literas* privatorum, & hoc est tùm ratio frequentiæ hujus delicti præ illo; tùm ratione perturbationis Religiosæ Reipublicæ, quæ maximè perturbatur ob furta *literarum*. Dæmone malorum omnium satore procurante, invectæ sunt intrà Claustra factionum pestes, & maxima fatiosorum industria vigilat circà hoc, aut adversoriorum *literæ* intercipiantur ad venanda eorum secreta, ut ipsis noceant; quod, quantam perniciem afferat religiosæ charitati, quieti, & paci, nemo non videt; undè irrationabile non est, quòd majori pœnâ plectatur, quàm *aperitio literarum Prælatorum*, quæ rariùs evenit, nec tantum mali in Religione causat.

§. III.

§. III.

Falsificatio monetæ.

SUMMARIUM.

1 *Falsificatio monetæ, quid sit.*
Princeps solus potest monetam cudere.
Aut qui habet facultatem à Principe.
2 *Quomodò vitietur moneta in materiâ, & quomodò in formâ.*
3 *Hoc crimen continet delictum læsæ Majestatis.*
Iuxtà aliquos continet crimen furti, si falsa moneta expendatur.
Impugnatur talis opinio.
Furtum est contrectatio rei alienæ, invito domino.
4 *Falsificatio monetæ, quot modis accidat.*
5 *Modi falsificationis juxtà materiam.*
6 *Falsificatio, quæ fit per occultationem, quomodò intelligenda.*
7 *Falsificatio monetæ per tincturam.*
8 *Opinio, quòd deaurans monetam ad decipiendam meretricem, non delinquit.*
9 *Impugnatur talis opinio.*
Dolus semper præsumitur in facto prohibito per leges.
10 *Res accepta ob turpem causam, potest condici.*
Meretrix non tenetur restituere pretium suæ prostitutionis.
In foro animæ meretrix, juxtà aliquos peccat recipiendo pretium concubitus.
Qui promisit meretrici pretium concubitus, tenetur illud tradere.
11 *Tinctura monetarum per tirimpelum.*
Iuxtà quosdam talis tinctura non est punibilis.
12 *Impugnatur talis sententia.*
Princeps, cudi faciens monetam ligæ inferioris, debitò tenetur de falso.
13 *Quomodò moneta falsificetur minuendo materiam.*
Historia cujusdam minuentis aurum in monetis.
14 *Dubium, àn delinquat tollens monetæ id, quod superat ejus justum pondus.*
Opinio affirmans impugnatur.
15 *Falsificatio monetæ circà formam, quandò accidat.*
16 *Princeps solus dat vires, & valorem monetæ.*
Fabricans monetam in ligâ, & pondere probatam cuneo exteri Principis, extraordinariè tantùm est puniendus juxtà aliquos.
17 *Contrarium probat praxis Curiarum, & hoc rationabiliter.*
18 *Crimen falsæ monetæ, quò ad usum, quomodò, accidat.*
19 *Expendens scienter monetam falsam, quandò puniatur extraordinariè, vel ordinariè.*
20 *Retinens monetam, scienter falsam, extraordinariè punitur.*
21 *Introducendo monetam falsam in aliquem locum, quomodò, & quandò delinquat.*
22 *Falsificans monetam lædit Principis Majestatem, jus Civile, & gentium.*
Accusans monetarium falsum, & non probans, quandò teneatur de calumniâ.
23 *Socius criminis falsæ monetæ probat contrà socium.*
Accusanti, & simpliciter indicanti Reum de hoc crimine, datur præmium.
Servus etiam libertate donatur.
Monetarius potest capi à quolibet sinè mandato Iudicis.
Condemnatus de hoc crimine non potest appellare.
Eximens à carcere monetarium, morte damnatur, licèt sit miles.
24 *Minores, doli capaces puniuntur de hoc crimine.*
Item mulieres, si sint majores 14. & minores 60. annis.
Adacta à maritis ad hoc crimen, quandò, & quomodò puniantur.

1 FAlsificatio monetæ crimen est, in quo metallum, quod publicâ auctoritate signatum, est instrumentum commercii civilis, vitiatur in materiâ, aut formâ, aut usu. Dicitur *metallum publicâ auctoritate signatum*, quià sola publica auctoritas (sivè resideat in uno solo, ut est in regimine *Monarchico*; sivè in pluribus, ut in *Republicâ Aristocraticâ*, aut *Democraticâ*) potest monetam cudere, aptam civili commercio; siquidèm, (ut ex jure (1) communiter sentiunt Doctores) Princeps solus potest monetam cudere; sivè illi, qui habentes privilegium à Principe fabricandi *monetam*; eam cudunt, ejusdem auctoritate. (2)

2 Dicitur *vitiari in materiâ*, quandò metallum ipsum alteratur aut commixtione alterius metalli ultrà debitam proportionem; aut tincturâ; aut occultatione, ut dicetur inferiùs: aut diminutione debiti ponderis. Dicitur aut *in formâ*, nàm, quàmvis *moneta* cusa, optima sit, quò ad materiam, tamen si privatus imprimit in eâ formam cuneo adulterino Principis, hoc delictum committit. Dicitur tandem, *aut usu*, quià scienter *monetam falsam*, quàmvis ab alio fabricatam, expendens, hujus criminis fit Reus, ut infrà dicemus.

3 Continet hoc crimen in se delictum læsæ Majestatis, ut textualiter ait Imperator. (3) Continet etiam crimen falsi, ut dicunt Doctores. (4) Volunt autem *Farinacius*, & *Bonifacius* (5), hoc delictum comprehendere crimen furti, quod tamen limitat *Pasqualigus*, (6) prout eum refert *Raynaldus* (7) ad casum effectivæ erogationis falsæ monetæ: quod, salvâ dictorum Doctorum pace, verum puto; nàm furtum est injusta contrectatio rei alienæ, invito

(1) *text. in cap. unic. Tit. Quæ sint regalia de Vsib. feud. l. 1. & tot. Tit. C. de Fals. monet.*
(2) *Rossental. Peguer. Mastrill. Farinac. apud Cortiad. Decis. 87. nu. 9. Carpzov. Pract. crim. par. p. qu. 43. num. 7.*
(3) *text. l. Si quis nummos. de Fals. monet.*
(4) *Marsil. in l. Qui falsa. num. 19. ff. Ad leg. Corn. de Fals. Carpzov. Pract. crim. par. p. qu. 32. nu. 12. Conrad. Zahnni. de Mendac. lib. 2. cap. 61. num. 1. V. Committitur crim.*
(5) *Farinac. quæst. 115. num. 79. in fin. Bonifac. de Furt. §. 4. num. 53.*
(6) *Pasqualig. Addit. ad Lauret. de Franch. Controv. int. Epi. & Regul. Tit. de Monetar. num. 1387.*
(7) *Raynald. Observ. crim. tom. 1. cap. 5. §. 1. n. 3. V. Quod autem.*

vito domino, ut ait Iure Consultus (8), cudens autem, aut expendens monetam falsam, non contrectat rem alienam, sed suam; undè, cum non possit huic crimini aptari diffinitio furti, nequit ex consequenti ipsi competere diffinitum.

4 Ampliùs clarificatur suprà data diffinitio enarrando modos, quibus committi potest hoc crimen. *Lauretus de Franchis* (9) vult, quatuor modis posse **monetam** adulterari, nempè **tondendo**, **radendo**, **aquâ forti minuendo**, *&* **falso metallo cudendo**. *Raynaldus* (10) extendit vsquè ad septem, nempè **cudendo**, **adulterando**, **resecando**, **expendendo**, **retinendo**, **introducendo**, *&* **tingendo**; Sed compendiosiùs procedetur, dicendo, quòd tribus modis genericè delinquitur circà falsam monetam, nempè circà **materiam**, **formam**, & **usum**, & si quis velit assignare modos specificos taliter delinquendi, commodè dicere poterit, eos esse octo, nempè quatuor circà **materiam**; unum circà **formam**; & tres circà **usum**.

5 Circa **materiam**, primus modus est, si auro, argento, vel æri misceatur ultrà justam proportionem aliud metallum; sivè alia materia inepta. Sciendum enim, quòd nulla prorsùs **moneta** datur, quæ sit auri, aut argenti puri; sed aurum, aut argentum miscetur cum ære, aut aurichalco, juxtà consuetudinem Principum, ac regionum, & à tali mixturà desumitur valor intrinsecus **monetæ**. Si igitur ultrà debitam proportionem commisceatur auro, aut argento æs: aut si minutissimis monetis, ut sunt oboli, qui fiunt ex puro ære, misceatur vitrum; quantùmvis artifex esset ex ministris, deputatis à Principe ad cudendam monetam, esset **monetarius falsus**, & plectendus à Principe ultimo supplicio. (11) Et hoc verum est etiam, quandò quis adulteraret tali modo **monetam** Principis exteri; quià, si talis **moneta**, quò ad speciem est expendibilis in loco, in quo cuditur, artifex non debet evadere mortem, ut optimâ ratione, & pluribus Doctoribus citatis probat *Raynaldus*. (12)

6 Secundus modus est, si metallum aliud non misceatur quidèm auro, aut argento, sed intrà aurum, aut argentum subtili artificio occultetur. Solent enim nonnulli monetarii falsi tenui bracteâ aureâ, aut argenteâ plumbum vestire, & cuneo imprimere formam monetæ, correspondentem exteriori apparentiæ; & ex *Dionysio* recitat *Decianus* (13), hujusmodi monetas cudi fecisse *Caracallam*; & se habuisse hujusmodi numismata; & *Padua*, vidisse monetam falsam Germanicam, appellatam *Thalerum*, simili falsitate fabricatam; & talem modum adulterādi monetas, à *Cicerone* (14) *Lacunam* vocari affirmat. Modus autem iste sicut subtilius artificium exquirit, quàm quod per mixtionem fit, ità & difficiliùs dignosci potest monetæ falsitas, non enim juvat eam bilance, aut lydio lapide examinare, sed solâ puncturâ, aut incisione cognosci potest: hæc autem falsitas pœnâ pari cum præcedente punitur.

7 Tertius modus est per **tincturam**, nàm moneta argentea, aut aenea obducto auro, aut argento coloratur, & ait loco citato **Decianus**, (15) quòd hoc adulterium **monetæ** differt à præcedenti in hoc, quòd præcedens vtitur laminâ aureâ, aut argenteâ ad tegendum metallum absconditum; hoc verò vtitur auro; aut argento amalgamato, & post liquato, ut moneta deauretur, aut deargentetur. Falsarii autem **monetarum** per hujusmodi tincturam capitali pœnâ ultimi supplicii afficiuntur; ut cavetur utroque jure, & scribunt Doctores. (16)

8 Advertit autem *Raynaldus* (17) cum *Bertazzolo*, *Sarno*, & *Petro Theodorico*, quòd ad hoc, quòd quis puniatur de hoc crimine, requiritur dolus; undè inferunt, quòd inaurans monetas ad decipiendam meretricem non debet puniri: & dicunt etiam, quòd requiratur, quòd **moneta** tincta sit effectivè expensa; aliter non sit locus pœnæ ordinariæ.

9 Has tamen limitationes non esse admittendas patet ex hoc, quòd, cùm simus in facto, per leges prohibito, dolus semper præsumitur in eo, qui contrà legem facit. Et quàmvis **moneta** tincta non sit actu expensa, si tamen expendibilis apparet, delictum eam falsificandi, jàm consummatum est, & est independens ab usu. Et re verâ ità falsificatur **moneta** duobus primis modis recensitis, sicut eâ tingendo, & vice versâ: Undè sequitur, quòd, si ordinaria pœna non convenit tingenti, nisi **moneta** actu expendatur, idem fieri debeat aliter falsificanti; quod tamen falsum est, ut patet ex praxi; si enim deprehenditur monetarius cum monetis, ab eo fabricatis, morte punitur, quàmvis illæ actualiter expensæ non sint, sed sufficit, quòd expendibiles sint.

10 Neq; admittendum est, quod aiunt de **monetâ** tinctâ ad decipiendam meretricem. Siquidèm, quàmvis leges disponant, quòd res accepta ob turpem causam ex parte recipientis possit condici, fallit tamen in meretrice, ut ex jure (†) patet; undè & meretricis quæstum, quàmvis operâ turpi acquisitum, restituere non tenetur, ut communiter cum *Navarro* (18) sentiunt Theologi; & quàmvis ipsa in foro animæ peccet recipiendo mercedem suæ prostitutionis, ut cum **Medinâ** tenet ibidem *Navarrus*, (19) tamen in foro fori potest eam petere, & qui promisit illi pecuniam prò mercede concubitus, tenetur servare promissum, ut contrà *Antonium de Butrio*, post *Cynum*, & *Petrum* tenet *Abbas*. (20) Sequitur igitur ex his; quòd non licet deauratâ **monetâ** meretricem deludere; undè ità delinquit, qui tali pecuniâ adulterâ in meretricem decipit, sicuti si alii cuivis prò mercede operis liciti eam dedisset.

11 Ultrà hæc, adverto circà **tincturam** monetarum, quòd alius modus tingendi monetas vltrà assignatum suprà *num.* 7. est, qui fit quibusdam aquis, quarum vis est ad superficiem monetæ trahere colorem auri, aut argenti in eâ ligati cum alio metallo, quæ aquæ ab *Alchimistis* vocantur Italicè *Tirimpelo*. Opinatur autem *Raynaldus*

(8) *text. in l. 1. §. Furtum. ff. de Furt. Jul. Clar. lib. 5. sent. §. Furtum init.*

(9) *Lauret. de Franch. controu. int. Epi. &* Regul. *qu.* 10.

(10) *Raynal. d. cap.* 1. §. 1. *num.* 8.

(11) *Rayner. de Forliu. in l. Cornelia. num. 1. ff. de Fals. Marsil. in l. Qui falsam. num. 51. ff. eo. Bald. in l. 1. C. de Fals. monet. Menoch. Add. ad Vinc. de Franc. decis. 401. n. 1. & Farinac. apud Raynal. loc. cit. n. 10.*

(12) *Raynal. loc. cit. n. 12. V. Non tamen & ibi. Afflict. Iodoch. Farinac Capyc. Latr. Azeved. Mastril. Menoch. Cabedo.*

(13) *Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 23. num. 13.*

(14) *Cicer. ad Attic. lib. 12. Epi. 4.*

(15) *Decian. loc. cit. num. 14.*

(16) *text. in l. Quicumque. ff. de Fals. Gloss. in cap. Quanto in V. Defraudata ubi Hostien. num. 9. Abb. n. 5. Butr. nu 15. de Jureiur. Cuman. Afflict. Hippolit. apud Decian. loc. cit.*

(17) *Raynal. Tom. 1. cap. 5. §. 1. num. 30. & ibi Bertazzol. cons. crim. 56 Sarno Pract. crim. tit. de divers. delict. nu. 26. Theodoric. de crim. fals. cap. 59. num. 28.*

(†) *text. in l. 4. §. Sed & quid meretrici. ff. de Condict. ob turp. caus.*

(18) *Navar. Manual. cap. 17. num. 34. V. Dico quarto*

(19) *Medin. Codic. de Restitut. qu. 20. Navar. loc. cit. num. 38. Raynal. tom. 2. cap. 29. §. 1. num. 10.*

(20) *Abb. in cap. Quia plerique num. 14. de Immuni. Eccl. & ibi Cyn. in l. Cum te. C. de Condi. ob turp. cau.*

naldus post *Ioannem Baptistam Gargiaream*, (21) hoc modo tingentem *monetam* non esse punibilem, quià non imponit monetæ colorem fucatum, & falsum, sed secundùm ligam trahit.

12 Talem autem opinionem non esse tenendam patet ex hoc, quòd, si moneta justam proportionem auri, aut argenti habet ex se in suâ superficie ostendit illorum colorem, nec opus est *Tirimpelo*, nisi quandò in ligâ deest proportionata valori monetæ quantitas talium metallorum. Sequitur igitur, quòd vsus *Tirimpeli* necessarius est, quandò moneta deficit in bonitate ligæ, & tunc adulterina est. Si quis igitur vtitur *Tirimpelo* hoc facit ad ostendendum, quòd in monetâ plus auri, aut argenti inest illo, quod in ligâ est; & hoc modo decipit monetam recipientes, & in crimen falsi circà illam incidit. Profectò vtens *Tirimpelo* novit, monetam in bonitate deficere, & sic falsam esse, (ad quid enim eo uteretur, si eam legitimam agnosceret?) igitur, si taliter colorando facit, ut, quæ est adulterina, appareat legitima, illius falsitati cooperatur, & sic puniendus est. Nec relevatur ex hoc, quod moneta illa sit fabricata à Principe extero; quià, si est ligæ inferioris debito, Princeps ille delinquit crimine falsi, vt scribit *Pasqual.* (22) qui à populum decipit, & decipere facit exteros, ad quos talis moneta traditur, & non minùs delinquit, quâ monetarius falsus, circà materiam; & hoc modo tingens *Tirimpolo* talem monetam, (quæ fortè absquè illo artificio non expenderetur) vt eam expendat communicat in crimine falsi, & puniendus est, non quidèm tantâ pœnâ, sicut, qui tingit monetam modo dato suprà *num.* 7, sed minori; quià in eâ non inducit colorem, omninò ab eo extraneum, nec tantùm lædit Rempublicam, ut fit tingendo dicto modo.

13 Quartus modus falsificandi monetam, quò ad materiam, est minuendo ipsius debitam quantitatem, quod quidèm pluribus viis fit, nempè tondendo forficibus; abradendo limâ; & eam tornando, qui modi sunt tonsatoribus monetarum communes. Sed est & alius modus secretior, in quo quibusdam aquis (fortè regiâ, quæ solvit aurum, aut forti, quæ argentum) integrâ manente monetarum forma, aurum, aut argentum ab ipsis emungunt falsarii; ità ut moneta, quò ad exteriorem apparentiam, apparet integra; sed, si bilance examinetur, deprehenditur defectiva in pondere. Hujus artificiosæ fraudis meminit *Decianus*, (23) qui citat multos, & refert *Budæum* scribentem, suo tempore extitisse Pariis quendam, qui tali arte magnum questum fecit. Ego quoque novi Papiæ quendam, qui simili falsitate aurum à monetis surripiebat; expòst miro quodam arcano restituebat, absquè alicujus metalli additamento monetis pristinum pondus, quod tamen durabat in suo esse per unum, aut alterum diem; exindè sensim decrescebat, & intrà mensem totaliter expirabat, manente monetâ cum defectu ponderis auri surrepti. Iste, dato pignore, à mercatoribus mutuò accipiebat nummos aureos, & post quindecim dies restituebat justos ad fucatum pondus. Sed deprenso à Mercatoribus, qui nummos restitutos reposuerant, post aliquod tempus damno, accusatus fuit Reus, sed iste fugit Venetias, & justiam elusit; qui tamen pœnis tondentium monetas debebat subdi; nàm substantiale hujus delicti est, quòd ponderi justo monetæ detrahitur; quòd verò hoc fiat forfice, limâ, torno, aut aquis, merè accidentale est.

14 Dubium porrò est, àn delinquat hoc crimine, qui monetas ponderis excedentis, (Italicè *trabuccanti*) tondet, minuendo earum excessum, ac reducendo ad justum pondus? Nonnulli Doctores, dati à *Pasqualigo* (24) tenent affirmativè, & fundant se in quâdam lege *Codicis Theodosiani* (25) in quâ vetatur sub pœnâ mortis in monetis *mensuram circuli exterioris incidere, seù abradere.* Verùm plausibilior est contraria sententia, quam cum aliis (26) sustinet loco citato *Pasqualigus*; tùm quià multæ monetæ (ut sunt aurei, ac argentei Hispanici) circulum non habent: tùm quià in dictâ lege vetatur corrumpere circulum exteriorem, qui potest servari, quandò monetæ abraditur tantùm id, quod circulum excedit, tùm quià tali casu non damnificatur moneta nec in materiâ, nec in formâ, nec in eâ committitur crimen falsi: tùm quià mens Principum tantùm est, quòd eorum monetæ non alterentur vel secundùm qualitatem, vel secundùm justum pondus, à se præscriptum; in casu autem nullum istorum intervenit: proindè nec crimen intercidit.

15 Circà formam autem monetarum delinquitur hoc crimine, quandò quis non habens legitimam facultatem à Principe, cudit monetam, quàmvis sit bonæ ligæ, & justi ponderis, & hic non debet evadere pœnam ultimi supplicii iuxtà quandam *Glossam*, (27) quam sequuntur communiter Doctores. Et quàmvis moneta cussa non sit Imperatoris, aut *Papæ*, si tamen sit alicuius Civitatis, aut alterius Domini, qui in suo Territorio habeat jura Imperialia, idem crimen committitur, ut scribũt Doctores. (28)

16 Ratio dictorum est, quià cudens absquè legitimâ facultate monetas, sibi usurpat jus Principis, cujus est dare vires, & valorem nummis, ut habetur ex Textu. (29) Undè taliter usurpans iura specialia sui Principis, committit crimen læsæ Majestatis. Ex hoc fundamento posset sequi, quòd, qui cuderet monetas bonas in ligâ, & pondere cum imagine Principis exteri, non delinqueret, quià nec committeret in Majestatem; nec Rempublicam damnificaret, & in hanc sententiam iuerunt multi, (30) qui tenent, quòd tali casu pœna mortis non habeat locum, sed alia extraordinaria.

17 Verùm talem sententiam non esse sustentabilem demonstrat praxis omnium Curiarum, qui morti tradunt quosvis monetarios, quàmvis cudant pecuniam cum imagine Principis, exteri à loco, in quo delinquunt. Quàmvis enim non committant in Majestatem, nec Rempublicam lædant si fabricent monetam, in materiâ probatam, & in pondere justam, tamen delinquunt circà illam crimine falsi quià realiter utuntur cuneo, sivè sigillo falso, undè moneta taliter impressa evadit falsa; Imperator autem imponens pœnam mortis Monetariis, loquitur in genere de fabricantibus *monetam aduletrinam*, ut habet Textus, (31) talis autem evadit, si peccat in forma

ma

(21) *Raynal. Tom. p. cap. 5. §. 1. num. 32. & ibi Gargiarea. Milit. decis. p. num. 53.*

(22) *Pasqualig. Add. ad Lauret. de Franch. Controu. int. Epi. & Regul Tit. de Monetar. num. 1301.*

(23) *Decian. lib. 7. cap 23. num. 15. & ibi Budæ. lib. 3. de Asse. Bart. in l. lege Cornelia. init. ff. de Fals. Io. de Platea. in l. vlt. C. de Vet. num. pot. num. 3. & Afflict.*

(24) *Menoch. Tusc. Budæ. Farinac. Boter. Schoner. Kithzel. Navarr. Llamas Lezana. apud Pasqualig. loc. sup. cit. nu. 1335.*

(25) *Codex Theodosian. lib 9. tit. 22.*

(26) *Mar. l in l. Qui falsam. nu. 100. ff. de Fals. Alciat. Resp. 461. Decian. lib 7. cap. 27. nu. 11 Angel. Summ. V. Falsarius. num. 9. apud Pasqual. loc. cit. num. 1336. & seqq.*

(27) *Gloss. in l. 2. C. de Fals. monet.*

(28) *Cabal. crim. resolut. 27. num. 3. Menoch. de Arbitr. Cas. 316. num. 27. & seqq. Farinac. qu. 115. num. 69. Raynal. tom. p. cap. 5 § 1. num. 9.*

(29) *text. in l. 1. ff. de Contra. empt.*

(30) *Decian. Tract. crim. l. 7. cap. 27. num. 3. & ibi Cuman. Alex. Hippolit. & Afflict.*

(31) *text. in l. 1. in princip. C. de Fals. monet.*

mâ per falſum ſigillum, ſicut ſi peccat in materiâ per falſam ligam, aut pondus: concluditur proindè, quòd pœna mortis taliter debeatur.

18 Circà uſum falſæ pecuniæ, tribus etiam modis delinquitur. Primus modus eſt, eam expendendo. Poteſt autem contingere hoc cum ignorantiâ, aut cum ſcientiâ falſitatis. Si primum; nullum eſt delictum, ſiquidèm abeſt dolus, ſinè quo delictum non eſt. Si ſecundum, poteſt adhuc dupliciter contingere, nempè quandò ſcientia falſitatis eſt abſquè participatione in eâ, ut quandò quis, non advertens, ab alio recipit nummum falſum, exindè cognitâ ejus falſitate, in alium erogat. Et quandò ſcientia unitur complicitati, ſcilicet quandò monetarii habent miniſtrum conſcium fabricationis *falſæ monetæ*, qui eam expendit.

19 In primo caſu, expendens incurrit tantùm pœnâ extraordinariam, ut concordes volunt quindecim Doctores, cumulati per *Raynaldum* (31) Tenetur enim quidèm nō expendere, nè proximum damnificet; ſed totaliter deſtruere, ſi materia monetæ eſſet omninò falſa, ut ſi eſſet plumbea, aut ſtamnea; vel deberet deferre ad fabricatores publicæ monetæ, ſi eſſet ligæ inferioris: non tamen participat in delicto falſæ fabricationis. In ſecundo, particeps eſt eiuſdem criminis; ſiquidèm monetarii talem inutiliter non cuderent, niſi haberent, per quem illam poſſent expendere. Et tali caſu eādē preciſè pœnâ punitur, qui expendit, ſicut, qui cudit *monetam falſam*, ut docet *Farinacius*. (32)

20 Secūdus modus eſt, retinendo monetam, quam quis ſcit eſſe falſam; & hoc quidèm delictum eſt, quod tamen non importat pœnam, niſi extraordinariam. (33) Retinēdo enim, preſumitur, quòd eam voluerit expendere, & ſic puniendus venit, ſicut expēdens. Quòd, ſi retineat abſquè ſciētiâ falſitatis, ſicut non delinquit, ità nec pœnam meretur.

21 Tertius modus eſt, introducendo. Hic etiam modus eandem requirit diſtinctionem, ſicut de expendente dictū eſt. Nàm, ſi aliquis introducit monetam, quam ignorat eſſe falſam, non meretur penam, ſiquidèm ignorātia facit, quod neque etiam committat culpam. Si autem ſcit eam eſſe falſam, & ab alio inadvertenter illam accepit, & poſtmodùm, detectâ falſitate, introducit in locum, in quo expēdere eam intēdit, quià fortè in loco, ubi eam recepit, expendibilis nō eſt, tenetur pœnâ extraordinariâ, ut dictum eſt ſuprà de expendente. Si autem introducit acceptam à monetariis, quorum eſt miniſter, & particeps criminis eâdem pœnâ cum ipſis eſt puniendus, ut de complicibus hujus criminis ſanxit Imperator. (34)

22 Atrociſſimum hoc crimen falſæ monetæ eſt, non ſolùm, quià, ut ait Imperator *Conſtantinus* (35), eſt delictū Majeſtatis læſæ, ſed etiam, quià qui hoc admittit, lædit nō tantùm jus Civile, ſed etiam jus gentium, quo jure fuit inventa pecunia, ut declarant *Bartolus, Albericus, Angelus, & Jaſon.* (36) Proindè multa habet ſpecialia; nàm in hoc crimine accuſator, ſi nō probat, non punitur de calumniâ, ut ex Textu probat quædam *Gloſſa* (37), quod tamen intelligendum eſt, niſi accuſatus probaret in accuſatore concludenter calumniam, aliter ſterneretur perverſis hominibus via contrà quemlibet, impunè malignandi.

23 Pariter ſocius criminis poteſt ſocium accuſare, & eſſe cōtrà eum Teſtis, & immunitatem ex accuſatione reportare ut pluribus probat *Decianus* (38) Itidèm non ſolùm accuſāti, ſed etiam ſimpliciter indicanti Reum hujus criminis premiū datur: nàm ſi indicans fuerit Servus, libertate donatur, & Civitate; & illius pretium ſolvēdum eſt Domino ex pecuniâ fiſcali (39) Si autem indicans eſt liber, conſequitur præmium, dandum arbitrio Judicis (40). Pariter monetarii capi poſſunt à quolibet ſinè juſſu Judicis, (41) & ſi cōvincuntur, & condemnātur de tali crimine, appellare non poſſunt, (42) ſed tantùm habere recurſum ad Principem; & tandèm eximens carceratum prò *falsâ monetâ*, vel curans, ut fugiat, capite punitur, etiam ſi ſit miles, quod tamen in eximentibus carceratos prò aliis criminibus nō eſſet; (43) & hæc in abhominationem hujus delicti.

24 In hoc crimine puniuntur etiam minores, ſi tamē ſint doli capaces, & puberes, mitiùs tamē, quàm majores, ut pluribus citatis, ſcribit *Raynaldus*. (44) Mulieres autem, ſi ſint majores quatuordecim, & minores ſexagintâ annis, & principales in Delicto afficiuntur ultimo ſupplicio, ut firmant *Giurba, & Navarrus*. (45) Si ſint auxiliatrices ſpontaneæ, eâdem pęnâ puniuntur: ſi autem coactè cooperatæ ſunt, puta, metu reverentiali, aut mandato, expreſſo viri, tunc nullatenùs puniuntur, juxtà prędictos (46); Sed juxtà alios, cumulatos per *Raynaldum* (47), puniendæ ſunt extrà ordinem.

Probatio.

S U M M A R I U M.

25 *In hoc crimine debet conſtare in judicio de corpore delicti.*
26 *Opinio, quòd non conſtet de corpore delicti, niſi moneta falſa ſtatuatur in judicio.*
Nec etiam, ſi Reus confiteatur delictum.
27 *Impugnatur dicta opinio.*
Corpus delicti probatur Teſtibus, ſi aliundè probari nequit.
28 *Judicium peritorum quandò ſit neceſſarium in hoc crimine.*
29 *Confirmatur impugnatio dictæ opinionis.*
30 *Cōcludenter corpus delicti falſæ monetæ poteſt probari per Teſtes.*
31 *Hoc crimen eſt difficilis probationis.*
Cautela adhibenda à Judice circà recognitionem falſæ monetæ.
32 *Moneta falſa, inventa apud aliquem, quandò faciat præſumptionem contrà eum.*
33 *Quandò ex falſa moneta inventa non oriatur præſumptio contrà eam habentem.*
34 *Crimen in expendente falſam monetam quomodò probetur.*
Ignorantia invincibilis excludit dolum.
Ignorantia affectata non excuſat.
Juramentum de ignorantia non relevat, quandò militant contrariæ coniecturæ.
35 *Quòd jndicium faciant inſtrumenta ad cudendam monetam.*

25 Circà probationem hujus criminis, volunt communiter Doctores, quòd antè omnia, conſtare debeat de corpore delicti, cùm ſigna *monetæ falſæ* ſint permanentia, undè deducunt concluſionem, quòd confitens, ſe *falſam monetam* fabricaſſe, minimè poſſit condemnari, niſi de eâ appareat evidenter; ut cum multis, firmat *Lauretus de Franchis*. (48)

26 Volunt ſecundò Doctores, quòd non conſtabit de corpore delicti, niſi moneta, preſentata in judicio, cognoſca-

Bbb

(31) *Raynal. Tom. p. cap. 5. §. 1. n. 17.*
(32) *Farinac. Quæſt. 115. n. 117. 127. & 128.*
(33) *Iacob. de Belvis. Pract. crim. lib. p. cap. 8. V. Falſarium num. 16. Farinac. d. Quæſt. 115. n. 118.*
(34) *text. in l. p. C. de Falſ. monet.*
(35) *text. in l. Si quis nummos. C. de Falſ. monet.*
(36) *Bart. in l. p. ff. de Contr. empt. Alberic. Angel. & Jaſon in l. Ex hoc jure n. 22. ff. de Juſt. & jur.*
(37) *Gloſs. in l. 1. in V. Immunitatem. C. de Falſ. monet.*
(38) *Decian. lib. 7. cap. 24. n. 7. & n. 9.*
(39) *l. 2. C. qui ex cau. Serv. pro præm. lib. acci.*
(40) *text. in l. Si quis nummoſ. C. de Falſ. monet.*
(41) *arg. text. in l. 1. C. de Falſ. monet. ubi Salycet. Specul. Tit. de Accu. §. 1. V. Hoc tamen Hippol. in l. Qui falſam. n. 69. & 109. ff. de Falſ.*
(42) *Carrer. Pract. crim. init. n. 94. Angel. Auguſt. de Arim. Afflict. apud. Decian. lib. 7. cap. 24. n. 13.*
(43) *l. 1. ubi Bald. & Salycet. C. de Falſ. monet.*
(44) *Raynal. To. p. c. 5. §. 1. n. 66. & ibi Menoc. Vitalin. Cortiad. Cabal. Guazz. Thor.*
(45) *Giurb. Conſ. crim. 85. n. 20. Novar. Pragmat. de Moneta. Collect. 3. n. 2. 10. 11.*
(46) *Giurb. loc. cit. n. 20. Novar. ib. n. 24. & 25.*
(47) *Gomez. Faber. Farin. Iaganar. Maſtril. Rovit. Maſſin. Merlin Pignatel. apud Raynal. loc. cit. n. 69.*
(48) *Lauret. de Franc. Controv. int. Epi. & Regul. Tit. de Monetar. nu. 1259. & ibi Cæphal. Brun. à Sol. Modern. Roman. Burſ. Hondod. Marſil. & Decian.*

ſcatur, & judicetur à Peritis in arte quò ad ligam, pondus, & cuneum, quo fuit impreſſa; & dant rationem, quià Reus, nec Teſtes non debet judicare, nec poſſunt affirmare, àn pecunia ſit adulterina; ſed hoc remittitur ad Peritos. (49) Ex iſtâ porrò poſitione deducitur, quòd, ſi quis accuſetur de monetâ falsâ, & per unũ Teſtem de viſu (juxtà Deciani (50) doctrinam) contrà eum deponatur, ſufficienter ad torturam Rei, quàmvis iſte confiteatur delictum, non tamen poſſit ordinariè puniri, niſi ſtatuatur, & examinetur à Peritis judicialiter moneta fabricata.

27 Hæc doctrina dura mihi viſa ſemper fuit ob multa. Nàm firma Criminaliſtarum concluſio eſt, quòd ubi datur impoſſibilitas probandi corpus delicti, facti permanẽtis per ocularem inſpectionem, tunc ex Teſtibus de viſu ſuppletur, aut indiciis, ac conjecturis probatur, (51) dari autem caſus poteſt, quòd monetarius pecuniam fabricaverit, & longè extrà locum delicti expendendam miſerit; ſivè occultaverit, ſuo tempore proferendam. Tali caſu impoſſibile eſt, pecuniam examinari poſſe per Peritos: juxtà igitur datam ſuprà concluſionem nõ poſſet Reus, aut per Teſtes convictus, aut crimen confeſſus, condemnari, quod eſt abſurdum.

28 Siquidèm judicium Peritorum tunc eſt in judicio adhibendum, quandò corpus delicti dubium eſt, & evidenter non apparet ſcelere commiſſum; ſed ſuperfluum eſt judicium Periti, ſi ſcelus ex oculari inſpectione appareret, ridendus proindè eſſet Judex, qui adhiberet judicium Periti ad ſciendum, àn ex vulnere obiiſſet ille, cujus cadaver appareret truncato capite. Et in ſpecie de falsâ monetâ adhibendos eſſe Peritos tunc, quãdò dubiũ eſt de illius falſitate, docet *Decianus.* (52) Si igitur per Teſtes legitimos, aut per Rei confeſſionem conſtet, quòd ipſe miſcuerit æs auro, aut argẽto, pecuniam cuderit, aut tinxerit, aut totonderit, nullum dubium eſt de falſitate, aut de crimine, dolosè commiſſo; igitur ſuperflua tali caſu eſt viſitatio, & judicium Peritorum.

29 Pariter diximus ſuprà *n.* 15. cum communi opinione Doctorũ, hoc crimine delinquere illum etiam, qui adulterino ſigillo Principis monetam cuderet, quàmvis probatâ in ligâ, & juſtam in pondere; quid ergò poterũt tali caſu Periti judicare, niſi monetam eſſe legitimam, ſi etiam falſus cuneus (ut faciliter fit) non ſit in formâ diſſimilis à cuneo Principis? Tali ergò caſu, cùm Periti judicent, nullum eſſe corpus delicti, nullus erit delinquens; & hoc modo verus monetarius falſus erit pronunciandus non delinquens, quià corpus delicti Peritis non liquet. Et quis concedet hæc?

30 Dico igitur, quòd, ſi per Teſtes conteſtes integros, aut per Rei confeſſionem ratificatam, ut debetur, conſtet monetam fuiſſe ab eo fabricatam, tonſam, tinctam &c. Quãtùmvis, poſt adhibitam diligentiam, ipſa non poſſit haberi, ut in judicio ſiſtatur, Reus non debet ordinariam pœnam effugere. Nàm Doctores, qui volunt, neceſſariam eſſe viſitationem, ac judicium Peritorum, intelligendi ſunt, caſu, quo res dubia circà falſitatẽ ſit, & pecunia cuſa poſſit haberi.

31 Deficientibus autem Teſtibus de fabricatione de viſu, cùm hoc crimen ſit difficilis probationis, (53) probatur indiciis, ac præſumptionibus, quarum prima deſumitur à monetâ ipsâ. Si ergò hæc apud aliquem deprehendatur, debet Judex antè omnia adhibere judicium Peritorum, ac faciendum conſtare de ipſius falſitate: & optima eſt cautela, quam tradit *Raynaldus* (54) nempè, quòd Notarius, quandò *moneta* ſuſpicatur *falſa*, ac invenitur penès aliquem, illam deſcribat per ſigna, & contraſigna, cum tali, aut tali imagine Principis, ſivè alterius, & inſcriptione impreſsâ; & hoc in præſentiâ Teſtium, qui debent ſtatim examinari, ut deponere poſſint de monetâ repertâ, & ejus ſignis, quorum recordatio poſſet excidere mente, ſi ad aliud tempus examen differretur. Mox moneta illa in chartâ, aut thecâ, ſivè ſacculo ſigilletur ſigillo Judicis coràm iiſdem Teſtibus, ut quàdò opus fuerit, coràm iisdem diſſigilletur, & formiter ab illis recognoſcatur: & hoc ad effectum, nè Reus valeat dicere, monetam, de quâ in proceſſu, non eſſe illam met, quę fuit apud eum reperta, quòd grave præjudicium poſſet afferre Fiſco, ut ipſe firmat ex *Burſatto, Matthæũ, & Valẽzuelâ* (55)

32 Conſtito per Peritos, *monetam* eſſe *falſam*, attendenda eſt qualitas perſonæ, apud quam illa reperta eſt; ſi enim ſit honeſtæ conditionis, & famæ, monetæ ſint in parvo numero; & deſint alia indicia, puta, quòd non videntur novę, ſed ex uſu attritæ, & læves &c. illæ non faciunt indicium, ſufficiens ad torturam, in ordine ad dandum illi reatum præſumptum de fabricatione. Quòd, ſi monetæ ſint in magnâ quantitate, novæ; & ille non aſſignet, à quo habuerit, cùm non ſit probabile, quòd tot monetæ falſæ ad ejus manus pervenerint, oritur legitima præſumptio, quòd ille earum fuerit artifex; ut ſcribit Paſqualigus (56), undè poteſt torqueri; ſicut etiam, ſi monetæ ſint in parvo numero, vigeant tamen contrà illum urgentia indicia, ut dicit idem ibidèm. Quòd, ſi eas reconditas in arcâ, & eò maximè, ſi ſeparatas ab aliis, conſervet, quàmvis deſint indicia, ob quę poſſit præſumi eas fabricaſſe, præſumptio tamen eſt, quòd, cognoverit eas eſse falſas, & animum habuiſse, illas expendendi; proindè non poterit evadere Reatum pręſumptum de erogatione. Ad quid enim, eas ſeparatas ab aliis tenebat? Quarè non detulit ad publicam officinam monetariam? Convincitur ergò in eo tùm ſcientia falſitatis, tùm animus illas expendendi.

33 Quòd, ſi reperiantur apud virum bonæ famæ multæ *monetæ falſæ*, & eò maximè, ſi ſint diverſarum ſpecierum, factæ ab eo, inhabiles ad uſum per inciſionem, tunſionem mallei, aut alio modo, non eſt contrà eum præſumptio fabricationis, aut uſus, ut cum *Afflicto* firmat *Decianus*. (57) Nàm talis inciſio, per quam inhabilitatur moneta ad uſum, declarat abfuiſſe animum, eam expendendi, & proindè, quòd eam non fabricavit, liquet ſiquidèm finis fabricationis eſt uſus monetæ.

34 Ad probandum autem crimen *falſæ monetæ*, in eam expendente, neceſſarium eſt, quòd probatur in expendente malus dolus, ut habet Textus, (85) nempè, quòd ſciens ejus falſitatem, ipſam nihilominùs expendere voluerit. Ignorantia quidèm invincibilis excludit dolum (59); ignorantia autem affectata, aut craſſa non excuſat. (60) Probatur quidèm ignorantia falſitatis per juramentum expendentis; ſed ſi contrà eum ſtant conjecturæ, quæ arguant ſcientiam, tale juramentum non relevat, ut ait *Hippolytus* (61), Putat autem *Decianus* (62), excuſari eum, qui falſam mone-

(49) *Raynal. Tom. I. cap. 5. ∫∫. I. n. 36.*

(50) *Decian. lib. 7. cap. 26. n. 4.*

(51) *Boſſ. Tit. de Delict. num. 20. Clar. Quæſt. 66. init. Felyn. in cap. Venien. il 1, num. 15. de Teſt. Gram. Conſ. crim. 3. n. 6. Cæpol. Farinac. Conſ. 189. n. 6. lib. 2.*

(52) *Decian. loc. cit. n. 7.*

(53) *Lauret. de Franch. Tit. de Monetar. Quæſt. 3. n. 1255.*

(54) *Raynal. Tom. I. cap. 5. ∫∫. I. nu. 37.*

(55) *Burſat. Conſ. 166. num. 11. Matth. Controv. 47. nu. 35. & 42. Valenzuel. Conſ. 77. n. 45.*

(56) *Paſqualig. ad Lauret. de Franc. Tit. de Monetar. nu. 1262.*

(57) *Afflict. in Conſt. Adulterinam ∫∫. Si quis campſor. n. 4. Decian. lib. 7. cap. 27. n. 14.*

(58) *text. in l. lege Cornelia. ∫∫. Eadem. ff. Ad leg. Corn. de Falſ. arg. l. 1. ∫∫. Domus. C. de Falſ. monet.*

(59) *arg. l. Si ignorans. ff. locat.*

(60) *Decian. lib. 7. cap. 25. nu. 7.*

(61) *Hippolyt. in l. Qui falſam. n. 96. & 100. ff. de Falſ.*

(62) *Decian. loc. cit. n. 15.*

monetam expendendo, dicit accipienti, *si non poteris expendere, restituas, quia bonam tradam*, & dat rationem, quià non dicitur perfectè expendisse, cùm pendeat à futuro eventu. Puto tamen contrarium verius esse; nàm ideò talia verba dixit, quià dubium habebat de falsitate monetæ, undè tenebatur eam peritis ostendere; & deprehensâ falsitate, non debebat expendere; & ipse, quantùm est ex se, eam expendit, alteri tradendo; & in traditione complectur expensio; restitutio autem monetæ expensæ, non tollit, quin expensio sequuta non fuerit.

35 Aliud indicium de fabricatione, aut tonsione monetarum faciunt instrumenta, apta ad illa delicta. Communis autem conclusio Doctorum est, quam tradit *Laurentus de Franchis* cum *Pasqualigo* (63), quòd talia reperta apud virum bonæ famæ (notabilis tamen, & non vulgaris; ut optimè *Decianus* (64) advertit) non faciunt indicium ad torturam; & eò maximè, si illa instrumenta apparent antiqua, rubiginosa &c. & cunei non sunt imaginis monetæ, quæ in usu sit. Sed si homo malâ famâ laboret, & alia adminicula interveniant, nempè quòd instrumenta appareant de recenti in usu posita; cunei sint monetæ currentis; caminus fusorius, cum folle, crucibulis &c. adornatus sit; & eò maximè si reperiantur etiam monetæ cuneis correspondentes, viget violentissima præsumptio contrà talia habentem, ob quam potest acerrimè torqueri. Evadit autem urgentior præsumptio, si unus tantùm habitat in illâ domo, ità ut alius non sit, qui potuerit illis esse usus, arguitur enim ex hâc circumstantiâ saltèm participatio illius in fabricatione monetæ; & participatio, aut saltem scientia, & tolerantia præsumitur in domino domus, plures habentis habitatores, in quâ talia instrumẽta, & caminus reperiuntur in loco tali domus, ut non potuerit ea ignorasse. Quòd, si illa omnia reperta sunt in Camerâ, quam dominus domus locaverat alteri, & ad eam ille accedere non poterat, quià ejus habitator illam clausam tenebat; & dominus domus est vir bonæ famæ, contrà eum non exurgit præsumptio ex instrumentis, in ejus domo repertis. Et quod dicitur de instrumentis ad fabricandum, idem dicendum est de aptis ad tondendum, tingendum &c.

Pœnæ.

S V M M A R I V M.

36 *Pœnæ fabricantis monetam falsam.*
Complices in hoc crimine æquè puniuntur, ac principales.
Iuxtà quosdam pœnæ extenduntur ad conscios non revelantes.
Et etiam ad eos, qui possunt illud crimen impedire, & non impediunt.
Domus, in qua cuditur falsa moneta, quando auferatur à fisco.
Oportet tamẽ, quòd fiscus probet scientiã illius criminis in domino domus.
37 *Conscius talis criminis quomodò, & quandò denunciare teneatur.*
38 *Cudens monetam Principis, agnoscentis Superiorem, non comburitur.*
39 *Fabricãs monetã argenteam falsã, minùs punitur, quàm falsificãs aureã.*
40 *Pœna tondentis monetas.*
41 *Pœnæ expendentis monetam falsam, quæ, & quandò debeantur.*
42 *Circa tales pęnas servanda sunt Statuta locorum.*
Pœnæ in Statu Mediolanensi contrà cudentes, aut tondentes monetas.
43 *Constitutio Vrbani Octavi contrà Monetarios.*
B. Pius V. extẽdit pęnas fabricãtiũ monetas aureas, ad fabricãtes argẽteas.
Pœnæ contra monetarios falsos Laicos, extensę ab Vrbano contrà Ecclesiasticos.
Ecclesiastici monetarii degradandi, & tradendi brachio sæculari.
Pœnæ contra cooperantes ad crimen falsæ monetæ.
Iudices Ecclesiasticorum, qui sunt Rei de hoc crimine, sunt legati, aut Episcopi privative.
Pœnæ contra impedientes Legatos, aut Ordinarios procedẽtes contrà Ecclesiasticos monetarios.
Religiosi monetarii, cũ scripturis consignãdi sunt Legatis, aut Ordinariis.
44 *An prædicta Bulla cõprehẽdat cudẽtes monetas, mixtas ex ære, ac argẽto.*
45 *Non comprehendit eos, & quarè.*
Moneta, in qua minor portio est argenti, quàm eris, nõ potest dici argẽtea.
Denominatio fit à digniore, & potentiore.
46 *An dicta Bulla extendatur ad cudentes &c. monetas argenteas minimi valoris.*
47 *Opinio Pasqualigi negativa impugnatur.*
48 *Eadem pœna debetur cudenti &c. monetas argenteas minimi valoris, ac de cudente alias maioris valoris.*
49 *Quomodò procedendum à Iudice Regulari in hoc delicto.*
50 *Sicilia, Corsica, & Sardinia veniunt nomine Italiæ, etiam in odiosis.*
51 *Praxis procedendi Superioris Regularis contrà Subditum accusatum de falsa moneta.*
52 *Continuatur materia.*
Iudex Regularis non tenetur, nisi requisitus consignare, Ordinariis processum, à se factum de crimine falsę monetæ.
53 *Quid agendũ ab eo, si nõ constet de corpore delicti, nisi per Testes.*
54 *Iudicium periti adhibendum etiam in transportatione, erogatione, aut expositione falsæ monetæ.*
55 *An Superior Regularis, procedens in cognitione hujus criminis, aliquam pœnam incurrat.*
56 *Nullam pœnam incurrit præter actuum nullitatem.*
Incurrit privationem, si audet perturbare Ordinarium procedentem.
Nullitas actuum incurritur, etiam cum ignorantia Bullæ.
57 *Sup. Regularis extrà Italiã quomodò procedet in crimine falsæ monetę.*
Frater Minor committens delictum, ob quod in sæculo deberet morte puniri, debet aut perpetuo carceri, aut triremibus mancipari.

36 De jure Imperiali, pęnæ falsificantiũ monetas in materiâ, sivè in formâ, sunt ultimũ supplicium, & combustio, omniumque bonorũ confiscatio, ut textualiter habetur in *Codice* (65). Insuper pari pęnâ puniũtur cõplices hujus delicti, sivè sint mandantes, sivè auxilium præbentes, ut habetur ex aliâ lege, (66) & secundùm nonnullos Doctores talis pęna extẽditur ad conscios non revelantes, (67) & etiã ad eos, qui potentes tantũ crimen prohibere, nõ prohibuerunt, ut ex jure deducit *Decianus*. (68) Prætereà dominus domus, in quâ pecunia fabricatur, eâ privatur, etiamsi locata sit, nisi crimen ignoraverit; & nisi, cùm primò scivit, Magistratui revelet; undè publicatur, nisi sit pupilli, nàm tũc Tutor conscius pretiũ domus tenetur solvere (69) Ut autem fiscus sibi domum, ut præfertur, acquirat, oportet, quòd probet in illius domino scientiam delicti, aliter præsumitur ignorantia. (70)

37 Dubium autẽ est, àn conscius de hoc crimine teneatur Magistratui indicare, quàmvis illud probare nõ possit; & divisę sunt in hoc Doctorũ opiniones; & nonnulli volũt, quòd non teneatur revelare, quià non debet, detegendo, se in periculum coniicere, cùm probare nõ possit: alii è cõtrà dicunt, illũ teneri ratione publici boni, prò quo debet quis se periculo exponere. Sed optimè dissidentes concordat *Alciatus* cui cũ *Cagnolo*, subscribit *Pasqualigus* (71), dicẽdo, quòd, si conscius probare potest, revelet accusando Reos; si probare nequit crimen, revelet per modũ monitionis denunciando; ità enim fiet; ut non subeat periculum calumnię, si nõ probet; & damno Reipublicę obviet sufficienter; & se eximat à periculo, cui subest, si non revelet.

38 Quò ad pęnam combustionis, limitatur dispositio juris cõmunis in hoc; quòd, si moneta adulterata sit Principis, recognoscentis Superiorẽ, combustio minimè debeatur; nàm minùs delinquit, qui offendit talem Principem, quàm offendendo Principem supremum, ac independentem; undè & minor pœna debetur, ut probant *Menochius*, ac *Farinacius*. (72)

(63) *Lauret. de Franch. Tit. de Monetar. Quæst. 5. n. 1267. & ibi Pasqualig. n. 1268.*
(64) *Decian. lib. 7. cap. 26. n. 6.*
(65) *text. in l. Si quis numos. C. de Fals. monet.*
(66) *text. in l. 1. §. Sin. verò. d. C. de Fals. monet.*
(67) *Bart. in l. Utrum. ff. Ad leg. Pomp. de Parricid. Afflict. in Const. Adulterinam, nu. 10. Decian. lib. 7. cap. 25. num. 2. Jo. Aquil. de Pot. monet. cap. 8. in fin.*
(68) *arg. l. lege Cornelia ff. de Fals. Decian. lib. 7. cap. 25. nu. 2.*
(69) *text. in l. 1. ubi Gloss. & DD. §. Domus verò C. de Fals. monet. Farin. Quæst. 115. n. 14.*
(70) *Pasqualig. ad Laur. de Franch. Tit. de Monet. n. 1353. in fin.*
(71) *Alciat. in l. 4. § Cato ff. de Verbo. obligat. Cagnol. in l. Culpa caret. n. 12. ff. de Reg. jur. Pasqualig. loc. cit. n. 1355.*
(72) *Menoch. de Arbitr. Cas. 316. nu. 26. Farinac. Quæst. 115. Insp. 1. nu. 69. 75. 81. & seqq.*

39 Limitatur pariter dicta pœna combustionis in fabricante monetas argenteas; nàm, quàmvis multi Doctores velint, quòd illa debeatur indifferenter, si falsificetur moneta, sivè argentea, sivè aurea, alii (73) è contrà volunt, quòd talis pęna debeatur solummodò in adulterio monetæ aureæ, non autem alteriùs: undè scribit *Bossius* (74), se exemisse à morte duos, qui Mediolani in Viridario Castri Portæ Jovis cudebant *quadrantes*, nempè monetam æream. Et prò hâc secundâ opinione, quæ verior est, stat non solùm praxis Curiarum, sed etiam declaratio *Urbani Octavi* in suâ Bullâ (75), de quâ infrà dicemus; dùm ait, quòd de jure minor pęna, quàm ultimi supplicii, apposita erat tondentibus monetas argenteas, quàm aureas. Undè deduci potest argumentum à tonsatione ad fabricationem.

40 Pęna porrò tondentis monetam quoquomodò hoc fiat, est ultimi supplicii (76), & quàmvis de jure quidèm communi mitiùs puniendi sint tondentes monetas argenteas, quàm aureas, ut suprà dictum est, tamen ex dispositione Statutorum municipalium, quasi ubique locorum eadem pœna datur tondenti etiam argenteas; & ratio esse potest, quià per eas ità damnificari potest Respublica, sicut per aureas.

41 Pęna tandèm expendentis, retinentis, sivè introducentis monetam falsam, diversificatur juxtà casus; nàm, si expensio &c. fit absque scientiâ falsitatis monetæ expensæ, nulla pęna debetur, pròut scribit *Decianus* (77), si quidèm crimen ex defectu scientię, & proindè etiam doli, non incurritur, ut suprà dictum fuit. Si expensio est cum scientiâ falsitatis, debetur pęna quidèm, sed alia, & alia, juxtà delicti varietatem; nàm, si expendens scit quidèm *monetam esse falsam*, ipse tamen non est complex in falsitate, debetur quidèm illi pœna, sed extraordinaria, & longè minor, quàm sit pœna fabricantium monetam falsam, ut docent *Abbas*, *Anania*, & *Hippolitus* (87) Si verò est cum complicitate, ut potè, si est minister monetariorum, in dispensandâ monetâ falsâ, major illi pęna debetur, arbitrio Judicis, quòd in hoc casu potest etiam ad mortem extendi. Ratio est, quià tantùm damnificatur Respublica per expendentem, sicut per fabricantem; nàm, si quis falsam pecuniam fabricaret, non autem expenderet, non læderetur Respublica.

42 Supradicta verò sunt de jure communi, & attendenda, quandò non adsunt particularia locorum Statuta. Sed in plerisque regionibus reperiuntur municipales Constitutiones, ad quarum placita regulandæ sunt pęnæ. In ditione Mediolanensi, ut habetur, & Novis Constitutionibus (79) infertur pęna ignis, & confiscationis bonorum cuicunque, qui *fabricaverit, vel fabricare inchoaverit, aut fabricare fecerit monetam falsam, & qui auxilium, vel favorem dictæ fabricationi dederit*. Ac eàdem pęnâ tenetur, qui monetam auream, & argenteam audebit, *quocunque artificio, aut operâ diminuere*. Itidemque eàdem pœnâ tenetur sciens, & non revelans fabricatores monetarum per se, vel alios. Arbitrio autem Principis ibidem punitur expendens per se, aut alium, monetam falsam; & aliæ multæ dispositiones ibidem reperiuntur, per quas decisæ remanent plures quæstiones, quæ de jure communi multas patiuntur difficultates, ut patet intuenti.

43 Quò ad personas Ecclesiasticas tàm Sæculares, quàm Regulares, intrà Italiæ fines, habetur Constitutio *Urbani Octavi* (80), per quam circà monetas adulterinas multa sancivit. Primo, ac secundo ejusdem Bullæ paragrapho confirmat Constitutionem B. *Pii V.* quâ Beatus iste Pontifex sanxit, quòd pęnę, latæ in jure contrà tondentes monetas aureas, extendantur ad argenteas, cùm anteà minores pœnæ darentur tondentibus istas, quàm aureas. Paragrapho tertio easdem pœnas extendit ad omnes personas Ecclesiasticas, quomodòlibet exemptas, habitantes in quibusvis locis intrà fines Italiæ, quæ præsumpserint *aureas, aut argenteas monetas tondere, fabricare, colorare, vel alias adulterare; seù etiam quomodòlibet adulteratas scienter erogare, aut exponere.* Quarto paragrapho sancit, quòd reperti culpabiles in præmissis præviâ degradatione Curiæ sæculari puniendi tradantur. Quinto vult, quòd pecunias, ut præfertur adulteratas detinentes scienter; seù transferentes de loco ad locum; & præstantes opem, materiam, aut instrumenta ad patrandum prędictas falsitates, mittantur ad triremes pèr decennium. Sexto, quòd cognitio de crimine falsæ monetæ respectu personarum prædictarum, privativè etiam quò ad Superiores Regulares, spectet ad *Legatos*, seù *Prolegatos Apostolicos* in locis suę jurisdictionis; in aliis autem ad *Ordinarios* locorum. Septimo inhibet omnibus Ecclesiasticis sub pęnis privationis Officii, ac beneficii; vocisque activæ, & passivæ; & inhabilitatis ad illa in posterùm obtinenda, ac Excommunicationis latæ sententiæ, ne audeant, aut præsumant impedire, perturbare, aut molestare *Legatos*, *Prolegatos*, aut *Ordinarios* procedentes in hoc crimine. Et tandèm mandat, ut quoties ad id fuerint requisiti, Religiosos ipsos, (etiamsi Superiores alicujus loci Regularis actu fuerint) consignent cum scripturis, & actis, (si quæ factæ fuerint reperiantur) ipsis *Legatis*, aut *Ordinariis*, aut aliis, de eorum mandato.

44 Circà quam Constitutionem contingit dubitari primò, àn ipsa comprehendat personas Ecclesiasticas, fabricantes, erogantes &c. monetas mixtas ex argento, & ęre, ut sunt plures monetæ minutæ, maximè in *Longobardiâ*?

45 Respondeo, quòd, cùm præsens Constitutio sit pęnalis, & correctoria juris communis, ut observat *Pasqualigo* (81), ex notis juribus non admittit ampliationem. Cùm igitur ipsa expressè loquatur de monetis aureis, & argenteis, non potest extendi ad alias, quæ tali nomine non veniunt, ut sunt monetæ illæ, in quibus minor est portio argenti, quàm sit æris; undè denominari non possunt argenteæ, cùm denominatio in hoc casu desumenda sit à metallo, prædominante in quantitate, cùm denominatio semper fiat à digniore, & potentiore (82)

46 Secunda dubitatio est, àn pęna ordinaria dictę Constitutionis locum habeat in fabricante, aut tondente monetas argenteas minimi valoris.

47 Respondet negativè *Pasqualigo* (83), si cudantur in parvâ quantitate, quià habet locum parvitas materiæ; & negativè pariter dicit de tondente monetas argenteas modici valoris, quod firmat auctoritate *Caballi*, *Farinacii*, & aliorum (84). Sed, salvâ ejus reverentiâ, ille sibi contradi-

(73) *Covarruv. De veter. numis. coll. cap. 8. n. 3. V. Quod si quis. Decian. lib. 7. cap. 28 n. 2. Farinac. D. Quæst. 115. nu. 84. & seqq.*

(74) *Boss. Tract. crim. Tit. de Fals. monet. nu. 4.*

(75) *Urban. VIII. Constit. In suprema. Idib. Novemb. 1627.*

(76) *text. in l. Quicumque. ff. Ad leg. Cornel. de Fals. Vini. Clar. Peguer. Farinac. Decian. Baiard. Bonifac. Conciol. Carpzou. Cortiad. Theodoric. apud Raynal. Tom. 1. cap. 5. §. 1. nu. 13.*

(77) *Decian. lib. 7. cap. 25. n 6.*

(78) *Abb. & Anani in cap. Ad falsariorum de Crim. fals. Hippol. Cons. 47. n. 2.*

(79) *Nov. Constit. Mediolanen. lib. p. Tit. de Monet. & Judi. monet. §. 1. & 2. & seqq.*

(80) *Urb. 8. Const. In suprema. Idib. Novemb. 1627.*

(81) *Pasqual. ad Lauret. de Franch. Tit. de Monet. num. 1367.*

(82) *Barbos. Axiom. 69. n. 1.*

(83) *Pasqualig. loc. cit. nu. 1279.*

(84) *Cabal. Cas. 199. n. 1. Farinac. Quæst. 115. n. 11. Menoch. de Arbitr. Cas. 316. n. 41. Burg. de Mod. proced. ex abrupt. Cent. 1. Quæst. 23. n. 150. apud Pasqualig. loc. cit. n. 1333.*

tradicit, siquidèm alibi (85) docet, quòd tunc parvitas materiæ habet locum, quandò crimen contingit secundùm materiam, ità ut ipsa materia sit obiectum delicti, ut contingit in furto, quod prò obiecto habet rem alienam. Non autem, quandò contingit secundùm aliquam habitudinem, seù formam, nàm tunc habitudo, seù forma reperitur secundùm se tota in quâlibet exiguâ materiâ. Undè, cùm crimen falsæ monetæ non consistat in materiâ, sed in formâ materiæ, nempè in eo, quod fiat cum legitimâ auctoritate, & formâ debitâ, præscriptâ à Principe, sequitur, quòd in *falsâ monetâ* non habeat locum parvitas materiæ.

48 Applicando igitur ejus doctrinam, quam veram existimo, ad quæsitum, evidenter apparet, quòd resolvendum sit affirmativè, quò ad utramque partem; nàm qui cudit monetam argenteam, quàmvis minimam, ità usurpet sibi auctoritatem, ac vitiat sigillum Principis, sicut qui cudit monetam majorem, cùm eadem sit forma in ambabus, & delictum consistat in vitio formæ. Idem pariter dicendum est de tondente monetas minimas, siquidèm per tonsionem iniuria eadem fit Principi, ac si tondeatur moneta major, nàm in utrisque vitiatur tonsione illa forma, quam Princeps statuit in monetâ; undè idem utrobique evadet crimen, prò quo eadem pęna debetur. Verum est, quòd si attendatur damnum, quod infertur Reipublicæ, minùs est delictum cudentis, aut tondentis minimam, quàm monetam majorem; sed in hoc, ut suprà dicit *Pasqualigo*, consideratur vitium formæ, & non materiæ, quod cùm par sit in minimâ, sicut in majori, idem, aut æquale delictum importabit. Nullus sanè negabit, quin pœna ordinaria debeatur monetario, qui convictus est cudisse, aut totondisse unum scutum argenteum, sicut si cudisset multos, nec parvitas materiæ, aut numeri illum salvaret; idem ergò erit dicendum de cudente, aut tondente *medios grossos*, (monetam, scilicet argenteam minimam Papalem) nàm horum quadraginta æquant in valore scutum argenteum; nec parvitas monetæ cusæ, aut tonsæ salvare potest, quià cudendo, vel tondendo multas ex istis, æquatur valor, & damnum, quod infertur Reipublicæ, vitiando majorem monetam, prò quo pæna ordinaria debetur, ut dictum est. Concludo proindè, quòd pena ordinaria debetur conflanti, sivè tondenti monetas, etiam minimas argenteas, quandòquidem per minimam earum quantitatem non tollitur, quìn dicantur monetæ argenteæ, & de fabricantibus, aut tondentibus monetas argenteas universaliter loquatur Constitutio, nullâ factâ distinctione parvæ, aut majoris monetæ, & in hoc non sit attendendum paruum lucrum monetarii, aut damnum Reipublicæ, sed iniuria facta Principi, quæ eadem est in minimâ, & in majori monetâ argenteâ.

49 Tertia dubitatio est, quomodò se gerere debet Superior Regularis, si sibi defertur per denunciationem, aut accusationem, quòd aliquis ex suis Subditis commiserit aliquo modo contrà prædictam Constitutionem?

50 Respondeo, quòd vel sumus intrà fines Italiæ, puta, intrà continentem Italiæ, & ejus Insulas adiacentes, nempè *Siciliam, Corsicam, ac Sardiniam*, quæ ex decreto *Sac. Congregationis Episcoporum, ac Regularium*, sub die 14. Augusti 1582. relato à *Pasqualigo*, (86) etiam in odiosis veniunt nomine Italię: vel sumus extrà Italiã. Cùm enim Constitutio loquatur de *locis in Italiâ, dùmtaxat existentibus*, (87) non debet ultrà eam extendi, cùm sit pœnalis, & juris communis correctoria.

(85) *Pasqualig. loc. cit. n.* 1297.
(86) *Pasqualig. loc. cit. n.* 1373.
(87) *Constit. Vrb. 8. In Suprema. §.* 3.

51 Dico igitur, quòd, si Superiori deferatur, denunciatione, aut accusatione aliquis, suppositus Reus de aliquo ex delictis, recensitis in Bullâ, debet antè omnia inquirere de corpore delicti, puta, visitando Cameram, aut alium locum, in quo dicatur Reus delinquere, ut deprehendere possit aut monetam cusam, tonsam, tinctam &c. aut conservatam, sivè transportatam pecuniam scienter falsam &c. Incipiat ergò processum suum, creando Notarium, registrando denunciationem, sivè accusationem, interponendo decretum de visitando Corpore delicti; ipsum describendo per *Visum, ac repertum*, ut diximus abũdanter de his omnibus in *Secundâ Parte huius Praxis*. Ratio istorum est, quià, quàmvis Bulla tollat Superiori Regulari *cognitionę Causæ* hujus delicti, nõ tamen adimit facultatem procedendi circà præparatoria judicii, quæ faciunt prò informatione Curiæ. Superior enim est Ordinarius Judex suorum Subditorum; & ut suprà dictum est, privatur cognitione hujus causæ, si adulteretur moneta aurea, aut argentea tantùm, non verò aliâ. Undè necessarium est, ut procedat ad visitationem corporis delicti, ut scire possit, àn debeat abstinere ab illâ Causâ, ratione monetæ aureæ & àn autem possit plenè cognoscere de tali delicto, quià moneta alia adulterata sit. Nec statim ac accusatus apud se est Religiosus, ut monetarius, debet accusatorem reiicere, & mittere ad Episcopum, sed debet per *Visum, ac repertum* certiorari, àn delictum tale sit, ut de eo minimè possit cognoscere, àn non.

52 Factâ visitatione corporis delicti; vel ipse reperit instrumenta, materiam, Cuneos, ac etiam monetam cusam, quæ aurea, aut argentea non sit, sivè Cunei non sunt apti, nisi ad formandam hujusmodi monetam, & tali casu ipse procedit ad cognitionem causæ, constituendo, torquendo, & sententiando Reum, ut fit in cæteris delicti. Vel ipse reperit supradicta in ordine ad monetam auream, sivè argenteam, cudendã cusam tondendum, aut tonsam; & tali casu tenetur levare manum à prosecutione causæ; & inceptum processum terminare, pronunciando se esse Judicem incõpetentẽ. Et si accusator instituat ex post accusationẽ apud Legatum, Prolegatum, aut Ordinarium, & Superior requiratur ab istis, ut Religiosum accusatum sibi consignet, simul cum processu à se facto, debet illum consignare; non tamen tenetur ad hoc, nisi sit requisitus; ut sonat *Bulla paragrapho septimo* in fine.

53 Quæ autem dicta sunt de monetâ aureâ, argenteâ, aut aliâ, debent pari passu accipi, quandò nullum reperitur corpus delicti, nec illius indicia permanentia, ut instrumenta &c., sed adsunt Testes congrui, & sufficientes ad probandum tùm corpus delicti, tùm delinquentem, ut diximus suprà *num.* 30. Si enim institutâ accusatione examinentur Testes, sufficientes ad probandum corpus delicti, & Reum constituendum, si & ex eorum depositione constet delictum fuisse circà monetam auream, aut argenteam, debet, ut dictum est, Superior Regularis abstinere à prosecutione. Si verò moneta talis non fuerit, tenetur ad ulteriora procedere.

54 Si autem reperiantur monetæ recenter cusæ, & in considerabili quantitate; sivè pari modo tonsæ, & nulla reperiantur instrumenta fabricationis, aut tonsionis, sint autem aureæ, aut argenteæ, aut tales appareant, debet Superior, ut prefertur levare manum à processu. Si aliæ ab aureis, procedat ipse. Debet tamen ipse priùs adhibere judicium Peritorum, quià sinè hoc, juxtà communem opinionem, quam retulimus suprà *num.* 26. non potest plenè constare de corpore delicti. Et tale judicium simpliciter necessarium est, quandò accusatur aliquis de transportatione, erogatione, aut expositione falsæ monetæ cum scien-

scientiâ falsitatis; nàm repertâ pecuniâ qualis ea sit, debet à Peritis examinari, ân adulterina sit, & hoc modo probari corpus delicti, ut queat procedi in uno, aut alio foro, nempè Sæculari, aut Regulari juxtà qualitatem monetæ adulterinæ.

55 Difficultas esse potest, ân Superior Regularis scienter, aut ignoranter procedens in hâc Causâ, in casu, in quo nequit procedere, aliquam pœnam incurrat?

56 Respondeo negativè; ratio est, quià Bulla nullam ipsi pœnam apponit, nisi actuum nullitatem. Pœnæ autem privationis Officii, & vocis activæ, ac passivæ sunt illi inflictæ, si ille perturbare audeat, impedire, aut molestare Legatũ, aut Ordinariũ, procedentẽ in hâc Causâ, ut patet ex Textu *Bullæ* §. 7. Pœnæ autem istæ non incurruntur, nisi cum scientiâ ipsarũ; ait enim Bulla, *audeant*, vel *præsumant*, quæ verba important scientiam legis prohibentis, & ausum, & temeritatem voluntatis, & proindè dolum, ex notis juribus. Sed nullitas actuum incurritur etiam cum ignorantiâ talis *Bullæ*, & ratio est, quià per hanc sublata est facultas procedendi in hâc Causâ Superioribus Regularibus; & sic procedendo absquè jurisdictione, actus sunt ipso facto, absquè ulteriori declaratione nulli.

57 Si autem accidat casus extrà Italiam, possunt Superiores Regulares procedere, velut in aliis delictis suorum Subditorum. Sed quam pœnam dabunt hujusmodi monetariis? Dico; quòd, si nullam habent super hoc delicto dispositionem statutariam, debent recurrere ad jus commune, & prò modulo conditionis Rei, & circũstantias delicti, pœnas aptare. In *Religione Minorum* nunquàm fuit conditum Statutum contrà monetarios: non enim potuit in mente Statuentium unquàm venire, quòd *Frater Minor*, cui ex præcepto, totiès in Regulâ repetito, vetatur pecuniam non solùm possidere, sed etiam civiliter contrectare, in tantam iniquitatem prorumperet, ut *monetam falsam* posset cudere, aut alio modo legitimam vitiare. Tamen si ex Dœmonis tentatione, in tantum delictum quis laberetur, ut in fabricatione, aut tonsione monetarum esset Reus principalis, iste vel damnandus esset ad triremes in perpetuum in locis, in quibus talis pœna apud Laicos, ex commoditate triremium, in usu est. Si autem non sit principalis, sed complex, prò modo complicitatis minori pœnâ, arbitrio Judicis, puniri potest. Si verò simus in loco, in quo pœna triremium, ex harum defectu, in usu non est, principali Reo dandus est Carcer perpetuus; complici autem, ad tempus, aut alia pena, Judici arbitraria. Ratio est, quià ex dispositione Statutorum *Segovien*, sivè *Barchinonien*, (88) quibus utitur familia *Ultramontana*; & etiam Statutorum Generalium Ordinis (89), quibus utitur *Citramontana*, qui delictum committit, ob quod, si esset in sæculo, mortem mereretur, debet ad triremes, aut ad Carcerem perpetuum condemnari.

§. IV.

Alchimiæ exercitium.

SUMMARIUM.

1 Alchimiæ *varia acceptio*.
2 *Artis alchimiæ falsæ descriptio ex* Lemery, & Pegnâ.
Vera diffinitio.
Transmutatio metallorum, juxtà quosdam impossibilis.
Contrarium à pluribus statuitur.
Arnaldus de Villanova *virgulas auri fabricavit, omni probationi expositas*.
3 *Ratio asserentium possibilem metallorum transmutationem*.
4 *Fabricans aurum verum non est punibilis*.
Clericus, fabricans aurum verum, non incurrit ullam penam.
5 *Ars falsæ Alchimiæ damnatur à jure Cæsareo, in quantùm servit prò cudendo falsam monetam*.
Ampliori modo damnatur à jure Canonico.
6 *Alchimistæ ab Eymerico damnantur ut suspecti de hæresi*.
7 *Defenduntur à tali censurâ*.
Recensentur inter Alchimistas nonnulli pietate florentes.
8 *Alchimista damnatur, si fabricat aurum, aut argentum adulterinum, aliàs non*.
Aurum, aut argentum sophisticum prohibetur fieri prò cudendâ monetâ, aut prò dando in solutum, non prò fabricandis vasis.

ALchimiæ nomen æquivocum est; aliquandò enim sumitur materialiter prò metallo adulterato, habente speciem auri, aut argenti; aliquandò sumitur prò vero auro, argento, aut alio metallo, per artem facto; aliquandò significat artem, per quam talia metalla fiunt; & cùm horum alia sint sophistica, & falsa, ut dictum est; alia autem realia, & vera; hinc est, quòd hoc nomen, pròut significat artem, dupliciter etiam sumitur, puta, prò arte deceptoriâ, & falsâ, quæ adulterina metalla, & ad speciem tantùm parat; & prò arte verâ, legitima metalla fabricante.

2 In primo sensu, ab aliquibus apud *Nicolaum Lemerij* (1) diffinitur, seù potiùs describitur sic. *Alchimia est Ars sinè arte; cujus principium mentiri: medium laborare; finis mendicare*. Proindè de *Alchimistis*, & ipsorũ arte, pròut refert *Franciscus Pegna* (y), cecinit quidã.

Ars suspecta probis, ars ipsa invisaque multis.
Invisos etiam cultores efficit artis.
Mendaces, addo, multi manifestè videntur.
Qui se ipsos, aliosque simul frustrantur inertes.
Vertere dum rerum species tentant.

Ut autem importat Artem veram, & legitimam, diffinitur hoc modo; *Alchimia est Ars, quâ perficitur id, quod natura, defectu caloris, reliquit imperfectum in metallis*. (2) Transmutationem metalli in metallum multi impossibilem dicunt, inter quos fuit *Avicenna*, relatus à *Scoto* (3), qui videtur in eandem sententiam abire. Sed longè plures affir-

(88) *Stat. Gener. Barchinonen. cap. 7. Tit. de Incorrigibil. V. Qui crimen. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 661. col. 1.*
(89) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6.*
(1) *Nicola. Lemery. Cour. de Chym. cap. 1. de Aur. fol. m. 61.*
(y) *Pegn. in 3. Par. Direct. Inquisit. Comm. 26. in fin.*
(2) *Raynald. Syntax. crim. cap. 5. § 4. n. 6.*
(3) *Avicen. apud Scot. in 4. Dist. 3. Q. 3. In secund. argum. in opposi. num. 1.*

affirmant oppositum, inter quos est *D. Thomas* (4), & inter Canonistas *Oldradus*, & *Io: Andrea*, (5) qui dicit, quòd *Arnaldus de Villanovâ* in Curiâ Romanâ faciebat virgulas auri, quas consentiebat submitti omni probationi ignis, & aquæ fortis, quæ alia metalla disolvit præter aurum. Et nì velimus totaliter abiicere fidem humanam, hoc patet per experientiam multorum, qui hanc artem coluerunt, & verissimum, & probatissimum aurum effecerunt, pròut passìm recitatur de multis.

3 Fundamentum affirmantium possibilitatem transmutandi metalla imperfecta in verum aurum, est, quià metalla omnia in radice conveniunt, & non nisi gradu, & perfectione differunt: non ergò repugnat, quòd metalla imperfectiora, ignobiliora, & minùs matura per artem, ad majorem gradum perfectionis, nobilitatis, & maturationis perducantur, ut scribit *Michael Etmullerus*. (6)

4 Ex differentiâ ergò artis veræ faciendi aurum, probatum ab arte deceptoriâ fabricandi aurum, aut argentum adulterinum, nascitur, quòd, licèt proscripta per leges, ac damnata sit secunda, non tamen damnata, aut damnabilis ullo modo est prima. Proindè multi Doctores, cumulati per *Raynaldum* (7) dicunt, quòd vera *Alchimia* est impunibilis; & Clericus per veram artem verum aurum fabricans, non punitur, nec privatur beneficiis ad prescriptum *Extrauagantis*, de quâ infrà, pròut scribit *Riccius*. (8)

5 Ars autem *Alchimia* præstigiatris, & falsa de jure communi *Cæsareo* (9), prohibetur inquantùm adulterinę monetæ cudendæ inseruit; sed de jure *Canonico*, ampliori modo damnatur. Si quidèm in quâdam *Extravaganti*, (10) prohibetur aurum, vel argentum *Alchimicum* facere, mandare, quòd fiat; cooperari ad ejus fabricationem; sciēter uti eo vendendo, aut illud dando in solutum; & fortiùs ex eo monetam cudendo; & hoc sub pœnis, de quibus infrà dicemus.

6 Pessimo stigmate configit *Alchimiam Eymericus* in suo *Directorio Inquisitorum*, (11) dùm ipsius professionem recenset inter signa externa, per quæ cognoscuntur *Necromantici*; subindicans *Alchimistas* à fide deficere, & Dęmoni cultum adhibere, ut pertingat ad optatum finem faciendi aurum. Et hoc disertè habet illius Commentator *Pegna*, (12) qui tenens prò constanti, quòd per artem verum aurum fieri non possit, concludit, *Alchimistas* arte deceptos, ac paupertate pressos, aut adulterinam monetam cudere, aut ad Dęmonis auxilium confugere, ut ejus ope aurum fabricent; & hoc probat exēplo *Arnaldi de Villanovâ*, (13) qui à multis (14) in Catalogo Hæreticorum recensetur, qui, cùm laminas aureas ad omnem probationem venderet, creduntur fuisse conflatæ arte Dæmonum, cum quibus familiaritatem habuisse dicitur.

7 Sed quidquid sit de *Arnaldo*, cujus tutelam suscipere, aut damnatam doctrinam defendere non intendo. Dura nimis est censura, per quam omnes Artistæ, tanquàm cultui Dęmonis addicti præscribuntur: hoc enim de omnibus universaliter censere, temeritatem sapit; præsertìm cùm omnes hujus artis proceres scribant, inventionem lapidis philosophici, (quo mediante, perficiunt metalla usquè ad veri auri coctionem) esse donum Dei, & petendam à Deo, qui tale donum non confert nisi ipsum timenti, & non habenti aviditatem divitiarum, sed purum desiderium invadi proximum. Hinc est, quòd inter hujus artis Magistros habetur *B. Albertus Magnus Ordinis Prædicatorum*, qui non minori sanctitate, quàm doctrinâ floruit; *Raymundus Lullus Tertij Ordinis S. Francisci*, qui in *Aphricâ* prò fide occisus fuit. *Basilius Valentinus* devotissimus *Monachus Benedictinus*. *Nicolaus Flamellus Gallus*, qui omne aurum, quod hâc arte paravit, consumpsit in fundandis Hospitalibus, ac Locis piis, ut multos alios taceam. Hos igitur insimulare de pactis, aut disciplinâ Diaboli mordacem, iniquamque Satyram sapit.

8 Concesso autem, quòd *Alchimia* ad fabricandum aurum, vel argentum adulterinum, damnata sit utroque jure, ut vidimus; tamen non est damnata universaliter, sed tantùm in ordine ad cudendam monetam, sivè ad serviendum prò instrumento contractuum civilium. Si quidèm ex citatis legibus, & *Extravaganti* hoc solùm habetur, ut legenti patet. Sed per hoc non sequitur, quòd ars ipsa non possit exerceri ad faciendum aurum, & argentum sophisticum ad alios usus; puta, ad facienda vasa, quæ ad speciem videantur aurea, aut argentea. Et hoc passìm fit videntibus, scientibus, & tollerantibus Principibus, quorum esset, si ars hæc esset universaliter prohibita, artifices punire; quod tamen non fit. Sequitur proindè, quòd ad hoc, quòd quis sit Reus circà hoc, oporteat, quòd aurum, seu argentum cuderit in monetam; aut illum in massam, seu virgas productum dederit, aut dare voluerit in solutum. Proindè censeri non potest in pœnas, contrà *Alchimistas* falsos sancitas, incurrisse, qui laboratorium habeat instructum, omni apparatu, necessario ad artem. Siquidèm iste potest semper se tueri, dicendo, se non sophistici, sed veri auri fabricam indagare, circà quam, ut potè realem, nulla est prohibitio de jure communi, & proindè nec pœna. Sed circà hoc consuli debent locorum Statuta.

Probatio.

SUMMARIUM.

9 *Quomodò probetur crimen fabricationis auri, aut argenti sophistici.*

9 PRobatio autem hujus criminis, ut materiæ totaliter affinis, currit pari passu cū crimine *falsæ monetæ*, de quo §. superiori diximus. Non potest autem in crimine falsæ monetæ contrà aliquem procedi in specie, nisi constet in judicio evidenter de corpore delicti, pròut Docto-

(4) *D. Thom. 2. 2 q. 77. art. 2. & Comment. in tert. libr. Meteor. apud Becher. Oedip. Chym. Tit. 1. Coroll. §. Quæ sit mater. metall.*

(5) *Oldrad. Cons. 74. n. 1. Io. Andr. Add. ad Specul. Tit. de Crimin. fals.*

(6) *Micael Etmuller. in Schroder. dilucid. Mineralog. cap. 9. fol. m. 230. & Pirotec. ration. lib. 2. Sect. 1. cap. 1. fol. m 603.*

(7) *Raynald. loc. cit. n. 3. & ibi Arfuncin. de Jur. Alchim. Io. Chrip. Fanian. Tract. de Art. Alch. Petr. Arlen. de Sympat. Sept. metal. cap. 3. fol. 291. Fabian. de Monte. de Empt. & vendit. q. 5. n. 8. Farinac. q. 115. n. 98. Muta ad Cap. Regn. Sicil. Tom 1. cap. 10. n. 9. Monterent. ad Stat. Crim. Bonon. lib. 5. Rubr. 33. Novar. Pragm. 2. de monet. collec. 3. n. 30.*

(8) *Ricc. Par. p. Decis. 197. apud Raynal. loc. cit. n. 4.*

(9) *l. lege Cornelia ff. Ad leg. Corn. de Fals. l. 1. in fin. ff. Ad l. Juli. Peculat.*

(10) *Extravag. Spondent. de Crim. fals. inter commun.*

(11) *Eymeric. Direct. Inquisit. Par. 3. Tit. Sign. exter. per quæ necromant. hæret. cogn. n. 115.*

(12) *Pegn. in 3. Par. Direct. Comm. 26. §. Et Alchimistæ.*

(13) *Pegn. in 2. Par. Direct. Inquis. quæst. 11. Comm. 36. init.*

(14) *Bernard. Luxemburg. Catal. Hæret. lib. 2. V. Arnald. de Villanova. Prateol. de Vit. & sect. Hæretic. lib. 9. cap. 69. Eymeric. Direct. Inquis. Par. 2. q. 11. n. 1.*

Doctores (15), communiter scribunt; & ità dicendum est in hoc. Proindè non sufficit reperire in Domo, aut Camerâ alicujus alembicos, & cætera vasa distillatoria; pulveres, salia, ampullas, aquas, & cætera hujusmodi, nisi reperiantur massæ, sivè virgulæ auri, sivè argenti ad speciem. Nequè hoc sufficit, sed probari à fisco debet, tale aurum sophisticum esse; hoc autem esse non potest, nisi per peritos aurifices probetur, non tantùm ad lapidem lydicum (*pietra di paragone*), sed etiam ad ignem in cinerario; Et quià hoc etiam aliquandò fallit, ultima probatio fieri debet per aquam fortem, quæ cætera metalla dissolvit, preter aurum, quod per solam aquam regiam solvitur. (16) Nequè ex prædictis adhuc concludenter remaneret probatum delictum. Si quidèm, ut numero superiori conclusum est, prohibitum non est aurum, aut argentum, ad speciem fabricare ad construenda vasa, sed tantùm ad cudendam ex eo monetam, aut ad dandum in solutum. Quantùmvis ergò reperirentur massæ talium metallorum, non esset completè probatum crimen, nisi adessent probationes, aut alia indicia, ex quibus constaret, Alchimistam illud metallum fabricasse in ordine ad monetam falsam, aut permutationem cum aliâ re, loco prætii.

Pœnæ.

SVMMARIUM.

10 *Pœna Alchimistarum de jure Cæsareo.*
11 *Pœnæ eorundem de jure Canonico.*
12 *An vendens vas auri sophistici, in quo habetur pars auri veri, incurrat dictas pœnas.*
13 *Resolutio negativa.*
Damnum venit nomine fraudis.
Aurum sophisticum vendens tantum prò tanto, aut tale prò tali, nullam pœnam incurrit.
Rescissio contractus non habet locum, nisi interveniat læsio enormis, & mala fides.
14 *Statutum Minorum de Observantiâ.*
15 *Dubium primum, quæ sint doctrinæ, & artes suspectæ.*
16 *Artes divinatoriæ, ac superstitiosæ damnatæ sunt utroque jure.*
Pœna Judicum, se immiscentium in causis Sacræ Inquisitionis.
17 *Artes prohibitæ, quæ sunt occasionativè tantùm malæ.*
18 *Dubium secundum, àn simpliciter discendo artes prohibitas, pœnæ incurrantur.*
19 *Discere, & docere prohibita, parificantur.*
20 *Discere, ac docere prohibitas artes, si abest periculum perversionis, culpa non est.*
21 *Dubium tertium, quis potest dici, quòd Alchimiam exerceat, ut pœnas subeat.*
22 Exercere *importat pluralitatem actuum.*
Pœnas Alchimistarum non incurruntur, nisi per actuum frequentiam.
Vacare *quid importet.*
Magistri requisitionum, qui dicantur.
23 *Dubium quartum, à quo desumatur suspicio probabilis, & à quo violenta in hoc crimine.*
24 *Resolvitur dubium.*
Suspicio probabilis nascitur ab indicio probabili.
Indicia probabilia, aut violenta in fabricatione Alchimiæ.
25 *Arctatio quomodò regulanda in hoc crimine.*

10 POena autem hujus delicti de *jure Cæsareo* est, quòd, si Reus sit ingenuus, deportetur, & omnia ipsius bona publicentur; si autem servus, ultimo supplicio afficiatur, ut habetur ex Textu cujusdam *Digesti*, (17) quòd, si aurum adulteratum, signatum in monetam sit, delinquens declaratur Reus læsæ Majestatis, & igne comburendus decernitur in *Codice*. (18) Sed circà hoc crimen diversificantur pœnæ juxtà Statuta municipalia, seu consuetudines regionum.

11 De jure autem Canonico, pœnæ sunt, quòd universaliter omnes *Alchimistæ* declarantur infames. Si Clerici sunt, debent privari omnibus beneficiis, quæ habent, & inhabilitari ad alia: Tenentur tantundem auri, aut argenti puri erogare in pauperes, quantum aurum, aut argentum adulteratum vendiderunt, aut dederunt in solutum prò vero; & si hoc præ paupertate Reus non possit, corporali pœnâ à Judice competenter puniatur: & tandèm iisdem pœnis subiiciuntur mandantes, & ministrantes in opere *Alchimiæ*; ut habetur in quâdam *Extravaganti*. (19)

12 Dubium autem est, si quis cuprum tingeret ad rubedinem, sivè albedinem, ipsique commixto auro, vel argento vero, vasa ex hoc fabricaret, vel ejus massam informem venderet prò auro, aut argento, non quidèm vero, sed sophistico, àn talis *Alchimista* pœnas hujusmodi deberet incurrere.

13 Respondeo, quòd non; ratio est, quià fundamentum prohibitionis mixturæ alterius metalli cum auro, & argento, est fraus, quæ fit in contractu emptionis, aut venditionis, in quo vendens, sivè emens, putans recipere, seu dare aurum, quod juxtà communem æstimationem habeat intrinsecum valorem, proportionatum rei emptæ, seu venditæ, recipit, aut dat aurum, quod requisitum valorem non habet; & ità damnificatur, cùm damnum nomine fraudis veniat. (20) Sed in nostro casu ità non est, nàm emens, sivè vendens scit, aurum illum purum non esse; undè in contractu nulla potest considerari deceptio, expenditur enim tale aurum tantum prò tanto; & tale prò tali; & per hoc nequè est locus crimini, aut pœnæ. (21) Nec dicendum, quòd potest resultare damnum in alio tertio, qui putans esse verum argentum illud, quod sophisticum est, ipsum pluris emit eo, quod re verà valet. Nàm hoc per accidens est respectu artificis, qui fabricavit; proindè sibi imputet emptor, si in illo emendo non adhibet diligentiâ, ut ab aurifice, ut moris est, fiat circà illud peritia: & si vendens bonâ fide vendidit, & non sit in emptore læsio plusquàm enormis, nec erit locus rescissioni contractus. (22)

14 Quò

(15) *Guazzin. defen. 4. cap. 9. n. 4. Vermigliol. Cons. 218. n. 1. & Cons. 201. n. 1. & seqq. Capyt. latr. Dec. 179. n. 29. lib. 2. Conciol. V. Moneta falsa. Resol. 1. n. 1. & ad Stat. Eugub. lib. 4. cap. 45. n. 1. ubi Romaguer. Add. n. 14.*

(16) *Etmuller. Schroder. dilucid. Minerolog. Tit. de Sal. ni. r. fol. m. 282. A.*

(17) *Text. in l. p. §. fin. ff. Ad leg. Cornel. de fals.*

(18) *l. Si quis nummos C. de fals. monet.*

(19) *Extravag. Spondent. de Crimin. fals. inter. commun.*

(20) *arg. l. Inter. eos. §. fin ff. Ex qui: cau. major. l. p. ff. de Alien. iud. muta. cau. l. Si longius. §. 3. ff. de Judic.*

(21) *Fabian. de Monte. de empt. & vendit. q. 5. n. 8. Farinac. q. 115. n. 98. Muta. ad Capit. Regn. Sicil. Tom. 1. cap. 10. n. 9. apud Raynald. Syntax. crim. cap. 5. §. 4. n. 2. in fin.*

(22 *l. Cum ab eo. §. final. ff. de Contr. empt.*

14 Quò autem ad pœnas particulares, quæ in aliquibus regionibus, aut Ordinibus contrà *Alchimistas* sancitæ sunt, consulenda sunt ipsorum Statuta municipalia. Prò Religione nostrâ adest *Statutum generale Ordinis*, quod, quià in *Sambucanis* traditur decurtatum, integrum damus ex *Vallisoletanis*, (23) Sic ergò habet. *Artem Alchimiæ, & alias quascunque doctrinarum, & artium suspectarum operationes, quæ publicè non docentur, aut doceri non licet, detestantes sancimus, ut quicunque similia, aut addiscere, exercere, vel docere auserit, aut libros, vel scripturas, talia continentes, scienter retinuerit, aut retinere præsumpserit, ipso facto, Excommunicationis sententiam incurrat. Et si horum reus repertus, aut legitimè judicatus fuerit, omni suffragiorum jure perpetuò careat, & carceribus etiam mancipetur, Provincialis arbitratu: Si verò de aliquo circà prædicta probabilis suspicio habeatur, is quidem graviter, si autem violenta, gravissimè arctetur, arbitrio Diffinitorii prò suspicionis, & judiciorum modo.* Quod etiam habetur in *Textu*. (†)

15 Circà quam Constitutionem, prima dubitatio est, quænam sint doctrinarum, & artium suspectarum operationes, quæ publicè non docentur, aut doceri non licet, aut ab Ecclesiâ reprobatæ sunt?

16 Respondeo, quòd sunt in duplici differentiâ; aliæ enim sunt, quarum cognitio, & vindicta privativè quò ad cæteros spectat ad Tribunal fidei: hujusmodi autem sunt omnes artes divinatoriæ, & hoc sivè sint juxtà principia artis naturalis, ut est *Astrologia*, quæ ex diverso positu syderum tentat futura, aut præterita occulta cognoscere; sivè sint per pacta cum Dæmone, ut sunt *Necromantia, Geomantia, Hydromantia, &c.* Pariter artes superstitiosæ, in quibus Dæmonis invocatione explicitâ, seù implicitâ procuratur, *sivè malum*, ut grandines, pestes, mors inimici &c. *sivè bonum*, ut curatio ægritudinis, arte humanâ incurabilis. Omnes artes divinatoriæ sunt proscriptæ non tantùm per sacros Canones, (24) per quos damnantur *Astrologi, Arioli, Aruspices, Auguris, Magi, Sortilegi*, & cætera hujusmodi, sed etiam per plures sanctiones Imperiales. (25) Punitio autem istarum reservata est Inquisitoribus; nec possunt Judices Regulares in hoc se vel minimùm immiscere, sed tenentur Reos ad Tribunal fidei deferre, sub pœnâ privationis Officiorum, & perpetuæ inhabilitatis in posterum, & Excommunicationis latæ sententiæ, Romano Pontifici reservatæ; pròut sanxit *Paulus V.* (26). De istis ergò non intendit loqui dicta Constitutio, cùm de talibus judicium altiori foro sit reservatum.

17 Aliæ sunt artes, quæ publicè non docentur, & eas docere, aut discere non licet, non quià malæ sint intrinsecè, & in se, sed quià malum ex occasione causare possunt. Tales sunt *artes cosmeticæ*, illæ nempè, quæ ad purgandam cutem à sordibus, aut maculis; ad eam dealbandam, aut colorandam, & fucandam deserviunt; sivè secreta medica, per quæ fœtus mortuus in utero abigi potest; compositio veneni ad necanda animalia nociva, ut mures &c. istæ siquidèm non sunt intrinsecè malæ, cùm possint aliquandò exerceri sinè peccato; sed, quià ex hominum malitiâ, ut plurimùm pravo usui sunt, prohibentur.

18 Secunda dubitatio est, ex quo hìc prohibetur prædictas artes discere, exercere, vel docere; quæritur, àn simpliciter discendo, aut obiter docendo, prædictæ pœnæ incurrantur?

19 Respondeo, quòd ad incurrendas pœnas prædictas requiritur culpa mortalis: cùm enim inter eas recenseatur excommunicatio, quæ non fertur, nisi prò culpâ gravi, consequens est, quòd ista requiratur etiam ad incurrendas eas, quæ cum excommunicatione feruntur, licèt autē culpa similis sit tàm prohibita discere, quàm docere, ut habet Textus cujusdam legis, (27) & pròut dicebat *Tertullianus.* (28) *Eâdem pœnâ exitij sit discipulis, & Magistris*, tamen hoc non debet indifferenter accipi de omni doctrinâ, sed de eâ tantùm, cujus discitur theoria, ad malam praxim ordinata. Certum est, quod doctrina hæretica, scientia, sivè ars componendi venena, & aliæ hujusmodi, si addiscuntur tantùm, ut sciatur, quibus fundamentis innitatur damnatum illius dogma, sivè ex quibus causis talium simplicium mixtio mortem causet (dummodò absit periculum perversionis, aut, quòd ex tali theoriâ quis inducatur ad praxim) non est per se malum; imò *Theologi polemici* omnes hæreticas positiones addiscun, speculantur, & librant; non ut profiteantur, sed ut eas evertant. Medici pariter venenorum compositiones addiscunt, non ut ea parent; sed vel ut sciant simpliciter, & theoricè, cùm sint partes physicæ disciplinæ, quam profitentur: vel ut iis in facti contingentiâ per congrua Alexipharmaca possint obviare.

20 Pari ergò modo dicendum est in casu nostro, ubi prohibetur discere, & docere Alchimiæ, Astrologiæ, & alias artes supradictas. Si enim absit totaliter studium, voluntas, aut periculum eas deducendi in praxim, tàm in discipulo, quàm in Magistro; & solùm sciri desiderantur ad eruditionem, non puto, quòd locus sit culpæ. Verum est, quòd, cùm nemo possit esse certus de periculo, cùm voluntas hominis instabilis sit, & potest aliquandò ars, quæ voluit addisci ex curiositate solâ sciendi, esse causa eam deducendi ad praxim; longè melius est non addiscere, & ex eodem principio eam non docere, etiamsi, qui vellet eam scire, profiteretur, se eam desiderare ad puram eruditionem.

21 Tertia dubitatio est, ex hoc, quòd Religiosus prohibetur exercere artem *Alchimiæ* &c. quæritur, si aliquis unum, aut alterum experimentum faceret circà metalla, ut tingendo, sivè dealbando cuprum, aut faciendo de ferro cuprum &c., àn ad effectum incurrendi in pœnas, posset dici, quòd *Alchimiam exerceat*?

22 Respondeo, quòd non: Ratio est, quià, cùm simus in lege pœnali, debent accipi verba in propriissimâ ipsorum significatione. Porrò *exercere* importat non unum, aut alterum actum, sed plures, & frequentatos, ut multi (29) scribunt; non ergò erit locus pœnæ statutariæ, nisi per actuum frequentiam interveniat verum exercitium *Alchimiæ*. Et quàmvis alibi doceamus, quòd *exercere* dicatur is, qui aliquod vetitum, etiam semel committit; undè videatur contrarium dici ad dubitationem deberi. Tamen dico, quòd in hoc Statuto *exercere* importet frequentationem actus vetiti.

(23) *Stat. Vallisolet. 1593. Cap. 5-7 it. de laborit. & negoc. ad honest. ℣. In primis & seqq. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 453.*

(†) *Text. § Applicatio. §. 14.*

(24) *cap. p. 26. q. 3. cap. illos Planetarios. 26. q. 2. Sixt. V. Const. 17. Cæli & terræ. Vrbàn. VIII. Constit. Inscrutabilis. cap. Si quis Clericus. 26. q. 1. cap. Nec mirum. 26. q. 5. cap. Auguriis. 26. q. 5. cap. Pervenit. cap. Contra. cap. Episcopi. 26. q. 5. cap Ex tuarum. Extrà de Sortil.*

(25) *l. Artem. l. Nullum. l. Eorum. l. nemo. l. final. C. de Malefi. & Mathemat.*

(26) *Paul V. Const. Romanus Pontifex ea interdum. Kalend. Septembr. 1606.*

(27) *l. culpa. C. de Malef. & Mathemat.*

[28) *Tertull. lib. de Idolatr.*

(29) *Navar. Manual. c. 27. n. 250. Prosp. August. Add. ad Quarant. Sum. Bull. V. Sodomia. apud Lezan. to. 1. c. 5. n. 12. Scort. Theorem. 264. apud Sanctor. de Pæn. c. 8. q. 11. ℣. Nec secundam. fol. 375.*

Ratio est, quià in *Textu Tit. Aplicatio* §. 54. ponitur *Alchimiæ vacantes*. *Vacare* autem importat, non unum, aut aliud actum, sed plures ex consuetudine. Undè *Vacantes supplicationibus* dixit *Budæus* apud *Calvinum*, vocari *Magistros requisitionum* eos nempè, qui ex Officio supplicationes, datas Regi, solent expedire. Et sic *Alchimiæ vacantes* debent accipi illi, qui consueti sunt in tali arte exercendâ.

23 Quarta dubitatio est, ex quo in dicto Statuto pœnæ Excommunicationis, privationis suffragiorum, carceris &c. opponuntur delicto, concludenter probato; si autem adversus aliquem militet suspicio probabilis, iste debet arctari graviter; & si suspicio erit violenta, arcteturgravissimè, quæritur, à quonam indicio desumatur suspicio probabilis, & à quo violenta, itemque quomodo debeat intelligi arctatio gravis, & gravissima?

24 Respondeo, quòd suspicio probabilis est, quæ nascitur ab indicio probabili; hoc autem, prout alias diximus, (30) commentando *Textum*, est medium inter grave, & leve; & hoc sufficere ad torturam, habetur ex *Textu*. (31) Porrò in casu esset indicium probabile, si in Cellâ Rei prætensi repetirentur vasa, ac instrumenta, quibus *Alchimistæ* utuntur ad distillandum, sublimandum, circulandum &c. pariterque salia, aquæ spiritus, tincturæ &c. quæ, licèt possint spectare ad metallicam transformationem, possunt etiam ad alia remedia ægritudinum conferre. Hinc nascitur probabilitas indicii, à quâ caufatur in mente Judicis suspicio probabilis. Sed, si reperirentur crucibula, canale ferreum ad virgas metallicas formandas, itemq; variorum metallorum laminæ, cinerarium &c. quæ prò solis metallis auri, & argenti, sophisticandis inserviunt, tunc suspicio esset violenta, & ad probandum plenè delictum, aliud non desideraretur, quàm massa auri adulterati, & Rei confessio.

25 Diximus autem aliàs, (32) quòd Arctatio non importat ex se nisi jejunium, & flagellationem ter in hebdomadâ, & ibi hoc probavimus ex Statutis, proindè in casu suspicionis, probabilis de reatu Alchimiæ, gravis arctatio esset, si per mensem ter in quâlibet hebdomadâ Reus disciplinâ, & jejunio in publico Refectorio exerceretur. Si verò esset præsumptio violenta, quæ gravissimam arctationem exposceret, ista ad tres menses posset perduci, Judicis arbitrio.

§. V.

Astrologiæ judiciariæ professio.

SUMMARIUM.

1 *Astrologiæ judiciariæ diffinitio.*
Inter Astronomiam, & Astrologiam differentia.
Astrologia est ars conjecturalis, ut Medicina.
2 *Astronomia non est vetita, imò necessaria in Ecclesiâ.*
Astrologia in parte est utroque jure prohibita, in parte concessa; & in quâ.
Hippocratis dictum circà Astrologiam in ordine ad Medicinam.
Auctores, qui scripserunt de Astrologiâ prò usu Medicinæ.
3 *Astrologia judiciaria ab utroque jure proscripta.*
Vocabula, quæ sortita est Astrologia judiciaria.
4 *Astrologiæ ars fallax, & quarè.*
5 *Astrologia circà genituras hominum juxtà D. Augustinum, fuit concessa usquè ad Christi nativitatem.*
Modo concessa est tantum in ordine ad Medicinam.
6 *Effectus naturales futuri in corpore humano possunt prævideri.*
7 *Respectu futurorum contingentium liberorum Astrologia est mendax.*
Astrologus, asserens certò futuros eventus liberos, damnatur ut Hæreticus.
8 *Astrologus potest præcognoscere inclinationes, quas homo est aliquandò passurus.*
Quarè Astrologi aliquandò vera pronuncient de moribus hominum.
Sententia Doctoris subtilis circà hoc.
9 *In quo consistat delictum profitentium Astrologiam judiciariam.*
10 *Astrologus, affirmans aliquod contingens fortuitum aut merè voluntarium esse secuturum, sivè certò, sive incertò, incidit in pœnas.*
11 *Astrologiam judiciariam docentes, discentes, juxtà eam divinantes, ejus libros retinentes damnantur.*
12 *Inclinationes hominum ex Astrologiâ prædicere non est vetitum.*
13 *Ampliatio Constitutionis Sixti Quinti facta ab Vrbano Octavo.*
Consulentes Astrologos super vitâ Papæ, ac ejus Consanguineorum &c. damnantur.
Contra eos possunt procedere tùm Episcopi, tùm Inquisitores.
14 *De prohibitionibus contrà Astrologos non curatur communiter.*
Dictum Cornelii Taciti contrà Astrologos.

1 Non absurdè sub classe Criminis de falso computanda venit *Astrologiæ judiciariæ professio*, cùm hujus artis professores plerique falsa prò veris vendant, quandòque falsis principiis innixi, quandòque ex doloso instituto fallentes simplices, qui eorum arti fidem accommodant. Sciendum igitur, quòd Astrologia. Astrologia judiciaria aliud non est, quàm *ars quædam, quæ ex positione astrorum conjicit, quid ex causis cælestibus in hæc inferiora possit causari*. In quantùm considerat, mensuratque motus corporum cælestium, est pars *Mathematicæ*; vocaturque *Astronomia*, quæ cùm procedat per principia demonstrativa; nempè per resolutiones triangulorum sphæricorum, est vera scientia, ac nobilissima. In quantùm verò ex illis motibus conjectatur, quinam effectus possint evenire, est mera *ars conjecturalis*, sicut etiam *Medicina*, quæ in eâ parte, quæ considerat passiones corporis naturalis in universali, est pars Physicæ, & vera scientia, ut verò illud considerat in individuo, & prognoscit effectus, qui possunt evenire à tali morbo in tali corpore, est etiam ipsa ars conjecturalis, in quâ sæpe sæpius *Medici*, non minùs quàm Astrologi, & falluntur, & fallunt.

2 *Astro-*

(30) *Par. 1. Tit. Tortura num. 67.*
(31) *Pract. crim. Tit. Tortura. §. 5.*
(32) *Par. 1. Tit. Tortura. n. 13 & 15.*

2 ***Aſtronomia*** non tantùm vetita non eſt, pròut adnotat ***Gloſſa*** quædam (1), ſed maximè commendatur, & neceſſaria eſt in ***Eccleſiâ Catholicâ*** ad regulandum Calendarium prò Officio Divino, & Solemnitatibus mobilibus celebrandis. ***Aſtrologia*** autem in parte, tanquàm utilis, eſt conceſſa; in parte autem, tanquàm falſa, & periculoſa, eſt prohibita non tantùm per leges Eccleſiaſticas, ſed etiam Cæſareas. Conceditur ***Aſtrologia iudiciaria*** in ordine ad ***Medicinam***, ***Agriculturam***, & ***Navigatoriam***, ut habetur ex Bullâ ***Sixti V.*** (2) In ***Medicinâ*** enim neceſſaria ſimpliciter eſt; unde dicebat ***Hippocrates***, quòd ***Medicus ſinè Aſtrologiâ eſt ſicut cæcus abſquè ductore***. Si quidèm natura quandòque eſt fallax in indicationibus; ut docti experimentis ***Medici*** ipſi fatentur, proindè veros auctores morbi venari oportet in figurâ decubitus, ſicut etiam prævidere ſymptomata, & tempus Criſis, pendentis à motu lunari, nè per inoportuna pharmaca, aut phlebotomias, in ſuo conflictu contrà morbum impediatur natura, & de hoc ſcripſerunt præſtantiſſimi viri ***Cardanus Argolus***, ***Gauricus***, ***Iunctinus***, ***Haſphurtus***, ***Titus***, ***& Maginus ſuper lib. 3. Galeni de Dieb. decretor. & lib. de legitimo Aſtrologiæ in Medicinâ uſu***. In ***Agriculturâ*** pariter neceſſaria eſt ad ferenda ſemina; ſecanda ligna, plantandas, putandas, ac inſerendas arbores &c. de quibus cantat ***Virgilius in Georgicis***. In ***Navigatoriâ*** pariter utilis eſt ad prægnoſcendas aeris mutationes, per ventos, & tempeſtates juxtà ea, quæ recenter ſcripſit ***Andræas Argolus***. (3)

3 Reſpectu autem aliorum accidentium futurorum coniicendorum ***Aſtrologia judiciaria*** tùm per ſacros Canones, tùm per Civilia jura (4) interdicta eſt, & noviſſimè per Pontificias Conſtitutiones proſcripta. (5) Quià verò talium eventuum diverſa eſt conſideratio, hinc etiam eſt, quòd ſub diverſis vocabulis hæc ars intitulatur. Generaliter dicta fuit ***Matheſis***, ac ejus profeſſores ***Mathematici***, & ſub hoc titulo damnantur in ***Codice*** (6) ***Iuſtiniani***. Hunc autem titulum ſibi uſurparunt damnati hujuſmodi artiſtæ, ut ſub ſpecioſo nomine ſcientiæ realis, ut eſt ***Matheſis***, ſeù ***Mathematica***, nugas ſuas venditarent, pròut notat ***Gothofredus*** (7). Sed in quantùm docet horam, ſeù tempus, idoneum ad aliquod faciendum, ut ad initiandam conſtructionem domûs, ædificationem caſtræ urbis, navis, ineundas artes, ſtudia, militiam, ludum, pugnam, lites, matrimonia &c. de quibus loquitur ***Guido Bonatus***, ***Alii Ben Ragel***, & alii, ſecundùm ***D. Auguſtinum*** (8) vocatur ***Haruſpicina***, & artiſtæ ***Haruſpices***, Quaſi horarum inſpectores. Ut autem ex momento nativitatis hominis coniicit accidentia, nato futura, tùm circà corporis ſanitatem, ſivè ægritudinem; tùm circà actus merè liberos, vocatur ***ars Geneſis***, ſeù genituræ, & ejus profeſſores dicuntur ***Genethliaci*** propter natalitiorum conſiderationes dierum, ut loco, proximè citato, ait ***D. Auguſtinus***, ſivè ***Horoſcopi***, eò quòd horas nativitatis hominis ſpeculantur diſſimili, & diverſo fato, ut ibidèm docet idem ***Auguſtinus***. In quantùm verò divinare tentat de præteritis, & præſentibus occultis; aut de futuris non habet proprium nomen, ſed negotium abſoluit per quæſita ad horam datam, & reſponſa, quæ elicit ex ſyſtemate cæleſti, ad eandem horam erecto.

4 Quidquid autem ſit de veritate hujus artis in ſe, quam nonnulli abſolutè negant eſſe dabilem, alii eam in ſe dari propugnant; certum eſt, quòd ipſa fallaciſſima convincitur quotidianis experimentis ob imperitiam profeſſorum, qui nec in principiis, puta, in ſyſtemate Mundi, numero, & ordine cœlorum, planetarum, & ſyderum conveniunt, ut manifeſtum ſit ex diverſitate ſyſtematis Mundi ***Ptolemaici***, ***Tychonici***, ***Copernicæi***, ***& Argolici***.

5 Communior tamen uſus hujus artis eſt circà genituras, & accidentia mundi, puta, bellorum, ac pacis, abundantiæ, aut ſterilitatis, morborum popularium &c. de quibus quotannis prodeunt tot, & tàm diverſi inter ſe ***Almanacchi***. Quantùm ad genituras attinet, ait ***D. Auguſtinus***, (9) quòd hujus artis ſcientia uſquè ad Evangelium fuit conceſſa, ut, Chriſto edito, nemo exindè nativitatem alicujus de cœlo interpretaretur. Tamen, quià ut ſuprà diximus, hæc in quantùm inſeruit uſui Medicinæ, conceſſa eſt, ex conſequenti dicendum eſt, quòd conceſſa etiam ſit prò genituris, in quantùm ſcilicèt ex poſitione ſtellarum in ortu alicujus coniicitur conſtitutio temperamenti; & prævidentur etiam morbi, qui proveniunt ex cauſis procatarcticis, inſpectis arcubus directionum promiſſoris ad ſignificatorem. Et quàmvis etiam in hâc parte fallax ſit; vel ob imperitiam profeſſorum; vel ex eo quòd non ſatìs perſpectæ adhuc ſint cauſæ omnes cæleſtes, ut docet ***Scotus*** (10), tamen aliquandò verum prædicit, & ejus prænotio juvat.

6 Dicendum ergò, quòd futurorum contingentium duo ſunt genera, alia quidèm, quæ nulliter pendent ab hominis voluntate; ut corporea complexio; diſcraſia humorum, ægritudinès &c. alia verò, quorum poſitio in eſſe pendet ab arbitrio hominis; & licèt in homine ſit cauſa aliqua, inclinans ad productionem talis effectus, tamen in plenâ poteſtate humanæ voluntatis eſt, ipſos ponere in eſſe, vel non, & hujuſmodi ſunt omnes actus humani. De primis verò aliquid prædicere, & conceſſum eſt, & habet aliquale fundamentum naturale. Si quidèm cælorum, ac ſyderum influxus cauſæ partiales ſunt generationis humanæ; proindè non eſt incongruum, quòd prò diverſitate cauſarum cæleſtium in genito appareant diverſitates effectuum; & à diverſâ configuratione illarum, quæ prævidetur futura, ſecundum ſcientiam aſtronomicam; coniiciantur effectus futuri ex tali configuratione.

7 Sed reſpectu futurorum contingentium liberorum mendaciſſima eſt ars ***Aſtrologia judiciaria***, & meritò per leges proſcripta. Stellæ enim, & planetæ nullo modo poſſunt cogere voluntatem humanam; undè ***Aſtrologus***, qui dicit tali tempore natum eſſe ducturum uxorem, aut intraturum Religionem, hocque neceſſariò eventurum mentitur; quandòquidèm hoc nequiret ipſe ſcire, niſi per motus ſyderum; hæc autem, cùm non poſſint cogere voluntatem, non poſſunt neceſſariò producere effectum, & proindè nequè per ſydera poteſt ſciri, effectum voluntarium neceſſariò eſſe ſecuturum. Quòd, ſi ***Aſtrolo-***

(1) *Gloſſ. in cap. Non liceat. in V. Propter ſegetes. 26. q. 5.*
(2) *Sixt. V. Conſt. Cæli, & terræ. Non. Ianuar.* 1585. *Bull. Cherub. To. 2. fol. m.* 388.
(3) *Andr. Argol. Aſtronom. lib. 2. cap. 16.*
(4) *cap. Illud. 26 q. 2. cap. Igitur. 26. q. 3. cap. Non liceat. 26. q. 5. l. Mathematicos. C. de Epi. audie. l. 2. l. Nemo. C. de Malef. & Mathe.*
(5) *Sixt. V. Conſt. Cæli, & terræ. Vrban. VIII. Conſt. Inſcrutabilis Kalen. Apr.* 1631 *Bullar. Cherub. Tom. 4. fol. m.* 118.
(6) *C. de malef & Mathemat. lib. 9. Tit.* 18.
(7) *Gothofr. ad l. 10. lit K. C. de Epiſc. audient.*
(8) *D. Auguſt. lib. de Nat. Dæm. c. p. & habetur. cap. Igitur. 26. q. 3.*
(9) *D. Anguſt. lib. de Natur. Dæmon. & habetur. cap. Igitur 26. q 3.*
(10) *Scot. in 2. Diſt. 14. Quæſt. 3. §. Secundò dico. V. Sed dices. & V. Dico, quod cauſa. F. 5.*

gus credat, stellas posse cogere humanam libertatem, est hæreticus; & tanquàm hæretica proscribenda, & punienda veniret ars *Astrologiæ judiciariæ*, quæ in hoc sensu vetita est, ut falsa, & hæretica. (11)

8 Verum est, quòd cùm motus syderum possint alterare humores corporeos, & ab his oriri in homine aliæ inclinationes, per quas illecta voluntas perducitur ad ponendos in esse effectus, correspondentes talibus inclinationibus, possunt *Astrologi* per sydera coniectari, tali tempore hominem tales inclinationes esse pasšurum: & quià, ut plurimùm homines obsequuntur, & non reprimunt malas inclinationes, hinc est, quòd *Astrologi* quandòque divinant etiam de effectu voluntario, prout dicit *Doctor Subtilis* (12) *Astrologos* (ait) *frequenter contingit vera pronosticare de moribus hominum: puta, quòd erunt luxuriosi propter pronitatem voluntatis rationalis ad sequendum appetitum sensitiuum, quam causant corpora cælestia, vel per hujusmodi constellationes; non quòd ità èveniet necessariò, quod non posset esse aliter de his, quæ dependent à voluntate rationali, si homo vellet magis sequi per voluntatem legem rationis, quàm sensus: sed cogitationes hominum pronæ sunt ad malum*; hæc Scotus.

9 Formalitas ergò delicti profitentium *Astrologiam judiciariam* consistit in hoc, quòd ex inspectione syderum prænunciant de futuris contingentibus, pendentibus ab humanâ libertate, licèt verò ex Regulâ nonâ, de mandato *Concilii Tridentini*, editâ circà librorum prohibitionem, haberetur damnatos esse libros, & à fortiori etiam artem *Astrologorum*, qui de futuris contingentibus, successibus, fortuitisve casibus, aut iis actionibus, quæ ab humanâ voluntate pendent, certò aliquid affirmare audent, & ex consequenti prohibita videretur *Astrologia* judiciaria solummodò, quandò certò affirmare audet aliquid, pendens à voluntate: tamen *Sixtus V.* ultrà processit, & prohibitionem extendit etiam ad eos, qui de futuris contingentibus, aut actionibus ex humanâ voluntate pendentibus, aliquid eventurum affirmare audent, etiamsi id se non certò affirmare asserant, aut protestentur. (13)

10 Quivis ergò ex inspectione syderum quoquomodò, qui sivè certò, sivè non, affirmat aliquod futurum contingens, cujus successus, sivè casus sit fortuitus; (hoc est, non habeat causam naturalem determinatam) sivè eius positio in esse pendeat ab humano arbitrio; contrafacit prohibitioni Ecclesiæ, & incidit in pœnas Bullæ.

11 Adverto autem, quòd Constitutio *Sixti* comprehendit non solùm, qui artem *Astrologiæ judiciariæ* exercent, & profitentur; sed etiam, qui docent; aut discunt; & qui divinationes secundùm hanc artem faciunt, & qui libros de hàc tractantes legunt, aut retinent.

12 Adverto secundò, quòd, cùm ex variâ syderum circonvolutione, configurationeque alterentur in corpore humano humores, ex quibus naturales augentur, ac etiam minuuntur in homine inclinationes; non committeret in Bullam, qui systema cæleste in genitura alicuius describeret, & assereret natum tali tempore, talibus, & talibus inclinationibus obnoxium esse futurum. Ratio est, quià genituram alicujus facere, in ordine ad dignoscendam ejus crassim corpoream, ac ægritudines in determinato tempore, de possibili superventuras, concessum est; quià hoc pertinet ad medicinam, inclinatio autem sensitiva fundatur, & procedit ab alteratione humorum, qui, cùm sint causæ naturales, & determinatæ, benè possunt portendere suos effectus. Alteratio autem humorum variatur à motu, & influxu syderum, à quibus reguntur, & ideò ex syderibus licet coniicere inclinationes, quæ non subsunt arbitrio voluntatis, quæ tamen potest illis repugnare.

13 Innovavit, confirmavit, & ampliavit Constitutionem *Sixti Vrbanus VIII.* per aliam Bullam, (14) in quâ damnat consulentes *Astrologos judiciarios* de Statu Reip. Christianæ, vel Sedis Apostolicæ, sivè de vitâ Romani Pontificis prò tempore existentis, eiusque usquè ad tertium gradum inclusivè consanguineorum; sivè desuper præmissis prædictiones, sibi oblatas recipientes; iis utentes, retinentes, sivè ostendentes: pariterque *Astrologos iudiciarios* de prædictis prognostica facientes; sivè jam facta retinentes; dantes; ostendentes, aut tractantes, etiam improbando. Et de prædictis, per Bullas tùm *Sixti*, tùm *Vrbani* possunt procedere tùm *Episcopi*, tùm *Inquisitores*.

14 Nihilominùs non obstantibus tot prohibitionibus quotannis, cum Superiorum permissu, novi, & multiplices prodeunt *Almanacchi*, in quibus de mutationibus Regnorum, bellis, pace, matrimoniis Principum &c. prædictiones vulgantur; pariterque passim videntur multi, qui, ut ait *Satyricus*. (10)

. . . . quidquid
Dixerit Astrologus, credunt à fonte relatum
Ammonis . . . .

proindèque aut consulunt *Astrologos*, aut ipsi *Astrologiam iudiciariam* profitentur, nullo pœnarum metu, & conniventibus ad hoc iis, quorum interest eos punire. Undè probatur verum esse effatum *Taciti*, (16) dicentis. *Mathematici genus hominum potentibus infidum; sperantibus fallax; quod in nostrâ Civitate, & vetabitur semper, & semper retinebitur.*

Probatio

SUMMARIUM.

15 *Hoc delictum potest, & non, relinquere vestigium post se.*
16 *Vt sit locus pœnæ huius criminis in facto, relinquente vestigium post se, quid requiratur.*
17 *Quibus casibus non constet de corpore delicti, quamuis systema cæleste sit erectum.*
Affines non veniunt nomine Consanguineorum.

15 Probatio hujus criminis potest fieri tùm per Testes, tùm per constantiam corporis delicti. Ratio est, quià hoc delictum potest, & relinquere, & non relinquere vestigium post se. Primo modo, quandò *Astrologus* systema cæleste erigit, & scriptò ejus explicationem, & præ-

(11) *Graff. Decis. lib. 2. cap. de Superstit. n. 10. Torrebla. Pract jur. spirit. lib 12. cap. 14 n. 19. Decian. Tr. crim. lib. 5. cap. 17. Vgolin: de Cens Pontif. reserv. par. 2. § 2. n. 10. Villalob. Sum. p. 2. Tr. 58. Diffic. 4. n. 4. & seqq. Ious. Aphor. Inquis. lib. 1. cap. 48. n. 10. & seqq. Trullench lib. 1. cap. 10. Dub. 4. n. 4. apud Barbos. de Off. & Pop. Epi Par. 3. Alleg. 51 num 134.*
(12) *Scot loc. cit. V. Quartò dico. lit. L. num. 6.*
(13) *Sixt. V. Const. Cæli, & terræ §. 3 Non Iannar. 1581.*
(14) *Vrban. VII. Bull. Inscrutabilis. Kal. April. 1631. Bullar. Cherub Tom. 4.*
(15) *Iuvenal. Satyr. 6. V 554.*
(16) *Cornel. Tacit. lib. p. Histor.*

prædictiones de futuris, vetitam tradit, aut servat. Secundo modo, quandò oretenùs consulitur *Astrologus*, & ipse etiam oretenùs dat responsum ad interrogata, pronosticando &c. sicuti enim in delictis non relinquentibus post se vestigium, ut in *Blasphemiâ, Contumeliâ, verbali* iniuriâ, *Heresi &c.* probatio criminis fit per Testes; ut aliàs diximus, (17) ità etiam in hoc casu.

16 Verum est, quòd, ad hoc, ut plenè constet de corpore delicti per visum, & repertum, ultrà ea, de quibus aliàs (18) diximus de delictis, quæ in scripturâ continentur, requiritur, quòd sint scriptæ prædictiones expressæ contra prohibitionem; puta, dicendo, *natus apostatabit à fide; tali anno ingredietur Religionem; tali tempore adulterabit; cudet falsam monetam*, & discurrendo per similes actus, qui pendent à voluntate liberâ; vel *Papa, aut ejus Nepos, vel Pronepos; tali tempore morietur*; vel *dividetur Ecclesia per schisma, aut hæreses*; vel *tali die creabit Cardinales &c* necessarium enim est, quòd evidenter appareat delicti quid, & quale, ut alibi diximus.

17 Quòd, si themati cœlesti erecto præscribatur talis epigraphe *Prò usu Medicinæ*, sivè *Decubitus ægroti*, notatis tantummodò in figurâ gradibus signorum mansionibus planetarum, ipsorum ascensionibus rectis, aut obliquis, latitudine, declinatione, Antisciis, circulisque positionis; & nullâ factâ explicatione; non constaret de corpore delicti; quià non est prohibitum erigere figuram cœlestem prò usu Medicinæ; & quantùmvis talis figura erecta fuerit ad alium usum; tamen quià de tali usu non constat ex scripturâ ipsâ, non diceretur constare de delicto per visum, & repertum. Pariter, si declaratio talis figuræ contineret prædictiones futurorum hoc modo, puta, tali tempore inclinabitur natus ad amorem, iram, odium, studium malitiam; matrimonium, Religionem &c. non constaret de delicto. Ratio est, quià inclinatio non est futurum contingens, quod cadat sub arbitrio, & ideò de ipsâ prædicere vetitum non est, ut diximus suprà *num.* 8. & 12. Pariter non constaret de delicto, si consultatio Astrologica, petita, aut data scriptò, retenta, ostensa, seù communicata, aut oblata, juxtà prohibitionem *Vrbani*, esset circà affines Papæ; quià Constitutio loquitur tantùm de Consanguineis usquè ad tertium gradum inclusivè, quorum nomine non veniunt affines, ut pòst *Speculatorem*, & *Io: Andreæ* scribit *Thesaurus*. (19)

Pœnæ.

SVMMARIVM.

18 *Pœnæ Laicorum exercentium divinationem de jure antiquo.*
Pœnæ Clericorum consulentium divinatores, aut exercentium artem divinatoriam.
19 *Pœnæ supradictorum de jure novo.*
20 *Pœnæ Regularium utriusque sexus, qui sunt Rei de tali crimine.*
21 *Quinam sint Indices hujus delicti in Vrbe, & extrà.*
22 *Pœnæ lata contrà Astrologos Iudiciarios, àn obligent in utroque foro.*
23 *Excommunicatio contrà Astrologos non est reservata quò ad alios, qui non inquirunt de vitâ Papæ, ejus Consanguineorum &c.*
Thesaurus male relatus à Sgrei.
24 *Absolutè excommunicatio lata contrà Astrologos non est reservata.*
25 *Quilibet obligatur ad denunciandum Inquisitoribus Astrologos judiciarios.*

18 Pœnæ autem contrà consulentes, aut exercentes *Astrologiam judiciariam*, in specie de jure antiquo non habentur; sed benè contrà consulentes, aut exercentes in genere, puta, *divinationem*. Laici enim consulentes, aut in domum suam introducentes Divinatores, mulctabantur pœnitentiâ publicâ per quinquennium, ut habetur ex *Concilio Martini Bracharensis*, (20) & *Ancyrano*, & ex *Concilio Aurelianensi primo*, (21) & *Narbonensi*, erant fustigandi, venundandi, & eorum prædia pauperibus eroganda. Clerici autem juxtà alios Canones (22) erant excommunicatione percellendi.

19 Sed de jure novo, inducto per Bullam *Sixti* supradictam contrà delinquentes juxtà prædicta, remittitur arbitrio *Ordinarii* loci, sivè *Inquisitoris* infligere pœnas Canonicas. Per Bullam autem *Vrbani* suprà citatam contrà *Astrologos judiciarios*, non tamen quosvis, sed contrà consulentes, & prædicentes &c. de Statu Reipub. Christianæ, vitâ, & morte *Papæ*, ac ejus Consanguineorum, juxtà dicta suprà *num.* 13., lata est excommunicatio major, pœna confiscationis bonorum, Officiorum Curiæ Romanæ, & privationis feudorum, tanquàm Reos criminis læsæ Majestatis, & hoc respectu Laicorum.

20 Contrà Ecclesiasticos autem Sæculares, ac Regulares utriusque sexus, etiam quovis modo privilegiatos, & etiam Ordinum militarium, ultrà prædictas, lata est pœna privationis Beneficiorum, Dignitatum, ac Officiorum Ecclesiasticorum; & inhabilitatis perpetuæ ad illa; & traditionis Curiæ sæculari prævià degradatione, Respectu autem Episcoporum, & majorum dignitatum, ultrà excommunicationem prædictam, lata est privatio regiminis, & administrationis Ecclesiarum, & quorumcunque beneficiorum, & dignitatum, & inhabilitationis perpetuæ ad illa.

21 Cognitio autem talis delicti respectu quarumcunque personarum Ecclesiasticarum, ac laicarum in Vrbe, commissa est *Cardinali Vicario*, aut *Gubernatori Vrbis*, & *Auditori Cameræ* singulis in solidum. In statu Ecclesiastico extrà Urbem committitur *Legatis*, *Vicelegatis*, & *Præsidibus* in dignitate Ecclesiasticâ constitutis. In aliis partibus, tùm ex officio, tùm ad instantiam partis procedere debent *Ordinarii* locorum, ac *Inquisitores* privativè, quò ad quoslibet omnes,

22 Notandum primò, quòd fuit opinio nonnullorum, (23) qui sentiunt, quòd Bulla *Sixti V.* non obliget, nisi in foro externo. Verùm in utroque foro militare, non solùm dùm futura prænunciantur, verùm etiam

(17) *Par. p. Tit. Corpus num. 2. & seqq.*
(18) *Par. p. Tit. Corpus num. 36. & 37.*

(19) *Specul. Tit. de Rescript. præsentan §. Ratione autem impetrantis. V. Quid de collater. Io. Andr. in cap. Sciant cuncti de Elect. in 6. Thesaur. de Pæn. V. Superstitio. V. Nota quod dictæ.*
(20) *Concil. Martin. Brachar. cap. 72. & habetur cap. Non liceat 26. qu 5. Concil. Ancyran. cap. 23.*
(21) *Concil. Aurelian. 1. cap. 32. Concil. Narbonen. cap. 14.*
(22) *cap. Si quis Clericus. cap. Si quis Ariolos 26. q 5. Concil. Venetic. cap. ult. Leo 4. Epist. 12. Lauræ. V. Divinatio.*
(23) *Suar. tom. 2. de Relig. Tract. de Irreligiosit. cap. 11 n. 34. Molfes. Theol. moral. tract. 11 c. 7. n. 120. Nald. Summ V. Astrologus. n. 4*

etiam, dùm *Astrologus* declarat, se id non asseveranter affirmare, tenent quamplures, quos recitat, & sequitur *Barbosa*. (24)

23 Notandum secundò, quòd circà excommunicanem, latam in Constitutione *Vrbani VIII.*, scribit *Sgroi* (25) citans *Thesaurum*, quòd ejus absolutio ità est reservata *Summo Pontifici*, ut neque sacra *Pœnitentiaria*, possit absolvere. Sed non refert fideliter *Thesaurum*, quià iste (26) dicit, quod absolutio illius excommunicationis ità fuit in Brevi reformationis Sacræ *Pœnitentiariæ* ab eodem Papâ *Vrbano Octavo* reservata, ut Sacra *Pœnitentiaria* non possit absoluere prædictos inquirentes per media præfata; quò ad alios autem in eadem Bullâ comprehensos, non fuit reservata absolutio in illo Brevi. hæc *Thesaurus*. Ità ut videatur dicere, talem censuram esse reservatam, quò ad inquirentes per media præfata, puta, medio *Astrologiæ judiciariæ*, aut alterius artis divinatoriæ damnatæ, de vitâ *Romani Pontificis &c.* inrogando super his Artistas hujusmodi: sed quò ad alios in Bullâ comprehensos, puta, exercentes ipsas artes, non fuit reservata absolutio.

24 Sed quidquid sit de *Pœnitentiariis*, & de Brevi illo reformativo, quod nec vidi, nec apud alios Auctores publicatum, aut citatum reperi; certum est, quòd in Constitutione prædictâ, nec verbum habetur de reservatione talis censuræ, nec Auctores moderni, qui de eâ mentionem faciunt, referunt, ac punctualiter examinant, Censuram esse reservatam asserunt. Et ideò dicendum est, quòd ipsa sit, sicut multæ aliæ Excommunicationes, contentæ in jure communi, & *Extravagantibus Pontificus*, quæ non sunt reservatæ, possunt ab omnibus Confessariis tolli.

25 Notandum tertiò, quòd, cùm hujusmodi delictum spectet ad *Inquisitores*, ut suprà dictum est, quilibet obligatur ad denunciandum Transgressores; quantùmvis unus tantum sciat delictum, pròut scribit *Lezana*. (27)

(24) *Barbos. de Offic. & post. Epi. part. 3. Alleg. 51. num. 134. & ibi Sanch. in Decal. lib. 2. cap. 38 num. 34 Salas in 1.2. Tr. 5. disp. 2. sect. 3. n. 36 Homobon. Exam. Eccl. Tr. 6. q. 22. ℣. 4. Filiuc. Tr. 24 cap. 4. Bonac. de Censur. extra Bull. disp. 2. q. 2. par. 38. n. 3.*

(25) *Sgroi Part. 7 cap. 4. num. 6.*

(26) *Thesaur. de Pœn. V. Superstitio. ℣. Nota secundò.*

[27) *Lezan. Tom. p. cap. 10. num. 27.*

TITV-

TITVLVS SEPTIMVS

DE

Injuriis facti.

SVMMARIVM.

1 *Injuriæ nomen comprehendit omnia delicta.*
Injuria infertur facto, aut verbis.
Injuria diversificatur juxtà personas, & objecta immediata.
2 *Diffinitio omnis in jure periculosa.*
Quæ tractanda in hoc titulo.

1 INjuriæ nomen in latissimâ suâ significatione omnia continet delicta. Siquidèm, ut ajt Jureconsultus (1) *omne, quod non jure fit, injuriâ fieri dicitur*, & cùm omne crimen fiat contrà jus, sequitur, quòd omne crimen venire possit nomine *injuriæ*. Magis autem presso nomine *injuria* significat contumeliam, seù damnum, quod alteri infertur. Sed & hoc amplam habet extensionem; nàm non solùm diversificatur, si fiat *re, aut verbis*, ut ait *Labeo*, (2) qui sunt modi, quibus infertur; sed etiam alia, ac alia est respectu personarum, quibus infertur, ut puta, in Principem, in Parentes, in personam Ecclesiasticam &c., & respectu objecti, juxtà quod fit; nempè si fiat contrà bona, vitam, famam &c. proximi. Hinc est, quòd *injuria* fit contrà bona proximi per furtum; contrà famam per famosos libellos; contrà honorem per adulteria, stupra, rebellionem &c.

2 Difficilius sanè potest in moralibus actuum humanorum cathegoriam instituir, quàm in naturalibus; ex quo nascitur, quòd neque perfectè potest de illis assignari diffinitio, ut proindè emanarit illud axioma, *omnis diffinitio in jure est periculosa*, (3) cùm certum, & proprium genus illi non habeant, undè & facilè, est illos ad diversa genera trahere. *Injurias*, quæ verbis inferuntur, reduximus sub *Titulo dilectorum verbalium*; quæ autem factis fiunt, eas tractavimus sub diversis Titulis, ut de *furto* diximus *Titulo de Delictis contrà votum paupertatis, de Rebellione, Schismate, læsâ Majestate* sub *Titulo de Delictis contrà obedientiam &c.* In hoc Titulo agimus de *injurijs* facti, non quidèm generis universalis, quià etiam prædicta delicta ad factum spectant; sed cujusdam generis subalterni, sub quo considerantur facta illa, quæ tendunt contrà alterius personam, immediatè illam lædendo, sivè noxam inferendo; & sub tali genere consideramus *Armorum deletationem*, (tanquàm præparatoria ad offendendum) *Minas, Percussiones, Duellum, Homicidium, Assassinium, Homicidium proditorium, Parricidium, Veneficium, & Abortum*, & his decem paragraphis hanc Tractationem absolvemus.

(1) *Vlpian. in l. 1. ff. de Iniur. & famos. libell.*
(2) *text. in d. l. 1. §. Iniuriam. ff. de Iniur. & famos. libel.*
(3) *Monet. de Distribut. quoti d. par. p. quæst. 4. nu. 5. Barbos. Axio 67. num. 2.*

§. I.

Armorum delatio.

SVMMARIVM.

1 *Opinio Bartoli circà prohibitionem delationis armorum, confutatur.*
Arma movere est armis uti.
2 *De jure communi non est vetitum arma portare.*
Usus armorum tantùm prohibetur in Novellâ.
3 *Arma plura in domo congregare vetitum est, & quarè.*
Prodiens in publicum cum armis ad invadendum committit in legem.
Armorum delatio ad puram defensam non est prohibita.
4 *Armorum delatio, absquè animo etiam nocendi prohibita tantùm est de jure municipali.*
5 *Armis crescit audacia ad nocendum.*
Armorum delationis prohibitio àn Reipublicæ expediat, dubium est.
Munus Principis est delationem armorum prohibere.
6 *Armorum differentia.*
Sclopi dicuntur inventum diabolicum, & quarè.
Sclopo commissum quodvis delictum dicitur atrox.
7 *Pistoletti prohibiti sunt pœnâ furcarum in Statu Ecclesiastico.*
Vulnerantes pistolettis possunt dici proditores.
Cultellos, seu stylos deferre in Statu Papali crimen atrocissimum est.
Mulieres comprehenduntur in pœnis, latis contrà deferentes arma.
8 *Arma prohibita faciens deferre per famulum, àn teneatur de delatione.*
Tenetur aliquâ pœaâ, sed non ordinariâ.
Furti tantùm ille tenetur, qui scienter de alterius mandato rem furtivam tenet.
9 *Arma deferre, ac ea tractare à Canonibus viris Ecclesiasticis vetitum.*
Arma Ecclesiasticorum debent esse orationes, & lacrymæ.
Ecclesiastici possunt de Superiorum licentiâ ferre arma ad sui defensionem.
Clericus potest armis uti ad tutelam propriæ vitæ, etiam occidendo aggressorem.
Clericus potest arma movere. Prò defensione rerum suarum terrefaciendo armis furem.
Prò defensione vitæ proximi potest Clericus armis occidere invadentem.
Quàmvis tali casu non peccet, incurrit tamen irregularitatem.
10 *Armorum nomine, quæ veniant.*
Cultellus consueto longior venit nomine armorum.
Instrumenta fabrilia delata a Clerico, qui ijs non utitur ad artem, sunt arma.
11 *Regulares in odiosis non veniunt nomine Clericorum.*
Dispositio legis odiosa extenditur, si per eam providetur saluti animarum.
Claustralibus de jure communi, arma deferre est vetitum.
12 *Monachis Nigris prohibitum sub excommunicatione est intrà Monasterium arma te nere.*
Monachi Albi tali pœnâ non tenentur, juxtà quosdam.
Alij tenent, quòd comprehendantur in dicta prohibitione.
13 *Talis Censura ampliùs non ligat.*
Plures excommunicationes latæ in jure antiquo, ampliùs non ligant.
Si talis Censura vigeret, esset inserta in Statutis Minorum de Observantiâ.

1 CVm in præsenti Titulo, ut dictum est suprà, agere intendamus de delictis, quibus aliquis offenditur in vitâ, sivè corpore vivente, & ut in pluribus offensiones tales fiant armis, congruenter tractandum est de *Armorum delatione*, tanquàm præparatoriâ ad injuriam facti, puta, ad alterius læsionem. *Armorum delatio*, non habitâ Principis licentiâ, vetita est ex sententiâ *Bartoli*, (1) qui quandam legem hâc epigraphe summavit, *Nulli licet arma portare sinè Principis licentiâ*. Sed re verâ illius legis Textus habet, *Nulli prorsus, Nobis insciis, armorum movendorum copia tribuatur*, undè in rigore sermonis, maximè cùm simus in lege prohibitivâ, non potest ex illâ deduci, quòd prohibeatur delatio, sed usus armorum; siquidèm *movere arma*, ut optimè ad eam legem, ait *Dionysius Gothofredus*, (2) *est armis uti*, sicut & movere Equum est uti Equo, argumento eorum, quæ dicuntur in jure. (3)

2 Autumant alii, (4) hoc prohiberi de jure *Authenticorum Digestorum*, & etiam ab aliâ lege *Codicis*: Sed neque hoc clarè convincitur; siquidèm *Novella de Armis* (5) disponit tantùm, quòd arma non fiant, nisi à fabricensibus, qui ea privatis vendere prohibebantur, sed tenebantur in publicâ armamentariâ comportare. Non habetur autem ibi, quòd privati arma deferre non possent, sed dicitur tantùm, *Nulli penitùs licentia dabitur, neque Civitates habitantibus privatis, neque Villas incolentibus rusticis, armis uti adversùs alterutros, necesque præsumere*; ex quibus verbis liquidò apparet vetitum esse usum, non verò simplicem delationem armorum.

3 Pariter in *l.1.ff.de Vi publ.& l.In eadem §.1.ff. eo.tit.* in quibus prætenditur interdictam armorum portationem, hoc nullo modo habetur. Nàm illa prima lex sic habet (6) *lege Julia de Vi publicâ tenetur, qui arma, tela domui suæ, agrove, in Villâ præter usum venationis, vel itineris, vel navigationis coegerit.* Ex quo Textu apparet, prohibitum esse plura arma in domo congregare, nè his instructo populo vis publica inferatur contrà Magistratum, aut Principem.

(1) *Bart.in l.Vnic.C.Vt armo.us.lib* 11.
(2] *Gothofred ad l.Vnic.lit.P.C.Vt armo. us, lib.*10.
(5) *l. Parhippum. C.de Curs.publ.lib.*12.*& l final.C.eo.tit.*
(4) *Bart. Angel.Decian. Menoch. Farinac. Iason.apud Bift.qu.*114. *num.*2.
(5) *Novell.*85.*Coll.*6.*cap.*3 *paul p.med.*
(6) *l.*1.*ff.Ad leg.Jul. de Vi publ.*
(7) *l.in eadem.§.*1.*ff. Ad l.Jul.de Vi publ.*

pem. Secunda verò lex (7) sic habet *Eâdem lege* (de *Vi publicâ*) *tenetur, qui pubes cum telo in publico fuerit*; talis autem Textus loquitur de eo, qui in tumultu Populi cum armis prodit publicè ad inuadendum, ut habet contextus paragraphi præcedentis. Alia verò lex *Codicis* (8) loquitur de eo, qui *cum telo ambulaverit, hominis necandi causâ*, ità ut puniatur in eâ animus appensatus occidendi hominem, ob quod telum deferre convincitur, non autem simplex armorum delatio, separata à tali animo, & facta ad meram defensam, quod licitum esse astruitur ex iis, quæ tradit *Paulus I. C. lib. 5. Sententiarum*. (9)

4 Pace igitur, & salvâ reverentiâ præclarissimorum Jure Consultorum, quos plenâ manu congerit *Decianus*, (10) asseri non potest, quòd de jure communi vetitum sit *arma deferre* absquè animo nocendi, & ad propriam defensam. Vndè, si hoc prohibitum est, est solummodò per municipales locorum leges.

5 Ratio autem prohibendi *delationem armorum*, tùm quæ ad solam defensam, tùm etiam quæ ad offensam faciunt, est, quià homo armatus audacior fit ad delinquendum, quàm cum est inermis. An verò prò quiete Reipublicæ expediat delationem armorum prohibere, àn concedere, quæstio brocardica est, ait *Raynaldus* (11) qui ait in Civitate *Firmi in Piceno*, indultâ à quodam Gubernatore ejus Vrbis generali facultate arma deferendi, rarissima fuisse delicta, armis patrata; quæ tamen frequentissima fuere sub illius successore, qui arma prohibuerat. Concludit tamen, veritatem esse, quòd ex commoditate armorum crebriora evadunt homicidia, ac vulnerationes in rixâ, proindè ex *Cutello* (12) firmat munus Principis esse arma in pacatis locis portanda vetare.

6 Spectanda sunt igitur locorum Statuta, quæ ut plurimùm delationem armorum interdicunt, & prò varietate istorum gravia, aut levia evadunt in ijs deferendis delicta. Si quidèm alia arma missilia sunt, quæ cominùs, & eminùs nocere possunt, ut sclopi &c. alia verò non sic ut enses, lanceæ &c. quæ cominùs tantùm valent. Illa autem detestabilia sunt, ac diabolicum inventum reputantur, pròut scribit *Decianus*, (13) tùm quòd uno ictu possunt prosterni plures homines; tùm quià homo vilis, puer, aut mulier imbellis valet egregium quemvis, generosumque militem illis occidere. Proindè delictum quodvis, patratum cum sclopo quovis, à *Riminaldo juniore* (14) vocatur *atrox*, & juxtà *Muscatellum*, quem sequitur *Muta* (15), æquiparatur *assassinio*. Inter hæc autem perniciosissima sunt ea, quæ brevioris mensuræ sunt, vocanturque *pistoletti*; cùm enim sub vestibus abscondita gerantur, nec possit adversarius ab iis sibi satìs cavere, sequitur, quòd mors, per talia arma illata, jure meritò vocari potest proditoriè procurata; & hoc idem evenit cum armis, quæ punctìm cædunt ut gladii, styli &c. quæ, cùm brevia sint, possunt facilè sub vestibus ità tegi, ut homo inermis appareat, ut proindè ejus adversarius in cavendo sibi incuriosiùs, incautiùsque se gerat, & hoc pacto commodiùs, securiùsque ab alio saucietur. Sunt pariter alia arma, quæ non ratione facilitatis ea abscondita gerendi specialiùs prohibentur, sed ratione mucronis ita figurati, ut eius vulnus, aut nunquàm perfectè, aut difficilimè curari queat, quemadmodùm sunt enses triangulati, aut rotundi, qui vocantur Italicè *verdughi*, qui ad feriendum cæsim inepti sunt, cum aciem non habeant; sed punctìm lethaliter sauciant.

7 Hæc quidèm arma ubiquè fermè locorum sub speciali districtione prohibentur; & quibusdam in locis etiam sub pœnâ furcarum; ut est in Statu Ecclesiastico, in quo à *Pio Quarto* (16) deferentes *pistolettos*, aut etiam domi retinentes, furcis suspendendi sanciuntur, vocanturque Rei criminis læsæ Majestatis, & rebellionis: & addit *Raynaldus* (17), posse etiam dici *proditores* eos, qui tales gerunt, & iis feriunt adversarium, qui, ut dictum est, non satìs sibi potest ab iis cavere, & Constitutionem *Pii Quarti* confirmavit, & ampliavit ad cultellos, & stylos *B. Pius Quintus* in suâ Constitutione 145 in ordine talium ergò armorum delatio crimen atrocissimum est, ratione pœnæ ultimi supplicii: sed respectu aliorum, quorum delatio, ut plurimùm pecuniariâ mulctâ vindicatur, delictum leve censetur, argumento eorum, quæ dicuntur in jure, (18) & scribit *Decianus* (19), qui ex *Baldo, Curtio, juniore, Hippolito, Alexandro, & Afflicto* subiungit (20), etiam mulieres ligari Statutis, quæ prohibent armorum delationem.

8 Dubium autem est, àn qui facit arma, prohibita deferri per famulum, iisdem pœnis teneatur, quibus tenetur deferens; & videretur respondendum affirmativè, argumento cujusdam legis, (21) quæ sancit puniri eum debere, qui armatum famulum secùm ducit; & hoc idem probari videtur per aliam legem (22), in quâ dicitur deiecisse videri eum, qui per servum deiecit, sicut, si ipse manu suâ dejecisset. Contrarium autem, & benè firmat *Ioannes de Plateâ* (23), per ea, quæ tradunt communiter Doctores in *l. Si quis perferendum. ff. de Furt.* ubi furti tenetur ille tantùm, qui de alterius mandato rem furtivam scienter defert. Vndè ad contrarias leges responderi potest, eum, qui arma prohibita per famulum deferre facit, teneri quidèm aliquâ pœnâ, (& hoc probant citatæ leges) non autem eâ, quæ deferentibus arma prohibita sancita est.

9 *Armorum delatio* crimen est quibusvis Ecclesiasticis viris ex multorũ Canonum prohibitione, (24) sicut enim

(7) *l. in eadem. §. 1. ff. Ad l. Iul. de Vi publ.*
[8] *l. Is qui cum telo. C. Ad leg. Corn. de Sicar.*
(9) *l. Penult ff. final. ff. Ad l. Iul. de Vi publ.*
(10) *Bart. Bald. Afflict. Panorm. Angel. Hippol. Paris. Boss. Corn. apud Decian. Tract. crim. lib. 8. cap. 3. nu. 7.*
(11) *Raynal. Tom. 3. cap. 24 §. 1. n. 16. & seqq observ. crimin.*
(12) *Cutel. Ad leg. Sicul. Tit. Ad leg. Iacob. Reg. cap. 53. not. 56. n. 2.*
(13) *Diecan. Tract. crimin. lib. 8. cap. 2. num. 15.*
(14) *Rimin. iun. Cons. 327. nu. 18.*
(15) *Muscatel. de Cogn. de lict. Tit. de Ictu sclopi. n. 30. muta. ad Pragmat. Tit. 41. de Arm. prohibit. nu. 92.*
(16) *Pius IV. Const. 49. §. 1.*
(17) *Raynal. observ. crim. Tom. 3. cap. 24. §. 2. nu. 2.*
(18) *text. in cap. 1. §. Si quis rusticus. de Pace. tenen.*
(19) *Decian. lib. 8. cap. 4. nu. 2.*
(20) *Decian. loc. cit. cap. 3. nu. 27.*
(21) *arg. l. Servos. C. Ad leg. Iul. de Vi publ.*
(22) *arg. l. 1. §. Deiecisse ff. de vi. & vi arma.*
(23) *Io. de Plate. in §. Item lex Iulia. il 2 n. 16. Inst. de pub. judi.*
(24) *cap. Clericis. cap. Quicunque ex Clero 23. qu. 8. cap. Clerici. de Vit. & honest. Cler. Concil. Mogunt. 4. cap. 74. Concil. Mediolanen. 1. Par. 2. Tit. de arm. Iud. &c.*

ipsis vetitum est arma tractare, (25) ità etiam ipsa deferre. Et hoc congruenter, nàm arma Ecclesiæ Ministrorum, & maximè Sacerdotum debent esse orationes, & lacrymæ, ut dicit *D. Ambrosius.* (26) Verum est, quòd ex causâ legitimâ, & accedente licentiâ suorum Superiorum, possunt ea deferre ad puram defensionem, ut post quandam *Glossam* scribit *Abbas* (27), qui ait, quòd prò inculpatâ defensione suæ vitæ potest Clericus armis etiam uti, occidendo aggressorem, & hoc absquè peccato, & Censurâ, ut habetur in quâdam *Clementinâ.* (28) Prò defensione rerum, & jurium suorum potest uti armis, repugnando, perterrefaciendo, & etiam verberando, non verò occidendo, aut mutilando. (29) Prò defensione autem proximi, si aliter iniuria propulsari non potest, potest Clericus arma movere, verberando, & etiam occidendo iniustum aggressorem, (30) Verum tamen est, quòd, licèt ità occidendo, vel mutilando, non peccet, nihilominùs incurrit irregularitatem. (31)

10 Nomine autem *armorum* veniunt ea solùm, quæ ad usum pugnæ fabricata sunt. Undè, licèt mors alteri inferri possit brevi cultello, aut graphio &c. tamen illa propriè arma non sunt, cùm fabricata sint ad usum mensæ, sivè calami acuendi. Proindè deferre hujusmodi cultellos Clericis prohibitum non est, ut deducitur ex quodam capitulo (32). Verum est, quòd, si cultellus in longitudine notabiliter excederet, optimè venit nomine armorum, ut advertit *Sanctorus*; (33) undè, licèt Clericus ipso uteretur in mensâ ad incidendum panem &c. tamen ipsum sic deferendo, committeret in legem, cui fraus fieret, portando arma illicita nomine instrumenti liciti. Sicùt etiam, quàmvis instrumenta artis arma non sint, & ea deferre Artificibus iis utenti, licitum sit, venire tamen debent nomine armorum, si deferantur à Clerico, qui iis ad artificium non utitur; ut si paruam securim, quâ utuntur fabri lignarii, aut falcem vinitorum, aut dolabram carpentarii, aut malleum fabri ferrarii portaret, nec legitimam causam delationis afferret, profectò esset puniendus.

11 Regulares autem, quià in odiosis non veniunt nomine *Clericorum*, (34) non videntur, secundùm aliquos, esse de jure communi prohibiti arma deferre. Sed contrarium est verius, quià dispositio odiosa, & pœnalis extenditur, quandò per eam providetur saluti animarum, & obviatur peccatis, (35) ut in casu, ex delatione enim armorum scandalum inter sæculares generatur, & multa mala Religiosæ Reipublicæ proveniunt. Undè dicendum est, quòd Claustralibus etiam interdictum sit de jure communi arma deferre. Sed ultrà jus commune unaquæque Religio habet circà hoc municipales Constitutiones, ut scribit *Lezana.* (36)

12 Peculiaris tamen prohibitio *Monachis Nigris* interdicta est in quâdam *Clementinâ* (37), in quâ sub pœnâ excommunicationis, ipso facto, incurrendâ, prohibentur infrà septa Monasterii sine licentiâ Abbatis arma tenere. Disputant verò Doctores, àn talis prohibitio, & pœna extendatur ad alios *Monachos non nigros*, & *Glossa* (38) illius *Decretalis* dicit, quòd ipsa universaliter non extenditur ad *Monachos Camaldulenses*, *Cistertienses &c.* quià isti habent corpus, & caput majus, quo quià carent *Nigri Monachi*, minùs ibi viget correctio, tamèn quò ad disposita in quibusdam paragraphis, (inter quos continetur etiam ille, in quo exprimitur prædicta prohibitio de tenendis armis) etiam alii *Monachi* comprehendantur, & opinionem hujus *Glossæ* sequuntur *Sylvester*, *Toletus*, & *Lezana* (39), & alii, imò volunt nonnulli, ut *Graffius*, & *Sgroi* (40), quòd comprehendantur universi Claustrales in dictâ Constitutione. Alii autem (41), considerantes, quòd verba in pœnalibus non admittunt extensionem, negant in prædictâ *Clementinâ*, comprehendi alios *Monachos*, quàm *Nigros*; & à fortiori negant de aliis Regularibus, qui in odiosis non veniunt nomine *Monachorum*.

13 Quidquid autem sit de hàc Excommunicatione de jure antiquo; videtur, quòd in nostris temporibus de eâ communiter non curatur. Siquidèm in Monasteriis tùm *Monachorum*, tùm *Mendicantium* videntur arma teneri ad venandum, & hoc videntibus, scientibus, & permittentibus Superioribus. Undè per contrarium usum, seu potiùs abusum, puto illam ampliùs non ligare; sicùt plures aliæ excommunicationes in jure antiquo reperiuntur, quæ ampliùs non ligant, quià ampliùs non sunt in usu; & per contrariam consuetudinem introductam, pœnæ non incurruntur, ut dicunt Doctores, (42) quàmvis consuetudines malæ sint. Quod etiam deduco (saltem prò nostrâ Religione) ex hoc, quòd, si talis excommunicatio *Mendicantes* afficeret, & esset in usu, in nostris Constitutionibus, in quibus vetabatur tenere arma in Cellâ, pròut in prædictâ *Clementinâ* prohibetur, posita esset pœna prædicta Excommunicationis, ultrà pœnas Statutarias, de quibus infrà dicemus. Vndè, cùm ipsa apposita non sit, jure optimo deduci potest, quòd ampliùs non afficiat; proindèque Capitulum generale ipsam non apposuit.

---

(25) *cap. 1. cau. 3. q. 4.*
(26) *Ambros. lib. 5. epist. in Orat. contr. Auxent. cap. Non pila. 23. q. 8.*
(27) *Glos. in cap. 2. in V. Clerici arma. ubi Abb. num. 2. de vit. & honest. Cleric.*
(28) *Clement. Si furiosus. de Homicid.*
(29) *arg. cap. Olim il p. in fin. de Restit. spol. Innoc. in cap. Si verò. il 1. de sent. Exco.*
(30) *arg. cap. Maximianus. cap qui potest 23. q. 3. cap. Dilecto. de Sent. Excom.*
(31) *Abb. in cap. 2 nu. 4. de Vit. & honest. Cleric.*
(32) *cap. latori, ubi Abb. num. 3. & Zachari. Add. lit. B. Extra de Homicid.*
(33) *Sanctor de Pen. cap. q. 4 V. Respondeo primò. fol. 85. par. 2.*
(34) *Sylvest. Summ. V. Clericus. nu. 1.*
(35) *Io. Andr. in cap. Ex tenore. de Clandestin. Despons. Gemin; Cons. 66. n 6. Ancharan Cons. 304. nu. 3. Io. de Imol. Cons. 123. n. 3. Felin. in cap. Auditis. n. 32. de Præscr. cap. Iuvenis. de spons. & in cap. Ad audientiam. de Homic. apud Tusc. l. O. Conc. 67. num. 46. & 47.*

(36) *Lezan. Summ. V. Arma. nu. 2.*
(37) *Clement. Ne in agro §. Quia verò. in fin. de Stat. Monach.*
(38) *Gloss. in Clement. 1. in Verbo Nigros. de Stat. Monach.*
(39) *Sylvest. V. Excommunicatio. 9. num. 73. Tolet. summ. lib. 1. cap. 39. Lezan. V. Arma. n. 1.*
(40) *Graff. Decis. lib. 4. cap. 21. n. 19. Sgroi. Par. 7. cap. 4. nu. 5.*
(41) *Suar. de censur. Tom. 5. Disp. 23. Sect. 5. Filiuc. Pelizar. manual. Regul. Tr. 7. cap. 2. n. 207. apud Sgroi. loc. cit.*
(42) *Felin. in cap. Ex tenore. col. 6. n. 9. V. Declara. de Rescr. Zabarel Cons. 132. Cepol Cons. 40 per tot. Marsil. in l. 1. nu. 92. ff. de sicar. Bald. Cons. 349. lib. 5. Iason. in l. De quibus. post med. col. 2. ff de leg. & in l. 1 §. Hoc iudicium. n. 25. ff. Si quis Iudic. n. obtemp. apud Tusc. lit. C. Concl. 406. num. 18. & 19.*

Pœ-

Probatio.

SUMMARIUM.

14 *Ut sit locus pœnis, debet Reus deprehendi cum armis.*
Arma debent coràm Iudice sisti, & quarè.
Res non dicitur inventa, nisi apprehendatur.
15 *Quomodò probandum plenè corpus delicti in delatione armorum.*
Birruariis, ut potè vilibus, ac infamibus non credendum.
16 *Contrà Ecclesiasticos potest procedi per inquisitionem in delatione armorum.*
Prò recognitione armorum prohibitorum adhibendus Peritus.

14 PRobatio autem hujus delicti anceps est ex diversitate opinionum, nonnulli enim Doctores (43) volunt, quòd, si Statutum dicat, esse tali modo puniendum *inventum cum armis*, probatio delicti dependeat ab actuali deprehensione Rei, deferentis *arma*; ità ut non sit locus procedendi per inquisitionem, nec probandi per Testes, quòd ille aliquandò portavit *arma*. Alii autem Doctores (44) volunt, quòd, juxta proprietatem sermonis, quis dicatur *inventus cum armis*, qui aliquandò visus sit ea deferre; proindè tenent, quòd, si per Testes concludenter probetur, aliquem arma portasse, sit locus pœnæ Statutariæ. Prima autem opinio mihi videtur æquior, tùm quià leges pœnales in propriâ, & strictâ acceptione verborum, accipiendæ sunt; tùm quià Testes possunt decipi circà qualitatem *armorum*, num scilicèt sint prohibita, nec nè, & hinc Rei ultrà fas gravari; proindè necessarium est, quòd illa in judicio sistantur, quòd esse non potest, nisi Reus cum illis apprehendatur: tùm quià hoc deducitur ex quâdam lege *Codicis* (45), ex quâ *Dionysius Gothofredus* deducit, quòd inventa res non dicitur, nisi apprehendatur.

15 Hinc est, quòd, ut optimè advertit *Raynaldus* (46) ad hoc, quòd inferri possit pœna ordinaria, necesse est, quòd plenè constet de delicto, nempè probando, quòd arma erant perfecta ad usum, & erant brevioris mensuræ, aut mucronata in formâ prohibitâ; undè debet Judex adhibere in eorum visitatione Peritos, qui coràm Reo, & Testibus ab ipsis extrahat pilas, ac pulverem pyrium, ut notat *Ambrosinus* (47). Nec sufficit, quòd Birruarii arma ad Judicem portent, referantque se abstulisse à *Caio*, qui ea deferebat, & è manibus capientium elapsus est, nàm, ut optimè ait *Decianus*, (48) tales homines, cùm sint viles, infames, ac scelestissimi, ut lucrum ab iis, quos aggravant, reportare possint, multa falsa Judicibus repræsentant, undè incongruum est, quòd ex eorum dictis alii condemnentur.

16 Sed quidquid sit de Laicis, certè circà Ecclesiasticos cessat ratio disputandi, Canones (49) enim dicunt, *qui arma volentes sumpserint, aut sumpserunt*: & alius *Quicumque ex Clero arma militaria non sumant*; *nec armati incedant*: & Decretalis, *Clerici arma portantes excommunicantur*. Ex quibus evidenter apparet, quòd contrà illos possit procedi per inquisitionem, & probari delictum per Testes, nec militat prò eis ratio, quam numero superiori tetigimus, quòd nempè possint ipsi gravari à Testibus, qui possunt decipi circà qualitatem armorum prohibitorum: quandòquidèm omnia arma sunt Clericis indifferenter prohibita, & circà delationem armorum in genere non possunt hallucinari Testes. Quòd, si ageretur de probandâ qualitate armorum, nùm essent ex prohibitis, nec nè; tunc concedo, quòd etiam respectu Clericorum non sufficeret probatio qualitatis armorum per Testes, sed requiratur actualis deprehensio cum armis, quæ per Peritos, tanquàm prohibita in judicio probentur.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

17 *Pœna prima est amissio armorum licèt de hâc non disponant Statuta.*
Si arma sint commodata, quandò amittantur in damnum commodantis.
18 *Pœnæ Clericorum, arma deferentium dè jure antiquo.*
Tales pœnæ desueverunt, & succedunt pœnæ pecuniariæ
Clerici non puniuntur eâdem pœnâ, quâ puniuntur Laici in pari crimine.
Clerici non degradantur, nisi hoc apertè sit expressum in jure.
19 *An leges Principis Laici circà delationem armorum afficiant Clericos.*
20 *Leges clausæ in corpore juris Civilis, deficiente jure Canonico, obligant Clericos.*
Clerici computantur inter membra Reipublicæ, ac Cives.
Cives tenentur de jure naturali obedire Principi.
Leges Principis Laici respectu Clericorum habent tantùm vim directivam.
Clerici puniendi sunt a Judicè Ecclesiastico, si committunt in legem Principis Laici.
21 *Familia Iudicis Laici potest capere, & ducere ad Iudicem Ecclesiasticum Clericos repertos cum armis prohibitis:*
Talia arma non potest sibi usurpare familia laica.
22 *Licentia interpretativa Iudicis Ecclesiast. c. præsumitur, ut familia laica possit capere Clericum cum armis.*
23 *Ordinarii, àn possint dare licentiam Clericis deferendi arma brevioris mensuræ.*
24 *Talia arma sunt inepta ad defensionem.*
25 *Dispensatio requirit legitimam causam, aliter est legis dissipatio.*
Dispensationis causâ verâ cessante, cessat dispensatio.
Vetitum est Ordinariis dare Clericis licentiam armorum brevioris mensuræ.
26 *Statutum Minorum de Observantia.*
27 *Tali Statuto vetantur arma offensiva tantùm, & quæ*
28 *Portare, & tenere arma quid significet.*
Portare de rigore juris quid significet, & quid importet secundùm communem usum.

(43) *Clar. q. 82. init. Decian. Tract. crim. lib. 8. cap. 4. n. 5. Farinac. qu. 108. n. 132. Felic. Alleg. 50. n. 2. Massin. de Confisc. bonorum. q. 8. n. 13 Ursell. Exam apum. Concl. 143. num. 65. apud Conciol. ad Stat. Eugub. lib. 4. Rubr. 37. n. 1.*
(44) *Bald. Angel. Imol. Aretin. Roman. Marsil Ripa. Cumia. Socin. iun. apud Menoch. de Arbitr. Cas. 394. n. 49. & in Addit. ibi. n. 6. Conciol V. Arma. Resol. 11 n. 5. Cortiad. Decis. 71. n. 26. Romaguer. ad Stat. Eugub. lib. 4. Rubr. 37. n 7.*
(45) *l. Si Barsatoram C. de Fideiuss. & ibi Gothofr. lit. R. Ricc. Collect. 563. arg. l. Possideri. §. Noratius. in fin. ubi Gothofr. lit. N.*
(46) *Raynal. Tom. 3. cap. 24 §. 2. n. 59. & seqq.*
(47) *Ambrosin. de modo form. Proc. inform. lib. 1. cap. 5. nu. 11.*
(48) *Decian. Tract. crim. lib. 8. cap. 4. n. 6. 7. & 8.*
(49) *cap. Clerici. cap. Quicunque. 23. q. 8. cap. 2. de Vit. & honest. Cleric.*

Sensus Statuti aperitur.
29 *Tenere importat nudum factum, possidere autem significat jus.*
Habere, possidere, ac tenere idem important.
Possessio est usus.
Tenere arma quid significet in dicto Statuto.
30 *Quibus casibus delinquit, aut non, Religiosus tenens arma.*
Opinio Sanctori explosa.
31 *Ratio resolutionis.*
Paria sunt habere filium incapacem ad succedendum & non habere filium.
Habere Syndicum inhabilem, & non habere perindè est.
Non esse, & inutiliter esse paria sunt.
32 *Vt pœna Statutaria contrà portantem, aut tenentem arma, requiritur dolus, nempè animus offendendi.*
33 *Animus offendendi quomodo proditur.*
Venatio tantùm clamosa Ecclesiasticis interdicta.
34 *Religiosus absquè licentiâ Superioris tenens sclopum ad venationem, àn teneatur Statuto.*
35 *Si non habet animum nocendi, extraordinariè tantùm est puniendus.*
36 *Retinens arma etiam extrà cellam, quo casu puniendus*
37 *Si arma retenta à Religioso sint ex prohibitis à Principe, augenda est pœna Statuti.*

17 POenæ deferentium arma prohibita dependent à dispositione Statutorum, quæ aliquandò mulctas pecuniarias, aliquandò pœnas corporales, etiam ultimi supplicii cum bonorum confiscatione, prò diversitate armorum, indicunt. Universaliter autem prima pœna est eorundem armorum amissio, & hoc, quantùmvis de hâc pœnâ nihil loquantur Statuta, ut pòst nonnullos Doctores tenet *Ripa*, (50) qui & ajt, quòd, quandò arma sunt commodata, sunt restituenda commodanti, si iste ignorabat commodatarium ea esse delaturum contrà mandatum Principis; & tali casu commodatarium teneri solvere familiæ Prætoriæ valorem eorundem armorum. Si verò commodans non ignorabat commodatarium fore iis usurum contrà prohibitionem, ea amittit absquè vllâ spe repetendi prætium; & sic cum *Bobadillâ, Conciolo, ac Mutâ* firmat *Raynaldus*. (51.

18 Pœnæ autem respectu Clericorum de jure communi, ut habetur ex citatis Canonibus, sunt depositio à proprio gradu: detrusio in Monasterio ad faciendam pœnitentiam: & Excommunicatio ferendæ sententiæ, & si post trinam monitionem non desistit Clericus arma portare, amittit privilegium Canonis, ut habet Textus in *cap. In Audientiâ. in fin. de Sent. excom. & in cap. Contingit. il 2. in fin. eo. tit.* Sed antiquæ hæ pœnæ antiquatæ sunt; & ex consuetudine omnium Diœcesium commutatæ sunt in pœnas pecuniarias, arbitrio Ordinariorum; & etiam adhibentur Carceres, quandò pecunia deest, & ratione delationis armorum prohibitorum vidi quosdam Clericos ad Triremes damnatos. Sed circà hoc unaquæque Diœcesis habet suas *Constitutiones Synodales*, quibus regitur in judicando. Uult autem *Posthius*, (52) quòd Clerici ob delationem *pistolettorum*, & delicti illis patrati, debeant degradari, & Curiæ sæculari tradi, vltimo supplicio puniendi, juxtà Constitutiones *Pii IV. & Pii V.* de quibus diximus suprà *num. 7.* Tamen hoc admittendum non puto, tùm quià Clerici, transgredientes legem, quâ iis, æquè ac Laicis pœna imponitur, non sunt puniendi eâdem pœnâ, quâ puniuntur Laici, sed minori ad conservationem, ac dignitatem gradus Ecclesiastici, ut ex *Vasquez, & Salas* docet *Diana*, (53) tùm quià, quandò Pontifices voluerunt Ecclesiasticos morte naturali esse puniendos, expresè statuerunt, eos esse degradandos, ut habetur in pluribus Capitulis, (54) quod tamen non est in casu delationis *pistolettorum*.

19 Dubium autem est, àn leges Principis Laici, vetantes sub determinatâ pœnâ delationem alicujus generis armorum, (ut potè gladios, acuminatos ad folium olivæ, ut vulgò dicitur, stylos triangulatos; *pistoletta* breviora, (vulgò *mazzagatti*) afficiant etiam Clericos Sæculares, ac Regulares?

20 Respondeo, quòd juxtà ea, quæ tradit doctissimus *Rodericus*, (55) leges sæculares, clausæ in corpore juris Cæsarei, deficientibus legibus Canonicis, inservire debent etiam prò Clericis. Ratio est, quià tales leges censentur approbatæ à Summis Pontificibus ad adiuvandos Canones, ut in pluribus capitulis (56) expresè habetur. Et quià Clerici etiam ipsi computantur inter membra Reipublicæ, & in numero Civium, ut dicunt Doctores, (57) hinc est, quòd etiam ipsi legibus Civilibus obstringuntur. Hinc etiam est, quòd, si Princeps prò securitate Civium, ac felicitate Reipublicæ, aliquas leges condit, debent eas Clerici etiam servare, non quidèm in quantùm Clerici, (sic enim non subduntur Principi Laico, qui eorum Superior, aut Judex non est), sed in quantùm Cives, qui de jure naturali tenentur superiori potestati Civili, hoc est, Principi obtemperare, ut docet *D. Thomas*, (58) & *Scotus*. Verum est, quòd talibus legibus non subduntur Clerici, nisi secundùm potestatem directivam; non verò secundùm potestatem coercitivam, & pœnalem: undè, si eas transgrediantur, peccant quidèm graviter, si transgressio est in materiâ gravi; sed non potest Princeps (quià ipsorum Judex non est) eos coercere pœnis, latis in talibus legibus; sed taliter punire spectat ad Judicem Ecclesiasticum, qui tamen non tenetur regulare sententiam ad rigorem, & dictamen legum Laicarum; sed arbitrio suo, regulato à Canonicis Sanctionibus; & huic doctrinæ adsti pulantur communiter *Theologi, Canonistæ, & Iurisperiti*. (59)

21 Dubium porrò est, àn Clericus, repertus cum pistolettis, possit iis spoliari à familiâ Laicâ; aut capi, & duci ad Judicem Ecclesiasticum? Quò ad primum, opinio nonnullorum, cum quibus sentit *Diana* (60) est, quòd familia Laica nequeat Clericum, vt præfertur, armis spoliare. Contrarium sentit *Farinacius, Scaccia, Ambriosinus,*

(50) *Ripa de Noctur. tempo. cap. 8. num. 63. & 69. & ibi. Alex. Afflict. & Marsil.*
(51) *Raynald. tom. 3. Observ. crim. cap. 24. §. 1. num. 77.*
(52) *Posth. Resol. 151. num. 14.*

(53) *Dian. Par. 1. Tract. 2. Resol. 8. in fin.*
(54) *cap. Ad Falsariorum. de Crim. fals. cap. Novimus. de Verb. sign. cap. Ad Abolendum. de Hæret. cap. 1. de Hæret. in 6.*
(55) *Roderic. Q. Q. Regul. Tom. 1. Quæst. 66. Art. 2. per tot.*
(56) *cap. De Capitulis. cap. Quis autem. cap. Certum. cap. Vestrum. 10. Dist. cap. Intelleximus. §. Quia verò. iunct. glos. in V. Adiuvantur. de nov. oper.*
(57) *Felin. in Cap. Ecclesia. S. M. N. 69. de Const. Bart. in l. p. ff. Ad mancip. Plate. in l. Cives. C. de Incom. Soto de Inst. lib. 1. q. 6. Art. 6. Adrian. Quol. 6. Medin. de Resti. q. 46. Castr. de leg. pœna. cap. final. apud Roderic. Tom. 1. q. 66. art. 2. in fin.*
(58) *D. Thom. 2. 2. q. 114. art. 1. Scot. in 3. Dist. 40. q. unic. §. onera imposita. V. Quantum autem. E. 6.*
(59) *Medin. 1. 2. q. 96. art. 5. Sylv. V. lex. q. 15. Sayr. Clau. Reg. lib. 3. cap. 4. n. 11. Abb. Dec. Felin. in cap. Ecclesia S. M. de Const. Bart. in l. Cunctos populos. C. de Sum. Trin. apud Bict. q. 114. n. 8. Lez. V. Arma. n. 5.*
(60) *Dian. Par. 1. Tract. 2. Resol. 10. & ibi Sala. Barbos. Medi. Bonac. Duar. Belles. Mart. Megal. Gennen. Ricc. & Anguian.*

finus, *& Cutellus* (61); qui secum vehit 14 auctores, & cum his sentio & Ego; ratio est, quià quivis, etiam privatus, potest exarmare eum, qui paratus est delictum committere, ad hoc antevertendum; ergò à fortiori poterit hoc familia Prætoria, cui impedire damna, quæ sequi possunt in Republicâ, ex Officio incumbit. Verum est, quòd talia arma nequit familia Laica sibi vendicare, quià nec in Clericum, nec in ejus rebus ullum jus habet, & in hoc sensu fortè locuti sunt Doctores prioris sententiæ negativæ. Sed debent arma Judici Ecclesiastico præsentari, qui de iis disponat, pròut de jure.

22 Quò ad secundum, vult *Diana* (62) cum quibusdam aliis, non posse Laicam familiam capere Clericum, ut præfertur, ad effectum illum ducendi ad suum Judicem; quià non est Textus in jure Canonico, qui declaret, posse Laicum Judicem in hoc casu Clericum comprehendere, etiam ut ad Judicem Ecclesiasticum ducat, nisi præcedat Prælati Ecclesiastici licentia, ut dicitur in quodam capitulo. (63) Sed ratio hæc parùm valet, siquidèm intervenit semper licentia interpretativa. De Judice enim Ecclesiastico benè præsumendum est, & quòd velit Clericos delinquentes prò debito ad normam legum punire; & consequenter præsumi potest, quòd facultatem capiendi tali casu indulgeat, nè Clericus impunitus evadat. Vndè quindecim Doctores, apud *Dianam*, quibus addo ***Cutellum*** (64), volunt, posse familiam Laicam capere Clericum armatum, ut præfertur, & ad suum Judicem ducere sinè incursu ulliusCĕsuræ, & cum his sentio etiam Ego, qui hoc vidi multotiès practicatum sinè ullâ Prælati Ecclesiastici querimoniâ.

23 Dubium aliud est, an Episcopi, aliiquè Prælati Ecclesiastici, quasi Episcopalem jurisdictionem habentes, possint subditis suis dare licentiam deferrendi arma prohibita, ut ***pistolettos***, stylos, seù cultros brevioris mensuræ?

24 Prò responsione adverto, quòd hujusmodi arma sunt propriè offensiva, & proditoria, ut suprà dictum fuit, & ad defensionem per se idonea non sunt, sed nec etiam per accidens; cùm enim brevia sint, & occultata sub vestibus gerantur, non potest per ea adversarius deterreri ab invasione, quod esset defensio per accidens. Quòd, si dicatur, posse repelli inimicum ea exerendo; vel etiam eum, paratum jàm ad me percutiendum, præventivè vulnerando, quod esset genus licitum defensionis, dico, quòd hoc potest æquè fieri per arma justæ mensuræ; undè necesarium non est, quòd prò defensione talia arma brevia sint. Hoc adnotato, respondeo ad dubium propositum, negativè.

25 Ratio est, talis licentia est dispensatio legis prohibitivæ, dispensatio autem, ut sit valida requirit legitimam causam, ut textualiter habet *Tridentinum*, (65) & sinè hâc illa est subreptitia, & vocanda est potius legis *dissipatio*, quàm *dispensatio*, ut post *D. Bernardum* dicunt Doctores, (66) & verâ, ac legitimâ causâ dispensationis cessante, cessat dispensatio ipsa, ut ex pluribus juribus colligit quædam ***Glossa*** (67), legitima autem, & sola causa, ob quam posunt Episcopi dare licentiam Clericis deferendi arma, est, ut per ea se possint defendere ab invasoribus. Porrò talia arma brevia, aut inepta sunt, aut non necesaria ad defensionem, ut dictum est, & in illis cesat legitima causa dispensationis, proindè hæc erit irrita, & nulla. Et cohærenter ad hæc habetur citata Constitutio *Pii IV*. (69) in quâ prohibentur quibusvis personis Status Ecclesiastici deferre *archibusettos minores duobus palmis*, & prohibentur *Cardinales Legati*, ac inferiores *Gubernatores* sub pœnâ excommunicationis latæ sententiæ, dare licentiam hujusmodi arma brevia deferendi; & hoc fortè, quià illa nullo modo necesaria sunt ad defensionem, aliter talis prohibitio eset irrationabilis, cùm tolleret modum defensionis, quod est de jure naturæ, & *B. Pius V*. in aliâ *Constitutione* (69) vetuit deferre arma breviora tribus palmis, sub incursu criminis læsæ Maiestatis, ut dictum fuit.

26 Respectu verò Regularium quisque consulere debet suas Constitutiones in pœnis inferendis. Apud Nos *Minoritas* extat sequens Statutum (70). *Qui arma offensiva portaverit; vel in Cellâ, aut alibi retinuerit, semestris* Carceris pœnâ maceretur, quod etiam disponitur in Textu *Tit. Applicatio*. §. 10. *in fin.*

27 Circà quod Statutum adverto, quòd, licèt nomine ***armorum*** veniant ***arma***, etiam defensiva, ut scuta, galeæ, thoraces ferrei &c. tamen, quià mens Statuti est tollere instrumenta nocendi à Claustris, ideò hoc accipi debet de ***armis*** offensivis tantùm. Verum est, quòd, ut dicebamus sup. ***num.*** 10. etiam instrumenta artium nonnulla, ut ascia, dolabra, scalpellum, falx, tridens &c. possunt nocere, proindè extrà manus Artificis sunt vera arma. Proindè Religiosus, qui deferret asciam &c. aut in Cellâ retineret, nec legitimam causam delationis, aut retentionis adduceret, utiquè committeret in Statutum, pròut etiam docet *Sanctorus*: (71) Pariter, si cultellum ad incidendum panem, justò longiorem, aut subulam, majorem consuetis, sub excusatione resarciendi sandalia, aut calepodia, aut baculum cavum, (in quo absconditur stylus, qui potest de facili exeri, summitasque baculi inseruit prò capulo styli) sub colore itinerandi, aut se sustentãdi deferret, aut in Cellâ teneret; absquè dubio esset Reus hujus Statuti, & deberet plecti, hæc enim sunt vera ***arma***, imò major deberet ese punitio, quò major fraus legi fieret ex instituto, & sub colore rei licitæ.

28 Adverto secundò, quòd portare, & tenere ***arma*** non significat quoquomodò; ità ut, si momentaneè, aut per modicum temporis quis ***arma*** portaret, aut teneret, in legem committeret, sed significat moraliter, & humano modo, puta, portare, & tenere ad usum per plures vices consuetò, & ad longum tempus. In rigore juris ***portari*** dicitur id, quod quis jumento secum defert, id verò, quod quis suo corpore bajulat, dicitur ***ferri***, ut ait ***Caius***. (72) Licèt hæc nimia subtilitas Jurisconsultorum displiceat *Alciato*, ut ex *Spiegelio* Calvi-

(61) *Farinac. Q. 8. nu. 96. Scacc. de Iudic. lib. 1. cap. 78. nu 5. Ambros. de Immunit. cap. 18. nu. 30. Cutell. Tit. ad leg. Federic. cap. 16. not. 18. num. 3:*
(62) *Dian. Par. 1. Tract. 2. Resol. 11. & ibi Megal. Sousa, & Marta.*
(63) *text. in cap. Vt famæ. ℣. Laici. de Sent. Excom.*
(64) *Diana d. Par. 1. Tr. 2. Resol. 11. ℣ Sed non desunt. Cutell. Ad leg. Federic. cap. 16 not. 18. nu. 3. fol. 136.*
(65) *Trid. Seff. 25. de Refor. cap. 18.*
(66) *Bernard. de Considerat. Curt. seni. Cons. 19. nu. 6. Socin. Iun. Cons. 120. n. 28. vol. 2. Gutier. lib. 1. cap. 19. n. 5. Sanch. de Matr. lib. 3. Disp. 8. n. 3. & lib. 8. Disp. 17. n. 10. Fernandez. in Exam. Theol. Moral. Par. 1. cap 6. §. 10. num. 1. apud Barbos. in Concil. sess. 25. de Refor. cap. 18. num. 3.*
(67) *Gloss. in cap. Post-translationem in V. Cessante de Renuntiat. cap. Quod pro remedio. 1. q. 7. cap. Priscis. 55. Dist. cap. Statuimus. 61. Dist.*
(68) *Pius IV. Const. 49. Bullar. Tom. 2.*
(69) *B. Pius V. Const. 145. Bullar. Cherub. Tom. 2.*
(70) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. § 6. num. 51. in fin.*
(71) *Sanctor. de Pæn. cap. 14. q. 4. ℣. Respondeo primò. fol. 85. par. 2.*
(72) *Caius. in l. 135. ff. de Verb. signif.*

Calvinus, (73) ut proindè velit, quòd *portari* etiam dicatur id, quod quis proprio corpore fert. Tamen secundùm communem usum loquendi, *portari* dicitur, quod ex usu defertur. Si quidèm aliter dicitur, *portari Missale de cornu ad cornu Altaris*; *portari epistolas à tabellario &c.* & aliter *portari* togam à Senatore; *portari* ensem à milite; si quidèm in primo sensu importat puram delationem de loco ad locum, quàmvis aliquod tempus insumatur in deferendo: in secundo verò importatur usus, & consuetudo vtendi, & ad usum deferendi. Et in hoc sensu accipiendum est Statutum. Proindè, qui portaret *arma* de loco ad locum, ut restitueret; occultaret; servaret &c. quantùmvis impendat aliquod tempus in trasferendo, non posset dici culpabiliter *arma portare*.

29 Pariter *tenere*, licèt merum factum, quod ad possessionem corporalem refertur, importet; undè *tenere* facti sit, & *possidere* iuris, ut notat *Gothofredus*, (74) quin etiam, illi, in quos possidendi jus non cadit, quales sunt servi, rectè dicantur *tenere*, ut ex pluribus legibus (75) apparet; tamen etiam *possidere* importat, & *habere*, & *possidere* idem significant ac *tenere*, ut ex quadam lege observat *Cujacius*. (76) Porrò *possidere* importat certum, & continuum usum, (77) non enim aliud est possessio, quàm usus. (78) Juxtà ergò recitatas significationes accipitur in Statuto *arma tenere*, puta, vel facto in Cellâ, sivè alibi *tenere* ad usum, licèt *arma* aliena sint: vel ea tanquàm propria *possidere*, ac iis uti. Hinc est, quòd, si quis sclopum ad venandum sibi accommodare fecerit ab amico, & in Cellâ, sivè alibi sub privatâ custodiâ per plures dies servet, ut eo vtatur, optimè incurreret pœnam Statuti. Si verò illum, sivè alia *arma*, tanquàm propria *teneant*; Superiori Cellas visitanti abscondat, & sæpè sæpius, sivè per Conventum, sivè extrà deferat; vltrà pœnas contrà portantes, & tenentes *arma*, debet etiam plecti pœnis proprietariorum, ut optimè dicit *Sanctorus*. (79)

30 Indiscriminatìm autem non putarem, quòd tenens *arma* in Cellâ, quæ nec sua sint, nec iis utatur, aut vti intendat Religiosus, ob id esset puniendus, sed puto, distinguendum de *armis*; puta de *armis*, quæ non sunt idonea ad offendendum, & de illis, quæ de se apta sunt; primi generis sunt sclopi omnes longi, & breves, si focile non habent; aut fractum est; aut focarium lapidem non habent, aut pulvere pyrio, & globulis plumbeis non sunt instructi; nec in Camerâ, nec alibi in Conventu habetur pulvis &c. secundi generis sunt omnia *arma*, quæ aut cæsim, aut punctìm nocere possunt. In primo casu censeo, non esse locum pœnæ, si talia *arma* deposita teneantur ad conservationem, aut ad restitutionem &c. in secundo sic. *Sanctorus* (80) censet, quòd, si ad multum tempus, conservarentur *arma*, in Cellâ relicta, sivè deposita ab amico, retinens sit sub rigore Statuti absolutè. Sed Ego non admitto, nisi cum datâ limitatione.

31 Ratio est, quià mens Statuti in *armis* prohibendis, tùm quò ad delationem, tùm quò ad detentionem in Cellâ est, nè iis utantur, aut uti possint Fratres ad vulnerandum, aut occidendum; proindè tale Statutum in *Vallisoletanis* (81) habetur sub *Titulo de Manibus violentis*; porrò talia *arma*, ut præfertur, inepta sunt ad nocendum, ut patet; igitur ea tenere, & non tenere, perindè est. Quià habere filium incapacem ad succedendum, & non habere filium paria sunt; (82) habere sydicum inhabilem, & non habere perindè est; (83) tandèmque paria sunt *non esse*, & *inutiliter esse*, ut ex jure deducit *Gothofredus*. (84) Sequitur igitur, quòd habere *arma* inutilia, & non habere paria sunt; & hoc, si quadrat in ordine ad usum, currit etiam in ordine ad pœnam, quæ purè lata est ad antevertendum usum *armorum*.

32 Adverto tertiò, quòd, licèt nomine *armorum* offensivorum veniant omnia, quæ possint vulnerare, & occidere, & ea portare ad sic nocendum, piaculum sit; mens tamen Statuti non est tantâ pœnâ percutere talium delatorem, nisi adsit dolus, qui oritur ex animo nocendi, quem habet deferens. Admitto quidèm, quòd prò actibus internis purè non feratur lex; cùm enim, quæ latent in animo, non sint sub censurâ Judicis, neque poterit circà ea ferri prohibitio pœnalis. Tamen, quandò animus per actus externos proditur, utique ille etiam punitur; imò universaliter in delictis ordinaria pœna non fertur, nisi propter dolum, ut aliàs dictum est. Mens ergò Statuti est, punire semestri carcere delatorem, sivè retentorem *armorum*, qui ea habet animo nocendi; quià tanta pœna, ut est Carcer semestris, magnam culpam supponit; quæ tamen non interveniret, si quis ad vanitatem puram, ac secluso scandalo *arma* portaret.

33 Proditur porrò animus offendendi ex circumstantiis; nàm, si deferens est homo rixosus, aut percutere solitus; aut minis terret; aut violentus est in moribus; litigiosus; aut inimicitiam activam habet intrà, vel extrà Claustra &c. locus est legitimæ præsumptioni, quòd arma deferat ad finem offendendi, & tunc intrat ordinaria pœna Statuti. Sed, si haberet in Cellâ sclopum ad occidendos aves, seù lepores per sylvam Conventus; & absquè scandalo sæcularium, & cum licentiâ Superioris illo uteretur, non putarem esse locum pœnæ. Quià, quàmvis venatio per Sacros Canones (81) sit Clericis, & servis Dei interdicta, tamen hoc non est universaliter verum de omni venatione, sed tantùm de *clamosâ*; & hæc etiam debet accipi non quæcunque, sed quæ fit ex consuetudine, exercitio, & voluptate, non autem ea, quæ fit aliquandò ex recreatione, pròut habet quædam *Glossa*, (86) & ut textualiter habet quod dam Capitulum; (87) *Servis Dei venationes, & sylvaticæ vagationes cum canibus interdicuntur*, qui autem, quandòque ad recreationem necandis auibus vacat intrà ambitum Monasterji, non potest dici, quòd vagetur per sylvas. Consulo tamen Superioribus, nè similes licentias tribuant, maximè retinendi sclopos in Conventu ad hujusmodi recreationem, ex luctuo-

(74) *Gothofr. ad Inst. tit. Quib. mod. toll. obl. & ad l. 3. C. Ne Rei domin. vel templ. arg. l. 38. in princip. ff. de Verbo. Oblig.*

(75) *l. 38. §. Hæc quoque stipulatio. ff. de Verb. obl. l. 49. §. 1. ff. de Acquir. poss. l. 2. §. Item si eam rem. ff. de Vsucap.*

(76) *l. Iusto § final. ff. de Vsur. & usucap. Cuiac. ad l. 38. §. Si quis ita. ff. de Verb. obl.*

(77) *arg l. Servitutes. l. 3. ff de Servit.*

(78) *l. 111. § Possessio ff de Verb. signif.*

(79) *Sanctor. de Pœn. cap. 14. quæst. 4. V. Respondeo VI. fol. 88. part. 2.*

(80) *Sanctor. loc. cit. V. Respondeo quartò. fol. 87. par. 2.*

(81) *Vallisoletan. 1593. cap. 7. Tit. De minis. & man. violent.*

(82) *Federic. de Sen. Consil. 26. num. 3. V. Primo quia.*

(83) *text. in l. 1. §. Quod si. ff. Quod cuiuc. univer.*

(84) *l. Quotiens. ff. Qui satisd. eo. l. p § Verbis ff. Quod fals. tuto. Gothofred. ad l. p §. Quod si lit N. ff. Quod cuius univers.*

(85) *cap. Esau. cap. Quid prodest. cap. An putatis. 86. Dist. cap. 1. & 2. de Cleric. Venator.*

(86) *Gloss. in cap. Episcopum. in V. Voluptate de Cler. venat.*

(87) *cap. final. de Cler. venad.*

ductuosis enim eventibus didicimus, quòd hujusmodi *arma*, contrà feras permissa; per humanam malitiam, & Dœmonis tentationem, in homines sunt aliquandò conversa.

34 Quid autem juris, si absquè licentiâ Superioris Religiosus, aliàs quietus, de quo nulla præsumptio est, quòd malum animum contrà aliquem habeat, ad prædictam recreationem sclopum teneret, & eo vteretur, esset ne locus pœnæ ordinariæ?

35 Respondeo, quòd non; sed ad plùs, extraordinariæ. Ratio est, quià in illo cessaret præsumptio doli nocendi proximo, quæ est fundamentum legis pœnalis, ut probavimus. Proindè, cùm sic detinendo non peccaret graviter; neque debet esse locus gravi pœnæ Carceris semestris.

36 Adverto quartò, quòd in citato Statuto dicitur *in Cellâ, vel alibi arma retinuerit*; & ideò puniendus sit ille, qui, licèt *arma* non retineat in Cellâ, retinet tamen in loco, suæ custodiæ commisso, ut Sacrista in Sacristiâ, ut banco Ecclesiæ: Coquinarius in coquinâ, & Sartor in suâ officinâ sutoriâ &c. sivè in loco recondito, & nulli alteri noto: sivè extrà Claustra deposita in domo amici retinet; hæc omnia enim importantur per ly *alibi retinuerit*. par enim culpa est tenere in loco, à quo sibi liberum est ea desumere, & tenere in propriâ Cellâ.

37 Et tandem adverto, quòd, si *arma* delata, & retenta, essent ex prohibitis per Principem Laicum, deberet pœna Statutaria augeri juxtà ea, quæ diximus suprà.

§. II.

Minæ.

SUMMARIUM.

1 *Minæ sunt indicia delicti patrandi.*
Qui minatus est, potest torqueri, si secuta est offensa in eum, cui minatus est.
Minæ de se sunt cimen consummatum.
Violentia crimen appellatur.
2 *Minæ quo casu sint crimen consummatum.*
3 *De jure communi non sunt sancitæ pœnæ contrà minantes, sed de jure statutario.*
Minæ aliæ explicitæ, aliæ ænigmaticæ.
4 *Dubium, àn juxtà rectam rationem minæ omnes habendæ sint prò delicto consummato.*
5 *Respondetur, negativè.*
Minæ solæ, ex quibus rationabilis timor oritur, sunt crimen.
6 *Minæ, quæ sunt sufficientia indicia reatus, secuto effectu, sunt crimen.*
7 *Minæ ambiguæ sunt interpretandæ in bonam partem.*
Minæ, jactatæ ex impetu iracundiæ, non sunt crimen.
Neque illæ, quæ leve damnum inferre jactant.

1 QUàmvis *minæ* videantur esse pura indicia delicti patrandi, ut proindè, si secuta sit alicujus mors, mutilatio, vulnus, aut aliud damnum, procedi possit ad torturam illius, qui antecedenter *minas* jactavit, ut cum multis firmat *Clarus*, (1) qui testatur de communi; re verâ tamen ipsæ de se crimen consummatum sunt, ut argumento juris probat *Iulius Chartarius*. (2) Si quidèm metus *minis* incutitur, ut notum est, & hoc non aliâ de causâ, nisi quià violentia per *minas* fit ei, cui per easdem metus infertur. Ubi autem injusta violentia intervenit, cadit delictum, nàm, juxtà Doctores, (3) violentia crimen appellatur.

2 Verum est, quòd *minæ*, de quibus loquuntur citati Doctores, intelligendæ sunt, quandò alicui violentia infertur ad faciendum aliquod, quod ipse facere non vult, ut quandò *minis* cogitur puer, aut puella invita ad Religionem &c. & re verâ talis violentia illata ex se crimen cõsummatum est, quià contrà legem agit, qui sic minatur. *Minæ* autem, quæ verbo, aut facto fiunt ab aliquo, qui illis manifestat, se aliquod malum, aut damnum esse præstaturum per se, sivè alium, contrà vitam, aut alia bona proximi, non sunt ex se delicta consummata, sed sunt indicia criminis consummandi, & proindè non sunt ex se punibiles, nisi lege statutariâ, sub pœnali districtione prohibeantur, tanquàm crimina, independenter ab earum executione, & hoc ut publica quies sarta, tectaque sit.

3 De jure igitur communi, contrà jacientes minas ad offendendum aliquem, non reperiuntur pœnæ sancitæ, quià prò crimine non reputantur: sed, si apud aliquos delicta sunt, (ut est apud Nos *Minores*, ut infrà dicemus) hoc est de jure statutario. Sciendum porrò est, quòd *minarum* aliæ sunt explicitæ: aliæ verò ænigmaticæ, (4) & istæ fiunt verbis, ut dicendo, *faciam tibi dolere caput*; sivè *aliquem de hoc pœnitebit*, & etiam factis, ut si duo rixati sunt, unus eorum proprium digitum momorderit in signum mali, quod alteri minatur.

4 Dubitari modò potest, àn quælibet ex dictis *minis* juxtà rectam rationem, (secundùm quam Statuta condentes, qui sanxerunt, *minas* habendas esse prò delicto consummat, odebuerunt procedere) judicanda sit prò delicto?

5 Ad hoc dubium respondeo negativè. Et ratio est, quià, vt dicam infrà, mens statuentium est publicam quietem in Republicâ fovere, prohibendo sub reatu, & pœnis delicti eas *minas*, quæ *rationabiliter* possunt perturbare animum, eumque anxium reddere timore, per *minas* incusso. Dixi *rationabiliter*, nàm, si quis nimìs pavidæ naturæ, ac tenuis spiritus, metu concuteretur ex *minis*, aut joco prolatis, aut ex jactantiâ, aut ex iracundiâ inconsideratâ; aut essent de levi offensâ inferendâ; aut essent *minæ* æquivocæ &c. istæ, & similes non debent importare crimen, quià *irrationabiliter* apprehenderentur ab eo, tanquàm *minæ*, & ex iis absquè fundamento perturbaretur. Undè non deberet defectus pruden-

(1) *Clar. quæst. 21. n. 37.*
(2) *arg. tot. Tit. Ad leg. Iul. de Vi publ. vel priua. in ff. & C. Iul. Chartar. Decis. 52. n. 11.*
(3) *Innocen. in cap Causam matrimonii. de Offic. Delegat. Alciat. de Præsumpt. Reg. 3. Præsumpt. 7. nu. 1. apud Menoch. lib. 3. Præsumpt. 126. nu. 2. Maschard. de Probat. Concl. 1051. n. 2.*
(4) *Mascard. de Probat. Conclus. 1057. nu. 16. Farinac. Quæst. 50. n. 8: Bict. Prax. crim. Quæst. 69. nu. 5.*

dentiæ, aut fortitudinis, in isto importare in minante crimen, quod re verâ tale non est.

6 Dico igitur, crimen de se censeri posse eas *minas*, quæ, secuto effectu, sufficientia indicia sunt reatus in eo, qui minatus est. Quià si Judex ex talibus *minis* rationabiliter præsumit factum secutum operâ illius, qui antecedenter minatus est; ut proindè ad eum torquendum deveniat; rationabiliter etiam præsumit ille, contrà quem *minæ* sunt incussæ, quòd minans efficaciter velit eas exequi, & ex tali rationabili metu perturbetur; ob quem alteri injustè incussum, *minæ* evadunt in minante delictum.

7 Sequitur igitur ex his, quòd crimen non sunt *minæ* ambiguæ, dubiæ, ac æquivocæ, quià juxtà Doctores (5) debent in bonam partem interpretari; ut si quis alteri minetur, dicendo, *ulciscar me de hoc*; siuè *faciam, ut se pœniteat*; sivè *faciam facta, & non verba &c.* accipi debet tanquàm se facturum id, (quod minatur) licitè implorato nempè Judicis, aut Superioris officio. Pariter crimen non sunt minæ, jactatæ ex impetu iracundiæ, & inconsideratè (6), tùm quià crimen non datur sinè advertentiâ, & dolo; tùm quià irrationabiliter alius timeret ob eas auditas. Itidem si minæ sint à thrasone jactabundo, & qui verbis se jactat Achillem, cum factis Margites sit, nec unquàm ad effectum minas jactatas perducere solitus est; nàm, si minæ non sint ab eo, qui solitus est eas exequi, ineptum indicium sunt ad Rei constitutionem in examine rigoroso. (7) Tandemque tales non sunt *minæ* de levi damno inferendo; nàm ex iis non haberetur justi metus rationabilis causa. Debent igitur minæ, (ut delictum sint) esse claræ, cum consideratione prolatæ à viro, solito verbis facta copulare, & de re, & damno gravi, ut, puta, morte, mutilatione, gravi percussione &c. Quòd autem fiant in præsentiâ, aut absentiâ ejus, cui incutiantur, perindè est, quià æquali timore is concuti potest, & perturbari, sivè sic, sivè sic illæ fiant.

Probatio.

SVMMARIVM.

8 *Minæ quomodò per Testes probandæ.*

9 *Quomodo probandum, quod minans sit minas executurus, si nullum præcessit exemplum, quòd sit solitus minas exequi.*

10 *Committitur prudentiæ Iudicis cognoscere animum minantis.*

11 *An Testes in probandis minis debeant esse contestes.*
Sufficiunt Testes singulares.
Minæ non semper iisdem verbis incutiuntur.

12 *Quid agendum, quandò qualitas minarum non est probata.*

13 *Differentia accidentalis minarum non tollit probationem qualitatis minarum.*

8 Minarum probatio fieri debet per Testes, sicut & alia delicta Testibus probantur; sed non sufficit, quòd Testes deponant, quòd *Cajus* tales, & tales *minas* jecerit in *Sejum*, sed requiritur, quòd tali, & tali modo illas protulerit, & quòd *Cajus* solitus sit *minas* exequi. Ratio est, quià, ut numero superiori dictum est, *minæ* crimen non sunt nisi cum consideratione, & advertentiâ proferantur. De istis porrò, (cum sint res in animo latentes) spectat ad Judicem judicare; Testes autem non possunt testificari, nisi de facto, quòd sensu perceperunt. Requiritur ergò, quòd Testes deponant super modo, quo *minæ* prolatæ sunt, ut ex illo possit Judex judicare, àn ex inconsideratione iracundiæ prodierint; àn potiùs ex animo doloso, & ità crimen sint. Pariter ibidem dictum est, crimen non esse *minas* jactatas ab eo, qui eas exequi solitus non sit. Ut ergò ab Actore probetur delictum, necesse est, quòd probet in *minis* illam qualitatem, sinè quâ illæ delictum non sunt, quæ qualitas est, ut prodierint à viro solito exequi, quod minatur; & hoc probetur vel per Testes, qui *minis* interfuerunt, vel per alios, qui super hoc articulo debent examinari.

9 Sed, quomodò articulus iste probatur, casu, quo non habeantur præcedentia exempla, ex quibus rationabiliter deducatur hominem solitum esse *minas* exequi?

10 Dico, quòd tali casu, arbitrio, & religioni Judicis committitur judicare, àn ille talis sit, qui *minas* jactatas exequi vellet. Rationabile porrò de hoc judicium debet ferre Judex, considerando, àn Reus de *minis* sit homo verbosus, & levis; àn potiùs cordatus, ac gravis; si multa promittere inconsideratè soleat, exindè à promissione deficere; àn potiùs promissis stare, si gravis, est offensa, quam recepit ab eo, cui minatus est, sivè ob eam plus justo doleat; àn potiùs levis, aut leviter acceptas, si impensè de suâ existimatione curet, àn potiùs perfunctoriè circà eam se gerat: àn sit homo ad quæcumque paratus, àn verò conscientiæ timoratæ &c. & ex his ferre potest rectum judicium, & pronunciare de delicto in *minis* factis, aut non.

11 Dubium autem est, àn Testes debeant esse contestes in tempore, loco, & *minis*? Respondent Doctores (8) communiter, quod non est necesse illos esse contestes, sed quòd *minæ* concludenter probari possunt per duos integros Testes singulares. Quàmvis verò *Follerius* (9) velit, quòd prædicta conclusio procedit tantum, quandò Testes essent singulares ratione loci, aut temporis, secùs autem si non concordant in qualitate *minarum*; tamen optimâ ratione impugnatur à *Baiardo*, (10) quià quandò quis minatur, *minæ* non semper sunt uno modo, ac eisdem verbis; undè potest esse, quòd in præsentiâ unius Testis uno modo minatus sit, & ad præsentiam alteris alio modo. Et hoc concordat cum eo, quod aliàs (11) diximus de Testibus singularibus, per quos concludenter probatur crimen, quod per actus reiterabiles fit.

12 Procedit autem prædicta doctrina, quandò minans plurièś, & coràm pluribus, & in locis diversis minatur: sed quid dicendum, si duo Testes essent contestes, quidèm in loco, & tempore, & concordarent quidèm

(5) *Alex. Dec. Cravet. Natta. Roland. Gomez. Menoch. Decian. apud Sgroi lux Prælat. Par. 5. cap. 3. num. 51 V. Limitatur quintò.*

(6) *Menoch. Præsump. 89. lib. 1. num. 64. Boer. Decis. 166. num. 3. Carrer. de Indic. cap. 12. num. 3. Mirand. Ord. indic. quæst. 20. art. 9. concl. 2. num. 133.*

(7) *Cæphal. Hundel. Felic. apud Farinac. quæst. 50. num. 9. Menoch. Ball. apud Sgroi loc. cit. num. 48.*

(8) *Farinac. quæst. 50. num. 41. Ball Tit. de Indic. quæst. 12. num. 12. Sgroi lux Prelat. Par. 5. cap. 3. nu. 52. Gramat. decis. 5. nu. 15. Petr. Tract. de Fideicom. qu. 12 nu. 542.*

(9) *Foller. Pract. crim V. Item quod sororem. num. 25.*

(10) *Baiard. ad Clar. qu. 21. num. 143.*

[11) *Par. p. Tit. Probationes. num. 3 & seqq.*

quidèm in hoc, quòd *Cajus* est minatus *Seio*; sed in- interrogati de qualitate minarum, unus respondeat, *Cajum* dixisse, *te reperiam solum, & cornua tibi frangam*; alius verò deponat, eum dixisse, *in alio loco mihi exolves, quod debes*, aut similia, per quæ probatum remanet quidèm *Caium* minatum esse, non autem probata remanet *minarum* qualitas?

13 Prò solutione recolendum est, quod suprà diximus de diversitate *minarum*, & quænam debent censeri delictum. Dico igitur, quòd, si unus Testis deponat de unâ qualitate *minæ*, quæ delictum excludat, ut puta, si sit levis, inconsideratè prolata, aut æquivoca, quæ debet interpretari prò non delicto; alius verò testificetur de *minâ*, delictum importante, crimen minimè probatum remanet, quià discordant super qualitate essentiali, & unus Testis solus stat prò crimine, & ideò minimè probat juxtà vulgatum Criminalistarum, *Testis unus Testis nullus*. Si verò ambo deponant de variis quidèm *minis*, quarum tamen varietas accidentalis est, sed in substantiâ ambæ delictum sunt; ut si unus deponeret, *Caium* ità minatum esse, *tibi evellam de pectore cor*; alius autem testificaretur, illum dixisse, *faciam, ut ampliùs panem non comedas*, teli casu delictum remanet concludenter probatum. Ratio est, quià non sumus in casu injuriæ verbalis, aut Blasphemiæ, in quo gravitas delicti consistit in verbis præcisis, ità ut delicti qualitas aggravans probata non remaneat, quià non est probata prolatio verborum præcisè; sed sumus in casu, in quo substantia delicti consistit in malo animo minantis, qui manifestatur, aut verbis, aut factis, aut signis. Quàmvis ergò Testes deponant de aliis, & aliis verbis; sivè, quàmvis unus deponeret de verbis, alius verò de signis, aut factis minatoriis, remaneret probatum delictum *minarum*, quià omnia illa verba, signa, aut facta æqualiter probant malum animum minantis, ut præfertur, expressum, & sic verum delictum *minarum*, & illa varietas est purè accidentalis, quæ attendi non debet.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

14 *Iudicis munus est curare, nè potentiores injuriis afficiant humiliores.*
Pars, cui factæ sunt minæ, potest petere à minante cautionem de non offendendo.
Iudex ex officio potest exigere talem cautionem.
15 *Cautio de non offendendo est pœna.*
Petens talem cautionem debet probare se habere justam causam timendi.
De tali cautione dandâ, & quomodò censeatur violata, remissivè.
16 *Quò ad pœnas Clericorum Sæcularium, aut Regularium, spectanda sunt eorum Statuta.*
17 *Statutum Minorum de Observantiâ.*
18 *Quænam sint minæ, tendentes in personam.*
19 *Quid importent verba Statuti* in Ordine, vel extrà.
20 *Talia verba important personas, non locum.*
21 *An sola minæ, in præsentiâ jactatæ, sint prohibitæ.*
22 *Minæ, quæ fiunt in absentiâ, etiam prohibentur.*
23 *Impugnatur Sanctorus, qui aliter sentit.*
24 *Minæ, jactatæ etiam in absentes, conturbant.*
Probatur facto Heliæ.
25 *Carcer perperàm à Sanctoro additus pœnis minantium.*
Error Statuti Sambucani.
26 *Quæ pœnæ debeantur minis, quæ facto exprimuntur, ut mordendo digitum, &c.*
27 *Tales minæ puniendæ ut verbales, & quarè.*
28 *Quomodò accipienda verba Statuti*, si manum levaverit &c.
29 *Sanctorus impugnatur.*
Elevatio manus importat solùm motum manus minantis, non vibrationem.
Armorum admenatio, quid importet.
30 *Arreptio instrumenti ad percutiendum, quid significet.*

14 Quantùmvis, ut suprà dictum est, *minæ* de jure communi delictum non sint, neque possit Judex etiam ad instantiam partis aliquem punire de *minis*, in alium jactatis; non est tamen, quòd injustè minans aliquem offendere, omnem pœnam evadat. Siquidèm de jure communi est, ut habetur ex quodam *Digesto*, (12) quod ad Præsidem imploratum pertinet curare, *nè Potentiores viri humiliores injurijs afficiant*. Ex quâ lege communem conclusionem deducunt Doctores, (13) quòd pars potest petere ab eo, à quo timet offendi, sibi præstari cautionem de non offendendo, & tenetur Judex illum cogere ad eam præstandam. Imò addit *Clarus*, (14) quòd, quàmvis communis opinio sit, quòd Judex talem cautionem non exigat, nisi rogatus à parte, quæ metuit offendi; tamen ipse vidit contrarium observari; nàm plerumque Judices cogunt partes ad fidejubendum invicèm de non offendendo; & addit, hoc debere Judices ex officio ad tuendam pacem, ac tranquillitatem in Civitate, quòd tali pacto scandala, quæ possent oriri, impediantur.

15 Talis autem cautio pœna est, quià non rarò difficulter reperiuntur, qui velint fidejubere, maximè, quandò mulcta gravis imponitur, si contraveniatur. Verum est, quòd, qui petit cautionem de non offendendo, oportet, quòd anteà probet, se habere justam causam timoris, ut docet *Mascardus*, (15) & proindè, qui timet ob *minas* sibi factas, oportet, quòd probet *minas* sibi factas ab eo, à quo cautionem prætendit, & àn timor, quem à *minis* ipse concepit, habeat justam causam (nempè, quià *minæ* ex se tales fuerint, quòd ipse rationabiliter timeat), & hoc judicare officio, & arbitrio Judicis stat, ut scribit *Menochius*. (16) Multa essent dicenda de conditionibus talis cautionis, & quibus in casibus intelligatur violata. Sed de his passim loquuntur Doctores, maximè *Clarus* integrâ Quæstione 47., & ad eos Lectorem remittimus, dum Nos ad alia magis utilia prò intento nostro properamus.

16 Quò ad pœnas minantium latas per dispositionem statutariam respectu Laicorum, ac Ecclesiasticarum personarum Sæcularium, ac Regularium spectanda sunt

(12) *text. in l. Illicitas §. Ne potentiores ff. de offic. Præsid.*
(13) *Clar. quæst. 47. num. 2 & ibi Placa. lib. 1. Delict. cap. 7. num. 1. Baiard. ibi lit. D. num. 2. Bald. in cap. 20. num. 1. de Offic. Deleg. Io Arno. singul. 30. Plot. in l. Si quandò. §. 5 sub num. 37. C. Vnde vi.*
(14) *Clar. loc cit. num. 3. V. Sed nunquid.*
(15) *Mascard. Concl. 1370. de Probatio. apud Baiard. ad Clar. quæst. 47. num. 14.*
(16) *Menoch. de Arbitr. Iudi. Cas. 140. num. 40.*

eorum Statuta. Prò Nobis *Minoribus de Observantiâ*, sequens habetur sanctio.

17 *Qui Frater alteri vel in Ordine, vel extrà minabitur in personam, per mensem caputium probationis deferat. Si manum levaverit, vel aliquid acceperit, ut percutiat, per tres menses.* (17) Circà quem *Textum* contingit dubitari, primò, quid importent illa verba *minari in personam*?

18 Respondeo, quòd, sicut multipliciter potest quis alium offendere, ut potè in vitâ, bonis, famâ, honore, Magistratu &c. ità multiplices possunt esse *minæ*, quibus offensio secutura prænunciatur; ut, puta, si quis minatur alterum verberare, mutilare, aut occidere; sivè rem suam dolo, astu, vi, aut armis ab eo extorquere; sivè illius famam, occulta ejus delicta publicando lædere; sivè Officio, aut Magistratu privare; aut in ejusdem consecutione impedire &c. In hoc autem Textu, circumscriptis omnibus aliis, prohibentur *minæ in personam*, nempè illæ, quæ tendunt immediatè contrà vitam alterius, quibus læsio corporis per percussionem, mutilationem, aut necem prænunciatur. Quæ expositio deducitur ex sequentibus gradationibus pœnarum, quæ debentur alicujus personam facto, ut præfertur, offendentibus. Undè deducitur, quòd mens Textus est de *minis* supradictis, & non de aliis, nàm de cæteris offensionibus, quæ possunt in alium committi, alibì dictum est, & nihil disponunt Statuta de illis, nisi effectu secuto, quod non est de istis.

19 Secunda dubitatio est, quid importetur per illa verba *in Ordine, vel extrà*, àn scilicèt significentur personæ, contrà quas *minæ* jactantur; àn verò locus, ità ut dicere *in Ordine, vel extrà*, idem dictu sit ac *intra Claustra, vel extra*.

20 Respondeo, quòd verba illa intelligenda sunt de personis, & non de loco; ità ut *in Ordine* dicantur esse personæ illæ, quæ spectant ad Ordinem formaliter, ut Fratres omnes professi; initiativè, ut Novitii; & participativè, ut Tertiarii, servientes, ac commensales; *extrà*, omnes alii ab his. Ratio est, quià hujusmodi delictum tangit personam, & non locum. Non nego tamen, quòd, ex quò universaliter, quò ad personas prohibentur *minæ*; universaliter pari modo sint vetitæ, quò ad loca.

21 Tertia dubitatio est, An *minæ* hìc prohibitæ sint solummodò eæ, quæ in præsentiâ ejus, cui fiunt, àn etiam comprehendantur factæ in absentiâ?

22 Respondeo, quòd *Sanctorus* (†) tenet, quòd prohibeantur, sub pœnâ assignatâ, *minæ* tantùm illæ, quæ fiunt *in personâ*; idest coràm, & non in absentiâ ejus, cui minatur; quià Statutum in eodem contextu disponit de factis, tendentibus ad alterius injuriam, quæ exerceri non possunt, nisi in præsentiâ injuriati; & etiam, quià ex maledictis, quæ in absentem jaciuntur, non solent scandala oriri, sed maximè, si præsentes injuriis, & *minis* incessentur. Uult ideò, quòd minans in absentiâ non sit puniendus pœnâ ord nariâ hujus Statuti, sed pœnâ arbitrariâ.

23 Sed, saluâ pace, & reverentiâ illius, rationes non stringunt. Nàm hic Textus comprehendit injurias, quæ alteri fiunt, offendendo *dictis*, & *factis* illius personam, *dictis* quidèm per *minas* verbales, quæ cùm possint jactari ità in absentem, sicut in præsentem, Textus eas concludit sub uno, & eodem puncto. Mox descendit ad *minas* facti, quæ nequeunt esse, nisi coràm injuriato fiant, dicendo, *Si manum levaverit* &c., & aliam pœnam appponit diversam à pœna *minarum* verbalium. Non igitur ex eo, quod Textus in sequentibus loquatur de iis, quæ committi possunt tantùm in præsentiâ, convincitur, quòd in antecedentibus loquatur solùm de *minis*, quæ proferri possunt in præsentiâ.

24 Pariter æquè conturbare possunt *minæ*, jactatæ in absentes, sicut in præsentes, si illæ fuerint delatæ ad aures ejus, cui fiunt; & multotiès possunt amplius conturbare, quià, qui eas referunt, ut in pluribus gravius aliquod addunt, per quod conturbatio crescit. Sanè *Iezabel*, quandò minata est mortem *Heliæ*, (18) (licèt hoc fuerit in absentiâ Prophetæ) talem, ac tantum timorem illi incussit, ut in Desertum fugerit, & subtus juniperum præ lassitudine projectus, ac semianimis petierit *animæ suæ, ut moreretur*. Ità evenire potest in Religione; ut, si aliquis solitus *minas* exequi, minaretur, se velle vlcisci de aliquo, qui apud Prælatum eum accusavit, & fustibus velle, illum percutere; iste tantum timorem conciperet ob *minas*, jactatas in absentiâ, sicut si in præsentiâ fuissent; undè æqualiter conturbabitur. Intentum autem Statuti non est, ut autumat *Sanctorus*, summovere scandala, quæ oriuntur ex *minis* jactatis in præsentiâ; scandala enim ex puris *minis* verbalibus non oriuntur; sed ejus mens est Religiosorum quietem tutari, quæ, cùm possit æquè turbari per *minas* in absentiâ, sicut in præsentiâ, ut dictum est, facit, quòd Textus accipi debeat indifferenter de omnibus.

25 Miror autem, quòd *Sanctorus* eodem loco graviùs lapsus sit, prò pœnâ *minarum* addendo Carcerem vltrà caputium probationis, cum nequè in Textu, nequè in Statutis *Vallisoletanis*, ex quibus desumptus adnotatur Textus, ullo modo Carcer habeatur; nequè pariter in *Salmaticentibus*, ex quibus *Vallisoletana* adnotantur compacta, quæ omnia videre est in *Orbe Seraphico*. (19) Verum est, quòd in Statutis Generalibus *Sambucanis* (20) contrà minantes additur hujusmodi pœna Carceris; sed hoc Statutum evidenter vitiatum apparet à Compilatore; nàm inibi ad marginem citantur *Salmanticentia*, & *Vallisoletana*, innuendo tale Statutum fuisse desumptum ab illis: & tamen in illis nec verbum de Carcere habetur; undè tale Statutum de Carcere attendendum non est; nec in hoc attendendus pariter est *Sanctorus* deceptus. Præterquàm quod futilis esset dispositio talis Statuti copulando Carcerem cum pœnâ caputii probationis, imò incompossibilis. Etenim Carcer intelligendus esset formalis, cùm daretur in pœnam. Carcer autem formalis importat privationem caputii absolutè; quomodò igitur potest stare cum Carcere caputium probationis? Nisi fortè velimus explicare, quòd minanti daretur absolutè Carcer, & pòst Carceres caputium probationis per mensem; quod tamen nullomodo est.

26 Quarta dubitatio est, ex quo Textus prosequitur pœnas, qui facto minantur manum elevando, vel aliquid accipiendo ad percutiendum, quæritur, quæ pœna debeatur cæteris *minis*, qui facto exprimuntur, ut potè mordendo digitum, aut labia &c.?

27 Respon-

(17) *Text. Tit. Applicatio.* §. 10.
(†) *Sanctor. de Pæn. cap.* 14. *quæst.* 1. *fol.* 76.
(18) *lib.* 4. *Reg. cap.* 19. *V.* 4.
(19) *Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 473. & *fol.* 321.
(20) *Stat. Gen. Ord. cap.* 7. §. 6. *num.* 51.

27 Reſpondeo, quòd tales *minæ* facti puniri debent æquali pœnâ cum *minis* verbalibus. Ratio eſt, quia illæ æquali modo ſignificant malam intentionem, & voluntatem offendendi, quam habet minans, & nihil addunt ſuprà purum ſignum expreſſiuum talis voluntatis. Sed, ut benè obſervat *Sanctorus*, (21) elevatio manuum ad percutiendum, aut arreptio inſtrumenti ad idem, continet amplius quid, quàm puram conditionem ſigni, & eſt propius ad executionem ejus, quod malo animo concepit. De jure quidèm communi, ut ſuprà dictum eſt, *minæ* verbales delicta non ſunt; elevatio autem manus ad terrendum aliquem, quaſi, qui elevat, pulſare velit, delictum eſt pariens actionem injuriarum in territo, ut patet in *Digeſtis*. (22) Cum igitur iſtæ ſecundæ *minæ* facti graviores ſint *minis* verbalibus, graviorem pœnam merentur, quàm illæ, quæ in gravitate ſunt ſimpliciter pares *minis* purè verbalibus, quamvis facto exprimantur.

28 Quinta dubitatio eſt, quomodò accipienda ſint illa verba, ***ſi manuum levaverit, vel aliquid acceperit, ut percutiat***?

29 Reſpondeo, quòd ſignificat elevationem manus paratæ ad percutiendum, ut, puta, facto pugno ad impetendum, aut diducto brachio, & palmâ extenſâ ad impingendam alapam; & quod dicitur de manu, debet accipi de pede, elevato ad pulſandas alterius nates, aut ventrem. Putat autem *Sanctorus*, (23) quòd elevatio manus ſit, ***ſi quis manum, aut pugnum extendat, veluti alium percuſſurus, & etiamſi non percutiat, vel quià alter ſe ſubtrahit, vel quià ab altero detinetur***. Hoc verò mihi durum videtur, & maximè, ſi pugnum vibret, ſed pugnus incaſsùm abiit, quià alius ſe à percuſſione ſubtraxit, vel quià vibrans impeditus fuit, quominùs pugnus extenderetur, uſquè dùm alium pulſaret. Etenim talis vibratio proximè eſt percuſſio; & vibrans ex ſe fecit quantũ potuit, & per ſe non ſtetit, quin formalis percuſſio ſecuta ſit. Putarẽ proindè, quòd talis manus elevatio puniẽda eſſet paulò minùs, quàm percuſſio formalis, quià ab eo parùm diſtat. Accipienda igitur eſt manus elevatio, ut ſit ſimplex motus minantis, qui manum, aut pedem alteri oſtentet, paratus ad vibrandum, & ſic percutiendum, non autem vibravit; talis enim oſtentatio ſiſtitur intrà fines *minarum* facti. Et hoc ſimile eſt ei, qui enſe, educto de vaginâ alium terret, qui non incurrit pœnam abuſus armorum, niſi enſem vibret, licèt minimè feriat; quæ vibratio vulgari Criminaliſtarum vocabulo vocatur ***armorum admenatio***.

30 Pari modo intelligi debet acceptio inſtrumenti, apti ad percutiendum, ut Calepodium, ſaxum, lignum &c. nempè, quòd illud arreptum quidèm ſit à taliter minante, & alteri oſtentatum, tanquàm promptum ad percutiendum; non tamen, quod illud ullo modo vibret, aut jaciat, ob rationem ſuprà tactam. Et oportet circà hoc advertere, quod inſtrumentum de quo loquitur Textus, debet accipi de idoneo quidèm ad percutiendum, non tamen graviter de ſui naturâ; ut eſſet baculus mediocris, aut virga, ſaxum non magnum; ferrum nec acuminatum ad pungendum, nec acutum ad ſecandum, ut virgula ferea, & ſimilia. Ratio eſt, quià de arreptione ad graviter percutiendum, Textus loquitur in eodem paragrapho, cujus explicationem dabimus §. 3., quem aggredimur. Advertimus tandèm, quòd *Sanctorus* loco ſuprà citato ultrà caputium probationis per tres menſes, apponit pœnam Carceris trimeſtris, in pœnam ejus, qui manum levavit, aut aliquid ad percutiendum accepit, ſed etiam iſte etiam error eſt tùm *Sanctori*, tùm ***Statuti Generalis Sambucani***, quem damnavimus ſuprà *num*. 25. in legitimis Statutis *Valliſoletanis*, ac *Salmanticenſibus*, Carcer nullo modo habetur prò tali crimine.

(21] *Sanctor. de Pœn. cap. 14. Quæſt. 2. fol. 77.*

(22] *text. in l. Item apud Labeonem. §. Si quis perterritus. ff. de Iniur. & famo. libel.*

(23) *Sanctor. de Pœn. loc. cit. V. Reſpondeo primò.*

§. III.

Provocatio, & Percussio.

SVMMARIVM.

1 *Provocationis diffinitio.*
Injuria non fit, nisi quandò animus injuriandi intervenit.
Injuriatus in absentiâ, si offendit injuriantem, non dicitur provocatus.
Provocatio, quæ fit factis, vocatur insultus.
2 *Provocatus, quandò quis dicatur, & quandò solummodò injuriatus.*
3 *Provocatio activa consistit in dictis, aut factis injuriosis.*
Provocatio passiva excludit dolum.
Provocatus delinquens tenetur tantùm de excessu.
4 *Insultus, quid sit.*
Insultatus potest prævenire insultantem.
Insultatus, insultantem fugientem occidens non tenetur pœnâ ordinariâ homicidii.
Gravitas delicti in vulnerando absorbet delictum in insultando.
Insultus non confunditur cum delicto delationis armorum.
Insultus factus cum armis, & factus ab homine armato parta sunt.
Insultans, qui armatus accessit, quàmvis arma deposuerit, si ea potest de facili reassumere, dicitur cum armis insultasse.
Insultasse cum armis dicitur, qui insultat tenens manum ad capulum ensis, licèt non evaginet.
5 *Percussionis modi.*
Percussio quot modis aggravetur.

1 PRovocatio, de quâ in præsenti paragrapho agere intendimus, est *dictum, aut factum dolosum in alterius injuriam, & præsentiam, ex quo iste ad iram movetur.* Dicitur autem notanter *dictum*, aut *factum*, quià, cùm injuria possit verbis, & factis inferri, & ex injuriâ, illatâ sibi, ille, qui commovetur ad iram, dicatur *provocatus*, ut habent duæ *Glossæ*, (1) sequitur, quòd *provocatio* fiat tùm dictis, tùm factis. Dicitur *dolosum*, cùm enim *provocatio* crimen sit, & nullum crimen datur, nisi malo dolo comm issum sit, ex vulgatis juribus; consequens est, vt in *provocatione* dolus includatur. Hinc fit, quòd, si aliquis ex dicto, aut facto alterius, qui non animo injuriandi, aliquid dixit, aut fecit, ad iram commoveatur, non potest dici *provocatus*, & consequenter nequè crimen in alio est. Quià injuria non fit, si animus injuriandi absit, (2) sequitur proindè, quòd, si alius movetur ad iram ob factum alterius, qui eum injuriare non intendit, non poterit ille vocari *provocatus*, nec iste provocans. Tàdèm dicitur ad *præsentiam*, sivè in præsentiâ, quià si injuria fiat in absentiâ, & taliter injuriatus contrà injuriantem moveatur, & in eum delinquat, non dicitur ex *provocatione* alterius deliquisse, nec evadit pœnam ordinariam sui delicti, ut effugit ille, qui verè *provocatus* delinquit, ut suo loco dicemus. Ratio est, quià iste non delinquit ex irâ, ad quam commotus fuit ab injuriâ, factâ sibi coràm se, propter quam pœnæ temperamentum debetur; sed delinquit ex pleno dolo, & ideò non dicitur *provocatum* deliquisse, nec ordinariam pœnam evadit. Quæ autem factis fit *provocatio* aliquandò vocatur *insultus*, & tunc est, cùm aliquis se movet de loco ad locum, ut aliquem offendat, ut cum *Angelo*, & *Mariano Socino* docet *Bossius Tract. criminal. Tit. de Inquisit. num.* 120.

2 Porrò *provocatio* communiter non vocatur, nisi, quandò ex commotione ad iram in *provocato* oritur aliquod aliud delictum, nempè gravius provocantem injuriando, percutiendo, occidendo &c. dicitur, quòd aliquis *provocatus* vulneravit, occidit &c. aliter, si offensus non reoffendat verbis, aut factis, non dicitur ille *provocatus*, sed injuriatus, & huic competit actio de injuriâ.

3 Cum igitur *provocatio* activa consistat in dictis, & factis injuriosis, & de istis passìm in hoc opusculo sub diversis Titulis, ac paragraphis locuti fuerimus, non est, cui inutiliter repetamus. De passivâ autem, & effectibus illius, qui ex *provocatione* delinquit, dicemus sub paragrapho de *Homicidio*; & prò nunc de hâc firmâ sit conclusio, argumento legum (3) deducta, quòd *provocatio* passiva excludit dolum, ex quò ex provocatione delinquit, non tenetur, nisi de excessu.

4 Ultrà *provocationem* verò antè percussionem intervenit *insultus*, qui, ut ex *Bartolo* (m) deducitur, est motio impetuosa contrà alium ad effectum offendendi. Sicut verò *provocatio* passiva, ut dictum est, excusat à dolo, à fortiori hoc quadrat de insultu. Undè insultatus potest prævenire insultantem, ac ipsum impunè percutere, (n) & si ille etiam vulneratus est, & cum, à quo insultatus est, fugientem insequitur, & occidit, non tenetur pœnâ ordinariâ homicidii, ut docet *Caballus*, (o) quod etiam dicendum est, si insultatus, ac vulneratus insequens fugientem, & alium transeuntem (putans esse unum ex aggressoribus) occidit: nàm non pœnâ mortis, sed aliâ mitiori puniendus est, ut cum *Caballo* tenet *Raynaldus*. (p) Quòd, si quis insultat, & eodem impetu alium vulnerat, vulnus, & insultus confunduntur, & gravitas delicti in vulnerando absorbet delictum insultus, ut ait *Farinacius*. (q) Sed non ità est, si insultus fiat cum armis; siquidèm insultus non confunditur cum delatione armorum; undè subiri debet pœna Statuti prohibentis armorum delationem, ac ejusdem prohibentis insultum, ut volunt Doctores. (r) Et tàdèm circà insultúad verten-

(1) *Gloss. in cap. Suspicionis in V. Forsan. de off. Deleg. & in cap. D. le Consilio. in V. Provocatus de Sent. Excomm. in 6.*
(2) *Text. in l. Illud §. Sane. & §. Quarè. ff. de Iniur.*

(3) *text. in l. Quiam natu. §. libertus. ff. de Bon. libert. arg. l. Gracchus. l. Si adulterium §. Imperatoret. ff. Ad leg. Iul. de Adulter. Cabal. Tract. de Omn gen. homicid. num.* 110. 111. 127. & 136.
(m) *Bartol. in l. 1. §. Cum arietes. ff. Si quadr paup. feci.*
(n) *arg. text in l liberam. C. Quando liceat unicui. l. Is qui percussorem ff. de Sicar.*
(o) *Caball. de Omn. gen. homic. n.* 112. & 131.
(p) *Raynal. Tom. 1. cap* 10. §. 3. *n.* 12. *Caball. Cas.* 31. *n.* 1.
(q) *Farinac. Quæst.* 108. *n.* 166. & *seqq.*
(r) *Baiard. ad Clar. Quæst.* 84. *n.* 25. *Claud. ad Bertazz. Cons. crim.* 205. *nu.* 4 *Cabal. Cas.* 158. *nu.* 13. & *seqq. Guazz. Reor. defens.* 16. *cap.* 2. *num.* 18.

vertēdū est, quòd æqualiter considerari debet insultus, factus cum armis, & factus ab homine armato, & proindè æquali pœnâ puniendus est, ut pluribus secum vectis probat *Caballus*, (*s*) qui ampliat hanc conclusionem, ut procedat, etiamsi insultans arma deposuerit, dummodò armatus accesserit, & de facili ea possit reassumere. Et ait *Muta* (*t*), hoc idem esse censendum de eo, qui insultat tenens manus ad capulum ensis, quem tamen non extrahit.

5 Sequitur tandèm *percussio*, quæ potest fieri tùm manu inermi, aut armatâ; & illa quidèm, quæ manu inermi fit, regulariter loquendo, levior cæteris censetur, dummodò ex eâ gravis effectus non emergat, puta, mors, ossis fractura, aut membri alicuius irremedicabilis debilitatio, aut luxatio. Quæ autem est manu armatâ, aggravatur tum à qualitate armorum, quæ propriè apta sunt ad occidendum, ut ensis, sclopus, ronca &c. tùm si arma sunt specialiter prohibita, ut pistoletti, styli &c. tùm etiam à magnitudine vulneris illati, si nempè per illa sequatur membri mutilatio, aut amissio. Et circà hoc advertendum, quòd delatio, aut abusus armorum non confunditur cum vulnere illato, ut volunt Doctores, (*u*) sed inferuntur pœnæ distinctæ, pròut in Statutis sancitæ reperiuntur.

Probatio.

SVMMARIVM.

6 *Probatio provocationis quomodò fiat.*
Variæ sententiæ circà præsumptionem quis fuerit provocator, quandò desunt Testes.
7 *Coniecturæ à quibus sumitur indicium provocationis.*
Mortuus in rixâ, quandò præsumatur fuisse provocatorem.
A præparatione armorum sumitur indicium provocationis.
Vbi est maior causa delinquendi, ibi præsumitur delictum.

6 QUià, ut suprà dictum est, *provocatio* fit per verba, aut facta injuriosa, illius probatio fit iisdem prorsùs mediis, quibus dicta, aut facta probantur. Difficultas in hàc materiâ est, quandò Testes desunt, & secuta est alicujus mors, sivè quandò ambo, qui rixati sunt, & se invicèm percusserunt, sunt superstites, & quilibet eorum dicit fuisse ab adversario provocatum; anceps enim, & res dubia est, & penè impossibile diffinire, quis nam fuerit provocator, undè per præsumptiones procedendum est. Conflictantur verò inter se Doctores ad decernendum, quænam inter præsumptiones sit validior. Nonnulli dicunt, quòd præsumitur aggressor, qui adversario suo erat validior, quià non est verisimile, imbecilliorem de hominis potentioris cæde cogitasse. Alii dicunt, reputandum esse aggressorem illum, qui obiit, si visus fuit in superstitem omni conatu, & impetu irruere. Volunt alii, provocatum, & ab alio aggressum, censeri debere eum, qui auditus est

(*s*) *Caball.Resol.crim.Cas.90.per tot.*
(*t*) *Muta Pragmat.Sicil.Tit.44.nu.9.& 10.*
(*u*) *Baiard. ad Clar.Quæst.84. num. 26. Clar. ad Bertazzol. Caball. Rovit. Farinac. Guazz. apud Raynal.Tom. 3.cap.24. §. 1.nu.42.*

exclamare, ut sibi succurreretur; & visus est fugere, & post mortuus repertus est ejus inimicus; & talium conclusionum tutores plenâ manu congerit *Mascardus*. (4)

7 Sed meo judicio, tales coniecturæ multas patiuntur rationes in contrarium, & magìs urgent illæ, quæ deducuntur à qualitate personarum, & occasione rixæ. Ratio est, quià istæ sunt veræ causæ, & per se, à quibus rixa provenit, undè ille, in quo potior fuit causa rixandi, pronunciari verè poterit auctor rixæ, sivè provocator. Dico igitur, quòd, si qui mortuus est in rixâ, erat ex sui naturâ litigiosus, proclivis ad rixandum, & qui aliàs cum aliis rixatus est, urget præsumptio, quòd superstitem provocaverit, ut auctoritate multorum Doctorum firmat *Mascardus*, (5) & magìs validatur conclusio, quandò probaretur, ex verbis, ab eo prolatis, aut à præparatione armorum, aut alio indicio, illum habuisse animum lædendi adversarium; (6) & adhùc validior redditur præsumptio, quandò constaret de vitâ integrâ, honestis moribus, & tranquillo statu superstitis, qui semper pacificè vixit, nec cum aliquo unquàm jurgatus est; (7) & tandèm ille, qui maximè offensum se tenuit ob acceptam injuriam, & auditus est dicere, *se velle quaquauersum vindicare*, præsumitur fuisse provocatorem; quià non datur delictum sinè causâ, ubi ergò magìs urget causa, ibi præsumendum est delictum ortum habuisse; & cùm origo rixæ regulariter sit injuria accepta, sequitur, quòd, qui magis injuriatum se sentit, præsumitur initium rixæ dedisse. Quæ autem dicta sunt in casu, in quo rixantium vnus mortuus sit, quadrant etiam casu, quo jurgantes ambo sint superstites, & aliâ viâ, quàm præsumptivâ, *provocatio* probari nequit, à quo fuerit.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

8 *Pœna puræ provocationis de jure communi.*
Provocatus mitius est puniendus.
Delinquens provocatus probare debet provocationem.
9 *Pœnæ percutientis, vulnerantis &c. quæ.*
10 *Statutum primum prò Minoribus de Observantiâ.*
11 *Statutum secundum.*
12 *Statutum tertium.*
13 *Statutum quartum.*
14 *Statutum quintum.*
15 *Explicatur, quid sit, & quandò provocatio facta verbis, aut factis.*
16 *Provocatio factis, quandò extenditur ad personam, magìs punienda.*
17 *Quæ percussio gravis, aut levis, abstrahendo à personâ percussâ.*

Leuitas

(4) *Mascard.de Probat.Concl.72.n.3.4.5.9.*
(5) *Zabarel. Io.de Amic. Aeuarot. Alciat. Cæpoll. Carer. Socin. iun. Gramat.& Felin.apud Mascard.n.6.*
(6) *Grammat.Vot.22.n.14.Cæpoll.Cons.29.Carer.Pract.crim.§.Circa il 3.nu.149.Io.de Amic.& Blanc.apud Mascard.ibid.nu.7.*
(7) *Alexand. Cons. 14.col.3. V. Ad defensionem. Vol. 3. Alciat. de Præsumpt. Regul.3. Præsumpt. 39. num. .Felin.in cap.dilecti.col.penult.de Except.*

Levitas, aut gravitas percussionis judicanda à Iudice.

Percussio levis, mediocris, aut gravis, quæ sit.

18 *Levitas percussionis, ut sit punibilis pœnâ Statutariâ, requirit peccatum mortale.*

19 *Lapsus Sanctori circà pœnam percussionis levis.*

20 *In atrocissimis punitur conatus prò crimine.*

Percussio gravis, & arreptio instrumenti ad graviter percutiendum, pari pœnâ puniuntur.

21 *Declaratur mens Statuti, ut rationi cohereat.*

Percussio gravis hic intelligitur de eâ, quæ fit nudâ manu.

22 *Gradatio pœnarum in Statuto contrà percutientes.*

23 *Arreptio instrumenti ad graviter percutiendum, debet esse cum vibratione.*

24 *Percussio gravis, intenta à rixante, coniicitur à qualitate instrumenti, arrepti ad percutiendum.*

25 *Confirmatur allata conclusio.*

26 *Si non interveniat vibratio, non est locus pœnæ Statuti, juxtà Sanctorum.*

27 *Impugnatur Sanctorus.*

28 *Animus graviter percutiendi coniicitur etiam à motu, ac impetu vibrationis.*

29 *Instrumentum mediocre arreptum cum validâ vibratione prodit animum graviter percutiendi.*

30 *Convalidatur data conclusio.*

Sanctorus carpitur.

31 *Instrumentum arreptum ex se aptum ad graviter percutiendum, non requirit vibrationem ad prodandum animum graviter percutiendi.*

32 *Quo casu arreptio instrumenti ad percutiendum, sit impunibilis.*

33 *Textus circà Carcerem semestrem est viciatus.*

34 *Oppositio, quod Textus, & non Statutum, attendendus sit in pœnis dandis.*

35 *Resolvitur oppositio.*

Attendendum est Statutum, & non Textus, & quarè.

36 *Falsitas juris, aut facti vitiat Rescriptum.*

Confirmatio novum jus non addit, sed antiquum, si quod est, corroborat.

37 *Circà taxationes pœnarum attendenda sunt Statuta Ordinis, non Textus.*

38 *Conciliatio diversitatis Statutorum.*

Sanctorus deceptus.

39 *Quandònam percussiones, facta nudâ manu, diversas pœnas sortiuntur.*

40 *Confirmatur data doctrina ex collatione Statutorum.*

41 *Alia duo Statuta non indigent expositione.*

42 *An Statutum accipi debet de omni re, quæ potest esse instrumentum percussionis, quoquomodò facte.*

43 *Instrumentum ad percutiendum debet esse solidum, & durum, ut arripienti pœnam inferat.*

Fœdans Clericum atramento, lotio, stercore &c. incidit in censuram.

Conspurcans, ut præfertur Religiosum, graviùs puniendus, quàm si simpliciter arripuisset instrumentum ad percutiendum.

44 *An arripiens instrumentum ad se defendendum sit Reus Statuti.*

45 *Duæ leges allatæ à Sanctoro.*

46 *Pudititia attentatur, quandò id agitur, ut quis expudico fiat impudicus.*

Territus ob elevationem manus contrà se factam habet actionem iniuriarum.

Ostenditur, quod allatæ leges non faciunt ad intentum.

47 *Confirmatur conclusio.*

48 *Pœna arripientis instrumentum ad percutiendum, non extenditur ad arripiendum idem ad fugandum.*

49 *Quomodò cognoscendum, àn instrumentum arreptum fuerit ad fugandum, non ad percutiendum.*

50 *Quomodò (quandò duo invicem se percusserint, & ambo dicunt se fecisse ad sui tutelam) agendum.*

51 *De hoc, remissivè.*

52 *Qui vulneravit alio instrumento, quàm gladio, àn teneatur pœnâ vulnerantis gladio.*

53 *Respondetur affirmativè, & quarè.*

54 *An feriens leviter teneatur carceri annali.*

55 *Respondetur negativè, & quarè.*

56 *A quo judicandum sit vulnus leve, aut grave.*

57 *Iudex debet judicare qualitatem vulneris.*

Iudicium Chirurgi requirendum à Iudice.

Chirurgus debet reddere rationem dicti sui.

58 *An omnes percussiones graves æquali pœnâ sint puniendæ.*

59 *Ex qualitate circumstantiarum aggravatur, aut minuitur delictum.*

In delictis spectandus magis animus, quàm exitus.

60 *An percutiens ex subitaneo motu iræ, ordinariâ pœnâ sit puniendus.*

61 *Causæ excusantes ab Excommunicatione percutientes Clericum, excusant percutientem à pœnis Statuti.*

62 *Percussio, facta cum moderamine inculpato, non infert excommunicationem.*

Tutela inculpata, quæ sit, & quandò.

63 *Vis est repellenda, antequàm inferatur.*

64 *Vt quis possit, percutiendo, se defendere, sufficit, quod sibi immineat certum periculum ab invasore.*

Percutiens ad sui defensam excusatur, si aliqualiter excedit modum in percutiendo.

65 *Ad præcavendum iniuriam verborum, aut verberum quis potest percussione se defendere.*

65 *Instantia contrà prædicta.*

Clericus, qui noluit fugere, & occidit se invadentem, non evadit pœnas homicidii.

67 *Fugiens ab invasore iniusto, non se servat totaliter indemnem.*

68 *Religiosus non tenetur fugere ab invasore, sed potest se tueri, eum percutiendo.*

69 *Solvitur instantia facta.*

70 *Volens percutere laicum, casualiter percutiendo Clericum, non incurrit Censuram.*

Percutiens Clericum ad propriam defensam, si excedat modum, non incidit in censuram.

71 *Percutiens ex motu iræ primò primò non peccat mortaliter.*

Percutiens Clericum ex subitaneâ irâ, non est excommunicatus.

72 *Quandò Religiosus pœnas percutientium incurrat, aut non.*

Laicus, qui provocatus a Clerico iniuriâ sibi, aut suis factâ eum percutit non incurrit censuram.

73 *Idem dicendum de Religioso percutiente ex primo motu iracundiæ.*

74 *Prudentia requiritur in Iudice, ut discernat, àn percussio fuerit ad defensam, àn ad offensam.*

75 *Indicia, ex quibus coniici possit percussio ad defensam.*

76 Pro-

76 *Provocatus percutiens, non probatò, quòd fecerit ad defensam, extraordinariè puniendus.*
77 *Indicia ad judicandum, an percussio fuerit ex motu primò primo.*
78 *Quandò iniuriæ sunt reciprocæ, quis dicatur provocator.*
79 *Ambo sunt provocatores, quandò provocatus acriorem iniuriam jactat in provocantem.*
80 *An percutiens Prælatum Localem, mereatur pœnam, majorem ordinariâ percutientium.*
81 *Pœna percutientis Prælatum localem.*
Guardiani, Præsides, seù Vicarii in capite sunt Prælati Locales.
Percutiens Vicarium, qui habet suprà se Guardianum, non ità puniendus, ut percutiens Guardianum.
Statuta Sambucana emendata.
82 *An pœna percutientis Guardianum, debeatur percutienti Patrem Ordinis, aut Provinciæ &c.*
83 *Qui manus intulit Præposito, capite puniendus est.*
Prælati Magistratum gerunt.
Magistratum offendens morte mulctandus.
Occidens Prælatum, parricidium committit.
Percutiens Patrem Ordinis, aut Provinciæ &c. non punitur pœnâ percutientis Prælatum Localem, sed maiori aliquâ, quàm sit percutientis Ordinarium Religiosum.
Laicus Conversus, percutiens Sacerdotem, aut Clericum, meretur augmentum pœnæ.
84 *Quomodò regulandæ pœnæ percutientis personas extrà Ordinem.*
85 *Percutiens personas extrà Ordinem, quæ notâ speciali dignæ non sunt, punitur, ut percutiens ordinarias personas intrà Ordinem.*
86 *Analogia pœnarum servanda est, ut proportionatur persona conspicua extrà Ordinem personæ intrà Ordinem.*
Expenditur talis proportio.
87 *A quo absolvendus ab excommunicatione Religiosus, qui percussit Clericum sæcularem.*
88 *Percutiens Monachus Monachum alieni Monasterii, absolvendus est ab Abbate proprio, & Abbate Monachi percussi, & quomodò.*
89 *Religiosus, percutiens Clericum sæcularem, de jure antiquo absolvendus est a solo Papâ.*
De jure novo absolvendus ab Episcopo.
De jure privilegiato absolvitur à suo Prælato
90 *Quivis Religiosus, percutiens Religiosum alterius Ordinis, absolui debet a Prælato proprio, & Prælato percussi, & quomodò, & quare.*
Subditus est ut filius, Prælatus ut Pater familias.
Iniuria facta filio contingit Patrem.
91 *Satisfactâ parte, Religiosus, percutiens Clericum sæcularem, absoluitur a suo Prælato.*
Episcopus non potest prætendere dare percussori Religioso absolutionem.
Episcopus non potest denunciare excommunicatum vitandum Religiosum, qui intra, aut extra Claustra percussit Clericum sæcularem.
92 *Probatur ampliùs, quod Episcopus non potest prætendere dare talem absolutionem.*
93 *Instantia contrà datam resolutionem.*
94 *Resolvitur instantia.*
Non currit paritas inter Clericum sæcularem, & Claustralem respectu suorum Prælatorum.
Religiosus sinè consensu Superioris non potest suam iniuriam extra Ordinem prosequi.
Ad Prælatum Regularem spectat prosequi judicialiter iniuriam, suo subdito factam.
95 *Actionem competentem Clerico iniuriato Ecclesia nequit remittere, & neque Episcopus.*

8 Poena provocantis, quandò ex eâ nulla rixa secuta est, nulla alia in jure datur, quàm ea, quæ propter injuriam irrogatur. Cùm enim, ut dictum est, *provocatio* aliud non sit, quàm dictum, aut factum injuriosum, sequitur, quòd ubi illa sola intervenit, nec alius effectus ab eâ sequitur, locus præcisè sit pœnæ, quæ ob irrogatam injuriam infertur, & hoc de jure communi. Si autem à provocatione aliud sequatur, ut puta, verbera, vulnera, aut mors, provocator punitur ordinariâ pœnâ delicti, quod secutum est; provocatus autem mitiùs, ut suprà diximus, puniendus est, aut nulliter, si cum moderamine inculpatæ tutelæ percussit, aut occidit ad propriam defensam, quam tamen allegans concludenter probare debet, ut scribunt Doctores; (8) ut totaliter possit pœnam evadere.

9 Pœna verò percutientis, vulnerantis, mutilantis; sivè alio modo offendentis, ut plurimùm, per Statuta locorum determinata est; proindè consulendæ sunt statutariæ dispositiones tùm prò Laicis, tùm prò Clericis Sæcularibus, ac Regularibus, & hoc dico de pœnis temporalibus; nàm loquendo de spiritualibus, si personæ Ecclesiasticæ se invicèm percutiant, aut à laico percutiantur, pœna spiritualis taliter percutientis est Excommunicatio Canonis, *Si quis suadente &c.* Apud Nos *Minores de Observantiâ*, sequentia vigent Statuta.

10 *Primum. Provocans graviter aliquem factis, vel verbis, pro primâ vice, probationis caputium deferre; pro secundâ, bimestri Carceri mancipari, ac activâ, & passivâ voce decennio privari debet.* (9)

11 2. *Si Frater alterum in Ordine, vel extra, leviter percusserit, per annum caputium probationis deferat. Si graviter percusserit, vel quodlibet instrumentum ad graviter percutiendum arripuerit, semestri Carceri mancipandus venit.* (10)

12 3. *Qui gladio, baculo, vel pugillo Fratrem, aut sæcularem percusserit, in Carceris unius anni pœnam incidit, omni suffragiorum jure; & actibus legitimis perpetuo privari, ac per mensem ter in quâlibet hebdomadâ, coràm Fratribus, capitulariter congregatis genuflexus comedere, ipsis met instrumeneis, quibus ferire, vel percutere ausus est, ei de collo pendentibus, debet.* (11)

13 4. *Provincialem vel leviter percutiens, ad triremes, Generalis arbitrio, mitti, si id gladio molitus fuerit, sivè secutâ, sivè non secutâ morte, ad triremes perpetuò damnari debet.* (12)

14 5. *Generalem quoquomodò, vel levissimè percutere ausus, ad triremes perpetuò, & omninò damnandus est.* (13)

15 Statuta prædicta difficultatibus sanè multis implexa sunt, optimum proindè est, antequàm circà ea dubitationes more solito proponamus, eorum Textus explanare. Primum igitur Statutum, datum suprà *num.* 8.

(8) *Bart. in l. Aurelius. §. Item quæsivit. ff. de lib. lega. Alciat. Reg. 3. Præsumpt. 39. nu. 6. Cæpol. Cons. 28. p. nu. 4.*
(9) *Text. Tit. Applicatio. §. 9.*
(10) *Text. Tit. Applicatio. §. 10.*
(11) *Text. Tit. Applicatio. §. 39.*
(12) *Text. Tit. Applicatio. §. 43.*
(13) *Text. Tit. Applicatio. §. 44.*

num. 8. sic debet accipi. *Provocans aliquem graviter factis*, hoc est, si per modum exempli, indice, & auriculari digito oxtensis, contractoque pollice medio, & annulari, aliquis in alium quasi cornua formaret, indicans, aliquam mulierem, sibi sanguine coniunctam, impudicam esse; aut alio gestu extremum contemptum provocati exprimeret; *aut verbis*, puta, mordacibus, ac irritativis, *prò primâ vice, probationis capucium deferat &c.* Ubi advertendum, quòd Textus loquitur de *provocatione gravi*, undè non debet extendi ad levem, quæ non in foro judiciali, sed paterno puniri debet. Porrò gravitas aut levitas *provocationis* petenda est ab insolentiâ factorum, aut dictorum, & à publicitate loci; maximè tamen spectanda est qualitas personæ provocatæ; nàm, si ex hàc crescit iniuriæ gravitas, gravior etiam evadere debet *provocatio*, quæ per iniurias paratur.

16 Si autem *provocatio* per facta extenderetur ad personam provocati, ut, si provocans, manu apprehensum trahere, vel impulsu tradere in alium locum tentaret violenter, non tantùm pœnam supradictam, sed etiam Excommunicationem Canonis incurreret; quià manus violentas in Religiosum inijceret.

17 Quò ad secundum Statutum, datum suprà *num.* 9. sciendum, quòd in eo consideranda venit levitas, aut gravitas *percussionis* in se, pròut abstrahit à personâ percussâ. Quià de gravitate, resultante à qualitate personæ offensæ, disponitur in sequentibus. Levitas autem, aut gravitas *percussionis* iudicanda est quidèm à Superiore, (14) tamen communiter dicitur *levis percussio* illa, quæ nullam maculam, vel sigillationem carnis, vel magnam effusionem sanguinis causat. Mediocris autem ea, quæ carnis livorem, aut sanguinis effusionem, aut dentes casum; seù capillorum in mangnâ quantitate avulsionem causaret. Gravis tandèm, quæ est cum magnâ sanguinis amissione; seù mutilatione membri; vel ossis fracturâ, sivè vulnere profundo.

18 Ex dispositione igitur hujus Textus, probationis caputium portare per annum debet, qui *leviter* percutit; tamen advertendum cum *Sanctoro*, loco citato, quòd non tanta debet esse levitas, ut ad sufficientem materiam peccati mortalis non pertingat. Ratio est, quià, si debent *percussiones* judicialiter puniri, oportet, quòd ad mortale pertingant; si enim veniales sunt, paternaliter tantùm per salutares pœnitentias emendantur, ut habet Textus. (15)

19 Ad hunc porrò Textum advertendum est, quòd *Sanctorus* (16) auget pœnam leviter percutientium, addendo carcerationem ad libitum Superioris delationi caputii probationis, & *Sanctorum* secutus est Compilator Statutorum Ordinis *Sambucan*; ut videre est in illis. (17) Sed nec in Textu, nec in *Vallisoletanis*, nec in *Salmanticensibus*, à quibus desumpta in margine leguntur tùm Textus, tùm dicta Statuta Ordinis, carcer reperitur. Lapsus proindè inadvertenter est *Sanctorus*, & cum eo *Compilator*, pròut etiam fecit, addendo contrà *Minantes* Carcerem, qui nullo pacto reperitur in Statutis germanis *Salmanticæ*, nec *Vallisoleti*, ut vidimus suprà. (18)

20 Sequitur, *si graviter percusserit, vel quodlibet instrumentum, ad graviter percutiendum, arripuerit, semestri carceri mancipandus venit*. Adnotandum hìc, pròut optimè *Sanctorus*, (19) quòd eàdem pœnâ punitur percussio gravis, & actio ordinata ad graviter percutiendum. Sed, quià non videtur juri, nec rationi consonum, ut eàdem pœnâ puniatur crimen, & conatus ad illud, cùm non simus in atrocissimis, in quibus conatus punitur, etiam effectu minimè secuto, (20) ideò declarandum est, quomodò accipiendus sit Textus, ut cohæreat rationi.

21 Dico igitur, quòd *percussio* gravis hìc accipitur ea, quæ facta est simplici, ac nudâ manu: potest enim homo fortis solo pugno ità validè percutere, ut os frangat; ut experientialiter vidi *Papiæ* in *Portâ*, quæ dicitur *Salaria*, ubi mediastinus, unus ex his, qui sal à navibus transvehunt ad Regium promptuarium, cum compare suo rixatus, tantâ vi, & impetu, pugno adversarii faciem petiit, ut inferioris mandibulæ illi os confregerit, ac tres dentes ab eâ excusserit, & in *Repert. Abb. V. Præsumptio V. Præsumitur animus* refert *Corsetus*, quòd tempore Regis Alphonsi, quidam nobilis vir nomine N. de Regno *Siciliæ*, cum pugno interfecit quendam *Saracenum* potentissimum. Non ergò hic æquali pœnâ punitur conatus, & crimen exquisitè in eodem ordine, dùm disponit Textus, *percussionem gravem*, & arreptionem instrumenti *ad graviter percutiendum*, eàdem pœnâ puniri, quià *percussio gravis* hic intelligitur facta absquè ullo instrumento, & ideò arreptio instrumenti *ad graviter percutiendum*, non potest dici nequè conatus, nequè dispositio ad illam, ut patet; & sic evanescit inconveniens, quod apparet ex Textu.

22 Nè autem allata expositio videatur extorta, observetur dispositio Textus in gradatione pœnarum, proportionata augmento gravitatis in delictis. Primò, imponit caputium probationis per mensem prò *minis*. Secundò, idem caputium per tres menses prò *elevatione manus*, vel *arreptione instrumenti ad percutiendum* non graviter, ut explicuimus suprà. (21) Tertiò, eadem pœna per annum in percussione levi. Quartò, incipit agere de *percussione gravi* per nudam manum, & de arreptione instrumenti *ad graviter percutiendum*, quæ duo semestri castigat carceratione. Quæ autem dicta sunt, magìs patebunt infrà, exponendo Textum tertii Statuti.

23 Dubium verò non leve exurgit, quòd arreptio armorum, dummodò non vibrentur, inseruit potiùs ad terrendum, & minandum, quàm ad offendendum; undè videtur irrationabilis, & proindè insubsistens dispositio Statuti, quæ tantam pœnam irrogat. Sed difficultatem tollit Statutum *Vallisoletanum*, à quo exceptus est Textus; ait enim (22). *Si ad graviter percutiendum, lapidem, vel baculum acceperit, & proiecerit; vel gladium, aut cujusvis alterius generis instrumentum eduxerit*, quibus verbis declaratur, quòd Textus non debet accipi de purâ, & simplici arreptione, quæ non facit, nisi ad terrendum, & minandum; sed de projectione, & eductione, quæ proximiores sunt ad offendendum, quàm sola arreptio.

24 Prò praxi judicandi, alia difficultas est, quomodò decerni debeat, quòd Reus aliquod instrumentum, ad gravi-

(14) *Bonac. de Excom. in particular. Disp.* 2. *Quæst.* 3. *Pun.* 6. *Sect.* 5. *à nu.* 8. *Sanctor de Pæn. cap.* 14. *Quæst.* 3. *fol.* 79.
(15) *Text. Tit. Delictorum.* §. 1. *V. Delicta vel sunt.*
(16) *Sanctor. de Pæn. cap.* 14. *Quæst.* 3. *fol.* 79.
(17) *Stat. Gen. Ord. cap.* 7 § 6. *n.* 51.
(18) *Tit. eo* § *Minæ. nu.* 25.

(19) *Sanctor. de Pæn. cap.* 14. *Quæst.* 3. *V. Respondeo Statutum. fol.* 81
(20) *Clar. Quæst.* 92 *V. Scias tamen, nu.* 2.
(21) *Tit. eo.* §. *Minæ. nu. ultim.*
(22) *Stat. Vallisol.* 1593. *cap.* 7. *Tit. De min. & man. viol* §. 1.

graviter percutiendum, arripuerit, ut sit locus pęnæ Statutariæ? *Sanctorus* (23) putat, hoc colligi debere ex actu, motu, gestu, iracundiâ, & ex instrumento, quod accipitur ad graviter percutiendum. Optimè quidèm dictum: sed Ego censerem, quòd gravis percussio, intenta à rixante, potiùs coniiciatur à solâ qualitate instrumenti arrepti, quàm à recensitis qualitatibus. Ratio est, quià illa sunt signa æquivoca: nàm posset quis habere animum, non tantùm percutiendi, sed etiam occidendi, & tamen non tantam iram in vultu ostendere, ut faciunt nonnulli, qui ex gravi irâ pallescunt; undè potiùs timorem, quàm iracundiam ostendunt. Vice versâ nonnulli accenduntur ex levi irâ in facie, ut videantur in corde, maximè accensi ad etiam occidendum, quod tamen re verâ non est. Undè ex signis ambiguis certum crimen, gravemque pęnam decernere, æquum non censeo.

25 Dico igitur, quòd gravis percussio intenta, maximè coniicitur ex qualitate instrumenti arrepti, ut puta, magni lapidis, securis, aut vectis, vel phalangæ, vel (ut vult *Nonius*) palangæ. Italicæ *stanga*) siquidèm hæc sunt instrumenta graviter percutiendi: & aggravatur indicium, si qui rixatur, jàm erat tali instrumento instructus, quod anteà paraverat; vel, si illud arripuit, jàm inceptâ rixâ, non illud accepit, eò quòd commodiùs ipsi venit ad manum; sed omissis aliis instrumentis, quæ sibi erant viciniora, & non ad graviter lædendum idonea, ex industriâ arripuit illud, quod ad graviùs percutiendum erat aptius.

26 Notandum prætereà ad hunc Textum, quòd, licèt in eo dicatur *Quodlibet instrumentum ad graviter percutiendum arripuerit*, tamen in *Statuto Vallisoletano*, (n) à quo Textus fuit desumptus, habetur, *ad graviter percutiendum, lapidem, vel baculum acceperit, & projecerit*, ex quo docet *Sanctorus* (o), acceptionem, & projectionem instrumenti ad graviter percutiendum debere copulari. Undè infertur, quòd, qui accepit instrumentum ad graviter percutiendum, & nisus est ipsum torquere, vel vibrare, non tamen vibravit, vel quià pęnitentiâ ductus, non vibravit, vel quià fuit impeditus, & vibrare nequivit, pęnam Textus non incurrat.

27 Ego autem aliter dico. In hoc Textu punitur arreptio instrumenti ad graviter percutiendum, animum autem graviter percutiendi, diximus suprà, colligi ex qualitate instrumenti arrepti. Si ergò de hoc loquamur, sufficit illud tale arripuisse, licèt non vibretur, quià sola arreptio sufficienter prodit animum arripientis; qui, cùm intenderet graviter percutere, instrumentum, aptum ad sic percutiendum, (aliis sibi commodioribus neglectis) arripuit.

28 Addimus modò, quòd animus graviter percutiendi habetur etiam à motu, ac impetu vibrationis, independenter ab instrumento. Videmus enim, mediocrem lapidem, sed magno impetu projectum æquare effectum magni lapidis, mediocri impetu jacti, ut patet in lapide ceraunio, quem fulgur eiaculatur, qui, licèt parvus sit, ob maximam tamen violentiam, quâ vibratur à fulgure, seù potiùs à fulmine, maximos effectus producit.

29 Si ergò instrumentum, arreptum ad percutiendum, fuerit mediocre, ex solâ ipsius arreptione non habetur animus graviter percutiendi, & sic non incurritur pœna, sed requiritur in tali casu eiaculatio violenta, & impetuosa, & ex his duobus integratur indicium animi, volentis graviter percutere; & in hoc casu debet copulari arreptio, & projectio, ut ex *Vallisoletanis* vult *Sanctorus*.

30 Et hæc expositio roboratur ex verbis sequentibus ejusdem *Vallisoletani*, quod sic habet, *vel gladium, aut cuiusvis generis instrumentum eduxerit*. Quià enim gladius, & aliud quodvis armorum genus ad vulnerandum, & proindè graviter percutiendum, ex se idoneum est; ideò ipsius simplex eductio, absquè ullâ copulatâ vibratione, sufficienter explicat animum graviter percutiendi, & pęnâ Statutariâ punitur. Frigida porrò est responsio *Sanctori*, ibidèm dicentis, puniri simplicem eductionem gladii, non autem simplicem arreptionem baculi, vel lapidis, quià isti in manibus sæpè accipiuntur, & hoc non animo offendendi, quod non est de eductione gladii. Quià supponimus, baculum, vel lapidem arripi ab eo, qui cum alio rixatur, & proindè talis arreptio non potest colorari, tanquàm non facta animo percutiendi: & pariter etiam familiare, & consuetum est multotiès educere cultellum de manicâ, ac vaginâ ad secandum lignum, ungues &c. non tamen hic usus legitimaret eductionem cultelli, factam in rixâ, quin puniri deberet etiam absquè vibratione.

31 Concludo ergò, quòd, si instrumentum arreptum, ex se potest gravem percussionem instrumentaliter causare, sufficit illius arreptio: sìn minùs requiritur ejaculatio; quæ, si gravis, & violenta fuerit, prodit animum graviter percutiendi; si verò remissa, aliter est dicendum, quià remissè jaciens lapidem mediocrem, demonstrat non habere animum graviter lædendi.

32 Advertendum tamen censeo; quòd, si duo rixantur inter se, & qui majoribus pollet viribus, iis confisus, nullum arripit instrumentum, alius verò instrumentum quodvis, sivè magnum, sivè parvum arripiat, non tamen ipsum ullo modo vibret, sed elevatum teneat, nec alium insectetur, sed in suo situ permaneat, expectans alium, si ad eum agrediendum moveatur; in tali casu dico, quòd iste nullo modo potest puniri pœnâ arripientium instrumenta ad percutiendum. Ratio est, quià instrumenta illa fuerunt ab eo sumpta non ad offensam, sed ad defensam: ex eo enim, quòd non vibravit, nec ipse loco motus est, nec in alium insurrexit, patet, quòd non habuit animum offendendi, sed solummodò terrendi hostem, & hoc modo se tuendi; & sic in legem non commisit.

33 Tandèm circà hunc Textum adverto, quòd in ipso ponitur Carcer sex mensium graviter percutienti. sed tùm in Statutis *Vallisoletanis*, à quibus desumptus est Textus, ut notatur ad ejus marginem, tùm in *Salmaticensibus*, ex quibus compacta fuerunt *Vallisoletana*, ponitur *Carcer bimester*, (p) ut patet ex *Orbe Seraphico*, in quo prædicta Statuta fideliter, & accuratè sunt reimpressa. Scrupulosa advertentia non est hæc, agitur enim de re gravi, puta, de pęnâ quatuor mensium

Fff

(23) *Sanctor. de Pæn. cap.* 14. *Quæst.* 3. *V. Respondeo II. fol.* 81.

(n) *Orb. Seraph. Tom.* 3. *fol.* 473. *col.* 2.

(o) *Sanctor. de Pæn. cap.* 14. *Quæst.* 3. *V. Instabilis, an in pænas. fol.* 83.

(p) *Orb. Seraph. Tom.* 3 *fol.* 321. *col.* 1. & *fol.* 473. *col.* 2.

sium Carceris formalis super addendâ. Sequenda nè sit dispositio hujus Textus, qui *semestrem*, àn Statutorum, qui *bimestrem* Carcerem infligunt, non est facile determinare. Quid ergò firmandum?

34 Posset aliquis dicere, sequendum esse Textum, quià fuit approbatus auctoritate Capituli Generalis, & factum fuit præceptum *Superioribus omnibus*, *& Subditis respectivè, ipsi standum esse*, prout habetur in *Orbe Seraphico*. (q) Undè potest dici, quòd Textus corrigat præcedentia Statuta, & ejus correctio reddatur authenticha auctoritate Capituli Generalis.

35 In contrarium potest adduci, quòd in condendâ hâc *Practicâ Criminali*, mens Capituli Generalis fuit, non leges novas pœnales, neque antiquarum correctiones instituere, sed purum ordinem iudiciarium præscribere: & proindè Statuta penalia, inserta in Textu, esse debere fideliter ea, quæ in præcedentibus Capitulis fuere sancita, & Capitulum Generale Romanum fuisse deceptum in hoc Textu circà augmentum Carceris. Quià hìc adnotatur *Carcer semester*, tanquàm sancitus à *Vallisoletanis*, quod nullo modo est. Et iste fuit error *Sanctori*, qui Textum *Practicæ Criminalis* digessit. Censetur ergò Capitulum prædictum fuisse deceptum in hoc puncto: & Revisores in hoc remorati non sunt, putantes Compilatorem bonâ fide pœnas Statutarias recitasse.

36 Sicut ergò error in contractu vitiat contractum, ut volunt communiter Theologi Morales; & falsitas juris, vel facti repræsentati, vitiat *Rescriptum*, (r) ac confirmatio nullum novum ius addit, sed antiquum, si quod est, confirmat, (s) sequitur, quòd confirmatio, facta à predicto Capitulo Generali circà hoc, nulla sit, quià fuit sibi repræsentata expræssa falsitas, & ejus mens non fuit, ut confirmaretur expressus error.

37 Additur, quòd in Textu (t) habetur, penas delictorum in hàc Praxi enumeratas fuisse, impositas per Statuta Generalia (illa nempè, quæ præcesserant hujus publicationem), & ab iisdem Statutis petendas esse eas, quæ in hâc non exprimuntur. Sequitur ergò, mentem Capituli Generalis approbantis, fuisse, ut circà taxationes penarum Judices stent ad ea, quæ in Statutis disposita sunt. Undè concluditur, quòd Carcer non *semester*, sed *bimester* graviter percutienti debeatur. Et circà hoc nihil curandū est de Statutis Ordinis compilationis *Sambucanæ*; quæ tùm in hoc, tùm in aliis multis, (ut passim adnotavimus) currupta sunt ex sequælâ erroris *Sanctori*.

38 Tertium Statutum, datum suprà *num.* 10., clarum est, & nulla in ejus Textu est difficultas, decernit enim penas, debitas ei, *qui gladio*, *baculo*, *vel pugillo* àliquem percutit. Difficultas oritur ex comparatione ejus cum Statuto superiori, in cujus explicatione diximus, suprà *num.* 19., quòd percussio, facta nudâ manu, punitur Carcere bimestri; in hoc autem dicitur, quòd qui percusserit *pugillo*, (quod fit manu, simpliciter strictâ, contractis digitis) Carcere annuo debet coerceri. *Sanctorus* (24) difficultatem evadit, sic enim hoc Statutum refert. Quicunque *gladio*, *baculo*, *vel pugione &c.* Sed talis lectura est falsa, quià in omnibus Statutis legitur *pugillo*, & non pugione, quæ multùm distant inter se.

39 Dico ergò, quòd *percussio* gravis, facta nudâ manu, non debet accipi uniformiter in hoc, & in superiori Statuto. In illo enim *percussio* gravis, nudâ manu facta, censenda est, quandò uno, aut altero pugno, impacto in faciem alicujus, appareret livor, & tumor in oculis, aut copia sanguinis ab ore, aut naso percussi effluxisset, & tunc percussori in pœnam debetur Carcer duorum mensium. Si verò dentes ex pugnis impactis essent excussi, & non unus, aut duo pugni essent dati, sed multi, (ut contingit, quandò unus ex rixantibus alium prosternit) ex quo factum esset, quòd percussi facies remansisset notabiliter deturpata, ità ut necessum fuisset, per plures dies manere in Camerâ, nè sic deformatus cum scandalo appareret; & ampliùs dentes fuissent moti, aut aliquis ipsorum ex ore excussus; insuper livores in aliis membris, & tumores in capite, quæ omnia evenissent ex impetu, & magnâ pugnorum petitione; in tali casu debet accipi dispositio secundi Statuti, & Reus puniri Carcere annuo, ac aliis pœnis, hìc expressis; & hoc tenet etiam *Sanctorus*. (25)

40 Et quòd hæc sit vera mens citati Statuti, apparet ex hoc, quòd, licèt in *Statuto Vallisoletano*, à quo desumptus est iste Textus, ità dicatur (26). *Quicunque gladio, baculo, vel pugillo percusserit &c.* tamen Statutum illud inibì ad marginem notatur desumptum fuisse à *Statuto Romano* 1575.; hoc verò reperitur declaratum in alio Romano, anno 1587., in hæc verba *Renovamus Statutum Congregationis Generalis, in hoc Cænobio anno* 1575. *celebratæ in percussores. Et illud, quod dicitur de vulneribus, gladio inflictis, declaramus, & volumus, intelligi debere de percussionibus, etiam baculis, & pugillis, seu aliis hujusmodi factis.* (27) Ex quo Statuto evidenter habetur, quòd dispositio *Vallisoletani*, licèt loquatur de percutiente *pugillo* in singulari, non debet intelligi de uno, vel altero, sed de *pugillis* pluribus, in copiâ impactis, ut exposuimus; & etiam, quòd intelligatur de vulneribus, illatis per pugillos, ut sunt livores, tumores in carne; luxationes ossium; dimotiones, sivè excussiones dentium; quæ omnia appellatione vulnerum possunt commodè venire. Et ab istâ explicatione non dissentit *Sanctorus*, qui loco supracitato docet, quòd, si aliquis pugno feriret, vel occideret, deberet puniri non minùs, ac si gladio delictum perpetrasset, ex gravitate effectus secuti, mensurando crimen, & penam.

41 Quantùm verò ad quartum, & quintum Statutum data suprà *num.* 11., & 12., nulla est obscuritas in Textu; descendimus proindè ad enodandas quasdam dubitationes, circà supradicta omnia Statuta.

42 Prima dubitatio circà secundum Statutum, datum suprà *num.* 11. est, àn accipi debeat universè liter de omni re, quæ potest esse instrumentum percussionis, quoquomodò factæ; àn verò de solis instrumentis, aptis ad percutiendum, ut lignum, saxum, calepodium &c.?

43 Respondeo cum *Sanctoro*, (28) intelligi de omni instrumen-

(q) *Orb.Seraph.Tom.4.fol.51.col.p.*
(r) *Host.Summ.de Rescr.§.Quæ possunt obicii.nu.22.cap. Causam. Qui fil.sint.legit.*
(s) *text.in cap.Præceptis.12.Dist.cap.final.de Privil.Hostien. de Confirm.util.vel inutil.§.Quis sit effectus.n.7.*
(t) *Text.Tit.Applicatio.§.60.& 61.*
(24) *Sanctor.loc.cit.Quæst.5.fol.89.*
(25) *Sanctor.loc.cit.Quæst.3.℣.Respondeo inter graves.fol.82.*
(26) *Statut.Vallisolet.Tit.de Min.& man.viol.Orb.Seraph.Tom.3. fol.473.℣.Quicunque.*
(27) *Orb.Seraph.Tom.3.fol.367. col.2.℣.Renovamus.*
(28) *Sanctor. de Pan. cap.14. Quæst. 2.℣. Respondeo secundò 78.*

strumento, apto ad percutiendum, sivè pulsandum: ad hoc verò requiritur in instrumento soliditas, ac durities; nàm, si molle est, non potest in carnem inferre læsionem, ut patet de pulvinari laneo, aut plumeo &c. Et ideò, si duo Fratres rixantur in mensâ, & unus iracundiâ percitus arripiat panem, caseum, pomum, aut quid simile, ex cujus impetu potest imprimi sigillatio, vel dolor, aut vulnus, certè pœnam Statuti incurret. Quòd, si quid molle, aut liquidum ad fædandum, aut conspurcandum adversarium levaret, ut atramentum, lotium, stercus &c. hæc autem non proiiceret, nullâ penâ teneretur, quià illa non sunt instrumenta apta ad percutiendum. Quòd, si ea proiiceret, & adversarium fædaret, tùnc incurreret in Excommunicationes Canonis, (29) ut communiter Doctores scribunt post Hostiensem (30) in puncto. Et ultrà Censuram, deberet Reus, arbitrio Judicis, graviùs puniri, quàm simpliciter arripiens, non tamen vibrans instrumentum ad percutiendum, quià cùm gravior esset iniuria, proximo illata, graviori etiam pœnâ esset coercenda.

44 Secunda dubitatio est, An qui instrumentum arripuit ad terrendum, aut fugandum adversarium, incurrat in pœnam Statuti?

45 Respondet ad hoc *Sanctorus*, (31) affirmativè, & citat duas leges, (32) quarum secundam dicit canonizatam in quodam capitulo. (33)

46 Sed pace suâ, illæ duæ leges non faciunt ad intentum. Nàm prima determinat solummodò, quòd *Attentari dicitur pudicitia, cùm id agitur, ut ex pudico quis impudicus fiat*. Secunda verò babet, quòd *territus ex eo, quòd manus adversùs eum fuerunt levatæ, quasi vapulandus, non tamen percussus, utili iniuriarum actione tenetur*. Supponunt ergò duæ citatæ leges, quòd licèt quis impudicitiam non commiserit; aut minimè percusserit, tamen actum, tendentem ad impudicitiam, attentaverit; seù manum ad percutiendum levaverit. Et insuper notandum, quòd ex earundem legum sanctione, is, cujus pudicitia attentata est, non potest agere contrà attentantem ad pœnam legis *Iuliæ de Adulterijs*; nequè qui territus est, ex manus levatione, habet contrà alium actionem legis *Corneliæ de iniurijs*, quæ punit eum, à quo Actor, *se pulsatum, verberatumvè, domumvè suam vi introitam esse dicat*; (34) sed agere tantùm possunt prædicti actione *Pratoriâ*, quâ *Prætor* edixit se adversùs iniuriantes, quoquomodò actionem esse daturum, & sic habet *Glossa* (35) illius legis.

47 Sequitur igitur, quòd recitatæ leges puniunt quidèm attentantem pudicitiam, aut verberationem, non tamen eâdem actione, aut penâ actualiter maculantis pudicitiam, aut verberantis. Sed in nostro casu non sic est, quià Textus disponit, pœnâ percutientium puniri debere, *qui instrumentum, ad graviter percutiendum, arripuerit*; proindè leges illæ, quæ penam minorem (nempè iniuriantium) statuunt contrà attentantem pudicitiam, aut verberationem, eâ, quæ sancita est contrà actualiter committentem impudiciam, aut verberationem, non possunt aptari ad casum nostrum, in quo Textus pœnâ æquali, ac eâdem punit graviter percutientes, & instrumentum ad percutiendum arrripientes.

48 Dico igitur ad dubitationem, quòd lex penalis minimè extendi debet, juxtà tritam regulam, (36) cùm ergò Textus puniat arripientes instrumenta, *ad graviter percutiendum*, non potest extendi ad arripientes eadem *ad fugandum*, aut *terrendum adversarium*; sivè ad se *defendendum*, qui sunt fines minimè criminales.

49 Difficultas prò praxi esse potest, quomodò cognosci valeat instrumenta arrepta fuisse ad supradictos fines, & non potiùs ad percutiendum? Ad hoc dico, quòd Reo incumbit onus probandi, se arripuisse instrumenta, solummodò ad *terrendum* &c., nàm præsumptio contraria stat contrà eum. Potest autem probare ex hoc; quòd, licèt potuisset percutere, non tamen percussit; quià instrumentum non vibravit; saxum non projecit; adversarium non est insecutus: sed mansit immobilis in actu defensionis. Quod magis roborabitur, probando se fuisse ab alio provocatum, insultatum, aut aggressum: quo casu evidentissimum esset, quòd instrumentum arripuisset ad terrendum, & prò suâ defensione.

50 Tertia dubitatio est. Posito, quòd duo Religiosi rixati sint inter se, atquè reciprocè se percusserint, & non possit liquidari, quis fuerit aggresor, & ambo dicant, ad propriam defensionem fecisse; quomodò se gerere debeat Judex.

51 Respondeo, quòd de hoc dictum est suprà, cùm de Probatione *provocationis* locuti sumus. Videatur ibi *num*. 6. & 7.

52 Quarta dubitatio circà tertium Statutum, datum suprà *num*. 12., est, An qui vulnerasset alio instrumento, quàm *gladio, baculo, vel pugillo*, quæ ibi exprimuntur, teneretur eâdem pœnâ, ac si vulnerasset gladio &c.?

53 Respondeo cum *Sanctoro*, (37) affirmativè. Ratio est, quià verba illa, *gladio, baculo, pugillo*, posita sunt in Textu, non quidèm taxativè, sed exemplariter, proindè nil refert, à quonam instrumento vulnus fiat, dummodò idem sequatur effectus.

44 Quinta dubitatio circà idem Statutum est, àn eâdem penâ annui Carceris puniendus esset, qui *gladio, baculo, ense* &c. aliquem feriret leviter, puta, cum solâ incisione cutis, ac vulnere minimè profundo.

55 Respondeo negativè, ratio est, quià non tantùm mensuratur culpa ex usu armorum, sed etiam ex effectu gravi, aut levi secuto. Proindè gravis percussio, facta etiam nudâ manu, pròut diximus suprà *num* 19., punitur eâdem pœnâ, quâ punitur arreptio instrumenti, ad graviter percutiendum. Quià ergò arreptio talis instrumenti cum vibratione, ut exposuimus suprà *num*. 21., & non secuto aliquo vulnere, punitur Carcere bimestri; cùm in casu proposito interveniat abusus talis instrumenti, debet infligi pœna arripientis instrumentum, ad graviter percutiendnm; puta, Carcer bimester.

(29) *cap. Si quis suadente. 17. q. 4.*
(30) *Hostiens. Sum. de Sent. Excom. §. Quid. si aliquis. n.* 10.
(31) *Sanctor. de Pœn. cap.* 14. *Quæst.* 3. *℣. Respondeo puniendum fol.* 81.
(32) *l. Attentari.* 10. *ff. de Iniur. l. Item. apud §. Si quis pulsatus. eo. ff.*
(33) *cap. Si quis. de Pœn. Dist.* 1.
(34) *l. lex Cornelia. init. ff. de iniur.*
(35) *Gloss. in l. Item apud §. Si quis pulsatus. in V. Actione. ff. de Iniur.*
(36) *cap. Odia. de Reg. jur. in* 6.
(37) *Sanctor. de Pœn. cap.* 14. *Quæst.* 5. *fol.* 89.

ster. Sed quià sequutus est etiam effectus levis, addi debet pœna percutientis leviter, nempè caputium probationis per annum; & sic, qui gladio &c. leve vulnus infligit, bimestri Carcere, & gestatione caputii probationis per annum, puniri debet. Universaliter autem loquendo quelibet læsio, sivè vulnus leve, leviter puniendum est quoquomodò fiat. Undè eruditissimè, more suo, probat *Rodericus Tom.2.Quæst.34.art.3.* quòd, si in aliquâ Religione habeatur Statutum, quòd tali, aut tantâ pœnâ puniatur, qui alium vulneraverit, non tenetur eâ pœnâ, qui alium vulnere levi sauciaverit.

56 Sexta dubitatio est, à quo nam judicandum sit vulnus, aut *percussio* gravis?

57 Respondeo, quòd hoc dependet ab arbitrio Judicis, ad quem, juxtà Doctores (38), spectat etiam determinare, àn vulnus fuerit mortale, nec nè. Tamen, ut ejus arbitrium benè sit regulatum, debet adhibere peritos Chirurgos, ut de jure tenetur, pròut testantur communiter Scribentes, (39) apud *Farinacium*. Et advertant Judices, quòd Chirurgi, ad hoc, ut probent, debent reddere sufficientem rationem sui dicti, juxtà principia artis suæ, ut aliàs (40) probavimus. Quapropter cautè ambulet Judex Regularis, & videat, si Peritus (qui, ut in pluribus est Infirmarius) sit reverâ peritus in chirurgiâ; nè ex ipsius imperitiâ Reus gravetur. Et circà materiam hanc, puta, de qualitate vulnerum judicandâ, consulatur *Farinacius*. (41)

58 Septima dubitatio est; An omnes *percussiones* graves æquali modo, ac eâdem pœnâ sint puniendæ?

59 Respondeo negativè, quandò nempè ex varietate circumstantiarum aggravatur, aut minuitur delictum. Ratio est, quià in delictis animus potiùs, quàm exitus, debet inspici. Quantùmvis igitur idem sit effectus, utpotè grave vulnus, si diversus sit animus Rei, qui illud impressit, diversam debet sortiri pœnam: nempè leviorem, si vulneravit provocatus; si ex irâ improvisâ; si inebrietate; si ad defensionem &c. aut graviorem, puta, si vulneravit appensatè; aut proditoriè; aut in insidiis, aut animo occidendi, sivè accedente aliquâ aliâ qualitate, quæ discutienda relinquitur arbitrio Judicis, qui & debet tali casu penas Statuti aut augere, aut moderare.

60 Octava dubitatio est. An, quandò aliquis Religiosus alium percutit ex provocatione, aut subitaneo motu iræ, ordinariâ penâ puniri debeat?

61 Respondeo, quòd causa excusans illum, qui Clericum percutit, ab excommunicatione Canonis, (43) debet etiam excusare percutientem à pœnis Statutariis. Ratio est, quià tùm Excommunicatio, tùm penæ Statuti habent prò fundamento culpàm mortalem in delinquente. Quòd, si ex defectu culpæ mortalis non incurritur excommunicatio, ex consequenti neque debet incurri pœna Statuti, Attento etiam, quòd habemus ex Textu (44), quòd delicta, quibus gravis pœna irrogatur, sunt, *quæ culpam mortalem continent*.

62 Porrò certum est, quòd dicta Excommunicatio non incurritur, quandò percussio est facta ad defensam cum moderamine inculpatæ tutelæ. (45) Inculpata verò tutela dicitur, quandò violentia innocenter repellitur, & ad hoc, juxtà *Hostiensem* (46), tria requiruntur. Primum est, ut fiat *incontinenti*, hoc est, antequàm provocatus divertat ad aliena negotia. Secundum est, quòd repulsio fiat *flagrante adhuc maleficio* adversarii. Tertium est, quòd fiat cum *moderamine inculpato*, puta, quòd sit ad defensam, & non ad vindictam; & quòd fiat æquali modo cum offensâ, puta, quòd, si vis infertur sinè armis, sinè armis pariter repulsetur; excepto casu, quo validior vi naturali debilem invaderet, posset enim iste armis uti, quibus prò sui defensâ excedentes adversarii vires compescere posset.

63 Ex sententiâ autem *Alani* subiungit loco citato *Hostiensis*, quòd vis, antequàm inferatur, est repellenda; & tunc dicitur in hoc servari moderamen inculpatæ tutelæ, si id tantùm fiat, quo ommisso violentia non repellitur. Undè si periculum evitare non possis, nisi violentum interfeceris, cùm sinè omni culpâ interficis, *nàm adversùs periculum naturalis ratio permittit se defendere*. (74)

64 Ridet porrò ibidem *Hostiensis* simplicitatem eorum, qui dicunt, quòd, si aliquis cum moderamine debet se defendere, debet pati se priùs percuti, antequàm repercutiendo se defendat. Hoc verum non est, quià potest esse, quòd, si expectaret primum ictum, non posset percussus repercutere ad se tuendum ab ulterioribus percussionibus. Sufficit ergò sibi certum periculum imminere ab invadente, aut provocante, ad hoc, quòd possit percutiendo se defendere. In arreptione autem armorum, aut in librandis percussionibus non ità strictè tenetur ad æqualitatem arithmeticam, aut geometricam servandam, ut, si aliqualiter excedat, culpabilem se reddat defendens, quià alteratio animi, motus, ira, tempus, locus non dant facultatem plenè consiliandi, & deliberandi; & ex defectu plenæ deliberationis culpa evaditur. Et hanc *Hostiensis* doctrinam confirmant *Cajetanus*, *Graffius*, & *Riccius*. (48)

65 Ex recitatâ igitur doctrinâ concluditur, quòd, si quis provocatus verbis à Clerico, à quo videt etiam sibi imminere periculum verberum, ad hæc præcavenda potest præventivè, & licitè Clericum percutere, & dicetur percussisse ad defensam; quod etiam est dicendum, si verbere provocatus à Clerico, parato alia verbera addere, repercutiendo ab his se tuetur. Pariter, si Clericus alium provocat iniuriis verbalibus, à quibus compesci non potuit per verba sibi replicata, sed paratus est novas iniurias ad alterius ignominiam effutire, potest iste ulteriores iniurias contrà se impedire, Clericum percutiendo. Ex quo enim invalida expertus est verba ad compescendam iniuriantis linguam, potest verberibus se tueri; nec erit in hoc excessus tutelæ incul-

(38) *Abb. Ancharan. Butr. in cap. 2. de Cler. percuss. Marsil. Cons. 7. n. 27. Clar. §. Homicid. ℣. Scias autem.*

(39) *Bart. Tract. de Percuss. n. 1. Bald. Cons. 328. lib. 2. Boss. Tit. de Homicid. n. 115. Farinac. Q. 127. n. 50.*

(40) *Par. p. Tit. Corpus. Q. 4. n. 56. & seqq.*

(41) *Farinac. Quæst. 127. à n. 101. ad 170.*

(42) *text. in l. Divus Pius. ff. Ad l. Cornel. de Fals. & in l. Feudis. ff. de Reg. iur.*

(43) *cap. Si quis suadente 17. q. 4.*

(44) *Text. Tit. Delictorum. §. 2.*

(45) *cap. Si verò. §. Si verò junct. Gloss. in V. Inferentem. cap. Ex tenore. de Sent. Excom.*

(46) *Hostien. Sum. Rubr. de Restit. spoliat. §. intelligendum. ℣. In repellenda.*

(47) *text. in l. Itaque. 4. ff. Ad l. Aquil. l. Si qui aggressorem. l. Si quis percussorem C. Ad l. Cornel. de Sicar.*

(48) *Ricc. Decis. Cur. Archiep. Par. 2. Decis. 16. n. 16. & ibi Cajet. V. Excommunicatio. cap. 10. ℣. Tertius est. & Graff. Decis. Par. 2. lib. 3. cap. 5. n. 27.*

inculpatæ. Si autem, qui provocavit unâ injuriâ, aut verbere, iniurias, aut verbera continuare se nolle, ostendit tacendo, se retrahendo, aut fugiendo &c. non potest provocatus reiniuriare, aut repercutere, quià hoc esset ad vindictam, non ad defensam, ut firmat *Abbas*. (49)

66 Dicetur fortè contrà prædicta, quòd Religiosus, provocatus vel verbis, vel verberibus, debet se defendere fugiendo, aliter non servat modum inculpatæ tutelæ. Ratio est, quià, si Clericus fugiendo posset se salvare, si nolit fugere, & occidat aggressorem, non excusatur ab excessu homicidii, & fit irregularis, juxtà quandam *Glossam*, (50) & Doctores communiter.

67 Sed negatur assumptum, quià non ità indemnem se servat fugiens ab eo, qui provocat injuriâ verbali, aut verbere, sicut, qui repercutit ad defensam. Si enim iniuriatus aliquo verbo infamatorio, fugit ad evadendas alias iniurias, quas provocans paratus est effutire; audiẽtes injuriam, & videntes fugam, putant injuriantem vera dicere; & ideò existimant injuriatum fugere, quià injuriatus negare nec potest, nec audet; & tali pacto ipse remanet cum læsione famæ insanabili. Pariter, si fugit à percutiente, & percussuro, timorem demonstrat, & ex hoc læditur; nàm ex eo adversarius fit audacior; & alii similes contrà eum similia attentabunt cum suæ religiosæ quietis jacturâ, quam rationem, loquens de viro nobili, qui aggressus ab hoste, non tenetur fugere, ponderavit *Diana* (51). Nec potest æquè benè se tueri recurrendo ad Superiorem; quià punitio, data provocanti, non ità deterret alios à provocatione simili, sicut animat ad iniuriandũ illius timiditas, ostensa in fugâ. Quòd, si iniurias verborum, aut verberum prævenit percutiendo ad defensam, cæteri cavent ab eo, sicut à bove, qui habet fenum in cornu. Itidèm, si fugit, & dat terga percutienti, non se tuetur, imò dat percussori contrà se majorem commoditatem percutiendi, & hoc maximè, si hic sit pedibus illo velocior; tunc enim nil prorsùs juvabitur à fugâ.

68 Si ergò lex naturæ concedit contrà injustum aggressorem se defendere, & servare indemnem, & nullus modus est explicatior, quàm moderatè, & prò solâ defensâ percutere; concluditur, Religiosum non teneri fugâ sibi consulere ab aggressore, insultante, aut provocante, parato ad ulteriores injurias verborum, aut facti procedendum.

69 Nec est par ratio de Clerico, qui potiùs debet fugere, quàm occidere; tùm quia homicidium est prohibitum de jure divino, quod non est percutere personam Religiosam, quâ talem, quod sub eâ censurâ prohibetur tantùm jure humano; tùm quià vita hominis est altioris ordinis, quàm sit quodvis aliud bonum temporale; ideò nequit illa tolli prò conservatione boni inferioris ordinis; tùm quià Clericus tenetur fugere tantùm, quandò fugâ se conservat totaliter indemnem, quod non est in casu nostro; & quòd Clericus non teneatur fugere ab injusto aggressore, docent multi: (52) tùm tandèm, quià non tenet consequentia, prohibeor occidere, ergò prohibeor percutere me invadentem, quià argumentum à majori ad minus destructivè non tenet, ut patet ex Topicis.

70 Pariter ad incurrendam excommunicationem Canonis *Si quis* &c. requiritur, quòd percussio, sivè alia violentia inferatur Clerico, *suadente Diabolo*; hoc est malo dolo, & cum plenâ advertentiâ: undè infertur, quòd, cùm censuram non incurrit, qui volens percutere Laicum, casualiter percutit Clericum, ut de communi sententiâ testatur *Clarus*, (53) sicut etiam qui percutiens Clericum ad propriam defensam, modum defensionis excedit, dummodò hoc non faciat ex proposito, ut firmat quędam *Glossa* (54) communiter recepta.

71 Communis porrò sententia Theologorum est, quòd motus primò primi, qui præveniunt deliberationem, non sunt plenè voluntarii, & proindè possunt esse non peccaminosi, eò quià peccatum non est, nisi voluntarium (55) Sequitur ergò, quòd, si aliquis ob injuriam, sibi verbis, aut factis à Clerico illatam, maximâ irâ accendatur, & incontinentì eum percutit, non peccat mortaliter, quià motus ille ex subitaneâ iracundiâ ortus, est primò primus. Et sicut phrenesis, per quam incalescit cerebrum, impedit usum rationis, ob cujus defectum phreneticus, percutiendo aliquem, non peccat; ità etiam evenit ex irâ; nàm, ut ait Poeta, *Ira impedit animum, ne possit cernere verum*, & sic nec discurrere, nec consiliari, nec deliberare, nec peccare. Quòd, si ex subitâ irâ percutiens Clericum, non peccat mortaliter, sequitur, quòd nec incurrit excommunicationem, quæ peccatum mortale supponit.

72 Ex hucusque dictis patet resolutio ad propositam dubitationem, nàm, si Religiosus, provocatus ab alio, qui jàm injuriam inferre desierat, ipsum percutit, pœnas percutientium incurrit, sicut etiam censuram; quià percutit ad vindictam, & non ad defensam. Si verò percutit provocantem, qui continuat, aut continuare, paratum se ostendit, injuriam verbis, aut factis, nec censuram, nec pœnam incurrit, quià facit ad defensionem, & sic, multis citatis, docet *Peyrinus* (56) qui ex *Bariolâ* docet non fuisse excommunicatum Monachum, qui alterum se iniuriantem percussit; & ex *Riccio* (57) refert decisum, quòd sæcularis, qui provocatus percussit Clericum, non est declaratus Excommunicatus, non solùm quandò prò suâ, sed etiam quandò prò iniuriis, illatis Patri, Matri, Uxori, Filiis, aut aliis de sui familiâ provocatus percussit.

73 Et cohærenter idem concludendum de Religioso percutiente ex motu primo iracundiæ subitaneæ, prævenientis deliberationem, ac in hoc sensu accipiendus est *Peyrinus*, qui loco proximè citato ait, se censuisse, *Excommunicationem non incurrisse Prælatum, qui percussit Monachum in plenâ Communitate, qui eum ebrium vocaverat*. Quià, si percussisset extrà motum primò primum, patet, quòd hoc fecisset ex plenâ deliberatione; & hoc

(49) *Abb. in cap. Si verò. num. 3. ℣. Quartò not. de Sent. Excom. Gloß. in cap. Significasti. il 2. in V. Tutelæ, de Homicid.*

(50) *Gloss. in cap. Suscepimus. in V. Interimeretur. ubi Host. Marian. Socin. Felyn. Anani, de Homicid. Abb. in cap. Significasti. in 2. eod. tit. & ibi Ancharan. Bellamer. & Zabarel. Farinac. Quæst. 125. n. 129.*

(51) *Diana Par. 8. Tract. 7. Resol. 45.*

(52) *Abb. in cap. Significasti. 18. nu. 9. de Homicid. Georg. Obrecht. Tract. de defens. necess. cap. 10. n. 16. Themud. Archiep. Olysipon. Decis. 83. n. 16. Dian. Par. 8. Tract. 7. Resol. 46. in fin.*

(53) *Clar. Quęst. 77. nu. 8.*

(54) *Gloss. in cap. Significasti. il 2. in V. Tutelæ. Extra. de Homicid.*

(55) *Vasq. 1. 2. Disp. 127. cap. 3. Navar. Reginal. Sayr. apud Bonacin. de leg. Disp. 2. Q. 3. Pun. 3 n. 9.*

(56) *Peyrin. de Prælat. Quæst. 3. cap. 2. §. p. nu. 60. Genuen. Trax. cap. 23. nu. 9. Felyn. in cap. Significasti. il 2. de Homicid. Bariol. Cons. 22.*

(57) *Ricc. Prax. Par. p. Decis. 466.*

& hoc non ad defensam, quià Monachus jàm iniuriare desierat; undè censuram non evasisset.

74 Maxima tamè Judicibus Regularibus opus est prudentia, nè omnes percusso es titulo defensionis, aut motus primò primi absolvant à pœnis Statutariis; nevè omnes indifferenter condemnent minimè ponderatis rationibus supradictis: omnes enim aut absolvendo, aut condemnando, æqualiter justitia læderetur. Ideò habenda est accurata ratio circumstantiarum omnium personæ, loci, modi, temporis, occasionis, quæ in facto interveniunt, ut discernant, nùm quis ad defensam, aut motu primo percusserit, aut non.

75 Dico proindè, quòd, si iniurians alium impetu, insultat versùs eum, pergendo manu aut inermi, aut armatâ, iste verò se non movet de loco, ubi est, sed alium expectat, & statim percutit; sivè etiam si injurians loco suo non movetur, verbis tamen injuriare non desinit, non obstante verbali defensione, per alium factâ, injuriatus autem ad eum vadit, & percutit, ut injuriare cesset, & hæc per Testes concludenter probentur, debet percutiens absolvi, quià probata remanet justa causa defensionis. Si probat solùm per unum Testem, & militant favore sui adminicula, puta quià iste est homo quietus, alius verò rixosus &c. debet pariter absolvi, quià præsumptiones de jure prò se induunt rationem probationis, & transferunt in adversarium onus probandi contrarium.

76 Si autem præsumptio pro percutiente debilis est, quià probata quidèm præsumptivè manet provocatio, non tamen quòd *percussio* fuerit ad defensam, debet provocatus percutiens extraordinariè puniri. Ratio est, quià delinquens ex provocatione non delinquit ex pleno dolo; undè aliquid de pœnâ ordinariâ sibi est minuendum. Provocans autem, & insimul percutiens debet puniri ad rigorem Statuti, & fortè etiam acriùs, quàm sit pœna simpliciter percutientis; siquidèm duo delicta sunt distincta, *provocatio*, & *percussio*, proindè etiam pœnæ debent cumulari.

77 Quod autem dictum est de discernendo, àn quis percusserit ex provocatione ad defensam, observandum est ad judicandum, àn percusserit ex primo motu, & hoc colligi potest à naturâ percutientis, si est ad bilem proclivis: à qualitate iniuriæ, nempè, si est in se gravis, aut in existimatione illius valdè infamatoria: à tempore, à loco, à modo, nempè, si statim audivit iniuriam, excanduit; in injuriantem insurrexit, percussit &c. Et in hoc agnoscendo desideratur Judicis sagacitas, prudentia, & integritas, spoliata ab omni passione.

78 Nona dubitatio est, Quisnam dicatur provocator, quandò iniuriæ sunt reciprocæ, puta, quandò unus injuriat, alius autem graviùs reiniuriat?

79 Respondeo, quòd frequens est casus hic, nec tamen reperire mihi licuit Doctorem de hoc scribentem. Dico tamen, quòd, si unus alium provocat, ut dicendo, *tu es filius birruarii*, & alius replicat, *tu es bastardus, & filius meretricis*, ambo dicendi sunt provocatores. Ratio est, quià primus, qui injuriavit, liquet, quòd provocavit; alius autem, quià non parem injuriam iussit, sed majorem acceptâ, pariter alium provocavit; quià posito, quòd dicendo, *tu es bastardus*, æqualem injuriam acceptæ reddiderit, & sic ad sui defensam fecerit; dùm addit, *es filius meretricis*, cùm ad ulteriores injurias verborum, aut verberum accendit; & sic provocatio aliâ provocatione compensatur. Undè, si sequantur reciprocæ percussiones, ex æquo sunt puniendi.

80 Decima dubitatio est circà quartum, & quintum Statutum, datum suprà *num.* 13. & 14., & est, ex quo ibi sancitæ sunt aliæ, ac aliæ pœnæ contrà percutientes *Provinciales*, aut *Generalem* majores, quàm sint pœnæ percutientium alios Religiosos, àn percutiens Superiorem localem, majorem ordinariâ percutientium pœnam mereatur?

81 Respondeo, quòd Textus circà hoc decurtatus est, nàm ponit tantùm pœnas percutientium Generalem, aut Provincialem. Supplendus proindè est Textus ex *Vallisoletanis*, quæ ità habent (58) *Quicunque Prælatum Localem gladio percusserit, & mors secuta fuerit, ad triremes perpetuò condemnetur. Si autem mors secuta non fuerit, ad triremes mittatur, Superiorum arbitratu.* Textus quidèm hujus Statuti clarus est; advertere solùm oportet, quòd hìc loquitur de *Prælato Locali*, proindè accipiendus est tùm de *Guardiano*, tùm de *Præside*, aut *Vicario* in capite, illo nempè, qui Superiorem Localem non habet suprà se, nàm omnes isti sunt *Prælati Locales*. Vicarii autem Conventuum, qui suprà se habent Guardianum, non censentur hoc nomine: proindè qui *Vicarium* percutit, non tantam pœnam meretur, sicut qui verberat *Guardianum*, aut alium Superiorem Localem, pròut benè probat *Rodericus*. (59) Advertendum autem, quòd *Statuta Generalia Ordinis Sambucana* (60) habent. *Si quis Prælatum Localem gladio, aut baculo, aut quovis instrumento percusserit, & mors secuta fuerit, ad triremes mittatur; Superioris arbitrio*, & citant ad marginem *Statuta Salmanticen. cap. 7.* Sed hoc Statutum à Compilatore more suo corruptum est; & in *Salmanticensibus* nec verbum de illo habetur. Convincitur ideò fuisse desumptum à citatis *Vallisoletanis*, sed mendosè, nàm illa loquuntur de percutiente *Prælatum Localem gladio*, puta, gravi vulnere inflicto, gladio, aut altero instrumento apto ad occidendum; hoc verò ait *baculo, aut quovis instrumento*, quòd interpretari potest etiam de eo, quòd de se aptum ad graviter lædendum non est. Pariter vitiatum est in eo, quòd Vallisoletana volunt, quòd secutâ morte, Reus *perpetuò ad triremes condemnetur*, & *Sambucanum* habet, *ad triremes mittatur, Superiorum arbitratu*. Ideò hoc attendi non debet.

82 Undecima dubitatio est, an pœnâ percutientium Prælatum Localem puniri debeat, qui percutit *Discretum, seu Patrem Ordinis, aut Provinciæ, Custodem, Diffinitorem, Lectorem Jubilatum*, aut *Emeritum*, aut actualem Sac. Theologiæ, qui censentur digniores *Prælato* Locali, cum ipsum præcedant.

83 Respondeo, quòd in jure (u) habetur, quòd *qui manus intulit Præposito, capite puniendus est: & augetur petulantiæ crimen dignitate Præpositi*. Videmus proindè, quòd rationabiliter pœnę in recitatis Statutis augentur contrà percussores pro majori, ac majori dignitate *Prælati* percussi. *Prælati* enim *Magistratū* gerunt, & in sententiâ *Aristotelis* (x), qui *Magistratum* offendunt, ultimo supplicio affici debent. Non sic autem est de aliis, qui

(58) *Stat. Vallisolet.* 1593. *cap. 7. Tit. de Min. & man. viol. §. final.*
(59) *Roderic. Quæst. Regul.* 34. *art. 2. V. Ex his Tom. 2.*
(60) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. n. 53.*
(u) *text. in l. Omne delictum. §. Qui manus. ff. de Re milit.*
(x) *Arist. Ethic. lib. 5. cap. 5.*

qui functi *Magistratu* sunt; quantùmvis enim ratione muneris administrati, aut Officii, quod gerunt, sint cæteris spectabiliores in Religiosâ Republicâ, & speciali honore sedendi, præ cæteris decorentur, non tamen sunt habendi in eâ consideratione, in quâ habentur *Prælati*, qui sunt veluti Patres in Religiosâ familiâ, ut proindè qui eos occidunt, similitudinarium parricidium committant, ut scribit *Rodericus*. (z) Resolvitur ergò ex his, quòd, quàmvis *Patres Ordinis*, & *Provinciæ* &c. sint digniores *Prælato* Locali, non tamen actualem *Magistratum* gerunt, ratione cujus tanta pœna debeatur eum offendenti. Et sic sentit etiam *Rodericus* (a) qui vult non deberi tantam pœnam percutienti *Diffinitorem* (& eadem est ratio de aliis, habentibus dignitatem, præeminentiam, aut officium sinè jurisdictione) ut percutienti *Prælatum*. Verum est, quòd, cùm ex dignitate personæ offensæ crescat crimen, crescere debet etiam pœna; proindè arbitrio Judicis, majori pœnâ puniendus est, qui aliquem ex *Patribus Ordinis*, aut *Provinciæ* percutit, quàm si aliquem ex gregariis Religiosis percuteret; non tamen eâ, quæ in Textu assignatur prò percutiente Prælatos. Et par consideratio habenda est, si Laicus Conversus percuteret Sacerdotem aut Clericum.

84 Duodecima dubitatio est, quomodò regulandæ sint pœnæ Religiosi nostri, percutientis personas extrà Ordinem?

85 Respondeo, quòd circà personas extrà Ordinem, quæ speciali notâ dignæ non sunt, tàm si fuerint Ecclesiasticæ, quàm si fuerint Laicæ, ut, puta, Clericus, seù Sacerdos ordinarius Secularis, aut Regularis; sivè unus ex Laicis carens spetiali distinctivo, ut *Prætoris Judicis*, *Gubernatoris* &c. aperta est dispositio Textus, loquentis suprà *num.9.* qui loquitur de personis *in Ordine*, *& extrà*; undè circà *percussiones* leves, aut graves, factas personæ extrà Ordinem, ut præfertur, res regulanda est iisdem pœnis, ut percutiendo Religiosum ordinarium. Et quàmvis incongruum videatur, quòd par pena impendatur, quandò percutitur Laicus, sicut cùm læditur Religiosus, qui dispares in statu suo sunt, ut liquet; tamen Statutum considerat scandalum, quod oritur ex *percussione* personæ extrà Ordinem; & hoc auget crimen in tantùm, ut reputetur à Statuto æquale delicto percutientis intrà Claustra personam Religiosam, quàmvis hæc dignioris sit status, quàm Laicus.

86 Sed respectu personarum extrà ordinem, quæ notâ spetiali dignificantur, optimè ait *Sanctorus* (61), servandam esse analogiam penæ ad penam, ut personæ intrà Ordinem ad personam extrà eum. Currit porrò analogia inter *Guardianum*, seù alium *Prælatum* in Ordine, & *Parochum*, quò ad Ecclesiasticos sæculares, & *Prætorem*, *Potestatem*, *aut Judicem*, quò ad Laicos, & ratio est, quià omnes isti suis respectivè Subditis localiter præsunt. *Prælatus Provincialis* in Ordine correspondentes sibi, extrà Ordinem, habet *Episcopum*, seù *Ordinarium*, & *Rectorem*, seù *Gubernatorem* Urbis; quià omnium istorum jurisdictio extenditur *per Provinciam*, *Diœcesim*, & *Comitatum*, *Ducatum*, aut *Principatum Urbis*. *Generali* tandem in Ordine correspondet *Archiepiscopus*, seù *Primas* inter Ecclesiasticos, & *Præses*, seù *Gubernator* totius Status, qui sub se plures Urbes habet. Pœnæ igitur, quæ in Textu assignantur percutienti intrà Ordinem *Prælatum* Localem, *Provincialem*, aut *Generalem*, applicandæ sunt personis extrà Ordinem sibi respectivè correspondentibus. Ratio est, quià similitudo Officii importat analogiam dignitatis, & prò dignitate personæ offensæ, crescit injuria, & crimen, (62) crescere proindè, & aptari debet pena ad instar offensæ dignitatis.

87 Tertia decima dubitatio est, à quonam absolvendus prò foro fori à vinculo Excommunicationis sit Religiosus, qui percussit Clericum Sæcularem, aut Religiosum alterius Ordinis?

88 Respondeo, quòd de jure communi, si Monachus percutit Monachum alterius Monasterii, debet absolvi ab Abbate tùm suo, tùm Monachi percussi, ut habetur in quâdam Decretali (63), ubi ex *Hostiensi* notat *Abbas*, quòd Abbas Monachi percussi debet virgâ percutere nudos humeros ejus, qui absolvitur, dum hic genuflexus recitat totum Psalmum *Miserere mei Deus* &c. Abbas autem percutientis debet proferre verba absolutionis. Et quàmvis citata Decretalis loquatur de Abbatibus, tamen hoc debere extendi ad alios Superiores Regulares, docet ibidem citatus *Abbas Panormitanus*.

89 Si verò percutiat Clericum Sæcularem, de jure antiquo non poterat absolvi nisi à *Papâ*, ut habetur in citatâ proximè *Decretali*, sed hæc correcta est per aliam, (64) in quâ hujusmodi absolutio concessa est Episcopis. De jure autem privilegiato, pròut probat *Rodericus* (65), communiter receptus, ut testatur *Sanctorus* (66), possunt Prælati Regulares absolvere etiam nominatìm excommunicatum Subditum suum ob iniectionem manus violentæ in Clericum quemvis. Advertendum autem, quòd absolutio ista est tantùm prò foro animæ; & in foro fori tantùm prò percussoribus fratrum suorum, respectu quorum non requiritur partis satisfactio, cùm sint ambo ejusdem Religionis, nempè percutiens, ac percussus, ut infrà dicam.

90 Casu igitur, quòd *Frater Minor* percutiat Regularem alterius Ordinis, debet Reus absolvi per Superiores nempè percussi, & percussoris unitìm; ità ut Superior percussi cædat Reum virgâ ut suprà dictum est; alius verò à Censurâ absolvat, Fundamentum hujus dispositionis est, pròut explicant *Glossa*, & *Hostiensis*, & ex illis *Abbas* (67) Quià Religiosus est sicut filius, Superior autem ejus est ut paterfamilias. Sicut ergò injuria, facta filio, patrem contingit, qui argumento cujusdam legis (68) videtur injuriam passus, ità Superior de suo Subdito percusso satisfactionem recipit, verberando percussorem. Addit autem loco citato *Hostiensis*, quòd, ideò Abbas Monachi percussi vocatur ad absolutionem, quià prò injuriâ illatâ debet fieri, seu dari satis-

(z) Roderic. Tom.2. Quæst.34. art.1. V. Ex his.
(a) Roderic. loc.cit. art.2. V. Neque ego.
(61) Sanctor. de Pæn. cap.14. Quæst.5. V. Respondeo tertiò fol. 92.

(62) l. Prætor. edixit. §. Atrocem. ff. de Iniur. Gloss. in cap. Cum illorum in V. In Episcopum de Sent. Excommun.
(63) text. in cap. Cum illorum §. Si verò ubi Abb. nu.13. de Sent. Excommun.
(64) text. in cap. Religioso. junct. Gloss. in V. Eo casu. de Sent. Excom. in 6.
(65) Roderic. Tom.1. Quæst.20. Art.12.
(66) Sanctor. Comment. cap.2. Stat.14.
(67) Gloss. in cap. Cum illorum in V. Passus est, ubi Hostien. & Abb. n.13. de Sent. Excommun.
(68) §.2. Instit. de Iniur.

ſatisfactio Monaſterio percuſſi, etiam in pecuniâ; ſed cum percutiens non habeat proprium, undè ſatisfaciat, nec debet teneri Monaſterium ex delicto ſuo, ſtatutum fuit in compenſationem injuriæ, quòd Abbas Monachi percuſſi vocetur.

91 Si verò Regularis percutit Clericum Sæcularem, dico cum *Sanctoro*, (69) quòd ſatisfactâ parte, percuſſor debet à proprio Superiore abſolvi, etiam prò foro fori, nec poteſt *Epiſcopus* prætendere, quòd ab eo abſolvatur. Ratio eſt, quià *Epiſcopus* non poteſt ferre ſententiam declaratoriam, quòd Regularis, qui Clericum Sæcularem percuſſit intrà Clauſtra, ſit excommunicatus vitandus, ut probat *Bordonus* (70), quià Epiſcopus ſuprà Regulares, delinquentes in ſuo Clauſtro, nullum jus habet. Nec pariter, ſi percutiat Clericum extrà Clauſtra, ut cum *Portello* probat idem *Bordonus* (71), igitur nec poteſt prætendere ipſum abſolvere, cùm iſte ſit actus majoris juriſdictionis.

92 Pariter capitulum illud (72) non dicit, quòd *debeat* abſolvi ab *Epiſcopo* Regularis percuſſor Clerici, ſed, quòd *poſſit ab Epiſcopo abſolutionis beneficium exhiberi*, undè deducitur, quòd talis abſolutio non eſt obligatoria, ſed facultativa, undè concluditur; quòd *Epiſcopus* non poteſt prætendere, quòd Regularis percuſſor Clerici ſe præſentet coràm eo, ad obtinendum beneficium abſolutionis, ut ultrà *Bordonum* locis ſuprà citatis probant *Ceſpedes*, & iurium Regularium acerrimus propugnator *Paſqualigus* (73), attento maximè, quòd ex privilegio *Bonifacii IX.*, quod ibidem per extenſum recitat idem *Paſqualigus*, Superiores Regulares habent facultatem abſolvendi in utroque foro Subditos ſuos, *manus violentas in Confratres, vel alios quoſcunque Clericos, etiam uſquè ad ſanguinis effuſionem, & enormem læſionem,* iniicientes.

93 Nec contrà datam reſolutionem facit, quòd, ſicut Regularis alium diverſi Clauſtri percutit, non abſolvitur ſinè interventu Superioris eius, qui percuſſus eſt, ità nec poterit abſolvi percuſſor Clerici Sæcularis ſinè interventu *Epiſcopi*, qui eſt *Prælatus* illius.

94 Quià negatur paritas, & ratio eſt, quià non ita eſt Clericus reſpectu *Epiſcopi*, ut Regularis ſub ſuo Prælato. Quià Regularis non habet independenter à ſuo Prælato velle, aut nolle, nec poteſt ſuam injuriam proſequi, aut in iudicio ſuper eâ agere, ut ſcribunt communiter Doctores. (74) Undè in hâc materiâ Religioſus æquiparatur ſervo, aut filiofamilias iuxtà regulam, quam tradunt Juriſperiti, (75) & Canoniſtæ. Sequitur proindè, quòd ad Superiorem ſpectat agere contrà iniuriantem eius Subditum; iniuriam remittere; ſatisfactionem ſuper eâ prętendere, & recipere, ut Dominus prò ſervo, & Pater prò filio; ut doctè proſequitur loco citato *Paſqualigus*.

95 Non ſic autem eſt de Clerico Sæculari, quià ipſe eſt ſui iuris, & in judicio tùm civiliter, tùm criminaliter, & independenter à ſuo *Epiſcopo*, poteſt ſuam iniuriam proſequi, & ſuper eâ ſatisfactionem debitam prętendere, & recipere. Et ex hoc ſequitur, quòd actionem, competentem Clerico, ratione iniuriæ, ſibi illatæ, non poteſt Eccleſia remittere (76), ut docet *Abbas*, & proindè nec *Epiſcopus*. Non currit igitur paritas inter Clericum, & Monachum, nec inter *Epiſcopum*, & *Abbatem*; & ità non poterit *Epiſcopus* prætendere abſolvere Regularem, qui illius Clericum percuſſit, ſicut *Abbas* intervenire debet prò abſolutione eius, qui Monachum verberavit.

---

(69) *Sanctor. de Pœn. cap.14. Quæſt.3. ℣. Reſpondeo inter graves. fol.82.*

(70) *Bordon. Controv.44. Queſt.4. nu.5.*

(71) *Bordon. Var. Reſol.7. q.7. num.11. ℣. Oppoſitum & Reſol.28. quæſt.26. n.60. Portel. V. Epiſcopus nu.9.*

(72) *cap. Religioſo de Sent. Excommun. in 6.*

(73) *Ceſped. de Exemp. Regular. cap.19. Dub.305. num.2. Paſqualig. Addit. ad Lauret. de Franch. Par.2. Quæſt.21. nu.2.*

(74) *Abb. in cap. Parochianos num.3. de Sent. Excom. Dec. in cap. In præſent. n.223. de Probat. Franc. in cap.2. nu.6. Ne Cler. vel Monach. Angelic. Roſell. Armill. Sylv. Antonin. Decian. Cævall. Farinac. apud Paſqual. l.cit. Quæſt.107. nu.2.*

(75) *DD. in Authen. Cauſa, C. de Epi. & Cler. & in cap. Cum dilectus. de Reſcr.*

(76) *Abb. in cap. Parochianos nu.4. de Sent. Excom.*

§.IV. Duel-

§. IV.

Duellum.

SUMMARIUM.

1 *Provocatio varias habet significationes.*
Provocatio importat appellationem; & majorem emphasim habet, quàm appellatio.
2 *Transumptivè significat invitationem.*
3 *Frequentiùs usurpatur prò invitatione ad pugnam.*
Diffidare *quid importet.*
4 *Duellum propriè sumptum, quid sit.*
Finis duelli propriè dicti, est probatio occultorum.
Duellum hoc prohibetur de jure Divino.
Indagare veritatem per duellum, est Deum tentare.
Opinio, quòd tale duellum sit prohibitum de jure Civili.
Impugnatur talis opinio.
Gladiatores à jure prohibiti, qui sint.
Probatio per duellum à legibus Longobardorum permissa.
5 *Duelli communiter sumpti diffinitio.*
Duellum non est, nisi armatâ manu committatur.
6 *Duellum requirit tempus, locum, & genus armorum assignatum.*
Condicere, *quid importet.*
Condictio est actio in personam.
Pugnam condicere, quid significet.
7 *Pugna, quæ fit, tempore non condicto, duellum non est.*
8 *Duellum requirit animum utrinque deliberatum post præmeditationem.*
Diffidatus, & incontinentì pergens ad locum assignatum, & pugnans, non committit duellum & quarè
9 *Duellum debet esse ordinatum ad finem privatum.*
Si ordinetur ad finem publicum, & fit auctoritate Principis, crimen non est.
Pugna, commissa inter milites, utrinque numero pares, de mandato Imperatorum duorum exercituum, licita est.
Dummodò non sit ad vanum finem.
10 *Probatur Historiâ Sac. Scripturæ.*
11 *Duellum potest à Principibus ordinari ad bellum terminandum.*
Tale duellum potest tùm acceptari, tùm ad illud provocare.
12 *Duellum formatum, sivè solemne, & simplex, quid sit.*
Requisita ad duellum simplex, ut sit verum duellum.
In duello simplici requiritur designatio loci determinati, & genus armorum, & tempus.
13 *Dubium, àn sit duellum, si statim post diffidationem pergatur ad locum certaminis, & pugnetur.*
Resolvitur dubium, negativè.
Duellum requirit præmeditationem.
14 *Diffidatus, incedens armatus animo pugnandi cum eo, qui diffidavit, non condicto loco, si pugna sequatur, duellum committit.*
15 *Si duo conveniunt ad pugnam, & divertant à loco condicto, & pergunt ad alium locum, & ibi pugnent, duellum committunt.*
16 *Quo casu ob causam privatam possit Princeps permittere duellum.*
17 *Mala, quæ proveniunt ex privatâ inimicitiâ Nobilium potentium.*
18 *Dubium, àn sit criminale duellum factum pacto secreto inter partes, nè se vulnerarent.*
Resolvitur, quòd non peccarent, nec Censurā incurrerent in foro animæ, secùs in foro externo.
19 *Duellum quo jure Ecclesiastico sit prohibitum.*
20 *Habentes influxum in duellum quoquomodò incidunt in Censuras contrà duellantes.*
21 *Consulentes duellum quotupliciter dicantur.*
22 *Facientes scripta, ad quæ sequitur duellum, quo casu subeunt Censuras duellantium.*
23 *Manifestantes scriptum injuriosum, ut sequatur duellum, incidunt in Censuras.*
24 *Dictantes, scribentes, portantes &c. libellum provocatorium ad duellum, sunt pariter excommunicati.*
25 *Consilium, auxilium, operam, favorem &c. dantes ad libellum provocatorium, subeunt Censuram.*
26 *Patrini duellantium incidunt in easdem Censuras.*
27 *Spectatores duelli ex compositò incurrunt in pœnas duellantium.*
Sanchez oppinio impugnatur.
Spectantes ex compositò, qui sint.
Dictio ex compositò, quid significet.
Spectantes duellum ob curiositatem, non incurrunt.
28 *Princeps, concedens campum francum duellantibus, est excommunicatus.*
Item Magistratus, potens impedire duellum, & non impediens.
Pariter Princeps concedens post duellum impunitatem duellantibus.
Quomodò accipienda hæc postrema conclusio.
29 *Princeps excommunicationem subit, si duellaturis impunitatem promittit.*
30 *Extensio pœnarum Conciliarum ad duellum, etiam non solemne, etiam effectu non secuto.*
31 *Constitutiones Gregorij, ac Clementis circà talem extensionem, sunt confusæ.*
32 *Principales, duello non secuto, non incurrunt Censuram; benè tamen complices.*
33 *Ratio, quarè complices incurrant, & non principales.*
34 *Diffidans ad duellum eum, quem scit, non esse acceptaturum, non incurrit Censuram.*
Impugnatur Raynaldus.
Provocans, & acceptans duellum, quod sciunt esse impediendum, non incurrunt Censuram.
35 *Acceptans duellum, nè subeat jacturam honoris, àn peccet, & pugnando, sit excommunicatus.*
Opinio Sanchez.
Propositio damnata ab Innocentio XI.
36 *Quandò jacturā honoris sequitur amissio bonorum, & grave damnum, potest acceptari duellum.*
37 *Prò tutelâ vitæ, famæ, ac bonorum in notabili quantitate potest acceptari duellum.*
38 *Ad evadendam notam timiditatis solam, non potest acceptari duellum, & quarè.*

1 PRovocationis vocabulum alium etiam sortitur sensum ab eo, quem superiori paragrapho exposuimus. Diximus ibi, provocationem esse iniuriam, verbo, aut facto illatam alteri in ejus præsentiâ, ob quam iniuriatus movetur ad iram. Nunc dicimus, provocationem in jure vocari appellationem à Judice inferiori ad superiorem; undè habetur in *Codice Titulus*, (1) *Quandò provocare non est necesse*; & juxtà *Calvinum* in *Lexico*, qui citat *Bartolum*, (2) provocatio magis est, quàm appellatio, ac majorem energiam exprimit, quâ ille, qui in sententiâ succubuit, adversarium victorem vocat coràm majori Magistratu, cujus opem provocans implorat, ut illi suppetias ferat contrà iniuriam à minori Magistratu, sibi factam in sententiâ iniustâ, contrà eum lata.

2 Transumptivè, ut opinor, hoc vocabulum usurpatur prò invitatione ad periculum, de se faciendum disputatione, armis, ludo, aleâ, sivè alio modo; sicut enim in judicio provocanti res est cum adversario, quem ad secum concertandum super jure suo invitat; sic etiam est in quâvis aliâ provocatione. Differt autem hæc à provocatione (quam primò diximus) toto celo; nàm illa fit dictis, aut factis iniuriosis ab eo, qui provocare dicitur, ad finem lædendi provocatum. Hæc verò fit ab eo, qui damnum passus est, aut se passum reputat; & non fit per iniuriam illatam; aut ad finem inferendæ, sed commitatu civili, & ad finem obtinendi aut reparationem acceptæ iniuriæ, aut gloriam, aut famam, aut lucrum ex concertatione, ad quam fit provocatio.

3 Frequentiori autem usurpatione provocatio accipitur prò invitatione ad esperiendum armis, quæ dicitur communiter *diffidatio* à verbo *diffidare*, quod, ut *Prateio* (3) placet, est pugnam indicere, sivè hostem se declarare. Certamen autem, seù pugna, quæ ex hujusmodi provocatione, sivè diffidatione sequitur, vocatur *Monomachia*, sivè *Duellum*. Quià verò tùm provocatio, etiam effectu non secuto, tùm *duellum* ipsum delicta sunt, & unum ordinatur ad aliud; de utrisque in hoc paragrapho disseremus.

4 *Duellum* potest accipi in proprio, & stricto significato, vel latè, & communiter. Propriè *duellum* est singulare certamen duorum hominum, ad purgationem illati criminis initum, quo victor purgatus, victus verò prò convicto habetur, (4) finis enim *duelli* est probatio occultorum, & purgatio indiciorum, ut benè ait *Tholosanus* (5), & ideò reponi debet inter species divinationis prohibitæ, pròut scribit *Sanchez* (6). Prohibetur quidèm de jure Divino pluribus in locis Sacræ Scripturæ (7). *Non tentabis Dominum Deum tuum*, volens autem indagare veritatem facti mediante *duello*, est Deum tentare, pròut docet *D. Thomas* (8), & est species superstitionis, quià tentat inquirere veritatem per medium, ad hoc ineptum. Prohibetur etiam de jure Canonico, (9) ut textualiter habetur in pluribus capitulis. Voluntautè multi Doctores (10), quòd sit etiam prohibitum de jure Civili per Textum in *l. Unic. C. de Gladiat. penit. toll. lib.* 12. Sed immeritò, nàm Textus ille loquitur de gladiatoribus, qui spectaculo erant populo Romano in ludis, quos *gladiatorios* vocabant, & erant soliti edi Romæ à Triumphantibus, de quibus passìm loquitur *Svetonius*, *Tacitus*, & alii rerum Romanarum Scriptores. Imò per legem *Longobardorum*, ex consuetudine introductam, talis probatio per duellum permittebatur, ut habetur in *l. 1. Longobard. Tit. de Monomach.*

5 Largè autem, sivè in communi acceptione, quâ, apud omnes nostris temporibus intelligitur, *duellum* diffinitur, quòd sit *pugna armata duorum, sivè plurium ex condicto, ad finem privatum ordinata*. In quâ diffinitione dicitur *pugna armata*, ad differentiam aliorum certaminum, quæ fiunt aut ad experiendas vires ingenii, ut sunt disputationes, ac certamina litteraria; aut etiam corporis, ut luctæ; & proindè, si duo, aut plures etiam ex condicto sinè armis inter se concertarent pugnis, aut colluctatione, non dicerentur duellum commisisse, nec duellantium pœnas incurrerent, ut scribunt Doctores. (11)

6 Dicitur *ex condicto*, quod importat tria, nempè *tempus*, *locum*, & *genus armorum*, sivè qualitatem certaminis, *condicere* enim, ut ex *Brissionio* docet *Calvinus* (12), *est diem, locumque communi consensu constituere*; itidèm, quià, ut ait *Ulpianus*, (13) *condictio est actio in personam*, & civiliter agendo, *condicebatur* adversario non tantùm tempus, & locus, sed etiam actio, puta, ad solvendum; in judicio sistendum &c., ideò *condici* etiam dicitur qualitas pugnæ, ut àn pugna equestris, àn pedestris esse debeat, & etiam genus armorum, puta, àn ense, hastâ, aut armis missilibus dimicandum sit.

7 Sequitur ex his, quòd, si aliquis diffidatur ab alio ad singulare certamen, designato loco, tempore, ac genere armorum, & ille diffidationem non acceptet, sed dicat, *se paratum esse à quocunque invasore se tueri, oblatum autem duellum minimè acceptare, ut lege divinâ, ac humanâ damnatum*; tamen ex post ex accidenti repertum inimicum in loco designato armis excipiat, & cum eo pugnet, *duellum* non potest dici secutum; nec qui fuit taliter diffidatus, ullam pœnam incurrit, ut cum *Banne*, & *Vallentiâ* docet *Sanchez*, (14) & ratio est, quià talis pugna non est ex *condicto* tempore, & loco, sed ex accidenti.

8 Sequitur secundò, quòd *duellum* sequi debet ex actu animi, ex utrâque pugnantium parte deliberati. Undè, si duo verbis inter se contendant, & rixentur, & unus dicat

(1) *C. lib. 7. Tit. 64.*
(2) *Calvin. Lexic. V. Provoare. & ibi Bart. in l. Minores. ff. de Administr. tuto.*
(3) *Pratei. lex. iur. V. Diffidare.*
(4) *arg. cap. 2. de Purg. vulg. cap. Monomachia. 2. q. 5.*
(5) *Tholosan. Syntagm. iur. Par. 3. lib. 48. cap. 15 n. 2.*
(6) *Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. num. 1.*
(7) *Deuteronom. cap. 6. V. 16. Luc. cap. 4. V. 12. Matt. cap. 4. V. 7.*
(8) *D. Thom. 2. 2. Quæst. 95. art. 8. ad. 3.*
(9) *text in cap. Si non licet. 23. q. 5. & in cap. Monomachia. 2. q. 3. & in cap. 1. & 2. Extrà de Purgat. vulgar.*
(10) *Jason. Reginald. Floron. Saccar. Berlich. Carpzov. apud Raynal. Tom. 1. cap. 9. ff. 1. nu. 4. V. Et licet duella.*
(11) *Filiuc. Tr. 15. n. 107. Bonac. de Censur. Dist. 2. Quest. 6. Pun. 2. n. 9. Thesaur. de Pæn. Par. 2. V. Duellum cap. 4. in fin.*
(12) *Calu. Lexic. V. Condicere.*
(13) *tex. in l. Actionum. 25. ff. de. Obligat. & actio.*
(14) *Bann. 1. 2. Quæst. 64. art. 7. dub. 3. Valent. 2. 2. Disp. 3. Quæst. 17. Pun. 1. apud Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. nu. 10.*

dicat alteri, vade, ſume enſem, & in tali loco te expecto, alius autem *incontinenti* (nempè intrà totum tempus, quo in eo durare iracundiam prudenter poteſt præſumi) ſumat arma, & ad locum ſibi aſſignatum conveniat, & pugnat, non cenſeri poteſt talis pugna *duellum*, ut poſt multos, quos citat, docet *Diana*, (15) & ratio eſt, quià talis pugna non ſequitur ex animo utrinquè deliberato, ſed ortum habet ab irâ, quæ plenam deliberationem impedit, & turbat: & quamtumvis ille, qui provocatus eſt, acceſſerit ad locum, ab alio ſibi aſſignatum, non tamen poteſt dici, quòd animo deliberato acceſſerit, ſed potiùs fuiſſe ab iracundiâ ſtimulatum, & ex iracundiâ digladiaſſe, ob quod pęnas duellantium non incurrit, juxtà Doctores. (16)

9 Dicitur tandèm *ad finem privatum ordinata*, qui finis multiplex eſſe poteſt, puta, ad terminandam armis litem civilem, aut criminalem; ad procurandam ſatisfactionem, ſivè ad vindictam acceptæ iniuriæ; ad tuendum honorem propriun; aut tandèm ad oſtentandam bellicam virtutem &c. Finis autem privatus, ob quem certamen initur, integrat rationem *duelli* criminalis; nàm ob cauſam juſtam publicam, interveniente Principis auctoritate, *monomachia* delictum non eſt. Et hoc modo licita eſt *monomachia* inter duos, aut plures milites contrariorum exercituum, inita ex condicto Imperatorum utrinquè, (non quidèm ad oſtentandum militum robur, aut causâ cruenti ſpectaculi, aut voluptatis, quià, ut dicunt Doctores (17), nefas eſt medium tàm periculoſum, & atrox, ob tàm vanum finem ſuſcipere) ſed ad debilitandas hoſtium vires, & conſervandam bonam exiſtimationem exercitus apud hoſtes, quod non parvi momenti eſt ad victoriam conſequendam, pròut cenſent apud *Sanchez* (18) Doctores nuper citati.

10 Simile *duellum* legitur in Sacrâ Scripturâ, (19) ubi *Abner* Imperator exercitus ex parte *Isboſeth* condixit, cum *Joab* Imperatore exercitus *David*, ut duodecim utrinquè milites in pugnam deſcenderent *ad videndum probitatem* (hoc eſt fortitudinem) *virorum utriusquè partis*, ut *Liranus* (20) ſcribit, ſeù ad probandum, *quis eorum robuſtiorem haberet exercitum*, ut ait *Gloſſa Rabani*, (21) ex quo factum eſt, quòd cæſis illis, qui erant ex parte *Abner*, illius exercitus animo concidit, & actus in fugam, illuſtrem victoriam conceſſit exercitui *David*.

11 Alia etiam eſſe poteſt publica cauſa nempè, quandò inter duos Principes viget bellum, quod utrinquè cenſetur juſtum ex eo, quòd jura utriuſque partis apparent confuſa, nec liquet favore cujuſnam Principis militet juſtitia: tùnc enim, ſi Principes condicunt, quòd ſelecti ex utroque exercitu milites, numero pares, pugnent in campo, & hoc pacto imponatur finis bello, victoribus, conceſſo eo, cujus causâ bellum inceptum eſt; talis pugna non ſolùm licita eſt; ſed etiam commendabilis: Ratio eſt, quià illud *duellum* loco juſti belli ſuccedit; & quemadmodùm juſtum eſt bellum, juſtum pariter reputandum eſt *duellum*, quod, ut advertit *Cajetanus*, (22) non ſolùm poteſt acceptari oblatum ab Adverſario, ſed etiam licet illud ipſi offerre; nàm majus bonum obvenit ex eo Chriſtianæ Reipublcæ, nàm evitatur tanta effuſio ſanguinis, tot hominum interneciones; tot incendia, ſtupra, direptiones, devaſtationes, & extrema mala, quæ ex diuturnis bellis contingunt, & utinam Chriſtiani Principes civiles ipſorum diſcordias, ob quas tot bellis contrà ſeipſos ſæviunt, tali certamine terminarent; ſic enim fieret, ut Chriſtianorum vires inter ſe non frangerentur, & robuſtiores evaderent, non ſolùm ad reſiſtendùm, ſed etiam ad delendam potentiam hoſtium fidei orthodoxæ.

12 Dividitur porrò *duellum* in formatum, ſivè ſolemne, & ſimplex. Solemne dicitur *duellum*, quod publicâ auctoritate committitur, nempè Principe, dante campum ſecurum (Italicè *campo franco*) interveniente condictione de loco loci, qualitate pugnæ, genere armorum, Patrinis, Spectatoribus, & tempore. (23) Simplex verò eſt certamen ſingulare, condictis tantùm tempore, loco, & armis. Adverti tamèm debet, quòd etiàm loquendo de *duello* ſimplici ad formalitatem delicti, & pœnam ordinariam incurrendam, requiritur tractatus, & deliberatio, præcedens facta, animo minimè iracundiâ actuali alterato, ut dicunt Doctores (24) communiter; & condictio armorum, temporis, & loci debet eſſe determinata, & non vaga; & ideò non ſufficit electio alicujus Civitatis prò loco pugnæ, niſi individuetur locus loci. (25) Imò dico, quòd hæc tria, puta, tempus, locus, & arma deſignata cumulativè requiruntur ad eſſentiam veri *duelli*; & altero horum deficiente, *duellum* verum non eſt. Ratio eſt, quià, ſi *Caius* diffidat *Seium*, ut tali tempore, & loco, armis minimè deſignatis, conveniat ad ſibi reddendam rationem ſuper facto tali &c. & *Sejus* conveniat abſquè armis (ad nihil enim ampliùs tenetur, etiam de ſtilo equeſtri (*legge Cavallareſca*) quàm ad conveniendum loco, & tempore, cùm *Caius* de armis mentionem non fecerit), & concertent inter ſe aut verbalibus altercationibus, aut etiam inermes pugnis dimicent, *duellum* minimè dicetur commiſſum; quià ad ejus eſſentiam requiruntur arma, ut dictum eſt ſuprà *num.* 5. Pariter ſi diffidet, ſignificando per nuncium oretenùs, aut in ſcriptis *Cajo*, ut ſuum enſem gerat, ſecum pugnaturus non diſſignato, aut tempore, aut loco, ſi ex accidenti ſibi invicem obvientur, & dimicent, *duellum* nō erit; nàm talis diffidatio præcedens eſt potiùs dicenda maniſeſtatio animi hoſtilis, quàm invitatio ad pugnam, deficiente diffinitione loci, & temporis, quæ in ſententiâ omnium

(15) *Farinac. Tuſc. Ricc. Graff. Suar. Ludovic. Lucen. apud Diana Par. 3. Tr. 6. Reſolut. 1. ℣. Dico undecimo.*

(16) *Barboſ. in Tridentin. Seſſ. 25. cap. 19. de Refor. num. 14. & ibi Joſeph. Ludovic. Deciſ. 55. Cened. & Ricc. Panimoll. Deciſ. 144. num. 4.*

(17) *Cajet. Armill. Navar. Delrio Valent. Roderic. apud Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. n. 12.*

(18) *Sanch. loc. cit. n. 14.*

(19) *lib. 2. Reg. cap. 2. ℣. 14.*

(20) *Lyran. ad lib. 2. Reg. cap. 2. ℣. 14.*

(21) *Raban. in Gloſs. Ordinar. lib. 2. Reg. loc. cit.*

(22) *Caiet. 2. 2. q. 99. art. 8. ad 3. in 5. cauſa.*

(23) *Theſaur. de Pœn. V. Duellum. cap. 1. ℣. Dicitur autem & ibi Salzed. ad Diaz Prax. cap. 103. §. Circa. Filiuc. & Sanch.*

(24) *Farinac. Conſ. 9. num. 35. Vermigil. Conſ. 194. num. 3. & 6. Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. num. 24. & 28. Nald. ſumm. V. Duellum. un. 2.*

(25) *Raynald. Tom. 1. cap. 9. §. 1. num. 11. & ibi Maſsin. Vermigliol. & Io. de Caſtill. Diana Mancin. & Carafa. de Duell. Tr. 1. Sect. 3. Quæſt. 2. nu. 3.*

nium Scribentium sunt de essentia *duelli*, ut delictum sit.

13 Sed quid juris, si, dùm sibi obviant, unus ad alium dicat, *divertamus ab hoc loco publico, & eamus ad talem locum remotum*, & alius acceptet, & ibi dimicent, Videretur dicendum cum nonnullis, (b) quòd verum *duellum* committant, quià hìc intervenit condictio armorum, loci, & temporis; sicut etiam dicunt alii (c), verum *duellum* esse, quandò duo sibi obviant, & unus alteri ait. *Veni ad talem locum, te ibi expecto*, vel sic, *Eas ad capiendum ensem, hìc te expecto; vel in tali loco;* siquidèm etiam in hoc casu videntur *ex condicto* depugnare. Sed puto, aliter esse dicendum cum *Graffio*. (d) Ratio est, quià, ut paulò suprà dictum est, condictio pugnæ debet fieri ex præmeditatione; & animo, minimè alterato ab irâ; & in tempore sufficienti ad deliberandum. In casibus autem supradictis non videtur, quòd invitatus acceptet pugnam ex præmeditatione; nàm statim, ac provocatum se audit, ad locum certaminis pergit; nec tempus habuit præmeditandi, ac deliberandi animo minimè occupato: siquidèm provocatio ad pugnam, animum provocati accendit ad iram, quæ impedit intellectum, nè advertat malum, quod committitur sic depugnando, aut pœnas, quas incurrit ex Divinâ, ac humanâ lege, qui sic digladiatur. Quamvis autem in primò casu dici possit, quòd provocatus ex præmeditatione gerat ensem, pròut sibi antè fuerat intimatum; non tamen dici potest, quòd ex præmeditatione depugnet. Quià provocans intimando alteri, quòd gerat ensem, manifestat tantùm animum hostilem ergà alium, ut suprà dictum est; undè, si hic ex præmeditatione, armatus ense, incedit, ad sui defensionem facere censetur; & in hoc formalitas *duelli* non reperitur; si exindè pugnant *ex condicto*, pròut dictum est, minimè *duellum* dici potest, quià condictio non fuit præmeditata.

14 In his autem casibus advertendum est, quòd, si provocans intimat tantùm alteri, ut ense accinctus incedat, locumque, ac tempus confligendi minimè designet, ad solùm finem evadendi pœnas duelli; provocatus etiam ense armatus incedat non ad solam defensam, sed ad congrediendum cum alio, ac unus alium quærit, & sibi obviàm facti depugnent; alia danda est resolutio. Ratio est, quià tùnc intervenit condictio loci, temporis, ac armorum; quià utrorumque mens est simul ense committere, in quocunque tempore, & in quocunque loco sibi obviabunt. Nec facit in contrarium, quòd tempus, & locus debeant esse determinata ex condicto, ut suprà dictum est, & in hoc casu determinata non sint. Quià dicitur illa satìs determinata esse, cùm utrorumque animus conveniat in eo tempore, & loco, quo sibi obviabunt, licèt hæc minimè sint illis nota. Verum *duellum* absque dubio esset, si unus alium diffidaret ad secum ense pugnandum, die, quâ Princeps exibit de Civitate, & extrà portam Civitatis, per quam Princeps egredietur; & sic ex condicto pugnarent: quià tempus, & locus jam determinata sunt, sicut & arma; quàmvis illa fuerint incognita duellantibus, & tantùm in genere condicta. Ità est in casu; nàm, quàmvis duellantes ignorent, quo loco, & tempore sibi obviabunt; condixerunt tamen animo ibi, & tùnc congredi; undè & verum *duellum* est, & pœnis spiritualibus saltèm in foro animæ ligantur.

15 Verum pariter *duellum* est, si duo ex condicto conveniunt ad pugnam in loco designato, & invenientes illum cæno, aut lapidibus obsitum, ad alium locum, ab impedimentis liberum, pergerent. Quià, licèt hìc novus locus non fuerit præmeditatus; tamen, quià animus congrediendi jàm in ipsis fuit, nec mutatus est ob deprehensionem prioris loci incommodi, fit ut hìc novus locus, ab ambobus electus prò campo pugnæ, dicatur ex condicto electus, & præcedente præmeditatione maturatâ; & ipse succedit in locum primò designatum; undè nihil tollitur de verâ ratione *duelli*.

16 Controvertunt porrò Doctores, àn aliquandò ob privatam causam (nàm ex publicâ aliquandò licere, dictum est suprà *num. 9.*) licitum sit *duellum* Principi inter Subditos in casu particulari permittere, & concludunt, quòd, stando in jure Civili, possint ex causâ gravi Principes permittere *duellum*, (26) secùs autem est de jure Canonico, in quo omnis humani sanguinis effusio, aut ipsius periculum districtè prohibetur. Optimè quidèm factum est, perniciosissimam consuetudinem, à Diabolo, qui *fuit homicida ab initio* inventam, & Orbi invectam, severissimis pœnis coercere, nè levi quâvis ex causâ, ut communiter contingebat, homo in hominem sæviret. At, ut verum fatear, si licèt ad majus malum evadendum minùs permittere, (27) undè ad evitanda adulteria, & graviora luxuriæ scelera, lupanaria permittuntur, videre nescio, quomodò in aliquo casu particulari cum cognitione causæ, & si aliundè remedium non suppetit, non possit Princeps *duellum* permittere.

17 Sanè, quandò duo sunt inimici potentes, ac Nobiles, qui nec auctoritate Principis, nec amicorum operâ possunt pacificari, satius esset illis concedere facultatem, ut inter se digladiarentur, quàm eos in vigente inimicitiâ relinquere. Nàm, bone Deus, quot mala, quot peccata, quot animarum, ac corporum perditiones, quot innocentium mortes ex duratione inimicitiæ proveniunt? Namquè tales principales inimici in consequentiam trahunt secum agnatos, cognatos, & amicos, & ità ex privatâ duorum simultate plures familiæ ad actus hostiles deflectunt, ex quibus enimæ eorum in malo statu perseverant; componuntur factiones, quibus Respublica subvertitur, & quod pejus est, etiàm mortuis principalibus, in familiis perdurat inimicitia. Intereà quot mortes innocentium sequuntur. Quilibet sibi sicarios, quibus associetur, asciscit, quorum studium est alienæ factionis viros interficere, & crudelitatis, ferinæque fortitudinis specimina de se dare. In illis alendis substantiæ familiares pereunt; aggravantur ultrà fas Coloni, à quibus extorquetur, quo illi manuteneantur, contrahuntur debita, quibus solvendis impares se reddunt debitores; non satisfit Legatis defunctorum sub excusatione impotentiæ; & tandèm familiæ ipsæ, quàmvis antiquæ nobilitatis, & divitiarum affluentiâ spectabiles ad extremam inopiam rediguntur, ex quo fit,

(b) *Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. nu. 28. Filiuc. Tract. 29. cap. 8. nu. 112. Bonac. de Cens. in commun. Disp. 2. Quæst. 6. Pun. 2. num. 6.*

(c) *Peregrin. de Duell. Quæst. 15. num. 3. Bonacin. de Censur. extr. Bull. Disp. 2. quæst. 3. Pun. 48. num. 7. Barbos. ad Trident. Sess. 25. cap. 19. nu. 10.*

(d) *Graff. Aur. decis. lib. p. cap. 7. nu. 22.*

(26) *Bald in l. Ex hoc jure. in 7. quæst. in fin. ubi etiam Iaso. col. 4. & ibi. Claud. de Seysel. ff. de Just. & jur. Dec. Cons. 487. & Cons. 686. Decian. Tr. crim. lib. 2. cap. 19 n. 4.*

(27) *arg. tex. in l. ult. in fin. C. de Fideiuss. legis virtus. ff. de legi. cap. Omnis. 3. Dist. D. Thom. 12 q. 93. art. 3. ad. 3. & 2. 2. q. 10. Art. 11. Castr. Covaru. Tiraquel. Azor. Sanch. Suar. apud Barbos. Axiomat. 141. nu. 7.*

fit, ut Respublica ipsa ex ipsarum deficientiâ non modicum detrimentum patiatur. Omnia itàque mala hæc interciderent, si Princeps principalibus *duellum* permitteret. Undè non condemnarem Principem, qui in casu raro, ac particulari tale *duellum* permitteret; nec puto, Summos Pontifices, qui interdicunt quibusvis Principibus (ut dicemus inferiùs), nè *duella* permittant, voluisse talem casum comprehendere, in quo permissio *duelli* esset ordinata ad præcavenda majora mala; sed tantùm voluisse, nè passim; aut ex levi causâ; aut quandò per alia media, magis congruentia potest tolli inimicitia, *duella* à Principibus permitterentur.

18 Dubium autem est, utrùm *duellum* criminale committerent duo, qui ad captandam famam fortitudinis, aut ad resarciendum honorem in opinione hominum, ex condicto depugnarent, inito inter se, ac secreto pacto, nè se invicèm vulnerarent. Resolvunt autèm Doctores (28), quòd non incurrerent peccatum mortale, & ex consequenti, nequè Censuram prò foro animæ, sed benè prò foro fori; & ratio est, quià in tantùm *duellum* prohibetur, in quantùm in eo homo se exponit periculo aut mortis, aut homicidii; in casu autem proposito cessaret utrumque, & ideò nec peccatum, nec Censura incurritur. Sed, quià pactum inter duellantes initum de non vulnerando, occultum est, fori externi Judex judicat criminale esse certamen, ex eo, quòd apparenter ad sensum tale apparet; undè in foro fori congredientes tùm Censuram, tùm alias pœnas incurrerent.

19 *Duellum*, ut præfertur, ità acceptum prohibuerunt Summi Pontificis Julius II., Leo X., Clemens VII., & Pius IV. antè *Concilium Tridentinum*; mox Concilium ipsum gravissimo Canone idem interdixit; ex pòst *B. Pius V.*, *Gregorius XIII.*, & tandèm *Clemens VIII.* omnium prædecessorum Bullas, & *Tridentini* dispositionem confirmavit, ac pœnas ampliavit, de quibus suo loco infrà dicetur.

20 Quià verò tùm à citatis Pontificibus, tùm à *Tridentino* eisdem pœnis percelluntur cum principalibus duellantibus ii, qui auxilio, consilio, favore &c. ad *duellum* concurrunt, operæ prætium est eos tùm generaliter præstringere, tùm specialiter explicare. Dico igitur, quòd omnes illi, qui influxum aliquem habent in *duellum*, sinè quibus aut non fieret, aut ægrè, & difficulter, comprehenduntur in tali dispositione. Si enim non habent influxum in *duellum*, non dicuntur de tali crimine participare.

21 Participant porrò in specie primò consulentes *sivè in iure*, *sivè in facto*, *sivè quâcunque aliâ ratione* (29), ut ait *Tridentinum*, ii porrò sunt, qui consulunt in jure equestri (*Legge di Cavalieri*) & decidunt, àn prò tali verbo, dicto, facto, gestu &c. provocandus sit aliquis ad *duellum*; sivè consulunt super facto, de quo anceps est res, àn interveniat injuria, nec nè, & resolvunt esse duellandum; *sivè quâcunque aliâ ratione*, ut ratione inimicitiæ privatæ ipsius consulentis contrà eum, quem esse provocandum consulit &c.

22 Secundò, participant illi, *qui scripta*, *Manifesta*, *seù fides vulgò appellata* (30) componunt, quæ sunt quasi præparatoria *duelli*, nàm talibus scriptis, quàsi quibusdam libellis famosis mordetur adversarii fama, qui taliter lacessitus, ac provocatus ad *duellum*, diffidare quodammodò cogitur prò reparatione proprii honoris. Hoc autem sic accipiendum est, si compositor talium scriptorum haberet prò objecto talis compositionis *duellum* ipsum; hoc est sciens, & volens, componeret, ut ex manifestatione talis scripti *duellum* nasceretur; aliter non incurreret pœnas *duellantium*, sed compositoris *libelli famosi*. Ratio est, quià, sicut motus specificatur à termino, sic delictum specificatur à fine. Undè, si in intentione componentis non fuit *duellum*, hoc crimine minimè deliquit.

23 Tertiò, participant, illi qui earundem rerum *narrationes*, *denunciationes*, *declarationes*, *seù testificationes* oretenùs, publicè, aut privato loco, ubi multi conveniunt, faciunt (31) ad hunc tamen effectum, ut ex talibus dictis occasio *duelli* nascatur.

24 Quartò, participant illi, qui scripta, provocatoria ad duellum (*cartelli di sfida*), quæcunque illa sint, *dictaverint*, *composuerint*, *scripserint*, *miserint*, *detulerint*, *divulgaverint*, *affixerint*, *exemplaverint*, *impresserint*, *subscripserint*, *intimaverint*, *verbo annunciaverint*, *aut attestati fuerint* (32)

25 Quintò, participant illi, qui circà prædicta scripta provocatoria, ut præfertur, *auxilium*, *consilium*, *operam*, *favorem præstiterint*, *suaserint*, *mandaverint*, *aut quomodòlibet se immiscuerint*, etiamsi nulla actualis provocatio, aut actus, ad pugnam proximus, aut remotus secutus sit (33)

26 Sextò, participant *Patrini*, assumpti à pugnantibus in *duello*, ac alii, *inter quos pactiones initæ sunt* de dirimendo *certamine*, *cùm primum alteruter pugnantium fuerit* vulneratus, aut certus *ictuum numerus utrinquè illatus fuerit*. (34) Hoc tamen intelligendum est, quandò talis diremptio certaminis (post vulnus, aut, ut vocant primum sanguinem, sivè tot ictus) est condicta inter duellantes; siquidem paciscentes, ut præfertur, influxum haberent in *duellum*. At si duo amici duellare volentium non potentes totaliter impedire *duellum*, paciscerentur inter se, ut, insciis duellantibus, pugnam post primum sanguinem dirimerent, non inciderent in pœnam; siquidèm nullo modo influerent ad *duellum* committendum, sed ad eum potiùs in sui prosecutione impediendum.

27 Septimò, participant duelli *spectatores ex composito* (35) ut ait *Gregorius XIII.* Putat *Sanchez*, (36) eos etiam *spectatores duelli* Censuram incurrere, qui datâ operâ ob curiositatem duellantes aspicerent, secùs autem, si obitèr transeundo per locum *duelli* pugnam respiciant, & ratio ejus est, quià palàm intervenientes multam augent animos ad pugnam. Sed me Judice, *spectatores ex composito* non possunt dici qui data opera, ex sua ipsorum sola curiositate aspiciunt. Ratio est, quià dictio *ex compositò*, ut ex *Brissionio*, & *Prateio* scribit *Calvinus* (37) idem significat, ac *ex pacto*. Spe-

(28) *Filiuc. Bonacin. & Diana apud Caraf. Tr. de Duell. Tract. p. Sect. 3.*
(29) *Trident. Sess. 25. de Refor. cap. 19.*
(30) *Clemen. VIII. Const. Illius vices. Dat. 16. Cal. Septemb. 1592. §. 6.*

(31) *Clemen. VIII. loc. cit. V. Nec non quascunque.*
(32) *Clemen. VIII. loc. cit. V. Volentes eos omnes.*
(33) *Clemen. VIII. loc. cit. V. Quive aliis.*
(34) *Clemen. VIII. loc. cit. §. 5. V. Nec non.*
(35) *Gregor. XIII. Constit. ad tollendum. 24. Decemb. 1582.*
(36) *Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. nu. 31.*
(37) *Calvin. lex. V. Componere est multas.*

Spectator igitur *ex composito* dicendus est ille, qui *ex pacto* cum duellantibus intervenit ut Judex, aut approbator loci pugnæ, ictuum, armorum &c. sivè etiam qui invitatur, & condicit cum duellante, ut præsens sit pugnæ, & sua præsentia animum duellanti addat. Sequitur ergò, quòd, qui ex suâ solâ curiositate ad spectandum vadit, non potest dici *spectator ex composito*; præterquam quòd, ità potest addere animum duellanti, qui obiter transeundo sistitur ad spectandum *duellum*, sicut qui datâ operâ ob solam curiositatem pergit ad spectandum; sed in primo casu, ut ait *Sanchez*, Censura non incurritur; ergò neque in secundo, cùm sola curiositas spectantis ità sit extranea, nec influxum habeat in *duellum*, sicut transitus fortuitus per locum pugnæ. Concluditur ergò, quòd *spectatores ex composito* dicendi sunt illi, qui ex condicto, seu pacto cum ambobus, aut altero duellantium intersunt pugnæ, & in illam aliquo modo influant. Quòd, si nullum influxum in eam habent, nullam censuram incurrunt, pròut sunt Confessarius, Chirurgus, bajuli, præparati ad portandos, curandos, aut absolvendos vulneratos &c. isti enim nullo modo incurrunt, quià nullo modo in crimen influunt.

28 Octavò, participant *Principes*, aut locorum Domini, qui campum pugnantibus concedunt, (38) *Magistratus*, aut *Duces* belli, qui *duellum* permittunt, aut potentes impedire, non impediunt; *aut post admissum crimen, veniam, aut impunitatem concedunt*. (39) Sed circà hoc ultimum advertendum est, quòd mens *Clementis Octavi* non fuit ligare manus Principi, ut ex post factum non possit cum Reo subdito suo clementiam exercere, & pœnas temporales prò *duello* remittere; tùm quià clementiam exercere, ex rationabili motivo actus virtutis est, & hunc prohibere *Papa* nec intendit, nec potest: tùm quià remissio pœnæ nullum influxum habet in culpam; nisi quandò certitudo indulti pœnæ movet Reum ad culpam, quam non committeret sinè tali certitudine, aut saltem spe; undè non potest universaliter remissio pœnæ, facta Reo, esse peccatum mortale, & objectum Censuræ Ecclesiasticæ.

29 Dico igitur, quòd Princeps Excommunicationem incurreret, quandò, antecedenter ad *duellum*, veniam prestaturum se esse duellantibus promisisset, aut aliquo modo significasset; ex quâ promissione aut mentis suæ declaratione factum esset, ut duellantes, qui sinè securitate veniæ non pugnassent, *duellum* commisissent. Pariter, si Princeps universaliter, & sinè difficultate remittere solitus esset pœnas post *duellum* secutum; ex quo fit, quòd duellantes à spe tali veniæ sollicitentur ad duellandum, quod absque tali spe minimè committerent. Ratio est, quià in utroque casu indulgentia Principis influit in *duellum*, ut patet.

30 Quià verò dispositio Conciliaris, vetans *duellum*, ut prefertur, tùm quò ad principales, tùm quò ad complices, videbatur limitanda ad *duellum* solemne, puta, cum Patrinis, chirographo diffidationis, assecuratione campi &c. & ultrà hoc, *secuto effectu, Gregorius XIII.* in suâ Constitutione supracitatâ pœnas Conciliares extendit ad *duellum*, etiam non solemne tùm quò ad principales, tùm quò ad complices, *etiamsi illi, qui ad locum destinatum pugnaturi accesserint, impediti pugnam non commiserint, si per ipsos non steterint, quominùs pugna committatur*, & hanc *Gregorii* dispositionem confirmavit *Clemens* in totiès suprà citatâ Bullâ.

31 Duas hasce Constitutiones *Gregorii*, ac *Clementis* dubias, & obscuras esse, & nimis confusas, scribit *Raynaldus* (40), pròut re verâ apparet cuilibet eas accuratè legenti; proindè dubium exoritur, àn clausula illa, *etiamsi pugnam ob aliquod impedimentum non commisissent, si ad locum accessissent pugnaturi, & per eos non stetisset, quominùs pugnarent* (41), referenda sit ad solos complices, quibus immediatè illa connectitur, aut etiam ad principales.

32 Circà hoc controversia est, ut solet, inter Doctores; sed mihi magìs arridet opinio eorum, quos refert, & sequitur loco citato *Raynaldus* (42), qui volunt non incurrere eos, qui oblato, & acceptato *duello*, accedunt animo duellandi ad locum deputatum, si impediti ad pugnam non devenerint; & certè ineluctabilis est ratio, quam ex *Scortiâ* (43) recitat *Raynaldus*, nempè quià ipsemet *Clemens Octavus* in Decreto Casuum reservatorum, edito post suprà citatam Bullam, declaravit, esse necessariam pugnam actualem, undè, cùm de mente legislatoris constet, non est ampliùs controvertendum de intelligentiâ legis, maximè si pœnalis est, quæ debet strictè, & ad favorem Rei interpretari, juxtà Textum (44)

33 Nec incongruum debet censeri, quòd penam non incurrant principales, nisi secuto effectu, & complices eandem subeant, illo minimè secuto. Ratio est, quià plus peccant consulentes, instigantes, suadentes, laudantes &c. quàm *duellum* ipsum committentes; nàm principales, ex eo, quòd commoti sunt ex acceptâ iniuriâ, aut ex provocatione ad *duellum*, aliquam veniam merentur; sed tales Consiliarii pessimi, qui perversè consulunt, ex merâ malitiâ delinquunt; & insuper malitia, & crimen eorum consummatum est in malo consilio, quod dant, & hoc independenter ab effectu *duelli*; sivè enim fiat, sivè non fiat, malum consilium æquo modo datum est. Non sic est de principalibus, quià, quàmvis præmiserint omnia ad *duellum* necessaria, & per eos non steterit, quin sequeretur *duellum*, tamen eorum delictum consummatum non est, nisi sequatur actualiter pugna; proindè non incongruum est, quòd principales minimè teneantur pœnis, quibus ligantur complices, cùm illi Rei sint de delicto, tantùm attentato, & non consummato, in quo ligatæ non sunt manus Judici, quòminùs pœnas emolliat, etiam in casu, quo lex expressè puniat conatum, æquè ac delictum perfectum, ut post multos docet *Farinacius* (45), quod tamen non est in casu nostro, dùm Bullæ supradictæ non expressè loquantur de principalibus, sed tantùm de Complicibus.

34 Ex

(38) *Trident. Sess. 25. de Refor. cap. 19. init.*
(39) *Clem. VIII. loc. sup. cit. §. 5. in fin.*

(40) *Raynal. Tom. 1. cap. 9. §. 1. nu. 8. V. Ex istis. & V. Nemo enim.*
(41) *Clem. VIII. loc. sup. cit. §. 3. in fin.*
(42) *Raynal. loc. cit. V. Nemo enim. & ibi Sanch. Molfes. Bonac. Hurtad. Graff. Floron. Ricc. Navar. & Carafa de Duel. Tract. 2. Sect. 3. quæst. 21. num. 4. & seqq. & quæst. 53. num. 4. & seqq.*
(43) *Scort. Epitom. Bullar. Theorem. 392. §. Ex dictis. circ. fin. Raynal. loc. cit. V. Nihilominus.*
(44) *text. in l. Non puto. ff. de Jur. Fisc.*
(45) *Farinac. Quæst. 123. nu. 13. & Quæst. 124. num. 74.*

34 Ex his resolvitur, quòd diffidens alium ad *duellum*, de quo certitudinem habet, quòd ipsum non acceptabit, nullam Censuram incurrit, sed solùm peccatum mortale, ut docent *Laurea*, & *Carafa* (46), cùm enim pugna sequutura minimè credatur; & re verâ non sequatur, locus Censuræ non est. Quàmvis verò *Raynaldus* (47) existimet hoc verum esse tantùm prò foro animæ, non autem prò foro fori, in quo censeri deberet excommunicatus; tamen contrarium est tenendum; si enim principales Censuram non incurrunt, etiamsi in foro fori actu non pugnent, quàmvis ad pugnam convenerint, & impediantur ab extrà, multò fortiùs incurrere non debet, qui simpliciter diffidat ad *duellum*, effectu non secuto, & cum securitate, quòd minimè sequeretur. Et ex dato fundamento sequitur, nullam Censuram incurrere tùm provocantem, tùm acceptantem *duellum*, si ambo certi sunt, ipsum esse impediendum.

35 Controvertitur pariter, àn pari modo delinquat provocatus, sicut provocans ad duellum, quandò ex refutatione diffidationis ille incurreret gravem jacturam honoris? *Sanchez* (48) opinatur, quòd acceptans duellum, ob motivum tuendi honoris, peccat mortaliter, (& ex consequenti incurrit Censuram, si pugna sequatur) *quià*, ait ille, *& si apud vulgares, & improbos id ignominiæ tribuatur, tamen apud sapientes, & probos id honori adscribetur; quandò gratiâ divinæ legis servandæ, duellum oblatum respuitur, quod falsæ vulgi opinioni præponderat*. Et huic sententiæ videtur consentire auctoritas *Alexandri Septimi*, qui inter damnatas à se propositiones sub die 23. *Martii 1666.* secundam in ordine proscripsit, ità sonantem, *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, nè timiditatis notam apud alios incurrat*.

36 Sed salvâ dicti Auctoris reverentiâ, puto, contrarium esse dicendum, quandò jactura honoris gravis est, ratione non quidèm honoris solius, sed aliorum incommodorum, quæ ex hoc consequuntur. Solent virorum Nobilium filii, qui primogeniti non sunt, in Aulâ Principum conversari, & ab iis cum cæteris viris Nobilibus ali, & ad Mumera militaria destinari, quorum stipendiis juxtà statum, propriæ Nobilitati convenientem, manutenentur, cùm tenuis sit census redituum, quos ab hæreditate paternâ consequuntur, absorbente primogeniturâ majorem rei familiaris partem: nec sinè talibus muneribus, sibi à Principe indultis, possent convenienter vivere. Si igitur aliquis istorum ad *duellum* diffidatur, & ipse refutet, quoquomodò id fiat, non tantùm in opinione vulgi, ac infimæ plebis, sed etiam gravium virorum notam vilis, ac pusilanimis subit; cæteri viri Nobiles ejus consortium aversantur; quilibet ipsum parvipendet; & Princeps ipse eum reputat ineptum ad munera militaria, undè ipsis privatus Aulâ interdicitur, & sic ad pauperiem, egestatem, ac miseriam reducitur.

37 Si ergò aliquis ex supradictis provocatur ad duellum, diço, quòd potest absquè peccato duellum acceptare, nè tanta incommoda subire cogatur. Ratio est, quià, ut cum *Banne*, *Manuel*, seù *Roderico*, ac *Navarro* probat *Sanchez* loco citato (49), licet *duellum* ad vitam, honorem, & res familiares in notabili quantitate tuendâ acceptare, quià tale *duellum* induit rationem inculpatæ tutelæ; si tamen constet, provocantem omninò injustè agere; & certum est omninò fore ut innocens hæc amittat; nec aliud sibi evadendi remedium suppetit. In casu autem proposito militat eadem ratio; suppono enim, quòd provocatus nullam rationabilem causam provocanti dederit; sed iste nodum in scripto quærat, ut alterius honorem labefactet, ac fortunas perdat, & certitudo moralis adsit, quòd talia, & tanta damna inevitabiliter incurrat, nec illa evitandi alius modus supersit. Sequitur igitur, quòd poterit absque culpâ duellum acceptare, dummodò in eo sola sit mens se, & sua tuendi cum moderamine inculpatæ defensionis.

39 Nec facit in contrarium damnatio *Alexandri* circà supradatam propositionem. Si quidèm, ut patet, illa loquitur de acceptante duellum ad evadendam puram *notam timiditatis*. Porrò talis nota honorem non inficit, cùm timiditas sit qualitas naturalis, ob quam nemo potest demereri; nec inhonoratus jure censeri potest vir Nobilis ob notam timiditatis; nec ob talem opinionem apud populum ille ulterius damnum subit. Sed in nostro casu, ultrà diminutionem honoris, interveniunt graviora damna fortunarum, ac rei familiaris, quæ recensuimus; undè, sicut licet defendere res suas in notabili quantitate contrà violentiam raptoris, etiam cum morte istius, si alio modo defendi non posset; ità acceptari poterit in casu *duellum*, ad illarum inculpatam defensionem.

Probatio.

SUMMARIUM.

39 *Probari debet inter duellantes condictio armorum, loci, & temporis, ut probetur duellum.*

40 *Qualitas, requisita in Constitutione pœnali, omninò est probanda.*

39 CIrcà probationem *duelli*, advertendum est, quòd minimè sufficit probare per Testes, quòd *Cajus*, & *Seius* dimicaverint, sed requiritur, quòd per accusatorem, sivè Fiscum probetur concludenter, quòd ex condictione loci, temporis, & armorum, ex deliberatione, & præmeditatione, pugnam commiserint.

40 Ratio hujus conclusionis est, quià qualitas, requisita in Constitutione pœnali, omninò probanda est ab Actore, ut argumento Textus (50) dicunt Doctores. Ut autem probatum est suprà *num. 5. & seqq.* qualitas, sivè ratio *duelli* est, ut pugna fiat ex condicto, & præmeditatione loci, temporis, ac armorum; aliter *duelli* rationem non habet, sed rixæ, sivè conflictus in rixâ, prò quo tantæ pœnæ non sunt.

Sequi-

(46) *Laurea Fiscal. Allegat.* 116. *nu.* 17. *&* 18. *Allegat.* 117. *nu.* 61. *& seqq. Carafa de Duell. Tract. p. Sect.* 3. *quæsit.* 5. *numer.* 5.

(47) *Raynal. Tom. p. cap.* 9. *§.* 3. *n.* 5. *in fin.*

(48) *Sanch. Moral. lib.* 2. *cap.* 39. *nu.* 9.

(49) *Bann.* 2.2. *q.* 64. *art.* 7. *Dubi.* 4. *Manuel. Summ. Tom. p. in* 2. *edit. cap.* 73. *nu.* 1. *Navar. lib.* 2. *de Restit. cap.* 3. *in* 2. *Part. dub.* 13. *in nov. edit. n.* 289. *apud Sanch. l. c. n.* 7. *circ. med.*

(50) *text. in l. Prætor. ait la* 2. *§. Docere ff. de Vi bono rap. l. p. §. Ait. & ibi Bart. ff. Ne quid in flum. publ. Farinac. Consf.* 150. *n.* 56. *Hercul. de Cautel. cap.* 52. *n.* 24. *Raynal. Tom.* 1. *cap.* 8. *§.* 4. *nu.* 11.

Sequitur igitur, quòd, ut sit locus penis contrà duellantes, probandum est concludenter, quòd tales qualitates in facto intervenerint.

Pęnæ.

SUMMARIUM.

41 *Pœnæ contrà duellantes aliæ spirituales sunt, aliæ temporales.*
Prima pœna est Excommunicatio, Papæ reservata.
Privilegiati, quo casu possint absolvere à tali Censurâ in Italiâ, & extrà.
42 *Secunda pœna est infamia, & incurritur ipso facto.*
43 *Tertia est, quòd occidens antagonistam in duello, tenetur pœnâ homicidarum.*
Vulneratus, aut mutilatus in duello, non potest prætendere restitutionem damni, si voluntariè acceptavit, secùs si coactus.
44 *Quarta est confiscatio bonorum.*
45 *Quinta pœna est privatio Ecclesiasticæ sepulturæ.*
Vulneratus in duello, si alterâ die moritur, non privandus Ecclesiasticâ sepulturâ.
Quamvis antè mortem fuerit absolutus duellans, debet carere sepulturâ Ecclesiasticâ.
Hæc pœna à consuetudine contrariâ est abrogata, nàm absolutus sepelitur in sacro.
46 *Sexta est, quòd Principes amittunt loca, in quibus duellum permiserunt.*
47 *Septima pœna est, quòd loca, in quibus sunt commissa duella, non impedientibus Magistratibus, qui potuerunt impedire, sunt supposita interdicto.*
48 *Pœna Clericorum pugnantium in duello de jure veteri.*
49 *Pœna eorundem de jure novo.*
50 *De Regularibus, remissivè.*
51 *An Regularis, diffidans Regularem ad pugnandum baculis, aut saxis, contraheret pœnas contrà duellantes.*
52 *Si pugna illorum sequatur, condicto tempore, & loco, incurrunt pęnas.*
Saxa, & baculi veniunt nomine armorum.
Arma sunt qualibet instrumenta, usurpata, & apta ad vim inferendam.
53 *In casu proposito saxa, & baculi sunt vera arma.*

41 MUltiplices, gravissimæquè pœnæ sancitæ sunt contrà duellantes, non tantùm, si principales sint, sed etiam, si solummodò habuerint complicitatem per influxum in pugnâ proximum aut remotum; & talium pœnarum aliæ sunt spirituales, aliæ verò temporales. Prima illarum est *excommunicatio lata sententiæ*, Summo Pontifici reservata, à quâ habentes privilegia absolvendi à casibus, *Papæ* reservatis, non possunt intrà fines Italiæ absolvere principales, quidèm si actu pugnaverint, complices autem, si per eos non steterit, quominùs pugna secuta sit; & ratio est, quià in istis solis terminis incurrùntur pœnæ ex *Tridentino*, & *Constitutione Gregorii XIII.* fulminatę; in aliis autem casibus, licèt omnes, nempè tum principales, tùm cooperantes incurrant absolutè excommunicationem ex *Bullâ Clementis VIII.*, quàmvis pugna secuta non sit (quod tamen etiam in terminis dictæ Bullæ negavimus suprà *num.29.* quò ad principales), tamen per talem Bullam non sunt impedita eorum privilegia, quominùs absolvere possint, ut post multos firmat *Carolus Antonius Thesaurus*. (51) Extrà Italiam verò habentes privilegia absolvendi à casibus Papalibus, possunt à tali Censurâ absolvere.

42 Secunda poena est *infamia*, & quàmvis in *Tridentino* talis pœna inferatur per verba imperativi modi, dicendo, *perpetuæ infamiæ pęnam incurrant*, ut proindè significare videatur non sententiam latam, sed ferendam, tamen contrarium est verius: ratio est, quià illa verba non diriguntur ad Judicem, ut censeatur proindè ęjus actionem requiri, sed ad Reum, quem per imperium efficax Concilium ligavit, ut dicunt Doctores. (52) Verum est, quòd requiritur sententia Judicis, non quidèm condemnatoria ad talem pœnam, sed declaratoria facti, ad quod talis pœna ipso jure lata est. (53)

43 Tertia pœna est, quòd *pugnantes in duello* secuto effectu, *tenentur pœnis homicidarum*, *si adversarium perimunt*; si verò succumbunt, & ex pugnâ sequatur mutilatio, seù debilitatio membri; vel si sequatur mors, non possunt ipsi, aut eorum hæredes respectivè aliquam restitutionem prætendere; si tamen spontè, & liberè, & ex præmeditatione ad *duellum* accesserunt tùm provocando, tùm acceptando oblatam pugnam. Et ratio est, quià taliter succumbentes censentur prævidisse periculum, & condonasse damnum, quod sibi ex pugnâ poterat evenire. Si autem, qui in *duello* obiit, aut debilis, vel mutilatus membro remansit, fuit provocatus, sed *duellum* acceptavit, coactus metu infamiæ, aut alterius gravis nocumenti, occidens primo loco tenetur ad restitutionem, sibi, aut hæredibus suis faciendam: quòd, si occidens non restituat, tenentur ad restituendum, qui ad *duellum* sunt cooperati, ut argumento juris (54) firmant Doctores.

44 Quarta pęna est, quòd principales, ac eorum *Patrini* subeunt proscriptionem omnium suorum bonorum, quæ Fisco acquisita remanent, ut disponit *Tridentinum*; (55) hæc autem pœna non incurritur nisi in *duello* solemni, & effectu secuto: tùm quià dispositio loquitur etiam de *Patrinis*, qui non interveniunt, nisi in *duello* formato; tùm quià Textus *Concilii* loquitur de actu consummato; undè extendi non potest talis pœna ad *duellum* simplex, nęc ad solemne quidèm, sed tantùm attentatum.

45 Sexta pœna est, quòd pugnantes, si decedunt in actu duelli, *carere debent Ecclesiasticâ sepulturâ*; & hanc pœnam extendunt nonnulli Doctores apud *Barbosam* (56) ad casum, in quo pugnam ob vulnus in

(51) *Graff. de Cas. reservat. lib.1. cap.7. nu.20. & 26. Reginal. lib.21. nu.83. Filiuc. Tr.29. num.187. Comitol. lib.6. q.17. n. 2. Bonac. de Cens. disp.2. q.6. Pun.1. nu. ult. & de Cens. in particul. Dis.2. q.3. Pun.48. nr.40. apud Thesaur. V. Duellum cap.5. V. Itaquè.*

(52) *Reginal. lib.21. nu.76. Trullench. in Decal. lib.5. cap.2. Dub. 13. nu.21. apud Barbos. in Trident. sess.25. cap.19. nu.19.*

(53) *Thesaur. de Pœn. Par.1. cap.5. V. limita primò.*

(54) *arg. l.1. §. Cum arietas ff. Si quadr. paup. feci. dica. Azor. Tom. 3. lib.5. cap.3. q.7. Layman. Tanner. Turrian. apud Thesaur. V. Duellum cap.5. in fin.*

(55) *Tridens. Sess.25. cap.19. de Refor.*

(56) *Sanc. Diana. Bonacin. apud Barbos. in Trid. sess.25. de Refor. cap.19. n. final. Peregrin. de Duell. Quæst.7. n.4.*

in *duello* acceptum, non ſtatim, ſed alterâ die moriatur. Hoc tamen minimè admittendum cenſeo, nàm Textus *Concilii* apertè habet, *ſi in ipſo conflictu deceſſerint*, qui autem accepto vulnere in conflictu alterâ die decedunt, non decedunt *in ipſo conflictu*; proindè, cùm carentia ſepulturæ Eccleſiaſticæ reſtringatur ad caſum mortis *in conflictu ipſo*, quæ eſt conditio, à lege requiſita, non poteſt extendi ad caſum mortis poſt conflictum, in quo minimè purificatur conditio, requiſita ex notis iuribus. Privatio autem ſepulturæ, ut præfertur, debetur non tantùm ob *duellum* ſolemne, ſed etiam ob ſimplex, ſeù privatum, & hoc ob extenſionem, factam à *Gregorio*, & *Clemente* diſpoſitionis Concilii, loquentis de *duello* ſolemni ad privatum. (57) Notandum tamen, quòd Textus *Concilii* habet ſic, *perpetuò careant Eccleſiaſticâ ſepulturâ*, (58) ex quo deducit *Theſaurus*, (59) quòd, quantùmvis moriens in *duello*, fuerit antè mortem abſolutus à Cenſurâ, & viaticum acceperit, adhùc manet privatus ſepulturâ Eccleſiaſticâ, tùm quià ſimile habetur de eo, qui decedit in torneamentis, ut habetur ex Textu, & *Gloſſâ*, (60) tùm quià Cenſura ipſa, lata contrà duellantes, privat decedentem in eâ, ſepulturâ Eccleſiaſticâ; undè ſequeretur, quòd fruſtrà à Concilio eſſet poſita talis pœna, ſi locum non haberet, niſi in caſu, quo pugnans decederet abſquè obtentâ abſolutione. Quocircà concludendum eſt, quòd mortuus in *duello*, etiam obtentâ antè mortem abſolutione à Cenſurâ, adhùc ſepeliendus non ſit in ſacro ſinè diſpenſatione *Papæ*. Sed ex contrariâ conſuetudine hæc pœna abrogata eſt, ſaltèm in quibuſdam Provinciis, ut ſcribit *Sancius*, (61) & in Longobardiâ decedentes in conflictu, & antè mortem abſoluti à Cenſurâ, ſepeliuntur in loco ſacro.

46 Septima pœna eſt contrà omnes Principes, quocunque nomine cenſeantur, qui, ſi ad *duellum* formatum inter Chriſtianos ineundum in terris locum, ſivè *campum*, ut vocant, francum, conceſſerint, ultrà excommunicationem Papalem, quam eo ipſo incurrunt, ſubeunt pari modo privationem, & dominium Civitatis, Caſtri, aut loci, in quo, vel apud quem *duellum* fieri permiſerint, ſi illa ab Eccleſiâ obtineant; & ſi loca feudalia ſint, directis Dominis ſtatim acquiruntur, vt ex *Tridentino* (82) habetur.

47 Octava pœna eſt, quòd loca in quibus, ſeù in quorum Territoriis *duellum* commiſſum eſt, ſcientibus, permittentibus, ac minimè impedientibus Dominis, *Senatu*, *Populo*, aut *Magiſtratu*, eo ipſo remanent ſuppoſita Interdicto, reſervato *Papæ*, ut ſancitur in Bullis *Pii Quarti*, *Clementis Octavi*. (63)

48 Circà Clericos, pugnantes in duello, extat antiqua juris (64) diſpoſitio, quòd, ſi Clericus *duellum* ſpontè obtulerit, ſeù ſuſceperit oblatum, ſivè victus, ſivè victor fuerit, licèt de rigore juris ſit deponendus, evadere poterit ſententiam depoſitionis, ſi Epiſcopus duxerit cum eo miſericorditer diſpenſandum; dummodò ex ipſo *duello* mors, aut mutilatio ſecuta non fuerit. Ex hoc multi Doctores antiqui voluerunt, Clericum pugnantem in *duello* incurrere ſuſpenſionem latæ ſententiæ; ſed plures aliis moderni (65) docent, non eſſe ſuſpenſum ipſo jure, ſeù perpetuò ſuſpendendum, ſivè deponendum.

49 Sed quidquid ſit de jure antiquo, hodie ex diſpoſitione Bullæ *Pii Quarti* (66) fertur excommunicatio latæ ſententiæ, *Papæ* reſervata, & privatio Beneficiorum Eccleſiaſticorum, & Dignitatum, & inhabilitas ad illa, vel alia, ipſo facto contrà Clericos, pugnantes in *duello*; aut provocantes; vel id tentantes, vel locum dantes; aut comitivam præſtantes; vel chartas *duelli* ſubſcribentes; affigentes, publicantes, faventes, conſulentes, vel adſtantes, & abſolutio, ac diſpenſatio ſuper his eſt *Papæ* reſervata. Ultrà hæc autem, ſi ſequeretur mors, aut mutilatio, dubium non eſt, quìn puniendus eſſet pœnis homicidarum, & incurreret irregularitatem, à ſolo *Papâ* diſpenſandam. Quàmvis verò citata Bulla *Pii Quarti* loquatur de *duello* formato, aut ſolemni tantùm, tamen per Bullam *Clementis Octavi illius vices &c.* (de quâ ſuprà totiès dictum eſt) extenſa eſt cum ſuis pœnis ad *duellum* etiam minùs ſolemne, pròut ſcribunt communiter Doctores. (67)

50 Quantùm autem ad Regulares ſpectandæ ſunt eorum Statuta; ſi autem hæc deficiant, (ſicut apud Nos *Minores de Obſervantiâ* nullum tale Statutum, loquens de *duello*, aut pugnâ ex condicto, reperitur, quià nunquàm potuit in mentem ſtatuentium venire, quòd duo Fratres ad duellum ſe diffidarent) recurrendum eſt ad jus commune, & infligendæ pœnæ, ſancitæ contrà Clericos duellantes.

51 Sed quid juris, ſi duo Religioſi, (ut factum aliquandò audivi in quodam Ordine) ſe diffidarent ad congrediendum baculis, aut ſaxis ex condicto?

52 Reſpondeo, quòd, ſi cætera conſtant, (nempè, quòd non ex irâ, aut perturbatione mentis, ſed ex præmeditatione ad locum præfixum, & locum determinatum ex condicto, convenerint, ac actu dimicaverint) iſti verum *duellum* commiſerunt. Ratio eſt, quià *duellum* non reſtringitur ad conflictum, qui fit ſolo enſe, quàmvis regulariter, & ut in pluribus, (ſaltèm in Italiâ) fiat ſolo enſe; ſed tale eſt quævis pugna, quæ ex condictione loci, temporis, ac armorum, ut ſuprà explicuimus. Saxa autem, ac baculi in jure (68) veniunt appellatione armorum: & quàmvis nonnulli cenſeant (69), hoc eſſe intelligendum, ſi percuſſio ſaxo, aut ligno, jàm facta ſit; vel ſi in eo loco verſemur, quo ſit conſuetum haberi lapides prò armis, ut ſcribit *Felinus*, *Tuſcus*, (70) & alii; tamen dicendum eſt, quòd arma verè, & progriè ſint ligna, & ſaxa, quandò aſſumuntur ex profeſſo ad nocendum, aut etiam ad defenſionem.

(57) *Sanch. Moral. lib. 2. cap. 39. nu. 22. Suar. de Fid. Diſp. 13. Sect. ult. nu. 2. Sanc. Select. Diſp. 36. nu. 5.*

(58) *Trident. loc. ſup. cit.*

(59) *Theſaur. V. Duellum. cap. 3. ℣. Tertio dum dicit.*

(60) *cap. Felic. s. & ibi Gloſſ. final. Extrà de Torneamen.*

(61) *Io. Sanci. Select. Diſp. 36. nu. 5.*

(62) *Trident. Seſſ. 25. de Ref. cap. 19.*

(63) *Pius IV. Conſt. 21. incip. Ea quæ. Clem. VIII. Conſt. 11. Illius. vices. §. 7. poſt med.*

(64) *text. in cap. 1. de Cler. pugn. in duell.*

(65) *Navar. Suar. Henriq. Filiuc. Salzedo Roderic. Sanch. Barboſ. apud Theſaur. V. Duellum. cap. 1. ℣. Contraria.*

(66) *Pius IV. Conſt. 21. incip. Ea quæ a Prædeceſſoribus.*

(67) *Navar. Conſ. 2. de Purg. vulg. Sanchez. Moral. lib. 2. cap. 39. nu. 27. Barboſ. ad cap. 1. de Cler. pugn. nu. 3. Theſaur. loc. cit. ℣. Nota quod licet.*

(68) *text. in l. Armorum. 42. ff. de Verb. ſign. l. Quod eſt. §. Arma. ff. de Vi & vi arma.*

(69) *Marſil. Pract. crimin. §. Pro complemento. num. 14. Baiard. quæſt. 6. num. 63. Axeved. Recopil. lib. 6. in Rubr. Tit. 6. num. 4.*

Ratio est, quià proprium significatum armorum est quidquid assumitur, separatum à nobis ad inferendam, aut propulsandam vim. Proindè, licèt quis pugno alium cædat, aut excipiat, non tamen armatâ manu percussisse dicitur; si verò gladio, saxu, ligno &c. vulnus imprimit armatâ manu vìm fecisse dicitur, quià aliud à se separatum assumpsit ad vim inferendam. Verum est, quòd in propriissimâ significatione arma sunt ea omnia, quorum usus, & institutio principalis est ad vim inferendam hosti, cominùs, aut eminùs pugnando, & ea, quæ ad hoc suo tempore in usu erant, enumerat Justinianus in suâ *Novellâ* (71), in quâ prohibet, arma non nisi à publicis fabricensibus fieri; tamen si aliquo instrumento, quod ad alium usum principaliter institutum est, quis à proposito vtatur ad inferendam vim, illud in numero armorum strictè intellectorum computabitur. Nomine armorum non veniunt arma ruralia, quæ potiùs vocanda sunt instrumenta, ut dicunt Doctores, (72) tamen si apud aliquam nationem mos introduceretur pugnandi regulariter falce fœnariâ, aut roncâ, quæ sunt instrumenta rustica, & æquè hosti nocere possunt, ut lancea, aut framea, illa essent propriissimè arma; nàm talia evaderent ex utentium institutione.

53 Ad propositum igitur; quàmvis vsus communis lapidum sit ad fabricandum; ac usus baculi sit ad se sustentandum, sivè fulciendum; si tamen assumuntur ex instituto ad vim inferendam, liquet, quòd propriè arma erunt. Cùm igitur, ut suppono, duo Religiosi ex condicto pugnent saxis, aut baculis, verè, & propriè armati pugnant, & sic verè, & propriè *duellum* committunt, & pœnis duellantium erunt obnoxii.

§. V.

Homicidium.

SVMMARIVM.

1 *Homicidij etymologia.*
Divisio homicidij ab aliquibus assignata.
2 *Impugnatur data divisio, & reducitur ad duo genera homicidij.*
3 *Homicidium à lege permissum multiplex.*
Quando licitum sit homicidium factum ab Officialibus Curiæ.
Executor justitiæ licitè occidit hominem.
Cum homo justè occiditur, lex eum occidit.
4 *Quomodò, & quandò occidatur homo, lege nulliter homicidam puniente.*
Transfuga ad hostes potest impunè occidi, & quarè.
Bannitus occidi potest de jure Statutario, non de communi.
Statuta facta prò communi quiete valent.
Bannitus habetur prò hoste Patriæ.
Bannitus p[?]est occidi, quoquomodo.
5 *Homicidium secutum in publicâ colluctatione non punitur.*
Pugna, à quo dicta.
Colluctatio, vt salvet à pœnâ homicidii, qualis esse debet.
In colluctatione occidens hominem, saxo clauso intrà pugnum tenetur de homicidio proditorio.
Occidens hominem in publicâ pugnâ saxorum saxo jacto fundâ punitur de homicidio.
6 *Occidens ad sui defensam cum justo moderamine non punitur à lege.*
Clericus occidens ad sui justam tutelam non incurrit irregularitatem.
Irregularis, nec excommunicatus non est, qui occidit Clericum ad sui justam defensionem.
Homicidium non polluit Ecclesiam, si illud est ad justam defensam commissum.
Inculpata tutela, ut talis dicatur, quæ requirat.
7 *Defensio inculpata requirit, ut fiat* incontinenti.
Quid sit defensio facta incontinenti.
8 *Auctor rixæ occidens alium non gaudet privilegio tutelæ inculpatæ.*
9 *Limitatur data conclusio.*
Auctor rixæ per pura verba, si ad sui defensam occidit injuriatum, qui contrà eum armis insiluit, gaudet & privilegio inculpatæ tutelæ.
10 *Quomodò dignoscendum, àn auctor rixæ habeant à principio animum occidendi.*
Auctor rixæ, quis dicendus.
11 *Defensio facta prò tuendâ pudicitiâ est inculpabilis.*
Pudicitia, quæ potest defendi morte illi insidiantis, est pudicitia propria, aut vxoris, filiorum &c.
12 *Quo casu tuenda sit, aut tueri possit pudicitia per mortem insidiantis, aut attentantis.*
13 *An præventivè possit occidi, qui certò, & infallibiliter est violaturus pudicitiam.*
14 *Speculativè, quomodo licitè præventio fieri possit.*
De proximo accingendus habetur prò accincto.
15 *Occidens ad tuendam pudicitiam, quo casu esset absolvendus à pœnâ homicidii.*
16 *Resolvitur, quòd practicè, prò tuendâ pudicitiâ non potest præveniri morte invasor.*
Voluntas hominis est deambulatoria.
Propositio damnata ab Alexandro Septimo.
17 *Defensio inculpata est etiam respectu tuendi honoris, aut rei familiaris.*
Fur nocturnus potest occidi.
Circumstantiæ requisitæ à Doctoribus, ut fur nocturnus possit occidi.
Nocturnus fur potest occidi ab eo, cujus vita, aut res periclitantur.

18 *Fur*

(50) *Felin. in Proem. C. Decretal, num. 6. Tusc. lit. A. Concl. 514. Card. in Clem. Ne in agro § Quia vero. de Stat. Monach. Azeved. loc. cit. num. 6.*

(71) *Novell. 85. cap. 4. Coll. 6.*

(72) *Farinac. Quæst. 108. num. 13. Petr. Barbos. Intrig. Giurb. apud August. Barbos. Appellat. 25. nu. penult.*

18 *Fur diurnus, quandò possit occidi.*
Fur quivis potest occidi, quandò res furata non potest recuperari, aut cum difficultate.
Quarè fur armatus possit occidi.
19 *Depopulatores agrorum nocturni possunt occidi.*
Nomine agri *quænam veniunt.*
Si quis indemnem à depopulatore servare se potest verbis, aut verberibus, non potest eum occidere.
Gothofredus rejectus.
Dispensatio est stricti juris, & debet lædere jus comminùs, quàm possit.
20 *Quantitas rei furatæ, quæ requiritur, vt quis, ob eam possit fur occidi.*
Aequitas præferenda rigori juris.
Clericus, occidens furem, incurrit irregularitatem.
21 *Homicidium, factum à non sano mentis, est impunibile.*
Ebrius, quandò excusetur ab homicidio patrato, aut non.
Noctambulus, quis dicatur.
Actiones noctambuli, dùm dormit, à quo sint.
Ebrius, & noctambulus, si cautelam non adhibuerunt, & occidunt, puniendi de culpâ.
22 *Phrenetici, & furiosi quandò puniendi, aut non de homicidio commisso.*
23 *Pater, & maritus potest filiam, aut vxorem deprehensam in adulterio occidere.*
2 *Quæ conditiones requirantur à jure, ut Pater possit filiam adulteram occidere, & adulterum.*
Magistratus deprehensus in concubitu cum filiâ, potest occidi à Patre.
Pater sinè incursu Censuræ potest percutere Clericum, cubantem cum filiâ.
Non requiritur, quod filia reperiatur in actu succumbendi, sed sufficit amplexus &c.
25 *Pater potest occidere pederastam, & filium deprehensos in actu innominabili.*
26 *Opinio, quòd Pater non possit occidere filiam viduam in actu fornicationis.*
Pater non habet privilegium, ut præferatur ad accusandam filiam de stupro.
27 *Impugnatur dicta opinio.*
Pater potest occidere filiam in actu stupri, ob iram conceptam ex atroci injuriâ.
Pater non potest occidere filiam in actu stupri extrà domum suam, aut Generi.
De adulterio, etiam extranei accusare possunt.
Si filia non est in Patris potestate, non potest à Patre occidi.
28 *Maritus potest, actu adulterantem vxorem in domo propriâ, non verò Soceri, occidere.*
Maritus occidens adulterum non vilem, citrà mortem puniendus.
29 *Leges concedentes marito homicidium vxoris adulteræ extenduntur ad adulterium.*
30 *Maritus, quo casu possit occidere sibi suspectum de adulterio cum propriâ uxore.*
Sivè vilis, sivè nobilis sit adulter, potest à Marito occidi.
31 *An Pater, & Maritus possint per alios occidere filiam, ac vxorem adulteram.*
Resolvitur dubium negativè, & quarè.
32 *Argumentum Baldi contrarium resolvitur.*
Permissio legis, facta personæ non egreditur personam.

33 *Filius de mandato Patris, & Servus de mandato Domini occidens adulteram puniendi citrà pœnam legis Corneliæ, & quaré.*
34 *Opinio, quòd Pater, & Dominus possint demandare filio, aut servo homicidium adulteræ.*
Impugnatur talis opinio, & quarè non sit vera.
35 *An Pater, & Maritus se ponentes in insidijs, ut adulteram in actu deprehendant, possint eam impunè occidere.*
36 *Resolvitur dubium negativè, & quarè.*
37 *Continuatur ratio.*
38 *Pater, & Maritus, si per ocularem inspectionem certi non fuerunt de adulterio, sed, ut certificentur de eo, se ponunt in insidiis armati, cum aliorum assistentiâ, & adulteros occidunt, non sunt Rei de homicidio appensato, & quarè.*
39 *Assistentes tali homicidio nullam pœnam incurrunt.*
Assistentes dicto homicidio non possunt offendere adulteros, aliter tenentur de homicidio.
40 *Homicidium casuale diffinitur.*
Quibus in casibus homicidium casuale detur.
Amicus occidens amicum, casualiter occidisse præsumitur.
Amicitia facit benè præsumere, etiam in factis prohibitis.
Pensanda benè est amicitia, si fuerit vera, àn ficta.
41 *De homicidii casuali nemo tenetur.*
Casus quandò dicatur intervenire.
Quomodò discernatur, àn in homicidio, quod reputatur casuale intervenerit culpa.
Exercitium operis illiciti culpa est.
42 *Homicidium culposum, minori, quàm ordinariâ pœnâ punitur.*
Homicidium culposum à quo agravetur.
43 *Homicidii culposi prima species est, quæ comprehendit quemvis gradum simplicis culpæ in homicidii casuali.*
Secunda species est, quandò intervenit dolus ob opus illicitum, cui vacabatur.
Tres casus hujus secundæ speciei.
44 *Opinio, quòd volens occidere unum, & alium præter intentum necans, ordinarias pœnas evadat, dura est.*
45 *In rixa occidens unum, volens occidere alium, extraordinariè puniendus.*
46 *Appensatè volens occidere unum, & occidens alium præter intentum, debet ordinariè puniri.*
47 *Confirmatur proximè data conclusio.*
48 *Homicidii dolosi diffinitio.*
Ejus species.
49 *Prima species homicidii dolosi, & ejus diffinitio.*
Homicidium rixosum, dolosum, & pure voluntarium habentur prò synonimis.
50 *Homicidium rixosum, seù simplex voluntarium est, quod sequitur in actu rixæ.*
Dolosum est, quod sequitur post rixam perdurante iracundiâ.
Dolus est actus voluntatis indifferens ad bonum, & malum.
51 *Iracundia per quantum temporis durare censeatur.*
Censetur durare, donec iratus non divertat ad actus extraneos; aut per 12. horas.
52 *Certa regula de tali duratione dari non potest, sed arbitranda est à Judice.*

53 *Secunda species homicidii dolosi diffinitur, & dicitur homicidium deliberatum.*
54 *Duo inimici sibi obviantes, si unus alium necat animo deliberato, Reus est de homicidio deliberato.*
55 *Levis provocatio in occursu inimicorum, quando excludat indicium animi deliberati.*
Provocatio debet esse data, & non accepta.
Cautela in hoc servanda à Judice.
56 *Provocatio, in occursu tali accepta, non salvat ab homicidio deliberato.*
A primordio tituli omnis eventus posterior formatur.
Culpa, proveniens à dolo malo, punitur ut dolus.
57 *Opinio, quod atrox injuria, accepta ab inimico, excludat reatum animi deliberati.*
58 *Impugnatur dicta opinio.*
Calor iracundiæ tantùm perdurans excusat animum deliberatum.
59 *Quibus in casibus impugnata opinio possit habere locum.*
Homicida adulteri ex animo deliberato, evadit pœnam ordinariam.
60 *Princeps solus potest moderare pœnam homicidii deliberati, ob gravem circumstantiam.*
61 *Tertia species homicidii dolosi est facti in insidiis.*
Insidiari importat quamlibet injustam offensam.
Insidiari propriè, quid significet.
62 *Occidere ex insidiis pluribus modis accidit.*

1 HOmicidium, ut fert nominis etymologia, aliud non est, quàm *hominis cædes*, siuè *mors, violenter homini illata*, in hoc autem generali sensu abstractivè acceptum *homicidium* delictum non est, quandòquidèm potest dari, & de facto datur *cædes hominis*, quæ, ut infrà dicam, crimen non est. Communiter scribentes dividunt *homicidium* in simplex, & qualificatum, sivè deliberatum; dicuntque, simplex quinque modis committi, puta, lege permittente; necessitate; casu; culpâ; & dolo: Deliberatum pariter quinque modis patrari; nempè ex proposito, ex insidiis; proditione, assassinio, & per venenum. Sic pluribus secum vectis scribit *Caballus*. (1)

2 Mihi autem magis propria videtur divisio *homicidij* in *homicidium* lege permissum, & *homicidium* lege vetitum; ità ut illud crimen non sit, hoc verò delictum sit. Assignata enim divisio *homicidij* simplicis in quinque modos, tum superflua, tum impertinens est. Superflua quidèm, nàm quatuor primi modi reducuntur ad unum, quià, qui occidit hominem necessitate, casu, & culpâ, occidit lege permittente, aut saltem non puniente; & sic cæteri tres modi reducuntur ad unum. Impertinens autem, quià in cæteris modis non intervenit dolus, qui tamen intervenit in quinto, & in hoc est vera ratio delicti, quæ tamen non reperitur in prioribus; undè nec debuit in illorum serie collocari, sed computari cum modis *homicidii* deliberati.

3 Dico igitur, *homicidium* plurifariàm lege permitti, aut à lege non puniri tanquàm delictum. Primo modo, quandò committitur ex mandato, & auctoritate Principis, aut Magistratus; & hoc modo licitum est *homicidium* factum ab Officialibus Curiæ, jussis capere Reum vivum, aut mortuum, si iste aufugit, nec eum capiendi spes est; aut si armis se tuetur contrà familiam, (2) nequè pariter delinquit Executor justitiæ, dùm Reos ultimo supplicio afficit. (3) Ut enim ajebat *D. Augustinus* (4) *Cum homo justè occiditur, lex eum occidit, non tu.*

4 Secundo modo, quandò lex, aut Statutum, aut consuetudo, quæ obtinet vim legis, occisionem alicujus permittit, & occisorem de *homicidio* nullo modo punit; & ità impunè potest occidi transfuga, qui ad hostes patriæ transiens, propter periculum revelationis secretorum, potest patriæ eversionem causare. (5) Hoc pariter dici potest de bannitis, qui quàmvis de jure communi occidi impunè non possint, ut notat *Bartolus*, (6) tamē de jure Statutario hoc licet; nàm, ut ajt loco supracitato *Clarus* in omnibus fermè Statutis, saltem Italiæ, habetur, ut banniti capitaliter possint impunè occidi; & non rarò etiam præmia occisoribus illorum sunt decreta per Statuta locorum, quæ, cùm hoc sanciant prò quiete communi, valida sunt, ut scripsit *Alexander*. (7) Insuper, cùm banniti habeantur tanquàm hostes patriæ in sententiâ communi Doctorum, (8) possunt occidi etiam proditoriè ex insidiis, ac etiam per assassinium, pecuniâ datâ, vel acceptâ.

5 In pari cum supradictis consideratione habetur *homicidium*, commissum in publicâ colluctatione, quæ ex consuetudine invaluit, sivè in concertatione, quæ pugnis fit, & vera pugna dicenda est, cùm nomen *pugnæ* à pugnis, quibus ab initio dimicatum fuit, ortum fit, ut scribit *Matthias Dogen*. (9) Hujusmodi pugnæ fiunt *Venetiis*, *Eugubii*, *Pisis*, *Florentiæ*, & alibi; & in hoc conflictu, si quis pugno alium occidit, aut si in colluctando, antegonistam interimit, ille non incurrit pœnam *homicidii*. (10) Hoc autem accipiendum est, si occisio sequatur in actuali exercitio, & occasione eorum, quæ in tali exercitio licita sunt; nempè pugnis, tantùm manu inermi formatis, hostem petendo; aut in colluctatione, antagonistam trudendo, impellendo, attrahendo, stringendo, seù prosternendo: si enim aliter fieret, ut potè breve ferrum, aut saxum in clausâ manu quis teneret, & sic armato pugno hostem exciperet, & necaret, teneretur ille de *homicidio* proditorio, ut dicunt Doctores. (11) Et hoc itidem dicendum est, si quis in ludo, sivè pugnâ saxorum, quæ in quibusdam Civitatibus practicatur, alium occidit; nàm consuetudine ità concedente cessat dolus, & sic ratio *homicidii* criminalis; consuetudo enim tolerata, quàm-

(1) *Caball. Tract. de Omni gen. homicid. num. 7. & ibi Carer. Gribald. Clar. Boss. & Farinac.*

(2) *arg. text. in l. Si servus. C. de His qui ad Eccl. confu. Clar. §. Homicidium. ¶. Sunt etiam. & quæst. 29. in princip.*

(3) *text. in cap. Si homicidium. 23. q. 5. & in c. Cum homo. ea. cau. & q.*

(4) *D. August. lib. quæst sup. levit. 19. quæst. 68.*

(5) *text. in l. Ejusdem. §. final ff. Ad leg Cornel. de Sicar. Clar. §. Homicidium. ¶. Plerunq etiam.*

(6) *Bart in l. Ut vim. num. 1. ff. de Iust. & iur.*

(7) *Alex. in l Si plagii. num. 2. ff. de Verb. oblig. apud Dec. Consil. 327. num 3. in fin.*

(8) *Dec. in Cap. quæ in Ecclesiarum num. 14. in fin. de Const. Boss. Tit. Banni. quid amit. num. 1. Clar. §. Homicid. num. 61. Farinac. q. 103. n 107. & seqq Caball. de Omn. gen. homicid. n. 60.*

(9) *Matt. Dogen. Architect. militar. lib. 1. sub init.*

(10) *text. in l. Quæ actione. §. Si in colluctatione. ff. Ad leg. Aquil. Marsil. Anchar. Alex. Dec. Menoch. Gribald. Carer. apud Caball loc. cit. num. 85.*

(11) *Menoch. de Arbitrar. lib. 2. Cent. 4. Cas. 400. num. 4. & 5. Gribal. de Homic. legit. num. 27.*

quàmvis iniqua, & iniusta excusat à pœnâ temporali, argumento eorum, quæ dicuntur in jure. (12) Hoc verò accipiendum, si occisio sequatur ex jactu lapidis, nudâ manu facto: quòd, si occisio sequeretur ex jactu saxi, facti fundâ (dùm consuetudo est, quòd dimicetur tantùm saxis, nudâ manu proiectis ominus), sivè ex percussione, saxo retento in manu, factâ in capite adversarii, qui fortè cecidit, tali casu *homicidium* evaderet verum crimen, ex hoc, quòd non excusaretur à consuetudine, quæ tales percussiones non admitteret.

6 Tertio modo, quandò sequitur *homicidium* ob necessariam defensionem propriæ vitæ, tali enim casu potest quivis aggressorem occidere, si tamen interveniat moderamen inculpatæ defensionis, ut dicunt jura. (13) Et ampliatur ista conclusio tùm quò ad personam, tùm quò ad locum. Ad personam quidèm non tantùm occidentis, sed etiam occisi; ut puta, quòd licitum sit *homicidium* ad defensam, quantùmvis occidens sit Clericus, ita ut ex tali *homicidio* nullam contrahat irregularitatem: (*e*) pariter, si invasor sit *Clericus*, qui remaneat occisus, occidens nullam per hoc incurrit excommunicationem. Itidèm, si invaditur iniustè extraneus, potest alius quivis, etiam Clericus interficere invasorem ad salvandum innocentem, si tamen aliter salvari nequit, quàm per alterius mortem. *Farinac. Quæst.* 125. *num.* 278. Verùmtamen, si in hoc casu *homicida* esset Clericus, non evaderet irregularitatem, ut habet *Glossa* in citatâ Clementinâ *si furiosus. in V. Summ. de Homicid.* (*f*) Ad Laicum etiam ampliatur, nàm etiam in Ecclesiâ ad propriam defensam licet occidere, absquè eò, quòd illa polluta remaneat; & ratio est, quià tale *homicidium* justum est, & Ecclesiæ iniuriosum non est, & sic firmant Doctores. (*g*) Inculpata porrò defensio, ut firmant Doctores, (14) consistit in tribus: primum est *modus*; scilicet, ut eodem genere armorum, quo quis est percussus, se defendat. Sed hoc non probatur universaliter: siquidèm, si positus in periculo vitæ se tuetur sclopo, eumque explodit contrà adversarium, qui ense eum aggressus est, (dùm alia arma non habuit ad se defendendum, nisi sclopum; aut si ensem habuit, non tamen erat sic peritus in arte digladiandi, sicut adversarius) profectò non erit Reus defensionis culpatæ, aut culpabilis; debuit enim se tueri modo illo, quo potuit, & sibi magìs prodesse valuit. Ideò alii Doctores (15) meliùs certè firmant conclusionem, quod cæteris paribus, *moderata* dicetur *defensio*, quàmvis fiat cum instrumento majori, aut fortiori armis, quibus impetitur, qui se defendit. Me autem judice, *modus* debet potiùs attendi circà factum, quàm circà arma; puta, si potuit se tueri exarmando inimicum; aut clamando auxilium, quod præstò potuit esse; aut uno ictu debilitando aggressorem, voluit potiùs ferire, & non contentus uno ictu, quo adversarius jàm ceciderat, & factus erat inhabilis ad ampliùs nocendum, ipsum pluribus ictibus confodit; tali casu non potest dici *homicidium* fuisse licitum ratione defensionis. Ratio est, quià hoc licitum communi sententiâ reputatur, quandò nullus suppetit modus salvandi propriam vitam, nisi per mortem aggressoris. In casu autem ità non est; quià poterat uti exarmatione inimici; imploratione auxilii; sivè contentus esse uno ictu tantùm, quo ille jàm erat factus inhabilis ad nocendum: undè sequentia vulnera fuerunt illata potiùs ad vindictam, quàm ad defensam; & in hoc verus est excessus in *modo*, propter quem defensio amittit jùs inculpatæ.

7 Secundum est, ut defensio fiat *incontinenti*, puta, antequàm, qui se defendit, divertat ad alios actus, ut firmant Doctores. (16) Ratio autem hujus dicti est, quià, qui se divertit ad alios actus, jàm se exemit à periculo mortis; undè, si occidit, patet, quod est ad vindictam. Tertium est *causa*, puta, quòd offensio fiat ad puram defensionem, non autem ad ultionem; & hoc verificatur, quandò se defendens est constitutus in discrimine vitæ, honoris, aut alterius iniuriæ personalis, & aliter evadere non potest mortem, aut iniuriam, nisi offendat, aut occidat adversarium. (17)

8 Secundùm autem opinionem quorundam, *homicidium* ad necessariam defensionem non debet esse commissum ab eo, qui fuit auctor rixæ; ità ut, si iste ponatur, ob rixam, à se incæptam, in periculo vitæ, ità ut aliter evadere nequeat, nisi occidendo, & occidat, non gaudeat privilegio defensionis inculpatæ. (18) Quià, ut ait *Farinacius* (19), ipse cogitavit, aut cogitare potuit de eo: quod ex rixâ, quam incipere voluit, evenire poterat: undè excusandus à pœnâ non est, si dans operam rei illicitæ, occasionem delicto paravit.

9 Sed limitatur suprà data doctrina ad casum, in quo auctor rixæ non accessit ad rixandum animo occidendi; si enim tali animo accessit, non evadit reatum homicidii, quàmvis occidat in statu, in quo ipse salvare non poterat vitam, nisi per mortem alterius. At si talis animus defuit, dispar est ratiò; pròut enim multis secum vectis, ait *Raynaldus*, (20) iniquum quodammodò esset, quòd incipiens rixam puris verbis, teneatur pœnâ ordinariâ, si calore rixæ incensus, & magìs, si constitutus in periculo vitæ, occidit; & maximè si adversarius aliquo modo excessit.

10 Quòd, si quæratur, quomodò cognosci possit, àn auctor rixæ (puta, ille, qui dixit, aut fecit, vel facere tentavit illicitum, ex quo verisimiliter poterat sequi delictum, quod indè evenit, is enim, ut scribit *Baiardus*, (21) apud *Grivellum* vocatur auctor, sivè caput rixæ) habuerit à principio animum occidendi, & directum ad id, quod posteà sequutum est, respon-

(12) *text. in cap. Cum Venerabilis. junct. glos. in V. Migrasse. de Consuet. cap. Sane. iunct. glos. in V. Antiqua. de Temp. Ordin. cap. Obiiciantur.* 22. *q.* 4.

(13) *l. Vt vim. & ibi Gloss. & D.D. communiter. ff. de Iust. & iur. l. Si ita. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. l.* 2. *C. eo tit.*

(*e*) *text. in Clement. Si furiosus. de Homicid.*

(*f*) *text. in cap. Si verò. il* 1. *de Sent. Excommu.*

(*g*) *Ayrer. Boulec. Lignan. Mantua. Dec. Farinac. Quæst.* 125. *nu.* 22. *apud Bict. quæst.* 111. *n* 22.

(14) *Cabal. Resol.* 248. *nu.* 31. *Guazzin. Defens.* 29 *cap.* 5. *nu.* 2. *Farinac Quæst.* 125. *n.* 356.

(15) *Giurb. Cons. crim.* 17. *nu.* 24. *& seqq. Berlich. Par.* 4. *Concl.* 12. *nu.* 56. *Matthæ. de Reg. Regn. Valent. cap.* 8. *§.* 8. *num.* 112. *Conciol. Crim. Resol.* 3. *num.* 9. *V. Defensio. Raynal. Tom.* 1. *cap.* 7. *Rubr. nu.* 18.

(16) *Cabal. Calvin. Farinac. Guazzin. Conciol. Raynal. loc. cit. n.* 19.

(17) *Guazzin. Defen.* 29. *cap.* 5. *n.* 2. *Mazzol. Cons.* 11. *n.* 65. *Grammat. Cons.* 56. *num.* 16. *arg. l. Scientiam. §. Qui cum aliter. ff. Ad leg. Aquil.*

(18) *Andræ. Gail. de Pace publi. lib.* 1. *cap.* 16. *nu.* 17. *Baiard. ad Clar. §. Homicidium. n.* 78 *&* 125. *Cabal. de Omn. gen. homic. n.* 112.

(19) *Farinac. Quæst.* 126. *n.* 47. *&* 49.

(20) *Raynal. Tom. p. cap.* 7. *Rubr. nu.* 25. *& ibi Sabel. Cabal. Peguer. Guazzin. Oril. Matthæ Conciol.*

(21) *Baiard. ad Clar. § Homicidium. num.* 78. *apud Grivell. Decis. Dolan.* 26. *nu.* 11.

respondet *Raynaldus*, (22) quòd hoc cognosci potest ex capitali inimicitiâ, quæ præcessit inter homicidam, & occisum, si nempè ille occasionem quærebat obviandi inimico suo; quo reperto, rixam verbalem, aut etiam actualem affectavit; nempè occupando manum dextram in itinere, quæ alteri debebatur; sivè datâ operâ transeundo proximè illi, eumque impellendo; aut alium actum faciendo, ex quo rixa oriri solet, maximè inter eos, qui sibi invicem non satis æquo sunt animo. Pariter, si occisor habuit mandatum de occidendo, & armatus incedebat, & ex industriâ obviavit occiso, tali casu, si cæptâ rixâ, ab occidente iste positus in discrimine vitæ occidit, non evadit pœnam ordinariam, quià ipse jàm *homicidium* ex proposito intendit. Addo Ego, quòd coniici potest animus occcidendi in auctore rixæ ex qualitate armorum, quibus præter morem suum erat instructus. Pariter ab insolito loco, per quem ille transire non solebat, nec congruentem causam assignare potest, quarè illàc præter morem suum transierit, cùm tamen locus ille frequentari solitus erat ab occiso. Insuper à mendicato prætextu arrepto rixam incipiendi, & multis aliis circumstantiis, à quibus venari poterit sagax Judex animum præcedentem auctoris rixæ, qui occisit.

11 Ampliatur autem suprà data doctrina, quòd nempè sit inculpabile *homicidium*, factum ob defensionem propriæ vitæ, ad defensionem pudicitiæ, nàm argumento quorundam iurium (23), dicunt multi Doctores (24), quòd licet occidere impunè illum, qui insidiatur pudicitiæ occidentis; & potest etiam extendi ad insidiantem pudicitiæ uxoris, filiorum, sivè fratris, aut sororis, argumento, ducto à citatâ *l. Isti quidèm. §. penult. & ultimo ff. Quod met. cau.* ubi dicit *Paulus* I. C. majorem in bonis viris esse metum amittendæ pudicitiæ, quàm vitæ: & hoc non tantùm respectu propriæ personæ, sed etiam filiorum, *cùm prò affectu Parentes magis in liberis terreantur*. Et confirmatur, quià ex læsâ pudicitiâ propriâ, filiorum, aut fratrum, incurritur jactura honoris, de quo viri boni tanquàm de propriâ vitâ debent esse soliciti.

12 Cum sobrietate autem accipi debet data conclusio; quòd nempè licitum sit *homicidium* prò tuendâ pudicitiâ propriâ, uxoris, filiorum, & fratrum, quandò aliter salvari nequeat pudicitia, nisi per mortem insidiantis. Ratio est, quià aliter non esset inculpata tutela: & sicut non evadit reatum homicidii, qui occidit ad defensam vitæ sinè justo moderaminæ, ut suprà dictum est, pari modo concludendum est de defensione pudicitiæ.

13 Libet autem hìc quærere, àn prævenire liceat illum, à quo certè imminet mihi mors, aut infamia ex pudicitiâ attentatâ uxoris, filiæ &c. ità ut, si concludenter probabo, me fuisse in statu, in quo debebam certò, & inevitabiliter amittere vitam, aut honorem, nisi occidissem illum, debeam pronunciari inculpabilis in *homicidium* commisso.

14 Respondeo, quòd speculativè loquendo, talis præventio esset licita; puta, si attentans vitam, aut pudicitiam, certò, ac infallibiliter ad effectum perducet præmeditatum scelus, quod nullo alio modo excogitabili potest à me anteverti. Ratio est, quià talis certitudo effectus secuturi ponit me in statu, ac si essem in actu, in quo pati debeam amissionem vitæ, aut honoris; siquidèm ut ex jure (25) deducunt Doctores, dè proximo accingendus habetur prò accincto, & sicut licita est defensio in actu aggressionis, ità licita videtur in casu certò, & infallibiliter secuturæ violentiæ, cui aliter nequit obviari.

15 Secuto igitur effectu, si homicida concludenter probaret, se certò, ac infallibiliter (certitudine saltèm morali) amissurum vitam, aut honorem, nisi occidisset; pariterque probaret, sibi nullum fuisse modum evitandi damnum secutum, nisi per mortem illius, utiquè esset absolvendus.

16 Sed quomodò probabit talem effectum fuisse infallibiliter secuturum, cùm voluntas hominis sit mutabilis, ac deambulatoria, (26) & possit illum pœnituisse de meditatâ violentiâ? Quomodò probabit, non potuisse illum impediri ab aliquo, nè meditatam vim effectui demandaret? Quomodò probabit, Principem, aut Magistratum non potuisse, aut noluisse occisorem servare indemnem, si ad eum habuisset recursum, pròut tenebatur, antequàm privatâ auctoritate se defendisset? Ex his ergò concluditur, quòd, cùm impossibile moraliter sit probare dictas circumstantias, (quarum unâ deficiente tale homidium esset illicitum) practicè loquendo, talis præventio est dicenda illicita, ac damnabilis. Undè jure merito *Alexander VII.* damnavit hanc propositionem, *licet interficere falsum Accusatorem, falsos Testes, ac etiam Iudicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si aliâ viâ non potest innocens damnum evitare*, quæ proposito casui, ut patet, affinis est.

17 Extenditur insuper licita defensio vitæ, ac honoris, ad defensionem etiam rei familiaris; proindè textualiter habetur in quâdam lege (27), quòd fur nocturnus potest impunè occidi; limitat hanc conclusionem *Clarus* (28), qui ex *Bolenco*, & *Idoco* docet, *homicidium* furis nocturni licitum esse, quandò quatuor circumstantiæ interveniant; prima est, quòd hoc fiat ad defensionem rerum suarum, secunda est, quòd volens occidere, clamet; tertia est, quòd nequè furem cognoscat, nequè adsint Testes illum agnoscentes, qui possint deponere contrà eum de furto; quarta est, quòd non possit eum capere. Sed tales circumstantiæ non requiruntur à Textu; & profectò inutilis est clamor, si furtum est in loco, ad quem nullus accurrere potest, ut est in casis campestribus, ac solitariis, inutilis pariter est cognitio furis per se, aut per Testes, si fur (ut accidit in statibus limitrophis, sivè confinantibus) facto furto, fugit

(23) *Auth. Multò magis. C. de Sacr. Eccles. l. Si quis non dicam. C. de Epi. & Cler. l. Isti quidem. §. Quod si dederit. ff. Quod met. cau.*

(24) *Gribald. Bart. Angel. Clar. Bolen. Farinac. apud Caball. Tract. de omn. gen. homicid. n. 85.*

(25) *arg. l. Ex eo tempore. ff. de Testa. milit. Felin. in cap. Eam te. nu. 16. ℣. Erat iste. de Rescr. Ias. Thes. Thomass. Alex. Anchar. apud Barbos. Axiom. 6. init.*

(26) *arg. l. 4 ff. de Adimen. legat. l. Cum hic. §. Ait oratio. ff. de Donat. int. vir. & uxo. cap. Cum Marthæ. ℣. Cæterùm. de Celebr. Missa.*

(27) *text. in l. Furem. nocturnum. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.*

(28) *Clar. §. Homicidium. ℣. Vltima est. nu. 47.*

fugit ad Statum, seù ditionem alterius Principis, ubi se tuetur ab inquisitione Curiæ. Dicendum igitur, necem talis furis esse licitam, quandò unica intervenit circumstantia, requisita à Textu citatæ legis, puta, *si parcere ei sinè periculo suo non potuit*; nempè pròut adnotavit *Gothofredus*, (29) sinè periculo *suarum rerum, vel sui corporis*. Vndè ad licitam necem talis furis sufficit, quòd occidens pasurus sit inevitabile damnum in corpore, aut substantiâ suâ, si fur non occidatur. Proindè, si ad tuendum se, aut sua, contrà talem furem, sufficit hujus debilitatio per vulnus, aut percussiones; aut, si potest absque damno res furatas recuperare, implorato Judicis officio, aut aliâ viâ, vel si res surripienda à fure est parui momenti, undè leve tantùm damnum emergit, non potest furem occidere. Ratio est, quià tunc parcere furi absquè sui periculo potest, & deficit conditio, requisita à lege, & non purificatâ conditione, cessat dispositio legis, ut proindè delictum evadat illud, quod cum illâ conditione crimen non fuisset.

18 Quod autem dictum est de fure nocturno, dicendum pariter est de diurno. Nàm, ut habet Textus cujusdam legis, (30) ex legibus duodecim Tabularum habetur, quòd fur diurnus impunè possit interfici, *si telo se defendat*. Talis autem defensio *telo*, (armis nempè quibusvis) facta à fure, ità debet accipi, ut nempè fur armis furtum factum defendere velit. Quòd, si fur, etiam armatus, res furatas dimittat, non potest dominus rerum furatarum furem ullo modo percutere, & multò minùs occidere. Ratio est, quià communis sententia Doctorum est, de quâ testatur *Iason*, (31) quòd tùm licèt furem sivè nocturnum, sivè diurnum interficere, quandò res furatæ non possunt aut simpliciter, aut sinè gravi damno recuperari; undè, si fur furtum dimisit, jàm res recuperatæ sunt, & cessat motivum legis, quæ furis necem impunem permittit. Et huic sententiæ adstipulatur Imperator (32), dùm ait *latrocinantem, qui inferende cædis voluntate præcesserat, iure casum videri*, ex eo enim, quòd armatus ad furandum accessit, videtur accessisse animo defendendi armis furtum factum, & se paratum potiùs ad necem domini, volentis rem suam recuperare, quàm ad furtum dimittendum. Quòd, si quàmvis armatus, furtum dimittit, signum est, arma non sumpsisse ad defendendum furtum, & consequenter non habuisse animum *cædis inferendæ*, undè nec licet domino rei furatæ furem necare.

19 Ampliatur insuper supradata dispositio ad *nocturnos depopulatores agrorum*. Nomine autem *agri*, quod genericum est, juxtà *Calvinum* ex *Spiegelio* (33) venit *ager consitus*, ut sunt vineæ, & fructeta, seù pomaria; *ageratro proscissus*, ut campi, in quibus seruntur blada, ac legumina; *ager compascuus*, ut prata, ad fœnum colligendum destinata; *ager floridus*, ut viridaria, ad florum culturam destinata. Addi potest *ager ligniferus*, ut sunt sylvæ, sivè nemores cædui; & *ager herbarius*, quemadmodùm sunt horti prò parandis oleribus culti. Sancitur igitur ab Imperatore, (34) ut nocturni depopulatores agrorum, juxtà multiplicem sensum suprà datum, possint impunè occidi. Non recipio tamen opinionem *Gothofredi*, (35) qui ex Cuiacio autumat *homicidium* nocturni depopulatoris agrorum *permissum esse quoquomodo, sivè ei parcere non potueris sinè vitæ periculo, sivè patueris*. Ratio est, quià Textus illius legis in tantùm permittit homicidium *depopulatoris agrorum*, in quantùm, pròut sonant verba illius legis, *liberam restituendi cunctis tribuit facultatem*. Resistentia autem fieri potest verbis, aut verberibus citrà mortem. Vndè, si dominus agri resistere potest depopulatori, nè damnum det, terrendo verbis, aut verberibus fugando non potest ad ejusdem cædem devenire. Ratio est, quià talis lex est dispensativa aliarum legum, quæ prohibent *homicidium*; dispensatio autem stricti juris est, (36) & minùs quàm possit, debet lædere jus commune, undè limitari debet talis lex ad casum, in quo non potest resisti depopulatori nocturno agrorum, nisi per mortem illius.

20 Libet autem hìc advertere, quòd ad hoc, quòd licitum sit *homicidium* furis diurni, aut nocturni, sivè depopulatoris agrorum, oportet, quòd sit tale furtum, aut rapina rei, quòd per ejus ablationem aliquis graviter damnificetur, & res ablata non sit vilis, nec minoris pretii, quàm sint duo aurei, ut ex Farinacio multos congerente, scribit ejus Compilator *Philippus de Bictis Prax. crimin. Quæst.* 111. *n.* 27. Incongruum enim est, quòd vita hominis liberi, quæ æstimationem non recipit (37) prò re parui momenti, adimi possit, & hoc ab homine privato; attento maximè, quòd etiam publica potestas non dat neci furem, nisi habeat consuetudinem furandi, aut nisi gravissimum furtum commiserit. Vndè, ad hoc, quòd leges Civiles, furis *homicidium* permittentes, nitantur æquitati, quæ rigori juris est præferenda (38), explicari debent, ut ipsi æquitati cohæreant; & ità non permittant liberum *homicidium* furis, nisi prò furto valdè gravi, & hujus gravitas libranda esset à Judice benè pensatis locorum, ac personarum circumstantiis, & circà hoc punctum cautè ambulent Judices. Advertendum etiam, quod quàmvis laico liceat pro defensione rerum suarum, pròut dictum est, furem occidere, non tamen hoc licet Clerico, qui si occidit, ut præfertur, incurit irregularitatem, ut habetur *in cap. Suscepimus de Homici.*

21 Quartò modo, redditur *homicidium* à lege impunitum, quandò committitur ab homine, cujus mens est alienata, aut vehementi passione perturbata. Vndè in jure (39) habetur, *homicidium* factum ab infante, aut furioso, non esse punibile, & ratio redditur à Jureconsulto (40), quià tùm furiosus, tùm infans *suæ mentis non sint*; hic quidèm, quià mentis usum nondùm habet, ille verò, quià furore alienatam mentem patitur. Delictum autem sinè dolo, quod à libero mentis, hoc est rationis usu procedit, dari non potest. Sequitur ex hoc eodem principio, quòd neque punibile est *homicidium*, commissum ab ebrio, phrenetico, & dormiente, in istis enim

(29) *Dionys. Gotgofred. ad l. Furem nocturnum lit. F ff. Ad leg. Corn. de Sicar.*
(30) *l. Si pignore. §. Furem interdiu. ff. de Furt.*
(31) *Iason in l. Vt vim. nu. 25. ff. de Iust. & iur. Villalob. Coll. com. opin. lit. O. num. 19.*
(32) *l. Si ut allegas. C. Ad leg. Cornel. de Sicar.*
(33] *Calvin. lexic. V. Ager. ait Varro. in fin.*
(34) *l. 1. C. Quando lice uni. si. Iudi se vindi.*
(35) *Dionys. Gothofr. ad l. 1. lit. V. C. Quando lice. uni. si. Indic. Cuiac. Observ. lib 14. cap. 15.*
(36) *Barbos. de Offi & Pot. Epi. Par. 2. Alleg. 33 n. 7. & seqq.*
(37) *arg. cap. 2. de Pignor. l. Qui filios. C. Quæ res pign. obli poss.*
(38) *arg. l. 1. §. Si ego ff. Si pars. hæred. peta. l. final. de Offic. Præs. l. Majorem. ff. de Pact. cap. final. de Transact.*
(39) *l. Infans. ff. Ad leg. Corne. de Sicar. cap. Aliquot. 15. q. 1.*
[40) *l. Sed & si la p. §. Et ideo. ff. Ad leg. Aquil.*

enim liber usus mentis non est, & proinde, neque dolus intervenire potest. Verum est, hanc conclusionem debere accipi, quandò abest etiam culpa à facto; puta, quòd ebrius fuit ex accidenti; nempè, quià fuit sibi datum vinum, alteratum aliquo pharmaco, inducente ebrietatem, sivè ex nimiâ siti bibit magnam copiam vini, aliàs solitus non inebriari. Quòd, si ipse consuevit ebrietatem pati, & in ebrietate furere, & non temperavit aquâ vinum, aut moderatè non bibit, & factus ebrius, **homicidium** commisit, pariter, si, qui dormiendo occidit, quià noctambulus est, (ex iis nempè, qui, licèt dormiant, tamen de lecto surgunt, & multa opera faciunt, ac si minimè dormirent, & hoc ex forti phatansiâ, & spiritibus animalibus paulò fixioribus, ut doctissimus *Etmullerus* (41) scribit), & ipse scit, aliàs de nocte dormiendo, alia mala patrasse, non tamen removit arma à Camerâ, & jis confodit socium, ibidèm dormientem; aut se claudi non fecit in Camerâ, extrà quam exeundo, **homicidium** commisit, aut debitam aliter diligentiam non adhibuit ad antevertenda damna, quae dormiendo causat; tali casu *homicidium* non est undequàque impunibile, sed debet puniri, non quidèm de *dolo*, quià hic abfuit; sed de *culpâ*, quià debitam diligentiam non adhibuit, ut damnum probabiliter secuturum anteverteret, & sic firmat *Clarus*. (42)

22 Quod etiam accipiendum est de phrenetico, & furioso; si enim habent lucida intervalla, & in his maleficia committunt, non debent evadere pœnam debitam, ut textualiter habetur in quodam Digesto (43). Undè tali casu diligenter debet inquirere Judex, àn Reus *homicidium* commiserit in actuali furore, quo casu impunibilis est; àn potiùs tempore, quo lucidum intervallum habebat, ut proindè pœnam evadere non debeat.

23 Quià verò perturbatur mens ex passione vehementi in tantum, quòd non plenè voluntarii sint actus, ab illâ prodeuntes, proinde indulgent leges, ut liceat Patri occidere filiam, & adulterum, in adulterio deprehensos, & hoc item possit maritus: vehementia enim doloris, ex atrocitate iniuriæ orta, potest in tantùm Patris, ac Mariti mentem perturbare, ut sibi, si occidant, iniuriam inferentes, lex censuerit, esse indulgendum.

24 Quò ad Patrem clara est dispositio Textus (44), in quo datur talis indulgentia Patri, dummodò uno impetu occidat adulterum, & filiam, & quòd hæc sit in Patris potestate; ac sit in domo ipsius, aut Generi, non autem alibì; & quòd filia sit nupta; & tandèm, quòd in fragranti crimine deprehendatur, & unâ talium circumstantiarum deficiente, docet *Clarus*, (45) non licere Patri impunè occidere adulterum, ac Filiam. Ampliatur porrò talis conclusio, ut locum habeat in adultero quovis etiam spectatæ dignitatis, aut status, ità ut occidi possit, quàmvis *Magistratum* gerat, (46) & si Clericus sit, occisor tamen, etiam de jure Canonico, censuram contrà percutientem Clericos, non incurrat, ut loco citato habet *Clarus*, juxtà Textum. (47) Et quàmvis non reperta sit filia in actu succumbendi adultero, sufficit, quòd inventa sit in actibus venereis, puta, osculis, tactibus, amplexibus, &c. ut pluribus citatis, probat *Caballus*, (48) quià ex his satìs dicitur probatum adulterium. Addit autem *Afflictus* (49), supradicta verificari etiam casu, quo deprensus esset adulter cum filiâ in actu innominabili, ut pluribus ipse probat.

25 Ex quâ doctrinâ posset resolui dubium, de quo Auctorem ullum, de eo tractantem, mihi reperire non licuit; puta, utrùm dispositio legis permittentis Patri occidere filiam, deprehensam in adulterio, extendi debeat ad casum, in quo reperiretur filius succumbere in actu nefando. Et opinor, esse respondendum affirmativè; Ratio est, quià, si benè examinetur Textus (50), clarè apparebit, dispositionem illius fundari in justâ irâ Patris contrà filiam, & adulterum, ortam ex magnitudine iniuriæ, quâ afficitur per tales impudicitias, censuit proindè lex indulgendum esse Patri, si ex tali irâ adulteros occidat. Sed longè major ira rationabiliter est in eo, si reperit pederastam, abutentem filio, quià longè maiori afficitur iniuriâ ex majori, ac turpiori scelere: sequitur igitur à fortiori, quòd eâdem legis indulgentiâ gaudere debet; attento maximè, hanc legem latam esse in favorem Patris principaliter, & proindè ex vulgatis juribus, esse extendendam.

26 Limitant porrò dictam superiùs conclusionem *Angelus*, *Augustinus*, & *Marsilius*, quos refert, & sequitur *Caballus* (51), ad filiam nuptam; ità ut non liceat Patri occidere filiam viduam, repertam in actu venereo. Fundamentum eorum est, quià Pater non habet privilegium, ut aliis præferatur in accusando de stupro filiam viduam, ut habetur in jure, (52) sequitur proindè, quòd non habeat jus præcipuum in occidendo; siquidèm si denegatur, quod est minus, nempè accusare, non conceditur, quod est maius, puta, occidere.

27 Sed, salvâ talium Doctorum reverentiâ, eorum opinionem non veram puto, & teneo jus inesse Patri occidendi filiam in stupro, si sit vidua, sicùt in adulterio, si sit nupta. Ratio est, quià, ut dicebam, fundamentum legis, indulgentis Patri homicidium filiæ, ut præfertur, est justa ira, concepta ex atrocitate injuriæ, quæ sibi fit in talibus impudicitiis. Porrò eadem, imò major fit injuria Patri in filiâ viduâ, quàm in nuptâ; nàm nupta est sub custodiâ viri, vidua autem sub custodiâ Patris, & ratione hujus custodiæ, quæ violatur, major exurgit injuria: & ideò, si Pater filiam nuptam, adulterantem extrà domum suam, aut Generi, reperit, eam occidere non potest, ut textualiter dicit lex, (53) quià ratione loci magìs violatur custodia in domo suâ, aut Generi, quàm alibì. Sequitur igitur, quòd à fortiori idem jus erit Patri in filiâ viduâ, sicut in nuptâ. Nec stringit ratio opposita; nàm, quàmvis Pater non habeat prælationem in accusando filiam viduam, adulteram in concursu aliorum accusatorum extraneorum (quan-

(41) *Michael. Etmuller. lib. de Morb. human. corp. cap. 7. fol. m. 425. col. p.*
(42) *Clar. §. final. Quæst. 60. ℣. Præterea quæro. nu. 12. & 13.*
(43) *l. Divus Marcus. ff. de Offic. Præsid.*
(44) *text in l. Patri. ff. Ad leg. Iul. de Adult. l. Sic evenict. l. Nec in ea. l. Quod ait. ff. eo. tit.*
(45) *Clar. §. Homicidium. ℣. Dixi etiam.*
(46) *text. in l. Marito quoque §. final. ff. Ad leg. de Adult.*
(47) *cap. Si verò. il 1. de Sent. Excom.*
(48) *Bartol. Salycet. Paris. Roland. Mascard. Soc. iuni. Angel. Marsil. apud Caball. Resol. crim. Cas. 300. nu. 29.*
(49) *Afflic. lib. 3. Consi. Regn. Rubr. 42. de Adulter. in Consi. legum asperitatem. n. 10. ℣. Sed quæro ab extrà.*
(50) *text. in l. Quod ait. §. 2. & 4. ff. Ad leg. Jul. de Adult.*
(51) *Angel. de Malef. in V. Che hai adulterato. n. 15. & ibi August. addit. nu. 22. Marsil in l. Patri vel Marito. nu. 4. ℣. Sed an liceat. apud Caball. Cas. 300. n. 90.*
(52) *text. in l. Nec in ea. §. 1. ff. Ad leg. Iul. de Adult.*
(53) *text. in d. l. Nec in ea. §. Ius occidendi. ff. de Adult.*

(quandòquidem etiam extranei, ut ex jure (54) deducitur, possunt accusare de adulterio) non sequitur, ergò non potest occidere; nàm aliud est accusare, aliud occidere; à diversis autem illatio non fit; & argumentum à minori ad majus negativè si tenere debet, opportet, quòd sit inter ea, quæ sunt ejusdem ordinis. Non negarem tamen, quòd Pater non habet facultatem occidendi filiâ viduam, deprehensam etiam in Domo suâ, aut viri defuncti, quandò filia non sit in Patris potestate, nàm lex, (55) indulgens Patri facultatem occidendi, expressè loquitur de filiâ, quam Pater habet in potestate; & in hoc sensu posset subsistere opinio impugnata. Undè hæc sententia vera esset, si filia facta sit sui iuris per emancipationem, aut alio modo, juxtà dispositionem Statutorum municipalium.

28 Quò verò ad Maritum lex non tantùm illi indulget, quantùm Patri; siquidèm, si adulter est persona vilis, permittitur Marito impunè illum occidere; si talis non sit, non evadit totaliter pœnam; itèmque permittitur occidere solùm adulterum, non autem uxorem; & tandèm hoc potest Maritus, quandò deprehendit adulterum in propriâ Domo, non autē in Domo Soceri, aut alibi, ut textualiter habetur in jure. (56) Pœnam autē Mariti, occidentis Adulterum non vilem, nō reperitur à jure statutam, sed pròut testatur *Clarus*, (57) communis opinio est Juristarum, quòd propter justum dolorem sibi illatæ iniuriæ, non incurrit pœnam mortis, sed mitiorem; nempè, si Maritus occidens est humilis fortunæ, damnatur in metallum; si verò sit honestior, relegatur in insulam; & adducuntur ad hoc duæ leges. (58)

29 Sed re verâ leges illæ non loquuntur de Marito, occidente Adulterum, sed uxorem; ità ut occidendo in actuali adulterio, non incurrat pœnam legis *Pompeiæ de Paricidijs*, neque legis *Corneliæ de Sicarijs*, ut advertit *Caballus*, (59) sed tales leges extendendæ veniunt ad casum occisionis Adulteri, ex identitate rationis, quæ in dictis legibus tangitur, nempè *impetus iusti doloris* ex sibi illatâ iniuriâ.

30 Mirandum sanè est, quòd, (ut ex jure (60) habetur) si vir suspectum aliquem habet de adulterio, & ter in scriptis, ac præsentiâ trium Testium ipsum præmonuerit, *ut à conveniendâ uxore suâ desistat; post hoc autem invenerit eum, convenientem uxori suæ in Domo suâ, uxoris, vel Adulteri, vel in popinis, aut in suburbanis*, potest *sinè periculo eum perimere*; & hoc nullâ factâ distinctione conditionis Adulteri, puta, sivè hic fuerit Nobilis, sivè vilis status, ità ut in hâc lege comprehendi etiam viros Nobiles, censeant plures Doctores. (61) Undè ex hâc dispositione deducatur, quòd ex solâ, quàmvis violentâ præsumptione adulterii vir Nobilis possit impunè à marito occidi; hoc verò minimè possit, dùm deprehenditur in actuali delicto, & fragranti crimine, quod videtur omninò rationi adversari. Undè ad tollendam hanc legum antinomiam, censerem opinionem, datam suprà *num.* 28. circà pœnam occidentis Adulterum Nobilem, posse procedere de iure *Digestorum*; non verò de jure *Codicis*, & de hoc nullam pœnam incurrere eum, qui actualem Adulterum, quàmvis Nobilem interficit. Ratio est, quià si indulget facultatem occidendi ex violentâ suspicione adulterii præsumpti, à fortiori idem concludendum est de adulterio actuali, de quo ex oculari inspectione constat. Prætérquàmquod *Macer I. C.* in illâ lege (62) *Digestorum* locutus est juxtà rescripta antiquorum *Cæsarum*, hanc autem correctam fuisse per legem posteriorem, latam à *Justiniano*, censendum est.

31 Hìc quærendum est, àn liceat Patri, vel Marito Adulterum cum filiâ, aut uxore occidere per alium; & in hâc spinosâ quæstione divisæ sunt sententiæ Doctorum, quorum fundamenta satìs copiosè recenset *Caballus*. (63) Mihi veritati magìs consona videtur sententia negativa, quâ tuentur *Covaruvias*, *Cassaneus*, *Jason*, *Felinus*, *Parisius*, *Paris de Puteo*, *Gomez*, *Petrus à Plazâ*, & *Rolandus à Valle*, quos recitat, & sequitur loco citato *Caballus num.* 52. Et ratio fundamentalis est, quià indultum occidendi Adulterum, ac filiam, seù uxorem, quod à lege conceditur Patri, & Marito, fundatur, pròut suprà dictum est, in alteratione mentis ex vehementiâ justi doloris, concepti ex atrocitate iniuriæ; undè sequitur, illud *homicidium* à lege excusari, tanquàm procedens ab homine lesæ mentis, nec sui plenè compotis ex vehementiâ passionis, illam conturbantis. Licèt igitur ipse, deprehendens Adulteros, & mandans alteri *homicidium* Adulteri &c. sit excusabilis in mandato; non tamen excusari potest is, qui mandatum exequitur contrà prohibitionem legis, vetantis *homicidium*.

32 Nec valet argumentum *Baldi*, (64) lex, vetans fieri delictum, comprehendit mandantem, ergò à contrario lex permittens factum mandanti, comprehendit mandatarium; siquidèm consequentia non tenet; nàm permissio legis in casu personalis est; proindè non egreditur personam; non enim perturbatio mentis, quæ facit *homicidium* illud licitum, reperitur ità in mandatario, sicut in mandante; undè sequitur, quòd quantùmvis hic possit impunè mandare, non tamen possit ille impunè exequi; attento maximè, quòd non omne id, quod potest aliquis per se facere, potest nomine suo faciendum alteri demandare; nàm potest *Caius* licitè demandare *Seio*, ut procuratorio nomine contrahat per verba de præsenti matrimonium cum *Bertâ*; non tamen sequitur, quòd possit eidem committere, ut nomine suo matrimonium consummet. Et ratio est, quià hoc est quid personale, quod non egreditur personam, nec proindè potest alteri delegari. Sic in proposito, Indultum legis circà *homicidium* adulteri &c. factum Patri, & Marito, fundatur in passione personali, & proindè non extenditur ad personam, in quâ tale fundamentum non habetur.

33 Verū est, quòd, si filius de mandato Patris, (ut præfertur) occideret, aut servus, sivè famulus de mādato Domini, nō deberēt isti puniri ordinariâ pœnâ legis *Corneliæ*; ratio est, quià iniuria, illata Patri, tāgit etiā filiū, cū quo cē-

(54) *arg. l. Si maritus. §. 1. ff. de Adult. & l. Si maritus, la 2. §. Si negaverint. eo. tit.*
(55) *l. Patri datur. ff. de Adult.*
(56) *text. in l. Mari. o ff. Ad leg. Jul. de Adult.*
(57) *Clar. §. Homicidium. V. Sed quid dicendum.*
(58) *text. in l. Si adulterium cum incesto. §. Imperatores. ff. de Adult. & in l. Grachus. C. eo. tit.*
(59) *Caball. Resol. crimin. Cas. 300 n. 6.*
(60) *Auth. Si quis ei C. Ad leg. Jul. de Adult. Novell. 117. cap. 15. §. His quoque. Coll. 8.*
(61) *Salycet. in Auth. Si quis ei. & in l. Gracchus. in 2. opposit. nu. 5. C. de Adult. Angel. de Malef. August. Afflict. apud Caball. Cas. 300. nu. 36.*
(62) *l. Marito quoque. ff. de Adult.*
(63) *Caball. Resol. crim. Cent. 3. Cas. 300. à nu. 45. ad 58.*
(64) *Bald. in Usib feud. Tit. de Pace Constant. V. Aliquam.*

ſetur una caro ; (65) undè & participat de illius juſto dolore, ob quem Patri indulgetur occiſio. Servus etiam excuſatur in parte, ratione mandati, ſibi facti à Domino; ob quod minuenda ſibi pœna eſt, cùm ex dolo malo non delinquat. Hoc autem magìs verificaretur in ſervo, cui eſſet dictum à Domino, quòd, ſi non exequeretur mandatum, illum interficeret, ut tradit *Florianus*, relatus à *Caballo*, (66) quià non delinqueret ex dolo malo, ſed ex metu, ut dictum eſt.

34 Circà prædictas concluſiones, nempè, quòd non liceat Patri demandare filio, vel domino committere ſervo homicidium adulteri &c. Claſſicos quoſdam Doctores diſſentire ſcio, & maximè *Clarum Criminaliſtarum Anteſignanum*, (67) qui ex *Didaco* refert, contrariam ſententiam eſſe frequentiſsimam; & ex *Antonio Gomez*, (68) eſſe communem; ac ex *Afflicto*, (69) eandem eſſe in praxi poſitam. Tamen quidquid ſit de ipſorum auctoritate, & Judicum aliquorum praxi, puto non eſſe recedendum à ſupraposità ſententià. Ratio eſt, quià ex legibus ſupracitatis non habetur, quòd Pater, aut Maritus adulterum &c. occidere poſſit, ad vindicandam iniuriam, puta, ipsâ poſità in eſſe; nàm vindicta de maleficiis commiſſis reſervatur publicæ poteſtati; permittitur tantùm occidere ratione doloris vehementis, concepti ex atrocitate iniuriæ, ob quam non plenè liberè tunc operari poſſe cenſetur. Si leges permitterent vindicare illam iniuriam, permitterent pariter quòd, verificato adulterio, poſſet Pater occidere adulterum &c. non ſolùm in fragranti; & in domo ſuâ, aut Generi; & incontinenti; ſed etiam abſquè eo, quòd deprehenderentur in actuali crimine; ſed & ubique locorum; & ex intervallo; ratio eſt, quià iniuria ſibi facta illum ſemper, & ubique comitatur; & ſi eam vindicare lex concederet, concederet pariter, quòd abſolutè, ac minimè, attentis illis circumſtantiis, poſſet occidere. Sed ſi illas lex requirit, quæ verè faciunt ad augmentum iniuriæ, & conſequenter ad incrementum doloris, patet, quòd legitimat *homicidium* ratione doloris vehementis, à quo mens alteratur, non verò ratione depellendæ, aut vindicandæ iniuriæ. Sequitur igitur, quòd ceſſat fundamentum oppoſitæ ſententiæ, quod ſtatuitur eſſe vindictam atrocis iniuriæ Patri, ac Marito conceſſam; nàm, pròut dictum eſt, *homicidium* tale indulgetur ex vehementià doloris in homicidâ, & ſicut hic alios non tangit, ſicut illum, ità ad alios (ſi de illius mandato occidant) non extenditur indulgentia.

35 Ex eodem principio deducitur ſolutio intercidentis dubii, num ſcilicet Pater, aut Maritus, qui ſciens adulterium filiæ, aut uxoris, ſe ponit in inſidiis, ut adulterantes in fragranti delicto deprehendat, deprehenſos occidit, impunis de jure evadere debeat?

36 Reſpondendum cenſeo negativè; ratio eſt, quià tale homicidium eſt verè præmeditatum, & appenſatum; & procedit cum pleno dolo, ac advertentià; nec excuſari poteſt, tanquàm quod proceſſerit à mente perturbatâ à vehementiâ doloris, ac iracundiæ, propter quam ſolam (ut totiès dictum eſt) lex impunitatem permittit. Quantùmvis enim iſte potuerit furere ex iracundiâ, & ex dolore quodamodò dementari, cùm ſibi primò compertum eſt adulterium filiæ &c., tamen ex poſt deſerbuit iracundiâ; & ſicut non licet occidere adulteros, niſi *incontinenti*, dùm nempè in actuali adulterio deprehenſi ſunt, argumento eorum, quæ dicuntur in jure (70), ità nec occidere licet, poſtquàm habita eſt notitia adulterii, & tempore, quo prudentia debuit iram compeſcere, & furorē conceptum mitigare.

37 Hoc autem accipi debet, ſi Pater, aut Maritus notitiam indubitatam habuit de adulterio per proprium ſenſum, aut alio indubitabili argumento; ratio eſt, quià tunc plenè, & cum advertentià determinat *homicidium* patrare; undè, ſi ex poſt illud conſummat, hoc facit appenſatè. Sed ſi tantùm habuit indicium de adulterio, & ut certificetur, de hoc ſe ponit in inſidiis, & deprehenſos in fragranti occidit, non committit in legem, quià illud *homicidium* non poteſt dici appenſatum. Ratio eſt, quià, ex quo non habuit notitiam certam de adulterio, non potuit determinatè, ac abſolutè decernere *homicidium* adulterorum, ſed tantùm conditionatè. Undè, ſi ex poſt occidit, quandò deprehendit eos in fragranti, tale *homicidium* dicendum eſt, quòd ſecutum ſit ex improvisâ perturbatione mentis ex juſtâ irâ, ſubitaneè conceptâ, ex aſpectu actualis atrocis iniuriæ. Quantùmvis enim ex notitià prehabità conceperit dolorem, & etiam conditionatè decreverit. Mortem inferre adulteris; dolor tamen ille tantus non fuit, ut abſolutè decreverit illos occidere; nàm, ſi hoc fuiſſet, occidiſſet eos, etiam antequàm adulterantes deprehenderet. Si igitur ex poſt occidit, hoc eſt ex ſupervenienti mentis perturbatione, natâ ex oculari inſpectione propriæ iniuriæ, ob quod legis indulgentiam meretur.

38 Sequitur hinc, quòd, ſi armis ſe munit, ac ſocios cognatos, aut amicos adhibet, tùm quandò ſe ponit in inſidiis, ut obſervet adulterantes, tùm quandò eos deprehendit in actuali crimine, & ſic occidit Reos, ex præparatione armorum, & ex comitatu cognatorum ad *homicidium*, non poteſt concludi, quòd *appenſatè* ſtatuerit occidere; & ſic pœnam legis incurrere. Quia præventio armorum, & comitatus cognatorum iti potuit eſſe ad propriam defenſionem, nè ab adultero deprehenſo offenderetur, ſicut ad iſtius necem; & interpretatio facienda eſt ad illius favorem, tùm ut delictum excludatur; tùm ut pœna vitetur, ex vulgatis.

39 Nec conſanguinei, affines, aut amici, qui comitati ſunt Patrem, aut Maritum occidentem, illique auxilium præſentià ſuà præſtiterunt, aliquam pœnam merentur; nàm permiſſo uno, permittitur omne id, ſinè quo illud commodè exequi non poteſt. (71) Et hoc magìs verificatur, ubi Pater, aut Maritus convocans eſſet debilis, infirmus, ſenex, aut aliàs, ſe ſolo, inhabilis ex timiditate ad tale homicidium, ut dicunt Doctores. (72) Debent tamen aſsociantes convocati (filiis exceptis) omninò abſtinere ab offenſione adul-

(65) *Caball. loc. cit. num. 55.*
(66) *Florian. in l. liber. homo la 2. n. 2. V. Et ſi poteſt. & in l. Si quis fumo. §. Quod dicitur. nu. 1. V. Et hoc modo. ff. Ad leg. Aquil. Caball. loc. cit. nu. 57.*
(67) *Clar. §. Homicidium. V. Dubium eſt. circ. fin.*
(68) *Anton. Gomez ad l. 80. Taur. nu. 61.*
(69) *Afflict. Par. 3. Conſt. Regni. Rubr 46. nu. 4.*

(70) *text. in l. Quod ait. § final. ff. Ad leg. Iul. de adult.*
(71) *text. in l. 2. ubi Bald. ante nu. 1. V. Tu dic plenius. ff. de Juris. omn. Judic.*
(72) *Gomez ad l. 80. Tauri nu. 62. Roland. Conſ. 34. n. 17 & 18. V. Quinto facit. lib. 2. Angel. V. Che hai adulterato. n. 24. V. Quid ſi Pater.*

adulterorum, sed possunt tantùm præbere assistentiam, ac securitatem ei, qui justè occidit: aliter, si manus ingererent, & occiderent, tenerentur de occiso, (73) excederent enim limites auxilii liciti. Et universaliter circà hunc casum, qui assistentiam præstant Patri, aut Marito, adulteros occidenti, aut nullam pœnam merentur, (quandò nempè ille occidit, servatis debitis circumstantiis, à lege permissis) aut illam solam, quam meretur principalis ipse, qui occidit; nàm in communi sententiâ Doctorum, (74) majori pœnâ nequeunt affici, (ob solum auxilium datum, non verò, si manu propriâ ex adulteris aliquem interfecerint) quàm mereatur principalis.

40 Quinto modo, *homicidium* committitur absquè punitione à lege, quandò hoc evenit casualiter. Est autem *homicidium casuale cædes hominis casu, non voluntate, & nullâ hominis culpâ interveniente perpatrata.* (75) Casu autem aliquid dicitur evenisse, quandò aliquis operatur aliquod, diversum ab eo, quod agere intendebat. Exemplificant communiter Doctores circà hoc *homicidium*, in ludo jactus pali ferrei, in quo intendens palum longiùs proiicere, preter intentum, hominem percutit palo, & necat (76), pariter, quandò contingit amicum occidere amicum; præsumitur enim, quòd casualiter occiderit (77), nàm amicitia facit, quòd in dubiis præsumatur benè de amico, etiam in his, quæ sunt de genere prohibitorum, ut habet quædam *Glossa* notabilis, (78) deberet autem Judex in hoc casu accuratè perpendere, àn inter homicidam, & occisum vigeret vera, & non potiùs simulata amicitia, ut plerùnque evenit; ut proditorium realiter illud *homicidium sit*, quòd apparenter putatur casuale. Insuper *homicidium casuale* dicitur ejus, qui torquet sagittam, seù sclopum explodit contrà feram, & hominem intrà vepres latitantem, ab eo minimè visum, interimit; ejus pariter, qui ramum de arbore in nemore proiicit; sivè tegulam à tecto, (præmisso clamore, ut sibi caveant prætereuntes) deiicit; sivè à summitate montis saxum demittit per declive, recreationis gratiâ, & ex his ac similibus, sequitur contrà voluntatem agentis mors hominis.

41 In omni igitur *homicidio casuali* regula generalis est, quòd de casu nemo tenetur. (79) *Casus* autem tunc purè est, cùm à facto abest non solummodò dolus, sed etiam omnis culpa, cùm enim intervenit culpa, quàmvis levis, ac etiam levissima, redditur homicidium culposum, de quo mox dicemus, & tunc prò modo culpæ debetur pena. Prò discernendo autem, àn in *homicidio*, quòd reputatur *casuale*, intervenerit culpa, observandum est, àn quandò quis commisit *homicidium*, ille operam daret rei licitæ, àn illicitæ; si enim operi licito vacabat, abest culpa omnis, & *homicidium* est purè casuale: si autem opus illicitum exercebat, quàmvis diligentiam adhibuerit, tamen culpa intervenit; nàm illiciti operi exercitium culpa est, quæ videtur casum præcedere, (80) & sic firmant Doctores. (81)

42 Sexto modo, committi potest *homicidium*, absquè dolo quidèm, sed interveniente *culpâ*, à quâ illud redditur *culposum*, & punibile, non quidèm ordinariâ pœnâ homicidarum, sed longe minori, commensuratâ tamen culpæ. (82) Et tale culposum homicidium diversificatur in gravitate, quæ attendenda est, non tantùm à *culpa* majori, aut minori, sed etiam ab opere licito, aut illicito, cui vacabat ille, qui occidit. Nàm, si operam dando rei licitæ, homicidium præter intentum sequitur, sola *culpa* intervenit: sed in opere illicito intervenit etiam dolus, qui, licèt non interveniat directè in *homicidio*, intervenit tamen indirectè, nempè in eo opere, quod causam dedit *homicidio*, undè & propter talem dolum, cumulatum cum *culpâ*, augenda est pœna.

43 *Culposi homicidij* prima species, in quâ sola *culpa* reperitur, comprehendit omnes casus *homicidij* casualis, in quibus culpa intervenit, & hoc sivè lata, sivè levis, sivè levissima sit. (83) Secunda autem, in quâ dolus intervenit respectu operis illiciti, cui vacatur, multos casus complectitur. Primus est, quandò insultatus verbis, aut verberibus, insequitur inimicum jàm fugientem, & eum occidit; tunc enim vacat rei illicitæ, eum insequendo, quià est tantùm ad vindictam; Secundus est, quandò quis alium percutit non animo occidendi, sed tantùm verberandi; & tamen sequitur mors verberati. Tertius est, quandò quis, volens occidere unum, occidit alterum præter intentum; & in omnibus his casibus homicida pœnam ordinariam legis *Corneliæ* evadit. (84)

44 Sed respectu hujus tertii casus, res mihi profectò dura videtur, quòd nempè ordinariam pœnam evadat, qui animo determinato, & appensatè ivit ad occidendum *Seium*; si ex errore, aut aliâ causâ occidit *Titium*. Undè etiam *Clarus*, sequens opinionem *Bartoli*, (85) ait, quòd, si sibi talis contigisset, Reo amputari caput fecisset. Quià verò magna est caterva Doctorum contrarium sentientium, quos, ultrà *Clarum*, loco citato, cumulat copiosissimè *Caballus*, (86) & nefas est existimare, quòd tot, tantique Doctores à veritate deviaverint, dicendum est, in quo casu ambæ pugnantes inter se sententiæ possint verificari.

45 Dico igitur, quòd dupliciter contingit, quòd volens necare unum, occidat alium. Primò, quandò quis in rixâ, aut provocatione alium aggreditur; sivè fortuitò obvianti sibi inimico antiquo occurrit, & stricto gladio, aut aliis armis missilibus exertis, voluntariè illi mortem intentat; sed præter illius intentum alium interimit. Secundò, quandò is inimico struit insidias, & se abdens in loco, per quem ille transire debet, illum paratis armis, excipit, & involuntariè occidit alium, qui tunc fortuitò illàc transibat, aut inimicum insidiatum

 comi-

(73) *Roland. d. Consil.34. num.29. 31. & seqq. Castr. Consil.277. lib.2. Caball. Cas.300. nu.73.*

(74) *Castren. in l. Refectionis. nu.4. ff. Commun. prædio. Socin. juni. Paris. Cæpoll. Bald. Nevizz. Roland. Par. de Put. Gomez. Cassan. apud Caball. Cas.300. nu.60. & 61.*

(75) *Caball. Tract. de Omni gener. homicid. n.144.*

(76) *Clar. §. Homicidium. ℣. Casu autem. nu.2.*

(77) *Carer. Pract. crim. §. Circa verò secundam. nu.13. fol.m. 122.*

(78) *Gloss. notab. in l.1. C. Ad leg. Cornel. de Sicar.*

(79) *text. in l. Si putator. in fin. ff. Ad leg. Aquil. arg. l. Quæ fortuitis. C. de Pignor. actio. text. in l.1. C. de Sicar.*

(80) *arg. cap. Clerico. junct. glos. in fig. cas.50. Dist. cap. Non est de Reg. jur. in 6. l. Culpa. 39. ff. de Reg. jur.*

(81) *Gribal. Tit. de Homicid. casu. nu.18. Farinac. Quæst.126. in 2. Par. num.61. ℣. Regula sit. apud Caball. de Omn. gen. homic. nu.196.*

(82) *Clar. §. Homicidium. ℣. Culpa dicitur. Boss. Tit. de Defens. reor. nu.68. Carer. Pract. crim. §. Circa verò secundam. nu. 20. & seqq.*

(83) *Farinac. Quæst.126. Par.2. nu.67. & n.84.*

(84) *Caball. de Omn. gener. homicid. num.231. 23. & 238.*

(85) *Bart. in l. Respiciendum. §. Delinquunt. in fin. ff. de Pæn. Clar. §. Homicidium. ℣. Dicunt etiam.*

(86) *Caball. loc. cit. n.238.*

comitabatur. In primo casu, vera est sententia Doctorum, arbitrantium prò homicidâ pœnam extraordinariam tantùm. Ratio est, quià occisi mors involuntaria fuit; proindè *homicidium* redditur solummodò culposum. Mors autem alteri intentata non fuit ex plenâ, ac maturâ præmeditatione, sed orta ex calore improvisæ iracundiæ. Proindè dolus in casu modicus est, ut proindè non sufficiat ad inferendam pęnam ordinariam ob *homicidium* secutum.

46 In secundo autem casu, dolus plenus est, nutritus, & maturatus animo quieto, præmeditante, & volente unius mortem. Augetur pariter dolus à qualitate aggravante, quià scilicèt occidens, se posuit in insidiis. Quamvìs autem effectus doli non terminaverit ad eum, qui intentus est; terminavit tamen ad alium, qui paris est conditionis cum illo. Voluit autem occidens, mortem hominis, & accidit, quòd iste vocetur *Seius*, aùt *Caius*; sed quò ad damnum Reipublicæ; ad incommodum privatum; ad exemplum malum &c. perindè est, quòd fuerit occisus *Caius*, aut *Seius*; undè concludendum est, quòd ordinariâ pęnâ teneatur; & in hoc sensu tenenda est opinio *Bartoli*, ac *Clari*. quam sequuntur *Baldus*, *Gomez*, *Bossius*, *Antonius Mattheus*, *Ferdinand. Vasquius*, *& Calvin. de Æquit. cap. 102. num. 52.*, *quos refert Raynaldus. Tom. p. cap. 7. Rubric. nu. 43. & 49.*

47 Accedit ad prædicta, quòd in *homicidio*, ex insidiis attentato, quod atrocissimum est, conatus solus, & nullo secuto effectu, puniendus est paulò minus, quàm sit pœna ordinaria. In casu ergò prædicto, cùm aliquis effectus secutus sit, puta, mors hominis (quamvìs non illius, qui intentus erat) ratione hujus effectus mali, aliquid plus pœnæ debetur eâ, quæ deberetur nullo penitus secuto effectu. Sicut ergò effectu nullo secuto, pœna proxima ordinariæ debetur; ità secuto aliquo effectu, licèt non illo, qui fuit intentus, majoratio pœnæ debetur; & ità ordinaria mortis, quàmvis non taliter qualificata, qualiter deberetur, si *homicidium* effectivè fuisset in personâ ejus, qui fuit principaliter intentus.

48 Examinatis speciebus *homicidij*, in quibus lex aut nullam, aut diminutam pœnam infert, dicendum est de *homicidio*, in quo dolus intervenit, & ordinaria legis inuritur pœna. *Dolosum* igitur *homicidium* diffinitur, quòd sit *cædes hominis, ab homine perpatrata cum intentione, ac proposito occidendi*. (87) Quià verò intentio, ac propositum possunt multimodìs intervenire, hinc est, quòd multiplices sunt species *homicidij dolosi*. Prima est, quandò dolus non ex intervallo *homicidium* præcessit. Secunda, quandò ex deliberatione dolosâ sinè aliâ qualitate aggravante committitur. Tertia, quandò patratur ex insidiis. Quarta, quandò sequitur proditoriè. Quinta, committitur per assassinium. (88) Addi potest etiam sexta, quandò nempè patratur per venenum. In præsentiarum non agemus, nisi de tribus prioribus; de subsequentibus per distinctos paragraphos agemus.

49 Quantùm ad primâ speciem, videntur variè sentire Doctores, nàm *Caballus* (89) vult, illam esse *cædem hominis, ab homine provocato, voluntariè quidèm, sed sinè dolo, & sinè cogitatione patratam*. *Clarus* autem vult in eâ dari quidèm dolum, non tamen præcedentem ex intervallo factum; & re verâ, ut dicunt nonnulli, (90) animus occidendi potest supervenire in actu ipso rixandi, seù verberandi; & dùm supervenit talis animus, dicitur dolus supervenire; undè sequitur, quòd in homicidio illo dolus interveniat. Undè videntur consundi à Doctoribus, & prò synonimis haberi hæc tria, puta, *homicidium rixosum*, *homicidium dolosum*, & *homicidium voluntarium* purum.

50 Mihi valdè probatur distinctio, quam dat *Raynaldus*, (91) dicens, quòd *homicidium rixosum*, seu simplex voluntarium sit illud, quod in ipsâ rixâ committitur, puta, in eodem tempore, & loco, in quibus rixa actualiter viget. *Dolosum* autem illud, quod patratur extrà locum, aut tempus rixæ, durante tamen adhuc calore iracundiæ, natæ ex actu rixandi. Negari enim minimè potest, quìn hæc duo distinguantur, non quidèm specie, nàm magìs, & minùs non faciunt differre specie, sed gravitate. Si quidèm *homicidium*, commissum post actualem rixam, gravius censendum est eo, quod patratur in rixâ ipsâ; nàm in hâc intervenit furens iracundia, quæ mixta dolo, puta, actui voluntatis, (nàm dolus ex se indifferenter se habet ad bonum, & malum (92), undè non potest importare nisi actum voluntatis, qui bonitate, aut malitiâ vestitur) reddit ipsum non plenè, ac purè liberum, & proindè dolus ille non potest dici malus. Sed pòst actualem rixam defervere solet, si non totaliter, saltèm in parte, excessus iracundiæ; undè actus voluntatis procedit cum minori perturbatione, & majòri libertate, & proindè, si vult alicujus necem, non involuit quidèm plenè dolum malum, nempè meram nequitiam, ac malitiam, tamen magis ad illum appropinquat, & de eo participat, ut proindè major pœna, quàm in primo casu, debeatur, licèt in ambobus casibus pęna citrà mortem sit inferenda.

51 Quòd, si quæratur per quantum temporis duret iracundia post initam rixam, ità ut, si quis post eam alium interficit, censeri possit, quòd non ex præmeditatione, sed ex perdurante calore iracundiæ acciderit; respondent communiter Doctores, (93) censeri, durare usquequo ille non divertit ad extraneos actus; & regularitèr cessare post duodecim horas, juxtà illud *D. Pauli ad Ephesios cap. 4. V. 26. Sol non occidat super iracundiam vestram*.

52 Sed prædicta D. Pauli sententia non concludit intentum, imò arguit contrarium; nàm ibi *D. Paulus* consulit, ut iracundiam temperent *Ephesii*; quòd, si hæc per duodecim horas tantùm perdurare soleret, frustraneum evaderet ejus consilium; esset enim de re, quæ etiam absquè tali consilio eveniret. Neque etiam quadrat prima regula, quòd nempè duret ira, donec iratus ad actus externos divertat. Siquidèm multi sunt actus extranei, ad quos divertere ex eorum necessitate cogatur iratus, absquè eo, quòd in ejus animo cessaverit iracundia. Concludendum proindè censeo, quòd de omnibus, ac singulis hominibus una, ac certa regula

(87) *Caball. loc. cit. num. 275.*
(88) *Clar. §. Homicidium. V. Deliberatum autem.*
(89) *Caball. de Omn. gen. homi. nu. 104. V. Et ad prædicta.*

(90) *Boss. Tit de Homicid nu. 44. Vulpel. Crimin. respons. 126. nu. 19. Farinac. Quæst. 126. nu. 5. & 47.*
(91) *Raynald. Observ. Crim. Tom. p. cap. 7. Rubr. num. 53.*
(92) *Ulpian in l. 1. §. Non fuit. ff. de Dolo.*
(93) *Farinac Q. 126. n. 214. in fin. Giurb. Crimin. consil. 135. n. 18. & 19. Thesaur. Decis. 178. n. 6. Cortia. Decis. 97 n. 76. apud Raynald. Tom. 1. cap. 7. Rubr. n. 56.*

regula dari minimè potest, quà cognoscatur, ân quis deliquerit ex iracundia perdurante, an potiùs animo pacato, & appensatè; cùm ex variis hominum temperamentis eveniat, quòd in uno plùs, in alio minùs duret iracundia. Undè arbitrio Judicis commissum est judicare ex indiciis, ac circumstantiis in facto ân pleno malo dolo, ân ex continuatâ iracundiâ quis deliquerit.

53 Secunda species *homicidii dolosi* est *cædes hominis ab homine perpatrata cum intentione, & proposito occidendi*, argumento eorum, quæ dicuntur in jure, (94) & talis species vocatur *homicidium deliberatum* simpliciter sinè aliâ qualitate. Difficultas circà praxim est in casu, quòd duo inimici sibi mutuò obvient, & unus alium interficit, ân tale *homicidium* dicatur deliberatum, aut præmeditatum.

54 Circà hoc Doctores communiter post *Clarum* (95) firmant, quòd, si occidens habuit animum determinatum interficiendi alium, antecedenter ad occursum sibi factum, *homicidium* dicitur animo deliberato factum, cui pœna ordinaria *Legis Corneliæ* debetur, quomodò autem probetur, animum deliberatum præcessisse homicidium, dicemus infrà, cùm agemus de probatione.

55 Sed circà praxim judicandi in facto, observandum est, ân aliqua, quàmvis levis provocatio in occursu *homicidium* præcesserit; nam ista excusat à dolo malo, & homicidam provocatum in solâ culpâ constituit. (96) Debet tamen benè ex circumstantiis librare Judex, ân talis provocatio dicenda sit potiùs accepta, quàm data; & sit potiùs à provocato procurata, quàm à provocante emanata; non rarò enim perditi hujusmodi homines (ut regulariter sunt mandatarii) fingere solent, se fuisse provocatos ab occiso, ut pœnam præmeditati *homicidii* evitent; simulant enim ex quàvis levi provocatione excanduisse, & in irâ occidisse, cùm re verâ *homicidium* antecedenter deliberaverint; imò occasionem nanciscuntur, ut alius aliquid provocatiuum dicat, aut faciat, ex quo ipsi possint dicere, se ex provocatione in delictum prorupisse.

56 Tali casu non debent pœnam *homicidii deliberati* evadere, quàmvis provocatio, etiam non levis, præcesserit. Ratio est, quià omnis culpa, & effectus subsecutus tali casu à dolo capit originem, & prò dolo reputatur, nàm à primordio tituli omnis euentus posterior formatur, (97) & ideò, quandò culpa dependet à dolo malo, punitur ut dolus, ut dicunt jura. (98)

57 Excusant nonnulli homicidam, qui atroci fuit iniuriâ affectus, & dicunt, quòd, quàmvis animo deliberato occiderit, tamen ratione iniuriæ adhuc perdurantis in animo, mitiùs puniendus est, tùm quià ratio naturalis suadet, ut aliquo modo iniuria cum pœna æstimetur; tum quòd justa causa justum producit dolorem, qui semper cor premit, & meritò omni tempore habenda est in consideratione, & sic post multos firmat *Cæsar Panimollis*. (99)

58 Sed contrarium veriùs est, & si illa sententia probaretur, laxarentur hominibus habenæ ad delinquendum, & propriâ auctoritate sibi jus dicendum, nam omnia *homicidia* deliberata penam ordinariam evaderent, cùm nullum ferè *homicidium* sit, quòd aliquam causam præcedentis injuriæ non præseferat, ut post multos pluribus in locis ponderat *Farinacius*. (100) Dicendum igitur, quòd intantùm quis eximendus est à penâ ordinariâ, in quantùm in actu occisionis ob iram, aut iracundiam impeditus est in pleno, ac libero usu propriæ mentis; ut enim benè ait *Raynaldus* (101), calor iracundiæ impedit, nè quis possit cogitare, ac discernere id, quod sibi juxtà Divinas humanasque leges expedit. Sequitur ex hoc, quòd, quàmvis dolor de acceptâ injuriâ cor premat, & vindictam appetat, tamen, si ex intervallo occidit iniuriantem, tempus habuit cognoscendi, quòd vindicare illatas alteri injurias spectat ad Principem, cui jus præripitur, si propriâ auctoritate quis se vult vindicare; undè, si neglectâ hâc cognitione, ipse non recurrit ad *Magistratum* ad procurandam justam vindictam, sed privatâ auctoritate se ulciscitur, convincitur, quòd malo dolo delinquit, & sic ordinariè sit mulctandus.

59 Concedi quidèm potest, quòd, si maxima est injuria, & judicio prudentis viri, parvum sit intervallum inter eam acceptam & *homicidium* patratum, ità ut censeri possit injuriatum adhuc manere in iracundiâ, quamvìs tempus aliquale habuerit ad recogitandum de malo, quod facere intendebat, concedi inquam potest, quòd Judex possit tali casu minuere aliquid de pœnâ ordinariâ. Ratio est, quià durante adhuc aliquali iracundiâ durat aliquale impedimentum, ob quod mens non plenè liberè potest discernere, quid expediat; ideò nec dolus redditur perfectus in malitiâ. Paritèr concedi potest illa sententia, si iniuria talis sit, quòd de eâ acceptâ, *Magistratus* debitam justitiam facere non soleat; aut, si hæc à *Magistratu* fiat, in opinione tamen communi honor injuriati adhuc remanet læsus; ut est in eo, qui adulteram uxorem, aut adulterum occidit extrà locum, ac actum adulterii ex animo præmeditato; nàm, ut ait *Caballus*, (102) Judices non solent de tali facto jus reddere, sed truffari, ridere, & cachinnari; & sic etiam Judex penam legis inferret Adulteris, tamen in opinione hominum ipse inhonoratus remaneret, nàm sibi probrosè diceretur *esse cornutum, ac vilem*; & ideò tali casu homicida ex animo deliberato, qui adulteros interfecit, penam ordinariam non incurrit, ut dicunt Doctores (103)

60 Dari potest etiam (attentâ qualitate facti, circumstantia loci, personæ, modi, aut communi existimatione) injuria alia tam atrox, ut simile indultum mereatur; tali casu minorari quidèm posset pena ordinaria; sed hoc fieri debet à Principe, qui in judicando procederet de æquitate; non verò à Judice inferiori, qui ligatur à lege, quâ nec severior, nec clementior esse debet; & sic firmat optimè *Raynaldus* (104)

61 Tertia species *homicidij dolosi* est cædes homini

facta

(94) *arg. l. 1. §. Divus. l. Qui cædem. ff. Ad leg. Corn. de Sicar.*
(95) *Clar. §. Homicidium. V. Ex proposito.*
(69) *arg. l. Gracchus. C. Ad leg. Jul. de Adult. l. Si adulterium. §. Imperatores. ff. eod. tit.*
(97) *text. in l. Unic. in fin. C. de Impon. lucr. descrip.*
(98) *l. Si quis. V. Abortionis. ff. de Pæn. l. Quoniam multa. C. de Vi publ. l. Ad Commentarien. C. de Custo. Reo.*
(99) *Cæsar Panimol. Decis. 86. nu. 32. & seqq. & ibi Giurba Cons. crim. 86. num. 59. Gizzarell. Grammat. Bertazz. Sanfelic. Prat. & Rosa.*

(100) *Farinac. Quæst. 121. num. 118. & Quæst. 125. num. 403. & Cons. 141. per tot. lib 2.*
(101) *Raynal. Observ. crimin. Tom. 1. cap. 7. Rubr. num. 70.*
(102) *Caball. de Omn. gen. homi. nu. 107. & Cas. 300. nu.*
(130) *Castren. Cons. 277. sub. num. 3. V. Nunc ad propositum. Nevizzan. Sylv. lib. 1. nu. 94. V. Et facit. Cravet. Gramat. Socin. juni. apud Caball. Cas. 300. nu. 19.*
(104) *Raynal. Tom. p. cap. 7. Rubr. nu. 119.*

facta ab homine, posito in insidiis. (105) *Insidiari* quidèm in genericâ significatione importat quamlibet iniustam offensam argumento cujusdam legis (106). Sed in propriâ, ac pressâ acceptione significat offensionem, factam cum astutiâ, machinatione, aut industriâ; undè plus malitiæ involvit *homicidium ex insidijs*, quàm *homicidium simplex* deliberatum, ut post *Bartolum*, & *M. A. de Blanchis* docet *Caballus*. (107) nàm ultrà malam deliberationem involvit malam artem.

62 Tribus modis parari posse *insidias* in mortem alicujus scribit *Menochius* (108), primò, falsum dicendo, aut promissa non servando, ut, quandò quis promittit se durante tanto tempore, non esse offensurum, cum quo habet simultatem, & durante tempore, occidit. Secundò, in aliquo loco abscondito se occultando, ut in nemore, sylvâ, post maceriam &c. & hominem ex improviso aggreditur, aut à tergo vulnerat, & occidit. Tertiò, quandò, mutato habitu proprio, ac consueto, alienum assumit, & sic incognitus interficit. Sed multò plures profectò sunt insidiæ, & artes occidendi, quàm recensitæ, & eos omnes enumerare tùm difficile, tùm inutile foret. Sufficit hoc, quòd semper dicetur *homicidium ex insidiis* commissum, quandò patratum est tali arte, quòd occisus non potuit, aut absolutè, aut nisi maximâ cum prudentiâ, ac sagacitate cavere sibi à tali inimico, tali pacto nocente; ut quandò quis à tergo vulneratur; aut in tenebris nocturnis occiditur, sic enim nullo modo potuit inimicum videre, & ab eo se defendere; & in hoc consistit formalitas insidiarum.

Probatio.

SUMMARIUM.

63 *Manuum iniectio in hominem quotupliciter contingat.*

Mors est separatio animæ à corpore.

Mors civilis sequitur maximam, & mediam capitis diminutionem.

64 *Homicida est etiam mandans, consulens, exhortans, auxilium præstans ad homicidium.*

Item parans, aut porrigens venenum.

Item qui paravit, aut porrexit philtrum amatorium, ex quo mors est secuta.

Item qui studiosè direxit hominem per viam, in quâ erant hostes, & occisus est.

Item dicens, mandans, consulens, hortans dicere falsum testimonium, ad quod secuta est alicujus mors.

Item fabricans machinam dolosam ad necem alicujus.

Historia de tali machinâ.

65 *Homicida est, qui dat â operâ incurabilem infirmitatem causavit, ob quam aliquis mortuus est,*

De formali ratione homicidii non est, quòd sanguis fundatur, aut mors sit cita.

66 *Ut constet de homicidio, probari debet, quòd aliquis objerit ex facto hominis.*

67 *In homicidio secuto ad constituendum Reum leviora sufficiunt indicia: ad condemnandum plenæ requiruntur probationes.*

De indiciis, & probationibus, remissivè.

Præsumptio doli mali semper stat contrà homicidam.

Omne maleficium præsumitur dolosè factum.

68 *Quid probandum ab homicidâ, ut probet, se occidisse ad sui defensam.*

Ad probandum homicidium fuisse involuntarium, utendum est coniecturis.

69 *Conjecturæ, excludentes voluntarium ab homicidio, quæ.*

Maleficium non committitur sinè causâ impellente.

Inimicitiam inter occidentem, & occisum viguisse, probandum est à Fisco.

Amicitia præsumitur inter omnes homines.

Factum non præsumitur, nisi probetur.

70 *Semel bonus præsumitur durare bonus, nisi contrarium probetur.*

Iura allata à Caballo parùm probant ejus intentum.

71 *Percussio facta manu inermi; & usus armorum, non in formâ propriâ ad occidendum, excludunt voluntarium ab homicidio.*

72 *Aliæ conjecturæ excludentes voluntarium ab homicidio.*

73 *Præmeditatio in homicidio quomodò probanda.*

Vulnera profunda, in quâ parte corporis sint lethalia.

74 *Præmeditatio, reddens homicidium appensatum, conjecturis probanda.*

Conjecturæ quales esse debeant.

75 *Prima conjectura est inimicitia capitalis, orta à causâ gravi.*

Inimicitia absquè adminiculis non facit indicium ad torturam.

Secuto homicidio facit præsumptionem animi deliberati.

76 *Minæ factæ de occidendo, quomodò probent animum deliberatum.*

Nemo dicit, quòd mente non agitaverit.

Minæ etiam ambiguæ probant deliberationem in homicidio.

Multitudo vulnerum idem arguit.

77 *Genus armorum, quo casu probent in homicidiò animum deliberatum.*

78 *Homicida, associatus à sicariis, præsumitur necasse animo deliberato.*

79 *Hoc idem probat præparatio ad fugam, patrato homicidio.*

(105) *Clar. ff. Homicidium. V. Ex insidiis. n.9.*

(106) *text. in l.3. in fin. ff. de Iust. & jur.*

(107) *Bart. in l. Respiciendum. ff. Delinquunt. in princip. ff. de Pœn. Blanc. Tract. de Indic. num.18. V. Modus percutiendi. & num. 234. V. Aggressio apud Caball. de Omn. gen. homicid. nu. 391.*

(108) *Menoch. de Arbitr. Cas. 361. nu. 28. & 29.*

80 Con-

80 *Consuetudo taliter delinquendi præsumere facit deliberationem in homicidio.*

81 *Probatio homicidii ex insidiis fit per Testes.*

63 CIrcà probationem *homicidii* advertendum est, quòd, pressè loquendo, hoc importat cædem hominis, nempè mortem hominis, secutam ex violentâ manuum injectione alterius hominis in ipsum. Pluribus quidem modis potest sequi injectio manus violentæ, puta, armis propriè sumptis, ut gladio, pugione &c. cominùs cætim, sivè punctim feriendo; aut eminùs missilibus, ut sagittâ, sclopo &c. vulnerando; aut armis, impropriè sumptis, tundendo, ut fuste, saxo &c. seù secando, ut roncâ, falce fenariâ &c. aut manu inermi impellendo ad præcipitium; aut trudendo in aquam, vel ignem; aut strangulando; aut suffocando &c. ità ut violenta manus occidentis physicè vim suam exerat, & ea impressionem faciat in corpus occisi, ex quâ aut incontinenti, aut parvo intervallo, sequatur separatio ejus animæ à corpore, quæ dicitur mors (109) naturalis, ad differentiam mortis civilis, quæ ex maximâ, & mediâ capitis diminutione sequitur. (110)

64 Sequitur etiam *homicidium* ex violentâ manus iniectione morali in hominem, ex quâ mors sequatur, ut puta, alteri mandando, consulendo, exhortando, aut auxilium dando ad *homicidium*; mandans enim, consulens, exhortans, aut auxilium præstans ad *homicidium*, homicida censetur. (111) Parans etiam venenum, & alteri porrigens per se, vel per alium, idem crimen committit (112), quemadmodum etiam, qui dat poculum amatorium, sivè philtrum, ex quo mors sequatur. (113) Itidèm qui studiosè dirigit hominem per viam, ut occideretur ab ejus inimicis, quos sciebat ibi esse in insidiis ad eum occidendum (114) Insuper, qui falsum testimonium dicit, vel dicere mandat, consulit, hortatur &c. ex quo aliquis morte afficitur. (✠) Ejusdem criminis Reus etiam est dicendus, qui machinam fabricatur dolosam, & eam quasi donum, ab alio amico illi missum, inimico mittit ad ejus necem; ut accidit in quâdam civitate Italiæ, in quâ quidam per postam publicam misit inimico suo capsulam quandam, quæ videbatur plena bellariis, illius operculo affixâ epistolâ, quæ divelli nisi cum difficultate nequibat, & dùm vis in eâdem divellendâ fiebat, in machinâ organâ, intùs abscondita ad necem circumstantium solvebantur. Præsentata fuit capsula; sed is, ad quem fuit missa, & ad quem data legebatur suprapositа epistola, prudenter sibi cavens ab insidiis, aperiendam curavit per famulum eminus à se; & machinâ quidèm solutâ, & circumquaquè ignem, & plumbeos globulos eiaculante, apparuit dolus, sed Deo protegente, nullius mors ex astantibus evenit. Profectò, si mors secuta fuisset, auctor talis machinæ mittendæ fuisset verè homicida ex proposito; perindè enim fuisset, si manu alienâ homicidium illud perpetrasset; aut si venenum ab eo potandum exhibuisset.

65 Sed quid dicendum de eo, qui, datâ operâ, infirmitatem incurabilem in aliquo causat, ex quâ, absquè sanguinis effusione, & lentâ morte, aliquis obit; censeretur nè ille verè homicida? Respondeo affirmativè. Ratio est, quià de ratione formali *homicidii* non est, quòd occisus fundat sanguinem, quandòquidem submersus in mari, aut flumine per violentiam alterius, sanguinem non fundit; & hoc idem evenit, cùm quis ab alio suffocatur, ut accidit *Tiberio Cæsari*, qui, *Tacito* (115) referente, suffocatus fuit de *Macronis* mandato *iniectu multæ vestis*, & *Friderico Imperatori*, qui à Filio suo *Manfredo* pulvinari ad os, & nares compresso, ac impeditâ respiratione necatus fuit. Nec pariter de ratione *homicidii* est mors cita; ut enim dicemus infrà, dantur venena lenta, & ad tempus, quæ paulatim vires, & tandem irreparabiliter vitam adimunt; & tale venenum parans, & præbens est verè homicida. Sequitur igitur, quòd homicida verè censendus est, qui ægritudinem incurabilem, ex quâ aliquis obit, datâ operâ, in aliquo causat.

66 Cùm igitur *homicidium* consistat essentialiter in hoc, quòd opere hominis anima alicujus ab ejus corpore separetur, quod absquè tali opere in tali tempore minimè evenisset; ad probandum *homicidium*, requiritur, quòd ex inspectione cadaveris probetur, illum hominem obiisse ex facto hominis, ut præfertur, sivè fuerit is, qui sibi manus consciverit; sivè fuerit alius, qui manus violentas in eum injecerit. Cùm autem de spectantibus ad visitationem cadaveris, si adhuc extat, seù de probando corpore delicti, quandò cadaver occisi non requiritur, quià fuit combustum, submersum &c. locuti sufficienter aliàs (116) simus, hìc non repetimus.

67 Probato corpore delicti, probandus est Reus. Hìc autem distinguendum est; vel enim loquimur de transmittendâ contrà eum inquisitione; vel loquimur de ejusdem condemnatione. Si de primâ, sufficiunt leviora indicia, si de secundâ, requiruntur plenæ probationes; sed quià tùm de *Indiciis* in genere, tùm de *Probationibus* aliàs (117) sufficienter locuti simus, & circà hæc nihil peculiare occurrit, ad ibi dicta, Lectorem remittimus. Hoc solùm advertendum est, quòd casu, quo factum probatum remanet, quòd nempè *Caius Seium* occiderit, semper præsumptio stat contrà occisorem, quòd nempè malo dolo occiderit; nàm in his, quæ lege naturali prohibentur, dolus semper presumitur, quoniam effectus causam demonstrat (118), ac omne maleficium pravè præsumitur factum, nisi contrarium probetur. (119) Tali ergò casu, si Reus asserat, se ad defensam, aut casu, aut involuntariè, aut inadvertenter, aut ex quâlibet aliâ causâ (ob quam lex aut nullam, aut diminutam pœnam prò *homicidio* infert) *homicidium* patrasse, ad eum spectat aut per plenas probationes, aut per legitimas præsumptiones, contrariam fisci præsumptionem destruere; & circà hoc concors est, ac communis Doctorum sententia.

68 Quòd, si probare debeat, quòd fuerit ad defensam, sufficit probare, quòd occisus dedit manifesta signa, ac indicia offensionis injustæ, contrà se intentandæ, ut potè quòd evaginato ense contrà se cucurrit; seù sclopum aptavit ad humerum; seù pistolettum exeruit in actu contrà se explodendi. (h) Et hoc quidèm sufficit ad probandam, defensionem in ordine ad evadendam pœnam ordinariam *homicidii*; sicut etiam si probaret, occisum minatum fuisse, aut se jactasse, quòd volebat eum interficere, & quòd ille solitus erat minas exequi. (i) Sed minimè sufficeret

(109) *Aul. Gell. lib. 2. cap. 8. Cicer. 1. Tusculan.*
(110) *arg. l. Verum. §. final. V. Intereunt. ff. Pro soci.*
(111) *Clar. §. Homicidium. V. Pluribus autem. & Quæst. 88. per tot. & Quæst. 90. init.*
(112) *text. in l. Eiusdem. init. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar.*
(113) *text. in l. Si quis aliquid. la 2. §. Qui abortionis. ff. de Pœn.*
(114) *Clar. §. Homicidium. V. Pluribus autem. in fin.*
(✠) *tex. in l. Ejusdem. §. Item is cujus. ff. de Sicar.*
(115) *Cornel. Tacit. Annal. lib. 6. sub fin.*
(116) *Part. p. Tit. Corpus. Quæst. 1. nu. 29. & seqq.*
(117) *Par. p. Tit. Indicia. & Tit. Probationes. per tot.*
(118) *arg. l. Non codicillum, C. de Testam.*
(119) *arg. text. in l. 1. C. de Sicar. & l. Si non convicii. C. de Iniur.*
(h) *Farinac. Quæst. 125. n. 54. & seqq. Bict. Quæst. 111. n. 23.*
(i) *Gloss. in l. 1. ubi Bald. Odofr. & Salycet. C. Unde vi. Farinac. Quæst. 125. nu. 67. Bict. Quæst. 111. n. 24.*

ceret ad evadendam totaliter pœnam *homicidii* culposi; nàm oportet, quòd probet ultrà prædicta, quòd ipse non poterat alio modo se defendere, nisi per mortem, aut vulnus, illi illatum nàm in angiportu fuit invasus, undè fugere nequibat; sivè ineptus erat ad fugam, quià pedum ægritudine laborat; sivè licèt fugam maturasset, tamen aggressor, se velocior in cursu, illum esset insecutus, aut explodendo sclopum, eum certiùs à tergo vulnerasset, sivè nō potuit sinè probro suo fugam inire, cùm sit vir Nobilis, aut miles, qui non tenetur aufugere ab aggressore, sed potest illum occidere. (l) Et tandèm, quantùmvis clamasset implorando auxilium vicinorum, hoc fuisset inutiliter, nàm, antequàm potuisset aliquis in subsidium accurrere, invasor eum intervenisset, aut mutilasset; & tandèm probare, quòd in facto intervenerint conditiones inculpatæ tutelæ, de quibus diximus suprà *num. 6. & seqq.* Ad probandum verò, quòd in secuto *homicidio* intervenit tantùm inadvertentia; quod fuit involuntarium, & abfuerit malus dolus, utendum est præsumptionibus, ac conjecturis.

69 Coniecturæ porrò, quæ possunt afferri, multæ sunt. Prima autem, & potentissima est, quòd inter homicidam, & occisum nulla erat inimicitia, nec alia causa imaginabilis, ob quam potuerit ille velle mortem istius; maleficium enim non committitur contrà personam non malevolitam, ac sinè aliquâ causâ impellente (120), cùm nemo delinquat ex solo studio, ac amore delinquendi. Undè deduci potest, quòd præter intentionem occiderit. Quòd, si ex adversò, prò parte Fisci allegetur, inimicitiam antecedenter viguisse, hoc probandum est à Fisco; nàm universaliter inter omnes homines præsumitur amicitia (121), cùm sit fundamentum humanæ societatis, ad quam homo naturaliter inclinatur; & hoc idem dicendum est de probandâ causâ delicti; nàm cùm consistat in facto, quod juxtà utraque jura (122) non præsumitur, nisi probetur, probanda venit à Fisco.

70 Secunda est, si occidens aliàs est homo quietus, bonæ vocis, ac famæ, & qui nunquàm simile delictum perpetravit; nàm semel bonus præsumitur semper durare bonus, nisi oppositum probetur, ut argumento quorundam jurium, (123) quæ tamen parùm faciunt ad ejus intentum, probat *Caballus*, qui citat ad hoc *l. omnimodo. C. de Inoff. testa. & l. Cum pater. & l. Cum quidam. ff. de leg. 2. & cap. Dudum de Præsumpt.* Sed concludentiùs citasset *cap. Miramur. 61. Dist. & cap. Mandata. in fin. de Præsumpt. & Glos. notab. in cap. 8. de Reg. jur. in 6.*

71 Tertia est, si percussit inermis, puta, pugno, aut calce; sivè manu, quidèm armatâ, non tamen armis propriè sumptis, ut puta, baculo, perticâ &c. seù si habuit præ manibus arma, propriè sumpta, non tamen usus est illis in formâ propriâ ad occidendum; ut puta, percussit hastâ lanceæ; aut extremitate capuli ensis; aut sclopum, quem explodere potuisset, non explosit, sed eo, tanquàm baculo usus est &c. ab usu enim armorum, non ad inferendam mortem regulariter destinato, ac usitato, arguitur, occisorem non habuisse animum occidendi. (124)

72 Quarta est, si percussit in parte corporis, ex quâ regulariter mors sequi minimè potest, maximè, si percussio, aut vulnus leve fuerit; ex hoc enim argui potest, quòd percussor non habuit animum interficiendi, ut decidit *Alexander Tertius*. (125)

Aliæ multæ sunt coniecturæ, quæ possunt assignari ad evadendam aut totaliter, aut partialiter pœnam; ut potè, quòd occisor erat in domo suâ inermis, & audito vociferantium tumultu, exiit, & volens dirimere rixantes, aggressus est ab inimico armato, & arrepto gladio è manibus alicujus, qui ad tumultum accurrit, inimicum interfecit. Sivè quòd, quandò alium interfecit, erat ebrius, furiosus, dementatus ex vehementi iracundiâ, ex improvisò natâ ex atroci iniuriâ, verbis aut factis sibi incussâ; & centum aliis, quæ sagax Advocatus poterit ex accidentibus facti deducere.

73 Ad probandam autem in occisore præmeditationem, sivè animum occidendi, notandum est, quòd vel loquimur de *homicidio voluntario simplici*; aut loquimur de *appensato, & præmeditato*. Quantùm ad primum, animus occidendi desumitur à qualitate armorum, quibus occisor alium impetiit; pariter à membro corporis, cui inflicta sunt vulnera, puta, in capite, in thorace, aut infimo ventre, in quibus vulnera, si profunda sint, lethalia evadunt. (126) Itidèm à numero vulnerum, dùm non contentus unum inflixisse, illa multiplicavit homicida. Pariter ab impetu, ac furore, quo alium aggressus est, à quo noluit desistere, nequè per interpositionem astantium, nequè ad preces occisi, qui dono vitam petebat; ac pluribus aliis circumstantiis, in facto intervenientibus, ex quibus sagax Judex poterit cognoscere animum illius, obfirmatum in mortem alterius.

74 Si autem loquimur de præmeditatione, quę reddit *homicidium appensatum*, (& vernaculo Italico dicitur *à sangue fredda*) difficilior est probatio, quià est rei, quæ latet animo, & per solas coniecturas probari potest, ut communiter scribunt Doctores; & coniecturæ debent esse tales, ut ex his verisimiliter colligatur ex intervallo præmeditatio *homicidii* committendi. (127) Multæ quidèm assignantur à Doctoribus, specialiter à *Farinacio*, & *M. Mantuâ* (128), ac *Conciolo*; principaliores hìc recensebimus.

75 Prima est præcedens inimicitia, non quidèm quævis, sed capitalis, quæ orta sit à gravi causâ; nàm ex capitali inimicitiâ homo semper malum inimico procurat, & si potest, ad effectum reducit; & quandò magna est causa inimicitiæ, maximum etiam malorum inimico desiderat, pròut est mors. Et quàmvis inimicitia ex se, absquè aliis adminiculis non faciat indicium, nequè ad torturam, ut aliàs scripsimus, (129) hoc debet accipi, quandò ignoratur auctor *homicidii*; sed probato *homicidii* auctore, inimicitia capitalis præcedens ex intervallo inter occisorem, ac occisum, inducit vehementem præsumptionem animi deliberati. (138)

76 Secun-

(l) *Farinac. Quæst. 125. nu. 126. Bict. loc. cit. num. 56.*
(120) *Cravet. Cons. 6. nu. 22. V. Ex alio. & Cons. 8. nu. 13. & nu. 19. & Cons. 9. n. 29. & Cons. 75. n. 13. Cabal. Cas. 288. n. 51.*
(121) *arg. l. Si quis Testibus. & ibi Bald. col. fin. V. Nota quod ille. C. de Testi. Mascard. Concl. 85. nu. 4.*
(122) *l. In bello. §. factæ. ff. de Capt. & posth. rev. cap. Cum Joannes. §. Verum responsionem. de Fid. instru.*
(123) *Caball. de Omn. gen. homic. nu. 295.*
(124) *arg. text. in l. 1. §. Divus Ardianus. ff. de Sicar.*
(125) *text. in cap. Significasti. il 2. de Homicid.*
(126) *Caball. de Omn. gen. homicid. nu. 292. & 293. & ibi Felin. in cap. Significasti. il 2. n. 11. V. limita hæc. de Homicid. & Marsil. in l. 1. §. Divus. nu. 26. ff. de Sicar.*
(127) *Clar. §. Homicidium. V. Ex proposito circ. fin.*
(128) *Farinac. Quæst. 126. num. 39. & seqq. Mantua. Cons. 236. Cons. 294. n. 5. Cons. 314. nu. 7. & Cons. 325. n. 5. lib. 1. Conciol. V. Homicidium. Resol. 1. n. 11.*
(129) *Par. p. Tit. Indicia. nu. 6.*
(130) *Marsil. Cons. 12. n. 10. & seqq. Cons. 29. num. 21. & seqq. Cons. 52. num. 10. & seqq. apud Caball. de Omn. gen. homic. nu. 290.*

76 Secunda est minæ factæ de occidendo; specialiter si factæ sint ab homine, solito minas exequi; & animo quieto, & sæpiùs replicatæ non quidèm publicè, (nàm tales publicæ minæ fiunt, ut plurimùm à thrasonibus, qui eas exequendi animum non habent,) sed corâm amicis, ac confidentibus tantùm. Undè probari animum præmeditatum in homicidâ per Testes, qui deponant, se audivisse illum dicentem se velle talem occidere, ex *Marsilio*, ac *Grammatico* probat *Ludovicus Carerius*. (131) Et optimam rationem ex *Baldo* (132) affert ad hoc *Mascardus*, nempè, quòd animus ex verbis declaratur, & nulla major est probatio, quàm qualitas, verborum expressa; nàm, ut ait *Celsus* (133), *nemò existimandus est dixisse, quòd mente non agitaverit*. Quod pariter dicendum est non tantùm de minis explicitis, sed etiam de ambiguis; ut potè dicendo, quòd occisus non debuisset multùm vivere &c. Et multò magìs, si inimicum, uno vulnere jàm debilitatum, qui jàm ceciderat in terram, pluribus vulneribus affecit, aut fugientem persecutus est, & cum capere posset, occidit, probatur, pleno dolo fecisse. & tenetur lege Corneliâ, *ad text. in l. Sed & si. ℣. Sin autem. ff. Ad leg. Aquil.*

77 Tertia est genus armorum assumptorum, ac præparatorum, quæ potiùs faciant ad offensam, quàm ad defensam, & specialiter, si arma aptata tali pacto fuerint, ut quàmvis levi vulnere impresso causent mortem, aut impossibilem, aut saltèm difficilem curationem; quemadmodùm si stilum, pugionem, aut ensem, triangulariter mucronatum, seù veneno illitum gestaret; seù sclopum, aut pistolettum globis stamno, aut alia mixtura venenosa instrueret, ut mortem vulnerato afferret, si non magnitudine vulneris, saltèm ex venenosa qualitate.

78 Quarta est congregatio sociorum, quibus stipatus præter morem ambulavit homicida; maximè, si socii sint armati, & sint ex iis, qui cædibus inferendis ex professo incumbunt, vt sicarii, seù Nobilium virorum, qui in inimicitiis viuunt stipatores. Si enim à talibus associatus *homicidium* commisit, animo ad mortem inferendam præmeditato, occidisse præsummitur. (134)

79 Quinta coniectura est ex præparatoriis antè factum, puta, si famulum, aut amicum misit ad observandum, ubi locorum esset inimicus, & habitâ relatione, statìm de domo egressus rectâ viâ ad illud invadendum perrexit; sivè constitit ad locum, per quem transire debuit adversarius, contrà quem repentè insiliit, & necavit. Itèm, si equos statis in locis paravit, quibus (peracto homicidio) posset egredi ditionem Principis, & se salvare à persecutione Curiæ. Itèm, si res suas mobiles extrà domum asportare fecit; immobilia autem venditione, aut donatione simulatâ in consanguineum transtulit, nè post factum aliquid remaneret, quod Fiscus capere posset. Omnia enim hæc, & similia animum paratum ad maleficium, posteà secutum, produnt.

80 Sexta est coniectura, quæ exurgit ex improbitate vitæ occisoris, qui aliàs similia delicta patravit, ut argumento quorundam jurium probat *Caballus*. (135) Pariter, si ex morte occisi homicida magnum commodum erat reportaturus, ut notat *Sanctor. de Pœn. cap. 14. quæst. 6. ℣. Quomodo autem fol. 98.* Aliàs porrò coniecturas poterit Judex elicere à circumstantiis facti, ac personarum, & si plures ex supradictis militant in facto, probatus, quantum possibile est, remanebit animus determinatus, ità ut nihil ad plenam probationem ulteriùs desiderari potest, quàm ipsius Rei confessio, per quam solam potest certò illius animus innotescere, cùm *profundum sit cor hominis, & inscrutabile*.

81 Probatio tandèm *homicidii*, facti *ex insidiis*, pendet à concludenti probatione per Testes, qui deponant, homicidam necasse aliquo ex illis modis, quos recensuimus suprà *num. 62.*, in quibus consistit qualitas homicidii, ex insidiis commissi.

(131) *Carer. Pract. crim. §. Homicidii species. num. 39. ℣. Probatur etiam. & ibi Marsil. & Grammat.*
(132) *Bald. in cap. 1. de Test. apud Mascard. Concl. 864. n. 18.*
(133) *Cels. I.C. in l. habeo. §. Id Iubero. ff. de Supell. lega.*
(134) *Clar. §. Homicidium. ℣. Ex proposito in fin.*
(135) *cap. Semel de Reg. iur. in 6. l. Si cui. ff. de Accus. l. Non omnes. ff. de Re milit. Caball. de Omn. gen. homic. num. 291.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

82 *Pœna homicidii culposi, regulanda arbitrio Iudicis*
Opiniones variæ de tali pœnâ, à Iudice infligendâ.
83 *Homicida culposus, qui occidit, dando operam rei licitæ, pœnâ pecuniariâ mulctandus.*
Majorem pœnam, ut Carceris, aut Triremium meretur, si vacabat operi illicito.
84 *Pœna homicidii voluntarii simplicis est arbitraria Iudici citrà mortem.*
Provocatus, si ulciscitur, temperamentum pœnæ meretur.
85 *Homicidium appensatum delictum atrocissimum est.*
Occidens bannitum, impunè occidit, sed remanet infamis.
In causâ gravi, aut arduâ talis homicida non admittendus sinè torturâ.
86 *Homicida animo deliberato, morte plectendus.*
Talis pœna est de jure naturæ.
De jure naturæ est neminem lædere.
Dicta pœna est etiam de jure Divino.
Homicida appensatè, sivè Nobilis, sivè ignobilis morte afficiendus.
87 *Bona homicidæ talis plerùmque confiscantur.*
Ubi non est in usu confiscatio, tenetur homicida ad damna familiæ occisi.
Vulnerans tenetur resarcire damna vulnerati.
88 *Homicidium purè casuale nullâ pœnâ spirituali punitur.*
Culposum, dùm dabatur opera Rei illicitæ, importantis peccatum mortale, punitur irregularitate.
Si opera illicita importat solùm peccatum veniale, diversæ sunt sententiæ super irregularitate.
Si intervenit in opere sola culpa legalis, in casibus, in jure expressis, incurritur irregularitas.
In aliis casibus dans operam rei illicitæ subit irregularitatem, si causat alicujus mortem.
Homicida voluntarius quivis contrahit irregularitatem.
Olim erat excommunicatus, sed hæc Censura per non usum desiit.
89 *Pœnæ Clerici homicidæ voluntarii.*
90 *Primum Statutum Minorum de Observantiâ.*
91 *Secundum Statutum.*
92 *Tertium Statutum.*
93 *Quartum Statutum.*
94 *Religiosus malo dolo, appensatè, & mortem intentando vulnerans damnatur ad Triremes.*

Statuta recipiunt interpretationem à jure communi.

95 *Si mors certò sequatur ex malo regimine vulnerati, aut Medici non debentur Triremes.*

Percutiens non tenetur de occiso, si hic moritur ex malo regimine certò.

Si dubia est mors ex malo regimine, præsumitur secuta ex vulnere

96 *Opinio Sanctori.*

67 *Impugnatur.*

Superfluitas in lege vitanda

98 *Vulnus atrox, de quo loquitur Statutum, est vulnus in facie ad iniuriam impressum.*

99 *Confirmatur ratio impugnationis.*

100 *Quare vulnus, impressum in facie ad ignominiam, aut iniuriam, sit atrox delictum.*

Facies hominis figurata est ad similitudinem pulchritudinis cælestis.

Facies hominis non est maculanda.

Statutum, ordinans stigmatizationem in facie, non valet.

101 *Quarè stigmatizatio in facie, sit gravissima iniuria.*

Stigmatizationis in facie, pœnæ.

Neapoli damnatus ad mortem, qui stigmatizavit puerum in facie.

102 *Vt intret pœna Statuti prò tali stigmatizatione, requiritur animus, ad hoc deliberatus.*

103 *Quæ dicatur atrox mutilatio.*

104 *Præcisio aut totalis membri, aut ejus partis, ob quam illud reditur inutile, est atrox mutilatio.*

Enormis defectus dicitur in eo, cui manus fuerat amputata.

105 *Membrum corporis dicitur, quod habet officium, distinctum ab aliis partibus corporis.*

Digitus est pars membri.

Amputatio pollicis in Sacerdote dici debet mutilatio atrox, seù enormis.

106 *Quid important in Statuto verba*, hæc, vel similia delicta machinans &c.

107 *Machinari plures habet sensus.*

Machinarum plures species.

Machinari *usurpatur etiam prò* fabricari.

108 Machinari delicta, *in dicto Statuto intelligitur prò* committere delicta.

109 *Pœna Triremium, expressa in dictis Statutis, an sit perpetua.*

110 *Triremes perpetuæ debentur tantùm in percussionibus, aut nece Prælatorum.*

Exceptio firmat regulam in contrarium.

In aliis casibus duratio pœnæ Triremium est Judici arbitraria.

82 QVantum ad pœnas homicidarum attinet, sciendum est, quòd prò *homicidio culposo*, quod infimum est inter *homicidia* punibilia, pœna regulanda est, arbitrio Iudicis, juxtà majorem, vel minorem culpam, ut jura (146) volunt. Difficultas sola est, quòd nonnulli Doctores (137) volunt, quòd imponi à Iudice debeat sola pœna pecuniaria, aut relegationis, ut textualiter habetur in *l. lege Cornelia*. §. *Cùm quidam ff. de Sicar.* Alii (138.) opinantur, quòd intret damnatio ad carceres temporales, aut perpetuos; sivè ad exercendam militiam contrà hostes fidei. Alii (139) verò volunt, quòd debeatur pœna Triremium ad tempus; dicendum porrò est, quomodò conciliari possint varietates dictarum opinionum.

83 Dico igitur cum erudito *Raynaldo* (140) esse distinguendum; puta, àn qui culpâ occidit, dabat operam rei licitæ, àn verò illicitæ, ac damnatæ. Si primum, (ut accidit in putatore arboris, aut barbitonsore, de quibus loquitur Textus (141), sivè in eo, qui se defendendo excedit modum inculpatæ tutelæ &c.) procedit prima opinio de pœnâ pecuniariâ, seù solâ relegatione; & ratio est, quià in hoc facto, nullo modo intrat dolus; nàm non intrat in opere intento, quià licitum est; nec in casu, qui evenit præter intentum: undè prò solâ culpâ intrare debet minima pœna. Si autem dabat operam facto illicito, majores pœnæ debentur, puta, Carcer, aut Triremes, consideratâ malitiâ operis, & gravitate culpæ majori, aut minori; & ratio est, quià in facto principali intrat dolus, qui est per se punibilis, qui cumulatus cum culpâ majorem pœnam meretur; & eo majorem si copuletur gravitas operis illiciti cum gravitate latæ culpæ.

84 Pœna pariter *homicidii voluntarii* simplicis, regulanda est arbitrio Iudicis citrà mortem, (142) nam pœna legis *Corneliæ*, quæ est mors naturalis, ut infrà dicemus, non adhibetur, nisi in facto interveniat plenus dolus, puta, mors occisi, animo præmeditato volita. In *homicidio* autem *voluntario* simplici semper intervenit provocatio, quæ excusat à dolo; nàm facilè ignoscendum est ei, (nempè pœnam temperando) qui provocatus ulciscitur. (143) Et hoc militat etiam in eo, qui causam dedit provocationi, leviter irritando inimicum, si hic majore iniuriâ irritantem provocavit: aut si quis alium vult fuste tantùm verberare, aut etiam ense percutere, non quidèm cæsìm, aut punctìm, sed, (ut Italicè dicitur) *di piatto*, nempè obversâ percusso latitudine ensis, si percussus pistolettum exerit, ut contrà percutientem explodat; & hic alium interficit, quià censetur ex provocatione occidisse, pœnâ ordinariâ non tenetur (144), dummodò non militet præsumptio, quòd primò provocans verbis, aut verberibus, animum præmeditatum occidendi habuerit.

85 Nunc de pœnis *homicidii appensati*, seù deliberati, dicendum est, & quidèm delictum hoc attrocissimum cùm sit, ut multis argumentis eruditissimè more suo probat *Decianus* (145), gravissimas etiam meretur pœnas. Hinc est, quòd, quàmvis in aliquibus casibus lex *homicidium* impunitum permittat; imò etiam aliquandò ipsum præmietur à Principe, ut evenit, cùm occiditur bannitus famosus, occidens tamen efficitur infamis (146), ità ut in causâ gravi, aut arduâ, talis ho-

(136) *cap. Sicut dignum de Homicid. l. Perspiciendum. l. Aut facta. ff. de Pœn. l. Sancimus. C. eo. tit.*

(137) *Farinac. Quæst. 126. nu. 17. Conciol. V. Homicidium. Resol. 3. nu. 1. & seqq.*

(138) *Ayrer. Tract. de Homicid. Par. p. nu. 103.*

(139) *Clar. §. Homicidium, ℣ Culpa dicitur. Vulpell. Crim. Respons. 150. nu. 8. & seqq.*

(140) *Raynal. Tom. p. cap. 7. Rubr. nu. 37. & seqq.*

(141) *text. in l. Si putator. & in l. Item Mela, ff. Ad leg. Aquil.*

(142) *Alex Cons. 140. nu. 9. & 10. lib. 2. & Cons. 119. nu. 12. lib. 7. & ibi Angel. in l. Si adulter. §. Imperatores. ff. de Adult. Caball. de Omn. gen. homicid. nu. 107*

(143) *text. in l. Qui cum natu §. Si libertus. ff. de Bon. liberto.*

(144) *Alex. Felin. Marsil. cum Caball. loc. cit. nu. 134.*

(145) *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 17. per tot.*

(146) *Marsil. in l. 1. nu. 74. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. & ibi Bald. in l. Decuriones. C. Ex qui cau. infam. irro.*

homicida absquè torturâ non esset in Testem admittendus. (47)

86 De jure igitur Cesareo, homicida ex animo deliberato, ultimo supplicio afficiendus est (148), & hoc quidèm cohæret juri naturali, & Divino, utì ponderat *Decianus*, (149) nàm de jure naturæ est, (150) neminem lædere, ut ait *Florentinus I. C.*, & lædentem pari pœnâ recompensare, de Divino autem habemus expressum in *Levitico* (151). *Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur*. Quàmvis autem de jure *Digestorum* sit, ut Nobiles, commitentes homicidium, deportentur, (152) tamen de jure *Codicis* est, quòd pœnâ ultimi supplicii afficiantur homicidæ appensati tàm Nobiles, quàm plebei, tàm fœminæ, quàm mares, ut pluribus congestis probat *Farinacius*, & ex eo *Philippus de Bictis*. (153)

87 In plerisque porrò locorum Statutis ultrà pœnam ultimi supplicii apponitur confiscatio bonorum, & ubi hæc pœna non habetur, tenetur homicida resarcire hæredibus occisi omnia damna, quæ, judicio prudentis viri, eveniunt ob ejus mortem suæ familiæ; (154) quemadmodùm etiam tenetur ad omnia damna, & interesse illius, quem vulneravit solummodò, ut Divino, humanoque jure (155) cavetur. Et advertit *Clarus*. §. *Homicidium*. ℣. *Tenetur*, quòd de jure Fiscus tenetur ex bonis confiscatis solvere filiis occisi æstimationem opperarum, & damnorum, quæ incurrit ejus familia ob mortem Patris; licèt dicat, quòd in practicâ malè servetur.

88 De iure autem Canonico, *homicidio* purè casuali absquè omni prorsùs culpâ illud causantis nulla pœna irrogatur, cùm illud non sit actus humanus, sed omninò involuntarius. (156) Homicidium autem culpabile, commissum ab eo, qui dabat operam rei illicitæ, importans peccatum mortale, punitur irregularitate ex communi sensu scribentium (157), si verò importet solum modò peccatum veniale, divisæ sunt Doctorum sententiæ, aliis negantibus, aliis affirmantibus, irregularitatem induci; sententia tamen communior, juxtà *Thesaurum* (158), est negativa. Quòd, si interveniat in opere sola culpa legalis, in casibus à jure expressis incurritur irregularitas; in aliis autem casibus, à jure non expressis, dans operam rei illicitæ, si causet alicujus mortem, etiam adhibitâ quàvis diligentiâ, dictam pœnam incurrit juxtà *D. Thomam*, & alios apud *Toletum* (159), sed minimè juxtà alios, relatos per *Thesaurum* (160). In *homicidio* autem *voluntario* quovis, semper incurritur irregularitas, quæ provenit ex facto ipso, etiam absquè sententiâ Judicis, & absquè infamiâ facti; undè, quàmvis tale *homicidium* sit occultum, nil minùs talis irregularitas habet locum. (161) Ultrà prædictam pœnam de jure antiquo homicida voluntarius percutiebatur anathemate usquè ad mortem. (162) Sed talis Censura per non usum desiit.

89 Quò verò ad Clericos, qui voluntarium homicidium committunt, *Tridentinum* (163) ordinat, quòd, quàmvis crimen non sit ordine judiciario probatum, nec aliâ ratione publicum, sed occultum, nullo tempore possint ad sacros Ordines promoveri, nec illis conferri aliqua beneficia, sivè curata, sivè non: & omni Ordine, Officio, ac Beneficio Ecclesiastico *perpetuò* careant. Super hoc autem dispensationes emanasse, non semel vidi: undè *perpetuitatem* prædictam idem importare ac *difficultatem præmaximam* post *Campanil* tenet *Barbosa*. (164) Quò verò ad *homicidium culposum*, dispensatio irregularitatis, ac aliarum pœnarum committitur Episcopo, ut ibidèm habet *Concilium*.

90 Regularium porrò pœnæ petendæ sunt à suis ipsorum respectivè Statutis. Nos Minores de Observantiâ sequentia Statuta habemus. Primum. *Si mors (alicujus Fratris percussi) secuta fuerit, vel atrox mutilatio, ad triremes omninò (Reus) condemnandus est.*

91 Secundum. *Qui aliquem enormiter vulneraverit vel ei venenum dederit per se, vel per alium; hæc, vel similia delicta machinans, eisdem pœnis subiacere tenetur*. (166)

92 Tertium. *Prælatum Localem gladiò occidens ad triremes perpetuò condemnari; vulnerans, non secutâ morte, ad eosdem mitti, Superiorum arbitrio, debet*. (167)

93 Quartum. *Provincialem quovis modo vel leviter percutiens ad triremes, Generalis arbitratu, mitti; si id gladio molitus fuerit, sivè secutâ, sivè non secutâ morte ad eosdem triremes perpetuò damnari debet* (168). Et ità sonant etiam Statuta Ordinis. (169) Circà quæ Statuta, prima dubitatio est emergens à primo Statuto, & est, An absolutè, & in omni casu pœna triremium debeatur vulneranti aliquem Fratrem, si mors secuta fuerit, vel atrox mutilatio?

94 Respondeo negativè; nàm tunc solùm debetur pœna hæc, quandò Reus malo dolo, & appensatè, mortemque intentando, vulneravit. Ratio est, quià Statutum loquitur in genere de vulnerante ad mortem, & non distinguit de vulnerante ad defensam, aut culposè aut dolosè. Cùm autem recta ratio dictet non deberi eandem pœnam, ubi delicta in gravitate differunt, consequens est, quòd Statutum, (ut rationabile censeatur, & sit) debet recipere interpretationem à jure communi, juxtà quod omnia Statuta dubia interpretari debent, ut concordes docent *Iurisperiti*, ac *Canonistæ*. (170) Et in puncto ex doctrinâ *Baldi*, ac plurium

 legum,

(147) *Bald. in Auth. Si dicatur. col. final. C. de Test. Marsil. apud Gribal. Tit. de Homic. legit. num. 10. Caball. de omni gen. homici. n. 66.*
(148) *text. in l. Qui cædem. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. & in l. Nemo. C de Epi. audien.*
(149) *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 20. n. 1. & 2.*
(150) *text. in l. Vt vim. in fin. ff. de Iust. & iur.*
(151) *Levit. cap. 24. ℣. 17.*
(152) *text. in l. Qui cædem. ff. Ad leg. Cornel de Sicar.*
(153) *Bict. Quæst. 111. nu. 3. & 4. & ibi Farinac. Quæst. 98. n. 103. & 106. & Quæst. 119. num. 17. & 18.*
(154) *Farinac. Quæst. 119. nu. 93.*
(155) *text. in cap. p. de Iniur. & damn. l Ex hac. ff. si quadr. pau. fec. dica. l. ult. ff. de His qui deie. vel effu. l. Qua actione. ff. Ad leg. Aquil.*
(156) *Tanner. Tom. 4. Quæst. 10. Disp. 6. n. 110. & 211.*
(157) *Farinac. Quæst. 126. nu. 74. Suar. de Cens. Disp. 45. sect. 6. Layman. lib. 3. Tract. de Homicid. cap. 10. n. 3.*
(158) *Thesaur. de Pœn. Par. 2. Verò. Homicidium. cap. 1. ℣. I. Homicidim.*
(159) *D. Thom. 2. 2. quæst. 64. art. 8. Corrad. Cajet. Palud. Gabr. Navar Maiol. Tolet. Instr. Sacerd. lib. 1. cap. 81. §. Prima qui operam.*
(160) *Castr. Molin. Valent. Covaru. Tanner. Layman. Aragon. Sayr. Gutier. apud Thesaur, loc. cit. ℣. In aliis.*
[161) *cap. final. junct. Gloss. in V. Homicidii. de Temp. ordin. Gloss. in cap. Inquisitionis, in V. Homicidium. de Accusat.*
(162] *Concil. Ancyran. cap. 22. cap. Si quis voluntariè. 50. Dist. Concil. Lucen. cap. 76.*
(163) *Concil. Trident. Sess. 14. cap. 7. de Refor.*
(164) *Campanil. Divers. iur. canon. Rubr. 11. cap. 23. nu. 128. Barbos. de Offi. & pot. Epi. Alleg. 39. nu. 63.*
(165) *Text. Tit. Applicatio. §. 40.*
(166) *Text. loc. cit. §. 41.*
(167) *Text. loc. cit. §. 42.*
(168) *Text. loc. cit. §. 43.*
(169) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. §. 6. nu. 52. in fin. & 53.*
(170) *Bart. in l. Omnes populi ff. de Iust. & iur. D. D. in l. Si servi vestri. C. de Noxa. Innoc. in cap. Causam. de Præscript. Abb. in Ex literis. n. 5. de Constit.*

legum, & Canonum scribit *Sebastianus Sapias* (171), quòd ordinante Statuto, quòd homicida decapitetur, *licèt Statutum non distinguat, tamen ipsum distingnendum est per jus commune, ut distinguatur, an dolo, an culpâ, vel casu.*

95 Dico secundò, quòd, si mors secuta fuerit ex malo regimine egroti, aut Chirurgi, & hoc certum sit, non intrat pœna triremium. Ratio est, quià, quandò vulneratus moritur ex malo regimine, non debetur vulneranti pœna *homicidii*, ut ex jure, & multis Doctoribus cumulatis probat *Caballus* (172), ubi firmat conclusionem, quòd ubi admixta est culpa infirmi, aut *Medici*, etiam quòd vulnus esset lethale, non tenetur percutiens de occiso. Si autem vulnus quidèm lethale est, dubium tamen est, an mors secuta sit culpâ vulnerati, aut *Medici*, præsumendum est, quòd ille occubuerit ex vulnere, ut docet *Clarus* (173), & debetur pœna ordinaria.

96 Contrà supra datam resolutionem stat opinio *Sanctori* (174), qui vult deberi pœnam triremium, etiamsi probetur, vulnus non fuisse lethale, & infirmum ex suâ culpâ decessisse. Et ratio secundùm eum est, quià negari non potest, vulnus fuisse enorme; & ex vulnere enormi illato infligi pœnam triremium, ut habetur ex secundo Statuto, dato suprà *num. 91.*

97 Sed salvâ reverentiâ talis viri, censeo, ejus opinionem esse falsam, & secundum Statutum loqui de vulnere, non quidèm illato ad mortem, sed ad ignominiam. Ratio est, quià, si utraque Statuta loquerentur de vulnere illato ad mortem, & pœnâ triremium percuterent vulnerantem, tàm non secutâ, quàm secutâ morte, utrumque casum comprehendissent sub uno paragrapho, dicendo, Reus vulnerans, *sivè secutâ, sivè non secutâ morte*, quemadmodùm habetur in Statuto quarto, dato supra *num.* 93. aliter inepta esse Statuti ordinatio, quod non admittitur. Dum ergò in primo Statuto ponitur conditio, *si mors secuta fuerit, vel mutilatio*, sequitur ex vulgatis, quòd non extante conditione mortis, non intrat pœna triremium, sequitur itidèm, quòd *enorme vulnus*, cui debentur triremes, etiam absque secutà morte alterius generis sit à vulnere, quod infligitur ab eo, qui occidere intendit vulnerando. Nàm, si Statuta hæc loquerentur de iisdem specie vulneribus, expeditiùs omnem dispositionem comprehendissent, dicendo, *qui aliquem enormiter vulneraverit, aut mutilaverit, sivè secutâ, sivè non secutâ morte, ad triremes damnetur*, & superflueret secundum Statutum, quod in lege non admittitur, à quâ omnis superfluitas in ejus interpretatione est evitanda. (175)

98 Dico igitur, quòd vulnus *atrox*, sivè *enorme*, de quo loquitur secundum Statutum, est illud, quod fit ad iniuriam, & non ad mortem; nempè, quandò quis cultello, novaculâ, aut etiam monetâ argenteâ, acutâ ad secandum; sivè ampullâ vitreâ, atramento plenâ, & in faciem alicuius jactatâ, facies ipsa enormi, ac deformi cicatrice remanet stigmatizata, quod Italicè dicitur *fare uno sfregio.* Ratio est, quià, ut suprà dicebamus de mutilatione, ac vulnere, illato ad mortem, jàm superiori Statuto determinatum est, undè, ut vitetur superfluitas, de alio vulnere non illato ad mortem Statutum est accipiendum.

99 Additur, quòd in nullo tribunali pœna ultimi supplicii Reo datur, nisi mors vulnerati sequatur; undè Statutum illud, quòd eandem pœnam tribueret vulneranti ad mortem, tàm hâc secutâ, quàm non secutâ, esset prorsùs irrationabile; & ad hoc, quòd tale non reddatur, admitti debet data expositio. Ex aliâ parte justissima est censenda dispositio, quòd eâdem pœnâ triremium puniatur vulnerans enormiter, ut præfertur, ad iniuriam, ut vulnerans secutâ morte.

100 Ratio hujus dicti petenda est à gravitate delicti, & ab existimatione iniuriæ. Delictum siquidèm atrocissimum est, nàm, pròut dicitur in jure, (176) hominis *facies ad similitudinem pulchritudinis est cælestis figurata*; proindè statuit ibidem Imperator, quòd illa *minimè maculetur*, nempè eam stigmatizando, pròut antè eam legem cum Servis, ac damnatis ad metalla fiebat, & allatæ legi concordat alia lex *Digestorum*. (177) Undè non valere Statutum sanciens, quod prò aliquo delicto Reus stigmatizetur in facie, firmant multi Doctores (178) Sequitur proindè, quòd gravissimum evadat hoc delictum, cum privatâ auctoritate quis audeat, quòd neque publica potestas de jure possit.

101 Existimatio autem talis iniuriæ maximè apud viros, aut fœminas honoratas superat quamvis aliam; ratio est, tùm quià tales notæ ignominiosæ non solent fieri nisi personis desperati pudoris, & infamibus, ut meretricibus, lenis, lenonibusque; tum quià cæteræ iniuriæ aut verbales, aut scripto mandatæ, ut libellus famosus, affixio cornuum ad postes domus &c. sunt facti transeuntis, nec regulariter fiunt coràm iniuriato; non sic verò *hæc*, quæ se habet permanenter, & eam iniuriatus perpetuò, ac indelebiliter secùm affert; tùm quià vir, aut mulier honesta, qui honorem vitæ præferunt, eligerunt potiùs vitam amittere, quàm tantam jacturam honoris subire; undè gravissimam super omnes iniurias esse tali modò stigmatizari, firmant communiter Doctores. (179) Et ideò Rei de tanto facinore, patrato contrà personam honestam, & maximè fœminam, quæ non sit de infimà plebe, aut *perpetuis* triremibus, aut ultimo supplicio afficiuntur, ut bis in praxi vidi; & ex *de Ponte* refert *Raynaldus*, (180) quòd *Neapoli* fuit damnatus ad mortem quidam, qui de mandato alterius, vulnus impressit in faciem pueri, ad ignominiam.

102 Optimo igitur jure Statutum nostrum sancit triremes prò tali vulnere enormi. Et noto, talem dispositionem intrare, quandò tale facinus committitur animo præmeditato, & ad effectum notandi perpetuâ ignominiâ vulneratum, non verò, si in rixâ, unguibus, aut alio instrumento quis scalperet faciem alterius. Ratio est, quià sicut *homicidium* in rixâ, pœnâ ordinariâ non punitur, ut suprà dictum est, ità pœna triremium, quæ prò hoc casu ordinaria est, intrare non debet, nisi plenus dolus, ac animus appensatus interveniat.

103 Se-

---

(171) *Sebast. Sapia ad Abbat. in cap. 11. n. 5. litt. A. de Const.*
(172) *l. Qui occidit. §. Si vulneratus. ff. Ad leg. Aquil. l. si plagis. init. ff. eo. tit. Marsil. Socin. Gribal. Carer. apud Caball. de Omn. gen. homic. num. 344.*
(173) *Clar. § Homicidium. ℣. Quandoque etiam.*
(174) *Sanctor. de Pæn. cap. 14. Quæst. 6. ℣. Respondeo pæna. cir. fin. fol. 94.*
(175) *Barbos. Axiom 216. init. & Axiom. 222. n. 11.*

(176) *text. in l. Si quis in metallum. C. de Pæn.*
(177) *text. in l. locum. § 1. in fin. ff. de Vsufru. & quemadm.*
(178) *Borell. Angel. Hostien. Solorzan. Musicos. apud Fermosin. de Const. cap. 10. Quæst. 36 nu. 24. Muta. Alex. Bertachin. apud Raynal. Tom. 2. cap. 14. Rubr. num. 154.*
(179) *Amescu. de Potest. in seips. lib. p. cap. 13. nu. 8. Guazzin. Defun. 33. cap. 4. num. 14. Clar. quæst. 90. init. Tusch. Royz. Franc. Baron. de Corp. Tit. 5, de Facie num. 11. apud Raynal. loc. cit. 153.*
(180) *Raynal. Tom. p cap. 1. §. 10. nu. 11. & ibi de Ponte de Potest. Proreg. Tit. 1. de Provis. fie. solit. §. 2. n. 13.*

103 Secunda dubitatio circà idem Statutum est, qualis dicenda sit *atrox mutilatio*, ad effectum, ut possit habere locum pœna ordinaria?

104 Respondeo, quòd *atrox mutilatio* potest dici illa, per quam alicui præciditur totaliter aliquod membrum, aut pars notabilis membri, ob cujus amissionem membrum reddatur inutile ad aliquod ministerium; ut si abscinderetur crus, pes, auris, manus, aut pollex in manu Sacerdotis. Ratio est, quià in quodam capitulo (181) dicitur *enormis defectus* in eo, cui manus fuerat mutilata, ut proindè ad Ordines promoveri non debebat. Sequitur igitur, quod *enormis* etiam, sivè *atrox* debuit dici mutilatio, ob quam enormis ille defectus secutus in illo fuit.

105 Adverto autem, *enormem* dici *defectum* illum ob carentiam manus, quæ membrum corporis est; undè inferre licet, *enormem*, *ac atrocem* jure meritò dici posse *mutilationem*, per quam quovis alio membro corporis homo privatur, cùm non sit major ratio de uno, quàm de alio membro. Porrò juxtà Doctores (182) illud dicitur membrum, quod habet officium distinctum, & separatum ab officiis aliorum membrorum; ut oculus, auris, nasus, pes &c. & ideò digitus non dicitur membrum, sed pars membri (183), nempè manus, quià non habet officium distinctum à manu. Tamen, si per amissionem unius digiti privaretur manus executione principalioris muneris, quod conveniat homini juxtà exigentiam proprii status, posset utique dici *atrox*, sivè *enormis* mutilatio illius digiti. Exemplum sit, si manui Sacerdotis amputaretur pollex; nàm, cùm privatus pollice nequeat frangere sacram Hostiam, & reddatur totaliter irregularis, argumento Textus cujusdam capituli, (184) perindè est, si mutiletur pollex, sicut si tota manus amputaretur. Ratio est, quià principale officium Sacerdotis est Missam celebrare, & cum ità privaretur munere celebrandi ob amissionem pollicis, sicut, si esset privatus totaliter manu; sequitur, quòd par delictum emergit ab amputatione pollicis, sicut integræ manus. Cæterarum, si mutilatio esset partis alicujus membri, quod, eâ non obstante, proprio munere fungeretur, non posset dici mutilatio *atrox*, nec prò eâ ordinaria pœna infligi.

106 Tertia dubitatio est circà secundum Statutum, datum suprà *num.91.* & est, quomodò accipienda sint illa verba, *hæc vel similia delicta machinans &c.*?

107 Respondeo, quòd argumento ejus, quod dicitur in quodam *Digesto* (185), *machinari* est imaginari, seù argutè, ac perspicaciter cogitare ad aliquod sivè bonum, sivè malum, ingeniosè præstandum; ductâ quidèm similitudine à *machinâ*, quæ est organum, sivè instrumentum mechanicum, quo, paucâ virtute motiva magni effectus præstantur, sivè in movendis immensis ponderibus; sivè in admirandis effectibus præstandis; vt sunt *machinæ* frumentariæ (186), *machinæ* militares; *machinæ* hydraulicæ &c. Ita ut machinari videatur intrà fines internæ cogitationis sisti. Tamen *machinari*, importat etiam externam operationem, & confunditur cum *fabricare*, ut apparet ex *Tullio* (187), dicente *perpetuitatis causâ natura machinata est*.

108 Hoc adnotato, dico, quod in citato Statuto *machinans* accipitur in secundo sensu; ità ut *similia delicta machinans*, idem sit, ac similia delicta patrans, committens, perficiens &c. Ratio est, quià leges humanæ nunquàm statuunt aliquid de actibus humanis internis, nisi quatenùs cum actu externo copulantur. Cùm autem *machinari* in primo sensu suprà exposito importet actum internum solummodò, hinc est, quòd pœna, per illud Statutum taxata, non est prò cogitatione, imaginatione nevè internâ talium delictorum, sed pròut talis *machinatio* ad effectum deducitur, & opere completur.

109 Quarta dubitatio est, àn pœna triremium, apposita in primo, & secundò Statuto supradictis, sit perpetua, aut Superiorum arbitrio temporalis?

110 Respondeo, quòd, cùm in duobus sequentibus Statutis, datis *num.92.* ac *93.* sanciatur pœna triremium perpetua; in prioribus autem ponatur absolutè pœna triremium, convincitur, Statutum non voluisse perpetuitatem pœnæ talis in omnibus casibus, sed tantùm in percussionibus, aut homicidiis Prælatorum; nàm exceptio firmat regulam in contrarium. (188) Undè tempus durationis triremium commissum remanet arbitrio Superiorum, qui benè pensatis circumstantiis facti, & specialiter malitiâ, ac dolo, quo commissum est *homicidium*, aut vulneratio, possunt arbitrari tempus, pœnæ delicto conveniens, pròut optimè scripsit *Sanctorus*, (189) qui & addit, posse arbitrium Superiorum extendi etiam ad pœnam perpetuam, quandò facti circumstantię id exigant.

---

(181) *text.in cap.Exposuisti.ubi Anton.num.2.de Corp.vitiat.*
(182) *Bartol.& D.D.in l.2.ff.de Publ.iudic.Abb.in cap.Cun illorum sup.Gloss.in V.Membri de sent.excom.& in c.Ego N.de Iureiur.*
(183) *arg.l.Non sunt liberi.ff.de Statu homi. Iacob. de Belvis. Bald. Io.de Mont.Domin.Io.de Imol. apud Corset in Repert. Abb. V. Membrum.*
(184) *text.in cap.final.junct.Gloss.de Corpo.vitia.non ordi.*
(185) *arg.l.1.§ Dolum.ff.de Dolo malo.*
(186) *l.Quæsitum.§.Et molas.ff.de Fundi instruct.*
(187) *Cicer.de Divinat.lib.2.*
(188) *arg.l.Quæsitum.§.43.V.Denique.ff.de Fundo instrum. Barbos. Axiom.85.num.4.*
(189) *Sanctor.de Pœn.cap.14.qu.6.Difficult.3 fol.98.*

§. VI.

Assassinium.

SUMMARIUM.

1 *Assassinii diffinitio.*

2 *Assassinus non est, qui mandatum de occidendo tantùm suscipit.*

3 *Si occiditur Infidelis, assassinium non committitur.*
Duæ specialitates, ex eodem principio derivantes, in jure non admittuntur.
Qualitas Christianitatis probanda in occiso, ut constet de Assassinio.

4 *Opponitur contrà proximam conclusionem.*
Inter Christianos degens reputatur Christianus, nisi contrarium probetur.

5 *Incautus quis dicatur.*
Ut assassinium sit, oportet, quòd occisus non habuerit occasionem cavendi ab homicidâ.
Assassinus non est, qui suam injuriam ulciscitur, socijs pecuniâ conductis.
Nec qui, acceptâ pecuniâ, occidit proprium inimicum.
Opinio, quòd assassinium debeat fieri in absentiâ mandantis.
Limitatur talis opinio.
Assassinium non est, si quis exerit arma contrà inimicum, & hic occidatur ab alterius socio, etiam pecuniâ conducto.

6 *Assassinium committitur etiam in præsentiâ mandantis.*

7 *Absurdum, quod sequeretur ex dictâ opinione.*
Assassinium semper est, si mandatarius ob pecuniam necat, sivè occisus se voluit defendere, sive non.

8 *Si quis pratio occidit bannitum, non committitur assassinium.*
Opinio, quòd assassinium includat proditionem, reijcitur.

9 *Quàmvis mors non sequatur, assassinium completur.*
Christianus, mandans Infideli, ut Christianum occidat, delinquit assassinio, quàmvis mandatarius cædem nec perficiat, nec attentat.
Mandans Christiano, ut Christianum occidat, non potest dici Reus de assassinio, nisi deventum sit ad actum proximum homicidii.
Arbitrio Judicis stat determinare, àn in casu deventum sit ad actum proximum.

10 *Assassinium debet sequi ex mandato.*

11 *Ut dicatur secutum assassinium, debet intervenire reciproca stipulatio inter mandantem, & mandarium.*
Mandatum simplex de occidendo, quale sit.

12 *Non requiritur, quod conventio inter mandantem, & mandatarium scripto fiat.*
Ad assassinium requiritur, quod tractatus sit utrinque conclusus.
Tractatus purus non attenditur, sed quod concluditur ex tractatu spectatur.
Promissio pecuniæ debet à mandatario acceptari, ut sit assassinium.
Et quod inter mandantem, ac mandatarium oriatur obligatio.

13 *Sufficit ad assassinium promissio quavis pecuniæ.*

14 *Sufficit etiam, quod promittatur quavis res, pratio æstimabilis.*

15 *Assassinium est, si quis dicat, occide* Cajum, & mihi gratum facies, *& alius dicat, hoc faciam in gratiam tui.*

16 *Homicidium, factum sub spe pratii consequenti, est assassinium.*

17 *Mandans, ac mandatarius eodem crimine tenentur.*

18 *Differentia inter mandatum simplex, & assassinium.*
Mandare quid sit.

19 *Mandantis, & mandatarii idem crimen.*
Maius est delictum mandatarii, si excedit, notendo, mandatum.
Si non constet de mandatario, nequit inquiri de mandante.
Si homicida ex mandato non declaratur assassinus, talis nec potest declarari mandans.

20 *Mandans, & mandatarius extraordinariè puniendi, si mandatum revocetur, & nihil attentetur.*
Mandans similiter punitur, si non obstante revocatione, mandatarius mandatum exequitur.
Mandati revocatio, quandò nihil operetur.

1 ADdit malitiam super homicidio appensato *Assassinium*, ut proindè illo gravius à totâ specie reddatur. Est autem *assassinium cædes hominis Christiani incauti facta, aut attentata ex conventione mandantis, ac mandatarii sub promissione implicitâ, aut explicitâ, sivè spe, & contemplatione pratii*; cujus diffinitionis particulas expendere opus est, ut hujus criminis quidditas clarè explicetur.

2 Dicitur primò *cædes*, hoc est occisio, siquidèm *assassinium* non est, nisi cùm mandatarius suscepit mandatum de occidendo; nàm in *cap. 1. de Homicid in 6.* in quo de hoc crimine specialiter habetur sanctio, Pontifex loquitur de occisione. Undè Doctores (1) eliciunt conclusionem, quòd assassinius non esset, qui mandatum de tantummodò vulnerandò susciperet.

3 Dicitur secundò *hominis Christiani*, nàm, si occideretur Infidelis, locum non haberet dispositio capitis supradicti *de Homicidio in 6.* ut post *Clarum Cyriacus*, (2) qui testatur de communi; & optimam ad hoc rationem affert *Raynaldus*, (3) quià aliàs Textus prædicti *cap. de Homic. in 6.* reciperet duas violentias, primam, dùm extenditur ad Christianum occidentem, quandò Textus absolutè loquitur de infideli, occidente Christianum: secundam verò, dùm extenderetur ad necem infidelis, quandò absolutè loquitur de nece Christiani; non debent autem in jure admitti duæ specialitates, ex eodem principio derivantes. (4) Undè qualitas, quòd nempè Christianus

(1) *Gabriel. Tit. de Malefid. Concl. 29. & 30. V. Nono amplia. Decian. Tract. crim. lib. 9. c. 30. n. 42. Alciat. cons. 11. n. 17. lib. 1. Vulpel. Conf. 143. n. 1. apud Caba. de Omn. gen. homic. n. 499.*
(2) *Clar. §. Assassinium. init. Cyriac. controu. 399. num. 1.*
(3) *Raynal. Observ. crim. Tom. 1. cap. 7. §. 1. num. 18.*
(4) *Psart. in l. Si is qui pro empt. qu. final. ff. de Usucapio. Azeved. Recopil. lib. 8. tit. 6. l. 3. num. 5.*

nus fuerit is, qui occisus est, debet deduci, & probari in processu; aliter occidens evadet pœnam *assassinii*, ut communiter (5) dicitur.

4 Sed hoc mihi durum videtur; nàm potest dari casus, quòd occisus sit exterus, qui aut mercaturæ vacet, aut inlustrandis Europæ Regionibus peregrinetur, ut faciunt plerique Nobiles Ultramontani, & ab inimico potente mittatur mandatarius, qui eum persequatur, & extrà patriam occidat; & tali casu, cùm non possit probari à Fisco, aut accusatore qualitas Christianitatis, mandatarius evaderet pœnam tàm enormis criminis, quod inconveniens esset. Undè meliorem duco sententiam *Clari*, quam sequitur *Brunorus à Sole* apud *Lauret. de Franchis* (6), nempè, quòd, cùm à communiter contingentibus infideles non sint soliti inter Christianos conversari, ille, qui in Territorio Christianorum reperitur, habendus est prò Christiano, præsertim in hoc tàm gravi delicto, in quo non est super hujusmodi subtilitatibus insistendum. Proindè, cùm præsumptio, & quidèm rationabilis, quià fundata super communiter accidentibus sit, quòd occisus fuerit Christianus, transfertur in Reum onus probandi, quòd fuerit infidelis.

5 Dicitur, tertiò, *incauti*, hoc est, qui sibi cavere nequit, aut occasionem cavendi non habet ab eo, à quo necatur; *incautus* enim dicitur, qui sibi non cavet, nec cavendi motivum habet juxtà illud Poetæ. (7)

Dira per incautum *serpant contagia vulgus*.

Ad formalitatem ergò *assassinii* requiritur, quòd occisus non habuerit ullam occasionem sibi cavendi ab homicidâ, ut post multos firmat *Raynaldus*. (8) Hinc fit, quòd *assassinus* non est, qui propriam iniuriam ulcisicitur sociis pecuniâ conductis (9), quià occisus motivum habuit sibi cavendi ab eo; & ex eâdem ratione non debet censeri *assassinus*, qui acceptâ pecuniâ occidit eum, cum quo inimicitiam habebat, quàmvis hic minimè eum occidisset, nisi pecunia non intervenisset. Ex eodem etiam principio firmât alii, necessè esse ad *assassinium* absentiam mandantis, ità ut, si de eâ non constet, neque constat de *assassinio*, ut docet *Lauretus de Franchis*, & ejus *Additionator Pasqualigus*. (10) Hoc autem limitandum censeo ad casum, in quo occisus, mandantem videat mandatario stipatum; tunc enim benè potest sibi cavere, quià proprium inimicum intuetur, à quo, sicut & ab ejus socio potest sibi cavere. Et tali casu, si mandans exerit arma, ut alium offendat, & socius, quàmvis inductus pecuniâ, illum interficiat, non tamen erit hic *assassinus*, quià potiùs dicendus est complex, sivè auxiliator in ejus nece.

6 At, si mandans vir pusillanimis sit, qui gaudere velit nece inimici, & præsens quidèm spectaculo homicidii sit, occultatus autem occulis inimici, aut in latebrâ, aut in veste insolitâ, aut larvatus &c., & mandatarius intereà scelus perficit, videre nescio, quomodò illius præsentia tollat, quin tale homicidium verum *assassinium* non sit. & sic post *Calvacanum* firmat *Raynaldus*. (11)

7 Ex supradicto etiam principio deducitur, quòd, si occidendus, videns mandatarium contrà se venientem, & ab eo metuens sibi, exerit arma ad se defendendum, & sequitur nihilominùs ejus mors, non poterit dici commissum *assassinium* juxtè quosdam Doctores. (12) Salvo tamen meliori judicio censerem, hoc non admittendum; aliter oporteret dicere, tunc solummodò committi *Assassinium*, quandò occisus nullo modo se defendit, nec præventivè antè insultum, factum à mandatario, nec post eum, quod tamen à nemine dictum fuit. Concludo ergò, quòd, si occidendus, antè insultum, sivè post eum, arma exerit, ut se tueatur, si mandatarius occidit ob solam mercedem sceleris super quâ convenit, semper erit verum *assassinium*.

8 Benè sequitur ex prænarrato principio, quòd, si quis pretio occidit bannitum, *assassinium* non committitur, ut dicunt plures apud *Decianum* (13), nàm, cùm iste sit diffidatus à Principe, debet sibi cavere ab omnibus Subditis Principis, ut proindè, si occidatur, non occiditur incautus. Ex hoc tandèm principio volunt nonnulli (14) quòd, cùm de essentiâ *assasinii* sit incautio in assassinato, *assassinium* includat proditionem. Sed hoc minimè verum est; (nàm utì dicemus paragrapho sequenti) proditio, & proditorium homicidium ultrà incautionem in occiso, importat simulationem amicitiæ in occisore, ex quâ oritur gravitas homicidii proditorii præ *assassinio*.

9 Dicitur, quartò, *facta, aut attentata*. Siquidè micèt mors assassinati non sequatur, delictum tamen *assassinii* completum, ac perfectum dicitur, sic enim habetur textualiter in supracitato capitulo (x) *quanquàm mors ex hoc forsitan non sequatur*. Et hic cum *Deciano* (z) oportet advertere, quòd, si Christianus mandans utitur mandatario infideli ad tollendum de medio Christianum, dato mandato, cum stipulatione reciprocâ pretii, & operæ, mandans consummavit delictum, & pœnas illius capituli incurrit, licèt mandatarius, ex parte sui, opus nullo modo perficiat, aut attentet. Si autem utatur mandatario Christiano, ad hoc, quòd *assassinium* dicatur intervenire, & ut tùm mandans, tùm mandatarius factæ Arbitris committere; Si appellationi interlocutoriæ, habenti vim diffinitivæ non vult deferre. Si tandèm mihi vult inferre gravamen irreparabile per diffinitivam, & alia hujusmodi, quæ patenter sunt contrà jus aut commune, aut Satu arium.

10 Dicitur, quintò, *ex conuentione mandantis*, nàm de formali ratione *assassinii* est, quòd homicidium sequatur ex *mandato*, sivè ex *conventione mandantis*, hoc enim apertè deducitur ex Textu supracitati capituli (15), & firmant Doctores communiter. (16)

11 Dici-

(5) *Corn. Io. M. Novar. Aret. Bajard. Io. Andr. Decian. Alex. Ambrosin. & Pacian. apud Raynal. loc. cit. n. 20.*

(6) *Clar. §. Assassinium. V. Assassinus est. in fin. Brunor. à Sole Quæst. 34. nu. 23. & 24. apud Lauret. de Franch. Controv. init. Epi. & Regul. Par. 1. n. 144. in fin.*

(7) *Virgil. Georg. lib. 3.*

(8) *Raynal. Tom. 3. cap. 7. §. 1. n. 128. & ibi Covaru. Conter. Decian. Farinac. Cyriac. Cabal. Gratian. Conciol. & Ambrosin. de Immunit. Eccl. cap. 7. n. 2.*

(9) *Gabriel. Cons. 170. nu. 13. lib. 1. Vulpel. Resp. crim. 143. nu. 19. Novar. Sing. nov. Iur. Pontif. Concl. 43. n. 20. Tit. de Assassin.*

(10) *Lauret. de Franch. Contr. int. Epi. & Regul. Par. 1. nu. 155. & ibi Pasqualig. nu. 156.*

(11) *Cavalcan. de Brach. Reg. P. 1. n. 81. Raynal. T. 3. cap. 7. § 1. n. 137*

(12) *Cæphal. Cons. 424. num. 34. & seqq. vol. 3. Orilia ad Campan. Resol. 24. num. 58. & ibi Chartar Decian. Carol. de Grass. Menoch. & Mazzol.*

[13] *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 30. nu. 19. & ibi Dec. Cons. 327 nu. 5. V. Non obstat. Alberic. in 4. Par. Statut. Quæst. 20. Nell. de Bannit. 2. Par. Quæst. 12. Bald Carrer. & Jo. Bapt. de S. Severino.*

(14) *Raynal. Tom. 3. cap. 7. §. 1. n. 131. V. Tertium demum.*

(x) *Brat. in cap. Pro humani de Homi vid. in 6.*

(z) *Decian. Tract. animal. lib. 9 cap. 30. nu. 13.*

(15) *text. in cap. Pro humani. de Homicid. lib. 6.*

(16) *Carpzou. Par. 1. cap 19. n. 27. Alex. Cons. 116. n. 5. lib. 2. Bart. Bald. Ant. Gabriel. Bero. Pasqualig. apud. Raynal. loc. cit. nu. 7.*

11 Dicitur ſextò, *& mandatarii*, nàm debet eſſe pactio, & conventio mandantis, & mandatarii ſuper nece hominis, ità ut mandans dictet homicidium, mandatarius autem ipſum promittat, & ſtipuletur, (17) & in tali reciprocâ conventione conſiſtit differentia inter ſimplex mandatum, & *aſſaſſinium*; nàm, quandò Dominus mandat famulo, ut *Caium* occidat, famulus verò ſimpliciter exequitur mandatum, nullâ factâ utrinque promiſſione, dicitur mandatum ſimplex, & non habet malitiam *aſſaſſinii*. (18)

12 Non requiritur autem, quòd conventio ſit ſcriptis mandata, ſed ſufficit oretenus concluſa (19). Non ſufficit autem, quòd inter mandantem, ac mandatarium intervenerit tantùm tractatus, ſed requiritur, quòd tractatus ſit reſolutus, & utrinquè concluſus, nàm non attenditur quid tractetur, ſed quid ex tractatu concludatur. (20) Proindè non ſufficit, quòd mandans promiſerit dare pecuniam, ſed requiritur, quòd promiſſio à mandatario acceptetur, (21) ità ut reciproca inter eos concludatur, oriaturque obligatio. (22)

13 Dicitur ſeptimò ſub promiſſione *explicitâ, aut implicitâ*; prò quo advertendum eſt, quòd modus explicitus, aut implicitus poteſt cadere vel ſuper promiſſione ipſâ, vel ſuper re, quæ promittitur. Quò ad promiſſionem ipſam, vult *Paſqualigus*, (23) poſt *Lauretum*, & quoſdam alios, quòd non ſufficiat. Sed melior eſt ſententia plurium aliorum, quos citat, & ſequitur *Cortiada* (24), qui firmat ſufficere promiſſionem implicitam, & generalem. Ratio eſt, quià quidditas *aſſaſſinii* conſiſtit in hoc, quòd mandatarius moveatur ad homicidium ex promiſſione mercedis, ſibi factâ. Quantùmvis igitur promiſſio ſit generalis, vaga, & implicita, ſi ab eâ movetur mandatarius ad cædem, ſemper erit verum *aſſaſſinium*.

18 Quò ad rem promiſſam, non requiritur explicita res, ſed ſufficit, quòd implicitè promittatur aliquid, pretio æſtimabile, à quo moveatur mandatarius ad patrandum ſcelus, pròut optimè multorum, graviumque Doctorum auctoritate probat *Raynaldus*, (25) & re verâ optima eſt ratio, quam ex *Fajardo* (26) adducit, dicente, quòd *Textus in cap. Prò humani de Homicid. in 6 non denotat ſpecificam debere eſſe pecuniæ ſolutionem, vel rei promiſſionem in quantitate, vel re certâ, & proinde Aſſaſſini propriè dicantur, cùm mandans mandatarii animum concitat contrà innocentem, vel certam ſolvendo pecuniam, vel rem promitendo, vel in ſpe alicujus intereſſe reducendo.*

15 Ex hâc doctrinâ ſequitur, quòd ſubſiſtere debet doctrina *Io. Andræ. Grammat. Graſs. Giurbæ* (27), & aliorum relat. à *Farinacio*, qui ajunt, *aſſaſſinium* eſſe, quandò quis, ad hoc ut alteri complaceat, aliquem occidat. Quàmvis enim huic ſententiæ adverſentur plures alii, relati à *Raynaldo* (28), tamèn horum opinio vera eſt, quandò quis ſinè mandato alterius, ſciens ſe facturum rem, illi gratam, ex tali complacentiâ movetur ad occidendum. Sed ſi alius dicat, *occide Caium, & rem mihi gratam facies*, mandatarius autem reſpondeat, ac ſpondeat, *hoc faciam in gratiam tui*, & hoc exequatur, verum eſt *aſaſſinium*, ſiquidèm hìc intervenit pactum, & ſtipulatio, & merces, nempè gratia mandantis, quæ eſt res pretio æſtimabilis, quæ aliquandò (nempè, cùm mandans eſt perſona potens) pluris æſtimatur, quàm numerata pecunia, & intuitu, ac contemplatione hujus, mandatarius homicidium conſummat.

16 Dicitur tandèm, *ſivè ſpe, & contemplatione pretii*. Et hoc tandèm ſequitur ex dictis, ſi quidèm, ſi, pròut probatum eſt, *aſaſſinium* committitur ex motivo merendi gratiam mandantis, patet, quòd hæc virtualiter includit aut collationem numeratæ pecuniæ; aut largitionem munerum; aut procurationem alicujus officii lucroſi, ſivè honorifici, aut patrocinium perſonæ, familiæ, amicorum &c., quæ omnia ſperari poſſunt ab eo, cujus gratiâ, mediante tali homicidio, procuratur. Et cùm omnia ſupradicta ſint res pretio æſtimabiles, & ſint in ſperadicata in benevolentiâ, ſeù gratiâ mandantis, optimè dicitur ſub ſpe, ac contemplatione pretii.

17 Quàmvis verò *cap. primum de Homicid. in 6.* loquatur tantùm de mandante; ut pròindè *Albertinus*, & *Aretinus* (29) cenſuerint, ſolùm mandantem teneri pœnis, ibi ſancitis; tamèn communis ſententia Doctorum, quos citant *Lauretus de Franchis*, & illius *Additionator Paſqualigus*, (30) eſt, quòd iiſdem pœnis ligentur mandans, & mandatarius; quàmvis re verâ major ſit culpa mandatarii, qui ob modicam pecuniam occidit hominem, cum quo nulla ſibi interveniebat hoſtilitas, quàm mandantis, qui movetur odio ergà inimicum, cui cùm occidendo impar ſit, utitur pecuniâ, & alterius miniſterio.

18 Ex hucuſque dictis apparet, in quo conſiſtat ratio formalis *aſaſſinii*, & in quo differat à *mandato ſimplici*. Siquidèm pròut ſuprà probatum eſt in *aſaſſinio*, intervenit pretium, & reciproca promiſſio pretii, & operis; in *mandato* autem minimè, nàm pròut argumento cujuſdam legis ſcribit *Decianus* (31), mandare eſt negocium alicui ſinè mercede exequendum committere gratiâ mandantis; & in quo mandans differat à conſultore, ordinatore, tractatore, perſuaſore, ſuggeſtore, inſtigatore, & ſollicitatore, latè proſequitur ibidem *Decianus*, quæ brevitatis causâ omittimus, & qui ea vult, ipſum conſulat.

19 Li-

(17) *Guazzin. Defenſ. 4. cap. 13. nu. 6. & ibi Farinac. Conſ. 10. n. 4. qui dat Bald. Grammat. Alber. Capyc. & Caver.*

(18) *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 30. num. 1.*

(19) *Grammat. Vot. 9. num. 2. Iodoc. Pract. cap. 83. Rub. Maſcard. Ant. Gabriel. Modern. Roman. apud Lauret. de Franch. Contr. int. Epi. & Reg. Par. 1. nu. 157.*

(20) *arg. l. Si voluntate. ubi Bald. & Salyc. num. 1. C. de Reſcin. vendit. Rota Deciſ. 76. nu. 1. Par. 3. recent.*

(21) *Lauret. de Franch. Contr. int. Epi. & Reg. Par. 1. nu. 163. & ibi Moder. Roman. Conſ. 10. n. 4. Rimin. iuni. Conſ. 685. num. 14. Volum 6. & Paſqualig. nu. 164.*

(22) *Lauret. de Franch. loc. cit. num. 161. & ibi Grammat. Riminal. & Modern.*

(23) *Paſqual. ad Lauret. de Franchis Par. p. num. 166. Rimin. iun. Honded. Moder. Rom. apud Lauret. loc. cit. n. 165.*

(24) *Cortiad. Deciſ. 95. nu. 17. & 18. & ibi Olden. Decian. Maſcard. Farinac. de Marin. Novar. Thor. Muſtri l. Ricc. Baiard. del Bene.*

(25) *Raynal. Tom. 3. Obſer. crim. cap. 7. §. 1. à nu. 101. ad 109.*

(26) *Faiard. Fiſcal. Allegat. 5. num. 25.*

(27) *Io. Andræ. in cap penult. de Cler. non reſid. Grammat. Vot. 9. num. 3. Graſſ. Cleric. effect. 1. nu. 701. Farin. Quæſt. 123. nu. 38. Giurb Conſ. 70. num. 27.*

(28) *Raynal. Tom. 3. cap. 7. §. 1. num. 111. & ibi Alciat. Gabr. Garon. del Bene. Faiard. Farin. Giurb. Cortiad.*

(29) *Albertin. in cap. Quoniam. ℣. Octavo & ultimo. de Hæret. in 6. Aretin. Concil. 165. ℣. Tertiò. allegant.*

(30) *Ant. Gomez. Ant. Gabr. Decian. & Modern. Roman. apud Lauret. de Franc. Contr. int. Epi. & Regul. Par. p. nu. 153. Angel. Paris de Pute. Gramm. Capyc. Covar. Plaza Caſſan. Clar. Menoch. Cabedo ad Diaz apud Paſqual. ad Lauret. loc. cit. nu. 154.*

(31) *arg. l. 1. ff. Mandat. Decian. lib. 9. cap 31. init.*

19 Libet hic advertere, quòd sequuto homicidio, delictum mandantis, ac mandatarii unum, & idem est, ut post *Cynum* scripsit *Bartolus*. (32) proindè eâdem pœnâ puniendi sunt. Hoc autem falleret, si mandatarius qualificaret homicidium ultrà expressa in mandato; ut, puta, si occideret ex insidiis, proditoriè, per venenum &c. aut occisum spoliaret, & ejus spolia sibi vindicaret; cùm enim talis qualitas non fuisset sibi demandata, & suo marte ipse eam induxisset, ipsi soli deberetur augmentum penæ homicidii ob illam qualitatem, non autem mandanti simpliciter homicidium, qui esset à tali qualitate immunis. Mandans porrò, ac mandatarius correlativa sunt, quorum uno posito, necessariò ponitur aliud, & destructo uno, destruitur aliud. (33) Sequitur proindè, quòd non poterit inquiri contrà mandantem, nisi constet de mandatario, & vice versâ (34) Sequitur etiam, quòd, si per illud homicidium mandatarius non potest declarari *Assassinus*, non poterit etiam mandans dici *assassinium* commisisse, ut scripsit *Baldus* (35)

20 Aliud etiam recolendum est, nempè si mandans homicidium aut simpliciter, aut pactâ pecuniâ prò mercede facti, pœnitens revocet mandatum, & revocationem mandatario notificet, & is nihil mali operetur, tùm mandans, tùm mandatarius extraordinariè tantùm puniuntur ob turpe factum, ut scribit *Caballus* (36) Si autem, non obstante revocatione, & ipsius insinuatione, mandatarius nil minùs consummat homicidium, hic quidèm tenetur pœnâ ordinariâ, mandans verò extraordinariâ tantùm, ut volunt plures Doctores. (37) Si autem mandans revocat quidèm mandatum, sed revocationem non insinuat mandatario, re adhuc integrâ; aut eam insinuat quidèm, sed postquàm mandatarius devenit ad aliquem actum proximum, tunc nihil operatur revocatio mandati, sed pœnâ ordinariâ tenetur mandans, ut latè probat *Carrer.* (38)

Probatio.

SUMMARIUM.

1 *Mandatum debet concludenter probari.*
Probatur per scripturam.
Probatur etiam per Testes, qui audientur mandantis verba explicita, aut implicita.
Probatur etiam præsumptionibus, si mandans immediatè, antè homicidium locutus est ad aures mandatarii.
Ad talem præsumptionem fundandam, quæ requirantur.
Verba mandantis aliquandò intelligenda per antiphrasim.
22 *Minæ quandò probent mandatum.*
Minæ sunt concludenter probandæ.
24 *Ut assassinium probetur, probanda omnia, quæ sunt ad assassinium requisita.*
25 *Assassinii crimen multa specialia habet.*
Leviora indicia sufficiunt ad carcerandum suspectum de assassinio.
Ex depositione Testis de auditu potest torqueri suspectus de assassinio.
Ad condemnandum ad pœnam assassinii sufficiunt argumenta probabilia.
26 *Quænam sint probationes plenæ ad condemnandum de assassinio.*
Argumentis probandum, quod liquidò probari nequit.
27 *Testes aliàs inhabiles, non tamen inimici, admittuntur ad probanda indicia assassinii.*
Puer undecim annorum cum adminiculis admissus ad probandum grave crimen.
Ex depositione duorum puerorum condemnatus quidam, qui uxorem interfecerat.
Testes inhabiles admittuntur ad probationem criminis difficilis probationis.
28 *Dictum mandatarii adminiculatum sufficit ad torturam mandantis.*
Sufficiunt pariter duo socii criminis.
Item publica fama orta à causâ verisimili
In ordine ad condemnationem sufficit, quòd constet de capitali inimicitiâ inter mandantem, & occisum.
Aut de allocutione mandantis ad mandatarios antè homicidium.
29 *Opinio, quòd qualitas assassinii constare debeat per probationes plenas.*
30 *Alia opinio, quòd executio assassinii probanda sit per clara argumenta*
31 *Confutantur ambæ opinionis.*
Criminis commissio, in quo consistat.
Committere quid significet.
Privilegium probationis assassinii respicit tùm tractatum de pretio cædis, tùm ejus executionem.
32 *Confirmatur proximè data conclusio.*
33 *Episcopus, àn debeat contentus esse probabilibus argumentis, ut privet assassinum Immunitate, & Reum extrahat ab Ecclesiâ, ad quam confugit.*
34 *Acres hinc indè, & contrariæ circà dictum dubium sententiæ.*
Episcopus debet habere probationes plenas, ut assassinum extrahat ab Ecclesiâ.
35 *Proponuntur multæ considerationes contrà proximam datam conclusionem.*
36 *Lex nutritiva peccati, & Reipublicæ exitiosa, tollenda.*
Consuetudo, quæ nutrit peccatum est abusus, nec sustinetur.
Dicta conclusio, si esset vera, nutriret peccata.
37 *In concursu contrariorum præceptorum, sustinendum, quod magis rationi congruit.*
Attendendum magis præceptum Innocentii quarti, quàm Gregorii XIV.
38 *Evasio proximè dati argumenti.*
Magis honoratur Deus, puniendo assassinos, quàm quòd Ecclesia sua sit asylum scelestorum hominum.
Ioab, qui duos proditoriè occiderat, avulsus ab Altari, de mandato Salomonis occisus.
Mandatum Dei de avellendo à suo Altari eum, qui per industriam hominem occidit.
39 *Opinio, nutriens confidentiam peccandi, tollenda.*

(32) *Cyn. in l. 2. C. Si Reus vel accu. mort. fue. & in l. Non ideo C. de Accus. Bart. in l. Sed si unius. § Servus meus n. 5. ff. de Iniur.*
(33) *arg. l. ult. C. Individ. toll. l. final. ff. de Acceptil.*
(34) *Anchar. Marsil. Ruin. Carer. & Bald. apud Decian. l. 9. c. 33. n. 2.*
(35) *Bald. Cons. 256. lib. 2.*
(36) *Caball. de Omn. gen. homicid. nu. 511.*
(37) *Grammat. Decis. 38. nu. 7. ℣. Et tamen. Marsil. in l. Is qui cum telo. nu. 82. ℣. Item pro hac. C. de Sicar. Covaru. in cap. Si furiosus de Homic. in 2. Par. init sub nu. 9. ℣. Quintò.*
(38) *Carrer. Pract. crim. §. Circa igitur tertium. nu. 8. 9. & 10. Caball. loc. cit. in fin.*

Mutilans, & occidens sub spe, quòd salvabitur ab Ecclesiâ, non gaudet Immunitate Ecclesiæ.

Delinquens in Ecclesiâ, non sub spe Immunitatis, salvatur ab Ecclesiâ.

40 *Absurdum est, quòd ad privandum assassinum vitâ, sufficere debeant argumenta probabilia, & ad privandum eundem Immunitate Ecclesiæ, requirantur probationes plenæ.*

41 *Duplex specialitas juris correctiva induceretur in eâdem lege, si vera esset impugnata Conclusio, ideò non subsistit.*

42 *Clericus assassinus tradendus est brachio sæculari, ex probabilibus argumentis.*

Absurdum est, quòd ad privandum laicum Immunitate locali, quæ est minor, non sufficiant argumenta probabilia, quæ sufficiunt ad privandum Clericum Immunitate personali.

Assassinium est crimen difficilis probationis.

Quod de sui naturâ est tale, non potest per legem mutare naturam.

Concluditur, quòd mens Gregorii non fuit, ut plenè Episcopis constaret de assassinio, sed sufficiant probabilia argumenta ad extrahendum ab Ecclesia Reum.

21 QUò ad probationem *mandati simplicis* de homicidio regula generalis est, quòd mandatum, cùm sit quid facti, minimè præsumitur, sed debet concludenter probari. (39) Probatur igitur primò per scripturam, nempè epistolam, quam *mandans* scripsit ad *mandatarium*, modò convincatur in debitâ formâ, talem epistolam fuisse manu, & characteribus Rei prætensi de mandato dato exaratam; scriptura enim ità exprimit conceptum mentis, sicut verba; & sicut per verba expressa, ut infrà dicam, quæ apertè sonent *mandatum*, *mandatum* ipsum probatur, hoc idem probatum remanet per scripturam. *Gloss. & ibi Bald. in l. Etiam. C. Quod cum eo.*

22 Probatur itidèm per Testes, qui audierunt verba, si sint verba clara, enunciata per verba imperativi modi; ut *occidas, facias tale quid*, & similia, ut declarat *Bartolus* (40), sivè etiam per verba enunciativa, importantia sensum mandati; (41) aut etiam per verba, quæ prolata à personâ, pollente auctoritate, important implicitè mandatum, ut, si Pater, aut Dominus affectus injuriâ ab aliquo, dicat Filio, vel famulo, *non revertaris domum, nisi priùs sentiam aliquid novi de illo negotio*, & reperiatur occisus ille, qui injuriam ei intulit, (42) aut Pater, seù Dominus locutus fuerit ad aures filii, aut famuli, qui incotinenti ab eo discessit armatus, & mox auditur ab eo occisus is, à quo fuerat Dominus injuratus, præsumitur *mandatum* intervenisse, ut multorum auctoritate firmat *Decianus* (43), qui numero sequenti subjungit, quòd ad legitimè fundandam talem præsumptionem, tria requiruntur; nempè, quòd intervenerit capitalis inimicitia inter alloquentem, & occisum: quòd allocutio fuerit in aure; & quòd incontinentì famulus discesserit, & occiderit. Et regulariter in talibus casibus, quandò verba audiuntur prolata, potiùs mens loquentis, quàm verba, debet attendi (44) Undè, quandò constare potest de mente, verba debent etiam impropriari, & intelligi per antiphrasim, nempè à contrario sensu, (45) ut si quis loquens de inimico dicat, *Cajus nimis fatigatur in vexando alios, facias, ut quiescat, & dormiat*. Profectò nomine quietis, & dormitionis intelligenda est mors, quam ille præcipit.

23 Probant pariter *mandatum minæ*, quandò claræ sunt, & procedunt ab homine, solito illas exequi, (46) ut si diceret *non passarà dimani, che li farò far tal servitio, che non mi darà più impaccio*. Hoc autem limitandum est ad casum, quòd homicidium secutum sit, & hoc in eo tempore, intrà quod suppositus *mandans* minatus est, se curaturum, ut homicidium sequeretur; & tandèm, quòd sciatur quis fuerit homicida, puta, filius, famulus, consanguineus, aut cliens ejus, qui minatus est, quem constat nullam habuisse simultatem cum occiso, aut aliam causam privatam homicidium committendi. Ratio est; quià oportet, quòd minæ præcesserint, & hoc concludenter probandum est (47). Secundò, quià, si homicidium sequatur in alio tempore, & maximè, si valdè distat ab eo, quod præfixit minans, ineptè ex talibus minis deducitur homicidium commissum ex *mandato* ejus; supponitur enim, quòd in tanto tempore deferbuerit iracundiâ, ob quam in minas erupit. Tertiò, quià, si non apparet clarè homicidium commissum ab eo, qui dependentiam aliquam habet a minante; potuit homicidium committi ab alio, sub spe, quòd de eo culparetur ille, qui minas jactavit; ut non rarò accidit; & hoc maximè, si occisus cum multis aliis habuit inimicitias. Oportet proindè de necessitate, ad dandam vim præsumptioni *de mandato*, quòd constet, quòd homicidium commissum sit à tali, *qui* inculpatus de mandato, illud mandare verisimiliter *potuerit*.

24 Quantùm verò ad mandatum homicidii, interveniente pecuniâ, quod est *assassinium*, ut plenè constet de eo, oportet, quòd concludenter probentur ea omnia, quæ ad ejus essentiam spectant, de quibus sufficienter locuti fuimus suprà in explicatione ejus diffinitionis à *num.* 2.

25 Plura specialia habet crimen *assassinii*, de quibus loquitur *Decianus* (48), præcipua autem sunt circà probationes ad illud necessarias. Et in hoc optima est doctrina *Amescua*, & *Monticelli*, quos recitat, & sequitur *Raynaldus* (49), & est, quòd ad hoc, quòd specialia *assassinii* locum habeant, debet constare de qualitate *assassinii* secundùm illam probationis speciem, quæ requiritur ad illum actum, qui explicandus est. Nempè ad inquirendum, & carcerandum Reum, etiam in Carcere strictiori, sufficiunt leviora indicia, quàm

(39) *Bald. in l. 2. C. Si ex fals. instr. & in l. 1. C. de Re. alie. non alien. Alex. in l. Sciendum. ff. de Verb. oblig. Socin. Dec. Curt. Cravet. apud Decian. lib. 9. cap. 34. n. u. 1.*

(40) *Bart. in l. Non solum § Si mandato. ff. de Iniur.*

(41) *Jason in l. Si quis mihi. § penult. ff. de Acquir. hæred. Carrer. Pract. crim. §. 5. nu 36. in fin.*

(42) *arg. l. Si quis mihi bona. §. Sed si mandavit ff. de Acquir. hæred. cap. Ex litteris. de Excess. Prælat.*

(43) *Decian. lib. 9. cap. 34. nu. 10. & ibi Bart. Bald. Angel. Hippol. Carrer. Gomez Boss. Clar. Grat. & Alex.*

[44] *arg. l. ultim. in fin. ff. Mandat. cap. Eam te. de Rescr. cap. Ad hæc de Postu. Prælat.*

(45) *arg. l. Si ex testamento. in fin. l. Si cum argentum. ff. de Except. rei iudic. l. Qualem. ff. de Arbitr. Innoc. in cap. Cum ecclesiastica. de Except.*

(46) *Carrer. Pract. crim. §. 5. nu. 56. V. Non enim.*

(47) *Gloss. in l. Si vero non §. Si post creditam. ff. Mandat. Bald. in l. Hæc verba ff. De his qui not. inf.*

(48) *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 30. à nu. 20. ad 36.*

(49) *Amescua de Pot. in seips. lib. 1. cap. 10. nu 9. Monticel. Pract. cr. Regul. 8. n. 23. & 24. apud Raynal. Tom. I. cap. 7. §. 1. n. 49. & 50.*

quàm si ageretur de alio crimine, minùs atroci. Pariter indicia urgentiora, quàm ad carcerandum, in *assassinio* quidèm sunt necessaria, non tamen talia, ut in aliis delictis, quià etiàm ex depositione Testium de auditu torqueri potest *Assassinus*, ut dicunt Doctores (50) Ad condemnandum pariter sufficiunt argumenta probabilia circà qualitatem *assassinii*, cùm sufficiat, quòd de qualitate constet cum privilegiis *assassinii*, hoc est tali probatione, etiàm privilegiatâ, quâ lex contentatur. Et omnia supradicta fundantur in dispositione illius Textus, (51) qui ad probationem hujus delicti requirit argumenta, tantùm probabilia.

26 Quià verò constans omnium Doctorum sententia est, quòd ad condemnandum Reum in pœnam ordinariam, necessarium est, quòd plenè constet de delicto, ac delinquente, dicendum ideò est, quæ nam dicantur probationes plenæ in hoc crimine. Et ad hoc dico, cum *Cortiadâ* (52), qui multos citat, qualitatem *assassinii* plenè remanere probatam per illa indicia, quæ prò alio crimine sufficerent ad torturam; & ratio est, tùm quià Canones in detestationem tanti criminis, contenti fuerunt argumentis, tantùm probabilibus prò plenis; tùm quià qualitas *assassinii*, quæ consistit in occultâ conventione, & pretio, tanquàm simpliciter, & absolutè arcanum, non est de per se probabilis verâ probatione per Testes, sed solùm præsumptivè per probata indicia, ac conjecturas, ut textualiter habetur in quâdam lege (53), dicente, ***quòd liquidò probari non potest, argumentis probatur***.

27 Hinc sequitur, quòd talia probabilia indicia non requirunt probationem per Testes omni exceptione majores, sed sufficiunt Testes, aliquam exceptionem patientes, quæ tamen non sit ex illis, quæ ex rei naturâ totaliter Testem inhabilitant, ut inimicitia capitalis &c., & ratio est, quià delictorum exceptorum natura plerùnque amat latibula, ac tenebras; undè quodammodò impossibile est Testes totaliter integros super his habere; & ideò Iudex debet esse contentus Testibus, aliqualem exceptionem patientibus, ut benè arguit *Grassetus* (54), legimus proindè apud *Ciarlinum* (55), fidem adhibitam fuisse puero undecim annorum, roborato pluribus adminiculis, in probatione cujusdam delicti difficilis indaginis; & ***Marsilium*** (56) ex testimonio duorum puerorum condemnasse quendam, qui propriam uxorem, haurientem aquam, in puteum præcipitavit. Et tandèm in criminibus probationis difficilis universaliter admitti Testes inhabiles, constans est plurium sententiâ, quos congerit ***Raynaldus*** (57)

28 Et advertendum, quòd in hoc crimine *assassinii* in ordine ad torturam sufficit juxtà quosdam (58) dictum mandatarii, adminiculatum inimicitiâ, aut causâ odii inter occisum, & suppositum mandantem: aut duo socii criminis, qui plures patiantur exceptiones, ut vult ***Ciarlinus*** (59): aut publica vox, & fama, quandò ortum habuit ab aliquâ causâ verisimili, ut firmant alii. (60) In ordine verò ad condemnationem sufficit, quòd constet de capitali inimicitiâ inter mandantem, & occisum: quòd super mandato, & solutione pecuniæ adsint dicta duorum mandatariorum cum torturâ: & tandèm, quòd constet de allocutione mandantis cum mandatariis, ut post *Farinacium* firmat ***Cutellus*** (61)

29 Non modica verò viget inter Doctores controversia circà subjectum, super quo cadit hujusmodi specialitas privilegiata in ordine ad probationem; putà, àn cadat præcisè ad probandam qualitatem *assassinii*, quæ consistit in stipulatione operæ, & pretii inter mandantem, & mandatarium: àn verò in probandâ executione, puta, patratione homicidii ipsius: àn potiùs sit ad privilegiandum utrumque? Et quidèm nonnulli (62) autumant, hoc privilegium spectare ad executionem criminis, non verò ad ejus qualitatem; ità ut velint, quòd qualitas *assassinii* sit concludenter probanda per probationes plenas; executio autem illius sufficienter probata remaneat ex indiciis præsumptivis, argumentisquè tantùm probabilibus.

30 Alii (63) non pauci advertentes, quòd tractatus de occidendo est de sui naturâ difficilis probationis, quià solet secretissimè fieri; determinant, privilegium illud respicere probationem talis tractatus, qui de naturâ suâ talem specialitatem exigit: executionem verò illius requirere probationem plenam per clara argumenta, cùm hæc secùm non vehat eam difficultatem probationis, quam involuit tractatus.

31 At meo iudicio nulla dictarum opinionum subsistit; nàm Textus illius capituli (64) sic habet, *postquàm probabilibus constiterit argumentis, aliquem scelus tàm execrabile commisisse*, porrò commissio criminis consistit in hoc, quòd crimen in suo genere perfectum patretur; ***committere*** enim, ut ait Textus (65), est ***simul mittere***, puta, omnes partes, ad aliquem effectum requisitas, ***in esse mittere***; ad *assassinii* autem perfectionem duæ partes requiruntur, puta, tractatus de pretio, & cæde hominis, & cædes ipsa ad effectum perducta, sequitur ergò, quòd privilegium specialitatis prædictæ respicit ambas partes; & sic interpretanda est illa lex, quæ, cùm loquatur generaliter, & sinè distinctione, distingui minimè debet, ut jura (66) volunt.

32 Additur, quòd, si vera esset prima opinio, privilegiaretur id, quod minus requirit privilegiari, puta, executio, quæ de sui naturâ plenè probari potest; & quòd maximè privilegiari requirit, (nempè tractatus, qui de sui naturâ probari concludenter difficillimè potest) sinè privilegio maneret, quod longè abesse debet à rectâ ratione Legislatoris, qui in lege ferendâ naturalem rationem sequi debet. Si autem secunda opinio vera esset, nihil novi statuisset capitulum illud; nàm tractatus, nempè qualitas assassinii, (quæ, ut totiès dictum

(50) *Monticell. Pract. crim. Reg. 8. nu. 24. & 28. Merenda Cons. 50. n. 6. Muta ad Capit. Regn. Sicil. Tom. 5. cap. 359. nu. 65.*
(51) *Tex. in cap. Pro humani. de Homicid. in 6.*
(52) *Cortiad. Decis. 21. nu. 95. & ibi Grammat. Guazin. Giurb. Tapia Castrill. Mastrill. & Merlin.*
(53) *text. in l. Omnes. §. A' barbaris. ff. de Re milit.*
(54) *Grasset. Anath. necis prodit. §. 29. nu. 264.*
(55) *Ciarlin. Contr. 12. nu. 25.*
(56) *Marsil. in l. Infans. ff. Ad l. Cornel. de Sicar.*
(57) *Chartar. Giurb. Crispolt. Magon. Brunor. à Sol. Farinac. Merlin. Pignatell. apud Raynal. Tom. 1. cap. 7. §. 1. nu. 39. & 40.*
(58) *Niger. Provenzal. Marsil. Muta Ball. apud Raynal. loc. citat. nu. 47.*
[59] *Ciarlin. Controv. 10. nu. 126.*
(60) *Horat. Pers. Giurb. Grasset. Farinac. Carrer. Placha. Ball. apud Raynal. loc. cit. nu. 45.*
(61) *Farinac. Quæst. 44. nu. 7. & 8. Cutell. Ad leg. Martin. Controv. 3. nu. p. fol. 423.*
(62) *Vargas Decis. 49. nu. 9. Del Bene de Immun. Eccl. Tom. 2. cap. 16. Dub. 21. Sect. 1. nu. 15. Garon. ad Nov. Const. Mediol. de Pæn. art. 2. nu. 21.*
(63) *Farinac. Cons. 10. nu. 57. Cæpoll. Cravet. Clar. Guazzin. Felic. Cavalcan. & Eugen apud Giurba Cons. Crim. 2. nu. 60. & 61.*
(64) *text. in cap. Pro humani. de Homic. in 6.*
(65) *Fest. lib. 3. apud Calvin. lexic. V. Committere ait.*
(66) *l. Non distinguemus. ff. de Recept. arbit. l. Præses. ff. de off. Præsid. cap. Quià circa. 22. de Privil.*

est, præ difficultate plenæ probationis illud privilegium exposcit) absquè tali sanctione, eam specialitatem consequeretur; undè superflua redderetur dispositio talis capituli, quod admitti minimè debet ex vulgatis juribus. Undè concludendum, quòd citatum privilegium utramque partem perfecti *assassinii* complectitur, nempè tractatum, & executionem.

33 Quæ hucusquè dicta sunt circà probationem *assassinii*, quadrant absquè difficultate in casu, quo Reus in fortiis Laicæ Curiæ positus, damnandus veniat ad tanti sceleris pœnas; & pròut ajunt Doctores in terminis dicti *capitis primi de homicidio in 6.* At quid dicendum in casu, quòd Reus imputatus de tali delicto confugerit ad Ecclesiam, ut juxtà tenorem Bullæ *Gregor. Quartidecimi* cognosci debeat ab Episcopo, àn interveniant in casu conditiones *assassinii* tùm circà tractatum, tùm circà executionem, ob quas mereatur privari Immunitate Ecclesiasticâ? Debet nè Episcopus esse contentus argumentis probabilibus, àn potius debet exigere probationes plenas, ut pronunciet, Reum relaxandum Curiæ sæculari?

34 Spinosa profectò quæstio est, & quæ validos, utrinque habet propugnatores. Hanc discutit ex professò *Raynaldus* (67), & per plures numeros exagitat catervas Doctorum, argumenta juris, & Decreta *Sac. Congre. Immunitatis* affert, quibus firmat conclusionem, quòd nempè Bulla *Gregorii XIV. non admittit probationes privilegiatas; sed plenas, legitimas, veras, & concludentes requirit* (68) undè sequitur, quòd ad hoc, quòd debeat Episcopus declarare, Reum non gaudere Immunitate, oportet, quòd ex processu, in suâ Curiâ formato, plenè constet, Reum ex præcedenti tractatu cædem commisisse.

35 Mens mihi non est contrà torrentem Doctorum eniti, vel juri Ecclesiasticæ Immunitatis nec in minimo detrahere, libet tamen, ad ornatum veritatis, nonnulla motiva indigitare, quibus fortè persuasi abibunt Iudices Ecclesiastici, non eam fuisse *Gregorii XIV.* mentem, quam plerique Doctores, studio ampliandæ, etiam ultrà sensum *Summorum Pontificum*, Ecclesiasticæ immunitatis facto cuneo defendunt; Iudicesque in hoc articulo imploro viros Doctos, nullius ex duabus partibus contrariis, studio præventis.

36 Considero primò legem nutritivam peccati, aut Reipublicæ magìs exitiosam, quàm proficuam, omninò tolli debere, ut proindè etiàm consuetudo, quæ aliquotiès contrariæ legis enervat, vulgatis juribus, si peccatum nutrit, in abusum abit, nec sustinetur. (69) Patet autem, quòd, si constare plenè deberet de qualitate, & executione *assassinii*, ut quis Immunitate Ecclesiæ privaretur, ex hoc motivo magìs nutriuntur peccata, & frequentiores Reipublicæ perturbationes ex frequentiâ *assassiniorum*; (quià tali Immunitate freti perditissimi hujusmodi homines licentiùs ad talia scelera animantur) sequitur ergò talem explicationem (attento maximè, quòd menti Pontificis apertè cernitur non cohærere) non esse admittendam.

37 Considero secundò in superioris dicti confirmationem, quòd, quandò duo urgent contraria præcepta, magìs attendendum est illud, quod magìs rationi congruit ex majori publici boni utilitate; nàm ad hoc spectant omnes leges politicæ, nempè, ut civilis felicitas promoveatur, ac conservetur. Considerentur nùnc duo præcepta, ambo Ecclesiastica, unum quidèm *Innocentii Quarti*, qui vult tantùm arguméta probabilia in probatione *assassinii* prò assecurandâ Republicâ à talium improborum sceleribus, aliud verò *Gregorii XIV.* requirentis plenam probationem *assassinii*, nè Iudices Laici abutantur licentiâ extrahendi ab Ecclesiâ Reos de criminibus exceptis; quod nam magìs urget ex his? àn id, in quo aliquis Iudex (qui tamen superiori judicio subest, & ab eo potest coerceri) ultrà suos limites manus protendat in præjudicium Immunitatis Ecclesiæ, àn potiùs id, ex quo Respublica *assassiniis* scatet cum tot innocentium clade, ac familiarum dissipatione? Profectò quivis sensatus dicet plùs urgere secundum, quàm primum. Concludendum ergò, hoc magìs, quàm aliud attendi debere, nec aliud rectè potuisse velle Pontificem.

38 Dicetur fortè magìs urgere præceptum de Immunitate Ecclesiasticâ, quod cedit in honorem Dei, quàm aliud, quod solùmmodò tangit utilitatem hominum. At hoc falsum est, nàm Deus magìs honoratur in punitione talium homicidarum, quàm quòd Ecclesia, quæ est domus sua, sit asylum eorum iniquitati. Videmus proindè, (ultrà exemplum *Ioab*, qui duos Principes exercitus, nempè *Abner*, & *Amasa* proditoriè occiderat de mandato *Salomonis* fuit ad altare trucidatus à *Banajâ* (70), de quo à Scripturâ minimè reprehenditur, quòd Deus ipse ad punitionem talium, qui ex institutò homines necant, noluit, quòd ulla haberetur ratio templi sui, nec hoc talibus sceleratis securitatem præstaret (71), dicens, *Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias: ab altari meo evelle eum, ut moriatur.* Assassinium autem per industriam, ac insidias perficitur, quià appensatè fit, & per eum, à quo nequit cavere occisus, dùm nulla intervenit causa, aut modus ab eo cavendi.

39 Considero tertiò in prædictorum corroborationem, quòd, ut dictum est, ex tali opinione, quàm nempè constarè plenè debeat de *assassinio* &c. nutritur talium hominum confidentia, ut proinde sub spe gaudendi tali Immunitate, deliquant aliàs talia scelera non comissuri; undè nullo pacto debet sibi talis confidentia suffragari, & per consequens sustineri illa opinio, quæ ejusmodi confidentiæ fundamentum est; quod palmariter demonstro ex *cap. Immunitatē de Immunit. Eccl.* (72) ibi enim textualiter habetur, quòd, qui mutilat, aut occidit in Ecclesiâ, aut Cæmeterio, *quæ nisi (per Ecclesiā, ad quam confugerit credere se defendi) nullatenus fuerat commissurus*, Immunitate Ecclesiasticâ non gaudet. Patet autem ideò nō gaudere, nō quià in Ecclesiâ delinquit, (quià si ibi delinquit non sub spe Immunitatis, sed accidentaliter, gaudet Immunitate juxtà opinionem *Hugonis*, cum quâ omnes Doctores transire ibidèm notat *Abbas* (73) & Add. ad Glossam ejusdem capituli) sed quià delinquit sub spe Immunitatis. At in nostro casu plures delinquerēt *assassinio* sub spe fruendi Immunitate, quià Episcopis non poterit judicialiter plenè constare de qualitate, ac executione *assassinii*; ergò minimè gaudere debebunt Immunitate, delinquendo sub tali spe; & ex consequenti neque sustineri opinio, talem spē fundans, ac nutriens.

40 Considero quartò, quòd *Gregorius* nihil statuit de casu, quo Iudex Laicus *assassinum* habens in suis fortiis, ipsum ad pœnas delicti damnare velit; nec contrà dispositionem *cap. 1. de Homicid. in 6.* requisivit probationes plenas; sed non reliquit in statu, in quo erat. Si ergo *assassinus* ex-

---

(67) *Raynal. Tom. p. cap. 7. §. 1. à nu. 61. ad nu. 87.*
(68) *Raynal. loc. cit. nu. 61.*
(69) *cap. 1. cap. Ex parte. cap. Cùm tanto, de Consuetud.*
(70) *lib. 3. Reg cap. 2. V. 31. & 32.*
(71) *Exod. cap. 21. V. 14.*
(72) *cap. final. de Immunit. Eccl.*
(73) *Abb. in cap. final. nu. 8. V. Videtur tamen de Immunit. Eccl.*

extrahendus est ab Ecclesiâ, ut ejus Immunitate prò crimine non fruatur, requiretur probatio criminis plena; & ut prò eodem vitâ privetur, sufficere debet argumentum probabile? Et quis feret hæc? Ut quis amittat vitam naturalem, quod maximum homini est, sufficit in *assassinio* probabilitas indiciorum; ut verò perdat usum Immunitatis, quod minus est, necessaria erit concludens probatio? Et quis huic absurdo annuere potest? Dices fortè, talis est mens *Gregorii*, nec de ratione, aut mente legis, aut legislatoris quærendum est. Sed respondeo, negando assumptum; neque enim ille in suâ Constitutione evidenter plenam probationem exigit, sed hæc est Doctorum opinio, quæ proindè potest melioribus rationibus expugnari.

41 Considero quintò, quòd Bulla *Gregorii XIV.*, ut evidenter ex ejus lecturâ constat, & notavit *Raynaldus*, (74) facta est ad tollendum abusum Officialium sæcularium circà interpretationem indultorum, à *Sede Apostolicâ* diversis Principibus concessorum prò extractione ab Ecclesiâ Reorum, ad illam confugientium; hoc autem sufficienter præstatur constituendo Episcopos Judices meritorum Causæ, ân nempè Reus sit in casu, ob quem privari debeat Immunitate, nec nè; cum anteà super hoc soli Judices Laici pronunciarent; ergò non debet ex eâ duplex specialitas juris communis, antiqui corrrectiva, deduci ob jura data suprà *num.3.*, puta, constituendo Episcopos Judices Causæ, & immutando probationis modum, qui priùs consistebat in argumentis probabilibus, eum redigendo ad plenam probationem: attento maximè, quòd de duplici hâc specialitate ex Constitutione minimè evidenter constat.

42 Considero sexto, quòd Clericus *assassinus* juxtà *caput primum de Homic. in 6.* tradendus est brachio sæculari; & quòd de casu hoc Bulla *Gregorii XIV.* nullo modo loquitur. Demus nunc casum, quòd *Cajus* Clericus in fortiis Episcopi sit de *assassinio* accusatus, quæ nam probatio requiritur, ut is relaxetur Curiæ sæculari? Profectò debet sufficere ea, quæ est per argumenta probabilia tantùm, sic enim disponitur textualiter in supracitato *capitulo de Homic. in 6.* Quomodò ergò prò privando laico Immunitate locali Ecclesiasticâ major probatio, (nempè plena) requiretur, dùm prò privando Clerico Immunitate personali Ecclesiasticâ, (quæ illâ dignior, & magìs privilegiata est) sufficere debent argumenta tantùm probabilia? Quis poterit sibi suaderi, prudentissimum Pontificem voluisse statuere dispositionem, ità parùm rationi congruentem. Considero tandem, quòd ex communi scribentium sententiâ, crimen *assassinii* est de sui naturâ difficilis probationis, & ex hoc motus *Innocentius IV.* (e) statuit, quòd in hoc casu Judex ex probabilibus tantùm argumentis etiam deveniat ad pœnam ordinariam, ut post *Marsilium*, ac *Carrerium* docet *Decianus*. (f) Stat autem, quòd natura criminis immutari minimè potest ex dispositione legis, ità ut, quod ex se est difficilis probationis, fiat facilis probationis per legem, hoc statuentem. Vel ergò dicendum est, quòd *Gregorius* voluerit, quòd *assassini* minimè possint ab Ecclesiâ extrahi, & hoc non, quià dispositio aperta illius Bullæ est, quòd tales minimè gaudeāt Immunitate Ecclesiasticâ. Vel quòd voluerit, quòd tale crimen ex suâ lege mutaret naturam, & hoc non, quià hoc impossibile est, & de impossibilibus lex non fertur. Sequitur, quòd voluerit tātùm, quòd Episcopis cōstet de hoc crimine eo modo, quo constare solent crimina difficilis probationis, puta, per argumenta probabilia. Et sic concluditur, eam non fuisse mentem Pontificis, quam Auctores, (parùm fortè discussâ materiâ, ac seducti à primo scribente plus æquo tribuente Immunitati Ecclesiasticæ) docuerunt. Hæc Statuo coràm viris doctis, ut perpendant, ân communi contrariæ sententiæ sit tàm faciliter adhærendum.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

43 *Pœna assassinii est mors qualificata juxtà varias locorum consuetudines.*

Assassinus potest à quovis impunè occidi.

Esse à populo diffidatus, & posse à quoquam occidi paria sunt.

Ut locus sit occisioni assassini, debet præcedere sententia, declaratoria Iudicis, aut notorietas facti.

44 *Major pœna datur mandatariis, quàm mandantibus, & quarè.*

45 *Quamvis prò assassinio attentato danda esset tanta pœna, ut prò perfecto, non tamen servatur, sed moderatur qualitas mortis.*

46 *Pœnæ assassinii comprehendunt etiam fœminas; & minores, ut majores.*

Nomine personæ venit, tùm fœmina, tùm mas.

In assassinio locum non habet l. Auxilium. §. in delictis ff. de Minor.

47 *Pœnæ spirituales sunt Excommunicatio latæ sententiæ, non tamen reservata.*

Item privatio dignitatis, honoris, Ordinis, Officii, & Beneficij, ipso facto.

Item irregularitas, & infamia juris.

Pœnæ supradictæ requirunt sententiam declaratoriam Iudicis competentis.

48 *Clerici assassini, ipso facto perdunt privilegium Clericale.*

Iudex Laicus est cumulativè, & non privativè cum Ecclesiastico in Causâ Clerici assassini.

Declarari à Iudice (ex probabilibus argumentis) Ecclesiastico debet, Clericum esse assassinum.

49 *Regulares assassini puniendi jure communi, cùm non habeantur lege Statutariæ.*

50 *Quomodò agendum à Prælato Regulari, si ejus subditus esset Reus assassinij.*

43 Circà pœnas immanissimi hujus sceleris sciendum, quòd variæ sunt juxtà varias locorum consuetudines, ac Statuta. In universum quidèm mors ultimi supplicii datur, sed quià talibus Reis non traditur mors simplex, sed qualificata, differentia est circà qualitatem mortis; nàm, ut advertit *Raynaldus*, (75) prò varietate Regionum variatur etiam qualitas mortis; quod etiam fit prò varietate ulteriorum circumstantiarum, quæ interveniunt in facto, ultrà qualitatem *assassinij*. Proindè alicubi antè suspendium caudâ equi raptantur, aut forcipibus candentibus in brachiis, aut mamillis torquentur Rei, aut eis manus dextera amputatur; Alibi post suspendium aut relinquuntur in patibulo, nèc unquam sepulturæ traduntur; aut in frustâ discerpuntur, aut cremantur: alibì viventes rotâ conteruntur, & membris in eâdem rotâ intertextis, & palo suffulti, in tali patibulo insepulti relinquuntur ad aliorum terrorem. Illud autem uni-

(74) *Raynal. Tom. p. cap. 7. §. 1. nu. 71.*
(e) *cap. 1. de Homic. lib 6.*
(f) *Marsil. Pract. crim. §. Examinanda. nu. 24. Carrer. eo. tit. §. 5. nu. 17. & seqq. Decian. lib. 9. cap. 30. nu. 22.*

(75) *Raynal. Tom. p. cap. 7. §. 1. num. 168. & seqq.*

universaliter observatur, quòd, cùm juxtà totiès citatum capitulum (76) *assassinus* censeatur *à toto populo Christiano perpetuò diffidatus*, potest ab omnibus impunè occidi, ut dicunt Doctores; (77) siquidèm paria sunt, quòd lex, aut Statutum reputet aliquem diffidatum, & quòd mandet eum occidi, ut argumento juris (78) tradit *Decianus*. Hoc autem limitandum est ad casum, in quo per sententiam Judicis aliquis sit declaratus *assassinus*; aut talis ex notorietate facti sit, siquidèm notorietas facti supplet declaratoriam Judicis, quæ ad hoc desideratur.

44 Hoc autem advertendum, quòd, quàmvis in dicto primo *cap. de Homic. in 6 assassinii* propriè dicantur, qui per pecuniam mandant homicidium, & contrà eos pœnæ, ibi statutæ, principaliter dirigantur, & *assassinii* nomen, & pœnæ sint à Doctoribus extensæ ad mandatarios; tamen ex usu majores pœnæ mandatariis, quàm mandantibus, dantur. Undè viri nobiles, *mandantes* pecuniâ homicidium, capitis obtruncatione, non autem furcis suspenduntur; ac alii, mandantes similiter homicidium, non subeunt mortem qualificatam, quâ afficiuntur *mandatarii*, & optima quidèm ratio est, quià magìs delinquit *mandatarius*, quàm *mandans*; hic enim movetur ab inimicitiâ, ac iracundiâ, quam habet contrà occisum, ex illatâ ab eo sibi injuriâ, undè, si procuret de eâ ultionem, naturali quodam impetu movetur. *Mandatarius* autem ob solam causam turpissimi lucri, & ex plenâ, ac inexcusabili malitiâ tantum scelus aggreditur, undè & præ illo magìs puniendus est.

45 Pariter in eodem capitulo, pròut docuimus suprà *num. 9.* eâdem pœnâ punitur actus attentatus, & consummatus, quandò deventum fuerit ad actum proximum, & *mandatarius* fecit, quidquid potuit, ut mors sequeretur, ut dicunt Doctores. (79) Attamen in praxi non servatur, nisi quò ad substantiam, non verò quòad qualitatem pœnæ. Ratio est, quià consuetudo omnium tribunalium est, quòd, licèt Statutum ordinet, quòd eâdem pœnâ puniatur crimen perfectum, & conatus ad illud, tamen, quià irrationabile est, quòd imparia in gravitate delicta eâdem penâ vindicentur, illud totaliter non servant, sed solùm partialiter; nempè dant quidèm pœnam ultimi supplicii in *assassinio* attentato, sicut in perfecto, & in hoc consistit substantia pœnæ, juxtà quam Statuto obsecundant; sed non dant mortem qualificatam, (ut trahendo ad caudam equi, scindendo in frustà &c.) in conatu, sicut in *assassinio* perfecto, & sic ratione pœnas temperant, & Statuto obedientes, servant nihilominùs contrà illud æquitatem.

46 Pœnæ porrò, à jure communi, aut Statutario latæ, comprehendere debent tùm fœminas, tùm mares; ratio est, quià capitulum illud (80) habet, *quæcunque Ecclesiastica, sæcularisvè persona &c.* nomine autem *personæ* venit non solùm mas, sed & fæmina, (81) & etiam comprehendit minores, sicut majores ætate. Undè *assassinus*, quàmvis minor vigintiquinque annis, pœnam ordinariam subire debet, nec in hoc immani delicto locum habet *l. Auxilium. §. In delictis. ff. de Minor.* pròut post *Porr.* & *Cortiad.* adnotat *Raynaldus*. (82)

47 Pœnæ spirituales, quæ ob dictum delictum incurruntur ex citato totiès *cap. 1. de Homic. in 6.* sunt primò, excommunicatio ipso facto, quæ tamen reservata non est, ut post *Glossam*, *Barbosam*, *ac Farinacium* advertit *Thesaurus* (83). Secundò, est privatio Dignitatis, honoris, Ordinis, Officii, & Beneficii *ipso facto*; & hæc pœna comprehendit tàm Laicos, quàm Clericos, ut de communi testatur *Farinacius* (85). Tertiò, est irregularitas, ac infamia juris, (quià crimen hoc pertinet ad judicium publicum) quæ incurritur etiam effectu minimè secuto, pròut ex *Barbosâ* docet idem *Thesaurus* (85). Supradictæ porrò prærequirunt sententiam declaratoriam criminis, à Judice competente factam. (86)

48 Quò ad Clericos, committentes *assassinium* speciale est, quòd *ipso facto* amittunt privilegium Clericale, & à Judice Laico puniuntur, ut communiter sentiunt Doctores (87). Quæ tamen conclusio accipi debet cum duabus advertentiis. Prima est, quòd Judex Laicus est cumulativè cum Ecclesiastico, non autem privativè Judex in Causâ Clerici *assassini*. Secunda est, quòd debet constare, Clericum esse *assassinum* ex probabilibus argumentis per sententiam Judicis Ecclesiastici, vel ex notorietate facti, vel ex confessione, aut convictione Rei; ut pluribus vectis probat *Raynaldus*. (88) Volunt nonnulli, quòd debeat intervenire alia advertentia, puta, quòd debeat mors innocentis esse secuta; sed hæc opinio pugnat de directo contrà Textum, (89) dicentem, *quamquam mors ex hoc forsan non sequatur*; ideò talis sententia nullum habet fundamentum. Volunt alii (90), quòd alia advertentia requiratur, quòd, nempè Clericus priùs degradetur, ut de eo disponere possit Judex Laicus. Sed etiam hæc opinio refragatur citato Textui (91), dicenti, *nullatenùs alia excommunicationis, vel depositionis, aut diffidationis adversùs eum sententia requiratur*; ideò nullam omninò degradationem requiri sustinent quamplures Doctores. (92)

49 Quantùm ad Regulares, de communi jure censeri juxtà alios Clericos, ubi propriis legibus non coarctentur, perspicuum est, & in hoc crimine specialiter, de quo totiès citatus Textus habet, quòd pœnis, in eo latis, afficiatur *quævis sæcularis, aut Ecclesiastica persona*, & nomine personæ Ecclesiasticæ venire Regularem quemvis, extrà omnem aleam est. Non credo autem, quòd ulla Religio habeat leges municipales de hoc crimine; & Nos *Minores de observantiâ* nullum habemus spetiale Statutum. Et ratio esse potest, quià in mentem legislatorum Regularium nunquàm potuit venire, quòd tale, ac tantum scelus unquàm potuerit à viro Religioso patrari.

50 Sed quid juris, si casus eveniret, quòd sivè intrà, sivè

(76) *cap. Pro humani. de Homic. in 6.*

(77) *Host. in cap. 1. de Homic. n. 32. Carrer. Pract. crim. §. Circà igitur tertium. nu. 22. apud Carpzou. Par. 1. Quæst. 19. n. 11.*

(78) *arg l. 3. in fin. ff. Ad leg. Corn. de Sicar. Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 30. n. 7.*

(79) *Plaza Covaru. Chassanæ. Clar. Menoch. Diaz. Vulte. Cabel. Gutier. Farin. Gom. Monticel. Lopez. apud Pasqual. ad Laur. de Franch. Par. 1. nu. 186.*

(80) *text. in cap. Pro humani. de Homic. in 6.*

(81) *arg. cap. Mulieres. de Sent. excom. Barbos. Appellat. 198. n. 11.*

(82) *Porr. Fasc. rer. crim. §. Assassinium. V. Minori. Cortiad. Decis. 95. n. 35. apud Raynal. Tom. 1. cap. 7. §. 1. n. 171.*

[83] *Gloss. & Barbos. in cap. 1. in fin. de Homic. in 6. Farinac. Quæst. 123. nu. 11. apud Thesaur. Par. 2. V. Assassinium. nu. 1.*

(84) *Farinac. Quæst. 123. nu. 13.*

(85) *Barbos. ad cap. 1. n. 13. de Homic. in 6. Thesaur. loc. cit. V. Etiam*

(86) *Suar. de Cens. Disp. 23. Sect. 5. n. 46.*

(87) *Decian. lib. 9. cap. 30. num. 21. Farinac. Quæst. 123. n. 62. Faiard. Fiscal. Alleg. 5, num. 20. & ibi Grass. Narbon. Barbos. Cyriac. Giurb. Merlin & alii.*

(88) *Raynal. Tom. p. cap. 7. §. 1. nu. 189. & seqq.*

(89) *text. in cap. Pro humani de Homic. in 6.*

(90) *Pegn. 3. Par. Director. Inquis. Comm. 49. §. Præterea. Chartar. Cened. Carrer. & Farinac. apud Raynal. loc. cit. nu. 199.*

(91) *text. in dicto cap. Pro humani de Homicid. in 6.*

(92) *Lup. & Dominic. in cap. 1. de Homic. in 6. Hippol. in l. Vnic. n. 107. C. de Rapt. virg. Tyrre. in l. Necessarios. §. Non aliàs. n. 448. ff. Ad Syllan. Cassan. Covar. Gram. Capyc. Goni Anfrer. Diaz. & Cabedo apud Pasqual. ad Laur. de Fran. Par. 1. nu. 187.*

sivè extrà Claustra in personâ Claustrali, aut sæculari, Religiosus tale crimen committeret? Dico, quòd relaxandus esset Reus, probabilibus argumentis de hoc indiciatus, brachio sæculari, servatâ circà hoc formâ, præscriptâ à propriis constitutionibus, putà, circà modum procedendi, ac sententiam. Nos Minores habemus quidèm Statutum, quòd, qui committit crimen in Ordine, ob quod, si esset sæcularis, damnandus esset ad mortem, ad triremes condemnetur, sed non puto, tale Statutum posse adaptari ad hunc casum. Siquidèm pœna hujus criminis, pròut suprà dictum est, non est simplicis mortis, sed qualificatæ; triremes autem correspondent morti simplici, non verò qualificatæ; undè, si darentur triremes tantùm, hæc pœna non correspondere posset pœnæ *assassinii*, quæ est mortis qualificatæ; pœna autem triremium qualificari non potest, nisi fortè sanciendo, quòd ipsa sit perpetua, & hoc indispensabiliter; & ultrà hoc, quòd mittendus ad tales triremes perpetuas per sex menses, anteà in carceribus per sex menses in solo pane, & aquâ jugiter jejunaret, & alienâ manu ter in hebdomadâ in fratrum Communitate acriter flagellaretur. Quandò igitur eveniret casus, possent superiores qualificare pœnam triremium, pròut dictum est; & ità sententiando, optimè esset legi communi proportionabiliter satisfactum, servando legem nostram Statutariam. In Statu quidèm Ecclesiastico puto, quòd talis dispositio non valeret; si quidèm in similibus criminibus atrocioribus *Papa* non contentatur pœnâ, datâ Reis à suis Superioribus, quæ semper est citrà sanguinem; sed eos tradere facit brachio sæculari, & ultimo supplicio afficere. In aliis autem ditionibus sæcularium, aut Ecclesiasticorum Principum hæc praxis non admittitur; undè vel esset danda triremium, aut Carceris perpetui pœna qualificata, pròut dictum est; vel esset relaxandus Reus brachio Sæculari, & hoc multò fortiùs, si homicidium esset commissum ob pretium extrà Claustra; tali enim casu Judex Laicus (probato crimine, aut per sententiam Superioris Regularis, aut ex facti notorietate) habet jus in personam Rei, pròut dictum est suprà, & potest Reum de manu Superioris Regularis vindicare, & morti tradere.

§. VII.

Proditorium homicidium.

SUMMARIUM.

1 *Proditores, qui nam possint vocari.*
Apostata à fide, aut Hereticus, est proditor.
Item, qui fidem, Principi datam, violat.
Item, qui Patriam hostibus prodit.
Secretum amici violans est proditor.
Item, qui manifestat peccatum, quod probari nequit.
Prodens instrumenta Clientis adversario, proditor est.
Dolosè circumveniens alium est proditor.
2 *Proditor propriè quis dicatur.*
Homicidii proditorii diffinitio.
Differentia inter homicidium præmeditatum ex insidiis, & proditorium.
3 *Amicitia simulata requiritur in homicidio proditorio.*
4 *Color amicitiæ debetur in homicidio proditorio.*
5 *Falsa amicitiæ signa referuntur.*
6 *Fides alicui dupliciter dari potest.*
Fides data hosti est servanda.
Fides tacita, in quo consistit.
7 *Homicidium, patratum ab amico reconciliato, àn si proditorium.*
Causa rancoris, ac odii, cognita ab occiso in occisore, excludit proditorium ab homicidio.
8 *Reconciliatio præsumpta, quomodo reddat homicidium non proditorium.*
Ex resalutatione, & colloquio non colligitur, aut inducitur amicitia.
9 *Ex reconciliatione expressâ inducitur proditio in homicidio.*
10 *An sit proditorium homicidium, post promissionem per verba, quæ apertè non sonant voluntatem non offendendi.*
11 *Ut incurratur homicidium proditorium requiritur clara promissio de non offendendo.*
12 *An nova causa, nata post reconciliationem tollat rationem proditorii ab homicidio.*
13 *Resolvitur dubium, affirmativè.*
Offendens inimicum ex novâ causâ, non tenetur ad pœnam conventionalem.
Ampliatur conclusio.
14 *Pax, treuga, & promissio de non offendendo ambulant pari passu.*
Pax quid sit.
Quid sit treuga.
Promissio de non offendendo quid sit.
Differentia inter supradicta tria.
Promissio, pactum, conventio &c. semper intelligenda rebus sic stantibus &c.
15 *Nova causa quotupliciter potest supervenire factæ reconciliationi.*
16 *Causa superveniens reconciliationi non requiritur, quòd sit justa.*
Cautela, quæ adhibetur, nè quis possit allegare novam causam, si post reconciliationem inimicum offendit.
Constitutiones Papales circà prò Statu Ecclesiastico.
Nova causa, ut legitimet offensionem, quomodò debeat constare juxtà dictas Constitutiones.

1 PRodere, à quo quis dicitur *proditor*, aut *proditoriam* necem, seù *homicidium* committere, ex nominis etymologia importat *procul* à se *dare*, hoc est proiicere; proindè, ut scribit *Decianus* (1), qui fidem, ac officium, quod fundatum in fide habet, à se procul reijcit, *proditor* potest nominari, & sic multipliciter, ut post quandam *Glossam* (2) dicunt Doctores, quis potest dici proditor; nempè autem ratione *obiecti*, quod proditione offendit, ut qui Apostasiâ, aut hæresi fidem Christo datam in Baptismo abiicit, Christi, ac Dei *proditor* est; pariter, qui fidem, proprio Principi juratam, abiicit,

(1) *Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 29. nu. 1.*
(2) *Gloss. in cap. Clericus qui adulatio. 46. Dist. Luc. de Penna in l. final. C. de Delat. Par. de Pute. Tract. de Re milit. in V. duo milites. num. 5.*

cit, ejus *proditor* eſt: item qui Patriam hoſtibus prodit, *proditoris* notam incurrit, quià naturali quodam fœdere quivis propriæ Patriæ naſcendo fidelitatem ſpondet. Aut ratione *modi*, quo data fides violatur, ut qui ſecretum proximi, ſuæ fidei commiſſum, vulgat (3), aut ejus occultum peccatum, quod probari nequit, manifeſtat (4), aut inſtrumenta alicujus ejus adverſario prodit (5), aut quempiam doloſè circumvenit, (6) aut pluribus aliis modis, quos recenſere ſuperfluum eſt.

2 *Proditor* autem propriè dicitur, qui ſimulatâ amicitiâ, aut fide, aliquem interficit, pròut docuit *Bartolus* (7), quem omnes Doctores communiter ſequuntur; undè deducitur *proditorium homicidium*, quod poteſt commodè diffiniri, quòd *ſit cædes hominis incauti, patrata ſub colore amicitiæ, aut fide datâ*. Dicitur autem primò *cædes hominis incauti*, hoc eſt illius, qui nullum motivum habet ſibi cavendi ab eo, à quo necatur. Et quidèm nonnulli Doctores (8) autumant, *ad homicidium proditorium* ſufficere, quòd occiſus ſibi non potuerit cavere ab homicidâ, ſivè quià vulneratus eſt à tergo, extante inimico in loco abſcondito; ſivè, quià inter occiſum, ac homicidam nulla interveniebat inimicitia: quià differentia eſt inter homicidium præmeditatum ſimplex; homicidium ex inſidiis; & *homicidium proditorium*. Siquidèm ad primum ſufficit præmeditatio, nec requiritur, quòd occiſus habuerit, aut non, motivum ſibi cavendi ab homicidâ, ſi enim hic iniuriam occultam acceperit ab occiſo, qui nempè uxorem ſuam polluit adulterio, & putabat hoc eſſe illi incognitum, ut proindè ſibi ab eo nòn caveret, ſi occiſus manet, non poteſt dici proditoriè, nec inſidioſè, ſi à tergo, aut ex aliis inſidiis non vulneravit, ſed tantùm *præmeditatè* occiſus.

3 Pariter homicidium ex inſidiis dicitur tùnc tantùm, quandò aggreſſio actualis minimè potuit provideri, quià vel fuit à tergo; vel extante aggreſſore occultato, aut perſonato; vel quià gerebat arma abſcondita ſub pallio: & hæc qualitas intervenire poteſt in homicidio, ſivè occiſus habuerit cauſam ſibi præcavendi, ſivè non. *Homicidium* autem *proditorium* importat, quòd fiat ſub colore amicitiæ, aut fide datâ, ut inferiùs ampliùs declarabimus; & ſic hæc duo homicidia ſpecie diſtingui, perſpicuum eſt, cùm in hoc requiratur in homicidâ amicitia ſimulata, quæ non requiritur in alio, ut poſt *Bartolum* (9), firmant multi Doctores. Et concedo quidèm, quòd idem homicidium ſit ex inſidiis, & proditorium non tamen erit ex eâdem cauſâ, aut qualitate; quià erit proditorium ob amitiam ſimulatam; ex inſidiis autem ob modum, juxtà quem facta eſt aggreſſio, ut ſuprà explicuimus.

4 Dicitur ſecundò, *patrata ſub colore amicitiæ*, quià non ſufficit, quòd inter homicidam, & occiſum non intervenerit inimicitia, ſed requiritur, quòd interveniat amicitia quidèm, ſed ſimulata ex parte occiſoris, ſed credita realis, ac ſincera ex parte occiſi; & in hoc eſt ratio vera proditionis. Quià poteſt quidèm *Titius* ignorare, quòd *Cajus* ſit ejus inimicus, quià ab eo nulla inimicitiæ ſigna habuit; nec etiam ab eo habuiſſe indicia amicitiæ, ob quæ eum prò amico habuerit, & ſi ab eo occidatur non erit *homicidium proditorium*, quàmvis ſibi ab eo cavendi nullum omninò motivum habuerit, quià poſitiva amicitiæ ſigna non præceſſerunt.

5 Talia porrò falſa amicitiæ ſigna, ad proditionem requiſita, *ex Lucâ de Pennâ* recitat *Decianus* (10), & ſunt ſuavia, & dulcia verba, proferre; amplexari; applaudere; blandè arridere; ſub pacis fœdere oſculari; jurare promptè; libenter adulari, cùm adulatio ſit eſca proditionis, (11) & juxtà *D. Hieronymum* apud *Turrecrematam loc. cit. Nihil eſt, quod tàm facilè corrumpat mentes hominum, & tàm dulciter fallat, ſicut adulatio*. Alia ſunt amicitiæ ſigna, quæ dabimus infrà, cùm de probatione qualitatis *homicidii proditorii* agemus.

6 Dicitur tertiò, *aut fide datâ*: fides autem, pròut benè advertit *Caballus* (12), poteſt dupliciter dari alicui, puta, expreſsè, aut tacitè; expreſsè quidèm, quandò expreſſis verbis aliquis alteri fidem ſpondet, & hoc ſivè nulla, ſivè aliqua præceſſerit inimicitia, quæ per talem fidem, aut verbis, aut ſcriptò datam, ſivè jurata fuerit, ſivè non, cenſetur abolita. Talis autem data fides, etiam hoſti ſervanda eſt. (13) *Tacitam* autem dicit *Caballus* loco ſupracitato, eſſe eam fidem, quæ conſiſtit in ratione humanæ ſocietatis, per quam homo homini prodeſſe, non verò inſidiari, debet. Sed hoc minimè admiſerim, nàm hoc pacto quivis occiſus ab alio, non præcedente apertâ inimicitiâ, poſſet dici proditoriè occiſus, quod verum non eſt. Sed *tacitè datam eſſe alicui fidem*, dicendum eſt, cùm quis alicui præſtat ea, quæ amicis tantùm præſtari ſolitum eſt, ut eſt aliquem in domo propriâ hoſpitio excipere; propria ſecreta illi communicare; illum ab aggreſſore tueri, prò eo fideiubere &c. Ratio eſt, quià, cùm hæc ſolis amicis fieri ſolita ſint, hæc eadem præſtans implicitè oſtendit, eum habere amicitiam cum eo, cui talia præſtat, & ſic *tacitam fidem* ſpondere.

7 Dubitare autem hìc contingit, àn *homicidium*, perpetratum ab amico reconciliato, poſſit dici *proditorium*? Et ad hoc dubium reſpondetur, diſtinguendo de reconciliatione, aut tacitâ, aut præſumptâ, aut expreſſâ. Si loquamur de tacitâ, nempè de illâ, in quâ offenſus diſſimulat iniuriam, non movet querelam contrà offendentem; accedit ad Sacramenta Confeſſionis, ac Communionis, in quibus communiter cenſetur iniuria remitti; reſpondetur abſolutè, quòd non; quià ad excludendam qualitatem proditorii ſufficit, quòd ſubſiſtat cauſa rancoris, ac odii, cognita ab eo, qui occiſus eſt, ut concorditer dicunt Doctores (14). Ratio eſt, tùm quià qui diſſimulat iniuriam tantùm non ſpondet per hoc ſecuritatem iniurianti; tùm quià non ſequitur, quòd ex unius internâ non apprehenſione exteriùs alteriùs delictum qualificetur; tùm quià occiſus, qui homicidiam offenderat, vel debebat procurare ab eo pacem, vel debebat cautè procedere, & ſibi præcavere; undè ſibi imputandum eſt, ſi non cavit.

8 Si

(3) *arg. cap. Sacerdos. de Pænit. Diſt. 6.*
(4) *arg. cap. De his. 2. q. 7.*
(5) *l. Si quis aliquid §. Si quis inſtrument. & §. Inſtrumenta ff. de Pæn.*
(6) *arg. cap. Si cupis. 16. q. 1. cap. Guiliſarius. 23. q. 4. Authen. de litig. §. 1.*
(7) *Bart. in l. Reſpiciendum. §. Delinquunt. ff. de Pæn.*
(8) *Peguer. Deciſ. crimin. 54. num. 12. Farinac. Quæſt. 18. num. 74. & Conſ. 168. n. 77. Gratian. Diſcept. form. 619. n. 22. Novar. Summ Bullar. de Immun. Eccl. n. 76. Sperell. Deciſ. 185. num. 18.*
(9) *Bartol. in l. Reſpiciendum. § Delinquunt. nu. 2. ff. de Pæn. Bald. Anchar. Angel. Aret. apud Gomez Varia. reſol. T. 3. de Delict. cap. 3. de Homic. num. 5. Plaza Baiard. apud Caball. de Omn. gen. homic. num. 395.*

(10) *Luca de Penn. in l. ult. nu. 8. C. de Delator. lib. 10. Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 30. n. 12.*
(11) *arg. cap. Clericus. 3. ubi Turrecrem. nu. 5. Diſt. 46.*
(12) *Caball. Tract. de Omn. gen. homic. nu. 458. & ſeqq.*
(13) *Arg. l. Poſtliminii. §. final. ff. de Capt. & poſt. rever. Marſil. Conſ. 9. n. 24. V. Quinimò. Dec. in l. Ea eſt in fin. ff. de Reg. iur. Giga. Tr. de Crim. læſ. maieſt. Tit. de Proditor. quæ. 1. n. 8. V. 8. proditores dicunt.*
(14 *Bart. in l. Reſpiciendum §. Delinquunt. ff. de Pæn. Marin. Quotidian. Reſol. 147. n. 2. & 3. Novar. Sum. Bull. de Immu. Eccl. n. 79. & 81. Rovit. Pragm. 11. Tit. de Abolitio. nu. 58. apùd Raynal. Tom. 1. cap. 8. §. 3. n. 113.*

8 Si verò reconciliatio fuit *præsumpta*, ex aliquo actu externo elicita, puta, per *salutationem*, quià salutatus resalutavit; *allocutionem*, quià fortè in consortio amicorum communium unus cum alio allocutus est; *conversationem*, quià in hospitio fortè caupo eandem mensam paravit prò ambobus, qui insimul comederunt; aut *comitatum*, quià unus pergebat ad eundem locum, ad quem ibat etiam alius, & in itinere facti sunt comites, non quidèm illi duo soli, sed cum aliis amicis communibus, quibus uterque illorum erat sociatus, dicendum pariter, quòd *homicidium* post talem reconciliationem non est *proditorium*, ut cum multis à se citatis tenet *Grassettus*, quem sequitur *Raynaldus* (15). Ratio est; tùm quià ex resalutatione, & colloquio non colligitur, aut inducitur amicitia, juxtà *Glossam* quandam (16), sicut neque ex fortuito comitatu, aut comessatione, quià hæc procedere possunt ex urbanitate; tùm quià actus, à quo desumitur præsumptio remissionis injuriarum, non fit spontè, ac motu proprio, sed gratiâ honestatis, & contemplatione aliorum, coràm quibus aliter facere, indecens fuisset, nunquàm concordiam, ac reconciliationem inducit, ut post multos, à se citatos, scribit *Farinacius* (17), tùm quià ad inducẽdam assecurationem reconciliationis non sufficiunt signa generalia dubia, ac æquivoca; sed requiruntur specialia, vera, & necessariò concludentia, ut loco citato firmat *Farinacius*.

9 Si autem reconciliatio fuit expressa, facta verbis, aut scripto, per simplicem promissionem, aut juratam de non offendendo, si ex post, nullâ novâ causâ interveniente, *homicidium* committitur, illud erit absolutè proditorium, ut cum multis concludit Raynaldus (18). Ratio autem est; quià ex quo data est fides de non offendendo, mors illata sub tali fide habet veram rationem *proditorii*, juxtà suprà datam diffinitionem.

10 Dubium aliud subire potest, nempè, ân *proditorium* censeatur *homicidium*, quod secutum est, postquam iniuriatus amicis, qui se interposuerunt, ut pacem cum iniuriante faceret, respondit; *io non li voglio male; facci li fatti suoi; non lo molestarò per giustitia; non voglio più intrinsichezza con lui; io son huomo da bene; so quanto debbo come buon Christiano, per altro non voglio abboccarmi con lui; non havendo che partire con lui*; aut alia verba det, quæ sonare quidèm possunt, quòd non habeat animum offendendi, non tamen apertè sonant promissionem de non offendendo?

11 Respondeo, quòd, ut suprà *num.8. in fin* dictum est, non sufficiunt signa æquivoca, aut dubia secutæ reconciliationis, ut offensio, secuta post hanc, dici queat *proditoria*; sed requiritur clara, ac aperta promissio dè non offendendo. Cùm igitur verba, superiùs posita, æquivoca sint, nec apertam sonent reconciliationem, sequitur, quòd *homicidium*, post eam secutum, nullo modo possit vocari *proditorium*.

12 Dubitari ulteriùs contingit, ân qui post factam remissionem, & datam pacem, offendit inimicum, cum quo fuerat reconcialatus, notam *proditionis* incurrit, si ex novâ causâ, natâ post pacem initam, ipsum offendit?

13 Respondeo negativè; Ratio est, quià in tantùm quis censetur proditor, in quantùm, factâ pace, offendit alium ex motivo antiquæ inimicitiæ, quæ per pacem censebatur esse sublata. Quòd, si offendit ex novâ causâ, quam sibi porrexit inimicus; non censetur ex motivo antiquæ inimicitiæ offendisse. Sequitur hinc, quòd, si in articulis factæ pacis aliquæ conventiones stipulatæ sunt; puta, quòd, *si aliqua ex partibus pacem fregerit, teneatur aliquid solvere*, offendens alium ex novâ causâ nullo modo tenetur ad pœnam illam conventionalem, prout post multos, quos citat, docet *Clarus* (19), qui testatur de communi. Et ampliatur dicta conclusio ad casum, in quo primò offensus reoffendat ex intervallo suum offensorem, ut pluribus firmat *Caballus* (20), & ratio est; quià, si per primum offensorem, qui novam causam tribuit, fuerat rupta, & totaliter resoluta pax, utiquè secundò offendens non potest dici *proditor*, nec puniri prò rupturâ pacis, quæ ampliùs non extabat, ut docuerunt *Baldus, Moronus*, & *Corneus*. (21)

14 Et prædicta conclusio procedit non tantùm in pace, initâ inter partes, sed etiam, si facta tantùm sit treuga, aut nuda promissio de non offendendo, ut multis rationibus probat *Caballus* (22), pari siquidèm passu ambulare debent hæc tria, nempe *pax, treuga*, ac *promissio de non offendendo*; nàm *pax* est finis totalis, & perpetuus discordiæ; *treuga* est securitas præstita rebus, & personis ad tempus, discordiâ nondum terminatâ (23), *promissio verò de non offendendo* est securitas præstita, modò rebus, modò personis, arbitrio Judicis, ad obviandum futuris rixis, aut scandalis (24), & sic securitas de non offendendo militat in his tribus, cum hâc solâ differentiâ, quòd in pace illa est perpetua; in treugâ verò temporalis, utrobiquè præstita à partibus, spontè inter se paciscentibus, in nudâ autem promissione est eadem securitas quidèm temporalis, non tamen complexivè rebus, & personis, ut *treuga*, neq spontè à partibus præstita; sed alternativè rebus, aut personis, & auctoritate Judicis facta. Porrò ratio, quare liceat sinè notâ *proditionis*, ex novâ causâ offensionis, reoffendere offendentem, est, quià quælibet obligatio, promissio, conventio, pactum, aut quævis alia dispositio quantùmvis generalis, ac præcisâ in quâcunque materiâ sem per intelligitur, *rebus sic stantibus*, & cùm hâc tacitâ conditione, quòd res in eodem statu perseveret, ut firmant plures Doctores, cumulati per *Caballum* (25)

15 Procedit porrò suprà data conclusio, non solùm quandò primò offendens rumpit pacem, treugam, aut conventionem, contrafaciendo pactis, jàm firmatis; sed etiam quandò tribuit alteri novam causam irascendi, ob iniuriam, sibi ex novâ causâ illatam; ut potè, si factâ conventione perpetuâ, aut temporali de non offendendo, ob inimicitiam, ortam ex causâ litis civilis, una ex partibus uxorem, aut consanguineam alterius carnaliter pollueret; aut in bonis furto, aut rapinâ damnificaret &c. alius autem ex hâc novâ causâ offenderet eum, qui iniuriam intulit, ut tradunt *Bartolus, Baldus*, & *Castrensis*, (26) quos sequuntur alii Doctores communiter. Ratio autem esse potest, quià offendens de novo non facit offensam animo

Mmm vindi-

(15) *Grasset. Anatom. nec. proditor. §.14. per tot, Raynal. loc. cit. nu.121.*
(16) *Gloss. in l. latæ. §. Amicos. ff. de Verb. sign.*
(17) *Farinac. Cons.98. n.4. lib.p.*
(18) *Giurb, Farinac. Cusell, Delbene Barbos, Ricc, Thor. & Cortiad. apud Raynal, Tom.1. cap.8. § 3. n.134.*

(19) *Clar. Quæst.47. V. Quæro nunc, pone.*
(20) *Cabal. Cent.2. Resol.101. nu.6.*
(21) *Bald. in l. Semel mora in fin. ff. Solu matr. Moron. Tr. de Fid. treug. & pace Quæst.125. nu.1. & seqq. Corn, Consil.51, Col. antepen. & col. fin. lib.p.*
(22) *Caball. D. Resol.101. à nu. 34. ad 63.*
(23) *DD. in Rubr. de Treug. & pace, & in l.1. ff. de Pact.*
(24) *Benintend. Decis.65. n.18. apud Caball. loc. cit. n.59.*
(25) *Dec. Roman. Felin. Corn. Benintend. Bertr. Mangil. Moron. & Bald. l. Cum proponas. not.1. n.2. C. de Naut. fen. apud Cabal. l. cit. nu.50.*
(26) *Bart. in l. Aut facta. §. Causas. ff. de Pœn. Bald. in cap.1. nu.2. V. Sed nunquid. de Pace tenen. Castren. in l. Qui servum.96. & 3. de Verb. oblig.*

vindicandi antiquam injuriam, iàm sublatam per pacem, aut suspensam per treugam, seu promissionem de non offendendo; sed propter novam causam supervenientem, ut scripsit *Corneus*, ac *Felinus*. (27)

16 Causa autem, ob quam quis potest sinè notâ *proditionis* iniuriantem de novo offendere, non requiritur, quòd sit justa, & de se sufficiens ad offendendum, ut cum multis docet *Caballus* (28), sed sufficit, quòd talis fuerit, ut verisimiliter ille, qui re offendit, poterit ex iniuriâ irasci, & ex iracundiâ ad reoffensionem moveri, ut post *Cephalum* tenet *Clarus* (29), qui optimè subjungit, quòd hoc procedit, quandò qui reoffendit, non dedit causam secundæ rixæ, neque eam procuravit, sivè affectavit, aliter dicenda esset commissa pœna, & hoc est ad evitandas fraudes: nàm quivis posset facere oriri novam causam, & impunè alium offendere, non obstante promissione, quod esset maximè inconveniens. Ideò in pluribus Italiæ partibus, ut scribit *Caballus*, (30), per Statuta Locorum ordinatur, ut ad evitandas huiusmodi fraudes, quas possunt committere hujusmodi offendentes post factam pacem &c., isti nequeant allegare novam causam offensionis, sed pœnas conventionales subeant fractæ pacis; & in Statu Ecclesiastico adsunt duæ Constitutiones, una est *Pij Quarti*, quæ est 128. in ordine, alia verò *B. Pij Quinti* in ordine 10, in quibus absolutè prohibetur allegatio novæ causæ in offensione, factâ post pacem, aut cautionem datam de non offendendo, quę Constitutiones firmiter observantur. Quià verò videtur esse contrà rationem, quòd, qui habuit realem, & veram causam reoffendendi, ipsam nequeat allegare, ideò tales Constitutiones admittunt, ut docet *Farinacius*, (31) duos casus, in quibus nova causa potest allegari. Primus est, quandò ex ventre processus informativi apparet de tali causâ. Alius est, quandò quis se exhibet probare novam causam, dependentem à necessariâ defensione: at in hoc secundo casu allegatio sustinetur, si offensio fuerit facta incontinenti, & in ipso actu defensionis: secus est, si ex intervallo; nàm, qui offensus ex intervallo se vindicat, non potest effugere pęnam conventionalem violatæ pacis, ut firmat *Raynaldus* (32).

Probatio.

SUMMARIUM.

17 *Homicidium proditorium includit appensatum.*
Qualitas proditionis probanda à Fisco.
18 *Reus probare debet homicidium factum esse ex novâ causâ, si illud secutum est post reconciliationem.*
Nova causa, saltèm semiplenè probata, salvat ab homicidio proditorio.
19 *Amicitia probanda per duos Testes.*
Opinio Mascardi impugnata.
20 *Ut probetur amicitia, Testes debent deponere de dictis, & factis, ex quibus colligitur amicitia.*
21 *Quæ sint signa amicitiæ inter eos, inter quos nulla præcessit inimicitia.*
22 *Signa amicitiæ post reconciliationem æquivoca, aut simulata.*
Homicidium proditorium non est post signa amicitiæ æquivoca; sed est post simulata.
23 *Homicidium fuisse commissum proditoriè probatur per argumenta probabilia.*

17 Quià qualitas proditionis specificè distinguit *homicidium appensatum* simplex ab *homicidio proditorio*, quià, ut optimè ratiocinatur *Menochius* (33), hoc includit illud, (quià, qui *proditoriè* occidit, animo deliberato occidit) & insupèr addit qualitatem *proditionis*, quæ, ut visum est, importat simulationem amicitiæ, ut sub ejus colore homicida inimicum facilius perdat; & quià etiam qualitas talis aggravat *proditorium* præ *homicidio appensato* simplici, ut infrà ostendemus hinc est, quòd ex vulgatis juribus, Accusatori, seu Fisco incumbit hanc qualitatem probare; & probatio consistit in hoc, nempè, quòd *Cajus Sejum* occidit appensatè, & hoc sub simulatione amicitiæ.

18 Verum est, quòd, si Reus allegat novam causam inimicitiæ post factam pacem, treugam, aut promissionem de non offendendo (ob quam causam ipse effugit notam *proditionis*), non incumbit Fisco probare qualitatem *proditionis*; quià, ex quo probavit pacem &c. anteà initam, probato homicidio, præsumptivè probata remanet qualitas *proditionis*, & Reo incumbit probare novam causam, ob quam offendit. Et ratio est, quià factum non præsumitur, nisi probatur ex vulgatis juribus, undè ad Reú spectat hoc novum factum probare, ob quod deliquit offendedo. Quòd, si ex processu liquidò non apparet, àn ex antiquâ, àn ex novâ causâ homicidium processerit, vult *Caballus* (34), quòd Judex arbitrari debet, quòd homicidium processerit ex novâ causâ. Ego verò in oppositâ sum sententiâ; & ratio est, quià Fiscus, probatâ pace, & morte secutâ, habet intentionem fundatam, quòd Reus ex antiquâ causâ deliquerit; sequitur ergò, quòd, si Reus vult evadere reatum *proditionis*, debet novam causam probare, quam si non probat, damnandus est. Hoc autem verum est, quandò Reus novam causam neque semiplenè probet, sed jura Fisci, & Rei in processu remanent æquè confusa. Sed, si novam causam semiplenè saltèm probet, evadit reatum proditionis, ut tradunt *Alexander*, *Corneus*, & *Moronus*. (35)

19 Amicitia porrò probatur per duos Testes, ut docuit *Baldus* (36), Sed quid deponere debent isti Testes? Respondet *Mascardus* (37), citans Angelum, quòd debent deponere, quòd idem velle, & idem nolle sit in iis, inter quos probare intendunt amicitiam. Sed hoc mihi durum videtur, siquidèm nolle, & velle sunt motus animi, in corde latẽtes, dè quibus nequeunt deponere Testes, qui testificari de iis tantùm possũt, & debent, quę cadunt sub sẽsu (38), Quòd, si dicatur, idẽ nolle, & idẽ velle colligi ex actu, in quo conveniunt amici; respondeo, hoc esse aliquandò signum æquivocum, quandòquidem quis aliquandò,

(26) *Bart. in l. Aut facta. §. Causas. ff. de Pœn. Bald. in cap. 1. nu. 2. ℣. Sed nunquid. de Pac. tenen. Castren. in l. Qui servum. 96. nu. 3. de Verb. oblig.*
(27) *Corn. Cons. 51. nu. 2. & seqq. lib. 1. & Cons. 167. nu. 5. & seqq. lib. 3. Felin. in cap. 3. n. 3. & 4. ℣. Et non dicitur de Jureju.*
(28) *Roman. Alex. Marsil. Franc. Hercul. & Moron. apud Caball. Resol. 101. n. 27.*
(29) *Cephal. Cons. 35. dub. 1. lib. 1. Clar. Quæst. 47. ℣. Quæro nunc.*
(30) *Caball. Cent. 2. Resolut. 101. num. final.*
(31) *Farinac. Quæst. 107. n. 507. apud Conciol. Crim. Resol. 4. V. Pax. n. 15.*
(32) *Raynal. Tom. p. cap. 8. §. 3. n. 4.*
(33) *Menochi. de Arbitr. Iudic. lib. 2. Cent. 4. Cas. 361. nu. 25. & 26.*
(34) *Caball. Cent. 2. Resol. 101. n. 20.*
(35) *Alex. Cons. 115. n. 15. lib. 4. Corne. Cons. 44. sub. n. 12 ℣. Et licet. lib. 4. Moron. Tract. de Fid. treug. & pace. Quæst. 113. n. 3.*
(36) *Bald. in l. Errore. col. 1. in fin. ℣. Item amicitia. C. de Testi.*
(37) *Mascard. Concl. 85. n. 1. & ibi Angel. in Auth. de Monach. §. Cogitandum.*
(38) *Farinac. Quæst. 70. n. 148. Bict. Quæst. 50. nu. 12.*

quandò, ut amico morem gerat, operatur, quòd amicus vult, aut non vult, cum hoc tamen, quòd voluntas ipsius cum voluntate alterius non concordat.

20 Dico ergò, quòd deponere debent de iis factis, ex quibus regulariter arguitur amicitia; & Judicis munus est decernere, àn ex illis in casu particulari, de quo agitur, coniectari potuit talis amicitia, ut sub illius pallio decipi potuit ille, qui ab amico simulato proditus est. Et hìc advertendum, quòd non agimus de probandâ amicitiâ reali, & verâ, sed de probandis indiciis, & signis, quæ regulariter arguunt amicitiam veram; nàm, ut crimen proditionis subsistat, oportet, quòd talia signa intervenerint, ut sub illis proditus pronunciari possitis, qui ab amico simulato interfectus fuit.

21 Diximus suprà *num*. 5. *&* 8. de quibusdam signis amicitiæ præsumptæ, ut salutatio &c. quæ videri possunt citato *num*. 8. Tamen distinguenda res est, puta, de amicitiâ, quæ colligitur ex dictis signis inter eos, inter quos nulla militavit offensio, aut iniuria, & de eâ, quæ supponitur intercessisse post reconciliationem sequutam ex præcedenti inimicitiâ. Si loquamur de primâ, certum est, quòd amicitia colligitur ex mutuâ salutatione; confabulatione; associatione in itineribus, negotiis, officiis; convictu; hospitatione in propriâ domo; frequentatione; & multò magis ex communicatione secretorum; commendatione domesticorum negotiorum in casu absentiæ; mutatione pecuniæ; commodatione rei mobilis; fidejussione in negotio civili, aut criminali, & centum hujusmodi, quæ non solent ab hominibus præstari, nisi iis, qui amici sunt. Verum est, quòd nonnulla ex iis, ut puta, salutatio, fortuita societas in itinere &c. quæ communiter gratiâ humanitatis, ac civilis conversationis fiunt, arguunt potiùs illam communem benevolentiam, quæ fundatur in vitâ sociali, ac politicâ, quàm specialem animi inclinationem, ac benevolentiam, quæ aut amicitia formaliter est, aut est amicitiæ fundamentum.

22 Sed si loquamur de secundâ, adhùc puto distinguendum, puta, àn prædicta signa præstita sint ab eo (qui injuriam accepit, aut post inimicitiam reconciliatus est) ex spontaneâ voluntate, àn potiùs ex civili decentiâ, aut urbanitate. Explico. *Cajus* offensus est à *Titio*, qui scit, illum esse conscium injuriæ, sibi illatæ, puta, quòd ejus uxoris, aut alterius suæ coniunctæ pudicitiam maculavit: sivè *Cajus* reconciliatus est cum *Titio* post rixam, inter eos habitam. *Cajus* ex post ambulans per urbem simul cum *Sejo*, qui est amicus communis amborum, sibi obviantem *Titium* salutat; cum eo loquitur; confabulatur; ac eum in sui societatem admittit &c. nullo dato exteriori signo rancoris, aut odii &c. ex illis signis probatis remanet nè probata amicitia inter *Cajum*, & *Titium*, ità ut, si ex post ille hunc occidit, possit concludi *proditoriè* occidisse? Minimè. Ratio est, quià illa signa amicitiæ sunt æquivoca; & dicendum est, *Cajum* illa dedisse potiùs ex civili urbanitate, quàm quòd *Titius* illius amicus ex his coniici possit; quià illa præstitit contemplatione *Seij* potiùs, & nè incivilis haberetur, quàm quòd æquo animo ergà *Titium* se haberet. Si verò *Cajus* ea præstet ex se, puta, solitarium *Titium* inveniens, cum salutat; alloquitur; confabulatur; corridet; cum associat in itinere, cauponâ, ludo, &c. ejus domum frequentat; loquitur ad aures &c. profectò ex his probatur amicitia simulata, ex quâ homicidium, quod sequitur, jure pronunciari potest proditorium. Et ratio est, quià talia signa non sunt ampliùs æquivoca, & probantur, prodisse ex animo amico, & pacifico ergà alium.

23 At quomodò probandum est, talia signa intervenisse? Dico, quòd probandum est concludenter per Testes integros. Ratio est, quià, quàmvis ea sint fundamentum *proditionis*, non tamen sunt difficilis probationis; proindè enim faciliter probari possunt, quià in conspectu omnium solent publicè fieri, cùm nihil in se contineant turpitudinis. Sed quòd talia signa fuerint fundamentum *proditionis*, puta, quòd *Cajus* usus sit illis, ut *Titium* incautum deciperent; ac ex iis *Titius* deceptus sibi non caverit à *Cajo*, hoc est difficilis probationis, quià hoc est quid latens animo; undè sufficit, quòd probabilibus argumentis probatum remaneat. Ratio est, quià communiter scribentes volunt, quòd in *Assassinio* contineatur *proditio*, (licèt hoc suprà minimè admiserimus) sicut ergò ex Textu (39) habemus, quòd in probatione *Assassinii* Judex debet esse contentus *probabilibus argumentis*, hoc idem, ex communi Doctorum sententiâ, concludendum est de *proditione*.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

24 *Crimen proditionis gravissimum.*
Obligatio servandi datam fidem est maxima.
Etiam hosti data fides servanda est.
Fides reciproca inter homines est fundamentum humanæ societatis.
Frangens fidem, violat jus gentium.
25 *Homicida proditoriè mulctandus ultimo supplicio qualificato.*
26 *Vir Nobilis non potest ad furcas damnari.*
Prò homicidio proditorio, etiam Nobiles suspẽdi debẽt.
Proditores Patriæ, etiã si Nobiles sint, suspenduntur.
Si capi non possunt, suspenduntur eorum statuæ.
Insignia gentilitia proditorum Patriæ tolluntur.
27 *Proditor est intestabilis, & exhæredatus à Patre, nequit movere querelam de inofficioso.*
28 *Nobilis, provocatus ad duellum à Nobili, qui fuit proditor, non tenetur lege equestri acceptare duellum, & quarè.*
29 *Pœnas homicidii proditorij incurrunt socij criminis, ut principalis.*
30 *Homicida proditoriè privatur immunitate Ecclesiasticâ.*
31 *Pœna Clerici homicidæ proditoriè desumendæ à pœnis assassinij.*
Traditio Clerici brachio sæculari non habet locum in hoc casu.
32 *Quò ad Regulares nulla habetur specialis dispositio.*
Advertenda à Judice circà probationem simulatæ amicitiæ inter Claustrales.
Judicare de valore indiciorum est arbitrarium Judici.

24 P*Roditionis* crimen super omnia, quæ contrà proximum committi possunt, gravissimum esse, ex hoc potissimum colligitur, quòd nempè ipsum est, quod rumpit vinculum humanæ societatis, ac eradicat fundamentum vitæ civilis. Siquidèm nulla major obligatio ergà proximum est, quàm illi fidem servandi, argu-

(39) *text. in cap. Pro humani. de Homicid. in 6.*

argumento eorum, quæ in jure (40) dicuntur; etiam ſi fides hoſti data ſit. (41) Nàmque, pròut habet *Satyricus* (42), in tantùm à vitâ ſolitariâ ad ſocialem congregati ſunt homines.

Tutos vicino limine ſomnos

Ut collata daret fiducia, ſcilicèt, ut datâ reciprocâ inter ſe fide ſe invicem tuendi, ac ſibi auxiliandi, homines fruerentur quietę ſecurâ, ac commodo ſocietatis, ſtabilito ſuper promiſsâ ad invicèm fide. Sequitur igitur, quòd, ſi homo promiſſam fidem ſubducit; imò ſub illius ſpecie alteri nocet, ipſum proditoriè offendendo, ſubruit humani conſortii fundamentum, humanamque Rempublicam funditùs ſubvertit, ac jus gentium violat, ut optimè adnotavit *Bartolus*. (43) Et ex his ſequitur graviſſimum, ac exitioſiſſimum eſſe crimen *proditionis*.

25 Correſpondenter ad gravitatem criminis, ſancitæ ſunt pœnæ contrà *proditores*. Committens enim *homicidium proditorium* extremo ſupplicio afficitur; & hoc non ſimpliciter, ſed qualificatè, puta, aut raptando per caudam equi ad furcas; aut manum amputando; aut candentibus forcipibus torquendo antè mortem: aut poſt eam in fruſtâ cadaver ſecando; ſeù in patibulo inſepultum relinquendo; aut comburendo, juxtà gravitatem *proditionis*, ac Statuta locorum. Antiquitùs autem pęna hujus criminis erat quadrigarum in quatuor oppoſitas partes diſtractio; ità ut Reus, manibus, ac pedibus ſingulis ligatus ſingulis quadrigis, & his in quatuor oppoſitas partes citatis, ille in quatuor partes vivus diſcerpebatur, cujus ſupplicii primus inventor fuit *Tullus Hoſtilius Tertius Romanorum Rex* contrà proditorem *Metium Sufetium Albanorum Ducem*, de quo *Virgilius* cecinit. (c)

Haud procul indè citæ Metium in diverſa quadrigæ
Diſtulerant (at tu dictis Albane maneres.
Raptabatque viri mendacis viſcera Tullus.

Hancque pęnam quibusdam in locis adhuc uſitatam ex *Gribaldo* ſcribit *Caballus.* (d) At puto, hoc accipi debere de *proditore* Patriæ, non verò de *proditione in homicidio* privato.

26 Et quàmvis vir Nobilis, delinquens regulariter, non poſſit ad fureas damnari, ut jura (44) volunt, tamen docuit *Baldus*, quòd prò *proditione* etiam Nobiles furcâ ſuſpendantur. (45) Hoc tamen dictum *Baldi* limitandum, puto, ad proditionem, quæ committitur contrà Principem, aut Patriam, non extendi autem ad homicidium privatum; ſic enim conſuetudo obtinuit. Et plura habemus exempla Nobilium, qui tùm in *Germaniâ*, tùm in *Galliâ* fuerunt capite truncati, quàmvis de proditione ergà Principem convicti. Mortem autem per furcas, Nobilibus datam, non videmus, niſi in ſtatibus Rerumpublicarum, ut *Venetæ*, ac *Genuen.*, & hoc ob proditionem Patriæ. Et ibidem etiam practicatur, quòd ex *Jaſone*, & *Laudenſi* docet *Decianus* (46), nempè quòd, ſi tales *proditores* ſunt abſentes, effigies eorum ſuſpenduntur cum epigraphe *proditionis*; &, aliis citatis, (47) ſcribit, quòd arma, ac inſignia *proditorum* hujuſmodi delentur; fortè, nè tanti criminis memoria poſteris refrigetur. Sed hæc potiùs ſpectant ad crimen lęſæ Majeſtatis.

27 Pariter non poteſt *proditor* condere teſtamentum, neque condemnato de *proditione* poteſt reſervari factio teſtamenti, ut poſt *Gloſſam* quandam (48) docet *Baldus*, Itèmque poteſt à Patre exhæredari, ut ex *Iſerniâ* probat *Gigas* (49), & ſi in ſuo teſtamento prætereatur à Patre, non poteſt rumpere teſtamentum paternum ex querelâ inofficioſi; nàm, licèt naturaliter *proditor* vivat, cenſetur tamen civiliter mortuus, ut tradunt *Bartolus*, & *Afflictus*. (50)

28 Singulare autem, & valdè notabile eſt, quòd *homicida proditor*, quàmvis Nobilis ſit, ſi alium Nobilem diffidet ad duellum, poteſt legitimè ab hoc refutari abſquè eo, quòd in foro equeſtri, juxtà mundanas monomachiæ leges, refutans duellum incurrat ullam notam puſillanimitatis, (eſſer ſtimato codardo) ob quam à cœtu generoſorum Nobilium arceatur; & hoc docet *Decianus* (51), citans *Paridem de Puteo*, *Alciatum*, & *Gigantem*. Ratio autem eſſe poteſt, quià *homicida proditor* redditur infamis de jure, & de facto, non tenetur autem in foro equeſtri vir Nobilis, ac famæ integrę, diffidatus ad duellum, armis congredi cum homine infami.

29 Supradictas porrò pœnas incurrit non ſolùm Reus principalis *homicidii proditorij*, ſed etiam ſocius criminis; ità ut, ſi ex diſpoſitione Statuti aliqua mors qualificata ſancita ſit prò Reò principali, eadem prorsùs debetur prò ſocio criminis, ut argumento quorundam jurium ſcribunt *Gomez*, & *Plaza* (52), & optima eſt ratio, quam ad hoc adducit *Caballus* (53), illos referens, & eſt, quià ex auxilio, & favore ſocii principalis effectus eſt audacior, & fortè ſinè eo tantum ſcelus non perpetraſſet; undè, cùm aſſiſtentia ſocii habeat verum influxum in delicto, hic venit æqualiter puniendus ut principalis.

30 *Homicida* porrò *proditoriè* privatur Immunitate Eccleſiaſticâ, non ſolùm juxtà antiqua jura, de quibus teſtatur *Clarus* (54), ſed etiam juxtà poſteriorem *Bullæ Gregorij XIV*, de quâ ſcribit *Theſaurus*. (55) Et circà probationem delicti ad videndum, àn Reus hujuſmodi, qui confugit ad Eccleſiam, gaudere debeat, necnè, Immunitate Eccleſiaſticâ, Epiſcopi, ad quos ſpectat de hoc ferre ſententiam, debent eſſe contenti probabilibus argumentis, ob rationes, quas ſuperiori paragrapho *num.* 36. *& ſeqq.* ponderandas propoſuimus, cum hoc crimen cum delicto *Aſſaſſinij* totaliter ſit affine, ut aliàs dictum eſt.

31 Quò

(40) *arg. l.* 1. *init. ff. de Pact. l.* 1. *in princip. ff. de Conſt. pecu. l.* 1 §. *Meritò. ff. Depoſit.*
(41) *arg. l. Conventionum. ff. de Pact.*
(42) *Juvenal. Satyr.* 15. *V.* 155.
(43) *Bart. ad l.* 1. *ff. Ad leg. Jul. majeſt.*
(c) *Virgil. Aeneid. lib.* 8.
(d) *Caball. de hom. n gen. homic. nu.* 414. *V. Quæ pœna. & ibi. Gribal. Tit. de Prodit. homicid. n.* 12. *&* 13.
(44) *arg. l. Capitalium. §.* 1. *& §. Servi. & §. Solent. ff. de Pen. Bart. in l. Deſertorem. ff. de Re milit.*
(45) *Bald. in cap. Cum quidam. Extra. de Jureiu.*
(46) *Decian. Tract. crim. lib.* 7. *cap.* 31. *num.* 15. *& ibi Jaſ. in l. Si quis i l. ff. de Juriſ. omn. Judi. Lauden. de Crim. læſ. majeſt. Quæſt.* 26.
(47) *Bart. Martin. Lauden. Afflict. Gigan. Jaſ. & Gomez apud Decian. loc. cit. nu.* 14.
(48) *Gloſſ. in l. Et militibus. ubi Bald. C. de Teſt. milit. arg. l. Ex militari. init. ff. eo. tit.*
(49) *Giga. Tit. de Proditor. Quæſt.* 3. *& ibi Iſern. in cap.* 1. *§. Præterea ſi vaſall. Col.* 3. *V. Audivi. Tit. Quę fu. pri. cau. &c.*
(50) *Bart. in l. Hac edictali. C. de Secund. nupt. Afflict. in cap.* 1. *§. Et bona committent. nu.* 32. *Tit. quæ ſint Regal.*
(51) *Decian. lib.* 7. *cap.* 31. *nu.* 11. *& ibi Pari. de Pute. Tract. de Re milit. Tit. Quand. provoca. ad pu. Alciat. Tr. de Duell. Tit. quæ except. repell provoc. Giga. Tit. de Prodit. Quæſt.* 4.
(52) *arg. l. Nihil. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. l. Is qui opem. ff. de Furt. l. Utrum. ff. Ad leg. Corn. de Parrici. Gomez Tit. de Homic. nu.* 6. *V. Item etiam. Plaza Epit. delict. cap.* 21. *nu.* 14. *V. Rursùs.*
(53) *Caball. de Omn. gen. homicid. n.* 412.
(54) *Clar. §. Homicidium. V. Proditorie verò. n.* 10. *& Quæſt.* 32. *nu.* 11. *V. Scias tamen.*
(55) *Theſaur. de Pœn. Part.* 2. *V. Immunitas. cap* 1. *V. limita hanc.*

31 Quò ad pœnas Clericorum, qui hujus sceleris sunt Rei, nihil peculiare invenio in antiquo, ac novo Ecclesiastico jure; sed illæ, quæ prò *Assassinio* sancitæ sunt, de quibus suo loco diximus, quadrant in hoc casu. Sed quò ad traditionem Clerici in manus Judicis Laici, non puto hanc prò hoc crimine deberi. Si quidèm talis pœna debetur tantùm in crimine *Assassinii*, in quo intervenit pactio pecuniaria, prò vitâ hominis tollendâ, quod horribilissimum est, & quod, ultrà alias, tali pœnâ vindicatur. In *homicidio* autem *proditorio*, quàmvis militet eadem ratio, (puta, quòd homo incautus occidatur) sicut in *assassinio*, tamen non militat pactio pecuniaria, sed alia qualitas, puta, ostensio simulatæ amicitiæ; quæ licèt, ut suprà dictum est, sit qualitas exitiosissima humanæ societati, non tamen ob eam reperitur sancita traditio Clerici Curiæ sæculari, quæ sancita est prò *assassinio*: non debet autem fieri extensio pœnarum de casu ad casum, ex vulgatis juribus; proindè concludendum, quòd prò *homicidio proditorio*, suâ manu facto, & nullâ interveniente pretii pactione, Clericus relaxari non debet Judici Laico.

32 Quantùm ad Regulares spectandæ sunt, ut in aliis delictis, municipales eorum leges, de quibus tamen puto, quòd nulla spetialis habeatur, sicut nullam habemus nos Minores de Observantiâ, quapròpter, in facti contingentiâ Regularis judicandus erit per leges communes Ecclesiasticas. Hoc uno monitum volo Judicem Regularem quò ad probandum simulatam amicitiam inter Regulares, (quæ, ut dictum fuit, est fundamentum qualitatis homicidii proditorii) non sufficiunt ea indicia, quæ sufficiunt prò Reo sæculari, ut allocutio, salutatio; confabulatio; comensalitas; societas in itinere &c. Ratio est, quià omnia hæc sunt Regularibus commorantibus in eodem Claustro communia, & quæ Regularis singulis aliis præstat, quàmvis ergà eos non æquo animo sit. Oportet igitur, quòd, ad probandam simulatam amicitiam Rei cum occiso, probentur urgentiora indicia fictæ amicitiæ, sub quâ secuta sit proditoria mors; & quænàm sint illa, arbitrarium est judicare Judici Regulari. juxtà circumstantias facti, locorum, consuetudinis &c. sicut arbitrariũ Judici cuivis est judicare de valore quorumvis indiciorum. (56)

§. VIII.

Parricidium.

SUMMARIUM.

1 *Parricidium, latissimè acceptum, quid importet.*
Parricidij etymologia juxtà Priscianum.
Lex Numæ Romanorum Regis.
2 *Impugnatur dictum Prisciani.*
Vera etymologia nominis parricidii.
Non minùs debemus Patriæ, quàm parentibus.
Perdens Patriam parricida dicitur.
Occidens Magistratum, Patriæ vocatur parricida.
Occidens patriotam potest appellari parricida.
3 *Parricidium, latè acceptum, quid significet.*
4 *Acceptio propria paricidij quid importet.*
Ejus diffinitio.
Ira excusat à parricidio.
Homo iratus non est in plenitudine intellectus.
Ira in quovis delicto excusat à pœnâ ordinariâ.
5 *Propria defensio excusat à parricidio.*
Parricida non est filius, occidens Patrem prò defensione Matris.
6 *Si Patrem inveniret concumbentem cùm uxore suâ, posset filius incontinentì eum occidere, sinè notâ parricidij.*
Jure Mariti potest homo adulterum suæ uxoris occidere.
Ordine naturæ homo magìs diligit uxorem, quàm Patrem.
7 *Si Patrem, qui adulteravit Nurum, perseverat in adulterio, potest sinè parricidio occidi à filio, quàmvis non incontinentì.*
Eadem ratio parricidij in Patre, occidente filium, & vice versâ.
Non punitur pœnâ parricidij Pater, qui occidat filium, adulterantem Novercam.
Ob metum inevitabilis stupri futuri, minans stuprum potest occidi.
Virginis exemplum.
8 *Quandò nàm filius occidens Patrem evadat pœnam parrricidij, propriè dicti.*
9 *Una ex causis, ob quas Pater potest filium exhæredare, si inducit inimicitiam inter Patrem, & filium, excludit pœnam parricidij.*
10 *Pater, venenans filium in Carcere, damnatum ad mortem, & vice versâ, non subit pœnas parricidij.*
11 *Cædes quid sit.*
Infans etiam venit nomine hominis.
Parentes, qui proprios infantes occidunt, sunt parricidæ.
Patria potestas non in atrocitate, sed in pietate debet consistere.
12 *Fœtus humanus in ventre Matris, in favorabilibus habetur prò homine.*
In odiosis fœtus, nondùm natus, non habetur prò homine.
13 *Mortem infanti inferre Mater potest positivè, & negativè, & quomodò.*
14 *Continuatur materia.*
Ab homicidio immunis non est, qui dat causam mortis homini ob negligentiam Rei, illi debitæ.
Strictè parricidium non committit Mater, quæ nato infanti non præstat, quæ præstare debet, ob quod infans moritur.
Parentes, qui suos infantes exponunt feris, sunt crudeliores.
Quotupliciter possint delinquere Matres, exponentes infantes.
Honor, & fama vitæ antefertur.
Quibus pœnis teneatur Mater, exponens infantẽ suum.
15 *Infanticidium quomodò aggravetur, aut allevietur.*
16 *Quomodò Mater in infanticidio committeret etiam assassinium.*
17 *Continuatur materia.*

---

(56) *Bart. in l. final. nu. 5. ff. de Quæst. Simance. de Hæret. cap. 63. n. 8. Corn. Brun. Salycet. & alii apud Clar. Q. 64 V. Dixi quoque.*

18 *Cognatio generaliter accepta quid significet.*
Affinitas quomodò contrahatur.
Cognatio spiritualis, quæ sit.
Cognatio legalis quomodò contrahatur.
19 *Cognati naturaliter, qui Dicantur.*
20 *In parricidio requiritur cognatio naturalis.*
21 *Filius natus ex quovis coitu, etiam illicito, si occidit Patrem, est verè parricida.*
Si Pater exponit filium, & hic occidat Patrem, non incurrit paricidij pœnas.
Pater exponens filium amittit jus patriæ potestatis.
22 *Occidens Patrem spiritualem non est parricida.*
Pater spiritualis magis diligendus, quàm carnalis.
Parricidium punitur ob iniuriam factam naturæ.
23 *Occidens Patrem suum adoptivum non est parricida.*
Filius ex adoptione, seù arrogatione, est filius fictus à jure.
24 *Occidens agnatum, aut affinem quemvis, tenetur lege Corneliâ de Sicarijs.*
25 *Parricidium verum committitur solummodò in coniunctum in lineâ rectâ, ascendenti, aut descendenti.*
26 *Omnes ascendentes in lineâ rectâ vocantur Parentes, & descendentes dicuntur filij.*
27 *Homicidium Fratrum, Sororum &c. in lineâ transuersali, non est parricidium.*
Homicidium Fratris, & Sororis specialem habet gravitatem, & est puniendum morte qualificatâ.
Fratrem chariorem habendum, quàm uxorem, voluit Sophocles.
28 *Gravius parricidium est Filij occidentis Patrem, quàm è contra, & quarè.*
29 *Matricidium est gravius patricidio.*
Probatio filiationis respectu Patris, necessariò concludens, non potest dari.
Probatio filiationis, quomodò fiat respectu Patris.
Maternitas de directo potest probari, & quomodò.
30 *Quomodò posset probari concludenter paternitas.*
31 *Probatâ directè paternitate, adhùc gravius est matricidium patricidio.*
32 *In generatione, & educatione prolis, plùs operatur Mater, quàm Pater.*
33 *Major est obligatio filij ergà Matrem, quàm ergà Patrem.*
Matres, etiam inter bruta, plùs diligunt filios suos, quàm Patres.

1 POstquam de homicidii atrocitate, attentâ formâ illud patrandi, hùcusque dictum est, superest dicendum de ejusdem gravitate respectu subiecti, in quo committitur; & circà hoc venit examinandum *Parricidiũ*. Nomen hoc latissimum, latum, & proprium significatum admittit: Latissimum quidèm importat universaliter quodvis homicidium. Nàm, ut ex *Prisciano* advertit *Decianus*, (1) *Paricidium* ex vi nominis importat *paris cædem*; & cùm homo naturaliter cuivis alteri homini *par* sit, sequitur, quòd omne homicidium *Parricidium* jure vocari possit. Proindè à *Festo* (2) refertur lex *Numæ secundi Romanorum Regis*, quæ sic habet. *Si quis hominẽ liberum dolo sciens morti ducit, Parricida esto.*

2 Sed doctissimi *Prisciani* pace, frigidam nimis esse, patet, *Parricidij* etymologiam deductam à *paris cæde*; nàm tunc debuisset scribi per simplex *R*, dicendo *Paricidium*, nulla enim duplicandi eam literam urgebat ratio. Dùm igitur semper scriptum reperitur per duplex *R*, convincitur, quòd tale nomen derivatur à *cæde Patris*, *Parentis*, aut *Patriotæ*, ut proindè dici debuisset *Patricidium*; *Parenticidium*; aut *Patrioticidium*, sed ad facilitatem pronunciationis abbreviata sit dictio, & loco *T*, & *R*, positum sit duplex *R*. Et quidèm de *Patre*, & *Parentibus* evidens est deductio: de *Patriotâ* autem (quod nomen est fortè minimè reperibile apud antiquos probatæ notæ auctores, tamen optimè dici posse latinè, leges patronimicorum ostendunt; nec omnia nomina, etiam latinæ puritatis, scripta reperiuntur) comprobatur ex hoc, quòd *Patria* æquali cum *Patre*, ac *Parentibus* existimatione censenda est; nàm, non minùs debemus *Patriæ*, quàm Parentibus, (3) & qui *Patriam* perdit, Parricidium committere dicitur à *Tullio*, (4) in pluribus locis; & qui *Patriæ* Magistratum occidit, *Parricida* ab Auctoribus (5) vocatur. Sequitur proindè, quòd *Patriota*, nempè ejusdem *Patriæ* civis, speciali vinculo dilectionis cuilibet copulari debet, proindè, qui illud violat, Patriotam occidendo, tanquàm *Patriæ* iniurius *Parricida*, jure merito, vocandus sit. Et huic dicto concordat citata lex *Numæ*, quæ ait, *hominem liberum* occiderit, puta, Romanum civem; nàm exteros, bello captos, quàmvis Romæ degentes, quià servi erant, occidere *parricidium* non erat; quià communis *Patria* jure non gaudebant; quod tamen cum libertate, ac civilitate, quàmvis alibi natis conferebatur.

3 Lato significato *Parricidium* importat cædem cujusvis, sanguine, aut affinitate conjuncti, ut fratris, sororis, patruelis, avumculi, amitæ, matertere, consobrini, privigni, socrus &c. ut habetur in Textu, (6) & communiter dicunt Doctores.

4 Strictâ autem, & propriâ acceptione significat cædem hominis, sanguine coniuncti, in lineâ rectâ ascendenti, aut descendenti, & potest ità commodè diffiniri. *Parricidium est dolosa cædes hominis, naturali cognatione coniuncti, in lineâ rectâ ascendenti, aut descendenti.* Dicitur primò *dolosa cædes*; nàm, ut ex Textu (7) habetur, requiritur ad hoc crimen, ut malo dolo peractum sit. Proindè, si Pater, ultrà modum, verberibus coerceat filium, & hic excandescens, vel ut se defendat à Patre, Patrem interficit, non tenetur crimine *Paricidij*; ratio est, quià dolus excluditur ab irâ, quià homo iratus non est in plenitudine intellectus, (8) & ut dicunt Doctores, (9) ira est conturbatio animi concitati, quæ discursum impedit, undè etiam in *Parricidio* sicut & in quovis alio delicto excusat à pœnâ ordinariâ, quià excludit dolum. (10)

5 Pariter filius, se defendens à Patre injustè, percutiente, excusari debet à *parricidio*, si eum occidat. Ratio est, quià lex naturæ, de se defendendo, altioris est gradus, quàm sit naturalis, ac Divina lex de honorando Patre; *& juxtà Gloss. in l. Minimè V. Occiderit ff. de Relig. & sumptib. fune. lex defensionis propriæ hoc permittit.*

Et

(1) *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 5. n. 1.*
(2) *Fest. lib. 14 V. Parricidii Quæstor.*

(3) *arg. l. Veluti. ff. de Just. & jur.*
(4) *Cicer. in Philip. 2. 4. & 11. Decian. lib. 9. cap. 5. n. 4.*
(5) *Corn. in l. Si non convicii. C. de Iniur. Bald. in l. ult. C. de Incol. Carrer. Pract. crim. §. Homicid.*
(6) *text. in l. 1. ff. Ad leg. Pompei de parric. §. Alia deinde lex. 6. Inst. de Publ. iudic. Carpz. Par. 1. Q. 8. nu. 24.*
(7) *text. in l. 1. ff. Ad leg. Pompei. de Parrici. l. un. C. de Iis qui parent occi. §. Alia quoque. Inst. de Publ. judic.*
(8) *Bald. in cap. 1. in fin. de Pace iuram. firman. Zacchi. Q. Q. Medicolegal. lib. 16. 2. Tit. 1. Q. 6. n. 14. & 15.*
(9) *D. D. in cap. Ira. de Pœn. Dist. 3. Alberic. Dict. V. Ira hominis. Pereyr. Elucid. iur. lib. 1. Elucid. 6. Sect. 5. n. 114.*
(10) *Raynald. Tom. 1. cap. 6. §. 1. nu. 15.*

Et hoc pariter extendendum puto ad casum, in quo matrem innocentem Pater occidere, aut percutere tentaret. Ratio est, quià in communi sententià licet occidere iniustum aggressorem prò salvando innocente, & sic in casu licitum esset Patrem iniustè aggredientem, Matrem innocentem occidere; attentq maximè, quòd major est naturalis dilectio filii ergà Matrem, à quâ filius majora beneficia in educatione recipit, quàm à Patre; undè, si prò salvandâ Matre, Patrem necaret, non faceret contrà legem naturæ; & ex consequenti non committeret *parricidium*; & si ratione culpæ forsan, quià excederet inculpatam tutelam, non excusandus esset à toto; saltem excusandus esset à tanto, & sic à *parricidio*.

6 Itidem si filius occideret Patrem, repertum in fraganti adulterio cum propriâ uxore, & hoc faceret incontinenti. Sivè si etiam occideret ex intervallo, casu, quo Pater haberet consuetudinem adulterandi illam, à quâ nollet desistere, *parricidium* minimè committeret. Ratio est, tùm quià jure mariti potest adulterum interficere, (11) tùm quià justus dolor, argumento cujusdam legis, (12) minuit culpam, quià dolum excludit; tùm quià ordine naturæ magis diligit uxorem, cum quâ est una caro, quàm Patrem, maximè vigente testimonio Divino. (13) *Relinquet homo Patrem, & Matrem suam, & adhærebit uxori suæ*; undè ex hoc sibi minuitur culpa, ut *parricidij* crimen minimè committere dici possit.

7 Ex intervallo pariter, si occidat in casu prædicto, *parricidium* non committere, patet ex hoc, quòd circà *parricidium* eadem est ratio in Patre, occidente filium, sicut vice versâ; habetur porrò ex quâdam lege (14), quòd non pœnis *parricidij* ex Decreto Imperatoris, sed relegatione tantùm punitus fuit Pater, qui in venatione proprium filium interemit, quià hic *novercam adulterabat*, nempè, ut optimè explicat *Caballus*, (15) novercam non semel adulteraverat, sed perseverabat in animo continuandi adulterium. Ex quo deducunt Doctores (16) conclusionem, quòd ob metum futuri stupri, aliter inevitabilis, minans stuprum potest occidi; & quòd filia, in quâ minatum est stuprum, nè illud patiatur invita, potest pariter interfici, ut exemplo *Virginij* (qui filiam occidit, nè stupraretur ab *Appio Claudio*, de quo in quâdam lege (17) fit mentio) astruit *Antonius Matthæus*. (18)

8 Quemadmodùm ergò Pater filium perseverantem in animo incestandi novercam, potuit occidere absquè eo, quòd *parricidium* committeret, ità pariter, si Pater Nurum adulteraret, animumque perseverandi in adulterio continuaret, posset à filio interfici absquè notâ *parricidij*; quàmvis alio crimine teneatur, & aliâ pœnâ quàm *parricidij* deberet mulctari. Quià verò videtur, quòd non currat paritas; quià plùs debet de jure naturæ filius Patri, à quo habuit esse, quàm Pater filio; undè inferri possit, quod in casu supradicto Pater occidens filium, evadat *parricidium*, non autem vice versâ; ideò optima est Regula, quam tradit loco citato Matthæus, (19) dicens, quòd filius occidens Patrem, excusari debet à *parricidio*, propriè dicto, si duo concurrant; primum est, quòd dolor, undè movetur filius, sit justissimus; secundum est, quòd Pater aliquid perpatraverit, ob quod exuisse Patrem, Patrisque charitatem, ac nomen dici possit.

9 Evaderet pariter reatum *paricidij* filius, & Pater, si inter eos vergeret inimicitia ob unam ex illis causis, ob quas Pater filium potest exhæredare, pròut ex *Surdo*, & *Marsilio* docet *Baron.*, & cum *Jasone*, *Hippolito*, & *Carrerio* firmat *Decian. lib.9.cap.18.nu.26.* (20). Ratio est, quià, ut ex *Bartolo*, & *Marsilio* demonstrat *Carrerius*, (21) ex quibus causis potest filius, aut filia exhæredari, amittit jus *paricidij*; nàm naturalis amor Patris in filium, & debita observantia filii in Patrem, ex illâ causâ immutatur ad iram reciprocam, ob quam cessat dolus in homicidio, si sequatur; quòd proindè evadit qualitatem *parricidij*, & puniendum venit mitiori pœnâ.

10 Tandèm *parricida* minimè dici posset Pater, qui ad antevertendam infamiam familiæ, filio, ad ultimum supplicium damnato, veneno vitam adimeret, ut contrà *Felinum* docet *Decianus*, (22) & par ratio currit de filio respectu Patris. Ratio est, quià à tali *parricidio* abesset dolus malus; in eo enim non spectatur vitæ ademptio, sed familiæ honor, qui est pura ratio finalis, ac motiva agendi. Et ex eodem principio sequeretur eadem conclusio, casu, quo non secuta fuisset condemnatio, sed infallibiliter esset secutura.

11 Dicitur secundò *cædes hominis*, nempè violenta vitæ ademptio sivè ferro, sivè strangulatione, submersione, præcipitio, aut quovis alio modo procurata, *cædes* enim, *Calepino* Teste, (23) *mors est ferro, aut aliâ vi illata*; nomine autem hominis importatur omne vivens, animâ rationali dotatum, cujusvis ætatis illud sit; undè tale nomen comprehendit infantes; proindè Patres, aut Matres, qui proprios filios infantes occidunt, *parricidium* committunt, & *parricidij* pœnâ plectendi sunt, ut habet Textus; (24) nec audiendus in hoc *Menochius*, (25) qui vult, parentes, qui necant suos filios, non teneri pœnâ ordinariâ *parricidij*, motus fortè ex hoc, quià in jure (26) videtur concedi Patri in filios non minùs, quàm Domino in Servos jus vitæ, ac necis, sed optimè confutatur à *Carpzovio*, (27) qui ait, quòd patria potestas non in atrocitate, sed in pietate consistere debet, ut *Martianus* (28) docet, illud que jus, quod Patribus in filios videbatur competere, antiquatū, ac sublatum est per aliam legem. (29)

12 Frequentiùs quidèm crimen hoc committitur à Matribus cum infantibus, quàm à Patribus cum filiis, jàm adultis; ideò de his specialiter inquirendum, ac videndum, quandò verum, propriumque crimen *parricidij* committant. Dico igitur, quòd Mater potest proprium interimere, antequàm ex utero egrediatur, vel postquàm natus

(11) *l.Marito.l.Si adulterium.§.penult.ff.Ad leg.Jul. de adult.l.Gracchus.C.eo.tit.*

(12) *text.in l.Si adulterium cum incestu.§.Imperatores.ff.Ad leg.Jul.de adult.*

(13) *Gen.cap.2.V.24.*

(14) *text.in l.Divus.ff.Ad leg.Pompei.de parricid.*

(15) *Caball.Cent.1.Resolut.15.nu.9.*

(16) *Grammat.Decis.5.n.9.& seqq.Thobi.Noni. Cons.109.nu.8. Giurb.Cons.crim.86.n.15.Mastril.Decis.297.num.86.apud Raynald.Tom.1.cap.6.§.1.nu.21.*

(17) *text.in l.2.§.Et cum placuisset.ff.de Orig.jur.*

(18) *Ant. Matthæ.de Crimin.Tit. de Parricid.num.10. post. med. cap.2.*

(19) *Ant.Matthæ.loc.cit.n.11.& 12.*

(20) *Surd.& Marsil.apud Baron.de Effect.inimicit.Effect. 78.nu p.& 2.*

(21) *Carrer.Pract.crim.§.Homicidii autem species.n.140.*

(22) *Decian.Tr.crim.lib.9.cap.8.n.17.*

(23) *Calepin.V.Cædes.*

(24) *text.in l.unic.C.de Iis.qui parent.vel.fili.occid.§.Alià deinde.6.Inst.de Pub.judic.*

(25) *Menoch.de Arbitr.Judic.lib.2.Cas.356.n.48.*

(26) *text.in l.In suis.in fin.ff. de liber.& posth.*

(27) *Carpzov.Pract.crim.Par.p.Quæst.9.n.2.*

(28) *text.in l.Divus.ff.Ad leg.Pompei.de Parricid.*

(29) *text.in l.1.ff.de Parricid.*

natus est. Si primum, non vocatur propriè tale crimen *parricidium*, sed *abortus procuratio*, de quo inferiùs speciali paragrapho agemus; ratio est, quià licèt fœtus, in utero adhùc contentus, in favorabilibus prò homine habeatur in jure, (30) tamen dùm nondùm natus est, verè homo dici nequit, argumento alterius legis, (31) proindè in odiosis nomine hominis venire nequit: & ideò abortus procuratio *parricidium* non est; quià hoc est *cædes hominis*, prout suprà dictum est.

13 Si autem mors infanti, jàm nato, infertur, hoc potest contingere adhùc dupliciter, puta, positivè, aut negativè; positivè quidèm per ferrum, laqueum, suffocationem, ac multiplicibus aliis modis, quibus vis infertur, quos enumerat *Carpzovius*. (32) & hoc, si malo dolo fiat, est verum *parricidium*. Negativè est, quandò Mater non præstat ea, quæ præstare tenetur, & necessaria sunt ad vitam, & educationē infantis; & hoc dupliciter adhùc potest contingere, puta, quandò Mater non solùm non non præstat ea, quæ præstare filio tenetur, sed etiam eum sinit, aut collocat in loco, in quo illa ab aliis præstari, aut simpliciter, aut nisi ex raro accidenti, non possunt, & quandò Mater, debita filio, omittit, collocando illum in loco, in quo illa ab aliis præstari posse, verisimiliter sperare potest.

14 Quò ad primum modum, delinquit Mater, quæ studiosè in partu obstetricem accire negligit, ut necessarium auxilium sibi præstet, ut infans in actu nascendi vitalis sit; & ex hoc deffectu infans in tali actu moritur; pariter, quandò tempore partus ità malè situatur in lecto, ut fieri non possit, quìn partus nascendo suffocetur inter lecti stragula; insuper, quandò nato infanti, & à placentâ uterinâ avulso, non alligat venam umbilicalem, quâ non ligatâ, infans sanguinem deperdit, & moritur; ulterius, quandò infantem non lavat à fordibus, in quibus nascitur, nec pannis involuit, ità ut ex frigore aeris ambientis enecetur; sed cum his infantem natum relinquit, aut collocat in loco deserto, aut latrinâ, cloacâ, ubi à nemine regulariter reperiri potest, ac ei subveniri. Talem Matrem, dubium non est, esse Ream infanticidii, quià qui per negligentiam rei, à se debitæ, causam mortis dat, ab homicidio immunis non est, utì ex *Plutarcho* in vitâ *Romuli* refert, & probat *Decianus*. (33) Non tamen potest dici, quòd strictè committat *parricidium*, tùm quià vi adhibitâ non infert necem infanti; tùm quià semper versamur in dubio, nùm infans ob desertionem, & culpam Matris intereat, àn verò ex aliis symptomatis, ut optimè ratiocinatur *Carpzovius* (34), à quo non dissentit *Raynaldus*. (35)

Quò ad secundum modum peccat Mater, quæ, ut præmissum est, non præstat quidèm infanti, quæ præstare naturaliter debet, tamen illum exponit in loco frequentato, & tali modo aptatum, ut verosimiliter mors timeri non possit, (ut potè, quià pannis, ac fasciis est involutus; in calatho, aut fiscellâ compositus; & in loco alto pendule collocatus, nè à canibus, aut feris comedi possit) imò auxilium ab aliis obtineri, ut passim fit. Crimen hoc atrox esse, convincitur ex hoc, quòd in quibusvis animalibus natura abhorret, proprios partus abiicere, ideò feris ipsis crudeliores probantur Matres illæ, quæ suos infantes exponunt, & ut dicunt jura (36), *tantò deteriores homicidis, quantò calamitosioribus id inferunt*. Tamen, quià sæpè sæpiùs hoc non fit ex Matrum crudelitate in filios, sed vel ad tuendam propriam famam, & honorem, qui non modò filiis, sed & propriæ vitæ antefertur; (37) vel ex paupertate extremâ, ob quam non sufficit alendis filiis res familiaris; vel quià Mater vidua, si filium secum haberet, alium maritum non posset reperire; vel ob aliam causam minimè turpem; ideò minuitur de malitiâ delicti, quòd neque pœna corporali coerceatur, sed tantùm exilio, ut tradit *Uvesembecius* (38), aut aliâ mulctâ, Judici arbitrariâ, ut dicunt alii. (39)

15 Minuitur tamen, & aggravatur malitia infanticidii, sicut etiam quodvis aliud crimen ex circumstantiis. Si enim Mater nato infanti manus violentas infert, ac ipsum necat, collato sibi priùs Baptismo; & hoc faciat ex motivo tuendæ vitæ, aut famæ, ut potè, si est puella, vidua, aut nupta Nobilis, quæ in absentiâ Mariti concepit, & peperit, & si hoc nesciatur, ultrà amissionem famæ, vitâ privabitur à Marito, aut fratribus; profectò dici non potest, quòd *parricidium* commiserit; nàm hoc malo dolo non facit, quod, ut suprà dictum fuit, necessarium est ad verum *parricidium*.

16 Si verò ex alio pravo fine hoc facit; ut potè, si Mulier vidua proprium filium necaret, ut acquireret ex morte illius legitimam; aut ad hoc patrandum acciperet pecuniam ab alio, qui ex fideicommisso, aut ratione proximitatis succederet in hæreditate filii: sivè ad tale facinus committendum induceretur à prædicto hærede filii, inito pacto, quòd vidua illi nuberet, non solùm committeret *parricidium*, sed etiam *assassinium*; undè non solùm, pœnâ *parricidii* esset punienda, sed etiam aliâ magis qualificatâ. Ratio est, quià, si pactâ cum alio pecuniâ, filium occidit, ultrà *parricidium* apertè committit *assassinium*, quià interveniente pacto pecuniario hominem occidit, quæ est vera ratio *assassinii*, ut pluribus secùm vectis probat *Raynaldus*, (40) qui loquitur in fortioribus terminis, nempè in muliere, quæ pactâ pecuniâ abortum procuraret.

17 Par verò est ratio, quòd ipsa filium interimeret, ut ejus legitimam lucraretur; sivè ut nuberet ei, qui homicidium infantis illi persuaderet. Ratio est, quià, ut ostendimus §. *Assassinium num.* 14. ratio *assassinii* comprehenditur, non solùm in pactione pecuniæ numeratæ explicitâ, sed etiam in pactione implicitâ cujusvis alterius rei, pretio estimabilis. Porrò nuptiæ, maximè cum viro divite, aut ditato ex novâ hæreditate, sunt res, pretio æstimabiles, undè, si de his pactū intervenit, intrat vera ratio Assassinii. Pariter, si Mater occidit filium, ut acquirat legitimam sibi, lege debitam, eadem militat ratio. Quantùmvis enim hìc non interveniat persona, talem legitimam stipulans, per fictionem juris lex ipsa, quæ concedit Matri legitimam filii defuncti, induit rationem personæ promittentis; undè, si Mater movetur ad *parricidium*, contemplatione lucri talis legitimæ, perindè est, ac si cum aliâ personâ verâ super tali facto pacisceretur de lucro illo: & proindè verum assassinium, simul cum *parricidio* committeretur.

18 Di-

(30) *text. in l. penult. ff. de Stat. homi.*
(31) *arg. leg. In Falcidia. ff. final. ff. Ad l. Falcid.*
(32) *Carpzov. Par. 1. Quæst. 9. n. 47. & seqq.*
(33) *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 15. nu. 35.*
(34) *Carpzov. Pract. crim. Par. 1. Quæst. 11. n. 39.*
(35) *Raynal. Tom. p. cap. 6. §. 5. num. 3.*

(36) *text. in l. Sancimus. in fin. C. de Infant. exposit. & Novell. 153. Coll. 9. cap. 1. in fin.*
(37) *arg. l. Isti quidem. §. 1. ff. Quod met. caus. Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cent. 4. Cas. 396. nu. 7.*
(38) *Uvesembec. Parati. ff. Ad leg. Cornel. de Sica. n. 14.*
(39) *Clar. Menoch. Ludovic. Gilhaus. Arbor. iud. crim. cap. 2. Tit. 15. n. 1. & seqq. apud Carpzov. Par. p. Q. 10. n. 17.*
(40) *Rayn. Tom. p. cap. 6. §. 5. nu. 50. & ibi Menoch. Thesaur. Sarno. Domb. aud. Cuiac. Capyc. de Luca ad Vinc. de Franc. Decis. 552. n. 5.*

18 Dicitur tertiò *naturali cognitione coniuncti*. Porrò cognatio, ut *ex Baptismo Calvinus* ait (41), generaliter accepta, significat omne vinculum, quod inter homines vel jure sanguinis, vel ex Legali, sivè Civili ordinatione oritur. Civili quidèm, seu Legali cognatione cognati sunt ii, qui vinculantur inter se ex copulâ legitimâ, aut illegitimâ Maris, & fœminæ, qui sunt ex eodem sanguine cum iis qui cognatione vinculantur; ut ex copulâ *Titii* cum *Bertâ*, utrorumque ascendentes, descendentes, ac transversales fiunt inter se cognati cognatione, quæ propriè vocatur *affinitas*, quæ utroque jure (42) firmatur, & taliter vinculati vocantur *affines*. Pariter Legalis cognatio inducitur per collationem, ac receptionem Sacramenti Baptismi, ac Confirmationis; & hæc in jure (43) vocatur *cognatio spiritualis*. Insuper per adoptionem, sivè arrogationem contrahitur cognatio, quæ in jure Canonico (44) appellatur singulariter *cognatio Legalis*.

19 *Naturali* autem *cognatione* vocantur illi coniuncti, qui ex eodem sanguine sunt propagati, &, utì *Modestinus* (44) ait, dicuntur cognati, *quasi unà communiter nati, vel ab eodem orti*, cognàti enim reducuntur ad unum communem stipitem, à quo descendunt, & à quo mensurantur cognationis gradus.

20 *Parricidium* igitur requirit, quòd inter Reum, & occisum interveniat *cognatio naturalis*, non autem sufficit Legalis; & rationem reddit *Clarus* (46), nàm in hoc crimine consideratur substantia filiationis, nempè procreatio ex sanguine, non verò qualitas, nempè illa externa, quæ ex dispositione Legis inducitur.

21 Sequitur hinc, quòd, quàmvis filius sit natus ex adulterino, nefario, sacrilego, aliovè quovis damnato coitu, si Patrem occidit, & vice versâ, verum committitur *parricidium*, ut pluribus secum vectis probat *Carpzovius* (47), quamquàm aliter sentiat *Decianus* (48), Sed profectò verior est prima opinio; ratio est, quià, quòd filius sit natus ex coitu illegitimo, aut legitimo, qualitas est; quòd autem progenitus ex semine substantia est, & in hoc fundatur substantjalis ratio filiationis. Prout verò dictum est, in *parricidio* consideratur substantia, non autem qualitas cognationis. Verum est, quòd ex aliquâ qualitate etiam à Patre naturali amittitur jus *parricidij* passivè; ut nempè si Pater naturalis (sivè legitimus, sivè illegitimus sit) filium infantem exponit, & hic factus vir Patrem occidit, non tenetur hic pœnâ *parricidij*, quià ille, filium exponendo, amittit ius Patriæ potestatis, ut statuunt ambæ leges (49), & sic tenuerunt *Petrus Gerardus*, & *Carrerius*. (50) Tamen hoc potiùs spectat ad pœnam, quàm ad substantiam delicti, puta, quòd lex, perpendens crimen Patris in exponendo filium, ac iniuriam ab hoc acceptam, ad pœnam illius, & excusationem istius, disponat, quòd ille privetur Patriâ potestate Civili, & hic non puniatur pœnâ *parricidij*; non tollitur tamen, quòd verum *parricidium* non committat, cùm occidat eum, à quo habuit esse; & coràm Deo idem crimen est, ac si Pater eum non exposuisset; per illam enim expositionem non dispensatur filius in præcepto Dei mandantis. *Honora Patrem tuum, & Matrem tuam*. (51)

22 Sequitur ex dictis, quòd, si quis occidat Patrem suum spiritualem, non incurrit *parricidium*, ut benè contrà *Bartolum*, *Hippolitum*, ac *Carrerium* probat *Decianus*. (52) Ratio est, quià, quantùmvis juxtà rectam rationem, ac fidem æqualiter, imò magìs diligi debeat Pater spiritualis, quàm corporalis, ut jura dicunt, (53) ex eo, quòd ille animam ad gratiam regenerat, hic verò tantùm corpus ad naturam; tamen quià lex humana punit *parricidium* singulari pœnâ, propter iniuriam illatam naturæ, quæ non militat in Patre spirituali, ideò pœnâ *prricidii* non punitur occidens spiritualem, sicut Patrem naturalem.

23 Sequitur pariter, quòd, si filius adoptivus Patré adoptantem, aut vice versâ, interficiat, non delinquit *parricidio*, quià, ut dicunt Doctores (54), filii adoptivi sunt filii ficti à jure Civili, non autem naturali; proindè filius talis contrà Patrem delinquens, aut vice versâ, nō incurrit reatū *parricidii*, quod ex solo nexu sanguinis naturali procedit

24 Sequitur itidèm, quòd occidens Vxorem, Socrum, Cognatum, Novercam, Privignam, ac alios affines quosvis, non delinquit *parricidio*, proindè solâ pœnâ legis *Corneliæ de Sicariis* punitur, ut in jure (55) habetur, ob rationem suprà adductam, quià nempè coniunctio per affinitatem inducta est per legem positivam Civilem, non autem per naturalem. Quàmvis verò videatur, quòd coniunctio Mariti cū Vxore videatur inducere vinculum naturale ex eo, quòd per copulam fiunt una caro, tamen quià deficit conditio propagationis unius ab alio, quæ est proprium fundamentum *parricidii*, hoc minimè inducitur ex nece Mariti, aut Vxoris, hìnc indè patratâ.

25 Dicitur quartò *in lineâ rectâ ascendenti, aut descendenti*. In hoc enim propriè radicatur atrocitas *parricidii*, ut nempè quis adimat vitam illi, cui, aut à quo vitam dedit, aut accepit immediatè aut mediatè; nàm à tanto facinore natura abhorret, non minùs, quàm ab inferendâ manu in propriam personam. Si quidèm Pater considerat filium à se genitum, tanquàm partem sui; filiusque genitus à Patre, naturalem affectionem debet habere ad eum, velut pars ad totum, cujus est pars; aut effectus ad causam, à quâ habuit esse.

26 Nil autem refert, quòd esse, ac vita data, aut accepta sit immediatè, vel mediatè, ut verum *parricidium* inducatur. Siquidèm Avi, ac Aviæ dant esse Nepotibus, ac isti ab Avis accipiunt esse, non quidèm immediatè, sed mediatè, & tamen, si Avus, aut Avia occidat *Nepotem*, aut vice versâ, verum, ac proprium *parricidium* committitur, ut communiter, Teste *Deciano* (56), dicunt Doctores. Ratio est, quià, ut ex jure (57) habetur, omnes ascendentes in rectâ lineâ usquè in infinitum, sunt, & vocatur *Parentes*; ex quo infertur, quòd pari modo omnes descendentes in lineâ pariter rectâ veniant nomine filiorum; & profectò, si nomine filiorum aliquandò in jure (58) vocantur Nepotes, eodem nomine venire possunt omnes descendentes,

(41) *Calvin. lexic. V. Cognatio generale.*
(42) *Tit. 13. & 14. lib. 4. Decretal. Tit. 10. ff. lib. 38.*
(43) *Tit. de Cognat. Spiritual. lib. 4. Decretal.*
(44) *Tit. de Cognat. legal. lib. 4. Decretal.*
(45) *text. in l. Non facile. §. 1. ff. de Grad. & affin.*
(46) *Clar. §. Parricidium. nu. 2.*
(47) *Carpzou. Par. 1. Quæst. 8. nu. 28. & Quæst. 9. nu. 15. & ibi Clar. Moller. Berlich. Menoch. Schneid. Felin. Alex. Garz. & Covaru.*
(48) *Decian. lib. 9. cap. 18. n. 30.*
(49) *l. 2. C. de Infant. exposit. cap. 1. de languid. exposit.*
(50) *Petr. Gerard. Singular. 2. Carer. Pract. crim. §. Homcid. nu. 143. V. limita etiam in filio.*

(51) *Deuteronom. cap. 5. nu. 16.*
[52] *Decian. lib. 9. cap. 9. num. 6.*
[53] *text. in cap. I'à diligere. & in cap. Pitacium innct. gloss. in V. Multò magìs. 30. q. 3.*
(54] *Bald. in l. Fideicommissum. ff. de Condit. & demonstr. Alexan. in l. Adoptivum. in princip. ff. de In ius. voca.*
[55) *text. in l. 1. ff. ad leg. Pompei. de Parricid. & in l. Pæna. §. Qui alias. ff. eo. tit.*
[56] *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 8. n. 4. D. D. in l. 1. ff. Ad leg. Pompei. de Parricid.*
[57) *text. in l. Quique. §. Parentes. & in l. Sed si hac. §. liberos. ff. de In ius voca.*
(58] *l. liberorum. §. Sed & Papyr. l. Filii, l. Iusta ff. de Verb. sign.*

etiam in infinitum in rectâ lineâ, & ratio est, quià quod est causa causæ est causa causati ab illâ causâ, & sic primus stipes, qui est causa mediata, aut immediata omnium intermediorum, potest dicere filios omnes, qui ab intermediis procreati sunt, tanquàm à se prodeuntes ministerio causæ intermediæ, à se immediatè causatæ.

27 Sequitur ex dictis, quòd homicidium Fratrum, Sororum, Auunculi, Patrui, Consobrini &c. ac aliorum Cognatorum in lineâ transversali, ***parricidium*** propriè non est, quià unus ab alio non accipit, aut dat esse, quantùmvis omnes immediatè, aut mediatè ab uno sint. Verum est, quòd homicidium fratris, aut sororis specialem involuit gravitatem, (cùm ex sententiâ *Sophoclis* apud *Aristotelem* (59) frater charior habendus sit, quàm Vxor, aut filii, ex eo, quòd & Coniux, & alii filii haberi possunt, non item fratres, mortuis Parentibus,) & ideò quamvis pœnâ ***parricidarum*** non puniatur, sed penâ legis *Corneliæ de Sicariis*, (60) tamen debet hæc aliqualiter qualificari, puta, Reum, ad furcas damnatum, trahendo ad caudam equi, aut candentibus forcipibus torquendo, aut insepultum in patibulo relinquendo &c. ut scribit *Carpzovius*. (61)

28 Ex hucusquè igitur traditis concluditur, verum ***parricidium*** committi solummodò à filiis in Parentes, aut viceversâ à Parentibus, ac Avis in filios, ac Nepotes. At quale nam dicendum atrocius parricidium Patris in filium, aut Nepotem, àn è contrà? Dico, quòd gravius est ***parricidium*** filii contrà Patrem, aut Auum. Ratio est, quià gravitas delicti in Patre, occidente filium, mensuratur solùm à naturali affectione, quam ex instinctu naturæ quodlibet animal habet ergà propriam prolem; & occidendo proprium filium peccat Pater tantummodò contrà tale debitum naturæ animalis. Sed in filio, occidente Patrem, læditur non solùm naturalis affectio, quam quodlibet animal servat ergà proprios genitores, quæ radicata est in sanguinis simpathiâ; sed læditur etiam lex naturæ rationalis, quæ dictat, æquale bonum esse ex gratitudine reddendum ei, à quo bonum accepimus; & cùm filius à Patre acceperit vitam, ac esse simpliciter, quod prævalet omni bono, ut substantia omni accidenti; sequitur, quòd ex gratitudine filius debet Patri bonum æquale illi, quod accepit, & ità propriam vitam debet dare prò servandâ Patris vitâ. Si ergò non tantùm non servat, sed Patri vitam adimit, sequitur, quòd peccat in legem naturæ rationalis. Læditur tertiò etiam præceptum Divinum de honorando Patre; quantùmvis enim Patres, ac Theologi extendant tale præceptum ad omnes, sanguine coniunctos intrà quartum, gradum transversalem, ac descendentes in lineâ rectâ, tamen expressè non est ità præcepta reverentia aliorum ad invicem, sicut filiorum ergà Parentes. Sequitur ergò, quòd, cùm in ***parricidio*** filii in Parentes triplex lex læsa maneat hoc præ alio longè gravius sit.

29 At quodnam execrabilius passiuum Parentum ***parricidium*** dicendum est Patris, àn Matris? Dico, quòd gravius est matricidium, quàm patricidium, & hoc ex duplici principio. Primum est, quià nunquàm constare potest de vero patricidio, quià non potest directè probari filiatio per probationem, necessariò concludentem respectu Patris, ut post *Glossam*, *Bartolum*, & *Baldum*, tradunt communiter Doctores (62), ergò ex consequenti relativorum nequè paternitas. Undè censent communiter Doctores, probationem filiationis, & paternitatis directam esse impossibilem, & solummodò admitti præsumptivam, si nempè aliquis natus sit ex Vxore, cohabitante cum marito in suâ domo, vicinis scientibus; (63) aut si tractatur in educatione, ac cæteris, tanquàm filius. (64) Quàm parùm concludant autem prò veritate hujusmodi præsumptiones, donec quotidiana experentia Confessariis benè nota, quâ discunt, non raras esse nuptas, quæ ex adulterio concipiunt; & multos ex pietate alere, tanquàm proprios naturales filios, eos, quos ab hospitali expositorum receperunt educandos, lex tamen hujusmodi præsumptivas probationes circà paternitatem recipit, & prò concludentibus approbat. Sequitur igitur, quòd ex reali incertitudine paternitatis non potest censeri ità grave homicidium ejus, qui habetur prò Patre, cùm frequenter contingat, non esse talem eum, qui prò Patre reputatur. Quod tamen fallit in Matre, nàm hujus maternitas certa est (65), quià certò probari potest per obstetrices, ac alias personas, quæ partui interfuerunt. (66) Concludendum ergò, quòd, quantùmvis in foro fori appareat, occisum fuisse Patrem Rei, quià natus ex suâ Vxore fuit, & ideò verum patricidium commisisse; tamen re verâ potest non esse Pater, & sic solùm homicidium commisisse; quod tamen non potest esse de Matre, quæ directè probari potest esse talis: undè homicidium hujus ratione certitudinis semper graius erit censendum.

30 Dato etiam, quòd probari posset de directo certa paternitas, (ut nempè, si probaretur, virum, ac Vxorem fuisse per annum integrum in carceribus sub fidis custodibus, qui testarentur, nullum alium virum fuisse ingressum in carceres, & sub fine anni mulier pareret in carcere, tenent enim nonnulli Doctores (67), quòd probatio paternitatis tunc esset directa; quod tamen non admitto, nisi custodes ostenderent, se esse castratos; aliter potuit aliquis eorum, dormiente marito, mulierem fæcundare) adhùc non tàm grave esset patricidium, ut matricidium, & hoc deduco ex secundo principio.

31 Planè stat, quòd ad generationem prolis non minùs requiritur actio Matris, quàm Patris: non enim natura frustrà fabricata est testes fœmineos, in quibus elaboratur semen; licèt ergò dicant Philosophi, semen maris esse in generatione principalius, quià habet rationem activi, non tollitur tamen, quòd actiuum etiam non sit semen fœmineum: etenim, licèt hoc se habeat per modum passivi, pròut comparatur ad semen maris, quià ab eo actuatur ad generationem; tamen, ut comparatur ad prolem genitam, cui dat esse per veram generationem, ipsum etiam dicendum est verè activum. Sequitur igitur, quòd, quò ad conceptionem prolis, æquali modo se habeant Pater, ac Mater, ac uterque necessariam simpliciter operam præstent.

32 Ad perfectam autem generationem, ad vitam prolis multa sanè requiruntur, omnibus nota, quæ tamen sola præstat Mater, organizando membra, sanguinemque nutriticum subministrando; sufferendo varia sympromata, uteri præfocationes; syncopes; cordis palpitationes; nauseas; vomitus, & alia sexcenta incommoda, quibus prægnantes sunt obnoxiæ. Postquã autẽ inter acerbissimos dolores enixæ

(59) *Arist. Rhethor. ad Theodect. lib. 3. cap. 16.*

(60) *text. in l. 1. ff. Ad leg. Pompei. de Parricid. & in l. Pœna. §. Qui alias. ff. eo. tit.*

(91) *Carpzou. Pract. crim. Par. 1. Quæst. 13. n. 6. & 7.*

(62) *Gloss. in l. hujus. ff. de Condict. & demon. Bartol. in l. 1. num. 2. C. Quorum bonor. Bald. in l. Non ignorat. init. V. Sed quis. C. Qui accu. non po. Socin. Cast. Præpos. apud Mascard. Concl. 787. n. 3. & 4*

(63) *D.D. in l. Filium ff. de His qui sunt sui, vel alien. iur. & in l. Non epistolis. C. de Probat. & in l. Si vicinis. C. de Nupt. cap. Per tuas. de Probat. cap. Transmisse. Qui fil. sint legit.*

(64) *D.D. in l. Quidam quasi. ff. de Probat. Gloss. penult. in cap. Transmissæ. Qui fil sint legit. Canonist. in cap. Per tua. de Probat. Mascard. Concl. 789. nu. 1.*

(65) *text. in l. Quià semper. ff. de In ius vocan.*

(66) *arg. l. p. § de inspiciendo. ff. de Ventr. inspic.*

(67) *Butr. & Bart. in l. p. nu. 2. C. Quor. bonor Barb. Cons. 3. n. 7. Vol. 3. Boer. Quæst. 299. Menoch. de Arbitr. Cas. 89. n. 18.*

enixæ sunt, fœtusque vitalis natus, novit unusquisque quasnam molestias, curas, vigilias cogatur subire anxia Mater, ut natam prolem eousque perducat, ut sibi necessaria ad victum, vestitumque parare possit. Tot incommodis, ac laboribus immunis est Pater, qui post voluptuariam seminationem, circà perfectam prolis generationem nihil pensi habet.

33 Sequitur ex his, quòd longè majorem obligationem habet filius Matri, quàm Patri, ut proindè etiam naturali instinctu magìs feratur ergà Matrem, quàm ergà Patrem, sicut etiam teneriùs filium diligit Mater, quàm Pater. Hoc idem videtur in brutis, nàm ergà Patrem nullam ostendunt inclinationem, sicut etiam vice versâ; ergà Matrem autem è contrà; sicut & Mater filios, maximè, quandò parvuli sunt, prosequitur, quod videmus quotidiè in gallinis, canibus, & cæteris brutis fœminei sexus. Dùm igitur, quò ad legem naturalis inclinationis magìs feratur filius in Matrem, quàm in Patrem; & lege etiam rationalis naturæ magìs gratus debeat esse filius ergà Matrem, cui tanta, & tot debet, quàm ergà Patrem; sequitur, quòd, si in Matrem matricidio sævit, atrociùs peccet, quàm patricidio.

Probatio

SVMMARIVM.

34 *Ad parricidium probanda à Fisco est coniunctio sanguinis in lineâ rectâ inter homicidam, & occisum.*
35 *In probando parricidio sufficiunt indicia, quæ tamen sint urgentia, & proxima.*
36 *Probatio coniunctionis, & sanguinis est facilis, & quomodò fiat.*
Crimen parricidii nunquàm præscribitur.
Abolitio parricidii non indulgetur.
Alia delicta intrà certum tempus præscribuntur.

34 QVò ad probationes hujus delicti sciendum, quòd in eo, sicut & in quolibet alio crimine ab accusatore, seù Fisco probandus est dolus, qui, prout dicunt Doctores (68), in dubio non præsumitur in hoc crimine; propter arctam sanguinis coniunctionem, ut scribit *Decianus*. (69) Et quià, ut non semel dictum est, in omni crimine probanda est qualitas specificativa delicti, ad accusatorem pariter, aut Fiscum pertinet probare coniunctionem sanguinis in rectâ lineâ inter Reum, & occisum; nàm hæc est qualitas, à quâ specificatur *parricidium* à simplici homicidio.

35 Quantùm ad probationem facti dolosi, opinatus est *Cicero*, (70) quòd, cùm *parricidium* sit crimen adeò atrox, ut penè incredibile sit, quòd committi possit ab homine, requirantur ad hoc probandum argumenta meridianâ luce clariora. Verùm, cùm & ipsa atrocitas sit in causâ, ut ejus criminis Rei tantò magis delictum procurant occultare, ideò, sicut in aliis delictis, quæ sunt difficilis probationis, dici solet, ità & in hoc sufficere debent indicia, & coniecturæ: & hanc conclusionem firmat *Decianus* (71) plurium Doctorum auctoritate. Indicia tamen esse debent urgentia, & proxima; inter quæ validissimum censendum est commodum; quòd ex morte occisi reportaturus, est Reus prætensus: nihil enim impellere potest hominem, ad violandum jus naturæ in hoc scelere, velùt desiderium proprii commodi, aut realis, aut præstituti. Hinc habemus plura exempla coniugatorum, qui ex commodo sperato novi coniugii, Vxorē, aut Maritum occiderunt; itèm audivi Patrem occidisse filium, ut potiretur matrimonio fœminæ, quam deperibat, & quæ respectu filii viventis, nolebat illius nuptiis assentiri: scio etiam, Matrem quandam veneno propriam filiam sustulisse, ut ad nova vota transire posset, in quibus obtinendis à filiâ impediebatur; pariter vidimus, quòd filius Patrem senem necavit, ut hæreditate potiretur ad luxum, cui illo vivente liberè indulgere non poterat; & alios hujusmodi casus. Perpendat igitur Judex prudens in facti contingentiâ commodum, quod ex alterius morte sperare potuit Reus, & hoc statuat prò validissimo indicio sceleris.

36 Facilis porrò est probatio qualitatis coniunctionis sanguinis in lineâ rectâ inter Reum, ac occisum, probato enim, quòd unus sit natus ex Vxore legitimâ, cohabitante simul cum Marito, vicinis scientibus; sivè probato, quòd ille fuit tractatus in omnibus ab alio, ut filius à Patre, probata remanet qualitas filiationis in uno, ac paternitatis in alio; pròut diximus suprà *num.29.* aut si aliis præsumptionibus, communiter admissis prò legitimis, utatur, de quibus abundè loquitur *Mascardus* (72). Sciendum tandèm, quòd, quàmvis cætera delicta intrà certum tempus præscribantur, pròut aliàs diximus (73), attamen propter atrocitatem *parricidii*, ejus accusatio est perpetua, ut habetur in jure, (74) & tanti sceleris abolitio non indulgetur.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

37 *Pœna parricidii antiqua, quæ; & quarè sic dabatur.*
Talis pœna est antiquata ob periculum animæ.
In Germaniâ de jure Saxonico adhùc usurpatur:
38 *Pœnæ exasperantur arbitrio Iudicis.*
Ob quas causas pœnæ molliantur.
Pœnæ infanticidii juxtà varias circumstantias.
39 *Mater occidens infantem, non sibi collato Baptismo, atrocissimè punienda.*
Nobiles, ac plebei æqualiter puniendi in parricidio.
40 *Præstans auxilium sceleri per factum remotum, regulariter non punitur pœnâ principalis.*
In parricidio auxilians etiam per factum remotum, æquè ac principalis punitur.
41 *Pœna occidentis coniunctum in lineâ transuersali.*
Pœna legis Corneliæ de Sicariis exasperanda cum homicidâ fratris.
42 *Clericus parriccida est degradandus, & tradendus Curiæ sæculari.*
Vnum crimen gravissimum non constituit Religiosum, ad eum expellendum ab Ordine.
In Ordine ad alias pœnas, unum delictum gravissimum prodit hominem incorrigibilem.
43 *Regulares Rei de hoc crimine sunt puniendi de jure communi, si desint Statuta.*

(68) *Bald. in l. final. in 20. opposit. C. de Hæred. inst. Salycet. & Hippol. in C. Ad leg. de Sicar. arg. l. 1. ff. de Parric.*
(69) *Decian. lib. 9. cap. 18. num. 1.*
(70) *Cicer. Orat. pro Roscio. fol. m. 27.*
(71) *Decian. lib. 9. cap. 17. num. 5. & seqq. & ibi livi. Bald. Signorol. Boer. Marsil. & Igne.*
(72) *Mascard. de Probat. Concl. 788 & 789 per tot.*
(73) *Par. p. Tit. Patronus. nu. 91. text. in l. Querela. C. Ad leg. Cornel. de Fals.*
(74) *text. in l. ultim. ff. Ad leg. Pompei. de Parricid.*

37 Poena veris *parricidis* juxtà Textum expressum (75) erat, quòd Reus tale crimen confessus, prius virgis sanguineis cæderetur, exindè insueretur culeo, hoc est sacco coriaceo) unà cum gallo gallinaceo, cane, viperâ, & simiâ, & in mare projiceretur; cujus pœnæ rationem latè examinat *Decianus*,(76) & assignat etiam Textus citatæ legis, nempè, ut Reus *omnium elementorum usu vivus carere incipiat, & cœlum superstiti, & terra mortuo auferatur*. Sed talis pœna, ut nimìs atrox, & quæ occasionem præberet Reo damnandi animam, antiquata est, ut communiter scribentes testantur, assertore *Claro*, (77) licèt *Carpozovius* (78) pluribus citatis velit adhùc in usu esse in quibusdam regionibus; & signanter docet, eam adhùc deberi de jure *Saxonico*, ac edictis Imperialibus *Caroli V.* Cæterùm in aliis locis, furcis, gladio; aut rotâ Rei plectuntur, qualificato tamen supplicio, juxtà facti contingentias, ac municipales leges.

38 Sicut autem exasperandæ sunt pœnæ, Judicis arbitrio, ex qualitate aggravante, ut ex jure (79) deducitur, ità etiam minuendæ sunt. Proindè qui committeret *parricidium* præter intentionem occidendi, aut ex irâ; præcipitatione, inadvertentiâ, aut aliâ causâ dolum minuente, aut totaliter excludente, juxtà varios casus, de quibus judicare arbitrio Judicis commissum est, quorum plures examinat *Carpzovius* (80), mitiori pœnâ, quàm parricidii esset puniendus. Hinc, si Nobilis puella, aut vidua, aut nupta, in absentiâ mariti, ab amasio ingravidata pareret, & ad tegendam propriam infamiam, infantem, prius à se baptizatum, necaret, simplici capitis amputatione esset plectenda, cùm deliquerit non pleno dolo, sed ad tutelam, quàmvis iniustam, suæ famæ. Minus delinqueret, quæ partum, priùs baptizatum, in loco solitario abiiceret, sibi non alligatâ venâ umbilicali; nec pannis involuto &c. si tamen mors infantis non sequeretur; & tunc citrà mortem deberet puniri: sed, si mortuus inveniretur infans, debet mater omninò morti dari, ut dicunt Doctores. (81) Ratio est, quià non præstando infanti necessaria, quæ ut Mater naturaliter ad ejus vitam debet, pari modo delinquit ac ea faciendo, quæ ejus mortem tendunt; & facere non debet. Adhuc minus delinqueret, si baptizatum infantem in loco frequentato exponeret; si enim mortuus inveniretur infans, mater debet tantùm fustigari, ut vult *Vuesembecius*, quem refert, & sequitur *Boekellius* (82), ratio est, quià mors secuta est præter illius intentum, & illa fuit tantùm in culpâ, & non in dolo; & potuit fortè mori infans ex aliâ causâ, quàm ex expositione; si verò mors secuta non fuerit, absolvenda est mulier, ut vult *Clarus*, quem refert, commendat, & sequitur *Menochius*. (83)

39 Si autem infantem non baptizatum occideret: sivè sibi necessariis ad vitam minimè adhibitis, in locum solitarium proiiceret, undè mors sequeretur, suprà omnia delicta atrocissimum committeret parricidium. Ratio est, quià non tantùm vitam corporalem, sed etiam spiritualem infantis perderet, & privaret eum fruitione æternæ vitæ, ad quam, ut potè natus ex matre Christianâ, per Baptismum jus habere poterat. Undè non simplici, sed qualificatâ pœnâ *parricidii* esset punienda, nullâ habitâ ratione proprii status, quandòquidèm ordinariâ pœnâ *parricidii* percutiendi sunt ità Nobiles, sicut ignobiles. (84)

40 Præ atrocitate pariter hujus sceleris speciale est, quòd, licèt in aliis criminibus præstans auxilium per factum remotum, non puniatur eâdem pœnâ cum Reo principali ad tradita per *Baldum*, (85) tamen hoc fallit in *Parricidio*, ut probatur ex Textu. (86)

41 Quò verò ad occisionem affinium, aut consanguineorum transversalium, quæ impropriè *parricidium* vocatur, eius pœna est legis *Corneliæ de Sicariis*, puta, capitis amputatio. Tamen qualificatur mors, non tantùm quò ad communes circumstantias, aggravatorias criminum, sed etiam quò ad proximitatem gradus coniunctionis inter Reum, ac occisum. Nullus autem proximior est gradus, quàm fratrum, qui de jure Canonico (87) primum inter se gradum constituunt, sicut filius cum Patre; undè præ ceteris grave redditur *fratricidium*. Quàmvis verò hoc puniri non debeat pœnâ præcisâ parricidii, ut docet *Decianus*, (88) (quià, quàmvis sint fratres coniuncti in primo gradu inter se, sicut cum Patre, non tamen sunt in lineâ rectâ, nec unus habet esse ab alio, ut filius à Patre) tamen puniri debet pœnâ proximè minori.

42 Quò ad Clericos, *parricidium* committentes, ultrà pœnas contrà eos latas prò homicidio appensato, de quibus in superioribus dictum est, hoc habetur speciale, quòd, quàmvis prò aliis delictis non sint degradandi, ac tradendi Curiæ sæculari, ut communiter opinantur *Canonistæ* argumento famosi Canonis (89), tamen ob *parricidium* debent statìm degradari, ut dicunt *Doctores* (90), & hoc ob enormem criminis atrocitatem. Sed hæc ratio, me Judice, percutit alia crimina omnia, quæ atrocissima reputantur: undè dicerem, Clericos degradandos esse propter ea, (quàmvis hoc non habeatur in jure scripto, ut habetur prò certis delictis, ut *Sodomiâ*, *falsâ monetâ*, *Assassinio*) quàmvis incorrigibiles minimè probati sint. Quià, licèt unum crimen gravissimum non constituat aliquem incorrigibilem, pròut aliàs (91) docuimus; hoc tamen est verum de incorrigibilitate in ordine ad expulsionem à Religione; dici tamen potest, quòd ostendat aliquem incorrigibilem in ordine ad alias pœnas, ut tanquàm talis iis mulctari possit, ut de incorrigibilitate, proveniente ex uno gravissimo delicto, opinati sunt *Donatus*, *Emmanuel*, *Rodericus*, & *Carolus de Grassis*. (92) Et ratio hujus conclusionis est, quià, ut dicebat *Satyricus* (93)

Nemo

(75) *text. in l. unic. C. de His qui par. vel lib. occi.*
(76) *Decian. lib. 9 cap. 16. nu. 12. & seqq.*
(77) *Clar. §. Parricid. ℣. Sed quæro, quæ sit.*
(78) *Carpzou. Par. p. Quæst. 8. n. 15. & seqq. & ibi. Pingit. 2. Heigi Coler. Gomez Berlich. & Meller.*
(79) *arg. l. Et si severior ff. Ex qui. cau. inf. irro, l. Hodie. ff. de Pæn. l. Quid ergo §. Pæna gravior. ff. de His qui not. inf.*
(80) *Carpzou. Par. p. Quæst. 15 per tot.*
(81) *Gudelin Comment. ad ius noviss. lib. 5. cap. 17. num. 10. Matthæ. de Crimin. ad lib. 48. ff. Tit. ult. cap. 2. Tellez. in cap. 1. Extra. de Infan. exposit. num. 10. apud Raynal. Tom. 1. cap. 6. §. 5. n. 7.*
(82) *Vuesembec. Paratit. ad leg. Corn. de Sica. nu. 14. fin. BoeKell. disp. crim. cap. 7. nu. 8. ℣. Refragatur.*
(83) *Menoch. de Arbitr. Cas. 396. nu. 5. & 6: & ibi Clar. quæst. 83. n. 7*
(84) *Carpzou. Par. 1. Quæst. 9. num. 41.*
(85) *Bald. in l. Iud. cet. C. Ad leg. Iul. peculat.*
(86) *text. in l. Si. sciente. ff. Ad leg. Pompei. de Parric. & in §. Alia. 6. Inst. de Publ. iud.*
(87) *arg. cap. Tua nos. & cap. final. de Consang. & affini.*
(88) *Decian. lib. 9. cap. 19. num. 7. l. penult. §. 1. ff. Ad leg. Pompei. de Parric.*
(89) *cap. At si Clerici. de Iudic.*
(90) *Abb. in cap. 1. de Parent. qui fil. occid. & in cap. At si Clerici de Iudic. Ancharan. in cap. Ea quæ. de Reg. iur. in 6. Felin. in cap. 1. nu. 79. de Const. Decian. lib. 9. cap. 6. nu. 20. & cap. 16. n. 35.*
(91) *Par. p. Tit. Pœnarum. nu. 26. circ. med.*
(92) *Donat. Prax. Regul. Tom. 1. Par. 2. Tract. 8. Quæst. 15. Roderic. Quæst. Regul. Tom. 1. Quæst. 30. art. 15. Carol. de Grass. de Cleric. Effect. 1. nu. 882.*
(93) *Iuvenal. Satyr. 2. ℣. 83.*

Nemo repente fuit turpissimus ...... undè qui gravissimum scelus commisit, ostendit se in minoribus delictis se exercuisse, & in iis consummato iniquitatis tyrocinio, ad majora esse progressum; ut proindè ob eam criminum consuetudinem, tali facinore præsumptivè probatam, dici possit incorrigibilis.

43 Prò Regularibus non invenio speciales pœnas, quæ ipsos prò *parricidio* peculiariter percutiant, undè tanquàm alii Clerici judicandi sunt, nisi speciales dispositiones habeantur in eorum Statutis, quæ consideranda sunt. Nos Minores de Observantiâ nullum habemus Statutum circà pœnam veri *parricidij*. Extant solummodò pœnę de *parricidio* similitudinario, puta, de homicidio Prælatorum, qui quò ad debitum honoris, ac reverentiæ, & obedientiæ, quam ipsis præstare tenentur Subditi, sunt in eo gradu, in quo Pater naturalis est respectu filiorum; undè mors illis violenter à Subdito illata, dici potest parricidium similitudinarium; proùt scribit *Rodericus* (94)

44 Talia Statuta recensuimus suprà §. *Provocatio. nu. 13. & 14. & §. Homicid. nu. 92 & 93.* illaque examinavimus in citatis paragr. undè ad citata loca lectorem remittimus.

§. IX.

Veneficium.

SUMMARIUM.

1 *Homicidium per venenum, quarè constituat speciem ab aliis distinctam.*
2 *Veneficium potest parari re venenosâ tùm naturali, tùm artificiali.*
3 *Diffinitio veneficii.*
Ministrare *quot sensus habet*
4 *Ministrare venenum quis propriè dicatur.*
5 *Compositor veneni dicitur veneficus.*
Ars componendorum venenorum tacenda.
Docere venena improbi hominis est.
Quo casu malum non sit de venenis scribere.
6 *Delinquit veneficio, qui conservat venenum, ut alteri tradat, vel ipse eo utatur.*
Quo casu conservator veneni mulcletur pœnâ ordinariâ, aut extra ordinariâ.
7 *Vendens venenum tenetur de veneficio.*
Quo casu venditor veneni pœnâ ordinariâ puniatur.
Pigmentarij qui sint.
Temerè operari *quis dicatur*
8 *Vendens, & emens venenum æquali pœnâ tenetur.*
Dispositio de uno correlativo extenditur ad aliud.
9 *Deferens, aut porrigens alicui venenum, est veneficus; si malo dolo hoc facit.*
10 *Servus sciens, & non impediens venenum, Domino dandum, subit pœnam veneficii.*
Fautores veneficorum pari modo puniendi.
11 *Dolus est Delicti anima.*
Dans potionem ad alium finem, quàm occidendi, si mors sequatur, non est Reus de veneficio; & aliâ pœnâ punitur.
12 *Aromatarii dando pharmaca interna, si mors sequitur, sunt Rei de homicidio culposo.*
13 *Aromatarii dantes quid prò quo, si constat mortem ægri ex hoc secutam, severe puniendi.*
Hoc pariter est, si vendunt pharmaca corrupta.
Opinio, quod tales, morte secutâ, sint irregulares.
Quomodò potest habere locum talis opinio.
Aromatarius vendens medicamenta nimìs antiqua tenetur pœnâ falsi.
14 *Medicus dans ægro medicamentum inexpertum, si hic moritur, tenetur de homicidio culposo.*
15 *Veneni nomine qua veniant.*
Etymologia veneni, deducta à Ponzetto, carpitur.
16 *Medicamentum ad sanitatem venit etiam nomine veneni.*
Ut exprimatur instrumentum delicti in veneficio, debet dici venenum malum.
Monitum Deciani ad Advocatos, ac Iudices, quandò agitur de veneficio.
17 *Venenandi plures modi.*
Venenans arma, si ferit, & ex armis venenatis quis moritur, punitur ut veneficus.
18 *Venenum* naturale *dicitur ad differentiam sortilegi.*
19 *In veneficio requiritur intentio mortis, aut insanabilitatis causandi.*

1 De qualitatibus, aggravantibus homicidium aut ratione intentionis, aut ratione modi, aut ratione objecti, in superioribus paragraphis satìs dictum fuit; superest dicendum de circumstantiâ, quæ oritur à causâ instrumentali, quâ mediante, homicidium perpetratur. Et quidèm, si de armis propriè ad feriendum paratis loquamur; sivè de aliis instrumentis, ad alia opera præstanda adinventis, usurpatis tamen ad alicujus necem; sivè universaliter de omni vi, adhibitâ ad inferendam alicui necem, sit sermo, stat, quòd omnia hæc non constituunt speciem homicidii, à cæteris distinctam; quandòquidem vis ad alterius necem incussa, sivè armis propriè, aut impropriè sumptis; sivè nudâ manu percutiendo, impellendo, præcipitando, suffocando &c. fiat, semper cadit sub visu. Sed mors, per *venenum* parata, talis est, quòd instrumentum, quo mediante, illa inducitur, effugit sensum; undè etiam spetiem ab aliis homicidii criminibus distinctam constituit, quæ appellatur *veneficium*.

2 Quià verò *veneficium* potest accipi tùm de eo, in quo per artem, & operationem Diabolicam mors alicujus procuratur, ut optimè advertit *Carpzovius* (1), tùm de illo, in quo solis rebus naturalibus *venefici* utuntur ad necem alicujus; ideò, nè circà dicenda generetur confusio, & congrua hujus delicti diffinitio dari possit, in hoc paragrapho loquemur tantùm de *veneficio* in secundo sensu, acturi de primo, quandò loquemur infrà de sortilegio. *Tit. 8. §. 6.*

3 Dico igitur, quòd *veneficium* potest commodè diffiniri, quòd sit *ministratio dolosa alicujus veneni mali naturalis, ad necem alicujus ordinati*. Dico primò *ministratio*, quæ procedit à verbo *ministrare*, quod significat quodcunque opus exercere, sicut etiam *ministerium* ponitur prò omni operatione, ut argumento iuris

(94) *Roderic. Tom. 2. Quæst. 34. art. 1. V. Ex his.*
(1) *Corpzov. Pract. crim. Par. 1. Quæst. 20. nu. 1.*

juris (2) docet *Calvinus*. Sensus enim est, quòd quivis, qui aliquo modo operam suam confert ad procurandam *veneno* necem alicujus, hic dicatur *veneficium* committere.

4 Hìc venit primò ille, qui est principalis in crimine, & ad procurandam alicujus mortem, *veneno* utitur. Iste, si *venenum* componere novit, aut jàm compositum in cibo, aut potu præbet, dicitur verè, ac opere proprio ministrare *venenum*. Si autem mandat alteri, ut *venenum* componat, alteri autem, ut *venenum* porrigat &c. nil minùs dicetur *veneficus*; si quidèm manu licèt alienâ *venenum* ministrat, & principalis evadit in crimine *veneficii*.

5 Venit secundò compositor *veneni* ex apertâ dispositione Textus, (3) qui hujusmodi compositores percutit pœnâ legis *Corneliæ de Sicariis*. Undè ex *Galeno* docet *Decianus* (4), quòd occultanda, & tacenda, non docenda, aut scribenda sunt *venena*: & delictum esse summâ animadversione plectendum, scribere aut docere artem fabricandi *venena*. Etiàdemmet *Galenus* (5) ait, *improbis hominis esse docere venena*. Hoc verò limitandum censerem ad *venena*, ordinata ad solam necem hominum, non autem aliorum animalium noxiorem; quià, cùm contrà hæc licitum sit uti *venenis*, hæc docere non censerem esse delictum; & multò minùs, si, cùm arte parandi talia *venena*, traderentur remedia contrà illa,) casu, quo essent homini propinata) simulque cum signis diagnosticis talium *venenorum*, ut in facti contingentiâ, per convenientia alexipharmaca illis possit obviari.

6 Venit tertiò ille, qui tenet, ac conservat *venenum* jàm confectum, ad hoc, quòd vel ipse illo utatur; aut illud alteri tradat, ut habet Textus. (6) Tamen, quàmvis Textus ille puniat pœnâ legis *Corneliæ* tenentem *venenum*, sicut componentem, aut propinantem &c. explicat *Caballus* (7), quòd vel pœna debet esse mitior, quàm propinantis, &c. vel quòd teneatur pœnâ ordinariâ, quandò tenens *venenum*, illud vendiderit alicui, à quo propinatus fuit homini, qui ex eo decessit, ut explicat etiam *Carrerius*. (8) Cæterùm tenens *venenum*, si illud non vendit publicè, punibilis non est, ut docet *Faber* (9), & *Paulus de Castro* (10) ait, quòd de consuetudine tenens *venenum* non punitur, nisi probetur, eum illud tenuisse animo occidendi hominem, & tali casu, nequè percuti posset pœnâ ordinariâ, nisi secuto effectu mortis alicujus hominis, ut infrà pleniùs dicetur.

7 Venit quartò vendens *venenum*, nàm & iste pœnâ legis *Corneliæ de Sicariis* tenetur ex clarâ dispositione Textus, (11) dummodò tamen scienter, datâque operâ *venenum* vendet ad necem hominis, ut dicunt Doctores. (12) Quòd, si absit dolus, & mors alicujus sequatur, tenetur vendens tantùm de culpâ, si tamen *temerè* vendidit, ut pluribus citatis probat *Caballus*. (13) Quod explico, quià casus frequens est. Ex dispositione Textus (14) inhibetur *pigmentariys*, qui vulgo *aromatarii*, *pharmacopolæ*, *seu seplasiarii* vocantur, vendere *temerè* quædam medicamenta simplicia, tàm vegetantia, quàm sentientia, quæ prædita sunt venenosâ qualitate; quæ tamen, debitè correcta, inserviunt ad medicinam. *Temerè* autem operari est inconsulti facilitate aliquid facere, ut argumento juris explicat *Calvinus*. (15) Undè *temerè* prædicta *vendere* dicetur is, qui non examinatâ qualitate, personę, (scilicet àn sit integri, aut suspecti moris) quæ emit; non investigato fine, ob quem illa vult emere; non observatis aliis circumstantiis, ex quibus oriri possit suspicio, quòd ad malum finem prædicta vult emere, eadem vendit. Tali ergò casu, *pigmentarius* vendens tenetur de culpâ, si qui ea emit, aliquem illis occidit; & punitur pœnâ legis *Corneliæ*, non quidèm ordinariâ, sed minori. Si autem vendit *non temerè*, quià vendit viro cordato integræ existimationis, ac famæ; & præsertìm, si ille asserit, se illis velle uti ad opus licitum, nullam pœnam incurrit, quantùmvis emptor mortem alicujus talibus *venenis* intulerit; & ratio est, quià tali casu abest à vendente tùm culpa, tùm dolus.

8 Quàmvis autem in præcitato Textu (16) non habeatur mentio de emente, sed tantùm de vendente, tamen iisdem prorsus pœnis tenetur emens, sicuti vendens, ut dicunt Doctores (17) Ratio est, quià ex naturâ correlativorum dispositio, loquens de uno, extenditur ad aliud, etiam non expressum (18), maximè, quandò in ambobus eadem militat ratio dispositionis; nec diversa unius ab alio ratio assignari potest. (19)

9 Venit quintò deferens de loco ad locum, sivè porrigens alicui *venenum* in cibo, aut potu, aut aliter. Si enim scienter, maloque dolo hoc faciat, delinquit etiam ipse crimine *veneficii*, ut habet supracitatus Textus, (20), qui pœnâ legis *Corneliæ de Sicariis* tales deferentes, sivè porrigentes percutit: isti enim re verâ sunt complices cum principali; cùm eorum operatio habeat influxum in effectum principalem.

10 Eiusdem pœnæ compotes, licèt in crimine ministerium non impendant, redduntur servi, si sint conscii de *veneno*, quod Domino paratur, & non impediant, ut habet Textus. (21), quam dispositionem ex *Igneo* extendit *Decianus* ad fautores eorum, qui *veneno* mortem hominis intentant (22)

11 Dico Secundò *Dolosa*; ratio est, quià, ut totiès dictum est, non datur delictum sinè dolo; dolus enim dicitur anima delicti, sinè quo ordinaria pœna criminis infligi nequit. (23) Vt ergò quis de *veneficio* Reus sit, oportet, quòd *venenum* ministraverit cum scientiâ, ac inten-

[2] *arg. l. Quod meo. ff. de Adquir. possess. l. Aut damnum. ff. de Pæn. Calvin. Lex c. V. Ministerium.*

[3] *text. in l. 1. §. Præterea. & in l. Eiusdem. in princip. ff. Ad leg. Cor. de Sicar.*

[4] *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 22. nu. 2. & ibi Galen. lib. de Purg. medicam. facult.*

(5) *Galen. de Antidot. lib. 2. cap. 7.*

[6] *text. in l. 3. init. & §. Eiusdem. ff. Ad leg Cornel. de Sicar.*

[7] *Caball. Tract. de Omn. gener. homicid. nu. 565.*

[8] *Carrer. Pract. crim. §. Sextò quæro. nu. 29. V. Et licet præfata.*

[9] *Faber. in §. Item lex Cornelia. de Sicar. in fin. V. Super textum. Instit. de Publ. iudic.*

[10] *Paul. de Castr. Cons. 299. nu. 3. V. Prætereà si aliud lib. 2. Decian. lib. 9. cap. 23. nu. 12.*

[11] *tex. in l. 3. init. & § Eiusdem. & §. Alio Senat. consulto. ff. de Sica.*

[12] *Menoch. de Arbitr. li. 3. Cent 4 Cas. 359. nu. 2. & 3. Farin. Quæs. 122. n. 32.*

(13) *Caball. Tract. de Omn. gen. homicid. nu. 554. & seqq.*

(14) *text. in l. Eiusdem. §. Alio Senatus consulto. ff. Ad l. Corn. de Sica.*

(15) *arg. l. Cum leg. in fin. ff. de Recept. arb. l. 7. §. Ex diverso. ff. de Adquir. rer. dom. Calvin. Lexic. V. Temerè idest.*

(16) *text. in d. l. Eiusdem § Alio Senat. ff. de Sicar.*

(17) *Decian. l. 9. ca. 23. nu. 13. Farinac. Quæst. 123. nu. 39. V. Amplia secundò. Menoch. de Arbi. lib. 2. Cent. 4. Cas. 359. nu. 3. apud Caball. loc. cit. nu. 559.*

[18] *l. final. C. de Indict. viduit. toll. l. ult. ff. de Acceptil.*

(19] *Bald. Cons. 188. in fin. nu. 2: Tusc. lit. C. Concl. 1041. nu. 21.*

[20] *l. Eiusdem. in princip. l. 1. in fin. ff. de Sicar.*

(21) *text. in l. 1 §. Quod si quis. ff. Ad. S. C. Syllan.*

(22) *Decian li. 9. cap. 23. nu. 9. & ibi Igne. in l. 1. num. 2. ff. Ad Syllan.*

(33) *Caball. Cas. 281. nu. 6*

intentione, quòd ex eo mors alicui sequeretur. Hìnc est, quòd, si quis alteri potionem daret, ut eum aut fatuizare, aut dormire, aut inhabilem esse ad sumendum cibum faceret, aut ab aliquâ ægritudine sanare vellet &c. & præter ejus intentum iste moreretur; non esset quidèm Reus dè *veneficio*, nec ordinariam pœnam mereretur, quià in dolo non est; teneretur tamen pœnâ extraordinariâ, quià esset in culpâ. Et hoc deducunt Doctores communiter à quâdam lege, (24) in quâ dicitur, quòd relegata fuit quædam mulier, quæ alteri potionem præbuerat ad conceptionem, ex quâ potione occubuerat; quià enim eam dederat non malo animo, puta cum dolo, ideò non fuit punita, tanquàm *venefica*, idest pœnâ gladii; sed minori, puta, relegatione; quià rem mali exempli patraverat. Ex quo deducitur, quòd qui circà hoc culposè tantùm, & malum exemplum præbendo, delinquit, minori pœnâ puniendus est, quàm si ex pleno dolo Reus esset.

12 Sequitur hìnc, quòd *Aromatarii*, qui volunt se gerere ut Medicos, si pharmacum aliquod propinent ægris, ex quo isti moriantur, debent puniri de homicidio culposo, & hoc licèt pharmacum illud *venenum* ex se non sit, sed nocivum tantummodò reddatur, quià inopportunè, aut in excedenti dosi datum. Ratio istorum est, quià multa sunt non per se nociva, sed talia redduntur ex circumstantiis; ut vinum ex se non nocet homini, imò vocatur balsamum vitæ: si tamen datur laboranti febri acutâ, anginâ, aut pleuritide &c. *venenum* redditur, quià mortem causat. Sic fit à medicinâ, ex se quidèm salubri, datâ tamen aut in tempore, aut in ægritudine convenienti. Nec bona intentio *Aromatarii* ipsum salvat à culpâ, nàm ipsum damnat regula juris (25). *Non est sinè culpâ, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet*; ordinare enim pharmaca spectat ad Medicum, cujus *Aromatarii* sunt servitores, ac exequutores; si ergò *Aromatarius* se immiscet in ordinando, & porrigendo ægrotis pharmaco, se immiscet rei, quæ ad eum non pertinet; undè & tenetur de culpâ, si malus effectus ex facto suo nascitur.

13 Ad hunc casum reducuntur pariter *Aromatarii*, qui dant *quid* prò *quo*, nempè succedanea compositorum, sivè simplicium medicamentorum; nàm, si constet, quòd propter supposita medicamenta infirmi decesserint, acerbissimâ pœnâ plecti debent, ut probat *Ripa*. (26) Et hoc etiam dicendum est juxtà *Joannem de Ananiâ, & Innocentium* (27) de *Aromatariis*, qui ex simplicibus marcidis, carie, aut situ depravatis, & penè corruptis medicamenta componunt; hæc enim nocent potiùs, quàm prosint ad salutem; undè, si ex talium usu aliquis moritur, volunt prædicti Canonistæ, quòd *Aromatarius*, tanquàm redditus ex tali delicto irregularis, non possit ad Ordines promoveri. Sed hoc minimè admiserim, quià de tali irregularitate in jure non constat; Tamen posset dicta conclusio subsistere ex alio fundamento, puta, quòd qui vendit medicamenta falsa, seù minùs idonea, prò veris, ac perfectis, delinquit crimine, & tenetur pœnâ falsi; ut ex *Gregorio lopez, Lucâ de Pennâ*, ac *Mascardo* docet *Narbona* (28), damnatus autem de falso infamis est, & proindè irregularis.

14 Ad eundem casum etiam reduci debet Medicus, qui non satìs, exploratâ facultate alicujus simplicis, de eo experimentum facere vellet; si enim ex dato tali medicamento æger moritur, tenetur de homicidio culposo per *venenum*. Excipitur tamen casus, in quo Princeps Medico concederet damnatum ad mortem, ut in eo talis simplicis incogniti experimentum caperet; aut etiam, si æger esset in statu mortis inevitabilis, & posset sperari ex tali simplici aliquod juvamen: ratio est, quià in talibus casibus mors hominis certa est; & licèt aliqualiter accelerata, non tamen potest dici causata totaliter à facto Medici. Cæterùm, si in aliis vult experiri Medicus ignota medicamenta, & mortem infert in eum, debet animadverti extraordinariâ pœnâ; undè refert *Tholosanus* (29) quendam herbarium, qui, volens experimentum capere de quodam simplici incognito, multos interemerat, fuisse ultimo supplicio affectum. Porrò prædicta conclusio verificatur tantùm, quandò Medicus temerè, inconsultò, & absquè debitis cautelis experimentum capit; ut nempè, si daret illud infirmo, non facto priùs studio diligenti indagandi naturam medicamenti ex odore, sapore, formâ illius per comparationem ad alia simplicia cognita; itèm, non capto experimento in brutis, maximè canibus, qui maximè à venenis patiuntur; pariter non factâ experientiâ in parvâ dosi; neque paratis alexipharmacis ad subveniendum ægro, cui superveniunt mala symptomata &c. Sed si factis talibus præventionibus juxtà principia artis suæ, habet fundatam spem, quòd tale medicamentum sit profuturum, nullam pœnam debet incurrere, casu, quo æger moriatur. Ratio est, quià tunc Medicus non est in culpâ, quià *temerè* non agit, fecit enim, quod prudenter facere debuerat; & hoc magìs verificatur casu, quo alia cognita medicamenta non juvarent; undè magìs legitimaretur experimentum.

15 Dico tertiò, *veneno malo*; & circà hoc sciendum, quòd *nomine veneni*, pròut textualiter habetur in jure, (30) *continetur omne id, quod adhibitum, naturam ejus, cui adhibitum est, mutat*. Undè frigida, nè dicam puerilis, evadit illius etymologia, quam assignat *Cardinalis Ferdinandus Ponzetus*, & tradit *Raynaldus* (31), dicendo, quòd dicitur *venenum*, ut sit nomen compositum ex *va*, & *neco*, quià *necat* cum *va*, idest cum dolore prænunciante mortem: vel dicitur *venenum*, quià ex se vadit per *venas*, quas aliquandò coarctat. Si quidèm, si derivaret ex *va*, & *neco*, oporteret scribere *venenum* cum dyphtongo in primâ syllaba, quod non est: præterquamquod multa sunt venena, quæ occidunt sinè dolore, quibus applicari nequit illa etymologia. Neque etiam dici potest venenum, quià per *venas* vadit; quià, cùm per venas vadat tota massa sanguinea, ac omnis humor, mixtus sanguine, qui continuè circulat per venas ad cor, exindè ad arterias, post iterum ad venas, iterùmque ad cor, sanguis hoc modo, qui propriè per venas vadit, posset vocari *venenum*, quod falsum est.

16 *Venenum* igitur vocatur, quod naturam, hoc est statum illius, cui adhibetur, mutat; & quià mutare potest statum ægroti ab infirmitate ad salutem, & vice versâ, ideò nomine *veneni* venit etiam pharmacum, seù medicamentum, quod adhibetur ad procurandam sanitatem; ex quo concluditur, quòd, ut ait *Cajus* in supra-

(24) *text. in l. 3. §. Ex Senatus consulto. ff. de Sicar.*
(25) *cap. Non est. de Reg. iur. in 6.*
(26) *Ripa de Peste de Remed. præservat. nu.* 147. *& seqq. arg. text. in l. Si quis aliquid §. Abortionis. ff. de Pœn.*
(27) *Io. de Anani. & Innoc. in cap. Tua nos. de Homicid.*
(28) *Narbon. ad leg. Hispan. lib. 3. Tit. 16. leg. 17. gloss. 6. nu.* 11.
(29) *Tholos. Syntagm jur. lib. 36. cap. 18. nu. 4. Par. 3.*
(30) *text. in l. Qui venenum. ff. de Verb. sign.*
(31) *Ferdinan. Ponzett. Tract. de Venen. lib. 1. cap. 1. Raynal. Tom. 3. cap 31. §. 2. nu. 6.*
(32) *d. l. Qui venenum. ff. de Verb. sign.*

pracitatâ lege (32), nomen *veneni* sit medium inter bonum, & malum, & cum utroque compatiatur; ità ut medicamentum vocari possit *venenum bonum*; *venenum* autem *malum* dicatur, quod vitam adimit; proindè jura (33) quandò volunt hoc exprimere, semper addunt adjectivum *malum*, & dicunt *venenum malum*. Proindè ex *Alexandro Decianus* (34) monet Advocatos, quòd, si stant prò Accusatore, capitulent, venenum *malum* fuisse; & sic probent eam qualitatem, aliter succumbent. Quæ cautela servanda etiam est à Judice prò trasmittandâ contrà Reum inquisitione.

17 Ex his apparet, quarè in diffinitione diximus *venenum malum*; si enim *malum venenum* non est, crimen *veneficii* minimè committitur. Multa hìc dicenda essent de varietate *venenorum*, & de modis variis, quibus nocent; sed quià hæc nosse ad Medicos, non verò ad Iudices Criminalium spectat, ideò supersedemus. Unum prætereundum non censemus, & est, quòd, quàmvis communiori modo *venenum* tradatur in cibo, aut potu, non est tamen, quìn detur etiam *venenum*, quod solo contactu aut halitu, sivè suspiratione necat: pariterque, quòd illitum armis aut mortem inferat, aut reddat insanabile vulnus. Sequitur hìnc, quòd, si quis armis, taliter venenatis occidit, aut sauciat, verè poterit dici *venenator*, aut *venenarius*, ut dicitur in jure (35), & tradit *Decianus*, cui consonat Raynald. Tom.3.cap.31.§.4.nu.59.qui cum Grassetto tenet, quòd de jure communi applicantes venenum, & res venenatas alicui alitèr, quàm per cibum, & potum puniuntur ut proditores, ac venefici, & consequenter puniri etiam de *veneficio*; ratio est, quià talis qualitas armorum venenatorum transfert delictum de specie ad speciem, ità ut non sit simplex homicida, aut percussor, sed *veneficus*, cui proindè pœna *veneficii* debeatur.

18 Dico quartò, *naturalis*, nempè agentis per suas qualitates naturales; hoc autem positum est ad differentiam earum rerum, quibus sortilegi, pacto cum Dæmone inito, utuntur tanquàm signis ad maleficium; quæ res, licèt vi suâ naturali aliquid possint conferre ad intentum malefici, non tamen tantum effectum possent producere, nisi vi supernaturali Dæmonis juvarentur. De his autem tractabimus suo loco.

19 Dico ultimò, ad *necem alicujus ordinati*; nisi enim mors formalis, aut insanabilitas (quæ vocari potest mors diminuta) intendatur, non patratur crimen, nec ordinaria pœna *veneficii* incurritur; sed tenetur tantùm de culpâ, sicut suprà num. 11. dictum est.

Probatio.

S V M M A R I V M.

20 *Probatio criminis veneficii difficilima; & quarè.*

21 *In visitatione corporis delicti, adhibendi Medici præstantiores.*

Signa reperta in cadavere adamussìm recensenda in processu.

22 *Cadaver venenati debet aperiri, & introspici*

Multa signa veneni non cognosci queunt, nisi in sectione cadaveris.

23 *Si cadaver computruit, aut non potest haberi, corpus delicti probandum per Testes.*

24 *Quid debent deponere Medici, ut Iudex pronunciet constare de veneno.*

25 *Medici debent assignare causas dicti sui.*

De signis veneni assumpti, remissivè.

26 *Medicina est ars coniecturalis.*

27 *Conclusiones practicæ Medicorum sunt per coniecturam, non per demonstrationem.*

28 *An veneficium fuerit scelere commissum, certò judicari nequit.*

29 *Dantur venena præsentanea, & ad tempus.*

Signum veneni propinati est incombustibilitas.

30 *Concluditur impossibilitas probandi alitèr, quàm per conjecturas, corpus delicti in veneficio.*

Testes quid deponere debent in casu venenationis.

31 *Confessio Rei de veneno debet versare circà solas circumstantias facti.*

32 *Deposita à Testibus, & confessa à Reo debent subiici judicio Medicorum.*

33 *In casu veneficii, Iudex debet esse promptior ad torquendum, quàm in cæteris delictis.*

34 *Inditia, quæ debent sufficere ad torturam in hoc casu.*

Latrocinium in viro, veneficium in fœminâ faciliùs præsumendum.

Mulieres primò inventrices veneni.

20 IN hoc crimine *veneficii*, circà ejus probationem, major reperitur difficultas, quàm in cæteris delictis facti permanentis; siquidèm in istis regulariter ex occulari Judicis inspectione apparet malitia, quâ patratum est crimen, & sic constat de corpore delicti; & si in nonnullis, ut in defloratione, vulneratione &c. necessarium est judicium Peritorum, in his judicare facile est, nec possunt Periti tàm faciliter decipi. At in *veneficio* summa Medicis ipsis ingeritur difficultas: nàm posito, quòd juxtà Medicinæ præcepta, multa sint signa certa *veneni* in cadavere; tamen adhùc difficultas est in discernendo, àn *venenum*, cujus apparent signa, fuerit ingenitum in corpore humano, àn ex cibo, aut potu venenato contractum: & licèt ab accidentibus facti deduci possit, quòd *venenum* fuerit in cibo, aut potu assumptum, tamen judicari nequit, àn fuerit arte hominis paratum, & porrectum, aut ex accidenti, ex casu alicujus inserti venenosi, ut araneæ, in vinum, quod haustum mortem intulerit, ut non semel accidit. Præter quamquod dantur etiam *venena*, quæ nullum omninò signum relinquunt, ut sunt ea, quæ per inspirationem operantur; nàm sanguis, qui ex venenosâ virtute subitò concrescit, & gelatur in corde, ac partibus vitalibus, illi vicinioribus, potest etiam per ingenitam qualitatem naturalem lentescere, ac coagulari, undè mors necessariò sequatur ex impeditâ sanguinis circulatione. Proindè Doctores (36) pronunciant, tale judicium, & delicti probationem esse summè difficilem, ac intricatam; & ideò Iudicem procedere debere cum magnâ circumspectione.

21 In facti igitur contingentiâ debet Judex adhibere Medicos, non qualescunque, sed ex peritioribus, cùm agatur de re maximi momenti, ac summæ difficultatis. Debent priùs observare signa omnia, extrinsecùs in cadavere apparentia, quæ debent in processu adamussìm adnotari, ut

[33) *l. Item si obstetrix. ff. Ad leg. Aquil. l. Quod sæpè. § Veneni. ff. de Contr. empt. l. Ceteræ. §. 1. ff. Fam. l. Ercisc.*

(34) *Alex. Cons. 203. nu. 4. & 5. vol. 2. apud Decian. lib. 9. cap. 21. nu. 8. V. Nam & virus.*

[35] *text. in l. Capitalium. §. Venenarii. ff. de Pœn. Decian. lib. 9. cap. 21. nu. 10.*

(36) *Caball. Carena. Farinac. Guazzin. Mattheù. apud Raynal. Tom. 3. cap. 31. § 4. nu. 105.*

ut monet; *Addens ad Follerium* (37), non constito enim de signis *veneni*, rueret constantia corporis delicti, ut firmant *Farinacius*, ac *Guazzinus*.

22 Ad firmiorem autem, ac exactiorem indaginem debet cadaver introspici factâ sectione, & diligenter observari in partibus principalibus; siquidèm, ut docet *Cospius* (39), & *Card. Ponzettus*, possunt signa *veneni* non prodi extrinsecùs; intrinsecùs autem aliqua ex partibus principalibus apparere à *veneno* corrosa, ulcerata, & infecta; & hanc praxim necessariam, ac usu receptam firmat *Vermigliolus* (40).

23 Quòd, si cadaver visitari nequit, quià à multis diebus tumulatum fuit, & jàm computruit; aut quià furtìm sublatum est, ac combustum; in mari, aut flumine demersum; aut secretò sepultum, nè posset visitari, debet corpus delicti probari per Testes, qui debent deponere de omnibus signis, ac circumstantiis, quæ observaverunt in eo, qui prætenditur venenatus, dùm adhùc decumberet in lecto, ut potè vomitus, sudores tormina, tremores &c. tùm post mortem, ut livorem, tendentem ad nigredinem in vultu, ac regione cordis; spumam ad os; decidentiam capillorum &c. ut dicunt Doctores (41), taliaquè signa proponi Medicis examinanda.

24 Sed quid debent deponere Medici, ut possit Judex ex eorum dictis pronunciare, quòd constet de corpore delicti? Respondent Doctores (42) communiter, quòd sufficit, quòd Medici deponant de credulitate; quòd nempè, juxtà principia artis suæ, ipsi credunt, hominem illum mortuum esse ex veneno malo, non quidèm innato, sed sibi propinato, aut in cibum assumpto; & dictum suum firment juramento.

25 Sed hoc non sufficere, patet ex his, quæ aliàs probavimus (43), nempè quòd Periti tenentur adducere causam sui judicii. Ideò debent Medici afferre axiomata, doctrinam, ac dicta Auctorum Classicorum, qui de Medicinâ scripserunt, ut appareat, quibus fundamentis, ac signis innixi taliter pronunciaverint. Et ideò aliàs (44) dedimus omnia signa veneni assumpti, ad hoc, quòd Judex ex iis possit cognoscere, si Medici juxtà vera præcepta artis judicent de signis, observatis in cadavere, àn potiùs de proprio cerebro, ac sinè fundatâ ratione judicium suum proferant, ac Judicis conscientia in tuto ponatur, judicando, si & quantum dictis Medicorum debeat deferre in re tàm gravi.

26 Communis quidèm Criminalistarum doctrina est, quòd de corpore delicti constare debet per plenas probationes; & plerique scribunt, quòd plenè probatum remaneat corpus delicti ex judicio Medicorum, ut dictum est. At fallit in casu *veneni* generale illud axioma; si quidèm impossibilis est plena probatio corporis delicti in hoc casu. Ratio est, quià Medicina non est scientia, sed ars conjecturalis; & quàmvis habeat generalia principia, juxtà quæ possint deduci generales conclusiones theoricæ; tamen, quià in praxi versatur circà singularia, de quibus, juxtà Philosophum, scientia non datur; hinc est, quòd Medicina, prout applicatur praxi, evadit ars; & in operando non regulatur Medicus per conclusiones, demonstratas scientificè, sed tantùm coniecturaliter deductas à principiis, quæ non possunt demonstrari necessariæ veritatis, ut huic singulari applicantur. Quod ratiocinium evidenter comprobatur ex frequentibus erroribus Medicorum, qui ex principio universali suæ artis, malè tamen applicato huic individuo, præscribunt medicamenta ægro non convenientia, quæ mortem causant; & hoc, non ex aliâ ratione, nisi quià de conclusione practicâ, applicabili tali ægroto, non habent à principiis deductionem demonstrativam, sed purè probabilem, ac coniecturalem.

27 Quod autem dictum est, quadrat etiam in casu, in quo judicare debent de *veneno* dato. Nàm judicium eorum debet esse de hoc individuo particulari, quod deducere debent à principiis universalibus. Sicut autem falluntur in deductione conclusionis practicæ, in decernendo, quòd huic ægro dandum sit tale medicamentum, quod tamen minimè convenire, effectus docet, ut dictum est; & hoc non ex aliâ causâ, nisi quià deductio talis conclusionis est purè coniecturalis, & non scientifica per necessarias consequentias, ità pariter falli possunt in judicio speculativo, in hoc casu particulari, pronunciando ex signis coniecturalibus, hunc hominem fuisse venenatum.

28 Præterquàm quod, ad constandum de corpore delicti, ut aliàs (45) diximus, necessarium est, quòd illud maleficium fuerit scelere commissum, & ut tale de eo, antè omnia, in judicio constet: potest autem dari casus, quòd quis objerit ex *veneno*, quidèm assumpto, non tamen scelere parato, ut ex lapsu alicujus venenosi animalis in amphorâ vini: tali casu, quantùmvis Medicus pronunciet, hominem illum obiisse ex *veneno* asumpto, non tamen per hoc remanet plenè probatum corpus delicti, quià non constat de scelere, sinè quo corpus delicti non datur.

29 Pariter, ut benè docet *Decianus* (46), & colligitur ex historiis, traditis à *Svetonio*, ac *Tacito*, datur venenum præsentaneum, quod velocissimè interimit, (ut fuit illud, quo illita pinna fuit, quâ usus est Medicus ad ciendum *Claudio* Imperatori vomitum, qui eo statim interemptus est) & moratorium, quod protrahit effectum in tempus, quale fuit id, quod, *Tacito* (47) referente, elegit *Scianus* ad necem inferendam *Druso*, filio *Tiberii Imperatoris*. Nequit autem Medicus discernere à signis, quale fuerit *venenum* asumptum, nempè, àn præsentaneum, àn moratorium; quià incombustibilitas cordis hominis venenati, quæ à *Sabellico* (48), pluribus citatis, statuitur unum ex præcipuis signis veneni propinati, ità procedit ab uno, quàm ab alio *veneno*. Sequitur ergò, quòd Medicus dicere cum fundamento non potest, aliquem interemptum fuisse à *veneno*, dato antè paucos, aut multos dies; quod valdè confert ad inquisitionem delinquentis.

(37) *Add. ad Foller. Pract. crim. V. Capiat informationem n.68.*
(38) *Farinac. Cons.19. nu.30. in fin. Guazzin. Reor. defens.4. cap.5. nu.6.*
(39) *Cosp. Jud. criminal. Part.3. cap.14. nu.4. Ponzett. de Venen. lib.2. Tract.4. cap.2.*
(40) *Vermigl. Cons. crimin. 179. nu.13.*
(41) *Guazz. in. Foller. Farinac. Caball. Carasc. Boss. Vela Cosp. Sabell. apud Raynal. Tom.3. cap.31. § 4. n.121. & 122.*
(42) *Farinac. Quæst.2. n.32. Guazz. Defen.4. cap.5. nu.7. Muta Decis.1. nu.11. Giovagnon. Caren. Conciol. Sabell. apud Raynal. l. cit. n.119.*
(43) *Par. p. Tit. Corpus. nu.56. & seqq.*
(44) *Par. p. Tit. Corpus n.46.*

(45) *Parp. p. Tit. Corpus.*
(46) *Decian. lib.9. cap.22. n.12.*
(47) *Cornel. Tacit. Annal. lib.4.*
(48) *Sabell. Summ. divers. Tract. §. Venenum nu.5. in fin. & ibi Ardoin. Zacchia. Cardan. Dioscor. Mercurial. Matthiol.*

30 Ex dictis igitur constat, quòd probatio corporis delicti ex judicio Medicorum non potest esse plena, sed purè conjecturalis; nec unquàm plena evadet, nisi per depositionem Testium de visu, aut per confessionem Rei, non tamen solam, sed copulatam cum judicio Medicorum. Siquidèm, ut multis citatis probat *Raynaldus* (49). Testes debent deponere de substantiâ, qualitate, ac quantitate rei, quam propriis oculis viderunt à Reo supposito commisceri in cibo, aut potu, & porrigi ei, qui mortuus est cum talibus, aut talibus symptomatis; nempè, quòd arsenicum ipsis Testibus benè notum (quià ipsimet eo usi sunt ad intoxicandos mures) in quantitate dimidiæ unciæ, plùs, minùs, priùs subtilissimè contusum in mortario, posteà liquatum in aquâ ebullienti miscuit vino, quod bibendum porrexit *Cajo*, qui cùm benè valeret, post paucas horas cœpit vexari talibus, ac talibus symptomatis, & post duas, aut tres horas obiit, & post mortem apparuerunt in ejus facie, corpore &c. talia, ac talia signa.

31 Pariter, si aliquis affectus indiciis, non quidèm sufficientibus ad eum constituendum, sed tantùm ad inquirendum, prout est fama (50), confiteatur se venenasse *Cajum*; ad hoc, ut talis confessio eum afficiat, debet interrogari de omnibus circumstantiis facti; puta, quodnam *venenum*, & in quâ quantitate; & in quo cibo, aut potu, & qualiter paratum illud *Caio* præbuerit; à quo tale *venenum* ipse habuerit; quo animo dederit; quæ symptomata in illo apparuerint antè, & post mortem; ac omnes alias puras circumstantias facti debet ille distinctè enarrare; & per dicta Testium debet de talibus symptomatis, & signis constare.

32 Quæ porrò circà purum factum deposita sunt à Testibus, sivè à Reo, debent subdi judicio Medicorum, qui pronuncient, nùm juxtà eorum artem talis, ac tanta res, taliterque parata; signaque antè, ac post mortem secuta, concludant, *Cajum* veneno obiisse, qui si annuent, tunc plenè constabit de corpore delicti, de facto quidèm per dicta Testium, aut Rei; de jure autem per judicium Medicorum, ut optimè ait *Raynaldus* (51), & poterit dari pena ordinaria. Ratio autem dictorum est, quià tùm Testes, tùm Reus non possunt deponere, nisi de nudo, & simplici facto; quià judicium de jure, quod emergit à tali facto, spectat ad Judicem, qui judicio Peritorum innititur. Judicium autem Peritorum ex puris signis, in cadavere observatis, ut probatum est suprà, est purè conjecturale; undè sequitur, quòd per illud solum non redditur corpus delicti plenè probatum. Requiritur ergò dictum Testium, aut Rei, qui deponant quidnam, & quale, & quantum propitiatum fuerit; quià tunc Medici, qui sciunt vim talis Rei venenosæ, certò pronunciare possunt, illum mortuum esse ex veneno. Undè, si Testes, aut Reus nescirent quid esset res, quæ mixta fuit vino, & deponerent vidisse quidèm, aut miscuisse quendam liquorem, qui erat in parvâ ampullâ, quem ignorant, & nesciunt quid esset; profectò Medici non possint certò pronunciare, quòd mors secuta sit ex *veneno*, & ex consequenti non remaneret probatum plenè corpus delicti, sed semiplenè tantùm, quod faceret ad torturam, ut scribit *Jacobus Mandellus* (52), & alii; aut ad pœnam extraordinariam, ut firmat *Laurentius Matthæu* (53)

33 Hucusque dictum est de probatione corporis delicti, restat dicendum de probatione delinquentis; & sciendum, quòd, ut pluribus citatis probant *Spada*, *Carasco*, *& Sabellus* (54), Judex in hoc crimine propter difficultatem probationis debet esse promptior ad torquendum, quàm in ceteris delictis; undè, ut probat latissimè *Alba. Consil.72. per totum*, leviora indicia sufficiunt, ut possit ad torturam deveniri, ob summam atrocitatem, ac clandestinitatem hujus delicti.

34 Indicia porrò multa patrati hujus sceleris congerit *Decianus* (55), puta, si quis *venenum* emisset, & coràm Judice interrogatus, negasset, de emptione autem convictus esset, tale indicium ex se sufficeret ad torturam. Pariter, si probatus emptor *veneni* constat, quòd simultatem, aut inimicitiam habuit cum venenato; aut ex illius morte lucrum, aut commodum reportaturus erat; aut erat persona vilis, ac malæ famæ, quæ cibum paravit, aut potum ministravit ei, qui venenatus est; maximè, si aliquâ industriâ usus est, ut de tali cibo, aut potu, alius præter venenatum non gustaret. Itidèm, si *veneno* mortuus sit maritus, & ejus Uxor probatur adultera, maximum indicium facit adulterium, quòd ipsa maritum venenaverit, cùm hæc duo delicta quâdam consequentiâ jungantur, ut auctoritate *Tullii*, *Senecæ*, *Quintiliani*, *ac D. Jo. Chrisostomi* probat *Decianus*. (56) Et universaliter, si de veneno dato suspicio est in viro, & in fœminâ, urgentius est indicium in feminâ, quàm in viro qualitas sexus; nàm, ut ajebat *Quintilianus* (57), *latrocinium faciliùs in viro; veneficium in muliere* præsumitur; ratio est, quià fœmina magis iracunda, & vindictæ appetens est, quàm vir; & quià ratione sexus pusillanimis est, & apertè ulcisci de inimico non audet, ad fraudes convertitur, & *veneno* vindicat se; & profectò legimus apud *Diodorum* (58), mulieres primas inventrices *veneni* fuisse; & eas *veneno* uti magìs, quàm viros, advertit etiam *Liranus*. (59)

Pęnæ.

SUMMARIUM.

35 *Opinio Raynaldi, quòd pœna veneficii sit eadem, quæ datur prò homicidio proditorio.*

36 *Confutatur opinio Raynaldi.*
Judas fuit verus Proditor, licèt Christus sciret suum tractatum, & posset se ab eo tueri.

37 *Quomodò possit aliqualiter sustineri impugnata opinio.*

38 *Opinio Carpzovii circa pœnas veneficii.*

39 *Impugnatur dicta opinio.*
Pœna furcarum debetur prò veneficio.
Pœna furcarum est gravior decapitatione.

Talis

(49) *Raynal. Tom.3. cap.31. §.4. num.135. & 137. & ibi Casson. Mattheu Alex. Boss. Boer. Bald. & alii.*

(50) *Foller. Pract. V. Capiat informationem & V. Quod suffocavit. nu.16. 18, 27. & 20. Guazzin. Defen.4. cap.4. nu.8.*

(51) *Raynal. loc. cit. n 146.*

(52) *Jacob. Mandell. Cons.72. Clar. Quæst.4. in fin. Carena de S. Offic. Par.3. Tit.1. § 4. n.37. & seqq.*

(53) *Laur. Matthæu de Regim. Regn. Valent. Par.2. cap.8. §.2. nu.16.*

(54) *Spada Cons. crim.123. nu.2. lib.1. Carasc. Tract. de Nobil. non torquen. nu.99. Sabell. Sum. § Venenum. nu.7. V. Quod in delictis.*

(55) *Decian. lib.9. cap.24. n.5 & seqq.*

(56) *Cicer. lib.4. ad Herenn. Senec. Controvers. lib.4. Quintilian. lib.5. cap. de Exempl. D. Jo. Chrisost. Hom.19 in Matth. Decian. loc. cit. n.14.*

(57) *Quintilian. lib.5. Tit. de Argumen.*

(58) *Diodor. Sicul. Biblioth. lib.5.*

(59) *Lyran. ad Exod. cap.22. V.18.*

Talis pœna debetur tùm Nobilibus, tùm ignobilibus.

40 *Complices in veneficio puniuntur tanquàm principales.*

Veneficii Reus non gaudet Immunitate Ecclesiasticâ.

41 *Quomodò aggravetur crimen veneficii.*

Venenum dans alteri ad occupanda ejus bona, puniendus ut assassinus.

Dans venenum in Eucharistiâ, atrocissimâ morte plectendus.

42 *Dato veneno, sed non secutâ morte, quæ pœna venefico debeatur.*

43 *Diversa Doctorum in hoc casu sententia.*

44 *Si cum veneficio nullum aliud complicatur crimen, debetur pœna extraordinaria.*

Si concurrit aliud delictum, debetur prò veneficio pœna ordinaria, non secutâ morte.

45 *Confirmatur data proximè conclusio.*

Testium defectus, & inhabilitas suppletur per eorum numerum.

46 *Applicatur doctrina ad casum.*

47 *Filius emens venenum, ut Patri detur, debet mori.*

Extenditur hæc pœna ad Patrem spiritualem, ut est Abbas respectu Monachi.

48 *Senatus Mediolanensis morti dedit famulum, qui venenaverat Dominum, effectu non secuto.*

Confirmatur conclusio pluribus casibus.

49 *Condemnatus de veneficio est infamis, ac irregularis.*

50 *Nulla reperitur peculiaris pœna Clerici venefici, ultrà pœnas homicidii appensati.*

Ultrà eas potest Judex alias pœnas juxtà circumstantias facti arbitrari.

51 *Statutum prò Minoribus de Observantiâ.*

52 *Pœnæ Statutariæ variandæ juxtà effectum secutum, aut non: & prò differentiâ status personæ venenatæ.*

53 *Quandonam prò veneficio debeatur pœna triremium, & quando carceris.*

54 *Quid agendum, si venenum propinatum sit Prælato.*

35 VEneficij crimen, juxta sententiam communem Doctorum, quos cumulat *Raynaldus*, (60) in toto rigore importat proditionem; quià venenator occidit hominem, non præcaventem, & ideò se defendere non valentem; & ideò dicendum veniret, quòd pœna *veneficij* præcisè debeat esse pœna homicidii proditorii.

36 Sed non facilè admiserim illam conclusionem, quòd, nempè formalitas homicidii proditorii consistat in hoc, quòd homo nequit ab eo præcavere. Etenim ultrà ea, quæ diximus in §. *Proditorium homicidium*, convincitur falsitas illius sententiæ ex hoc, quòd inter omnes proditores, maximus, ac detestabilissimus fuit *Judas Ischariotes*, qui D.N.I.C. prodidit, & Ideò passim in omnibus Evangeliis sugillatur infami titulo *Proditoris*. Stat autem, quòd D.I.C. optimè præsciebat illius tractatus proditorios cum Judæis; & hoc in ultimâ cœnâ Discipulis manifestavit. Paritèr patet, quòd Dominus optimè poterat se defendere ab insidiis illius Proditoris; quià Deus erat, qui non poterat offendi in corpore, nisi ipse voluisset. Cum hoc tamen Judas fuit verus proditor, & tanquàm talis audit apud omnes fideles. Sequitur igitur, quòd proditio talis non est ex eo, quòd offensa cadat in hominem incautum, & proindè non potentem se defendere, sed provenit ex alio capite; puta, quòd proditor animum nocendi tegat pallio simulatæ amicitiæ & utatur officiis, & familiaritate amicitię, tanquàm instrumentis ad exequendum malum intentum. Et ideò Judas fuit verus proditor, quià osculo sibi dato Christum Judæis prodidit, usus enim est officio, ac signo amicitiæ, prout est osculum, ad necem, Domino per Judæos inferendam. Concludendum est ideò, quòd *veneficium* non potest dici proditorium, ex eo, quòd noceat homini incauto, & se defendere non potenti.

37 Potest tamen aliqualiter sustineri impugnata conclusio, ex hoc, quòd regulariter *venenum* non porrigitur nisi ab amico, hospite, aut coniuncto per parentelam, societatem, vel familiaritatem &c. ab inimico enim nemo aliquid, maximè cibum recipit. Undè concludi posset, quòd ex hoc capite *veneficium* possit dici proditio, quià sub colore amicitię intentum consequitur. Sed debilis certè est hæc ratio. Nàmque principalius crimen est in eo, qui mortem intentat inferre per *venenum*; & per accidens est, quòd illemet *venenum* componat, & porrigat; in pluribus enim illud porrigere per alios inscios sceleris facit, ad magis occultandum crimen, aut ipse taliter rem disponit, ut venenatus ipse ex se illud sumat. Quòd, si ille sub specie amicitiæ *venenum*, à se, aut ab alio ex ipsius mandato, compositum porrigeret, profectò concurrerent duo delicta, specie diversa, puta, *veneficium*, & proditio; & tali casu utique vocari posset *veneficium proditorium*, pœnâ qualificatâ mulctandum.

38 Ex dictis sequitur, quòd *veneficio* non debetur præcisa pœna homicidii proditorii, sed alia. Et quidèm *Benedictus Carpzovius* (61), fultus auctoritate Textus (62), & aliorum Doctorum opinione, quam ipse communem asserit, docet, pœnam *veneficii* esse capitis obtruncationem de iure communi; quàmvis posteà de jure *Saxonico* alias assignet.

39 Sed huic sententiæ refragatur tùm ratio, tùm praxis. Ratio quidèm, quià ex alio Textu (63) habetur, quòd gravius delictum est hominem perimere *veneno*, quàm gladio. Est autem naturalis ratio, quòd graviùs delinquenti gravior pęna debetur; ergò venefico gravior pęna debetur, quàm decapitatio, quæ adhibetur homicidæ, qui ferrò vitam inimico ademit. Undè Textus illi legis *Corneliæ de Sicariis*, qui videntur decernere prò *veneficio* decapitationem, ut rationi cohæreant, debent accipi de decapitatione, non quidèm simplici, sed qualificatâ, ut augmentum pœnæ correspondeat increméto gravitatis delicti. Praxis etiam est, quòd veneficus punitur pœnâ furcarũ, ut firmat *Caballus* (64), quæ pęna gravior, quià ignominiosior est pœnâ decapitationis. Et subdit, quòd, licèt pœna furcarum non nisi personis vilibus adhibeatur, Nobiles autem obtrun-

(60) *Raynal. Tom. 3. cap. 31. §. 4. n. 3. & 4.*

(61) *Carpzov. Part. 1. Quæst. 20. n. 15. & 16.*

(62) *text. in l. 1. § 1. & l. 3. §. in princip. ff. Ad leg. Corn. de Sicar.*

(63) *text. in l. 1. C. de Malef. & Mathemat.*

(64) *Caball. de Omn. gen. homicid. num. 610.*

obtruncatione capitis puniantur, tamen in detestationem tàm enormis criminis furcę ęqualiter debetur Nobilibus, ac ignobilibus in pœnam veneficii; & repetit gravium Doctorum (65) auctoritate sententiam, alibi (66) à se firmatam, puta, quòd, licèt Nobiles non sint condemnandi pœnâ furcarum, quæ communiter existimatur nimìs ignominiosa, ac infamatoria; tamen, quandò Nobiles committunt delictum enorme, quo offuscant propriam nobilitatem, nihil ipsis prodesse debet nobilitas, & puniri possunt pœnâ furcarum, ac si essent plebei.

40 Eâdem pœnâ cum principali puniuntur complices, puta, compositor, venditor, emptor, minister *veneni*, si tamen dolosè faciant, nàm, ut diximus suprà, omnes isti delinquunt *veneficio*, quià omnes *venenum* ministrant; & juxtà Doctores communiter (67), Rei de hoc delicto non gaudent immunitate Ecclesiasticâ.

41 Aggravari porrò potest *veneficium* concurrentibus in eodem facto pluribus delictis, specie diversis, pròut esset, si quis daret venenum fratri ad potiendum ipsius hæreditate. In hoc casu interveniret parricidium, proditio, veneficium, ac assassinium; siquidèm homicidium, factum contemplatione adipiscendæ hæreditatis, perindè est, ac si factum esset contemplatione pretii, super quo homicida fuisset pactus cum alio. Ob complicationem igitur tot delictorum esset pœna pariter exasperanda. Undè scribunt *Cavalcanus, & Guazzinus* (68), quòd, qui dat consanguineo, aut Amico *venenum*, ut ille potiatur ipsorum bonis, tanquàm Assassinus vehi debet super curru infami per Civitatem, & torqueri forcipibus ignitis, & malleo, sibi priùs impacto in caput, debet jugulari, & in frusta scindi. Pariter, si quis panem, aut vinum consecrandum, ac convertendum in corpus, ac sanguinem D.N.I.C. venenaret, pròut de facto evenisse nonnulli (69) scribunt, iste deberet comburi, aut aliâ gravissimâ morte mulctari, pròut docet *Raynaldus*. (70) Ratio est, quià, quàmvis leges de similibus casibus, utpotè enormissimis, ac raro accidentibus, nihil disponant, quià Legislatores de illis minimè cogitarunt; tamen magnitudo facinoris talis esset, ut nulla pœna, quàmvis gravissima, tanto sceleri adæquaretur.

42 Quod autem dictum est de pœnâ ultimi supplicii, dandâ venefico, locum solummodò habet, quandò delictum fuit in suo genere perfectum, & effectus intentus secutus est, ut communiter firmant Doctores post *Clarum*. (71) Sed quid juris, si crimen non est perfectum ex eo, quòd, licèt *venenum* fuerit datum, non tamen secuta est sivè ob debilitatem *veneni*, sivè quià alexipharmacis subventum est ægroto?

43 Circà hoc punctum solemnis est Doctorum conflictus, quos refert *Caballus* (72), quorum nonnulli volunt, tali casu Reum *veneficii* puniri non posse ultimo supplicio, sed tantùm pœnâ extraordinariâ: horum autem fundamentum est, quià communi totius Orbis consuetudine derogatum est legibus conatum ad crimen, non secuto effectu intento, punientibus; de quâ communi consuetudine, ac sententiâ testantur *Clarus*, *Conradus, ac Covaruvia*. (73) Alii non pauci sustinent, quòd deberet Reus ultimo supplicio subdi. Ratio est, quià in delictis atrocissimis, quandò Reus fecit omne, quod potuit, & ex parte suâ facere debuit, ut effectus sortiretur, diciturque devenisse ad actum, proximum delicto, non secutus autem est effectus quià, fuit ab aliâ causâ impeditus, tali casu punitur Reus pœnâ ordinariâ.

44 Inter has sententias extremas mihi valdè arridet opinio *Carena*, quem refert, & sequitur *Raynaldus* (74), & est, quòd, si in *veneficio* nulla intervenit alia circumstantia delictum aggravans, tunc, effectu non secuto, non intrat pœna ordinaria. Exemplum esse potest in eo, qui, habens inimicum, *venenum* ab alio sibi porrigere facit; hìc enim nulla occurrit circumstantia, quæ delictum aggravet. Sed, si in facto copulantur alia crimina, quæ delictum aggravent, ut potè, si in *veneficio* intraret proditio, aut assassinium &c. quià nempè Reus sub specie amicitiæ invitatum ad prandium in propriâ domo venenavit; aut pactâ pecuniâ ab alio venenare fecit, tali casu, etiam non secuto effectu, intrat pœna mortis. Ratio hujus sententiæ esse potest à simili.

45 Quandò enim *Part. prima* §. *Testes*, locuti sumus de Testium defectu aliquo, ob quem probatio remanet imperfecta, ac minimè plena, docuimus cum communi, quòd numerus Testium supplet eorum defectum: ità ut, si aliquis, aut ambo ex duobus Testibus, qui de jure requiruntur ad probandum delictum, aut indicium, patiantur exceptionem, aut defectum, huic succurritur per alios Testes, quàmvis etiam isti exceptionem patiantur; & hoc modo quatuor Testes defectivi (non quidèm essentialiter, ut essent inimici &c.) copulantur ad faciendam plenam probationem, quià numerus supplet defectum, & testimonium duorum posteriorum integrat probationem, quæ imperfecta erat ex defectu, quem priores duo patiebantur.

46 Ità est in casu; in *veneficio*, in quo effectus non est secutus, delictum remanet imperfectum in facto, & ideò debetur pœna extraordinaria, sicut etiam hæc debetur, quandò delictum idem est imperfectum in probatione. Si autem *veneficio* copulatur assassinium, proditio &c. hæc, quàmvis etiam ipsa sint imperfecta, quià effectus secutus non est, aliquam tamen pœnam extraordinariam merentur. Sed quià hæc iàm debetur ratione *veneficij*, debet augeri ratione alii delicti complicati; quod cùm & ipsum extraordinariam pœnam exposcat, ex his duabus pœnis extraordinariis una ordinaria conflari debet, sicut in eodem facto duo delicta, specie diversa, copulantur.

47 Et

(65) *Marsil. in l. unic. nu.129. ℣. Et adduci, C. de Rapt. Virg. Gram. Decis.30. num.5. Afflict. Constit. Regn. lib.1. Rubr. 13. in Constit. Terminum.45. & lib.2. Rubr.31. Constit. Prosequentes. n.31.*

(66) *Caball. Centur.1. Cas.99. nu.106.*

(67) *Giga. de Crim. læs. Maje. Tit. qualiter, & à quibus. Quæst.10. nu.23. Anani, in cap.1. de Homic. Boer. Decis.109. num.5. Cabal. de Omn. gen. homic. nu.583. Decian. lib 9. cap.22. n. 4. Alex. Thusc. Bobadill. apud Carasc. Tract. de Nobil. non torquen. nu.111.*

(68) *Cavalca. de Brach. Reg. Par.4. nu.57. Guazzin. Defen.33. cap.4. n.8.*

(69) *StryK. de Jur. sensu, Differ. 6. de Gustu. cap.4. nu.33. Diaz Pract. crim. Can. cap 95. Vela de Par. delict. cap.26. num.*

(70) *Raynal. Tom.3. cap.31. §.4. num.153.*

(71) *Clar. §. Homicidium, ℣. Punitur etiam. n.11.*

(72) *Caball. de Omn. gen. homicid. à nu. 593. ad 604.*

(73) *Clar. §. Homicidium. num.14. Conrad, Pract. crim. Tit. de Venef. nu.11. Covaru. in cap. Si furiosus. Par.2. in princip. n.11. ℣. Quinto.*

(74) *Caren. de S. Offic. Par.2. Tit.12. §.34. num.288. Raynal. Tom.3. cap 31. §.4. n.84. ℣. Et generaliter.*

47 Et doctrina hæc confirmata remanet ex plurium Doctorum sententiâ. Siquidèm filius, qui emit venenum, ut Patri daret, licèt effectus secutus non sit, debet mori, ut, ultrà Textum expressum, (75) docent clasici Doctores. (76) Et extenditur hæc sententia ad *veneficium*, attentatum contrà eum, qui habetur loco Patris, ut est Abbas respectu Monachorum, ut ex *Bartolo*, *&* *Felino* docet *Purpuratus*, (77) & potiori ratione ampliari debet ad eum, qui Principem suum *veneno* necare tentasset, ut firmant alii (78). Et ratio est, quià *veneficio* attentato copularetur parricidium propriè, aut impropriè sumptum.

48 Præfatam sententiam praticatam fuisse à Senatu Mediolanensi, qui ad mortem damnavit quandam famulam, quæ Domino suo (qui tamen non obiit) venenum propinaverat, docet *Bossius*, (79) & hoc idem alibi practicatum scribit *Vulpellus*, (80) & ità practicandum propugnat in facti contingentiâ *Carasco* (81) etiam, quandò Uxor tentat venenare Maritum, & è contrà, ut scripsit *Placha*, (82) quòd usu positum bis à Senatu Pedemontano asserit *Thesaurus*, *Addens ad Patrem*. (83) Et ex *Igneo* refert *Clarus*, (84) Nobilem quendam ultimo supplicio affectum, quià agnatum suum, prole carentem, *veneno* necare tentaverat. Et ratio est, quià in his casibus circumstantia aggravans concurrit læsæ nempè fidelitatis, quæ debet vigere inter Servum, ac Dominum; Maritum, ac Uxorem; aut parricidii lato modo, quod patratur inter coniunctos, pròut suo loco dictum fuit. Et tandèm ex hâc eâdem ratione ordinariâ pœnâ esset plectendus, qui in *Eucharistiâ* venenum ministrasset, quàmvis mors secuta non esset; & ratio est, quià cum *veneficio* etiam sacrilegium concurreret.

49 Condemnatus de *veneficio*, notatus remanet infamiâ juris, & consequenter irregularis, & ratio est, quià remanet damnatus judicio publico: & procedit hoc, etiamsi mors venenati non fuerit secuta, ut post *Farinacium* docet *Thesaurus*. (85)

50 Quò ad Clericos veneficos nullam reperio sanctionem Canonicam, quæ peculiari pęnâ eos percellat, ultrà pęnas, quas incurrunt homicidæ voluntarii: & quià de istis suo loco dictum est, ipsas repetere superfluum ducimus. Verum est, quòd in facti contingentiâ posset Judex, ultrà pœnas homicidii appensati, alias arbitrarias addere, ex eo, quòd qualitas *veneficii* aggravat crimen, suprà gravitatem homicidii voluntarii.

(75) *text. in l. 1. in fin. ff. Ad leg. Pompei. de Parricid.*
(76) *Bart. in l. 1. n. 8. & 9. ff. de Parricid. Igne. in l. 1. §. Quod si quis n. 2. ff. Ad S. C. Sylan. Farinac. Q. 122. n. 18. Vela Gomez Matthæu. Conciol. Sabell. Vulpell. apud Raynal. loc. cit. n. 84.*
(77) *Purpurat. Cons. 186. n. 4. lib. 1.*
(78) *Farinac. Q. 122. n. 27. Claud. ad. Bertazzol. Cons. crim. 57. lit. B.*
(79) *Boss. Tr. crim. Tit. de Homicid. n. 13.*
(80) *Vulpell. Respons. 145.*
(81) *Carasc. Tract. de Nobil. non torquen. n. 108.*
(82) *Placha Epitom. delict. lib. 1. cap. 22. n. 32. V. Quibus illud.*
(83) *Thesaur. jun. ad Decis. Pedem. 243. in fin. V. Et in Servo.*
(84) *Igne. in l. Si sequens. §. Cum ex parte n. 10. ff. Ad Syllan. Clar. Quæst. 92. V. Scias tamen.*
(85) *Farinac. Q. 122. à n. 32. apud Thesaur. de Pœn. Eccles. V. Poculum. cap. 4. n. 11.*

51 Quantùm verò ad Regulares spectanda sunt eorum Statuta. Prò nobis Minoribus de Observantiâ adest Textus noster, (86) quem aliàs (87) dedimus, & ità cantat *Qui aliquem enormiter vulneraverit, vel ei venenum dederit per se, vel per alium, eisdem pœnis* (puta triremium) *subiacere tenetur*.

52 Circà quem Textum adverto, quòd, juxtà superiùs dicta, aggravari potest hoc crimen respectu effectus secuti, ac respectu personæ venenatæ; & juxtà aliam gravitatem moderanda est pœna. Si enim mors venenati secuta fuerit, & iste esset Religiosus ordinarius, omninò debetur pœna triremium perpetua. Ratio est, quià, ob datam mortem, aut atrocem mutilationem, debetur pœna quidèm triremium, sed ad tempus, Superiori arbitrarium, pròut diximus suprà §. *Homicidium num. final.* Quià verò *veneficium* addit qualitatem aggravantem suprà homicidium ordinarium, ferro &c. patratum; hìnc est, quòd mors *veneficio* patrata, exquirat triremes perpetuas, aut saltem ad durationem magìs longam eâ, quæ arbitrio Superioris, prò homicidio simplici deberetur.

53 Si autem mors secuta non sit, & nulla alia circumstantia aggravet *veneficium*, non debentur triremes, sed Carcer, ac aliæ pœnæ, Superiori arbitrariæ. Ratio est, quià, ut diximus suprà *num.* 43. & *seqq.* non debetur pœna ordinaria, nisi, quandò ex effectu secuto dicitur crimen, in suo genere perfectum. Sed si *veneficio* alia circumstantia aggravans addatur, (ut potè, si *venenum* esset datum ab Aromatario, Infirmario, vel à Coquinario in publicâ refectione; aut si prò *veneficio* pactum esset præmium inter inimicum principalem, & ministrum *veneni*; aut *venenum* esset datum in *Eucharistiâ*; aut sub colore specialis amicitiæ &c.) quantùmvis mors secuta non sit, debentur triremes. Ratio est, quam dedimus suprà à *num.* 44. quià nempè *veneficio* jungeretur infidelitas, aut assassinium, aut sacrilegium &c.

54 Quòd, si *venenum* datum esset Prelato Locali, aut Provinciali, & multò fortiùs Generali, etiam morte non secutâ, ordinaria pœna deberetur, ex duplici principio. Unum est, quòd tali veneficio copulatur parricidium, latè sumptum, ut diximus suprà *num.* 47. Aliud est, quòd in superioribus Statutis, datis ex Textu §. *Homicidium. num.* 92. & 93. vulnerans Prælatum Localem, non secutâ morte, debet mitti ad triremes prò tempore, arbitrario Superioribus; sicut etiam, qui quovis modo percutit Provincialem; quià verò veneficium aggravat suprà vulnerationem, ac multò fortiùs percussionem, hìnc est, quòd gravior pœna debetur tentanti mortem talium Prælatorum *veneno*, quàm vulneribus, aut percussionibus adhibitis, & proindè pęna triremium, quæ prò cęteris est per tempus Superioribus arbitrarium, prò *veneficio* sit perpetua, aut saltem diuturnior eâ, quæ daretur prò vulneratione, aut percussione.

§. X.

(86) *Text. Tit. Applicatio §. 41.*
(87) *§. Homicidium. 91.*

§. X.

Abortus procuratio.

SUMMARIUM.

1 *Abortus procurati diffinitio.*
2 *Dolus est anima delicti.*
3 *Abortus procurationis multiplices modi.*
4 *Bulla Sixti Quinti contrà procurantes abortum, & complices moderata à Gregorio XIV.*
5 *Abortus est de fœtu nondùm nato.*
Pœnâ legis Aquiliæ tenetur abortire faciens alienum animal.
6 *Abortus semper est, tùm si fœtus ex datâ potione nascatur mortuus, sivè oriatur vivus antè tempus, institutum à naturâ.*
Partus septimestris, ac octimestris vitalis est.
7 *Abortus dicitur, si ex potione partus nascatur quidèm vivus in tempore, in quo vitalis erat, tamen intrà paucum tempus post ortum moritur.*

1 POstrema species homicidii appensati est *abortus procuratio*, quæ gravitatem suam metitur, non tantùm, quià ut in pluribus, veneficio, ac parricidio copulatur, quantùm ex eo, quòd in eo offenditur homo, qui totaliter ad propriam defensionem est inhabilis. Potest autem commodè diffiniri, quòd sit *dolosa operatio, per quam fetus humanus vel mortuus, vel non vitalis, ex utero abjicitur.*

2 Dicitur primò *dolosa operatio*, cùm enim dolus sit anima delicti, ut aliàs (1) ex *Bossio* docuimus, nequit *operatio* dici criminalis, nisi sit dolosa. *Operatio* autem hìc in genere ponitur, pròut complectitur omnem actum humanum, qui vel principaliter, vel ministerialiter, vel mediatè, vel immediatè tendit ad effectum, ut nempè fœtus aut mortuus, aut brevì moriturus à Matre abiiciatur.

3 Multipliciter porrò talis operatio exercetur, pròut recensetur in quâdam Constitutione (2) *Sixti V*, in quâ dicitur, *abortum* procurari *percussionibus, venenis, medicamentis, potionibus, oneribus, laboribusque, mulieri prægnanti impositis*. Ultrà hæc idem effectus sequitur, si prægnanti gravis terror incutiatur, aut ex improvisò res monstrosa ostendatur; si larvis, aut spectris nocturnis fictis timor incutiatur; si phlebotomia maximè in pedibus adhibeatur; si ingentis infortunii (ut mors Mariti, aut filii) narratio fiat; si schedulæ, aut alia signa sortilega, super se tenenda, dentur; pluresque alii suppetunt modi, quos recensere non expedit.

4 *Operatio* porrò ad *abortum* non sistitur tantummodò in principali, sed ex Bullâ supracitatâ extenditur ad eos, qui ad idem *opem, consilium, favorem, potionem, vel alia cujuscunque generis medicamenta scienter dederint*. Ex quàmvis *Gregorius XIV.* in suâ Constitutione (3) videatur, respectu *quocunque modo auxilium, vel consilium dantium* ad *abortum* procurandum, reduxisse pęnas ad terminos juris communis, tamen contrarium est verius, tùm quià Constitutio *Gregoriana* moderatur *Sixtinam*, tantùm quò ad *procurantes abortum fœtus inanimis*, & propinantes venena sterilitatis, (ut infrà videbimus) non autem quò ad cooperantes ad *abortum fœtus animati*; tùm quià de jure communi pœnæ delictorum extenduntur ad mandantes, consulentes &c. pròut aliàs (4) docuimus; tùm quià, ut plurimùm *abortus* procuratur potionibus, quæ respectu fœtus semper venena sunt, cùm ad ejus mortem dentur, crimen autem veneficii æquè comprehendit complices, sicut principalem, ut paragrapho superiori proximè dictum fuit.

5 Dicitur *fœtus humanus* is nempè, qui adhùc in utero Matris continetur, ad differentiam ejus, cui penè nato mors intentatur; illud enim continetur sub aliâ specie homicidii, ut diximus aliàs. (5) Additur autem humanus, ad differentiam aliorum animalium conceptus; isti enim veniunt etiam sub nomine fœtus; qui autem *abortum* istorum procuraret, non delinqueret hoc crimine, neque teneretur pęnâ legis *Corneliæ de Sicariys*, aut *Pompeja de Parricidis*, sed pęnâ legis *Aquiliæ de damno dato*, quandò nempè *abortus* esset animalis alieni.

6 Dicitur *vel mortuus, vel non vitalis ex utero abjicitur*. Quià, cùm procuratio *abortus*, secuto effectu, sit species homicidii, sequitur, quòd oportet, quòd fętus nascatur ex utero, vel mortuus, vel de proximo moriturus, & hoc modo non vitalis. Si quidèm, si propinato pharmaco, nasceretur quidèm fœtus antè debitum tempus, puta, antè novem menses, sed tamen in septimo, aut octavo mense, & viveret, non posset dici secutus *abortus* propriè, sed tantùm impropriè, & largo modo. Nam *abortus*, largo modo acceptus, est partus fœtus, qui antè diem, sibi à naturâ destinatum, non spontè, sed ex aliquâ vi, sivè accidenti succedit, ut ex *Hippocrate*, & *Avicennâ* firmat *Zachia*. (6) Quòd, si nascatur in septimo mense, vitalis est, ut ultrà auctoritatem legum, (7) convincit continua experientia. Partum autem adhùc vitalem esse, si nascatur octavo mense, contrà *Hippocratem*, & multos Jureconsultos, quos citat, validissimis rationibus probat idem *Zachia* post *Cardanum* (8). Ut igitur propriè *abortus* secutus dicatur, oportet, quòd fętus nascatur *vel mortuus, vel non vitalis*.

7 Quid autem, si dato poculo abortionis, fœtus nascatur quidèm vitalis, quià est in septimo, aut octavo mense, tamen intrà modicum tempus moriatur, dicetur nè *abortus* propriè secutus? Respondeo, quòd sic. Ratio est, quià partus septimestris, aut octimestris vitalis est de facto, quandò natura ex se illum, ut potè in ute-

(1) *Par.p.Tit.Patronus.nu.88.*
(2) *Sixt.V.Constit.Effrenatam.*1588.*Cherub.Bullar.Tom.2.*
(3) *Gregor.XIV.Const.Sedis Apostolica.* 1591. *Cherub. Bullar. Tom. 2.*
(4) *Par.p.Tit.Pœnarum.n.*56.*& seqq.*
(5) *Sup §. Parricidium.*
(6) *Zachi.Quæst.Medicoleg.lib.1.Tit.2.Q.10 n.12.& 13.*
(7) *text.in l.Septimo.ff.de Stat.homin.& in l.Intestato.§.final.ff.de Suis, & legit.hæred.*
(8) *Cardan.Contradict.Medic.lib.1.Contr.8.Tract.3.in fin.apud Zachia.loc.cit.Quæst.4.nu.5.& seqq.*

in utero, sufficienter maturatum, & perfectum expellit; sivè, si propinato poculo abortionis, in dicto tempore nascitur, & de facto, eo non obstante, vivit, quià fortè natura fetus valida resistit veneno dato, quod fuit quidèm sufficiens ad accelerandum illius partum, non tamen valuit ad inferrendam mortem. Si verò post modicum tempus moriatur, quàmvis, attento tempore, posset dici vitalis, talis tamen de facto non fuit, ob malam qualitatem, sibi impressam à veneno, quod fuit validum ad anticipandum partum, & inferrendam mortem. Vndè tali casu dicitur secutus verus *abortus*, quià fetus natus est, non vitalis de facto, quià attentâ vi veneni, vivere de facto non potuit.

Probatio.

SVMMARIVM.

8 *Probatio abortus, quòd fetus animatus esset, difficilima.*

9 *Judicio Medicorum committitur judicare de causâ abortus.*

10 *Variæ Doctorum sententiæ circà animationem fœtus post seminis conceptionem.*

11 *Incertum est, quæ sit vera ex recitatis sententia; plausibilior tamen videtur opinio Zachiæ.*

12 *Instantia contrà dictam opinionem.*

13 *Difficultas, quæ fiunt contrà dictas sententias, sunt æquè solubiles.*

Intellectus humanus caligat in rebus naturæ manifestissimis.

14 *Leges Canonicæ, & Civiles, quot tempus assignent prò animatione fœtus.*

Si cadaveris abortivi nequit sexus discerni, præsumitur, quòd sit masculi.

Prò salute animæ in dubio pars tutior est eligenda.

15 *Summa difficultas in probando, àn fœtus abortivus fuerit animatus, in quo consistat.*

Tempus conceptionis latet etiam pregnantes ipsas.

16 *Quomodò probari posset tempus conceptionis.*

17 *Omnium fœtuum formationi non idem tempus assignatur.*

18 *Quandò cadaver abortivi in judicio potest statui, de animatione debent Medici judicare.*

Duo ad minus ex præstantioribus Medicis debent adhiberi.

Debent Medici rationes sui judicij assignare.

19 *Si partus non potest visitari, & probatum sit momentum conceptionis, & ab eo effluxerint 80. dies, potest Judex absquè Medicis pronunciare, fœtum fuisse animatum.*

Controversiâ extante circà pœna quantitatem inter Judices, statuenda est minima quantitas.

20 *Quarè in dicto casu potest Judex statuere absquè judicio Medicorum.*

21 *An, corrupto cadavere abortivi, per Testes probari sufficiat ejus animationem.*

Corpus delicti non probandum est per solam præsumptionem.

22 *Constito per Testes momento conceptionis, & abortionem secutam esse post 80. dies, est locus damnationi ad penam ordinariam.*

Cadaver occisi si non reperiatur, probandum est per Testes corpus delicti.

Vix possibile est, quòd probari in hoc casu queat corpus delicti.

8 Difficilis in hoc crimine, pròut etiam in casu veneni, de quo diximus, evadit probatio corporis delicti, à quo pendet tota ratio criminalitatis; imò difficilior, quàm in casu veneni. Siquidèm in hoc examinari tantùm debet à Medicis, àn venenum in qualitate, & quantitate sufficiens fuerit ad causandam mortem ejus, de quo agitur. In casu autem *abortus* non tantùm perpendi debet vis potionis, percussionis, metus incussi Mulieri prægnanti &c. ac judicari, àn suffecerit ad causandum *abortum*; sed etiam, àn fœtus, ab utero abactus, fuerit informatus animâ rationali; & in hoc firmatur gravitas hujus crrminis; Medicorum autem est hoc judicium, pròut firmant communiter Doctores. (9)

9 Et quidèm circà qualitatem, ac vim propinatæ potionis, sivè alterius actionis, causativæ *abortus*, procedere debent, & eorum judicium sub juramento exponere Judici sub modo, & formâ, quibus judicare debent de veneno, pròut superiori proximo paragrapho dictum est.

10 Quantùm verò ad judicium de animatione fetus gravior est difficultas: nàm circà animationem fœtus variæ ab auctoribus referuntur sententiæ, quæ tamen diversis placitis Medicorum innituntur. Nonnulli enim, quos refert *Dionys. Gothofredus*, (10) formando partui 35. alii 45. alii 50. dies assignant; eidem movendo alii 70. alij 76. dies tribuunt: eidem tandèm maturando, ac perficiendo alii 210. alii 300. dies dederunt. Alii prò discretione fœtus 40. dies; prò transmutatione 80. prò perfectione 240. dies assignarunt. Animari autem animâ rationali existimavit *Sconerus* (11) fetum quarto mense à conceptu seminis quià tunc secundùm ipsum dominium fœtus tribuitur Soli, qui membra organica vi calefactivâ perficit, & in hanc sententiam inclinat etiam *Rodericus à Castro*. (12) *Ioannes Marci*, ut ipsum citat *Caramuel*. (13) opinatus est, fetum, quamdiù detinetur in utero Matris, animari animâ ejusdèm Matris, proindè non sibi infundi animam propriam, nisi in ipso momento nativitatis. *Thomas Fienus* (14) voluit è contrà, quòd spatio trium dierum fœtus animetur; & in hanc sententiam abiit etiam *Zachia*, (15) qui multis rationibus probat, animam infundi, statìm ac facta est conceptio seminum. *Mercurialis* tandèm, relatus per *Zachiam*, (16) fultus auctoritate *Hippocratis*, libro de *Naturâ puerorum*, vult, septem diebus fœtum perfici, & animâ rationali dotari.

11 Ista-

(9) *Sarno Pract. crim. Forma 86. in Allegat. V. Et primo Carpzov. Par. 1. Quæst. 11. nu. 26 Giovagnon. Resp. 28. n. 22. lib. 1 Alex. Cons. 115. lib. 3. Raynald. Tom. p. cap. 6. §. 5. num. 124. & seqq.*

(10) *Gothofred. Adnot. in l. Cicero. litt. C. de Pæn. & in l. Intestato. §. final. litt. E. ff. de Suis & leg. hæred.*

(11) *Sconer. lib. p. de Judic. astr. apud Gothofr. in l. Intestato loc. cit.*

(12) *Roder. à Castr. lib. 3. de Natur. Mulie. cap. 6. apud Zach. Tom. 1. lib. 1. Tit. 2. Q. 9. n. 23.*

(13) *Caramu. Theol. Fundamen. Tom. 1. Fundam. 55. de Homicid. à n. 1622.*

(14) *de Format. fæt. q. 10. Concl. 11. apud Zach. Tom. 1. lib. p. Tit. 2. q. 9. n. 20.*

(15) *Paul Zachia Tom. 2. Tit. 1. Q. 6. per tot.*

(16) *Mercurial. apud. Zach. Tom. 1. lib. 1. Tit. 2. q. 9. n. 21.*

11 Istarum opinionum, illa, quæ est *Joannis Marci*, hæretica est, & manifestè opponitur *Sacræ Scripturæ*: habemus enim ex *Evangelio*, (17) quòd *Joannes Baptista*, Sanctificatus in utero Matris, *Exultavit Infans*, quandò illam visitavit *Beatiss. Virgo*: sanctificatio autem non fit, nisi per gratiam inhærentem, quæ animam supponit, in quâ subiectetur. Proindè talis propositio damnata fuit per *Decretum Cōgregationis S. Officij, anno 1679. die 4. Martii*. (18) Quænam verò cæterarum opinionum vera sit, incertum est; & valdè urget prò opinione *Zachiæ*, quòd in communiori sententiâ, in homine non detur nisi una anima, puta, rationalis virtualiter continens vegetantem, & sentientem; & cùm fœtus à conceptione seminum incipiat crescere, nutriri, & augmentari, & hoc vitaliter, & non per juxta positionem, ut lapides, nequit ista aliud præstare, quàm anima rationalis, quæ actus vegetativè exerceat, & quæ sibi fabricetur organa ad sentiendum, phantasiandum, & ratiocinandum.

12 Ex aliâ parte, si anima rationalis, per rationem operando, sibi organa corporea struere deberet, hoc deberet esse per architectonicam, quæ per rationem, & artem operaretur, ad quod præstandum, oporteret sibi infundi in creatione habitum talis artis, ut suo ordine, & formâ organa humani corporis formare posset. Licèt enim hæc præstet in plantis, & brutis anima illorum, quæ ratione non utitur in tali formatione; tamen illæ per traducem seminalem transfunduntur à generãte, & in ipsorum semine jàm organa, juxta idæam naturæ, sivè *Archei*, (ut ipsam vocat *Helmontius*) sunt delineata; ità ut spiritus, sivè calor vivificus, qui ipsorum anima est, nil aliud præstat nisi organa illa sic, ut præfertur, permeare, dilatare, movere, & varias fermentationes, digestiones, & alterationes in materiâ alimentari causare, ut per eam nutritio, & alimentatio fœtus præstetur. Non sic verò anima rationalis per traducem seminalem transfunditur, nec sic organa humani corporis, velùt in plantis sunt delineata, ità ut anima rationalis nil aliud præstare debeat, nisi tanquàm calor vivificus informare, & organa hoc modo perficere. Si quidèm semen humanum est tantùm materia disposita, ità ut in eâ introduci queat forma organica. Porrò anima creata est rationalis, & si organa sibi fabricari debet, oportet, quòd per rationem operetur, & ità per artem; non enim posset operari per organa illa, quæ sibi fabricatur, cùm hæc nondùm sint; sed tanquàm efficiens à proposito in materiâ, seu subiecto deberet agere, ut plastes in formandâ statuâ. Talis autem ars in animâ non est, proindè nequit sibi corpus fabricare. Quòd, si diceretur talia anima rationalem præstare, ut in brutis anima sensitiva; oporteret concludere, animam rationalem per traducem in semine transfundi, ut opinatus fuit *Senertus*, (19) quod hæreticum est.

13 Inter has difficultates (pariter tamen, ac æqualiter solubiles, ac insolubiles) quæ opinio verior sit, noverit Deus; homo enim circà pleraquè naturalia divinat potiùs, quàm verè sciat, & ut ajebat *Aristoteles*, *sicut se habet oculus noctuæ ad lumem Solis, ità & intellectus noster ad manifestissima naturæ*. Undè, si tot, & tantæ difficultates inter Medicos sunt circà organa corporis humani, & eorum officia, (cùm tamen per dissectionem cadaverum oculariter inspiciantur; de quibus multi multa, & diversa opinativè, nunquàm verò demonstrativè tradunt) à fortiori dicendum erit de infusione animæ, quæ nulliter sub sensu cadere potest, & de quo nihil possumus verè scire, nisi Deus revellet.

(17) *Luc. cap. 1. ℣. 41.*
(18) *Raynald. Syntax. crim. lib. p. cap. 6. §. 5. n. 31.*
(19) *Daniel. Senert. Hypomne. Physic. lib. 4. cap. 4. & Institut. lib. p.*

14 Tamen, omissis *Medicorum* opinionibus de animatione fœtus, *Canonistæ, & Iurisperiti* magis communiter firmant, masculum 40; fœminam verò 80. dierum spatio animari. (20) Licèt *Paulus de Castro*, (21) quem sequitur *Cacheranus*, opinatus sit, fœtum omnem sivè masculum, sivè fœminam, post quadraginta dies à conceptione seminum, esse animatum. Ità ut qui *abortum* procuraverit, post assignatos suprà dies, & effectus sequutus sit, censeatur verè homicida, & obnoxius sit ordinariis pœnis; & in dubio, (quandò nempè ex membrorum dispositione, aut quià fœtus projectus fuit in latrinam, nec visitari potuit, nequit dignosci, an fuerit masculus, vel fœmina) quò ad pœnas spirituales, præsumendus est masculus; ità ut procurans *abortum* post 40. dies à conceptione, nec potuit certificari, cujus sexus fuerit fœtus, præsumere debet, quòd fuerit masculus, & ità debet procurare absolutionem ab excommunicatione, & dispensationem ab irregularitate; & hoc quià in dubio prò salute animæ tutior pars eligenda est & ità practicatur in *Sacrâ Pœnitentiariâ Romanâ*. (22)

15 Tota tamen difficultas in hâc arduâ materiâ est probare concludenter in facti alicujus contingentiâ, fœtum fuisse animatum. Admissâ enìm thesi universali, quòd fœtus animetur intrà spatium, suprà assignatum, quomodò concludenter probabitur, quòd fœtus, de quo agitur hìc, & nunc fuerit animatus? Si quidèm hoc probari nequit, nisi priùs concludenter probetur tempus conceptionis, à quâ fluxerint dies requisiti ad animationem; hoc autem probari nequit per Testes, cùm actus venereus absquè arbitris exerceatur; esto, quòd in aliquo casu (ut evenire potest in meretrice) possent adduci Testes, qui viderunt congressum, quamnam rationem adducent ad probandum, conceptionem tùnc secutam fuisse, cùm hæc ad sensum non pateat? Solius Mulieris attestatio hoc nequit probare; siquidèm, si hæc minimè sufficit ad probandum, *abortum* fuisse secutum, (23) ità nec sufficere debebit ad probandum momentum conceptionis, quod ipsas mulieres etiam latere solet, ut præter quotidianam experientiam, scribit *Cagnolus*, (24) quandò scilicet pluriès cum uno, seu diversis viris coitum admiserunt.

16 Quòd, si in aliquo casu semel fuerit secutus congressus virilis, possit tunc sciri per mulierem tempus conceptionis; non tamen posset probari per ipsam solam, cùm Testis unicus non possit ex se plenè probare. (25) Quòd, si per Testes posset concludenter probari congressus unicus, & tempus illius, utiquè probari posset tempus conceptionis; & ab illo probari, fœtum fuisse animatum.

17 Quià,

(20) *Menoch. de arbitr. lib. 2. Cent. 4. Cas. 356. n. 3. Ricc. Prax. Decis. 609. n. 1. Azor Tom. 3. lib. 2. cap. 4. Quaranta Sum. Bullar. V. Abortus. n. 5. Barbos. de Pot. Epi. Allegat. 51. nu. 137. apud Lezan. V. Abortus. in 5.*
(21) *Paul. de Castr. in l. Suum hæred. n. 2. ff. de Acquir. hæred. Cacheran. Decis. Pedemont. 59 n. 2.*
(22) *Jo. M. de Castilent. Polyanth. Seraph. V. Abortus. Difficult. 1. & ibi Ungarell. Add. Ad Angel. V. Abortus. Schol. A. Nald. Sum. eo. Verb.*
(23) *arg. l. Etiam. ff. de Probat. l. penult. §. Mulier. ff. eo tit. Alciat. Cons. 23. n. 5. ℣. Quarta Tom. 3. lib. 9. apud Mascard. de Probat. Vol. 3. Concl. 1151. n. 22.*
(24) *Cagnol. in l. 11. n. 195. ff. Si Cert. petat. apud. Mascard. l. cit. n. 31.*
(25) *arg. l. Ubi numerus. ff. de Test.*

17 Quià tamen ex *abortu* fœtus animati secuto debet, ut dicemus, delinquens capitaliter plecti, durum nimìs videtur, quòd ex judicio Medicorum, qui tamen inter se non conveniunt, dependeat vita hominis; attento maximè, quòd non omnium fœtuum sit idem terminus formationis, coagmentationis, & consequenter animationis, ut ex *Galeno* scribit *Zachia* (26), & consequenter nequeunt isti verè scire, àn fœtus, de quo agitur hìc & nùnc, verè, & realiter fuerit animatus, ità ut pœnâ ordinariâ afficiendus sit, qui *abortum* procuravit.

18 Dico igitur, quòd, si partus possit in iudicio stari, & à Medicis recognosci, ipsorum erit juxtà artis suæ principia iudicare, àn fuerit animatus, & eorundem iudicio stare potest tutâ conscientiâ Judex, & Reo pœnam ordinariam decernere. (27) Tamen debet Judex adhibere Medicos verè peritos, & in arte suâ præstantes, non autem Medicastros, cùm agatur de Causâ gravissimâ, puta, de vitâ hominis. Itidèm non debet Judex contentus esse iudicio unius Medici, sed ad minùs duorum, qui maximè Deum timeant, & artem suam probè calleant, ut in *Parte primâ* (28) docuimus. Pariter debent isti non nudè proferre iudicium suum per simplicem ipsorum assertionem, sed debent assignare rationes secundùm principia artis suæ, ob quas ità iudicent, quod fieri debere universaliter ab omnibus Peritis, qui ad iudicium adhibentur; aliàs (29) latè demonstravimus.

19 Si verò non potest partus in iudicium deferri, quià deperditus est, sivè iàm computruit &c. & concludenter probatum remanet momentum conceptionis, dico, quòd, si iàm effluxerunt octuaginta dies, potest, nullis adhibitis Medicis, Iudex ex se pronunciare *constare de animatione*. Ratio est, quià, cùm diversæ sint Medicorum sententiæ circà animationem, ut suprà recitavimus; & diversum pariter assignetur tempus prò fœtu masculeo, & prò fœmineo; & unus fœtus citiùs, aut tardiùs alio animetur, dùm assumitur prò iudicio faciendo summum tempus, quod assignatur à Medicis prò animatione, Judex se ponit in tuto. Siquidèm qui dicunt, masculum animari intrà 40. dies, fœminam verò intrà sexaginta, asserunt à fortiori, intrà 80. dies esse animatum fœtum, sivè mas, sivè fœmina fuerit concepta. Ità ut, sicut, quandò Judices diversi abeunt in diversas sententias circà durationem pœnæ maiorem, aut minorem, statuenda est pœna minor, quià in eâ omnes conveniunt (30), ita in hoc casu cùm conveniant omnes Medici, quòd intrà 80. dies fœtus sit animatus; terminus iste debet statui prò mensurâ, & regulâ iudicandi.

20 Dixi autem, hoc posse decernere Judicem absquè Medicorum peritiâ; quià hæc requiritur, quandò iudicandum est circà aliquod, quod sensui non subest, & hoc per rationem scientiæ, sive artis, (cuius Judex censentur expers) quæ debet applicari in casu particulari; & cùm Judex, (licèt calleret illam scientiam, sivè artem speculativè) possit falli circà factum, de quo agitur hìc, & nunc, ideò adhibetur Peritus, qui ex praxi, quam exercet circà particularia, de hoc particulari judicet. In casu verò nostro, in quo statuitur terminus 80. dierum ad animationem prò firmâ regulâ, juxtà quam debet etiam Medicus pronunciare, (31) non potest Judex falli in pronunciando, *constare de animatione*, proindè hoc poterit, nullis Medicis adhibitis.

21 In tali autem casu, quandò scilicet non reperitur, aut corruptus est fœtus, qui tamen constat, quòd fuerit abactus per abortum post 80. dies à conceptione, dubium est, àn posset intrare pœna ordinaria, eò quià non posset constare de corpore delicti, & de ejus animatione nisi per Testes; In delicto autem facti permanentis, non sufficit probare per simplicem præsumptionem, sed requiritur probatio indubitata, ut dicunt Doctores (32), quæ videtur fieri per solam inspectionem facti.

22 Tamen dico, quòd, si concludenter per Testes, omni exceptione majores, probatum remaneat momentum conceptionis, *abortus* procuratus per potionem post tempus 80. dierum à conceptu, & effectus secutus, quià à Testibus visus est partus abactus, optimè esset locus pœnæ ordinariæ. Quià, ut abundè probavimus aliàs (33), si cadaver occisi non reperiatur, quià combustum fuit, aut in profluentem demersum, non est necessarium, quòd probetur homicidium per constantiam corporis delicti, *per visum & repertum* cùm hoc impossibile sit; sed perfectè probatum remanet per Testes, dummodò plenè integri sint) qui illud viderunt. *Abortus* autem fœtus animati verum homicidium est; proindè probatio corporis delicti, optimè fieri potest per Testes integros, & sufficientes ad ordinariam pœnam, probatis plenè cæteris probandis. Verum est, quòd, cùm moraliter penè impossibile sit, quòd Testes nullam penitùs exceptionem patiantur, sequitur, quòd vix possit dari casus, quòd plenè probetur corpus delicti, delictum, & delinquens, ut præfertur. Et altero istorum deficiente, non est locus pœnæ, nisi extraordinariæ.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

23 *Circà pœnam procurantis abortum variæ sententiæ Doctorum.*

24 *Opinio, quod prò hoc delicto non debeatur pœna mortis cohæret legibus.*

25 *Quandò procuretur abortus cum aliqua circumstantia aggravante, debetur mors.*

Ob frequentiam delictorum in aliqua regione aggravantur pœnæ.

Delictum, quod est causa mali exempli duriùs puniendum.

26 *Leges Civiles morte puniunt procurationem abortus.*

27 *Lex Canonica, tanquàm homicidam damnat procurantem abortum.*

Ppp *Pro-*

(26) *Galen.lib.de Fæt.form.cap.1.in princip.Claß.1.Zach.Tom.1.lib.1.Tit.2.Q.9.n.24.*

(27) *Paul.Zachi.loc.cit.*

(28) *Tit.Corpus.Quæst.4.nu.51.*

(29) *Par.p.cit.Tit.Corpus.Quæst.4.nu.57. & seqq.*

(30) *Cuiac.lib.12.Observ.cap.16.Caball.Cas.119.n.22.Mastril. Decis.183.Ricc.Prax.for.Eccl.Resolut.393.apud Sgroi.Par.7.cap.11.nu.m2.*

(31) *Paul.Zachi.Tom.p.lib.p.Tit.2.q.9.n.24.*

(32) *Osasch.Cons.66.nu.20.lib.1.Decis.Cons.410.nu 6.Vermigl. Cons.crim.11.n.9.Cons.12. n. 17. & Cons.230. n. 3. apud Raynald Syntax.crim.lib.p.cap.6.§.5.n.40.*

(33) *Par.p.Tit.Corpus.§.2.num.12.*

Procurans abortum fœtus inanimis nequit dici homicida.
Mori non potest, qui nondum vixit.
Irregularis non est, qui procuraverit abortum fœtus inanimati.
28 *Dispositio* Sixti V. *circà procurantes abortum.*
29 Gregorii XIV. *moderatio circà Bullam* Sixti V.
Excommunicatio prò hoc crimine potest tolli à Confessario, ad hoc deputato ab Ordinario.
Pœna, lata a Sixto *contra procurantes abortum fœtus inanimis, reducta ad ius commune.*
Cætera disposita in Bulla Sixti, *confirmata sunt à Gregorio.*
30 *Procurantes abortum fœtus inanimis, complices &c. non incurrunt Censuram, nec Irregularitatem.*
Dans potionem, aut eam sumens ad sterilitatem, non subit excommunicationem.
Peccant tamen mortaliter tùm procurantes talem abortum, tùm procurantes sterilitatem.
31 *Medicus, procurans abortum fœtus inanimis prò sanandâ Matre, non peccat.*
Bonum totius præferendum bono partis.
Peccaret Medicus dans coniugatæ poculum sterilitatis, nè periclitaretur in partu.
32 *Damnata est opinio, quod liceat procurare abortum fœtus inanimis.*
33 *Cætera disposita per Sixtum circà abortum fœtus animati sunt in robore.*
Clericus ob hoc crimen, tanquàm verus homicida tradendus brachio sæculari.
Lezanæ lapsus circà pœnas Clerici, propinantis potionem sterilitatis.
34 *Excommunicatio incurritur ob abortum fœtus animati procuratum.*
Ab hàc Censurâ qui possint absolvere.
Confessarii Regulares à quibus casibus Papalibus possint absolvere.
35 *Confessarius Regularis potest absolvere à dictâ Censurâ etiam deductâ re ad forum contentiosum.*
36 *Regulares delinquentes hoc crimine, à quo absolvendi.*
Prælati Regulares respectu suorum subditorum habent iurisdictionem, quasi Episcopalem.
Et veniunt nomine Ordinariorum.
37 *Confessarius Regularis, ut possit absolvere à dictâ Censurâ Religiosum sui Ordinis, debet deputari ad hoc à suo Prælato specialiter.*
38 *Specialiter approbatus ad sic absolvendum, quandò dicatur Confessarius Regularis.*
39 *Quo casu Regularis, habens facultatem absolvendi à reservatis in suo Ordine non posset absolvere à dicta Excommunicatione.*
40 *Procurans abortum fœtus animati contrahit Irregularitatem ex homicidio, secuto effectu.*
31 *Sententia* Portelli, *quod effectus non dicatur secutus, si fœtus natus sit vivus.*
42 *Impugnatur dicta sententia.*
Homicidium dicitur commissum, licèt percussus moriatur post aliquos dies à vulneratione.
43 *Quot diebus vivere debeatur partus, ut possit dici ex post mortuus ex potione abortiferâ.*
Vulneratus, si moritur intrà 40 dies, dicitur mortuus ex vulnere.
Vulneratus, si post vulnus per triduum ambulavit, non reputatur mortuus ex vulnere.
Fœtus abortivus, si moriatur, antequàm compleat nonum mensem à conceptione, dici debet mortuus ex abortu.
Potest fallere talis conclusio in aliquo casu particulari.
In dubio facti circà homicidium petenda est à Clerico dispensatio ab Irregularitate.
44 *Variæ sunt opiniones circà dispensationem talis Irregularitatis respectu Regularium.*
Examinantur fundamenta negantium talem Irregularitatem posse à Regularibus Prælatis dispensari.
Irregularitas, proveniens ex homicidio voluntario, dispensatur à solo Papâ.
45 *Expenduntur fundamenta affirmantium posse Regulares Prælatos cum suis subditis dispensare.*
46 *Impugnantur fundamenta secundæ sententiæ.*
Oracula viva vocis fuere revocata.
Procuratio abortus includit malitiam homicidii animi deliberati, veneficii, proditionis, ac assassinii.
Gravius est occidere veneno, quàm gladio.
Gravius crimen est occisio per abortum, quàm homicidium nati.
Abortus non potest venire nomine simplicis homicidii voluntarii.
Habens facultatem dispensandi super homicidio voluntario non potest dispensare super assassinio.
In concessione generali non veniunt specialia, verosimiliter non concedenda.
47 *Bulla B. Pii V. privilegians Regulares, ut possint absolvere, & dispensare &c. est prò Novitiis recipiendis ad professionem, non prò Professis.*
48 *Bulla Pauli III. prò Benedictinis exorbitantem auctoritatem dat Prælatis Regularibus.*
49 *Bulla proximè citata non extenditur ad alios Ordines.*
50 *Communicatio privilegiorum non est universalis, sed quandò currit analogia respectu ejus, super quo cadit privilegium.*
51 *Privilegium concessum Benedictinis fundatur super consuetudine dispensandi super Irregularitate.*
52 *Dicta dispensatio est prò solo foro interno.*
53 *Talis dispensatio est fixa uni diei in anno.*
54 *Communicatio privilegiorum fit etiam in iis, quæ etiam per solam consuetudinem sunt acquisita.*
55 *Dispensatio talis Irregularitatis, acquisita per communicationem, est solùm prò foro animæ, non prò delictis, deductis ad forum contentiosum, aut notoriis.*
56 *Dùm Bulla mentionem non faciat de delictis publicis, tale privilegium prò his non militat.*
57 *Communicatio privilegiorum non habet locum in exorbitantibus.*
Facultas dispensandi super Irregularitate ob homicidium voluntarium, bigamiam, & abortum in foro externo, nunquàm fuit Regularibus concessum.
58 *Quod facultas absolvendi, & dispensandi à Censuris, & pœnis reservatis sit tantùm prò foro animæ, probatur ex praxi Religionum.*
Absolutio, aut dispensatio data prò foro interno, non valet pro externo.
59 *Monitum ad Prælatos Regulares, ut caveant in concedendo talem dispensationem Irregularitatis, ob causam abortus animati in foro externo.*
60 *Procurans abortum, & de eo damnatus, est infamis.*

61 Cle-

61 *Clerici Rei de hoc crimine incurrunt privationem Officii, & Beneficii, & inhabilitatem ad ea.*
Hac pœna non incurritur, nisi post declarationem Judicis; sed alia pœna, ac Censura incurruntur, ipsofacto.
Petens dispensationem super Irregularitate, ob abortum procuratum, debet exprimere Sac. Pænitentiaria, si fœtus erat à se genitus.
62 *Alia pœna abortus procurati est Rei traditio brachio sæculari puniendus, ut homicida.*
63 *Variæ opiniones Doctorum circà genus supplicii procurantis abortum.*
64 *Pœna mortis, danda pro abortu procurato, debetur juxtà consuetudinem Regionis; & secundùm eam puniendus est Clericus, traditus brachio sæculari.*
65 *An Religiosus, dans poculum abortionis ad vitandam infamiam, dandus sit brachio sæculari.*
66 *Resolvitur dubium, negativè.*
Omnis causa minuens dolum in delicto, excusat à pænâ ordinariâ.
67 *Procurans abortum ex amicitiâ prò tuendâ famâ prægnantis, an sit damnandus ad mortem.*
68 *Respondetur, negativè.*
Cooperans crimini contrahit præcisam pænam principalis.
69 *Dans remedium ad abortiendum propter pecuniam, àn, secuto effectu, debeat mori.*
70 *Respondetur, quòd puniri debet morte.*
Mulier procurans in se abortum ob pecuniam, punienda de parricidio, & assassinio.
Farinacius extendit hanc conclusionem ad casum fœtus, etiam inanimis.
71 *Religiosus, qui causavit abortum, prægnantem percutiendo, fornicando, aut eam saltare faciendo, àn subire debeat mortem.*
72 *Respondetur, quòd subiret tantùm Irregularitatem, ultrà pœnas percussionis, aut fornicationis.*
73 *In casu homicidii cujusvis, ut intret pœna ordinaria, requiritur plenus dolus.*
74 *An danti poculum ad abortiendum, si non sequatur effectus, quià remedii est subventum, debeatur pœna ordinaria.*
75 *Respondetur; quòd non*
Non punitur affectus prò effectu etiam in atrocissimis, nisi lex Statutaria hoc expresè sanciat.
Bulla Sixti contrà procurantes abortum, requirit effectum secutum.
76 *Pœna extraordinaria prò abortu causato remittitur arbitrio Iudicis.*
77 *Licèt ex Bullâ Sixti Reus de abortu debeat tradi brachio sæculari, de consuetudine non servatur.*
78 *Regulares servare debent, in dandis pœnis, proprias Constitutiones, à Papâ approbatas.*
Regulares Prælati nequeunt relaxare suos Subditos brachio sæculari.
Pœna mortis, aut mutilationis apud Regulares non habet locum.
Apud Minores de Observantiâ damnari debet ad triremes Reus delicti, ob quod in sæculo esset morti tradendus.

23 QUò autem ad pęnam hujus delicti, res tractanda est iuxtà diversas dispositiones iuris *Cæsarei*, & *Pontificii*. Dico igitur, quòd controversia inter Doctores est, àn damnandus sit pœnâ ordinariâ mortis procurans *abortum* fœtus animati; & sententia multorum, quos plenâ manu congerit *Anellus de Sarno*, post *Farinacium* (34), fuit affirmativa. Alii autem non minoris auctoritatis, relati per supradictos, tenent, quòd sivè animatus, sivè inanimatus sit fœtus, contrà procurantem *abortum* non intret pœna, nisi extraordinaria.

24 Secunda autem sententia, juxtà antiqua jura, verior, & benignior est. Etenim non potest, juxtà Civile jus, dici homicida, qui *abortum* procurat, licèt fœtus animatus sit, quià, ut habet Textus cujusdam *Digesti* (35), *partus, nondùm editus, homo non rectè dicitur*; & proindè in aliâ *Lege* (36) vocatur *spes animantis*. Proindè, cùm fœtus in utero homo non censeatur, illum perdens per *abortum* non potest dici, quòd hominem perdiderit, nec consequenter, quòd homicida sit; undè sequitur, quòd nequè pœna homicidarum, quæ est mors, teneri debeat. Et ideò pęnæ, datæ procurantibus *abortum*, sunt citrà mortem. In unâ enim (37) *Lege* habetur, *eam, quæ abegit datâ operâ, à Præside in temporale exilium dandam*. Et in aliâ (38), *eam in exilium Præses Provinciæ exiget*. Et alibi, (39) *temporali exilio coerceatur*. Et in alio Digesto (40), *humiliores in Metellum, honestiores in Insulam damnentur*.

25 Verum est, quòd, si *abortus* procuretur aliquo modo singulari, per quem delictum fiat gravius de jure Civili punitur pœnâ mortis, quià non attenditur tantùm *abortus*, sed modus, quo factus est, qui delictum agravat. Et ideò in quodam *Digesto* (41), Mulier, *cum ab hæredibus secundis acceptâ pecuniâ, partum sibi medicamentis ipsa abegisset*, capitaliter fuit damnata; quià, ut optimè advertit *Antonius de Lucâ* (32), interventus pecuniæ reddidit delictum atrocius. Et ex *Falgosio*, & *Bruxardo* refert *Hieronym. Basilicò* (43) quendam in Galliâ jussu *Caroli VII* Regis fuisse combustum post suspendium, eò quòd maleficio sortilegio *abortum* procuravit, & ità delictum auxit. Similiter pœnâ mortis punitur procuratio *abortus*, si delictum hoc sit in aliquâ regione frequentatum, ut argumento cujusdam *Legis* (44), scribunt communiter *Doctores*, (45), quos dat *Raynaldus*. Et hoc etiam, si tale crimen evadat mali exempli, ità ut per illud alii ad similiter delinquendum moveantur, & universaliter de delictis mali exempli, docet Matthæus. (46)

26 Non defuerunt tamen peculiares leges sæculares, quæ procurationem fętus animati *abortus* pœnâ mortis

 casti-

(34] *Sarno loc.sup.cit.V.Pertransit. Farinac.Quæst.122.nu.131.*
[35) *l.In Falcidia.§.circa ventrem.ff.Ad leg.Falcid.*
(36] *l.Negat.ff.de Mort. infer.*
(37] *l.Divus Severu.ff.de Extraor. crimin.*
[38) *l.Si Mulierem.ff.Ad leg.Cornel.de Sicar.*
(39) *l.Cicero.ff.de Pæn.*
(40) *l.Si quis aliquid.§.Qui abortionis.ff.de Pæn.*
(41) *text.in l.Cicero.ff.de Pæn.*
(42) *Ant.de Luca ad Vincent.de Franch.Decis.592.n.9.apud Raynal. Syntax.cap.6.§.5.nu.25.*
(43) *Hieron.Basilicò Crimin.Decis.7.nu.2.*
(44) *l.p.ff.de Abige.*
(45) *Peguer.Decis.crim.29.n.7. Caball.Crim. resol. 160.n.6. Farinac. Quæst.167.n.111.Theodoric.Judic.crim.Tom.2.cap.7.n.19.apud Raynald.Syntax.cap.6.§.5.num.30.*
(46) *Matthæu.De re crim.Controv.44.n.21.& Controver.29.n.111. Raynald.loc.cit.num.29.*

castigarunt, ut *Leges Gothorum*; pròut scribit *Dionysius Gothofredus* (45), & *Carolus V. Imperator* suâ particulari Constitutione hoc cavit prò *Germaniâ*, ut attestantur *Theodoricus*, & *Strii Kius*. (48) Et universaliter etiam de jure Civili procuratio *abortus* fœtus animati, effectu sequuto, plectitur pœnâ capitali, ut post *Glossam* cujusdam *Legis* (49) scribunt communiter *Doctores*. Nec mirandum, quòd de antiquo jure Civili pœna mortis non inferatur procuranti *abortum* fœtus, etiam animati, ut suprà probavimus; inferatur verò de jure novo, siquidèm antiqui, pròut suprà dictum est, non reputabant humanum fœtum, quàmvis animatum, esse hominem, sed *spem animantis*; proindè ejus perditionem non censebant esse homicidium, morte plectendum. Sed subsequentes Imperatores, ac Jurisperiti, meliùs per Catholicam fidem instructi, agnoverunt illum, quàmvis nondùm natum, verum hominem esse, animâ rationali dotatum; & ejus mortem, procuratam per *abortum*, esse verum homicidium, & proindè morte delinquentis puniendum.

27 Lex autem Canonica tanquàm homicidam pronunciat eum, qui partum humanum per venena, aut sortilegia, datâ operâ, vel concipiendum impedit, vel conceptum, sivè animatum, sivè inanimatum abigit, ut dicitur in duabus Decretalibus (50). Verum tamen est, quòd, ut optimè advertit *Abbas* (51), non potest verè dici homicida, qui partum nondùm animatum abigit; siquidèm qui nondùm vixit, mori non potest (52), nec est homicidium, nisi is, qui cæditur, homo sit dotatus nempè animâ rationali, quæ cùm absit in fœtu inanimi, hujus perditio non erit verum homicidium. Proindè *Glossa* quædam (53) optimè distinguit, dicens, quòd procurans *abortum* quoquomodo sivè sterilitatem, est homicida quantùm ad pœnam spiritualem; sed non est homicida quantùm ad Irregularitatem, quæ sequitur ad homicidium verum; tùm enim solùm censetur verus homicida, cùm quis procurat *abortum* fœtus animati, qui realiter homo est, licèt nondùm natus sit.

28 Antiquorum autem Canonum dispositionem alteravit *Sixtus V.* in Constitutione (54) suâ, quam suprà indigitavimus; siquidèm omnes procurantes *abortum fœtus immaturi, tàm animati, quàm inanimati, formati, vel informis*, voluit teneri illis pœnis, quæ tàm *per Canonicas Sanctiones, & Apostolicas Constitutiones, quàm Civilia jura adversùs veros homicidas, qui homicidium voluntarium actu, & re ipsâ patraverint*, sunt constitutæ, *si tamen re ipsâ abortus sequutus fuerit*. Insuper Clericos, talis criminis Reos, Officiis, ac Beneficiis omnibus, etiàm non Curatis, privavit, & ad eos inhabilitavit, ac irregulares reddidit; Laicos verò similiter Reos, à susceptione quorumvis Ordinum ablegavit. Voluit ultrà, quòd Ecclesiastici juridicè probati criminosi de tali scelere, degradentur, & Curiæ Sæculari tradantur plectendi supplicio, quo puniuntur homicidæ. Prætereà supracitatas pœnas extendit ad eos, *qui sterilitatis potiones, ac venena propinaverint mulieribus, & quominùs fœtum concipiant, impedimentum præstiterint*, & eorum complices; Et tandèm omnes præmemoratos Reos percussit excommunicatione latæ sententiæ, Pontifici Romano reservatâ.

29 Post supracitatam Bullam emanavit alia Constitutio Gregorii XIV. (55) quæ præcedentem in nonnullis moderavit. *Primò*, Excommunicationem, & peccatum, quæ erant Papæ reservata, concessit posse tolli per Sacramentalem absolutionem à quocunque Confessario, deputato per Ordinarium loci ad absolutionem præfati criminis. *Secundò*. Pœnas prædictas contrà procurantes *abortum* fœtus inanimis, sivè sterilitatem in muliere, ac eorum complices, reduxit ad eas, quæ ex dispositione juris communis, *Sacrorum Canonum*, & *Concilii Tridentini* feruntur. *Tertiò*. Reliqua omnia, in Bullâ *Sixti* contenta, confirmavit.

30 Ex hâc verò moderatione habetur *primò*, quòd procurans *abortum* fœtus inanimis, sivè hoc consulens, adjuvans &c. non incurrit Excommunicationem, nec Irregularitatem, (56) peccat tamen mortaliter, quià impedit semen jàm effusum, & fœtum à suo naturali ordine, & fine, qui est generatio hominis, ut dicunt Doctores. (57) Habetur *Secundò*, quòd propinans, aut, datâ operâ, sumens venena sterilitatis, non alligatur Excommunicatione, aut aliis pœnis à *Sixto* impositis. Peccat tamen graviter, quià contrà intentionem naturæ impedit generationem hominis; ut scribunt supracitati.

31 Non peccaret autem mortaliter, qui causaret per accidens *abortum* fœtus de quo certitudo habeatur, quòd sit inanimis, & Medici judicent, quòd mulier moriretur in partu, si fœtus ad maturitatem perveniret, quià jus naturale conservandi Matrem debet præponderare bono prolis futuræ, præsertìm cùm fœtus inanimis censeatur pars Matris, & bonum totius præferendum sit bono partis (58), & ex eodem fundamento juxtà aliquos excusaretur à mortali, qui potionem sterilitatis propinaret Mulieri conjugatæ, quæ judicio firmo Medicorum, certò moriretur, si aut conciperet, aut pareret. Sed hoc minimè verum est; quià in primo casu intenditur conservatio Matris, & ad hanc procurandam sibi datur potio, cui per accidens evenit *abortus*; quòd, si intenderetur formaliter *abortus*, tanquàm medium ad salutem Matris, nullo

[47) *Dionys. Gothofr. Adnotat. ad l. Cicero. litt. C ff. de Pæn. leg. Gotthic. l. 1. de Execut. hum. part. lib. 6.*

[48) *Theodoric. Judic. crimin. Tom. 2. cap. 7. n. 19. Samuel. StryK. de Jur. sensuum Dissert. 6. de Gustu. cap. 4. n. 36. apud Raynald. Syntax. cap. 6. §. 5. num. 28.*

[49] *Gloss. in l. Divus ff. de Extraord. crim. ubi Bart. Alberic. Angel. & alii. Farinac. Quæst. 122. nu. 98. & 134. apud Bict. Quæst. 111. nu. 9. Clar. Quæst. 68. V. Abortum procurans. Carpzou. Par. p. q. 11. nu. 2.*

(50) *cap. Si aliquis. Extrà de Homicid. cap. Sicut il. 2. ibi. eo. tit.*

(51) *Alb. Panormit. in cap. Sicut il 2. nu. 2. de Homicid.*

(52] *cap. ad dissolvendum. de despons. impub.*

(53) *Gloss. in cap. Si aliquis. in V. Vt homicida. de Homicid.*

(54) *Sixt. V. Const. Effrenatam. 1588. Cherub. Bull. Tom. 2.*

(55) *Gregor. XIV. Const. Sedes Apostolica. 1591. Cherubin. Bullar. Tom. 2.*

[56) *Coriolan. de Cas. reserv. Par. 2. cas. 6. n. 2. V. Hinc sequitur. Graff. decis. Par. 1. lib. 2. cap. 63. n. 13. apud Peyrin. de Prælat. Tom. 2. Quæst. 3. cap. 2. §. 1. num. 49.*

(57) *Azor. Tom. 3. lib. 2. cap. 4. Sanch. de Matr. lib. 9. Disp. 20. n. 2. Less. lib. 2 cap. 9. Dub. 10. Layman. lib. 3. de Just. Tr. 3. Par. 3. cap. 4. quæst. 2. apud Lezan. V. Abortus. num. 4.*

(58] *Lezan. V. Abortus. num. 4. & ibi Sanch. de Matr. lib. 9. disput. 20 n. 9. Layman. lib. 3. Tract. 3. Par. 3. cap. 4. q. 2. §. Secundò & certum.*

nullo modo licitum eſt, ut dicunt communiter Doctores. In ſecundo verò caſu intenditur formaliter ſterilitas, & ex conſequenti perditio humani ſeminis à Deo, & naturâ ad ſolam procreationem prolis deſtinati; & proindè peccatum ſemper intervenit.

32 Fuit etiam opinio nonnullorum apud *Azorium*, quam credit probabilem *Lezana*, (58) quòd, nempè caſu, quo puella Nobilis, aut Monialis cum viro peccaret, & mortem, aut infamiam timeret, poſſet abſquè peccato ſibi propinari venenum ſterilitatis, caſu, quo nullâ aliâ viâ impediri poſſet mors, aut infamia mulieris; eò quòd non videatur intrinſecè malum procurare **abortum** fœtus inanimis, aut impedire conceptionem ipſius; & in hâc ſententiâ fuit *Baſilius de Leone*, & *Torreblanca*, & alii. (59) Sed quidquid ſit de probabilitate hujus ſententiæ, nunc talis opinio eſt prohibita ab *Innocentio XI.* anno 1679. die 4. Martii, per *Decretum Congregat. S. Officii*, in quo *Propoſit.* 34. damnata fuit hæc: *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, nè puella deprehenſa gravida occidatur, aut infametur.*

33 Habetur *tertiò* ex *Gregorianâ* prædictâ, quòd cenſuræ, & aliæ pœnæ, latæ per *Sixtum*, nullo modo ſunt moderatæ, ſed manent in ſuo robore, undè procurans **abortum** fœtus animati, effectu ſequuto, non Solùm incurrit excommunicationem, & irregularitatem, ſed tanquàm verus homicida, (ſi ſit in Sacris) poſt degradationem, debet tradi Curiæ ſæculari, & morte plecti; quià, ut benè adnotat *Quaranta*, (60) circà **abortum** fœtus animati nihil innovavit *Gregorius*; proindè pœnæ *Sixti* manent in ſuo robore. Non eſt autem verum, quòd exhibentes mulieribus, aut ſumentes venena ſterilitatis, aut quocunqne modo auxilium dantes, incurrant pœnas *Sixti*, pròut (inadvertenter fortè) ſcribit *Lezana*. (61) Quià cenſuræ, & pœnæ reſpectu iſtorum ſunt reductæ ad terminos juris communis à *Gregorio*, pròut dictum eſt ſuprà nu. 10. & 11.

34 Prima igitur pœnarum, pròut diximus, contrà procurantes **abortum**, & ad ipſum cooperantes animato fœtu, & ſequuto effectu, eſt **Excommunicatio.** Ab iſtâ autem abſolvere poteſt Confeſſarius quilibet, qui ſit ab *Ordinario loci ſpecialiter deputatus*, ut apertè loquitur *Conſtitutio Gregorii*, quam citavimus ſuprà *num.* 10. Confeſſarius ergò, ſi eſt Præsbiter ſæcularis, ut poſſit à tali Cenſurâ, & peccato abſolvere, indiget deputatione ſui Epiſcopi: ſed ſi eſt Regularis poteſt abſolvere abſquè tali deputatione, per Epiſcopum factâ; quià in vim privilegiorum poteſt abſolvere ab omnibus Caſibus, qui ſunt reſervati Epiſcopis vel de jure communi (62), vel ex aliis Conſtitutionibus Apoſtolicis extrà Bullam Cœnæ, (63) exceptis quinque Caſibus, de quibus aliàs. Et licèt *Portellus* (64) de hoc dubitet ex eo quòd *Gregorius* in citatâ Conſtitutione prò abſolutione à tali Cenſurâ requirat, quòd Confeſſarius ſit ab *Ordinario loci ſpecialiter deputatus*; tamen contrarium eſt verius; quià Caſus iſte fuit factus Epiſcopalis, & ideò abſolubilis à quolibet Regulari, ut dictum eſt, & ſic docent multi, (65) & ultrà hoc fuit à *Paulo V.* in ſpecie conceſſa talis facultas *Clericis Regularibus*, ut refert *Peyrinus*, (66) proindè ratione communicationis privilegiorum idem poſſunt omnes Regulares.

35 Talis autem abſolutio à Confeſſario Regulari poteſt dari, non ſolùm in foro animæ, ſed etiam in foro externo, etiam deductâ re ad forum contentioſum; quià, cùm privilegia Regularium concedant facultatem abſolvendi à prædictis Cenſuris, & peccatis, quæ à jure communi, aut extravaganti ſunt reſervata *Sedi Apoſtolicæ*, & abſolutè loquantur, & abſquè ullâ limitatione, non eſt undè limitari debeant ad forum animæ ſolùm, aut ad caſus ſecretos, ut communiter firmant Doctores (67)

36 Quantùm verò ad Regulares, delinquentes hoc crimine, ipſi abſolvi poſſunt tùm à peccato, tùm ab Excommunicatione à propriis ipſorum Prælatis, quià Prælati Regulares reſpectu ſuorum Subditorum habent iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem; & cùm abſolutio hujus Excommunicationis ſit reſervata Epiſcopis, poterunt Prælati Regulares ab iſtâ abſolvere; (68) imò, cùm talis Cenſura ex Bullâ *Gregorianâ* ſit reſervata *Ordinariis locorum*, videtur apertè conceſſa Prælatis Regularibus; ipſi enim reſpectu ſuorum Subditorum Ordinariam habent juriſdictionem, quæ licèt non arctetur ad loca, (quemadmodum iuriſdictio Epiſcoporum) quià afficit perſonas ſuorum Subditorum, tamen cùm in actibus externis juriſdictionalibus limitetur à loco, poſſunt & ipſi venire nomine *Ordinariorum locorum*.

37 Poterunt etiam ab hâc abſolvere Confeſſarii Regulares illos Religioſos, qui ex proprio Ordine in dictam Cenſuram incurrerunt, ſi tamen habent auctoritatem à propriis Prælatis, ut poſſint abſolvere ab illis peccatis, & Cenſuris, à quibus jure ordinario poſſunt abſolvere iidem Prælati; non verò illi Confeſſarii, qui talem delegationem abſolvendi à reſervatis non habent. Videtur quidèm, quòd Confeſſarius ſimplex Regularis, ſicut habet privilegium abſolvendi ſæculares pœnitentes ab hâc Cenſurâ, ità vigore illius poſſit abſolvere etiam Regulares ità ligatos; cum iſti non debeant eſſe deterioris conditionis, quàm laici. Hoc tamen

(58) *Lezan.loc.cit.num.* 5.

(59) *Baſil.de Leon.de Matr.lib.*10.*cap.*13.*nu.*2.*Torreblanc.de Magia.lib.*2.*cap.*43. *n.*10.*apud Lezan. loc. cit. Zarabel. Repert. mor. V. Medicus.n.*15.*Bordon.Reſol.*4 *q.*4.*n.*4.*in fin.Trullench.in Decalog.Tom.*2.*lib.*5 *cap.*1. *Dub.*4. *n.* 1. *apud Caſtilent. Polyanth. Seraph.V.Abortus.Difficult.*3.*in fin.*

(60) *Quarant. Summ. Bullar. V. Abortus. num.* 4.*apud Lezan. loc. cit.n.*6.

(61) *Lezan. Summ.V. Abortus.n.* 6.

(62) *Dian.Par.*8.*Tr.*7.*Reſol.*71.*Del bene Tom.*2. *cap.* 19. *Dub.*69.*n.*15.*Vidal.Tit.de Caſ.reſervat.Inquiſit.*1.*n.*68.*apud Ant. à Sp. Sanct.Direct.Regul.Par.*1.*Tract.*2.*Diſp.*3. *Sect* 1.*n.* 25.

(63) *Bordon.Tom.*1.*Reſol.*6.*n.*1.*Caſtropal.Tom.*4.*Diſp.unic.P.*14.*nu.*23.*Vrban.Regul.*8.*fol.*220.*Lezana.Tom.*1 *cap.*19.*n.*16. *apud A Spir.Sanct.loc.cit.n.*32.

(64) *Portel.Dub.Regular.V.Abortus.n.*5.

(65) *Scort.Select.Bull.Theodor.*388.*Peyrin.ad Conſt.*2.*Iul.II.§.* 32.*n.*65. *Lezan. V. Abortus.n.* 7. *in fin. A Spir. Sanct. loc. cit.num.* 35.

(66) *Peyrin.Comp.priv.Par.*2.*Tit.Abſolutio.quoad Sæcul.§.in Schol. apud Peyrin.ad Conſt.*2.*Iul.II.§.*32.*n.* 65.

(67) *Sanch.Decal.lib.*6.*cap.*17.*n.*43.*Del bene Tom* 2 *cap.*19.*Dub.*82.*n.*2.*Vidal.Tit.de Caſ.reſerv.Inquiſ.*1.*n.*107. *Avila de Cenſur. Par.*2.*Diſp.*3.*Dub.*12.*Sayr. eo.tit.lib.*2.*cap.*20.*n.*3. *Coninch. de Sacr.Diſp.*14.*Dub.*16.*n.*46.*Trullench.Pelizzar.Cruz Tambur. Meth.Confeſſ.lib.*3.*§.*4.*n.*12.*apud A Spir.Sanct. direct. Regul. Par.*1.*Tr.*2.*Diſp.*3.*n.*38.& 39.

(68) *Suarez.de Relig.Tom.*4.*Tract.*8.*lib.*2.*cap.*8.& 9.*apud Lezan.V. Abortus.num.*8.& *Tom.p.cap.*18.*num.*30.

men verum non est; quià sicut se habent sæculares ad proprium Episcopum, ità Regulares ad proprios Prælatos; & sicut sæcularis ab hâc Censurâ absolvi non potest jure ordinario, nisi per Confessarium specialiter ad hoc deputatum ab Episcopo, & de jure privilegiato, nisi à Sacerdote, habente privilegium absolvendi; ità pœnitens Regularis non poterit ab istâ absolvi, nisi per Confessarium, ad *hoc specialiter deputatum* à Prælato Regulari; aut ab habente privilegium ad hoc; & non est in hoc deterioritas conditionis, sed pariformiter currit pœnitens sæcularis, ac Regularis.

38 Specialiter autem approbatus ad hunc casum dici debet Confessarius, non solùm quandò in specie habuerit facultatem à proprio Prælato absolvendi à tali Censurâ, sed etiam, si illam habuerit in genere, & in universali; puta, si Prælatus sibi delegavit suam ordinariam auctoritatem absolvendi à peccatis, & Censuris. Generaliter enim, ac universaliter deputatus ad omnia est delegatus specialia, & particularia, quæ sub tali genere continentur; omnes enim, & singulæ species importantur per genus, & per genus repræsentatur quælibet species in genere suo (69). Proindè habens genericam facultatem absolvendi à Censuris reservatis, censetur specialiter deputatus ad singulas (70)

39 Et hìc advertere libet, quòd, licèt casus iste non sit reservatus de jure municipali suarum *Constitutionum* in aliquo Ordine, (prout est in *Ordine Minorum Regularis Observantiæ*, in cujus tabellâ Casuum reservatorum procuratio *abortus* non comprehenditur) tamen est reservatus à Papâ, ut visum est. Proindè, si Prælatus Regularis talis Ordinis daret facultatem alicui Confessario absolvendi à reservatis, expressis in suâ tabellâ Casuum reservatorum præcisè, nequiret talis Confessarius ab istâ Censurâ absolvere; tunc enim non esset generaliter delegatus, nisi ad casus expressos in tabellâ, non autem ad hunc, qui ibi non expressus esset. Si verò Superior delegat totam auctoritatem, quam ipse habet absolvendi à reservatis, tunc Confessarius sic delegatus poterit absolvere; in illâ enim generalitate absolvendi comprehenditur specialitas hujus casus.

40 Alia pœna procurantis *abortum* fœtus animati, effectu sequuto, est *Irregularitas*, illa scilicet, quæ oritur ex homicidio, tùm quià ità determinat *Bulla Sixti*, prout dictum est suprà *num.* 9. tùm quià, licèt antiquæ leges Romanæ reputarent fœtum humanum non hominem formaliter, sed *spem animantis*, ut docuimus suprà *num.* 5. tamen Ecclesia illuminata per fidem, quæ docet, animam rationalem à Deo creari, & infundi in fœtu organizato (71), fœtum animatum docet esse verum hominem; proindè scripsit Tertullianus (72), *Homicidii festinatio est prohibere nasci: nec refert, natam quis eripiat animam, àn disturbet nascentem: homo est futurus &c.* Sequitur igitur, quòd occisio ipsius sit verum homicidium; & proindè procurans abortum hujusmodi sivè principaliter, sivè ex complicitate, incurrit illam irregularitatem, quæ provenit ex vero homicidio.

41 Ista porrò Irregularitas non incurritur, nisi *effectu sequuto*, ut sonat *Bulla Sixti*; & circà hoc potest esse æquivocatio: quià vel potest accipi, quòd *effectus secutus sit*, puta, quòd fœtus fuerit abactus à ventre, antè congruum tempus nascendi, & hoc sivè vivus, sive mortuus fuerit eiectus; vel quòd fœtus mortuus fuerit à prægnante eiectus. Sententia *Portelli*, quam non improbat *Lezana* (73), fuit, quòd, si fœtus nascatur vivus, licèt antè debitum tempus, non possit dici *sequutus effectus abortus*; & proindè tali casu non incurri Irregularitatem; ità ut *sequutus effectus* tunc solùm censeatur, quandò fœtus in utero mortuus est; non sequutus verò, quandò propinato pharmaco prægnans nihil ominus produxerit fœtum ad maturitatem, & vitam.

42 Sed salvâ prædictorum reverentiâ, non potest sustineri ipsorum opinio, si absolutè accipiatur. Demonstravimus enim suprà *num.* 1. *abortum* propriissimè dici, quandò partus eiicitur vel mortuus, vel nullo modo vitalis; sequitur igitur, quòd, si propinato pharmaco abiiciatur fœtus antè septimum mensem, licèt vivus sit, & Baptismum recipiat, tamen *abortus* erit secutus, quià talis partus nullo modo est vitalis; ut docent Medici. (74) Et magìs convalidatur ex hoc, quòd qui percutit, aut vulnerat animo occidendi, licèt mors percussi illicò non sequatur, sed adhùc post aliquot dies vivat, non desinit tamen percussor esse, & dici homicida, & ab eo verum homicidium commissum, cùm mors hominis violenta, à vulnere jàm inflicto, sequuta sit, ut scribit *Clarus* (75, qui testatur de communi; & dubium non est, quòd tali casu incurratur Irregularitas. Si ergò propinato medicamine ad *abortum*, partus antè septimum mensem à conceptu abiiciatur, licèt vivus erumpat in lucem, & etiam per aliquot dies vivat, nihilominùs, quià vivere longo tempore non potest; quià antè tempus debitum natus est, sequitur, quòd ejus mors quantùmvis dilata causata fuerit à pharmaco, dolosè procurato, & illud sit verum homicidium, & proindè *sequutus effectus* dicatur prò incurrendâ irregularitate.

43 Et si quæras, quot diebus vivere debeat fœtus abactus, ità ut mors ipsius posteà secuta debeat dici effectus medicamenti propinati, non verò alterius causæ naturalis; dico, quòd sicut vulneratus, si moriatur intrà quadraginta dies à vulnere accepto, dicitur mortuus ex vulnere, ut Doctores (76) communiter asserunt, (nisi tamen vulneratus post acceptum vulnus ambulaverit per triduum, tali enim casu, si ex post moriatur, non censetur mortuus ex vulnere, sed ob aliam causam, ut habet *Glossa* quædam (77) communiter appro-

(69) *Bald.Cons.239.init.lib.p.Dyn Cons.51.nu.3.℣. Præterea confirmatis.Gemin.Cons.6.per tot.Tusc.litt.G. Concl.40.n.5.& 6.*

(70) *Sanch.in Decal.lib.2.cap.11.n.23.apud Bonac.de Censur.in particul.Disp.1.Quæst.22.Pun.2.n.25.*

(71) *cap.Firmiter.Extra de Sum.Trinit.& fid.catho.*

(72) *Tertull.Apologet.cap.3.*

(73) *Portell.Dub.Regul.Verb.Abortus.num.7. Lezana eo.V.num.13.*

(74) *Mercurial.lib.2.de Morb.Mulie.cap.1. Andr. Laurent. Anatom. lib.8.q.29.& lib.eò.cap.9.apud Zachi.q.q. Medicol.lib.1.Tit.2. Quæst.n.13.*

(75] *Clar.lib.5 Sentent.recept.§.Homicidium℣.Cæterum si.& ibi Bologn.Cons.5 col.2. ℣. Secundò pro, & Cæpoll. Cons. crim.41: ℣. Tertiò veniens.*

(76) *Angel.in l.unic.C.de Emendat.Serv.Riminald.Cons.281.nu.2. Blanc. Pract. Crimin. fol.135.n. 121. apud Clar. loc. prox. cit.*

(77) *Glos.in l.unic.in V.Depulsa.C.de Emendat.Serv.Marsil.in l. Si in rixa.n. 56. C. Ad leg.Corn. de Sicar. Anton. de Padill. in l. Transigere. n 30.C de Transact.apud Clar. §. Homicid. ℣. Cæterum si.*

approbata) ità etiam, si fœtus, per medicamentum eiectus, moriatur, antequàm compleat nonum mensem à conceptione, licèt per aliquos dies, & etiam per mensem vixerit à nativitate, dici debet mortuus ex *abortu*. Ratio est, quià tempus nascendi, fætui perfecto humano constitutum à naturâ, est à principio noni mensis à conceptu usquè ad decimum exactum, ut probat *Zachia* (78); si ergò propinato pharmaco *abortionis* nascatur fœtus vivus, & tandiù vivat donec attingat nonum mensem à conceptione, signum est, quòd medicamentum datum non causavit *abortum*, & ità *effectus* non est *sequutus*; undè, si expost moriatur, partus non possit censeri mortuus ex medicamento, sed ex aliâ causâ. Quià ergò partus antè nonum mensem vitalis non est, quantùmvis vivat per accidens aliquo tempore, si non attingit nonum mensem, vitalis non erit, & sic erit semper causatum homicidium. Fateor quidèm, quòd possit dari casus, quòd, dato poculo abortionis paulò antè debitum tempus nascendi, abiiciatur fœtus, qui vivat nihilominus usquè ad initium noni mensis, & paulò post moriatur ex venenosâ qualitate pharmaci, assumpti à matre prægnante; & nulli dubium est, quòd esset tunc verè *sequutus effectus abortus*, nàm esset procurata mors fœtus. Tamen hoc difficile esset in praxi agnoscere, àn ex venenosâ qualitate pharmaci, àn aliâ ex causâ mors secuta fuisset. Nihilominùs Clericus, qui tale medicamentum dedisset, deberet procurare absolutionem à Censurâ, & dispensationem ab Irregularitate, quià argumento cujusdam Decretalis (79) in dubio facti circà homicidium, & *abortum*, Clericus haberi debet Irregularis, & in rebus animæ tutior pars semper eligenda est.

44 Ab hâc irregularitate àn possint Prælati Regulares dispensare, variæ sunt sententiæ Doctorum. Negant *Rodericus*, & *Diana*, (80) Ambigit *Lezana* (81), affirmant *Portellus*, *Bordonus*, *Donatus*, *Diana*, sibi contrarius, *Vega*, *Villalobos*, *Hieronymus Rodericus*, *Zambellus*, *Novarius*, *Peyrinus*, & *Antonius à Spiritu sancto*. (82) Ut verò in re tàm gravi videamus, quæ opinio sit tenenda: examinanda sunt fundamenta opinionum; & distinguendum est de dispensatione in foro interno, & in casu delicti occulti; & de eâdem in foro externo, re deductâ ad iudicium. Prò parte negante stat *Bulla Sixti* supracitata, quæ expresse prohibet, ab alio, quàm à *Papâ*, posse Reum talis delicti absolui à Censurâ, & dispensari à pœnis irregularitatis, & privationis beneficiorum, & licèt istas reduxerit *Gregorius* ad terminos juris communis quò ad *abortum fœtus inanimis*, tamen respectu animati illas reliquit in suo robore, & *Bullam Sixti* confirmavit, in quâ sunt strictissimæ clausulæ derrogatoriæ cuiuscunque privilegii in contrarium. Accedit, quòd talis irregularitas provenit ex homicidio voluntario, & appensato, & qualificato, si fiat per pharmaca, quæ respectu fœtus sunt venenosa; cùm verò dispensatio ab irregularitate ex homicidio voluntario sit reservata Papæ, ità ut etiam Episcopis, quàmvis in casu occulto denegetur à *Tridentino*; (83) dicendum est, quòd etiam sit denegata Prælatis, qui sunt inferiores Episcopis, pròut sunt Regulares.

45 Alterius opinionis fundamenta sunt privilegia, Regularibus concessa; unum nempè *Martini Quinti*, in quo concedit Papa *Superioribus Benedictinis* dispensare suos subditos super irregularitate, ex homicidio voluntario occulto, quod affertur à *Roderico*. (84) Aliud est *Bulla B. Pii V.* incipiens, *Dùm ad Congregationem*, quam refert *Bordonus*, (85) per quam datur facultas *Prælatis Cassinensibus* absolvendi Religiosum homicidam voluntarium, sivè antè, sivè post ingressum Religionis. Aliud est *Bulla Pauli III.* quam ex *Bullario Roderici* affert *Lezana*, (86) in quâ *Benedictinis Vallisoleti* concedit dispensare posse cum suis Subditis super *Irregularitatibus, per eos quâvis occasione, vel causâ contractis*.

46 Quò ad citatum privilegium *Martini V.* debile quidèm per illud huic opinioni præbetur fundamentum, tùm quià ipsum fuit vivæ vocis oraculum, ut scribit *Casarubius* (87), & ideò his temporibus nihil valet, cùm vivæ vocis oracula sunt revocata, ut ponderat *Lezana*: (88) tùm quià, ut optimè dicit *Rodericus* (89), crimen *abortus fœtus animati* est qualificatum taliter, quòd non potest venire nomine homicidii voluntarii, ità ut potens dispensare in isto, valeat dispensare in illo. Nec valet responsio *Villalobi* (90), quòd æqualis sit gravitatis occisio adulti, existentis in peccato mortali; aut *Donati*, (91) asserentis, maius esse homicidium adulti, quàm *abortus* fœtus animati; proindè cùm tale privilegium, quià beneficium est Principis, sit latè interpretandum, & generaliter loquatur, debet accipi de omni, & quolibet homicidio voluntario indistinctè. Quià falsum est, quòd homicidium adulti sit æqualis, aut majoris gravitatis, quàm *abortus*. Quià cùm *abortus*, ut plurimùm procuretur per potiones fœtui venenosas, habet gravitatem veneficii, & hoc crimen includit non solum animum deliberatissimum occidendi, verùm etiam proditionem, & assassinium, ut docet *Bossius* (92), proindè in jure (93) graviùs censetur interimere hominem veneno, quàm gladio. Proindè *abortus* est delictum piaculare, & magìs execrabile, & horribile, quàm occisio majoris, ut scripsit *Salycetus*. (94) Vndè sicut parricidium, aut assassinium non veniunt nomine homicidii simpliciter, sed diversificantur ab eo ratione, aut modi delinquendi, aut personæ delinquentis; ità etiam *abortus*, in quo adest qualitas assassinii, ac proditionis, non potest venire nomine homicidii voluntarii. Hinc est, quòd

[78) *Paul. Zach. Q. Q. Medicolegal. lib. 1. Tit. 2. q. 1. n. 7. & seqq.*
[79] *cap. Sicut ex literar. de Homicid. Sanch. in Decal. lib. p. cap.* 10. *nu.* 42. & 43.
(80] *Roderic. Tom. 2. quæst. 34. art. 4. Dian. Par. 4. Tr. 2. Resol. 87.*
[81) *Lezan. Summ. V. Abortus. num. 14.*
(82] *Portel. Dub. regul. V. Abortus. num.* 10. *Bordon. Consil. regu. Tom. p. Resol. 13. quæst. 5. num. 20. & Controvers. Moral. 41. quæst. 12. num. 13. Donat. Rer. regul. Tom. 2. Par. 3. Tract. 11. quæst. 12. Diana. Par. 7. Tr. 5. Resol. 22. Vega Summ. Tom. 2. cap. 15. Cas. 6. Villolob. Summ. Tom. 2. Tract. 12. Difficul. 14. num. 6. Hieronym. Roderic. Compend. Q. Q. regul. Resol. 4. num. 6. Zambell. Repert. Moral. V. Abortus. num. 3. Novar. Summ. Bullar. Tom. 2. Tit. de Abortu. num. 21. Anton à Spir. Sancto Direct. regul. Par. p. Tract. 2. Disp. 1. n. 77. Peyrin. de Prælat. Quæst. 3. cap. 2. §. 1. num. 47.*
(83) *Conc. Trid. Sess. 24. de Reform. cap. 6.*
(84) *Roderic. Q. Q. Regul. Tom 2. Quæst. 34. Art. 4.*
(85) *Bordon. Controv. Moral. 41. Quæst. 12. num. 13. Lezan. Tom. p. cap. 18. num. 44.*
(86] *Bullar. Roderic. Bullar. Paul. III. nu. 12. Lezan. Tom. 3. V. Irregularitas. num. 72.*
(87) *Casarub. Compend. Privileg. Mendic. V. Dispensatio. n. 44.*
(88) *Lezan Tom. p. cap. 18. num. 44.*
(89) *Roderic. Tom 2. q. 34. art. 4.*
(90) *Villalobi Sum. Tom 2. Tract. 12. diffic. 14. n. 6.*
(91)
(92) *Boss. Tract. crim Tit. de Homicid. num. 14.*
(93) *l. p. C. de Malefic. & Mathem.*
[94) *Salycet. in l. Si quis. num. 2. C. Ad leg. Cornel. de Sicar.*

quòd habens facultatem dispensandi super homicidio voluntario, generaliter non habet eam respectu assassinii; hoc enim genus homicidii adeò enorme, & malignum est, ut nunquàm debeat credi ejus dispensatio concessa in quibuscunque privilegiis, nisi mentio expressa de illâ fiat, ut ait ex *Peyrino Lezana* (95). Et quantùmvis eadem sit irregularitas, quæ incurritur ob homicidium, & *abortum*, puta, inhabilitas ad suscipiendos Ordines, & ministrandum in illis; tamen dispar est causa illam incurrendi, ex quâ infertur, quòd prò unâ concedatur facultas dispensandi, prò aliâ non; & quidèm eadem est irregularitas, quæ ex defectu, & ea, quæ ex delicto; tamen dispensatio unius conceditur Episcopis, non sic alterius. Nec generalitas concessionis, expressa in tali privilegio, concludit de homicidio per *abortum*, tùm ob rationem paulò antè tactam, tùm quià in generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus, (96) & secundùm hanc regulam moderanda est, & distinguenda concessio illa privilegii.

47 Bulla *B. Pii V.* non dat solidius fundamentum recitato privilegio Martini V., quià contrà eam militat exceptio, data *num. superiori*; quòd nempè sub homicidio voluntario non veniat *abortus* procuratus, & dato, quòd comprehenderetur, (quod tamen minimè concedo) hoc esset tantùm prò absolvendis Novitiis, si post ingressum Religionis semper sint in illâ permansuri; ut sonat expressè Bulla illa, & adnotavit etiam *Lezana.* (97) Sequitur proindè, quòd non possit extendi ad *abortum*, causatum à Religioso jàm professo?

48 Bulla verò *Pauli III.* pròut ponderant *Portellus*, & *Ascanius Tamburinus* (98), magna quidèm, & penè incredibilia continet, per quæ Prælati Regulares majorem habent auctoritatem, quàm omnes Ecclesiastici sæculares sub Papâ, & hoc exagerant omnes, qui de eâ loquuntur; adduntque, illam (respectu potestatis dispensandi super irregularitate) accipi debere prò omni, & quâvis irregularitate, nullâ exceptâ ob quodvis delictum secretum, aut publicum incursâ, & hoc tàm in foro animæ, quàm contentioso, & non per absolutionem sacramentalem, sed extrà eam: & tandèm, quòd omnes Regulares, qui communicant cum *Benedictinis Vallisoletanis*, hoc idem possint. Et hæc tuentur omnes, quos suprà *num.* 38. prò sententiâ affirmativâ citavimus.

49 Non obstante tamen tot doctissimorum virorum placito, per quod eorum opinio non caret probabilitate, salvâ ipsorum reverentiâ, dico, (quidquid sit de *Benedictinis Vallisoletanis*) tale privilegium non extendi ad alios Ordines, & debere limitari etiam prò Benedictinis ad casus occultos, & in foro animæ tantùm.

50 Primum ostendo ex hoc, quòd privilegiorum communicatio inter Regulares non est universalis, & absoluta, ità ut indiscriminatim concessum uni Ordini extendatur ad Ordinem alium, qui cum primo communicet, sed tunc fit communicatio, quandò currit analogia inter Ordines respectu ejus, super quo versatur privilegium, ut optimè scribit *Donatus.* (99) Hinc est, quòd privilegium aliquod, concessum circà possessionem temporalium alicui Ordini Mendicanti, possidenti bona in communi, licèt extendatur alteri Ordini Mendicanti in commune possidenti, nequit tamen communicari *Ordini Minorum Strictioris Observantiæ*; qui nihil in communi possidet, & non currit inter eos analogia circà possessionem temporalium, super quâ cadit privilegium. Cùm igitur privilegium, concessum *Benedictinis Vallisoleti*, supponat duo, puta, consuetudinem immemorabilem absolvendi, & dispensandi &c. & tempus, cui alligatur talis dispensatio, puta, prima dies lunæ Quadragesimæ, sequitur, quòd in Religionibus, in quibus non existit talis immemorabilis consuetudo sic absolvendi, non reperitur analogia circà hoc cum *Benedictinis*.

51 Consequentia hæc manifesta est, siquidèm fundamentum talis concessionis, quod allegatur à *Papâ*, est consuetudo immemorabilis, ut patet ex Bullâ, sic cantante, *Vobis, stante immemorabili consuetudine, singulis annis primâ die lunæ Quadragesimæ &c.* & cùm per consuetudinem acquisivissent *Benedictini* tale jus absolvendi, illo attento, Papa hujusmodi privilegium concedit, quæ tamen concessio, ut benè advertit *Donatus*, (100) non est necessaria, sed ad ad majorem cautelam, & ad tollendum omnem scrupulum petitur; nec aliud, aut diversum jus tribuit eo, quod prius inerat; quandòquidem attento illo jure, quod fuerat quæsitum consuetudine, concedit, quod tamen non concessisset, si tale jus non infuisset. Sequitur igitur ex dictis, quòd illi soli Ordines, in quibus talis fuit consuetudo, tali privilegio possunt uti, quià inter illos, & *Benedictinos* viget analogia ejus, circà quod versatur privilegium, & non ad omnes Ordines universaliter extendatur. Et hanc rationem tetigit, sed non expendit *Lezana*. (101)

52 Secundum verò probatur, quià talis dispensatio præscribitur facienda primâ die lunæ Quadragesimæ, ut ex immemorabili consuetudine fiebat, & hoc cum omnibus, & singulis. Ex his apparet, quòd talis absolutio erat in foro interno, & prò casibus occultis, & non judicialiter facta, Quià non est verisimile, quòd, si aliquis accidisset in Excommunicationem, aut irregularitatem ex delicto publico, retardaretur ejus absolutio ad unum diem anni; nec pariter est verisimile, quòd in illâ Religione quolibet anno sint talia crimina publica, ut in singulis annis talis absolutio, & dispensatio sit relaxanda, ut præscribit Bulla; sequitur igitur, quòd, si ex consuetudine ità fiebat, & *Papa* concedit posse fieri statâ anni die cum omnibus, & singulis, talis absolutio est, sicut fit apud plerosque Ordines absolutio generalis in actu visitationis, in quâ prò foro interno, & casibus occultis tantùm omnibus, & singulis Religiosis datur, quæ non est judicialis. Velle ergò hoc extendere ad casus judiciales, & notorios, est manifesta ineptia.

53 Quod magìs patet ex hoc, quòd talis absolutio est alligata uni diei anni, & non toties quoties, sed semel in singulo anno; & hoc facit ad demonstrandum, quòd non

(95) *Peyrin. ad Const. 2. Iulii. II. §. 29. à n. 103. Lezana. Tom. p. cap. 18. num. 44. in fin.*
(96) *cap. Si in generali. Extrà. de Off. Vic. l. Qui ad agendum. ff. de Procur. l. 1. p. C. Qui res. pign. ob poss.*
(97) *Lezan. Tom. p. cap. 18. num. 44.*
(98) *Portel. Dub. regul. V. Dispensate. in Addit. Tamburin. de Iur. Abb. Disp. 4. Quæst. 12. num. 10. & 11. apud Lezan. Summ. V. Irregularitas, num. 72.*

(99) *Donat. Rer. regul. prax. Tom. p. Par. p. Quæst. 14. n. 14. Tract. 7.*
(100) *Donat. loc. cit. quæst. 16. num. 5.*
(101) *Lezan. Sum. V. Irregularitas. num. 72. in fin.*

non sit judicialis; cùm enim repeti possint delicta, repeti etiam deberent absolutiones, si ad eas esset privilegium, sed privilegium non est nisi ad unam generalem absolutionem, proindè non potest esse ad judicialem, quæ semper versatur circà particulares, quæ cùm possint multiplicari, multiplicem exigunt absolutionem, quæ tamen non dari potest, cùm semel in anno concedatur.

54 Quòd, si ad rationem datam suprà *n.* 45. respondeatur, quòd communicatio generalis privilegiorum includit privilegia, non solùm à Pontificibus concessa, sed etiam ex consuetudine acquisita, pròut probat *Donatus* (102), & ideò, licèt in aliquo Ordine non esset recitata consuetudo, tamen si habet generalem communicationem privilegiorum cum *Benedictinis*, gaudet tamen tali jure, per consuetudinem à *Benedictinis* quæsito.

55 Concedam illatam conclusionem, nec tamen sequetur, quòd Prælati Regulares possint dispensare in Irregularitate ex homicidio voluntario, & *abortu* in foro contentioso, & delicto probato, sivè notorio, ut passim dicunt Auctores citati prò affirmativâ, sed tantùm semel in anno, generaliter in foro animæ, & in delictis occultis, ut prædicti *Benedictini* possunt, sicut probavimus paulò suprà.

56 Nec valet replicare, quòd ex ipsâ Bullâ constat, quòd possint dispensare super *Irregularitatibus quibusvis, quâvis occasione, & causâ contractis*, & proinde non excipiantur delicta notoria, seù probata, nec facultas restringatur ad forum animæ. Negatur enim consequentia, quià eadem est semper irregularitas, quæ incurritur, sivè delictum fuerit publicum, sivè secretum; non tamen eadem est facultas dispensandi super eâ in delicto publico, sicut in occulto; ità ut in occultis nonnullis Episcopi dispensare possint, non sic in publicis. Cùm ergò Bulla non dicat, quòd possint dispensare super delictis, quantùmvis publicis; sed tantum dicat de *Irregularitatibus quibusvis, quâvis occasione, & causâ contractis*, patet, quòd loquatur de speciebus omnibus Irregularitatis, puta, ex delicto, aut defectu: non verò de secreto, aut publico delicto; secretum enim, & publicum nihil facit ad incurrendam irregularitatem. Et cùm simus in materiâ privilegiorum, quæ est odiosa, & enormissimè vulneret jus commune, & exorbitet à generali stylo Curiæ Romanæ; & possit verificari in casibus occultis assertum privilegium, non est undè extendatur ad publicos, & in foro externo.

57 Et quidquid circà hoc sit de *Benedictinis*, quibus principaliter concessum fuit tale privilegium, tamen circà homicidium voluntariū, *abortū*, mutilationem, & bigamiam, & Irregularitatem, non puto posse per communicationem ad alios extendi: siquidèm privilegiorum communicamunicatio non habet locum in exorbitantibus, & in iis, quæ rarò, & cum difficultate conceduntur, ut post plures Doctores (103), *Donatus* probat. Inauditum est autem, quòd *Papa* concesserit facultatem alicui, neque ex majoribus Prælatis Ecclesiæ, dispensandi in Irregularitate, incursâ ob prædicta delicta publica; & sic teneo, quòd nec *Benedictinis* principaliter, nec per communicationem cæteris Ordinibus, talis facultas sit indulta. Concludo proindè, quòd ad plùs in delicto occulto, & foro animæ possint Prælati Regulares dispensare, non verò in foro fori, & delictis publicis.

58 Quod comprobatur ex praxi continuatâ omnium Religionum, in quibus Novitii antè professionem emittendam, præviâ generali, ac sacramentali Confessione, ad præscriptum Decreti *Clementis Octavi* (104) absoluuntur ab omnibus peccatis, Censuris, & pœnis Canonicis, & hoc prò foro animæ tantùm, & in casibus occultis; quàmvis in sententiâ aliquorum (105) possint absolui etiam in foro fori, & in casibus publicis, quod tamen à nemine vidi, aut audivi esse reductum ad praxim. Comprobatur pariter ex praxi absolutionis generalis, quæ datur regulariter in actu visitationis in quâlibet Religione, aut in aliquâ aliâ determinatâ die, vel anni Solemnitatibus, juxtà varium Religionum stylum; hæc enim valet solummodò prò casibus occultis, & in foro animæ, ut scribit *Lezana* (106) post alios, & si res fiat publica, & deducatur ad forum contentiosum, nihil valet præstita absolutio, aut dispensatio; sicut etiam est de illis, quæ habentur per literas *Sac. Pœnitentiariæ*, cujus stylus est, quòd ibi exprimatur, quòd tales absolutiones, seù dispensationes non valeant, si factum in judicium deducatur.

59 Non obstante igitur opinione citatorum Doctorum affirmante, caveant Judices Regulares, manus extendere ad dispensandum super Irregularitate ob *abortum* fœtus animati, si factum est in judicio probatum. Et quàmvis ob numerum affirmantium illa, opinio posset aliquo modo censeri probabilis tamen eligant partem securiorem, cùm versemur in re gravissimâ, & periculo animæ, & omninò abstineant, & petant dispensationem, pròut quotidie fit in casu publico homicidii voluntarii, de quo minor adhuc est ratio, quàm de abortu, ut probavimus suprà *num.* 40.

60 Alia pœna procurantis *abortum* fœtus animati, est infamia, ità ut, si crimen fiat publicum de jure, aut de facto, pròut adnotat *Thesaurus* (107), procurans fit infamis, & contrahit aliam irregularitatem ab eâ, quæ importatur per homicidium voluntarium; aut saltem eandem, sed affectam ulteriori causâ.

61 Alia pœna est privatio officiorum Ordinis, & perpetua inhabilitas ad illa, ut exprimitur in Bullâ *Sixti*; & sic Clerici privati remanent Officio, & Beneficio, & inhabiles fiunt ad illa. Ista autem pœna non incurritur, nisi post declarationem Judicis, ut advertit *Bordonus* (108) ex Textu recitatæ Bullæ, sed aliæ, puta, major excommunicatio, & Irregularitas incurruntur statim, secuto effectu. Hæc autem pœna ad instar Irregularitatis est *Papæ* reservata, porrò Prælati Regulares ex privilegio possunt ab illâ absolvere, sicut de Irregularitate, dictum est; puta, in casu delicti non publici ex jure aut facto, & prò foro conscientiæ tantùm, ut firmat *Donatus*

(102) *Donat. Tom. p. Par. p. Tract. 7. Quæst. 16. n. 3.*
(103) *Donat. loc. cit. Quæst. 14. nu. 15. & ibi Butr. Cons. 19. n. 9. Navar Tom. 2. Tit. de Privil. Cons. 13. n. 4. Socin. in l. 1. num. 3. ff. de legat. 1. & ibi Iason. n. 21. ℣. Primò limita Ripa. num. 8. ℣. Et ità. Crot. n. 10. Paris. n. 24. in fin.*

(104) *Clemen. VIII. Decret. de Recept. Novit.*
(105) *Peyrin. ad Const. 2. Julii II. §. 9. n. 30. Candid. Tom. p. disquis. 22 art. 48. n. 7. apud Lezan. in Mar. Magn. Prædicator. §. 16. n. 39.*
(106) *Lezan. in Mar. Magn. Carmelit. n. 331. & Tom. 1. cap. 18. num. 93. & ibi Ledesma de Stat. Relig. in comm. cap. 4. Peyrin. ad Const 2. Jul. II. num. 42. §. 16.*
(107) *Thesaur. prax. Par. 2. V. Abortus procuratio. cap. 1. §. Quinto irregularitatem. apud Lezan. sum. V. Abortus. n. 15.*
[108) *Bordon. Contrau. moral. 41. Quæst. 8. num. 8.*

Donatus (109), non verò in foro fori, & crimine manifesto, & absolutio, & dispensatio peti debet à *Papâ*, sivè Sacrâ *Pœnitentiariâ*. Prò quo hic obiter noto unum, quod advertit ex *Thesauro Lezana*, (110) & est, quòd supplicans in *Sacrâ Pœnitentiariâ* prò dispensatione Irregularitatis ex causâ *abortus* procurati, debet exprimere, si fœtus erat à se genitus, quià casus est difficilior, eo quià continet malitiam paricidii.

62 Alia pœna, importata per *Sixtinam* prædictam, est, quòd procurans *abortum* fœtus animati, si est subiectus Judici Ecclesiastico, *Curiæ, & potestati Sæculari tradatur, quæ de eo capiat supplicium, quod contrà Laicos verè homicidas, per Divinas leges, & Civilia iura est dispositum*. Homicidæ autem voluntario, de jure Divino, & humano debetur mors; sed quodnam genus mortis sic procurantibus *abortum*, sequuto effectu, debeatur, non conveniunt Doctores, licèt omnes conveniant in hoc, quòd mori debeant juxtà quendam Textum, (111) qui tamen non loquitur propriè de *abortu*, sed de occisione infantis jàm nati, ut patet illum legenti.

63 Proindè nonnulli (112) apud *Matthæum Berlich* opinantur, quòd afficiendi sint pœnâ culei; hoc est, quòd insuti sacco coriaceo, vivi cum cane gallo, simiâ, & serpente demergantur in aquis; & se fundant in duabus legibus, unâ *Digestorum*, (113) & aliâ *Codicis*. Alii volunt, quòd debeant comburi, ut practicatum fuisse cum quâdam Moniali, quæ filium suum occiderat, scribit *Baldus*, relatus à multis. (114) Alii volunt, quòd debeant capite truncari, aut furcis suspendi, donec moriantur, & de hoc genere pœnæ testatur *Iulius Clarus*. (115)

64 Sed quià pœnæ insolitæ, ut erat culei, jàm sunt antiquatæ per non usum, ut dicunt Doctores (116), & quælibet Provincia suos habet usus peculiares, ut dicit *Raynaldus*, (117) qui plures diversarum regionum consuetudines refert, ideò in casus contingentiâ, quòd Clericus Curiæ sæculari tradatur ad præscriptum *Sixtinæ*, pœnâ consuetâ mortis, quâ afficiuntur Laici, etiam ipse debet plecti.

65 Quid autem juris, si Religiosus prægnantem reddidisset honestam virginem, vel Viduam, aut Monialem, & ad fugiendam infamiam illius, ac ejus familiæ, sivè Monasterii, sivè propriæ Religionis, ac cæteras pœnas, quæ comitantur copulam sacrilegam, seu fornicariam, propinaret pharmacum, aut alio medio *abortum* fœtus animati procurasset, sequuto effectu, esset nè locus pœnæ ordinariæ mortis naturalis.

66 Respondeo; quòd non. Quià ad evadendam pœnam ordinariam legis, quælibet causa, quæ minuat dolum in delicto, excusat, ut post quandam *Glossam* (118) dicunt Doctores. Constat autem, quòd delictum, in casu, de quo loquimur, non est plenè voluntarium, quià, si posset delinquens effugere infamiam, & pœnas, ex fornicatione contractas, non procuraret *abortum*, ideò hoc non est volitum principaliter, sed ex consequenti; vult enim ille primò tueri famam, & idemnitatem suam, quæ non possit obtineri, nisi per *abortum*, ideò hoc vult ex consequenti. Sicut ergò Mulier honesta, si fœtum, aut partum occidit prò tuendâ famâ suâ, evadit pœnam mortis, & est exraordinariè punienda, ut post multos Doctores (119) probat *Raynaldus*; ità pariter Religiosus, pari modo delinquens, evadere debet pœnam mortis, & extraordinariè puniri, puta, diutino carcere, vel Triremibus.

67 Si autem taliter procurans *abortum*, non esset Pater fœtus, sed amicus prægnantis, & ad purum finem conservandi famam ejus, potionem componeret, aut alio modo, puta, consilio, sivè auxilio *abortum* procuraret, esset nè damnandus ad mortem?

68 Respondeo pariter, quòd non, ratio est, quià auxilians delinquentem, dando causam delicto, & ad illud patrandum cooperando, punitur præcisè illâ pœnâ, quâ punitur delinquens, ut communiter dicunt Doctores, cumulati per *Bossium* (120). Sequitur ergò, quòd in casu nostro componens poculum abortionis debeat puniri præcisè pœnâ, quâ esset afficienda Mulier ipsa principalis in hoc delicto. Porrò ista non potest puniri ordinariâ pœnâ mortis, ut paulò suprà *num.60.* demonstratum est; ideò concludi debet, quòd ille pariter extraordinariâ pœnâ tantum sit percellendus.

69 Si verò non ex charitate, aut amicitiâ, vel zelo tuendæ famæ Mulieris, sed devinctus muneribus, aut pecuniâ, illud præstaret, deberet nè similiter pœnâ extraordinariâ solâ puniri.

70 Respondeo, quòd non, sed ordinariâ. Quià Mulier, quæ propter pecuniam *abortum* procuravit, debet atrociori etiam pœnâ, quàm ordinariâ, puniri, quià duo committit atrocissima delicta, puta, parricidium, & assassinium, ut ex quâdam lege (121) aliciunt Doctores; imò *Farinacius* post multos, quos citat (122), tenet, quòd Mulier hujusmodi debet puniri ordinariâ pœnâ mortis, quàmvis fœtus non fuerit animatus. Pari ergò modo dicendum esset in casu; quià hic peccaret pleno dolo, & ex causâ undequaque turpi. Non enim, ut in superiori, iste delinqueret ex charitate, aut zelo tuendæ famæ, quæ, licèt in effectu sint mala, in causâ tamen bona sunt, sed delinqueret ex avatitiâ, dùm ob pecuniam homicidium committeret. Et si Mulier prægnans

(109) *Donat.Rer.regul.Prax.Tom.2.Par.11.q.15.n.3.*

[110] *Lezan.V.Abortus.n.15.& ibi Thesaur.Prax.Par.2.V. Abortus procuratio.cap.1.§.Tandem.*

(111) *text.in l.penult.C.Ad leg.Corn.de Sicar.*

(112] *Vvessembec.Thesaur.Narprecl.Matth.Berlic. Pract.Concl P.4.Concl.7.n.4. apud Raynald.Syntax.crim.lib.1.cap.6.§.5.n.78.*

(113) *text.in l. 1. V.sed & Mater. ff. Ad leg. Pompe. de parricid.l. Vnic.C.de His, qui paren, vel fil. occi.*

(114) *Bald.in Feudal.Tit.si de feud.fue.contr.int. Dom.& agn. Vassal.§.Naturales.n.12.Farinac.q.120.n.110.& 160.Carer.Pra. §.Homicid.n.134.Crus.de Indic.delict.specia.Par.2.cap.33.n.28.apud Raynald.loc.cit.n.79.*

(115) *Clar.lib.5.sent.§.Parricid.V.sed quæro.*

(116) *Bald.in l.unic.C.de His qui paren. Anani.in cap. 1.n.5.de His qui fil.occi.Conrad.Pract.fol.335.Salycet.in d.l. unic.post.n.1. apud Clar.loc.cit.*

(117) *Raynald.Syntax.lib.p.cap.6.§.5.n.81.*

(118) *Gloss.in l.Plagii la 2.C.Ad leg. Fabi.de Plagiar. Gramat. Vot. 10.n.23.Castron.Cons.182. Corn.Cons.56.in fin. Vol.4. Novel. Ad defens.Reo.Rub.de Excus.à Reo facie.n.28. Thesaur. Decis. 13.n.7.V.Monitos vere.*

(119) *Bart.in l.Quæ omnia §.Sed si advers.n.3.ff. de Procur. Menoch.Cons.145.n.34.lib.2.& de Arbitr.Cas.396.n.6.Thesaur.Decis.12.n.11. & seqq. Vinc.de Franc.Decis.197. Scialoia. Sarno. Gonzalez.Carpzou.Berlich.Gobb.apud Raynal.Syntax.lib.1.cap 6.§.5.n.32.*

(120) *cap.Sicut dignum.ubi Felin.col.2.V.modò adver. de Homic. & in cap.p.col.antepen. V. limita p. de Off.de leg. Bart.in l.Is qui opem.ff.de Furt.Salycet.in l.unic.C.de Raptor.virg. V. Quaro. ad declarationem.Socin.Cons.188. col. 3.Cepol. Cons.27. col.2. circ.fin.Angel.in Gloss.dicto Malefic. apud Boss. Tit. de Homicid.num.33.*

(121) *l.Cicero.ff.de Pæn. Sarno.in Allegat.iur.impress.in Form.crim 86.V.Non refragante.Dombaud.pract.crim.cap.88.n.8.in fin. Cuiac.lib.9.obser.cap.9.Capyc.decis.155.apud Raynald.Syntax. lib.1.cap.6.§.5.n.50.*

(122) *Farinac.Quæst.122.n.154.apud Raynald.ibid.*

gnans ipsa pecuniam daret ad habendum pharmacum, quo abortum pararet ad tuendam famam suam, ista, prout dictum est, licèt delinqueret, tamen, quià aliquo fine bono duceretur, pœnam ordinariam evaderet. Non sic autem dans potum ad abortiendum ob pecuniam, quià iste, ut dictum est, ex turpi motivo, & pleno dolo ad homicidium deveniret, & sic mori deberet.

71 Quid autem dicendum de Religioso, qui percussit mulierem prægnantem; vel cum illâ rem habuit, vel choreas ducendo, saltare fecit, & ex his sequutus est *abortus*, debet nè puniri pœnâ mortis ordinariâ?

72 Respondeo, quòd, licèt iste incurreret Irregularitatem, & alias pœnas, debitas percutientibus, fornicantibus, & choreas scandalosè ducentibus, nō tamen morte esset plectendus. Quòd Irregularitatem incurreret in primo casu, patet, quià licèt homicidium fœtus esset casuale, tamen Irregularitatem incurreret, quià dedisset operâ rei illicitæ, & causam homicidio; (123) & ex eodem fundamento eandem incurreret, si ex fornicatione *abortus* esset sequutus. In tertio autem casu habetur quædam Decretalis, (124) quæ declarat irregularem Præsbiterum quendam qui per *zonam arripuerat, quasi ludens*, mulierem prægnantem, quæ abortivit fœtu animato. Undè par debet currere ratio de eo, qui in choreâ saltare facit prægnantem. Scio quidèm nonnullos dicere, hoc verum esse, si saltus fuerit immoderatus, & extrà consuetum, secùs verò, si fuerit moderatus. Sed hoc non teneo; siquidèm ducere choreas, & colludere cum mulieribus est Religiosis illicitum, (125) undè, cùm huic rei illicitæ operam det, (supposito, quòd ex tali saltu, per Clericum excitato, sivè solito, sivè insolito, sequutus fuerit *abortus*) semper incurret Irregularitatem; quià homicidium casuale commisit.

73 Quòd autem mortē non mereatur sic percutiens, sed pœnam extraordinariam, probatur: quià in materiâ homicidii non intrat pœna ordinaria, nisi plenè interveniat dolus, hoc est animus occidendi, ut scribit *Eugenius* (126). Cùm ergò, ut suppono, in casu non intervenerit dolus, non potest intrare pœna ordinaria, & ità firmat *Bossius* (127), qui dicit esse communem opinionem. Verum est, quòd *Clarus* (128) post *Blancum* vult, quòd indistinctè, si fœtus fuerit animatus, percutiens prægnantem, quæ ex percussione abortivit, debeat morte plecti; sed debet accipi de percussione, in quâ intervenerit animus occidendi matrem, aliter sibi ipsi contradiceret, docet enim alibi (129), quòd committens homicidium culposum (quandò scilicet intendens tantùm percutere, præter ejus voluntatem causat mortem ex percussione) non punitur morte, sed pœnâ extraordinariâ, prout ipse ex *Grammatico* (130) refert decisum per *Consilium Neapolitanum* in terminis; dum enim quædam Domina ancillam suam prægnantem baculo percussisset ex zelotypiâ, & hæc ex vulnere decessisset, fuit delinquens ad septennium deportata in insulam. Cùm igitur in propositis casibus absit animus occidendi, liquet, quòd interveniret tantùm homicidium culposum, quod nullo modo pœnâ ordinariâ vindicatur.

74 Quid autem, si propinato pharmaco mulieri prægnanti, ut abortiret, ipsa doloribus, aut aliis symptomatibus afflicta decumberet, & remediis sibi subveniretur, ità ut *abortus*, qui aliter debebat sequi, non sequatur, debetur nè propinanti pœna ordinaria?

75 Respondeo, quòd non; quià, licèt post quandam *Glossam* (131) multi teneant, quòd in atrocissimis puniantur affectus prò effectu, quandò nempè delinquens devenit ad actum proximum; tamen secundum alios, (132) qui testantur de consuetudine, nunquam debet puniri affectus eâdem pœnâ, quâ vindicatur effectus. Mihi verò maximè arridet sententia *Clari* (133), quæ mediando inter istas opiniones, tùm æquior, tùm tutior habetur. Dicit ergò distinguendo sic; Aut lex, vel Statutum in huiusmodi atrocissimis expressè punit conatum, sicut effectum completum, & talis lex in usu, & consuetudine est; aut non punit expressè conatum, sed requirit effectum secutum. In primo casu vera est sententia dicentium, quòd ubi deventum sit ad actum proximum delicto (hoc necessarium est, ut advertit ibidem *Clarus* (134) ex *Grammatico*) in atrocissimis punitur affectus pro effectu, quià sic firmat Statutū, aut lex consuetudine roborata. In secundo verò casu non punitur conatus eâ pœnâ, quâ vindicatur crimen perfectū, sed tantùm extraordinariâ. Bulla autem toties citata *Sixti* nullo modo exprimit conatum ad *abortum* simili pœnâ esse vindicandum, sicut *abortum* secutum, imò requirit effectum perfectum in suo genere, ait enim *ità ut re ipsâ abortus sequutus fuerit*; undè concludendum est, quòd in casu proposito non intraret nisi pœna extraordinaria.

76 Et si quæras tandèm, quæ qualis, & quanta deberet esse pœna extraordinaria in omnibus casibus supramemoratis, in quibus diximus non posse intrare ordinariam? Dico, quòd hoc pendet ab arbitrio Judicis, qui consideratâ malitiâ, & pleno dolo delinquentis, & cæteris circumstantiis, dequibus aliàs (135) scripsimus, pœnam corporalem gravem imponet; & posset esse carceris, & etiam Triremium, regulando durationem correspondenter ad qualitates gravantes, aut minuentes delictum. De aliis autem casibus, in quibus incurritur Irregularitas ex causâ *abortus*, qui tamen dolo non procuratur; ut in dandâ medicinâ prægnanti infirmæ, sivè eam phlebotomando febre laborantem; sivè ex joco ipsam terrendo, & similibus, ex quibus contrà intentionem operantis non tractamus, sed lectorem remittimus ad *Theologos Morales*. Nos enim in hoc tantùm agimus de pœnis delictorum, quæ ex doloso instituto committuntur.

77 Quæ autem dicta sunt superiùs de pœnâ mortis, & de traditione Ecclesiastici delinquentis in manus Curiæ sæcularis, debent accipi, ut juxtà tenorem Bullæ *Sixti* ordinata, non verò consuetudine recepta. Si quidèm plura delicta, quæ juxtà legum rigorem morte deberent puniri, ex consuetudine inolitâ mitiori pœnâ puniuntur. Prò delicto ergò *abortus* nunquàm vidi Ecclesiasticum

Reum

[123] *cap. De cætero. Extrà de Homicid.*

[124] *cap. Sicut. ex literarum. Extrà de Homicid.*

[125] *cap. Clerici. 15. de Vit. & honest. Cleric.*

(126] *Eugen. Consil. 38. n. 18. lib. 2. apud Raynald. Synt. crim. lib. p. cap 6. § 5. n. 72.*

[127) *Boss. Tit. de Homicid. num. 6.*

[128] *Clar. quæst. 68. ℣. Abortum. & ibi Blanc. Pract. crim. fol. 79. n. 33*

[129) *Clar. §. Homicidium. ℣. Dicitur etiam.*

(130) *Grammat. Vot. 23. apud Clar. loc. cit.*

(131) *Gloss. in l. p. §. Hæc autem. in V. Putamus. ff. Quod quisq. iur. Felin. in cap. 1. n. 9. de Off. delegat. Didac. in Clem. si furiosus. fol. 276. n. 6. Igne. in l. p. §. Occisor. n. 48. ff. Ad Syllan. apud Clar. q. 92. ℣. Scias tamen.*

(132) *Afflict sup. 3. par. Const. Rubr. 24. p n. 15. Bertrand Cons. 228. n. 6. lib. 7. Marsil. Cons. 105. n. 1. Taeg. Pract. crim. cap. 10. n. 7. & cap. 7. n. 2. Grammat. Vot. 8. col. final. apud Clar. loc. cit.*

(133) *Clar. quæst. 92. ℣,*

(134) *Clar. loc. cit ℣. Scias etiam. & ibi Grammat. Cons. 36. n. 19.*

(135) *Par. p. Tit. sententia. §. 7. num. 58. & 85.*

Reum brachio sæculari relaxatum; sed tantùm ad perpetuos Carceres ad plus damnatum, & juxtà hanc consuetudinem, saltèm intrà Italiam Regularis Judex potest in tali anfractu sententiam suam regulare prò modo culpæ.

78 Et hoc ampliùs suadetur ex jis, quæ ex *Roderico* tradit *Sanctorus* (m), nempè quod Regulares habent suas Leges, à Summis Pontificibus confirmatas, juxtà quas ipsi debent suos Reos punire. Ex Legibus autem Regularibus nulla habetur, quòd delinquentes debeant Curiæ sæculari tradi. Constitutiones autem Pontificiæ, quæ in aliquibus casibus (ut in Sodomiâ, falsificatione litterarum Apostolicarum, falsâ monetâ &c.) ordinant, delinquentes esse tradendos Curiæ sæculari, accipi debent de illis Judicibus, quibus hoc permissum à jure est, ut possint Reos suos brachio Laicali resignare puniendos, ut sunt Episcopi. Regulares autem nequeunt hoc facere, quià propriis Constitutionibus ligantur. Et proindè pœna mortis, aut mutilationis apud regulares non habet locum, ut scripsit etiam *Donatus*. (n) Et tandèm prò nostro Seraphico Ordine habemus Statutum (o) quo sancitur, quod Reus delicti, quod id sæculo morte esset vindicandum pœnâ perpetuâ Carceris, aut triremium debeat puniri Et ità est in praxi servandum.

(m) *Roderic. Tom. p. Quæst. 30. art. 28. Sanctor. de Pæn. cap. 8. q. 11. V. Verum enim verò ad fol. 377.*

(n) *Donat. Tom. p. Par. 2. Tr. 7. Quæst.* 18. *n.* 6.

(o) *Stat. Gener. Ord. cap. 7. §. 6. n. 69. Stat. Reform. cap. 7. n. 4.*

TIT. V.

TITULUS OCTAVUS

De Crimine Sacrilegii.

SUMMARIUM.

1 *Sacrilegii etymologia, data per Baldum.*
Eadem, data per Turrecremata.
Legere, *sivè* sublegere, *quid significet.*
2 *Sacrilegii vera deffinitio.*
Violare, & violatio propriè dicitur de virgine stupratâ.
Violatio dicitur etiam de quâvis iniuriâ.
3 *Nomine* rei *quid veniat.*
4 *Quid importet* sacrum, *aut* res sacra.
Ut res sacra reddatur, quid requiritur.
5 *Sacrilegii species quotupliciter diversificentur.*
Ejusdem divisiones.
Sacrilegii impropriè dicti plures modi.
Disputare de potestate Summi Pontificis, in quo sensu sacrilegium sit.
Imperator, ac Reges sacri sunt.
Disputare de potestate Principis, prò tuendo jure Populi, sacrilegium non est.
6 *Sacrilegii impropriè dicti plures alii modi in utroque jure.*
Sacrilegium committit Judex, indiscretè, ac iniustè judicans.
Et qui publica officia inter Christianos committit Infidelibus.
Et qui violat benedictionem nupturæ.
Omne crimen Majestatis læsæ potest dici sacrilegium.
7 *Sacrilegium propriè, quandò committatur.*
De quibus speciebus sacrilegii loquendum in hoc Titulo.
8 *Sacrilegii inæqualitas in gravitate.*
Gravius est, quod committitur in personam, quàm in res, & loca sacra.
De quâ personâ hìc intelligatur.
Enormissimum, quod committitur in personam Divin. & contrà circumstantia eam.
9 *Post personam Divinam præ cœteris sacris dignior est persona, Deo consecrata.*
Persona Summi Pontificis dignissima, & quæ ordinatè illi proximè accedunt.
Ratio, quarè dignior sit persona, quàm res, & loca Sacra.
10 *Res sacræ digniores sunt locis sacris, quare.*
Gradatio gravitatis sacrilegii in res sacras.
11 *Aggravatio Sacrilegii, ratione temporis, juxtà Decianum.*
Re verâ est accidentalis, & adminiculativa, non verò essentialis.
12 *Sacrilegii Crimen est mixti fori.*
Inter Judicem Ecclesiasticum, & Laicum datur locus perventioni.
Punitus ab Ecclesiastico solâ pœnâ Ecclesiasticâ, potest à Judice Laico aliâ pœnâ percuti.

1 Sacrilegii etymologia juxtà *Baldum* (1) est, ut tale dicatur quasi *sacri lædium*, rei nempè sacræ læsio: at juxtà *Io: de Turrecremata* (2) dicitur *sacrilegium* quasi *sacra legens*, *idest furans*, siquidèm *legere*, sivè *sublegere*, ut scripsit *Servius* (3), idem est ac *furari*. Sed secunda hæc etymologia, quæ etiam placuit *Isidoro* (4), quadrare non potest nisi uni speciei sacrilegii, nempè furto sacrilego, non verò *sacrilegio*, genericè sumpto: undè melior est prima etymologia, à quâ non dissentit etiam citato loco *Turrecremata*.

2 *Sacrilegii* quamplures magistrales descriptiones affert idem Auctor (5), quas recensere superfluum est, inter quas datur hæc, quam multi (6) amplectuntur, & quæ veram habet rationem diffinitionis. Dicitur igitur, quòd *sacrilegium est violatio rei sacræ*. Ubi notandum, quòd *violatio* ponitur loco generis, & importat quamcunque iniuriam, corruptionem, & profanationem cum violentiâ, vel sinè, ut explicat *Cajetanus* (7), violare enim, licèt propriè dicatur de virgine stupratâ, ut observat *Calvinus* (8), tamen transfertur ad omnem iniuriam, puta, ad omne id, quod non jure fit, sed per puram *vim*, aut *violentiam*, à quâ deducitur verbum *violare*, quasi *violenter agere*.

3 Dicitur *rei*, & verbum hoc generale est, & comprehendit omnes, ac quascunque *res*, tàm corporales, quàm incorporales, tàm personas, & homines, quàm loca, & res, ut ex jure (9) multis in locis habetur.

4 Dicitur *sacræ*, & ponitur loco differentiæ, ut contradistinguatur *sacrilegium* à violatione cujusvis *rei* profanæ. Porrò nomine *rei sacræ* venit tàm persona, quàm locus, ac quævis alia *res*, quæ publicè, ac rectè ab habente potestatem Deo, vel ad ministerium Dei dicata, aut consecrata sit. (10) Et notabiliter dicitur *res sacra*, quæ *publicè*, ac *rectè ab habente potestatem Deo consecrata est*, siquidèm in jure (11) dicitur, quòd *sacræ res* sunt eæ, quæ *publicè* non privatìm consecratæ sunt. Undè, si quis privatìm sibi sacrum constituerit, sacrum non est, sed remanet profanum. *Sacræ* pariter sunt *res*, quæ per Pontifices Deo consecratæ sunt, ut Sacerdotes, *sacræ* Virgines, Ædes *sacræ*, *sacra* donaria &c. ut ait Imperator. (12)

5 Species porrò *sacrilegii* diversificantur juxtà diversitatem objectorum, quæ violantur; ut ait *D. Thomas* (13), aut enim violatur persona *sacra*, aut locus, aut res *sacra*. Et ex parte modi violationis adhuc dividitur *sacrilegium* in improprium, ac proprium. Impropriè *sacrilegium* multis in casibus committitur juxtà plures leges. In unâ (14) dicitur, quòd disputare de Principis judicio, & dubitare, àn is dignus sit, quem Princeps elegerit, instar est *sacrilegii*, quod magìs verificatur in eo, qui disputat de *Pontificis Summi* potestate circà jus positivum, ut scribit *Parisius* (15). Et ratio est, quià persona *Summi Pontificis*, sicut etiam *Imperatoris*, ac *Regis* sacra est, ambæ enim inunguntur, & consecrantur (16), proindè violare ejus judicium, aut potestatem, dubitando, aut disputando, *sacrilegium* impropriè est.

(1) *Bald. in l. si nondum. nu. 4. C. de Furt.*
(2) *Turrecrem. in cap. Sacrilegium num. 2. Cau. 17. q. 2.*
(3) *Seru. in Virgil. Eglog. 9.*
(4) *D. Isidor. Etymol. apud Decian. lib. 14. nu. 9.*
(5) *Turrecrem. loc. cit. num. 1. ℣. Respondeo dicendum.*
(6) *Bald. in l 3. nu. 4. C. de Furt. D. Thom. 2. 2. q. 99. art. 1. Girlan. de Pæn. omni. coit. in princ.*
(7) *Cajet. in 2. 2. q. 99. art. 1.*
(8) *Calvin. Lexic. V. Violare.*
(9) *text. in l. Rei appellatio. & in l. Rei appellatione. ff. de Verbo. sign. l. 1. §. Rei quoque. ff. si cert. petat. l. omnia in fin. ff. de leg. 2.*
(10) *arg. l. Intantum §. Sacræ. ff. de Rer. divis. l. sacra loca eo. tit. l. final. ff. Vt in possess. leg. §. sacræ res. Inst. de Rer. divis.*
(11) *l. Intantum §. Sacræ. ff. de Rer. divis.*
(12) *§. sacræ Inst. de Rer. divis.*
(13) *D. Th. 2. 2. q. 99. art 3. Turrecrem. in cap. 317. q. 4. nu. 5. & 6.*
(14) *l. 2. C. de Crim. sacrileg.*
(15) *Paris. Cons. 102. nu. 11. & seqq. Volum. 4.*
(16) *cap. Vnic. de Sacr. unctio.*

Verum est, quòd, ut exponunt Doctores, (17) talis conclusio habet locum, quandò disputat de prædictorum potestate dolosè, & animo eorum auctoritatem labefactandi, ac eos apud Populum minùs obedibiles, ac venerandos reddendi; & tali casu, hoc crimen esset læsæ Majestatis, ultrà *sacrilegium*. Sed disputare prò tuendo jure populi, & nè hic nìmis gravetur &c. crimen non est, quià, illi etiam legibus naturæ, & Divinæ ligantur, & suprà, aut contrà eas minimè possunt, maximè in præjudicium tertii.

6 In aliâ lege (18) habetur, ad instar *sacrilegii* esse administrationem fiscalem, pròut adnotat ibi *Gothofredus* (19) in illo loco, in quo ipse provincialis, (hoc est, originarius est) suscipere absquè *ultraneâ Principis potestate*. In quodam capitulo (20) dicuntur *sacrilegium* committere Judices, qui indiscretè, & injustè judicant, præsertìm, si contrà Sacerdotes hoc agant. In alio Canone (21) dicitur, quòd veluti *sacrilegium* incurrit, qui Judæis, vel Infidelibus publica committit officia; iniuria enim fit Populo Christiano, qui sanguine, fide, ac sacramentis Christi sanctificatus est, si ipsi præponantur Officiales Infideles. In alio Canone (22) habetur, quòd ad instar *sacrilegii* est violare benedictionem, nupturæ impositam. Sic etiam omnia crimina Majestatis læsæ possunt vocari impropriè *sacrilegia*, lædunt enim, & violant personam Principis, quæ *sacra* est.

7 Propriè autem committitur *sacrilegium*, quandò violatur aut persona, aut locus, aut res sacra immediatè. Sed quià de nonnullis *sacrilegii* speciebus alibi locuti fuimus, (ut potè de ablatione, sivè alienatione sacrarum rerum, in paragrafo *furtum*, & in paragrapho *Alienatio bonorum Ecclesiæ*; de violatione sacræ Virginis, in paragrapho *Sacrilegium cum Moniali*; de abusu Sacramenti Pœnitentiæ, in paragrapho *Sollicitatio ad turpia*, & alibi de aliis materiis affinibus), ideò in hoc Titulo loquemur tantùm de delictis, quæ ad *sacrilegii* cathegoriam propriè spectant; & sunt Abusus in Baptismo, Abusus in Confessione; Abusus in Eucharistiâ; Abusus in Ordine; Abusus in Matrimonio; Sortilegium; Simonia; Percussio Clerici; & Ecclesiæ violatio, quæ omnia per suos paragraphos breviter, quātū fieri poterit; tractabimus.

8 Non omnia porrò *sacrilegia* æqualia sunt in gravitate, sed unum præ alio gravius; & quidèm præ cæteris atrocius est *sacrilegium*, quod committitur in personam, quàm in res, & loca, quià sanctitas loci ordinatur ad sanctitatem personæ. (g) Persona autem hìc intelligenda est Divina, quæ totius sanctitatis fons est. Hinc est, quòd enormissimum super cætera est *sacrilegium*, quod in personam Divinam committitur, & contrà illa, quæ immediatè illam circumstant, ut potè *sacrilegium*, commissum in Eucharistiam, in quâ est Divina persona, quam circumstant accidentia; undè benè scribit *Cajetanus* (h), quòd graviùs est *sacrilegium*, commissum in sacram Eucharistiam, quàm si occideretur *Papa*; & ratio est, quià ibi realiter adest Divina persona, & accidentia, quibus velatur, contrà quæ sensibiliter actio sacrilega dirigitur.

9 Post personam Divinam præ cæteris sacris sivè rebus, sivè locis dignior est persona, Deo consecrata, & hoc vel per characterem Ordinis sacri, vel per votum solemne; & inter personas sacras dignissima est persona *Summi Pontificis Vicarii Christi*; & post hunc, ordinata serie, illi, qui ad dignitatem illius quàm proximè accedunt. Nàm, sicùt in unoquoque genere datur unum, quod est metrum, ac mensura aliorum, contentorum sub illo, ut ait *Aristoteles*, ità in genere sacrarum personarum datur persona *Papæ*, quæ est mensura, quâ per accessum, & recessum ad illam cognoscitur major, aut minor dignitas aliarum. Ratio autem quarè dignior sit persona, quam res, ac loca sacra, est, quià persona capax est sanctitatis formalis, cujus capaces non sunt res, aut loca; & proindè *sacrilegium*, commissum in personam sacram, gravius est, cæteris paribus, quàm commissum in res, aut loca sacra.

10 Res autem sacræ digniores sunt locis sacris, nàm sanctitas loci derivat à sanctitate rerum, ibi locatarum. Quàmvis enim Ecclesiæ ipsæ consecrantur, ut potè earum consecratio videatur esse absoluta, non tamen ità est, sed est relativa; ideò enim consecratur Ecclesia (i), ut divina sacrificia possint ritè celebrari, resquè sacræ in eâ conservari decenter. Sequitur igitur quòd res præstant locis sacris, & grauius evadat *sacrilegium*, commissum in res, quàm in loca sacra. Gradatio gravitatis *sacrilegii* in res sacras, est, ut gravius præ cæteris evadat illud, quod committitur in Sacramenta, ut potè ea, quæ gratiam conferunt ex opere operato; mox id, quod cōtrà sacramētalia patratur; ex post, quod committitur in vasa consecrata, ut calices, pixides, patenas &c. exindè, quod fit contrà aliā Ecclesiæ supellectilē, quæ benedictione tantū, aut usu, sacra redditur.

11 Aggravatur pariter *sacrilegium* ratione temporis, ut potè si quis *sacrilegium* committeret in feriâ sextâ in *Parasceve*, vel Resurrectionis Domini &c. juxtà *Decianum* (l), qui allegat ad hoc diversa jura, (m) sed hæc non loquuntur de tempore, sed de personis tantùm, ac ministeriis sacris. Proindè gravitas hæc est potiùs accidentalis, ac adminiculativa tantùm, non verò essentialis, ac specificativa. Complicantur quidèm gradus gravitatis, si complicarentur *sacrilegia*, ut potè si offenderetur Sacerdos in Ecclesiâ, & dum sacra mysteria peragit, argumento eorum, quæ dicunt leges, ac Doctores. (n)

12 Crimen *sacrilegii* est mixti fori, cùm in utroque jure pœnæ, contrà sacrilegos sancitæ, reperiantur. Sequitur proindè, quòd inter Judicem Ecclesiasticum, ac Laicum locus detur præventioni. (o) Quòd si Judex Ecclesiasticus prævenerit, & Reum condemnaverit pœnâ Ecclesiasticâ tantùm, ut potè Cēsurâ aliquâ, poterit Judex Laicus alias pœnas juxtà proprias leges incutere, ut pluribus probat *Decianus*. (p)

§. 1.

(17) *Brun. Consil. 1. nu. 43. Dec. Cons. 588. nu. 2. Paris. Consil. 165. vol. 4. Bertrand. Grat. Socin. apud Decia. lib. 6. c. 15. n. 9.*

(18) *l. final. C. de Crim. sacril.*

(19) *Dionys. Gothofr. ad l. final. lit. A. C. de Crim. sacril.*

(20) *cap. Non in perpetuum 24. q. 3.*

(21) *cap. Constituit. 17. quæst. 4.*

(22) *cap. de coniugali 27 q. 2.*

(g) *cap. nos qui. cap. non loca. cap. qualibet 40. dist.*

(h) *Cajet. in 2. 2. quæst. 99. art. 1. ℣. Ad sextum dub.*

(i) *text. in cap. 1. cap. Sicut. cap. Missar. de Consecr. dist. 1.*

(l) *Decian. lib. 6. cap. 32. nu. 8.*

(m) *l. si qui. in hoc C. de Epi. & Cler. cap. si quis de incept. 17. q. 4. cap. Quisquis. 24. q. 3.*

(n) *Glos. in cap. final. de Consecr. Eccl. & in l. statua patris ff. de Iniur. Bellenzin. de Charitativ. subsid. q. 9. n. 7. Affl. in Const. Mult. leg. n. 7.*

(o) *cap. Proposuisti de For. compet. Girland. de Pæn. omn. coit. q. 1. princip. in fin. Par. 4. Aufrer. de Pot. Iud. secul. sup. Eccl. Regul. 4. n. 10. Alex. in l. Magist. n. 13. ff. de Iuris omn. Iud. Mantu. Cons. 266. lib. 1. dub. 4. n. 79. Decian. l. 6. cap. 36. n. 7.*

(p) *Decian. lib. 6. cap. 36. nu. 8.*

§. I.

Abusus in Baptismo.

SUMMARIUM.

1 *Baptismus est janua Sacramentorum.*
Abusus, seù abuti re, quid importet.
Abusus quandòque sumitur in bonam partem.
Regulariter, & absolutè accipitur in malam partem.
2 *Abusus in Baptismo, quotupliciter contingat.*
3 *Abusus in materiâ, aut formâ Baptismi, vix potest esse cum dolo.*
Ex parte intentionis committi potest à conferente Baptismum.
Historia cujusdam Parochi Calabri.
4 *Abusus in intentione ex parte suscipientis Baptismum, quomodò detur.*
5 *Baptismus iterabilis non est.*
Abusus Baptismi in ejus collatione, quandò contingat.
Dubius de Baptismo, non collato, rebaptizandus conditionatè.
Iteratum non intelligitur, quod ambigitur esse factum.
6 *Reiterans Baptismum, quotupliciter potest delinquere.*
Si reiterat sinè errore in intellectu, tenetur de solo facto.
Si habet errorem circà Baptismum, hæreticus est.
In reiteratione Baptismi delinquere potest tùm conferens, tùm recipiens.
Historia de quodam Parocho, qui ad captandum lucrum, sinè necessitate rebaptizavit.
7 *Abusus Baptismi ex parte subjecti.*
Monstrum baptizari non potest.
Si habet caput humanum potest baptizari.
Mola quid sit.
Mola habens membra alicujus animalis, & vivens, dicitur partus monstruosus.
8 *Abusus Baptismi respectu subjecti inanimati.*
De hoc remissivè.

1 PRimam sacrilegii speciem non incongruè ab *abusu Baptismi* auspicamur. Cùm enim *Baptismus* omnium aliorum Sacramentorum janua sit, (1) rationabiliter *sacrilegium*, in hoc Sacramentum commissum, debet alia similia delicta præcedere. Dicimus autem *abusum in Baptismo*, sivè *Baptismi* crimen, quod in hoc Sacramento committitur, siquidèm *abusus* importat malum usum rei; *abuti* enim, prout ex jure (2) elicitur, quod dat *Calvinus*, est *ad alium usum re uti, quàm in quem ea comparata est*. Verum est, quòd, ut scribit *Archidiaconus* (3), & notat *Glossa* quædam, *abusus* quandòque sumi potest in bonam partem; undè in jure Canonico adiicitur aliquod adverbium, aut adjectivum, per quod exprimitur, quòd inibi *abusus* in malam partem accipiatur; ut *nequiter abuti*; (4) *Perniciosus abusus*; (5) *Detestabilis abusus* (6) &c. regulariter tamen, etiam simpliciter prolatum, in malam partem sumitur. Undè *abusus in Baptismo*, accipiendus hìc est prò delicto, quod in *Baptismo* committitur, eo utendo ad alium finem ab eo, prò quo institutum est.

2 Potest igitur contingere *abusus Baptismi* primò in ejus administratione, dolosè delinquẽdo ex parte materiæ, aut ex parte formæ, aut ex parte intentionis; puta, utendo scienter aut aquâ non naturali, sed artificiali; aut aliis verbis ab iis, quæ ex Christi institutione tradit Ecclesia; sivè debitam intentionem conferendi Sacramentum non solùm non habendo; sed contrariam positivè formando, puta, intendendo non baptizare sacramentaliter eum, quem materialiter abluit.

3 Primus, & secundus *abusus*, quasi metaphysicus est, non enim dari potest, quòd quis peccet in materiâ, aut formâ *baptismi*, nisi ex ignorantiâ, quæ admittit quidèm culpam, sed dolum excludit; undè, si in his peccare debet ex dolo, oportet, quòd in illis delinquat ad finem, ut *Baptismus* nullus sit; & hoc pacto sequitur, quòd practicè delinquere cum dolo, solummodò contingat circà *Baptismum*, quandò Minister habet positivam intentionem non conferendi Sacramentum. Et casus hic nostro sæculo accidit in Calabria, ubi scelestus quidam Parochus, cùm aliter non posset hostili animo, quem habebat ergà quendam Principem, satisfacere, ejus infantes, quos aquâ baptismali abluebat, in peccato originali relinquebat; siquidèm animum positivum habebat illos minimè baptizandi, ut animæ illorum à gloria excluderentur, & hoc ad vindictam inimicitiæ, quam contrà eorum Patrem gerebat. Sub finem vitæ Parochus, pænitentiâ ductus, crimen confessus est, undè filii illius Principis superstites (nàm nonnulli sinè sacramento Baptismi decesserant) iterùm baptizati sunt, inter quos unus erat ex Ordine nostro Sacerdos, Concionator, & qui Prælaturas plures Locales, ac Provinciales administrauerat, & hic ad præscriptum Sacrorum Canonum (7) post *Baptismum* iterùm omnes sacros Ordines suscepit.

4 Potest pariter contingere *abusus Baptismi* defectu intentionis ex parte suscipientis, cùm nimirùm aliquis aut ad lucrum, aut ad pænam, aut servitutem effugiendam, fictè baptismum recipit cum intentione positivâ, contrariâ, sacramentum non suscipiendi, ut faciunt quidam nebulones, maximè Hebræi, qui fingunt se velle ad fidem Christi converti, ut à pietate Fidelium pecunias aucupentur.

5 Secundò, contingit *abusus baptismi* ex parte collationis; cùm enim Sacramentum hoc in animâ imprimat characterem, & proindè iterabile non sit (8), qui absquè necessitate, sciens, & volens, reiterat

---

(1) *text. in cap. final. de Præsb. non bapt.*
(2) *l. 19. & l. 34. §. 1. ff. de Vsufr. apud Calvin. V. Abuti propriè.*
(3) *Archid in cap. Privilegium 11 q. 3. Gloss. in Extrau. Io. 22. Ad conditorem in V. Vel abusum.*
(4) *text. in cap. Sedes de Rescr.*
(5) *cap. Perniciosus de Celebr. Miss.*
(6) *cap. si Canonici in fin. de offic. ordin. in 6.*
(7) *cap. 1. & cap. final. Extra. de Præsbit. non bapt.*
(8) *Trident. sess. 7. de Sacram. cap. 9.*

terat *Baptiſmum*, illo abutitur. Dixi *abſquè neceſſitate*, quià ſi adſit neceſſitas, quià nempè adeſt dubium probabile, quòd aliquis non ritè baptizatus eſt, non ſolùm poteſt, ſed etiam debet ſub conditione baptizari, prout dicit *Canon*, & *D. Thomas* (9) Nec dici poteſt rebaptizatus, qui ſic conditionatè baptizatur; quià, ſi non purificatur coràm Deo conditio, quòd nempè ille baptizatus anteà non fuerit, ſecunda ablutio, ex defectu intentionis in Miniſtro, Sacramentum *Baptiſmi* non eſt: ſi autem re verâ conditio ſubeſt, quià ille anteà nulliter baptizatus eſt, nequit dici reiteratus *Baptiſmus*, quià, ut habet *Canon* (10), *non intelligitur iteratum, quod ambigitur eſſe factum*.

6 Extrà caſum autem ſupradictum, reiterans *Baptiſmum*, ſciens, ac volens graviter delinquit contrà Sacramentum: & hìc diſtinguendum eſt; nàm, ſi quis *Baptiſmum* reiterat abſquè errore in intellectu, (puta, ſciens, aut credens ablutionem, quam confert, nullius eſſe valoris, ratione præcedentis *Baptiſmi*, ritè adminiſtrati) hic tenetur de ſolo facto, pròut ſcribit *Pegna* (11). Si verò pertinacem errorem haberet in intellectu, quòd nempè homo, juxtà ſectam *Anabaptiſtarum*, poſſet, & deberet pluriès baptizari, iſte re verâ eſſet hæreticus. Quod autem dicitur de Miniſtro rebaptizante, intelligendum eſt etiam de eo, qui ſciens ſe fuiſſe ritè baptizatum, ſibi *Baptiſmum* iterari faceret, aut pateretur; pròut habetur in quâdam lege *Codicis* (12), & quàmvis in jure Canonico (13) non exprimatur pæna niſi Miniſtri rebaptizantis, tamen ratione correlationis tantum delinquit, qui ſe baptizari iterùm facit, ſicut, qui Baptiſmum denuò miniſtrat. Quod verò talis reiteratio fieri poſſit etiam abſquè errore in intellectu, ex puro motivo lucri, ex parte ſuſcipientis patet ex multis à Judaiſmo converſis, qui baptizati in uno loco, ad alium locum, valdè à primo remotum, pergunt, ibiquè ſe primò ab Hæbraiſmo velle converti fingunt, & alium *Baptiſmum* ſuſcipiunt, ut eleemoſynas colligant, erogari ſolitas à pietate fidelium in converſione alicujus infidelis ad veram fidem. Ex parte etiam Miniſtri idem eveniſſe, ſum Teſtis de quodam Parocho, qui, licèt ab obſtetrice publicâ, & teſtimonio aſtantium eſſet informatus, *Baptiſmum* fuiſſe ritè collatum cuidam infantulo, penè nato, cujus vita videbatur periclitari, ità ut non debebant fieri circà illum, niſi aliæ cæremoniæ Eccleſiaſticæ, ac conſueti exorciſmi; tamen ad captandam majorem eleemoſynam à Patrino, ac Matrinâ, ut in illâ regione fit, quandò integraliter, & cum ſolemnitate *Baptiſmus* miniſtratur, voluit puerum abſolutè (minimè appoſitâ clauſulâ Canonis (14) *ſi non eſt baptizatus &c.* iterùm baptizare.

7 Tertiò, contingit *abuſus* ex parte ſubjecti; ſiquidèm ſubjectum *Baptiſmi* non poteſt eſſe niſi homo, nempè animal, præditum animâ rationali, & actualiter vivens. Hinc eſt, quòd, ſi quis conferret *Baptiſmum* monſtro, aut *molæ*, quam paſſim mulieres, malè affectæ pariunt, abuteretur *Baptiſmo*; monſtrum tamen dico, quod homo non ſit; nàm poteſt quidèm eſſe aliquis homo monſtruoſus; qui communiter monſtrum vocatur, & tamen homo eſt Baptiſmi capax. Monſtruoſus enim ex hoc redditur, quòd membra ſua aut ſunt ultrà conſuetum aucta, aut diminuta in mole, aut numero; aut ſunt tranſpoſita à naturali eorundem ſitu in corpore humano. Si autem caput humanum habet, communiter exiſtimatur homo, (cui in univerſali Doctorum (15) ſententiâ poteſt conferri *Baptiſmus*) quantùmvis cætera membra non humana habeat. Monſtrum autem abſolutè in hoc caſu eſt, quod caput humanum non habet, quàmvis aliquod aliud membrum humanum haberet; ſicut eſt *mola*, quæ aliquotiès rudis, ac informis maſſa carnis, motus; ac formæ alicujus alterius animalis expers eſt, & tunc nata mortua cenſetur; aliquandò verò extrá uterum adhuc vitalis eſt, & membra, ut præfertur, diverſa ab aliis animalibus habet; ſi enim membra certi alicujus animalis haberet, ut muris, ranæ &c. dicendus eſſet partus monſtruoſus, non *mola*, ut docet *Michael Etmullerus*. (16)

8 Si igitur Monſtro, aut *molæ* hujuſmodi viventi *Baptiſmus* confertur, *abuſus Baptiſmi*, ac crimen eſt, niſi hoc fiat ex ignorantiâ, quæ culpam tantùm, non dolum importat, & ideò malitiam criminis excludit ex notis juribus. Qui autem ſacrilegè baptizant corpora inanimata, ut monetam &c. aut etiam animata, ad ſortilegia, maleficia, incantationes &c. ipſi peſſimè *Baptiſmo abutuntur*. & de his alibi ſuo loco loquemur, cùm de ſortilegio agemus.

Probatio.

SUMMARIUM.

9 *Probatio abutentis Baptiſmo ex parte materiæ, aut formæ, quomodò fiat.*
Si abutens eſt vir doctus, probato facto, & ſcientiâ materiæ non idoneæ in baptizante, probatum eſt crimen.
Si eſt ruſticus, & ignorans, debet fiſcus probare in eo ſcientiam neceſſariorum ad Baptiſmum.
10 *Abuſus Baptiſmi ex parte intentionis probari nequit, niſi per confeſſionem Rei.*
11 *Reiteratio Baptiſmi fit per Teſtes.*

9 QUò ad probationem committentis *abuſum in Baptiſmo* circà materiam, aut formam debitam, advertendum, quòd, probato per Teſtes, quòd Reus prætenſus uſus eſt liquore, quem ſciebat, non eſſe aquam naturalem; vel protulit formam, diverſam ab eâ, quam tradit Eccleſia, videtur probatum ſufficienter delictum. At hæc concluſio univerſaliter non eſt vera; ſed diſtinguendum eſt de perſonâ ſic abutentis. Vel enim eſt Clericus, aut vir doctus, ac eruditus in articulis fidei, ac præceptis Eccleſiæ; aut eſt ruſticus, rudis, ſivè mulier ignorans &c. ſi primum, in eo non præſumitur ignorantia juris, juxtà regulam, (17) præſumitur proinde, quòd ſciens, & volens, *abuſum* commiſerit; undè, probato facto externo, probatum præſumptivè (quò ad ſcientiam,

(9) *cap. de quibus Extra. de Bapt. D. Thom. Par. 3. q. 66. art. 9.*
(10) *text. in cap. Vienenſ. de Præsb. non bapt.*
(11) *Pegn. ad direct. Inquiſ. Par. 1. comment. 12. in fin.*
(12) *text. in l. ſi quis C. ne ſanct. bapt. iter.*
(13) *text. in cap. final. Extra. de Bapt. & ei. eff.*
(14) *text. in cap. 2. de Bapt.*
(15) *Bald. in l. non ſunt. in lect. & Add. ff. de ſtat. hom. Caball. Caſ 139. nu. 9. & ſeqq.*
(16) *Etmulier. Colleg. pract. ſpecial. cap. 6.*
(17) *cap. Ignorantia. de Reg. iur. in 6.*

tiam, sinè quà crimen non datur) remanet delictum & tunc transfertur in Reum onus probandi ignorantiam, & quod ex eâ culpabiliter tantùm deliquerit. Si autem secundum; in rustico, ac personis idiotis regulariter juris ignorantia præsumitur (18), maximè circà tales res Sacramentales, quarum scientia magìs requiritur in personâ Ecclesiasticâ, quàm in Laicâ: & ideò ad probandum crimen oportet, quòd probetur ab Accusatore, seù Fisco, Reum habuisse scientiam de qualitate materiæ, & formæ, necessariâ ad Sacramentum *Baptismi*, & quòd nihilominùs voluerit materiâ, aut formâ indebitâ uti.

10 Quò ad probationem intentionis (quòd nempè Minister *Baptismi*, licèt abluerit exteriùs baptizandum, tamen non habuit intentionem conferendi Sacramentum, imò positivam contrariam intentionem formavit), hæc simpliciter improbabilis est, tùm quià hæc latet animo; tùm quià hæc non est causativa alicujus actus externi, à quo possit præsumi de animo, seù intentione sic agentis, sicut est regulariter in aliis motibus animi, qui ex subsequenti facto coniici, ac præsumi possunt. Aliter igitur probari non poterit, nisi casu, quo Reus ipse extrajudicialiter intentionem talem manifestaverit, & constitutus in judicio confirmaverit extrajudicialiter manifestatum. Quod verò circà probationem intentionis dictum est de Ministro *Baptismi*, accipiendum etiam est de suscipiente, qui contrariâ intentione ponit obicem Sacramento.

11 Circà probationem abusus in reiteratione *Baptismi*, tùm ex parte Ministri, tùm ex parte suscipientis nihil peculiare habetur; proindè probatio fieri debet more solito per Testes, ac alia legitima monumenta. Sicut etiam, respectu *abusus* in baptizante subjectum non idoneum, ut rem inanimatam, brutum, aut monstrum &c.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

12 *Pœna dolosè committentis abusum in Baptismo ex parte materiæ, aut formæ, aut intentionis non reperitur in jure.*

13 *Committens abusum in Baptismo ex parte intentionis mitti debet ad triremes.*

14 *Ratio positæ conclusionis.*
Habens usum rationis, quos actus ergà Deum teneatur elicere.
Per Baptismum flaminis homo fit membrum Christi.

15 *Ex qualitate aggravante, abutens Baptismo ex parte intentionis potest morti tradi.*

16 *Pœna reiterantis Baptismi in conferente, & suscipiente, de jure Civili est mors.*
Talis pœna danda est etiam sinè errore in intellectu.
Argumentum optimum deducitur à diversitate Titulorum juris.

17 *De jure Canonico rebaptizatus, & rebaptizans etiam occultè sunt irregulares.*
Talis pœna intrat etiam in rebaptizante laicaliter, si intervenit malitia.

18 *Si in rebaptizatione intervenit error in intellectu, intrat pœna Hæresis.*

19 *Punitus ob rebaptizationem juxtà Canones, an à Iudice Laico possit puniri pœnâ mortis, latâ per jus Cæsareum.*
Negant Pegna, & Thesaurus.
De crimine merè Ecclesiastico judicare nequit Laicus.

20 *Rebaptizatio non est crimen merè Ecclesiasticum.*
Ecclesia in quibus corrigat leges Imperiales.
Iudex Laicus, puniendo Hæreticum morte, exequitur leges Imperiales.

21 *Dolosè rebaptizatus debet damnari ad mortem.*

22 *De pœnis baptizantium res inanimatas, remissivè.*

12 CUm crimen *abusus in Baptismo* merè Ecclesiasticum sit, nulla pœna in jure Cæsareo reperitur prò hoc delicto sancita, nisi de reiterantibus hoc Sacramentum, de quibus mox dicemus. Sed circà committentes *abusum* in materiâ, aut formâ, aut intentione, nec Canonicam, nec Civilem pœnalem dispositionem invenire licet; non enim in mentem *Summorum Pontificum*, aut *Cæsarum* unquàm venire potuit, quòd daretur unquàm homo, ità scelestus, ut in tantam prorumperet impietatem. Diximus paulò suprà, non posse dari dolosum *abusum* circà materiam, aut formam *Baptismi*, nisi fiat ad finem non conferendi Sacramentum; sequitur proindè, quòd practicè dolosus *abusus Baptismi* non datur sinè intentione non conferendi Sacramentum, prout fuit in *Parocho Calabro*, qui ad vindictam contrà Principem ejus infantes sacro lavacro abluebat cum intentione tamen positivâ eos non baptizandi, ut suprà dictum fuit.

13 Si ergò accideret similis casus, quænam pœna esset Reo irroganda? Dico, quòd non loquor de spontè, ac secretò comparente coràm Inquisitore, aut Episcopo in foro Pastorali, aut paterno; sed de Reo, judicialiter convento, ac confesso, aliter enim, quàm ex propriâ confessione delictum hoc probari non potest. Censeo, quòd talis Reus esset ad triremes transmittendus; & si in multis infantibus tantum scelus commisisset, dico, quòd etiam relaxandus esset brachio sæculari, ultimo supplicio efficiendus.

14 Ducor, quià sicut æterna vita animæ præferenda est temporali vitæ corporis, itá privans alterius animam æternâ vitâ, puniri debet magìs, quàm adimens vitam alterius corporalem; & sic abutens *Baptismo*, ut præfertur, puniri deberet plusquàm homicida; & hoc quidèm verum est, si talis Reus directè intenderet non baptizare, ad hoc, quòd anima ejus infantis remaneret in peccato originali, ac privaretur gloriâ cœlesti, & infans moreretur antè usum rationis; quià habens usum rationis tenetur elicere actum fidei, spei, ac charitatis ergà Deum, ut communiter docent Theologi, & per tales actus fieret membrum Christi, & baptizatus esset *Baptismo* flaminis, ut ait Canon (19), nec sibi malitia Ministri in Baptismo noceret.

Rrr 15 Sed

(18) *Sfort. de In integr. restitut. Par. 1. quæst. 9. Tusch. litt. I. Concl. 13. Farinac. Fragm. crim. Par. 2. V. Ignorantia. nu. 273. & seqq.*

(19) *text. in cap. Veniens: Extrà. de Presb. non baptiz.*

15 Sed quià incapibile est, quòd homo, nisi Diabolicus sit, de directo velit alicui animæ privationem gloriæ; sed, si talem abusum committit, hoc est ex motivo ultionis, ut de *Parocho Calabro* suprà dictum est; & etiam, quià privatio gloriæ non est effectus actionis in sic abutente, (quià hæc est effectivè à peccato originali, occasionativè autem à non conferente ritè *Baptismum*), sicut mors corporis est effectus violentiæ impressæ ab homicidâ; ideò non debetur huic sacrilego pœna ultimi supplicii, sicùt debetur homicidæ, sed paulò minor, puta, triremes. Verum est, quòd istius crimen, si qualificaretur à circumstantiâ aggravante, puta, à consuetudine talis abusus, à numero infantium, sic fraudatorum *Baptismo*, maximè, si nonnulli eorum antè usum rationis decesserunt, à scandalo populi &c. deberet omninò tradi ultimo supplicio; ratio est, quià talis circumstantia aggravans deberet aggravare suprà pœnam triremium perpetuam, quæ majorari nequit, nisi inferendo supplicium extremum.

16 Pœna reiterantis, absquè necessitate, *Baptisma* in jure civili (20), est ultimi supplicii tàm in rebaptizato, quàm in rebaptizante, ut observat *Pegna*. (21) Et adverto, quòd mens Imperatoris est, quòd tali pœnâ absolutè puniatur committens talem reiterationem, etiam independenter ab hæresi; hoc est, quantùmvis talis Reus non haberet errorem in intellectu circà reiterationem *baptismi*, sed hoc faceret ex motivo lucri, aut alterius finis. Ratio est, quià distincti sunt Tituli in Codice *de Hæreticis*, & de *reiterantibus Baptisma*, quibus eadem pœna, puta ultimi supplicii sancita est. Sequitur ergò, quòd, si datur pœna mortis reiteranti *Baptisma*, hoc non sit præcisè ex ratione hæresis, à quâ talis reiteratio procedit, quià de pœnâ mortis, hæreticis dandâ in alio Titulo Imperator disponit, undè superflueret Titulus, *nè sanctum Baptisma iteretur*, quod non est admissibile in jure, in quo nihil superflui datur ex vulgatis; & á diversitate Titulorum optimum ducitur argumentum, prout communiter scribunt Juris utriusque periti. Sequitur ergò, quòd quâvis ex causâ, quis absquè necessitate *Baptisma* reiterat, de lege Cæsareâ debet ultimo affici supplicio.

17 De jure autem Canonico, rebaptizatio etiam occulta facit rebaptizantem, rebaptizatum, & ministrantem in tali baptismo irregulares, ut dicunt plures Canones (22) & quàmvis in *cap. 2. de Apostatis* Textus loquatur de *Acolyto*, qui ministravit Sacerdoti rebaptizanti, tamen infertur idem de Sacerdote, per argumentum à fortiori, ut passìm dicunt Doctores (23) apud *Thesaurum*, qui cum *Sylvestro*, *Angelo*, *Cardinali*, *& Ancharano*, advertit dictam conclusionem, extendi etiam ad baptizantem laicaliter, dummodò tamen in tali actu interveniat malitia gravis, hoc est mortalis peccati, ut *Barbosa*, & *Suarez* (24) scribunt.

18 Distinguendum autem puto casum, etiam de jure Canonico, nempè aut in tali rebaptizatione intervenit, aut in conferente *Baptismum*, aut in suscipiente, error in intellectu; aut non. Si non, concedo, quòd tale crimen de jure Ecclesiastico punitur solâ *irregularitate*: sed si intervenit error, tales debent puniri tanquàm Hæretici; qui, si perseverant in pertinaciâ, sunt tradendi curiæ sæculari. Undè in omni casu rebaptizationis, Rei, tanquàm vehementer suspecti de Hæresi *Anabaptistarum*, aut *Novatianorum*, judicandi sunt ab Inquisitoribus. (25)

19 Sed dato, quòd quis punitus sit ab Inquisitore de hoc crimine, juxtà leges Canonicas, remanetnè locus Judici Laico exercendi contrà eundem pœnas Imperiales? *Franciscus Pegna*, cui subscribit *Thesaurus* (26) respondet negativè, quià malitiosè activè, aut passivè reiterans Baptisma, errat in fide, & per consequens est crimen merè Ecclesiasticum, de quo inquirere, aut judicare nequit Judex Laicus, juxtà Textum. (27)

20 Sed tale fundamentum nutat, quià hoc delictum possit committi absquè errore in fide, ut patet in his, qui hoc patrant ad purum finem lucri. Sequitur ergò, quòd non est merè Ecclesiasticum, & de eo potest Judex Laicus judicare. Verum est, quòd Reus statuendus est coràm Inquisitore, ut cognoscat in facto, àn intervenerit error circà fidem; sed postquam Inquisitor pœnas, juxtà jus Canonicum, incussit, non impeditur Judex Laicus, Imperiales sanctiones exequi. Ratio est, quià, ut aliàs (28) probavimus, Ecclesia non corrigit Leges Imperiales, nisi in iis, quæ aliquo modò peccatum nutriunt, aut materiam sacramentalem tangunt; pœnas autem, ab Imperatore sancitas contrà Reos, ut rigor disciplinæ Christianæ servetur, minuere non intendit. Hæresis profectò crimen Ecclesiasticum merè est, & de hoc minimè judicat Laicus quò ad jus merè spirituale; tamen quò ad pœnas inferendas, ab Imperatore sancitas contrà Hæreticos contumaces, procedit. Nec dicendum, quòd hoc facit ex mandato Ecclesiæ, relaxantis formalem Hæreticum brachio sæculari; quià pœnam sanguinis non tulit Ecclesia, quæ in traditione rogat Judicem Laicum, nè pœnam mortis inferat Hæretico. Sequitur proindè, quòd Judex exequitur tantùm pœnam Imperialem, postquam Ecclesia pœnam Hæretico intulit juxtà suas leges.

21 Sumus igitur in pari casu, nàm dato etiam, quòd iteratio *Baptismi* sit crimen merè Ecclesiasticum, quod negamus, adhuc tamen debet Judex Laicus Cæsareas pœnas ultimi supplicii Reis dare, (si tamen Laici sint) postquàm Ecclesiasticus, juxtà jus Canonicum, illos punivit; & hoc maximè conducit ad bonum Christianæ Reipublicæ, nàm rigor pœnarum exactiùs Christianam disciplinam tuetur, quam enervat mollis delictorum coercitio.

22 Quò ad pœnas baptizantium res inanimatas, aut bruta &c. de his loquemur infrà §. *Sortilegium*.

§. II.

(20) *text. in l. Si quis. C. ne sanct. Bapt. iter.*
(21) *Pegn ad direct. Inquisit. Par. 1. Comm. 13. init.*
(22) *cap. Confirmandum. 50. dist. cap. Qui bis. de Consecr. dist. 4. cap. Qui in qualibet. 1. quæst. 7. cap. Afros. 98. Dist.*
(23) *Navar. Auil. Suar. Tolet. Conincb. & Barbos. apud Thesaur. de Pan. V. Baptisma. cap. 1. nu. 1.*
(24) *Barbos. ad cap. 2. de Apostat. Suar. de Censur. disp. 31. sect. 6. §. Sed quid.*
(25) *Anani. in cap. 2. nu. 3. de Apost. Gloss. in Rubric. C. Ne sanct. Bapt. iter.*
(26) *Pegn. ad direct. Inquisit. Par. 1. Comm. 13. vers. Sed numquid Thesaur. V. Baptisma cap. 1. in fin.*
(27) *text. in cap. Ut Inquisitionis. §. Prohibemus. de Haret. lib. 6.*
(28) *Tit. 4. §. Raptus. nu. 9.*

§. II.

Abusus in Eucharistia.

SUMMARIUM.

1 *Abusus in Eucharistiâ enormissimum est sacrilegium.*
2 *Quotupliciter contingat abusus immediatus contrà Eucharistiam.*
3 *Sacrilegium immediatum contrà Eucharistiam, an contineat crimen læsæ Majestatis in primo capite.*
Cajetani opinio negans.
4 *Impugnatur Cajetanus.*
Tale crimen est læsæ Majestatis Divinæ in primo capite.
5 *Maculans luto dolosè purpuram Regis, lædit Majestatem ejus personæ.*
6 *Furans Eucharistiam est ipso jure excommunicatus.*
Furans sacram pixidem, & occasionativè Eucharistiam, atrociùs puniendus, quàm furans aliam sacram supellectilem.
Vasa sacra tangere Laicis vetitum.
7 *Furans Eucharistiam ad sortilegia duplici sacrilegio peccat.*
Abutens Eucharistiâ acceptâ de manu Sacerdotis, etiam ad bonum finem excommunicatur.
8 *Evomens Eucharistiam committit impropriè sacrilegium.*
9 *Pœna Canonica contrà vomentes Eucharistiam.*
Per quantum temporis debet quis, acceptâ Eucharistiâ, abstinere à cibo juxtà Decretum S. Clementis Papæ.
10 *Quomodò committatur abusus in Eucharistiâ circà ejus custodiam.*
Pœna Sacristæ, malè custodientis Eucharistiam.
Lampas jugiter ardere debet antè Eucharistiam.
Missa celebranda accensis luminibus.
Abusus Præsbiteri Brixiensis celebrantis absquè candelis, & ejus pœnæ.

1 SEcunda sacrilegii, & quidèm enormissimi, species est, quod committitur in *abusu Eucharistiæ* sacrosanctæ præ cæteris Sacramentis, rebusque sacris, cùm Auctorem ipsius sanctitatis, corpus scilicèt, animam, ac Divinitatem D. N. I. C. realiter contineat.

2 Potest autem primò committi hoc sacrilegium in immediatam iniuriam, aut vilipendium contrà eam inferendo, ut si quis eam pedibus conculcaret; brutis comedendam proiiceret; in sterquilinium, aut ignem iniiceret; aut cultro, seù pugione dilaceraret; ac aliis multis modis contemptus, pròut in diversis locis factum fuisse à Judæis, Hæreticis, aliisque Infidelibus, cum insignium miraculorum eventu, passìm legatur in *Magno speculo exemplorum, libro Apum; Pratoque florido &c.*

3 Dubitari circà hoc contingit, an tale sacrilegium habeat rationem criminis læsæ Majestatis Divinæ in primo capite, ut potè, quòd per illud immediatè impetitur Divina persona? *Cajetanus*, (1) pròut refertur à *Deciano* (2) sentit, quòd *non dicitur committere sacrilegium contrà sanctitatem personæ, & contrà sanctitatem rei*, & ex consequenti non delinquere crimine læsæ Majestatis in primo capite, qui tale scelus attentat: Ratio est, quià *persona, & corpus Christi, pròut corpus verè est in Cœlo, quomodò non est in Sacramento Eucharistiæ: quià ibi, quàmquam sit Corpus Christi, tamen non est per modum corporis, sed per modum rei, velatæ sub speciebus Sacramentalibus.* Hæc *Cajetanus*. *Decianus* autem illum recitans, se remittit circà tale dubium ad Theologos.

4 Sed, salvâ tanti Doctoris reverentiâ, dico, quòd sententia *Cajetani* non subsistit; & quòd in tali scelere committitur verum crimen læsæ Majestatis in primo capite. Ratio est, quià realis, & vera persona Christi Domini est sub speciebus panis, ac vini; & quàmvis ejus corpus non sit in *Eucharistiâ*, sub modo quantitativò, est tamen sub modo reali, non autem figurato, aut relato ad corpus, quod est in Cœlo. Sequitur igitur, quòd iniuria, illata *Eucharistiæ*, terminatur ad veram, ac realem personam Regis Regum; & proindè interveniat in eâ verum crimen læsæ Majestatis Divinæ in primo capite, cùm persona Christi divina sit, ut fides docet.

5 Nec facit contrà hoc, quòd in *Eucharistia* non habeatur corpus Christi per modum corporis, sed per modum rei, velatæ sub speciebus. Quià, quàmvis corpus Regis veletur, aut vestiatur purpurâ, non tamen tollitur, quin in corpus Regis inferatur iniuria, quæ tamen ad purpuram physicè terminatur; undè ex contemptu faciens lutum in purpuram Regis, crimen committeret Majestatis læsæ in primo capite. A pari ergò, species sacramentales velant corpus Christi reale, ut purpura corpus Regis; sequitur igitur, quòd iniuria, physicè terminata ad species realiter, offendit corpus Christi. Accedit, quòd persona Christi Domini immaterialis omninò est, & simul realiter cum animâ, & corpore ipsius in Eucharistiâ est; sequitur ergò, quòd, quàmvis corpus Christi non sit in Eucharistiâ sub modo quantitativo, ibi tamen est verè, & realiter illius persona, quæ contumeliosè afficitur ex contemptu Eucharistiæ, & reddit crimen læsæ Majestatis in primo capite.

6 Secundò, committitur hoc sacrilegium in furto ipsius *Eucharistiæ* è sacro ciborio; ob quod incurritur ipso jure excommunicatio, ut ex *Francisco de Plateâ*, & *Archidiacono* colligit *Decianus*. (3) Distinguendi autem sunt circà hoc casus: nàm furans, vel habet intentum principale furandi *Eucharistiam*, ut eâ utatur ad superstitiones, incantationes &c.

(1) *Caietan. in 2. 2. q. 99. art. 1. in 4. col. in fine vers. Ad obiectionem erga.*
(2) *Decian. Tract. crim. lib 6. cap. 16. nu. 2.*
(3) *Franc. de Plate. Tract. de Excom. §. 29. nu. 8. Archid. in cap. Corpora. de Con sect. Dist. 1. Decian. lib. 6. cap. 30. nu 38. Tract. crim.*

aut intendit principaliter furtum Sacræ pixidis, ad eam conflandam, ac vendendam, & occasionativè tantùm etiam *Eucharistiam* asportat. In secundo casu, furtum quidèm sacrilegum committit, & de vaso consecrato, quod Corpus Christi conservat, ob quod acriùs debet puniri, quàm si Ecclesiasticam aliam supellectilem benedictam tantùm auferret, ut alibi observat idem *Decianus* (4), attento maxime, quòd simul cum furto cumulatur tactus prohibitus vasis Sacri, quod tangere Laicis vetitum est, ut dicitur in jure. (5)

7 In primo verò casu, iniuria principaliter, ac ex instituto tendit ad personam Christi Domini, & simul cum atrocissimo sacrilegio, cumulatur etiam Diabolica superstitio, per quam dupliciter in hoc casu violatur religio. Et quàmvis non interveniret furtum sacrilegum; neque etiam superstitio, sed quis de manu Sacerdotis acceptam *Eucharistiam* minime deglutiret, sed eam asportaret ad aliquem finem, etiam non malum, ut prò remedio infirmitatis; ad propulsandas ab agris, ac vineis tempestates, à Dæmone suscitatas &c. sic deferens, ut sacrilegus excommunicatur, ut habetur in quodam Concilio. (6)

8 Tertiò, committeretur sacrilegium, (quàmvis impropriè) si quis per ebrietatem Sacram *Eucharistiam* euomeret. Dixi impropriè sacrilegium, etenim ad hoc requiritur deliberata voluntas, ac plenus dolus; vomitus autem, ut suppono, involuntarius est, & causativè tantùm (nempe per ebrietatem, quæ & ipsa potest etiam esse culpabilis in solâ causâ) procurata. Quòd, si vomitus voluntarius esset, utpotè procuratus ad remedium ebrietatis, gravior esset culpa; debet enim ille supportare potiùs aliquam molestiam ex nimietate cibi, quàm tantam irreverentiam ergà *Augustissimum Sacramentum ostendere*: attento maxime, quòd ipse suâ intemperantiâ molestiam illam sibi procurasset.

9 Habetur autem Canon, (7) sanciens, quòd, si per ebrietatem, aut voracitatem (quæ aliquandò causat vomitum ex nimis festinatâ comestione, ortâ ab inordinatâ, ac immoderatâ cibi appetentiâ) quis sacram *Eucharistiam* vomuerit, si ille Laicus sit, debet pœnitere per quadraginta dies; si est Clericus, aut Monachus, per septuaginta; si vero Episcopus, per nonaginta dies. Et ratio est, quià, post assumptam sacram *Eucharistiam*, debet quivis, antequàm communes cibos sumat, tantum temporis attendere, ut species sacramentales digeri queant à calore nativo; sivè, (ut volunt Neoterici Medici) à fermento digestivo stomachi; quod fieri non potest ad minùs, quàm intrà dimidiam horam. *Divus* tamen *Clemens Papa* (8) ordinavit, quòd qui manè *Eucharestiam* sumpsit, abstineat a communi cibo usquè ad sextam, qui verò horâ tertiâ eam sumpsit, antè horam nonam non comedat: sed hoc ampliùs non servatur; imò ab aliquibus Sacerdotibus itur de Missâ ad mensam, quod certè irreverentiam importat ergà venerabile Sacramentum.

10 Quartò committitur *abusus in Eucharistiâ*, si illa nimìs negligenter custodiatur. Divinissimi hujus thæsauri custodiam Ecclesia suis Ministris sedulò iniungit; undè in suis *Canonibus* (9) specialem Titulum ordinavit *de Custodiâ Eucharistiæ*, statuitque, quòd tùm illa, tùm sacrum Chrisma asseruetur in Ecclesiâ sub fideli clavium custodiâ, nè possint á muribus corrodi, aut lambi, sivè ad ea temeraria manus extendi. (10) Quòd, si is, cui demandata est talis custodia, eam *incautè reliquerit*, ob talem negligentiam, ob quam iniuriâ afficitur *Eucharistia*, debet ipse per trimestre à proprio officio suspendi. Si autem *per ejus incuriam aliquid nefandi indè contigerit*, (ut nempè *Eucharistia* fuerit à muribus corrosa; aut furto sublata) *graviori subiacere debet ultioni*, arbitrio nempè Prælati, infligenda. *Abusus* etiam esset, si absquè lampade jugiter ardente custodiretur *Eucharistia* contrà præceptum, factum *Moysi* à Deo dicente. *Ignis in conspectu meo semper ardebit, Levit. cap.* 6. ℣. 12; aut si Missa celebraretur sinè candelis accensis, ut faciebat Præsbiter ille Brixiensis, de quo loquitur *cap. final. de Celebrat. Missarum*, qui fuit ob hoc, & alios abusus circà *Eucharistiam*, Officio, & Beneficio privatus.

Probatio.

SUMMARIUM.

11 *Circà probationem abusus in Eucharistiâ nihil peculiare est.*

12 *An à Fisco probandum sit, quòd particula, reperta apud indiciatum de sortilegio, sit consecrata, remissivè.*

11 Circà probationem hujus criminis, nihil peculiare occurrit, quod in aliis criminibus non servetur; sivè igitur loquamur de contumeliâ, & contemptu *Eucharistiæ* juxtà primum modum suprà expressum; sivè de furto ipsius ad maleficia, aut incantationes, probationes ejus criminis debent fieri per congruentes Testes, & Rei confessionem.

12 Inquirendum hìc esset, an spectat ad accusatorem, aut Fiscum probare, consecratam esse particulam, quam cum aliis signis maleficii, aut sortilegii inveniri contigerit in visitatione corporis, aut indumentorum ejus, qui in sacro Tribunali indiciatus esset de sortilegiis ad se muniendum contrà arma, (qui vulgò dicitur esser *ingermato*), aut de aliis maleficiis. Sed quià hujus tractatio magìs propriè spectat ad paragraphum *Sortilegium*, de quo infrà, illuc Lectorem remittimus.

Pœ-

(4) *Decian. Tract. crimen. lib.* 6. *cap.* 30. *nu.* 19.
(5) *cap. In sancta. de Consecr. dist.* 1.
(6) *Concil. Tolet.* 11. *cap.* 11. *apud Lauræ. Epitom. V. Eucharistia à quibus.*
(7) *text. in cap. Si per ebrietatem de Consecr. dist.* 2.
(8) *D. Clem. Papa Epist.* 2. *& habetur in cap. Tribus gradibus. de Consecr. Dist.* 2.

(9) *Extra. de Custo. Eucharist. lib.* 3. *Tit.* 44.
(10) *text. in cap. Statuimus. de Cust. Euchar.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

13 *Pœna abutentis Eucharistiâ, contumeliosè in eam agendo, est mors qualificata.*
14 *Furans Eucharistiam, principaliter intentam in furto, debet mori qualificatè.*
15 *Furans pixidem cum Eucharistiâ, debet pariter supplicio extremo qualificato puniri.*
Talis pœna fuit executa Neapoli.
16 *Pœnæ prò abusibus aliis in Eucharistiâ, expressæ sunt suprà nu.* 8. & 10.

13 SUpposito eo, quod suprà *num.* 4. probavimus, quòd nempè contumelia, ac iniuria, facta sacræ *Eucharestiæ*, continet verum crimen læsæ Majestatis Divinæ in primo capite, evidens est, quòd prò *abusu in Eucharistiâ*, primo modo suprà expresso, debetur pœna, qualificata ultimi supplicii, & acrior eâ, quæ debetur prò crimine læsæ Majestatis humanæ. Ratio est, quià quò magìs præstat persona æterni, quàm terreni Regis, eò magìs aggravatur ejusdem speciei crimen, commissum in illam, quàm in hanc: æquum igitur est, quòd pœna criminis Majestatis læsæ Reo incutiatur, cùm hoc tamen, quòd istius supplicium aliquâ qualitate aggravetur, quæ respondeat majori dignitati Majestatis læsæ, ac gravitati delicti suprà consuetum crimen offensæ Majestatis humanæ.

14 Pœna sacrilegii in *Eucharistiâ*, secundo modo suprà *num.* 6. expressi, debet pariter esse ultimi supplicii. Ratio est, quià vel furtum principaliter intentum est de *Eucharistiâ* ipsâ ad aliquem usum superstitiosum, aut non, semper tamen illicitum: vel est principaliter de sacrâ pixide, aut ostensorio, sivè radio, occasionativè autem de sacrâ *Eucharistiâ*, in iis contentâ. Si primum, evidens est, quòd debetur furi ultimum supplicium, non simplex, sed qualificatum, tùm quià furatur rem inæstimabilis pretii; tùm quià in furto tali triplex sacrilegium copulatur, puta, in personam Divinam, ibi existentem, cui fit iniuria; in locum sacrum, à quo aufertur sanctitatis ipsius Auctor, & tertiò, reperitur sacrilegium in abusu sacratissimæ rei. Cùm igitur tot aggravantes circumstantiæ interveniant, liquet, quòd delinquenti, ut præfertur, debetur mors etiam qualificata, ut dicam hoc eodem Titulo §. 6. *Sortilegium num.* 62.

15 Si secundum, non minùs debetur ultimum supplicium, tùm quià furto sacri vasis super omnia reveribilis (ratione consecrationis per oleum sanctum, & ejus, quod in ipso vase continetur), copulatur sacrilegium furti corporis Christi, quod, quàmvis non sit principaliter intentum, non desinit tamen esse parratum. Imo urget contrà Reum præsumptio, quòd asportando cum sacro vase etiam Corpus Christi, hujus furtum fuerit æquè principaliter intentum; nàm, si illius tantùm facere intendisset, reliquisset in sacro ciborio Eucharistiam; quòd, si eam æquè abstulit, signum est, quòd etiam ejus furtum principaliter intendit: undè debetur ei mors qualificata. Et sic practicatum fuit Neapoli cum quodam, qui sacram pixidem cum particulis consecratis furatus est ex Aede Montis Calvarii, qui captus in flagranti crimine, intrà quatuor horas à commisso delicto, fuit furcis suspensus, in frustà dissectus, & tandem combustus.

16 De pœnis autem sacrilegii in Eucharistiam, tertio, & quarto modo accepti, de quo dictum fuit suprà *num.* 8. & 10. nihil restat dicendum, cùm tale delictum propriè non sit, quod judicialiter puniatur. Pœnæ autem Canonicæ, quæ prò ipso inferuntur, satìs sunt in locis citatis expressæ.

§. III

Abusus in Ordine.

SUMMARIUM.

1 *Plures modi, quibus potest committi abusus in Ordine.*
2 *Tractandorum propositio.*
Regulariter hoc crimen nequit committi sinè crimine falsi.
3 *Aetas legitima prò suscipiendis singulis Ordinibus.*
Anni assignatæ ætatis ad recipiendos Ordines sufficiunt incæpti.
In favorabilibus annus incæptus habetur prò completo.
4 *Quis dicatur furtivè Ordines suscipere.*
5 *Opinio, quòd furtivè Ordines suscipiens charactèrem non recipiat.*
Contraria sententia est verior.
Furtivè ordinatus, obtentâ dispensatione ab irregularitate, ad cautelam debet ordinationem sub conditione repetere.
6 *Promoti per saltum qui sint.*
Promotus est per saltum, qui, omissâ primâ Tonsurâ, Ordines suscipit.
Recipiens Ordinem fictè, & mox ad Ordinem superiorem ascendens, promovetur per saltum.
Ordo superior eminenter continet inferiores.
7 *De Ordinatis per falsas Dimissoriales, rèmissivè.*
8 *Abutitur Ordine, qui usurpat ministerium Ordinis sacri, quo insignitus non est.*
Hoc procedit tùm in Clerico, tùm in Laico.
Extenditur etiam ad actum, adnexum Ordini sacro ex institutione Ecclesiæ.
Usurpans munera Sacerdotis est suspectus de Hæresi.

Plu-

1 PLures *abusus* in Sacramento *Ordinis*, sivè in suscipiendo, sivè in ministrando possunt contingere: nàm potest quis antè legitimam ætatem *Ordines* sivè *Minores*, sivè *Sacros* suscipere; pariter ad ordinationem accedere cum impedimento Bigamiæ, aut matrimonii consummati; aut excommunicationis, aut irregularitatis; item ordinari se facere in fraudem fori sæcularis, ad evadendam debitam criminis pœnam, aut in fraudem munerum, aut onerum Laicalium; præterea *Ordines* recipere furtìm, aut sinè justo titulo beneficii, patrimonii, aut Religiosæ paupertatis; itidem per saltum illos suscipere; aut non servatis interstitiis; aut à non suo Episcopo; aut sinè litteris commendatitiis, sivè Dimissorialibus proprii Prælati; tandemque exercere ministerium *Ordinis Sacri*, ad quem non fuerit legitimè promotus.

2 De omnibus his tractare prolixum esset, ac superfluum tùm quià de his plenâ manu per plura capitula tractat *Thesaurus* (1), ad quem Lectorem ablegamus; tùm quià rarò ad forum contentiosum deducuntur nonnulli, de quibus nunquàm audivi institutum fuisse judicium criminale. Dicemus proindè de nonnullis, qui ad forum contentiosum solent deduci. Hoc autem universaliter advertendum est; quòd attentâ diligentiâ Cancellariorum Episcopalium, qui non admittunt quemquam ad Ordines, nisi priùs recognitis ipsorum legitimis documentis scriptis; regulariter tales *abusus* minimè possunt committi sinè crimine falsi, nempè præsentando falsas attestationes circà ætatem; aut Ordines susceptos; aut adulterinas commendatitias, sivè Dimissorias &c.

3 Primus *abusus* est eorum, qui antè legitimam ætatem *Ordines* suscipiunt. Aetas porrò legitima prò suscipiendâ primâ tonsurâ, ac *Minoribus Ordinibus* est septem annorum completorum. (2) Et quàmvis nonnulli Auctores post quandam *Glossam* (3) prò Acolitatu requirant ætatem quatuordecim annorum; alii verò (4) duodecim; tamen communis opinio, de quâ testatur *Diana* (5), est, quòd sufficiat septennium completum. Prò Subdiaconatu autem requiruntur anni vigintiduo; prò Diaconatu vigintitres, & prò Præsbiteratu vigintiquinquè, ut disponit *Tridentinum* (6) qui anni non requiruntur completi, sed sufficiunt incæpti (7) in favorabilibus enim annus incæptus habetur pro completo. (8)

4 Secundus *abusus* est eorum, qui furtivè *Ordines* suscipiunt, de quibus habetur in jure (9) Titulus specialis. Dicitur autem furtivè *Ordines* suscipere, qui non priùs recognitus, vel examinatus & admissus ab Episcopo; nec in numero ordinandorum nominatus à Cancellario, ultrò, furtivèquè se jungit aliis ordinandis, & sic ordinationem surripit, ut ex jure (10) deducunt Doctores.

5 Controvertunt porrò Doctores, an qui sic furtivè ordinatur, recipiat characterem casu, quo Episcopus antè ordinationem protestatus sit, *se non intendere ordinare non examinatos, non approbatos, aut qui falsas literas sui Superioris, aut adulterinas attestationes ætatis, aut Ordinum idm susceptorum protulerit &c.* Sententia nonnullorum (11) est, quòd ex defectu intentionis in Episcopo ordinante nullius valoris reddatur ordinatio, sicquè character non imprimatur. Alii (12) verò, melioribus ducti fundamentis, contrarium asserunt. Siquidèm Episcopus in illâ ordinatione circà singulos sibi præsentatos intendit facere, quod facit Ecclesia, ità ut in actu practico, ac exercito circà quamlibet intendit, quod Ecclesia intendit, & per talem practicam intentionem, & factum, quod exhibet, recedit ab illâ protestatione, & intentione, quæ est vaga, ac indeterminata; intentio autem, & factum practicum circà singulos, per quæ facere intendit circà eos, quod intendit Ecclesia, prævalet, & excludit quidquid inducere potest intentio prior vaga, confusa, ac indeterminata. Placet tamen circà hoc consilium *Thesauri* (13) qui ait tutiùs esse, quòd furtivè ordinatus post obtentam dispensationem ab irregularitate, quam incurrit, ut infrà dicemus, se faciat promoveri sub conditione ad Ordines furtivè susceptos, in materiâ enim Sacramentorum securior pars eligenda est, & reiterandum Sacramentum, de quo probabiliter dubitatur, quod fuerit nulliter collatum.

6 Tertius *abusus* est eorum, qui per saltum *Ordines* recipiunt. Tales sunt, qui omisso aliquo *Ordine* inferiori, superiorem recipiunt. Quàmvis autem prima Tonsura Ordo non sit, sed præparatio tantùm ad Ordines, tamen dicitur per saltum promotus ille, qui à statu merè Laicali transit ad ordinem Clericalem, ommissâ tali præparatione. (14) Et hoc pariter est de eo, qui fictè, hoc est cum interiore dissensu *Ordinem* inferiorem suscepit, & mox ad superiorem se facit promoveri; & ratio est, quià ut communiter sentiunt Theologi (15) fictè recipiens *Ordinem*, nihil de eo recipit, & perindè est, ac si ad sacram ordinationem minimè accessisset. Valida quidèm est collatio *Ordinis*, per saltum suscepti, ità ut minimè debeat iterari, quia *Ordo* superior, qui reci-

---

(1) *Thesaur. de Pæn. Par. 2. V. Ordo. à cap. 1. ad 31.*

(2) *text. in cap. final. de Temp. ordin. in 6. cap. In singulis. 77. Dist.*

(3) *Gloss. in cap. In singulis. in V. Quatuordecim. 77. Dist. Sayr. de Censur. lib. 6. cap. 12. nu. 6.*

(4) *Tolet. Sà Reginal. Filliuc. apud Thesaur. V. Ordo. cap. 1. ℣. Ad Acolytorum.*

(5) *Dian. Par. 1. Tract. Miscell. 2. Resol. 29. & ibi Cucc. Garzi. & Bonac.*

(6) *Trident. Sess. 23. cap. 12. de Reform.*

(7) *Navar. Manual. cap. 25. nu. 116. Sanch. opusc. lib. 7. cap. 1. Dub. 33. nu. 4.*

(8) *Sanch. loc. cit. nu. 7.*

(9) *Tit. 30. lib. 5. decretal.*

(10) *arg. cap. 1. junct. Gloss. de eo qui fur. ord. Maiol. Filliuc. Sayr. Suar. apud Thesaur. V. Ordo. cap. 7. ℣. Advertendum.*

(11) *Navar. Salzed. ad Diaz Rebuff. Barbos. apud Thesaur. loc. cit. vers. 2. Item furtiuè. Lauret. de Franch. Contr. int. Epi. & Regul. Par. 1. Decret. sup. ordin. Regul. quæst. 28.*

(12) *Victor. Laym. Suar. Henriq. Sanch. Bonac. Conincb. Granad. Portel. Præposit. Lezan. apud Pasqualig. ad Lauret. de Franch. Par. p. nu. 328.*

(13) *Thesaur. de Pæn. Par. 2. V. ordo. cap. 7. ℣. 2. Item furtivè. in fin.*

(14) *Sayr. de Cens. lib. 4. cap. 14. nu. 26.*

(15) *D. Thom. Par. 3. quæst. 68. Palud. in 4. dist. 4. quæst. 5. §. Secundò vidend. Suar. de Sacram. disp. 14. sect. 2. §. Dico tamen.*

recipitur continet virtualiter, aut eminenter omnes inferiores, ut post *D. Thomam* tradunt Doctores, (16) tamen *Ordo* omissus debet recipi ritè, ac legitimè, ut queat taliter per saltum ordinatus licitè in suscepto *Ordine* ministrare. (17)

7 Quartus *abusus* est eorum, qui falsis literis dimissorialibus, aut commendatitiis suorum Prælatorum ad ordinationem accedunt: sed quià de istis locuti sumus *Tit. 6. paragr. literarum falsificatio. nu. 37.* illuc Lectorem remittimus.

8 Quintus *abusus* est eorum, qui exercent ministerium *Ordinis Sacri*, quo non sunt insigniti, de quibus habetur Titulus in jure; (18) & quamvis ibi tùm Rubrica, tùm Textus loqui videatur de Clericis, decisio tamen, & regula Textus non limitatur ad solos Clericos, sed extenditur etiam ad Laicos, ut communiter sentiunt Doctores. (19) Procedit autem hoc crimen non solummodò exercendo ministerium ipsum sacri *Ordinis*, sed etiam exercendo actum *Ordini* adnexum ex institutione Ecclesiasticâ, si tamen adnexus sit, tanquàm actus *Ordinis* (20), prout sunt multæ benedictiones, & consecrationes, quæ à solis Sacerdotibus, aut Episcopis fiunt. Extenditur autem hoc crimen etiam ad malitiam suspicionis hæresis, casu, quo aliquis, (quisquis ille sit sivè Clericus, sivè Laicus) usurpet munera Sacerdotis, Missam celebrando, seù Sacramentales Confessiones excipiendo; proindè juxtà Apostolicas sanctiones (21) debent Rei de tali crimine ab Inquisitoribus cogi abjurare de vehementi.

Probatio.

SUMMARIUM.

9 *Probatio abusus in Ordine ob defectum ætatis est difficilis.*

10 *Aetas minor requisitâ probanda est à fisco, aut accusatore.*

Quomodò probetur ætas.

Obstetrices faciunt probationem indubitatam dè ætate.

Post has consanguinei, aut vicini.

Deponentes de circumstantiâ notabili anni, probant annum nativitatis.

11 *Probatur ætas ex libro domestico Patrisfamilias.*

Pariter per Epistolam scriptam à Patre alicui amico super ortu filii.

Itidem per genesim Astrologicam.

Probationes prædictæ supponunt, Patrem unicum habuisse filium, ità nominâtum, ut ex dictis monumentis apparet.

12 *Probatur ætas per librum publicum, in quo nomina civium describuntur.*

13 *Probatur concludenter per librum baptismalem Parochi.*

14 *Quomodò probetur furtiva Ordinum susceptio.*

15 *Probatio Ordinis per saltum suscepti, quo pacto fiat.*

16 *Quid probandum in crimine ministrationis in Ordine non suscepto.*

9 PRobationem ætatis difficilem esse, docuit *Bartolus* (22), proindè dicendum est, quòd difficilis etiam sit probatio criminis, in quo aliquis antè legitimam ætatem ad *Ordines* accessit. Sed *Bartoli* doctrina accipienda est, quandò desunt authenticæ scripturæ nativitatis, sivè Baptismi, ut infrà dicemus; si enim hæ adsint, facilis evadit per eas probatio ætatis.

10 Advertendum autem, quòd cùm hoc crimen consistat in defectu ætatis, & accusatori incumbat onus probandi crimen, ac illius qualitatem, ætas minor legitimâ probanda est ab Accusatore, seù fisco, ut dicunt Doctores. (23) Probatur autem primò per Testes (24), inter quos primum locum tenent obstetrices, quæ viderunt puerum de ventre exire, istæ siquidèm faciunt probationem indubitatam; (25) post has consanguinei, & vicini, quià hi præsumuntur meliùs scire res cognatorum, ac vicinorum, quàm exteri, ac remoti, (26) & quamvis non recordentur de anno præcisè, concludenter tamen probant, si deponunt super notabili circumstantiâ illius anni, ut potè dicendo *fuit annus, in quo fuit creatus Papa talis; aut Imperator venit in Italiâ;* aut *mortuus est Rex* &c. Ratio est, quià per tales circumstantias notorias, & quas multiplicari non contingit, sufficienter individuatur annus.

11 Probatur pariter ex libro domestico, in quo Patres familias adnotare solent notabilia accidentia propriæ domus, *ut tali anno duxi uxorem; tali mortua est mea prima uxor; tali anno, die, ac horâ natus est mihi filius &c* tales enim libri probant. (27) Ratio est, quià cùm tales adnotationes fiant independenter ab omni interesse, ac utilitate scribentis, præsumitur, quòd puram veritatem scripserit. Hoc pariter dicendum est de Epistolâ familiari, in qua Pater scripserit ad consanguineum, sivè amicum, sibi *tali die natum esse filium*. (28) Et idem dicendum est, si in domo Patris reperiatur genitura astrologica, facta rogata Patris ab Astrologo, ibi enim pro fundamento

(16) *D. Thom. in 4. dist 24. quæst. 1. art. 2. quæstiuncul. 5. Navar. Manual. cap. 27. nu. 242. Tolet. Instr. Sacerd. cap. 71. nu. 8. Sanch. opusc lib. 7. cap. 1. dub. 14. nu. 2.*

(17) *Mar. Alter. Aloys. Ricc. apud Barbos. ad Trident. sess. 23. cap. 14. nu. 10. & de offic. Epi. Alleg. 47. nn. 12,*

(18) *lib. 5 Decretal. Tit. 28. de Cler. non ord. min.*

(19) *Suar. de Cens. disp. 42. sect. 4. nu. 10. Borgas. Tract. de Irregular. Par. 6. Tit de non ordina. ministr. nn. 1. Coninck. Auil. Filliuc. apud Thesaur. V. Ordo. cap. 31. ℣. Amplia primò.*

(20) *Sayr. de Censur. lib. 4. cap. 16. nu. 13. & cap. 10. nu. 9. Thesaur. loc. cit. vers. Amplia secundò.*

(21) *Gregor. XIII. Const. Officii nostri. Clem. VIII. Constit. Etsi aliàs. Vrban. VIII. Const.* Apostolatus Officium.

(22) *Bart. in l. De ætate. nu. 7. ff. de Minor.*

(23) *Anchar. in cap. Accessit init. de Despon. impu. Felin. in cap. In præsentia. nu. 28. de Probat. Mandos. Maran. Bart. Bald. Aret. apud Mascar. Concl. 666. nu. 1.*

(24) *arg. l. Omnes. C. de His qui ven. ætat*

(25) *text. in l. Carbonianum. §. Duæ. ff. de Carbo. edict.*

(26) *arg. l. Filium. ff. de His qui sunt sui vel alia.*

(27) *arg. text. in l. 1 ubi Dionys. Gothofr. lit. L. C. Si min. se maio. dix.*

(28) *arg. l. final. init. & ibi Gloss. 1. & Salycet. ff. de Probat.*

to ponitur hora præcisa nativitatis, & sic firmat *Mandosius* (29). Recitatæ autem conclusiones intelligi debent casu, quo constet Patrem non habuisse alium filium, qui tali nomine vocaretur: quòd, si alios præmortuos, aut ex post natos habuisse constet, ut frequenter contingit, tales conclusiones non haberent locum; quià per tales attestationes non constaret de identitate personæ.

12 Fortiùs probatur ætas per librum publicum, ut ex jure (30) elicitur; siquidèm antiquitùs nomen pueri nati ex ingenuis redigebatur in publicas tabulas, in quibus omnium Civium nomina adnotabantur; & nùnc etiam filii Nobilium virorum, qui Venetiis nascuntur, nominatìm describuntur in libro publico, qui vocatur *aureus*, ut illi, ætate jàm maturâ, publica Magistratuum munia obire possint; & ut scribit *Mascardus* (31), talis mos etiam nùnc viget apud *Brabantes*, ac *Florentinos*, apud quos filii, recenter nati per Parentes describi fiunt in publicis mercaturæ libris, ut adulti privilegiis Civium possint potiri. Tales igitur libri publici, cùm plenam fidem faciant in judicio, ac extrà, concludenter probant ætatem hominis, ibì descripti.

13 Multò fortiùs probatur ætas per librum Parochi, in quo nomina Baptizatorum describuntur juxtà normam *Tridentini* (32), huic enim libro publico, formato ad normam legis Ecclesiasticæ, in quo Parochus nullum habet interesse, nisi obediendi dispositioni Conciliari, æquum est, ut plena fides adhibeatur non solùm argumento ejus, quod dicitur in jure (33), sed etiam ex communi Doctorum sententiâ, quorum tredecim nomina congerit *Barbosa* (34), qui omnes concludunt, per talem librum concludenter probari cujusque ætatem.

14 Probatio criminis *Ordinum, furtivè susceptorum*, facilis est, & spectat ad accusatorem, sivè Fiscum; facilitas autem nascitur ex hoc, quòd antè Ordinationem Cancellarius Episcopalis nominatìm vocat eos, qui fuerunt examinati, ac approbati, & quorum legitima instrumenta circà ætatem, mores, ac Ordines, anteà susceptos, fuerunt per eundemmet Cancellarium recognita, & admissa. Si igitur Accusator probet, ex inspectione regesti Ordinandorum, descripti à Cancellario, Reum prætensum non esse ibi descriptum; & per Testes, qui præsentes fuerunt Ordinationi, probet, eundem non fuisse à Cancellario nominatum, aut vocatum, ex his Accusator probat præsumptivè crimen; ob quam præsumptionem transfunditur in Reum onus probandi, se legitimè ad Ordinationem accessisse; quod si non probet concludenter, remanet probatum contrà se crimen per præsumptionem vehementem, minimè expugnatam; undè & torqueri debet ad habendam confessionem.

15 Probatio delicti *Ordinis, saltuatìm suscepti*, difficilior est, ex quo fundatur super negativâ vagâ, ac minimè coarctatâ loco, ac tempore, quæ, ut aliàs diximus (35), improbabilis est (36). Proindè non potest Accusator concludenter probare, *Ordinem* fuisse à Reo susceptum per saltum; hoc est non recepto priùs *Ordine* inferiori. Sufficienter igitur probabit Accusator, si per aliqua indicia induxerit mentem Judicis ad dubitandum de tali crimine; undè & moveri debeat ad inquirendum de veritate. Et quidèm, tali dubitatione extante, potest Judex cogere accusatum, ut producat instrumenta authentica suæ ordinationis in *Ordine* illo, de quo dubitatur omissum fuisse. Quæ si non potest producere, aut per Testes probare, illum *Ordinem* fuisse ab eo susceptum, remanet probatum præsumptione vehementi crimen &c.

16 Eodem pariter modo probari debet crimen illius, qui exercet ministerium *Ordinis* Sacri, quo non fuit insignitus; hoc autem accipi debet quò ad partem negativam, concurrentem ad integrandum delictum. Si quidèm ad concludentem probationem hujus criminis duo requiruntur; unum quidèm positivum, puta, quòd *Caius*, Reus prætensus, Missam celebraverit, aut Sacramentales Confessiones exceperit; & hoc, quià positivum est, probare concludenter debet Accusator; aliud autem est negativum, nempè, quòd *Caius* Sacerdos non sit; hoc autem, cùm negativum vagum sit, improbabile est; & ideò sufficit, quòd Accusator per indicia sufficientia inducat Judicem ad dubitandum de crimine, & inquirendum de veritate, obligando Reum ad docendum de *Ordine* Præsbiteratus, legitimè suscepto: quo minimè probato, subdi debet quæstioni ad habendam ex ipsius confessione veritatem delicti, ut pœnæ ordinariæ possit subdi.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

17 *Pœnæ suscipientis Ordines ante ætatem legitimam, variantur juxtà Ordines susceptos.*

Immaturè suscipiens Ordines Minores, est suspendendus.

Et si ministret in illis, non fit irregularis.

18 *Recipiens antè ætatem Ordines Sacros, est ipso jure suspensus: & si in eis ministret, evadit irregularis.*

Dicta suspensio percutit tantùm Ordinem malè susceptum, non præcedentes.

19 *Pœna suscipientis Ordines furtivè.*

20 *Quo casu suscipiens Ordines furtivè, incurrat irregularitatem secundùm quosdam.*

Recipiens scienter Ordines in Excommunicatione, evadit irregularis.

21 *Furtivè Ordinem suscipiens, est tantùm suspensus ab eo, & si absquè absolutione promovetur ad alium Ordinem, redditur irregularis.*

22 *Pœna suscipientis Ordinem per saltum, est suspensio ab eo; nec potest indispensatus ad alios Ordines promoveri.*

23 Pœ-

(29) *Mandos. Regul. 18. quæst. 8. nu. 4. in fin.*
(30) *text. in l. 1. C. Si mino. se maio.*
(31) *Mascard. de Prob. Concl. 671. nu. 2. & 8.*
(32) *Trident. sess. 24. cap. 2. de Refor.*
(33) *cap. Ad audientiam. vers. Non igitur. iunct. Gloss. in V. libro. de Præscript.*
(34) *Barbos. ad Trident. sess. 24 cap. 2. nu. 29. de Refor.*
(35) *Par. p. Tit. Accusatio nu. 27.*
(36) *Cap. cum Ecclesia Sutrò. ℣. Nos igitur. de Caus. poss. & propr. cap. Super hoc. de Renunc.*

23 *Pœna Ordinati per falsas Dimissoriales est pœna falsi, infamia, & irregularitas.*
Ad eam incurrendam sufficit notorietas facti, aut juris.
A tali infamiâ potest per Episcopum liberari.
In crimine falsi, si proceditur per viam accusationis, possunt dari triremes.
24 *Ordinati per falsas Dimissorias post sententiam Iudicis privantur privilegio fori.*
Non fruuntur privilegio Immunitatis, neque quoad bona.
25 *Ordinatus sine licentiâ sui Ordinarii manet, ipso jure, suspensus in Ordine malè suscepto.*
26 *Pœna Clerici ministrantis in Ordine sacro, quem non habet.*
Non Sacerdos celebrans Missam, aut Confessiones excipiens, debet mori.
27 *Quam pœnam mereatur Sacerdos bis in eâdem die Missam celebrans.*
Opinio Thesauri.
28 *Impugnatur Thesaurus.*
Non est ex institutione divinâ celebratio unius Missæ in die.
29 *Non est contrà præceptum Ecclesiæ celebrare bis in eâdem die.*
Canones de celebratione unicæ Missæ in die, loquuntur directivè, non præceptivè.
30 *Quomodò possit mortaliter peccare Sacerdos duas Missas in uno die celebrando.*
31 *Causâ necessitatis potest Sacerdos bis in die celebrare.*
32 *Sacerdos ob necessitatem alendi se, & familiam suam potest bis in die celebrare.*
33 *Necessitas, ob quam licet bina celebratio, non limitatur ad necessitatem tertii.*
34 *Nulla incurritur irregularitas in casu binæ celebrationis in eâdem die.*
Irregularitas non incurritur, nisi sit in jure expressa.
Omnis gravis iniuria contrà Religionem est crimen publicum.
35 *Sacerdos, duas Missas celebrando ex necessitate, nullum crimen committit contrà Religionem.*
36 *Nulla iniuria fit Sacramento, ob duplicem celebrationem causâ necessitatis, dummodò Sacerdos sit jejunus, non sumptâ purificatione.*
37 *Statutum Minorum de Observantia.*
38 *An ex hoc Statuto renoventur pœnæ Sixti V. contrà malè promotos, quæ fuerunt moderatæ per Clementem VIII.*
39 *Tales pœnæ remittuntur arbitrio Superioris, qui potest eas infligere, aut non.*

17 NOn eædem sunt pœnæ suscipientium antè legitimam ætatem *Ordines Minores*, sicut *Sacros*: siquidèm recipiens *Minores* non est suspensus suspensione, propriè dictâ, ac ipso facto, sed est suspendendus, prout firmat *Diaz*, & ejus *Additionator* (37), qui cumulat plures Doctores, idem sentientes. Sequitur ex hoc, quòd, si talis ministret in *Ordinibus*, immaturè susceptis, antè sententiam suspensionis, non incurrit irregularitatem. (38) Ratio est, quia irregularitas, quæ incurritur ob violatam suspensionem ab Officio, non afficit, nisi sententia suspensionis lata sit à jure, vel ab homine: cùm autem, ut dictum est, suspensio ob *Ordines Minores*, immaturè recept☧, sit ferendæ, non autem latæ sententiæ, irregularitas non incurritur ab eo, qui in *Ordinibus*, ut præfertur, susceptis ministrat, nisi præcesserit sententia suspensionis.

18 Recipiens Sacros *Ordines* antè legitimam ætatem malâ fide, ipso facto, incurrit suspensionem, & ministrando in taliter susceptis, evadit irregularis, ut sanxit *Pius Secundus* (39). Talis autem suspensio est tantùm quò ad exercitium *Ordinis* malè suscepti, non autem præcedentium, ritè susceptorum, ut dicunt Doctores. (40) Talis porrò Censura non est reservata, ut ex citatâ Constitutione observat *Bonacina*. (41)

19 Pœna suscipientis quosvis *Ordines* furtivè, est, quòd in taliter susceptis ministrare non potest, neque ad superiores *Ordines* promoveri: Et si Episcopus antè Ordinationem protulit sententiam Excommunicationis contrà furtivè accedentes, solus *Papa* dispensare potest, si ille remaneat in sæculo: si autem Religionem ingreditur, & in eâ laudabiliter vivat, potest Episcopus, aut ejus Prælatus dispensare. Quòd, si nullam Excommunicationem Ordinator interminavit, potest Episcopus cum illo dispensare, peractâ pœnitentiâ, impositâ, ut ex pluribus capitulis (42) habetur.

20 Circà hoc autem advertendum, quosdam Doctores tenere, furtivè promotum incurrere absolutè irregularitatem; sed alii (43) distinguunt, dicendo, quòd, si facta fuerit interminatio Excommunicationis, furtìm recipiendo *Ordinem* fit irregularis; si verò non fuerit facta interminatio: incurrit tantummodò suspensionem in suscepto, & inhabilitatem ad Ordines superiores, ut dictum est. Ratio istorum est, quià secundùm communem Doctorum sententiam, de quâ testatur *Sayrus* (44), recipiens scienter Ordines in Excommunicatione, evadit irregularis. Si ergò ab Episcopo lata est Excommunicatio in furtìm accedentes, quæ Censura ignorari nequit, cùm publicè antè Ordinationem intimetur, accedens recipit Ordines in Excommunicatione, undè sequitur, quòd remanet irregularis.

21 Sed hæc ratio minimè concludit. Ratio est, quià Episcopus fulminat Censuram contrà recipientes Ordines furtivè; sequitur ergò, quòd hæc non ligat, nisi pòst Ordinem susceptum: non potest igitur dici, quòd Ordinem susceperit in Excommunicatione; undè ex hoc capite non poterit dici irregularis. Concludendum igitur cum *Layman* (45), talem esse irregularem, quò ad alios Ordines suscipiendos, & esse suspensum tantùm, quò ad Ordines furtìm susceptos.

Sss 22 Pœ-

(37) *Salzed. ad Diaz Pract. cap. 26. V. Antè ætatem.*
(38) *Auila de Suspens. disp. 5. dub. 7. Filiuc. Tract. 19. nu. 175. Bonat. de suspens. particul. Punct. 1. nu. 3.*
(39) *Pius II. Constit. Cum ex sacrorum.*
(40) *Suar. Mar. Alter. Filluc. Bonac. Henriq. Auila. Villalob. apud Dian. Par. 2. Tract. 14. Resol. 182.*
(41) *Bonac. de suspen. particul. quæst. 1. Pun. 1. nu. 11.*
(42) *cap. Veniens. cap. Cum H. lator. cap. Innotuit. de eo qui furt. Ord. suscep.*
(43) *Abb. in cap. 1. nu. 3. Notab. 4. de eo qui furt. Ord. Navar. Manual. cap. 25. nu. 70. Sayr. de Censur. lib. 7. cap. 10. nu. 37. Barbos. ad cap. 1. nu. 5. de eo qui furt. Ord.*
(44) *Sayr. de Cens. lib. 7. cap. 10. nu. 13.*
(45) *Layman. Tract. de Sacram. Ord. cap. 3. nu. 1.*

22 Pœna illius, qui per saltum Ordines recipit, secundùm magìs communem sententiam, de quâ post multos, à se citatos, testatur *Thesaurus* (46), est, quòd sic promotus suspensus manet ipso jure ab exercitio Ordinis, malè suscepti; & non posse eum absquè dispensatione ad alios Ordines ascendere. Porrò à tali suspensione, si promotus non ministravit in Ordine, malè suscepto, dispensare potest Episcopus illius etiam cum scienter malè promoto; & etiam in casu publico, ut ex Tridentino (47), si autem ministravit, Apostolicâ dispensatione indiget, ut firmant Doctores. (48)

23 Pœna ordinati cum falsis Dimissorialibus, est, quòd incurrit crimen falsi, de quo, si in foro fori fuerit confessus, aut convictus, infamis redditur infamiâ juris, & sic irregularis: imò secundùm magìs communem sententiam sufficit, quòd tale crimen notorium sit de facto, aut de jure. (49) Sed adversùs talem infamiam restitui potest à suo Episcopo, & sic super tali irregularitate indirectè dispensari. (50) Ratione talis criminis falsi, si judicium fuerit institutum per viam accusationis, poterit Clericus damnari ad triremes. Ratio est, quià, ut habetur in jure (51), pœna falsi, quandò processum est per viam accusationis, est *deportatio*. In locum autem *deportationis*, quæ ampliùs in usu non est, successit damnatio ad triremes, ut firmat *Iulius Clarus*. (52)

24 Ex Bullâ (53) porrò *Vrbani Octavi* Itali ad Clericatum promoti cum falsis Dimissoriis, quantùmvis aliàs habuerint omnia requisita per *Tridentinum*, (54) secuta declaratione Judicis Ecclesiastici, (quòd nempè Clericatum susceperint cum falsis Dimissorialibus) fori privilegio remanent privati, & sæculari jurisdictioni, prout anteà erant, remanent plenè subjecti; & hoc non tantùm in Civilibus, sed etiam in Criminalibus; & non solùm quò ad personas, sed etiam quò ad bona, ità ut minimè fruantur privilegio Immunitatis ab oneribus patrimonialibus, (55) ut firmat *Thesaurus*.

25 Quià verò perindè est, quòd aliquis cum falsis Dimissorialibus, aut sinè proprii Ordinarii licentiâ Ordines recipiat; ideò sequitur, quòd taliter ordinatus cum falsis Dimissorialibus, maneat ipso jure suspensus ab executione Ordinis, sic suscepti. Ratio est, quià ex dispositione *Tridentini* (56) ordinatus ab Episcopo alieno sinè proprii Ordinarii licentiâ, manet suspensus ab executione *Ordinis*, taliter recepti; Et quàmvis *Tridentinum* loquatur in plurali numero, dicendo, *ab executione Ordinum sint ipso jure suspensi*, ità ut videatur, quòd tales sint suspensi universaliter ab omnibus *Ordinibus*; tamen intelligendum est de *Ordine* tantùm, ad quem fuit malè promotus, & ità cum *Feliciano de Vegâ* explicat *Barbosa*. (57) Talis suspensio autem non est perpetua, sed durat tantum, quantum proprio Ordinario videbitur expedire, ut ex *Tridentino* firmat *Bonacina*. (58)

26 Pœna tandem Clerici, aut Laici ministrantis in *Ordine* Sacro, quem non habet, est, quòd ipse est irregularis respectu *Ordinum* suscipiendorum: respectu autem *Ordinum* susceptorum manet suspensus, arbitrio Episcopi, qui potest, (impositâ priùs pœnitentiâ, & eâ in parte à Reo adimpletâ) illam tollere, ut habet Canon. (59) Non promotus autem ad Sacerdotium, attentans sacrificium Missæ celebrare, aut Sacramentales Confessiones excipere (post abjurationem de vehementi; & si Clericus sit, degradationem) tradendus est Curiæ Sæculari, ultimo supplicio perimendus juxtà plures extravagãtes. (60)

27 Quid autem dicendum de vero Sacerdote, qui extrà diem Nativitatis Domini plures Missas celebraret? Respondet ad hanc quæstionem *Thesaurus* (61), quòd, cùm ex plurium Canonum (62) dispositione sufficiat Sacerdoti unâ vice quolibet die celebrare, peccat mortaliter Sacerdos, plures Missas celebrans. Dicit insuper, quòd, si de hoc delicto esset diffamatus, aut ex sententiâ Judicis condemnatus, quòd dolosè tali crimine deliquisset, esset irregularis, quiá esset de crimine publico damnatus, nàm juxtà *Clarum* (63) omnis gravis iniuria contrà Religionem est crimen publicum; damnatio autem de tali crimine parit infamiam juris, & sic irregularitatem. Et si convictus esset, quòd bis in unâ die celebrasset ob majus lucrum, majori ratione fieret irregularis, quiá esset Simoniacus. Ac tandèm ex doctrinâ *Cardinalis* (64) concludit, quòd, cùm omne delictum circà Sacramenta sit dignum depositione, si tale crimen fuerit notorium, etiam antè condemnationem, Reus remanet infamiâ juris notatus, & consequenter irregularis; quiá omne crimen, depositione dignum, notorium afficit infamiâ juris, & facit irregularem juxtà Doctores. (65) Hæc *Thesaurus*.

28 Sed hujus Doctoris salvâ semper reverentiâ, non puto, supradictas conclusiones esse universaliter veras. Quò enim ad primam conclusionem, quòd nempè talis Sacerdos in quocunque casu peccet mortaliter, bis in die celebrando, hæc falsa est; nàm peccatum mortale nullum est, nisi sit contrà Legem Divinam, aut præceptum Ecclesiæ; non autẽ est contrà jus Divinum ex Christi institutione, quòd unam tantùm Missam in die celebret Sacerdos, nàm non liceret ter celebrare in Natali Domini; imò antè Decre-

(46) *Thesaur. de Pæn. Par. 2. V. Ordo. cap. 13. init. & ibi Navar. Salzed. Suar. Alter. Tolet. Barbos. & Layman.*
(47) *Trident. Sess. 23. cap. 14. de Reform. ubi Barbos. nu. 9.*
(48) *Maiol. Salzed. Sayr. Alter. Filiuc. Ricc. Homobon. & Bonac. apud Barbos. loc. cit. nu. 7.*
(49) *Sayr. de Censur. lib. 7. cap. 12. nu. 3. & 12.*
(50) *arg. cap. At si Clerici. de Iudic. Abb in cap. final. nu. 5. de Temp. ord. Gloss. ad idem. cap. in V. Damnatione.*
(51) *L. 1. §. final. ff. Ad leg. Cornel. de Fals.*
(52) *Clar. quæst. 67. ℣. Deportatio.*
(53) *Vrb. VIII. Const. 33. Secretis. §. 4. 1624.*
(54) *Trident. sess. 23. cap. 16. de Refor.*
(55) *Thesaur. V. Ordo. cap. 16. ℣. Nota secundò.*
(56) *Trident. Sess. 6. cap. final. de Refor. & sess. 23. de Refor. cap. 8.*

(57) *Felician. de Vega. in cap. At si Clerici. §. Si verò. nu. 34. de Iudic. Barbos. ad Trid. sess. 6. cap. 5. nu. 34.*
(58) *Bonac. de Cens. in particul. disp. 3 qu. 1. Punct. 11. nu. 28.*
(59) *text. in cap. Ex literis. de Cler. non ord. min.*
(60) *Gregor. XIII. Const. Officii nostri. Clem. VIII. Constit. Et si aliàs. Vrban. VIII. Apostolatus officium.*
(61) *Thesaur. de Pæn. Par. 2. V. Missa. cap. 5. init.*
(62) *tex. in cap. Sufficit. de Consecr. dist. 1. & in cap. Te referente. & in cap. Consuluisti. Extrà. de Celebr. Missa.*
(63) *Clar. Pract. crim. quæst. p.*
(64) *Card. in cap. final. de Celebr. Missa.*
(65) *Tolet. Instr. Sacerdot. lib. 1. cap. 74. Sayr. de Censur. lib. 7. cap. 12. nu. 12. & 13. Garz. de Benef. Par. 11. cap. 3. nu. 110. & 119.*

Decretales Ecclesiasticas, de quibus infrà dicetur, liberum fuisse cuilibet Sacerdoti quot Missas vellet prò suâ devotione eâdem die celebrare, ostendit *Cardinalis Baronius*. (66)

29 Pariter non est contrà præceptum Ecclesiæ, quòd extrà diem Nativitatis Domini Sacerdos absolutè unam tantùm Missam celebret, quod palmariter demonstro: Nàm de hoc habentur tantùm tres Canones, nempè *cap. sufficit. de Consecr. dist.* 1. *cap. Consulvisti. & cap. Te referente. de Celebr. Miss.* in his autem nullum habetur præceptum de unicâ celebratione, neque ulla apposita est pœna contrafacienti; sed in his tribus capitulis uno ore dicitur, quòd *sufficit Sacerdoti semel in die unam Missam solummodò celebrare*; ità ut videatur potiùs consilium, quàm præceptum; aut lex directiva, quàm prohibitiva, ut notavit etiam *Gloss. in cap.* 3. *in V. Necessitatis. de Celebr. Missa.* Cùm igitur nec contrà jus Divinum, nec contrà præceptum Ecclesiæ sit repetita celebratio; videre nescio, quomodò mortaliter peccet Sacerdos, celebrans pluriès in eâdem die.

30 Concedo quidèm, quòd peccare potest mortaliter, ratione circumstantiæ modalis, aut finalis; nempè si in primâ Missâ purificationem, post consummatum sacramentum, sumeret, nàm tunc aliam Missam celebraret non jejunus, quod esset contrà multos Canones (67), præcipientes jejunium Sacerdoti celebraturo: pariter, si celebraret prò *pecuniis, aut oblationibus sæcularium*, tali enim casu ait Alexander II. Papa (68), *non æstimo evadere damnationem*. Sed, si ex causâ, minimè peccaminosâ celebraret, secluso scandalo, minimè peccaret.

31 Hoc astruitur ex Canone (69), in quo dicitur, quòd sufficit Sacerdoti semel in die celebrare, *nisi causa necessitatis suadeat*. Ex causâ igitur *necessitatis* licet pluriès celebrare; *Glossa* autem illius capituli explicans, quid veniat nomine *necessitatis*, ait, quòd hoc intelligatur, *si Sacerdos celebravit de die, & posteà moriatur aliquis; vel etiam causâ honestatis, vel utilitatis: ut, si dictâ Missâ de die, superveniat aliqua magna persona, quæ velit Missam audire*, ut, puta, Episcopus, aut aliquis Magnas, seù Princeps, ut explicat *Abbas*. (70) Palàm autem est, quòd dicta *Glossa* non loquitur de necessitate juxtà illos modos taxativè, sed exemplariter; nàm necessitas etiàm esset, si Parochianus moribundus deberet Eucharistiam sumere, & nulla reperiretur in Ciborio particula consecrata; pròut ibidèm dicit *Abbas*: pariter, si essent Villæ inter se valdè distantes, in quibus unus tantùm Sacerdos ex accidenti esset, (altero ægrotante) & esset dies Dominica, nec posset populus omnium Villarum præcepto satisfacere ob distantiam, ut accidit in Villis montanis; talibus enim casibus Sacerdos, si sit jejunus, potest Missam reiterare, ut antiquitùs fiebat, & modo etiam de licentiâ Episcopi fit in nonnullis partibus, maximè ubi sunt Catholici mixti Hæreticis, & rari ibì reperiuntur Sacerdotes.

32 Adverto autem, quòd potest etiam dari necessitas ex parte Sacerdotis; si nempè pauper esset, ejus fundi patrimoniales periissent, & sibi sustentanda esset Mater, aut Nepotes pauperes, & eleemosyna unius Missæ, ut potè tenuis, minimè sufficeret ad manutentionem Sacerdotis, & familiæ suæ. Ratio est, quià eleemosyna Missæ datur Sacerdoti prò sustentatione, congruâ suipsius, & hoc ex institutione Divinâ. (71) Sustentatio autem talis non limitatur ad suam solam personam, sed extenditur etiam ex præcepto Decalogi ad parentes in extremâ paupertate, quos alere debet. Sequitur igitur ex hoc, quòd ex tali necessitate adactus Sacerdos, si omni diligentiâ adhibitâ, nè sequatur scandalum, bis celebret in die, non peccat. Consequentia est manifesta, nàm nullus decentior modus providendi suæ necessitati sibi suppetit: nàm ex Decreto *Sac. Congr. de Celebratione Missarũ* tenetur tot Missas celebrare, quot eleemosynas, congruentes juxtà consuetudinem regionis, recepit, nec potest unicâ Missâ duplici stipendio satisfacere; nec sibi licet fortè ex decentiâ familiæ suæ mendicare, aut labori manuali indulgere; ergò poterit duplex sacrificium eâdem die sinè peccato offerre.

33 Nec dicendum cum *Abbate* (72), *necessitatem*, de quâ loquitur Canon, respicere personam tertii, non autem ipsius Sacerdotis; hoc enim gratìs asseritur, cùm Canon loquatur de necessitate absolutè, quæ potest ità convenire ipsi, quàm tertio; imò plùs urget propria necessitas, quæ est prò sustentandâ propriâ vitâ, ut potè, quæ derivat à præcepto naturali, quàm necessitas tertii audiendi Missam in die festo ex præcepto Ecclesiæ. Undè, si contemplatione hujus necessitatis potest licitè bis celebrare; à fortiori idem poterit respectu necessitatis propriæ. Concludo igitur, quòd tali casu Sacerdos minimè peccaret; & ex consequenti falsum esse, quòd universaliter Sacerdos, bis in die celebrans, peccet mortaliter, sed tantummodò, quando ex circumstantiâ modali, aut finali, pròut dictum est suprà, delinquit. Et ideò in facti contingentiâ debet Judex Ecclesiasticus super his diligenter inquirere; & si constiterit Sacerdotem ex tali necessitate bis celebrasse, nec deliquisse in modo, aut fine celebrandi, debet ipsum absolvere.

34 Non minùs falsam existimo secundam conclusionem, quòd nempè talis Sacerdos incurrit irregularitatem; siquidèm habemus Textum, (73) quod nulla incurritur irregularitas, nisi ipsa in jure sit expressa, quod etiam observavit *Thesaurus*. (74) nullam autem reperimus irregularitatem, sancitam ob tale factum. Nec suffragatur contrà hoc, quòd, si Sacerdos damnatur à Judice ob repetitam eâdem die celebrationem, redditur infamis, quià damnatus

(66) *Baron. Annal. Tom.* 10. *Anno Christ.* 940. *Concil. Salengust. cap.* 4. *Concil. Londin.* 1. *cap.* 2. *Conc. Oxonien.* 1. *cap.* 1.

(67) *cap. Sacramenta. de Consecrat. dist.* 1. *cap. liquidò. ibi. dist.* 2. *cap. Vt ieiuni. dist.* 5. *cap. Nihil.* 7. *q.* 1. *cap.* 1. *de Celebr. Miss.*

(68) *Alex. II. in cap Sufficit de Consecr. dist.* 1.

(69) *cap. Consulvisti. de Celebrat. Missa.*

(70) *Abb. in cap.* 3. *nu.* 3. *de Celebr. Missa.*

(71) *Petr. Marchant. Tribu. Sacr. Tom.* 3. *Par.* 1. *Tract.* 10. *Tit.* 7. *quæst.* 8. *Concl.* 2.

(72) *Abb in cap Consuluisti. num.* 3. *de Celebr. Missa.*

(73) *cap. Is, cui de Sent. Excommu. in* 6

(74) *Thesaur. V. Missa. cap.* 5. ℣. 2. *quidam.*

est de crimine publico, & per hoc notatur infamiâ juris (75), & consequenter irregularis: omnis autem gravis iniuria contrà Religionem est crimen publicum, ut sentit *Clarus* (76), & de jure Canonico omne crimen, dolum continens, est crimen publicum infamans latâ sententiâ condemnatoriâ, ut firmant Doctores. (77)

35 Quià dato, ut supponimus, quòd Sacerdos iteret sacrificium, adactus necessitate sibi victum providendi; nullum committit crimen contrà Religionem, nec delinquit ex dolo: proindè punibilis, aut damnabilis non est; & ex consequenti nullam incurrit irregularitatem. Quòd, si damnaretur ratione circumstantiæ modalis, aut finalis; puta, iterùm celebrando non jejunus; aut ob turpe lucrum; tali casu concedo, quòd ex damnatione subiret infamiam, & sic etiam lato modo irregularitatem; tamen hoc non esset ex præcisâ ratione sacrificii iterati, sed ex malitiâ circumstantiæ. Concludo igitur, quòd nec etiam secunda conclusio, puta, quòd reiterans sacrificium absolutè, ac universaliter sit irregularis.

36 Nec doctrina Cardinalis, quam affert *Thesaurus*, adaptari potest ad casum, in quo Sacerdos ex necessitate, ut diximus, sacrificium reiteret; quià nullam iniuriam facit Sacramento, quià de sui naturâ non requirit, quòd semel in unâ die conficiatur; & proindè tali casu deponendus non est. In casu autem, quòd delinquat ratione circumstantiæ modalis, aut finalis, pròut dictum est, impropriè diceretur delinquere contrà Sacramentum; undè nec depositionem mereretur.

37 Quò ad personas Regulares consulendæ sunt ipsarum leges municipales, prò nobis Minoribus de Observantiâ, ultrà *Textum Tit. Applicatio.* §. 57. sic habentem. *Promoti per saltum, vel sinè literis Dimissorialibus, vel furtivè, quique in non susceptis Ordinibus ministraverint, juxtà pœnas Canonicas puniuntur*, adest sequens Statutum. *Qui furtivè, aut per saltum ad Ordinem quempiam promotus fuerit, aut in Sacris Ordinibus Subdiaconatus, Diaconatusvè solemniter se ingesserit, antequàm illis insignitus fuerit, ultrà pœnas, à jure statutas, ab executione suscepti muneris ex Decreto Pii V. suspensus sit, & spe futuri Ordinis decennio careat, & gravius etiam puniatur ad Constitutionis Sixti Quinti præscriptum.* (78)

38 Circà quod Statutum, quod de se clarum est, dubitare contingit, àn ex quo Constitutio (79) *Sixti V.* redacta fuit per Constitutionem (80) *Clementis VIII.* ad terminos juris communis, pœnæ in illâ contentæ, renovatæ censeantur ex dispositione hujus Statuti?

39 Ad quod dubium dico, quòd pœnæ, in dictâ *Sixtinâ Constitutione* contentæ contrà, ut præfertur, malè promotos, ultrà suspensionem ab exercitio *Ordinum* susceptorum, & ab ascensu ad *Ordines* superiores; & irregularitatem, si in talibus *Ordinibus* ministraverint; continent etiam privationem ipso facto incurrendam ab Officio, Beneficio, ac voce activâ, ac passivâ; ac inhabilitatem perpetuam ad prædicta; & absolutio, ac dispensatio ad prædicta soli Romano Pontifici reservata est. Cùm autem Statutum prædictum non disponat, quòd sic malè promoti *ipso facto* sint affecti ipsis pœnis *Sixti Quinti*, sed quòd *puniantur* ad illius normam, liquet, quòd hoc committitur arbitrio Superioris, ad quem spectat juxtà facti circumstantias aut aliquas, aut omnes pœnas prædictas infligere; aut etiam solas pœnas, in eodem Statuto expressas, adhibere.

(75) *l. 1. §. Qui in judicio. ff. De his qui not. inf. cap. Infames. §. Porrò. 3. q. 7.*
(76) *Clar. Prax. crim. quæst. 1.*
(77) *Angel. Sum. V. Crimen. quæst. 6. Sylv. eo. V. quæst. 3. Castr. de Iust. Hæret. punit. cap. 9. post. init. Sanch. opusc. lib. 6. cap. 3. dub. 6. nu. 14.*
(78) *Stat. Gen. Ordin. cap. 2. §. 7. nu. 10.*
(79) *Sixt. V. Constit. 91. Sanctum. 2. Ianuar. 1589. Cherub. Bullar. Tom. 2.*
(80) *Clem. VIII. Constit. 40. Romanum. Cherub. Bull. Tom. 3.*

§. IV.

§. IV.

Abusus in Confessione.

SUMMARIUM.

1 Abusus in Confessione quotupliciter contingat.
2 Propositum tractandorum in hoc paragrapho.
3 Delinquit contrà Confessionem docens Confessionem non esse necessariam antè Communionem existenti in gravi peccato.
4 An sit de fide, necessariam esse Confessionem antè communionem.
Opiniones de hoc diversæ.
5 Statuitur esse de fide.
6 Abutitur Confessione excipiens Confessiones, cùm Sacerdos non sit.
7 Pariter qui absquè approbatione Ordinarii extrà casum necessitatis audit Confessiones.
Hoc crimen reputatur stellionatus.
Habet gravitatem criminis falsi.
Se gerens prò milite, aut Doctore, cum talis non sit, vel usurpat publicum officium, tenetur de falso.
8 Abusum in Confessione Sacerdos committit, absolvendo à reservatis sinè facultate.
9 Itidem Confessarius frangens sigillum Sacramentale.
Ad secretum Sacramentale quotuplici jure teneatur Confessarius.
Pœnitens non potest Sacramentalem Confessionem publicam facere.
10 Secretum Sacramentale institutum à Christo principaliter contemplatione Sacramenti, licèt sit ad favorem pœnitentis.
Pœnitens non potest licentiare Sacerdotem, ut sua peccata in Confessione audita revelet.
11 In quas leges committat Confessarius revelans Confessionem.

1 PLuribus modis contingit crimen in *abusu Sacramentalis Confessionis*. Vel enim cadit in Pœnitente, qui non servat præceptum Ecclesiasticum (✠) de confitendis peccatis Sacerdoti in Paschate: aut alio modo reddente Confessionē dolosè invalidam: vel cadit in Sacerdote, & hoc multipliciter, nempè aut docendo Confessionem mortalium non esse necessariam antè communionem, sivè eam posse fieri inter absentes: aut Sacramentum ministrando absquè potestate Ordinis, fingendo se Sacerdotem, cùm talis non sit: aut absquè potestate jurisdictionis, gerendo se prò Confessario approbato, cùm approbationem non sit consecutus: aut absolvendo à casibus, sivè Censuris, superiori dignitati reservatis; aut tandèm frangendo sigillum sacramentalis secreti.

2 De omnibus autem his tractare animus non est, nàm, quæ tangunt pœnitentem aut non Confitentem in Paschate, aut facientem Confessionem invalidam, non cadunt regulariter sub examine fori judicialis; quàmvis contrà non Confitentem in Paschate absquè causâ legitimâ, aliquandò per Censuras procedàtur. Dicemus ergò de ijs, quæ cadunt in Sacerdote, quæ via judiciali possunt puniri.

3 Primum igitur delictum est, si Sacerdos doceret, *Sacramentalem Confessionem* non esse necessariam antè sumptionem Eucharistiæ ijs, qui conscij sibi sunt de peccato mortali, quàmvis sibi videantur esse supernaturaliter contritos: verum est, quòd hoc crimen cadere potest etiam in non Sacerdote ex eo, quòd Concilium (1) talem doctrinam prohibens utitur verbo universali, nec limitatur ad Sacerdotes, dicendo, *Si quis contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seù etiam publicè disputando defendere præsumpserit* &c.

4 An autem sit propositio de fide, quòd *Sacramentalis Confessio* necessaria sit antè sacram communionem, ità ut contrarium docens, tanquàm Hæreticus veniat, puniendus, controversum est: nonnulli Doctores (2) tenent, quòd doctrina de fide sit, *Confessionem* esse necessariò præmittendam communioni ab eo, qui conscius de peccato mortali est; ità ut contrarium docens sit habendus Hæreticus. E contrà alij (3) non inferioris auctoritatis opinantur, quòd non sit de fide certum, sed esse sensum totius Ecclesiæ ex Apostolicâ traditione: & proindè asserere contrarium non videri Hæreticum, sed plusquàm temerarium, ac erroneum.

5 Melior profectò est prima sententia ob duplex fundamentum. Primum est, quod in *Tridentino* (4) habetur, *statuit, atquè declarat ipsa Sancta Synodus* &c. per quæ verba apparet, Concilium non apponere præceptum novum, *sed declarare* præceptum jam positum de jure Divino. Et certè aperta sunt verba *Apostoli* dicentis (5), *probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat*: communis autem Patrum sensus est, quòd homo probet se ipsum, non solùm propriam conscientiam examinando, sed etiam peccata sua subjiciendo clavibus Ecclesiæ; quod præceptum, cùm ab Apostolo sit, de jure Divino dicendum est. Aliud fundamentum est, quòd de fide est, quòd nullus potest certitudinaliter scire se esse in gratiâ Dei juxta illud (6); *Nemo scit, utrùm amore, aut odio dignus sit*. Si ergò aliquis docet, non esse necessariam Confessionem ei, qui mortaliter peccavit, dummodò actum contritionis se teneat à peccatis justificatum, docet posse hominem scire se esse in gratiâ Dei, ut proindè non egeat Sacramento pœnitentiæ, per quod prima gratia confertur, quod de directo militat contrà doctrinam de fide.

6 Se-

(✠) *text. in cap. Omnis utriusque de Pœnit. & remiss.*

(1) *Trident. sess. 13. cap. 7. de sacram. Eucharist. & Can. 11. in fin.*

(2) *Coninch. de Sacram. Quæst. 80. art. 4. num. 13. Reginal. lib. 29. num. 103. Suar. de Sacram. Disp. 66. Sect. 3. Concl. 3. Henriq. lib. 8. cap. 45. nu. 3. Bonac. de Sacr. Euchar. Quæst. 6. Pun. 1. nu. 3. & 35. Fagund. de Precept. Eccl. Par. 6 lib. 3. cap. 8. num. 2.*

(3) *Victoria. summ. de Euchar. nu. 77. in fin. Navar. Manual. cap. 22. nu. 10. Tabiena Verb. Communio, nu. 30. Richar. Paludan. Hadrian. apud Azor. lib. 10. cap. 31. quæst. 2.*

(4) *Trident. sess. 13. de Sacr. Euchar. Can. 11.*

(5) *P. Corinth. cap. 11. ℣. 28.*

(6) *Eccles. cap. 9. ℣. 1.*

6 Secundum delictum est illius, qui cùm Sacerdos non sit (sivè purus laicus, sivè Clericus in minoribus, aut sacris Ordinibus existat) audet tamen munus Confessarij usurpare, & Confessiones sacramentales excipere. Iste juxtà plures Constitutiones Apostolicas (7) censetur vehementer suspectus de hæresi, unde ab Inquisitoribus cogendus est abjurare de vehementi: hoc autem crimen non limitatur ad *abusum sacramentalis Confessionis*, sed extenditur ad Missæ celebrationem, ità ut Missam celebrans nō Sacerdos eodem delicto, ac pœnâ tenetur, ac Confessiones excipiens. Dubium porrò est, ân similiter delinquat, ac eâdem pœnâ sit percellendus, qui actus alterius Ordinis, quo non est insignitus, exerceat. Ad quod dico, quòd, si sunt actus Ordinum minorum, nulla pœna incurritur: si autem sunt Ordinum sacrorum incurritur Censura, de quâ dicam infrà; non tamen Reus pari modo punitur cum Missam celebrante, aut Confessiones audiente, quià Constitutiones Papales de his duobus delictis præcisè loquuntur.

7 Tertium delictum est Sacerdotis, qui absquè approbatione Ordinarij, & carens proindè jurisdictione, Confessiones audit. Crimen hoc juxtà *Menochium* 8) est crimen stellionatus, proindè arbitrio Judicis ejus pœna committitur. Sed profectò gravitatem habet criminis falsi, ut habet *Thesaurus*. (9) Siquidem ille, qui se gerit prò milite, cùm miles non sit, pœnâ falsi tenetur, ut habet Textus (10), aut qui usurpat publicum Officium, quod non habet; pròut etiam, qui se gerit tanquàm Doctor, cùm graduatus non sit, ut scribunt *Bartolus, Felinus, ac Bossius*. (11) Hæc autem præstat Sacerdos non approbatus, qui Confessiones excipit; usurpat enim publicum Officium, quod non habet; & se gerit tanquàm Confessarium, qui Confessarius non est. Gravitas porrò hujus criminis emergit à duplici principio, puta ab injuriâ, quæ fit Sacramento, quod invalidum est, cùm desit in eo jurisdictio, quæ necessaria est ad validitatem Sacramenti (12), quod per modum judicij exercetur, & in quo necessaria est Judicis jurisdictio. Aliud principium est damnum, quod proximo infertur, nàm pœnitens in eodem reatu peccati manet; & sicut de attrito contritus evaderet per virtutem Sacramenti, si hoc validum fuisset, & remissionem, Divinamque gratiam esset consecutus, ità ex invaliditate illius remanet pœnitens cum solâ attritione, per quam minimè justificatur.

8 Quartum delictum est Sacerdotis approbati quidèm ad audiendas Confessiones, absolventis tamen à peccatis, aut Censuris, reservatis *Papæ*, aut locorum Ordinarijs, hoc quidèm delictum ambulat pari passu cum immediatè superiori, ex hoc, quod procedit à defectu jurisdictionis in Confessario, attentante absolvere in casibus, à quibus absolvere prohibitus est.

9 Quintum delictum est Confessarii frangentis sigillum sacramentale. Circà hoc sciendum, quòd de jure Divino ex institutione Christi est, quòd sacramentum Confessionis sit secretum, & hoc non tantùm respectu Sacerdotis, sed etiam pœnitentis, ità ut, sicut Sacerdos tenetur ad servandum secretum circà sibi manifestata in Confessione, ità pœnitens non potest, Sacramentalem Confessionem faciendo, peccata sua publicè manifestare. Quantum ad Confessarium, tenetur iste lege naturæ, de jure Divino, & de jure Ecclesiastico positivo, pròut probat *Scotus* (13) peccata in Confessione audita secreta conservare. Quantùm ad pœnitentem non potest iste publicè manifestare Sacerdoti peccata sua, ut sacramentaliter ab ijs absolvatur, ut scribit *Marchantius* (14), & circà hoc habetur Decisio *Leonis* (15) *Papæ*, qui audiens in *Campaniâ* hoc practicari, scripsit ad universos illius Provinciæ Episcopos, nè talem formam confitendi ampliùs permitterent, & talem usum vocat *Præsumptionem contrà regulam Apostolicam; illicitam usurpationem; & vituperabilem consuetudinem*. Ratio autem istorum est, ut docet *Marchantius* citato loco, *Conclusione primâ*, quià judicium sacramentale pertinet ad forum Dei, solis Sacerdotibus, tanquàm ejus Vicariis commissum, & cùm judicia Dei principalis Judicis circà homines in hâc vitâ occulta sint, etiam apud Vicarios Judices occultata esse debent. Profectò *Solus Deus scrutatur corda & renes* (16). Si autem scientiæ suæ participationem facit Sacerdoti, cui pœnitens in Confessione sui cordis secreta aperit, censendum est, quòd talis participatio scientiæ, soli Deo reservatæ, non sibi præjudicat; sed, sicut occultum est ejus judicium de homine, tale remaneat etiam apud Sacerdotem.

10 Ex his deducitur, quòd, ut *Marchantius* (17) idem alibi probat, quàmvis ad favorem pœnitentis sit à Deo præceptum secretum in Confessione, tamen principaliter hoc institutum sit contemplatione sacramenti ipsius, de cujus ratione est, quòd secretum sit, cùm tale ipsum instituerit Christus; & cùm sit mysterium, consequenter occultum esse debet, cùm mysterij natura talis sit, ut occultum sit. Et ex hoc resolvitur dubium, ân nempè pœnitens possit dare licẽtiam Confessario, ut possit sibi revelata in Confessione manifestare; & communiter respondent Auctores affirmativè, sed quià opinantur, quòd secretum fuerit institutum præcisè ad favorem pœnitentis, qui proindè possit favori suo renunciare. Tamen dicendum est, non licere talem licentiam dari à pœnitente, & ratio est, quià, ut suprà probatum est, secretum hoc est institutum à Deo ad substantiam hujus Sacramenti principaliter, quàmvis sit ad favorem, & contemplatione pœnitentis. Sequitur proindè, quòd iste benè potest juri suo renunciare, non autem rationi Sacramenti præjudicare.

11 Si ergò Sacerdos sigillum sacramentale frangit verbo, scripto, aut signis, implicitè, aut explicitè, ob quæ possint alij venire in cognitionẽ peccati in Confessione detecti, violat legem naturæ, Divinam, ac Ecclesiasticam: injuriam sacrilegam infert Sacramento, cujus juri præjudicat, & à cujus usu facit fideles elongari: & tandèm etiam offendit graviter pœni-

(7) *Greg. XV. Constit. Officij nostri. Clem. VIII. Constit. Etsi aliàs Vrb. VIII. Const. Apostolatus officium.*
(8) *Menoch. de Arbitrar. Cas. 310. nu. 4. & ult.*
(9) *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Absolutio cap. 2. nu. III. ℣. Respondeo II.*
(10) *l. Eos, qui diversa §. final. ff. ad leg. Cornel. de Fals.*
(11) *Bart. in l. Eos §. final. ff. de Fals. Felin. in cap. Tertio loco num. 1. de Probat. Boss. Tit: de Fals. nu. 131.*
(12) *Trident. Sess. 14. cap. 7. de Sacr. pœnit.*

(13) *Scot. in 4. dist. 21. Quæst 2 per tot.*
(14) *Petr. Marchant. Tribunal. Sacr. Tom. 1. Tract. 1. Tit. 1. Quæst. 14. Concl. 2.*
(15) *Leo Papa Epist. 57. alijs 80.*
(16) *Psalm. 7. vers. 10.*
(17) *Marchant. Tom. 1. Tract. 4. Tit. 6. Quæst. 6. Append. 2. Concl. 3.*

pœnitentem, cujus famam iniustè prodit; ut proindè delictum enormissimum evadat.

Probatio.

SUMMARIUM.

12 *Quomodò probandum crimen docentis non esse necessariam Confessionem ante Communionem.*
13 *Probatio delicti Confessarij, absolventis sinè jurisdictione, quomodò fiat.*
Non entis nulla probatio.
14 *Quomodò probetur crimen ejus, qui, cùm Sacerdos non sit, Confessiones audit, Missam celebrat &c.*
Testes singulares in hoc crimine debent conjungi.
15 *Difficilis est probatio, quòd Confessarius absquè facultate absolverit à reservatis.*
Allegans turpitudinem suam, non est audiendus.
16 *Confessio Rei extrajudicialis sufficit ad constituendum eum in examine rigoroso.*
Varietas Confessionis, quam potest facere Reus in tali casu.
17 *Quomodò probetur fractio sigilli Confessionis.*
18 *Quid probare, & quomodò accusans Sacerdotem de tali delicto.*
19 *Quid juris, si Sacerdos dicat, peccatum à se revelatum audivisse ab alio, & hic negat se illud dixisse.*
20 *An sit Reus de revelatâ Confessione, qui, tacitâ personâ pœnitentis, aperit conditiones, per quas iste potest cognosci.*
Quomodò probabitur hoc casu crimen ab Accusatore.
21 *Aperiens Confessarius conditiones, ob quas cognosci queat persona pœnitentis, Reus est de revelatâ Confessione.*
22 *Extenditur ratio ad casum, in quo Sacerdos in diversis temporibus diversas conditiones expresserit, ex quibus cumulatis argui possit persona pœnitentis.*
Historia de hoc casu.
Monitum ad Confessarios.
23 *Ab accusatore probandum est, tales circumstantias de necessitate concludere individuationem pœnitentis.*

12 QUò ad probationem primi delicti, nempè illius, qui doceret, posse sibi conscium de peccato mortali, ac de eo contritum sumere Eucharistiam, non præmissâ Confessione sacramentali, nihil speciale dicendum venit, cùm hoc ab accusatore, seu Fisco probandum sit per Testes, ut probantur cætera crimina. Et quià talis doctrina erronea, ac hæretica tradi potest non tantùm oretenùs, sed etiam scripto, & quis se potest ostendere hæreticum, propositiones hæreticas voce, aut calamo profitendo, ideò si talem doctrinam quis scriptis mandaret, ejus crimen concludenter probaretur per talem scripturam, in judicio præsentatam.

13 Delictum autem Sacerdotis, suscipientis Confessiones absquè jurisdictione, probari debet per Testes, qui viderint eum sedentem in sede Confessionali, & excipientem accedentium Confessiones; & ultrà hoc debet probare, quòd ab Ordinario loci admissus non sit ad tale munus, & in hoc consistit quidditas delicti, quæ omninò juxtà vulgata jura probari debet ab accusatore, aut Fisco. Sed quomodò concludenter probabitur talis negativa vaga, quæ de sui naturâ improbabilis est, cùm non entis ulla sit qualitas, aut probatio? (18) Respondeo, quòd probare potest per attestationem Cancellarii Episcopalis, qui affirmet, quòd in Regesto Cancellariæ, in quo adnotata sunt nomina eorum, qui examinati, ac approbati sunt ad Confessiones excipiendas, approbatio ejus non reperitur. Quàmvis autem talis probatio non sit plena, atque concludens (tùm quià potuit re verâ fuisse examinatum, ac approbatum, ejus tamen nomen, ex incuriâ Cancellarij non fuisse in Regesto descriptum; tùm quià potuit ab Ordinario oretenùs obtinuisse licentiam audiendi Confessiones) tamen est sufficiens ad transferendam obligationem in accusatum, probandi scilicèt se fuisse approbatum ad Confessiones, aut licentiam eas auscultandi ab Ordinario obtinuisse: quod si non probet, ejus crimen remanet præsumptivè probatum.

14 Porrò modo simili probandum est crimen ejus, qui, cùm Sacerdos non sit, actus Sacerdotis exercet, Missas celebrando, ac Confessiones audiendo, currit enim eadem paritas cum casu superiori, proindè pari methodo faciendæ sunt probationes. Advertendum autem, quòd Testes, qui probare debent, possunt esse in multiplici differentiâ, puta, vel quòd viderint totam Missam integraliter, certo loco, & tempore celebratam: vel quòd unus Testis viderit unam partem, alius aliam, alius aliam eodem loco, ac tempore, vel quòd unus unâ die, & certo loco, alius aliâ die, & eodem loco; tertius verò diversâ die, & loco viderit. Testes isti debent coniungi, & plenè probant, nec singulares sunt, ut aliàs docuimus, ut pluribus rationibus probat Bordonus. (s)

15 Difficilior est probatio criminis de Sacerdote, absolvente à casibus, aut Censuris reservatis absquè debitâ auctoritate, quià hæc datur in actu Sacramentalis Confessionis, in quâ nullus adhibetur Testis; & si ipsi pœnitentes, taliter absoluti, hoc deponerent, non probarent, cùm tritum in utroque jure (19) sit, quòd allegans turpitudinem suam, non sit audiendus; & dato etiam, quòd probare possent, se fuisse absolutos à talibus reservatis, adhuc non probatum esset crimen, quod consistit in duobus, puta, quòd Sacerdos de facto absolverit; & quòd taliter absolvendi facultatem non habuit; & in hoc secundo consistit quidditas delicti.

16 Dico igitur, quòd per solum dictum extrajudiciale Sacerdotis, probatum concludenter potest accusator semiplenè probare hoc crimen, ex eò, quòd Confessio extrajudicialis Rei sufficit ad eum constituendum in examine rigoroso, ut aliàs (20) diximus. Et circà talem Confessionem advertendum est, quòd aut potest esse simplex, aut involvere aliud crimen, si enim dicit. *Ego absolvi multos à casibus reservatis, nec curavi obtinere facultatem super iis*, talis est Confessio delicti simplicis: si autem

(18) *L. Ejus qui in Provincia, Vers. Quoniam. ff. si cert. petat. cap. Ad dissolvendum de Desponsi. impub.*
(s) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 22. quæst. 12.*
(19) *Cap. inter dilectos junct. Glos. in V. Turpitudinem. de Donat. l. Si creditoribus C. de serv. pign. da. manu. l. Cum profitearis. C. de Revoc. donat.*
(20) *Par. 1. Tit. Testes nu. 111.*

tem dicit *absolvi Caium*, *Titium* &c. tùnc complicatur cum priori aliud delictum, puta, revelatio Confessionis, ac fractio sigilli sacramentalis; quàmvis enim non publicet peccata pœnitentis in specie, revelat tamen in genere, quod in communi sententiâ Moralistarum sufficit ad fractionem sigilli. Si verò dicit, *se à quibusvis casibus reservatis quoslibet pœnitentes absolvisse, cùm nec Papa, nec Episcopi possint, nisi prò externâ politiâ, eos reservare*, conjuncta cum priori delicto esset hæresis, & eò quòd *Tridentinum* (21) determinat contrarium, & illud asserentes percutit anathemate.

17 Circà probationem verò fractionis sigilli sacramentalis advertendum, quòd aut Sacerdos dicit, *Caius mihi Confessus est tale peccatum*, & hoc concludenter probatur à Testibus: tali casu concludenter probatum remanet delictum, quià Sacerdos revelat id, quod in Confessione audivit. Si verò peccatum *Caij* jam vulgatum est in viciniâ, de eo autem non habetur certitudo, sed tantùm communis vox, Sacerdos autem dicat, se à tali peccato *Cajum* absolvisse; & tale dictum Sacerdotis plenè probetur, plenè etiam probatum remanet crimen revelationis. Ratio est, quià, quàmvis de tali peccato vulgata sit fama, tamen de illo non habetur certitudo, quæ tamen habetur per dictum Sacerdotis: undè, cùm hæc habeatur per viam Confessionis tantùm, ejus sigillum frangi dubium non est. Quid autem juris, si peccatum *Gaij* notorium est, Sacerdos autem dicat, se ab eo *Caium* absolvisse? Dico, quòd non diceretur, Sacerdotem fregisse sigillum. Quià sigilli violatio consistit in hoc, quòd Sacerdos det nescienti notitiam peccati, sibi aperti in Confessione; in casu autem iàm notitia peccati certa est, cùm factum notorium sit; undè audiens, nullam novam notitiam acquirit de illo per dictum Sacerdotis; sed tantùm, quòd *Cajus* absolutus ab eo sit; hoc autem non est revelare Confessionem; aut Sacramentum pœnitentiæ odiosum reddere; aut famam *Caij* prodere, sed de actu virtutis ejus (puta, de pœnitentiâ) testimonium reddere. Et profectò, si esset quis excommunicatus denunciatus ob notorium crimen, & reperiretur occisus, undè privandus esset sepulturâ Ecclesiasticâ, Sacerdos autem testificaretur, illum confessum sibi esse peccatum suum, & absolutionem à Censurâ obtinuisse, non posset dici Sacerdos, quòd Confessionem revelaverit, ob causam suprà tactam; igitur nequè in casu supradicto.

18 Quomodò autem probandum est hoc crimen ab eo, qui accusat Sacerdotem, quòd peccata sua, de quibus illi confessus est, manifestaverit? aut quomodò ab accusatore probandum est, quòd confessarius peccata aliorum, audita in Confessione, manifestaverit, qui casus frequentiores sunt? Dico, quòd probatio pendet à duobus; primum est, quòd probari debet per Testes, quòd Sacerdos tale peccatum alicui prodiderit; aliud est, quòd notitiam de illo non habuit, nec potuit Sacerdos nisi in Confessione. Primum facilè probatur est modo solito per Testes, aut per Epistolam, ab eodem Sacerdote scriptam, ac in judicio præsentatam. Secundum autem fundatum in negativâ vagâ, quæ improbabilis est, præsumptivè tantùm probari potest ex hoc, quòd tale peccatum occultè commissum est, ità ut nullus fuerit præsens, qui super eo testificari potuerit; & de peccato illo nihil fuit dictum in viciniâ, antèquam de eo Sacerdos locutus sit. Per talem autem præsumptivam probationem transfertur in Sacerdotem onus probandi, quomodò habuisset notitiam talis peccati extrè Confessionem, ità ut de eo potuerit loqui ex scientiâ, habitâ extrà Confessionem; quod si non probet saltem semiplenè, puniendus est, tanquàm sigilli sacramentalis violator.

19 Quid verò juris, si Sacerdos dicit, peccatum *Caij* sibi fuisse manifestatum à *Seio*, iste autem interrogatus à Judice, hoc neget? Dico, quòd Sacerdos nihil probat; & proindè pœnâ criminis mulctandus est, & maximè, si accedant alia adminicula, quòd nempè loquax, aut levis sit, aut aliqua causa minuendæ famæ *Caij* subsistat, ob quam Sacerdos ejus peccatum manifestaverit. Ratio est, quià negatio *Seij* destruit dictum Sacerdotis, qui proindè nec quid minimum probat.

20 Quid autem, si non explicitis verbis, & apertâ oratione Sacerdos, loquens de peccato, sibi aperto in Confessione, non manifestet quidèm nomen pœnitentis, explicat autem circumstantias tales, ut per eas audiens devenerit in cognitionem pœnitentis, qui tale peccatum commisit, eritnè Sacerdos Reus revelatæ Confessionis? Et si sic, quomodò probabitur ab accusatore crimen?

21 Respondeo ad primam partem dubitationis, & dico, quòd non tantùm per nomen potest individualiter exprimi persona, sed etiam per alias circumstantias, quæ non possunt hìc, & nùnc, nisi uni tantùm convenire. Perindè igitur erit dicere præcisum nomen personæ, ac eam per tales circumstantias describere; pari enim modo audiens cognoscit personam, de quâ loquens intelligit. Cùm igitur crimen hoc consistat in hoc, quòd ex revelatione Sacerdotis alius deveniat in cognitionem peccati, ac pœnitentis, sequitur, quòd pari modo delinquat Sacerdos, exprimendo nomen aut describendo per circumstantias personam pœnitentis. Et advertendum, quod eodem modo delinquit Sacerdos, revelans nomen pœnitentis ex instituto, ac dolosè, ut illi noceat; ac aperiendo circumstantias ejus personales ex inadvertentiâ, & linguæ lubricitate; siquidèm pari modo audiens venit in cognitionem pœnitentis, in quo consistit hujus criminis quidditas. Non negaverim tamen, quòd ratione doli non augeatur delictum, & proindè non augenda sit pœna.

Advertendum autem, quòd potest dari casus, quòd Sacerdos in uno tempore unam circumstantiam tantùm aperiat, per quam non possit audiens venire in cognitionem pœnitentis: in alio autem tempore aliam circumstantiam manifestet, & quòd audiens, combinando circumstantias, veniat in notitiam pœnitentis. Evenit hic casus, quòd Sacerdos quidam, familiariter loquens cum nonnullis amicis in compotatione, illis dixit, quòd prima fœmina, cujus Confessionem exceperat, commiserat adulterium. Multis expost transactis mensibus, Sacerdos ab uno ex dictis amicis invitatus ad prandium in propriâ domo, cùm fuisset comitèr exce-

(21) *Trident. Seß. 14. de Pœnit. cap. 7. & Can. 11.*

exceptus ab ejus uxore, ut motivū particularis benevolentiæ ergà eam, dixit, illam fuisse primā illius pœnitentem. Maritus hoc audiens, & memor primæ circumstantię, à Sacerdote sibi manifestatę, venit in cognitionem, uxorem fuisse adulteram; undè subitò furore accensus arripuit à mensa parata cultrum, ac ex templò uxorem jugulavit. Constitutus autem coràm Judice, & interrogatus, quarè uxorem occidisset, aperuit illius adulterium, quod cognoverat ex dictis Sacerdotis, qui proindè fuit ab Episcopo convenietèr punitus. Discant ex hoc casu Sacerdotes circumspectionem, quam in loquendo de auditis in Confessione servare debent, nè in hoc crimen prolabantur:

23 Quò ad secundam partem suprà datæ dubitationis dico, quòd ab accusatore probandum est concludenter, quòd Sacerdos tales circumstantias aperuerit, quòd non possint de necesse nisi uni tantùm personæ applicari; quià, si possunt pluribus convenire, non poterit audiens in cognitionem certam determinatæ personæ devenire; & proindè probatum non erit Sacerdotis crimen.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

24 *Pœna docentis Confessionem non esse existenti in peccato necessariam antè Communionem.*
25 *Pœnæ multiplices non Sacerdotis excipientis Confessiones.*
Opinio Roderici, quòd talis, si non daret absolutionem, non sit morte plectendus.
Eadem opinio tenetur à Thesauro ex alio fundamento.
26 *Confutatur talium opinio.*
27 *Respondetur obiectioni, quæ potest fieri.*
28 *Pœnæ Sacerdotis absolventis pœnitentes absquè jurisdictione.*
29 *Audiens Confessiones sinè jurisdictione, committit crimen falsi, & est arbitrariè puniendus.*
30 *Pœna absolventis à Censuris, & peccatis reservatis de jure antiquo.*
31 *Pœna ejusdem de jure novo.*
Casus quinque, quos Papa sibi reservat.
32 *Pœna frangentis sigillum Confessionis.*
Triremium pœna succedit detrusioni in Monasterium.
33 *Triremium pœna contrà frangentes sigillum Confessionis debet esse perpetua.*
Nonnulli ex Reis talis criminis fuere morte affecti.
Episcopo Gerundensi revulsa fuit per occipitium lingua propter revelationem Confessionis Regis Aragonum.
34 *Primum Statutum Minorum de Observantiâ.*
35 *Secundum Statutum.*
36 *Quam pœnam incurrat Sacerdos apud Nos audiens Confessiones absquè facultate.*
37 *Iniungendæ sunt pœnæ expressæ suprà nu. 28. & 29.*
38 *Arbitrium Carceris dandi prò absolutione illicitâ à reservatis, àn sit circà pœnam ipsam, àn verò circà ejus durationem.*
39 *Quandò arbitrium Superioris sit circà speciem pœnæ; & quandò circà ejus durationem.*
In dato Statuto arbitrium Superioris est de duratione pœnæ Carceris.
40 *Excommunicatio, de qua loquitur Statutum sit latæ sententiæ.*
41 *Respondetur, quòd est sententiæ ferendæ.*
Censuræ Statutariæ non incurruntur, nisi post declarationem.
42 *An eædem pœnæ incurrantur ob casus, ac Censuras, quas Prælati sibi reservant.*
43 *Respondetur ad dubium, negativè.*
Quomodò possint in Ordinibus Regularibus reservari casus.
44 *Non licet Superiori Regulari sibi reservare Censuram, præter formam datam à Clemente VIII.*
45 *An Prælati Regulares possint procedere contrà dogmatizantem, quòd Prælati Regulares non possint sibi reservare casus, etiam servatâ formâ prædictâ.*
46 *Talis dogmatizans est formaliter Hæreticus.*
Concilium Generale est infallibilis norma fidei, & morum.
Tridentinum damnat anathemate tales dogmatizantes.
Prælatus Regularis non potest procedere contrà talem dogmatizantem, quià Hæreticus est.

24 CVm suprà recitata delicta *abusus in Confessione* crimina sint, quæ à solo Judice Ecclesiastico cognoscantur, cùm sint circà Sacramentum, plerùmquè solis pœnis spiritualibus vindicantur. Pœna igitur docentis, Confessionem non esse necessariam antè communionem ei, qui sibi de peccato mortali conscius est, quàmvis sit de eo contritus, est Excommunicatio lata à *Tridentino* (22), quæ tamen reservata non est, ut observat *Thesaurus* (23) ex dispositione Concilii. Quià verò, ut diximus suprà *num.* 5. docens, ut præfertur, potest tanquàm Hæreticus, aut suspectus, aut formalis haberi, juxtà ejus pertinaciam, aut non, & ab Inquisitoribus puniri; hìnc est, quòd talis Excommunicatio censeri debet reservata in primo capitulo *Bullæ Cœnæ*, in quâ omnes Hæretici excommunicatione, *Papæ* reservata, percelluntur.

Multiplices autem sunt pœnæ ejus, qui, cùm Sacerdos non sit, audet pœnitentium Confessiones excipere. Prima pœna est Irregularitas, quæ juxtà dispositionem juris (24) *universaliter* incurritur ab eo, qui exercet actum Ordinis, quem non habet, ut diximus *§. Abusus in Ordine num.* 26. Dixi *universaliter*, quià non tantùm Clericus, sed etiam laicus tali pœnâ percutitur, ut dicunt Doctores (25). Secunda pœna est, quòd taliter absolventes pęnitentes, sunt vehementer suspecti de Hæresi juxtà Constitutionem *Gregorij XIII.* (26), sequitur proindè, quòd, quàmvis non convincantur de Hæresi, tamen tenentur abjurare de vehementi juxtà quandam Decretalem (27) Tertia *pœna est infamia*, quotiès crimen notorium sit de facto, aut de jure: hoc enim

(22) *Trident. Sess.* 14. *de Sacram. pœnit. Can.* 11.
(23) *Thesaur. de Pœn. Par.* 2. *V. Confessio cap* 3. *℣. Nota.*
(24) *Text. in cap.* 1. *&* 2. *de Cler. non Ord. ministr.*
(25) *Sayr. de Censur. lib.* 7. *cap.* 10. *nu.* 6. *& ibi Calderin. Paludan. Sylvest. Tabien. S. Antonin. Navar. Sot. Maiol. Valent. Bergas. de Irregul. Par.* 6 *Tit. de Non Ord. ministr.*
(26) *Gregor XIII Const.* 21. *Officii nostri.*
(27) *Arg. cap. Accusatu. de Hæret. in* 6. *Thesaur. V. Absolutio in* 6. *cap.* 1. *℣. Hæresis in fin.*

enim crimen non solùm est depositione, sed etiam traditione Curiæ sæculari dignum, ut infrà dicam. Quarta pœna est traditio in manu Judicis Laici, qui Reum ultimo supplicio afficiat, & hoc ex dispositione *Clementis VIII.* (28), & quàmvis minor ætas salvet Reos ab ultimo supplicio; tamèn, si Reus hujus criminis superet annos 20, quàmvis non compleverit 25, adhuc morti est tradendus, juxtà Bullam *Vrbani VIII.* (29), & vidi *Papiæ* quendam, qui, cùm esset purus Laicus, habitum Clericalem assumpserat, Missas celebrabat, ac Confessiones passim audiebat, ac alia scelera commiserat, fuisse furcis suspensum, & ex post combustum. Ponderat autem *Rodericus*, (30) quem alii sequuntur, quòd, si talis, ut præfertur, Confessiones quidèm audiret, sed absolutionem minimè impenderet, non incurreret pœnas, latas à *Gregorio*, nec ab Inquisitore esset puniendus: & hoc idem tenet *Thesaurus* (31) de pœnis, latis à *Clemente*, & *Vrbano*. Fundamentum *Roderici* est, quià Constitutiones prædictæ afficiunt pœnis tales, qui audent *Confessiones audire, ac absolutionem impartiri*, ut habet Bulla *Gregorii*, sequitur proindè, quòd, si absolutio non datur, nullum confertur Sacramentum, & ille facto tali non impugnat Catholicam veritatem. Fundamentum autem *Thesauri* est, quià ex Bullâ *Clementis* VIII. habetur causa finalis pœnarum, latarum contrà ejusmodi Reos, qui ministrando invalidè Sacramentum pœnitentiæ, *decipiunt, & grave damnum inferunt fidelibus*, qui se legitimè absolutos à talibus tenent, cùm tamen in statu peccati adhuc remaneant, quòd, si ipsi vident, ac sciunt, taliter excipientem illorum Confessiones non dedisse ipsis absolutionem, alium Confessarium adeunt, & sic non manent decepti, nec damnum animæ subeunt.

26 Sed talium Doctorum salvâ reverentiâ, eorum opinio non potest subsistere: fundamentum enim *Roderici* non concludit. Ratio est, quià ità nullum conficit Sacramentum, qui, cùm non sit Sacerdos, absolutionis formam suprà pœnitentem profert, sicùt qui eam profert; ergò non ex hoc, quòd Sacramentum non conficit, non proferendo absolutionem, euadere debet pœnas Bullæ; cùm pari modo delinquat, & iniuriam Sacramento inferat proferendo, aut non proferendo absolutionem. Pariter fundamentum *Thesauri* nutat, quià in hoc crimine duæ sunt causæ gravitatis illius; una quidèm est iniuria, quæ Sacramento inuritur, & hæc est principalior, ratione cujus hoc crimen sacrilegium est: alia minùs principalis est damnificatio pœnitentis decepti; non potuit autem *Clemens* habere prò causâ motivâ suæ Constitutionis causam minùs principalem: undè, si hanc expressit in Bullâ, eam non posuit tanquàm causam motivam, principalem, ac finalem; sed tantùm ut concomitantem, sivè impulsivam. Quod magìs suadeo ex hoc, quòd verus Sacerdos excipiendo Confessiones sinè jurisdictione, ac absolutionem dando, ità nulliter procedit, & decipit, ac grave damnum infert pœnitentibus, sicùt qui, cùm non sit Sacerdos, absolvit eosdem; igitur, si pœnæ prædictæ inferuntur à *Clemente* ratione deceptionis, & damni, quod subeunt fideles, easdem debent subire Sacerdotes, absolventes absquè iurisdictione, cùm par sit crimen Confessarii, & damnum pœnitentis. Convincitur ergò, quòd, quàmvis absolutio non detur, Reus tamen ab Inquisitore debet puniri, & sic firmat etiam *Bordonus Sacr. Tribunal. cap. 22. q. 10.*

27 Quòd, si respondeatur, quòd par etiam iniuria fit Sacramento, si verus Sacerdos absquè jurisdictione absolvit, sicùt si non Sacerdos absolvit, quià utrobique Sacramentum est nullum; undè, si eædem pœnæ, quæ dantur in secundo casu, non dantur in primo, non est ex diversitate delictorum circà iniuriam, Sacramento illatam, quæ eadem est; sed tantùm ob voluntatem legislatoris, qui in unâ circumstantiâ delicti sanxit pœnas, quas noluit in aliâ circumstantiâ adaptari. Dico ad hoc, quòd assumptum est falsum, quià non tanta iniuria Sacramento fit à vero Sacerdote, absolvente absquè iurisdictione, sicut fit à non Sacerdote, cùm tamen par sit damnum, quod ab ambobus infertur pœnitentibus. Ratio est, quià verus Sacerdos, si non habet facultatem absolvendi in actu, habet tamen eam in habitu, fundatam in charactere; non Sacerdos autem nec in actu, nec in habitu eam habet: proindè, quàmvis utrobique interveniat Sacramenti nullitas, maior tamen est iniuria, quæ ipsi infertur à secundo, quàm à primo, & proindè graviores pœnæ debentur uni, quàm alteri.

28 Pœnæ porrò Sacerdotis, absolventis absquè iurisdictione, pròut habetur ex duobus Canonibus, (32) est, quòd *gradus sui periculo subiaceat*; nempè suspensionem incurrat ex sententiâ Judicis, pròut explicant *Præpositus*, & *Navarrus*. (33) Quàmvis autem *Rodericus* (34) videatur ambigere de quâ suspensione intelligendi sint Canones illi, puta, àn ab audiendis Confessionibus, ità ut nullo unquàm tempore Sacerdos ille ad eas excipiendas admitti possit; àn verò ab omni Sacerdotali Officio, dùm primam prò constanti tenet, de secundâ verò dubitativè loquatur: tamen accipienda est suspensio in totali suâ significatione. Ratio est, quià Canones illi dicunt, *gradus sui periculo subiaceat*, gradus autem, sivè Ordo Sacerdotalis æquè respicit audire Confessiones, ac Missam celebrare, cùm utriusque potestatem habitualem in suâ Ordinatione recipiat, igitur utrumque munus talis suspensio debet comprehendere. Imò videtur, quòd talis suspensio principaliter sit ab Officio celebrandi; quià, cùm supponatur deliquisse in hoc, quòd, cùm Confessarius approbatus non sit, Confessiones tamen excipere, præsumpsit, si suspensio esset tantùm ab audiendis Confessionibus, illa nihil operaretur, & per eam nihil deperderet Sacerdos, quià absquè tali suspensione iàm Confessiones audire non poterat; & ad plùs illa suspensio impediret tantùm facultatem audiendi Confessiones, quam ex post impetrare posset; quæ parva pœna esset respectu tanti criminis, per quod tanta iniuria Sacramento fit, cum deceptione, ac damno penitentis.

29 Dico igitur, quòd, cùm audiens Confessiones absquè iurisdictione, committat crimen falsi, ut dictum est suprà *num. 7.* arbitrariam pœnam, quæ debet esse satìs gravis, juxtà gravitatem delicti, debet imponere Judex, consideratis facti circumstantiis, ac temeritate, & præsumptione Sacerdotis.

30 Pœ-

(28) *Clemen. VIII. Const. 81. Et si aliàs.*
(29) *Vrban. VIII. Const. 97. Apostolatus officium.*
(30) *Roderic. quæst. Regular. 28. art. 2. Tom. 2. V. Hæc Constitutio. Quarant. Summ. Bullar. V. Ordo in fin. Sayr. de Censur. lib. 7. cap. 10. nu. 8.*
(31) *Thesaur. de Pœn. V. Absolutio. cap. 1. vers. Amplia. in fin.*
(32) *cap. Placuit. 9. q. 2. cap. Placuit. de Pœnit. dist. 6.*
(33) *Præposit. in cap. Placuit. 9. quæst. 2. init. Navar. in cap. Placuit. de Pœnit. dist. 6. in princip.*
(34) *Roderic. Tom. 2. quæst. Regular. 28. art. 1. circ. med.*

30 Pœnæ supradictæ applicandæ sunt Sacerdoti, qui nulla falsus jurisdictione, se exponit publicè in sede Confessionali ad excipiendas Confessiones: quid autem de eo, qui absolvere audet à Censuris, ac casibus reservatis? Respondeo, quòd de jure antiquo (35) prima pœna est de Religiosis, qui sinè privilegijs audent absolvere excommunicatos à Canone, vel à sententijs, per Statuta Provincialia, aut Synodalia promulgatis, si absolutio reservata sit: isti autem incurrunt excommunicationem, Papæ reservatam, & taliter absolventes à locorum Ordinariis denunciandi sunt excommunicati, nullo privilegio emptionis, sibi suffragante. Pariter excommunicationem, Papæ reservatam, ut habetur ex quâdam Decretali (q), incurrit, qui scienter, & spontè, Sacramentaliter absolvit excommunicatum à Papâ per sententiam specialem; vel per legem generalem, si tamen fuerit denunciatus. Itidem incurrit Censuram Interdicti, qui absolvit ab excommunicatione, sivè Interdicto excommunicatū, seù interdictum nominatim ab Episcopo, ut habetur in quodam capitulo (r)

31 De jure autem novo (36) excommunicati sunt absolventes à casibus, contentis in *Bullâ Cænæ*, præterquàm in mortis articulo; & absolvente in tali articulo, non servatâ formâ, præscriptâ in eâdem Bullâ, nempè præviâ cautione de stando mandatis Ecclesiæ, & de satisfaciendo. Talis autem excommunicatio reservata non est, ut est Doctorum (37) probabilior sententia Sacra expost Congregatio jussu *Clementis VIII.* anno 1602 die 26 Novembris, moderans Decretum ejusdem *Papæ*, editum circà hanc materiam, statuit excommunicationem, privationem Officiorum, dignitatem, & Beneficiorum, ac inhabilitatem ad quæcunque Officia, Beneficia, ac Prælaturam contrà Sacerdotes omnes Seculares, aut Regulares,, qui absolvere præsumunt extrà mortis articulum à casibus clarò, vel dubie contentis in Bulla Cænæ; aut à quinque casibus, Papæ reservatis, nempè *Violationis Immunitatis Ecclesiasticæ, in terminis Bullæ Gregorij XIV. Violationis Clausuræ Monialium ad malum finem: Provocantium, & pugnantium in duello: Iniciientium violentas manus in Clericum: Simoniæ realis scienter contractæ, ac confidentiæ beneficialis: aut à casibus, seù Censuris, quos, aut quas locorum Ordinarij sibi reservaverint*. Quod Docretùm fuit posteà confirmatum à *Paulo V. anno* 1617 *die* 7 *Ianuarij*, ut videre est apud Barbosam (38)

Pæna tandèm frangentis sigillum Confessionis, de jure communi, (39) est depositio, & detrusio in Monasterium ad agendam pœnitentiam, & hanc pęnam sequitur infamia, & ex hac Irregularitas, si tamen crimen notorium sit de jure, aut de facto, siquidem omne crimen, depositione dignum, infundet, & reddit irregularem, ut probat *Thesaurus*, (40) Quià tamen detrusio in Monasterium absolvit, ejus loco successit damnatio ad triremes, ut scribit *Farinacius*. (41) Hujus criminis cognitio pertinet ad Episcopos, & si Reus est Regularis, ad suos Superiores. Sed, si revelatio Confessionis esset conjuncta cū hæresi, aut suspicione hæresis, spectaret ad Inquisitores, ut scribit *Molfesius* (42)

33 Sacerdos igitur, frangens sigillum Confessionis, damnandus est ad triremes, quæ debent esse perpetuæ, siquidèm detrusio in Monasterium erat, Rei vita durante, proindè triremes, illius in locum succedentes, debent esse perpetuæ; gravis quidèm hæc pęna est, longè tamen gravius hoc delictū ratione spiritualium damnorum, quæ causant in animabus eorum, qui legitimæ dubitantes de silentio Confessarij, cui confiteri adstringuntur, multas Confessiones mancas, ac invalidas, sacrilegasque faciunt, ac insordescunt in illis peccatis, quæ detegere verentur, ex eo, quòd ex affectu noverunt, eorum Confessiones fuisse Superioribus proditas: & qui consueti sunt Monialium Confessiones extraordinarias excipere, benè intelligent quid hìc dicere intendo. Audivi proindè nonnullos ex taliter loquacibus Cōfessariis fuisse ultimo supplicio affectos, & signanter ex *Aldrete* refert *Tellizarius* (43), Jacobum primum Aragoniorum Regem Episcopo Germedensi ab occipitio linguā evellere fecisse, ex eo, quòd dicti Regis Confessionem revelasset.

34 Quò ad Regularium pœnas *de abusu Confessionis*, modis suprà explicatis, consulere quisquè debet proprias Constitutiones. Nos Minores de Observantia Regulari, ac Strictiori taxatas ultrà communes habemus pœnas contrà Confessarios, qui sinè debita facultate audiunt Confessiones, aut audent à casibus reservatis absolvere, & sunt. Primò. *Text. Tit. Applicatio §.32.* sic habens. *Qui Confessiones sinè licentiâ auscultaverit, vel à reservatis absolverit, est ipso facto excommunicatus; & ad excipiendas Confessiones perpetuò inhabilis; carcerandus; & graviùs puniendus, si in hoc crimine vitiosus repertus fuerit.*

35 *Secundò, ut casuum reservatis in Ecclesiâ Dei, ac in Religione Seraphicâ, tàm diligenter hactenùs custodita, deinceps illibata persistat, decernimus, & sancimus, ut in illis casibus quos per Statuta Generalia, aut per Constitutionès Apostolicas reservatas esse, aut reservari contigerit, nemo absolvere quemquam præsumat sub pœnâ excommunicationis, ipso facto incurrendâ, nisi à Generali, vel Provinciali Prælato absolvendi facultatem accipiat. Et si in hoc quisquam deliquerit, & de eo legitimè constiterit, Carceri, Superioris arbitrio, mancipetur. Quibus pœnis etiam subiaceat, qui sinè tali facultate posse à reservatis absolvere, obfirmaverit; vel qui Superiores posse sibi casus reservare, aut subditos Censuris ligare negaverit. Et qui hæc affirmare, aut dogmatizare temerè auserit, tanquàm erroneus seminator ab audiendis Confessionibus perpetuò suspensus sit, & gravissimè puniatur; consulto tamèn priùs sanctissimæ Inquisitionis Tribunali, & ejus expectato mandato* (44)

36 Circà suprà datum Statutum, prima dubitatio est, quas pęnas debent iniungerè Prælati, casu, quo aliquis Sacerdos non priùs obtenta facultate audiendi Confessiones, ipsas exciperet, cum Statutum Ordinis (45) loquatur tantùm directivè nulla posita pœna?

37 Respondeo, quòd, ut habetur in Textu (46), deficiente taxatione pęnarum in Textu, aut Statutis Generalibus, recurrendū est ad leges Canonicas, aut Civiles in earū defectu &c. Cùm igitur desint pęnæ Statutariæ in casu, injungendæ sunt pęnę de jure cōmuni

 de qui-

(35) *Tex. in Clem. Religiosi de Priv.* (36) *Bull. Cœnæ §. Cæterū & §. seq.*
(37) *Navar. c. 27. n. 73. Tolet. lib. 1. cap. 30. V. 6. Fulminat. Suar. de Cens. disp. 21. Sect. 3. V. Secundò Say. eo. tit. lib. 3. cap. 25. nu. 7. Alter. lib. 5. cap. 3. §. Contrariam.*
(38) *Barbos. de offic. & potest Epis. Alleg. 50. num. 186. & seqq.*
(39) *Text. in cap. Omnis utriusque de Pœnit. & remiss.*
(40) *Thesaur. de Pœn. Par. 1. cap. 33. V. Secundo modo.*
(41) *Farinac. Q. 119. nu. 55.* (42) *Molfes. Tract. 7. c. 23 nu. 68. & seqq.*
(q) *Text. in cap. Significavit de sent. Excom.*
(r) *Text. in cap. Episcoporum de Privil. in 6.*

(43) *Aldret. de Discipl. tuend. lib. 2. cap. 19. Pelliz. Manual. Regular. Tract. 9. cap. 4. Sect. 3. nu. 184.*
(44) *Statut. General. Ordin. cap. 7. §. 2. nu. 1. & 2.*
(45) *Statut. Gener. Ord. c. 7. §. 1 nu. 1.* (46) *Text. Tit. Applic. §. 60.*

de quibus *suprà nu.* 28. & 29. Videtur quidèm ex Textu, dato suprà *nu.* 34. quòd Excommunicationem subeat, qui *sinè licentiâ auscultat Confessiones*: sed error est aut Amanuensis, aut Compilatoris; nam in Statutis *Vallisoletanis*, quæ ad marginem citat; & etiam in statutis Ordinis talis Censura lata est contrà absolventes à reservatis sinè facultate, non autem contrà excipientes Confessiones sinè licentiâ. Et proindè juris communis pœnas tantùm subire debent, ut dictum est.

38 Secunda dubitatio est, àn carcer dandus, arbitrio superioris, Reo de Confessione auditâ, absquè approbatione, intelligatur absolutè, ità ut in arbitrio Superioris sit, Carcerem dare, vel non; àn potiùs arbitrium sit circà diuturnitatem carcerationis?

39 Respondeo, quòd, ut aliàs dictum est, quandò Statutum eidem delicto pœnas diversas sancit, earum electionem relinquens arbitrio Prælati, ut si dicat, talis, aut *talis pœna detur, arbitrio Superioris*, tùnc intelligitur commissa Prælati arbitrio tùm determinatio pœnæ, tùm illius duratio. Quandò autem Statutum determinat pœnam, & exindè apponit clausulam *Superioris arbitrio*, tùnc arbitrium est tantùm circà durationem pœnæ. In proposito autem Statuto habetur, quòd Reus *Carceri mancipetur* tantùm, nulla alia pœna alternativè posita, igitur arbitrium in hoc casu est tantùm circà durationem carcerationis; attento maximè, quòd, ut videre est in omnibus Statutis, quandò sanciuntur pœnæ, quæ habent tractum successivum, semper apponitur ejus duratio aut arbitrio Superioris committitur; cùm autem hìc duratio carceris non exprimatur, sed apponatur *arbitrium Superioris*, liquet, quòd hoc ad solam durationem limitatur.

40 Tertia dubitatio est, àn pœna Excommunicationis, de quâ loquitur Statutum sit latæ, àn ferendæ sententiæ; & àn sit reservata?

41 Respondeo, quòd non est latæ, sed ferendæ sententiæ. Ratio est, quià nulla apposita est clausula, quæ importet sententiam latam, ut si diceretur *ipso facto*, *ipso jure*, *eo ipso* &c. Statutariæ autem Censuræ, prout benè ait *Sanctorus* (46), non incurruntur, nisi post declarationem, Quò ad secundam partem dubitationis dico. quòd, cùm nulla hìc apponatur clausula reservationis, talis Censura reservata non est respectu absolventis à reservatis per Statuta Ordinis, de quibus est sermo. Sed de absolvente à casibus, *Summo Pontifici*, aut Episcopis, à jure, seù per Statuta Provincialia, sivè Synodalia reservatis, contrà quem est lata excommunicatio latæ, aut ferendæ sententiæ, reservata, aut non, de quâ dixi suprà *num.* 30. & *seqq.*

42 Quarta dubitatio est, àn easdem pœnas incurrat absolvens à casu, & Censurâ, quem Superior sibi reservavit?

43 Respondeo, quòd *Clemens VIII.* in suo Decreto (47) de casibus reservatis vetuit, nè Superiores alios casus sibi reservare possent ultrà illos decem, quos ibi enumerat, exindè ordinavit, quòd, *si quòd aliud peccatum grave prò Religionis conservatione, aut prò conscientiæ puritate reservandum videbitur, id non aliter fiat, quàm Generalis Capituli in toto Ordine, aut Provincialis in Provinciâ maturâ discussione, & consensu*. Sequitur ergò ex his, quòd, si aliquem alium casum, non servatâ formâ prædictâ, reservent Prælati, nullius momenti sit talis reservatio, concludendum ideò, quòd à peccato taliter reservato absolvens, nullam pœnam incurrit. Quià verò Decretum *Clementis* loquitur de reservatione peccatorum, non verò de reservatione Censurarum, videretur dicendum, quòd Prælati possent alicui peccato Censuram sibi reservatam apponere, cùm valdè differant reservatio absolutionis à peccato, & à Censurâ, & illo prohibito, non videtur prohibitum aliud.

44 Sed contrarium est dicendum, ità ut nullo modo liceat Prælato Censuram aliquam, non servatâ præscriptâ formâ, sibi reservare. Ratio, & quidèm solida, ad hoc est, quam reddit *Peyrinus* (48), quià posset quilibet Superior ad libitum suum quemlibet casum sibi reservare, apponendo illi excommunicationem ipso facto cum reservatione, & sic mentem Pontificis eludere; quod non est dicendum. Et sic ultrà declarationem sacr. Congregat: allatam à *Cochier*. (49) firmant multi Doctores. (50) Proindè benè videant multi Prælati Provinciales, quàm perperàm, & sinè fundamento, imò cum timoratarum conscientiarum offendiculo, Censuras ad libitum sibi reservent, cum suæ potestatis abusu.

45 Quinta dubitatio est, àn Superior Regularis, sibi delato aliquo affirmante, aut dogmatizante, quòd *Prælati nequeunt sibi casus aliquos, etiam servatâ legum formâ, reservare*, possint accusationem recipere, & ad pœnam statutariam procedere?

46 Respondeo, quòd docens, Prælatos Ecclesiasticos non posse sibi aliquorum casuum absolutionem reservare, est formaliter Hæreticus, ut docet *Sanctorus*. (51) Ratio est, quià Concilium Generale legitimum est infallibilis regula fidei, nec potest errare in ijs, quæ in doctrinâ fidei definit, aut quæ approbat, aut docet in materiâ morum, ut post *Alphonsum à Castro* probat *Suarez* (52), sequitur proindè, quòd, qui doctrinam Concilij Generalis de directo impugnat, doctrinam hæreticam seminet, & si adest pertinacia, formaliter Hæreticus sit. Docet autem *Concilium Tridentinum*, quòd majores Prælati possunt sibi reservare casus. & damnat anathemate (53) contrarium docentes; sequitur igitur, quòd dogmatizans, Prælatos non posse sibi casus reservare, dogma contrarium doctrinæ Conciliari profitetur, & Hæreticus est, & sentit, cùm *Vviclepho Ioanne Hus, ac Lutero*, qui Censuras Ecclesiasticas aversati sunt; & cum *Vualdensibus*, *Marsil. de Paduâ*, ac aliis Hæreticis, qui senserunt non posse Ecclesiam condere leges, quæ obligent in conscientiâ. Hoc posito, patet, quòd, si aliquis Religiosus accusatur de tali doctrinâ hæreticâ, non potest Superior recipere accusatorem, sed debet mittere accusatorem ad Inquisitorem, ad quem privativè spectat cognitio criminis, spectantis ad fidem ex notis juribus.

§. V.

---

(46) *Sanctor. Comment. cap. 7. Stat. 2. ℣. His casibus.*
(47) *Clem. V. Decret. Sanctissimus 26. Maij. 1593.*
(48) *Peyrin. ad Const. 10. Vrban. VIII. nu. 10.*
(49) *Sac. Congr. Regular. 7. Iulij 1617. apud Cochier. de Exempt. Par. 4 Quæst. 56. in fin.*
(50) *Sanch in Decal. lib. 6. cap. 1. Malphes. Par. 1. Sum. Tract. 7. cap. 20 n. 17. Filliuc. Tom. 1. Tract. 7. cap. 10. nu. 276. Peyrin. de Prælat. Quæst. 3. cap. 2. §. 1. nu. 32.*
(15) *Sanctor. Comment. cap. 7. Stat. 2. ℣. Ex hoc fol. m. 391.*
(52) *Alphons. à Castro Advers. Hæres. lib. 1. cap. 6. Suar. de Fide Disp. 5 Sect. 7. nu. 6.*
(53) *Trident. Sess. 14. Can. 11.*

§. V.

Abusus in Matrimonio.

SVMMARIVM.

1 *Abusus in Matrimonio pluribus modis committitur.*

2 *Clericus in Sacris, & Religiosa persona professa iniens matrimonium est suspecta de hæresi.*

Bordonus firmat, talem esse suspectam de vehementi.

Inquisitio Hispanica judicat, esse suspectam de levi tantùm.

3 *Decisio hujus dubii pendet à circumstantiis.*

4 *Continuatur assertio.*

5 *Scholares Societatis Iesu, qui bina vota emiserunt, contrahentes matrimonium nulliter contrahunt.*

6 *Opinio Bordoni, quod hoc crimen extendatur ad personam, sacram contrahentem sponsalia.*

Confutatur Bordonus.

Talis contrahendo sponsalia, puniendus solùm de matrimonio attentato.

7 *Pœnæ in hoc casu, quomodò aggravandæ, aut minuendæ.*

8 *Abusus in matrimonio est polygamia.*

Polygamia quomodò prohibita est lege naturali.

9 *Prohibita etiam de jure Divino tùm antiquo, tùm Euangelico.*

Asserens licere Christianis polygamiam, excommunicatur à Tridentino.

10 *De jure Canonico pariter interdicta.*

Quo casu intelligatur licitum viro ducere aliam uxorem, si prima infirma sit.

11 *De jure Cæsareo vetatur polygamia.*

Senatus Romanus vetuit Helio Cecinnæ publicare legem, permittentem polygamiam.

Lex similis, lata à Valentiniano Cæsare, non fuit recepta.

12 *Polygamiæ cognitio spectat ad Inquisitorem, & quarè.*

Probabile est, quòd sit etiam causa mixti fori.

13 *Polygamia quam suspicionem hæresis inducat.*

Bordonus opinatur, polygamum esse suspectum vehementer de hæresi.

Impugnatur primum fundamentum hujus opinionis.

14 *Destruitur secundum fundamentum.*

Polygamia spectat ad Inquisitores respectu Sacramenti Matrimonii, non ob suspicionem hæresis.

15 *Polygamia spectat ad Inquisitores, si secutum sit Matrimonium, licèt non consummatum.*

16 *Concubinarius non spectat ad Tribunal fidei, quàmvis sit cum adulterio.*

1 PLuribus modis contingere potest *abusus Sacramenti Matrimonii:* vel enim quis scienter contrahit Matrimonium cum impedimento dirimente ut consanguinitatis, affinitatis &c. vel contrahit clandestinè, & non in facie Ecclesiæ: vel cum ligamine solemnium votorum, aut Matrimonii &c. ac pluribus aliis modis, quos videre est apud *Thesaurum.* (1) Dè omnibus autem loqui nolumus, sed de duobus tantum, quæ ad forum judiciale pertinent.

(1) *Thesaur. Par. 2. V. Matrimonium.*

2 Primum est, si Clericus in sacris, aut Religiosa persona solemniter professa, ineat *Matrimonium.* Crimen hoc inducit suspicionem hæresis, & proindè spectat ad Tribunal fidei. An autem tales Rei sint suspecti de vehementi, àn de levi, dubium est. *Bordonus* (2) vult esse suspectos vehementer; tùm quià faciens opus malum, ab Hæreticis probatum ut bonum, est vehementer suspectus de hæresi: tùm quià per *Matrimonium* attentatum impugnat doctrinam *Concilii Tridentini* (3), damnantis anathemate, qui tenent Clericos in sacris, aut Religiosos professos posse *Matrimonium* contrahere. *Bordoni* autem opinionem fortè sequitur *Inquisitio Italica.* E contrà Inquisitio Hispanica, prout refert *Diana* (4), & sic tenet ipse, judicat, Reos hujusmodi esse suspectos tantùm de levi.

3 Ego dico, decisionem hujus dubii pendere à circumstantiis facti, fundamenta enim *Bordoni* minimè cogunt: non primum, si quidèm, quàmvis aliquis faciat aliquid, quod Hæretici probant, non tamen ex hoc sequitur, quòd ipse sit vehementer de fide suspectus, dùm operatur illud, credens tamen non sibi licitum, sed tantùm volitum ad delectationem; ut qui comederet carnes tempore jejuniorum, quod licitum ducunt Hæretici; iste tamen scit quidèm, & credit sibi non licitum, tamen comedit ad puram delectationem gulæ, non ex aliquo errore in intellectu. Nequè secundum concludit, aliter oporteret inferre, quòd omnis, qui mortaliter peccat, contrafaciendo præceptis Decalogi, impugnaret divinam legem suo facto, & crederet, eam esse falsam, & sic suspectus esset vehementer de Hæresi, quod ridiculum est. Quantùmvis ergò Religiosus contrà doctrinam Concilii *Matrimonium* ineat, non tamen sequitur, quòd ideò hoc faciat, quià illam doctrinam, tanquàm Hæreticus, falsam teneat, sed ut delectationi sensus obsecundet.

4 Ut igitur consurgat vehemens suspicio de Hæresi spectandæ sunt circumstantiæ facti, & coniungenda sunt indicia, per quæ coniectari possit, hunc non benè de fide sentire; quæ, cùm possint esse infinita, ea non refero, relinquens Judicis arbitrio perpendenda. Sed, si quis aliàs benè morigeratus, ac laudabilis vitæ, captus amore puellæ, cujus amplexibus aliter, quàm per matrimonium non potest frui, habitum Religiosum dimitteret; & in veste sæculari, ementito statu, *Matrimonium* cum eâ celebraret, (ut accidit multis ab hinc annis) profectò non posset dici vehementer, sed tantùm de levi suspectus de hæresi, cùm alia indicia infidelitatis deficerent, & delicti manifesta esset causa, nempè passio sensualis.

5 Quàmvis autem Rei hujus delicti esse non possint, nisi aut Clerici sæculares in sacris constituti, aut Religiosæ personæ (sivè mares sint, sivè fœminæ),

(2) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 22. quæst. 28. nu. 53.*
(3) *Trident. Sess. 24. Can. 9.*
(4) *Diana Par. 4. Tract. 7. Resol. 2. §. Notandum.*

næ), solemniter professæ tria vota essentialia Religionis, nempè obedientiam, paupertatem, ac castitatem; tamen inter hos comprehenduntur Scholares Societatis Jesu, qui bina vota emiserunt, quæ, licèt solemnia non sint, tamen producunt ferè omnes effectus votorum solemnium aliarum Religionum, pròut declaravit *Gregorius XIII.* in suâ Constitutione *Ascendente Domino &c.* Undè, si contrahunt *Matrimonium*, nulliter contrahunt, & puniri debent ut cæteri Rei de hoc crimine. (5)

6 Extenditur porrò hoc delictum, juxtà *Bordonum* loco citato, ad contrahentem sponsalia, eò quià hæc sunt præparativa ad *Matrimonium*, & volens antecedens intendit velle ejus consequens. Sed hanc sententiam admittendam non puto. Ratio est, quià crimen, ut ordinariâ pœnâ possit puniri, oportet, quòd in suo genere perfectum sit, ex vulgatis; pœnæ autem, de quibus infrà dicemus, latæ sunt contrà celebrantes *Matrimonium*; contrahentes autem sponsalia tantùm, non possunt dici, quòd *Matrimonium* contrahant; & quàmvis hæc sint præparativa *Matrimonii*, non tamen sequitur, quòd hoc necessariò sequatur ex sponsalibus, cùm multa talia frequentissimè dissolvantur, nec *Matrimonium* sequatur. Ad plus ergò Religiosus, celebrans sponsalia, esset puniendus de *Matrimonio* attentato, cùm illa sint in ultimâ dispositione ad *Matrimonium*, & puniendus esset extraordinariè affectus, non autem effectus hujus criminis, quod perfectum non esset.

7 Et hìc etiam advertendum est, quòd aut sponsalia celebrata sunt de recenti, & *Matrimonium* celebrandum est ex partium condicto intrà paucos dies; vel sumus in casu, in quo à multo tempore contracta sunt sponsalia, sed ex post *Matrimonium* secutum non est, quàmvis sequi potuisset. In primo casu videtur Reum magìs esse puniendum, quàm in secundo. Ratio est, quià per talia sponsalia deventum est ad actum proximum *Matrimonio*, quià intrà paucos dies celebrandum est; at quàmvis adhuc locus sit pœnitentiæ, etiam intrà illud breve tempus, illa tamen præsumi non potest; imò coniectandum est contrarium, puta, quòd, si sponsalia iniit, habeat perseveranter animum celebrandi *Matrimonium*, cujus intuitu illa fuerunt facta. In secundo casu non sic est. Ratio est, quià ex diuturnitate temporis, post sponsalia inita, & ex defectu causæ extrinsecæ, ob quam *Matrimonium* secutum non est, apparet, Reum pœnituisse de crimine attentato, & noluisse illud perficere: undè sequitur, quòd, licèt, ut dicebam, sponsalia inita constituerint Reum in actu proximo ad crimen, tamen ista proximitas adempta est ob temporis intercapedinem inter ea, ac *Matrimonium*, proindè non est tantâ pęnâ puniendus, cùm non possit dici, eum devenisse ad actum proximum delicto.

8 Aliud crimen in abusu *Matrimonii* est polygamia, nempè, quandò constante primo *Matrimonio* legitimo, vir novam uxorem ducit, aut hæc alium virum. Crimen hoc prohibitum naturali lege convincitur, non quidèm ex hoc, quòd multa animalia, ut turtures, columbæ, aliaque multa unâ feminâ sint contenta, ut proindè inferri possit, quod naturalis instinctus, qui illis prò lege est, hoc sibi dictet, ut proindè dici possit, quòd lex naturæ idem homini suadere debeat; nàm his obstant alia animalia ut gallus, taurus, cuniculus &c. quæ unâ fœminâ contenta non sunt: sed quià de jure naturæ est, quòd illud, quod homo in potestate suâ non habet, alteri non possit tribuere; cùm autem *vir potestatem sui corporis non habeat, sed ejus uxor*, ut docet Apostolus (6), sequitur, quòd, si eam tradidit uni uxori, eandem, hâc vivente, nequeat alteri tradere.

9 Prohibitam pariter de jure Divino antiquo polygamiam communiter censent Doctores, quos allegat *Menochius* (7), quàmvis contrarium teneant *Abulensis*, *Durandus*, ac *Gajetanus*. (8) Et quàmvis Sancti Patriarchæ plures simul uxores habuerint, hoc fuisse ex Divinâ dispensatione, & ad augendum numerum fidelium communiter dicunt Sancti. (9) De jure pariter Euangelico prohibita est, ut pluribus argumentis probat ibidem *Menochius* (10), & hoc de fide statuit *Tridentinum* (11), dùm percutit anathemate eos, qui asserunt *licere Christianis simul plures habere uxores, & hoc nullâ lege Divinâ esse prohibitum.*

10 De jure Canonico pariter prohibitam pluralitatem uxorum, patet ex Decretali *Innocentii Tertii*, (12) & quàmvis huic videatur contrariari antiquior Canon (13), in quo videtur concedi, quòd vir aliam uxorem ducere possit, si prima infirma sit: tamen hoc non officit, siquidèm intelligi debet, quòd *Matrimonium* cum primâ uxore sit ratum tantùm, at non consumatum; & ea sit infirmitas uxoris, quæ valeat ad *Matrimonium* dirimendum, ut potè arctitudo insuperabiliter talis in fœminâ, ut ex ejus causâ *Matrimonium* nequeat consummari; aut maleficium, inhabilitans ad copulam; ex his enim *Matrimonium* dirimitur (14), & cum aliâ potest maritus contrahere.

11 Hoc idem statuit jus Cæsareum per plura Imperatorum Edicta, (15) & antiquum hoc fuit Romanorum jus, neque enim in legibus duodecim Tabularum polygamia permittebatur: & cum *Helius Cecinna* ad mandatum *C. Cæsaris* legem scripsisset, ut eam ferret, in quâ uxorum pluralitas admittebatur, rejecta fuit à Senatu, pròut scribit *Suetonius* (16), sicut etiam non fuit recepta similis lex, lata à *Valentiniano seniore*, ad palliandum adulterium suum, dùm vivente *Serenâ* uxore, ex quâ *Gratianum* susceperat; *Iustinam*, quam deperibat, sibi novo matrimonio copulavit, ut scripsere *Socrates*, *Casiodorus*, *Nicephorus*, *& Paulus Diaconus*. (17)

12 Ex universali ergò Divinarum, humanarumque legum prohibitione nascitur gravitas hujus criminis, cujus cognitio spectat ad Inquisitores, tùm quià polygamia inducit suspicionem hæresis, aut infi-

(5) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 22. quæst. 28. nu. 55.*

(6) *P. Corinth. cap. 7. vers.. 4.*
(7) *Menoch. de Arbitr. lib. 2. Cas. 420. nu. 2. & seqq.*
(8) *Abulen. in Matth. cap. 19. quæst. 30. Duran. in 4 dist. 33 qu. 1. Cajet. in Matt. cap. 19. & in Marc. cap. 10. & P. Timoth. cap. 3.*
(9) *D. August. lib. de Bono coniugal. & lib. 22. contr. Faust. cap. 47. & habetur cap. obiiciuntur. 32. q. 4 D Thom. in 4 dist. 33. q. 1. art. 1. & 2 Innocent. 3. in cap. Gaudemus. de Diuort.*
(10) *Menoch. Cas. 420. nu. 33. & seqq.*
(11) *Trident. sess 24. de sacr. matrimon. Can. 2.*
(12) *text. in cap. Gaudemus. de Diuort.*
(13) *cap. Quod proposuisti. 32. q. 7.*
(14) *text. in cap. Consultationi. de Frigid. & malef.*
(15) *l. Neminem. C. de Incest. nupt. l. Nemo. la 1. C. de Iude. l. Eum' qui duas. C. Ad leg. Iul. de Adult. §. Affinitatis. Inst. de Nupt.*
(16) *Sueton. in Iul. Cæsar. cap. 52.*
(17) *Socrat. Hist. Eccles. lib. 4. cap. 30 Cassiodor. eo. tit. lib. 8. cap. 11. Paul. Diac. Append. ad Eutrop. lib. 11. Niceph. Hist. Eccl. lib. 11. cap. 33.*

infidelitatis, cùm multi infideles pluralitatem uxorum admittant, ut Turcæ, Idololatræ &c. tùm quià causa polygamiæ non potest expediri, nisi Judici constet de validitate prioris *Matrimonii*, quæ, cùm pendeat à Sacramento, spectat ad Judicem Ecclesiasticum; & sic firmant multi (18) contrà *Simancham*, & *Genuensem* (19), qui putant esse causam mixti fori. Quæ tamen opinio probabilis est, quià polygamia prohibita etiam est dè jure Cæsareo, juxta quod potest procedere Judex Laicus in casu, in quo non interveniat hæresis suspicio.

13 Circà hæc quæri potest, quam suspicionem hæresis inducat polygamia; nempè, àn vehementem, àn levem? *Bordonus* (20) scribit, eam esse vehementem, tùm quià faciens malum, quod prò bono habetur apud Hæreticos, videtur cum illis sentire: tùm quià faciens opera, per quæ recedit à vitâ communi, & conversatione fidelium, est vehementer suspectus de hæresi, ut colligitur ex quâdam Decretali, (21) & prò se citat *Piasec. Genuen. Bariol. Farinac.* & *Carenam*. Sed duo illa fundamenta minimè cogunt; nàm, ut in simili diximus suprá de Religioso uxorato, non ex hoc, quòd quis facit, quod faciunt Hæretici, inferri potest, quòd cum illis sentiat: siquidèm multa faciunt Hæretici, quæ licita putant ex fide erroneâ, quæ etiam fiunt à Catholicis, qui tamen reputant, & credunt esse illicita; & si ea perpetrant, non est ex fide maculatâ, quæ illa suadeat tanquàm licita; sed ex passione sensus, ex quâ operantur contrà rationem, & fidem. Præterquàmquod nullus Hæreticorum pluralitatem uxorum admittit in praxi, quàmvis speculativè aliquis eorum scripserit pluralitatem uxorum non esse prohibitam de jure Divino, contrà quem errorem militat *Canon secundus Tridentini sess.* 24.; *Anabaptistæ* autem non pluralitatem uxorum admittunt, sed utuntur multis fœminis concubitu vago. Apud *Turcas, Tartaros, Mauros*, ac alios, qui legem *Mahumetis* servant, sicut etiam apud Idololatras talis pluralitas in usu est; sed isti Hæretici non sunt, sed infideles; undè deduci potest, quòd Catholicus, Reus de polygamiâ, non potest inducere suspicionem hæresis, cùm Hæretici polygamiam non practicent, sed potiùs infidelitatis, quià illa apud Infideles in usu est. Sed hoc etiam minimè cogeret, aliter dicendum esset, quòd fures, homicidæ, sodomitæ &c. suspecti essent de infidelitate, ex eo, quòd talia vitia apud quasdam nationes infideles licita reputantur; quod quàm à ratione distet, nemo non videt.

14 Pariter secundum fundamentum nutat, siquidèm Decretalis illa ordinat, quòd Episcopi visitent loca suæ Diœcesis, in quibus hæreticos habitare fama sit, & ibi à Catholicis sciat, àn ibi sint aliqui à *communi conversatione fidelium, vitâ, & moribus dissidentes*; & hos ad purgationem Canonicam adstringant. Duo ergò ad suspicionem hæresis inducendam ibi recensentur copulata; puta, fama, quòd in illis locis habitent Hæretici; & quòd aliqui sint *vitâ, ac moribus dissidentes* à Catholicis. Altero autem ex duobus, ibi requisitis, deficiente, non potest induci suspicio hæresis per hoc, quòd alicuius vita, ac mores à fidelibus dissideat: aliter oporteret concludere, quòd in locis Catholicis, in quibus nulla habetur fama, quòd Hæretici degant, si reperitur aliquis, qui sit scortator, blasphemus, aleator, crapulæ deditus, ac ebrietati (quorum multi passìm in Civitatibus reperiuntur), iste esset de fide suspectus, quod nullo modo est. Præterquàmquod vita, ac mores non consistunt, neque arguuntur ex uno facto, sed ex pluribus. Quemadmodum enim mos, aut consuetudo alicujus regionis dici nequit id, quod ab uno, aut paucis tantùm practicatur, sed oportet, quòd à majore parte populi fiat; ità mores, aut vita hominis nequit desumi ab uno ipsius facto bono, aut malo, sed à majori parte factorum suorum: si enim ab uno facto hominis malo quis posset dici mali moris, aut vitæ, nemo non esset malæ vitæ, siquidèm omnis homo peccat. Sensus ergo Decretalis est, quòd suspicio hæresis oriri possit ex malâ vitâ, quæ arguitur ex malitiâ majoris partis morum ejus, qui suspectus redditur, non autem ab unâ aut alterâ ipsius actione; potest enim quis esse in possessione bonę famæ, ac vitæ, quàmvis aliquandò in unâ actione malâ peccet; & ità potest quis aliàs benè, ac Catholicè vivere, quàmvis in crimen polygamiæ lapsus sit, à quo solo vehemens suspicio hæresis oriri rationabiliter non potest. Undè concludendum puto hujus delicti cognitionem spectare quidèm ad Judicem Ecclesiasticum ratione *Sacramenti Matrimonii*, ex eo autem non oriri suspicionem nisi levem hæresis, pròut practicatur in Tribunali fidei Hispanico, Teste *Dianâ*. (22)

15 Ampliatur autem crimen polygamiæ etiam ad casum, quòd celebrato *Matrimonio* per verba de præsenti, non sequuta sit copula, nàm *Matrimonium* ad sui essentiam non requirit copulam; & consummatum est crimen in celebratione *Matrimonii* secundi, constante primo, ut scribunt Doctores. (23)

16 Dubitari porrò contingit, àn subdatur Tribunali fidei, qui junctus legitimo *Matrimonio* tenet Concubinam tanquàm uxorem? *Bordonus* (24) videtur respondere affirmativè, dùm docet, subdi Inquisitori eum, qui absquè præsentiâ Parochi, ac Testium ducit secundam, ac eam prò uxore habet. Sed falsa prorsùs est ejus opinio; siquidèm polygamia inducitur per celebrationem veri *Matrimonii*, constante primo: ad verum *Matrimonium* autem requiritur præsentia Parochi, ac Testium, ut notum est; quàmvis igitur quis ad domum suam ducat Concubinam, & eam teneat tanquàm uxorem, nunquàm dici poterit, quòd cum hâc novum *Matrimonium* inierit, sed erit Concubinatus cum adulterio, quod crimen nullo pacto judicatur ab Inquisitoribus.

Probatio.

SUMMARIUM.

17 *Quid requiratur ad probandum crimen personæ Religiosæ, quæ celebravit* Matrimonium.

18 *Quid*

(18) *Farinac. quæst.* 178. *nu.* 71. *Saccia de Iudic. lib.* 1. *cap.* 12. *nu.* 55. *Campanil. diuers. iur. Canon. Rubr.* 2. *nu.* 46. *Carena Par.* 2. *Tit.* 5. *nu.* 20. *Pegna; Par.* 2. *Comment.* 74 ℣. *Iam Apostatæ.*

(19) *Simanch. Cathol. instit. Tit* 40. *de Matrim. Genuen. Prax. cap.* 68. *nu.* 12.

(20) *Bordon. Sacr. Tribun. cap.* 22. *quæst.* 31. *nu.* 64.

(21) *cap. Excommunicamus. il.* 1. §. *Adiicimus. de Hæret.*

(22) *Diana Par.* 4. *Tract.* 7. *Resol.* 4. §. *Igitur.*

(23) *Sousa lib.* 1. *cap.* 25. *nu.* 5. *Farinac. quæst.* 140. *nu.* 24. & 30. *Diana loc. cit.* §. *Notandum.*

(24) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap.* 22. *quæst.* 35. *nu.* 69.

18 *Quid juris, si probarentur tantùm præparatoria ad Matrimonium, aut ad professiouem Religiosam.*
19 *Non esset tali casu probatum crimen.*
Non conceditur consequens, nisi necessariò sequatur ad antecedens.
20 *Quomodò probanda polygamia.*
21 *Non sufficit probare duplex Matrimonium, sed requiritur probatio secundi facta, constante primâ.*
22 *Reus probare debet secundum Matrimonium, factum post mortem primæ uxoris.*
23 *Quid juris, si Reus probaret primum Matrimonium, licèt factum in facie Ecclesiæ, fuisse nullum.*
24 *Respondetur, quòd in foro fori est polygamus; esset tamen leviori pœnâ puniendus.*
25 *An puniendus ut polygamus, qui bonâ fide contraxisset secundum Matrimonium, credens primam uxorem mortuam.*
26 *In foro animæ non peccaret, in foro fori puniretur, & quarè.*

17 QUò ad probationem *abusus Matrimonii* in Clerico in sacris, aut Religioso, duo probanda sunt, nempè Ordinatio, aut solemnis professio Rei, & celebratio *Matrimonii* in facie Ecclesiæ. Dixi *Matrimonium* in facie Ecclesiæ, nàm, si iste tantùm cohabitaret cum muliere in concubinatu sub specie uxoris; imò si esset fama in vicinia, quòd mulier illius uxor esset, & ut talis communiter reputaretur, non adhuc esset probatum delictum. Ratio est, quià jura loquuntur de Clerico in sacris, aut Religioso professo, qui *Matrimonium* celebrat; cohabitatio autem cum muliere constituit quidèm concubinatum, non autem *Matrimonium*; quod ut dicatur tale, oportet, quòd in facie Ecclesiæ celebretur. Scio quidèm, per cohabitationem, & famam de *Matrimonio*, aliisquè adminiculis *Matrimonium* probari, ut textualiter habetur in jure (25), tamen advertenda sunt duo; unum est, quòd ibi agebatur civiliter ad probandam subsistentiam *Matrimonii*, proindè non requirebantur probationes plenæ, ac concludentes, sed sufficiebant præsumptivè: in casu verò nostro agitur criminaliter, & requiruntur probationes, luce meridianâ clariores. Aliud est, quòd tempore illius Canonis adhùc non extabat lex de celebrando *Matrimonio* coràm Parocho, ac Testibus, proindè illud poterat probari per instrumentum dotale, famam, cohabitationem, ac alia indicia, quæ non concludunt de necesse. Nunc verò, cùm *Matrimonium* verum, & validum celebretur in facie Ecclesiæ, aliter tale non est, oportet, quòd per Testes, aut alia legitima documenta (ut potè per exhibitionem libri Parochialis, in quo describuntur nomina coniugatorum; aut instrumenti dotalis, in quo enuncietur *Matrimonium* legitimè factum &c.) concludenter probetur ab Accusatore, aut Fisco. Et hoc pariter dicendum est de probatione status illius, qui *Matrimonium* iniit; nàm debet concludenter probari, quòd ille ordinatus fuerit in sacris; aut quòd solemnem professionem emisit. Ratio est, quià delictum hoc coalescit ex duobus, puta, ex statu prohibito ad *Matrimonium* celebrandum, & ex hoc in facie Ecclesiæ celebrato: proindè utrumque concludenter probandum est.

18 Quid autem juris, si per Testes concludenter probarentur præparatoria tantùm ad prædicta (nempè, quòd Clericus examinatus, ac approbatus fuerit ad Ordines sacros; sivè, quòd Reus susceperit habitum Regularem, & visus fuerit cum aliis Novitiis; & quòd sponsalia celebravit; aut donationes antenuptiales fecerit ei, quam nunc domi retinet), posset nè per hæc dici concludenter probatum crimen?

19 Respondeo negativè. Ratio est, quià non per hoc, quòd probatur antecedens, probatum remanet consequens ad illud, nisi consequens necessariò sequatur ad illud antecedens; sicuti concesso antecedenti, non conceditur consequens, nisi hoc necessariò ad illud sequatur. (26) Examen porrò, & approbatio ad Ordines; admissio ad habitum Regularem, ac Novitiatus, sunt quidèm antecedentia ad ordinationem, seù ad professionem respectivè, sicuti & sponsalia, ac donationes antenuptiales ad *Matrimonium*; non tamen necessariò sequitur, quòd Ordines ex post collati fuerint; aut emissa solemnis professio, aut *Matrimonium* celebratum, non frequenter illis præmissis non sequatur illud, ad quod illa fuerunt præparatoria, sed ab aliquibus accidentibus, aut à mutatione voluntatis impeditus fuit effectus, qui regulariter solet sequi.

20 Quò ad probationem polygamiæ duo itidèm probanda sunt, nempè constantia prioris *Matrimonii*, legitimè initi, & celebratio secundi, ut dicunt Doctores. (27) Probatur autem *Matrimonium* sivè primum, sivè secundum per Testes, qui interfuerunt in Ecclesiâ, quandò sponsi coràm Parocho contraxerunt per verba de præsenti. Probatur pariter per legitimam attestationem, authenticè extractam à libro, in quo Parochi solent describere nomina eorum, quos in *Matrimonium* coniunxerunt; ut multi scribunt. (28) Similiter probatur per instrumentum dotale, stipulatum post *Matrimonium* contractum, in quo enuncietur, quòd *Cajus*, & *Berta* legitimè iuncti sunt in *Matrimonium* juxtà leges S. R. E. Ratio autem dictorum est, quià omnes præcitatę scripturæ plenam fidem faciunt in judicio. Vult autem *Bordonus* loco citato, quòd *Matrimonium* etiam probetur per authenticam attestationem Baptismi, in quâ enuncietur, baptizatum esse filium N. & N. jugalium. Sed hoc universaliter non puto verum, nisi appareat, quòd jugales ipsi contraxerint in eâdem Ecclesiâ, in quâ baptizatus est filius; aut Parocho, attestanti de Baptismo collato, constiterit per legitima documenta, jugales legitimè contraxisse, quod apparere non potest ex solâ attestatione Baptismali. Frequenter enim accidit in magnis Urbibus, quòd vir, & mulier vadant ad habitandum de novo in unâ Parochiâ, valdè remotâ ab eâ, in quâ habitabant: sivè, quòd ambo exteri sint, & vadant ad habitandum in Villâ, & dicant, se esse *Matrimonio* junctos, & hoc communiter à viciniâ reputetur verum; aut etiam attestationes falsas de eorum *Matrimonio* ostendant Parocho, qui filium baptizatum testetur esse filium *Caii*, & *Bertæ* jugalium, in suâ Parochiâ degentium, cùm tamen ipsi non vivant in *Matrimonio* vero, sed in

(25) *text. in cap. Illud. de Præsumpt.*

(26) *Ferrer. in Constit. Cathalaun. Gloss. 5. nu. 78. & 82. artic. 1. §. final. ff. de Vsufr. l. Obligationum. §. Placeat. ff. de Act. & oblig.*

(27) *Diana Par. 4 Tract. 7. Resol. 4. §. Notandum. Carena par. 2. Tit. 5. nu. 52.*

(28) *Mascard. Caputaquen. M. Anton. Rota Roman. Carena Nicol. de Ianua apud Bordon. sacr. Tribunal. cap. 22. q. 40. n. 76.*

in concubinatu. Vndè concludo, quòd per talem, fidem Baptismi filij concludenter probetur *Matrimonium* genitorum.

21 Non sufficit autem probatio utriusque *Matrimonij*, sed oportet probare per Testes legitimos, quòd secundum *Matrimonium* initum est, dùm adhuc viveret prima Vxor. Ratio est, quia duo *Matrimonia* inire prohibitum non est, sed polygamiæ malitia consistit in hoc, quòd, constante primo, aliud *Matrimonium* contrahatur; pròindè talis constantia probanda est, ut concludenter probatum remaneat delictum.

22 Quid autem juris, si per unum Testem, omni exceptione majorem probaretur, vixisse Vxorem primi *Matrimonii*, quandò secundum celebratum fuit, Reus autem negaret? Respondeo, quòd Reo incumberet onus concludenter probandi mortem primæ conjugis præcessisse celebrationem secundi *Matrimonij*; aut si hoc minimè præstaret, deberet subijci torturæ, & si persisteret in negativà, dimittendus esset. Ratio est, quià ex dicto Testis, omni exceptione majoris, Reus constitui potest in examine rigoroso, ut aliàs (29) probavimus; undè debet ipse aut concludenter reprobare dictum Testis, aut per tormenta purgare indicium contrarium.

23 Sed quid dicendum, si Reus probaret, primum *Matrimonium* fuisse nullum, (licèt contractum in facie Ecclesiæ), ex aliquo impedimento dirimente, solis conjugibus notum prò tùnc?

24 Respondeo, quòd in foro animæ ille non peccasset, nec posset dici polygamus, quià conscius de nullitate prioris *Matrimonij* esset verè solutus, nec impeditus esset cum aliâ contrahere. Sed in foro externo aliud est dicendum; ex eo enim, quòd *Matrimonium* celebratum fuit in facie Ecclesiæ, semper habetur prò legitimo, donec ab Ecclesiâ ipsâ declarata non fuerit illius nullitas. Si ergò non factâ tali declaratione, aliud *Matrimonium* contraxit, censendus est in foro fori polygamus, & puniri debet non quidē tantâ pœnâ, ac si esset polygamus etiam prò foro animæ, sed aliâ minori, Judici arbitrariâ. Ratio est, quià ejus delictum non esset perfectum in toto suo genere, sed solùm in aliquâ sui parte, puta, in negligentiâ in non procurando, quòd nullitas prioris *Matrimonij* per Ecclesiam declararetur.

25 Demus autem casum, quòd externus venisset ad habitandum in locum, valdè distantem à suâ Patriâ, & per longum tempus, puta, per annum, aut biennium ibi commorando, publicaret, se Vxorem non habere, & ut solutus in viciniâ communiter reputaretur; ab aliquo autem, aut aliquibus conterraneis suis sibi repræsentatum fuisse Vxorem, quam reliquit in Patria, obijsse, & ipse motus ex hoc *Matrimonium* novum contraxisset, superstite tamen adhuc Vxore, deberet nè iste, ut verus polygamus castigari?

26 Respondeo, quòd casus iste potiùs metaphysicus est, quàm ut possit in facto evenire; siquidèm juxtà instructiones, à suprema Romana Inquisitione transmissas circà statum liberum exterorum, qui volunt contrahere *Matrimonium*, oportet, quòd quivis probet per Testes, & alia documenta suum statum liberum à tempore sui discessus à Patria, usquè ad tempus ineundi *Matrimonii*. Sed demus, quòd ex negligentia Parochi talis inquisitio non fieret, sed ad celebrationem *Matrimonij* iste fuisset admissus, dico, quòd, quò ad forum animę iste re vera nòn esset polygamus, quià ex relatione, sibi facta, se teneret solutum per mortem Vxoris. Tamen re vera punibilis est, quià in re tanti momenti tenebatur diligentiam adhibere de veritate mortis primæ Vxoris, nec fidere dicto simplici unius, aut alterius. Insuper dolum aliquem prodidit, dùm apud omnes professus est se non esse conjugatum, cùm tamen Vxorem in Patria reliquisset; ex quo mendacio colligi potest, se animum habuisse *Matrimonium* novum contrahendi, cum suo dicto *Matrimonium* præcedens amolitus esset. Proindè pœna polygamorum esset mulctandus.

(29) *Par. p. Tit. Tortura. nu. 58.*

Pœnæ.

SVMMARIVM.

27 *Pœnæ personæ sacræ contrahentis* Matrimonium.
Prima pœna est Excommunicatio, quæ contrahitur etiam non consummato matrimonio.
Quis absolvere possit à tali Censurâ.
28 *Irregularitas est secunda pœna ratione bigamiæ similitudinariæ.*
Talis bigamia à quo possit dispensari.
29 *Tertia pœna datur à Supremâ Inquisitione, ratione suspicionis hæresis arbitrariè.*
30 *Pœna polygami, qui duas tantùm Vxores duxit, ambabus viventibus.*
31 *Pœna polygami (qui plures duabus Vxoribus, vivente unâ, duxit) de iure Civili quæ sit,*
Talis puniendus pœnâ arbitrariâ, quæ potest ad mortem extendi.
32 *De jure Canonico antiquo, quæ pœna polygami.*
33 *De jure novo, duas tantùm Vxores habens mittitur ad triremes per quinquennium; si plures duabus, per septennium.*
34 *Si Testes falsos super morte primæ Vxoris Reus produxisset, augenda esset pœna triremium.*
35 *Mulier duos simul habens maritos graviùs punienda, quàm vir, & quarè.*
Ob fragilitatem sexus esse titiùs punienda.

27 QUò ad Clericos in sacris, aut Religiosos, solemniter professos, contrahentes *Matrimonium*, prima pœna est excommunicatio, lata in quadam *Clementinâ* (30), in qua tali Censura feriuntur Religiosi, contrahentes *Matrimonium*; & laici scienter ducentes Moniales professas in Vxores; & præcipitur Prælatis Ecclesiarum, ut illos, ac illas excommunicatas publicè nuncient, donec separentur, & absolvantur. Talis excommunicatio incurritur, quàmvis *Matrimonium* non fuerit consummatum, sed sufficit contractum, ut scribunt *Sanchez*, & *Suarez* (31), quàmvis, quò ad alias pœnas requiratur consummatū. Absolutio autem à tali Censura pertinet ad Episcopū, ut notat ibidem *Glossa* (32), si tamen Rei fuerint nominatìm denunciati ad normā illius

Vuu De-

(30) *Clement. unic. de consang. & affinit.*
(31) *Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 48. nu. 6. Suar. de Cens. disp. 23. sect. 5. nu. 20.*
(32) *Gloss. in Clem. unic. in V. Obtinere de consang. & affin.*

Decretalis: si verò denunciati non fuerint, quilibet Confessarius eos absolvere potest, quià nulli reservata est, ut firmat *Thesaurus*. (33)

28 Alia poena Clericorum, ac Religiosorum, ut præfertur, contrahentium *Matrimonium*, est Irregularitas, & hæc incurritur ob bigamiam similitudinariam, ut scribit *Suarez*, & *Sanchez*. (34) Moniales autem contrahentes *Matrimonium*, in quodam Canone (35) dicuntur bigamæ, &, ut notat ibi Glossa (36), inhabiles sunt ad gradus, ad quos solæ Virgines Moniales assumuntur; possunt tamen super hoc ab Episcopo misericorditer dispensari, ut ibidèm dicit *Glossa* prima.

29 Tertia poena est, quòd, ut suprà dictum est Rei hujusmodi sunt suspecti de Hæresi, & tradendi proindè sunt Inquisitoribus. Poenæ autem, quæ ab ipsis infliguntur, arbitrariæ sunt *Eminentissimis Cardinalibus Supremis Inquisitoribus*, qui eas temperant arbitrio suo, regulato à circumstantiis facti; & aliquandò extenduntur usquè ad damnationem ad triremes.

30 Quò ad polygamos autem de jure Civili distinguendi sunt casus. Siquidèm aut Reus duas tantùm Uxores simul habet, aut plures; Si duas tantùm, ex magis receptâ opinione Doctorum (37), poena est publicationis partis bonorum, ac relegationis, si Reus est persona honesta: si verò vilis, aliquâ poenâ corporali afficitur, ut fustigationis, & hanc sententiam probavit etiam *Excellentissimus Mediolani Senatus*, ut scribit *Aegidius Bossius* loco citato. Autumat autem *Menochius* (38), posse hanc poenam, quam dicit Judici esse arbitrariam, extendi etiam ad ultimum supplicium: sed à primâ opinione non est recedendum.

31 Si autem plures duabus Uxores simul duxit polygamus, poenâ mortis puniendus est, ut scribit *Grammaticus* (39), & ejus fundamentum est, quià multa sunt crimina, quæ de se poenam mortis non merentur, quæ tamen, si frequentata à Reo sunt, ultimo supplicio vindicantur, ut apparet in furto triplicato, prò quo mors infertur. Hæc autem sententia confirmata fuit in Galliâ, ubi quidam damnatus fuit ad mortem, eò quòd quatuor Uxores simul duxit; licèt ex lepido ipsius damnati responso, quod dedit *Regi Carolo*, sibi obviam facto, dùm ad supplicium duceretur, ex *Regis* clementiâ à suspendio imminenti liberatus fuit, ut refert *Bossius*. (40) Re verâ tamen talium poena arbitraria est Judici, ut dicunt Doctores (41), fulti argumento legis, & eorum arbitrium, spectatâ criminis atrocitate ex circumstantiis, ad mortem Rei potest extendi.

32 De jure autem Canonico antiquo, polygamus punitur publicâ ignominiâ, ut argumento cujusdam Canonis (42) scripsit *Abbas*, & post eum alii. (43) Sed, pace talium, illud capitulum malè adaptatur casui nostro, nàm Textus ibi loquitur de quodam *Benedicto*, qui, cùm Uxorem haberet, alterius Uxorem sustulerat, & cum eâ in concubinatu utrinquè Adultero vivebat; nec tamen hanc secundam desponsaverat. Proindè pœnæ, latæ in illo capitulo, sunt contrà publicè Adulteros, non autem contrà polygamos.

33 Quidquid autem sit de jure antiquo, ac antiquato, de jure novo polygami juxtà dicta suprà *nu.* 11. ut suspecti de Hæresi judicantur ab Inquisitoribus: pœna verò illorum est, quòd, si duas tantùm Uxores simul habent, damnantur ad triremes per quinquenniū; si plures duabus, damnantur similiter ad septennium, aut decennium. Nobilibus Reis pœna supradicta commutatur in carcerem, pecuniam, ac alias salutares pœnitentias, ut scribit *Bordonus*. (44)

34 Quid autem, si Reus per Testes falsos probasset se esse solutum, exindè secundum *Matrimonium* iniisset? Respondeo, quòd pœna supradicta augeri debet, & de facto augetur, prorogando durationem triremium per biennium ultrà terminum suprà narratum, ut loco citato tradit *Bordonus*, & ratio est, quià inducendo Testes falsos, addit delictum delicto, ob quod augeri meretur pœna.

35 Quæ autem pœna debetur Mulieri, quæ duos, aut plures desponsavit, primo vivente, & hoc scienter, ac dolosè? Respondeo, quòd hæc gravius crimen committeret, quàm vir plures Uxores simul ducendo, & ratio est, quià pluralitas Maritorum magìs repugnat antiquæ, Divinæ, Euangelicæ, naturalique legi, quàm ipsa Uxorum pluralitas, ut pluribus rationibus probant *Dominicus Soto*, ac *Augustinus de Anconâ* (45), & rationi naturali repugnare Maritorum pluralitatem contrà *Platonem* ægregiè demonstrat *Lactantius Firmianus*. (46) Quapropter dictare ratio, quòd Mulier, ut præfertur polygama, gravioribus pœnis afficeretur, quàm vir. Tamen ob sexus fragilitatem, mitiùs punitur; & ideò hujusmodi Mulieres, ut scribit *Bordonus* (47), fustigantur, & carceribus mancipantur.

§. VI.

(33) *Thesaur. de Pœn. par. 2. V. Matrimonium. cap. 4.*
(34) *Suar. de Censur. disp. 23. sect. 5. nu. 11. Sanch. de Matrim. disp. 48. lib. 7.*
(35) *text. in cap. Quotquot. 27. q. 1.*
(36) *Gloss. in cap. Quotquot. in V. Debebunt. 27. q. 1.*
(37) *Salyc. in l. Eum qui. C. de Adult. Angel. Tract. malef. V. che hai adulterato. nu. 65. Alex. Cons. 165. lib. 7. Didac. Epitom. de sponsal. par. 2. cap. 7. §. 3. nu. 6. Boss. Tit. de Coit. damnat. nu. 78.*
(38) *Menoch. de Arbitr. Iudic. lib. 2. Cas. 420. nu. 104. & seqq.*
(39) *Gramat. Vot. 17. nu. 5.*
(40) *Boss. Tit. de Coit. damna. nu. 78.*
(41) *Præposit. in cap. 2. nu. 2. de Sponsal. Diaz pract. Canon. cap. 74. & ibi Butr. Nevizz. Sylu. nupt. lib. 4. nu. 43. arg. l. 2. C. de Incest. nupt.*
(42) *cap. De Benedicto. 32. q. 1.*
(43) *Abb. in cap. Cum haberet. nu. 3. vers. Et vide. de eo qui dux. in matr. quam poll. Didac. Epitom. de sponsal. par. 2. cap. 7. §. 3. nu. 6. Bermon. Tract. de Publ. concubin. V. Monemus. nu. 2.*
(44) *Bordon. Sacr. Tribun. cap. 22. quæst. 41. nu. 79.*
(45) *Soto in 4. sentent. dist. 33. quæst. 2. art. 3. August. de Ancona Sum. quæst. 53.*
(46) *Lactant. Divin. instit. lib. 3. cap. 21.*
(47) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 22. quæst. 41. nu. 79.*

§. VI.

Sortilegium.

SUMMARIUM.

1 *Sortilegii etymologia.*
Diffinitio Sortilegii desperandi laboris est.
Assignatur diffinitio Sortilegii in genere.
2 *Dolus non est absquè scientiâ, & voluntate mali.*
3 *Sortilegium procuratur mediis inutilibus, & quæ sint.*
4 *Medium vetitum est opera Dæmonis.*
5 *Sortilegium potest committi tùm ad damnum, tùm ad utilitatem.*
6 *Variæ species Sortilegiorum.*
7 *Triplex est medium Sortilegii.*
8 *Pactum expressum cum Dæmone, quandò stipuletur cum Magis, Strigibus &c.*
Ceremoniæ, quæ fiunt inter Magos, & Dæmonem.
9 *Magorum, & Strigium conventicula.*
Talia conventicula aliquandò sunt imaginaria.
Frequentiùs Magi à Diabolo corporaliter ad ea deferuntur.
Historia cujusdam Doctoris Magi, qui docebat, conventiculum Magorum esse phantasticum.
10 *Magi appellandi sunt Apostatæ à fide, non Hæretici.*
11 *Pactorum Magi cum Dæmone major gravitas à quibus circumstantiis desumenda.*
12 *Ratione mediorum ad Sortilegia quomodò graduetur gravitas.*
Res sacræ, quænam maiorem, aut minorem gravitatem importent, si violentur.
13 *Dæmonis expressa invocatio quandò eveniat.*
14 *Tacita invocatio Dæmonis quandò contingat.*
15 *Opinio, quòd invocatio Dæmonis interveniat quandòcunque usurpentur media inutilia ad effectum, qui intenditur.*
16 *Impugnatur dicta opinio.*
Si fiat expressa protestatio excludendi concursum Diaboli, excluditur ejus invocatio.
17 *Diabolus in Sortilegiis requirit intentionem operantis, sicut Christus in Sacramentis.*
18 *Opinio Bordoni, quòd expressa protestatio non excludat pactum tacitum cum Dæmone.*
19 *Impugnatur primum fundamentum dictæ opinionis.*
20 *Respondetur ad secundum fundamentum.*
21 *Expugnatur tertia ratio Bordoni.*
Protestatio contrà factum quandò non relevet.
22 *Respondetur ad ultimam rationem.*
Contractus, pendens conditionatè à voluntate duorum quandò dissolvatur per dissensũ unius contrahentis.
23 *Concluditur, quòd Sortilegium non committit, qui expressè protestatur contrà illius effectum, si secuturus sit ex Diabolicâ cooperatione.*
24 *Respondetur ad rationem Sanchez.*
25 *Quandò utens mediis inutilibus, nec tacitè, nec expressè invocans Dæmonem; nec expressè illius concursum detestans, Sortilegium nil minùs committat.*

1 Sortilegii nuncupatio secundùm nominis etymologiam, deducitur à *sorte*; undè juxtà *Isidorum* (1) Sortilegi sunt, *qui sub nomine fictæ religionis per quasdam, quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur.* Sed quià talis descriptio convenit tantùm *Sortilegio* divinatorio, de quo infrà dicemus, non in universum aperit, quid sit *Sortilegium*. Hujus diffinitionem in se apud Auctores, quos videre licuit, mihi invenire minimè successit, cùm genus sit sub se comprehendens tot species, ut & earum diffinitiones investigare *desperati sit laboris*, ut ait *Carpzouius* (2), & proindè pari difficultate laboret ipsarum generis diffinitionem assignare. Putarem tamen, ità posse commodè diffiniri. *Sortilegium est actus humanus, quo per media inutilia, aut vetita aliquis effectus procuratur ad damnum, aut utilitatem propriam, aut alienam.*

2 Dicitur signanter *actus humanus*, nempè procedens ab homine sciente, & volente; cùm enim *Sortilegium* crimen, & quidèm atrocissimum sit, ut infrà videbimus, debet in eo inesse dolus, qui ex vulgatis est anima delicti: dolus autem malus esse non potest absquè scientiâ, & voluntate mali. (3) Hinc est, quòd, si sortilegus utatur ministerio alterius, qui nesciat ad quid tendat actio, quam ille sibi faciendam jubet, criminis ejus non est formaliter, sed materialiter tantùm particeps, undè neque de eo puniendus venit.

3 Dicitur *per media inutilia*, sivè enim utatur rebus naturalibus quidèm, non tamen pollentibus virtute talem effectum producendi; sivè verbis pronunciatis, aut scriptis; aut observatione alicujus effectus naturalis, ut nempè garritus, volatus &c. avium in *aurușpicinâ*; aut actione aliquâ, ineptâ ad intentum, ut est fortuita aperitio *Bibliorum sacrorum* in divinatione; aut invocatione, & ministerio Dæmonis circà rem, quam præstare nequit, ut est futurorum eventuum, aut secretorum cordis cognitio, cæci à nativitate illuminatio &c. semper dicenda sunt talia *media inutilia*. Et advertendum, quòd *inutile* hìc capitur non prò eo, quod actu effectum intentum non producit, quià hoc modo vocari posset *Sortilegium*, quandò res naturales, quæ aliquandò profuerunt ad sanationem, hìc, & nunc nullo modo prosunt, quod ridiculum esset; & hoc modo vocari possent frequenter Sortilegi Medici, ac Chirurgi, qui medicamenta applicant, quæ sanitati non prosunt, imò potiùs obsunt: sed dicitur *inutile etiam in potentiâ*, quandò scilicèt res aut naturalis, aut artificialis nullam ex se virtutem habet attingendi nec totaliter, nec partialiter effectum intentum.

4 Dicitur *aut vetita*; nàm *Sortilegium* est, quandò ad aliquem effectum obtinendum aliquis utitur ministerio, & ope Dæmonis, qui, cùm potentiam habeat ad illum effectum producendum, dici non potest, quòd ejus operatio inutilis sit, nec qui illo utitur, diceretur uti medio inutili: sed benè adhibet medium *vetitum*, quandòquidem Divino, humanoque jure, ut magis infrà patebit, vetitum est medio, sivè auxilio Dæmonis uti ad quemvis effectum, sivè proficuum, sivè nocivum procurandum.

 5 Di-

(1) *Isidor. Etymolog. lib. 8. cap. 9. & habetur. cap. 1. cau. 26. q. 1.*

(2) *Carpzou Pract. crimin. Par. 1. quæst. 48. nu. 9.*
(3) *arg. l. 1. §. 2. ff. de Dolo malo.*

5 Dicitur tandem *ad damnum, aut utilitatem propriam, aut alienam*, siquidem hoc crimine *Sortilegii* delinquit tam, qui per recitata media procurat utilitatem propriam, aut alienam, ut in sanatione ægritudinum, recuperatione rerum furto ablatarum &c. quam, qui taliter procurat damna aut publica, aut privata.

6 *Sortilegii* sex species enumerat *Bordonus* (4), puta, *Sortilegium* amatorium, defensorium, revelatorium, lucratorium, malefactorium, & divinatorium. Sed talis divisio, cùm videatur esse de speciebus specialissimis *Sortilegii*, insufficiens est; nàm dantur *Sortilegia*, quæ non inducunt amorem, sed odium, ac inimicitias; alia, quæ non defendunt, sed defensionem sortilegè procuratam contrario sortilegio destruunt, & offendunt; alia, quæ revelationem impediunt, ut *Sortilegium* taciturnitatis; alia, quæ damnum inducunt, lucro contrarium; alia, quæ corporali sanitati prosunt, ut sunt tot remedia superstitiosa, ut proindè sortilegia benefactoria constituant; ac centum alias *Sortilegiorum* specialissimas species dari perspicuum est, quæ diversificantur ratione objectorum, & finis, circà quæ, & cujus causâ fiunt. Quocircà data divisio redditur insufficiens, & si sufficientem assignare vellemus, impossibilem, aut sanè summè difficilem provinciâ aggrederemur.

7 Meliùs ergo dicemus, assignando divisionem genericam *Sortilegii*, eam desumendo à diversitate mediorum, quibus committitur. Dico igitur, quòd triplex est genus *Sortilegii*, primum est, in quo sortilegus utitur rebus, aut actionibus cum pacto expresso cum Dæmone: secundum, quandò iisdem utitur cum pacto tacito cum eodem: tertium est, quandò quis simpliciter, & absque ullo pacto expresso, aut tacito cum Dæmone utitur rebus, (sivè sint res naturales, sivè artificiales, sivè signa) quæ nullam habent connexionem cum effectu intento, ut proindè *media inutilia* censeantur: talis autem divisio sufficiens est, cùm adæquatè comprehendat omnes species *Sortilegiorum*.

8 Pactum expressum cum Dæmone init Sortilegus, quandò invocat ex se Dæmonem, qui visibiliter ei apparet, & cum eo paciscitur; aut cum mediatione alicujus Magi pactum cum eodem init; aut cùm in conventu Magorum, sedente Dæmone in trono suo, solemnem professionem infamis artis in manibus suis emittit: prout multi Doctores tradunt. (5) Porrò petitionem suam proponit Magus futurus, ut potè se transferendi quò velit; inveniendi thæsauros; potiendi quâvis fœminâ, sibi benè visâ, aut aliâ prò libito. Dæmon autem illa se præstiturum stipulatur. Prò his obtinendis Magus corpus, & animam suam Dæmoni possidendam tradit; illi obsequium, & obedientiam promittit; fidem *Iesu Christi* abnegat; Baptismo cæterisque Ecclesiæ Sacramentis renunciat; Crucem Christi pedibus conculcat; sacrilego Baptismo à Diabolo initiatur, in quo aliud nomen sibi imponitur; prostratione, atquè aliis signis adorationis veneratur Diabolum, quem prò Deo habet; à Diabolo stigmatizatur charactere suo, qui non est semper ejusdem formæ, aut figuræ: aliquandò enim est simile vestigio leporis; aliquandò pedi bufonis; aliquandò araneæ, aut catello, aut gliri: imprimitur autem in partibus corporis magis occultis; viris quidèm aliquandò sub palpebris, aliquandò sub axillis, aut labiis, aut humeris, aut sede imâ, aut alibi: mulieribus autem plerùmque sub mammis, aut intrà loca muliebria; exindè scribitur schedula contractus, ut præfertur, stipulati inter Dæmonem, & Magum, qui si scribere scit, eam suâ subscriptione, factâ proprio sanguine, vice atramenti, firmat, & Diabolus eam servat. Sic peractâ professione solemni, (in qua horrendæ aliæ interveniunt impietates, quas brevitatis causâ ommitto, quas qui vult fusiùs videre, adeat *Franciscum Mariam Guaccium* in suo *Compendio Maleficarum* (6), qui eas recitat) assignatur à Dæmone præsidente alius Diabolus, qui vocatur *Magistellus*, qui instruit illum in arte maleficiandi, cum quo noviter professus secedit in partes, & cum eo carnaliter commiscetur, illo quidèm in specie fœminæ si initiatus est vir; in formâ verò viri, & aliquando Satyri; aliquandò hirci, si fœmina est professa. Infamis porrò tàm execrandi facinoris professores vocantur *Magi*, *Præstigiatores*, *Striges*, *Lamiæ*, vel *Sagæ*, ut scribit *Ioannes Georgius Godelmannus*. (7)

9 Conveniunt exindè noctu tempore, & loco, statutis à Diabolo Magi, ac Striges ad ludos, in quibus fiunt comessationes, choreæ, & carnalis commixtio; renovatur ab illis adoratio, Diabolo præstita, cui rationem reddunt de maleficiis, patratis à tempore ultimi conventus, & si nullum maleficium patraverint, severissimè vapulant. Ad tales autem ludos corporaliter deferuntur à Dæmone, & non per solam imaginationem, ut scribunt nonnulli (8), qui ajunt, illa esse mera somnia, ac phantasmata, causata ab humore melancholico, quem Diabolus commovet, non amoto corpore Magi, aut Strigis à cubili suo, cui opinioni favent quoddam capitulum, & duo Concilia. (9) Sed non negamus, quin aliquandò talibus Maleficis, ità illudat Diabolus per somnia, in quibus interesse videntur talibus nefandissimis congressibus; hoc enim fatemur tùm ob authoritatem citatorum Canonum, tùm ob plures historias, quæ circà hoc referuntur à probatis Auctoribus. Tamen ordinariè, & ut in pluribus illi ad nocturnos ludos corporaliter deferuntur, ut probatur per depositiones ipsorum Magorum, & per multas historias, quæ convincunt talem corporalem delationem Dæmoni possibilem, ut patet ex Euangelio, ubi Diabolus corporaliter deportavit Christum suprà pinnaculum templi, & suprà montem. Et in hanc sententiam conveniunt plures Theologi, & Canonistæ, quos tradit *Guaccius*. (10)

Et

(4) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap.* 18. *nu.* 1.

(5) *Paul. Ghirland. Tract. de Sortileg. quæst.* 7. *nu.* 27. & 28 *Io. Vuier. de Præstig. lib.* 2. *cap.* 2. *Bodin. de Dæmonom. lib.* 2. *cap.* 4. *Godelman. de Mag. lib.* 1 *cap.* 2. *nu.* 8. *Damboud. Prax. crim. cap.* 61. *nu.* 115 *Carpzou. eo. Tit. Par.* 1. *quæst.* 48. *no.* 10. & *quæst.* 49. *nu.* 15.

(6) *Guacc. Compend. Malefic. lib.* 1 *cap.* 7. *per tot.*

(7) *Godelman. Tract. de Mag. Venef. & Lam lib.* 1. *cap.* 2 *nu.* 7. & *lib.* 2. *cap.* 1. *nu.* 13.

(8) *Io. Vuier. de Præstig. Io. Franc. Ponzinib. de Lami. nu.* 45. & *seqq Petr. de Apone apud Carpzou. Par.* 1. *quæst.* 48. *nu.* 13.

(9) *cap. Episcopus* 26. *q.* 5. *Concil. Ancyran. cap.* 24. *Concil. Roman.* 4. *sub Damas. cap.* 5. *apud Lauræ. in Epitom. Canon. V. Saga.*

(10) *Grilland. Remig. Petr. Damian. Syluest. Abulen. Caietan. Alphons. à Castr Sixt. Senen. Crespet. Spina. Anani. apud Guacc. Compend. malefic. lib. p. cap.* 15. *V. Altera fol m.* 69.

Et notabile circà hoc tradit *Carpzovius* (11) de quodam *Magistro Guilielmo linensi*, *Doctore Theologiæ*, damnato de Magiâ. 1453. die. 12. Decembris. Hic confessus est, se pluriès corporaliter convenisse cum alijs Magis ad adorandum Diabolum; quin etiam instrumentum reciprocæ obligationis cum Dœmone, in quo sponsiones, & pacta hìnc indè inita continebantur delatum in judicio fuit; inter quæ unum erat, Doctorem obligatum esse, ut publicè concionetur, quidquid de Magiâ, & prædictâ corporali Magorum deportatione ad ludos prædicatur, fabulam esse; non posse fieri; nullamquè fidem sermonibus istis haberi oportere. Quibus concionibus augebatur mirum in modum Magorum numerus, & se confirmabat, dùm ad illis persequendis cessarent Judices, quibus tali doctrinâ suadebatur, injustum esse Magos ultimo supplicio tradere, cum solâ imaginatione phantasticâ peccarent.

10 Crimen ergò talis pacti, sub dictâ forma cum Diabolo initi, suprà cætera atrocissimum est; continet enim apostasiam à fide, dùm *Christo* renunciat; sacrilegium, dùm Baptismum, ac cætera Sacramenta abnegat; idololatriam, dùm Diabolum adorat; & carnale delictum gravius bestialitate, dùm cum Diabolo carnaliter Magi commiscentur. Communiter scribentes vocant opera talium Magorum *Hæreticalia*: sed, salva omnium reverentia talia appellari minimè possunt. Hæreticus enim est, qui retenta alioquin fide *Christi*, ac Catholicæ Ecclesiæ aliquem, aut aliquos ejus articulos pertinaciter negat. Sed Magi in totum fidem Christi abnegant, & ei renunciant. Tales autem non debent vocari Hæretici, sed *Apostatæ*, ut benè docet *Bordonus*. (12) Sequitur igitur, quòd sacrilega eorum *Sortilegia* vocari non debent hæreticalia, sed *Apostatica*.

11 Tale pactum, ut suprà expressum, pròut diximus atrocissimum ex se est delictum, tamen graduatur ampliùs in malitia, si, eo supposito, Magus sortilegia sua exercet, & hoc dupliciter, puta, ratione finis, & ratione mediorum. Ratione finis, si sortilegia ordinata sunt ad damnum alicujus, graviora sunt, quàm si fuerint ad utilitatem; & ratione damnorum adhuc crescere potest malitia, quià, si sunt contrà personam alicujus, graviora sunt, quàm si sint contrà ejus bona; pariter, si sunt ad necem ejus, graviora sunt, quàm si sint ad solâ ęgritudinē; itidèm si sit persona utilis, aut necessaria Reipublicæ, gravius est dãnum, quàm si persona sit gregaria; tandèm si damnũ tangat multos, ut si per *Sortilegium* procuretur grando universalis per totum Territorium, aut morbus epidemicus, aut popularis &c., gravius erit, quàm si grandine atteratur fundus, aut impetatur sanitas alicujus privati, ut patet.

12 Ratione mediorum potest adhuc crescere malitia Malefici; nàm, si media sunt profana, puta, res merè naturales, aut artificiales, ut puta, herbæ, lapides, charactères, imagines, &c., non augent gravitatem *Sortilegij*: at si res sacræ sint ratione injuriæ, quæ committitur contrà Religionem, augent gravitatem delicti. Distinguuntur autem media sacra, nàm alia sunt Sacramenta; alia sunt sacramentalia. Super omnia atrocissimum est crimen ratione medij; quandò Magus utitur *hostiâ*, aut *vino*, ritè *consecrato*, aut *Chrismate*, *Oleo Cathecumenorum*, aut infirmorum; siquidem hæc sunt aut formale Sacramentum, aut materia Sacramentorum. Sacramentalia itidem suas habent graduationes; nàm sacra vasa, quæ oleo consecrantur, & immediatè inserviunt sacrificio conficiendo, aut conservando, primum dignitatis inter sacramentalia obtinent; ut sunt calix, patena, pixis, lunula ostensorij, lapis consecratus. Mox alia, quæ benedicta solùm sunt, & prò sacrificio offerendo inserviunt, ut corporale, palla, velum, bursa, & vestes omnes Sacerdotales. Indè alia benedicta solemniter, ut Cereus Paschalis, candelæ trianguli, aut quæ benedicuntur in festo *Purificationis B. M. V.* aqua fontis benedicti in Sabbato santo, & vigilia Pentecostes. Posteà reliquiæ, seù imagines Sanctorum, crux, ac aliæ supellectiles Ecclesiæ, ut tobaleæ, candelabra, urceoli &c., Tandèm locus, aut tempus cultui Dei dicatus, ut si sortilegium fiat in templo, Cœmeterio, aut Sacristia &c. vel die Dominico, aut alia solemnitate, aut festo; & si usurpentur nomina Dei, aut Sanctissimæ Virginis, aut Sanctorum. vel verba Sacræ Scripturæ. Omnia prædicta sacra vocantur, ut tradunt passìm Doctores, (13) & aggravant delictum prò ratione dignitatis eorum, quæ ad *Sortilegium* usurpantur.

13 Habens igitur cum Diabolo tale pactum, quandò *Sortilegium* aliquod intentat, semper invocat Dæmonem, sivè hoc faciat expressis verbis, sivè simplici facto, ad quod scit Diabolum suâ operatione concurrere, ex hoc enim, quòd scit, quòd ad positionem talis signi talis effectus Diabolo operante sequetur, apponendo signum, facto illo Diabolum expresè invocat, ut docet *Caietanus* (14)

14 Tacita autem Dæmonis invocatio tunc est, cùm quis sciens media, quibus utitur ad talem effectum procurandum, esse ex se inutilia ad illum, nisi aliquâ supernaturali virtute adjuventur, tamen illis utitur, quàmvis sciat, eam operationem esse à Diabolo, cui tamen non vult in cæteris communicare; & hic dicitur operari ex *pacto tacito* cum Dæmone, quià virtualiter concurrit cum voluntate illius Malefici, qui expressum pactum cum Diabolo inijt, ut ad positionem illius signi, à quocunque fieret, talis effectus sequeretur.

15 Scio quidèm, multos Doctores apud *Sanchez* (15) velle, quòd, si quis mediis inutilibus aliquem effectum intentat, semper Dæmonem invocat, quàmvis hoc sit præter ejus intentionem; quià utitur medijs vanis, quibus libentissimè Dæmon se immiscet, & proindè vult à Dę mone adjuvari, aut edoceri.

16 At hæc doctrina mihi semper dura visa est; nàm actus humanus, dummodò non involvat in facto ipso essentialiter malitiam, (ut sunt omnes actus directè, & clarè contrà mandata Dei) specificatur circà bonitatem, aut pravitatem ab intentione operantis. Si igitur utens medijs vanis, intentionem nullam habet invocandi Dæmonem ad effectum, quem intendit, videre nescio, quomodò Diabolum invocet. Et circà hoc putarem distinguendum: Nàm, vel operans est homo idiota, qui nescit, àn tale medium sit vanum nec nè ad illum effectum; nec ullam positivam intentionem habet, ultrà illud factum, de quo edoctus est, sed illum purè mate-

(11) *Carpzov. Par. 1. Quæst. 48. nu. 4.*
(12) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 9. nu. 14.*

(13) *Graff. Par. 1. lib. 2. c. 5. n. 12. & seqq. Farinac. Q. 181. à n. 15. Sot. in 4. dist. 15. Q. 2. art. 3. Floron. Cas. reserv. 1. V. Maleficium n. 8. Belloch. eo. tit. Par. 2. Quæst. 1. n. 50. Mazzuchel. eo. tit. disp. 2. cap. 10. nu. 117.*
(14) *Caietan. 2. 2. Quæst. 95. art. 3. init.*
(15) *Caietan. Navar. Valent. Sayr. Martin. Delrio. Suarez. apud Sanch. Moral. lib. 2. cap. 38. nu. 3.*

materialiter operatur, & illud non faceret, si sciret, Dœmonem in eo cooperari; & patet, quòd iste tùm ratione ignorantiæ, tùm ratione contrariæ intentionis, nullo modo Diabolum tacitè invocat. Vel operans est vir doctus, qui benè scit, media illa esse vana, & si sequuturus est effectus, hoc debere esse à virtute supernaturali, dubitat autem, àn sit Divina vel Dœmoniaca, vult tamen illud operari, quàmvis non habeat positivam intentionem invocandi Dœmonem, tamen delinquit, quià volendo opus, ad quod dubius est, àn Diabolus concurrat, virtualiter illum invocat. Vel est dubius, àn media illa sint ex se efficacia naturaliter ad intentum, àn potiùs à virtute supranaturali prodeat effectus, quem tamen efficaciter vult, & patet, quòd iste pari modo invocat consensu tacito Dœmonem, quià vult efficaciter illum effectum, quoquomodò sit ejus causa, naturalis nempè, aut Diabolica. Vel tandèm operans vult conditionatè effectum illum, cujus media àn à vana, ac inefficacia sint, àn potiùs efficacia, dubius est, (cùm multæ sint virtutes naturales rerum, quas curta philosophia nota hominibus ignorat) & signis externis, aut verbis protestatur, quòd, si ad effectum, qui tentatur, concurrit pactum expressum, aut tacitum cum Diabolo, se illi nullo modo concurrere velle, & res, seù naturales, seù artificiales, quas adhibet prò sperato effectu, adhibere velle, & illis uti tanquàm mediis ex se potentibus ad intentum, ac detestari quodcumque auxilium Diabolicum posset inesse, & cum eo nolle absolutè, quòd sequatur effectus, qui tentatur; Tali casu si sequitur cum tali protestatione effectus, patet, quòd illud *Sortilegium* non est, & operans nullo modo cooperatur pacto tacito cum Dœmone, quem non vult, imò abiurat, ac detestatur.

17 Ratio istius ultimi dicti est, quòd Diabolus simia *Christi* est, & sicut iste prò salute hominum Sacramenta instituit, ità ille ad eorundem perniciem *Sortilegia* sacrilega Magos docet, ac per eos operatur. Quemadmodum enim in Sacramentis dantur signa sensibilia, ad quorum positionem Deus infundit gratiam in hominem; sic pariter Diabolus vult à Maleficis adhiberi res sensibiles, tanquàm signa, ad quæ ipse suâ virtute supranaturali effectũ intentum producit. Porrò, sicut in omnibus Sacramentis in Sacerdote requiritur actualis, aut virtualis intentio faciendi, quod Christus instituit; & in aliquibus requiritur par intentio in suscipiente, & si formetur intentio de directo contraria, Sacramentum non fit, nec gratia confertur; ità in omni *Sortilegio* Dœmon requirit intentionem actualem, aut virtualem faciendi id, quod ipse instituit, aut cum Mago, illius *Sortilegii* inventore, primò expresè pactus est, ut sic Diabolus ipse ab omni operante invocetur, & ex invocatione, sibi factâ, adoretur. Si igitur operans expressam intentionem contrariam exprimit verbis sensibilibus, quæ Diabolus cognoscere potest, (si enim esset intentio purè interna, nullo externo signo manifestata, eam cognoscere non posset Diabolus, qui arcana cordis humani cognoscere nequit) & tamen sequitur effectus, patet, quòd hic est à naturali virtute medii adhibiti, quàmvis eam homo non cognoscat, non verò à virtute Diaboli, qui absquè concursu intentionis humanæ actualis, aut virtualis non operatur.

18 Contrà hanc conclusionem pugnat sententia *Bordoni* (16), qui vult, quòd quis non possit excusari à *Sortilegio* per expressam exclusionem pacti taciti cum Dœmone factam per protestationem ab operante, qui mediis utitur. Tùm quià antecedens dicitur velle, qui procurat consequens, ab illo necessariò pendens. Tùm quià expressa intentio, excludens pactum Diabolicum, inutilis est, quià non est in potestate hominis excludere connexionem auxilii Diabolici ab illo medio. Tùm quià illa protestatio est contraria facto. Tùm quià protestatio alterius in contractu, pendente à voluntate duorum, absquè consensu alterius non juvat. Et prò hâc sententiâ citat nonnullos Doctores. (17)

19 Sed, salvâ talium Doctorum reverentiâ, adducta fundamenta minimè cogunt. Non primum, quià ille vult antecedens, qui vult efficaciter & absolutè consequens, ad quod necessarium est tale antecedens: at si consequens est conditionatè tantùm volitum cum expressâ voluntate repugnandi tali antecedenti, si connexionem habet cum consequenti, nullo modo potest dici, quòd antecedens sit volitum. In proposito operans cum dictâ contrariâ protestatione non vult absolutè consequens, nempè effectum, sed tantùm conditionatè, puta, quòd ad eum non concurrat tale antecedens, puta, virtus Diabolica; igitur illam nullo modo vult, nec in pacto tacito concurrit.

20 Pariter secunda ratio non concludit; falsum enim est, quòd expressa protestatio contraria non excludat pactum Diabolicum, nàm medium *illud* ex se inutile ad effectum intantùm est efficax, in quantùm operans intentionem habet, quòd Diabolus cooperetur: sicut ergò in potestate operantis est connectere auxilium Diabolicum in opere, illi assentiendo, ità in potestate ejusdem erit illud seperare per contrariam protestationem, & dissensum. Quià non est ità connexum auxilium Diaboli cum tali medio, quìn separari non possit: sed sicut per pactum voluntarium cum homine coniunctum est; ità per protestationem, contrariam pacto, separatur à medio.

21 Tertia pariter ratio non concludit, nàm tunc dicitur protestatio contraria facto, quæ non relevat protestantem, quandò factum essentialiter includit id, contrà quod fit protestatio, aut necessariò sequitur ad positionem facti, ut habet quædam *Glossa* (18), ut si aliquis fuste aliquem validè tunderet, protestando, se illi nolle dolorem, aut iniuriam incutere, cùm dolor, & iniuria necessariò sequatur ad percussionẽ. Sed appositio, aut usus mediorum vanorum in *Sortilegio*, conditionatè volito, non includit necessariò intentionem cooperandi Diabolo, quià talis usus potest esse cum, & sinè tali intentione; igitur talis protestatio non est contraria facto, sed potest à facto separari.

22 Ultimum tandèm fundamentum non subsistit; nàm aliud est loqui de contractu iàm celebrato, pendente à voluntate duorum; & verum est, quòd absquè consensu utriusque partis non dissolvitur, nec ad hoc sufficit contraria protestatio unius; aliud est de contractu celebrando, in quo dissentiente uno, illud non potest stipulari. In proposito,

Sorti-

(16) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap.* 17. *quæst.* 8. *nu.* 21. & 22.

(17) *Navar. Tom.* 2. *Comm.* 3. *de Regular. nu.* 14. *Simanch. Tit* 63. *nu.* 13. *Sanch. Moral. lib.* 2. *cap.* 38. *n.* 4. *Carena Par.* 2. *Tit.* 12. *nu.* 20.

(18) *Gloss. in cap. Cum M. Ferrariensis. in V. sinè præiudicio. Extrà. de Constit.*

Sortilegium; quod attentatur, est ex contractu celebrando inter operantem, & Diabolum, ille quidèm debet concurrere cum tacitâ invocatione, & pacto cum Diabolo, iste autem cum suâ operatione: si ergò operans protestatur, se nolle ullo modo concurrere ad illius invocationem, nullo modo consummatur contractus, qui ex protestatione unius ex partibus non concluditur. Nec enim primus contractus, celebratus inter Diabolum, & Magum, illius inventorem, intelligitur continuari in omni *Sortilegio* ex post faciendo, nisi operans concurrat intentione expresâ, aut tacitâ, seù virtuali cum intentione Magi, qui primò expresè pactus est cum Dæmone; studium enim istius est procurare novam perditionem animarum per novam implicitam ejus adorationem, quæ fit per tacitam ejusdem invocationem; à tali autem studio desisteret, si contentus primo pacto, inito cum Mago, perficeret effectum *Sortilegum* absquè novâ, imò cum contrariâ intentione operantis.

23 Sequitur igitur ex his, quòd, si quis dubius de concursu Dæmonis ad aliquem effectum, utitur mediis, quæ non apparent habere naturalem vim producendi talem effectum, & expresè protestatur, se nolle ullo modo concurrere intentione suâ, si ad talem effectum concurrit Diabolus, sequitur inquam, quòd iste nullo modo peccat. Sequitur etiam, quòd, si tali protestatione non obstante, effectus speratus apparet, iste nullo modo est à Diabolo, sed ab occultâ virtute mediorum, quæ operanti incognita est; non enim statìm pronunciandus est effectus Diabolicus, si non cohæret principiis aridæ, ac curtæ Philosophiæ, cui student homines: sed multæ sunt naturales virtutes rerum, quas ipsi non callent, ut sunt effectus magnetismi, simpathiæ, antipathiæ, virium imaginationis, sivè idæarum, quorum magnam partem in dies aperiunt neoterici experimentalis Philosophiæ candidati. Videntur pròindè, quòd, qui mirabilis alicujus effectus causam, quam ignorant, Diabolo tribuunt, partes potiùs Diaboli tuentur, quàm Dei benedicti; dùm hujus Omnipotēti virtute, nobis ignotâ debent adscribere causam, quæ hominem latet, dummodò de patenti operatione Diabolicâ non constat.

24 Nec dicendum cum *Sanchez* (19), quòd non obstante hominis protestatione contrà Diabolum, iste se immiscet, quandò ad opus adhibentur media inutilia; quià hoc facit, ut homines deludat; siquidèm studium Diaboli est, hominem ad peccatum perducere, & per illud ad perditionem: at in casu nullum peccatum intervenit, quià homo per protestationem contrariam ad opus peccaminosum (si tale illud sit) concurrere non vult, & absquè voluntate peccatum non committitur; neque Diabolus ex invocatione adorationem implicitam lucratur, cùm homo talem invocationem, quæ solâ intentione parari potest, longè à se propulset. Quid ergò lucrabitur Diabolus immiscēdo se in tali opere, cùm nihil sic ad perniciem hominis sortiatur? Non ergò dicendum est, quòd semper Diabolus cooperetur, quandò adhibentur media, quæ videntur esse vana ad effectum intentum; sed solùm tùnc, quandò operans pacto tacito ipsum invocat, modo explicato suprà *num.* 14. Aliàs si operans expresè protestatur, se nolle concurrere cum Dæmone, iste non se immiscet, cùm nihil prò se acquirat; quod etiam experientiâ constat; nàm tali protestatione præmissa, aliquandò sequitur effectus, aliquandò non; undè arguendum, quòd, si effectus sequitur, hoc sit à naturali virtute mediorum, incognitâ operanti; si non sequitur, patet, quòd effectus speratus erat futurus ex concursu Diaboli, quem, cùm operans per protestationem sit aversatus, ille idem subtraxit, nec effectus secutus est; & talis praxis multa experimenta videntur.

25 Tertia species, seù potiùs genus *Sortilegii* est, in quo operans adhibet media, evidenter inutilia, nec tamen intentionem aut expressam, aut tacitam concurrendi cum Dæmone habet, nec expresè protestatur, se nolle cum Diabolo concurrere, sed simpliciter adhibet media, de quibus edoctus est, nihil recogitando de concursu Diabolico; Iste quidèm pariter delinquit hoc crimine; quià, cùm utatur mediis, evidenter inutilibus, & efficaciter, ac absolutè intendat effectum, tenetur inquirere de ejus causâ, àn licita, aut illicita sit: cùm igitur deficiat in debitâ inquisitione, & positivè nullam expressam protestationem faciat contrà Diabolicum concursum, si quis in tali opere sit, tacitè, ac virtualiter concurrit cum intentione Magi, primi inventoris, & hoc modo etiam iste delinquit; sed, cùm ejus crimen sit negligentiæ, ac omissionis, minus est, quàm cœtera sortilegia, quæ ex pleno dolo, ac commissione patrantur; proindè etiā minori pœna est percellendus. Quænā verò *Sortilegia* sapiant manifestam hæresim, seù potiùs infidelitatem, & quæ tantùm ejus suspicionem inducant, & de multis sortilegiis in specie videri potest apud *Franciscum Bordonum Sacri Tribunalis cap.* 18. *quæst.* 6. *& sequentibus à num.* 24. qui accuratissimè de omnibus tradit, quæ exscribere non judicavimus.

Probatio.

SUMMARIUM.

26 *In dubio circà factum Iudex pronunciare debet prò non Sortilegio; quià non præsumitur.*

27 *Pronunciandum de Sortilegio, quandò evidens est impertinentia mediorum.*

28 *Quandò in actu intervenit expressa invocatio Dæmonis, aut deprecativa, aut imperativa semper pronunciandum est de Sortilegio.*

Et hoc quàmvis nomen Dæmonis non exprimatur, sed aliud incogniti idiomatis.

Diabolus se celat sub nomine alicujus Sancti, præsertim S. Ioannis.

29 *Pariter constat de Sortilegio, si adhibentur media inefficacia, & effectus sequitur.*

30 *Præsumptio Sortilegii intrat etiam ex vanis circumstantiis, licèt evidenter non malis.*

31 *Effectus judicandus Sortilegus ex brevitate temporis, in quo evenit.*

Infirmitas, si adhibitis remediis, tùm calidis, tùm frigidis nec crescit, nec minuitur, judicatur procurata per Sortilegium.

32 *Quandò usus Sacramentalium judicandus sit Sortilegus.*

33 *Difficilis est probatio, quòd aliquis sit Magus, Strix, &c.*

(19) *Sanch. Decalog. lib.* 2. *cap.* 38. *nu.* 4. *&* 11.

Quo casu possit Iudex decernere capturam contra indiciatum de magiâ.
34 Perquisitio facienda in corpore, vestibus, & habitatione Magi.
Res, quæ inventæ apud Magum, aut ejus domum, sunt indicia reatus.
35 Instrumentum pacti initi cum Dæmone probat concludenter delictum Magi.
36 Libri manuscripti cum figuris, & characteribus ignotis, in quibus docetur modus faciendi Sortilegia, est indicium reatus.
37 Signa in personâ Magi, ex quibus arguitur Sortilega ejus professio.
Magi omnes sunt à Dæmone obsessi, & Diaboli imaginem habent in oculis.
Si torquentur etiam atrocissimè Magi, nunquàm possunt lacrymari.
38 In torturâ si dolorem non sentire demonstrant, aut dormiunt Magi, indicium est novi Sortilegii.
Sortilegium taciturnitatis quale sit.
39 Remedia, quibus Iudices utuntur ad dissolvendum Sortilegium taciturnitatis.
Ad tollendum Sortilegium non licet uti mediis vanis, & superstitiosis.
Modi liciti, quibus potest tolli Sortilegium illud.
De modo impediendi tale Sortilegium, quandò consistit in solis verbis, remissivè.
40 Indicia facti, à quibus præsumi potest exercitium magiæ.
Dæmon appetit, ut Magi filios suos instruant in Magiâ.
Fœminæ naturaliter cupidæ sunt vindictæ.
Simile adhærescit simili.
Conversatio familiaris cum Magis indicat similem reatum.
Magus auditus loqui cum alio, qui non videtur, præsumitur.
Sagæ corpus non repertum in cubili, aut cubiculo, in quo erat clausa, prodit ejus reatum.
Saga visa situata, & in actu, ac si concumberet cum viro, indicat concubitum cum Dæmone.
41 Quodlibet ex dictis indiciis sufficit ad torturam.
42 Quomodò cognoscantur Sortilegi operantes per pactum tacitum Dæmonis.
43 Quis Iudex Sortilegii.
Opinio Bordoni, quòd quælibet Sortilegia privativè spectent ad Inquisitorem.
44 Opinio Caballi, quòd Sortilegium sit mixti fori.
Hæc secunda sententia est verior.
A diversitate Titulorum in jure arguitur differentia delictorum.
45 Si accusetur Magus de hæresi, aut apostasiâ à fide, solus potest procedere Inquisitor.
Si accusetur de alio maleficio, sortilegè patrato potest procedere Iudex Laicus.
Iudex Laicus, si in procedendo reperit sortilegum apostatasse à fide, quid agere debeat.
46 Probatur data doctrina ex cap. Accusatus de Hæret. in 6.
47 Probatur, quòd de jure novo sortilegium non est de jure privativo Inquisitorum.
Examinatur Constitutio Innocentii VIII.
48 Expenditur Breve Alexandri VI.
49 Dispositio Brevis Leonis X. examinatur.
50 Breve Hadriani VI. expenditur.
51 Constitutio Sixti V. non dat Inquisitoribus facultatem privativam cognoscendi de Sortilegiis.
52 Opinio Bordoni, quòd in quovis sortilegio, etiam simplici intret suspicio hæresis.
53 Quo casu suspicio hæresis spectet privativè ad Inquisitorem in accusato de Sortilegio.
54 Alia ratio Bordoni.
55 Resolvitur dicta ratio.
Delegatio quandò fiat privativè ad alios, & quandò cumulativè.
56 Tertia ratio petita à consuetudine.
57 Respondetur, & concluditur, Sortilegium esse crimen mixti fori.

26 Difficillima profectò est probatio *Sortilegiorum*, tùm quià mirandi quidèm, ac extraordinarii effectus, qui proveniunt naturaliter, maximè in mulieribus, ut plurimùm à vulgo, ac etiam à Medicis, parùm in suâ arte peritis, tribuuntur Demoni, per *Sortilegia* operanti; proindè cautus, ac oculatus debet esse Judex in pronunciando constare de *Sortilegio*. Distinguendum autem puto circà probationem, siquidèm aut loquimur de probatione corporis delicti, puta, quòd in aliquo facto *Sortilegium* intervenerit: aut loquimur de probatione reatus alicujus accusati, quod sit professione Sortilegus, aut Magus: utraquè autem probatio, ut dicebam, summè difficilis est. Quò ad primum, sciendum est, quòd, si ex circumstantiis facti res dubia est, àn in facto intervenerit *Sortilegium* nec nè, pronunciandum est prò non *Sortilegio*; ratio est, quià delicta non præsumuntur (20), ideò semper judicandum est prò non delicto, quandò versamur in dubio.

27 Pariter, quandò operans usus est mediis, quæ videntur naturalem habere vim, sed cum aliquâ circumstantiâ temporis, loci, aut modi &c. de quâ dubium est, àn illa possit esse Sortilega nec nè, pronunciandum est favore Rei, ob rationem suprà datam. Sed si apparet evidenter de impertinentiâ circumstantiæ ad effectum, quàmvis media sint naturalia, dicendum est *Sortilegium* intervenire; *ut ex D. Thomas* docet *Martinus del Rio*. (21) Debet autem Judex adhibere Peritos, ut judicium ferant de virtute circumstantiarum, quæ ab imperitis possunt existimari impertinentes ad effectum, à Peritis verò earum virtus agnosci.

28 Pronunciandum autem est, *Sortilegium* esse, quandò in actu intervenit expressa invocatio Dæmonis, sivè imperativa sit, sivè deprecativa in quocunque casu; sivè media possint habere naturalem vim ad effectum, sivè non, quià semper in his casibus intervenit Dæmonis auxilium, ut cum communi docet *Bordonus*. (22) Et quàmvis expressum nomen Dæmonis non interveniat, sed nomina inaudita, ac insolita, seu verba incogniti idiomatis, sivè etiam nomina Sanctorum, tamen indicia hæc sunt Diabolicæ invocationis, expressæ per verba, quàmvis operanti minimè nota, aut palliata Sanctorum vocabulis. Ratio est, quià Diabolus studet cultum suum quoquomodò ampliare, & cum ab hominibus alioquin in bonis extorquere; proindè velat verbis incognitis, aut nominibus Sanctorum formam *Sortilegiorum*, nàm, si ab operante clarè cognosceretur in tali facto Dæmonem invocari, ab opere multi resi-

(20) *cap. 1. de Iureiur. cap. 2. de Reg. iur. in 6.*
(21) *D. Thom. 2. 2. quæst. 96. art. 2 ad p. Martin. del Rio Magic. Disquis. Par. 2. quæst. 4. Sect. 1.*
(22) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 18. quæst. 5. nu. 23.*

resilirent. Scribit porrò *Carpzovius* (23) ex confessione Magorum Diabolum se ab illis vocari nomine *Ioannis* velle, ut tali vocabulo simplicibus hominibus tegeret ipsorum cum eo communicationem; undè, sicùt tali pacto in colloquiis vocabuli *Sancti Ioannis* proprium esse occultat, sic credibile est, quòd in formâ *sortilegiorum*, ab eo traditâ, sub nomine alicujus alterius Sancti, sui invocationem apponere sit solitus.

29 Constat itidèm de *sortilegio*, si adhibentur media, evidenter inefficacia imò contraria effectui intentato, & tamen sequitur effectus, & ratio, quam post *D.Thomam* afferunt Doctores, (24) est, quià, cùm media illa sint evidenter inefficacia, non possunt esse causæ productrices illorum effectuum, sequitur igitur, quòd non possunt esse nisi signa alicujus alterius virtutis, non Divinæ, quià talia signa non sunt à Deo instituta, ergo Dæmoniacæ.

30 *Sortilegii* pariter indicium est, quandò, licèt media naturaliter operativa effectus adhibeantur, circumstantiæ tamen tales cum illis interveniant, quæ non habent ullo modo virtutem cooperandi ad effectum, & hoc evidens est; quàmvis tales circumstantiæ videantur non esse malæ, pròut, si debent, applicando talia media, fieri tot cruces, non plures, aut pauciores; recitari tot *Pater noster* &c. fieri tot prostrationes, aut inclinationes capitis, aut multæ aliæ inutiles evidenter circumstantiæ servandæ. Ratio est, quià tales circumstantiæ, si ponuntur tanquàm necessariæ ad illum effectum, respectu cujus sunt evidenter inutiles, non possunt illius esse veræ causæ; igitur tantùm signa, & non Divina, ergò Diabolica juxtà *D.Thomam* (25)

31 Vltrà hæc dicendus est effectus sortilegus, quandò effectus aliquis in momento quasi producitur, ut est in improvisa, seù potiùs subitaneâ sanatione infirmitatis, vulneris &c. statim ac applicata sint media, licèt convenientia. (26) Ratio est, quià, quàmvis remedia adhibita virtutem habeant prò tali effectu; tamen non operantur tàm promptè; nàm necessarium est, quòd medicamentum adhibitum sivè internè, sivè externè, paulatìm alteretur à calore nativo, qui est instrumentum omnis operationis naturalis, & ità operetur post aliquale tempus applicationis, judicio periti in arte viri. Quòd, si operentur in ictu oculi, signum est Diabolicæ operationis. Et quod dicitur de mediis ad sanationem, intelligendum est etiam de eisdem ad infirmitatem, & hoc præsertìm si talia sint, quæ talem vim vocandi nequeunt ex se habere, & præsertìm operatione tàm subitaneâ; ut si duæ, aut tres avellanæ, amygdalæ, aut nuces &c. seù pomum, aut pirum &c. comedantur à puero, quæ à vetula data sint sibi, & statim ille correptus sit doloribus, aut aliis simptomatis, quibus omnia remedia tùm calida, tùm frigida, tùm interna, tùm externa adhibita nihil nec in minimo prosunt, aut obsunt, signum est evidens *Sortilegii*, tùm quià talis cibi nequeunt habere vim tàm efficacem nocendi in tàm modicò intervallo; ut enim possit eorum virtus in actum exire, oportet, ut in stomaco alterentur à calore vitali, qui non operatur in instanti. Tùm quià caliditas, ac frigiditas sunt qualitates activæ omnium morborum, qui homini accedunt: proindè contraria causæ morbi remedia, si non possunt morbum tollere, saltèm minuunt, & sic juxtà vulgatum calida frigidis, frigida calidis curantur. Quòd si ex ignorantia causæ morbi adhibetur medium inconveniens, morbus post aliquantum temporis recipit incrementum. Si igitur in facto remedia quævis adhibita tùm calida, tùm frigida, nec in minimo augent, nec minuunt morbum, perspicuum est, hunc non emanare à causâ naturali, sed Diabolicâ; & hoc evidentiùs adhuc patet, quandò in eodem tempore apparent in ægro contraria simptomata, quæ contrarias causas exigunt, quæ non posſunt in eodem tempore agere naturaliter; & multò minùs esse possunt ab unâ tantùm causa, quæ contrarios effectus uno, & eodem tempore producat.

32 Nec tollit indicium *Sortilegii* qualitas mediorum, quæ aliquotiès videtur posse innocenter adhiberi; ut est usus Sacramentalium, de quibus suprà *num.* 12. dictum est; orationes quædam aut recitatæ, aut scriptæ, & collo appensæ, quàmvis primò intuitu videantur bonæ; & hoc maximè si per eas infallibilis effectus speratus promittitur; jejunia insolito tempore, puta, diebus festis, aut determinato numero facta; aut à tempore præscripto, & non aliter incœpta: itidèm recitatio Orationis Dominicæ, aut salutationis Angelicæ antè talem imaginem; aut in tali Oratorio; aut versa facie ad partem Cœli determinatam, & sexcenta alia, quæ singillatìm recensere quasi impossibile esset; nàm media infinita sub bono prætextu, & bonarum rerum, aut actionum pallio, excogitavit Dęmon, quibus possent homines falli, & ad ipsius adorationem, saltèm virtualem induci, quâ eorum perditio promoveretur. Sagacis proindè, ac prudentis Judicis diligentiæ relinquitur, ut, audito Peritorum consilio, cognoscat, quandò ex vanitate mediorum operatio Diabolica in effectu interveniat.

33 Quò ad probationem reatus in Accusato de *Sortilegio*, puta, quòd sit Magus, lamia &c. difficilis pariter est probatio concludens, & plena, & nisi per ejus confessionem convinci non potest illius professio; tamèn per indicia poterit Judex moveri ad exquirendam tormentis veritatem. Habitâ igitur accusatione de aliquo maleficio, patrato ab accusato, ut potè, quòd aliquid dederit ad comedendum alicui, qui statìm correptus fuit à doloribus insolitis, ex quibus intrà paucas horas irremediabiliter occubuit; aut quidpiam aliud operatus est, ex quo privatum, aut publicum damnum probabiliter est secutum: probatoque concludenter per Testes (aut per *visum*, & *repertum*, si corpus delicti est permanens) effectu, ac audito Peritorum voto talem effectum non potuisse naturaliter evenire, potest Judex capturam decernere; & hoc fortiùs, si mala fama in vicinihabetur de Accusato, quod sit Magus &c.

35 Peractâ capturâ, debet fieri diligens perquisitio tùm in vestibus, tùm in corpore, tùm in domo Accusati, àn appareant in ipso indicia artis sortilegę, In vestibus quidèm, si inveniatur *pentagonum* in cartâ virgineâ cū signo crucis, characteribus insolitis, nominibus inauditis, plicaturâ exquisitâ, ac extraordinariâ; aut si habeat ossa mortuorum, imag ines insolitas, ac mon-

(23) *Carpzov. Prax. crim. Par. 1. Quæst. 49. nu. 70.*
(24) *D. Thom. 2. 2. Quæst. 96. art. 2. in corp. Angel. Tabien. Simanc. Suar. Less. Syr. Tolet. apud Sanch. Moral. lib. 2 cap. 40. n. 44.*
(25) *D. Tho. 2. 2. Quæst. 96. art. 2. ad p.*
(26) *Sanch. Moral lib. 2. c. 40. n. 43. Bonacin. De leg. Disp. 3. Quæs. 5. Pun. 4. n. 9. §. Secunda. & §. Tertia.*

monstruosas, præsertim si sunt in figurâ cornutâ, ut communiter solet pingi Diabolus; aut pixides, seù vascula plena materiâ, quæ discerni nequeat, quænam, aut qualis sit; aut alia, quæ ad consuetos hominum, ac licitos usus non inserviunt. In corpore autem, si invenitur in ipso stigma Diabolicum, quo signantur Magi juxtà dicta suprà *num.* 8. & facienda est exacta diligentia in locis magis occultis corporis, in quibus talis impressio solet fieri. In domo verò, aut habitaculo ipsius si inveniantur ossa mortuorũ, maximè calvaria; varia vascula plena adipibus, unguentis, aut oleis minimè cognitis; corpuscula puerorum maximè abortivorum; nodi confecti ex plumis, frustula panni figurata ad modum cordis; capilli humani, aut jubæ equinæ contortæ ad modum comæ muliebris; bufones, serpentes, vespertiliones, ac similia insecta exsiccata; figuræ humanæ cereæ; & alia, quæ humano usui minimè serviunt, de quibus omnibus singillatìm dicere moraliter impossibile est, cùm multa sint Sagarum, aut potiùs Dæmonis inventa, quæ in dies ab eo mutantur, ut hominibus noceat.

35 Primum autem, ac quasi plenè probans reatum maleficæ artis, indicium est, si reperiatur instrumentum, stipulatum inter Dæmonem, ac Magum, juxtà dicta suprà *num.* 8. hoc enim, ut scribit *Carpzovius* (27) & alii, urgentissimũ est indicium; & quàmvis tale etiam esse possit stigma Diabolicum, impressum in corpore Malefici, tamèn, quià potest aliquandò esse quid naturale, ut sunt inepetigines, verrucæ, nævi, & hujusmodi maculæ, & ultrà fas gravari Reus, non est indicium ità certum Diabolicæ professionis, sicut instrumentum prædictum. Verum est, quòd ut in pluribus tale instrumentum asportatur à Diabolo, & ab eo custoditur; tamen tale etiam repertum est apud Magos custoditum cum suis libris maleficiorum; & hoc est securissimum indicium apostasiæ à fide, ac professionis solemniter factæ de cultu, adoratione, & obedientiâ, Dæmoni præstitâ.

36 Aliud indicium urgens etiam est, si reperiantur libri manuscripti cum figuris pentagonis, circularibus ellipticis, & hujusmodi &c. cum imaginibus cornutis, quæ repræsentant Diabolum; cum characteribus inusitatis, nominibus expressis Diabolorum, & etiam aliquorum Sanctorum, sub quibus non raro celatur nomen Diaboli; cum rubricis, & forma faciendorum maleficiorum, ut ciendarum grandinum, aut pluviarum, aut siccitatis, quibus fructibus terræ nocentur; aut causandæ pestilentiæ, aut morborum popularium; ægritudinis, sterilitatis, aut mortis hominum, aut brutorum; in summa omnium maleficiorum, quæ per Magos Diabolus in homines exercet. Tales enim libri aut à Dæmone immediatè traduntur Magis, aut sibi ab alio Mago communicantur. Et advertendum, quòd hujusmodi libros Malefici, magnâ cautelâ abscònditos, custodiunt, & aliquandò sub terrâ servant: proindè magnam exactamque diligentiam in perscrutandâ domo, aut habitaculo talium hominum debent adhibere ministri, qui de mandato Judicis faciunt perquisitionem, nec omittere angulum domus, & sub tectis, & in habitaculis subterraneis, quem non scrutentur.

(27) *Carpzov. Par. 1. Quæst. 49 n. 65. Io. Zang. de Tortur. cap. 2. n. 200. V. Eodem modo. Bodin. Dæmonom. lib. 4. cap. 2. Berlich. Par. 4. Concl. 4. nu. 55. Godelman. de Mag. venef. lib. 3. c. 8. n. 8.*

37 Persona, & maximè facies Malefici observanda est: tales enim habent aspectum horridum, nec unquàm possunt sustinere aciem oculorum, fixam ad oculos intuentium, at semper eam divertunt; & si per vim coguntur tenere oculos apertos, & accuratè aspiciantur, videtur in ipsis imago Diaboli, eos obsidentis; siquidèm, ut scribit *Candidus Brognolus in Alexicaco*, & suo *Manuali Exorcistarum*, Malefici statìm ac cum Diabolo pactum inierunt, ab eodem possidentur ut energumeni; & Diaboli species in eorum oculis aspicitur, & nè detegantur, oculos plerùmque ad terram demissos tenent, & ab eos fixè intuentibus visum avertunt, nè talis Diabolica imago aspiciatur, ac ipsi detegantur. Peculiare tandèm indicium in earum personâ est, ut per quamcumque pœnam, dolorem, aut tormentorum vim, quæ contrà eos exerceatur, numquàm possunt flere, aut lacrymari, ut scribunt multi (28)

38 Factâ, ut præfertur, perquisitione, & aliquo ex recensitis indicio reperto, deveniendum est ad torturam, & frequenter in hâc aliud indicium urgens apparet, & est, quòd pendentes à furre nullum dolorem præsentire demonstrant, irrident Iudicem, & etiam dormiunt, ac si in molli culcitrâ decumberent; & ad quamvis interrogationem, sibi factam minimè respondent; & hoc est novum *Sortilegii* genus, quod vocatur *Sortilegium* taciturnitatis, ut cum multis, quos citat, scribit *Raynaldus* (29). Tale autem *Sortilegium* subministrat novum indicium ad torturam, ut fuisse decisum in *Senatu Sabaudiæ*, refert *Faber* in suo *Codice* (30); & subdit *Sabellus* (31), quòd repertâ penès carceratum schedulâ hujus maleficij, debet repeti, & augeri tortura.

39 Ad dissolvendum tale maleficium volunt nonnulli, quòd liceat Iudici uti remediis quibusdam suspectis, consistentibus in verbis, aut factis vanis, ac impertinentibus, quemadmòdum refert *Carpzovius* (32); quòd in quibusdam locis solent fœminæ manibus, ac pedibus constrictæ in aquam abiici, quæ, si supernatent, prò Sagis habentur, & torquentur; si autem submerguntur, insontes judicantur. Sectales practicæ meritò reprehenduntur ab aliis Doctoribus (33), non enim licet ad tollendum maleficium uti medio vano, & superstitioso. Benè licet tollere signum maleficii, nè hoc sequatur. Vndè possunt Iudices, ut inveniant schedulas talis maleficii taciturnitatis, radi facere capillos, ac pilos corporis Malefici; eidem propinari vomitoria, nàm aliquandò tales schedulas deglutiunt; aut immitti clysteres, quià easdem intrà intestinum rectum abdunt, & aliis licitis mediis uti, ut scribunt nonnulli apud *Dianam* (34). Et si talia minimè prosunt, quia nempè Sorti-

(28) *Ghirland. de Sortileg. Quæst. 9. num. 3. vers. Et ego. Godelm. de Mag. venef. lib. 3. cap. 3. num. 26. Bodin de Dæmono. lib. 4. cap. 1. vers. Alii quoque. Berlich. Par. 4. Concl. 4. num. 60. Carpzov. loc. cit. num. 63.*

(29) *Raynal. Observ. criminal. To. 3. Cap. 34. §. 12. num. 137. & seqq.*

(30) *Faber Codic. Fabrian. Tit. 21. de Quæst. diff. 3.*

(31) *Sabell. Summ. diver. Tract. §. Tortura. num. 22. vers. Quod qui inventus.*

(32) *Carpzov. Prax. Par. 3. Quæst. 122. nu. 69.*

(33) *Basilicò Decis. crimin. 8. num. 29. Vuier. de Præstig. lib. 6. cap. 7. Bodin. Dæmonom. lib. 4. cap. 3. in fin. Cuiac. ad Tit. 1. §. Si autem. Controv. 1. Feud. Bocer. de Quæst. cap. 3. n. 101.*

Sortilegii ſignum conſiſtit in verbis ſuo tempore proferendis à Reo, poteſt Iudex uti cautelâ, à Nobis alibi (35) traditâ.

40 Alia indicia colliguntur à factis Maleficorum. Primum eſt, ſi ſe obtulerit alios inſtruendi in faciendi *Sortilegiis*; ut enim ſcribit *Ioannes Georgius Godelmannus* (36), communiter Magi filios ſuos in arte Diabolicâ inſtituunt, ac alios in eâdem inſtruere procurant: ſiquidèm nullum eſt ſacrificium Dæmoni acceptius, neque aliud magìs expetit ab eis, quàm ut proprios filios illi devoveant, ac alios ad infamem profeſſionem perducant. Secundum eſt, quandò Maleficus alicui in propriâ perſonâ, aut ſibi coniuncti, ut filii &c. minatur aliquid mali, ſivè explicitè, ſivè implicitè, & effectus comminatus ſequitur, & hoc maximè, ſi Maleficus aliquid comedendum, aut bibendum, aut ſuper ſe portandum tradiderit ægrotanti, in quo appareant contrarii ſimul, aut inuſitati effectus, qui naturaliter nequeunt evenire; & hoc plerùmque faciunt veneficæ fœminæ, quę naturâ ſunt cupidæ vindictæ, & linguam à minis nequeunt cohibere, ſi nocendi facultatem, ac voluntatem habuerint. (37) Tertium eſt, ſi probetur, quòd inquiſitus frequentem familiaritatem habuerit cum aliis, qui convicti, aut confeſſi, & puniti fuerint de profeſſione magicâ, nam ſimile plerumquè adhæreſcit ſimili (38) & ità firmant *Binsfeldius*, & *Bodinus*. (39) Quartum eſt ſi Malefici aliquandò auditi ſunt invocare Dæmonum, aut cum eo ſermonem habere, & hoc frequenter accidit, quandò in cubiculo, aut agro videtur ſolus Maleficus, qui tamen auditur cum alio loqui, maximè per modum interrogationis, aut reſponſionis, ex quo colligitur, talem ſermonem non eſſe ſoliloquium, ſed eſſe dialogum, nempè collocutionem cum alio, qui cùm minimè videatur ab audiente ſermonem, colligitur, quòd eſt Diabolus, & quòd ſimiles collocutiones ſint indicia artis maleficæ tradunt Doctores. (40) Quintum eſt, ſi foribus domus occluſis Maleficus, qui viſus eſt in ſerò decubuiſſe in ſuo cubili, ex poſt noctu minimè reperiatur, & poſtmòdum manè in eodem cubili repertus ſit, nàm indicium eſt, aſportatum fuiſſe à Dæmone ad ſolitum conventum Maleficorum. (41) Sextum eſt, ſi aliquis decumbens in lecto cum Sagâ, fingens dormire, viderit eam de lecto ſurgere, & denudare, ac quodam linimento ſe ungere, & ſtatìm diſparere, ut nō ſemel accidiſſe colligitur ex hiſtoriis, tali enim pacto perunctæ deferri ſolent hujuſmodi fœminæ à Dæmone ad ludos nocturnos. Septimum eſt, ſi Saga in cubili, aut campo viſa fuerit ſupina jacere reductis veſtibus, cruribuſque diductis, clunes agitare, ut fit in virili concubitu; illud enim indicium eſt ſe tunc commiſceri eum Dęmone, cum quo pactum habet, & refert *Guaccius* in ſuo *Compendio Maleficarum*, quandam Sagam in agro viſam fuiſſe in tali actu; poſt quem ab obſervantibus viſus eſt Dęmon in formâ fumi nigri, ac tetri elevari à ventre fœminę. Octavum eſt, ſi Maleficus viſus fuerit in agro varia ſigna verſùs Cęlum efformare; turba ſubmurmurare; ſcrobem fodere in terrâ; in eam mingere, aut lapillos iniicere, aut alios inſolitos geſtus facere, ſtatìmquè perturbatum aerem fulgetris, tonitruis, nimbis ingentibus, & tandem grandine in tempeſtatem horribilem erupiſſe.

41 Omnia ſupradicta indicia, ac alia multa, quæ prudentis Iudicis arbitrio reſervantur, ſufficiunt ad torturam, faciuntque præſumptionem contrà Reū, quòd pactum expreſſum, cum Apoſtaſiâ à fide, cum Diabolo habeat; & non leve adminiculum addit confeſſio aliorum Magorum, quòd eum viderint cum aliis ad nocturnos ludos conveniſſe: quod etiam facit mala fama, quæ apud cordatos viros, ac in viciniâ de eo habetur, quòd ſit Maleficus.

42 Quòd verò quis *ſortilegiis* det operam, non quidèm expreſſo, ſed tacito cum Dęmone pacto, probatur, ſi, (ut faciunt nonnulli perditi homines) quis ex induſtriâ quærit autem ſortilegiorum ad ægritudines curandas, ex quibus lucrum quærit, ut accidit plerùmque in Villis, ubi mulierculæ quædam huic exercitio incumbunt, ſuperſtitioſas curationes ad quaſdam contumaces infirmitates adhibendo. Tales profectò, cùm ſimilia profitentur, culpabiles ſunt, & probato per Teſtes, quòd ſolitæ ſint taliter curare, debent ſimiliter puniri, non tamen tantâ pęnâ, ut Malefici formales, expreſſum pactum cum Dęmone habentes.

43 At quis Iudex criminis ſortilegii? *Franciſcus Bordonus* (42) vult, quòd Inquiſitor ſit Iudex privativè quò ad Laicos omnium *ſortilegiorum* tàm hæreticalium, quàm ſimplicium. Quòd ille ſit Iudex *Sortilegiorum*, in quibus apparet Hæreſis manifeſta, aut apoſtaſia à fide, patet in jure (43), & cùm crimen hęreſis privativè ad Inquiſitorem ſpectet, ſequitur, quòd ad eum ſpectet pari modo *ſortilegium* manifeſtè hæreticale. Quòd verò ad eum ſpectet etiam *ſortilegium* ſimplex, probat hoc competere de jure novo per extravagantes Innocentii VIII. Alexandri VI., ac Sixti V. (44). Quòd verò hoc ſit privativè quò ad Laicos, probat, tùm quià in cauſis fidei, ſeù ejuſdem ſuſpicionis Laicus non ſe ingerit, in quibuſvis autem *ſortilegiis* ſuſpicio ad minus hæreſis invenitur. Tùm quià, quæ ſpecialiter delegantur Inquiſitoribus, cenſentur delegata privativè quò ad alios, quibus in delegatione non communicantur. Tùm quià ex conſuetudine hujuſmodi cauſæ à ſolis Iudicibus Eccleſiaſticis judicantur; undè concludit, quòd opinio dicentium, *ſortilegium* eſſe mixti fori, improbabilis eſt.

44 E' contrà *Caballus* poſt *Abbatē* (45) ſuſtinet, quòd crimen *ſortilegii* eſt mixti fori, in quo præventioni locus datur, dummodò in eo non interveniat hæreſis manifeſta, & prò hâc concluſione citat *Clarum* (46), qui dicit, eam eſſe communem, *Farinacium*, *Decianum*, & *Fran-*

(35) *Par.I.Tit.Tortura, nu.*88.
(36) *Godelman.Tract.de Magis lib.*3.*cap.*10.*n.*13.
(37) *Boer.Deciſ.*160.*Stephan.Not.ad Ordin.crim.Carol.V.Art.*44. *apud Carpzov.Pract.p.*3.*qu.*122.*n.*63.
(38) *Arg.l.*3. §.*Nullus, ff. de Excuſ.tuto.l.Nullus.* §.1.*ff. de Actio. empt.l.Ædiles,*25.§.*Pedius, ff.de Aedilit.edict.*
(39) *Binsfeld.in l.final.de Indic.crim. malef.indic.*5. *C. de Malefic. & Mathemat. Bodin.Dæmonom. lib.*4 *c.*4.*pag.*610.
(40) *Bodin.Dæmonom.lib.*4.*c.*2.*pag.*558. *Io.Zang.de Quæſt.& tort. c.*2.*Godel.de Mag.veneſ.lib.*3.*c.*8.*n.*9.*Carpzov.p.*1.*q.*49.*n.*66.
(41) *Bodin.l.cit.Io.Zang.loc.cit. verſ.Aut ſi cubili.*
(42) *Bordon.Sacr.Tribun.c.*18.*q.*18.*n.*47. *& ſeqq.*
(43) *Text.in cap.Accuſatus,* §.*Sanè.de Hæret.in* 6.
(44) *Innoc.VIII.Conſt.Summis* 1484.*Non.Maii.Alex.VI.Conſt.Cum acceperimus. Sixt.V.Conſt.Cæli, & terræ,*1585.*Non.Ianuar.*
(45) *Cabal.Reſol.crim.Cent.*2.*Caſ.*223.*n.*67.*& ſeqq. Abb. in cap.*1. *num.*3. *&* 4.*de Sortileg.*
(46) *Clar.*§.*Hæreſis,n.*25.*Farinac.qu.*8.*n.*133.*verſ.limita octavo. Franc.Thæſaur.for.Eccleſ.c.*36.*n.*19.*verſ.Sed quando. Decian.Tract.crim.l.*5.*c.*21.*n.*3.*& c.*23.*n.*1.*& c.*25.*n.*3. *Repertor.Inquiſit.V.Hæreſes.Colum.*4.*verſ.Ulteriùs, & col.*5.*verſ. Item quæritur.*

& *Franciscum Leonem* , & *Repertorium Inquisitorum* . Hæc sententia mihi videtur omninò sustinenda . Ratio est, quià *sortilegium* non includit de necessitate in se hæresim , & aliud , ac aliud crimen est hæresis, ac *sortilegium*, quod manifestum fit ex hoc, quòd in utroque jure distincti sint *Tituli de Hæreticis*, & de *Sortilegis*, ex quibus colligunt Doctores (47), quòd etiam diversa sint delicta; aliter tùm *Papa* , tùm *Imperator* superfluos Titulos efformassent , quod dici non potest; pariterquè Hæresis, ac *sortilegii* diversæ sunt pœnæ, ut patet ex utroque jure (48) , infertur proindè , quòd diversa sint delicta, nec de necessitate *sortilegium* involvat Hæresim . Cùm igitur Iudex Laicus procedere possit in crimine *sortilegii* , sicut etiam Ecclesiasticus; nec ulla lex Ecclesiastica detur, quæ privet Iudicem Laicum cognitione illius, sicut privatur cognitione Hæresis, videre nescio, quomodò judicium *sortilegii* privativè spectet ad Inquisitorem .

45 In hâc autem materiâ censeo , casus esse distinguendos. Nàm vel Iudici Laico defertur accusatio contrà Reum de Apostasiâ à fide , & Dæmonis adoratione, invocatione, commercio &c., & in hoc casu clarum est, quòd Iudex Laicus procedere minimè potest, cùm crimen Hæresis, infidelitatis &c. privativè spectet ab Inquisitorem, ut in jure. (49) Vel eidem Iudici accusatur Reus de homicidio patrato, de incendio, de tempestate, & grandine suscitatâ &c. per *sortilegium*. In hoc casu potest procedere Laicus, siquidèm ejus principale intentum est punire Reum de maleficio patrato. Si autem in inquisitione delicti reperit Reum aut apostatasse à fide , aut hæreticum esse, aut de talibus delictis suspectum , tenetur manum levare à processu, & Inquisitori Reum tradere, & subministrare indicia, quæ habet , cum onere re consignandi Reum in fortiis suis, postquam Inquisitor contrà eum judicium suum exercuerit.

46 Hoc autem patet ex *cap. Accusatus. §. Sanè. de Hæret. lib. 6.* in hoc enim traditur facultas Inquisitori procedendi in crimine *sortilegii*, quandò *hæresim sapit manifestam*; non tamen adimitur Iudici Laico potestas judicandi de *sortilegio* . Duo enim tunc concurrunt crimina, nempè hæresis, & *sortilegium*. Primum spectat ad Inquisitorem, privativè ad Laicum. Secundum est mixti fori, in quo viget præventio. Si igitur Laicus prævenit, salvum sibi jus suum est prosequendi judicium incœptum contrà crimen de foro suo . Nec intentum illius Canonis est privare Laicum tali potestate, imò, ut patet ex Textu, talis Canon extendit tantùm favore Inquisitorum potestatem eorum judicandi etiam de *sortilegio*, in quo est Hæresis manifesta, cùm tamen respectu Rei Laici anteà talem potestatem non haberent, & vigore talis Decretalis *sortilegium* redditum est mixti fori respectu Inquisitoris. Quòd si non vigeat in crimine Hæresis manifesta, Inquisitores, ut ait idem Canon in fine, *intromittere se non debent, nec punire talia exercentes, sed eos relinquere suis Iudicibus puniendos*; per quam dispositionem convincitur, quòd *sortilegium*, in quo non intrat hæresis manifesta respectu Rei Laici , non est mixti fori, sed pertinet ad Iudicem Laicum, quià Canon ille reddit tale crimen cognoscibile ab Inquisitore tantùm , quandò cernitur manifesta Hæresis; & tali casu est punibile ab eo *sortilegium*, quod aliàs puniri tantùm debuit à suis Iudicibus nempè ab Episcopo, si Reus est Clericus, aut à Laico, si talis etiam Reus sit.

47 Hucusque dicta quadrant de jure antiquo, cõtendit autem *Bordonus* , quòd de jure novo aliter res se habeat, vult enim, quòd per posteriores Summorum Pontificum *Extravagantes* , quas suprà citavimus jurisdictio Inquisitorum extensa sit ad quælibet *sortilegia* privativè quò ad Laicos. Sed, salvâ semper talis Doctoris reverentiâ , per tales Constitutiones minimè convincitur ejus intentum. Nàm Constitutio *Innocentii VIII.* (50) est tantùm declaratoria, quòd *Henricus*, & *Sprengerus* deputati Inquisitores contrà Hæreticos in partibus *Alemaniæ superioris*, & in certis partibus lineæ *Rheni*, possent procedere contrà *utriusque sexus personas, à fide Catholicâ deviantes cum Dæmonibus incubis, & succubis abutentes* &c. degentes in nonnullis partibus *Alemaniæ superioris*, nec non in Diœcesibus *Moguntinâ, Coloniensi, Treverensi, Saltzburgensi, & Brunensi*, cum ex adversò nonnulli Clerici, ac Laici prætenderent dictos Inquisitores non posse in prædictis locis contrà tales Reos procedere, *prò eo, quod in literis deputationis hujusmodi Provinciæ, Civitates, Diœceses, Terræ, & alia loca prædicta, illarumquè personæ, ac excessus hujusmodi nominatìm , & specificè expressa non fuerunt*. Vndè *Papa* statuit , Inquisitores prædictos super recensitis *sortilegiis* posse procedere, & ipsorum jurisdictionem extendit ad supramemorata loca. Ex hâc Bullâ non habetur, nisi quòd Inquisitores procedant contrà sortilegos, *à fide Catholicâ deviantes* &c. nec de aliis sortilegis sermo habetur; nec verbum ullum facit Papa de Iudicibus Laicis , per quod adimatur ipsis potestas procedendi contrà sortilegos, pròut de jure antiquo poterant . Igitur per hanc Bullam non extenditur privativè quò ad Laicos jurisdictio Inquisitorum contrà sortilegos quosuis.

48 *Alexander VI.* in suo Brevi (51) ad Inquisitorem *Lombardiæ* dat facultatem sibi, ac successoribus suis, ut procedere possint contrà *diversas utriusque sexus personas diversis incantationibus, & diabolicis superstitionibus operam dantes*. Quâ dispositione ampliat Inquisitoribus facultatem procedendi in casu *sortilegii* etiã non continentis expressam Hæresim : non tamen adimit Iudici Laico jus judicandi in hoc casu , nec reddit *Sortilegium* de solo jure Inquisitoris privativè quò ad alios Iudices . Verum est , quòd *Franciscus Pegna* in Summario illius Brevis sic habet , *Soli Hæreticæ pravitatis procedere possunt contrà Maleficos , Incantatores, & variarum superstitionum observatores*; & fortè *Bordonus* ex hoc suam opinionem desumpsit . Sed fidelis non fuit *Pegna* in summariando tali Brevi , cùm in eo non habeatur, quòd *Soli* Inquisitores possint procedere; sed simpliciter habetur , quòd *contrà easdem utriusque sexus personas inquirant : casque justitiâ mediante puniant*; quod longè est diversum.

49 *Leo X.* in suo Brevi (52) narrat, quòd, cùm Inquisitores in Diœcesibus *Bergomensi, ac Brixiensi* processissent contrà *quoddam hominum genus perniciosissimum, ac damnatissimum labe hæreticâ, per quam suscepto renunciabatur* Baptismatis Sacramento, *Dominum abnegabant*,

(47) *Oldrad. Cons. 210. col. 2. vers. Nunc itaq. Gemin. Cons. 54. col. 2. n. 2. Vers. Item est. Clar. §. Hæresis. n. 25. Vers. Successivè quæro. Farinac. Quæst. 20. nu. 80.*
(48) *Cap. Ad abolendam. de Hæret. cap. 2. de Sortil. l. Credentes. l. Ariani. C. de Hæret. l. Nullus. l. eorum. C. de Malef. & Mathe.*
(49) *Text. in c. Vt inquisitionis. §. Probibemus. de Hæret. in 6.*

(50) *Innoc. VIII. Const. Summis desiderantes. 1484. Non. Decemb. post Director. Inquisit. fol. m. 83.*
(51) *Alex. VI. Brev. Cum accepimus. post Direct. Inquis. fol. m. 85.*
(52) *Leo X. Brev. Honestis petentium. 15 Februar. 1521. post Direct. Inquisit fol. m. 99.*

bant, & *Sathanæ corpora, & animas conferebant* &c. & nonnullos ex his impœnitentes relaxassent foro Laico debitis pœnis puniendos, noluerunt Laici Iudices sententias exequi prætendentes processus factos ab Inquisitoribus examinare. Disponit exindè, quòd Iudices Laici non se ingerant in examinandis processibus hujusmodi factis ab Inquisitoribus, quod si fecerint, Inquisitores contrà eos per Censuras procedant. Circà hoc advertendum, quòd aliud est, quòd Iudex Laicus debeat exequi simpliciter sententias, latas ab Inquisitore contrà *Sortilegos*, & nullo modo possit se ingerere in examinando processu, & justitià sententiæ latæ: aliud est, quòd non possit procedere contrà *Sortilegos*, si ad suum tribunal accusentur præventivè respectu Inquisitoris. Illud tantùm jubet Pontifex, quod & Ego fateor, non debet enim, nequè ullo modo potest Laicus examinare acta *Sacri Tribunalis*, nequè se immiscere in causâ merè Ecclesiasticâ. At de secundo nullo modo disponit, nec privat Iudices Laicos procendendi facultate contrà tales Sortilegos, si illi prævenerint in inquisitione forum Inquisitorum. Concluditur quod ex citato Brevi sententia *Bordoni* non probatur.

50 *Hadrianus VI.* in suo Brevi (53) ad *Inquisitorem Comen.* extendit facultatem procedendi in locis suæ Inquisitioni subiectis contrà Sortilegos ad eundem Inquisitorem, sicut per *Iulium Secundum* facta fuerat similis potestas *Georgio de Casali Inquisitori Cremonæ*. Et nec verbum habet, quòd dictus Inquisitor solus, & privativè quò ad alios Iudices Laicos, aut Ecclesiasticos procederet. Nihil ergò facit hoc Breve ad intentum *Bordoni*.

51 *Sixtus V.* in suâ Constitutione (54) damnat exercentes artem Astrologiæ judiciariæ, & quævis divinationum genera, & retinentes libros, aut scripta, ad easdem damnatas artes spectantia; ac Reos talium criminum subdit judicio Inquisitorum, ut legere est in toto contextu prolixæ illius Bullæ; nec minimum quid habetur, per quod prohibeatur aliis Iudicibus, nè procedant in crimine *sortilegii*. Ex his omnibus ergò concluditur, quòd per Apostolicas sanctiones non habetur, quòd Inquisitores sint Iudices *sortilegiorum* privativè quò ad alios Iudices.

52 Contendit ulteriùs *Bordonus* per rationes suam Conclusionem firmare, volens, quòd à cognitione *sortilegiorum* etiàm simplicium excludatur Iudex Laicus, quià in quibuscumque *sortilegiis* ad minùs locum habet suspicio Hæresis, quià in eis præsumitur pactum saltèm tacitum cum Dœmone, talis porrò suspicio Hæresis reddit crimen de foro Inquisitoris privativè quò ad cæteros.

53 Sed hæc ratio minimè concludit, quià aliud est, quòd aliquis deferatur ad Iudicem tanquàm suspectus de Hæresi, & talis suspicio est principalis articulus accusationis; & tunc verum est, quòd Iudex Laicus nullo modo potest se ingerere, & cognitio spectat privativè ad Inquisitorem. Aliud est, quòd quis deferatur de maleficio patrato mediantibus *sortilegiis*, ut de tempestate suscitatâ, de ægritudine, aut morte, alicui causatâ &c. In hoc secundo casu Iudex principaliter inquirit contrà maleficium causatum, & in hoc procedit Iudex Laicus, ac Ecclesiasticus respectu propriorum subditorum: *sortilegium* autem est incidens in Causâ, cùm sit medium ad maleficium; cognoscere autem, àn in hoc interveniat expressa, & manifesta Hæresis, aut illius suspicio, hoc pertinet privativè ad Inquisitorem; & proindè Iudex Laicus procedens in Causâ, & detegens hujusmodi suspicionem, debet Reum consignare Inquisitori, subministrando indicia, quæ habet, cum obligatione tamen, quòd peracto judicio suo Reum restituat, ut tùm de *sortilegio*, tùm de maleficio illum juxtà proprias leges condemnet. Quòd, si ex suspicione Hæresis, aut infidelitatis, quæ consurgit ex delicto Rei, hic redderetur totaliter de foro Inquisitoris, multi essent Rei, qui sunt de propriâ cognitione Iudicis Laici, quos oporteret Inquisitoribus tradere; siquidèm potest accusari aliquis, quòd sit grassator viarum, blasphæmus, sortilegus, vivens in concubinatu adultero &c. ob cujus malam vitam intrat suspicio, quòd iste malè sentiat de fide, nec credat Deum ultorem malefactorum. Ex tali igitur suspicione deberet iste tradi Inquisitori, quod falsum est; nàm Iudex proprius de suis malefactis inquirit, & si in inquisitione detegit in eo suspicionem infidelitatis, ad eam expurgandam Inquisitori Reum tradit, mox eum de aliis delictis punit.

54 Alia ratio *Bordoni* est, quòd in iis, quæ *specialiter* delegantur Inquisitoribus, non possunt se intromittere Laici Iudices; siquidèm delegatio censetur illis facta privativè ad alios, quibus non communicatur in delegatione, & ad hoc citat *Scacciam*, & *Carenam* (55)

55 Hæc pariter ratio minimè concludit, nàm delegatio, *specialiter* facta, duplex est, una quidèm privativa, quò ad alios, quibus facta non est; alia cumulativa, per quam delegatus potest procedere cumulativè cum Ordinario. Concesso autem, quòd per Summos Pontifices commissa sit Inquisitoribus delegatio procedendi in causis *sortilegii*, talis delegatio non est *specialiter* privativè; ratio est, quià, quandò Papa Inquisitoribus contulit facultatem procedendi privativè in causâ Hæresis, aut formalis, aut suspectæ, inhibuit expressis clausulis, nè alii Iudices in hâc se ingererent, ut patet ex jure (56). Si ergò eandem delegationem ipsis dedisset respectu *sortilegii*, simili modo hoc expressisset, quod non fecerit, ut patet examinando supradictas literas Apostolicas, patet, quòd ipsis non est commissa *specialis* delegatio privativa, sed cumulativa tantùm, dum ad eos extensa est facultas procedendi contrà sortilegos, quam anteà non habebant ex institutione Officii sui. Quod etiam patet in aliis criminibus, in quibus facta est extensio ad ipsos (ut de Sodomiâ in Portugalliâ, ut aliàs (57) diximus), in quibus procedunt Inquisitores cumulativè tantùm, non privativè.

56 Tertia ratio *Bordoni* petitur à consuetudine, dum ait, quòd ex eâ crimen *sortilegii* à solis Iudicibus Ecclesiasticis judicari solitum sit.

57 Tale itidem argumentum non stringit, tùm quià de tali consuetudine minimè constat; nàm & Iudices Laici de Maleficis, ac sortilegis hujusmodi, si qui deferuntur ad eorum Tribunal, judicium exercent; sed rarò hoc accidit, nàm accusatores talia delicta, ut plurimùm deferunt ad Inquisitores, qui præ-

(53) *Hadrian. VI. Brev. Dudum uti nobis. 20 Iulii 1523. post Directi. Inquis. fol. m. 105.*

(54) *Sixt. 5. Constit. Cæli, & terræ. 1585. Non. Ianuar.*

(55) *Scac. de Iudic. lib. 1. c. 12. nu. 53. Carena par. 2. Tit. 12. n. 140. apud Bordon. Sacr. Trib. cap. 18. n. 50.*

(56) *Text. in c. Vt Inquisitionis. §. Prohibemus. de Hæret. in 6.*

(57) *Tit. 4. §. Sodomia. nu. 5.*

præveniunt, & ideò Iudices laici non procedunt. Tùm quia facultativum est Iudici laico procedere, aut non in talibus causis, & eas terminandas relinquere Inquisitoribus. In iis autem, quæ sunt meræ facultatis non inducitur consuetudo spolians habentem intentionem, in jure fundatam. Oporteret autem probare, quòd volentibus Judicibus laicis procedere, prohibiti sunt ab Inquisitoribus, & illi acquieverunt, & tunc post sufficiens tempus introducta esset consuetudo, dans jus privativum Inquisitoribus judicandi de hoc crimine. Cùm autem hoc probatum non sit, concluditur *Sortilegium* esse causam mixti fori.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

58 *De jure Divino omnes Magi tradendi sunt morti.*
59 *Variæ Magorum pœnæ de jure Cæsareo.*
60 *Magus, qui abjuravit fidem, & se devovit Diabolo, igne cremandus.*
Non liberatur à morte, licèt ad fidem revertatur.
Pœnitentia, post delictum commissum, non relevat à pœna.
Pœna imposita in foro conscientiæ non salvat ab imponendâ in foro fori.
Si Magus veram contritionem ostendit, est strangulandus antè combustionem.
61 *Si Magus non apostatavit à fide, & sortilegia non sapiunt Hæresim manifestam, arbitrio Iudicis de consuetudine puniuntur, juxtà Caballum.*
62 *Sortilegus, qui abusus est Sacrâ Eucharistiâ est morti tradendus.*
63 *Qui sortilegio causavit mortem hominis, aut damnum gravissimum, debet omninò mori.*
Si sortilegium non fuit in damnum alicujus, est arbitrariè puniendum.
Sortilegia ad amorem mitiùs sunt punienda, & quarè.
64 *Pœnæ latæ contrà Sortilegos de jure Canonico antiquo.*
65 *Pœnæ Canonicæ de jure novo contrà Sortilegos.*
Sortilegia, continentia manifestam Hæresim, aut abusum Sacramentorum, debent morte puniri: & quæ sint.
66 *Sortilegia inducentia vehementem suspicionem Hæresis, quæ.*
67 *Abusus Sacramentalium ad aliquod bonum inducit suspicionem levem.*
68 *Pœnæ Sortilegorum, qui mortem, aut damna gravia alicui causaverunt.*
Effectus semper tribuendus causæ proximiori.
Quæ requirantur, ut Sortilegus brachio sæculari relaxetur.
De aliis sortilegii speciebus, remissivè.

58 QVò ad pœnas latas in Sortilegos multæ habentur in utroque jure, claritatis autem gratiâ distinguendi sunt gradus gravitatis in *sortilegio*. De jure quidèm Divino *Malefici* omnes, *Divinatores*, *Pythones*, *Sagæ*, *Incantatores*, aut quovis alio nomine censerentur, mors decreta erat, ut patet in *Exodo* (58). *Præstigiatricem nè sinas vivere*, quod etiam repetitur in *Levitico*. (59) Hoc pariter in usu fuit apud Græcos, Romanos, Persas, ac alias Nationes, ut ex diversis Auctoribus colligit *Carpzovius* (60), ut proindè colligi possit, ut etiam de jure omnium Gentium genus hominum tàm perniciosum ad extremum supplicium traditum fuerit.

59 Leges autem Cæsareæ variè loquuntur, nàm juxtà nonnullas leges (61) Magi simpliciter capite damnantur. Iuxtà alias (62) veneficii damnati, humiliores bestiis subiiciuntur, altiores verò in Insulam deportantur. Alibi (63) supplicium ignis, & bonorum confiscatio in Magos sancitur. Aliter disponit alia lex (64), Magos, & maleficos ferali peste absumi jubens. Tandèm in aliâ lege (65) disponitur, quòd Magi, & Mathematici sint eculeo dediti, ungulisq; sulcâtibus latera, perferant pęnas, proprio dignas facinore.

60 Ex tali legum diversitate perplexus remanere potest Iudex, quam pœnam infligat; undè, ut dicebam, distinguendi sunt gradus malitiæ in hoc crimine. Nàm aut Maleficus abnegavit fidem, & Sacramēta, & se devovit Diabolo; aut sortilegia absquè hoc exercuit. Si primum, clarè patet, quòd iste est formaliter hæreticus, seù veriùs apostata, & tùnc ab Inquisitore tradi debet Curiæ sæculari igne cremandus. (66) Nec à tali pœnâ liberatur per hoc, quòd denuò revertatur ad fidem, abjurato errore, nàm, ut benè ponderat *Carpzovius* (67), quilibet Reus perterritus timore talis pœnæ, posset fingere abjurationem ad evadendam pęnam ordinariam; nec per talem reconciliationem cum Ecclesiâ tollitur, quin ipse super omnia atrocissimo crimine Apostasiæ deliquerit, de quo debet tali pœnâ puniri; pœnitentia enim post commissum delictum non relevat delinquentem à pęnâ; (68) nec pęna imposita prò foro conscientiæ liberare debet à pœnâ imponendâ in foro contentioso. (69) Verum est, quòd, si demonstrat veram ex corde pęnitentiam, potest cum eo mitiùs agi, eum strangulando antè combustionem, ut usus obtinuit.

61 Si autem non apostatavit à fide, nec ejus sortilegia sapiant manifestam Hæresim, ait *Caballus* (70), quòd, licèt de jure communi intret pœna mortis, & confiscationis bonorum, tamen de consuetudine non servatur, & alia pœna datur arbitrio Iudicis; nàm quandòque fustigantur: quandòque cum mitrâ in capite ad ignominiam per Civitatem ducuntur; ut firmat *Clarus*, & *Farinacius*. (71)

62 Mihi autem videtur, quòd talis conclusio nō sit universaliter admittenda; sed debet dupliciter distingui, nēpè ex parte medii, & ex parte effectus per *sortilegium* consecuti. Ex parte medii quidèm, si Sortilegus usus est mediis simpliciter vanis, ac inutilibus naturalibus, aut artificialibus, neq; intervenerit expressa invocatio Dęmonis; tunc verum est, quòd tales pœnæ arbitrariæ, à *Caballo* recensitæ, possunt habere locum. Sed, si Sortilegus usus est Sacramento Eucharistiæ, debet omninò tradi Curiæ sæculari morte plectendus, ut ex Decreto *Pauli IV.* ex *Bariolâ* recitat *Bor-*

(58) *Exod. cap.22.* ℣.18.
(59) *Levi. cap.20.* ℣.26.

(60) *Carpz.p.1.q.48.n.43.& seq.& ibi Plato de leg.lib.11. Valer.Max. l.6.c.3.Tacit.Annal.lib.2.Amian.Marcel.lib.26.Plutarc.in Artaxers.*
(61) *§. Item lex Cornelia de Sicariis* ℣. *Eadem lege. Inst. de Publ. judic.l.5. §.final. C.de Malef.*
(62) *l.Ejusd.§.l.Corneliæ.l.Ex Senatusconsulto.ff.Ad l.Corn.de Sic.*
(63) *l.Nullus Aruspex.C.de Malef.& Mathemat.*
(64) *l.Multi magicis. C.de Malef. & Mathemat.*
(65) *l.Et si excepta.vers.Si verò convictus. C.de Malef. & Mathem.*
(66) *cap.Ad abolendam. de Hæret. & ibi Abb. Anani. Felin. Boss. Tit.de For.compet. n 60.Clar. §.Hæresis. vers.Scias.n.7.*
(67) *Carpzov.par.1. Quæst.49.nu.73.*
(68) *l.Qui ea mente.ff.de Furt.*
(69) *Arr.in c.Accusasti.n.5.de Accus.Clar.q.16 n.5.& q.60.n.21.*
(70) *Cabal.Cent.3.Resol.crim. Cas.223. n.49.*
(71) *Clar.§.Hæresis.n.25. Farinac.Quæst.20.n.89.*

Bordonus. (72) Et si usus est Sacramentalibus, alias pœnas meretur, de quibus infrà dicemus.

63 Pariter, si effectus procuratus per *Sortilegium* est mors hominis, debet iste morte mulctari, (73) ut sanxit *Gregorius XV.* sicut etiam si causasset aliquod gravissimum damnum, ut est magnum incendium, aut grando universalis &c. quià tunc spectatur illud delictum, ut quid separatum à *sortilegio*, & de illo luenda est pęna, à legibus sancita, ac si per alia media à *sortilegio* illud delictum fuisset commissum. Si autem effectus nulli est nocivus, ut, puta, per *sortilegium* indagando furem, aut thesaurum, aut sanando ægritudinem &c. tunc intraret tantùm pęna arbitraria, quæ etiam ipsa minuenda est, si *sortilegium* fiat ad amorem, & ad potiendum aliquâ muliere, ut ex *Oldrado*, *Tiraquello*, & *Geminiano* firmat *Caballus*. (74) Ratio est, quià amore, quasi furore percitus maleficium committit, in quo ratione furoris aliquid minuitur de voluntario: & quàmvis ad proprium intentum obtinendum invocasset Dęmonem, ut in hoc sibi auxiliaretur, Reus non esset censendus hæreticus, quià invocasset Diabolum ad id, quod ejus proprium, scilicèt ad tentandum genus humanum ad malum, ut ait *Oldradus* loco citato. Sed, si crederet, Dęmonem posse vim inferre voluntati humanæ, & eam cogere ad consensum, & ad hunc finem sortilegus illum invocasset, ut voluntatem mulieris cogeret ad consensum, profectò hæreticus esset, quià crederet de Diaboli potestate contrà fidem Catholicam.

64 Pęnæ porrò Ecclesiasticæ, latæ contrà sortilegos in communi de jure antiquo est excommunicatio non quidèm latæ, sed ferendæ sententiæ, ut cum multis Doctoribus firmat *Thesaurus*, (75) qui testatur de communi; & ultrà hanc censuram damnati de *sortilegio* sunt ipso jure infames, & subeunt Irregularitatem, cùm hoc sit Crimen publicum. (76)

65 Tamen descendendo ad genera *sortilegiorum*, aliæ, & aliæ sancitæ sunt pęnæ de jure novo, quæ diversificantur aut ratione medii, aut ratione obiecti, per *sortilegium* intenti. Quò ad primum sciendum, quòd alia sunt *sortilegia* continentia manifestam hæresim, alia, quæ sapiunt hæresim, & suspicionem aut vehementem, aut levem de eâ inducunt, aut nullam omninò. (77) Continentia manifestam hæresim sunt ea, quæ cum dicto, aut facto hæreticali coniungunt, ut est abnegatio fidei, adoratio Dęmonis, usûs, seù potiùs abusus Sacramentorum. (78) Porrò talis usus potest esse vel ad utilitatem, vel ad damnum inferendum. Ad utilitatem, ut quandò sortilegus ad se tuendum à vulneribus quibusvis, & se reddendum impenetrabilem ab armis quibuslibet, particulam consecratam, in vasculo clausam, aut in vestibus cōsutam, super se portat, quod vulgò dicitur *portare l'ingermatura*. Aut damnum inferendum, ut quandò quis Sacramentum Baptismi confert nummo aureo, & vocatur *doppia battezata*, ad effectum, ut postquam illum expenderit in emendo aliquid; aut cum aliâ pecuniâ permutaverit, eum vocando nominatìm nomine, quo in sacrilego Baptismo insignitus fuit, denuò in propriam bursam reducat, undè damnificetur ille, qui mercem vendidit, aut baptizatum nummum cambivit, cùm eum non ampliùs reperiat in loco, in quo eam posuit. Tales Rei, quià sunt formaliter Hæretici, aut Apostatæ à verâ fide, incurrunt Excommunicationem, Papæ reservatam, latam in cap. 1. *Bullæ Cœnæ*, & tales tradi debent Curiæ Sæculari morte plectendi, ut suprà dictum est.

66 Inducentia suspicionem vehementem Hæresis, sunt ea, in quibus admiscentur Sacramentalia (79). Et circà hoc advertendum, quòd, si *sortilegium* ad malum, seù damnum alicujus ordinatur, inducitur suspicio Hæresis vehemens, quià operans præsumitur credere, res sacras à Deo, seù ab Ecclesiâ ordinatas fuisse ad malum (80). Datur etiam inter talia Sacramentalia graduatio, pròut diximus suprà *num.* 12. undè emergit, quòd etiam gravior, aut levior evadat vehemens suspicio Hæresis in abusu eorum. Pęna talium arbitraria est Inquisitoribus post abjurationem de vehementi, & extenditur quandoque ad triremes prò varietate *sortilegiorum*.

67 Quandò autem abusus Sacramentalium est ad aliquod bonum, ut, puta, scientiam, sanitatem, fœcunditatem &c. intrat sola suspicio Hæresis de levi, & talium sortilegorum delicta per pœnitentias salutares puniuntur, arbitrio Inquisitorum. (81)

68 Ratione autem effectuum, attentatorum per *sortilegium*, diversificatur pęna; nam, si mors alicujus fuerit sortilegio procurata, Reus tradendus est Curiæ Sæculari, ut sanxit *Gregorius XV.* (82), oportet autem, quòd effectus sit secutus. Si autem mors secuta non sit, sed infirmitas, divortium, impotentia generandi, sivè damnum notabile animalibus, frugibus, aut aliis fructibus, Reus est perpetuò carcerandus in Sancto Officio. Quid autem si constet quidèm de maleficio, sed dubitatur, àn mors fuerit secuta ex febri, quæ supervenit? Respondetur, quòd, ut habetur ex argumento cujusdam legis (83), effectus tribuitur semper causæ proximiori, non remotiori, ubi non constet eum processisse à remotiori. Si ergò non constet, febrìm ortam esse à maleficio, mors tribuenda est febri, tanquàm causæ proximiori, non autem maleficio, & sic sensit *Carena*, (84) Sed si febris orta esset ex maleficio, & ex febri mors, hæc dicenda esset causata à maleficio, quià quod est causa causæ est causa causati. (85) Ex citatâ autem Bullâ deducitur, quòd ad hoc, quòd ab Inquisitore sortilegus Curiæ Sæculari tradatur, aut perpetuò incarceretur, tria copulativè requiruntur respectivè; nempè, quòd pactum cum Dęmone inierit; quòd à fide apostataverit; & quòd mors, aut grave damnum ex maleficio sit secutum. Plura alia de *sortilegiis* in specie essent dicenda, sed quià de iis diffusè agit *Bordonus Sacr. Tribunal. à cap. 17. ad 22.* non diutiùs immoramur.

§. VII. Si-

(72) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 18. Quæst. 8. n. 29.*
(73) *Gregor. XV. Bull. Omnipotentis Dei. in Bullar. Cherubin. Tom. 3. Bull. 46.*
(74) *Oldrad. Consil. 210. Col. 2. per tot. Tiraquell. de Pen. temp. Cau. 4. nu. 3. vers. Propterea non. Gemin Cons. 54. apud Cabal. Cas. 223. nu. 25. & seqq. Clar. Quæst. 60. vers. Est & amor.*
(75) *Thesaur. de Pæn. Par. 2. V. Superstitio. num. IV. & ibi Sylvest. Alens. Less. Azor. Filliuc. Borgas. Bonacin. Barbos.*
(76) *Borgas. de Irregular. Par. 6. Tit. de Sortil. num. 7. & 8. Abb. in cap. 1. in de Sortil.*
(77) *Eymeric. Direct. Par. 2. Quæst. 42. n. 5. & seqq.*
(78) *Peg. Part. 2. Comment. 67. vers. Primum ergò.*
(79) *Alphons. de Castr. de Iust. hæret. punit. lib. 1. cap. 15. sub fin.*
(80) *Martin. Delrio Inquis. Magic. lib. 5. Sect. 15. Farinac. Quæst. 181. num. 22.*
(81) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 18. Quæst. 9. nu. 32.*
(82) *Gregor. XV. Bull. Omnipotentis Dei. Bull. 46.*
(83) *Arg. l. Huic scripturæ. §. Si servus. ff. Ad leg. Aquil.*
(84) *Carena Par. 2. Tit. 12. n. 257.*
(85) *L. Manumissiones ff. de Iust. & jur. Bart. in l. 5. §. Actor. nu. 2. ff. de Re judicat.*

§. VII.

Simonia.

SUMMARIUM.

1 *Simonia ad sacrilegium pertinet.*
Ejus diffinitio, quæ communiter datur, non comprehendit omnes species.
Vera diffinitio Simoniæ in genere.
2 *Simonia mentalis, quæ.*
Peccata latentia non habent vindictam.
Simonia purè mentalis non punitur ab Ecclesiâ.
3 *Nomine conventionis venit omne pactum.*
Simonia conventionalis, quæ.
Pactum, aut quasi pactum, quandò interveniat in Simonia.
4 *Actionis nomine importatur factum externum.*
5 Præstare *in jure, quid significet.*
6 Temporale pretio æstimabile, *quid importet in data diffinitione.*
Munus triplex.
7 *Munus à lingua quid sit, & quotuplex.*
Preces carnales, & sordidæ inducunt Simoniam.
8 *Munus ab obsequio quid sit.*
Quandò hoc munus inducat Simoniam mentalem, & quandò realem.
9 *Munus à manu, quomodò intelligatur.*
Munus, & donum quomodò differant, & quid sint.
Pecuniæ nomine quid veniat.
10 *Parva quantitas in munere excusat à Simonia.*
Parvitas materiæ, à quo attenditur in Simonia.
Opinio, *quod parvitas materiæ non datur in Simonia.*
Forma indivisibilis est.
Conciliantur oppositæ sententiæ.
In Simonia reali non datur parvitas materiæ; in mentali datur.
11 *Res spiritualis multipliciter accipitur.*
Rerum spiritualium species.
12 *Omnes res spirituales, si vendantur, aut emantur, Simoniam inducunt.*
Virtutes, & dona Dei vendi non possunt, aut emi.
Stipendium, seù eleemosyna, quæ datur Sacerdoti celebranti, ob quod detur.
13 *Sacramenta vendi non possunt.*
Quomodò prò Matrimonio potest dari pecuniâ.
14 *Pecuniæ datæ prò Sacramentalibus, ut prò exequiis mortuorum &c. inducunt Simoniam.*
15 *Quidquid datur ex pacto; ob ingressum Religionis, Simoniam parit.*
16 *Omne, quod accipitur, aut datur prò quovis Officio Ecclesiastico, Simoniacum evadit.*
Pecunia data Electoribus, ut dent suffragium ad obsistendum Officium spirituale, Simoniam inducit.
17 *Res adnexa rei spirituali quotupliciter dicatur.*
18 *Spiritualitas, quandò possit separari à re, & quandò non.*
19 *Spiritualitas, quæ nequit separari actualiter à re, si cadit in contractum, inducit Simoniam.*
20 *Quando realiter potest separari à re temporali spiritualitas, illa potest sine Simonia vendi.*
21 *Simoniâ committi potest tùm in actibus affirmativis; tùm in negativis, & quomodò.*
22 *An sit Simonia commutare spirituale prò spirituali.*
23 *Purum spirituale prò puro spirituali commutari potest.*
Spirituale, habens adnexum temporale, nequit commutari.
24 *Electores, qui paciscuntur de sibi invicem suffragando in electione, sunt Simoniaci.*
Prælati Ecclesiastici debent esse soliciti tàm de temporalibus Ecclesiæ suæ, sicut de spiritualibus.
Prælaturæ Regulares sunt ad instar Beneficiorum.
Paciscendo in adeptione Prælaturæ Regularis committitur Simonia.
25 *Simonia prohibita, alia de jure Divino, alia de humano.*
Epitheta, quæ exprimuntur in Sacris Canonibus contrà Simoniam.
Simonia omnium criminum gravissima.
Dicitur pejor idololatriâ.
Vocatur capitale crimen.
De aliis epithetis injuriosis Simoniæ, remissivè.
26 *Mediatores contractus Simoniaci delinquunt, ut principales.*
Tales mediatores redduntur infames.
27 *Confidentia beneficialis quid sit, & quomodò contrahatur.*
28 *Explicatur, quarè dicatur Confidentia.*
29 *Pactum omne, interveniens in re spirituali, Simoniam inducit.*
Pacta, ordinata à jure in spiritualibus non sunt Simoniaca.
30 *Quænam excusent a Simoniâ.*

1 IUre merito sub Titulo sacrilegii collocamus *Simoniam*, ista siquidèm ad sacrilegium pertinet, quià per eam sacra temerantur ac profanantur, cùm spiritualia temporali pretio æstimentur, & in pacta, ac contractus deducantur, ut ait *Marchantius.* (1) Hujus diffinitio communiter statuitur, quòd sit *studiosa voluntas vendendi, vel emendi spiritualia, aut spiritualibus adnexa pretio, vel quasi pretio*; sed hæc non comprehendit, nec convenit universaliter omni speciei *Simoniæ*, sed tantùm mentali, de quâ infrà. Ut igitur detur diffinitio, quæ omnibus speciebus possit convenire, dico; quòd Simonia est *sacrilegium, in quo intentione, conventione, aut actione præstatur aliquid temporale, prætio æstimabile, prò re spirituali, aut spirituali adnexâ.* In hâc diffinitione *sacrilegium* habet rationem generis.

2 Dicimus autem primò, *intentione*: committitur enim hoc crimen solâ *intentione*, (2) quàmvis externis signis minimè manifestata, dum tamen temporale prò spirituali præstetur; & hæc vocatur. Si

(1) *Petr. Marchant. Tribun. Sacram. Tom. 3. Par. 1. Tract. 10. Tit. 6. Quæst. 7. Concl. 2.*
(2) *Gloss. in cap. Ex tuæ. in V. Sex solidos. de Simon.*

Simonia mentalis. Hæc autem vel est sinè effectu; puta, quòd quis decrevit in mente suâ emere, aut vendere spirituale prò temporali, non tamen res ad effectum deducta est; vel est cum effectu. Prima, quàmvis coràm Deo peccatum sit, non tamen ab Ecclesiâ punitur, quià sola intentio non potest ab Ecclesiâ cognosci, & ità nec puniri; nàm, ut ait quidam Canon, (5) non habent vindictam latentia peccata; & in specie, quòd *Simonia* purè mentalis non secuto effectu non puniatur ab Ecclesiâ, habetur à duabus Glossis. (6) Secunda verò punitur, si talis *intentio* in judicio probetur per confessionem Rei, aut alia legitima indicia.

3 Dicimus secundò, *conventione*: porrò nomine conventionis venit omne pactum, ut dicitur in jure (7), non datur autem *Simonia* sinè pactione; importatur verò hoc verbo *Simonia conventionalis*, quandò externa conventio voluntatem, sivè intentionem consequitur, & utrimque *pactum*, vel *quasi pactum* intercedit, etsi necdum plenariè effectus utrimque sit subsecutus. *Pactum* autem tunc intercedit, quandò apertis verbis, aut scripto initur. *Quasi pactum* verò est, quandò indirectis, & obscuris signis, nutibus, aut insinuationibus analogis, ut etiam facto perficitur; ut, si quis vilissimo pretio suam domum vendat alteri, cum indirectâ insinuatione, ut iste sibi resignat Canonicatum (8)

4 Dicimus tertiò, *actione*, nomine autem *actionis* importatur factum externum, quo manifestatur mentis intentio, & in executione ponitur conventio, sivè pactum initum, & per hoc constituitur tertia species *Simonia*, quæ vocatur *realis*, quandò nempè mentalis, & conventionalis in effectum deducitur, ut si collatio Ordinis, aut Beneficii &c. sit subsecuta, & solutum pretium conventum, aut ejus pars.

5 Dicimus autem *præstatur*, hoc est adimpletur omnis contractus non gratuitus, seù onerosus; *præstare* enim in jure multas recipit significationes, aliquandò enim importat *satisfacere*, vel exitum alicujus in se *recipere* (9), aliquandò promissa, sivè pacta *adimplere* (10) aliquandò *edere*, aut *exhibere*, ut *præstare operas*. (11) In nostro autem casu importat vendere, emere, permutare, locare, cambire, reciprocè exhibere operas, actiones &c. prò re spirituali, aut spirituali adnexâ.

6 Dicimus quintò; *aliquid temporale pretio æstimabile*: nomine rei temporalis pretio æstimabilis communiter Doctores à quodam Textu (12) deducunt, quòd sit quodvis munus temporale, & juxtà se pretio æstimabile, quod provenit à *linguâ*, ab *obsequio*, & à *manu*; ità ut semper *Simonia* sit, quandòcunque aliquid spirituale datur contemplatione alicujus ex his muneribus.

7 Munus *à linguâ* duplex est juxtà *D. Thomam* (13); primum, quòd in ipso actu linguæ consistit, sicut est laus, advocatio, defensio causæ in judicio, alium vituperare, commendare apud Principem (14); aliud est, quod à *linguâ* sumit initium, ut, cùm quis precibus alicujus satisfacit conferendo spirituale, dum ab eo, qui deprecatur, favorem expectat, & ab hoc movetur ad illud conferendum; undè argumento quorundam Canonum (15) ponitur regula generalis, quòd preces carnales, ac sordidæ inducunt *Simoniam*.

8 Munus *ab obsequio* est omne obsequium illicitum, quod præstatur ad carnalia, commodum corporis, incrementum honorum, aut fortunarum, aut ad fastum, & honorem; qui ergò tale obsequium impendit intentione internâ consequendi quid spirituale, & qui confert hoc, contemplatione talis obsequii, *Simoniam mentalem* committunt. Quòd, si tale obsequium deducatur in pactum, & perducatur ad effectum, erit *Simonia realis*. (16)

9 Munus *à manu* intelligitur quæcunque res corporea, sivè incorporea, quæ pretio æstimetur, & quæ detur non ut simplex donum, sed ut munus: undè advertendum, quòd *munus*, & *donum* sunt sicut species, & genus, ut ait *Ulpianus* (17), quàmvis huic videatur refragari *Marcianus* (18), & *donum* quidèm nō habet causam nisi intrinsecam donantis, puta, ejus liberalitatē; *munus* verò causā extrinsecā, ac finalē, puta, ut per illud aliquid acquiratur. *Munus* igitur *à manu* intelligitur nō tantùm pecunia numerata, quæ detur prò re spirituali, sed quodvis aliud pretio æstimabile, ut gemmæ, vestes, jocalia, fundi, jura temporalia, ut servitutes, aut spiritualia, ut Juspatronatus, Beneficii &c. & quàmvis communiter censeatur Simoniam per *munus à manu* committi, quandò intervenit numerata pecunia, tamen nomine pecuniæ venit omnis res temporalis, pretio æstimabilis, puta, ut ait *Hermogenianus*, (19) *omnis res tàm soli, quàm mobiles, tam corpora, quàm jura*, quibus ex aliâ lege, (20) addi possunt etiam *fructus*.

10 Dicimus sextò; *pretio æstimabile*, ad excludendam parvitatem materiæ in quovis munere, tùm *à linguâ*, tùm *ab obsequio*, tùm *à manu*: nàm parva quantitas in munere excusat à *Simoniâ*, ut argumento cujusdam Capituli (21) scribit *Decianus*; parvitas autem materiæ attenditur non tantum à quantitate in se, sed etiam à qualitate dantis, ac recipientis, ut habet *Glossa* citati Capituli, (22) in quo, cùm frater *Archiepiscopi Strigoniensis* donasset equum Cardinali, qui pallium deferebat prædicto *Archiepiscopo*, & hic dubitaret, àn collatio palii esset simoniaca, *Papa* ei respōdet, quòd non, quià pensatâ qualitate Cardinalis, & ejus, qui equū donavit, equus ille dici poterat parvitas materiæ, ob quam *Simonia* non incurritur. Contrarium nempè, quòd in *Simoniâ* non detur parvitas materiæ, tenent Classici Doctores (t) ex optimo sanè fundamento. Quià parvitas aut se tenet à parte rei spiritualis venditæ, aut à parte pretii dati. Si primum, parvitas rei venditæ non excusat à culpâ, quià res spiritualis non consideratur secundùm materiam, ut si parva sit hæc, parva sit etiam res spiritualis; sed secūdùm formā, quæ indivisibilis est. (u) Proindè pars, quàmvis minima reliquiæ alicujus Sancti,

(5] *cap. Christiana.32.q.5.*
(6) *Gloss. in cap. Consulere. in V. Voluerunt. de Simon. & in cap. final. in V. Affectu animi. eo. tit.*
(7) *text. in l. 1. §. Conventionis ff. de Pact.*
(8) *Marchant. Tom. 3. Par. 1. Tract. 10. Tit. 6. Quæst. 2. Conclus. 1.*
(9) *arg. l. Item labeo. ff. Famil. erciſc.*
(10) *arg. l. Sciendum. init. ff. de Aedilit. edict.*
(11) *arg. l. liberta. ff. de Oper. libert. l. Hoc edictum. ff. eo. tit.*
(12) *text. in cap. Sunt nonnulli. 1. q. 1.*
[13) *D. Th. in 4. Sent. Dist. 25. Q. 3. art. 3. V. Respondeo dicendum.*
(14) *Marcant. Tom. 3. Par. p. Tr. 10. Tit. 6. Q. 6. V. Precium à lingua.*
(15) *cap. Si quis neque. cap. De ordinationibus. cap. Quibusdam. 1. q. 1. arg. cap. Per inquisitionem. de Elect. cap. Tuam. de ætat. & qual. ordin.*
(16) *D. Antonin. Summ. Par. 2. Tit. 1. cap. 5. §. 5.*
(17) *text. in l. Inter donum ff. de Verb. signif.*
(18) *l. Munus ff. de Verb. sign.*
(19) *text. in l. Pecuniæ nomine. de Verb. sign.*
(20) *text. in l. Ballista. ff. Ad Senat. cons. Trebell.*
(21) *arg. cap. Et si quæstiones. V. Si ergo. de Simon. Decian. lib. 5. cap. 81. n. 7. V. Sed præcipue.*
(22) *Gloss. in cap. Etsi quæstiones. in V. Muneribus. de Simon.*
(t) *Nauar. Reginal. Sanch. Layman. & Tanner. apud Thesaur. de Pen. Par. 2. V. Simonia cap. 1. V. Amplia tertio.*
(u) *arg. cap. 1. de Bapt. L. Cum hi. § Si Prætor. ff. de Transact.*

ità est adorabilis, sicùt pars magna, quià fundamentum adorationis consistit in formâ, puta, sanctitate rei, quæ adorabilis est. Si secundum, parvitas precis non minuit, sed magis aggravat culpam, dùm minimo pretio emitur res spiritualis, quæ videtur contemni ex vilitate pretii, quo emitur. Sed concordari possunt hæ duæ contrariæ sententiæ; ut nempè hæc secunda procedat in *Simoniâ reali*, in quâ præcedit pactum, in hâc enim ob rationes datas, non salvat parvitas materię. Prima autem procedat in *mentali*, in quâ nullum pactū intervenit; & in hâc, si quid recepturus spirituale dat quid parvum temporale non ut precium, sed tanquàm medium ad disponendum animum aliàs collaturi spirituale, ut aut citiùs, aut alacriùs conferat, non incurritur *Simonia*; & sic habemus quomodò, & quandò parvitas materiæ salvet, aut non à *Simoniâ*.

11 Dicimus septimò, *prò rè spirituali*; advertendum porrò, quòd, ut docet *Abbas* (23), quædam sunt spiritualia secundùm essentiam suam, & horum quædam incorporalia, quædam corporalia. Incorporalia vendi non possunt, etiam de facto, quià non cadunt in commercium, & negotiationem hominum, & ideò æstimari non possunt, ut anima, virtutes, dona Dei. Corporalia verò de facto quidèm vendi possunt, ut reliquiæ Sanctorum, non tamen de jure, sinè vitio *Simonia*. Quædam verò sunt spiritualia ratione causæ, ut sunt Sacramenta, ac Sacramentalia, quæ causant gratiam, quæ spiritualis est, & ista etiam, quià sunt corporalia, cadunt in commercium de facto, non autem de jure, quià *Simonia* est. Quædam sunt spiritualia secundùm statum, ordinatum ad acquirenda spiritualia, ut sunt *Religiosi Ordines*, in quibus Christiana perfectio comparatur. Quædam sunt spiritualia, quià dependent à potestate spirituali, ut benedicere, absolvere, ligare &c. Censuris. Quædam tandèm sunt spiritualia ratione Officii, seù Ministerii Ecclesiastici, ut Oeconomi, Ostiarii, Cantores &c.

12 Omnia prædicta, si emantur, aut vendantur, *Simoniam* inducunt, quò ad virtutes quidèm, & dona Dei, ut doctrinam, spiritualem instructionem, sanitatem miraculosè datam &c. patet ex Scripturâ ex facto *Giezi* (24), qui percussus fuit Leprâ ob munera, quæ recepit à *Naaman Syro* ob sanitatem sibi ab *Eliseo* supernaturaliter datam; & in *Simone Mago* (25), qui obtulit pecuniam *D. Petro*, ut acciperet potestatem conferendi Spiritum Sanctum, ut faciebant Apostoli. Nec est instandum de stipendio, quod recipiunt Sacerdotes Christiani prò Missis, ac si pretio accepto vendant gratiam Dei, quam acquirunt ii, prò quibus Missa celebratur. Nàm tale stipendium non datur ut pretium Missæ, nequè laboris corporalis in eâ celebrandâ, sed tantùm tanquàm debitum de jure Divino ad sustentationem Sacerdotis, nàm, *qui Altari servit, de Altari vivere debet*, & sic firmat *D. Thomas*. (26)

13 Quò ad Sacramenta, quòd ea vendere simoniacum sit, patet ex multis Decretalibus. (27) Excipitur ab his Sacramentum Matrimonii; nàm potest dari pecunia vel prò dote, vel ex aliâ causâ, concernente effectum Matrimonii, ut sequatur, aut non, ut habet quædam solemnis *Glossa* (28). Et causa, quarè in hoc Sacramento potest dari pecunia, & non in cæteris, est, quam tradit *D. Thomas* (29), quià Matrimonium est etiam Officium naturæ; puta, vita socialis, & mutuum Officium coniugatorum, ultrà Sacramentum, quo gratia confertur, cùm tamen cetera omnia Sacramenta ad solam gratiam, aut cum eâ ad quid purè spirituale comparandum ordinentur; pecunia non datur propter Sacramentum, sed prò Officio naturæ, quod est quid temporale.

14 Quò ad Sacramentalia itidèm, si prò iis detur pecunia, *Simonia* est, ut prò benedictionibus nubentium, exequiisque mortuorum, ut textualiter habetur in jure. (30)

15 Quò ad ingressum Religionis committitur pariter *Simonia*, si quid datur ex conventione, & pacto, ut quis ad ingressum in Monasterium, ad habitum, aut ad professionem admittatur. (31)

16 Quò ad spiritualia ratione Officii delinquit eodem crimine, qui prò Dignitate, aut Officio Ecclesiastico, Præpositurâ, Vicariatu, Oeconomatu &c. comparando, aut conferendo pecuniam dat, aut recipit, ut cantant multi Canones. (32) Pariterquè *Simoniaca* est venditio singulorum actuum, qui intercedunt in creando suprascriptos omnes Officiales, Administratores, Prælatos &c. Undè, si daretur pecunia Electoribus, ut aliquem ad prædicta eligant, quàmvis illum etiam absquè eâ essent electuri, *Simonia* esset, ut firmat quædam *Glossa*. (33)

17 Dicimus octavò, *aut rei spirituali adnexa*: Ad hoc sciendum est, quod adnexum spiritualibus aliud est, quod à spiritualibus provenit, & ab eo dependet, ut sunt Beneficia Ecclesiastica, quæ dicuntur *adnexa spiritualibus*, quià dantur Clericis tantùm ratione rei spiritualis, nempè prò recitatione Officii: aliud est, quod ad spirituale ordinatur, ut *Juspatronatus*, quod ordinatur ad præsentandum Clericos ad Ecclesiastica Officia, aut Beneficia; *vasa sacra*, quæ ordinantur ad usum Sacramentorum; *Decimæ*, quæ constitutæ sunt ad cultum Dei, & ad sustentationem Ministrorum &c. (34)

18 Circà talia *spiritualibus adnexa* in ordine ad committendam *Simoniam*, advertendum est, quòd in illis potest aliquandò separari temporale à spirituali, & deduci in contractum absquè *Simoniâ*, aliquandò non. Sciendum igitur, ut optimè philosophatur *Marchantius* (35), quòd duplex dari potest separatio: una est purè mentalis, sivè intentionalis, quâ re sivè physicâ, sivè morali manente, mente, ac intentione unum separatur ab alio, cùm tamen re manente in suo esse reali, aut morali separari nequeat. Exempli gratiâ in administratione Sacramentorum, si mente separetur labor actionis ab ipsâ actione, & intendatur emi, aut vendi labor, qui est pretio æstimabilis, abstractâ actione, & operatione sacrâ; quàmvis labor realiter sit inseparabilis ab actione. Similiter in Beneficio jus percipiendi fructus ex ipsâ obligatione ad Officia Divina, est moraliter inseparabile ab ipsâ obligatione: abstraho igitur mente jus illud ad fructus percipiendos ab obligatione, & intendo illud jus, quod est ex fine temporale emere; obligationem autem spiritualem ad Divina Officia,

(23) *Abb. in cap. Consulere. n.3. de Simon.*
(24) *lib.4. Reg. cap.5.* (25) *Act. cap.8.*
(26) *D. Thom. Quolibet. 8 art. 11. V. Ad primum.*
(27) *text. cap. Cum in Ecclesia. cap. Ea quæ. cap. Ad Apostolicam. de Simon.*
(28) *Gloss. in cap. Honorantur. in eo. V. 32. qu. 2, Archidiac. in cap. Hic ergo. 23. Dist.*
(29) *D. Thom. 2.2. Quæst. 100. Art. 2. ad 6.*
(30) *tex. in cap. Ad Apostolicam. de Simon.*
(31) *text. in cap. Non satis. & in cap. Quoniam. de Simon.*
(32) *cap. Consulere. iunct. gloss. 1. de Simon. cap. Non satis. cap. Ad nostram. eo. tit.*
(33) *Gloss. in cap. Nobis. in V. Interveniente. de Simon.*
(34) *Decian. Tract. crim. lib. 5. cap. 80. per tot.*
(35) *Marchant. Tom. 3. Par. 1. Tract. 14. Tit. 6. Quæst. 8.*

Officia, aut Sacramentorum administrationem gratuitò, & liberaliter in me suscipere. Alia est separatio realis sivè in ente physico, sivè morali, quâ utrumque separari realiter potest; vel unum, altero remanente, desinere. Sic fructus Beneficii possunt, & interdùm separantur ab ipsô Beneficio, imò & à jure Beneficiati, etiam remanente Beneficio apud Beneficiatum: sic calix argenteus potest remanere absquè consecratione, quæ sibi adempta est ab eo, qui jus habet ipsum profanandi.

19 His notatis, dico, quòd illa temporalia, quæ à spiritualibus, aut re spirituali physicâ, seù morali realiter nequeunt separari, sed solâ mentis intentione, non possunt deduci in contractum absquè *Simoniâ*. Hinc est quòd, cùm jus spirituale percipiendi fructus non possit separari ab essentiâ Beneficii, nec ab obligatione ad Officium divinum, & Ministeria spiritualia, Beneficio adnexa, nisi mentaliter, illud jus non potest deduci in contractum sivè explicitum, sivè implicitum. Item nec labor Episcopi in Ordinationibus, aut consecrationibus Ecclesiarum, Altarium &c. vel Sacerdotis in celebrando Missas, aut ministrando Sacramenta in contractum absquè *Simoniâ* potest deduci; & ratio est, quià labor indivisibiliter comitatur actionem, quæ spiritualis est, & sacra, nec nisi mente separari potest.

20 Quandò verò temporale potest realiter juxtà rationem entis physici, vel moralis separari à spirituali, tunc temporale potest absquè *Simoniâ* deduci in contractum, quatenùs de facto separatum est, aut potest separari. Ex quo infertur, quòd aliquis potest vendere Calicem consecratum, nempè argentum, quo constat, abstrahendo à consecratione; dummodò ratione consecrationis non pluris vendat; ratio est, quià argentum est realiter separabile à consecratione, & illud est quid temporale, quod potest venire in commercium. Pariter Beneficiatus potest locare, commutare, vendere bona, & fructus sui Beneficii, quià sunt merè temporales, & quàmvis ex jure spirituali proveniant, tamen ab omnico, quod spirituale est, realiter separantur, & separari possunt.

21 Sic explicatâ diffinitione *Simoniæ*, advertendum, quòd hoc delictum committi potest non solùm in actibus affirmativis, sed etiam negativis, dummodò ad spirituale referantur; ut si quis recipiat pecuniam, nè talem ordinet; vel nè Canonicæ electioni præstet consensum; vel nè absolvat, nè consecret, aut nè reconciliet, ut dicitur in jure. (36) Pariter, si aliquis sit excommunicatus, aut alio modo suspensus à jure eligendi, & vult quidam eum accusare, nè intersit electioni, si ille timens dat pecuniam, nè eum accuset, & alius pecuniam recipit, & tacet, *Simoniam* committit, ut ex jure (37) deducunt Doctores.

22 Dubitari porrò contingit, àn dare, seù permutare quid spirituale prò spirituali sonet *Simoniam*, ut potè dicendo, si meam Confessionem sacramentalem excipis, ego excipiam tuam; ut si prò me tot Rosaria recitabis, ego prò te Missam celebrabo?

23 Ad hoc respondeo, quòd aut spiritualia sunt purè talia, aut habent aliquid temporale sibi adnexum, & admixtum. Si primi generis sunt, licet absquè *Simoniâ* illa permutare; ratio est, quià essentia *Simoniæ* consistit in hoc, quòd quid temporale prò spirituali detur, quòd, si nihil temporalitatis ingreditur, utiquè permutari possunt talia spiritualia, ut sunt orationes, sacramenta &c. & sic firmant Doctores. (38) Si autem secundi generis, ut sunt Beneficia Ecclesiastica, quæ habent fructus, qui sunt res temporales, adnexos spirituali rei, non possunt ullo modo permutari, ut habetur in Decretali *Vrbani* tertii, (39) sinè *Simoniâ*.

24 Hìnc solvitur quæstio illa, in quâ quæritur, àn (quod frequentissimum est) Simoniaci sint Electores qui paciscuntur inter se dicendo, *si dabis mihi vocem tuam ad Provincialatum, ego dabo tibi meam ad Diffinitoriatum, Prioratum &c.* Et respondendum est affirmativè. Ratio est, quià, quàmvis Prælaturæ Regulares non sint propriè Beneficia, quià non sunt perpetua, tamen sunt ad instar Beneficiorum; quià non solùm involuunt jus spirituale animorum, sed etiam important potestatem in administratione temporalium, de quibus, ut habet quidam Canon (40), & scripsit *D. Gregorius Magnus* (41), debent esse soliciti, sicut de spiritualibus) & faxit Deus, quòd non magìs curent de temporalibus, quàm de spiritualibus, de quâ re aureis verè verbis *Abbas Trithemius* (42) conquerebatur) censendæ ergò sunt tanquàm Beneficia sæcularia, & sicut paciscendo super his, *Simonia* committitur, ut dictum est, pari culpâ delinquunt Regulares, qui mediantibus talibus pactis ad Prælaturas promoventur, & sic firmant Doctores (43)

25 Communiter à Doctoribus dividitur *Simonia* (ultrà suprà datam divisionem) in prohibitam de jure divino, & prohibitam de jure humano Ecclesiastico: illa est respectu rerum purè spiritualiū, ut sunt Sacramenta, Sacramentalia dona Dei &c. ista est respectu rerum, quæ sunt adnexæ spiritualibus, ut Beneficia, Officia &c. super primâ Summus Pontifex dispensare non potest; sed super secundâ dispensat aut saltem dispensare potest. Hoc porrò crimen atrocissimis configitur nominibus promiscuè; aliquandò (44) enim dicitur, quòd omnia crimina in comparatione *Simoniaca hæresis*, quasi prò nihilo reputantur. Aliquandò (45) comparatur *homicidio*; aliquandò (46) dicitur peior vitio *idololatriæ*; aliquandò *capitale crimen* (47), aliquandò (48) dicitur, quòd *pestis Simoniæ* suâ magnitudine omnes alios morbos vincit; & qui vult alia opprobriosa epitheta hujus gravissimi criminis, tradita in sacris Canonibus, adeat *Decianum*, at *Mascardum* (49), qui accuratè illa collegerunt.

26 Crimine hoc maculantur non tantùm principales nempè vendentes, aut ementes pretio temporali spiritualia, sed etiam mediatores, qui etiam ex hoc redduntur infames. (50) Videant proindè hi Diabolici proxene-

(36) *cap. Nullus Episcopus il. 2. iunct. Gloss. in V. Restituat. cap. Sunt quidam. 1. q. 1.*

(37) *cap. Nemo. iunct. Gloss. in V. Celet. ubi Abb. nu. 1. de Simon. Graff. & Nald. apud Peyrin. de Sublit. Quest. 1. c. 31. §. 9. V. Dico sextò.*

(38) *Aragon. 2. 2. Quest. 100. art. 1. Sot. de Iust. Quest. 5. art. 2. ad 3. Victor. Roderic. Sanch. apud Peyrin Formul. lit. E. cap. 7. nu. 9.*

(39) *text. in cap. Quæsitum de Rerum. permutat.*

(40) *text. in. cap. Petrus Diaconus. 39. Dist.*

(41) *D. Gregor. Pastoral. Par. 2. cap. 7.*

[42] *Trithem. de Relig. claustr. Par. 1. Tract. 1. art. 3. nu. 2:*

(43) *Azor. Par. 3. lib. 12. cap. 7. Quæst. 1. V. Et itidem. Diana Par. 3. Tr. 2. Resol. 125. Suar. de Relig. Tom. 1. lib. 4. de Simon. cap. 39. n. 13. & 14. Navar. Angel. Sylvest. Roderic. Reginal. apud Peyrin. de Sublit. Quest. 1. cap. 31. §. 9. V. Dico secundò.*

(44) *cap. final. 1. q. 7. cap. Per tuas. il 1. V. Nos verò. de Simon.*

(45) *cap. Inquisitionis. de Accusat.*

(46) *cap. Cito. turpem. cap. Eos. 1. q. 1.*

(47) *cap. Qui studet. 1. q 1.*

(48) *cap. Sicut Simoniaca. ubi Abb. in princip. de Simon.*

[49] *Decian. lib. 5. cap. 85. nu. 1. & seqq. Mascard. Concl. 1305. nu. 3. & seqq.*

(50) *cap. Si quis præbendas. 1. q. 3.*

tæ, qui procurant tempore Capitulorum, ut Vocales vota permutent, ac reciprocè paciscantur, quomodò animas non tantùm proprias, sed etiam aliorum capistro damnationis strangulent, nihil curantes de propriâ salute, puris commodis temporalibus inhiantes.

27 Hucúsque de Simoniâ juxtà antiquos Canones locuti sumus, nùnc permoti exemplo *Simonis Maioli*, ac *Martini Navari* (51), qui sub titulo Simoniæ posuerunt *Confidentiam beneficialem*, quæ proscripta est per Bullas Pii IV, ac V. (52) etiam loquendum hìc censuimus de eâ, quæ est species *Simoniæ*, aut saltem ad eam reducitur. Est ergò *Confidentia beneficialis*, quâ quis confidit, quòd alter acceptans Beneficium, illud, aut partem fructuum ejus sibi, aut alteri conferat: confidit autem in illo velut in amico, aut familiari, aut consanguineo, vel ex pacto, vel ex aliâ quâvis occasione (53) Iniustitia igitur confidentiæ Beneficialis consistit in hoc, quòd resignans, aut conferens, aut præsentans ad Beneficium motus amicitiâ, parentelâ, aut familiaritate confidit, aut sperat, quòd recipiens Beneficium resignanti, conferenti, aut præsentanti, aut alteri ad ejus nutum, illud idem Beneficium, pensionem, aut partem illius, aut fructuum conferat. In hoc verò crimen hoc assimilatur *Simoniæ*, quià pars sperata Beneficii ipsius, aut fructuum ejus, aut totum ipsummet Beneficium succedit loco pretii, ob quod fit resignatio, collatio aut præsentatio. Nàm sicut *Simonia mentalis* esset resignare, conferre, aut præsentare ad aliquod Beneficium sub spe, aut intentione, quod recipiens illud, conferret, aut resignaret aliud Beneficium ei, qui illud per resignationem, collationem, aut præsentationem contulit, aut alteri benè viso eidem resignanti, conferenti, aut præsentanti; ità *Simonia mentalis* est, si conferatur Beneficium sub spe, quòd recipiens alio tempore resignet, aut conferat illud eidem Beneficium ei, qui ipsum contulit, aut alteri ad ejus nutum. Pariter, sicut *Simonia mentalis* esset, si quis conferret, resignaret, aut præsentaret ad Beneficium sub spe pecuniæ, aut alterius rei pretio æstimabilis dandæ sibi, aut à se designato; ità *Simonia* est, si conferens Beneficium confidit, quòd sibi, aut alteri à se designato. recipiens det partem Beneficii ipsius, aut fructuum ejus; nàm talis pars sperata succedit loco pecuniæ, aut alterius rei pretio æstimabilis.

28 Dicitur porrò *Confidentia*, quià aliud non est, quàm spes quæ fundatur in *fide* illius, qui recipit Beneficium, quæ fides originatur à familiaritate, amicitiâ parentelâ, dependentiâ, aut aliâ causâ, ob quam conferens sperat, quòd ille fidelis sibi erit, & ad ejus nutum Beneficium ipsum, aut ejus, sivè ejusdem fructuum partem sibi, aut alteri tradet. Quòd, si in collatione, resignatione, aut præsentatione fieret pactum de tradendo Beneficio, aut ejus fructuum parte conferenti, aut alteri &c. tunc esset *vera*, ac realis Simonia, quià juxtà rationem suprà datam; Beneficium ipsum aut ejus fructuum pars, essent verum pretium collationis, & sic vera, ac realis Simonia.

29 Tandem sciendum, quòd omnia pacta, quæ fiunt in rebus spiritualibus, inducunt *Simoniam* (54) sub quovis colore pallientur. Sed hoc intelligitur de pactis, quæ fiunt à solâ voluntate contrahentium, non verò, si sint de rebus, quæ ordinentur à jure; nàm tales pactiones super spiritualibus fieri possunt, argumento eorum, quæ dicuntur in jure (55) Undè in quodam Canone (56) pallium datur cuidam Archiepiscopo cum pacto, quòd juret secundùm formam præscriptam; quod etiam firmatur per quandam *Glossam* (57), communiter receptam. Hìnc infertur, quòd, licet Episcopo pacisci, ut prò consecratione Ecclesiæ dos necessaria sibi assignetur; aut prò visitatione faciendâ sibi detur procuratio; aut prò collatione Beneficii Curati recipiens renunciet Curæ, quam habet; aut personaliter resideat in Parochiâ, quæ sibi confertur, nàm omnia supradicta pacta sunt juxtà Canonicas dispositiones, ratione quarum illa essent præstanda, quàmvis pactum de ipsis non esset initum.

30 *Simoniam* tamen multa sunt, quæ excusant, ut non incurratur, quàmvis prò spirituali quid temporale detur, ut est permissio *Papæ*, seù ejus dispensatio in *Simoniâ* prohibitâ de jure humano; consuetudo legitimè inducta; paupertas; ignorantia facti; redemptio injustæ vexationis, & alia, de quibus Sum mistæ passim, & diligenter *Decianus* (58), sed quià parùm faciunt prò foro judiciali, ea non recensemus, & qui vult ea cognoscere, adeat prædictos.

Probatio.

SVMMARIVM.

31 *De Simoniâ solus Iudex Ecclesiasticus inquirit.*
Simonia est difficilis probationis.
Probatur coniecturis, & præsumptionibus, de quibus clarè constet.

32 *Testibus, quomodò probetur concludenter Simonia.*
Probare oportet collationem subsecutam fuisse post conventionem inter conferentem, & recipientem; & illam fuisse vigore istius.
Simonia non præsumitur ex instrumento solutionis, facto post collationem.
Notorietas facti, quæ celari nequit, probat Simoniam.

33 *Accusare de Simoniâ quilibet admittitur.*
Complex accusare potest complicem in hoc crimine.
Simonia comparatur crimini læsæ Maiestatis.
Testes quinam admittantur ad probandam Simoniam.

34 *Confidentia beneficialis, quibus indiciis probetur.*

35 *Testes singulares admittuntur ad probanda singula præsumptiones in hoc crimine.*

31 CVm *Simonia* sit species Hæresis, imò prima Hæresis, quæ orta sit in Ecclesiâ Dei, & prohibita tùm de jure Divino, tùm de lege Canonicâ, evadit crimen merè Ecclesiasticũ, & de eo solus Iudex Ecclesiasticus

(51) *Simon. Maiol. de Irregular. lib. 5. cap. 45 Navar. Manual. ca. 23. de Simon. nu. 109.*
(52) *Pius IV. Const. Romanum Pontific. 1564. 17. Calend. Novembr. Pius V. Const. Intolerabilis. 1569. Cal. Iun.*
(53) *Mascard. de Probat. Concl. 1307. nu. 2.*
(54) *Innocent. in cap. Super hoc, nu. 7. de Renuncia. & in cap. Cum pridem. de Pact.*
(55) *arg. cap. Nec numerus, cap. final. 10. q. 3. cap. Eleutherius. junct. gloss. in V. Convenisse, 18. q. 2.*
(56) *cap. Significasti. de Elect.*
(57) *Gloss. in cap. Ad audientiam in V. Renunciantes de Rescript.*
(58) *Decian. Tract. crim. lib. 5. cap. 84. per tot.*

cognoscit. (59) Difficilis probationis est crimen hoc, tradunt *Decius*, *Cravetta*, & *Redoanus* (60), proindè præsumptionibus, ac coniecturis probatur, sed istæ debent esse violentæ, ut resolvit *Mascardus*, (61) & debent plenè, & concludenter probari, (62) ut firmant *Anania*, & *Felinus*.

32 Concludenter autem probatur Testibus, qui interfuerunt pactioni, & etiam solutioni pretij, post collatum Beneficium, aut etiam antè collationem, dum tamen ex post exbursatam pecuniam, aut traditum quid pretio æstimabile, collatio subsecuta sit. Probatur etiam instrumento conventionis, in quo quis promittat pecuniam, aut debiti remissionem prò Beneficio obtinendo; & advertendum, quòd oportet probari conventionem præcessisse collationem, & hanc fuisse factam vigore illius, ut tradunt *Alciatus*, & *Decius*. (63) Si enim probaretur ex instrumento confecto post collationem, pecuniam solutam, aut debitum esse remissum à Beneficiato ei, qui contulit Beneficium, non præsumeretur *Simonia*, ut argumento cuiusdam Canonis (64) tradunt Doctores. Probatur tandèm etiam ex notorietate facti, quandò nempè hoc ità notorium est, ut nulla possit tergiversatione celari, ut habetur ex quodam capitulo (65), quod loquitur de notorietate universaliter de omni crimine.

33 Quò ad accusationem de hoc crimine sciendum, quòd quilibet, etiam si malæ famæ sit, admitti ad accusandum debet, ut in multis capitulis textualiter (66) habetur; imò etiam si accusator sit complex in crimine, (67) nàm Simonia comparatur crimini læsæ Maiestatis, (68) accusare autem de crimine Maiestatis læsæ etiam socijs criminis permittitur. (69) Quò ad Testes autem in processu de hoc crimine, quamvis quivis in Testem admittatur, (70) sobriè tamen hoc intelligendum est, ut nempè Testes non patiantur exceptionem. Proindè socij criminis, qui possunt accusare non tamen possunt de hoc testificari, vt textualiter dicitur in iure. (71) Pariter personæ viles regulariter non admittuntur ad condemnandum de hoc delicto, nisi eorum dicta adiuventur torturâ, aut alijs adminiculis, ut habet *Glossa* quædam. (72) Et ideò debet Judex antè condemnationem benè pensare conditiones personales Accusati, & Testium, ut optimè advertit alia *Glossa* (73) citati capituli, & iuxtà eas dictis ipsorum dare fidem.

34 Sed quomodò, ac quibus indicijs probabitur confidentia Beneficialis? Dico, quòd hæc deduci possunt tantùm præsumptivè, cùm confidentia sit quid animo latens, quod non potest ab homine cognosci. Tamen ex Constitutione *B. Pij V.* (74) multæ ducuntur præsumptiones, quæ sunt de iure, cùm in tali Extravaganti tradantur. Una est, si collator, aut præsentator ad Beneficium ità conferat, aut præsentet, ut posteà de Beneficio, aut parte eius, aut fructuum sic, vel sic disponatur. Alia est, si exemptus a solutione iurium Curiæ Beneficium acceptum per resignationem alicuius, etiam post literas expeditas, & possessionem acceptam, retrocesserit in eundem, reservato sibi aliquo infrà spatium duorum mensium. Alia est, si absolutus à delicto, vel Irregularitate denuò acceperit Beneficium, quod renunciavit antè, vel post delictum, aut incursam Irregularitatem. Alia est, si quis post cessum Beneficium, & publicatâ cessione, & captâ possessione à Cessionario, se in illud per se, vel per alium ingerat, & fructus, aut partem eorum capiat; aut successor ipsi, vel propinquis eius aliquos fructus remiserit. Alia est, si recipiens Beneficium constituerit dimittentem, aut eius coniunctum procuratorem ad percipiendum, vel locandum fructus Beneficij dimissi, & illi, aut eius coniunctis de fructibus præceptis, aut percipiendis donationem fecerit. Alia est, si vel solà procuratoris depositione, vel libris rationalibus mensariorum ex parte dimittentis expeditio, quæ personam recipientis concernit, prosecuta sit, simulque expensæ prò eâ necessariæ ab illo factæ fuerint. Alia tandem est, si quis prò concessione alicui factâ quâcunque auctoritate de Beneficio Ecclesiastico per se, vel alium, seù alios intercessisset; vel aliàs in negotio concessionis sese immiscuerit quoquomodò, deindè aliquid de fructibus talis Beneficij de facto, etiam per manus possessoris, ac etiam simplicis donationis titulo perceperit; seù de illo postmodùm ad voluntatem intercessoris fuerit dispositum quomodòcunque. Quælibet dictarum præsumptionum, si tamen plures concurrerint in facto, probant confidentiam Beneficialem. (75)

35 Quò verò ad Testes, quibus prædicta indicia probantur, sciendum, quòd probari possunt per Testes singulares, nàm in citatâ Constitutione *B. Pij V.* habetur, quòd *Testes de quâque re singulares singulas probare valeant præsumptiones, ac coniecturas*, quod est specialissimum, ac valdè notandum, cùm non agatur de facto iterabili; & sit contrà iuris (76) communis dispositionem, per quam Testes singulares in facto non iterabili non probent. Pariter Testes etiam criminosi ad probandam confidentiam Beneficialem admittuntur, dùm in præcitatâ Constitutione ait Papa, *Cæterùm criminosi, & cæteri omnes, qui ad perhibendum in casibus Simoniæ testimonium recipi possunt, ad prædicta omnia admittantur.*

Pœnæ.

SUMMARIUM.

36 *Pœnæ Simoniæ prohibitæ de iure Divino, quæ debentur conferenti.*

37 *Pœnæ eiusdem, quas subire debet recipiens. Recipiens Ordines, si dat pretium mediatori, aut ei, qui prò ipso se exponit examini, pœnas simoniacorum incurrit.*

38 *Pœna alienantis prò pretio iuspatronatus ad Officium, aut Beneficium Ecclesiasticum.*

(59) *Arg. cap. Cum sit generale, & ibi Gloss. in V. Malefactores, & DD. communiter de For. compet.*
(60) *Dec. Cons. 342. Cravet. cons. 122. nu. 8. Redoan. Par. 4. cap. 1. & seqq. de Simon.*
(61) *Mascard. de Probat. Concl. 1305. nu. 21. in fin. & nu. 27.*
(62) *Anani. in cap. Sicut Simoniaca. num. 1. V. Oportet. de Simon. Felin. in cap. Literas. nu. 22. V. Et adde. de Præsumpt.*
(63) *Alciat. cons. 2. nu. 10. V. Circà secundum. Tom. 1. lib. 1. Deci. in cap. Veniens il p. nu. 9. & 10. de Test.*
(64) *Arg. cap. Artaldus 8. q. 3. Io. Andr. Abb. Felin. Dec. in cap. Veniens. il p. de Test.*
(65) *Text. in cap. De manifesta. 2. q. 1.*
(66) *Text. in cap. Tanta. cap. Si Dominus. cap. Sicut de Simon.*
(67) *Text. in cap. Si quis Papa 79. dist.*
(68) *Text. in cap. licet Heli. sub. fin. de Simon.*
(69) *Text. in cap. Nemini. 15. q. 3.*
(70) *Text. in cap. Si Dominus ubi Gloss. in V. Catholicus de Simon.*
(71) *Text. in cap. Veniens il p. de Testi.*
(72) *Gloss. in cap. Per tuas in V. Adminicula. de Simon.*
(73) *Gloss. in d. cap. Per tuas. in V. distinguenda.*

(74) *B. Pius V. Const. Intolerabilis. 1569. Cal. Iun.*
(75) *Navar. Manual. cap. 23. nu. 110. V. Nono octavo.*
[76] *Text. in cap. Bonæ memoriæ il p. de Elect.*

Vendens, aut emens quid temporale, cui adnexum est iuspatronatus dictum, quandò pœnas Simoniæ incurrat, aut non.

Opinio Hostiensis, quòd iuspatronatus non possit sinè licentiâ Episcopi transferri in laicum, impugnatur.

Opinio Thesauri, quòd transferens in laicum proprium iuspatronatus sinè licentiâ Episcopi sit excommunicatus, refellitur.

Habens iuspatronatus, si præsentat ad Beneficium ob pecuniam, incurrit excommunicationem.

39 *Pœnæ Episcopi vendentis exercitium suæ iurisdictionis; seù concedentis Vicariatum, sibi retentâ parte emolumentorum, aut minori stipendio, quod dari solet.*

40 *Examinatorum Synodalium pœnæ, si prò examine aliquid recipiant.*

Easdem pœnas incurrunt tribuentes etiam quid minimum, etiam spontè, etiam prò recognitione antidorali.

Dictio prorsus, *quid importet.*

Parvitas materiæ excluditur in eo, quod datur Examinatoribus Synodalibus.

41 *Pacta onerosa in omni materiâ beneficiali sunt Simoniaca, & nulla.*

Pacta gratuita non sunt prohibita.

42 *Beneficia quævis adepta præcedente pactione, antè quamvis declarationem sunt resignanda.*

Fructus talium Beneficiorum sunt restituendi.

Pretium quodvis Simoniacum ob Beneficium est restituendum, & cui.

Mediatores pretium mediationis ad Simoniam restituere tenentur.

43 *Pœna eorum, qui concurrunt ad Simoniam beneficialem.*

44 *Quandò incurratur Simonia prò ingressu Religionis.*

Ingressus Religionis respectu cujus consideretur.

45 *Pœnæ, quæ incurruntur à dantibus, seù recipientibus aliquid prò ingressu Religionis.*

Capitulum Conventuale, aut Diffinitorium recipiens aliquid prò admissione ad ingressum Religionis, quâ pœnâ puniendum.

46 *Alia pœna contrà Reos de Simoniâ, quovis iure probitâ.*

Eâdem pœnâ puniendi sunt Simoniaci, sivè agatur per accusationem, sivè per inquisitionem ex Officio.

47 *Pœnæ committentium crimen confidentiæ beneficialis.*

48 *Regularium Simoniacorum aliæ pœnæ desumendæ ab eorum Constitutionibus.*

49 *Primum Statutum prò Minoribus de Observantia.*

50 *Secundum Statutum.*

51 *Quid veniat nomine* Gradus, Dignitatis, ac Officij.

52 *Gradus quid importet, & à quo sit transumptus.*

Gradu proximior quis dicatur.

Gradus in Religione, qui vocari possunt Personatus, qui sint.

53 *Dignitas, & Officium quid importent.*

54 *Quotupliciter contingat Simonia in dando, aut recipiendo præmissos Gradus &c.*

55 *Varij modi, quibus in concedendis, aut acquirendis prædictis Gradibus &c. contrahitur Simonia realis, aut mentalis.*

56 *Continuatur materia.*

57 *Quomodò incurratur Simonia prò obtinendâ sententiâ ad proprium favorem.*

58 *Sententia, sivè iusta, sive iniusta vendi nequit sinè Simoniâ, quandò est de rebus spiritualibus.*

59 *Quæ sint pœnæ Canonicæ, de quibus loquitur Statutum, datum suprà nu. 49.*

60 *Pœnæ multiplices, tùm in corpore iuris, tùm in Bullis, contrà Simoniacos latæ incurruntur à dantibus, & recipientibus Gradus &c. in Ordine Minorum.*

Incurruntur etiam pœnæ largientium munera, proprietariorum, & contrectationis pecuniæ, si in specie agatur pro pretio Gradus &c.

61 *Quomodò intelligenda prohibitio recipiendi, nec quid minimum à Novitio.*

62 *Si Novitius spontè, & liberaliter rem licitam tribuit in communi, aut particulari, potest recipi.*

63 *Prohibitio sancita in Statuto cohæret Regulæ Minorum.*

Sollicitare, & esse sollicitum, quid importet in iure.

Quomodò possit quis esse sollicitus de bonis Novitij.

64 *Quandò, & quo casu receptio de bonis Novitij sit Simoniaca.*

Quotupliciter contingat dari, aut recipi aliquid in ingressu Religionis.

65 *Data merè eleemosynater à Novitio possunt Fratres recipere.*

66 *Monasteria in communi possidentia possunt pacisci, & recipere sinè Simoniâ id, quod est necessarium ad sustentationem personæ, intrantis Religionem.*

Si Monasterium in paupertate non est, recipiendo aliquid, peccatum saltem avaritiæ committitur, & non rarò Simonia palliata.

67 *Monasteria in communi non possidentia, ut Religio Minorum de Observantia, nihil possunt recipere, aut pacisci prò ingressu Religionis, & quarè.*

68 *Quid facere possunt Fratres, si eleemosynas ad sustentationem non invenirent.*

Episcopus Censuris potest compellere Clericos, ac Laicos ad dandam eleemosynam, & in quo casu.

Proxima conclusio, vult Baldus, quod deducatur etiam de iure civili.

In casu deficientiæ eleemosynarum, Fratres non debent quenquam recipere ad habitum.

Aut se recipiant ad alia loca, ubi vivant.

69 *Honesta convivia merè liberaliter, non autem ex pacto, possunt parari ab ingrediente Ordinem, & recipi à Monasterio quovis.*

70 *Recipiendo, aut dando aliquid prò ingressu Religionis, præter duos recensitos modos, committitur Simonia.*

71 *Quæ sit pœna, lata à Tridentino contrà recipientes aliquod ex bonis Novitij.*

72 *Est excommunicatio ferendæ sententiæ, si, quod recipitur, est in tanta quantitate, quæ possit impedire Novitio reversionem ad sæculum.*

Talem Censuram incurrunt vigore Statuti Minores, recipientes etiam quid minimum.

36 QUià ad variationem obiectorum *Simoniæ*, variæ etiam sunt pœnæ sancitæ; ad majorem claritatem de singulis distinctè loquemur, quàmvis aliqua ex pœnis, omnibus *Simoniæ* speciebus adaptetur. Dicemus ergò priùs de pœnis, quæ consequuntur *Simoniam*, prohibitam de iure Divino, & incipiemus

mus à *Simoniâ* in collatione Ordinum. Conferens ergò simoniacè Ordines tùm Sacros, tùm Minores, tùm etiam primam tonsuram [77) incurrit primò excommunicationem *Papæ* reservatam. (78) Secundò, suspensionem à collatione Ordinum, etiam primæ tonsuræ, & ab executione munerum Pontificalium, quæ suspensio est *Papæ* reservata ex Bullâ *Sixti V.* [79) Tertiò, interdictum ab ingressu Ecclesiæ, quod etiam *Papæ* reservatum est ex eâdem Bullâ. Quartò, Episcopus scienter violans suspensionem, & interdictum supradictum, incurrit aliam suspensionem ab administratione Ecclesiæ, & à perceptione fructuum omnium suorum Beneficiorum, quæ pariter suspensio ex eâdem Bullâ est Summo Pontifici reservata. Excusatur autem ab hâc ultimâ suspensione ex ignorantiâ etiam culpabili, dummodò non sit affectata, ut vult *Sayrus* (80) Tandèm pretium acceptum prò collatione Ordinum tenetur Episcopus restituere danti illud, ex eo quod sic exigit ius naturale, quandò tenetur ex Officio Ordines conferre, ut dicunt Doctores. (81)

37 Recipiens verò simoniacè Ordines incurrit pariter excommunicationem, latam in supradictâ *Extravaganti. Cum detestabile.* §. *Per electiones*; & talem Censuràm incurrit, non solùm si dat pretium Ordinanti, sed etiam, si dat illud mediatori, ut ipse intercedat prò admissione ad Ordines; seu si dat alteri, ut se supponat prò eo ad examen, ut firmat *Sanchez.* (82) Incurrit pariter suspensionem ab executione omnium Ordinum tàm simoniacè, quàm legitimè receptorum, iuxtà communem sententiam Doctorum, de quâ testatur *Avila* (83), & talis suspensio est reservata *Papæ* iuxtà Constitutionem *Sixti V.* paulò suprà citatam, in quâ etiam sancitur, quòd violans dictas Censuras Excommunicationis, ac suspensionis, incurrit Irregularitatem, & si est Clericus Sæcularis, incurrit privationem Officiorum, & Beneficiorum, & inhabilitatem ad illa recuperanda; & talia Beneficia remanent reservata *Papæ*, tanquàm vacantia in Curiâ. Si autem est Regularis, incurrit privationem vocis activæ, ac passivæ, & ad eam manet inhabilis, & talium pęnarum relaxatio similiter est *Papæ* reservata.

38 Juspatronatus ad Officium, aut Beneficium Ecclesiasticum quid spirituali annexum (84) est, ac in eo committi potest *Simonia*. Patronus igitur vendens, permutans, renuncians, aut alio quovis modo alienans juspatronatus prò re temporali in alium; & quilibet, qui tali modo illud acquirit, *Simoniam* committit, & uterque illud ipso facto amittit: & Ecclesia efficitur libera, ut deinceps habeat plenam, ac liberam eius collationem, ut habent duæ Decretales. (85) Quòd, si vendens, aut alio modo alienans, ut præfertur, est persona particularis, debet excommunicari; si autem est vniversitas, aut Collegium, debet subjici interdicto iuxtà *Tridentinum* (86). Prædictæ pęnæ incurruntur ab emente, ac vendente, si aliquis emat, aut vendat rem temporalem, (cui tale juspatronatus adnexum est) maiori pretio, quàm eam venderet absquè eo; Ratio est, quià illud maius est verum pretium, quo tale ius emitur, quià sinè hoc illud non daretur, & sic firmat *Sanchez*. (87) Controvertunt autem Doctores, ut notat *Hostiensis*, (88) àn absque licentiâ Episcopi possit quis donare Laico juspatronatus proprium, & aliqui dicunt quòd non. Mihi oppositum verius videtur; quià, si absque tali licentiâ venditur temporale, (cui juspatronatus adnexum est) Laico, & tunc illud juspatronatus quodammodò donatur, cùm sub pretio rei non cadat, & quarè idem juspatronatus non poterit liberè donari absquè tali venditione cuilibet etiam Laico? Nec ullus invenitur Canon qui talem donationem clarè improbet, aut infirmet. *Thesaurus* (89) tenet, quòd transferens juspatronatus in Laicum gratis sinè tali licentiâ, incurreret in pęnam privationis latæ sententiæ ipsius jurispatronatus, & eandem incurreret recipiens, & citat ad hoc *Tridentinum* (90), sed immeritò, nàm *Tridentinum* non dicit hoc, ut patet legenti. Si tandèm prò præsentatione ad Officium, aut Beneficium quid temporale detur, tùm præsentans, tùm præsentatus incurrunt excommunicationem, *Papæ* reservatam (91), & provisio est nulla ipso facto.

39 Episcopus, seù alius Prælatus vendens, aut pretio accepto concedens alicui exercitium suæ Episcopalis jurisdictionis, amittit potestatem conferendi tale Officium, quod vendidit: & emptor talis Officij eo privandus est, ut habetur in multis capitulis. (92) Et hoc etiam extenditur ad casum, in quo Episcopus concedit Officium cum pacto, quòd pars emolumentorum Officij sibi cedat. Et sic *Simonia* erit, ut suprà prohibita, si Episcopus deputet Vicarium cum pacto, ut pars emolumentorum Vicariæ ipsi Episcopo reservetur, vel ut Vicarius minori solito stipendio contentus sit, ut benè scripsit *Azorius* (93.)

40 Ex dispositione *Tridentini* (94) Examinatores Synodales committunt *Simoniam* tàm ipsi, quàm dantes, si *quidquam prorsus ocasione examinis* ad Parochiales Curas, *antè, aut post accipiant*, & proindè incurrunt Excommunicationem, *Papæ* reservatam, latam in Simoniacos, (95) de quâ suprà. Incurrunt pariter privationem omnium Beneficiorum anteà legitimè obtentorum, & perpetuam inhabilitatem ad quæcunque alia; & provisus incurrit nullitatem provisionis Parochiæ, quam consequitur Et advertendum, quòd neque à sponte dantibus (aut antè ad captandam benevolentiam Examinatoris, aut post ad antidoralem recognitionem) aliquid vel minimum recipi potest, ut ex Textu *Tridentini* colligit *Garzias* (96), nàm ibi dicitur *quidnam prorsus accipiant*, dictio autem *prorsus* excludit omnia, & singula, quæ in contrarium possunt excogitari, [97] & proindè etiam donum minimū, undè excluditur parvitas materię.

41 Quò ad pęnas *Simoniæ* prohibitæ de iure Ecclesiastico,

(77) *Trident. Sess. 21. cap. 1. de Reform.*
(78) *Extrau. Cum detestabile de Simon. int. commun.*
(79) *Sixt. V. Bull. 91. Sanctum, & Salutare. Cherubin. Tom. 2.*
(80) *Sayr. de Censur. lib. 4. cap. 17. in fin.*
(81) *Less. de Iust. lib. 2. cap. 35. n. 169. Suar. de Relig. lib. 1. Tract. ult. cap. 59. nu. 16. Filliuc. Tract. 45. cap 13. nu. 35.*
(82) *Sanch. Opuscul. lib. 2. cap. 3. Dub. 104. nu. 93.*
(83) *Avila Par. 3. disp. 5. Dub. 9.*
(84) *Text. in cap. Quantò. de Iudic.*
(85) *Text. in cap. De iure. cap. Quià Clerici. iunct. gloss. in V. Spoliando. de Iurepatr.*
(86) *Trident. Sess 25. de Reform. cap. 9. Campanil. Divers. iur. Canonic. Rubr. 11. cap. 13. nu. 510.*
(87) *Sanch. Opuscul. lib. 3. cap 3. Dub. 79.*
(88) *Hostien. Summ. Rubric. de Iurepatr. §. Qualiter. post n. 7.*
(89) *Thesaur. de Pęn. Par. 2. V. Simonia. c. 8. V. Amplia tertiò.*
(90) *Trident. Sess. 25. de Reform. cap. 9.*
(91) *Extrau. 2. de Simon. int. commun. Sanch. Opusc. lib. 2. cap. 3. Dub. 107. nu. 5.*
(92) *Text. in cap. 2. & cap. Quoniam il 2. Ne Prælat. vic. su. in cap. Nostr. & in cap. Consulere. de Simon.*
(93) *Azor. Tom. 3. lib. 12. cap. 14. Quæst. 1. §. Sed cur.*
(94) *Trident. Sess. 24. cap. 18. de Reform.*
(95) *Navar. Cons. 67. de Simon. Vgolin. Tab. 1. cap. 48. §. 7.*
(96) *Garz. de Benef. Par. 9. cap. 2. nu. 390.*
(97) *Arg. cap. Statutum §. Provisurus de Rescr. in 6. cap. Præsentium §. Prætereà de Test. eo. lib.*

stico, sciendum primò, quòd in omni materiâ Beneficiali omnis pactio, ac quævis conventio prohibita est; & si fiant, sunt ipso iure nullæ, ut habetur ex multis Decretalibus [98], verum est, quòd pacta non onerosa, sed tantùm gratuita, non sunt prohibita, ut observat *D. Thomas* (99) & *Navarrus*; proindè potest Episcopus, aut Patronus liberaliter promittere collationem, aut præsentationem ad Beneficium vacaturum, & acceptari promissio absquè vitio *Simoniæ*, proindè citata iura intelligenda sunt de pactis onerosis.

42 Dispositio autem omnis de Beneficio Ecclesiastico, ut electio, collatio, institutio, nominatio, postulatio, præsentatio, resignatio, permutatio &c. in quâ interveniat *Simonia*, est ipso iure nulla; undè Beneficia quævis taliter adepta antè quamvis declaratoriam sunt dimittenda, ut sonat *Extravagans Pauli Secundi* (100), nec à tali nullitate, ac obligatione dimittendi Beneficium excusat ignorantia facti, etiam invincibilis, sivè bona fides, scilicet aliquo tertio *Simoniam* operante ad favorem Beneficiati; quià, ut optimè ait *D. Thomas*, (101) hæc non est privatio pęnalis iuris quæsiti, sed obligatio restituendi nulliter acceptum, ob defectum consensus Ecclesiæ, & ob irritationem actus acquisitionis ab initio, ex quâ prima acquisitio omnis, quæ non sit gratuita, impeditur. Fructus etiam percepti ex Beneficio, simoniacè obtento, restituendi sunt antè omnem declarationem, ut habet Extravagans citata. Pretium pariter Simoniacum restituendum est ab eo, qui illud recepit, ut habetur in iure (102), & si *Simonia* non fuit realis, quià unus dedit pretium, sed alius non contulit Beneficium, restitutio pretij debet fieri ei, qui pretium dedit, ut docet *Sanchez*; (103.) si verò fuit realis, & utrinque completa, pretium restitui debet Ecclesiæ; & ratio est, quià per talem *Simoniam* iniuria ei illata est; & quod dicitur de principalibus intelligendum est etiam de mediatoribus, qui pretium mediationis acceperunt, ut firmat *Navarrus*. [104]

43 Omnes porrò, qui ad *Simoniam* Beneficialem concurrunt tàm principales, quàm mediatores, intercessores immediati, & alij, qui directâ intentione cooperantur, ut *Simonia* fiat [quià, ut ait *Thesaurus* (105) omnes isti dicuntur *procurare Simoniam*, quod in supracitatâ Extravaganti prohibetur] omnes inquam incurrunt excommunicationem ipso facto reservatam *Papæ*, ut ibidem exprimitur. Provisus autem incurrit inhabilitatem ad obtinendum canonicè illud idem Beneficium, prò quo pretium dedit; etiam prò foro conscientiæ, etiam in casu occulto; (106) & etiam inhabilitatem ad alia Beneficia impetranda, ut habet Bulla citata *B. Pij V.* ac eandem inhabilitatem respectu Beneficiorum obtinendorum incurrunt etiam mediatores *Simoniæ* iuxtà communem sententiam Canonistarum, ac Summistarum, de quâ testatur *Sanchez* (107), & hæc pęna talis inhabilitatis obligat in conscientiâ antè omnem sententiam Judicis, quià est pęna merè privativa, ut firmant *Azor.* & *Filliuc.* (108.)

44 Quò ad *Simoniam*, quæ committitur in ingressu alicujus Ordinis Regularis, ista iuxtà quandam Extravagantem *Urbani V.* (109) incurritur, si à volentibus ingredi Religionem in eorundem receptione, antè, vel post illam, pastus, pecunia, iocalia aliavè res etiamsi ad usum pium deputanda directè, vel indirectè exigatur. Juxtà quam Extravagantem notandum, quòd si ab ingredientibus Ordinem aliquid Conventui, aut Prælato detur liberè, spontè, & gratis, nulla incurritur *Simonia*, sed tantùm quandò exigitur ex obligatione, & pacto. Ingressus verò Religionis consideratur in admissione ad habitum, seu ad professionem, (110) quià in receptione ad habitum ingreditur ad Religionem mobiliter; ad professionem verò ingreditur ad eandem immobiliter; ideò sivè sic, sivè sic, semper verificatur ingressus in Religionem, qui vetatur cum tali exactione ex pacto.

45 Pœnæ huiusmodi *Simoniæ* sunt primò Excommunicatio latæ sententiæ, ac *Papæ* reservata, quam incurrit tùm dans, tùm recipiens, si hic sit persona particularis, ut Abbas, Provincialis, Prior &c. Si verò recipiens est Capitulum, vel Conventus, incurrit suspensionem, non quidèm ab Officio, aut Beneficio, sed tantùm ab Officio Capitulari, sivè administratione, ut post alios observat *Barbosa* (111); Secundò; si quis ad professionem simoniacè receptus sit, *Simoniâ* scienter contractâ, tam recipiens, quàm receptus de Monasterio absquè spe restitutionis expellendus est, & in locum arctioris Regulæ ad pœnitentiam perpetuam detrudendus; vel si non inveniatur talis locus observantię, ad alium locum eiusdem Ordinis mittendus est, ut textualiter habetur in iure (112). Et quid iuris, si Capitulum Conventuale recipiendo deliquerit, ut præfertur? Dico, quòd ex dispositione dictorum Canonum omnes de Capitulo ad alia Monasteria essent transferendi. Et quid, si esset Provincialis, aut Diffinitorium? Dico, quòd ablegari deberent à Provinciâ. Ratio est, quià currit par ratio de Monasterio ad Provinciam, quià Prælatus, aut Capitulum Conventuale pretio recipiens ad habitum, aut professionem tribuit profitenti ius ad illud Monasterium, ut professus censeatur filius illius Monasterij. Provincialis autem, aut Diffinitorium recipiens ad habitum, & ad professionem tribuit profitenti ius ad illam Provinciam, cuius iste censetur filius. Si ergò Prælatus, aut Capitulum locale, recipiens simoniacè ad habitum, aut professionem debent in pęnam ablegari à suo Monasterio, Provincialis, aut Diffinitorium similiter delinquens, debet ablegari à Provinciâ.

46 Omnes simoniaci supradicti in quâvis specie *Simoniæ* prohibitæ de iure Divino, aut humano, ultrà supradictas pœnas, suis locis recensitas, incurrunt pęnam infamiæ, ac consequenter Irregularitatis, postquàm de eâ fuerint condemnati, ut ex iure (113) deducunt Doctores; & & ab hâc pęnâ non potest Episcopus, seu Prælatus Regularis cum suis subditis dispensare, quià hoc est de gravioribus criminibus, quorum absolutio, & in pęnis dispensatio, Summo Pontifici reservatur, ut docet *Sanchez*. (114)

Opi-

(98) *Cap. final. de Pact. ubi Gloss. in V. Cessare. cap. Tua nos de Simon. cap. Quæsitum. de Rer. permutat.*

(99) *D. Thom. 2. 2. quæst. 78. Art. 2. ad 2. Navar. Summ. cap. 23. nu. 106. V. Ad quartum.*

(100) *Extrav. Cum detestabile. de Simon. int. commun.*

(101) *D. Thom. 2. 2. quæst. 100. Art. ult. ad 3.*

(102) *Arg. cap. De hoc. V. Regam. de Simon.*

(103) *Sanch. Opusc. lib. 2. cap. 3. Dub. 114. nu. 2.*

(104) *Navar. Consil. 99. nu. 1. de Simon.*

(105) *Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Simonia. cap. 2. V. Amplia ut secundùm.*

(106) *Arg. cap. Si alicuius de Electio. B. Pij V. Const. Cum primùm. §. 8.*

(107) *Sanch. loc. prox. cit. nu. 13.*

(108) *Azor. Inst. moral. Tom. 3. lib. 12. c. 21. in fin. Filliuc. Tract. 45. cap. 13. nu. 26.*

(109) *Extrav. Sanè ne in vinea. de Simon int. commun.*

(110) *Filliuc. Tract. 45. cap. 13. nu. 11. Bonac. de Simon. quæst. 7. §. 4. nu. 11.*

(111) *Alter. Suar. Filliuc. apud Barbos. ad Extravag. 1. de Simon. n. 2.*

(112) *Text. in cap. Quoniam simoniaca. de Simon. & in cap. De Regularibus. eo. tit.*

(113) *Cap. final. 1. quæst. 3. Gloss. in cap. Ex diligenti. in V. Infamia de Simon. Boer. Angel. Menoch. Sanch. Suar. apud Thesaur. de Pœn. Par. 2. V. Simonia. cap. 1. V. Simoniæ.*

[114] *Sanch. Opuscul. lib. 2. cap. 3. Dub. 120. nu. 43.*

Opinatus est autem *Decianus* post *Hostiensem* (115), quòd, si contrà Simoniacos procedatur per viam accusationis, acriùs puniendi sint, quàm si procedatur per inquisitionem; sed tali opinioni refragatur auctoritas cuiusdam *Glossæ*, (116) quæ ait, quòd eadem pœna debetur, sivè agatur per accusationem, sivè per inquisitionem; & hoc confirmatur à consuetudine, nàm delicta puniuntur pœnâ per leges sancitâ, nil curando si processus sit per viam inquisitionis, aut accusationis: undè consuetudine approbante cessat commune dictum antiquorum Canonistarum, quòd cum Reo mitiùs agitur per viam inquisitionis, quàm accusationis.

47 Pœnæ committentium crimen confidentiæ Beneficialis sunt. Primò, quòd provisiones tales sint ipso jure nullæ, & Beneficia taliter recepta intelligantur vacare à die receptionis, & eorum dispositio est Sedi Apostolicæ reservata. Secundò, à primâ die receptionis alicuius Beneficii cum tali confidentiâ, ipsi recipientes privati sunt omnibus aliis Beneficiis, legitimè obtentis, quæ remanent Sedi Apostolicæ reservata; & talium fructus suos non faciunt, sed Cameræ Apostolicæ censentur devoluti, eique debiti sunt, & eos in utroque foro restituere tenentur. Tertiò, præsumentes recipere Beneficia cum prædictâ confidentiâ, si Cardinales, aut Episcopi, aut Prælati sunt, incurrunt interdictum ab ingressu Ecclesiæ; alii verò Excommunicationem; & tales Censuræ incurruntur *ipso facto*, & sunt *Papæ reservatæ*, ut ex Bullis *Pii IV*, & *B. Pii V*. supracitatis colligitur. (117)

48 Supradictæ pœnæ sunt de jure communi, & æquè afficiunt Ecclesiasticos sæculares, ac Regulares; sed ultrà eas habent Regulares alias pœnas, sancitas per eorum Statuta municipalia, quæ in facti contingentiâ sunt ab ipsis attendenda. Prò Nobis *Minoribus de Observantiâ Regulari, ac Strictiori* existunt sequentia, expressa in Textu, quem illustramus.

49 1. *Simoniaci, qui dona dederint, aut promiserint per se, vel per alios, ut gradus, Dignitates, Officia vel in sui favorem sententiam consequantur. Canonicarum pœnarum animadversione feriantur; atquè in Constitutionem de largitione munerum incidisse declarandi veniunt*. (118)

50 2. *A Novitiis aliquid, vel minimum recipientes; vel eis ad sibi, vel Conventui aliquid relinquendum suadentes, præter pœnas in Sacro Concilio Tridentino decretas, Superiores privari debent Officio; alij ut proprietarii publicari*. (119)

51 Circà primum Textum, datum supra *num*. 49., occurrit prima dubitatio, quid veniat nominæ *gradus*, *Dignitatis, ac Officii*, prò quibus dare munera simoniacè prohibemur?

52 Respondeo, quòd nomen *gradus*, juxtà *Spiegelium*, & *Prateium* (120) usurpatur prò *existimatione, ac loco honoris*; & fortè hoc nomen transumptivè deducitur vel à *gradibus scalarum*, per quos ascendimus ad summa; aut à *gradibus* affinitatis, aut consanguinitatis juxtà quos in proximiori *gradu* dicitur esse, qui communi primo stipiti vicinior est. (121) Cùm autem in Religione summum locum teneat Prælatus aut Generalis, aut Provincialis, aut Localis respectivè, qui regimen inferiorum habet, & cui primus honor debetur, nomine *gradus* venit quivis status inferior, qui tamen majorem existimationem, & locum honoris importat, quò magìs ad Prælatum supremum in Ordine, Provinciâ, aut Monasterio, qui est quasi loco primi stipitis, vicinus est. Major ergò, & major dicetur *gradus* in Religione, qui ratione alicujus muneris magìs, ac magìs Prælato erit proximior tùm loco, tùm existimatione, tùm auctoritate. Quià verò *Simonia*, ut suprà dictum fuit, importat pretium temporale prò re spirituali, oportet, quòd *gradus*, qui prohibetur consequi per dona, importet aliquid spirituale saltem ordinativè, ut est gradus Lectoris Jubilati, aut Emeriti, Concionatoris Clarissimi, aut Paternitatis Provinciæ, qui aliquo modo ordinantur ad quid spirituale, quià importàt regimen animarum in absentiâ Prælati; & vocari potest *Personatus*.

53 *Dignitas* ut aliàs non semel diximus, (122) importat jurisdictionem cum administratione, ut sunt omnes Prælaturæ. Officium autem, ut ex *Archidiacono*, firmat *Abbas* (123), est administratio rerum Ecclesiasticarum sinè jurisdictione; ut officium Sacristæ, Thesaurii, Custodis in Cathedralibus, & apud Nos Officium Lectoris, Concionatoris, Magistri Novitiorum, Rectoris Chori &c.

54 Secunda dubitatio est, quotupliciter in Ordine contingit simoniacè delinquere tribuendo dona prò adeptione graduum, Dignitatum, aut Officiorum, ut præfertur?

55 Respondeo, quòd ex parte rei temporalis, quæ intervenit prò adeptione rei spiritualis, dupliciter contingit delinquere; puta; tribuendo rem tanquàm donum ad comparandam benevolentiam Electoris, retento in mente fine donationis, qui est, ut Elector, obligatus dono, illi conferat suffragium ad gradum, Dignitatem &c. potest alio modo illud, quod vocatur donum, esse verum pretium, & tunc est, quandò prætensor, & Elector paciscuntur inter se, ut unus det pretium, alius det suffragium; aut, si non tantùm effrontes sint, ut apertè pacta ineant, prætensor dicit, *si acquiram gradum &c. gratus ero tibi, & tribuam aliquid, de quo non te pœnitebit favorem tuum in me contulisse*, & Elector quidèm verbis fingit se illud oblatum respuere, tamen in facto confert suffragium, quo alius consequitur speratum gradum. In primo casu *Simonia mentalis* tantùm est ex parte donantis; nàm suam intentionem minimè aperit Electori, quàmvis finis doni sit adeptio gradus sperati. In secundo casu est vera *Simonia realis*, dum pactum expressum, aut implicitum ineunt: expressum quidèm, dum ambo vicissìm sibi stipulantur, ille quidèm pretium, alius verò suffragium: implicitum autem, dum sibi factâ oblatione precii palliati sub nomine gratæ retributionis, Elector non stipulatur quidèm verbis collationem suffragii, facto tamen eam præstat, quod perindè est ac si verbis promisisset. Et ratio est, quià Elector, quàmvis verbis non expressit se consentire oblationi sibi factæ, consensit tamen animo, quem prodidit facto, conferendo nempè suffragium.

56 Ex

(115) *Decian. lib. 5. cap. 86. nu. 3. Hostien. Summ. Rubr. de Simonia. nu. 11.*
(116) *Gloss. in cap. Quoniam. in V. Expellatur. de Simon.*
(117) *Thesaur. de Pæn. Par. 2. V. Simonia. cap. 3. per tot.*
(118) *Text. Tit. Applicatio. §. 59.*
(119) *Text Tit. Applicatio. §. 25.*
(120) *Spiegel. Pratei. lexic. iur. V. Gradus.*
(121) *arg. l. 1. cum seqq. ff. de Grad. & affin.*
(122) *Par. 1. Tit. Quid. nu. 82. & Tit. Quales. nu. 34.*
(123) *Abb. in Clement. Dispendiosam. num. 3. de Iudic. Archidiac. in cap. 1. de Consuet. in 6.*

56 Ex parte verò obiecti, nempè rei spiritualis, quæ prætenditur, multiplex potest esse modus taliter delinquendi. Primò, quandò Electores sibi mutuò suffragium paciscuntur prò Prælaturâ, aut Officio, ut si dicant *dà mihi suffragium tuum ad me eligendum in Provincialem, & ego dabo tibi suffragium meum, ut sis Guardianus talis Conventus, aut Diffinitor, Custos &c.* Secundò, quandò proxeneta aliquis procurat prò alio suffragium ab Electore, promittendo illi Prælaturam, aut Officium, dicendo, *si dabis suffragium prò Cajo ad Provincialatum, eris Guardianus aut Diffinitor &c.* Tertiò, si quis pretio sollicitatur, nè det suffragium *Cajo*, qui est persona digna, & ille pretio accepto suffragium suum *Cajo* non dat. Quartò, si factâ electione, nondùm autem confirmato electo, daretur pecunia ei, (qui aut justè, aut iniustè vellet electionem factam impugnare) ut desistat à tali impugnatione; quià per confirmationem completur electio, redimere autem vexationem (sivè justam, sivè iniustam) dato pretio, & nondùm adeptâ possessione Beneficii, aut Officii, *Simonia* est, ut communiter tenent Doctores. (124) Quintò, si Provincialis Superiori Locali reperto in delicto, prò quo incurrit privationem Officii, dicat, *possum te iuridicè privare Officio, si tamen dederis in proximo futuro Capitulo suffragium tuum ad nutum meum, non te inquietabo*, & Superior Localis hoc spondeat, & facto exequatur. Sextò, si Provincialis suspensum justè, & ad normam Statutorum Prælatum Localem ad proprium Conventum dimiserit sublatâ suspensione per acceptam pecuniam, aut aliud donum. Septimò, Si quis aspirans ad Provincialatum, daret pecuniam Judici, ut antè Capitulum non proferret sententiam (quæ deberet esse absolutoria) in Causâ actitatâ contrà alium, qui, si interveniret in Capitulo, ipsum impediret in Provincialatu acquirendo. Octavò, Si daretur pecunia, ut quis destinaretur ad concionandum in tali pulpito; sivè, ut esset Confessarius Monialium; aut consequeretur quodvis aliud Officium, quod aut concerneret purum ministerium spirituale, aut hoc esset mixtum, & adnexum cum ministerio temporali. Omnia supradicta, & his similia essent simoniacè comparata, & locum facerent pœnæ Statutariæ, ut probat *Sanctorus*. (124)

57 Tertia dubitatio est, quomodò incurratur *Simonia* juxtà Statutum, si dentur munera ad obtinendam sententiam ad proprium favorem?

58 Respondeo, quòd, ut habetur ex jure (126) utroque, sententia sivè juxta, sivè iniusta vendi non potest, & si vendatur, *Simonia* committitur, maximè si sententia est de spiritualibus, ut ex *D. Antonino* probat *Decianus* (127). Si ergò aliquis donum, aut pecuniam det Judici, ut in favorem sui sententiam proferat, totaliter absolvendo, aut minorem debito pœnam subeat, *Simonia* committitur.

59 Quarta dubitatio circà eundem primum Textum est, quæ nam sint pœnæ Canonicæ, de quibus loquitur Textus ipse?

60 Respondeo, quòd sunt pœnæ, quæ per sacros Canones, & Bullas Pontificias, (quæ etiam ipsæ leges Canonicæ sunt, quàmvis extrà corpus juris Canonici reperiantur, ut proindè Extravagantes dicantur) contrà simoniacos latæ sunt, de quibus suprà egimus. Sunt etiam pœnæ, quæ per dictos Canones feruntur contrà Religiosos proprietarios; sunt etiam pœnæ, me Judice, quæ latæ sunt contra contrectantes pecuniam, casu, quo Simonia commissa esset per numeratam pecuniam. Ratio est, quià Religiosus emendo per dona, aut denarios quid spirituale, non peccat simplici delicto *Simoniæ*, sed etiam proprietatis, quod est delictum separatum, & specie distinctum à *Simoniâ*, quæ per tale crimen magìs aggravatur: proprietatis autem actum exercet, dum emit pretio spirituale. Insuper, cùm abusus numeratæ pecuniæ apud Nos *Minores* sit crimen separatum à proprietate ut aliàs (128) probavimus, qui denariis uteretur ad mercandum spirituale, criminibus *Simoniæ*, ac proprietatis aliud delictum, nempè abusum pecuniæ adderet, prò quo alius gradus pœnæ sibi esset iniungendus.

61 Quinta dubitatio circà secundum Textum, datum suprà *num.* 50. est, quomodò intelligi debeat prohibitio recipiendi aliquid, vel minimum à Novitiis?

62 Respondeo primò, quòd, si Novitius spontè, liberaliter, ac per modum puræ eleemosinæ velit aliquid Religioso particulari Prælato, aut Subdito, aut Provinciæ, aut Conventui largiri, nec aliud obsit, (puta, quòd res donata sit Religioso incompetens, aut Provincia, vel Conventus non sint in necessitate præsenti, aut imminenti) potest illud tale recipi juxtà declarationem *Clementis V.* (129) & in hoc sensu non loquitur Textus.

63 Respondeo secundò, quòd prohibitio istius Textus cohærenter se habet ad dispositionem Regulæ, (130) in quâ habetur, nè *Fratres solliciti sint de rebus temporalibus* ingredientium Ordinem nostrum. Porrò sollicitare, aut esse sollicitum significat aliquem allicere, instare, anxium, aut molestum esse (131), ut alius aliquid præstet; & hoc modo delinquunt Fratres, qui Novitio aut verbis, aut nutibus implicitè, aut explicitè suadent, ut sibi, aut alteri, aut Provinciæ, aut Conventui de suis bonis relinquat, & de hoc aliàs (132) locuti sumus.

64 Respondeo tertiò, quòd receptio de bonis Novitii potest etiam esse simoniaca, & tunc est, quandò ex pacto aut tacito, aut expresso, prò acceptatione ad Ordinem, sivè receptione ad habitum, aut professionem; sivè prò acceleratione ad induendum habitum aliquid vel minimum recipitur, ut ex jure (133) Doctores communiter deducunt. Hìc verò notandum, quòd, prout tradit *Marchantius* (134), tripliciter contingit aliquid dari, aut recipi in receptione ad habitum, sivè ad professionem. Primò, prò victu, ac vestitu, ac aliis necessariis personæ illius, qui Religionem intrat. Secundò, prò prandio, ac nonnullis præstationibus, quæ ad solemnitatem, vel quandam consuetudinem tribuun-

(124) *arg. cap. Dilectus. il 1. iunct gloss. in V. Accepit. de simon D. Antonin. Summ. Par. 2. Tit. 1. cap. 5. ff. 21. col. 2. init. Decian. lib. 5. cap. 84. nu. 10.*

(125) *Sanctor. de Pœn. cap. 15. Quæst. 8. & 9. à fol. 143. ad 154.*

(126) *cap. final. iunct Gloss. in V. Venditionem. de Purga. Canon. cap. Cum ab omni & ibi Gloss. final de Vit. & honestat. Cler. l. Venales. C. Quando provoc. non est necess.*

(127) *D. Antonin. Summ. Par. 2. Tit. 1. cap. 5. §. 17 V. Nota 4. Decian. lib. 5. cap. 79. num. 16.*

(128] *Tit. 3. ff. Pecuniæ contrect.*

(129) *Clement. Exiui. §. Cum uerò. de Verb. sign.*

(130] *Regul. Minor. cap. 2.*

(131) *arg. l. 11. §. Quamvis. l. 14. §. Aestimatio ff. de Serv. corrupt. l. Moribus §. 2. in fin. ff. de Vulgar. Substit. l. Julianus. la 2. ff. de Rei vindic.*

[132] *Tit. 5. §. Suasio mala. nu. 20.*

(133] *cap. Quam pio. cap. Nullus Abbas. 1. q. 2. cap. Cum in Ecclesia. cap. Venientes. de Regul. c. Quoniam. de Simon. D Tho. Sylvest. Soto Navar. apud Sanctor. Comment. cap. 2. Stat. 22. Quæst. 4.*

(134] *Marchant. Tribun. sacram. T. 3. P. 1. Tr. 10. Tit. 6. Quæst. 10.*

tribuuntur Religiosis particularibus, aut Conventui. Tertiò; prò ipso ingressu, sivè gratiâ, quæ præstatur in acceptatione ad Ordinem; vel receptione ad habitum; vel in admissione ad professionem; vel in acceleratione vestitionis habitus, ut nempè, qui posteriùs alio acceptatus ad Ordinem est, admittatur ad habitum priùs illis, qui antè eum acceptati sunt. Addo etiam quartum modum, quandò nempè purè eleemosynaliter, & liberè (quàmvis occasione receptionis ad habitum, aut professionem) aliquid datur, aut recipitur.

65 Jàm suprà dictum est, quòd merè eleemosynaliter, & liberè datum ab ingrediente Religionem, potest recipi à Fratribus; ratio est, quià, sicut possunt tanquàm pauperes recipere eleemosynam ab aliis, ità possunt recipere ab isto, de quo nulla est contraria ratio. Et notandum, quòd, quàmvis talis eleemosyna fiat occasione vestitionis, aut professionis, non tamen fit contemplatione horum, nec ista sunt causa finalis illius largitionis, quià supponitur eleemosyna liberè facta; hoc est spoliata omni alio fine, quàm charitatis, aut misericordiæ in pauperes. Quòd, si tribuens daret, ad hoc, quòd Fratres tolerarent æquiori animo suos defectus, aut ignorantiam, aut inhabilitatem in Novitiatu, & sibi suo tempore vota favorabilia ad professionem conferrent, esset *Simonia mentalis* in eo, ut Doctores communiter tradunt; nàm per talia dona ille intenderet permanentiam in Religione, (quod est quid spirituale) mercari.

66 Quò ad primum igitur modum ex assignatis à *Marcantio* dicitur, quòd in Religionibus in commune possidentibus, si Monasterium sit in paupertate, licitè recipiuntur ea, quæ necessaria sunt ad victum, vestitum, & alia necessaria ad illius, qui intrat, sustentationem, & super his licita est pactio. Ratio est, quià Clemens VII. (135) declaravit *Religiosas, quæ sub curâ Fratrum Minorum degunt, nullam incurrere Simoniam ex pactionibus, & conventionibus, quas faciunt in receptione intrantium Ordinem ipsarum super dotibus recipiendarum prò congruenti, & sufficienti sustentatione earum*. Par autem est ratio, ait *Marcantius* (136) de viris, ac prò mulieribus, si igitur *Simonia* non est ab istis, quæ monachantur, aliquid pacisci, & recipere prò ipsarum sustentatione; idem erit de viris, attento quòd id, quod recipitur, non est prò ingressu Religionis, quod ematur, sed prò purâ, & merâ intrantis sustentatione. Si autem Monasterium in paupertate non est, sed habet commoda, & reditus, quibus potest sustentare intrantem, peccatum avaritiæ saltem est, juxtà *Navarrum*, (137) aliquid recipere ab eo sub colore congruæ sustentationis; & ego addo, quòd ut in pluribus palliata *Simonia* est. Ratio est, quià illud, quod ex pacto exigitur, (cùm Monasterium alere possit intrantem, & suppono) non exigitur, ut quid necessarium ad sui sustentationem; ergò exigitur aut ad augendos reditus Monasterii, & sic sapit thæsaurizationem, ac avaritiam; aut præcisè est, ut illo emat statum Religionis, & sic erit *Simonia* palliata nomine congruæ sustentationis, dum illud, quod datur, est verum pretium ingressus in Ordinem, quàmvis velatum colore necessariæ sustentationis. Et hoc experientiâ teste, ut in pluribus verificatur, nàm, quàmvis tales exactiones fiant apud quasdam Religiones, non videmus, quòd in divitiis crescant, imò sensìm, & quotidiè depauperantur; & hoc est argumentum, quòd tales exactiones non cedunt ad profectum Monasterii, & sic hoc non est peccatum avaritiæ; sed in bursam Prælatorum vadunt, qui ob tales exactiones vendunt ingressum in Religionem, & sic peccant *Simonia palliatâ*.

67 Quid autem dicemus de Religionibus verè Mendicantibus, ut est Religio *Minorum de Observantiâ utrâque*, ac *Capucinorum*, licebit nè illis sub nomine congruæ sustentationis pacisci, & recipere aliquid ab intrante? Respondetur nagativè. Ratio est, quià Religiones istæ non habent reditus, ex quibus sustentari debeant Religiosi, qui juxtà Regulam (138) debent vivere aut de proprio laboritio, aut de eleemosynis; sequitur igitur, quòd, qui talem Regulam profitentur, non possunt aut cogi sibi spontè providere de necessariis ad sustentationem, Dominus enim, juxtà promissionem factam *S. P. Francisco* ipsius provisor est. Dicebat *Seraphicus Patriarcha*, quòd inter suam Religionem, & Mundum initus erat contractus, quo facta erat stipulatio, quòd Religio obligabatur instruere, & ædificare Mundum bono exemplo suorum Religiosorum; Mundus vice versâ obligabatur alere, ac sustentare Fratres suos. Undè, si isti ex parte suâ non rescindent contractum, scandalosè vivendo, Mundus etiam pactum suum servabit subministrando Fratribus necessaria ad vitam. Hoc idem habet Nicolaus III. (139) ajens, quòd *nunquàm deficiet fides Ecclesiæ, & per consequens nec opera misericordiæ subtrahentur*, quibus sustententur pauperes *Fratres Minores*.

68 Quòd, si frigescente charitate, non invenirent Fratres necessaria ad victum, possent, ut optimè docet *Abbas*, (140) Episcopi, ad quos primò recurrere deberent Fratres, compellere tùm Clericos, tùm Laicos, & ut de suis Beneficiis, bonis eleemosynam congruam illis facerent, & ratio est, quià, cùm essent, ut suppono, Fratres in extremâ necessitate, eleemosyna tali casu caderet sub præcepto, (141) & ad hoc servandum potest Episcopus, compellere per Censuras; quod etiam ex jure Civili videtur deducere *Baldus*. (142) Et si hoc minimè proficeret, quià fortè nollent Episcopi ad talem compulsionem, ut potè inusitatam, devenire; debent Fratres obsequi Decreto *Tridentini*, (143) jubentis, ut in Monasteriis *is tantùm numerus Religiosorum conservetur, qui vel ex propriis reditibus Monasteriorum, vel consuetis eleemosynis commodè possit sustentari*; & sic abstinere à receptione Novitiorum. Tandèmque, si nequè hoc posset prodesse, quià urgeret actualis necessitas, servare deberent præceptum Regulæ, (144) jubentis *Ubicunque* (Fratres) *non fuerint recepti, fugiant in aliam terram ad faciendam pœnitentiam cum benedictione Dei*, par autem ratio est, quòd non sint recepti, ac post receptionem non habeant alimenta, ad vitam necessaria, proindè deberent aliò migrare, nunquàm tamen illis licet ab ingrediente Ordinem eorum aliquid ex pacto, aut con-

(135) *Sorb. Compend. Privil. V. Moniales. nu. 16. & 31.*
(136) *Marcant. loc. cit. Concl. 1. in fin.*
(137) *Navar. lib. de Redit. Ecclesi. Q. 1. Monit. 62.*
(138) *Reg. Minor. cap. 5.*
(139) *text. in cap. Exiui. §. Profectò de Verb. sign.*
(140) *Abb. in cap. Placuit. nu. 8. & 9. de Empt. & vendit.*
(141) *arg. cap. Sicut ubi Gloss. in V. Commune. & in V. Esurientium. 47. Dist.*
(142) *Bald. in l. 1. C. de Epi. audi.*
(143) *Trident. Sess. 25. cap. 3. de Reform. Regular.*
(144) *Regul. Minor. cap.*

conventione recipere sub prætextu propriæ sustentationis.

69 Quò ad secundum modum ex assignatis à *Marchantio* suprà *num. 64.*, dico cum eodem, (145) quòd in professionibus licet liberaliter aliqua honesta convivia in gratiam solemnitatis facere, imò & aliqua munera Religiosis offerre, modò excessiva non sint, & in pactum, vel obligationem non transeant, secundùm consuetudinem Patriæ. Ratio est, quià hujusmodi sunt tantùm signa honestæ lætitiæ, quâ Amici sibi invicem, & Religioni gratulantur; & cùm super his nullum pactum interveniat, censenda sunt dona liberaliter facta. Quòd, si contrà hoc obiiciatur *Extravagans Urbani IV.* (146), in quâ prohibetur fieri talia prandia, seù Cœnas &c., respondet *Marchantius*, quòd illa intelligenda est de excessivis conviviis, ac muneribus, quæ ex conventione, ac pacto fiunt. Et re verâ Extravagans illa habet, quòd talia prandia &c. intrantes Religionem *tribuere compelluntur*. Non autem loquitur de illis, quæ liberè fiunt. Quòd, si illa aut ex pacto, conventione, aut Religiosorum prætensione cogeretur ingrediens, aut profitens præstare, quamtùmvis prandia, ac dona essent frugalia, tamen *Simonia* committeretur. Ratio est, quià illa nullo alio titulo exigerentur, nec possent exigi, nisi titulo Status Religiosi, quod simoniacum est, nec salvaret tenuitas doni, quià parvitas matariæ, si deducatur in pactum, non salvat à *Simoniâ*, pròut ostendimus suprà *num. 10.*

70 Quò ad tertium modum, dicitur, quòd recipiendo ex pacto, aut conventione aliquid ex bonis intrantis in Religionem prò receptione ad Ordinem; sivè prò admissione ad habitum; sivè prò emissione professionis; sivè prò prælatione ad habitum antè alios, qui fuerunt antecedenter acceptati; sivè prò imponendo caputium (quod est forma habitus Minoritici simul cum chordâ) antè alios, qui simul induuntur; in omnibus, inquam, ac singulis horum actuum committitur *Simonia*. Ratio est, quià omnia, ac singula sunt ordinata ad statum Religiosum, prò quo quodvis temporale ex pacto acceptum, vel datum infert *Simoniam* prohibitam de jure Divino, ac Ecclesiastico juxtà Canones, citatos suprà *num. 64.*

71 Ultima dubitatio est, quæ nam sit pœna lata in Concilio *Tridentino* contrà recipientes aliquid ex bonis Novitii?

72 Respondetur, quòd est pœna anathematis ferendæ sententiæ, ut deducitur ex ipsius Textu (147), qui tamen videtur loqui de omnibus, aut majori parte bonorum Novitii, nè hoc impediat ejus libertatem, si vellet ad seculum reverti. Sed quià in nostro Textu prohibemur recipere à Novitio *aliquid vel minimum*, patet, quòd talis pœna debetur, in omni, ac quocunque casu aliquid recipiatur, & hoc non ex dispositione Concilii, sed Statuti, quod non contentum tali pœnâ, latâ, quandò recipitur magna pars bonorum Novitii, eam extendit ad recipientes partem etiam minimam. Tandèmque adverto, quòd hæc pœna incurritur, licèt id, quod recipitur, non fuerit receptum ex pacto: quià, si ex pacto esset, incurreretur *Simonia*, prò quâ deberentur pœnæ, de quibus suprà *num. 45.*

(145) *Marcant. Tom. 3. Par. 1. Tr. 10. Tit. 6. Q. 10. Concl. 6.*
(146) *Extrav. [illegible] Sane ne in vinea de Simon. int. commun.*

(147) *Trident. Sess. 25. cap. 16. de Refor. Regular.*

TIT-

TITVLVS NONVS

Miscellaneus.

§. I. Ieiuniorum Violatio.

SVMMARIVM.

1 *Diffinitio criminis violationis Ieiunij.*
Omne peccatum mortale de iure Canonico crimen publicum est.
2 *Ieiunium triplex est.*
Ieiunium naturale, & virtuosum, quid sit.
Ieiunij Ecclesiastici Diffinitio.
3 *Ieiunium dupliciter potest violari, & quomodò.*
4 *Ieiunium in sui quidditate non importat abstinentiam à carnibus.*
Abstinentia à carnibus, & ieiunium sunt duo præcepta, de facto separabilia.
Dispensatus ab abstinentiâ non est dispensatus à ieiunio.
Dispensatio est stricti iuris.
Dispensatio non extenditur ad casum separabilē.
5 *Violatio ieiunij, & violatio abstinentiæ a carnibus differunt specie.*
6 *Violatio abstinentiæ gravior est, quàm ieiunij.*
Inquisitor potest procedere contrà vescentem carnibus tempore prohibito.
7 *Non delinquit frangens ieiuniū ex causâ legitimâ.*

1 *Ieiunij violatio est crimen, quo Ecclesiasticum ieiunium in ciborum qualitate, aut quantitate absque legitimū causâ scienter violatur.* Dixi *crimen*, cùm enim *ieiunium* Statutis ab Ecclesiâ temporibus cadat sub præcepto, obligante ad mortale; eius violatio culpam mortalem inducit. In iure autem Canonico omne peccatum mortale crimen publicum est, ut aliàs (1) diximus; proindè etiam *violatio ieiunij* crimen evadit, de quo potest Reus criminaliter accusari, & consequenter puniri.

2 Dixi *Ecclesiasticum ieiunium*, ad differentiam *ieiunij* naturalis, & virtuosi. Ut enim optimè tradit *Marchantius* (2) Triplex est *ieiunium*, nempè *naturale*, nempè abstinentia à cibo, & potu integro die naturali, quocunque fine, aut causâ fiat: *virtuosum*, quod est actus temperantiæ, quo per subtractionem cibi, & potus, delectationes gustus, & sensuum quis refrænare contendit: & *Ecclesiasticum*, quod est religiosa observantia abstinentiæ à cibo, & certâ qualitate ciborum, designato tempore ad Deum colendum, & ad mortificationem carnis propter Deum, ab Ecclesiâ ordinata.

3 Dixi *in ciborum qualitate, aut quantitate*, nàm dupliciter potest violari *ieiunium*; uno modo comedendo in diebus prohibitis carnem, aut ea, quæ trahunt sementinam Originem à carne; alio modo comedendo pluriès in eâdem die; primo quidèm modo violatur *ieiunium* in qualitate; alio autem in quantitate ciborum.

4 Advertendum autem, quòd quò ad tempus ieiunandi, ut potè in Quadragesimâ, duo videntur urgere Ecclesiastica præcepta, unum quidèm abstinentiæ à carnibus &c. aliud autem *ieiunij* circà quantitatem comestionum: quàmvis enim *ieiunium* in sui quidditate videatur, iuxtà communem Doctorum sententiam, importare abstinentiam à carnibus, tamen non ità est, quià duo sunt præcepta distitutâ; quod patet ex hoc, quod in diebus Dominicis iuxtà Canones (3) non est servandum *ieiunium*; & tamen in Dominicis quadragesimæ, cessante obligatione *ieiunij*, durat abstinentia à carnibus, & in diebus Veneris, & Sabbathi per annum præcipitur abstinentia, non præcepto ieiunio. Verum est, quòd Ecclesiâ præscribente *ieiunium*, præcipitur simul etiam abstinentia; non tamen sequitur, quòd relaxatâ obligatione *ieiunij*, relaxetur pariter obligatio ad abstinentiam; nec vice versâ dispensatâ abstinentiâ dispensatum maneat ieiunium. Ratio est, quià de facto hæc duo præcepta separantur, nàm Ecclesia dispensat cùm laborientibus, itinerantibusque, super *ieiunio*; non tamen dispensat cum illis super abstinentiâ, ut patet; dispensat pariter super abstinentiâ, ut cum illis regionibus, quibus concedit in Quadragesimâ usum butyri, lactis, ovorum, & casei, non tamen cum illis dispensat super *ieiunio*, undè sequitur, quòd si quis causâ infirmitatis dispensetur super abstinentiâ, non tamen dispensetur in *ieiunio*, si infirmitas non requirit, quòd etiam super hoc æger dispensetur. Et ex his solvitur illa quæstio, àn dispensatus ad comedendas carnes, aut ova &c. ob catharrum salsum &c. cùm sit alioquin fortis viribus, ac sanus, obligatus maneat ad *ieiunium*, nempè unicam comestionem in die; & respondendum est affirmativè: ratio est, quià intentio Ecclesiæ est, ut fideles mortificent per pœnitentiam carnem suam, eos ad hoc duplex præceptum, nempè *ieiunij*, & abstinentiæ obligando. Ex causâ autem dispensat super his: sed dispensatio est stricti iuris, quià odiosa est [4], cùm deviet à dispositione iuris communis: undè non est extendenda ad casum separabilem, ut docet *Abbas*. (5) Cùm igitur separabilia sint abstinentia, & *ieiunium*, sequitur, quòd dispensatâ abstinentiâ non sit dispensatum *ieiunium*; quià, quàmvis æger non possit servare abstinentiam, potest tamen servare *ieiunium*, & dispensatio, cadens super illa, non potest ad *ieiunium* extendi: Scio quosdam Doctores [6] aliter sentire, sed ex dato fundamento, quod mihi videtur indubitatum, aliter est tenendum.

(1) *Par. p. Tit. Denunciatio. nu. 11. in fin.*
(2) *Marchant. Tribun. Sacram. Tom. 2. Tract. 12. Tit. 3. Quæst. 1.*

[3] *Cap. Si quis tanquam 30. Dist cap. Si quis Presbyter. ea. dist. cap. Ne quis c. p. ieiunium. de Consecr. Dist. 3.*
(4) *arg. cap. Dilectus filius ubi Abb. nu. 1. de Concess. præb. cap. Cum dilecti. ubi id. Abb. nu. 6. de Dolo & contum.*
(5) *Abb. in Clement. Vt hi qui nu. 13. de Ætat. & qualit.*
(6) *Mastr. Theol. Moral. Disp. 12. Quæst. 1. art. 1. nu. 6. & ibi Azorius Medina Henriquez Filliucius Toletus Diana & Tamburin.*

5 Ex datâ porrò Doctrinâ eruitur, quòd duplici modo violari potest *ieiunium*, puta violando abstinentiam à carnibus, tempore *ieiunij* indictam; & violando *ieiunium* formale, nempè unicam comestionem in die naturali, & hæc duo peccata specie distinguuntur. Nàm pluriès in eâdem die prohibitâ comedens carnes, tot peccata committit, quot sunt comestiones, ut communis est sententia Doctorum; cùm tamen pluriès comedens in die ieiunij unum tantùm committit peccatum; & cum peccatum non possit esse unum, & multiplex, convincitur duo esse peccata, violationem abstinentiæ, & violationem ieiunij; & sic duplici præcepto opponi, sed quia, ut dicebam, præceptum de abstinentiâ iniungitur simul cum præcepto *ieiunij*, ideò in communi acceptione, nomine *ieiunij* venit etiam abstinentia; undè dicitur, quòd *ieiunium* potest dupliciter violari, nempè in *qualitate* ciborum, (& tunc propriè violatur abstinentia) aut in *quantitate*, pluriès in eodem die comedendo. Isti autem duo modi, Me iudice, specificè distinguuntur, quod convincitur ex hoc, quià, si quis comederet carnes in Quadragesimâ, posset in confessione se accusare, dicendo se fregisse *ieiunium* non exprimendo comestionem carnis, quod falsum est. Si ergò tenetur ad specificandum, quòd carnes comederit, signum est, quòd talis comestio specie distinguitur à fractione *ieiunij*, in quantitate numericâ comestionum.

6 Horum duorum modorum violandi *ieiunium* gravior communiter censetur violatio abstinentiæ, quæ etiam in foro fori publicè vindicatur, cùm tamen violatio *ieiunij* in quantitate comestionum non soleat publicè puniri. Undè Prælati Ecclesiarum solent prohibere cauponibus, stabularijs &c. nè temporibus vetitis apponant hospitibus, ad se divertentibus carnes, &c. nisi ostendant se habere dispensationem debitam; cùm tamen non prohibeant, nè illis pluriès in eodem die cibos concessos ministrent: ex quo præcepto convincitur, quòd Ecclesia magis curat de præcepto abstinentiæ, quàm *ieiunij*; & proindè gravior evadat violatio illius, quàm istius. Ratio autem maioris huius gravitatis desumitur ab hoc, ut puto, quòd talis violatio symbolizat cum Infidelibus. Quià apud Nationes Infideles, ut *Turcas, Iudaos, Hæreticos &c.* servatur aliquandò *ieiunium*, non tamen cum abstinentiâ: nàm comedunt quidèm semel tantùm in die, tamen à carnibus non abstinent. Si ergò Christianus tempore *ieiunij* carnes comedat, videtur cum Infidelibus sentire; & maximè cum *Hæreticis Lutheranis, ac Calvinistis*; & communiter, si quis videt alium in die Veneris, aut Sabbathi comedentem carnes, illum sugillat nomine hæretici. Censeo proindè, quòd, si aliquis consuetus esset in diebus prohibitis, carnibus absquè legitimâ causâ vesci, posset contrà hunc Inquisitor procedere, tanquàm suspectum de fide: & hoc maximè si alia adminicula concurrerent. Ratio est, quià non solis verbis, sed etiam puris factis proditur animus hæreticus: ut proindè contrahens matrimonium cum personâ hæreticâ: fautor, receptator, aut defensor Hæreticorum &c. est suspectus de hæresi, ut multis probat *Bordonus* (7) quàmvis nullam hæresim ore professus sit, aut manifestaverit. Cùm igitur comedens indifferenter carnes in diebus vetitis, opera faciat, quæ faciunt hæretici (qui circà hæc habent falsam fidem contrà Ecclesiam Catholicam, negantque ipsi facultatem precipiendi abstinentiam à carne statutis diebus) videtur cum ipsis circà hoc saltem sentire; proindè de illius fide possunt Inquirere Inquisitores, ac eum de esu carnium punire, ut experimento vidi nonnullos de hoc à S. Officio castigatos publicâ penâ; ad valuas Ecclesiæ in die Festo illos stare cogendo cum candelâ accensâ in manibus, & epigraphe, pendente à collo, exprimente delictum, nempè comestiones carnium in diebus vetitis.

7 Dixi, *absquè legitimâ causâ scienter*, quià, si adest causa legitima non ieiunandi, aut non servandæ abstinentiæ; aut si quis ex ignorantiâ, aut inadvertentiâ, quæ ignorantiæ comparatur, frangit ieiunium in qualitate, aut quantitate, minimè delinquit, quià dolus abest, sine quò ex vulgatis crimen non datur.

Probatio.

SUMMARIUM.

8 *Quatuor conditiones probandæ in crimine violationis abstinentiæ.*

9 *Conditio temporis est primò probanda, quòd nempè erat tempus prohibitum esus carnium.*

10 *Probandus est dolus, & quomodò.*

11 *Sanitas in violante ieiunium, quomodò probanda, ità ut faciat præsumere crimen.*

12 *Quatuor eadem cum supradictis requiruntur ad probandam violationem ieiunij.*

8 Circà probationem huius criminis, advertendum, quòd aut loquimur di violatione abstinentiæ, sivè *ieiunij* in qualitate; aut de violatione *ieiunij* formaliter, nempè in quantitate. Quò ad primum, quatuor ab accusatore, seu Fisco probanda sunt. Unum est, quòd Reus carnes comederit tali die: secundum est, quòd talis dies esset *ieiunij*: tertium est, quòd sciens, & volens comederit: & quartum est, quòd absquè legitimâ causâ hoc fecit. Ratio horum est, quià ista quatuor simul requiruntur, & tria ultima sunt tanquàm conditiones necessariæ ad inducendum crimen hoc, ac unâ earum cessante, quantùmvis aliæ interveniant, cessat delictum, ut patet.

9 Quò ad probationem primæ conditionis, sivè circumstantiæ, patet necessitas eius probationis ex hoc, quòd tempus vetitum, putà, *ieiunii* formalizat quidditativè delictum comestionis carnium: hæc siquidèm secundùm se permittitur, iuxtà directionem, datam à Deo hominibus, post diluvium, quibus dixit, *Omne, quod movetur, & vivit, erit vobis in cibum* (8). At redditur delictum ex hoc, quòd Ecclesia illam vetat temporibus, ab eâ statutis: ut igitur delictum maneat probatum, oportet, quòd probetur conditio temporis prohibiti, ex quâ comestio, aliàs licita, delictum evadit.

10 Secunda conditio probanda pariter est ab accusatore: ratio est, quià nunquàm probatum remanet delictum, nisi probetur, malo dolo fuisse commissum, & dolus nunquàm præsumitur, nisi in factis, quæ de se mala sunt, ut aliàs (9) docuimus. Cùm igitur carnium comestio de se mala non sit, ut suprà dictum est, sequitur, quòd in eâ dolus malus probandus est. Et quomodò probabitur? præsumptionibus quidèm, ut loco

(7) *Bordonus Sacr. Tribunal. cap. 10. num. 51. 72. 81. & 84.*

(8) *Genes. cap. 9. V. 4.*

(9) *Par. 1. Tit. Patronus. nu. 89.*

loco proximè citato Parte primâ diximus. Sed validissima erit probatio, si probabitur, Reum fuisse commonitum, dùm incæpit comedere, quòd dies illa erat dies *ieiunij*, nec tamen ille destitit à comestione: quo facto probatum remanet, se scientem, & volentem comedisse, & proindè malo dolo.

11 Tertia conditio faciliter probatur ex hoc, quòd Reus erat sanus, ut apparebat ex aspectu corporis, deambulationis, ac aliorum operum, quæ soli homines sani facere solent. Et quàmvis talis probatio non sit plena, (cùm aliquandò dentur infirmitates occultæ, quæ ex solo aspectu exteriori non apparent) sufficiens autem est ad præsumendum de sanitate: & transferendum in Reum onus probandi, se habuisse causam legitimam talis comestionis, & fuisse super eâ ab habente facultatem dispensatum.

12 Quantùm ad probationem violationis *ieiunij*, circà quantitatem, supradicta quatuor ibidem probanda sunt per Testes, & circà hoc non est ampliùs immorandum: attento maximè, quòd in foro fori hoc delictum non soleat vindicari, ut dictum est.

Pœnæ.

SVMMARIVM.

13 *Quadragesima servata est in Ecclesiâ à tempore Apostolorum.*
Quadragesima dicitur esse de iure Divino.
Pœna Canonica violantium Quadragesimam, de iure novo sunt abolitæ, & arbitrio Iudicis commissa.
14 *Probatur ex Tridentino, præceptum de abstinentiâ, & præceptum de ieiunio duo esse præcepta distincta.*
In Quadragesimâ prohibentur omnia, quæ trahunt originem sementinam à carne.
Prohibentur etiam pisces sumptuosi, ac delicati.
Abstinentia à carnibus, quare indicta in diebus ieiunij.
15 *Ecclesia potest dispensare abstinentiam à carne, retentâ obligatione ieiunij.*
16 *Ad solas personas Regulares redacta videtur observantia ieiunij.*
17 *Statutum primum Minorum de Observantiâ.*
18 *Statutum secundum.*
19 *Statutum tertium.*
20 *Statutum quartum.*
21 *An indifferenter conveniat privatio suffragiorum cuicunque violanti ieiunium.*
22 *Textus Practicæ Criminalis circà pœnas est solus index Statutorum.*
23 *Diversæ sunt statuta pœnæ contrà violantes ieiunium publicè, aut privatim.*
Pœna violantis ieiunium publicè est lata in Statuto, dato num. 18.
24 *Arbitrium Superioris in librandâ pœnâ violantis publicè ieiunium, quomodò regulandum.*
25 *Continuatur tractatio.*
26 *Sequitur eadem materia.*
27 *Quomodò regulanda pœna violantis ieiunium extrà Communitatem.*
28 *Superior Localis regulariter debet punire violatores ieiunij.*
Quandò possit in hoc procedere Provincialis iudicialiter.
Monitum ad Superiores Locales.
29 *An subdatur pœnis comedens in refectione privatâ lacticinia in locis, ubi laici non utuntur ijs tempore Quadragesimæ.*
30 *Respondetur affirmativè.*
Tempus Adventus apud Minores est, ut tempus Quadragesimæ apud sæculares.
31 *Confirmatur proximè data conclusio.*
32 *Declaratur, quibus in locis possint Fratres tempore Adventus comedere lacticinia.*
33 *Quomodò intelligendum Statutum, quòd tempore ieiuniorum Fratres in Communitate abstineant à lacticinijs.*
Consuetudo vescendi lacticinijs tempore ieiuniorum extrà Quadragesimam, quomodò introducta.
In locis, in quibus ex verâ causâ sæculares in Quadragesimâ comedunt lacticinia, possunt Fratres publicè, & privatim illa edere tempore Adventus.
34 *Data Doctrina, confirmata ex praxi.*
35 *Quomodò intelligenda clausula Statuti secundi.* n. 18. Qui aliter in Communitate &c.
36 *Communitas, Vniversitas, Collegium, Conventus, quid importent.*
37 *Quæ requirantur ad constituendam Communitatem.*
38 *Casus, in quibus potest Superior dare lacticinia Fratribus tempore ieiunij extrà Quadragesimam.*
39 *An in casu particulari, diverso à præmissis, queat Superior dare lacticinia in Communitate tempore ieiuniorum extrà Quadragesimam.*
40 *Respondetur affirmativè.*
Dispensare possunt Provinciales super esu lacticiniorum, ubi, & quandò.
41 *Dispensationem, quam Provincialis potest dare perpetuam, potest in casu particulari dare Guardianus.*
Dispensatio sinè causâ non subsistit.
Carentia, aut excessivum pretium ciborum quadragesimalium est sufficiens causa dispensationis Statuti de non vescendis lacticinijs in Communitate.
Dispensatio facienda tali casu est cum Consilio Discretorum.
Prælatus in causis gravibus Ecclesiæ debet audire Consilium Seniorum.
42 *Instantia contrà prædicta.*
43 *Satisfit obiectioni.*
Nomine necessitatis in iure, quæ veniant.
44 *Religiosos in Communitate magis convenit cibum sumere, quàm extrà eam.*
45 *An Superior sanis possit in Communitate dare lacticinia, quandò notabilis pars Fratrum suæ familiæ illis indiget ex valetudine adversâ.*
46 *Respondetur affirmativè.*
Paterfamilias pauper quandò possit uti cibis prohibitis.
Non censetur Ecclesia velle imponere præceptum ieiunij cum gravi incommodo.
47 *Confirmatur data responsio.*
De duobus malis eligendum, quod minori nexu noscitur obligare.
Maius bonum minori est præferendum.
48 *Superior Localis potest dispensare super esu lacticiniorum cum Fratribus, qui assistunt hospitibus, qui lacticinijs vescuntur.*
49 *Confirmatur denuò responsio supradicta.*
Frater sanus potest equitare, dum comitatur Fratrem ægrotum equitantem.

50 *Alia instantia contrà datam responsionem principalem.*

51 *Satisfit obiectioni.*

Consequentia non tenet de maiori ad minùs destructivè.

Quæ pars notabilis *Fratrum valetudinariorum dici debeat, ut sit locus dispensationi ad esum lacticiniorum prò totâ familiâ.*

Omittens minùs quartâ parte unius horæ Canonicæ, non peccat graviter.

52 *An comedens carnes in die Natalis Domini, cadente in feriâ sextâ, & Superior tali casu dans carnes in Communitate, graviter delinqueret.*

53 *Afferuntur opiniones prò, & contrà circà comestionem carnium, licitam in tali die.*

54 *Sustinetur sententia negans committi peccatum mortale comedendo carnes in dictâ die.*

55 *Probatur hæc sententia ex Textu Regulæ.*

56 *In Regulâ non præscribitur jejunium cuiuslibet sextæ feriæ totius anni, sed aliarum temporis diversi ab in eâ nominatis.*

Dictio alius, alia, aliud *quid importet.*

57 *Ex vi Regulæ jejunandum non esset in Festo Omnium Sanctorum, cadente in feriâ sextâ, sed hoc est ex consuetudine.*

In magnis solemnitatibus non est jejunandum.

58 *Instatur contrà prædicta de ferijs sextis, cadentibus in Quadragesimâ pòst Epiphaniam, in quibus non esse jejunandum sequeretur.*

59 *Solvitur instantia.*

60 *Guardianus, dans carnes in dictâ die, non esset Officio privandus.*

Mereretur tantùm pœnam extraordinariam.

61 *Nùm privandus Officio Guardianus, qui carnes in Communitate daret feriâ secundâ, ac tertiâ post Quinquagesimam.*

62 *Respondetur, negativè.*

Nulla Lex obligat ad jejunium in dictis duobus diebus.

63 *Instantia, ducta à consuetudine contrà datam responsionem, resolvitur.*

Supposita consuetudo non viget.

64 *Resolvitur, quòd Guardianus aliquâ reprehensione esset dignus.*

Quid agere debeat Guardianus, ut neque reprehensibilis tali casu sit.

13 CUm crimen *violationis jejunij* sit merè Ecclesiasticum, (saltèm jejunium extrà Quadragesimam, quæ a tempore Apostolorum in Ecclesiâ servata est, (10) ut proindè in quodam Concilio (11) dicatur, esse de præcepto Divino) nullæ, quas invenerim, sunt pœnæ illius in iure Cæsareo, sed sunt tantùm pœnæ Canonicæ; quæ tamen ad solam excommunicationem reducuntur. Nàm in Concilijs *Gangrensi*, & *Aquisgranensi* (12) sancitur, quòd jejunia Ecclesiæ ex suo arbitrio, & sinè necessitate solvens sit anathema. Hoc quidèm de iure antiquo, quod obsolevit. De iure autem novo nulla pęna reperitur prò hoc crimine. *Tridentinum* (13) quidèm hortatur, ac obtestatur Pastores, ut fidelibus commendent, ut Statutis Ecclesiasticis pareant, *& iis præcipuè sint obsequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, ut ciborum delectus, & jejunia &c.* non tamen contraventoribus aliquam pęnam statuit, ut proindè concludendum sit, quòd hæc relinquitur arbitrio Iudicis infligenda.

14 Libet autem prò confirmatione eius, quòd diximus suprà *num.* 4. (nempè, quòd in Quadragesimâ duo sunt præcepta distincta, nempè abstinentia a carnibus, & *jejunium*, & quòd intentio Ecclesiæ est per hæc duo præcepta inducere fideles ad proprium corpus mortificandum, non autem, quòd *jejunium* in sui quidditate importet abstinentiam à carnibus, ut communis fert sententia) libet inquàm perpendere citatum Textum Tridentini; ibi enim copulat *ciborum delectum*, & *jejunia*; si autem *jejunium* in sui quidditate importaret abstinentiam à carnibus, seù ciborum delectum, esset superfluitas in Textu Conciliari, quod non admittitur ex vulgatis. Quòd, si dicatur, quòd *jejunium* quidèm naturale importat solam negationem cibi, ultrà unam refectionem qualis sit cibus; *jejunium* autem Ecclesiasticum includat quidditativè abstinentiam à carnibus; Respondeo, quòd hoc *jejunium*, in Quadragesima institutum ex præcepto Divino, ut habet *Concilium Moguntinum* supracitarum, secum habebat non solùm abitinentiam à carne, sed etiam *ab omnibus quoque, quæ sementinam carnis trahunt originem* (14) imò etiam à piscibus sumptuosis, & delicatis. (15) Cùm igitur piscium quælibet genera universaliter à fidelibus timoratæ etiam conscientiæ tempore *jejunij* comedantur: ac in quibusdam regionibus ex consuetudine in Quadragesima in usu sint lacticinia, alterum istorum est concedendum, puta, quòd aut nullum universaliter, & speciatim in dictis regionibus servetur *jejunium*, quod falsum est; aut quòd, stante *jejunio*, dispensata sit abstinentia, ut proindè de quidditate *jejunij* Ecclesiastici non sit. Et profectò, ut habet *Nicolaus I.*, & *Concilium Moguntinum* (✠), abstinentia à carnibus iniuncta est ad domandum corpus, non minùs quàm *jejunium*, potuit ergò Ecclesia separare unum ab alio, & variare abstinentiam, non mutato, aut sublato *jejunio*.

15 Quòd, si replicetur, quòd non legitur, quòd Ecclesiâ unquàm concesserit comestionem carnium, tempore *jejuniorum*, quia non potest tollere abstinentiam à carne, nisi simul tollat *jejunium*, ex quo convincitur, quòd illa est de substantiâ istius. Negatur assumptum, cum eius consequentiâ. Concesso enim, quòd Ecclesia numquàm de facto dispensaverit, quià nunquàm occurrit causa dispensandi super esu carnium, retento *jejunio*, sicut dispensavit, hoc stante, super lacticinijs, cùm ex tempore Apostolorum, ut dictum est, ita vetita fuerint lacticinia, sicut carnes. Si ergo daretur casus, quòd in aliquâ regione non esset copia olei, piscium, nec lacticiniorum, posset utiquè Ecclesia indulgere, ut fideles vescerentur carnibus, cùm hoc tamen, quòd ipsi saltem per *jejunium* corpus suum mortificarent; & sic potest obligare, ut de facto obligat ad *jejunium* eos, qui ex causâ non possunt uti oleo, nec lacticinijs, cùm alioquin robusti valent ieiunare.

16 Cir-

(10) *Concil. Colon. 2. Par. 9. cap. 6. Lauræa. Epitom. V. Ieiunium.*

(11) *Concil. Mogunt. 4. cap. 47. Lauræa Epitom. Canon. V. Ieiunium.*

(12) *Concil. Gangren. cap. 19. Conc. Aquisgranen. cap. 69. Lauræa. l[illegible] cit.*

(13) [illegible] *r. cap. 21. de Delect. cibor.*

(14) *Text. in cap. Deniquæ. Dist. 4.*

(15) *Text. in cap final. §. Cæterum. 4. Dist.*

(✠) *Nicol. I. Ad consult. Bulgar. cap. 4. Concil.* [illegible]

16 Circà personas Regulares, ad quas videtur nostro tempore, (ob morum relaxationem, & frigescentem pietatem, ac devotionem plerumque sæcularium) redacta Ecclesiastici *jejunii* observantia, scrutandæ sunt ipsarum Constitutiones, ut decerni possint pænæ contrà transgressores. Nos *Minores de observantiâ* habemus sequentia Statuta.

17 1. *Qui Statutis ieiuniorum diebus, absquè necessitate, Superiori probatâ, non ieiunaverit, præceptum non solùm in qualitate, vel etiam in quantitate ciborum transgrediendò, suffragiorum iure privandus est, Provincialis arbitratu, à quo etiam graviùs arceri debet, proùt violationis ratio suaserit.* [16.)

18 2. *Quo tempore Fratribus, vel ex præcepto Ecclesiæ; vel ex Regulæ nostræ instituto ieiunandum est, non solùm ab esu carnium, sed etiam ab ovis, caseo, & lacticiniis aliis abstinendum est. Superiores verò locorum, qui aliter in Communitate fieri fecerint, ac permiserint, ipsi Officio, Fratres verò, qui ea comederint suffragiorum iure, arbitrio Provincialis priventur.* (17.]

19 3. *Qui statutis ieiuniorum diebus, absquè necessitate, & Superioris licentiâ ieiunium fregerit, Superioris arbitrio graviter arceatur.* (18.)

20 4. *Si quis sextâ feriâ cœnam sumpserit, etiam in privatâ cellâ, vel hospitio, puniatur tamquàm manifestus Regulæ transgressor.* (19)

21 Prima dubitatio circà primum Statutum, ex Textu desumptum, est àn indifferenter pænâ privationis juris suffragiorum mulctandus sit quisquis, quomodolibet diebus *ieiuniorum* non jejunaverit?

22 Respondeo primò, quòd, ut non semel dictum est. Textus noster, quò ad ordinatoria telæ judicialis, pars Statutorum Ordinis est, ac adamussim servandus: sed quò ad decisoria, est tantùm index eorum, quæ continentur in Statutis circà pænas infligendas. Ex quo sequitur, quòd in illo oritur confusio, dùm diversos casus, qui in Statutis expressi sunt, cum pænis distinctis, Textus in unum confundit sub unâ tantùm pænâ, quòd legenti difficultatem facessit. Cùm igitur in Statuto 2. 3. & 4. supradatis appareat distinctio pænarum circà frangentes jejunium, juxtà casuum diversitatem; liquet, quòd privatio suffragiorum non debetur indifferenter, & quomodòcumque *jejunium* violetur; sed solùm in casu, quem infrà exprimemus.

23 Respondeo secundò, quòd *jejunium* violari potest vel publicè, nempè in communi refectione; vel privatè: pariter temerari valet, vel in qualitate ciborum, vel in quantitate; & prò casuum diversitate, juxtà data Statuta, diversæ pænæ sunt adhibendæ. In secundo igitur Statuto, dato suprà *num.* 18. exprimitur casus ejus, qui publicè violat *jejunium* in qualitate ciborum, comedendo carnes, vel lacticinia; & hic puniendus est, ut patet, privatione suffragiorum, *Provincialis arbitratu*, ut patet ex contextu Statuti.

24 Advertendum autem, quòd optimè remittitur arbitrio Superioris talis privatio; nàm longior debet esse ipsius duratio, quò gravior est modus, quo *jejunium* publicè violatur. Nàm vel sumus in casu, in quo lacticiniis vescatur quis in communitate, & in regione, in quâ consuetudo est, quòd in diebus *jejuniorum* sæculares extrà Quadragesimam, vel etiam in eâ, *lacticinia* comedunt, & hic est leuior gradus transgressionis. Ratio est, quià taliter comedens est tantùm Reus de *violatione* Statuti, quæ secundùm se culpam mortalem non importat, dummodò absit contemptus; & sic, qui caseum v. g. absconsum sub mappulâ, comederet, procurando celare comestionem ejus in reverentiam Statuti, simpliciter in Statutum committeret, si autem absquè ullâ cautelâ, patenter comederet, quià sic adesse videretur contemptùs Statuti, gravius delinqueret.

25 Vel sumus in casu, quo quis comederet in communitate lacticinia, in regione, in quâ sæculares tempore *jejunii* ea minimè comedunt; & hoc crimen gravius est præcedenti. Ratio est, quià hinc Reus esset de violato præcepto Regulæ, quæ *jejunium* jubet: & gravius adhuc esset crimen, si *jejunium* tali pacto violaretur in die, etiam per Ecclesiam prohibito: nàm tunc duplex præceptum transgrederetur.

26 Vel sumus in casu, quo quis, ut præfertur comederet carnes; & hic gravissimè Reus delinqueret. Ratio est, quià cùm in nullo casu regulariter Ecclesia esum carnium permittat cum *jejunio*, cum tamen aliquandò permittat lacticinia, patet, quòd violatio *jejunii* per esum carnium importat gravissimum modum, circà hoc delinquendi: Juxtà graduationem autem recensitam debet Provincialis regulare arbitrium suum, circà durationem dictæ privationis, Reo infligendam, & hæc est germana mens Statuti.

27 Respondeo tertiò, quòd, quò ad violationem *jejunii* extrà communitatem, non est per Statutum apposita pæna privationis suffragiorum, sed commissa est *Superioris arbitrio*, ut patet ex Statuto 3. dato suprà *num.* 19. Porrò arbitrium hoc debet regulari pariformiter ad dicta, juxtà leviorem, aut graviorem modum transgressionis. Si quis enim, famæ lacessitus, *jejunium* in solâ quantitate frangeret, cænando, postquam in mane prandium sumpsit, quàmvis mortaliter peccaret; hoc tamen esset hoc ità grave, sicut si etiam in qualitate ciborum, & præsertim esu carnium violaret *ieiunium*: undè prò gravitate transgressionis, arbitrium Superioris debet regulari in dandâ pænâ.

28 Et de quo Superiore intelligitur hoc Statutum? Dico, quòd regulariter intelligendum est de Superiore locali, cujus est privata Subditorum crimina, quæ valdè Rempublicam Religiosam non conturbant, punire. Sed si essemus in casu, quòd Reus ex consuetudine in hoc peccaret, & monitus, & aliquandò punitus à Superiore locali, minimè desisteret, sed comessationibus, compotationibus, ac crapulæ vacaret, privatasque cænas cum aliis suæ farinæ consuetus esset facere, dico, quòd Provincialis in hoc casu Reum castigare deberet, etiam instituto processu, & per sententiam judicialem. Ratio est, quià incredibilia sunt mala, quæ ex hujusmodi comessationibus, ac conventiculis oriuntur, & non solùm privatis animabus nociva, sed etiam publicæ tranquillitatis Religiosæ subversiva. Nàm plerumquè in talibus conventiculis fiunt ligæ, factiones, & partes, quibus misera Religio scinditur, eiusquè quies turbulentissimè subvertitur. Quàpropter localibus Superioribus summoperè invigilandum est, nè tales comessationes privatæ, no-

(16) *Text. Tit. Applicatio §. 1.*
(17) *Statut. General. Ordin. cap. 3. §. 6. n. 1.*
(18) *Stat. Gen. Ord. loc. cit. n. 6.*
(19) *Stat. Gen. Ord. loc. cit. n. 7.*

nocturno maximè tempore, in cellis fiant; & ideò convenienter provideant Subditis de victu in communitate; nàm, ut plurimùm tales commessationes proveniunt ab avaritiâ Superiorum, qui necessarium, ac convenientem victum non provident Subditis, & in causâ sunt, quòd isti cogantur, sibi privatim necessaria comparare; & à necessariâ provisione fit facilè transitus ad nocivam, ac deplorabilem relaxationem.

29 Secunda dubitatio est, àn Reus fiat Statuti, qui tempore Adventus in refectione privatâ comederet lacticinia, etiam in locis, in quibus sæculares extrà Quadragesimam, tempore *jejuniorum*, illis vescuntur?

30 Respondeo affirmativè. Ratio est, quià licèt in cæteris *jejuniis* per annum possint Fratres se conformare cæteris fidelibus, juxtà consuetudinem regionis, ut dicunt Doctores [20], non tamen tempore Adventus. Quià quàntùmvis in Regulâ Adventus importetur sub nomine *ieiunij*, dicendo, *Fratres jejunent à festo omnium Sanctorum, usquè ad Nativitatem Domini* (21], tamen non intelligendum est de *jejunio* utcumque sumpto, sed de *jejunio* tempore Quadragesimali, ità ut totum continuum tempus inter Festum Omnium Sanctorum, & Domini Nativitatem, simile sit tempori interjecto inter Feriam quartam Cinerum, & Pascha. Et hoc probatur primò per Statuta *Farineria*, facta à *D. Bonaventurâ*, ubi sic habetur. *Cum teneamur secundùm Regulam duas Quadragesimas jejunare, & intermedia suadeatur cum benedictione Dei &c.* (22) Secundò per Statuta *Alexandri Sexti*, publicata in Generali Capitulo, celebrato *Interamnæ* anno 1500. quæ sic habent. *Ad hanc Quadragesimam Adventus jejunandum fratres sunt obligati modo, quo cæteri Christiani ad illam communem obligantur. ut lacticinia in eâ comedi nequeant; & excusationes non ieiunantium pari passu hinc, & indè admittantur.* (23) Ex his ergò Statutis apparet intentum, nàm Adventus, ut patet, venit nomine Quadragesimæ; & declaratur obligatio abstinentiæ à lacticiniis eo modo, quo cæteri Fideles ab iisdem abstinent tempore Quadragesimæ communis.

31 Et magìs confirmatur hàc ratione. Si enim jejunium Adventus esset simpliciter ad instar aliorum *ieiuniorum* per annum, possent Fratres in Dominicis Adventus, in quibus non jejunatur, vesci carnibus; quià nullum urgeret contrarium præceptum; non Ecclesiæ, ut patet; neque Regulæ, quià præscribitur *ieiunium* prò solis feriis, quibus jejunari potest, non verò prò Dominicis, in quibus jejunare vetat Ecclesia. Sed inauditum in Ordine est, quod ullus Fratrum opinatus sit, quòd licitum sit in talibus Dominicis, nec publicè, nec privatè comedere carnes; ergò universalis consensus Ordinis, firmatus etiam consuetudine, est, quòd eo modo, quo in Dominicis Quadragesimæ communis abstineatur à carnibus, licèt in illis minimè jejunetur, pari modo servetur in Dominicis Adventus, & ità tempus Adventus, cum tempore Quadragesimæ adamussim comparetur.

32 Sequitur igitur ex his, quòd eo prorsùs modo, quo cæteri Fideles tempore Quadragesimali servant jejunium, eodem Fratres debent jejunare tempore Adventus; & sic nullo modo licebit nec publicè, nec privatè comedere lacticinia. Quòd, si ex privilegio, aut consuetudine regionis, sæculares in Quadragesimâ vescuntur lacticiniis, possunt etiam Fratres illis comedere tempore Adventus; & ratio est, quià, ut dictum est suprà *num.* 30. *ieiunia* à Fratribus servanda sunt, quemadmodum cæteri fideles ea servant; & ità ab illis jejunandum est tempore Adventus, sicut ab his tempus Quadragesimæ communis. Sequitur etiam, quòd, si ex consuetudine, aut privilegio regionis, sæculares in Quadragesimâ vescuntur lacticiniis, hoc possint etiam Fratres in Adventu tùm privatè, tùm in Communitate.

33 Nec dicendum, quòd contrà hæc stent Statuta Ordinis [24), & *Reformationis*, ordinantia, quòd tempore *ieiuniorum* abstineant Fratres in communitate, etiam à lacticiniis, nàm tale Statutum intelligitur servandum esse in illis regionibus, in quibus sæculares in *ieiuniis* extrà Quadragesimam comedunt lacticinia, ex consuetudine introducta, potiùs ex relaxatione, quàm ex necessitate, ob carentiam, aut pretium olei nimis cari; sicut est in *lombardiâ*, in quâ talis consuetudo non est introducta ex necessitate ciborum quadragesimalium, qui regulariter ubique, moderato precio, possunt comparari, sed potiùs ex gulositate; volens proindè Statutum, quòd Fratres in suis *jejuniis*, majorem austeritatem, quàm sæculares servarent, statuit, quòd lacticinia minimè comederent. Sed si in regione introducta est consuetudo ex verâ, ac reali penuriâ ciborum quadragesimalium, & ob hanc concessum privilegium à Papâ, ut in tali regione fideles vescerentur lacticiniis, etiam tempore quadragesimali, etiam Fratres possunt absque violatione Statuti ea comedere in communitate. Ratio est, quià talis consuetudo, aut privilegium concessum est, ut suppono, ex verâ, ac reali indigentiâ ciborum, & ob paupertatem populi, regulariter non valentis precio ità caro, illos comparare; cùm autem Fratres, & re, & professione verè pauperes sint, optimè frui possunt communi privilegio, contemplatione paupertatis concesso.

34 Et praxi roboratam vidi anno 1657. datam Doctrinam. Siquidem dùm eo anno *Liguria* laboraret peste, non potuit indè in *lombardiam* afferri oleum, neque cæteri cibi saliti quadragesimales, qui erant proindè carissimi; ità ut in hâc regione ex tali accidenti erat vera necessitas dispensandi, ut in Quadragesimâ, & à fortiori in aliis *ieiuniis* per annum, fideles uterentur lacticiniis, & *Papa* dispensationem concessit. Tali tempore etiam Fratres in communitate, tempore Adventus in universâ *lombardiâ*, lacticiniis usi sunt. Undè sequitur, quòd, si de novo à Sede Apostolicâ concederetur alicui regioni, ut in Quadragesimâ possent fideles lacticinia comedere, [ut paucis ab hinc annis concessum audio *Vallibus Sicidæ, & Oscelæ*) possunt Fratres etiam in

(20) *Sanctor. Comment. cap. 3. Statut. 13. Quæst. 2. fol. m. 255. & ibi 4. Magist. Polit. Cyprian. & Cordub. Marchant. Exposit. in Regul. Minor. cap. 3. Quæst. 2. Concl. un. & ibi Hug. de Dina.*

(21) *Regul. Minor. cap. 3.*

(22) *Stat. Fariner. apud Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 53. cap. 4. init. col. 2.*

(23) *Stat. Alexand. VI. cap. 3. art. 2. Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 146.*

(24) *Stat. Gen. Ord. cap. 3. §. 6. n. 1. cap. 3. Stat. Gen. Refor.*

in Adventu illis uti tutissimâ conscientiâ, & absque Statuti violatione.

35 Tertia dubitatio est, quomodò intelligantur illa verba Statuti secundi, dati suprà num. 18. *qui aliter in communitate fieri fecerit &c.*?

36 Respondeo, quòd *Communitas, Universitas, Collegium*, seù *Conventus* substantialiter idem important, & synonima sunt, nec aliud significant, nisi cætum hominum, simul congregatorum ad aliquem finem honestum. Hinc est, quòd aliquid dicitur factum *Communiter, universaliter, collegialiter*, seù *capitulariter*, quandò convocatis omnibus, qui sunt de *Communitate, Collegio, Capitulo &c.* per sonum campanæ, tubæ, aut alio modo, quo membra talis Communitatis &c. Congregantur, illud de communi Consilio, & communicatâ voluntate decernitur, & fit. (25) Ex hoc sequitur, quòd verba illa *in Communitate* significant, quandò Fratres, qui sunt de familiâ Conventus, dato signo campanæ consuetæ, in locum, in quo solent congregari, puta, in Refectorio, conveniunt ad sumendum cibum.

37 Hic noto, quòd ad constituendum in proposito Communitatem, multa requiruntur, puta, signum campanæ, quo Fratres convocantur; secundo locus, ad quem fit convocatio: tertiò Fratres, qui sunt de familiâ illius Conventus, & cum cæteris tenentur obire communia munera Conventus, ad exigentiam proprij status. Sequitur hinc, quòd, si hæc quatuor non concurrunt, non potest dici factum *in Communitate*; quàmvis enim Fratres convenirent in Refectorium; non tamen ad signum solitum campanæ; aut, si hoc dato signo, convenirent in alium locum extrà Refectorium; aut, si ad signum, & locum solitum convenirent quidèm Fratres, sed non essent de familiâ illius Conventus; aut ex infirmitate Communia munera Conventus præstare nequirent, talis refectio nequiret dici data, aut facta *in Communiate*. Sensus igitur illius dictionis, seù clausulæ est; quòd sub pœnâ privationis Officij Superiores Locales, tempore *ieiuniorum*, non possunt dare Fratribus suæ familiæ sanis in Refectorio, tempore refectionis communis, indicto per solitum signum campanæ, lacticinia comedenda.

38 Sequitur ex his, quòd, si ex aliquo accidenti defficerent in Conventu cibi Quadragesimales, qui non possent nisi summâ difficultate, aut excessivo pretio haberi, Superior ministrare faceret Fratribus lacticinia extrà Refectorium: aut si in Refectorio, non dato signo solito campanæ convocantis ad Refectionem: non impingeret in Statutum; & ratio est, quia talis refectio non diceretur data *in Communitate*. Sequitur secundò ex eâdem ratione, quòd si Fratres hospites, qui horâ prandij advenerunt, & statim à prandio volunt discedere, simul cùm cæteris de familiâ conveniunt ad communem refectionem, nec aliquid obsonij quadragesimalis potest tàm subitò parari, ut iuxtà communem usum Religionis, ac debitum hospitalitis aliquid particularis cibi suprà hospitibus detur, potest Superior illis lacticinia ministrare. Ratio est, quià magis urget convenientia Religiosæ hospitalitatis, & charitas, quæ dictat, hospitum vires ex itinere fractas particulari cibo reficere, quàm Statuti ordinationem sequi; attento maximè, quòd neque Statutum ipsum posset dici violatum, eò quià hospites non sunt de familiâ Conventus, & ideò non possit dici lacticinia fuisse data *in Communitate*. Sequitur tertiò, quòd si sunt in Conventu Fratres valetudinarij, qui ex infirmitate carnibus, aut lacticinijs vesci debent, etiam ijs possunt ista ministrari non violato Statuto. Ratio est, quià cum isti, ut suppono, ex adversâ valetudine non possint cætera munia Religiosorum obire, non propriè spectant ad *Communitatem*, sed considerantur tamquàm exteri respectu illius, undè non posset dici, quòd Superior *in Communitate* cibos vetitos ministrasset. Et profectò satiùs est, quòd tales valetudinarij conveniant ad refectionem communem, & ibi audiant consuetas Lectiones, quæ fiunt Regulariter in mensâ, quàm quod antè, vel post *Communitatem* singulariter comedant, non participantes de Spirituali profectu, qui habetur ex Lectione Sacræ Scripturæ, & librorum Spiritualium, aut exhortatorijs sermonibus, qui frequenter fiunt à Prælatis tempore communis refectionis.

39 Quarta dubitatio est, àn Superior Localis possit in aliquo casu particulari, lacticinia *in Communitate* ministrare tempore ieiuniorum per annum, non committendo in Statutum?

40 Respondeo, quòd, ut habetur ex Statutis *Iulij II. apud Sanctorum* (26) Ministri cum Consilio, & assensu Fratrum alicuius Conventus (in quò *sinè nimiâ difficultate, vel pretio nimio* cibi quadragesimales comparari non possunt) valent dispensare, ut in illo Conventu in ieiunijs per annum Fratres valeant comedere lacticinia, si tamen Conventus sit in regione, in quâ etiam sæculares illis temporibus vescantur lacticinijs. Circà quam concessionem noto, quòd illa fundatur super carentiâ ciborum quadragesimalium, qui nequeunt haberi nisi cum summa difficultate, aut nimio pretio in eâ regione, in quâ est Conventus, & quià talis carentia non est ex accidenti, ut suppono, sed ex ordinariâ constitutione regionis, ideò dispensatio vescendi lacticinis est perpetua, aut saltem durat durante tali carentiâ.

41 Ex hoc Statuto deduco, quòd sicut Provincialis potest, cum causâ, indulgere dispensationem perpetuam pro Conventu, ut præfertur, quòd Fratres possint uti lacticinijs: pari modo possit in casu particulari Guardianus ex causa dispensationem concedere similem. Dico *ex causâ*, nam si hæc (quæ etiam legitima sit) non habetur, dispensatio non subsistit. (27) Causa autem debet esse eadem, ob quam Provincialis potest dispensare: puta nimia difficultas, aut excessivum pretium ciborum quadragesimalium, qui tali tempore aliter non possunt haberi. Ut enim ait *Sanctorus* (28), in *Ordine Minorum* plus attendenda est observantia paupertatis, quæ est ex voto, quàm qualitatis ciborum, quæ est vel ex sola consuetudine, vel ex dispositione Statuti, & magis offenditur paupertas, emendo tales cibos carissimo pretio,

Aaa 2 quàm

(25 *Gloss. in l. Sicut. ff. Quod cuius univ. Bart. in l. Aut. facta ff. de Pœn. Abb. in cap. Gratum de Postul. Prælat. Gloss. in cap. 1. de Reb. Eccl. non alien. in 6.*

(26) *Stat. Iul. II. in cap. 3. Pact. 5. apud Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 13. Quæst. 2. ℣. Respondeo possunt fol. m. 253.*

(27) *Glos in cap. At si Clerici in V. Dispensare Innoc. in cap. Dubium de elect. apud Aloys. à Cruce in Bull. Cruc. Disp. 1. c. 5. Dub. 11. n. 2.*

(28) *Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 13. Quæst. 2. ℣. Circa quorum fol. m. 253.*

quàm violetur Statutum ob ingruentiam necessitatis. Verum est, quòd, sicut Provincialis alligatur consilio, & assensu Fratum Conventus illius, prò quo dispensationem concedit, pari modo debet Guardianus ad tutiùs procedendum exquirere consilium, & habere consensum à Discretis Conventus, (& consulo, ut habeat in scriptis ad omnem bonum finem) an sit in casu, ut licitè talis dispensatio possit concedi. Et in hoc non assentior *Sanctoro* [29.], dicenti posse Prælatum Localem dispensare, *nullo requisito consilio, nec assensu Subditorum*, nàm de jure communi (30.) est, quòd in rebus, ac negotiis gravibus Ecclesiæ, Prælatus habeat consensum à senioribus; & profectò periculosum in praxi esset, quòd, se solo, Prælatus posset talem dispensationem dare; posset enim ex avaritiâ semper dicere, cibos quadragesimales minùs carò vendi, & sic semper lacticinia Fratribus dare, & rigorem Religionis relaxare impunè, quià talis dispensationis causam nulli teneretur probare; quod non accidit, quando exquirit consilium, & assensum Discretorum, qui debent benè examinare causam, àn sufficiens sit, & sufficiat ad concedendam tali casu dispensationem.

42 Dicetur fortè contrà hæc, nullam posse dari veram necessitatem, sufficientem ad talem dispensationem; quià, si Fratres non habent obsonium, neque oleum prò condiendo pulmento, possunt prò tali casu vesci pane, & leguminibus elixis, conditis simplici sale, ac aceto: aut si Superior ex ingruenti necessitate vult dare lacticinia, congreget Fratres in locum extrà Refectorium, aut, si in Refectorio det, non faciat pulsare companulam, nè possit dici, quòd *in communitate* contrà Statutum præbuerit lacticinia.

43 Respondeo ad hæc, primò, quòdprò tali dispensatione non requiritur necessitas physica, quæ etiam vocatur extrema; sed sufficit necessitas moralis, & diminuta, quæ potest vocabulo magis proprio vocari *convenientia*. Dicitur in jure (31.), quòd *necessaria* omnia ad unum conceduntur illi, cui conceditur illud unum; nomine autem *necessariorum* veniunt non tantùm strictè, & absolutè *necessaria*, sed etiam ea, quæ faciliorem, & commodiorem exequutionem actui præstant, proùt eleganter tradit *Baldus* [32] Convenientia ergò, quòd Religiosi, qui laborant in vineâ Domini, studendo, prædicando, Confessiones audiendo, noctu, dieque psalendo, congruo, ac convenienti alimento sustententur, ut labori possint resistere, nec solo pane, ac leguminibus possunt fractas vires reparare: conveniens ergò est, ut aliquale obsonium juxtà paupertatis vires sibi ministretur, & talis convenientia moralis *necessitas* est, quæ sufficere debet, ut lacticiniis vescantur, cùm paupertatis vires impares sint ad comparandos excessivo pretio cibos quadragesimales.

44 Respondeo, secundò, quòd perfectioni Religiosæ vitæ magis confert, quòd, dato solito signo campanulæ, conveniant Fratres in Refectorio ad sumendum cibum in Communitate, quàm quòd nè lædatur Statutum, congregentur ad prandium vescendo lacticiniis extrà Refectorium. Ratio est, quià in Refectorio servatur silentium, fit lectio Sacræ Scripturæ, ac librorum spiritualium, quâ nutritur anima, & ad virtutem accenditur, dum corpus cibo recreatur. Extrà Refectorium silentium non servatur, lectio non auditur, dicteria, ac jocosi sales jactantur inter commensales, qui ad bibendum reciprocè se provocant, ac sobrietas Religiosa cum detrimento animæ, ac corporis violatur. Dum ex aliâ parte nullum incommodum Religiosæ observantiæ accidit, quòd ex accidenti lacticinia comedantur in Conventus Refectorio; cùm, non læsâ observantiâ, idem potuissent Fratres in domo sæcularium. Meliùs igitur est, ut *in Communitate* lacticinia comedant, quàm quòd, vescendo iisdem extrà locum Communitatis, relexationi laxent habenas.

45 Quinta dubitatio est, àn Superior Localis cum consilio, ac assensu Discretorum possit dispensare [in diebus jejuniorum extrà Quadragesimam, & Adventum, & in locis, ubi sæculares lacticiniis in jejuniis per annum vescuntur *in communitate*] esum lacticinioru, dum major, aut notabilis pars Fratrum aut senio aut destillatione, aut ex habituali ægritudine valetudinarii sunt?

46 Respondeo, quòd casus hic potest de facili accidere in parvis Conuentibus, maximè in iis, qui in aere, parùm, salubri situati sunt, in his enim, ut plurimùm, Fratres aliquâ indispositione laborant; & ad casum affirmativè respondeo, Ratio est, quià communis Doctorum sententia est, quòd Pater familias pauper, si habet uxorem, aut duos, vel tres filios, qui ex infirmitate in ciborum abstinentiâ dispensantur tempore Quadragesimali, potest tutâ conscientiâ tum ille, tum alii de ejus familiâ, quamvis sani, iisdem cibis uti, quibus vescuntur infirmi ejusdem familiæ. Quià, cùm pauper sit, ut suppono, commodum sibi non est, diversos cibos emere, & diversa pulmenta parare. nec censetur Ecclesia cum tanto incommodo, ac dispendio, abstinentiam fidelibus injungere. Applicando autem eandem Doctrinam casui nostro, dico, quòd hæc adamussim adaptatur. Siquidem non est ambigendum, quòd Conventus Fratrum *Minorum* dici debet familia pauper, cùm paupertas sit hæreditas filiis suis à *Seraphico Patriarchâ* transmissa, & relicta; sequitur ergò, quòd, si in familiâ Laicâ familiares infirmi habilitant sanos ad vescendum cibis, sibi alioquin vetitis; à fortiori Fratres valetudinarii familiæ Religiosæ, possunt inducere dispensationem, ut sani valeant lacticiniis uti in diebus jejuniorum per annum. Dico *à fortiori*, quia abstinentia ciborum in Quadragesimâ est ex præcepto Ecclesiæ, quod majus est, cùm obliget ad mortale; & abstinentia à lacticiniis, quia est ex Statuto, quæ non obligat neque ad veniale, minor est. Si ergò talis paupertas sufficit ad dispensandum in præcepto majori, sufficere à fortiori debet ad dispensandum in minori.

47 Quod confirmatur ex hoc, quià de duobus malis id debemus eligere, quod minori nexu noscitur obligare (33) & inter duo bona magis bonum mediocri bono est præferendum (34) liquet autem, quod magis bonum est, quòd Fratres uniformem refectionem insimul in Refectorio sumant, quàm quòd inter se diversificen-

(29) *Sanctor. loc. cit. Notab. 5.*

(30) *arg. cap. 1. cap. Novit. cap. Quarto. de Iis quæ fi. à Prælat. sin. cons. Capit.*

(31) *arg. l. 2. ff. de Iuris. omn. Iudic. l. Ad rem. §. Qui procuratorem. ff. de Procur. l. Avibus. junct. gloss. 2. ff. de legat. 3.*

[32) *Bald. in l. 2. §. Tu dic plenius ante nu. 1. ff. de Iurisd. omn. Iudic.*

(33) *cap. Duo. capit. Nervi. 13. Dist. capit. si aliquid 22. q. 4.*

(34) *cap. Non mediocriter. de Consecrat. Dist. 5.*

ficentur in cibis, cùm talis differentia multotiès zelum, invidiam, ac æmulationem soleat parere. Pariter mâgìs malum est, quod ex conturbat Communitatem cum pacis Religiosæ iacturâ, quàm quòd ex accidenti dispositio merè Statutaria non servatur; illud autem sequitur ex disparitate ciborum inter valetudinarios, ac sanos, nàm ex eâ frequenter oriuntur scandala inter pusillos, qui conqueruntur se malè tractari, alios verò diverso cibo utentes Superiori cariores esse, & melioribus cibis sub velamine valetudinis epulari: accedit conturbatio officialium, ac inquietatio in præparandis, ac ministrandis diversis cibis in seperatis refectionibus; insuper maior sumptus Conventus: maior incommoditas Syndici in comparandis diversis edulijs, & maior læsio Communitatis, dum non omnes insimul ad Chorum, ac ad Refectorium conveniunt, sed, dum Sacræ psalmodiæ vacant, alij imbecilles, qui alioquin possent Choro interesse, ad prandium vadunt; & hæc omnia inconvenientia evaduntur, si dispensato Statuto, etiam sani lacticinijs vescantur.

48 Confirmo adhuc conclusionem, nàm ex Statutis Iulij II. (35) supracitatis habetur, quòd Superiores Locales possunt dispensare super comestione lacticiniorum cum illis Fratribus, qui iure hospitalitatis hospitibus lacticinia comedentibus assistunt; ergò ex similitudine rationis, talis disputatio aptari potest etiam ijs, qui convescuntur cum valetudinarijs, quorum maior est causa, quàm hospitum. Nec dicendum, quòd illa dispensatio prò Fratribus, qui assistunt hospitibus, est dispensatio particularis, ex quâ non potest inferri licita dispensatio prò totâ Communitate. Respondeo enim, quòd, sicut excommunicari ex consequenti potest tota Communitas (quæ nequit directè excommunicari) excommunicatis singulis de Communitate; itâ possunt singuli Fratres, qui in Refectorio convescuntur cum valetudinarijs, dispensari, & sic cum quilibet ex familiâ itâ dispensetur, ex consequenti tota Communitas maneat dispensata.

49 Tandem ad eandem conclusionem magìs firmandam adverto, quòd, licèt sit præceptum Regulæ non equitare, tamen si non potest quis pedester ire, & de licentiâ Superioris quadriget, socius eius eâdem fruitur dispensatione, quàmvis sanus, & valens pedester itinerare, & hoc est, nè solus frater ægrotus iter conficiat, absque comite, quod non à Regulâ, sed à Statutis tantùm prohibetur. Ex hoc ergò itâ arguo. Itâ est ordinatio statutaria, quòd Fratres omnes communiter, & ijsdem cibis, & in publico Refectorio, & eâdem horâ comedant, sicut, quòd Fratres bini, & bini more Apostolico incedant: sed ad hoc, quòd hæc ordinatio servetur, dispensatur cum Fratre sano, ut possit, associando ægrotum, equitare, licèt hoc sit contrà præceptum Regulæ; ergò à fortiori, ut servetur Communitas, & uniformitas ciborum in Refectorio, quod est Statutum mâgis urgens, quià respicit totam Communitatem, quàm ire associatum, quod tangit tantùm particularem, poterit dispensari cum omnibus sanis, ut comedant lacticinia, quod est solo iure Statutario interdictum.

50 Dicetur fortè contrà firmatam conclusionem, quòd rationes adductæ æquè concludunt, quòd Fratres sani ex adductâ causâ possunt vesci carnibus, si valetudinarij hoc exigant, sicut, quòd possint in Communitate vesci lacticinijs. Igitur vel dicendum est, quòd ex tali causâ possunt Fratres sani dispensari, ut etiam carnibus vescantur, quod falsum est, vel adductæ rationes non concludant, quòd licitè possint dispensari in lacticinijs.

51 Respondeo, negando consequentiam, quià non valet illatio à præcepto formali Ecclesiæ, aut Regulæ, ad ordinationem simpliciter Statutariam. Nàm maior, & urgentior requiritur causa, ut dispensetur super præcepto, obligante sub mortali, quàm prò dispensatione super Statuto, quod secluso contemptu, non obligat nèc quidèm ad veniale. Quamvis ergò adductæ rationes, & causæ minimè sufficiant, ut Fratres dispensentur super esu carnium; non poterit tamen inferri, ergò non valent prò dispensatione super lacticinijs, cùm ex topicis habeatur regula, quòd à *maiori ad minus destruendo non teneat consequentia*, ut dicendo, quis non potest ferre centum, ergò nequè poterit ferre decem. Concluditur ergò, quòd, si pars notabilis Fratrum indiget lacticinijs, potest Guardianus eadem dare etiam cæteris, ut uniformis sit Communitas. Et si quæratur, quæ tali casu dici possit *pars notabilis*, censeo esse ad minùs suprà quartam partem totius familiæ: nàm infrà eam, *pars* non reputatur *notabilis*, ut patet in eo, qui omitteret minus quartâ parte unius horæ divini Officij, qui non esset damnandus de culpâ gravi, ut firmat. *Antonius à Spir. Sanct. Direct. Confess. Tract. 3. disp. 3. §. 3. num. 71.*

52 Sexta dubitatio est, àn, cadente in feriam sextam die Nativitatis Domini, Fratres comedendo carnes privatè, aut publicè, graviter delinquerent, & Superior, illas ministrare faciens, privari deberet Officio?

53 Respondeo, quòd spinosa quæstio est, àn in proposito casu Fratres sub mortali teneantur ad jejunium. Affirmant *Miranda*, *Corduba*, *Rodericus uterque*, *Sanchez*, *Rousserius*, *Navarrus*, *Portellus*, *Vualdingus*, locis citatis *à Sanctoro*. (38) Negant alij non contemnendi Doctores, nempè *Zambellus*, *Diana*, *Molina*, *Azorius*, *Fagundez*, *A S. Fausto*, *Bonacina*, & mutatâ sententiâ, *Rodericus Senior*, quos allegat, & sequitur loco citato *Sanctorus*. Dubitabilem esse conclusionem utramque iàm ab anno 1500. subindicant *Statuta Alexandrina*, quæ (37) sic habent, *Omnes sextas ferias ex Regulâ tenentur Fratres ieiunare, nisi S. D. N. declararet non intelligi de illâ sextâ feriâ, in quâ Christi Domini Nativitas celebratur.* Hoc implicitè declaratum fuisse ab *Urbano Octavo*, scribit loco supracitato *Sanctorus*, ex eo, quòd dictus Papa ex certâ scientiâ confirmavit Constitutiones *Urbanas* Patrum *Minorum Conventualium*, in quibus habetur, quòd, cadente Nativitate Domini in sextâ Feriâ possint Fratres carnes comedere. Et tandem concessionem *vivæ vocis Oraculo factam Angelo Aversano*, tunc *Procuratori Generali Ordinis à Paulo Quarto* ab Archivio Aracælitano in Regesto Ordinis, incipiente ab anno 1518. Desumptam refert *Sanctorus* ipse in hæc verba. *Paulus Divinâ providentiâ Papa Quartus concessit vivæ vocis Oraculo, mihi Fratri Angelo Aversano facto, quotiès Nativitas D. N. I. C. venerit feriâ sextâ, ut Fra-*

(35) *Stat. Iul. II. cap. 3. Par. 5. apud Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 13. quæst. 2.*
V. Responaeo possunt. f. m. 253.

(36) *Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 13. quæst. 5. fol. m. 257.*

(37) *Stat. Alexandr. cap. 3. Art. 2. apud Orb. Seraph. Tom. 3. fol. 146.*

Fratres præsentes, & futuri possent, & deberent vesci carnibus; & super hoc diploma Apostolicum iussit confici; & hoc præcepit mihi anno sui Pontificatus secundo 1556. quo anno Nativitas D. N. venit feriâ sextâ.

54 Stante ergò tot Doctorum hinc indè caterva, periculosum est, quid certi prò, vel contrà affirmare, nisi quòd res in opinione est, quæ quò ad utramque partem in gradu æqualis probabilitatis potest censeri. Mihi autem longe probabilior apparet secunda sententia, tùm quià fulcitur auctoritate *Pauli Quarti*, qui prænarratam concessionem indulsit, & *Vrbani Octavi*, qui Constitutiones *Vrbanas* in specie confirmavit, ut dictum est; tùm quià ex Regulâ non convincitur, quòd Fratres debeant ieiunare *omnibus sextis ferijs* totius anni, quod est contrà communem sensum Doctorum, & etiam Statuta *Alexandrina*, data numero Superiori; & hoc apertè demonstro.

55 In Regulâ (38) sic textualiter habetur, *Fratres* ieiunent à Festo Omnium Sanctorum, usquè ad Nativitatem Domini. *Sanctam verò Quadragesimam, quæ incipit ab Epiphaniâ, usquè ad continuas quadraginta dies, quam Dominus suo Sancto ieiunio consecravit, qui voluntariè eam ieiunent benedicti sint à Domino, & qui nolunt, non sint adstricti: sed aliam usquè ad Resurrectionem Domini ieiunent. Alijs autem temporibus non teneantur, nisi sextâ feriâ ieiunare.* Circa quem Textum adverto primò, quòd cùm, iuxtà communia utraque iura (39) dies termini non comprehendantur in termino, ex consequenti dies Nativitatis Domini, qui est terminus temporis, assignati prò ieiunio Adventus, non comprehenditur in tali ieiunio. Adverto secundò, quòd tria tempora ad ieiunium explicantur in Regulâ, puta, tempus intermedium inter Festum Omnium Sanctorum, & Nativitatem Domini, quod dicitur Adventus; tempus Quadragesimæ post Epiphaniam; & tempus Quadragesimæ communis. Tùm subiungit, *alijs autem temporibus non teneantur, nisi sextâ feriâ ieiunare*.

56 Ex his ità arguo, dictio *alius, alia, aliud*, ut argumento iuris (40) scribunt Doctores, importat diversitatem à suprà expressis, & diversa ab expressis includit; At in Regulâ Nativitas Domini iàm est expressa, & exclusa ab obligatione ieiunij Adventus, ut probatum est; ergò non potest comprehendi in ieiunio sextæ feriæ, quòd est iniunctum tempore, diverso à temporibus ieiunij, iàm expressis. Infertur pariter ex eodem fundamento, quòd à Regulâ non præcipitur ieiunium quâlibet sextâ feriâ anni, sed solùm in quâlibet sextâ feriâ, quæ cadit in *alijs*, nempè in diversis temporibus ab ijs, quæ iàm suprà enumeraverat: & sic ruit fundamentum adversæ sententiæ, quòd nempè ex vi Regulæ teneantur Fratres quâlibet sextâ feriâ totius anni ieiunare.

57 Dicetur contra hæc, quòd ex allatâ ratione sequeretur, quòd cùm Festum Omnium Sanctorum sit terminus, à quo incipit Adventus, nec in eo comprehendatur, si tale Festum cadit in sextâ feriâ, non teneantur Fratres ieiunare, quià talis dies iàm est prænominata, & consequenter non inclusa in alijs sextis ferijs, quæ occurrunt in temporibus alijs à iàm nominatis, quod tamen nullus Doctor unquàm somniavit. Respondeo, concedendo illationem; & dico, ex vi Regulæ ad tale ieiunium Fratres non teneri, sed ex solâ consuetudine, quæ legem induxit. Et fortasse ea fuit mens Seraphici Patris, ut in die Festo Omnium Sanctorum Fratres minimè ieiunarent, quàmvis caderet in feriâ sextâ. Siquidem tale Festum est ex solemnioribus totius anni, ieiunandum verò non esse in magnis solemnitatibus, decrevit *Nicolaus Primus*, respondens ad consulta *Bulgarorum*, (41) Undè etiam in Concilio Gangrensi (42) anathemate damnantur, qui, imitantes *Manichæos*, ieiunant in festis.

58 Replicabitur contrà prædicta, quòd, si non intelligitur, quòd ex Regulâ quælibet sextâ feriâ totius anni sit ieiunandum, sed solùm in sextis ferijs, occurrentibus in *alijs* temporibus, *diversis* à jàm expressis, sequeretur magnum absurdum, puta, quòd in ferijs sextis, occurrentibus in Quadragesimâ post Epiphaniam, non esset sub præcepto ieiunandum. Ratio est, quia tale tempus *ieiunij* est tantùm facultativum, aut voluntarium, & non cadit sub præcepto, ergò pariter erunt facultativæ omnes feriæ sextæ, in eo incidentes: consequentia est manifesta, nàm tale tempus etiam ipsum expressum est, & si obligatio ieiunij feriæ sextæ est tantùm prò *alijs diversis* temporibus, & non prò quâlibet sextâ feriâ totius anni, sequetur, quòd sextæ feriæ, occurrentes in Quadragesimâ post Epiphaniam, non cadent sub præcepto.

59 Respondeo, negando consequentiam. Ratio est, quià *Seraphicus Pater* in Regulâ reliquit arbitrio Fratrum ieiunare, aut non, Quadragesimam post Epiphaniam. Nomine autem Quadragesimæ venit totum complexum quadraginta dierum. Non sequitur autem, quòd si ieiunium quadraginta dierum arbitrarium est, quòd pariter arbitrarium sit ieiunium cuiuslibet feriæ sextæ, in illis occurrentis. Sed replicabitur, sub quo præcepto cadent illæ feriæ sextæ? Dico, quòd cadent sub illo præcepto, *alijs autem temporibus non teneantur, nisi sextâ feriâ ieiunare*. Nàm aut Frater habet illud tempus 40. dierum post Epiphaniam prò Quadragesimâ, & illam ieiunat, vel non. Si sic, sumus extrà casum, quià ieiunat. Si non, ergò habet illas ferias sextas, tanquàm tempus, diversum à Quadragesimâ, & sic adstringitur ad ieiunium ex præcepto, *alijs autem temporibus &c.* Instabis iterum, si Frater frangit ieiunium in alio die in illâ Quadragesimâ, minimè peccat, quià facultativum illi est ieiunare, aut non. Sed si non ieiunat in feriâ sextâ eiusdem Quadragesimæ, mortaliter peccat. A quo igitur præcepto tale mortale peccatum inducetur? Respondeo, quòd ideò peccabit, quià contraveniet eidem præcepto, *alijs autem temporibus &c.* quià dùm violat illam Quadragesimam, voluntariè assumptam, facto declarat, se nolle eam obscurare, proindè illud tempus ab eo habetur *aliud* à Quadragesimâ, & sic feriæ sextæ, ibi incidentes, reducuntur ad alietatem temporum, inibi expressorum, & proindè cadunt sub præcepto, inducente peccatum mortale, & fortassè posset etiam dici, quòd minimè peccaret mortaliter, eo

(38) *Regul. Minor. cap. 3.*

(39) *Arg. l. Vbi lex. ff. de Reg. iur. cap. Frequens iunct. Gloss. in V. Proponitur de Restitut. spoliat. in 6.*

(40) *Arg. l. Si fundus sub conditio. §. Libertus ff. de legat. 1. Paris Cons. 78. num. 21. Volum. 2. Duran. de Art. testa. Tit. de Hæred. inst. Caut. 4. num. 6. Cavalc. de Vsufr. mul. relict. cap. 1. num. 6. Socin. Corn. Sylvan. Dec an Menoch. Honded. Cened. & Giurba apud Barbos. Dict. 26. num. 17.*

(41) *Nicol. I. Ad consult. Bulgar. cap. 5.*

(42) *Concil. Gangren. cap. 18. cap. Vtinam. 76. Dist.*

eò quòd ieiunium singulorum illorum dierum esset illi facultativum, nec feriæ sextæ ibi incidentes caderent sub præcepto. Sed prima Responsio est melior, prout etiam scribit *Marchantius. Exposit. in Regul. cap. 3. Quæst. 1. v. Respondeo nihilominus fol. m.* 173.

60 Sic ergò resolutâ primâ parte dubitationis, liquet, quòd privatione non posset percelli Guardianus, qui in die Nativitatis Domini, cadente in feriâ sextâ, carnes in Communitate, aut lacticinia parari faceret. Ratio est, quià, ut hùcusque probatum est, aut nullum absolutè est tali die servandum *ieiunium*, aut saltem probabile est, quòd nulla ex Regulâ obligatio adsit. Superior igitur non potest absolutè probari Reus Statuti; quià Statutum dicit, privandum esse Officio Guardianum, qui dat lacticinia, & à fortiori carnes *tempore, quo Fratribus ex præcepto Ecclesiæ, vel Regulæ nostræ instituto ieiunandum est* (43,) liquet autem, quòd prò illo die ieiunando nullum urget præceptum Ecclesiæ, & de præcepto Regulæ res dubia est, ergò non potest habere locum pęna privationis. Ratio est, quià delictum in dubio, tùm iuris, tùm facti non præsumitur, & ideò actus, qui potest sonare in delictum, & non delictum, semper interpretatur, ut absit delictum (44), interpretatio enim aut iuris, aut facti, semper facienda est in casu dubio, ut sit exclusiva delicti, iuxtà Doctores (45). Dùm igitur non probatum remanet plenè crimen, in suo genere perfectum, minimè potest infligi pęna ordinaria privationis Officij. Dico tamen, quòd quamvis non constet de præcepto Regulæ, àn sit die Natalis Domini in feriâ sextâ ieiunandum, constat tamen de universali consuetudine Religionis *Minorum de Observantiâ* utràque. Undè, si Guardianus hanc violaret, si non deberet privari Officio, ut probavimus, saltem aliquam pęnam extraordinariam mereretur, ob contraventionem laudabili in universo Ordine consuetudini.

61 Septima dubitatio est, àn privandus Officio esset Superior localis, qui carnes, aut lacticinia in Communitate præberet feriâ secundâ, ac tertiâ post Quinquagesimam?

62 Respondeo, quòd in nullis Statutis Religionis, quæ viderim, reperitur, quòd Fratres illis duobus diebus debeant ieiunare, nisi in Statutis Farinerijs, in quibus sic habetur, *Quadragesimæ observantia à Quinquagesimâ inchoetur* (46), consonat autem tale Statutum antiquo Canoni (47), in quo ità disponitur, *Sacerdotes, & Diaconi, & reliqui omnes, quos dignitas Ecclesiastici gradus exornat, à Quinquagesimâ propositum ieiunandi suscipiant*. Hunc verò Canonem ampliùs non obligare, vel quià contrariâ consuetudine abrogatus est, vel quià per modum exhortationis tantùm, non autem Decreti lactus est, voluit *Gratianus*, cui concordat *Glossa* (48); Pari modo de dispositione citati Statuti dicendum est; tùm quià in *Statutis sequentibus*, in quibus inserta sunt *Farineria*, in ordine ad *ieiunium*, minimè inserta est talis clausula, per desuetudinem abrogata; tùm quià exhortativum potiùs, quàm decretorium, ac obligatorium fuisse, censendum est. Concluditur ergò, quòd nullum adest præceptum de ieiunando in illis duobus diebus, ut cum *Roderico*, *Cypriano*, & alijs, firmat *Sanctorus* (49). Si ergò nullum adest præceptum ieiunandi illis diebus, nec ex Regulâ, nec ex Statutis, resolvendum, quòd non esset locus privationi Officij contrà Guardianum.

63 Dicitur, quòd, si non aliud, obstat tamen consuetudo, quandòquidem in nostrâ Religione, saltem apud *Reformatos*, inauditum est, quòd illis diebus *ieiunium* violatum sit. Respondeo, negando assumptum, & eius probationem. Ratio est, quià in citatis *Farinerijs* indicitur inceptio *ieiunij* Quadragesimalis à Quinquagesimâ. Patet autem, quòd, si tale *ieiunium* ex consuetudine servaretur, una tantùm refectiò sumenda esset, sed in multis Provincijs Ordinis, & signanter in *Provinciâ Romanâ* tale ieiunium non servatur, licèt enim cibi quadragesimales in Communi mensâ in prandio apponantur, tamen in serò etiam cænatur, ergò de universali consuetudine *ieiunij* non constat. Respondeo secundò, quòd non infertur ex hoc, quòd in Refectorio nunquàm communiter sint datæ carnes, inducta ideò sit consuetudo, obligans ad *ieiunium*; quandòquidem, qui volunt, extrà Refectorium absquè scrupulo, & cum scientiâ Superiorum comedunt carnes; nec ratione loci aliquod præceptum nobis imponitur, præcepta enim omnia Regulæ sunt personalia, non localia; ergò neque ex consuetudine tale præceptum est inductum.

64 Minimè quidèm approbo quorundam usum, qui in illis diebus solùm panem, & vinum in mensâ Communi apponunt, & factâ solitâ benedictione, ac bucelli panis, & haustu vini gustato, gratias agunt; mox mensam carnibus instructam in alio loco paratam habent, ad quam omnes accumbunt. Peior est permissio aliorum, qui tolerant, quòd Fratres per catervas dispersi in privatis locis comessationibus vacent. Ille usus sapit hypocrisim, iste verò dissolutionem nutrit. Melius profectò fieret, quòd Capituli Generalis auctoritate decerneretur, quòd conformiter cùm cæteris fidelibus *ieiunium* inciperetur à Feriâ quartâ Cinerum; & hoc modo scrupulus omnis, & tot deformitates, & corruptelæ cessarent. Concludo tamen, quòd, licèt probaverimus, Guardianum non debere vapulare privatione Officij, si carnes illis diebus in Communitate daret; hoc non obstante, quià violaret consuetudinem, quæ aliqualem observantiam sapit, esset aliquà reprehensione dignus, si in Communitate carnes daret. Proindè, ut hanc censuram evadat, hypocrisim, ac dissolutionem impediat, omisso signo campanulæ, per quod, ut suprà diximus, convocatur Communitas, congregat Fratres in Refectorio, & cum benedictione Dei carnes apponat, nec poterit damnari, quòd carnes dederit in *Communitate*, cùm absque signo campanulæ, congregata in Communitate, non possit dici familia, & hoc modo feci ego, quandò Guardianus fui, nec a Superioribus fui ullo modo reprehensus, quià in legem non commisi.

§. II. Iti-

(43) *Stat. Gen. Ord. cap. 3. §. 6. nu. 1.*
(44) *Arg. l. Marito ff. Pro socio. l. Prætor. §. Docere. ff. de Vi bon. rapt. cap. Estote Extra de Reg. iur.*
(45) *Abb. Natta Mascard. Farinacb. & Menoch. apud Barbos. Dict. 68. nu. 16.*
(46) *Stat. Farin. cap. 4. sub init. Orb. Seraph. Tom. 3. col. 1. fol 54.*
(47) *Text. in cap. Denique 4. Dist.*
(48) *§. Hæc etsi iunct. Gloss. final. 4. Dist.*
[49] *Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 13. Quæst. 3. fol. m. 254. & ibi Roderic. & Cyprian.*

§. II.

Itinerantium Delicta.

SVMMARIVM.

1 *Intentio huius paragraphi aperitur.*

2 *Multiplicia delicta, quæ a Fratribus itinerantibus possunt committi.*

Speciale delictum Fratrum Minorum itinerantium est equitare.

3 *Equitare quid sit, & quid importet.*

Diffinitio equitationis, prout Fratri Minori est interdicta.

Eques appellatur, qui etiam mulo, asino, aut camelo insidet.

4 *Iumentum quodnam vocetur.*

Bos non venit nomine iumenti; & quandò venire possit.

Brutum quodnam sit.

Opinio, quòd itinerans, Vectus in humeris hominum, non delinqueret.

5 *Impugnatur posita opinio.*

Qualis fuerit mens S. P. Francisci, ferendo præceptum de non equitando.

Vectura, Minoribus itinerantibus, prohibita extenditur ad eam, quæ fit in ferculo, ab hominibus deportato.

6 *Bigare, quadrigare quid importet.*

7 *Trahi in navi ab equis nō est delictū, & quarè.*

Navigare quid sit, & de quibus dicatur.

Itinerans in carrucâ, vento impulsâ, ut apud Sinas, non incurrit delictum.

8 *Necessitas, quæ excuset à delicto equitandi, multiplex est.*

9 *Necessitas, orta ab infirmitate, quomodò extendatur, ut possit licitè Frater equitare.*

10 *Explicantur alij casus necessitatis.*

11 *Necessitas, & infirmitas, quæ facit licitam equitationem, debet esse manifesta.*

Manifestatio necessitatis, facienda Superiori, magis restricta ab Vrbano Octavo.

12 *Vbi intervenit vera necessitas, aut infirmitas, non requiritur ad equitandum dispensatio, indulta à Superiore.*

Manifestū, & manifestatum, quomodò differant.

13 *Necessitas, aut infirmitas sufficit, quòd dubia non sit indigenti, aut cuilibet discreto viro.*

14 *Ex dispositione Vrbani Octavi requiritur, quòd necessitas, propter quam licitum est equitare, sit manifesta, gravis, & vera.*

Talis dispositio, & pœnæ in eâ latæ non sunt usu receptæ.

1 AD solam illustrationem nostri Textus cogimur, de *Itinerantium delictis* pauca delibare: nec hærere debet Lector in titulo huius paragraphi, cùm delicti nomen generale sit, & queat quodvis specificum delictum, ab itinerante patrari, ut proindè non videatur, quòd possit de *delictis Itinerantium* formari paragraphus specialis, quemadmodum fecimus in toto hoc opusculo de singulis delictis in specie. Etenim concedimus quidèm, quòd delictum quodvis possit committi ab Itinerantibus, specificativè sumptis; non verò reduplicativè acceptis, hoc est, quòd delictum ab ijsdem committatur in ratione propriâ, quâ itinerantes sunt.

2 Multiplicia quidèm in specie esse possunt talium crimina; nàm possunt iter instituere absquè litteris obedientialibus: aut non petitâ benedictione Superioris; aut sinè permissu Prælati Provincialis, quandò literæ obedientiales sunt concessæ à Generali: aut sinè socio: aut habitu dimisso: aut notabiliter declinando à rectâ viâ. Cùm autem recitati modi delinquendi formaliter reducantur ad inobedientiam, de ijs locuti sumus in paragrapho *Apostasia*, quæ de directo militat contrà obedientiam. Hìc autem agimus de speciali modo delinquendi, qui fit à *Fratre Minore* itinerante, non proprijs pedibus, sed equitando, quod sibi per suam Regulam sub præcepto æquippollenti vetatur, ut post *Clementinam Gundisalvus*. (1) Hinc apparet, hoc delictum non posse habere locum in alijs Regularibus, quià nullus per suam Regulam tali præcepto arctatur: & ideò est proprium *Fratris Minoris* servare, obligati *Regulam Minorum* in suâ puritate, ut sumus Nos *Minores de Observantiâ Regulari*, ac *Strictiori*, ac *Capucini*, quandò quidem *Minores Conventuales* habent de tali præcepto dispensationem.

3 Quià verò hoc delictum formaliter consistit in transgressione præcepti, dicentis, *Fratres non debeant equitare, nisi manifestâ necessitate, aut infirmitate cogantur*, (2), nullo potiori modo potest cognosci, in quo consistit huius delicti quidditas, nisi diffiniendo quid sit *equitare*, pròut in Regulâ prohibetur. Potest autem itâ diffiniri. *Equitare est cuiusvis animalis ministerio subvectione, aut tractione super terram ad pompam, aut commoditatem uti*. Advertas autem lector, me hic diffinire equitationem, ut præcisè vetitam *Fratri Minori*; non autem in se. *Equitare* enim secundùm se non est nisi vehi, non tantùm equo, sed etiam quovis animali. Proindè *equitem etiam appellamus eum, qui vel asino, vel mulo, vel camelo insidet, nedùm equo*, ait *Spiegelius* (3), sicque etiam *equitare* diceretur, qui vel Elephanto, vel bove, aut vaccâ, pròut apud *Indos Orientales mos est*, ad iter faciendum uteretur.

4 In datâ diffinitione dico primò, *cuiusvis animalis ministerio uti*, non autem me adstringo ad vocabulum *iumenti*, aut *bruti*. *Iumentum* enim intelligitur *brutum*, quod dorso inseruit, proindè nomine *iumenti* non venit bos,

[1] *Clement. Exivi. §. Vt autem de verb. sign. Gundisalu. Compend Reg. Minor. Tit. Equipoll. nu. 6.*
[2] *Regul. Minor. cap. 3.*
[3] *Spiegel. Lexic. iur. V. Equitem.*

bos, ut dicitur in iure (4,) quià collo inseruit in trahendo iugo. Apud *Indos* verò *Orientales*, ut dicebam, qui insidentes bovi, aut vaciæ, sua itinera conficiunt, bos etiam nomine *iumenti* venit. *Brutum* pariter importat animal, ratione carens. Dico igitur, *cuiusvis animalis*, ut comprehenderem etiam homines. Non enim abeo in sententiam *Sanctori* (5,) qui vult, quòd, si quis præciso pretio, vel superbiâ, vel scandalo, iter faceret, vectus humeris hominum, pròut mos est apud *Aphros Meridionales*, & *Neapoli*, ac *Genuæ*, non violaret præceptum de non equitando, quià loquendi modus hoc genus vectionis equitationem non appellat, undè præceptum odiosum non est extendendum quò de iure non pertingit.

5 Siquidèm pròut habet *Hugo de Dinâ* (6), mens Seraphici Patris in traditione præcepti de non equitando, ea fuit, ut Fratribus suis traderet formam *minuendæ sollicitudinis*, (puta, in procurando pretio equitationis) *humilitatis*, & *austeritatis*. Quàmvis igitur in vectione in humeris hominum absit pretium, (si vectio gratis fiat) superbia, ac scandalum, non vitatur tamen Læsio *austeritatis*, si ad solùm commodum, absquè necessitate talis vectum fiat; & in rigore sermonis, *equitare* importat solo dorso iumentorum vehi, undè non posset ex vi sermonis extendi ad alium modum, quo homo vehitur, puta, rhedâ, lecticâ, sellâ curuli &c. & tamen ex *D. Bonaventuræ* (7) expositione, quam amplexatus est *Martinus V.*, & *Iulius II.* (8) in suis Statutis, extenditur ad *bigare, quadrigare &c.* Sequitur igitur, quòd debet etiam favore Religiosæ professionis ampliari etiam ad vecturam, quæ fit lecticâ, sellâ, aut ferculo super humeris hominum, quod præ omnibus vecturis sensualem commoditatem sapit.

6 Dico secundò, *subvectione*, *aut tractione*, pròut enim paulò suprà dictum est, *equitare* importat etiam *bigare*, *quadrigare &c.* de rigore autem sermonis *equitare*, ut dicebam, importat dorso animalis uti ad vectionem: *bigare* verò, *quadrigare*, vehi curru, sellâ curuli, plaustro, Sarraco &c. Significat vehi motu tractorio animalium, qui vel collo, vel pectore trahunt.

7 Dico tertiò, *super terram*, ut excludam tractionem, quæ fit super aquam. Si quis enim *Frater Minor* navigat adverso flumine, dùm ventus secundus cessat, nec velis possunt nautæ uti; aut etiam quovis tempore adhibent equos, boves, aut bubalos ad trahendam navem, licèt in tali itinere tractorio, ministerio animalis utatur, non tamen potest dici, quòd contrà præceptum Regulæ equitet; quià *super terram* non trahitur; sed verè, & propriè dicitur *navigare*; hoc enim verbum non convenit tantùm nautis, ac vectoribus, sed etiam ijs, qui iter instituunt in navi, & navi vehuntur, proindè *navigare* dicitur etiam de mercibus, quæ vehuntur in naui. (9) In Regulâ autem non prohibetur, quòd Fratres navigare non possint; cùm & ipse *S. Pater*, ac eius Socij, Regulæ observantissimi, navigasse legantur, ut observat *Sanctorus* (10,) & iuxtà communem Expositorum sententiam, trahi animalibus in navi non importat transgressionem contrà Regulam. Sed quid dicendum, si tractio esset quidèm in rhedâ, seù carrucâ super terram, non autem fieret ab animalibus, sed à vento, pròut est in aliquibus Provincijs Regni *Sinarum*, in quibus viatores iter instituunt carrucis, velorum ministerio, impulsis à vento esset nè talis modus itinerandi prohibitus *Fratri Minori*? Respondeo, quòd non. Ratio est, quià nullo pacto potest convenire nomen equitationis, (quæ sola in Regulâ prohibetur) tali modo itinerandi, cùm non ministerio animalium, sed solâ vi ventorum carruca moveatur; undè talis modus magìs accedit ad navigationem, ratione causæ principalis motus, quàm ad itinerandum, modo solito per currus &c.

8 Dico ultimò, *ad pompam*, *aut commoditatem*, ut excludam *necessitatem*, quâ stante, non est illicitum *Frrati Minori* equitare. Porrò necessitas ex multiplici capite potest oriri: puta, aut ab infirmitate, aut impotentiâ propriâ, aut Socij, cum quo quis agit iter. Nàm, si Socius impotens est ad iter pedestre, & rhedâ utitur, Frater, licèt sanus, potest & ipse rhedâ uti. Ratio est, quià conveniens, iuxtà Statuta, non est, quòd Fratres soli incedant; nequit autem, qui pedester ambulat, comitari Socium in rhedâ, quæ velociori motu movetur; nequè etiam, si equo vehitur; undè necesse esset, quòd, cum sæcularium admiratione Frater pedester solus à longè sequeretur Socium, qui est ipse solus in rhedâ, sella curuli, aut equo alium anteiret; & per hoc conveniens est, quòd etiam sanus ægrotum Fratrem in rhedâ, aut equo comitetur. Quòd, si adducta ratio cessat, quià Frater ægrotus in lecticâ, aut equo, lento gradu itineratur, nec itineris prolixitas superat spatium consuetum, quod potest, qui sanus est, peditando, metiri, Dico, quòd non potest sanus, tutâ conscientiâ, lecticâ, aut equo uti. Ratio est, quià tali casu potest commodè sanus comitari ægrotum, & ab eo longo spatio non dissociari, & cùm lentus sit motus, ut suppono, & iter non excedens, non ultrà debitum lassatur sanus in comitando; & sæculares videntes unum equestrem, alium verò Fratrem pedestrem, ædificationem potiùs, quàm scandalum ex eo colligunt, arguunt enim infirmitatem in eo, qui equitat, & necessitatem; in alio autem sanitatem, & in ambobus Regulæ observantiam.

9 Pariter necessitas oritur etiam ab infirmitate, quæ timetur secutura ex pedestri itinere, ut benè advertit *Sanctorus* (11,) puta, quià quis expertus est, quòd itinerando pedibus, sibi accenditur febris, laborat dolore capitis, fluxiones patitur, ob quas cogitur in Lecto decumbere, & similia &c. Imò etiam recreandi gratià animi, fracti à longâ transactâ egritudine, longâ scriptione, longo studio, potest, qui peditare nequit, equitare, ut benè *Corduba* (12). Ratio est, quià lapsus virium infirmitas est, & sicut istas reparare licitum est, ità licitum erit etiam equitare, quandò sinè eo nequeunt vires reparari, aut saltem valdè confert ad reparationem, cùm ex vulgatis, cui conceditur aliquid, conceduntur etiam ea, quæ ad illud obtinendum conferunt.

Bbbb 10 Item

(4) *Text. in l. Aediles. §. Vndè ff. de Aedilit. edict. l. Boves ff. de Verb. sign.*

(5) *Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 23. ℣. Super humeros fol. m. 276.*

(6) *Hugo de Dina Exposit. in Regul. Minor. cap. 3.*

(7) *D. Bonavent. Exposit. in Regul. Minor. cap. 3.*

(8) *Martin. V. Constit. sup. Regul. Minor. cap. 3. Iul. II. Statut. Papal. cap. 3. Par. 6. apud Sanctor. loc. cit. ℣. Respondeo Verbum fol. m. 276.*

(9) *Text. in l. 1. ff. de Naut. fænor.*

(10) *Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 23. ℣. De naui. fol. m. 276.*

(11) *Sanctor. loc. cit. Quæst. 2. ℣. Infirmitas. fol. m. 278.*

(12) *Corduba Exposit. in Regul. cap. 3. Quæst. 3.*

10 Item necessitas equitandi potest oriri *ex prolixo*, *vel impedito itinere*, *vel urgentiâ negotij*, ut ait *D. Bonaventura* (13.) Ratio est, quià in Regulâ duo casus exprimuntur, ob quos licet equitare, puta, *necessitas*, tamen hæc in plus se habet, quàm infirmitas. Extendi enim debet ad casus, in quibus aut pietate, aut charitate in proximos, aut Prælati imperio dictante, instituendum est iter, aut longum suprà vires Fratris peditantis, aut quòd ex gravitate negotij exigit maiorem celeritatem, quàm præstari peditando possit; aut impeditum nivibus, glacie, luto &c.; aut nimis arduum, ut in ascensu montano, alpestrique. In his casibus tutum est equitare, ut communiter Expositores.

11 Verum est, quòd iuxtà Regulam (14), tùm necessitas, tùm infirmitas debent esse manifesta, ut ex horum causâ possit quis licitè equitare; ait enim, *nisi manifestâ necessitate, vel infirmitate cogantur*, & de tali manifestatione scribunt communiter Expositores, quòd debeat esse respectu Superioris, cuius est, inquiunt, super eâ dispensare. Magis arctavit rem *Vrbanus Octavus* in suâ Bullâ (15), quæ communiter intitulatur *de restituendo candore*, qui voluit subiacere pęnis, ibidem comminatis, (de quibus infrà) *omnes Fratres, qui sinè manifestâ, verâ, graviquè necessitate, aut infirmitate, & absquè licentiâ Provincialis, vel in casu urgenti, Superioris Localis, de Consilio, & iudicio trium Discretorum Conventus, scriptis obtentâ, equitare ausi fuerint.*

12 Sed circà supradicta adverto, quòd aut loquimur de obligatione, inductâ per Regulam, aut de inductâ ex dispositione talis Bullæ, insertâ in Statutis Ordinis. (16) Si primum, dico, quòd nulla requiritur dispensatio Superioris super præcepto de non equitando, in casu, in quo interveniat manifesta necessitas, aut infirmitas. Ratio est evidens, quià Regula ipsa dispensat in tali casu; igitur non est necessaria ulterior dispensatio Superioris, iuxtà Regulam, ergò, si Superior non declarat necessitatem adesse, & equitationem concedat, Regula violatur. Respondeo, negando assumptum cum consequentiâ. Siquidèm non ait Regula, *manifestatâ*, sed dicit, *manifestâ*. Hoc porrò discrimen est inter *manifestum*, & *manifestatum*, quòd *manifestum* est id, quod sensui, aut rationi evidens est ex se. Undè dicitur, *manifestum* esse *crimen*, in quo quis deprehenditur (17), tunc enim subijcitur sensui, *manifesta propositio*, quod, apprehensis terminis, patet rationi, ut *omne totum est maius suâ parte*. *Manifestatum* autem est id, quod ex se minimè patere potest, undè alio indiget, ut *manifestum* fiat, ut est occultum factum, quod ex relatione alicuius alteri manifestatur.

13 Dùm igitur dicit Regula, *manifestâ necessitate*, non autem *manifestatâ*, patet, quòd loquitur de eâ necessitate, quæ sensui, aut rationi patet; non adstringitur autem ad hoc præcisè, quòd Superiori pateat, sed sufficit, quòd aut indigenti, aut cuilibet discreto viro dubia non sit, ut de *manifestâ necessitate*, ob quam licitum sit non ieiunare, scribit *Hugo de Dinâ*, relatus à *Marchantio* (18.) Quid enim, si doleo nervis pedum, in quibus cęteroquin nulla appareat inflammatio, nullus tumor, & Superior, cui dolorem meum manifesto, incredulus est, (quià non apparent externa signa doloris) & mihi negat facultatem equitandi, dum iter facere debeo, fortè peccabo in Regulam, si absquè dispensatione Superioris equitavero? Minimè profectò, quià sufficienter dispensor ab infirmitate, mihi *manifestâ*, ex dispositione Regulæ.

14 Loquendo tamen de obligatione, inductâ per citatam Bullam *Vrbani VIII.*, (quæ sub culpâ gravi obligat, cùm Papa in eâ iubeat *in virtute sanctæ obedientiæ*, quæ præceptum formale importat, ad quod sub mortali obligamur ex vi voti) aliter est dicendum, nàm requiritur, ultrà *manifestam, veram, ac gravem necessitatem*, etiam *licentia Superioris Provincialis, vel Localis, in scriptis concessa*, ut patet ex verbis eiusdem Bullæ, datis suprà *num.* 11. Adverto tamen prò quiete conscientiarum timoratarum, talem Bullam non esse usu receptam, cùm præscripta in eâ nec à Superioribus, nec à Subditis serventur communiter, & ideò neque in conscientiâ obligare ad culpam, sed tantùm ad pęnas, de quibus infrà loquemur, & circà equitationem, rem consistere, iuxtà disposita per Regulam.

Probatio.

SVMMARIVM.

15 *In delicto equitationis illicitæ præsumptio stat prò delicto.*

Probatâ equitatione, debet Reus probare legitimam causam equitandi.

16 *Hoc delictum probatur etiam per Testes singulares.*

15 QVò ad probationem huius delicti adverto, quòd, cùm simus in præcepto prohibitivo, (dicente Regulâ, Fratres non debeant equitare) præsumptio stat prò delicto, ità ut, si ab accusatore, aut Fisco probetur, quòd *Caius* equitaverit, præsumitur deliquisse; & ex tali præsumptione transfertur in Reum onus probandi *necessitatem*, aut *infirmitatem*, ob quam sibi licitum fuerit equitare.

16 Adverto insuper, quòd tale delictum, eò quod iterabile est, potest probari etiam per Testes singulares, ut aliàs (19) diximus, & nobiscum contra *Carenam*, & *Abbatem* tenet etiam *Bordonus*. (20) Circà hoc autem nihil peculiare in ordine ad probationem, ampliùs occurrit.

Pœnę.

SVMMARIVM.

17 *Pœnæ illicitæ æquitationis sunt petendæ à Statutis: & datur Textus.*

18 *Statutum secundum.*

19 *Statutum tertium.*

20 *Statutum quartum.*

(13) *D. Bonavent. Exposit. in Regul. cap.* 3.
(14) *Regul. Minor. cap.* 3.
(15) *Vrban. VIII. Const. Militantis.* 1. *Iunij* 1640. §. *Ne autem.*
(16) *Stat. Gen. Ord. cap.* 3. §. 9. *nu.* 1.
(17) *Arg. l. Si fur. ff. de Furt. ubi Bartol.*
(18) *Hug. Exposit. in Regul. cap.* 3. *apud Marchant. eo. tit. & cap. Quæst.* 3. *Concl.* 2.
(19) *Par. p. Tit. Probatio. nu.* 3.
(20) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap.* 22. *nu.* 22.

21 *An in quocunque casu equitationis intret pœna Statutaria.*
22 *Respondetur negativè.*
Equitans sinè scandalo per modicum iter, non est puniendus.
Parvitas materiæ in itinere, quanta sit.
Pars minor tertiâ totius alicuius non censetur notabilis.
23 *An pœnæ, latæ in Textu, sint sublatæ per recens Statutum Ordinis, dispositum iuxtà Bullam Vrbani Octavi.*
24 *Respondetur negativè.*
Dictio præter, *quid importet.*
25 *Quomodò in hoc crimine dari possit privatio suffragiorum ultrà Carcerem.*
26 *Privatio suffragiorum quotupliciter intelligenda, & quomodò in hoc casu.*
27 *An pęna Carceris bimestris debeatur prò unicâ equitatione.*
28 *Respondetur negativè, & quarè.*
Delictum proprietatis est gravius illicitâ equitatione.
Esset inconveniens Statutum, si gravius crimen minorem pęnam reportaret leviori.
30 *An in omni casu, ut quis licitè equitet, requiratur scripta licentia Provincialis.*
31 *Respondetur negativè.*
Quo casu Guard. possit dare licentiam equitandi.
32 *An delinqueret, qui absque necessitate iter faceret super curru. tracto a bobus.*
33 *Opinio Sanctori negativâ.*
34 *Impugnatur opinio Sanctori.*
35 *Absurdũ, quod sequeretur ex fundamẽto Sãctori.*
36 *Motiva, quæ habuit S. P. Franciscus ad prohibendam equitationem.*

17 CIrcà pęnas huius delicti, attendendæ sunt à *Textu*, & Statutis Ordinis, quorum primus sic habet. *Equitantes, bigantes quadrigantes sinè licentiâ, & necessitate, bimestri carcere macerari merentur; & si in hoc defectuosi fuerint, omni suffragiorum iure sexennio carere deberent* (21.)

2 *Ad eliminandum equitandi abusum, præter antiqua Ordinis Statuta, per Constitutionem Vrbani VIII. omnibus, & singulis Ordinis nostri Fratribus, in virtute Sanctæ Obedientiæ, ac sub pœnâ privationis Officiorum, quæ obtinent, & perpetua inhabilitatis ad quacunque Officia, gradus, & dignitates in posterum, ipso facto, incurrendâ, præcipimus, & mandamus, nè absquè manifestâ, verâ, graviquè necessitate, aut infirmitate, & absquè licentiâ Provincialis, qui eam præstare non possit sinè scripto necessitatis testimonio sibi à Guardiano, & Discretis Conventus facto; vel in casu urgenti Superioris Localis de indicio trium Discretorum, quorum conscientias oneramus, in scriptis obtentâ, equitare, bigare, aut quadrigare audeant, vel præsumant. Easdem pœnas solis, Ministro, & Commissario, Generalibus, aliquandò ex rationabili causâ remittendi auctoritate relictâ* (22).

3 *Fratrem sinè dictis cautelis equitantem, bigantem, aut quadrigantem, Guardianus Conventus, ad quem pervenerit, sub pœnâ suspensionis ab Officio per sex menses, teneantur in Communitate Fratrum disciplinâ afficere, & in carcerem per tres dies recludere, ac Provincialem de transgressione monere.* (23)

4 *Nullus Frater cuiuscunque conditionis sit, equo, iumento, curru in publicas vias, Civitatum, Terrarum, vel Hospitiorum negotietur, deambulet, aut iter faciat, sub pœnâ carceris, & inhabilitatis ad omnia Officia Religionis.* (24)

21 Prima dubitatio circà Textum est, àn in quocunque casu equitationis sinè licentiâ, & necessitate, pęnæ, in eo contentæ, debeantur?

22 Respondeo negativè; si enim quis, secluso scandalo, per modicum iter, ut præfertur, equitaret, non posset tali gravi pęnâ mulctari. Ratio est, quià parvitas materiæ in hoc delicto, sicut & in alijs, quæ illam admittunt, debet excusare à crimine, ut pęna ordinaria non debeatur. Quòd, si quæras, ad quæ milliaria possit extendi talis parvitas materiæ? Dico, quòd potest extendi ad quatuor, aut quinque milliaria, ultrà quæ non potest rationabiliter dari parvitas itineris. Ratio est, quià viginti milliaria in iure (25) constituunt iter unius diei, quod potest homo peditando conficere. Quatuor autem, aut quinque milliaria constituunt quintam, aut quartam partem itineris. Porrò pars minor tertiâ alicuius totius non censetur notabilis, pròut docet *D. Antoninus* apud *Navarrum* (26). Sequitur ergò à simili, quòd equitans per quartam, aut quintam partem itineris, à iure assignati prò dietâ, non peccare graviter, & sic non incurrere pęnam Statuti.

23 Secunda dubitatio est, àn pęnæ, latæ in Textu, sint sublatæ per recens Statutum Ordinis, dispositi iuxtà Bullam *Vrbani VIII.*, quæ in eo inseritur?

24 Respondeo negativè. Ratio est, quià in hoc nupero Statuto ponitur clausula *præter antiqua Ordins. Statuta*; dictio autem *præter*, quandò adijcitur rei, quæ sub genere præcedentium, aut subsequentium minimè includitur, sed est alterius diversi generis, habet virtutem augendi, & ponitur prò *ultrà*, ut dicunt Doctores. (27) Sensus ergò Statuti est, quòd Reo de equitatione, ultrà pęnas, latas in Statutis antiquis Ordinis, infligantur etiam illæ, quas ibi sancit.

25 Tertia dubitatio est, cùm iuxtà Textus (28) dispositionem, pęna carceris includat privationem actuum legitimorum, ista verò involuat privationem suffragiorum, nempè vocis activæ, ac passivæ, dubitatur, quomodò cum defectuosis in equitando possit ultrà carcerem infligi pęna privationis suffragiorum.

26 Respondeo, quòd, ut aliàs (29,) dictum est, pęna suffragiorum importat, propriè accepta, privationem vocis activæ, àc passivæ in Ordine ad Prælaturas, ità ut tali pęnâ affectus, nequeat eligi in Prælatum, nequè ad electionem alterius ad Prælaturam suffragium ferre. Manet tamen in Religioso, taliter privato, ius suffragiorum respectu aliorum actuum capitularium, ut in approbatione Novitiorum in ordine ad professionem, & alios actus, in quibus exquirendum est votum cuiuslibet,

(21) *Text. Tit. Applicatio. §. 28.*
(22) *Stat. Gen. Ord. cap. 3. §. 9. nu. 1.*

(23) *Stat. Gen. Ord. cap. 3. §. 9. nu. 3.*
(24) *Stat. Gen. Ord. loc. cit. nu. 5.*
(25) *Text. in l. 1. ff. Si quis cautio. l. Itinera ff. de Verb sign.*
(26) *D. Antonin. apud Navar. de Oratio. cap. 7. nu. 44.*
(27) *Arg. l. Nam quod. ff. de Pęn. legata. Bart. in l. 1. in fin. ff. de Pignor. act. Dec. in l. Actione n. 8. C. de Transact. Abb. in cap. literas nu. 10. de Præsumpt. Barbos. Dictio. 279. nu. 5.*
(28) *Text. Tit. Pęnard. V. Carceris pœna.*
(29) *Par. p. Tit. Pęnarum nu. 7.*

qui vocem habet in Capitulo Conventuali. Hoc supposito, apparet resolutio dubitationis, nàm, quàmvis pœna carceris relinquat post se privationem actuum legitimorum, & hæc includat privationem suffragiorum propriè sumptam, tamen remanet adhùc in taliter privato ius suffragiorum respectu aliorum actuum, non spectantium ad electionem activam, aut passivam ad Prælaturas. Dùm igitur in Textu dicitur, quòd defectuosus in equitando, *omni suffragiorum iure sexennio carere debet*, vult decernere, quòd, qui habituatus est in equitando (*defectuosus* enim significat eum, qui habituatus est in defectibus, undè ebriosus, aut rixosus dicitur, qui frequenter solet inebriari, aut rixari) careat iure suffragiorum, non tantùm propriè sumpto, sed *omni*, puta, quovis iure ferendi votum in quovis actu capitulari.

27 Quarta dubitatio est, an pœna carceris bimestris debeatur ei, qui semel equitasse probatur?

28 Respondeo negativè. Ratio est, quià pœna carceris est infamatoria, proindè valdè gravis, & atrox est; undè rationabiliter non est danda, nisi prò delicto simili in gravitate. Semel autem equitare, quàmvis delictum sit, non tamen est ex gravioribus, qui committi possit in Regulam. Profectò *proprietas* est delictum gravius equitatione, cùm opponatur voto solemni paupertatis, & per Sacros Canones (30), decedens in tali crimine privetur Ecclesiasticâ sepulturâ, & tamen iuxtà Statuta Ordinis (31), proprietarius punitur carcere per solum mensem. Esset ergò irrationabile Statutum, si carceri per duos menses damnaret eum, qui semel equitavit. Intelligendum ergò Statutum est de eo, qui pluriès tali crimine deliquit; replicatio enim criminis iusta causa est, ut augeatur pœna ultrà eam, quæ delicto semel commisso deberetur.

29 Sed quæ pœna semel equitanti debetur? Dico, quòd debetur pœna, quæ exprimitur in Statuto Tertio, dato suprà *num.* 19. puta, quòd disciplinetur à Guardiano, & per triduum carceretur; & moneatur de hoc Provincialis. Carcer iste non debet esse formalis, ut iura iuribus concordent, nàm carcer formalis, & ad pœnam, ut aliàs (32) ex Statutis probavimus, non potest dari, nisi per sententiam Diffinitorij. Sequitur, quòd, si à solo Guardiano sit dandus, sit tantùm carcer pœnalis, hoc est reclusio in carcere, non tamen ablatâ carcerato formâ habitus. Monendus autem de hoc est Provincialis, ut, si Reus sæpiùs tale crimen commiserit, pœnâ carceris formalis ad normam Statuti puniatur.

30 Quinta dubitatio est, an ad hoc, quòd quis in omni casu valeat impunè equitare, requiratur licentia Provincialis in scriptis, cum cautelâ præscriptâ in Bullâ *Vrbani VIII.*, de quâ dictum est suprà *num.* 18.

31 Respondetur negativè. Ratio est, quià in eâdem Bullâ conceditur facultas Superiori Locali, *ut in casu urgenti*, (nempè ex accidenti, & in absentiâ Provincialis) possit scriptò, & cum iudicio Discretorum talem facultatem indulgere. Licentia igitur Provincialis necessaria est prò ijs, qui ex pedum infirmitate, aut aliâ causâ non possunt peditare, ità ut semper cogantur equitare, & iste est verus sensus Bullæ. Cæterùm in casibus accidentalibus possunt, absente Provinciali, Superiores licentiam concedere.

32 Sexta dubitatio est, an, qui absquè necessitate, & ad vitandum tantùm laborem itineris, iter faceret super curru à bobus, aut equis, vel mulabus tracto, Reus esset talis delicti?

33 Respondeo, quòd *Sanctorus* (33) tenet, quòd non; quià currus rigorosè non est equitatio; & *S. Bonaventura* scripsit, non licere fratribus bigare, aut quadrigare, *quià maioris sunt sumptus*; undè infert, quòd, si gratis detur quadrigatio &c. nulla ratio urget in contrarium; trahi autem in curru res pompatica non est, sed potiùs risu digna; & concludit cum Statutis Iulij II. quòd *intentio S. Francisci fuisse credatur potiùs pompam, quàm equitandi necessitatem, & utilitatem excludere.* (34)

34 Sed talis opinio sustineri non potest: concesso enim, quòd equitare non importat propriè ambulare in curru, non tamen sequitur intentum; quià hoc modo neque ambulare in rhedâ, carrucâ, aut lecticâ est propriè equitare, non tamen tollitur, quin in communi sensu, & Statutis Ordinis, bigare, quadrigare &c. Delictum non sit. Quid autem differt rheda à curru, seù plaustro, aut sarraco? Idem sunt prorsus: sunt enim instrumenta, ad vehendum fabricata, & non differunt, nisi accidentaliter in hoc, quòd carruca operimentum fornicatum habent ad commoditatem, quo caret currus. Si ergò biga, quadriga, ac carruca interdicitur, idem erit de curru.

35 Quòd autem intentio *S. Patris Francisci* fuerit interdicendi solam pompam, ac fastum in prohibendâ equitatione, non autem utilitatem, falsum est; aliter sequeretur, quòd, qui absquè necessitate equitaret in mulo, burdone, aut asino, à quibus fastus, aut pompa non inducitur, non delinqueret: sed quis concedet hoc contrà communem sensum Expositorum Regulæ? Quòd verò interdictum sit *bigare, aut quadrigare, quià maioris sunt sumptus*, & hoc modo læderetur paupertas, posset inferre, quòd nullum sit interdictum, si nullus adsit sumptus, & sic pro libito liceat quadrigare, quandò hoc gratis habetur. Posset etiam inferri, ergò etiam, quandò nullus est sumptus, potest Frater equitare, si necessitas faciendi sumptus est ratio finalis prohibitæ equitationis, & quadrigationis. Sed nullus profectò dicet hoc.

36 Dico igitur, quòd, ut tradidimus suprà *num.* 5 ex *Hugone de Dinâ*, S. Pater tria habuit motiva prohibendæ equitationis, primum est *minuendæ sollicitudinis* in procurando pretio vecturæ, quæque illa sit. Secundum est *conservandæ humilitatis*. Tertium autem *exercendæ austeritatis* in vitâ pœnitentiæ. Esto igitur, quòd vectura gratis detur, & sic cesset primum motivum. Esto, quòd quis equitet in asino, aut vehatur in plaustro, quæ sonant vilitatem, nec lædunt humilitatem, & sic cesset secundum. Si tamen ad solam commoditatem quis vehitur curru, plaustro, sarraco, asino &c. Læditur tertium motivum, nempè *austeritatis*, & sic contrà intentionem *Seraphici Patris*, & contrà Regulæ verum sensum delinquet.

§. III.

(30) *Text. in cap. Monachi. Extrà de Stat. Monach.*
(31) *Stat. Gen. Ord. cap. 7. § 6. nu. 5.*
(32) *Par. 1. Tit. Pœnarum num. 75.*
(33) *Sanctor. Comment. cap. 3. Stat. 23. Quæst. 1 V. Respondeo negativè fol. m. 277.*
(34) *Stat. Iul. II. cap. 3. Par. 6.*

§. III.

Hospitalitatis Læsio.

SUMMARIUM.

1 *Hospitalitas, quid sit.*
Hujus virtutis perfectio, in quo consistat.
2 *Ad hospitalitatem, quandò quis obligetur ex justitiâ, & quandò ex charitate.*
Læsio hospitalitatis, quomodò diffiniatur.
3 *Denegatio necessariorum, tantùm peregrino facta, importat hoc crimen.*
4 *Ad hospitalitatem specialiter obligantur Fratres Minores.*
5 *Specialis obligatio respicit peregrinos ejusdem ordinis.*
Religiosus habet jus ad bona sui Ordinis.
6 *Separatio Conventuum, ac Provinciarum non minuit obligationem hospitandi quosvis Fratres advenas.*
Bona Conventus sunt communia Fratribus advenis, ac incolis.
Advenæ subduntur obedientiæ Superioris Localis, ut Fratres de familiâ.
Habens aliquem in famulatu, & sub suâ obedientiâ, eum alere tenetur.
7 *Superior Localis nequit à suo Conventu repellere Fratres advenas.*
8 *Probatur obligatio hospitandi Fratres ex Regulâ.*
Ad talem hospitationem tenemur jure naturali, ac Divino.
9 *Explicatur Textus Regulæ.*
Domestici qui dicantur.
Fratres carnales, habentes prò indiviso hæreditatem Patris, habent omnia communia.
10 *Mater tenetur lactare filium propriis uberibus.*
Si mater non lactat filium, tenetur expensis propriis per Nutricem lactare.
Tempus, quo infans tenetur materno obsequio, est triennium.
Amor charitatis est fortior amore carnali.
11 *Probatur ex alio capite obligatio Superioris hospitandi advenas.*
Dispositio de uno correlativo trahitur ad aliud
12 *In quo cadat propriè crimen hospitalitatis læsæ.*
13 *Ministrare Fratribus infirmis necessaria, est præceptum Regulæ, obligans sub mortali.*
Quos nam obliget tale præceptum.
14 *Casus in quibus tale præceptum violatur.*

1 AD cognitionem hujus criminis, quod placuit intitulare *læsionem hospitalitatis*, (quod tamen unico vocabulo potuisset efferri, dicendo *inhospitalitas*, si licuisset latinè dicere) necessarium est scire, quid sit *hospitalitas*, & quandò ad eam teneamur ex charitate, & quandò ex justitiâ. Dico igitur, quòd *hospitalitas est virtus, inclinans hominem ad requirendos, & in propriâ domo recipiendos peregrinos, & sibi necessaria ministrandum*. In quâ diffinitione advertendum, quòd dico, quòd est *virtus*, nempè species charitatis, *inclinans ad requirendos peregrinos*; qui ait Apostolus, (1) *hospitalitatem sectantes*, ex quo loco deducitur, ut ex *Origene* tradit *Concilium Parisiense* (2), quòd *hospitalitas* non limitatur ad hoc, *quòd venientem ad nos hospitem suscipiamus, sed requiramus, & sollicitemus, & sutemur, & perquiramus ubiquè hospites*; quemadmodùm fecit *Abraham* (3), qui cucurrit in occursum Angelorum, in specie humanâ peregrinantium, & rogavit, ut in tabernaculum suum diverterent; & *Loth* (4), qui eosdem Angelos, in plateâ urbis sedentes, compulit apud se hospitari; ac *Lucas*, & *Cleophas* discipulorum Christi, qui [5] eundem in specie peregrini *coegerunt*, ut secum ad cænam in hospitium intraret. Verum est, quòd talis diligentia in perquirendis, ac invitandis peregrinis, potiùs est opus perfectionis, quàm obligationis; undè sufficienter quis *hospitalitatem* exercet, qui peregrinum egentem, in domum suam recipit, ei necessaria tribuit.

2 Sicut autem in communi Doctorum sententiâ, aliquandò obligatur Christianus *ex charitate* tantùm benefacere proximo, quandò nempè iste non est in extremâ necessitate, *ex justitiâ* verò, quandò proximus est in necessitate extremâ; itâ pari methodo obligatur ad *hospitalitatem*: etsic faciens contrà eam, aliquandò peccat tantùm venialiter, quandò ex charitate tantùm quis obligatur ad *hospitalitatem*; aliquandò autem mortaliter, quandò ad eam tenetur ex justitiâ. Ex his ergò deduci potest ratio *læsionis hospitalitatis*, quæ delictum est, & potest diffiniri, quòd sit *culpabilis denegatio necessariorum peregrino, extremè indigenti*. Ex hâc diffinitione elicitur, quòd hoc est crimen omissionis, cùm consistat in non faciendo, quod quis facere debet; sed potest etiam esse commissionis, si quis non tantùm peregrinum non reciperet, sed etiam ingressum in domum violenter expelleret verbis injuriosis, ac verberibus, ipsum offendendo. Additur autem *culpabilis*, nàm omissio simpliciter receptionis peregrini potest esse non culpabilis, si nempè aliquis denegaret recipere peregrinum, quem recipere non valeret ob propriam paupertatem, angustiam domus &c. culpabilis tamen est, quæ ex avaritiâ procedit, &c.

3 Elicitur secundò, quòd non quarumvis rerum denegatio, peregrino facta, importat hoc crimen, sed tantùm denegatio necessariorum. Vndè, si peregrinus habet nummos, quibus possit sibi victum mercari, non teneor sibi cibum ministrare; benè tamen teneor sub tecto meo recipere, & illi cubile congruum, & focum, qui sibi algenti necessarius est parare. Ratio est, quia ex justitiâ non teneor proximo præbere, nisi necessaria ad ejus sustentationem. Elicitur tertiò, quòd supradicta præstanda sunt sub dictâ obligatione, non cuivis peregrino, sed tantùm *extremè indigenti*, puta, illi, qui non solùm nequit sibi necessa-

(1) *Roman. cap.* 12. *V.* 13.
(2) *Concil. Paris. sub Gregor. IV. cap.* 14.
(3) *Gen. cap.* 18. *V.* 3.
(4) *Gen. cap.* 19. *V.* 3.
(5) *Luc. cap.* 24 *V.* 29.

cessaria emere, sed etiam, quià alium non invenit, qui possit, & velit illa præbere eidem. Quòd, si alii sint, qui eum recipere possint, & credibile est, quòd de facili peregrinus inveniet alium, qui eum recipiet, non pecco contrà justitiam, eum non recipiendo. Ratio est, quià ille non est in extremâ necessitate, quæ me arctet ad eum recipiendum, cùm æquè benè credibile sit, quòd ab alio recipiatur.

4 Supradicta quidèm quadrant cuicunque homini Christiano, ac respectu cujusvis conditionis sit peregrinus: sed quò ad Religiosos, præsertim Ordinis nostri, prò quibus specialiter hæc scribo, res altiùs emedullanda est. Sciendum igitur; quòd, si loquamur de peregrinis laicis, aut etiam Clericis, ac Religiosis alterius Ordinis, parem obligationem habent nostri Superiores exercendi *hospitalitatem*, quam habent cæteri Christiani sub debito charitatis, ac justitiæ juxtà indigentiam communem, aut extremam, in quâ sunt peregrini juxtà supradicta. Ratio est, quià ex Regulâ nullum speciale præceptum circà hoc nobis imponitur, undè non ligamur aliâ obligatione ergà proximum peregrinantem, quàm eâ, quæ à communi præcepto *Dilige proximum sicut teipsum*, omnibus Christianis imponitur. Debent tamen ratione boni exēpli, & cùm sint in statu practicandi majores virtutis actus Regulares, præ sæcularibus propensioni studio exercere *hospitalitatem*, cùm hæc à Sacris Canonibus, multipliciter viris Ecclesiasticis inculcetur. (6)

5 At loquendo de Hospitibus nostri Ordinis, res aliter se habet, nàm sub mortali tenentur Superiores Fratres, advenas, qui cum legitimis literis obedientialibus ad se divertunt, ex justitiâ hospitari, ac eis cibum, & alia necessaria ministrare. Ratio est, quià, ut ex Lessio docet *Peyrinus* [7], Religiosus habet jus ad bona Religionis participanda; sicut enim in professione, abdicatis propriis bonis, operas suas obligat Religioni, ità vice versâ Religio obligata manet ad providendum sibi necessaria, & hoc obligatione justitiæ. Potest ergò Religiosus advena de rigore prætendere participare de bonis ejus Conventus, ad quem divertit, velut cæteri Fratres; & si Superior hoc sibi denegat, contrà justitiam delinquit.

6 Nec facit contrà hoc separatio Conventuum in Provinciis, & distinctio Provinciarium in Ordine, ità ut ad bona hujus Conventus habeant jus illi tantùm, qui sunt de ejus familiâ, & sic pari modo de Provinciâ. Quià Provinciarum, & Conventuum distinctio est quid accidentale, quod respicit, & importat tantùm regimen politicum, & respectu istorum vera est instantia, quæ fit; siquidèm Fratres advenæ non habent vocem in Capitulo Conventuali, non fruuntur ordine præcedentiæ, quo gaudent Fratres de Familiâ &c. Sed respectu victus, ac aliorum necessariorum aliud est dicendum. Nàm dùm Superior Generalis, qui in omnes Provincias, ac Conventus Ordinis jus habet, concedit Fratri legitimam obedientiam pergendi ad aliquem locum, constituit eum quodammodò de familiâ illius Conventus, in quo tanquàm hospes recipitur, prò toto illo tempore, quo ibi manet. Et ideò Frater ille non minùs, ac alii Fratres de familiâ, subditus est, & obedire tenetur Superiori locali illius Conventùs tàm in directivis, quàm in coercitivis. Sequitur ergò, quòd respectu necessariorum ad victum, sanitatemque, Frater advena habet verum jus ad bona Conventus, toto tempore, quo ibi hospitatur, sicut habet quilibet alius Frater de illius familiâ. Et confirmatur ex hoc, quòd, ut habetur ex jure [8), habens aliquem in famulatu, qui ei obedire tenetur, obligatus est ad eum alendum. Si ergò advena, dùm manet in Conventu, obedire tenetur Superiori, pari modo vitæ necessaria debet habere.

7 Sequitur igitur ex his, quòd eo modo, quo Superior Localis nequit repellere à Conventu Fratrem de suâ familiâ, qui cum legitimâ licentiâ egressus ad eum revertitur; neque pariter potest sibi necessaria denegare; ità non potest denegare Fratri cuivis advenæ *hospitalitatem*, & alia ejus vitæ necessaria; & si ea denegat, delinquit crimine *Læsæ hospitalitatis*.

8 Quæ huucusque dicta sunt fundantur in Regulâ nostrâ, sic habente (9). *Est ubicumque sunt, & se invenerint Fratres, ostendant se domesticos invicem inter se, & securus manifestet unus alteri necessitatem suam: quià, si mater nutrit, & diligit filium suum carnalem, quantò diligentiùs quis diligere, & nutrire debet Fratrem suum spiritualem? Et si quis in infirmitatem ceciderit, alij Fratres debent ei servire, sicut vellent sibi serviri.* Ex quo Textu, quàmvis Papa in suâ *Clementinâ* (10), in quâ discrevit mandata Regulæ in præcepta eminentia, æquipollentia, & habentia vim præcepti, non hauserit præceptum aliquod de *hospitalitate* servandâ, tamen, ut advertit *Sanctorus* [11], ad eam tenentur de iure naturali, ac Divino; undè *Expositio Anonima* (12) ait, quòd in citato Textu Regulæ includitur *aliquid præcepti omnibus Fratribus, scilicet domestica charitas ad Confratres*.

9 Libet autem expendere vim verborum citati Regulæ Textus, ut magìs roboretur ex eo data conclusio. Dicit ergò, quòd Fratres debent se ostendere *domesticos* invicem inter se. Sensus verus huius termini *domesticos*, non est, ut communiter accipitur, ut is dicatur *domesticus* idiotismo Italico, qui latinè dicitur *affabilis, comis* &c. sed, prout ex iure (13) elicitur, *domestici* dicuntur, qui ex eâdem domo sunt, & nobiscum habitant. Dùm ergò dicit Regula, quòd Fratres se ostendant *domesticos* inter se, vult dicere, quòd sic se habeant ad invicem, ut si essent de eâdem domo, nec differentiam faciant inter advenas, & familiares, sed sint veri Fratres ex charitatis professione, tanquàm ex eâdem domo, & sanguine procreati fratres naturales. Stat autem, quòd fratres naturales, qui prò indiviso fruuntur paternâ domo, ac hæreditate, habent omnia ejus bona æqualiter communia, nec aliquis, aut aliqui eorum possunt dicere, hoc est meum, nec disponere de eo, tanquàm de re propriâ, ut iura (14) dicunt, ergò Fratres pariter; licèt advenæ debent uti bonis Religionis, quibus prò indiviso frui debent, nec aliqua facienda est discretio in hospites, ac eos, qui sunt de familiâ.

10 Et

(6] *Trident. Sess. 25. cap. 8. de Refor. cap. 1. cap. Quiescamus. 42. dist. cap Quia in fin. 12. q. 2. cap. 1. de Empt. & vendit. cap. De Monachis. de Præben. & dignit.*

(7) *Less. de Just. & iur. lib. 2. cap. 35. Dub. 12. nu. 68. V. Sed contra. Peyrin. formul. lit. O. nu. 2*

[8) *arg. l. Si paterno. C. de Nego: gest. ubi Gloss. & Jacob. Butr.*

(9) *Regul. Minor. cap. 6.*

(10) *Clement. Exivi. de Verb. sign.*

(11] *Sanctor. Comment. cap. 6. Stat. 6. V. Quam autem. fol. m. 371.*

[12) *Exposit. Anonim. in Regul. Minor cap. 6.*

(13) *arg. l. Præsenti. C. de His qui ad Eccl. confug. & ibi Gloss. in §. Sanè. Bart. in l. Respiciendum §. Furta. ff. de Pæn.*

(14) *l. In tantum. ff. de Rer. divi. cap. Qui manumittit. 22. q. 2. cit. in Repert. Abbat. V. Bona. arg. cap. Ratio de Præben.*

10 Et magis roboratur conclusio à simili, imò à fortiori, ex eo, quòd in eodem Textu ponitur. Ait enim, sicut *mater nutrit, & diligit filium suum carnalem*, ità debet Frater *nutrire, & diligere Fratrem suum spiritualem*. Constat autem, quòd mater de jure (15) debet propriis uberibus lactare filium, si non obsit causa legitima; quæ, si desit, expensis propriis debet facere filium ali, ut scribit *Abbas*, (16) & hoc prò toto tempore, prò quo filius eget materno obsequio, quod est triennium, ut jura (17) volunt. Ergò pariter Frater, nempè Superior, alere debet, nutrire, & necessaria subministrare Fratri sivè advenæ, sivè incolæ, qui omnes pari modo suæ obedientiæ subduntur. Imò à fortiori hoc debet facere; nàm, ut ait *D. Bonaventura*, [18) *amor charitatis fortior est amore carnali*; si igitur ex solo amore carnali mater nutrit filium, à fortiori Frater ex obligatione charitatis nutrire debet Fratrem suum spiritualem.

11 Emergit adhùc ampliùs in Superiore Locali debitum *hospitalitatis* ex alio capite: nàm sub pœnâ apostasiæ, proùt sancitur in Statutis Ordinis (19), tenentur Fratres advenæ, in locis, ubi sunt Conventus, antequàm ad negotia divertant, se Superiori præsentare, & extrà Conventum, absquè ejus licentiâ, non commorari: Si ergò debitum sub gravi culpâ est Fratris advenæ ad Conventum pergere, pár debitum Superioris erit illum recipere, & hospitari: Siquidèm correlativa sunt ad Conventum pergere, & in Conventu recipi; & si in advenâ obligatio est in Conventu commorari, in Superiore obligatio erit concedere hospiti permanentiam, ac mansionem in Conventu; & si talis obligatio est hospiti sub culpâ mortali, par obligatio erit Superiori eum hospitandi, ex tritâ doctrinâ correlativorum, de quorum uno dispositio trahitur ad alterum (20)

12 Patet igitur, in quo consistat hoc crimen *Læsæ hospitalitatis*, quod propriè cadere potest in Superioribus Localibus, quorum interest advenas fratres in Conventu recipere, cùm ad eos spectat ex dispositione Statutorum, eorum literas obedientiales lustrare, ac examinare. Cadit etiam non rarò in Officialibus, puta, in deputato ad recipiendos hospites, ac ministris Refectorii, ac coquinæ, qui hospites, præsertim si pauperculi Fratres sint, inurbanè, ac avarè tractant; & in istos à Superioribus est severè animadvertendum, non tantùm enim Rei sunt violatæ charitatis, ac præcepti Regulæ, sed etiam in causâ sunt, quòd malè in Ordine audiatur de Provinciâ, in quâ hospites non charitatem, sed rusticitatem, contumeliosa non rarò verba, & indignam Religioso statu tractationis formam, experiuntur.

13 Quàmvis autem obligatio ergà hospites recipiendos importet subministrationem eorum omnium, quæ necessaria sunt ipsis, dùm sani sunt; tamen magis in quibusvis Fratribus urget charitatis obligatio, quandò hospites infirmi sunt. licèt verò videatur ad hos limitari dispositio Regulæ, eò quià, postquàm monuit Fratres de *hospitalitate* servandâ, statìm subjungit. *Et si quis eorum in infirmitatem ceciderit, alii Fratres debent ei servire, sicut vellent sibi serviri*, tamen hoc universaliter, & de omnibus Fratribus intelligendum est quòd, si aliquis eorum infirmitate laborat, alii Fratres debent ei servire. Hoc verò est præceptum, obligans sub mortali, ut declarat *Clementina* (21), & maximè afficit Provinciales, ac Guardianos, cùm istis præcipuè cura infirmorum in Regulâ (22) demandetur. Afficit pariter Infirmarios, qui à Superioribus sunt ad hoc munus deputati. Quòd, si in Conventu specialis Officialis prò curâ infirmorum designatus non est, præceptum de serviendo infirmis, obligat prò modulo suo quosvis Fraters sub mortali, ut benè advertit *Sanctorus*. [23.)

14 Porrò grave esset delictum in infirmis non serviendis, si in periculosâ ægritudine non accerseretur Medicus; si ob avaritiam non providerentur medicinalia; aut cibi convenientes; aut supellectiles, infirmo necessariæ; aut si derelictus in lecto maneret, nec ullus sibi auxilio esset in iis, quæ sibi æger præstare nequit.

Probatio.

SUMMARIUM.

15 *Probatio huius criminis fit per Testes. Nihil habet speciale.*

15 Læsæ *hospitalitatis* crimen, aut negligentiæ in serviendo infirmis, nihil specialitatis habet. Consueto igitur modo per Testes probare sufficit, quòd Superior Localis repulit pauperculum Fratrem, qui cum legitimâ obedientiâ ad suum Conventum appulit, & cum febri laboraret in hospitio apud sæcularem, aut in hospitali receptus est &c. aut quòd Coquinarius, Janitor, & Refectorii minister Fratres advenas soleat malè tractare; durè, ac rusticè cum eis agendo, & denegando, aut malo modo tribuendo ea, quæ Religio tribuere consuevit &c. sivè, quòd Infirmarius nec charitatem, nequè compassionem cum ægrotis servet; cibos perversè paret; medicinas suo tempore, juxtà Medici præscriptum, & artem, non præparet, aut tribuat; infirmos non visitet, non consoletur; munditiem lecti, Cameræ, vasorum &c. non curet, & alia hujusmodi. His concludenter probatis, locus erit Statutariis pœnis, de quibus infrà.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

16 *Pœna danda in extremo iudicio contrà non servantes hospitalitatem.*
17 *Nulla pœna datur determinata in iure contrà Clericos, non sumentes hospitalitatem.*
18 *Regulares circa hoc crimen consulant suas Constitutiones.*

19 Sta-

(15) *text. in cap. Ad eius. 5. Dist.*
(16) *Abb. in cap. Cum haberet. nu. 8. de Co. qui dux in matr.*
[17] *arg. cap. Ex literis. de Convers. infidel. Gloss. final. in cap. Cum haberet. de eo. qui dux. in matr. & ibi l. Nec filium. C. de Patr. pot. & l. Si quis à liberis. §. Non tantùm. ff. de liber. agnosc.*
(18) *D. Bonavent. Exposit. in Regul. Minor. cap. 6.*
(19) *Stat. Gen. Ordin. cap. 3. §. 7. nu. 7.*
(20) *arg. l. final. de Acceptib. l. fin. C. de Indict. vidui. toll. l. Si quis Servo C. de Furt. Barbos. Axiom. 61. nu. 1.*
(21) *Clement. Exivi. ¶. Item quia propterea. de Verb. sign.*
(22) *Regul. Minor. cap. 4.*
[23] *Sanctor. Comment. cap. 6. Stat. 7. ¶. Dico quarto fol. m. 374.*

19 *Statutum primum prò Minoribus de Observantia.*
20 *Statutum secundum.*
21 *Statutum tertium.*
22 *Quandò locus sit privationi Officii in Superiore locali, malè tractante Advenes.*

16 TErribilis sanè pęna est, quæ contrà *violatores hospitalitatis*, ac non exercitæ ergà infirmos charitatis, in extremo judicio feretur à Jesu Christo. *Ite maledicti in ignem eternum* (24), quià *Hospes eram & non collegistis me; infirmus, & non visitastis me.* Extrema pænarum hæc est, & si eam oculo fidei benè examinarent Christiani, charitas, quæ nostro tempore dietìm magìs, magìsque frigescit, iterùm ferveret, ut erat in primitivâ Ecclesiâ. Quià verò talem pœnam inferre non spectat ad forum judiciale humanum, sed Divinum, de illâ non tractamus.

17 Quò ad pænas humanas respectu Clericorum Sæcularium, nulla habetur pęna, in jure determinata: quàmvis enim pei *Tridentinum*, ac sacros Canones, quos dedimus suprà *num.* 4. iniuncta sit Clericis obligatio *hospitalitatis*, nullam tamen invenio determinatam coercitionem contrà eos, qui circà illam notabiliter defectuosi sint. Arbitror proindè, quòd pęna illorum arbitraria sit Episcopis, qui tamen non soleant de hoc inquirere in visitationibus, & ut par est, eos mulctare.

18 Regulares verò proprias debent lustrare Constitutiones, & ad earum normam Superiores Locales punire. Prò *Nobis Minoribus, de utrâque Observantiâ* sequentes habemus sanctiones.

19. 1 *Superiores, qui charitatem circà hospites, & infirmos neglexerint, Officio destituantur. Officiales ad id destinati suffragiorum jure triennio careant.* (25.)

20. 2 *Fratres hospites, etiam aliorum Ordinum, cùm primùm ad locum accesserint, benignò recipiantur &c. Negligentes Guardianus puniat, & si ipse deliquerit, à Provinciali prò modo negligentiæ mulctetur, etiam cum privatione Officii, & suffragiorum juris per triennium,* (26.)

21. 3 *Si Superiores Locorum, aut infirmorum cura Præfacti, vel aliqui Fratrum in iis, avaritiâ, aut negligentiâ culpabiles fuerint, Provinciales admoneant eos, & si quem defectuosum notabiliter invenerint, Officio destituant, & acriùs prò modo culpæ castigent.* (27)

22 Circà supradictas dispositiones nulla emergit difficultas specialis, cùm ex se claræ sint. Noto tantùm, quòd privatio Officii respectu Superioris Localis locum habet, cùm fama vagatur in Provinciâ quòd, ipse non religiosè hospites receperit, neque illis mansionem suam congruâ supellectili, ac alia necessaria ministrare fecerit talisque fama orta sit ab hospitibus ipsis, qui de tali Superiore conquesti sint. Hoc autem patet ex dispositione alterius Statuti; (28) quod ità cantat. *Guardiani, qui in hoc* (puta, in non parando necessaria hospitibus) *fuerint negligentes, præsertìm illi, de quibus ab hospitibus fuerit murmuratum semel, atque iterùm, à suo Officio per Provincialem deponantur.*

§. IV.

Lenocinium.

SVMMARIVM.

1 *Lenocinij Diffinitio.*
Cooperatio ad quos actus extendatur.
2 *Lenocinij crimen quotupliciter committatur.*
3 *Opinio, quòd Parentes, aut Maritus semel prostituentes filiam, aut uxorem, sit leno.*
Opinio contraria, ut non dicatur leno, nisi qui per plures actus deliquit Lenocinio.
Concordantur opiniones prædictæ.
Patri, & Marito concessum, filiam, & Uxorem adulteram necare.
4 *Lenocinium extenditur etiam ad masculam Venerem.*
5 *Ut Lenocinium sit perfectum, quid requiratur.*
Si crimen carnis non sit consummatum, Lenocinium punitur tantùm extraordinariè.
6 *Lenocinium debet esse contemplatione lucri.*
Leno non est, qui ad complacendum amico, ipsius libidini cooperatur.
Sufficit ad Lenocinium intentum lucri, licèt actu lucrum non obvenerit.
7 *Spes etiam lucri sufficit ad Lenocinium constituendum.*
Qui nam pares sint in Lenocinio.

1 L*Enocinium est cooperatio, exercita alienæ libidini explendæ quæstus gratiâ.* In hâc dissinitione notanter loco generis ponitur *cooperatio*, quæ ad multos actus extenditur, nempè suasionem, opem, consilium & auxilium: quæ omnia unico verbo comprehendit Imperator in suâ *Novellâ* [1], vocando eos, qui alienæ libidini cooperantur, *ministros adulterij*, nomine autem *ministerij*, ut ad eum locum observat *Dionisius Gothofredus*; prædicta veniunt, quæ quoquomodò influxum ad alienam libidinem explendam habent.

2 Sequitur ex hoc, quòd multipliciter *Lenocinij* crimen committi potest. Primò quidèm, & in proprio sensu, in quo loquitur *Iustinianus* in aliâ *Novellâ* (2), est, qui puellas undecùnque conquisitas, promissionibus dolosis seductas, in propriâ domo tenet, & quæstum suo corpore facere eas cogit. Secundò, qui persuasionibus, consilio, precibus aliquam personam inducit, ut alienæ luxuriæ se exponat. Tertiò, qui præbens se comitem in itinere, aliquam ducit ad locum condictum cum fornicario, seù adultero, in quo aut spontaneè, aut invitò illa ad virilem congressum consentit. Quartò, qui propriam domum, Cameram, lectum commodat ad stuprum. (3) Quintò, qui munera, vel episto-

24) *Mattha. cap. 25. ℣. 41. & 43.*

(25) *Text. Tit. Applicatio. §. 31.*
(26) *Stat. Gen. Ord. cap. 5. §. 7. nu. 1.*
(27) *Stat. Gen. Ord. loc. cit. nu. 6.*
(28) *Stat. Gen. Ord. loc. cit. nu. 2.*
(1) *Novell. 134. Ut null. Judic. § Si quando. cap. 10. ubi Dionys. Gothofr. lit. S.*
(2) *Novell 14. de Lenoni. Collat. 3.*
(3) *l. Libellorum. §. Sed etsi. ff. de Accusat.*

ſtolam, miſſam ab Amaſio, defert ad fœminam; aut internuncius eſt conditionis loci, temporis, modi, occaſionis libidinis conſummandæ. Sextò, qui excubias agit, vigilat, obſervat, aut armatus adſtat ad fores adulteræ, nè Maritus ſuperveniens deprehendat eam in flagranti crimine. Septimò, qui ianuam domus reſerat, aut ſchalas portat, aut humeris adiumento eſt adultero, ut per feneſtram intret in cameram mulieris. Octavò, qui meretrices in propriâ domo permittit, aut eis cameras locat ad ſcortandum, ut talium occaſione ipſe abundantiùs vendat merces ſuas, ut faciunt aliquandò caupones, ac ſtabularij (4). Nonò, Balneatores, qui in balneis, ad cuſtodienda veſtimenta, conductas habent mulieres, hoc genus obſervantes. (5) Decimò tandèm, Mariti, qui aut convivendo, aut domo exeundo, aut fictè dormiendo, anſam dant Vxoribus adulterandi, pari modò delinquunt, ut argumento legis (6) ſcribunt *Menochius*, ac *Farinacius*, habent enim per tales actus influxum in adulteria uxoris; & hoc puto extendendum etiam ad Patrem, Matrem, Fratrem, Tutorem, Tutricem, Magiſtrum, omnes tandèm, qui obligationem habent tuendæ caſtitatis in perſonis, ſuæ curæ commiſſis, quas ex dolosâ, ac affectatâ diligentiâ illam proſtituere permittunt, cùm de ijs par ſit ratio, ac de Marito; & in eandem ſententiam abeunt multi Doctores. (7)

3 Dico notanter *cooperatio exercita*, hoc eſt, quæ per modum habitus practicatur. Et circà hoc videntur inter ſe diſcordare Doctores; ſiquidèm nonnulli (8) volunt, quòd leno dicatur Pater, & Mater, qui ſemel Filiam proſtituerint; & hoc etiam ſit de Marito, qui una tantùm vice alienæ libidini Vxorem tradiderit, argumento Textus in quâdam lege, (9) quæ ait *ſivè ſæpiùs, ſivè ſemel acceperit, non eſt eximendus*. Alij (10) è contra volunt, quòd ad hoc, quòd quis valeat de Lenocinio puniri, neceſſe ſit, quòd tale crimen ex conſuetudine commiſerit, & quòd ad minùs per duas vices taliter deliquerit. Sed iſtæ ſententiæ poſſunt ad concordiam reduci, dicendo, quòd prima opinio militet in Marito, Patre, & Matre, & etiam Avo, Aviâ, & Fratre reſpectu Vxoris, filiæ, Neptis, ac Sororis reſpectivè; ſecunda autem quadret in alijs reſpectu fœminarum extranearum, aut ulteriori gradu diſtantium agnatarum. Ratio eſt, quià Maritus, Pater &c. maiorem obligationem conſervandæ pudicitiæ Vxoris, filiæ &c. habent, quàm alij, qui aut nullam, aut minorem coniunctionem habent cum fœminis, quàm ipſis; proptereà in iure Cæſareo (11) Patri, ac Marito conceſſum eſt ius occidendi filiam, ac Vxorem, in adulterio deprehenſam. Proindè, ſi in prodendâ earum honeſtate taliter coniuncti delinquunt, maiori crimine maculantur, ut proindè ex uno actu damnantur de *Lenocinio*, dùm reſpectu aliorum, infamis huius facinoris requiritur exercitium.

4 Dico *alienæ libidini*, & comprehendo genericè omnem actum libidinoſum, non tantùm reſpectu fœminarum, ſed etiam maſculorum; *Lenocinium* enim extenditur etiam ad eos, qui maſculæ Veneris ſunt miniſtri, argumento cuiuſdam Digeſti, (12) imò atrociori crimine delinquunt talia exercentes, quò longè graviſſimum naturali congreſſu eſt innominabile ſcelus.

5 Dico *exercendæ*, ad denotandum, quòd tunc intervenit perfecta ratiò huius criminis, quandò *Lenocinium* ſortitum eſt effectum ſuum, puta, quòd perſona ſollicitata conſenſerit, & libidinis exercitium ſecutum fuerit. Quantùmvis enim leno omnia fecerit ex parte ſui, ut mulier tentata conſentiret, ſi hæc minimè conſentit, crimen *Lenocinij* non eſt in ſuo genere perfectum, proindè non debet Reus ordinariâ, ſed extraordinariâ tantùm pęnâ coerceri, ut dicunt Doctores. (13) Ratio autem eſt, quià tali caſu delictum attentatum tantùm eſt, cùm effectus intentus non ſit ſecutus; prò delicto autem attentato nunquàm iniungitur pęna ordinaria, ut de tali conſuetudine teſtatur *Clarus*, (14) & *Farinacius*. Nec dicendum, quòd ex parte ſui leno crimen perfecit, ſuadendo, ſollicitando &c. Quià malitia talis perſuaſionis deſumitur ab effectu, quem ſortitur, puta, congreſſus luxurioſus: quòd, ſi talis effectus non ſequatur, ſollicitatio non evadit ità gravis, & ideò nec crimen in ſuo genere perfectum dici nequit, ut locum habeat pęna ordinaria. Et ex eâdem ratione ſequitur, quòd, ſi leno ſollicitavit, mulierque conſenſit, in domumque lenonis parata eſt ad adulterium, quod tamen ſecutum non eſt aut ex impotentiâ adulteri, aut ex aliâ cauſâ, aut impedimento extrinſeco, *Lenocinium* nequit dici perfectum, quià non eſt ſecutus effectus ille, cuius contemplatione tantùm ſollicitatio, quæ dicitur *Lenocinium*, evadit crimen.

6 Dico tandèm *quæſtus gratiâ*, quià, ut ex quâdam *Novellâ* (15) deducitur, *Lenocinij* exercitium conſiſtit in hoc, quòd miniſter alienæ libidinis illud faciat contemplatione lucri. Sequitur igitur, quòd, ſi ex aliâ cauſâ ſollicitet, aut alio modo concurrat ad ſtuprum, adulterium &c., non poterit dici *Lenocinium* propriè. Hinc eſt, quòd, ſi quis, ut indulgeat amico, capto amore alicuius mulieris, eam ſollicitat precibus, aut in propriam domum ducit, præbens commoditatem fornicandi &c. aut quovis modo ſit miniſter exercendæ libidinis amico, non poterit dici propriè leno, nec ordinariâ pænâ *Lenocinij* caſtigari, quià non ob lucrum, ſed ex amicitiâ deliquit. Sicut etiam, ſi Ma-

(4) *Caball. Reſol. crim. Caſ. 171. nu. 11. centur. 2. text. in l. Palàm. §. Lenocinium. ff. de Rit. nupt.*

(5) *Text. in l. Athletas. §. Ait Prætor. ff. de His, qui notat. in fam.*

(6) *Arg. l. Is cuius ff. Ad leg. Iul. de Adulter. Menoch. de Arbitr. Iudic. centur. 6. Caſ. 534. num. 26. Farinac. Quæſt. 144. n. 82. & ſeqq.*

(7) *Berlich. Par. 5. Concl. 40 nu. 12. Farinac. quæſt. 144. num. 20. Menoch. de Arbitr. Caſ. 534. nu. 32. Petr. Gregor. Syntag. iur. lib. 36. cap. 11. nu. 6. Carpzou. Pract. crim. Par. 2. quæſt. 71. num. 45.*

(8) *Peguer. Deciſ. crim. 15. nu. 6. Farinac. quæſt. 144. n. 36. Menoch. Caſ. 534. nu. 24. Vinc. de Franch. Deciſ. 68. n. 7. Par. 1. Couaru. de Sponſal. Par. 2. cap. 8. §. 11. nu. 5.*

(9) *Text. in l. Mariti lenocinium. §. Qui quæſtum ff de Adulter.*

(10) *Iacob. de Bellovis. Rubri. de lenon. num. 14. Iodoc. Pract. crim. cap. 91. nu. 6. Foller. eo. tit. Par. 2. ſecund. Par. princip. nu. 37. Vinc. de Franch. Deciſ 68. nu. 1. Caball. Caſ 171. nu. 12.*

(11) *L. Patri. ff. ad leg. Iul. de Adult. l. Marito. ff. eo.*

(12) *L. Qui domum. ff. de Adult.*

(13) *Arg. l. 1. §. Qui puero. 2. init. ff. de Extraord. crim. Farinac. Quæſt. 144. num. 33. Conrad. Gomez. Afflict. Foller. Menoch. Caball. apud Carpzou. Par. 2. Quæſt. 71. num. 47.*

(14) *Clar. Pract. crim. quæſt. 92. nu. 1. Farinac. quæſt. 124. num. 78. & ſeqq.*

(15) *Novell. 14. de lenon. poſt init. V. Et omnem quæſtum. Farinac. Quæſt. 144. num. 68. Menoch. Caſ. 534. nu. 8.*

si Maritus sollicitaret Vxorem ad adulterium cum alio, (cujus uxore maritus abutitur) eo solùm fine, ut dùm alius concumbit cum suâ uxore, ipse securè condormire valeat cum uxore alterius; nâm non inducit uxorem ad adulterium ob lucrum, sed intuitu commodiùs exercendæ propriæ libidinis. Non est autem necessarium, quòd lucrum sequatur, sed sufficit, quòd sit intentum; undè, qui sollicitat Vxorem ad adulterium cum intentione deprehendendi adulterum in flagranti, & ab eo extorquendi pecuniam, si adulter aufugiat, & maritus sperato lucro fraudatur, non debet evadere ordinariam pænam *lenocinii*, quàmvis contrarium judicaverint *Scabini lipsienses*, innixi dispositioni juris municipalis *Saxonici*, ut refert *Benedictus Carpzovius*. (16) Ratio est, quià delictum est perfectè consummatum, ex eo quòd, ut suppono, ex sollicitatione secutum est adulterium, & in hoc sistitur tota ratio *lenocinii* ob spem aut finem lucri; si per accidens autem lucrum non sequitur, non tollitur, quin verum *lenocinium* sit commissum; sicut etiam esset verum assassinium, si mandatarius, qui ex pactâ cum mandante pecuniâ aliquem occidit, fraudaretur à mandante promissâ pecuniâ; quià, ex quo homicidium commissum est, interveniente pretio promisso, & huius contemplatione, verum assassinium patratum est, quòd postea pretium intentum datum non sit, hoc nihil demit de delicto, perfectè consummato.

7 Ità autem de ratione *lenocinii* est, ut fiat sub spe lucri captandi, ut quàmvis Maritus (& eadem est ratio de Patre, Matre, Magistro &c.) non sollicitet uxorem positivè ad adulterium, sed eius adulteria dissimulet, quià ex iis lucrum, aut commodum domui suæ accedere novit, talis Maritus est verus leno Vxoris. (17) Undè talis homo, qui permittit uxorem scortari, & Italicè vocatur *Becco contento*, à *Satyrico* (18) vocatur *leno*, de quo stomachatus canit.

Cum leno accipiat Mœchi bona ....
.... doctus spectare lacunar
Doctus & ad calicem vigilanti stertere naso.

Dixi autem, quòd par est ratio de Patre, ac Matre respectu filiæ; Magistri respectu discipuli; Tutoris respectu pupillæ &c., qui, si permittant ob lucrum personas, sibi commissas, prostitui, sunt veri lenones. Ratio est, quià ipsi tenentur ex officio illarum pudicitiam custodire; dùm autem spe lucri dissimulant ipsarum prostitutionem, propriâ dissimulatione eam promovent, ac illius sunt veri ministri, nàm iuxtà Canones (19), qui potest, & tenetur emendare, & hoc negligit, nutrit errorem, cuius participem se constituit.

Probatio.

SVMMARIVM.

8 *Lenocinium est difficilis probationis.*
9 *Indicia ad probandum lenocinium in Marito.*
10 *Dissimulatio scientiam supponit*
Maritus debet irasci, habendo notitiam de adulterio Vxoris.
Scientia adulterii Vxoris, ex quibus indiciis præsumatur.
11 *Probari debet, quòd Maritus dissimulet adulterium Vxoris, contemplatione lucri.*
Quomodò probanda contemplatio lucri in lenocinio.
12 *Quæ dicta sunt de Marito lenone, ad quos sint amplianda.*
13 *Modi, quibus alii à Parentibus, & marito lenocinium exercetur.*
14 *Indicia, quibus in istis probetur lenocinium.*

8 Quià crimen *lenocinii* tendit ad promovenda delicta carnis, quæ, ut multoties dictum est, sunt difficilis probationis, etiam ipsum tale evadit, undè per indicia, & conjecturas præsumptivè tantùm probandum est. Claritatis autem gratiâ dabimus casuum varietatem, iuxtà modum probationis possibilem, & debitum;

9 Primus igitur casus est Mariti, qui leno est propriè Vxoris. Hoc autem dupliciter potest contingere, uno modo, quandò ille pauper est, nihilominùs ganeæ, aleis, cauponæ, ac scortis deditus est, & non solâ verborum sollicitatione, sed minis, & quandòque verberibus Vxorem adigit, ut se prostituat ad hoc, quòd ex lucro adulterii sui domum sustentet, & nummos illi tribuat ad scortandum in lupanaribus, & cauponis. In hoc casu potest haberi plena probatio, si nempè vicini audierunt verba Vxoris, negantis Marito se prostitui; si audierunt lamentationes, eiulatus, vocem eiusdem, implorantis auxilium à vicinis, qui accurrerunt, dùm eam Maritus tundebat, & eo de domo egresso, percontati sunt causam verberationis, illa, amarissimè flendo, dixit, se ideò à Marito vapulasse, quià non vult ad eius persuasionem meretricari; Si viderunt eum ducere in propriam domum iuvenes dissolutos, solitos scortari, quibus introductis, ipse domo excessit, relictâ Vxore solâ, & clausâ cum viro illo, Si Maritus duxit Vxorem in tabernâ meritoriâ, in quâ ad prandium, aut cenam fuit cum aliis, & ipse discessit relictâ Vxore cum illis; & eò fortiùs, si adsunt adminicula, putà iuventutis, & pulchritudinis in Vxore, quæ in pompâ vestium excedit propriam conditionem; malaque fama eorum, qui domum suam frequentant, aut cum quibus morata est in cauponâ.

10 Alio modo, quandò leno est (iuxtà supradicta) Vxoris, dissimulando eius adulteria ad finem lucri. In hoc casu, probanda est in viro scientia adulterii Vxoris, non potest enim dici, quòd dissimulet, nisi de illo scientiam habeat; dissimulatio enim scientiam supponit. (20) Porrò scientia, cùm sit latens animo, probatur conjecturis; una est, si admonitus Maritus de adulterio Vxoris, non irascatur, ait enim lex, (21) quòd *debet Vxori irasci, quæ matrimonium ejus violavit.* Si igitur minimè irascitur, præsumitur in eo scientia, & consensus in adulterium Vxoris. Probatur pariter scientia aliis conjecturis, ut potè, si veniens domum Maritus, invenit virum cum Vxore, nec ab eâ quæsivit, quid negotii cum eâ haberet; si videt iocalia, vestes

(16) *Carpzov. Par. 2. Pract. crim. quæst. 71. num. 52.*
(17) *Menoch. de Arbitr. Cas. 534. num. 26. Farinac. quæst. 144. nu. 82. & seqq.*
(18) *Iuvenal. Satyr. 1. V. 55.*
(19) *cap. Error. cap. quid enim. cap. Consentire 83. dist. cap. quia de Hæret.*
(20) *arg. l. Divus. ff. de offi. Præsid.*
(21) *l. Mariti lenocinium. ff. Ad leg. Iul. de Adulter.*

vestes pretiosas uxorem habere, quas ipse non comparavit; donaria esculenta, ac poculenta, ad se missa, nec percontatur ab uxore, à quo, & quâ de causâ fuerint ad se missa &c. In his, & similibus casibus optimè præsumitur de scientiâ Mariti. Ratio est, quià naturale est quærere, quomodò res insolita in domo apparuerit, cùm hoc scire maximè ad virum pertineat. Quòd, si non quærit, signum est, quòd de illo habet iàm scientiam, quam tamen dissimulat.

11 Non tamen adhuc remanet præsumptivè probatum *Lenocinium*, quàmvis probata sit scientia in Marito, dissimulante adulterium uxoris. Ratio est, quià, si Maritus est pusillanimis, uxor ferox, eius adulter potens, à quo sibi metuit, si uxorem de adulterio obiurgat, aut ad Iudicem Laicum, aut Ecclesiasticum recurrit, professò colligere humeros, ac cornutam frontem gerere cogetur, dissimulando scire prostitutionem uxoris, & hoc frequentissimè accidit. Oportet ergò probare, quòd Maritus dissimulet contemplatione lucri, quod acquirit ex adulterio uxoris. Hoc verò quomodò probabitur? Dico, quòd pari modo probandum est coniecturis; puta à vitâ Mariti, qui pauper est, & quàmvis artem habeat, quâ posset familiæ suæ victum quærere, laborare non vult; otiosus vagatur per urbem, Cauponas, postribula; pusillanimis non est, & armatus incedit, & frequenter in rixis invenitur &c. Ex his colligitur, quòd, si dissimulat adulteria uxoris, hoc non est, quià non audeat ipsam castigare, & adulteros domo arcere, sed ex aliâ causâ, & hæc alia nequit esse, nisi commodum, & lucrum, quod captat ex impudicitiâ uxoris.

12 Quæ autem dicta sunt de Marito respectu uxoris, possunt optimè adaptari Patri, Matrique respectu filiæ: itèm Fratri, qui domum regit respectu Sororis: Tutori, qui in propriâ domo, ac tutelâ habet pupillam &c. omnes enim isti, ut suprà dictum est, tenentur ad custodiam pudicitiæ filiæ, sororis, ac pupillæ respectivè, & æquè ac Maritus possunt esse Lenones tùm positivè influendo, tùm ratione lucri dissimulando prostitutionem personæ, suæ curæ commissæ.

13 Alius casus est, quandò aliquis *Lenocinium* ex instituto exercet respectu aliarum fęminarum; sicut caupo, qui titulo ancillarum fęminas in Cauponâ habet se prostituentes, ex quo fit, quòd ipsius taberna frequentatur à scortatoribus, qui comessationibus, ac compotationibus vacant, ex quibus illa lucrum captat. Aut mulierculæ, quæ matronis persuadent adulteria, & internunciæ sunt inter ipsas, ac amasios, quorum munera, aut epistolas ad eas deferunt &c. Vel puellas seducunt promissionibus, ac muneribus, ut propriam vendant virginitatem; eas ad propriam domum ducunt, in quâ reperitur impudicus scortator, qui, licèt reluctantes deflorat: vel sub colore eas ducendi ad processionem, solemnitatem, conciones &c. à parentibus abducunt, & ad locum condictum cum stupratore adducunt, & ibi miserrimè succumbunt. Huiusmodi lenæ sunt quædam vetulæ, quæ sanctitatem simulant, se intrudunt domibus, & fictâ hypocrisi confidentiam sibi comparant à Matribus familias, quæ proprias filias committunt illis, à quibus earum proditur pudicitia.

14 Talium *Lenocinia* possunt probari concludenter per Testes. Si enim de cauponibus, ac stabularijs loquamur, liquidò per Testes probari potest illorum fęminas, quas sub colore ancillorum domi retinent, aut quibus Cameras in cauponâ locat, quæstum sui corporis facere, & esse publica scorta. Si verò de mulierculis supradictis sermo sit; probari potest delictum ipsarum ex hoc: quòd *Lenocinij* Rea duxit puellam, quæ ex visitatione corporis deprehenditur stuprata, in domum sivè suam, sivè alienam, in quâ nihil negotij, aut cognitionis habebat, & in quâ stuprum passa est. Roboratur probatio ab indicijs, ac adminiculis aliarum puellarum, quæ fuerunt ab eâ sollicitatæ ad crimen; à publicâ famâ, quòd illa habeatur publica lena; ac aliis præsumptionibus, quæ iuxtà facti contingentiam possunt in mentem Iudicis prudentis cadere. Quòd, si reperirentur quatuor Testes sivè mares, sivè fęminæ, quæ deponerent, Ream aut se, aut alias tentasse, ut viris indulgerent, aut viris promisisse se curaturam, ut potirentur fœminâ desideratâ; quàmvis tales Testes essent singulares, & quàmvis effectus non fuisset secutus, tamen esset probatum *Lenocinium*. Ratio est, quià hoc est delictum iterabile, quod, ut aliàs dictum est, probari potest per Testes singulares. Et licèt effectus non sit secutus cum istis, quià tentanti lenæ restiterunt, vehementissima est præsumptio, quòd per effectus sit sortitus cum alijs. Undè ad minùs intraret locus acri torturæ ad habendam à lenâ veritatem.

Pœnę.

SUMMARIUM.

15 *Pœna Civilis iuris contrà Lenones.*
Lenocinium est gravius meretricio.

16 *Opinio Carpzovij, quòd Lenonibus mors debeatur.*

17 *Impugnatur talis opinio universaliter accepta. Circumstantiæ aggravantes Lenocinium, quæ possunt extendere eius pœnas usquè ad mortē.*

18 *Quarè Lenones, cuius exempla dat Carpzovius fuere morti traditi.*

19 *Lenones extranearum fœminarum, de iure antiquo, morte puniebantur.*

20 *Pęna mortis contrà Lenones non sunt in usu, modò sunt arbitrariæ secundùm morē Regionis.*

21 *Iudicum arbitrium iuxtà circumstantias regulandum est, & quomodò.*

22 *Lenæ quomodò plectendæ, si mulieres tentatæ in stuprum non consenserunt.*

23 *Leno puerorum, quo supplicio afficiendus. Consuetudo attendenda in eâdem specie facti, aut casus.*

24 *Leno puerorum furcis suspensus, & combustus Mediolani.*

15 Lenocinij crimen meretricium exercenti coæquatur, pròut habet lex (22), imò maius est *lenocinari*, quàm proprij corporis infamem quæstum facere; nàm meretrix in se tantummodò peccat, leno autem dupliciter, puta, in se, & in alterum, ut ponderant duæ Glossę. (23) Conveniens igitur est, quòd tanto crimini

(22) *L. Palàm. §. Lenocinium. ff. de Rit. nupt.*
(23) *Gloss. in d. l. Palàm. in V. Non minùs. & in l. Athletas in V. Eum, qui in servit. ff. de His qui not. in fam.*

etiam pænæ congruentes à legibus sancirentur, quæ tamen diversæ sunt secundùm varietatem personarum. Nàm parentes, qui filias suas prostituunt, secundùm jus antiquum commune (24) privantur patriâ potestate, & ad publica metalla condemnantur; & addunt nonnulli Doctores (25), quòd incurrunt amissionem ususfructus omnium bonorum adventitiorum, qui aliàs Parentibus competit.

Tales pænas esse mitiores debito scribit *Carpzovius* (26), tùm quià leno extraneus juxtà *Novellam* (27) debet morti tradi; tùm quià, ut ait Imperator in dictâ *Novellâ*, asserit *lenocinium* pejus esse furto, ac latrocinio; undè, si hæc delicta ultimum suplicium important, à fortiori hoc debetur Parentibus filias prostituentibus. Vndè concludit, antiquas pœnas esse abrogatas, & introductum extremum suplicium contrà tales Parentes; & hoc firmat auctoritate *Follerii* (28), & aliorum, qui scribunt, pœnam mortis hujusmodi Parentibus deberi.

17 Sed profectò conclusio *Carpzovii* universaliter intellecta, & prò omni casu prostitutionibus filię, factę à Parentibus, falsa est, & eam minimè probant rationes, petitæ à citatâ *Novellâ* Nàm lenones damnati à *Iustiniano*, pròut deducitur ex contextu ejusdem *Novellæ*, puellas, conquisitas à propriis laribus abductas, ducebant sub dolosis promissionibus ad suas domos, & cogebant, etiam vi adhibitâ, eas ad meretricium ob causam lucrandi. Ità ut in his lenonibus intrabat consuetudo delinquendi; dolosa deceptio; vis adhibita puellis, & intentum turpis lucri ad comparandas divitias, non ad providendum necessitati. Pariter in fure, ut intrat pæna mortis, requiritur consuetudo delinquendi; in latrone vis armata. Dico igitur, si tales circumstantiæ interveniunt in Patre, filias suas prostituente, si vim adhibet; si non unam tantùm, sed omnes prostituere consuevit; si non pressus necessitate hoc committat, sed aut ad lucrum, aut ad lautè vivendum sinè labore in suâ domo &c. Concedo, quòd pæna mortis debeatur, quià in facto interveniunt ea, ob quæ talibus lenonibus, furibus, latronibusque mors infertur. Sed si Pater paupertate pressus, ineptus ex senio, aut ægritudine ad laborem, unam filiam, non vi, sed persuasionibus inductam alienæ libidini tradit, ut ex ejus lucro familia alatur, cùm aliundè non possit habere, quo sustentetur; dico, quòd nullo modo potest habere locum pæna mortis. Ratio est, quod in casu non intrat neque consuetudo delinquendi, neque violentia; neque intentum turpis lucri; aut otiosæ, vel deliciosæ vitæ; & ex alio capite premit paupertas, ac necessitas, quæ quodammodò cogunt, aut saltem minuunt de voluntario, ratione cujus ex notis juribus minuitur gravitas delicti.

18 Quòd, si leno propriæ filiæ, ac uxoris fuit combustus, ut scribit *Follerius*, relatus à *Caballo* (29) & alius pariter leno uxoris fuit morti traditus, ut ex *Gomez* refert *Menochius* (30), hoc ideò fuit, quià in primo intrabat consuetudo delinquendi, cùm tùm uxorem, tùm filiam prostituerit: in secundo, fortè alia circumstantia intervenit; puta, quòd incussis verberibus uxorem violenter ad meretricium adegerit, aut aliqua alia aggravans delictum, ob quam moti fuerint Judices ad tradendum Reum morti.

19 Lenones fæminarum extranearum de jure communi supplicio ultimo afficiendos, patet ex hoc, quòd *lenocinium* ut adulterium puniendum esse, dicunt jura (31). Prò adulterio autem sancita est pœna mortis. (32). Sequitur proindè, quòd eadem pœna talibus lenonibus debeatur.

20 Sed talis pæna recessit ab aulâ; siquidèm ex consuetudine immutatę sunt, juxtà diversos usus regionum, & sunt Judicibus arbitrariæ, ut testatur *Clarus*, (33) qui ait, quòd alicubi flagellantur cum mitrâ. Dicit verò *Caballus* (34,) quòd in *Alemaniâ* lenones uxorum, insidentes Asino versâ facie, per universam Civitatem turpiter circumducuntur, acclamantibus sequacibus, *Sic fit lenonibus*. *Parisiis* autem ducuntur pariter vituperosè super Asinum facie versâ ad caudam per totam Villam, uxore Asinum trahente, & præcone antè eos clamante, *Qui sic faciet, sic capiet*.

21 Convenit autem justitiæ, quòd in facti contingentiâ Judices arbitrium suum regulent juxtà circumstantias. Nàm, si in *lenocinio* aliorum fœminarum, à conjunctis sanguine, aut matrimonio, interveniret tantummodò consuetudo delinquendi in sollicitandis viduis aut aliis fæminis, quæ virginitatem amiserunt, aut in præbendâ commoditate fornicandi in propriâ domo, mitior debet esse pæna, quàm si *lenocinium* fuerit circà nuptas. Ratio est, quià adulterium est gravius fornicatione. Pariter maior debet esse pœna, si lena induxerit puellas, maximè si non sint viri potentes, aut malitiæ capaces, ad succumbendum viro, quàm si fuerit virgo iàm adulta, quæ suasionibus inducta est, ut se deflorari passa sit. Quià maior est iniuria facta puellæ, non adhuc capaci malitiæ, quàm adultæ, quæ sciens, ac volens consensit. Quòd, si dolo lænæ Virgo, quæ consentire nolebat, circùmventa, ducta est ad locum, in quo violenter stuprata est, intrepidè dico, quòd læna debet morti tradi. Ratio est, quià, ut in iure (35) habetur, cooperantes raptui virginum extremo supplicio afficiuntur cum raptoribus, ergò etiam cooperantes stupro violento penâ simili affici debent cum stupratoribus ipsis, qui, ut aliàs (36) dictum est, interveniente violentiâ, capite plectuntur.

22 Quid autem, si lena tentavit sollicitationibus Matronas honestas, Viduas, aut Virgines, quæ minimè consenserunt, potest nè illa damnari de *Lenocinio*? Respondeo, quòd non, quià crimen in suo genere

(24) *L. Si lenones. C. de Episc. audi. l. lenones in fin. C. de Spectac. lib.* 11.

(25) *Io. de Platea. in d. l. lenones. num.* 44. *V. Sed nunquid. C. de Spectat. lib.* 11. *Menoch. Cas.* 534. *num.* 13. *Farinac. quæst.* 144. *num.* 54.

(26) *Carpzov. Prax. crim. Par.* 2. *quæst.* 71. *num.* 9. & 10.

(27) *Novell.* 14. *de lenon. ubi Gloss. in V. Novissima, & V. Expelletur.*

(28) *Foller. Prax. crimin. V. Item quod fuit sens. numer.* 8. *Farinac. quæst.* 144. *numer.* 60. *Iodoc. Damboud. Berlic. Peguer. Cabal. apud. Carpzov. loc. citat. num.* 10. *in fin.*

(29) *Foller. Prax. crim. Par.* 2. *Secund. Part. principal. V. Item quod fuit Leno. nu.* 8 *Caball. Cas.* 171. *nu* 8.

(30) *Meno. h. de Arbitr. Iudic. lib.* 1. *Quæst.* 88. *nu.* 16.

(31) *L. Qui Domum. l. Mariti. §.* 2. *l. Mater. §.* 1. *ff. de Adult. l. Auxilium §. penult. ff. de Minor.*

(32) *L. Quamvis in fin. C. Ad leg. Iul. de Adult. Authent. Sed hodie C. eo. tit.*

(33) *Clar. Quæst.* 68. *V. Lenones.*

(34) *Cabal. Cas.* 171. *nu.* 9.

(35) *Text. in l. Vnic. C. de Rapt. Virg.*

(36) *Tit.* 4. *§. stuprum. nu.* 18.

nere consummatum non est. Tamen non debent evadere impunitæ; sed prò motu Iudicis sunt plectendæ, ut ex *Afflicto*, & *Follerio* docet *Caballus*. (37) Et ratio est, quià textualiter disponit una lex (38), quòd *Sollicitatores alienarum nuptiarum, & si effectu sceleris potiri non possunt, propter voluntatem perniciosæ libidinis extrà ordinem puniantur*. Pari igitur modo plectendæ sunt huiusmodi Lenæ, quæ alienæ libidinis sunt ministræ.

23 Quid autem dicendum de Lenone puerorum, qui ad nefandum flagitium pueros cogit in propriâ domo, aut eos ad innominabilem libidinem ducit ad domos alienas? Dico, quòd scelestissimus hic vir debet furcis suspendi, ac cremari. Ratio est, quià, quàmvis contraria consuetudo inducta aboleverit antiquas Leges circà Lenones, tamen hoc fuit respectu fęminarum, non autem respectu masculorum, ut testatur *Afflictus* (39). Consuetudo autem est attendenda in solâ specie facti, aut casus, in quo fuit introducta, non autem in casibus diversis, (40) & maximè in quibus receditur à dispositione Legis. Non valet igitur extendi ad Lenones masculorum consuetudo minuendi pęnas, latas à lege contrà Lenones fęminarum; attento maximè, quòd longissimo intervallo Sodomiticum scelus in gravitate superat quemvis naturalem congressum, habitum cum fęminabus; undè æquum non est, quòd consuetudo, quæ mitigavit pęnas prò minori delicto, amplietur ad crimen atrocius. Et universaliter consuetudinem iuri contrariam minimè extendi ad casus similes, dicunt Doctores (41.)

24 In horum confirmationem refert *Petrus Caballus*, (42) quòd occurente casu, quòd in fortijs Curiæ detentus fuit quidam, ferè publicè in certo loco tenere solitus pueros, muliebria patientes, eosque pretio concedere volentibus nefandam libidinem explere, ac ad aliquorum etiam domos ad eundem pessimum conducere; dubitatum fuit à Iudicibus, àn ad normam Legis Communis deberet ille morte plecti, àn potiùs citrà mortem puniri iuxtà pęnas, ex consuetudine minoratas contrà Lenones; & post acrem disputationem, discusso casu, damnatus fuit ad furcas. Casus similis accidit decem, & octo ab hinc annis in hâc Metropoli, & per sententiam *Amplissimi Senatus* Reus pòst suspendium in furcis, fuit iustissimè traditus flammis, & combustus.

§. V.

Incendij procuratio.

SVMMARIVM.

1 *Incendij procuratio quomodò diffiniatur.*
2 *Incendium triplici modo sequi potest; dolo, culpâ, facto.*
3 *Incendium ex dolo, aliquandò est finis intentus, aliquandò medium ad aliud crimen.*
4 *Ex culpâ commissum tripliciter potest sequi incendium.*
Quintuplex divisio culpæ data à Bartolo.
Culpa dividitur in latam, levem, ac levissimam.
Culpa lata, quæ sit.
5 *Culpa levis, quæ censeatur.*
Committitur tùm in committendo, sicút in omittendo.
Opinio, quòd ex culpâ levi possit quis criminaliter conveniri.
6 *Culpa levissima, quæ sit.*
De multis exemplis culpæ levissimæ, remissivè.
Actio criminalis non datur de culpâ levissimâ.
7 *Incendium fortuitum quandò eveniat.*
Habitator domus incensæ fortuitò non tenetur criminaliter, nec civiliter de eo.

1 I*Ncendij procuratio* est *delictum, quo quis, datâ operâ, ex dolo res mobiles, sivè immobiles, aut se moventes clàm, vel apertè igne consumit*. In hâc diffinitione, quæ paucis mutatis convenit cum eâ, quam dat *Cortiada* (1), habetur ratio propria procurati incendij, de quo criminaliter inquiritur. Cùm enim in eâ exprimatur dolus, qui anima delicti est, liquet, quòd hìc diffinitur tantùm incendium, quod delicto committitur, & de quo criminaliter semper agitur.

2 Notandum porrò, quòd tripliciter potest sequi incendium, ut ex *Conrado Friedlebio* ait *Raynaldus* (2) nempè *dolo*, *culpâ*, *fato*. Factum *dolo* propriè delictum est; factum *culpâ* propriè delictum non est, & proindè de hoc civiliter tantùm agitur ad damni, ex incendio secuti, refectionem; quàmvis in latâ culpâ, ut dicemus, possit etiam criminaliter procedi. Quod autem *fato* accidit nec dolosum, nec culposum est, & de eo nunquàm Causa iudicialis actitatur.

3 Dicitur autem in diffinitione *datâ operâ*, tùm ut distinguatur ab incendio, quod sequitur præter intentum, & tantummodò culposum est; tùm ut exprimatur studium, & consilium, quo committitur animo præmeditato. Hoc autem potest accidere dupliciter. Uno modo, quandò quis intendit incendium simpliciter ad inferendum damnum, sivè iniuriam inimico. Alio modo, quandò cum incendio aliud delictum principaliùs volitum copulatur, & incendium est tanquàm medium ad illud; ut quandò quis incendit domum alicuius, ut possit furari de rebus, quæ ob timorem propagationis incendij à vicinis Domibus asportantur: aut quandò illud procuratur, ut inimicum, qui est clausus

(37) *Afflict. Rubr. 49. de Lenon. in Constit. Lenas. sub nu. 2. Foller. 2. Par. secund. Partis principal. nu. 31. ℣. Sextò. apud Caball. Cas. 171. nu. final.*
(38) *Text. in l. 1. ff. de Extraord. crim.*
(39) *Afflict. loc. cit. Notab. 2. sub nu. 2. ℣. Et sic.*
(40) *Cravet. Cons. 241. sub. nu. 20. ℣. Ad tertium.*

(41) *Innocent. in cap. Dilecto. Col. 2. in V. Prædicto. de Offic. Archidiac. Alex. Cons. 68. nu. 19. ℣. Tamen obstat. lib. 2. Afflict. in Const. Regn. Rub. de Fer. 73. lib. 1. Constit. Baiulus num. 62. ℣. An autem.*
(42) *Petr. Caball. Resol. crimin. Cent. 3. Cas. 284. nu. 4.*
(1) *Cortiada Decis. 105. nu. 14. Par. 2. arg. l. 9. & l. final. de Incend. min. naufrag.*
(2) *Raynald. Obseru. crimin. Tom. 2. cap. 13. §. 1. nu. 8.*

ſus in propriâ domo, exire cogat, & cùm occidere poſſit; aut aliâ de cauſâ.

4 Incendium ex culpâ tripliciter diſtinguitur, pròut etiam taliter diſtinguitur culpa, non quidèm Theologica, ſed Legalis. Fuit opinio *Bartoli* (3,) quòd quintupliciter divideretur culpa, puta, in latiſſimam, latiorem, latam, levem, & leviſſimam; at communi Doctorum calculo in tres tantùm ſpecies diſcriminatur; nempè in *latam*, *levem*, ac *leviſſimam*. *Lata culpa*, pròut dicitur in iure, (4) eſt, quæ per diſſolutam, & ſupinam negligentiam committitur; ſivè, ut alibi (5) dicitur, eſt non intelligere, quod omnes homines loci, aut conditionis, aut profeſſionis alicuius intelligunt. Talis eſſet culpa illius, qui in areâ, vicinâ fœnili, aut paleari, die ventoſo, magnum ignem accenderet, & ultrà intentum propagatus ignis vicinas ædes abſumeret.

5 *Culpa levis* dicitur illa, quæ per incuriam committitur, & exemplificatur in eo, qui in cuſtodiendo igne, eam omittit diligentiam, quam quicunque bonus Paterfamilias ſervaret. (6) Talis culpa poteſt in committendo, aut omittendo incurri; ut, ſi quis manibus pueri, aut famuli ſtolidi committeret lucernam accenſam in ſtabulo, aut fœnili, iſte *levem culpam* ſubiret in committendo. Si autem, eundo cubitum, ignem cineribus non cooperiret, aut magnum lignum ab igne ſubtractum non benè extingueret, ex quo ignis, ſumpto incremento, cauſavit incendium, *culpam levem* ex omiſſione incurreret. Argumento autem iuris (7) putat *Petrus Binsfeldius*, quòd etiam ex *culpâ levi*, quæ tamen ſit in committendo, poſſit Reus criminaliter conveniri; pœna autem valdè modica poteſt inferri, ut infrà dicemus.

6 *Culpa leviſſima* eſt, quandò quis omittat ea, quæ diligentiſſimus quiſque Pater familias curaret (8), & huius multa exempla cumulat *Raynaldus* (9) ex diverſis Auctoribus, ultràquæ poſſet exemplificari de Patrefamilias, qui felem, qui tempore hyberno ob frigus dormit propè foculare, eundo cubitum non abegiſſet, undè igne accenſo in caudâ felis, ipſe cucurrit ad fœnile, ex quo cauſatum eſt incendium. De hâc autem *culpâ* nulla actio criminalis datur, ut dicunt *Doctores*. (✠)

7 Incendium autem fortuitum, ſivè caſuale illud dicitur, quod caſu fortuito accidit, ut eſt, ſi fiat à fulmine; aut ſi ex facto hominis accidit, hoc tamen eſt poſt adhibitam exactiſſimam diligentiam, nè ſequeretur. (10) Et tali caſu inhabitator domus, in quâ ortum fuit incendium, non tenetur criminaliter Fiſco, (11) nequè civiliter ergà eum, qui ex incendio damnificatus eſt (12).

(3) *Bartol. in l. Quod Nerva. ff. Depoſit.*
(4) *Text. in l. Si fideiuſſor. ff. Mandat. & in l. Si fortuitò. ff. de Incend. rui. nau.*
(5) *Text. in l. Cedere diem. §. final. & in l. Latæ. ff. de Verb. ſign.*
(6) *Arg. l. Si vendita. ff. de Pericul. & comm. re. vend. l. Quod Nerva. ff. Depoſit.*
(7) *Arg. l. Capitalium. § Qui verò cauſam. ff. de Pen. Petr. Binsfeld. Tract. de Iniur. & damn. cap. 6. Quæſt. 4. Concl. 7.*
(8) *Arg. text. in l. In rebus init. ff. Commoda. & l. 1. §. Et ille. V. Is qui utendum. ff. de Oblig. & act.*
(9) *Raynal. Tom. 2. cap. 13. §. 1. nu. 52.*
(✠) *Cæſar. Pani moll. Deciſ. 55. Adnotat. 1. nu. 34. arg. text. in l. Quamvis. ff. de Condit. & demonſtr. Farinac. Quæſt. 110. n. 20.*
(10) *Arg. l. Ex conducto §. Cum quidam. ff. locat. l. penult. ff. de Incend. rui. naufr.*
(11) *Text. in l. Si fortuitò. ff. de Incend. rui. naufr.*
(12) *Gloſſ. in l. Qui ædes in V. Caſu. ff. de Incend. rui. naufr.*

Probatio.

SUMMARIUM.

8 *Probatio incendij ex dolo difficilis eſt.*
Opinio Muſcatelli circà hoc, quòd ad præſumendum de dolo ſufficiat viſitatio incendij.
Cogitatio accomodanda eſt ad ea, quæ frequentiùs accidunt.
9 *Reijcitur talis opinio.*
Indicia, ex quibus poſſit præſumi incendium ex dolo.
Cautela adhibenda à Iudice in viſitatione corporis delicti, in caſu incendij.
Comprobatur exemplis talis cautela.
10 *Conſtito de incendio doloſo, procedendum ad inquiſitionem delinquentis.*
11 *Si non conſtat de dolo, præſumitur culpa inhabitantium domum combuſtam.*
Culpa inhabitantium præſumitur leviſſima.
Probatâ diligentiâ inhabitantium, Actor debet probare eorum negligentiam, ſi debent de culpâ teneri.
12 *Quid agendum quandò plures ſunt vicini, & neſcitur, à quo ignis habuerit originem.*

8 QUantùm ad probationem huius criminis ipſa profectò evadit difficilis tùm in probando corpore delicti, tùm in probando delinquente, ac eius dolo, aut culpâ. Quò ad probandum corpus delicti, quod ſcelere fuerit commiſſum, fuit opinio *Muſcatelli* (13), qui ait, ſufficere ſolam viſitationem, & deſcriptionem loci combuſti, abſquè eo, quòd conſtet per Teſtes incendium factum fuiſſe dolo; quia, licèt aliquandò contingat fieri caſu fortuito, tamen præſumendum eſt potiùs, quòd dolo, & ſcelere ſit factum; debemus enim cogitationes noſtras accomodare ad ea, quæ frequentiùs accidunt, ut ait *Boſſius*. (14)

9 Talis autem opinio falſa eſt ex eo, quod triſtiſſimum apud Criminaliſtas eſt, quòd dolus non præſumitur, niſi in factis prohibitis lege naturali, aut Divinâ; & in facto, in quo poteſt intervenire, aut non intervenire delictum, fieri ſemper debet interpretatio prò non delicto. Et verum non eſt, quòd frequentiùs incendia cauſentur ex ſcelere, & dolo alicuius, quam alio modo; nàm verius eſt, quòd ut in pluribus ſequuntur *ex culpâ* non ex *dolo*; & proindè, ut dicam inferiùs, *culpa* quidèm in incendio præſumitur, non autem *dolus*. Quià verò concludenter probare dolum in hoc caſu difficile eſt, ſufficienter probandum eſt coniecturis. Ut exempli gratiâ, ſi in domo, in quâ cœptum eſt incendium, nullus extabat, quià dominus à multis diebus cum totâ familiâ abijt in villam, & ex conſequenti ignis non erat in eâ, undè de neceſſitate oportuit à foris ignem in eâ iniectum. Si incendium cœpit forinſecùs accenſo igne in

(13) *Muſcatell. Tract. de Cognit. delict. Tit. de Incend. rui. naufr. num. 4. & 8.*
(14) *Boſſ. Tit. de Delict. nu. 10.*

in valuis ianuæ, aut antis fenestrarum domus, quod apparet ex parte externâ, quæ tota combusta est, remanentibus reliquijs internæ. Si ex reliquijs incendij apparent combustibilia, quæ in illâ domo non erant, ut paleæ, sarmenta, aut tedæ pineæ, illitæ pice &c. Proindè debet Iudex, visitando corpus, & locum incendij, illa facere describi per Notarium, adnotando omnia indicia, ac adminicula, per quæ valeat præsumi delictum, ac examinare Testes super ijs ex officio assumptos, & tandèm pronunciare, quod constet de corpore delicti, antèquam ad inquisitionem delinquentis procedat; & in hâc etiam Sententiâ est *Raynaldus* (15), qui recitat duos casus incendij, dolo commissi, unum in Civitate *Cerviæ* ad ianuam Palatij Episcopalis, propè quam inventa fuit regula, quâ fuit delatus ignis, cum quibusdam reliquijs palearum, ac lignorum: aliud autem in Castro *Aqua viva*, ubi propè ianuam Domus Communitatis, quæ combusta fuit, per viam repertæ fuerunt guttæ picis, & frustula arundinum, pice illitarum, quibus accensus fuit ignis; & ex talibus indicijs Testes deposuerunt, incendium fuisse dolo, & arte procuratum.

10 Constito autem, ut dictum est, de corpore delicti, per scelus commissi, debet Iudex devenire ad inquisitionem delinquentis, indicia, coniecturas, & alia, quæ faciunt ad intentum, ut communiter fit in casibus, in quibus, manifesto existente delicto, Auctor ignoratur, & in hoc nihil peculiare desideratur.

11 Quòd, si de delicto nullâ ex parte constat, intrat præsumptio, quòd *ex culpâ* incendium sit secutum, quià *plerùmque incendia culpâ fiunt inhabitantium*, ut ait *Paulus I. C.* [16] & si plures sint habitantes in unâ domo, omnes præsumuntur in *culpâ* argumento eius, quod tradit *Vlpianus* [17] *Culpa* tamen hæc non præsumitur lata, nec levis, sed levissima, ut ait *Glossa*, quam communiter approbatam tradunt *Iason*, *Alexander* (18), & ideò qui vult culpare habitatorem de *culpâ latâ*, aut *levi* circà incendium secutum, oportet, quòd eam probet, quià, ut dicebam, non præsumitur nisi *levissima*. Et casu, quo probetur, habitatores esse diligentes, ac vigiles in rebus suis, talis præsumptio cessat, undè probandum ab Actore est, quòd in casu intervenerit eorum negligentia, ut post *Baldum* tenent alij, (19) & ratio est, quià, sicut diligentes, & vigilantes in cæteris, præsumptio prò ipsis stat, quòd sint etiam in custodiendo igne.

12 Quæ autem dicta sunt, quadrant, quandò scitur à quâ domo incœperit incendium, sed quid iuris, quandò plures sunt vicini, & nescitur, à quo habuerit originem? Respondent Doctores [20] communiter, ut testatur *Andreas Gail*, quòd, si constat, omnes esse diligentes, ac vigiles, nullum posse culpari. At si inter eos aliquis talis non sit? Dictat ratio, quòd huic valeat adscribi *culpa*.

(15) *Raynal. Tom. 2. cap. 13. §. 1. nu. 13. & seqq.*
(16) *Text. in l. Nam salutem. §. Cognoscit. ff. de Off. Præfect. Vigil.*
(17) *Text. in l. Si verò plures. §. Si quis gratuitas. in fin. ff. de His qui effude. vel deiecer.*
(18) *Gloss. §. Præterea in V. Debet Inst. Qui. mod. re. contr. oblig. Iason. & Alex. in l. Domos nu. 6. ff. de leg. 1.*
[19] *Bald. Cons. 491. post num. 2. Volum. 4. Alex. in l. Domos num. 6. V. Et inter. Iason. nu. 8. V. Vndè alibi. ff. de legat. 1.*
(20) *Andr. Gail. lib. 2. Practic. Obser. 21. nu. 5. in fin.*

Pœnæ.

SVMMARIVM.

13 *Crimen incendij dicitur horrendum.*
Est delictum proditorium.
A quo mensuretur incendij procurati gravitas.
14 *Pœna incendiariorum de iure Cæsareo.*
In illis regulandis diversitas oritur à diversâ qualitate personæ, loci, & facti.
Pœna damnationis ad bestias obsolevit.
15 *Circumstantiæ, à quibus aggravetur incendium.*
Delicta nocturna sunt graviora.
16 *Variæ sententiæ Senatus Mediolanensis contrà incendiarios.*
Nomine domus non venit paleare, aut capanna.
Incendens paleare, aut acervum tritici, aut fœnile propè domum, debet mori.
17 *Si in incendio sequatur mors hominis, incendiarius debet morti tradi.*
18 *Pœnæ incendiarij principalis, extendendæ sunt ad complices.*
Episcopus, requisitus de pœnâ dandâ incendiario, potest consulere mortem.
19 *Incendiarius tenetur resarcire damnum illatum.*
20 *Reus, damnatus ad mortem, tenetur resarcire damna illata, iuxtà Pasqualigum.*
Alia opinio tenet, quòd damnatus ad mortem, ad damni refectionem non tenetur.
21 *Homicida, damnatus ad mortem, tenetur ad damna familiæ occisi.*
Malefactor, morti damnatus, non liberatur à restitutione debiti.
Obligatus publicæ iustitiæ per mortem non satisfacit debito privatæ parti læsæ.
Concluditur, quòd damnatus ad mortem, debet satisfacere damnum, datum per maleficium.
22 *Omne, quod ratione consistit, lex est.*
Ratio naturalis est lex tacita.
Allegare sufficit rationem naturalem, non allegatâ lege.
In non determinatis à iure debet Iudex sequi rationem naturalem.
23 *Si bona damnati ad mortem sint confiscata, tenetur Fiscus ex illis satisfacere damnis, datis à condemnato parti læsæ, si hæc civiliter instet.*
24 *Pœna incendiarij de iure Canonico.*
Incendiarius declaratus ab Episcopo, à solo Papa potest absolvi ab Excommunicatione.
Cardinalis Legatus à latere nequit absolvere ab Excommunicatione Incendiarium.
Censuram talem incurrunt tam masculi, quàm fœminæ.
Pœnas easdem cum viris incurrunt fœminæ incendiariæ.
25 *Pœnæ Canonicæ contrà Clericos incendiarios.*
26 *Pœnæ Clericorum, ob incendium procuratum, quomodò regulandæ.*
27 *Opinio Raynaldi, quòd ob incendium procuratum, Clericus non privetur privilegio fori.*
28 *Refellitur talis opinio in casu, in quo cum incendio concurrit aliud crimen.*
29 *In incendio culposo dolus est tantùm præsumptus.*
Quæ pœna debeatur incendiario ex latâ culpâ.
Quandò cum incendio concurrit, ultrà culpam latam, *alîud*

aliud delictum, ampliatur pœna.

30 *Opinio, quòd ex levi culpâ incendium possit criminaliter puniri.*

Talis opinio reprobatur ex clarâ dispositione Textus.

31 *Damnum datum ex culpâ levi compensatur in duplum; ex levissimâ, in simplum.*

Incendium, causatum per iniuriam affectatam punitur aliâ pœnâ, quàm Legis Aquiliæ.

32 *Ex culpâ levissimâ, secuto incendio, nulla pœna criminalis incurritur.*

Opinio Panimollis, quòd, si culpa fuerit in omittendo, non teneatur culposus ad damni refectionem.

Confutatur talis opinio.

Culpam quàmvis pœna aliqua sequitur.

33 *De incendio fortuito nulla intrat pœna.*

Si incendium præcessit aliqua culpa, pœna debetur prò modo culpæ.

13 INcendij crimen, quod in quodam Canone (21) vocatur *pessimum*, ac *horrendum*, & iuxtà *Canteram* (22) est delictum proditorium, scelus est, quod eò magìs est detestabile, quò Reus in eo patrando nihil habet delectationis, nihil utilitatis, quæ sunt duo incentiva ad peccandum in cęteris criminibus; undè dicendum est, quòd procedat à merâ, ac diabolicâ malitiâ; & proindè ab utroque iure acerrimis pœnis vindicatur.

14 Quià verò in iure Cæsareo variæ sunt leges, quæ diversas pœnas contrà *incendiarios* dolosos videntur sancire, ut ad concordiam revocentur, distinguenda est materia tripliciter; puta, in incendio commisso consideratur *qualitas personæ*, nempè si *incendiarius* est Nobilis, aut plebejus; *qualitas loci*, puta, àn incendium secutum sit in Civitate Oppido, aut Villâ; & *qualitas facti*, si nempè incendium fuerit magnum, aut parvum. Si incendium sequatur in Civitate, aut Oppido, & magnum fuerit, *incendiarius* si nobilis sit, decapitari debet; si verò plebeius, aut vilis, igne comburendus, aut bestijs tradendus, aut furcis suspendendus est, ut sonant iura (23). Advertit autem *Panimollis*, (24) quòd pęna concremationis, (saltèm in *Italiâ*,) & damnationis ad bestias obsolevit, & subsistit tantùm pœna furcarum. Si verò incendium in Civitate, vel Oppido parvuum sit, Reus Nobilis in Insulam deportatur, vilis autèm capite punitur. (25) Quòd, si incendium secutum sit in Villâ, vel rure, & magnum sit, Reus Nobilis deportatur, vilis verò decapitatur: si autem est paruum, Nobilis relegatur, vilis autem deportatur, pròut scribunt *Bartolus*, & *Salycetus*. (26)

15 Ratio porrò diversitatis pœnarum, respectu varietatis locorum incendij, est, ut ait *Caballus*, (27) consideratio mortis hominum, & consumptionis bonorum, quæ possunt faciliùs, & in maiori copiâ sequi in Civitate, & Oppido, quàm in Villâ; & tale periculum in pœnis irrogandis attendi debet, & pœna est augendâ. (28) Attendendum etiam est tempus, quo patratur incendium, quià, si de nocte fiat, gravius est, & ampliùs puniri debet, tùm quià regulariter delicta nocturna censentur graviora, (29) tùm quià maius est periculum de nocte, in quâ difficiliùs potest incendium extingui; & maior est facilitas diripiendi supellectiles, quæ à vicinis domibus asportantur, ut salventur.

16 Quià tamen, ut in pluribus delictis evenit, in facto solent variæ intervenire circumstantiæ, per quas nùnc minuitur, nùnc crescit in gravitate delictum, ideò supracitatæ pęnæ à Judicibus iuxtà casuum contingentiam augentur, aut minuuntur. Hìnc refert *Clarus* (30) varias sententias, latas à *Senatu Mediolanensi* in casibus incendij: nàm duo fratres, qui nonnullas ædes in quodam Oppido incenderant, fuerunt furcis suspensi; alius convictus de incendio tugurij, fuit ad triremes damnatus, per biennium; alius prò incendio fenilis, fuit suspensus. Dicit autem *Afflictus* (31), quòd non venit puniendus pęnâ mortis, datâ incendiarijs domorum, ille, qui incendit paleare, existens in Maslariâ, ubi non adsit coniunctio domorum, quià nomine domus non venit paleare, aut Capanna. Secùs autem esset dicendum, si paleare, aut acervus frumenti, aut fenile esset domui proximum, tùnc enim ex dispositione Textus (32) mors deberetur; sicut etiam, si Capanna, aut tugurium inhabitaretur, nàm veniret nomine ædium, nàm *Apellatione ædium omnes species ædificij continentur*, ut in citatâ lege ait Jureconsultus, incendiarijs autem ædium in eâdem Lege sancitur mors.

17 Poterit igitur Judex in facti contingentiâ temperare, aut augere pęnas; prò constanti autem tenendum est, quod tradit *Isernia*, relatus à *Caballo*, [33] nempè, quòd, si in incendio secuto intervenit mors hominis, incendiarius debet morte affici; sin minùs, potest Judex temperare pœnam; cum hoc tamen, quòd incendium in Civitate, aut Oppido plus *punitur*, quàm in Villâ; & plus incendium magnum, quàm parvum. Judicis autem arbitrium est decernere in facto, àn parvum, àn magnum fuerit incendium.

18 Cum autem supracitatæ Leges Civiles nihil habeant de complicibus in hoc delicto, quid agendum cum mandante, consulente, aut alio modo auxilium dante incendiarijs? Respondeo, quòd, licèt in pęnalibus non detur extensio ex vulgatis, & lex disponens de pęnâ Rei principalis, non amplietur ad complices, nisi illorum in lege fiat mentio; tamèn videtur dicendum, quòd pęnæ incendiariorum debent extendi ad complices. Ratio est, quia iuxtà ius Canonicum [34] eædem pror-

(21) *Text. in cap. Pessimam. 23. q. 8.*
(22) *Cantera Quæst. crim. cap. 8. nn. 29.*
(23) *Text. in l. Qui ædes. & in l. final. de Incend. rui. naufrag. & in l. Capitalium. §. Incendiarij. ff. de Pœn.*
(24) *Panimoll. Decis. 55. Adnotat. 1. nu. 3.*
(25) *Text. in l. Data opera. C. Qui accu. non poss. & in l. 3. ff. Ad leg. Cornel. de Sicar. & in l. Capitalium. §. Incendiarij. ff. de Pęn.*
(26) *Bartol. in l. 1. sub num. 4. & 5. de Off. Præfect. Vigil. Salycet. in l. Data opera. in p. cas. principal. C. Qui accu. non poss.*
(27) *Caball. Resolut. crim. Cent. 1. Cas. 22. nu. 5. circ. med.*
(28) *Arg. l. penult. §. Sunt quædam. ff. de Extraord. crim.*
(29) *Arg. l. Aut facta. §. Tempus. ff. de Pęn.*
(30) *Clar. Pract. crim. quæst. 68. nu. 20. V. Item illi.*
(31) *Afflict. ad Const. Regn. lib. 1. Rubr. de Malef. clandest. nu. 9. & 10. V. Secundò limita.*
(32) *Text. in l. Qui ædes. ff. de Incend. rui. naufr.*
(33) *Isern. in Const. Regn. Rubr. 26. de Malefic. clandest. in V. Puniantur. Caballi. Cas. 22. nu. 7. circ. med.*
(34) *Text. in cap. Pessimam. 23. q. 8.*

prorsus pæne infliguntur ei, *qui ignem apposuerit, vel apponi fecerit, aut appositoribus consilium, vel auxilium scienter tribuerit*. Concludit autem sic Canon ille, *Sanè Regibus, & Principibus faciendæ justitiæ facultatem consultis Episcopis, & Archiepiscopis non negamus*. Quibus verbis videtur innuere, quòd Episcopi, consulti de pænâ incendiariis dandâ, possint consulere, (ut notat ibidem *Glossa* finalis) quòd juxtà leges morte afficiantur. Et deducitur etiam, quòd, innixi dispositioni Canonum, possint consulere, quòd eâdem pœnâ puniantur principales, & complices; attento maximè, quòd leges Civiles non dedignantur imitari Canones; & illis deficientibus, sit juxtà hos judicandum. Et sic docet etiam *Benedictus Carpzovius Par.* 1. *Quæst.* 38. *num.* 55. *& seqq.*

19 Vltrà dictas pænas verò, debet Reus de incendio doloso resarcire damnum eorum, quibus nocuit, ut notant Doctores. [35] Hìc autem intrat quæstio valdè controversa, àn scilicèt morte mulctatus propter incendium teneatur ad resarciendum damnum Parti læsę? Videtur sanè hæc quæstio inutilis, quià in omnibus ferè regionibus bona damnatorum confiscantur; undè non est, quomodò ex ijs reparari possit damnum datum. Non tamen inutilis est, tùm quià in aliquibus locis non est in usu confiscatio; tùm quià si obligatio resarciendi damna est in taliter damnato, illa transit ad illius hæredes, ad quos perveniunt bona, sita extra Territorium Principis, qui damnavit, & à nullo sunt confiscata; tùm quià, si Fiscus occupat bona illius, obligatio resarciendi damnum causatum transit cum bonis in Fiscum, qui tamen temporibus hisce corruptis, huic debito nunquàm satisfacit.

20 In hâc controversiâ divisæ sunt Doctorum opiniones. Nonnulli, quos recitat, & cum illis sentit *Pasqualigus* (36), tenent, quòd damnatus ad mortem obligatur ad resarcienda damna, quæ intulit delicto, ob quod damnatus est. Ratio est, quià non ob hoc, quod necatur ob maleficium, extinguitur in eo obligatio restitutionis ob damnum illatum: nàm non luit morte debitum illius, sed tantùm pęnas, debitas delicto. Si quis enim delinquit, duplicem contrahit obligationem, unam quidèm cum Republicâ læsâ, aliam autem cum privatis, quibus damnum intulit. Quàmvis igitur morte satisfaciat justitiæ publicæ, remanet tamen adhuc obligatio resarciendi damnum privatum. Alii (37) verò sustinent contrarium, & moventur, quià in jure nullibi cautum reperitur, quòd in delictis, ubi ad mortem Reus condemnatur, quis ultrà pęnam publicam ad damni præstationem teneatur, & hoc firmant auctoritate *Ioannis de Ananiâ, & Felini in cap. Accedens de Accusat.* quod tamen in libro meo reperire non licuit.

21 Prima sententia verior est, nàm naturalis, Divinique juris est satisfacere Parti læsæ, nec satisfit damno Partis læsę per hoc, quòd Reus moriatur. Vndè cum homicida teneatur ad damna familiæ hominis occisi resarcienda, non relevatur ab hâc obligatione per hoc, quòd in pœnam criminis morte mulctetur, nisi hæredes defuncti obligationem remmittant, ut post nonnullos Doctores *Antonius à Spiritu Sancto*. (38) Præterquamquod, damni illati restitutio connumeratur inter verè debita, ut probat *Covaruvia*, (39) malefactor autem propter pœnam capitis, quam subit, non liberatur à restitutione debitorum; quantùmvis enim morte suâ satisfaciat justitiæ, per eam tamen non satisfacit damno Partis læsę, nullus enim liberatur solvendo uni, quod alteri debet, ut textualiter habet quoddam capitulum. (40) Tandemque hæredes defuncti tenentur ad recompensationem damni, per eum illati, quatenùs vires hæreditatis patiuntur, ut dicitur in jure (41) Concluditur ergò, quòd per hoc, quòd Reus mortem subeat, non liberatur ab obligatione resarciendi damna, quæ intulit, & sic firmant multi (42)

22 Ad oppositam rationem, quòd in jure non reperitur sancitum, quòd damnatus ad mortem, teneatur ad damna, respondet *Petrus Theodoricus*, (43) quòd in *l. Capitalium. §. Incendiarii. ff. de Pœn.* in quâ dolosus incendiarius damnatur ad pœnam capitalem, tenetur etiam ad damna, & interesse. Sed hæc responsio est falsa, nàm in illâ lege talis conclusio nec textualiter habetur, nec ab eâ potest deduci. Aliter ego respondeo, & dico, quòd si non habetur talis conclusio in lege scriptâ, habetur tamen in lege non scriptâ, puta, in ratione, omne enim, quod ratione consistit, lex est (44), ratio enim naturalis est quasi quædam lex tacita, (45) undè juxtà *Baldum*, & *Felinum* (46) sufficit allegare naturalem rationem, licèt non allegetur lex, & concludit *Ioannes de Imolâ*, & *Butrius* (47), quòd in non determinatis à jure Judex debet sequi rationem naturalem, quæ tunc est prò lege. Cum igitur per rationes suprà adductas probaverimus primam sententiam, non est, undè possit impugnari per hoc, quòd ipsa per leges scriptas non confirmetur.

23 Concluditur ergò ex dictis, quòd, quàmvis incendiarius morte mulctetur, manet tamē obligatus ad damna privatorum, secuta ab incendio. Vndè, si bona non confiscantur, tenentur eius hæredes iuxtà vires hęreditatis ad talia damna: & si bona pervenerunt ad Fiscum, iste prò veritate tenetur ad resarcienda illa. Ratio est, quià statim, post damnum datum, bona Rei damnificantis remanent obligata ad damni refectionem; bona autem ex vulgatis transeunt cum suo onere, undè, si perveniunt ad Fiscum, secutâ condemnatione Rei,

(35) *Salycet. Menoch. Afflict. Clar. apud Caball. Cas. 22. numer. 6.*

(36) *Pasqualig. ad Lauret. de Franch. Controv. int. Epi. & Regul. num. 1386. Tit. de Monetar.*

(37) *Berlich. Friedlieb. Moller. Modestin. Pistor. Carpzov. Theodor. Martin. Peyrin. quos dat Raynal. Tom. 2. cap. 13. §. 2. num. 5.*

(38) *Anton. à Spir. S. Direct. Confes. Part. 2. Tract. 10. Disp. 8. Sect. 2. num. 281. & ibi Salon. Bonac. & Trullench. lib. 7. cap. 8. Dub. 3. num. 8.*

(39) *Covaru. Variar. lib. 3. cap. 3. num. 8.*

(40) *text. in cap. Ea te. de Iurejur.*

(41) *text. in cap. final. de Sepult.*

(42) *Binsfeld. Tract. de Iur. & damn. cap. 1. Quæst. 4. per tot. Molin. de Iust. commut. circ. bon. corp. Tract. 3. Disp. 42. num. 2. Manara Noct. melancolic. Respons. ad Interrog. 45. Martin. Iurisprud. criminal. Tit. de Incend. cap. 1. Sect. 2. num. 21. Sinchtelt. Pract. Observ. 59.*

(43) *Petr. Theodoric. Iudic. criminal. cap. 7. Tit. de Incend. n. 5.*

(44) *Gloss. in cap. Consuetudo 1. Dist. & in cap. Ex eo. in V. Rationis de Elect. in 6.*

(45) *l. Cum ratio. init. ff. de Bon. damn. cap. Ratio. de Præben. Everard. loc. A. leg. cessa. num. 2.*

(46) *Bald. in l. Scire. §. Sufficit. ff. de Excus. tuto. Felin. in cap. Tua nos. de Iureiur.*

(47) *Io. de Imol. & Anton. de Butr. in cap. 1. de Constit.*

perveniunt iàm affecta tali onere, & sic Fiscus tenetur ex ijs bonis damna, à Reo illata, resarcire. Verum est, quòd talis restitutio tum ab hæredibus tùm à Fisco facienda solum tunc est, quandò pars damnificata ultrà mortem Rei secutam, instat civiliter prò refectione damni, ut docet, & benè *Raynaldus Tom.2. cap.13. §.2. nu.37.* aliter censetur competenter satisfacta.

24 Contrà supradictos incendiarios de iure Canonico (48) *sancita est excommunicatio, & si moriatur talis, qui ad monitionem canonicam* Episcopi damna illata non reparaverit, carere debet Ecclesiasticâ sepulturâ. Notant porrò Doctores (49), hanc excommunicationem non esse latæ, sed ferendæ sententiæ. Verum tamen est, quòd latâ per Episcopum tali sententiâ, non potest Reus ab alio absolvi, quàm à *Papâ*, ut habetur in iure, (50,) neque potest talem censuram relaxare *Cardinalis Legatus à Latere*, ut dicunt Doctores, (51) & eâdem innodantur tàm fœminæ, quam viri. (52) Sicut etiam eædem fœminæ incendiariæ incurrunt easdem pœnas iuris Civilis, quas contrahunt viri, ut probat *Carpzovius* (53) tùm ob atrocitatem criminis; tùm quiâ fragilitas sexus muliebris non eximit à penâ ordinariâ, nisi in casibus, à iure expressis (54)

25 Clerici porrò, (quorum legibus coercendi etiam sunt *Regulares* in defectu municipalium Constitutionum,) qui dolosi incendij Auctores, aut complices sunt, ultra excommunicationem, ac refectionem damnorum, debent plecti penâ arbitrariâ, ut sentit *Diaz* (55.) Porrò arbitrium Ecclesiastici Judicis posset extendi ad penam depositionis, & detrusionis in Monasterium, ut scribit *Cantera* (56). Ratio est, quià, si Clerici deponuntur ob furtum, ac Latrocinium: itèm deponuntur, & detruduntur in Monasterium propter proditionem: pariter subeunt eandem penam ob vim, sivè crimen violentiæ publicæ, aut privatæ, eandem penam subire debent ob *incendium dolosum*, quod est crimen, quod in se continet proditionem, & vim, & est atrocius furto, ac Latrocinio.

26 Progreditur ulteriùs *Farinacius* (57) post *Berberium*, & docet, quòd tantus posset esse excessus in magno, ac doloso incendio, quòd arbitrium Judicis extendi posset ad degradationem; si autem non tàm enorme esset incendium, posset inferre depositionem à Beneficio; si autem parvum, posset suspendi, aut alias prò circumstantiâ criminis, aut personæ, puniri, & tali sententiæ adhæret etiam *Raynalus*. (58) Ratio est, quià cùm tales penæ sint Judici arbitrariæ, regulandæ sunt à circumstantijs facti.

27 Respuit autem *Raynaldus* loco citato nomen *degradationis*, quo utitur *Farinacius*, & *Berberius*, & vult, quòd non intelligatur de degradatione actuali; quià Clericus prò *incendio doloso*, malo studio, odio, vel vindictâ excitato, vel excitari mandato, foro Clericali non est privandus; & ultrà quosdam alios sic sentientes, citat *Giurbam* (59), qui se fundat in cap. *Si quis membrorum 23. q. 8.*

28 Talis autem opinio posset sustineri, si in incendio nulla alia incurret circumstantia; & incendium ipsum esset purè intentum ex odio, vel vindictâ contrà personam privatam. Sed si alia interveniret circumstantia, utpotè, si datâ alicui pecuniâ mandaret incendium domus inimici, ad hoc, quòd iste incendio conflagraret, & mandatarius ædes incenderet, nonnè Clericus mandans incendium, esset puniendus penâ assassinij (ex quo, pretio dato, mortem hominis procuraret), & ob hanc culpam nonnè ipso facto spoliatus remaneret privilegio Clericali, & tradendus esset Curiæ sæculari, ut *Raynaldus* ipse alibi [60] docet? Et quid, si Clericus ad prodendam hostibus Civitatem, incenderet armamentarium, in quo absumeretur pulvis pyrius, ex cuius defectu cogeretur Civitas se hostibus tradere? Nonnè tanquàm proditor Patriæ, & læsæ Maiestatis Reus, deberet mori, & ideò actualiter degradari? Nec Canon ille, in quo se fundat *Giurba*, quem *Raynaldus* sequitur, habet aut textualiter, aut deductivè talem conclusionem, ut legenti patet.

Concludo igitur; quòd tales possent intervenire in facto circumstantiæ, in facto, quòd Judex posset, & deberet ad exactam iustitiam actualiter degradare, & Curiæ Sæculari tradere morte mulctandum, cùm tritum in iure (61) sit, quòd ex iustâ causâ licitum sit, imò debitum Judici delictorum exasperare.

29 Hùcusque de incendio doloso dictum est; nunc loquendum de penis culposi. Sciendum igitur, quòd, quàmvis, *culpa lata* æquiparetur dolo, & ob id videretur, quòd eadem pena, quæ datur prò *doloso*, dari etiam queat prò *incendio* taliter *culposo*, hoc tamen verum non est; quià in tali culpâ dolus est tantùm præsumptus, & non verus, ut notavit etiam *Cantera*, (62) delicto autem præsumptivè tantùm probato nunquàm pena ordinaria datur ex vulgatis. Est ergo sententia Doctorum, (63) quòd, si magnum incendium ex *latâ culpâ* secutum sit, debetur quidèm Reo pœna corporalis, sed minor eâ, quæ datur prò *incendio doloso*, & citrà mortem; aut imponitur, (ultrà damni refectionem) maxima pœna pecuniaria. Si verò incendium parvum est, sola pœna pecuniaria infligitur. Pena porrò corporalis non potest esse maior fustigatione, argumento eorum, quæ dicuntur in iure (64), ubi dicitur, quòd tales Rei aut *fustibus castigantur aut severâ interlocutione* comminantur. Et quàmvis *Raynaldus* (65) ex *Vulpello* referat, quendam fuisse damnatum ad triremes, quià ignem apposuerat stuppæ, quâ erat larua-

(48) *Cap. Pessimam. cap. Si quis membrorum. 23. q. 8.*
(49) *Suar. Caiet. Tolet. Sylvest. Navarr. Sà & Sayr. apud Thesaur. de Pœn. Par.2. V. Incendiarij. cap.1. num.11.*
(50) *Text. in cap. Tua nos de sent. excomm.*
(51) *Abb. in cap. Ad eminentiam; nu.4. de Sent. Excom. D. Antonin. Par.3. Tit.25. nu.11. Sylvest. Excommun.7. nu.14. ʃʃ. Septima. V. Secundò Sayr. de Censur. lib.3. cap.29. num.10.*
(52) *Graff. de Cas. reserv. lib. 2. cap. 23. num. 8. Sayr. loc. citat. num. 9.*
(53) *Carpzou. Par.1. quæst.39. nu. 19. & seqq. apud Raynald. loco cit. §. 1. num. 9.*
(54) *Martin. Iurisprud. crimin. Tit. de Incend. cap.1. sect.2. nu. 28. Alex. de Nevo in cap. Quoniam de Simon. in V. Ignorantia. sub num. 4.*
(55) *Diaz. Pract. crimin. cap.98. vel 105. ult. impress.*
(56) *Cantera quæst. crim. cap 8. nu.29.*
(57) *Farinac. quæst.110. num.15. & ibi Berber. Rubr. de Incendiar. Par.1. cap.22. nu.4.*
(58) *Raynald. Tom.2. cap.13. §.1. num.116.*
(59) *Giurb. Cons. crim. 48. nu. 4.*
(60) *Raynald. Tom.p. cap.7. ʃʃ. 1. nu.188.*
(61) *Arg. l. Etsi severior. ubi Gloss. & DD. C. Ex qui cau. infa.*
(62) *Cantera quæst. crim. cap.8. nu.31. . Secundu. casus.*
(63) *Schult. Pistor. Menoch. Anton. Matth. Martin. Ioseph. Ludovic. & Panimoll. apud Raynal. Tom.2. cap.13. §. 1. num. 40. & 41.*
(64) *Arg. l. Nam salutem. §. 1. ff. de Off. Praefect. Vigil. l. Qui ædes ff. de Incend. rui. naufr. l. Capitalium. § Incendiarij in fin. ff. de Pen.*
(65) *Raynal. loc. cit. nu.4. & ibi Vulpei. Respons. crim.150.*

laruatus quidam tempore carnis-privij, ex quo deducit, quod, si incendio adest periculum mortis hominis, possit ex latâ culpâ etiam dari pœna triremium; tamen non est recedendum à primâ sententiâ, fundatâ in Textu. Nec quadrat in puncto casus adductus, quià ille, qui incendit stuppam, ut suprà, non fuit simpliciter in *culpâ latâ*, sed fuit in dolo, quià sciens, & volens incendit, & iniuriam intulit illi laruato; & quàmvis non intenderit mortem illius, intendit tamen facere de illo adstantibus iocum, & sic ei intulit publicam iniuriam, ob quam iustè damnatus fuit ad triremes.

30 ***Incendium*** porrò ***culposum*** ex ***culpâ levi***, iuxtà *Binsfeldium*, & alios relatos per ***Raynaldum*** (66) potest criminaliter tractari; & ob hoc imponenda est pœna minor, quàm prò culpâ latâ, & talis pęna potest esse pecuniaria ergà Fiscum. At puto, talem sententiam non esse sustinendam, quià evidenter discordat à Textu, (67) qui sic cantat *fortuita incendia, si, cùm vitari possint, per negligentiam eorum, apud quos orta sunt, damno vicinis fuerunt, civiliter exercentur*. Si ergò talia incendia *exercentur civiliter*, puta, ad sanandum damnum Partis læsæ, non est undè institui possit iudicium criminale ad solvendum Fisco pęnam pecuniariam.

31 Quòd si dicatur, quòd Pars etiam ob ***culpam levissimam*** potest civiliter agere ad reparationem damni; quâpropter nulla esset differentia inter incendium ex ***culpâ levissimâ***, & ***levi*** in ordine ad pęnam, quod est absurdum. Respondeo, quòd damnum, datum ***ex culpâ levi, duplici compendio sarcitur***, ut ex iure (68) Codicis deducit *Gothofredus*, quod non est in ***culpâ levissimâ***, in quâ actio non datur nisi in simplum. Et quàmvis Imperator in illâ lege dicat, ***Damnum per iniuriam datum, immisso in sylvam igne, si probare potes, actione Legis Aquiliæ utere***, quò videtur loqui de damno doloso, quod per iniuriam datur; tamen verbum ***iniuriam*** prò ***incuriam*** positum ait *Paulus Iureconsultus*, (69) nàm, ut optimè ibi advertit citatus *Gothofreduss*, (70) incendium datum per iniuriam affectatam, nempè dolosam, punitur alijs pęnis, quàm *Legis Aquiliæ*.

32 Ex ***culpâ*** tandem ***levissimâ*** secuto incendio nulla pęna criminalis incurritur, ut, pluribus citatis, testantur ***Farinacius***, ac *Panimollis*, (71) qui addunt, quòd tale incendium nec admittit condemnationem ad refectionem damni, si ***culpa*** sit in omittendo. Sed hoc secundum dictum admittendum non est; nàm naturalis ratio dictat, quòd aliqua pęna culpam sequatur. Quàmvis ergò levissima sit culpa, pęna tàmen correspondens danda est; & sicut ob culpam levem, ut dictum est, compensatio damni debet esse in duplum, ità ob levissimam debet fieri in simplum, & ad æqualitatem damni secuti; & universaliter damnum, incendio datum, semper, & in omni casu emendandum est, sivè dolo, siuè culpâ latâ levi, vel levissimâ causatum sit, ut post *Salycetum*, *Menochium*, & ***Afflictum*** firmat ***Caballus***, (72)

33 Prò incendio casuali, seù fortuitò nulla pęna datur, nec etiam quis tenetur civiliter ad resarciendum damnum, ut habet *Glossa*. [73] Si autem aliqua ***culpa*** præcessit incendium, quòd ab eâ ortum est, de sequuto incendio tenetur quò ad damna, ut placuit ***Bartolo*** (74,) & habet expresè Textus. [75] Ratio est, quià ***culpa*** illa causam incendio dedit, ut proindè culposum evadat incendium. Exemplum est in eo, qui domum conduxit apposito pacto, nè in eâ paleas collocaret. Quòd, si contrafecit pacto, paleas in eâ ponendo, ex quibus fortuitò causatum est incendium, hoc profectò culposum erit, & de eo tenebitur conductor.

---

(66) *Binsfeld. Tract. de Iniur. & damn. cap. 6. quæst. 4. Concl. 7. Bald. Menoch. Maranta apud Raynal. loc. cit. nu. 46.*
(67) *Text. in l. Capitalium §. Incendiarij.*
(68) *Text. in l. 1. C. de leg. Aquil. Dionys. Gothofr. ad l. 28. §. 12. litt. Q. ff. de Pœn.*
(69) *Paul. I. C. Sentent. lib. 5. cap. 3. §. ult.*
(70) *Dionys. Gothofred. ad l. 1. litt. C. C. de leg. Aquil.*
(71) *Farinac. quæst. 110. n. 20. Panimol. Decis. 55. Adnotat. 1. n. 34.*
[72] *Salycet. Menoch. Afflict. apud Caball. cas. 22. nu. 6.*
[73] *Gloss. in l. Qui ædes in V. casu. ff. de Incend. rui. naufrag.*
[74] *Bartol. in l. Si ut certo. §. Sed interdum. ff. Commoda.*
[75] *Text. in l. Si fortuitò. ff. de Incend. rui. naufr.*

§. VI.

Latrocinium.

SVMMARIVM.

1 *Quarè præsens paragraphus sit formatus.*
2 *Differunt quomodò inter se grassatio, Latrocinium, robaria, rapina, prædatio, assassinium.*
Diversæ opiniones circà differentiam prædictorum.
3 *Derobatio, robaria, & rapina sunt sinonyma.*
Rapina quid sit, & quid importet.
Grassationis diffinitio.
Latrocinium quid sit, & quomodò differat à grassatione.
Latrones in iure, qui habeantur.
Prædo, & latro idem est.
Assassinium quid sit, & quomodò differat à prædictis.
Ex usu loquendi prò eodem accipitur assassinus, latro, prædo, grassator, derobator.
Titulus cuiusvis criminis investigandus est.
Cognito nomine criminis, cognoscitur lex; & lege cognitâ, cognoscitur pœna.
4 *Diffinitio Latrocinij, & grassationis.*
Latrones sunt, qui mortem hominis affectant.
Latrocinium per quid differat ab alijs speciebus homicidij.
5 *Opinio Carpzovij, quòd Latrocinium sit homicidium factum contemplatione cuiusvis lucri.*
Impugnatur talis opinio.
Lucrum intentum à Latrone est ex solo spolio occisi.
Iura, actiones, res immobiles non dicuntur rapi, sed invadi.
6 *Latrocinium non alligatur loco.*
Grassatio debet fieri in viâ publicâ, ut talis sit.
Latrocinium aggravatur ratione loci.
Loca, quæ gravant Latrocinium, sunt via publica, domus occisi, & domus homicida.
7 *Latrocinium proditorium quandò fiat.*
8 *Ad Latrocinium sufficit, quòd homicidium fiat solâ spe lucri, licèt hoc non sequatur.*
Gravatur Latrocinium, si scienter ob parvum lucrum homicidium committatur.
9 *Latro non est, qui viatori, dormienti in viâ publicâ, pecuniam, aut aliud surripit.*
10 *An Latrocinium sit, si quis insidians viatoribus, ad eos spoliandum, tantùm occidit unum ex istis, qui voluit armis rem suam defendere.*
11 *Respondetur distinguendo.*
Si occidit ob spolium intentum consequendum, est Latrocinium.
Si occidit ad defensionem propriam, minimè, & quarè.
12 *Monitum ad Iudices, ut exquirant à Latrone finem, quarè occiderit.*
13 *Duo casus proponuntur.*
14 *Volens occidere, & spoliare, si spoliavit, & vulneravit, sed mors secuta non est, Latrocinium perfectum non est.*
Non intraret hoc casu pœna ordinaria Latrocinij.
Non intendens occidere, leviter tamen vulneravit viatorem, & spoliavit, Latrocinij ordinariam pœnam non subit.
15 *An Latrocinium committat grassator, qui, ut retineat spolium uni factum, occidit alium, qui voluit aut participare de spolio, aut accusare de grassatione.*
16 *Responsio Carpzovij affirmativa.*
17 *Impugnatur responsio; & probatur in proposito casu Latrocinium non intervenire.*

1 POtuisset quidèm crimen *Latrocinij*, de quo in præsenti sumus locuturi, collocari sub paragrapho Furtum, in quo de illo aliquid diximus; potuisset pariter poni sub paragrapho *Homicidium*, cùm hoc essentialiter ad *Latrocinium* requiratur, tamen, quià nimìs prolixa fuisset talium paragraphorum tractatio, distulimus huculquè de eo plenè tractare.

2 Antequàm autem *Latrocinij* quidditatem aperiamus, necessarium ducimus assignare distinctionem horum nominum, puta, *grassatio*, *Latrocinium*, *robaria*, *rapina*, *prædatio*, *assassinium*, à quibus passim, ac promissivè vocatur grassator, *Latro*, *raptor*, *derobator*, *prædo*, *ac assassinus*, *qui vi adhibitâ alienas res furatur*. Opinio est *Muscatelli* penès *Raynaldum*, (1) quòd *grassatio*, & *derobatio* in viâ publicâ idem importent, & differant à *Latrocinio* in hoc, quòd *grassatio* de necesse requirit, quòd fiat in viâ publicâ, & cum armis semper, sicut & *derobatio*, *Latrocinium* autem indifferenter est, quod committitur in domibus, aut itineribus cum armis, vel sinè. *Hiacynthus Manar* (2) apud eundem *Raynaldum* loco citato vult, quòd *Latrones* sunt, qui aggrediuntur viatores in vijs extrà Civitatem, *grassatores* verò aggrediuntur in vijs intrà Civitatem; quam distinctionem, ut potè non iure fundatam, explodit *Raynaldus* retentâ primâ, datâ à *Muscatello*. *Iacobus Boulen* apud *Carpzovium* (3) vult, quòd *rapina*, & *derobatio* idem sint, & *raptores*, seù *derobatores* dicantur, qui in stratâ publicâ furantur sinè interfectione; *Latrones* verò, qui spoliant cum interfectione. Et ab hàc sententiâ non discordat *Carpzovius*, qui *num.* 4. concludit, quòd *raptor*, *grassator*, & *prædo* perindè sint.

3 Quantùm ad hæc dico, quòd *derobatio*, *robaria*, (quæ sunt nomina barbarò-latina, de quibus in iure non habetur mentio) & *rapina* sinonyma sunt. Porrò *rapina* habet rationem generis, & importat omne furtum, quod fit de re alienâ, adhibitâ vi; (4) Rationem speciei habent *grassatio*, & *Latrocinium*, quæ differunt inter se, quòd *grassatio* est violenta spoliatio, factâ ex insidijs, in viâ, cum, vel sinè armis, & ab uno solo. (5) *Latrocinium* autem est violenta spoliatio catervatim facta cum armis, hominis cæde interveniente, nàm *Latrones*, ut ex iure (6) habetur, sunt, qui non iusto indi-

(1) *Muscatell. Tit. de Furt. nu.* 16. *apud Raynal. Obseru. crim. Tom.* 2. *cap.* 14. *nu.* 66.
(2) *Hiacynt. Manar. Noct. Melancol Interr.* 200. §. 10.
(3) *Iac. Boulen Repetit. in l. Capitalium.* § *Famosos nu.* 18. *de Pœn. apud Carpzou. Practic. crim. Par.* 2. *quæst.* 90. *nu.* 3.
(4) *Arg. l. In duobus.* §. *Si quis. ff. de Iureiur.* §. *Itâ tamen. Instit. de Vi bono rapto.*
(5) *Arg. l. Capitalium* §. *Grassatores. ff. de Pœn.*
(6) *Arg. l. Mulier. l. Hostes. ff. de Capt. & post. rever.*

indicto bello prædantur; *latrones* verò & *prædones* idem sunt, argumento duarum legum. (7) *Assassinium* porrò discrepat à prædictis, nàm *Assassini* sunt, qui pacto pretio hominem interimunt, ut ex iure (8) aliàs diximus. Hæc quidèm de rigore iuris sunt; tamen ex usitatâ formâ loquendi prò ijsdem usurpantur *Assassini* viarum, *latrones*, seù *prædones*, *grassatores*, *derobatores &c.* Quià verò prò qualitate circumstantiarum, ac casuum diversæ sunt prò ijs pœnæ inferendæ, necessarium duximus assignare diffinitionem *Latrocinij*, ac *grassationis*, seù *derobationis*, quià, ut ait *Baldus*, (9) uniuscuiusque criminis titulus in primis investigandus est, quod fit ex eiusdem diffinitione; siquidèm cognito nomine criminis, lex cognoscitur: Lege autem cognitâ, cognoscitur pœna. (10)

4 Dico igitur cum *Carpzovio* (11), quòd *grassatio*, seù *derobatio* est spolium, factum in viâ publicâ sinè interfectione spoliati. *Latrocinium* verò est *homicidium cum spolio*, *seù rapinâ bonorum occisi*. Dico autem primò *homicidium*, siquidèm, ut ex pluribus legibus (12) apertè deducitur, *Latrones* sunt ij, qui necem hominis affectant. Quià verò affectatio necis potest esse ad varios fines, quorum respectu crimina homicidij distinguuntur; ideò dico secundò *cum spolio &c.* & hæc est differentia, quæ distinguit *latrocinium* ab alijs speciebus homicidij; sicut ratione homicidij distinguitur à grassatione, quàmvis ambo conveniant in spolio violento.

5 Opinatur porrò *Carpzovius*, (13) *latrocinium* esse homicidium, factum contemplatione cuiusvis lucri, seù commodi ex re quàvis tàm stabili, quàm mobili, iuribus, actionibus &c. ità ut velit *latronem* etiam esse eum, qui alium occidat, ad finem ducendi in matrimonium viduam occisi ob pinguem dotem. Sed talis opinio minimè est tenenda, siquidèm Assassinus, qui contemplatione pretij hominem occidit, non distingueretur à latrone; nec facit, quòd ille moveatur ad occidendum ex mandato alterius, latro verò spontè occidat, quia ambo moverentur ab uno fine, puta, spe lucri, aut commodi. Lucrum autem, cuius spe movetur *latro* ad occidendum, est ex spolio eorum, quæ secum habet occisus, quod spolium non potest extendi ad iura, actiones, aut res immobiles; quià illud non exercetur sinè *rapinâ*, hæc autem non dicitur nisi de rebus mobilibus, aut se moventibus; immobilia autem dicuntur *invadi*. (14)

6 Ex datâ autem diffinitionem *latrocinij* sequitur, quòd illud non alligatur loco, quemadmodùm *grassatio*, quæ requirit, ut fiat in viâ publicâ; sed tale semper erit, sivè fiat in viâ publicâ, sylvâ, campo, nemore, in domo sivè *latronis*, sivè occisi, dummodò homicidium fiat ob spem lucri ex spolio, ut firmat *Iodotus Damhouderius*, ac *Farinacius*. (15) Verum est, quòd *latrocinium* aggravatur ratione loci, quià, si fiat in viâ publicâ gravius evadit, quàm si fiat in loco privato, puta, campo, aut sylvâ. Ratio est, quià iniuria fit Principi, sub cuius tutelâ sunt viæ publicæ, ut aliàs probavimus. (16) Gravius adhuc est, si quis *latrocinium* committat in domo occisi; nàm propria domus debet esse cuiquam tutissimum refugium. (17) Gravissimum autem est, si quis hospitem in propriâ domo occidat ad eùm expoliandum; violat enim ius hospitij, quod debet esse sacrosanctum, & offendit eum, quem, manentem sub suo tecto, defendere debuit de iure gentium; & tandèm in hoc casu intervenit proditio, dùm hospitem sub titulo amicitiæ, in domum suam introductum, iugulavit.

7 Ex eodem pariter principio deducitur, gravissimum esse *latrocinij* genus, cum quis se comitem in viâ alteri offert, & mox aut in itinere, aut in hospitio, seù meritoriâ tabernâ illud occidit, ut spoliet; proditionis enim crimen simul cum rapinâ committit, dùm amicitiæ ostentatæ medio alium privat defensione, & sic incautum necat, ut benè docet Carpzovius. (18)

8 Notandum porrò, quòd ad *latrocinium* necessarium non est, quòd spolium actu sequatur, sivè quòd *latro* paucum, aut nihil ex occisione consequatur; sed sufficit, quòd homicidium fiat spe, ac contemplatione spolij. Ratio deducitur à simili cum Assassinio, sicut enim hoc fit ex mandato alicuius sub promissione, aut spe pretij, ut aliàs (19) docuimus, & delictum est in suo genere perfectum, si ex mandato, & pactâ mercede homo occisus sit, licèt ex post sperata merces actu non solvatur; ità etiam erit verum *latrocinium*, quàmvis speratum spolium minimè sequatur ob impedimentum adveniens ex improvisò; sivè ex eo, quòd aut parum, aut nihil invenerit *latro*, quo occisum spoliaret. Quòd, si *latro* sciret parum se esse lucraturum ex spolio, & nihilominus occideret ad illud lucrandum; ex parvitate materiæ raptæ non minoraretur; imò augeretur crimen; & ratio est, quià gravius peccat, qui ob spolium, ac lucrum minimum tantum facinus perpetrare ausus est, quàm si ex spe magni spolij deliquisset. (20)

9 Ex dictis resolvi potest quæstio, si possit puniri tanquàm *latro*, aut *grassator*, qui in viâ publicâ viatori dormienti pecuniam, ac sarcinas surripit. Respondendum enim est ad dubium propositum negativè. Ratio est, quià ad *latrocinium* requiritur de necessitate homicidium; ad *grassationem* requiritur, quòd spolium auferatur cùm violentiâ; sed in casu neutrum intervenit: sequitur proindè, quòd nec *latrocinium*; nec *grassatio* committatur, sed solùm furtum, & sic etiam resolvit *D. Matthæus Homem leita*. (21)

10 Potest ad hoc quæri, àn qui insidiator viatoribus in publicâ stratâ, animo tantùm eos spoliandi, si occidit ex accidenti viatorem, qui armis voluit se defendere, nè suæ pecuniæ spolium pateretur, sit dicendus verè *latro*, & pęnâ ordinariâ *latrocinij* puniendus?

11 Re-

(7) *Arg. l. Hostes de Verb. sign. l. 24. ff. de Capt. & post. reverr.*
(8) *Arg. cap. 1. de Homicid. in 6. Tit. 7. §. Assassinium.*
(9) *Bald. Cons. 443. lib. 3.*
(10) *Arg. l. 3. §. Vbicunque ff. de crim. Stellio.*
(11) *Carpzou. Pract. crim. Par. 2. quæst. 9 nu. 3.*
(12) *Arg. l. Capitalium. §. Famosos. ff. de Pæn. l. Divus. ff. Ad leg. Pompei. de Parricid. l. Si ut allegas. C. ad leg. Cornel. de Sicar.*
(13) *Carpzou. Par. 1. quæst. 22. nu. 51. & 52.*
(14) *§. Ità tamen. Instit. de Vi bono. rapto.*
(15) *Iodoc. Damboud. Prax. crim. cap. 86. num. 1. & 3. Farinac. Quæst. 165. nu. 11. & 13.*
(10) *Tit. 3. §. Furtum nu. 46.*
(17) *Text. in l. Plerique. ff. de In ius voca.*
(18) *Carpzou. loc. cit. nu. 26.*
(19) *Tit. 7. § Assassinium. num. 16.*
(20) *Carpzou. quæst. 22. nu. 40. V. Tum quod gravius.*
[21] *Matth. Homem. leita. de Iur. Lusitan. Tom. 1. Tract. 3. de Inquisit. quæst. 4. nu. 83.*

11 Respondeo; quòd distinguendus est casus; vel enim *grassator* occidit, animo solo rapiendi spolium viatoris; vel occidit quià videns viatorem, arma moventem, aut aliâ de causâ. Si primum, dico, quòd est verus *Latro*. Ratio est, quià, quàmvis ab initio non habuerit animum occidendi, tamèn ex post mutavit animum, & ad finem accipiendi spolium, occidit, & sic commissum est verum *Latrocinium*, puta, homicidium contemplatione diripiendi spolium, ut ex datâ diffinitione patet. Si secundum, non potest dici *latrocinium*, imò nec homicidium appensatum. Ratio est, quià *grassator* occidit ad sui defensionem: videns enim viatorem arma moventem, & timens vitæ suæ, præoccupavit alium, & eum interemit: quod est se tueri. Svè, dùm *grassator* laruatus erat [ut solent huiusmodi generis homines incedere, nè agnoscantur], & voluit expoliare viatorem, iste ei dixit, *agnosco tę, faciam te pœnitere de iniuriâ, quam mihi infers*; undè ille timens, nè accusaretur apud Curiam, aut eius fama proderetur, eum occidit, quod pariter est ad propriam defensionem. Non potest igitur dici in hoc casu homicidium patratum ob spem lucri ex spolio, & consequenter nec *latrocinium*.

12 Quaprôpter oportet Judicem esse occulatum, in procurando de ore Rei hanc præcisè circumstantiam, in quâ consistit quidditas *latrociniij*, puta, quòd *occidit ad finem rapiendi spolium &c.* Quòd, si dicat *se non habuisse ab initio animum occidendi, sed tantùm derobandi; & si occidit, ideò fuit, quià viator arma movit*; vel *dixit, agnosco te &c.* vel *cœpit clamare magnâ voce auxilium auxilium*; timens suæ vitæ, aut famæ alium interemit, & hanc confessionem sustineat in acri torturâ, non erit locus pœnæ veri *latrociniij*, quià hoc non potest dici commissum, ex defectu intentionis, ad illud requisitæ.

13 Quid autem dicemus de eo, qui intendens alioquin occidere vulneravit tantùm lethaliter, & reputans viatorem interemptum, illum spoliavit, & viator ex post ex vulnere convaluit? Et quid de eo, qui non intendens occidere vulneravit tantùm, & non lethaliter, & spolium ademit? Poterunt nè isti dici *latrocinium* commisisse?

14 Respondeo negativè. Ratio est, quià in nullo casu homicidium est secutum. Quantùmvis enim in primo casu homicidium fuerit in intentione, & devenerit Reus ad actum proximum, & per se non steterit, quòminus sequeretur, tamèn non potest dici delictum perfectum in suo genere, sed tantùm attentatum; undè non intraret in hoc casu pęna ordinaria, ut testatur *Clarus* [22], qui infinitis propemodum citatis; docet, conatum ad crimen ex generali Curiarum consuetudine nunquàm puniri pęnâ ordinariâ. In secundo autem casu, homicidium nec intentum, nec secutum est.

15 Sed ponamus, quòd *grassator* iàm spolium à viatore rapuerit, & domi suæ habeat; alius autem ab eo vel totum, vel partem eiusdem spolij prætendat, & minetur, se accusaturum *grassatorem* de crimine, nisi hic prætensioni asquiescat; *grassator* autem prò retinendo spolio, & nè à Curia puniatur, occidat dictum prætensorem; poterit nè hoc casu dici commissum *latrocinium*.

16 Respondet ad hanc quæstionem *Carpzovius* (23) affirmativè, volens, quòd *latrocinium* committatur, non solùm ob spem lucri præsentis, aut de proximo futuri ex spolio, sed etiam causâ retinendi spolium, iàm factum; ait enim, quòd pariter delinquit occidens aliquem ob furtum, & lucrum præteritum, quàm ob spolium præsens, aut futurum.

17 Hanc sententiam admittendam non puto. Ratio est, quià aliud est loqui de spolio præsenti, ac futuro, & aliud de præterito. Quià illa non sunt in dominio, & possessione *grassatoris*, spolium autem præteritum est de dominio, & possessione quàmvis illicitâ, illius. Quàmvis ergò in utroque casu homicidium fiat contemplatione lucri ex spolio, tamen in primo casu fit ob rem, nondùm suam, in secundo autem ob rem, quæ facta est propria; ità ut occidendo prò re, quæ facta est propria, videtur homicida defendere rem suam, quod licitum est, ex vulgatis; sicut etiam est genus defensionis (licèt culpabilis) occidere eum, qui accusare vult; nàm hoc est defensione prævenire damnum, quod secuturum est. Quòd, si viator, qui fuit spoliatus, spolium repetat, & grassator eum occidat, nè spolium restituat; committit verum *latrocinium*. Ratio est, quià intervenit homicidium contemplatione spolij, & in hoc casu non potest intervenire ratio defensionis rei possessæ: quià respectu tertij, qui non habet ius in illo, aut ad illud spolium, benè potest cadere defensio rei, quæ facta est de possessione *grassatoris*: at respectu spoliati non potest cadere in grassatore ius defensionis; nàm, quàmvis iste de facto spolium possideat, tamen hoc de iure spectat ad alium, undè nullo iure potest contrà eum defendere spolium. Si autem spoliatus minatur accusare, nisi grassator spolium sibi restituat, hic autem illum occidat, non contemplatione retinendi spolium, sed tantùm impediendi damnum, quod sibi à Curiâ accidere potest ob accusationem, non potest dici commissum *latrocinium*, quià homicidium patratum esset ad avertendam molestiam à Curiâ, qnod est genus defensionis, licèt culpabilis, non verò ad retinendum spolium.

Probatio.

SVMMARIVM.

18 *In hoc Crimine necessaria est visitatio corporis delicti.*
Qàid agendum, si cadaver occisi non reperitur. Remissivè.

19 *Quomodò, & per quos Testes probetur Latrocinium.*

20 *Latrocinium plenè probatur per socios criminis, & hoc est speciale.*

21 *Grassatio quomodò, & per quos Testes probetur.*

18 IN probatione *latrociniij* faciendâ, antè omnia necessarium est, ut fiat descriptio corporis delicti per *visum, & repertum &c.* Cùm enim in hoc crimine, quod relinquit vestigium post se, interveniat homicidium, ut dictum est, necessarium est, quòd visitetur cadaver occisi, & spoliati, aut eius, qui à *latronibus* vulneratus est. Quòd, si cadaver esset ab ipsis combustum, aut in mari, lacu, aut flumine præcipitatum,

[22] *Iul. Clar. quæst. 92. init.*
23] *Carpzou. Par. 1. quæst. 22. nu. 55.*

tatum, sufficit probare homicidium per Testes, ut aliàs [24] probavimus.

19 Sed quomodò probabitur, & per quos Testes delictum, & delinquens? Dico, quòd, si multi fuerunt viatores, à *latronibus* aggressi in viâ publicâ, qui cęperunt arma explodere contrà eos, & unus, aut alter ex eis occisus est, cæteri autem fugerunt, possunt isti esse Testes de aggressione, & homicidio. Sed remanebit nè per hoc plenè probatum *Latrocinium*? Dicò, quòd non. Ratio est, quià, ut suprà dictum est, *Latrocinium* consistit in homicidio, & spolio. Testes autem prædicti possunt concludenter probare solùm homicidium, quod viderunt, non autem spolium, quod non viderunt. Hoc autem probatur præsumptivè tantùm, præsumptione tamen vehementi, quià, cùm isti *latrones* supponantur nullam privatam inimicitiam habere cum occisis; & consuetudo talium sit, quòd ad homicidium moveantur à lucro spolij, consequentia rationabilis est, quòd ad spolium rapiendum occiderint. Nec plenam probationem, quòd spolium sit secutum, facit, quòd cadavera occisorum sint reperta nuda, potuerunt enim fuisse expoliata ab alijs, quàm ab homicidis.

20 Plenè tamen probant *Latrocinium* socij criminis, si deponant, purgatâ infamiâ, per torturam, nàm, pròut docet *Decianus*, (25) speciale in hoc crimine est, quòd socius criminis admittitur contrà socium, ut ex iure (26) deducunt Doctores.

21 Crimen autem *grassatorum*, eorum nempè, qui spoliant absquè occisione, probari potest etiam per Testes singulares. Ratio est, quià hoc crimen est iterabile, in delictis autem iterabilibus, pròut in hoc Opusculo non semel diximus, Testes singulares coniunguntur ad faciendam plenam probationem. Et idem etiam dicendum est de probando, quòd aliquis *latro* sit, quàmvis hoc difficilius sit, quàm *grassatio*: nàm in hoc testificari possunt, qui depredati fuere; in *Latrocinio* autem, cum homicidium præcedat expoliationem, nequeunt sic expoliati testificari.

Pœnę.

SVMMARIVM.

22 *Specialia plura de Latrocinio.*
Latronem quisquis occidere potest.
Illum potest punire Iudex, non servato ordine iuris.
Nullus debet advocare pro latrone.
Contrà latronem potest procedi die feriato.
Ei non conceditur appellatio.
Sivè convicti, sivè confessi tantùm latrones sunt damnandi.
Latrones comparantur hostibus Patriæ, & fidei.
Receptatores latronum severè puniendi.
23 *Specialia prædicta, licèt sint de iure, non omnia sunt in usu.*
Grassator, ut capite puniatur, tria requirit, & quæ.
Grassatores aliquandò fuere prò unico delicto suspensi furcis, & quarè.
Latrocinium ubique punitur morte.
24 *An sit grassator, extorquens pecunias à viatoribus, se fingens publicum exactorem.*
25 *Opinio Duardi, quòd Reus dicti criminis sit puniendus de concussione.*
Alia opinio Farinacij est, quòd talis Reus debeat comburi, ob quandam legem.
Impugnatur opinio Farinacij.
26 *Casus propositus distinguitur.*
Si viator est in casu solvendæ gabellæ, & fictus exactor acceptum pretium gabellæ sibi reservet, hic dèlinquit crimine peculatus.
Si quid non habet viator obligatum gabellæ, & fictus exactor puniendus est de concussione.
27 *Casus varij, in quibus pœna latronum exasperandæ.*
28 *Sequuntur aliæ causæ, ob quas latroni est pœna augenda.*
29 *Ob multitudinem latronum potest Magistratus comburi facere villam, in quâ receptantur.*
30 *Pœna complicum in Latrocinio, quandò præcessit tractatus cum latronibus.*
31 *Si non præcessit tractatus, complicibus debetur pœna extraordinaria.*
32 *Latrones non gaudent immunitate Ecclesiæ.*
Similiter nec deploratores agrorum.
Omnes insidiantes viatoribus in vijs publicis, de iure Canonico latrones dicuntur.
Piratæ, qui excommunicantur in Bullâ Cœnæ, quinam.

22 Quià crimen *Latrocinij* horrendum, ac execrandum est, in eius detestationem, ac punitionem contrà regulas iuris communis plura specialia excogitata sunt, ut ait *Baldus*, (27) nempè, ut non solùm unicuique latrones occidere liceat, (28) sed & Judex contrà eos ordine non servato procedere, & ipsos statim punire queat; (29) nec Judex debeat pati, quòd aliquis advocet prò ipsis; [30] & possit contrà eos procedi etiam die feriato in ho-

(24) *Par. p. Tit. Corpus nu. 7. & 12.*
(25) *Decian. Tract. crimin. lib. 9. cap. 29. nu. 21.*
(26) *Arg. l. Divus ff. de Custod. Reor. Bartol. in l. Repeti. §. 1. de Quæst. Marsil. Consil. 22. num. 13. Grammat. Consil. 37. num. 14.*
(27) *Bald. in Authent. Sed novo iure. nu. 11. ℣. Item circa. C. de Serv. fugit.*
(28) *Arg. l. 1. & 2. C. Quando lice. uni. fin. Iudic. l. Si ut allegas. C. Ad leg. Cornel. de Sicart.*
(29) *Paris de Puteo. Tract. de Syndic. in V. Latro. il 1. per tot.*
(30) *Iacob. Boulem. Iason. Angel. de Malefic. & Caver. apud Carpzou. Quæst. 23. nu. 3.*

in honorem Domini; (31) nec ipsis concedatur appellatio à sententiâ contrà se datâ (32), sivè sint convicti, & confessi, sivè convicti, aut confessi tantùm fuerint; & quià *latrones* comparantur hostibus Patriæ, & fidei (33), ideo non sunt sub protectione iuris, neque ab aliquo possunt receptari, & si receptantur, receptatores gravissimè puniuntur. (34)

23 Non omnia tamen huiusmodi specialia, maximè quòad modum procedendi in usu sunt, ut observat *Carpzovius*. (35) Pęnæ tamen *latronis*, ac *grassatoris*, de iure communi differentes sunt, quòd *grassatores* aut spoliant absquè armis viatores in stratis publicis; aut armati id faciunt. Si primum, puniuntur deportatione, aut alijs pęnis citrà mortem; si verò secundum, capite puniuntur iuxtà Textum (36,) ex quo elicitur, quòd, ut aliquis tanquàm *grassator* possit capite plecti, iuxtà ius commune, tria requiruntur; nempè, quòd in vijs publicis; secundò, quòd cùm armis viatores spoliarit; tertiò, quòd pluriès commiserit tale crimen. Refert autem *Raynaldus* (37) plures Auctores, qui scribunt casus, in quibus *grassatores* fuerunt capite mulctati, aut suspensi, aut etiam rotâ contriti etiam prò unicâ grassatione; ipse autem *num. 74. ℣. Advertendum inquam*, benè ponderat, quòd in illis casibus prò uno delicto fuerunt *grassatores* ultimo supplicio affecti, aut ex dispositione Statutorum municipalium, aut ob notabilem quantitatem, seù valorem spolij; aut ob aliam considerabilem circumstantiam, quod verissimum est; nàm de iure communi, si desint recitatæ tres conditiones, *grassator* ultimo supplicio non plectitur. Sed quià in plerisque Curijs servantur Statuta, aut consuetudines locorum; Judices in facti contingentiâ debent illas attendere, non verò commune ius. Pęna autem *Latrocinij* est ubique locorum pęna mortis, cùm in eo semper interveniat cædes hominis, ut cum communi scribit *Decianus*. (38)

24 Intrat hìc quæstio non incongrua, àn sub nomine *grassatorum* possunt venire illi, qui fingentes se esse exactores gabellarum, vel pedagiorum, (cùm tales non sint), extorquent vi pecunias à viatoribus; & quâ pęnâ essent puniendi?

25 Respondeo, quòd opinio fuit *Duardi* (39), quòd tales committunt crimen concussionis, & pęnâ concussorum debent percuti; & talis opinio optimum habet in iure (40] fundamentum, cùm, tanquàm concussor puniatur, qui *simulato Præsidis iussu* aliquid extorquet. *Farinacius*, & *Menochius* (41) volunt, quòd non habentes potestatem exigendi gabellas, si illas exigant, debeant puniri pęnâ combustionis, & se fundant in quâdam lege. (42) Sed talis pęna nimis atrox est, & talis lex minimè potest ijs adaptari. Siquidèm illa lex afficit Actores, aut Procuratores Cæsaris, qui iniurijs, contumelijs, aut deprædationibus aliquem affecerint; quod crimen gravissimum est, cùm redundet in dedecus Imperatoris, cuius Officiales immunes ab omni crimine debent esse. Qui autem fingit se publicanum, non induit personam Actoris, aut Procuratoris Principis, sed Ministrum, & quidèm vilem Publicani principalis, qui gabellas Principis conducit; cessat proindè fundamentum applicationis illius Legis.

26 Mihi in hoc casu videretur distinguendum; vel enim, qui se exactorem Publicani principalis fingit, extorquet pecuniam à viatore, qui habet rem, prò quâ solvere debet gabellam, & pecuniam in suâ bursâ ponit, vice eam reponendi in gazophilacium Publicani principalis: vel dùm non habet viator quidquam obligatum gabellæ solvendæ, & ille ad extorquendam pecuniam vult sarcinas eius perquirere, cum magno incommodo viatoris, qui vult iter accelerare, & ut à tali incommodo quantocyùs liberetur, viator dat illi pecuniam. In primo casu, viator obligatur ad gabellam, & illi non fit iniuria; sed, dum fictus exactor fraudat pretium gabellæ, & sibi appropriat, committit crimen peculatus; argumento eius, quod habetur in iure, (43) quià aufert pecuniam privatam, quæ Fisco debetur; nam Publicanus principalis, qui conducit à Principe gabellas, succedit in locum Fisci. In secundo casu committit concussionem, & pęnâ concussorum (44) debet percuti, quæ arbitraria est. Judex autem debet severiùs agere; ratio est, quià talis fictus exactor non puram concussionem committit, sed auctam graviori circumstantiâ, quià usurpat Officium publicum, quod non habet.

27 Pœnæ porrò *Latronum* multis de causis debent exasperari, ut docet *Carpzovius* (45). Prima est, si nimis horribiliter mortem dant viatoribus; puta, si in datos, ac vinctos, ut non sinè horrore aliquandò factum audivi, paulatìm stilis pungunt, ut lentè moriantur; aliquandò membratìm obtruncant; aliquandò vivos exenterant; aliquandò ex ijs faciunt scopum, in quem colliment ictus scloporum; aliquandò præcipitant ab alto, aùt saxo ad collum alligato, in flumen, aut puteum demergunt. Quid autem, si absquè alia noxâ viatorem in nemore, ac loco, valdè distanti à viâ publicâ, arbori alligarent, ob quod viator fame moritur, aut à feris vivus discerpitur? Dico, atrocissimum super omnia hoc esse *Latrocinium*; licet enim homicidium non sit immediatè manû *latronis* consummatum, est tamen imediatè, quià ex alligatione cogitur ille aut fame mori, aut vivus à bestijs lacerari, quę ambo sunt genera horrendissimæ mortis.

28 Alia causa est multitudo delinquentium tali crimine, qui ordinariâ pęnâ ab eo patrando non deterrentur. Proindè modernus Rex Franciæ *Ludovicus VIX.* cum nullo modo purgare posset furibus nocturnis *Lutesiam Parisiorum*, (ex eo, quòd ordinariam pœnam furcarum non metuebant) sancivit prò huiusmodi crimine pęnam rotæ, quâ Reorum viventium membra contere-

(31) *Text. in l. Ne quid. §. De ijs. ff. de Incend. rui. naufr.*
(32) *Arg. l. Constitutiones. ff. de Appell. Isern. Paris de Puteo, Angel. Carrer. apud Decian. lib. 9. cap. 29. nu. 17.*
(33) *Arg. Authent. Navigia. C. de Furt.*
(34) *Text. in l. 1. l. Si quis Latrones C. de his qui latro. occulta.*
(35) *Carpzou. d. quæst. 23. nu. 5.*
(36) *Text. in l. Capitalium. §. Grassatores. ff. de Pœn. & in l. Prætor ait. §. Adversus eos. ff. de Sepulchr. violat.*
(37) *Raynal. Tom. 2. cap. 14. num. 69. ℣. Advertendum quod apud.*
(38) *Decian. Tract. crim. lib. 9. Cap. 29. nu. 12.*
(39) *Duard. in Bull. Cęn. lib. 2. Can. 5. quæst. 13. nu. 7. ℣. 5. Limitatur.*
(40) *Text. in l. 1. ff. de Concuss.*
(41) *Farinac. quæst. 173. num. 56. Menoch. de Arbitr. Cas. 443. num. 3.*
(42) *Text. in l. Vniversi. C. Vbi cau. fiscal.*
(43) *Arg. l. Sacrilegi. §. Eodem capite. ff. Ad leg. Iul. pecula.*
(44) *L. 1. ff. de Concuss.*
(45) *Carpzou. Par. p. quæst. 23. à nu. 6. & seqq.*

terebantur, quæ pœna, cùm fuisset cum aliquibus executioni demandata, alios ità terruit, quòd ampliùs talia delicta non fuerint ibi patrata. Verum est, quòd Judicibus inferioribus pœnas à lege sancitas immutare non licet, cùm hoc spectet ad solum Principem; tamen potest eas aliquâ circumstantiâ accidentali additâ exasperare; ut nempè, quòd Reus, cui ex lege debetur suspendium, trahatur per caudam equi ad patibulum, vel quòd forcipibus candentibus torqueatur, aut manus sibi anteà amputetur; sivè post mortem in patibulo relinquatur, aut in frustâ secetur &c.

29 Tertia causa est consuetudo delinquendi, ob eam enim pœnæ augeri possunt, (46) undè, qui plura *Latrocinia* commisit, graviùs castigari debet, quàm si semel tantùm deliquit. Prætereà exasperandæ pœnæ causa est, si Reus est ex *latronibus* qui turmatìm loca infestant, incredibile enim penè est, quot scelera committant hujusmodi monstra iniquitatis, nàm non solùm rapinis, sed stupris, homicidiis, incendiis, direptionibus vastitatem causant, ubi habitant; ex societate enim majores animos, & ad atrociora crimina inducunt, & cum multi sint, minùs sibi timent à persecutione Curiæ. Ad purgandam autem regionem hujusmodi facinorosis ex *Paride de Puteo* docet *Decianus*, (47) quòd potest Magistratus comburi facere totam Villam, in quâ se recipiunt *latrones*, & etiam ordine non servato, dummodò hoc notorium sit.

30 Quæ autem pœna debetur complicibus *Latrocinii*? Dico, quòd, si tractatus præcessit inter principales, ac complices, & hi aliquo modo auxilium præstiterint antè, in tempore, aut post *Latrocinium*, eâdem pœnâ cum *latronibus* puniuntur, ut universaliter docet de omnibus complicibus *Clarus*. (48) Sequitur proindè, quòd, si quis ponitur in excubiis ad observandum, quandò perveniant viatores (qui de longe apparent) ad locum, ubi commorantur *latrones*; sivè qui manens in cauponâ, & observavit mercatores, habentes multam pecuniam, & ivit ad commonefaciendos *latrones*, ut essent parati ad eos aggrediendos, sivè qui est in turmâ *latronum*, licèt nec manus iniecerit, nec sclopum explodit contrà viatorem, qui mansit occisus ab aliis; sivè qui post factum recepit in suâ Domo *latrones*, spolium servavit, aut illud vendidit, & sic de illo participavit, omnes inquam isti pari pœnâ *Latrocinii* mulctandi sunt, cùm in illud influxum ex institutò habuerint.

31 Si verò tractatus nullus præcessit cum principalibus, complices extraordinariâ tantùm pœnâ percelluntur. Et sic, qui à *latronibus* ponitur in observatione ad videndum, & nunciandum, quandò veniant viatores, ipse autem, accepto ab eis pretio observationis, nihil sciebat de eorum intentione circà homicidium perpetrandum; & qui receptat in suâ Domo *latrones*, ut caupo, aut stabularius; & qui res *Latrocinio* partas emit, aut vendit, aut servat &c. extraordinariam tantùm pœnam meretur; quià indirectam tantùm participationem habet in delicto.

32 Supradictæ quidèm pœnæ sunt de jure Civili; de Canonico autem habetur, quòd *latrones*, sicut etiam *depopulatores agrorum* non gaudent Immunitate Ecclesiæ (49), hoc verò est, ut notat *Abbas*, (50) ob enormitatem criminis, ac perniciem, quam afferunt Reipublicæ. Notandum tamen, quòd nomine *latronum* in jure Canonico veniunt, non tantùm, qui occidunt viatores, ut spolient, sicut hùcusque dictum est, sed omnes, qui in Stratis publicis insidiantur, vel *habent Arcem, aut Castrum, & disrobant homines transeuntes*, ut scribit *Abbas*, loco citato *num*. 5. Et manifestum fit ex hoc, quià talis pœna Canonica communis est etiam *depopulatoribus agrorum*. à quibus solæ direptiones alienarum rerum fiunt, absquè homicidio. Recitat autem *Decianus* (51) *Andræam Siculum* (52), dicentem, quòd *latrones* excommunicantur in die Jovis sancti ab ore *Papa*, & quòd *Hostiensis* ait, quòd ter in anno excommunicantur ore Summi Pontificis. Sed falluntur in hoc, qui asserunt, *latrones* esse excommunicatos à *Papa*. Soli enim Piratæ, seu latrunculi Maris excommunicantur; & nequè omnes, sed tantùm illi, qui decurrunt Mare Tyrrhenum à *Monte argentario* usquè *Terracinam*, ut patet ex *cap*. 3. *Bulla Cœna*.

(46) *arg.l.Nemo.C.de Epi.audi.l.28.§.3.de Pœn.*
(47) *Decian.Tract.crim.lib.9.cap.29.n.33.Paris de Puteo. de Syndic.V.latro.il 1.per tot.*
(48) *Clar.Prac.crimin.Q.90.init.*
(49) *text.in cap.Sicut antiquitus.17.q.4.cap.Inter.alia de Immun Eccl.*
(50) *Abb.in cap.Inter alia.nu.20.de Immun.Eccl.*
(51) *Decian.Tr'crim.lib.9.Q.29.nu.11.*
(52) *Andræ.Sicul.in cap.Cum sit generale.n.240.de For.compe.*

§. VII.

Carcerum violatio.

SUMMARIUM.

1 *Diffinitio criminis violationis Carcerum.*
Eripere quid significet.
2 *Multipliciter Carcer violatur, & quomodò.*
3 *Casus, in quibus Carcerum violatio non est criminalis.*
Iniustè detentus in Carcere, potest eum rumpere, & fugere.
Ut locus sit tali fugæ, iniustitia detentionis debet esse notoria.
Si iniustitia carcerationis est tantùm probabilis, non licet fugere à Carcere.
4 *Idem Crimen est eruere aliquem è Carcere, & captum è manibus familiæ eripere.*
5 *Non exactè æquale crimen est eximere aliquem è Carcere, & de manu birruariorum.*
Carceres æquiparantur muris Civitatis.
Quare Carceres dicantur sancti.
Carceribus ædificium privatum nequit coniungi, aut appodiari.
Sola auctoritate publica possunt Carceres reedificari.
Muros Civitatis transgrediens, capite punitur.
In fracturâ Carceris duo crimina concurrunt.
6 *Opinio Caballi explosa.*
Carcer importat locum custoditum sub vectibus, & seris.
Qui eximit retentum, aut custoditum de mandato Judicis tantùm in aliquo loco, non ità delinquit, sicut eximens existentem in Carcere.
7 *Ex quibus aggravetur Crimen violationis Carcerum.*
8 *Eximens carceratum falso mandato Judicis, plus delinquit, quàm eximendo fraude, vel astutiâ.*
9 *Diversi gradus gravitatis Criminis in eo, qui se, vel alium eximit è manu familiæ juxtà diversos casus.*

1 CRimen *violationis Carcerum*, de quo in paragrapho præsenti loquimur, ità potest commodè diffiniri, nempè *Exemptio dolosa hominis, detenti in fortiis publicæ potestatis*. Potuisset fortè magìs propriè dici *ereptio dolosa*, sed consultò posuimus *exemptionem*, ut diffinitio convenire posset cuicunque violationi *Carcerum*; siquidèm *eripere*, à quo ereptio (pròut textualiter ex jure (1) habetur) *est de manibus auferre per raptum; eximere verò quoquomodò auferre*.

2 Dicimus ergò *exemptio*, ut comprehendamus casum, non tantùm, quandò quis, vi adhibitâ, frangendo *Carceres*, eximit carceratum, sed etiam, quandò astutiâ, aut fraude dat commodum fugiendi carcerato; aut ei subministrat instrumenta ad fugam, ut funem, scalas, ferrum ad frangendos parietes &c. in his enim casibus semper *Carceres* violantur, & talia subministrantes carceratis, idem crimen cum fugientibus committunt. (2)

(1) *text. in l. Sed eximendi ff. Ne quis eum qui in jus voca.*

3 Dicimus secundò *dolosa*, ad denotandum, quòd non omnis exemptio carcerati à *Carceribus*, aut à fortiis publicæ potestatis, criminalis est, sed illa tantùm, quòd dolo malo committitur. Proindè non diceretur violare *Carcerem*, qui ingruente incendio vicinarum ædium, cum evidenti periculo, nè carceratus incendio periret, (nec in promptu esset Custos, qui clavibus *Carcerem* reseraret) ostium Carceris prosterneret, etiam privatâ auctoritate, si etiam Judex esset absens. Ratio est, quià tunc non fieret Principi iniuria, cùm ad solam salutem carcerati, non autem ad illum subtrahenhendum potestati Principis, *Carcer* aperiretur. Quod etiam verum est de iniustè detento in *Carcere*, quià iste potest, frangendo ostium, aut perforando muros, *Carcerem* violare, ac fugere impunè, ut cum communi docet *Clarus.* (3) Hęc tamen conclusio verificatur, quādò injustitia *carcerationis* est notoria, ut post *Guazzinum*, & *Mullerum* firmat *Raynaldus*, (4) aliter contraria sententia, quam propugnat cum aliis *Caballus*, (5) verior est, quandò nempè injustitia non est evidens, & notoria, sed tantùm probabilis, ac dubia. Et pariter non esset *dolosa exemptio* in eo, qui de manu Curiæ Laicæ eximeret Clericum, aut jàm carceratum, aut de proximo carcerandum; nàm in Clerico est jus, ut non possit à Laicis capi, aut conveniri; *non videtur verò*, ait Textu (6), *vi eximi eum, cui sit jus ibi non conveniri*.

4 Dicimus tertiò, *hominis detenti in fortiis publicæ potestatis*, ut comprehendantur omnes casus, in quibus potest cadere crimen, de quo tractamus. Sciendum igitur, quòd juxtà Doctores, (7) idem crimen incurritur, quandò frangens *Carcerem* publicum, se ipsum, aut alium eximit, & quandò è manibus Ministrorum justitiæ eripit. Ratio est, quià iniuria fit Principi, æqualiter ejus potestatem violando: perindè enim est, quòd aliquis jàm sit carceratus, hoc est in publicâ custodiâ clausus, & quòd sit in manibus familię ligatus in viâ ad *Carceres*; nàm æquali modo ille amisit libertatem, sibi ademptam à potestate Principis.

5 Tamen dici potest, quòd non exactè æquale sit crimen ejus, qui aut se, aut alium clausū in *Carcere* eximit cum fracturâ, aut sinè eâ, & ejus, qui jàm captum se, aut alium de manu satellitum eripit. Ratio est, quià, ut patet ex jure, (8) muri portæ Civitatis, & *Carceres* publi-

(2) *Bertazzol. Consf. crim. 35. n. 16. & seqq. Menoch. de Arbitr. Cas. 301. num. 21. Farinac. Quæst. 30. num. 97. Caball. Cas. 8. nu. 18.*
(3) *Clar. Pract. crim. Q. 21. n. 26. V. Sed quandò fuit.*
(4) *Guazzin. Reor. Defens. 5. cap. 4. nu 43. Muller. Tract. de Fugitiv. Tit. de fuga arrestator. §. 31. apud Raynald. Observ. crim. Tom. 1 cap. 3. §. 2. nu. 38.*
(5) *Boer. & Farinac. apud. Caball. Cas. 42. n. 2.*
(6) *text. in l. Nam cum uterque. ff. Ne quis eum qui in jus.*
(7) *Add. ad Guid. Papæ Decis. 579. in V. Crim. læs. Majest. lit. B. Bart. August. de Arim. Jas. Clar. & Farinac. apud. Caball. Cas. 8. n. 1.*
(8) *l. Sanctum. ff. de Rer. divis. §. Sanctæ. Instit. eo. tit.*

publici æquiparantur, & dicuntur *sancti*, non quidèm, quòd speciali cultu sint Deo dicati, sed quià sunt res *sanctione*, ac firmitate legum roboratæ, & jussę custodiri ab iniuriis hominum *Sancitis* pœnis contrà violatores, ut probat doctissimus Amicus meus *Io. Baptista Pacichellus* (9) post *Oynotimum*. Proindè non solùm non possunt violari, sed nec possunt occupari ab aliquo privato, coniungendo sibi aliquod ædificium, vel aliquo modo appodiando, ut habetur ex jure, (10) imò nec possunt reparari, aut si muri collapsi sunt, privatâ auctoritate queunt reædificari (11). Et si quis muros Civitatis trãsilit, aut scalis adhibitis pretergreditur eos, dicitur violare, undè & capite punitur (12) Quæ dicuntur ergò de muris Civitatis quadrant etiam prò *Carceribus*, & ità sola *Carcerum* violatio, aut per fracturam parietum, aut per prostrationem ostii, aut per rupturam cancellorum, aut per fugam ab ipsis contrà imperium Principis, erit ex se delictum. Si igitur fracto *Carcere* quis eximatur, duo concurrunt crimina; unum est violatio *Carceris*, aliud est exemptio carcerati à fortiis publicæ potestatis. Quandò autem è manibus birruariorum captus eripitur, unum tantùm committitur crimen, puta, iniuria facta publicæ potestati, proindè gravius evadit primum, quàm secundum delictum.

6 Ex hoc eodem principio resolvitur, quòd non subsistit opinio *Caballi*, (13) qui vult, quòd idem sit delictum ejus, qui vi eximit *carceratum*, vinculatum, compeditum &c., sicut qui eximit retentum solummodò in Palatio, Camerâ, aut alio loco, assignato à Judice prò *Carcere*, ex eo, quòd *Carcer* est omnis locus, à quo quis ad libitum voluntatis suæ recedere non potest. Sed fundamentum talis sententiæ ruit ex hoc, quòd ex *Sanctoro* aliàs (14) docuimus, quòd *Carcer* importat locum custoditum sub vectibus, & seris. Subiungimus modò, quòd, si nomine *Carceris* veniat quivis locus, à quo quis exire prohibetur, ut cum *Calvino* (15) sentit *Caballus*, prohibitio non intelligitur de eâ, quæ verbali, aut scripto mandato Judicis fit, sed de eâ, quæ procedit à reali impedimento, per quod carceratus indè abire prohibetur, subiungit enim *Calvinus*, dicitur Carcer, *quasi coarcer à coercendo, ut docet* Varro, *quòd vincti in eo custoditi prohibentur exire*. Concedimus ergò, quòd, si quis vinctus catenis, aut stipatus militibus custoditur, ille in quovis loco sit, dicatur carceratus; non autem sic, si de mandato Judicis tantùm, corpore alioquin liber, in alio loco detinetur. Sequitur proindè, quòd, si de loco tali contrà mandatum Judicis discedit, delinquit ex inobedientiâ ergà Judicem; sed, si fugit à publico *Carcere*, ipsi facit iniuriam, & etiam mandatum Judicis transgreditur, & ità duplex delictum comittit, & similiter est dicendum de illo, qui carceratum in publicâ custodiâ, aut in alio loco, de mandato Judicis sequestratum, indè eximit, nàm in primo casu dupliciter, in secundo verò simpliciter delinquit, & sic graviùs in primo, quàm in secundo.

7 Differentiatur pariter hoc delictum in gravitate, jxtà diversas circumstantias, quibus committitur. Nàm, si carceratus, aut alius, *Carcerem* frangunt, fodiendo parietem, aut prosternendo ostium, aut alio modo violento, & sic carceratus evadit, atrocius crimen committit, quàm si aperto ostio, carceratus evadit; aut alius Custodem Carceris deludit, astutiâ eum detinendo collocutionibus, ludo, compotatione &c. donec carceratus nactus commoditatem ostii aperti fugit. Ratio est, quià in primo casu intervenit vis, quæ de se crimen est, quod non est in secundo, quod firmat etiam *Garonus*. (16)

8 Quid autem, si eximens carceratum fraude uteretur, nempè falsificando mandatum Judicis de excarcerando detento? Dico, quòd graviùs delinqueret, quàm si astutiâ, aut ingenio tantùm uteretur. Ratio est, quià crimine falsi etiam delinqueret, ultrà procuratam excarcerationem, & sic graviùs puniri deberet, ut sentit etiam *Raynaldus*. (17)

9 Sequitur ex his, quòd pariter graduatio delictorum alia, & alia datur in eo, qui se, aut alium eximit à familiâ, quæ nondùm quidèm apprehendit actualiter, sed est de proximo illum apprehensura, quià ad hoc eum persequitur, si enim apprehendendus simpliciter fugit, in nullo delinquit; siquidèm naturalis juris est, malo se subtrahere. Si familiæ resistit se excutiendo è manibus eorum, percutiendo pugnis, calcibus, morsu &c. delinquit quidèm minùs tamen, quàm si armis minaretur; & graviùs delinqueret, si quempiam armis vulneraret, mutilaret, aut occideret, ut in simili docet *Clarus*. (18) Pariter, si alius impedit familiam, quominùs illum capiat, retinendo satellites, nè possint persequi fugientem, minùs delinquit, quàm si armis eis minetur, aut terreat. Et minùs etiam delinquit impediendo, nè quis capiatur, quàm jàm captum eripiendo, aut carceratum eximendo. Ratio est, quià, licèt de proximo accingendus habeatur prò accincto, (19) tamen hoc non verificatur, ubi agitur de pœnâ infligendâ, tunc enim de proximo accingendus non habetur prò accincto, ut ait *Felinus* (20). Pœnæ igitur, latæ contrà eximentes carceratum, non possunt convenire eximentibus carcerandum de proximo; quià actus nondùm perfectus est, & quàmvis carceratio esset proxima, tamen potuit ex aliâ causâ impediri, antequàm consumaretur; & sic minùs delictum est impedire carcerandum, quàm eximere carceratum.

---

(9) *Pacichell.Tr.de Distant.cap.5.nu.4.Oynotim.in §. Sanctæ. Inst. de Rer.divis.*

(10) *arg.leg.Omnes. leg. Ædificia.leg. Quicunque Ç. de Oper. publi.*

(11) *text.in l.Sacræ.ff.Muros ff.de Rer.divis.*

(12) *text.in l.final.ff.de Rer.divis.*

(13) *Caball.Cas.8.n.13.& 14.*

(14) *Par.1.Tit.Carcer.nu.10.& 11.Sanctor.de Pœn.cap.4.init.fol. 132.133.*

(15) *Calvin.Lexic.V.Carcer.*

(16) *Garon.ad Nov.Çonst.Mediolan.lib.4.Tit.6.de Pœn.Art. 113. num.2.*

(17) *Raynald.Tom.1.cap.3.§ 2.n.235.*

(18) *Clar.Quæst.29.V.Quæro etiam.*

(19) *l.Ex eo tempore.ff.de Testam.milit.*

(20) *Felin. in cap.Eam te.num.16.V. Tamen diversis modis. de Rescript.*

Probatio.

SUMMARIUM.

10 *Visitandum corpus delicti, si violatio Carceris relinquit vestigium post se.*
11 *Quandò præsumatur carceratum evasisse è Carcere ob negligentiam Custodis.*
12 *Diligentiæ adhibendæ à Custode Carcerum, nè carcerati possint evadere.*
13 *Quid agendum, si fractura Carceris apparet facta deforis.*
14 *Si nulla apparet negligentia Custodis; & quòd ei facta sit fraus, aut violentia, quomodò se geret Judex.*

10 CIrcà Probationes hujus delicti advertendum, quòd aut illud reliquit vestigium post se, aut non. Si primum, puta, quià inventus *Carceris* murus pertusus; ostium prostratum, aut combustum; cardines avulsi à muro; cancelli ferrei fracti &c. aut si carceratus, qui, ut fugeret, violentiam intulit Commentariensi, hoc est carcerum Custodi, eum vulneravit, mutilavit, aut occidit &c. aut si dùm carcerandus ducebatur ad carceres, vel ipse, vel alii occiderunt, vulnerarunt &c. aliquem è satellitibus &c.; in casibus describendum est corpus delicti per *visum, & repertum*, & adhiberi Periti, ut judicium ferant de qualitate vulnerum &c. aut si fractura facta est à parte internâ *Carceris* ab ipsomet carcerato; aut forinsecùs ab alio, qui eum juvavit in fugâ, ut aliàs (21) dictum est.

11 Si fractura nulla invenitur, & ostium apertum; corpus delicti, nempè fuga carcerati, constare debet per Testes, qui deponant, se in serò vidisse carceratum, existentem in carceribus, qui modò ibidèm non reperitur &c. Tali casu præsumitur, carceratum fugisse ex negligentiâ Custodis, (22) & ipsi incumbit onus probandi, se omnes diligentias consuetum esse quotidiè facere, & etiam illo serò fecisse. Quòd, si non probet, succumbit pœnis, ut infrà dicetur.

12 Si verò fractura facta deprehenditur à carcerato ipso, adhùc militat præsumptio negligentiæ contrà Custodem; nàm debet iste, quandò aliquem recipit sub suâ custodiâ in carceribus, diligenter perquirere, àn habeat absconditum sub vestibus aliquod ferrum; (23) debet invigilare, nè carcerati habeant in carceribus, nevè ad eos deferantur gladii, parvi pugiones, aut aliud genus ferri, aut venenum, (24) proindè debet frangere panes, & pullos, ac artocreas (Italicè *pasticci*), quæ ad carceratos deferuntur, & scrutari ea diligenter, àn limæ, præsertìm surdæ, ad eos portentur, absconditæ in cibis, & præsertìm in lagenis testeis vini. Debet rimirari diligenter culcitras, lectum, lodices, & omnem supellectilem carcerati; observare quotidiè parietes, solum, fornicem carceris, àn nempè aliquod indicium fracturæ appareat; item cancellos fenestrarum tentare, percutiendo eos baculo ferreo, aut mallo, ut noscat, si integri sunt pariter visitare compedes, manellas, ac catenas, si sanæ sint, àn limatæ: itidèm tollere à parietibus carceris omnes tabulas pictas, aut etiam chartas cum Imaginibus Sanctorum, vel saltem eas amovere, & scrutari, àn illis tegatur aliqua fractura parietis; nàm aliquotiès factum est, quòd sub specie devotionis tales imagines à carceratis fuerint muris carcerum affixæ, & tamen non fuit, nisi, ut iis tegeretur fractura muri, quam paulatìm faciebant, & per quam evaserunt. In summâ omnes diligentias, quas multis citatis describit *Raynaldus*, (25) servare debet Custos, ut se indemnem servet, aliter fuga carcerati sibi adscribetur.

13 Si autem fractura facta est deforis, attendendæ sunt circumstantiæ facti, & observandum, àn culpa aliqua Custodis intervenerit quod etiam spectandum est, quandò nulla fractura est facta, sed ostium apertum est adulterinis clavibus, aut grimaldellis. Nàm culpa aliqua Custodis potest esse, dùm non dormivit nocte illâ in Camerâ suâ solitâ, contiguâ Carceribus, ex quâ audire potuisset strepitum, qui causatur ex tunsione muri, aut terebratione, dùm fractura fiebat, sed nullo substituto sibi Custode, pernoctavit in cauponâ, aut ludo, aut lupanari, aut fuit ad choreas. Pariter, si negligenter custodivit claves *Carcerum*, relinquendo eas in loco, in quo potuit cera, aut alia materia molli earum haberi impressio, quâ potuit faber ferrarius alias claves similes facere: dùm ipse tenetur claves aut nunquàm à se dimittere, aut in loco tuto, ac secreto eas subaliis clavibus custodire.

14 Si verò nulla intervenit negligentia Custodis, quià ille violenter ligatus est à nonnullis larvatis, qui ex improviso in illum irruerunt, apposito ad jugulum pugione, si clamaret, aut vociferaret, mox ademptis sibi clavibus *Carcerum*, illos aperuerunt, aut si alto sopore dormiebat, eò quià in cœnâ vinum bibit, sibi delatum, à quodam incognito, qui nomine alicujus Amici ejusdem Custodis, dono missum dixit, vinum autem illud opio erat conditum, & intereà fractura *Carceris* facta est &c. tunc debebit Judex venari auctores delicti per conjecturas, indicia, adminicula, præsumptiones, & procedere, prout fit in aliis delictis difficilis probationis, & circà hoc nihil speciale habetur.

(21) *Par. p. Tit. Corpus. n. 2.*
(22) *arg. tex. in l. Eos. & l. final ff. de Custo. Reor. & l. Diuus. in fin. ff. de Offic. Præs. Boss. Tit. de Carcer. nu. 11.*
(23) *Berar. Specul. visitan. cap. 20. de Commentarien. num. 26.*
(24) *text. in l. Carceri. ff. de Custod. Reor.*

(25) *Raynald. Tom. 1. cap. 3. §. 2. num. 262. & seqq. & ibi Serin. Pegas. Berar. Abavo. Carena. Farinac. Perez. Aretin. & Danza.*

Pœnæ

Pœnæ.

SUMMARIUM.

15 *Pœnæ violationis Carcerum variandæ prò varietate casuum.*

16 *Pœna ejus, qui fugit è manibus familiæ.*

17 *Pœna carcerati, ob causam Criminalem, si fugit cum fracturâ Carceris.*

Taliter fugiens habetur prò confesso de Crimine, ob quod fuit carceratus.

Impugnatur proxima conclusio.

18 *Senatus Mediolani Praxis circà eum, qui fugit, ut præfertur è Carcere.*

19 *Communis sententia, quòd quivis fugiens è Carcere cum fracturâ, capite sit puniendus.*

Impugnatur talis sententia.

Supplicium quid importet.

Concluditur, quòd pœna frangentis Carcerem est Judicis arbitraria respectu fugientis.

20 *Si sic fugiens occidit Custodem, qui voluit fugam impedire, debetur mors.*

Si Custos tantùm vulneratus est, quæ pœna debeatur.

21 *Pœna frangentis Carcerem, & fugientis, qui carceratus erat prò causâ Civili.*

22 *Fugientis è Carcere, nullâ factâ violentiâ, nulla est pœna.*

Historia de astutiâ duorum, qui sinè violentiâ fugerunt è Carcere.

Monitum ad Carcerum Custodes.

23 *Attentantes fugam cum fracturâ, quomodò puniendi.*

Praxis circà hoc Senatus Mediolanensis.

24 *Pœna Custodis Carcerum, habentis culpam in fugâ carcerati.*

Opinio Carpzovi, quòd, si Custos est in culpâ dolosâ, arbitrium Judicis in eo puniendo extendatur tantùm ad fustigationem.

25 *Impugnatur talis opinio.*

Effractores Carcerum puniendi pari pœnâ cum carceratis fugitivis.

Magis delinquit Custos cooperando fugæ carcerati, quàm alius.

Pœna mortis, quandò dandâ Custodi, dolosè cooperanti ad fugam carcerati.

26 *Pœnæ Custodis in culpâ tantùm de fugâ carcerati, quomodò temperandæ.*

Casus fortuitus non punitur.

27 *Pœnæ cooperantium ad fugam carcerandi, aut carcerati.*

Eripiens de manu familiæ injustè captum, non est puniendus.

Historia S. Conradi Placentini.

28 *Ereptio de manu familiæ, ut sit licita, supponere debet injustitia manifestam detentionis.*

In dubio de injustitiâ capturæ, præsumptio stat prò Judice.

29 *Opinio de pœnâ eximentis captum prò causâ Civili, sivè fiat cum, vel sinè armis, improbatur.*

Pœna legis Juliæ de Vi publicâ, aut privatâ, non sunt in usu.

Eximens captum prò causâ Civili, majorem pœnam meretur, quàm relegationis.

30 *Eximens captum prò debito, tenetur ad solvendum debitum creditori, magis quàm si esset fidejussor.*

Talis eximens non admittitur ad probandum, quòd exemptus non esset debitor.

Si plures sint eximentes; ut præfertur, omnes tenentur in solidum ad solutionem debiti.

31 *Eximens è manibus familiæ captum, ob causam Criminalem.*

32 *Eximens carceratum ob Crimen læsæ Majestatis, puniendus pœna læsæ Majestatis.*

33 *Arbitrium Iudicis contrà eximentem carceratum, ob causam Criminalem, quo casu extenditur ad mortem.*

34 *Quid juris, si eximens captum, ob causam Criminalem, esset fœmina.*

Historia mulierum quarundam, quæ captum eripuerunt de manu familiæ.

35 *Puniendæ tali casu sunt mulieres, ut viri.*

Ratio diversitatis sexus habenda tantùm in casibus, expressis in jure.

36 *Pœna eximentis carceratum ob causam Criminalem.*

Datur distinctio inter simpliciter carceratum, ab eo, qui sententiatus, convictus, aut confessus est.

37 *Atrocitatis Criminis, eximentis carceratum, ex quo emergat.*

38 *Impugnatur suprà data distinctio.*

Ostenditur, quòd par injuria fit Principi, eximendo carceratum simpliciter, sicut si iste est sententiatus, aut convictus &c. de delicto.

39 *Continuatur impugnatio suprà datæ distinctionis circà carcerati qualitatem.*

40 *Pœna eximentis carceratum quâvis de causâ est arbitraria Iudici.*

Arbitrium tali casu quomodò regulandum à Iudice.

41 *Pœnæ sunt temperandæ cum eximente carceratum, si ille movetur ex amore, amicitiâ, charitate, aut misericordiâ.*

Motiva prædicta debent probari.

42 *Quâ pœnâ puniendus, qui venenat consanguineum suspendendum, quià eum nequit de Carcere eximere.*

43 *Opiniò communis est, quod sic venenans plecti debet pœnâ homicidiarum.*

44 *Occidentes hominem ex intentione non malâ, evadunt pœnam ordinariam homicidij.*

45 *Venenans consanguineum, damnatum ad mortem, ad evadendam infamiam familiæ, evadit pœnam ordinariam homicidii.*

Incommoda, & damna, quæ subeunt cognati, & agnati ejus, qui manu carnificis fuit interemptus.

46 *Pœna Custodis Carcerum, aut alterius Officialis Curiæ, qui concumbit cum Muliere carcerata.*

47 *Variatur talis pœna juxtà consuetudinem Tribunalium.*

48 *Pœnæ Canonicæ contrà eximentes capiendos, aut captos è fortiis Sancti Officii cum fractura Carcerum, vel sinè.*

49 *De pœnis Regularium, fugientium è Carcere, aut eximentium carceratos, remissivè.*

15 Variantur pœnæ violationis carcerum multipliciter tùm ratione personarum; tùm ratione causæ carcerationis; tùm ratione modi, quo commiti-

mittitur delictum. Ratione personarum, nempè, àn sit carceratus, qui fugit, àn alius, qui fugæ auxilium præbet: ratione causæ carcerationis, puta, àn sit civilis, àn criminalis: ratione tandèm modi, nempè, si fiat per astutiam, aut per vim: si cum fracturâ, vel non: si tempore diurno, àn nocturno, & de his suo ordine dicemus.

16 Incipiendo igitur ab eo, qui fugit è manibus familiæ, dico, quòd, si nondum actualiter captus est, sed familia ipsum persequitur, ut apprehendat, ille verò fugit, & pedum velocitate se subtrahit à persequentibus, nullam pœnam nec de jure, nec de consuetudine incurrit. Ratio est, quià de hoc casu nulla extat sanctio penalis; fugere autem ad se præservandum ab imminenti malo, cùm sibi sit proficua, & nulli noceat, inculpabilis, & proindè etiam impunibilis est. Si autem jàm captus est, & facto impetu, se excutit de manibus familiæ, & fugit, scribit *Clarus* (26), quòd pœnam meretur paulò minorem, quàm si fugeret à *carceribus*; nàm, ut diximus suprà *num.*4. fugere de manibus familiæ, & se eximere à *carcere* parificantur. Sed salvo meliori judicio, dicerem, nullam omninò pœnam mereri, & de consuetudine ob talem fugam nulla pœna infligitur. Ratio est, quià sicut ob naturalem defensionem sibi licitum est vi, ac velocitate pedum uti, nè capiatur, ità etiam licitum erit vi totius corporis se excutere è manibus eorum, qui non perfectè apprehendisse videntur, ex quo è manibus eorum elabitur. Intelligo autem *se excutere*, quandò aut per vestes, aut per crines est ab uno satellitum apprehensus, aut etiam brachiis cinctus, dùm alius catenam parat, ut liget; captus verò virium nisu se eripit de manibus tenentis. Nec verum est, quòd tali casu possit dici, quòd fugiens ità delinquat, ac si fugeret à *carcere*. Quià in *carcere* est perfectè captus, ità ut sine fracturâ, aut aperitione *carceris* evadere ullo modo nequit; non sic autem in casu, in quo, dùm retineri non potuit, nequit dici perfectè captus. Quòd, si iste percutit satellites, ut eum relaxent, aut armis resistat, minetur, & multò fortiùs si terreat vibrando &c. tunc pœna debetur, ac si è *carcere* aufugisset, & sic punitus fuit quidam à *Senatu Mediolanensi*, quià evaginaverat ensem, & familiæ resistentiam fecerat, ut ex *Bossio* (27) recitat loco citato *Clarus*.

17 Si verò carceratus ob causam criminalem frangit *carcerem*, & fugit, si iste nondùm est condemnatus prò crimine, ob quod detentus est, juxtà Doctores communiter (28), prima pœna est, quòd habeatur prò confesso de delicto principali, ob quod detentus est. Sed talis pœna irrationabilis est, & nullo claro juris fundamento innititur. Ratio est, quià sequeretur, quòd idem prorsùs delictum puniretur diversis pœnis, & quòd ex solâ probatione præsumptivâ inferretur pœna ordinaria, quæ ambo absurda sunt. Nàm idem prorsùs crimen committit fugiendo à *carcere* damnandus de parricidio, & sententiandus de homicidio in rixâ; si ergò ambo fugâ confiteri censentur delictum, idem prorsùs in gravitate crimen (nempè fuga) punietur diversis in gravitate pœnis, in uno quidèm pœnâ parricidii; in alio autem simplicis homicidii. Pariter fuga Rei carcerati non potest facere, nisi probationem præsumptivam de delicto, ob quod carceratus est: & quidèm præsumptio hæc non est juris, cùm de eâ non extet lex, sed hominis tantùm; ergò ex præsumptâ tantùm confessione Rei non poterit dari talis pœna, quæ requirit plenam probationem ex vulgatis.

18 Amplissimus proindè *Mediolanensis Senatus*, Teste *Claro* (29), illi communi conclusioni minimè adheret, dùm captis à fugâ è *carceribus* non infligit pœnam delicti, ob quod detinebantur, sed tantùm graviùs torquere eos jubet, quià talis fuga facit novum indicium delicti principalis.

19 Secunda pœna est, quòd tàm ille, qui sententiatus adhuc non est, quàm ille, qui jàm est sententiatus, debent capite puniri juxtà dispositionem Textus (30), quem communiter intelligunt Doctores (31) de pœnâ ultimi supplicii. Sed re verâ Textus ille non habet expressè, quòd tales effractores ultimo supplicio puniantur, sed ait simpliciter ibi in principio Ulpianus, *de effractoribus, qui carcere effracto evaserunt sumendum supplicium*. Porrò *supplicium* idem importat, quòd pœna; ut argumento juris (32) scribit *Calvinus* in *Lexico*; undè, quandò lex sancit pœnam mortis, non dicit absolutè *supplicium*, sed addit *ultimum*, pròut dicit Celsus I. C. (33). Dùm igitur dicit ibi *Vlpianus sumendum supplicium* simpliciter, idem est, ac si diceret sumendam esse pœnam, sed non explicat quam. Verum est, quòd expost recitat sententiam *Saturnini*, qui sensit, tales Reos capite puniendos; talem tamen opinionem non approbat: imò in fine illius legis ait, *Oportebit autem æquè & in effractores, & in cæteros suprascriptos, causâ cognitâ statui, pròut admissum suggerit, dummodò, nè quis in plebem operis publici pœnam, vel in honestiore relegationis excedat*. Quid clarius? Sequitur ergò, quòd ex illo Textu, quem ponunt prò suo fundamento prædicti Doctores, non habetur pœna ultimi supplicii contrà tales effractores carcerum. Undè æquior est alia sententia, quam approbatam à consuetudine, post *Farinacium*, tradit *Caballus* (34), quòd nempè talium pœna sit Judici arbitraria.

20 Quòd si carceratus, fugere volens fracto carcere vulneraverit, mutilaverit, aut interfecit Custodem, qui voluit eum retinere, quæ pœna tunc debebitur? Dico, quòd debet ultimo supplicio affici, si mors Custodis secuta est; quià, licèt homicidium non fuerit appensatum, & videatur factum ad defensam, prò quo deberentur tantùm triremes, tamen, quià simul cum homicidio cumulatur aliud delictum, nempè fuga cum fracturâ, debetur omninò mors, ut dicunt Doctores.

(26) *Clar. Pract. crim. Quæst.* 29. *V. Quæro etiam*.
(27) *Boss. Tit. de Captur. nu.* 17. *& seqq.*
(28) *Bertand. Pract. crim. Regul.* 142. *num.* 3. *Boss. Tit. de Carcerar. nu.* 12. *V. Nec sufficeret. Angel. de Malef. V. Quod fama. nu.* 82. *V. Tertiò quod. Menoch. de Arbitr. Cas.* 301. *n.* 5. *Clar. Quæst.* 21. *n.* 25. *apud Caball. Cas.* 8. *n.* 30.
(29) *Clar. Pract. crim. Quæst.* 21. *V. Tertio autem modo.*
(30) *text. in l.* 1. *ff. de Effractor.*
(31) *Marsil. Menoch. Boss. Bertrand. Cuman. apud Caball. loc. cit. nu.* 28.
(32) *arg. l. Magistratibus. ff. de Jurisdict. omn. Judic. Calvin. V. Supplicium nostris.*
(33) *text. in l. Vltimum. ff. de Pæn.*
(34) *Farinac. Quæst.* 30. *nu.* 22. *V. Primus erit. Caball. Cas.* 42. *num.* 5.

res. (35) Opinatus est autem **Farinacius** (36), quòd deberetur pariter mors, si Custos remaneret tantùm vulneratus, quià Judex, cujus arbitrio commissa est pœna taliter fugientium, potest arbitrium extendere usquè ad mortem. Sed talis opinio tenenda non est; quià prò vulneratione tantùm nunquàm indicitur pœna mortis, sicut nequè prò fugâ; & sic ex complicatis delictis benè potest arbitrari pœnam graviorem in eâdem specie, puta, citrà mortem, non autem ultrà eam. Siquidèm arbitrium Judicis non potest extendi usquè ad mortem inclusivè, ut quatuordecim Classicis Doctoribus, à se citatis, firmat **Clarus** (37), qui ait, ab hâc sententiâ communi, & mitiori non est in praxi recedendum.

21 Si autem carceratus, qui fugit, ut præfertur, detinebatur ob causam Civilem, quæ pœna ei debebitur? Respondeo cum **Caballo** (38), quòd eadem pœna debetur, quæ deberetur, si esset detentus ob causam Criminalem. Ratio est, quià in hoc delicto non consideratur, causa carcerationis, sed attenditur violatio loci publici, nempè carceris, qui, ut dicebam, *sanctus* est, ac sub Principis protectione. Cùm igitur ità delinquit, carcerem frangendo, & fugiendo is, qui detinebatur ob causam Civilem, sicut qui ob Criminalem, dictat ratio, quòd ambo æquali pœnâ debeant coerceri.

22 Longè minor pœna verò debetur, quandò carceratus fugit, nullâ factâ violentiâ, nec contrà **Carcerem**, nec contrà Custodem, sed captâ occasione ostii aperti, aut negligenter custoditi, aut astutiâ, fraude, aut joco fugam arripit. Casum, narratione dignum, ad hoc propositum do. Detentus erat in carcere Episcopali **Papiensi**, simul cum alio viro, Nobilis quidam Sacerdos amicus meus. Cùm tentassent ambo, sed inutiliter, precibus amicorum flectere iram Episcopi, decreverunt aliquâ astutiâ fugere. Cœperunt igitur munusculis aucupari confidentiam Custodis, quem secùm frequenter ad prandium in carcere admittebant, aleæ à prandio vacabant, & cum eodem jocabantur. Quâdam die, in quâ cadebat festum cujusdam Sancti, cujus nomen ferebat unus illorum, decreverunt solemne prandium parare, invitato Custode, & plura fercula in magnis paropsidibus per famulos afferri ad carcerem, curarunt; & cùm paropsides ob sui amplitudinem nequirent inferri per fenestrellam ostii ob suam angustiam, necessarium fuit ostium aperiri. Venit Custos cum solito suo adiutore, & aperto ostio, cœperunt inferri obsonia, quæ, cum essent multa, non potuerunt omnia simul portari ad carcerem, sed nonnulla ipsorum studiosè relicta fuerant ad pedes scalarum. Dum igitur famulus carceratorum porrigeret paropsides Custodi, qui carcerem intraverit, jussus fuit adiutor Custodis descendere quantocius ad apportanda alia fercula, nè frigescerent. Ivit incautus, relicto incustodito ostio externo, tùm unus carceratorum, quasi ob lasciviam, ac jocum pugillum cineris iniecit in faciem Custodis, & dum iste in tergendis oculis à cinere injecto occupatur, ambo carcerati fugam arripiunt. Ex hoc casu discant Custodes **Carcerum** servare advertentiam **Raynaldi** (39), qui inter alias diligentias, & cautelas, à Custodibus carcerum servandas, hanc adnumerat, nempè, quòd Custos non debet se reddere familiarem, domesticum, & facilem cum carceratis; cum iisdem nec jocari, nec confabulari, nec ludere convenit; quæ si curasset Custos ille, non fuisset taliter deceptus.

23 Prædicti igitur, qui sinè violentiâ quasi jocantes cum Custode fugerunt, parvam pœnam meruerunt, aliquam tamen ob **Carcerum** violationem. Majorem meruissent, si ad fugiendum cepissent rumpere carcerem, non tamen fuga ex voto successisset. Nàm, qui fugam tentant, inceptâ fracturâ **Carceris** tantùm, nec fugere valuerunt, quià fuerunt impediti, non tantâ pœnâ sunt afficiendi, quanta deberetur, si fuga successisset; ratio est, quià delictum non est perfectè consummatum. Scribit proindè **Clarus** (40), quòd **Senatus Mediolani** solet eos tantummodò publicâ torturâ funis punire; subjungit exindè ex **Boerio** (41), quòd, si fugiens à carceribus, statìm ad **Carceres** revertatur, non est tanquàm fugitivus, vel fractor **Carceris** puniendus: sed casum hunc reputo metaphysicum, nullus enim frangit **Carceres**, animo ad eosdem revertendi.

24 Quò ad auxiliantes carceratis in fugâ, primò videndum est de Custodibus **Carcerum**, mox de aliis. Quò ad primos diversæ sunt leges, (42) quæ de pœnâ Commentariensium loquuntur; prima enim lex citata dicit, quòd Custos carcerum *Officio Judicis puniendus est*; alia habet, quòd *prò modo culpæ in eos statuendum est*; & sic decernit etiam tertia; Ex quibus omnibus deduçit **Carpzovius** (43) conclusionem universalem, quòd pœna Custodis sit Judici arbitraria; & *num.*106. vult, quòd in casu doli in Custode, Judex non possit arbitrari pœnam corporalem, ultrà fustigationem: in casu autem culpæ cujusvis, vult Custodi adhiberi arbitrio Judicis pœnam carceris, aut pecuniariam.

25 Sed talem opinionem respectu doli in Custode puto falsam. Ratio est, quià communis Doctorum (44) sententia est, quòd effractores **Carcerum** ad alium eximendum pari pœnâ tenentur, quam ipse carceratus prò suo delicto meretur. Custos autem **Carcerum** dolo cooperans carcerato ad fugam, in pari delicto est cum effractoribus *carcerum*. Siquidèm aut permittit carcerato carcerem frangere, subministrando instrumenta ad frangendum, se absentando, dùm carceratus frangit, & fugit &c. aut clave aperiendo ianuam *Carceris*. Si primum, realis violentia fit *Carceri*; & quàmvis ipse manum non apponat, dùm ex Officio impedire tenetur, & non impedit, (& hoc ex condicto) dolosè concurrit ad idem crimen; & proindè est, ac si manu propriâ ad fracturam concurreret. Si secundum, infertur pariter violentia moralis, si non physi-

(35) *Jodoc. Pract. crim. cap.*18. *Rubr. de Effractor. carcer. Vital. lin. de Malefic. Rubr. de Carcer. priva. vel fract. nu.*8. *Mattheu de Re crimin. Contr.*17. *nu.*14. *apud Raynal. Tom.*1. *c.*3. *§.*2. *n.*33. *circ. med.*

(36) *Farinac. Quæst.* 30. *n.*203. *apud Raynal. loc. cit.*

(37) *Clar. Pract. crim. Quæst.*51. *¶. Arbitrio atque balia.*

(38) *Caball. Cas.* 8. *nu.*34. 35.

(39) *Raynal. Tom.*1. *cap.*3. *§.*2. *n.*268.

(40) *Clar. Pract. crim. Quæst.* 21. *¶. Tertio autem. in fin.*

(41) *Boer. Decis.*215. *nu.* 18. & 19.

(42) *l. Carceri. l. Milites l. final. ff. de Custo. Reo.*

(43) *Carpzov. Pract. crim. Par.*3. *Quest.*111. *n.*104.

(44) *Boer. Decis.*217. *nu.*1 *Conrad. Pract. crim. Tit. de Carcer. nu.*21. *Placha Epit. delict. lib.*1. *cap.*26. *nu.*1. *in fin. Menoch. de Arbitr. Cas.*302. *n.*2. *Gomez Poss. Damhoud. Farinac. apud Carpzov. loc. cit. n.*99.

physica. Siquidèm Custos non debet, nec potest clave reserare *Carcerem,* nisi de mandato, voluntate, aut permissione Judicis; si ergò clave utitur contrà voluntatem Judicis, utitur ipsâ violenter, non quidèm violentiâ, quæ convertitur cum impetu, sed eâ, quæ vocari potest contraventio, sivè oppositio voluntati ejus, qui de jure contrarium jubet. Igitur in pari crimine est Custos, dolosè delinquens cum effractoribus, igitur pari pœnâ puniendus est. Imò magìs delinquit Custos, quàm ceteri, ut vult *Farinacius*, & *Mattheù* (45), & hoc rationabilissimè ex duplici ratione. Prima est, quià iste Officialis est, cui ratione Officii incumbit, malefactores fideliter custodire, & ad hoc in actu assumendi possessionem Officii, juramentum præstat de fideliter illud custodiendo: quapropter dolosè dimittens carceratos periurus est, & totam Rempublicam, dùm malefactores impunè dimittit, ad ejus denuò quietem perturbandam. Secunda est, quià alii effractores non possunt moveri ad eximendum carceratum per se, aut alios, nisi ob aliquem finem honestum, puta, coniunctionem sanguinis, amorem naturalem, benevolentiam ob amicitiam, fugam proprii dedecoris, nè scilicèt carceratus, ultimo supplicio affectus, ignominiam causet consanguinitati; & tandèm etiam propriam desensionem, dùm effractor, sciens se fuisse complicem carcerati in aliquo delicto, timens, nè iste in examine ipsum indiciet, ut se periculo liberet, alium è *Carcere* eximit. Custos autem à solo fine turpis lucri ad tale delictum moveri potest, proindè magis delinquit, quàm alii. Ex his concluditur, quòd Custos dolosus verus potest puniri eâdem pœnâ, quâ puniri debebat is, qui aufugit, proindè aliquandò pœnâ mortis, ut firmat etiam *Raynaldus.* (46)

26 Quòd, si Custos non dolo, sed culpâ deliquit, prò modo culpæ arbitrio Judicis puniendus est, ut habent supracitatæ leges (47), quæ expresè loquuntur dè *culpâ*, non autem de *dolo* Custodis, ut patet legenti. Debet igitur Judex benè librare omnes circumstantiàs tùm culpæ, admissæ à Custode, tùm personarum, quæ erant carceratæ, tùm criminis ab iisdem admissi, ut benè advertit *Carpzovius* (48), & proportionatam culpæ pœnam insligere, quam nullo modo potest evadere Custos, nisi probet, se non esse, neque in minimâ culpâ, sed casu carceratum evasisse, ut dicunt Doctores (49) ultrà Textum (50) expressum; siquidem casus fortuitus non punitur. (51)

27 Quò ad alios, qui fugam carceratorum promovent, aut auxiliantur, sciendum, quòd qui eripit è manibus familiæ iniustè captum, nullam prorsùs pœnam subire debet, quià talis ereptio licita est, argumento eorum, quæ in jure dicuntur. (52) Et hæc conclusio locum habet etiam in eo, qui de manu Curiæ eriperet jàm iniustè ad mortem damnatum, ut post quasdam *Glossas* docet *Marsilius* (53), maximè docente Spiritu Sancto (54), *Erue eos, qui ducuntur ad mortem*, quod intelligi non potest, nisi de morte iniustâ. Hoc fecit *Sanctus Conradus Placentinus ex Tertio Ordine S. P. Francisci*; is enim eripuit de manibus satellitum, dùm duceretur ad patibulum, quendam pauperem hominem, quem sciebat iniustè damnatum. Nàm cùm ipse *Conradus* adhuc in sæculo esset, jussit aliquandò vepres, in quibus latitabant feræ, incendi gratiâ venationis. Sed casualiter, & improvisò exortâ magnâ ventorum vi, dilatatus ignis magnum causavit incendium, ob quod captus ex plebe infimâ homo fuit, qui vi tormentorum adactus, fassus est, se auctorem incendii, ob quod ad supplicium ducebatur. Sciens proindè *Conradus* iniustam illius damnationem, illum eripuit supplicio, & se Reum incendii casualis confessus, ut damna causata compensaret, omnia sua bona divendidit; mox ad agendam pœnitentiam, habitum *Tertii Ordinis* assumpsit, ac *Sanctus* evasit. Nec in ejus legendâ habetur, quòd ob ereptionem illius, iniustè damnati, è manibus Curiæ fuerit à publicâ justitiâ postulatus de crimine.

28 Advertendum tamen, quòd iniustitia *capturæ*, aut damnationis ad mortem debet esse certa, ac evidens, non autem dubia, ut argumento quarundam legum (55) docet *Lucas de Pennâ*. Ratio est, quià in dubio præsumptio stat prò Judice, qui mandatum dedit de capiendo, ac prò familiâ, quæ mandatum exequitur, nec privatis licitum esse debet super jussu Judicis, ac facto Curiæ disquirere. (56) Ratio est, quià semper de Superiore, ac Judice semper benè præsumendum; & perturbari faciliter posset quies Reipublicæ, cùm quivis posset prætendere captum, aut damnatum esse aliquem iniustè, & cum, ut præfertur, eripere, & sic publicæ justitiæ viribus impunè insultare.

29 Quòd, si quis eximat captum prò causâ Civili de manibus familiæ, si fiat sinè armis, juxtà jus commune, dicunt Doctores quidèm, quòd debet mulctari in tertia parte bonorum, quià incurrit in penam *Legis Juliæ de Vi privatâ*, quæ (58) talem penam importat: si autem fiat cum armis, incurrit in pœnam *legis Iuliæ de Vi publicâ*, quæ (59) Reos *interdicit aquâ, & igni*. Sed profectò talis distinctio minimè subsistit, quià sivè fiat cum armis, sivè non, semper incurritur pœna *Legis de Vi publicâ*, nàm textualiter sic habetur (60), *Qui dolo malo fecerit, quominùs iudicia tutò exerceantur, aut judices, ut oportet, judicent &c.* hâc lege tenetur; ubi evidenter patet, quòd data distinctio evanescit. Quidquid sit de hoc, pœna *legis Juliæ* sivè *publicæ*, sivè *privatæ*, ut docet *Caballus* (61) absolevit; & prò eâ Successit

(45) *Farinac. Quæst. 32. nu. 17. Mattheù de Regim. Regn. Valen. cap. 8. §. 8. n. 97.*

(46) *Raynal. Tom. 1. cap. 3. §. 2. n. 259.*

(47) *l. Carceri. l. Milites. l. final. ff. de Custo. Reo.*

(48) *Carpzov. Pract. crim. Par. 3. Quæst. 111. n. 110.*

(49) *Sylvan. Consil. 29. Ball. Variar. Tract. lib. 3. cas. 14. num. 4. Paris. de Put. de Syndic. V. Captura. §. An Potestas. nu. 9. Perez ad Ordin. Castell. lib. 2. Tit. 14. leg. 12. lit. A V. Quartò quæri.*

(50) *texs. in l. Milites. in fin. ff. de Custo. Reo.*

(51) *text. in l. Quæ fortuitis. C. de Pignorat. actio. Dionys. Gothofr. ad l. 12. litt. P. ff. de Custo. Reo.*

(52) *arg. text. in cap. Fortitudo. cap. Non in inferenda. 23. q. 3. Glos. in cap. Reos. V. Item si iniustè. 23. q. 5.*

(53) *Gloss. in cap. Hi qui. V. Si autem. 14. q. 6. & in cap. Non in inferenda. 23. q. 3. Marsil. in l. Lege Cornelia. nu. 80. & seqq. C. Ad Leg. Cornel. de Sicar.*

(54) *Proverb. cap. 24. V. 11.*

(55) *arg. l. 1. 2. & 3. ff. Ne quis eum. Luc. de Penna in l. Quoties. nu. 6. C. de Exacto. tribu. lib. 10.*

(56) *Farinac. Quæst. 32. nu. 78. Decian. Tract. crim. lib. 7. cap. 11. nu. 15. Scacc. de Judic. lib. 1. cap. 46. apud Raynald. Tom. 1. cap. 3. §. 10. n. 29.*

(57) *Alex. in Rubr. Ne quis eum. Vinc. de Franch. Decis. 442. nu. 1.*

(58) *text. in l. 1. ff. Ad leg. Jul. de Vi priva.*

(59) *text. in l. Qui dolo §. final. ff. Ad leg. Jul. de Vi publ.*

(60) *text. in d. l. Qui dolo. init. Ad leg. Jul. de Vi publ.*

(61) *Caball. Cas. 8. nu. 10.*

cessit pœna, Judici arbitraria, quæ, ut ex *Vincentio de Franchis* docet *Raynaldus*, (62) non multum pœnam relegationis debet excedere. Mihi autem nimìs levis videtur hæc pœna, quæ ultrà fas enervat vigorem justitiæ, & ansam præbet contemnendi Majestatem Principis, ac publicam potestatem. Profectò in tali ereptione consideratur principaliter iniuria, quæ fit publicæ justitiæ, & malum exemplum, à quo possunt alii faciliter invitari ad contemptum Curiæ; non enim, ut dicebam suprà *num.* 21. attendi debet causa carcerationis, aut capturæ, sed iniuria facta Principi, quæ æqualis est, tàm si eximatur è manibus familiæ captus prò debito civili, quàm prò causâ Criminali: proindè sicut equaliter delinquit detentus ob causam Civilem, (si frangit carcerem, & fugit) sicut si esset carceratus ob Criminalem, ut *num.* 21. docuimus, ità parem iniuriam facit Principi, & par delictum committit captum prò causâ Civili eripiens, sicut prò Criminali. Refert proindè *Clarus* (63) quosdam casus, in quibus taliter delinquentes extremo supplicio fuerunt affecti.

30 Alia pœna, quæ sequitur eximentem, ut præfertur, captum prò debito publico, aut privato, est, quòd ipse tenetur ad solvendum sivè Fisco, sivè privato creditori omne debitum, ut sancit Textus, (64) ac si eximens ipse esset fideiussor debitoris exempti. Imò magìs obligatur ad talem solutionem eximens ipse, quàm si esset fideiussor simpliciter; quià, ut optimè probat *Garonus*, (65) talis eximens non admittitur ad probandum, quòd exemptus non esset debitor (quod tamen competeret simplici fideiussori), sufficit enim, quòd debitor sit ritè captus, ad petitionem asserentis, se esse creditorem, quod sufficienter probavit, exhibendo scripturas, aut alias probationes Judici, qui relaxavit mandatum de capiendo. Hoc autem, ut optimè dicit *Raynaldus*, (66) rationabiliter fit in odium sic eximentis, nè privatus sibi Causæ cognitionem adroget, & Majestas Prætoris, imò Principis violetur: proindè faciliùs tolerandum est, quòd calumniator lucretur, quàm ut eximentis delictum hâc pœnâ non puniatur. Quòd, si essent plures, qui concurrissent ad exemptionem capti prò debito de manu Curiæ, omnes tenentur in solidùm ad solutionem debiti, & quilibet prò ratâ, Si tamen cæteris non sit solvendo, obligatur unus ad solvendum prò cæteris; at uno solvente, cæteri liberantur ab obligatione, quemadmodùm in materiâ furti, à pluribus commissi in ordine ad faciendam restitutionem, optimè probat Petrus *Caballus*. (67)

31 Si autem captus ob causam Criminalem eximitur de manibus familiæ, ex communi sententiâ Doctorum, (68) pœna eximentis est arbitraria Judici, qui tamen potest arbitrium suum extendere usquè ad mortem; & se fundant in quâdam lege (69) *Codicis*, in quâ dicitur, quòd pœnâ læsæ Majestatis tenetur, *qui confessum in judicio Reum, & propter hoc in vinculâ coniectum emiserit*. Sed profectò ex hâc lege non deducitur eorum Doctorum. (70) intentum; siquidèm ille Textus loquitur de Reo jàm carcerato, & ideò in vinculâ coniecto, non autem de eo, qui solummodò est in manibus familiæ, & proindè nondùm potest esse confessus, & ut diximus suprà, atrocius est delictum eximentis à *Carcere*, qui locus sanctus est, quàm eximentis de manibus birruariorum; ampliare autem pœnam debitam majori delicto, ad delictum minus irrationabile est.

32 Proindè mihi summopere arridet animadversio *Dionisii Gothofredi*, (71) qui legendum putat, *qui confessum in hoc crimine*, (puta, Majestatis) *& propter hoc in vinculâ coniectum emiserit*. Ex quo deducitur, quòd non sit Reus Majestatis, qui eximit confessum de quomodòlibet crimine, sed *de hoc*, nempè crimine Majestatis taxativè, undè incongruè extenditur talis lex ad alia crimina, cùm in pœnis extensio non detur. Ad plùs ex illâ lege deduci potest, quòd, sicut qui eximit carceratum ob crimen læsæ Majestatis, incurrit idem crimen quò ad pœnam; ità qui eximit carceratum ob alia crimina, incurrit pœnam debitam crimini, ob quod talis carceratus erat; quæ tamen deductio irrationabilis etiam est, ut infrà dicetur.

33 Meliùs igitur erit dicere, quòd arbitrium Judicis in casu, qui præfertur, extendi potest usquè ad mortem eximentis, quandò scilicet interveniant in facto circumstantiæ, factum notabiliter aggravantes, puta, quià animo deliberato; aut cum armis; aut factâ conventiculâ armatorum; aut cum concitatione, seù tumultu populi; aut quià ad arma cum satellitibus deventum sit, ex quo secuta sunt vulnera, mutilationes, aut hominum cædes: aut quià eximens vult tali actu sibi arrogare imperium, ac jurisdictionem Principis, nolens, quòd in suâ Domo Curiâ neminem, quàmvis malefactorem, capere possit, & similia, quæ ex *Gomez*, *Sanfelicio*, *Luca de Pennâ*, & *Laurentio Mattheù* recitat *Raynaldus*. (72)

34 Quid autem, si Mulieres hoc delictum committerent. Videbitur fortè hic casus metaphisicus, sed talis non est, & evenit quadraginta ab hinc annis in *Oppido Feliciani Comitatus Alexandriæ*, in hoc *Statu Mediolanensi*. Captus ibi erat quidam adolescens, culpatus de grassatione; dum autem detineretur ligatus in tabernâ meritoriâ, dùm satellites comedebant, Amasia capturati, quæ ipsum deperibat, congregavit alias Virgines adultas amicas, & socias ad numerum circiter quadraginta, & consilium inierunt, ut de manibus familiæ eriperent juvenem in viâ, dùm duceretur ad Civitatem. Designatus ab ipsis fuit ad effectum locus angustus, habens ab uno latere Clausuram nostri Convetus, ab alio prominentiam soli elevatam ad quindecim circiter pedes, & ascensu inaccessam, & hoc, ideò, nè satellites, qui erant in equis, possent iis liberè uti ob loci angustiam. Divisis ergò illis in duas turmas, quæ

(62) *Vincent. de Franch. Decis. 442. nu. 3. Raynal. Tom. 1. cap. 3. §. 10. nu. 12.*
(63) Clar. *Prat. crim. Quæst. 68. num. 10. ℣. Eximens.*
(64) *text. in l. Quoties. C. de Exacto. tribu. lib. 10.*
(65) *Garon. ad Nov. Const. Mediolan. lib. 4. Tit. 7. de Pœn. Art. 112. nu. 7. ℣. Condemnatus.*
(66) *Raynald. Tom. 1. cap. 3. §. 10. n. 17.*
(67) *Caball. Cas. 198. nu. 4.*
(68) *Farinac. Quæst. 32. nu. 64. Conciol. Crimin. resolut. 5. V. Eximitio. nu. 1. Garon. ad Novas Const. Mediolan. lib. 4. Tit. de Pœn. Art. 112. n. 5.*
(69) *text. in l. Cuiusque. in fin. C. Ad l. Jul. Maiest.*
(70) *Bart. Angel. Alex. Guido. Papa. Farinac. & alii apud Caball. Cas. 8. num. 2. Clar. Q. 68. ℣. Eximens.*
(71) *Dionys. Gothof. ad l. Cuisque. lit. M. C. Ad l. Jul. Maiest.*
(72) *Raynal. Tom. 1. cap. 3. §. 10. n. 10.*

quæ armatæ erant ronchis, hastis, verubus, ligonibus, sarissis, falcibus, ac aliis armis rusticanis, se posuerunt in insidi is. Mox cumparentibus satellitibus, eruperunt è latebris turmæ, una quidèm à fronte, alia à tergo, & magnis vocibus cœperunt clamare *dimitte*, *dimitte*, & conversis in satellites armis, contrà illos currere cœperunt. Baricellus, qui erat antè, concitato equo fugit, similiter birruarius, qui erat post. Infelix birruarius, qui manicis, & catenâ ligatum tenebat captum, remansit scopus fœminilium irarum, pluribusquè ictibus fuit percussus, antequàm captum solveret. Res fuit ad Prætorem *Alexandriæ* deducta, qui, attentâ multitudine, sexu, & paupertate Rearum, ad inquisitionem minimè processit. At quid juris in facto?

35 Dico, quòd contrà Mulieres Reas hujus delicti, non minùs quàm contrà viros procedendum fuit. Ratio est, quià, ut ex jure (73) textualiter habetur, in delictis nulla habenda est ratio diversitatis sexus, nisi in casibus expressis in jure, in quo Legislator consideravit causas, ob quas Mulieres, ratione infirmitatis sexus aut nulliter, aut mitiùs debent puniri, quàm viri. In hoc autem delicto nulla suppetit legitima ratio differentiæ inter Mares, ac Fœminas, proindè similibus, cum viris, pœnis debent esse obnoxiæ.

36 Plerique Auctores scribunt par esse delictum ejus, qui captum de manu familiæ eripit, ac ejus, qui eximit in *Carcere* clausum. Hanc positionem impugnavimus suprà *num*. 5. & probavimus gravius delinquere, qui eximit è *Carcere*, quàm qui eripit Curiæ. Viso ergò de pœnâ eripientis captum, videndum remanet de pœnâ eximentis *carceratum*. Omnes fermè Doctores, ut apparet ex *Caballo*, (74) ponunt distinctionem inter carceratum nondùm sententiatum, aut confessum, aut convictum, & eum, qui simpliciter carceratus est de crimine; & dicunt, quòd eximens Reum damnatum, confessum, aut, convictum de crimine capitali, debet ultimo supplicio plecti; si autem Reus damnatus &c. non est, eximens puniendus est de crimine, de quo condemnatus fuisset carceratus.

37 Communem tot illustrium virorum sententiam revereor, sed in eam minimè abire cogor, ob istam rationem. Planè stat, quòd atrocitas criminis violantis *Carceres*, est, quià iste summam iniuriam infert Principi, ipsius potestati contrariando; & quià in summo discrimine, & periculo subversionis totius Reipublicæ, eam redigere malo exemplo potest. In tantùm enim ex hominum consensu data est Principi publica potestas, in quantum iste curare debet Civilem felicitatem Populi, quæ consistit in justitiâ, ut unusquisque quietè possideat, quod suum est, & à nemine lædatur. Et ideò Principi concessum est merum, ac mixtum imperium, & gladii potestas, ut curet cuique reddi, quod suum est, & homines perniciosi per maleficia aut puniantur exemplariter, aut de medio tollantur. Vita pariter civilis instituta est, ut publica potestas in officio contineat potentes, & adversùs istos invalidos defendat. Si ergò liceret cuique eximere è fortiis publicæ potestatis eos, qui crimine aliquo deliquerunt, destrueretur, ac invalida esset potestas publica, quod est unum, ac principale fundamentum civilis societatis.

38 Hoc ergò posito, patet manifestè, quòd etiam iniuria fit Principi, & in par discrimen adducit publicam potestatem, qui violat *Carcerem*, & eximit jàm condemnatum, sicut qui eripit condemnandum, nàm quidditas delicti præcisè consistit in violentiâ, quam exercet, & totaliter abstrahit à qualitate personæ, quæ eripitur, ut diximus suprà *num*. 29. Ergò data distinctio nullum habet rationabile fundamentum. Quòd, si dicatur majorem iniuriam fieri, quandò eximitur condemnatus, quàm quandò eximitur simpliciter carceratus, quià in primo impeditur ex fugâ executio justitiæ, quod non est in secundo. Respondeo, negando assumptû; & ad rationem dico, quòd ità exercetur actus justitiæ in capturando, constituendo, examinando, condemnando, aut absolvendo Reo, sicut in exequendo contrà eum supplicio; pari ergò modo impediuntur actus justitiæ, qui debebant fieri ergà simpliciter carceratum, eum constituendo, examinando &c., sicut impeditur in jàm damnato executio sententiæ.

39 Pariter irrationabile est, quòd eximens carceratum nondùm confessum, aut convictum, teneatur solummodò ad eam pœnam, quam subire debebat, qui exemptus est; nàm, ut benè ponderavit etiam *Farinacius* (75), daretur casus, quòd prò atroci crimine, quale est *Carcerum* violatio, minima pœna deberetur, quandò nempè carceratus, qui exemptus est, prò levi delicto fuisset detentus; & etiam daretur casus, quòd talis eximens nullam pœnam deberet subire, quandò nempè carceratus fuisset absolvendus à crimine, prò quo fuit detentus. Hæc quidèm absurda sunt, proindè tali opinione explosâ, alii (76) meliùs senserunt, concludendo, quòd in criminalibus eximens potest teneri plùs, quàm exemptus; undè ruit illa conclusio, quòd eximens teneatur illâ pœnâ, quam subiisset carceratus, si è *Carcere* non fuisset exemptus.

40 Concludendum igitur est, quòd pœna eximentis carceratum sivè condemnandum, sivè condemnatum, dependet ab arbitrio Judicis, ut senserunt *Bartolus*, *Joannes Faber*, *Ægidius*, *Bossius*, ac *Farinacius*, quos citat, & sequitur *Caballus* (77). Arbitrium verò regulandum est juxtà circumstantias facti; nempè, si fuit per astutiam, fraudem, aut vim; si subministrando occultè carcerato instrumenta ad frangendum Cercerem, ut ferrum limæ &c. àn ad fugiendum, ut funem, scalas &c. si eximens fuit solus, àn habuerit complices; si fractus est deforis *Carcer*, àn apertus adulterinâ clave, & grimaldellis; si armati, facto impetu, ligaverunt Custodem, mutilarunt, aut occiderunt resistentem, si de die, àn de nocte &c., ex his enim arbitrari poterat modò ictus funis, modò *Carceres*, modò pœnam pecuniariam, nunc triremes ad tempus; nunc perpetuas, & tandèm in atrocissimis circumstantiis etiam extremum supplicium, etiam qualificatum, ut non semel fuit factum.

41 Temperandarum etiam pœnarum motiva debet attendere Judex; ut pietas Patris in filium, ac filii in Patrem; amor Uxoris in maritum, & vice versâ, ac Ma-

(73) *text. in l. final. C. de Jur. & fact. ignor.*
(74) *Caball. Cas. 8. nu. 3. 4. & 5.*

(75) *Farinac. Quæst. 30. nu. 93. & 94. ℣. Hæc ampliatio.*
(76) *Jodoc. Pract. crim. cap. 15. nu 30. & 31. Augusti. ad Angel. ℣. Quod fama. nu. 57. ℣. Et tene menti.*
(77) *Caball. Cas. 8. n. 11.*

tendere Judex; ut pietas Patris in filium, ac filii in Patrem; amor Uxoris in Maritum, & vice versâ ac Matris in filium, consanguinitatis affectio, ut Fratris in Fratrem, agnati in agnatum &c. ità ut eximens ex istis causis, quàm levissimè puniendi sunt, ut multis cumulatis probat *Raynaldus* (78), isti enim moventur ad tale crimen ex impulsu sanguinis, ac naturali affectione, non autem à malo aliquo fine. Ampliat hanc conclusionem *Decianus*, (79) volens, quòd quivis, qui movetur ex misericordiâ, aut charitate in proximum ad eximendum captum, aut carceratum, magìs culpæ, quàm dolo sit adscribendum, & citat ad hoc quandam legem; (80) Eò ergò fortiùs dicendum de amicitiâ verâ, illâ nempè, quæ juxtà philosophum fundatur in virtute; amicus enim verus prò amico non pavet ipsam vitam in discrimine ponere, quapropter, si delinquenti ex affectione carnali, in eximendo conjunctum sanguine pœna est minoranda, à fortiori dicendum est de illo, qui sic agit ex affectione spirituali, pròut est amicitia. Verum est, quòd priùs constare debet per actus antecedentes, quòd eximens ob compassivam misericordiam deliquit, probando, quòd Reus homo pius est universaliter ergà pauperes, facit eleemosinas, miseretur egenorum &c. alius autem est notorius amicus ejus, qui erat carceratus, quod probatur per illa argumenta, quibus probatur amicitia, quæ, cùm sit quid latens animo, per actus externos probanda est, quòd, si talis probatio non fieret, posset quivis Reus ad pœnam minorandam hæc duo motiva, misericordiæ nempè, ac amicitiæ prætendere.

42 Quid autem dicendum de illo, qui habens consanguineum, damnandum ad extremum supplicium, nec potens illum eripere de *carceribus*, cibo venenato illum perimit, nè tota agnatio ob illius mortem per manus carnificis vituperetur, tenebitur nè de crimine Carceris violati?

43 Respondeo, quòd communis conclusio Doctorum, quos recitat, & sequitur *Caballus*, (81) est, quòd talis non debet evadere pœnam ordinariam homicidarum, & ratio, quam adducunt, est, quià, ut deducitur à jure (82), carcerati sunt sub custodiâ, securitate, ac protectione Principis, proindè nemo privatus potest illos offendere. Ex hoc fundamento concludi debet, quòd taliter venenando, Carcerem violet, At mihi durum est, quòd ordinariâ pœnâ sit plectendus. Siquidèm in delictis spectanda est non minùs intentio, quàm factum; undè, si mala est tùm intentio, tùm factum, plenus intervenit dolus malus, & delictum in suo genere est usquequaque perfectum, & ordinariam pœnam meretur. Si autem factum sit quidèm malum, sed finis bonus sit, quàmvis factum non desinat esse malum, tamen ei demitur de malitiâ, & consequenter etiam de pœnâ, quià intentio operantis mala non est, & tunc, cessante dolo, remanet sola culpa, quæ semper extrà ordinem punitur.

44 Hoc probatur in Matre, quæ ad vitandam infamiam, aut ex aliâ causâ non turpi occidit infantulum, nàm non tenetur ordinariâ pœnâ parricidii, ut aliàs (83) docuimus, sed aliâ extraordinariâ. Probatur pariter in Religioso, aut Amico Virginis prægnantis, qui ad conservandam famam propriam, aut honorem illius, poculum abortionis fœtus animati procuraret: itidèm in puellâ, vel Viduâ, quæ prò tuendâ suâ existimatione, medicinam ad abortiendum biberet, omnes enim isti ordinarias pœnas procurantium abortum fœtus animati non incurrunt, ut aliàs (84) dictum est. Probatur itidèm in Patre, qui non incurrit crimen parricidii, si ad antevertendam infamiam familiæ, filio damnato ad furcas veneno vitam adimit, ut alio loco (85) cum *Deciano* (86) contrà *Felinum* tradidimus. Et horum omnium ratio est, quià in omnibus, ut præfertur, delinquentibus deficit mala intentio, finisque turpis.

45 A' simili ergò arguere licet, quòd qui damnato ad ultimum supplicium venenum tribuit, ut dedecus familiæ evitet, ac damnum sibi, aut suis antevertat, non debet incurrere ordinariam pœnam veneficii, homicidii, nec violationis Carceris, sed minorem, quià pravâ intentione non deliquit, undè non fuit in dolo, sed tantùm in culpâ. Et profectò causa honoris gravissima est, ità ut nonnulli Theologi (qui tamen tenendi minimè sunt) autument prò conservando honore, licitum esse occidere eum, qui honorem adempturus est, afflictâ calumniâ, aut diffamato vituperio. Accedit aliquandò damnum, nàm sorores ultimo supplicio affecti non reperiunt, ob infamiam contractam à morte Fratris, qui eas velint in matrimonium ducere. Pariter in multis locis excluduntur à certis Collegiis, muneribus, aut honoribus ii, quorum coniunctus aliquis manu Carnificis fuerit interemptus. Urgentissima igitur erunt hæc motiva, ut pœna temperetur cum eo, qui ad effugiendum tale damnum veneno prævenerit damnati mortem ignominiosam.

46 Non desinam prò coronide hujus paragraphi apponere alium modum, quo sequitur *Carcerum violatio*, & est, quandò Custos *Carcerum*, aut quivis alius ex Officialibus Curiæ, ut tradit *Caballus* (87), cognoscit carnaliter mulierem carceratam. Concors enim Doctorum sententia est, quòd prò tali actu pœna debetur. Fundant verò suam intentionem in hoc, quòd ex quâdam lege (88) habetur, quòd, si Tutor pupillam habens in suâ custodiâ, eam stupraverit, omnia ejus bona debent confiscari, & ipse deportari in insulam; Tutor enim succedit loco Patris, & proindè tenetur pupillam nutrire, custodire, & honestis moribus instruere, [89] undè cùm per stuprum eam vituperet, tali pœnâ mulctari debet. Comparant autem Tutori Custodem *Carceris*, proindè volunt, quòd teneatur, Mulieres, quæ in Carcere sub protectione Principis debent esse securæ, alere, honestè custodire, ac illas aut pœnæ, aut innocentiæ illæsas servare.

(78) *Raynal. Tom. 1. cap. 3. §. 10. nu. 51.*
(79) *Decian. Tr. crim. lib. 7. cap. 11. n. 12.*
(80) *arg. text. in l. Si hominem. init. ff. Deposit.*
(81) *Caball. Cas. 94. n. 1. 2. 3. & ibi Bald. Felin. Marsil. Jo. de Arnon. Carrer. & Corrad.*
(82) *arg. l. final. C. de Custo. Reo. l. final. C. de Malef. & Mathe.*
(83) *Tit. 7. §. Parricidium. n. 14. in fin.*
(84) *Tit. 7. §. Abortus Procuratio n. 66. & 68.*
(85) *Tit. 7. §. Parricidium. n. 10.*
(86) *Decian. Tract. crim. lib. 9. cap. 8. nu. 17.*
(87) *Caball. Cas. 283. nu. 3.*
(88) *text. in l. unic. C. Si quis eam. cui. tut. fue. corrup.*
(89) *arg. l. 2. ff. de Administra. tuto.*

Quòd si contrafaciat, pęnas subire debere. Addunt alii hoc justè deberi, tùm quià iniuria fit Principi, cujus *Carceres* violantur; tùm quià refrænanda est audacia Officialium Principis, qui debent esse immunes à scelere: tùm quià Mulieres carceratæ facilius timore, aut fraude Officialium inducuntur ad prostitutionem; tùm quià isti, illecebris Mulieribus devincti, possunt eas impunitas fugâ sibi consulere, ut ponderat *Raynaldus*. (90)

47 Sed circà pœnas Custodi inferendas, Doctores variant. Nàm in aliquibus locis, ut in *Galliâ*, *Portugalliâ*, *Bononiâ*, & etiam *Mediolani*, Teste *Menochio*, (91) ut eum refert *Raynaldus*, (92) (de quo tamen valdè dubito, cùm *Clarus*, (93) dicat aliter circà Constitutiones Mediolani) extat lex, ac consuetudo, quòd Custos, cognoscens Mulierem honestam carceratam, sivè per vim, sivè sine vi, ultimo supplicio afficiatur; & ubi talis consuetudo est, debet servari. In aliis locis pœna est Judicibus arbitraria, quæ quidèm augenda est juxtà circumstantias facti, quæ tangunt aut modum agendi, nempè si fiat per vim, aut personam, ut si sit Virgo, aut Nobilis &c. tamen respectu *Carceris* violati non potest extendi usquè ad mortem, ut firmant *Menochius*, & *Pegas*, (94) quià de jure communi nulla reperitur sancita certa pęna prò tali crimine. Undè ex receptâ consuetudine Tribunalium, pęna talis criminis est triremium per quinqennium, ut voluit *Caballus*, (95) aut ad plùs per septennium, ut scribit *Carena*. (96) Si autem Mulier cognita est meretrix, mitiori quidèm pęnâ mulctandus est Custos, tamen aliquali coercitione est puniendus ob violatam loci reverentiam, ut firmat *Clarus*. (97)

48 De jure autem Canonico habetur *B. Pij V.* famosa Constitutio (98), in quâ habentur pœnæ Excommunicationis, ac criminis læsæ Majestatis contrà frangentes *Carceres S. Officii*, carceratos eximentes, captos eripientes, aut capiendos impedientes ob causas fidei, ipsisque auxilium quomodòlibet dantes, etiam effectu non secuto. Advertit porrò ex *Carenâ Bordonus*, (99) quòd prædictæ pęnæ afficiunt tantum alios, qui carceratis, aut carcerandis auxilium dant, frangendo Carceres, eripiendo captos &c. non autem carceratos ipsos. Nàm si isti fugam arripiunt, frangendo *Carceres*, aut sinè fracturâ, si sunt viles, fustigantur, si verò sunt Nobiles, duriori custodiæ mancipantur, ut scribit *Carena* (100).

49 Circà Regulares, fugientes è Carcere sivè cum fracturâ, sivè non; aut auxiliantes ad fugam carceratos, scrutari quilibet debet suas Constitutiones. Nos Minores de Observantiâ utràque habemus peculiare Statutum, quod, cùm aliàs (101) expenderimus, hìc repetere superfluum judicamus.

---

(90) *Raynald. Tom. p. cap. 3. §. 7. nu. 2. circ. med.*
(91) *Menoch. de Arbitr. Cas. 292. nu. 4.*
(92) *Raynald. loc cit. nu. 1.*
(93) *Clar. §. Fornicatio. V. Cum carcerata.*
(94) *Menoch. de Arbitr. Cas. 292. nu. 3. Pegas ad Ord. Regn. Portugal. lib. 1. Tit. 33 §. 4. Gloss. 6. nu. 4*
(95) *Caball. Cas. 283. nu. 8.*
(96) *Caren. de S. Offic. Par. 1. Tit. 15. §. 1. n. 9. in fin.*
(97) *Clar. §. Fornicat. V. Cum carcerata.*
(98) *B. Pius V. Const. Si de protegendis. Cal. April. 1569.*
(99) *Bordon. Sacr. Tribunal. cap. 32. Quæst. 18. nu. 22. & ibi Carena Par. 2. Tit. 17. nu. 76. §. In contrarium.*
(100) *Carena loc. cit. nu. 75.*
(101) *Par. P. Tit. Pœnarum. Quæst. 19. & 20. nu. 100. & seqq*

§. VIII. Ar-

§. VIII.

Artium prohibitarum exercitium.

SUMMARIUM.

1 *Artium prohibitarum nomine quæ comprehendantur.*
2 *Nullus Ecclesiasticus se immiscere debet negotiis sæcularibus.*
3 *Clericis prohibita omnia negotia forensia.*
Nequeunt esse Judices, Ministri publici, aut Procuratores Principis Laici.
Pariter neque Tabelliones, Actores, nec Testes in causâ sanguinis.
Prohibentur Clerici exercere mercimonia, Medicinam, Chirurgiam, artem histrionicam.
Arti honestæ, non tamen sordidæ vacare possunt.
4 *Religiosi omnes specialiter prohibentur vacare negotiis sæcularibus.*
Prohibitio hæc facta Monachis extenditur ad Canonicos Regulares & Mendicantes.
Constitutio, fundata super aliquâ qualitate, se extendit ad omnes ejusdem qualitatis.
5 *Regulares non possunt esse Judices de rebus sæcularibus.*
Possunt esse Vicarii Episcoporum.
Religiosi Mendicantes possunt esse Vicarii Episcoporum.
6 *Religiosus non potest in causâ sæculari esse arbiter.*
Arbiter quis sit.
Arbitraria sunt redigenda ad instar judiciorum.
Arbitrator potest esse Religiosus.
Concordare discordantes officium pietatis est.
In arbitratore Religioso non requiritur licentia Prælati.
7 *Procurator, quomodò differat ab Advocato.*
8 *Religiosus nequit esse Adsessor.*
Adsessor quis sit.
Adsessor sub pœnâ exilii nequit subscribere sententia Judicis.
9 *Religiosus non potest esse Peritus.*
Peritus quis dicatur.
10 *Regularis non potest esse Notarius publicus in causâ Civili, nec Criminali, nisi in S. Officio.*
11 *Pariter nec Testis coràm Judice Laico.*
Etiam ad mandatum Superioris non potest esse Testis in causâ sanguinis.
Ad quæ Religiosus possit licentiari à Prælato, ut testificetur.
Regularis potest esse Testis extrajudicialis.
12 *Ex causâ legitimâ, & licentiâ Superioris potest Regularis esse Judex, Advocatus, Procurator &c.*
Causæ Legitimæ ad hæc præstanda, quæ censeri debeant.
13 *Religiosus potest esse Advocatus Orphani, Viduæ, ac miserabilium personarum, & quomodò.*
14 *Exercere Officium quid importet.*
15 *Executores testamentarii nequeunt esse Regulares, sinè licentiâ Superioris.*
Licentia talis dari potest etiam à Superiore Locali.
Dicta licentia debet esse petita, & obtenta, sufficit tamen tacita, vel præsumpta.
16 *Fratres Minores nullo modo possunt esse executores testamentarii.*
17 *Tutores, aut Curatores testamentarii, aut dativi nequeunt esse Religiosi.*
Tutores legitimi àn possint esse, variæ sunt sententiæ.
Tutores miserabilium personarum possunt esse.
18 *Regularis non potest esse fidejussor sinè licentiâ Superioris, & Capituli.*
19 *Neque depositarius sinè licentiâ Prælati.*
Recipiendo depositum absquè licentiâ, àn peccent graviter, variant Doctores.
Esse depositarium non est contrà votum paupertatis.
Conventus non est obligatus ad restituendum depositum, datum privato Religioso.
20 *Negotiatio prohibita est Religioso.*
21 *Regularis in Sacris constitutus nequit exercere Chirurgiam.*
Si fiat ex charitate, non prohibetur exercere Medicinam.
22 *Religiosus non potest esse compater.*

1 LAto vocabulo *Artium prohibitarum* comprehendimus hìc tùm veras artes, tùm munera, quæ sunt Ecclesiasticis interdicta, quæ tamen nomine *artis* venire possunt, ut ait quædam *Glossa in cap. Unic. in V. Artem. de Vit. & hone. Cler. in* 6. & brevitati studentes multa complectimur, nè circà singula diutiùs, quàm par sit, cogamur immorari.

2 Generaliter ergò, & de jure communi vetitum est omnibus Ecclesiasticis se immiscere negotiis sæcularibus; dicente *Apostolo* (1). *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus.* Hæc autem multiplicia sunt, specialesque prohibitiones, dispositiones prò Clericis, prò Monachis, ac prò aliis Regularibus in sacris Canonibus habentur, quæ singillatìm, & succintè expendemus.

3 Primò prohibentur Clerici negotiis forensibus vacare, (2) proindè non possunt esse *Justitiarii*, sivè Judices Principum Laicorum (3), neque eorum publici *Ministri*; (4) neque *Procuratores* (5), neque *Advocati*, nisi in causâ suâ, vel Ecclesiæ, vel miserabilium personarum (6), neque *Tabelliones*, sivè, *Notarii* (7), neque *Actores*, aut Testes in causâ sanguinis. (8) Prohibentur pariter à negotiis sæcularibus, puta, Exer-

(1) *Timot. cap* 2. *V.* 4.
(2) *cap. Duo sunt.* 12. *q.* 1.
(3) *Concil. Lateran. sub Alexand.* 3. *text. in cap. Sed nec. Ne Cler. vel Monach.*
(4) *cap. Sacerdotibus. Ne Cler. vel Monach.*
(5) *cap. Cyprianus, cum* 3. *seqq.* 21. *q.* 3. *cap.* 2. *Ne Cler. vel Monach.*
(6) *cap.* 1. *de Postula. cap.* 1. *de Vit. & hone. Cler. Concil. Lateran.* 3. *cap.* 12.
(7) *cap. Sicut te. ne Cler. vel Monach.*
(8) *cap. His quibus.* 23. *q.* 8.

Exercendi *Mercimonia* (9), *Medicinam*, *Chirurgiam*, (10) *Artem histrionicam*, & *joculatoriam* (11), & quàmvis possint alicui *Arti* honestæ vacare sinè detrimento Officii Clericalis, (12) tamen ab *Artibus* vilibus, sordidis, & infamibus debent abstinere, ultrà multa alia, quæ longum esset recensere.

4 Religiosi autem speciales habent prohibitiones rebus sæcularibus vacandi, pròut ex *Concilio Tarraconensi* habetur in jure, (13) ubi dicitur, *Similiter, ut nullus Monachorum forensis negotii susceptor, vel executor existat, nisi quòd Monasterii exposcit utilitas, Abbate sibi nihilominùs imperante*. Et quià nonnulli *Canonici Regulares* existimarunt, Canonem hunc loqui de *Monachis* tantùm, non verò de cæteris, *Innocentius Tertius* declaravit etiam ad illos extendi, pròut textualiter habetur in quâdam *Decretali*. (14) Hinc deducitur, quòd constitutio, fundata in aliquâ qualitate, se extendit ad omnes ejusdem qualitatis, ut egregiè, & notabiliter docet *Abbas*: (15) & ideò cùm Constitutio illius Canonis fundetur in qualitate vitæ Religiosæ, quam profitentur Monachi, extendi debet ad omnes, qui vitam Religiosam ducunt, pròut sunt *Regulares Canonici*, *& Mendicantes*.

5 Forensia autem negotia requirunt personam primò *Judicis*, qui ordinarius est, aut *Delegatus*, aut *Arbiter*. Regulares autem non possunt esse *Judices ordinarij*, hoc est, qui publicâ cognoscendi, & judicandi auctoritate, & potestate funguntur de rebus sæcularibus (16), pròut ex citato *Canone* deducunt *Doctores*. (17) Sed ex eodem principio non possunt esse nequè *Delegati*. Verum tamen est, quòd non impediuntur esse Delegati Episcoporum, seù eorum Vicarii, accedente tamen licentiâ suorum Superiorum, ut ex jure multi (18) deducunt. Et licèt nonnulli (19) hoc concedant de *Monachis* tantùm, de *Mendicantibus* autem, & præsertim strictam vitam profitentibus hoc denegent; tamen hoc est dictum sinè fundamento, nullo enim jure fulcitur talis limitatio; & praxis contrarium probat: siquidèm *P. Illuminatus Moronus*, Auctor *Centum Responsorum*, ac *Bigæ Seraphieæ Strictioris Observantiæ S. P. Francisci* alumnus, fuit Vicarius Eminentissimi *Alderani Cibo*, Episcopi Aesini in Piceno; & ego pariter fui Vicarius in spiritualibus Illustrissimi *Fr. Alexandri Montecatini*, *Archiepiscopi Avenionensis*, cum solâ licentiâ *Ministri nostri Generalis*.

6 Ex suprà dato fundamento sequitur etiam, quòd Religiosus non potest esse *Arbiter*; quià cùm arbitraria sint redigenda ad instar judiciorum, (20) *Arbiter* est verus Judex, qui arbitrium suum debet regulare, ordine essentiali servato. Proindè ille, qui nequit esse Judex, nequit pariter esse *Arbiter*. Benè tamen potest esse Arbitrator, hoc est amicabilis compositor, quià reducere discordantes ad concordiam Officium pietatis est, (21) quod non disconvenit Religioso. Verum est, quòd nonnulli *Doctores* (22) requirunt in Religioso licentiam Superioris, ut queat esse *Arbitrator*. Sed teneo, quòd non requiratur, tùm quià nullo jure cavetur, arbitrari enim sic non est negotio forensi se implicare, quod sibi tantùm vetatur per Canones; sed est Officium pium exercere, quod convenit Religioso absquè necessitate licentiæ: tùm quià contrarium tenent *Oldradus*, & *Jacobus de Aretio*, (23) & alii, quibus assentior.

7 Sequitur pariter ex eodem suprà dato fundamento, quòd non potest Religiosus esse *Advocatus*, nec *Procurator* in Causis forensibus; licèt autem in jure (24) confundantur Officia *Procuratoris*, & *Advocati*, tamen longè differt *Advocatus* à *Procuratore*; etenim *Advocatus* est quasi Tutor, qui consilio personam, sibi commissam in Causâ, defendit: *Procurator* verò quasi Curator ad negotia litis (cujus Patronus efficitur) deputatus est. Proindè litigans respectu *Advocati* Cliens est, & ab eo suscipitur, respectu *Procuratoris* Dominus est, ipsique negotia committit, ut eleganter scripsit *Passerinus*. (25)

8 Itidèm ex prænarrato principio derivat, quòd Religiosus nequit esse *Adsessor*, pròut dicunt *Doctores*. (26) Est autem *Adsessor*, *qui ab eo, cui est data iudicandi potestas, rogatur, ut sibi in cognitione Causæ assistat, ut cum debito fine causam decidere instruat*, ut ex jure (27) deducit *Azo*. Dirigit igitur *Adsessor* Judicem consilio suo, & rectè gerendorum actuum normam præbet, non autem sententiæ subscribit, ut incautè scripsit *Passerinus* (28), hoc enim sub pœnâ exilii sibi interdicitur, ut habetur expressè in *Codice*. (29)

9 Ob supradictam prohibitionem sequitur, quòd Religiosus neque etiam poterit esse *Peritus*, quià, ut ex *Accursio* aliàs (30) docuimus, *Peritus* comparatur *Adsessori*, sivè Consiliario Judicis, tùm ergò *Adsessor* nequeat esse Religiosus, sequitur, quòd similiter non poterit esse *Peritus*.

10 Sequitur insuper ex dictis, quòd Religiosus non potest esse *Actuarius*, *Tabellio*, aut *Notarius* in judicio Civili, aut Criminali (31), & ob privilegium Causæ fidei conceditur solùm, quòd possit esse *Notarius* in Officio Sacræ Inquisitionis. (32)

11 Iti-

(9) *cap. Multa. Ne Cler. vel Monac. Concil. Aurelian. 3. cap. 26. cap. Canonum. 14. q. 4.*
(10) *cap. sententiam. Ne Cler. vel Monach. Concil. Lateran. 4. cap. 18.*
(11) *cap. Unic. de Vit. & hon. Cler. in 6.*
(12) *cap. Clericus Victum. cap. clericus. quantum libet. 91. Dist. Concil. Colon. 2. Par. 2. cap. 30.*
(13) *cap. Monachi. il 2. 16. q. 1.*
(14) *text. in cap. Ex parte de Postulan.*
(15) *Abb. in cap. 2. num. p. de Postul.*
(16) *Gloss. in Clem. 1. in V. Si à Judicibus de Appell.*
(17) *Lezan. Tom. 1. cap. 9. num. 14. Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 13. n. 56. apud Ant. à Spir. San. Direct. Regul. Tr. 3. n. 1434.*
(18) *Gloss. in cap De præsentium. 16. q. 1. & in cap. Si quis. 58. Dist. Rota 3. de Off. Vicar. in antiq. Fusc. de Visit. lib. 2. cap. 15. n. 100. Sbrozz. Navar. Azor. Campanil. Majol. apud Barbos. de Off. & Potest. Ep. Allegat. 54. num. 12. & 13. Aloys. Ricc. Collect. 143. in fin.*
(19) *Azor. Fus. Sbrozz. lib. p. q. 40. apud Barbos. de Off. Epi. Allegat. 54. nu. 14.*
(20) *l. p. ff. de Arbitr.*
(21) *arg. text. in cap. Injustum. 11. q. 3.*
(22) *Paul. in Clem. 2. de Reser. Jo. de Lignan. ibid. Speculat. Tit. de Arbitr. Hostien. sum. Rub. eo tit. §. Quis possit esse. apud Abb. in cap. Quintavallis nu. 13. de Jureju.*
(23) *Oldrad. Jacob. de Aret. apud Abbat. loc. cit.*
(24) *l. 1. §. Ait Prætor. ff. de Postul. C. de Advoc. diu. Jud. per tot. l. 1. C. de Adsessor.*
(25) *Paßerin. de Stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. n. 28.*
(26) *Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 13. n. 85. Palau. Tr. 16. Disp. 4. P. 12. §. 1. n. 7. Ant. à Sp. S. Direct. Reg. Tr. 3. Disp. 6. nu. 1445.*
(27) *l. p. l. penult. l. final. ff. de Offic. Adsessor. Azo. sum. Tit. de Assessor.*
(28) *Passerin. de Stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. nu. 36.*
(29) *l. 2. C. de Adsessor.*
(30) *Par. p. Tit. Corpus. n. 57. in fin.*
(31) *text. in cap. Sicut. Ne Cler. vel Monach.*
(32) *text. in cap. Ut Officium. §. Verum. de Haret. in 6.*

11 Itidèm non potest esse Testis in judicio criminali contrà aliquem coràm Judice Laico, quià sìc testificando, & dando juramentum, se subderet Iudici non suo, ut dicunt *Doctores* (33); imò, si agatur de Causâ sanguinis, neque de licentiâ Superioris potest esse; & si Superior hoc præciperet, non teneretur Subditus obedire, ad vitandum periculum Irregularitatis, pròut post alios (34) scribit *Peyrinus*. In judicio autem civili, & etiam criminali, ubi agitur ad liberandum aliquem à pœnâ mortis, potest Superior tùm dare licentiam, tùm præcipere Subdito, ut testificetur. (35) Non prohibetur autem esse Testis extrajudicialis, ut in Testamentis, Contractibus, Matrimonio, Ordinatione &c. argumento eorum, quæ in jure (36) habentur.

12 Verum est, quòd ubi concurrat licentia Superioris, & causa legitima, possunt Religiosi prædicta Officia exercere; & aliter facientes mortaliter delinquunt. (37) Causa autem legitima, ob quam possunt esse *Judices*, *Advocati*, *Procuratores* &c. primò est utilitas Monasterii. (38) Hæc autem potest esse tùm directa, puta, quandò agitur de interesse Monasterii; tùm indirecta, puta, quandò agitur de negotio personæ, quæ necessaria est, & valdè utilis Monasterio, ut insignis benefactor, Episcopus Conservator, Medicus ordinarius Monasterii, in talibus enim casibus utilitas Monasterii censetur intervenire, pròut dicunt *Doctores*. (39)

13 Secunda causa est, si exerceatur officium *Advocati*, sivè *Procuratoris* in negotio Orphani, pupilli Viduæ, sivè miserabilis personæ, defendendo in causâ Civili, aut Criminali, ut post quandam *Glossam* dicunt *Doctores*. (40) Hoc autem, quià licitum censetur ex causâ pietatis, debet esse gratìs; ac nullâ receptâ mercede, nisi à Deo; aliter non licet. (41) Et adverti debet, quòd vetatur Religiosis esse *Advocatum* propriè, aut *Procuratorem*, comparendo in judicio; ceterùm, si extrajudicialiter adit Judicem, & ipsum instruit de bono jure ejus, quem defendit; aut si verbis, aut scriptò tantùm consulit, allegando jura, quæ faciunt prò clientulo; aut implorat auxilium Principis, aut personæ potentis, ut pauperi carcerato patrocinetur, non dicitur contrà prohibitionem Officium *Advocati* exercere, ut post *Abbatem*, *Bartolum*, *Sylvestrum*, *Angelum*, *Sanchez*, & alios, probat eruditè Passerinus. (42)

14 Advertendum autem, quòd prædicta munera forensia interdicuntur à Canonibus, Si Religiosus vult ea exercere indifferenter; ceterùm, si in unâ, aut alterâ causâ (maximè si multum, aut per longum tempus non impedit officia religiosa, occupatur, hoc prohibere non fuit de mente *Canonum*, pròut post *Innocentium* alii (43) docent. Scio quidèm, alios (44) oppositum tenere, quià Canones prohibentes loquuntur indistinctè; & cùm sit præceptum negativum, obligat semper, & ad semper. Sed, salvâ pace illorum, oppositum est verius; etenim in Canone (45) textualiter habetur, *Advocati Officium exercere*. Porrò *exercere Officium* non est in uno, aut altero actu operam impendere, pròut diximus suprà *Tit. 6. §. Alchimiæ exercitium. num. 22.* sed est ex instituto vacare Officio Advocati. Nec præcepta Canonica negativa sunt sicuti negativa juris naturalis, & divini, obligantia semper, & ad semper; sed magnam admittunt extensionem, & restrictionem, ut notum est; & concedunt parvitatem materiæ, ut est unus, vel alter actus.

15 Prohibentur etiam Regulares esse *Executores testamentarii*, & de hoc est Textus expressus in quâdam *Decretali*, & *Clementinâ* (46). Possunt autem esse, si Superior dat illis licentiam, ut textualiter disponunt citata jura; undè sequitur, quòd Superiores Regulares, qui possunt cæteris talem licentiam dare, possint per se munus *Executoris testamentarij* suscipere, ut ex *Sylvestro* observat *Rodericus*. (47) Licentia autem potest dari à Superiore etiam locali, nec requiritur, quòd sit à Generali, aut Provinciali, nisi aliter caveatur per Statuta Religionis; quià citata jura loquuntur de *Licentiâ Superioris* in genere, nec ad aliquem limitant; proindè quivis, qui sit Superior, potest eam dare, ut dicit *Antonius à Sp. Sancto.* (48) Verum est, quòd debet esse *petita*, *& obtenta*, ut volunt citata jura; non tamen requiritur, quòd sit expressa, sed sufficit tacita, vel etiam præsumpta, ut multi (49) dicunt.

16 Excipiuntur autem ab hâc limitatione *fratres Minores*, ipsi enim nullo modo possunt, neque de licentiâ suorum Prælatorum esse *Executores testamentarij*, aut ultimarum voluntatum, ut cantat expressè Textus famosæ *Clementina*. (50) Non tollitur autem, quin possint esse Consiliarii, à Testatore instituti, ut executores, à se relictos, in testamento consilio suo dirigant, in exequendâ ejus occultâ voluntate, ut contrà *Cardinalem*, *Dominicum*, *Ancharanum*, *& Franciscum* tenet *Covaruvias* cum *Bartolo*, & post eum *Rodericus*. (51)

17 Prohibentur etiam Religiosi esse *Tutores*, aut *Curatores testamentarij*, hoc est in testamento instituti, ut hoc ex utroque iure (52) habetur; & pariter *dativi*, nempè dati à Judice in defectu *Tutoris testamentarii*, aut consanguineorum. An autem possint esse *legitimi*, (cum

(33) *Specul. de Test. §. 1. n. 36. Abb. in cap. Cum nuncius. num. 4. de Test. & ibi Felin. n. 3. Sanch. l. 6. in Decal. c. 13. n. 103. Pala. Laym. Ant. à Sp. S. apud Passer. de Stat. Tom. 2. q. 187. n. 76. in fin.*

(34) *Farinac. q. 78. n. 199. & q. 60 n. 91. Megali. Prompt. Theol. V. Clericus. n. 26. Tho. a Jesu. de Visit. Regul. Tr. 3. cap. 11. nu. 10. Spathar. Diaz. Roderic. apud Peyrin. Form. lit. T. cap. 1. n. 2. in fin.*

(35) *Pelizzar. Manual. Regul. Tract. 6. cap. 12. n. 39. & 40. Portel. apud Ant. à Sp. S Direct. Regul. Tr. 3. Disp. 6. n. 1492.*

(36) *arg. cap. Nuper. de Test. Novell. de Monach. §. Cogitandum. Coll. 1. Auth. Ingressi. C. de Sacr. Eccl.*

(37) *Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 13. nu. 56. Ant. à Sp. S. Direct. Reg. Tr. 3. Disp. 6. n. 1434.*

(38) *arg. cap. Monachi il 2. 16. q. 1. D. D. apud Lezan. Tom. 1. cap. 9. n. 14. Ant. a Sp. S. loc. cit.*

(39) *Abb. in cap. 2. nu. 3. de Postulan. & ibi Innocent. in cap. Cum I, & A. de sent. & re iudicat. Roman. singul. fol. 15. apud Sapia. Add. ad Abb. loc. cit. lit. C.*

(40) *Gloss. in cap. De præsentium. in V. Defensor. 16. q. 1. Card. in cap. 2. n. 1. q. 1. de Postul. Navar. Cons. 2. de Regul. nu. 66. text. in cap. final. de Postul.*

(41) *Abb. in cap. 1. n. 5. & ibi Hostiens. Jo. Andræ. n. 2. Anchar. n. 3. Fagn. n. 5. de Postul.*

(42) *Passerin. de stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. n. 31.*

(43) *Abb. in cap. Ex parte n. 4. de Postul. & ibi Innoc. in cap. Unic. in fin. de obl. ad ratio Archidiac. in cap. Pervenit. 86. Dist. Felin. in cap. Cum I, & A. n. 11. de sent. & re judic. Fagnan. in cap. Magnus. n. 4. de Obliga. ad ratiocin.*

(44) *Collectar. Dec. Sylvest. Sanch. Pala. Ant. à Sp. S. apud Passerin. loc. cit. n. 30.*

(45) *Cap. Ex Parte de Postul.*

(46) *text. in cap. Religiosus. de Testam. in 6. Clement. Unic. eo. tit.*

(47) *Sylvest. V. Testamentum. 2. q. 2. V. Dic 1. Roderic. Tom. 3. q. 70. art. 1. post. Med.*

(48) *Ant. à Sp. S. Direct. reg. Tr. 3. Disp. 6. n. 1470.*

(49) *Sylv. V. Testamentum. 2. qu. 2. V. Dico 3. apud Passerin. de Stat. Tom. 2. q. 187. n. 101. Sanch. & Pellizza. Tr. 6. cap. 12. nu. 25. apud Ant. à Sp. S. loc. cit. n. 1472.*

(50) *Clement. Exivi. §. Verum etiam de Verb. signif.*

(51) *Covaruv. de Test. cap. 17. n. 1. & ibi Bartol. Tr. Minoric. lib. 3. cap. 4. Roderic. Tom. 3. q. 70 art. 2.*

(52) *Concil. Chalced. Act. 15. can. 3. cap. Pervenit. 86. Dist. cap. Generaliter 16. q. 1. cap. Sacerdotium. 21. q. 3. l. Generaliter. de Epi. & Cler. Auth. Præsbiteros. C. eo. cap. final. 88. Dist.*

(cum licentiâ tantùm suorum Superiorum) divisæ sunt opiniones. *Antonius à Sp. Sancto* post *Pelizzarium* (53) tenet, quòd non, quià Religiosus nulla bona possidet, quæ prò administrandâ tutelâ, etiam legitimâ subiaceant obligationi; præterquam quod hoc expresse cavetur in quâdam *Authenticâ* (54), loquente de tutelâ legitimâ, quòd sic habet, *Monachos tutelam alicujus personæ subire non permittimus*. Sed multi alii *Doctores* post quandam *Glossam* (55) tenent contrarium; tùm quià non est de substantiâ *Tutoris*, quòd habeat bona, quæ obliget prò benè administrandâ tutelâ; tùm quià dispositio illius *Authentica* corrigitur per *Canonem*, cui inhærere debent Ecclesiastici. Possunt pariter Religiosi esse *Tutores miserabilium personarum*, quià hoc est opus pium, maximè decens Religiosis. Sed àn ad hoc possint à Superioribus compelli, nonnulli (56) affirmant. Sed contrarium vult *Sanchez* (57) De hoc verò quærere non est præsentis instituti.

18 Insuper prohibentur esse *Fidejussores* absquè licentiâ Superioris, & majoris partis Capituli, ut textualiter habetur in quâdam *Decretali*; (58) & hæc prohibitio à naturâ status Religiosi nascitur, cùm enim *Fidejussor* obliget se, & bona sua creditori, si debitor non solvat; & Religiosus, alligatus voto obedientiæ, non possit alteri obligare se; & ob votum paupertatis bona non habeat, quæ obligare possit; liquet, quòd nullo modo sinè dictâ licentiâ potest nec validè, nec licitè fidejubere.

19 Licèt verò de jure communi non prohibeantur esse *Depositarii*, imò videatur hoc sibi licere, argumento ejus, quod dicitur in quâdam *Decretali* (59), in quâ habetur, quòd pecunia, ob quam surreptam fuit delata querela ad Papam, fuerat depositata apud particularem Religiosum; tamen, si hoc fiat sinè licentiâ Prælati, non erit licitum. Utrùm verò Religiosus, recipiens depositum absquè tali licentiâ, mortaliter peccet, variant *Doctores*: nàm *Antonius à Spiritu Sancto* (60) cum quibusdam aliis tenet, quòd sic; quià init contractum, & suscipit obligationem restituendi depositum; è contrà *Passerinus* (61) dicit, non peccare mortaliter; tùm quià esse depositarium non est contrà votum paupertatis, ut post nonnullos alios Doctores dicit alibi; (62) tùm quià contractus, & obligatio, quam subit Religiosus, est merè personalis, & nulla, undè imputare sibi debet deponens in eventu, quòd res pereat; non enim obligatus ad eam restituendam est Conventus, ut dicitur in jure (63), Undè tota culpa Religiosi cõsistit in acceptando depositum absquè licentiâ Superioris; & hoc de se non est peccatum mortale; sed est purè tale, quale censetur juxtà varia Statuta Religionum, aliquid facere sinè licentiâ Superioris. Et hæc secunda opinio est probabilior.

20 Ultrà hæc prohibetur Religiosis *Negotiatio*, ut ex pluribus juribus (64) constat. Hæc autem, ut docet *D. Thomas* (65), consistit in hoc præcisè, ut aliquid ematur ad purum finem cariùs vendendi, ut ex eo quis fiat ditior. Proindè qui vendit rem suam, sibi quæsitam omni alio titulo, quàm emptionis; vel si emit, emit ad proprium usum, & ex accidenti eam vendit, quià sibi est inutilis, non dicitur *Negotiationem* exercere.

21 Ampliùs prohibetur eisdem exercere *Chirurgiam*, si sint in sacris Ordinibus constituti (66), si fiat cum incisione, vel adustione, & etiam *Medicinam*, si fiat causâ lucri turpis. Si autem fiat ex charitate, non esse de jure communi prohibitam *Medicinam*, argumento cujusdam Capituli (67) multi docent. (68)

22 Præthereà prohibetur Religiosis esse Compatres, levando infantes de fonte Baptismali; neque possunt habere *Commatres*, ut plures *Canones* (69) disponunt. Tandemque non possunt vacare venationibus, aleæ, ludis choræis, aliisque multis, quæ non conducunt, nequè conveniunt statui Ecclesiastico, ac Regulari: sed quià de illis non agitur in judicio forensi, sed paternè solent à Prælatis emendari, ideò peculiarem tractationem de eis non scribimus.

Probatio.

SUMMARIUM.

23 *Quænam sint probanda, ut puniatur Religiosus de exercitio artis prohibita.*

24 *Continuatur materia.*

23 Quò ad probationem delicti, quòd Clericus, sivè Religiosus aliquam *Artem*, iuxta supradicta exercuerit, duo sunt probanda, unum quidèm positivum est, aliud verò negativum. Positivum quidèm est, quòd Reus non semel, aut bis, sed sæpiùs actus illius *artis* exercuerit, si prohibitio non consistit in uno, aut altero actu, sed in exercitio illius actus, prout est exercere *Advocaturam*, *Procuraturam* &c. aut in probando factum, quod unico actu consummatur, ut esse Depositarius, Compater &c. Negativum autem est, quòd tale exercitium factum sit non in casu permisso à lege; aut sinè legitimâ facultate Superioris obtentâ. Positivum quidèm potest tùm per Testes, tùm per alia Documenta concludenter probari, & circà hoc nulla est in hoc crimine specialitas, sufficit enim Accusatori, seù fisco probare, Reũ prętẽsũ pluries cõparuisse in Cau-

(53) *Ant. à Sp. S. Direct. Reg. Tr. 3. Disp. 6. nu. 1455. & ibi Pelliz. Tract. 6. cap. 12. n. 23.*

(54) *Authent. Præsbyteros. §. Episcopos. C. de Epi. & Cler.*

(55) *Gloss. in cap. Pervenit. in V. Tutelas in fin. 86. Dist. S. Raymund. Sum. Par. 2. cap. ult. S. Antonin. 3. Par. Tit. 13. cap. 2. §. 1. Turrecrem. Angel. Sylv. Tabiena. Azor. Lezan. apud Passerin. de Stat. hom. Tom 2. q. 187. n. 130.*

(56) *Turrecrem. S. Antonin. Sylv. Angel. Tabiena. Rosell. Armill. apud Passerin. l. cit. n. 132.*

(57) *Sanch. in Decal. lib 6. cap. 14. n. 26.*

(58) *cap. p. cap. Quod quibusdam. de Fideiussor.*

(59) *cap. 1. Extrà. de Deposit.*

(60) *Ant. à Sp. S. Direct. Regul Tr. 3. Disp. 6. num. 1497. & ibi Palaus. Tr. 16. Disp. 4. P. 13. §. 4. n. 3. & apud eum Molin. & Sanch. Decal. lib. 6. cap. 14. n. 27.*

(61) *Passerin. Tom. 2. de stat. hom. q. 187. num. 137.*

(62) *Passerin. Tom. p. de stat. hom. q. 186. art. 7. num. 218. & ibi Suar. Sanch. Layman. Palau. & Ant. à Sp. S.*

[63] *cap. 1. Extra. de Deposit.*

(64) *cap. Sed nec. cap. Secundum ne Cler. vel Monach. cap. Consequens cap. Negotiationem. cap. Fornicari. 88. Dist.*

(65) *D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 4.*

(66) *cap. Sententiam. Ne Cler. vel Monach. cap. Non magnopere eo. tit. cap. Tua nos. de Homicid.*

(67) *arg. cap. Ad aures. de Aet. & qual. ordin.*

(68) *Card. in cap. Ad aures. n. 2. de Aetat. & qual. Ordin. Host. in cap. significasti. il 2. de Homic. Felin. in cap. Tua nos. eo. tit. Covar. in Clem. si furiosus. Par. 2. §. 4. n. 3. Molin. Suar. Avil. Gibel. Sayr. Bonac. Dian. & alii apud Passerin. de stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. n. 277.*

(69) *cap. Placuit communi 15. q. 1. cap. Peruenit ad nos. 18. q. 2. cap. Non licet. il p. cap. Monachi sibi. de Consecr. Dist. 4.*

Causis Forensibus; fungendo munere Procuratoris; aut exercuisse actus negotiationis, emendo pluriès, & vendendo iterùm, quod iam emerat ut exercitio, ut exercitio tali lucraretur &c. Negativum autem improbabile est, si vagum sit, ac tempore, locoque non coarctetur, ideò non spectat ad Fiscum, seù Accusatorem illud probare, sed debet Reus probare positivum contrarium. Ratio est, quià versamur in materiâ prohibitâ, omnes enim supracitatæ Leges vetant Ecclesiasticis facere hoc, vel illud ex recensitis, & si concedunt, ut aliquandò fiant, hoc est in casu alicuius circumstantiæ.

24 Probato igitur per Accusatorem, seù Fiscum exercitio, aut actu prohibito, commisso à Reo, Fiscus sufficienter fundavit intentionem suam, & potest Reo transmittere inquisitionem, ac illum constituere. Transfertur ex hoc in Reum ipsum onus probandi, saltèm semiplenè, quòd exercuit illud exercitium in casu permisso à lege; puta, quòd Procuraturam exercuit prò miserabilibus personis; aut prò utilitate Monasterij; aut de mandato, sivè licentiâ expressâ, tacitâ, præsumptâ, aut interpretativâ Superioris &c. Quæ si non probet, remanet probatum concludenter delictum, & est locus pœnæ ordinariæ. At quomodò probabit, se tale exercitium, aut actum fecisse de licentiâ præsumptâ, aut interpretativâ Superioris, cùm tùm præsumptio, tùm interpretatio sint quid latens in mente? Dico, quòd probare debet per iuramentum, quià, quæ latent animo, & consistunt in conscientiâ alicuius, ab eo probanda sunt per iuramentum, ut docet *Abbas*. (✠) Probare etiam potest aliter, nempè quòd tale exercitium, seù actum fecit, vidente, ac sciente Superiore, qui potuit impedire, si voluisset, qui tamen non impedivit, & ideò deducitur, quòd tacendo factum approbavit, & tacitam licentiam concessit.

Pœnæ.

SUMMARIUM.

25 *Pœna Clerici fungendo Officio Iudicis Principis Laici.*

26 *Pœnæ eiusdem, si sit Procurator in causâ Laicali; Notarius, Actor, aut Testis in causâ sanguinis.*

27 *Clericus in Sacris, quandò incurrat Irregularitatem exercendo Chirurgiam.*

28 *Pœna Clerici ioculatoris, aut histrionis.*

29 *Pœna eiusdem exercentis macellum, cauponam, aut artes sordidas &c.*

30 *Pœnæ antiquorum Canonum sunt redactæ ad pecuniarias.*

31 *Regulares, exercentes Officia forensia, severiùs puniuntur, quàm Clerici.*

Severitas pœnarum pendet ab arbitrio Superioris.

32 *Statuta Ordinis Sambucana redintegranda ex Vallisoletanis.*

33 *Statutum primum.*

34 *Statutum secundum.*

35 *Statutum tertium.*

36 *An pœnas Statuti incurrat, qui aliquod medicamen componit, & dat uni, aut alteri ægro.*

37 *Respondetur negativè.*

Actus unus, aut alter circà artem, non probat operantem esse Artificem.

38 *Quibus casibus puniri debeat pœnis ultrà Statutarias, Religiosus componens, & vendens medicamentum; & quibus pœnis.*

39 *Quandò nam exercens medicinam Religiosus non incurrat penas Statuti.*

40 *Quid importet dictio* omninò *posita in Statuto primo* nu. 33.

41 *Dictio* omninò *quid significet.*

Dictio omninò *in citato Statuto excludit licentiam Prælati, & differentiam status in quolibet exercente Medicinam, aut Chirurgiam.*

42 *Quo casu Provincialis possit carcerare exercentem Medicinam.*

43 *Esset locus carcerationi, quandò cum exercitio Medicinæ aliud Crimen copularetur, aut post correptionem esset recidivus in vetito exercitio.*

44 *An Statutum datum* nu. 34. *complectatur omne, & quodvis negotium, an tantùmmodo aliquem casum particularem.*

45 *Privatio Officiorum Ordinis correspondet confiscationi omnium bonorum.*

46 *Clausula indefinita correspondet universali; & si subest eadem ratio, æquipollet universali, maximè si dispositio est concepta verbis negativis.*

Dispositio Statuti tangit, qui omnia negotia Principis alicuius universaliter tractanda in Officio Residentis, aut Procuratoris, recipit.

Tanta pœna rationabiliter irrogatur, & quarè.

Legatione Principis possunt fungi Fratres.

25 Pœnæ autem respectu prædictorum de iure communi sunt multiplices, & ut distinctiùs procedamus, primò dicemus de Clericis. Clericus ergò, exercens Officium Judicis ordinarij Principis laici, iuxtà *Canonem* (70) fieri debet *ab Ecclesiastico ministerio alienus*. Per hæc verba Textus intelligitur communiter, quòd Clericus debeat deponi, illud enim Capitulum sic summatur, *Clericus generalis procurator, vel iustitiarius Principis sæcularis deponendus est*. Sed Abbas (71), considerans valdè grave esse, quòd propter tale exercitium Clericus deponatur, explicat illum Textum de Excommunicatione, quià per hanc Clerici satisfiunt alieni à ministerio Ecclesiastico. Sed, si ratio Abbatis concluderet, posset æquè benè intelligi de Suspensione, quâ durante, Clericus à ministerio Altaris removetur. Ideò communiter tenetur opinio Summatoris, qui fuit *Ioannes Andræa*.

26 Si autem fiat Officio *Procurator* in Causis Laicalibus, & coràm Judice laico, ut communiter intelligunt

Gggg Ca-

(✠) *Abb. in cap. Accedens nu. 3. de Crim. fals.*

(70) *Cap. Sed nec. Ne Cler. vel Monach.*

(71) *Abb. in cap. Sed nec. n. 6. Ne Cler. vel Monach.*

Canonista, & fuerit Clericus deprehensus in fraude, non debet *ei ab Ecclesiâ subveniri*. (72) Si autem exerceat munus *Tabellionis*, & sit in Ordinibus sacris constitutus, privatur Beneficijs obtentis. (73) Si autem sit *Iudex*, *Notarius*, *Actor*, aut *Testis* in causâ mortis, aut mutilationis, incurrit Irregularitatem, secuto effectu, ut habet Canon. (74)

27 Irregularitatem etiam incurrit, si exercet Chirurgiam cum incisione, sivè adustione; in casu etiam, quòd ipse sit peritus in arte, & diligentiam necessariam adhibeat, & ex pietate artem exerceat; si tamen ex incisione mors sequatur, etiam ex culpâ ægroti, ut ex quâdam *Decretali* (75) communiter deducunt *Doctores*. Verùm tamen, si absquè incisione, aut adustione applicet emplastrum anodynum, sivè emolliens, ut digeratur apostema, & sinè culpâ Clerici, mors sequatur, non incurritur irregularitas, ut scribunt multi. (76) Sicut pariter, si incidat solam venam ad phlebotomiam; aut si adiuvet Chirurgum incidentem, aut urentem secundùm artem; aut si in casu præcisæ necessitatis inculpabiliter operatur, secando, urendo, & absquè culpâ suâ sequatur mors; aut si secet, urat, mutilet, non sequatur tamen mors, in omnibus istis casibus Clericus, etiam in sacris, non incurrit Irregularitatem, iuxta multos *Doctores*, quos dat Passerinus. (77)

28 Pœna verò Clerici ioculatoris, aut histrionis est, quòd, *si autem illam ignominiosam exercuerit, & tertiò monitus non resipuerit, omni privilegio Clericali carere debet*, iuxtà *Canonem* (78) hoc est privatur privilegio fori, & Canonis, & privilegio, per quod à Laicis vexari non possunt Clerici in personâ, vel rebus, pròut explicat Glossa quædam. (79) Et ex citato Textu corroboratur id, quod diximus suprà *num.* 14. & in *V. Alchimiæ exercitium. num.* 22. puta, quòd ad incurrendas pœnas Canonicas, sivè Statutarias non sufficit unus, aut alter actus circà prohibita, sed est necessarium illorum exercitium; ut in hoc Canone expresè habetur. Quòd, si hoc ordinat in histrionicâ, quæ etiam iuxtà iura Civilia (80) est ars infamis, à fortiori dicendum est de actionibus forensibus, Medicinâ, ac Chirurgiâ, quæ de se non sunt mala; sed evadunt in Clericis delicta ex solâ prohibitione iuris positivi. Irregularitatem etiam incurrit Clericus ioculator, ratione infamiæ iuris, ut dicunt *Doctores*. (*s*) Et licèt *Thesaurus* (*t*) dicat, hoc esse respectu Ordinum suscipiendorum, secùs sit, si constitutus in sacris histrionicam exerceat; tamen contrarium est verius. Si enim infamiâ consequitur tale exercitium; turpius hoc evadit, ex quo exercetur à personâ iàm sacrâ; proindè Irregularitas, quæ fundatur in infamiâ, habet firmius fundamentum, quo turpius evadit delictum, proindè tenendũ est, quòd talis redditur irregularis: & ità tenent multi, (*u*) quos idem refert, & sequitur.

29 Pœna insuper Clerici, qui per se Macellum, & Tabernam, (puta, cauponam) teneat, & carnificis, seu Macellarij, aut Tabernarij artes exerceat, est dispositio; & privilegij Clericalis amissio: ut pluribus *Canonibus* (81) sancitur. Contrà Clericum, qui datâ operâ adhibetur in Convivijs, ut dicacitatibus, aut gestis scurrilibus, turpibus narrationibus, ac indecentibus facetijs convivas recreet, & (ut canebat *Satyricus*) *pernoctantis Parasiti* personam agit, à quarto *Concilio Carthaginensi* fertur depositio. (82) Pœnæ tandem arbitrariæ debentur Clerico, exercenti artes sordidas (ut aptare pelles, seù mundare cloacas;) aut viles, (ut locare operas ad arandum, veteramentarium, aut cerdonem agere) vel statui, & dignitati Ordinis Ecclesiastici indecentes (ut ars fabrilis, Sutoria, Molendinaria &c. & quæ occasionem peccandi præbent, ut chartas lusorias fabricari; fucos muliebres componere; lascivas picturas delineare, & cætera huiusmodi, & hoc maximè, si fiant ob turpe lucrum, ut multis citatis probat *Passerinus*. [83]

30 Hæc quidèm omnia de veteri iure *Canonico*, sed tamen antiquato; nàm ut plurimùm ab Episcopis pœnæ istæ ad pecuniarias reducuntur, & sic invaluit consuetudo omnium penè Diœcesium.

31 Quò autem ad Regulares, exercentes Officia Forensia extrà casus permissos, & absquè licentiâ Superiorum, ipsi debent severiùs puniri, quàm Clerici Sæculares, ità sanciente Canone (84), *Districtius autem decernimus puniendum, si Religiosorum quisquam aliquid prædictorum ausus fuerit attentare*. Et ratio est, quià, cum strictiori vinculo vitæ Regularis obligetur Deo per vota, aggravat delictum, si, Deo relicto, ad sæcularia Officia divertat, & proindè etiam pœna sibi augenda. Porrò augmentum talis pœnæ committitur arbitrio proprij Judicis, iuxtà varia Ordinum Regularium Statuta. Respectu autem reliquarum artium prohibitarum et supradictis, non invenio Canonem punientem Regulares præ Clericis: unde quæ faciunt prò Clericis Sæcularibus, aptanda sunt ipsis, servatis in reliquo municipalibus Constitutionibus.

32 Prò Nobis adsunt Statuta Ordinis, quæ quià in *Collectione Sambucanâ* habentur decurtata, & alterata; damus integra, & sincera ex *Vallisoletanis*. [85] In istis ergò in principio, & fine *Tituli* generaliter prohibentur laboritia, & artes vetitæ Religiosis, ac negotia sæcularia in genere: nullâ speciali pœnâ, ultrà Canonicas inflictá. In specie autem de quibusdam sic habetur.

33 1. *Nemini omninò liceat artem Medicam extrà Ordinem quovis modo exercere: aut pulsum ut Medicus tangere; aut urinam videre; aut syrupos, vel pharmaca ordinare, aut phlebotomiam facere. Contrá qui fecerit actibus legitimis biennio careat.*

34 2 *Nemo etiam aut per se, aut per alium sibi, aut alteri Fratri negotia per Reges, aut Principes, vel Prelatos, aut quosvis alios, extrà Ordinem existentes, committi procuret; aut procurare audeat; aut etiam accipere, ullatenùs præsumat, sinè expressâ* Ge-

(72) *Text. in cap. Sacerdotibus. Ne Cler. vel Monach.*
(73) *Text. in cap. Sicut te. Ne Cler. vel Monach.*
(74) *Cap. His quibus. 23. q. 8.*
(75) *Cap. Tua nos. 19. de Homicid. ubi Innoc. n. 1. Abb. nu. 2. Fagnan. n. 1. Barbos. n. 7. Navar. Manual. cap. 27. n. 228. Covaru. in Clem. Si Furiosus. Par. 2. §. 4. n. 3. & 10. Molin. Suar. Filiuc. Sayr. Layman. Bonac. Turrian. Dian. & alij. apud Passerin. de Stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. nu. 267.*
(76) *Molin. Roderic. apud Bonac. Dian. Gibal. Leander. apud Passerin. loc. cit. nu. 268.*
(77) *Passerin. loc. cit. num. 270. & seqq. & ibi Molin. Roderic. Gibal. Leand. Avil. Bonac. Navar. Covaru. Suar. Bassæ. Sayr. Barbos. Dian. Par. 4. Tract. 2. Resol. 23.*
(78) *Text. in cap. Vnic. de Vit. & hone. Cler. in 6.*
(79) *Glos. in Cap. Altercationis de Bigam. lib. 6. in V. omni privil.*
(80) *L. p. §. final. ff. de His qui not. infam. l. 2. eo. tit.*
(*s*) *Innoc. in cap. Cum decorem. & ibi. Abb. n. 2. Imol. n. 1. de Vit. & hone. Cler. text. in cap. p. 51. Dist.*
(*t*) *Thesaur. de Pœn. V. Artem Lucicr. V. Limita quod iam.*

(*u*) *Arcbidiac. Io. Andreæ. Gemin. Ancharan. Franc. in cap. Vnic. de Vit. & hone. Cler. in 6. Sanch. Cons. lib. 1. cap. 8. Dub. 33. n. 7. Diaz Prax. cap. 68. vel 71. n. 3. apud Thesaur. l. cit. V. III. Privilegio.*
(81) *Text. in cap. Nulli Clerico. 44. Dist. Clement. Diœcesanis. de Vit. & honest. Cleric.*
[82] *Concil. Carthagin. 4. cap. 60. cap. Clericum 46. Dist.*
[83] *Passerin. de Stat. hom. Tom. 2. q. 187. art. 2. nu. 175. & ibi Rodoan. de Spol. q. 2. n. 42. Grass. Effect. Cleric. 6. num. 45. & seqq. Card. & Vital. ad Clem. 1. de Vit. & hone. Cler. nu. 37.*
[84] *Text. in cap. Sed nec. in fin. Ne Cler. vel Monach.*
[85] *Stat. Vallisolet. c. 5. Tit. de Laborit. &c. Orb. Seraph. to. 3. f. 454.*

Generalis, *aut Provincialis scriptâ facultate*. *Qui secùs fecerit*, *omnibus Ordinis Officiis privetur*, *ipsorum Superiorum arbitratu*. Et in Textu, [c] *Qui negotia Principum acceptaverit*, *egerit*, *procuraverit sinè licentiâ Superioris*, *privari debet Officiis Ordinis*.

35 3. *Nullus etiam sportulas,pileos,aut galeros vel coronas, aut quicquam aliud de bombyce, lanâ, junâ, aut paleâ, vel tornatile cujusvis generis venalè facere præsumat sinè expressâ licentiâ Provincialis, aut Generalis sub pœnâ proprietarii, vel aliâ graviori, Superioris ipsius arbitrio, contrafacienti subeunda*.

36 Circà quæ Statuta nonnullæ dubitationes emergũt, quarum prima est circà primum Statutum, & est an incurreret pęnam Statutariam Religiosus, peritus in arte, qui aliquod arcanum medicamentum prò determinatâ ægritudine præberet; aut unum vel alium ægrotum per pharmaciam, aut chyrurgiam curaret?

37 Respondeo primò, quòd, si Religiosus verè peritus in arte medicâ sit, & prò determinatâ ægritudine ipse componit secretum medicamentum, sivè externum, sivè internum, quod scit posse tantùm prodesse, & non obesse, & prò amore Dei, & ex charitate illud distribuit, non incurrit pęnam Statuti. Ratio est, quià dicit Statutum, *artem medicam exercere*. Iste verò non potest dici, quòd exerceat artem medicam per hoc, quòd unum medicamentum prò determinatâ ægritudine componat, & det. Ars enim Medica omnes infirmitates universaliter respicit, & eas vel absolutè, aut saltèm palliativè curat; undè non per hoc, quòd aliquis unum medicamentum det, ideò medicinam exercet; si quidem unus, aut alter actus circà aliquam artem non probat, sic operantem esse artificem, ut scripsit *Bartolus* (86), & ex consequenti neque artem illam exercere. Et cùm simus in pœnalibus, debent accipi verba in strictâ ipsorum interpretatione. Nullum ergò in casu interveniret delictum; quià non ratione periculi, nè medicamentum noceat; cùm supponamus, Religiosum esse peritum; non ratione lucri turpis, quià ex charitate illud dispensat; non tandèm ex contraventione Statuti, quià in illud non committit.

38 Respondeo secundò, quòd Religiosus, si non est peritus; & prò parando medicamento pecuniam per se, aut alium expendit; aut non ex charitate, sed prò pretio distribuit; & medicamentum nonnullis nocuit notabiliter, licèt aliquibus profuerit debet puniri, non quidèm ex capite contraventionis huic Statuto, sed ex aliis. Quià ex hoc, quòd ipse peritiam non habet, sed purum putum experimentum exponit periculo gravi proximum, cui nocere potest medicamentum; pariterque Religionem, de quâ multi obloquuntur, si mors, aut grave damnum ægroto adveniat; undè ratione hujus periculi peccat graviter, undè punibilis evadit arbitrio Superioris; & si mors sequatur, fit Religiosus irregularis. (87.) Pariter, si prò compositione pharmaci, aut alterius olei, unguenti &c. recurrit ad pecuniam, aut ipsum medicamentum vendit, debet puniri penâ proprietariorum, ut manifestum est.

39 Respondeo tertiò, quòd, si unum, aut alium ægrotum maximè ex benefactoribus curaret, accedente ad hoc licentiâ Superioris, & ex Religiosâ gratitudine, non incurreret pęnam Statuti; quià per unum, aut alterum actum non infertur exercitium Medicinæ. Quod etiam dicendum est, si essemus in casu necessitatis; puta, si essemus in paupere Villâ, in quâ nullus est Medicus, aut Chyrurgus, & incolæ ægeni, qui non possunt peritos pecuniâ accersere, & medicamenta comparare; si Religiosus peritus cum Superioris obedientiâ illos curaret ex charitate; non contraveniret Statuto. *Quià, charitas operit multitudinem peccatorum*; & exemplum habemus S.P. Francisci, quomodò pauperes ægrotos, leprososque curabat ex charitate, nobis relinquens exemplum, quod imitemur. Necessitas pariter facit licitum alias illicitum, (88) & ad hoc facit etiam quoddam *Capitulum*, (89) argumento cujus docemur, quòd non dedecet Religiosum ex charitate, aut necessitate medicinam exercere, & hoc firmant multi, quos sequitur *Sanctorus*. (90).

40 Secunda dubitatio est, quidnam importet illa dictio, posita in Statuto *omninò*?

41 Respondeo, quòd talis dictio plura habet significata expressa per multos Doctores apud *Tuscum* [x], & specialiter per *Felinum*. (z) Quod autem quadrat ad propositum nostrum, est, quòd ipsa significat exclusionem omnis gratiæ, dispensationis seù licentiæ, prout docet *Abbas*, & *Felinus* (a) argumento cujusdam *Glossæ*, (b) quam citat *Abbas*, quæ tamen in libro meo non invenitur. Sensus ergò prædictæ dictionis est, quòd nullus fratrum *omninò*, putà sivè cum dispensatione, aut licentiâ Superioris, sivè non; itèm *omninò*, puta sivè Frater sit peritus in arte, sivè non exerceat *Medicinam*, & *Chyrurgiam*. Ratio est, quià non potest excludere unum, aut alterum actum medendi, per hunc enim non committit in Statutum, ut suprà probatum est. Neque potest excludere casus omnes, puta, necessitatis; neque motiva, puta, charitatis, cùm probatum sit, quòd ex charitate, & necessitate fieri possit. Sequitur igitur, quòd hoc debeat accipi, de dispensatione, ità ut Superior non potens dispensare generaliter super omnibus Statutis, ut est, Provincialis nequeat dare licentiam tales artes exercendi, licèt frater esset in arte Peritus.

42 Tertia dubitatio est circà pęnam, latam in eodem Statuto, quæ est, *privatio actum legitimorum per biennium & etiam carceratio*, *Provincialis arbitratu*, quæritur ergò quonam casu ad pęnam carceris posset deveniri.

43 Respondeo, quòd, cùm carceratio hæc sit ad pęnam & proindè formalis, ad quam consequitur privatio actuum legitimorum, ut aliàs (91) dictum fuit; supponit in Reo graviorem culpam, quàm sit simplex, & ordinaria transgressio hujus Statuti. Gravior autem potest evadere culpa ex duplici capite; puta, ex adiunctâ transgressione alterius præcepti; vel ex recidivatione in eandem transgressionem. In primo casu esset, si, ut mederetur, pecuniam acciperet; vel si recursum haberet ad pecuniam prò emendis simplicibus, ut post medicamentum compositum venderet; vel si occasione visitandarum mulierum ægrotantium turpia attentasset &c. in his

(c) *Tit. Applicatis §. 30.*
(86) *Bartol. Tract. de Test. V. Cerdonem. n. 61. Mascar. concl. 135. n. 4.*
(87) *Cap. Tua nos de Homicid.*

(88) *Cap. Quod non. Extrà de Reg. iur. cap. licet. de Fer. l. 1. §. 1. de Off. eius. cui. mand. l. Divus de Pet. hæred.*
(89) *Cap. Ad Aures. de Ætat. & qual.*
(90) *Sanctor. Comm. cap. 5. Stat. 16 in fin. fol. m. 353. & ibi Henriq. Sayr. Auil. Bonac. Molin. Barbos. Iur. Eccl. cap. 43. n. 56.*
(x) *Tusc. lit. D. Concl. 322. Alberic. Dictionar. V. omnino.*
(z) *Felin. in cap. Ex parte il p. de Off. Iud. delegat.*
(a) *Abb. in cap. Qualiter, & quando. il 2. n. 18. de Accusa. Felin. in cap. Ex parte il p. de Off. Deleg.*
(b) *Gloss. notab. in Clement. Vt ij qui de Æt. & qual. ord.*
(91) *Par p. Tit. Pœnarum. nu. 87.*

his ergò, & similibus casibus, in quibus complicaretur delictum contrà paupertatem, vel castitatem, posset adhiberi carcer, etiamsi aliàs non fuisset ob exercitium medicinæ castigatus. In secundò autem casu esset, si monitus, correptus, & punitus privatione actuum legitimorum; adhuc tamen non desisteret, Medicum, aut Chyrurgum agere; & maximè si ob hoc Medici, aut Chyrurgi sæculares murmurarent, & de Religione obloquerentur, ac si fratres inhiarent sibi lucra præripere; tunc enim tùm ratione contumaciæ in non obediendo, tùm ratione scandali, debet carceratione coerceri.

44 Quarta dubitatio est circà secundum Statutum, datum suprà *n.34.* & est, an de omni, & quovis negotio intelligendum sit, an verò in casu particulari Statutaria pęna incurratur.

45 Respondeo, quòd, cùm privatio Officiorum omnium Ordinis sit maxima pęnarum incorporalium, quæ detur in Religione, & correspondeat confiscationi omnium bonorum in jure Civili, ut aliàs, (92) diximus, dari non debet nisi ob graviorem, imò gravissimam culpam. Hoc supposito, non existimandum est comprehendere Statutum eos, qui aliquod negotium peculiare Principis sibi oblatum acceptarent, aut non oblatum procurarent sine licentiâ; hoc enim sinè ullâ prorsùs culpâ potest esse: quandoquidèm nolunt Principes sua secreta pandi, proindè non potest tutè Religiosus negotium Principis, quod acceptat, aut procurat per se, vel prò se, aut alium, vel prò alio manifestare; nec super eo licentiam petere; potestque Religiosus sinè ullâ itidem culpâ procurare, quòd sibi demandetur negotium, cujus commissio, & sibi, & Religioni decorosa, & utilis esse potest incongruum porrò esset talem pęnam incutere, ubi nulla adest culpa.

46 Sed Statutũ loquitur in plurali & indefinite, dicendo *negotia*. In jure porrò clausula indefinita æquipollet universali, (93) & licèt efferatur dictio indefinitè in numero singulari sivè sit circà res, sivè circà personas, quandò subest eadem ratio, æquippollet pariter universali, (94) & hoc maximè si dispositio concepta est verbis negativis. (95) In nostro autem casu dispositio Statuti est negativa, & loquitur pluraliter, & indefinitè dicendo *negotia*; sequitur ergò, quòd debet intelligi de omnibus negotiis universaliter; puta, quòd nullus procuret, aut acceptet prò se, aut alio officium Agentis, sivè Residentis, aut Procuratoris alicuius Regis, sivè Principis ad eius negotia sibi commissa universaliter tractanda; & rationabiliter tanta pęna irrogatur; si quidèm tales Agentes perpetuò ablegantur à servitio Chori; Superiores inquietant; auxilio Principis Religionem perturbant, maximè in electionibus; vagantur ad libitum; non nisi sæcularia tractant; & disciplinæ claustrali quasi totaliter valedicunt. Iure ergò meritò privantur omnibus Officiis Ordinis hi, qui sæcularia munera præripere gestiunt; non convenit enim duobus Dominis servire; nec indui vestis ex lanâ linoque contexta; nec arare in bove & asino. Proindè tales, qui miserunt manum ad aratrum Religionis, & aspiciunt retrò, negotiis mundanis vacando, non sunt apti Regno Dei. Non comprehenduntur tamen hoc Statuto, qui legitima Regum, & Principum legatione funguntur sivè ad tractandum pacem; sivè ad fœdera; sivè ad matrimonia incunda; quorum plura exempla legimus in Chronicis, ac Annalibus Ordinis, tùm quià hoc non est universaliter Principum negotia agere, tùm quià huiusmodi munus decorem auget Religioni, non verò illam conturbat; cuius contemplatione latum fuisse dictum Statutum ratio suadet.

(92) *Par. p. Tit. Pœnarum.*

(93) *L. Si pluribus init. ff. de Legat. 2. l. Si servitus. ff. de serv. urban. prædio. Gloss. in cap. Vt circà in V. aliorum de Elect. int Abb. in cap. In Genesi. n. 1. eo. tit.*

(94) *Alexand. Cons. 26. nu. 3. lib. 4.*

(95) *Dec. Cons. 13. nu. 11. lib. p. Tusc. litt. I. Concl. 86. nu. 16.*

§. IX. Re-

§. IX.

Residentiæ neglectus.

S V M M A R I V M.

1 *Quid sit neglectus residentiæ.*
Quis dicatur Rector.
Episcopus, & Parochi vocantur Rectores.
2 *Cura animarum est fundamentum obligationis residentiæ.*
3 *Beneficium simplex, & onerosum; quæ sint.*
Episcopus nequit obligare ad servitium Ecclesiæ habentem Beneficium simplex.
Onerosa Beneficia, quæ sint.
4 *Quatuor causæ, ob quas dispensatur residentia, explicantur.*
Parochus tenetur periculo suæ vitæ se exponere prò salute animarum, sibi commissarum.
5 *Dispensatio debet esse ex causâ legitimâ.*
6 *Tempus absentiæ Rectoris à Beneficio absquè dispensatione, limitatur ad duos menses.*

1 AD solam illustrationem nostri Textus ultimum hunc paragraphum breviter tractamus, cùm delictum hoc non soleat iudicialiter puniri. Crimen igitur istud sic potest commodè diffiniri, *Neglectus residentiæ* est *absentia Rectoris, curam animarum habentis, sivè Beneficium Ecclesiasticum, de iure, sivè consuetudine personalem residentiam requirens, possidentis sinè causâ, & dispensatione legitimâ ultra tempus, à iure concessum.* In hâc diffinitione notandum primò, quòd dicitur *absentia Rectoris*, quo nomine veniunt tàm Episcopi, quàm Parochi, quàm alij, qui Officium, aut Beneficium administrant. Siquidèm, ut docent *Bartolus*, ac *Alciatus* (1,) *Rector* propriè dicitur, qui Provinciam, aut Civitatem regit, undè Episcopum etiam *Rectoris* nomine venire, scripserit *Baldus* (2), attento maximè, quòd *Rector* à regendo dicitur, & habemus dictum Apostoli (3). *Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Aptissimè igitur Episcopi venire possunt nomine *Rectoris*. Parochi pariter, ac cæteri Beneficium obtinentes, in sacris Canonibus passìm vocantur *Rectores* Parochialium, *Rectores* Beneficiorum.

2 Notandum secundò, quòd dicitur *curam animarum habentis*, siquidèm hoc est fundamentum principale obligationis, cura nempè animarum; nàm, ut habet *Tridentinum* [4], non possunt Parochi munere, sibi demandato, fungi, *si greges, sibi commissos mercenariorum more deserant, atquè ovium suarum......custodiæ minimè incumbant.* In hâc autem obligatione fortiùs involuti sunt Episcopi, cùm non unius tantùm Parochiæ, sed omnium suæ Diœcesis animarum cura sibi sit commissa.

3 Notandum tertiò, quòd dicitur *Beneficium Ecclesiasticum, de iure, vel consuetudine personalem residentiam requirens*; nàm Beneficia Ecclesiastica alia sunt *simplicia*, alia *onerosa*. *Simplicia* nullam obligationem habent præstandi aliquod servitium Ecclesiæ, in quâ sunt fundata. Ideò, pròut refert decisum *Piasecius* (5) non potest Episcopus obligare obtinentem Beneficium simplex, ad præstandum servitium personale Ecclesiæ, in quâ situm est Beneficium. *Onerosa* autem sunt, quæ habent onus adnexum, ut Officium Archidiaconi, Archipresbyteri, Primicerij, Canonici &c. aut curam animarum. Porrò nonnulla à iure habent obligationem residendi in Ecclesiâ, ut Archidiaconi, Archipresbiteri, Primicerij, Sacristæ, Custodes, de quorum obligatione tractant iura. (6) Nonnulla autem habent tantùm à consuetudine; ut Capellani quidam, qui ad residendum apud Ecclesiam, in quâ Capellam possident, ratione consuetudinis obligantur, nec possunt per alios suo oneri satisfacere.

4 Notandum quartò, quòd dicitur *sinè causâ*; Porrò *causæ* de iure antiquo sunt multæ, quas notat *Hostiensis* (7); Sed de iure novo *Tridentini* (8) redactæ sunt ad quatuor, nempè *Christiana charitas*; 2 *urgens necessitas*; 3 *debita obedientia*; 4 *evidens Ecclesiæ, aut Reipublicæ utilitas*; quæ tamen sunt antiquis Canonibus (9) conformes. *Christiana charitas* importat, (pròut scribit *Barbosa* (10) post multos) proximorum utilitatem, ut si aliqua Ecclesia versaretur in periculo hæresis, & per prædicationem Episcopi in fide posset confirmari; vel ad componendam discordiam, aut stabiliendam inter Principes pacem &c. *urgens necessitas* explicatur, quòd sit, quandò habens obligationem residendi incurret aliquod grave malum in vitâ, vel propter morbum, vel propter aliquam persecutionem, vel propter aeris intemperiem; aut ob inimicitias; aut ad declinandum furorem Populi, seù Principis &c. Advertendum autem, quòd ut deducitur ex *D. Thomâ*, [11] prædictæ *causæ* habent locum, quandò ex absentiâ Rectoris animæ, sibi commissæ, nullam iacturam incurrunt: aliter saluti ipsarum propriam vitam tenetur exponere, nàm, ut ait Christus in Evangelio, [12] *Bonus pastor animam suam dat prò ovibus suis. Debita obedientia* Superioris, nempè respectu *Rectoris*; ut potè, si *Papa* ad se vocat Episcopum, volens eo uti prò necessitate universalis Ecclesiæ; aut si Episcopus utitur Parocho &c, vel Superior Provincialis ob indigentiam totius Pro-

(1) *Bart. in l. 1. C. de Excusa. mune. lib. 10. Alciat. in l. Principalibus. ff. Si cert. petat. apud Calvin. lexic. V. Rector.*
(2) *Bald in Proem. Decretal.*
(3) *Act. cap. 20. V. 28.*
(4) *Concil. Trident. Sess. 6. de Reform. cap. 1.*
(5) *Piasec. Prax. Episcop. Par. 2. cap. 3. nu. 32.*
(6) *De Offic. Archidiac. Archipresb. Primi. er. Sacr. Custo. Tit. 23. 24 25. 26. 27. & 28. lib. 1. Decretal.*
(7) *Host. Summ. Rubr. de Cler. non resid. § Vtilitatem. V. Quod si rationabilem.*
(8) *Trident. Sess 23. cap. 1. de Reformat.*
(9) *Text. in cap. De cætero. cap. Inter quatuor. cap. Tua. cap Relatum. de Cler. non resid. cap. Ad supplicationem de Renun. ci. cap. Quorundam. 74. Dist.*
[10] *Barbos. ad Trident. Sess 23. de Refor. cap. p. num. 7. & ibi Tolet, M. A. Genuen. Molfes. & Sanctarell.*
[11] *D. Thom. 2. 2. Quæst. 185. Art. 5.*
[12] *Io. cap. 10. V.*

Provinciæ, confert negotia agenda à Prælato Locali, relicto Proprio Conventu &c. *Evidens Ecclesiæ, aut Reipublicæ utilitas*, at quandò *Rector* absentatur ad tuenda suæ Ecclesiæ iura; aut fungetur Legatione Populi ad Principes, prò publicis negotijs &c.

5 Notandum quintò, quòd additur *dispensatione legitimâ*; non enim sufficit, quòd vera subsit aliqua ex enarratis causis, ut sinè crimine *Rector* possit se absentare, sed, ut habet *Tridentinum* (13) respectu Episcoporum, oportet *causam in scriptis esse approbandam* à Superiore respectivè, qui, re cognitâ, dispensat super residentiâ. Dicitur porrò notanter dispensatione *legitimâ*; si quidèm, ut post *D. Thomam* (14) scribunt communiter Doctores, dispensatio sinè verâ causâ, ac sufficienti *legitimâ*, non est, & non valet; & tunc est, quandò in iudicandâ *causâ*, àn vera, ac sufficiens sit, culpabiliter se gerit Superior.

6 Notandum tandèm, quòd dicitur *ultrà tempus à iure concessum*; in *Tridentino* siquidèm conceditur, (15) quòd extrà causas supradictas, tempus absentiæ Rectoris sivè continuum, sivè interruptum, in singulis annis possit esse duorum, aut ad plùs trium mensium. Quòd, si ultra illud non residet, in culpam incidit, & quidèm mortalem, nàm obligatio residendi ad custodiam animarum, sibi commissarum, de iure Divino, ex Textu *Tridentini* deducunt communiter Doctores. (16)

Probatio.

SVMMARIVM.

7 *Quomodò probetur Crimen neglectus residentiæ.*

7 Circà probationem huius criminis, advertendum, quòd in hoc duo interveniunt, unum positivum, nempè absentia Rectoris à Curâ, Beneficio &c. aliud negativum, nempè, quòd absentia fuerit sinè *causâ legitimâ*, & sinè *licentiâ debitâ*. Positivum probatu facile est per Testes, & in hoc nihil speciale occurrit; & concludenter probandum est ab Accusatore, seù Fisco, Rectorem per tantum spatium temporis absuisse à suâ Curâ, Beneficio &c. Negativum autem, cùm probari non possit, cùm vagum sit, habendum est de ore Rei. Nàm, probatâ absentiâ, transfertur in Reum onus probandi, quòd legitimè absuerit, nempè ob causam legitimam, & obtentâ debitâ dispensatione à Superiore, quemadmodùm dictum est paragrapho, proximè tradito circà probationem causarum, excusantium à delicto exercitij artium prohibitarum; & circà hoc amplius non immoramur.

[13] *Trident. Seß. 23. cap. 1. de Reform.*
[14] *D. Thom. 2. 2. quæst. 96. art. 5. Victor. Soto Navar. Suar. Roderic. Miranda. Portel. apud Sanctor. Comment. cap. 8. Stat. 66. V. Dico secundò. fol. m. 532.*
[15] *Trident. seß. 23. cap. 1. de Reform.*
[16] *Bartol. à Martyr. Soto. Galleg. Covaru. Navar. Ferret. Bernard. & Salzed. Ochon Sà. Cordub. & alij apud Barbos. ad Trident. Seß. 23. cap. 1. num. 3. de Reform.*

Pœnæ.

SVMMARIVM.

8 *Tridentinum non sustulit pœnas Canonum antiquorum contrà non residentes ad Beneficium.*
Pœnæ Episcopi absentis à suâ Ecclesia, ultrà sex menses, absquè causâ legitimâ, & sinè licentiâ in scriptis.
Fructus Ecclesiæ, quibus privatur Episcopus ob absentiam à Diœcesi, quibus applicandi.
Compositio nulla super dictis fructibus fieri potest.

9 *Rectores Beneficiorum, inferiores Episcopis quomodò puniendi ob absentiam ultrà tempus licitum.*
Contrà tales Rectores poßunt Episcopi procedere per Censuras, & privationem Beneficij.

10 *Regulares curam animarum habentes, puniendi sunt pœnis iuris communis, si non habent Constitutiones pœnales municipales.*

11 *Textus prò Minoribus de Observanti.*

12 *Quæ pœnæ poßint addi pœnis, latis de iure communi contrà Prælatos non residentes.*

13 *Instituendæ fuerunt pœnæ contrà absentes, per breves quidèm, sed frequentes absentias, quæ simul unitæ superant tempus absentiæ licitæ.*

14 *Privatio Officij, quandò habeat locum in Prælato Locali ob absentiam, nimis longam à Conventu.*

15 *Habet locum privatio Officij, quandò parvæ, sed multæ absentiæ interpolatæ, si simul computentur, superant trimestre.*

16 *Ob quas causas Prælati maiores poßunt* dare li*centiam, se absentandi Prælatis inferioribus.*

17 *Causæ sunt illæ quatuor, datæ suprà* nu. 4.
Neceßitas dispensādi in casu est, quandò Superior alium non habet, qui poßit æquè benè negotium publicum gerere, sicut dispensatus.
Si alius ad tale negotium habilis habetur, dispensatio est nulla.
Residentia est de iure Divino, super quo Papa sinè causâ nequit dispensare.

8 Quò ad pœnas Rectorum, non residentium, ut præfertur, *Tridentinum* (17) non sustulit, imò renovavit pœnas, sancitas ab antiquis Canonibus contrà non residentes; sed, quià in illis non dabatur alia pena, quàm privationis Beneficij, quæ non poterat nisi iudicialiter inferri, Concilium alias penas addidit, quas subeunt non residentes, etiam absquè Judicis sententiâ. Penæ sunt, quòd, si Episcopus *iustis*, & *rationabilibus* cau-

[17] *Trident. Seß. 6. cap. 1. de Reform.*

causis cessantibus, & non obtentâ in scriptis licentiâ, abfuerit à suâ Diœcesi per sex menses, omittat quartam partem fructuum suæ Mensæ; & si per alios sex pariter menses continuaverit in absentiâ, aliâ similiter quartâ parte fructuum mulctetur. Perseverante autem illo in dictâ absentiâ, ultrà illud tempus, locus sit privationi Episcopatus, à Summo Pontifice insligendæ. Alia pœna est, quòd, si Episcopus non residet in Diœcesi, non gaudet alternativâ cum *Papâ* prò conferendis Beneficijs, etiamsi absit ex causâ, à Concilio approbatâ, vel aliàs prò exercitio sui Officij, ut declaravit *Papa*, ut ex *Garciâ*, & *Massobrio* refert *Barbosa*. (18) Porrò fructus, quibus ob absentiam, ut præfertur, privatur Episcopus, in conscientiâ tenetur relaxare ex se, *aliâ etiam Declarationenon secutâ*, ut habet alibi *Tridentinum* (19), & super his nulla potest fieri compositio, ut scribit *Navarrus* (20), sed integraliter applicandi sunt per Superiorem fabricæ Ecclesiæ, aut pauperibus.

9 Quò ad alios inferiores, animarum curam habentes, pœnæ quò ad privationem fructuum, & peccatum mortale, eædem sunt cum supradictis, quibus afficiuntur Episcopi. Quòd, si diutiùs absentiam protendunt, possunt Episcopi eos citare, etiam per Edictum, & si fuerint contumaces, procedere contrà eos per Censuras, privationem fructuum, & etiam Beneficiorum, ut disponit *Tridentinum*. 21) Quòd, si Episcopus intendit procedere contrà absentem ad privationem Beneficij, debet eum citare aut personaliter, aut per Edictum (22), & ipsum expectare per tempus congruum, ut habet Canon (23). Porrò citatio debet esse trina, & tempus congruum hoc modo mensuratur. Si absens est cum licentiâ, debet ter citatus expectari per annum; (24) si autem est absque licentiâ, citatus, ut præfertur, expectandus est per sex menses, (25) & si intrà dicta tempora non comparuerit, potest Beneficijs privari.

10 Quò ad Regulares, curam animarum habentes, ut sunt Provinciales, ac locales Superiores, si proprias non habent Constitutiones, debent coerceri pœnis iuris communis. Sed cum ijs casus potiùs metaphysicus est, quàm practicabilis. Nàm Regulares, quiqui illi sint, non possunt abesse à suis locis, nisi de suorum Superiorum licentiâ, quâ non extante, Apostatæ sunt, & per Apostasiam omnia iura Superioritatis amittunt. Tota culpa, quæ inter eos circà absentiam potest intervenire, est circà causam absentiæ, quam possunt falsò repræsentare Prælatis ad obtinendam licentiam, aut quam possunt admittere Prælati in approbandâ, tanquàm legitimâ causâ, quæ talis non est, & concedendâ licentiâ absentiæ: sed hoc tangit conscientiam solùmmodò, ac forum internum.

11 Nos Minores de utrâque Observantiâ habemus dispositionem *Textus*, ut sequitur. *Provinciales, & Guardiani in suis Provincijs, & Conventibus notabiliter, & sine legitimâ causâ non residentes, præter culpæ reatum, & pœnas Canonicas, quas incurrunt, Officio suspendi, vel etiam privari debent, Superioris indicio*. (26)

12 Circà quem Textum prima dubitatio est, cùm iàm de iure communi, ut visum est, sint latæ contrà indebitè absentes pœnæ peccati mortalis, privationis fructuum, & Beneficiorum, quid potest addi ulteriùs ex hoc *Textu* contrà Provinciales, ac Guardianos non residentes.

13 Respondeo, quòd mens Statuti est, compescere vagationem Superiorum quorundam localium, qui desiderio evadendi rigores vitæ claustralis, arreptâ qualibet causâ, se absentant à proprijs Conventibus. *Tridentinum* providit quidèm, ut visum est, circà absentiæ tempus, causas, & pœnas &c. non tamen circà absentias breves quidèm, sed frequentes, ex quibus causantur in animabus commissis detrimenta. Verum est, quòd voluit, tempora absentiæ Rectorum, quàmvis interrupta, insimul computari, ità ut simul copulata, non excedant tres menses; hoc tamen, quod sufficienter provisum est prò Rectoribus sæcularibus, non sufficit prò Regularibus. Ratio est, quià prò sæcularibus sufficiens est, quòd Populus ob absentiam Rectoris, non frustretur Sacramentis: undè, si nullus est in Parochiâ infirmus, prò nihilo est, quod Parochus per duos, aut tres dies feriales absit à Parochiâ, maximè, si in eâ sit alius Sacerdos, qui in casu fortuito, queat Sacramenta necessitatis administrare. Sed non sic est inter Regulares, qui continuâ indigent assistentiâ Superioris, nè disciplinæ rigor ex humanâ fragilitate relaxetur. Profectò, si extra Conventum Superior vagatur, frequentia Chori à tepidis intermittitur, in Refectorio silentium faciliter dispensatur; licentia exeundi à Claustro liberè indulgetur, aliaque passìm fiunt, per quæ devotionis ardor tepescit. Necessarium igitur fuit, quòd nimia Superiorum Localium se absentandi à Conventu frequentia compescatur: nè passìm apud Amicos divertat; nè quæsito colore negotiorum Conventus, (quæ potest per alios curare) inter sæculares vagetur &c. Mens ergò *Textus* est huiusmodi vagationem compescere, & si defectuosus sit, suspensione ab Officio eum mulctare.

14 Dubitatio secunda est, cùm dicat *Textus*, taliter non residentes posse puniri etiam Officij privatione, quæritur, quandò tali privationi sit locus?

15 Respondeo, quòd, ut dictum est suprà, trimestre absentiæ Rectoris indultum à *Tridentino* (27) censetur, *sivè fuerit continuum, sivè interruptum*; ultrà quod est locus pœnis Conciliaribus. Si ergò frequens est Superior in negligandâ residentiâ, & modò per octo, modò per quindecim &c. dies abest, omnia tempora absentiæ computari debent, & si excesserint tempus trium mensium, est locus privationi Officij.

16 Dubitatio tertia est, ex quibus causis possint Superiores maiores indulgere licentiam se absentandi Prælatis inferioribus?

17 Respondeo, quòd causæ sunt illæ quatuor, quas ex *Tridentino* explicavimus suprà *num.* 4., hâc tamen cum modificatione accipiendæ sunt, puta, àn adsit necessitas, ob quam obligatus ad residentiam, debeat super eâ dispensari; quæ necessitas tunc est, quandò alius, non obligatus ad residentiam, non habetur, qui æquè benè posset talia negotia curare, ut advertit *Caietanus*, & *Soto* (28). Undè, si alius adest idoneus, & liber à residentiâ, non adest vera causa dispensandi; dispen-

(18) *Garc. de Benef. Par. 5. cap. 1. nu.* 463. *Massobr. Prax. habe. concurs. Præl. 23. Dub. 3. apud Barbos. ad Trident. Sess. 6. cap. 1. de Reform. nu.* 7.
(19) *Trident. Sess. 23. cap. 1. de Reform.*
(20) *Navar. Manual. c. 25. n. 121. & Cons. 20. n. 4. de Celebr. Missar.*
(21) *Trident. Sess. 23. cap. 1. V. Eadem omninò de Reform.*
(22) *Cap. Ex tuæ de Cler. non resid.*
(23) *Cap. Inter quatuor. de Cler. non resid.*
(24) *Novell. de S. Epi. cap. 9* §. *Interdicimus. Collat.* 9.
(25) *Text. in cap.* Ex *tuæ de* Cler. *non resid.*
(26) *Text. Tit. Applicatio.* §. 35.

(27) *Trident. Sess. 23. cap. 1. de Reform.*
(28) *Caietan. 2. 2. quæst. 185. Art. 5. Soto de Iust. lib. 10. quæst. 3. Art. 4.*

dispensatio est nulla; & dispensans peccat mortaliter. Arguit hinc *Azorius* (29.) quòd nec *Papa* potest dispensare super residentiâ cum Episcopis, ac alijs Curatis, occupando eos in alijs Officijs incompatibilibus cum residentiâ, si habeat alios, qui æquè benè eadem præstare possunt, & ratio est, quia residentia est de iure Divino, super quâ dispensari nequit, nisi ex causâ necessariâ ob maius bonum. Et ex hâc doctrinâ debent benè animadvertere Prælati maiores, & saluti suæ consulere, non implicando Prælatos inferiores in causis, impedientibus residentiam, quandò habent alios vacantes negotijs gerendis pares.

Et hìc sit terminus huius Opusculi, quod absolvi hâc die 23. Octobris, recurrente solemnitate Sancti Joannis de Capistrano, anno Salutis 1698. D. O. M. adiuvante, cui sit in perpetuum Laus, & Gloria.

(29) *Azor. Inst. moral. Par. 2. lib. 7. cap. 4. quæst. 5.*

FINIS.

INDEX

Copiosissimus Rerum, & Verborum, quæ in hoc Opere continentur.

A

Abbas, cum Monachis non est Dominus bonorum Monasterii. *Tit.3.§.1. Proprietas. num.20. pag.* 108.
Abductio fœminæ ad tempus breve ob commoditatem coitus non est raptus. *Tit.4.§.7. Raptus.num.2.pag.*224.
Abductio violenta quorum respectu accipi debeat. *ibid.nu.3.*pag.225.
Abigeatus quid sit. *Tit.3.§.6. Furtum.num.* 27.*pag.*149.
Abiurare de formali debens (& nolens) hæresim traditur Curiæ sæculari. *Tit.2.§.7. Hæresis.nu.* 41.*pag.*99.
Abiurare paratus privatè, sed renuens publicè, an tradendus Curiæ sæculari. *ibid. nu.* 43. 44.*pag.*99.
Abiuratio hæresis est prima pœna Hæreticorum. *T.2.§. Hæresis. nu.*38.*pag.*98.
Abiuratio quid sit, & ad eam requisita. *ibid.num.*39. *pag.*98.
Eius qualitas pendet à valore indiciorum *ibid.nu.*40. *pag.*98.
Non est crimen, sed purgat à crimine. *ibid. nu.* 67. *pag.* 102.
Abolitio criminum quid sit, & quotuplex. *Tit.* 1.§.2. *Delicta nu.*41.*pag.*12.
Antiqua quomodò fiebat. *ibid.nu.42.pag.*12.
Generalis quomodò, & quandò fiat *ibid.num.* 43. *pag.* 12.
Facta à Principe Laico non suffragatur Cleritis. *ibid. nu.*43.*pag.*12.
Specialis quæ sit, & à quo petatur *ibid. num.*44. 45. *pag.* 13.
Legalis quæ sit *nu.*45.*pag.*13.
Abolitio parricidii non conceditur. *T.7.§.8. Parricidium. nu.* 36.*pag.*467.
Abortivi cadaver, si nescit discerni, cuius sexus sit, præsumitur quòd sit masculi. *Tit.7.§.10. Abortus. pag.*480.
Abortus procurati diffinitio. *T.* 7.§.10 *Abortus nu.* 1. *pag.*478.
Eius multiplices modi. *ibi.nu.*3.*pag.*478.
Est de fœtu nondùm nato. *ibi.nu.* 5.*pag.*478.
Semper est, tùm si fœtus ex potione datâ nascatur mortuus, tùm si oriatur vivus antè tempus à naturâ statutum *ibi. nu.*6. *pag.*478.
Dicitur, si ex potione partus nascatur quidèm vivus in tempore, in quo vitalis sit, dum tamen intrà paucum tempus post ortum moritur. *ibi.nu.7.pag.* 478.
Eius probatio, quòd fœtus esset animatus est difficilima. *ibi. nu.*8.*pag.*. 479.
Judicare de ejus causâ spectat ad Medicos. *ibi.nu.* 9. *pag.*479.
Bulla Sixti V. contrà procurantes abortum, in quo moderata sit à Gregorio. *ibi.n.4.pag.*478.
Abortum causans alieni bruti subit penas legis Aquiliæ. *ibi.num.5.pag.*478.
Abortus procurati pœnæ *T.7.§.10. Abortus nu.23.& seqq.*
Abortus procuratus cum aliquâ circumstantiâ aggravante, puniendus est morte. *ibi.nu.25.pag.* 483.
Leges Civiles morte puniunt procurationem abortus fœtus animati. *ibi.nu.26.pag.*483.
Lex Canonica damnat tanquàm homicidas procurantes abortum. *ibi.nu.27.pag.*484.
Procurans abortum fœtus inanimis non potest dici homicida. nec est irregularis. *ibid. num.* 27. *pag.* 484.
Bulla Sixti V. contrà procurantes abortum. *ibi num.* 28. *pag.*484.
Moderatio dictæ Bullæ per Gregorium XIV.; in quo consistat, *ibi nu.29.pag.*484.
Abortum procurans fœtus inanimis non incurrit Censuram *ibi.num.30.pag.*484.
Damnata est opinio, quòd liceat procurare abortum fetus inanimis. *ibi.nu.32. pag.*485.
Medicus procurans abortum fœtus inanimis prò servandâ matre, non peccat. *ibi.nu.31.pag.*484.
Dans poculum sterilitatis, nè fœmina periclitetur in partu, peccat. *ibi.nu.31.pag.*484.
Clericus ob procuratum abortum fœtus animati tradendus brachio sæculari. *ibi.nu.33.pag.*485.
A' Censura lata contrà procurantes abortum quis possit absolvere, *ibi.nu.34. 35.pag.*485.
Regulares delinquentes hoc crimine à quo sint absolvendi. *ibi.nu.36.pag.*485.
In procuratione abortus quandò nàm dicatur effectus secutus. *ibi.nu.41.& seqq.pag.*486.
Quot diebus debet vivere partus, ut possit dici expost mortuus ex potione abortifera. *ibi.nu.43.pag.*486.
Abortus procuratio includit malitiam homicidii deliberati, veneficii, proditionis, & assassinii. *ibi. nu.*46.*pag.*487.
Gravior est homicidio. *ibi.nu.46.pag.*487.
Non potest venire nomine simplicis homicidii voluntarii. *ibi.nu.46.pag.*487.
Abortum procurans, & de eo damnatus est infamis. *T.* 7.§.10. *Abortus. nu.60.pag.*489.
Clericus abortum procurans quas pœnas incurrat. *ibi. nu.61. & seqq.pag.*489.
Regularis idem faciens ad vitandam infamiam suam, àn tradendus brachio sæculari. *ibi.nu.65.pag.* 490.
Et àn idem sit, si ex amicitiâ ad vitandam infamiam mulieris idem faciat *.nu.67.pag.*490.
Mulier procurans in se abortum propter pecuniam, de quo crimine punienda. *ibi.nu.70.pag.*490.
Quas pœnas subeat Ecclesiasticus causans abortum fornicando, percutiendo, aut saltare ultrà modum faciendo prægnantem. *ibi.nu.72.pag.*491.
Pœna abortus procurati effectu non secuto *ibi.num.*75. *pag.* 491.
Absentia Rectoris à beneficio absquè dispensatione limitatur ad duos menses. *T.9 §.9. Residentiæ.nu.6.p.*606.

Absoluere possunt Prælati Ordinis Minorum à censurâ rebellantes Generali. *T. 2. §. 2. Inobedientia. num. 59. pag. 56.*

Aliquandò quis potest absolvere, qui non potest ligare. *T. 4. §. 8. Clausura. num. 65. pag. 242.*

Quis possit absolvere à censuris ob ingressum Clausuræ Religiosorum, aut Monialium. *ibi. nu. 76. & seqq. pag. 244.*

Confessarij Regulares à quibus casibus Papalibus possint absolvere. *Tit. 7. §. 10. Abortus num. 34. pag. 485.*

Absolvens à reservatis sinè facultate, abutitur Confessione. *T. 8. §. 4. Abus. in Confess. nu. 8. pag. 510.*

Absolutio data prò foro interno non valet prò externo. *T. 7. § 10. Abortus. nu. 58. pag. 489.*

A reservatis quomodò probanda, quandò data est sinè facultate. *T. 8. §. 4. Abus. in Confess. n. 16. pag. 511.*

Si Confessarius extraiudicialiter diceret, se absquè facultate absolvisse, aut absolvere posse, quotupliciter delinqueret. *ibi. nu. 16. pag. 511.*

Abstinentia à carnibus. & ieiunium sunt duo præcepta de facto separabilia. *Tit. 9. §. 1. Ieiunij. num. 4. pag. 549.*

Dispensatus super abstinentiâ à carnibus, non est dispensatus à iejunio. *ibid. pag. 549.*

Violatio abstinentiæ, & violatio iejunij differunt specie. *ibid. nu. 5. pag. 550.*

Violatio abstinentiæ gravior est, quàm iejunij. *ibid. nu. 6. pag. 550.*

Ob violationem abstinentiæ à carnibus potest procedere Inquisitor. *ibid. nu. 6. pag. 550.*

Abstinentiam à carnibus, & iejunium duo esse præcepta distincta, probatur. *ibid. nu. 14. pag. 552.*

Abstinentiam potest Ecclesia dispensare, retentâ obligatione iejunij. *ibid. nu. 15. pag. 552.*

Pœnæ violantium abstinentiam à carnibus, & iejunium. *ibid. nu. 13. & seqq. p. 552.*

Abstinentia, quarè indicta in diebus iejunij. *ibid. num. 14. pag. 552.*

Abusus Sacræ Scripturæ multiplex. *T. 5. §. 2. Blasphemia nu. 12. & seqq. pag. 286.*

Quandò sit mixti fori. *ibid. nu. 17. pag. 287.*

Quandò de hoc procedat solus Inquisitor. *ibid. num. 17. pag. 287.*

Quandò, & quomodò puniendus. *ibid. num. 67. & seqq. pag. 294.*

Abusus Sacramentalium in sortilegio ad aliquem finem bonum inducit suspicionem hæresis solum modò levem. *Tit. 8. §. 6. sortilegium num. 67. pag. 535.*

Abusus in Baptismo. V. Baptismus.

Abusus in Eucharistia. V. Eucharistia.

Abusus in Ordine. V. Ordo.

Abusus in Matrimonio. V. Matrimonium.

Abusus, seù abuti re. quid importet. *T. 8. §. Abus. in Bapt. nu. 1. pag. 495.*

Quandoque sumitur in bonam partem. *ibid.*

Regulariter sonat in malam. *ibid.*

Abuti potestate quis dicatur. *T. 4. §. 8. Clausura num. 13. pag. 234.*

Accusator quomodò petat à Iudice abolitionem criminis. *T. 1. §. 2. nu. 44. pag. 13.*

Tenetur probare in raptâ honestatem vitæ, & famæ, & quòd rapta fuerit causa eam retinendi, & non ob commodiorem coitum. *T. 4. §. 7. Raptus. num. 25. pag. 229.*

De falso crimine non punitur dè periurio, sed de calumnia. *T. 5. §. 7. Periurium nu. 40. pag. 335.*

Accusatus quandò possit reaccusare accusatorem de calumniâ. *T. 5. §. 4. Calumniatio nu. 4. pag. 305.*

Acervum tritici propè domum incendens debet mori. *Tit. 9. §. 5. Incendij. nu. 16. pag. 576.*

Actio Actionem de furto non auget assidua contrectatio rei furatæ. *T. 3. §. 2. Pecunia. nu. 4. pag. 117.*

Actiones, & iura computantur inter immobilia. *T. 3. §. 4. Alienatio. num. 10. pag. 134.*

Actio criminalis, an civilis sit primò intentanda in crimine falsi. *T. 6. nu. 8. pag. 354.*

Actionem iniuriarum habet territus ob elevationem manus contrà se factam. *T. 7. §. 3. Provocatio. num. 46. pag. 411.*

Actiones noctambuli, dum dormit à quo sint. *T. 7. §. 5. Homicidium. nu. 21. pag. 431.*

Actio importat factum externum. *T. 8. §. 7. Simonia. nu. 4. pag. 537.*

Actor quando teneatur probare calumniam. *T. 5. §. 4. Calumniatio. nu. 4. & 5. pag. 305.* (leges in corpore Iuris nu. 17. sed corrige num. 4.)

Probans semiplenè non præsumitur calumniasse, nisi solitus sit calumniari. *ibi. nu. 8. & 9. p. 306.* (leges pag. 308. sed corrige 306.)

Si non probat non salvatur à calumnia. *ibi. num. 7. pag. 306.*

Si decipiatur à Testibus evadit calumniam. *ibi. nu. 10. pag. 306.*

Quam cautelam adhibere debet in ordine ad Testes. *ibid. pag. 306.*

Actor non potest esse Clericus in causâ sanguinis. *T. 9. §. 8. Artium. num. 3. pag. 597.*

Actus humanus, & actus hominis quomodò differant. *T. 1. §. 2. Delicta. nu. 12. pag. 10.*

Actus, in quo forma legis non servatur est nullus. *T. 2. §. 2. Inobedientia. nu. 94. pag. 60.*

Actus interpretatur iuxtà intentionem agentis. *T. 2. §. 5. Schisma. nu. 19. pag. 79.*

Actus legitimi. Eorum privatio quid importet. *T. 5. §. 8. Subornatio. nu. 43. pag. 342.*

Actus vnus, aut alter non probat operantem illos esse artificem. *Tit. 9. §. 8. Artium. nu. 37. pag. 603.*

Adminicula quæ ivvant indicia copulæ. *T. 4. §. Adulterium nu. 12. & seqq. pag. 204.*

Admissionales qui dicantur. *T. 4. §. 8. Clausura. num. 26. pag. 235.*

Admittere quot significata habeat. *T. 4. §. Clausura. nu. 25. & 26. pag. 235.*

Auctoritatiuè admittere quis dicatur. *ibi. num. 27. pag. 236.*

Feminas admittere intrà claustra potest solos Superiores, ac Officiales deputatos ad custodiam Monasterij afficere. *ibi. nu. 28. pag. 236.*

Admonere in iure quid importet. *T. 4. §. 1. Consortium. num. 49. pag. 280.*

Significat etiam castigare. *ibid.*

Aduena Frater subditur obedientiæ Superioris localis, vt Fratres de familia. *T. 9. §. 3. Hospitalitatis. num. 6. pag. 556.*

Superior nequit à suo Conuentu repellere Fratres advenas. *ibid. num. 7. pag. 556.*

Aduentus tempore an possit Frater Minor in refectione privatâ vesci lacticinijs in locis, vbi laici illis non vescuntur in Quadragesimâ. *T. 9. §. 1. Iejunij num. 29. pag. 554.*

Tem-

Tempore Adventus quibus in locis liceat vesci lacticiniis declaratur.*ib.n.*32.*p.*554.
In locis, in quibus ex verâ causâ Laicis in Quadragesimâ licitum est vesci lacticiniis, possunt Minores publicè, & privatè illa comedere tempore Adventus.*ib.n.*33.*p.* 554.
Advertentia in blasphemiâ causat peccatum in Spiritum Sanctum.*Tit.*1.§.2.*Delicta. n.* 20.*p.*10.
Adsessor quis sit.*Tit.*9.§.8.*Artium.n.8.p.*598.
Sub pęnâ exilii nequit subscribere sententiæ Judicis. *ib.n.*8.*p.*
Religiosus nequit esse Adsessor.*ib.n.* 8.*p.*
Adulter. Contrà adulteros potest procedere Episcopus per Censuras. *Tit.*4. §.4. *Adulterium. num.*40. *pag.*209.
Adultera mulier detrudenda in Monasterium. *ibid. nu.*41. *pag.*209.
Adulterium diffinitur.*T.*4.§.4.*n.*1.*p.*201.
Est crimen privilegiatum.*ib.n.*19.*p.* 205.
Est ignominiosissimum, & Reipublicæ exitiosum. *ib. nu.*38.*p.*208.
Quotupliciter committatur.*ib.n.*1.*p.* 201.
Ad ejus perfectionem requiritur seminatio. *ibid. num.* 33.*pag.*207.
Quandò dicatur in viro, & quandò in fœminâ. *ibid. num.*1.*p.*201.
Quomodò probetur.*ib.n.*2.*& seqq.p.*202.
Ejus pœnæ.*ib.n.*38.*& seqq.p.*208.
Non punitur ex consuetudine in Galliâ.*ib.n.*39.*p.*208.
Accusatio de eo quibusdam personis tantùm est permissa.*ib.n.*39.*p.*208.
Si procedatur civiliter, est crimen mixti fori. *ib. num.*39.*p.* 208.
Si notorium est, Judex debet de eo procedere ex officio, aliter graviter peccat.*ib.n.* 39.*p.*208.
Accusare dè adulterio etiam extranei possunt. *Tit.* 7. §.5.*Homicidium.n.*27.*p.* 432.
Adulterum occidens ex animo deliberato evadit pœnam ordinariam homicidii.*ib.n.*59.*p.* 437.
Accusationem de adulterio Judices spernere solent, de eâ ridere, & truffari.*ib.n.*59.*p.*437.
Advocatus non debet adversam partem conviciari. T.5. §.2.*Blasphemia.n.*76.*p.* 295.
Orphani, Viduæ, & miserabilium personarum potest esse Religiosus. *Tit.*9.§.8. *Artium.n.*13.*p.* 599.
Aediculæ. Introducens fęminas in ædiculas Confessariorum Monialium quomodò puniendus. *Tit.*4. §. 8.*Clausuræ.n.*63.*& seqq.p.*242.
Censuræ contrà tales introducentes non sunt reservatæ.*ib.n.*65.*p.*242.
Aedificium privatum nequit conjungi, nequè appodiari carceribus publicis.T.9.§.7.*Carcerum. n.*5.*p.*586
Aequitas quid sit.*Tit.*1.*n.* 9.*p.* 2.
Scripta præfertur rigori scripto. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia. n.*80.*p.*35.
Est pœna minor.*ibid.*
Præferenda est rigori juris. *Tit.* 7. §. 5. *Homicidium. n.*20.*p.*431.
Aetas minor minuit delictum, & pœnâ. *Tit.*1.§.3. *Probatio.n.*31.*p.*11.
Ætas legitima pro suscipiendis Ordinibus quæ. *Tit.* 8.§.3.*Abus.in Ord.n.*3.*p.*502.
Ætas minor requisitâ pro susceptione Ordinum probanda ab Accusatore, vel Fisco.*ib.n.*10.*p.* 503.
Anni assignati prò suscipiendis Ordinibus sufficiunt incœpti.*ibid.n.*3.*p.*502.
Ætas quomodò probetur.*ib.n.*10.*&* 11.*p.* 503.
Obstetrices faciunt probationem indubitatam de ætate.*ibid,n.*10. *p.*503.
Annus nativitatis quomodò probetur. *ib. n.*10.
Affectus non punitur pœnâ, quæ debetur effectui. *Tit.*4. §.4. *Adulterium.n.*29.*p.*206.
Etiam in atrocissimis non punitur prò effectu, nisi lex hoc expressè sanciat. *Tit.*7. §.10. *Abortus. num.* 75. *pag.*491.
Affinis non venit nomine consanguinei. *Tit.*6.§.5.*Astrologia.n.*17.*p.*389.
Affinitas quomodò probanda. *Tit.*7.§.8. *Parricid. nu.*36. *pag.*467.
Ager. Agri nomine quid veniat. *Tit.*7.§.5.*Homicidium. num.*19.*p.*431.
Agere. Temporalia ad agendum sunt perpetua ad excipiendum. *Tit.*1.§.3.*Probatio.n.*39.*p.*8.
Agere ex deliberatione quid sit. *Tit.* 2. §. 5. *Schisma. nu.*20.*p.*79.
Agnati alicujus Rei de læsa Majestate amittunt feudos, si crimen est inprimo capite. *Tit.*2.§.6. *Læsa. num.* 44.*pag.*90.
Agnatum, aut affinem occidens tenetur tantùm de homicidio. *Tit.*7.§.8.*Parricidium.n.*24.*p.*465.
Album Prætoris corrumpens quâ pœnâ sit puniendus. *Tit.*6.§.1.*lit.fals.n.*43.*p.*362.
Alchimia variè accipitur, & quomodò. *Tit.* 6. §. 4. *Alchimia.n.*1.*p.* 382.
Artis Alchimiæ descriptio.*ib.n.*2.*p.* 382.
Ejus vera diffinitio.*ib.*
Ars alchimiæ falsæ damnatur à jure Civili in ordine, ad fabricationem monetæ.*ib.n.*5.*p.*383.
Ampliori modo damnatur à jure Canonico. *ib.*
Damnatur, si fabricat aurum, aut argentum falsum, aliàs non.*ib.n.*8.*p.*383.V.*Ars.*
Alchimistæ damnantur, ut suspecti de hæresi. *Tit.*6. §.4. *Alchimia.n.*6.*p.*383.
Defenduntur à tali Censurâ.*ib.n.*7.*p.*383.
Inter eos referuntur nonnulli pietate insignes.*ib.*
Eorum pœnæ de jure Canonico, & Civili.*ib.num.*10. 11.*pag.*384.
Alienari non possunt bona, adnexam spiritualitatem habentia. *Tit.*3.§.4. *Alienatio.n.*11.*p.*134.
Alienatio bonorum Ecclesiæ sinè causâ non valet. *ib. nu.*28.*pag.* 136.
Quandò crimen sit. *ib. n.* 29.*p.* 136. V. *Bona Ecclesiastica.*
Allegans turpitudinem suam non est audiendus. *Tit.* 8. §.4. *Abus.in Confess.n.*25.
Allegationes satyricæ Advocatorum non sunt libelli famosi. *Tit.*5.§.5.*libellus.n.*10.*p.*311.
Quandò sint punibiles.*ib.n.* 10.*&* 11.*p.*311.
Allocutio secreta cum fęmina facit indicium copulę, cum ea.T.4.§.4.*Adulterium.n.*22.*p.* 205.
Alopetia quid sit, & à quo proveniat. *Tit.*4. §.1. *Consortium.n.*98.*&* 99.*p.*185.*&* 186.
Ambasciatores habent securitatem à jure gentium. *Tit.*2. §.6.*læsa.n.*22.*p.*86.
An possint puniri, quandò delinquunt contrà jus gentium.*ib.n.*23.*p.*86.
Ambitiosorum artes, ut ad dignitates perveniant. *Tit.*5.§. 8.*n.*50.*p.*343.
Amor charitatis est fortior amore carnali. *Tit.* 9. §.3. *Hospitalitatis.n.*10.*p.*567.
Amicitia facit benè præsumere etiam in casibus prohibitis.T.7.§.5.*Homicidium.n.*40.*p.*435.

Est benè pensanda, si est vera, aut ficta. *ibid.*
Præsumitur inter omnes homines. *ib.n.69.p.*440.
Amicitia simulata, sivè color amicitiæ debet intervenire in homicidio proditorio. *ibi.* §. *Proditorium. ibid.nu.3.& 4.p.456.*
Ejus signa referuntur. *ibid.nu.5.p.456.*
Amicitia non colligitur, nec inducitur ex resalutatione, & colloquio. *Tit.7.§.7. Proditorium. num.*4. *pag.* 457.
Est probanda per duos Testes, ut constet de homicidio proditorio. *ibid.nu.19.p.*458.
Quomodò, & per quæ signa probetur. *ibid. num.*20. & *seqq.p.459.*
Ejus signa inter eos, in quibus nulla inimicitia præcessit. *ibid.nu.*21.*p.* 459.
Ejus signa post reconciliatione æquivoca, & simulata, *ibid.nun.*22.*p.*459.
Advertenda à Judice circà probationem simulatæ amicitiæ inter Claustrales. *ib.n.32.p.*461.
Amicus reconciliatus occidens alium, an committat homicidium proditorium. *Tit. 7. §. 7. Proditorium, nu.7.pag.*
Amicus occidens amicum præsumitur casualiter occidisse. *Tit.7.§.5. Homicidium.n.*40. *p.*456.
Angelus, & homo æqualiter rebellarunt contrà Deum. *Tit.*1.*Proemial.n.* 2.*p.*1.
Anima. Prò securitate animæ semper pronunciandum in partem deteriorem. *T.*1.§.4. *Pœna n.*43.*p.*21.
Prò animâ pronunciandum est de peccato ad illud præcavendum. *T.*3.§.8.*Usura.n.*5.*p.*165.
Prò salute animæ in dubio pars tutior est eligenda. *Tit.* 7.§.10. *Abortus.n.* 14. *p.*480.
Animatio fœtus quanto tempore fiat. *Tit.7.§.10.Abortus. nu.*10.& *seqq.p.*479.
Est judicanda à Medicis, & quomodò. *ib. n.*18.*p.*481.
Dè eâ quo casu Judex potest pronũciare. *ib.n.*19.*p.*481
In cadavere abortivo corrupto quomodò probari possit per Testes. *ib.nu.*21.*p.*481.
Animus manifestatur verbis. *Tit.*2.§. 1. *Apostasia.num.*11. *pag.*24.
Animus vivendi perpetuò laicaliter quomodò probandus. *ib.n.*12.*p.* 24.
Animus possidendi probandus, ut probetur crimen proprietatis. *Tit.*3.§.1.*Proprietas.n.*10.*p.* 105.
Animus probatur verbis, factis, & utriusque. *ib.*
Ex animo aliquid Superioris cælare, quis dicatur. *ibi. nu.*64.*p.*112.
Animus semper paratus ad fornicationem facit concubinatum. *Tit.*4.§.3.*Fornicatio.n.*24.*p.*200.
Animus iniuriandi præsumitur ex verbis de se iniuriosis. *Tit.*5.§.3.*Infamatio.n.*10.*p.* 299.
Contrà consanguineum non præsumitur. *ibid.num.*12. *pag.*299.
Non præsumitur in Superiore ergà subditum. *ib.*
Probatur per conjecturas. *ibid.n.* 11. *p.*299.
Per quas conjecturas probetur. *ib.n.*13.*p.*299.
Animus offendendi quomodò proditur. *T.*7.§. 1. *Armorum.n.*33.*p.* 398.
Animus in delictis magis spectandus, quàm exitus. *Tit.* 7.§.3.*Provocatio.n.*59.*p.*412.
Animus deliberatus quandò interveniet in homicidio aut non. *Tit.*7.§.5. *Homicidium.n.*59. & *seqq.p.* 437.
Annus incœptus in favorabilibus habetur prò completo, *Tit.*8.§.3.*Abus.in Ord.n.*3.*p.* 502.
Antecedens qui vult, vult necessariò consequens ad illud. *T.*5.§.9.*Suasio.n.*12.*p.* 348.
Apostasia triplex. *Tit.*2.§.1. *Apostasia.n.*2.*p.*23.
Ejus etymologia. *ibid.nu.*1.*p.*23.
Perfidiæ alia realis alia præsumpta. *ibid,n.*3. *p.*23.
Perfidiæ præsumpta quæ. *ib.n.*4. *p.* 23.
Inobedientiæ quæ. *ibid.n.*5. & 6.*p.*23.
Irregularitatis quæ. *ibid.*7.*p.*24.
Perfidiæ quomodò probanda. *ib. n.*10.*p.*24.
Inter Regulares quomodò probetur. *ib.n.*13. *p.*25.
In eâ probandus dolus malus. *ib.n.*15.*p.* 25.
In eâ attenditur temporis diuturnitas. *ib.n.*25.*p.*27.
Venialis datur, ob quam non incurritur censura. *ib. nu.*82.*p.*36.
Apostasia levissima, ut incurratur, quantum tempus requirat. *Tit.*2.§.1.*Apostasia.n.*83.*p.* 36.
Gravissima quandò incurratur. *ib.n.*134.*p.*42.
Eam incurrit, qui per bimestre vagatur extrà Conventum. *ib.n.*136.*p.*42.
Apostasia Contrahitur ob gravem culpam contrà obedientiam. *Tit.*2.§.1. *Apostasia.n.*146. *p.* 43.
In ea à quo desumatur parvitas materiæ, *ib. num.*147. *pag.*43.
Eam non incurrit deflectens per solam sextam partem itineris, quod facere intendit. *ib.*
Nec qui excedit tempus assignatum in literis obedientialibus per solam sextam partem illius. *ib. nu.*148.*p.*43.
Quandò incurratur itinerando sine socio. *ib. nu.*149. *pag.*43.
De câ an puniendi Fratres, qui separatim veniunt ad Conventum. *ib.n.*153.154.*p.* 44.
Apostata est, qui non vult reverti ad Religionem etiam retento habitu. *Tit.*2.§.1. *Apostasia.n.*8.*p.* 24.
Et qui manet extrà Religionem sinè licentiâ Superioris. *ib.n.*9.*p.*24.
Apostata non est qui manet intrà limites Monasterii immunes. *Tit.*2.§.1. *Apostasia.n.*20.*p.* 26.
Et qui gravatus recurrit ad Superiorem. *ibid. nu* 27. *pag.*27.
Et qui cum gravamine carceratus fugit è carcere. *ib. nu.*33.*p.*28.
Et qui abest à Conventu per minùs, quàm dimidium diei. *ib.nu.*89.*p.* 36.
Et qui recurrit ad Superiorem ob causam probabilem gravaminis. *ib,n.*106.*p.* 38.
Apostata, qui neque per diem naturalem abest à Conventu, neque intrà diem artificialem revertitur, quomodò puniendus. *T.* 2. §. 1. *Apostasia. num.*93. *pag.*37.
Minùs delinquit vagando sinè habitu, quàm cum eo. *ib.n.*136.*p.* 42.
Vagans intrà triduum, & octiduum, ac inter hoc, & bimestre quomodò puniendus. *ibidem num.* 138.*pag.* 42.
Quomodò, & quibus, & à quo denunciandus. *ib. n:*160.*p.*45.
Exterus non potest post datam absolutionem retineri in Conventu. *ib.*
Quomodò absolvi debeat. *ibid. num.* 161. & *seqq. pag.*45.
Apostata à fide est proditor. *Tit.* 7. §. 7. *Proditorium. nu.* 1. *pag.* 455.
Appellare. Appellans coràm honestis personis debet ab eis obtinere apostolos testimoniales. *T.* 2.§.1. *Apostasia.n.*29.*p.*28.
A Papa non licet; & ab eo appellans rebellat. *Tit.* 2. §.3. *Appellatio.n.*6.*p.*63.

A sen-

A sententia Officialis Papæ ad forum Laicum inducit excommunicationem Bullæ cænæ. *ibi.nu.7.p.63.*
Per saltum prohibentur Regulares in foro paterno. *ibi. nu.8.p.64.*
Appellatio potest fieri per edictum. *T.2.§.1.Apostasia.nu. 30.p.28.*
Mala quid sit. *§.3.Appellatio. nu.1.p.63.*
In criminalibus in foro Laico non admittitur. *ibi.nu. 3 p.63.*
In causis pecuniariis admittitur. *ibi.*
De utroque jure communi est admittenda. *ibi.*
Apud Minores datur tùm in diffinitivâ, tùm in interlocutoriâ, habente vim diffinitivè. *ibid.*
Mala est, quæ fit à Papa ad futurum Concilium. *ibi.nu.5.p.63.*
Trahens causam Ecclesiasticam ad forum Laicum inducit excommunicationem. *ibi.nu.7.p.63.*
Appellatio Regularis ad tribunal sæculare quas pœnas inducit. *T.2.§.3.Appellatio. nu.32.& seqq.p.67.*
Potest, omisso medio, fieri ad Papam, non sic ad Protectorem. *ibi.nu.46.p.69.*
Omisso medio posse fieri ad Sac.Congregationem praxis probat. *ibi p.69.*
Per saltum quandò sit licita. *ibi.nu.47.p.69.*
Arbiter quis sit. *T.9.§.8.Artium. nu.6.p.598.*
Arbitraria redigenda sunt ad instar judiciorum. *ibid.nu. 6.p.598.*
Arbitrator potest esse Religiosus *Tit.9.§.8. Artium nu.6. p.598.*
Arbitrium suum quomodò debeat regulare Judex. *Tit. 1.nu.8.p.2.*
Diffinitorii circà pœnam triremium dandam Apostatis concernit jus durationem. *T.2.§.1. Apostasia. nu.126.p.41.*
Judicis concernit electionem pœnæ, quæ in Statuto posita est alternativè. *ibid.*
Habet Superior dandi pœnam triremium quadruplicanti apostasiam. *ibi. nu.131.p.42.*
Boni viri est, jus, & æquitatem respicere. *Tit. 4. §. 2.Blasphemia. nu.63.p.294.*
Superioris circà pœnas Statutarias quandò cadat super specie pœnæ, & quandò super ejus duratione. *Tit. 5.§.6.Revelatio. nu.58.pa.329.*
Arbores connumerantur inter bona immobilia. *T.3.§.4. Alienatio. nu.8.p.133.*
Arctare in jure quid importet. *T.4.§.1.Consortium. nu. 84 p.184.*
Arguere ab identitate pœnæ ad identitatem criminis, consequentia non tenet. *T.5.§.5.Libellus. nu.8. p.311.*
Arma. Repertus cum armis non dicitur, nisi cum illis capiatur. *T.4.§.1.Consortium. nu.20 p.174.*
Eorum delatio de jure communi non est prohibita. *Tit.7.§.1.Armorum. nu.2.p.392.*
Arma movere est armis uti. *ibi.nu.1.p.392.*
Armorum usus prohibetur in Novella Justiniani. *ibi. nu.2.p.392.*
Arma plura congregare in Domo vetitum est, & quarè. *nu.3.p.392.*
Prodiens cum armis in publicum ad invadendum committit in legem. *T.7.§.1.Armorum. nu.3.p.392.*
Armorum delatio ad defensam non est prohibita. *ibi.*
Armis crescit audacia ad nocendum. *ibi.n.5.p.393.*
Eorum prohibitio àn Reipublicæ expediat, controvertitur. *ibid.*
Arma quomodò inter se differant. *T.7.§.1. Armorum. nu.6.p.393.*
Sclopus dicitur inventum diabolicum, & quarè. *ibid.*
Delictū quodvis sclopo commissum dicitur atrox *ibid.*
Pistoletti, cultelli, & styli sub pœna furcarum sunt prohibiti in Statu Ecclesiastico *ibi.nu.7.pag.393.*
Mulieres comprehenduntur pęnis deferentiū arma. *ibi.*
Arma prohibita faciens deferre per famulum àn teneatur de delatione armorum *ibi.n.8.p.393.*
Arma deferre, & tractare Ecclesiasticis vetitum. *ibi. nu. 9.p.393.*
Ecclesiasticorum debent esse orationes, & lacrymæ. *Tit.7.§.1.Armorum nu.9.pag.393.*
Quomodo possunt Clerici arma deferre, & illis uti. *ibid.*
Armorum nomine quæ veniant. *ibi.nu.10.p.393.* § & §. 4.*Duellum.nu.52.p.425.*
Arma deferre Claustralibus omnibus de jure communi vetitum est. *Tit.7.§.1.Armorum.nu.12.p.394.*
Tenere in Monasterio Monachis nigris prohibitum est sub Censurâ. *ibid.*
Sed talis Censura amplius non ligat. *ibi.num. 13.pag. 394.*
Armorum delatio quomodò probanda. *ibi.nu.14.& seqq. p.395.*
Debent per Peritos recognosci. *ibid.*
In delatione armorum contrà Ecclesiasticos potest procedi per inquisitionem *ibi.nu.16.p.395.*
Pœnæ delationis armorum. *ibi.nu.17.& seqq.p. 396.*
Arma si sint commodata, quo casu amittantur in damnum commodantis *Tit.7.§.1.Armorum .nu. 17. p. 396.*
Leges Principis Laici contrà deferrentes arma àn afficiant Clericos. *ibi.nu.19.p.396.*
Arma Clerici deprehensi à familia laica non possunt ab hac usurpari. *ibi.nu.21.p.396.*
Brevioris mensuræ àn possint deferre Clerici de licentia Ordinarii. *ibi.nu.23.p.397.*
Ordinarii non possunt dare Clericis licentiam deferendi arma brevioris mensuræ. *ibi nu. 25.p. 397.*
Arma tenere, & portare quid significet. *ibi.nu.28.p. 397.*
Arma tenens Religiosus quibus casibus delinquat. *T.7.§.1.Armorum. nu.30.p.398.*
Religiosus tenens sclopum ad venationem absquè licentiâ Superoris, àn teneatur Statuto *ibi, nu. 34. p.399.*
Retinens extrà cellam quo casu sit puniendus. *ibi.nu. nu 36.p.399.*
Si arma retenta à Religioso sint ex prohibitis à Principe, augenda est pœna Statuti. *ibi.nu.37.p.399.*
Religiosus retinens arma absquè animo nocendi, extraordinariè tantùm puniendus. *ibi.nu. 35.p.399.*
Armorum admenatio quid importet. *Tit. 7. §. 2. Mina 29.p.403.*
Genus quo casu probet animum deliberatum in homicidio. *T.7.§.5.Homicidium.nu.77.p.441.*
Venenatio, si vulneratus moritur ex venenosâ qualitate, punitur ut veneficium. *ibi.§.9.Veneficium. nu.17.pag. 472.*
Arnaldus de Villanova virgulas auri fabricavit omni probationi expositas. *Tit.6.§.4. Alchimia. num. 2.pag. 382.*
Aromatarii dando pharmacha interna, si mors sequitur tenentur de homicidio culposa. *T.7.§.9.Veneficium. nu.12.p.471.*
Si dant quid pro quo, si constat mortem ægri ex hoc secutam, sunt severè puniendi. *ibi.nu.13.p.471.*

Hoc item est. si vendunt pharmaca corrupta. *ibi.*
Vendentes medicamenta nimis antiqua tenentur pœna falsi. *ibi.nu. 13. pag. 471.*
Quomodò ex tali crimine fiant irregulares. *ibi.*
Ars trasmutandi metalla juxtà quosdam est impossibilis; sed contrarium statuitur. *Tit. 6. §. 4. Alchimia. nu. 2. pag. 382.*
Artem honestam, non tamen sordidam possunt exercere Ecclesiastici. *Tit. 9. §. 8. Artium. nu. 3. pag. 597.*
Artes odiosæ quandò dicantur intervenire in Raptu. *Tit. 4. §. 7. Raptus, nu. 11. pag. 226.*
Artes divinatoriæ, ac superstitiosæ damnatæ sunt utroque jure. *Tit. 6. §. 4. Alchimia nu. 16. pag. 385.*
Artes prohibitæ, quæ sunt occasionativè tantùm malæ recensentur. *ibi. nu. 17. pag. 385.*
Artes prohibitas simpliciter discens àn puniendus. *ibid. nu. 18. pag. 385.*
Eas discere, ac docere, si abest periculum perversionis, culpa non est. *ibi. nu. 20. pag. 385.*
Artes alchimiæ exercere quis dicatur, ut pœnas subeat. *ibi. nu. 21. pag. 385.*
De exercitio alchimiæ suspicio probabilis, aut violenta ex quò ducatur. *ibi. nu. 23. pag. 386.*
Indicia probabilia, aut violenta exercitii alchimiæ. *ibid. nu. 24. pag. 386.*
Arctatio quomodò regulanda in hoc crimine. *ibi. nu. 25. pag. 386.*
Artium prohibitarum nomine quæ comprehendantur. *Tit. 9. §. 8. Artium. nu 1. pag. 597.*
Artem histrionicam exercere Clerici prohibentur. *ibi. nu. 3. pag. 597.*
Artium prohibitarum exercitium quomodò sit probandum. *ibi. nu. 23. & 24. pag. 600. & 601.*
Artifex non dicitur, nec probatur per unum, aut alterum actum artis. *Tit. 9. §. 8. Artium. nu. 37. pag. 603.*
Ascetriæ, seù *Assisteriæ*, quæ fœminæ fuerint. *Tit. 4. §. 9. Sacrilegium num. 12. p. 247.*
Assassinium quid sit. *Tit. 7. §. 6. Assassinium. nu. 1. p. 446.*
Non committitur, si occisus sit infidelis. *ibid. num. 3. pag. 446.*
Vt de eo constet, àn probanda sit qualitas Christianitatis. *ibi. nu. 4. p. 447.*
Vt sit, oportet, quod occisus non habuerit occasionem sibi cavendi ab homicida. *ibi. nu. 5. p. 447.*
Non est, si quis exerit arma contrà inimicum, & hic occidatur ab illius socio, etiam pecuniâ conducto. *ibi. nu. 5. pag. 447.*
Committitur etiam si fuerit in præsentiâ mandantis. *ibi. nu. 6. pag. 447.*
Semper est, si mandatarius ob pecuniam occidit; sivè occisus se voluit, defendere, sivè non. *ibi. nu. 7. pag. 448.*
Mon includit proditionem. *ibi. nu. 8 pag. 447.*
Completur, quamvis mors non sequatur. *ibi. nu. 9. pag. 447.*
Committit Christianus mandans infideli, ut Christianum occidat, licèt mandatarius cædem nec perficiat, nec attentet. *ibid. nu. 9. pag. 447.*
Non committitur, si Christianus mandet Christiano, ut Christianum occidat, non tamen sit deventum ad actum proximum. *ibi.*
Debet sequi ex mandato. *ibi. nu. 10. pag. 447.*
Ad illud requiritur tractatus utrinquè conclusus. *ibi. nu. 12. pag. 448.*
Non requiritur tamen, quod conventio scriptò fiat. *ibi. nu. 12. pag. 448.*
Ad assassinium sufficit promissio quævis pecuniæ, aut alterius rei pretio æstimabilis. *ibi. nu 13. & 14. pag. 448.*
Assassinium est, si quis dicat, *occide Cajum, & mihi gratum facies*, & alius respondeat *hoc faciam in gratiam tui*, *ibi. nu. 15. pag. 448.*
Ad assassinium sufficit, quod homicidium sit commissum sub spe pretii. *ibid. num. 16. pag. 448.*
Assassinium quomodò probetur. *ibid. num. 21. & seqq. pag. 450.*
Mandatum de occidendo debet probari, & quomodò probetur. *ibi.*
Assassinii specialia. *ibid. nu. 25. & seqq. pag. 450.*
Quæ sint probationes plenæ ad condemnandum de assassinio. *ibid. nu 26. pag. 451.*
Argumenta probabilia, quibus probatum remanet assassinium, àn spectent ad tractatum de occidendo, àn potiùs executionem. *ibid. nu. 29. & seqq. pag. 451.*
An Episcopus privet assassinium immunitate Ecclesiastica, contentus esse debeat argumentis probabilibus. *ibid. num. 33. & seqq. pag. 452.*
Assassinium quomodò differat à grassatione, latrocinio, rapina, & robaria. *Tit. 9. §. 6. Latrocinium. nu. 2. pag. 580.*
Assassinium. V. *Mandans*, *Mandatarius*, *Mandatum*.
Assassinus non est qui mandatum solum de occidendo suscipit. *Tit. 7. §. 6. Assassinium. nu. 2. pag. 446.*
Nec qui suam iniuriam ulciscitur, sociis pecuniâ conductis. *ibid. nu. 5. pag. 447.*
Nec qui acceptâ pecuniâ proprium inimicum occidit. *ibid.*
Assassinus non gaudet immunitate Ecclesiastica. *Tit. 7. §. 6. Assassinium. nu. 38. pag. 452.*
Clericus assassinus tradendus brachio sæculari. *ibid. nu. 42. pag. 453.*
Pœnæ Assassini. *ibid. nu. 43. & seqq. pag. 453.*
In istis comprehenduntur tàm fœminæ quam viri. *ibi. nu. 46. pag. 454.*
Minor assassinus non gaudet beneficio. *l. Auxilium. § in delictis ff. de Minor. ibid.*
Clericus assassinus perdit ipso facto, privilegium Clericale. *ibid. nu. 48. pag. 454.*
Quis Judex in causâ Clerici assassini. *ibi.*
Regulares assassini quomodò puniendi. *ibi. nu. 49. & 50. pag. 454.*
Assecurare viam publicam tenetur Princeps. *Tit. 3. §. 6. Furtum. nu. 46. pag. 152.*
Astrologia iudiciaria diffinitur. *Tit. 6. §. 5. num. 1 pag. 386.*
Quomodò differat ab Astronomia. *ibid.*
Est ars coniecturalis, ut Medicina. *ibid.*
In quâ parte sit prohibita, & in quâ concessa. *ibid. nu. 2. pag. 387.*
Circà eam dictum Hippocratis. *ibid.*
De eâ in ordine ad Medicinam qui scripserint. *ibid.*
Est ab utroque jure proscripta. *ibid. nu. 3. pag. 387.*
Est ars fallax, & quare. *ibid. nu. 4. pag. 387.*
Circà genituras hominum fuit concessa, usquè ad Christi nativitatem. *ibid. nu 5. pag. 387.*
Modo concessa est tantùm in ordine ad Medicinam Navigatoriam, ac Agriculturam. *ibid.*
Respectu futurorum liberorum est mendax. *ibid. nu. 7. pag. 387.*

Eam

Eam profitentium delictum in quo consistat. *ibi.nu.6.pag.388.*
Eam docentes, discentes, juxtà eam divinantes ejus libros retinentes damnantur. *ibi.num.11.pag.388.*
Ex ea inclinationes hominum prædicare non est vetitum. *ibi.nu.12.pag.388.*
Astrologiæ iudiciariæ professorum delictum quomodo probetur. *ibi.nu.15.& seqq.pag.388.*
Ejus pœnæ. *ibi.nu.18.& seqq.pag.388.*
An obligent in utroque foro. *ibi.nu.22.pag.389.*
Ejus Judices in Vrbe, & extrà qui sint. *ibi.nu.21.pag.389.*
Astrologus asserens certò futuros eventus liberos damnatur ut hæreticus *Tit.6.§.5.Astrologia.num 7.pag.387.*
Potest præcognoscere effectus naturales in corpore humano. *ibi.nu.6.pag.387.*
Quarè cum effectu aliquandò pronunciet de moribus hominum *ibi.nu.8.pag.388.*
Affirmans certò secuturum effectum fortuitum, aut merè voluntarium est puniendus. *ibid.num.10.pag.388.*
Ejus delictum in quo consistat. *ibi.nu.9.pag.388.*
Constitutiones Apostolicæ contrà Astrologos referuntur. *ibi.nu.13.pag.388.*
Qui Astrologos consulunt super vitâ Papæ, aut ejus consanguineorum damnantur. *ibi.*
Prohibitiones contrà Astrologos ex abusu non curantur. *ibi.nu.14.pag.388.*
Contrà eos possunt procedere Episcopi, & Inquisitores. *ibi.nu.13.pag.388.*
Cornelii Taciti dictum de Astrologis. *ibid.num.14.p.388.*
Astronomia quomodò differat ab Astrologia. *Tit.6.§.5.Astrologia.nu.1.pag.386.*
Non est vetita, imò necessaria in Ecclesiâ. *ibi.n.2.pag.387.*
Atramentum recens in scripturâ antiquâ parit suspicionem falsitatis. *Tit.6.§.1.liter.falsi.nu.17.pag.358.*
Atrox vis quæ dicatur. *Tit.4.§.7.Raptus nu.11.pag.226.*
Atrox delictum est, quod Regularis fugiat cum fœmina ad libidinem explendam. *ibi.nu.33.pag.230.*
Attentari quandò dicatur pudicitia *Tit.7.§.3.Provocatio.nu.46.pag.411.*
Attestationes Testium sigillatæ mitti debent à Judice ad Judicem. *Tit.5.§.6.Revelatio.nu.10.pag.322.*
Attestationibus publicatis, contrà eas potest procedi de falso. *Tit.6 nu.7.pag.322.*
Auctor rixæ, si occidit alium, non habet privilegium inculpatæ tutelæ. *Tit.7.§.5.Homicid.nu.8.pag.429.*
Per pura verba, si ad sui defensam occidit qui armis voluit vindicare iniurias verbales, gaudet privilegio inculpatæ tutelæ. *ibi.nu.9.pag.429.*
An habuerit ab initio animum occidendi quomodò cognoscatur. (leges in sum. àn habent. sed corrige àn habuerit) *ibi.nu.10.pag.429.*
Auctor rixæ quis dicendus. *ibid.*
Auctoritas Statuti finitur, ejus causâ cessante. *Tit.4.§.8.Clausura.nu.57.pag.241.*
Auditores Rotæ Romanæ secreta revelantes sunt excommunicati. *Tit.5.§.6.Revelatio.nu.37.pag.326.*
Augusta fruitur privilegiis Imperatoris. *Tit.2.§.6.læsæ Majestatis nu.7.pag.83.*
Non habet majestatem. *ibi.*
Aviditas æquè damnanda in cumulandis divitiis, sicut in quærendis elleemosinis. *Tit.3.num.2.pag.103.*
Quæ sit inter eas damnabilior. *ibi.nu.4.pag.103.*
Aurum, aut argentum verum fabricans non est punibilis. *Tit.6.§.4. Alchimia. nu.4.pag.383.*
Sophisticum prohibetur prò cudendâ monetâ, aut datione in solutum; non prò fabricandis vasis *ibi.nu.8.pag.383.*
Auri sophistici vas, in quo habetur pars auri veri vendens, àn incurrat pœnas Alchimistarum. *ibi, nu.12.& seqq.p.384.*
Aurum sophisticum vendens tantum prò tanto, aut tale prò tali nullam pœnam debet subire. *ibid.num.13.p.384.*
Auxilium. præbens delicto regulariter punitur minori pœnâ, quàm principalis, *Tit.7.§.8. Parricid.nu.40 p.468.*

B

BAculus venit nomine armorum. *Tit.7.Duellum. nu.52.p.425.*
Bannitus de jure statutario potest occidi *ibi.§.5.Homicid.nu.4.p.428.*
Habetur prò hoste Patriæ. *ibi.*
Potest occidi quoquomodò. *ibi.*
Illum occidens impunè occidit, sed remanet infamis. *ibi.nu.85.p.442.*
In causâ gravi, & arduâ talis occidens non admittitur sinè torturâ. *ibi.*
Baptimus debet præcedere, ut hæresis incurratur. *Tit.2.§.7.Heresis. nu:3.p.92.*
Per eum non eximitur homo à potestate Principis infidelis. *Tit.2.§.6.læsæ Majest. nu.15.p.85.*
Est janua Sacramentorum. *Tit:8.§.1. Abus. in Bapt. nu:1.p.495.*
Abusus in Baptismo quotupliciter contingat. *ibi.nu.2.p.495.*
Abusus in materiâ, aut formâ Baptismi vix potest esse sinè dolo. *ibi.nu.3.p.495.*
Ex parte intentionis in Ministro, aut suscipiente quomodò potest esse abusus in Baptismo. *Tit.8.§.1.Abus. in Bapt.nu:3.& 4.p.495.*
Abusus Baptismi in collatione quomodò contingat. *ibi.n.5.p.495.*
Ex parte subiecti quandò interveniat abusus Baptismi. *ibi.nu.7.p.496.*
Baptismus iterabilis non est. *ibi.nu 5.p.495.*
Sed in dubio de validitate suscepti reiteratio Baptismi est necessaria. *ibid.*
Baptismi reiteratio criminalis quotupliciter contingat. *Tit.8.§.1.Abus.in Bapt.nu.6.p.496.*
Si est sinè errore in intellectu, obligat ad pœnam solius facti. *ibi.nu.6.p.496.*
Si est cum errore circà Baptismum hæresim includit *ibid.*
In eâ delinquere potest tùm conferens tùm suscipiens. *ibid.*
Non est crimen merè Ecclesiasticum. *ibi.num.20.p.498.*
Eius pœnæ. *ibi.nu.16.& seqq.p.498.*
Baptismi abusus in materiâ, vel formâ quomodò probetur. *T.8.§.1.Abus. in Bapt.nu.9.pag.496.*
Ex parte intentionis cum circumstantijs aggravantibus potest pœnam mortis inferre. *ibi.nu.15.p.498.*
Eius pœnæ. *ibi.nu.12.& seqq.pag.498.*

Bapt-

Baptismus flaminis reddit hominem membrum Christi, *ibi. nu.* 14. *pag.* 497.
Baptizari potest monstrum, si habet caput humanum. *Tit.* 8. §. 1. *Abus. in Bapt. nu.* 7. *pag.* 496.
Beneficium Ecclesiasticum ob hæresim amittitur, quò ad titulum, ipso facto; quò ad possessionem post sententiam Iudicis. *T.* 2. §. 7. *Heresis. nu.* 53. *p.* 100.
Quodvis simoniacè comparatum ante omnem declarationem est resignandum; & fructus eius sunt restituendi. *Tit.* 8. §. 7. *Simonia. nu.* 42. *pag.* 544.
Simplex, & onerosum quæ sint. *Tit.* 9. §. 9. *Residentiæ nu.* 3. *p.* 605. (leges pag. 118. sed corige 605.)
Simplex habens non potest obligari ab Episcopo ad servitium Ecclesiæ. *ibid.*
Bestialitas facit hominem vnum quid cum bestia. *Tit.* 4. §. 12. *Bestialitas. nu.* 1. *pag.* 269.
Eius diffinitio. *ibid. nu.* 2. *pag.* 269.
Specie differt ab alijs delictis carnis. *ibid.*
Ità est, si mulier sucumbat bruto; sicut si Vir incubet bestiæ. *ibid. nu.* 3. *pag.* 269.
A' Criminalistis malè confunditur cum Sodomia. *ibi. num.* 4. *pag.* 269.
Differt specie à Sodomia. *ibid. nu.* 5. *pag.* 269.
Eius atrocitas, à quo desumenda. *ibi. nu.* 6. *pag.* 269.
An sit omnis immonditia commissa cum bruto. *ibid. num.* 7. *pag.* 270.
Mollities commissa cum bruto non est bestialitas. *ibid. nu.* 8. *pag.* 270.
Per eam num possit generari homo. *ibid. num.* 10. & *seqq. pag.* 270.
Recensentur multi nati ex coitu bestiali. *ibid.*
Quomodò specie varietur. *ibid. nu.* 12. *pag.* 270.
Eius pœnæ. *ibid. nu.* 14. *pag.* 271.
Est delictum contra naturam humani generis. *ibi. nu.* 16. *pag.* 272.
Non est reservata per hoc, quòd sit reservata sodomia. *ibi. nu.* 20. *pag.* 272.
Bibliotheca formalis quæ sit. *Tit.* 3. §. 4. *Alienatio. num.* 47. *pag.* 139.
V. libri. V. Fratres Minores.
Bigare quid importet. *Tit.* 9. §. 2. *Itinerantium. num.* 6. *pag.* 561.
Birruarijs tanquàm vilibus, ac infamibus non est credendum. *Tit.* 7. §. 1. *Armorum. nu.* 15. *pag.* 395.
Blasphemare cum aduertentia est peccatum in Spiritum Sanctum. *Tit.* 1. §. 2. *Delicta. num.* 20. *pag.* 10.
Facto, gravius est, quàm verbo. *ibi. num.* 25. *p.* 11.
Blasphemia quid sit. *Tit.* 5. §. 2. *Blasphemia. n.* 1. *p.* 285.
Eius divisio. *ibi. nu.* 2. & 3. *pag.* 285.
Simplex, & hæreticalis quæ. *ibi. nu.* 4. *pag.* 285.
Potest esse etiam contrà Prælatos Ecclesiæ. *ibi. num.* 6. *pag.* 286.
Est etiam abutendo verbis Sacræ Scripturæ. *ibi. nu.* 7. *pag.* 286.
Simplex est mixti fori; hæreticalis spectat ad Inquisitores. *ibi. nu.* 8. 9. & 10. *pag.* 286.
Potest esse factis, & dictis. *ibi. nu.* 5. *pag.* 285.
In Prælatos Ecclesiæ potest esse simplex, & hæreticalis. *ibi. num.* 11. *pag.* 286.
Hæreticalis est etiam ea, quæ sonat apostasiam à fide *ibi. nu.* 18. *pag.* 287.
In crimine blasphemiæ leges penales sunt extendendæ. *ibi. nu.* 22. *pag.* 288.
Ex iracundia blasphemans, mitiùs puniendus. *ibid. num.* 23. & *seqq. pag.* 288.
Si non potest probari, an accusandus sit Reus. *ibi. nu.* 28. & *seqq. p.* 288.
Quomodò probetur. *ibi. n.* 31. & *seqq. p.* 289.
Probanda est per verba præcisa, & non per æquipollentia. *ibi. nu.* 35. *p.* 289.
Probatur per Testes singulares. *ibi. n.* 38. *p.* 290.
Eius pœnæ. *ibi. nu.* 39. & *seqq. p.* 291.
Blasphemus consuetudinarius quis dicatur, *Tit.* 5. §. 2. *Blasphemia. nu.* 43. & 44. *p.* 291.
An graviùs puniendus. *ibi.*
Blasphemum os contra Papam quis dicatur aperire. *ibid. nu.* 54. & *seqq. p.* 292.
Blasphemans dignitatem Cardinalium, ac Episcoporum à quo puniendus. *ibi. nu.* 58. & 59. *p.* 293.
Bona. Bonorum possessione privantur Hæretici post sententiam Iudicis. *Tit.* 2. § 7. *Heresis. nu.* 58. *p.* 101.
Eorum iure privantur ijdem à puncto commissi criminis. *ibid.*
Religiosus habet ius ad bona sui Ordinis. *Tit.* 9. §. 3. *Hospitalitatis. nu.* 5. *p.* 556.
Bona Conventus communia sunt Fratribus Aduenis, & incolis. *ibi. nu.* 6. *p.* 556.
Bona Ecclesiastica soli Deo competunt quo ad directum dominium. *Tit.* 3. §. 1. *Proprietas. nu.* 20. *p.* 108.
Eorum dominus non est nec Papa, nec Abbas cum Monachis. *ibid.*
Alienari prohibita quæ? *T.* 3. §. 4. *Alienatio. num.* 5. *p.* 133.
Quomodò possint alienari. *ibi. nu.* 22. & *seqq. p.* 135.
Eorum divisio. *ibi. nu.* 5. *p.* 133.
Eorum diversitas. *ibi. nu.* 19. & *seqq. p.* 135.
Modica quæ censeantur. *ibi. nu.* 6. *p.* 133.
Modica non veniunt sub prohibitione alienationis. *ibi. nu.* 5. *pa.* 133.
Si sunt de mensa Capituli, nequeunt alienari, sinè eius consensu. *ibi. nu.* 7. *p.* 133.
Ob quam necessitatem possint alienari. *ibi. nu.* 22. & *seqq. p.* 135.
Eorum consumptio assimilatur peculatui. *Tit.* 3. §. 7. *Dilapidatio. nu.* 6. *pa.* 157.
Eorum administratio est duplex. *ibi. nu.* 7. *p.* 157.
Qui ea administrat, Te quâ culpa teneatur. *ibi. nu.* 9. *pa.* 157. *V. Alienari.*
Bona Confraternitatum laicalium an sint Ecclesiastica. *Tit.* 3. §. 4. *Alienatio. nu.* 20. & 21. *p.* 135.
Bonum totius præferendum bono partis. *Tit.* 7. §. 10. *Abortus. nu.* 31. *p.* 484.
Maius minori preferendum. *Tit.* 9. §. 1. *Jejuniorum nu.* 47. *p.* 556.
Bonus semel præsumitur durare bonus nisi contrarium probetur. *Tit.* 7. §. 5. *Homicidium. nu.* 70. *p.* 440.
Bos quandò venire possit nomine iumenti. *Tit.* 9. §. 2. *Itinerantium. nu.* 4. *p.* 560.
Brachio sæculari quandò tradantur Hæretici. *Tit.* 2. §. 7. *Heresis. nu.* 61. *p.* 101.
Brutum quarè comburendum cum homine, qui cum eo coivit. *Tit.* 4. §. 12. *Bestialitas. nu.* 16. *p.* 272.
Sodomitans quâ pœnâ puniendus. *ibi. nu.* 20. *p.* 272.
Quod nam sit. *Tit.* 9. §. 2. *Itinerantium. nu.* 4. *p.* 560.
Bulla Papales quæ, & quarè dicantur, & quomodò iudicentur falsæ. *Tit.* 6. *nu.* 11. *p.* 354.
De largitione munerum per non vsum non obligant. *Tit.* 3. §. 5. *Donatio. nu.* 7. *p.* 141.
De datis, vel promissis pro gratiâ, vel justitiâ non sunt in vsu. *ibi* §. *Donatio. nu.* 8. *p.* 141.

Bulla contrà Clericos sodomitas est favorabilis. T. 4. §. 11. *Sodomia. n. 53. p. 264.*

Talis Bulla explicatur. *ibid. nu. 56. & seqq. pag. 264.*

C

CAdaver humanum violare sacrilegium est. *Tit. 4. §. 10. Mollities. num. 13. p. 252.*

Cum hoc coire gravius est, quàm idem expoliare. *ibid.*

Hoc exenterans, concidens, aut elixans incurrit excommunicationem. *ibid. nu. 14. p. 252.*

Aestimationem non recipit. *ibid.*

Eo carnaliter abutens graviùs delinquit quàm concidendo, aut elixando. *ib.*

Illud spolians committit sacrilegium. T. 5. §. 3. *Infamatio nu. 45. p. 303.*

Illud offendere, est ad instar sacrilegii legalis. *ib.* §. 5. *Libellus. n. 23. p. 313.*

Cadaver abortivi, si ejus sexus non discernitur, praesumitur masculi. T. 7. §. 10. *Abortus. n. 14. pag. 480.*

Caedes coniuncti per lineam transversalem non est parricidium. *ibid. num. 27. p. 484.*

Caedes quid sit. T. 7. §. 8. *Parricidium. n. 11. p. 463*

Caeremoniae professionis Sagarum, aut Magorum cum Daemone. T. 4 §. 13. *Daemonialitas. nu. 13. p. 274.*

Calumnia, quomodò distinguatur ab infamatione. T. 5. §. 3. *Infamatio. nu. 2. p. 297.*

Quid sit Tit. 5. §. 4. *Calumniatio. n. 1. p. 305.*

Tres conditiones requirit. *ibid.*

Propria, & impropria quando sit. *ibid. n. 2. p. 305.*

Realis, & praesumpta quae. *ibi. n. 3. p. 305.*

De eà quando possit accusatus reacusare accusatorem. *ib. n.* 4. (leges *n.* 17. sed corrige, & pone *nu.* 4. *pag.* 305.

Eam non tenetur probare actor procedendo civiliter; sed tenetur, si procedit criminaliter. *ib. num. 4. p. 305.*

In quibus Causis praesumatur. *ib. n. 6. p. 305.*

Ab ea praesumpta nihil salvat, si actor non probat. *ib. n. 7. p. 306.* (leges *p.* 308. sed corrige, & pone *p.* 306.)

Si actor probat semiplenè, non praesumitur. *ibid. num. 7. p. 306.*

Si actor sit solitus calumniari, per semiplenam probationem non salvatur à calumnia. *ibid. n. 9. p. 306.*

Si actor deceptus sit à Testibus; evaditur. *ibid. num. 10. pag. 306.*

Quomodò probetur. *ib. n. 3. & seqq. p. 305.*

Ejus poenae. *ibid. n. 11. & seqq. p. 307.*

Calumniator est infamis etiam antè sententiam Judicis. *Tit.* 5. §. 4. *Calumniatio. num. 12. pag 307.*

Obligatur ad poenam talionis. *ib. n. 14. pag. 307.*

Apud Minores est ipso facto excommunicatus. *ibid. num. 26. pag. 309.*

Tenetur ad damna, & interesse partis. *ibid. num: n. 11. p. 307.*

Condemnatus dè calumniâ est peiurus. *ibid. num. 12. pag. 357.*

Cancellatio quomodò fiat. *Tit. 6. §. 1. lit. falsi. num. 13. pag. 358.*

Ex eâ quomodò habeatur suspicio falsitatis in scriptura. *ibid.*

Capanna non venit nomine domus. *Tit. 9. §. 5. Incendium. num. 16. pag. 576.*

Capere, & *recipere* quomodò differant. *Tit. 3. §. 2. Pecunia. n. 16. pag. 119.*

Capitalis poena. V. Pena.

Cappellam in sua Ecclesia concedentes Fratres Minores non alienant ejus dominium. *Tit. 3. §. 4. Alienatio. n. 51. pag. 140.*

Eam quomodo concedere possint. *ib. n. 52. p. 140.*

Captus in limine domus non dicitur captus in domo. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. n. 20. p. 26.*

Captum de manu familiae eximens quotupliciter potest suum crimen gravare. *Tit. 9. §. 7. Carcer. num. 9. pag. 587.*

Captura. V. Carcer.

Capite minutus est, qui amittit libertatem. *Tit. 1. §. 4. Poena. n. 24. p. 19.*

Capitis maximam, & mediam diminutionem sequitur mors civilis. T. 7. §. 5. *Homicidium. n. 63. p. 439.*

Carcer perpetuus quandò detur Clerico. T. 1. §. 4. *Poena. n. 18. p. 18.*

Non est dandus Apostatae antè absolutionem. T. 2. §. 1. *Apostasia. n. 162. p. 45.*

Ad custodiam quandò sit dandus. *ib. n. 163. p. 45.*

Non potest sinè consensu Diffinitorii dari contumaci. *Tit. 2. §. 2. Inobedientia. n. 90. p. 59.*

Perpetuus aequivalet decennio poenae triremium. T. 4. §. 4. *Adulterium. n. 72. p. 213.*

Quomodò regulanda sit proportio durationis carceris ad durationem triremium. *ibid.*

Carcerum violationis delictum quomodò diffiniatur. *Tit.* 9. §. 7. *Carcerum. nu. 1. p. 586.*

Carcer multipliciter violatur. *ib. n. 2. p. 586.*

Iniustè detentus in carcere potest eum rumpere, & fugere. *ib. n. 3. p. 586.*

Iniustitia tantùm probabilis carcerationis non legitimat fugam à carcere. *ib.*

E' carcere aliquem eruere, & de manu familiae eripere idem crimen est; non tamen est exactè aequale. *ib. num. 4. & 5. pag. 586.*

Carceres aequiparantur muris Civitatis. *Tit. 9. §. 7. Carcerum. n. 5. p. 586.*

Quarè dicantur sancti. *ibid.*

Eis aedificium privatum nequit coniungi, neque appodiari. *ibid.*

Reaedificari non possunt sinè auctoritate Reip. *ib.*

In eorum fractura duo crimina committuntur. *ib.*

Important locum munitum pessulis, & seris. *ib. nu. 6. p. 587.*

Eximens retentum, aut custoditum de mandato Judicis tantùm in aliquo loco, non ità delinquit ut eximens detentum in carcere. *ib.*

Crimen violationis Carcerum ex quibus agravetur. *ib. n. 7. p. 587.*

Eximens carceratum falso mandato Judicis plus delinquit, quàm eximendo fraude, vel astutiâ. *ib. n. 8. p. 587.*

Carcerum violationis crimen quomodò probandum. T. 9. §. 7. *Carcerum. n. 10. & seqq. p. 588.*

Eximens captum de manu familiae quotupliciter potest suum crimen aggravare. *ibid. num. 9. p. 587.*

Carcerati fugam evenisse ob negligentiam custodis quo casu praesumatur. *ib. n. 11. p. 588.*

Diligentiae adhibendae à Custode carceris, ne carcerati possint evadere. *ib. n. 12. p. 588.*

Fractura carceris si apparet facta deforis quid est agendum. *ib. n. 13. p. 588.*

Si nulla apparet negligentia Custodis; nec quod ei facta fuerit fraus, aut violentia, quomodò segeret Judex. *ib. n. 14. p. 588.*

Penæ violationis carcerum. *ibi. n.* 15. *& seqq. p.* 589.
Pena fugientis è manibus familiæ. *ibi. nu.* 16. *p.* 590.
Pena carcerati ob causam criminalem, si fugit cum fracturâ carceris *ibid. num.* 17. *& seqq. pag.* 590.
Occidens Custodem impedientem fugam è carcere debet mori. *ibi. nu.* 20. *pag.* 590.
Si tantùm eum vulnerat, quæ pena debeatur, *ibid.*
Pena carcerati ob causam civilem, si frangit carcerem, & fugit. *ibi. num.* 21. *pag.* 591.
Pena nulla est fugientis è carcere, nullâ factâ violentiâ. *ibi. num.* 22. *pag.* 591.
Monitum pro Custodibus carcerum. *ibid.*
Attentantes fugam cum fractura carceris quomodò puniendi. *ibi. nu.* 23. *pag.* 591.
Praxis senatus Mediolanensis circà hoc. *ibid.*
Pena Custodis carcerum habentis culpam in fuga carcerati. *ibi. nu.* 24. *& seqq. pag.* 591.
Penæ cooperantium fugæ carcerati, aut carcerandi. *ibi. nu.* 27. *pag.* 592.
Eripiens de manu familiæ, iniustè captum non est puniendus. *ibid.*
Ereptio de manu familiæ, vt sit iusta, supponit iniustitiam manifestam capturæ. *ibi. num.* 28. *p.* 592.
In dubio de iustitia capturæ præsumptio stat pro Iudice. *ibid.*
Penæ eximentis captum pro causa Civili. *ibid. nu.* 29. *& seqq. pag.* 592.
Eximens captum prò debitis tenetur ad soluenda debita creditori magis, quam si esset fidejussor prò capto. *ibid. num.* 30. *pag.* 593.
Talis eximens non admittitur ad probandum, quòd exemptus non esset debitor. *ibid.*
Si plures sint eximentes, vt præfertur, omnes tenentur in solidum ad solutionem debiti. *ibid.*
Penæ eximentis captum ob causam criminalem. *ibid. nu.* 31. *& seqq. pag.* 593.
Quid Iuris, si eximens captum, vt præfertur esset fœmina. *ibid. num.* 34. *&* 35. *pag.* 193. *&* 59.
Pena eximentis carceratum ob causam criminalem. *ibi. nu.* 36. *& seqq. pag.* 594.
Pena est temperanda cùm eo, qui ob veram amicitiam eximit carceratum. *ibid. nu.* 41. *p.* 594
Qua pena puniendus consanguineus, qui non potens eximere carceratum furcis suspendendum, ipsum venenat. *ibi. nu* 42. *& seqq. pag.* 595.
Pena Custodis carcerum, aut alterius Officialis curiæ, qui concumbit cum muliere carcerata. *ibid nu.* 46. *&* 47. *pag.* 595 *&* 596.
Penæ canonicæ contrà eximentes captos, aut capiendos à S. Officio, cum fractura carcerum, vel sine. *ibid. nu.* 48 *pag.*
Carceratio formalis non confunditur cum tempore portandi signum probationis in Apostata. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia nu.* 123. *p.* 40.
Importat flagellationem, & jeiunium. *ibid. nu.* 124. *pag.* 41.
Carceratio claustralis permittit egressum à Conuentu pro solà publicà necessitate, & vtilitate *ib. n* 129. *p.* 41.
Talis necessitas, ac vtilitas quomodò intelligenda. *ibi. nu.* 28. *&* 29. *pag.* 28.
Carceratio contumacis quomodò regulanda. *Tit.* 2. §. *Inobedientia nu* 89 *& seqq p* 59.
Cardinalis est Consiliarius, & pars corporis Papæ. *Tit.* 2. §. 6. *Læsa. nu.* 18. *p.* 85. *et Tit.* 5. §. 2. *Blasphemia. nu.* 58. *pag.* 293.
In eum potest cómitti crimen Læsæ Maiestatis. *ibid.*
Cardinalibus simul cum Papa commissa est vniversalis Ecclesiæ administratio. *Tit.* 5. §. 2. *Blasphemia num.* 58. *pag.* 293.
Cardinalis reuellans secreta Consistorij Apostolici quas penas incurrat. *T.* 5. §. 6. *Revelatio. n.* 39. *p.* 327.
Cardinalis. V. Dignitas.
Carere V. Verbum.
Carnes comedens in diebus prohibitis potest ab Inquisitore puniri *Tit.* 9. §. 1. *Iejuniorum. nu.* 6. *pag.* 550.
Castitas describitur. *Tit.* 4. *nu.* 1. *pag.* 169.
Eius elogia. *ibi. nu.* 2. *pag.* 169.
Est requisita ad statum Religiosum. *ibi. nu.* 3. *p.* 169.
A' Papa sinè magna causa nequit dispensari. *ibi. nu.* 4. *&* 5. *pag.* 169.
Non admittit paruitatem materiæ. *ibi. n.* 8. *p.* 169.
Casus quinque Papæ reseruati. *Tit.* 4. §. 8. *Clausura. nu.* 80. *pag.* 245.
Quandò dicatur interuenire casus in homicidio casuali. *T.* 7 §. 5. *Homicidium. nu.* 41. *p.* 435.
Casus quomodò possint in Religionibus reseruari. *Tit.* 8. §. 4. *Abus. in Confess. nu.* 43. *p.* 516.
Casum aliquem nequit Superior Regularis sibi reservare, nisi servatâ formâ, præscriptâ à Clemente VIII. *ibi. nu.* 44. *pag.* 516.
Dogmatizans non posse Superiores majores reseruare casus in Religionibus iuxtà formam præscriptam, à quo sit puniendus. *ibi. nu.* 46. *pag.* 516.
Cathecumenus nequit esse Hæreticus. *Tit.* 2. §. 7. *Heresis. nu.* 3. *pag.* 92.
Catholici laici nequeunt ditare Hæreticos donatione, legato, hæreditate, &c. sinè suspicione hæresis. *ibid. num.* 33. *pag.* 97.
Causa Causæ debilitas aggravat delictum. *T.* 1. §. 2. *Delicta nu.* 19. *p.* 10.
Causæ legitimæ, ob quas feminæ possunt ingredi Claustra Regularia enumerantur. *Tit.* 4. §. 8. *Clausura. num.* 9. *& seqq. p.* 233.
Causâ prohibitionis cessante, cessat prohibitio. *Tit.* 4. §. 8. *Clausura. nu.* 57. *p.* 241.
Causâ cessante finitur auctoritas Statuti. *ibid.*
Causa, cùm reducitur ad non causam, perinde est, ac si in principio non fuisset. *ibid.*
Causa expressa in proemio legis est motiua legislatoris. *ibid.*
Vbi maior est causa delinquendi, ibi præsumitur delictum. *T.* 7. §. 3. *Provocatio. nu.* 7. *pag.* 405.
Causa nova, ob quam quis post reconciliationem potest alium offendere. *Tit.* 7. §. 7. *Proditorium. nu.* 15. *pag.* 457.
Causidicus ostendens aduersæ parti instrumentum sibi secretò consignatum, tenetur de falso. *Tit.* 5. §. 6. *Revelatio. nu.* 9. *pag.* 322.
Cautela adhibenda à Confessario in restituendâ pecuniâ, ne delinquat contrectatione. *Tit.* 3. §. 2. *Pecunia. nu.* 51. *pag.* 123.
Adhibenda in recognitione furti, facienda per Testes. *Tit.* 3. §. 6. *Furtum. nu.* 15. *pag.* 145.
Adhibenda à Iudice Regulari in procedendo de crimine carnis. *T.* 4 §. 4. *Adulterium. n.* 75. *& seqq. p.* 214
Seruanda à Iudicibus antequàm pronuncient, constare de vi illatâ in defloratione. *ibid.* §. 5. *Stuprum. nu.* 8. *pag.* 216.
Practicanda ab Accusatore prò assecurandis Testibus. *Tit.* 5. §. 4. *Calumniatio. nu.* 10. *pag.* 308.
Adhibenda à Iudice in recognitione falsæ monetæ. *T.* 6. §. 3. *Falsificatio. nu.* 31. *& pag.* 378.

Cantio

Cautio de non offendendo potest peti ab eo, cui minæ sunt incussæ. *T.7. §.2. Mina nu. 14.p.* 401.
Potest etiam exigi à Iudice ex officio. *ibid.*
Cautio de non offendendo est pęna. *ibi. nu. 15.p.* 401.
Eam petens debet probare, se habere iustam causam timoris. *ibid.*
Cella In quolibet ingressu alienæ cellæ ân crimen à Minoribus committatur. *T.4. §. 1. Consortium nu. 62. & seqq. pag.* 181.
Censuræ ad quem finem sint introductæ. *Tit. 2. §. 2. Inobedientia nu. 23. pag.* 53.
Census sunt bona immobilia. *Tit.3. §.4. Alienatio. nu.* 10. *pag.* 134.
Charta inducens ad turpia, data à Confessario pęnitenti, ab hoc legenda post Cõfessionem, reddit illum Reũ de sollicitatione. *T.4. §. 2. Sollicitatio. n. 7.p.* 189.
Maculata quandò inducat suspicionem falsitatis. *T. 6. §. 1. liter. falsif. nu. 15. p.* 358.
Diversa quandò reddat scripturam suspectam de falsitate. *ibid. nu. 21. pag.* 359.
Character ordinis non est validior charactere Baptismi. *Tit. 2. §. 6. Læsæ. nu. 15, pag.* 85.
Characterum diversitas quandò inferat suspicionem falsi. *Tit. 6. §. 1. liter. falsif. nu. 16. p.* 358.
Chirurgiam exercere prohibentur Clerici. *Tit. 9. §. 8. Artium. nu. 3. p.* 597.
Eam exercere nequit Regularis. *ibi. nu. 21. p.* 600.
Christianitas probanda est in eo, qui occisus est, vt constet de assassinio. *T.7. §. 6. Assassinium. nu. 3. p.* 446.
Christianus reputatur, qui inter Christianos degit, nisi contrarium probetur. *ibi. nu. 4 pag.* 447.
Cinguli militaris privatio quid importet. *T. 4. §. 6. Incestus nu. 11. p.* 221.
Citatio Rei, à quò invalidatur. *Tit. 2. §. 2. Inobedientia. num. 28. pag.* 53.
Citatio. V. Contumacia.
Clavem cellæ non resignans Superiori quandò censeatur proprietarius. *Tit. 3. §. 1. Proprietas. n. 68. p.* 113.
Claustralibus omnibus de iure communi vetitum est arma deferre. *T. 7. §. 1. Armorum. nu. 11. p.* 394.
Clausulæ importantes latam sententiam quæ. *Tit. 1. §. 4. Pœnæ nu. 32. p.* 20.
Appositæ in lege, quandò eam restringant. *Tit. 2. §. 2. Inobedientia. nu. 103. pag.* 60.
Positæ in fine referuntur ad omnia præcedentia, si non subest ratio diversitatis. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. num. 65. pag.* 294.
Clausura Eius limites designant Superiores. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. num. 24. pag.* 27.
Eius violatio quotupliciter contingat. *Tit. 4. §. 8. Clausuræ. nu. 1. p.* 232.
Est de iure naturæ Religiosorum Cænobitarum. *ibid. nu. 2. pag.* 232.
Habet fundamentum in iure Ecclesiastico primitivo, & Divino. *ibid. nu. 3. p.* 232.
Eius nomine quæ partes Monasterij veniant. *ibid. nu. 17. pag.* 234.
Ad eam constituendam sufficit sepes, aut fossa designata, seù sulcus. *ibid.*
Clausura formalis remanet, licèt dirutus sit murus clausuræ materialis. *ibi. nu. 18. p.* 234.
Quid iuris, si Religiosus comitatur fœminam ex se ingressam in clausuram. *ibi. nu. 29. p.* 236.
Quomodò Religiosus comitando fęminam, vt præfertur, delinquat, aut non. *ibid. nu. 30. & 31. p.* 236.
Detinens diutiùs talem fęminam intrà clausuram subit pęnas introducentium. *ibid. nu. 32. pag.* 236.
Influens in permanentiam fęminæ intrà claustra ità delinquit, vt influens in eius ingressum. *ibid. nu. 33. pag.* 236.
Clausura fœminarum Religiosarum in lege veteri, & nouà. *ibi. nu. 34. & 35. p. 236. &* 237.
Clausura Monialium per plura Concilia, & Canones ordinata. *ibid. num. 35. p.* 237.
Prohibitio facta fœminis circà ingressum clausuræ virorum, facta est fœminis, & viris respectu clausuræ Monialium. *ibi. nu. 36. pag.* 237.
Clausuræ violatio quomodò probetur. *ibid. num. 37. & seqq. pag.* 237.
In hoc crimine ân visitandum sit corpus delicti, deprehendendo fęminam introductam. *ibi. n.38. p.* 237.
Quid agendum, si Religiosus introducat fœminam in Conventũ, eamque noctù detineat. *ibi. nu. 39. & seqq. pag.* 238.
Quid si Superior esset de hoc Reus. *ibi. n.45. p.* 238.
In Regulari introducente fęminam non requiritur præsumptio, sed sufficit culpa. *ibi. nu. 53. p.* 241.
Permittens fœminas intrare clausuram, dùm in Conventu nullus est Religiosus, ân incurrat pęnas introducentium. *ibid. num. 57. p.* 241.
Crimen introducentium fœminas in clausuram quomodò graduetur in gravitate. *ibi. num. 59. p.* 242.
Introducens fœminam ob meram curiositatem incurrit tantùm pœnas Bullæ. *ibi. nu. 60. p.* 242.
Impetrantes ex falsâ causâ facultatem intrandi in clausuram Monialium incurrunt censuram. *ibid. nu. 68. p.* 243.
Licentia intrandi clausuram Monialium sufficit oretenùs data. *ibid.*
Non sufficit tamen tacita, sed requiritur expressa. *ibid.*
Per epicheiam aliquandò licet ingredi sine licentiâ obtenta. *ibid.*
Intrans Clausuram Monialium, & non ad luxuriandum, ân subeat pœnas intrantium ad luxuriandum *ibid. nu. 69. & 70. p.* 243.
Intrans quoquomodò noctu Clausuram Monialium in statu Ecclesiastico suspenditur. *ibid. n.71. p.* 243.
Ingrediens per subterraneos cuniculos dictam clausuram furcis est suspendendus. *ibi. n.71. p.* 243.
Clericus quandò perpetuò sit carcerandus. *Tit. 1. §. 4. Pœnæ. nu. 18. pag.* 18.
In Sacris ducens vxorem est suspectus de fide *Tit. 2. §. 1. Apostasia. nu. 7. p.* 24.
Clericis vetitũ spectacula repræsentare. *ibi. n.172. p.* 46
Clericus est pars Reipublicæ. *Tit. 2. §. 6. Læsæ. n.15. p.* 85.
Non eximitur à iuramento fidelitatis ergà Principem naturalem. *ibid.*
An possit cõmittere in Principem naturalem laicum crimen Læsæ maiestatis. *ibid.*
Clericus filius Rei de Læsâ majestate, non subit pęnas, quas incurrunt alij eiusdem filij. *ibi. nu. 43. p.* 90.
Clericus Reus de Læsâ majestate Principis laici, ân perdat privilegium fori, & canonis. *ibi. n.47. p.* 91.
Clericus fur quâ pęnâ afficiendus. *T. 3. §. 6. Furtum. nu. 52. pag.* 153.
Clericus non potest cohabitare cũ fœminis etiam coniunctis, si sint suspectæ, neque cum eis habere familiaritatem. *T. 4. §. 1. Consortium. num. 1. & 2. p.* 170.
Exercens concubitum vagum puniendus vt concubinarius. *ibi. nu. 32. p.* 178.
Concubinarius antè privationem beneficij debet ter moneri. *ibi. nu. 35. pag.* 179.

Quomodò monendus. *ibid. pag. 179.*
Si non est beneficiatus, quâ pęnâ puniendus de concubinatu. *ibi, nu. 37. p. 179.*
Dicitur monitus non resipiscere (corriget errorem resipiscere, & leg. resipiscere) si cum eâdem aut aliâ fœmina ad peccatum revertitur. *ibi. nu. 53. p. 180.*
Donationem, aut legatum ex testamento nequit relinquere concubinæ; & legatum est nullius valoris in vtroque foro. *Tit. 4. §. 3. Fornicatio. num. 20 pag. 200.*
Deprehensus in actu turpi cum sponsâ per verba de præsenti potest sine censurâ percuti à sponsô. *Tit. 4. §. 4. Adulterium. num. 35. p. 207.*
Clericus adulter quomodò puniendus. *ibid. num. 42. & seqq pag. 209.*
Stuprans virginem quomodò puniendus. *Tit. 4. §. 5. Stuprum nu. 34. & seqq. pag. 217.* (leges §. 6. Incestus, sed corrige, & pone § 5. Stuprum.)
Incestuosus quâ pęnâ puniendus. *Tit. 4. §. 6. Incestus. nu. 20. p. 223.*
Raptor, quas pęnas incurrat. *ibi. §. 7. Raptus nu. 32. pag. 230.*
Clericis de iure antiquo vetitum est admittere fęminas intrà eorum Claustra, & Sacristiam. *ibid. §. 8. Clausura. nu. 5. pag. 232.*
Clericus vitians Monialem, quâ pęnâ sit plectendus, *Tit. 4. §. 9. Sacrilegium, nu. 20. pag. 248.*
Clericus sodomita quomodò puniendus. *Tit. 4. §. 11. Sodomia. num. 53. & seqq pag 264.*
Bulla contrà Clericos sodomitas explicatur. *ibid. nu. 56. & seqq pag. 264.*
Clericus sodomita occultus non incurrit pęnas Bullæ contrà Clericos sodomitas. *ibi. nu. 70. pag. 266.*
Dicta Bulla percutit Clericos sodomitas tàm patientes quàm agentes. *ibid. num. 72. p. 266.*
Clericus Regularis ordinandus non potest à Provinciali dimitti, nisi ad Episcopum sui domicilij. *Tit. 6. §. 1. liter. fals. num. 70. p. 365.*
Quæ requisita debet habere apud Minores de Observantiâ. *ibid. nu. 71. pag. 366.*
Clerici in pari crimine non puniuntur æquali pęnâ cum laicis. *Tit. 7. §. 1. Armorum. nu. 10. pag. 395.*
An ligentur legibus Principis laici contra deferentes arma. *ibi. nu. 19. pag. 396.*
Obligantur ad leges clausas in corpore iuris Civilis deficiente iure Canonico. *ibid. nu. 20. pag. 396.*
Computantur inter cives, ac membra Reipubl. *ibid.*
Puniuntur a Iudice Ecclesiastico, si committunt in legem Principis laici. *ibid.*
Reperti cum armis prohibitis possunt capi à familiâ laicâ, & duci ad suum Iudicem *ibi. nu. 21. p. 396.*
In hoc casu præsumitur licentia interpretativa Iudicis Ecclesiastici. *ibi. nu. 22. pag. 397.*
Clericis an possint Ordinarij dare licentiam deferendi arma brevioris mensuræ. *ibid. nu. 23. pag. 397.*
Clericus, qui nolit fugere, si occidit se invadentem, non evadit pœnas homicidij. *Tit. 7. §. 3. Provocatio. nu. 66. p. 413.*
Eum conspurcans atramento, lotio, stercore, &c. incidit in censuram. *ibi. nu. 43. pag. 410.*
Occidens furem fit Irregularis. *Tit. 7. §. 5. Homicid. num. 20. pag. 431.*
Procurans abortum quas pęnas incurrat. *ibid. §. 10. Abortus. num. 61. & seqq. pag. 489.*
In dubio facti circà homicidium debet petere dispensationem ab irregularitate. *ibi. nu. 43. pag. 486.*
In sacris iniens Matrimonium est suspectus de hæresi, & quomodò, *Tit. 8. §. 5. Abus. in matrim n. 2. p. 517.*
Clerici non possunt esse Iudices, Ministri publici, aut Procuratores Principis laici; nec Tabelliones, Actores, aut Testes in causâ sanguinis; nec exercere mercaturam, Medicinam, Chirurgiam, nec artem histrionicam. *Tit. 9. §. 8. Artium. nu. 3. p. 597.*
Vacare possunt arti honestæ, non tamen sordidæ. *ibi. num. 3. pag. 597.*
Clytoris quid sit, & quibus vasis constet. *Tit. 4. §. 11. Sodomia. nu. 19. pag. 257.*
In fęminis Ægyptijs, & Ethiopissis insigniter apparet; & in quibus Europæis. *ibi. num. 16. p. 257.*
In iuventute potest erumpere, & in quibus *ibid. num 17. pag. 257.*
Eruptus in quibusdam fęminis fecit credi eas conversas fuisse in mares. *ibid.*
Cogere nemo potest fęminas ad Religionem intrandam; aut impedire, nè professionem emittant. *Tit. 5. §. 9 Suasio. nu. 1. & 2. p. 346.*
Cogi ad Religionem ex quibus causis fęmina possit. *ibi. nu. 12. p. 347.*
Modus cogendi est mala tractatio fœminæ; coactio tamen nō dicit. facta, nisi eius effectus sit secutus. *ibi.*
Cogentes mares ad Religionem, aut eorum professionem impedientes, an incurrant excōmunicationem latam contrà cogentes fœminas. *ibi. nu. 8. p. 347.*
Cogitatio accomodanda est ad ea, quæ frequentiùs accidunt. *Tit. 9. §. 5. Incendij num. 8. pag. 574.*
Cognatio generaliter accepta quid significet. *Tit. 7. §. 8. Parricid. num. 18. pag. 465.*
Spiritualis, & legalis quæ sint, & quomodò contrahantur. *ibid.*
Naturalis requiritur in parricidio. *ibi. nu. 20. p. 465.*
Cognati naturaliter qui dicantur. *ibid. n. 19. p. 465.*
Coire Coiens cum fęminâ, & ex instituto seminans extrà vas, nè sequatur generatio, ab Hebræis comparatur homicidæ. *Tit. 4 § 10. Mollities. nu. 12. p. 252.*
Coitus damnatus quis dicatur. *Tit 4 §. 4. Adulterium. 45. pag. 209*
Cum fęminâ mortuâ est mollities. *Tit. 4. §. 10. Mollities. nu. 13. pag. 252.*
Talis coitus quò ad culpam legalem potest dici sacrilegium. *ibid.*
Ex coitu hominis cum bruto homines nati recensentur. *Tit. 4. §. 12. Bestialitas. nu. 10. p. 270.*
Coitus cum Dæmone, aut Incubo differunt in gravitate. *Tit. 4. §. 13. Dæmonialitas. nu. 3. p. 273.*
Est cum cadavere. *ibi. nu. 4. p. 274.*
Gravior est, quàm cū bruto, & quarè. *ibi. n. 8. p. 274.*
Creditur ab aliquibus esse phantasticū. *ibi. n. 9. p. 274.*
Dupliciter contingit. *ibi. nu. 11. p. 275.*
Coitus V. Copula. V. Concubitus.
Collegium quid importet. *T. 9. §. 5. Ieiuniorū. n. 36. p. 555.*
Colligationes prohibitæ aut licitæ in electionibus quæ sint *Tit. 5. §. 8. Subornatio. nu. 60. p. 344.*
Colluctatio, vt soluet à pęnâ homicidij, qualis esse debet. *Tit. 7. §. 5. Homicidium. nu. 5. p. 248.*
In eâ occidens hominem saxo occultato intrà pugnum tenetur de homicidio proditorio. *ibid.*
Comminari Comminatio quid significet in iure. *Tit. 5. §. 8. Subornatio. nu. 49. p. 343.*
Commissarius Visitator, si congregato Capitulo subornaret Vocales? quid iuris. *ibi. nu. 64. p. 345.*
Deputatus à Generali sub quâ pænâ acceptandus. *Tit 2. § 2. Inobedientia. nu. 55. p. 55.*

Dele-

Delegatus à Provinciali sub quâ pœnâ obediendus. *ibid. nu.68.p.57.*
Commissarii quibus Prælatis comparentur. *ib. n.* 106. *pag.61.*
Committere quid significet in jure. *T.7.§.6. Assassin. n.* 31. *pag.451.*
Communicatio privilegiorum fit etiam in illis, quæ per solam consuetudinem sunt acquisita. *Tit. 7. §.10: Abortus n.54.pag.489.*
Communitas est persona ficta, cujus anima est communis consensus. *T.5. §.5.libellus.n.21.pag. 313.*
Ejus qualitas undè sit desumenda. *ib.*
Ea quid importat. *Tit.9.§.1. Ieiuniorum.n.36.p.555.*
Ad eam consuetudinẽ quæ requirantur. *ib.n.37.p.555*
In eâ magis, quàm alibi convenit Religiosis refectionem sumere. *ib.n 44 p. 556.*
Communitas V. *lacticinia.*
Commutatio rei cum re, quandò inducat proprietatem. *Tit.3.§.1.Proprietas.n.84.p. 116.*
Comoedias repræsentantes Regulares quandò puniendi. *Tit.2.§.1.Apostasia.n.175.p. 47.*
Complementum pœnæ. U. Pœna.
Computator obligatur tantùm civiliter ergà utentem operâ suâ. *T.6.n.2.p.352.* (invenies computatur, sed corrige.)
Computum. Fallens in computo non tenetur de crimine falsi, nec contrà eum datur actio nisi de dolo. *ib.*
Computa quomodò reddenda in Ordine, [leges fortasè in summario in Ordinem sed corrige) Minorum de Observantiâ. *T.3.§.7.Dilapidatio.n.44.p.164.*
Complex si neget crimen in adulterio, altero confitente, quid agendum. *Tit.4.§.4. Adulterium.n.31.p. 206.*
Sollicitans ad ctimen graviùs delinquit, quàm sollicitatus. *ib.n.49.p. 210.*
Complices homicidii vocantur homicidæ, & eorum diversitas recensetur. *T.7.§.5.Homicidiu.n.64.p.439*
Compulsio quomodò differat ab inductione, & monitione. *Tit.5.§.9. Suasio.n.18.p.349.*
Conatus ad crimen quandò puniatur, ut crimen consummatum. *T.4.§.2.Sollicitatio.n.38.p.195.*
Concessio. In concessione generali non veniunt specialia verisimiliter non concedenda. *Tit. 2. §.6.Læsæ.num. 15.pag.85.*
Facta Primatibus extenditur ad eorum domesticos. *T. 4. §. 8.Clausura.n.8.p. 233.*
Audiendi Missam tempore interdicti facta Patrifamilias extenditur ad domesticos. *ib.*
Inverisimilis quandò inducat in scripturâ suspicionem falsitatis. *Tit.6.§.1. liter falsif.n.23. p.359.* (leges fortasè in marg.319.sed corrige.)
Concilium generale est regula infallibilis fidei, & morum. *Tit.8.§.4.Abus.in confess.n.46.p. 516.*
Concordare diffidentes officium pietatis est. *T. 6. §.8.Artium.n.6.p. 598.*
Concordia malitiosa quandò fiat. *Tit. 2. §. 4. Conspiratio. n.15.& 21.p.71.& 72.*
Concubina propriè quæ dicatur. *Tit. 4. §. 1. Consortium.n.30.p.178.*
Potest esse etiam habitando extrà domum concubini. *ibi.§.3.Fornicatio.n.7.p. 198.*
Est, quæ parata semper est obsequi concubino. *ib.*
Concubinæ legatum factum à milite armatæ militiæ non valet. *ib.nu.19.p 200.*
Eam alens Religiosus de bonis Monasterii tenetur de furto. *ibid.num.25.p. 200.*
Cõcubinatus quomodò probetur. *T.4.§.3.Fornic.n.9.p.198*
Est crimen mixti fori. *ib.n.14.p.199.*
Ejus pœnæ. *ibid.n.14.& seqq.p. 199.*
Licèt sit cum adulterio, non spectat ad Inquisitores. *Tit.8.§.5.Abus.in matrim.n.16.p. 516.*
Concubinarius moriens absquè pœnitentiâ caret sepulturâ Ecclesiasticâ. *T.4.§.3.Fornicatio.n.18.p.200.*
In sacro sepultus est exhumandus. *ibid.* si autem antè mortem signum contritionis dedit potest sepeliri in loco sacro. *ib.*
Punitus à Iudice laico potest iterum ab Ecclesiastico, & vice versâ puniri. *ib.n.14.p. 199.*
Monitus, & non resipiscens est excommunicandus. *ib. n.15.p.199.*
Potest ab Episcopo puniri Synodali pœnâ, etiam absq; trinâ monitione. *ibid. num. 16.p.199.*
Est infamis, & repellitur à testificando. *ib.n. 17.p.199.*
(leges in summario concubere, sed corrige.)
Quomodò possit esse Religiosus. *ib.n.24.p. 200.*
Concubitus carnalis in quo consistat. *Tit.4.§. 11. Sodomia. num.8.p.255.*
Concumbere quid significet *Tit.4. §. 3. Fornicatio. num. 7. pag. 198.*
Condicere. Res accepta ob turpem causam potest condici à recipiente. *T.6.§.3. Falsificatio.n.10.p.375.*
Condicere quid importet. *T.7.§.4.Duellum.n.6.p.418.*
Condicere pugnam quid significat. *ib.*
Condictio est actio in personam. T. 7.§. 4. *Duellum. nu.6. pag.418.*
Conditiones requisitæ, ut bona Ecclesiastica possint alienari. T.3.§.4. *Alienatio.n.7.p. 133.*
Eas sufficit extraiudicialiter probare. *ibi.*
Confessarius Minorita recipiens pecuniam, ut alteri restituat, delinquit contrectatione. Tit. 3. §.2. *Pecunia. n.50.p.123.*
Confessarius. V. *Sacerdos.* V. *Sollicitatio.* V. *Sigillum.* V. *Revelatio.*
Revelans audita in Confessione Sacramentali quot jura violet. T.5.§.6. *Revelatio.nu.15.p.323.*
Obligatur ad tacendum quidquid in Confessione audivit. *ib.n.19.p.324.*
Tenetur probare, quòd de iis, quæ revelavit, notitiam habuit extrà Confessionem. *ib.n.26.p.325.*
Si non probet, saltem semiplenè Reus est de revelatâ Confessione. *ib. n.27. & seqq.p. 325.*
Confessarii Regulares à quibus casibus Papalibus possint absolvere. T.7.§.10. *Abortus.n 35.p. 485.*
Quinam possint absolvere, etiam in foro externo à censurâ ob abortũ fœtus animati. *ib.n.35.& seqq.p.485.*
Confessio extraiudicialis facit solùm indicium ad torturam. T. 4. §. 1. *Consortium. n.102. p.186.* & ad eam sufficit. T.5.§.3. *Infamat.n.57.p.304.*
Confessio Iudicialis Rei sanat defectus processus. T.4.§.4. *Adulterium.n.27.p. 206.*
Qualificata quandò acceptetur in parte tantùm favorabili *Fisco. ib. num.33.p. 207.*
Propriè non est probatio. T.4.§.11. *Sodomia. num.79. pag.267.*
Per eam inducitur notorium. *ib.p. 267.*
Confessio Sacramentalis quandò cadat sub obligatione. T. 5.§.1. *Omissio.n.2.p. 279.*
Ac communio Paschalis, cui tempori sit alligata. *ib. nu.7.p.280.*
Ejus omissio contrà laicos quomodò probetur. *ibid.*
Ejus actus quandò incipiat, & duret. T.4.§.2. *Sollicitatio.n.15.p. 191.*
Ejus abusus quotupliciter contingat. *Tit.8.§.4. Abus.*

*in Confess.nu.1 pag.*509.
Contrà eam peccat docens illam non esse necessariam antè communionem existenti in peccato mortali, *ibi.nu.3.p.*509.
An sit de fide, eam esse necessariam antè communionem, examinatur, *ibi.num.* 4., *& 5.p.*509.
Eâ abutitur Sacerdos illam excipiens absquè approbatione Ordinarii. *ibid.nu.7.p.*510.
Eâdem abutitur non Sacerdos illam audiens, *ibid.nu.* 6 *p.*510.
Eam audire absquè approbatione est crimen stellionatus, & habet gravitatem criminis falsi. *ibi. nu.* 7. *pag.*510.
Illâ abutitur absolvens à reservatis sinè facultate requisitâ *ibi.num.*8.*pag.*510.
Eâdem abutitur illius sigillum frangens. *ibi.nu.9.pag.*510.
Eam publicam nequit facere poenitens. *ibi.*, neque licentiare Sacerdotem, ut peccata sua in Confessione audita revelet. *ibi.nu.10.pag.*510.
Ejus abusus quomodò probandi. *ibi.nu.* 12, *& seqq. pag.*510.
Confessio V. *Omissio.*
Confidentia beneficialis quid sit, & quomodò contrahatur. *Tit.*8.§.7.*Simonia. nu.*27.*p.*540.
Quarè vocetur talis explicatur. *ibi.nu.*28.*p.*540.
Quomodò probetur, & quibus indiciis. *ibi. nu.* 34 *pag.* 541.
Ejus poenæ. *ibi.nu* 43.*p.*544.
Confirmatio facta à Principe ex certâ scientiâ non validat factum. *Tit.6.nu.7.pag.*353.
Statuti in formâ communi novum jus non addit, sed antiquum conservat. *Tit.*7.§3. *Provocatio. nu.*36. *p.*410.
Confiteri sacramentaliter Confessariis proprii Ordinis tenentur Regulares. *Tit.* 5. §. 1. *Omissio. num.* 8.*p.*280.
Confœderatum cum Proprio Principe offendens committit crimen Læsæ Majestatis, *Tit.*6 §. 2 *liter. aperit. nu.* 20 *p.*369.
Confraternitatum bona. V. *Bona.*
Congregatio hominum ad ineundam vitam civilem ad quid instituta, *Tit.* 2.§4 *Conspiratio. nu.*43.*p.*76.
Congregationes nocturnæ etiam antiquitùs vetitæ. *ibi.nu.*18.*p.*72.
Factæ sinè licentia congregationes præsumuntur malæ, *ibid.*
Quæ mala causent in Religionibus tales congregationes. *ibid.*
Coniectura, quibus probatur furtum. *Tit.* 3. §. 6. *Furtum. nu.*7.*p.*144.
Valent in probando ea, quæ latent animo, *Tit.* 5. §. 3. *Infamatio. nu.*37. *p.*302.
Coniecturæ tales debent esse perspicuæ. *ibid.*
Excludentes voluntarium à maleficio quæ sint. *Tit.* 7.§.5. *Homicidium. nu.*69. *& seqq p.*440.
Consanguinei cogi possunt ad testificandum in causâ hæresis *Tit.*2 § 7 *Hæresis. nu.* 27.*p.*96.
Eorum nomine non veniunt affines. *Tit.*6.§.5. *Astrologia. nu.* 17 *p.*389.
Consanguinitas quomodò probanda. *Tit.*7.§ 8. *Parricid. nu.*36.*p.*467.
Consensus Superioris quotuplex sit. *Tit.*3 § 1 *Proprietas. nu.* 65.*p.*131.
Communis est anima Communitatis. *Tit.*5.§.5.*Libellus. nu.*21.*p.*313.
Consequens non ritè infertur, nisi necessario sequatur ad antecedens. *Tit.*8.§.5. *Abus. in matr. nu.* 19 *pag.* 520.
Consequentia non tenet de majori ad minus destructivè. *Tit.*9 §.1. *Jeiuniorum. nu.*51.*p.*557.
Consilium ad malum ordinariâ pœnâ non punitur, nisi effectu secuto. *Tit.*5. §. 9. *Suasio. nu.* 23 *pag.* 350.
Conspiratio militat contrà obedientiam. *Tit.*2. §. 4 *Conspiratio nu.*1. *p.* 70.
Ejus diffinitio *ibi.nu.*2 *p.*70.
Aliquandò sonat in bonum. *ibid nu.*3.*p.*70.
In dubio sumitur in malam partem *ibi.*
Quomodò probetur: *ibid nu.*6.*p.*70.
Potest fieri contrà privatam personam, *ibid. num* 5 *pag.*70.
Ejus pœnæ. *ibi.nu.*7., *& seqq. p.* 71.
Semper præsefert rationem mali. *ibid num* 17. *pag.* 72.
Quod fuerit in bonum debet probari à Reo prætenso *ibid.*
De eâ quandò teneatur Superior ex officio inquirere. *ibi nu.*25.*p.*73.
Ejus caput plus cæteris puniendus. *ibi.nu.*28.*p.*73.
Quomodò detegatur ejus auctor. *ibi. nu.* 29., *&* 30. *p.* 73.
Fit, ut plurimum, contrà Religiosos egregios. *ibi. nu* 39.*p.*75.
Potest fieri contrà Novitios, & Tertiarios. *ibid nu.* 34 *p.*74.
Vt evitetur, quomodò revelandi sunt Superiori defectus proximi. *ibid.nu.*41.*p.*75.
Constitutio fundata super aliquâ qualitate extenditur ad omnes ejusdem qualitatis. *Tit.*9.§.8. *Artium. nu.* 4.*p.*598.
Consuetudo delinquendi meretur augmentum pœnæ. *Tit.* 5.§.2. *Blasphemia. nu* 43.*p.*251.
Aggravat delictum. *Tit.*1.§.1. *Delicta. nu.* 21.*p.*10 *Tit.*1.§.2.*Probatio. nu.*19.*p.*10.
Tolerata, licet iniqua, excusat à pœnâ temporali. *Tit.*6.§.5 *Homicidium. nu.*5 *p.* 428.
Taliter delinquendi facit præsumptionem animi deliberati in homicidio. *ibid.nu.*80.*p.* 441.
Nutriens peccatum est abusus, nec sustinetur. *Tit.*7. §.6. *Assassinium. nu.*36 *p.*452.
Contractus non rescinditur, nisi interveniat læsio enormis, & mala fides *Tit.* 6. § 4. *Alchimia.n.* 13.*p.*384.
Pendens conditionatè à voluntate duorum, quandò per dissensum unius dissolvatur. *Tit.*8.§. 6. *Sortilegium. nu.* 22.*p.*526.
Contrectare quid importet. *Tit.* 3. §. 2. *Pecunia. num.* 4.*p*117.
Pecuniam etiam alienam crimen est Minoritæ. *ibi. nu.*45. *p.*122.
Contrectatio pecuniæ est speciale crimen Fratris Minoris de Observantiâ. *Tit.* 3. § 2 *Pecunia. nu* 1.*p.* 116.
Quomodò probetur. *ibid.nu.*20, *& seqq p.*119
Est Minoribus interdicta, etiam seclusâ proprietate *ibi.nu.*10.*p.*118
Est delictum distinctum à proprietate *ibi. nu.* 13.*p.*118
Contrectatio naturalis, & civilis, quæ. *Tit.*3. §. 2. *Pecunia. nu.*5 *p.*117.
Assidua rei furatæ non auget actionem de furto *ibi.nu.* 4 *p.*117.
Contumacia quid sit, & quotupliciter incurratur. *Tit.* 2.§. 2. *Inobedientia. nu.* 6. *pag.*49.
Ejus differentia ab inobedientiâ, *ibi.nu.*7. *pag.*49.

Suppo-

Supponit inobedientiam. *ibid.num.* 8.*p.*49.
Ejus probatio facilis. *ibi.nu.*20.*pag.*51.
Ejus pœnæ. *ibi.nu.* 22. *& seqq.pag.* 53.
Ejus specialia in causa criminali. *ibi. nu.*24.*p.* 53.
In foro Laico Mediolanensi quomodò puniatur; *ibi. nu.*25.*pag.*53.
Potest ab aliis causis provenire, quàm à delicto commisso. *ibi.nu.*26.*pag.* 53.
Contumax Judici excommunicatur. *Tit.*2.§.2. *Inobedientia. nu.*23.*pag.*53.
Condemnatur ad pœnam criminis, de quo est inquisitus. *ibi.nu.*26.*pag.*53.
Habetur prò confesso. *ibi.nu.*26.*pag.*53.
Non condemnatur nisi præcesserint indicia. *ibi.num.* 27.*pag.*53.
Vt possit sententiari tanquàm talis, quæ requirantur. *ibi.nu.*28.*pag.*53.
Vt damnetur, quæ requirantur de jure Canonico. *ibid.num.*29.*pag.*54.
Contumax est, qui renuit pœnitentiam impositam. *ibi.nu.*75.*pag.*58.
Antè trinam monitionem nemo declarandus contumax. *ibi.nu.* 87.*p.*59.
Nemo est contumax sinè citatione, & monitione canonica. *ibi.nu.*88.*p.*59.
Inobediens per diem naturalem est contumax. *ibi.nu.* 93.*p.*59.
Contumax ex unico actu quomodò possit quis dignosci. *ibi.nu.*96.*pag.*60.
Contumelia quid sit *Tit.*5.§.2. *Blasphemia num.*76.*pag.* 295.
Quomodò differat ab improperio. *ibi.num.*77.*pag.* 295.
Potest esse in dictis, & factis. *ibi.num.*5 *p.*285.
Verbalis contrà Papam quotuplex possit esse, & à quò punienda. *ibi.nu.*57.*pag.*293.
Quomodò differat à detractione. *ibi.* §.3. *Infamatio. n.*2.*pag.*297.
Quomodò distinguatur à convicio. *ibi.*
Coventionis nomine venit omne pactum. *Tit.*8.§.7. *Simonia. n.* 3. *p.* 597.
Conventus quandò dicatur esse in loco. *Tit.* 2.§.1. *Apostasia. num* 78.*pag.*35.
Quid importet. *Tit.* 9.§. 1. *Jejuniorum. num.* 36.*pag.* 555.
Conventus. V. *Monasterium.* V. *Clausura.*
Conversatio cum Hæretico probat suspicionem hæresis. *Tit.*2.§.7. *Hæresis. nu.*32.*pag.*97.
Convicium quid sit, & quotuplex. *Tit.* 5. §2. *Blasphemia. nu.*74., *&* 75.*pag.*295.
Quomodò differat à contumelia *ibi.nu.*76.*pag.*295.
In Subditos jaciens Prælatus quandò puniendus. *ibid. nu.*83., *& seqq.pag.*296.
Quomodò distinguatur ab improperio. *Tit.* 5. §. 3. *Infamatio. nu.*2.*pag.*297.
Copula coniugati cum soluta non habetur in jure Cvili prò adulterio. *Tit.*4.§. 3. *Fornicatio. num.* 2. *pag.* 197.
Præsbiteri cum soluta apud Criminalistas non habetur prò sacrilegio. *ibi.*
Coniugati cum soluta de jure Canonico est adulterium. *ibi.nu.*3.*p.* 197.
Cum fœmina non sacra in foro fori non habetur prò sacrilegio. *ibi.nu.*5.*p.*198
Cum fœmina soluta quotupliciter diversificetur. *ibi. nu.*6.*p.* 198.
Quomodò probetur. *Tit.* 4. §.4. *Adulterium. nu.* 2.*& seqq.pag.*202. V. *Indicia.*
Eam commitantia quæ sint. *ibi.nu.*5.*p.*202.
Magìs probatur per consequentia, quàm per præparatoria. *ibi.nu.*7.*p.* 203.
Indicia præsumptivè probantia copulam carnalem. *ibi.nu.*8. *& seqq.p.*203.
Adminicula, quæ fortificant indicia copulæ. *ibi.nu.* 12., *& seqq.p.*204.
Copula Spadonis cum Muliere non importat impedimentum affinitatis. *ibi.nu.*33.*p.*207.
Cum sponsa per verba de præsenti est adulterium. *ibi. nu.*35.*p.*207 Non sic cum sponsa per verba de futuro. *ibid.*
Cum nupta exercente meretricium de jure Civili adulterium non est, secùs de Canonico. *ibid. nu.* 37.*p.* 207.
Copula carnalis cum Tertiaria, seù Bizoccha àn sit sacrilegium. *Tit.*4.§.9. *Sacrilegium. nu.*5, *&* 10. *p.*246.
Cum Moniali Novitiâ non est sacrilegium. *ibi.nu.*10. *p.*246.
Cum Moniali professa quot malitias continet. *ibid. n.*15.*p.*248.
Capula nefanda cum Moniali atrocius sacrilegium est. *ibi.nu.*25.*p.*249.
Copula perfecta quæ dicatur. *ibi.nu.*4.*p.*246.
Corpus. Corpora publica fruuntur privilegio Minorum *Tit.*3.§.7. *Dilapidatio. nu.*18.*p.*116.
Corpus delicti per solam præsumptionem non probatur *Tit.*7.§ 10. *Abortus. nu.*21 *p.*481.
Quandò non potest statui in judicio probandum est per Testes. *ibi.nu.* 22.*p.*481.
Corpus humanum æstimationem non recipit. *Tit.*4.§. 10. *Mollities. nu.*14.*pag.*252.
Correctio debet fieri absquè contumelia. *Tit.*5. §. 2. *Blasphemia. nu.*83.*pag.*296.
Correlativum. Quandò disposita prò uno ex correlativis extenduntur ad aliud. *Tit.*4. §.11. *Sodomia. nu.*47.*pag.* 263 *Correlativum.* V. *Relativum.*
Credita ad longum tempus sunt bona immobilia. *Tit.* 3. §.4. *Alienatio. nu.*10. *pag.*134.
Credulitas excusat à pœna ordinaria. *Tit.* 2.§ 1. *Apostasia. num.* 107.*p* 38 (leges in corpore sibi luere; sed lege, sibi licere)
Crimen quid importet. *Tit.* 1. §. 2. *Delicta. nu.* 11. *pag.* 10.
Quomodò differat à delicto. *ibi.*
Atrox vehementes requirit præsumptiones. *Tit.* 2. §. 6 *Læsæ nu* 36 *p* 89
Crimina carnis actu consummata quomodò distinguantur. *Tit* 4. § 3. *Fornicatio nu.* 1 *p.*197.
Crimina carnis graviora fornicatione recensentur. *ibi.*§.4. *Adulterium. nu.*45.*p.*209.
Crimen exaratum in Epistola habet vim confessionis extrajudicialis. *Tit* 6 § 2. *Liter. aper num.* 35. *pag.* 371.
Criminis commissio in quo consistat. *Tit.*7 § 6. *Assassinium. nu.*31.*pag.*451.
Crimina carnis per quid specie distinguantur. *Tit* 4 §. 12. *Bestialitas. nu.*2.*pag.*269.
Duo quando concurrunt in eodem facto, punitur id quod est gravius. *ibi* §. 4. *Adulterium. num.* 50. 210.
Duo quandò tendunt ad eundem finem, & simul committuntur, punitur, quod est gravius. *ibi.*

Plura

Plura concurrentia non faciunt, quod ullius detur impunitas. *ibi.*

Plura disparata committens multiplici pœna punitur. *ibi.nu.52.pag.*201.

Crimen. De crimine legitimè constare quandò dicatur. *ibid.nu.56.p.*201.

Lapsus in crimen primâ, secundâ, & tertiâ vice quis dicatur. *ibid. num.* 55.*pag.* 201.

Crimen. V. *Delictum*.

Crudelitas vitium est. *Tit.* 5. §.5. *Libellus*. *n.*50. *p.*308.

Quomodò differat à sævitia, & feritate. *ibid.*

Culpa est exercitium operis illiciti. *Tit.* 7.§.5. *Homicid. nu.*41.*pag.*435.

Quandò provenit à dolo malo, punitur ut dolus. *ibi.nu.* 55.*p.* 437.

Legalis quintupliciter dividitur à Bartolo. *Tit.* 9. §. *Incendii. num.* 4. *p.*574.

Dividitur tripliciter. *ibid.*

Lata quæ sit. *ibi.*

Culpa levis quæ censeatur. *ibi. nu.* 5. *p.* 574.

Committitur omittendo, & committendo. *ibi.*

An ex hac quis possit criminaliter conveniri. *ibi.*

Culpa levissima quæ sit. *ibi.nu.6.pag.*574.

De hâc non datur actio criminalis. *ibid.*

Cultellus consueto longior venit nomine armorum. *Tit.* 7. §.1. *Armorum*. *nu.*10 *pag.*394.

Cultellos deferre in Statu Ecclesiastico est crimen atrocissimum. *ibi. nu.*7.*pag.*393.

D

Dæmon, quantùmvis possit fœcundare Mulierem, non potest tamen à viro concipere, & hominem generare. *Tit.*4.§.12. *Bestialitas*. *n.*11.*pag.*270.

Non coit cum Sagis, aut Magis, nisi post emissam professionem sui famulatus. *Tit.*4.§. 13. *Dæmonialitas nu.* 12.*pag.*275.

Duplici modo coit cum hominibus. *ibid. num.* 11. *pag.*275.

Quomodò prægnantem reddat fœminam. *ibid.nu.*24. *pag.*275.

Dœmon. V. *Incubus*. V. *Folletti*. V. *Magus*. V. Striges.

Dæmonis invocatio expressa quandò eveniat. *Tit.* 8.§.6. *6. Sortilegium*. *nu.* 13.*pag.*525.

Tacita quandò contingat. *ibi.nu.*14. *pag.*525.

Opinio, quòd invocatio Dæmonis semper interveniat, quandocunque usurpentur media inutilia ad effectum impugnatur. *ibid. nu.*15.& 16. *pag.*225.

Dæmonis invocatio excluditur per expressam contrariam protestationem. *ibi.nu.*16.*pag.*525.

Dæmon requirit intentionem operantis in sortilegiis, sicut Christus eam requirit in Sacramentis. *ibi.nu.* 17.*pag.*526.

Ejus invocatio expressa, sivè deprecativa, sivè imperativa sit, semper concludit sortilegium in opere. *ibi.nu.*28.*pag.*528.

Et hoc, quamvis nomen Dæmonis non exprimatur sed aliud. *ibi.*

Diabolus se celat sub nomine alicujus Sancti, præsertìm Joannis. *ibid.*

Dæmonialitas quid significet, & quo primùm nominata. *Tit.*4. §.13. *Dæmonialitas*. *nu.*1. *p.* 273.

Ejus diffinitio tradita à D. Thoma examinatur. *ibi. nu.* 2.*pag.*273.

Differt specie à bestialitate *ibi.nu.*3. & 4. *p.*273. & 274.

Quomodò probetur. *ibid.num.*32. *pag.*277.

Indicia ad eam. *ibi.nu.*33., & 34. *pag.*277.

Quandò deveniri possit ad torturam super hoc crimine. *ibi.nu.*36 *pag.*277.

Damnum venit nomine fraudis. *Tit.*6.§.4. *Alchimiæ nu.* 13. *pag.*384.

Datum ex culpa levi compensatur in duplum; ex levissima in simplum. *Tit.*9 §.5. *Incendii nu.*31 *p.*577.

Dantes aliquid in Curia Romana prò gratia, vel justitia àn incurrant pœnas Bullarum loquæntium de hac materia. *Tit.*3.§.5.*Donatio*. *nu.*8 *pag.* 141.

Debilitas causæ aggravat delictum. *Tit.*1§.2.*Delicta nu.* 19 *pag.*10.

Debitum contractum quandò sit crimen. *Tit.*3 §1. *Proprietas*. *nu.* 72., & *seqq. pag.* 113.

Vt sit quis punibilis de eo, oportet, ut sit contractum ob turpem causam. *ibi. nu.* 76. *pag.* 115.

Hoc crimen requirit frequentiam actuum. *ibi.nu.*77. *pag.*115.

Debitum quid sit. *ibid.nu.72.pag.*113.

Delaratio legis non publicata non ligat, quàmvis Legislatur dicat, se non ità intellexisse. *Tit.*4.§.8. *Clauseræ*. *nu.*48.*p.*240.

Decoctores dui dicantur.*Tit.*3.§.1. *Proprietas*. *n.*76.*p.*115.

Decurio de coquens pecuniam publicam quomodò puniendus *Tit.*3.§.1.*Proprietas*. *nu.*75.*pag*114.

Inquisitus de falso non gaudet privilegio Decurionum. *Tit.*6.*n.*7.*p.*353.

Defectus proximi, ut manifestentur Superiori, pœnam requirunt.*Tit.*2.§.4.*Conspiratio nu.*24.*p.*73.

Quomodò revelandi Superiori, ut vitetur conspiratio. *ibi.num.* 41.*pag.*75.

Defensio Hæretici facit suspectum de Hæresi. *Tit.* 2. §.7. *Hæresis*: *nu.* 30.& 31.*p.* 96.

Inculpata quæ sit, & quandò *Tit.* 7. §. 3. *Provocatio. nu.* 62, & *seqq.pag.*412.

Propria excusat à parricidio. *Tit.*7.§.8.*Parricid. nu. pag.*462.

Defensores Hæreticorum quas pœnas subeant. *Tit.*2.§.7. *Hæresis*. *nu.*50., & *seqq. p.* 100.

Definitio. V. *Diffinitio*.

Defloratio quid sit. *Tit.* 4. §. 5. Stuprum. *nu.*2.*p.* 215.

Ejus signa remissivè. *ibid.nu.*7.*p.*216.

Observanda à Judice in pronunciando, quòd in defloratione intervenerit vis. *ibi.nu* 8.*p.*216.

Defunctum infamans aut diffamans puniendus. *Tit.* 5.§. 3. *Infamatio* .*nu.*45.*p.*303.

Bona fama defuncti honorat Religionem, *ibi.p.* 303.

Ejus cadaver spolians sacrilegium committit. *ibid.*

Degradari non debet Clericus, nisi in casibus in jure expressis. *Tit.* 7.§.1. *Armorum*. *nu.*18.*p.*396.

Delegatio quandò fiat privativè, & quandò cumulativè quo ad alios. *Tit.*8.§.6. *Sortilegium*. *n.* 55.*p.* 533.

Delegatus comparatur deleganti. *Tit.*2.§.2. *Inobed.nu.* 107.*p.*61.

Deliberatio delinquentis aggravat delictum. *Tit.* 1. §. 2 *nu.*20.*p.*10.

Quid sit. *Tit.*2. §.5. *Schisma*. *nu.*20.*p.*79.

Delictum quid sit. *Tit.*1.§.2. *Delicta*,*n.*12. *p.* 10.

Quomodò differat à peccato.*ib.n.*9.*p.*9.

Quomodò, & ex quibus causis aggravetur.*ib.num.* 17. & *seqq.p.*10.

Ob quæ minoretur in gravitate.*ib.n.*31 *p.* 11.

Ejus gravitas à quo cognoscatur.*ibid.num*.34. & *seqq. pag.*12.

Ejus

Ejus præscriptio quandò currit, & quid operetur. *ib. n. 38. & seqq. p.* 12.
In delictis privatis Judex hujus non procedit ex officio. *ib. n. 49. p.* 13.
De jure Canonico omne delictum est publicum. *ib.*
Dè eodem delicto sæpiùs quæri non debet. *ibid. n.* 56. *pag.* 14.
Delictum impunibile in uno foro, aliquandò punitur in alio. *ib. n. 59. p.* 15.
Quod magis perturbat Rempublicam, magis est puniendum. *ibid.*
Delictum non præsumitur. T. 1. §. 3. *Probatio. n. 5. p.* 15.
Quomodò probetur præsumptionibus. *ibid.*
Ejus qualitas non probatur præsumptione. *ibid. nu.* 6. *pag.* 15.
Quod est difficilis probationis, aut de genere prohibitorum probatur præsumptione. *ibi. n. 7. p.* 16.
Comprehendens plura crimina punitur pluribus pœnis, quæ inter se sunt compatibiles. T*it.* 3. §. 2. *Pecunia. num.* 43. *pag.* 122.
Præsumitur, ubi est major causa delinquendi. T*it.* 7. §. 3. *Provocatio. n. 7. p.* 405.
Delicta carnis operè consummata recensetur. T*it.* 4. §. 3. *Fornicatio. n. 1. p.* 197.
Cur aliquandò dicantur contrà naturam. *ib.* §. 10. *Mollities. n. 1. p.* 250.
Contrà naturam undè differant specie inter se. *ib. num. 2. & seqq. p.* 250.
Ista sex modis committuntur. *ib. n. 6. p.* 251.
Quandò evadant graviora in suo ordine. *ibid. num.* 7. *pag.* 251.
A tota specie graviora sunt quovis crimine carnis naturali. *ibid.*
Nocturna sunt graviora. T*it.* 9. §. 5. *Incendii. num.* 15. *pag.* 576.
Delinquens ex deliberatione aggravat delictum. T*it.* 1. §. 2. *Delicta. n. 20. p.* 10.
Denominatio fit à digniori, & potentiori. T*it.* 6. §. 3. *Falsificatio. num.* 45. *pag.* 380.
Depopulator agrorum nocturnus potest occidi. T*it.* 7. §. 5. *Homicidium. n. 19. pag.* 431.
Non gaudet immunitate Ecclesiæ. T*it.* 9. §. 6. *Latrocinium. n. 32. p.* 585.
Depositarius nequit esse Regularis sinè licentiâ Prælati. T*it.* 9. §. 8. *Artium. nu.* 19. *pag.* 600.
Depositio est secundus gradus pœnarum canonicarum. T. 1. §. 4. *Pœna. n. 18. p.* 18.
Depositum pecuniæ etiam merè naturale est Minoribus interdictum T*it.* 3. §. 2. *Pecunia. n. 15. p.* 118.
Acceptum negans propè furtum committit. T*it.* 3. §. 6. *Furtum. nu. 19. pag.* 147.
Factum in Ecclesiâ furans quandò puniendum morte. *ib. n. 41. p.* 151.
Illud recipiens Regularis absquè licentiâ, an graviter peccet, controvertitur. T*it.* 9. §. 8. *Artium. num.* 19. *pag.* 600.
Illud non tenetur Conventus restituere, si datum fuerit Religioso privato. *ibid.*
Probatio robaria, & rapina sunt synonima. T*it.* 9. §. 6. *Latrocinium. n. 3. p.* 580.
Derogare. Posteriora derogant prioribus. T*it.* 1. §. 2. *Delicta. n. 2. p.* 8.
Detractio, & contumelia quomodò differant. T*it.* 5. §. 3. *Infamatio. n. 2. p.* 297.
Detrusio in Monasterium est tertius gradus pœnarum canonicarum. T*it.* 1. §. 4. *Pœnarum. n. 18. p.* 18.
Diabolus seminat relaxationes in Religionibus. T*it.* 1. *n.* 6. *p.* 2.
Dicere. Nemo dicit aliquid quod priùs mente non agitaverit. T*it.* 7. §. 5. *Homicidium. n. 76. p.* 441.
Dictiones. *Ac* requirit utrumque copulatum verificari maximè in pœnalibus. T. 4. §. 2. *Sollicit. n.* 6. *p.* 189.
Aliquandiù quid importet. T*it.* 5. §. 1. *Omissio. num.* 34. *pag.* 283.
Aliquotiès quid significet. *ibid.*
Canonicum quot significata habeat, T*it.* 4. §. 1. *Consortium. n. 80. p.* 183.
Districtè quid importet. T*it.* 5. §. 3. *Infamat. n.* 41. *p.* 303.
Ejusmodi quid significet. T*it.* 2. §. 2. *Inobedientia. nu. 61. pag.* 56.
Et requirit utrumque copulatum verificari, maximè in pœnalibus. T*it.* 4. §. 2. *Sollicit. n. 6. p.* 189.
Ex compositò quid significet. T*it.* 7. §. 4. *Duellum. nu. 27. p.* 421.
Incontinenti ad quid extenditur. T*it.* 3. §. 6. *Furt. nu. 15. p.* 145.
Intrà quid significet. T*it.* 2. §. 1. *Apostasia. n.* 143. *pag.* 43.
Notabiliter quid importat. T*it.* 5. §. 1. *Omissio. nu. 29. pag.* 283.
Nihilominus quid significet. T*it.* 4. §. 7. *Raptus. nu. 7. pag.* 225.
Nullomodò quid importet. T*it.* 3. §. 2. *Pecunia. nu. 17. p.* 119.
Omnino quid significet. T. 4. §. 9. *Sacrilegium. n. 21. pag.* 248. & §. 11. *Sodomia. n. 81. p.* & T*it.* 9. §. 8. *Artium. n. 41. pag.* 603.
Paulò antè quid importet. T*it.* 3. §. 6. *Furtum. nu. 15. p.* 143.
Per quid inferat. T. 2. §. 1. *Apostasia. n. 66. p.* 34.
Prò quid importet. T*it.* 2. §. 1. *Apostasia. nu.* 119. *pag.* 40.
Post quid significet. T*it.* 2. §. 1. *Apostasia. n.* 143. *pag.* 43.
Prorsus quid significet. T*it.* 8. §. 7. *Simonia. nu.* 40. *p.* 543.
Præter quid inferat. T*it.* 9. §. 2. *Itinerant. nu.* 24. *pag.* 563.
Quasi quid importet. T*it.* 3. §. 7. *Dilapidatio. n. 2. p.* 156. & T. 5. §. 5. *Libellus. n. 32. pag.* 314.
Qua relativa quid importet. T*it.* 4. §. 8. *Clausura. num. 63. p.* 242.
Què coniunctiva requirit utrumquè copulatum verificari, maximè in pœnalibus. T*it.* 4. §. 2. *Sollicitatio. n. 6. p.* 189.
Quacumquè quid significet. *ib. n. 11. p.* 190.
Qui, vel *Quibus* quid importet. T*it.* 2. §. 2. *Inobedientia. n. 57. pag.* 56.
Quisquam, & *Quisquis* quid significet. *ib. n.* 115. *p.* 62.
Quomodolibet quid inferat. T*it.* 5. §. 5. *Libellus. nu.* 63. *pag.* 319.
Quoquomodò quid importet. T*it.* 2. §. 3. *Appellatio. nu. 38. p.* 68.
Severè quid significet. T*it.* 5. §. 5. *Libellus. num.* 48. *pag.* 318.
Sivè quid operetur. T*it.* 4. §. 2. *Sollicitatio. nu.* 6. *pag.* 189.
Tanquam quot significata habeat. T*it.* 3. §. 2. *Pecunia. n.* 38. & 39. *p.* 122. & T*it.* 6. §. 2. *lit. aperit. nu.* 2. *pag.* 366.
Totaliter quid importet. T*it.* 3. §. 2. *Pecunia. num.* 18. *pag.* 129.

Vltrà quid significet. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. n. 143. p. 43. & Tit. 5. §. 5. Libellus. nu. 11. p. 311.*
Dies naturalis, & artificialis qui. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. nu. 65. pag. 34.*
Artificialis variam habet longitudinem. *ibid.*
Naturalis ad incurrendam contumaciam quomodò computandus. *ibid. §. 2. Inobedient. nu. 94. p. 60.*
Diffamare. Diffamans quo casu evadat pœnas diffamationis, probando, quod ab alijs audivit crimen diffamatum. *T. 5. §. 3. Infamatio. nu. 22. p. 300.*
Probando publicam famam criminis diffamati evadit pœnam. *ibi. nu. 34. p. 302.*
Iudex tali casu ex officio tenetur inquirere de primo auctore famæ. *ibid.*
Diffamans ex levitate animi, inconsideratione, &c. an puniendus. *ibid. nu. 39. pag. 302.*
Diffamans crimen dicendo se tamen illud non credere, an puniendus. *ibid. nu. 47. p. 303.*
Diffamans de crimine in genere puniendus est. *ibid. nu. 49. pag. 303.*
Diffamans Communitatem graviùs delinquit, quàm diffamando particularem personam. *ibid. num. 50. pag. 303.*
Diffamans de re, infamiam, pariente, non autem criminali, quandò, & quâ pœna puniendus sit. *ibid. nu. 53. pag. 304.*
Diffamans seipsum de crimine, quâ pœna puniendus. *ibi. nu. 56. & 57. p. 304.*
Diffamans defunctum. *V. Defunctus.*
Diffamatio proximi de delicto semper est criminalis. *ibid. num. 28. p. 301.*
Diffamatus de crimine quomodò iudicialiter agere debeat pro fama recuperanda. *Tit. 5. §. 3. Infamatio. num. 28. pag. 301.*
Si non probat diffamationẽ quid iuris. *ibi. n. 30. p. 301.*
Si accusare vult diffamantem, quam cautelam servare debet. *ibid.*
Si primus auctor diffamationis negat, se diffamasse, quid agendum *ibi. nu. 34. p. 302.*
Diffidare quid importet. *Tit. 7. §. 4. Duellum. num. 3. pag. 418.*
Diffinitio omnis in iure periculosa. *Tit. 5. §. 7. Periurium. nu. 3. pag. 330.*
Digitus est pars membri, non membrum. *Tit. 7. §. 5. Homicid. nu. 105. pag. 445.*
Dignitas personæ aggravat delictum. *Tit. 1. §. 2. Delicta. nu. 17. pag. 10.*
Item dignitas obiecti. *ibid. nu. 18. pag. 10.*
Pariter dignitas loci. *ibi. nu. 24. p. 11.*
Testium non assecurat à falsitate. *Tit. 2. §. 7. Hæresis. num. 22. pag. 95.*
Dignitas Episcoporum maior Regali. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. nu. 6. pag. 286.*
Cardinalium reductiuè spectat ad fidem. *ibid. nu. 58. pag. 293.*
Quid importet. *Tit. 8. §. 7. Simonia. nu. 52. & 53. pag. 545.*
Dilapidantes laici communia bona ex dolo tenentur pœna peculatus. *Tit. 3. §. 7. Dilapidatio. num. 21. pag. 161.*
Ex culpa tenentur etiam de levissima. *ibid. num. 20. pag. 161.*
Dilapidatio quid sit, & eius etymologia. *ibid. num. 1. pag. 156.*
Quid importet. *ibi. nu. 3. pag. 156.*
Alienorum bonorum est fraus. *ibi. nu. 6. pag. 157.*
Eius diffinitio. *ibid. num. 8. pag. 157.*
Eius suspicio quomodò probetur. *ibi. nu. 13. p. 159.*
Eius pœnæ. *ibi. nu. 20. & seqq. pag. 161.*
Discere, & docere prohibita patificantur. *Tit. 6. §. 4. Alchimiæ. nu. 19. pag. 385.*
Dispensare ex causa potest Superior in præceptis Regulæ. *Tit. 3. §. 2. Pecunia. nu. 51. p. 123.*
Pro se potest Prælatus, quod dispensat pro alijs. *ibid. nu. 53. pag. 124.*
Facultatem dispensandi super irregularitate ex homicidio voluntario, non potest dispensare super ea ex Assassinio. *Tit. 7. §. 10. Abortus. nu. 46. p. 487.*
Facultas dispensandi super irregularitate ob homicidium voluntarium, bigamiam, aut abortum numquàm fuit Regularibus concessa. *ibid. nu. 61. pag. 489.*
Dispensare V. *Irregularitas.*
Dispensatio inhabilitatum contractarum ab Apostatis ad quem spectat. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. num. 53. pag. 33.*
Super interstitijs requirit prò causâ necessitatem, & vtilitatem *ibi. nu. 129. p. 41.*
Circà privationem suffragiorum cum Apostata emendato quandò locum habeat. *ibi. n. 170. p. 46.*
Sinè causa legitima est invalida *Tit. 3. §. 2. Pecuniæ. nu. 52. pag. 113. & Tit. 7. §. 1. Armorum. num. 25. pag. 397.*
Eius verâ causa cessante, etiam ipsa cessat. *ibid. §. Armorum. nu. 25. p. 397.*
Est stricti iuris, & debet lædere ius commune miniùs quam possit. *Tit. 7. §. 5. Homicidium. n. 19. p. 431.*
Data pro foro interno non valet pro externo. *ibid. §. 10. Abortus. nu. 58. pag. 489.*
Eam petens à Sac. Penitentiaria super irregularitate ob abortum procuratum, debet exprimere, si fœtus est à se genitus. *ibid. nu. 61. p. 489.*
Non extenditur ad casum separabilem, cum sit stricti iuris. *Tit. 9. §. 1. Iejuniorum. n. 4. p. 549.*
Super abstinentia à carnibus non importat dispensationem à iejunio. *ibid.*
Super vsu lacticiniorum, quam Provinciales dant perpetuam; Superiores locales possunt dare temporalem, quo casu, & quomodò. *ibi. nu. 41. p. 555.*
Disponere de rebus suis potest quivis post capitale crimen, non tamen in fraudem Fisci. *T. 2. §. 7. Hæresis. nu. 58. p. 101.*
Disputare de potestate Summi Pontificis in quo sensu sacrilegium sit. *Tit. 8. num. 5. p. 493.*
De potestate Principis prò tuendo iure Populi sacrilegium non est. *ibid.*
Disquisitores revelantes vota Capitularium quomodò puniendi. *T. 5. §. 6. Revelatio. num. 54. & seqq. p. 328.*
Dissensus. Variæ sententiæ circa dissensum voluntatis in ordine ad raptum. *Tit 4. §. 7. Raptus. nu 4. p. 225.*
Dissimulatio scientiam supponit. *Tit. 9. §. 4. Lenocinium. nu. 10. pag. 570.*
Distantia modica à Conventu excusat ab Apostasia. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. nu. 18. pag. 26.*
Diversimodè censetur pro diversitate locorum. *ibid. nu. 19. pag. 26.*
Distantia magna loci non est necessaria ad raptum. *Tit. 4. §. 7. Raptus. nu. 2. pag. 224.*
Districtio quid significet. *Tit. 5. §. 3. Infamatio. num. 41. pag. 303.*
Diversa. Diversorum diversum est iudicium. *Tit. 5. §. 5. Libellus. nu. 59. pag. 319.*

A di-

A diversis non fit illatio. *ibid.*
Divisionem Ordinis procurare quis dicatur. *Tit.* 2. §. 5. *Schisma nu.* 18. *p.* 79.
Docere, & discere prohibita parificantur. *T.* 6. §. 4. *Alchimiæ. num.* 19. *p.* 385.
Doctor se gerens prò Doctore, cũ talis non sit puniendus est de falso. *Tit.* 8 §. 4. *Abus. in Confess. nu.* 7. *p.* 510.
Dogmatistæ Hæretici qui dicantur. *Tit.* 2. §. 7. *Hæresis. nu.* 17. *pag.* 94.
Dolus accipitur tàm in bonum, quàm in malum. *T.* 1. §. 2. *Delicta. n.* 10. *p.* 9. & *T.* 7. §. 5. *Homic. n.* 50. *p.* 436
Requiritur in omnibus delictis. *ibid.*
Quandò importat actum dicitur Stellionatus. *ibid.*
Malus probandus in Apostasia. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia. nu.* 15. *pag.* 25.
Est anima delicti. *ibid. nu.* 106. *pag* 38.
Quando intrat in suasione fęminæ ad raptum, etiam si hæc consentiat, intrat violentia. *Tit.* 4. §. 7. *Raptus. num.* 12. *pag.* 227.
In diffamatione per quas coniecturas probetur. *Tit.* 5. §. 3. *Infamatio. nu.* 37. *p.* 302.
Dolum excludentia in crimine quę sint. *ibi. n.* 39. *p* 302
Semper præsumitur in facto per legem prohibito. *Tit.* 6. §. 3. *Falsificatio. nu.* 9. *p.* 375.
Domesticus furans quâ pęnâ puniendus. *Tit.* 3. §. 6. *Furtum. nu.* 45. *pag.* 152.
Quis dicatur. *Tit.* 9. §. 3. *Hospitalitatis. nu.* 9. *p.* 566. (leges pag. 556. sed corrige 566.)
Domicilium contrahitur animo ibi habitandi *Tit.* 6. §. 1. *literar. Falsificat. nu.* 70. *p.* 365.
Dominium. V. Bona.
Domus propria debet esse cuique tutissimum refugium. *T.* 1. § 2. *Delicta. nu.* 24. *pag.* 11.
Suspecta quæ possit dici. *Tit.* 4. §. 1. *Consortium. num.* 87. & 89. *pag* 184.
Ingresus in domum suspectam quandò inferat crimen. *ibi. nu.* 90. *pag.* 184.
An prærequiratur suspectũ consortium, vt ingressus in eam reddatur criminalis *ibi. nu.* 91. *p.* 185.
Nomine domus non venit capanna, aut paleare. *Tit.* 9. §. 5. *Incendij. nu.* 16. *p.* 576.
Donare de bonis suis, pendente Causa, potest *Hæreticus. Tit.* 2. §. 7. *Hæresis. nu.* 58. *pag.* 101.
Donatio est actus virtutis. *Tit.* 3. §. 5. *Donatio. nu.* 1. *p.* 140
Quid sit. *ibi. nu.* 2. *pag.* 140.
Remuneratoria non est donatio. *ibid. n.* 2. *p.* 140.
Quomodo in Religioso viro sit crimen. *ibi. n.* 3. *p.* 141.
Hujus nomine quandò veniat largitio. *ibi. n.* 5. *p.* 141.
Donationis crimen quomodò probetur. *ibi n.* 10. *p.* 142
Facta ad malum finem dupliciter est punibilis. *ibid. nu.* 11. *pag.* 142.
Vt sit punibilis iudicialiter apud Minores, quid requiratur. *ibi num.* 12. *p.* 142.
Donum, & munus quomodò differant. *Tit.* 8. §. 7. *Simonia. nu.* 9. *p.* 537.
Dormire sinè habitu an sit peccatum, & quandò iudicialiter punibile. *Tit.* 2. §. 1. *Apost. n.* 177. & *seqq p.* 47.
Duellum propriè sumptum quid sit. *Tit.* 7. §. 4. *Duellum. nu.* 4. *pag.* 418.
Eius finis qui sit. *ibid.*
Probibetur de iure divino. *ibid.*
Per hoc indagare veritatem est Deum tentare. *ibid.*
Eius communiter sumpti diffinitio. *ibid. nu.* 5. *p.* 418.
Non est nisi armata manu committatur *ibid.*
Vt sit, quæ requirat. *ibid nu.* 6. & 12. *p.* 418. & 419.
Non est pugna quæ fit tẽpore nõ condicto. *ib. n.* 7. *p.* 418.
Requirit præmeditationẽ. *ibi. n.* 8. & 13. *p.* 418. *et* 420.
Hoc non cõmittit diffidatus incontinenti pergens ad locum assignatum, & pugnans. *ibi. nu.* 8. *p.* 418.
Debet esse ordinatũ ad finem privatum. *ibi n.* 9. *p.* 419.
Ordinatum auctoritate Principis ad finem publicum crimen non est. *ibi. nu.* 9. *p.* 419.
Potest à Principe ordinari ad bellum terminandum. *ibid. nu.* 11. *p.* 419.
Formatum seù solemne quid sit. *ibi. nu.* 12. *pag.* 419.
Simplex quid sit, & quid requirat. *ibid.*
Non est, si statim post diffidationem pergatur ad locũ certaminis, & pugnetur. *ibi. nu.* 13. *pag.* 420.
Hoc committit diffidatus, qui armatus incedit animo pugnandi quocunque in loco, in quo diffidanti obviabit, si pugna sequatur. *ibi. nu.* 14. *p.* 420.
Hoc committunt divertentes à loco priùs condicto ad alium, & ibi pugnant. *ibi. nu.* 15. *p.* 420.
Quo casu possit Princeps permittere duellum ob Causam privatam. *ibid. nu.* 16. *pag.* 420.
Duellantes secreto pacto inito, ne se vulnerent, non incurrunt peccatum, nec censuram in foro animæ; secùs in foro fori. *ibi. nu.* 18. *p.* 421.
Quo iure Ecclesiast. duellũ sit prohibitũ *ibi. n.* 19. *p.* 421
Habentes influxum quomodolibet in duellum incurrunt pęnas duellantium. *ibi. n.* 20. *et seqq. p.* 421.
Cõsulentes duellũ quotupliciter dicantur. *ib. n.* 21. *p.* 421
Facientes scripta, ad quæ sequitur duellum, quo casu subeant censuras. *ibid. num.* 22. *pag.* 421.
Manifestantes scriptum iniuriosum, vt sequatur duellum, incidunt in censuram. *ibid. nu.* 23. *pag.* 421.
Dictantes, scribentes, portantes, &c. libellum diffidatorium incurrunt censuras. *ibi. nu.* 24. *p.* 421.
Consilium, auxilium, operam, favorem, &c dantes ad talem libellum excõmunicantur. *ibi. n.* 25. *p.* 421.
Patrini duellantium subeunt censuram. *ibi n.* 26. *p.* 421
Spectantes ex composito incurrunt excommunicationem. *ibid. nu.* 27. *pag.* 421
Spectantes ex curiositate non incurrunt. *ibid.*
Princeps concedens duellantibus campum francum, aut impunitatem, quo casu excommunicetur. *ibid. num.* 28. & 29. *pag.* 422.
Pœnæ duellantium latæ à Gregorio XIII. & Clement. VIII. *ibi. nu.* 31. *pag.* 422.
Principales, duello non secuto, non incurrunt dictas pœnas, benè tamen complices. *ibi. n.* 32. *p.* 422.
Diffidans ad duellum, quem certò scit non esse illud acceptaturum, nõ incurrit censuram. *ibi n.* 34. *p.* 423
Provocans, aut acceptans Duellum, qui certò sciunt illud esse impediendum, non subeunt pœnas. *ibid.*
Acceptans duellum, ne subeat iacturam honoris, an peccet. *ibi. nu.* 35. *p.* 423.
Duellum potest acceptari prò tutella vitæ, famæ, ac bonorũ in notabili quantitate. *ibi. n.* 36. & 37. *p.* 423
Ad evadendam solam notam timiditatis non potest acceptari duellum. *ibi. nu.* 38. (*reperies nu.* 39. *sed corrige, et leg. nu.* 38.) *pag.* 423.
Pœnæ contrà duellantes. *ibi. nu.* 41. & *seqq. p.* 424.
Ex duello incurritur infamia ipso facto. *ib. n.* 42. *p.* 424.
Duellans alium occidens tenetur pęna homicidij. *ibid. num.* 43. *pag.* 424.
Ob duellum bona confiscantur. *ibid. nu.* 44. *p.* 424.
Decendentes in duello, etiamsi absoluti antè mortem non sepeliri debent in sacro; sed de consuetudine non seruatur. *ibid. nu.* 45. *p.* 424.
Vulnerati in duello, & absoluti, si ex post decedunt sepeliuntur in sacro. *ibid.*
Princeps amitit locum, in quo duellum permisit. *ibid. nu.* 46. *p.* 425.

Loca, in quibus non fuit impeditum duellum à Magistratu, qui potuit impediri, supponuntur interdicto. *ibi. nu. 47. pag. 425*

Pęnæ Clericorum pugnantium in duello. *ibid. nu. 48. & seqq. pag. 425.*

Regularis diffidans Regularem ad concertandum saxis aut baculis, an incurrat censuras, & pœnas contrà duellantes. *ibi. n. 51. & seqq. p. 425.*

E

Ecclesia Minorum an possint habere annuos reditus. *Tit. 3. §. 3. Redituum. nu. 17. et seqq. pag. 130.*

Sunt capaces hæreditatis, ac legatorū. *ibi. n. 19. p. 130.*

Ecclesiastici cavere debent ab omni specie mali. *Tit. 4 §. 1. Consortium. num. 1. p. 170.*

Vitare debent familiaritatem mulierum. *ibi. n. 1. p. 170*

Omnes à tempore Apostolorum vivebant collegialiter. *Tit. 4. §. 8. Clausura. nu. 3. pag. 232.*

Non debent se immiscere negotijs sæcularibus. *Tit. 9. §. 8. Artium nu. 2. pag. 597.*

Ecclesiastici. V. Artes prohibitæ.

Edere quid significet. *Tit. 5. §. 5. Libellus. nu. 63. p. 319.*

Edicta Prætoris corrumpens fit Reus Læsæ Maiestatis. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. nu. 7. p. 286.*

Effectus tribuitur semper causæ proximiori. *Tit. 8. §. 6. Sacrilegium. num. 68. pag. 535.*

Eijcere. Eijci si debet à Religione incorrigibilis ob furta, oportet, quòd de tribus furtis singilatim fuerit punitus. *Tit. 3. §. 6. Furtum. nu. 67. pag. 155.*

Electio canonica est inualida, si vota non sunt secreta. *Tit. 2. §. 1. Apostasia. nu. 47. pag. 32.*

De eius substantiâ est libertas. *Tit. 5. §. 8. Subornatio. nu. 18. pag. 339.*

Quomodò vitietur per subornationes. *ibid. nu. 48. et seqq. pag. 343.*

Colligationes, & inductiones licitæ, aut illicitæ in electionibus quæ sint. *ibi. nu. 60. pag. 344.*

Electores Imperatoris sunt pars corporis eius. *Tit. 2. §. 6. Læsæ. nu. 19. p. 86.*

In eos potest committi crimen Læsæ Maiestatis. *ibid.*

Electoribus pecunia data prò officio spirituali obtinendo Simonia est. *Tit. 8. §. 7. Simonia. nu. 16. pag. 538.*

Eleemosynas indifferentes non possunt recipere Fratres Minores. *Tit. 3. §. 2. Pecunia. nu. 64. pag. 125.*

Elevatio manus quid importet. *T. 7. §. 2. Minæ. n. 29. p. 401*

Emendatio morum præsumitur post triēnium vitæ exemplaris. *Tit. 4 §. 11. Sodomia. nu. 87. p. 268.*

Epycheia. Per epycheiam licet aliquando ingredi clausuram Monialium. *Tit. 4. §. 8. Clausura. n. 68 p. 243*

Episcopi quidam malam famam contraxerunt ex nimiâ familiaritate cum propriâ filia, & nepte. *ibid. §. 1. Consortium. num. 2. pag 170.*

Possunt per censuras procedere contrà adulteros, vt resipiscant. *Tit. 4 §. 4. Adulterium. nu. 40. p. 209.*

Non possunt suo fisco applicare pecuniam dandam à Clerico puellæ raptæ ad eam dotandam. *Tit. 4. §. 7. Raptus. nu. 32. p. 230.*

Possunt excommunicare incendiarium; sed hic a solo Papa potest absolui *Tit. 4 §. 8. Clausura. n. 65. p. 242.*

Horum dignitas maior Regali. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. nu. 6. pag. 286.*

Sunt Principes Ecclesiastici. *Tit. 6. §. 1. liter. falsific. nu. 38. pag. 361.*

Non possunt pretendere dare absolutionem Regulari, qui percussit Clericum sæcularem. *Tit. 7. §. 3. Provocat. nu. 91. p. 416.*

Nequeunt declarare excommunicatum vitandum Regularem, qui intrà, aut extrà claustra percussit Clericum sæcularem. *ibid.*

Possunt compellere censuris Clericos, ac laicos ad dandam eleemosynam, & quandò. *Tit. 8. §. 7. Simonia. nu. 68. pag. 547.*

Et hoc deduci à iure etiam civili vult Baldus. *ibid.*

Episcopus cōsultus super penâ dandâ incēdiario potest consulere mortem. *Tit. 9. §. 5. Incendij. n. 18. pag. 576.*

Episcopus venit nomine rectoris. *ibid. §. 9. Residentia. nu. 1. pag. 605.* (leges p. 518. sed corr. & leg. 605.)

Non potest obligare ad seruitium Ecclesiæ habentem beneficium simplex. *ibi. num. 3. pag. 605.*

Epistola familiaris continens alicuius infamiam an sit libellus famosus. *Tit. 5. §. 5. Libellus. nu. 66. p. 319.*

Quid iuris, si talem epistolam in locum publicum quis proijceret fingens fuisse à se inuoluntariè amissam. *ibid. nu. 66. & 67. pag. 319. & 320.*

Epistola patrisfamilias probat nativitatem filij. *Tit. 8. §. 3. Abus. in Ord. nu. 11. pag. 503.*

Epistolas amatorias scribens ad Monialem an delinquat, sicut eam alloquendo. *Tit. 4. §. 1. Consortium. nu. 18. & seqq pag. 174.*

Epist. V. Litera. V. Scribere.

Equitare est speciale delictum Fratrum Minorum. *Tit. 9. §. 2. Itinerantium. nu. 2. pag. 560.*

Quid sit, & quid importet. *ibi. nu. 3. pag. 560.*

Prout prohibetur Fratri Minori quomodò diffiniatur. *ibid. p. 560.*

Equitare dicitur etiā asino, aut mulo insidens. *ibi. p. 560*

Quæ fuerit S. P. Francisci mens prohibendo equitationem. *ibid. nu. 5. p. 561.*

Vectura Minoribus interdicta extenditur ad eam, quæ fit in sellâ gestatoriâ, seù ferculo *ibid. p. 561.*

Equitare importat etiam bigare, aut quadrigare *ibid. nu. 6. pag. 561.*

Equitare non est trahi ab equis in navi *ibi. n. 7. p. 561.*

Itinerans in carruca à vento impulsa, vt apud Sinas non delinquit. *ibid. num. 7. p. 561.*

Equitandi necessitas est multiplex. *ibid. num. 8. 9. et 10. pag. 561. & 562.*

Necessitas ęquitādi debet esse manifesta. *ibi. n. 11. p. 562*

Vbi adest necessitas ad equitandum non requiritur dispensatio. *ibid. nu. 12. p. 562*

Equitationis delictum quomodò probandum. *ibid. nu. 15 et 16. pag. 562.*

Eius pęnæ. *ibi. nu. 17. p. 563.*

Equitans sinè scandalo, & per modicum iter non est puniendus. *ibi. nu. 22. p. 563.*

Privatio suffragiorum contrà equitantem quomodò intelligenda. *ibi. num. 26. p. 563.*

Equitans semel quomodò puniendus *ibi. nu. 29. p. 564*

Licentia equitandi non requiritur in scriptis à Provinciali in omni casu. *ibid. num 30. pag. 564.*

Quo casu Superior localis possit dare licentiam equitandi. *ibi. num. 31. p. 564.*

Itinerans sinè necessitate in curru tracto à bobus an diceretur equitare. *ibi. num. 32. p 564.*

Ob quæ motiva S. P. Franciscus interdixerit suis Fratribus equitare. *ibi. nu. 36. p. 564.*

Eripere quid significet. *Tit. 9. §. 7. Carcerum n. 1. p. 586.*

Aliquem de manu familiæ, & eruere eum è carcere idem crimen est, sed non exactè. *ibi. n. 4. et 5. p. 586.*

Eucharistia furtum plectitur morte. *Tit. 3 §. 6. Furtum. nu. 28. pag. 149.*

Eam acceptā à Sacerdote distribuente reseruans ad malum

lum finem morte punitur. *ib n.30.& 31.p.149.*

Eucharistia abusus est enormissimum sacrilegium. *T.8. §.2. Abus.in Euchar.n.1.p.499.*

Quotupliciter contingat, *ibid. num.2.p.499.*

An contineat crimen Læsæ Majestatis in primo capite. *ib.nu. 3.& seqq.p.499.*

Eucharistiam furans est ipso jure excommunicatus, *ibi.n.6.p.499.*

Eâ acceptâ de manu Sacerdotis abutens etiam ad bonum finem, excommunicatur. *ib. n.7.p.500.*

Ipsam evomens committit sacrilegium impropriè. *ib. nu.8.p.500.*

Pena vomentis Eucharistiam. *ib.n.9.p.500.*

Post eam acceptam per quantum temporis quis debet abstinere à cibo. *ibid.*

Quomodo contingat abusus in eâ custodienda. *ib. nu 10.p.500.*

Sacrista malè eam custodiens quomodo puniendus. *ib.*

Antè eam semper debet lampas ardere. *ibid.*

Pœnæ committentis abusum in Eucharistia. *ibid. nu. 13. & seqq.pag.501.*

Sortilegus, qui abusus est eâ morti tradendus. T.8.§. *6.Sortilegium n 62.pag.534.*

Examinator Synodalis aliquid recipiens pro examine quomodò puniendus. T.8 §.7. *Simonia.n.40.p.543.*

Excedere licitum, peccatum est. T.1.§.2. *Delicta.n.3.p.8.*

Excessus quid sit. *ib.*

Excipere. Temporalia ad agendum sunt perpetua ad excipiendum. *Tit.1 §.2. Delicta.nu.39 p.12.*

Excommunicatio trinam prærequirit monitionem. T.4.§. *1 Consortium.nu.81.p.183.*

Eam fulminans monitione omissa interdicitur. *ibid.*

Executor testamentarius nequit esse Frater Minor. *Tit.3. §.2. Pecunia.num. 12.pag.118.*

Exemplum. Delictū, quod est causa mali exempli, duriùs est puniendum. T.7.§.10. *Abortus.nu.25.p.483.*

Exercere. Verbum *exercere* quid significet. T.4.§.11. *Sodomia.n.57.p 264.& 61.p.265.& T.6.§.4. Alchimia.n.22.p.385.*

In materiâ pœnali importat etiam actum unicum. T.4. *§.11. Sodom.num.61 & 62.p.265.*

Exercitium operis illiciti culpa est. T.7.§.5. *Homicidium. nu.41.pag.435.*

Existimatio hominum in librandâ iniuria est popularis juxtà morem Patriæ, & ab hâc pendet gravitas iniuriæ. T.5.§.3. *Infamatio.nu.6.& 7.p.298.*

Expulsio Regularis ab Ordine non potest fieri ob unum tantùm, licet atrocissimum crimen. *Tit.7.§.8. Parricidium.n.42 p.468.*

Requirit moralē cōtinuationē in mala vita, ultrà recidivationē in delicta. *T.4.§.4 Adulteriū n.97.p.213.*

Extrajudiciale dictum cum juramento quid operetur. *T. 5.§.7. Periurium.n.25.pag.333.*

F

Fabricare Sigillum Principis crimen est de se independens ab usu. *Tit.6.§.1.liter.falf.n.63.p.364.*

Facies hominis figurata ad similitudinem pulchritudinis cœlestis. *Tit.7.§.5.Homicidium.n.100.p.444.*

Non est maculanda. *ibid.*

Vulnus in ea impressum dicitur atrox. *ib.*

Statutū ordinans stigmatizationē in facie non valet *ib.*

Stigmatizatio in facie est gravissima iniuria. *ib. n.101. p.444.*

Facinus quid quid significet, & importet. *Tit.1.§.2. Delicta.n.4.p.8.*

Factio indebitè gravata potest congregata recurrere ad Superiorem. T.2.§.4. *Conspiratio.n.43.p.76.*

Factum continens duo crimina punitur in eo, quod gravius est. T.4 §.4. *Adulterium.n.50.p.210.*

Si ad idem crimen concurrant duo facta, quæ diversis legibus puniantur, una aliam non tollit. *ibid.*

Non præsumitur factum, nisi probetur. T.7.§.5. *Homicid.n.69.p.440.& T.4.§.5.Stuprum.n.10.p.216.*

Falsare Sigillum Principis graviùs est, quàm falsare literas. T.6.§.1. *liter.falf.num 62.pag.364*

Falsarius est, qui lacerat scripturam ad occultandam veritatem. *Tit.6 §.1.liter.falf num.49.pag.363.*

Falsificans literas publicas quandò incurrat crimen læsæ Majestatis. *ibid. num.9.p.357.*

Clericus literas dimissorias, &c. Ordinarii quomodò puniendus. *ibid. num 49.pag.363.*

Falsificatio literarum. V. *Litera.* V. *Scriptura.*

Falsificatio moneta quid sit. *T.6.§.3. Falsificatio.n.1.p.374*

Quomodò succedat in materiâ, & in formâ. *ib.n.2.p.374.*

Continet delictum læsæ Majestatis. *ib.n.3.p.374.*

Quot modis cōtingat circà materiā. *ib.n.4.& 5.p.375.*

Per occultationem quomodò fiat. *ibid. nu 6.p.375.*

Quomodò per tincturam *ibid.n.7 p.375.*

Quomodò per tirimpelum. *ib.n.11.pag.375.*

Quomodò per diminutionem materiæ *ib.n.13.p 376.*

Falsificatio monetæ circà formam. *ib.n.15.p.376.*

Quò ad usum. *ibid.nu.18.p.377.*

Quò ad retentionem. *ibid.n.20.pag.377.*

Quò ad introductionem. *ib num.21 pag.377.*

Quot jura violet. *ib.n.22.p.377.*

In hoc crimine quomodo constet de corpore delicti, *ib.n.25.p.377.*

Solus cuneus inventus non concludit falsam monetam fuisse cusam. *T.6.§.1.liter.falf.n.63.p.364.*

Ejus pœnæ. *ib.n.36.& seqq.p.379.*

Falsitas est in dicendo falso, & in tacendo vero. *T.5.§.5. Infamat.n.4.p.297.*

Quid sit. *ib.n.27.p.301.*

Falsitas Testis multipliciter accidit, & quomodò *T.5.§.8. Subornat.n.8 p.337.*

Falsitas, ut sit punibilis debet esse dolosa. *T.6.n.2.p.352.*

Vt puniatur, requirit tria. *ib.n.3.p.353.*

Indicia probantia falsitatem in scriptura. *ib. n 11.& seqq.p 354.*

Probatio falsitatis, quæ potest fieri per Testes necessarios, aut extraneos. *ib.n.14.p 355*

Indicium intrinsecum falsitatis facit à Judice scripturam annullari, & Reum puniri. *ib.n.17.p.355.*

Indicium extrinsecum movet Judicem ad declarandum, fidem non esse adhibendam scripturę, & ad indagandam ulteriorem veritatem. *ib.n 17 p 355.*

Pœnæ falsitatis variantur juxtà ejus species, & Statuta locorum. *ib.n.29.p.356.*

Falsitatem fieri mandans an subeat pœnas Statuti. *T.6. §.1.liter.falf.n 54.p.364.*

Falsitas literarū Superioris an sit probata ex hoc, quod literæ ipsæ nō reperiūtur registratæ. *ib.n.59.p.364.*

Falsitas juris, aut facti vitiat rescriptum. *T.7.§.3. Provocatio.n.36.p.410.*

Falsum dicere grauiùs est, quàm verum tacere. *T.5.§.3. Infamat.n.3.p.297.*

In judicio deponi quotupliciter contingat. *T.5.§.7 Periurium.n.42.p.336.*

Falsi crimē quomodò ab aliquis diffiniatur. *T.6.n.1.p.352*

Ejus vera diffinitio: *ib.n.2.p.352*

Ejus species quot. *ib.n.4.p.353.*

Est gravissimum, & quare. *ib.n.6.p.353.*

Est atrocius homicidio. *ibid.*

Ejus

Ejus specialia.*ib.n.7.p.353.*
In generali indulto non comprehenditur. *ibid.*
In eo proceditur civiliter,& criminaliter,& quomodò *ib.n.8.9.& 10.p.354*
Fallens in computo, aut mensura non committit crimen falsi.*ib.n.2.p.352.*
In crimine falsi,si proceditur per accusationem possunt dari triremes.T.8.§.3.*Abus.in ord.n.23.p.506.*
Se gerens pro milite, aut Doctore,qui talis non est cōmittit falsum.T.8.§.4.*Abus.in Confess.n.7.p.510.*
Usurpens publicū officium delinquit crimine falsi.*ib.*
Fama mala est indicium remotum copulæ carnalis. T.4.§.4.*Adulterium.n.25.p.206.*
Sola non sufficit ad torturam *ib.*
Fama bona defuncti honorat Religionem. T.5. §.3.*Infamatio.n.45. p.303.*
Fama quid sit.*Tit.5.§ 3.Infamatio.nu.1. pag.297.*
Hæc,& honor post bona naturæ principalia sunt. *ib.*
Famam propriam negligens crudelis est.*Tit.5.§.5.Libellus.num 10.pag.311.*
Fama vitæ antefertur.*T.7.§.8.Parricidium.n.14.p.464*
Familiaritas cum Hæretico probat suspectum de hæresi. *Tit.2.§.7.Hæresis.num.32.pag..97.*
Cum fœminis fugienda ab Ecclesiasticis.*T.4.§.1.Consortium.nu.1. pag.150.*
Familiaritas nimia cum fœminis etiam consanguineis Clericis est vetita sub censuris.*ib. n.1.p.170.*
Familiaritas quid propriè sit,& quid largo modo. *ibi.*
Nimia familiaritas inter virum,& fœminam facit indicium copulę carnalis.*T.4.§.4.Adulter.n.21.p.205*
Famuli furantes graviùs delinquunt, quàm exteri.*Tit.3.§.6. Furtum nu.43.pag.151.*
Favor impensus Hæretico in causa hæresis inducit suspicionem hæresis.*T.2.§.7.Hæresis.n.29.p.96.*
Fautor quis dicatur.*T.2.§.3.Appellatio. n.40.& seq.p.68.*
Fautor Hæreticorum quis sit.*T.2.§ 7.Hæresisn.13.p.93.*
Quandò incurrat censuras.*ibi. nu.48.pag.100.*
Est suspectus de hæresis.*ib.nu.29. pag.96.*
Quas pœnas subeat *ibi.nu.48.& seqq. pag.* 100.
Fenestra. Ascēdēs per fenestrā ad tentandā mulierē honestam plectitur morte.*T.4.§.8.Clausura.nu 71 p.243.*
Ferire. V.*Provocatio.*
Feritas quomodò differat à crudelitate.*Tit.5. §.5.Libellus.nu.50.p.318.*
Fideiussor non potest esse Regularis sinè licentiâ Superioris,& Capituli.*Tit.9.§.8.Artium.n.18.p.600.*
Fidelitatem violat, qui literas sibi commissas dat alteri ab eo,ad quem deferendas ab alio accepit.*Tit.6. §.2.liter.aperit.nu.3.p.367.*
Fidelitate vasallorum privatur Hæreticus.*Tit.2.§.7.Hæresis.n.56.p.100.*
Fides publica est servanda.*Tit.5.§.6.Revelatio.n.13.p.323*
Est de jure gentium.*ib.& T.7 §.7.Proditor.n.24.p 459*
Habet vim juramēti,& eā spondēs jurare censetur.*ib.*
Eam datam violans proditor est. *ibid.p.323.*
Sub ea nemo debet decipi.*T.6.§.2.lit.aperi n.19.p.369.*
Fides alicui duplici ter dari potest.*T.7.§.7. Praditorium. num.6.pag.456.*
Eam datam Principi violans est proditor.*ib.n.1.p.455.*
Data hosti est servanda.*ib.n.6.p.456.& n.24.p.459.*
Tacita in quo consistat *ibid.p.456.*
Eam servandi obligatio est maxima. *ib.n.24.p.459.*
Fides reciproca est fundamentum humanæ societatis, *ibid. nu.24.pag.459.*
Filiatio respectu Patris non potest concludenter probari, sed tantùm respectu Matris, & quomodò. *Tit.7. §.8. Parricidium.num.29.pag.466.*
Respectu patris quomodò probetur. *ibi.*
Filius potest occidere patrem Reum de læsa Majestate *Tit.2.§ 6.læsa.nu.39.pag.90.*
Privatur paternâ hæreditate ob crimen patris Rei læsæ Majestatis.*ibid.num.42.pag.90.*
Est hæres paternæ infamiæ ob idem crimen. *ibi.*
Ob idē crimē nō potest succedere in bonis exterorū.*ib.*
Emancipatus non est de familia.*ibid. num.43.p.90.*
Nec subit pœnas patris Rei læsæ Majestatis. *ibi.*
Filiæ Rei læsæ Majestatis non subeunt pœnas paternas,quas incurrunt mares.*ibid.nu.43.p.90.*
Pariter nec filii adoptivi.*ibi.n.43.pag.90.*
Filii Hæreticorum quas pœnas subeant.*ibi.§.7 Hæresis.n.52 & seqq.p.100.*
Filius furans in domo quomodò,& à quo puniendus. *T.3.§.6 Furtum.nu.44.p.152.*
De mandato Patris occidens adulteram puniendus est citra pœnam legis Corneliæ de Sicariis.*T.7.§.5.Homicidium.num.33.pag.433.*
Occidens Patrem pro defensione Matris non est parricida *ibid.§.8.Parricidium n.5.p.462.*
Inveniens Patrē adulterantem suam uxorem potest eū incontinenti occidere sinè nota parricidii *ib.n.6.p.463.*(leges fortassè *p.46* sed corrige,& lege.463.)
Potest occidere patrem perseverantem in adulterio suæ uxoris.*ibi, nu.7.p.463.*
Potest occidi à patre, si inveniatur ab eo adulterans novercam.*ibid.*
Occidens patrem quandonam evadat pœnas parricidii propriè dicti.*ibid.n.8.& seqq. pag.463.*
Venenans patrē damnatū ad mortē ad evadendā ignominiam non subit pœnas parricidii.*ibi.n.10.p.463*
Natus ex quovis etiā damnato coitu, patrem occidēs est verus parricida *ibi.nu.21 pag.465.*
Expositus à patre, si hunc occidit, non subit pœnā parricidii.*ibid.*
Adoptatus,seù arrogatus est filius fictus à jure.*ibi.n 23.pag.465.*
Majorem obligationem habet filius ergà matrem quā erga patrem *ibi nn.33.pag.467.*
Fiscus tenetur ex bonis cōfiscatis satisfacere damnis causatis à condemnato, si pars læsa instat civiliter prò resarcitione damni.*T.9.§.5.Incendy.n 23.p.578.*
Flagellatio gravis quę dicēda.*T:4.§.11.Sodom.n.82.p.267.*
Respectu Rei Religiosi à quo facienda. *ibid.*
Flagitium quid significet.*T.1.§.2.Delicta.n.6.p.9.*
Fœdans Clericum dolosè atramento,lotio,stercore,&c. incidit in censuram.*T.7.§.3.Provocatio.n.43.p.*410.
Fœmina potest commitere crimen læsæ Majestatis. *T.2.§.6.læsa.nu.17. p.85.*
Fœminas admittere intra sua Claustra Regularibus vetitum.*T.4.§.8.Clausura.n.6.& 7.p.232.& 233.*
Harum nomine quæ admitti intrà claustra non prohibentur.*ibi.num.8.pag.233.*
Ex legitima causa possunt fœminæ ingredi claustra Religiosorum. *ibi. nu.9. pag.233.*
Inter fœminas Sodomia propriè datur. *T.4. §.11.Sodomia.nu.14.p.256.*
Fœminæ antiquæ Romanæ inibant mares. *ib.*
Quæ dicuntur mutatæ in mares erant hermafroditæ. *ib.nu.18.pag.257.*
Quibus erumpit clytoris vòx non mutatur,nec barba nascitur.*ibi.n.18.p.257.*
Quandò nàm fœminæ solam mollitiem, & quando Sodomiam inter se exerceant. *ib.n.22.p.258.*
Si fęmina accusatur de Sodomia activa ipsa est visitāda,& quomodò.*ib.n.24.p.258.*

Si

Si clytoridem exertum habeat præsumitur contrà eam. *ibi.*
Subagitans fœmina marem, aut fœminam, comburenda est *ibi.nu.47.pag. 263.*
Fœminam cogens ad Religionem, aut ejus professionem impediens, censuram incurrit. *Tit. 5. §.9. Suasio nu.1.& 2.pag.346.*
Censura prædicta an extendatur ad cogentes, aut impedientes mares. *ibi. nu.8. pag. 347.*
Notabilia octo contrà cogentes fœminas ad Religionem *ibi.nu.12.pag. 347.*
Mala tractatio fœminæ est modus coactionis ad Religionem. *ibi.*
Cooperantes ad talem coactionem ligantur eâdem Censurâ. *ibi.*
Coactio talis non est, nisi effectu secuto. *ibid.*
Influentes omnes ad talem coactionem sunt excommunicati *ibid.*
Fœminæ comprehenduntur in pœnis assassinii *Tit.7.§.6.Assassinium num. 46.pag. 454.*
Fœminæ primæ inventrices veneni. *ibi. §.9.Venefic nu. 34.pag.474.*
In fœminis plùs, quàm in viris præsumitur veneficium. *ibid.*
Fœmina polygama magìs punienda de jure, quàm vir *Tit.8.§.5.Abus in matrim nu. 35.pag. 522.*
Fœmina naturaliter est cupida vindictæ. *Tit. 8. §. 6. Sortile ium.num.40.pag.531.*
Fœminæ incendiariæ easdem pœnas subeunt cum viris *Tit. 9.§.5.Incendij nu.24.pag.578.*
Fœminæ puniuntur, ut viri, exceptis casibus in jure expressis, in quibus sexus fragilitas consideratur. *Tit.9.§.7.Carcerum.num. 35.pag. 594.*
Fœmina. V. *Mulier.* V. *Puella.* V. *Filiæ.*
Fœnile. incendens fenile propè domum debet mori. *Tit. 9.§.5.Incendij.nu.16.pag. 576.*
Fœtus in utero matris dicitur spes animantis *Tit. 4. § 10. Mollities.nu. 20 p. 253.*
Humanus in ventre matris in favorabilibus habetur pro homine *Tit.7.§.8.Parricidium.nu 12 p.463.*
Nondùm natus in odiosis non habetur prò homine, *ibid.*
Humanus quanto tempore animetur. *T.7.§ 10 Abortus.nu 10 & seqq.pag. 479.*
Fœtuum omnium formatio non fit eodem tempore, *ibi.nu.17.pag. 481.*
Abortivus an fuerit animatus judicare debent Medici, & quomodò. *ibid.nu.18.p.481.*
De illius animatione quo casu Judex absquè Medicis possit pronunciare *ibi.nu.19.p. 481.*
Natus vivus, si moriatur antequam compleat nonum mensem à conceptione judicari debet mortuus ex abortu. *ibi.n.43.pag. 486.*
Folletti. V. *Incubus.*
Forma præscripta à lege quandò sit de necessitate servanda. *Tit.2.§.1. Apostasia num. 47.pag.32.*
Absolutionis Apostatarum. *ibid. num. 161. & seqq. pag.45.*
Formam legis non servans recedit à lege *Tit.2.§.2. Inobedientia.num. 94 pag. 60.*
Forma professionis Sagarum cum Dæmone *Tit.4. §. 13. Dæmonialitas.num. 12.& seqq. pag. 275.*
Forma est indivisibilis. *Tit. 8. §.7. Simonia. num. 10. pag. 537.*
Fornicans cum muliere intrà claustra puniendus est de introductione, & fornicatione. *Tit.4. §. 8. Clausuræ.n. 62. p. 242.*
Fornicatio quid sit. *Tit. 4. §. 3. Fornicatio. num. 2. pag. 197.*
Ejus diffinitio explicatur. *ibi. nu.4. p. 197.*
Ejus lato vocabulo vocatur omnis carnalis pollutio. *ibid.*
In jure civili pœnam non habet. *ibid. num. 10. pag. 199.*
Potest à Judice laico prohiberi sub pœna pecuniaria. *ibid.*
Est prohibita de iure divino, & contrarium asserere est hœresis. *ibi.n.11.pag.199.*
Ejus pœnæ. *ibi.num. 12.& seqq. pag. 199.*
Forum quotupliciter quis sortiatur. *Tit.1.§.2. Delicta.nu. 51.p.15.*
Domicilii est cæteris generalibus. *ibid. num. 52 p. 14.*
Loci delicti præfertur cæteris. *ibi.*
Fractura. V. Carcer.
Frater aut alius conjunctus in lineâ transuersali si occidatur, non est parricidium. *Tit. 7. §. 8. Parricidium num. 27.pag. 466.*
Ejus homicidium specialem habens gravitatem morte qualificata punitur. *ibid.*
Eum habendum chariorem, quàm uxorem voluit Sophocles. *ibi.*
Eum, aut sororem occidens grauiùs puniendus, quàm de homicidio extranei *ibid. nu.41.pag. 468.*
Fratres Minores non possunt esse executores testamentarii. *Tit. 3. §. 2. Pecuniæ. nu. 12.pag. 118. & Tit. 9.§.8. Artium.nu 16.p.599.*
Nec celebrare contractum depositi, etiam merè naturale. *ibid. num. 14. & 15. § Pecuniæ. pag 118.*
Nec contrectare denarios civiliter. *ibid. num. 10. pag. 118.*
Nec alienos denarios tenere, portare, custodire, &c. *ibi nu.19.pag.119.*
Nec esse delegati Syndici Apostolici in contractibus ad Religionem spectantibus. *ibid. num. 56. pag. 124.*
Nec sinè Syndico aliquid emere, vel vendere. *ibid. nu. 59.pag.124.*
Nec recipere eleemosynas pecuniarias indifferentes. *ib. nu. 64. p. 125.*
Nec quæstuare pecunias signatas. *ibid. num. 85. pag.128.*
Nec mercedem sui laboris judicialiter petere *ibid. nu. 87.pag.128.*
Nec suadere Nouitiis, ut aliquid de bonis suis sibi, aut Conuentui relinquant. *Tit.5.§ 9.Suasio num. 4. & 20 pag. 347.& 349.*
Fratres Minores soli possunt de contrectatione pecuniæ puniri. *Tit.3.§.2.Pecunia nu.27.pag. 121.*
Quomodò possunt emere sibi necessaria. *ibid. num. 58.pag.124.*
Possunt commutare res sibi inutiles cum utilibus, & quomodò. *num 61.pag. 125.*
Se obligantes debitis quomodò puniendi. *ibi. n.73. & seqq. p.126.*
Eorum Ecclesiæ an possint habere reditus. *Tit. 3. §. 3. Redituum.n. 17. & seqq. p. 130.*
Eorum Ecclesiæ quomodò sint capaces hæreditatis, ac legatorum. *ibi. nu.19. p. 130.*
Ipsis legatum relictum quo casu valeat. *ib. n.22.p.131.*
Debent potiùs viuere de suo labore, quàm de eleemosynis. *ibi.*

Vendentes libros Bibliothecæ Conventus delinquunt; non tamen eos commutantes in utiliores. *Tit.* 3. §. 4. *Alienatio.* n. 42. p. 139.

Concedentes Capellam, aut sepulturam in suis Ecclesiis non alienant ejus dominium. *ib. num.* 51. p. 140.

Committentes delictum, ob quod si fuissent in sæculo essent morte puniendi, debent aut carceri perpetuo, aut triremibus mancipari. *Tit.* 6. §. 3. *Falsificat.* n. 57. p. 382.

Quomodò possint de bonis Novitiorum aliquid recipere *Tit.* 8. §. 7. *Simonia.* n. 61. & *seqq.* p. 546.

Quid agere debeant, si eleemosynas sufficientes ad propriam sustentationem non inveniant. *ib.* n. 68. p. 546.

Conponentes, scribentes, vulgantes, &c. Libellos famosos contrà Fratres Minores excommunicantur. *Tit.* 5. §. 5. *Libellus.* n. 47. *pag.* 317.

Fraus. fraude inducentes juvenes ad militiam delinquunt plagio. *Tit.* 3. §. 9. *Furtum.* n. 36. & 37. p. 150. (leges n. 26. sed corrige, & pone 36.)

Fraus est dilapidatio alienorum bonorum. *T.* 3. §. 7. *Dilapidatio.* n. 4. p. 156.

Semper importat damnum. *ib.* n. 6. p. 156.

Repetita pluriès in Superiore locali in parvâ quantitate, an sit punibilis. *ib.* n. 45. p. 164.

Non debet patrocinari eam committenti. *T.* 4. §. 11. *Sodomia.* n. 43. p. 262.

Fraudis nomine venit damnum. *Tit.* 6. §. 4. *Alchimia.* n. 13. p. 384.

Frequentia delictorum aggravat delictum. *T.* 1. §. 2. *Delicta.* n. 22. *pag.* 10. & T. 4. §. 4. *Adulterium.* nu. 53. p. 211.

Fructus fundi Ecclesiastici, quamvis pretiosi, possunt alienari. *Tit.* 3. §. 4. *Alienatio.* n. 13. p. 134.

Beneficii simoniacè comparati sunt integraliter restituendi. T. 8. §. 7. *Simonia.* n. 42. p. 544.

Ecclesiæ quibus privatur Episcopus non residens, cui applicandi. *Tit.* 9. §. 9. *Residentia.* n. 8. p. 606.

Super talibus fructibus compositio non datur. *ib.*

Fuga Regularis cum fœminâ est apostasia, junctâ delicto carnis pro qualitate fœminæ. *Tit.* 4. §. 7. *Raptus.* n. 33. p. 230.

Eam meditans Religiosus potest capi à Fratribus. *Tit.* 4. §. 8. *Clausuræ.* *num.* 40 *pag.* 238.

Præparatio ad fugam ineundam post homicidium facit præsumptionem animi deliberati. *Tit.* 7. §. 5. *Homicidium.* n. 79. p. 441.

Fuga. V. Carcer.

Fugere ab invasore quis tenetur priùs, quàm possit eum percutere. *T.* 7. §. 3. *Provocatio.* n. 66. & *seqq.* p. 413.

Fugiens ad hostes potest impunè occidi. *Tit.* 7. §. 5. *Homicidium.* n. 4. *pag.* 428.

Fugiens è manibus familiæ quotupliciter potest suum crimen aggravare. *Tit.* 9. §. 7. *Carcerum.* *num.* 9. p. 587.

Fundatores possunt sibi reservare dominium Monasteriorum. *Tit.* 4. §. 8. *Clausuræ.* n. 8. p. 233.

Fundatrices Monasteriorum possunt admitti intrà claustra. *ib.*

Fundus. Deputata ad culturam fundi censentur pars fundi. *Tit.* 3. §. 4. *Alienatio.* n. 9. p. 133.

Fundus potest alienari à venditore sibi reservata servitute passiva. *T.* 4. §. 8. *Clausura.* n. 8. p. 233.

Fur per quæ indicia quis probetur. *Tit.* 3. §. 6. *Furtum.* n. 7. p. 144.

Confessus debet indicare ubi furtum reperiatur. *ibid.* n. 14 p. 145.

Est Religiosus furans rem concessam usui alterius Religiosi. *ib.* n. 57. p. 153.

Est, qui lacerat scripturam ob lucrum. *T.* 6. §. 1. *liter. falsi.* n. 49. p. 363.

Fur nocturnus potest occidi. *T.* 7. §. 5. *Homicidium.* n. 17. p. 430.

Diurnus quo casu possit occidi. *ib.* n. 18. *pag.* 430.

Armatus quarè possit occidi. *ibi.*

Ut fur possit occidi quæ quantitas rei furatæ requiratur. *ibid.* nu. 20. p. 431.

Furem occidens Clericus fit irregularis. *ib.*

Furans Eucharistiam est ipso jure excommunicatus. T. 8. §. 2. *Abus. in Eucharist.* n. 6. p. 499.

Sacram pixidem, & occasionativè Eucharistiam atrocius puniendus, quàm furans aliam sacram supellectilem. *ib.*

Eucharistiam ad sortilegia facienda duplici sacrilegio delinquit. *ib.* n. 7. p. 500.

Pœna furantis Eucharistiam est mors qualificata. *ib.* nu. 14. & 15. p. 501.

Furtum nocturnum gravius est diurno. *Tit.* 1. §. 2. *Delicta.* *num.* 26. *pag.* 11.

Furta tria committens traditur morti, licèt ob duo priora mortem non meruerit. *T.* 2. §. 1. *Apostasia.* n. 116. p. 39.

Furtum quid sit. *Tit.* 3. §. 6. *Furtum.* n. 1. p. 143.

Ejus multiplex divisio. *ibid.* *num.* 2. & 3. p. 143.

Per quas qualitates aggravetur. *ib.* nu. 4. p. 143.

Est difficilis probationis. *ibid.* *num.* 5. p. 143.

Per quas conjecturas probetur. *ib.* n. 6. p. 144.

Habens apud se probare debet, à quo illud habuerit. *ib.* n. 9. p. 145.

An qui habet furtum, an qui negat, se illud ei dedisse torturæ sit supponendus. *ib.* n. 10. p. 145.

Furtum passus quomodò id probare debeat. *ibid.* nu. 11. p. 145.

Qualificatum exigit probationem qualitatum. *ibid.* n. 12. p. 145.

Cum probari nequit, fuisse in loco, ubi commissum est, quid agendum. *ib.* n. 13. p. 145.

In recognitione furti facienda per Testes quæ cautela adhibenda. *ibi.* nu. 15. *pag.* 145.

Furtum quomodò probetur. *ibid.* num. 5. & *seqq.* *pag.* 143.

Reiteratum quandò plectatur morte. *ib.* n. 16. p. 147

Quando prò furto simplici possit dari mors. *ibid.* nu. 17. & *seqq.* p. 147.

Quandò dicatur unum, aut reiteratum, aut continuatum. *ibid.* n. 18. p. 147.

Furtum propriè non est, quandò quis retinet rem quam à domino accepit. *ibi.* n. 19. p. 147.

Prò furto magno, licèt non qualificato, potest quis damnari ad mortem. *ibi.* n. 23. p. 148.

An magnum, an parvum sit furtum, arbitrarium est Judici sententiare. *ibid.*

Magnum furtum quodnam dicendum. *ibid.* *num.* 24. *pag.* 148.

Furti qualificati species respectu rei furatæ. *ibid.* *num.* 26. *pag.* 149.

Furtum sacrilegum quid, & quotuplex. *ibid.* *num.* 26. & *seqq.* *pag.* 149.

Eucharistiæ plectitur morte. *ib.* n. 28. p. 149.

Reliquiarum sacrarum quandò puniatur morte. *ibid.* n. 33. p. 150.

Furti

Furti pœnæ de jure Canonico. ibi. nu. 34. pag. 150
Aggravatum ratione loci furtum quale sit. ibid. nu. 40, & seqq. pag. 151.
Furtum depositi facti in Ecclesia quandò puniendum morte. ibi. nu. 41. pag. 151.
Rerum, quæ per accidens sunt in Ecclesia, non est propriè sacrilegium. ibi. nu. 42. pag. 151
Tale furtum quibus casibus morte puniatur. ibid. nu. 42. pag. 151.
Furtum factum in domo derobati aggravatur. ibi. nu. 43. pag. 151
Factum à famulis est magìs grave, quàm factum ab exteris. ibid.
Hoc est species proditionis. ibid.
Furtum leve factum ab uxore, aut filio punitur à Patrefamilias. ibid. nu. 44. pag. 152
Grave furtum ab iisdem punitur à Iudice ad instantiam Patris familias. ibid.
Quod dicitur de furto uxoris respectu Mariti, quadrat in furto Nurus respectu Soceri. ibid.
Furtum factum in via publica vocatur grassatio. ibi. nu. 46. pag. 152.
Furtum nocturnum aggravatur à tempore. ibid. nu. 48. pag. 152
Notabile quandò dicatur. ibid. nu. 62. pag. 154
Dè rebus Monasterii an gravius, quàm de externis. ibi. nu. 63. pag. 154
Quandò dicatur iteratum. ibi. nu. 66. pag. 154
Furtum committit, qui surripit esculenta, aut poculenta in magna quantitate. ibid. nu. 69. pag. 155.
Quo casu surripiens esculenta, ut præfertur Religiosus puniendus non sit. ibid. nu. 70. pag. 155.
Furtum non committit, qui ad compensationem aliquid surripit debitori. ibi. nu. 70. pag. 155
Furtum ex necessitate nullam pœnam importat. ibi. nu. 71. pag. 155
Furans ex necessitate ob quas causas excusandus si ob eas ad Superiorem non recurrit. ibid. nu. 72. pag. 155
Quomodò inter Religiosos sit procedendum de furto. ibid. nu. 74, & seqq. pag. 155
Furto delinquit utens re alienâ contra voluntatem eius domini. Tit. 6 §. 2. literar. aperit. nu. 3. p. 367.
Fustigatio debetur committenti mollitiem. Tit. 4. §. 10. *Mollities*. nu. 16. pag. 253.

G

Generalis Superior in Religione est Princeps. Tit. 2. §. 2. *Inobedientia*. nu. 50. pag. 55.
Rebellio in eum est, quæ attentatur per viam facti, non iuris ibid. nu. 51. pag. 55.
Contrà eum potest haberi recursus ad Papam. ibid. nu. 52. pag. 55.
In eum rebellio quomodò contingat. ibi. n. 53. pa. 55.
Generatio hominis ut sequatur, quæ nam requirantur. Tit. 4. §. 10. *Mollities*. nu. 5. pag. 251.
Genesis astrologica probat alicuius ortum. Tit. 8. §. 3. *Abus. in Ordin.* nu. 11. pag. 503.
Gladiatores sunt prohibiti de jure civili. Tit. 7. §. 4. *Duellum* nu. 4. pag. 418.
Glorians se de crimine quâ penâ puniendus. Tit. 5. §. 3. *Infamat.* nu. 56, & 57. pag. 304.
Gradus pœnarum augendarum, & minuendarum. Tit. 1 §. 4. *Pœnar.* nu. 15. & seqq. pag. 18
Gradu proximior quis dicatur. Tit. 8. §. 7. *Simonia* nu. 52. pag. 543
Gradus in Religione, qui vocari possunt *Personatus*, qui sint. ibid.
Grassatio quomodò differat à latrocinio &c. Tit. 9. §. 6. *Latrocinium* nu. 2. pag. 580
Quid sit. ibi. nu. 3, & 4. pag. 580, & 581
Ut cōmittatur debet esse in viâ publicâ. ibi n. 6. p. 581
Per quos Testes probetur. ibid. nu. 21. pag. 583
Eam committens, ut capite puniatur quæ requirantur. ibid. nu. 23. pag. 584
An committatur ab eo, qui extorquet pecuniam à viatoribus, se fingens publicum exactorem. ibi. nu. 24, & seqq. pag. 584.
Gravatus à Prælato inferiori potest, absquè licentia, (si petita denegetur) recurrere ad Superiorem. Tit. 2. §. 1. Apostasia. nu. 32. pag. 28
Gravitas delictorum a quo petenda. Tit. 1. §. 2. *Delicta*. nu. 34, & seqq. pag. 12.
Guardianus retinens in Cellâ denarios alicui restituendos delinquit. Tit. 3. §. 2. *Pecuniæ*. nu. 54. pag. 124
Si deponere facit pecuniam extra manus Syndici Apostolici, est puniendus. ibid. nu. 63. pag. 125
Quomodò facere debeat confessionem de recepto legato pecuniario. ibid. nu. 67. pag. 126.
Quo casu possit, indulgere, ut Subditus deponere pro se faciat pecuniam apud Syndicum Apostolicum. ibid. nu. 71. pag. 126.
Obligans se debitis quibus casibus sit puniendus. ibid. nu. 76. pag. 126.
Faciens per Syndicum recipere denarios obtentu oblationis ceræ, puniendus. ibid. nu. 79. pag. 127.
Faciens ex accidenti recipere denarios pro eleemosyna Missarum ab alio, quàm à Syndico non est puniendus. ibid. nu. 83. pag. 127.
Nequit expendere absquè licentia ultrà decem scuta, exceptis cibariis. Tit. 3. §. 7. *Dilapid.* n. 27. p. 161.
Quid, quantum, & quibus possit donare de bonis Conventus, & quâ de causâ. Tit. 3. §. 7. *Dilapidatio* nu. 36, & seqq. pag. 163.
Fraudans iteratis vicibus in parvâ quantitate de rebus Conventus punitur. ibid. n. 45. pag. 164. (leges pag. 168, sed corrige, & pone 164.)
Guardianus V. Superior. V. Prælatus.

H

Habere, possidere, & tenere idem important. Tit. 7. §. 1. *Armorum*. nu. 29. pag. 398.
Habitus non facit Monachum. Tit. 2. §. 1. *Apostasia*. nu. 8. pag. 24.
Quando dicatur *temerè* dimitti à Monacho. ibid. num. 36. pag. 29.
Illum jugiter sub gravi peccato, & censura tenetur portare Religiosus. ibid. nu. 35 pag. 29.
Illum *temerè* dimittens intrà claustra quo casu non incurrit censuram. ibid. nu. 38. pag. 29.
Sinè eo dormire àn sit peccatum judicialiter punibile. ibid. nu. 177. & seqq. pag. 47
Hæreditatem habentes prò indiviso possident omnia bona hæreditaria communiter. Tit. 9. §. 3 *Hospitalitatis* nu. 9. pag. 566. (corrige errorem pag. 556, & pone 566.)
Hæres institutus hæreticus probat in instituente suspicionem hæresis. Tit. 2. §. 7. *Hæresis*. nu. 33. pag. 97
Hæresis quid sit. Tit. 2. §. 7. *Hæresis*. nu. 1. pag. 92.
Eius essentialia. ibid. nu. 2, & seqq. pag. 92.
Est contrà solos articulos fidei. ibi. nu. 4. pag. 92.
Non est cōtrà omnes articulos collectivè, sed contrà ali-

aliquos diffinitos de fide. *ibi.num.* 5., & 8.*p.*92.
Formalis quid requirat. *ib.n.*8.*pag.*92.
Quævis est connexa cum alia,& omnes tendunt ad deceptionem. T*it*. 4. §.4.*Adulterium*. *n.*59.*p.*212.
Hæresis est asserere, licitum esse appellare à Papa ad futurum Concilium. T*it*. 2. §. 3. *Appellatio*. *nu.* 6.*pag.*63.
Probatur per Testes singulares. T*it*. 5. §. 2. *Blasphemia*. *num.*37.*p.*289.
Hæresis quomodò probetur. T*it*.2.§.7. *Hæresis*. *nu.* 18., & *seqq.p.*94.
Ejus pęnæ. *ibi.n.*38., & *seqq. p.*98.
Hæreticus quis multipliciter dicitur. T*it*.2.§.7. *Hæresis*. *n.*6., & *seqq.p.*92.
Lapsus, & relapsus quis dicatur. *ib.n.*10.*p.*93.& T.4.§. 4. *Adulterium*. *num.*57., & 59.*pag.* 211., & 212. (corrige nu.pag.)
Relapsus propriè, & impropriè qui sit. T.2.§. 7. *Hæresis*, *n.*11.*p.*93.
Principalis fauctor, aut credens hæreticis quis dicatur. *ibid.nu.*13. & 14.*pag.*93.
Affirmativus, & negativus quis sit. *ibid.num.* 15. *p.* 93.
Pœnitens, aut impenitens quis dicatur. *ibi.num* 16. *p.*94.
Magister, & discipulus quis censendus. *ibid.num.*17. *p.* 94.
Dogmatista quis dicatur. *ibid.*
Quandò tradendus sit Curiæ sæculari. *ibi.*
Non potest realiter probari, quod aliquis sit hæreticus, *ibid. nu.* 18.*pag.* 94.
Per quot Testes convincatur. *ibi. n.*20.& 21.*p.*95.
Hæreticus est proditor. T.7.§.7. *Proditor. n.*1.*p.*455.
Historia impudica narrata in actu, aut in loco simulatæ Confessionis inducit pęnas sollicitantium. *Tit.*4. §.2.*Sollicitatio*. *n.*6.*p.* 189.
Ezelini Tyranni, qui per vim inusitatam compressit mulierem. Tit.4.§.5. *Stuprum*. *n.*9.*p.*216.
Cujusdam Religiosi sollicitati à puella. *ibi.* §. 7. *Raptus*. *n.*28. *p.*230.
De praxi usurpata à quodam, ne amasiam ingravidaret. *ib.*§.11. *Sodomia*. *n.*13.*p.* 256.
Cujusdam Monialis conversæ in marem.*ibi.*n.18., & 21.*pag.*257.& 258.
Cujusdam fœminæ incuntis pucrum.ib.*n.*19.*pag.*257.
Hominum natorum ex bestialitate. *ibi.*§.12. *Bestialitas*. *nu.*10.*p.*270.
Cujusdam militis concumbentis cum cane feminâ. *ibi.n.*13.*p.*271.
Damnati ad mortem ob attentatam bestialitatem. *ibi.* *n.*17.*p.* 272.
Cujsdam Dæmonis succubæ. *ibi* § 13. *Dæmonialitas*. *n.*25 *p.*275.
Cujusdam Monialis cum incubo. *ibi.n.*35 *pag.*277.
Cujusdam Senatoris decapitati ob revelatam sententiam antè publicationē.T.5.§.6.*Revelat.n.*12.*p.*323.
De quodam sigillo falsificato. T*it*. 6. §. 1. *Liter.fals.n.* 22 *pag.* 359.
Cujusdam minuentis aurum in monetis sinè tonsione. *ibi.* §.3.*Falsificatio.nu.*13 *p.*376
De quâdam macchinâ dolosâ, ordinatâ ad mortem inferendam. T*it*.7.§.5.*Homicid.n.*64 *pag* 439.
Cujusdam Parochi Calabri baptizantis sine Intentione pueros ad vindictam. T*it*. 8. §. 1. *Abus.in Bapt.* *n.* 3 *pag.*495.
Cujusdam Præsbiteri celebrantis Missam absquè luminaribus. *ibi.*§. 2. *Abus.in Eucharist.nu.*10.*pag.* 500
Cujusdam Præsbiteri, qui imprudenter revelavit Confessionem. *ibi.*§.4 *Abus.in Confess.nu.*22 *p.*512. (adverte Lector, quòd *nu.*22.non apparet in corpore sed leg. in V. Advertendum)
Duorum, qui astu, & absque violentia fugerunt è carcere. T*it* 9.§.7. *Carcerum. n.* 22.*pag.*591.
S. Conradi, qui injustè damnatum ad mortem de manu familiæ eripuit. *ibi.nu.*27.*p.*592.
Quarundam feminarum, qui captum pro causa criminali de manu familiæ exemerunt. *ibi.n.*34.*p.*593.
Histrionicam artem exercere Clericis prohibitum. Tit. 9 §.8. *Artium. n.*3.*p.*597.
Homicida adulter ex animo deliberato evadit pœnam ordinariam. Tit.7.§.5. *Homicid n.*59.*p.*437.
Est, qui causavit infirmitatem incurabilem, ob quá quis mortuus est. ibi. n. 65.p.439.
Associatus à sicariis facit præsumere animum deliberatum. ibi. n. 78. p.441.
Culposus, qui dabat operam rei licitæ pœnâ pecuniaria mulctandus; secus si rei illicitæ. ibi. n. 83. p. 442.
Provocatus meretur pęnæ temperamentum. *ibi.* nu 84. p. 442.
Animo deliberato est omni jure morte plectendus. ibi. n. 86.p. 443.
Bona homicidæ ex animo deliberato confiscantur. ibi. n. 87.p.443.
Homicida tenetur ad damna familiæ occisi. ibi.
Homicida Clericus quas pœnas incurrat. ibi. nu. 89 p. 443.
Homicida damnatus ad mortem tenetur ad damna familiæ occisi. Tit.9.§.5. *Incendii.* n.21.p.577.
Homicidium, & ejus etymologia. Tit. 7.§. 5. *Homicid.* n.1.p.428.
Ejus divisio in duo genera. ibi.n.2.p.428.
Homicidium à lege permisum multiplex. ibi.num.3. p. 428.
Quandò impunè committatur. ibi.n.4., & seqq. *ibi.*
Secutum in publica colluctatione, aut pugna saxorum, pugnorum &c. non punitur. ibi.nu. 5.p.428.
Occidens hominem ad propriam tutelam non punitur. ibi.n.6.p.429.
Non polluitur Ecclesia ob homicidium ad defensam in eâ secutum. ibi.
Homicida auctor rixæ quandò evadat pęnas, aut non. ibi.n.8., & seqq.p. 429.
Occidens prò tuendâ pudicitiâ quomodò, & quandò pęnas evadat. ibi.n.11., & seqq. p. 430., & nu. 15., & seqq. p. 430.
Homicidium furis nocturni est licitum.ibi. n.17.p.ibi.
Quandò liceat homicidium furis diurni. n.18 p.431.
Depopulator agrorum quandò possit occidi ibi. n. 19 p. 431.
Homicidium patratum ab homine non sanæ mentis est impunibile. ibi. n.21.p.431.
Ebrius quandò excusetur ab homicidio. ibi.
Phrenetici, & furiosi quandò puniendi, aut non, dè homicidio. ibi n.22.p.432.
Pater, & Maritus potest filiam, & uxorem adulterantes respectivè occidere. ibi. nu. 23, & seqq. p. 432.
Pater sinè incursu censuræ potest occidere Clericum cubantem cum filia. ibi.n.24.p.432.
Pater occidere potest filium repertum in actu nefando. ibi.n.25.p.432.

Mari-

Maritus ubi, & quandò possit occidere uxorem, & adulterum.ibid.nu.28,& seqq.pag.433.
Pater àn possit per alium occidere filiam, deprehensam in adulterio.ibi.nu.31.pag.433.
Pater, & Maritus se ponentes in insidiis, ut adulteram in actu deprehendant, an possint repertam impunè occidere.ibi.nu.35,& seqq.pag.434.
Pater,& Maritus, si per ocularem inspectionem non sunt certi de adulterio filiæ,aut uxoris,& ut certificentur,se ponunt armati in insidiis cum aliorum assistentia & adulteros occidunt, non tenentur de homicidio appensato,& quarè. ibi.n.38.pag.434
Assistentes tali homicidio quo casu pœnam minimè incurrant. ibid.num.39.pag.434.
Homicidium casuale quid sit. Tit.7.§.5.*Homicidium*.nu.40.pag.435.
Quibus in casibus datur.ibid.num.40.pag.435.
De hoc nemo tenetur. ibid.nu.40.pag.435.
Quomodò discernatur an in hoc intervenerit culpa. ibid.
Homicidium culposum minori penâ, quàm ordinariâ punitur. ibid.nu.42.pag.435.
A' quo aggravetur. ibid.
Eius species prima, & secunda. ibid.nu.43.pag.435.
Tres casus secundæ speciei homicidii casualis. ibid.
Volens occidere unum, si præter intentum occidit alium quibus in casibus mereatur pœnam ordinariam,aut non. ibid.nu.44,& seqq.pag.435.
Hmicidium dolosum quid sit, & quotuplex. Tit.7.§.5. *Homicidium*. nu.48.pag.436.
Rixosum, & purè voluntarium sunt synonima. ibi. nu.49.pag.436.
Rixosum, & dolosum quandò dicatur. ibid. num. 50. pag. 436.
Homicidium deliberatum quod sit, & quandò. Tit. 7. §. 5. *Homicidium*. nu.53, & seqq. pag.437.
Eius pœnam solus Princeps potest moderari. ibid. nu.60.pag.437.
Homicidium ex insidiis est tertia species homicidii dolosi. Tit.7. §.5.*Homicidium*. nu.61.pag.437.
Quotupliciter accidat.ibid.nu.62.pag.438.
Homicidium per venenum gravius est,quam per ferrum Tit.1. §.2. *Delicta*. nu.25. pag.11.
Factum sclopo comparatur assassinio.ibi.n.27.pa.11
Commissum in Ecclesia duplici penâ punitur. Tit.4. §.4. *Adulterium*. nu.52. pag.211.
Huius species,juxtà quosdam est Sodomia. ibid.§.11. *Sodomia*. nu.4. pag.255.
Eius pœnâ ordinariâ non tenetur insultatus, qui occidit insultantem fugientem. Tit.7.§. 3. *Provocatio*. nu.4.pag.404. (leges fortasse 400, sed corrige, & pone 404.)
Eius complices vocãtur homicidæ,& eorum diversitas enumeratur.Tit.7.§.5.*Homicidium*.n.64.p.439
Dè eius ratione formali non est, ut sanguis effundatur. ibid.nu.65.pag.439.
Dè eo ut constet, probari debet, quòd homo obierit ex facto hominis. ibi.nu.66.pag.439.
Quomodò probetur. ibid.nu.66,& seqq.pag.439.
Præsumitur semper malo dolo factũ. ibi.n.67.p.439.
Quod factum fuerit ad defensam quomodò probandum. ibid.nu.68, & seqq.pag. 439.
Coniecturæ excludentes voluntarium ab homicidio. ibi.nu.69.pag.440.
Præmeditatio in homicidio quomodò probanda. ibid. num.73. pag. 440.
Conjecturæ probantes homicidium appensatum. ibi. *nu.74. & seqq. p.* 440.
Purè casuale nulla pœna spirituali punitur. *ibi. num.* 88. *pag.* 441.
Culposum quandò inferat irregularitatem. *ibid.*
Præmeditatum, & ex insidijs quomodò differat à proditorio. *Tit.* 7. §.7. *Proditorium.nu.* 2. *pag.*456.
Ejus reatum non evadit, qui causat mortem hominis ob negligentiam eius, quod illi tenetur prestare. *Tit.* 7. §.8. *Parricidium* .nu.14. *pa.* 464.
Per venenum quarè constituat speciem homicidii ab aliis discretam. Tit. 7.§.9. *Veneficium*. nu.1.p.469.
Dicitur commissum licèt vulneratus supervixerit per aliquot dies. Tit.7.§.10. *Abortus*. n.42.pag.486.
Homicidium culposum. V. *Medicus*. V. *Aromatarius*.
Homo. Mors hominis post quinquaginta annos rationabiliter timetur. Tit.4. §.4. *Adulterium*. num. 73. pag.213.
Homines nati ex coitu brutali. ibi.§. 12. *Bestialitas*. nu.10.pag.270.
Quod homo generetur ex solâ coniunctione viri, ac mulieris, non est propositio evidens ex terminis. ibi.nu.11.pag.270.
Nasci potest ex copula viri cum bestia, & bruti, & bruti cum muliere. ibid.
Honor vitæ antefertur. Tit.7. §.8. *Parricid*. n.14.p.464.
Hora canonica. Omittens minus quartâ parte unius horæ canonicæ non peccat graviter. Tit.9.§.1. *Ieiuniorum*. nu.51.p.557.
Horæ canonicæ quos obligent ad recitationem. Tit. 5.§.1. *Omissio*. n.3.p.279.
An ad eas teneantur Moniales sub mortali. ibid.
Pœna eas non recitantium. ibi.nu.13. p. 281.
Hortus. quos hortos Regularium possint ingredi fœminæ. Tit.4.§.8. *Clausura*. nu.19.p.234.
Hospitalitas quid sit. *T*.9.§.3.*Hospitalitatis*.nu.1.p.565.
Hujus perfectio in quo consistat. ibid.n.1. p.565.
Ad eam quandò quis obligetur ex justitiâ, & quandò ex charitate. ibid.nu.2. p 565.
Ejus læsio quomodò diffiniatur. ibid.
Denegatio necessariorum tantùm facta peregrino hoc crimen importat. ibid.nu. 3. p. 565.
Ad hanc specialiter obligatur Frater Minor. ibid. nu. 4. pag.565.
Ejus specialis obligatio est ergà peregrinos ejusdem Ordinis ibid.nu.5.pag.566.
Separatio Conventuum, & Provinciarum non minuit obligationem hospitandi quosvis Fratres advenas. ibi.n.6.pag. 566. (leges fortassè pag.556., sed corrige, & lege 566.)
Obligatio hospitandi probatur ex Regula. ibid. nu. 8.pag 566.
Ad hospitationẽ tenemur jure naturali,& divino. ibi.
Crimen hospitalitatis læsæ in quibus propriè cadat. ibid.nu.12.p.567.
Hujus criminis probatio. ibid.nu.15.p.567.
Ejus pœnæ. ibid nu. 16., & seqq.pag.568.
Clerici lædentes hospitalitatem non habent pœnam à jure determinatam. ibid.nu.17.pag.568.

I

Iactantia de peccato est indicium perditæ vitæ. Tit. 5.§.3. *Infamatio*. nu.56 p.304.
Iactans se de crimine quomodò puniendus. ibid nu. 56., & 57.pag.304
Ianitor Cõventus quomodò impedire debeat feminas volentes

lentes ingredi Claustra. *Tit.* 4. §. 8. *Clausura. num.* 28. *pag.* 236.

Identitas pęnæ non infert identitatem delicti. *Tit.* 3. §. 2. *Pecuniæ. nu.* 41. *p.* 122.

Ieiunium est triplex. *Tit.* 9. §. 3. *Ieiunium. n.* 2. *p.* 549.

Naturale, & virtuosum quod sit. *ibi. n.* 2. *p.* 549.

Ecclesiasticum quomodò diffiniatur. *ibid.*

Eius violatio quod crimen sit. *ibi. nu.* 1. *p.* 549.

Potest violari dupliciter. *ibi. nu.* 3. *p.* 549.

In sui quidditate non importat abstinentiam à carnibus. *ibi. nu.* 4. *pag.* 549.

Ieiunium, & abstinentia à carnibus sunt duo præcepta specie distincta. *ibid.*

Eius violatio, & abstinentiæ à carnibus sunt duo crimina specie distincta. *ibi. nu.* 5. *pag.* 550.

Violatio abstinentiæ gravior est, quàm iejunij. *ibid. nu.* 6. *pag.* 550.

Iejunium frangens ex causâ legitimâ non peccat. *ibid. nu.* 7. *pag.* 550.

Violatio iejunij, & abstinentiæ quomodò probanda. *ibi. nu.* 8. *et seqq. pag.* 550.

Præcepta de iejunio, & de abstinentia esse duo distincta probatur ex Tridentino. *ibi. nu.* 14. *pag.* 552.

In diebus iejunij quarè indicta abstinentia. *ibid.*

Ecclesiâ potest dispensare super abstinentia, retentâ obligatione iejunij. *ibi. nu.* 15. *pag.* 552.

Iejunium violanti àn debeatur indifferenter privatio suffragiorum. *ibi. nu.* 21. *pag.* 553.

Pœnæ violantium iejunium inter Minores. *ibid. num.* 23. *et seqq. pag.* 553.

Ieiunij præceptum non censetur esse impositum ab Ecclesiâ cum gravi incommodo. *ibi nu.* 46. *p.* 556.

Iejunium Minoribus non prescribitur omnibus, & singulis sextis ferijs totius anni. *ibid. nu.* 56. *pag.* 558.

Ex vi Regulæ non tenentur Minores ad iejunium festi Omnium sanctorum cadentis in feriâ sexta; sed tantùm ex consuetudine. *ibi. nu.* 57. *p.* 558.

Iejunandum non est in magnis Solemnitatibus. *ibid.*

Nulla lex obligat ad iejunium feriæ secundæ, & tertiæ post Quinquagesimam. *ibid. num.* 62. *pag.* 559.

An Minoritæ teneantur ad iejunium in die Nativitatis Domini, cadente in feriâ sextâ. *ibi. n.* 52. *& seqq. pag.* 557.

Ignis tortura sola adhibenda Religioso Sodomitæ. *Tit.* 4. §. 11. *Sodomia. num.* 92. *pag.* 268.

Ignorantia quævis excusat à pœnâ ordinariâ. *Tit.* 2. § 1. *Apostasia. num.* 107. *pag.* 38.

Ex ea delinquens non præsumit delictum. *Tit.* 4. §. 8. *Clausura. nu.* 23. *pag.* 235.

Affectata non excusat. *Tit.* 6. §. 3. *Falsificatio Monetæ num.* 34. *pag.* 378.

Invincibilis excludit dolum. *ibid.*

Imago. Imaginum Sacrarum fractio àn sit crimen mixti fori. *Tit.* 5. §. 2. *Blasphemia. nu.* 19. *& seqq. p.* 287.

Immunitas localis Ecclesiæ ad quantum spacium se extendat. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia num.* 20. *p.* 26.

Eâ non gaudet, qui delinquit sub spe eius. *Tit.* 7. §. 6. *Assassin. nu.* 39. *pag.* 452.

Eâ vt quis privetur, an debeat constare Episcopo per probationes plenas an sufficiant argumenta probabilia. *ibi. nu.* 33. *& seqq. pag.* 452.

Impedimentum præstitum, nè hæreticus puniatur facit indicium vehemens de hæresi. *Tit.* 2. §. 7. *Heresis. num.* 34. *pag.* 97.

Impediens aliquem verberibus, minis, &c. nè ingrediatur Ordinem S. Benedicti, excommunicatur. *Tit.* 5. §. 9. *Suasio. nu.* 1. *&* 2. *pag.* 346.

Imperator habet maiestatem. *Tit.* 2. §. 6. *Læsæ. n.* 6. *p.* 83.

Ei communicatur potestas Divina in homines. *ibid.*

Eius auctoritas est sacra. *ibid. et Tit.* 8. *nu.* 5. *p.* 493.

Imperatores Romani antiqui vitio nefando laborarunt. *Tit.* 4. §. 11. *Sodomia. nu.* 4. *p.* 255.

Imperatrix fruitur privilegijs Imperatoris. *Tit.* 2. §. 6. *Læsæ. nu.* 7. *p.* 83.

Potest ingredi claustra Religiosorum. *Tit.* 4. §. 8. *Clausuræ. nu.* 8. *p.* 233.

Imperatrix. V. *Augusta.*

Importunum quot significata habeat. *Tit.* 5. §. 8. *Subornatio. nu.* 51. *pag.* 343.

Importunæ obsecrationes quæ dicendę. *ibid.*

Impossibile. V. *lex.*

Contraria legi, aut bonis moribus habentur prò impossibilibus. *Tit.* 5. §. 7. *Periurium nu.* 6. *pag.* 330

Impossibilium nulla est obligatio. *ibid.*

Imprimentes libellum famosum quandò puniendi. *Tit.* 5. §. 5. *Libellus. num.* 31. *p.* 314.

Improperium quid significat. *Tit.* 5. § 2. *Blasphemia. nu.* 77. *p.* 295.

Quomodò differat à contumelia. *ibid.*

Improperans Prælatus Subdito quandò puniendus. *ibid. nu.* 83. *et seqq. pag.* 296.

Incautus quis dicatur. *Tit.* 7. § 6. *Assassinium nu.* 5. *p.* 447

Incendiarius potest ab Episcopo excommunicari, non tamen ab eo absolui. *Tit.* 4. § 8. *Clausuræ. nu.* 65. *pag.* 242. *et Tit* 9. §. 5. *Incendij nu.* 24. *p.* 578.

Hunc absoluere nequit Cardinalis legatus à latere. *Tit.* 9. § 5. *Incendij. nu.* 24. *pag.* 578.

Incendiariæ fœminæ easdem pœnas subeunt cum viris. *ibid.*

Clericus incendiarius an privetur privilegio fori. *ibid. nu.* 26. *et seqq. pag.* 578.

Pœnæ incendiarij ex lata culpâ. *ibi. nu.* 29. *p.* 578.

Quandò cum culpa incendiarij copulatur aliud delictum pœna incendij est amplianda. *ibid.*

Incendium, & eius procuratio quomodò diffiniatur *Tit.* 9. §. 5. *Incendij nu.* 1. *pag.* 573.

Tripliçi modo sequi potest. *ibid. num.* 2. *pag.* 573.

Ex dolo aliquando intenditur vt finis, aliquandò vt medium. *ibi. nu.* 3. *p.* 573.

Ex culpa tripliciter potest sequi. *ibid. n.* 4. *p.* 574.

Fortuitum quandò eveniat. *ibi. nu.* 7. *pag.* 574.

Probatio incendij ex dolo difficilis. *ibi. nu.* 8. *p.* 574.

Indicia procurati ex dolo. *ibid. nu.* 8. *et seqq. pag.* 574.

Cautela adhibenda à Iudice in casu incendij. *ibi. nu.* 9. *pag.* 574. *&* 575.

Præsumitur causatum culpâ inhabitantium in domo, si non constet de dolo. *ibid nu.* 11. *pag.* 575

Quid agendum, quandò plures sunt vicini, & nescitur à quibus ortum sit incendium. *ibi. nu.* 12. *p.* 575

Incendij pro curati pęnæ. *ibi. n.* 13. *& seqq. p.* 576.

Hoc crimen vocatur horrendum, & est proditorium. *ibi. nu.* 13. *pag.* 576.

A' quo metienda eius gravitas. *ibi. n.* 13. *&* 15. *p.* 576.

Incendens paleare, aut acervum tritici, aut fœnile propè domum debet mori *ibid. nu.* 16. *pag.* 576.

Si ex incendio homo moritur, Reus morte plectitur. *ibi. nu.* 17. *p.* 576.

Pœnæ principalis extenduntur ad complices incendij. *ibid. nu.* 18. *pag.* 576.

In hoc crimine Episcopus consultus de pœnâ danda potest consulere mortem *ibid.*

Reus incendij tenetur ad damna data. *ibi. n.* 19. *p.* 577.

Incendium ex levi culpa nequit criminaliter puniri. *ibid. num. 30 pag.* 579
Causatum per incuriam affectatam punitur alia pœna, quàm legis Aquiliæ. *ibi. nu. 31. pag.* 579.
Ob incendium ex levissimâ culpâ nulla pœna criminalis incurritur. *ibi. nu. 32 pag.* 579.
Incendium fortuitum nulla pœna sequitur. *ibi. nu.* 33. *p.* 579.
Si incendium fortuitum præcessit aliqua culpa, tenetur Reus prò modo culpæ. *ibid.*
Incestus gravior est adulterio. *Tit.* 4. §. 6. *Incestus. nu.* 1. *pag.* 219.
Ejus diffinitio. *ibid.*
Propriè non est inter coniunctos cognatione legali, aut spirituali. *ibid. num.* 2. *p.* 219.
Non committitur cum persona habente impedimentum publicæ honestatis. *ibid. nu.* 3 *pag.* 219.
Ejus variæ etymologiæ. *ibi. nu.* 4. *pag.* 219.
Ejus gravitas quomodò varietur. *ibid nu.* 5. *pag.* 220.
Quomodò probetur. *ibi nu.* 6., *& seqq. pag.* 220.
Accusans de eo non tenetur probare securam fuisse commixtionem seminum. *ibi. nu.* 9. *pag.* 220.
Ejus pœnæ. *ibi. nu.* 11. *& seqq p.* 221.
Si cum incestu aliud crimen carnale committitur, plectitur morte. *ibid. num.* 14 *p.* 222.
Cum affine ex copula illicita incestus non extenditur ultrà secundum gradum. *ibid. n.* 15. *p.* 222.
De jure Canonico infert infamiam ipso jure, & facto. *ibi. nu.* 17 *pag.* 222.
Eum committens sub figura matrimonii est ipso facto excommunicatus. *ibi. nu.* 19. *pag.* 223.
De jure positivo Divino inter quas personas incestus sit inductus. *Tit.* 4. §. 11 *Sodomia. nu.* 5. *pag.* 255.
Potest incestus in quibusdam gradibus dispensari. *ibid.*
Incorrigibilis Clericus in conspirando contrà proprium Episcopum tradendus Curiæ sæculari *Tit.* 2. §. 4 *Conspiratio. nu.* 36. *pag* 74.
Regularis ut ob furta eijci possit à Religione, oportet, quod ter de furto fuerit punitus. *Tit.* 3. §. 6. *Furtum. nu.* 67. *pag.* 155.
Regularis dici nequit ob unum tantùm crimen, licet atrocissimum in ordine ad expulsionem ab Ordine. benè tamen ad subeundas alias pœnas, quæ de jure dantur incorrigibilibus. *Tit.* 7. §. 8. *Parricidium. nu.* 42. *pag.* 468.
Incubus solum coitum, non adorationem ab hominibus procurat. *Tit.* 4. §. 13. *Dæmonialitas. nu.* 25. *pag.* 275.
Appetit aliquandò coitum cum brutis. *ibid. num.* 26. *p.* 276.
Exorcismos, ac res sacras non curat. *ibid. num.* 27. *p.* 276.
Coitus cum Incubo non est realiter gravior bestialitate. *ibid. num.* 30. *pag.* 276.
Quarè communiter reputetur eâ gravior. *ibid. nu.* 31. *p.* 276.
Indicare in jure quid importet. *Tit.* 5. §. 5. *Libellus nu.* 43. *p.* 316.
Indicia vehementiora quarè desiderentur in delictis atrocissimis. *Tit.* 2. §. 6. *Læsa. nu* 36 *p.* 89.
Probantia suspicionem hæresis. *ibi.* §. 7. *Hæresis. nu.* 28, *& seqq. pag.* 96.
Plura malæ administrationis. *Tit* 3. §. 7. *Dilapidatio. nu.* 11. *pag.* 158.
Suspecti consortii remota, proxima, ac violenta. *Tit.* 4 § 1. *Consortium. nu.* 9. *p.* 172.
Quæ probant præsumptivè copulam. *Tit.* 4. § 4 *Adulterium. nu.* 8., *& seqq. p.* 203.
Unum indicium proximum copulæ secutæ sufficit ad torturam. *ibid. nu.* 15 *pag.* 204.
Unus Testis super uno indicio, & alius super alio sufficienter probant ad torturam de copula. *ibi.*
Indicia copulæ quibus casibus possint elidi, *ibi. n.* 16 *p.* 204.
Indicia sufficientia ad torturam prò copulâ. *ibi. nu.* 15. *& seqq. pag.* 204.
Indicia delicti sufficiunt tantùm ad torturam, aut pœnam extraordinariam, non ordinariam. *Tit.* 4. §. 11. *Sodomia. nu.* 28. *p.* 259.
Indicia indubitata quæ. *ibi.*
De valore indiciorum judicare arbitrarium est Judici. *Tit.* 7. §. 7. *Proditorium. nu.* 32. *p.* 461.
De indiciis cuiusvis criminis V. in propriis locis.
Indefinita locutio æquipollet universali, quandò subest eadem ratio in omnibus. *Tit.* 4. § 8. *Clausura. nu.* 63. *pag.* 242.
Inducens ad delinquendum gravius puniendus. *Tit.* 1. § 2. *Delicta. nu.* 29. *p.* 11.
Inducere in jure quid importet. *Tit.* 5. § 9. *Suasio. nu.* 18. *p.* 349.
Inductio quomodò differat à monitione, & compulsione. *ibi.*
Inductiones prohibitæ, aut licitæ in electionibus quæ. *ibid.* §. 8. *Subornatio. num.* 60. *pag.* 344.
Indultum generale crimen falsi non comprehendit. *Tit.* 6. *n.* 7. *p.* 353.
Indumenta linea quandò Minoribus defferre liceat. *Tit.* 2. § 1. *Apostasia. nu.* 181. *p.* 48.
Ob eorum delationem Frater Minor quandò puniendus. *ibid.*
Infamare. Infamatio quid sit. *Tit.* 5. § 3. *Infamatio. nu.* 1. *p.* 297.
Quotupliciter accidat. *ibi. num.* 2. *p.* 297.
Solo nomine differt ab iniuria. *ibi. nu.* 5. *pag.* 298.
Quomodò distinguatur à calumnia. *ibid. num.* 2. *pag* 297.
Infamans aliquem de crimine vero àn teneatur de iniuria. *ib. n.* 4. *pag.* 197.
Infamare scientèr quis dicatur. *ibi. num.* 25. *pag.* 301.
In infamante *scienter* quomodò probanda est scientia, *ibi. nu.* 27. *p.* 301.
Infamia ob quæ facta incurratur à Religioso. *Tit.* 5. §. 3. *Infamatio. nu.* 22. *p.* 300.
Ejus pœna æquiparatur morti. *ibid nu.* 1. *p.* 297.
Infans venit nomine hominis. *Tit.* 7. § 8. *Parricidium. nu.* 11. *pag.* 463.
Si occidatur à parentibus, hi erunt parricidæ. *ibid.*
Ei mortem positivè, aut privativè inferre potest mater, & quomodò. *ibi. nu.* 13. *pag.* 464.
Infantem suum parens exponens est fera crudelior. *ibi. nu.* 14. *pag.* 464.
Mater infantem exponens quibus pœnis teneatur. *ibid.*
Eum necando mater quo casu committat assassinium. *ibid. nu.* 16. *pag.* 464.
Infans per triennium indiget materno obsequio. *Tit.* 9. § 3. *Hospitalitatis. nu.* 10. *p.* 567.
Infanticidium à quo, quomodò, & quandò committatur. *Tit.* 7. § 8. *Parricidium. num.* 12., *& seqq. pag.* 463.
Ejus pœnæ juxtà varias circumstantias *ibi. n.* 38 *p.* 468.

Quo-

Quomodò aggravetur, aut allevietur. *ibi. n.* 15 *p.* 464
Infanticidium V. *Mater.*
Infirmitatem incurabilem, qui voluntariè causavit, homicida est. *Tit.* 7. §. 5. *Homicidium. nu.* 65. *pag.* 439.
Infirmis necessaria ministrare præceptum Regulæ Minorum est. *Tit.* 9. §. 3. *Hospitalitatis. n.* 13. *p.* 567.
Quos, & quomodò tale præceptum obliget. *ibid.*
Casus, in quibus tale præceptum violatur. *ibid.*
Ingressus Minoris in Cellam alterius, quandò, & quomodo sit crimen. *Tit.* 4. §. 1. *Consortium. num.* 62. *et seqq. pag* 181.
In domum suspectam quomodò, & quando Fratri Minori sit delictum. *ibid. num.* 90. *et seqq. pag.* 184.
In domum meretricis sine legitima causa est punibilis. *ibi. nu.* 92. *p.* 185.
In domum suspectam, quomodò probandus. *ibid. nu.* 95. *et* 96. *pag.* 185.
Intrà claustra V. *Clausura Monialis; Fœmina.*
Inimicitia inter homicidam, & occisum probanda est à fisco, aut acusatore. *Tit.* 7. §. 5. *Homicid. n.* 69. *p.* 440.
Capitalis ex causa graui est indicium præmeditationis in homicidio. *ibid. nu.* 75. *p.* 440.
Hæc tamen non facit indicium ad torturam sinè adminiculis. *ibid.*
Quo casu hæc faciat ex se indiciũ animi deliberati. *ibi.*
Inimici sibi mutuò obuiantes si vnus alium occidit, quo casu dicatur occidisse animo deliberato. *ibid. nu* 54. *pag.* 437.
Inimicum reconciliatum offendens ex novâ causâ non tenetur ad pœnam conuentionalem. *Tit.* 7. §. 7. *Proditorium. nu* 13 *pag.* 457.
Iniquitas est operatrix culpæ. *Tit.* 1. §. 2. *Delicta. nu.* 1. *pag.* 8.
Eius proles quot. *ibid.*
Iniuria est omne non iure factum *Tit.* 1. § 2. *Delict. n.* 8. *p.* 9
Hanc nequeunt inferre bruta. *ibid.*
Multa habet significata. *ibid.*
Iniuriam suam, aut suorum prosequens potest petere abolitionem criminis. *ibi. nu.* 44. *pag* 13.
Eius gravitas pendet ab hominum æstimatione. *Tit.* 5. §. 3. *Infamatio. nu.* 6. *p.* 298.
Eius ratio pendet ab intentione iniuriantis. *ibid. nu.* 8. *pag* 298.
Verbalis quomodò probanda. *ibid. nu.* 9. *et seqq. pag.* 298. *et* 299.
Eius penæ de iure cõmuni. *ibid. nu.* 14. *et seqq. pag.* 300
De ea damnatus incurrit infamiam. *ibi. nu.* 15. *p.* 300.
Ex ea iactata in Principem quandò incurratur crimen Læsæ Maiestatis. *ibid. nu.* 16. *pag.* 300.
Ex ea prolata in Officiales Principis quandò remaneat Læsa Majestas, *ibid. num.* 17. *pag.* 300.
Facta mortuo est major, quàm facta viventi. *Tit.* 5 §. 5. *Libellus. nu.* 23. *pag.* 313.
Scripta quomodò punienda. *ibid. nu.* 61. *p.* 319.
Perfecta dicitur periurium. *ibid.* §. 7. *Periurium. nu.* 5. *pag.* 330.
Nomen iniuriæ comprehendit omnia delicta. *Tit.* 7. *nu.* 1. *pag.* 391.
Iniuria infertur facto, aut verbis. *ibid.*
Diversificatur iuxtà personas, & obiecta immediata. *ibid.*
Non fit sinè animo iniuriandi. *ibid.* §. 3. *Provocatio. nu.* 1. *pag.* 404. (reperies pag. 400. sed corrige, & leg. pag. 404.)
Facta filio tangit Patrem. *ibi. nu.* 90. *pag.* 415. [leges pag. 115. sed corrige, & pone pag. 415.]
Atrox accepta ab inimicô excludit (iuxtà quosdam) reatum animi deliberati. *ibid.* §. 5. *Homicidium. nu.* 57. *pag.* 437.
Inobediens Episcopo de iure antiquo erat infamis, & interdictus. *Tit.* 2. §. 2. *Inobedientia. nu.* 22. *pag.* 53.
Talis aliquando obsidebatur à Dæmone. *ibid.*
Delegato Papæ potest ab ipso excõmunicari, sed à solo Papa absolui. *Tit.* 4. §. 8. *Clausura. nu.* 65. *p.* 242.
Inobedientia diffinitur. *Tit.* 2. §. 2. *Inobedientia. n.* 2. *p.* 48.
Eius motiuum est contemptus *ibi. nu.* 3. *p.* 49.
Ad eam incurrendam quid requiritur. *ibi. n.* 4. *p.* 49.
Eius differentia à contumacia. *ibi. n.* 7. *p.* 49.
Quomodò probetur in precepto cadente super commissione. *ibi nu.* 18 *pag* 51.
Quomodò, & à quo probanda in precepto prohibitivo *ibid. nu.* 19. *p* 51.
Ab eâ resipiscens Religiosus intrà viginti quatuor horas non est carcerandus. *ibi nu* 100. *p.* 60.
Hęc, & rebellio constituunt Schisma. *ibi* §. 5 *Schisma. nu* 8 *p* 77.
Inquisitio de heresi fit etiam post mortem. *Tit* 2. §. 7. *Heresis. num* 62. *p.* 101.
Calumniosa quæ sit. *T.* 5. §. 4. *Calumniatio n* 22. *p* 308
Inquisitor potest procedere contrà vescentem carnibus tempore prohibito. *T.* 9. §. 1. *Ieiuniorum n.* 6 *p.* 550.
Insidiari quis dicatur *Tit.* 2. §. 2. *Inobedientia n.* 109. *p.* 61.
Importat quamlibet iniustam offensam *Tit.* 7. §. 5. *Homicidium num.* 61. *pag.* 437. *&* 438.
Propriè quid significet *ibid.*
In insidijs occidere pluribus modis, & quibus accidat. *ibi. nu.* 62 *pag.* 438.
Institutio heretici in heredem probat suspicionem heresis. *Tit.* 2. §. 7. *Hæresis. nu.* 33. *p.* 97.
Instrumentum, quo patratur delictum, istud aggravat. *Tit.* 1. §. 2. *Delicta. nu.* 27. *pag.* 11.
Instrumentum suspectum de falso producens, & deficiens in probatione veritatis punitur de falso. *Tit.* 6 *num.* 9 *p.* 354.
Instrumento vt credatur, illud debet esse liberum omni suspicione falsi *ibi* § 1. *falsific. liter. n.* 11 *p.* 358
Instrumentum falsum condens Notarius à quo Iudice puniendus. *ibi. nu.* 42. *p.* 362.
Alius à Notario idem fabricans quomodò puniendus. *ibid. nu.* 43. *p.* 362.
Ipsum in iudicio producens ex triplici capite potest puniri. *ibid. num.* 44. *pag.* 362.
Cautela adhibenda cum producente instrumentum falsum *ibi. nu.* 45. *pag.* 362.
Quid agendum, quandò non liquet, an Notarius, an alius instrumentum falsum condiderit, paribus hinc indè præsumptionibus. *ibi. num.* 46. *pag.* 362.
Instrumenta ad condendam monetam quale indicium faciant. *Tit.* 6. §. 3. *Falsificatio. nu.* 35. *pag.* 379.
Instrumenta fabrilia delata à Clerico iis non utente veniunt nomine armorum. *Tit.* 7. §. 1. *Armorum. nu.* 10. *pag.* 394.
Instrumentum V. *Percussio.*
Insultans, qui armatus accessit, quamvis arma deposuerit, si ea potest de facili reassumere, dicitur cum armis insultasse. *Tit.* 7. §. 3. *Provocatio. nu.* 4. *pag.* 404. (corrige p. 400, & pone 404.)
Insultatus potest prævenire percutiendo insultantẽ. *ibid.*
Occidens insultantem fugientem non tenetur pœna ordinaria homicidii. *ibid.*
Gravitas delicti in vulnerando absorbet delictum in insultando. *ibid.*

In-

Insultus quid sit.T.7.§.3.*Provocatio.n.4.p.* 404.
Non confunditur cum crimine delationis armorũ.*ibi.*
Factus cum armis,& ab homine armato paria sunt.*ibi.*
Vocatur provocatio,quæ fit factis. *ib.n.* 1.*p.*404.
Interdictum. Tempore interdicti si conceditur Domino audire Missam,concessio extenditur ad ejusdem familiares.*T.*4.§.8.*Clausuræ. num.* 8. *p.*233.
Interdictus notoriè,licèt non denunciatus,nequit sepeliri in loco sacro.*Tit.*5. §.1.*Omissio.n.*12.*p.*281.
Interlineatura quid sit,& quam suspicionem falsitatis faciat in scripturâ.*T.* 6.§.1.*liter.fals.n.* 12.*p.*358.
Ipsa est substantialis, quandò pars se fundat in illa. *ibid.*
*Interpretatio.*Bullarum sumitur à stylo Curiæ Romanæ. T.4.§.8.*Clausuræ.num.*49. *p.* 240.
*Intrà.*V.Dictio.
Introducere quid importet. T.4. §.8. *Clausuræ. num.* 24. *p.* 235.
Introductio fœminarum intrà claustra extenditur ad mandantes, consulentes,&c. *ib.*
Invocatio Dæmonis. V.*Dæmon.* V *Diabolus.*
Involuntarium fuisse homicidium quomodò probetur. T. 7. §.5.*Homicidium.n.*68. *& seqq.p.*439.
Ira.Iracundia per quantum temporis censetur perdurare. T.7 §.5. *Homicidium. num.* 51. *&* 52.*pag.*436.
Excusat animum deliberatum in homicidio. *ibid. nu.* 58 *pag.* 437.
Excusat à parricidio;& à pœna ordinaria in quibusvis delictis.*ib.*§.8.*Parricidium.n.*4. *p.*462.
Homo in ira non est in plenitudine intellectus. *ib.*
Irregularitas quandò contrahatur ex homicidio.*ib.* §.5. *Homicidium.nu.*88.*p.*443.
Proveniens ex homicidio voluntario à quo dispensanda.*Tit.*7.§.10.*Abortus.n.*44.*p.* 487.
Dispensationem super irregularitate tenetur petere Clericus in dubio facti circà homicidium voluntarium.*ib.n.*43.*p.* 486.
Irregularitas ob homicidium voluntarium, seu abortum, an possit dispensari à Superiore Regulari respectu sui Subditi.*ib.n.*44.*& seqq. pag.* 487.
Nulla incurritur,quæ non sit in jure expressa. *Tit.* 8.§. 3.*Abus.in Ord.n.* 34.*p.* 507.
Italiæ nomine veniunt Sicilia, Sardinia, & Corsica etiam in odiosis.*Tit.*6.§.3.*Falsificatio.n.*50.*p.* 381.
Itinerans sinè socio Minorita quandò excusandus.*T.*2.§. 1.*Apostasia.n.*150. *p.* 44.
Itinerantium delicta quotuplicia. T. 9. §. 2. *Itinerant. n.*1.*pag.*560.
Itinerans Minorita in carrucâ,à vento impulsâ,an delinquat.*ib. n.* 7.*p.* 561.
Iudex quomodo debeat regulare arbitrium suum *Tit.* 1. *n.* 8.*p.*2.
Quomodo, & quando concedere potest abolitionem criminis.*ibid* §.2.*Delicta. n.*44.*p.* 13.
In delictis privatis de jure civili non procedit ex officio.*ib.n.*49.*p.*13.
Laicus potest punire Reum,non sufficienter punitum à Judice Ecclesiastico,& vice versà.*ibid.*
Ipsi pœnarum optio quandò danda. *ibid. num.* 39.*&* 40.*pag.* 12.
Quam pœnam debet magìs eligere.*ib.n.*41. *p* 12.
Delegatus in libello citationis debet docere de suâ delegatione.*Tit.*2.§.2.*Inobedientia.n.*28.*p.*53.
Mortuo Judice,qui citavit, novus Judex debet citare Reum,aliàs hic non dicetur contumax. *ib. num.*28. *pag.*53.
Jurisdictionem exercet in quocunque loco Provinciæ sibi commissæ.*ib.n.*78.*p.* 58.
Potest punire injuriam sibi factam ratione officii. *ib. num.* 89.*p.* 59.
Laicus potest se intromittere in causa Ecclesiastici per viam violentiæ.*ib.*§.3.*Appellatio.n.*24.*p.*66.
Laicus quando procedat contrà Schismaticos. *ib.* §. 5. *Schisma.n.*9.*p.*78.
Illi arbitrarium est dare fidem Testibus. *T.*2. §.7. *Hæresis.n.*9. *pag.* 92.
Laborans malâ famâ habet præsumptionem juris contrà se.*Tit.*3.§.7.*Dilapidatio.n.* 10.*p.* 158.
Deficiente lege Canonicâ, ac Civili potest uti judicialibus legis Moysaicæ.*Tit.*4.§.12.*Bestialitas. nu.*14. *p.* 271.
Debet interrogare super solo facto, non autem super jure.*Tit.*5.§.2.*Blasphemia.n.* 36.*p* 289.
Formans inquisitionem calumniosam tenetur ad damna inquisiti, & est extraordinariè puniendus.*ibid.* §. 4.*Calumniatio.num.*22.*p.*308.
Non servans essentialia juris privandus est officio. *ib.*
Minorita non inferens calumniatori pœnam talionis privandus est officio.*ib.n.*24. *p.*308.
Procedens ad inquisitionem specialem absquè debitis indiciis,calumniosè procedit.*ib.n.*22.*p.* 308.
Revelans suam sententiam ante quàm eam proferat, quomodò delinquat.*ib.*§ 6.*Revelatio.n.*11.*p.*322.
Indiscretè, & injustè judicans committit sacrilegium. *Tit.*8. *n.*6.*p.* 494.
Laicus an possit punire juxtà leges Cæsareas qui reiteravit Baptismum, & fuit punitus ab Ecclesiastico.*Tit.*8.§.1.*Abus.in Bapt.n.*19.*& seqq.p.*498.
Laicus non potest judicare de crimine merè Ecclesiastico.*ibi. nu.*19.*pag.*498.
Laicus puniendo hæreticum morte, exercet leges Imperiales.*ib.n.*20.*p.*498.
Debet sequi rationem naturalem in non determinatis per leges.*T.*9.§.5.*Incendij.n.*22.*p.* 577.
Judex Principis laici nequit esse Clericus.*ibid.*§.8. *Artium.n.*3.*p.*597.
Iudicii essentialia expressa à Deo in damnatione Adam. *Tit.* 1.*n.*3.*p.*5.
Iumentum quod nam vocetur.*T.*9.§.2. *Itinerantium.n.*4. *p.*560.
Jumenti appellatione non venit bos. *ibid.*
Iuramentum de veritate dicenda contrà se non deberet dari Reo,& quarè.*Tit.*1.§.4. *Pœnæ. n.*21 *p.* 18.
Juramentum fidelitatis præstatur Principi,nec revocatur ab eo,qui fit Clericus.*T.*2.§.6.*læsæ.n.*15.*p.* 85.
Juramentum transgredi quid importet.*Tit.*5. §.7.*Perjurium.nu.*2.*p.* 330.
Ut sit solemne quomodò dandum.*ib.n.*6.*p.*330.
Contrà legem, aut bonos mores non obligat. *ibi.*
Quando peccet in substantiâ, materiâ, aut formâ. *ibid.n.*9. *p.*330.
Vocatur Religio, & timor. *ibid. num.*11.*p.*331.
Remitti potest à solo Judice Ecclesiastico.*ibid.nu.*13. *p.*331.
An fuerit licitum solus, Ecclesiasticus judicat. *ibid.*
Extrajudiciale quid operetur.*ib.n.*25.*p.*332.
Quod datur de veritate dicendâ est promissorium. *ibid. num.* 35. *pag.*335.
Assertorium respicit præsens, & præteritum. *ibi.*
Promissorium respicit futurum.*ib.n.*36.*pag.*335.
Suppletorium in criminalibus non datur. *Tit.* 6. §. 2. *liter.aperit.n.* 23.*p.*370.

Iurans

Iurans per genium Principis solvere pecuniam, si non soluit peccat *ib n.15.p.331.*

Iuratio mala omnis est peiurium.*ib.n.8.p.330.*

Mala juratio est, quæ fit cum negligentia, vel præcipitanter, aut ex mala consuetudine, aut erroneè, aut dolosè.*ib n.8.p.330.*

Iurisdictio Ecclesiastica non potest haberi à laico. *Tit. 2. §.3. Appellatio nu.31. p. 67.*

Hanc in Monachos de jure antiquo habebant Episcopi.*ibid.*

Iurisdictionem alterius usurpat, qui exercet aliquod sinè facultate.*T.4.§.8.Clausuræ nu. 46.pag. 239.*

Iurisprudentia criminalis est antiquior, & excellentior civili.*Tit.1.n.1.p.1.*

Ejus essentialia expressa à Deo in damnatione Adam. *ib. nu.3.p.1.*

Ejus præstantia suprà civilem probatur. *ibid. nu. 1. & 5.p.1.*

Ius sepulcrorum amittitur ob læsam Majestatem. T.2.§.6.*Læsæ.n.44.p.90.*

In personas amittitur ob hæresim *ibid.§.7. Hæresis.nu. 56.p. 100.*

Exigendi credita à debitoribus amittitur ob eandem. *ibid.*

In bonis propriis ipso facto perdunt hæretici. *ib. n.58. pag.101.*

Jura, & actiones computantur inter bona immobilia. *Tit.3 § 4. Alienatio.num. 10. pag.134.*

Juri communi non derogatur, nisi dè eo expressa mētio fiat.*Tit.2.§.3. Appellatio.n.46.p.69.*

Jus precarium, aut ex stipulatu alteri quæsitum quæritur etiam suis.*T.4 §.8. Clausuræ.nu.8.pag.233.*

Ius Canonicum, aut *Civile*. V.*lex.*

Iuspatronatus Ecclesiasticum nequit alienari. *Tit. 3. §. 4. Alienatio.n.10.pag. 134.*

Hoc vendens quas pœnas incurrat. T.8 §.7.*Simonia. num.38.p.543.*

Si adnexum est temporali bono, & hoc vendatur, quādò incurrantur pœnæ, aut non.*ibid.*

Potest transferri in laicum sinè licentiâ Episcopi. *ibid.*

Hoc habens si aliquem præsentat ad Beneficium, aut Officium per pecuniam incurrit excommunicationem.*ibid.*

Iuspatronatus laicale quale sit, & quomodò transferri possit. T. 3. §. 4. *Alienatio.n.10.p. 134.*

Iustitia civilis quandò incæperit. T.1.*n 2 p.1.*

Hanc dedit Deus hominibus.*ib. n.4.p.1.*

Justitia criminalis est Deo reservata.*ibi. n.4.p.1.*

Iuvenes aliquandò casti, & senes luxuriosi. *Tit.4.§.1.Consortium.n.24.p. 175.*

Inventus, & pulchritudo sunt propria adminicula copulæ carnalis.*T.4.§.4. Adulterium.n.12.p. 204 & nu. 24.p.205.*

L

Lacerans scripturam, si est ob lucrum, est fur, si ad celandam veritatem est falsarius. T. 6. §.1.*lit. falsific. n 49.p.363.* (leges, sic Thesaurum, corrige, & pone, Scio Thesaurum.)

Lacticinia comedens in diebus Minorita in refectione privata in locis, in quibus laici illis non vescuntur tempore Quadragesimæ, àn pœnam incurrat. T. 9. §. 1. *Ieiuniorum.n.29.p.554.*

Quibus in locis possint Fratres Minores tempore Adventus vesci lacticiniis.*ib.nu.29.p. 554.*

Statutum quod tempore jejuniorum Fratres in Communitate abstineant à lacticiniis quomodò intelligendum.*ib. n.33. p. 554.*

Consuetudo vescendi lacticiniis tempore jejuniorum extrà Quadragesimam quomodò introducta. *ib. nu. 33.pag.554.*

Vesci lacticiniis in Communitate quid importet.*ibid. n.35.p.555.*

Casus, in quibus Superior potest dare lacticinia Fratribus tempore jejuniorum extrà Quadragesimam. *ibid. num.38.& 39.p. 555.*

Provinciales possunt dispensare super usu lacticiniorum & ubi, & quandò.*ib.n.40.p.355.*

An Superior possit dare lacticinia in Communitate Fratribus sanis, quandò *notabilis pars* familiæ illis eget ex adversa valetudine.*ibid. num.45.p. 556.*

Dispensationem super usu lacticiniorum quam Provinciales dant perpetuam pro aliquo Conventu Superior localis potest concedere temporalem.*ib.n.41. p 555.*

Quæ dicatur *notabilis pars* Fratrum valetudinariorū, ut sit locus dispensationi cum Fratribus sanis super usu lacticiniorum.*ib.n 51 p 557.*

Superior localis potest dispensare super esu lacticiniorum cum Fratribus, qui assistunt hospitibus lacticinia comedentibus.*ib.n.48.p 557.*

Læsæ majestatis crimen est genus ad alia crimina.*T.2.§.6. Læsæ.n.1.p.83.*

Ejus variæ diffinitiones impugnantur.*ib.n.2.& 3.p.83*

Ejus divisio.*ib.n.12.p.84.*

Hoc crimen committant soli Subditi.*ib.n.13.p.85.*

Hoc contrà Papam committere potest quivis Christianus, & quarè.*ibid.n.14 pag.85.*

Potest committi ab Universitate, & quomodò.*ib.n.16 pag.85.*

Potest etiam committi à fœmina.*ib n 17 pag. 85.*

Contrà quos possit committi.*ib.n 18. & seqq. p.85.*

Hoc crimen in primo capite judicatur à solo Principe.*ib n.32.p. 88.*

In hoc proceditur per inquisitionem.*ib. n.33 p.88*

Ad inquirendum contrà hoc non sufficit sola fama, sed sufficit occulta notitia. *ibid.*

Non præscribitur.*ibid.*

Accusatio dè eo potest fieri etiam post 20. annos. *ib. n.34.p.88.*

Ad accusandum de eo admittuntur etiam, qui accusare prohibentur.*ibid. nu 34.p. 88.*

Accusans dè eo, & nec semiplenè probans, torquendus est cum Reo.*ibid.*

In hoc crimine, si notorium est, proceditur summariè. *ibid.n.35.p. 88.*

Est difficilis probationis.*ib.n. 36.p. 89.*

In eo requiruntur indicia vehementiora. *ibid.*

Ejus pœnæ.*ib.n. 39.& seqq. p.90.*

Reus dè illo potest impunè occidi. *ibid.*

Vltimo supplicio afficitur. *ibid.*

Pœnas subit, licèt crimen post mortem detegatur.*ib.*

Ob hoc crimen Pater potest occidere filium. *ibid.*

Infamis est, & ejus stemma gentilitium debet tolli.*ib.n. 40.p.90.*

Ejus memoria damnatur post mortem. *ib.*

Confiscantur ejus bona.*ibid. num.41.pag.90.*

Amittit omnia, quæ sunt de jure civili. *ibid.*

Ejus filii priuantur hæreditate paterna.*ibid. num. 42. p 90.*

Non possunt iidem succedere in bonis exterorum.*ib.*

Hæredes sunt infamiæ paternæ.*ibid.*

Reus

Reus de hoc crimine amittit omnes feudos. *ib.n.44.p.* 90.
Ejus agnati amittunt feudos quando crimen est in primo capite. *ib.*
Amittit jus sepulcrorum ipse Reus, & ejus filii. *ibid.*
Ejus filii amittunt munera publica. *ibid.*
In hoc crimine punitur affectus pro effectu. *ibid.n.* 45. *p.*91.
Complices in hoc puniuntur ut principales. *ib.*
Clericus reus de hoc crimine quomodò puniendus. *ib. n.*47. *& seqq. pag.*91.
De hoc crimine est Reus, qui conflat statuam Principis ad profanos usus. *Tit.*5. §.2. *Blasphemia. n.* 7. *pag.*286.
Et qui corrumpit edicta Prætoris. *ib.*
Laicus est incapax Jurisdictionis Ecclesiasticæ. *Tit.*2. §.3. *Appellatio. n.*31. *p.*67.
Laicus V. *Iudex.*
Lampas semper ardere debet ante Eucharistiam. *Tit.* 8. §.2. *Abus in Euchar. nu.*10. *pag.*500.
Lapides. V. *Saxa.*
Largitio quomodò veniat nomine doni. *Tit.*3. §.5. *Donatio. nu.*5. *pag.*141.
Quandò evadat duplex crimen. *ib.*
Quotuplici jure sit Regularibus vetita. *ib.n.*6.*p.*141.
De largitione munerum Bullæ per non usum non obligant. *ib.n.*7. *p.*141.
Latro non est, qui dormienti in via publica aliquid surripit. *Tit.*9. §. 6. *Latrocinium. n.*9. pag.581.
Nõ gaudet immunitate Ecclesiastica. ib.n.32. p.585.
Dicitur latro de jure Ecclesiastico omnis, qui insidiatur viatoribus in viis publicis. ib.
Latro quis dicatur. ib. nu.4. pag.581.
Latrones in jure qui habeantur. ib. nu.3. pag.580.
latro, & præda idem sunt. ib.
Latrocinium quomodò differat à grassatione, robariâ, rapinâ, predatione, & assassinio. *Tit.*9. §. 6. *Latrocinium.* nu.2. pag.580.
Quid sit, & in quo differat a grassatione. ib.nu.3. pag.580.
Ejus diffinitio. ib. n.4. pag.580.
Per quid differat ab aliis speciebus homicidii. ib.n. 4. *& seqq.* pag.581.
Non alligatur loco. ib. n.6. 581.
Aggravatur ratione loci. ibid.
Loca aggravantia latrocinium quæ. ibid.
Latrocinium proditorium quod sit. ib.n.7. pag.581.
Ad latrocinium sufficit, quod committatur sub spe lucri, licèt hoc minimè consequatur. ib.n.8.p.581.
Hoc aggravatur, si scienter ob parvum lucrum committatur homicidium. ibid.
An latrocinium sit, si quis insidians viatoribus animo eos tantùm spoliandi, occidit aliquem ex illis, qui armis voluit res suas defendere. ib.n.10. *& seqq.* pag.581.
Latrocinium perfectum non est, si spoliati, & vulnerati mors secuta non est. ib. n.14. pag.582.
Non intendens occidere, si spoliat, & leviter vulnerat viatorem, non subit pœnam ordinariam latrocinii. ibid.
An latrocinium committat grassator, qui ut retineat spolium uni, factum occidit alium qui voluit aut participare de spolio, aut accusare de grassatione. ib. nu.15. *& seqq.* pag.582.
Latrocinium quomodò probetur. ib.nu.18. *& seqq.* pag.582. & 583.
Per quos Testes probetur. ib. nu.19. pag.583.
Plenè probatur per socios criminis. ib. n.20.p.583.
Ejus specialia. ib.n.20. 21, & 22. pag. 583.
Ejus pęnæ ob quas causas exasperandæ. ib. n.27. *& seqq.* p.584.
Pęnę complicum latrocinii. ib. n.30. & 31. pag.585.
Laudes falsæ, quibus fit subornatio in electionibus, examinantur. *Tit.*5. §. 8. *subornatio.* n.52. *& seqq.* p. 343. & 344.
Legatio Principum potest exerceri à Fratre Minore. *Tit.*9. §. 8. *Artium.* nu.46. p.404.
Legatum relictum Minoritis quo casu valeat. *Tit.*3. §. 3. *Redituum.* n.22. pag.131.
Illud procurans Minorita prò se, aut alio Fratre, delinquit. ib. n.24. p.131.
Relictum a Clerico, aut milite armatæ militiæ propriæ concubinæ non valet. *Tit.*4. §. 3. *Fornicatio.* n.19. pag.200.
Factum puellę si *monachabitur*, debetur eidem, si fiat Tertiaria. *Tit.*4. §.9. *Sacrilegium.* nu.8. pag.246.
Legati V. *Ambasciatores.*
Legens in epistolâ familiari aliquod alicui nocivum, & illud publicans, peccat. *Tit.*6. §. 2. *liter. aperit.* n. 31. pag.370.
Legere, sivè *sublegere* quid importet. *Tit.*8. nu.1. p.493.
Leno an sit Pater, Mater, aut Maritus semel prostituentes filiam, aut uxorem. *Tit.*9. § 4. *lenocinium.* n.3. pag.569.
Leno puerorum quâ pœnâ mulctandus. ib. §. *lenocinium.* n.23. pag. 573.
Leno puerorum furcis suspensus, & combustus Mediolani. ib. n.24. pag.573.
Novella de lenonibus exponitur. *Tit.*4. §.7. *Raptus.* n.11. p.226.
Lenocinium quid sit. *Tit.*9. § 4. *Lenocinium.* n.1. p.568.
Extenditur etiam ad masculã venerem. ib.n.4.p.569.
Quotupliciter committatur. ib.n.2. pag.568.
Ut sit crimen perfectũ quid requiratur. ib.n.5.p.569.
Punitur tantùm extraordinariè quandò crimen carnis non est consummatum. ib.n.5. pag.569.
Debet esse contemplatione lucri. ib. nu.6. pag.569.
Cooperatio ad actus carnales, ad quos se extendat, ut sit lenocinium. ib. n.1. pag.568.
Leno non est, qui ad complacendum amico cooperatur ipsius libidini. ib. n.6. pag.569.
Ad lenocinium sufficit spes lucri, licèt lucrum actu non succedat. ib. n.6. & 7. pag.569. & 570.
In lenocinio qui pares sint. ib.n.7. pag.570.
Est difficilis probationis ibi.n.8. p.570.
Indicia probantia lenocinium in marito respectu uxoris, ib.n.9. *& seqq.* p.570.
Contemplatio lucri quomodo probanda in lenocinio mariti. ib.n.11. pag.571.
Quæ dicuntur de marito lenone, ad quos sint extendenda. ib. n.12. p.572.
Modi, quibus aliæ personæ diversæ à parentibus, & marito, delinquunt lenocinio. ib.n.13. pag.571.
Indicia, quibus in istis probatur lenocinium. ib. n.14. p.571.
Lenocinium est gravius meretricio. ib.nu.15.p.571.
Lenocinii pęnę. n.15. *& seqq.* pag.571. & 572.
Circumstantię aggravantes lenocinium, ob quas pęnę possunt extendi usquè ad mortẽ. ib.n.17.p.572.
Lenociniũ exercentes respectu extranearũ feminarũ de jure antiquo morti dabantur. ib.nu.19. p.572.
Pęnę lenonis de jure novo. ib. nu.20. pag.572.

Quomodo Judex debeat regulare arbitrium suum in pœnis lenocinii.*ibi.n.*21.*p.*572.
Fœminæ lenocinium exercentes quomodò puniendæ, si mulier tentata non consensit.*ibi.n.*22.*p.*572.
Confessarius in Confessione stimulans penitentem ad lenocinium subit penas sollicitantium.*T.*4. §.2.*Sollicitatio.n.*6.*p.*189.
Lenocinium exercens Confessarius in actu Confessionis incurrit penas sollicitantium.*ib.n.*13.*p.*190.
Levitæ vivebant separati à populo.*T.*4.§.8.*Clausuræ. nu.*2.*p.*232.
Lex de servis transfertur ad Monachos. *Tit.*2. §.1. *Apostasia.nu.*27. *pag.* 27.
Lex quandò cessat cesante ejus fine in particulari.*ibid. nu.*36.*p.* 29.
Legum omnium non est ratio reddenda.*ibi.n.* 111.*p.*39.
Nulla lex obligat ad impossibile.*ibi.n.* 151. *p.* 44.
Extenditur lex ex identitate rationis.*T.*3.§.7. *Dilapidat.nu.*27. *pag.* 161.
In Statutis in casu omisso extenditur lex ex majoritate rationis. *ibid.*
Lex penalis ob quæ extendenda.*T.*4.§.1. *Consortium. n.* 12.*p.*172.*&* 32.*p.*178.
Absquè publicatione lex non ligat.*ibi.nu* 15.*p.*173.
Humana lex per non usum cessat obligare. *ib. num.*15. *p.*173.
Fœnalis extenditur quandò aliàs redderetur inutilis. *ib.n* 18..*pag.*174.
Ex proemio legis mens legislatoris venanda.*ib. nu.* 30. *p.* 178.
Quandò verba legis sunt clara, licèt dura sit, est servanda.*ib. n.*63.*p.*181.
Lex lata prò commodo populi ità explicanda est, ut non reddatur incommoda. *ibid.*
Lex nova mitigans penam antiquæ non aufert infamiam latam per antiquam.*ib.*§. 5. *Stuprum. nu.* 19. *p.*218.
Quandò lex dicatur favorabilis.*ibi.*§.11. *Sodomia. nu.* 53.*p.*264.
De verbis legis non est disputandum, quandò habetur declaratio legislatoris. *ib. n.* 64. *p.* 265. (reperies in Summario desputãdum, sed corrige disputandum.)
Legis declaratio non ligat, nisi publicata; licèt legislator dicat se ità intellexisse. *ib.*§. 8. *Clausuræ. nu.*48. *pag.*240.
In lege nullum verbum datur otiosum, sed aliquid debet operari.*ib.*§.11.*Sodomia.n.*81. *p.*267.
Penalis lex non extenditur prò foro conscientiæ etiam ex identitate rationis. *ib.* §.12.*Bestialitas. num.* 20. *p.*272.
Leges pœnales in crimine Blasphemiæ extenduntur. *T.*5. §.2.*Blasphemia.n.* 22. *p.*288.
Legum tituli diversi diversa important crimina. *ibi.*§. 5.*Libellus.n.*12. *p.* 311.
Legum correctio in dubio est evitanda.*ib.n.*60.*p.* 319.
Legem transgredi quid importet. *ib.* §. 7. *Periurium.n.* 2.*p.*330.
Lex debet extendi ob identitatem causæ finalis. *ibid.* §.9.*Suasio. nu.*8.*pag.*347.
Lex, si gratia usus frequentioris aliquid decernit, non excludit casum minùs frequentem.*ib. n* 8. *p.* 347.
Lex levem metum non considerat. *ibid. num.* 12. *pag.*347.
Legis dispositio odiosa extenditur, cùm per eam providetur saluti animarum.T.7. §.1. *Armorum. n.*11. *p.*394.
Leges Principis laici contrà deferentes arma prohibita àn afficiant Clericos. *ibi.n.*19.*pag.*396.
Leges clausæ in corpore juris deficiente jure Canonico obligant Clericos.*ibid.nu.*20.*p.*396.
Lex occidit hominem, quandò hic justè occiditur. T. 7.§.5.*Homicidium.nu.* 3.*pag.*428.
Lex quosnam homines occidi impunè permittit. *ibid. num.*4.*&* *seqq.p.* 428.
Lex concedens homicidium uxoris adulteræ extenditur ad ejus adulterum.*ib.n.*29.*p* 433.
Legis permissio facta personæ non egreditur personam.*ibid.n.*32.*p.*433.
Lex nutritiva peccati, & Reipublicæ exitiosa est tollenda.*ibi.*§.6. *Assassinium.num.*36.*pag.*452.
Lex est omne, quod ratione consistit. *Tit.*9. §.5. *Incendij.num.* 22.*pag.* 577.
Lex tacita est ratio naturalis. *ibi.*
Lege non allegatà sufficit allegare rationem naturalem. *ibid.*
Lege aliquid non determinante Judex sequi debet rationem naturalem. *ibid. nu.*22.*pag.* 577.
Lex cognoscitur cognito nomine criminis; & lege cognita cognoscitur pena. *T.*9.§.6. *Latrocinium. num.* 3 *p.*580.
Lex Canonica servanda cum laicis in Terris temporaliter subjectis Papæ. T.4.§.5.*Stuprum. n.*16 *pag.* 217.
Non sustulit pœnas legis Civilis contrà Raptores. *ib.* §.7 *Raptus.num.* 9.*pag.*226.
Non corrigit Civilem, nisi in ordine ad spiritualia. *ib.*
Nulla reperitur, quæ statuat, esse incestum Sodomiam cum persona consanguinea, vel affine. *ib.*§.11. *Sodomia.nu.*5 *p.*255.
Lex Civilis servanda, ubi deficit Canonica. *T.*1. §.1. *n.*1. *pag.*6.
Et ubi sibi non contrariatur lex Canonica. *ib.p.*6.
Et quandò non est contraria Ecclesiasticis personis *ib.n.*1.*p.*6.
Et quandò ex eà nullum imminet peccatum. *T.*4.§. *Stuprum.n.*16.*p.*217.
In ordine ad raptum quorum favore lata sit. *T.*4.§.7. *Raptus nu* 5. *p.* 225.
Vetat matrimonium inter raptorem, & raptam; sed in hoc corrigitur à Canonica. *ibi. nu.*6.*p.*225.
Clausa in corpore juris civilis deficiente jure Canonico obligat Clericos. *Tit.* 7. §. 1 *Armorum. n.* 20. *p.*396.
Leges Principis laici respectu Clericorum habent tantùm vim directivam. *ibid.*
Libellus famosus quid sit. *Tit.*5.§.5.*Libellus.n.* 2. *p.* 310.
An ad ejus essentiam requiratur occultatio nominis Auctoris. *ib.n.* 2. *&* *seqq. pag.* 310.
Ità infamat cum nomine Auctoris, sicut sinè eo. *ibid. nu.*4. *pag.* 310.
In eo requiritur nomen infamati expressum, aut alia clara conjectura, indicans contrà quem libellus formatus sit. *ib.n.* 5 *p.*310.
In eo requiritur dolus malus. *ib.n.* 6. *p.*310.
Eũ cõponens ex ioco non incurrit crimẽ. *ib.n.*6.*p.*310.
Præsumitur factus ioco, si ejus mala causa non probatur. *ib.n.*6. *p.* 310.
Nomen Auctoris positum in eo aggravat crimen. *ib. n.*4.*p.*310.
Factus ad retorquendam injuriam pœnam minorem importat. *ib.n.*7.*p.*310.
Fit solummodò per scripturam non per alia signa ignominiosa. *ib.n.*8.*p.*311.

Eius nomine non veniunt Pasquinatæ. *ibid. num.* 9. *pag.* 311.
Libellus famosus non est scriptura cæca posita in camera Prælati. *ibi. nu.* 13. *p.* 312.
Eius pœna in Digestis, & Codice. *ibid. n.* 16. *pag.* 312
Vt talis sit debet publicari. *ibi. nu.* 17. *pag.* 312.
Libellus famosus est etiam ille, in quo verum crimen publicatur. *ibid. num.* 18 *pag.* 312.
An sit, qui vulgatur contrà Communitatem. *ibid. nu.* 20. *p.* 313.
Ad eum non requiritur, quod publicetur crimen sed sufficit, quod contineat aliquod infamatorium. *ibi. nu.* 19. *pag.* 312.
Contrà Communitatem gravius crimen est, quàm contrà personam privatam. *ibid nu.* 21. *pag.* 313.
Contrà mortuum gravior est, quàm contrà viventem. *ibid. nu.* 22. & 23. *pag.* 313.
Vt dicatur libellus famosus oportet, quod de eo habeatur notitia in populo. *ibi. nu.* 24. *pag.* 313.
Eius compositor non tenetur de crimine, nisi divulgetur. *ibid. n.* 25. *p.* 313.
Si per eum non læditur fama proximi, crimen perfectum non est. *ibi. nu.* 26. *p.* 313.
Compositus in lingua incognita non est famosus. *ibid. nu.* 27. *pag.* 313.
Quandò dicatur publicatus. *ibi. nu.* 28. *p.* 313.
Illum exemplans quandò dicatur delinquere, aut non. *ibid. nu.* 29. *et* 31. *pag.* 314.
Illum reperiens, & non lacerans, sed euulgans, incurrit pœnas. *ibi. nu.* 32. *et* 33. *p.* 314.
Eius sola conseruatio est punibilis, & ob eam devenitur ad torturam. *ibi. nu.* 34. *pag.* 315.
Illum affixum reperientes quid facere teneantur. *ibi. nu.* 35. *p.* 315.
Quid iuris si repertor libelli laceravit quidem, sed illum euulgavit, *ibi. nu.* 36. *p.* 315.
Si repertor legere nesciat, & alteri legendum tradat, & hic vulgavit, quid iuris. *ibi. nu.* 37. & 38. *p.* 315.
Complices in hoc crimine qui sint, & quomodò puniendi. *ibid. nu.* 39. *pag.* 315. & *nu.* 46. *pag.* 317.
Libellus famosus non est, si in eo ponatur quid infamatorium, quod notorium sit: secùs si fama talis infamatorij iàm sopita erat, aut illud non erat notorium in illo loco. *ibi nu.* 17. *p.* 312.
Componens, & affigens libellum, si non publicetur tenetur tantùm de crimine attentato. *ibid. nu.* 24. *pag.* 313.
Hoc crimen quomodò probetur. *ibid. nu.* 40. & *seqq. pag.* 316.
Iudex in hoc crimine procedere potest ex officio *ibid. nu.* 40. *p.* 316.
Potest compellere partem infamatam ad subministranda indicia. *ibi. n* 40. *p.* 316.
Indicia, per quæ cognosci possit auctor libelli. *ibid. num.* 42. *p.* 316. (deficit n. 42. sed pone eum antè V. Porrò.)
Detegens auctorem libelli famosi debet præmiari, & quomodò. *ibid. num.* 43. *pag.* 316.
Pęnæ Rei de libello famoso. *ibi. n.* 44. & *seqq. pag.* 317.
Si libellus sit contrà Principem quo casu mors Reo debeatur. *ibi. nu.* 45. *p.* 317.
In statu Ecclesiastico quandò pro hoc delicto intret pęna mortis *ibi. nu.* 46. *p.* 317.
Si libellus est contrà Prædicatores, & Minores, intrat excommunicatio. *ibid. nu.* 47. *pag.* 317.
Pœn Clerici auctoris libelli famosi contrà suum Episcopum. *ibid. nu.* 48. *pag.* 318.
Si crimen, quod vulgatum est in libello, est verum, non intrat pœena libelli famosi. *ibid. nu.* 52. *p.* 318.
Infamiam duriorem omni, quæ sit in iure, incurrit auctor libelli famosi. *ibi. nu.* 46. *pag.* 317.
Retinens apud se libellum famosum quo casu puniendus. *ibi nu.* 46. *p.* 317.
Libellus famosus an sit Epistola familiaris continens alicuius infamiam. *ibi. nu.* 64. *pag.* 319.
Quid iuris, si talis Epistola in publicum proijceretur, cum fictione fuisse inuoluntariè deperditam. *ibid. nu.* 66. *et* 67. *p.* 319. *et* 320.
Libellus famosus V. *Satisfactio*.
Liber. Libri hæreticorum retenti inducunt suspicionem hæresis. *Tit.* 2. §. 7. *Hæresis. nu.* 35. *et seqq. pag.* 97.
Bibliothecæ Conuentus non possunt vendi à Fatribus Minoribus. *Tit.* 3. §. 4. *Alienatio. nu.* 42. *p.* 139.
Hos alienans, furans, tollens, &c. quibus pœnis puniendus. *ibi. nu.* 46. *et seqq pag.* 139.
Computorum Vsurarij faciunt ad probandam vsuram, & ille potest compelli ad eos exhibendos. *ibid.* §. 8. *Vsura. nu* 10. *pag.* 167.
Libri quarè sinè licentiâ Superiorum non sunt imprimendi à Regularibus. *Tit.* 5. §. 5. *Libellus. num.* 74. *pag.* 320.
Regularis imprimens librum sub alieno nomine non incurrit pęnas, licèt imprimat absque licentia *ibi.*
Liber domesticus Patris familias probat nativitatem filij. *Tit.* 8. §. 3. *Abus. in Ord. nu.* 11. *p.* 503.
Liber publicus, in quo describuntur nomina civium, probant alicuius ætatem. *ibid. nu.* 12. *p.* 504.
Liber Baptismalis Parochi probat plenè nativitatem baptizati. *ibi. nu.* 13. *p.* 504.
Liberalitas. Operans ex liberalitate non agit sub spe remunerationis. *Tit.* 3. §. 5. *Donatio. nu.* 2. *p.* 140.
Libertas. Libertatem amittens dicitur capite minutus. *Tit.* 1. § 4. *Pœnæ. nu.* 24. *p.* 19.
Libertas est de essentiâ electionis Canonicæ. *Tit.* 5. §. 8. *Subornatio. num.* 18. *p.* 339.
Libertas suffragantium ad professionem Novitij quomodò possit impediri. *ibi.* §. 9. *Suasio. nu.* 14 *p.* 348.
Libertatem Novitiorum impedientes quibus pœnis afficiantur. *ibi. nu.* 29. *pag.* 350.
Licentia Superioris quotuplex. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia. nu.* 15. *pag.* 25.
Licentia interpretativa quæ. *ibi. nu.* 16. *p.* 26.
Licentia ingrediendi clausuram Monialium quomodò, & quo casu obtinenda. *Tit.* 4. §. 8. *Clausura. nu.* 68. *p.* 243.
Ligare eius est, cuius est soluere. *ibid. nu.* 65. *pag.* 242. & *Tit.* 1. §. 2. *Delicta. nu.* 43. *pag.* 12. & 13.
Aliquando quis ligare non potest, qui potest absoluere. *ibid.*
Ligatura diversa ab alijs in prothocollo reddit scripturam suspectam de falsitate. *Tit.* 6. §. 1. *liter. fals. nu.* 18. *pag.* 358.
Limites clausuræ Monasteriorum designandi sunt à Superiore. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia. n.* 24. *p.* 27.
Lineum. V. *Indumentum*.
Lingua est vniversitas iniquitatis. *Tit.* 5. *nu.* 2. *p.* 278.
Alphabetum de linguæ malis. *ibi. nu.* 1. *p.* 278.
Quotupliciter linguâ peccetur. *ibi. nu.* 1. *p.* 278.
D. Basilij sententia de lingua. *ibid. nu.* 3. *p.* 278.
D. Bernardi, & Gregorij Nazianzeni dicta de lingua. *ibid. p.* 278.
Linguâ delinquitur tùm loquendo, tù tacendo. *ibi.* 278.

Linguæ delicta iudicialiter punibilia enumerantur, *ibid. nu. 3. pag. 278.*

Litera formata antiquitùs quomodò concedebantur. *Tit. 2. §. Apostasia. nu. 13. p. 25.*

Earum species. *ibid. pag. 25.*

Vocabãtur cõmendatitiæ, aut canonicæ. *ibi. n. 13. p. 25.*

Literæ amatoriæ reciprocæ sunt indicia copulæ carnalis. *Tit. 4. §. 4. Adulterium nu. 11. pag. 204*

Literarum falsificatio quas scripturas comprehendat. *Tit. 6. §. 1. liter. falsific. nu. 1. p. 356.*

Literæ falsæ dupliciter dicuntur *ibid. num. 2. p. 356.*

Literis falsis sibi arrogans Magistratum fit Reus Læsæ Maiestatis. *ibi. nu. 10. pag. 357.*

Literarum falsificatio quomodò probetur. *ibid. nu. 11. & seqq. pag. 358.*

Literæ Superioris ân probentur falsæ, per hoc, quòd non reperiuntur registratæ. *ibi. nu. 59. p. 364.*

Literarum aperitio quomodò, & quandò sit crimen. *Tit. 6. §. 2. liter. aperit. nu. 1. pag. 366.*

Literas subditorum, vxoris, ac filiorum aperire respectiuè possunt Superior, Maritus, & Pater. *ibid.*

Literarum aperitio non est crimen falsi. *ibid. num. 2. pag. 366.*

Aliquandò est crimen Lesę Majestatis; aliquandò furti. *ibid. num. 3. p. 367.*

Quo casu dicatur à Doctoribus crimen falsi. *ibid. nu. 3. pag. 367.*

Diversificatur hoc crimen à diversitate finis intenti. *ibi. num. 4. p. 367.*

Literas aperiens propriè committit stellionatum, & de eo punitur. *ibi. nu. 4. et 5. p. 367.*

Hoc crimen est non tantùm si aperiens habet animum nocendi, sed etiam si ex aperitione periculum emergit alterius nocumenti. *ibid. num. 4. pag 367.*

Literas aperiens ex curiositate venialiter tantùm peccat. *ibid. nu. 5. p. 367.*

Aliquandò tenetur actione iniuriarum. *ibi. n. 6. p. 367*

Ad incurrendum hoc crimen requiritur lectura literarum. *ibid. num. 7. pag. 367.*

Requiritur pariter, quòd interveniat damnum tertij *ibid. nu. 8. p. 367.*

Licèt malum non sequatur, dolosè aperiens literas debet puniri. *ibid. nu. 9. pag. 367.*

Literas sibi suspectas de damno proprio quandò liceat aperire. *ibi. num. 13. & seqq. pag. 368.*

Literarum aperitio ob quam rationem est crimen atrox. *ibi. num. 18. p. 369.*

Hoc crimen quomodò probandum. *ibid. nu. 21. & & seqq. pag. 369. & 370.*

Quibus pęnis puniatur. *ibi. nu. 36. & seqq. pag. 372.*

Literas sibi commissas dolosè reddens alteri ab eo, ad quem deferendas accepit, delinquit contra fidelitatem. *Tit. 6. §. 2 liter. aperit. nu. 3. pag. 367.*

Occultans dolosè, aut destruens delinquit crimine falsi. *ibi. nu. 11. p. 368.*

Eas non fideliter dantes Magistri postarum quod crimen committant. *ibi. nu. 19. & 20. pag. 369.*

Literarum publicator quandò torquendus, & puniendus. *ibi. n. 32. & 33 p. 371.*

Literas Superiorum intercipientes, aperientes, impedientes, & malitiosè retardantes inter Minoritas, quas pęnas subeant. *ibid. nu. 42. & seqq pag 372.*

Easdem aperire, malitiosè differentes, quas pœnas subeant. *ibid. nu. 46. p. 373.*

Litteras Fratrum privatorum intercipientes, aperientes, destruentes, &c. quomodò puniendi. *ibid. num. 47. & seqq. pag. 373.*

Literas dolosè retardans cum damno alterius punitur de Stellionatu. *ibid. nu. 10. p. 367.*

Avellens à literis sigillum publicum committit falsum, & quare. *ibi. nu. 12 p. 368.*

Litera Apostolica subreptitiè, aut obreptitiè impetratæ non important crimen falsi. *Tit. 6 §. 1. liter. falsif. nu. 3. p. 356.*

In illis quandò propriè falsitas committatur. *ibid. nu. 4. pag. 356.*

Quomodò, & quandò dicantur falsificatæ. *ibid.*

In illis aliquid cum veritate immutans ân delinquat crimine falsi. *ibid nu. 5. et seqq. pag. 357.*

Eas, (aut literas alterius supremi Principis) vitians gravissimè delinquit. *ibi. nu. 10. p. 357.*

In illis nil vel minimum addi, minui, aut corrigi non potest. *ibi. nu. 4. pag. 356.*

Earum nomine quæ veniant de iure antiquo, & novo. *ibi. nu. 26. & seqq. pag. 360.*

Iudex falsarij literarum Apostolicarum de iure veteri, & novo quis sit. *ibid. num. 33 p. 361.*

Crimen falsantis literas Apostolicas est mixti fori; *ibid. pag. 361.*

Localis proprietarius quis dicatur. *Tit. 3. §. 1. Proprietas. nu. 58. & seqq. pag. 112.*

Loca montium sunt bona immobilia. *ibid. §. 4. Alienatio. num. 10. p. 134.*

Loca pia fundata à laicis quandò censeantur esse Ecclesiastica. *ibid. nu. 19. pag. 135.*

Loci pij erecti auctoritate Episcopi bona sunt Ecclesiastica. *ibi. nu. 19. pag. 135.*

Loci dignitas aggravat delictum *Tit. 1. § 2. Delicta. nu. 24. pag. 11.*

Loca, ob quæ aggravatur delictum, enumerantur *ibi. nu. 24. p. 11.*

Locus quandò dicatur non tutus. *Tit. 2. § 2. Inobedientia nu. 28. p. 53.*

Locus, in quo Princeps permittit duellum, ab eo amittitur. *Tit. 7. §. 4. Duellum nu. 46. pag. 425.*

Locutio indefinita æquipollet vniversali *Tit. 4. §. 8. Clausura nu. 63. p. 242.*

Contumeliosa contrà Papam quotuplex possit esse, & à quo punienda. *Tit. 5 §. 2. Blasphemia. n. 57. p. 293*

Contrà Cardinales à quo punienda. *ibid. nu. 58. p. 293*

Contrà; Episcopos, & Prælatos quandò, & quomodò punienda. *ibi. nu. 61. et seqq. pag. 293. & 294.*

Loqui. Loquendo, & tacendo potest homo delinquere. *Tit. 5. §. 1. Omissio. nu. 1. pag. 279.*

Loquens obscęnitates quomodò, & quandò puniendus *ibi. §. 2. Blasphemia. nu. 70. et seqq. pag. 295.*

Loqui cum *Monialibus V. Monialis. V. Religiosus.*

Lucrum intentum à latrone ex spolio occisi est de quidditate latrocinij. *Tit. 9. §. 6. Latrocinium n. 5. p. 581*

M

MAchinari quid importet. *Tit. 7. §. 5. Homicidium. nu. 107. p. 445.*

Machinarum plures species. *ibid.*

Maculans luto dolosè purpuram Regis, lædit Majestatem eius personæ. *Tit. 8. §. 2. Abus. in Eucharist. nu. 5. p. 499.*

Magistri requisitionum qui sint. *Tit. 6. §. 4. Alchimiæ nu. 22. pag. 385.*

Magistratus habens merum, & mixtum imperium cum gladij potestate habet Maiestatem. *Tit. 2. §. 6. Læsa nu. 7. pag. 83.*

Depre-

Deprehensus in adulterio filiæ potest occidi à Patre. *Tit.7.§.5.Homicid.*n.24.p.432.
Potens impedire duellum, & non impediens, facit, quod locus suppositus remanet interdicto. *Tit.7.§.4. Duellum.* n.47.p.425.
Magus quandò stipuletur pactum expressum cum Dæmone. *Tit.8.§.6. Sortilegium* n.8.p 524.
Cærimoniæ, quæ fiunt inter Magos, seu Striges, & Dæmonem. ibi.n.8.p.524.
Magorum, & Strigum cum Dæmonibus conventicula nocturna. ibi.n.9.p.524.
Talia conventicula quandoque sunt phantastica. ibi.
Frequentiùs Magi, ac Striges deferuntur corporaliter ad talia conventicula. ibi.n.9.p. ibi.
Magi appellandi sunt apostatæ à fide, non verò hæretici, & quarè. ibi.n.10.p.525.
Eorum pacti cum Dæmone gravitas à quo dependet. ibi.n.11.p. ibi.
Quod aliquis sit Magus, aut Strix difficilis est probatio. ibi.n.33 p.529.
Quo casu possit Judex capturam decernere contrà indiciatum de magia. ibi.
Inquisitio contrà Magum, aut Strigem quomodo instituenda à Judice etiam Laico. ibi.n.33., & seqq. p.529.
Indicia professionis Magicæ. ibi.n.34., & seqq. p. 529. (corrige n.35., & pone, 34.
Perquisitio in corpore, vestibus, & habitatione Magi quomodò facienda. ibi.
Res inuentæ in domo Magi, quæ faciunt indicia reatus. ibi.n.34.p.529., & 530.
Instrumentum pacti initi cum Diabolo probat concludenter delictum. ibi.n.35.p 530.
Libri manuscripti cum figuris, & characteribus ignotis, in quibus traditur modus facienda sortilegia sunt indicia reatus. ibi.n.36.p. ibi.
Stigmata impressa in persona Magi, aut Strigis quæ. ibi.n.37.p. ibi.
Magi omnes, & Striges sunt obsessi à Dæmone, & ejus imaginem ferunt in oculis. ibi.
Magi, & Striges licèt dirè torqueantur, non possunt lacrymari. ibi.
In tortura si dolorem non sentire demonstrant, aut dormiunt, dant indicium novi sortilegii, & magiæ. ibi.n.38 p.530.
Magi, & Striges filios suos instruunt in magia, ut Dæmoni placeant. ibi.n.40.p. 531.
Conversatio familiaris cum Magis facit indicium similis reatus. ibi.
Magus, aut Strix audita loqui cum alio, qui non videtur, dat indicium magiæ. ibi.n 40.p.531.
Ejus corpus non repertum in cubili, aut cubiculo in quo clausa erat, prodit suum reatum. ibi.
Strix visa jacere resupina, & in actu quasi cum viro concumberet indicat actualem concubitum cum Dæmone. ibi n.40.p. 531.
Quodlibet ex dictis indiciis sufficit ad torturam. ibi. n.41 p.531.
Si Magus, aut Strix accusatur de commercio cum Dæmone aut apostasia à fide, solus procedit Inquisitor, si de maleficio sortilego potest procedere Judex Laicus. ibi. n.45.p. 532.
Judex Laicus in procedendo si invenit Magum, aut Strigem apostatasse à fide, quomodò se gerere debeat. ibi.
Magorum, ac Strigũ pœnæ quæ. ibi n 58., & seqq.p 534.
Magus, qui se devovit Diabolo est igne cremandus ibi.n.60.p. 534.
Licèt Magus, aut Strix se converterit, non debet evadere mortem. ibi.
Si veram contritionem ostendit, antè combustionem est strangulandus. ibi.n.60.p.534.
Majestas quid sit. *Tit.2.§.6. Læsa.* n.4 p.83.
Ejus etymologia. ibi.n. 5. p.83.
Eâ quis dicatur potiri. ibid. nu.7., & seqq. pag. 83. & 84.
Eam àn habeat Princeps infidelis. num.8. p. 84.
Eam perdit Princeps Catholicus declinans ad hæresim. ibi.n. 9.p 84.
Eam habet Princeps natus hæreticus, & toleratus. ibi.n.10.p.84.
Eâ potitur Princeps infidelis, si non agnoscit in terra superiorem. ibi.n.11.p.84.
Majestas divina quibus modis læditur. ibi.nu. 27. p. 87.
Majestas humana quomodò lædatur. ibi. nu.28., & seqq. p.87.
Malefactor ad mortem damnatus non liberatur ab obligatione restituendi damna. *Tit.9.§.5.Incendii.* n.21. p. 577.
Maleficium consistit in committendo. *Tit.1.§.2. Delicta.* n. 2 p.8.
Maleficia distinguuntur ex voluntate, & proposito. *Tit.4.§.2.Sollicitatio.* n.20.p.192.
Maleficium omne præsumitur factum ex dolo. *Tit.7. §.5.Homicid.*nu.67.p.439.
Non committitur sinè causa impellente. ibi.nu.69.p. 440.
Maleficus. V. *Magus. Strix Sortilegium*.
Malum. De duobus malis illud eligendum, quod minori nexu noscitur obligare. *Tit.9.§.1.Jejuniorum.* n.47 p.556.
Mandans fieri falsificationem comprehenditur in Statuto contrà falsarios *Tit.6.§.1.liter. fals.* n.56.p.364.
Magis delinquit quàm mandatarius. ibi.
Dicitur principalis causa delicti, hoc secuto. ibi.
Mandans, & mandatarius eodem reatu tenentur. *Tit. 7.§.6. Assassinium.* n.17., & 19.p.448., & 449.
Quo casu extraordinariè tantùm puniatur. nu.20.p. 449.
Mandare quid sit. *Tit.7.§.6. Assassinium.* n.18.p.448.
Mandatarius quandò graviùs delinquat, quàm mandans. ibi.n.19.p.449.
De mandatario, si priùs non constet, non potest inquiri de mandante. ibi.
Si homicida ex mandato non declaratur Assassinus, talis nec potest declarari mandans. ibid. num. 19. p. 449.
Quo casu extraordinariè tantùm puniatur. ibi.nu.20. p. 449.
Mandatariis quarè major pœna detur. ibi. nu. 44. p.454.
Mandatum simplex de occidendo quale sit. ibi.nu.11., & 18. p.448.
Ejus revocatio quo casu nihil operetur. ibi. num. 20. p. 449.
Debet necessariò in assessinio probari, & quomodò probetur. ibi.nu.21., & 22. p.450.
Mandatum de occidendo quandò probetur per minas præcedentes. ibi.n 22.p. 450.
Manifestatio defectus proximi quandò facienda Superiori. *Tit.2.§.4. Conspiratio.* nu. 24 p. 73.

Manifestatio. V. *Revelatio*.
Manifestum, & *manifestatum* quomodò differant. Tit. 9.§.2. *Itinerantium*. n.12.p.502.
Manus elevatio. V. *Percussio*. V. *Actio*.
Manuum iniectio in hominem quotupliciter fieri dicatur. Tit.7. §.5.*Homicid.* n.63.p 439.
Maritus suspicans de adulterio uxoris quid facere possit. Tit.4.§.1.*Consortium*.n.10.p.172.
Percutiens Clericum adulterantem propriam uxorem non incurrit censuram. ibid.n.11.p.172.
Consummato matrimonio habet jus in corpus uxoris. ibi.§ 7. *Raptus*. n.18.p.228.
Quo loco adulterantem actu uxorem possit occidere. Tit.7.§.5. *Homicid.* nu.28.p.433., & §. 8. *Parricidium*. n.6.p.463.
Occidens adulterum non vilem citrà mortem puniendus. ibid.§.5. *Homicidium*. n.28. p.433.
Quo casu occidere possit suspectum de adulterio cum uxore sua. ibid.n.30.p.433.
Sivè vilis, sivè Nobilis sit adulter potest à marito occidi. ibid.
An possit maritus per manum alienam occidere uxorem in adulterio deprehensam. ibid. num.31.pag. 433.
Ordine naturæ maritus plus diligit uxorem suam, quàm Patrem. ibid. §.8. *Parricidium*. n.6 p.463.
Debet irasci maritus notitiam habendo de adulterio uxoris. Tit.9.§.4 *Lenocinium*. n. 10. p.570.
In eo quomodò probetur scientia adulterii uxoris.ibi.
Indicia lenocinii in marito respectu uxoris, ibid. nu. 9., & seqq.p.570.
Maritus. V. *Vir*.
Masculus ità rapti potest ad usum venereum, sicut fœmina. Tit.4.§.7.*Raptus*. n.15.p.227.
Mater potest mortem inferre infanti positivè, & negativè, & quomodò. *Tit.* 7.§.8.*Parricidium*. nu. 13. p.464.
Quæ nato infanti non præstat, quæ præstare debet, undè hic moritur, strictè parricidium non committit. ibid.n.14.p.464.
Exponens infantem quibus pœnis teneatur. ibi.
In generatione, & educatione prolis plus operatur, quàm Pater. ibid n.32.p.466.
Matres, etiam inter bruta plus diligunt filios quàm Pater. ibid.n.33.p.467.
Mater occidens infantem non sibi collato Baptismo atrocissimè punienda. ibid.n.39. p.468.
Tenetur lactare filium propriis uberibus. Tit.9.§ 3. *Hospitalitatis*. n.10.p.567.
Si filium non lactat, tenetur propriis expensis lactare per Nutricem. ibid.
Matris obsequio indiget infans per triennium. ibid.
Mater. V. *Infanticidium*.
Maternitas de directo potest probari, & quomodò. *Tit.* 7.§.8.*Parricidium*. n.29.p.466.
Matricidium gravius est patricidio. ibi.
Matrimonium inter coniunctos in lineâ rectâ omni jure est prohibitum. *Tit.* 4.§.6. *Incestus*. n.5.p.220.
Inter raptorem, & raptam vetat jus Civile, sed in hoc corrigitur à Canonico. ibi.§.7. *Raptus*. nu.6. p.225.
Per matrimonium pœna raptus non evaditur. ibi. n. 8.p.225.
Abusus in matri monio pluribus modis committitur. Tit. 8.§.5. *Abus.in matrimo.* n.1.p.517.
Matrimonium iniens Clericus in sacris, aut Religiosa persona est suspecta de hæresi, ibi.n.2., & seqq. p.517.
Persona sacra iniens sponsalia est Rea tantùm de matrimonio attentato. ibi.nu.6 p.518.
Polygamia est abusus in matrimonio. ibi.n.8.p.518.
Matrimonii abusus in persona Religiosa quomodo probandus. ibi.n.17., & seqq.p.520.
Pœnæ abutentis matrimonio. ibi.n.27., & seqq p.521.
Quomodò prò matrimonio possit dari pecunia. *Tit.* 8.§.7. *Simonia*. n.13.p.338.
Matrimonium. V. *Polygamia*.
Medicamentum quodvis venit nomine veneni. *Tit* 7.§.9. *Veneficium*. n.16.p.470.
Religiosus medicamentum componens, & uni, aut alteri præbens, àn sit Reus Statuti vetantis exercitium Medicinæ. *Tit.*9 §.8. *Artium*. n.36. p.603.
Tale medicamentum vendens Religiosus quo casu, & quibus pœnis, ultrà Statutaria sit puniendus. ibi. n.38.p 603.
Medicina est ars coniecturalis. *Tit.*7.§. 9. *Veneficium* n 26.p.473.
Eam exercere Clericus non potest. *Tit.*9 §.8. *Artium* n.3 p.597.
Eam ex charitate potest exercere Religiosus. ibi. nu. 21.p.600.
Eam exercens Religiosus quandò evadat pœnas Statuti. ibi n.39 p 603.
Quo casu hic possit carcerari à Provinciali propter exercitium medicinæ. ibi.n 42 p.603.
Medicus adhibendus in judicando morbo gallico. *Tit.* 4.§.1 *Consortium*. n 105 p.186.
Dans ægro medicamentum inexpertum, si hic moritur, tenetur de homicidio culposo. *Tit.*7.§. 9. *Veneficium*. n.14 p 471.
Est adhibendus in casu veneficii; & quomodò se gerere debeat in visitatione cadaveris, & judicio de eo formando. ibi.nu 21., & seqq. p. 472.
Debet judicare de causâ abortus. ibi.§.10. *Abortu* n.9.p.479.
Et de animatione fœtus abortivi, & quomodò. ibi. n 18.p.481.
Procurans abortum fœtus inanimis prò sanandâ Matre non peccat. ibi.n 31.p.484.
Dans coniugatæ poculum sterilitatis nè periclitetur in partu, peccat. ibi n.31.p 484.
Membrum corporis quodnam dicatur. *Tit.*7 §.5. *Homicidium*. n.105 p.445.
Memoria Rei de Læsa Majestate damnatur post motrem. *Tit.*2.§.6.*Læsa* n.40.p.90.
Mendacium non potest ædificari sinè demolitione veritatis. Tit. 6.n. 1.p.352.
Mens. Nemo dicit aliquid, quod prius mente non agitaverit. Tit.7.§ 5. *Homicidium*. n 76.p. 441.
Mensor non est obligatus civiliter ergà utentem operâ suâ Tit 6 n.2.p.352.
Mensura. Fallens in mensura non committit crimen falsi. Tit 6.n.2. p.352.
Contrà fallentem in mensurâ non datur actio nisi de dolo. ibi.
Mercaturam exercere est Clericis prohibitum. Tit.9 §. 8 *Artium*. n. 3. p. 597.
Merces sui laboris non potest à Fratre Minori judicialiter peti. Tit 3 § 2. *Pecuniæ*. n.87. p. 128
Meretrix quandò dicatur rapta, aut non. Tit. 4.§ 7. *Raptus*. n. 25. p. 229.
Non tenetur restituere pretium suæ prostitutionis. *Tit.*

Tit.6.§.3. *Falsificatio.* nu.10. pag.375

Iuxta quosdam peccat recipiendo pretium concubitus. ibid.

Ei, qui promisit, tenetur solvere pretium concubitus. ibid.

Metallorum transmutationem esse possibilem probatur. Tit.6.§.4. *Alchimia* num.2, & 3. pag.382, & 383.

Metus levis non consideratur à lege. Tit. 5. §. 9. *Suasio* nu.12.pag.347.

Miles, qui non est, se gerens pro milite puniendus est de falso, Tit.4. §. 4. *Abus. in Confessi.* nu.7.pag. 510

Miles armatæ militiæ si relinquit legatum concubinæ, hoc non valet. Tit.4. §.3. *Fornicatio* nu.19. pag.200.

Minima quantitas quæ dicatur. Tit.5. §.9. *Suasio* nu.24. & 25.pag.350.

Ministri Regii scribentes literas hortatorias ad Iudices Ecclesiasticos in causâ Ecclesiasticâ non violant immunitatem Ecclesiæ. Tit. 2. §. 3. *Appellatio*. nu.24. pag.66.

Minister publicus Principis laici nequit esse Clericus. Tit. 9. §. 8. *Artium* nu.3. pag.597.

Ministrare quid significet. Tit.7. §.9. *Veneficium* nu.3. pag.469

Ministrare venenum quis propriè dicatur. ibid. nu. 4.pag.470.

Minæ sunt indicia delicti patrandi. Tit.7. §.2. *Minæ* nu. 1. pag.399

De re sunt crimen consummatum, & quo casu. ibid. nu.2.pag.399.

Aliæ enigmaticæ, aliæ explicitæ. ibid.nu.3.pag.399

An rationabiliter minę omnes habendæ sint prò delicto consummato. ibid. num.4. pag.ibid.

Minæ solæ, ex quibus rationabilis timor oritur, sunt crimen. ibid.nu.5.pag.ibid.

Quæ sunt sufficientia indicia reatus, secuto effectu, sunt crimen. ibid. num.6. pag. 400.

Ambiguæ sunt interpretandæ in bonam partem. ibi. nu.7.pag.400

Iactatę ex impetu iracundię non sunt crimen. ibid.

Neque illę, quę leve damnum inferre jactant. ibid.

Qui minas iecit, si secuta est offensa in eum, cui minatus est, & nescitur auctor offensę, minans potest torqueri. ibid.nu.1.pag.399.

Dè iure communi contra minantes non sunt sancitę pœnę. ibid.nu.3.pag.ibid

Quomodò minę sint probandę. ibid. nu. 8, & seqq. pag.400

Quomodò probandum, quod quis esset minas executurus, si de eo nullum pręcessit exemplum. ibi. nu.9.pag.400.

Minę non semper iisdem verbis incutiuntur. ibid. nu.11.pag.400.

Minarum qualitas si non est probata, quid agendum ibid.nu.12.pag. ibid.

Minarum differentia accidentalis non tollit probationem qualitatis earum. ibid.nu.13.pag.401.

In probandis minis sufficiunt Testes singulares. ibid. nu.11.pag.400.

Pœnę minantium. ibid.nu.14, & seqq.pag.401.

Pars, cui factę sunt minę, potest petere cautionem à minante de non offendendo. ibid.nu.14.pag.401

Talis cautio quomodò potest peti. ibid. num. 15. pag. 401.

Minę tendentes in personam quę. ibi.nu.18.pag.402

Etiam in absentia jactatę sunt crimen. ibid. nu.22, & 24. pag.402

Minæ, quę facto exprimuntur quomodò puniendę. ibid.nu.26. pag.402.

Minæ factæ homicidium quomodò probent in eo animum deliberatum. ibid. §. 5. *Homicidium*. nu. 76. pag.441.

Etiam ambiguę idem probant. ibid.

Minę quandò probent mandatum de occidendo. Tit. 7. §. 6. *Assassinium* nu. 22. pag.450

Istæ debent concludenter probari. ibid.

Missa, dum celebratur intra Claustra, ad eam audiendam possunt ingredi fœminę. Tit. 4. §. 8. *Clausura*. nu.14. pag. 234.

Eam non audiens Minorita in die festo quâ penâ puniendus. Tit.5.§.1. *Omissio*. nu.35. pag.283.

Est celebranda accensis luminibus. Tit.8. §.2. *Abus. in Euchar.* nu.10. pag. 500

Eam celebrans non Sacerdos quomodò puniendus. Tit.8.§.3. *Abus. in Ord.* nu.26. pag.506

Eam celebrans bis in die Sacerdos quam pœnam meretur. ibi. nu. 27, & seqq. pag.506

Missę unius in uno die celebratio non est ex institutione divina. ibid.nu.28. pag.506

Celebrare Missam bis in die non est contrà preceptum Ecclesię. ibid.nu.29.pag.507

Canones loquentes de celebratione unius Missę sunt directivi, non preceptorii. ibid.

Sacerdos duas Missas celebrando quandò peccet mortaliter. ibid. nu.30. pag.507

Ob necessitatem potest, dummodò sit ieiunus, bis in die celebrare. ibid.nu.31, & seqq.pag.507

Ob binam celebrationem nulla incurritur irregularitas. ibid.nu.34. pag.507

Ob binam celebrationem nulla incurritur irregularitas. ibid.nu. 34. pag.507.

Sacerdos bis in die ex necessitate celebrans nullam iniuriam committit contrà Religionem. ibi. nu. 35. pag. 508

Nec facit iniuriam Sacramento. ibid.nu.36.pag.508

Missę stipendium ob quid tribuatur Sacerdoti celebranti. Tit.8.§.7. *Simonia* nu.12. pag.538

Mobilia Ecclesiastica quę alienari possunt, aut non. Tit. 3.§.4. *Alienatio* nu.12, & seqq. pag. 134

Modica non curantur. ibid.nu.5.pag.133.

Mola quid sit. Tit.8. §.1. *Abus. in Bapt.* nu.7.pag.496

Mollities quid sit. Tit.4.§.10. *Mollities* nu.8.pag.251

Eius gravitatis gradus. ibid.nu.9. & seqq.pag.251

Ab aliquibus vocatur Sodomia. ibid.

Aliquandò committitur ad sollicitandam aliam personam ad copulam. ibid.nu.10.pag.251.

Gravior est si procuretur per secundam personam. ibid.nu.11, pag.251,

Mollities est coitus cum cadavere. ibi.nu.13.p.252.

Quomodò probetur. ibid.nu.15.pag.252

Eius pœnę. ibid. nu.16, & seqq.pag. 253

Ob hoc peccatum Mundus vapulat à Deo tot flagellis. ibid nu.16.pag.253

Violenter compellens Monialem ad sibi procurandam mollitiē quomodò puniendus. ibi.n.18.p.253

Aggravatur à diversitate modi, quo committitur. ibid.nu.19. pag.253

Monachus Monachum non facit habitus. Tit.2. §. 1. *Apostasia* nu.8 pag.24

Percutiens Monachum alterius Monasterii a quo sit absolvendus. Tit.7.§.3. *Provocatio* n.88. pag.415

(leges

(leges pag. 115. sed corrige, & leg. pag. 415.)
Monasterium quid sit. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia. num.* 20. *pag.* 26.
Eius septa strictè sumpta quæ dicantur. *ibid. num.* 22. *pag.* 26.
Eius nomine veniunt officinæ interiores. *ibid. num.* 24. *pag.* 27.
Monasteria Monialium frequentantes Clerici aut laici quâ pęnâ teneantur. *Tit.* 4. §. 1. *Consortium. nu.* 13. *pag.* 172. & 38. *pag.* 179.
Monasterij partes quæ. *ibid. num.* 17. *pag.* 173.
Monasteria, quæ possunt pacisci cum intrante Religionem super eius sustentatione, & quæ non; & quæ nam possint recipi à Monasterio occasione ingressus in Religionem. *Tit.* 8. §. 7. *Simonia. nu.* 66. 67. *et* 69. *pag.* 547. *et* 548.
Moneta. Monetam cudere potest solus Princeps, vel ab eo habens auctoritatem. *Tit.* 6. §. 3. *Falsificatio. nu.* 1. *pag.* 374.
Eam deaurans, ad decipiendam meretricem, an delinquat. *ibi. n.* 8. & *seqq pag.* 375.
Earum tinctura per tirimpelum *ibi. n.* 11. *p.* 375.
Iuxtà quosdam talis tinctura non est punibilis. *ibid.*
Quandò falsificetur minuendo materiam *ibid. nu* 13. *pag.* 376.
Eam ligæ inferioris debito cudi faciens Princeps tenetur de falso. *ibi nu* 12 *pag* 376.
Ei demens excessum iusti ponderis an delinquat. *ibid. nu.* 14. *p.* 376.
Eius falsificatio circa formam quando accidat. *ibid. num.* 15. *pag.* 376.
Ei valores, & vires dat solus Princeps. *ibid. num.* 16. *pag.* 376.
Monetam cudens in liga, & pondere probatam, vtens cuneo exteri Principis, àn puniendus sit pęnâ ordinariâ. *ibid. nu.* 16. & 17. *p.* 376.
Monetæ falsæ vsus quod crimen sit. *ibi. n.* 18. *p.* 377.
Eam expendens quandò puniendus pęnâ ordinariâ, & quandò extraordinariâ. *ibi. n.* 19. *p.* 377.
Eam falsam scienter retinens quomodò puniendus sit. *ibi nu.* 20 *pag.* 377.
Monetam falsificans quot iura violet. *ibid. num.* 22. *pag.* 377.
Moneta falsa statuenda in iudicio. *ibid. num.* 25. *pag.* 377.
Debet recognosci per peritos *ibid. nu.* 28. *pag.* 378.
Corpus delicti in hoc crimine quando probandum per Testes. *ibid nu.* 27. *et seqq. pag.* 378.
Inventa apud aliquem quandò faciat præsumptionem contrà eum *ibid nu.* 32. *p.* 378.
Quo casu ex falsa moneta inuenta non oriatur præsumptio contrà retinentem. *ibid. nu.* 33. *p.* 378.
Quomodò probetur crimen in expendente falsam monetam. *ibi. n.* 34. *p.* 378.
Instrumenta ad cudendam monetam quodnam indicium criminis faciant. *ibid. nu.* 35. *p.* 379.
Eius pœnæ *ibid. num.* 36. *et seqq. pag.* 379.
Complices in hoc crimine puniuntur tanquam principales. *ibid. nu.* 36. *p.* 379.
Iuxtà quosdam pœnæ extenduntur ad conscios non revelantes, & ad potentes impedire, & non impedientes. *ibid.*
Domus, in quâ fabricatur moneta falsa, quandò occupetur à fisco. *ibid.*
Conscius huius criminis quandò teneatur denonciare. *ibid. nu.* 37. *p.* 379.
Cudens monetam Principis agnoscentis superiorem non comburitur. *ibi. nu.* 38. *p.* 379.
Fabricans monetam argenteam minùs punitur, quàm fabricans auream. *ibi. nu.* 39. *p.* 380.
Pęnæ tondentis monetam. *Tit.* 6. §. 3. *Falsificatio. nu.* 40. *pag.* 380.
Constitutiones Apostolicæ contrà vitiantes monetam. *ibi. nu.* 42. & *seqq. pag.* 380.
Moneta, in quâ minor portio argenti est, quàm alterius metalli, nequit vocari argentea. *ibi. n.* 45. *p.* 380
Iudices de hoc crimine respectu Regularium qui sint. *ibi. nu.* 43. *pag.* 380.
Iudex Regularis quomodò procedere debeat in hoc delicto. *ibi. nu.* 49. & *seqq. p.* 381.
Iudicium Periti adhibendum etiam in transportatione, erogatione, & expositione falsæ monetę. *ibid. nu.* 54 *p.* 381.
Monetarius. Monetarium falsò accusans, & non probans quandò teneatur de calumniâ. *Tit.* 6. §. 3. *Falsificatio. nu.* 22. *p.* 377.
Contrà monetarium socius criminis probat. *ibid. nu.* 23. *pag.* 377.
Accusanti, & simpliciter indicanti Reum datur premium. *ibi. num.* 23. *p.* 377.
Seruus accusans dominum de hoc crimine, libertate donatur. *ibi. nu.* 23. *p.* 377.
Monetarius potest capi à quolibet sinè mandato Iudicis. *ibid.*
Condemnatus de hoc crimine nequit appellare. *ibid.*
Monetarium eximens à carcere morte damnatur, licèt sit miles. *ibid.*
Mulieres, & minores doli capaces puniuntur de hoc crimine. *ibid. nu.* 24. *p.* 377.
Monialis apostata quam pœnam mereatur. *T.* 2. §. 1. *Apostasia. nu.* 54. *p.* 33.
Cum his loquentes absquè licentiâ laici quomodò antiquitùs puniebantur. *Tit.* 2. §. 1. *Consortium nu.* 12. *p.* 172.
Eas alloqui prohibentur Regulares. *ibi. nu.* 13. & *seq. pag.* 172. & 173.
Ad eas scribens puniendus vt alloquęs. *ibi. n.* 19. *p.* 174.
Eam etiam solis verbis ad fugam sollicitans morte plectitur. *ibi.* §. 2. *Sollicitatio n.* 45. *p.* 190.
Si rapiatur, debetur raptori pęna mortis. *ibid.* §. 7. *Raptus. nu.* 34. *p.* 231.
De impudicitijs commissis cum Monialibus, ac illarum pęnis. *ibid.* §. 9. *Sacrilegium. nu.* 15. & *seqq. pag.* 248.
Moniales non tenentur sub mortali ad recitationem privatam Officij divini. *Tit.* 5. §. 1. *Omissio. n.* 3. *p.* 279
Monialis. V. *Clausura.* V. *Pœna.* V. *Sacrilegium.*
Monitio trina debetur antè declarationem contumaciæ. *Tit.* 2. §. 2. *Inobedientia. nu.* 87. *pag.* 59.
Canonica, & post eam reincidentia requiritur ad crimen suspecti consortij. *Tit.* 4. §. 1. *Consortium. nu.* 4. *pag.* 171.
Monitio Canonica qualiter fiat. *ibi. nu.* 7. *p.* 171.
In suspecto Consortio non requiritur quod monitio sit iudicialis. *ibi. nu.* 26. *p.* 175
Nec quod sit semper de eâdem persona specie, aut numero. *ibid. nu.* 27. *p.* 176.
Quomodò probetur fuisse factam. *ibi. n.* 28. *p.* 176.
Clerico Reo de suspecto Consortio debet fieri personaliter. *ibi. nu.* 35. *pag.* 179.
In ordine ad suspectum Consortium à quibus, quomodò, & qualiter facienda. *ibi. nu.* 48. & *seqq. p.* 180.

Facta,

Facta, vt quis desistat à familiaritate vnius personæ, an sufficiat ad punitionem, si monitus recidivet cum aliâ personâ. *ibid. nu.* 51. *p.* 180.
Est necessaria antè ferendam excommunicationem. *ibi. nu.* 81. *p.* 183.
Quandò non est ferenda censura, monitio canonica non requiritur, quòd fiat judicialiter, sed sufficit facta paternaliter. *ibid.*
Monitio facta à marito, & spreta ab vxore facit indicium proximum copulæ. *ibid.* §. 4. *Adulterium. nu.* 10. *p.* 204.
Monitio quomodò differat ab inductione, & compulsione. *Tit.* 5. §. 9. *Suasio. nu.* 18. *p.* 349.
Monstrum habens caput humanum baptizari potest. *Tit.* 8. §. 1. *Abus. in Bapt. nu.* 7. *p.* 496.
Mori non potest qui nondùm vixit. *Tit.* 7. §. 10. *Abortus. nu.* 27. *p.* 484.
Morbus Gallicus contrahi potest per contactum absquè coitu. *Tit.* 4. §. 1. *Consortium. n.* 98. *&* 99. *p.* 185. *&* 186.
Eius probatio, quod fuerit ex coitu, difficilis est. *ibid. nu.* 101. *pag.* 186.
Tali morbo infecti quomodò pallient propriam culpam. *ibid. num.* 103 *pag.* 186.
De eo crimonosos puniendi forma traditur. *ibid. num.* 104. *& seqq. pag.* 186.
Ad eum probandum Medici adhibendi. *ibid. nu.* 105. *pag.* 186.
Hunc ex coitu contractum probat vnicus Testis cum adminiculis. *ibid. nu.* 106. *pag.* 186.
Eius signa sufficientia ad pœnam Statuti. *ibi. nu.* 112. *pag.* 187.
Ab hoc deformati sunt infames, & irregulares. *ibid. nu.* 113. *p.* 187.
Morbus gallicus non probat de necessitate copulam secutam. *ibi.* §. 4. *Adulterium. nu.* 7. *pag.* 203.
Mors hominis post 50. annos rationabiliter timetur. *ibi. nu.* 73. *p.* 213.
Naturalis quæ, & quæ civilis. *Tit.* 7. §. 5. *Homicidium. nu.* 63. *p.* 439.
Mortuus in proprietatis delicto, quomodocumquè, sepeliri debet sepultura asinorum. *Tit.* 3. § 1. *Proprietas. nu.* 38. *pag.* 109. (corrige, V. Respondeo, & pone Respondeo.)
Mortuus. V. *Defunctus.*
Mulcta, & pœna quomodò differant. *Tit.* 5. §. 4. *Pœnæ. nu.* 5. *pag.* 17.
Mulier. Sequestrans se cum muliere quomodò, & quandò puniendus. *Tit.* 4. §. 1. *Consortium. nu.* 69. *& seqq. pag.* 182.
Vt aliquis dicatur solitus se cũ mulieribus sequestrare quot actus requirantur. *ibid. num.* 73. *et seqq. pag.* 182.
Mulieris pulchritudinem in Confessione laudans eam sollicitat *ibid.* §. 2. *Sollicitatio. nu.* 6. *p.* 189.
Mulier admittitur in Testem in delictis difficilis probationis. *ibid. nu.* 34. *p.* 194.
Dicitur conuicta de Adulterio, & dotem ammittit, si probetur consensisse in oscula, & tactus verendorum. *ibi* §. 4. *Adulterium. num.* 8. *pag.* 203.
Mulieres vetulæ munerantur secùm luxuriantes. *ibid. nu.* 13. *pag.* 204.
Mulierum nimia familiaritas facit indicium copulæ carnalis. *ibi. nu.* 21. *p.* 205.
Mulier, vt concipiat, non est necesse, quòd simul cum viro seminet. *ibi.* §. 5. *Stuprum. nu.* 5. *p.* 215.
Si verè reluctetur congressum viri difficile est eam per vim cognoscere. *ibid. nu.* 9. *p.* 216.
Si mulier raperet virum quid iuris. *ibi.* §. 7. *Raptus, nu.* 15. *&* 16. *p.* 227. *&* 228.
Mulieres domesticæ possunt associare intrà claustra earum dominas. *ibi.* §. 8. *Clausuræ. nu.* 8. *p.* 233.
Quibus ex causis possint licitè ingredi claustra Religiosorum. *ibi. nu.* 9. *p.* 233.
Religiosæ mulieres in veteri lege claustraliter viuebant. *ibi. nu.* 34. *p.* 236.
In nova lege cœperunt claustraliter vivere post Sanctam Martham *ibi. nu.* 35. *p.* 237.
Mulier propter pecuniam procurans in se abortum, de quo punienda. *Tit.* 7. §. 10. *Abortus. num.* 70. *pag.* 490.
Munus Munera publica à quibus amittantur ob crimen Læsæ Maiestatis. *Tit.* 2. §. 6. *Læsæ. nu.* 44. *p.* 90.
Munera quandò sint indicia copulæ secutæ, aut securæ. *Tit.* 4. §. 4. *Adulterium. nu.* 24. *pag.* 205.
Munus triplex in Simonia. *Tit.* 8. §. 7. *Simonia. nu.* 6. *pag.* 537.
Munus à lingua quid sit, & quotuplex. *ibid. nu.* 7. *pag.* 537.
Ab obsequio quid sit, & quandò inducat Simoniam realem, aut mentalem. *ibid. nu.* 8. *p.* 537.
A' manu quomodò intelligatur. *ibi. nu.* 9. *pag.* 537.
Muros Civitatis transgrediens capite punitur. *Tit.* 9. § 7. *Carcerum nu.* 5. *p.* 586.
Mutare statum quandò quis dicatur. *Tit.* 3. §. 6. *Furtum. nu.* 24. *pag.* 148.
Mutilatio membri non est pœna capitalis. *Tit.* 1. §. 4. *Pœnæ. nu.* 24. *p.* 19.
Mutilatio atrox quæ dicatur. *Tit.* 7. §. 5. *Homicidium. num.* 103. *&* 104. *pag.* 445.
Atrox dicenda est amputatio pollicis manus in Sacerdote. *ibid. nu.* 105. *pag.* 445.
Natalis An Frater Minor comedens carnes in die Natalis Domini cadente in feria sexta mortaliter peccet. *Tit.* 9. §. 1. *Jeiuniorum. nu.* 52. *& seqq. pag* 557.
An Superior in prædicta die dans carnes in Refectorio, privandus esset Officio. *ibid.*
Natus ex incestis nuptijs est spurius. *Tit.* 4. §. 6. *Incestus. nu.* 11. *p.* 221.
Navigare quid importet. *Tit.* 9. §. 2. *Itinerantium. nu.* 7. *pag.* 561.
Necessitas quid significet. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia num.* 69. *pag.* 34.
Quandò dicatur adesse, vt carceratus claustraliter possit exire à Conuentu. *ibid nu.* 129. *p.* 41.
Eius nomine venit etiam conuenientia. *Tit.* 9. §. 1. *Ieiuniorum. nu.* 43. *p.* 556.
Necessitas, equitandi, quę excusat à delicto. *ibid.* §. 2. *Itinerantium nu.* 8. *p.* 561.
Hæc debet esse manifesta. *ibid. num.* 11. *p.* 562.
Vera, vbi adest, non requirit dispensationem Superioris. *ibi. nu.* 12. *p.* 562.
Sufficit, quod non sit dubia indigenti, aut alij discreto viro. *ibi. nu.* 13 *pag.* 562.
Multiplex esse potest, & quę. *ibid. num.* 8. *& seqq. pag.* 561.
Necessitas, ob quam bona Ecclesiæ possunt alienari, & eius exempla. *Tit.* 3. §. 4. *Alienatio. nu.* 23. *& seqq. pag.* 135.
Negans depositum propè furtum committit. *Tit.* 2. §. 6. *Furtum. nu.* 19. *pag.*
Negativa non coarctata tẽpore, & loco est improbabilis.

Tit. 5. §. 3. Infamatio. nu. 27. pag. 301.
Negligens per multos menses Sacramentalem Confessionem qua pœna puniendus. *Tit. 5. 1. Omissio, nu. 31, & 32 pag. 283.*
Negligentiam Prælati supplere aliquandò possunt subditi. *Tit. 4. §. 8. Clausura. nu. 46. pag. 239.*
Negligentia. V. *Omissio.*
Negotijs sæcularibus vacare Clericis interdictum. *Tit. 9. §. 8. Artium. num. 2. pag. 597.*
Idem Religiosis omnibus specialiter est prohibitum. *ibid. num. 4. pag. 598.*
Nepotes hæreticorum quas pœnas subeant. *Tit. 2. §. 7. Heresis. nu. 52. & seqq pag. 100.*
Nihilominus. V. *Dictio.*
Nobilis vir non potest ad furcas damnari, *Tit. 7. §. 7. Proditorium. nu. 26. pag. 460.*
Pro homicidio proditorio debet suspendi. *ibid.*
Provocatus ad duellum ab alio, qui fuit proditor non tenetur de lege equestri acceptare duellum, & quarè. *ibid. nu. 28. pag. 460.*
Puniendus est de parricidio æquali pœna cum plebeio. *ibi. §. 8. Parricidium. nu. 39. p. 468.*
De veneficio pariter puniendus est tanquàm plebejus. *ibi. §. 9. Veneficium. nu. 39. p. 475.*
Nobilitas ex privilegio amittitur ob crimen hæresis. *Tit. 2. §. 7. Heresis nu. 52. pag. 100.*
Noctambulus qui sit. *Tit. 7. §. 5. Homicidium. num. 21. pag. 431.*
Eius actiones in dormiendo à quo sint. *ibid.*
Nocturnum. V. *Tempus.*
Notabiliter otiosi Religiosi qui dici possint. *Tit. 5. §. 1. Omissio. nu. 21. & seqq. pag. 282.*
Possunt dici omittentes spiritualia exercitia. *ibid. nu. 25. pag. 282.*
Ad punitionem eorum quomodò procedet Superior Provincialis, & localis. *ibi. nu. 27. pag. 282.*
Notabiliter negligens circà Confessionem Sacramentalem quis dicendus. *ibid. nu. 29. p. 282.*
Notabiliter V. *Dictio.*
Notare in iure quid significet. *Tit. 4. §. 11. Sodomia. num. 78. pag. 267.*
Notarius revelans secreta Iudicis, aut partium quo crimine teneatur. *Tit. 5. §. 6 Revelatio. num. 9. pag. 322.*
Recitans, aut resignans testamentum viventis tenetur dè falso. *ibid.*
Falsans acta iudicialia quomodò puniendus. *Tit. 6. §. 1. liter. fals. nu. 42. p. 362.*
Condens falsum instrumentum à quo Iudice puniendus sit *ibid.*
Eius Officium est publicum. *ibi. nu. 68. pag. 365.*
Notatus de crimine quis dicatur. *Tit. 4. §. 11. Sodomia. num 78. p. 267.*
Notorium inducitur per confessionem. *ibid. num. 79. pag. 267.*
Novitas damnabilis quæ sit. *Tit. 2. §. 5. Schisma. num. 24. pag. 79.*
Eam non attentat reparans vetus ædificium. *ibid.*
Novitas laudabilis quæ dicatur. *ibi. num. 27. et seqq. p. 80. & num. 37. p. 81.*
Novitas in Ordine non facienda ob levem Regulæ transgressionem. *ibid. nu. 30. p. 80.*
Est ordinatè procuranda. *ibid. nu. 32 pag. 80.*
Eam in Religione procurans non seruato ordine est puniendus. *ibi. n. 33. p. 80.*
Debet antiquam formam restituere. *ibi. nu. 34 p. 81.*
Novella de lenonibus exponitur. *Tit. 4. §. 7. Raptus num. 11. pag. 226.*
Novitius introducens feminas intrà claustra non incurrit pęnas Bullæ. *Tit. 4. §. 8. Clausura. num. 55. pag. 241.*
Gaudet privilegio fori, & Canonis. *ibid.*
Non est verè persona Religiosa. *ibid.*
Non potest disponere de rebus suis, nisi intrà bimestre antè professionem. *Tit. 5. §. 9. Suasio. num. 3. pag. 346.*
Eius professio quotupliciter possit impediri, aut promoveri *ibid. num. 14. & 15. p. 348.*
Eum impediens, nè sæcularizetur, ità delinquit, sicut nè profiteatur. *ibid. num. 15. p. 348.*
Ipsi negantes suffragia sinè causa peccant mortaliter *ibid.*
Eum malè recipientium ad habitum, aut professionum pęnæ. *ibi. num. 31. & seqq. pag. 351.*
Nox aggravat delicta. *Tit. 4. §. 6. Incestus num. 11. pag. 217*
Noxa quot significata habeat. *Tit. 1. §. 2. Delicta. num. 7. pag. 9.*
Nuptias incestas celebrantes qua pęna puniendi. *Tit. 4. §. 6. Incestus. num. 11. p. 217.*
Nurus furans in domo punitur à Socero, velut vxor à Marito *Tit. 3. §. 6. Furtum. nu. 44. p. 152.*
Nutrix infantem viuum raptum supponens mortuo quomodò punienda. *ibid. nu. 38.* (leges nu. 39. sed corrige 38.) *p. 150.*

O

Obedientia est fundamentum vitæ Regularis. *Tit. 2. num. 1. pag. 22.*
Sinè eà nulla data Religio. *ibid.*
Virtutum moralium maxima *ibid. nu. 2. p. 22.*
De eius laudibus remissiuè. *ibid. nu. 3. p. 22.*
Contrà eam quæ delicta. *ibid.*
Quid sit. *Tit. 2. § 2. Inobedientia. nu. 2. p. 48.*
Obedientia perfectionis quæ. *ibid. nu. 4. p. 49.*
Necessitatis quæ. *ibid.*
Est fundamentum vitæ Religiosæ *ibid. nu. 65. p. 57.*
Contrà non seruantes eam largè, & strictè sumptam quæ pœnæ sint sancitæ. *ibi. nu. 66. p. 57.*
Ipsa læditur, si ad mandatum Superioris aliquis non vult recedere à Conuentu. *Tit. 3. §. 1. Proprietas. nu. 59. pag. 112.*
Eam Romanæ Ecclesiæ primus Regularium Patriarcharum novit S. P. Franciscus. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. nu. 54. p. 292.*
Obedientię Superioris localis Fratres Aduenę subduntur, vt cæteri Fratres de familia. *Tit. 9. §. 3. Hospitalitatis nu. 6. pag. 566.* (corrige pag. 556. & lege 566.)
Habens aliquem sub sua obedientia tenetur illum alere *ibid. nu. 6. pag. 566.*
Oblationes Vsurarij non recipiuntur in Ecclesia, nisi, datà cautione de restituendo. *Tit. 3. §. 8. Vsura. nu. 16. p. 167.*
Obligatio ad Confessionem Sacramentalem quandò sit de jure divino, & quandò de Ecclesiastico præcepto *Tit. 5. §. 1. Omissio. nu. 2. p. 279.*
Obligatio orationis quandò sub mortali adstringat ad eam faciendam. *ibid nu. 4. pag. 279.*
Nulla est impossibilium; nec iuramenti contrà leges, aut bonos mores. *ibid. § 7. Periurium. num. 6. pag. 330.*

Non

Non inducitur, nisi per consensum voluntatis. *ibid. nu. 9. p. 330.*

Obligatus publicæ iustitiæ ad subeundam mortem non satisfacit debito privato partis læsæ. *Tit. 9. §. Incendij. nu. 21. p. 577.*

Obsecrare in iure quid importet. *Tit. 5. §. 8. Subornatio. nu 50. p. 343.*

Obsecrationes importunæ quæ dicendæ. *ibi. n. 51. p. 343.*

Obstetrices faciunt probationem indubitatam de ætate. *Tit. 8. § 3. Abus. in Ord. nu. 10. p. 503.*

Occidens, aut mutilans sub spe, quod saluabitur ab Ecclesia, non gaudet eius immunitate. *Tit. 7. §. 6. Assassinium nu. 39. pag. 452.*

Occidens Patrem. V. *Parricidium.*

Matrem, V. *Matricidium.*

Fratrem. V. *Frater.*

Filium, Nepotem, Auum, Auiam, Sororem. V. *Parricidium.*

Infantem. V. *Infanticidium.*

Agnatum, Affinem. V. *Agnatus* V. *Coniunctus.*

Coniunctum in linea transuersali quomodò puniendus. *Tit. 7. §. 8. Parricidium. num. 41. p. 468.*

Occidere veneno gravius est, quàm ferro. *Tit. 7. §. 10. Abortus. nu. 46. p. 487.*

Per abortum gravius est, quàm occidere hominem iàm natum. *ibid.*

Occidere potest Clericus iniustum inuasorem pro iusta defensione vitæ proximi; manet tamen irregularis. *Tit. 7. §. 1. Armorum. nu. 19. pag. 393.*

Occultum quod nam dicatur. *Tit. 2. §. 7. Hæresis. nu. 7. pag. 92.*

Occultum. V. *Revelare.*

Odiosæ artes quandò dicantur interuenire in Raptu. *Tit. 4. §. 7. Raptus. n. 11. p. 226. & 227.*

Offendens ex novâ causâ inimicum reconciliatum, non tenetur ad pœnam conventionalem. *Tit. 7. §. 7. Proditorium. nu 13. p. 457.*

Offensa facta alicui aggravatur prò dignitate personæ. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. nu. 64. pag. 294.*

Officiales revelantes secreta S. Officij sunt excommunicati. *T. 5. §. 6. Revelatio. num. 38. pag. 327.*

Postæ non seruantes fidelitatem in reddendis literis quod crimen committant. *Tit. 6. §. 1. liter. aperit. nu. 19. & 20. p. 369.*

Pauperes repentè ditati vehementer sunt suspecti. *Tit. 3. §. 7. Dilapidatio. nu. 11. pag. 158.*

Publici habent præsumptionem prò se. *ibid. num. 10. pag. 158.*

Contrà eos requiruntur probationes plenæ. *ibid.*

Si diffamantur de peculatu, hic probatur præsumptionibus contrà eos. *ibid.*

Officialis emens Officium est suspectus de læsione Reipublicæ. *ibid. num. 12. pag. 158.*

Officinæ interioris veniunt nomine Monasterij. *T. 2. §. 1. Apostasia. num. 24. pag. 27.*

Officia publica sunt etiam Ordines Ecclesiastici. *Tit. 2. §. 7. Hæresis. nu. 50 pag. 100.*

Amittuntur quo ad titulum ab hæretico ipso facto; quò ad possessionem post sententiam Iudicis. *ibid. nu. 53. pag. 100.*

Officia ordinis, quibus privantur recidivantes in crimen carnis quæ sint. *Tit. 4. §. 4. Adulterium. num. 61. pag. 181.*

Officia divina dum celebrantur intrà Claustra, ibi feminæ possunt admitti. *ibi. §. 8. Clausuræ. n. 10 p. 233.*

Nomine divinorum officiorũ quę veniant tali casu. *ibi.*

Officium divinum quoties debet negligi, vt sit locus privationi omnis iuris suffragiorum. *Tit. 5. §. 1. Omissio. num. 34. p. 283.*

Officium divinum. V. *Hora canonica.*

Officium quid significet, & eius nomine quæ veniant. *ibid. §. 8. Subornatio. n. 22. & seqq. pag. 339.*

Officiorum differentiæ. *ibid.*

Officium publicum vsurpans puniendus est de falso. *Tit. 4. §. 4. Abus. in Confess. nu. 17. pag. 510.*

Omne, quod datur, aut accipitur prò Officio Ecclesiastico Simonia est. *T. 8. §. 7. Simonia. n. 16. p. 538.*

Privatio officiorum Ordinis inter Regulares correspondet confiscationi bonorum inter sæculares. *Tit. 9. §. 8. Artium. num. 45. p. 604.*

Omissio Confessionis, Communionis, Officij, ac Orationis quomodò probetur. *Tit. 5. § 1. Omissio. nu. 7. & seqq. p. 280.*

Alicujus actus, qui fieri debeat quomodo sit probanda. *ibid. num. 5. pag. 280.*

Omissio Confessionis, &c. quomodo possit iudicialiter puniri. *ibid. nu. 59. p. 282.*

Operari temerè quis dicatur. *Tit. 7. §. 9. Veneficium. nu. 7. pag. 470.*

Opinio probabilis. Delinquens ex opinione probabili, non dicitur præsumere delictum. *Tit. 4. §. 8. Clausura. nu. 23. p. 235.*

Optio pœnarum quandò tribuenda Iudici, & quando Reo. *Tit. 1. §. 4. Pœna. n. 39. & 40. p. 20.*

Opus. Operis illiciti exercitium culpa est. *Tit. 7. §. 5. Homicidium. nu. 41. pag. 435.*

Oracula Apostolica viuæ vocis fuerunt revocata. *Tit. 7. §. 10. Abortus. nu. 46. p. 487.*

Oratio mentalis in Religionibus est necessaria. *Tit. 5. § 1. Omissio. nu. 37. pag. 284.*

Eius neglectus probatu facilis. *ibi. nu. 10 p. 28.*

In ea notabiliter negligentes quomodò puniendi. *ibi.*

Ordinandus. V. *Clericus.*

Ordinarij nomine venit etiam Prelatus Regularis. *Tit. 7 §. 10. Abortus. nu. 36. p. 485.*

Ordo Minorum à quo sumat suam vnitatem. *Tit. 2. §. 5. Schisma. nu. 21. p. 79.*

Eius secreta manifestantes quando, & quomodo puniendi. *Tit. 5. §. 6. Revelatio. nu. 50. & seqq. p. 328.*

Ordo. Abusus in Ordine pluribus modis committitur *Tit. 8. §. 3. Abus. in Ord. nu. 1. p. 502.*

Hoc delictum regulariter non committitur sinè crimine falsi. *ibid. nu 2. p. 502.*

Ordines furtiuè suscipere quis dicatur. *ibid. num. 4. pag. 502.*

Ordinatus furtivè, habita dispensatione, debet ad cautelam ordinationem repetere. *ibi. nu. 5. p. 502.*

Ordinati per saltum qui dicantur. *ibi. nu. 6. p. 502.*

Ordines recipiens absque prima tonsura est promotus per saltum. *ibid.*

Recipiens Ordinem fictè, & mox ad Ordinem superiorem ascendens est ordinatus per saltum. *ibid.*

Ordo superior eminenter continet inferiorem. *ibid. nu. 6. pag. 502.*

Abutitur Ordine vsurpans ministerium Ordinis Sacri, quo caret. *ibi. num. 8. pag. 503.*

Vsurpans munus Sacerdotis est suspectus de Hæresi. *ibid.*

Abusus in Ordine ob defectũ ætatis quomodò probetur. *ibid. nu. 10. et seqq. pag. 503.*

Ordinum furtiua susceptio quomodò probetur. *ibid. nu. 14. pag. 504.*

Susceptio per saltum quomodò probanda. ibid. nu. 15. pag. 504
Ministratio in Ordine non suscepto quam probationem exquirat, ibid. nu. 16. pag. 504
Pœnæ abusus in Ordine. ibid. nu. 17, & seqq. pag. 505
Suscipiens scienter Ordinem in excommunicatione est irregularis, ibid. nu. 20. pag. 505
Ordines recipiens si dat pretium mediatori, aut ei, qui prò ipso se examini exponit pœnas simoniacorum incurrit, ibi. §. 7. *Simonia* nu. 37. pag. 543.
Osculum quandò punibile iudicialiter, aut non. Tit. 4. §. 2. *Sollicitatio* nu. 39, & seqq. pag. 195
Datum Moniali quomodò puniendum. ibid. §. 9. *Sacrilegium* nu. 17. pag. 248
Otiosus notabiliter Religiosus quis dici possit. Tit. 5. §. 1. *Omissio* nu. 21, & seqq. pag. 282

P

Pactum, promissio, conventio &c. semper intelligenda est cum clausula, *rebus sic stantibus &c.* Tit. 7. §. 7. *Proditorium* nu. 14. pag. 457
Omne venit nomine conventionis. Tit. 8. §. 7. *Simonia* nu. 3. pag. 537
Quodvis interveniens in adeptione rei spiritualis inducit Simoniam. ibid. nu. 29. pag. 540
Pacta ordinata a jure in spiritualibus licita sunt. bid.
Pacta onerosa in omni materia beneficiali sunt nulla. ibi. nu. 41. pag. 543
Pacta gratuita in dicta materia sunt licita. ibid.
Paleare non venit nomine domus. Tit. 9. §. 5. *Incendii* nu. 16. pag. 576
Ipsum incendens propè domum debet mori. ibid.
Papa non potest dispensare in votis solemnibus paupertatis, & castitatis. Tit. 2. nu. 1. pag. 22. & Tit. 3. nu. 1. pag. 103.
Eius auctoritas sacra. Tit. 2. §. 6. *Læsa* nu. 6, pag. 83
Non est dominus bonorum Ecclesiæ. Tit. 3. §. 1. *Proprietas* n. 20. p. 108, & §. 4. *Alienatio* nu. 28. pag. 136
Non potest dispensare in votis solemnibus sinè magna causa. Tit. 4. nu. 4, & 5. pag. 169
Si est hæreticus judicandus est à Concilio. Tit. 4. §. 8 *Clausura* nu. 45. pag. 238
Quomodò contra Papam aperiri dicatur os blasphemum. Tit. 5. §. 2. *Blasphemia* nu. 54, & seqq. p. 292
Papa est Pater specialis Fratrum Minorum. ibid.
Eius Constitutiones venerandæ ut eius persona. ibid. nu. 55. pag. 292
Contumeliosa locutio contrà Papam quotuplex possit esse. ibid. nu. 57. pag. 293
Paria sunt aliquam adulterasse, & cum eâ jacuisse. Tit. 4. §. 4. *Adulterium* nu. 3. pag. 202
Discere, & docere prohibita. Tit. 6. §. 4. *Alchimia*. nu. 19. pag. 385
Habere filium incapacem ad succedendum, & non habere filium. Tit. 7. §. 1. *Armorum* num. 31. pag. 398.
Syndicum inhabilem habere, & non habere Syndicum, ibid.
Non esse, & inutiliter esse. ibid. nu. 31. pag. 398.
Insultus factus cum armis, & ab homine armato. Tit. 7. §. 3. *Provocatio* nu. 4. pag. 404
Esse à populo diffidatus, & posse à quoquam occidi. Tit. 7. §. 6 *Assassinium* nu. 43. pag. 453
Pax, treuga, & promissio de non offendendo. Tit. 7. §. 7. *Proditorium* nu. 14. pag. 457
Parentes qui natos infantes exponunt, feris sunt crudeliores. Tit. 7. §. 8. *Parricidium* num. 14. pag. 464
Parentes vocantur omnes ascendentes in linea rectâ. ibid. nu. 26. pag. 465
Parochi veniunt nomine Rectoris. Tit. 9. §. 9. *Residentia* nu. 1. pag. 518
Tenentur periculo suæ vitæ se exponere prò salute animarum sibi commissarum. ibi. nu. 4. pag. 518.
Parricida quis vocetur. Tit. 7. §. 8. *Parricidium* nu. 2. pag. 462
Clericus quomodò puniendus. ibid. §. 8. *Parricidium* nu. 42. pag. 468
Parricidium latissimè acceptum quid importet. Tit. 7. §. 8. *Parricidium* nu. 1. pag. 462.
Ejus etymologia juxta Friscianum. ibid.
Ejus etymologia vera. ibid. nu. 2. pag. 462
Latè acceptum quid significet. ibid. nu. 3. pag. 462
Ejus propriè accepti diffinitio. ibid. nu. 4. pag. 462.
Ab eo quænam excusent. ibid. nu. 4, & seqq. pag. 462
Punitur ob iniuriam factam naturæ. ibid. num. 22. pag. 465
Verum committitur solummodo in coniunctis per lineam rectam ascendentem, aut descendentem. ibid. nu. 25. pag. 465
Non est homicidium coniuncti in linea transversali. ibid. nu. 27. pag. 466
Gravius est in filio occidente Patrem, quàm è contra. ibid. nu. 28. pag. 466.
Quomodò probandum. ibid. n. 34, & seqq. pag. 467
Ejus abolitio non conceditur. ibid. nu. 36. pag. 467.
Eius pœna antiqua ob periculum animæ est antiquata. ibid. nu. 37. pag. 468
Nobiles, & plebei æqualiter puniendi in parricidio. ibid. nu. 39. pag. 468
In eo punitur auxilians, sicut principalis Reus. ibid. nu. 40. pag. 468
Parricidium committit occidens Prælatum. Tit. 7. §. 3. *Provocatio* nu. 83. pag. 414
Pars intelligitur de dimidio totius. Tit. 2. §. 1. *Apostasia* nu. 88. pag. 36
Partes Monasterii quę. Tit. 4. §. 8. *Clausura Violat.* nu. 17. pag. 234
Partes. V. *Factio*.
Partus septimestris, & octimestris vitalis est. Tit. 7. §. 10. *Abortus* nu. 6. pag. 478
Parva quantitas in munere excusat à Simonia. Tit. 8. §. 7. *Simonia* nu. 10. pag. 537.
Parvitas materię non datur in contrectatione pecunię. Tit. 3. §. 2. *Pecunia* nu. 26. pag. 120
Nec in delictis, in quibus sola quantitas consideratur. ibid.
Nec in peccatis contrà castitatem. Tit. 4. n. 8. pag. 169
Nec in eo, quod datur Examinatoribus Synodalibus. Tit. 8 §. 7 *Simonia* nu. 40 pag. 543
A' quo attenditur in Simonia. ibid. nu. 10 pag. 537
In itinere quanta sit. Tit. 9 §. 2 *Itinerantium* nu. 22. pag. 563
Parvitas Materiæ. V. *Materia*.
Pasquinata non sunt libelli famosi. Tit. 5 §. 5 *Libellus* nu. 9. pag. 311
Ob eas proceditur actione iniuriarum, ibid.
Pater potest occidere filium Reum de Læsa majestate, absquè pœna parricidii. Tit. 2. §. 6 *Læsæ* num. 39 pag. 90
Filiam adulteram potest occidere, & quibus in casibus. Tit. 7. §. 5. *Homicidium* num. 23, & 24. pag. 432

Potest occidere pediconem, & filium deprehensos in actu nefando. *ibi*. n.25.p.432.
An possit occidere filiam viduam in actu fornicationis, ibi. n.26.p.432.
Non habet privilegium, ut præferatur ad accusandũ filiam de Stupro. ibi.n.26.p. ibi.
Si non habet filiam in sua potestate non potest eam occidere. ibi n.27.p. ibi.
Potest occidere filium actualiter adulterantem Novercam. *Tit*. 7. §. 8. *Parricidium*. num. 7. pag. 463.
Venenans filium in carcere damnatum ad mortem non subit penas parricidii. ibi.n.10.p.463.
Exponendo filium amittit jus patriæ potestatis. ibi. n.21.p.465.
Pater spiritualis magis diligendus, quàm carnalis. ibi.n.22.p.465.
Patrem spiritualem, aut adoptivum occidens non est parricida. ibi.n.22., & 23. p. 465.
Paternitas quomodò possit concludenter probari. ibid. n. 30.p.466.
Patria potestas non in atrocitate, sed in pietate debet consistere. ibi.n.11.p.463.
Patria non minùs habenda, quàm parentes. *Tit*.7.§.8. *Parricidium*. n.2.p. 462.
Eam pendens dicitur parricida. ibi.
Ejus Magistratum occidens est parricida. ibi.
Patricidium est levius matricidio. ibid. num. 29. pag. 466.
Patriotam occidens vocari potest parricida. ibid.nu.2. p.462.
Pauper paterfamilias quo casu possit cum sua familia uti cibis prohibitis. *Tit*. 9.§.1. *Jeiunii*. n.46.p. 556.
Pauperes sunt iuvandi, quàmvis facti tales ex eorum culpâ. *Tit*. 3.§ 4. *Alienatio*. n.33.p.135.
Paupertas est de essentia status Religiosi. *Tit*. 3. nu. 1. p. 103.
Super ejus voto nequit Papa dispensare. ibi.
Paupertas Religiosa quid sit ibi.§.1 *Proprietas*. nu. 3.p. 104.
Ejus gradus juxtà quosdam. ibi. n.4.p. 104.
Est quàm Christus instituit verbis, ac exemplo. ibi. n.5.p. 104.
Illa, quàm professi sunt Apostoli, in quo consistat. ibi.n.6.p. 105.
Est adminiculum indiciorum ad copulam carnalem. *Tit*. 4.§.4. *Adulterium*. n.24.p. 205.
Pax quid sit. *Tit*.7.§.7. *Proditorium*. n. 14 p. 457.
Pax, treuga, & promissio de non offendendo paria sunt. ibi. n.14.p. 457.
Hæc tria in quo differant. ibi.
Peccatum, quod probare nequit, qui manifestat, est proditor. ibi.n 1. p.455.
Peccata latentia non habent vindictam. *Tit*.8.§7. *Simonia*. n. 2. p. 536.
Peccatum omne mortale exteriùs commissum de jure Cannonico est crimen publicum. *Tit*.9.§. 1. *Jejunior*. n. 1. p.549.
Peculatus quid sit, & cujus respectu committi possit. *Tit*.3.§.7. *Dilapidatio*. n.5.p.157.
Huic assimilatur consumptio bonorum Ecclesiæ. ibi. n.6.p.157.
Pecunia quid significet. *Tit*.3.§.2. *Pecunia*. n 2.p. 116.
Requirit possessionem. ibi nu. 3. p. 117.
Ejus nomine venit quæcunque res pretio æstimabilis. ibi.n. 7. p. 117.
Pecuniam licèt alienam Frater Minor quoquomodo portans delinquit. ibi.n 45.p.122.
Portans pecuniam Fr. Minor, etiam alienam punitur pœna Statuti. ibi.nu.48.p.123.
Pecuniæ pars sepelienda cum Fratre mortuo proprietario, ibi.§.1. *Proprietas*. n.14.p. 107., & *Tit*.8. §.7. *Simonia*. n 9.p. 537.
Pecunia Ecclesiæ quomodò alienabilis. ibi §.4. *Alienatio* n. 16., & seqq. p.134.
Applicata ad aliquem effectum particularem prò Ecclesia, nequit alienari. ibi.n.17.p.134.
Pecuniam dans pœnitenti in Confessione deferendam meretrici incurrit crimen sollicitationis. *Tit*. 4. §. 2. *Sollicitatio*. n.14.p. 190.
Pecunia data prò Sacramentalibus inducit Simoniam. Tit.8.§.7. *Simonia*. n.14 p.538.
Data Electoribus ad obtinendum Officium spirituale causat Simoniam. ibi.n.16. p. 538.
Per. V. *Dictio*.
Percussio quot modis aggravetur, Tit. 7. §. 3. *Provocatio*. n.5. p. 404. (leges 400., sed corrige. 404.)
Gravis, aut levis abstrehendo à persona quæ sit. *ibi*. n. 17.p. 408.
Ejus qualitas judicanda à Judice. *ibi*.
Levis, ut sit judicialiter punibilis requirit peccatum mortale. *ibi*.n. 18. p.408.
Gravis, & arreptio instrumenti ad graviter percutiendum æqualiter puniuntur. *ibi*.n. 20. p. 408.
Gradatio pœnarum in Statutis contrà percutientes ostenditur. *ibi*.n. 22. p. 408.
Arreptio instrumenti ad graviter percutiendum debet esse cum vibratione. *ibi*. n. 23. p. 408.
Gravis quomodò coniicitur intentam fuisse à rixante. ibi.n.24. p. 408., & 409.
Animus graviter percutiendi in rixante ex quibus coniiciatur. *ibi*. n. 28., & seqq. p.451.
Instrumentum mediocre cum valida vibratione prodit animum graviter percutiendi. *ibid*. num. 29. p.409.
Instrumentum ex se aptum ad graviter percutiendum, arreptum etiam sinè vibratione prodit animum similem. *ibid*.n.31.p.409.
Quo casu impunibilis arreptio instrumenti ad percutiendum. *ibi*. n.32.p 409.
Percussiones factę nuda manu quo casu diversas pœnas sortiantur. *ibid*.n.39.p.410.
Instrumentum ad percutiendum, ut criminale sit debet esse solidum, & durum. *ibi*. num.43. p. 410.
Conspurcans Religiosum urina, atramento &c. gravius est puniendus, quàm arripiens instrumentum ad percutiendum. *ibid*.
Instrumentum arripiens ad se defendendũ àn sit Reus Statuti. *ibid*.n.44., & seqq. p.411.
Quomodò cognoscatur àn instrumentum arreptum sit ad fugandum, àn potiùs ad percutiendum. *ibi*. n.49.pag.411.
Quid agendum cum rixantes se mutuò percusserint, & quisque dicat, se fecisse ad tutelam. *iibd*. n. 50. p.411.
Vulnerans aliò instrumento, quàm gladio àn teneatur pœnâ vulnerantis gladio. *ibid*. n.52. p.411.
Feriens leviter àn teneatur Carcere annali. ibid. nu. 54.p.411. (Inveniens 44., sed corrige)
Vulnus grave, aut leve à quò judicandum. ibi.n.56. & 57. p. 412.

Percus-

Percussiones graves àn æquali pœna sint puniendæ. ibi. n.58.p.412.
Causæ excusantes à censura Canonis *Si quis suadente* &c. excusant à pœnis Statuti. ibid. num.61. pag. 412.
Percussio facta cum moderamine inculpatæ tutelæ non infert excommunicationem. ibid. num. 62.p. 412.
Ut quis possit se defendere alium percutiendo, sufficit, quod sibi certum periculū immineat ad invasore. ibi.n.64.p.412.
Percussione potest quis se defendere ab præcavendam iniuriâ verborum, aut verberum. ibid.n.65. pag. 412.
An quis teneatur fugere ab invasore potiùs, quàm possit eum percutere. ibid.n.66.p.413.
Religiosus non tenetur fugere ab invasore, sed potest se tueri percutiendo. ibid. n.68.p.413.
Percutere volens Laicum, si casu percutit Clericum non incurrit Censuram. ibid.n.70. p.413.
Percussio àn fuerit ad defensam prudenter librandum à Judice. ibid.n.74.p.414.
Percussio ad defensam ex quibus indiciis coniici valeat. ibid. n.75.p.414.
Percussio ex primo motu ex quibus indiciis argui valeat. ibid.n.77.p.414.
Percussio facta manu inermi, ac usus armorum in forma non propria ad occidendum excludunt voluntarium ab homicidio. *Tit.* 7.§.5. *Homicidium*. n.71.p.440.
Percutiens ad defensam excusatur, si aliquandò excedit modum in percutiendo, Tit.7.§.3.*Provocatio*. n. 64.p.412.
Percutiens Clericum ad defensam, si excedit modum defensionis non incurrit censuram. ibi.num.70.p 413.
Percutiens ex motu primò primo non peccat mortaliter. ibi.n.71.p.413.
Percutiens Clericum ex subitanea ira non est excommunicatus. ibid.n.71.p.413.
Percutientium pœnas quandò incurrat Religiosus, aut evadat. ibid.n.72.p.413.
Laicus percutiens Clericum, qui illum provocavit iniuriâ sibi, aut suis factâ evadit excommunicationem. ibid.n.72. p.413.
Provocatus percutiens, non probatâ defensione, extraordinariè puniendus. ibid. num. 76. pag. 414.
Pœna percutientis Prælatum localem. ibid.n.81.pag. 415.
Percutiens Vicarium non ità puniendus, ut Guardianum. ibid.
Percutiens Patrem Ordinis, aut Provinciæ àn puniendus, ut percutiens Guardianum. ibi.nu.82., & 83.p.414.
Laicus conversus percutiens Clericū meretur augmētum pœnarum. ibi.n.83.p.414.
Pœnæ percutientium personas extra Ordinem quomodò regulandæ. ibid. num. 84., & seqq. pag. 415.
Religiosus percutiens Clericum sæcularem, aut Regularem alterius Ordinis à quo absolvendus à censura. ibi.n.87., & seqq. p. 415.
Perduellio quibus modis committatur in primo, & secundo capite, Tit.2.§.6.*Læsa*. num. 30. & 31.pag. 87.
Periurus repellitur à ferendo testimonio. Tit.5.§.7. *Periurium*. n.33., & 36.p.334. & 335.
Quandò fiat irregularis. ibi.n.37.p.335.
Quomodò mulctandus ob damnum datum proximo, ibi.n.32., & 33.p.334.
Ad quid teneatur ergà eum, quem periurio offendit. ibi.n.33. p. 334.
Punitus aliquandò præcisione linguæ. ibid. num. 31. p.334.
Periuro amputandos duos digitos sanxit Carolus. V. ibi.
Variæ aliæ pœnæ quibus affecti sunt periuri. ibid.
Periurium diffinitum à D. Thoma. Tit.5.§.7 *Periurium* n.1.p.329.
Ejus aliæ duæ diffinitiones improbantur ibi.n.2., & 3. p.330.
Vera ejus diffinitio. ibi.n.3.p. ibid.
In eo quomodò iniurietur Deus. ibid. n. 4. p. ibid.
Periurium dicitur perfecta iniuria. ibid. num.5.p. ibid.
Ut sit punibile in foro fori quid requiratur. ibid. nu. 6. pag. ibid.
Ejus triplex acceptio. ibi.nu.8.p. ibid.
Largè sumptum quandò fit. ibid.n.9.p. ibid.
Propriè sumptum dividitur dupliciter. ibid.num.10. p. 331.
Ejus gravitas undè deducatur. ibid. num. 11. pag. ibid.
Promissorium, & assertorium æqualia sunt in gravitate. ibid. n.12.p. ibid.
In eo proceditur etiam ex officio. ibid. num. 14. p. ibid.
In juramento litis decisorio puniendum à Judice Laico. ibid.nu.15.p. ibid.
An in eodem processu, in quo intervenit periurium puniatur. ibid.n.16. p.332.
Quando puniatur civiliter, & quandò criminaliter. ibid nu.17. p. ibid.
Periurium, licèt cedat in solam iniuriam divinam, punitur per inquisitionem. ibid. num. 15. pag. 331.
In periurio promissorio quid probandum ab accusatore. ibid.nu.18 pag.332.
Periurium probatur in eo qui fuit calumniator. ibid. n 19.p.ibid.
Periurium Testium quomodò probetur. ibi n.20., & seqq.pag. ibi.
In quibus personis, & causis non puniatur. ibi. nu. 26., & seqq. p.333.
Ejus pœnæ. ibi. n.30., & seqq.p.334.
Non auget pœnam Rei in veritate neganda. Tit.1.§.4. *Pœna*. n.22.p.19.
Peritus punitur de periurio, si mentitur in judicio. ibi. n.40.p.335.
Permisso aliquo permittuntur media ad illud. ibid. nu. 39.pag.
Pernoctare quid importet. Tit.2.§.1. *Apostasia*. n.68. p.34.
Persona quid sit. *Tit*.4.§.2. *Sollicitatio*. n.11.p. 190.
Significat mares, & fœminas. ibi.
Persona sacra iniens matrimonium est suspecta de hæresi, & quomodò. Tit. 5.§.8. *Abus. in matr.* nu. 2.p 517.
Personatus qui dicantur. *Tit*.5.§.8. *Subornatio*. n. 22.p. 339.

Persuadere. V. *Suadere*.
Pertinacia est de ratione hæresis. *Tit.* 2. §. 7. *Hæresis*. n. 2. p. 92.
Philene Sodomiæ feminarum inventrix. *Tit.* 4. §. *Sodomia*. n. 6. p. 255.
Philosophi antiqui maculati fuere crimine nefando. *ibid.* n. 4. p. 255.
Pigmentarii qui sint. Tit. 7. §. 9. *Veneficium*. num. 7. pag. 470.
Pignori rem supponere quandò possit Religiosus, & quomodo. *Tit.* 3. §. 1. *Proprietas*. n. 80., & 82. pag. 115.
Piratæ qui nam excommunicantur. *Tit.* 9. §. 6. *Latrocinium*. n. 32. p. 585.
Pistoletti in Statu Ecclesiastico sunt prohibiti sub pœna furcarum. Tit. 7. §. 1. *Armorum*. num. 7. pag. 393.
His vulnerantes possunt dici proditores. *ibid.*
Plagium quid sit. *Tit.* 3. §. 7. *Furtum*. num. 27. pag. 249.
Plagio delinquit fraude inducens juvenes ad militandum. *ibid.* n. 36. (Inveniens n. 26., sed corrige 36.) p. 150.
Platonis sententia contrà sodomiam. Tit. 4. §. 11. *Sodomia*. n. 4. p. 255.
Plebeus stuprans feminam nobilem quomodò puniendus. Tit. 4. §. 5. *Stuprum*. n. 11. p. 217.
Pœna augenda ob frequentiam delictorum. Tit. 1. §. 2. *Delicta*. n. 22. p. 10.
Debetur præcisè quandò circumstantiæ non variant crimen. *ibi.* §. 1. n. 4. p. 10.
Pœna major est rigor; minor est æquitas. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia*. n. 80. p. 35.
Ob quæ sit minoranda Tit. 1. §. 2. *Delicta*. num. 31. p. 11.
Gravior debetur delictis, quæ magìs conturbant Rempublicam. *ib.* n. 59. p. 15.
Pœna ordinaria quid sit. *ibi.* §. 4. Pœnæ. nu. 2. & seqq. pag. 17.
Hæc non datur ex solis præsumptionibus. *ibi.* nu. 3. p. 17.
Nec ex indiciis etiam violentis. *ibid.*
Pœna, & mulcta quomodò distinguantur. Tit. 1. §. 4. *Pœna*. n. 5. p. 17.
Pœna extraordinaria quid sit. *ibid.* n. 7. p. 17.
Pęna est merces delicti. *ibid.* n. 9. p. 17.
Augenda est ubi plurificantur delicta. *ibi.*
Majoris delicti absorbet alias. *ibid.*
Pœna gravior quæ sit. *ibi.* n. 11. p. 17.
Augenda ad gradum proximiorem. *ibid.* num. 15. p. 18.
Quomodò minuenda. *ibi.* n. 16., & seqq. p. 18.
Non augetur Reo ob periurium in neganda veritate. *ibid.* nu. 22. p. 19.
Quomodò differat à pœnitentia. *ibi.* n. 5. p. 17.
Pœnarum gradus de jure Canonico, & Civili. *ibid.* n. 18., & 19. p. 18.
Pœna capitalis est pæna sanguinis, sed in dubio accipitur pro pœna exilii; & in gravioribus delictis prò pena mortis. *ibi.* n. 24., & 26. p. 19.
Pœna Statuti tollit pęnam juris communis; sed si est cumulativa cum jure communi utraque infligitur. *ibi.* n. 28. p. 19.
Pœnæ legalis complementum non potest dare Judex Reo mitius punito ab alio Judice. *ibid.* num. 30. p. 19.
Pœna latæ sententiæ quæ sit, & per quas clausulas importetur. *ibi.* n. 32. p. 20.
Hæc quandò retrotrahatur. *ibid.* nu. 34. pag. 20.
Pœnæ optio quandò tribuenda Judici, & quàdò Reo. *ibid.* n. 39., & seqq. p. 20.
Pœna quandò pronuncianda sit incursa. *ibi.* nu. 43. p. 21.
Mitior in foro fori semper præsumenda. *ibi.*
Pœna quomodò commutanda remissivè. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia*. n. 102. p. 38.
In dubio est mollienda. *ibi.* n. 141. p. 43.
Gravior arguit culpam graviorem. *ibi.* §. 5. *Schisma*. n. 9. p. 58.
Nulla danda est Reo negativo torto juxtà valorem indiciorum. *ibi.* §. 7. *Hæresis*. n. 46. p. 99.
Pœnæ indentitas non infert identitatem delicti. *Tit.* 3. §. 2. *Pecunia*. n. 41. p. 122.
Pœnæ plures si sunt compatibiles dantur in facto, in quo plura concurrant delicta. *ibid.* n. 43. p. 122.
Pœna infamiæ æquiparatur morti. *Tit.* 5. §. 3. *Infamatio*. n. 1. p. 297.
Pœna talionis debetur calumniatori. *Tit.* 5. §. 4. *Calumniatio*. n. 14. p. 307.
Pœnæ Statutariæ quid ditas, aut ejus duratio quandò sit arbitrio Superioris commissa. *ibi.* §. 6. *Revelatio*. n. 58. p. 329.
Pœna ordinaria non incurritur nisi effectus intentus sequatur. *ibi.* §. 8. *Subornatio*. n. 59. p. 344.
Pœnæ ob circumstantias criminum arbitrio Judicis exasperantur, & molliuntur. *Tit.* 7. §. 8. *Parricidium*. n. 38. p. 468.
Si circà quantitatem pœnæ controvertant Judices, statuenda est quantitas minima. ib. §. 10. *Abortus*. n. 19. p. 481.
Pœnæ aggravantur ob frequentiam delictorum in aliqua regione. ibi. n. 25. p. 483.
Omnis causa minuens dolum malum excusat à pœna ordinaria. *ibid.* n. 66. p. 490.
Pœna mortis, aut mutilationis apud Regulares non habet locum. *ibid.* n. 78. p. 492.
Arbitrium Superioris circà pœnas quandò nam cadat super specie pœnæ, & quandò super ejus duratione. *Tit.* 8. §. 4. *Abus. in Confess.* num. 39. pag. 516.
Pœna imposita in foro conscientiæ non salvat ab imponenda in foro fori. *ibi.* §. 6. *Sortilegium*. num. 60. p. 516.
Pœna damnationis ad bestias absolevit. *Tit.* 9. §. 5. *Incendii*. n. 14. p. 576.
Pœna aliqua sequitur quamvis culpam. *ibid.* num. 32. p. 579.
Pena cognoscitur cognita lege. *ibid.* §. 6. *Latrocinium*. n. 3. p. 580.
Pœnæ legis Juliæ de *Vi publica*, aut *privata*. non sunt in usu. *ibi.* §. 7. *Carcerum*. n. 29. p. 592.
Pœna Abigeatus quos, & quandò incurratur. *Tit.* 3. § 6. *Furtum*. n. 39. p. 551.
Abortus procurati. Tit. 7. § 10. *Abortus*. n. 23., & seqq. p. 483.
Abusus in Baptismo. Tit. 8. §. 1. *Abus. in Bapt.* nu. 12., & seqq. p. 497.
Abusus in Confessione. ibid. §. 4. *Abus. in Confes.* nu. 24., & seqq. p. 513.
Non Sacerdotis excipientis Confesiones. *ibid.* nu. 25. pag. 513.
Sacerdotis absolventis sinè jurisdictione. ib. n 28. p. 514.

Absol

Absolventis à reservatis sinè facultate, ibi.nu.30., & seqq.p.515.
Frangentis sigillum Confessionis. ibid. num. 32., & seqq p. 515.
Abusus in Eucharistia. *ibi*. §. 2. *Abus. in Euchar*. nu. 13., & seqq p.501.
Vomentis Eucharistiam. *ibi*.n.8 p. 500.
Abusus in Matrimonio. Tit. 8. §. 5. *Abus. in Matr*. n. 27., & seqq.p.521.
Pœnæ polygamiæ. ibi.n.30., & seqq. pag. 522.
Pœnæ personæ sacræ contrahentis matrimonium. ibi. n.27.p.421.
Abusus in Ordine Tit.8.§.3.*Abus. in Ord*.num. 17., & seqq.p.505.
Pœnæ ordinationis immaturæ. ibid.n.17., & 18 p. 505.
Suscipientis Ordines furtivè. *ibid*. n. 19., & seqq.p. 505.
Ordinationis per saltum. ibid. n.22.p.506.
Ordinati per falsas dimissorias. *ibi*.num.23., & seqq. p.506.
Ministrantis in Ordine sacro non suscepto. *ibid*. nu. 26.p.506.
Non Secerdotis celebrantis, aut Confessiones excipientis. *ibid*.
Sacerdotis bis in die celebrantis. *ibid*. num. 27., & seqq.p.506.
Abusus Sacræ Scripturæ. Tit.5.§.2. *Blasphemia*. nu. 67 p.294.
Adulterii. Tit. 4. §.4. *Adulterii*, n. 38., & seqq. p. 208.
Pœna recidivantis in adulterium quandò dari possit. *ibi*.n.57. p. 211. (leges 111., sed corrige)
Alchimistarum. *Tit*.6 §.4. *Alchimia*. n.10., & seqq. p. 384.
Pœnæ Alchimistarum non incurruntur nisi per actuum frequentiam *ibid*. num 22. pag. 385.
Alienationis bonorum Ecclesiasticorum. *Tit*. 3. §. 4. *Alienatio*. num. 31., & seqq. pag. 137.
Regularium alienantium bona sui Monasterii. *ibi*. num. 37., & seqq. pag. 138.
Vendentium, aut distrahentium libros Bibliothecæ Ordinis Minorum. *ibid*. nu.42., & seqq. p. 139.
Apostatarum perfidiæ quæ *Tit*.2.§.1. *Apostasia*. n 40. pag.31.
Apostasiæ irregularitatis quæ, & quandò debeatur. *ibid*.n.41.p.31.
Pœna Apostatarum fugitivorum. *ibi*.n. 42, & seqq. p.31.
Apostatarum pœna intelligitur minima quandò alia non apponitur in Statuto. ibid.num. 80. p.35.
Recidivantium in Apostasiam quomodò regulandæ sint pœnæ. *ibid*. num. 98., & 100. pag. 37.
Apostatantis sub prætextu adeundi Superiorem. ibi. nu. 109. p.39.
Pœna Apostasiæ ultrà gravissimam committuntur arbitrio Superioris. *ibid*. num. 144. pag. 43.
Appellantium à Papa ad futurum Concilium, & in hoc crimine complicum pœna. *Tit*. 2. §. 3. *Appellatio*. num.5., & seqq. pag.63.
Religiosorum temerè Appellantium à suis Prælatis. *ibi*. nu.9.p.64.
Trahentium causam Ecclesiasticam ad forum Laicum. *ibi* n.7., & 11.p.63., & 65.
Pœnæ Regularis appellantis ad Tribunal Episcopale, aut Laicum. ibid. num. 33., & seqq. pag. 67.
Pœnæ Religiosi appellantis ad Tribunal Seculare incurruntur, licèt à Judice appellato reiecta sit appellatio. ibi.n.44.p.68.
Pœna malè appellantis quandò sit duplicanda. ibid. n.49.p.69.
Arma prohibita deferentium. Tit. 7. §.1. *Armorum*. n.1.p.392.
Assassinii pœna. ibi. §. 6. *Assassinium*. n. 43., & seqq. p. 453.
Astrologiam iudiciariam profitentium. *Tit*. 6. §. 5. *Astrologia* num. 18., & seqq. pag. 389.
Bestialitatem committentium. *Tit*. 4. §. 12. *Bestialitas*. n 13, & seqq.p. 271.
Blasphemias loquentium. *Tit*. 5. §.2. *Blasphemia*. nu. 39., & seqq.p. 391.
Obloquentium de Papa, Cardinalibus, Episcopis, & Prælatis pœnæ. ibid. num. 54. & seqq. p. 292.
Calumniatorum. Tit. 5. §. 4. *Calumnia*. nu. 11., & seqq.p.307.
Pœna Judicis formantis inquisitionem calumniosam. ibi.n.22.p.308.
Concubinatus pœna. *Tit*. 4. §. 3. *Fornicatio*. num. 14 pag.199.
Consortii suspecti pœna in Clericis. Tit. 4. §. 1. *Consortium*. nu.34.p.178.
Eadem in Fratribus Minoribus. ibi.n.40.. & 44. pag. 179., & 180.
Pœna Fratrum Minorum admittentium juvenes in propriis Cellis, ac intrantium Cellas aliorum. ibi. n.41.p.179.
Eorundem sequestrantium se à socio cum mulieribus. ibi.nu.42.p.179.
Eorundem intrantium domos suspectas. ibi. nu.43., & 45.p.180.
Eorundem laborantium morbo gallico. ibi.n.97. pag. 185.
Conspirantium contrà Principem, Episcopum, Superiorem, aut privatum Religiosum pœnæ. *Tit*.2. § 4. *Conspiratio*. n.7., & seqq p.71.
Contrà Novitios ibi. n.34 p.74.
Contrà sæculares. ibi n.36 p.74.
Revelatio à dictis pœnis quomodò sit regulanda. ibi. n.38., & 39 p.75.
Conviciantium pœnæ. Tit.5.§.2. *Blasphemia*. n 74., & seqq.p.295.
Dilapidationis pœnæ. Tit. 3. §. 7. *Dilapidatio*. n. 18., & seqq. p.160.
Religiosi Subditi disperdentis bona Conventus, aut res suos usui concessas. ibid. num. 33. p. 163.
Prælati Minoritæ malè expendentis eleemosynas Conventus. ibi.n.29 p.162.
Duellantium pœnæ. Tit.7.§.4. *Duellum*. n.41., & seqq. p.424.
Pœnæ duelli solemnis extensæ ad non solemne, etiam non secuto effectu. ibi.nu.30.p.422.
Clericorum pugnantium in duello pœnæ. ibid. num. 48., & seqq.p.425.

Falsi-

Falsificantium monetas. Tit. 6. §. 3. *Falsificatio.* n. 36. & seqq. 379.
Tondentium monetam legitimam. ib. num. 40. p. 380.
Expendentium, & introducentium monetam falsam. ib. n. 41. p. 380.
Eadem pęna debetur tondenti &c. monetas argenteas minimi valoris, sicut alias majoris. ib. n. 48. p. 381.
Fornicantium pęnæ. Tit. 4. §. 3. *Fornicatio.* num. 12, & seqq. p. 199.
Pęna Religiosi fornicantis cum fęmina introducta in Conventum. ibid. §. 8. *Clausura.* num. 62. pag. 242.
Frequentantium Monasteria Monialium. Tit. 4 §. 1. *Consortium.* n. 38. p. 179.
Furti pœnæ. Tit. 3. §. 6. *Furtum.* nu. 16. & seqq. pag. 147.
Pœnæ furti de jure Canonico. ib. n. 34. p. 150.
Furti facti à domesticis. ib. n. 45. pag. 152.
Facti in via publica. ib. n. 47. p. 152.
Facti cum scalis, clavibus adulterinis grimaldellis &c. ib. n. 49. pag. 152.
Facti cum fractura. ib. n. 50. p. 152.
Facti per vim cum armis, sociis, aut non. ib. nu. 51. pag. 153.
Pœna Clerici furis. ib. n. 52. p. 153.
Hæreticorum. Tit. 2. §. 7. *Hæresis.* num. 38, & seqq. pag. 98.
Homicidii. culposi. Tit. 7. §. 5. *Homicidium.* num. 82, & seqq. p. 442.
Voluntarii simplicis. ib. n. 84. p. 442.
Appensati. ib. n. 85, & seqq. p. 442.
Casualis. ib. n. 88. p. 443.
Clerici homicidæ voluntarii. ib. n. 89. p. 443.
Occidentis coniunctum in linea transversali. ib. §. 8. *Parricidium.* n. 41. p. 468.
Immutantium dispositiones factas à Commissariis Visitatoribus. Tit. 2. §. 2. *Inobedientia.* num. 114. p. 62.
Improperantium alicui. Tit. 5. §. 2. *Blasphemia.* nu. 77. & seqq. p. 295.
Incestus pœna. Tit. 4. §. 6. *Incestus.* n. 11, & seqq. p. 221.
Infamantium, aut diffamantium pœnæ. Tit. 5. §. 3. *Infamatio.* n. 14, & seqq. p. 300.
Iniuriantium pœnæ de jure communi. ib. n. 14, & seqq. p. 300.
Pęna iniurię scriptę Tit. 5. §. 5. *Libellus.* num. 61. p. 319.
Infanticidii pœnæ juxtà varias circumstantias. Tit. 7. §. 8. *Parricidii.* n. 38. p. 468.
Inobedientium juxtà crimen largè, aut strictè sumptum. Tit. 2. §. 2. Inobedientia. num. 66. pag. 57.
Non acceptantium Commissarium missum à Generali. ib. n. 55. p. 54.
Rebellantium à Commissaris delegatis à Provinciali. ibid. n. 68. p. 57.
Largitionis munerum in Regularibus pœnæ. Tit. 3. §. 5. Donatio. nu. 11, & seqq. pag. 142.
Læsæ maiestatis pœnæ. Tit. 2. §. 6. *Læsa.* nu. 39, & seqq. p. 90.
Libellos famosos componentium, dictantium, vulgantium &c. pœnæ. Tit. 5. §. 5. Libellus. num. 44. & seqq. p. 317.
Licentiantium ordinandos ad Episcopum non suum. Tit. 6. §. 1. *liter. fals.* n. 70. pag. 365.
Literas alienas aperientium, lacerantium, intercipientium &c. pœnæ. ib. §. 2. *liter. aperit.* n. 36, & seqq. pag. 372.
Literas Apostolicas falsificantium. ib. §. 1. *liter. fals.* n. 26. & seqq. p. 360.
Pęna exercentis jurisdictionem ex falsis literis Principis. ib. n. 34. p. 361.
Falsificantis sigillum Principis. ibid. n. 34, & 35. p. 361.
Abutentis sigillo Principis. ib. n. 36. p. 361.
Confessiones excipientis cum falsis patentibus Ordinarii. ib. n. 39. pag. 362.
Falsificantium literas Ordinariorum. ib.
Notarii falsarii pęnę. ib. nu. 40, & seqq. pag. 362.
Falsificantis scripturam privatam. ibid. num. 47. p. 363.
Minantium pęnæ. Tit. 7. §. 2. Minæ. nu. 14, & seqq. p. 401.
Mollitiem committentium pęnæ. Tit. 4. §. 10. *Mollities.* n. 16, & seqq. p. 253.
Seminantis extrà vas ad impediendam generationem. ib. n. 20. p. 253.
Compellentis Monialem ad sibi procurandam immundiciam. ib. n. 18. p. 253.
Coeuntis cum cadavere humano. ibid. num. 21. p. 253.
Obscœna loquentis poenæ, quæ, quando, & quomodò debeantur. Tit. 9. §. 2. *Blasphemia.* n. 70, & seqq. p. 295.
Omittentis Sacramentalem Confessionem, ac Communionem in Paschate. Tit. 5. §. 1. *Omissio.* nu. 11. p. 281.
Non recitantis horas Canonicas. ib. n. 13. p. 281.
Orationem mentalem negligentis. ib. n. 37. p. 284.
Otiosi notabiliter pęna. ib. nu. 21, & seqq. p. 282.
Osculum datum mulieri quomodò sit puniendum. Tit. 4. §. 2. *Sollicitatio.* n. 39. p. 195.
Osculantis Monialem pœnæ. Tit. 4. §. 9. *Sacrilegium.* n. 17. p. 248.
Parricidii pęna. Tit. 7. §. 8. *Parricidium.* num. 37, & seqq. p. 468.
Clericus parricida quomodò puniendus. ib. n. 42. p. 468.
Partum mortuum supponens infanti viventi quomodò punienda nutrix. Tit. 3. §. 6. *Furtum.* n. 38. p. 150. (corrige n. 39. V. Quid, & pone. 38:)
Peculatus pęnæ. Tit. 3. §. 6. *Furtum.* n. 19, & seqq. p. 147.
Periurii pœnæ. Tit. 5. §. 7. *Periurium.* n. 30, & seqq. p. 334.
Percutientium pęnæ. Tit. 7. §. 3. *Provocatio.* n. 9. p. 407.
Arripientis instrumentum ad percutiendum non extenditur ad arripientem ad fugandum. ib. nu. 48. pag. 411.
Pęna percutientis Prælatum localem. ibid. num. 81. pag. 414.
Pęnam minorem meretur percutiens Vicarium, quàm Prælatum localem. ib.
Pęnæ percutientis personas extrà ordinem quomodo regulandæ. ibid. num. 84, & seqq. pag. 415. (corrige pag. 115, & pone 415.)
Plagii pęna quæ sit, & quandò intrat. Tit. 3. §. 6. Furtum. n. 35. p. 150.

Polygamiæ pœna quę sit. Tit.8. §. 5. Abus. in matr. nu.30, & seqq. p.522.
Persona sacra contrahens matrimonium quomodò punienda. ib. n.27. pag.521.
Proditoris Patriæ pęna Tit. 7. §.7. *Proditorium*. n.26. p.460.
Proditorium homicidium quibus pęnis vindicandum. ib. n. 27. & seqq. p.460.
Pęna Clerici homicidæ proditoris ibid. nu.31. pag. 461.
Provocantium pęnę. ib. §.3. *Provocatio* nu.8. & seqq. p.407.
Proprietariorum pęnę. Tit.3. §.1. *Proprietas*. n.12. & seqq. p.107.
Ob quas causas sint augendæ. ib. nu.56. p.112.
Rapinæ pęna. Tit.3. §.6. *Furtum*. n.52. p.153.
Raptus pęnę de jure civili. Tit.4. §.7. *Raptus*. n.26, & seqq. p.229.
Extenduntur ad complices, comites, sequentes &c. ibid.
Pœnæ ejusdem criminis de jure Canonico. ib.n.30, & seqq. p.230.
Quandò temperandæ. ib. n.28. p.230.
Pęnę raptus meretricis publicę, aut feminę indulgentis pluribus est extraordinaria. ib. num.29. p.230.
Ordinaria pęna raptus intrat, si sit mulieris, quæ reputetur honesta, licèt alicui indulgeat, ibid.
Recipientium Novitios ad habitum sinè debitâ inquisitione. Tit.5. §. 9. *Suasio*. nu.31, & seqq. p.351.
Revelationis secretorum pœna. ib. §.6. Revelatio. n. 32. & seqq. pag.326.
Testis revelantis examen, secretò factum. ib. n. 10. p.322.
Notarii revelantis secreta Judicis, aut partium, aut testamentum viventis. ib. n.9. pag.322.
Causidici ostendentis adversæ parti instrumentum sibi confidenter traditum. ib. n.9.
Manifestantis secretum sibi ab Amico commissum. ib. nu.32. pag.326.
Publicantis secretum Principes. ib. n.34. pag. 326.
Personę publicæ revelantis, quæ sunt tacenda. ib.n. 35. p.326.
Pęnę de jure Canonico contrà revelantes secreta. ib. n.36. pag.326.
Sacerdotis revelantis audita in Sacramentali Confessione. ib. nu.40. & 59. pag.327, & 329.
Sacrilegii cum Moniali pęnę. Tit.4. §.9. *Sacrilegium*. n.15, & seqq. pag.248.
Impudicitiæ commissæ cum Moniali. ibid. num. 17. pag.248.
Vitiantis Monialem de jure Canonico pęna. ibid. n.19. pag.248.
Monialis passæ se stuprari. ibid.num.26.pag.249.
Schismaticorum pęnæ, datæ in Sacrâ Scriptura. Tit. 2. §.5. Schisma. n.9. p.78.
Ipsis datur pœna Hæreticorum. ibid. num.10. pag. 78.
Eorum fautoris pœna. ib.n.14. p.78.
Simoniæ de jure divino prohibitæ pœna. Tit.8. §.7. n. 36. p.542.
Vendentis juspatronatum ad Officium, aut Beneficium Ecclesiasticum. ib. nu. 38. p.543.
Episcopi vendentis exercitium suæ jurisdictionis, seù concedentis suum Vicariatum, retentâ sibi parte emolumentorum, aut cum minori stipendio, quod solet dari. ibid. n.39. p.543.
Examinatorum Synodalium si prò examine quid vel minimum accipiant. ib. n.40. p.543.
Concurrentium ad simoniam beneficialem. ib.n.43. p.544.
Dantium, aut accipientium aliquod prò ingressu Religionis. ib. n.45. p.544.
Pęnę simoniæ eædem sunt, si agatur per inquisitionem, sicut per accusationem. ibid. num.46. p. 544.
Sollicitantium ad turpia extrà Confessionem. Tit.4. §. 2. *Sollicitatio*. num. 35, & 44. pag.195, & 196.
Sollicitantium in Confessione. ib. n.49. pag.197.
Sodomitarum de jure Divino, Ecclesiastico, & Cęsare pęnę. Tit. 4. §. 11. *Sodomia*. num.36, & seqq.pag.261.
Stuprantium fęminas. Tit.4. §.5. *Stuprum*. nu.11, & seqq. p.217. (corrige §. VI. Incestus, & pone §. V. Stuprum)
Cognoscentis per vim mulierem solutam aliàs cognitam. ib.
Stuprantis puellam non viripotentem. ib. nu.21, & seqq. p.218.
Stuprantis virginem sinè vi. ib. n.13. pag.217.
Stuprantis cum violentia. ibid. num. 21, & seqq. pag.218.
Sortilegia committentium. Tit.8. §.6. *Sortilegium*. n. 58, & seqq. pag.534.
Subornationis Testium ad dicendam falsitatem. Tit. 5. §. 8. *Subornatio*. n.31. p.341.
Subornantium in Electionibus. ib. num.33, & seqq. p.341.
Pęnę subornantium in Electionibus in Religione Minorum extenduntur ad omnes Ordines. ib. nu. 34. p.341.
Suspectorum de Hæresi. Tit. 2. §. 7. *Hæresis*. nu.63. pag. 101. (leges contrà cu ictos, corrige convictos)
Talionis pœna debetur Calumniatori. Tit.5. §. 4. *Calumniatio*. n.14. pag.307.
Hæc in omnibus foris desuevit. ibid. nu.16 p.308.
Debetur, quandò processum fuit per denunciationem de delicto excepto. ib. n.21. pag.308.
In Ordine Minorum omninò servâda. ib.n.17. p.308.
Veneficii pęna. Tit.7. §.9. *Veneficium*. n.35, & seqq. p.475.
Violantium clausuram Monialium. Tit.4. §.8. *Clausura*. n.66, 69. 70. pag.243.
Monialium introducentium, aut admittentium quasvis personas intrà illarum clausuram. ib. n. 72. p. 244.
Monialium exeuntium à Clausura. ib. num.73. p. 244.
Superiorum Regularium intrantium absquè legitimâ causâ Clausurâ Monialium. ibid.
Violantium clausuram Religiosorum. ibid. nu.48, & seqq. pag.240.
Mulierum ingredientium Claustra Conventuum Religiosorum. ib.
Fratrum introducentium mulieres. ibid. num.50. p.241.
Introducentium fęminas intrà ędiculas Confessariorum Monialium. ib. n.63, & seqq. pag. 242.

Violantium libertatem Novitiorum. Tit.5. §.9. *Suasio*. n.29. pag.350.
Pœnitens non potest Sacramentalem Confessionem publicam facere. Tit.8. §.4. *Abus. in Confess.* n.9. pag.510.
Nec licentiare Sacerdotem, ut sua peccata in Confessione audita revelet. ibid. n.10. pag.510.
Pœnitentia quomodò differt à pœna. Tit.1. §.4. *Pœna*. n.5. pag.17.
Requirit acceptationem. ibid.
Pœnitentiæ salutares dantur leviter suspecto de heresi. Tit.2. §.7. *Hæresis*. n.45. pag.99.
Polygamia est abusus in matrimonio. Tit.8. §. 5. *Abus. in matrim*. n.8. pag.518.
Quomodò sit prohibita de lege naturæ. ib.
Prohibita est de jure divino antiquo, ac Evangelico. ibid. n.9. p.518.
Asserens eam esse Christianis licitam est hæreticus. ibid.
Prohibita est dè jure Cæsareo. ibid. num.11. pag. 518.
Senatus Romanus vetuit publicare legem permitentem polygamiam. ib.
Lex similis promulgata à Valentiniano Cęsare non fuit recepta. ib.
Polygamiæ cognitio spectat ad Inquisitorem; probabile tamen est, quod sit mixti fori. ib.n. 12. p.518.
Quomodò intelligendus Canon docens, quòd extante uxore infirma, alia duci possit. ibid. nu. 10. p.518.
Quam suspicionem hæresis faciat. ib. num.13. & seqq. p.519.
Spectat ad Inquisitorem etiam si primum matrimonium consummatum non sit. ibid. num.15. pag. 519.
Quomodò probanda. ibid. nu.20. pag.520.
An ut polygamus puniendus sit, qui probat primum matrimonium fuisse nullum. ibid. nu.23. pag.521.
An polygamus sit, qui bona fide duxit secundam, credens primam uxorem mortuam, & quomodò puniendus. ib. n.26. p.521.
Ejus pęnę. ib. n.30. & seqq. pag.522.
Polygamus falsos Testes inducendo super morte primæ uxoris quomodò puniendus. ibid. num. 34. p.522.
Polygama mulier graviùs de jure punienda quàm vir, & quare. ib. n.35. pag.522.
Pollutio. V. *Mollities*.
Portare de rigore juris quid significet, & quid juxtà communem sensum. Tit.7. §.1. *Armorum*. n.28. pag.397.
Possessionem bonorum perdunt hęretici post sententiam Judicis. *Tit*.2. §.7. *Hæresis*. nu 58. pag.101.
Possessio est usus. Tit.7. §.1. *Armorum*. nu.29. p. 398.
Possidere, habere, & tenere idem importat. ib.
Significat jus. ib.
Posteriora derogant prioribus. Tit. 1. §. 1. num.2. pag.7.
Potestati Ecclesiasticæ quilibet est subjectus. Tit.2. §. 2. *Inobedientia*. n.22. p.53.
Potestas suprema est in solo Deo. Tit.2. §.6. *Læsa* n.6. p.83.
Potestas divina in homines est communicata Papæ, ac Imperatori. ibid.
Potestas patria amittitur ob hæresim. Tit.2. §.7. *Hæresis*. n.55. pag.100.
Potestate abuti quis dicatur. T.4. §.8. *Clausura*. n. 13. p.234.
Praxis Sacræ Pœnitentiariæ circà pęnitentiam introducentium mulieres intrà Claustra. ib. num.59. pag. 242.
Ipsa habenda est prò lege. ib. nu.52. p.241.
Præceptum formale quomodò faciendum à Prælato T. 2. §.2. *Inobedientia*. n.4. p.49.
Ad illud quandò non tenetur Subditus. ib. num.5. p.49.
Præcepta Ecclesiastici Superioris in re gravi transgrediens peccat mortaliter. ibid. num.22. pag. 53.
Præceptum formale Superioris, licèt videatur de re Levi, debet sub mortali exequi. ib. num. 46. p.54.
Præceptum de jure positivo cessat in concursu alterius de jure naturali, ac Divino. T.2. §. 5. *Schisma*. n.39. p.81.
In concursu duorum præceptorum contrariorum sustinendum est, quod magis rationi congruit. Tit.7. §.6. *Assassinium*. n.37. p.452.
Prædatio quomodò differat à latrocinio, grassatione, robariâ, rapinâ, & assassinio. Tit.9. §.6. *latrocinium*. n.2. p.580.
Prædo, ac latro idem sunt. ib. n.3. p.580.
Prælatura quid sit. Tit.5. §. 8. *Subornatio*. n.22. p.339.
Prælaturæ Regulares sunt ad instar beneficiorum. Tit.8. §.7. *Simonia*. n.24. p.539.
In illis omnia pacta sunt simoniaca. ib.
Prælatus connivens ad delicta subditorum peccat mortaliter. Tit.1. n.7. p.2.
Tenetur ex justitia illos corrigere. ib.
Regularis tenetur scire doctrinam Canonicam criminalem. ib. n.8. p.2.
Severitatem benignitate temperatam servare debet. ib. n.9. p.2.
Habet jurisdictionem de jure Divino. Tit.2. §.2. *Inobedientia*. n.10. p.49.
In quâvis parte sui Monasterii potest exercere suam jurisdictionem. ib. n.17. p.51.
Inferior Generali debet sequi consilium Discretorum in carcerando contumaci. ibid. num.89. pag.59.
In gravibus negotiis debet habere consensum Capituli. Tit.3. §.7. *Dilapidatio*. n.27. p.161.
Ejus negligentiam supplere aliquandò possunt Subditi. Tit.4. §.8. *Clausura*. n.46. pag.239.
Prælatus quis dicatur. Tit.5. §. *Blasphemia*. n.60. p.293.
Pręlati in Romana Curia qui. ib.
Hi non sunt propriè Pręlati, & quarè. ib.
Pręlatus convicians Subditum, aut ei improperans quomodò puniendus, ib. n.82. & seqq. p.296.
Verba contumeliosa potest jacere in Subditum gratia correctionis. ib. n.83. pag.296.
Non potest sinè legitimâ causa repellere à suâ Religione, eam ingredi volentem. Tit.5. §.9. *Suasio*. n.16. p.348.
Non est dominus, sed administrator bonorum suę Religionis ib.
Pręlatus localis quis sit. Tit.7. §.3. *Provocatio*. n. 81. p.414.

Prælati Magistratum gerunt. ib. n.83. p.414.

Prælatus est ut Paterfamilias. ib. n.90. pag.415.

Prælatus Regularis debet vindicare judicialiter injuriam suo Subdito factam, ib n 94. pag.416.

Prælatus Regularis habet in subditos potestatem quasi Episcopalem, & veniunt nomine ordinariorum. ib. *Tit.* 7. §.10. Abortus. nu.36. p.485.

Hi nequeunt relaxare Subditos suos brachio sæculari. ib. n 78. pag.492.

Prælatus Ecclesiasticus debet curare de temporalibus, sicut de spiritualibus suæ Ecclesiæ. *Tit.*8. §.7. *Simonia*. nu.24. p.539.

In causis gravibus suæ Ecclesiæ debet sequi consilium seniorum. *Tit.*9. §.1. *Jejuniorum*. num.41. pag. 555.

Prælatus localis quandò possit privari Officio ob nimiam absentiam à Conventu. ib. §.9. *Residentia*. n.14, & 15. p.607.

Prælatus. V. *Superior*.

Præmeditatio in homicidio quomodò probanda. *Tit.*7. §.5. *Homicidium* n.73. p.440.

Præmeditatio reddens homicidium appensatum quibus conjecturis probetur. ib. n.74, & seqq. pag. 440.

Præposito manus inferens capite puniendus est de jure Civili. *Tit.*7. §.3. *Provocatio*. n.83 pag.414.

Præscriptio delictorum quandò currat. *Tit.*1. §.2. *Delicta*. n.38. p.12.

Quomodò Reum salvet. ib.

Contrà eam proceditur per exceptionem. ib. nu.39. p.12.

De crimine hæresis non currit. *Tit.*2. §.7. *Hæresis*. nu. 62. p.101.

Præses Capituli, si hoc congregato, subornaret Vocales, quid agendum. *Tit.*5. §.8. *Subornatio*. num.64. p. 345.

Semper debet eligi à Vocalibus casu, quo Commissarius aut non posset, aut nollet congregato Capitulo assistere electioni. ibid. numer. 65. pag. 345.

Præstare in jure quid significet. *Tit.*8. §.7. *Simonia*. n. 5. pag.537.

Præsumere quisquis benè debet de Officialibus publicis. *Tit.*3. §.7. *Dilapidatio*. n.10. pag.158.

Contrà talem præsumptionem requiruntur probationes plenæ. ib.

Præsumere quid importet. *Tit.*4. §.8. *Clausura*. nu.23. pag.235.

Præsumptio. Præsumptionibus quomodò probentur delicta. *Tit.*1. §.3. *Probatio*. n.5. p.15.

Ipsâ non probatur qualitas delicti. ibid. num. 6. pag.15.

Præsumptionibus probantur crimina difficilis probationis; & dolus in his, quæ sunt de genere prohibitorum. ibid. n.7. pag.16.

Item in facto, in quo major est species delicti, quàm è contrà; & quandò crimen est favorabile delinquenti. ib.

Præsumptiones vehementiores desiderantur in crimine atrociori. *Tit.*2. §.6. Læsæ. n.36. p.89.

In crimine hæresis gradus præsumptionis pendent ab arbitrio Judicis. *Tit.*2. §.7. *Hæresis*. num.9. pag. 84.

Præsumptio prò non delicto vincit præsumptionem prò delicto *Tit.*4. §.1. *Consortium*. num.102. pag. 186.

Præsumptio juris, & de jure admittit probationem contrariam, & quam ib. n.111. pag.187.

Præsumptiones carnalis copulæ magis desumuntur ex fama, & moribus, quàm ab aliis. Tit.4. §.4. Adulterium. n.14. pag.204.

Præsumptiones etiam violentæ non sufficiunt ad pœnam ordinariam. ib. n.28. p.206.

Præsumptio virginitatis stat prò Muliere. ibid. §.5. *Stuprum*. n.10. p.216.

Præsumptio stat pro femina, quod rapta sit invita. ib. §.7. *Raptus* n.24. p.229.

Præter. V. *Dictio*.

Prætoris edicta corrumpens fit Reus Læsæ majestatis. Tit.5. §.2. *Blasphemia*. n.7. p.286.

Prætextus quid sit. Tit.2. §.1. *Apostasia*. num.31. pag. 28.

Preces carnales, & sordidæ inducunt Simoniam. Tit.8. §.7. *Simonia*. n 7 pag.537.

Pretium quodvis simoniacum ob beneficium adeptum, est restituendum, & cui. ibid. num 42. p. 541.

Princeps non agnoscens in terra superiorem, aut habens plena regalia potitur majestate. Tit.2. §.6. *Læsæ*. n.6. p.83.

Declinans à Catholicâ fide ad hæresim perdit majestatem. ib. n.9. p.84.

Hæreticus natus, & toleratus, & non habens superiorem habet majestatem. ib. n.10. p 84.

Infidelis non agnoscens superiorem possidet majestatem. ib n 11. p 84.

Tenetur assecurare viam publicam. Tit.3. §.6. *Furtum*. n.46. p.152.

Ille solus, & qui ab eo habet facultatem, potest cudere monetam. Tit.6. §.3. *Falsificatio*. num.1. pag.374.

Faciens cudi monetam ligæ inferioris debito tenetur dè falso. ib. n.12. p.376.

Solus dat monetæ vires, & valorem. ibid. num.14 pag.376.

Potest ordinare duellum ad bellum terminandum. Tit.7. §.4 *Duellum*. n.11. p.419.

Quo casu ob causam privatam possit permittere duellum. ib. n.16. p.420.

Concedens campum francum duellantibus est excommunicatus. ib. n.28. p.422.

Quo casu non subeat censuram concedens post duellum impunitatem. ibid. num. 28. & 29. pag. 422.

Principissa quæ non agnoscit Superiorem potest ingredi claustra Religiosorum existentia in sua ditione. Tit.4 §.8 *Clausura*. n.8. pag.233.

Privatio suffragiorum quandò locum habeat. Tit 2. §. 1. *Apostasia*. n.103. p.38.

Quomodo, & quandò commutanda. ibid. n.104. p.38.

Largè capta quid importet, & comprehendat. Tit. 5. §.8. *Subornatio*. nu 45. p 342.

Strictè capta ad quæ limitetur. ibid. num.46. pag. 343.

Quandò in Statutis accipienda sit largè, aut strictè ib n.47. p 343.

Privatio Actuum legitimorum quid importet. Tit. 5. §.8. *Subornatio*. num.43. pag.342.

Privatio vocis activæ, & passivæ. V. *Privatio suffragiorum*.

Privatio Officiorum Ordinis inter Regulares correspon-

respondet confiscationi bonorum.*T.9.§.8.Artium.n.45.p.604.*

Cinguli militaris quid importet. *Tit.4.§.6. Incestus.num.11.p.221.*

Privilegiati Confessarii quo casu absolvere possint duellantes à censurâ. *Tit.7.§.4. Duellum.num.41.pag.424.*

Privilegia absolvendi à censuris Papæ reservatis non renunciavit Religio Minorum, nisi in casibus expressis in Statutis. *T.2.§.2. Inobedientia.num.58.p.56.*

Corpora publica fruuntur privilegiis Minorum. *T.3.§.7.Dilapidatio.n.18.p.160.*

Privilegiorum communicatio inter Regulares fit etiam in iis, quæ per solam consuetudinem sunt acquisita.*Tit.7.§.10.Abortus.n.54.p.489.*

Probare. Fama cum adminiculis probat usuram. *Tit.3.§.8.Usura.num.11.p.167.*

Probatur argumentis, quod liquidò probari nequit. T.7.§.6. *Assassinium.n.26.p.451.*

Probare. V. *Præsumptio.*

Probatio plena, & semiplena quæ. *Tit.1.§.3. Probatio.nu.1.p.15.*

Ejus species subalternæ.*ib.n.2.p.15.*

Rei contraria Accusatori, aut fisco quid operetur. T.1 §.3.*Probatio.n.11.p.16.*

Appellationis malæ est facilis, & quarè. *Tit.2.§.3. Appellatio.num.10.pag.64.*

Quod aliquis sit hæreticus est præsumptiva. *Tit 2.§7. Hæresis.n.19.p.94.*

Probationes de visu actuum venereorum non concludunt de necessè copulam consummatam.*Tit.4.§.4. Adulterium.n.5.pag.202.& 203.*

Probatio per duellum à legibus longobardorum permissa.T.7.§.4.*Duellum.n.4.p.418.*

Non entis nulla est probatio.T.8.§.4. *Abus. in Confes.n.13.p.511.*

Processionem insolitam instituens Prælatus, ut mulieres possint Claustra ingredi, an sit puniendus. T.4.§.8.*Clausura.n.11.p.233.*

Talis Prælatus non incurrit pœnas Bullæ, nec peccat. *ib.n.12.& 13.pag.234.*

Procurare quid importet.*Tit.3.§.3. Redituum. num.13.p.130.*

Procurare legatum prò suis Ecclesiis non est Minoribus vetitum.*Tit.3.§.3.Redituum.n.20.p.130.*

Procurator Principis laici nequit esse Clericus. T.9.§.8. *Artium.n.3.pag.597.*

Prodens instrumenta clientis adversario proditor est. T.7.§.7.*Proditorium.n.1.p.455.*

Prodigus quis dicatur. *Tit.3.§.7. Dilapidatio. num.3.p.156.*

Huic interdicitur propriorum bonorum administratio.*ibid.*

Proditio est crimen gravissimum. *Tit.7.§.7.Proditorium.n.24.p.459.*

Proditor Patriæ quamvis nobilis suspendendus est. *Tit.7.§.7.Proditorium.n.26.p.460.*

Si capi non potest, suspenditur ejus Statua. *ib.*

Ejus insignia gentilitia tolluntur.*ib.*

Proditor homicida privatur immunitate Ecclesiastica.*ib.n.30.p.460.*

Est intestabilis.*ib.n.27.p.460.*

Exhæredatus à Patre nequit movere querelam inofficiosi.*ibid.*

Proditorium homicidium quomodo diffiniatur.*Tit.7.§.7.Proditorium.nu.2.p.456.*

Differentia inter homicidium proditorium, præmeditatum, & ex insidiis.*ibi.*

Homicidium patratum ab amico reconciliato an sit proditorium.*ibid.nu.7.p.456.*

Causa rancoris, & odii in occisore præcognita ab occiso excludit rationem proditorii ab homicidio. *ibi.*

Reconciliatio præsumpta, aut expressa quandò reddat, aut non homicidium proditorium. *ibid. nu.8.& 9.p.457.*

An sit proditorium homicidium post promissionem per verba, quæ apertè non sonant voluntatem non offendendi.*ib.n.10.p.457.*

An nova causa nata post reconciliationem tollat rationem proditorii ab homicidio.*ib.n.12.p.457.*

Quibus in casibus committatur proditorium homicidium, aut non, ex offensione alicujus post reconciliationem.*ib.n.7.& seqq. pag.456.*

Proditorium homicidium includit appensatum.*ib.n.17.p.458.*

Quomodò probetur.*ibid. num.17.& seqq.p.458.*

Nova causa probanda est à Reo, si homicidium est commissum post reconciliationem. *ibid. num.18.p.458.*

Proditorium non est homicidium, si sequatur post amicitiæ signa æquivoca; sed est post simulata. *ib.n.22.p.459.*

Ejus pœnæ.*ibid. num.25 & seqq. p.460.*

Complices homicidii proditorii puniuntur, ut principales.*ib.num.29.p.460.*

Proemium legis continet ejus causam finalem.*Tit.4.§.8. Clausura.n.32.p.236.*

Ex eo mens legislatoris venanda. *ib.§.1. Consortium.n.30.p.178.*

Profanus quid significet.*Tit.5.§.2. Blasphemia.num.68.pag.294.*

Professio Sagarum cum Dæmone quomodò fiat. *T.4.§.13. Dæmonialitas.n.13.& seqq.p.275.*

Novitii quotupliciter possit promoveri, aut impediri. *Tit.5.§.9.Suasio.n.14.& seqq.p.348.*

Prohibita discere, & docere parificantur.T.6.§.4. *Alchimia.n.19.p.385.*

Promissio de non offendendo quid sit. *T.7.§.7. Proditorium.n.14.p.457.*

Ista, pax, & treuga ambulent pari passu.*ib.*

Promissa verbis debent opere compleri.T.5.§.6.*Revelatio.n.7.p 322.*

Proportio durationis carceris ad durationem triremium est dupla.T.4.§.4.*Adulterium.n.73.p.213.*

Propositum, & voluntas distinguunt maleficia. T.4.§.2. *Sollicitatio.n.20 p.192.*

Proprietarius est Religiosus si vult commorari in Conventu aliquo contrà voluntatem Superioris. *Tit.2.§.5 Schisma.n.40.p.82.*

Proprietarium quot modis aliquis se ostendat. T.3.§.1.*Proprietas.n.11.p.105.*

Quibus pœnis afficiatur. *ibid. num.12.& seqq. pag.107.*

Per quantum valorem rei pretio æstimabilis sit punibilis judicialiter. *ibi. nu.15.pag.107.*

Per minorem quantitatem fit aliquis proprietarius in foro animæ, quam in foro fori. *ib.n.17.p.107.*

Et per minorem quantitate rei furatæ, quàm non furatæ. *ib.n.18.p.108.*

Et per minorem quantitatem rei furatæ extrà, quàm intrà Monasterium. *ib. nu.* 19. *p.* 108.
Moriens proprietarius sepeliendus est extrà locum sacrum. *ibi. n.* 14. *p.* 107.
Cum proprietario sepelienda est etiam ejus pecunia, non tamen tota. *ibid.*
Repertus post mortem proprietarius non pecuniæ, sed alterius rei an sepeliendus extrà sacrum. *ibid. nu* 37. *p.* 109.
Proprietarius habitationis quibus casibus aliquis sit. *ib. n.* 58. & *seqq. p.* 112.
Proprietarius quandò censeatur, qui clavem cellæ non resignat Superiori in discessu. *ibid. num.* 65. *p.* 113.
Qui aliquid deponit apud seculares quo casu proprietarius sit. *ib n.* 70. *p.* 113.
Religiosus commutans rem pro re quandò sit proprietarius. *ibid. nu.* 84 *p* 116.
Proprietas significat diversa. *Tit.* 3. §. 1. *Proprietas. n.* 1. *p.* 104.
Vt delictum est quomodò diffiniatur. *ibid. num.* 8. *pag.* 105.
Hoc delictum variatur in gravitate juxtà varias Religiones. *ibid. n.* 9. *p.* 105.
Quomodò probetur. *ibid. n.* 10. & 11. *p.* 105.
Proprietas est delictum distinctum à contrectatione pecuniæ. *ibid.* §. 2. *Pecunia, num.* 13. *pag.* 118.
Est apud Minores delictum gravius equitatione. T. 9. §. 2. *Itinerantium. n.* 28. *p.* 564.
Prorsus. V. *Dictio.*
Protestatio contrà factum quo casu non relevet. T. 8. §. 6. *Sortilegium. n.* 21 *p.* 526.
Expressa contrà Dæmonem excludit omnem ejus concursum, & invocationem ad aliquod patrandum. *ibid. num.* 19. & *seqq. pag* 526.
Provincialis Superior non potest licentiare suum Subditum ad Ordines, nisi ad Episcopum sui domicilii. *Tit.* 6 §. 1. *liter. falsæ. n.* 70. *p.* 365.
Aliter faciens quas pœnas incurrat. *ibid.*
Provocatio non excusat excedentem in propriâ defensione T. 5. §. 5. *Libellus. n.* 10. *p.* 311.
Quomodò diffiniatur provocatio. T. 7. §. 3. *Provocatio. n.* 1 *p.* 404.
Activa in quibus consistat. *ib. n.* 3. *p.* 404.
Passiva excludit dolum. *ib.*
Quomodò probetur. *ib. nu* 6. *pag.* 405.
Quomodò præsumatur, in defectu Testium, quis fuerit provocator. *ib. n.* 6. & *seqq. p.* 405.
Conjecturæ, à quibus sumitur indicium provocationis *ib n.* 7. *p* 405.
Mortuus in rixa quandò præsumatur fuisse provocatorem. *ib.*
Indicium provocationis sumitur à præparatione armorum. *ib.*
Provocationis pœnæ. *ib n.* 8. & *seqq. p.* 407.
Provocatio verbis, aut factis quid sit, & quandò. *ibid. n.* 15. *p.* 407.
Quæ fit factis, quandò extenditur ad personam, magis punitur. *ib. n.* 19. *p.* 408.
Quandò iniuriæ fuere reciprocæ quis dicendus sit provocator. *ib. n.* 78. *p.* 414.
Prouocatio quas significationes habeat. *Tit.* 7. §. 4. *Duellum n* 1 *p* 418.
Importat appellationem cum emphasi. *ibid. num.* 1. *pag.* 418.
Transumptiuè significat inuitationem. *ibid. num.* 2 *p.* 418.
Frequentiùs usurpatur pro inuitatione ad pugnam. *ib. n.* 3. *pag.* 418.
Prouocatio lenis in occursu inimicorum quandò excludat indicium animi deliberati. T. 7. §. 5. *Homicidium. n.* 55. *pag.* 437.
Debet esse data, & non accepta, ut illud excludat. *ibid.*
Accepta non saluat ab homicidio animo deliberato. *ib nu.* 56. *p.* 437.
Provocatus ulciscens injuriam temperamentum pœnæ meretur. *Tit.* 5. §. 5. *Libellus. nu.* 7. *pag.* 310.
Prouocatus non dicitur injuriatus in absentia, si expost offendit injuriantem. T. 7. §. 3. *Provocatio. n.* 1. *p.* 404.
Quandò quis dicatur prouocatus, & quandò solùm injuriatus. *ibid. n.* 2. *p.* 404.
Provocatus delinquens tenetur tantùm de excessu. *ibi. num.* 3. *pag.* 404.
Tenetur probare prouocationem. *ib. n.* 8. *p.* 407.
Pubertas in fœminis à quo desumenda. *T.* 4 §. 5. *Stuprum. n.* 20. *p.* 218.
Publicum non faciunt duo, aut tres Testes. *T.* 5. §. 5. *Libellus. n.* 28. *p.* 313.
Factum in publico quandò quid dicatur. *ibid.*
Pudicitia quandò dicatur attentari. *Tit.* 7. §. 3. *Provocatio. n.* 46. *p.* 411.
Habet privilegium inculpatæ tutelæ. *ib.* §. 5. *Homicid. nu.* 11. *p* 430.
Quo casu tueri, & in quibus possit morte insidiantis, aut attentantis. *ib. n.* 12. & *seqq. p.* 430.
Puella si stupretur, quomodò puniendus stuprator. *Tit.* 4. §. 5. *Stuprum nu.* 21. & *seqq. pag.* 218.
Rapta, nisi reddatur loco tuto, non potest cum raptore matrimonium inire. *ibid.* §. 7. *Raptus. nu.* 6. *pag.* 225.
Si consentit de jure Canonico raptus non est. *ib.*
Tamen quò ad pœnas istæ incurruntur à raptore etiam de jure Tridentini. *ib. n.* 7. *pag.* 225.
Quomodò, etiam volens, dicatur rapta. *ibid. nu.* 10. & *seqq. p.* 226.
Flexa suasionibus amasii non dolosis, si eum sequitur, non dicitur rapta. *ib. n.* 13. *p.* 227.
Persuasa à viro armato dicitur consentire in raptum per metum, non voluntariè. *ib. n.* 14. *p.* 227.
Eam rapiens non ad libidinem non incurrit pœnas raptus. *n,* 17. *pag.* 228.
Quo casu, si rapitur ad matrimonium necesse non est, quòd reddatur loco tuto. *ib. n* 22 *p* 228.
Juvenis, & pulchra præsumitur rapta ad explendam libidinem. *ib. n.* 23. *p* 229.
Si rapiatur degens in Monasterio intrat pœna mortis. *ib. n.* 33. *p.* 230.
Puella septennio minor potest intrare Claustra Monasteriorum. *ibid.* § 8. *Clausura. n.* 8 *p.* 233.
Cogentes puellas ad Religionem, aut impedientes, ne professionem emittant, subeunt excommunicationem. T. 5. §. 9. *Suasio. n.* 1. & 2. *p.* 346.
Puella. V. *Fœmina* V. *Mulier.*
Puer si sollicitetur in Confessione, & adsint adminicula, Inquisitor potest procedere. T. 4. §. 2. *Sollicitatio. n.* 31. *p.* 194.
Potest rapi ad libidinem. *Tit.* 4. §. 7. *Raptus. num.* 15. *p.* 227.
Puer undecim annorum cum adminiculis admissus ad

ad probandum crimen atrox difficilis probationis. *Tit.* 7. §. 6. *Assassinium. num.* 27. *pag.* 451.
Ex depositione duorum puerorum fuit condemnatus quidam, qui uxorem suam interfecerat. *ibid.*
Pugna, quæ fit tempore non condicto, duellum minimè est. T. 7. §. 4. *Duellum. n.* 7. *p.* 418.
A'quo sit denominata pugna. *ibid.* §. 5. *Homicid. nu.* 5. *pag.* 428.
Pulchritudo est adminiculum indiciorum ad copulam carnalem. *Tit.* 4. §. 4. *Adulterium. num.* 12. & 24. *pag.* 204. & 205.
Punitio sontium necessaria in Republica. *Tit.* 1. *num.* 5. *pag.* 1.
Sinè hac Religiones relaxantur. *ibid. n.* 6. *p.* 2.
Ad hanc tenetur Prælatus ex justitia. *ib. n.* 7. *p.* 2.
Magnis sceleribus magis debetur. *ib. n.* 9. *p.* 2.

Q

Quadragesima servata est in Ecclesia à tempore Apostolorum. T. 9. §. 1. *Ieiunij. n.* 13. *p.* 552.
Dicitur esse de jure divino. *ibid.*
Pœnæ antiquæ violantium Quadragesimam sunt abolitæ de jure novo, & arbitrio Judicis commissæ. *ibid.*
In Quadragesima prohibentur carnes, & omnia, quæ trahunt sementinam origenem à carne. *ib. num.* 14. *pag.* 552.
Prohibentur etiam (dè jure antiquo) in Quadragesima pisces sumptuosi, & delicati. *ibid.*
Quadrigare quid importet. *Tit.* 9. §. 2. *Itinerantium. n.* 6. *pag.* 561.
Quæstuatio pecuniæ quomodò fieri possit à Fratre Minore de licentia Superiorum. *Tit.* 3. §. 2. *Pecuniæ. num.* 69. *pag.* 126.
Quæstuatio pecuniæ etiam non signatæ est Minoribus interdicta. *ib. n.* 85. *p.* 128.
Quæstuatio pecuniæ in Ecclesiis Minorum est ejus tantùm, quæ cedit in beneficium eorum. *ib. n.* 81. *pag.* 128
Qualitas delicti omninò probanda, quandò sinè illa delictum tale non est. *Tit.* 4. §. 1. *Consortium. n.* 25. *p.* 175.
Qualitates plures concurrentes in delicto, illud aggravant. *Tit.* 1. §. 2. *Delicta. n.* 23. *p.* 10.
A' qualitate sententiæ mensuratur qualitas delicti. *ib. n.* 36. *p.* 12.
Qualitas spiritualitatis quandò possit separari à re, & quandò non. *Tit.* 8 §. 7. *Simonia. num.* 18. *p.* 538.
Si non potest separari actualiter à re temporali, & hæc vendatur, simonia committitur. *ibid. n.* 19. *pag.* 539.
Si potest realiter separari à re temporali, hæc potest vendi. *ibi. n.* 20. *p.* 539.
Quantitas rei constituens proprietarium realiter punibilem quæ. *Tit.* 3. §. 1. *Proprietas. num.* 15. *pag.* 107.
Minor quantitas sufficit ad faciendum proprietarium in foro interno, quàm in externo. *ibid. num.* 17. *p.* 107.
Quantitas minor rei furatæ, quàm non furatæ, facit punibilem in foro fori. *ib. nu.* 18. *p.* 108.
Minor quantitas rei furatæ extrà Monasterium, quàm in Monasterio facit punibilem in foro fori. *ib. n.* 19. *p.* 118.
Quantitas minor numeratæ pecuniæ facit proprietarium Fratrem Minorem, quàm alterius Ordinis. *ibid. nu.* 22. *p.* 109.
Quantitas requisita ad crimen proprietatis determinanda arbitrio Judicis. *ib. num.* 23. *p.* 109.
Sufficiens ad faciendum proprietarium Fratrem Minorem quæ. *ib.*
Quantitas major temporis, aut pecuniæ non facit ad augendas pœnas proprietariiorum. *ib. n.* 57. *p.* 112.
Minima quantitas quæ dicatur. *Tit.* 5. § 9. *Suasio. n.* 24. & 25. *p.* 350.
Quantitas rei, ob quam fur occidi possit, quæ nam sit. *Tit.* 7. §. 5. *Homicidium. num.* 20. *p.* 431.
Quantitas minima pœnæ statuenda est, cùm super eâ diversa opinantur Judices. *ib.* §. 10. *Abortus. n.* 19. *p.* 481.
Querela fœminæ stupratæ cum indiciis adminiculatis probat semiplenè stuprum. T. 4. §. 5. *Stuprum. n.* 3. *p.* 215.
Quisquis. V. *Dictio.*
Quisquam. V. *Dictio.*
Quoquomodo. V. *Dictio.*

R

Rapere. Rapi non dicuntur, sed invadi jura, rationes, & res immobiles. T. 9. §. 6. *Latrocinium. num.* 5. *p.* 581.
Rapina quomodò differat à grassatione, latrocinio, robaria, prædatione, & assassinio. *ib. nu.* 2. *p.* 580.
Quid sit, & quid importet. *ibid. n.* 3. *p.* 580. & T. 3. §. 6. *Furtum. n.* 51. *p.* 153.
Raptam fœminam esse vitæ honestæ, & bonæ famæ; & raptam fuisse causâ retinendi eam, & non ob commodiorem coitum, accusator debet probare. T. 4 §. 7. *Raptus. num.* 25. *pag.* 229.
Raptor debet probare, mulierem consensisse in raptum. *ibid. n.* 24. *p.* 229.
Raptus de quibus dicatur. T. 4. §. 7. *Raptus. num.* 1. *pag.* 224.
Ejus diffinitio. *ibid. n.* 2. *pag.* 224.
Non est abductio fœminæ ad tempus breve ob commoditatem copulæ. *ib.*
Ad eum non est necessaria distantia loci. *ibi.*
Raptus de jure Canonico non est, si fœmina liberè consentit in Raptorem. *ibid. num.* 6. *p.* 225.
Lex civilis de Raptu, favore quorum sit lata. *ib. n.* 5. *p.* 225.
Raptus importat nullitatem matrimonii inter raptorem, & raptam dè jure civili. *ib. n.* 6. *p.* 225.
Ejus pœna non evaditur, licet mulier consentiat in raptum. *ib. n.* 7. *p.* 225.
Variæ sententiæ circa dissensum voluntatis fœminæ raptæ. *ibid. nu.* 4. *p.* 225.
Ecclesia non sustulit pœnas temporales raptus latas de jure civili. *ib. n.* 9. *p.* 226.
Examinatur violentia in raptum juxtà varios modos, quibus infertur. *ib. n.* 10. *p.* 226.
Quo casu intret violentia in muliere, quæ consentit in raptum. *ibid. n.* 11 & 12. *pag.* 226. & 227.

Rapta

Rapta non dicitur mulier, si suasionibus non dolosis inducitur ad sequendum amasium. *ibi. num.* 13. *pag.* 227.
Rapi ità potest mas, sicut fœmina. *ibid. num.* 15. *p.* 227.
Si mulier rapiat virum quid juris? *ibid. nu.* 15. & 16. *p.* 227. & 228.
Si raptus est casus reservatus, ità est pro fœmina rapiente marem, sicut è contrà. *ibid. num.* 16. *p.* 228.
Rapiens puellam non ad explendam libidinem non incurrit pœnas raptus. *ibid. num.* 17. *pag.* 228.
Raptum non committit abducens per vim propriam uxorem à domo patris ad propriam. *ib. num.* 18. *pag.* 228.
Est raptus de jure civili, si, dissentientibus parentibus, abducitur sponsa de futuro, etiam consentiens, dummodò copula sequatur: sed si hæc non sequitur, raptus non est. *ibid. num.* 19. *pag.* 228.
Quoquomodo fiat raptus semper incurruntur pœnæ canonicæ. *ib. n.* 20. *p.* 228.
Raptus non est, quando præcesserunt sponsalia, & puella consentit abduci. *ib. n.* 21. *p.* 228.
Raptus pueri gravior est, quàm puellæ. *ib. nu.* 15. *p.* 227.
Quomodò probetur. *ib. nu.* 23. & *seqq. p.* 229.
Præsumitur, quod raptus fuerit muliere invita, & ex dolosa persuasione. *ibid. num.* 24. *p.* 229.
Ejus pœnæ. *ib. n.* 26. & *seqq. p.* 229.
Raptus in persona Regulari est inauditus. *ibid. num.* 33. *p.* 230.
Ratio. Omne, quod ratione consistit, est lex. *Tit.* 9. §. 5. *Incendij. n.* 22. *p.* 577.
Ratio naturalis est lex tacita. *ib.*
Allegare sufficit rationem naturalem non allegatâ lege. *ibid.*
Rationem naturalem debet sequi Judex in non determinatis à jure. *ib.*
Rebellio contrà Deum fuit æqualiter in Angelo, & homine. T. 1. *n.* 2. *p.* 1.
Rebellio quid sit. *Tit.* 2. §. 2. *Inobedientia. nu.* 9. *p.* 49.
Contrà quos possit committi. *ib. n.* 11. & *seqq. p.* 50.
Quandò committatur. *ibid.*
Ejus divisio. *ibid. n.* 13. *p.* 50.
Quotupliciter accidat. *ib. n.* 14. *p.* 50.
In Commissarium occulta quando committatur. *ibid. nu.* 11. *pag.* 61.
Ipsa, & inobedientia constituunt Schisma. *Tit.* 2 §. 5. *Schisma. num.* 8. *p.* 77.
Rebellis Generali quomodò possit quis esse, & ut talis puniri. *Tit.* 2. §. 2. *Inobedientia. num.* 50. & *seqq. pag.* 55.
Iste potest absolvi à Prælatis Ordinis à censura Papali incursa. *ib. n.* 59. *p.* 56.
Quomodò puniendus rebellis Commissario deputato à Provinciali. *ib. n.* 68. *p.* 57.
Rebellis in Commissarium publicus quis sit. *ibid. nu.* 109. & 110. *p.* 61.
Recidivus in delictum quis dicatur. *T.* 4. §. 4. *Adulterium. nu.* 53. & 59. *p.* 211. & 212.
Religiosus recidivus in lapsum carnis potest damnari ad triremes, aut carcerem diuturniorem. *ibid. n.* 65. *p.* 213.
Recipere, & *capere* quomodò differat. *Tit.* 3. §. 2. *Pecuniæ. num.* 16 *p.* 119.
Reconciliatio cum inimico, si post eam sequitur homicidium, an inducat rationem proditorii. *T.* 7. §. 7. *Proditorium. n.* 7. *p.* 456.
Præsumpta quomodò reddat homicidium non proditorium. *ibid. n.* 8. *p.* 457.
Ex ea expressa inducitur proditio in homicidio. *ibid. n.* 9. *p.* 457.
Causa nova nata post reconciliationem an tollat rationem proditorii ab homicidio. *ibid. num.* 12. *pag.* 457.
Nova causa quotupliciter potest supervenire reconciliationi. *ib. nu.* 15. *p.* 457.
Causa superveniens reconciliationi debet esse justa. *ib. n.* 16. *p.* 458.
Cautela adhibenda, ne quis possit allegare novam causam, si post reconciliationem inimicum offendit. *ib.*
Nova causa, ut legitimet offensionem quomodo debet constare juxtà Constitutiones Papales. *ib.*
Nova causa probanda est, saltem semiplenè à Reo, ad evadendum crimen proditionis. *ibid. num.* 18. *pag.* 458.
Rector quis dicatur. *Tit.* 9. §. 9. *Residentiæ. num.* 1. *pag.* 605.
Recurrere de facto ad Superiorem est plus, quàm appellare verbis. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia. n.* 27. *n.* 27.
Rercurrens ad Superiorem si justè timet molestari in viâ potest habitum mutare. *ibid. num.* 28. *pag.* 28.
Recursus non potest fieri à Regulari ad potestatem laicam, nisi in defectu Ecclesiasticæ. *Tit.* 2. §. 3. *Appellatio. num.* 25. *p.* 66.
Hunc potest habere Regularis ad Magistratum laicum ob solam patentem iniustitiam sibi à Superioribus suis factam. *ib. n.* 26. *p.* 67.
An talis recursus possit haberi abeo ob iniustitiam tantùm probabilem. *ibid. num.* 26. & 27. *p.* 67.
Recursum talem habere non prohibentur Minores, nisi sub *prætextu* iniustitiæ. *ib. n.* 27. *p.* 67.
Recursum faciens Regularis ad Magistratum Sæcularem quomodò aggravet delictum. *ibid. nu.* 27. *pag.* 67.
Quarè recurrens Minorita ad tribunal Episcopi graviùs punitur, quàm recurrens ad laicum. *ibid. nu.* 31. *p.* 67.
Reditus annui qui dicantur. *T.* 4. §. 4. *Redituum. num.* 2. *pag.* 128.
Redituum procuratio est crimen solis Minoritis. *ib. n.* 1. *p.* 128.
Quomodò hoc crimen contrahatur. *ib. n.* 3. & 4. *p.* 129.
Differentia inter reditum, & usufructum; & inter reditum, & redditum. *ib. n.* 2. *p.* 128.
Reditus annui quibus modis procurari possint suadendo. *ib. n.* 12. *p.* 130.
Nequè pro communi, nequè prò particulari possunt procurari. *ib. n.* 13. *p.* 130.
Reditus annuos an habere possint Ecclesiæ Minorum. *ib. n.* 17. & 18. *p.* 30.
Reformare quid importet. *Tit.* 2. §. 5. *Schisma. n.* 34. *p.* 81.
Reformationem novam tentantes carpuntur. *ibid. n.* 36. *p.* 81.
Reginæ possunt ingredi claustra Religiosorum. *Tit.* 4. §. 8. *Clausuræ. num* 8. *pag.* 233.
Regulas juris in arbitrariis debet servare Judex. T. 1. *n.* 8. *p.* 2.

Regula generalis mensurandi gravitatem delicti. Tit. 1. § 2. *Delicta*. n. 35. p. 12.
In præceptis Regulæ potest ex causa Superior dispensare. T. 3. § 2. *Pecunia*. nu. 51, & 53. p. 123, & 124.
Regulares distantes à Civitate ultra dimidium milliaris non tenentur ire ad ejus processiones. T. 2. § 1. *Apostasia*. n. 78. p. 35.
Pęnitentiati à S. Officio quas pœnas incurrant. Tit. 2. § 7. *Hæresis*. n. 64. p. 101.
Pœnitentiati, ut præfertur, ex Ordine Minorũ quomodo puniendi à Prælato. ib. n. 68, & seqq. p. 102.
Quomodò delinquant admittendo fęminas intra claustra. Tit. 4. § 8. *Clausuræ*. nu. 22, & seqq. pag. 235.
Ad quas orationes obligentur. Tit. 5. § 1. *Omissio*. n. 4. p. 279.
Nequeunt confiteri sacramentaliter nisi Confessariis sui Ordinis. ib. n. 8. p. 280.
In odiosis non veniunt nomine Clericorum. Tit. 7. § 1. *Armorum*. n. 11. p. 394.
Non possunt ab Episcopis declarari excommunicati vitandi. ib. § 3. *Provocatio*. n. 91. p. 416.
Apud Regulares pęna mortis, aut mutilationis non habet locum. Tit. 7. § 10. *Abortus*. nu. 78. pag. 492.
Etiam Mendicantes possunt esse Vicarii Episcoporum. Tit. 9. § 8. *Artium*. n. 5. p. 598.
Nõ possunt esse arbitri in causa sæculari. ib. n. 6. p. 598.
Nequè adsessores. ib. n. 8. p. 598.
Neque periti. ib. n. 9. p. 598.
Nequè Testes in causa sanguinis etiam ad mandatum Superioris. ib. n. 11. p. 599.
Nequè Executores testamentarii sine licentia Superioris. ib. n. 15. p. 599.
Neque Tutores, aut Curatores testamentarii, aut dativi. ib. n. 17. p. 599.
Neque fidejussores sinè licentia Prælati, & Capituli Conventualis. ib. n. 18. p. 600.
Nequè depositarii sinè licentia Superioris. ib. nu. 19. p. 600.
Nequè negotiatores. ib. n. 20. p. 600.
Nequè chirurgiam exercere si sunt in sacris. ib. n. 21. p. 600.
Nequè Compatres. ib. n. 22. p. 600.
Possunt esse arbitratores, etiam sinè licentia Prelati. ib. n. 6. p. 598.
Et Testes extrajudiciales. ib. n. 11. p. 599.
Ex causa legitima, & licentia Superioris possunt esse Judices, Advocati, & Procuratores. ib. nu. 12. p. 599.
Causæ legitimæ ad prædicta quæ sint. ib.
Possunt esse Advocati miserabilium personarum. ib. n. 13. p. 599.
Ex charitate medicinam exercere non prohibentur. ib. n. 21. p. 600.
Non possunt esse Notarii publici in Causa civili, aut criminali nisi pro S. Officio. ibid. n. 10. p. 598.
Neque Testes coram Judice laico. ibid. num 11. p. 599.
Regularis. V. *Religiosus*. V. *Prælatus*. V. *Superior*.
Rehabilitatio Apostatarum in Ordine Minorum spectat ad Capitulum Provinciale, & quomodo. Tit. 2. § 1. *Apostasia*. nu. 46, & seqq. pag. 32.
Reincidentia post monitionem canonicam probat suspectum consortium. T. 4. § 1. *Consortium*. n. 4. p. 171.
Reiterare. V. *Baptismus*.
Reiteratio criminis in ordine ad Expulsionem ab Ordine requirit moralem continuationem in mala vita. *T. 4. § 4. Adulterium. nu. 67. pag.* 213.
Relapsus in hæresim quis dicatur, aut non. *ib. n. 57. & 59. p. 211. & p. 212.*
Relativa. De relativis idem est judicium. *T. 3. § 2. Pecuniæ n. 58. p. 124.*
Dispositio de uno relativo extenditur ad correlativũ. T. 7. § 9. *Veneficium. n. 8. p. 470. & T. 9. § 3. Hospitalitatis. n. 11. p. 567.*
Relaxatio viget in Religionibus, in quibus crimina non puniuntur. *T. 1. n. 6. p. 2.*
Religio nulla datur absquè obedientia. *T. 2. n. 1. p. 22.*
Relaxatur si criminosi non puniuntur. *T. 1. n. 6. p. 2.*
In ea relaxationes seminat Sathan. *ib.*
Nova nequit institui. *T. 2. § 5. Schisma. n. 34. p. 81.*
Ejus forma non est immutanda per novam formam, etiam perfectiorem antiquâ. *ib. n. 35. p. 81.*
Quævis approbata ab Ecclesia est perfecta in suo genere. *T. 3. n. 3. p. 103.*
Ejus varietas ornat Ecclesiam. *ibid.*
Quomodò dehonestetur in revelatione secretorum suorum. *T. 5. § 6. Revelatio. n. 50. & seqq. p. 328.*
Ejus ingressum impedientes; ac ad eam cogentes fœminas excommunicantur. *ib. § 9. Suasio. n. 1. p. 346.* V. *Impedire.*
Religionem suam ingredi volentem Prelatus sinè causa, nequit repellere. *ib. n. 16. p. 348.*
Omnis gravis injuria contrà Religionem est crimen publicum. T. 8. § 3. *Abus. in Ord. n. 34. p. 507.*
Quidquid datur ex pacto ob ingressum Religionis inducit Simoniam. T. 8. § 7. *Simonia. n. 15. p. 538.*
Religiosus ducens uxorem est suspectus de fide. T. 2. § 1. *Apostasia. n. 7. p. 24.*
Recedens à Religione animo revertendi est fugitivus, non Apostata. *ib. n. 8. p. 24.*
Gravatus à Prælato subalterno potest, sinè hujus licentia recurrere ad superiorem. *ibid. n. 32. pag. 28.*
Tenetur portare jugiter habitum suæ Religionis. *ib. n. 35. p. 29.*
Quandò dicatur temerè habitum dimittere. *ibid. n. 36. p. 29.*
Petens consilium, auxilium, &c. sub prætextu injustitiæ sibi factæ in Religione incurrit pœnas: non sic qui realiter gravatus est. *ibid. § 3. Appellatio. n. 21. & 23. p. 66.*
Gravatus in Religione quomodo possit recurrere ad Judicem sæcularem. *ib. n. 24. & 25. p. 66.*
Volens habitare in aliquo Conventu contrà justam voluntatem Prælati est proprietarius. *ibid. § 5. Schisma. n. 40. p. 82.*
Non comparatur filiosfamilias, nec socio in negotiatione. T. 3. § 1. *Proprietas n. 21. p.* 108.
Quandò possit rem pignori supponere. *ibid. num.* 80. *p. 115.*
Quandò aliquid largiendo non dicatur donare. *ib. § 5. Donatio n 4. p. 141.*
Auferens rem concessam ad usum alterius Religiosi fur propriè est. *ib. § 6. Furtum n. 57. p. 153.*
Arctius quàm Clerici prohibetur loqui cum sanctimonialibus. T. 4. § 1. *Suspectum n. 13. p. 172.*
An, & quomodò peccet loquendo cum Monialibus. *ib n. 14 & seqq. p. 173.*

Quomodò possit esse concubinarius. ib. §.3. *Fornicatio*. n.24. p.200.
Cojens cum meretrice maritata pęnâ adulterii puniendus est. ib. §.4. Adulterium. nu.37. p.207.
Proprietarius in procurando adulterio graviùs puniendus, quàm simplex adulter. ib. n.50. p.210.
Percutiens Clericum sæcularem, aut Religiosum alterius Ordinis à quo absolvendus. T.7. §.3. *Provocatio*. n.88, & seqq. p.415. (corrige p.115.
Subditus est, ut filius familias. ib. n.90. p.415.
Sine consensu Superioris non potest propriam iniuriam extrà suum Ordinem prosequi. ib. n.94. p.416.
Quivis Religiosus specialiter prohibetur vacare negotiis sæcularibus. Tit.9. §.8. *Artium*. num.4. p.598.
Non potest esse Judex de rebus sæcularibus. ib. n.5. p.598.
Componens, & vendens medicamenta quibus in casibus, & quibus pęnis puniendus ultrà statutarias. ib. n.38. p.603.
Exercendo Medicinam quandò nam effugiat pęnas Statuti. ib. n.39. p.603.
Quo casu possit à Provinciali carcerari. ib. nu.42. p.603.
Reliquiæ Sanctorum venerandę sunt post Eucharistiam. Tit.3. §.6. Furtum. n.32. p.149.
Vendi non possunt absquè Simonia. ib.
In earum furto quandò debeatur mors, aut non. ib. n.33. p.150.
Remissio Rei ad alium Judicem quandò fiat. Tit.6. §.1. liter. fals. n.42. p.362.
Denunciatio temporalium quid importet in paupertatis religiosę voto. T.3. §.1. *Proprietas*. nu.5. p.104.
Requisitionum Magistri qui dicantur. Tit.6. §.4. *Alchimia*. n.22. p.385.
Res quid importet. T.2. §.1. *Apostasia*. n.88. p.36.
Res possessa pretio æstimabilis est pecunia. Tit.3. §.2. *Pecunia*. n.3. & 7. p.117.
Res non dicitur inventa, nisi apprehendatur. T.7. §.1. *Armorum*. n.14. p.395.
Nomine *res* quid veniat. Tit.8. n.3. p.493.
Res sacra quid importet. ib. n.4. p.493.
Res sacra ut reddatur quid requiritur. ib.
Res V. *Bona*.
Rescripto falso utens debet probare, à quo illud habuerit. Tit.3. §.6. *Furtum*. n.9. p.145.
Rescriptum notabile senatus Mediolanensis. Tit.4. §.4. Adulterium. n.64. p.212.
Residentia. Ejus neglectus quod crimen sit. Tit.9. §.9. *Residentiæ*. n.1. p.605. (leges p.518, sed corrige, & pone pag.605.)
Ejus obligatio est fundata super cura animarum. ib. n.2. p.605.
Ob quas causas dispensetur. ib. n.4. p.605.
Ejus neglectus quomodò probetur. ib. n.7. p.606.
Est de jure divino, super quo non potest Papa sinè causa dispensare. ib. n.17. p.607.
Eam negligentiū pęnæ. ib. n.8, & seqq. p.606, & 607.
Restitutio fructuum beneficii facienda ob omissionem divini Officii est pęna conventionalis. Tit.5. §.1. Omissio. n.13. p.281.
Restitutio famæ V. *Satisfactio*.
Retrotractio pęnę latę sententię quando fiat. Tit.1. §.4. *Pœnarum* n.34. p.20.
Quos actus invalidet. ib.
Revelans alicui occultum alterius crimen sub sigillo naturali an delinquat, si illud probare nequit. Tit.5. §.3. *Infamatio*. n.41. p.303.
Revelans alterius peccatum grave, & occultum peccat mortaliter, licet uni tantùm revelet. ib.
Revelans crimen, quod audivit sub sigillo naturali, puniendus est. ib. n.43. p.303.
Revelans secretum amici privati committit crimen falsi, & dicitur fraudulentus, & infidelis. ib. §.6. *Revelatio*. n.8. p.322.
Revelans secretum Principis est Reus Læsæ Majestatis. ib.
Notarius revelans secretum Judicis, aut partis de quo crimine tenetur. ib. n.9. p.322.
Provinciales, ac Visitatores revelantes audita in visitationibus; ac Diffinitores revelantes acta secreta Diffinitorii quomodò delinquāt. ib. n.12. p.323.
Revelans Prælatus secretas denunciationes habitas in visitatione prodit fidem publicam. ibid. num. 13. pag. 323.
Sacerdos revelans Confessionem Sacramentalē atrocissimè delinquit. ib. n.14. p.323, & nu.41. p.327.
Revellanti secretum amici est infamis, & quomodò. ib. n.32. p.326.
Talis qua pęna puniendus. ib. n.33. p.326.
Revelans secretum Principis quomodò puniendus. ib. n.34. p.326.
Auditores revelantes secreta Rotæ Romanæ excommunicantur. ib. n.37. p.326.
Secreta S. Officii revelantes excommunicantur. ib. n.38. p.326.
Cardinales revelantes secreta Consistorii quas pœnas incurrant. ib. n.39. p.327.
Disquisitores revelantes vota Capitularium quomodò puniendi. ib. n.54, & seqq. p.328.
Revelatio secretorum quotupliciter contingat, & aggravetur. ib. n.2. p.321.
Revelatio secretorum Ordinis quomodò accidat, & puniatur. ib. n.50, & seqq. p.328.
Revelatio Confessionis Sacramentalis quomodò probetur. Tit.5. §.6. *Revelatio*. n.23, & seqq. p.324.
Quandò spectet ad Inquisitores, & quandò ad alios Prælatos. ib. n.42. p.327.
Revelatio Confessionis. V. Abus. in Confess. V. Sigillum Sacramentale.
Reus quomodo, & à quo petere potest abolitionem criminis. Tit.1. §.2. *Delicta*. n.45. p.13.
Punitus a Judice loci delicti nequit ab alio Judice molestari. ib. n.56. p.14.
Damnatus à Judice laico adhuc puniri potest ab Ecclesiastico. ib.
Qui nulla pęnam subiit in uno foro potest in alio puniri. ib. n.57. p.14.
Gratiatus à Principe non potest molestari. ib.
Ipsi non dandum juramentum contra se. ib. §.4. *Pœnæ*. n.21. p.18.
Ipsum non sufficientes punitum ab Ecclesiastico potest Judex laicus punire. ib. n.30. p.19.
Ipsi quando danda pęnę optio. ib. n.39. p.20.
Reo negativo, & torto, juxta valorem indiciorum nulla pęna datur. T.2. §.7. *Heresis* n.46. p.99.
Deponendo contrà se super jure nihil probat contrà se. Tit.5. §.2. *Blasphemia*. n.36. p.289.
Convictus de compositione libelli famosi torquẽdus est, ut aperiat, contra quem composuit illum. ib. §.5. *Libellus*. n.5. p.310.
Pejerans in causa criminali non punitur de perjurio.

perjurio. *ibid.* §. 7. *Periurium. nu.* 28. *pag.* 333.
Ex obedientia Judici debita tenetur illi aperire veritatem. *ibid.*
Quando possibilis sit de perjurio in causa criminali. *ibid. n.* 29. *pag.* 334.
Quandò ad alium Judicem sit remitendus. *Tit.* 6. §. 1. *liter falsf. n.* 42 *p.* 362.
Damnatus ad mortem utrum teneatur ad satisfaciendum famma illata. *Tit.* 9. §. 5. *Incendij. num.* 20. *& seqq. pag.* 577.
Rex. Reges sacri sunt, *Tit.* 8. *n.* 5. *p.* 493.
Rigor est pœna major. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia. n.* 80. *p.* 35.
Rigori scripto præfertur æquitas scripta. *ibid.*
Risus, & joci quandò sint indicia copulæ carnalis. *Tit.* 4. §. 4. *Adulterium. n.* 23. *p.* 205.
Rixa. V. *Auctor rixæ.*
Robaria quomodò differat à grassatione, latrocinio, prędatione, & assassinio. *Tit.* 9. §. 6. *Latrocinium. nu.* 2. *pag.* 580.
Robaria, derobatio, & rapina sunt synonima. *ib. n.* 3. *pag.* 580.
Romani antiqui laborarunt vitio nefando. T. 4. §. 11. *Sodomia. num.* 4. *p.* 255.
Rota Romana secretum revelantes excommunicantur. T. 5. §. 6. *Revelatio. n.* 37. *p.* 326.

S

Secularii qui dicantur. T. 3. §. 6. *Furtum. n.* 40. *p.* 151.
Sacerdos fictus, aut verus non habens jurisdictionem sollicitans in Confessione non incurrit pœnas sollicitantium. *Tit.* 4. §. 2. *Sollicitatio. num.* 10. *p.* 190.
Non habens jurisdictionem, & absolvens à venialibus non conficit Sacramentum. *ibid.*
Vsurpans Curam animarum, aut munus Confessarii falsis patentibus quomodò puniendus. *T.* 6. §. 1. *liter. fals. num.* 39. *pag.* 362.
Sacerdoti celebranti ob quid detur stipendium. *Tit.* 8. §. 7. *Simonia. n.* 12. *p.* 538.
Sacerdos. V. *Missa.*
Sacramẽta vẽdi nõ possunt. T. 8. §. 7. *Simonia. n.* 13. *p.* 538.
Sacræ scripturæ verbis abutens blasphemus est. Tit. 5. §. 2. *Blapphemia. num.* 7. *pag.* 286.
Ejus encomia. *ib.*
Sacra scriptura. V. *Abusus.*
Sacratum semel Deo profanari nequit. *Tit.* 4. §. 9. *Sacrilegium. n.* 9. *p.* 246.
Sacrum. Sacra res quid importet. *T.* 8. *n.* 4. *p.* 493.
Vt talis reddatur quid requiritur. *ib.*
Imperator, & Rex sacri sunt. *ib. n.* 5. *p.* 493.
Sacrilegium. Ejus nomen convenit multis criminibus. *T.* 4. §. 9. *Sacrilegium. n.* 1. *p.* 245.
Cum Moniali quid propriè sit. *ibi. n.* 2. *p.* 245.
Ejus etymologia. *ib.*
Theologicum, & legale quodnam sit. *ib. n.* 3. *p.* 246.
Non est quævis immunditia cum fœmina sacra. *ib. nu.* 4. *p.* 246.
Sacrilegium non est copulà cum Tertiaria, aut Moniali novitia. *ibi. n.* 10. *p.* 246.
Cum Moniali quomodò probetur. *ibid. n.* 13. *& seqq. pag.* 247.
In casu imputati sacrilegii cum Moniali, hæc non est visitanda. *ibid. n.* 13. *p.* 247.
Ex sola præsumptione sacrilegii non potest quis damnari ad mortem. *ibid. nu.* 14 *pag.* 247.
Ejus pœnæ. *ib. n.* 15. *& seqq. p.* 248.
Cũ Moniali, etiã deflorata punitur morte. *ib. n.* 15. *p.* 248.
Crimina proxima sacrilegio cum Moniali quomodo punienda. *ib. n.* 17. *&* 18. *p.* 248.
Opinio, quod quævis impudicitia cum Moniali sit sacrilegium. *ib n.* 24. *p.* 249.
Copula nefanda, cum Moniali atrocius sacrilegium est. *ib. n.* 25. *p.* 249.
Sacrilegii etymologia tradita per Baldum, & Turrecremata. T. 9. *n.* 1. *p.* 493.
Ejus vera diffinitio. *ib. n* 2. *p.* 493.
Ejus species divisiones, & modi. *ib. n.* 5. *&* 6. *p.* 493.
Sacrilegium propriè quando committatur. *ib. num.* 7. *pag.* 494.
In quo sensu sacrilegium sit disputare de potestate Summi Pontificis. *ib. n.* 5. *p.* 493.
Sacrilegium committit Judex indiscretè, & injustè judicando. *ib. n.* 6 *p.* 494.
Et qui publica officia inter Christianos committit Judæis. *ibid.*
Et qui violat benedictionem nupturæ. *ib.*
Sacrilegium vocari potest omne crimen læsæ Majestatis. *ib.*
Sacrilegum furtum quid, & quotuplex. T. 3. §. 6. *Furtum. n.* 26. *p.* 149.
Sacrista indecenter custodiens Eucharistiam quomodò puniendus. T. 8. §. 2. *Abus in Eucharist. n.* 10. *p.* 500.
Sacristia. In eam admittere fœminas de jure antiquo Clericis vectitum est. T. 4. §. 8. *Clausuræ n.* 5. *p.* 232.
Ad quas Sacristias possunt admitti fœminæ, vel non. *ib. n.* 20. *&* 21. *p.* 235.
Saevitia quomodò differat à crudelitate. T. 5. §. 5. *Libellus. n.* 50. *p.* 318.
Saga. Quomodò Sagæ ludis nocturnis cum Dęmonibus conveniant. T. 4. §. 13. *Demonialitas. num.* 9. & 10. *pag.* 274.
Quomodò misceantur carnaliter cum Dęmonibus. *ibi. n.* 12. *p.* 275.
Quo pacto profiteantur famulatum Diabolo. *ib. n* 13. *& seqq. p* 275.
Aliquando deprehensæ in concubitu cum Dœmone. *ib. n* 33 *p.* 277.
De pęnis sagarum remissivè *ib. n.* 37 *p.* 277.
Saga. V. *Magus.* V. *Strix.*
Samaritani qui fuerint. T 2. § 5 *Schisma n* 5. *p.* 76.
Sanguis quod fundatur non est de formali ratione homicidii. T. 7. §. 3. *Homicidium. n.* 65. *p.* 439.
Sappho. Poetria diffamata de Sodomia cum fęminabus. T. 4 §. 11. *Sodomia. n.* 6. *&* 20. *p.* 255. *&* 257.
Sardinia venit nomine Italiæ etiam in odiosis. *T.* 6. §. 3. *Falsificatio. n.* 50. *p.* 381.
Sathan. V. *Dæmon.* V. *Diabolus.*
Satisfactio parti est prima pœna calumniatoris. T. 5. §. 4. *Calumniatio. n.* 11. *p.* 307.
Quæ satisfactio debeatur inter Sæculares, & quæ inter Regulares. *ib.*
Qualis danda sit ab Auctore libelli famosi. *ib.* §. 5. *Libellus. n.* 71. *&* 72. *p.* 320.
Saxa veniũt nomine armorũ. T. 7. §. 4. *Duellũ. n.* 52. *p.* 425.
Scandalum reddit delictum gravius. T. 1. §. 2. *Delicta. n.* 28. *p.* 11.
Ex se crimen est. *ib.*
Ne sequatur, multa permittuntur. *ib.*
Ut vitetur, multa omitti debent, si non involvant peccatum. T. 3. §. 1. *Proprietas. n.* 44. *p.* 110.
Schisma quid significet. T. 2. §. 5. *Schisma. n.* 1. *p.* 76.
Ejus diffinitio. *ib. n.* 2. *p.* 76.
Potest esse cum, vel sinè errore in intellectu, *ib. nu.* 3. *p.* 76.

Datur in quovis corpore morali. ib. num. 4. pag. 76.
Frequentiùs succedit in electionibus. ib. nu. 5. p. 76.
De eo nequit constare, nisi constet de ejus causa. ib. n. 6. p. 77.
Schisma nō est separatio à malè vivētibus. ib. n. 7. p. 77.
A' quo constituitur. ib. n. 8. p. 77.
Est crimen atrox. ib.
Schismatici contrà Papam sunt excommunicati: contrà Episcopos sunt excōmunicandi. ib. n. 11. p. 78.
Notorii sunt infames. ib. n. 12. p. 78.
Eorum pęnę. ibid. nu. 9, & seqq. p. 78.
Scholares Societatis Jesu, qui bina vota emiserunt contrahentes matrimonium nulliter contrahunt. Tit. 8. §. 5. Abus. in matr. nu. 5. p. 517.
Scientia criminalis magis necessaria, utilior, & dignior quàm civilis. Tit. 1. n. 5. p. 1.
Hanc scire tenentur Prælati Regulares. ib. n. 8. p. 2.
Scientia V. *Iurisprudentia*.
Scientia Canonica quid respiciat. Tit. 3. §. 8. Usura. n. 5. p. 165. (corrige in V. difficultas, n. 3. & pone n. 5.
Scientia quandò requiritur à lege, aut statuto debet concludenter probari. Tit. 5. §. 3. *Infamatio* n. 27. pag. 301.
Scientia vera & non præsūpta in delictis punitur. ib.
Sclopus dicitur inventum diabolicum. Tit. 7. §. 1. *Armorum*. nu. 6. p. 393.
Delictum quodvis sclopo exploso commissum dicitur atrox. ibid.
Scribens ad Moniales puniendus est ut alloquens. Tit. 4. §. 1. Consortium. n. 19. p. 174.
Scriptura quandò probet formaliter Hæreticum. Tit. 2. §. 7. Hæresis. n. 36. p. 97.
Scriptura falsa. V. *Falsitas*.
Scriptura Sacra. V. *Sacra Scriptura*.
Scripturâ deperditâ non potest alia nova fieri, continens factum deperditæ. Tit. 6. §. 1. liter. fals. n. 6. p. 357.
Secùs est si non est ad damnum alterius. ib.
Falsa scriptura per quas circumstantias aggravetur. ibid. n. 8. p. 357.
Scripturas publicas falsificans quomodò incurrat crimen Læsæ majestatis. ib. n. 9. p. 357.
Earum falsificatio quomodò probetur ib. n. 11, & seqq. pag. 358.
Scriptura obducta atramento perindè est, ac si esset cancellata. ib. n. 14. p. 358.
Privata si falsificetur, quæ pœna debeatur, & quandò. ib. n. 47. p. 363.
Lacerans scripturam privatam quandò, & quomodò puniendus de falso. ib. n. 48, & 49. p. 363.
Lacerans publicam quandò puniendus de falso. ib. n. 48. p. 363.
Reus de scriptura falsa quomodò probandus. Tit. 6. n. 19. p. 356.
Secretariū Iudicis quid sit. T. 5. §. 6. Revel. n. 11. p. 322.
Secretum servandum in electione canonica, & examine Testium. T. 2. §. 1. Apostasia. n. 47. p. 32.
Si nō servetur in ferēdis suffragiis lęditur libertas. ib.
Secretum, cujus violatio prohibetur, quid sit. Tit. 5. §. 6. Revelatio. n. 1. p. 321.
Quo jure debeat tegi. ib. num. 3. pag. 321.
Qui obligentur ad tegendum secretum. ib.
Quandò obligetur ad secretum quis ex justitiâ, & quandò ex charitate. ib. n. 3, & 4. p. 321.
Ex modo loquendi cognoscitur, quando amicus vult secretum commissum conservari. ib. n. 5. p. 322.
De jure Divino tenetur quivis tenere secretum delictum proximi. ib. n. 6. p. 322.
Quænam sint secreta tacenda. ib. n. 7. p. 322.
Secretum commissum tacere non tenetur, qui noluit audire sub obligatione secreti. ib.
Secretum Rotę Romanę violantes excommunicantur. ib. n. 37. p. 326.
Secretum amici violans est proditor. Tit. 7. §. 7. Proditor. nu. 1. p. 455.
Semen esse animatum, opinio damnata est. Tit. 4. §. 11. *Sodomia*. nu. 4. p. 255.
Seminis fęminei impetus terminatur ad uterum. ib. n. 10. p. 256.
Semen mulieris incubæ non potest intrare vas succubæ. ib.
Seminatio mulieris sequitur etiam reluctante voluntate. Tit. 4. §. 5. *Stuprum* n. 5. p. 215, & 216.
Non est necesse quod sit simul cum seminatione viri, ut sequatur conceptio. ib.
Seminationis variatio causat distinctionem specificā delictorum carnis. Tit. 4. §. 12. Bestialitas. nu. 2. pag. 269. & §. 13. *Dæmonialitas*. n. 5. p. 274.
Senator revelans secreta Senatus quomodò delinquat. Tit. 5. §. 6. *Revelatio*. n. 12. pag. 323.
Senectus operatur minorationem pęnę. Tit. 1. §. 2. Delicta. n. 31. p. 11.
Sententia semper est ferenda in delicto etiam summariissimo, & facto notorio. Tit. 2. §. 2. Inobedientia. n. 90. pag. 59.
Lata ex falsis probationibus nunquam transit in judicatum. Tit. 6. n. 7. p. 353.
Sententia sivè justa, sivè injusta, si est de rebus spiritualibus vendi nequit sinè Simonia. Tit. 8. §. 7. *Simonia*. n. 58. p. 540.
Sepelire. Sepeliri quomodò debeat proprietarius. Tit. 3. §. 1. *Proprietas*. n. 14, 37, & seqq. p. 106. & 109.
An res reperta apud proprietarium, quæ pecunia numerata non sit, debeat secum sepeliri. ib. nu. 39. & 51. p. 109, & 111.
Superior sepeliri faciens proprietarium non sepultâ pecuniâ an puniendus. ib. n. 41. pag. 110.
Sepeliri faciens proprietarium in sacro ad vitandū scandalum, non punitur. ib. n. 44. p. 110.
Sepeliens in sacro Usurarium manifestum excommunicatur. ib. n. 44. pag. 110.
Superior sepeliens proprietarium in sacro quas pœnas incurrat. ib.
Frater minor repertus proprietarius in pecunia sufficienti ad mortale sepeliendus est in sepulturâ asinorum. ib. n. 53. p. 111.
Sepeliri debet in profano, qui obiit proprietarius ob donationem alicui factam, non receptis Sacramentis. ib. n. 55. p. 111.
Sepeliri nequit in sacro interdictus notorius, licèt non denunciatus. Tit. 5. §. 1. Omissio. nu. 12. p. 281.
Septa Monasterii strictè sumpti quæ dicantur. Tit. 2. §. 1. *Apostasia*. n. 22. p. 26.
Sepulcrum. Sepulcrorum jus ob crimen læsæ majestatis à quibus amittatur. Tit. 2. §. 6. *Læsa* nu. 44. p. 90.
Sepultura. Sepulturâ Ecclesiasticâ privatur Hęretici. ib. §. 7. *Heresis*. n. 62. p. 101. Item proprietarii. Tit. 3. §. 1. *Proprietas* n. 14. p. 107. Item Usurarius. ib. §. 8. Usura. n. 17. p. 167. Item Concubinarius mortuus sinè pęnitentia. T. 4. §. 3. *Fornicatio*. num. 18. pag. 200.

Sepulturæ locum concedentes Minores in sua Ecclesia alicui familiæ non alienant dominium ejus. *ibi*. §. 4. *Alienatio*. *n*. 51. *p*. 140. Eam concedendo quæ servare debeant. *ibi*. *n*. 52. *p*. 140.
Sepultura Ecclesiastica non dari debet decedenti in duello, etiamsi antè mortẽ fuerit absolutus: sed de consuetudine datur. T. 7. §. 4. *Duellum*. *n*. 45. *p*. 224.
Sequestratio cum mulieribus quandò, & quo casu puniatur. *Tit*. 4. §. 1. *Consortium*. *nu*. 69. *& seqq*. *p*. 182.
Servus de mandato domini occidens ejus filiam, aut uxorem adulterantem punitur citrà pœnam legis Corneliæ de sicariis. T. 7. §. 5. *Homicidium*. *n*. 33. *p*. 433.
Severitas à Superiore temperanda est benignitate. T. 1. *n* 9 *p* 2.
Magnis sceleribus est adhibenda. *ib*.
Quid sit. T. 5. §. 5. *Libellus*. *n*. 50. *pag*. 318.
Sicilia venit nomine Italiæ etiam in odiosis. *Tit*. 6. §. 3. *Falsificatio*. *n*. 50. *p*. 381.
Sigillum Confessionis violat, qui publicat chartam inventam, in quâ quis sua peccata ad Confessionem Sacramentalem scripsit. T. 5. §. 5. *Libellus*. *n*. 67. *p*. 320.
Obligat ad secretum de jure divino. *ibi*. §. 6. *Revelatio*. *n*. 14. *p* 323.
Ad illud obligamur ex justitia, & Religione. *ibi*. & *Tit*. 8. §. 4. *Abus*. *in Confess*. *n*. 9. *p*. 510.
Sub eo quæ cadant. *ibid*. *num*. 16. *p*. 323.
An sub eo cadant audita in Confessione, quæ peccata non sunt. *ibi*. *n*. 17. & seqq. p. 323.
Illud violans Sacerdos in quas leges committat. *Tit*. 8. §. 4. *Abus*. *in Confess*. n. 11. p. 510.
Illius fractio quomodò probetur. *ib*. n. 17. & seq. p. 512.
Quid probandum ab Accusatore talis delicti. *ibid*. n. 18. p. 512.
Quid juris, si Sacerdos dicat peccatum à se relevatum audivisse extrà Confessionem ab alio, & hic neget. *ib*. n. 19. p. 512.
An sit Reus facti sigilli, qui tacitâ personâ pœnitentis, ejus circumstantias aperit, per quas possit cognosci. *ib*. n. 20. & seqq. p. 512.
Sigillum Principis falsificans Clericus debet degradari. *T*. 6. §. 1. *liter*. *falsif*. n. 34. p. 361.
Illud falsificare majus crimen est, quàm cudere falsam monetam. ib.
Eo abutens quomodò puniendus. *ib* n. 36. *p*. 361.
Sigillum. Sigilli impressio quandò vitiatam scripturam arguat. *ibid*. n 19. p. 359.
Ejus variatio quandò importet falsitatem in scriptura. *ib*. n. 22. p. 359.
Illud falsare gravius crimen est, quàm falsare literas. *ibi*. n. 62. p. 364.
Ejus fabricatio est de se crimen independens ab ejus usu ad falsitatem. *ibid*. *n*. 63. p. 364.
Sigillum Superioris retinere apud se, inducit suspicionem falsitatis. *ibid*. n. 61. & seqq. p. 364.
Hoc retinens torquendus est super ejus usu. *ibi*. n. 64. p. 364. & 365.
Sigillum cujuscunque habentis officium publicum, nõ potest sinè crimine violari. *ibid*. nu. 68. pag. 365.
Signum Tabellionatus diversi reddit scripturam suspectam. *Tit*. 6. §. 1. *liter*. *falsf*. n. 20. p. 359.
Simile adhærescit simili. *T*. 8. §. 6. *Sortilegium*. n. 40. p. 531.
Simonia quid sit. T. 8. §. 7. *Simonia*. n. 1. p. 536.
Purè mentalis quæ. *ibid*. num. 2. p. 536.
Conventionalis quæ sit. *ibi*. n. 3. p. 536.
In simonia quãdò interveniat pactũ, aut quasi pactũ. *ib*.
In ejus diffinitione quid importet temporale pretio æstimabile. *ibid*. n. 6. p. 537.
Inducitur per preces carnales, & sordidas. *ib*. n. 7. p. 537.
Quandò mentalis, & quandò realis incurratur per munus ab obsequio. *ibid*. n. 8. p. 537.
Ab ea excusat parva quantitas in munere. *ib*. n. 10. p. 537.
Parvitas materiæ in ea, à quo attenditur. *ibi*.
In simonia reali non datur parvitas materiæ, in mentali datur. *ibi*. n. 10. p. 537.
Quodvis spirituale eam inducit, si ematur aut vendatur. *ibi*. n. 12. p. 538.
Pecunia data pro Sacramentalibus simoniam inducit. *ib*. n. 14. p. 538.
Simonia est dare aliquid pro ingressu Religionis; aut pro obtinẽdo beneficio Ecclesiastico. *ib*. n. 15. & 16. p. 538
Qualitas spiritualis quandò inducat simoniam, & quandò non. *ibi*. n. 19. & 20. p. 539.
Simonia committi potest etiam in actibus negativis. *ibid*. n. 21. p. 539.
Commutare spirituale prò spirituali, an sit simonia. *ibid*. n. 22. p. 539.
Simoniam committunt electores paciscentes reciprocè sua suffragia. *ibid*. n. 24. p. 539.
Simonia prohibita alia de jure divino, alia de humano. *ibid*. n. 25. p. 539.
Mediatores simoniæ sunt simoniaci. *ibid*. n. 26. p. 539.
A simonia quæ excusent. *ibi*. n. 30. p. 540.
De ea solus Ecclesiasticus inquirit. *ibid*. n. 31. p. 540.
Est difficilis probationis. ib.
Testibus quomodò probetur. *ibid*. n. 32. & 35. p. 541.
Ad accusandũ dè ea quilibet admittitur. *ib*. n. 33. p. 541
Complex in ea potest accusare complicem. *ib*.
Comparatur crimini læsæ Majestatis. *ib*. n. 33. p. 541.
Simoniæ pœnæ. *ib*. n. 36. & seqq. p. 542.
Pœnæ Rei patrãtis simoniã prohibitam de jure divino cõferendo, aut recipiendo. *ib*. n. 36. & 37. p. 542. & 543.
Pacta onerosa in omni materia beneficiali sunt simoniaca, non sic gratuita. *ib*. n. 41. p. 543.
Beneficia simoniacè acquisita antè omnem declarationem sunt resignanda. *ib*. n. 42. p. 544.
Fructus talium beneficiorum sunt restituendi. *ib*.
Pretium quodvis simoniacum est restituẽdũ, & cui. *ib*.
Pœnæ concurrentium ad simoniam beneficialem. *ibi*. n. 44. p. 544.
Pro ingressu Religionis quandò incurratur simonia. *ib*. n. 44. p. 544.
Pœnæ dantium, aut recipiendum aliquid prò ingressu Religionis. *ib*. n. 45. p. 544.
Simonia quotupliciter contingat in dando gradus, aut officia in Religionibus. *ibid*. num. 54. & seqq. pag. 545.
Quomodò incurratur in sententiando in favorem alicujus. *ib*. n. 57. p. 546.
Receptio de bonis Novitii quo casu sit simoniaca. *ib*. n. 64. p. 546.
Quomodò Monasteria possidentia possunt absque simonia pacisci, aut non cum persona intrante. *ibid*. n. 66. p. 547.
Monasteria non possidentia in communi nihil possunt recipere ab intrante. *ib*. n. 67. p. 547.
Simoniaci dicuntur primi, ac principales Hæretici. T. 4. §. 2. *Sollicitatio*. n. 24. p. 192.
Eorum pœnæ sunt eædem sivè agatur per inquisitionẽ, sivè per accusationem. *T*. 8. §. 7. *Simon*. n. 46. p. 544.
Socialis vita quarè ab hominibus inita. Tit. 5. §. 6. *Revelatio*. n. 32. p. 326.
Socius criminis in copula venerea quandò probat.

T.4.§.4. *Adulterium.n.17.p.205.*
Cum adminiculis facit indicium ad torturam. *ibid. n.19.p.205.*
Socius. V. *Iter.*
Sodoma interpretatur *muta. T.4.§.11. Sodomia.num.1. p.254.*
Sodomia quid sit. *Tit.4.§.11.Sodomia.n.2.p.254.*
Committitur tàm cum mare, quàm cum fœmina. *ib.*
Ejus pravitatis perfectio in quo consistat. *ibid. num.3. pag.255.*
Est species homicidii. *ib.n.4.p.255.*
Platonis dictum de eâ. *ibid.*
Dè eâ antiqui Imperatores Romani diffamati. *ibid.*
Exercita cum persona coniuncta in gradu ad matrimonium prohibito, an importet circumstantiam mutantem speciem. *ib.n.5.p.255.*
Inventa à fœminis juxtà quosdam. *ib.n.6.p.255.*
Inter fœminas inventa fuit à Philene. *ib.n.7.p.255.*
Quomodo possit committi à fœminis. *ib.n.7. & seqq. pag.255.*
De hac si accusetur fœmina agens, debet visitari. *ib.n.24.p.258.*
Quænam fęminæ possint eam patrare. *ib.n.19.p.257.*
Quomodò discernenda à mollitie inter fęminas. *ibid. num.23.pag.258.*
Est crimen mixti fori. *ib.n.25.p.259.*
In Hispania spectat ad Inquisitores. *ibid.*
Habet connexionem cum hæresi. *ib.*
Numquam præscribitur. *ibid.num.26.p.259.*
Quomodò probetur. *ibid.n.27.& seqq.p.259.*
Ejus specialia. *ibid.n.35.p.260.*
Ejus indicia. *ibid.num.27.& seqq.pag.259.*
Dictum sodomitati quid operetur. *ibid. num. 30.& seqq.pag.259.* (corrige in Summ. Creminis, & lege Criminis)
Sodomitatus per vim non est infamis. *ib.n.34.p.260.*
Violentia in hoc casu non præsumitur, sed est probanda ab allegante. *ibid.*
Vindicatur ut crimen læsæ Majestatis. *ib.n.35.p.260.*
Per eam perditur privilegium nobilitatis. *ib. num.36. pag.261.*
Ejus pœnæ. *ibid.num.36.& seqq.pag.261.*
An ad ejus pœnam ordinariam requiratur, quod sit perfectè consummata. *ib.n.37.& seqq.p.262.*
Incępta, licèt non consummata intrà vas ordinariè punitur. *ibid.num.42.pag.262.*
Inter marem, & fœminam ab aliquibus negatur, sed contrarium est verius. *ibid.num.45.& 46.p.263.*
Execrabiliter committitur cum meretrice; execrabiliùs cum uxore. *ibid.*
Gravior est cum fœmina, quàm cum mare. *ibid.*
In eâ par pœna est patientis, & agentis. *ibid. num.47. pag.263.*
Per eam incurritur infamia etiam ab impubere. *ibid. n.48.p.263.*
Ob eam perditur munus Advocati. *ibid.*
Per eâ nō incurritur bonorū confiscatio. *ib.n.49.p.263.*
Ejus pœna non minuenda ob numerum delinquentium. *ibid.nu.50.p.263.*
Reus nequit de hac gratiari; neq; super ea cōponere. *ib.*
Violenter sollicitatus de ea quandò possit aggressorem occidere. *ib.nu.51.p.264.*
Sodomita nequit esse Testis. *ibi. n.52.p.264.*
Est incapax beneficiorum. *ib.*
Patitur separationem tori ut adulter. *ibid*
Impeditur ne contrahat matrimonium. *ibid.*
Etiam ob unum actum tantùm in foro laico Sodomita comburitur. *ibid. num. 62. p. 265.*
Clericus sodomita. V. *Clericus.*
Religiosus sodomita quomodò torquendus, puniendus, &c. *ib. n.81. & seqq. p. 267.*
Solitum aliquod quandò dicatur. *Tit. 4.§.1. Consortium. num. 73.& seqq. pag. 182.& 183.*
Sollicitare. quid importet. *ibid.§.2.Sollicitatio.n. 1.p.188.*
Sacerdos fictus, aut verus carens jurisdictione, sollicitans in Confessione non incurrit pœnas sollicitantium. *ibid.n.10.p.190.*
Sollicitans in Confessione ad alia præter luxuriam nō incurrit pęnas sollicitantium. *ibid.nu. 12.pag.190.*
Sollicitans ad lenocinium incurrit pęnas, &c. *ib.n. 13.p.190.*
In Confessione simulata sollicitans incurrit pęnas, &c. *ibid.n.16.p.191.*
Intuitu Confessionis, licèt post eam sollicitans incurrit pęnas. *ib.n.17.p.191.*
Sollicitans in Confessione est suspectus de hæresi. *ibid. n.19.& 20.p.192.*
Quomodò sollicitans in Confessione simulatâ injuriâ faciat Sacramento. *ibid. nu. 21. p. 192.*
Sollicitatus vir à fęmina ad adulterium non est pęnâ ordinariâ puniendus. *T.4.§.4.Adulter.n. 49.p.210.*
Sollicitare, & esse sollicitum quid importet in jure. *T. 8.§.7.Simonia.num. 63. pag. 546.*
Sollicitatus ab amasia ad fugam incurrit tantùm pęnam extraordinariam. T.4.§.7. *Raptus.n.28. p.230.*
Sollicitatio ad impudicitiam quomodò diversificetur in gravitate. T. 4. §. 2. *Sollicitatio n. 2. p. 188.*
Ejus divisio. *ib.n.3. p. 189.*
Ejus gradus extrà Confessionem. *ib.n.4.p. 189.*
Ejus diffinitio. *ib. n.5.pag. 189.*
Eam exercendi in Confessione referuntur varii modi. *ibid.num.6.7.14.& seqq.p. 189. & 190.*
Et signis, & factis potest exerceri. *ib. nu.8. & 9. p.189 & 190.*
Passiva comprehendit masculos, & fœminas. *ib.n. 11. p. 190.*
Extrà Confessionem probatur per Testes. *ib. num. 25. pag.193.*
In Confessione quomodò probetur. *ib. n. 29. & seqq. p. 193.*
Facta solis verbis minimam pęnam incurrit. *ibid. n.37. p 195.*
Adnexa factis graviùs punienda. *ib.n.38. p.195.*
Actus violētiæ Sollicitationis recēsentur. *ib.n.44.p.196*
Ex quibus circūstantiis aggravetur. *ib.n.45 & 46.p.196*
Sollicitus de bonis Novitii quomodo quis possit esse. *Tit. 8.§.7.Simonia.nu.63.pag.540.*
Solvere ejus est, cujus est & ligare. T.1.§.2. *Delicta. n.43. p.12.& 13.*
Solvere. V. *Absolvere.*
Sortilegiū. Ejus etymologia. T.8.§.6. *Sortilegiū.n.1.p.523.*
Ejus diffinitio difficilis. *ib.*
Procuratur mediis inutilibus, & quæ sint. *ib.n.3.p.523.*
Ejus medium vetitum est opera Dęmonis. *ib.n.4.p.523.*
Potest committi tum ad damnum tum ad utilitatem. *ibid.n.5.p.524.*
Ejus variæ species. *ibid.n.6.p. 524.*
Ejus medium triplex. *ib.nu.7.pag. 524.*
Ejus gravitas ratione mediorum quomodò augeatur. *ib. n.12.pag. 525.*
In eo quando nam interveniat Dęmonis invocatio tacita, aut expressa. *ib.n.13.& 14.p.525.*

In eo diabolus requirit intentionem operantis, vt Christus in Sacramentis. *ibi. n.* 17. *p.* 526.
Expressa protestatio contraria excludit concursum, & inuocationem diaboli *ibid. nu.* 19. *& seqq. pag.* 526.
Illud non committit, qui expresse protestatur contra illius effectum, si ad illum diabolus concurrat. *ibi. nu.* 23. *pag.* 527.
Quando nam sortilegium committat, qui vtens medijs inutilibus nec tacitè, nec expressè inuocat dæmonem, nec expressè eius concursum detestatur. *ibid. nu.* 25. *pag.* 527.
Quomodò probetur. *ibid. num.* 26. *& seqq pag.* 528.
In dubio pronunciandum prò non sortilegio *ibid. nu.* 26. *p.* 528.
Quando impertinentia mediorum est evidens, pronunciandum est de sortilegio. *ibid nu.* 27. *pag.* 528.
Indicia sortilegij. *ibi. num.* 27. *& seqq. pag.* 528.
Media inefficacia ad intentum adhibita probant, secuto effectu, sortilegium. *ibi. nu.* 29. *p.* 529.
Præsumptio sortilegij intrat ex varijs circumstantijs, licèt evidenter non malis. *ibi. nu.* 30. *pag.* 529.
Effectus iudicatur sortilegus ex brevitate temporis intrà quod sequitur. *ibi nu.* 31 *pag.* 529.
Infirmitas, quæ per remedia tum calida, tum frigida nec intenditur, nec remittitur, iudicatur procurata per sortilegium. *ibid.*
Sacramentalium vsus quo casu iudicandus sit sortilegus. *ibid. nu.* 32. *pag.* 529.
Sortilegium taciturnitatis quid sit. *ibid. nu* 38. *p* 530
Remedia, quibus vtuntur Iudices ad hoc tollendum. *ibi. nu.* 39. *p.* 530.
Indicia facti, ob quæ præsumi possit exercitium magiæ vltra sortilegium. *ibi. nu.* 40. *p.* 531.
Sortilegiorum Iudex quis. *ibid. nu.* 43. *& seqq. p.* 531.
Est crimen mixti fori. *ibi. n.* 44. *& seqq. pag.* 531. *&* 532
Sortilegus si accusetur de apostasia à fide, solus procedit Inquisitor, si de maleficio sortilego potest procedere etiam Iudex laicus. *ibid. nu.* 45. *pag* 532
Quid agendum à Iudice laico, si invenit sortilegum apostatasse à fide. *ibid.*
Sortilegium de nullo iure est reseruatum Inquisitori, nisi quando in eo interuenit suspicio hæresis. *ibid. n.* 44. *& seqq. pag.* 531. *&* 532.
Quo casu suspicio hæresis spectat privativè ad Inquisitorem in accusato de sortilegio. *ibid. n.* 53. *p.* 533.
Sortilegorum pœnæ. *ibi. n.* 58. *& seqq. pag.* 534.
Quibus casibus sortilegi tradendi sint morti. *ibid. nu.* 62. *& seqq. pag.* 534.
Sortilegia ad amorem mitiùs punienda, & quare. *ibid. num.* 63. *pag.* 535.
Inducentia vehementem suspicionem hæresis quæ. *ibid. nu.* 66. *pag.* 535.
Quæ requirantur, vt sortilegus relaxetur brachio sæculari. *ibid. nu.* 68. *p.* 535.
Spadonis copula cum muliere non inducit impedimentum affinitatis. *Tit.* 4. §. 4. *Adulterium. n.* 33. *p.* 207
Spatium immunitatis localis Ecclesiasticæ quod nam sit. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia. nu.* 20. *p.* 26.
Specialitas duplex ex eodem principio derivans in iure non admittitur. *Tit.* 7. § 6. *Assassinium. n.* 3. *p.* 446
Spectacula repræsentare olim Clericis vetitum. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia. nu.* 172. *p.* 46.
Ea repræsentare Regularibus vtile. *ibid.*
Spirituale pro puro spirituali commutari potest: non sic, si habet quid temporale adnexum. *Tit.* 8. §. 7. *Simonia. nu.* 23. *pag.* 539.
Spiritualitas. V. *Res spiritualis.*
Spoliare cadaver defuncti sacrilegium est. *Tit.* 5. §. 3. *Infamatio. nu.* 45 *pag* 303.
Sponsa per verba de presenti coiens cum alio committit adulterium, & de eo accusari potest iure mariti, qui inueniens Clericum cum ea luxuriantem potest hunc percutere sinè censura: secùs est, si est tantum sponsa per verba de futuro. *Tit.* 4. §. 4. *Adulterium. nu.* 35. *p.* 207.
Per verba de futuro consentiens amasio dissentientientibus parentibus, dicitur rapta de iure civili, si copula sequatur: secùs si copula non sequitur. *Tit.* 4. §. 7. *Raptus nu.* 19. *p.* 228.
Sponsalia si præcedunt, si puella consentit ad fugam, de iure canonico raptus non cōmittitur. *ibi n.* 21 *p.* 228
Statua Hæretici comburenda. *T.* 2. §. 7. *Heresis. n.* 62. *p.* 10?
Statuam Principis offendens fit Reus Lęsæ Maiestatis. *Tit.* 4. §. 2. *Sollicitatio nu.* 22. *p.* 192.
Statuam Imperatoris conflans ad vsus profanos est Reus Læsę Maiestatis. *Tit.* 5. §. 2. *Blasphemia. nu.* 7. *pag.* 286.
Statum mutare quando quis dicatur. *Tit.* 3. §. 6. *Furtum. nu.* 24 *pag.* 148.
Statutum quomodo interpretandum. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia. nu.* 87. *p.* 36.
Semel disposita in Statuto aliquando ad maiorem declarationem repetuntur. *ibid.* §. 2. *Inobedientia. nu.* 48. *p.* 55.
Quando Statutum clarum est in sua dispositione, non debet recurri ad coniecturas. *Tit* 3. §. 2. *Pecunia. nu.* 48. *pag.* 123.
Statutum non admittit superfluitatem. *Tit.* 4. § 4. *Adulterium. nu.* 63. *p.* 212.
Eius auctoritas finitur eius causa cessante. *ibid.* §. 8. *Clausura. nu.* 57. *p.* 241.
Factum pro cōmuni quiete valet quàmuis iuri cōmuni contrarium. *Tit.* 7. §. 5. *Homicidium. nu.* 4 *p.* 428.
Stellionatus quid sit. *Tit.* 1. §. 2. *Delicta. nu.* 10, *p.* 9.
Eo delinquit Sacerdos audiens Confessiones sine approbatione. *Tit.* 8. §. 4. *Abus. in Confess. n.* 7. *p.* 510.
Stemma gentilitium debet tolli ob crimen Læsæ Maiestatis. *Tit.* 2. §. 6. *Læsa. nu.* 40. *p.* 90.
Sterilitas medicamentis procurata non importat censuram. *Tit.* 7. §. 10. *Abortus. nu.* 30. *p.* 484.
Infert tamen peccatum mortale. *ibid.*
Ad eam causandam Medicus dans poculum coniugatę, ne illa periclitetur in partu: peccat. *ibi. n.* 31, *p.* 48.
Stigmatizatio in facie. V. *Facies.*
Stipendium Missæ ob quid detur Sacerdoti. *Tit.* 8. §. 7. *Simonia. nu.* 12. *pag.* 538.
Strix. V. *Saga.* V. *Magus.* V. *Sortilegium.*
Stuprator asserens, se reperisse puellam corruptam, debet hoc concludenter probare. *Tit.* 4. §. 5. *Stuprum num.* 10. *p.* 216.
Stuprum latè, aut strictè acceptum quid importet. *ibid.* §. 3. *Fornicatio. n.* 8. *p.* 198. *&* §. 5. *Stuprum. n.* 1. *p.* 215.
Quo violatur virgo non viripotens vindicatur pœna capitali. *Tit.* 4. §. 4. *Adulterium. nu.* 64. *p.* 212.
Quomodò probetur. *Tit* 4. §. 5. *Stuprum. num.* 3. *& seqq. pag.* 215.
Iuxtà quosdam non probatur, si fęmina ex congressu evasit prægnans. *ibid. num.* 5 *p.* 215.
Attentatum stuprum quomodò puniendum. *ibid. nu.* 23. *pag.* 218.
Stylus Curiæ seruatur pro lege in interpretatione Bullarum. *Tit.* 4. §. 8. *Clausura. nu.* 49. *p.* 240.

Styli Cancellariæ diversitas inducit in scriptura suspicionem falsi. T.6.§.1 *Liter.fals*.n.23.p.359.

Suadere, & persuadere quid importent. Tit.3.§.3. *Redituum*. n.12.p.230.

Suadere, aut dissuadere alicui ingressum Religionis quilibet potest; non autem aliquam personam ad Religionem intrandam, aut relinquendam cogere. Tit.5.§.9. *Suasio* n.2.p.346.

Suadere quivis potest Novitio, ut de bonis suis aliquid sibi, aut Monasterio relinquat ibi.n.3.p.346.

Soli Minores hoc suadere non possunt. ibi.n.4.p.347.

Suasio quid importet ibid. n.22.p.349.

Ut sit punibilis requirit effectum secutum. ibid.n.23. p.350.

Suasio mala Novitiis facta quomodò probetur. ibid.n. 27.p.350.

Subditus quo casu possit denegare obedientiam Superiori, qui commisit crimen, ob quod hic *ipso facto* à jure privatur Officio. T.1.§.4. *Pœna*. nu. 37.p.20.

Quandò delinquat se debitis obligando. Tit.3.§.1. *Proprietas*. n.74., & 75.p.114.

Religiosus Officialis sub qua culpa tenetur rectè administrare bona Conventus. Tit.3.§.7. *Dilapidatio*. n.32.p.162.

De qua culpa tenetur dissipãdo res suo usui cõcessas.ibi.

Subditi aliquandò possunt supplere negligentiam Prælati. Tit.4.§.8. *Clauf*.n.46.p.239.

Subditus Religiosus est ut filius familias. Tit.7.§.3. *Provocat*. n.90.p.415. (leges p.115., sed pone 415.

Subornatio quomodò diffiniatur. Tit.5.§.8. *Subornatio*. n. 1., & 2.pag.337.

Quotupliciter contingat. ibid. n.3.p.337.

Subornans Testem tenetur de falso. ibid.n.5.p.337.

Subornationis delictum est perfectum, quamvis dictum subornati nulli noceat. ibid.n.6.p.337.

Subornatio multis modis potest fieri, & quibus. ibi. n.7.p.337.

Subornans Testem, effectu non secuto, extraordinariè puniendus. ibid n.9.p.337.

Subornans Testem ad deponendum super veritate facti, cui hic non interfuit, perindè est, ac si subornaret ad deponendum falsum. ibid.n.10.p.338.

Subornator non est, qui dat pecuniam Testi, qui nollet examinari, ut veritatem deponat. ibi.n.11.p. ibi.

Subornatio in electionibus quotupliciter fiat. ibid. n. 13.p.338.

Subornatio est, quæ fit ad electionem digni, quàm ut eligatur indignus. ibid. n.15, & seqq. p. ibid.

Quarè sit vetita subornatio. ibi.n. 18.p.339.

Hoc crimen completur, licèt secutus sit effectus contrarius intentioni subornantis. ibi.n.20.p.339., & n.25.49., & seqq.p.340., ac 343., & n.59.p.344.

Ad quæ officia se extendat prohibitio subornationis in electionibus. ibid. num.21., & seqq.p.339.

Subornantium artes describuntur. ibi.u.25. p. 340.

Subornatio, quæ fit à Præsidentibus ad electiones sunt efficaciores. ibid. num.26., & 27. p.340.

Quomodò probetur. ibid.n.28., & seqq.p.340.

Indicia subornationis in Teste. ibid.

Pœnæ Statutariæ subornantium percutiunt Reum, quandò Testis subornatus falsum dicit; aut verum tacet, vel revocat in damnum tertii. ibi. num.41. p. 342.

Laudes, ac vituperationes falsæ, quæ sunt media subornationis examinantur. ibi.nu. 52., & seqq.p.343.

Si aliquis, congregato Capitulo, accusatur de subornatione quid agendum. ibid.n.62. p. 345.

Si subornatio fieret à Præside Capituli quid juris, ibi n.64. p. 345.

Superfluitas non admittitur in lege, aut Statuto T.ti. 4.§.4. *Adulter*.n.63.p.212.

Superior. V. *Prælatus*.

Superior designat limites clausuræ. Tit. 2. §. 1. *Apostasia*. nu. 24.pag. 27.

Licentians Subditum ad aliquem locum ultrà facultatem, quandò sit puniendus tùm ipse. tùm Subditus. ibi n.156 p. 44.

Superior nullus in visitatione pastorali, aut in foro paterno potest recusari ut suspectus, Tit. 2. §. 2. *Inobedientia*. n.120 p.62.

Quandò teneatur inquirere de conspiratione. ibid.§. 4. *Conspiratio*. nu.25.p.73.

Superior localis quandò delinquat contrahendo debita. Tit.3.§.1. *Proprietas*. n.73.p.114.

Ex justa causa potest dispensare in præceptis Regulæ. ibi. §.2. *Pecunia*. n.51.p.123.

Potest dispensare pro se, quod dispensat pro aliis. ibi. n.53.p.124.

Suppletio pœnarum non practicatur in delictis mixti fori Tit.1.§.4. *Pœna*. n.30. p.19.

Suspectus de hæresi de levi, aut de vehementi quis dicatur. *Tit*.2.§.7. *Hæresis*. n.8., & seqq. p.92.

Suspectus de peculatu removendus est ab Officio. Tit. 3.§.7 *Dilapidatio*. nu.18.p.160.

Suspecti vehementer de fide qui sint, Tit.4. §.2. *Sollicitatio*. n.23.p.192.

Suspecta domus quæ dicatur, & de crimine intrantis in domos suspectas T.4.§.1. *Cons*.n.87., & seqq.p 184.

Suspectum consortium quomodò probandum Tit.4.§. 1. *Consortium*. n.22., & seqq.p.175.

Ut crimen evadat quid requiritur. ibi.nu.4.p.171.

Ex quibus actibus emergat. ibid.n.5., & 6.p.171.

Quatuor actus nimiæ familiaritatis requiruntur ad illud probandum. ibid.n.8.p.171.

Ejus indicia remota, proxima, & violenta. ibid.n. 9.p.172.

In suspecto consortio non proceditur per inquisitionem. ibid.n.20.p.174.

Hoc fallit inter Regulares. ibid.n.21.p. 175.

Ejus pœnæ. ibid.n.29.p.177.

A Tridentino Clericis prohibitum. ibid.n.30., & seqq. p.178.

Potest esse cum multis personis sicut cum una. ibi. nu. 32.p.178.

De eo notatus quis dicatur. ibi.n.46.p.180.

In eo diversitas personarum non facit, quod idem non sit crimen. ibi.

De eo emendatus, si reincidat, debet denuò moneri. ibid. n.56.p.181.

In eo quis sit *modus delicti* ad pœnam augendam. ibi. n.57., & 58.p.181.

Aliquandò indicia superant rationem suspecti cõsortii. ibi.n.60.p.181.

Suspensio est primus gradus pœnarum canonicarum. Tit. 1.§.4. *Pœna* n.18.p.18.

Suspicio levis, vehemens, aut violenta de hæresi quænam sit. Tit.2.§.7. *Hæresis*. n.9.p.92.

Dilapidationis quomodò probetur. Tit.3.§.7. *Dilapidatio*. n.13.p.159.

Suspicio legitima mali quoad incontinentiã à quo deducenda. T.4.§.1. *Consort*.n.2.p.170.

Quandò evadat rationabilis. ibid.

Suspi-

Suspicio falsitatis in scriptura quomodò probetur. *Tit.* 6. *nu.* 13. *pag.* 355
Suspicio probabilis nascitur ab indicio probabili. *Tit.* 6. §. 4. *Alchimia nu* 24. *p.* 386.
Sylua cædua non connumeratur quo ad fructum inter bona immobilia. *Tit.* 3. §. 4. *Alienatio n.* 8. *p.* 133.
Syndicus Apostolicus per se, aut suum delegatum est nenessarius in contractibus pro Fratribus Minoribus. *Tit.* 3. §. 2. *Pecunia. nu.* 56. *pag.* 124.
Eius præsentia non est ita necessaria in emptione, sicut in venditione, *ibid nu.* 58. *pag.* 124.

T

Tabellio non potest esse Clericus. *Tit.* 9. §. 8. *Artium. num.* 3. *pag.* 597.
Tacere Delinquere potest homo tacendo, sicut loquendo. *Tit.* 5. §. 1. *Omissio. nu.* 1. *pag.* 279.
Tactus impudici cum Moniali quomodò puniendi. *Tit.* 4. §. 9. *Sacrilegium. nu.* 17. *pag.* 248.
Temerè aliquid facere quis dicatur. *T.* 2. §. 1. *Apostasia. nu.* 37. *pag.* 29. & *Tit.* 7. §. 9. *Veneficium n.* 7 *p.* 470.
Tempus. Ratione temporis aggravatur delictum. *Tit.* 1. §. 2. *Delicta. num.* 26. *pag.* 11.
Eius diuturnitas attendenda in apostasia *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia num.* 25. *pag.* 27.
Eius brevitas excusat ab Apostasia. *ibid.*
Tempus breve quod dicatur. *ibid. num.* 26. *p.* 27.
Assignatum à lege non seruans non seruat formam legis. *ibid.* §. 2. *Inobedientia. num.* 94. *p.* 60.
Longum quod dicatur. *Tit.* 3. §. 4 *Alienatio. num.* 10. *pag.* 134.
Nocturnum aggravat delictum. *Tit.* 4. §. 8. *Clausura. num.* 71. *pag.* 243.
Tempus animationis fœtus quodnam sit. *Tit.* 7. §. 10. *Abortus. num.* 10. *et seqq. pag.* 479.
Tempus conceptionis quomodò probari possit. *ibid. nu.* 16. *pag.* 480.
Idem tempus non potest assignari formationi omnium fætuum. *ibid num.* 17. *pag.* 481.
Tenere importat nudum factum. *Tit.* 7. §. 1. *Armorum. nu.* 29. *p.* 398.
Tenere, habere, & possidere idem important. *ibid.*
Tenere arma quid significet. *ibid.*
Tenere arma quibus in casibus sit crimen. *ibid. num.* 30. *pag.* 398.
Terminus competens ad comparendum quis. *Tit.* 2. §. 2. *Inobedientia. num.* 28. *pag.* 53.
Terminus legalis ad comparendum est viginti milliarium pro quolibet die. *ibid.*
Terminus nimis brevis inualidat citationem. *ibid.*
Tertiarius introducens fœminas intra claustra non incurrit penas Bullæ. *Tit.* 4. §. 8. *Clausura. nu.* 55. *p.* 241.
Vivens in Conuentu censetur persona Ecclesiast. *ibid.*
Non est verè persona Religiosa *ibid. nu.* 59. *p.* 242.
Copulam habens cum Tertiaria, an committat sacrilegium. *ibid.* §. 9. *Sacrilegium. nu.* 5. & 10. *p.* 246.
Tertiariæ habentes votum solemne castitatis fuerunt clausuratæ, aut sæcularizatæ. *ibid. nu.* 7. *p.* 246.
Tertiariæ viventes cęlibes in suis domibus dubium est, an sint personæ Religiosæ. *ibi. nu.* 8. & 9. *p.* 246.
Tertiariæ, non sunt personæ sacræ. *ibid. nu.* 10. *p.* 246.
Legatum factum puellæ si monachabitur, debetur ei, si fiat Tertiaria. *ibid. nu.* 8. *pag.* 245.
Testamentum, nisi facta restitutione vsurarum, nequit concedere vsurarius. *Tit.* 3 §. 8. *Vsura. nu.* 18. *p.* 168.
Testamentū viventis recitans, aut resignans Notarius tenetur de falso. *Tit.* 5 §. 5. *Revelatio. nu.* 9. *p.* 322.
Testamentum est suspectum de falso, si Testis non vidit Testatorem. *Tit* 6 *nu.* 14. *pag.* 355.
Dictum Testis necessarij reddit testamentum suspectum de falso. *ibid.*
Testamentum quo casu reddatur nullum à Testibus. *ibid. nu.* 18. *p.* 355.
Non admittitur à iure, nisi immune sit à quavis suspicione falsitatis. *ibi.* §. 1. *Inter. fals. nu.* 11. *p.* 358.
Testari nequeunt hæretici, eorum fauctores, &c. *Tit.* 2. §. 7. *Hæresis. nu.* 59. *p.* 101.
Testimonium periuri in iudicio valet, nisi per exceptionem repellatur. *Tit.* 5. §. 7. *Periurium. nu.* 36. *p.* 335
Testis depositiones debent esse secretæ. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia. nu.* 47. *p.* 34.
Inhabilis admittitur ad probandam substantiam criminis non adminicula. *ibi.* §. 6. *Læsa. nu.* 37. *p.* 89.
Illi fidem dare est Iudici arbitrarium. *ibid.* §. 7. *Hæresis. nu.* 9. *pag.* 92.
Testes tres requiruntur ad probandum Hæreticum. *ibid. num.* 21. *pag.* 95.
Singulares sufficiunt contrà Hæreticū. *ibi. n.* 25. *p.*
Inhabiles quomodò admittantur in causa Hæresis. *ibi. nu.* 26 *p.*
Eorū numerus supplere debet eorum inhabilitatē. *ibi.*
Quot inhabiles requirantur ad probandum plenè delictum. *ibid.*
Consanguinei coguntur ad testificandum in causa Hæresis. *ibid. nu* 27. *p.*
Testium dignitas non assecurat eos à falsitate. *ibid. num.* 22. *p.* 95.
Singulares testes probant Vsurarium. *Tit.* 3. §. 8. *Vsura. nu.* 9 *pag.* 166.
Item probāt delicta iterabilia. *Tit.* 4. §. 1. *Consortium nu.* 22. *p.* 175.
Vt testes singulares conuincant Reum ad pœnam ordinariam, debent esse quatuor. *ibid.* §. 2. *Sollicitat. nu.* 34 *pag.* 194.
Testis vnicus, cum adminiculis probat morbum gallicum contractum ex coitu. *ibid.* §. 1. *Consortium. nu.* 106. & 107. *p.* 186. & 187.
Testis vnicus sufficit ad probandum, quod Concubinarius dedit signum contritionis, vt possit sepeliri in sacro. *ibid* §. 3. *Fornicatio. num.* 18. *pag.* 200.
Deponens vidisse pudenda in pudendis est suspectus de falso. *ibid.* §. 4. *Adulterium nu.* 2. *p.* 202.
Deponens vidisse virum supra fœminam, nisi testificetur de actibus venereijs non probat copulam. *ibid. num.* 3. *pag.* 202.
Testes non dicuntur singulares ob diversitatem temporis respectu actus continui, aut successiui. *ibid, nu.* 4. *pag.* 202.
Probantes de visu, aut de auditu immediato ea, quæ necessariò sequuntur copulam, probant copulam consummatam. *ibid. num.* 5. *pag.* 202.
Domestici admittuntur ad probandum stuprum. *ibid.* §. 5. *Stuprum. nu.* 4 *pag.* 215.
Probantes coitum coniunguntur cum alijs, qui probent parentellam, ad probandum incestum. *ibid.* §. *Incestus num.* 7. *pag.* 220.
Testes revelantes suum examen secretò factum quomodò puniendi. *Tit.* 5. §. 6. *Revelatio nu.* 10 *p.* 322.
Testis periurus quomodò probetur. *ibid.* §. 7. *Periurium. nu.* 22. *pag.* 332.
An periurus sit extrajudicialiter dicens contrarium deposito in iudicio. *ibid. nu.* 21. & 22. *pag.* 332.

Periurus est extrajudicialiter jurans contrarium dicto in judicio, non tamen punitur de periurio. ibi.nu. 23., & 24. p. 332., & 333.

Testis falsus in judicio quandò puniendus ordinariè, & quandò extraordinariè. ibi.n.44.p.336.

Iste quomodò satisfacere debet parti læsæ. ibi.nu.46. p. 336.

Testis subornatus. V. *Subornatio*.

Testis falsus quotupliciter reditur. ibi. §.8. *Subornatio*. n.8.p.337.

Eum pecuniâ corrumpens quomodo mulctandus. ibi.

Ut falsus sit sufficit, quod aliquod falsum deponat circà substantiam facti. ibi.n.10.p.338.

Accipiens pecuniam ad testificandum vocatur corruptus, licèt deponat veritatem. ibi.n.11. p. 338.

Testis est corruptus, ergò falsus, est inepta consequentia. ibi.

Quo casu possit accipere pecuniam, & impunè testificari. ibid.nu.12.p.338.

Testis non potest cogi ad deponendum contrà suos.ibi.

Senex,aut valetudinarius non potest cogi ad examé.ibi.

Testis subornatus quomodò indicietur. ibi.n.28., & seqq.p.340.

Testis negans suã esse subscriptionem in scripturâ privata eam invalidat. Tit.6.n.14.p.355.

Extraneus quid, & quomodò probet circà scripturam publicam. ibid.n.15.p.355.

Infamis de jure vitiat testamentum. ibid.

Tùm necessarius, tùm extraneus debet esse integer, ut probet falsitatem scripturæ. ibid.

Testis unus sivè necessarius, sivè extraneus non reddit scripturam suspectam de falso, nisi ostendat indicium falsitatis ni scriptura ipsa. ibid.n.16.p.355.

Testes testamentarii quo casu reddant testamentum nullum. ibid.nu.18.p.355.

Testis coram Judice Laico nequit esse Religiosus. Tit. 9.§.8. *Artium* n.11.p.599.

Nequè in causa sanguinis etiam de mandato Superioris. ibid.

Testis extrajudicialis potest esse Religiosus. ibid.

Ad quæ Religiosus de licentia Superioris potest esse Testis ibid.

Testis in causa sanguinis nequit esse Clericus. ibid.nu. 3. p.597.

Textus Praticæ Criminalis Minorum in ordinatoriis magìs attendendus, quàm Statuta, secus in decisoriis. Tit.1.§.1.n.3.p.597.

Thesaurarius habet dignitatem Ecclesiasticam. Tit.3.§. 6. *Furtum* n.40.p.151.

Titulus diversus in legibus diversum importat crimen. Tit.5.§.5. *Libellus*. n.12.p.311.

A'primordio tituli omnis eventus posterior formatur. Tit.7.§.5. *Homicidium*. n.56.p.437.

Titulus cujusvis criminis investigandus. Tit.9. §. 6. *Latrocinium*. n.3.p.580.

Tortura in crimine læsæ Majestatis datur etiam iis, qui aliàs torqueri prohibentur. T.2.§.6 *læsæ*.n.38.p. 89.

Ejus qualitas pendet à qualitate indiciorum. Tit. 4. § 1 *Consortium*. n.86 p.184.

Tortus. V. *Reus*.

Tractatus de loco, & tempore peccandi cum fœminâ habitus in Confessione inducit crimen sollicitationis. Tit.4.§.2. *Sollicit*.n.6.p.189.

Tractatus purus non attenditur, sed quod concluditur ex tractatu. Tit.7.§.6. *Assassin* n.12.p.448.

Traditio Rei in manus Curiæ secularis est supremus gradus pœnarum Canonicarũ. T.1.§.4. *Pæn*.n.18.p.18.

Transfuga. V. *Fugiens*

Transgredi legem, aut juramentum quid importet. Tit. 5.§.7. *Periurium*. n.2.p.330.

Trasmutatio metallorum possibilis astruitur. Tit.6.§.4. *Alchimia*. n.3.p.383.

Tregua quid sit. *Tit*. 7.§.7. *Proditorium*. n. 14.p. 457.

Pax, & promissio de non offendendo ambulant pari passu cum treuga. ibid.

Tribades quæ dicantur. T.4. §. 11. *Sodom*. n.12.p. 256.

Triennium vitæ exemplaris probat vitæ emendationem. ibi.n.87.p.268.

Triremium pœnæ duratio in Apostatis committitur arbitrio Diffinitorii. *T*.2. §. 1. *Apostasia*.n. 126.p.41.

Tumultus factus contrà aliquem inducit pœnam capitalem in excitante illum. Tit.2.§.4. *Contumacia*. n. 36.p. 54.

Turpis causa. Res accepta ob turpem causam potest condici. Tit.6.§.3. *Falsificatio*. n.10.p.375.

Tutela: Occidens hominem ad justam sui tutelam non punitur de homicidio. Tit.7.§.5. *Homicid*.n.6.p.429.

Ut dicatur inculpata quid requiritur. ibi.n.6., & seqq. p.429.

Tutela inculpata debet esse incontinenti. ibid.nu.7. p.429.

Pro tuenda pudicitia occidens servat tutelam inculpatam. ibi.nu.11., & seqq.p.430.

Pro honore, aut re familiari tuenda tutela est inculpata. ibid.num.17., & seqq.p.430.

Tutor stuprans pupillam graviùs delinquit, quàm alius. Tit. 6.§ 2. *Literar.aperit*.n.19.p.369.

Testamentarius, aut dativus nequit esse Religiosus. Tit.9.§.8. *Artium*. num.17.p.199.

Tutor miserabilis personæ potest esse Religiosus. ibi.

Tutor legitimus àn possit esse Religiosus, variæ sunt sententiæ. ibi.

Tyrannus quis dicatur. *Tit*.5.§.2. *Blasph*.n.11.p. 286.

V

Vacare quid importet. *Tit*.6.§ 4. *Alchimia*. num. 22,q.385.

Vasa sacra tangere Laicis vetitum. *Tit*. 8.§. 2. *Abus.in Euchar*.n.6. p.499.

Vasallorum fidelitate privatur Hæreticus. *Tit*.2.§.7. *Heresis*. n.56.pag.100.

Velle. Qui vult antecedens, vult consequens necessariũ ad illud. *Tit*.5.§.9. *Suasio*. n.12.p. 347.

Vendere libros Bibliothecæ Conventus nequeunt Fratres Minores. Tit. 3.§.4. *Alienatio* n.42., & seqq.p.139.

Veneficium potest parari tùm naturali, tùm artificiali re venenosa. *Tit*. 7.§.9. *Veneficium*.n.2.p.469.

Quomodò diffiniatur. ibi.n.3.p.469.

Veneficium. V. *Venenum*.

Venenans pater filium, (& vice versa) damnatum ad mortem, non subit pœnas parricidii. *Tit*. 7. §4. *Parric. nu*. 10. p. 463. Invenies 46.sed corrige).

Venenum conservans punitur pœna extraordinaria. *Tit*. 6.§.1. *Liter falsi*.n.66.p.365.

Illud vendens punitur lege Cornelia de Sicariis. ibid.

Illud ministrare quis propriè dicatur. *Tit*.7.§ 9. *Veneficium*. n.4.p.470.

Ejus compositor vocatur veneficus. ibi.nu.5.p.470.

Hoc componendi ars est tacenda. ibi.

Illud docere, improbi hominis est. ibi.

Quo casu malum non sit scribere de eo. ibi.

Illud conservans ad usum delinquit veneficio. ibi.nu. 6.p.470.

Ejus

Eius conseruator quo casu multetur pęna ordinaria, aut extraordinaria. *ibid.*
Illud vendens tenetur de veneficio. *ibi. nu. 7. pag. 470.*
Quo casu illud vendens tenetur pœna ordinaria. *ibid.*
Vendens, & emens illud æquali pęna tenentur. *ibid. nu. 8. pag. 470.*
Illud deferens, aut porrigens alicui dolo malo est veneficus. *ibid. nu. 9. pag. 470.*
Seruus sciens, & non impediens venenum domino dandum, subit pęnas veneficij. *ibi. nu. 10. p. 470.*
Dans potionem ad alium finem, quàm mortis, si mors sequatur, aliâ pœnâ, quàm veneficij punitur. *ibid. nu. 11. p. 470.*
Eius nomine quid veniat. *ibid. num. 15. & 16. p. 471*
Eius etymologia deducta à Ponzetto carpitur. *ibid.*
Vt exprimatur tanquàm instrumentum maleficij debet vocari venenum malum. *ibid. nu. 16. pag. 471.*
Monitum de hoc ad Iudices, & Aduocatos. *ibid.*
Venenum dandi plures modi recensentur. *ibid. num. 17. pag. 472.*
Venenans arma, & ijs vulnerans, si vulneratus ex qualitate venenosa moritur, punitur vt veneficus. *ibid.*
Venenum dicitur naturale ad differentiam sortilegi. *ibid. nu. 18. pag. 472.*
In veneficio est intentio causandi mortem, aut insanabilitatem. *ibi. nu. 19. pag. 472.*
Veneficij crimen quomodò probetur. *ibid. num. 20. & seqq. pag. 472.*
Cadaver venenati quomodo, & à quibus visitandum, & quomodo Medici debent regulare iudicium suũ, illud referendo. *ibi. nu. 21. & seqq. pag. 472.*
Venenum datur præsentaneum, & ad tempus. *ibid. nu. 29 pag. 473.*
Veneni propinati signum. *ibid.*
Corpus delicti in veneficio quomodò probandum per Testes, Medicos, & Rei confessionem. *ibid. nu. 30. & seqq. pag. 474.*
In causa veneficij Iudex debet esse pronior ad torquendum, quàm in cæteris delictis. *ibi. nu. 33. p. 474*
Indicia, quæ sufficiunt ad torturam in hoc casu. *ibid. nu. 34. pag. 474.*
Veneficium præsumitur magis in fœmina, quàm in viro. *ibid.*
Pęnæ veneficij. *ibid. nu. 35. & seqq. pag. 475.*
Complices veneficij puniuntur vt principales. *ibid. nu. 40. p. 476.*
Quomodò aggravetur hoc crimen. *ibid. num. 41. pag. 476.*
Venenans aliquem, ad occupanda eius bona, puniendus est vt Assassinus. *ibid.*
Venenans in Eucharistia atrocissima morte puniendus. *ibid.*
Quæ pęna debeatur, dato veneno, sed non sequuta morte. *idid. nu. 42. & seqq. pag. 476.*
Venenum emens filius, vt patri detur, debet mori, quamuis effectus non sit sequutus. *ibi. nu. 47. p. 477.*
Talis pęna extenditur etiam ad Patrem spirituale. *ibi.*
Famula, quæ emerat venenum dandum domino, etiam effectu non sequuto fuit morti traditâ. *ibid. nu. 48. pag. 477.*
Damnatus de veneficio est infamis. *ibid. nu. 49. p. 477.*
Quo casu pro Minoribus debetur in veneficio pęna carceris, aut triremium. *ibid. nu. 52. p. 477.*
Quid agendum, si venenum est propinatum Prælato. *ibi. num. 53. pag. 477.*
Clericus veneficus quomodò puniendus. *ibid. nu. 50. pag. 477.*
Veneno occidere gravius est, quam ferro. *ibid. §. 10. Abortus. nu. 46. pag. 487.*
Verbum omne in lege, aut Statuto aliquid debet operari. *Tit. 4. §. 11. Sodomia. nu. 18. pag. 267.*
Carere quid importet. *Tit. 5. §. 1. Omissio. num. 12. pag. 281.*
Verba Sacræ Scripturæ. V. *Blasphemia.*
Verba obscæna in ore Religiosi sunt blasphemia. *Tit. 5. §. 2. Blasphemia. nu. 70. pag. 295.*
Illa loquens quandò, & quomodò puniendus. *ibid. num. 71. & 72. p. 295.*
Verba contumeliosa Subdito, gratiâ correctionis, potest dicere Superior. *ibid. nu. 83. pag. 296.*
Sed, si hæc non sunt ordinata ad correctionem, Superior debet puniri. *ibid. num. 84. pag. 296.*
Verba ex se iniuriosa faciunt præsumere de malo animo iniuriantis. *ibi. §. 3. Infamatio. nu. 10. p. 299.*
Verbum prolatum, aut scriptum pandit verbum mentale. *ibi. §. 5. Libellus. nu. 1. p. 310.*
Verbum *indicare.* V. *Indicare.*
Verba mandantis mortem alicuius aliquandò sunt intelligenda per antiphrasim. *Tit. 7. §. 6. Assassinium. num. 21. pag. 450.*
Vetuli etiam, ac deformes aliquandò luxuriantur. *Tit. 4. §. 4. Adulterium. nu. 13. pag. 204.*
Vetulæ fęminæ munerãtur viros secùm luxuriantes. *ibi.*
Via Violentiæ quæ dicatur. *Tit. 2. §. 3. Apellatio. num. 24. pag. 66.*
Furtum factum in via publica aggravatur, & vocatur grassatio. *Tit. 3. §. 6. Furtum. nu. 46. p. 152.*
Via publica est sub protectione Principis; & iste tenetur eam assecurare. *ibid.*
Vicariatum concedens Episcopus, sibi retenta parte amolumentorum, aut cum minori stipendio, quod dari soleat, qua pęna teneatur. *Tit. 8. §. 7. Simonia. nu. 39. p.*
Vicarius Episcopi potest esse Regularis ex Ordinibus quibusuis etiam Mendicantibus. *Tit. 9. §. 8. Artium. nu. 5. pag. 598.*
Violatio propriè dicitur de virgine stuprata. *Tit. 8. nu. 2. pag. 493.*
Dicitur etiam de quauis iniuria. *ibi. nu. 2. p. 493.*
Violentia incussa mulieri quomodò concludenter probetur. *Tit. 4. §. 5. Stuprum. nu. 4. p. 215.*
Examinatur in raptu iuxtà varios modos, quibus potest inferri. *ibid. §. 7. Raptus. n. 10. & seqq. pag. 226.*
Violentia quando dicatur facta suasionibus. *ibid. nu. 14. pag.*
Violentum quid dicatur. *Tit. 4. §. 2. Sollicitatio. num. 43. pag. 196.*
Vir. Ex mæchia viri coinquinatur vxor. *Tit. 4. §. 3. Fornicatio. nu. 3. pag. 197.*
Coniugatus adulterans magìs est puniendus, quàm fœmina. *ibid.*
Vir sacer non dicitur in foro fori committere sacrilegium coeundo cum fęmina, nisi sit sacra. *ibid. nu. 5. pag. 198.*
Viri aliquando diligunt vetulas, & deformes, & quare.
Vir potest iure mariti accusare suam sponsam per verba de præsenti; & sinè incursu censuræ percutere Clericum vitiantem eam. *ibi. §. Adulterium. num. 35. pag. 207.*
Vir sollicitatus à fęmina ad adulterium non est ordinariâ pęnâ puniendus. *ibid. nu. 49. p. 210.*

Virgi-

Virginitas est secunda dos puellæ maritandæ. *Tit.* 4. §. 5. *Stuprum. num.* 15. *pag.* 217.
Eius præsumptio stat prò fœmina. *ibid. nu.* 10. *p.* 216.
Virginem stuprans debet eam dotare, aut ducere in vxorem. *ibid. nu.* 13. *& seqq. pag.* 217.
Virtus Quod in vno virtutem sonat, in alio vitium euadit. *Tit.* 3. §. 5. *Donatio. nu.* 1. *pag.* 140.
Virtutes, & dona Dei vendi non possunt. *Tit.* 8. §. 7. *Simonia. nu.* 12. *p.* 538.
Vis atrox quæ dicatur. *Tit.* 4. §. 7. *Raptus. nu.* 11. *p.* 226.
Vis est repellenda antequam inferatur. *Tit.* 7. §. 3. *Provocat. nu.* 63. *p.* 412.
Visitator revelans audita in visitatione quomodò delinquat. *Tit.* 5. §. 5. *Libellus n.* 12. *&* 13. *p.* 311. *&* 312.
Congregato Capitulo si subornaret Vocales, quid esset agendum. *ibi.* §. 8. *Subornatio. nu.* 64. *p.* 345.
Vita hominis non potest æstimari *Tit.* 3. §. 6. *Furtum. nu.* 23. *pag.*
Vita socialis quarè ab hominibus inita. *Tit.* 5. §. 5. *Libellus. nu.* 32. *pag.* 314.
Vituperationes, quæ sunt media subornationis in electionibus, examinantur. *ibi.* §. 8. *Subornatio. nu.* 52. *& seqq. pag.* 343.
Vltrà V. *Dictio*
Vocales possunt sibi eligere Præsidem, casu quo, congregato Capitulo Commissarius Visitator non posset, aut nollet electioni præsidere. *Tit.* 5. §. 8. *Subornatio nu.* 65. *pag.* 345.
Voluntas, & propositum distinguunt maleficia. Tit. 6. §. 1. *liter. fals. nu.* 49. *p.* 363. *& Tit.* 4. §. 2. *Sollicitatio. num.* 20 *pag.* 292.
Voluntas hominis est ambulatoria. *Tit.* 7. §. 5. *Homicid. nu.* 16. *pag.* 430.
Variæ sententiæ circà dissensum voluntatis in ordine ad raptum. *Tit.* 4. §. 7. *Raptus. nu.* 4. *p.* 225.
Votum Religionis, qui emisit, potest cogi ad illud adimplendum. *Tit.* 5. §. 9. *Suasio. nu.* 12. *pag.* 347.
Vomens Eucharistiam impropriè committit sacrilegium. *Tit.* 8. §. 2. *Abus. in Euchar. num.* 8. *p.* 500.
Iste qua pœna puniendus sit. *ibid. nu.* 9. *p.* 500.
Vox fœminæ ad concitandam incontinentiam. *Tit.* 4. §. 1. *Consortium. nu.* 19. *p.* 174.
Vox mulieris nota probat violentiam sibi factam. *ibi.* §. 5. *Stuprum. nu.* 4. *p.* 215.
Vrbs quid importet. *Tit.* 2. §. 1. *Apostasia. nu.* 22. *pag.* 26.
Vsura quomodò diffiniatur. *Tit.* 3. §. 8. *Vsura. num.* 2. *pag.* 165. (leges 169. sed corrige, & pone 165.)
Eam exercens furtum, aut rapinam committit. *ibid. nu.* 1. *pag.* 165.
Est prohibita omni iure *ibid. num.* 3. *p.* 165.
Est crimen mixti fori. *ibid. num.* 4. *pag.* 165.
In eius iudicio pro foro animę prẹferuntur Theologi; pro foro fori Canonistæ. *ibi. nu.* 5 *pag.* 165. (corrige nu. 3. in V. difficultas, & pone nu. 5.)
Committitur directè in mutuo, indirectè in alijs contractibus. *ibi. nu.* 6. *p.* 166.
Est crimen difficilis probationis. *ibid. num.* 8. *p.* 166.
Quomodò probetur. *ibid. nu.* 8. *& seqq. pag.* 166.
Eius pœnæ de iure civili. *ibid nu.* 12. *pag.* 167.
De iure canonico quid requiritur, vt incurratur vsura. *ibid. num.* 13. *pag.* 167.
Vsurarius punitus ab Episcopo potest iterùm puniri à Iudice laico. *Tit.* 3. §. 8. *Vsura. nu.* 4. *pag.* 165.
Manifestus quis dicatur. *ibid. nu.* 7. *pag.* 166.
Probatur talis in genere per Testes singulares *ibid. num.* 9. *pag.* 166.
Potest compelli ad proferendos libros computorum, *ibi.* num. 10. pag. 167.
Manifestus quas pœnas incurrat. *ib.* n. 14. & seqq. p. 167.
Clericus usurarius quomodò puniendus. ibi. n. 20. p. 168
Regularis usurarius quas pœnas subeat. ibi. n. 21. p. 168
Vsurpare. Exercens aliquid sinè facultate alienam jurisdictionem usurpat. Tit. 4. §. 8. *Clausur.* n. 46. p. 239.
Usurpans rem alienam censetur furari. ibi.
Usurpans jus Prælati committit crimen læsæ Majestatis. ibid.
Vsus loquendi præfertur significato vocabuli. Tit. 2. §. 1. *Apostasia.* n. 86. p. 36.
Usus quid importet *ibi.* nu. 181. p. 48.
Usus profanus verborum Sacræ Scripturæ quando, & quomodò puniendus. T. 5. §. 2. *Blasph.* n. 67., & seqq. p. 194.
Usum rationis habens quos actus ergà Deum tenetur elicere. Tit. 8. §. 1. *Abus. in Bapt.* n. 14. p. 497.
Vtilitas Ecclesiæ reddit licitam alienationem ejus bonorum. Tit. 3. §. 4. *Alienatio.* n. 26. p. 136.
Vulnerare. Vulnerans, & ex intervallo occidens punitur duplici pœna. Tit. 1. §. 4. *Pœna.* n. 9 p. 17.
Vulnerans tenetur ad damna vulnerati. Tit. 7. §. 5 *Homicidium*. n. 87. p. 443.
Vulnerans, mortem appensatè intentando, mittendus ad triremes, *ibi* n. 94. p. 443.
Vulnerans non tenetur de occiso, si hic moritur ex malo regimine certo. ibid. n. 95. p. 444.
In dubio àn mors fuerit ex malo regimine, præsumitur, quod fuerit ex vulnere. *ibid.*
Vulneratus, aut mutilatus in duello non potest prætendere restitutionem damni, si voluntariè duellum acceptavit; secùs si coactè T. 7. § 4. *Duel.* n. 43. p. 424.
Vulneratus in duello, si post pœnitentiam altera die moritur, non est privandus Ecclesiastica sepultura. *ibid.* n. 45. p. 424.
Vulneratus si certò moritur ex malo regimine, non debentur vulneranti triremes. *T.* 7. §. 5. *Homicid.* nu. 95. p. 444.
Vulneratus, licèt vivat per aliquot dies, si moritur ex vulneribus, dicitur occisus; & homicidium fuisse commissum. *T.* 7. §. 10. *Abortus.* n. 42. p. 486.
Si moritur intrà quadraginta dies, regulariter dicitur mortuus ex vulnere. *ibi.* n. 43. p. 486.
Si per triduum visus est ambulare, non reputatur mortuus ex vulnere. ibi.
Vulnus in quibus partibus corporis evadat mortale. *Tit.* 7. § 5 *Homicid* n. 73 p. 440.
Vulnerum multitudo arguit in homicidio animum deliberatum. *ibi.* num. 76. p. 441.
Vulnus atrox dicitur, si est impressum in facie. *ibi.* n. 98., & 100. p. 444.
Vulnus. Vulnerare. V. *Provocatio.*
Vxor Clerici coniugati subditur Judici Ecclesiastico. *Tit.* 1. §. 2. *Delicta.* num. 51. p. 13.
Uxorem hæreticam ducens Catholicus origine facit se suspectum de hæresi. *Tit.* 2. § 7. *Hæresis.* nu. 28. p. 96.
Uxoris societate privatur hæreticus. *ibid.* n. 56. p. 100.
Uxor furans in domo mariti quomodò, & à quò punienda. *Tit.* 3. §. 6. *Furtum.* nu. 44. p. 152.
Uxor coinquinatur ex mæchia viri. *Tit.* 4. §. 3. *Fornicatio.* n. 3. p. 197.
Uxor est de jure mariti, & eum sequi debet. *Tit.* 4. §. 7. *Raptus.* n. 18. p. 228.
Uxorem propriam abducens maritus à domo ejus patris, non dicitur raptum committere. *ibid.*
Uxor. V. *Fœmina.* V. *Mulier.*

FINIS.

Amice Lector.

Hujus operis impressioni assistere nequivit Auctor parùm firma valetudine Mediolani detentus. Sibi proindè substituit R. P. Franciscum a Calcho, qui omni sedulitate, ne menda sequerentur, incubuit. *At ejus diligentiam fefellerunt characterum compositores, qui errores ab eo correctos corrigere in impressione neglexerunt.* Principaliores annotavimus infrà, ac emendationem eorum apponimus: cæteros minoris momenti Tibi corrigendos relinquimus.

Pag. 2. col 2. lin. 1. *jure* lege *jura*. ibid. lin. 36. *succense*, leg. *succense*. pag. 4 col. 2. lin. 41. *mereretur*. leg. *merentur*. pag. 6. col. 2. lin. 5 . 1 1 2. leg. *in* pag. 7. col. 1. lin. 29. *ferendi* leg. *ferendo*. pag 7. col. 1. lin. 25 *opinionem*. leg. *optionem*. pag. 25. col. 2. lin. 58. *Deus*. leg. *Reus*. ibid lin. 63. *Fasto*. leg. *Facto* pag. 37. col. 2. lin. 5. *osse*. leg. *esse*. pag. 42. col. 1. lin. 18. 226 leg. 126. pag. 64. col. 1. lin 58. *Vgulonin*. leg. *Vgolin*. pag. 66. col 2. lin. 36 *filicet*. leg. *scilicet*. pag 69. col 1. lin. 3. *declaratus*. leg. *declaratum*. pag. 71. col 1. lin. 30. *ceneatur*. leg. *teneatur*. ibi. col. 2. lin. 2. *liberatio* leg. *liberationem*. pag. 72. col. 2 lin. 36. *quæ bujusmodi conspirationes*. leg. *quæ ex bujusmodi conspirationibus*. pag. 107. col. 2. lin. 9. *accidenter*. leg. *evidenter*. pag. 108. col. 1. lin 14. *tàm. deleatur*. ibid. col 2. lin. 46 *communis*. leg. *communi*. pag 109. col. 1. lin. 50. *sacularium*. leg. *sæcularium*. pag 112. col. 2. lin. 8. *param*. leg. *parùm*. pag 114 col 2. lin. 4. *ob delicta perpetuò*. leg. *ob debita inflictas perpetuò*. pag. 115 col. 1. lin. 48 *ob delicta* leg. *ob debita*. pag. 116. col. 2. lin. 32. *Gianus*. leg. *Vlpianus* pag. 118. col 1. lin. 53 *inter, dictum*. leg. *interdictum* pag. 123. col 2. lin 28. *babeat*. leg. *abeat*. pag 128. lin. penult col 1. *profusam*. leg *professam*, pag 130. col. 2. lin. 45. *contingentia D*. leg. *contingentia cum D*. pag 135. col. 2. lin. 39. *dictione*. leg. *ditione*. pag. 129. col. 1. lin. 1. *dominum*, leg. *dominium*. pag. 144 col. 1. lin. 36. *ausum* leg. *cautum* pag 151 col. 1. lin. 24. *maialas*. leg. *majales*. pag. 158. col. 2. lin. 43 *diurno*. leg *diuturno*. pag 175. lin. ult. col. 2. *Dico*. leg. *Duo*. pag. 18 . col. 2. lin. 58 *ostensura*. leg. *ostensa*, pag. 184. col. 2. lin. 22. *tam*. leg. *nam*. pag 186. col. p. lin. 8. *experto*. leg. *experte*. ibi col 2 lin. 14 *articulares, maximè*. leg. *articulares, quæ maximè*. ibi. lin. 19. *inclinant*. leg. *inclinantur*. pag. 186. col. 2. lin. 52. *unius*. leg. *unicus*. pag 192. col. p. lin. 39. *quià credat*. leg *quia non credat*. pag. 195 col. 1. lin. penult. *crim. sollicitatores de Pœn. dist. ubi*. leg. *crim. cap sollicitatores de Pœn. dist. 1*. pag. 221. col. 1. lin. 24. *cuiratum*. leg. *eviratum*. ibid col. 2. lin. 27 *Et advertendum*. deleatur *Et*. pag. 232. col 2. lin 53. *Missam*. leg. *missam*. pag. 238 col. 1. lin. penult. *incursus*. leg. *invisus*. pag. 247. col. 2. lin. 21. *perituram*. leg. *petituram*, ibid lin 22. *ad vertendam*. leg. *ad avertendam* pag. 253. col 2. lin. 27. *sapi*. leg. *sapit*. ibid. lin. 38. *animatis*. leg. *animantis*. ibid. lin ultim. *concludi*. leg. *concludo*. pag 254. col. 2. lin. 46 *antco*. leg. *antico*. pag. 257. col. 2. lin 43. *quæ prò*. leg *quem prò*. pag. 258. col. 2 lin. 20. *ipsis*. leg. *ipsius*. pag. 262. col 2. lin. 50. *sumendus*. leg. *puniendus*. pag. 272. col 1. lin. 3. *memoriam, prout* leg *memoriam refricant, prout*. ibid. col. 2. lin. 27. *secundò*. leg *secando*. pag. 273. col. 2. lin 39. *vim rei* leg. *cum re*. pag. 274 col. 2. lin. 59. *quæ sen-* leg. *quæ sententia* pag. 287. col. 1. lin. 48. *mutare*. leg. *nutare*. pag 314 col. 1. lin. 29 *auctam* leg. *acutam*. ibid. col 2. lin 6. *Iudicis*. leg *Indicis*. ibid. lin. 63. *isto*. leg. *ullo*. pag 317 col. 2 lin 11 *proficebantur*. leg *proficiscebantur*. pag. 322. col. 1. lin. 24. *arbitrio*. leg *arbitro*. pag. 324. cd. 2. lin. 8. *Pract* 8. leg. *Tract* 8. pag. 325. col. 2. lin. 16. *effrono*. leg. *effrons*. pag. 326. col. 1 lin. 49. *foris*. leg. *feris*. pag. 338. col. 1. lin. 4. *purificantur*. leg *parificantur*. pag. 339. col. 1. lin. 41. *ligator*. leg. *ligatur*. pag. 493 col. 1. lin. 41. *perventioni*. leg *præventioni*.

Hæc sunt potiora errata ab Auctore annotata, ex queis nonnulla à prælo noctu perempta, sed die redempta, quædam alia pauca insuper obrepere, ut commata postposita, quæ anteposita, translata de linea, quæ correcta in linea, impressa, quæ deleta; propterea discreto lectoris judicio corrigenda relinquo, omnium veniam mihi facilè daturi; Si, ut par est, Auctoris absentiam, Typographiæ distantiam, interjectam, coarctatamque impressionem, compositorum confusionem, Typographi incuriam, utrorumque inscitiam, ac quod adhuc magis refert, plerùmque cum impressore prælium erat, dum prælum perimebat, consideraverit.

Addo. pag 173. col. 2. lin. 21. *fruptis*. leg *scriptis*, eadem col lin. 40. *cæteri* leg. *cæteri* pag. 175 col 2. lin. 15. *farvari* lege *servari*. pag. 363 col. 2. lin. 1. *Sic, Thesaurum*, lege *Scio Thesaurum* prima impressio erat sio, addita fuit lit. c. & compositor delevit jo, & apposuit sic. pag. 591 col. 2. in fine deleatur materia replicata in duplici linea. pag. 674. col. 2. lin. ultima. *fersans*. leg. *servans*.